00053745

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 26 June, 2018

ROTTINEESCH-HOLLANDSCH

WOORDENBOEK.

ROTTINEESCH-HOLLANDSCH

WOORDENBOEK

DOOR

53745

Mr. Dr. J. C. G. JONKER.

UITGEGEVEN VANWEGE HET DEPARTEMENT VAN KOLONIËN.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
LEIDEN — 1908.

00053745

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL — LEIDEN.

VOORBERICHT.

Het is mij, in de eerste plaats, een aangename plicht om rekenschap te geven van het groote aandeel, dat R. Pello [1]), hoofd-onderwijzer aan de Gouvernements Inlandsche school te Koepang, alsmede aan J. Fanggidaej, hoofd-onderwijzer aan de Gouvernements Inlandsche school te Babau, (die zich, gelijk bekend is, reeds meermalen verdienstelijk heeft gemaakt voor de studie van het Rottineesch), aan de samenstelling van dit Woordenboek hebben gehad. Menige inlichting mocht ik verder ook ontvangen van D. A. Johannes Ezn, godsdienst-onderwijzer te Keka. Hun allen betuig ik hierbij openlijk mijn hartelijken dank.

De tongval van het Rottineesch, welke de grondslag van dit Woordenboek uitmaakt, is die van Pada of Termanu, welke algemeen als het hoofd-dialect beschouwd wordt en waarin ook alles geschreven is, wat tot dusverre door den druk openbaar gemaakt is. Woorden uit de dichtertaal zijn slechts bij uitzondering opgenomen.

Omtrent de inrichting van het Wdb., welke over het algemeen wel duidelijk zal zijn, meen ik alleen het volgende te moeten mededeelen.

Wanneer twee woorden alleen dáárin onderscheiden zijn, dat bij het eene de klinkers door een hiaat gescheiden zijn, bij het andere niet, dan gaat het laatste vóór, dus staat bijv. *laö* na *lao.* Zoo ook als twee woorden zich alleen door de plaats van het accent onderscheiden, dan gaat dat, wat volgens den regel het accent op de voorlaatste lettergreep heeft, vooraf, dus bijv. *sule* vóór *sulè.*

Afgeleide vormen onder een grondwoord zijn, (voor zooverre zij voorkomen), op de volgende wijze gerangschikt: eerst de verdubbeling van het grondwoord, dan de vorm met herhaling van de eerste lettergreep; vervolgens die vorm, waarbij het grondwoord door een medeklinker gesloten wordt, al of niet met herhaling van de eerste lettergreep; daarop die verbale vorm, waarbij het (verkorte) pers. voornw. zonder voorvoegsel aan het stamwoord wordt gehecht; ten slotte komen de afleidingen met de verschillende voorvoegsels, als: *be, fa, ka,* enz., in alphabetische volgorde in

1) Van zijne hand is de Rottineesch-Hollandsche Woordenlijst, welke door Prof. H. Kern in Dl. XXXIX der Bijdr. T. L. en Vlk. van Ned. Indië uitgegeven is.

dier voege, dat, wanneer er twee vormen voorkomen, welke zich alleen van elkander onderscheiden doordat de een door een medeklinker gesloten wordt, de andere niet, de laatstgenoemde vóórgaat. Slechts om bijzondere redenen is van deze volgorde eene enkele maal afgeweken.

Deze zelfde volgorde is in acht genomen bij de plaatsing der verschillende homonymen: eerst staan zulke woorden, welke als grondwoord in gebruik zijn; dan die, welke alleen in verdubbeling voorkomen, enz. De eenige noodzakelijke afwijking is, dat de grondwoorden, welke door een medeklinker gesloten worden, volgen op die, welke alleen met een voorvoegsel in gebruik zijn, zoo staat bijv. *lak* na *salú* (*na-*), afgeleid van (*la*) met prefix *sa*. De eigenaardigheid der Rottineesche slotmedeklinkers maakte het raadzaam de grondwoorden, welke op zulk een medeklinker eindigen, niet te zeer te scheiden van die, welke zich daarvan alleen door het ontbreken van dien medeklinker onderscheiden, daarom zijn deze slot-medeklinkers buiten de eigenlijke alphabetische volgorde geplaatst en staat bijv. *loak* na (*loa*) en vóór *loä*; (*laus*) na *lau* en vóór *laü*; maar natuurlijk (*lauk*) vóór (*laus*), enz.

De werkwoorden, welke zoodanig met het pers. voornw. verbonden worden, dat zij een soort van vervoeging ondergaan, zijn in den derden pers. enkelv. opgegeven, bijv. *fada* (*na-*), d.i. *nafada*, hij zegt, (gewoonlijk eenvoudig weergegeven door „zeggen"); *malaä* (*na-*), d.i. *namalaä*, hij heeft honger (honger hebben), enz.; van de onregelmatige werkwoorden zijn ook de overige vormen opgegeven, waarbij verwezen is naar dien van den derden pers. enkelv.

Een grondwoord tusschen ( ) duidt aan, dat het woord in dien vorm niet in gebruik is, maar naar de geldende grammaticale regels, als grondwoord voor de in gebruik zijnde afgeleide vormen te beschouwen is; bijv. (*bela* 6), ongebruikelijk grondwoord van *belak*, *mabela*, enz. Wanneer van een woord geen vormen voorkomen (of mij althans bekend zijn) zonder slot-medeklinker, heb ik den vorm met den medeklinker als grondwoord genomen, bijv. (*lak*) voor *lak* (*na-*), vooral omdat op deze wijze eenige afwisseling gebracht kon worden op de dikmaals talrijke homonymen zonder zoodanige sluiting.

De met *mana*, (*manama*) afgeleide vormen van werkwoorden zijn slechts bij uitzondering opgenomen, gewoonlijk om te doen zien of zij al of niet door eene *k* gesloten worden. Van de met *nana* afgeleide vormen zijn slechts enkele onregelmatige opgegeven. De vormen met geheele woordherhaling, of met herhaling van de eerste lettergreep van woorden van verbale beteekenis, ter aanduiding van herhaling der handeling enz., zijn daarom slechts opgenomen, omdat men bij het eene woord gewoonlijk alleen den eersten, bij het andere woord den tweeden vorm bezigt.

Naar aanleiding der door mij gebezigde schrijfwijze wil ik slechts opmerken, dat samengestelde woorden in dit Wdb. zoodanig geschreven zijn, dat de samenstellende deelen, ten minste als ik althans van een daarvan de verklaring kon

geven, door een — gescheiden zijn, bijv. *sòko-lido*; samenstellingen uit twee gangbare woorden staan natuurlijk als regel onder het hoofdwoord. Overigens kan over de schrijfwijze beter naar aanleiding der Spraakkunst gesproken worden.

In vele gevallen was het eene bijzondere moeielijkheid om met zekerheid uit te maken, hoe de verhouding der verschillende geheel gelijkklinkende woorden, (hetzij zij als stamwoord of alleen in afgeleiden vorm in gebruik zijn), tot elkander is; welke tot één grondwoord moeten teruggebracht worden, en welke slechts toevallige homonymen zijn. In het algemeen heb ik daarom, wanneer het mij niet volkomen zeker was, dat men bij zulke woorden met één en hetzelfde woord te doen had, of ook, indien dit wel het geval was, waar de klanken met de verschillende beteekenissen een meer zelfstandig bestaan voeren, voor het Wdb. verschillende woorden aangenomen. Eene dergelijke scheiding hangt uit den aard der zaak van het subjectieve gevoelen af en is menigmaal min of meer willekeurig, (enkele woorden zoude ik-zelf bij beter inzicht of na nadere inlichtingen over het gebruik verkregen te hebben, liever onder een ander als grondwoord geplaatst hebben); ik wist echter geen betere wijze van behandeling, zoo men niet alle en dan zeker ook niet bij elkander behoorende woorden onder één hoofd zetten wil. Ik meen, dat voor het gebruik van het Wdb. als zoodanig, de door mij gevolgde wijze van inrichting veel minder nadeelen heeft. Evenwel werd ik daardoor vanzelf genoodzaakt de vergelijkingen met andere talen meer op den voorgrond te laten treden. Deze vergelijkingen zijn geplaatst tusschen [ ] en staan geheel en al buiten den overigen tekst; men kan ze, zoo men wil, laten voor hetgeen zij zijn; ik ben mij wel volkomen bewust, dat eene taal als het Rottineesch, waarbij de slot-medeklinkers grootendeels onherroepelijk verloren gegaan zijn, aanleiding kan geven tot gewaagde gissingen; in ieder geval hebben de opgaven der vormen van een woord in de naast verwante talen wel eenige waarde; ook bracht de overweging, dat er naar alle waarschijnlijkheid in de eerste tijden wel niet veel over het Rottineesch geschreven zal worden, er mij toe de vergelijkingen niet achter te houden. Van de nader verwante, of in de nabuurschap gesproken talen zijn mij het Timoreesch, Kupangsch, Endeneesch, Sawuneesch, Sumbaneesch en Sumbawareesch meer van nabij bekend, zoodat wel meerdere woorden vergeleken zijn, welke elders nog niet bekend zijn gemaakt; de overige als Ambonsch, Burusch, Ceramsch, Sikkasch, Tettumsch enz. ken ik slechts uit de bekende bronnen. Als bron voor het Tettumsch, zooals het in Portugeesch Timor gesproken wordt, kon ik van het vrij uitvoerige Port.-Tett. Wdb. van Sebastião da Silva gebruik maken; met „Tettum" zonder meer, duid ik aan de taal, zooals zij in ons gebied gesproken wordt, ook als het Tettumsch van Dilli daarmede overeenstemt.

Om eenigszins te gemoet te komen aan het ontbreken van een Hollandsch-Rottineesch woordenboek, (voor het tijdroovend werk van de samenstelling daarvan

ontbrak mij de lust), zijn die woorden, welke eenigszins als synonymen beschouwd kunnen worden, alle onder één daarvan opgesomd; (in 't voorbijgaan zij gezegd, dat ik niet altijd in staat was daartoe juist het meest gebruikelijke woord te kiezen); bijv. sub *deka*, alle woorden, welke „nabij", enz. beteekenen; sub *neni* 1 (brengen, dragen), die woorden, welke de verschillende wijzen van dragen aanduiden; sub *sailòpek*, de verschillende benamingen voor manden, enz.; terwijl men bijv. onder *lunga-lunga*, hetgeen ook „nabij" beteekent, naar *deka* verwezen wordt. Op deze wijze zal men, desverlangende, met behulp van de vrij uitvoerige: „Lijst van woorden in het Maleisch-Hollandsch-Rottineesch-Timoreesch", welke in het Tijdschrift v. h. Bataviaasch Genootschap op naam van E. F. Kleian uitgegeven is, in vele gevallen het verlangde Rottineesche woord kunnen vinden.

Wat nu de overige tongvallen van het Rottineesch betreft, of zooals men ze ten opzichte van het Termanusch kan noemen, de dialecten, moet ik beginnen met te verklaren, dat mij de meeste slechts zeer onvolledig bekend zijn uit kleine daarin gestelde verhalen of vertalingen, waaromtrent men mij mondelinge toelichtingen gegeven heeft. De gegevens voor dit woordenboek heb ik verkregen door nevens de Termanusche woorden, hetzij als grondwoorden, hetzij, indien dit voor de duidelijkheid beter was, in een afgeleiden vorm, zooveel mogelijk in zinsverband en vergezeld van eene Maleische vertaling, de aequivalenten in de overige dialecten te laten invullen. Op deze wijze ben ik in het bezit gekomen van nagenoeg volledige lijsten; alleen van de met de eerste letters beginnende woorden ontbreken meerdere, welke mij indertijd nog onbekend waren. De opgaven, omtrent den vorm van een woord enz. in de dialecten, bij de Termanusche woorden, waaraan dan tevens de vergelijkingen met de verwante talen verbonden zijn, vindt men daarom nu eens onder het grondwoord dan onder een afgeleiden vorm.

De opgaven omtrent de dialecten [1]) van Baä, Bokai, Korbaffo, Dengka, Ti, Òe-nale zijn afkomstig respectievelijk van de onderwijzers M. Toulasik, A. Frans, S. Ndun, H. Taka, J. Meruk, T. Nalle; de opgaven omtrent het dialect van Bilba van den helper aan eene inlandsche Christen-gemeenteschool A. Manafè; die omtrent het dialect van Renggou van den kweekeling inlandsch-godsdienst-onderwijzer S. S. Kedoh. De aldus verkregen gegevens bleken bij nauwkeurige en vergelijkende beschouwing zeer vertrouwbaar te zijn, in de eerste plaats ten opzichte van den vorm dier woorden, welke de dialecten met het Termanusch gemeen hebben. In het algemeen konden hierbij verschillende dialecten in verschillende opzichten tot elkanders contrôle dienen, uitgezonderd in vele gevallen, wat betreft het voorkomen der *k* in het dialect van Bilba, waar dat in het Termanusch ontbreekt; hier kon echter juist dikmaals de vergelijking met de verwante talen als middel ter contrôle dienen,

1) Vgl. omtrent de Rottineesche dialecten: Proeve eener beknopte Spraakkunst van het Rottineesch door D. P. Manafè, Bijdr. T. L. en Vlk. van Ned. Indië Deel XXXVIII, afl. 4.

terwijl mij bovendien juist omtrent dit dialect nog meer andere gegevens ten dienste stonden. Nog is omtrent deze lijsten mede te deelen, dat in die van Ti en Òe-nale de woorden, welke onveranderd ook in die dialecten voorkwamen, niet ingevuld waren; deze wijze van doen had eenige nadeelen, bijv., dat het bij minder gewone woorden niet altijd zeker was of het Termanusche woord verstaan was geworden, (vandaar soms een vraagteeken achter de opgaven uit genoemde dialecten); in de opgaven van Bilba en Renggou ontbrak steeds de aanduiding of een woord al of niet eindigt op eene ingeslokte *k*, (aangeduid door een punt onder den laatsten klinker); en, wat van meer belang is, in de opgaven van Renggou, (evenals in die van Bokai, doch dat is van minder gewicht), ontbrak de aanduiding of twee opeenvolgende vocalen met of zonder hiaat worden uitgesproken; dit is vooral te betreuren, dewijl het dialect van Renggou, naar mij van elders bekend is, daarin vele onregelmatigheden vertoont. In afwijking van hetgeen door MANAFÈ opgegeven is, schrijft de lijst van Bokai aan het slot eene duidelijk uitgesproken *k* als in het Termanusch; het is mogelijk, dat er onder de, trouwens niet talrijke personen, die dezen tongval bezigen, een dergelijk verschil in de uitspraak bestaat; ik heb mij, daar de zaak overigens van zeer ondergeschikt belang is, aan mijne opgaven gehouden. De derde persoon enkelvoud van die werkwoorden, welke „vervoegd" worden, heeft in het dialect van Ti een van alle andere afwijkenden vorm; bijv. *ifada* voor *nafada*, hij zegt; *iminène* voor *namanène*, hij hoort, enz. In mijne lijst vond ik echter *nafạda*, enz., welke vorm ik ook in sommige verhalen terugvond; waarschijnlijk zal dus deze vorm, vooral in de streken, welke grenzen aan die, waar een ander dialect gesproken wordt, nevens de bovengenoemde in zwang zijn; ook hierin heb ik mij aan de opgaven der lijst gehouden, vooral omdat anders bij deze woorden, ook waar geen andere afwijking te constateeren viel, de vorm in Ti steeds afzonderlijk opgegeven moest worden.

De afwijkende vormen van een woord in de dialecten heb ik achter het Termanusche geplaatst. Daarbij gebezigde verkortingen zijn: Ba. = Baä; Bo. = Bokai; Bi. = Bilba; K. = Korbaffo; D. = Dengka; T. = Ti; On. = Òe-nale; R. = Renggou.

„Ba., enz. idem", wil zeggen: dat een woord in de *l*-dialecten (Ba., Bo., Bi., K., D.) denzelfden vorm heeft als in het Termanusch; terwijl „Ti, enz." aanduidt, dat de *r*-dialecten (T., On., R.) met elkander overeenstemmen.

Eene uitdrukking als bijv. „ook Ba." beteekent, dat ik geen algemeene opgaven heb over het betreffende woord, maar dat het mij toevallig bekend is, dat het ook in het dialect van Ba. voorkomt.

Regelmatig is voorts opgegeven of en in welke dialecten volgens de opgaven, een woord gebruikelijk is, ook al blijft de vorm onveranderd. Weliswaar kan te dien opzichte niet al te veel vertrouwen gesteld worden op gegevens, welke op de

genoemde wijze verkregen zijn, vooral wat betreft minder gewone woorden; evenwel valt er toch allicht iets uit op te maken over het meer of minder verspreid zijn van een woord.

Naar hetgeen boven is medegedeeld, zal ik wel niet behoeven te zeggen, dat ik niet bedoel als zeker op te geven, dat een woord, dat ook in een of meerdere dialecten voorkomt, daarin ook alle schakeeringen van beteekenis vertoont als in het Termanusch.

Van de sub-dialecten heb ik enkele vertrouwbare gegevens verkregen omtrent dat van Ȯe-pao, dat eigenlijk met evenveel recht als dat van R. als een hoofd-dialect aangemerkt kan worden, en door Oep. wordt aangeduid; de overige, als bijv. Keka, Lòle, zijn voluit geschreven.

Onder de afdeeling „Woordvormen en woorden uit de andere tongvallen" zijn in de eerste plaats opgenomen, de afwijkende vormen van de ook in het Termanusch voorkomende woorden, uitgezonderd de volgende:

A. die, welke de volgende regelmatige veranderingen vertoonden:

1. Bo., Bi. *ng* voor Term. *ngg* vooraan een woord; Ba., D., T., On. *ngg* voor Term. *ng* in een woord;

2. R., (Oep., Landu) *k* voor Term. *ng* vooraan of in een woord, als *kau̧* = *nggauk*, doorn; *laka* = *langa*, hoofd; *kèke* = *nggènge*, schrikken, enz. (overigens kan eene *k* in deze dialecten ook beantwoorden aan eene in het Termanusch);

3. Bo., Bi. *l*; R. *r* voor Term. *nd* aan het begin van een woord, bijv. *luk*, *lu̧*, *ru̧* = *nduk*, ster; *lanak*, *lana̧*, *rana̧* = *ndanak*, tak, enz. (overigens kan *l*, resp. *r*, in deze dialecten ook aan eene Term. *l* beantwoorden);

4. Oep. *r* voor Term. *n* = dial. *nd* in het midden van een woord, bijv. *bara* = *bana*, dial. *banda*, dier; *faru̧* = *fanuk*, dial. *fanduk*, de droge tijd, enz.;

B. die, welke met geringe moeite onder den vorm, welke het woord in het Term. heeft, te vinden zijn:

1. die, waarin twee opvolgende vocalen in een dialect zonder hiaat, in het Termanusch daarentegen met een hiaat worden uitgesproken, of omgekeerd, bijv. D., On. *lao* = *laö*, vertrekken; D., On., *foï* = *foi* 1, met eene spaak oplichten;

2. die, waar T., On., R. (Oep., Landu) gewoonlijk in overeenstemming *r* voor Term. *l* hebben, hetzij vooraan of in een woord;

3. die, waarin D., T., On., R. gewoonlijk in overeenstemming *nd*, voor Term. *n* in een woord hebben, als *banda* = *bana*, dier;

4. die, waarin Ba. *mp*, D., T., On. *mb* voor Term. *p* vooraan of in een woord hebben.

Buitendien bleven een vrij belangrijk aantal woorden over, welke gedeeltelijk in het Termanusch zeker niet voorkomen, gedeeltelijk ook mogelijk mij onbekend zijn, (waarbij zich aansluit een bijzonder of meer uitgebreid gebruik van een ook in

het Termanusch voorkomend woord). Natuurlijk moeten hierbij de opgaven met nog grootere omzichtigheid aanvaard worden; evenwel konden zich hierbij toch verschillende gevallen voordoen, bijv. eenzelfde woord werd in meerdere dialecten, dus geheel onafhankelijk van elkaar, opgegeven, of ook in eenzelfde dialect meer dan eens onder synonyme woorden enz. Ik heb getracht bij het opnemen van deze woorden in de genoemde afdeeling, zooveel mogelijk een juist beeld te geven van hetgeen ik er zelf van ben te weten gekomen.

Een woord uit de dialecten wordt steeds verklaard door het Termanusche woord, (casu quo in zinsverband), bijv. Ba. *afik-a* = *huas-a*, (namelijk in Termanu), gisteren; terwijl men daar tevens zien kan, dat ook T. *afik*, D., On. *afis-a* in denzelfden zin bezigen.

Eene aanduiding als: D. *danda* 2 = *leku*, *titino*, bezoeken, beteekent, dat het woord in de lijst onder beide synonymen opgegeven is.

Eene aanduiding als: On. *aämba* (4) *doį* (naast *aro*) = *kao doik*, geld bijeenschrapen, duidt aan, dat sub *kao doik*, behalve het mij onbekende *aämba*, ook het van elders bekende *aro* (= *kalo*) opgegeven is, zoodat eene vergissing in elk geval buitengesloten is.

Andere aanduidingen zullen wel geen verklaring behoeven, alleen zij nog opgemerkt, dat de voorbeelden en enkele woorden, welke zonder Termanusch aequivalent staan, aan andere bronnen, bijv. verhalen, enz. zijn ontnomen.

Die woorden nu, betrekkelijk weinig in getal, waarvan ik de juistheid op geen wijze kon nagaan, zijn door deze inrichting vanzelf als zoodanig aangeduid. Ik kan hieromtrent alleen verklaren, dat bij hetgeen ik wel in staat was te controleeren, de opgaven omtrent D. en On., juist de meest afwijkende dialecten, mij in de eerste plaats juist en alleszins vertrouwbaar bleken; dan volgen in waarde die van Ba. en T.; vervolgens K., dan R., ten slotte Bi. en Bo. Ik zag dus geen reden om ook deze opgaven, vooral die uit de eerstgenoemde dialecten, niet op te nemen, nu zij behoorlijk aangeduid zijn; uit de later en vooral uit de laatstgenoemde dialecten heb ik meer weggelaten, als ik meende, dat aan eene vergissing te denken was.

Om alle dialecten bijeen te brengen en tevens het verband met het Termanusch Wdb. te bewaren, was ik genoodzaakt ook in de afdeeling „Woordvormen en woorden uit de andere tongvallen" eenigszins van de gewone alphabetische volgorde af te wijken.

Ng vóóraan een woord is behandeld als ware het *ngg*; daarentegen *ngg* in een woord als *ng*; zoo staat *ngedaę*, (als ware het *nggedaę*), na *nggea-nggá*; *bonggolesu*, (als ware het *bongolesu*), na *bongolá*.

Nd in een woord is gelijk gesteld met *n*, zoo staat bijv. *andi*, (als ware het *ani*), na (*angų*), *èndo* na *eni*; terwijl *èndǫ* op (*èno*) volgt. De *r* is geheel en al aan de *l* gelijkgesteld en aldaar te vinden, zoowel vooraan als in een woord.

Mp, *mb* staan bij de *p*, zoowel vooraan als in een woord, dus *mbaä* na *pa*, (*amba*) na *ao*. De woorden, welke de bovengenoemde regelmatige overgangen vertoonden, zijn ook hier niet afzonderlijk opgenomen; zoo staat bijv. D., On. *amba* = *kapa*, buffel, sub R. *apa*, enz.

De nummering der homonymen is in aansluiting met het Termanusch gedeelte gebracht.

Ten slotte wensch ik nog het volgende op te merken.

Door de groote hulp, welke mij geboden is, zijn vergissingen mijnerzijds, wat betreft den vorm der woorden, welke allicht kunnen voorkomen, waar men eene taal op het gehoor moet nederschrijven, zoo goed als buitengesloten. Het kan echter geschied zijn, dat mij enkele verkeerde opgaven, ook wat betreft het dialect van Termanu, zijn verstrekt. Als ik te weten gekomen ben, dat een woord niet algemeen verstaan werd, heb ik dat medegedeeld; het woord weglaten, durfde ik echter niet. Bij het groot aantal dialecten en sub-dialecten, waarin het Rottineesch verdeeld is, geldt toch vooral voor den Rottinees de uitspraak, dat niemand den geheelen rijkdom zijner taal kent. Een paar maal heb ik in de toch betrekkelijk zoo weinig geschreven Rottineesche stukken, welke in mijn bezit zijn gekomen nadat ik Indië verlaten had, woorden aangetroffen, welke mij opgegeven waren, maar waarvan de beste autoriteiten verklaard hadden, dat zij niet bestonden.

Dat voorts de beteekenis van sommige woorden wel minder juist, te eng of wat dies meer zij, zal zijn opgegeven, en dat het Wdb., ook wat betreft het dialect van Termanu, wel bij lange na nog niet volledig zijn zal, spreekt bij eene eerste proeve wel vanzelf. Tevens verzoek ik enkele kleinere onregelmatigheden, welke allicht zijn ingeslopen in een werk van langeren duur en waarvan de geheele inrichting bij den aanvang niet juist was vast te stellen, over het hoofd te willen zien.

J. C. G. JONKER.

AMSTERDAM, 17 Mei 1905.

A.

A 1, een woordje, dat aan het hoofd van een zin voor voegwoorden, als *dè, tè, na* geplaatst wordt, bijv. *a dè hataholila lamanène dedeä-n ia bòe ma basa-s lamanasa-lá-n nasala,* toen de menschen nu deze zijne woorden hoorden, werden zij zeer toornig; *a dè ò ndè ndia,* zoo, zijt gij daar; *a tè mèoasu-a bei ta nala dòk-a,* maar de tijger nu was nog niet ver weg; *a na tou-anak-a nae,* en de jongen zeide toen, enz.

A 2, nadrukswijzer [vgl. sub 1], bijv. *kada taok-a ndia namahòko-a mesan,* hij hield zich maar alsof hij verheugd was. Zie voorts de Sprk.

A 3 = *e,* na een nomen in den vocatief: *tolanò a,* broeder! [Vgl. boven].

A 4, enkelvoudsvorm van het bepalend lidwoord, [vgl. boven]. Zie voorts de Sprk.

(**A** 5), zie (*na*) 6.

(**A** 6), (Ba., T., R. idem; Bo., Bi., K. *ka*), verkorte vorm van het pers. voornw. van den eersten pers. voor sommige verbale woorden: (*au*) *afada,* (*kafada*), ik zeg; zie de Sprk.

A 7 of **aa**, (lang aangehouden vocaal), wordt achter een woord gevoegd als men zich onder het spreken nog even bedenkt of adem wil scheppen; zie voorts de Sprk.

Ak, zie *nak.*

Aä, uitroep; *aä, mai dei,* hé, kom even! Vooral gebruikt om iemand te waarschuwen of van iets af te houden: *aä, bòö hoï buas ndia,* hé, (pas op), neem dat goed niet.

aää, idem.

aäk, aä-zeggen: *au bei aäk, tè nala dae sò,* ik wilde juist „héla”, (pas op), zeggen, toen lag hij al op den grond; *ana aäk, tè au fepa sò,* hij wilde *aä* roepen (om mij tegen te houden), maar ik sloeg al.

kaaäk (*na-*), tegen iemand *aä* roepen; *au sanga fepa-n bòe ma nakaaäk au,* toen ik hem wilde slaan, riep hij *aä* tegen mij.

(**Aba**), *abas,* Ba., D., T., On., R. idem; Bo., K. *aba*; Bi. *kaba,* [Tim. *abas,* Bug. *apě,* enz.; Mal., Jav. *kapas,* van Skr. *karpasa*?], *a.* de katoenheester: *ala sèle abas henu osi esa dalek,* zij hebben een tuin vol katoenheesters geplant;

b. de onbewerkte grondstof, kapas: *ana fu abas-a lèo lain neu,* zij blies de kapas naar boven;

c. de vrucht: *abas-a napena,* zie *napena*;

d. garen, draad, (waarvoor ook: *aba-dò*); *lea abas,* garen spinnen; *abas batu esa,* zekere hoeveelheid garen. Ook wel: vezel: *putak-a aba baü,* het merg van den gebangpalm heeft vele vezeltjes, (vgl. *ilok*).

aba (*na-*), draderig, met fijne vezels zijn: *putak-a na-aba,* het merg van den gebangpalm is met vezels.

aba-ai. garen op klosjes.

aba-bola, garen aan kluwen, (Koepangsch

Mal. *bĕnang bola*); *pou*, (*lafa*), *aba-bola*, een sarong, (slimoet), van dusdanig opgewonden garen gemaakt.

aba-dae, soort katoenheester met grootere bladeren en vruchten.

aba-dèëk, pit van de kapas; ook: nog niet van pitten gezuiverde kapas, tegenover *aba-minak*.

aba-dò, garen, draad: *aba-dò esa*, één draad; *pou aba-dò*, eigen geweven sarong.

aba-dòk, blad van den katoenheester.

aba-minak, de van pitten gezuiverde kapas; (*bu*)*busu aba-minak*, aldus gezuiverde kapas met den boog bewerken.

Abanak. (vgl. *obanak*, *ninik*), soort kleine, doch hevig stekende muskiet.

(**Abe**), *abe-abe*, in: *unu-unu abe-abe*, wordt gebruikt om het zitten van dikke menschen, van wie het vleesch eenigszins uitpuilt, aan te duiden: *ina maao-a unu-unu abe-abe nai loanak lain*, de dikke vrouw zit (aldus) op de rustbank; *nïï-ana-a unu-unu abe-abe nai neäk dale*, het kind zit dikjes op de mat. Vgl. *unu-unu*.

(**Ada**), *ada-ada*, naderen, in de nabijheid komen van iets, nabijkomen, [vgl. Jav. *parĕk*, *padĕk*?]: *ana ada-ada mai bòe ma busa-a ka-n*, toen hij hier in de nabijheid kwam, beet de hond hem; *au ada-ada u*, *dè au ala au nu-nga*, toen ik naderkwam, heb ik mijn deel gekregen, een koopje gesnapt; (vgl. *deka*).

(**Adak**), zie *nduadak*.

(**Ado**), in: *ado hena dinik*, naam van een zang en dans, behoorende bij de *eëä*, (Rott. rondedans); *soda* (of: *tao*) *ado hena dinik-a*, dien zang zingen (uitvoeren).

adok = *ado hena dinik*.

Adu 1, mannen- en vrouwennaam; *adu-baï*, mannennaam.

Adu 2, in alle dial., [vgl. *adu* 4 en Daj. *ado*], zorgen dat iets ontstaat, maken dat iets wordt, veroorzaken, scheppen: *Mane-tua-lain adu lalai nò dae-hena k-a*, God heeft hemel en aarde geschapen, (vgl. *sula*, *nakadadadik*); *ana adu hedi-laus ndia*, hij (de geest) heeft deze ziekte veroorzaakt; *ndia ndè adu*, *dè uma ndia dadi*, hij is de oorzaak, dat dit huis ontstaan is; *ana adu nala hade-òe esa*, hij heeft gemaakt (door werken of koopen), dat hij een rijstveld verkregen heeft; *ana ta adu nala hata esa bòe-n*, hij heeft niet gezorgd, dat hij iets verkregen heeft; *adu hèok buas ia-lu*, maak dat deze goederen uit den weg komen. Vandaar ook: maken, gereedmaken, in orde maken of brengen, (vgl. *nafafaü*, *tao*), in eene uitdrukking als: *mai adu fè ami nanaä-nininuk*, kom en maak spijs en drank voor ons klaar. Vooral gebezigd voor het in orde maken, terecht brengen van zaken, enz.: *adu matetu dedeäk ndia dei*, maak die zaak eens in orde; *adu heni dedeäk ndia*, maak een einde aan deze zaak, maak deze zaak af; *nöö-ana ndia oda kikik-a dè mai adu fè-n mai dei, ina*, dat kind weent aanhoudend, kom dus, moeder, en maak het voor hem in orde, (tracht het stil te krijgen); *inaka nò sao-n oda lahúk-a dè mai adu fè-s mai dei*, de vrouw en haar man twisten steeds met elkander, kom daarom en breng de zaak voor hen in orde, (verzoen hen). Ook met persoonlijk object: *ana adu doak asa*, hij heeft te vergeefs getracht hen te verzoenen, (vgl. *malòle*).

aäduk, het scheppen; schepsel; *basa-s sila-la Mane-tua-lain aädu-n mesan*, zij zijn al te maal schepselen van God.

kaaduk (*na-*) = *adu*, scheppen, enz.: *manaadu-a nakaaduk basa dae-bafak-a*, de Schepper heeft de aarde geschapen.

manaadu, of bij verkorting: *manadu*, de Schepper, gewoonlijk in verbinding met andere woorden, als: *muli-manaadu, manasula manaadu.*

Adu 3, [denkelijk een bijzonder gebruik van *adu* 2, in orde brengen]: *ana adu inak esa*, hij zoekt eene vrouw tot echtgenoote te krijgen, (vgl. *leò* 5); *ina ama-n sanga adu fè-n inak*, zijne ouders willen eene vrouw voor hem zoeken te krijgen.

(**Adu** 4), *aädu*, Ba, Bo., K., T., On., R. idem, [Daj. *ado*, vgl. Mal., Jav. *adu*], iemand opstoken, een twist aanstoken, (vgl. *dudungu*): *ana aädu ò*, hij stookt u op; *bòö aädu malutu hataholi esa bòe-n*, verderf niemand door hem op te stoken; *ndia ndè aädu-n dè inak ndia nò sao-n oda lahúk-a*, door zijn stoken, twist deze vrouw steeds met haar man; *ndia ndè aädu-n, dè dedeäk ndia dadi*, door zijn stoken is die twist ontstaan, (in dergelijke zinnen reeds bijna *adu* 2).

Aduk 1, [van *adu* 2?], iets nadoen, (vgl. *nana, haki-nonoli, nafatusi*), iets dikmaals doen; *ana aduk tataos ndia sò*, hij heeft dat nagedaan; *ana aduk lèo-na, dè ana ta poï tataos ndia fa*, hij is eenmaal gewend zoo te doen en kan het dus niet laten.

Aduk 2, mannennaam.

Adulala, Ba,, Bo., Bi., K., D., T., R. idem; On. *adurala*, [Saw. *adju*, hout en *lara* geel], soort hout, dat eene gele verfstof oplevert, waarmede de gele kleur in het weefsel aangebracht wordt; ook de verfstof-zelf: *ana deta adulala neu futus*, zij brengt (door indooping) de gele verf op de *futus*. Ook de geel te verven gedeelten: *ana deta lafa-a adulala-na*, zij brengt de verfstof op de geel te kleuren gedeelten van de slimoet; *futus-a adulala-na*, de geel te kleuren plaatsen van de *futus*; *lafa-a adulala-na ta kea baük-a fa*, de geel gekleurde plaatsen van de slimoet zijn niet zeer helder van kleur.

Ae 1, zie *nae* 1 en 2.

(**Ae** 2), *kaaäek* (*na-*), verspieden, (vgl. *loi*): *hataholi lima leu lakaaäek musu-a*, vijf mannen gaan den vijand verspieden. Ook: stil, zonder geweld stelen: *ala leu lakaaëk bana-manu*, (*uma*, enz.), zij gaan in stilte dieren, (wat in huis is, enz.) stelen, (vgl. *nako*).

Aek, Ba., Bo. T. idem, overigens *aę*, [Tim. *aem*, Kup. *baeng*], inlandsch, eigen, tegenover: vreemd; tot het huis behoorend, tegenover: in het wild rondloopend; gekweekt, tegenover: in het wild groeiend van eene plant, (vgl. *fuik*): *biï-aek*, bok, geit, de op Rote tehuis hehoorende *biï*, tegenover *biï-lòpo*, schaap, (= *biï daek, biï-hik*, alleen Ba. bezigt dezelfde uitdrukking, de overige de met *biï-daek* of *-hik* overeenkomende); tamme bok of geit; *bafi aek*, een tam varken; *bana aek*, huisdier; *kukú-aek*, (gekweekte) wijnstok; *aek dò fuik*, eigen of vreemd, vriend of vijand; *dae aek ma dae fuik*, bewoond en onbewoond land.

Aë, zie sub *nelu*.

(**Afa**), *afa-afa*, [vgl. Mal. *tawar*, of Sumb. *kaba*, Bim. *tjaba*], zonder geur of smaak, flauw: *kakau-a*, (*pa-a, daë-dòk-a*), *afa-afa*, de gekookte rijst, (het vleesch, de sirih, enz.), is laf, smakeloos; *bafa-n dale afa-afa*, hij heeft een flauwen smaak in den mond, o. a gezegd van den smaak als men sirih zonder tabak kauwt, (vgl. *mumi*).

Afak, bros, onsterk, zoowel van levend als dood hout: *ai-a afak-a*, het hout is bros, zooals bijv. dat van den kapokboom, (vgl. *pòök*).

Afe 1, soort boom, welke goed hout oplevert, Mal. van Koep. idem; *papa afe*, planken van *afe*-hout.

Afe 2, (in alle dial.), wakker worden, vooral tusschentijds, (vgl. *namedak*): *fa-fa na ana afe*, of: *ana oda aäfek-a*, hij is telkens wakker; *ana afe laï ha bòe ma mangalèdo*, hij werd viermaal wakker en toen was 't dag.

aäfek, het wakker worden, de tijd, waarop de hanen 's nachts kraaien (3 of 4 maal), waarop men dus wakker wordt: *manu-la kokoa na aäfek esa ndia*, als de hanen kraaien is 't één *aäfek*; *bei aäfek duà bai ma mangalèdo*, nog tweemaal hanengekraai en 't is dag; [vgl. Saw. *awe* in: *he-awe manu*, tijd waarop de hanen het eerst kraaien].

Afi, in alle dial., denken, meenen, overdenken, denken aan, begrijpen: *ò afi hata*, wat denkt of meent gij, (vgl. *dodò*, *duà*, *nalelak*, *nameda*, *nae* 1, *nasaneda*); *ò afi-n mae lèo-bè*, hoe denkt gij er over; *au afi ae lèo-ia*, ik denk er zóó over; *au ta afi ae tataos ia sè ana dadi tao lèo-ia fa*, ik had niet gedacht, dat dit zoo zou uitkomen; *ana afi lèo-bè lèo-bè neu-ò, èno-n ta*, hoe hij ook denkt, er is geen uitweg; *ana afi nai dale-n dale*, hij denkt bij zichzelf; *au afi ae laö*, ik denk, ben voornemens, te gaan; *ana afi ao-n tataos ndia*, hij bedenkt dit zelf; *esak-ò afi ao-n*, ieder denkt aan zich-zelf; *afi matalolòle-n*, denk er goed over na; *ana afi-n neu*, hij denkt er over na; *ana afi kadu uma-lò-na*, zij denkt alleen maar aan haar huishouden; *ana afi ina ama-n*, hij denkt aan zijne ouders; *ana ta afi bana-manu-la*, hij denkt niet aan, (hij verwaarloost), de dieren; *au ta afi alelak dedeäk ia fa*, ik kan deze zaak niet begrijpen; *ana afi laë-n*, hij begrijpt het; ook: hij weet wat het juiste is; *ana afi sala*, hij begrijpt 't verkeerd.

aäfi, gedurig denken, enz.: *ana aäfi neu mai*, hij overdenkt, beziet iets van alle zijden.

aäfik, het denken, gedachte, meening, verstand, raad, middel; *ò mesa-ng-ò afi mita au aäfi-nga*, gij hebt begrepen, wat ik denk; *nai* (of: *tunga*) *au aäfi-nga*, naar mijne meening; *basa-s aäfik esa*, of: *basa-s lala aäfik esa*, zij zijn allen van ééne gedachte, (vgl. *dalek esa*); *tao aäfik neu*, zijne gedachten plaatsen op, indachtig zijn, in gedachten hebben: *tao aäfik neu nanoli-nafadak*, leeringen indachtig zijn; *ana ta tao aäfik neu bana-manu esa bòe-n*, hij is niet indachtig aan één dier, hij zorgt voor geen enkel dier; *aäfi-n ta*, hij heeft geen verstand, hij is dom; *aäfik ta tei-n dale*, idem; *hataholi aäfi-ták*, een dom mensch, ook: iemand, die niet goed bij zijn verstand is; *hataholi aäfi naluk*, iemand, die ver doordenkt; *aäfi neu-lauk*, een helder verstand; *hataholi aäfi-lutuk*, iemand met een fijn „verstand” (gevoel); *ala afi lala aäfik esa*, zij hebben een raad, middel uitgedacht, (vgl. *ndolu*); *ala sanga aäfik fò leni-n*, zij zochten een middel om het mede te nemen; *ana ta afi nala aäfik fa*, hij is radeloos; *aäfi naluk*, ook: geduld, (vgl. *ndolu*): *fò ela au akataka basa sosotak nò aäfi naluk*, opdat ik alle moeielijkheden met geduld verdrage.

maaäfik, verstand hebben, verstandig; *hataholi maaäfik*, iemand, die verstand heeft; *bana-ò maaäfik bòe*, ook het dier heeft verstand.

Afu 1, in alle dial., [M. P. *awu*], asch, stof; *afu laö*. asch uit de stookplaats; *afu kulè*, asch van verbrande koesambi;

seka heni afu-a nai mei lain, de stof van de tafel afvegen, (vgl. *atuk, kiik, masuk, sopuk*).

afuk, in samenstelling, aschkleurig, grauw; *ndala bulu-afuk,* een paard met grauwe vlekken, (vgl. *tòlo-afu, mamasak*); *la-poka-afuk,* zie (*poka* 4).

Afu 2, [bij 1, tot stof geworden, vgl. *lafu-lafu*], op zijn, niet meer aanwezig zijn; *afu-ná bana-manu,* de dieren zijn op, zijn alle gestorven, bijv. door de veepest; *afu-ná hata-n-ala,* zijne bezittingen zijn op, heeft hij niet meer, (vgl. *lao-lao*); *nanaä makadòtok afu nala-n na na hataholi baük-a naä noü-n,* het vele eten is op, dewijl vele menschen er van gegeten hebben.

Ai 1, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *kai*; D., On, *hau,* [Kup., Sund., Bul. *kai,* Jav., Mal. *kaju,* Bug. *adju,* Saw. *adju*], boom, halm, hout; *ai huk esa,* een boom; *ai maboak,* vruchtboom, (tegenover: *ai maboa-ták*); *ana kae lèo ai esa lain neu,* hij klom in een boom; *ai mates,* een doode boom, ook: dood hout; *ai mamatak,* gekapt, maar nog groen hout; *ai nanaük,* brandhout; *ai-beba,* allerlei brandstof; *mèko ai,* houten staven, welke als een gong geslagen worden; *ndala ai,* houten paard, stokpaard, (een gewone stok als zoodanig gebruikt); *kopa ai,* houten doodkist; *leä ai,* groote stukken hout of balken voortslepen; *ai kakalik,* hout (stok) om mede te graven; *uma dò-ai-n,* het dak en het geraamte van een huis; *hade-a dò-ai-n,* de bladeren en halm van de rijstplant.

ai-ana, a. struik, heester; *naü ai-ana,* grassen en heesters, allerlei lage gewassen;

b. in het bijzonder: benaming van twee stokjes behoorende tot het weeftoestel; *bòle-ai-ana,* de verschillende houten, enz. van het weeftoestel.

ai-boak, boomvrucht, vrucht in 't algemeen.

ai-bunak, bloem in het algemeen.

ai-dò, boomblad, ook: groenten; *nasu ai-dò,* groenten afkoken; *uta ai-dò,* allerlei groenten.

ai-dòk, geneesmiddel, (ter onderscheiding dan ook: *ai-dò hedi-laus*) en: toovermiddel; *mòdo-ai-dòk,* allerlei genees- of toovermiddelen; *ai-dò mamates,* vergif; *hoü ai-dòk,* een toovermiddel aanwenden.

Namen van enkele dezer middelen zijn:

ai-dò mata ndua, middel om iemand te doen slapen;

ai-dò malelak, middel om kunde te verkrijgen;

ai-dò palani, middel om dapper te maken;

ai-do silo bana fuik, middel om gelukkig op de jacht te zijn;

ai-dò bobòngik, middel om het baren te vergemakkelijken;

ai-dò susuek, of: *ai-dò ana-fèök,* of: *ai-dò tei lai dale sue,* middelen om liefde op te wekken; enz.

ai-fanik = *fani-aik,* boom waarin zich bijen genesteld hebben.

ai-kapak, soort struikgewas, dat in de sawah's voorkomt.

ai-louk, boomschors, ook een soort zeevisch.

Als tweede lid van eene samenstelling komt *ai,* zoowel als *aik* voor; *ai,* in: *taka-ai,* steel van eene bijl; *dòpe-ai,* (T., B. idem; doch D., On. *dombe-hau*), heft van een mes; *fela-ai,* heft van een kapmes, enz.

aik, bijv. in: *kulè-aik,* hout van de koesambi; *ninilu-aik,* hout van de tamarinde; *dène-aik,* hout van den kapokboom, enz. Voorts: *hade-aik,* rijsthalm; *pela-aik,* maïshalm, enz. Verder: *dedèo-*

aik, vlaggestok; *labu-aik*, trommelstok; *mèko-aik*, de stok, waarmede de gong geslagen wordt; *sosòde-aik*, steel van een scheplepel. Hierbij ook wel: *idu-aik*, rug van den neus, (op Koepang *batang hidung*). In uitdrukkingen als: *naü aik esa*, een grashalm, enz., kan *aik* ook als een afzonderlijk woord beschouwd worden.

Ai 2, Ba., Bo., K. idem [het synonieme *langak* ook = Mal. *kaju*, als hulptelwoord, (vgl. ook Mak. *kaju*), dus bij *ai* 1?], in: *mèko ai* (*esa*, enz.), één (enz.) stel metalen gongs, vgl. *langak* sub *langa* 1, (niet te verwarren met *mèko ai* en *mèko-aik*, vgl. onder *ai* 1).

(**Ai** 3), in enkele samenstellingen komt een *ai* voor zonder zelfstandige beteekenis, [mogelijk oorspronkelijk van *ai* 1, vgl. (*òe*) 4], bijv. *òe-ai*, zie *òe*.

(**Ai** 4), in: *ai-kè*, *ai-ki*, zie *kè* 2 en (*ki* 4)

(**Aik**), in: *batu-aik*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *batu ai*; T. *batu aï*, [T. *aï* = Termanusch *haï*, vuur; in Bi., D., R. luidt „vuur" eveneens *ai*, misschien uit een dezer dialecten in Termanu, Baä en Korbafo gekomen? Kup. heeft *blait*, vgl. Tim. *naflai* of *lai*, vuurslaan, dat misschien ook *ai* = *haï* bevat], vuursteen. (Zie ook onder *ai* 1),

Ain, of: *ai-ain*, (Ba., Bi., K., T., On., R. idem), alle, (achter het bepaalde woord): *hata-hata ain*, of: *hata ai-ain*, alle dingen = *hata lalaë-n*; *ai ai-ain*, alle planten; *bana-bana ain*, of: *bana ai-ain*, alle dieren; ook met *basa* te zamen gebruikt: *basa hataholi ai-ain*, alle menschen. Ook: allerlei: *sala-salak ain*, allerlei fouten; (vgl. *sudi lèo-hatak*); *nanaä malada ai-ain*, allerlei lekkere spijzen. [De *n* is wel genitief-vorm van het pers. voornw. van den derden pers., zoodat de beteekenis eigenlijk wel zal zijn: het geheel van].

Aï 1, [vgl. *haï* 1), in: *aï heni*, van het vuur nemen, (vgl. *soü heni*, *haï heni*): *aï heni ulek-a*, (*kakau-a*, *iäk-a*, enz.), den pot, (de rijst, visch, enz.) van het vuur nemen; *aï heni peluk-ala lèo dae mai*, de djagong van het vuur nemen en op den grond zetten.

(**Aï** 2), *aäï*, Bo., T. idem; Bi. *aäi*; D., On. *ai*; Ba. *hahaï*, [Tim. van Amarasi *ahi*], treden, vertreden, (vgl. *tabu*), uittreden, (vgl. *sosòdo*): *manakolu-la aäï hade*, de oogsters treden de rijst uit; *kapa-la aäï nisa naü-a*, de buffels vertreden het gras; *hade nanaaäïk*, uitgetreden padi.

aäïk, het uittrappen; *hade aäïk*, padi, bestemd om uitgetrapt te worden; *neä aäïk*, de mat, waarop de padi uitgetrapt wordt. Ook in het algemeen *aäïk* = *mamana aäïk*, plaats waar de padi uitgetreden wordt, plaats, bestemd voor het uittreden van padi.

Aï 3, verkorting van *anin*, mannen- en vrouwennaam.

Ai-pöö, *a*. Bo., K. idem; Ba. *ai mböö*; T. *ai-mböö*; Bi. *kai-pò*; D. *hau-mbòko*; On. *hau-mböö*, [het eerste gedeelte is dus *ai*, *kai*, *hau*, hout, vgl. voorts *pöö* 1?], een giftige visch, welke zoowel in zee (*ai-pöö tasi*), als in rivieren (*ai-pöö lè*) voorkomt;

b. (Bo., Bi., D., T. als sub *a*), soort wit en zwart gevlekt zangvogeltje.

(**Aka** 1), *aäka*, K., T., R. idem; [een nevenvorm van *oöko*? voor On. wordt *aäta* opgegeven], ziften, bijv. *aäka hade-sopuk*, meel ziften; *hade-sopu nanaaäkak*, gezift rijstemeel; (vgl. *daï*).

aäkak, het ziften; zeef. (Vgl. *oòko*).

(**Aka** 2), *aäka*, van of uit iets vallen: *ana aäka nème ndala-lai*, (*ai-lai*) *mai*, hij viel van het paard, (uit den boom), vgl. *tuü*

(Aki), in: *aki-dòk*, Ba. idem; [*aki* moet eene omzetting zijn van *kai*, dat in verscheidene namen van boomen of planten nog voorkomt als volledigere vorm van *ai* 1, vgl. bijv. dialect van Baä *akilenak* = Term. *kai-lenak*, de lagoendistruik; in de overige dial. luidt het woord eenvoudig *ai* (*kai*)-*dò*, enz.], een afgevallen blad, afgevallen bladeren, een blad op het punt van afvallen, tegenover: *ai-dò*, blad of bladeren nog (vast) aan den boom; *aki-dò mamatak*, een nog groen afgevallen blad; *aki-dò tuk*, uitgedroogd afgevallen blad; *aki-dòk-ala monu*, de bladeren vallen af.

(Ako), *ako-ako*, [vgl. *alo-alo, bako-bako, hako-hako*]: *bafa-na* (of: *ana kokoluk*) *ako-ako*, hij praat onophoudelijk; ook wel zonder *kokoluk*, bijv. *ana ako-ako nai uma-lai*, zij babbelt onophoudelijk in huis; (vgl. *alo-alo, halo-halo*).

manaaäkoh: *hataholi bafa manaaäkok*, een praatgraag, babbelaar.

(Aku), [*bafa-n aku-aku* = *ana aäku bafa-na*.

aäku, eten zonder tanden, mummelen: *ina lasika aäku pa*, de oude vrouw eet zonder tanden vleesch; *ana aäku bafa-na*, hij mummelt zonder te eten, gelijk sommige oude lieden doen; (vgl. *ndendesi*).

Ala 1, zie sub *nala* 1—8.

Ala 2, (Ba. enz. idem; T., enz. *ara*), nietemphatische vorm van het voornw. van den derden pers. meerv. *sila*.

Ala 3, (Ba., enz. idem; T., enz. *ara*), meervoudsvorm van het lidwoord na woorden, welke op eene consonant eindigen, vgl. *la* 5.

Ala 4, Ba., enz. idem: T., enz. *ara* (uit het Holl.), arak; *ala kèle esa*, een kist (kelder) arak; *nasu ala*, arak stoken.

Men onderscheidt *ala pilas*, echte arak en *ala fulak*, wat zoowel jenever als Rottineesche arak beteekenen kan; in het laatste geval ook *ala Lòte* geheeten; (*hataholi*) *ala-nalak*, iemand, die door arak bevangen, bedwelmd is.

naalak, (*hataholi-*), iemand, die arak bezit.

Alak 1, zie sub *nalak*.

Alak 2, (elders *ala, arak, ara*), (uit Mal., Arab.) Arabier, Arabisch; *alak esa mai nasèö buas*, een Arabier kwam goederen opkoopen; *ofa alak*, Arabisch handelsvaartuig.

Alamali, T., On., R. *alamari*, (van het Mal., Arb. *almari*), kast; *alamali kafa*, eene kast met gaas voor de deuren, eene dispens-kast; *papa alamali*, kastplank.

(Ale 1), in: *kapa-ale(k)*, het ruwe binnengedeelte van de wang van een buffel, (vgl. *sungek*).

(Ale 2), *aäle*, en ook: *ale* (*na-*), (Bo., Bi., K., R., T. *naale*; Ba., D., On. *ale*), kauwen, (vgl. *mama*, ook *hengu*): *ò aäle lò-hatak nai bafa-ma dale*, wat hebt gij in uw mond, waarop gij kauwt; *ana aäle daë-dòk*, hij kauwt sirih; *bië-a aäle naü*, de geit kauwt gras; *aäle seluk*, herkauwen; (vgl. *doa* 2); *ò maale pua*, kauwt gij pinang? *bafi-a naale pelak*, het varken kauwt maïs.

Ali 1, in alle dial., [Bic. heeft *anit*, Bisaja *anit* en *panit*, villen, Buru *alik*, pellen, villen; Tett. v. Dilli *malin*, gesneden], afsnijden: *ana ali heni pa-a isi-na*, het vleesch (van de beenderen) afsnijden, (vgl. *kè*); *ana ali* (of: *ali heni*) *bië-a lou-na*, hij snijdt de huid van het schaap af, hij vilt het schaap. Ook: lubben: *ana ali* (of: *ali heni*) *bafi mane anak-a sò*, hij heeft het jonge varken al gesneden.

nanaalik, gesneden, gelubd; *kapa nanaalik*, gesneden buffel; *nanaali-tàk*, ongesneden.

aäli, gedurig afsnijden, enz.: *ana aäli heni basa isi-na* hij snijdt al het vleesch af. *kalalis*, (Ba. idem; T. *kalulik*; Bi., K. *kalaali*), = *nanaalik*, gesneden; *bii*, (*busa. manu*) *kalalis*, gesneden bok, (hond, haan).

(**Ali** 2), in de samenstellingen *ali-ama(k)*, schoonvader; *ali-ina(k)*, schoonmoeder; *ali-baï*, vader van den schoonvader of van de schoonmoeder; *ali-bei*, moeder van den schoonvader of van de schoonmoeder; (Ba. K. idem; T., On. *ari-ama*, enz.; Bo. *kala-ama(k)*, enz.; Bi. *kala-ama*, enz.; R. *ara-ama*, enz.; D. in andere volgorde: *ama-ali*, *ina-ali*, enz.); *ana lèo nò ali-ina ali-ama-n-ala lai uma esa dalek*, hij woont in één huis met zijne schoonouders; *ali-bei ali-baï-n-ala bei lasoda*, de ouders van zijne schoonouders leven nog. (Over den met *k* gesloten vorm vgl. sub *ama* 1).

Ali 3 (altbans in Keka) = *aäli*: *ò ali--má au lèo dae-a*, gij hebt mij tegen den grond (= erg) gescholden.

aäli, (in alle dialecten), beleedigen, uitschelden, (vgl. *dodoki* 4, *lelèno*, *mamasi*, *nukamuti*, *nanae*, *papasi*, *poka-poka*, *setelelè*): *ana aäli ka-a nae*: *ò dea-ma lèo-bèk na ò dale-ma lèo-ndiak bòe*, hij schold de kraai uit met de woorden: zooals uw uiterlijk is, zoo is ook uw innerlijk; *ana aäli nisa au*, hij beleedigt mij doodelijk.

aäli-aäli, herhaaldelijk uitschelden.

eèlo-aäli, of: *aäli-eèlo*, versterking van *aäli*: *bòö aäli-eèlo hataholi tao lèo-ndia*, beleedig de menschen niet aldus.

aälik, of: *aäli-eèlok*, *eèlo-aälik*, het uitschelden, het beleedigen; *dedeä aälik* (*aäli-eèlok*, *eèlo-aälik*), beleediging, scheldwoord.

aäli(la-) ao(k), of: *laaäli-eèlo ao(k)*, zij schelden elkander uit.

(**Alo**), *alo-alo*, ook R., [vgl. *halo-halo*, ook On. *aro-aro*], = *ako-ako*; *bafa-na alo-alo*, hij babbelt voortdurend.

manaaälok: *hataholi bafa manaaälok*, babbelaar.

Alos, (het Mal. *arus*), stroom in het water; *alos-a lèo muli neu*, de stroom gaat westwaarts, (vgl. *fa* 1).

Alu 1, of: *aluk*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *alu*, *alu*; On., R. *aru*; T. *aruk*, [Kup. *adu*, Tim. *hanu(f)*], schouder van mensch en dier: *ana ndai lafa nai alu-n lain*, hij draagt eene slimoet over den schouder; *natá tataos ndia nai alu-n lain*, hij neemt dat werk op zich; *alu-konak*, (*kik*), rechter, (linker) schouder; *sengi ndala-a alu-na*, het paard heeft den schouder gebroken; *alu-belak*, schouderblad; *bafi-a alu-bela-na*, bovenste gedeelte van den voorpoot van het varken; *alu-duik*, schouderbeen; *alu makabi-na*, het gedeelte tusschen de schouderbladen.

aluk, ook = *ofak-a alu-n*, de bovenste balk van eene vlerk (*eik*) van een vaartuig; *ofa alu-kateluk*, een vaartuig met eene vlerk met drie balken boven, (Mal. van Kup. *bero tiga bau*); *ofa alu-kaduak*, een vaartuig met eene vlerk met twee balken boven; *ei-aluk*, poot bij den schouder, voorpoot van een dier; *kapa-ei-aluk*, voorpoot van een buffel.

(**Alu** 2), *aälu*, soort zeevisch, welke, door kinderen gegeten, frambosia zou verwekken.

Aluk 1, Ba., Bo., T. idem, overigens *alu* [M. P. *alu*], stamper; *nesu-aluk*, rijstblok en stamper; *alu dama*, stampertje om damar mede te stampen; *busa alu-nalak*, eene verwensching tegen een hond: hond, welke door den stamper getroffen, gedood moge worden. (Zie ook sub *alu* 1).

Alukama, soort zeevisch; ook de naam van een dorp in het Baäsche.

Alukosu, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *alukosi*, [Saw. *olokohu*, Tim. *aluk*, *alu*, vgl. dial. *alu*], zak, tasch van linnen of katoen; men onderscheidt: *alukosu doik*, zak voor geld; *alukosu pua daëdòk*, zak voor pinang en sirih; *alukosu isi mòdo*, zak voor kruid en kogels; *alukosu lilo henu*, zak voor goudwerken en koralen.

alukosu (*na-*), een zak hebben.

maalukosuk, een zak hebbend; *badu maalukosuk*, een baadje met een zak.

Ama 1, in: *ina-ama-la*, de ouders, (zie ook sub *amak*).

amak, Ba., Bo, T. idem, overigens *ama*, [Kup. *ama*, Tim. *amaf*, Tett. *aman*, M. P. *ama*], vader: *amak-a sè ana fangi nò ana mane-na*, de vader zal verdeeld zijn tegen den zoon. In den vocatief en in alle gevallen waar het voornw.: mijn of onze verzwegen kan beschouwd worden, luidt het woord *ama*, (bij aanhechting van een voornw. en in samenstelling valt de *k*, volgens den regel, af): *ama nae*, vader (mijn, onze vader) zegt. Ook beleefdheidshalve gebezigd jegens oudere mannen in 't algemeen en liefkoozend tegen jongens. De vader wordt naar algemeen gebruik naar het oudste kind, jongen of meisje, genoemd, bijv. *Adu amo-n*, de vader van Adu; *ama Adu*, een of ander bekende oude man, die Adu heet; *ama matua*, (Mal. van Koep. *bapa besar*), oom, vaders oudste broeder; *ama takaladak*, (*-anak*), oom, vaders middelste, (jongste) broeder; *ama-nak*, bloedverwanten; zie *nak*; *ama-baï-la*, de voorouders; *ama-m baï nggede-òek*, vadertje kikvorsch = de genoemde kikvorsch.

ama-ták (*niï-ana-*, of: *ano-*), een kind, dat geen vader heeft, hetzij dat de vader onbekend, hetzij dat hij reeds gestorven is, tegenover: *maamak* (*niï-ana-*, of: *ana-*).

ama (*na-*), iemand tot vader hebben: *dè ami mai mòke maina maama Lamatuak-a*, wij komen nu vragen of wij u, heer, tot moeder en vader mogen hebben.

amak (*na-*), iemand vader noemen, met „vader” aanspreken: *naamak au*, hij spreekt mij met „vader” aan.

Ama 2, [van *ama* 1], uitroep: jongens! waarachtig! *baï ani konak-a mai, ama, dè fupu heni basa-basa koäs-a*, daar kwam de Zuidenwind, jongens, en blies al de wolken weg, (of: hij blies waarachtig alle wolken weg); *besák-ò dua-s latèë lème ndia lèon-a, ama*, nu bleven zij beiden daar, hoor! *ta, ama-e*, volstrekt niet, hoor! Ook = *ama-kè*, (vgl. *kè*): *bòö ama, bòö tao lèo-ndia*, och, handel zoo niet!

Ama 3, niet-emphatische vorm van het voornw. van den tweeden pers. meerv., alleen als subject gebezigd; *mai fò ama miä*, komt om te eten. In algemeene voorschriften ook wel voor den tweeden persoon enkelvoud: *ama tao hata, na afi matalolòle-n*, als gij iets doen wilt, denk dan goed na; (zeker ook in gebruik in D., T., On.).

Amak, in: *napanga-amak*, zie (*panga* 2).

Amalasi (*iä-*), soort zoet-watervisch in de sawah's.

Ame 1, (Ba., Bo., K., D., T. idem; R. *aäme*), iets bespreken, gebruikt van vele personen of van een persoon tegenover vele personen: *ala ame manamafuk-a dedeä-kokola-n ma nangatú-napadei-n, dè latadale*, zij spraken over de woorden en het zitten en staan (de daden) van den beschonkene en maakten zich er

vroolijk over; *ana ame dedeäk esa*, hij bespreekt eene zaak tegenover meerdere personen, (vgl. *kokolak*, *nafada*).

aämek, het bespreken; *dedeä aämek*, waarover men met elkander spreekt.

ame(la-), (of: *laaäme*) *aok*, zij spreken over elkander.

(**Ame** 2), *ame-ame*, Bo., Bi., K. idem, [vgl. dial. *kame-kame* en *dambe-dambe*], onhandig, linksch: *ana tao hata, na ame-ame*, bij al wat hij doet, is hij onhandig; (vgl. *bango-bango, isi-isi, èso-èso*).

manaaämek, (*hataholi-*), een onhandig mensch.

Ami, Bo., Bi., K., R. idem, Ba., T. *ai*; D., On. *hai*, [Kup. = Mal. enz. *kami*, Tett. *ami*; Tim. *hai*], pers. voornw. van den eersten pers. meerv., exclusief.

amik-ala, ik en de mijnen, wij en de onzen.

Amu, mannen- en vrouwennaam.

Ana 1, en *anak*, (vgl. voor de slot-*k* sub *ama* 1), in alle dial., resp. *ana*, [Kup. *ana*, Tim. *anah*, M. P. *anak*], kind in betrekking tot de ouders, jong van een dier; *ana bongik*, of: *ana tei-dalek*, eigen kind; *ana tolanòk*, broederskind; *ana uluk*, (*taladak*, *mulik*), oudste, (middelste, jongste) kind; *ana-feök*, dochter; *ana-manek*, zoon; *ana-ata*, of: *ata-ana*, slavenkind; *anak ndia tetema-ana*, dat jong was een jong van een kiekendief. Ook meer overdrachtelijk gebruikt, bijv. *ana uma-dalek*, iemand, die alleen voor den kost in huis dient; *ana mangalau ingu*, iemand van lage geboorte.

ana, (gewoonlijk zonder *k*) als tweede lid van eene samenstelling: *kapa-ana*, buffelkalf, jong van een buffel; *ndala-ana*, veulen, jong van een paard; *busa-ana*, jong van een hond, jonge hond; *manu-ana*, kuiken, enz. Voorts: *naü-ana*, jong gras; *hade-ana*, jonge rijstplant; *pela-ana*, jonge maïsplant; *nò-ana*, jonge klapperboom, enz., (vgl. ook boven: *ata-ana*; en *niï-ana*, enz.).

Daarentegen: *manupui-anak*, jong van een vogel, (vgl. *ana* 2, waarvan het hier besprokene niet geheel te scheiden is).

ana, ook: het kind-zijn, klein zijn, (vgl. *ana* 2): *nème ana-n mai*, van zijne kindsheid af.

ana-ták, kinderloos: *ina ana-ták udia naana niï-ana ina-ama-ták ia*, die kinderlooze vrouw neemt dit ouderlooze kind als kind aan.

ana (*na-*), een kind hebben, als kind aannemen of beschouwen; uitspruitsels krijgen van planten: *ana hi naana*, hij verlangt er naar een kind te hebben; *au bei ana-nga* (zie boven) *maneka nò ina-maneka laana au*, toen ik nog klein was, namen de vorst en de vorstin mij als kind aan; *hade-la laana sò*, de rijstplanten hebben reeds uitspruitsels, (vgl. *buku* 1).

anak (*na-*), iemand kind noemen, met „kind” aanspreken: *na-anak au*, hij zegt „kind” tegen mij, wat betreft den leeftijd.

kaanak = *maanak*.

maanak, een kind hebbend: *ina maanak*, eene vrouw, die een kind heeft; *ndala maanak*, eene merrie, welke een veulen heeft.

Ana 2, of: *anak*, in alle dial. resp. *ana*, R. ook *aäna*, [natuurlijk oorspronkelijk geheel en al hetzelfde woord als sub 1], klein zijn, klein, als afzonderlijk woord zoowel praedicatief als attributief, gewoonlijk in den vorm met sluitende *k* gebezigd, (vgl. *kadiï*, *kadio-ana*): *Oemau matua-a, tè Tangaloi anak*, de rivier Oemau is groot, maar de Tangaloi is klein; *busa-a anak-a*, de hond is klein; *bulak-a bei anak-a*, de maan is nog klein, niet vele dagen oud; *uma ia ana lena uma*

na, dit huis is kleiner dan dat; *anak-ná-n nasala*, op zijn kleinst; *hade-la bei anak-ala*, (of: *ana-la*), de rijstplanten zijn nog klein. Attributief (of in samenstelling) wordt *anak* gewoonlijk in eenigszins overdrachtelijken of specialen zin gebezigd (anders: *kadiïk*), bijv. *hataholi-anak*, een gering mensch; *bua-anak*, goederen van geringe waarde; *dedeä-anak*, onbeduidende zaak; *tatao-anak*, een gering werk; *doi-anak*, kleingeld; *lète-anak*, heuvel; *lè-anak*, riviertje; *banu-anak*, lampje; *uma-anak*, huisje; *ai-anak*, boompje; *bini-anak*, versje; *kana-anak*, klein kindje, infans; *lima-kuü-anak*, kleine vinger, de pink; *mane-dedèo-anak-ala*, de vorsten met kleine vlaggen, d. w. z. de kleinere vorsten, (Vgl. voorts: *fèö-anak*, *ina-anak*, *tae-anak*, *tou-anak*, enz.).

Hierbij kan gebracht worden de beteekenis in de sāmenstellingen:

peda-ana-n, *poi-ana-n*, uiterste punt van iets; *bui-ana-n*, allerachterste gedeelte of laatste restje van iets.

Zonder slot-*k*, bijv. in: *ai-ana*, (zie onder *ai* 1); *bula-ana*, de maan, tusschen nieuwe maan en eerste kwartier; *meti-ana*, klein getij; *mèko-ana*, benaming van een klein soort gong. (Vgl. evenwel Mal. *anak pasang*, *anak bulan*, afnemende maan, zoodat hier ook *ana* in de eerste beteekenis kan aangenomen worden.

Voorts wordt *anak* (praedicatief gewoonlijk *ana*) veel gebezigd in samenstelling met woorden, welke „klein, jong" enz. beduiden ter versterking, bijv. *kadiï-anak*, (iets sterker dan *kadiïk*), klein; *muli-anak*, *nula-anak*, iets sterker dan *mulik*, *nulak*, jong; *nggusi makabiä-anak*, kruik met eene (zeer) nauwe opening; *tatao muda-anak*, (zeer) gemakkelijk werk; *kapa-eik ia-la bei beu-anak*, deze buffelsporen zijn nog geheel versch; *niï-anak*, zeer dun. Na andere woorden van adjectivische beteekenis is *ana*, (steeds zonder slot-*k* en alleen in praedicatief gebruik), met „een weinig" weer te geven; het grondwoord pleegt dan verdubbeld te worden, bijv. *bela-bela-ana*, een weinig zwaar; *anin-a sufu-sufu-ana*, de wind is een weinig frisch. Dezelfde beteekenis heeft *ana* ook bij de eerstgenoemde adjectieven als zij verdubbeld worden: *nii-niï-ana*, een weinig dun; *daü-daü-ana*, een weinig licht; enz. Zoo ook na sommige werkwoorden, als: *noi-noi-ana*, eenigszins drenzen; *bekola-ana*, zie bij (*kola*).

Eveneens in samenstelling, met een met ons bijvoeg. nw. overeenkomend woord, staat *anak* in: *mane-anak*, *tena-anak*, (zie *mane* en *tenak*); naar de beteekenis meer onder *ana* 1 te brengen.

Nog komt *anak* in samenstelling voor in een aantal tijdsbepalingen, als: *fafai-anak*, zeer vroeg in den morgen; *ta dò-dò-anak*, versterking van: niet lang daarna, dus: terstond; *besa-anak ia*, versterking van *besak-ia*, op dit oogenblik, dus: juist op dit oogenblik; *lèdo tena-anak*, de tijd dat de zon juist op het punt van ondergaan is. Vgl. voorts: *baï-anak*.

Ana, ook substantief: een kleintje; *neu dolu faik telu, tè ana hapu kada ana esa*, hij hengelde drie dagen, maar hij ving slechts één kleintje, (klein vischje).

maana (*na-*), *a.* klein, kleiner worden: *ao-na namaana sò*, hij is klein geworden; *batu-a bòe-bòe namaana, hu boboa-na ala kòno*, de steen wordt steeds kleiner, omdat aan de zijden stukken afbrokkelen; *b.* kleiner maken: *ana tao namaana uma-na*,

hij maakt zijn huis kleiner (dan het vorige).

Ana 3, (in alle dial.), niet-emphatische vorm van het pers. voornw. van den derden pers. enkelv. *ndia*, [vgl. *na*]. Zie de Sprk.

Anadae, Ba., {Bo., Bi., T., R. idem; K. *kanadae*, [het laatste gedeelte *dae*, aarde, grond; vgl. Tett. v. Dilli *kinirai*, Saw. *rurai* (Tett., Saw. *rai* = Rot. *dae*); Kup. heeft *naeng*, Tim. *naem*], witte mier.

Ana-dòek, [het eerste gedeelte *ana* 1], pas geboren, pas eenige dagen oud, gezegd van dieren; *kapa*, (*bii*, *'ndala*) *ana-dòek*, een buffelkalf, (geit, veulen), dat pas geboren is, (vgl. *bongi-beuk*).

Ana-utu, [het eerste gedeelte *ana* 1], een pasgeboren kind verzorgen: *ina ana-utu au*, moeder verzorgde mij, toen ik pas geboren was.

ana-utuk, (Ba. idem; Bi., K., D., R. *ana-utu*), pas gebaard hebbend, jongkraams, (vgl. *bongi*); *ina*, (*kapa*, enz.), *ana-utuk*, vrouw, (buffel enz,), die pas gebaard heeft; *hedi ana-utuk*, kraamvrouwenziekte; *mòdo ai-dò ana-utuk*, geneesmiddelen voor eene kraamvrouw.

Ane. Bi., K., R. idem; [zou kunnen beantwoorden aan Kup. *aneng*, Bug, *anĕng*, Jav. *anam*, Mal. *anjam*, enz.; de nevenvorm *laë*, zie *laë* 1, maakt dit evenwel onzeker], iets vlechten, bijv.. *ane kòö-anak*, een mandje van bladeren vlechten; *ane neäk*, eene mat vlechten; *ane fifiluk*, een ketupat-mandje vlechten; (vgl. *feli*, *heli*, *laë* 1, *pedak* 2, *pepètek*, *sifi*, *susuk* 1).

aänek, het vlechten, vlechtwerk.

(Anek), *aänek*, soort wormpje, dat in bedorven vleesch of visch voorkomt. (Zie ook onder *ane*).

(Anga), *anga-anga*, naar iets toekomen; *ana anga-anga mai ndè ele*, daar komt hij (naar ons) toe, (vgl. *dei-dei*).

Angalá, (Bo. idem; Ba. *anggalá*; K. *engalá*; On. *anggará*), soort spook, dat bij nadering (vgl. *anga-anga*) hoe langer hoe grooter zou worden en als men het zien zou, men een opgezwollen hoofd zou krijgen: *lae uni angalá dema-na ana seli, tè ku au bei ta ita-n*, men zegt, dat de *angalá* zeer groot is, maar ik heb hem nog nooit gezien.

Ange, K. idem; [= Ba., Bo., B., R. *ane*; D., T., On, *nane*; Tett. *nani* = Mak., Bat. *lange*, Bug. *nange*, Jav. *langi*, O.-Jav. *langui*? of (wat waarschijnlijker is), uit *hange*? zie aldaar], zwemmen: *iäk-ala ange lai òe dale*, de visschen zwemmen in het water; *ana ange lèo ofak-a neu*, hij zwom naar het schip; *ange lè*, eene rivier overzwemmen; (vgl. *nggaë-nggaë*, *pepètek*). Ook wel = *hange*, doorwaden: *kapa-la ange hade-òe*, de buffels doorwaden een (ondergeloopen) akker.

ange-ange, aan het zwemmen zijn, enz.

Angeník, Bo. idem; K. *anginí*; Ba., T. *angginík*; (On. heeft *angginau*), soort gewas; soorten daarvan zijn: *angení ndala*, *angení kapak*.

Anggama, (uit het Mal. Skr. *agama*), godsdienst.

Angis, (Ba., D., T., On. *anggis*; Bo., Bi., K. *angi*; R. *akis*), soort woekerplant met roode bloemen; soorten daarvan zijn: *angi naü boa*, *angi boa bebelak*.

Ango 1, Ba. enz. *anggo*, (uit het Mal. Perz. *anggor*), wijn.

Ango 2, zie *ninilu ango*.

Angok, soort eetbaar zeewier, (vgl. *engak*).

(Angu), *angu-angu*, of: *aängu*, [vgl. *langu-langu*], lang uitsteken: *nusa-a susula-na angu-angu*, de hoorns van het hert steken lang uit, (vgl. *deö-deö*, *donge-donge*, *dongi-dongi*, *langu-langu*, *ladu-ladu*, *peu-peu*, *sou*, *toa-toa*, *tòde*; ook *nggòlo-poda*,

mou-mou, toda): *tiï-langa-a dò-na aängu* (of: *angu-angu*), de bladeren, waarvan het hoofddeksel gevlochten is, zijn lang en steken uit; *ai-a dò-na aängu*, de bladeren van den boom strekken zich lang en ver uit, het loof is weelderig, (vgl. *puä-puä*), ook: verward, v. d. haren: *ò ta sau ò langa-ma fa dè ò langa-ma angu-angu*, gij hebt uw haar niet gekamd, zoodat het verward zit.

aänguk, het lang uitsteken; *tiï-langa aänguk*, een hoed met lange, uitstekende bladeren.

Ani, zie *anin*.

Anik, *ànik-a*, Ba. idem; D. *andi*; T. *andik*; On. *andik*, *andik-i*, [vgl. *uni* 2], gelukkig, dat: *anik bòe dè inak dua mai dè hoï leni-s lèo Supa leu*, het was maar gelukkig, dat twee vrouwen kwamen en ze opnamen en naar Soepa brachten; v. d.: alleen door toedoen van: *anik-a ò bòe dè au asodu*, door uw toedoen slechts ben ik genezen; *ta anik suï-betes fò lesak-a hatàholi moli fa*, het zijn niet de rijkdommen alleen, welke maken dat een mensch leeft, (vgl. *nanale*).

Anin 1, Ba., Bo., D. T., On. idem; Bi., K., R. *ani*, sommigen, ook in het Termanusche, zeggen: *ani*, [M. P. *angin*], wind; *ani timu*, oostenwind; *ani mulis*, (*kis*, *konas*), westen- (noorden-, zuiden-) wind; *ani fak*, zeewind; *nai anin lain*, (*dae*), boven, (beneden) den wind; *ànin nème mata mai*, of *ani uluk*, tegenwind; *anin nème dea mai*, wind van achteren; *ani boboak*, zijwind; *mate anin-a*, het is windstilte; *anin-à fu*, de wind blaast, het waait; *anin-a nanggú*, (*nakamú*), de wind loeit; ook: *ani-na àna seli*, (als van een *ani*, het waait), het waait zeer; *àni lutuk*, een zachte wind, een zuchtje; *dedeä anin*, Mal. *kabar angin*, los gerucht; *anin-a nala tei-nà*, of: *ana hapu ànin*, winden in den buik krijgen; *due-la èsak-ò ani-n*, elk land heeft zijn eigen wind (luchtstreek), ook = *nusak-ala esak-ò hada-n*, elk land heeft zijne eigen gebruiken; *anin*, ook: lucht, bijv. *ani manamakasukak*, samengeperste lucht; *hataholi langa-anin*, een windhoofd, iemand, die half gek is.

Anin 2, mannen- en vrouwennaam.

Anii-ana = *niï-ana*, kind.

Anòö-ana = *nòö-ana* = *niï-ana*, kind.

Ante-ante, uit het Mal. *anting-anting*, oorringen.

Ao 1, zie hieronder.

aok, Ba., Bo., T. idem, overigens *ao*, [Tim. *ao*(*f*), Kup. *apa*, Kup. van Funai *àfa*, waaruit blijkt, dat *o* voor *wa* staat, dus denkelijk hetzelfde woord als Jav. *awak*, Bicol. *hawak*], lichaam; *hataholi aok*, of: *ao hataholi*, menschelijk lichaam; *bana-aok*, of: *ao-bana*, dierlijk lichaam; *basa ao-na*, zijn geheele lichaam; *fepa neu ao-na*, *bòö fepa langa-na*, sla hem op zijn lichaam, niet op zijn hoofd; *hataholi ao matua*, iemand met een groot lichaam, iemand, die groot van gestalte is; *bafi-a ao-na anak-a*, het varken is klein van gestalte; *duas dadi ao-esak*, of: *aok esa*, zij vormen één lichaam (fig. van den bijslaap gebezigd); *inak-a ao-n dua*, de vrouw heeft twee lichamen, is zwanger, (vgl. *kailus*); *ofak-a ao-na*, het lichaam, d. i. de romp van een vaartuig; *ndala-a ao-n ta*, het varken heeft geen lichaam, is mager, zit niet goed in 't vleesch, *bafi-a ao-hik*, het varken is vet, (vgl. beneden *maao*); *bafi ao-ták*, mager varken, (vgl. *nggofá*).

Verbonden met de aanhechtsels overeenkomende met onze bezittelijke voornw., komt het woord verder voor in de

beteekenis: van zelf, van zelfs, uit zichzelf, alleen, enz. (= Mal. *sendiri*): *au tao ao-ng*, ik doe het zelf; *ana tao ao-n*, (of: *nò ao-n*), hij doet het zelf; *ai-a moli ao-n*, de boom groeit vanzelf; *anà foä ao-n*, hij staat vanzelf op; *nii-ana ia naä ào-n*, dit kind eet zelf, alleen, zonder hulp; *kamahedis-a laök ao-n*, de zieke loopt alleen, zonder hulp; *ana mate nò ao-n*, hij stierf alleen, zonder dat iemand het wist. V. d.: *kataholi manatao aok*, iemand, die alles zelf doet; *ai manamoli aok*, een boom, welke vanzelf groeit.

Op dezelfde wijze, of in den vorm *ao*, zonder slot-*k*, wordt het woord in de beteekenis van het wederkeerend voornw. gebruikt (Mal. *diri*): *ana pau ao-n* (*ao*), hij doorsteekt zich; *ana lona ao-n*, hij hangt zich op; *ana koa ao-n*, hij prijst zichzelf; *ana lea nala ao-n*, hij komt tot zichzelf; *ana kokolak ao-n*, hij spreekt over zichzelf; ook na praeposities: *ana afi nai ao-n*, hij denkt bij zichzelf; *ana kokolak nò ao-n*, hij spreekt met (bij) zichzelf.

Zonder de bezittelijke aanhechtsels wordt *aok*, en nog meer in den vorm *ao* (zonder slot-*k*), als reflexief voornw. gebruikt: *lafepa ao*, zij slaan elkander; *làtane àok*, zij vragen elkander. Zie voorts de Sprk.

maao, met een lichaam, dik, (vgl. boven *aok*): *bafi maao*, een dik varken; (vgl. *mamina*, *mota-mota*, *nasa-nanau*).

ao (*na-*), een lichaam hebben; dik zijn: *bafi-a naao*, het varken is dik; *nasebuü-n-ala*, (*lima-n-ala*), *laào*, zijne wangen, (armen) zijn dik.

ao-inak, (eigenlijk: groot lichaam, vgl. *ina*) = *aok*, lichaam: *ao-inak-a lena pou-lafa*, het lichaam is meer dan kleeren. Ook overdrachtelijk gebezigd in uitdrukkingen als: *nusak-a ao-ina-na*, het geheele land, al de inwoners van het land; *basa tina-a*, (*hade-òe-a*) *ao-ina-na*, de geheele uitgestrektheid van een tuin, (rijstveld).

(**Ao** 2), *ao-ao*, klanknabootsing van het miauwen van eene kat, (vgl. Mak. Bug. *njao-njaong*, Bareë *mongao*, Bim. *kangao*, enz.): *mèo-a ao-ao sanga iä-langa*, de kat schreeuwt voortdurend om een vischkop te krijgen.

bengeao, voortdurend miauwen van vele katten: *mèo-la bengeao*.

nguao (*na-*), miauwen: *mèo-a nangaao*, de kat miauwt, (vgl. *eki*).

(**Apa**), *apak*, in: *nita-apak*, *suü-apak*, het slijmachtige gedeelte van de nitasvrucht, van de broodvrucht, enz.

aäpa (*na-*), [vgl. *nahapa*, *tapa*], kleverig zijn: *suük-a da-na naaäpa*, sap van den broodboom is kleverig, slijmerig, (vgl. *nakadite*).

Ape, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *ampe*; T. *ambe*, [Tim. *hape*, Kup. *kapen*, Tett. *kaban*, Tett. v. Dilli *kaben*, Ceram. *aper*, *apel*, Kisser *apar*, vgl. ook D. *tufe-tufe*], speeksel, spog: *ala tupè ape neu-n ana*, zij bespuwen hem met speeksel; *iä-ape*, vischspeeksel; *bolau-ape*, zie *bolau*; *ana mudi ape-na*, hij spuwt zijn speeksel uit; *bàsa bulu-na ape-ape mesan*, al zijne haren waren vol speeksel.

aäpe (*na-*), iets met speeksel bevochtigen: *maaäpe ai-dòk-a*, *fò kòdo-n*, bevochtig het geneesmiddel met speeksel en slik het door.

Apon, (het Mal. *ampon*), vergiffenis, (vgl. *dòö* 2); *fè apon*, vergiffenis schenken; *nòke àpon*, vergiffenis vragen; *hapu apon*, vergiffenis verkrijgen.

Asa 1, (Ba., Bo., Bi., K.. R. idem; D.,

T., On. *hāsa*), *a.* koopen, (vgl. *sèpo*): *àmi mai maseö daë-dòk, ò hi àsa, na kona mai fò mai asa,* wij komen sirih verkoopen, als gij wilt hebben, kom dan beneden om te koopen; *ama-m asa fè-ngò ndala esa,* uw vader heeft voor u een paard gekocht; *àu amanène ò asa mala ndala esa sò,* ik hoor, dat gij een paard gekocht hebt; *sè tafà-n ta nà naseö ndiä badu-na fò ela ana asa-nà tafa esa dei,* wie geen zwaard heeft, verkoope zijn kleed om een zwaard te koopen; *au asa hapu isik nai sè,* bij wien kan ik rijst koopen? *asa ketu,* bijv. *au asa ketu kapa ia sò,* ik heb dezen buffel onherroepelijk gekocht, d.i. afbetaald; *ana asa laë busà mangalauk,* hij heeft toevallig gekocht (hij heeft zich bekocht met) een kwaadaardigen hond. Ook overdrachtelijk: *àna fè lilo asa neu dale-nà,* hij geeft goud om zijn hart te koopen (winnen), (vgl. *sòlo* 2);

b. verkoopen, (vgl. *naseö*), in dit geval steeds door *neu doik* gevolgd: *neni buas asa neu doik,* hij neemt goederen mede om (voor geld) te verkoopen. Ook wordt *asa* in dit geval wel met *heni* samengesteld: *ana asa heni bafi-na neu doik,* hij verkoopt zijn varken (voor geld). Volgt op *neu* een ander subst. en gaat een woord voor geld vooraf, dan beteekent *asa neu,* daarvoor koopen, bijv. *ana neni doik asa neu ndala,* hij neemt geld mede om daarvoor een paard te koopen; *doika nè-huluk silà-la au àsa-s leu manutòlo,* voor die zestig (centen) zal ik eieren koopen. (De oorspronkelijke beteekenis van *asa* is blijkbaar: ruilen, vgl. ook *banaasa*).

aäsa, herhaaldelijk koopen, enz.: *anà bei aäsa pua daë-dòk,* hij is nog bezig pinang en sirih te koopen.

aäsak, het koopen; *doi aäsak,* geld, bestemd om iets voor te koopen; *hade aäsak,* rijst, bestemd om verkocht te worden; ook: gekochte rijst, niet zelf verbouwde.

manaäsa(k), kooper, die koopt: *alak manaasa ndala,* een Arabische paardenkoopman; *ofa kapa manaasa ndala,* schip voor het vervoeren van gekochte paarden, paardenschip.

Asa 2, (ook Ba.) = *ala,* niet-emphatische vorm van het voornw. van den derden pers. meerv. *silà*; zie de Sprk.

(**Asi**), *aäsi,* Bo., Bi., K., R. idem; Ba., D., T., On. *hahasi,* [vgl. *pasi* 1 en Ceram. *haihasi,* gescheurd], wijd openhouden, openmaken, (vgl. *sika, soi*): *ana aäsi-nà soka-a bafa-na pò-pò,* hij houdt de opening van den zak zóó, dat deze wijd open is, hij houdt den zak wijd open; *anà aäsi-nà mala-na loa basa bèk-a,* hij spalkt zijne oogen zoo wijd mogelijk open, een platte uitdrukking, (vgl. *nabubula*); *ana aäsi bafa-na* (of: *nisi bafa-na*), hij zet een grooten mond op, ook overdrachtelijk in dezelfde beteekenis als bij ons; *ana aäsi-nà sidi-a bòlo-na loa-na nasala,* hij maakt (scheurt) een groot gat in de sarong.

Asinasi, (Ba., K., T. idem; Bi. *kainasi*; R. *ainasi*; D., On. *ngganasi*), soort boom.

Aso, [Jav. *ngangsu,* Ceram. *asu*], waterscheppen met de hand of met een emmer uit rivier of bron, (vgl. *ndui*): *ana aso òe lè,* (*òe mata*), zij schept water uit de rivier, (de bron).

aäso, gedurig scheppen, enz.; *bòö aäso òe,* schep vooral geen water; *ana aäso heni basa òe-a,* zij is bezig al het water weg te scheppen.

aäsok, het scheppen; *òe-a aäso-na,* plaats waar men water schept.

Asu, (M. P. idem), in gedichten = *busa*, hond; *busa-la fua-lá dò asu-la èko-lá kue*, de honden houden den moesang staande, beletten hem voort te gaan. *Mèo-asu*, zie *mèo*.

Ata 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *ate*, [Mak., Bug., Bul., Sumb., Kup. enz. idem; Tim. *ate*, *atel*], slaaf; *ata inak*, slavin; *ana ata*, of: *ata ana*, slavenkind; *tao belak lèo ata-a fò tangatúk taä lò manek-a*, wij moeten hard werken als een slaaf om te zitten eten (om te leven) als een vorst; *ata busa bafi* (hond varken van een slaaf), *ata nanatao* (of: *tao ndalik*), scheldwoorden tegen een slaaf gebezigd. *Ata* wordt ook wel gebruikt om een dienaar, zonder dat hij een slaaf is, aan te duiden; ook nederig tegenover een vorst in plaats van het pers. voornw. van den eersten persoon: *ata-ma nòke apon, lamatuak*, uw dienaar vraagt vergiffenis, heer!

maatak, een slaaf of slaven hebbend: *au bei-baï-ng-ala makahulu-na maatak-ala*, mijne voorouders hadden vroeger slaven.

ata (*na*-), tot slaaf (slavin) maken of hebben: *maata ata ana-m ia*, maak uw dienaars kind tot slaaf.

Ata 2, (ook Ba., D., On.), niet-emphatische vorm van het pers. voornw. van den eersten pers. meerv. inclusief *ita*. Zie Sprk.

Atak, of gewoonlijk *suü-atak*, benaming van de twee voorste borsten van een wijfjesbuffel: *kapa ina-a suü-ata-n-ala kekeük-ala*, de twee voorste borsten van een wijfjesbuffel zijn kort (in vergelijking van de twee achterste).

Ataholi = *hataholi*.

(**Ate**) = *atek* in samenstellingen: *bafi-ate* = *bafi-atek*, varkenslever; *pa-ate*, het vleesch van de lever of het hart; *pa-ate ia bafi-atek ia dò bii-atek ia*, is dit vleesch van een varkens- of van een geiten-hart, (lever)?

atek, Ba., Bo., T. idem, overigens *ate*, [Tim. *ate(f)*, M. P. *atai*], de lever, of ook wel het hart in eigenlijken zin van mensch of dier; *kapa-a ate-ba-n*, hart en longen van een karbauw aan één; *manu-pui-a la lèo lalai ate-n neu*, de vogel vliegt naar „het hart van den hemel”, (hoog in de lucht).

Ates, soort slingerplant.

Atis, [Tim. en Kup. idem], dat deel van het weefgetouw, dat de weefster voor zich heeft.

(**Atu**), *atu-atu*, in: *namasuï atu-atu*, hij is zeer rijk.

Atuk, [Tim. *atu*, houtskool, roet; vgl. Mak. *katu-pepe*, roet?], *haï-atuk*, roet, zwartsel van eene lamp of kaars, wat overblijft van verbrand gras, enz.; (vgl. *kadek*); *hade-atuk*, (Ba. idem; K., D. *hade-atu*), het fijne stof, dat opvliegt bij het uittrappen van de padi; zoo ook: *pela-atuk*, *bète-atuk*, dusdanige stof van de maïs, de gierst, (vgl. *kiïk*); *dòne-a atu-na*, het stof op de vleugels van een nachtvlinder; (vgl. *afu*).

Au 1, in alle dial., [Tim., Kup., Fidji, Sam. enz. idem; Tett. *hau*, *haü*; M. P. *aku*], voornw. van den eersten pers. enkelv.

(**Au** 2), *au-au*, (eene klanknabootsing), schreeuwen, voortdurend schreeuwen: *nii-ana-a au-au*, het kind schreeuwt aanhoudend; *nii-ana-a dolu au-au*, het kind drenst, gedurig schreeuwende. Ook gebruikt voor „snateren”, „aanhoudend babbelen”; *au-au-k-ana*, of: *ana kokolak au-au*, of: *bafa-n au-au*, hij snatert onophoudelijk.

bèau = *au-au*, (van velen): *bòö beau*, babbelt niet!

kaau (na-), Ba., Bo., T. idem; K. *nakaao*, [vgl. Kup. *kakau*], het geluid *au* maken, schreeuwen, (vgl. *eki*): *ana fepa-ná niï-ana-a nakaau*, hij sloeg het kind totdat het schreeuwde; *ana tapa-ná busa-a nakaau*, hij gooit den hond (met iets), zoodat hij schreeuwt; *nakaau-ná nusaka*, hij schreeuwt de buurt bij elkaar; *namanène kòde-a nakaau-na*, hij hoorde het geschreeuw van den aap.

manaaäuk (hataholi bafa-), een babbelaar.

Aü, of: *aüs*, [vgl. Tim. *akum*], in gedichten, enz. = *dinis*, dauw: *dinis tutui-n*, *aü* (of: *aüs*) *tetè-n*, dauw bevochtigt hem.

Aük, mannen- en vrouwennaam.

Au-é, [vgl. (*au*) 2], uitroep van vreugde, ook van smart, bijv. bij het beweenen van een doode.

Au-í, [vgl. (*au*) 2], uitroep bij pijn, verwondering, enz.: *au-í hedi baük*, au, het doet zeer!

Au-kè [vgl. (*au*) 2] = *ai-kè*, zie (*kè*).

Awé = *au-é*.

Awí = *au-í*.

B.

Ba 1 = *bakè*, uitroep om iemand te doen schrikken.

(**Ba** 2), *babá*, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [bij T., On. *babata*? vgl. ook (*ba*) 4], *a.* voor iets zijn, staan, enz. en het zoodoende bedekken of iemand daardoor het uitzicht benemen: *koäs-à babá lèdo-a* (*mata-na*), de wolk is vóór de zon, bedekt de zon; *koäs-a babá ketu bulak-a*, de maan is geheel door eene wolk bedekt; *ai-a babá au*, de boom staat voor mij en belet mij het uitzicht; *napadeik babá au dè au ta ita ofak-a fa*, bij staat mij in den weg, zoodat ik het schip niet zien kan; *bòö babá au*, ga niet voor mij staan, beneem mij niet het uitzicht; *bòö babá mangalèdok-ala*, sta niet in het licht;

b. iets voor iets doen zijn en het daardoor bedekken: *babá lima-ma neu mata-na*, doe uwe handen voor zijne oogen, bedek zijne oogen met uwe handen, (vgl. *kòbo*, *kòö* 2). Vandaar: bedekken, verbergen: *ala babá mata-na*, zij bedekten zijn gelaat; *dè hataholi ta esa bòe fò ana dède-nala dedèdek-a ma ana babá-n ana*, niemand, die eene lamp aangestoken heeft, verbergt deze; *besak-a ana babá ai-dò tuk neu*, dan dekt hij er droge bladeren overheen; *nanababák*, wat verborgen is;

c. zich verschuilen door achter iets te zijn: *nangatúk babá nai ai esa hu-na*, hij zit achter een boom om zich te verschuilen, (vgl. *babi*, *nafuni*); *ana kokolak babá*, hij ver-schuilt zich bij het spreken onder een of ander voorwendsel.

(**Ba** 3), *sabá* (*na-*), brak, ziltig: *oe-a nasabá*, of: *oe-a nalada nasabá*, het water is, (smaakt) brak.

masabák (*oe-*), brak water.

(**Ba** 4), *tabá* (*na-*), *a.* [Tim. *natbát*, dwars leggen; vgl. D. *ba-ba*, *natababá*; denkelijk bij (*ba*) 2], dwars (liggen, enz.): *ai-a natabá nai ènok lain*, de balk ligt dwars over den weg; *bòö matabá mu ènok lain*, ga niet dwars in, (midden op) den weg staan; *pa-dui esa natabá nai*

botolí-n dale, een beentje van het vleesch steekt hem dwars in de keel;

b. dwars leggen, dwars zetten, dwars doen zijn: *bòö peda matabá ai-la*, leg de balken niet dwars; *matabá ai-a neu lelesu-á*, zet het hout dwars voor de deur, doe den sluitboom op de deur.

tababá (*na-*), steeds dwars liggen, enz.: *bòö matababá mu ènok lain*, ga toch niet dwars in den weg staan; *napadeik natababá nai ènok lain*, hij staat heelemaal dwars in den weg; *ai-la latababá dea dale*, de balken liggen schots en scheef door elkander, (vgl. (*panga*) 2, *nggòlo-sosò*).

matabák, dwars; *ai matabák*, dwarshout, dwarsbalk, (vgl. *sukik*).

(**Ba** 5), in samenstelling voor *bak*: *pa-bá*, vleesch van of bij de long; *ana peta-bá*, hij is lui, onhandig (vgl. *bango-bango pela* 3).

bak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *ba*; D., On. *fa*, [Tag. *bága*, Bis. *bágga*, Bicol. Pamp. *bagá*, Iloc. *bará*, Sund. *bajah*, Mad. *bhara*, Saw. *wa*], de longen van mensch en dier; *ba-nggík*, de takken van de luchtpijp; *ba-na nakasèë* = *fana-na nakasèë*, hij is benauwd; *ba makasèëk*, benauwdheid; *hataholi peta-bák*, iemand met eene gezwollen long, wordt gezegd van een lui, onhandig mensch; *hataholi ba kekeäk*, iemand met eene gevlekte long, dat een teeken van dapperheid zou zijn.

(**Bak** 1), *babák*, Ba. idem; Bi., K., R. *babá*; D. *papát*, Bo. T. *kabá*, [vgl. *ba* 1, *baäk*], een vogelverschrikker van gespleten bamboe, waaraan getrokken wordt; *nakababale babák*, zie sub (*bale*), vgl. *babalek*.

Baä 1, een tusschenwerpsel tot aansporing bij een of ander voorstel, vooral door kinderen gebruikt: *dua takaminak baä*, laten wij beiden samen spelen, hé.

Baä 2, naam van een landschap op Rotti; *Baä natati nò Pada*, Baä was in oorlog met Termanu; *manek-a nai Baä*, de vorst is op Baä.

baäk, van Baä; *mane Baäk-a*, de vorst van Baä; *nusa Baäk-a*, het landschap Baä; *hataholi Baäk-ala*, de bewoners van Baä.

Baä 3, mannennaam.

(**Baä** 4), *babaä* (*na-*) *lima*, de hand schudden als een teeken om iemand iets te verbieden: *au sanga kokolak ma nababaä-lima au*, ik wilde spreken, maar hij wenkte mij met de hand het niet te doen; *ana sanga silo bòe ma au ubabaä-lima-n*, hij wilde schieten, maar ik gaf hem een teeken met de hand om het niet te doen; (vgl. *nggapek*).

Baäk, [vgl. *ba* 1], *ba*-roepen, om iemand te doen schrikken, vgl. *nanggènge*): *au baäk anggènge-n ana*, ik riep *ba* om hem te doen schrikken; *au baäk-á-n ana tuda ndale*, ik deed hem schrikken, dat hij van het paard viel. (Zie ook sub *baä* 2).

Baba 1, in alle dial., [Kup. idem, Tim. *bab*; Mal. enz. *bawa*? vgl. Bug. *sibawa*], zich bij iemand voegen, v. d. te zamen met iemand iets verrichten, iemand helpen: *hataholi ta baïana hata mai baba-s*, niet weinige menschen kwamen zich bij hen voegen; *ana mai baba au fò ami dua sulak*, hij komt bij mij opdat wij beiden gaan schrijven; *ana ki baba au*, hij weent met mij; *ana mai lèo baba au*, hij komt met mij samenwonen; *ana lepa baba-n ai*, hij draagt hout met hem; *ana tao baba au*, hij werkt met mij, helpt mij bij het werken; *ana kokolak baba au*, hij helpt mij bij het spreken, waar ik te kort schiet; *madenu-n ana mai baba au*, beveel haar mij te helpen; (vgl. *sama-sama*, *fali* 1).

baba bai, daarbij nog, daarenboven: *ala fè-n nahuta kapa esa, baba bai ma ala fepa-n*, hij werd beboet met één buffel en daarenboven werd hij nog geslagen; *tè baba bai faik ia dedeä manadadik sila fai katelu-na ndè ia sò*, en bovendien is deze dag de derde na hetgeen geschied is.

Baba 2, ook *babak*, mannen- en vrouwennaam.

Babi, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *bambi*, [vgl. *labi, nabi*, ook Bi. *nabi*, voorts Jav. *rĕbi* naast *rĕpit*], zich verbergen, zich verschuilen door achter iets te staan; ook in 't algemeen: zich verbergen, (vgl. *babá, nafuni*): *ana babi ai esa*, hij verbergt zich achter een boom; *ana babi nai batu esa hu-na*, hij is verborgen onderaan, achter eene rots; *dè inak-a nakanae ta babi nala bòe ma ana mai*, toen de vrouw zag, dat zij niet verborgen bleef, kwam zij.

bababik, het zich verbergen; *ai bababik*, boom, waarachter men zich verbergt; *mamana bababik*, schuilplaats.

babik (*la-*), = *babi*, van velen te zamen: *huas-a namahana nan seli, dè hataholi-la lababik basa ai hu-la*, gisteren was het zeer warm, zoodat de menschen onder de boomen gingen schuilen, (eene schuilplaats zochten).

Badèèk, Ba. idem, het hart van mensch en dier, vgl. *atek*, [van *bak* 1 en *dèèk*, vgl. Tim. *teka(f)*, longen, en *teka(f) fua-n*, hart? Of waarschijnlijker ontstaan uit: *boa-dèèk*, zie aldaar].

Badi 1, (van Mal. *wadji*), soort gebak.

(**Badi** 2), *badi-badi*, soort kleine kris, [Mal. *badik*, Mak. *badi-bad*; waarschijnlijk overgenomen].

Badu, (het Mal. *badju*), *a.* baadje; *badu sina*, Chineesch of gewoon baadje; *badu sita*, (*ngginga*), een sitsen, (geruit) baadje; *badu nanasai-aluk*, een baadje met een split aan den schouder; *badu lima kekeük*, een baadje met korte mouwen;

b. een baadje aanhebben, een baadje dragen: *ana badu badu ngginga*, hij heeft een geruit baadje aan.

manabadu badu, iemand, die een baadje aan heeft.

mabaduk (*hataholi-*), idem.

Baes, soort mat van gebang-blad vervaardigd, (vgl. *neäk*).

Baë, Ba., K., D. idem, [oorspronkelijk wel één met *baë* 2, vgl. Jav. *pĕtjah*, breken en splijten, Iban. *bakká*, breken, Bat. *boka*, splijten, enz.], zich splijten en in 't algemeen: breken van glas, aardewerk, enz.: *baë pingak-a*, de schotel is gebroken, (vgl. *fangi, napète-lain, hea*).

baëk, manabaëk, gebroken: *pinga baëk*, (*manabaëk*), gebroken schotel; *pinga baëk*, ook: scherf van een bord, vgl. *bibiak*. (Zie ook sub *baë* 2, 3).

baë (*na-*), aardewerk, enz. breken: *nabaë mango esa*, hij heeft een kopje gebroken; dikwijls na een ander werkwoord gebruikt om ons „stuk" in samenstelling uit te drukken, dan ook wel: *baë*: *ala kedi au dè fè au pau abaë basa au bane-ng-ala*, zij hebben mij beet gehad en daardoor gemaakt dat ik al mijne potten (met de lans) heb stuk gestooten; *ana liü nabaë* (of: *baë*) *mèko-a*, hij slaat de gong stuk; *ana fepa nabaë langa-na*, hij heeft zijn hoofd stuk geslagen.

Baë 2, of *baë* (*na-*), Ba., K., D., T., On. idem, [Tett. *fae*, in Dilli *fahe* en *faha*, hetgeen ook „splijten" beteekent; vgl. Rott. *faä*; vgl. ook sub (*baë*) 3], deelen, verdeelen, toedeelen, (vgl. *bati, dui, lalui, nakalelè, ndu, tada* 1, *teï*): *ana baë* (of: *nabaë*) *doi-n-ala nò tia-nu*, hij

deelt zijn geld met zijn vriend; *ala baë* (of: *labaë*) *kapa-n-ala*, zij verdeelen hunne buffels; *ana baë fè au kapa esa* (hier alleen *baë*), hij deelt mij toe, geeft mij als deel, één buffel; *ana baë neu ha*, hij verdeelt het in vier deelen; *baë fai-a neu dua*, (als) de tijd in tweeën gedeeld is, juist op de helft is, d. i. juist ter middernacht. In den eersten vorm wordt *baë* zeer dikmaals na andere verba gebezigd: *ana tati baë pa-a neu dua*, hij hakt het vleesch in tweeën; *ana kè baë pa-a neu ha*, hij snijdt het vleesch in vier deelen; *ana tada baë bii-la neu dua*, hij scheidt de schapen in twee afdeelingen; *sai-baè*, zie *sai* 2, *si-baë*, zie *si* 1; *sudi baë neu ha*, in vier deelen afmeten; *tao baë neu ha*, iets in vier afdeelingen (tempo's) verrichten, afmaken. *Baë neu dua* achter een ander werkwoord kan ook beteekenen: voor de helft, bijv. *naä baë kakau-a*, (*ninu baë òe-a*) *neu dua*, de rijst voor de helft opeten, (het water voor de helft opdrinken); *ana tao baë tatao-na neu dua bòe ma namahedi*, toen hij het werk voor de helft verricht had, werd hij ziek, (vgl. *talada*). Ontbreekt *neu* met volgend telwoord dan is steeds „in tweeën" bedoeld, bijv. *tati baë busa-a langa-na*, den kop van den hond doorklieven, enz. *Nanabaëk*, verdeeld, *pusaka-la nanabaëk-ala sò*, de erfstukken zijn al verdeeld.

babaë, herhaaldelijk verdeelen, enz.: *babaë-n neu emi basa-ng emi*, verdeelt het onder elkander.

baë ao-n, zich verdeelen, zich splitsen; *nusak-a baë ao-n*, het land, (de bevolking) splitst zich, (in twee deelen, wegens inwendige verdeeldheid).

babaëk, het verdeelen, verdeeling; wat te deelen is of een deel uitmaakt, deel: *au kapa babaë-ng*, de buffel, welke mijn aandeel is.

baëk, soms voor *babaëk*, bijv. *nusak-a baë-há-na*, het vierde deel van het land, (in zeldzaam gebruik). Zie ook sub *baë* 1, 3.

babaë (*la-*) *aok*, onder elkander verdeelen = *babaë*.

(**Baë** 3), *nabaë*, groote takken hebben, (vgl. *panga-há*): *ai-a nabaë*, de boom heeft groote takken.

baëk, of: *ai-baëk*, Ba., Bo , T. idem; K. *baë*; Bi., R. *bake*, [Tim. *sbake*, tak; *nasbake*, takken hebben, wel eigenlijk: zich splitsen; vgl. *baë* 2], groote tak van een boom, (vgl. *ndanak*, *lalanguk*): *ai ndia baë-n telu*, die boom heeft drie groote takken; *baëk* ook: tak van het gewei van een hert: *nusa baë-nèk*, een hert met een gewei van zes takken; ook: tak of afdeeling van een geslacht. *Baëk*, of: *ai-baëk* beteekent ook: de plaats waar twee groote takken samenkomen: *nangatúk nai ai-a baë-na*, hij zit op de plaats waar twee groote takken samenkomen. (Zie ook sub *baë* 1, 2).

(**Bafa** 1), zie onder *bafak* 1.

(**Bafa** 2), *bafa* (*na-*), (in alle dialecten), opwachten: *lea-a nabafa musu-a mai*, het leger wacht de komende vijanden op; *nako-a nalai lèo dulu neu tè labafa-n nai dulu sò*, de dief is oostwaarts gevlucht, maar zij wachten hem aldaar op om hem te vangen; *ndala-a nalai mai, dè mabafa-má dei-n*, het paard komt hierheen gerend, vang het dus op; *labafa bana-la*, zij wachten de dieren bij eene drijfjacht op; *manamabafa-la*, zij, die bij eene drijfjacht het opgejaagde wild opwachten, tegenover: *manapú-la*, de drijvers.

Bafak 1, Ba., Bo., T. idem, overigens

bafa, [Malg. *wawa*, Mak., Niasch *bawa*, Bug., Bat. *baba*, Bis. *babá*, Tim. *fèfa*, Kup. *baha*, Maori *waha*, enz. vgl. ook Mota *vava*, spreken], *a.* mond van een mensch, bek van een dier; *hataholi bafa mamina*, iemand met een lekkeren mond, een vleier; in vele uitdrukkingen met weglating van *hataholi*, bijv. *bafa manggenggèok*, vuilbek; *bafa makètek* (of: *matane*), iemand met eene scherpe tong; *bafa malela hada-ták*, iemand, die een brutalen mond opzet. Ook: mondvol, hap, (vgl. *haok*): *kakau bafak esa*, één hap, mondvol rijst. Met een verbaal woord ook: mondeling, bijv. *kokolak bafak*, mondeling bespreken; *helu bafak*, mondeling opdragen, laten zeggen, enz. In sommige samenstellingen ook wel: *bafa*: *napopò-bafa*, hij doet den mond wijd open;

b. monding, opening, (vgl. *pòk*); *lè-bafak*, riviermonding; (vgl. *oli*), ook eene breede zeestraat: *bafa Suna*, straat Soenda, (vgl. *lòlok*); *òe-bafak*, monding, opening van eene waterleiding, (een ander *òe-bafak*, zie onder *bafak* 3); *ulek-a bafa-na*, de opening van een pot; *nggusi bafa makabiä-anak*, kruik met eene zeer nauwe opening of hals; *falès-a bafa-na*, ook: hals van eene flesch; *uma-hunu*, (*kama*) *bafak*, zolder-, (kamer-)deur of ingang; *lelesu bafak*, deuropening, en: wat voor of buiten de deur is, zie *lelesu*; *pou-a bafa-na*, de cirkelvormige opening van eene sarong; *pou bafa maloa*, sarong met eene wijde opening, Europeesche vrouwenrok; *di-a bafa-na*, het gespleten boveneinde van een pilaar;

c. overdrachtelijk: woord, zeggen: *ana kokolak bafak esa mesan*, hij sprak slechts één woord, (vgl. Saw. *he-uba*); *ana kokolak bafa-louk*, hij spreekt leege (ijdele) woorden; *bafa nusak*, iets waarover het gansche land spreekt; (vgl. *dedeäk*).

mabafak, eig. een mond hebben, v. d. *hataholi mabafak*, een welbespraakt mensch.

Bafak 2, Ba., Bo., T. idem: K., D., On., R. *bafa*; Bi. *babafa*, [denkelijk Mal. *bawah*, Bul., Sumb., Saw., enz. *wawa*], dal, ruimte tusschen de bergen, (vgl. *felak*, *fuäk*): *òe-a nafá-la nème dalek mai, dè bafak ndia dalek nonòk-a tasi-a*, het water stroomde er steeds maar uit, en dat dal werd als eene zee; *nusa-a nalai nème lètek lain lèo bafa-n dale neu*, het hert vlucht van de bergen af naar de ruimte daartusschen.

Bafak 3, Bo. idem; Ba., T. *bafok*; Bi., K., R. *bafo*; D., On. *fafo*, [Bul., Bim. enz. *wawo*, Tim. *fafo*, boven. *Bafak* doet een nevenvorm *wawa* veronderstellen, welke in verbale beteekenis („hooger zijn”) in het Bim. voorkomt, alwaar ook *kawawa*, bovenop iets doen zijn; Tim. *et faf*, boven; onzeker is het hoe *wawa* in het Saw. *rai-wawa*, aarde, op te vatten is], de bovenlaag van eene vloeibare stof, (vgl. *poik*); *òe bafak*, de oppervlakte van het water, de waterspiegel, (zie ook bij *bafak* 1); *tasi bafa-na*, de zeespiegel; *kakau-a bafa-na*, het bovenste van gekookte rijst in een pot; voorts gebruikt in: *dae bafak*, elders: *dae-bafok*, enz., bovenlaag van de wereld, van de aarde, [vgl. bijv. Bug. *lebo-na uwae*, waterspiegel; *lebo-na tanae*, de aarde]; *nai dae-a bafa-n*, op den aardbodem; *hataholi dae-bafak*, aardbewoner, (vgl. *dae-henak*, *pulu-daek*).

Bafak 4 (ook wel Bi., K., R. als *bafa*) = *tokak*, benaming van een deel van het hoofdstel van een paard, (meest gebruikelijk bij de op Timor wonende Rottineezen).

Bafi, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *fafi*, [M. P. *wawi*, Tim. *fafi*, Kup. *bahi*, Tett. *fahi*], varken; *bafi mane*, (*ina, ana*), mannetjes varken, beer, (zeug, big); *bafi-ndunu*, varkensslager; *bafi saik*, of: *bafi tasi dalek*, bruinvisch, (Kup. Mal. *babi dujung*); *ndu manalepa bafi-a*, benaming van een sterrebeeld van drie sterren, dat na het zevengesternte opkomt; *hu bafi*, zie *hus*; *bafi* ook = *hutak*, boete, bij een spel: *lepa bafi*, beboet worden; *fè bafi*, beboeten.

kabafik (*hataholi-*), iemand, die een varken heeft, er op nahoudt.

mabafik (*hataholi-*), idem.

Bafi 2, vrouwennaam.

Bafi-ei, [schijnt uit *bafi*, varken en *ei*(*k*), voet, poot], een touw, bij het binden van een varken of eenig ander dier op eene bijzondere wijze, door het telkens door te halen, bevestigen; *bafi-ei-n, tè ta na pola heni-n*, bevestig het touw (op genoemde wijze), anders schiet het los; (vgl. *hènge*).

Bafi-maek, benaming van eene van doorns voorziene slingerplant.

Bai 1, Bi., R. idem; Ba., T. *bali*; D. *fai*; On. *fali*, [Jav. *bali* enz.], wederom, nogmaals: *ana mai bai*, hij komt wederom; *ana fè seluk au ndale esa bai*, hij geeft mij weer een paard. Zie voorts de Sprk.

Bai 2, in alle dial., [Mal. *badja, wadja*], staal, ook: *besi bai*; *taka bai*, een stalen bijl.

(Baik), *kabaik* (*na-*), [vgl. *baïanak*?], na een woord van verbale beteekenis: weinig doen zijn, een weinig: *naä nakabaik kakau-a*, hij eet een weinig van de rijst; *ana hoï nakabaik masik-a*, hij neemt een weinig van het zout; zie ook *baïanak*.

Baï 1, Ba., Bo., K., T., D., On., R. idem; Bi. *bai*. [*Baï* komt vormelijk overeen met Kup. *baki*, oom, ook: schoonvader; verwant zijn: Tim. *naï*(*f*), grootvader, ook: oom, schoonvader; Bol. Mong. *laki*, grootvader; verder Jav. *kaki* en Sund. Ponos. *aki*, grootvader; vgl. ook (Mal. enz.) *laki*, man], grootvader; ook in verbinding met een eigennaam van elken ouden man gebezigd; *baï sososak*, (of bij verkorting ook *baï* alleen), stamvader; *Pada-a baï sososa-na nème Amafoak mai*, de stamvader van Termanu kwam van Amfoan; *baï Baä sososak-ala baï telu*, de stamvaders van Baä waren drie in getal, (vgl. ook *bei*); *ama-baï-la*, en *bei-baï-la*, voorouders.

Baï kan voorts gebezigd worden voor de namen van mannen, onverschillig van welken leeftijd, en geeft daaraan dan iets geringschattends, overeenkomstig in beteekenis met het Mal. *si*. Gewoonlijk wordt de naam, als deze op eene vocaal eindigt, door *k* gesloten, bijv. *baï Aduk*, van *Adu*; *baï Funuk*, van *Funu*; soms ook door *n*: *baï Muün*, van *Muü*; *baï Faïn*, van *Faï*; zelden blijft de naam onveranderd als bijv. *baï Deä*. (Hiervan te onderscheiden is het gebruik van *baï* in sommige mannennamen, hetzij vooraan als bijv. *Baï-tuak*, hetzij achteraan als in *Pina-baï*, waarin *baï* bepaaldelijk een bestanddeel van den naam uitmaakt). Gelijke beteekenis heeft *baï*, gebruikt voor andere substantieven, welke dan eveneens door *k* gesloten worden, soms evenwel laat het zich het best met „genoemde" weergeven, bijv. *baï nakok*, (K. *baï nako*; D. *baï nao*, enz.), die dief, van *nako*, dief; *baï busak*, die hond, genoemde hond, van *busa*, hond; *tè hu baï ani konak-a mai*, maar daar komt die zuidenwind; *nduku baï lima-fangak kisu-ná di-a*, zoodat die (eigen) nagel van hem

(en geen geest) langs den stijl krast; met *ng* wordt het subst. gesloten in: *baï-toung*, zie *tou*. *Baï-salu lain*, benaming van een gedeelte van de hoofdplaats van Termanu; *oli baï*, zie *olik*.

baï (*na-*), iemand tot grootvader hebben, als grootvader beschouwen.

baïk (*na-*), iemand met „grootvader" aanspreken.

(**Baï** 2), in; *kela-baï*, zie sub *kela*, (oorspronkelijk bij *baï* 1?)

Baï 3, zie *baïanak*.

Baïk 1, oud-oom van moederszijde, vgl. *töök*, [wel oorspronkelijk één met *baï*].

(**Baïk** 2), *babaïk*, (alleen in de gebiedende wijze gebruikelijk, ook geheel in denzelfden zin met *böö*), pas op! *tao babaïk ndia fa dei*, of: *böö tao babaïk ndia*, pas op dat te doen, doe dat niet! *babaïk dedeäk ndia*, of: *böö babaïk dedeäk ndia*, pas op met die zaak, (spreek er niet over)! (*böö*) *babaïk ana*, wees voorzichtig, ga niet te ver! (*böö*) *aäli babaïk au*, pas op, dat gij mij niet uitscheldt! *aäsi babaïk bafa-ma fa dei*, pas op, dat gij geen grooten mond opzet! *ò hi na kae-kae-ngò babaïk-a tè ama tuda*, klim niet op, want gij zult vallen! (vgl. *nanea*, *besa-besa*).

Baïn, *baïn-a*, of: *baïn-e*, eene uitdrukking, welke achter een volzin gevoegd wordt en in het Hollandsch op verschillende wijze weer te geven is; zie de Sprk. (Denkelijk van *baï*).

Baïafa, Bo., K. idem: Bi., R., On. *baiafa*; D. *baiafa*, [Tim. *baiafa*, *baidjafa*, Tag.. Sund. *bajawak*, Mal. *bijawak*, Jav. *menjawak*; de uitspraak in het Termanusch, enz., zal wel daaraan toe te schrijven zijn, dat het eerste deel van het woord door volk-etymologie met *baï* in verband is gebracht], leguaan; *baïafa malidek* soms voor *tekelaba malidek*, vliegende hagedis.

Baïana, (zie hieronder), weinig worden: *lè-la òe-n-ala baïana-s-ala*, het water in de rivieren werd weinig.

baïanak, Ba. idem; K. *baïana*; R. *baiana* of *bai*; T. *baüanak*; D., On. hebben *mbei*, [het laatste gedeelte van het woord zal wel het sub *ana* 2 genoemde zijn en wordt thans ook feitelijk zoo beschouwd, dewijl in de uitdrukking *baï-sisii-anak*, een heel klein beetje, zie (*sii*), *anak* van het eerste gedeelte gescheiden wordt; doch maakt de nevenvorm *baïhanak* dit niet geheel zeker. Of de vorm in T. de meest oorspronkelijke en het woord dus eene afleiding van *baü* 1 is, is onzeker, (vgl. ook dial. *ida*). Onzeker blijft ook of D., On. *mbei* alsmede *nakabaïk* hierbij behooren], *a.* weinig, een weinig, (vgl. *bii-bii*, *fa* 2, *kafán*, *kofán*): *kakau-a baïanak*, er is weinig gekookte rijst; *masik-a baïanak mesan*, er is te weinig zout; *ana kokolàk baïanak mesan*, hij spreekt slechts weinig; *hade baïanak*, een weinig rijst; *bei baïanak bai*, er is nog een beetje over; *ala ta bubuluk dedeäk ia baïanak fa bòe-n*, zij weten van deze zaak niet een weinig (niets); *ta baïana-hata fa*, niet weinig, zeer veel: *hatahoii ta baïana-hata*, zeer vele menschen; *dale-ma bòso baïanak-a*, uw hart zij niet weinig, wees niet kleinmoedig; (vgl. *nakabaik*);

b. een weinig tijds, even, aanstonds, zoo meteen, vlak daarop, (vgl. *fa* 2): *ela baïanak dei*, laat het een weinig of even = wacht even; *ela baïanak dei au mai*, er blijft nog een weinig over, dan kom ik, aanstonds kom ik; *baïanak sè ana mai*, aanstonds komt hij; *baïanak bòe ma*

tetema esa la nesik ndia, terstond daarop vloog daar een kiekendief;

c. (alleen in substantiefvorm) van geringen afstand (nabijheid) gebezigd, steeds gevolgd door *ia* of *ndia*, (vgl. *fa* 2, *deka*): *mahèok baïana-n(a) ndia*, ga hier uit de nabijheid; *mèo-asu esa nème baïana-n(a) ndia*, een tijger was daar in de nabijheid (vlak bij).

Baïhanak = *baïanak*: *tatao-na bela baü, tè nggadi-na baïhanak*, hij moet zwaar werken, maar zijn loon is weinig; *baïhana-n ndia* = *baïana-n ndia*, enz.

Bake, (*bakek*), in: *pado-a bake-na*, de plaats waar de vangarmen (*eik*) van een inktvisch bij elkander komen.

Bakè, zie *kè*.

Bakidadi, zekere vlugge rhythmische melodie, welke op de gong geslagen wordt; komt alleen voor bij het dansen van mannen; *tao* (of: *liü*) *bakidadi-a*, die danswijze uitvoeren, of op de gong slaan.

(**Bako**), *bako-bako*, gezegd van het geluid van vallend water: *òe-a fa bako-bako*, het water stroomt met zulk een geluid; ook gebruikt van het geluid van iemand, die aldoor spreekt, v. d. babbelen: *ana kokolak bako-bako*, hij spreekt met zulk een geluid, hij babbelt steeds door; *bòö bako-bako*, babbel niet; (vgl. *ako-ako*).

bebako = *bako-bako*, van velen gezegd: *bòö bebako*, babbelt niet.

bako (*na*-)-*lain*: *ana tutu-ná-n nabako-lain*, hij slaat hem, dat het een dof geluid geeft.

Bala, 1, (Ba., Bi., K., D. idem; T., On., R. *bara*), *a.* (gewoonlijk met *neu*), nederstorten, nedervallen, (vgl. *tuü*): *manamafuk-a bala neu sò*, de dronken man is neergevallen; *ana bala neu dè mate-n-ana*, hij stortte ter aarde en stierf; *ndelas-a tè pepè matua-ina esa, dè bala heni-n neu*, de bliksem heeft eene groote waringin getroffen, welke geheel is neergestort; *ana bala neu mata-na*, hij viel voor hem neder, (hier *bala* = *bala ao-n*);

b. nederwerpen, neersmijten: *ana bala ai-a neu dae*, hij werpt den balk neder, (vgl. *lèle* 2, *ndebak*, *ndenak*, *ndua*, *nduü*, *pesi*, *popòko*, *nakatenak*, vgl. ook *tapa*, *nabú*); *touk dua latutuk, de esa bala esa neu dae*, twee mannen vechten en de een werpt den ander op den grond; *ana bala langa-na neu dae*, hij werpt zijn hoofd (hij valt hals over kop) op den grond, (vgl. *sèle langa-na*, *suku-papanak*); *ana bala ao-n*, hij werpt zich neder; (vgl. *tuü*).

babala, gedurig nederwerpen, enz.; *ana babala ao-n*, hij werpt zich uit droefheid herhaaldelijk op den grond.

Bala 2, soms voor *balas*: *au bala-ngò unik hata*, waarmede zal ik u vergelden; voorts in: *ana bala au bafa-nga*, hij spreekt mij tegen, ook: hij valt mij in de rede, (vgl. *sapu* 2).

(**Bala** 3), (Ba., Bi. enz. idem; T. On., R. *bara*, of *mara*), een in onbruik geraakt voorvoegsel, dat nog voorkomt in: *balalutu*, *balamina*, *balanggae*, *balasela*, bijna gelijk *lutuk*, *mamina*, *nggae*, *selak*, (zie onder de respectieve grondwoorden), alsmede in: *balanggèo*, bruin zijn, naast *nggèo*, zwart zijn; vgl. ook bij de hieronder volgende woorden, welke met *bala* aanvangen.

Balak 1, van het Mal. *barat*, de Westmoeson, (vgl. *òe-fák*): *laë balak* (-*a*), in den tijd van den westmoeson; *bala tua-lesuk*, het begin van den westmoeson; *bala-ina*, wanneer de westmoeson het hevigst is (tegen het einde); *bala-Olana*, dat gedeelte van den westmoeson, waarin het Hollandsche nieuwjaar valt; *bala-*

-*Tjina*, dat gedeelte van den westmoeson, waarin het Chineesche nieuwjaar valt, (Februari; op Koepang zegt men: *barat blanda*, *barat-tjina*).

(**Balak** 2), *balak* (*na-*), [bij *bala* 1?], slingeren, zwaaien, waggelen, (vgl. *nabèbok*, *lèto*, *ngganggi-ngganggi*, *pelu-pelu*, *saka-saka*, *sò* 3, *nasoka-nasaka*, *natali*): *manamafuk-a nabalak*, de dronken man zwaait; *kamahedis-a nabalak*, de zieke waggelt (door zwakte).

Balas, (uit het Mal.), vergelden, terugdoen: *balas sosotak*, iemands moeite vergelden; *ana balas ana mangalauk*, hij vergeldt hem goed met kwaad; *ana bei ta balas au susula-nga fa*, hij heeft mijn brief nog niet beantwoord; *ana balas ketu* (of: *bala ketu*) *sò*, hij heeft het geheel vergolden. Dikwijls gebezigd na andere verbale woorden: *ana fè balas au ndala esa*, hij heeft mij een paard als vergelding gegeven; *ana tao balas au mei esa*, hij heeft eene tafel voor mij gemaakt als vergelding; *nateä balas*, teruggroeten; *fepa balas*, terugslaan; *kokolak balas*, tegenspreken; (vgl. *bala* 2).

manabalas, die vergeldt.

babalak, het vergelden, vergelding: *ò ta hi babalak ndia fa*, op die belooning zijt gij niet gesteld; *ana fè au lafa esa tè au fè basa babala-na sò*, (of: *tè nonò babala-na*, of: *tè manò babalak*), hij heeft mij eene slimoet gegeven, maar ik heb ze hem geheel en al vergolden.

Balabae, (Ba., Bo., Bi., D. idem; ook T., volgens opgave, *balabae*, doch On. *barabae*), een kind vooruit bestemmen om het later uit te huwelijken: *ala balabae lala ana-feö-anak ndia sò*, zij (de ouders) hebben dat jonge meisje als toekomstige echtgenoote verzegd; *ana-feö-ana nanabalabaek*, een op deze wijze verzegd meisje, (vgl. *balatá*).

Balaboä, [het eerste gedeelte denkelijk *bala* 1, voor het tweede vgl. *poä*], *a.* zich werpen, zich storten: *ana balaboä lèo òe dale neu*, hij stort zich in het water, (vgl. *bòke* 2, *nakabuku*); *ana balaboä lèo talada neu*, hij werpt zich te midden der menigte; *musu-a balaboä mai sò*, de vijand heeft zich herwaarts (op ons) gestort;

b. iets storten: *ana balaboä òe-a neu langa-na*, hij stort water (in groote hoeveelheid) over zijn hoofd uit, (vgl. *poä* 1).

Balabòngo, naam van een dorp in het Termanusche.

Balademak, na-overmorgen; (*ndè*) *balademak-a*, voor-eergisteren: *ala mai ndè balademak-a*, *tè balademak ala laö seluk*, zij zijn voor-eergisteren gekomen, en na-overmorgen vertrekken zij weer; *ndè balademak esa-na*, een dag vroeger dan voor-eergisteren; *mate-n ndè balademak esa-na*, hij is vier dagen geleden gestorven; [vgl. *balahá*, waarmede het het eerste bestanddeel gemeen schijnt te hebben, (en *demak*, dus: hooger, verder dan *balahá*?)].

Baladoik, Bo. idem; Bi., K. *baladoi*; Ba., R. *baladois*; T. *maladoik*; D., On. *maladoi*, [schijnt niettegenstaande de *l* in T. enz. toch het sub (*bala* 3) bedoelde voorvoegsel te bevatten; vgl. *doi-doi*], moeielijk, moeite: *belak-a baladoik-a*, het werk is moeielijk; *bela baladoik*, een zwaar werk; *fò bòö fai makabui-n ma ama hapu baladoik*, opdat gij niet later moeielijkheden krijgt, (vgl. *susa*). Ook: zwaar van eene ziekte: *hedis-a baladoik-a*, de ziekte is zwaar; *hedi baladoik*, zware ziekte; (vgl. *belak*, *matua*).

Balahá, Bo., Bi., K., ook R. idem: [vgl.

Ba. *mpilák*; D., On. *mbila*, oorspronkelijk: morgenrood, wat ook wel de eerste beteekenis van *balahá* zal zijn, zie de dialecten; vgl. *ha* 2?], morgen, den volgenden dag, (vgl. *foä mai, fafaik*); *balahá fafaik*, morgen ochtend; *balahá nòso*, morgen namiddag; *balahá leödae*, morgen avond, morgen nacht; *balahá fafai-anak*, (R. *balahá ana*), morgen zeer vroeg; ook = *lòle balahák*.

balahák, de dag van morgen; *lòle balahák*, het krieken van den dag, zie *lòle*, (vgl. *fafai-anak*).

Balahani, Ba., Bo., Bi, T., On. idem; K. *manahani*; R. *bandahani*; [denkelijk uit *bana* en *hani*], = *bua* 3, in gemeenschappelijk bezit, alleen van dieren gezegd; bijv. *bafi*, (*ndala*, enz.) *balahani*, een varken, (paard, enz.), dat in gemeenschappelijk bezit is.

Balaka, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *balaä*; T. *baraka*; On., R. *baraä*, [Saw. *baraka*, doos, Sikk. *barakan*, idem, vgl ook Jav. *warångkå*, scheede, geweerlade?], kist of koffer van hout of ijzer; *balaka pou lafa*, kleerkist; *balaka doik*, geldkist.

Balakak 1, [denkelijk van *balaka*]. vierkant; *ai balakak*, een vierkant stuk hout; *di balakak*, een vierkant behouwen stijl; *sapi balakak*, iets vierkant behouwen.

Balakak 2, *ai balakak*, soort boom.

Balakaí, stijf worden, hard worden; sterk worden, (vgl. *nabeï*): *mamates-a balakai sò*, de doode is al stijf; *langa-dò-na balakai*, zijn haar is stug (geworden); *niï-ana-a balakai mai-maik-a*, het kind wordt allengs sterker; *kamahedis-a balakai nala ao-n sò*, de zieke is weer sterk geworden; *naä balakai neu ao-na*, hij eet om sterk te worden.

balakakai, sterk maken; *balakakai ao-m, fò bòö nonòk-a lasik*, maak u wat sterk, wees wat flink, niet als een oud mensch.

balakaik, Ba., Bo., idem; Bi., K. *balakai*; D. *balaäi*; T. *barakaik*; R. *baraai*; [Kup. *kain, bkain*; vgl. ook *namakai*, het eerste gedeelte het sub (*bala*) 3 genoemde voorvoegsel], stijf, hard, sterk, kracht; *ai balakaik*, stijf, onbuigzaam hout; *besi-a balakaik-a*, het ijzer is hard, (vgl. *matea*); *hataholi*, (*ndala*, enz.) *balakaik*, een sterk mensch, (paard, enz.); *ao-na balakaik*, hij is sterk; *dedeä balakaik*, harde woorden; *tao balakaik*, gebruik kracht, span u in; *bòö tao balakaik neu niï-ana-a*, doe geen hardheid jegens het kind, behandel het kind niet hard; *balakai-ták*, zwak, niet sterk.

Balananali, iets van haken voorzien, zie onder (*nali*) 2.

Balapua, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *balampua*; T., On. *marambua*; R. *parapua*), soort groote roofvogel, denkelijk: de zeearend; *nème balapua lolò dae-a*, van het begin der aarde, omdat, volgens de legende, de wereld (aarde) ontstaan is, doordien de *balapua* aarde strooide.

Balasá, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. *nasá*], eene slimoet over den schouder dragen; *ana kekèo lafa esa ma ana balasá esa*, hij draagt eene slimoet om de lendenen en eene over den schouder; ook bij verkorting: *ana kekèo balasá*.

Balatá, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *baratá*, [vgl. *tatá*], ergens een teeken aan maken, waardoor het eene bestemming krijgt: *ana tatí balatá ai ia, fò ana sanga namatine nula ia*, hij heeft een teeken in dien boom gehakt, dewijl hij dat bosch wil ontginnen, door dit teeken behoudt hij voor zich alleen het recht, (vgl. *tatá, tadu*); v. d. ook gebruikt in een zin als: *manek-ala balatá basa lai susulak dale*, de vorsten zetten

een teeken op (bekrachtigen door hunne handteekening), al wat in het geschrift staat. V. d.: iets (als 't ware door een teeken) reserveeren of vooruit bepalen, beloven, (vgl. *helu*), en wederom vandaar: iets vooruitzeggen, verzekeren: *ala balatá ina-anak ndia ela fè taë-anak ia*, zij bewaren (reserveeren) dat meisje als vrouw voor dezen jongeling, zij bepalen, dat dit meisje de vrouw van dezen jongeling zal worden; *ina-ana nanabalaták*, een aldus gereserveerd meisje, (vgl. *balabae*); *ala balatá basa sò*, zij hebben alles vooruit afgesproken; *au balatá ò tè sè ò hapu fefepak*, ik voorzeg u, dat gij slaag krijgt.

balaták, het bepalen, enz., ook: = *ina-ana nanabalaták*, (weinig in gebruik); *susula balaták*, geschrift, waarin vooraf iets is bepaald, contract, testament; *hehelu-balaták*, versterking van *hehelук*, belofte, opdracht, laatste beschikkingen van een stervende: *besak ia au fai mamate-nga sanga losa de mamanène au hehelu balata-nga*, dewijl mijn tijd van sterven spoedig zal aanbreken, hoor mijne laatste beschikkingen.

Balatète 1, Bo., Bi., K. idem; T., R. *baratète*, [vgl. D. *palatetas*, On. *paraketas*, de getatoeëerde figuur], tatoeëeren, (vgl. *liük*): *ana balatète nade-na nai lima-na*, hij heeft zijn naam in zijne hand getatoeëerd; *nanabalatètek*, getatoeëerd.

balatetes, de getatoeëerde figuur, naam, enz.

(**Bale**), *bale-bale*, in voortdurende beweging zijn: *aki-dòk-ala bale-bale*, de afgevallen bladeren zijn voortdurend in beweging, bijv. door den wind; (vgl. *bèngo-bèngo*).

bebale = *bale-bale*, van een meervoudig subject.

kabale (*na-*), en *kababale* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nabale*, [vgl. *nakakale*?] *a*. bewegen, zich bewegen, (vgl. *hehèok*, *duku*): *ta nakababale fa*, hij beweegt zich volstrekt niet, hij ligt doodstil, gezegd van iemand, die in diepen slaap ligt; ook: hij is niet te bewegen om iets te doen; *nakabale sanga laö*, hij beweegt zich (maakt aanstalten) om weg te gaan;

b. iets bewegen; *nakababale ao*, zich bewegen; *nakabale ei-na*, hij bewoog zijn been; *bòö makababale-n*, beweeg hem niet, d. i. maak hem niet wakker. Ook overdrachtelijk: waarschuw hem niet, en z. v. a.: nu heb ik hem te pakken: *beis-a nae*: *bòö makababale-n*, *makaneni-ma ana mai na au kòdo heni-n*, de kaaiman zeide (bij zichzelf): nu heb ik hem, als hij komt, slik ik hem op; *nakabale lapu-a*, den teugel bewegen = aan den teugel trekken, (vgl. *hela*); *nakababale babák-a*, den vogelverschrikker bewegen door er aan te trekken, en v. d.: *makababalek manupui-la*, verjaag de vogels door aan de *babák* te trekken, (vgl. *usi*).

(**Balek**), *babalek*, [bij (*bale*)?], een droog gebang-blad, dat in den grond gestoken, als vogelverschrikker dienst doet, (bij de Rottineezen op Timor, niet op Rotti in gebruik, vgl. *babák*).

Balèk, het Holl. blik, voornamenlijk: petroleumblik.

Bali 1, in alle dial., [stamverwant met Jav. *kalih*, *malih*, enz.?], vermengen, iets bij iets anders voegen, (vgl. *pòpo*, *sesèdok*): *ana bali hade isik nò bète isik*, hij mengt ontbolsterde rijst met ontbolsterde gierst; *ana bali òe neu tua* (*matak*), hij voegt water bij palmsap; *ana bali tua neu kapa òe*, (*fani òe*), of omgekeerd: *kapa òe*, (*fani òe*) *neu tua*, hij doet suiker bij melk, (honig), v. d.: *tua nanabalik*, palmsap, waarbij water

gevoegd is; *fàni-òe nanabalik*, honig, waarbij suiker gedaan is.

babalik, het mengen, mengsel, gemengd, door elkander: *ana dòde babalik hade nò bètek*, zij kookt rijst en gierst dooreengemengd; *ana kokolak babalik Malai nò Lòte*, hij spreekt Maleisch en Rottineesch door elkaar.

bali (*la-*) *ao*, zich met elkander vermengen: *tua-a nò òe-a labali sò, dè ta tada-mà fa-s*, als palmsap en water zich vermengd hebben, kunnen zij niet meer gescheiden worden, spreekwijze voor twee gelieven, die de ouders niet willen vereenigen, maar die reeds den bijslaap hebben uitgeöefend; *kapa ndala labali ao*, of: *labali ao leu esa*, buffels en paarden waren dooreengemengd; zoo ook van verschillende menschen, enz.; (vgl. *'labèo ao, lasesèbo ao, laseusòëk*).

kabalis: *hade kabalis*, rijst, welke met een ander soort vermengd is; *hataholi kabalis*, of: *da-kabalis*, iemand van gemengd bloed, d. i. iemand, die van een slaaf afstamt.

Bali 2, Bi., D., R. idem; T., On. *nabali*, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord als *bali* 1], andere dieren met de eigen dieren, waarbij zij zich gevoegd hebben, medevoeren, (vgl. *puä* 2 en *nasapapo*, dat evenwel gewoonlijk gebruikt wordt van dieren, welke reeds aan een ander toebehooren): *ana bali-ná*, of: *ana bali neni kapa kalafuis*, hij heeft een wilden buffel met zijne tamme buffels medegevoerd; *ana bali-nú ndala kalaisa ndè huas-a sò*, reeds gisteren heeft hij het weggeloopen paard met de andere paarden medegevoerd. Ook: dieren van verschillende eigenaars te zamen hoeden: *nòö-ana manafó-la ala bali bana manu-la fò lèdo nòso sò na deï ala tada esak-ò nu-n*, de kinderen, die de dieren drijven, hebben ze bij elkaar; tegen den namiddag zonderen zij ieders eigendom weer af.

(**Bali** 3), *bali-bali* (*isi-*), (Ba. idem), lange looden kogel.

(**Bali** 4), *bali* (*la-*), [vgl. Jav. *silih*, enz.? zie ook *bali* 1]: *pelak-ala*, (*bètek-ala*) *labali lèo dua* (*telu*, enz.), de maïsplanten, (gierstplanten) worden niet te gelijk, maar na elkander in twee (drie enz.) gedeelten, rijp.

Balilang, *balilan*, uit het Mal. *balirang*, zwavel, (zie *banila*).

Balo, mannennaam.

Balok, (Mal. Holl.), balk; *tati balok*, houtkappen om er balken van te maken; *balo na*, balk van kajoe merah.

Balu 1, Ba., Bi., K., R. idem; [vgl. *palu*, Tett. *falun*, omwikkelen, Bug. *walung*], bedekken, omhullen, (vgl. *palu*, *poti*): *ana balu lafa nen ao-na*, hij dekt eene slimoet over zijn lichaam; *ana hoï-ná lafa-na de ana balu ketu ndala-a langa-n*, hij nam zijne slimoet en bedekte daarmede geheel den kop van het paard; *ana balu ketu ao-na*, hij omhult zich geheel.

(**Balu** 2), *ana babalu*, of: *ana balu-balu*, Bi., Bo., T. idem, [oorspronkelijk wel één met *balu* 1, vgl. Samoa *malu-malu*, bewolkt, betrokken, beschaduwen, Fidji *malu-malu*, schaduw], het is betrokken, niet helder weer; *lèdo-a babalu*, of: *balu-balu*, de zon schijnt niet helder, is door wolken bedekt; *haï-a pila babalu*, of: *babalu*, het vuur brandt niet helder, (vgl. *makahahatu, koä-koä, mamafo*).

Balu 3, Ba., Bo., K. idem; T. *baru*; On., R. *paru*, [vgl. *palu* 4], slaan naar iets, dat in de hoogte is, met een lang voorwerp, als een stok; vruchten met een stok slaande, afstooten: *ana hoï nala ai kekeük esa dè ana balu-n neu basa fani*

sila, hij nam een stuk hout en sloeg er mede naar de bijen; *ana balu manu-pui-a lèo dae mai*, hij slaat een vogel naar beneden; *ana balu pao-boak*, hij slaat naar eene mangga-vrucht; *bòö balu heni pao lusuk-ala*, sla de jonge mangga's niet af, (vgl. *kakai*).

babalu, herhaaldelijk op die wijze slaan, enz.

babaluk, het slaan, enz.; *ai babaluk*, stok of stuk hout om mede te slaan.

balu (*na-*)-*la*, op die wijze slaan, in tegenstelling tot andere wijzen van slaan.

Baluk 1, of: *ofa-baluk*, (het Mal. Arab. *balok*?), een vaartuig met een of twee masten, zonder vlerken, tegenover: *ofa-maeik*).

Baluk 2, mannen- en vrouwennaam.

Bana, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *banda*, [Saw. *bada*, vgl. ook Sumb. *banda*, bezittingen, schatten, ook: dier, Endeh *banda*, rijk; vgl. voor de beteekenis Bat. *dorbiya*; bij Jav. *banda*, Skr. *bhanda*, of slechts eene toevallige overeenkomst?], dier, vooral een viervoetig dier, (hoewel dit ook ter onderscheiding *bana ei-hák* genoemd wordt); *bana selak*, groote dieren, (paarden, buffels); *bana lutuk*, kleinere dieren, (varkens, schapen, geiten); *bana fuik*, wild dier; *bana aek*, tam dier, huisdier; *bana* of: *bana nanatao ndalik*, ook als scheldwoord tegen een mensch gebezigd; *bana-manu*, (vgl. *manu*), allerlei dieren, viervoetige dieren en vogels, vee en gevogelte.

mabanak, of: *mabana-manuk* (*hataholi-*), iemand, die dieren heeft.

bana (*na-*) en *bana* (*na-*)-*manu*, dieren hebben.

Banaäsa, K. idem; Ba. *banasa*; R. *bandaasa*; D., T., On. *bàndahasa*, [blijkbaar uit *bana* en *asa* 1], handel drijven, vooral ruilhandel, (vgl. *seluk*, *dangan*), wordt dikwijls met *nasèö* verbonden: *ala mai banaäsa* (of: *lasèö banaäsa*) *lò ami*, zij komen met ons handel drijven; *bua banaäsa*(*k*), goederen, waarmede handel gedreven wordt; *kapa banaäsa*, buffel om te ruilen.

manabanaäsa, of: *manasèö-banaäsak* (*hataholi-*), iemand, die handel drijft.

Bane, Ba., Bo., D., T., On. idem, [Kup. idem, Tim. *fane*, vgl. ook Bug. *wanging*?), soort pot van aardewerk met nauwen hals en wijden buik, o. a. gebruikt om verfstoffen in te bewaren, (vgl. *ulek*).

(**Bani**), *kabani* (*na-*), z. v. a. *namahena*: *nii-ana ndia nakabani ina ama-n mama-suik dè ana ta bi esa bòe-n*, deze knaap steunt er op, dat zijne ouders rijk zijn en daarom ontziet hij niemand.

Banila = *balilan*, zwavel, (in Termanu minder gebruikelijk; elders ook: *manila*).

Bangalouk, R. *bakarou*; Bo. *mangalouk*; Bi. *mangalou*; K. *mangolou*; Ba. *banggulouk*; D. *bandalou*; T. *bandurouk*; On. *bandurou*, [het laatste gedeelte is *louk*, schil; het eerste schijnt Bim., Fidji enz. *mango*, Saw. *mangu*, droog, te zijn], droge vruchtenschil; ook de asch van de verbrande schil, voornamenlijk van de *nitas*-vrucht, waarvan die asch gebruikt wordt om het garen voor het weven eenigszins geel of minder wit te maken: *au hotu nita-louk ndia sanga tao neu bangalouk*, ik verbrand de *nitas*-schil om er *bangalouk* van te maken; *bangalou-oek*, het water, waarin die asch is opgelost; *bangalou sesèk*, het bezinksel, dat de opgeloste asch achterlaat.

Bango, 1, Bo., Bi., K., T. idem; Ba. *banggo*; D., On. *banggo*; R. *bako*, [vgl. *bèngo* 1], als voorwendsel bezigen, den schijn aannemen, als oorzaak hebben, (vgl. *bèngo*): *ana bango neu nala oe, dè nakaminak*, onder voorwendsel van water

te gaan halen, is hij gaan spelen; *ana bango neu mòe, dè ana laö*, onder voorwendsel van te gaan wateren, gaat hij heen; *ana bango namahedi; dè ana hai sò, na ta neu sakola fa*, hij is ziek geweest en weer beter (hoewel hij weer beter is), gaat hij daarom nog niet naar school; *au bango ala hai dè au ita dedeäk ndia*, doordien ik vuur haalde, heb ik deze zaak gezien; *bango hata* = *bèngo hata*.

(**Bango** 2), *babango*, tevreden zijn met iets, iets voor lief nemen: *au babango doik lopia esa*, ik ben met één gulden tevreden; *naä babango kukau fa*, hij stelt zich bij het eten met een weinig rijst tevreden; *ò soa babango ndia*, neem dat weinige voor lief; *sadi fè au bibiak fa fò au kòdo babango*, geef mij maar een stukje, dat ik 't maar doorslik; (vgl. *natetesa dale-na*).

(**Bango** 3), *bango-bango*, lomp, onhandig, traag zijn; *ana tao bango-bango*, hij handelt onhandig; *ana laök bango-bango*, hij beweegt zich onhandig, traag; *ana tao hata, na bango-bango*, als hij iets doet, bij al wat hij doet, is hij onhandig; (vgl. *ame-ame, èso-èso, isi-isi, nggaä-nggaä, pela* 3, *peta-bá*).

kababangok (*na-*), (ook D. *naäbabanggo*), *a*. lomp of traag zijn: *makaneni-ma lakababangok baï-anak na nae-s nae*, enz., als zij een weinig traag (in het opvolgen der bevelen) waren, zeide zij tot hen, enz.; *b*. het lomp, het traag zijn: *dè dale-na hedis, hu ndia nakababango-na, dè sè ndiá naheni-ná-n seli*, hij had er hartzeer van, dat hij door zijne onhandigheid zulk eene groote schade zou hebben.

Bangu, Bo., Bi., K. idem; Ba., Ti., D., On. *banggu*; R. *baku*, (uit het Mal. Port.), bank; *bangu-eik*, pooten van eene bank; *bangu sakola*, schoolbank.

Banguale, alles met tegenzin doen, onwillig zijn, (vgl. *nakababatu mata*): *ana tao hata na banguale-hik*, als hij iets doet, doet hij het met veel tegenzin.

bangualek (*hataholi-*), iemand, die alles met tegenzin doet.

Bano 1, iets in de hoogte ophangen, (vgl. *fado, dòko-dòko*): *bano pelak-ala lèo ai-lai leu*, djagong in den boom hangen.

(**Bano** 2), *bano-bano*, onophoudelijk, voortdurend, (vgl. *nakadudnak*): *naä ninu bano-bano*, hij eet en drinkt onophoudelijk; *ana kokolak bano-bano*, hij spreekt onophoudelijk.

babanok, idem: *ana fè babanok*, hij geeft steeds, weigert nooit.

Banuk 1, Ba., Bo. idem; Bi., K. *banu*; T. *banduk*; R. *bandu*; D. *bandut*, [Kup. *padut, hadut*; Tett. *budut*; Tim. *paku*; Kisser *wadu*, fakkel; Solor. *padu*, kaars], fakkel van pitten, ook: lamp, (vgl. *dama, pèle, dedèdek*); *banu dama*, of *banu kulè*, fakkeltje van koesambi-pitten aan eene bladnerf bevestigd, of wel fijngestampt met katoen vermengd; *banu nitas*, zulk een fakkel van nitas-pitten aan eene nerf; *banu lulú*, fakkel van djarak-pitten; *banu liti*, een vierkant schoteltje van koper (ook van blik of ijzer), met klapperolie of buffelvet en van eene pit voorzien; *banu totòlok*, stolplamp, Europeesche lamp in het algemeen.

Banuk 2, mannen- en vrouwennaam.

Banulaok, *Badjau-laut*, (waarvan het eene verbastering is).

Baö 1, vrouwennaam.

(**Baö** 2), *kabaö*, laag worden, ondiep worden: *basa lètek-ala sè ala kabaö*, alle bergen zullen laag worden; overdrachtelijk: bijna af, (van een werk): *ita tatao-na, ana kabaö sò*, ons werk is bijna af, (vgl. *basa*).

kababaö, laag, ondiep maken: *paä kababaö paä-a fa dei*, maak de omheining wat laag; *ana ane kababaö lepeneu-a*, hij vlecht de korf laag; *lòö kababaö òe-lòlok-a*, maak de goot niet te ondiep; overdrachtelijk: *ana tao kababaö tatao-na sò*, hij heeft zijn werk bijna afgemaakt.

kabaök, Ba., Bo., T. idem; K., R. *kabaö*; Bi., D., On. *kabao*, [denkelijk Saw. *kebaba*, Sumb *kababa*, Tag. *mababa*], laag, ondiep, (vgl. *lòe-lòe*, *pane-pane*); *bangu kabaök*, eene lage bank; *uma kabaök*, een laag huis; *òe-a kabaök-a*, het water is ondiep; *nai òe kabaök* (of: *nai òe-a kabaö-na*) *dale*, in het ondiepe water; *pinga kabaök*, een ondiep bord; *bei hata-na lalai kabaö ana-hìk*, in vroegeren tijd, toen de hemel nog zeer laag was.

kabaö (*na-*) = *kababaö* (overdrachtelijk): *ana tati nakababaö tine-a sò*, hij is bijna klaar met het kappen van een tuin.

Baök, in: *nakaleleò baök*, zie *nakaleleòk*.

Bapa 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba., D., T., On. *bamba*, [vgl. *fepa*], slaan met de vlakke hand, (vgl. *fepa*): *ana bapa lima-na neu mei-a*, (*dae-a*, enz.), hij slaat met de vlakke hand op de tafel, (den grond, enz.); ook speciaal: met de rechterhand op eene trommel slaan en daarbij de voorouders bezingen: *ala bapa lai hus dale*, zij slaan op deze wijze (op de trom) gedurende het *hus*-feest; *ala bapa dè ala hèlo basa ina-ama bei-baï-la*, zij slaan op de trom en bezingen de voorouders; *ala sosò bapa-a*, zij dansen bij het slaan van de trom; *hataholi manabapa-la*, zij, die op de trom slaande, voorzingen. *Bapa* ook: de trom, welke bij feesten geslagen wordt, (vgl. *labu*).

babapa, gedurig slaan: *fò leödae-n na ala babapa ma laeä labònek*, des nachts sloegen zij (steeds) op de trom en dansten.

(**Bapa** 2), *kabapa* (*na-*), [oorspronkelijk wel bij *bapa* 1, vgl. Mal. *dĕbak*], een dof geluid geven: *doik-a li-na nakabapa*, het geld klinkt niet helder, het klinkt dof; *ana pake tadak telu*, *dè fepa-n ana na nakabapa*, hij droeg drie kleederen over elkander, en toen zij hem sloegen, gaf het een dof geluid; *labu-a li-na nakabapa*, het geluid van de trom is dof, (als zij niet goed gespannen is).

Bapak, R. *papa*, [vgl. *bapa* 1 en *nakabepak* tegenover *fepa*]: *bapak ei-na*, hij stampvoet.

babapak, bij herhaling stampvoeten.

kabapak (*na-*), (Bo. idem), = *bapak*, (vgl. *nakabepak*, *bòke*, *nakapapak*, *papauk*): *namanasa dè nakabapak ei-n-ala neu dae*, hij werd toornig en stampvoette; *ana laök nakabapak ei-na*, den voet bij het loopen met kracht op den grond zetten, zooals de soldaten bij het marcheeren.

kababapak (*na-*) = *babapak*.

Bapalò: *lafa-a*, (*pou-a*, enz.) *bapalò sò*, de slimoet, (sarong, enz.) is half versleten: (vgl. *pòö*, *pulu*).

bapalòk, (*lafa*), eene half versleten slimoet.

Basa, in alle dial., [eig.: schoon op, en identiek met Mal. *basah*, nat, Tag. *basá*, Bim. *watja*, wasschen? vgl. Bug. *mabissa*, schoon, rein, naast *bissai*, wasschen, Daj. *bisa*, Bim. *mbètja*, (nat); en voor de beteekenis Saw. *mou*, schoon, rein en schoon op, benevens Rott. *lao-lao*, enz.], *a*. op zijn, af zijn: *basa doik-ala sò*, het geld is op, (vgl. *lao-lào*); *bei ta basa tataos-a fa*, het werk is nog niet af, (vgl. *kabaö*); *basa-(n) sò*, het is op, of: het is al gereed; *basa lèdo-a sò*, de dag is ten einde; *namalasi dè basa lòle-na sò*, zij is al oud en het mooie is er af; *losa basa-n*, tot het (alles)

op is, z. v. a. tot in eeuwigheid, (vgl. *losa mata neu*). Ook na andere verbale woorden gebruikt: *naä basa pa-a*, hij heeft het vleesch opgegeten; *naä basa sò*, hij heeft al gegeten; *ana sulak basa sò*, hij is klaar met schrijven; *ana tao basa dè ana mai*, als zijn werk af is, komt hij. Vandaar *basa* alleen of na een ander woord gebezigd om ons „daarna, nadat" uit te drukken: *basa bòe ma ana ange*, daarna ging hij zwemmen; *nafada basa bòe ma ana silo*, nadat hij dit gezegd had, schoot hij; *basa bai ma*, daarna nog, vervolgens, (vgl. *heni*):

b. *au basa sò*, ik ben gereed, (vgl. *nala* 5, *nahèle*): *au basa-s sò na deï au laö*, als ik met hen gereed ben, vertrek ik, (eene beteekenis blijkbaar uit het sub *a*. vermelde gebruik ontstaan, bijv. als verkorting van *au tao basa sò*, ik heb al gedaan, ben gereed).

basak, *basak-a* (*uni*), na afloop daarvan, vervolgens; in samenstelling met een werkwoord: steeds maar: *fè basak* (of: *babasak*) *ana fa dei*, geef nog wat meer; *bòso emi mamahèle basak-a namahèle pepèko anak lèo-silak-ala*, gelooft toch niet aan dergelijke kleine bijgeloovigheden.

basa (*na-*), opmaken, afmaken, (vgl. *tao heni*, *naä heni*): *naä nabasa hata-n-ala*, hij heeft zijne goederen opgemaakt; *naä nabasa kakau-a*, hij heeft de rijst opgegeten, (vgl. *basa*, *a*.); *tao lèë de ò mabasa au hataholi-ng*, waarom (maakt gij op) doet gij omkomen al mijne onderdanen?

kabasak (*na-*) = *nabasa*; in Termanu minder gebruikelijk.

Basa 2, of: *basa-basa*, in alle dial., [oorspronkelijk één met *basa* 1, zie de Sprk.], al te maal, geheel en al, geheel, alle, alles; *lèdo-a nahá-ná-n seli losa naä ma ai-ana-la basa-s lamatú*, de zon scheen zeer sterk, zoodat het gras en de kruiden al te maal verdroogden; *lèdo-a nasaä nala dae bafak-a basa-basa-n*, de zon beschijnt de aarde geheel en al; *basa ao-na*, zijn geheele lichaam, (vgl. *kapu*, *katemak*); *neu basa dò ulek esa namatasa*, hij is de geheele lengte gegaan, welke (zoolang is als) een pot (rijst) noodig heeft om gaar te worden; *basa hataholi-la*, *basa-basa hataholi-la*, alle menschen, enz.; *basa-n nai ò hihí-ma*, alles naar uw wensch; *basa-basa-s malòle mesan*, alles is goed, (vgl. *ai-ain*, *laluë-n*, *nadek*, *noü*, *ndè-ndè-na*).

Basiu, (in alle dial.), soort gebloemde, niet inheemsche schotel, in het Mal. van Koepang *basi kasar* genaamd; [Saw. heeft *bahiu*, wel aan het Rot. ontleend; het woord bevat mogelijk hetzelfde woord als: *sina-siu*, zie *sina*, en kan dan ontstaan zijn uit **basisiu*].

Bata, in: *anin bata ofak ei-n*, de wind belemmert het vaartuig in zijn gang; (vgl. *namanggè*).

(**Bate**), *babate*, (Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *buni-bate*), soort dikke rups of worm, in het Mal. van Koepang *ular babate* genaamd, welke in den *bubuni*-boom voorkomt, zij wordt gegeten en ook als geneesmiddel tegen spruw bij kinderen gebruikt; *nïï-ana-a*, (*bafi-ana-a*, enz.) *dadi babate*, het kind, (de bigge, enz.) wordt een *babate*, (zoo dik als een *babate*).

Batek 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *batẹ*; On. *tabẹ*, [vgl. de dial.] plak, reep van tabak; *mòdo batek esa*, één plak tabak.

Batek 2, (Mal. Jav. *batik*): *sidi batek*, gebatikte sarong.

Bati, [Tim. idem, Kup. *bating*, vgl. ook de dial., en Samoa *fati*, Maori *whati*,

zie sub *tati*; vgl. voorts *fati-lada*], verdeelen, (vgl. *baë*), in Bo., Bi., R. het gebruikelijkste woord, in het Termanusch alleen gebezigd in verbinding met *baë* als *baë babati*: *mai ata baë babati pua daë-dòk*, komt, laten wij pinang en sirih met elkander deelen.

Batu 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *fatu*, [M. P. *watu*, Kup. *batu*, Tim. *fatu*, Tett. *fatuk*], steen, ook rots, (vgl. *piak*); *batu lè*, riviersteen; *batu tasi dalek*, steen uit zee; *uma batu*, steenen huis; *mei batu*, marmeren tafel; *dae batu*, steenachtige grond; *ai batu*, bouwmaterialen voor een huis; *batu piak*, rots, koraalrif; *batu bòlok*, spelonk; *pado batu*, soort groote inktvisch. *Batu* ook gebezigd als een gewicht voor goud: *lilo batu esa*, één *batu* goud = tien *oma*; ook: eene halsketen van die zwaarte; *ala fè-n nahuta lilo batu, kapa ina*, hij wordt beboet met (één) *batu* gouds en een wijfjes-buffel, (de zwaarste boete); een *batu* goud wordt gerekend eene waarde van tien buffels te hebben; *abas batu esa*, een kluwen garen van bepaalde hoeveelheid, (zie sub *abas*); *batu-nggòlo, batu-lain, batu-hú-n lain*, namen van dorpen in het Termanusche.

batuk, hard, steenhard, (in enkele uitdrukkingen): *pua batuk*, steenharde oude pinang; *tua batuk*, suiker, (tegenover stroop); voorts in samenstellingen, als: *langa batuk*, stijfhoofdig.

kabatu (*na-*), hard zijn; *bisu-a bei nakabatu*, de zweer is nog hard; *pao-a bei nakabatu*, de mangga is nog hard, (vgl. *matea*).

makabatuk, hard: *pao-a bei makabatuk-(a)*, de mangga is nog hard.

(**Batu** 2), *kababatu* (*na-*), [van *batu* 1?]: *nii-ana-a nakababatu mata*, het kind neemt eene onwillige houding aan als hem iets bevolen wordt; (vgl. *banguale, langa-batuk, nababaubale, nalena-langa, langa manèpe, kilu-kaï, nasaba-sò*).

Batusalai, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., On. *batulai*), z. v. a. *hetu*, in den zin van: „of": *batusalai mate-n*, (*ana mai* enz.), *dò ta-ò, au ta bubuluk fa*, of hij dood is, (komen zal, enz.) of niet, weet ik niet; *dodò mala dei batusalai kokola-na ndòs dò ta*, bedenk eerst of hetgeen hij zegt, waar is of niet; *au u akaneni sudi hataholi kaduak sila-la batusalai au ana-ng-ala ndè sila-la dò hataholi hihík sila-la*, ik ga eens onderzoeken of die beide menschen mijne kinderen zijn of vreemde lieden.

Bau 1, in alle dial., [Tag. *balibago*, Bul. *wahu*, Jav. Bug. *waru*, Mal. Mak. *baru*, Tim. *fau*, Kup. *bau*], de waroe-boom (hibiscus tiliaceus); *tali bau*, touw van den bast van den waroe-boom. *Bau* ook benaming van een gedeelte van Termanu; *bau dale, bau bafan, òe bau*, namen van dorpen in het Termanusche.

(**Bau** 2), *babau*, naam van eene plaats op Timor.

Bauk 1, Ba., Bo., T. idem, overigens *bau*, [Tim. *kbaü*, Tim. van Amarassi *bakaü*, Kup. *kfau*], vledermuis; soorten: *bau tauk*, (de vliegende hond), *bau langa pila, bau soik*, of: *bau soi-ana*, een kleiner soort, dat, in huis binnenvliegend, geluk heet aan te brengen.

Bauk 2, vrouwennaam.

Baü 1, Bo., K., idem, Bi. *bau*, (R. *bau-ina*, groot, zie ook *baü-bè*), [Kup. *babakun*, dik, *bakun*, hoeveel, Tim. *faun*, veel, *mafaun*, dik, *fauk* en *baük*, hoeveel], *a.* veel, groot in getal, (voor *baük-a*, zie de Sprk.), ook: zeer; (vgl. *lea* 1, *deü, dou-dou, makadòtok, peka-peka, ta hohokak, mafandík, tou-inak*,

ook *heta*): *baü dò baïhanak-ò, au sipo,* hetzij veel of weinig, ik neem het aan; *hataholi baü lai ia,* vele menschen zijn hier; *ana musi-ná òe baü sò,* het heeft veel water ingezogen; *nò sosota baü,* met veel moeite; *ndala-n-ala baü lena au ndala-ng-ala,* hij heeft meer paarden dan ik; *tatao-na bela baü,* hij had veel zwaar werk te doen; *huku-na bela baü emi huku-ma fa,* zijne straf is veel zwaarder dan de uwe; *dale-na hedi baü,* hij heeft veel hartzeer; *òe-a dema baü,* het water is zeer diep, (vgl. *seli*).

baü bè, (K., D. idem; Bi., R. *bau bea*), 1. hoeveel? *doik baü bè,* hoeveel geld? *laï baü bè,* hoevele malen? (vgl. *deü*). 2. hoeveel ook, eenige, (vgl. *luma*): *heni faik baü bè,* na verloop van eenige dagen; *nakaboku laï baü bè,* hij sprong eenige malen, (zie ook sub *b*.).

baü ia, (*ndia* of *na*), zooveel als dit, (dat), zooveel, zoozeer; *baü basa ia,* (*ndia, na*), idem, (lett. „geheel en al zooveel”): *emi tao makasosotak au baü basa ia dè faik ia emi mate,* dewijl gij mij zooveel moeite geeft, zult gij heden sterven; *ala hapu falik ana baü ndia bòe,* zij krijgen ook zooveel (even zooveel) terug; *nandela nasaä baü basa ndia,* het schittert zoo zeer; *bòö sosoa baü basa ndia,* wees niet zoo kurig; (zie ook sub *b*).

b. groot (van gestalte), in vergelijkingen en vragen, (vgl. *ina 2, matua, kadèse, selak*): *baü ai-dèë-anak,* het is zoo groot als een zaadje; *uma ia baü lena uma na,* dit huis is grooter dan het gindsche; *baü hata,* groot als wat, hoe groot? *kapa-a baü bè,* hoe groot is de buffel? *baü ia,* zoo groot; *iäk-a baü basa ia,* de visch is zóó groot.

baü-baü: *bòö mamahena-n baü-baü,* stel er niet al te veel vertrouwen op; *bòso bòö baü-baü tè sè ò fana-ma hedis-a,* hoest niet zoo zeer, gij zult pijn op de borst krijgen.

baük 1 = *baük-a*: *nameda hedi baük,* hij voelde veel pijn; *awí hedi baük,* au, het doet zeer, (veel pijn); *tete òe baük neu-n,* giet er veel water op!

2 = *babaük,* zie ook *baü-na.*

baü-baük, op zijn meest: *kapa-n-ala baü-baük kada sio,* hij heeft op zijn meest slechts negen buffels.

baük-a = *baü, a,* (wanneer dit zelfstandig voorkomt): *ana hapu baük-a,* hij verkrijgt veel; *hataholi manamate nulak-a baük-a,* de menschen, die jong sterven, zijn velen; *hataholi baük-a,* vele menschen; *laï baük-a hataholi matua-la hapu sosoak baük-a lème hataholi anak-ala mai,* vele malen hebben aanzienlijke lieden veel nut van geringen; ook = *laï baük-a,* meestal: *au ita baük-a ala hoü neu ise-na,* ik heb meestal gezien, dat zij (den klapperdop) vasthouden aan het touw, waaraan hij opgehangen is.

babaük en *baük,* grootte; *uma-a babaü-na,* of: *baü-na,* de grootte van het huis; *baü-na anaseli,* hij is zeer groot (lang); *ami ta matuda malelak babaü-na fa,* wij kunnen niet toonen hoe groot het is.

baü-na, (hier is alleen de niet geredupliceerde vorm gebruikelijk), ook: een groot deel, het meerendeel, de meesten: *hataholi-a baü-na lae lèo-ia,* de meesten zeggen, dat het zoo is, (ook: de menigte zegt, enz.); *hoü nala lafo-la baü-na,* hij greep het grootste deel der ratten.

bekebabaük, ieder evenveel, even groot; *dua-s hapu bekebabaük,* zij krijgen beiden evenveel; *ndala dua-s bekebabaük,* beide paarden zijn even groot.

mabaü (*na-*), veel worden, vermeerderen,

toenemen, (vgl. *namadeü, natafaka, hène, kae, tama* 1): *doi-n-ala, (bii-la, hataholi--la,* enz.) *lamabaü,* zijn geld neemt toe, (de schapen, menschen, enz. vermeerderen).

Baü 2, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; Bi. (R.?) *bau* [Kup. *bau,* dragen, Sikk. *pau,* op den schouder dragen], opnemen en brengen of halen, medevoeren, (vgl. *neni, hoï*): *ala baü hade lèo nusak-a leu,* zij brengen rijst (van het veld) naar de stad; *leu baü hade lai dea,* zij gaan rijst halen op het veld (om naar de stad te brengen); *ana baü neni basa hata-n-ala;* hij heeft al zijne goederen medegebracht; *baü batu, (dae,* enz.), steenen, (aarde, enz.) aanbrengen, aandragen; *fa-a baü neni ndala esa,* de stroom heeft een paard medegevoerd; *ndala-a baü neni kanak-a,* het paard is er van doorgegaan met den knaap.

baü-baü mesan, herhaaldelijk brengen, medevoeren.

baü (na-): *ndala-a nabaü,* het paard wil medevoeren, (wil er van doorgaan); *fa--a nabaü,* de stroom wil (dreigt) mede te voeren, (vgl. *naneni*).

baük (la-), met geweld medevoeren, rooven (van vele personen): *hataholi-la labaük pelak-ala,* de lieden voeren de maïs met geweld weg, (vgl. *namoa*).

(**Baü** 3), *babaü,* Ba., Bo., K., T. idem; (R. *babau*?), vlinder, kapel; *babaü kapak,* de reuzenvlinder.

(**Baubale**), *babaubale (na-)* = *nakababatu mata,* onwillig zijn: *ladenu-n tao hata, na nababaubale,* als men hem iets beveelt, is hij onwillig; ook: uitvluchten zoeken; *nu-n salak sò, tè bei nababaubale,* hoewel hij schuld heeft, zoekt hij nog uitvluchten.

(**Bè** 1), voorvoegsel als in: *belaö,* enz. Zie de Sprk., [Tim. *ba*].

Bè 2, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; Bi. *bea;* R. *ubea* of *bea,* [Bim. idem, vgl. Tim. *mè*], waar? waar ook, (met een voorzetsel); hoe, wat, wat ook, (vgl. *hata;* zie ook de Sprk.): *ana lèo nai bè,* waar woont hij? *dòpe-la lai bè,* waar zijn de messen? *dòpe-a ndè bè,* waar is het mes (dat bij u is)? *bè neu,* of: *lèo bè neu,* waar is hij heen? *ò lèo bè,* waar zijt gij heen = waar zijt gij? *ò mita nai bè, na mafada au,* als gij het ergens (waar ook) ziet, zeg het mij dan; *baü bè,* hoeveel? hoe groot? hoeveel ook, hoe groot ook, (vgl. ook *baü* 1); *dò bè,* hoe ver? hoe lang? hoe ver ook, hoe lang ook; *lèo-bè,* hoe, hoedanig? *lèo bè,* waarheen? (vgl. *lèo*); *bè* ook z.v.a. *ò mae lèë,* wat (zegt gij)? *bè bai,* wat verder? *losa faik bè ana nasafali,* tot den dag waarop hij terugkeert; *makanae bè nasala, na tao matetu-n,* als gij iets (wat ook) ziet, dat verkeerd is, maak 't dan in orde; *au ndè bè na,* enz., wat mij betreft, (ik), enz.; *ana bei ta nala bè,* hij had nog niet, wat ook, bereikt, hij was nog niet ver gekomen; vgl. *hata; bè dò bè-ò,* wat ook.

bè-bè, alwat, alles: *au bè-bè ain,* al wat het mijne is, (vgl. *hata-hata*): *ala sadidia basa bè-bè ain sò,* zij hebben alles gereed gemaakt.

bèk, a. in samenstellingen, als *lèo-bèk,* sub *lèo* 7.

b. = *bè,* wat, wat ook, (met meer nadruk): *ò hi bèk-a,* welke wilt gij hebben?

basa bèk-a, (tot) alles wat ook, tot het uiterste; *loa basa bèk-a,* zoo wijd mogelijk, (vgl. *seli*); *bèk-ò,* eene platte uitdrukking voor: *sè ò,* of: *ò sè,* wie zijt gij?

bè-bèk = *bè-bè*: *basa bè-bèk sila dedeü-n,* zoovelen als er zijn.

kabebèk (na-): *nakabebèk ana,* hij vraagt

hem iets herhaaldelijk, (lett. herhaaldelijk „waar, wat" zeggen).

Bea, uit het Mal. = *susu*, belasting, tol.

(**Bea** 2), *bebea*, iets goed bedenken; *ana bebea, dè ana tui lutuk*, hij bedenkt het goed en nauwkeurig en vertelt het dan fijn (duidelijk); *ana hinga bebea au bei-baï-ng*, hij somt nauwkeurig mijne voorouders op, (vgl. *bebesa*).

(**Bea** 3), *bea* (*na-*), op iets of iemand afgaan, aanvallen, (vgl. *nafalaü nafakolu, napède-lain, sapu* 2, *tai* en *tetema*): *nako-la labea bana-la dè lamanako basa-s*, de dieven gaan op de dieren af en stelen ze alle; *ana nabea anòö-ana kaduak-ala fò ana lòse kakau neu bafa-n-ala*, zij ging op de kinderen af en smeerde ze rijst aan den mond; *labea musu-a dè ala usi-n lèo ki neu*, zij gaan op den vijand af en drijven hem naar het noorden; *nabea-n dè ana oda fefepak-a*, hij valt hem aan en slaat hem onophoudelijk.

Beä, mannennaam.

Beák-ò = *bèk-ò*, wie zijt gij?

Beba, in alle dial., in samenstelling ook: *bebak*, [Tim. idem, Kup. *kepang*, vgl. Saw. *pipa* en *ĕpa*, Sumb. *pĕpa*, Jav. *papah*, enz.], de bladstelen der palmen, ook van de papaja, op Koepang: *bebak*, genoemd; *beba tua*, of: *tua beba-na*, bladsteel van den lontarpalm; *beba tula*, of: *tula bebak*, bladsteel van den gĕbangpalm; *nò beba(k)*, idem van den klapperboom; *titimu-bebak*, idem van de papaja; *beba-hák*, de rand van de *bebak*, welke uit vertakte doorns bestaat; *beba-lakek*, het hoofdeinde van de *bebak*. Met *beba* alleen wordt gewoonlijk de *bebak* van den lontarpalm bedoelt; *tali beba*, touw van dien *bebak*, (op Koepang: *tali fepa*); *paä beba*, met dien *bebak* omheinen; daarentegen: *tali tula bebak*, touw van den gĕbangpalm, enz.

ai-beba, allerlei brandstof (ook als er geen *bebak* bij is); *beba-lain*, hoofdplaats van Lòle.

Bebak, mannen- en vrouwennaam.

Bèbe 1, in alle dial., (uit het Mal.), eend; *bèbe-tòlu*, eendenei; *bèbe manila*, manila-eend; *bèbe fuik* = *temaei*, wilde eend.

(**Bèbe** 2), *bèbe-bèbe*, glinsteren, schitteren, flikkeren, [eig. in trillende beweging zijn, vgl. het woord in Ba. enz.?]: *lèdo-a*, (*ndeli-a mata-na*) *bèbe-bèbe*, de zon, (de steen in den ring) schittert, (vgl. *nasaä*).

kabebèbek (*na-*), idem: *lèdo-a nakabebèbek*, de zon schittert.

Bebi 1 = *tuli*, in het voorbijgaan ergens even aangaan: *ana bebi basa uma-la*, hij gaat bij alle huizen aan.

Bebi 2, het plankje, waarmede eene pottenbakster de vormen maakt, (*liü*); *bebi sai-boa*, dat plankje en de pit van eene lontarvrucht, de ingrediënten van eene pottenbakster.

(**Bebi** 3), *bebebi*, [vgl. Bug. *kapipi*, ook Bug. Mak. *bibi*, alsook Mal. *tjubit*], afplukken, met de vingers afbreken, (vgl. *ketu, seu*): *bebebi kaifò-dò*, (*ai ndana-anak*, enz.), de kelor-vruchten met het steeltje, (kleine takjes, enz.) op die wijze afbreken.

(**Bebi** 4), *bebebi*, zacht heen en weer slingeren, bijv. door den wind, vooral in gedichten gebruikt, (vgl. *leu-leu*): *kaiou-a bebebi*, de kasuaris-boom beweegt zich slingerend.

Bebidale, naam voor eene grasvlakte in Termanu.

(**Bèbok**), *bèbok* (*na-*): *ana laök nabèbok*, hij gaat waggelend, vooral van kleine kinderen gezegd, (vgl. *nabalak*).

Beda, mannennaam.

(**Bèdo** 1), *bèdo-bèdo*, [vgl. *bedu-bedu*], mager, schraal, uitgemergeld door ziekte: *anïï-ana-a*, (*ndala-a*, enz.) *ao-n bèdo-bèdo*, het kind, (paard, enz.) is mager en schraal.

(**Bèdo** 2), *bèdo-bèdo*, [vgl. *nukabebèlök*; bij *filu-filu*, enz.?], *ei-n bèdo-bèdo*, zijn voet slingert voortdurend heen en weer, (vgl. *leu-leu*).

bebèdo: *ana ndae bebèdo ei-na*, hij slaat het eene been over het andere en laat het dan slingeren.

bebèdok ei-na, het been laten slingeren.

kabebèdok (*na-*) *ei-na*, idem.

Bedu 1, (ook D.), buigzaam zijn, (vgl. *fedu*); *ò-a*, (*ai-a*) *bedu*, de bamboe, (het hout) is buigzaam.

bedu-bedu, zeer buigzaam, enz.

(**Bedu** 2), *bedu-bedu*, [vgl. *bèdo-bèdo*, *bido-bido*, D. *mbèdo-mbèdo*, wel oorspronkelijk één met *bedu* 1, vgl. dial. *bidu-bidu*, *mbèdo-mbèdo*], = *bèdo-bèdo* 1: *ao-na bedu-bedu*, hij is mager en schraal.

Bèë 1, Ba., D., T., On. idem; (Bo., Bi., R. *mète*; K. *mèë* schijnt een ander woord te zijn), [Tim. *bè*, Kup. *bè*, Saw. *bèke*], waken, wakker blijven, (vgl. *namedak*), bewaken, (vgl. *nanea*): *ana ta sungu fa*, *ana bèë nala mangalèdo*, hij sliep niet, hij bleef (hield zich) wakker tot het dag werd; *ala bèë lahani au*, zij waken om op mij te wachten; *bèë mamates*, bij een doode waken; *bèë hus*, waken bij = vieren het *hus*-feest; *bèë tine*, (*hade-òe*, *kapa-la*, enz.) een tuin, (rijstveld, de buffels, enz.) bewaken.

bebèë, gedurig waken; ook: *bebèë mamates* = *bèë mamates*.

bèë (*na-*), wakker blijven, niet kunnen slapen: *nabèë nala mangalèdo*, hij bleef wakker, tot het dag werd; *nïï-ana-a nabèë*, het kind blijft wakker, kan niet slapen.

Bèë 2, slaan van boven naar beneden met een lang voorwerp, bijv. met een stok, (vgl. *balu* 3, *fepa*): *ana bèë ai-a neu langa-na*, hij slaat hem met een stuk hout op het hoofd; *ana bèë nisa manu-a*, hij sloeg de kip dood (met een stok).

bèë-bèë, bezig zijn met slaan, enz.: *ana bèë-bèë dè ana bèë laë manu-a*, hij was aan het slaan (met een stok) en raakte de kip.

Bèëk, [bij *bèë* 1?, vgl. *meda* en *namedak*] = *daeng*: *au ae bèëk ana laö sò*, ik meende, dat hij al vertrokken was; *nae bèëk au sungu*, hij dacht, dat ik sliep, (vgl. *hetu*).

Befedama, zie *befenggao*.

Befelòe, zie *befenggao*.

Befenggao, in het donker rondtastend ergens heen gaan; *befedama*, *befelòe* hebben dezelfde beteekenis: *makahatu sò ma ò mesa-ngò bèfenggao*, (*befedama*, *befelòe*) *lèo bè mu*, het is al donker, waar gaat gij alleen (rondtastend) heen? Ook worden deze woorden dikwijls verbonden: *emi befelòe befedama lèo be meu*, waar gaat gijlieden, al tastend heen? [*bèfenggao* bevat: *nafanggao*, rondtasten; *bèfedama*, wel: het nog in D. gebezigde *naladama*; *befelòe*: *nafalòe*).

Bei 1, in alle dial., [Bim. *wai*, Bol. Mong. *bai*, idem, Tim. *baif*, Kup. *bè*, schoonmoeder], grootmoeder; ook gebruikt om eene oude vrouw aan te spreken, alsook voor de namen van oudere vrouwen; *bei-baï-la*, grootouders, ook: voorouders, dan ter onderscheiding ook: *bei-baï uluk-ala* (of: *fai uluk-ala*), of: *ina ama bei-baï-la*). *Bei* voor vrouwennamen in dezelfde functie als *baï* voor mannennamen: *bei Paök* = *Paö*, doch: *bei Paö*, grootmoeder *Paö*.

bei (*na-*), tot grootmoeder hebben, als grootmoeder beschouwen: *nabei ina lasik ndia*, hij heeft die oude vrouw tot grootmoeder

beik (*na-*), met „*bei*", grootmoeder, aanspreken: *au abeik ana dò ta*, moet ik haar met „grootmoeder" aanspreken of niet? Ook wel = *nabei*.

Bei 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; [D. *feä*, On. *fèë* schijnen niet hierbij te behooren; vgl. Tim. *fè*; Kup. heeft *bi*], nog: *bei namahedi*, hij is nog ziek; *bei namahedi ndè fai-na*, nog onlangs was hij ziek; *au bei ana-nga*, toen ik nog klein was; *bei matua lena* —, nog (of: veel) grooter dan —; *busa-a naneta nò ndia tia-n esa, bei busa bòe*, de hond ontmoette een makker, ook nog (eveneens) een hond; *nai ai esa hu-na dò ta na bei fò ala sèle beuk*, onder een boom of anders onder (nog een, namelijk: een boom), welken zij nieuw planten; *ana bei naä, tè mai lalò-n*, hij at nog (terwijl hij nog at), kwam men hem roepen; *bei uma-a lamatua-na deak neu bòe ma nafada*, zoodra de heer van het huis naar buiten gegaan was, zeide hij, enz.; *bei sè*, of: *sè bei*, zie *sè* 2, *dò bei*, zie *dò* 1; *bei hata-na*, zie *hata* 3.

bei ta, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; (D. *feä, hòkọ*; On. *fèë hòkọ*), nog niet: *bei ta naä fa*, hij heeft nog niet gegeten; *au bei ta amanène nadek ndia fa*, ik heb dien naam nog nooit gehoord; *au bei ta silo fa tè nusa-a nalai sò*, voordat ik geschoten had, was het hert al gevlucht.

beik, nog niet, (als afzonderlijk woord): *ana sanga nalamula matè sò-s dò beik*, hij wilde onderzoeken of zij al dood waren of niet; *naä sò dò beik*, heeft hij al gegeten of niet? *ana sèle nggali sò tè nonò-n-ala beik*, hij heeft al geplant en gezaaid, doch zijne makkers nog niet; *au ae: beik*, ik zeg: nog niet. *Beik* in: *lèdo-beik*, zie sub *lèdo* 1.

(**Bei** 3), *bebei*, soort wesp, (op Koepang *inda-rinju* geheeten); *bebei kapak*, de grootste soort van deze wespen, (vgl. *tekefuak*).

Beis, Bo., K., D., T. *bei*; doch Ba. *baïs*, R. *bais*, On. *baï*, Bi. *bai*; (op de uitspraak *baïs, baï* is stellig *baï* 1 van invloed geweest, omdat men den kaaiman aanspreekt met „grootvader"; vgl. ook onder *baïafa*), [Bim. *mbai*, Jav. *bòjò*, Mad. *bhadja*, uit M. P. *buaja, wuaja*], kaaiman; *bei-òe*, een kaaiman, welke in zoet water leeft; *bei-tasi-dalek*, een kaaiman, welke in zee leeft; *bei makisu makák*, een verscheurende kaaiman, (volgens de Rottineezen zouden er ook nietverscheurende zijn); *ndala*, (*kapa, bii*) *bei-kák*, verwensching tegen een dier: paard, (buffel, geit, enz.), dat (die) door een kaaiman verslonden moge worden.

Beï 1, mannen- en vrouwennaam, verkorting van *besi*.

(**Beï** 2), *beï* (*na-*), Ba , K., D., T., On. idem; R. *nabei*; Bi. *nabeki*, [Kup. *bikin*, Tim. *nabeï*], sterk zijn, (vgl. *balakai*), in staat zijn, kunnen, mogen: *au ta abeï ao-ng sò*, ik ben niet sterk meer; *dalek mai sudi, itak-a ò mabeï na*, ga eens naar binnen, als gij kunt; *ana ta tao nabeï hata sò-n*, hij is niet meer in staat iets te doen; *ana ta soü nabeï batu iuk-a*, hij kan dezen steen niet optillen; *ta nabeï kokolak fa*, hij kan niet spreken (of: het kan, mag niet), dat hij spreekt); *ta nabeï fa*, hij kan niet meer, hij is doodziek; *ta nabeï ma-mada-na*, hij kan niet meer van dorst, (vgl. *taka*).

beïk, zie *bebeïk*.

bebeïk, het kunnen; kracht, macht, dan ook *beïk*, dikmaals in verbinding met *balakaik*); *bebeïk-a ndè ia*, (dit is het kunnen), het kan geschieden, dat enz.;

nakaboku sudi bebeï-n, hij sprong uit alle macht; *dua-s ala lalai sudi bebeï-n-ala*, zij beiden vluchtten uit alle macht; *kada au beï-nga nò au balakai-nga dè au hapu basa-basa ia-la*, alleen door mijne kracht heb ik dit alles verkregen; *beï-n* (of: *beï-balakai-n*, of: *bebeï-balakai-n*)*ta*, hij is krachteloos, of machteloos; *beï-ták*, die krachteloos is; *hataholi beï-ták*, iemand, die geen kracht heeft, die niets vermag.

Beiseü = *sekuòe*, klanknabootsing van het geluid van de wilde duif.

(**Bèke** 1), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *bèë*; R. *bè*; in T. ook *baka*, [Kup. *bak*, Tim. *ba*], prefix tot vorming van distributieve telwoorden; *bekeesak*, (Ba., Bo., T. idem, T. ook: *bakaesak*, Bi., K. *bèkeesa*; D., On. *bèëesa*; R. *beësa*), ieder één, telkens één; *bèkeduak*, ieder twee, enz. Ook voor adject. als: *baük*, veel, *demak*, hoog, enz.: *bekebabaük*, ieder even veel, even groot (zijn); *bèkededemak*, even hoog (zijn), enz. Vgl. de Sprk.

(**Bèke** 2), (Ba., Bi., K. idem; T. *bengge*; D., R. kennen slechts *bè*, vgl. [*bènge*]), komt voor in enkele woorden als: *bekesá*, (zie *sa-sa*), *beketèle*, (zie *tèle-tèle*), *bekedí*, (zie [*di*] 3), *bekedòto*, zie *dòto-dòto* 1, *bekemè*, (zie *mè-mè*), *bekendò*, (zie *ndò-ndò*); *bekendòle*, (zie *ndòle-ndòle*), *beketekepak* (zie *tepa-tepa*), in dezelfde waarde als het prefix *bè*.

Bèko, [Kup. *bèko*, Tim. *bèko* of *hèko*, iets schudden; vgl. voorts Saw. *keweko*, kwispelstaarten, alsmede Rott. *hèko-hèko*, *nakanonòko*], schudden met het achterste: *ana bèko bui-na*.

bebèko, herhaaldelijk dusdanig schudden: *ana laök bebèko bui-na*, hij loopt steeds zijn achterste schuddend, (vgl. *hèko-hèko*, *leleuk*).

Beku-tè, Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *beü-tè*; R. *beu-tè* (?) [vgl. *bòko-luku* en (*tè*) in *te-kauk*; benevens *tèë-tèë*), voorovergebogen hangen als eene rijstaar of een gebroken tak: *hade-a pule-na*, of: *hade-a*, (*tua beba-a*, *ai ndanak-a*) *beku-tè*, de rijstaar, (lontar-bladsteel, boomtak) hangt voorovergebogen; (vgl. *tèle-tèle*).

beku-tèk: *ndana beku-tèk*, vooroverhangende tak.

manabeku-tèk = *beku-tèk*.

Bela 1, in alle dial., [Tim. *nabèn*, Saw. Sumb. *wĕla*; in eenigszins gewijzigde beteekenis Bul., Tonsaw. *belad*, Ponos. *bilat*, Tag. *bilár*, Bicol. *baládd*, alsook Jav. *wĕlar*; vgl. Jav. *gĕlar*], uitspreiden als eene mat, iets bedekken met iets, dat uitgespreid wordt: *ana bela neäk esa neu bangu lain*, hij spreidt eene mat over de bank uit; *ana bela lafa-na neu dae*, hij spreidt zijne slimoet op den grond uit; *bela mei*, de tafel (met een tafelkleed) bedekken; *bela pepeü-luluük*, eene slaapplaats (met matten) dekken; *neä nanabelak*, eene uitgespreide mat, (vgl. *lofa*, *pela-pela*, *pèle-pèle*).

bebelak, het uitspreiden, datgene waarmede gedekt wordt; *bebela-mei*, tafelkleed. (Zie ook sub *bela* 5, 6).

Bela 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. *bela* 3], door buffels) het gras in eene sawah doen nedertrappen, vgl. *hana*, *naue*, (de eerste bewerking, welke eene sawah ondergaat): *ala bela labú naü ò tetebu-ò sò*, zij hebben het gras, evenals het wilde suikerriet, laten neertrappen, v. d. zegt men: *bela hade-òe*, eene sawah op genoemde wijze bewerken; *hade-òe nanabelak*, op genoemde wijze bewerkte sawah.

Bela 3, [eig. wel: uitgespreid, zoodat *bela* 1, 2 en 3 oorspronkelijk één zijn], neer-

geslagen (door den wind): *anin-a tao-ná hade-la bela leu dae*, de wind heeft bewerkt, dat de rijstplanten tegen den grond geslagen zijn; *bela heni basa hade-a nai dae*, de rijst is geheel tegen den grond geslagen; (vgl. *nòe*).

Bela 4, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *belą*), van weerskanten, (van twee partijen), te zamen: *makaneni-ma hatahoti lafali ao, na sè ala hapu sila malòle-na bela*, indien men elkander helpt, zal men er aan weerskanten voordeel van hebben, (vgl. *noü*); *sè ami dua mate bela*, wij zullen (anders) te zamen sterven; *ala mai bela*, zij komen te zamen, tegelijk; *basa-s laä bela*, allen eten tegelijk; *fò deï lamatuak-a naä ami dua bela*, opdat mijnheer ons beiden te zamen kan opeten. [Jav. *bela*? Waarschijnlijker nog terug te brengen op Mal. *bĕlah*, vgl. Jav. *wĕlah*, aangenomen dat een prefix, als in Mak. *pimbali*, is verloren geraakt].

Bela 5, vlak zijn, niet genoeg hellen: *uma-a kala-na bela-ná-n nasala, de udan-a nala-n*, het dak van het huis is al te vlak, zoodat de regen „het haalt" (kan binnendringen).

belak, zie bij *bebelak*. (Zie ook sub [*bela*] 6).

bebelak, Ba., Bo., T. idem, overigens *bebelą*, [Saw. *kebila*, plat, *kebela*, vlak, plat als een bord], plat: *batu-a bebelak*, de steen is plat; *batu bebelak-a*, de platte steen; *pana bebelak*, platte neus; *pa bebelak*, platte stukken vleesch om te drogen, of gedroogd, dendeng. (Zie ook sub *bela* 1, 6). Soms *belak* voor *bebelak*: *pana belak* = *pana bebelak*; hierbij ook: *alu-belak*, schouderblad, vgl. *aluk*; [vgl. Saw. *rui kebila-kao*, schouderblad].

kabebelak (*na*-), *a*, plat worden: *nangatúk-ná tiïlanga-na nakabebelak*, hij heeft op zijn hoed gezeten, zoodat die plat is; *pau-ná pelak-ala lakabebelak*, de maïskorrels stampen, totdat zij plat zijn;

b. plat maken: *tutu nakabebelak pua-a*, hij slaat de pinang plat.

(**Bela** 6), *belak*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *belą*; T. *berak*; On., R. *berą*, [Mal. *bĕrat*, Bug. *wĕrrĕ*, enz., Tim. *mafèna*],

a. zwaar, zwaarte, gewicht, (vgl. *benu*): *batu-a belak-a*, de steen is zwaar; *bafa-na belak-a*, zijn mond is zwaar, hij spreekt moeielijk; *batu-a bela-hik*, de steen is zeer zwaar; *ana bela au*, hij is zoo zwaar als ik; *ènge-a bela lena batu-a*, lood is zwaarder dan steen; *uda belak*, zware, hevige regen; *ana fua bua sudi matak-ala bela-n-ala nasala*, hij was belast met allerlei goederen, welke zeer zwaar waren; *ana lepa belak*, hij is zwaar beladen; *namahedi belak*, hij is zwaar ziek; *bela-n ta*, het heeft geen gewicht, het is zeer licht; *hatahoti langa-belak*, iemand, die moeielijk leert, (vgl. *manèpe*); *hade langa belak*, (Bo. idem; Ba. *hade langga belak*; Bi., K. *hade langa belą*; D. *ale langga bebelą*; T. *hade langga berak*; On. *are langga berą*; R. *hade laka berą*) = *hade langak*, rijst met halfgevulde korrels.

b. (D. *belat*; On. *berat*, overigens als sub *a*.), zwaar werk (in het algemeen), heerendienst (in het bijzonder), dan ook *bela-nusak* genoemd, (vgl. *foi* 3); *tao belak*, zwaar werk verrichten, heerendienst verrichten, (dan ook: *tao bela-nusak*, of: *soü belak*); *manahoü belak*, of: *manatao belak*, die zwaar werk verricht, koeli. (Zie ook sub *bela* 5).

bela-baük, (vgl. *baü*) = *belak*, *tao bela-baük* = *tao belak*; ook: de, voor iets te verrichten werkzaamheden in hun geheel: *uma-a bela-baü-n*, de te verrichten werkzaamheden voor het bouwen van een huis; *ana tao hade-òe-a bela-baü-n*,

hij verricht de werkzaamheden voor het ontginnen van eene sawah; *ana tao hade-ȯe nusak-a bela-baü-n,* hij verricht genoemde werkzaamheden in heerendienst.

bela-bela-ana, een weinig zwaar zijn.

bebelak = *belak* in den zin van: zwaarte, gewicht. (Zie ook sub *bela* 1, 5).

mabela, (Ba., enz. idem; T. enz. *mabera*; D. ook: *mamabela*; On. ook: *mamabera*), = *belak, a.,* (attributief gewoonlijk *mabela,* behalve in enkele uitdrukkingen; predicatief pleegt *mabela* niet gebruikt te worden in vergelijkingen en voor *hik*): *batu-a mabela,* de steen is zwaar; *batu mabela-a,* de zware steen; *hataholi bafa mabela,* iemand met een zwaren mond, (die moeilijk spreekt).

mabela (*na-*), zwaar worden of zijn, (van iets dat van nature niet zwaar is): *tataos-a bȯe namabela,* het werk wordt hoe langer hoe zwaarder; *hedis-a namabela,* de ziekte wordt, of is zwaar; *udan-a namabela,* de regen is zwaar; *ala laä heni pa-a mà tei-n-ala lamabela dè sungu ta lameda,* zij hebben het vleesch opgegeten en hunne buiken zijn zwaar, zij zullen dus slapen zonder wakker te worden; *dae-a namabela sȯ,* de grond is zwaar, (wordt gezegd als de grond veel water ingezogen heeft, tegen het einde van December); *mahala mamabela,* spreek luid!

(**Bela** 7), *bebela-anak,* [van *bela* 5?], het onderste gedeelte van den rug, (vgl. *nggoti-haïk, dea* 1).

(**Belak**), *kabebelak* (*na-*), [bij *bela* 5?], zoo snel mogelijk (afdalen): *lalaik lakabebelak lèo dae leu,* of: *leni dae leu-a lakabebelak,* zij liepen zoo hard mogelijk naar beneden; (vgl. *sulè*); *nȯ ndala-na nakabebelak lèo dae neu,* hij voert zijn paard zoo snel mogelijk bergafwaarts. (Zie ook sub *bela* 5).

Bèle 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Bèle** 2), *bebèle*: *ana laök bebèle ao-n* = *ana laök toda-toda,* hij gaat in het openbaar, hij verbergt zich niet bij het gaan.

(**Bèle** 3), *bèle-bèle,* [vgl. *lèpe-lèpe*], in: *naluë bèle-bèle,* versterking van *naluë,* hij hult zich geheel in, hij verhult zich geheel, (vgl. *lèpe-lèpe, palu* 1).

(**Bèle** 4), in: *belepȯko,* zie *pȯko-pȯko.*

Beli, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *feli,* [Tag. *bili,* Daj. *bili,* prijs, koopen, Sikk. *weling,* prijs; Saw. *wĕli,* Mal. *bĕli,* enz., koopen], kosten, prijs, waarde: *ndala ia beli baü bè,* hoeveel kost dit paard; *beli doik hida,* hoeveel kost het? *beli-na lopia lima,* de prijs daarvan is, (het kost) vijf gulden; *nafada beli-na,* hij bepaalt den prijs; *beli-na saë,* (*lȯe* of *tuda*), de prijs stijgt, (daalt); *kaliti sȯ, na ha beli pua esa,* vier kalitji's zijn in waarde gelijk eene pinangnoot; *beli-ták, a.* zonder waarde, waardeloos, ook: van geringe waarde: *henu beli-ták,* koralen van geringe waarde; *b.* (vgl. *belis*): *ina beli-ták,* eene vrouw, voor wie geen koopsom gegeven is bij het trouwen, eene niet wettig getrouwde vrouw; *ana beli-ták,* een kind van zoodanige vrouw.

belis, (Ba., T., R. idem; Bo., Bi., K. *beli*; D., On. *felis*), datgene, wat voor een meisje bij het ten huwelijknemen moet betaald worden, hetzij in goederen of in geld, koopsom eener vrouw; *nȯke belis,* die koopsom eischen; *fè belis,* die koopsom voldoen; *inak ndia beli-na,* de *belis,* welke voor eene vrouw gevraagd, (gegeven) worden; (vgl. ook *tè* 2).

mabelik, a. (in dezen zin, hoewel zelden, ook: *mabeli*), waarde hebbend, kostbaar; *henu,* (*bua,* enz.) *mabelik,* kostbare koralen, (goederen, enz.);

b. ina, (*sao*) *mabelik,* eene vrouw, voor wie

de koopsom bij het trouwen gegeven is, wettige vrouw, (tegenover: *sao beli-lák*); *ana mabelik*, kind eener wettig getrouwde vrouw.

beli (*na-*), waarde hebben, prijs opbrengen; *belis* hebben (eene vrouw): *nabeli doik*, het kost geld; *malòle au laök lai-lai, fò ela au kapa-de-nga nabeli*, ik moet maar snel loopen (om het eerste te zijn), opdat mijne melk prijs opbrenge; *inak ndia ta nabeli*, voor die vrouw is de koopprijs (*belis*) niet betaald.

beli-pás = *belis*.

(**Bèlo** 1), in: *bèlo ama lain*, naam van eene grasvlakte in het Termanusche, onderscheiden in: *bèlo ama ki* (of: *kis*) en *bèlo ama kona* (of: *konas*).

(**Bèlo** 2), *bèlo-bèlo* = *lèpo-lèpo*: *laök bèlo-bèlo*, rondslenteren, leegloopen, (vgl. voorts *bèo-bèo-hik*, *naleuk*, *tofa-tofà*, *natofa-òek*, *ndòlo-òe*, *napangak*, *nalo-nalo*; ook *ndòlo* 2 en *hadu-hadu*).

(**Bèlo** 3), *kabebèlok* (*na-*) *ei-na* = *nakabebèdok ei-na*, het been laten slingeren.

Bèlok, (het Mal. *beluk*), eene andere richting geven; ook gebruikt in den zin van: eene andere richting nemen, (vgl. *bèngok*, *hèok*, *lèngo* 2, *lèpos*, *pèlos*, *pèngo*): *ana bèlok ofak-a langa-na*, (*ndala-a*, of *ndala-a langa-na*) *lèo ki neu*, hij wendt het vaartuig, (het paard) naar het noorden; *ofak-a bèlok*, het vaartuig wendt, neemt eene andere richting.

bebèlok, herhaaldelijk wenden, enz.: *ana bebèlok ndala-a*, het paard rechts en links doen wenden; *ndala-a*, (*ofak-a*) *bebèlok*, het paard, (het vaartuig) wendt zich nu rechts dan links.

Belu, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *beru* [vgl. *balu*, *palu* 4], slaan met een hard voorwerp om iets stuk te slaan, (vgl. *fepa*): *ana belu batu-aik sanga tao neu sisilo-a*, hij slaat een vuursteen stuk om dien in het geweer te doen; *belu-heni-n*, sla er een stuk af.

bebelu, bij herhaling op bovengenoemde wijze slaan.

Belubá, het landschap Bilba.

Bena, mannennaam.

Benga, ook Bo., K., Ba. *nabengga*; R. *nabeka*, [vgl. *fenga*, *binga*, enz., dus: splijten, verdeelen?], vermelden, verkondigen, (vgl. *nakatò*): *ala benga nade-na*, men verkondigt zijn naam; *ala benga dedeäk ndia ndule nusa-namo*, zij verkondigen deze zaak door het geheele land; *ala benga musu-a nai Lòte*, men vermeldt (zegt), dat er oorlog op Rotti is; *ala benga lafafada*, men vermeldt, eene in gedichten vaak voorkomende uitdrukking; *nabenga sapasèo*, zie *sapasèo*.

bebenga, gedurig vermelden, enz.

bebengak, het vermelden; *bebengak*, of: *dedeä bebengak*, wat vermeld wordt, gerucht: *lèo teteèk-a lèo bebengak-a*, als het werkelijk zoo is als het gerucht (gaat), enz. (vgl. *dedeäk*, *dedeä anin*).

benga (*na-*), iemand, die iets in het verborgen doet, bekend maken: *dua-s sao bulak lima ia sò tè esa bei ta nita bòe-n, dè ala sanga labenga-s*, zij beiden hebben al vijf maanden met elkander geleefd, zonder dat iemand het wist, daarom willen zij hen bekend maken, (vgl. *poä* 2).

(**Benga** 2), *benga* (*na*), Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *nabengga*; R. *nabeka*, [denkelijk van *benga* 1], iemand aanspreken bij het ontmoeten, (vragen wie hij is, enz.): *au losa uma-a matan-a bòe ma nabenga au*, toen ik bij het huis kwam, sprak hij mij aan; *au abenga-n tè nè-nè*, ik sprak hem aan, maar hij zweeg. (Zie ook sub *benga* 1).

bebenga (*na-*), gedurig aanspreken: *bòö mabe-*

benga-n, spreek hem (volstrekt) niet aan!

(**Bènge**), komt voor als voorvoegsel, (vgl. *bèke* 2), in: *bengelasa*, (zie *lasa-lasa*), *bengeliti*, (zie *liti-liti*), *bengenalo*, (zie *nalo-nalo*), *bengeòse*, (zie *òse-òse*), naast en in gelijke beteekenis met een vorm met het voorvoegsel *bè*. Voorts met hetzelfde gebruik, zonder dat er een vorm met *be* nevens bestaat, in *bengeao*, (zie *ao-ao*), *bengeio*, (zie *io-io*).

Bèngo 1, Bo., K. idem; Ba., T. *benggo*; D., On. *benggo*; R. *beko*, [vgl.: *bango*, *nasesèngo*; bij *bèngok*, wenden?], voorwenden, den schijn aannemen, als voorwendsel bezigen, als oorzaak hebben, (vgl. *bango*): *ana bèngo lèo dulu neu dè nalai sò*, den schijn aannemende, (onder voorwendsel van) naar het oosten te gaan, is hij weggeloopen; *bèngo-n neu dedeä bibia-anak esa fò hataholi dadi lahú*, als oorzaak nemende (ter oorzake van) eene zeer geringe zaak is het, dat de menschen twisten; *bèngo hata*, (K. idem, Ba., T. *bènggo hata*; R. *bèko hata*; D., On. *bènggo neu sa*), om welke oorzaak? *bèngo hata dè emi mahú*, om welke reden, waarom twist gij? (vgl. *hu hata*).

bèngo-bèngo: *ana bèngo-bèngo dè oda nahúk-a*, hij zoekt, of heeft steeds, eene aanleiding om te twisten.

bebèngo (*na-*), als oorzaak maken, eene oorzaak zoeken: *labebèngo pua daë-dòk, dè lahú*, zij maken tot oorzaak de sirih en pinang, dat zij twisten, ter oorzake van de sirih en pinang twisten zij; *Baä nò Pada labebèngo sanga latati*, Baä en Termanu zochten eene aanleiding om elkaar te beöorlogen; *nii-ana-a nabebèngo dè ana hae sakola*, het kind zoekt eene reden om de school te verzuimen. (Vgl. *nabèö*, *benggòe*, *nasesèngo*, *sòe-sòe*).

mabebèngok, (*hataholi-*), iemand, die altijd aanleiding tot twisten zoekt, een ruziemaker.

(**Bèngo** 2), *bèngo* (*na-*); *bisu-a nabèngo*, de wond wordt grooter, breidt zich uit, (vgl. *nabèö*, *namalalak*, *nakamomòdok*).

(**Bèngo** 3), *bèngo-bèngo*, [vgl. *nggèngo*], voortdurend in beweging zijn, gezegd van iets, dat aan eene zijde bevestigd is: *mènge-a iko-na bèngo-bèngo*, de staart van de slang is in voortdurende beweging; *ana hoü-ná neu kalikè-a taluda-na ma iko lànga-n bèngo-bèngo*, hij houdt den buikband in het midden vast, daardoor zijn de beide uiteinden in voortdurende beweging, (vgl. *bale-bale*).

Bèngok, [vgl. *lèngo* 2, *pèngo*, zie *singo*], iets doen wenden, van richting doen veranderen, (vgl. *bèlok*): *bèngok tali-a lèo ki neu*, het touw naar het noorden wenden; *bèngok ai-a lèo dulu neu*, een balk, (welke gedragen wordt), oostwaarts wenden.

Bengu, verkorting van *bebengu* 1.

Bebengu 1, mannennaam.

Bebengu 2, (Bi., K. idem; Ba., T., D. *bebenggu*; On. *bebenggut*; R. *bebeku*), bel, klok; *bebengu-anak*, belletje; *liü bebengu-a*, de bel slaan of luiden; *bebengu-a nalí*, de klok slaat.

Benu, even zwaar; met *lena*, enz.: zwaarder dan, vooral van vrachten gezegd, (vgl. *belak*): *lilo ia benu lopia esa*, dit stuk goud is zoo zwaar als een gulden; *ai seli benu lena seli*, het hout aan de eene zijde (van den draagstok) is zwaarder, dan dat aan de andere zijde; *ana lepa hade lepeneu duä tè esa benu lena esa*, zij draagt twee manden padi, maar de eene is zwaarder dan de andere, (vgl. *nòneni*); *nii-ana-a langa-na matua dè ana benu neni ao-na*, het hoofd van het kind is (te) groot, daarom is 't zoo zwaar,

dat het het lichaam medeneemt, (is het te zwaar voor het lichaam).

bebenu: *langatúk bebenu bangu-a*, zij zitten op de bank even zwaar, (zoodat deze in evenwicht is).

bebenuk: *tunga sila lasi langa-n-ala bebenu bebela-n*, naar mate van de zwaarte = het gewicht, den rang van hunne oudsten en hoofden.

bekebebenuk, beide even zwaar (zijn): *ai-la bèkebebenuk*, de (twee vrachten) hout zijn even zwaar; *ana lepa hade lepeneu dua, dè dua-s bekebebenuk*, zij draagt twee manden rijst en beide zijn even zwaar.

benu (*na-*), *a.* zwaar van het hoofd, in overdrachtelijken zin: *au langa-nga hedis-a dè au foä angatúk, na nàbenu*, mijn hoofd doet pijn en als ik overeind ga zitten, is het zwaar;

b. zwaarder zijn de een dan de andere van twee lasten: *hade-la labenu lèo seli leu*, de rijst (in twee manden of zakken) is aan de eene zijde zwaarder; *hade-là labenu*, de rijst (in twee manden of zakken) is ongelijk van zwaarte; (vgl. *naladoi*).

kabebenuk (*na-*), even zwaar doen zijn, even zwaar maken: *ana hoï-ná batu esa de nakabebenuk ana nò kea-a dè ana peda-n neu kea-a mamana-na*, hij nam een steen en zorgde, dat deze even zwaar was als de schildpad en legde dien in de plaats van de schildpad; *langatúk lakabebenuk bangu-a* = *langatúk bebenu bangu-a*, ook = *nakabebenu-belak*: *sadik-ò au akabebenuk ò ndia bòe ma ndia luli*, als ik mij maar met hem gelijk wil stellen, wordt hij boos.

kabebenu (*na-*) *belak*: *nakabebenu-belak nò au*, (eig.: hij doet de zwaarte gelijk zijn), hij stelt zich gelijk met mij (wat betreft rijkdom, moed, enz.); *au adenu ò ma ò makabebenu-belak mò au*, ik beveel u, en wilt gij u met mij gelijk stellen? *dua-s lakabebenu-belak*, (beiden stellen zich gelijk, d. w. z.: de een wil niet iets verrichten tenzij de andere meedoet, (= *lakadedesik*).

Bèo 1, *bèo heni*, iets kwijtraken: *ana bèo heni dòpe-a sò*, hij is het mes kwijtgeraakt, (vgl. *mòpo*).

(**Bèo** 2), *bèo*(*la-*) *ao*, [vgl. dial. *sèo-sèo*]: *hata-holi-la labèo ao*, (allerlei) menschen zijn door elkander gemengd, = *labali ao*; *labèo ao lèo esa*, idem.

(**Bèö** 1), *bèö* (*na-*) = *nabebèngo*, (vgl. *bèngo* 1), *nabèö dedeäk ndia dè lahú*, hij neemt deze zaak als aanleiding waarover zij twisten; *nabèö ana-na dè ana ta mai fa*, ter oorzake van haar kind is zij niet gekomen; *nabèö hata dè lahú*, naar aanleiding van wat twisten zij? (vgl. *bango* [*bèngo*] *hata*, *hu hata*).

(**Bèö** 2), *bèö* (*na-*): *bisu-a nabèö* = *bisu-a nàbèngo*, (vgl. [*bèngo*] 2).

(**Bèo-hík**), *bèa-bèo-hík*, (vgl. *hik* 1) = *bèlo-bèlo*, leegloopen, niets uitvoeren: *ana bèo-bèo-hík dè ana ta tao hata esa bòe-n*, hij loopt maar leeg en doet maar niets.

bebèo-hík = *bèo-bèo-hík*.

Bepa 1, ook *bepak*, [vgl. Jav. Sund. *bĕbak* en Rott. *fepa*, en *ndeba-ndeba*], iets platstampen: *bepa*, (*bepak*) *pelak*, geroosterde maïs in een rijstblok platstampen; *pela bepa*, platgestampte maïs, (vgl. *pau*).

(**Bepa** 2), *bepa-bepa*, spartelen als bijv. eene pas geslachte kip: *iäk-a bepa-bepa nai madak lain*, de visch spartelt op het droge; *tekelabak-a iko-na bepa-bepa*, de (afgebroken) staart van de hagedis spartelt.

kabebepa (*na-*), Bo., Bi., K. idem; R. *nabebepa*; Ba. *nakabebempa*; T. *nakabebemba*; D. *nakabebemba* of *bebemba*, [vgl. *fepa*, oorspronkelijk wel bij *bepa* 1], met de pooten of vlerken slaan als een stervend

dier, (ongeveer = *bepà-bepa*): *ana silo nabú bàfi fuik-a bòe ma ana nakabebepa*, hij schoot het wilde varken neer, dat het lag te spartelen; *manu-a nakabebepa sanga mate-n*, de kip slaat met hare vlerken en pooten, op het punt van te sterven, (vgl. *fefepa, nakalalapa, nggaë-nggaë, sapa-sapa, nasoka-nasaka, nasua* 5, *ule-ule*, ook *duku-hela*).

Bepak 1 = *bepa* 1.

(**Bepak** 2), *kabepak* (*na-*) *ei-na* = *nakabapak ei-na*, stampvoeten, [oorspronkelijk wel bij *bepa* 1, vgl. *papauk* naast *pau* 1].

(**Bepak** 3), *kabepak* (*na-*), [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van het voorgaande woord], weder opspringen van iets, dat nedergeworpen wordt: *ana tapa ai-a neu dae bòe ma nakabepak laë ei-na*, toen hij het stuk hout op den grond wierp, sprong het weer op en raakte zijn voet.

(**Bèpe**), in: *bepekai* = *bekai*, zie *kai*.

(**Besa** 1), in: *ama besa lai anak*, mannennaam.

(**Besa** 2), *besa-besa*, (in alle dial.), bedaard, langzaam, (vgl. *kòe-kòe*), ordelijk, voorzichtig, nauwkeurig: *naä besa-besa*, bedaard en ordelijk eten; *laök besa-besa*, bedaard en ordelijk gaan; *tao besa-besa*, bedaard en nauwkeurig iets uitvoeren; *kokolak besa-besa*, met oplettendheid spreken; (vgl. *babaïk, bebea, hehelu, iä-iä, isa-matak, nanea, mata-neuk* [*maneuk*], *pepei, tadu, teteni, natète, tino*).

bebesa = *besa-besa* in den zin van: voorzichtig, nauwkeurig: *kokolak bebesa* = *kokolak besa-besa; tino bebesa*, nauwkeurig mikken; *namanène bebesa*, oplettend toehooren; *nakanae bebesa*, oplettend toezien, of iemand aanzien.

matabebesa, (in vorming als: *matalolòle*), idem: *ana mète matabebesa*, hij keek er nauwkeurig naar.

Besak 1, (Bo., idem; Bi., K., R. *besa*), alleen in gebruik gevolgd door *a*, (*ò*) of door *ia* of *ndia*, (vgl. *lesak*): *besak-a*, pas voor het eerst, zoo pas, toen pas, en toen: *makaneni-ma hataholi esa besak-a nita mata beuk esa*, als iemand pas voor het eerst iets vreemds ziet; *besak-a ana mai*, hij is zoo even, pas gekomen; *nalelak ana dè besak-a nalák mata-na*, zij herkende (zijne stem) en toen pas opende zij hare oogen; *ana nado ka-a besak ana koa-n ana*, hij keek op naar de kraai en toen prees hij haar, (vgl. *nakas, fai-na*).

besak ia, nu, thans: *besak ia hedi-bana-a nai Lòte*, thans is er veepest op Rotti; *makaulu-na ta lèo besak ia*, voorheen was het anders dan nu; *nème besak ia neu-à*, van nu af aan; *losa besak ia ana bei ta mai fa*, tot nu toe is hij niet gekomen; *besak ia besak-a*, nu eerst is het, dat enz., (vgl. *faik ia, lèdok ia, naik-a*); *kumudòs besak ia*, de tegenwoordige resident.

besak ndia, op hetzelfde oogenblik: *besak ndia bòe ma danoòe esa la lèo mamanak ndia neu*, op datzelfde oogenblik vloog er een reiger naar die plaats; *ana tuda bòe ma mate-n besak ndia*, hij viel en stierf op hetzelfde oogenblik; *neu* (of: *nème*) *besak ndia*, idem: *ana hoï nala manu-a nème besak ndia*, op hetzelfde oogenblik nam hij de kip; *bòe-ma mòpok ana neu besak ndia*, daarop verdween hij op hetzelfde oogenblik.

besa-anak, in: *ndè besa-anak-a*, net zoo even: *ndè besa-anak ia*, of: *ndè besa-besa-anak ia*, nu net zoo even; *ana mai ndè besa-anak-a*, enz., hij is net zoo even gekomen.

besak-ò = *besak-a*.

(**Besak** 2), in: *ai besak* = *kaibesak*, soort boom.

(**Bèse**), naast het prefix *bè* voorkomende in: *besekedu*, (zie *kedu-kedu*), *beselè*, (zie *lè-lè*), *besepòto*, (zie *pòto-pòto*) en *beseule*, (zie *ule*).

Besefaik, dagelijksch, v. d. gewoon: *nanaä besefaik*, dagelijksch voedsel; *tatao besefaik*, dagelijksche of gewone bezigheid; *mamana besefaik*, gewone plaats; (vgl. *natèmek*).

besefaik-a (*-ala*), K. idem; R. *besefai*; Ba., Bo. *basafaik-a*; On. *basafai-ra*; D. *basafai-sia* of *-sa*, [wel uit *basa*, al en *fai*(*k*), dag], en *besefai-na*, dagelijks, elken dag, gewoonlijk: *besefaik-a au òòk emi*, ik was dagelijks met u; *besefaik-ala tou lasik ia ta manaladi ia fa*, die oude man is niet iemand, die hier dagelijks verkeert; *besefai-na bii-la mai ao-n-ala*, dagelijks komen de geiten uit eigen beweging naar huis; *besefai-na lèo-ndia*, gewoonlijk gaat het zoo; *lèo besefai-na*, gelijk gewoonlijk; *ma ala hila ai, lepa òe nandò besefai-na*, elken dag moesten zij hout en water aandragen, (vgl. *nandò faik-a*, *sudi faik-a*, *sudi-sudi*).

Besi 1, in alle dial., (Mal. *bèsi*, enz.; overgenomen), ijzer; *ule besi*, ijzeren pot; *besi hahabok*, stukje ijzer als stamper in een vijzel; *besi kakalik*, breekijzer; *besi lulutuk*, ijzerroest; *besi bai*, staal; *besi kosi*, blik; *sisilo-a besi-na*, geweerloop.

besik, in samenstelling als: *tène-besik* (*hataholi-*), iemand met „ijzeren ribben", een dapper man.

Besi 2, mannen- en vrouwennaam.

Besiloik, verbastering van het Holl. besluit, regeeringsbesluit.

Beta, in alle dial., [denkelijk Bug. *wĕtta*, Mak. *batta*, afhouwen, vgl. *tata*]: *beta ai*, een boom toppen, of de takken bekappen, snoeien; *ai nanabetak*, een getopte boom, of een boom, waarvan de takken bekapt zijn, een gesnoeide boom; *beta heni ai-a ndana-n-ala*, kap de takken van den boom af; (vgl. *pango*, *tati*).

bebeta, gedurig bekappen, enz.: *ana bebeta heni ai-a ndana-n-ala*, hij is bezig met de takken van den boom af te kappen.

beta-bęta: *beta-beta mesan*, ga maar door met kappen!

bebetak, het toppen, het snoeien, enz.; *ai bebetak*, een boom, welke getopt of gesnoeid moet worden.

(**Bète**), *kabète* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nabète*; D., On. *naäbeta*, [Tim. *nakbèt*, strak gespannen, vgl. Tag. *banting*, Bug. *gĕttĕng*, Bim. *kente*, gespannen, Mal. *rĕntang*, *bĕntang*, Jav. *pentang*, *panṭĕng*, uitspannen, ook Jav. *wĕtĕng*, buik? vgl. ook *peta*], *a.* gespannen, strak: *soka-a nakabète*, de zak is gespannen vol; *nadai-ná soka-la lakabète pusu-pusu*, hij vult de zakken tot zij tot berstens toe gespannĕn zijn; *la-a nakabète*, het zeil is gespannen, gezwollen; (vgl. *nakapí*);

b. verzadigd zijn, [vgl. Mal. *kĕnjang*, verzadigd, *kĕntjang*, gespannen, Bug. *kĕnjang*, gespannen]: *tei-na nakabète*, zijn buik is gespannen, hij is verzadigd, (vgl. *doak*): *nakabète-ná-n seli*, hij is oververzadigd; *lakabète nanaä nininuk*, zij zijn verzadigd van eten en drinken, ook = *nakabebète*: *naä ninu nakabète*, hij eet en drinkt tot hij verzadigd is;

c. overdrachtelijk: verzadigd zijn, geen gebrek hebben, z. v. a. rijk zijn; gewoonlijk: *namasuï nakabète*, hij is rijk.

kabebète (*na-*), doen verzadigen: *ana hani nakabebète koa-a*, hij voederde de *koak* tot verzadigings toe; *naä nakabebète*, hij eet tot hij verzadigd is.

bètes, gewoonlijk in verbinding of samenstelling met *suï*, als: *suï ma bètes*, of: *suï-bètes*, (D., On. *suï-betas*), rijkdommen.

makabètek, (*hataholi* --), iemand, die geen gebrek aan spijs enz. heeft; ook: rijk, gewoonlijk in verbinding met *mamasuïk*: *hataholi mamasuï-makabètek*, een rijkaard; *lèo au mamasuï-makabètek dei, na* —, ware ik rijk, dan —.

Bètek 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *bète*; D., On. *fete*, [Kup. *bòto*, Bug. *wĕttĕng*, Mak. *battang*], gierst, zoowel de plant als de vrucht, (vgl. *dèle*); *hadebètek*, of: *bète-hade*, rijst en gierst; *bète-isik*, ontbolsterde gierst; soorten van gierst zijn: *bète ina*, of: *bète tali-aik, bète lai, bète nggio-bouk, bète pulu*; *neä bètek*, zie *neäk*; zie ook het volgend woord.

ai-bètek, Bo., T. idem; K., R. *ai bète*; Bi. *kai bète*; D., On. *hau fete*, [dus blijkbaar hetzelfde woord als boven], de *bidara laut* = *ai hedu*, op Koepang *kaju ular* genaamd; een aftreksel van dat hout wordt als geneesmiddel gebruikt, de wortel bij het bereiden van *laru* (Term. *lalu*); *naü bètek*, soort gras.

Bète-isi: *ao-na bète-isi*, hij heeft den gierstuitslag, verbale vorm uit *bète-isik*, die uitslag aldus geheeten naar de gelijkenis met gierstkorrels, (vgl. *diok*).

(**Betu**), *kabetu* (*na-*), ook D. *betu*, [Tim. *nakbetu*, Kup. *beton*, Bug. *wĕtu*, Mal. *bĕntuk*], *a*. *lima-kuü-n-ala lakabetu*, zijne vingers zijn buigzaam, (vooral van de vingers gezegd);

b. ingebogen, doorgebogen, krom zijn, (vgl. *pèko*): *dea-na nakabetu*, zijn rug is gebogen; *balok-a nakabetu*, de balk is doorgebogen; *lèdo-a ha-ná papak-a nakabetu*, de zon heeft de plank krom getrokken; (vgl. *tali-ule*), *ana fè ai-a nakabetu*, hij buigt het hout krom, (vgl. *fenu*); *nakabetu laik*, naar boven gebogen, (vgl. *lai* 6);

c. krom optrekken: *biï mane-a nakabetu difa-dò lai-na*, de bok trekt zijn bovenlip op en steekt ze vooruit.

makabetuk: *a*. *lima kuü makabetuk*, buigzame vingers;

b. ingebogen, krom; *nisi makabetuk*, door het vijlen ingebogen tanden.

Beu 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D,, On. *feu*, [Kup. *bilu*, vgl. *beuk*? Zie ook *beulá*], soort boom.

(**Beu** 2) staat voor *beuk* in verbale samenstellingen als: *napedu-beu*.

beuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *beu*; D., On. *feu*, [Tim. *feü*; behoort denkelijk bij Saw. *wiu*, Bim. *bou*, Fidji *vou*, Bul. en Mangg. *wĕru*, kan echter ook behooren bij Mak. *beru*, Bug. *baru*, Kup. *balu*, Mal. *baharu*, enz.], nieuw; *ana ta hapu beuk fa*, hij krijgt niets nieuws; *uma-a beuk*, het huis is nieuw; *uma beuk-a*, het nieuwe huis; (vgl. *mulik*); *teu beuk*, nieuw jaar; *mamana beuk*, eene nieuwe (andere) plaats; *au ta nau lali fai beuk sò*, ik wil het niet tot een nieuwen (anderen) dag uitstellen, (vgl. *fèèk*); *ana tao beuk-ana*, hij vernieuwt het; *nanatapa-beuk*, waar een nieuwe lap opgezet is; *bongi-beuk*, pas gebaard, pas geboren; *dae beuk*, nog onontgonnen grond.

beu-anak: *kapa-eik ia-la bei beu-anak*, deze buffelsporen zijn nog versch.

beu-beuk, geheel nieuw: *lafa-n-ala beu-beuk-ala*, zijne slimoets zijn geheel nieuw.

Beü, mannennaam, verkorting van *bebengu*.

Beulá, Ba., Bi., K. idem; ook voor T. wordt *beu-lá* opgegeven; voor R. echter *beu-rá*; D. heeft *feu-ana*; On. *feu-ana*, [vgl. *beu* en ook *beuk*?], naam van een struikgewas.

Bi, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [misschien bij *hia*], bang zijn, vreezen: *ana bi*, hij is bang; *ana bi ama-n*, hij is bang voor (vreest) zijn vader; *au bi nalai*, ik

vrees, dat hij wegloopt; *au bi seluk ao-nga*, ik was weer bang voor mij-zelf; (vgl. *bubui, dèle* 3, *fili-fili, hia, iä, kèok, lelèke, nakuta, naliä, nakaliki, nèo, pènge, puduk, tèëk*); *bi-ao*, (Bi. *bi-ao*), of: *hata-holi bi-ao*, lafaard.

bi-bi: *ana bi-bi*, hij is vreesachtig; *ana laök bi-bi*, hij loopt bangelijk.

bibík, het vreezen, vrees: *bibík-a nala-n*, de vrees heeft hem bevangen; *bibí-n seli*, zijn vrees is uitermate, hij is zeer bevreesd; *au bibí-ina-ng tèke-a*, mijne grootste vrees is (ik ben het meest bevreesd voor) een gekko.

manabík, vreesachtig: *nii-ana manabík*, een vreesachtig, bangelijk kind.

bi (*na-*), bangmaken: *kokolak nabí au*, hij maakt mij bang met woorden.

kabibík (*na-*), bangmaken, gebruikelijker dan *nabí*): *ana kokolak nakabibík*, hij maakt iemand bang met woorden, (vgl. *nakatataü*).

Bia 1, in alle dial., [Tim. *pè*, gespleten, gebroken, Bim. *mbia*, End. *mbiä*, gebroken, gespleten, End. *piä*, Bim. *tia*, splijten, vgl. Mal. *bilah, bělah*], splijten, kloven; (vgl. *bibinga, faä, sei* 1, *seseli* 3, *tata*, zoo ook: *baë, fangi, ndala* 2): *bia baë ai-a neu dua*, splijt het hout in tweeën; *ana bia ai-a neu papak*, hij klooft den boom tot planken; *ana bia* (*baë*) *batu-a*, (*titiak-a lou-na*, enz.), hij klooft den steen, (de oesterschelp, enz.).

bibia, bij herhaling splijten, kloven.

bibiak, het splijten, enz.; *ai bibiak*, een stuk gespleten hout; *fai bibiak*, een gedeelte van den dag. *Bibiak* ook gebruikt in den zin van: een stuk van gebroken glas of aardewerk: *falè bibiak*, scherf van eene flesch; *ule bibiak*, scherf van een aarden pot, (vgl. *baëk, kalafei*). Zie ook sub *bia* 2.

bibia-anak, bibianak: *fai bibia-anak*, een zeer klein deel van den dag; *bibia-anak* ook: zeer klein, zeer gering, een weinigje; *dae bibia-anak fa*, maar een zeer klein stukje grond; *dedeä bibia-anak*, eene zeer geringe zaak; *ana ta sue-s bibia anak fa*, zij hield niet een klein weinigje van hen; *hata-holi manafali bibianak-a*, iemand, die een klein beetje helpt. (Zie ook sub *bia* 2).

Bia 2, [oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 1], houwen, hakken: *ana bia felas--a neu langa-na*, hij houwt hem met een hakmes op het hoofd; *ana bia nakalulutuk pa-a*, hij hakt het vleesch aan stukken.

bia-bia (*mesan*), bij herhaling houwen, enz.; *ala bia-bia-lá nala basa felas-a lao-lao*, zij hakten steeds maar door, totdat het hakmes geheel bot was.

biak, zie *bibiak*.

bibiak, (Ba., T. idem; overigens *bibia*), *a*. het houwen, enz.

b. en in deze beteekenis ook *biak*, een afgehouwen (ook: afgesneden, enz.) stuk van het een of ander, een stuk, een gedeelte in het algemeen, (vgl. *nggèlok, pedak, teteïk*): *iäk*, (*pa*) *bibiak* (of: *biak*) *esa*, een stuk visch, (vleesch), (vgl. *musek*); *tasi-a ta nalèo ela dae bibiak fa madak bòe*, de zee liet geen klein stukje land droog; *ta hapu lelak bibiak bòe-n*, zij hebben niet een weinig vrij; *ana kè pa-a neu biak dua*, hij snijdt het vleesch in twee stukken; *bua beuk bibia-n*, stuk van een nieuw kleed; *temak biak esa*, een stuk goed; *pua*, (*daë-dòk*) *biak esa*, een stukje pinang, (sirih); *nggadi bibiak esa*, een stuk ivoor. (Dit *bibiak* is een zelfstandig substantief in onderscheiding van dat sub *bia* 1 genoemde; het voorafgaande subst. verliest dus niet eene *k* of *s* op het einde; toch is dit *bibiak* wel niet zonder invloed geweest op de

beteekenis van *bibia-anak*, ofschoon dit steeds in samenstelling met het voorgaande blijft.

bia (*la-*) *ao*, zij behouwen elkander, zij bestrijden elkander.

(**Biä**), *biä-biä*, zeer eng, zeer nauw.

makabiä, eng, nauw worden: *ita dae-na makabiä*, ons land zal eng worden, zal geen ruimte meer voor ons hebben; *uma-a makabibiä-n*, het huis wordt hoe langer hoe enger, d.i. de ruimte in het huis wordt hoe langer hoe minder, bijv. doordat er steeds meer menschen komen; (vgl. *seë*).

makabiäk, Ba., Bo., T. idem; K. *makabiä*; D., On. *makabia*; R. *mabia*, [denkelijk is eene *p* verdwenen en is Jav. *pipit* te vergelijken], eng, nauw, smal: *pou-a*, (*badu-a*) *makabiäk-a*, de rok, (het baadje) is eng; *ènok-a makabiäk-a*, de weg is smal, eng; *lelesu-a makabiäk-a*, de deur is nauw; *uma-a*, (*neäk-a*) *makabiäk-a*, het huis, (de mat) is niet ruim genoeg; *badu*, (*èno*) *makabiäk*, een nauw baadje, (een smalle weg); *nai makabiä-na*, in het nauw zitten; *makabiä-anak*, bijv. *èno makabiä-anak*, een zeer smalle weg; (vgl. *makabik*, [*maä*] 2, *nakaseë*).

Bibianak, zie *bia* 1.

(**Bido**), *bido-bido* = *bèdo bèdo* 1, mager, schraal, uitgemergeld: *ao-na bido-bido-ana-hik*, hij is geheel uitgemergeld; *bido-bido lèo neu a*, hij is uitgemergeld tot op het uiterste, hij ligt op sterven.

(**Bidu**), *bidu-bidu* = *bido-bido*.

(**Bifa**), *bifak*, Ba., T. idem; K. *bifa*, [Mal. *bibir* enz., vgl. onder *difa-dòk*], in: *beba bifak* (*esa*, enz.), een uitgesneden rand van de *bebak*; *beba bifa seselik*, de helft van dien rand.

bifa (*na-*): *nabifa ulek*, zij vormt de aarde tot rand van een pot.

Bii 1, Ba., Bo., K. idem, elders *bibi*, [vgl. Bim. *mbeè*, Mak. *bembeng*], onderscheiden in: *bii-hik*, of *bii-aek*, bok, geit, (het laatste ook: makke bok of geit), en *bii-lòpo*, ram, schaap; *bii mane*, bok of ram; *bii ina*, geit, schaap.

bii (*na-*), geiten of schapen hebben.

biik, in: *mulu-biik*, zie *namulu*.

kabiik, (*hataholi-*), iemand, die er geiten of schapen op nahoudt.

mabiik, (*hataholi-*), idem.

Bii 2, D., T. idem; R. *bifi*, [vgl. *fii*; Mal. *bibit*, Mak. Bug. *bibi* verwant met Sund. *tjiwit*, Mal. *tjubit*, enz.], knijpen met vinger en duim; *bii mòdo*, tabak tusschen vinger en duim vastknijpen; *bii baë pa*, een stuk vleesch met vinger en duim afknijpen; (vgl. *fii*).

bibii (*baë*), bij herhaling, geheel in stukken knijpen, (vgl. *fifii*, *natepa*).

bii (*na-*), willen knijpen.

Bii 3, mannennaam.

(**Bii** 4), *bii-bii*, [wel van *bii* 2], bij beetjes: *naä bii-bii*. hij eet bij beetjes, beetje voor beetje, telkens een weinig, (vgl. *baïanak*).

(**Bii** 5), in: *mata bibii*: *ana mata bibii neu sò*, hij begint in slaap te vallen; vgl. *nduak*. *sungu*; [bij *bii* 1?].

(**Biik**), [misschien van *bii* 1], in: *hade biik*, soort rijst; *fufue biik*, soort boontjes; *si* (of: *sisi*) *biik*, soort schelpdier; *iä biik*, soort zeevisch. (Zie ook sub *bii* 1).

Bina, in alle dial., uitgezonderd On., [Kup. *bingan*, in het Maleisch van Koepang *bine*], soort zeeschelpdier; ook de schelp of een gedeelte van de schelp van dat dier, wordt gebruikt om er de *ine* op te laten rusten.

binak, in: *nalelenga-binak*, als eene *bina*-schelp achterover liggen; vgl. (*lenga*) 3.

Bina-dae, of bij verkorting: *bindae*, ook

Bi., R. [wel een „aarden" *bina*], soort aarden pot met wijde opening, waarin de gebonden draden voor het weven (*futus*) gedompeld worden om ze eene roode of zwarte kleur te geven, (vgl. *ulek*).

Bina-esak, Ba., Bo. idem; K., R. *bina-esa*; T., ook wel Ba. enz. *binesak*; Bi. *binesa*; D., On. hebben *feni-esa*; [Kup. *bingin dua*, vgl. Kup. *bingin*(*a*) *tai*, middernacht; duidelijk is het eerste gedeelte het Jav. *wĕngi*, Mak. *băngi*, enz.; vgl. voorts *esa*, één], *a.* overmorgen; *bina-esak leödlae*, overmorgen nacht (avond); *bina-esak fafaik*, overmorgen ochtend; *b.* (met het lidw. gewoonlijk door *ndè* voorafgegaan: *ndè bina-esak-a*, Ba., Bo., K. idem; R. *bina-esa-ä*; Bi. *binesak-a*, (T. als sub *a*), eergisteren: *ana mai ndè bina-esak-a tè bina-esak ana laö seluk*, hij is eergisteren gekomen, maar overmorgen gaat hij weer weg; *bina-esak*(*a*) *leödlae-na*, eergisteren-nacht; *bina-esak* (*a*) *fafai-na*, eergisteren-ochtend.

Binga, (T. *bingga*, zie voorts hieronder *bibinga*), zich scheiden van iemand, (vgl. *bunga*): *ana binga laö ela-s*, hij scheidde zich van hen en verliet hen.

bibinga, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *bibingga*; R. *bibika*, [denkelijk Jav. *bĕngkah*, Saw. *bĕku*, Bat. *boka*, of wel Jav. *bĕnggang*, vgl. Rott. *ngga*, *bunga*, *fangi*, ook *hèok*], splijten: *bibinga ò*, bamboe splijten, (vgl. *bia* 1); *bibinga sosonga*, (*tula*), de jonge lontarbladeren, (gŏbang-bladeren) overlangs in tweeën splijten. Overdrachtelijk (met direct object): zich afscheiden van, niets meer te maken willen hebben met: *ala bibinga-ngemi*, zij scheiden zich van u af, willen niets meer met u te maken hebben.

Bini 1, Ba., Bo., K., T., R. idem; D., On. *fini*, [Kup. *bini*, Tim., Tett. *fini*, Jav. *winih*, Sund. *binih*, enz.], zaad, zaaizaad; *bini-nggès*, idem, of verschillende zaden; (vgl. *dèèk*).

bini (*na*-), zaad hebben, tot zaad maken, bestemmen: *ò mabini bòe na baë fè au fa*, als gij nog wat zaad hebt, deel mij er dan wat van mede; *labini pelak ia*, zij bestemmen deze maïs om er mede te zaaien.

Bini 2, Bo., Bi., K., Ba., T., R. idem; D. *fini*; On. *fini*(*r*), [vgl. Kup. *dani*, Bul. *rani*, Mal. *njanji*], gedicht, pantun; *tao bini*, op iemand een gedichtje maken en opzeggen om hem te beleedigen; *hèlo*, (*soda*) *bini*, een gedicht opzeggen en zingen; *ana bei paä-nato nahèle bini ndia*, hij heeft dat gedicht nog goed in het geheugen; *bini-anak*, versje.

(**Bini** 3), *bini* (*na*-), gewoon zijn, plegen, (vgl. *natème*): *nii-ana-a nabini mangalauk*, dat kind pleegt stout te zijn; *ò mabini ndia, na sè au fepa-á-ngò hata*, als ge dat voor gewoonte neemt, zal ik je afranselen, (zie ook sub *bini* 1).

Bisak, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *bisa*), dat gedeelte van de kust of het strand, dat bij hoog water onderloopt, en waar de strandboomen beginnen te groeien, (vgl. *meti*, *namo*): *botei baük-ala lai bisak-a suü-na*, aan den rand van de *bisak* zijn vele *boteï*-boomen.

Bisu, in alle dial., [Tim. *bisu*, Tett. *fisul*, Bent. *wisul*, Saw. *wihu*, Mal. *bisul*, enz.; vgl. ook Tett. van Dilli *kanek*, wond, en: zweer], *a.* zweer, puist, (dan ook ter onderscheiding: *bisu-paes*, wat in Termanu minder gebruikelijk schijnt te zijn); ook: wond, vooral eene wonde door zweren en andere ziekelijke toestanden veroorzaakt, (vgl. *hinak*); doch ook andere wonden of zweren, bijv. *bisu*

ndala-kák, wond door een paardenbeet; *ao-na bisu-bisu mesan*, zijn lichaam (hij) is vol zweren of wonden; *ana sae bisu-na*, hij zuivert, wascht zijne wond uit. *Bisu* ook = *bisu-lamak*, frambosia: *bisu-a naä-n*, hij heeft frambosia; *bisu-naäk*, die frambosia heeft; *nii-ana bisu-naäk*, een kind, dat aan frambosia lijdt;

b. eene zweer of wond hebben: *haö-a naä-ná au bafa-nga bisu*, de kalk heeft mijn mond wond gebrand; *inak-a suü-nu bisu*, de vrouw heeft eene zweer of wond aan de borst, (vgl. *lela*). Ook = *bisu-lama*, aan frambosia lijden: *ana bisu basa sò*, hij heeft frambosia gehad, (vgl. *sòne*).

bisu-lama, (in alle dial.): *ana bisu-lama*, hij heeft Spaansche pokken, frambosia, [van *lamak* 1? In R., misschien ook elders wordt ook gezegd: *lama naä-n*].

bisu-lamak, Spaansche pokken, frambosia.

bisu-ngguma, (vgl. *nggumak*): *ana bisu-ngguma*, hij lijdt aan een soort puist, genaamd: *bisu-nggumak*.

bisuk, *bafa-bisůk*, die frambosia aan de lippen heeft.

Bitala, in alle dial., [vgl. Saw. *didala*, soort gong, Lamp. *tatala*, soort bamboezen slaginstrument, alsook Jav. *tòlo-tòlo*], twee kleine koperen bekkens, welke tegen elkander aangeslagen worden; *mèko bitala*, gong en bekkens.

(**Biti** 1), *bibiti*, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; [vgl. *nggiti-nggiti*?], iets met de tanden fijnmaken, fijnkauwen, (vgl *hengu*, *nasopu*): *ò bibiti sudi ai-louk ia nalada hata*, kauw even dezen bast, hoe hij smaakt; *ana bibiti ai-dòk sanga tapa neu bisu-na*, hij kauwt bladeren fijn om ze op zijne wond te leggen.

(**Biti** 2), in: *biti-boak*, Ba., Bo., T., Bi., K., R. idem, (resp. *biti-boa*), On. *fiti-boa*; D. *fiti-isi*, [Tim. *fiti(f)*, Tett. *fitis*, Kup. *pitis-boa*, Bug. *witi*, Mak. *bitisi*, Mal. *bĕtis*, en vgl. (*boa*) 2], kuit van het been.

(**Biti** 3), *kabiti* (*na-*), plotseling opspringen als een garnaal, (vgl. *nakaboku*): *pòek-a nakabiti bòe ma au poï heni-n*, de garnaal sprong plotseling op, zoodat ik ze losliet, (zij uit mijne hand raakte).

(**Biti** 4), *kabiti* (*na-*), [vgl. 3?] steken van eene wond, (vgl. *nadofu*, *nahedi*): *leö-daek-a au bisu-nga tai nakabitik-a dè au ta sungu fa*, van nacht heeft mijne wond steeds gestoken, zoodat ik er niet van heb kunnen slapen.

Bitiná, (Ba., Bi., K., T. idem; D., On. *betiná*; R. *kaná*), soort boom.

Bito, (in alle dial.), = *kito*, draaiend knijpen: *ana bito-ná-n hata*, hij knijpt hem zeer, hij doet hem hevige pijn door te knijpen; *ana bito pu-na*, hij knijpt hem in de dij, (vgl. *fiï*).

bito (*na-*) = *nakito*, hij wil, tracht te knijpen.

Biu 1, (Ba. [T.?], idem), soort schelp.

(**Biu** 2), *sabiu* (*na-*), [vgl. *kofio*, *nakamiu*], een geluid veroorzaken door hard te zuigen, waarmede men de bereden paarden aanspoort om harder te loopen.

Biuk, (Ba., Bo., T. idem, overigens: *biu*), gleuf, voren in eene rots aan zee; *oe biuk*, ziltig water daarin; *masi-biuk*, het daaruit afkomstig zout.

Bó, uitroep; *bó*, *lamatuak-a*, o heer! *bó mai teu titak-ana*, o laat ons er eens naar gaan zien!

(**Bò** 1), *bòk*, Ba., Bo., T., idem, Bi., K., R. *bò*; D., On. *fò*, [Tim. *fò*, Bareë *wau*, Mal. *bau*, Bul. enz. ook Bim., Sumb., Saw. *wou*], de lucht van iets, reuk, geur, stank: *ana hae-ná bò-na*, hij rook de lucht er van; (om bepaal-

delijk „geur" uit te drukken, bezigt men: *mabò-menik*; voor „stank" ook *puluk*, enz.). Ook overdrachtelijk: *bò-na*, (of: *bò nade-na*), *ndule ingu*, zijn geur (en naam) gaat het land rond, hij is overal bekend en beroemd; *be-bèëk-a ndè bè na, na bò nadek esa*, het waken bij een doode is eene eer, een eerbewijs.

bò (*na-*), rieken; *nabò meni*, het riekt lekker; *nabò pulu*, het stinkt; *nabò mami*, het riekt naar visch; *nabò puse*, het riekt naar zweet.

mabòk, lucht, geur hebbende, ook = *bòk*, als afzonderlijk woord vooral: stinkend, stank: *bisu mabòk* = *bisu puluk*, eene stinkende wond; *sè doa dè ndia mabòk ia*, wie heeft een boer gelaten, dat het zoo stinkt? *mabò-menik*, welriekend, geur.

Bò 2, (uit het Holl. Mal.), boor, boren, een gat boren, ergens een gat maken, (vgl. *èdo*); *bò malèo*(*k*), eene groote boor, draaiboor.

bobò ai-pòk, iets waarmede men een gat in hout boort = *bò*, boor.

(**Bò** 3), *bobò*, (Bo., Bi., K., T., On., R. idem; Ba. *bobòk*; D. *bobò*), soort zeevisch. (Zie ook sub *kuü-pana*).

Boa 1, T. *boak*, overigens gelijk Termanu, [Saw. *boa*], de strand-wortelboom, op Koepang *boak* genoemd; *ni-boa*, soort *nik*, krabbe.

(**Boa** 2) = *boak* in sommige samenstellingen als: *muta-boa*, enz.

boak, Ba., Bo., T. idem, overigens *boa*, [Tim. *fua*, Tett. (*ai-*)*fuan*, M.P. *wua*(*h*)], vrucht, (vgl. *lusuk*), als afzonderlijk woord vooral gebruikt als de vrucht of de boom reeds te voren genoemd zijn, bijv. *mafandèle sudi boak ana fè-ò-k-ala*, denk eens aan de vruchten, welke hij (de boom) u gegeven heeft; voorts in samenstellingen en voor een telwoord: *ana seu nala boak esa*, hij plukte één vrucht; (gebeel zelfstandig zegt men voor: vruchten, fruit: *ai-boak*, Bo., Ba., T. idem; K., R. *ai-boa*; Bi. *kai-boa*; D., On. *hau-boa*: *ana neni fè-n ai-boak*, hij bracht hem vruchten); *pao-boak*, mangga-vrucht; *dila-boak*, vrucht van de *dilak*; *kukú-boak*, vrucht van de *kukúk*. *Boak* (*boa*) in samenstellingen ook in meer overdrachtelijke beteekenis, als in: *lima-boak*, *muta-boa*, enz. *Boak* voorts hulptelwoord, (voor kleinere voorwerpen): *iäk boak dua*, twee visschen; *lilo boak dua*, twee stuks *habas*; ook: *ala fepa ne boak natun leu dea-na*, zij gaven hem honderd slagen met de rottan op den rug; *ana tutu-n boak esa*, hij gaf hem een vuistslag, (vgl. *lik*). *Boak*, (Kup. Mal. *buah*), ook: eene zekere hoeveelheid (van vier tot zes) draden bijeengebonden voor het ikatten.

boa (*na-*), vruchtdragen, vrucht voortbrengen: *ai-a naboa*, de boom draagt vrucht.

maboak, vruchtdragend; *ai maboak*, vruchtboom, (tegenover: *ai maboa-tàk*).

(**Boak**), *boboak*, Ba., T. idem; Bi., K., D., On., R. *boboa*; D. ook *boboa*; [ook bewaard in het Saw. *bo-dai*, *bo-lou*, op Dao *boa-dai* (*-lou*)], zijde van het menschelijk of dierlijk lichaam, of van een voorwerp, (vgl. *kaiusuk*, *nggomak*, *so-sòlo* 8): *au boboa-nga kona*, (*ki*), mijne rechter-, (linker-)zijde; *batu-a kòno nème boboa-na mai*, de steen brokkelt aan den kant af; v. d. (met een voorzetsel): ter zijde van, bijzijden (in het algemeen): *esa nesik boboa kona-na ma esa nesik boboa ki-na*, één ter rechterzijde van hem en één ter linkerzijde; *ma nai mamanak-a boboa-na nita mènge esa*, bijzijden de (slaap)plaats zag hij

eene slang; *napadeik neu alamali-a boboa-na*, hij ging bijzijden de kast staan; *ana natudu okak esa nasale lèo boboak bè neu*, hij wijst aan naar welke zijde (richting) een wortel gericht is; *ana kèkek nème uma-a boboa-na*, hij verborg zich bijzijden het huis; (vgl. *tia* 1; *tu* 1).

(**Boak** 2), in: *pela* (*hade*) *boboak*, de bij het ongebolsterde roosteren niet gebarsten maïs-, (rijst-)korrels, tegenover: *pela*, (*hade*) *dedèlek*.

Boäk, (Bo., Ba., T. idem; K., R. *boạ̈*; Bi. *bokạ*), het achterste gedeelte van een vischpagger (*deak*, *sèlo*), waar de beide *limak's* zich vereenigen.

Boa-dèëk, nier, volgens sommigen; volgens anderen = *badèëk*, het Mal. *hati-djantong*; (de opgaven in de dial. luiden: Ba. *ba-dèëk*, hart, *boa-dèëk*, nier; Bi. *bò-dèkẹ*, en T., R. *boa-dèëk*, *bò-dèẹ*, in beide beteekenissen; K. *boa-dèë*, hart, doch *boa-langạ*, nier; Bo. *ba-langạ*, in beide beteekenissen; D. On. *tenda-boẹ*, D. in beide beteekenissen, terwijl voor On. *boa-musẹ*, [vgl. Tim. van Amarassi *musi*, Saw. *lamuhi* = Rott. *dèkẹ*, *dèëk*, pit], als „nier" wordt opgegeven).

Boa-teï, of: *bò-teï*, soort boom: *bò-teï baük-ala lai bisak-a suü-na*, er zijn vele *bò-teï*-boomen aan den rand van het gedeelte van het strand, dat bij vloed onderloopt.

(**Boba**), *saboba* (*na-*), [Tim. *nasbòb*, vgl. *bòbo*?], slurpen, slurpend drinken, (vgl. *nasakò*, *ninu*): *nasaboba heni oe-a*, hij slurpt het water op.

Bòbo 1, [vgl. *bòbo*, *bòbok*, in de dial., alsook Saw. *bọbo*, water scheppen, denkelijk oorspronkelijk eene klanknabootsing] = *suik*, duiken: *hoü mahèle uli-a tè ofak-a bòbo-na sanga-sanga bòbo lèo tasi dale neu*, houd het roer goed vast, want de neb is op het punt van in zee te duiken.

bòbo-bòbo: *bafi esa tuda lèo lifu dale dè bòbo-bòbo nai oe dale*, een varken viel in den poel en dook herhaaldelijk in het water.

bòbok, gewoonlijk: *bòbok oe* = *bòbo*; ook benaming van een feest na een sterfgeval, vgl. *buük*, (gewoonlijk den negenden dag na de begrafenis, waarbij de rouwdragenden zich in de rivier gaan wasschen, ten teeken, dat de rouw voorbij is).

(**Bòbo** 2), *kabòbo* (*na-*), [bij *bòbo* 1?] met bladeren bedekken: *huas-a leödae-n bafi-la laä ufi-la dè nakas-a au akabòbo*, de varkens hebben gisteren-nacht van de oebi's gegeten, zooeven ben ik bladeren tot dekking gaan leggen.

Bòbok, [denkelijk bij *bòbo*], of *ofak-a bòbo-na*, neb van een vaartuig. (Zie ook sub *bòbo* 1).

Boda, *suü boda*, soort broodvrucht.

Bòde 1, Ba., Bo., K., D., T., On., R. idem; Bi. *pòde-pòde*, [vgl. *òde-òde*, denkelijk bij *pòde* 1, vgl. de beteekenis: roeren], ondeugend, stout zijn van kinderen; gekheid maken, schertsen; (vgl. *tao*, *koa*, *nakafafaik*, *nakasesèbok*): *nii-ana sila bòde nalak lafepa laliü ao*, die kinderen zijn zoo ondeugend, dat zij elkander slaan; *bòö bòde tou lasika*, maak geen gekheid met den ouden man, plaag hem niet; *ò bòde ndia dò ò makatèëk*, spreekt gij in scherts of in ernst?

bòde-bòde, steeds gekheid maken.

bobòdek, het stout zijn, enz.; *bobòde-na seli*, hij is erg stout.

manabobòdek, ondeugend, van kinderen; *ina langu nii-ana manabobòdek-ala*, moeder beknort de ondeugende kinderen.

Bòde 2, *ma-na bòde*, hij spreekt gebrekkig, hij spreekt eenige letters niet goed uit.

bòde-mák, Bo. idem; K. *bòde-má*, of: *ma-*

-*bòde*; R. *pòde-ma*, [van *pòde* 1? of nevenvorm van het dial. *bòbe*, *bòbe-mák*, *mabòbe*, Tim. *bòbe*, *lòbe* (*ròbe*)? Vgl. ook Bi., R. *lòde-lòde*, elders *lòbe-lòbe*, alsmede *bòle-mamá*; het laatste gedeelte is *mak*, tong], iemand, die gebrekkig spreekt, (vgl. *nggaä-nggaä*).

Bòe, in alle dial., [vgl. Bim. *udja*, nevens Jav. *uga*, Mal. *djuga*?], ook: *au bòe*, ik ook; *lèo basa manu-la bòe*, gelijk ook alle (andere) kippen; staat dikwijls min of meer expletief, vgl. de Sprk.

Voor een verbaal woord = *bòe-bòe*: *ana bòe neni dalek neu*, het ging hoe langer hoe meer naar binnen.

bòe-ma, aan het begin van hoofd- en nevenzinnen, en ook: vervolgens, toen; zie de Sprk.

bòe-bòe, steeds maar, hoe langer hoe meer: *suï bète-n-ala bòe-bòe saë*, zijn rijkdom neemt steeds toe; *bòe-ma ana bòe-bòe tena neni òe bui-na neu*, en zij zonk hoe langer hoe meer naar den bodem van het water; *tè lèo-ndia-ò ala bòe-bòe benga dedeäk ndia sudi losa bè-a*, maar toch verbreidden zij deze zaak steeds maar overal; (vgl. *nakaduduak*).

bòek = *bòen*.

bòen, of *boè-n*, dikmaals voor *boè* na eene ontkenning: *ami ta hapu totoä-taták esa boèn* (of: *boèk*), wij hebben aan niets gebrek; *enik-a ta mòpo pa-na boèn*, dan zou zijn vleesch ook niet weggeraakt zijn. Zie de Sprk.

Boè-manak = *moè-manak*, blaas.

(**Boi** 1), *boi-boi*, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. Kup. *bòe-bòe*, dobberen; ook Mal. *buai*], op en neer gaan als eene wip; *laök boi-boi*, wibbelend gaan.

boboik, op eene plank staande, deze doen wippen door de knieën te buigen en dan weer te strekken: *ana boboik laï esa, bòe-ma tepa ei-n dua-s*, hij boog de knieën eenmaal en strekte ze eenmaal en toen waren beide beenen gebroken; *noö-ana-a bei boboik bòe ma ana tuda neu*, terwijl het kind nog aan het wippen was, viel het. (Zie ook sub *boik*).

(**Boi** 2), in: *manu*, (*bafi*, enz.) *boi*, eene kip, (een varken, enz.), welke verzorgd wordt, tamme kip, tam varken.

kaboi (*na*-), (Ba., Bo., Bi., K., T. *idem*; D., On. *naäboi*; R. *naboi*), in Termanu meest met reduplicatie: *nakaboboi*, verzorgen, mensch of dier, voedsel geven, opvoeden, er op nahouden; (vgl. *bubuü*, *hani*, *huhulu-hehèle*, *nakalilisu*, *lòlo-kiu*, *nasamamao*, *nakatatafi*, ook *nafaduli*, *hòlo*): *au sanga asa ala kapa esa fò takaboi* (*takaboboi*), ik wil een buffel koopen, opdat wij dien verzorgen; *mnkaboboi mala au fò au asoda*, draag zorg voor mij (geef mij te eten, enz.), opdat ik in 't leven blijve; *ana nakaboboik* = Mal. *anak piara*; *nakaboboi neu ao-na*, (of: *tei-na*), hij zorgt voor zich, voorziet in zijn levensonderhoud.

manamakaboboik, die verzorgt.

Boik, (vgl. *kaiboik*), in gedichten: *ana nggènge heni nggenggènge-n ma ana boik heni boboi-n*, hij is geschrokken.

boboik, schrik, ontsteltenis; (zie ook sub *boi* 1).

(**Boïk**), *boboïk*, Ba., Bo., T. *idem*; K., D., On. *boboï*; Bi., R. *boboki*, [Tim. (*a*) *boï*, Kup. *buki*], een heele, uitgeholde klapperdop waarin eene opening, gebruikt tot het bewaren van suikerstroop.

Bò-kai, naam van een landschap.

Bòke 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; R. *bòë*, [Bim. *boë*, slaan, vgl. ook Rott. *tòko*?, zie ook *bòke* 2], trappen, stampen, achteruit trappen met den voet, bijv. bij het dansen van den rondedans

(*eëä*): *hataholi-la bòke-lá dae-a nafandú*, de lieden stampen op den grond, dat het dreunt, (vgl. *nakabapak, tabu*); ook: schoppen, naar voren schoppen, (vgl. *palu* 3), tegenover: *fiti*, achter- of zijwaarts schoppen: *ana bòke laë ei-na*, hij schopt hem tegen het been.

bobòke, herhaaldelijk trappen, enz.

bobòkek, het trappen, enz.; *malòle nai bobòke-n*, zie sub *sipok*.

Bòke 2, Ba., Bo, K., D., T., On. idem; R. *bòë*, [schijnt naar de dial. te oordeelen één te zijn met *bòke* 1, (eig. trappen om zich op te zetten?), Bi. bezigt *boku*, vgl. *nakabuku*, dat eene varieteit van hetzelfde woord schijnt te zijn], afspringen, in iets springen, naar beneden springen: *bòe-ma neu piak lain dei dè ana bòke lèo dae neu*, zij beklom eene rots en sprong toen naar beneden; *ana bòke lèo dano dale neu nadiu òe*, hij sprong in het water om zich te gaan baden; *au bòke dae mai*, ik sprong (hier) naar beneden; *ana bòke heni ndala-a*, hij sprong van het paard, (vgl. *balaboä, so-lá, nakaboku*).

bòkek = *bòke heni*: *ana bòkek ai-a*, hij sprong van den boom af.

Bòke 3, R. *bòë*, overigens gelijk Termanu, [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van *bòke* 2], verhuizen, bepaaldelijk naar een ander land, (vgl. *hai, huka* 2, *lali*): *mane Bokai usi heni-s ala, dè ala bòke lò sao ana-n-ala*, de vorst van Bokai verjoeg hen en zij verhuisden met vrouw en kinderen; *bòke musu*, voor den vijand, of in tijd van oorlog naar eene andere plaats de wijk nemen.

manabòkek, die verhuist, landverhuizer.

Bòko-lí, [vgl. (*li*) 2; voor het eerste deel, vgl. (*dòko*) of het volgende woord?], iets om den hals dragen of omdoen: *ana bòko-lí habas*, (*henu dòk*, enz.) *esa*, zij doet, of draagt een *habas*, (snoer koralen, enz.) om den hals; (vgl. *pake*).

bòko-lík, (*haba*, enz.—), een *habas*, enz., welke om den hals gedragen wordt.

Bòko-luku, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T. *bòko-ruku*; voor R. wordt *pòko-rusu* (*ruku*?) opgegeven, [*bòko* is wel, evenals *beku* in *beku-tè*, een nevenvorm van *puku*; vgl. ook *luku*], krom, gebogen: *ta bòle laòk natetu fa, kada bòko-luku-a mesan*, hij kon niet rechtop gaan, slechts gebogen; (vgl. *tèle-tèle*).

Bòkok, in: *mane-bòkok* = *mane languk*, de hoofden, ook: de vorst met de hoofden.

(**Boku**), *kaboku* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *boku*; D. *naäbuku*, of: *buku*; On. *naäbunggu*; Bi., K. ook *palaboku*, [vgl. *bòke* 2], springen, in de hoogte springen: *nakaboku laï baü-bè tè ta nala boak esa boè*, hij sprong verscheidene malen in de hoogte, maar kon niet één vrucht bereiken; *nakaboku lèo ndala*, (*uma-a kala-n*, enz.) *lain neu*, hij springt op het paard, (dak, enz.); *ami makaboku mesik tane dale*, wij hebben in de modder rondgesprongen; (vgl. *nakabiti, balaboä, bòke* 2, *busu* 1, *fofoti, kobusuk, la* 2, *lena, lido* 2, *lua* 2, *sikou, so-lá, tè* 4).

Bokuk, (Bo., Ba. idem; K., R. *boku*), vogelmaag.

Bola, (in alle dial.), binden, ombinden, (vgl. *hènge*), bijv. een strik om den hals, een balk met een touw om te dragen; *bola tali-a neu talada-na fò lòso-n lèo ia mai*, bind het touw om zijn middel en sleep hem hierheen.

Bolasu, (*ia-*), soort zeevisch.

Bolau, in alle dial., [bevat *lawa* = *laba-laba*? vgl. Kup. *lailaon*], spin; *bolau-ndunu*, spinneweb; *bolau-ape*, idem, ook spin-

rag, vuil op den zolder of het dak; *bolau lòlo ao-n*, de spin maakt haar web.

Bòle 1, in alle dial. [Tim. *bòne(l)*], de aren-palm, op Koepang *gĕmoeti* genoemd, (schijnt op Rotti niet voor te komen); *bòle-pouk*, Mal. *idjuk*; *tali-bòle*, touw uit *idjuk* vervaardigd.

Bòle 2, [Sikk. *boleng*], benaming van twee stuks hout van het weefgetouw, onderscheiden in: *bòle-laik* en *bòle-daek*; *bòle ai-ana*, de verschillende onderdeelen van het weefgetouw.

Bòle 3, het Mal. *boleh*, thans algemeen gebruikt, vooral ook wegens de min of meer omslachtige wijze van uitdrukking bij gebruik van het inheemsche *nala* 1.

Bòle-mamá, Bo., Ba. idem, (of: *bòle-mamák*), [On. heeft *lòde-mamá*, R. *ròle--mamá*, (vgl. *lòde-lòde*); vgl. Tim. *bòbe* en *lòbe* sub *bòde-mák*, al welke vormen verwant schijnen te zijn; voor het laatste gedeelte vgl. *ma(k)*, tong], de tong uitsteken, vooral om iemand te beleedigen of te bespotten, (vgl. *lòdek*): *ita bòö bòle-mamá ina-ama-t-ala*, wij mogen de tong niet uitsteken tegen onze ouders!

Boli, Ba. enz. idem; T., R. *bori*, [vgl. *lol'i*, voorts Sumb. *borung*, ombinden, Saw. *boro*, binden; vgl. ook On *bori*], de sarong hoog optrekken en onder de armen bevestigen, (vgl. *hènge*): *inak-a kekèo pou esa ma ana boli sidi esa*, de vrouw heeft eene sarong aan, daarboven een kain onder de armen bevestigd; *inak-ala lasiä ala boli pou-n-ala*, vrouwen zijn gewoon de sarong onder de armen te bevestigen. Ook: eene slimoet ineengedraaid om het middel bevestigen, (vgl. On. *bori*): *touk-a ta boli bòe lafa-a bòe*, de man heeft geen andere slimoet om (op genoemde wijze) te dragen.

Bòlo 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *mòlo*, [Amb., Ceram *molo*, Saw. *bòlo*, zinken, verdrinken, vgl. Kup. *dòlo*, indompelen, *mèle*, verdrinken, End. *moru*, verdrinken, stikken, denkelijk verwant met Mal., Jav. *tjĕlup*, Jav. *silĕp* en *kĕlĕm*, Mal. *karam*, Fidji *kilu*, Ponos., *dòlop*, Mong. *sirup*, vgl. ook sub *b*.], *a*. zinken, verdrinken, (vgl. *tena*): *ofak-a bòlo*, het schip zinkt, vergaat; *ana tuda lè dale neu dè ana noï lèo-lèo bòlo-a*, hij viel in de rivier en was op het punt van te verdrinken. Ook: ergens inzakken: *ana bòlo bòlok esa*, hij is in een kuil gezonken; *au ei-nga lò sala hu ndia dè au bòlo*, ik zette mijn voet verkeerd (in een kuil), daarom ben ik (zelf er in) gezonken, (vgl. *fòfo*, *heta*, *lò* 3);

b. (in deze beteekenis heeft Bi. *nabòlo*; D. *bòlo*; voor On. wordt *bòro*? opgegeven), indompelen, (doen zinken): *ana bòlo lima kuü peda-na neu òe dale*, hij dompelt de toppen zijner vingers in het water, (vgl. *dòpe*); *bòlo futus*, de futus in verfstof dompelen.

manabòlok, zinkend, drenkeling: *hoü-nala kana manabòlok-a nò sosotak baük-a*, hij haalde den zinkenden knaap met veel moeite uit het water; *manabòlok ndia nala ao-n dò mate*, leeft die drenkeling of is hij dood?

Bòlo 2, (ook T.?), steken, (vgl. *pau* 2): *ana bòlo neu tei-na*, hij steekt hem in den buik, (wordt niet door allen verstaan).

(**Bòlo** 3), in: *bòlo-esak*, (*duak*, *teluk*, enz.), een nacht, (twee, drie, enz. nachten) na volle maan.

sabòlo (*na*-), [denkelijk bij *bòlo* 1]: *bulak-a nasabòlo*, de maan neemt af.

masabòlok, (*bula*-), afnemende maan.

(**Bòlo** 4), *bòlok*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. ook wel D. *bòlo*, [Kup. *bòlo*, D.

heeft *kòlo*, On. *ndolu*, vgl. Tim. *bolu*, welke woorden denkelijk onderling verwant zijn; vgl. ook Jav. *bolong*?], gat, hol, holte, kuil, (vgl. *pòk* 1, *tetenak*); *pana-bòlok*, neusgat; *dii-dò-bòlok*, oorgat; *paä-bòlok*, gat, scheur, opening in eene omheining; *batu-bòlok*, spelonk; *ai-bòlok*, gat in een boom; *bòlok esa nai badu-a*, er is een gat in het baadje; *lafo esa nème bòlo-na dale 'mai*, eene muis kwam uit haar hol; *lili-bolòk*, okselholte; *kali bòlok*, een kuil graven.

bobòlok, *hade-*, de open, niet begroeide plekken in een rijstveld; *òe bobòlok*, water in een kuil.

bòlo (*na-*), een hol hebben: *lafo dua labòlo lai uma esa*, twee ratten hadden haar hol in een huis.

kabòlok, een gat, een hol hebben: *batu-a kabòlok-(a)*, de steen heeft (in den steen is) een gat, in de rots is eene spelonk; *lafo-la kabòlok-ala*, de muizen hebben holen; *batu kabòlok esa*, een steen met een gat, eene rots met eene spelonk; *tua kabòlok*, eene lontar-palm, welke van binnen hol is.

mabòlok = *kabòlok*: *batu-a mabòlok-a*; *batu mabòlok esa*.

(**Bomu**), *bomu-bomu*, (On. *bobou*, overigens gelijk Termanu), wordt gebezigd van het geluid van een gong: *pèko-a bomu-bomu*, (vgl. *ndeba-ndeba*, *ndena-ndena*, *hòe-hòe*).

bebomu, idem, van een meervoudig subject.

Bonak, ook in Ba., Bo.; doch meer Kup. Mal., [Tim. idem, van *bona*, welriekend] = *hena sina*; *hade bonak*, soort rijst.

(**Bòne**), *bobòne*, soort rondedans, alleen door mannen uitgevoerd.

bònek (*la-*), [vgl. T. *bòndek*, trappen], dien dans uitvoeren; (vgl. *laeäk*, *foti*).

Bongi, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *bonggi*; R. *boki*, [verwant met *fangi*? Vgl. voor de beteekenis Tim. *pèë*, nageslacht, van *pè*, splijten, en Jav. *malĕkah*], baren, van menschen en dieren, (vgl. *lelea*, *ninio*, ook *poka* 2); ook van een mannelijk wezen: een kind voortbrengen, (vgl. *sèle* 1): *inak-a bongi tou-anak esa*, de vrouw baarde een zoon; *busa kailus-a ndunuk dale neu dè ana bongi*, de hond ging in het nest en baarde aldaar; *teuk ndia ala bei ta bongi au fa-ma*, in dat jaar was ik nog niet geboren, (vgl. *tola* 1, *tuda*); *nii-ana bongi-beuk*, pas geboren kind, (vgl. *ana-utuk*, *ana-dòek*).

bobongi: *bobongi dale-n*, zij is op het punt van te baren; *bobongi* voorts: herhaaldelijk baren: *inak ndia bobongi sila*, die vrouw heeft hen (na elkander) gebaard, zij zijn afstammelingen van die vrouw.

bongik: *ana bongik*, eigen gebaard kind, eigen kind; *tolanò bongik*, eigen, lijvelijke broeder.

bobongik, het baren; *bula*, (*fai*) *bobongik*, de maand waarin, (de dag waarop) gebaard wordt; *bobongik* ook: geslacht, afstammelingen, familie: *bobongi manek*, vorstelijk geslacht; *Dawud bobongi-n*, het geslacht van David; *nème bobongik esa losa bobongik esa*, van het eene geslacht tot het andere; *ò nggi-lèo bobongi-m esa ta nanade nadek ia bòe*, niemand van uwe familie (geslacht) heet zoo, (vgl. *dadadik*, *nggi-lèo*, *sèlek*, *tei-dalek*).

kabobongik (*na-*), doen baren, enz.: *sao ulu-na nakabobongik ana*, de eerste vrouw deed haar (= hielp haar bij het) baren.

manabongik, die baart: *ina manabongik-a nggasi heni basa hala-na*, de barende vrouw schreeuwt uit alle macht.

Bòngo 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., T., On. *bònggo*; R. *bòko*; D. *bònggo melu* (tegenover — *nanu* = *nggelas*), [Tim. *bòko*, Kup.

bòngo, ut-bòko; denkelijk van *bòngo* 2], kalebas, op Koepang *bongko* genaamd, (vgl. *lela* 1, *nggelas*, ook *tepak*), wordt uitgehold en gebruikt om er vloeistoffen in te bewaren; *lalu bòngo esa*, één kalebas-vol sagoeweer.

bòngo-teik, Ba. enz. *bonggo-teik*; R. *bòko--teik*, [vgl. voor de beteekenis Bim. *ponda*, Mal. *malabu*], die een dikken, opgezetten buik heeft, (vgl. *natafú*).

(**Bòngo** 2), *bòngo-bòngo*, rondom, in het rond, (vgl. *èko--fèo*): *ala èko-ngò bòngo-bòngo*, zij omsingelen u rondom; *ana holu-ná-n bòngo-bòngo*, hij sloeg zijne armen er om heen.

bolòngo (*ana-*), het wordt rond.

bobòngok, Bo. idem; Bi., K. *bobòngo*; Ba., T. *bobònggok*; D., On. *bobònggo*; R. *boboko*, [vgl. *bòngo* 1; Sumb. *kabunggul*], rond; rondte, kring: *batu-a bobòngok-a*, de steen is rond; *batu bobòngok esa*, een ronde steen; *sila taik lakatema-lá-n bobòngok*, zij houden elkander bij de hand en formeeren een volkomen kring.

Boni, D., On. *boni*, overigens gelijk Term., [vgl. (*bòne*)], trappen, (vgl. *tabu*): *ana boni laë mènge esa*, hij trapt op eene slang; *boni abas-ala fò ala tesa*, treed de kapas, opdat ze stevig in elkaar getrapt worde!

boboni, herhaaldelijk trappen, vertrappen: *bafi-la boboni lisa ai-ana-la*, de varkens vertreden de jonge planten.

Bòno, zeker goudgewicht = drie *nggau--sè*; tien *bòno* zijn gelijk één *oma*.

Bontiana, het Mal. *puntianak*: *bontiana-a setelè*, de puntianak schreeuwt.

Bonu, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. heeft *boül*, vgl. *boü*, [vgl. D. On. *hanut*?], drijven, niet zinken, (vgl. *boü*, *lata*): *ai-a bonu tè batu-a tena*, hout drijft, maar een steen zinkt; v. d. vlot worden: *meti-a namatua dè ofak-a bonu*, het werd hoog water en daardoor raakte het vaartuig vlot.

bonu-bonu, dobberen: *nita ai esa bonu-bonu*, hij zag een stuk hout dobberen.

bonuk (*la-*), te zamen drijven: *labonuk lai tasi lai*, zij dreven, dobberden te zamen op zee.

belonu = *bonu-bonu*, van een meervoudig subject: *ofak-ala bebonu nonòk hataholi ta lain-a*, de vaartuigen dobberen alsof er niemand op is.

kabobonuk (*na-*), doen drijven: *lakabobonuk ana nème lè dale*, zij lieten hem in de rivier drijven.

Bòö 1, Ba., Bo., K., T. (R.?), idem; Bi., D., On. *bò*, [vgl. Sikk. *dòö*, Tag. *obó* en andere klanknabootsingen], hoesten: *ana bòö nggète-nggète*, hij hoest aanhoudend, (vgl. *nakadedèèk*, *nata*); *ana bòö nala mata-n-ala dak-ala*, hij hoestte zoo hevig, dat er bloed uit zijne oogen sprong.

bobòö, hoest: *bobòö-a tao-ná-n mangalòdo*, de hoest doet hem mager worden; *bobòö masanasi*, hoest en verkoudheid.

Bòö 2, [van *bòso* 2], partikel voor den vetatief, (vgl. *bòso*, *lèo-na nò*): *bòö mu*, ga niet; *fò* (*ela*) *bòö*, opdat niet; *bòö mae*, zeg niet; ook: laat staan, dat: *tè bòö mae inak-a nadale malòle nò anïï--ana-la*, *ana ta sue-s bibia-anak fa bòe*, maar laat staan, dat de vrouw veel van de kinderen hield, zij kon hen zelfs niet een weinigje lijden; *bòö hinga mae* = *bòö mae*; *bòö losa ndia* (*bai*), lett. laat het niet tot daar komen = *bòö mae*: *ndanak esa bòe-ò ta bòle bòso losa ndia*, *mae ketu dò-n esa bòe-ò ta bòle*, laat staan, dat men geen tak mag (afhakken), zelfs een blad afplukken mag niet; (vgl. *muda-ng-ò*).

bòök = *bòö*, als afzonderlijke uitroep: niet!

doe het niet! Alsook in: *ela bòök-a dei*, doe 't eerst nog niet, wacht even!

Bosa, in alle dial., [ook Tim., Kup., Sikk., denkelijk Port. *bolsa*], patroontasch; *bosa lilo*, patroontasch met goud versierd.

Bòse, [Kup. *pòse*, Tett. v. Dilli heeft: *sos*, vgl. Jav. *nosoh*?]: *bòse hade*, (*pelak*), wit-stampen, door stampen wit maken, als rijst, maïs, (vgl. *pau* 1); *pela bòse*, witgestampte maïs; ook: een gerecht van witgestampte maïs met kokosmelk gekookt.

Bòso 1, Ba., K., D., On. idem, [Tett. *bòsok*, djusta], veinzen, (vgl. *taok-a, pepèkok*): *ala bòso lae àla ta hi fa-n ana*, zij veinzen, dat (doen alsof) zij er geen zin in hebben.

manabòsok, geveinsd, (*hataholi-*), (of zonder subst.), veinzer.

Bòso 2, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), partikel voor den vetatief, in Termanu gewoonlijk alleen in meer deftige taal in gebruik, vgl. *bòö* 2; *bòso mae*, enz. = *bòö mae*, enz.

bòsok = *bòök*.

Bò-teï, zie *boa-teï*.

Botik 1, Ba., Bo., T. idem, overigens *boti*, [Tett. *foti*, vgl. *fitik*?], opheffen, optillen, (vgl. *soü*): *botik ai*, een stuk hout oplichten; *botik sidi*, de kain oplichten; *ana botik lima-na*, hij licht zijne hand op; *ana botik langa-na dè nakanae lèo ki neu, lèo kona neu*, hij hief het hoofd op en keek links en rechts; *botik hala-ma*, hef uwe stem op, spreek luide! *ala hika botik hala-n-ala*, zij lachten luidkeels, (vgl. *natadale*).

Botik 2, [bij *botik* 1?]: *laö*, (*nggani*), *botik*, hard, vlug loopen, (stappen), vgl. *sulè*; *mafada botik*, zeg het hard op, (vgl. *namabela, hala kadèse, nakadodòdok*).

Bòto 1, (Mal. Europ. *bòtol*), flesch, wijn- of bierflesch.

(**Bòto** 2), *bòto-bòto*, (ook D.), versterking van *titi*, bij droppels vloeien: *da-na titi bòto-bòto*, zijn bloed vloeide bij druppels, (vgl. *kòlo-kòlo, titi*).

bebòto, idem: *dak-ala titi bebòto*, de bloeddroppels vloeiden.

(**Bóto** 3), *bobòto*, soort plant: *sè naä bobòto-a boa-na na sè mate*, wie van de vrucht van de *bobòto* eet, moet sterven.

(**Boto** 4), in: *bòto-lí*, of: *bòto-lík*, Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem, (resp. *bòto-lí*); R. *bò-lí*; D. *bòto*, [vgl. (*li*) 2, voor 't eerste deel vgl. Mal. *batang*, enz.? mits dit, evenals *boto* in D. ook reeds alleen de beteekenis van „hals" had aangenomen, blijkens de volgorde der samenstelling], hals van mensch of dier; *hataholi-a*, (*mèo-a*, enz.) *bòto-lí-na*, hals van een mensch, eene kat, enz., (vgl. *lesu-haïk, ngginggilok, nggala-bòtek, nggati-anak, kandouk*).

bòtok, in: *liti-bòtok*, zie sub *liti-liti*.

Bou 1, (Ba., Bo., K., ook wel R., idem), aarden pot met nauwen hals om sagoeweer in te bewaren, (vgl. *ulek*).

(**Bou** 2), *bou-bou*, herhaaldelijk roepen.

bouk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D. *bou*, [On. heeft *bolu*, evenals Tett.], roepen, vooral uit de verte roepen, (vgl. *nalò*; voorts *haoi, hati, kolololò*): *bouk nii-ana-a fò ana mai*, roep het kind om hier te komen.

bobouk, het roepen; ook wel = *bou-bou*: *hataholi ndia bobouk nai lasi dale*, die persoon roept herhaaldelijk in het bosch; ook benaming van eene wijze van de gong te slaan en den daarbij behoorenden dans.

bebou = *bou-bou*, van een meervoudig subject: *lalò bebou*, zij riepen luidkeels.

Boü = *bonu*, drijven, niet zinken; *boü tena boü-tena*, drijven en zinken, op en

neer gaan als een vaartuig in zee: *ofak-a boü-tena boü-tena.*

boü-boü = *bonu--bonu*, dobberen: *niï-ana-a nalai boü-boü*, het kind loopt „dobberend" snel, gezegd van een kind, dat pas snel begint te loopen.

Bu 1, zaad, teelvocht, van mensch en dier.

(**Bu** 2), *bubú*, [vgl. *fu* 1; Tim. *nasbò*, hij rookt, *sbot*, tabak], opgeblazen zijn, (vgl. *natafú*): *sunge-na bubú*, zijne wang is opgeblazen, hetzij door blazen, hetzij doordat men iets in den mond heeft; *lafa-na bubú*, zijne slimoet zwelt op (bijv. door den wind). Ook gebruikt van het opzwellen der wangen bij het rooken, v. d. *ana bubú mòdo*, hij rookt tabak, (vgl. *nasamusi*).

(**Bu** 3), *bu* (*na-*), (in alle dial.), doen vallen, (vgl. *bala*, ook *tuü*): *sangu-a nabú basa--basa ai-húk ma uma-la*, de storm heeft de boomen en huizen doen vallen, neergeworpen; *ana silo nabú bafi esa*, hij schiet een varken neer; *ana bala nabú-n*, hij smeet hem tegen den grond; *ana lòö nabú ai esa*, hij velt een boom; *ana tati nabú ndanak esa*, hij hakt en doet vallen een tak = hij hakt een tak af. Overdrachtelijk: *ana kedi nabú-n*, hij doet hem vallen door bedrog = hij heeft hem goed te pakken.

(**Bua** 1), *bua-bua*, bijeen, verzameld, bij hoopen, (vgl. *mao-mao*): *hataholi-la laök bua-bua*, de menschen gaan (verzameld =) te zamen; *langatúk bua-bua*, zij zitten bij elkander of in hoopen bij elkander, op elkander; *biï-la laä bua-bua* (of: *bebua*), de schapen grazen in hoopen of op een hoop, dicht bij elkaar; *hataholi-la bua--bua lai ai-hu-a*, de lieden zijn verzameld onder een boom.

bubuak, het bijéén-zijn'; wat bijeen is, hoop, kudde, zwerm, klonter, kluit; *hàtaholi bubuak esa*, een troep menschen; *naü*, (*ai*, enz,) *bubuak esa*, een hoop gras, hout, enz., (vgl. *huhupuk*, *tutús*, *unuk*); *bafi*, (*kapa*) *bubuak esa*, eene kudde zwijnen, buffels; (vgl. *fofòk*, *hihipuk*, *iïpuk*, *huhupuk*, *tutupuk*); *fani bubuak esa*, een zwerm bijen, (vgl. *mamao*); *tane bubuak esa*, een klomp modder, (vgl. *kèëk*); *da bubuák ina*, groote klonter geronnen bloed; enz.

bebua = *bua-bua*, bijeen, bij hoopen: *langatúk bebua, lima hulu na bubuak esa*, zij zaten bij hoopen, elke hoop van vijftig.

kabua (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nabua*; D., On. *naäbue*, [Tim. *bua*, hoop, *nabuab*, verzamelen, Kup. *bubuan*, bijeen, *buan*, hoop, kudde, enz., Tett. van Dilli heeft *fuäk*, groep, enz.], *a*. zich verzamelen, bijeenkomen, zich ophoopen, (vgl. *lapèk*, *laesa*, *hihipu*, *iïpu*, *lakahuhupu*, *teli* 2): *basa nusak-a isi-n-ala mai lakabua lai mamanak esa*, alle bewoners van het land verzamelden zich op éene plaats; *mukaneni-ma hataholi lakabua sò na sudi sè nafada ndia aäfi-na*, als menschen bijeen zijn, heeft ieder zijn eigen meening te zeggen; *nduku lai nà sò na lakabua leu delas esa nai ndia hu-na*, aldaar gekomen, hoopen zij zich op (verzamelen zij zich) aan den voet van een dĕdap-boom aldaar; *nakabua dedeäk nò ndia sio-n-ala*, hij is verzameld om eene zaak = hij is vergaderd, beraadslaagt met zijne raadsheeren; *lakabua lala dedeäk esa dò duduäk esa*, zij zijn verzameld om eene zaak of middel te vinden = zij beraadslagen over eene zaak of middelen; *mane kahák sila lakabua lala esak-ò tao ofa-n*, die vier vorsten kwamen overeen, dat ieder een schip zou maken; *lakabua lala faik buü bè sò*, zij hadden al verscheidene dagen beraadslaagd;

b. verzamelen, (waarvoor gewoonlijk: *nakabubua*): *manek-a nakabua ndia sio tamukun*, de vorst verzamelde zijne negen raadsheeren.

kabubua (*na-*), *a.* = *nakabua a*: *ita hataholi ià lakabùbua lai mamanak esa sò*, wij menschen hier zijn bijeengekomen; *nakabubua*, (of: *nakabua*) *nò biï bubuak esa*, het heeft zich bij eene kudde schapen gevoegd;

b. bijeenbrengen, verzamelen, ophoopen, (vgl. *nadudulu, hulu*, ook *nakatatanak*); *manek-a nakabubua basa nusak-a isi-n-ala*, de vorst laat alle inwoners van het land bijeenkomen; *nakabubua naü* (enz.), gras (enz.) ophoopen; (vgl. *nakatatanak*); *lakabubua ao* = *lakabua*, zich verzamelen; *hehele nakabubua*, hij raapt bij elkander. V. d. als bijwoord: te zamen; *linu lakabubua*, zij drinken te zamen; *ala sungu lakabubua*, zij slapen te zamen; (vgl. *sama-sama*).

(**Bua** 2), *bubuà* (*na-*), in alle dial., [zie sub *buas*], iemand uitrusten: *ala labubua ndala-a sìla bua-musu-n-ala*, zij rusten het paard uit, voorzien het van hunne oorlogsgereedschappen; v. d. iemand mooi uitdossen, mooie kleederen of versierselen aandoen, (vgl. *papake*); *àna nabubuà ao-n*, hij trekt mooie kleeren aan, (vgl. *pake lòlek*); v. d. versieren: *labubua-n-ana batu manaä-la*, zij doen het aan, versieren het met mooie steenen; *mamanak ndia nananabubuak sò*, deze plaats is versierd.

(**Bua** 3), *hade bua*, rijst, welke met een ander gedeeld moet worden, rijst in gemeenschappelijk bezit; *bafi*, (*kapa*, enz.) *bua*, een varken, (buffel enz.) in gemeenschappelijk bezit; (vgl. *balahani, nòk* 2, *seu* 4).

bua-nòk, Bo. idem; Bi., K., R. *bua-nòk*, [Ba. *uba-nòk*; D. *uba-nò*; On. *ubas*, vgl. (*bua*) 1? en *nò* 2], deelgenoot; *au bua-nò-ng naseti dae*, mijn deelgenoot in het landbezit heeft mij verdrongen.

kabuak (*na-*), ergens deelgenoot in zijn: *lakabuak bafi ndia*, zij zijn deelgenooten in dat varken, hebben dat varken in gemeenschappelijk bezit.

Buas, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *bua*, [behoort zeker bij *nabubua*, vgl. *loäs* met Kup. *lohas*, uitrusten, versieren; Tett. v. Dilli heeft *buat*(*e*), voorwerp; Rott. (*bua*), eigenlijk „beladen" en bij *fua* te brengen?], uitrusting, in: *bua-papakek*, kleeding; zoo ook in: *bua-musu*, oorlogsuitrusting, al wat voor den oorlog noodig is; v. d.: kleedingstuk, kleed; *hataholi ta esa bòe fò ana si-nala bua beuk esa bibia-n fa*, niemand scheurt een stuk van een nieuw kleed. V. d. ook: goederen in het algemeen, een voorwerp, een ding, een iets, (vgl. *hata*): *tou maseö buas*, iemand, die goederen verkoopt; *ana fuà bua sudi-matak-ala bela-n-ala nasala*, het (paard) droeg allerlei zeer zware goederen; *makaneni-ma ama matòngo mò buas esa, na tè ama bei ta bubuluk ana*, als gij een voorwerp ontmoet, aantreft, en gij kent het nog niet, enz.; *masik ndia bua malòle*, zout is iets goeds (nuttigs).

bua-loäs, versterking of meervoud van *buas*: *ò bua-loä-m lakadòe pa-òe*, uwe kleeren zijn nat van het vleeschsap; *naheni basa ndia bua-loä-n*, hij heeft al zijne goederen (bezittingen) verbruikt.

(**Bubu**), *sabubu* (*na-*), On. idem; Bo., Bi., D. ook *bubu*, [vgl. *pupu*, alsook Bug. *bubu*, Mak. *timbúburu*, benevens Mal. *timbul*, Jav. *mubul*; of wel Saw. *bubu*, Bim. *mbobo*, opborrelen van kokend water, naast Bim. *wobo*, schuim, vgl. Bul. *sëwu*],

opwellen, opborrelen van water: *òe-a nasabubu*, (minder sterk dan *nasapupula*).

Bue 1, verward als een touw, (vgl. *kilu-kaï*): *pòde tali-a dei, tè ana bue sò*, draai het touw even om (ontwar het), want het is in de war. Overdrachtelijk: *inak-a bue*, de vrouw is uit haar humeur.

manabuek, (*tali-*), touw, dat in de war is.

(**Bue** 2), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, koraal, koraalrif in zee; *isi bue*, kogel van koraal; *haö bue*, kalk van koraalsteen.

(**Buë**), *bubuë* (*na-*), van vooruitstekende punten voorzien zijn: *batu-a nabubuë*, de rots heeft uitstekende punten; (vgl. *nggòlo-poda*).

mabubuëk, uitstekende punt: *langa-dò-na kakai neu piak-a mabubuë-na*, haar haar bleef hangen aan de uitstekende punten van de rots.

Bufu, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *fufu*, [Kup. *buhu*, Tim. *bofu*, M. P. *wuwu*], fuik; *tèëk bufu*, eene fuik stellen.

(**Bui** 1), *bubui*, [bij (*bui*) 2, z.v.a. achteraf blijven?], niet nabij willen komen; schuw zijn, van mensch en dier, (vgl. *bi*, *kai-lis*): *bòö bubui tè seti mata*, wees niet schuw, blijf niet op een afstand, kom naderbij! *tao lèë dè ò bubui dòk*, waarom houdt gij u zoo ver achteraf? *ana bubui hataholi ndia*, hij vermijdt dien man, wil niet in zijne nabijheid komen.

(**Bui** 2), in samenstellingen soms voor *buik*: *ofa-bui*, achtersteven.

buik, Bo., T. idem; Bi., K., R. *bui*, [Saw. *wui*, idem, Fidji *bui*, staart, (vgl. Kern, Fidjitaal); vgl. ook Tim. *buüf*, achterste], achtergedeelte, (vgl. *dea* 1), achterste, (vgl. *pelik*); bodem: *ana bei nai buik*, hij is nog achteraan; *uma-buik*, het achtergedeelte van een huis; *hataholi-buik*, iemand, die achteraan in eene rij staat; *ana haik ei-bui-na*, hij hief het been, dat achterwaarts stond, op; *nò nggèo-buik*, klapper, waarvan het ondereinde zwart is; *nò-a bui-na*, onderste deel van eene klappernoot; *bui-muku*, met afgeknot ondereinde, staartloos; *ana ndenak bui-na neu dae*, hij smijt zich met het achterste op den grond, (B. en R. bezigen *bui* in plaats van *pelik*); *sisilo-a bui-na*, *sisilo-buik*, ondereinde = kolf van een geweer; *tasu-buik*, bodem van eene braadpan; *òe-dolu-a bui-na*, bodem van een put; *tasi-a bui-n*, bodem der zee; *hala-buik*, zie sub (*halak*).

bui-anak, het allerachterste gedeelte: *leak-a bui-àna-na*, het achterste gedeelte van eene grot; *nusàk-a bui-ana-na*, het achterste deel (het meest binnenwaarts gelegen deel) van een land. V. d. het laatste gedeelte van iets: *kakau-a*, (*tua-a*, enz.) *bui-ana-na*, het laatste beetje van de rijst, (sagoeweer, enz.); vgl. *matèëk*.

mabuik: *ndolu mabuik*, de werklieden, die bij het bouwen van een huis in het achterste gedeelte werken.

kabuik (*na-*), achteraan zijn, het laatste zijn: *ama nakahuluk fò leä kapa-a, ma ina nakabuik fò ina fò-n ana*, vader is (gaat) vooraan om den buffel voort te trekken en moeder achteraan om dien te drijven; *ana mate nakabuik*, hij stierf het laatst; *nakahuluk* — *mai dè* — *nakabuik*, vooreerst, in de eerste plaats —, vervolgens —, ten slotte —.

makabuik, die (dat) achter is: *hataholi makabuik*, iemand, die achteraan is; *fai makabui-n*, later, ten slotte; *fai makabui-n bòe-ma besak-à ana bubuluk nae manek-a ndè manafali ndia-a*, eerst later wist zij, dat het de vorst was, die haar gehol-

pen had; *fò bòö fai makabuin ma ama hapu baladoik,* opdat gij niet ten slotte in moeielijkheden komt; *neu makabui-na* = *fai makabui-n,* (vgl. *dea* 1, *makatuas-a*); *makabui-n ia,* na dit, hierna.

Bukak, [vgl. *huka*], zich afscheiden, weggaan, gezegd van den levensgeest: *ana nggènge dè bukak heni samane-na,* hij schrok en daardoor scheidde zijn levensgeest zich af, verloor hij zijn bewustzijn, (vgl. *busuk, sapalaö*).

Buku 1, Ba., Bo., K., T., R. idem; [vgl. Jav. *tjukul* of wel omzetting van Saw. *kubu,* ontspruiten, en verwant met Mal. *tumbuh,* Bug. *tuwo,* enz.?, (hierbij ook D. *butu,* of *nabutu,* idem, of dit bij *peduk*?)], uitspruiten, uitspruitsels krijgen, zooals gestekte loten, gesnoeide planten, enz.: *makaneni-ma au aue ala fa na ala buku moli lala fa,* als ik (de planten) bewerkt (gekapt) heb, spruiten zij binnen korten tijd weer uit en leven op; (vgl. *naana, nanupu, napedu, nakasadu*).

bukuk, uitspruitsel, loot; *ò,* (*fi,* enz.) *-bukuk,* uitspruitsels van bamboe, (alang-alang, enz.); *ai-bukuk,* jonge loten; *pela-bukuk,* de pas uitgekomen djagong-vruchten.

Buku 2, het achterste opwippen als een paard, dat zijn berijder wil afwerpen.

buku-buku achterwaarts uitsteken, gebezigd van het achterste bij het doen van gevoeg: *peli-n buku-buku*; (vgl. *nggòlo-poda*).

kabuku (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *natabuku*; D., On. *naäbukü*; R. *nabuü,* [Saw. *wuki,* idem, bij *buük*?] = *buku,* het achterste achteruit doen steken.

bebuku = *buku-buku.*

Buku-tèle, [vgl. *buku* 2 en *tèle-tèle*], bukken, zoodanig bukken, dat het achterste een weinig omhoog steekt, (vgl. *tèle-tèle*): *fè nii-ana-a buku-tèle fò makanae sudi pòlo-na hai sò dò beik,* laat het kind bukken en kijk eens of het gezwel of de wond aan het achterste al beter is of niet.

(**Bula** 1), *bula-bula* (*matadèë-n-*), zijne oogen staan wijd open.

kabubula (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *nakabubulak*; On. *naäbubula*; R. *nabubula*; D. *natabubula,* [Sumb. *kabulak,* vgl. Tag. *mulat,* denkelijk Mal. *bulat*]: *nakabubula mata-dèë-n,* (of: *mata-n*), hij zet groote oogen op; (vgl. *aäsi, nakalelesuk*).

(**Bula** 2), *bubula,* (Ba., Bo., K., D. idem; T. *bubura*), anderen zeggen: *pupula,* muskaatnoot.

Bulak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *bula*; D. *fula*; On. *fulan,* [Kup. *bulan,* Tim. *funan,* Tett. *fulan,* M. P. *wulan*], maan, maand; *bulak-a moli,* het is nieuwe maan, de maan wordt weer zichtbaar; *bulak-a mòpo,* het is donkere maan; *bula beuk,* nieuwe maan, (nog onzichtbaar: *pulu bulak-a*); *bula-molik,* soort van gouden hoofdtooisel in den vorm van eene maan, welke pas begint te wassen; *bula-ana,* tusschen nieuwe maan en eerste kwartier; *bula masalák,* wassende maan; *bula masabòlok,* afnemende maan; *bulak-a nakatema sò,* het is volle maan: *bulak-a mai sò,* de maan is opgekomen; *bulak-a tenak sò,* de maan is onder; *bulak esa,* één maand; *basa bula kaduak-ala bòe ma ana fali,* toen de twee maanden om waren, keerde hij terug; (vgl. ook sub *moli*); *bula esa-n,* (*dua-n,* enz,) de eerste, (tweede, enz.) dag na nieuwe maan (vgl. [*bòlo*] 3).

(**Bulu**), in samenstelling soms voor *buluk*: *manu-bulu,* haneveer.

buluk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *bulu*; D., On. *fulu,* [Kup. *bulu,* Tim. *funu*(*f*), Tett. *fulun,* M. P. *wulu*], haar, veder,

vederen; *langa-bulu(k)* = *langa-dòk*, hoofdhaar; *mata-bulu(k)*, wenkbrauw, (vgl. *mata-buük)*, ooghharen; *bulu-bvik*, staart van een vogel, (vgl. *ikok*); *au bei ta ila manupui esa bulu-na nandela-nasaä ma ana fula lèo ò ia bòe*, ik heb nog nooit een vogel gezien wiens gevederte zoo schitterde en wit was als het uwe; *bana sosòngok-a bulu-na ela-ela pilas dei*, het haar van het offerdier moet rood zijn. *kabulus*, *kabubulus*, behaard, in: *ule kabubulus* (*kabulus*), behaarde rups.

Buluk 1, gewoonlijk *buluk-a*, (ook wel: *buluk-ò*, *buluk-ma*); Ba., Bo., Bi., K., D., T. *buluk-a*: R. *buluk-ò*; On. *bulu-ma*, [vgl. *buluk* 2], misschien, indien, of, (vgl. *hetu*, *makaneni-ma*): *buluk-a lèo ndia*, misschien is het zoo; *buluk-a fa ma au bei lasoda lena emi bòe*, misschien leef ik langer dan gij; *fò buluk ana mai tao-ngita na ata takabibík tenik ana*, want als zij komt om ons kwaad te doen, zullen wij haar daarmede verschrikken; *buluk-ma ò liü-n ana*, *na* enz., als gij op (de gong) slaat, dan enz.; *buluk-ò ana fè ò*, *na bòle muä*, als hij het u geeft, kunt gij het eten; *ala titino-s-ala buluk-a sila sòngo dò tangu-n ana*, zij gaan hen bezoeken (om te zien) of zij hem offeren.

(**Buluk** 2), *bubuluk*, (Ba., Bo., T. idem, overigens *bubulu*), weten, (vgl. *nalelak*, *nita*, *tui* 2): *inak-a bubuluk nae manek-a ndè manafali ndia-a*, de vrouw wist, dat het de vorst was, die haar geholpen had; *ana ta bubuluk ana tao tao-n leë*, hij wist niet hoe hij handelen moest; *ana ta bubuluk hatahoti hada-na fa*, hij weet, kent iemands gewoonten (aard) niet; *ala bubuluk sosoa-na sò*, zij wisten, begrepen er de beteekenis van; *ana tabu nisa-n*, *tè ana ta bubuluk fa*, hij vertrapte het, maar hij wist het niet = zonder opzet; *laï baük-a ta bòle bubuluk-ana*, zoovele malen, dat het niet te weten is, ontelbare malen.

(**Buna** 1), voor *bunak* in: *uda dela pena nita-buna*, zie *udan*.

bunak, Ba., Bo., T. idem, overigens *buna*, [Kup. *bunga*, Tett. *funan*, M. P. *wunga*, vgl. ook Rott. *bunga*], of gewoonlijk: *ai-bunak*, bloem, bloesem, (vgl. *bunga*, *penak*); *kalau-bunak*, bloesem van de *kalauk*; *naü-bunak*, grasbloem; *doi-bunak*, rente, interest; *nòke falik doi-na nò buna-na*, hij vraagt zijn geld met de rente terug.

buna (*na-*), bloeien: *pao-a bei nabua*, de mangga-boom bloeit nog, bloeit juist.

kabubunak (*na-*), doen bloeien, geld op rente zetten.

(**Buna** 2), in: *buna-teik*, Bi., K. *buna-teį*; T. *bunda-teik*; R. *bunda-teį*; [D. *bunda-bunda*, opgezet; hierbij ook *bunak*; denkelijk Jav. *bundĕr*]: (*nii-ana*) *buna-teik*, (een kind), dat een dikken buik heeft, (vgl. *natafú*); *anii-ana-a buna-tei-n*, het kind krijgt een dikken buik, (alleen van kinderen gezegd).

Bunak, *iä-*, [vgl. (*buna*) 2], soort zeevisch, die zich bij de minste aanraking als een bol opblaast, (zie ook sub [*buna*] 1).

Bunga 1, Bo., K. idem; Ba., D., T. *bungga*; R. *buka*, [denkelijk uit het Mal. overgenomen, terwijl de vormen in de dial. naar analogie, als bijv. *bunga* 2, gevormd zijn], bloem, in den zin van sierbloem; (vgl. *bunak*); *osi bunga*, bloementuin.

Bunga 2, Ba., D., T. *bungga*; R. *buka*, [denkelijk stamverwant met *binga*], zich afscheiden, (vgl. *binga*, *fèë*, *nò*, *hèok*, *pasi*, *lasida*, *tada* 1): *kapa luma bunga*, sommige buffels hebben zich van de kudde

afgescheiden; *haï-a bunga*, het vuur scheidt zich af = er vliegen vonken van het vuur; *pelak-ala bunga*, de maïskorrels, welke gebraden worden, springen uit de pan. Wordt dikwijls met *pasi* verbonden: *kapa esa bunga-pasi ela nonò--n*, de buffel scheidt zich af van zijne makkers.

(**Buni** 1), *bubuni*, (in alle dial.), soort boom; *bubuni hedu*, (Ba., Bi., K. idem; D. *bubuni-melu*; On. *buni meru*; T. *buni*, of: *bubuni mali*), een soort met hard hout, waarvan de bladeren als geneesmiddel tegen ringworm gebruikt worden; *bubuni dò-lutu*, een soort met kleine bladeren, waarvan de bast soms gebruikt wordt in plaats van pinang, om met de sirih te kauwen.

(**Buni** 2), *bubuni*, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi., D., On. *buni*, [Tim. *hune(l)*, Kup. *buna*, Sumb. *wini*, *wuni*, Saw. *wuni*], de ringworm, soort huidziekte; *bubuni bafi*, een soort, waarbij etter te voorschijn komt; *bubuni naäk*, die den ringworm heeft.

Bupu, Bo., Bi., K. idem; Ba. T. *bumpu*, (D., On. *dumbu*), soort insect, ook op Koepang *bupu* genoemd; *huas-a bupu dède namate bii esa*, gisteren heeft een *bupu* een geit doodgestoken.

Busa, in alle dial., [vermoedelijk Tett. *busa*, Daj. Tag. enz. *pusa*, kat], hond, (vgl. *asu*); *busa mane*, (*ina*), rekel, (teef); *busa fuik*, wilde hond, ook, evenals het Maleische *andjing hutan*, voor: jakhals, vos, enz.

busa-dae, soort mol, Mal. *andjing tanah*.

busa-langa, ook: een soort knobbelgezwel aan de knie of beenen; *ana busa-langa*, hij heeft een dusdanig gezwel; (*hata-holi*) *ei-busa-langak*, iemand, die zulk een gezwel heeft.

busa-mata (*iä-*), soort zeevisch.

busa-noli, ook: een soort met doorns voorziene slingerplant.

busa-teik, ook: soort kruid met eetbaar blad, waarvan de bladeren bij zonsondergang slap gaan hangen.

busak, in: *ò busak*, bambu-duri, of de doorns daarvan.

kabubusak (*na-*), hondsch behandelen: *naka-bubusak sao-na*, hij behandelt zijne vrouw op hondsche wijze.

Busakuku, [vgl. *busa* en *kuük*?], soort slingerplant, waarvan de bladeren als groente gegeten worden.

Busalido, *busalidek*, [Kup. *buslèles*], soort donkergroen slangetje, (vgl. *menge*),

Busu 1, [vgl. *kobusuk*], met *heni*: wegspringen, (vgl. *nakaboku*): *busu heni pio-a*, de tol is weggesprongen; *busu heni isi-a*, de kogel is (uit den loop) gesprongen.

busuk, (ook T.), idem: *ò tutu tao-n lèë dè busuk heni-n neu fèëk*, hoe hebt gij er zoo op gebeukt, dat het zoo weggesprongen is? *busuk heni samane-na*, zijn levensgeest springt weg, verlaat hem, hij wordt bewusteloos; (vgl. *bukak*).

busu (*na-*), doen wegspringen: *nabusu heni ndeli-a mata-na*, hij heeft de steen uit den ring doen wegspringen.

Busu 2, Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem, [Jav. *wusu*, Mal. *busur*, enz.], kapas met den boog zuiveren.

bubusu, herhaaldelijk met den boog zuiveren, enz.; in het Term. meermalen = *busu*: *ana fifii kapas-a hu ana sanga bubusu*, zij pluist de kapas uit om ze met den boog te bewerken.

bubusuk, (D., On. *bubusut*), het zuiveren; de boog om kapas te zuiveren; *neä bubusuk*, eene mat, waarop de kapas met den boog bewerkt wordt.

(**Busu** 3), *kabubusuk* (*na-*), [bij *busu* 2?]

schransen, inproppen: *nakas-a au kalua sakola bòe ma au akabubusuk-á-n seli,* toen ik straks van school kwam, heb ik flink geschranst, (vgl. *naä*).

(**Buü** 1), *bubuü*, (Bi. *bubuku*, overigens gelijk Term.), ergens voor zorgen, onderhouden, opkweeken; (vgl. *nakaboboi*): *bubuü nii-ana*, een kind verzorgen; *ana bubuü sao ana-n*, hij onderhoudt zijn gezin; *bubuü nanaäk-ala*, de planten, welke voedsel opbrengen, verzorgen, aankweeken; *touk ndia bubuü-na osi-na manaä-hik*, die man onderhoudt zijn tuin mooi; *bòö bubuü ndia*, kweek dat niet aan, wen u niet aan zoo te handelen.

(**Buü** 2), *buük*, Ba., Bo., T. idem; K. *buü*; Bi., D., On., R. *buku*, [Tim. *buüf*, Kup. *buku*, Jav. *wuku*. Mal. enz. *buku*], knobbel, geleding; *lima-buük*, elleboog, elleboogsknobbel, (vgl. *siük*); *ei-buük*, enkel; *langa-buük*, knobbel aan den schedel aan beide zijden bij het oor; *lèdo-a neu langa-buü-t-ala*, de zon (komt, schijnt) op onze schedelknobbels, d. i. omstreeks tien of elf uur in den morgen; *uma-buük*, uitstekende punt, hoek van een huis, (vgl. *siük*); *ò buük*, bamboe-geleding, (vgl. *molak*); *pèlo heni tefu-a buü-na*, de geledingen van het suikerriet afsnijden; *mata-buük*, volgens sommigen: de meer uitstekende gedeelten, waarop de wenkbrauwen zich bevinden, volgens anderen: de wenkbrauwen, vgl. *mata bubuk*, [vgl. Sumb. *wuku mata*, idem].

buü (*na-*), een knobbel of knobbels, geledingen hebben.

(**Buü** 3), *buük*, de dial. als sub 1, [zeker eene overdrachtelijke beteekenis van *buük* 1], fout, schuld, verkeerdheid, (vgl. *salak*): *au hoü ò buü-m-ala*, ik neem nota van uwe verkeerdheden; *bei ta hapu hataholi ndia buü-n fa bòe*, de schuld van dien man is nog niet ontdekt; *buü-bòlok*, (lett. knobbels en holten) = verkeerdheden, misdrijven.

huta-buük, (Ba., Bo., T. idem; K. *huta-buü*; Bi., D., On. R. *huta-buku*), schuld, moeielijkheden, zie sub (*huta*).

buü (*na-*), verkeerd zijn: *nabuü nai ndia*, daar zit de fout.

Buük, de dial., uitgezonderd On. als sub (*buü*) 2 [daarbij behoorende?], in: *tao buük*, een lijkfeest vieren; (vgl. *tao fufua lunu neük*, (sub *neük*), *lukafifinak*, *bòbok-òe*).

D.

(**Da** 1), voor *dak* in samenstellingen: *ka-dá*, het sap, de gom van de *kak* (vijg); ook verbaal: *ana ka-dá-n*, zij bestrijken het met sap van de *kak*; *nanaka-dák*, bestreken, beplakt met voornoemd sap.

dak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *da*; D. *la*; On. *ra*, [Kup. *dala*, Tim. *na*, Tett. *ra*, *ran*, Oud-Jav. *rah*, Mal. *darah*, enz.], bloed; plantensap; *hataholi da-manek*, iemand van vorstelijken bloede; *naä dak*, als een kind zich bezeerd of gewond heeft, zoodat er bloed bij gestort is, dan moet aan den oom van moederszijde (*tòòk*), bij wijze van bloedprijs, iets geschonken worden, dat geschenk heet: *naä dak*; *busa-a bafa-na dak-dak mesan*, de bek van den hond is niets dan bloed, is geheel bebloed; *da-ták*, bloedeloos; *suüka*

da-na naapu, het sap van de broodvrucht is kleverig; *dak* ook te vertalen door: bebloed: *busa-a bafa-na dak*, de bek van den hond is bebloed; *ana si-ná au mata-pana-ng dak-ala*, hij krabt mij in het gezicht, zoodat het bebloed is, (vgl. *tetè*).

da (*ná-*), *a*. bloeden: *bisu a nadá*, de wond bloedt;

b. doen bloeden: *sè nadá anöö-ana-a*, wie heeft gemaakt, dat het kind bloedt?

madák: *ifo madák*, een schelpdier, dat rood als bloed ziet.

(**Da** 2), in: *nako-dá*, (voor D. wordt *nako-dá* opgegeven, overigens gelijk Termanu *nako* (resp. *naö-*)*dá*, [vgl. dial. *da*, *da-tua*, *deü-dá*, gierig?], = *nako*, in de beteekenis van: dief: *ala fepa lataik nako-dá-a*, zij vielen gezamenlijk den dief aan en sloegen hem.

(**Da** 3), *mada* (*la-*), (in alle dial., uitgezonderd D., T.), verspreid wonen, (vgl. *lamanggela*): *hataholi-la lamadá basa nusak-ala*, de menschen gaan, verspreid over de verschillende landschappen, wonen.

(**Daä**), vgl. *pii-daä*, (On. *dadaä*).

Daba, Java, Javaansch, (vgl. *dafa*).

Dadi, in alle dial., [Kup., Tett. idem; uit het Mal.? Tim. *djali* is stellig ontleend], ontstaan, geschieden, worden, geboren worden, gelukken; *dadi ao-n*, vanzelf ontstaan; ook: vanzelf worden: *ana dadi ao-n neu hata-ták*, hij wordt daardoor vanzelf arm; *dadi-aok* = *manadadi aok*, wat vanzelf ontstaat; *dadi bè*, hoe kan het geschieden, hoe is het mogelijk; *dadi bè dè sila bi*, hoe is het mogelijk, dat zij bang zijn! *bè dadi-ò neu*, hoe 't ook loopen mag, hoe 't ook zij; *dadi tao* = *dadi*: *ana dadi tao lèo tutuik ia bòe*, het geschiedt, gaat als in dit verhaal; *makaneni-ma bèngo-n neu dedeä bibia-anak esa fò hataholi dadi lahú*, als men haar aanleiding van eene geringe zaak tot twisten komt; *ndia nanäe-n dè dedeäk ndia dadi*, door zijn wil is deze zaak geschied; *dadi* (*neu*) *manek*, hij wordt vorst; *dadi batu*, tot steen worden; *ala dadi tola-nòk-ala sò*, zij zijn als broeders geworden; *ana dadi nasafafali*, hij (de gestorvene) wordt wedergeboren (als mensch); *sele dadi*, zie *sèle*; *bète hade-la dadi*, de gierst en de rijst gelukt; *ta dadi fa*, het lukt niet, gaat niet door; *au ta dadi fa*, het is met mij slecht afgeloopen, het gaat niet goed met mij. Ook z. v. a. dus: *dadi mate basa telu-s ala*, en dus waren zij alle drie omgekomen; *fò dadi*, zoodat, want.

dadadik, het ontstaan; v. d. geboorte: *lafada-s ala anii-ana-a dadadi-na*, zij deelden hun de geboorte van het kind mede; voorts: wat geboren is, geslacht, (vgl. *bobongik*): *dadadi busa sila*, zij zijn van het hondengeslacht, zij zijn afkomstig van een hond.

manadadik, wat ontstaat, enz.: *Mane-tua-lain adu dae-henak-a, nò basa manadadik ai-ain*, God heeft de aarde geschapen en al wat er op ontstaat; *ndia nae fò manadadik-ala dadi*, hij zegt, beveelt, dat wat gedijt, gedije; *manadadi tane*, wat uit modder ontstaan is; *manadadi-ták*, wat niet gelukt is, gebrekkig, ook: nutteloos; *aäfi manadadi-ták*, nuttelooze, ijdele gedachten; *nae hetu nanaäk ia muda-manadadi-aok*, hij meent, dat het eten maar gemakkelijk vanzelf ontstaat; *dedeä manadadik* (of: *manadadik* alleen), gebeurtenis: *a dè manadadik ia nème bè mai*, vanwaar geschiedt dit, hoe komt dit? *manadadi matua-ina*, belangrijke gebeurtenis.

kadadadik (*na-*), doen ontstaan, enz., (vgl. *adu* 2).

Dadu 1, (Mal. Port.), dobbelsteen.

Dadu 2, in alle dial., [Kup. idem, Tim. *fua-lalu*; van *dadu* 1?], geweerhagel.

Dae 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lae*; On. *rae*, [denkelijk = Tett. *rai*, Tim. *nain*, Saw. *rai*, aarde, Saw. *rae*, kampong, (Sumb. *paraing*, kampong) en verwant met Mak. *raya*, Bug. *urai*, Mal. Iloc. *daya*, (wijst de vorm in het Timor. op een nevenvorm met *n* gesloten, of is de *n* anorganisch of overblijfsel van een afgeleiden vorm, gelijk de *ng* in Sumb. *paraing* kan zijn? Op te merken is *rai*, zonder slotconsonant in het Tett.); evenwel zou het Rottineesche woord ook kunnen behooren bij Mal. *darat*, Bug. *darĕ*, Jav. *rat*, enz., waartoe denkelijk ook Kup. (*k*)*dale* behoort; mogelijk bestaat er tusschen al deze woorden verwantschap, waarbij dan nog als derde variëteit kunnen behooren: Bim. *rasa*, Mak. *parasangang*], grond, land, aarde: *òe-a nasapupu nème dae dale mai*, het water borrelt uit den grond op; *ana sesèdok ei-na neu dae-a*, hij schuifelt met de voeten over den grond; *dae batu*, (*isik*, *maisik*, *lasik*, enz.), steenachtige, (losse, vruchtbare, onvruchtbare, enz.) grond; *nasapa-dae*, zie *nasapa*; *esak-ò naäk ndia dae-nu isimina-n*, ieder leefde van de opbrengst van zijn grond (of: land); *dae dòk*, een afgelegen land; *dae Lòte*, Rotti; *dae aek*, bewoond land, (vgl. *nusak*); *baü dae*, aarde aandragen; *ana sau basa dae baü*, hij heeft veel aarde omgewerkt; *dae-ulek*; pottenbakkers-aarde; *ule dae*, aarden pot.

dae-bafak, *dae-a bafa-n*, de aarde, zie *bafak* 3.

dae-henak, de vaste wal, de aarde, zie *henak* 2.

dae-òe, land waar water is, land geschikt ter bebouwing; (Kup. Mal. *tanah ajĕr*).

daek, in samenstellingen: *hade daek*, rijst op droge gronden verbouwd, tegenover: *hade-òe*; *bii daek*, (Bo. idem; K. *dae*; R. *kedae*; Bi. *ngedae*; hoewel de vorm der beide laatste woorden niet duidelijk is, behoort het woord toch stellig bij *dae*, vgl. ook dial. *pela dae* = *pela-hik*) = *bii aek*, *bii-hik*, een „tot het land behoorende *bii*", d. i. bok, geit, tegenover: *bii lòpo*, schaap; *laö daek*, op den grond = te voet gaan; *manalaö-daek*, die te voet gaat, het voetvolk. (Zie ook sub *dae* 2).

madae-òek, of: *madae-òe-langak*, die (bouw)-grond bezit.

Dae 2, de dial. als sub 1, doch voor D. wordt *lae* opgegeven, [klaarblijkelijk oorspronkelijk één met *dae* 1; ook Kup. (*k*)*dale* heeft beide beteekenissen, vgl. ook Tett. *kraik*, onder, naast *rai*, grond, aarde], het benedendeel van iets, (in enkele uitdrukkingen); beneden, onder, (vgl. *huk*, *tai-daek*, ook *dalek*): *oli dae-n*, het benedengedeelte eener riviermonding; *lafa-n-ala dae-lain*, het beneden- en bovendeel van zijne slimoets, zijne geheele slimoets; *au inu ndè lamatuak-a nesi dae-na dei ma*, ik drink toch aan een lager deel der rivier dan waar mijnheer is; *nème lain lèo dae*, van boven naar beneden; *ò mème dae*, blijf gij beneden; *ana tuü boak esa dae mai*, hij wierp eene vrucht naar beneden; *nai dae ia*, hieronder; *nai paleta dae*, onder het bevel; *sao mulik sila-la luma ta hi lai sao uluk-a dae fa*, sommige bijvrouwen willen niet onder de eerste vrouw staan. Ook dikmaals in samenstellingen als: *bòke-dae*, naar beneden springen; *napòko-dae*, met een plof neervallen.

daek, in samenstellingen als: *taku-daek*, enz., gewoonlijk het tegenovergestelde van *laik* als: *difa-dò daek*, onderlip; *kalikè-daek*, onderbuik-band; *nggau-daek*,

met het hoofd naar beneden knikken. (Zie ook sub *dae* 1).

(**Dae** 3), *dadae*, [vgl. *dae* 1?] eene slimoet of sarong zwart verven, hetzij met zwarte verf, hetzij met modder: *ana dadae-ná pou-na dadi nggia-lida*, zij verft haar sarong zoo mooi zwart, dat ze blinkt als de vlerk van eene loeri.

(**Dae** 4), [vgl. Kup. *naslae*, leunen, steunen = Rott. *nasalai* en Tim. *lae-on*, (zich op iets steunen) = gelooven?], wordt ter versterking gevoegd achter *nahani*, wachten; *nè-nè*, zich stilhouden; *namahena*, *nasanenè*, verwachten, hopen; hetzelfde woord denkelijk ook in: *nasalilima-dae*, zie aldaar.

Daek, [vgl. *dae* 2?] in: *ama-ná* (of: *naama*) *daek*, de meer verwijderde bloedverwanten, zie *nak*: (vgl. *kène mòk-ala*); *tola-nò daek*, zie *tola-nòk*. Zie ook sub *dae* 1, 2.

Daeng, *daeng-a*, of *daeng-ò*, [de *ng* oorspronkelijk wel de genitief van het voornw. van den eersten pers., vgl. verder (*dae*) 4?], wordt gebezigd na *nae* enz. in den zin van: meenen: *au ae daeng nai uma*, (*mate sò-n*), ik meende, dacht, dat hij tehuis, (al dood), was; *touk-a nae daeng-ò beis-a sè ana mai suk*, de man meende, dat de kaaiman wel weer zou terugkomen; *ala lae daeng-ò kea*, zij dachten, dat het eene schildpad was.

daeng-a (*na-*), of: *daeng-ò* (*na-*), voor: *nae daeng-a* (*daeng-ò*), hij meent.

Daë-dòk, Ba., Bo. idem; T. *ndaë-dò*; K. *daë-dò*; Bi. *lake-dò*; R. *raï-dò*, (onzeker bij K., Bi., R. of *dò*, of *dò*); D., On. *ndaë*, [vgl. *ndaë-buü*, *ndake-buü*], betel, sirih, (*siri-boa*), zoowel de plant als het blad, (ook ter onderscheiding: *daë-dò-dòk*) en de vrucht, (vgl. *daë-dò kinik*, *daë-dò pepelak*, *kulu-ai*): *daë-dok*, ook: de sirihpruim: *dò daë-dòk esa kekeu-n*, zoolang als één sirihpruim duurt; *nakamò daë-dok*, eene sirihpruim in den mond houden; *daë-dò sesèk*, gekauwde sirihpruim; *daë-dò lòngek*, zie *lònge*; *daë-dò kapak*, zie *kapa* 1.

Dae-lòk, in: *dila dae-lòk*, de granaatappel, *dalima*, (naast *dilak*, soort wilde granaatappel), en *ninilu dae-lòk*, de *belimbing*, (naast *ninilu*, tamarinde), [Tim. bezigt: *lila kasel*, *kiu kasel*; Kup. voor *belimbing*: *hmake blai*, (*hmake*, tamarinde); *dae-lòk* moet dus z. v. a. „vreemd" beteekenen, *dae* wel = *dae* 1, en *lòk* voor *dòk*?]

Dafa, [oudere vorm voor *daba*, uit *djawa*, Javaansch = vreemd], in: *titimu dafa*, watermeloen; *manu dafa*, kalkoen.

Dafi, hardop droomen: *nè-nè tè ana dafi*, stil, hij droomt hardop; *lèödaek-a ò dafi lèo-hatak*, waarover hebt gij van nacht hardop gedroomd?

dadafi, voortdurend hardop droomen, ijlen als een zieke: *ana tai dadafi mane-ana-a*, zij ijlde (of: sprak in den droom) maar steeds over den vorstenzoon; *dadafi nitu*, ijlen (van een stervende).

manadafik, iemand, die hardop droomt.

(**Dafu** 1), *dafu-dafu*, in alle dial., [Tim. *lafu-lafu*, *rafu-rafu*, Kup. *dadahut*, vgl. ook (*dafu*) 2; hierbij ook *laü-laü*?], onverschillig. verkeerd, zoo maar; (vgl. *dodofak*, *hoka-hoka*, *hoka-haki*, *ndèlo-ndali*, *nggabo-nggabo*, *pidu-èdo*, *nakasasalak*, *sèbo--sèbo*, *tofa-tofa*): *ana tao dafu-dafu*, hij handelt onverschillig, achteloos, en daardoor: ongepast, verkeerd, (vgl. *sala*); *böö tunga dafu-dafu mò hataholi kokola-n*, volg maar niet zoo (onverschillig, zonder nader onderzoek) wat iemand zegt; *nai manek mata-n na böö kokolak dafu-*

dafu, voor een meerdere moet men niet zoo maar achteloos spreken, men moet op zijne woorden letten. In zinnen met eene ontkenning ook z. v. a.: zelden: *hataholi-anak-ala ta hapu singo-salak dafu-dafu*, geringe lieden hebben (niet zoo maar =) zelden onaangenaamheden (in dat opzicht); *ala ta lalelak hadak lò sila mesen-a dafu-dafu sò*, zelden zijn zij beleefd jegens hun onderwijzer, (vgl. *kikisak*).

dafuk, wat ondoordacht, verkeerd is, ijdel; *ò tao dafuk*, gij doet wat ondoordacht is, gij hebt het mis; *au afada dafuk asa*, ik verwijt hen alles, werp hen alles wat verkeerd is voor; *kokola dafuk*, ijdele, niets beteekenende praatjes.

(Dafu 2), *kadafuk*, Ba., Bo., T. idem, elders *kadafu*, [Tim. *maklafu*, *makrafu* oorspronkelijk bij (*dafu*) 1? Vgl. Fidji *dravu*, Jav. *awu*, *lĕbu* enz.? De slotmedeklinker in Kup. *dadahut* kan = Rott. *k* zijn], vuilnis, droge vuilnis, (vgl. *dadaï*, *huük*, *naü*, *manggenggèok*): *ana sa heni kadafuk-ala*, hij veegt de vuilnis weg. (Vgl. ook sub *huük*).

kadadafu (*na-*), vuilmaken, (vgl. *nakandu-ndunu*, *nanggenggèo*).

Dai 1, in alle dial., [Saw. *ḍai*, Bim. van Kòlo *kaḍai*, gelijk Bug. *dapi*, Mak. *rapi*, verwant met Jav. *rupit*, enz.? Of vgl. *sai* 1? Zie ook *dai* 2], bereiken, komen tot; voldoende, genoeg, (vgl. *losa*, *lulutek*, *nduku*, *nala* 2, *sai* 1, *sui*, *tòko* 2): *fò mae tuti ai lifun-ò ta dai fa-n ana*, zoodat, al bevestigt gij ook duizend stukken hout aan elkander, gij hem (den hemel) toch niet bereiken kunt; *malòe ò ao-ma fa, fò ela au dai ndunak-a*, maak u wat lager, buig u wat, dat ik bij den korf kan komen; *ana sanga-sanga dai dua-s*, zij was op het punt hen beiden te bereiken; *teu-na sanga-sanga dai telu-huluk-a lòe*, hij is op het punt den leeftijd van dertig jaar te bereiken; *pado-a dai kapa ndala*, de veepest (bereikt =) heerscht onder de buffels en paarden; *hedis-a dai-n ana*, de ziekte grijpt hem aan: *oe-a dai fò dua-s linu*, het water was voldoende, zoodat zij beiden konden drinken; *makaneni-ma ò hapu dai lena lèo-ndia sò*, als gij aldus meer dan genoeg verkregen hebt; *ana sue dai lena*, zijne liefde is meer dan genoeg = zeer groot; *emi malelak ana dai lena*, gij weet het uitstekend, (vgl. *seli*); *ala hai dai lèdo*, zij houden op terwijl er nog voldoende zon is, zij houden vroeg op; *sanga-n dai fai ma tunga-n dai lèdo*, zoek en volg het vroegtijdig! *ta dai fò muä makabète fa*, er is niet genoeg, dat gij er u zat aan kunt eten; *kakau-a ta dai ndia nò bei-n fa*, de rijst was niet voldoende voor haar en hare grootmoeder; *ami ta dai fa*, wij zijn niet voldoende, wij zijn te weinig in getal, (vgl. *langa* 2).

daik, in samenstellingen als: *iïla-daik*.

dai (*la-*) *ao*, elkander bereiken: *namosina sila ladai ao*, die kettingen reiken tot elkander.

kadaik (*na-*), *a.* voldoende doen zijn, v. d. bijvoegen, (vgl. *bali*, *pòpo*): *ana nakadaik kakau*, (*doik*, enz.), hij doet voldoende zijn, voegt rijst (geld, enz.) bij; *b.* voldoende worden, of geworden zijn, vervuld zijn: *makaneni-ma bei ta nakadaik ana*, zoolang het nog niet vervuld zal zijn; *fai-la lakadaik*, de dagen waren vervuld.

manadaik, voldoende: *nanaä nininu manadaik*, voldoende spijs en drank, (zie ook sub [*dai*] 2).

(**Dai** 2), *dai* (*na-*), Ba., Bo., K., D., T.,

On. idem, [bij *dai* 1?; Tett. v. Dilli heeft *dáëte*, vgl. Mal. *djangkit*], *hedis-a nadai*, besmettelijk zijn van eene ziekte; (vgl. *fudi*, *nahapa*).

madaik, of: *manadaik*, (*hedi-*), besmettelijke ziekte, (zie ook sub *dai* 1).

(**Dai** 3), *dai* (*na-*), in alle dial. [Tim. *nalai*, *narai*, idem; Tett. *rai*, indoen, bewaren; bij *dai* 1, dus eigenlijk: voldoende doen zijn of vgl. sub *haik* 1?], iets ergens indoen, opbergen, (vgl. *peda*): *kaäk-a nu-na nadai hade-ú neu-n*, zij deed zemelen in die (ketoepat) van den oudsten, zij vulde die met zemelen; *ala una bòlo anak esa fò ladai tali anak esa nesik ndia*, zij maken een gaatje om er een touwtje in te doen; *nadai basa buas sila lèo alukosu dale leu*, hij deed al die dingen in de tasch; *neu-na nadai-n neu ndia popòle-n dale*, de goed gevulde rijst bergt hij op in zijne *popòlek*. V. d. iets vullen, (vgl. *nahenu*): *ala ladai fifiluk--ala*, zij vulden de katoepat's; *nadai-ná soka-la lakabète pusu-pusu*, hij vult de zakken tot zij tot berstens toe gespannen zijn; *nadai-ná henuk pusu-pusu*, hij vult het geheel en al. (Zie ook sub *dai* 1).

nadaik, het vullen, enz., wat gevuld wordt met iets, waarin iets gedaan wordt: *uma nadai nanaäk*, gebouw, waarin levensvoorraad bewaard wordt.

(**Dai** 4), *dai* (*na-*), ook in de dial., [bij (*dai*) 2?] in: *nanoï nadai*, zie *nanoï*.

Daik, (Ba., Bo. idem; K., R. *dai*), soort vogel, welke de padi eet. (Zie ook sub *dai* 1).

Daï 1, Ba., Bo., K, T. idem; Bi., R. *dai*, [D., On. hebben *tai*, denkelijk is het Termanusche woord daarmede identiek, (evenals stellig het Saw. *dai*) en ook met Jav., Sund., Mak., Bug. *tapi*, Mal. *tampi*, of met een nevenvorm als in Sikk. *taping*, Kup. *tahing*, naast *tahis* = Mal. *tapis*; (in het Mal. van Koepang zegt men: *tapis bras*)], wannen: *ana daï hade*, *pelak*, enz., rijst, maïs, enz., recht op- en neerschuddende wannen om ze van het kaf te zuiveren, (vgl. *èko*, *lelè*, *aäka*).

daï (*na-*), bijv. in *ladaë-daek*, aarde wannen = met aarde, zand spelen, daarvan allerlei voorwerpen maken, zooals de kinderen plegen te doen; *manakolu-la ladaï--hadek-ala*, de oogsters wannen rijst met elkander.

madaï-daek, die met zand speelt: *mae nöö--ana madaï-daek au dè*, houdt gij mij voor een kwaden jongen?

(**Daï** 2), *dadaï*, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *dadaki*; On. *rai*, [Kup. *dakin*, Tim. *lahi*, *rahi*, Mal. *daki*, enz.], vuil op het lichaam, (vgl. *kadafuk*); *dodòle-dadaï--ták*, zie *dodòlek*.

Dakak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *daka*; On., ook wel D., *daka-daka*, [denkelijk een nevenvorm van het Mal. *djongkok*, vgl. ook *doka*, *dokak*], neerhurken: *ana dakak*, hij hurkt neder; *nangatúk dakak*, hij zit gehurkt, als bijv. bij het doen zijner behoeften.

(**Daki**), zie *dèko*.

Dala 1, in alle dial., [Kup. *sala*, Tim. *salat*, (van *sal*, met een werpnet visschen), Saw. *djala*, Mal. Jav. *djala*, uit het Sanskr.?] *a.* werpnet;

b. met een werpnet visschen, vischvangen: *ana dala iäk*, hij vangt visch met een werpnet; *manadala*, visscher.

dala (*na-*), als in: *manadala-la ladala-iäk*, de visschers visschen met elkander met netten.

Dala 2, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem): *ana dala fana-na neu*, hij werpt zich voorover met uitgespreide armen en

beenen; vgl. *natòno*; [bij *dala* 1, als een net?].

Dala 3, Ba. enz. idem; T. enz. *dara*, [Tim. *lál*, *rár*, Sumb. *padarang*, Mak., Bug. *padara*, Bul. enz. *rumarang*], roosteren: *dala iäk*, (*pa*), visch, (vleesch) roosteren; (vgl. *nakadedèlek*, *nuli*, *seï* 2, *sesena*); *dala haï*, zich bij het vuur roosten, warmen, als eene kraamvrouw, (vgl. *namanilu*, *namahana*).

dadalak, het roosteren; rooster; de plaats waar de kraamvrouw ligt om zich bij het vuur als 't ware te roosteren.

Dalak, Ba., Bo., T. idem, overigens *dala*, [Tim. *lalan*, *ranan*, Kup. *lalan*, Tett. *dalan*, weg, Mal. *djalan*, Jav. *dalan*, enz., Saw. *djara*, weg en rij], rij, (in de dial. ook: weg; in het Termanusch in die beteekenis niet gebruikelijk, althans niet in de gewone taal, vgl. *ènok*): *sèle basa-n neu dalak esa*, plant alles in eene rij; *ana sulak basa dalak dua so*, hij heeft twee regels geschreven.

kadadalak (*la*-), in rijen: *langatúk lakadadalak*, zij zitten in rijen naast elkander; (bij: staan, bezigt men: *nato-nato*, *lakapapaäk*, *lakatetepak*); *ita dua tangatúk takadadalak ha*, laten wij beiden naast elkander gaan zitten!

Dala-dae, of: *dale-dae*, (Ba. *dala-dai*; Bo. *dali-dae*; T., R. *dara-dae*; On. *dare-dae*; D. *dale-mbake*), de soelasi, (vgl. *ndakebuü*, *kukunèko*).

Dale 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lala*; On. *rala*, [Kup. *dale*, Tim. *nanaf*, Tett. *laran*; Mal. *dalam*, Jav. *dalĕm*, enz.], het binnenste van iets, binnen, in: *neu koäs-a bòe-ò ala sòngo hu nème dale-a mai-a udan-a kona*, ook aan de wolken offeren zij, omdat van uit haar binnenste de regen nederdaalt; *ana ta bòle nala nggusi dale fa*, hij kon het binnenste van de kruik niet bereiken; *nalai lèo longa-n dale neu*, hij vluchtte in zijn hok; *kapa-la lala lalae dale sò*, de buffels zijn al in den stal; *ala osi dale leu*, zij gingen in den tuin, zij gingen den tuin binnen; *ana nème bòlo-n dale mai*, hij kwam uit (het binnenste van) zijn hol; *ana nème nula dale mai*, hij komt uit het woud; *ana lèo nula dale neu*, hij gaat in het woud; *nai teuk esa dale-na*, in één jaar.

dalek, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *dale*; D. *lale*; On. *rale*), *a.* binnen, (als afzonderlijk woord, maar ook na andere woorden, zie de Sprk.); *nai* (*nème*, *nesik*) *dalek*, binnen; *nème dalek*, ook: van binnen uit; (*lèo*) *dalek neu*, naar binnen; *lèo dalek mu*, ga naar binnen; *nala dalek*, hij gaat, komt binnen, treedt in; (vgl. *dudi*); *ana sanga neu bongi neu dalek*, zij wilde daar binnen, (daarin) baren; *ala lèo lai uma esa dalek*, zij wonen in een huis; *ana nò-n lèo ndia uma-n dalek neu*, hij nam hem mede in zijn huis. Ook wel door „onder" weer te geven: *ana tuda neu ei-fanga-na dalek*, hij viel onder zijn klauw; *ana lòdo nala batu esa dalek*, (de aal) kroop onder een steen; (vgl. *dae*);

b. in samenstellingen: *bana lasi-dalek*, dieren, welke in het woud (wonen); *ei-dalek*, *lima-dalek*, zie *eik*, *limak*: *nai paü-dalek*, binnen de omheining; *uma-dalek*, een gedeelte van het huis, tegenover: *uma-deak*. (Zie ook sub *dale* 2).

kadalek (*na*-), naar binnen brengen; ook: naar binnen gaan, (met verzwijging van *ao-n*).

Dale 2, als afzonderlijk woord eigenlijk *dalek*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (resp. *dale*); D. *lale*; On. *rale*, [Kup. *dale*, oorspronkelijk natuurlijk één met

dale 1], het inwendige van een mensch, het hart, het gemoed: *fò ela lèo bè na nasafali dalek ndè-ndè-na*, opdat hij alle harten moge bekeeren; *dale-na loak-a*, zijn hart (= hij) is verruimd, getroost; *au dale-nga susa baük-a*, mijn hart heeft, (ik heb), veel verdriet; *tè ela dodò mala nai dale-m dale dei*, maar gij moet het eerst in uw hart overdenken; *nai(k) dale-na*, (hij dacht, sprak) bij zich-zelf; *dale malòle*, wiens hart goed is, goedhartig, vriendelijk, (vgl. *madalek*). Veelvuldig komt *dale* voor in bezittelijke samenstellingen, (zoowel met de waarde van een adjectief als van een substantief), waarvan wederom meermalen nieuwe woorden gevormd worden met de waarde van een verbum; zoo beteekent: *dale malòle*, (zie boven), ook: vriendelijkheid: *ala sipo-s ala nò dale malòle*, zij ontvingen hen met vriendelijkheid, vriendelijk; *dale masaleleuk*, wiens hart misselijk is, misselijk, ook: misselijkheid; *dale maluak*, afkeer, (vgl. *lua* 4); *dale beneda*, omtrent iemand iets denken, (naast: *dale-na neda-neda*, vgl. [*neda*]). Van *dale-loak*, getroost, maakt men: *dale-loloa*, iemand troosten, (vgl. *naloloa*): *fè au lelak fa dei fò au u aneta ò au sao ana-ng-ala fò au dale-loloa-s*, geef mij wat uitstel, opdat ik mijne vrouw en kinderen kan ontmoeten, om hen te troosten; *dale-hi*, begeeren, (vgl. *hi* 1).

dalek, (vgl. boven, ook bepaaldelijk met de slot-*k*), in: *dalek esa*, bijv. *basa-s dalek esa*, zij zijn allen één van zin, eendrachtig, vgl. *aäfik esa, hihik esa, halak esa, lakikisa*. (Zie ook sub *dale* 1).

dales, in: *ndolu ma dales, ndolu-dales*, zie *ndolu*.

dale (*na-*), een hart hebben: *bòö madale dua*, hebt niet twee harten, weest eensgezind; v. d. goed, goedertieren, minzaam zijn, (dikmaals in samenstelling): *naik dale-na nae hetuk-a inak-a nadale-malòle nò nii-ana-la*, hij dacht, dat de vrouw wel goed voor de kinderen zou zijn; *ela emi madale-susue bòe dei lèo emi ama-m nadale-susue-na*, gij moet barmhartig zijn gelijk uw vader.

dadale (*na-*), idem: *nadadale nò-n*, hij is minzaam, goed voor hem; *emi madadale ao(k)*, weest goed voor (of met) elkander!

madalek, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *madale*; D. *malala*; On. *marala*), een hart hebbend, goedertieren, barmhartig, mild, (vgl. *dale malòle, lenu-lenu, manganaük*): *hataholi madalek*, een goedertieren mensch; *ndia madalek nò*, hij is barmhartig jegens.

Dale 3, Ba., Bo., Bi., K., R., ook On. idem, [hoewel de vormen in D. en On., (vgl. ook hieronder *dale-sala*), afwijken, toch niet onwaarschijnlijk oorspronkelijk één met *dale* 1; dit verbale *dale* zou uit *dale-sala*, (vgl. de vormen sub *dale* 2) ontstaan kunnen zijn], op iemand gesteld zijn, zich met iemand bemoeien, (vgl. *hi*); iets begeeren, (vgl. *dale-sala*); *sè dale ò*, wie houdt van u, wie bemoeit zich met u; *sè dale ò lèo-hata-m*, wie begeert iets van u.

dale-sala, in alle dial., ook in D., On., [vgl. hierboven sub *dale*; denkelijk van *dale* 1 en *sala*, dus: wiens hart verkeerd is ten opzichte van; vgl. ook Saw. *ae dara*, gierig] = *dale*, begeeren, gierig zijn, (vgl. *dòko-dòe, hae-sanga*, [*dale*]-*hí, tai-boni, nakadidia, tène-tú, teteni-tatá*): *ana dale-sala hataholi bua-loä malòle-n*, hij begeert al wat een ander voor mooi's heeft; *manadale-salak*, die begeerig is; *hataholi manadale-sala doik-*

-ala, de geldgierige menschen; *ala dale-sala nusa deü-na nasala*, de zeer groote menigte herten wekt hunne begeerte op.
dale-salak, begeerlijkheid, gierigheid: *manea dale-salak-a*, behoed u voor de begeerlijkheid!

(**Dale** 4), *tadale* (*na-*), Ba., Bo., K., T., R. idem, [denkelijk bij *dale* 2], zich vroolijk over iets maken, zich zeer verheugen, (vgl. *namahòko*), luchthartig zijn: *ala ame manamafuk-a dedeä-kokola-n dè latadale*, zij spraken over hetgeen de dronken man had gezegd en maakten er zich vroolijk over; *muä-minu ma matadale*, eet, drink en wees vroolijk; *makaneni-ma hataholi natadale nala-n seli, na sè ana ta nafaduli nala ndia ve-ledi-n*, als men al te luchthartig is, draagt men geen zorg voor zijn werk; *hika natadale*, vroolijk = luid lachen, (vgl. *botik halana, hahák, kakaka, naoa, setelè*).
natadalek, vreugde: *sè natadalek-a lèo-ndiak bòe*, er zal evenzoo vreugde zijn.

Dale-dae = *dala-dae.*

Dale-sala, zie *dale* 3.

(**Dalu**), *daluk*, Ba., Bo. idem; Bi., K. *dalu*; R. *daru*, [een nevenvorm van *naluk*], = *naluk*; *dalu bè* = *nalu bè*; *dalu ia* = *nalu ia.*
madalu = *manalu*, (vgl. *donga-donga*, *namá* 10); *ai-a madalu*, het stuk hout is lang; *ai madalu esa*, een lang stuk hout.
madalu (*na-*) = *namanalu.*

Dama 1, in alle dial., [Mal. enz. *damar*; overgenomen?, Kup. heeft *dame*, teer, en: bepleisteren, bestrijken; Saw. *damà*, bestrijken bijv. met was, wat denkelijk hetzelfde woord is] *a.* damar, hars; ook = *banu dama*, een fakkel van hars, (vgl. *banuk*); *dède mapila dama-a*, steek de fakkel aan; *dama nggèok*, zwarte damar = teer; *b.* verbaal: *dama ofak*, een vaartuig teeren. V. d. in het algemeen: bestrijken met; ook ons: metselen: *dama uma*, een huis bepleisteren; *dama lates*, een graf metselen; *late nanadamak*, een gepleisterd of gemetseld graf.

Dama 2, in alle dial., uitgezonderd On., [nog in verband met *dama* 1, in de beteekenis van fakkel? Vgl. Jav. *dama*, voorts Saw. *delo*, met eene fakkel zoeken, (vgl. Bim. *ilo*, fakkel), *pedelo*, toonen; *heleo*, zien en *teleo*, helder; Samoa *ilo*, bespeuren, Tag. enz. *ilau*, licht; vgl. ook Tag. *aninau*], naar iets gaan zien, v. d. iemand bezoeken, (vgl. *leku*, waarmede het dikmaals verbonden wordt, *dodòngek, nakaneni, titino*): *ana nae neu dama sudik doi-n-ala*, hij wilde eens naar zijn geld gaan zien; *dè Bokai-la sanga leu dama sudi ofa kahituk sila*, en de lieden uit Bokai wilden naar die zeven schepen gaan zien (of: ze bezoeken); *neu dama ina ama-n*, hij gaat zijne ouders bezoeken.
dama-dama, herhaaldelijk bezoeken, enz.
dadama, idem, vooral in: *titino-dadama*, zie *titino.*
dadamak, idem: *sudi-sudi faik telu na meu dadamak au*, om de drie dagen moet gij naar mij komen zien.

Dama 3, [vgl. dial. *dama-dama, naladama*?] snel naar iets grijpen, snel iets nemen, (vgl. *hoï*): *ana foä dè dama-ná ue esa dè ana fepa-n*, hij stond op, nam een stuk rottan en sloeg hem; *ana dama-ná tii-langa-na dè laö*, hij nam snel zijn hoed en vertrok.

Dama 4, (Holl. Mal. dam), het damspel; *tao* (of: *nakaminak*) *dama*, dammen; *dama-anak*, damschijf.

(**Dame**), in: *dame-dò*, [voor het laatste gedeelte zie (*dò*) 2], eene verafgelegen plaats, ook: ver: *mamana*, (*nusa*) *dame-*

-*dò*, eene verre plaats, (ver land); vgl. (*dò*) 2.

Dami, mannennaam.

(**Dana**), in: *dana-òe*, zie *dano-òe*.

Danga, Bo,, Bi., K. idem; Ba., T., D., On. *dangga*; R. *daka*, [wel verwant met Jav. *langkah*, enz., vgl. D. *dangga*, span, alsook *hea*, *natanggeä*], zacht op de teenen loopen; ook: *ana danga seli-n*, hij stapt over hem heen, (oorspronkelijk dus wel: stappen), vgl. *natanggani*. Verder: jagen zonder honden te gebruiken, (vgl. *sopu*, *funi*, *pu*); (*tou*) *manadanga*, jager; *faik esa manadanga esa neu danga nème nula dale*, op zekeren dag ging een jager in het woud jagen; *danga lena*, (hierbij?), wat boven de *belis* aan de bloedverwanten eener vrouw betaald moet worden als de getrouwde man eene tweede vrouw neemt zonder toestemming der eerste, (waar hij dus „overgestapt" is?); *ana fè danga lena*, hij (neemt eene tweede vrouw en) geeft de *danga-lena*.

danga-danga, stil op de teenen loopend naderen, om een dier te vangen, (vgl. *mako-mako*, *nangaiïlik*, *nangaliliti*).

danga (*na-*) = *danga*; *ana neu nadanga bòe, tè fò ndia busa-ták*, hij ging op jacht zonder honden, omdat hij geen hond had.

Dangan, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T. *danggan*; R. *dakan*, [Kup. *dakang*, Tim. *lakan*, uit het Mal. *dagang*], handelen, handeldrijven, (vgl. *banaäsa*); *tou dangan*, of: (*tou*) *manadangan*, handelaar; *ofa dangan*, handelsvaartuig.

dadangak, het handelen, handel.

Dangu, in: *nèë dangu-eik*, een groot soort mier met lange pooten.

Dano 1, in alle dial. [Mal. enz. *danau*], meer, poel: *ma dano esa nai kak ndia ku-na*, en er was een meer aan den voet van dien vijgenboom.

Dano 2, in alle dial., uitgezonderd On., [bij 1 wegens de verdieping?], de kringen welke het aantal jaren van den groei aangeven op de hoorns der herten, boomstammen, enz., jaarring; *dano nò*, jaarring van een klapper; *dano kapa-susula*, jaarring op een buffelhoorn; ook: inbuiging, putje, bijv. in eene kalitji-vrucht.

nadanok, van jaarringen voorzien zijn, of met zulke inbuigingen of putjes zijn.

Dano-òe, in het Termanusch ook, ofschoon zeldzaam: *dana-òe*, ook samengetrokken: *danòe*, Ba., Bo., Bi., K. = Term.; D., T., On. *danda*; R. *danda-òe*, [vgl. Jav. *dandang*?], de reiger, (vgl. *sui-òe*).

Danòe = *dano-òe*.

Dape 1, de richting van iets volgen, (vgl. *tunga*): *ana dape ènok-a*, hij volgt de richting van den weg.

dape-dape, steeds de richting volgen: *laòk dape-dape bòö singok*, volg steeds de richting van den weg, wijk niet af; *ènok-a dape-dape*, de weg volgt steeds eene richting, is recht, (vgl. *ndòs*).

dadapek, het volgen van de richting; een toer bij het dansen (*lònge*).

(**Dape** 2), in: *dape-inak*, impotens, (vgl. *mate lòngek*).

Dasi, [Kup.(als subst.): taal, en even als Tim. *lasi* = Rott. *dedeäk*, zaak; vgl. *nggasi*; bevat wel een klanknabootsend element, als bijv. Mal. *tjitjit*], zingen van vogels, (vgl. *dau-dau kako*, *kio*, *nggasi*, *nggido*, *nggiso*, ook *eki*); dikwerf met *soda* verbonden: *manu-pui-la soda ma dasi* (*soda dasi*), de vogels zingen. Ook wel, (ofschoon minder gebruikelijk in het eigenlijke Termanusch): zeggen, verhalen, (vgl. *nafada*): *dasi lae lèë*, wat zeggen zij? (In deze beteekenis veelvuldig in gedichten).

dasik, (meer in dichtertaal gebruikelijk), gezang, (ook van menschen), gezegde, woord: *bòö tata au dasi-nga*, verwerp mijne woorden niet.

Dati, (uit Mal. *djati*), *ai dati*, *djati*-hout.

(**Dau**), in: *dau-dau*, gebezigd van het geluid van sommige vogels, snappen: *koa dau-dau sanga lèdo-a toda*, de *koa* snapt tegen zonsopgang. Ook dikmaals met *kio* verbonden: *fafai na manu-pui-la kio dau-dau*, in den vroegen ochtend kwinkeleeren de vogels.

dauk, het snappen, enz. Hierbij denkelijk (*dauk*) in: *mu-dauk*.

bedau = *dau-dau*, van een meervoudig subject: *hoü-má manu-ana-la tè ala kio bedau sanga longa*, grijp de kuikens, want zij piepen en zoeken het hok.

kadau (*na-*), in: *nakamú nakadau*, zie *nakamú*.

(**Daü** 1), *dadaü*, (Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *dadaku*), fijn hakken. fijn kappen, bijv. takken en twijgen van gevelde boomen tot brandhout, (vgl. *tati*): *dadaü mala-n ela lutuk-a dei*, hak het zoo, dat het geheel fijn is!

(**Daü** 2), *daü-daü-ana*, een weinig licht, zeer licht.

daük, Ba., Bo., T. idem; K. *daü*; D. *daut*, [vgl. Bim. *mapu*, lenig, vlug? Ook Rott. *manganaük*?], licht, niet zwaar; gemakkelijk, (vgl. *mudak*); lichtheid: *ai-a daük-(a)*, het hout is licht; *ai daük esa*, een licht stuk hout; *au daük dè ò köö au*, ik ben licht, zoodat gij mij dragen kunt; *beli-na daük-a*, de prijs is licht, het is goedkoop; *bela-daük*, wat zwaar en licht, moeielijk en gemakkelijk is, (of: zwaarte, enz.); v. d. moeielijk en gemakkelijk werk: *ami ela anak ia-la fò lanea neu ina nò amà bela-daü-n*, wij laten deze kinderen achter om te zorgen voor het zware en lichte werk van vader en moeder; *ana hapu daük*, hij heeft het, krijgt het gemakkelijk.

madaü (*na-*), *a*. licht worden, licht geworden zijn: *nameda ndia fufua-na namadaü nan seli*, hij voelde, dat zijn last zeer licht geworden was;

b. licht-maken: *au òke neu tuan fò sadi mamadaü au hata-nga fa dei*, ik verzoek mijnheer, dat hij mijne taak wat verlicht.

Dè 1, in alle dial., [vgl. Saw. *dje*], en, en toen, en daardoor, en daarom: *heni faik baü-bè bòe ma manadanga esa neu dè nita muèk-a*, na verloop van eenige dagen kwam een jager en zag de duif; *dè meti-a namatua dè ofak-a bonu dei*, en toen het hoog water was, toen werd het schip vlot; *napadeik babá au dè au ta ita ofak-a*, hij staat voor mij en ik kan het schip niet zien, (of: zoodat ik het schip niet zien kan); *ndala-a nalai mai dè mabafa-má dei*, het paard komt hierheen gerend (en) vang het dus op. Ook wel te vertalen door: dat, bijv. *ndia ndè adu, dè uma ndia dadi*, hij is de oorzaak, of: heeft gemaakt, dat het huis ontstaan is; zoo ook na: *hu hata, tao lèë*, waarom, *hu, hu ndia*, daarom, enz. Voor aan eene zinsnede = *a dè*: *dè ami mai mòke*, wij nu komen vragen. Ook achteraan: om verwondering te kennen te geven: *dadi bè dè*, hoe is het dan mogelijk; *nitu nai bè dè*, waar is het spook dan? Zie voorts de Sprk.

Dè 2, (Ba., Bo., Bi., K., R. idem), den coitus uitoefenen met iemand, van menschen gezegd, (vgl. *nahoa*).

dèk (*la-*), met elkander den coitus uitoefenen.

Dea 1, in alle dial., uitgezonderd On., D. *dea*, [denkelijk = Sumb. *kadjia*], rug van mensch en dier, (vgl. *muli-haïk*,

bebela-anak, nggoti-haïk, kèle, kikito-manuk); achterzijde, (vgl. *buik*): *ana lale lima-n-ala lèo dea leu*, hij houdt zijne handen op zijn rug; *manatunga dea-n-ala*, die den rug (van den vorst) volgen, gevolg; *dea-duik*, of: *dea-dui-mènge*, ruggegraat. V. d. achter: *musik mata boö musik dea*, ga voor, niet achter! *nai dea ia*, hierachter; *piü lima-na*, (*lelu*, enz.) *lèo dea neu*, met de handen naar achteren zwaaien, (omzien, enz.); *nesik dea*, ook = *fai nesik dea*, later, naderhand: *fò boö nesik dea*, (of: *fai nesik dea*) *ma huta-buük sila laë seluk ita ao-na*, opdat niet later die moeielijkheden onszelf treffen; *fai nesik dea tè sè au upu-ana-ng-ala hapu laä-n ana*, naderhand zullen mijne afstammelingen er van eten, (vgl. *makàbuik*).

dea-ina(*k*) = *dea*, ter onderscheiding als men bepaaldelijk den „rug" wil aanduiden, (vgl. *ao-inak* = *aok*): *ana ta nau laök fa, na ai fefepak-a nataba dea-ina-na*, als hij niet wilde gaan, dan kwam de stok op zijn rug neer.

deak, *a.* achter, (voorzetsel): *nai lelesu deak*, achter eene deur; *napadeik nesik ei-na deak*, hij stond achter zijne voeten; *ndè* (of *nai*) *alamali-a deak* of *dea-na*, achter de kast; *nai ai hu esa dea-na*, achter een boom;

b. in samenstelling: *lima-deak*, rug van de hand; *lipe deak* = *lipe dea*, (of: *lèo dea*) *neu*, naar achteren zien; *ana siü deak lima-na* = *ana siü lima-na lèo dea neu*, hij stoot met den elleboog achterwaarts; *fali deak*, achterwaarts terugkeeren = weder terugkeeren; *hedis-a fali deak*, de ziekte (welke verminderd was) is weder teruggekeerd. Overdrachtelijk: achteruit krabben, afvallig worden: *makataäk-a tao-s bòe ma ala fali deak*, als er dwang tegen hen uitgeoefend wordt, (of: als zij in verzoeking gebracht worden), vallen zij af; *laö deak*, achterbaks = in stilte, zonder verlof ergens heengaan, (vgl. *nggodi*): *tè laï baük-a hataholi laö deak leu lamanako*, maar meestal gaan de lieden er stil, zonder verlof heen, om te stelen; *ana sao deak sao-na*, hij huwt in stilte, buiten weten zijner (eerste) vrouw. Soms ook: *fai nesik deak* voor: *fai nesik dea*, enz. (Vgl. ook sub *dea* 2).

kadeak (*na-*), of: *kadedeak* (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; K. *nakadea*; D., On. *naädea*; R. *nadea*), achteruit gaan, — loopen: *makaneni-ma lakadedeak sò na mu talada mapadeik*, als zij (de beweegbare rotsen) zich achterwaarts bewegen, ga er dan tusschen staan; v. d. = *fali deak*, afvallen, ontrouw worden. (Zie ook sub *dea* 2).

sadea (*na-*), iemand den rug toekeeren: *kèko nasadea*, hij kruipt voort, iemand den rug toewendende; *pèlos nasadea*, zich omwenden; *laö nasadea*, heengaan, weggaan: *dè ina-lasik-a laö nasadea bòe ma ina-anak-a neu nanaä haï*, toen de oude vrouw heengegaan was, ging het meisje vuur aanmaken; *nasadea tataos-a*, hij keert het werk den rug toe = het werk is voltooid.

sadedea (*la-*) *aok*, elkander den rug toekeeren.

sadea (*na-*)-*la*, bijv. *laök nasadea-la*, hij gaat al maar den rug toewendende, (niet op andere wijze).

Dea 2, de buitenzijde van iets; *manasasi nai nggusi dea-na*, wat afliep aan de buitenzijde van de kruik; *nusa-dea*, het buitenland, de vreemde; *hataholi nusa-dea*, vreemdeling; *tasi-a dea*, de buitenzijde van de zee van het land af, de volle zee; *ofak-a*

laök tasi-a dea neu, het vaartuig gaat zeewaarts; *ofak-a nala dea sò*, het vaartuig is in 't ruime sop gekomen, is van land af uit het gezicht; overdrachtelijk: *suï-n-ala dea leu sò*, zijne rijkdommen hebben het ruime sop gekozen, hij is arm geworden. *Dea* in dien zin ook als verbum gebezigd: *ofak-a dea sò* = *nala dea sò*.

dea-dale, (eigenlijk: buiten en binnen), naar alle zijden: *ei-na napoda dea-dale*, door zijn been heeft hij steken in alle richtingen; *latababá dea-dale*, zij liggen in alle richtingen dwars over elkander, zij liggen schots en scheef dooreen; *lala dea lala dale*, zij hebben het zeer druk: *lakaminak lala dea lala dale*, zij spelen op allerlei wijze, hebben het zeer druk met spelen, (vgl. *faü-faü*).

deak, Ba., Bo., T. idem; overigens *deą*, [oorspronkelijk hetzelfde woord als *dea*, rug, vgl. Tim. *koti(f)*, achter, en: buiten; voorts Tett. *liür*, Kup. *likun*, buiten, met Ponos. Tag. enz. *likur*, *likud*], *a.* buiten, als zelfstandig woord, (voorafgegaan door voorzetsels of *nala*) of als voorzetsel: *nai*, (*nème*, *nesik*) *deak*, buiten; *nème deak*, ook: van buiten af; (*lèo*) *deak neu*, naar buiten: *böö deak mu*, ga niet naar buiten; *nala deak*, hij gaat, hij komt buiten, treedt uit; *nggi-na lesu nala deak sò*, de bloemtros is uitgekomen; *nala deak*, ook overdrachtelijk: ontkomen (aan een gevaar); *ana tada kapa-ana-a nai deak*, hij zondert den jongen buffel buiten (den stal) af; *ana nggali felas-a nème deak*, hij heeft het hakmes buiten laten liggen; *ana fa lèo deak neu*, het stroomt naar buiten; *ala kadak mamasok-a deak*, zij blijven buiten de kerk. *Deak* ook voor: *uma-deak*: *meni haï soik lèo deak mai*, breng vuur of licht uit de stookplaats hier naar de *uma-deak*; *b.* aan het slot van samenstellingen als: *uma-deak*, een gedeelte van het huis, tegenover *uma-dalek*; (buiten het huis, heet: *nai uma sodak*); *paä-deak*, wat buiten de omheining is, buiten de omheining, tegenover *paä-dalek*.

kadeak (*na-*), naar buiten brengen. (Zie ook sub *dea* 1).

ngadeak (*na-*), (Bo. idem; Bi., K. *nangadeą*; Ba., T. *nanggadeak*; R. *nakadeą*), = *pia-deak*, groote behoeften verrichten of gaan verrichten, eene meer nette uitdrukking dan *tei*, of *nangateik*, [moet oorspronkelijk „naar buiten gaan" beteekenen, vgl. Saw. *la tèle*, Sumb. *la-sambeli*, enz.].

Dea 3, Ba., Bo., K., D. idem, [stellig een bijzonder gebruik van *dea* 2], het veld, het land buiten, tegenover de hoofdplaatsen: *dua-s lamatine lème dea*, zij beiden maakten een tuin op het veld; *leu luü lai dea*, of: *ala hai lèo dea neu*, zij gaan naar het veld om daar gedurende den oogst tijdelijk te verblijven; *leödae ana nème dea mai*, 's avonds kwam hij van (het werk op) het veld terug; *uma-dea*, een huis op het veld, (tegenover: *uma-ingu*), om daar tijdelijk te verblijven of om er de dieren in te verzorgen; *nula-naü dea*, veld met gras en woud, wildernis, (of bij *dea* 2?)

(**Dea** 4), *dedea*, in alle dial., uitgezonderd D., [van *dea* 2? vgl. *deak* 1], *dedea tina*, een tuin met doornachtige takken omgeven, bij wijze van afsperring, (vgl. *paä* 2); v. d. *dedea ènok*, een weg versperren.

Deak 1, Bo., T. idem; K., R., On. *deą*, [vgl. *dedea*], eene omtuining in zee om visch in te vangen, visch-pagger, gewoonlijk van steen, doch men spreekt ook van: *dea batu*, tegenover *dea lidek*

= *sòlo*): *ala kota deak nai posi-na*, zij maken daar, waar het strand bij laag water droogloopt, zulk eene visch-pagger; *deak-a boä-na*, of: *dea-boäk*, zie *boäk*; *deak-a lima-na*, of: *dea-limak*, zie *limak*. (Zie ook sub *dea* 1 en 2).

Deak 2, een stuk bamboe om de grootte der mazen van een net te bepalen.

Deä, (Ba., Bo., K., T. idem; Bi., R. *dea*, vgl. ook hieronder *dedeäk*), beteekent eigenlijk: zeggen, spreken, (vgl. *nafada*), maar is als stamwoord alleen gebruikelijk in den zin van: mopperen, voor zich heen spreken, prevelen: *ò deä hata ndiä, ina-e*, wat moppert gij, moedertje.

deä-deä, aan het spreken zijn, gewoonlijk met *kola-kola* verbonden: *dè esa deä-deä kola-kola nò esa dedeä manadadik sila*, en de een sprak juist met den ander over hetgeen geschied was.

dedeäk, Ba., Bo., T. idem; K. *dedeä*; Bi., R. *dedea*; D., On. *dedeat*, [Tett. v. Dilli *dehan*, zeggen, hierbij denkelijk Kup. *natdèhe*, mededeelen, verhalen], wat gezegd wordt, gezegde, woord, taal, bericht; voorts: zaak, (Mal. *perkara*), enz.: *ana sipok ndia dedeä-na*, hij vindt goed wat hij gezegd heeft; *namanène tia-na dedeä-na bòe ma taok-a namahèle*, toen hij hoorde wat zijn makker zeide, deed hij alsof hij het geloofde; *ana kokolak dedeäk* (*dèëk*) *esa* (= *bafak esa*), hij sprak slechts één woord; *dedeä Lòte*, de Rottineesche taal; *dedeä kokoa-kikiok*, vleitaal; *ala leni fè ita dedeä malòle*, zij brengen ons goede tijding; *ana fè dedeäk lèo ndia nggi-lèo-n neu*, hij berichtte zijne bloedverwanten; *dedeä anin*, los gerucht, (vgl. *bebengak*); *dedeä peda-ana-na*, het slot, het laatste gedeelte van eene toespraak, enz.; *ala ladenu au mai fò tui emi dedeäk ia*, zij hebben mij hierheen gezonden om deze zaak mede te deelen; *bòö kokolak sòlo-sòlo nai dedeäk ia dalek*, spreek niet, meng u niet in deze zaak; *ladenu-n ana naketu fè-s ala sila dedeä-na*, zij bevalen hem hunne zaak (hun strijd) te beslechten; *dedeä* (*manadadik*), zaken, welke geschied zijn, wat geschied is: *ò mita basa dedeäk-ala sò ma ò taok-a ta bubuluk bai*, gij weet al wat geschied is en doet of gij het niet weet. *Dedeäk* wordt dikmaals met *kokolak* verbonden in den zin van: gezegde, enz.

dedeä (*na-*), eene zaak, proces, strijd of twist met iemand of onder elkander hebben, (vgl. *naleä*, *nahú*, *natuik*): *nadedeä nò au*, hij heeft eene zaak, een twist met mij; *dua-s ladedeä, dè esa sengi esa*, zij beiden hebben strijd met elkander en de een overwint den ander.

madedeäk, die eene zaak, een strijd heeft; ook: *hataholi madedeä nò au-ka* = *manamadedeä nò au-k-a*, de man, die een strijd met mij heeft.

Dède 1, in alle diäl., [vgl. ook *dède* 3], aansteken, in brand steken, verbranden, (vgl. *hotu*): *ana dède*, (of: *dède napila*) *haï-a*, (*banuk-a*, *pèle-a*), hij steekt het vuur, (de lamp, fakkel) aan; *dède uma*, een huis in brand steken; *dède kadafuk*, het vuil (dorre bladeren enz.) op een akker verbranden.

dedède, herhaaldelijk aansteken, enz.: ook bepaaldelijk = *dède kadafuk*: *namatina basa dè ana dedède*, nadat hij den tuin aangelegd had, brandde hij dien schoon.

dedèdek, het aansteken, enz.; ook: lamp, fakkel, (vgl. *banuk*): *ana dède nala dedèdek-a*, hij heeft de lamp aangestoken. (Zie ook sub *dède* 2).

Dède 2, D. *dedède*, overigens gelijk Term., [oorspronkelijk één met *dède* 1], een merk met een gloeiend ijzer inbranden;

dède ndala, een paard op deze wijze merken; *ndala nanadèdek*, een alzoo gemerkt paard, tegenover: *ndala nanadède-ták*, (vgl. *nanakèk*); v. d. merken in het algemeen: *dède ofak*, een vaartuig van een merk voorzien.

dedèdek, brandmerk, stempel, merkteeken in het algemeen; vgl. *kekèk*. (Zie ook sub *dède* 1).

Dède 3, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; [Kup. *dète*; eigenlijk „branden" en oorspronkelijk één met *dède* 1? hierbij ook Kup. *hòte*, aansteken en dit een variatie van Rott. *hotu*, Bim. *mudu*, enz.?], steken, van insecten, enz., (vgl. *pau* 2): *fani-a dède au*, de bij steekt mij.

dède-dède, herhaaldelijk steken, enz.: *boè--ma fani-la lapu dè ala dède-dède lala-n hata*, de bijen vlogen uit en staken hem hevig.

dède (*na-*), willen, pogen te steken: *fani-a sanga nadède*, de bij wil steken.

(**Dèë** 1), *dèë-dèë*, gewoonlijk in verbinding met *bòö*: *tou lasik-a bòö dèë-dèë kada uma dalek*, de oude man hoestte en kuchte maar steeds in huis.

kadedèëk (*na-*), [vgl. Bareë *mèke*, Bim. *mèhe*, hoesten], kuchen, (vgl. *bòö*): *au akadedèëk laï telu sò na èko mala-n ana*, als ik driemaal gekucht heb, moet gij hem omsingelen.

(**Dèë** 2), in samenstellingen = *dèëk*: *mata-dèë* = *mata-dèëk*; *pua-dèë*, zie *pua*.

dèëk, Ba., Bo., T. idem; K. *dèë*; Bi., D., On., R. *dèke*, [Tett. v. Dilli *dikin*, oog, knop van eene plant, vermoedelijk verwant met Sundan. *siki*, Jav. *wuku*, End. *mboko*, vrucht en pit], korrel, pit van eene vrucht; *hade-*, (*pela-*)-*dèëk*, rijst-(maïs-)-korrel(s); *isik dèëk esa*, één korrel bras; *aba-dèëk*, kapas-pitten; *ai-dèëk*, zaad van eene plant, (vgl. *bini*); *ai-dèë-ana*, een zaadje van eene plant; *mata-dèëk*, zie *mata*; *dèëk* ook gebezigd als hulptelwoord bij kleinere voorwerpen: *iäk dèëk esa*, één vischje; voorts: *dedeäk dèëk esa*, één woord; *dodò sala dèëk esa*, een woord verkeerd opvatten.

kadèëk = *madèëk*.

madèëk, pitten hebben: *ai-boak-a madèëk*, de vrucht bevat pitten; *ai boa madèëk*, eene vrucht met pitten; *suü madèëk*, soort broodvrucht.

Dei 1, in alle dial., [Tett. heeft *lai*, Kup. *lè*, mogelijk hetzelfde woord; vgl. ook (*dei*) 4], eens, ereis, eerst, even, toch: *ela dodò mala nai dale-m dale dei, batusalai ndòs dò ta*, gij moet eerst bij u-zelf overwegen of het waar is of niet; *mai ata tahani-s ala dei*, laten wij eens op hen wachten; *fò ela ndia lèo nème ndia faik esa dua fa dei*, opdat hij daar eens een dag of twee, drie bleef; *mahani dei*, wacht even; *ana nau fò lòö nisa ai-a dei*, hij wilde den boom toch omhakken; *kikisàk-a dei*, het is toch immers zeldzaam; *ò mata-m-ala dei fò lita*, uwe oogen toch kunnen zien. Kan door ons dikmaals slechts door een nadruk weergegeven worden; zie voorts de Sprk.

(**Dei** 2), *dei-dei*, Ba., Bi., K., T., On. idem; [D. heeft *li-li*, vgl. (*dei*) 4], regelrecht naar iets toekomen, (vgl. *anga-anga*, *oda--oda*, ook *nakandó*): *ana* (*laök*) *dei-dei mai sò*, hij komt hier regelrecht naar toe; *ana tui dei-dei*, hij vertelt zonder omwegen.

(**Dei** 3), *dei* (*na-*), Bo., Bi., K., T., R. idem, [Ba. heeft *mampadeik*, On. *mambarít*, vgl. (*dei*) 4], steil zijn: *lètek-a nadei*, de berg is steil.

madeik, steil: *lète madeik*, steile berg, (vgl. *kakalák*, *lilidok*).

(**Dei** 4), *napadei*, *a.* staan (in overdrachte-

lijken zin): *ani konas-a napadei*, de zuidenwind staat, is vast;

b. doen stil staan, tegenhouden, (vgl. *namanggè*): *nàko esa napadei nala nïi-ana-a*, een dief hield den knaap staande.

padedei (*na-*), (Bo., Bi., R. idem; K. *napadedei*; Ba. *nampadedei*; T. *nambadedeik*), doen staan, oprichten, (vgl. *lènek*): *napadedei-n neu uma-a puni-na*, hij deed hem staan op de nok van het huis; *napadedei di-a*, hij doet den paal (rechtop) staan; *napadedei uma*, een huis oprichten.

padeik (*na-*), Bo. idem; Bi. K., R. *napadei*; B. *nampadeik*; T. *nambadeik*, [D. heeft *nambalí*; On. *nambarí*; uit het gebruik in de dial. in verband met de beteekenis, blijkt met zekerheid, dat (*dei*) 2, 3 en 4, oorspronkelijk van één stamwoord zijn afgeleid; het is onzeker of er nog verband bestaat tusschen dat stamwoord en dat van het woord in D., On. (waarbij ook *di*, *lilí*, dial. *li-li*, Tett. *harík*, *harí*, *handí*, Kup. *dili*, Mal. *diri*, enz.), dan wel (hetzij *dei* 1 hierbij al of niet behoort) of *lai*, *dai* een meer oorspronkelijke vorm is, waarbij dan denkelijk ook behooren Saw. *lai*, weg, *kelae*, deur, Bim. *ntjai*, weg, Saw. *lai-dari*, een in de lengte uitgespannen touw, verder Bim. *lari*, recht uitstrekken, welke vermoedelijk in verband staan met Mal. *lari*, enz., vgl. ook (*deik*)], staan, stilstaan, staan blijven, (vgl. *lilí*, *ta-ta*, *dinak*, *dodònek*): *napadeik nalilí ào-n*, hij staat met een gestrekt lichaam; *napadeik natetu*, hij staat rechtop; *napadeik nasale ina-na*, zij staat tegenover hare moeder; *anà foä napadeik*, hij staat op, gaat staan; *kapa-a tei dè napadeik*, de buffel deed zijne behoefte en stond stil; *napadei-ci-lai-la*, of: *napadei lai*, bijv. in: *ana kokolak napadei-ci-lai-la*, hij staat even te praten, om op staanden voet te vertrekken, hij staat haastig te praten, (vgl. *nalale*).

(**Deik**), *dedeik*, Bo. idem; Bi. K., R. *dedei*, [behoort bij hetzelfde stamwoord als (*dei*) 4, blijkens Ba. *oda-matak*, (vgl. ook de dial.), dewijl *odà-odà* = *dei-dei* is, dus eigenlijk „wat rechtop loopt”; hierbij ook wel D. *lè*, On. *rè*, Saw. *tanga-rei*, (*-ràï*), ook Mal. *dahi*?], voorhoofd, (vgl. *sitak*).

Deï 1, Bo., K., R. idem; Bi. *deki*, [Kup. *liki*, Tett. *reï*, Sikk. *rii*, Sumb. van Laora *diki*], kussen, zoenen: *ala lalai soluk ama-n dè holu-lá-n dè àla deï-n ana*, zij snelden hun vader tegemoet, omhelsden en kusten hem.

dedeïk, het kussen, zoenen; kus.

deïk (*la*), *teu beuk na hataholi-la ladeïk-ala*, op Nieuwjaar kussen de menschen elkander.

Deï 2, (Bo., K. idem; Bi., D., T., On., R. *dei*; Ba. *defi*), laat het geschieden, (vgl. *ela* 2): *deï au u*, laat ik gaan; *deï au luä ò*, laat ik u op den rug dragen; *deï lamanène ndia dedeä-kokola-na*, laten zij aanhooren, wat hij te zeggen heeft, (of: zij moeten aanhooren, enz.). Vandaar ook gebezigd om het Futurum aan te duiden, (vgl. *sè*): *màkaboboi mala au, na deï au balas ò malòle-ma*, draag zorg voor mij dan zal ik uwe goedheid vergelden; zie voorts de Sprk.

Deka, (het Mal. *dĕkat*, thans in gewoon gebruik), nabij, (vgl. *ada-ada*, *baï-ànak*, *dite*, *fak*, *hama-hama*, *lunga-lunga*, *maë*, *mata* 2, *nakanea* 2, *palamatak*, *seti* 2, *tia* 1, *tu* 1, *nakatutuk*): *ita deka tò meti-a*, wij zijn dicht bij het strand; *ala lalamula ate-na deka nai hedu-òe-na*, zij onderzoeken de lever, (het hart van het dier) dicht bij de gal; *basa hataholi mana-*

deka sila-la lamanène, alle menschen, die er dichtbij zijn, hooren het.

Dèko, [vgl. *doka*], loopen op den rand van den voet, daardoor moeielijk gaan, kreupel zijn: *nii-ana-a dèko hu ai-a hina ei-na*, het kind loopt kreupel, dewijl een stuk hout zijn voet gewond heeft.

dèko-daki, of: *dèko* (*na*-)-*daki* (*na*-), kreupel zijn, in het algemeen: niet goed kunnen loopen, bijv. door eene wond aan den voet, (vgl. *doka*).

dèkok (*ei*-), die op den rand van den voet loopt.

Dela 1, naam van een landschap.

(**Dela** 2), in: *dela-mea* = *tema pilas*, soort roode stof, ook voor: rood laken.

sangadelak, in: *pila sangadelak*, helrood, (vgl. *dila-dila*, *nandela*).

Delas, Ba. idem; Bo. *delak*; Bi., K. *dela*; D. *lelas*; T., R. *deras*; On. *relas*, [Kup. *kdela*, Tim. *nenas*; Mal. *dĕdap*], de dĕdap, of schaduw-boom; soorten zijn: *dela-lè*, *dela-mina*, (*dĕdap minjak*), *dela-hedu*, (*dĕdap tjutjuk*); *daë-dò delas*, sirih dĕdap.

Dèle 1, in alle dial., [Mal. *djĕlai*, *handjĕlai*], soort gierst, dat vooral in Oost-Rotti een hoofdbestanddeel der voeding uitmaakt, (vgl. *bètek*); *pela-hi dèle-nggèok*, soort maïs, (*djagong Ròte*).

Dèle 2, Bi., K. idem; Ba. *dedèle*; T., On., R. *dère*, [Kup. en Bi., D. *dèle*, kloppen, Tett. *dère*, slaan, Saw. *dere*, trom; denkelijk verwant met Bug. *dede*, Mak. *rere*, kloppen, beuken en Jav. *dĕdĕg*, *dodog*, vgl. ook Rott. *lèle*], in: *dèle labu* = *pòde labu*, snel op de trom slaan, den roffel slaan, roffelen, (vgl. *liü labu*, *fepa*).

delek (*la*-): *ladèlek labu*, wij slaan te zamen den roffel.

Dèle 3, Ba. enz. idem; T., R. *dère*, [denkelijk hetzelfde woord als *dèle* 2, vgl. Jav. *drĕdĕg*, *drodog*, naast *dĕdĕg*, *dodog*], beven, sidderen, (vgl. *mangu*, *ndefa* 2, *nggèbe-nggèbe*, *tò-tò*): *ao-n* of *lima-ei-n-ala dèle*, hij beeft (van koude of vrees); v. d. ook: ergens voor beven, ergens voor bevreesd zijn: *bòso dèle*, wees daarvoor niet bevreesd; (vgl. *bi*).

manadèlek, (*hataholi*-), iemand, die steeds beeft, een zenuwachtig mensch.

(**Dèle** 4), *dèle-dèle*, of: *dèlek-dèle*, strak gespannen; *ala pi-lá labu-a dèle-dèle*, (*dèlek-dèle*), zij hebben de trom strak gespannen.

kadèle (*na*-), Ba., Bo., K. idem; T. *nakadère*; On. *naädère*; R. *nadère*, [vgl. *dèle* 3, trillen bij aanraking als iets dat gespannen is, of verwant met *nahèle*?], *a*, sterk gespannen, stevig aangehaald bij het binden, (vgl. *nahèle*, *nakapí*): *tali-a*, (*labu-a*) *nakadèle*, het touw, (de trom) is strak gespannen;

b. (en dan ook: *nakadedèle*), strak spannen: *ana lapa nakadedèle*, hij haalt de kain stevig tusschen de beenen door. Vandaar: zich uitrusten, zich gereed maken, (vgl. *nahèle*): *lakadèle tutuos*, (*musu*), zij maken zich gereed voor een werk, (den strijd).

makadèlek, stevig gespannen: *labu makadèlek*, eene stijf gespannen trom; *hataholi makadèlek*, iemand, die flink, vaardig in den strijd is.

(**Dèle** 5), [bij *dèle* 2?] *dèle-dèle*: *pela dèle-dèle*, de maïs is aan het knetteren, enz., vgl. *nakadedèlek*.

dedèlek: *hade*, (*pela*, enz.) *dedèlek*, rijst, (maïs enz.), bestemd om ongebolsterd geroosterd te worden, ongebolsterde, geroosterde rijst, maïs, enz. (vgl. *momòdok*).

kadedèlek (*na*-), knetteren en openbarsten van ongebolsterde rijstkorrels, enz. bij

het roosteren: *hade*, (*pela*) *nanasesenak--ala lakadedèlek*, (vgl. *nasapiti*); ook: *nakadedèlek hade*, (*pela*), hij roostert ongebolsterde rijst, (maïs); vgl. *dala* 3.

(**Dèlek**), [Tett. v. Dilli *dèlek*, blind], in: *pòke-dèlek*, zie *pòke*.

Deli, een soort klimplant met kleine ovale bladeren en blauwe, aan de kelk witte, bloemen, welke peulvormige vruchten draagt.

Dèlo 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *dèlo*; T., R. *dèro*; On. *dèro*, [Tim. *lèlo*, *rèno*, Tett. v. Dilli *derok*, Mal. *djĕruk*], algemeene naam der boomen en vruchten, welke tot de citroen-soorten behooren, (vgl. *mune*): *dèlo makèk*, djĕruk manis; *dèlo sina*, djĕruk Tjina.

(**Dèlo** 2) *kadedèlok* (*-na*) = *nakabebèlok*: *nakadedèlok ei-na*, hij slingert met het been.

Dèlok, in: *kue-dèlok*, zie *kue*.

Delu, in alle dial., [On. heeft *deu*, vgl. *belu*?], tikken, slaan, (vgl. *fepa*): *ina lasik-a hoï nala milak esa dè delu-n neu upu-na langa-na*, de oude vrouw nam eene fijne bamboe en tikte daarmede hare kleindochter op het hoofd.

delu-delu: *ana delu-delu nò mèko-a*, hij klopt herhaaldelijk op de gong, vgl. *dedelu*.

dedelu, herhaaldelijk tikken, v. d. kloppen; *dedelu lelesu-a*, op de deur kloppen, (vgl. *hona*); *dedelu mèko*, op eene gong kloppen, (slaan is: *liü*).

(**Dema**), *dema-dema*: *ala la dema-dema uma-a puni-na*, zij sprongen geheel en al zoo hoog als de nok van het huis.

demak, hoog, (in vergelijkingen, waarbij het de slot-*k* verliest; zelden of nooit alleen), hoogte; diep, diepte: *uma-a dema ndia*, het huis is zoo hoog; *ai esa-ò ta dema au bòe*, niet éen boom is zoo hoog als ik; *bei hata-na lalai kabaö--ana-hik, ta lèo naik-ia fò dema-na ana seli*, voorheen was de hemel zeer laag, niet als thans zeer hoog; *oe demak*, diep water; *ana kali-ná-n demak-a*, hij graaft diep; *ei manana-n-ala kikida-lá dema-na ana seli*, zijne voetstappen zijn zeer diep ingedrukt; *sudi ndala-a*, (*oe-a*) *dema-na*, de hoogte van het paard, (de diepte van het water) meten.

dema (*na-*), hoog of diep maken: *namatua nadema ao-na*, hij verhoogt zich-zelf; *nusak ndia ladedema ao-n-ala*, deze landschappen verheffen zich zeer, zijn zeer trotsch.

bekededemak, even hoog, even diep (zijn): *amadema dè ita bekededemak sò*, ik ben hoog (lang) geworden, daardoor zijn wij even hoog (lang).

madema, in alle dial., uitgezonderd On., [Saw. *merăma*, End. *răma*, Sikk. *lĕmang*, welke alle „diep" beteekenen], hoog, diep: *uma-a madema*, het huis is hoog; *uma madema esa*, een hoog huis; *lète madema-n-ala poi-na*, de toppen der hooge bergen; *nò madema-ina*, een zeer hooge klapper; *oe-a madema*, het water is diep; *oe madema*, diep water; *ofak-a lèo oe-a madema-na neu*, het vaartuig gaat naar het diepe van het water = naar het diepe water; *pinga madema*, diep bord; *ana kali-ná-n madema* = *ana kali-ná-n demak-a*.

madema (*na-*), hoog, diep worden of geworden zijn: *nade-na namadema losa lalai sò*, zijn naam is hoog tot in den hemel; *dè lalai namadema bòe ma ana laök natetu*, toen de hemel hoog geworden was, toen eerst kon hij rechtop loopen; *bana-la tatabu-lá tane-a namadema*, de modder is diep ingedrukt door het herhaaldelijk trappen der dieren.

namadedema (*na-*), hoog doen zijn; zeer hoog

(als bijwoord): *mamadedema nade-na,* wij verhoogen, verheffen zijn naam; *la namadedema-ò sè bei tena dae suk,* al vliegt gij ook nog zoo hoog, gij moet toch weder afdalen, (vgl. *nakafifitik, nakaitok*).

Dena, (Mal. Skr. *dĕnda*), boete, (vgl. *hutak*).

Dène 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lène*; On. *rène,* [Kup. (*k*)*dèngen,* Bim. *ringi*], de kapok en de kapok-boom; *lapu heni basa dène,* de kapok vliegt allemaal weg door den wind.

(**Dène** 2), *dène* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [bij Bi. *lène,* Tim. *lèlel, rène,* akker, rijstveld?] een tuin (enz.) aan anderen in bewerking geven tegen den kost als loon, (vgl. *seba*): *nadène osi neu hataholi,* of eenvoudig: *nadène*; *tina ndia ladène medan tè laï telu,* dezen tuin geven zij ongeveer driemaal in bewerking; ook: *nadène sisilo-na nai tou manadanga esa,* hij heeft zijn geweer aan een jager gegeven op voorwaarde van een aandeel in den buit.

kadènek (*tine-*), een tuin, die op deze wijze in bewerking gegeven wordt.

Denga, (Ba., D., T., On. *Dengga*; R. *Deka*), het landschap Dengka.

Dengak, (Bo. idem; K. *denga*), benamingen van twee houten (bij wijze van kapstokken) aan beide zijden van het huis, waarvan het eene dient om de rijstmand aan op te hangen, het andere bestemd is voor de lans, voor de touwen der paarden, enz.

(**Dènge**), *dènge-dènge,* onbewegelijk, zonder teeken van leven: *ana sungu dènge-dènge,* hij slaapt onbewegelijk, hij is vast in slaap, (vgl. *namanè*); *dènge-dènge fò bòò mahala,* houd u doodstil en geef geen geluid; *mate-n dènge-dènge,* hij is morsdood; *ana hika namate heni dènge-dènge,* hij lacht totdat hij als morsdood is, hij stikt van het lachen; *basa-n dènge-dènge,* het is geheel en al op, (vgl. *lao-lao*).

(**Denu**), *denu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *denu,* [Tim. *lelu, renu*], iemand zenden; bevelen, (vgl. *naona, padak*): *ala ladenu au mai fò tui emi dedeäk ia,* zij hebben mij hierheen gezonden om u dit mede te deelen; *ana nadenu-n lèo ndia dae-na neu,* hij zond hem naar zijn land; *hataholi ta esa bòe-n fò au adenu-n,* er is niemand om eene boodschap te laten doen; *nadenu-n ana kona,* hij beveelt hem naar beneden te komen; *ladenu-n ana naketu fè-s ala sila dedeä-na,* zij bevalen hem hun strijd te beslechten; *tè sadi madenu hènge lahèle bana sila-la,* maar laat zij die dieren goed vastbinden; *losa mae sila ladedenu bòe-ò, ta u fa,* al bevelen zij nog zoo zeer, ik ga niet.

kadedenuk (*na-*): *au akadedenuk sila dua-s lafitik bòe ma Taë-manu teta peli-na neu,* terwijl ik hen beval elkander te schoppen, viel T.m. op 't achterste.

(**Dèo**), *dedèo,* (in alle dial.), vlag, (vgl. *la sina*); *dedèo Olana,* de Hollandsche vlag; *dedèo aik,* vlaggestok.

dedèok, in: *ndala iko dedèok,* een paard met een staart, welke als eene vlag rechtop staat, (vgl. *natetu*).

Dèö, benaming van de grootste boete bij het spel: *au dèö ò sanahulu baïn-e,* ik moet u tien als boete betalen, vriend!

Dèse 1, in alle dial., [vgl. (*dèse*) 2, evenals Saw. *worena,* kanon, (groot geweer), hetzelfde is als *worena,* groot? Of Sumb. *kadisi,* ketel?], ton, vat.

(**Dèse** 2), *kadèse,* Ba., Bi., K. idem, [vgl. Bim. *dèse,* boog], groot, (vgl. *matua*): *bana-a,* (*uma-a*) *kadèse,* het dier, (het huis) is groot; *uma,* (*bana*) *kadèse esa,* een groot huis, (dier); *tatao kadèse,* een groot werk;

nò hala kadèse, met groote, d.i. luide stem, (vgl. *botik* 2); *bibi kadèse*, eene groote, hevige vrees.

(**Dèse** 3), *makadèse*, [wel bij Mal. *dĕsak*, *sĕsak*, vgl. *sèse*], benauwd zijn, vooral van de warmte, (vgl. *nakasèë*, *nafèo*): *ò makadèse dò ta, au makadèse-á-n nasala*, hebt gij het benauwd van de warmte of niet; ik heb 't erg benauwd warm; *au fepa-á-n makadèse*, ik sloeg hem, dat hij er benauwd van werd.

makadèsek, benauwdheid, benauwde warmte: *makadèsek ta ia makandòk*, zulk eene warmte is waarlijk nergens te vinden.

(**Desi**), [vgl. de dial.], *kadedesik* (*la-*), men zegt: *lakadedèsik tataos*, (*lalaök*, *nanaäk*), wanneer de een niet wil werken, (gaan, eten), tenzij de andere mededoet, (vgl. *lakabebenuk*).

Deta, D. *deta*, overigens gelijk Term. [Sumb. *dătal*, Saw. *ketăḍa*], indoopen, indippen, (vgl. *dòpe*), of beter nog: door indooping iets ergens aan- of opbrengen, bijv. *deta tinta*, eene pen in den inkt doopen, den inkt op de pen brengen; *ana deta adulala neu futus*, zij brengt door indooping de gele verfstof op de *futus*; *deta masik*, (de vingertoppen) in het zout dippen, het zout daaraan doen kleven; *ò muä, na deta sudik ana dei*, neem eerst wat op uwe vingers, als gij er van eten wilt; *ana hoï ape fò ana deta neu*, hij nam speeksel en deed het er op.

Deu 1, in alle dial., [Saw. *ḍeu*, denkelijk = On. *deu*, in beteekenis gelijk aan, (ook oorspronkelijk één met?), *delu*, tikken, vgl. voor de beteekenis Jav. *ṭiṭik*]: *deu haï*, vuurmaken, vuurslaan met den vuurslag: *ò deu-má haï fò manaä dei*, maak vuur met den vuurslag om (het hout) te doen branden!

dedeuk, het vuurslaan: ook = *dedeu-haï*, vuurslag, staal en vuursteen (*batu-aik*).

Deu 2, in alle dial., [een overdrachtelijk gebruik van *deu* 1?]: *au deu fè-n*, ik geef hem een standje, (vgl. *nahú*); *au deu neu mata-na*, ik heb 't hem in zijn gezicht gezegd.

Deü, Bo., K. idem; Ba. *defu*, [vgl. D. *hefu*; verwant met *lifun*, Mal. *ribu*, enz.?], veel, (alleen in vergelijkingen en met *bè*); hoeveelheid, (vgl. *baü*): *kapa-n-ala deü lena bii-n-ala*, zijne buffels zijn meer dan zijne geiten, hij heeft meer buffels dan geiten; *ana hapu deü lena besak ia*, hij kreeg meer dan nu; *ala fè-n nanaäk deü lena basa faik-a*, zij geven hem meer eten dan alle (= andere) dagen; *hataholi manatunga-n ana deü-na nasala*, de hoeveelheid, de menigte van hen, die hem volgde, was zeer groot.

deü ia, (*ndia*, *na*), zooveel: *au sanga adudulu doik deü ndia*, ik zal zooveel geld zoeken bijeen te brengen; *latane-n ana, ana hapu daë-dòk deü basa ndia nème bè mai*, zij vroegen hem, waar vandaan hij zóóveel sirih gekregen had; (vgl. *baü ia*, enz.).

deü-bè, *a.* hoeveel: *liü deü bè*, hoeveel slagen, hoe laat is het; *nduk manai lalai-la deü bè*, hoevele sterren zijn er aan den hemel;

b. hoeveel ook: *lòdo-nggèlek deü bè lème baï ana-na ndia*, (hoeveel ook =) eenige kikvorschen waren daar dichtbij; *sudi deü bè*, idem: *ala leni pua-nggik sudi deü bè*, zij brengen ettelijke trossen pinang mede; (vgl. *baü-bè*).

deü-deü: *tè fò hataholi deü-deü basa ndia*, maar er waren zoo vele menschen.

dedeü-na, (zonder aangehecht voornw. komt het woord niet voor) = *deü — na*: *nduk manai lalai-la dedeü-n-ala ndè sila*, zoo

groot is de hoeveelheid der sterren, welke aan den hemel staan; *tunga pa-kakau basa bè-bèk sila-la dedeü-na,* al naarmate van de hoeveelheid vleesch en rijst, welke aanwezig is.

bekededeük, ieder evenveel: *nai bòtok sila dalek bekededeük,* in elk der gaten moet evenveel wezen.

madeü (na-) = *namabaü,* veel worden, vermeerderen, zich vermenigvuldigen: *hata-holi-a namadeü,* het menschdom vermenigvuldigde zich; *nusa Denga-a nama-deü-nà-n nasala,* de bevolking van Dengka heeft zich sterk vermeerderd.

Di 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *li;* On. *ri,* [Kup. *di,* Tim. *ni,* Tett. *ri,* Bul. *arihi,* Bug. *aliri,* bij Mal. *diri,* enz.], paal, stijl, pilaar, (vgl. *dulik, hus, sae*): *uma di-hák,* (*-nèk*), een huis, waarvan de zolder op vier, (zes) stijlen rust; *di toäk,* de stijl waarop de nokbalk rust; *di-ai,* materialen voor het bouwen van een huis.

(**Di** 2), *didí,* in alle dial., D. ook *didí-lasi,* [vgl. Saw. *mokedjí;* ook (*di*) 3], soort krekel, (vgl. *tòko-tík*).

(**Di** 3), *bekedí,* zie *bekemè.*

kadí (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D. *naüdí;* R. *nadí,* [vgl. Tim. *eku-lí, euk-rí,* hinneken; ook (*di*) 2], het geluid *di* maken, hinneken van een paard: *ndala kalapaäs-ala tai lakadík-a,* de losloopende paarden hinnikten steeds. Ook: schreeuwen van varkens: *pòle bafi-a bafa-na, fò ana bòö nakadí,* bind den bek van het varken dicht, opdat het niet schreeuwe; (vgl. *eki*).

(**Dia**), *kadidia* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nadidia*), ergens zuinig op zijn, (vgl. *kila;* in kwade beteekenis: *naka-lulutu, mali, lima-manakukumuk;* ook: *dale-sala*): *nakadidia doik,* (*pela, hade*), hij is zuinig op geld, (maïs, rijst); *au akadidia ela hade ia-la tao neu bini,* ik heb deze rijst overgespaard om als zaad te gebruiken.

Diä, of: *dië,* Ba., Bo., K. idem; T. alleen *dië;* R. *lië;* Bi. *lika,* [vgl. Sikk. *lòka,* niet onwaarschijnlijk verwant met *poä,* zie aldaar], inschenken, uitgieten, (vgl. *dilok, dou, lilido, poli, suli, tetè, tiko;* ook *poä*): *au diä fè-ngemi tua matak fò minu,* ik zal u ongegist palmsap inschenken om te drinken; *ana dië mina mabò-menik neu ei-n-ala,* zij goot welriekende olie over zijne voeten.

diä (*la-*) of *dië* (*la-*), bijv. in *ladië-tuak:* *bòö fè-s ladië-tuak-ala,* laten zij elkander geen palmwijn inschenken!

Dië, zie *diä.*

Difa-dòk, Bo. idem; Ba. *difi-dòk;* T. *bifi-dòk;* R. *bifi-dò;* Bi., K. *bife-dò,* [het eerste gedeelte blijkbaar het woord, dat in het Maleisch *bibir,* (Bim. *wiwi,* Tag. *bibig,* enz.) luidt en de beteekenissen van „lip” of „mond” vertoont, vgl. *bifak;* het tweede: *dòk,* blad], lip, de lippen van mensch of dier; *difa-dò-luik,* (*-daek*), boven-, (onder)-lip. Ook: rand van een pot, enz.: *bòö hoü neu ulek-a difa-dò-na, tè tebi heni-n ana,* houd den pot niet bij den rand vast, anders brokkelt hij af, (vgl. *nabifa*); *sidi-a difa-dò-na,* rand van een kain, (vgl. *suük*).

(**Dïi**), *kadïi,* Ba., K., T. idem, [On. *ana-dik*i, End. *diki,* klein, vgl. Term. *nïi-ana;* verder D. *ana-hiki,* Tett. *kïik,* Saw. *iki* (*naiki*), Mao. *riki,* Samoa *nïi-nïi,* klein; ook: Jav. *dikik*], klein zijn of worden, (vgl. *ana* 2): *makahulu-na ita nusa-na matua tè tuü-n — ita nusa-na kadïi,* voorheen was ons land groot, maar sedert — is ons land klein geworden. Ook overdrachtelijk: *sè tao ma-*

tua ndia ao-na na mahani ana dadi kadiï-n, wie zichzelf verhoogt, zal gering (= vernederd) worden; *tao kadiï*, klein maken, vernederen.

kadiï-ana = (of: versterking van) *kadiï*.

kadiïk, of *kadiï-anak*, klein: *aniï-ana-a*, (*bana-a*, *ai-a*, *uma-a*) *kadiïk-(a)* of: *kadiï-anak-(a)*, het kind, (het dier, de boom, het huis) is klein; (sommigen bezigen hier ook: *kadiï*, *kadiï-ana*); *matua-kadiïk*, groot en klein; *niï-ana*, (*uma*) *kadiïk*, of: *kadiï-anak esa*, een klein kind, (huis). (In T. is *kadiï anak* ook = Term. *niï-ana*).

Dii-dòk, Ba., Bo. idem; K. *dii-dò*; T. *ndiï-dòk*; Bi. *liki-dò*; R. *ri-do*; D. *ndii* of = On. *ndiki*, [voor het eerste gedeelte vgl. *ndiïk*, oorspronkelijk: kant, in het algemeen? of is *deï* 1, Kup. *liki*, enz. (vgl. Jav. *pangarassan*), te vergelijken en de oorspronkelijke beteekenis: wang?; vgl. voorts *dò(k)*, blad], oor van mensch en dier; *diï-dò-bòlok*, oorgat; *diï-dò-pò-n dale*, de oorholte; *diï-dò-húk*, het gedeelte, waarmede het oor aan het hoofd bevestigd is; *diï-dò nggelak*, oorsmeer.

diï-dò (*na-*), ooren hebben.

Diki, toch, toch wel: *diki mai teu*, laat ons toch gaan; *diki kokolak fa dei*, zeg toch eens wat; *diki ò mahalu-ma*, geef toch antwoord; *diki nò kafá-na dei-ma*, doe het toch wat zachtjes; *emi mae lèo-bè au ta amanène dè diki emi nòdok mai ia dei-ma*, ik kan niet verstaan wat gij zegt, schuif toch wat hierheen; *lae*: *diki tasi ia*, zij zeiden: dit zal toch wel de zee zijn.

dikik, idem; *nae*: *dikik sè au atane-n*, zij zeide: ik zal haar toch eens vragen; *nae*: *dikik au ndeli-nga ndè ia*, zij zeide: dat is toch wel mijn ring, het kan niet anders dan mijn ring zijn.

Diku, Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem; D., R. *diü*, [vgl. Saw. *läku*, Bim. *piku*, Jav. *tĕkuk*], vouwen, opvouwen, (vgl. *dilu*): *diku neäk*, (*susulak*), eene mat, (een brief) opvouwen; *ana diku lima-na*, hij vouwt de handen, (vgl. *iïk*): *muli-haï-na diku neu dua*, haar rug was in tweeën gevouwen, zij was gekromd.

didiku, herhaaldelijk vouwen, enz.

Dila 1, Ba., K. idem; Bi. *dili*; Bo. T. R. *dile*, [vgl. dial. *dile*, *nadile*, verwant met. Jav., Mal. *giling*, draaien?]: *langa-na dila*, hij is geheel verward, zijn hoofd duizelt, (vgl. *mòpok aäfi-na*, *nakadòto* 2, *nalèo* 11, *mumú*, *nala* 2).

(**Dila** 2), *dila-dila* = *nangadila*: *haï-a dila-dila*, het vuur schittert; *langa-na dila-dila*, zijn hoofd is zoo kaal geschoren, dat het blinkt.

dilak (*langa-*), met een blinkend kaal geschoren hoofd.

ngadila (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba. *nanggadila*; T. *nanggadilak*; D. *naädila*; R. *nakadila*, [kan identiek zijn met Bicol. *dilap-dilap*, vgl. Tag. *kilap*, Jav. *gilap*; stellig ook wel verwant met *ndelas*, *pila*, *pilas*, mogelijk ongeveer als Bat. *hilap* tot Mal. *kilat*], blinken, schitteren, (vgl. *nasaä*): *lèdo-a*, (*ndeli-a*) *nangadila*, de zon, (ring) schittert.

mangadilak, schitterend, blinkend; *lèdo*, (*ndeli*) *mangadilak*, de schitterende zon, (ring).

Dilak, Bo., T. idem; K. *dila*; D., On. *dila*; Bi., R. *dila(a?)*; Ba. *dila-boik*, [Tim. *lilah*, *rinah*], soort wilde granaatappelboom; *dila dae-lòk*, de gewone granaatappel.

Dilo, Ba. enz. idem; T., R. *diro*, [vgl. *kòlo-kòlo*, benevens *dòlo-dòlo*, *pòlo-pòlo*, *tutulu*], bij kleine hoeveelheden, of met een dunnen straal uitstorten, (vgl. *poä*): *dilo oe*, (*tua*), water, (stroop) in kleine

hoeveelheden uitstorten; *inak-a da-dilo*, de vrouw heeft een weinig bloed gestort, is met bloed bezoedeld.

dilo-dòlo, *ladilo-dòlok* en *dòlo-dilo*, zie *dòlo*.

dilo-dilo, steeds bij kleine hoeveelheden of met een dunnen straal wegvloeien: *òe-a*, (*tua*) *fa dilo-dilo*, het water, (de stroop) *vloeit onophoudelijk weg, (vgl. titi).*

didilo, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *didiro*), voortdurend iets in kleine hoeveelheden of met een dunnen straal storten, laten wegloopen, vermorsen: *bòö didilo heni òe-a*, giet het water niet weg. Ook wel gebruikt van vaste stoffen, als suiker: *bòö didilo tua-a*, mors niet met de suiker, strooi ze niet weg, (vgl. *dodòlo*).

dilok, *a.* = *dilo*, v. d. *dilok fè au tua fa*, (stort mij =) schenk mij wat stroop in, (vgl. *diä*);

b. dilok esá, één droppel, (vgl. *titik*).

dilo (*na-*): *ana fepa nalá tia-na nadá-nadilo*, hij sloeg zijn makker tot zijn bloed vloeide.

Dilu, Ba., Bo., Bi., K., T. idem, [Saw. *lidu*, een boomblad tot een emmer vouwen, vgl. Kup. *bkilu*, krom; denkelijk verwant met Jav. *ngĕluk*, Mal. *luk*, *tĕluk*, Bug. *wĕlu*, *pĕlu*], ombuigen, (vgl. *fenu*, *helu*): *dilu kafa*, een koperdraad ombuigen; *dilu haik*, een lontarblad ombuigen, omvouwen tot een emmer, (On. bezigt hier *diku*); *dilu dolu*, iets tot een vischangel buigen.

dilu (*na-*) *pòe-langak*, (letterlijk: zich vouwen als een garnalen-kop), op het hoofd staan; *ladilu-doluk*, zij buigen, maken te zamen vischangels.

Dimòk, bout van een geslacht dier, (vgl. *saki-bòlok*); *bafi-dimòk*, varkensbout; *hataholi sesesu-dimò-ták*, een gevoelloos, of onbeschaamd mensch, vgl. sub *sesesuk*.

Dina, in alle dial., [misschien verwant met End. *täni*, Saw. *änji*, *pänji*, drukken, waarbij ook Saw. *medjáni*, Bim. *tani*, Bug. *tanè*, zwaar; Jav. *ènĕt*, *ĕnjĕt*, *ĕnjet*, *pĕnjet*, Daj. *henjek*; voorts Rott. *tuni*, *luni*, *nèe* 1], drukken op iets, neerdrukken, (vgl. *èse*, *napaluni*, *tuni*, *neë*, *neï*, *nakanète tède*): *dinu abas-a*, de kapas nederdrukken; *dina hade popòlek esa*, de rijst in eene *popòlek* neerdrukken; ook: indrukken, als de lading in een geweer. eene kurk op eene flesch, (vgl. *sèse*). Ook eene platte uitdrukking voor: eten, (vgl. *naä*).

didina, herhaaldelijk neerdrukken; *susudi nanadidinak*, eene maat, waarvan de inhoud goed ingedrukt is. Overdrachtelijk: stil wegnemen, ontfutselen, (vgl. *hoï*): *bòö mòke hataholi ndia mai tao fè ita*, *tè hataholi manadidinak ndia*, vraag dien persoon niet om bij ons te komen werken, want het is zijne gewoonte iets weg te nemen.

didinak, het drukken; ook plat = *nanaäk*, spijs.

Dinak, ook Ba., [vgl. D. *dindel*, On. *dinder*], beginnen te staan van kleine kinderen, (vgl. *dodònek*, *napadeik*).

Dinela, (Mal.Port. *djĕnela*, *djĕndela*), venster.

Dini 1, D. *lilindi*, [Mal. *dinding*], *a.* wand, omwanding, van *bebak*, (vgl. *papala*, *solosiu*);

b. verbaal: *dini uma*, een huis van een wand voorzien.

(**Dini** 2), *dinis*, Ba., D., On., R. idem; voor T. wordt *denis* opgegeven; Bo., Bi., K. *dini*, [Saw. (*ei-*) *peringi*, Mal. *dingin*, vgl. ook Bareë *rini*, dauw, Togian. *maringi*, vochtig; vgl. voorts *makalinik*], dauw, (vgl. *aüs*, *tui* 6); *dinis tutui-n*, de dauw maakt hem (of: het) vochtig.

dini-tui, *din-tui*, in alle dial., uitgezonderd D., (vgl. *natui*), iets aan den dauw blootstellen, in den dauw laten staan: *ana*

dini-tui sosonga-la, hij laat de (afgeplukte) jonge lontarbladeren in den dauw staan.

Dinitiu, of: *dintiu,* (in het Saw. zegt men: *djingitiu,* uit het Port.: *gentio*), heiden.

Dinitui, of: *dintui,* zie onder (*dini*) 2.

(**Dio** 1), *diok,* Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *dio*; D., On. *diot,* [Tim. *lèot, rèot*], ook wel: *didiok;* (K. *didio*), of: *didio-bètek,* benaming van een soort uitslag in het aangezicht, zoo geheeten naar de gelijkenis met gruis van gierstkorrels, (vgl. *bète-isi*). *Diok* ook benaming van een kinderspel, waarbij steentjes opgegooid worden.

didiok, Ba., T. idem; K. (ook D., On.) *didio*; Bo. *kadiok*; Bi. *kadio,* [Tim. *lèot, rèot,* vgl. Sang. *kadio,* klein], gruis van korrels, fijn gestampte korrels; *isi-,* (*bète*)-*-didiok,* gruis van bras, (gierst); ook: *isi-didio-n,* de heele bras-korrels zijn vermengd met gruis.

(**Dio** 2), *kadio-ana,* [staat wel in verband met *didiok*] = *kadïi-ana,* zeer klein zijn: *emi sè matua-a lena, na ela ana sama lèo kadio-ana-a,* wie uwer het grootste is, die moet als de minste (kleinste) zijn, (vgl. *ana* 2).

kadio-anak, zeer klein.

(**Diö**), *diö-diö,* (*tola-*), in iets blijven steken, in iets vast blijven zitten, waar het ingedrongen is: *dòpe-a tola diö-diö nai dae-a,* het mes is in den grond gedrongen en blijft daarin steken; *ana tè tè-a neu bafi-a dè ana tola diö-diö,* hij wierp met zijne lans naar een varken en deze bleef er in steken.

Dipok, (Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *dipo*), *a.* iets, als eene vrucht, op eene nerf gestoken, doen draaien, (vgl. *ule*): *dipok ine,* de *ine* doen draaien; *b.* draaien van iets, dat op bovengenoemde wijze in beweging gebracht is.

didipok, het doen draaien; ook: benaming van een kinderspeeltuig, eene met eene nerf doorstoken vrucht, welke men laat draaien.

dipo (*na-*)-*inek,* draaien als een *ine,* gezegd van iemand, die een slag op het hoofd gekregen heeft en daardoor staat te tollen. Overdrachtelijk: in rep en roer zijn, (vgl. *koba-kabo*).

Dite, = *nakadite*: *afu dite nai ei-na,* het stof kleeft aan zijn voet; v. d. *dite mata-n,* z. v. a. aan iemand verkleefd zijn, (vgl. *lili* 1): *ana dite esa mata-n ma ana bubui esa,* hij is verkleefd aan den eenen en is schuw voor, ontwijkt, den ander. *Dite mata-n* ook: dicht bij iemand komen of zijn, (vgl. *deka*): *ala ta bòle dite mata-na hu hatuholi tou-inak sila,* zij konden niet dichtbij hem komen wegens de groote menigte menschen.

didite, Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *dite*; Ba. *didita,* (R. volgens opgave: *dedeta*), [Tett. v. Dilli *ritan,* gom, *harít, haritan,* kleven; Bug. *lita,* gom, Sumb. *kadita,* kleverig, *karitak,* kleverig, gom, denkelijk verwant met Mal., enz. *gĕtah* en *gĕtih*], plantengom, vogellijm; *didite kapa-dek,* soort struikgewas, (vgl. ook de dial.).

kadite (*na-*), kleverig zijn, vastkleven, (vgl. *naaäpa, nahapa, nakatapa, nalolola*): *didite nakadite,* gom is kleverig; *tèke-a nakadite-ná au,* de gekko kleeft (hecht zich) aan mij vast.

kadiditek (*na-*), met gĕtah lijmen, dichtplakken: *nakadiditek haik,* een emmer met gĕtah dichtplakken. Ook in 't algemeen: doen kleven, vastplakken, (vgl. *tapa*): *ana hoï-ná kakau baï-anak fò nakadiditek neu bafa-pana-n-ala,* zij nam een

weinig gekookte rijst en plakte dat op hunne gezichten; *nakadiditek manu-pui*, vogels (doen kleven =) met vogellijm vangen.

makaditek, kleverig.

Diu 1, naam van een landschap.

(**Diu** 2), *diu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *naliu*; On. *nariu*, [vgl. *sòko-ndiu*; Kup. *diu*, Tim. *naniu*, Tett. *haris*, Mal. *dirus*, *djirus*, Jav. *dus*, enz.], baden, zoo wel: zich baden, (vgl. *loli* 1), als: een ander; zich-zelf of een ander begieten, (vgl. *tetè*): *ana bòke lèo dano dale neu nadiu òe*, hij sprong in het meer om zich te baden; (soms voor de duidelijkheid ook: *nadiu ao-n*); *nadiu nïï-ana-a*, zij baadt het kind; *lilo nana-nadiuk*, eene *habas*, welke (gebaad =) verguld is; *nadiu òe* = *nadiu*: *ana poä nadiu òe*, hij begiet zich badende, hij siramt zich; *au adiu basa òe-ai sò*, ik heb mij geheel gebaad, (vgl. sub *òe*); *ana sosonu nadiu au òe*, hij gooit met beide handen water over mij heen; *nadiu òe salanik*, doopen; *nadiu afu*, zich of een ander met asch baden = bestrooien, (vgl. *poka* 4, *nggali*, *sosonu*); *koa-la tao ladiu-n keka-boak*, de *koa*'s overschudden, bestrooien, hem met vruchten van de *keka*.

Dò 1, in alle dial., [vgl. Bim. *ro*, en, of; en: vraagwoord], of: *hataholi nala hedi-laus dò huta-buük na ela ata fali-fali-n ana dei*, iemand, die door rampen of moeielijkheden getroffen is, moeten wij zooveel mogelijk helpen; *mae ndia dedeä-kokola-n malòle dò makèk lèo-bè-ò*, al is zijne taal nog zoo mooi of aangenaam; *ndòs dò ta*, waar of niet; *dò ta*, ook: of anders; *dò bei*, of wel: *lèo tuda tua-a dò bei kak-a*, als hij valt uit een lontarpalm, of wel uit een vijgenboom. *Dò* wordt ook achteraan in eene zinsnede geplaatst om eene onzekerheid aan te duiden: *dè emi meu makanae lèo-hatak dò*, wat komt gij toch zien; *fò medak touk lifun lima dei dò*, want er waren ongeveer vijfduizend mannen; *fò lèo au afada emi-n bòe na sadik-ò. emi mamahèle dò*, want als ik het u zeide, zoudt gij het dan gelooven? *mae dò*, meent, denkt gij soms, is het waar?

(**Dò** 2), in: *dame-dò*, zie aldaar; (zie ook sub *dòk-a*).

dò-dò, *a.* eenigszins, een weinig ver; maar vooral gebruikt in den zin van:

b. eenigszins lang, na verloop van eenigen tijd, telkens na eenigen tijd: *dè* (*manu laluk-ala*) *latala lala dò-dò*, toen vochten de hanen een tijd lang; *dò-dò bòe ma touk-a natane-n ana*, na verloop van eenigen tijd vroeg hem de man, (enz.); *koponi-a nae Tora-Manu, dò-dò ma lae Tor-Manu*, de Compagnie sprak uit: Tora-Manu, na verloop van tijd zeide men: Tor-Manu; *dò-dò na bela nusak esa nalí*, telkens na verloop van eenigen tijd geeft een heerendienst geluid (wordt bevolen); *ta dò-dò-anak*, niet eenigszins lang = heel spoedig, terstond: *bòe-ma ta dò-dò-anak-a ma ana tuü*, en heel spoedig stortte het in; *ana tao ta dò-dò-anak fa*, hij doet het terstond.

dòk, Ba., Bo., T. idem, overigens *dò*, vgl. *dòk-a* in beide beteekenissen, [Tim. *lò*, *rò*, ver, lang, Tett. *kdok*, ver, Mal. *djauh*, Jav. *doh*], bijna alleen in vergelijkingen; met *bè* en als subst. met aangehecht vrnw., (waarbij dus de slot-k regelmatig verloren gaat), *a.* lang van afstand, ver, afstand, (vgl. *dame-dò*, *panala*): *dò bè*, hoe ver? hoe ver ook; *dò ndia*, zóó ver; *uma-a dò bè*, hoe ver is het huis? *dò tapa batu esa*, zoo ver als één steenworp, een steenworp ver; *dò-na baü*, de

afstand is groot; verder in: *dae-dòk*, *nusa-dòk*, een ver, afgelegen land: *ana lèo nusa-dòk esa neu*, hij gaat naar een afgelegen land;

b. lang van tijd, duur: *dò bè*, hoe lang? hoe lang ook; *bei dò bè bai fò au ò emi*, hoe lang zal ik nog bij u zijn? *ta dò bè*, (niet hoe lang ook =) niet zeer lang: *ta dò bè dè ana sota*, niet zeer lang daarna, kort daarop werd hij moede; *bei neu ta dò bè bòe-n*, hij is nog niet erg lang weg; *dò ulek esa namatasa*, zoolang als een pot (met rijst) noodig heeft om gaar te worden; *dè ala sao basa dò-na*, toen zij een tijd lang gehuwd waren; *dè lèo lò ina ama-n-ala dò masalak*, zij bleven geruimen tijd bij hunne ouders vertoeven. (Zie ook sub [*dò*] 4).

dòk-a, (zoo ook in de dial., respectievelijk *dò-ä*, D. en On. bezigen evenwel dikwijls: *dò*) = *dòk a* en *b*, (gebruikt in alle, behalve in de onder *dòk* genoemde gevallen): *dòk-a dò ta*, is het ver of niet? *ala loloë-n neu fèèk, dòk-ä nò-n ana*, zij hangen het op eene andere plaats, ver van hem vandaan; *au sanga lai-lai lèo dòk-a u*, ik wil terstond (ver weggaan =) eene verre reis gaan maken; *ana tunga bòe tè nesik dòk-a*, hij volgde ook, maar uit de verte; *dè bei lai dòk-a tè lamanène*, en toen zij nog in de verte waren, (reeds van verre), hoorden zij, enz. Voor: *uma-a* (enz.) *dòk-a*, (het huis, enz. is ver), zegt men dikmaals: *uma-a nai dòk-a*, en attributief steeds: *uma manai dòk-a*, een ver, afgelegen huis; *nala dòk-a*, zie *nala* 4.

Lae sè ta dòk-a tè tasi-a lu nala-s ala, zij meenden, dat het niet lang zou duren of de zee zou over hen heen stijgen; *ta dòk-a sò tè esa neu saë ofak*, niet lang daarna ging één scheep; *au ae kona dòk-a sò, te ta bòle fa*, ik had al lang naar beneden willen komen, maar ik kan niet; *au laö ela au uma-nga lèo nula dale mai dòk-a sò*, ik heb al lang geleden mijn huis verlaten om in het bosch te gaan; *au afi-á-n dòk-a sò*, ik heb er al lang overgedacht; *au ta mai titino ò dòk-a sò*, ik heb u in lang niet bezocht; *nala dòk-a*, vgl. *nala* 4; *uma* (enz.) *dòk*, een huis, enz. dat al lang bestaan heeft, een oud huis, (vgl. *palák*, *uluk*).

dodòk = *dòk*, in de beteekenis van: afstand, duur: *dodò-n-ala tenga dua*, de afstand is twee span.

dò (*na-*), ver doen zijn: *madò heni basa mangalauk-ala lème au-a*, doe ver zijn, verwijder al het kwade van mij! *ata sila ladò ao-n-ala sò*, die slaven hebben zich verwijderd.

dòk-a (*na-*), zich ver houden van: *madòk-a mème mangalauk-a mai*, houd u ver van het kwade!

madò (*na-*), *a.* ver worden, ver zijn: *besak ia nusak-ala mae tasi-tadak-ò ta lamadò sò*, tegenwoordig zijn de landen, al zijn zij door zeeën gescheiden, niet ver meer;

b. lang worden, lang duren, duren: *mae ala leu haï hata fò ndia nadenuk ndia, namadò baï-anak tutika, ala mai ma nae-s*, en als zij iets, wat zij bevolen had, gingen halen, zeide zij tot hen, zelfs indien het maar een oogenblikje duurde voor zij terugkwamen, enz., (vgl. *nala dòk-a*). Ook = *namanòso*, lang uitblijven: *hata tao kanak-a dè namadò baü basa ia*, wat scheelt het kind, dat het zoolang uitblijft?

(**Dò** 3), *dodò*, in alle dial., [vgl. *dou*?], denken, overdenken, overwegen; ook: meenen, (vgl. *afi*, *tai*): *tè ela dodò mala nai dale-m dale dei, batusalai hataholi*

ndia kokola-na ndòs dò ta, gij moet eerst bij u-zelf overwegen of hetgeen die persoon zegt, waar is of niet, (in die beteekenis dikmaals met *tai* verbonden); *ina-anak-a ina ama-n dodò ma ndia laö sò, na sè sila ana-na namahedi seluk*, de ouders van het meisje overwogen, dat als hij vertrokken was, hun kind weer ziek zou worden; *bòö dodò sala dèèk ia*, (denk niet verkeerd over dat woord =) vat dat woord niet verkeerd op; *nai bè ala dodò nitu-la lai ndia*, overal daar, waar zij meenen, dat zich duivels bevinden.

dodòk, het overwegen; *ò dodò-ma*, naar gij denkt: *ò dodò-ma au asa hapu buas sila-la lai sè-a*, bij wien kan ik, naar gij denkt, die goederen koopen?

(**Dò** 4), als het laatste lid eener samenstelling = *dòk*.

dòk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *dò*; D. *lò*; On. *rò*, [Tim. *nò*, *nòf*, Mal. *daun*, Jav. *ron*], blad, boomblad; als afzonderlijk woord gewoonlijk alleen gebruikt als er reeds sprake is van een boom, enz., bijv. (*delas ndia*) .... *mae ketu dò-n esa bòe-ò ta bòle*, (die *dĕdap*-boom) .... zelfs een blad er van kan (mag) men niet afbreken; anders: *ai-dò*, (Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *kai-dò*; D. *hau-lò*; On. *hau-rò*). Als laatste lid eener samenstelling staat gewoonlijk *dò*, (zonder *k*) als in: *ai-dò*, waar het woord geheel in de eigenlijke beteekenis voorkomt, als: *huni*, (*pao*, enz.) *-dò*, pisang-blad (blad van den mangga-boom, enz.); zoo ook in plantennamen, als: *lani-dò, lini-dò, nae-dò*; doch *dòk* in meer overdrachtelijke beteekenis als: *ai-dòk*, (geneesmiddel), *langa-dòk, difa-dòk*; doch ook: *aki-dòk, daë-dòk, sosonga-dòk*.

Dòk wordt ook gebezigd bij het tellen van haren: *ulu dòk esa*, één uitgevallen haar; verder als hulptelwoord met *henu*: *henu dòk esa*, één snoer koralen, Mal. van Koepang: *satu daun*, vgl. *langak*, [Kup. bezigt *lòlo*, (Tim. *nòno*), maar ook: *klanga lòl mesa*, één hoofdhaar; dewijl nu ook *langak* in het Rott. (zij het ook in een bepaald geval) gebruikt wordt, staat *dòk* hier wel, evenals boven, voor: *langa-dòk*, haar]. Zie ook sub (*dò*) 2.

dodòn, in: *mòdo-dodòn*, zie *momòdok*.

dò (*na-*), bladeren hebben, bladeren krijgen: *ai-a nadò sò*, de boom heeft al bladeren, (vgl. *napedu, nasadu*).

(**Dòk**), *kadodòk* (*na-*), [denkelijk eene klanknabootsing], schielijk opdrinken, (vgl. *ninu*): *huas-a au ma-nga maduk-a dè ala bei lò tua-a bòe ma au akadodòk heni-n*, gisteren was ik zeer dorstig en dewijl zij nog palmsap hadden, dronk ik het snel op; *lakadodòk basa-n*, zij hebben alles opgedronken.

Doa 1, in alle dial., [Kup. *deang*; een nevenvorm van Jav. *top*, Sund. *törab*, enz., vgl. ook Bug. *tĕrọ*, Sikk. *dĕro*? In elk geval bestaat er zekerlijk betrekking met *doa* 3, (*naä doak*, lett.: eten tot men eene oprisping krijgt) en v. d. ook met *doa* 4], eene oprisping hebben, een boer laten: *sè doa dè ndia mabòk ia*, wie heeft een boer gelaten, dat het zoo stinkt; *nai hataholi mata-n, na bòö doa*, laat geen boer in tegenwoordigheid van anderen.

Doa 2, [wel hetzelfde woord als *doa* 1]: *kapa-a doa*, de buffel voert het ingeslikte voedsel naar den bek terug om het te herkauwen; (vgl. *naale*).

Doa 3, in: *doa heni* = *doak*, van iets meer dan verzadigd zijn, ergens zat van zijn; *au doa heni-n*, ik heb er meer dan genoeg van.

doak, Ba., Bo., T. idem, overigens *doa*, [vgl. *doa* 1], van iets meer dan verzadigd zijn, (vgl. *nakabète*), wegens oververzadiging geen zin meer hebben in eten of drinken, (vgl. *nakaluluü*): *bòö bòe fè-n bai, tè ana doak sò*, geef hem niet steeds meer, hij heeft meer dan genoeg; *au doak nanaäk-ala sò*, ik heb meer dan genoeg, ben meer dan verzadigd van de spijzen; *laä linu doak dei dè langapèë ma lahutu kakau ndè ndia*, als zij zich zat gegeten en gedronken hebben, smeren en wrijven zij de rijst daar; *fò anïï-ana-la linu doak kakau-òek-a, na ana hoï nàla-n-ana fò poä neu kanak-ala langa-n-ala*, als de kinderen van het rijstewater gedronken hadden, tot zij niet meer konden, dan nam zij de rest en gooide dat over hunne hoofden uit.

Doa 4, in: *doa heni*, voor iets vergeefsche moeite doen, (vgl. *louk* 3, *bekai*): *hataholi dua puli touk ndia hedi-na tè ala doa heni-n*, twee menschen trachtten de ziekte van dien man te genezen, maar zij deden vergeefsche moeite; *Pada-a neu tuti Ndana tè doa heni-n ana*, Pada ging Ndana beöorlogen, doch zonder gunstigen uitslag.

doak, Ba., Bo., T. idem, overigens *doa*, [denkelijk oorspronkelijk één met *doa* 3, vgl. aldaar *doak*, dus oorspronkelijk: iets tot oververzadigings toe doen, tot men niet meer kan, waarbij zich licht het nevenbegrip ontwikkelt, dat het zonder uitwerking blijft], *a.* idem: *au doak kanak-a sò*, ik heb vergeefsche moeite met het kind gedaan, ik ben ten einde raad. Veelvuldig na andere verba: *ana sanga doak kapa-la*, hij zoekt overal te vergeefs naar de buffels; *au adu doak àsa*, te vergeefs heb ik getracht hen te verzoenen; *ai-a nèpek-a dè feä doak ana*, de boom zit zeer vast, zoodat het vergeefsche moeite zou zijn om dien uit te trekken, (zoodat hij bijna niet uit te trekken is); *nakandá doak*, en: *nakasama doak*, hij doet vergeefsche moeite om iets met elkaar in overeenstemming te brengen = hij verwondert zich, vgl. *nda* 3, *nakasama*;

b. = (en denkelijk elliptisch voor) *nakandá*, (of *nakasama*) *doak*, zich verwonderen: *au doak*, ik ben verbaasd, (vgl. *toä* 3).

(**Doa** 5), *doa-doa*, met opgeheven hoofd gaan: *ana laök doa-doa*, (vgl. *toa-toa*, *natetu*). Ook overdrachtelijk: *laök doa-doa mu*, *bòö bi*, ga met opgeheven hoofde heen = wees moedig, vrees niet.

dodoa, (Ba., Bo., K., T., R. idem), of *dodoak*, (D. *dodoa*, [vgl. *toa-toa*, ook de dial.], het hoofd opheffen en eenigszins achterwaarts buigen door den hals te strekken, (vgl. *botik*, *soü*); *dodoak fò au akanae hata ndè ò taku-dae-ma*, strek uw hals (hef uw hoofd op), opdat ik zie, wat aan uwe kin is; *ana kaï dodoak bïï-a*, hij heft den kop van de geit op (om te slachten); *kupa dodoa-má-n*, drink het leeg met eenigszins naar achter gebogen hoofd!

Dòde 1, in alle dial. [vgl. Mal. Jav. *lodeh?* of Tett. *dòdok*, (vgl. Mal. *lodoh*), *antjur?*], koken, bepaaldelijk: *kakau* (gekookte rijst, enz.) of *kakau-òek*, pap, (vgl. *nasu*, *nggèso*): *makaneni-ma ana dòde nala kakau-à na ndia mesak-ana naä kakau-a*, als zij de rijst gekookt had, at zij ze alleen op; *au helu ò dòde kada isik deëk esa*, ik had u bij het weggaan bevolen slechts één korrel bras te koken; *hoï isik fò dòde ela*, neem bras om (te koken en dan te laten staan) het eten vooraf klaar te maken; *dòde sèpek*, zie *sèpek*.

dodòdek, het koken; *hade dodòdek*, rijst om gekookt te worden = voor dagelijksch gebruik; *uma dodòdek*, plaats waar gekookt wordt, keuken; ook: *uma dòde-nasuk.*

manadòde, of: *manadòde-nasu*, die kookt, kok, kokkin.

dòde (*la-*), in *ladòde-daek*, met elkaar „aarde koken", gezegd van kinderen, die met aarde spelen, alsof zij eten koken.

Dòde 2, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, [oorspronkelijk wel een bijzonder gebruik van *dòde* 1, dus: voor iemand koken], gekookte rijst, (ook vleesch), ten geschenke geven, of dat zenden van wege de familie der bruid aan die van den bruidegom, als tegengave voor de *belis*: *ala dòde-n ana*, zij geven of zenden hem zulk een geschenk; *fai nandà bòe ma ala dòde leni-s lèo touk-a uma-na leu*, toen de tijd er voor was, werden de geschenken naar den man gebracht.

dodòdek, het geven, het zenden, wat op die wijze gegeven of gezonden wordt; *nòke dodòdek*, hij vraagt toezending, als teeken dat zijn huwelijksaanzoek aangenomen wordt.

Dòdo 1, Ba., Bo., K., D., T. idem, [vgl. *hòlo* 1, voorts Saw. *loro kòko*, Sumb. *rori*, Sikk. *rore*], den hals afsnijden, slachten, (vgl. *hala*, *hòlo* 1, *palu*, *pau*, *sosola*, *tali* 1): *ala dòdo sila biï maao-n esa*, zij slachten een van hunne vette geiten (schapen). Vandaar in het algemeen: vermoorden, dooden, (vgl. *nisa*, waarmede het meestal verbonden wordt): *ana dòdo nisa anï-ana-a*, zij doodde het kind; *ala dòdo lisa sila luma ma luma ala usi heni-s*, sommigen van hen doodden zij, anderen verjoegen zij.

dòdo (*la-*) *ao*, elkander dooden.

madòdok (of: *hataholi*, enz.) *madòdok*, moordenaar.

Dòdo 2, Mal. *dodol*, soort gebak.

(**Dòdo** 3), *dodòdo*, (Bo., Bi., K.. D. idem), alleen in: *kili* (*kikili*)-*dodòdo*, zie (*kili*) 2, [bij *dòdo* 1?].

(**Dòdo** 4), *kadodòdok* (*na-*) *hala-na*, zijne stem verheffen: *nòò-ano manakik-a bei namanène akadodòdok hala-nga bòe ma baï tou-ng nè-nè tutik*, zoodra het weenende kind mij mijne stem hoorde verheffen, was het terstond stil, (vgl. *botik* 1 en 2).

Dòe 1, [vgl. *dòko-dòe*], moeten, noodzakelijk zijn: *dòe fò au neï dei*, is het noodzakelijk, dat ik daar kom, ben ik verplicht daar te komen? *dòe fò au afada dei*, moet ik spreken? ook: heb ik er aanspraak, recht op om te spreken? (vgl. *ela-ela*, *totoäk*).

(**Dòe** 2), *kadòe* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; D., On. *naädòe*; R. *naòe*, [vgl. *nakahòe*, T. *nakòe*, ook Kup. *ngòe*, welke alle zeker in verband staan met *òe*, water], nat, vochtig zijn of worden, (vgl. *nakahòe*, *mamatak*, *makapetak*): *kada nggonggòlo peda-na nakadòe*, alleen de punt van zijn snavel was nat; *emi makadòe-má-n seli*, gij zijt doornat; *ò bua-loä-m lakadòe pa-òe*, uwe kleeren zijn nat van het vleeschnat; *nakadòe sisi-sisi*, klets-nat.

makadòek, nat; *sidi makadòek*, eene natte kain; ook wel = *nakadòe*: (*busa-a*) *nggonggòlo-n-ò ei-n-ò makadòek*, zoowel de bek als de pooten van den hond waren nat.

(**Dòek**), zie *anadòek.*

(**Dòë**), *dòë-dòë*, Ba., Bo., K., D. (T.?) idem, [vgl. *tòde*, Baä *dòte*], boven iets uitsteken, (vgl. *angu-angu*): *manu-a koa-n dòë-dòë*, de beide langste veeren uit den staart van den haan staan gebogen boven de andere uit.

dòëk, in: *lima-kuü-dòëk*, vgl. (*kuük*).

bedòë = *dòë-dòë* van een meervoudig subject; ook overdrachtelijk: *dua-s bedòë*, de een

wil even hoog zijn als de ander, zij willen voor elkaar niet onderdoen.

(**Dofa**), *dodofak*, (Ba. idem) = *totofak*, *tofa-tofa*, onverschillig, (vgl. *dafu-dafu*): *ana dodofak*, hij is onverschillig, bijv. in het spreken, hij praat er maar wat op los.

Dofu 1, Ba., Bi., T. idem; D. *dofu*, [vgl. *kofu*], steken met iets, bijv. met een puntig stuk hout, (vgl. *pau*): *ana dofu mènge esa nenik ai esa*, hij steekt naar eene slang met een (puntigen) stok.

dodofuk, het steken: *ai dodofuk*, een stok om mede te steken.

dofu (*na-*), steken van eene wond: *bisu-a nadofu*, (vgl. *nakabiti*, *nanòso*, *nahedi*).

manadofuk (*bisu-*), eene stekende wond.

(**Dofu** 2), *kadofu* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nadofu*), een kuil, enz. dichtmaken, vullen met aarde, enz., (vgl. *poä*): *ala tao balaka-a lèo bòlok dale-neu, dè lakadofu-n*, zij deden de kist in den kuil en maakten dien dicht; *busa-a nafakakali òe-a mata-na dè ninu, basa bòe ma baï Kunak-a nakadofu-n ana*, de hond krabbelde met zijne pooten de bron open en dronk, daarna maakte grootvader Kunak haar weder dicht.

(**Doi** 1), *doi-doi*, in alle dial., [vgl. *baladoik*, *haladoi*, voorts Saw. *hedui*, *herui*, lijden, leed; een nevenvorm van Sumb. *handuka*, Bim. *kaduha*, idem, vgl. Bim. *duha*, ziek, pijnlijk, of zie het volgende woord? Vgl. ook Bug. *doko*?], gewoonlijk verbonden met *dòso-dòso*: zwaar lijden, (vgl. *susa*).

doi-doi dòso-dòsok: *mamana doi-doi dòso-dòsok*, plaats waar zwaar geleden wordt = de hel; *ana tao fè-n ana hedi doi-doi dòso-dòsok*, hij doet hem allerlei martelingen ondergaan; althans in Keka ook: *doi-dòsok* = *doi-doi dòso-dòsok*.

(**Doi** 2), *ladoi* (*na-*), K., T. idem; Bo. *nangadoi*; D. *nanggadoi*; R. *nakadoi*; Ba. On. *doi*, [Tim. *loi*, *roi*, Saw. *dui*, een nevenvorm van Sumb. *duku*? wat misschien overeenkomt met Mal. *dukung*], iets aan een stok dragen, zoodat de last aan het eene einde van den stok op den rug afhangt, (vgl. *neni*): *naladoi dosa*; hij draagt op die wijze eene flesch met zuur. Ook (en dan ook Ba. idem): niet even zwaar zijn van lasten aan de beide uiteinden van een draagstok, (vgl. *labenu*): *buas-ala laladoi dè bè benu lena, na hoï heni nggèlok, fò ela ala bekebebenuk*, de te dragen goederen zijn niet even zwaar, neem dus van den zwaarderen last wat weg, opdat de lasten even zwaar worden. Ook van den persoon: *au aladoi-la dè baë-má seluk luma*, ik heb niet even zware lasten te dragen, neem wat van mij over! *touk-a naladoi ei-na neu bòlok esa, dè tepa-n ana*, doordat de man met zijn been in een kuil raakte, (had hij niet even zwaar te dragen) = verloor hij het evenwicht en brak zijn been.

Doik 1, (Holl. Mal. *duit*), geld; *doi pilas*, (*fulak*, *liti*), goud-, (zilver-, koper-)geld; *doi anak*, klein geld; *doi-n-ala bòe lamabaü*, zijn geld nam steeds toe, (vgl. *tali-doik*). Men pleegt *doik* ook voor de benamingen der verschillende geldstukken te plaatsen, bijv.: *ana pòpo seluk doik lopiá*, hij voegt er nog vier gulden bij; *doi-ták*, die geen geld heeft, die arm is, (vgl. *hata-ták*); *ami doi-ták-ala*, wij zijn arm.

madoik, die geld heeft; *ò madoik* = *ò manú doik*, gij hebt geld.

(**Doik** 2), *dodoik*, Ba., Bo., T. idem; K. *dodoi*; D., On. *dodoit*, [bij *doï*? Vgl. Tim. *suaf*, Kup. *sukan*, dakspar, naast

suak, suan = *ai susuak*, graver, hefboom], dakspar, onderscheiden in: *dodoi-inak*, (bovenaan); *dodoi sipo-sinik*; *dodoi ana-mák*, (bij de vier hoeken).

Doï, Ba., K., D., T., On., R. idem, [Tim. *loï, roï*, Sumb. *ruki*, Sikk. *dokit*, vgl. Rott. *foi*, denkelijk verwant met Mak. *suki*, Bug. *suke*, Saw. *huï*, (vgl. Mal. *sungkit*; alsook Mal. *ungkil, tjungkil*, Jav. *tjukil* en Kup. *sukin*), tusschen al welke woorden wel verband schijnt te bestaan, (vgl. *foki*); zie ook *doki*], uitpeuteren, iets met een stok, bij wijze van hefboom, oplichten; *doï nò*, eene kokosnoot stukje voor stukje uit den dop halen; *doï batu*, een steen met een stok of iets dergelijks uit den grond lospeuteren en oplichten, uitgraven; *ò mata-m-ala pòkek na sè au doï heni-s ala*, als uwe oogen blind zijn, zal ik ze uitpeuteren, uithalen; (vgl. *foi, nggue*).

Doka 1, in alle dial., [vgl. *dèko*, denkelijk oorspronkelijk één met (*doka*) 2, zie ook hieronder *dokak*], kreupel, mank zijn (door als gebrek te veel op de teenen te loopen of in het algemeen): *ana* (of: *ei-na*) *doka*, (vgl. *dèko, fia-eik, hòko-hòko, nanggeta-nggatik, sèke-sèke*); ook: op de teenen loopen uit vrije verkiezing: *tao lèë dè ò doka*, waarom loopt gij op uwe teenen? (vgl. *danga*).

dokak, *a.* of meer gewoon: *dokak-eik*, (Ba., Bo., T. idem; K., On., R. *doka-ei*; Bi., D. *ei-doka*), kreupel: *hataholi dokak* (*doka-eik*), een kreupel mensch;

b. Ba., T. idem; Bi., K., R. *doka*; On. *nafadoka*, [D. heeft *nafadaka*, vgl. *dakak*, oorspronkelijk behooren *doka, dokak* en *dakak* wel bij elkaar; vgl. ook Mal. *djengket*], op de teenen staan, bijv. om iets, wat hoog is, te kunnen bereiken.

doka (*na-*)*-la*: *ta dai fa-n dè nadoka-la*, hij kan er niet bij en staat daarom maar op de teenen.

(**Doka** 2), in: *doka-dale*(*k*), Ba., Bo., T., On. idem, (resp. *doka-dale*); K. *loka-dale*, [Sumb. *karòka*, Saw. *keräki*; wel verwant met Jav. *dékok, lékok, lékik*, vgl. ook *lokak*, zoo ook met *bengkok* enz.; zie voorts *dale* 1], de knieholte.

Dokák, (uit het Holl. Mal.), dukaat.

Dòke, in alle dial., [vgl. *ndòke*, denkelijk verwant met *doka*, enz.], ingebogen, (vgl. *kikida*), als de hoorns van een buffel, de schil van eene kokosnoot: *ai-a dòke ndè ia ma ana puku-doü ndè na*, het hout buigt hier in en daar is het krom getrokken; *kadela-a dòke*, de (zitting) van den stoel is ingebogen, ingedrukt, doorgezakt. Ook gezegd van een zak, welke half geleegd is, z. v. a.: ingekrompen, geslonken, (vgl. *kakafi*); ook gezegd van den buik: *tei-na dòke*, zijn buik is ingevallen.

dòke-dòke, geheel ineengekrompen, enz.: *tei-na dòke-dòke*.

dòkek (*pana-*), het (ingedrukte) bovengedeelte van den neus bij het voorhoofd.

bedòke = *dòke-dòke*, van een meervoudig subject: *sudi faik-a ami tei-m bedòke*, elken dag zijn onze buiken ingevallen = lijden wij honger.

kadodòke (*na-*), bijv. *nakadodòke tei-na*, hij maakt, dat zijn buik invalt, (om te laten zien, dat hij honger heeft); ook als samenstelling: *nakadòke-tei*: *akadòke-tei na na au ta abeï au tei-nga fa*, dewijl ik mijn buik laat invallen, kan ik het niet meer houden van den honger.

Doki 1, Bo., Bi., K., T., On., ook wel Ba., idem; D., ook wel Ba., *doï*, (ook R., naar opgave, *doi*), [vgl. Mal. enz. *ukir*, ook Saw. *buki*, schrijven, (vgl. Bug. *uki*); oorspronkelijk wel niet ver-

schillend van *doi*, uitpeuteren; vgl. Daj. *ungkir* nevens *ungkil* en *ukir*], uitbeitelen, insnijden, graveeren: *ala doki-lá haö-mamana ndia manaä-hík*, die kalkkoker is zeer mooi gegraveerd; *tunga nanadokik nai dòpe mamana-a*, volgens dat, wat in de scheede van het mes ingesneden was.

dokik = *doki*: *ana nita laö nasu ala-a bòe ma ana dokik-ná-n neu ndia dòpe-mamana-na*, hij zag eene stookplaats voor arak en sneed daarvan het beeld uit op de scheede van zijn mes; *dokik ndia nade-na*, hij snijdt zijn naam uit.

dokik (*la-*): *ndolu-la ladokik dulak-ala*, de bouwmeesters snijden te zamen de teekening in.

(**Doki** 2), *doki-doki*, op allerlei wijze: *ala huku-s doki-doki*, zij worden op allerlei wijze gestraft; *nafada doki-doki nò au, tè au ta ahahala*, hij zegt (verwijt) mij op allerlei wijze, maar ik zeg er geen woord op; *ala aäli doki-doki lò-n ana*, zij schelden hem uit voor al wat leelijk is; *ala peda-lá mei ndia lain nanaä nininuk doki-doki*, zij zetten op de tafel spijzen en dranken op allerlei wijze = allerlei spijzen en dranken.

doki-dokik, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., ook R. *doki-doki*, [vgl. *doki* 1, en voor de beteekenis Mal. *rupa-rupa*, enz.?], allerlei, (vgl. *sudi lèo-hatak*): *bua*, (*hedi, pepèko*, enz.) *doki-dokik-ala*, allerlei goederen, (ziekten, leugens, enz.); *ana neni fè touk-a ai-dèë doki-dokik-ala: pelak, bètek, hade*, enz., hij bracht voor den man allerlei zaden mede: van maïs, gierst, rijst, enz.; *ulak ndia bòle natudu doki-dokik-ala*, die (loop der) spieren kan allerlei dingen aanduiden.

doki-dae = *doki-doki*: *sosòngo-n doki-dae*, er komen allerlei offers bij te pas.

(**Doki** 3), *dodoki*, Ba., Bo., K., T., On. idem; D. *dodoï*; R. *dodoi* (of *dodoï*?), [Saw. *duki*, zeker oorspronkelijk één met *doï* en *doki* 1, vgl. Daj. *ungkir*, sterk aandringen], iets begeeren, verlangen, (vgl. *dòko-dòe*): *niï-ana-a dodoki hata dè ana ki*, wat wil het kind hebben, dat het huilt; *fè au bè, na au sipo-sipo mesan, au ta dodoki fa*, wat mij gegeven wordt, neem ik aan, ik begeer niets anders; *niïana-a dodoki nau pake manaä*, het kind begeert, zeurt om mooi gekleed te zijn.

(**Doki** 4), *dodoki*, de dial. als sub *doki* 3, (uitgezonderd On.), in: *dodoki-aäli*; D. ook *doï-ali*, [hetzelfde woord als sub 3? Of vgl. *aäli doki-doki* sub (*doki*) 2?], gelijk aan of versterking van *aäli*, iemand beleedigen, uitschelden; (afzonderlijk komt het woord in deze beteekenis niet in het Term. voor, vgl. echter de dial.).

Doki-dae, zie (*doki*) 2.

(**Dòko**), *dòko-dòko*, in alle dial. [Tett. *dòko* = Mal. *goyang*? Dus eigenlijk: bewegen als iets, dat afhangt? Vgl. Rott. *dòö* in *dòö-eük*; verder *nakanòko*], afhangen, neerhangen, opgehangen zijn, hangen; (vgl. *bano, fado, kani, lòbe-lòbe, lòë-lòë, lona, nggape-nggape, nggenggeü* 2, *pepè, pèle-pèle, pèlu, sae-sae, sape-sape, tai* 3): *boak-ala dòko-dòko* (*lai*) *ai-à ndana-n-ala*, de vruchten hangen aan de boomtakken, hangen af van de boomtakken; *nai ai ndia ndana-n esa fani bubuak tai dòko-dòko*, van een der takken van dien boom hing een bijenzwerm af; *bafi-à niki-n dòko-dòko*, de dikke wang van het varken hangt neer; *banuk-a dòko-dòko*, de lamp hangt, is opgehangen.

dodòko, doen afhangen, doen neerhangen: *nangatúk dodòko ei-n-ala*, met afhangende

beenen zitten; *dodòko puäk*, het net laten afhangen = uitwerpen.

dòkok, (in samenstellingen), afhangende: *ndala iko-dòkok*, een paard met afhangenden staart, (vgl. *lonak*).

bedòko = *dòko-dòko*, van een meervoudig subject.

manadodòkok, afhangend, hangend; *banu manadodòkok*, eene hangende lamp, eene hanglamp.

Dòko-dòe, R. *dòö-dòe*, overigens = Term., [het eerste deel is stellig *dòko*, vgl. het synonieme *tai-boni*; het tweede *dòe* 1, vgl. Bi. *dòe-dòe*, (ook Saw. *ketòe*, hangen)?], naar iets hangen = iets met alle geweld willen hebben, begeeren, eischen, (vgl. *dale-sale*, *dodoki* 3, *hona-hona*, *tai-boni*): *ana dòko-dòe hataholi hata malòle-n*, hij begeert dat, wat een ander voor mooiss heeft; *dè sè sipo baük-a, na mahani ala dòko-dòe-n ama baük-a bòe*, wie veel heeft ontvangen, van dien zal veel geëischt worden; *ana dòko-dòe bobongik ia sila basa-s da-na*, hij zal van dit geslacht hun aller bloed eischen.

Dola 1, in alle dial., uitgezonderd On., [On. *nola*, vgl. Saw. *dolo*, Mal. *lulung*, enz.]: *busa-a dola*, de hond jankt. Ook: schreeuwen van herten, loeien van koeien, enz., (vgl. *eki*); ook wel gebruikt van het schreeuwen van menschen, bijv. uit angst of vrees schreeuwen: *àna dola heni hala ina-na*, hij schreeuwt luidkeels.

(**Dola** 2), *dola-dola*, Ba., Bo., T., On. idem; Ba., D., R., ook T., *doa-doa*, [vgl. Saw. *mola*, recht, en: rechtdoor; (stellig een nevenvorm van Sikk. *molo*, recht, hetgeen wel stamverwant zal zijn met Kup. *lòlo*, recht; vgl. Rott. *lòlo*, *lolòdok*); alsook Kup. *dodoang*, rechtuit spreken]: *laök dola-dola*, regelrecht doorgaan, (tegenover *dei-dei*, regelrecht herwaarts komen); vgl. *nakandó*.

(**Dòle**), *dòlek* in: *pake-dòlek*, stokdoof.

dodòlek, Ba., Bo., ook wel T., idem; Bi., K., R. *dodòle*, [Tim. *lòle(f)*, *ròne*, Tett. *dòlen* en Saw. *dòle*, merg, zeker samenhangend met Tag. *tutuli*, Fidji *dule*, *tule*, oorsmeer, Mal. *tuli*, enz.], duidt in het algemeen iets als smeer aan, v. d. de hersenen, ter onderscheiding ook: *langa-dodòlek*; merg uit de beenderen, ook *dui-dodòlek*, (vgl. *mina*); *mata-dodòlek*, oogensmeer, het vuil uit de oogen; *nisi-dodòlek*, het vuil der tanden. Overdrachtelijk: *dodòle-n ta*, hij is arm; *dodòle-ták* = *hata-ták*, arm; *dodòle-dadaï-ták*, (vgl. *dadaï*), zeer arm.

dodòle (*na-*), hersens, merg hebben: ook: *ta nadodòle* = *dodòle-n ta*, hij is arm.

madodòlek, hersens, enz. hebbend. Overdrachtelijk ook: rijk; *au dodòle-ng ta, tè ò dei fò ò madodòlek*, ik heb niets, maar gij zijt rijk; *madodòle-dadaïk*, idem. Soms echter (tengevolge van een ellips?) *madodòlek* = arm: *hataholi hata-tá madodòlek-a nasalai dea-na neu mamasuïka*, de arme steunt op den rijke.

Doli, Ba., enz. idem; On., R. *dori*, [vgl. Kup. *suli*, *suri*, Saw. *tedòro*, alsook Rott. *sali*; ook beneden *dòlo*?], diarrhee, buikloop hebben; (vgl. *sali*).

Dòlo 1, Ba., Bo., K., D. (ook R.? vgl. *lò* 3), idem; T. *dòro*; On. *ndòro*, [vgl. Saw. *hedodo*, *hedodi*, afglijden, naast *hedori*, glad; verder Rott. *kolu*, *modi* enz., alsook Jav. *lorod*, *mlorod*?], afglijden, afsullen, afzakken, (vgl. *kokolu*, *kosik*, *sapikodi*, *podu*): *ana dòlo neme lain mai*, hij glijdt van de hoogte af; *ana laö-laö bòe ma dòlo heni lafa-na*, onder het loopen is zijne slimoet afgezakt. Ook: ontglippen van iets dat in de gesloten hand wordt gehouden. Ook: het uitstorten van drooge waren, als

rijst uit een zak met gaten, steenen uit een ouden muur, enz., (vgl. *poä*): *hade-la dòlo*, de rijst is uitgestort (uit een zak met gaten weggevloeid), of de korrels storten zich uit, glijden naar beneden, doordat men de rijst te lang op het veld laat staan; *dòlo heni pa-a sò*, het gedroogde vleesch is (afgegleden =) uit het verband geraakt, tot vezels geworden, bijv. doordat men het te lang heeft laten koken, (vgl. *nòe*).

dòlo-dilo, overal uitgestort, zich uitstorten, (vgl. *dilo*), gewoonlijk van drooge waren, als rijst, welke niet goed verpakt is; ook: *uma-a dòlo-dilo*, het huis is bouwvallig, hier en daar stort het in, brokkelt er iets van af, (vgl. *pòö*). Daarentegen:

dilo-dòlo, overal uitgestort van natte waren, bijv. water uit lekkende emmers.

dodòlo, uitstorten, vermorsen, als rijst, suiker, enz.; *dodòlo-didilo*, of: *didilo dodòlo*, idem, zoowel van natte als drooge waren, (vgl. *didilo*); overdr.: *ala didilo dodòlo suï bète-n-ala*, zij vermorsen, verkwisten, hunne rijkdommen.

dòlo-dòlok: *kau-òe dòlo-dòlok* = *kau-òe manadodòlok*, dunne pap; *pa òe dòlo-dòlok*, saus zonder vet.

dòlok (*la-*): *ladòlok hade-la lème lepeneu dalek*, zij storten samen rijst uit manden uit; *hade sila ladilo-ladòlok lala-n seli*, de rijst stort zich overal uit.

manadòlok (*pa-*), gedroogd vleesch, dat uit elkaar gevallen is; *kakau òe manadòlok* (of *manadodòlok*), ongebonden rijstwater, dunne pap; vgl. *nòe*, *òe-òek*. (Zie ook sub [*dòlo*] 2).

(**Dòlo** 2), *dòlo-dòlo*, Bo., Bi., K., D., (ook R.?), idem; T. *dòro-dòro*, [vgl. *dilo-dilo*, *kòlo-kòlo*, vgl. voorts *tutulu*]: *òe-a fa dòlo-dòlo*, aanhoudend stroomt het water met gedruisch; *bebengu-a nalí dòlo-dòlo*, de klok luidt zoo, dat zij ver hoorbaar is.

manadodòlok, dat, wat gedruisch veroorzaakt; *ani manadodòlok*, de ruischende wind; (zie ook sub *dòlo* 1).

(**Dòlo** 3), *dodòlo*, Ba., Bo., K., ook R.? idem; D. *dodòlo*; T. *dodòro*; On. *dodoro*, [wel bij *dòlo* 1], iets aanhoudend opscheppen en weer uitstorten, bijv. warm water, pap, enz., dat heet is, om het daardoor te verkoelen; lepelen. (Zie ook sub *dòlo* 1).

Dolu 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; [Saw. *dulu*, idem, en ook: afhangen, *pedulu*, iets aan een touw neerlaten, Sumb. *dulung* en *dulur*, neerlaten; vgl. Jav. *ulung* en *ulur*], water putten, waarbij de schepper aan een touw bevestigd is en door middel van een hefboom in den put wordt neergelaten, (vgl. *ndui*); ook: aflaten, neerlaten aan een touw; *ala dolu-n nakahuluk lèo òe-mata neu*, zij lieten hem het eerst in de bron af.

òe-dolu, (de dial. als boven, uitgezonderd Bi. *òe-dodolu*), *a.* putwater;

b. put: *ala poä ketu òe-dolu-a*, zij dempen den put; *ana tuda lèo òe-dolu dale neu*, zij viel in den put.

dodoluk, het putten; *hai dodoluk*, emmer om water te putten. (Zie ook sub *dolu* 2).

Dolu 2, in alle dial., [Sumb. *dulung*, oorspronkelijk als sub 1], *a.* hengelen, met den hengel visschen, (vgl. *fiti* 2): *dolu iäk*, visschen vangen met den hengel; *manadolu*, hengelaar; *tali dolu*, hengelsnoer;

b. en dan ook: *dolu-isik*, het hengeltuig, de vischhoek, (vgl. *fifitik*, *nalik*): *dilu dolu*, iets tot een vischhoek vormen.

dolu-dolu, herhaaldelijk hengelen, enz.

dodoluk, het hengelen; *ofa dodoluk*, een visschersvaartuig. (Zie ook sub *dolu* 1).

doluk (*la-*): *ladoluk lème lè dale*, zij hengelden te zamen in de rivier.

Doma 1, *doma di*, gaten van palen, welke lager dan andere staan, bijvullen met aarde of steenen, den grond ophoogen, opdat zij even hoog als de overige palen komen te staan; (vgl. *hao*, *poä*).

Doma 2, (*iä-*), soort zeevisch.

Domemè, verminderen, (eene ziekte): *ala puli lamòdo hedi-na*, *tè ana ta domemè fa bòe*, zij behandelden hare ziekte, maar deze verminderde niets, (vgl. *lèë*, *hai*).

Dòne 1, Ba., Bo., Bi., K., ook T. en R., idem; On. *dònde*, (D. *kadòndo*), soort nachtvlinder.

(**Dòne** 2), *dodònek*, Bo. (T.?), idem; K. *dodònę*; R. *dodòndę*, [vgl. de dial.], beginnen te leeren staan als een kind; (vgl. *dinak*, *napadeik*): *nïi-aua-a dodònek sò*, het kind kan al staan.

(**Donga**), in: *donga-eik*, langbeenig, langpootig; *donga-daluk*, lang en slank.

donga-donga, K. idem; Ba., T. *dongga-dongga*, [vgl. de dial.; ook *danga*, enz.?]: *laök donga-donga*, wordt gezegd van den gang van iemand, die lange beenen heeft en lang van gestalte is, (vgl. *madalu*).

(**Dònge**), *dònge-dònge*, (K. idem; Ba., D., T., On. *dòngge-dòngge*; R. *dòke-dòke*), met vooruitgestoken hoofd of kop ergens uit te voorschijn komen: *mènge-a langa-na dònge-dònge ndè bòlok ndia*, de kop van de slang steekt uit (komt uit) die opening te voorschijn; (vgl. *ladu-ladu*, *angu-angu*). Overdrachtelijk: *mu*, *na mai dònge-dònge mò ami dei*, ga nu, maar kom ons van tijd tot tijd eens bezoeken; (vgl. *dodòngek*).

dòngek, het hoofd ergens uitsteken, met uitgestoken hoofd ergens uitkijken, bijv. uit een venster; reikhalzen: *ku-a dòngek langa-na mai bòe ma au silo-n ana dè pesi langa-na*, toen de duif haar kop uit (het gebladerte) stak, schoot ik haar en raakte haar kop. V. d. het hoofd uitsteken om iets te zien: *mu*, *dòngek sudi ina-m ana tao hata*, ga eens even zien wat uwe moeder doet, (vgl. *nita*).

dodòngek, naar iemand gaan zien, iemand bezoeken: *au dodòngek 'au tia-nga*, ik ga mijn vriend bezoeken, (vgl. *dama*).

Dongi 1, Ba., Bi., K. idem; D., T., On. *donggi*; R. *doki*, [vgl. de dial.], soort lans met weerhaken, (vgl. *tè*).

(**Dongi** 2), *dongi-dongi*, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *donggi-donggi*; R. *doki-doki*), uitsteken, uitpuilen als een gezwel: *petas-a dongi-dongi*, (vgl. *angu-angu*).

dodongi, idem: *hata tao ò langa-ma dè ana dodongi*, hoe komt het, dat uw hoofd zoo opgezwollen is, (vgl. *peta*).

(**Doni**), *doni-doni*, (Ba., Bo., K., D., [T.?] On. idem; doch R. [volgens opgave] *dondi-dondí*), op of tegen eene hoogte zitten, (vgl. *nangatúk*): *kòde-a doni-doni ndè ai lain*, de aap zit daar hoog in den boom.

donik = *doni-doni*: *mu ndia donik fa*, *bòö mai tao tataos ndè ia*, gij gaat daar zoo hoog zitten en komt dit werk niet verrichten.

dodonik, idem.

Dòö 1, Ba., Bo., K., R. idem; Bi. (T.?) *dòko*, [voor D. wordt *tali-dòö*? opgegeven, dus nog in verband met (*dòö*) sub *dòö-eük*?], soort insect, het wandelende blad, *daun gurita*.

Dòö 2, Ba., Bo., K. (T.?), idem; Bi. *dòko*, [vgl. *dòök*?], vergiffenis, vooral in: *fè dòö*, bijv. *fè dòö mai au*, schenk mij vergiffenis; v. d. ook: *hàpu dòö*, vergiffenis krijgen; *hapu dòö neu singo-sala-n-ala*, vergiffenis krijgen voor zijne mis-

drijven; men bezigt, althans in Termanu, daarvoor meer het ontleende: *apon.*

(**Dòö** 3), *dòö-dòö,* Bi. *dòko-dòko,* [vgl. sub *dòö-eük*?], overal volgen: *ama-n bè neu na ana-na dòö-dòö,* waar de vader gaat, volgt het kind. Gewoonlijk is het met *tunga* verbonden: *ana tunga dòö-dòö dè fè-n fa,* geef hem iets, daar hij u overal gevolgd is; *nïï-ana-a tunga dòö-dòö nò ina-n,* het kind volgt zijne moeder overal na; *beis esa tunga dòö-dòö nò-n ana,* een kaaiman volgde hem overal.

Dòök, Ba., Bo., T. idem; K., R. *dòo*; D. *dòös;* On. *dòör;* Bi. *dòko,* [denkelijk een nevenvorm van *dakak,* vgl. *dokak,* waarbij dan ook *nòö*], even de knie buigen ten teeken van eerbied; (vgl. *sènek*): *meu dòök manek-a,* buig de knie voor den vorst, (den vorst eerbiedig groeten).

dòö-eik, iemand, die door een gebrek, gebogen knieën heeft; ook (Ba., Bo. [T.?], idem; R. *dòö-ei*): trekker van een geweer: *kaï sisilo-a dòö-ei-na,* den trekker van een geweer overhalen.

Dòö-eük 1, [Ba. *telu-dòök*; Bo. *tai-dòök,* (bevat wel *tali*); K. *leleu-dòök,* (vgl. *leu-leu*); R. *lokofinì*; T. *tutukuk*; D., On. *tutuüs,* terwijl *tuü* in D. en On. „schommelen" beteekent; blijkbaar moet (*dòö*) eene variatie zijn van *tuü,* blijkens T. voor (*tuku*), dus = Tett. *dòko,* schommelen, vgl. *nakanòko, nakanunuku,* zie (*dòko*); voor het tweede deel, vgl. *sòkodeük,* ook (*leü* 2?)], *a.* schommel; *b.* schommelen: *nòö-ana-la dòö-eük tou-inak-ala nu-na, na dema-na seli losa ala lakaliki,* als de kinderen schommelen op een schommel voor volwassenen gaat het te hoog en worden zij bang.

(**Dòö-eük** 2), *dòö-eük* (*na-*), [schijnt bij 1 te behooren], het druk hebben, (vgl. *faü-faü*): *inak-a nadòö-eük nò ana-n-ala,* de vrouw heeft het druk, is druk bezig met hare kinderen; *faik ia ita tadòö-eük, fò hataholi-a laö noü noü-a sò,* vandaag hadden wij het zeer druk, daar alle lieden vertrokken zijn.

Dòpe 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *dòmpe;* D., T., On. *dòmbe,* [denkelijk = Saw. *djobe,* kris; vgl. Sikk. *supi,* Tim. v. Amar. *opi,* mes, ook Fidji *suvia,* snijden], mes; *dòpe-ai,* het heft van een mes; *dòpe mata-na,* het lemmet; *dòpe sina,* een Chineesch = een tweesnijdend mes of zwaard; v. d. *bafa-na dadi dòpe sina,* z. v. a. hij spreekt met twee monden, hij is onbetrouwbaar; *dòpe kakaik,* vouwmes, klapmes.

Dòpe 2, Bo., K., R. idem; Ba. *dòmpe*; T. *dòmbe,* [vgl. Kup. *dèpe,* Tim. *lèp,* voor (*lèpa*), secundaire vormingen van een stam *lup, lĕp* (als in het Jav. *tjĕlup, silĕp*)?], indompelen, (vgl. *bòlo, deta, sopa* 3): *ana dòpe lima-na lèo òe dale,* hij dompelt zijne hand in het water.

Dòpo 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *dòmpo*; D., T., On. *dòmbo,* [mogelijk verwant met *kakabo, kabo-kabo,* vgl. Saw. *gewo,* omroeren, naast *pekiwu,* mengen, Rott. *nggenggèdo,* naast *sesèdok,* vgl. ook (*dòpo*) 2], omroeren, sneller en krachtiger dan *èo*: *dòpo tua,* gekookte stroop in een klapperdop omroeren om ze tot suiker te verdikken; *anïï-ana-la dòpo òe lai lè dale,* de kinderen baden zich in de rivier en brengen het water in beroering; *ana dòpo dòpe-a neu tei-na,* hij roert, wroet met het mes in zijn buik.

dodòpo, herhaaldelijk roeren: *dodòpo tua-a fò bòö lua heni-n ana,* roer het kokende palmsap om, opdat het niet overkoke.

dòpok òe = *dòpo òe,* (zie ook sub [*dòpo*] 2).

dodòpok, het omroeren; scheplepel om mede te roeren; (vgl. *sosòdek*).

(**Dòpo** 2), *dòpok,* het geluid van het in het water baden, (vgl. *dòpo* 1), ook het geluid van het uittrekken van het hout uit een proppenschieter. (Zie ook sub *dòpo* 1).

dòpo (*na-*), dat geluid voortbrengen; *makaneni-ma hela ai-na na nadòpo,* als men den zuiger van den proppenschieter uittrekt, maakt het zulk een geluid.

madòpok, (*sisilo-*), een proppenschieter, welke dat geluid maakt, tegenover: *sisilo madòpo-ták.*

Dosa, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; [Saw. *ei do* (water, dat) *kedoha*], azijn.

kadodosa (*na-*), zuurmaken: *ò ta nasu tua-a ma ò ela-n fò ò sanga makadodosa-n ana,* waarom kookt gij het palmsap niet, maar laat het staan om het zuur te laten worden? Overdrachtelijk: *nakadodosa au bua-loä-ng-ala,* hij heeft mijne goederen lang onder zich gehouden zonder ze terug te geven.

Dosi, (het Kup. Mal. *bedontji*), [Holl. deuntje?], lastig, dwingerig zijn als een kind: *nii-ana-a dosi*; (vgl. *nalaka*).

dosik: *nii-ana manatao dosik,* een lastig, dwingerig kind; *tao dosik,* dwingen, lastig zijn.

(**Dòso**), *dòso-dòso,* (in alle dial.), zie sub *doi-doi.*

Dòte 1, Holl. dokter, geneesheer.

(**Dòte** 2), in: *feta-dòte,* zie *feta.*

(**Dòto** 1), *dòto-dòto,* gedruisch maken: *mèko labu dòto-dòto,* de gong's en trommen maken gedruisch; *eëki-na dòto-doto,* zij schreeuwen met veel gedruisch, zij maken veel lawaai, (zie ook sub [*dòto*] 2).

kadòto (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naädòto*; R. *nadòto,* [vgl. *nasalolòto,* K. *lòto,* donderen, Tim. *nalòto, naròto,* gedruisch maken, en: donderen, zie ook sub 2] = *dòto-dòto,* leven maken, gedruisch veroorzaken: *sila eëki-na bòe-bòe nakadòto,* zij schreeuwden hoe langer hoe harder; (vgl. *hèdo-hèdo, lupu-lupu, hena-hena, kisu-kòte, kòte-kòte, nakasòe, tali-òde,* ook *eki*). Ook gezegd van het rommelen van den buik: *tei-na nakadòto,* zijn buik maakt leven = hij rammelt van den honger; *fè au hata fà fò au nä dei, tè au tei-nga tai nakadòtok-a,* geef mij wat te eten, want ik rammel van den honger.

bekedòto = *dòto-dòto,* van een meervoudig subject: *eëki-n-ala bekedòto.*

(**Dòto** 2) *dòto-dòto,* aan de kook zijn: *kakau-a dòto-dòto,* de rijstepap is aan de kook; (zie ook sub [*dòto*] 1).

kadòto (*na-*), de dial. als sub 1, [Kup. *lòto,* Tim. *naklòto, naròto,* eigenlijk wel identiek met het oorspronkelijk klanknabootsende woord sub 1), *a.* koken, aan de kook zijn, (vgl. *nakasesè*): *òe-a,* (*kakau-a*) *nakadòto,* het water, (de rijstebrij) kookt; *òe-a nakadòto pesi-pesi,* (*ponu-ponu*), het water kookt over, (vgl. *lua,* ook *nahana*); *nò-a nakadòto,* (het vocht) van de kokosnoot gist; overdrachtelijk ook van het hoofd gebezigd, bijv. *langa-na nakadòto,* zijn hoofd kookt = hij heeft hoofdpijn; ook: hij is verward van gedachten; *nè-nè fò au langa-nga tai nakadòtok-a,* stil, want ik heb barstende hoofdpijn, (vgl. *langa-hedik*); *hataholi-la tao-lá au langa-nga nakadòto,* de menschen maken, dat ik geheel in de war raak;

b. koken (groente): *lakadòto lala ai-dòk-a sò,* zij hebben de groente reeds gekookt.

makadòtok (*òe,* enz.) kokend water, enz. (Zie ook sub [*dòto*] 3).

(**Dòto** 3), (zie hieronder), *kadòto* (*na-*), veel zijn: *ala fè-n pake-ná lilo henu nakadòto,* zij bekleeden haar met veel goud en paarlen.

makadòtok, Ba., T. idem; K. *makadòto*; D, On. *maädòto*, [vgl. Tim. *lòto nanaek*, groote menigte, hangt samen met (*dòto*) 2, 3; vgl. de beteekenissen van *hèdo-hèdo*], veel, (attributief): *hataholi*, (*ndala*, *sidi*, *doi*) *makadòtok*, vele menschen, (paarden, kain's, veel geld); *laä basa pa makadòtok sila*, zij hebben al het vele vleesch (al het vleesch, zooveel als er was) opgegeten; *ana hapu nanaä makadòtok*, hij heeft eten in overvloed; *ana helu nasapepèkok basa makadòtok sila-la*, hij heeft hen allen, zooveel als er waren, iets valschelijk beloofd; (vgl. *baü*). Zie ook sub (*dòto*) 2.

Dou 1, in alle dial., uitgezonderd Bi., [vgl. Saw. *dolu*, Sikk. *ai-dolu*, stok om te meten, Daj. *tolok*, Bal. *tuluk*, meten?], meten, als vloeistoffen; ook droge waren als rijstkorrels, enz.; in dat geval steeds met *sudi* verbonden: *dou lalu*, (*sudi dou hade*, *bètek*), sagoeweer, (rijst, gierst) meten, afmeten. Ook: peilen: *dou òe*, (*tasi*), de diepte van het water, (der zee) peilen, (vgl. *sudi*).

Dou 2, de dial. als sub 1, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord: in bepaalde hoeveelheid uitgieten], aftappen, (vgl. *diä*): *dou lalu*, (*ala*), palmsap, (arak) aftappen; *dou mòdo sisilo*, kruit (uit eene grootere bewaarplaats) in kleine bamboezen kokers doen; *dou heni mòdo isi*, of: *dou heni sisilo-a*, kruit en den kogel uit het geweer doen; *dou dedeäk*, een woord of zaak „aftappen", iemand polsen, uithooren.

(**Dou** 3), *dou-dou*, Ba., K., D., T., R. idem; [denkelijk bij *dou* 1], zeer veel, allerlei: *buas*, (*nanaäk*, enz.) *dou-dou*, zeer vele, allerlei goederen, (etenswaren, enz.); *kokolak fa-fa tè hataholi dou-dou*, spreek zacht, want er zijn zeer vele menschen hier; vgl. *baü*, *sudi leo-hatuk*. (In Bi. R., ook wel in D., is *dodou* het gewone woord in plaats van *baük-a*).

(**Dou** 4), *douk*, in: *puku-dou*, *puku-douk*, zie *puku* 2.

Doü, (Bo., K., R. idem; D. *dodoül*), iets omhoog werpen, (vgl. *tapa*), bijv. een steen, een kind.

doük, idem: *ala lalenga lima-na basa na ala doük batu-la lain leu fò ala ndaso lenik lima dea-na*, zij houden de hand met de palm naar boven, werpen dan de steentjes op om ze weer op den rug der hand op te vangen.

dodoük, bij herhaling omhoog werpen: *kapa-a dodoük-ná bii-a ao-na hòbo-hòbo*, de buffel wierp met zijne hoorns het schaap telkens omhoog, zoodat het lichaam een en al wond was.

(**Du** 1), *du-du*, [vgl. *tu*], treffen, bij toeval treffen, van komen of gaan, (vgl. *laë*): *du-du mu bòe ma ana hoü-ná-ng ò*, als het treft, dat gij (zoo maar) gaat, zal hij u aanpakken; *malòle bòe dè au du-du mai*, het was maar goed, dat ik toevallig kwam.

(**Du** 2), *dudú*, in alle dial., uitgezonderd T. [bij (*du*) 1?]: *ndala mane-a dudú ndala ina-la*, de hengst drijft de afgedwaalde merrie naar de kudde terug, door haar met den kop aan te raken.

Dua, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lua*; On. *rua*, [Kup. *dua*, Tim. *nua*, Tett. *rua*, M. P. *dua*, *rua*], twee, beide; *hataholi dua laä linu*, twee menschen aten en dronken; *au poï-n ana bulak dua*, ik zal hem twee maanden vrijlaten; *ita dua nale-na dè ita hapu doik ia-la*, *mai dua tabaë-s ala*, wij beiden hebben een geluk, dat wij dit geld krijgen, laten wij het onder ons beiden verdeelen.

Het pers. voornw. dikmaals achter *dua*: *mai fò dua-ngita teu tafada dedeäk ia*, komt, laat ons dit nieuws gaan mededeelen. (Zie ook de Sprk.); in den derden persoon: *dua-s* (*ala*): *dua-s ala lahú*, zij beiden twisten; *ana fè dua-s ala bekeselik*, hij gaf aan ieder van beiden de helft; *lafo-la dua-s ala lalai*, de muizen, zij beide (de beide muizen) vluchtten.

dua-dua, twee aan twee, telkens twee: *ana nadenu-s dua-dua*, hij zond ze twee aan twee uit; *ala silo lakatatanak lik dua-dua*, zij doen telkens twee schoten te gelijk.

duak, in samenstellingen: *sisilo pò-duak*, een tweeloops-geweer; *kapa fadi duak*, zie *fadik*.

bekeduak, ieder twee.

kaduak, *a*. alle twee, beide: *basa bula kaduak-ala bòe ma ana fali*, na verloop van de beide maanden, keerde hij terug; *ana hoï nala iä kaduak-ala*, hij nam de beide visschen; *sisilo pò-kaduak* = *sisilo pò-duak*. Ook: tweede: *susula kadua-na*, z. v. a. tweede hoofdstuk;

b. tweelingen; *kana kaduak sila*, die kinderen zijn tweelingen; *tua kaduak*, tweeling lontar-palm;

c. = *nakaduduak*: *ana pòte kaduak olana* = *ana pòte nakaduduak olana*.

kaduduak (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakaduduq*; R. *naduduq*, (D., On. *duduq*), eigenlijk: tot twee maken, tweemaal doen zijn: *nakaduduak ana fò au neï fò au tati isa-ngò*, zeg dat eens voor de tweede maal, dan sla ik je dood. V. d. in het algemeen: herhaaldelijk, voortdurend, (vgl. *bano-bano*, [*bòe*], *fali-fali*, *halok*, *hòpo-hòpo*, *kada* 3, *kauk*, *kènok*, *laö-laö*, [*neuk-a*], *oda*, *òlo-òlo*, *pède-pède*, *pidi-pidi*, *piti-piti*, *pòlo-pòlo*, *seku-seku*, *soku-soku*, *ta-ta*, *taba-taba*, *tai*, *tibo-tibo*, *tidi-tidi*, *tò-tò*, *napatuni*, *nakavütak*, ook *seluk*): *nalò nakaduduak au*, hij roept mij aanhoudend; *ata-a pau nakaduduak lamatua-na*, de slaaf stak herhaaldelijk zijn meester; *ana kokolak nakaduduak*, hij praat voortdurend; *ala lòke lakaduduak ana*, zij noodigden hem aanhoudend, dringend; *ana pòte nakaduduak olana*, hij spreekt het Hollandsch (aanhoudend door =) vlot, vlug; (vgl. *sulè*).

sadua (*na-*), tweemaal doen, herhalen.

Duä, Bi. *duka*, overigens = Term., [Jav. *duga*?], denken, nadenken, overdenken, (vgl. *afi*, waarmede het dikmaals verbonden wordt): *tè au duä ò ina ama-m ta sipo sila hala-na fa*, maar ik bedacht, dat uwe ouders hun (stem =) verzoek wel niet zouden inwilligen; *bòö tunga hataholi fèëk tatao-na*, *lèo ò bei ta duä-má mangalau malòle-na fa*, volg niet na, wat een ander doet, als gij nog niet nagedacht hebt of het goed of slecht is; *ala duä kada ofak-a nade-na*, zij dachten maar alleen over den naam van het vaartuig.

duä-duä, bezig zijn met overdenken: *tao lèë de emi duä-duä nai emi tei-m dale*, waarom overdenkt gij (in uwe buiken =) bij uzelf?

duduä, idem: *ana duduä aäfi ndia totoä-tatá-n*, hij overdacht zijne ellende.

duduäk, het denken, gedachte: *nalelak sila duduä-*(*aäfi-*)*n*, hij kende hunne gedachten; *kada ò mesa-ngò duä hapu au duduä-nga*, slechts gij hebt mijne gedachten geraden; *au mai uni duduä malòle*, ik kom met (goede gedachten =) eerlijke voornemens; *lakabua lala dedeäk esa dò duduäk esa*, zij beraadslagen om eene zaak of middel te vinden; *ala sunga duduäk-a nò aäfik-a neu Koponi-a*, zij zochten raad bij de Compagnie.

Dudi, in alle dial., [Tim. *naluli, naruri*; vgl. *nggodi*?], gebukt ergens doorheen of in gaan, ergens onderdoor in- of uitkruipen, als kuikens onder of van uit de vleugels der moeder, een dief in het geboomte, (vgl. *loi, nggodi, lòdo, tèle-tèle*): *ana dudi nakatèle*, hij gaat gebukt ergens onderdoor; *manafò-a dudi nai kapa-a sosòlo-n dale*, de herder kroop onder den buik van den buffel; *lafo dudi-ana*, een zeer klein soort muis. Vandaar ook bepaaldelijk: een huis binnengaan (vgl. *dalek*) of uitgaan: *au dudi ò uma-m dale mai*, ik ben uw huis binnengetreden; *ana dudi sala uma*, hij is het verkeerde huis binnengegaan; *ana dudi uma nala deak*, hij ging dit huis uit. Ook: ergens doorheen kunnen: *dudi nesik ndandauk esa mata-na*, door het oog van eene naald kunnen. Overdr. *ami losa pasuk bòe ma kanak-a dudi heni au*, toen wij op de markt gekomen waren, (kroop =) ging de jongen stilletjes van mij weg, (vgl. *nggodi*).

dudik ao-na = *dudi*; voorts in: *lafo dudik* = *lafo dudi ana*.

dududik, het gebukt inkruipen; *uma dududik*, dat gedeelte van het afdak, waar de ingang van het huis is.

dudik (*la-*): *manafò-la ladududik lème nula dale*, de herders kropen te zamen door het bosch.

kadududik (*na-*): *mèo-a nakadududik heni ana-n-ala*, de kat heeft hare jongen ergens anders onder doen kruipen, ergens anders weggestopt.

Dudu, in alle dial., [Kup., Sikk., End. idem, Sumb. *kadudu*, Bim. *nduru*, vgl. Bug., Mak. *djudju*], *a.* zwam, tondel; ook: werk om een vaartuig te stoppen, en v. d. al wat dient om te stoppen, bijv. stopverf;

b. verbaal: *ana dudu ofa-na*, hij stopt, kalefatert zijn vaartuig; *dudu òe*, een dam dichtstoppen.

(**Duduk**), Ba. idem; K., D. *dudu*, [van *dudu*?]: *langa-duduk*, kroesharig, (vgl. *kulu-heü*).

Due, ook Bo., [vgl. *nggue*], peuteren, uitpeuteren = *nggue*: *due haï*, eene brandende kool met een stuk hout (bijv. in een stuk klapperdop) peuteren, schrapen; *ndue ulak* = *nggue ulak*, de lijnen in de hand, welke als onheilspellend beschouwd worden, met een zekeren wortel wegwerken; *ana due-ná bisu-na nadá*, hij peutert zijn gezwel met zijne nagels open, zoodat het bloedt; *due heni nggauk-a nai au ei-nga dei*, haal de doorn eens uit mijn voet! Vandaar: *au nè-nè na ò bòö due* (of: *nggue*) *nahedi seluk au bisu-nga*, ik ben nu bedaard, rijt mijne wond niet weder open, wek mijne gramschap niet weder op.

duek (*la-*), bijv. *laduek haï*, zij schrapen te zamen vuur.

Dui 1, in alle dial., [denkelijk bij (*dui*) 2, of vgl. *sòe*, en dial. *duduі*?], verdeelen (vgl. *lalai, baë* 2) van gronden, velden door middel van touwen: *ala dui hadeòe-a neu dua*, zij verdeelen de sawah in tweeën; *dui beba*, een reep van de *beba* (bladsteel der palmgewassen) langs den rand, (als 't ware eene lijn volgende), afsnijden, (vgl. *kè*); *hade-òe nanaduik*, een verdeelde sawah.

(**Dui** 2), *dui-dui*, met strepen zijn: *beis-a lè-na dui-dui*, het spoor van den kaaiman bestaat uit (diepe) strepen.

duik, Ba., Bo., T. idem; K., R. *dui*; D. *dui*, [Tim., Tett. *tui*, Kup. *tuis*, dus Mal. enz. *tulis*? Vgl. *kuik, natutui*], eene streep, strepen zetten: *ana duik haö neu tei-na*, hij (streept de kalk =) maakt

kalkstrepen op zijn buik, (vgl. *'kuik*); *duik dae*, eene streep of strepen op den grond maken; *mai duik ana mai ia fò tilak ana*, zet hier de strepen, (maak er hier eene schets van op den grond), dan kunnen wij zien. Vandaar *duik* = *sulak*, schrijven: *ana duik susulak esa*, hij schrijft een brief. (Zie ook sub [*dui*] 3).

duduik, *a.* herhaaldelijk strepen trekken: *duduik dae*, (vele) strepen, hier en daar strepen op den grond trekken;

b. het strepen trekken; streep, schrift, geschrift.

(**Dui** 3), in samenstellingen = *duik*: *pa*, (*iä*)-*dui* = *pa*, (*iä*)-*duik*.

duik, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *dui*; D. *lui*; On. *rui*, [Tim. *nui*(*f*), Tett. *ruin*, Saw. *rui*, Sumb. *ri*, Sikk. *luri*(*ng*); Bul. *ruhi*, Fidji *sui*, enz., been, graat; doch Kup. *kduli* = Mal. *duri*, enz., doorn], been, graat: *malai hèok ia, ta na au helu tiü ò dui-ma*, ga hier snel vandaan, anders breek ik u de beenderen; *pa-dui*(*k*), bepaaldelijk: been, bot; *iä-dui*(*k*), vischgraat; *langa-duik* = *langa-sòëk*, schedel; *pu-duik*, dijbeen; *dea dui mènge*, ruggegraat. (Zie ook sub [*dui*] 2).

Duku, Ba., Bo., T., R. idem; D. *duü* of *naäduül*; On. *duü-duü*, [vgl. Bim. *ruku*, ook Rot. *nakanòko*; ook Jav. *djèkut*? Rott. *hòlo-duku* bevat denkelijk een ander woord], onwillekeurig bewegen, trillen van de spieren, (vgl. *nakabale*): *au mata-buü-nga duku dè sè hataholi sanga mai*, er zullen menschen komen, want mijne wenkbrauw trilt; *ò ao-isi-m duku nonòk-a pa-kea-a*, uwe spieren trillen als vleesch van eene schildpad, (vgl. *hède-hède*).

duku-hela, (Ba., Bo., Bi., T., R. idem; D. *duü-hela*; K. *duku-hède*), stuiptrekken, (vgl. *hela*).

Dula 1, in alle dial., [Kup. *dula*, graveeren, schrijven, *sdulat* = Rott. *dulak*; On. *dudula*, Tim. *lul*, in Amarassi *run*, graveeren, snijden, vgl. Jav. *sulah*, Bul. *susulu*, doorn?], de teekening, figuren of het patroon op sarongs, slimoets enz. maken: *ò dula fè au lafa-nga mai dei*, help mij even het ornament op mijne slimoet te maken.

dulak, *a.* = *dula*: *ala dulak-lá-s manaä-hik-ala*, zij maken er zeer mooie ornamenten op;

b. teekening, patroon, ornament op eene slimoet, sarong, enz.; *dula ai lalanguk*, *dula penik*, *dula hena nggouk*, *dula hati*, *dula nggelak*, *dula patola*, enz., namen van verschillende patronen op weefsels. Ook: de teekeningen op een schotel, enz.; *pingak ndia dula-na manaä-hik*, de teekening op dien schotel is zeer mooi; *susula-n-ala dulak*, het patroon van de hoorns van een huis. Vandaar: kunst in het algemeen: *dulak esa ndia bòe dè au ta alak ana*, is dat ook eene kunst, welke ik niet verrichten kan.

madulak, met figuren, figuren hebben; *tema madulak*, gebloemd katoen.

Dula-dalek of *dula-dale leü-teik*, de Heilige Geest, [voor: *manadula dalek dò manaleü teik*, wat verklaard wordt door: die in het hart teekeningen en figuren maakt, en in den buik kronkelingen (als van de patronen van weefsels) = die gaven en talenten schenkt; vgl. echter Tett. *dulas* en *leü*, welke beide „rondgaan" beteekenen, dus wel: die (in het hart) rondgaat].

(**Dula** 2), *dudula* (*na-*), in alle dial., [van *dula* 1?], iemand voor den gek houden, (vgl. *nakafafaik*): *nadudula au*, hij houdt mij voor den gek; *nadudula nisi bafa-n*, (Bi. volgens opgave: *nakadudula bafa dale-n*), op spottende wijze spreken.

kadudulak (*na-*) = *nadudula.*

(**Duli**), *faduli* (*na-*), in alle dial., [wel eene ver-rottineseering van het Arab. Mal. *p* (of: *f*)*ărduli*, Tim. bezigt *filoli*, *firoir*], zich om iemand bekommeren, ergens om geven: *ala ta lafaduli hata neu hataholi ndia sò*, zij bekommeren zich niet meer om dien persoon, laten zich niet meer aan dien persoon iets gelegen leggen, (vgl. *namahèle*, *namanène*); *ana ta nafaduli hata nò hataholi esa bòe*, hij gaf om niemand iets. V. d. ook: verzorgen, (vgl. *nakuboboi*): *dè nò-n lèo uma-n neu fò neu na nafaduli-n ana*, hij nam hem mee naar zijn huis om, daar gekomen, hem te verzorgen; *lafaduli tao bii-a lèë-ò, mate-n sò*, hoe zij de geit ook verzorgden, zij stierf toch.

Dulik, (Bo. idem; Bi., K. *duli*; Ba. *luli-aik*; On. *ruli*; R. *duri*), korte paal of stijl (vgl. *di*), bijv. van eene omheining, (*duli paä*).

Dulu 1, D. *lulu*; On. *rulu*, overigens gelijk Term., [blijkens *ki*, *kona*, *muli*, eigenlijk: de voorzijde, vgl. Saw. *duru*, het voorgedeelte, Bareë *dulungi*, Holontalo, *dulungo*, voorts Mal. *dahulu*, van M. P. *hulu*, *ulu*], het oosten; *dulu pila sò*, het oosten is al rood geworden, het morgenrood is aangebroken; *anin-a fupu abas-a lèo dulu neu*, de wind blies de kapas naar het oosten; *ina neu susu pua daë-dòk nai dulu-na*, de vrouw zoekt sirih en pinang te krijgen aan den oostkant (van het huis); *nai Pada dulu-na*, ten westen (of aan den westkant) van Termanu; *nusak-a peda-n dulu*, het oostelijk uiteinde van het land.

dulu-dulu: *ana dulu-dulu mesan*, hij gaat steeds oostwaarts.

duluk, in: *nalunga-duluk* = *nalunga lèo dulu neu*, zich oostwaarts richten; *laö duluk*, oostwaarts gaan; *lèo-duluk*, oostwaarts afwijken; *nusa dae duluk*, de oostelijke landschappen van Rotti.

Dulu 2, Ba. enz. idem; T. enz. *duru*, [vgl. Saw. *wòro*, *pekewòro*, Bim. *bòro*, verzamelen; ook Rott. *hulu*?], in geregelde orde samenbinden, (vgl. *hènge*): *dulu ai*, droge takken voor brandhout samenbinden, afgepaste bosjes brandhout maken; *ai-na lème ia, dè sè ò mai dè dulu neni-s ala sò*, zijn hout is hier, gij zult het zeker wel komen binden en wegdragen; *dulu tua*, de lontarvruchten samenbinden om ze te snijden.

dulu (*la-*) in *ladulu-aik-ala*, zij binden te zamen hout bijeen.

dudulu (*na*), (Ba. enz. idem; T. enz. *naduduru*), verzamelen, bijeenbrengen, (vgl. *nakubulva*): *au sanga adudulu doik deü ndia*, ik zal trachten zooveel geld bijeen te brengen.

kaduduluk (*na-*) = *nadudulu*: *nakaduduluk suï-bètes*, hij vergadert schatten; *lakaduduluk lala bubuak lima*, zij hebben vijf hoopen bijeengebracht; *hataholi manamakadudulu suï-bètes*, iemand, die schatten vergadert.

(**Dulu**), Mal. *djuru*, in: *dulu-basa*, Mal. *djuru-basa*, tolk; *dulu-mudi*, Mal. *djuru-mudi*, stuurman.

Dungu, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *dunggu*; R. *duku*, [Kup. *dungun*], ergens insteken, inpeuteren met iets, (vgl. *pau* 2, *nggue*): *ana dungu nanggè-nggek au*, hij steekt mij (met den vinger, raakt mij er mede aan), zoodat ik schrik; *ana dungu ai fepa kapa-a neu kapa-a peli-na*, om den buffel voort te drijven, stak hij hem met den stok in zijn achterste; (althans in D. ook: *dunggu nisi-n-ala* = *susu* 1, met een tandenstoker de tanden uitpeuteren).

dudungu, iemand opstoken, en dan dikwerf met *papau* verbonden: *ana dudungu* (*papau*)-*n ana*, hij stookt hem op, (vgl. *aädu*, *èdo*, *pòde*, *pòde-èdo*, *una*).
dunguk (*la*-), elkander steken, met elkander steken.
Dupe, soort boom.
Dusi 1, in alle dial., [Kup., Tim. *tusi*, vgl. Rott. *tusi*], het buitenste gedeelte van een jong gĕbang-blad met een mes afscheiden van het middelste deel, (*dusi ekenák*); ook: een blad met een mes van de nerven ontdoen: *ana dusi heni tula-pòlo-a lide-na*, hij ontdoet het jonge gĕbang-blad van de nerven; *mu dusi-má lidek-a dei*, neem de nerf er uit!
(**Dusi** 2), *dusi-dusi*, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem) = *tusi-tusi*, vlot voortgaan zonder horten en stooten, (vgl. *nakandó*): *ofak-a* (*nalaik*) *dusi-dusi*, het vaartuig vaart vlot door; *au ndala-nga laök dusi-dusi*, mijn paard draaft vlot door.
Dusu, (Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D. *lusu*; On., T. *rusu*), soort visch; *dusu ia nai batu dale*, de *dusu* komt in holen voor.

E.

É = *a* na een nomen in den vocatief: *tola-nò é*, broeder! Voorts als nadrukswijzer na: *èle*, *ia*, *ndia*, *na*, *sè* enz.
(**Eä**), *eëä*, (Ba., Bo., K. idem; D. *heka*; On. *ekar*), de kring, gevormd bij het dansen van den Rottineeschen, door mannen en vrouwen uitgevoerden, rondedans, (op Koepang *kabalai* genoemd); die dans zelf: *manahèlo-a napadeik nai eëä-a talada hèon*, de voorzanger staat in het midden van den kring der dansenden; *nggonga*, (*pepesak*) *eëä*, *eëä hena-hena*, zie *nggonga* 2, *pesak*, *hena-hena* 3; *ana soda eëä*, hij zingt de wijs van den rondedans.
eä (*na*-), aan dien rondedans mededoen, van een enkel persoon gezegd.
eäk (*la*-), dien rondedans uitvoeren: *ami maeäk sò na au taik inak esa nisik au kona-nga*, wij hebben den rondedans uitgevoerd en ik hield aan mijn rechterkant eene vrouw bij de hand, (vgl. *labònek*, *foti*).
manamaeä, hij, zij, die den rondedans danst.
Eda 1, iets gebruiken om ergens tegenop te klimmen; *eda ndala*, iets, bijv. eene bank, gebruiken om zoo op een paard te kunnen stijgen. Ook als technische term: voorgaan, bij het spel met kalitji's, knikkeren; *nïi-ana ndia eda kaä-na laï telu*, deze knaap mag zijn ouderen broeder driemaal voorgaan.
edak, Ba., Bo., T. idem; K., R. *edu*; D., On. *eëdu*, [zie voorts *heda-húk*], trap, ladder; ook: klampen aan een boom om dien gemakkelijker te kunnen inklimmen.
(**Eda** 2), *eda-eda*, Ba., Bo., K., (T.?), idem, [denkelijk bij *eda* 1], achter elkander, één voor één, (vgl. *nòngo-nòngo*): *laök eda-eda*, achter elkander, één voor één gaan, marcheeren; *kokolak eda-eda*, de zaken één voor één, de eene na de andere bepraten.
Èdo, [vgl. (*pèdo*) 2], in iets een gat boren, uitboren, (vgl. *bò* 2, *toï*, *una*): *èdo batu*, (*ai*), in een steen, (stuk hout), een gat

boren: *sè èdo fè ò haö-mamanak ia*, wie heeft voor u dezen kalk-koker geboord; *èdo dae*, een gat in den grond boren, zooals bijv. een insect; ook: iets uitpeuteren met de vingers of met een werktuig, nadat men eerst een gat of eene opening gemaakt heeft, (vgl. *nggue*, [*pèdo*] 2): *ana èdo kea-a dodòle-na bòe ma naä-n*, hij peuterde de hersens uit den kop van de schildpad en at ze op. Overdrachtelijk: tegen iemand stoken, iemand tegenwerken, (vgl. *dudungu*): *ala èdo manek-a sanga hoï heni-n ana*, zij hebben tegen den vorst gestookt, (hem valsch beschuldigd), om te maken, dat hij afgezet wordt; *pòde-èdo*, idem, vgl. *pòde*.

(**Ei**), in samenstellingen als: *bafi-ei*, (zie aldaar), *natabu-ei*.

eik, Ba., Bo., T. idem, overigens *ei*, [Tett. *ain*, Kup. *i(n)*, Tim. *hae(f)*; de Timoreesche vorm wijst op eene oorspronkelijke *p*, dus = Daj. *pai*; wijl echter Tonsaw. *ai*, Bul., Tondan. *ae*, ook geen *p* vertoonen, schijnen beide vormen reeds in de grondtaal te zijn voorgekomen: vgl. voorts Samoa *wae*], voet, been van een mensch, poot van een dier, enz.; *ei-kuük*, teen; *ei-fangak*, nagel van den teen; *ei-buük*, enkel; *ei-tingak*, (vgl. *tinga*), hiel; *ei-dalek*, (het binnenste van den voet =) voetzool; *bangu*, (*mei*)-*eik*, poot van eene bank, (tafel); *kadela-a ei-n-ala*, de pooten van een stoel; *pado-eik*, de vangarmen van den inktvisch, (vgl. *bakek*); *ofa-eik*, vlerk of uitlegger van een vaartuig, (vgl. *aluk* en *ei-naèlek*); *laö eik*, te voet gaan; *ei-laö*, (gaande voet =) gezant; *ladenu ei-laö*, zij zonden een afgezant, een boodschapper; *ei-laö agama*, predikant, godsdienstleeraar; *lèdo-eik*, (been, poot van de zon =) zonnestraal: *lèdo-eik-ala tola lesik ai-la dò-n-ala makabi-na*, de zonnestralen dringen door de openingen van het gebladerte der boomen. Aan het einde van eene samenstelling kan *eik* ook bij verkorting de beteekenis hebben van: *ei mamanak*, voetspoor: *hataholi*, (*kapa*, *bafi*)-*eik*, voetspoor van een mensch, (buffel, varken); *tè ta nita hataholi-eik fa, nita kada beis esa mamana lolòso-na*, maar hij zag geen voetsporen van een mensch, slechts het spoor, dat een kaaiman bij het kruipen heeft achtergelaten; *òe kapa-eik*, het water, dat in de voetsporen der buffels blijft staan.

eis, in: *tabu-eis*, zie *tabu*.

ei (*na-*), *a*. een voet, voeten enz. hebben, tot voeten enz. hebben: *luüka naei pòkek-a ei-na*, de lamme gebruikte de voeten van den blinde als de zijne;

b. met een voet doen zijn, van een voet voorzien; *fò bòso naei nala-n ana, ma ama ta bòle tao nandukuk fa-n ana*, opdat hij niet, na het (huis) een voet gegeven te hebben, (na de grondslagen van het huis gelegd te hebben), het niet kan afmaken.

maeik, voeten hebbend: *ò manitak ma au maeik*, gij kunt zien en ik heb (bruikbare) beenen; *ofa-maeik*, eene vlerkprauw.

Èke, [vgl. *èkek*], zich ineenkronkelen als eene slang: *mènge-a èke ndè ndia*, daar kronkelt zich de slang, (vgl. *fèo* 1); *ana èke lima-n-ala*, hij (kronkelt =) kruist de handen op de borst; *ana èke ei-n-ala*, hij kruist de beenen onder zich; *nangatúk èke ei-n-ala*, hij zit met onder het lichaam gekruiste beenen; *ana èke kada uma dale*, hij zit steeds te huis met de handen over elkaar, zonder iets uit te voeren.

eèke = *èke*, zich kronkelen: *mènge-a eèke*.

èke-dèse, Ba., Bo., K., T., R. idem, [het

laatste gedeelte denkelijk *dèse* I, dus als de hoepels van een vat], in: *ana èke dèse ei-n-ala* (of: *ei-na*) = *ana èke ei-n-ala.*

èke-dèsek, idem: *nangatúk èke-dèsek ei-n-ala*; *èke-dèsek*, ook: met gekruiste armen en beenen zitten = leegzitten, niets uitvoeren, (vgl. *hadu-hadu*).

Èkek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *èke*; D., On. *èët*, [Kup. *èket*, Tim. *ekut*, vgl. Saw. *keläki*, Sumb. *kalukur*, Mal. *lĕkar*, naast Jav. *lĕkĕr*, vgl. Rott. *lelèke*; het behoort dus blijkbaar bij *èke*, verwant met *lelèke*], soort ring, gevlochten van rotan of palmnerven om een heeten pot of eene pan op te zetten; ook iets dergelijks om op het hoofd te zetten om er de lasten op te plaatsen, welke op het hoofd gedragen worden; soort gevlochten ring rondom de opening van een proppenschieter.

Ekenák, (Bo. idem; K. *ekená*; Ba. *hekenák*; Bi. *hekena*, [R. *hená*?]; T. *akinák*; D. On. *daïná*), het buitenste, niet weeke gedeelte van een jong gĕbang-blad (*tulapòlo*), dat door de bewerking, *dusi* geheeten, afgescheiden wordt van het onbruikbare binnenste gedeelte (*tulateik*), het dient tot vervaardiging van een soort touw of garen, *tali ekenák*, (op Koepang *tali heknák*) genoemd, en tot het maken van *lapik*.

Eki, (Bo., Bi., K., T., On. idem, [vgl. R. *heï*], schreeuwen, luidkeels roepen, (vgl. *nasanggati*, waarmede het dikwijls verbonden wordt, *nakaau*, *halo-halo*, *hola-hola*, *nggasi*, *nakaoa*, *pu*; voorts: *nangaao*, *nakadí*, *nakahiïk*, *nangaio*, *dola*, *kèo*, *nakamé*, *nakamú*, *nggido*, *nggiso*, *nakaòe*, *nasapò*, *nangaú*; ook: *nakadòto* 1, *dasi*): *dè basa hataholi sila eki ma totòko lima-n-ala*, en al die menschen schreeuwden en klapten in hunne handen; *ana eki nò hala kadèse*, hij riep luidkeels.

eëki(k), het schreeuwen, geschreeuw; *eëki-a hena-hena*, het geschreeuw is luidruchtig; *tao eëkik*, een geschreeuw aanheffen, (hier meest met *k* gesloten); *eëki-na bòe-bòe nakadòto*, hun geschreeuw werd hoe langer hoe heviger.

manaekik, die schreeuwt; *ina kaï nii-ana manaekik-ala*, moeder vermaant de schreeuwende kinderen.

Èko 1, R. *èo* (of *èö*?), overigens gelijk Term. [Bim. *hèko*, omsingelen, rondom, Tett. v. Dilli heeft *leü*, Sikk. (*bano*) *leko*, rondom iets loopen; *likon*, omsingelen, Sangir. *meliku*, omringen, denkelijk oorspronkelijk één met Rott. *leü* 2. Waarschijnlijk staat Rott. *èko*, Bim. *hèko*, wat de beginletter betreft, tot Tett. *leü*, enz. als Jav. Mal. *kĕmpung* tot Mak. *lipung*], omsingelen, belegeren; *ala èko-lú musu-a sò, tè lapò heni seluk ana*, zij hadden den vijand reeds ingesloten, maar lieten hem weder ontsnappen; *èko mala kuludòs fò tati misa-n ana*, omsingel den resident en sla hem dood; *ala tao posuk ndule-ng ò, fò ala èko-ng ò*, zij zullen eene verschansing om u heen maken om u te belegeren; *lèdo èko*, zie sub *fò*; *èko* ook = *èko-fèo*, rondom: *ala sèle bunga èko uma ndia*, zij planten bloemen rondom dat huis.

èko-fèo, (vgl. *fèo*). geheel omringen = rondom, (vgl. *bòngo-bòngo*, *ndule*, *lakamomotu*): *hataholi manamapadei èko-fèo-n ana*, de lieden, die om hem heen stonden; *au poä èko-fèo dei-n ana*, ik zal (den boom) eerst rondom bemesten; *laök èko-fèo*, rondom gaan, rondgaan, (vgl. *ndòlo* 2): *ala laök èko-fèo nusak-a*, zij gingen het land rond.

Èko 2, Ba., Bo., Bi., K., T., (On.?) idem;

D. *èö*; R. *èo* (of *èö*?), [Kup. *kèko*; Saw. heeft *herego*, (in het Sawuneesch soms *g* voor *k*), naast *kereko*, *keko*, schudden, vgl. ook Sikk. *ekok*; behoort denkelijk, evenals Rott. *oöko*, bij *nakanonòko*, enz.], in het dialect van Termanu in dezen vorm gewoonlijk alleen in: *èko-daï*, (op verschillende wijzen wannen); als afzonderlijk woord gewoonlijk: *eèko* (*hade*, enz.), rijst, enz. wannen door de wan horizontaal en ronddraaiend te schudden, (vgl. *daï* 1).

Ela 1, Ba., Bo., K., T., R. idem; D., On. *hela*; Bi. *kela*, [Tett. *hela*, verlaten, Saw. *kera* en Buru *geran*, overschot; denkelijk verwant met Tim. *tena-n*, het overschot van iets, vgl. ook Jav. *tilar* en Tag. *tira*?], overlaten, (vgl. *nalèo* 9, *namá*); achterlaten, (vgl. *nggali* 2); nalaten, laten; *ela fák-a*, laat een weinig over! (zie ook beneden); *ela ami mème ia lèon, ama*, laat ons hier maar achter, vader; *ami ela fè ina nò ama ata ia-la*, wij laten voor vader en moeder deze slaven achter; *ana ela doik-ala lème ndia*, hij liet het geld daar blijven; *ana ela ana-na nò laä-ndòe-n*, zij liet het kind maar met zijn honger, zij liet het kind maar verhongeren; *ana ela tua-la*, hij laat de lontarpalmen maar staan, tapt het sap niet af; *ana ela hade-òe-a*, hij laat het rijstveld maar liggen, (braak liggen); *hade-òe-la nanaelak-ala*, de rijstvelden liggen braak, (vgl. *temak*); *ela baïanak deï*, (laat het een weinig), wacht even, (vgl. *baï-anak*); *ela-n teuk ia dei*, laat hem (den boom) dit jaar (nog in leven) blijven; *ana ela ai-a moli*, hij laat den boom in leven; *ana ela-n ana nasoda*, hij liet hem in leven. Zeer dikwerf staat *ela*, in samenstelling, achter een ander werkwoord: *ala laä ela*, zij laten van het eten over; *ama-baï-la tao ela uma-di-la*, de voorouders hebben groote huizen als hun werk nagelaten, (zie ook beneden); *sulak ela*, geschreven (in geschrift) nalaten; *ana peda ela-n kàkau*, hij (laat wegzettende over =) bewaart rijst voor hem. Het is dikwijls in het Hollandsch, hetzij door „van te voren", of in het geheel niet weer te geven: *ala sanga lafafaü ela-n ana mamana hahaek*, zij wilden voor hem (gereedgemaakt hebbende achterlaten =) vooraf gereedmaken eene rustplaats = zij wilden eene rustplaats voor hem gereedmaken; *ina-na sanga mate tè ana sali ela òe nai bòngo esa dalek*, toen hunne moeder op het punt was van te sterven, goot zij (vooraf) water in eene kalebas; *masalai ela tè-a nème kak-a hu-na*, zet de lans (vooraf) van onderen tegen den stam van den vijgenboom; *hoï isik fò dòde ela*, neem bras en kook die (vooraf) = maak het eten klaar. Zoo kan *tao ela* ook „vooraf maken = klaarmaken" zijn; zie sub *tao*, (vgl. ook boven). Uit de beteekenis „achterlaten" is ook ontstaan die van „verlaten", gewoonlijk in verbinding met *laö*: *au laö ela au uma-nga dòk-a sò*, ik heb mijn huis reeds lang geleden verlaten; *bòe-ma mangalèdo dè ama-na laö ela dua-s*, toen de dag aanbrak, verliet hun vader hen; *ala bi dè lalai laö ela daë-dòk-ala*, zij werden bang en vluchtten en lieten de sirih in den steek. Zonder *laö* in de uitdrukking: *ela sao-na*, bijv. *touk-a ela sao-na*, de man verlaat zijne vrouw, of laat zijne vrouw achter, (vgl. *nggali*, *tapa heni*, *nateä*, *tuü* 2. Door verzwijging van den agens kan *ela* ook gebezigd worden in den zin van ons „overblijven": *dadi mate basa taë-anak-ala telu-s ala, tè bei*

ela tou lasik-a kasodak, dus kwamen de drie jongelingen allen om, maar de oude man alleen bleef in leven; *bòe-ma fae heni basa hataholi-la lao-lao ta ela esa bòe*, alle menschen liepen uit, niet één bleef over; *ela bè na ala hoü leni-s lèo Ti mai*, (wat er ook =) alwat er overbleef, voerden zij gevankelijk naar Ti mede. Vandaar ook de uitdrukking: *ela fák-a*, (men liet weinig over, of: er bleef weinig over), het scheelde weinig of: *lima-ei-n sapi-ndòle dè ela fák-a ana tuda*, zijne handen en voeten werden krachteloos, zoodat het weinig gescheeld had of hij was gevallen; vgl. *sala fa*, *sanga-sanga*; (zie ook boven, het eerste voorbeeld).

elak, wat overgelaten wordt: *ela-na ana use fò naä fa-fa*, het overschot (van het vleesch) zoutte zij in om het langzamerhand op te eten; *manek-a sao-ela-na*, de verlaten vrouw van den vorst; *doi-elak-ala*, het overschot van het geld, het overige geld; *nanaä-elak*, overschot van het eten, bijv. *naä nanaä-elak-ala*, zij at de restjes van het eten op. Daarvoor bezigt men ook het verbale woord in samenstelling, met toegevoegde *k*; bijv. *ala leu soü sila laä ela-k-ala lalaë-na*, al wat zij van het eten hadden overgelaten, namen zij op, (*au uä-ela-k*, wat ik van het eten heb overgelaten, enz.).

elak (*la*-), (Ba., Bo., T. idem; K., R. *laela*; D. *mahela*; On. *mahela*), elkander verlaten, v. d. echtscheiden, (vgl. boven *ela*): *touk-a nò sao-n laelak dè inak-a sapu pou-bui-na*, de man en vrouw zijn gescheiden en de vrouw heeft niets van de huwelijksgoederen ontvangen; *dedeä naeläk* = *dedeä nateäk*, scheidingszaak.

kalaelas (*tua*-), lontarsap, dat niet op tijd is afgetapt, tegenover: *tua kalaledis*.

Ela 2, de dial. als sub 1, [een bijzonder gebruik van *ela* 1], in: *ela nème na*, letterlijk: laat het daar, (vgl. sub 1), wordt ook gebruikt in den zin van: laat het maar gebeuren, Mal. *biar*, (vgl. *deï* 2): *ela-n nème na fò mate-n neu*, laat hem maar daar om te sterven, laat hem maar sterven. Zoo ook *ela* afzonderlijk (als imperatief), bijv.: *ela emi mème ia lèon*, het geschiede maar, dat gij hier blijft, blijf maar hier; *ela bòök-a dei*, laat het eerst nog niet zijn, doe het eerst nog niet, wacht nog even, (vgl. *ela baïanak dei*, sub 1); *malòle ela au mangalauk-a fò bòö esa nafandèle au bòe-n*, (het is goed, dat maar geschiede, dat ik maar leelijk ben =) laat ik maar leelijk zijn, zoodat dan ook niemand aan mij denkt; *tè ela lèo-bè na ala hi*, (maar het geschiede hoe ook, dat zij willen), mits zij maar willen.

Vandaar dan ook, dat *ela* den zin kan hebben van: „het geschiede = het moet, het is noodzakelijk", of ook, bij verzwakking, eenvoudig een futurum kan aanduiden, (vgl. *sè*): *ela ndia pusena titi dei fò ana hapu ndia tei-na*, eerst moest zijn zweet vloeien voor hij verkreeg zijn (buik =) kost; *bòö tunga dafu-dafu mò hataholi kokola-na, tè ela dodò mala nai dale-m dale dei*, volg niet maar zoo wat iemand zegt, maar gij moet eerst bij u-zelf overwegen, enz.; *anaïana sò, na ela namahèle ina ama-n nanoli-nafada-n dei*, een kind moet in acht nemen de lessen en vermaningen zijner ouders; *ana sudi mina-n-ala ela losa liü sanahulu dua na mate-s ala*, hij had de olie (voor de lampen) zoo afgemeten, dat het moest, als het tot twee uur kwam, dat zij uitgingen, (dat zij om twee uur moesten of zouden uitgaan);

dè ndia au mai ia na, na ela ò mita makahuluk au mata-nga dei, en daarom ben ik hier gekomen, dat gij eerst mijn gelaat zoudt zien: *mahani dei ela ama--ma laö dei, fò au ta fèlo-á-ngemi makaboku fa-na,* wacht maar, tot uw vader zal zijn weggegaan, of ik u niet zal slaan, dat gij springt. Vooral na *fò* (opdat) dient *ela* alleen tot aanduiding van het futurum, of liever nog alleen om de beteekenis „opdat" beter te doen uitkomen, (ook in de dial., resp. *fò hela, fò kela*): *ala hule-n ana fò ana hoü sila nanaä-n seluk, fò ela lalòle ma ela fè pule-boak baük-a,* zij bidden hem om zorg te dragen voor de gewassen, welke hun voedsel uitmaken, opdat zij welig zullen bloeien en (opdat) zij veel vrucht zullen geven; *au soda fa, fò ela busa-a namanène,* ik zal eens zingen, opdat de hond het zal hooren, (hoort); *ana nòke seluk ana fò ela ndia lèo nème ndia,* hij verzocht hem, dat hij daar mocht wonen; *fò ela lèo bè,* opdat toch.

ela-ela, gelijk aan of versterking van *ela* in den zin van: moeten, zullen: *bòö tunga ndia dedeä kokola-n sila-a, tè ela--ela ama kedi mabú-n ána dei,* gij moet niet opvolgen, wat hij zegt, maar gij moet hem door uwe list vangen; *tè ta mesa-k-asa bòe, ela-ela manek-a nò-s dei,* maar zij mogen ook niet alleen gaan, de vorst moet met hen meegaan; *nae*: *ela-ela au isa nitu kaduak-ala dei,* zij sprak: ik moet (zal) die twee duivels (van kinderen) dooden, (vgl. *dòe, ta heni-hìk, hèo-hèo-ò, totoäk*).

Èle 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. Kup. *la,* daar], gindsch; wijst op iets, dat verder af is dan *na*: *hènge mahèle duli manapepeuk èle,* bind gindschen uitstekenden stijl stevig vast; *matoi au neu leak-a ndè èle,* begraaf mij in de rots daarginds; *nitu esa ndè èle,* daarginds is een duivel.

èlek = *èle* (met nadruk): *ela ndiak-a, fè èlek-a mai,* laat dien staan, geef den gindschen hier.

(**Èle** 2), *ei naèle-n,* in: *ofak-a — — —,* [vgl. Sikk. *eler,* uitlegger], de balk van de vlerk van een vaartuig, welke op het water ligt, (vgl. *eik*).

Èlo 1, (Ba., Bo., D., ook T.? idem), een bezoek brengen ten huize van zijne verloofde: *neu èlo sò na nò-nò tia-na,* als hij een bezoek brengt ten huize van zijne verloofde neemt hij steeds zijn vriend mede; *touk-a neu èlo inak ndia,* de man brengt die vrouw een bezoek als zijne verloofde.

(**Èlo** 2), *eèlo,* zie *aäli.*

eèlòk, zie onder *aäli.* Zie ook onder *èlok.*

Elok, (Bo. idem; Bi. *èlo*; Ba. *eèlok*; K. *eèlo*; T. *èrok*; R. *èro*), soort plat vierkant mandje van lontarbladeren gevlochten om suiker in te bewaren; *nduna èlok,* (of: *eèlok*), een plat zeshoekig mandje om tabak in te bergen, (vgl. *sai-lòpek*).

eèlok: *tua batu eèlok,* de plak suiker, welke in de *èlok* past; *neä eëlok,* soort vierkant matje. (Zie ook sub [*èlo*] 2).

Eloaka, (Oep. *eroaka*), zie *laifata.*

Elus, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *elu,* [Tim. *enus*], de regenboog.

Ème, zie *nème.*

Èmek, zie *nème* en *nèmek.*

Emi, R. idem; Bo., Bi., K. *kemi*; D., On. *hei*; Ba., T. *ei,* [Tett. *emi,* Tim. *hi,* vgl. Sumb. *njimi,* ook Bim. *nggomi,* (gij, enkelvoud), Kup. heeft *mia, mi,* End. *miu*], pers. voornw. van den tweeden pers. meerv., gij, gijlieden.

emik-ala, gij-lieden en de uwen.

Enas, soort gewas: *ai enas-a nasè-na seli*, de *enas* veroorzaakt veel jeuk.

Ène, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *ènde*; D., On. *enda*, doch On. *ènde-ende*, in den zin van „stilstaan" van water, [Kup. *èneng*, verwant is wel Rott. *lène-lène*; verder denkelijk Mal. *rĕndam*, alsook *kĕlam*, enz.], iets weeken, iets te weeken zetten, week maken: *ène hade*, rijst te weeken zetten; *òe-a ène-ná dae-a pela sò*, het water weekt de aarde; *òe-a ène napulu pelak-ala*, het water weekt en verstikt de maïsplanten; *bòö ène òe neu bane beuk-a tè sè baë-n*, laat geen water staan in den nieuwen pot, anders breekt hij.

manaènek (*òe-*) = *òe lilifuk*, stilstaand water.

(**Enga**), *enga-enga*, [bij *engak*?], ongekamd, verward, en tevens: dik, dicht van de haren, (vgl. *puä-puä*).

Engak, Bo. idem; Bi., T. *enga*; Ba., T. *enggàk*; D., On. *engga*; R. *eka*, [waarschijnlijk hierbij Saw. *kăka*, idem], soort zeewier, dat als groente gegeten wordt; (vgl. *angok, latu, lopu*).

Ènge, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *ènggе*; R. *èke*, [vgl. Pamp. *tingga*, Bic. *timga*, Tag., Bis. *tinga*, Bim. *tambinga*; ook Jav. Mal. *timah*; vgl. ook *fuli*], lood, looden, ter onderscheiding ook: *ènge nggèok*; tin, tinnen, (ter onderscheiding ook: *ènge fulak*).

Enik-a, zie *inik-a*.

(**Èno**), *ènok*, Bo., ook wel T. idem; Bi., K., R. *èno*, [Tim. *èno*, pad, deuropening, deur, Kup. *ènon*, pad; vgl. dial. *naèno*, en *pèno-pèno* sub *sò* 2?], weg, (de meeste dial. gebruiken *dalak, dala*): *ènok-a tane--tane mesan*, de weg is niets dan modder; *matudu au ènok-a*, wijs mij den weg! *ènok ia natépa-la*, deze weg loopt het naast; *èno ina*, de groote weg, (vgl. *okofò*). Ook in overdrachtelijken zin: weg, uitweg, middel: *ana afi lèo-bè lèo-bè neu-ò, èno-n ta*, hoe hij er ook over nadenkt, er is (hij vindt) geen uitweg; *ènok esa fò ala sanga manamatao bòe-ò lèo-ia*, een weg (een ander middel) om te zoeken wie de ziekte veroorzaakt heeft, is aldus; *ana sanga ènok fò tao namate-n*, hij zocht een middel om hem te dooden, (vgl. *ndolu*).

èno (*na-*), als weg bezigen: *nusa-la laèno tunga lòlok ndia*, de herten nemen hun weg langs dit pad.

Èo 1, (Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem; voor On. wordt *kèo* opgegeven), soort plant; *èo ia ai-na mahinak*, het hout van de *èo* is stekelig.

Èo 2, in alle dial., [vgl. (*èpo*) en Saw. *gewo*? of vgl. (*èo*) 4?], roeren in iets, omroeren, (vgl. *dòpo, nasafali, nggenggèdo*): *èo kau-òek-a*, (*kakau-a*), pap, (rijst), in een pot omroeren.

èok: *ata sanga laö ma ò bei èok hatu nai ndia*, wij willen nu vertrekken, maar wat roert (z. v. a. talmt, draait) gij nog daar; (vgl. *èso-èso*).

Èo 3, [vgl. *fèo*?]: *èo lepeneu*, rondom den rand van een zak iets stevigs aanbrengen als bijv. *beba* of rotan.

(**Èo** 4), *èo* (*na-*), Ba., K., D., R. idem, [denkelijk wel in verband met *èo* 3, vgl. ook *nalèo*], kronkelen, draaien van een weg: *ènok-a naèo*, (vgl. *nalèo* 12); *ana* (*laök*) *naèo*, hij maakt een omweg; *ana laök naèo-ná-n bobòngok*, hij gaat een kring makend rond.

kaèok (*na-*), hij gaat kringen makend rond.

(**Èpo**), *èèpok*, in: *ana eèpok heni au doi-ng--ala*, hij heeft door zijne draaierijen gemaakt, dat mijn geld op is.

èpok (*na-*): *òe-a naèpok*, het water draait, er is eene draaikolk.

maèpok (*òe-*), Bo. idem; Bi., K., ook D. *maèpo*; Ba. *maèmpok*; T. *maèmbok*, [R. bezigt *òe madòpo*; waarschijnlijk zijn (*èpo*) en *dòpo* stamverwant, vgl. ook de dial.], draaikolk: *esa lèo òe-a maèpo-na ma madema-na neu*, een ging naar de plaats waar het water draaide en diep was; (vgl. *ule-anak*).

Esa, in alle dial., [Tim. *es*, *mèse*, Kup. *mesa*, Mal. enz. *ésa*], één, bij het tellen, als afzonderlijk woord: *esa mesan, kada esa*, er is maar één; *esa neu saë ofak, esa tuda ai*, de een ging varen, de een (de ander) viel uit een boom. Ter bepaling van een ander woord, waarbij het ook geheel als ons onbepaald lidwoord gebezigd kan worden: *faik esa*, één dag, of: op een dag; *hataholi esa*, één mensch, of: een mensch, een zeker iemand. (Het Rottineesch bezigt *esa* ook waar de meer westelijke talen *sa* gebruiken, dus: *natun*, (*lifun*) *esa*, een honderd, (duizend); uitgezonderd: *sanahulu*); *ami dua esa*, één van ons beiden; *esa-na*, een van hen; *neu*, (*leu*) *esa*, in één, op één, op elkander: *hataholi-a nggèok neu esa*, de menschen waren zwart op één, op elkander, het was zwart van de menschen; *labuli leu esa*, zij zijn dooréén gemengd; v. d. *neu esa* in sommige uitdrukkingen = ten eene male, geheel en al: *nè-nè lino-lino neu esa*, het was er doodstil. *Esa* wordt voorts gebezigd in den zin van ons „iemand", (vgl. *hataholi*): *esa laök liti-liti*, (*esa ei-n-ala langaliti*) *nai uma lai*, iemand maakt, (iemands voeten maken) een krakend geluid in huis; *esa ta nakanae au bòe*, niemand ziet naar mij, (vgl. *hata esa*).

esa-esa, één voor één, ieder op zijne beurt: *ana fua lima-na neu sila esa-esa lain*, hij legde zijne handen op ieder van hen, één voor één; *bòe-ma esa-esa hoï nala-n dè lalamula-n*, ieder nam het op zijne beurt op en bekeek het.

esak, in samenstellingen, als: *kapa fadi-esak*, zie *fadik*.

esak-a, de een, de ander, (met meer nadruk dan *esa*): *dua-s ala lafepa ao dè esak-a nasengi nonòn-a*, beiden sloegen elkander en de één overwon zijn makker (den anderen); *touk esa nasú neni kapa-a lèo ndia uma-na neu, ma esak-a nasú neu naseö-n ana*, de eene man wilde den buffel met alle geweld naar zijn huis medenemen, en de andere wilde hem met alle geweld verkoopen; *esa-na nau fò ndia mesa-k-ana naä-n, ma esak-a nau fò ndia mesa-k-ana naä-n*, een van hen wilde hem alleen opeten, en de andere ook; *esak-a nau fò ndia mesa-k-ana ninu, ma esak-a-ò nau fò ndia mesa-k-ana ninu bòe*, de een wilde alleen drinken en de andere ook.

esak-ò, een, wie of wat het ook zij, ieder: (vgl. *sudi* 2): *esak-ò afi ao-n*, ieder denkt (of: moet denken aan, zorgen voor) zichzelf; *esak-ò tao ndia tatao nonoï-n*, ieder moet zijne eigen bezigheden verrichten; *hataholi-la esak-ò mata-n*, ieder mensch heeft zijn eigen gezicht; *nusak-ala esak-ò hada-na*, (of: *natème-na*), elk land heeft zijn eigen gewoonten; *basa uma-la ta esak-ò nòk manasòngo malela-n*, niet ieder huis is met (niet in ieder huis is) iemand, die offeren kan.

esa (*la-*), *a.* zich vereenigen, (vgl. *lakabua*, waarmede het ook verbonden wordt); *basa-s laesa*, (of: *lakabua dò laesa*, of: *laesa dò lakabua*) *fò laä*, zij vereenigen zich allen om te eten (feest te vieren); *b.* vereenigen: *nakabua naesa-s ala*, hij vereenigt hen.

bekeesak, ieder één.

Èse, of meer gewoon *eëse*, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *hèse* of *hehèse*, [Bim. *pètje*, vgl. Mak. *potja*, denkelijk een nevenvorm van Jav. *pidjĕt*, Mal. *pidjit*; ofschoon het ook een nevenvorm van *hèè* zou kunnen zijn], drukkend, met de vingers knijpen, wrijven: *èse ai boak*, op die manier eene vrucht knijpen om te voelen of ze rijp is; *ana eëse ei-na*, hij masseert, pidjit zijn been, (vgl. *kidu*, *lumu*, *tusi*; ook *dina*, *nahutu*); *ana eëse natasa lafa-a*, zij wrijft en drukt het garen voor de slimoet (gaar =) tot het bruikbaar is, om de kleurstof goed op te nemen.

èse-lumu = *naèse-nalumu*: *fò bòso bòe èse-lumu ami nusa-anàk-ala bai*, opdat hij ons, die de kleinere landschappen bewonen, niet langer onderdrukt.

eèsek, het drukkend kneden: *mòdo ai-dò eësek*, middelen om het garen mede te kneden (en te verven).

èse (*na-*) *-lumu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., ook D., idem; R. *naèse-narumu*; T. *nahèse-narumu*, (vgl. *lumu*), alleen gebruikelijk in overdrachtelijken zin: onderdrukken, met geweld afdwingen, (vgl. *laka*): *manek ia naèse-nalumu-na nasala, dè mai ata bai heni-n*, deze vorst onderdrukt ons zeer, dwingt ons onze goederen af, laten wij hem afzetten.

maèse-malumuk, die onderdrukt.

(**Èso**), *èso-èso*, (ook Ba., K.), talmen, treuzelen, (vgl. *èok*); *tao hata na lai-lai bòö èso-èso tè lèdo-a ndè neuk-a*, als gij iets doen wilt, doe het vlug, talm, treuzel niet, want de zon neigt reeds ten ondergang. Ook met *ame-ame* verbonden, als: *ana èso-èso ame-ame*, hij is lomp, onhandig, traag van begrip, (vgl. *bango-bango*).

kaeësok (*na-*), *a.* = *èso-èso*, talmen, treuzelen; *b.* (als subst.), het talmen, het treuzelen.

manaeèsok, die talmt.

manaeèso-manaaämek, lomp, onhandig.

Esu, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *hesu*, [Kup. *nisu*, hij veest, Saw. *pähu*, Bim. *pòtju*, Sumb. *kapisu*], veest, wind: *ana hika nala esu*, onder het lachen liet hij bij ongeluk een wind.

ngaesuk (*na-*), veesten, een wind laten, (dikmaals uitgesproken als: *ngesuk* [*na-*], enz.), *nangaesuk pède-pède*, hij laat voortdurend winden, (vgl. *nakú*).

Etu, in alle dial., [Saw. *na-étu*], soort kleine, giftige visch.

F.

Fa 1, in alle dial., uitgezonderd On., waarin evenwel ook *fafa* (*fa-fa*?) opgegeven wordt, [Kup. *ba*, (Tett. *ba*, loopen?), Saw. *ai-wa*, overstrooming, Mal. *bah*, enz.], *a.* stroom: *fa-a nameni*, (*napoponu*), de stroom is sterk; *fa-a neni-s lèo kona neu*, de stroom voerde hen naar het zuiden;

b. vloeien, stroomen, overstroomen: *oe-a fa dilo-dilo*, (*namalulaluk*), het water vloeit met een dunnen straal, (bij droppels); *oe-a fa dòlo-dòlo*, het water stroomt met geweld; *oe-a fa neni anïi-ana esa*, (het water stroomt medenemende =) de stroom sleept een kind mede; *puse-n-ala fa*, zijn zweet vloeide; *besak-ia fa heni basa ka-*

kau-a ndè ia sò, thans is al de rijstepap weggevloeid, (vgl. *sai* 4); *lè-a fa*, de rivier bandjirt, stroomt over. Ook overdrachtelijk: *hataholi baük-a fa leu fò ala sanga lamànène bòe*, de menigte stroomde toe om ook te hooren, (vgl. *ino-ino*, *òno-òno*, *osu-osu*, [*puni* 2], *pupu* 2, *sonu-sonu*).

fa-fa, voortdurend stroomen, wegvloeien: *òe-a mata-na nakatema ketu-n, dè ana ta fa-fa*, de bron is geheel verstopt en het water vloeit in 't geheel niet meer. (Zie ook sub *fa* 2).

fafák, het vloeien: *da manafá-n ndia natèë fafák* (= *fa natèë*), het wegstroomende bloed hield op te vloeien; *nai òe-a fafá--na*, op eene plaats stroomafwaarts.

fa (*na-*) *-la*, niets doen dan stroomen, onophoudelijk wegvloeien: *ana su heni batu lutu-la bòe ma òe-a nafá-la nème dalek mai*, hij groef de kleine steentjes op en toen begon het water maar voortdurend uit den grond te vloeien.

manafák, vloeiend, stroomend; *òe manafák*, stroomend water.

Fa 2, Ba., Bo., Bi., K., T., ook D. idem, [Sumb. *wa*, eens, na imperatieven, Saw. *we* = Sumb. *wa*, en, „slechts"], een weinig, (vgl. *baïanak*, en dial. *fa-anak*, *fa-ana*): *fè au fa*, geef mij een weinig (iets, wat); *besak-a nalák mata-na ma ana kokolak fà*, toen pas opende zij hare oogen en sprak een weinig, (wat); *kamahedis-a ta hi laka dale-na fa, fò naä ninu fa bòe-n*, de zieke wil zich niet (een weinig) geweld aandoen om iets te gebruiken. In zinnen, waarin eene ontkenning voorkomt, (zooals in het laatste voorbeeld), laat zich *fa* ook wel gewoonlijk door „een weinig" weergeven, maar is meestal (evenals het Tim. *f*[*a*]) niet meer dan een stopwoordje, bijv. *ta lèo-ndia fa*, is het niet zoo; *mèsen ta ndia fa*, hij is geen onderwijzer. Men bezigt *fa* ook in den zin van: ergens; *fàik esa ana lèo fa neu*, op zekeren dag ging hij ergens heen; *ana ta lèo fa neu bòe tè loli-loli nèmek-a mamana-na*, hij ging nergens heen, maar bleef op zijne plaats maar rondrollen; *ameda ò muä lèo-hata mangalauk nème fa*, denkelijk hebt gij ergens vandaan iets gegeten, wat slecht was; *helu ò lèo fa na ò tao-n lèo fa*, men draagt u op ergens heen te gaan, gij doet het ergens (anders) heengaande, als men u opdraagt zus te doen, doet gij zoo.

Verder wordt *fa* gebruikt in den zin van: weinig tijds, terstond, aanstonds, (vgl. *baïanak*), dan dikmaals door *bai* gevolgd: *dò-dò na nanggulu nème ndia mai, fa bòe ma ànin-a mai*, na eenigen tijd begon het van dien kant te donderen, terstond daarop stak de wind op; *dè fa bai bòe ma lapu heni ila manga-lauk-ala*, en terstond verdwenen de booze zweren; *fè au ò-n lèo nula dàle neu, fa bai dei fò au ò-n maï-n*, laat mij hem naar het bosch medenemen, aanstonds breng ik hem weer terug, (vgl. *nakandò*).

fa-ma, (het is weinig =) het zal weinig schelen, het is best mogelijk, misschien (vgl. *hetu*): *mae tatao matua-la ita tala-s ala-ò bòö ata koao, tè fa ma neu tatao--anak-ala ma ita ta tala fa-s ala dò fa--ma ita silaka*, laat ons niet trotsch zijn als ons een groot werk gelukt, want wellicht slagen wij niet in het kleine, of hebben wij daarin ongeluk; *fa-ma au hapu losà sen nè hulu bòe*, het zou best mogelijk zijn, dat ik zelfs zestig cent kreeg; *tè fa-ma ò ta hi babalak ndia fa*, misschien zou u die belooning niet bevallen. Ook wel verbonden met *buluk-a*, bijv. *buluk-a fa-ma au bei asoda*

lena emi bòe, het zou ook mogelijk kunnen zijn, dat ik langer leef dan gij, (vgl. *fak-ò*).

fa-fa, *a*. een klein weinigje: *nísi-na nasanoda nala fa-fa sò*, zijn tand is (zijne tanden zijn) een klein weinigje naar buiten gegroeid. V. d. ook van tijd: terstond, op hetzelfde oogenblik: *nitu esa hoï-n ana fò fa-fa na ana eki*, een duivel greep hem aan en op hetzelfde oogenblik begon hij te schreeuwen;

b. telkens een weinig, v. d. nu eens, dan eens, telkens: *fa-fa na ana tao nasala iak-a ma ndiak-a*, nu eens deed zij dit, dan weder eens dat verkeerd; *fa na ana la lèo inak-a neu, fa na ana la lèo mane-ana-a neu*, nu eens vloog het naar de vrouw, dan naar den prins; *fa-fa nà anà afe*, telkens is hij wakker; *fa-fa na ndia nae ndia namalaä fò lahahao-n kakau*, telkens zeide hij, dat hij honger had, opdat zij hem rijst zouden voeren. V. d. ook: telkens een weinig, langzaam, zacht, (vgl. *kòe-kòe*): *lafo-a fufú fa-fa kea-a langa-na*, de muis blies de schildpad telkens een weinig, langzaam, zachtjes op het hoofd; *leä fa-fa-n*, trek het zacht aan, (dat het niet breekt); *laök fa-fa*, nu en dan een weinig = langzaam gaan; *kokolak fa-fa*, nu en dan een weinig = zachtjes spreken: *kokolak fa-fa tè hatahoḷi dou-dou*, spreek zacht, want er zijn hier vele menschen, (vgl. *naü-naü, kòe-kòe*); *ala ta fepa fa-fa tè lapanèë*, zij slaan niet zachtjes, maar in ernst;

c. deels-deels: *fa òe ma fa angor*, deels water, deels wijn, half water en half wijn. (Zie ook sub *fa* 1).

fak, *a*. (Ba., Bo. idem; Bi., K., D., ook On. *fa*), wat weinig (van afstand) is, nabij iets, in de nabijheid van iets, (vgl. *baïanak, deka*): *madenu-s fò ala lèo nggòlo fak ia-la leu*, beveel hun naar de hier in de nabijheid gelegen dorpen te gaan; *ndala-a nai fak ndia*, het paard is daar in de nabijheid;

b. *fak-a* = *fa*; *ela fak-a*, laat een weinig over; ook: het scheelde weinig of, (vgl. *ela* 2).

fak-ò = *fa-ma*: *ama bòso sanga mamana manaä, tè fak-ò hatahoḷi esa nai ndia ana lena suk emi bai*, zoekt niet de mooiste plaatsen, want wellicht is daar iemand, die meer is dan gijlieden; *malòle hinga sudi ita, fak-ò beis-a nala ita esa dua sò*, wij moesten ons-zelf eens natellen, of wellicht de kaaiman niet één of twee onzer gegrepen heeft.

bekefák, ieder een weinig: *miä bekefák*, eet ieder een weinig er van.

(**Fak**), in: *ani-fák*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R., ook wel D. *ani fa*; D., On. *ani-fat*, [vgl. *òe-fák*; Saw. *wa*, Mal. *barat*, Tag. *abagat*, enz.], op Termanu meest: zeewinden, elders ook: westenwind. (Zie ook sub *fa* 2).

Faä, Ba., K., D., T., On., R. idem; Bi. *faka*, [Tim. *pah*, Ceram *paä*, *baka*, denkelijk verwant met Saw. *bäka*, Bat. *boka*, vgl. Jav. *bĕngkah*; vgl. Rott. *fakak*], iets splijten, doorhakken, (vgl. *bia*): *faà nò*, eene kokosnoot doorhakken; *faä ò*, bamboe splijten; *faä baë-n neu dua*, splijt, hak het in tweeën!

(**Fada**), *fada-fada*, in: *noli-noli fada-fada*, zie *nanoli*.

fada (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *nafade*, [vgl. Jav., Sund. *warah*? ook Rott. *halak*], spreken, zeggen, melden, opnoemen, (vgl. *nae* 1, *ame* 1, *dusi*, *deä*, *nahala*, *kokolak*, *nasai(k)*, *tui* 3): *nafada ma nae* (of: *nafada nae*): *nème na*, hij sprak en zeide: het zij zoo;

nafada-n nae: *nakas ia au ita nusa-a*, hij zeide tot hem: zoo even heb ik een hert gezien; *au mai afada basa ò tola-nò-m-ala*, ik kom al uwe makkers mededeelen, enz.; *nafada basa lèo-ndia*, *bòema nalai*, nadat hij dat gezegd had, liep hij weg; *mai fò dua-ngita teu tafada dedeä malòle ia*, kom, laten wij beiden die goede tijding gaan melden; *manek-a nadenu nafada-s ala fò ala habo lepa*, de vorst beval hun mede te deelen, dat zij hun leeftocht gereed moesten maken; *lafada nade beuk noü-noü*, zij noemden van alle zijden nieuwe namen op; *bòö mafada mangalalau hataholi*, spreek geen kwaad van iemand. Dikmaals wordt *nafada* met *nanoli* verbonden, als *nanoli nafada*, leeren, leeren en vermanen.

fafada (*na-*), herhaaldelijk zeggen, enz.: *bòsò mafafada hataholi esa nadek ia bòe*, zeg dezen naam vooral aan niemand.

fafada (*la-*) *aok*, tegen elkander zeggen.

fadak (*na-*), gezegde: *ana tao tunga ndia nafada-n*, hij handelt volgens zijn gezegde, zooals hij gezegd heeft; *ala kòö leni popola-na lèo nafada-leak-a dalek neu*, zij droegen haar lijk in de grot, waarvan zij gesproken had; *ana tunga nanoli-nafadak sila-la*, hij volgt die lessen en vermaningen; *ana tao neu nafafadak*, hij maakt het tot iets wat telkens spreekt, hij maakt het tot een herinneringsteeken, tot eene gedachtenis = *nafandèlek*.

fafadak (*na-*): *nafafadak nò-n ana*, hij bespreekt, spreekt af met hem, (vgl. *helu*).

(Fadi), *fadik*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *fadi̥*; D., On. *odi̥*, [Kup. *pali*, Tim. *olif*, Tett. *alin*, Ambon. Ceram. enz. *wari*, *wali*, oud-Jav. *ari*, Mal. *adik*], jongere broeder (*fadi touk*), of jongere zuster (*fadi inak*): *kapa*, (*ndala*) *fadi-esak*, (*-duak*), een buffel, (paard), zoo groot, dat na zijne geboorte de moeder nog eens, (tweemaal), gejongd heeft en hij (het) dus een of twee jongere broeders, (of zusters), heeft; *au fadik*, ik ben de jongere broeder of zuster, ik ben de jongste van ons allen. *Fadi* voor *fadik*, in hetzelfde geval als *ama*, *ina*, *kaä* voor *amak*, *inak*, *kaäk*.

fadi (*na-*), tot jongeren broeder of zuster hebben, iemand als zoodanig beschouwen.

fadik (*nà-*), iemand met *fadi* toespreken, iemand „jongeren broeder of jongere zuster" noemen.

Fado, (in alle dial.), iets in de hoogte ophangen, (vgl. *bano*, *doko-doko*), bijv. een visch aan eene lijn, ook wel: een mensch ophangen, (vgl. *lona*); ook: een paard dusdanig binden, dat hij zijn kop in de hoogte moet houden, (vgl. *hènge*): *ana fado ndala-a neu ai esa hu-na*, hij bond het paard op die wijze aan een boom; dat is ook de eerste bewerking om een wild paard te temmen, (vgl. *nakamamau*); v. d.: *ndala nanafado-beuk*, een paard, waarop men pas die behandeling heeft toegepast, waarmede men pas begonnen is, om het te temmen; *ana fado ei-kuü bisu-na*, hij bindt zijn gewonden teen zoodanig, dat deze in de hoogte blijft staan.

Fae 1, in alle dial., [D. ook: uittrekken, vgl. *feä*], rukken, trekken, (vgl. *hela*): *ana fae nabú-n ana*, hij trekt, rukt hem omver; *ana fae nabú-n ai-a*, hij rukt den boom omver; *kanak-a fae natuda nii-ana-a*, de knaap trekt zoo aan het kind, dat het valt; *ana fae nalenga hataholi esa*, (*ofak-a*, enz.), hij trekt iemand zoo, dat hij op den rug, (het vaartuig, dat het op de kiel) komt te liggen; *ana fae natepa ai-ndanak-a*, hij rukt den boomtak stuk.

Fae 2, [oorspronkelijk één met *fae* 1, vgl. D. *fae*, uittrekken], in: *fae heni*, uittrekken, opbreken, uitloopen van eene menigte, (vgl. *huka heni*): *bòe-ma fae heni basa Ndana lao-lao leu lanilu mata beuk ndia*, en heel Ndana liep uit om dat wonder te zien.

(**Fae** 3), *fafae*, Ba., Bi., On., R., ook wel D. idem; Ba. *fafaek*, K. *fafaę*; D. ook *fafael*, of *naäfafae*; T. *fae-fae*, [wel van *fae* 1, vgl. voor de beteekenis *faku*, *faü*, uittrekken, met On. *nafafaür*, schudden], iets schudden: *anin-a fafae ai-la*, de wind schudt de boomen; v. d. iemand wakker schudden, daardoor in het algemeen: iemand wekken, (vgl. *nafoä*): *au fafae fè ana ta nau foä*, ik schud, wek hem, maar hij wil niet opstaan; *ingu musu ia* — — *bòso fafae mafoä-n ana*, uw vijand — —, maak hem niet wakker.

fafaek = *fafae* 1, iets, bijv. een boom, schudden, (vgl. *leleuk*).

Faek, (*iä-*), soort zeevisch.

(**Faë**), *fafaë*, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; Bi. *fafae*; R. *fafake*, [Kup. *kbaki*, Tim. *fae(l)*, Sumb. *kawaka*], soort harde, platronde vrucht, in het Maleisch van Koepang *fafake* geheeten, waarmede door de kinderen gespeeld wordt: (*tao fafaë*); *lungu-langa-a fafaë-n*, of: *fafaë-dèëk*, *fafaë-diök* of *faë-diök*, de knieschijf.

Faë-diök of *fafaë-diök*, zie sub *fafaë*.

Fai, in alle dial., dag, in den zin van: tijd in het algemeen, (vgl. *lèlek*, *tèpok*); *lèdo fai bula fai*, levenseinde, (vgl. *teu-fai*), ook: tijdstip voor de bevalling, (vgl. *lèdo*); *fai hida*, wanneer? (tegenover: *faik hida*); *fai-a seli sò*, de tijd is al voorbij = het is reeds laat; *dai fai*, vroegtijdig, vgl. *dai* 1; *fai-a nòso sò* = *lèdo-a nòso sò*, het is, (wordt al), avond; *baë fai-a neu dua*, (als) de dag (tijd) in tweeën gedeeld is, juist ter middernacht, (vgl. ook het Tim. *fai*); *fai tua*, de tijd van het tijferen; *fai tina osi*, de tijd voor (het aanleggen van) tuinen; *fai-a neu fai-a bòe na* —, als de bestemde tijd daar is, dan — ; *fai maneuka*, (*makahulu-na*, *uluk-ä*), de verleden (vroegere) tijd, eertijds; *fai makabui-na*, *fai nesik dea*, later; *fepa keü fai*, zie *fepa*.

faik, Ba., Bo.. T. idem; overigens *fai*, (On. zou, volgens opgaven, alleen *fai* kennen), [Tett. *wain-hira*, wanneer? *wain-rua*, eergisteren; op Dilli *wain*, (*wai*, *vai*, *bai*), dag, (in verbinding met telwoorden); Tim. *fai*, nacht, tijd in het algemeen, Tag., Bis. *gabi*, nacht, oud-Jav. *we*, Mal. *hari*, enz.], dag, vooral als tijdsbepaling, (vgl. *lèdok*, *lelèdok*): *faik esa*, (*dua*), een dag, (twee dagen); *faik esa*, ook: op een dag, op zekeren dag; *faik esa touk dua lamanako leni kapa esa*, op een dag (op zekeren dag) stalen twee menschen een buffel; *faik esa fatilada neu dua bòe ma ina–ama-n lamanène*, op zekeren dag hoorden hare ouders ter middernacht, enz.; *faik esa dua*, een dag of twee, (of met samenstelling: *fai lima-nèk*, of: *fai lima fai-nèk*, een dag of vijf, zes); *heni faik baü bè*, na verloop van eenige dagen; *losa faik bè ana nasafali*, tot op den dag, waarop hij zou terugkeeren; *sudi-faik-a*, elken dag; *sudi-faik telu*, elke drie dagen, om de drie dagen; *faik hida*, hoevele dagen? (doch ook wel gebezigd = *fai hida*); *faik ia*, deze dag, vandaag, heden, (vgl. *besak ia*); *faik ia ami makaminak ofak*, vandaag hebben wij met scheepjes gespeeld; *faik ia emi bei ta foi mala nade-na fa*, *na deï makanae au tao-ng emi lèë*, als gij heden geen

naam er voor zult gevonden hebben, zult gij eens zien, wat ik u doe; *faik-a*, idem: *teu soluk filana-a te faik-a na mai-ma*, laat ons den Hollander te gemoet gaan, want heden komt hij; *faik-a hataholi hehenuk uma mamasok-a*, heden was het zeer vol in de kerk. Vooral in uitdrukkingen als: *faik-a ana sipo*, vandaag, nu zal hij (slaag, straf) krijgen; *faik-a au tati isa-ngò*, nu zal ik u doodslaan; *mamanako sudi fò faik-a au ta akamamaek-á-ngò hata fa i-na*, steel eens, of ik u dan niet zal beschamen; *faik ndia*, die dag; ook: op dat tijdstip, toen juist: *faik ndia tetema matua-ina esa la nème lalai*, toen vloog juist een zeer groote kiekendief de lucht in.

Uit den aard der zaak zijn *fai* en *faik*, als in het laatste voorbeeld, niet volkomen gescheiden; vormelijk moet *faik* verder in samenstellingen enz. de *k* verliezen: *fai sososak*, eerste dag; *fai sangu*, stormachtige dag; *fai-lelèdok* = *lelèdok*, lichtdag, enz.

fai-na, of: *ndè fai-na*, onlangs, (vgl. *besak-a*): *fai-na ò kedi au*, onlangs hebt gij mij bedrogen; *bei namahedi ndè fai-na*, hij was onlangs ziek; *fai-n ia*, onlangs, nog niet lang geleden, (vgl. *fai hidak ia*).

fafai, ochtend zijn: *fafai na manu-pui-la kio dau-dau*, als 't ochtend is, des ochtends, kwinkeleeren de vogels.

fafaik, Ba., Bo. idem; K. *fafai*, [Tim. *fafai*], ook: *lèdo-fafaik*, morgen, ochtend; *fafaik-ia*, heden ochtend; *balahá fafaik*, morgenochtend; *fafai-anak* = *lòle balahák*, zeer vroeg in den morgen, het krieken van den dag; *ò mai tao lèo-hatak dè bei fafai-anak ia ma ò mai ami uma mata-ma kò mu mai*, wat komt gij doen, dat gij zoo vroeg in den morgen voor ons huis heen en weer loopt; *fafaik*, ook: toen het vroeg in den morgen was geworden, (vgl. beneden): *dè fafaik bòe-ma latane-n ana*, vroeg in den morgen (van den volgenden dag) vroegen zij haar; *balahá-fafaik bòe-ma ana lèo ndia uma-na neu*, den volgenden ochtend ging hij naar zijn huis; *fafaik-a*, de verschenen ochtend; *nème fafaik-a mai-a au tunga-n ana*, van den ochtend af volg ik hem; *fafai-anak-a sila leu lème lates*, zij zijn heden bij het krieken van den dag aan het graf geweest.

Fafaik soms ook in Termanu, maar meer in Baä gebruikt in den zin van: *balahá*, morgen, den volgenden dag.

fafai-n(a): *fafai-n ndia ana foä*, dien ochtend stond zij op; *ana kaï-n ana fò balahá fafai-na na leu laä linu lai ndia uma-na*, hij noodigde hen uit om in den ochtend van den volgenden dag in zijn huis te komen eten en drinken; *leödae-na nò fafai-na*, *leödae-fafai-n*, dag en nacht; *ami-ta mita ina nò ama bela-daü-n leödae-na nò fafai-na*, wij zullen niet zien het zware en lichte, dat vader en moeder dag en nacht noodig hebben; *ala lalò-n ana leödae-fafai-n*, zij roepen hem dag en nacht; *leödae fafai-n nanea ta-ta*, dag en nacht waakte hij onafgebroken.

fafai-fafai-n (a), elken ochtend.

(Faik), *kafafaik (na-)*, K. *nakafafai* [bij *fai*?], iemand voor den gek houden, (vgl. *nadudula*, *lakani ao*, *namumulu*, voorts *bòde*, *kedi*): *sè ta hi hataholi nakafafaik nò fa-n ana na bòö ndia nakafafaik nò hataholi*, wie niet wil, dat iemand hem voor den gek houdt, moet het ook een ander niet doen; *emi bòö makafafaik au tao lèo-ndia*, houdt mij niet voor den gek, omdat ik dat doe; *lamahòko ta lakafafaik*, zij verheugen zich niet in gekheid, in ernst = zeer.

Faiò, (Ba., Bo., Bi., K., D., T., On. idem), soort visch.

(**Faka**), *fafaka* (*na*-), [letterlijk wel: zich splijten, dus bij *fakak*], zich uitbreiden, van planten, (vgl. *nafefela*): zich vermenigvuldigen, van menschen en dieren, (vgl. *namahaü*).

Fakak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *faka*; On. *fafaka*, [vgl. *faä*], spleet, kloof in den grond.

Faku, Bi. idem, zie *faü*.

(**Fala** 1), in: *fala-bafak*: *ana tuü neu dè ana fala-bafa-na neu dae*, hij stortte neer met het gezicht op den grond, (lett.: en plantte zijn gezicht in den grond), vgl. *sèle langa-na*.

falak, (Ba., Bo., [T.?], idem; Bi., K., D. *fala*; On., R. *fara*), insteken, iets, dat lang is, in den grond planten, (vgl. *paku* 1, *sèle*, *tena* 1, ook *pau*): *falak mahèle dulik-a*, steek den stijl stevig in den grond; *ana falak ai esa neu nusa Solokaek talada-na*, hij plantte een stok midden op het eiland Poeloe-Pasir.

(**Fala** 2), in: *foi-fala*, [bij *fala* 1?], zie *foi* 1; *fala-dae*, naam van eene plaats in het Termanusche, welke als heilig beschouwd wordt.

Falek 1, dat gedeelte van een stijl, waarop de latten gelegd worden.

(**Falek** 2), *fafalek*, (Bo., T. idem; Bi., K., R. *fafale*), soort kwal, ook: *fafale tasi-dalek* geheeten, welke bij aanraking een brandend gevoel veroorzaakt; *fafalek-a sè au ei-nga*, de kwal veroorzaakt een brandend gevoel aan mijn been.

Falès, Mal. Holl., flesch.

Falei, (Bo., Bi., T., R. idem; Ba., K., D., On. *faliei*), soort platvisch: *falei ia bebelak*.

Fali 1, in alle dial., [vgl. Mak., Bug. *balí*, iemand ter zijde staan, van *bali*, *wali*, zijde, in den grond één met *fali* 2, vgl. Sumb. *hambeli*], helpen, bijstaan, (vgl. *baba*, [*hao*] 4, *holu* 2, *nalá* 10, *lada* 2, *nasalake*, *nasalaë*, *nòk* 1, *pani* 1, *saka* 1): *ò ta fali au fa na sè mate au*, als gij mij niet helpt, zal ik sterven; *makabui-n tè sè ana fali nala ita seluk*, later zal hij ons ook tot hulp zijn; *fali au nanaäk fa dei*, help mij met een weinig spijs.

fali-fali, herhaaldelijk helpen, enz.: *ela ata fali-fali-n ana dei*, wij moeten hem vooral bijstaan.

fafalik, het helpen, hulp; *nòke fafalik*, hij vraagt hulp.

fali (*la*-) *ao*, elkander helpen: *ò nau na dua-ngata lafali ao*, als gij wilt, laten wij dan elkander helpen.

Fali 2, in alle dial., (vgl. ook *nasafali*), [Tett. *fali*, Tim. *fani*, terugkeeren, *nabani*, omkeeren, Kup. *bali* en ook *paling*, omkeeren, *palit*, terugkeeren, vgl. Jav. *wali-wali*, *bali*, nevens *walik*, Mal. *kombali*, nevens *balik*, enz.], *a*. terugkeeren: *ana fali neu sanga busa-a*, hij keerde terug om den hond te gaan zoeken; *ana fali seluk lèo ai-a hu-na neü-n*, (of *neu*; of naar omstandigheden: *maï-n*, *mai*), hij keerde (ging of kwam) naar den boomstam terug; *fali neü-n*, ook = *neü-n*, en *fali maï-n* = *maï-n*, naar zijn huis (plaats, enz.) teruggaan, terugkomen; *au fali uü-ngau*, ik ga terug; *busa-a fali neü-n nakaneni lamatua-na*, de hond keerde naar zijn baas terug; *tao lèë de emi basa-ngemi fali maï-ngemi*, waarom komt gij allen terug.

Na een ander werkwoord kan *fali* beteekenen: 1. terugkeeren van: *ana bana-asa fali nème pasak mai*, hij keerde van het handeldrijven op de pasar naar huis terug;

2. terugkeerende, terug: *au ita nusa nalai fali seluk nula dale neü-n*, ik heb een hert weer naar het bosch terug zien rennen; *tasi-a haik fali seluk lèo ndia mamana-n neü-n*, de zee trok zich weder terug naar hare (oorspronkelijke) plaats; *malòle au tao balaka-a fali seluk neu mamana-na neu*, ik moest die kist maar weder op hare plaats zetten, (vgl. *falik*); *b*. doen terugkeeren, als in: *ana fali-ná seluk dae-òe-n sò*, hij heeft zijne landerijen weer doen terugkeeren (weer teruggekocht).

fali-fali, herhaaldelijk terugkeeren, enz.; v. d. herhaaldelijk, (vgl. *nakaduduak*): *tè hu nò Lelaik-ala lòke fali-fali dei, dè ndia mane Baäk poï-s lèo ndia lèo*, eerst door het herhaald vragen der Lelaiërs, liet de vorst van Baä hen vrij om daar te gaan wonen; *fela-fali fali-fali*, woelen.

falik = *fali*: *dè ana falik seluk neu nafada-s ala*, hij ging weer terug om het hun mede te deelen. Vooral in samenstelling met een ander verbaal woord, waarin wij het door „terug" moeten weergeven: *ana fè* (*nòke, neni*, enz.) *falik ndia bua-loä-n-ala*, hij geeft (vraagt, brengt) zijne goederen terug, (vgl. *mai, maï*); *fè falik au lopia esa*, geef mij één gulden terug; *ala usi falik ana nò louk*, zij joegen hem met ledige handen terug.

falik (*na-*), telkens terugkeeren, heen en weder gaan: *nafalik Kota tè bei ta nita kuludòs uma-na bòe*, hij keert telkens naar Koepang terug, (gaat telkens heen en weer), maar hij heeft de woning van den resident nog niet gezien; *a dè lafafalik laï hida*, hoevele malen zijn zij heen en weder gegaan? *manamèo-la lafafalik nusak ia*, de roovers komen herhaaldelijk in (verontrusten) dit land.

manafali, die of dat, wat terugkeert, v. d. in het bijzonder: het terugkeerende = het volgende jaar (= *teu manamaika*); *ala hule-n* (of: *lòke-n*) *ana fò manafali bai na ana hoü sila nanaä-na seluk*, zij smeeken hem om ook het volgende jaar wederom voor hun voedsel te zorgen; *teuk ndia udan-a ta mai — dè manafali dè lèo-ndia*, in dat jaar kwam er geen regen — en in het volgende ging het evenzoo.

manafalik-a, (gevormd naar analogie als van *bina-esak-a*, eergisteren, tegenover *bina-esak*, overmorgen), het vorige jaar, verleden jaar, (vgl. *teu maneuka*): *manafalik-a ò makamuti au*, verleden jaar hebt gij mij belasterd.

safali (*na-*), (in alle dial., D. en On. ook *nasabali*), *a*. iets omwenden, omkeeren, (vgl. *pòde, kaï* 3): *masáfali kailunu-la*, keer de kussens om; *ala lasafali batu-la fò lita nik dò pòek*, zij keerden de steenen om, om naar krabben en garnalen te zoeken; *nasafali nasebuü konana*, zijn rechterwang omwenden, toewenden; *nasafali tua neu nò*, suikerstroop met (geraspten) klapper omwenden, omroeren, (vgl. *èo*) = *sesena nò*; v. d. overdrachtelijk: iets veranderen: *nasafali hada-na*, hij verandert zijne gewoonten; *nasafali dale-na*, hij wendt om, verandert hun zin; *nasafali ao-na dadi hatuholi*, hij veranderde zich in een mensch; *nasafali tunga dedeä Lòte*, veranderen = vertalen in het Rottineesch; *b*. = *nasafali ao-na*, 1. zich omwenden, bijv. bij het liggen enz., (vgl. *hèko, hehèok*), v. d. overdrachtelijk: zich veranderen, veranderen, worden tot; *matana nasafali ma ao-na dèle*, zijn gelaat veranderde (hij werd bleek) en begon te beven; *nasafali dadi neu ha*, het verandert in, wordt tot vier, (vgl. *fèë*).

2. (zich omwenden gaande) = *fali*, terugkeeren: *losa faik bè ana nasafali*, tot op den dag, waarop hij zou terugkeeren; *bulak baü bè lenak-ala bòe ma tou dangan-a nasafali*, nadat verscheidene maanden verloopen waren, keerde de koopman terug; *ta nasafali Lòte mai sò*, hij is niet weder hier naar Rotti teruggekeerd.

safafali (*na-*), herhaaldelijk omkeeren, enz.: *masafafalik iük-ala fò lamatú lai-lai*, keer de visschen telkens om, opdat zij spoedig droog worden; *nasafafali ao dè ana sanga foä ndè ndia sò*, als hij zich zoo herhaaldelijk omwendt, dan staat hij dadelijk op; *ala dadi lasafafali laï baük--a*, zij worden geboren herhaaldelijk terugkeerende = zij worden herhaaldelijk herboren.

(**Fali** 3), *safafali* (*na-*), Ba., Bo., K., T., On., R. idem; D. *nasafafali*; voor Bi. wordt *nafafali* opgegeven, [eigenlijk: veranderen, en dus oorspronkelijk bij *fali* 2?], door ijver, zorgvuldigheid enz. maken dat iets vermeerdert, (vgl. *pòpo*): *nasafafali bana-manu-la*, hij doet de dieren (door zorgvuldige oppassing) vermeerderen; *ana fè-s lilo dè nae-s nae*: *nasafafali-n losa faik bè au fali maï-ng au*, hij gaf hun goud en sprak tot hen: doe het meerder worden tot den dag, waarop ik terugkeer; *touk-a doi-n luma bòe tè nasafafali-s dè nala suï ia-la*, hij had maar weinig geld, maar doordat hij er naarstig mede omgegaan heeft, verkreeg hij deze rijkdommen. (Zie ook sub *fali* 2).

(**Faliok**), *kokou-faliok* wordt verklaard door Mal. *bolang-baling*; anderen spreken van *kokou faliak*, en verklaren dit door: een boog om op vogels te schieten.

Faloa, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *fulò*), soort boom.

Falu 1, in alle dial., [Tim. *fanu*, Kup. *palu*, Tett. *walu*, M. P. *walu*], acht.

Falu 2, in alle dial., [Kup. *balu*, Tim. *banu*, Tett. *faluk*, M. P. *walu*], *ina-falu*, of: *falu-ina* (wat op Termanu vooral in verbinding met *ana-mák*, wees, gebruikelijk is), weduwe; *tou-falu*, weduwnaar.

Falu 3, Ba., Bo., D., (T., On.?) idem, [K. heeft *fali*, wel een ander woord; vgl. *sala-falu*], rouwen over een overledene; *ana falu nala pusaka*, hij komt door rouwen in het bezit der erfstukken, (vgl. *sala-falu*).

manafaluk, die rouw draagt.

Faluae, (Ba. enz. idem; T. enz. *faruae*), soort boom.

Fanak, (Ba., Bo. idem; K. *fang*), de borst, (vgl. *tènek*); *fana-koak*, het middelste gedeelte van de borst.

Faneti, (Mal. Port.), speld.

(**Fanga**) = *fangak*, in: *pa ei-fanga*, vleesch bij de klauwen.

fangak, Bo. idem; Bi., K. *fanga*; Ba., T. *fanggak*; D., On. *fangga*; R. *faka*, [vgl. Buru (*kadan*)-*wangan*, vinger; voor de beteekenis vgl. (*lima*)-*kuük*], nagel van vinger (*lima-fangak*) of teen (*ei-fangak*): *mèo-a ei-fanga-na*, de klauw van eene kat; *ndala-a ei-fangak na katemak*, een paard heeft een geheelen (niet gespleten) hoef.

Fangi, Bi., Bo., K. idem; Ba., D., T., On. *fanggi*; R. *faki*, [vgl. D. *banggi*, (verdeelen); Saw. *bagi, pebagi* (verdeelen) naast *pebiga*; denkelijk ook Tim. *faki*, uittrekken, (vgl. sub *feä*); zie ook *bongi*, *sengi* en vgl. Tett. v. Dilli *fahe* naast *faha*, splijten, Ibanag *bakkí* naast *bakká*, (vgl. ook sub *selik*); anderzijds, Jav. *bèngkah* naast Bat. *boka*, enz. Vgl. voorts Rott. *binga*, *bunga*, *ngga*], *a.* zich splijten: *ò-a fangi*, de bamboe splijt, (vgl. *ndalu-baë*, *bia*); v. d. in het algemeen:

breken als glas of aardewerk: *fangi* (of: *fangi baë*) *pingak-a*, de schotel breekt, (is gebroken), vgl. *baë*; (in Bi., Ba., D., T., On. is *fangi*, *fanggi*, het gewone woord in plaats van *baë*). Overdrachtelijk: *ana fangi nò-ng ò*, hij is gespleten = verdeeld met u, hij is u vijandig, (vgl. *musu*); *ami manafangik-ala* wij zijn elkander vijandig;

b. splijten, openbreken: *fangi dae*, den grond splijten, openbreken met een puntig werktuig; *fangi nula*, een bosch ontginnen.

fafangi, herhaaldelijk splijten; overdrachtelijk: vijandig zijn: *sila fafangi ita*, zij zijn ons vijandig.

fangik, gespleten, gebroken; *pinga fangik*, een gebroken schotel.

fafangik, het splijten; overdrachtelijk: verdeeldheid, strijd.

fangi (*na-*), iets breken: *busa-la lafangi ule dae sò-ma*, de honden hebben den aarden pot gebroken.

fangi (*la-*) *ao*, onder elkander verdeeld, elkander vijandig zijn.

Fango, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *fanggo*; R. *fako*), voelen vanwaar de wind komt, letten op de richting van den wind: *mu ndia fango sudi anin-a nème bè mai*, ga daar staan en voel even vanwaar de wind komt.

Fangok, (Bo. idem; Bi., K. *fàngọ*; Ba., T. *fanggok*; D., On. *fanggọ*; R. *fakọ*); of: *hedi fangok*, de pokken; *fango-daik*, pokdalig, die de pokken gehad heeft; *fango-pìk*, idem, vol lidteekens van de pokken: *mata-na fango-pìk mesan*, zijn gezicht is geheel pokdalig.

Fani 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *oni*, [Kup. *bani*, Tett. *wani*, Tim., Saw. *oni*; Bug. *awani*, Bat. *uwani*], bij, honigbij; *fani-anạ*, larve van eene bij; *fani bubuak* (of: *mamao*) *esa*, een bijenzwerm; *fani* ook wel: honig, bijv. *òlo fani*, den honig wegnemen door de hand in een gat te steken, waarin de bijen genesteld zijn; *kedi fani*, honig garen door afsnijding, bepaald honig is: *fani-òe*, of: *fani-isik*); *fani-popolak*, honigraat; *fani-aik* = *ai-fanik*, een boom, waarin zich bijen genesteld hebben.

Fani 2, Ba., Bo., K. idem; D., *fandi*, [vgl. Bim. *manti*, *fati*, hakken; Bul. *wanti*, omhakken, *pati*, hakken, (hierbij misschien ook Kup. *bani*, verdeelen, Tim. *fani*, bijl), vgl. *tati*], insnijden, uitsnijden, (vgl. *kè*): *fani nitas*, een gat in een *nitas* snijden; *fani babate*, den bubuni-boom insnijden en daaruit den eetbaren worm (*babate*) halen.

Fani 3, [bij *fani* 2?] iets bij ongeluk raken door slaan, stooten, enz.: *ana fani felas-a neu ei-na*, hij raakte bij ongeluk zijn been met het hakmes, terwijl hij naar iets anders sloeg; *ana fani langa-na neu di-a*, hij stoot bij het loopen per ongeluk zijn hoofd tegen den paal, (vgl. *laë*, *nakatunu*).

Fani-ana, soort boom. (Zie ook sub *fani* 1).

Fanu, (Ba., Bo., K., R. idem; D. *fanụ*): *ò fanu sè nai ndia*, op (wegens) wien wacht gij daar?; *ò fanu òe nai ndia*, wacht (blijft) gij daar wegens het water? (vgl. *nahani*).

Fanuk, Ba., Bo. idem; Bi., K. *fanụ*: T. *fanduk*; D., On., R. *fandụ*, [Saw. *wadu*, Sumb. *wandu*, Tim. heeft *faku-nais*, *fauk-ais*], of *fai-fanuk*, *fanu-n*[*a*], *fai-fanu-n*[*a*]), de droge tijd, (vgl. *hanas*, *timu*), in het bijzonder: de laatste maanden vóór het invallen van den regentijd: *fai-fanu-na mai na ana ledi tua*, als de droge tijd aangebroken was, tapte hij palmsap; *laë fanu-n esa mada basa lè*

nula-dalek-ala, op zekeren drogen tijd waren alle beken in het bosch uitgedroogd.

Fapa 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *fampa*; T. *famba*; D. *hamba*, [vgl. *fepa*], slaan, een oorvijg geven; ook: slaan op het gelaat, de borst, (vgl. *fepa*): *ana fapa-n ana*, hij geeft hem eene oorvijg; *ala fapa mata-pana-n*, zij sloegen hem op het aangezicht; *kea-a fapa pesi ndia kandou-na*, de schildpad gaf hem een slag op den nek, zoodat hij neerstortte.

fafapa, herhaaldelijk slaan: *ana tai fafapa fana-na*, hij sloeg zich voortdurend op de borst, v. d. afslaan: *ana fafapa afu*, hij slaat, schudt het stof af, (vgl. *nggafu*).

fafapak, *a.* het slaan, enz.: *ana tai fafapak-a*, hij slaat voortdurend;

b. = *fafapa*.

fapak (*la-*), elkander slaan, met elkander slaan: *töö nò ama lafapak-ala*, oom en vader slaan elkander; *hataholi-la lafapak emi*, de lieden te zamen slaan u.

Fapa 2, [wel bij *fapa* 1], eene maat gelijk aan de grootte van de handpalm; *fapa esa*, één palm.

Fati, aan den mond zetten om te drinken: *au bei fati-n neu bòe ma ana lòso-ná-n*, pas zette ik het aan den mond of hij ontrukte het mij; v. d. ook: ergens een weinig van drinken, even van drinken, ook: drinken, (vgl. *ninu*); *fè-n mai fò au fati ala fa*, geef het hier, opdat ik er even mijne lippen aanzet, er even van drink; *fati-má-n*, drink het.

fafati (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *naäfafati*, [Saw. *wati*, voeden, onderhouden, (dieren), denkelijk verwant met Sumbaw. Lamp. *patik*, onderhouden, vgl. ook het Maleische woord], ook wel *fati* (*na-*), te drinken geven aan een kind, (vgl. *pou* 1, *hani*): *lahahao-n kakau ta na lafafati-n ana tua*, zij voerden hem gekookte rijst of anders gaven zij hem suikerstroop te drinken.

Fati-lada, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [het tweede gedeelte is zeker van *talada*, vgl. Sumb. *mandalora*, idem, met Saw. *telora* = Rott. *talada*; het eerste gedeelte is denkelijk hetzelfde woord als *bati*, verdeelen, vgl. D. *fai-banggi*, alsook de uitdrukking: *baë fai-a neu dua*], ook: *fati-lada neu dua*, middernacht, te middernacht: *na tè fati-lada sò dè basa uma-isi-a sungu namanè*, maar het was reeds middernacht en al de bewoners van het huis lagen in diepe rust; *fati-lada bòe ma banuk-a mate-n*, te middernacht ging de lamp uit; *faik esa bòe ma fati-lada neu dua*, op zekeren dag, juist tegen middernacht, enz.

Fatisesè, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem, (voor On. wordt *bambasèse*, voor R. *sesè* (?) opgegeven), *fatisesè langas*, een gesnelden kop met krijgsgeschreeuw naar den paal (*sae*) brengen en aldaar offeren.

Faü 1, K., R., T. idem, [uit *faku*; D. *naäfafaü*; On. *naäfafaür*, beteekenen: schudden, dus eigenlijk: door schudden iets uittrekken? Vgl. *fae* en *fafae*, waarin de volgorde der beteekenissen omgekeerd schijnt te zijn, mogelijk stamverwant met *nakanunuku*, *nakanonòko*], uittrekken, (vgl. *feä*): *faü* (of: *faku*) *naü*, (*di*, enz.), gras, (stijlen, enz.) uittrekken; *mu faü heni ai-ana sila*, ga die struiken uittrekken; *ana faü nala tè-na*, hij trok zijne lans uit (de bewaarplaats), nam zijne lans.

(**Faü** 2), *faü-faü*, gewoonlijk met *òno-òno* verbonden, druk bezig zijn met iets, bijv. met inpakken, opredderen, enz.: *ana faü-faü òno-òno fò nakalaluuk asa*, zij was druk bezig hen te bedienen,

(vgl. *lau-lau, dea-dale, nadòö-eük, hutu-hutu, hutu-lèti, napue, nasapute*).

fafaü (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; Bi., (R.?), *nafafau*, [hoewel de vorm in Bi. afwijkt, moet, blijkens de beteekenissen van *naòle*, (vgl. ook *fefei* en *fei-fei*), het woord oorspronkelijk één zijn met *faü* 1, dus *faü-faü, nafafaü*, lett.: nu dit dan dat (uitrukken), van zijne plaats nemen met de bedoeling ze in orde te brengen], in orde brengen, ordenen, gereedmaken, (vgl. *adu, dulu fei-fei, hanik, nahi, nalalau, naòle, naòno, napepeda, sadidia, tao ela* of *tao nala*; ook *nahèle*): *nafafaü bua-loäs nai uma dale*, zij brengt in huis den boel in orde, zij reddert het huis op; *mafafaü bua loäs fò ata huka lèo Baä teu*, maakt de goederen in orde, opdat wij naar Baä verhuizen; *lafafaü ela-n ana mamana hahaek*, zij maakten (vooraf) eene rustplaats voor hem gereed; *bunga nananafafaü-elak*, (vooraf) gereedgemaakte bloemen; *nafafaü oli-lepeneu*, de verschillende manden in gereedheid brengen (om ze mede te nemen); v. d. ook: *nafafaü*, absoluut: zich gereedmaken, zich uitrusten voor eene reis, (vgl. *nakadedèle*): *ana nafafaü sanga laö*, hij maakt zich gereed om op reis te gaan.

nafafaük, regeling, ordening.

befaü = *faü-faü*, van een meervoudig subject: *emi befaü dè emi sanga lèo bè meu*, waar wilt gij heengaan, dat gijl. u gereedmaakt?

Fau-ae, (in alle dial.), soort boom.

Fè 1, in alle dial., [Tim. idem, Kup. *bèle*, Saw. *wie*, Jav. *weh*, Mal. *bĕri*, Tag. *bigay*, enz.], geven, schenken; (vgl. *nafuli, ndali* 2): *ai-boak au fè ò-k-ala*, de vruchten, welke ik u gegeven heb; *esa fè esa salak*, de een geeft den ander de schuld, zij werpen de schuld op elkander; *ana fè telu-s tetèë-aik bekeesak*, hij schonk hun alle drie een stok; *fè-n mai* (of: *fè-n maï-n*, of: *fè falik ana*) *fò au laö*, geef het terug, opdat ik kan heengaan; *fè heni*, weggeven; *maneka fè dedeäk lèo Baä neu*, de vorst gaf (zond) bericht naar Baä. Vandaar: toestaan, (vgl. *poï*): *fè au ò-n lèo nula dale neu fò au fè-n naä ai-dòk*, sta toe, dat ik hem mede naar het bosch neem en hem daar geneeskrachtige kruiden te eten geef; *bòö fè-s lahú*, sta niet toe, dat zij twisten, laat ze niet twisten! Uit het gebruik van *fè*, in zinnen als: *ana fè ndia hataholi namahèle-n esa laök nò-s ala*, gij geeft een vertrouwd persoon om met hen mede te gaan = hij laat een vertrouwd persoon met hen medegaan; *ò fè ami ndòlo meni batu ina-a*, gij hebt ons den grooten steen te dragen gegeven (= laten dragen), is de beteekenis van: veroorzaken, maken, enz. (Mal. *bĕri, kasih*) ontstaan: *ana fè ai-a nakabetu*, hij doet het hout krom zijn, hij buigt het hout krom; *fè-n tao lalaö-na*, doe hem (het paard) goed (niet galoppeerende) gaan; *fè isi-na lèo lain mai*, doe de punt (van de lans) naar boven zijn; *ana fè-s mai latane*, hij deed hen komen, om te vragen; v. d.: *tao fè*, aanleiding geven, veroorzaken, zie *tao*.

Na een ander werkwoord wordt *fè* (evenals Saw. *wie*) gebezigd om den persoon aan te duiden voor wien, ten wiens voordeele iets geschiedt: *au uni hata fè au sao-nga*, wat kan ik voor mijne vrouw medebrengen? *ana neni fè ana-na· nanaäk*, (*dedeäk*, enz.), hij bracht zijn kind voedsel, (bericht enz.); *ana lò fè-n doik*, hij reikt hem geld over; *ladenu-n ana naketu fè-s ala sila dedeä-*

-na, zij bevalen hem, hun twist [voor hen] te beslechten; *ala paä fè ina ama-n-ala kapa esa*, zij hadden voor hunne ouders een buffel vastgebonden; *ala laue fè mane Pada*, zij moesten veldarbeid verrichten voor den vorst van Pada.

fefèk, het geven, gift, gave, geschenk, (vgl. *potik*), ook: bestiering: *nò mane-tua-lain fefè-na*, door Gods bestiering.

(**Fè** 2), *fefè*, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), niet goed, leelijk, zuurachtig smaken, gezegd van stroop, (vgl. *makeis*): *tua-a fefè*.

(**Fè** 3), *fefè*, [vgl. dial. *fè* = *pè*], de uiterste punt van een boomtak, (vgl. *poik*).

(**Fèk**), (Bo., T. idem; D., R. *fè*; Bi., K. *fefè*), in: *kòde fèk*, soort kleine apen.

(**Fea**), *fea-fea*, Ba., Bo., K., D., T., R. idem, vgl. ook D. *nalafea*, [vgl. *feä*], rondtasten, bijv. in het donker, in eene doos, enz., (vgl. *befelòe, befenggao, fefei, kolokeak, nafalolòe, nafangganggao, pèdo-pèdo*).

Feä, Bo., Ba., K., T., R. idem; Bi. *feka*, [Tett. v. Dilli heeft *hafahe, hafaha*, uittrekken, naast *fahe, faha*, splijten, dus eigenlijk: doen splijten, breken; ook *feä*, (*feka*), schijnt stamverwant, zoo niet identiek met Sumb. *wăka*, Saw. *bĕka*, splijten, Iban. *bakkú*, breken, vgl. Jav. *bĕngkah*, enz.; vgl. ook Tim. *faki*, uittrekken, naast Rott. *fang(g)i, faki*, breken. Verwant zal ook zijn Tim. *bok*, uittrekken, en Kup. *buka*, wekken, (vgl. sub *fafae* en *faü*) = Rott. *foä*, (zie ook aldaar); de vormen *fae* en dial. *fea*, (zie ook de dial.), zijn wel uit een ouder **faë* (vgl. *baë*) en uit *feä* ontstaan; gelijk nu nog *faü* en *faku* naast elkander voorkomen; *fea-fea* dus wel op dezelfde wijze te verklaren als *faü-faü*. Eveneens behoort hier denkelijk bij: *fei* uit **fai*, naast *faki*, *fang(g)i*, (gelijk mede hierbij wel zullen behooren de verschillende vormen, waarin het woord, dat in het Maleisch *buka* luidt, voorkomt, (vgl. sub *fèëk*; voorts Rott. *huka heni*, uittrekken, opbreken; Bim. *hengga*, openen, naast *tjengga*, verdeelen, *ntjengga*, scheiden), v. d. *fei-fei* = *faü-faü, fefei* = *fea-fea*], uittrekken, uitrukken, (vgl. *faku, faü, foi, lesu, luï, naòle*): *ana feä heni basa dano-òe-a bulu-na*, hij trok alle veeren van den reiger uit; *ai-a nèpek-a dè feä doak ana*, de boom zit zeer vast, zoodat men te vergeefs poogt hem uit te rukken; *feä nisik*, tanden (kiezen) uittrekken; *ana feä-ná-n duik-a nai sini-langak-a*, hij trok, (haalde), het been tusschen de bladeren der dakbedekking uit; *mai feä nggauk-a nai au ei-ng dale ndè ia dei*, trek eens de doorn hier uit mijn voet!

fefeä, herhaaldelijk uittrekken enz., v. d. *ala fefeä èko-fèo mamanak fò ala sanga bèë-n*, zij maken de plaats, waar zij feest zullen vieren, schoon, (door het uittrekken van struiken, enz.).

Fedu, in alle dial., [vgl. *bedu*; bij *naka-betu*, Kup. *sbetou*, Mal. *bĕntuk*, Bug. *wèttu*, vgl. Bim. *mbodu, wodu*, enz.; of verwant met *dilu, felu*, Bug. *wèllu*, enz.?], doorgebogen zijn, (vgl. *bedu, nakabetu, manganaük*): *ai-a*, (*ò-a*) *fedu*, het hout, (de bamboe) is doorgebogen, wanneer bijv. aan beide uiteinden zware lasten hangen; verder = *fefedu* in: *fedu kè-kè*, zeer buigzaam.

fefedu, buigzaam zijn: *ò-a fefedu*, de bamboe is buigzaam; ook = *fedu* in: *ndala-a dea-na fefedu*, de rug van het paard is ingebogen.

manafeduk, buigzaam; *ai-manafeduk*, buigzaam hout.

manafefeduk, ingebogen.

Fèë, Ba., Bo., K., T. idem; Bi. en R. *fèke*, D., On. *fea*, [oorspronkelijk wel identiek met *feä*, v. d. met Sumb. *wăka*, enz. vgl. sub *feä*; (voorts *binga, bunga*); en voor de beteekenis Jav. *silah* nevens Daj. *sila*, splijten, (vgl. Mal. *bĕlah*), en Saw. *hewala*, ander, naast *wala*, breken, splijten; (ook Jav. *lia*, Mal. *lain*, vgl. *selik*); hiermede ook wel verwant Kup. *bukan*, ander, denkelijk identiek met Mal. *bukan*, vgl. Sund. *lain* = Mal. *bukan*, vgl. sub *feä*], zich afscheiden, zich afzonderen, alleen zijn, (vgl. [*kisa*] 2): *ana fèë nai mamanak esa*, hij is (zit) alleen op eene plaats; dikmaals met *kisa, tao* of *laö* verbonden: *faik esa ana kisa-fèë*, (*tao, laö fèë*), op zekeren dag zonderde hij zich af, of: was hij alleen. Na andere verbale woorden door ons met „alleen" of „afzonderlijk" weer te geven, (vgl. *kikisa, kofèëk, kosasalak*): *ò mu ndia muä fèë*, gaat gij daar alleen eten; *tada fèë*, of: *tao fèë bua loäs-ala*, de goederen afzonderlijk, op eene afzonderlijke plaats doen zijn; *lakanae tè ndia naä na ana sòde nai paso esa fèë bai*, zij zagen, dat als zij at, zij zich afzonderlijk uit een schotel opschepte; *pa-a ana sòde fèë-n*, het vleesch schepte zij afzonderlijk op; *lauma fèë*, zij huizen afzonderlijk; *hèle mala boak esa au tuü fèë-n neï ndè ndia*, raap die eene vrucht, welke ik afzonderlijk gooi, op. Vandaar: *fèë*, afzonderlijk = anders zijn: *besak ia na au aäfi-nga ana fèë sò*, nu zijn mijne gedachten anders geworden, veranderd, (vgl. *nasafali*): *luma uma-na susula-na dula-na fèë*, verschillende huizen hebben een ander model van hoorns.

fèëk, (Ba., T. idem; K. *fèę*; R. *fèkę*; D., On. *fea*), ander, (vgl. *hik, tou*, ook *beuk*): *hataholi fèëk-a bua loä-n*, de goederen van een ander; *malòle au usik èno fèëk*, ik moest maar een anderen weg volgen; *leu sanga manasòngo nai uma fèëk*, zij zoeken een offeraar in een ander huis; v. d. ook: ander = vreemd, (vgl. *fui, sipisapik*): *pa makadòtok soa neu basa uma isi-a ma nggi-lèo-n-ala, tè hu ala ta baë fè hataholi fèëk*, het vele vleesch is voor de huisgenooten en de bloedverwanten, maar zij deelen er niet van mede aan een vreemde; *ndala mane ia seti nala ndala ina fèëk dua*, deze hengst heeft twee vreemde merries gedwongen zich bij hem te voegen; *ana laö lèo nusa fèëk neu*, hij gaat naar een ander land, of: naar den vreemde. *Neu fèëk*, of: *lèo fèëk neu*, gaan naar (iets) anders: *ana hoï-ná lou-na dè neu fèëk nafuni-n ana*, hij nam de huid en ging ergens anders heen om ze te verbergen; *ana hoï-ná kea-a dè neu peda-n neu fèëk*, hij nam de schildpad en legde die ergens anders neer; zoo ook: *ala bekola-kola lèo fèëk leu*, zij spraken te zamen over iets anders; *ana sèko lèo fèëk neu*, hij kijkt naar, let op andere dingen. Dikwijls laat *neu fèëk* zich niet anders weergeven dan door: weg, op zij, enz.; gedeeltelijk met de eigenlijke beteekenis komt het voor in eene uitdrukking als: *nalai neu fèëk*, ergens anders heen vluchten = wegvluchten; meer verloopen is de beteekenis in uitdrukkingen als: *lalu-nalak-a sò neu fèëk*, de door arak bevangene slingert (van zijne plaats weg); *ndala-a sikou neu fèëk*, het gewonde paard springt op zij; *ana fepa-ná-n lèto heni tii-langa-na neu fèëk*, hij gaf hem een slag, dat zijn hoed afviel; *kea-a fapa pesi dii-dò-hu-na, dè sèlek heni-n*

neu fèëk, de schildpad gaf hem een slag daar, waar het oor aan het hoofd bevestigd is, zoodat hij (op zij) op zijne knieën terecht kwam; (vgl. *hèok*).

manafèëk, bijzonder: *hataholi ndia manafèëk*, dat is een bijzonder mensch.

Fei 1, in alle dial., [Saw. *wei*; door het Kup. Mal. uit het Holl.], *a.* vijl; *b.* vijlen.

Fei 2, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, [Tim. *fai*, vgl. sub *feä*], openen, openmaken, (vgl. *soi*): *fei potik*, (*ndunak*), een pak, (eene mand) openmaken; *ala kè basa sò dè meu fei lèon*, de zaak is beslist, gaat nu uwe kleerenmanden openen, z. v. a. kom betalen.

fei-fei, herhaaldelijk openen, in verbinding met *faü-faü*, dus: herhaaldelijk openen en weer opredderen, z. v. a. *faü-faü*, opredderen.

(**Fei** 3), *fefei*, in alle dial., [vgl. *fei* 2 en zie onder *feä*], naar iets rondgrabbelen, rondtasten, bijv. *fefei daë-dòk*, naar sirih in eene sirih-doos rondtasten; (vgl. *fea-fea*); *fefei uma*, in het huis rondgrabbelen, huiszoeking doen, bijv. naar gestolen goed; *fefei nako*, naar een dief rondtasten, zoeken, een dief opsporen, (vgl. *sanga*).

Feku, Bo., Bi., K., T., On. idem; Ba. als subst. *fekuk*, [Tim. *feku*, End. *feko*, fluit, proppenschieter], *a.* soort fluit van hout of bamboe, aan beide einden met twee gaten, gebruikt om dieren mede te fluiten, (vgl. *kinuk*); *b.* zulk eene fluit gebruiken, daarmede fluiten.

Fela 1, Ba., Bo., (ook R.? vgl. *ndefa*), idem; T. *fera*; Bi., K. *hela* [omzetting van en] = *ndefa*, doch alleen van den grond gezegd: *dae-a fela*, of: *fela heni dae-a*, de grond is ingestort.

felak, (Ba., Bo. idem), of: *fefelak*, (R. *felą*?; T. *ferą*; On. *ferą*, *feferą*; K. *helą*; On. *ndendefą*; T. *rerefak*), ravijn, (vgl. *bafak* 2, *lilidok*).

(**Fela** 2), *felas*, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *felą*, [Tim. *benas*, Kup. *khela*, Saw. *wela*, Sumb. *kabela*, Bim. *tjila*, Bareë *kawela* (zwaard); bij Mal. *bĕlah*, enz.? Vgl. *taka* 1], kapmes, hakmes; *fela-ai*, het heft; *felas-a mata-na*, het scherp; *fela kokoak*, de rug van het mes, het bovenste gedeelte.

fela (*na-*), een kapmes hebben, van een kapmes voorzien zijn.

(**Fela** 3), *fefela* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *lasafefela*, [vgl. *bela* 1], zich uitbreiden, als planten: *ai-la lafefela*, (vgl. *natafaka*, *napasa*); ook van ingestorten grond: eene groote uitgestrektheid beslaan.

Fela-fali, [vgl. dial. *fela*, opstaan; *fali* bij *fali* 2, vgl. dial. *loli-fali*, en ook hieronder], zich heen en weer wenden, woelen: *leödae-n ndia ana-fèö-anak-a ta sungu heni mata-n fa bòe, ana fela-fali nala mangalèdo*, dien nacht deed het meisje geen oog dicht, zij woelde heen en weer tot het dag werd, (vgl. *ule-helu*).

safefela (*na-*)-*safafalik* (*na-*), z. v. a. telkens doen opstaan en omwenden: *lasafefela-lasafafalik kumahedis-a*, zij doen den zieke opstaan en wenden hem om, telkens als de zieke wil opstaan, moet hij opgebeurd worden en wil hij zich omkeeren, moet hij omgewend worden.

Feli, (in alle dial.): *feli äänek*, een vlechtwerk afmaken, er de laatste hand aan leggen door de laatste uiteinden der bladeren in het gevlochtene te steken, (vgl. *ane*): *ò feli basa lepeneu-a sò*, hebt gij de mand afgemaakt?

Fèlo 1, Ba., K., ook R. idem; doch On. *fèro*; voor T. wordt *filo* opgegeven, [vgl.

filu-filu; eigenlijk wel: zwaaiende slaan], slaan in het algemeen, onverschillig waarmede, (vgl. *fepa*); *mahuni dei fò au ta fèlo-áng emi makuboku fa na*, wacht maar of ik u niet een pak slaag zal geven, waarvan gij opspringt; *ò mala dòk-a dè sè ama-m fèlo nala-ngò hata*, gij zijt lang weggebleven en uw vader zal u een flink pak slaag geven.

fèlo-fèlo, herhaaldelijk slaan; ook bepaaldelijk: heen en weer slaan, als de staart van een dier, (ook Ba., Bo., Bi., K., R.) = *filu-filu, fiu-fiu*.

fèlo (*na-*), willen slaan, enz.: *bei lafèlo bòe ma au fè esa-na bouk esa*, terwijl zij nog wilden slaan, gaf ik één een slag.

(**Fèlo** 2), *safèlo* (*na-*), Ba., D., T., R. idem, [moet oorspronkelijk één zijn met *fèlo* 1, vgl. *nasapèo*, dial. *nasapèdo*; naast D. *pèo-pèo*; T. *pèdo-pèdo* = *fèlo-fèlo*, denkelijk altemaal verwante vormen, (vgl. ook *fido* naast *pilu*), hierbij ook dial. *nasalèpo* (dus eene omzetting) en misschien Termanu *napalèlo*], handig, vlug zijn, (vgl. *napalèlo, nasapèo, nasiä* 2 en ook *sulè*).

masafèlok, (*hatuholi-*), iemand, die handig is.

Felu = *fenu* 2.

(**Feluk**), *fefeluk*, [denkelijk bij *felu*], strik om vogels mee te vangen, (vgl. *hihiïk*), de strik wordt bevestigd aan een gebogen stuk hout.

Felu-falak, striem, met striemen: *ò fepa-má niï-ana-a dea-na felu-falak-ala*, gij hebt het kind geslagen, zoodat zijn rug vol striemen is.

Fenga 1, Bo., Bi., K. idem; Ba, D., T. *fengga*; R. *fekar*, [denkelijk verwant met *binga, bunga*], in stilte wegloopen, (vgl. *nggodi*).

(**Fenga** 2), *fenga-fenga*, of: *fefengak*, levendig, opgewekt zijn: *emi fefengak fa fò bòò nonòk-a lasik-ala*, weest wat levendig, niet als oude menschen, (vgl. *napue*).

(**Fèngo**), *fèngo-fèngo*, zich vermaken, aan het feestvieren zijn, (vgl. *nakaminàk*).

kafèngok (*la-*), feestvieren, (vgl. *feta*): *ala leu kaï basa nusak ndia isi-na dè ala mai lakafèngok*, zij noodigden al de inwoners van die plaats uit, en zij kwamen feestvieren; *dè lakafèngok lala nusa kateluk sila nggèngo-nggèngo fò lamahòko sila mane-n-ala maï-s nò soda mòlek sò*, men vierde feest, dat de drie landen er geheel in beroering van waren, uit vreugde dat hunne vorsten in welstand teruggekomen waren; ook = *lapue*: *lakafèngok nanaäk-a, dè laä heni basa-s*, zij hebben het druk met eten, (of: zij houden een feestmaal), en eten alles op.

Feni (*ni-*), soort krabbe.

(**Feno**), *fefèno*, (Ba., Bo., K., (T.?) idem; Bi. heeft *bebèlo*), soort zeevisch.

Fenu 1, in alle dial., [Tim. idem, *penu*, krom, Fidji *beluka*; denkelijk verwant met *dilu*, enz.], buigen, (vgl. *nakabetu, dilu*): *ana fenu namandò ai-a*, het buigt het hout recht; *ana fenu-ná peda-na kakai*, bij buigt het uiteinde krom.

Fenu 2, (ook Ba.), of: *felu*, [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van *fenu* 1], iemand een naam geven, iemand noemen, (vgl. *foi*): *ana fenu-n*, (*felu-n*) *nade*, enz., hij noemde hem, of: hij gaf hem den bijnaam van, enz.

fenu (*la-*), *felu* (*la-*), bijv. in *lafelu-nadek*, zij geven elkander namen, bijnamen.

Fèo 1, in alle dial., [het kan zijn, dat eene *k* is uitgevallen en het woord verwant is met Tett. *leü*, Bim. *reko*, omwinden, zich kronkelen, Kup. *nèkong*, omwinden, *nèko*, omhelzen, vgl. voorts *èko* 1, waarbij zouden kunnen behooren Kup. *kiu*, in: *pul-kiu*, rondom; *leo*, samen-

draaien; mogelijk blijft evenwel, dat een vorm als End. *wòe*, Sikk. *bòeng* enz. te vergelijken is; vgl. (*sue*) 2], omwinden, ombinden, (vgl. *nakalaba*, *mòle*, *pòle*, ook *hènge*), bijv. hout met een touw omwinden; *ala fèo tali a neu pio-a langa-na tuda-tuda lèo ao-na mai*, zij winden het touw om het bovenste gedeelte van den tol en zoo naar onderen toe; *tema fèo-langak*, een doek voor om het hoofd te winden; *ò fèo au lima dòpe-hina-nga dei ha*, omwind, verbind eens mijn vinger, welke door een mes gewond is; *langa--dò-na nalu-na ana seli, makaneni-ma ana ta fèo fa-n ana, na ana lolòso losa ei--tinga-na*, haar haar was zeer lang, als zij het niet om (het hoofd) wond, (als zij het niet opstak, eene kondee er van maakte), reikte het haar tot op de hielen; *nië-ana ia-la dadi tetelu mafèo--eik*, deze kinderen zijn als lampenpitten, welke den voet omwinden, (zijn erg lastig). Ook: (zich omwinden, opwinden =) zich kronkelen, (vgl. *èke*, *fule*, ook *leü*): *mènge-a fèo*, de slang kronkelt zich; *fepa-mú-n mènge fèo*, sla hem, zoodat hij zich kronkele als eene slang. V. d. overdrachtelijk: omringen, rondom iets zijn, rondom; zeer dikmaals verbonden met *èko*, vgl. *èko* 1, doch ook alleen, bijv. *nasaä fèo-s ala*, het bescheen hen rondom; *paä fèo*, eene omheining rondom iets maken, eene cirkelvormige heining maken; *hade-la lamanggela fèo tina dale sò*, de rijstkorrels lagen in den tuin verstrooid; *ala peda labu esa nai hataholi talada-na fò langatúk fèo-n*, zij zetten eene trom in het midden der menschen, waar omheen zij zich zetten.

fèo-fèo, voortdurend rondgaan: *ana lèdek fèo-fèo*, hij gaat voortdurend dan hier dan daar heen.

fefèo, herhaaldelijk omwinden, enz.: *ana fefèo basa hina-n-ala*, hij omwond herhaaldelijk = verbond al zijne wonden; *fefèo langa*, eene kondee maken, (vgl. *kelefuü*).

fèok, in samenstellingen als: *nusa tasi-fèok*, een door de zee omring land, een eiland; *paä-fèok*, eene cirkelvormige omheining; *bafi noli-fèok*, een varken met omgebogen (als 't ware cirkelvormige) slagtanden; *ni fèok* (hierbij?), soort krabbe.

fefèok, het omwinden, enz.: *tema fefèok*, goed waarmee men omwindt, windsel; *tema fefèo-teik*, een lange smalle doek, welke om den buik geslagen wordt; *langa-(poi-) fefèok*, haarwrong, kondee, (vgl. *kelefuük*).

fèo (*na-*), rondgaan: *ana sanga nafèo makatema dalek ndia*, hij zocht overal in het kreupelhout rond; *nafèo toliuk*, zie *toliuk* (vgl. *ndòlo* 2).

Fèo 2, wilde rottan-palm.

(**Fèo** 3), *fèo* (*na-*), [bij *fèo* 1, overdrachtelijk van de warmte gebezigd?], benauwd warm zijn, (vgl. *namahana*, *makadèse*, *nakaseè*): *faik luma nafèo-ná-n seli*, op sommige dagen is het zeer benauwd warm. (Zie ook sub *fèo* 1).

mafèok = *makadèsek*, benauwde warmte; *mafèo-mangahanak*, allerlei ziekten, (vgl. *hedis*, *pulu mangahanak*).

Fèo-lèo, [uit *fèo* 1 en vgl. *lèo* 5], rondgaan, (alleen in meer dichterlijken stijl en in de uitdrukking: *nade-na fèo-lèo ma bò-na ndule ingu*, zijn naam gaat overal rond en zijne geur gaat de landen door = hij is overal beroemd, (vgl. *ndòlo* 2).

Fèö, [uit *fèto*], z.v.a. zusje, gebruikt om zoowel eene zuster als jong meisje of jonge vrouw aan te spreken; ook als een vriendelijk woord, wanneer over

haar gesproken wordt, bijv. *fèö nakalalaba ina*, zusje (het meisje) klemt zich aan moeder vast.

fèök: *ana-fèök*, of *ana-fèö-anak*, *a*. dochter; *ana-fèök-a nò ina-na*, de dochter met hare moeder, (*anak* kan hier als verkleinwoord dienst doen, bijv. *ana-fèö-ana-na esa bei kada teluk-a*, een dochtertje van hem, dat pas drie jaar oud is; dikmaals evenwel is het zonder beteekenis, bijv. Fanggidaej, Lucas 23: 28: *ana-fèö-ana Jerusalim-ala*);

b. meisje, jonge dochter, (vgl. *ina-anak*): *nafada ana-fèö-anak-a nae*: *au mai ia na, na au mai atane ò dale-ma*, hij sprak tot het meisje: de reden, dat ik hier kom, is om uw hart, (liefde), te vragen; *bei ana-fèö-anak* (*ana-fèö-ana-hik*), een nog jeugdig aankomend meisje; *au ème au ana-fèö-nga mai-a*, van den tijd af, dat ik nog een jong meisje was; *pa ana-fèök*, (of: *ana-fèö-anak*), ribstuk van een varken, hetgeen men aan de meisjes pleegt toe te deelen; *feö-popi*, benaming van een gedeelte van de hoofdplaats van Termanu.

Fepa, Bo., Bi., K., D. idem; Ba. *fempa*; T. *femba*; D., On. *hemba*, [Saw. *wăba*, denkelijk het naast staat Bareë *boba(ki)*; vgl. Mal. *dĕbak*, Saw. *ḍaba* en Mak. *tampa*; in het Rott. zijn wel zeker verwant: *bapa*, *fapa*, ook *bepa*, vgl. ook Jav. *bĕbak*, (vgl. ook Rott. *ndeba-ndeba*), verderop ook wel Jav. *tĕbah*, Saw., Sumb. *tăba*, enz.], slaan in het algemeen, vooral met een stok of iets dergelijks, (vgl. *balu* 3, *bapa* 1, *bèë* 2, *belu*, [*dèle*] 2, *delu*, *fèlo* 1, *hona*, *hunga*, *lèle* 1, *liü*, *mòko*, *ninibo*, [*ndòko*] 2, *ndufa*, [*palu*] 4, *popòko*, *pesa*, *nakapopòpo*, *nataba*, *tòko*, *tufa*, *tutu*, *nasakue*, *nasá*): *bòe-ma ama-n haï-ná ai esa dè nae fepa-n ana*, toen nam de vader een stok en wilde haar slaan; *ana fè fepa-lá-s dak-ala*, hij liet hen slaan tot zij geheel bebloed waren; *ai fepa kapa*, een stuk hout om buffels mede te slaan; *ana fepa neu nii-ana-a, tè ana nòso nai ina-na*, hij slaat naar het kind, maar hij doet pijn ontstaan bij de moeder, z. v. a. hoewel zijne woorden tegen het kind gericht zijn, is de bedoeling, dat de moeder het zich aantrekt; *fepa neu dae*, tegen den grond slaan = vallen, (vgl. *tuü*): *manamafuka fepa neu dae lè-lè*, de beschonkene sloeg tegen den grond en bleef als een blok liggen; *fepa ao-n*, zelfmoord plegen. (*Manaadu-a* of *ana*) *fepa keü fai*, gewoonlijk verbonden met *ana bala bia lèdo*, eene uitdrukking voor: het einde der wereld, de dag des oordeels; *ana fepa udan-a neu*, hij slaat de regen neder, doet het voortdurend regenen; *fepa heni basa hataholi-a neu naä feta*, alle menschen (worden als weggeslagen), stroomen er heen om feest te vieren.

fepa-fepa, herhaaldelijk slaan: *ama-na nafakolu-n ana dè fepa-fepa nala-n hata*, zijn vader ging op hem af en sloeg hem herhaaldelijk terdege; *bòö fepa-fepa mò nii-ana-a*, sla het kind niet zoo herhaaldelijk.

fefepa, *a*. = *fepa-fepa*: *bòö fefepa nii-ana-a* = *bòö fepa-fepa mò nii-ana-a*;

b. en dan ook: *fefepak*, klapwieken van vogels, (vgl. *bepa-bepa*, *nakalalapa*).

fefepak, *a*. het slaan, slag, slaag: *na sè lanoli-nana lenik fefepak baük-a*, zij zullen hem met vele slagen leeren; *hapu fefepak*, slaag krijgen; *ai fefepak*, stok waarmede men slaat, z. v. a. zweep;

b. zie *fefepa*.

fepa (*na-*), willen slaan, bedreven zijn in het slaan: *manamafepa aok-ala hapu huta*

matua, zij, die gepoogd hebben zelfmoord te plegen, worden zwaar beboet.

fepa (*la-*) *ao*, elkander slaan.

Feta, in alle dial., (Mal. Port.), feest: *manek-a sanga tao feta matua*, de vorst wil een groot feest geven; ook verbaal: *leödae-n ndia ala feta*, dien nacht vierden zij feest, (vgl. *naä*, *lakafèngok*, *lapue*).

feta-dòte, in alle dial., [voor het laatste gedeelte is wel *nakadòto* te vergelijken], idem: *feta-dòte matua esa*, een groot feest.

(**Fèto** 1), in: *tua fèto*, (T. *tua-fata*, overigens gelijk Term.), de vrouwelijke, d. i. vruchtdragende lontarpalm.

fètok, Ba., Bo., ook T. idem, overigens *fèto*, [vgl. *fèö*; Tim. *fèto*(*f*), zuster; *bifè fèto*, meisje, Tett. *fèton*, zuster, *fèto*, vrouwelijk, Kup. *bihata* (vgl. T. *tua fata*), vrouw, *bata*, End. *wăta*, Buru *fita*, Daj. *betau*, zuster], (als vocatief enz. *fèö*), zuster, tegenover een broeder; ook wel: nicht: *duas fèto-nák lasao ao*, neef en nicht (broederskinderen) huwen samen; *fèto-feuk*, zie sub (*feuk*); *fèto--ina*, de zusters en overige naastbestaande bloedverwanten.

(**Fèto** 2), in: *mane fèto* = *fètol*.

Fètol, (uit het Port.), fettor, titel van het op den radja volgend hoofd.

Fèto-feuk, zie *feuk*.

Fetu 1, Ba., Bo., K., T., On., R, idem; [vgl. Bug. *wuttu*, Mak. *buttu*, ook Mal. *suntuk*], met den voet tegen iets aan stooten, even tegen iets aanstooten, (vgl. *nakatunu*): *ana fetu laë batu esa*, hij stoot zich den voet aan een steen; *ala fetu laketu nggelas-ala lònge-n-ala*, zij hebben de ranken van den pompoen afgebroken door er met de voeten tegen aan te stooten; *manafetu naü*, (die tegen het gras stoot) = de aanvoerder in den oorlog.

fefetu, herhaaldelijk stooten, bijv. met de voeten in het gras om iets te zoeken.

fefetuk, *a*. = *fefetu*;

b. het stooten; iets waartegen gestooten wordt, bijv. een steen of stuk hout, dat op den weg ligt.

Fetu 2, [oorspronkelijk bij *fetu* 1?], *fetu hade-òe*, (*nula*, *dae*), een rijstveld, (bosch, grond) beloopen om er de grootte van te bepalen, (vgl. *sudi*); *fetu hade-òe*, ook: het rijstveld voor het laatst schoon kappen; (volgens anderen: voor de laatste maal door buffels laten bewerken, hetgeen elders *natasa* genoemd wordt).

(**Fetuk**), *fefetuk*, [denkelijk bij *fetu* 1], soort strik, (vgl. *hikiïk*), welke op den grond uitgezet wordt. (Zie ook sub *fetu* 1).

(**Feuk**), in: *mane-feuk*, (vgl. *mane* 1), schoonzoon, en *fèto-feuk*, (vgl. [*fèto*] 1), schoondochter; Ba., T. *mòne-feuk* en *fèto-feuk*; D., On. *mòne-feus* en *fèto-feus*; (Bo. *manafeuk*; Bi., K. *manafeu*, voor beide geslachten, onderscheiden in: *manafeu touk* (*tou*) en *manafeu inak* (*ina*); voor R. wordt opgegeven: *manafeu*, schoonzoon, doch: *fèto-feu*, schoondochter), [Tim. *mon-feuf*, Kup. *manhiu*, schoonzoon, Tett. v. Dilli *mone-foun*, schoonzoon, *fèto-foun*, schoondochter; het laatste gedeelte is blijkbaar een nevenvorm van *beuk*, nieuw, (Tim. *feü*); in Tettum is *foun*, nieuw, geheel identiek met het laatste gedeelte van *mone-foun*].

Fi 1, Ba., K. idem; [vgl. *si*?], afschillen, vgl. *fina*), afscheuren, bepaaldelijk den bast van een boom: *fi ai-louk*.

tafifi (*na-*), afschilferen, losgaan, zooals de bast van een boom, het eelt van de voetzool.

Fi 2, in alle dial., [nog in verband met Kup. *filun*, of Sumb. *witu*, Saw. *widu*, idem?], alang-alang.

(Fia), in: *fia-eik*, iemand met zweren tusschen de teenen, die daardoor kreupel loopt, v. d. ook: kreupel, (vgl. *doka*): *hataholi pòke-fia-eik*, blinden en kreupelen, in 't algemeen: gebrekkigen. Voorts in: *fia-fanga*, Bo., Bi., K. idem; Ba., T., On. *fia-fangga*; R. *fia-faka*, [vgl. *fangak*], een soort zweer aan de voeten of aan de hoeven of klauwen hebben: *ò ei-ma sè ana fia-fanga*, gij zult die zweer aan de voeten krijgen.

fia-fangak, bijv. *bïi fia-fangak*, eene geit met zulke zweren aan de hoeven; zie ook onder *tetède*.

Fida, (Ba., Bi., On.? R. idem) = *fide*.

Fide, in alle dial., (vgl. *fida*), soort platvisch met fijne, scherpe tandjes, (denkelijk de *ikan parang*); *fide beba-hák*, benaming van een ander soort visch.

Fido, Bo., Bi., T. idem, [de vergelijking met *pilu* 2, T. *piü* en Term. *pipiü* maakt de verwantschap met *filu-filu* zeer waarschijnlijk, vgl. ook dial. *pèdo-pèdo* naast *filu-filu*, benevens Saw. *peridu*, in de hoogte werpen], = *pilu* 2, slingerend omhoogwerpen zooals steenen, klompjes modder, enz., (vgl. *tapa*).

fifidok = *pipiluk*, slinger.

fidok (*la-*): *nii-ana-la lafidok batu*, de kinderen slingeren steenen omhoog, om te zien wie het 't hoogst kan doen.

Fiï, Ba., K., T. idem, [vgl. *bïi*, *pipiï*; Tett. v. Dilli *biït*, *hiït*, met de vingers vasthouden], knijpen met de vingertoppen of nagels, (vgl. *bïi*, *bito*, *kito*, *ule*, ook *kabi*). Vandaar: met de vingertoppen vasthouden, (vgl. *hoü*): *ana fiï pa-a*, hij houdt het vleesch met de vingertoppen vast, (vgl. hieronder *fiïk*).

fifiï, herhaaldelijk knijpen, enz.; v. d. afknijpen; *fifiï* (*baë*) *pa*, *loti*, enz., een stuk vleesch met de vingers afknijpen, brood breken, enz., (vgl. *teï*, *natepa*); *fifiï abas*, kapas uitpluizen, (vgl. *sisida*, ook *nalilidi* 2): *ana fifiï sasalak aba-n hu ana sanga bubusu*, zij pluist haar kapas uit, omdat zij die met den boog wil bewerken.

fiïk, (Bo., T. idem; K. *fiï*; Bi. *fifi*; R. *bifi*; Ba. *mpimpik*): *ana fiïk pou-na*, zij houdt onder het loopen hare sarong met de vingertoppen vast. (Zie ook sub *fiï* 2).

Fiï 2, [bij *fiï* 1? Tim. heeft *fili*, dat ook optillen, dragen aan de hand, beteekent, dus eenigszins een synoniem van *fiï* 1 is]: *fiï* of *fiïk nadek*, iemands *nade fiïk* uitspreken, hem daarmede noemen, dat, als met de beleefdheid strijdig, beschouwd wordt.

fiïk, zie hierboven, *nade fiïk*, in het Mal. van Koep. *nama kasar*. (Zie ook sub *fiï* 1).

(Fiko), *fiko-fiko*, afhangen als franje: *sidi-na difa-dò-nà fiko-fiko*, de rand van hare kain is als franje, gerafeld, aan flarden, gescheurd, (vgl. *sai-sai*).

fifikok, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *fifiko*, [verwant met *dòko-dòko*?], franje; *lafa-fifikok*, de franje van eene slimoet.

Fila-anak, Bo. idem; Bi. *fila-ana*; K. *fili-ana*; D., [On., R. *filanda*, dus wel met verbastering uit *filana*], in: *bïi* (of: *nusa*) *tena fila-anak*, een half volwassen schaap (of ree), alleen van deze twee dieren gebruikelijk, vgl. *tenak*.

Filana, Ba., Bo. idem; Bi. *fila-ana*; K. *fili-ana*; D., T., On., R. *filanda*, [wel uit Jav., Mal. *wĕlanda*, naast *blanda*; volgens de volksetymologie uit *fula-ana*], Hollander, Europeaan in het algemeen; wordt als vriendelijker beschouwd dan: *olana*; *ina filana*, Europeesche vrouw.

(Fili), *fili-fili*, Ba., Bo., K., D., (ook T.?), idem; (voor On. wordt opgegeven: *firi-*

-*firi*, voor Bi. *fini-fini*), beschroomd, bevreesd, (vgl. *bi*): *laök seku-seku mai, böö fili-fili*, kom maar hier, wees niet verlegen, niet beschroomd.

(**Filo** 1), *filo-filo*, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem; Ba., D. ook = T., On. *fino-fino*; On. ook *fifinor*, [vgl. Sikk. *wirong*], suizen, zacht waaien van den wind, (vgl. *noli-noli* 2): *anin-a filo-filo*; *filo-filo-ana*, idem, (vgl. *fu*).

(**Filo** 2), *filo-filo*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [bij (*filo*) 1?], in: *nabò filo-filo*, geurig rieken, (vgl. *meni*).

(**Filu** 1), *filu-filu*, Ba., Bo. idem; [oorspronkelijk identiek of stamverwant zijn stellig (*fiu*), (*piü*), denkelijk ook *pilu* 1, 2, (dial. *piü*), *fèlo, nasafèlo, nasapèo, tetèlos*, dial. *pèdo, nasapèdo*, enz., denkelijk ook *fido*; naast *d* wisselt in deze woorden *l* en *r*, of valt de consonant uit; de slot-*s*, waarvan de waarde onzeker is, komt behalve in *tetèlos*, (ook hierbij *pèlos*?), ook voor in D. *nasambèos* = *nasapèo*, in On. *pepèos*, (vgl. ook Tett. *beur* naast *beuk* sub *pèlos*] = *fèlo-fèlo* = *fiu-fiu*, zich heen en weer bewegen, zwaaien als de staart van een dier.

(**Filu** 2), *fifilu*, voor D. wordt *fifilu* opgegeven, overigens (ook T., On.?) = Term., [bij (*filu*) 1, dus eigenlijk: schudden?], wordt gezegd van het gras-eten van een buffel, (vgl. *naä naü*): *kapa-a fifilu nala naü bubuak esa*, de buffel werkt met de tong aan een bosje gras, drukt het tegen de tanden en haalt het uiteen.

(**Filuk**), *fifiluk*, Bo. idem; Bi., K., R. *fifilu*, [vgl. (*filu*) 1?; vgl. in het Jav. *kupat* met *kipat, kòpet*?], katoepat; *laë* (of: *ane*) *fifiluk*, den katoepatvorm vlechten; *nasu fifiluk*, de katoepat koken. Vgl. voorts *pitu-lètok*.

Fina 1, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; Bi., R. *fila*, [vgl. *finga*, alsmede On. *fina* = Term. *binga*, splijten, dus denkelijk eigenlijk: afscheuren, en verwant met Jav. *bèdah*, Mal. *bèlah*, enz.; vgl. ook sub *fina* 2, 3, *funa*], schillen; (vgl. *fi, naisi, lufa, nisi, olu, sapi, si*): *fina pua*, (*dama*), pinang, (damar), met een mes afschillen; *fina pelak*, de maïskorrels van de bekleedsels ontdoen.

fifina, bij herhaling schillen.

Fina 2, Ba., Bo., K., D., T. idem; On. *fila*; Bi. *finga*; R. *fika*, [vgl. *fina* 1], losmaken, de hand openen, (vgl. *soi*), bijv. na eene omarming: *ana fina heni lima-na*; *ana fina nii-ana-a lima-na*, hij maakt de hand van het kind (met geweld) open.

Fina 3, Ba., Bo., K., T. idem, overigens *fila*, [vgl. *fina* 1], een kind van de borst nemen, spenen: *fina nii-ana*; *ana nanafinak*, een gespeend kind.

kalafinas = *nanafinak*, gespeend.

(**Finak**), *kafifinak* (*la-*), Ba., Bo. idem; K. *lakafifina*; T. *rakafifilak*; R. *rafifila*, [wel bij *fina*], benaming van een lijkfeest (het laatste, dat bij zulk eene gelegenheid gevierd wordt), waarbij de *manasòngo* den geest van den overledene toespreekt en zegt dat hij van dat oogenblik van zijne nog levende familie-betrekkingen gescheiden is, (vgl. *buük*): *balahá leödae emi makafifinak*, morgen avond zult gij dat feest mede vieren.

Finga 1, ook Bi., R. *fika*, [wel verwant met *binga, fenga*], openmaken, (vgl. *soi*), met geweld openmaken, bijv. den mond van een zieke om hem een geneesmiddel in te geven; *ana sanga mate, ala finga doak bafa-na fò naä ninu*, hij zal sterven, men tracht te vergeefs zijn mond te openen, opdat hij ete of drinke;

finga bii timi-na, den bek van eene geit openmaken bij het melken en dan de onderkaak vasthouden; *finga timik*, ook: iets kauwen als men koud is, om de kaken als 't ware te openen; *lakadite lala finga doak asa*, zij plakken zoodanig, dat men ze niet open of van elkander af kan krijgen.

(**Finga** 2), in: *finga-eik*, of: *finga-anak*, (Bo. *finga-anak*; K. *finga-ang*; Bi. *fingi-ang*, *fingi-dalę*; R. *fingi-eį*; Ba. *fengga-eik* (*fenggeik*); T. *fengga-dalek*; D., On. *filenggat*, [wel bij *finga* 1, vgl. verder *eik*, *dalek* en *anak*], de ruimte onder het huis of de *loanak*, enz., Mal. *kòlong*, (vgl. *sosòlo*); in het Term. *finga-eik*, gewoonlijk van de ruimte onder het huis; *finga-anak*, (dus eene kleinere *kòlong*) gezegd van die onder de *loa-anak*, enz.

Fingeik = *finga-eik*.

(**Finok**), *fifinok*, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *fifino*), of *fifino-isik*, de lendenen, (vgl. *kèle* 1).

Fiti 1, Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem, [vgl. Bur. *ilu-fitin*, idem, alsmede Tondano *mawenti*; ook Mal. *bentek*], schoppen, een schop geven, het been (ook van een paard) zijwaarts uitstrekkend, (vgl. *bòke* 1, *palu* 3, [*tuduk*]): *ndala-a fiti laë langa-soë-na*, het paard schopte hem tegen den schedel.

fifitik, het schoppen; als spel ook: *fifiti*.

fiti (*la-*) *ao*, elkander schoppen, zooals bijv. paarden.

fitik (*la-*), elkander schoppen, soort volksspel, op Koepang *bakosi* geheeten; (vgl. De Clercq: het Maleisch der Molukken).

Fiti 2, [Tim. *pitil*, *pitir*, met een hengel visschen, denkelijk bij *fitik*], met een ruk optrekken, zooals eene hengelroede.

fifitik, het optrekken; hengelroede.

Fiti 3, [vgl. dial. *fitį*, knippen], besprenkelen, (vgl. *pisi*, *tetè*): *fiti òe fa neu mòdo-a dei*, sprenkel wat water op de tabak.

Fitik, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *fitį*, [Tim. *fiti*, dragen als een stuk vleesch aan een touw, oplichten als iemand, die gevallen is; *nakfiti* = Rott. *fitik*, (vgl. ook sub *fiti* 2); bij Bim. *tiwi*, aan de hand dragen, Bug. *tiwį*, brengen?], met kracht naar boven gaan, of teruggaan met het eene uiteinde, bijv. *ai-a fitik*, het stuk hout gaat met het eene einde naar boven, doordien men op het andere uiteinde trapt, (of dit, na het gebogen te hebben, weer loslaat; vgl. *ladu-laik*); *langa-dòk esa ta fitik bòe*, niet één haar rijst te berge.

kafifitik (*na-*), zoo hoog mogelijk gaan: *ana kae nakafifitik lèo ai-a poi-na neu*, hij klimt zoo hoog mogelijk in den top van den boom; *manu pui-a la nakafifitik lèo lain neu*, de vogel vliegt zoo hoog mogelijk, (vgl. *namadedema*).

makafifitik, of: *makafifiti-anak* (*poi-*), alleruiterste punt; *lètek-a poi makafifiti* (*-ana*)*-na*, allerhoogste top van een berg.

(**Fitik**), *fifitik*, Bi., D., R. *fifitį*; On. *bibitis*, [vgl. Bul. *fitik*, en Saw. *keläti*, pijl, pijl en boog; ook = Mal. *djĕntik*, wegknippen], soort geweer van bamboe met steentjes als lading? vgl. *milak*. (Zie ook sub *fiti* 2).

(**Fiti-nggè**), (K., D., On. idem; Bo., Bi. *fiti-ngè*; T. *fiti-nggèk*; Ba. *fiti-nggès*), in: *pòe fiti-nggè*, soort garnaal.

(**Fiu**), *fifiu*, (Ba., Bi., K. idem), zwaaiend, slingerend bewegen: *ana fifiu lima-na*, bij het loopen slingert hij met de armen, vgl. *lòpe* 2, *pipiü*, *sòle-sòle*; (*fifiu*, *pipiü* worden meer gebezigd om aan te duiden, dat men met de armen rondom zich heen zwaait, *lòpe* als de armen langs

het lichaam slingeren); *busa-a fifiu iko-na*, de hond kwispelstaart; *fifiu noli-na*, de uiteinden van de rij, welke den rondedans uitvoert, zwaaiend doen bewegen; *ana fifiu babala ao-n*, uit woede werpt hij zich, met handen en voeten zwaaiende, op den grond.

fiu-fiu, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. sub *filu-filu*], zich zwaaiend bewegen: *iko-n fiu-fiu*, zijn staart zwaait heen en weder, (vgl. *fèlo-fèlo*, *filu-filu*).

(Fiuk), in: *tei-fiuk*, Bo. idem; Bi., K. *tei-fiu*, [wel bij *fifiu*, dus eigenlijk: met een zwaaienden, schommelenden buik], dikbuikig, (vgl. *matafúk*); *ana tei-fiu-n*, hij krijgt een dikken buik.

Fò 1, Bo., Bi., K., T., R. idem; Ba. *hò*; On. *mbò*, [Tim. *pò*, Kup. *poa*; oorspronkelijk wel een geluid om de dieren aan te drijven, vgl. *hò* 1], drijven, voortdrijven, (vgl. *pu*): *ana fò kapa-la lèo lalae ndia dalek leu*, hij dreef de buffels in den stal; *ala fò-lá-s dè ala laö*, zij dreven ze (de dieren) met zich voort en begaven zich op weg. Vandaar: dieren hoeden, (vgl. *nanea*); *manafò*, herder; *manafò-kapa*, buffelhoeder. Voorts: *fò nusak*, de (inwoners eener) negorij voortdrijven (in den oorlog) = als gevangenen medevoeren; *tou nanafòk*, krijgsgevangene; *fai fò dò lèdo èko*, (de dag, waarop voortgedreven en omsingeld wordt) in dichter-taal z. v. a. de jongste dag.

fò-fò, herhaaldelijk drijven, enz.: *ana fò-fò nò bii-na dè nduku na, bòe-ma*, enz., hij was bezig zijne schapen te drijven, toen hij daar kwam, en —.

fofò, herhaaldelijk drijven, ook: wegjagen, (vgl. *usi*); *fofò pena-la*, de vliegen wegjagen, bijv. van een lijk.

fofòk, het drijven, enz.; ook: drift, kudde, bijv. paarden, buffels, enz. (vgl. *bubuak*).

Fò 2, in alle dial., [oorspronkelijk identiek met *fò* 1, vgl. Sumb. *kesang*, jagen en „opdat, wellicht"], opdat, (vgl. *ela* 2, *sue* 2), zoodat, dat, enz.; *fò* heeft ook meermalen de functie van een betrekkelijk voornaamwoord, zie de Sprk.

Foä, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *foa*, [D., On. *foa*, uitrukken, Kup. *buka*, wekken, zie onder *feä*, vgl. ook *foä-ai* en *fòe*], opstaan: *foä napadeik*, hij staat op en gaat staan; *foä nangatúk*, hij staat op (van het leggen) en gaat zitten; *ana ta foä heni pepeü-na*, hij staat niet op van zijne legerstede. Vandaar ook: wakker worden: *ana foä sò*, hij is wakker, (vgl. *namedak*); ook: bijkomen, tot bewustzijn komen uit eene flauwte: *ana foä seluk*, hij is weer bijgekomen; derhalve zegt men in de beteekenis van „opstaan" dikwijls: *foä nala ao-n*, (bij verkorting: *foä ná-n*), of *foä neni ao-n*: *ana loli-loli nai òe dale ta foä neni ao--na sòk*, hij wentelde zich in het (ondiepe) water rond zonder te kunnen opstaan; *kamahedis-a foä nala ao-n*, de zieke is (opgestaan =) hersteld, (vgl. *hai*). Overdrachtelijk, (vgl. *fòe*): *tasi-a foä*, (vgl. On. *tasi-a fela*, naast *fela*, opstaan), de zee is in opstand, onstuimig; *anin-a foä*, de wind waait zeer hevig; *nasa-na foä*, zijn toorn ontsteekt; *nasa-na bòe-bòe foä*, hij wordt steeds toorniger; *hedis-a foä seluk*, de ziekte, welke aan het afnemen was, heeft het hoofd weer opgestoken, heerscht weder; *langa-na foä*, zijn (de gewone kwaal) hoofdpijn is weer opgekomen, hij heeft weer hoofdpijn, ook: hij is weder niet goed geluimd.

foä-mai, (z. v. a. wat komt opstaan, vgl. *moli-mai*) = *balahá*, morgen, de volgende dag; ook: ochtend: *foä-mai na au asiä alou òe*, 's morgens ben ik gewoon mijn gezicht te wasschen.

foä (*na-*), doen opstaan = wekken: *ala nafoä-s ala fò fè-s laä*, zij wekte hen om hun eten te geven, (vgl. *fafae*, waarmede het wel verbonden wordt); *ala pu lafoä nusa medan tè lima*, zij joegen ongeveer vijf herten op; *au bòle tao isa manek-a ata-na fò au afoä sak*, ik kan uw dienaar dooden en weder opwekken. Ook overdrachtelijk: *ana lia nafoä-n*, hij bespuwt hem met gember om zijn moed op te wekken.

fofoä (*na-*), doen opstaan, bijv. iemand, die gevallen is; ook: *lafofoä uma*, men richt opnieuw een huis op, dat ingestort was; *lafofoä tète*, zij richten opnieuw een dam op.

Foä-ai, [vgl. *foä* en *feä*, lett. wel: uitrukken bijv. eene plant], iets ontnemen aan den eigenaar op last en ten behoeve van den vorst; *foä-ai bana*, dieren, op last van den vorst, aan den eigenaar ontnemen; *bana foä-ai*, (of: *foä-aik*), naam van op die wijze onteigende dieren, (vgl. *foi* 3); *foä-ai mamek*, (de vruchten van een) tuin op deze wijze onteigenen: *manek-a fè foä-ai basa mamek ndè-ndè-n*, de vorst beval de vruchten uit alle tuinen te onteigenen, (vgl. *susu* 2).

Foäi = *foä-ai*.

(**Fodu** 1), [wel bij *fodu-fodu*], in: *ofa-fodu*, boegspriet.

(**Fodu** 2), *fodu-fodu*, Ba., Bo., K. idem; D., On. *fudu-fudu*, [T. bezigt *kodu-koduk*, D., On. ook *kou-kou*, dus stellig verwant met *podu*, (*sapi-*)*kodi*, *modi*, enz.], zeer scherp zijn: *dòpe-a fodu-fodu*, het mes is zeer scherp; *ana fofola-ná felas-a fodu-fodu*, hij slijpt het kapmes, zoodat het zeer scherp is, (vgl. *tanek*).

Fòe 1, in alle dial., [Tim. idem, wel een nevenvorm van *foä*, vgl. *feä*], = *foä* in overdrachtelijken zin: *tasi-a fòe*, de zee is onstuimig; *tasi-a fòe mangalalau fò lèmek ndia*, de zee was leelijk onstuimig, zoodat zij daar moesten blijven, (vgl. *mangalau*, *nakoba*); *anin-a fòe*, het waait hevig, (vgl. *fu*, *sangu*); *hedi-na fòe seluk na ta nau naä ninu fa*, als zijne ziekte toeneemt, wil hij niet eten of drinken: *langa-na fòe*, hij heeft weer hoofdpijn, (vgl. *langa-hedik*); *bòö kikisu bisu-ma tè sè ana bòe fòe*, krab niet steeds aan uwe wond, zij zal steeds vuriger worden; *ana fòe sò*, hij is woedend; *ama fòe au*, vader is woedend op mij, (vgl. *namanasa*).

(**Fòe** 2) = *fòek* in samenstellingen: *kapa pana-fòe* = *kapa pana-fòek*.

fòek, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., On. R. *fòe*, dial. bijv. Ba., T. ook *muti-fòek*, [Tim. *mut-fòe*, *met-fòe*; vgl. Jav. *bule*?], witte (albino) plek of plekken bij den mensch aan hand of voet, bij een dier ook op andere plaatsen; *lima-*, (*ei-*)*foèk*, iemand, die zulke plekken aan handen, (voeten) heeft; *kapa pana-foèk*, een buffel met witte plekken aan den neus; *fòe-duak*, een bijzonder soort van die plekken, welke zich dubbel vertoonen; ook benaming van een soort vlechtwerk als bij bamboezen wannen.

Fòfo, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D. *fòfo*, inzakken, (vgl. *bòlo*): *au ei-nga fòfo nai tane dale*, mijn voet zakt, dringt diep in de modder; *dòpe-a fòfo*, het mes is diep (tot aan het heft) ergens ingedrongen; *naluë fòfo*, hij heeft zich dicht ingewikkeld, ingehuld.

fòfok: *ana fófok tii-langa-na neu*, hij zette den hoed diep in de oogen.

Foi 1, Ba., Bi., K., T., R. idem; D., On. *foï*, [Tim. *foi*, Saw. *wuki*, oorspronkelijk één met *foki*, zie aldaar], oplichten

door middel van een hefboom, of met eene spaak, een parang, welke men in den grond steekt en dan de aarde opheft, v. d. uitgraven: *foi batu*, een steen met eene spaak oplichten, een steen uitgraven, (vgl. *doï*); *foi naü*, het gras met eene spade uitgraven; *foi dae*, den grond uitgraven = omwerken, (vgl. *fufuä*): *ala foi dae ia sanga sèle hude neu-n*, zij werken dezen grond om, om er rijst op te planten; *foi lètek*, eene hoogte afgraven, zoodat zij gelijk wordt met het veld; *foi òe-lòlok*, eene waterleiding graven, (vgl. *kali*). Ook: eene plant met wortel en al uitgraven, v. d. in het algemeen: ontwortelen, met wortel en al uitgraven, uitrukken: *sangu ndia bòe namatua, losa foi heni pepè ina ndia*, de storm werd hoe langer hoe heviger, zoodat hij de groote waringin ontwortelde.

foi-fala, (D. bezigt *doï-foi*, On. *foi-nggai*; ·zóó volgens opgave, niet *foï*), de sawah bewerken, (vgl. *naue*).

fofoik, het uitgraven, enz.; *ai fofoik* = *ai susuak*, puntige stok om de aarde mede te bewerken; *fofoik*, ook: de tijd, kort voor het invallen van den regen, wanneer de boschtuinen schoongemaakt worden; dikwijls verbonden met *ngganggaik*: *fofoi ngganggaik*. (Zie ook sub *foi* 3, 4).

tafoi (*na*-), ontworteld raken, zich ontwortelen, met wortel en al neerstorten, bijv. een boom: *ai-a natafoi neu sò*; v. d. in het algemeen: neerstorten, instorten, (vgl. *loli*, *tuü*): *uma-a natafoi neu sò*, het huis is ingestort, (daaruit is dial. het gebruik van *foi* alleen, in dien zin, ontstaan).

Foi 2, Ba., Bo., (T.?) idem, [bij *foi* 1, vgl. Tim. *naut*, opgraven en met de hoorns stooten], met de hoorns stooten, (vgl. *pilu* 1, *puka* 1, *tetèok*): *kapa-a foi nisa inak-a*, de buffel stootte de vrouw met de hoorns, zoodat zij stierf.

fofoi, herhaaldelijk stooten.

foi (*na*-): *emi taok-a mafoi malekak*, gij doet maar, alsof gij met de hoorns stooten kunt; *kapa mane dua-s lafoi ao*, de twee buffelstieren stooten elkander met de hoorns.

Foi 3, in alle dial., [hoewel D., On. afwijken, (vgl. echter sub *foi-fala*), toch een overdrachtelijk gebruik van *foi* 1, dus eigenlijk: uitgraven, z. v. a. uitpikken, uitkiezen?], aanwijzen, bestemmen, belasten om iets voor den vorst of een gemeenschappelijk doel op te brengen, of daarvoor dienst te verrichten, (vgl. *belak*, *foä-ai*): *ala foi fè au bafi esa*, ik ben belast een varken te geven; *foi mamasuïk-ala fò ala hoü bana*, belast de rijken om dieren, (welke losloopen), te grijpen (om ze op te brengen); *mane-sio-la foi hataholi ha lèo Baä leu*, de *mane-sio* belasten vier menschen om naar Baä te gaan; *ala foi ndala lima lèo Baä leu*, zij bestemmen (gelasten te leveren) vijf paarden om naar Baä te gaan; *foi bana*, dieren laten opbrengen, (varkens, schapen) tot onthaal van vreemdelingen; *foi ndala mulihaï*, paarden met hunne eigenaars aanwijzen om den vorst op een tocht te vergezellen.

fofoik, het belasten, enz.; *bana fofoik*, dieren, welke als boven gezegd is, opgebracht moeten worden. (Zie ook *foi* 1, 4).

Foi 4, in alle dial., uitgezonderd On., [wel oorspronkelijk één met *foi* 3, aanwijzen, enz. en zoo ook met *foi* 1], in: *foi nadek*, een naam geven, noemen, (vgl. *fenu*, *nalò*, *nòke*): *ala foi-n nade hade-òe Pau-pelik*, zij noemen de sawah Pau-pelik; *ala foi nïi-ana-a nade sè*, hoe

hebben zij het kind genoemd; *au foi au ofa-nga nade Sanga-ndolu*, ik geef mijn vaartuig den naam van Sanga-ndolu; *ala sanga nadek foi neu ofak-a*, zij zochten een naam om het vaartuig mee te benoemen; *bei matak esa fò ala sòngo tangu-n tè lèo-ndiak na ala foi-n nade siula*, er is nog een soort van offeren, waaraan zij, als 't zoo geschiedt, den naam geven van *siula*.

fofoik, het noemen; *Ndao-la fofoi-n ndia*, de lieden van Dao plegen het dien naam te geven; *nade fofoik*, naam, welke bij de geboorte gegeven is, tegenover *nade nasakòk*. (Zie ook *foi* 1, 3).

(Fòke), *fofòke(k)*, (Bo., Bi., K., (T.?) idem; R. *fofòë*), de liezen.

Foki 1, K. idem; D., On., R. *foï*, [vgl. *foi*; Saw. *wuki*, oplichten met een hefboom, wroeten, Tett. v. Dilli *fókit(e)*, uitrukken, Ceram. *haihoi*, uitgerukt, vgl. Daj. *ungkir*, Jav. *dungkir*, Fidji *ϑukita*, *ϑukiraka*; verwant is ook Rott. *doki*, *doï*; vgl. voorts de beteekenissen van Daj. *ungkir*], omwroeten: *bafi-a foki dae*, het varken wroet de aarde om, (vgl. *tofi*).

fofoki, herhaaldelijk wroeten, enz.; ook = *foki*.

(Foki), *foki-foki*, voortdurend rukken en trekken om zich los te maken.

foki (*na-*), Ba., Bo., K., R. idem, [wel bij *foki* 1, vgl. Tett. *fokit*, uitrukken, ook Rott. *foi*], zich trachten los te rukken, als iemand, dien men binden wil, (vgl. *nalòso* 4, *nasua*, *naule*, *ule-helu*, ook *hela*, *nasasapa*).

Fokolòngo, (Bo., Bi., K. idem; D. *fokolònggo*; On. *pòkoròngyo*), soort *popota*, (op Koepang *popòto mas*).

Fola, Ba. enz. idem; T. enz. *fora*, [Kup. *hola*, slijpend wrijven, Tim. *fon* = Rott. *fola*, waarnaast *fòle*, *fòre*, fijnwrijven, Bul. *wura*, schuren; het Timoreesche woord kan ook wijzen op een nevenvorm met *l*, waarbij denkelijk Saw. *pèla*, wrijven, slijpen], wrijven, schurend slijpen, vijlen, bijv. de tanden, (vgl. *papa* 2, ook *nahutu*): *ana fola-ná nisi--n-ala lokabetu*, hij slijpt zijne tanden zóó, dat zij ingebogen zijn; *fola lilo*, goud afschuren om het te toetsen, goud toetsen; *sa fola lilo*, toetssteen; *pinga bibia nanafolak*, eene scherp geslepen potscherf.

fofola, herhaaldelijk slijpen; in dezen vorm gewoonlijk gebruikt in de beteekenis van: schurend slijpen, bijv. messen, enz., (vgl. *seseli* 4): *ana fofola-ná taka-a*, (*dòpe-a*, *felas-a*, enz.) *namatane sò*, hij heeft de bijl, (het mes, hakmes, enz.) scherp geslepen; *sa fofola dòpe-felas*, slijpsteen.

folak (*la-*), bijv. *Ndao-la lafolak lilo-la òe-n-ala*, de lieden van Dao toetsen te zamen het goud.

Fòlek, in: *fòlek-ò*, schelm, gemeene kerel!

Foli 1, in: *tao foli*, naakt, onbedekt zijn, (vgl. *tao hola*, *makaholak*).

foli-foli, Ba., Bo., K., D., T., R. idem, [vgl. *holi-holi*], idem: *tao lèë dè ò ta pake hata esa bòe-n dè ò ao-m foli-foli--hik*, hoe komt het, dat gij niets aan hebt en geheel naakt zijt; ook: *naä kakau foli-foli*, hij eet (naakte rijst) = rijst zonder toespijs, (vgl. *hik* 2).

folik (*tao-*), naakt.

(Foli 2), *foli-foli*, Ba., K., T., R. idem, [Bi. *holi-holi*, vgl. het woord in het Terman., het moet in verband staan met (*foli* 1); vgl. ook Tett. v. Dilli *nakmou*, *mouk*, naakt, Rott. *momouk* met *mou-mou*], onbedekt, duidelijk zichtbaar zijn, (vgl. *lema-lema*, *mou-mou*), vooral van groote liggende voorwerpen: *kapa-a ao-n*

foli-foli, het lichaam van den (liggenden) buffel is duidelijk zichtbaar, komt duidelijk uit; doch ook: *iäk-a foli-foli*, de visch is duidelijk zichtbaar.

Fòlo, (in alle dial.), den mond volstoppen met spijzen, v. d. ook: gulzig eten, en ook een plat woord voor: eten, (vgl. *naòlo* 4, *naä*); *fòlo-má òek(-a)*, (K. idem; voor D. wordt opgegeven: *fòlo-má òẹ-ala*, R. *fòlo-má òe-ara*, de uitdrukking schijnt *òe*, water, te bevatten), of: *fòlo mala òek-(a)*, z. v. a. vreet zooveel als gij wilt.

Fòlok, uit het Holl., vork.

Fòlong, *fòlon*, (Holl. vorm), iets waarin men brood bakt, een vorm, een oven, enz. *haö fòlong*, een hoop kalk, welke nog den vorm heeft van het vat, waaruit het gekomen is.

Fòlo-kina-naäk, eene verwensching, tegen dieren uitgesproken. In verhalen komt *Fòlo-kiu-kina* voor als naam van eene heks, (eerder wellicht een booze geest), letterlijk dus: *Fòlo-kina*, moge je eten, [bij *fòlo*?].

Fòlo-natun, Ba., Bo., T., R. idem, [van *fòlo*? en *natuk*], *hade-a fòlo-natun*, de rijstkorrels zwellen op, raken vol eiwit. Zie sub *hade*.

Fona, (Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *fonda*), neertrekken, afnemen, bijv. een kleedingstuk, dat opgehangen is, (vgl. *lui* en *hela*): *fona fè au lafa-a ndè ndandaek-a dei*, neem even die slimoet van den droogstok en geef ze mij; *fona langak*, de haren van iemand neertrekken, iemand aan de haren trekken, (vgl. *nalopi*), hetgeen als een middel tegen hoofdpijn beschouwd wordt; *ana fona kèdok au lima-nga dè hedi-na nasala*, plotseling gaf hij mij zulk een ruk aan den arm, dat 't mij hevige pijn deed.

fofona, herhaaldelijk neertrekken, enz.

Fonak, T. heeft *fondak*, D. *fonda*, [denkelijk dus bij *fona*], *paä fonak tali*, een touw zóó binden, dat het gemakkelijk los te trekken is, losjes binden, het tegenovergestelde van: *paä nakèle*, (vgl. *nggoa* 1).

Foti, in alle dial., [Tim. *foti*, idem; ook hierbij Tett. *foti*, oplichten?], *a.* heen en weer rennen, springen, bijv. herten in het woud; *ndala-a foti sanga nonò-n-ala*, het paard rent en springt overal heen en weer om zijne kudde te zoeken; *ndala-a foti hunu-hunu*, in een kring rondspringen, bijv. een vastgebonden hengst. Vandaar:

b. dansen, tandakken van mannen, ook: den krijgsdans uitvoeren; wel met *lèno* (als *foti-lèno*, *lèno-foti*) of *lònge* verbonden om dansen in het algemeen, zoowel van mannen als van vrouwen, aan te duiden, (vgl. voorts *hehèok*, *pesak*, *laeäk*, *labònek*, *sosò*, *sòle*);

c. in: *foti ndala*, paarden doen rennen en springen, doen tandakken, hetgeen geschiedt bij gelegenheid van het *hus*-feest; v. d. ook: *foti hus* (of *lipa*), bij de *hus* de paarden laten tandakken, (vgl. *nakakakalak*).

foti-foti, aan het dansen, tandakken zijn, enz.

fofoti, huppelen, opspringen van vreugde (en dan ook van vrouwen gezegd): *hu dale-na namahòko-ná-n seli dè ana fofoti*, van vreugde huppelde zij, (vgl. *naka-boku*). Zie ook sub *fofotik*.

fofotik, ook *fofoti*, het tandakken, enz.; *li fofoti(k)*, de muziek voor het tandakken; *fofotik*, ook: eene speelplaats voor herten en wilde zwijnen in de wildernis.

fotik (*la-*), met elkander dansen.

foti (*be-*) = *foti-foti*, van een meervoudig subject.

manafoti, danser.

Fu 1, in alle dial., [vgl. *bubú, pu, fupu*; Tim. *fu*, Kup., Tett. *hu*, vgl. Sumb. *hapú*, in iets blazen, Maori *pu*, blazen, Sam., enz. *pu*, schelp (om op te blazen), blaasinstrument, Fidji *úvuϑa*, in iets blazen, ook Mal. *puput*: identiek behoeven al deze woorden niet te zijn, al ligt aan alle dezelfde klanknabootsing ten grondslag, de vorm in Sumb., Kup. en Tett. wijst er op, dat in het Rott. geen eindconsonant weggevallen behoeft te zijn], blazen, met den mond blazen: *ana fu abas-a lèo lain neu*, zij blies de kapas de hoogte in; *ana fu nisa banuk-a*, hij blaast de lamp uit; *bei-baï-la nitu-n-ala ndè fu falès boboïk sila-la leleuk*, het zijn de zielen der voorouders, die de flesch of den uitgeholden klapperdop doen schommelen door hun blazen. Ook gezegd van den wind: *anin-a fu*, het waait; *anin-a fu-ná ai-la nggonga-nggonga*, de wind blaast zoo hevig, dat de boomen zwiepen, vgl. *fupu, filo-filo, foä, foè, nasakú*. (In D., T., On., T. *fu* ook voor Term. *pu*, in iets blazen).

fu-fu, herhaaldelijk blazen: *ana fu-fu langa-na*, hij blies hem herhaaldelijk op het hoofd.

fufúk, soort kinderspeeltuig om in te blazen; (dial. *fufúk, fufú*, ook = *pupúk*).

tafú (*na*-), Ba., Bo., K., T., R. idem; D., On. *nasapú*, [vgl. *kaifú, bubú*, Kup. *hus-(helan)*, opgezwollen, hierbij ook Tim. *fuün*, idem?], opgeblazen, opgezwollen zijn: *ao-na*, (*tei-na*) *natafú*, zijn lichaam, (buik) is opgezwollen, opgeblazen.

matafúk, opgeblazen, opgezwollen: *tei matafúk*, een opgezwollen, dikke buik, (vgl. *kaifú, bòngo-teik, buna-teik, tei-fiuk, lamu-lamu, niu-niu*, alsook *peta*).

(**Fu** 2), *fufú*, Ba., Bo., K. idem; D., T. *pupú*, [Bi. heeft *buna* (*a*?), vgl. *buna-(teik)*, On. *popoät*, wel bij *popokak*; behoort dus bij *fú* 1, vgl. Bim. *debu*], soort visch, waarvan de buik opzwelt zoodra hij op het droge komt.

Fua 1, in alle dial., [Bim. *wua*, Saw. *wue*, Sumb. *wot(u)*, Daj. *buat*, Mal. *muat*, enz.], op iets leggen, laden, tot last hebben, dragen, (vgl. *tana* 2, *peda, neni*): *ana neu nanaä haï dè ana fua ulek-a neu*, zij ging vuur aanmaken en zette er den pot op; *mamanak fò ana fua langa-na neu lain*, eene plaats om zijn hoofd op neder te leggen; *fua langa-ma mai kailunu lain dei-ma*, leg uw hoofd hier eens op het kussen; *ana fua lima-na neu sila esa-esa lain*, hij legde de hand op ieder van hen; (vgl. *lale* 1, *lane* 1, *lano* 2, *ndaë*); *ana fua basa bua-loäs-ala leu ndala-a lain*, hij legde alle goederen op het paard, hij belaadde het paard met alle goederen; *ana fua neni ata telu hulu*, hij laadde in en nam mede, (hij nam op het vaartuig mede) dertig slaven; *dè sososa-na fua lò manek-a*, eerst brachten zij den vorst aan boord; *ndala-a fua bua sudi matak-ala*, het paard is beladen, draagt allerlei goederen, (vgl. *lepa*); *touk-a fua inak esa*, de man heeft eene vrouw achter zich op het paard; *ofa manafua ndala*, een schip met paarden geladen, een paardenschip; *ofak esa mai dè ana fua neni emi dua ina-m-ala*, er is een schip gekomen en dit heeft uwe beide moeders medegevoerd. Eene meer bijzondere beteekenis van *fua* is nog: *fua* (*heni*) *hataholi masalak*, een misdadiger verbannen, (lett. inladen op het schip, Kup. *sakeng*, het schip doen bestijgen). *Fua* verbonden met *peda* ook overdrachtelijk = *helu*, opdragen: *tunga bei-baï la fua dò peda*, (of *peda-fua*) *ela-*

-*na*, volgens de opdracht hun door hunne voorouders nagelaten.

fufua, herhaaldelijk opleggen, enz.: *tao fufua lunu neäk*, (het feest van het opleggen en oprollen der matten vieren), naam van een lijkfeest, gehouden op den derden dag na de begrafenis, (vgl. *buük*).

fuak, dragen = kunnen verdragen, kunnen uitstaan: *ò fuak ina*, kunt gij hem dulden? (vgl. *taka* 2).

fufuak, het opleggen; last, vracht, lading; *nameda ndia fufua-na namadaü-ná-n seli*, hij voelde, dat zijn last zeer licht geworden was; *ndala fufuak*, vrachtpaard; *fui fufuak*, de tijd van het beladen, d. i. de tijd, waarop de paarden, belast met de rijst, van de velden weer naar de woonplaatsen worden overgebracht; *hade fufuak*, de aldus overgebrachte rijst; *ndu fufuak*, zie *nduk*.

fua (*na*-), beladen: *nafua nala uma-na henuk nò nanaäk*, hij laadde zijn huis vol, vulde het geheel met etenswaren; *napeda nafua*, zie *napeda*.

fufua (*la*-) *ao*(*k*), elkander tot last hebben, v. d. op elkander liggen, zijn, (vgl. *lakatatanak*): *batu-la lafufua ao*, de steenen liggen op elkander, zijn opgestapeld. Ook gezegd van twee personen, die te zamen op één paard zitten.

fuak (*la*-): *Sina-siu-la lafuak nò-la lai ofak lain*, de Chineezen laden te zamen kokosnoten op het schip.

Fua 2, of *fue*, Ba., Bo., D., On., R. idem, [Buru *fuak*; kan identiek zijn met *fua* 1, (vgl. bijv. Sumb. *wotu kamutu*, een dam maken), of bij *fuä*?]: *fua*, (*fue*) *dae*, den grond ophoogen, tot een dam maken, (vgl. *poä* 1, *tapa opak*, *tète*).

Fua 3 [bij *fua* 1?], (in dichtertaal *fua dò èko*, vgl. sub *asu*), wordt gebezigd van een hond, die een stuk wild, dat in een boom zit, tegenhoudt, belet weg te komen: *busa-a fua nala kue dua*, de hond heeft twee moesang's staande gehouden.

Fuä 1, Ba., Bo., K., D., T., R. idem; Bi. *fuka*, [schijnt bij (*fuä*) 2 te behooren en dus eigenlijk: zich omwerken? Vgl. ook *fua* 2 en *fuäk*], ondiep worden, als de monding eener rivier: *lè-a* (of: *oli-a*) *fuä*; *basa bafak-ala sè ala fuä*, alle dalen zullen ondiep, gevuld worden.

Fuä 2, gewoonlijk *fufuä*, Ba., Bo., K., D., T., R. idem; Bi. *fufuka*; T. ook wel *fuka*, *fufuka*, [Saw. *wòka*, den grond openwerken, met eene spade bewerken; wel verwant met Mal. *buka*, enz.], den grond rondom eene plant omgraven, omwerken, (vgl. *foi*, *kali*): *ela-n teuk ia dei, fò au fufuä-n*, laat hem (den boom) nog dit jaar staan, opdat ik den grond er rondom heen bewerke, omspit; *au asa besi ia na na sanga fuä* (of *fufuä*) *unik dae*, ik koop dit ijzer, (dezen hak), om er den grond mede om te werken. Ook gebruikt voor: het bemesten van den grond, (vgl. *poä*): *ta bòle fufuä nenik ana*, men kan er niet mede bemesten; *mòdo-la nanafuä-bei-ták-ala* = *dè ta lalòle fa*, de tabaksplanten zijn nog niet bemest en staan daarom niet mooi.

Fuäk, Ba., T. idem; K., R. *fuä*; D. *fuka*, [vgl. *fuä* 1 en 2], een breed, doch ondiep dal, (vgl. *bafak*); *fuäk dale*, of: *fuä-n dale*, op de vlakte; *au ndè sèle huni manai fuäk dale sila-la*, ik heb die pisang's in het dal geplant; *fuäk*, ook: eene goot met opgehoogden rand.

(**Fude**), in samenstellingen = *fudek*: *tasi-fude*, zeeschuim; ook: spons; *bua tasi-fude*, benaming voor uitheemsche goederen als: katoen, linnen, enz. welke van over zee worden aangevoerd; *tua-*

-fude, het schuim van het lontarsap; *òe-fude*, een waterbel.

fufude (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *nafufule*; On. *nafufure*, [Tim. *nafule*, *nafure*, Tett. *nafurin*, (van *furin*, schuim), Kup. *bulat*, schuimen, schuim, (de *t* wel oorspronkelijk van het subst.), Sumb. *wura*, Bat. *bura*, Sund. *budah*, Saw. *wòro*, Jav. *uruh*, Mal. *buwih*], schuimen: *tasi-a nafufude*, de zee schuimt, (vgl. *lua* 1).

fudek, schuim; *tasi-a*, (*tua-a*) *fude-na*, het schuim der zee, (van het lontarsap); *usi-vsi lala ndala-n sota*, *bòe ma fudek-ala lème pana-na*, hij zette al maar na tot het paard moede was en het schuim hem uit de neusgaten kwam.

fufudek, idem: *tasi-a fufude-na*, enz.

Fudi 1, K., R. idem, [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van (*fudi*) 3], besmetten, (vgl. *nadai*, *nahapa*): *bòö mò bisu-naäk ndia*, *tè sè ana fudi fè-ngò*, ga niet om met dien lijder aan frambosia, hij zal u besmetten.

fudi (*na-*): *bisu-a nafudi*, de zweer, de wond is besmettelijk.

(**Fudi** 2), in: *fudi hu*, [denkelijk lett.: de reden, oorzaak aanlokken, dus bij (*fudi*) 3] = *hu ndia*, daarom, daardoor: *tao lèë dè ò hoï-mú lenak? Fudi hu besak ia fa heni basa kakau-a ndè ia sò*, hoe hebt gij meer kunnen nemen? Daardoor is nu al de gekookte rijst weggevloeid; *mitak besak-ia fudi hu ama ki-ki mesan sò dò beik*, zie, gij doet daardoor nu niets dan weenen, is het zoo of niet?

(**Fudi** 3), *fufudi*, in alle dial., uitgezonderd Bi., [Tim. *fuli*, *furi*, idem, *fulit*, lokaas, vgl. Mal. *budjuk*?], vleien, verlokken, verleiden, (vgl. *namahohòko*, *kokòe*, *lèko* 1, *noki*): *fufudi nii-ana*, een kind vleiend toespreken, opdat het niet zal beginnen te huilen, ook: *fufudi-lelèko nii-ana*; *kokolak fufudi*, vleiend, verlokkend spreken; *ala fufudi nusak ndia hataholi-n-ala lae nai ofak sila lain bua manaä hihik*, zij lokten de menschen uit het land door te zeggen, dat op de schepen zeer fraaie dingen waren; *ala fufudi-n ana fò ela ana bòe nafuda dedeä baük*, zij verlokten hem om hoe langer hoe meer over vele zaken te spreken; *fufudi musu*, den vijand uitlokken om te strijden; *fufudi inak*, eene vrouw verleiden.

fudik, lokken, (in eigenlijken zin): *fudik manupui*, vogels lokken; *ana fudik nò neu lafo-la*, hij lokt de ratten met kokosnoot.

Fudik 1, Ba., Bo. idem; Bi., K., T., R. *fudi*, [denkelijk lett.: lokken, en dus behoorende bij (*fudi*) 3], in: *fudik haï*, vuur maken, aansteken aan een smeulend hout, door er droge bladeren of houtmolm op te gooien, vgl. *hotu*. (Zie ook sub *fudi* 3).

Fudik 2, Ba., Bo. idem; K., D. *fudi*; On. *fudi*; Bi., R. = K. of = On.? [eveneens bij (*fudi*) 3, vgl. D. *lèko*], in: *fudik dae*, onderzoeken of eene plaats geschikt is om op te bouwen, (vgl. *nalamula*).

(**Fudik** 3), [ook bij (*fudi*) 3?], in: *boa-fudik*, vruchten, welke, voor zij rijp zijn, afvallen; v. d. ook gezegd van kinderen, die kort na de geboorte sterven, (vgl. *nulak*).

Fue 1 = *fua* 2, den grond ophoogen, aarde opwerpen tot een dam.

Fue 2, in alle dial., [oorspronkelijk één met *fue* 1? Vgl. *fua* 2 en *fuä* 1], opgezet, opgezwollen, het tandvleesch na het slijpen der tanden, wordt evenwel gezegd van de tanden-zelf: *nisi-na* (of: *nisi-n-ala*) *fue*, (vgl. *peta*).

manafuek (*nisi-*), dusdanig opgezet tandvleesch.

(**Fue** 3), in: *fue-dae* = *fufue-dae*.

fufue, in alle dial., (in D. speciaal: *katjang idjo*), [Tim. *fue(l)*, Kup. *bula*, Tett. *fore*, Sikk. *bue*, End. *mbue*, Manggar. *wue*, Saw. *kebui*, Bim. *kaboe* en *buwe*, Bug. *buwe*, Bareë *tambuwe*, Tag. Pamp. *bulai*, (soort boonen)], algemeene naam voor boonen of peulvruchten; soorten daarvan zijn: *fufue lutu*, katjang idjo; *fufue dae*, katjang tanah; *fufue biïk*, enz.

Fufu: *pelak-ala*, (enz.) *fufu sò*, de maïs, (enz.) is door de boeboek aangetast.

fufuk, Ba., Bo., T. idem, overigens *fufu*, [Tim. *fufu*, Kup. *hupu*, Saw. *wubu*, Bul. *wukwuk*, Mal. *bubuk*], rijstworm, houtworm, vermolmd; *fufuk-a leü ketu heda-húk-a sò*, de houtworm heeft de trap kronkelend ingevreten; *fuluk-ala laä* (*leü*) *basa pelak-ala*, de boeboek vernielt de maïs; *pela fufuk*, door de boeboek aangetaste maïs = *pela fufu-naäk*.

Fui 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Tett. v. Dilli idem, Kisser *wui*, doch Saw., Bim. *buwi*, waarbij Tim. *pofi*, (vgl. ook sub [*fui*] 3), denkelijk verwant met (*fude*), vgl. Mal. *buwih*; vgl. ook voor de beteekenis Bul. *sumĕwu*, schuimen, uitdooven, harden], begieten, overgieten, (vgl. *tetè*); v. d. *fui haï*, het vuur met water overgieten, het vuur blusschen = *fui namate*, *tao namate*; *fui felas*, een hakmes enz. met water overgieten, als het ijzer heet is, om het te harden, (vgl. *sufu*); *udan-a fui dae*, de regen begiet of bluscht de aarde, wordt gezegd van de eerste regens.

Fui 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; voor On. wordt *fui* opgegeven, (zie hieronder *fuik*), *a*. *hataholi fui*, (ook zonder subst.), vreemdeling, (vgl. *fèëk*): *ina lasik-a nakanae bebesa-s ma nalelak sila hataholi fui-la*, de oude vrouw zag hen nauwlettend aan en begreep, dat zij vreemdelingen waren; v. d. ook: gast (uit een ander land); *fui-paku*, idem; *b*. somtijds, doch meer dial. = *fuik*: *bana fui* = *bana fuik*; *dae fui* = *dae fuik*.

fuik, dial. idem of *fui*, doch ook *fui*, [Tim. *fui*, Tett. v. Dilli *fuik* en *fuis*, Kup. *fuin*, *bui*, *huin*; Kisser *marawui*; vgl. *bubui*?], het tegenovergestelde van *aek*: vreemd, in de uitdrukking: *aek do fuik*, eigen of vreemd, vriend of vijand? Voorts: wild, in 't wild levend: *bana*, (*bafi*, enz.) *fuik*, een dier, (varken, enz.), dat in het wild leeft, een wild dier, een wild varken, enz., (vgl. *kailís*); *busa fuik*, het Mal. *andjing hutan*; *hataholi fuik*, een wilde; *dène fuik*, wilde (niet gekweekte) kapok; *dae fuik*, onbewoond land; *lè fuik*, eene rivier, welke door de wildernis stroomt; *ndala-a fuik sò* of *neu fuik*, het paard is wild geworden; overdrachtelijk: *emi tai kada fuik mamasok-a*, gij schuwt maar steeds het gaan naar de kerk.

kalafuik = *kalafuis*.

kalafuis, (T. heeft *barafuis*, On. *marafuit*) = *fuik*; *hataholi*, (*kapa*), *kalafuis*, een wilde, (een wilde buffel).

(**Fui** 3), *fui* (*na-*)-*be*, Ba., Bo., Bi., K., T., (On.?), R. idem, [eigenlijk wel: begieten, dus bij *fui* 1; hierbij ook Tim., Kup. *bòe*, schoonmaken, reinigen?], zich de handen wasschen: *meu mafui-be fò meu miä minu*, gaat uwe handen wasschen om te eten; ook wel zonder *be*: *au bei ta alou-be kada au afui-a mesan*, ik heb mijn gezicht nog niet gewasschen, alleen maar mijne handen.

Fula 1, in alle dial., [Sikk., Bim. *bura*, Bis. *pulau*, Ibn. *furau*], wit worden of

zijn: *bua papake-n-ala fula dè landela-lasaä*, zijne kleederen werden wit en schitterden; *au bei ta ita manu-pui esa bulu-na fula lèo-ia bòe*, ik heb nog nooit een vogel gezien, wiens vederen zoo wit waren; *mata-nà fula*, hij is bleek, (vgl. *momòdo, sopa* 2); *mata-dèë-na fula*, (zijn oogappels worden wit), wil zeggen: het berouwt hem, hij heeft er spijt van. Ook voor: *fulak*, aan het eind van samenstellingen, bijv. *lulú ai fula*, (vgl. *lulú*[*k*]); *mata-fula*, bleekgezicht, bleekneus (als scheldwoord).

fula-fula, witachtig.

fulak, wit; *tema fulak*, wit goed; *badu fulak*, een wit baadje; *la-a fulak* (*-a*), het zeil is wit; *fèö fula filana*, een meisje zoo blank als eene Europeesche; *manu-tòlo fula-na*, eiwit.

befula, bijv. *daë-dòk ta ndè-na emi bifa-dò-m befula nde ia sò ma*, het is geen sirih, waardoor gij nu zulke witte lippen hebt.

manafufulak = *fulak*, het wit van een ei; *manafufula-ana-na*, datgene, wat den dooier met het wit van een ei verbindt.

Fula 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *fura*, [Kup. *hula*; D. bezigt *fuli*, On. *furi*; denkelijk verwant met *kada*], *fula sosonga*, de randen der jonge lontarbladeren afsnijden, (vgl. *kè*); *kè fula*, zie *kè*.

fufulak, het afsnijden; het werktuig daarvoor: een in tweeën gevouwen bladnerf waartegen men een mes houdt.

Fule, Ba., Bo., Bi., K., (T.?), R. idem; D., On. *mbule*, [Tim. *pune*, opwinden, rondgaan, vgl. verder Rott. *pòle*], omkronkelen: *mènge-a fule manu*, de slang kronkelt zich om de kip, (vgl. *fèo*); *manafule manalaï*, of: *manahènge manafule*, wordt gezegd van eene vrouw, die zeer bekwaam in het weven is. *Fule* in overdrachtelijke beteekenis met *kedi* 2 verbonden, zie aldaar.

fufule, herhaaldelijk omkronkelen; ook overdrachtelijk in: *tao fufule*: *bòso tao kekedi kòde ma bòso tao fufule kue*, bedrieg den aap en bedot den moesang niet, (vgl. *kedi* 2).

Fuli 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (D. *mèo fuli*; On. *ndai-fuli*), [Saw. *wo-wuri*, vgl. ook Fidji *buli*; zie ook *fuli* 2], soort schelp.

Fuli 2, in alle dial., [Saw. *wuri*; oorspronkelijk wel hetzelfde woord als *fuli* 1; hierbij ook Ibn., Iloc. *buli*, lood?], schelpen of stukjes lood om een net mede te bezwaren; ook verbaal: *fuli ndala*, (*ndai*), een net, (schepnet), aan den rand van schelpen of stukjes lood voorzien om het spoediger te doen zinken; *au hapu fuli dei na au fuli au ndai-nga lèon*, als ik *fuli* heb, ga ik mijn schepnet bezwaren; v. d. ook: *fuli ènge neu ei-n*, iemand lood aan de voeten binden om hem te verdrinken, (vgl. *hènge*).

(**Fuli** 3), *fuli* (*na-*), in alle dial., [nog bij *fuli* 1?], iets ten geschenke geven aan iemand, die op reis gaat, (vgl. *fè*): *ò mafuli-n lèohatuk*, wat hebt gij hem gegeven, toen gij hem wegbracht; *bua nafulik*, een dusdanig geschenk. Ook: iemand wegbrengen: *ama hi na mafuli mò ami lèo nula dale neu*, als gij (vader) het goedvindt, moest gij ons maar naar het bosch brengen; *balahá na au u afuli heni-s lèo nula dale, leu*, morgen ga ik hen wegbrengen naar het bosch; *lafuli pulu mangahanak*, zij (brengen weg =) weren af ziekten, ongeluk, door offeranden, (vgl. *sisiü*); *sala unu dodoi-n na lafuli heni manasaluk*, als het verbinden der daksparren niet geschiedt is op de goede wijze, weren zij het kwaad door offers af.

(**Fuli** 4), [bij (*fuli*) 3?], in: *fuli-helu*, (T., On., R. idem; D. *helu-fuli*), eene deftiger uitdrukking voor *helu*, beloven, overeenkomen, opdragen.

fufuli-heheluk = *heheluk*: *lamatuak-a fufuli-hehelu-n sè au asanedak ana*, ik zal indachtig zijn aan hetgeen mijnheer mij opdraagt.

nafulik (*dedeä-*), idem, vooral in den zin van: last van een vertrekkende. (Zie ook sub [*fuli*] 3).

Fuli-haä, (Ba., Bo., K. idem; T. *fuli-aä*; Bi., R. *fulá*; D., On. *fulae*), soort boom.

Funa, in alle dial., [denkelijk stamverwant met *fina*], iets hards met de tanden kunnen splijten, stukbijten, (vgl. *hengu*): *ò funa pua ia dò ta*, kunt gij deze pinang doorbijten of niet? *pua ia nèpe-hik, au ta funa fa-n ana*, deze pinang is zeer hard, ik kan ze niet doorbijten. V. d. ook: *felas-a ta funa ai ndia*, het hakmes kan niet door dat hout komen, (vgl. *tola*). En overdrachtelijk: *au ta funa nii-ana ndia*, ik kan dat kind niet klein krijgen, niet krijgen zooals ik het hebben wil.

Funi 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (vgl. hieronder *nafuni*), zich verschuilen, bijv. achter een boom om op een stuk wild of op een vijand te schieten. Voorts in het bijzonder: des nachts jagen, (vgl. *danga*): *sila tatao matua-na kada funi-danga-a mesan bòe*, hun voornaamste bezigheid was maar alleen overdag en des nachts op jacht te gaan.

funi (*na-*), D. *naäfuni*, overigens gelijk Term., [Kup. *huni*, zich verbergen, *buni*, iets verbergen; M. P. *wuni*], verbergen, (vgl. *babá*, *babi*, *labi*, *nabi*, *kèke*, *kiduk*, *namanino*, *sule*, *tama* 2): *ana hoü nala tia-na ana-na dè nafuni-n ana*, hij nam het kind van zijn vriend weg en verborg het; *lète madema-n-ala poi-na-ò tasi-a nafuni-s ala*, zelfs de toppen der hooge bergen werden door de zee verborgen. Ook = *nafuni ao*, zich verbergen: *nafuni nème kama dale*, hij verborg zich in de kamer. Na een ander verbaal woord dikwijls door „in het geheim" weer te geven: *ana sule nafuni felas-a nai sini-langak-a*, hij stak het hakmes, in het geheim, tusschen het dak; *ana laö nafuni*, hij gaat in stilte heen, (vgl. *nggodi* 2); *nananafunik*, wat verborgen, geheim is.

fufunik, schuilplaats, in het bijzonder van iemand, die 's nachts jaagt.

nafunik, het verbergen, enz.; *dedeäk ndia dedeä nafunik*, die zaak is een geheim, (vgl. *namaninok*).

fufunik (*la-*), met of voor elkander verbergen; in het geheim: *ala sao lafufunik*, zij zijn niet wettig getrouwd; *ala fè lafufunik susulak ia*, zij geven dezen brief heimelijk.

Funi 2, of *funik*, Ba., Bo., T. idem; K., R. *funi*; D., On. *huni*, [vgl. Mal. *tèmbuni*], de nageboorte, de placenta; *kedi-use fua-funi*, (waar de navelstreng afgesneden en de nageboorte opgehangen is) = geboorteplaats; *langa-dò funik*, het eerste haar, van een pas geboren kind, dat afgeschoren wordt; *nisi-funik*, de melktanden.

Funu 1, Ba., Bo., Bi., K., (T., On.?) idem, soort schelp; men zegt: *funu lèo ei-n*, hij steekt zijn voet aan de *funu*-schelp, (de schelp gaat naar zijn voet?)

Funu 2, in alle dial., [bij *funu* 1 als werktuig? Of verwant met Bat. *palut*, enz.?], inleggen, beleggen met goud, zooals de tanden; *funu nisik* (elders ook: *funu tafa*, een zwaard met goud inleggen; dit te Termanu echter minder gebruikelijk); *funu lilo neu busa-ò, busa nisi-n ti-ti, ma tolu mina neu kòko* (in

gewone taal: *kòkok)-ò, kòko langa-n enga--enga*, al legt men de tanden van een hond met goud in, zij blijven toch (wit glanzend) zichtbaar; al besmeert men het haar van de *kòkok* met olie, het blijft toch ruw, een spreekwoord = al draagt een aap een gouden ring, enz.

Funu 3, mannen- en vrouwennaam.

Funu 4, (in alle dial., behalve Bi.), een baken van bladeren op eene lansschacht in zee geplaatst; *tao funu*, zulk een baken of teeken plaatsen, (vgl. *tadu*).

Funu-kòle, [het eerste gedeelte wel = *bulu*, voor het tweede vergelijk den Kup. Mal. naam], de wol van de *mòdo-kapa-òek* (op Koepang *kòlon susu* geheeten).

Fupu 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *fumpu*, [vgl. *fu*, waarvan het eene verdubbeling schijnt te zijn; D., T., On. bezigen *pupu*; Kup. *pupu*, Saw. *pupu*, Tim. *pup(u)* en *nasfú*, *naspú*], blazen door eene blaaspijp; *fupu haï*, op die wijze het vuur aanblazen. V. d. blazen door een blaasroer: *ana fupu sapi-selik manu-pui-a*, hij schoot den vogel met het blaasroer door en door. Ook: ergens heenblazen, wegblazen, van den wind: *anin-a fupu abas-a lèo dulu neu*, de wind blies de kapas oostwaarts; *anin-a fupu heni basa uma-la puni-n-ala*, de wind blies weg, deed afwaaien, al de nokken der huizen.

fupuk, (Bo. idem; Ba. *fumpuk*; Bi., K., R. *fufupu*; T. *pupuk*; On. *pupu*; D. *pupupu*), blaasroer om mede te schieten, sumpitan; *fupu-haï*, eene pijp om het vuur mede aan te blazen.

fupu (*la-*), *fupuk* (*la-*), als in: *nii-ana-la leu lafupu manupuik-ala*, de kinderen gaan te zamen vogels met het blaasroer schieten; *mafupuk manu-a dei*, schiet te zamen het hoen met het blaasroer!

(**Fupu** 2), *fupu* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nafumpu*; T. *nafumbu*, [Tim. heeft *manas napupu*, de zon stijgt recht op de kruin van het hoofd, wat denkelijk ook de oorspronkelijke beteekenis van het Rottineesche woord is, vgl. *fupuk*], heet zijn, (vgl. *namahana*): *lèdo-a nafupu*, de zon is zeer heet, steekt zeer: ook: *haï-a nafupu*, het vuur is zeer heet; *dae lain nafupu* (of: *lafupu*), hemel en aarde zijn heet, (in October, November); *ao--na nafupu*, zijn lichaam wasemt heet uit.

mafupuk, heet, hitte; *ana hae-ná mafupuk--ala* = *ao-na nafupu*. *Mafupuk* ook eene benaming voor maïs, vgl. *pelak*, (volgens verklaring, dewijl deze steeds op eene warme plaats gelegd wordt).

Fupuk, Bo. idem; Bi., K., R. *fupu*; On. *humbu*, [Tim. *fufu*, kruin, *pupu*, *bubu*, nok van een huis; Saw. *wuwu*, Bug. *buwung*, Mal. *bubung*, *bumbung*], gewoonlijk: *langga fupuk*, kruin van het hoofd. (Zie ook sub *fupu* 1).

(**Futuk**), in: *lemu futuk*, soort *lemak*, (soort visch).

Futus, Ba., D., On., R. idem; Bo. *futuk*; Bi., K. *futu*, [Tim. *futus*, Kup. *bihutus*; bij Tim., Tett. *futu*, Kup. *butu*, binden, vgl. sub *poti*], de in bundels gebonden schering-draden voor het weven: *ana laï-ná futus-a natati*, zij bevestigt, bindt de *futus* zóó, dat de lijn scheef is; (hierbij?) *mènge futus*, (T., On. *mèngge futus*; R. *mèke futus*; Bo. *mènge futuk*; K. *mènge futu*), soort slang, *ular bèlang*.

Fuü, verkorting van *funu*, mannen- en vrouwennaam.

H.

Ha 1, in alle dial., [Tim. idem, Kup. *at*, Tett. *hat*, Sumb. *pat(u)*, Mal. *ampat*, enz.], vier; *ha-s lalai baë dae-a neu ha*, zij verdeelen met hun vieren den grond in vier deelen.

hak, idem, in samenstellingen: *ei-hák*, viervoetig; *uma di-hák*, een huis met vier stijlen, (voor den zolder); *nusa baë-hák*, een hert met hoorns van vier takken.

kahák, alle vier, de vierde.

Ha 2, in alle dial., [hierbij *balahá*? en te brengen bij Jav. *bang*, *bambang*?], verhitten, verwarmen: *lèdo-a há dae-bafak-a*, de zon verwarmt de aarde, maakt de aarde heet, (vgl. *namahana*).

hahá, iets bij een vuur een weinig warm maken: *hahá ai-dòk*, een geneesmiddel warm maken; *hahá ao-n*, zich bij het vuur verwarmen, (vgl. *namanilu*).

ha (*na-*) = *nafupu*, heet zijn: *faik ndia lèdo-a nahá-ná-n seli*, dien dag was het zeer heet; *haï-a nahá*, het vuur is heet; *dedeä-kokola-na nahá lèo haï-a*, zijne woorden zijn heet als vuur, zijn zeer gestreng; zoo ook: *manek-a nahá lèo haï*, de vorst is zeer streng. Hierbij moet behooren *lahá* in *nggoa lahá*, zeer dom, bijv. *au toä nggoa lahá-a*, ik verwonder mij over den domkop; *nggoa lahá-na*, (*-ma*), zijne, (uwe), domheid.

nahák, het heet zijn, de hitte: *ò taka lèdo ia nahá-na*, kunt gij deze zonnehitte verdragen?

mahák, heet, hitte: *lèdo mahák*, de heete zon, warme dag; *ana ta nakataka lèdo-a mahá-na fa*, hij kon de zonnehitte niet verdragen, (= *nahá-na*): *haï mahák*, heet vuur.

Ha 3, uitroep; ha! *ò pepèko*, *ha*, gij liegt! Voorts bezigt men het tot verzachting na een imperatief, bij een verzoek, enz.: *mu ha*, ga, (ja?); *manea malolòle losa au maï-ng au ha*, pas goed op tot ik terugkom, (ja?); *fè au esa ha*, geef mij er een, ja? [Vgl. dial. *ba*, *fa*].

(**Hak**), [wel Jav. *pang*, Fidji *ba*; vgl. Kup. *han* = Rott. *beba*], in: *beba-hák*, de rand der vertakte doorns van de *beba*; ook in: *panga-hák*, zie aldaar. (Zie ook sub *ha* 1).

(**Hak** 2), *hahák*, [blijkbaar eene klanknabootsing]: *hika hahák* = *hika kakaka*, schaterlachen, (vgl. *natadale*).

Habas, Ba., D., T., On., R. idem; Bo. *habak*; Bi., K. *haba*, [een nevenvorm van *kafa*? Vgl. Ibn. *kawad*, keten], een versiersel van gevlochten goud- of zilverdraad, (*haba lilo pilas*, *haba lilo fulak*), dat als een ketting om den hals gedragen wordt, (*bòko-lí habas*, zulk een halsketen, dan ook: *haba bòko-lík* genoemd), of ook wel om den pols gewonden, (*nasue habas*); vgl. *lilo*, *kaisao*; *habas boak esa* (*dua*, enz.), één (twee, enz.) *habas*; *haba kèk*, of: *haba kè-anak*, een klein soort *habas*.

Habo, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, [misschien verwant met Mal. *tumbuk*, Bug. *nampu*, enz. Vgl. ook *hòbo-hòbo*, *sopu-sopu*], fijnstampen, (vgl. *pau* 1): *habo daë-dòk*, (*kulus*, enz.), sirih, (peper, enz.) fijnstampen; *habo lepa*, de reisvoorraad fijnstampen = gereedmaken; *tou lasik-a habo kòdo-kòdo*, benaming voor oude lieden, die altijd de sirih fijnstampen.

habok, idem: *lasik sò na sè habok daë-dòk-a*, als hij oud is, zal hij de sirih fijnstampen.

hahabok, het fijnstampen; een kleine vijzel van hoorn of bamboe; *besi hahabok*, het daarbij behoorende ijzeren stampertje.

Hadak, [Mal. Arab. *adat*, ook *hadat*], gewoonte, zeden, (vgl. *natème*); ook: aard, geäardheid: *nusak-a esak-ò hada-na*, elk land heeft zijne gewoonte; *ina hada-na mangalau-hik*, onze (stief)moeder heeft een zeer slechten, kwaden aard; *makaneni-ma ama ta bubuluk hataholi hada-na fa, na bòö tao namahèlek neu-n ana*, als gij iemands geaardheid niet kent, stel dan geen vertrouwen in hem; *malela hada-ták*, iemand, die de gewoonten niet kent, onbeschoft; *ò muä minu ta mò hadak fa*, gij eet en drinkt op eene ongemanierde wijze. Vandaar: *hadak*, ook: beleefde groet; *hàdak nò hòlomata nème ina-ng nò ama-ng*, (ontvang) de beleefde groeten en eerbiedbetuigingen van mijne ouders; *hada holomata*, zie ook onder *holomata*.

Hade, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *ale*; On. *are*, [Tim. *ane(l)*, Kup. *ale*, Tett. *hare*, Mal. *padi*, Jav. *pari*, Tag. *palay*, enz.] rijst, zoowel de plant als de vrucht, de korrels, zoolang zij nog niet ontbolsterd zijn; *hade-la bei anak-ala*, de rijstplanten zijn, (de rijst is), nog klein; *hade popòlek esa*, rijst(korrels) ter hoeveelheid van één *popòlek*; *hade-aik*, (dial. *hade-ai*, *hade-kai*, *ale*, of *are-hau*), de halm, ook het stroo (vgl. *kuak*); *hade-pule*, de aar; (*hade-kuak*, de uitgetreden aar); *hade nupuk*, zaailing; *hade sesèlek*, de jonge rijstplantjes als zij groot genoeg zijn om gepoot te worden; *hade-núk*, gekweekte rijstplantjes; *hade maikok*, barige rijst; *hade iko-ták*, rijst zonder haren.

Soorten van rijst (op natte velden verbouwd) zijn: *hade ana-kase*, (of *h. kase ana*); *h. biïk*, *h. bugis* (Boegineesche), *h. dima* (Bimaneesche), *h. èngelès* (Engelsche), *h. henuk* (Mal. *pandan*), *h. isi nggèo* (met zwarten inhoud), *h. kase*, *h. lèdo mata*, *h. makasa* (Makassaarsche), *h. makasa iko-muku* (met korte haren), *h. nò-sala*, (bloemscheede van den klapper), *h. òe-koa* (soort kleefrijst), *h. pulu* (kleefrijst in 't algemeen, ook een bepaald soort), *h. pulu fulak* (witte), *h. pulu nggèo* (zwarte), *h. pulu pilas* (roode = *hade dima*), *h. safu isi fula* (Sawoeneesche met witten inhoud), *h. safu isi pila* (Sawoeneesche met rooden inhoud).

Rijstsoorten, geteeld op droge velden (*hade daek*): *h. amafoak* (Amfoang), *h. èko-èlo*, *h. ana-kase-daek*, *h. bonak*, *h. bugis* (*bugi-daek*), *h. isi nggèo daek*, *h. nggala-nggitik*, *h. pila ndalak*, *h. pulu daek*.

hade-a poï, de rijst bloeit; *hade-a pòö-húk-a sò*, de rijst begint onderaan te zwellen: *hade-a napòö*, in de aar schieten; *hade-a mòdo-peda*, (aan het uiteinde geel worden), beginnen te rijpen; *hade-a fòlo-natun*, de rijstkorrels zwellen op, krijgen eiwit; *hade-a timu-boa*, de korrels worden hard; *hade-a namatasa*, de rijst is rijp.

hade neuk, goed gevulde rijstkorrels; *hade nalak*, of: *hade manasongak*, leege rijst; *hade langak*, of: *hade langa belak*, rijst met halfgevulde korrels; *hade bini*, *hade nggunggalik*, rijst om te zaaien; *hade-ú(k)*, rijst-zemelen; *hade didiok*, vergruisde rijstkorrels; *hade-ták*, met *padi* vermengde *bras*; *hade dodòdek*, of: *hade nanaäk*, rijst voor eigen gebruik, tegenover: *hade nasèök*, rijst, welke verkocht wordt.

hadek, in samenstellingen als: *hahano hadek*.

hade-òe, *a.* rijst, verbouwd op natte velden, tegenover: *hade deak*, rijst, verbouwd op droge velden; *hade tète-lè*, rijst, verbouwd in een afgedamd gedeelte van eene rivier;

b. Ba., Bo., K., T. idem; (zoo ook Tim.

ane-òek, Kup. *ael-vi*, Tett. *hare-we*), nat rijstveld, sawah.

Hadòe = *hade-òe.*

(**Hadu**), *hadu-hadu*, in alle dial., D. heeft ook *hahadu*, [vgl. *tadu-tadu* 2, dial. *padu--padu* 2, 3], leegzitten, niets uitvoeren; (vgl. *ekedèsek*, *hate-hate*, *hète-hète*, *kuü--kuü*, *nalo-nalo*, *nau-nau*, *nu-nu*; ook *bèlo--bèlo*): *basa hatahoti-la leu tao tatao-n--ala ma ò hadu-hadu mèmek uma*, alle menschen zijn aan hun werk gegaan, en gij blijft te huis zonder iets uit te voeren; *mesa-k-ana dè nangatúk hadu--hadu nai uma*, hij is alleen en zit te huis zonder iets uit te voeren.

hahaduk, of: *hahadu-hik*, idem: *emi basa--ngemi miä, ma emi fè ndia hahadu-hik*, gij met u allen eet, en gij laat hem leegzitten, (geeft hem niets te eten).

Hae 1, in alle dial., [eigenlijk wel: insnuiven, opsnuiven, en oorspronkelijk één met *hae* 2], ruiken: *ana hae-ná mabò-meni-na*, hij ruikt er den geur van. Overdrachtelijk: voortdurend aan iets denken, het heimwee hebben naar, (vgl. *nafandèle*): *nii ana-a hae ina-n dè neü-n sò*, omdat het kind voortdurend aan zijne moeder dacht, is het weggegaan.

hahae, bijv. *busa-a hahae bòk*, de hond snuffelt.

Hae 2, in alle dial., [vgl. *hai* 1; voorts End. *ngai*, Mak. *amai* (*ai*), ademhalen, Sikk. *naing*, adem, Saw. *pengae*, hijgen, Tim. *nàhaë*, idem, (vgl. v. d. beteekenissen Bareë *ngasa*, hijgen, Daj., Bul. *asèng*, adem, Saw. *pengaha*, rusten, zie sub *hae* 3)], ademen, ademhalen; *hae su-su*, hijgen, buiten adem zijn; *hae kaü-kaü*, amechtig zijn.

hae-hae = *hae su-su*, hijgen.

hahaek, het ademen, ademhaling, adem; *hahae-ták*, ademloos; *hahae-na tena-tena*, zijn adem zakt steeds, hij is op het punt van te sterven. (Zie ook sub *hae* 3, 4).

Hae 3, in alle dial., idem, of: *hahae*, [oorspronkelijk één met *hae* 2, vgl. Tim. *nasnás*, ademen, en: ophouden; Bim. *sanawa*, Tett. *hanawa*, ophouden, *nawa* (*nawan*), adem], rusten, ophouden, (vgl. *hai* 1, *lea* 2, *kòko-kòko*, *hona* 2, *tak* sub [*ta*] 4, *natèë*; ook *poï* 1): *ana hae nai ai-a hu-na*, hij rust onder een boom; *ana hae naue naledi*, hij houdt op met het verrichten van veldarbeid; *sanga dulu pila bòe ma ala hae lakaminak*, toen het morgenrood bijna aanbrak, hielden zij op met spelen; *lèdo-a bei ta tenak fa tè ala hae sò*, de zon is nog niet onder en zij zijn al uitgescheden; *hae bafa-m*, houd je mond, zwijg, *hae nanaäk*, ophouden met eten = geen kost verdienen.

hahae, of: *hahae ao-na*, idem: *ana sota bòe ma ana hahae*, hij was vermoeid en ging rusten; *au sanga hahae nai ò uma-ma*, ik wil in uw huis uitrusten; *tè tasi-a bei tai lulúk-a*, *ana bei ta hahae fa*, maar de zee steeg nog steeds maar, zij hield nog niet op; *ala laä linu lelèdo leödae-n ta hahae*, zij aten en dronken dag en nacht zonder ophouden; *ana ta hahae deï au ei-ng-ala*, zij hield niet op mijne voeten te kussen; *hahae kokolak*, ophouden met spreken; *hahae tataos*, ophouden met een werk, (zie ook sub *hae* 4); *ò silo mala nusa sò*, *na hahae-n*, als gij al een hert geschoten hebt, houd dan maar met schieten op, scheid er dan maar mee uit.

hahaek, het rusten, het ophouden; rustplaats, (vgl. *luluük*, *ofu*); *kapa hahaek*, eene rustplaats voor buffels; *uma hahaek*, huis om te rusten; *fai hahaek*, rustdag. (Zie ook sub *hae* 2, 4).

kahahaek (*na-*), doen rusten: *manafò-a nakahahaek kapa-la*, de herder laat de buffels rusten, (vgl. *nakaluluük*).

Hae 4, in alle dial., [een bijzonder gebruik van *hae* 3], verzuimen: *hae sakola*, de school verzuimen, (vgl. *nasalelèpo, pepèkok*): *nii-ana-a nabebèngo dè ana hae sakola*, het kind zoekt eene reden om de school te verzuimen. Vandaar *hae*, vacantie hebben: *lèo emi hae na ò hi mai titino ami fa bòe dò ta*, als gij vacantie hebt, wilt gij ons dan ook komen bezoeken (of niet)? *hae tataos*, het werk verzuimen, (zie ook sub *hae* 3); *hae pusaka*, de erfenis verzuimen = uitgesloten worden van de nalatenschap.

hahaek, het verzuimen, verzuim: *bulak ia au hahae-nga seli dè au tana-bae-ng-ala kada baïanak*, deze maand heb ik veel verzuimd en dus zijn mijne goedkeuringen slechts weinig. (Zie ook sub *hae* 2, 3).

Hae 5, in: *hae nako-a*, (*bafi-a*) *sò*, de dief, (het varken), is al gepakt, vgl. *hoü*, [Ba., Bo., Bi., R. idem; D. *naö na hae ena*; T. *naö hae ena*, dus letterlijk wel: heeft opgehouden; en bij *hae* 3, enz.].

Hae-sanga, [wel uit *hae*, vgl. *hae* 1, en *sanga*, zoeken], iets begeeren, willen hebben en daarom er naar gaan zoeken, (vgl. *dale-sala*): *ana hae-sanga nonò-n-ala*, hij verlangt naar zijne makkers (en gaat hen opzoeken); *bòö hae-sanga nanaä tasak bai*, verlang (en zoek) niet langer naar gekookt eten.

Ha-hulu, (*iä ha-hulu*), soort zeevisch.

Hai 1, in alle dial., [een nevenvorm van *hae*], ophouden, (vgl. *hae* 3): *manakolu-la hai sò*, de oogsters hebben opgehouden, (bepaaldelijk: tegen den middag), vgl. *poï*; *malale fa dei fò ata hai dai lèdo*, maakt wat voort, dat wij vroeg kunnen ophouden; voorts: *udan-a*, (*sangu-a*), *hai*, de regen, (de storm), houdt op, (vgl. *lea* 2); ook: ophouden van eene ziekte, (gewoonlijk met *heni*): *bòe-ma hai heni nakandó ina-anak-a hedi-na*, de ziekte van het meisje hield terstond op; v.d. ook: herstellen van een zieke: *kamahedis-a sè ana hai*, de zieke nu zal herstellen, (vgl. *domemè, foä, mangunaü, lea* 2).

hai (*na-*): *namòdo nahai kamahedis-a*, den zieke door geneesmiddelen doen herstellen.

Hai 2, in alle dial., [Tim. *haif*, Kup. *ai*, Mal. *pari*, Jav. *pe*, Tag. *pagi*, enz.], de rog.

Hai 3, Ba., Bi., K., D., T., On. idem = *haï* 2, [vgl. *haï* 1], ontslaan: *ala hai kumudós sò*, de resident heeft zijn ontslag gekregen; *manek-a nafada mane-sio-la nae*: *emi ta hapu nadek esa na au hai heni basa emi lao-lao*, de vorst zeide tot de raadsheeren: als gij geen naam kunt vinden, dan ontsla ik u allen; *hai manek-a*, den vorst afzetten; *nanahaik*, ontslagen, (vgl. *hoï*).

hahaik, het ontslaan, ontslag.

Hai 4, Ba., Bo., T., R. idem; K., D. *haï*, [vgl. *haï* 1], uitnemen, in bepaalde uitdrukkingen, (vgl. *òfe* 2, *òlo* 2 en *hoï*): *hai hade*, de rijst uit het water, waarin zij geweekt werd, nemen; is meestal met *heni* verbonden: *hai heni pa-a*, het vleesch uit den pot, welke op het vuur staat, nemen; *dè nasu-ná-s tasak bòe ma ana hai heni-s*, nadat zij ze (de katoepat) gaar gekookt had, nam zij ze uit den pot.

Hai 5, Bi., K., On., R. idem; Ba., Bo., D., T. *haï*, [vgl. *haï* 1], brengen, in de uitdrukking: *ala hai òe-a lèo dae neu*, men brengt het (bron)water naar de lager

gelegen streken, (vgl. *neni*); *manakolu-la hai sò*, de oogsters hebben (de aren) naar de groote mat gebracht.

Hai 6, in alle dial., (D., On. bezigen in het eerste voorbeeld: *hai dea*), [vgl. *haï* 1], opbreken, in de uitdrukkingen: *ala hai lèo dea leu*, zij breken op, zij gaan naar het veld om daar tijdelijk, gedurende den oogsttijd te vertoeven, (vgl. *bòke* 3); *ala hai leü-s lèo nusak-a leu*, zij breken op en keeren terug naar de hoofdplaats na afloop van den oogst, (vgl. *huka heni*).

Hai 7, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. *haï* 1], als afzonderlijk woord meestal: *haik*: *hai(k) ndai*, (*bufu*), een schepnet, (eene fuik) ophalen, uit het water halen, (vgl. *soü*); *hai tè hai tè*, (het schepnet) telkens ophalen en daarbij de visch uitstorten, (vgl. *tè* 3).

Hai 8 = *haï* 3.

Haik 1, Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *hai*, [denkelijk hetzelfde woord als Saw. *pai*, iets ergens indoen, *era pai*, of *pai* alleen, datgene waar men iets indoet, hetzij eene mand, een vat, of iets dergelijks; Ibn. *pai*, iets ergens neerleggen of indoen], emmer van lontarblad gevlochten. Verschillende namen van deze soort emmers zijn: *hai dodoluk* of *hai hehelak*, *hai idu-lidak*, *hai masik*, *hai nafu tua*, *hai niniök*, *hai nduduik*, *hai nggenggètek*, *hai òe*, (de grootste soort), *hai popolik*, *hai seseluk*, *hai sòk*, *hai tetèk*, *hai tua* of *hai tua-fude*.

Ook het blad, waarvan men den emmer wil maken, wordt wel *haik* genoemd, (vgl. *nandiï*, *ndiïk*), doch ook: *hai-dòk*: *hai-dòk-a ndfanggumu*, het blad, waarvan men een emmer wil vlechten, wordt als eene vuist (kronkelt zich, droogt in); *hai-idu*, zie *idu*; *hai-paï(k)*, of: *haik-a paï-na*, zie *paï* 2.

Haik 2, Ba., Bo., T. idem; overigens *hai*, [vgl. *haï* 1]: *haik ei-na*, hij tilt zijn voet op, bij het gaan, met hinkelen, enz., (vgl. *lalik* 2, *soü*): *ana haik ei-bui-na dè ana tabu-n neu Keka, ma ana haik esa bai*, enz., hij lichtte zijn voet, welke het meest achterwaarts stond, op en zette dien neer in Keka, vervolgens lichtte hij den anderen (voet) op, enz. Zonder *eik* ook in het bijzonder: den voet oplichten om terug te gaan = terugwijken, (vgl. *hèok*): *ana haik mamanak ndia*, hij wijkt van die plaats, trekt zich uit die plaats terug; *tasi-a ta lu sò ma ana haik fali seluk lèo ndia mamana-na neü-n*, de zee rees niet meer, maar trok zich wederom naar hare plaats (binnen hare grenzen) terug; *lalai haik lèo lain neu*, de hemel trok zich naar boven terug; *haik lima-na*, hij trekt zijne hand terug; *hadak ia nonòk sanga haik nème nusak luma mai*, deze gewoonte schijnt zich hier teruggetrokken te hebben (hier ingevoerd te zijn) uit sommige (andere) landen.

hahaik: *ei-na hahaik*, zijne voeten gaan telkens op (op en neer), bijv. bij het dansen.

Haik 3, zie *hai* 7.

Haik 4 = *haï* 3.

Haï 1, Bi., (ook R.?) *hai*, overigens = Term., [naar alle waarschijnlijkheid behooren hierbij *hai* 3—7, *haik* 4, *haï* 2, benevens *aï* 1, en is de oorspronkelijke beteekenis: oplichten Tim. *nait*, hij tilt op en hij neemt, (*ait*, ik neem, enz.), Bim. *ahi*, Saw. *agi*, uitnemen, dus denkelijk = Mal. *angkit*, Mak. *angki*, (dus *haï* voor **ahi*), vgl. ook *hoï*], nemen, halen, wegnemen, (in de dial. het meest gebruikelijke woord, Termanu bezigt meer *hoï*): *ana haï nala bana esa fò dòdo-n*, hij neemt een dier om het te

slachten; *ana tao lèo-ia*: *ana haï-ná tè esa*, hij gaat aldus te werk: hij neemt eene lans enz.; *haï heni ulek-a* = *aï heni*, *soü heni*, den pot van het vuur afzetten; *haï dalek*, (Mal. van Koepang *ambil ati*), iets kwalijk nemen: *fò ela bòso haï dalek sila*, opdat hij het hun niet kwalijk nemen zou.

Haï 2, ook Ba., Bo., K., On.; [een bijzonder gebruik van *haï* 1, vgl. *hoï*], = *hai* 3, ontslaan: *ala haï kumudòs sò* = *ala hai kumudòs sò*.

Haï 3, ook *hai* of *haik*, uitroep om een hond weg te jagen.

Haï 4, Ba., Bo., K. idem; T. *aï*; Bi., D., On., R. *ai*, [Tim., Kup. *ai*, Tett. *hai*, Tett. v. Dilli *ahi*, Saw. *ai*, Bim. *afi*, M. P. *api*, *apui*], vuur; *haï-pilak*, vuurvlam; *haï-banuk*, (*-pèle*), vuur = vlam van eene lamp, (van eene fakkel, enz.).

haïk, in samenstelling, als: *ofa-haïk*, het Mal. *kapal-api*, stoomschip; *uda haïk*, vuurregen.

Hailua, Bo., Bi., K. idem; R. *hairua*, [vgl. Kup. *tailuang*, Tim. *tainuan*, half op; *lua*, *rua* wel een nevenvorm van *dua*, is de *i* ingevoegd, (vgl. *laisona haioi*), en is Sumb. *padua*, half, te vergelijken?], half-vol zijn, (met of in iets): *hade hailua lalik esa*, (rijst is half-vol in één *lalik*), een lalik is half-vol met rijst.

hai-luak, half-vol; *bòto hai-luak*, eene halfvolle flesch; *hataholi lima hailuak*, iemand, die geen voordeelige hand heeft, bij wien de rijst bijv. bij het koken niet veel uitlevert, (tegenover: *lima mamasefak*).

Haioi = *haoi*.

Hai-sala, [wel van *hai* 3 en *sala*], sterven, (vgl. *mate*): *bei au mamata-ng ia na malòle, tè hai-sala au, na sè emi esa ta nalelak esa sò*, zoo lang als ik nog leef, gaat alles goed, maar word ik weggenomen, kom ik te sterven, dan zal de een den ander niet meer kennen.

Haitua, in alle dial., [vgl. *haï* 1, of is de *i* ingevoegd, (vgl. *hailua*, *haioi*), en is te vergelijken Mak. *pikatu*, Bareë *mompakatu*, Bug. *deatu*, End. *ngatu*, Sikk. *natu*, Bim. *nggadu*, zenden, Saw. *pengădu*, begeleiden?], iets zenden; *haitua doik*, (*susulak esa*), geld, (een brief) zenden; *ana haitua potik fè ana-na*, hij zond zijn kind een geschenk. Ook wel: iemand wegzenden: *ana haitua-n neü-n*, zij zond haar heen, zij zond haar naar huis terug.

haituak, hetgeen gezonden wordt; *poti*, (*susula*) *haituak*, een gezonden geschenk, (een brief).

haitua (*la-*) *susulak*, zij zenden elkander brieven, zij houden briefwisseling.

Haki 1, Bo. idem; R. *haï* (of *haï*?) [vgl. Tett. v. Dilli *tekil*?], plotseling iets verrichten enz., (vgl. *kaiboik*): *ana haki mai bòe ma nae*, plotseling, onverwachts kwam hij en zeide, enz.

haki-haki = *haki*: *nanale bòe dè au haki-haki mai*, gelukkig dat ik onverwachts, toevallig hier gekomen ben.

hahaki = *haki-haki*.

(**Haki** 2), in: *hoka-haki*, zie *hoka-hoka*.

Haki-nonoli, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *haki-nonori*, [het tweede gedeelte wel bij *nanoli*, *nanori*, oorspronkelijk wellicht uit een **nonolik*: wat getoond wordt, voorbeeld], iemand nadoen om hem te bespotten, (vgl. *aduk* 1).

Haki-ndakik, zie *pò-pik* sub (*pò* 3).

Hako 1, (Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On. *haö*; R. *hao* [of = D. enz.?]), trog, voederbak voor varkens of honden; *ofa-hako*, een uit één boomstam vervaardigd vaartuig.

Hako 2, Ba., Bo.. K., T. idem; D., R.

haö, [vgl. *tòko*?]: *tène-na hako*, zijn hart bonst, klopt hevig van schrik, enz.

manahakok (*tène-*), een bonzend hart, iemand, die een „bonzend" hart heeft, die spoedig schrikt.

(**Hako** 3), *hako-hako* (*hina-na* —), zijne wond gaapt, is wijd geopend.

Hala 1, in alle dial., uitgez. R., [Saw. *para*, hakken, (houthakken), *para* (*kebao*), een buffel slachten, den hals afsnijden, vgl. Bim. *pala*, slaan; ook Jav. *mala*], slachten, den hals afsnijden: *hala bòto-lí-na*, (vgl. *dòdo* 1).

Hala 2, Ba., K., D., On., R. idem, [voor Bi. wordt *hana*, *hahana* opgegeven; T., ook On. *ara*, *aära*, is mogelijk een ander woord, zie de dial.; Bo. bezigt hier *ladi*, (vgl. *ladi* 2), en Ba. *lena*; vgl. Sumb. *pala*, oversteken?], op onbeleefde wijze langs iemand heen gaan, iemand voorbij loopen, (vgl. *heu-heu*, *sòle-sòle*, *sòne-sòne*, voorts *seli*): *bòö hala musik maneek mata-n*, ga niet zoo onbehoorlijk langs den vorst voorbij!

hahala = *hala*.

Hala 3, Ba. enz. idem; T. enz. *hara*; [bij *kala*, stooten?], stranden, vastraken van een vaartuig: *ala nduku nüsa Solokaek-a*, *dè ofak-a hala nème ndia*, zij bereikten Pulu-pasir en daar bleef het vaartuig vastzitten.

halak, groote zandbank bij het strand; vgl. *unuk*. (Zie ook sub [*hala*] 4).

(**Hala** 4), *halak*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *hala*; T. *harak*; On., R. *hara*, [Tim. *hana*(*f*), Kup. *fala*, vgl. Pamp. *siwala*, (Bug. *sada*, Mak. *sara*?) idem; vgl. Mota *valai*, Banks-ids. *valan*, *vala*, San. Cris. *hara*, mond, *ulava*, *wala*, spreken; vgl. voorts Mal. *kuwala*, Jav. *muwara*, Sund. *muhara*, alsmede Jav. *wara-wara*], stem, geluid van mensch of dier, (vgl. *lik*): *hala-n ta sai deak fa*, zijne stem komt niet naar buiten, hij zegt geen woord; *hala-n ta*, hij is stom; *hala-ták*, zonder stem, stom, (vgl. *nggoak*); *hala ina*, *hala kadèse*, groote, luide stem; *hala matua*, zware (ook: diepe) stem; *ana soda nenik basa hala ina-na*, hij zong zoo luid als hij kon; *hala-buik*, het laatste, het achterste van de stem = hetgeen over is van de stem, het einde van een uitgesproken zin: *hala-bui-na baïuanak*, hij heeft nog maar weinig stem over; *hala-bui-na nasalòle lèo Lòle neu*, op het einde van elke zinsnede helt hij over tot de uitspraak van Lòle; *hala-buik*, ook: het geluid van menschen, die zich achter den toehoorder bevinden, tegenover *hala-uluk*, het geluid van menschen, die vóór den hoorder staan; *hala biï*, (enz.), stem, geluid van een schaap of eene geit, (enz.); *basa-s halak esa*, zij zijn eenstemmig, (vgl. *hei-sòk*, alsook *dalek esa*); *sipok hataholi hala-na*, iemands stem aannemen = iemands verzoek, ook: aanzoek tot een huwelijk, inwilligen; vgl. *nonòke*. (Zie ook sub *hala* 3).

hala-òek, (van *òe* 1?) = *halak*: *namanène manu-pui-a hala-òe-na*, hij hoorde het stemgeluid van een vogel.

hala (*na-*), stem hebben, geluid geven (een mensch enz.); v. d. ook: antwoorden, (vgl. *natá*), spreken, zeggen, (vgl. *kokolak*, *nafada*): *mane-ana-a kokolak nò-n ana tè ta nahala bòe*, de vorstenzoon sprak tot haar, maar zij gaf zelfs geen geluid, zij antwoordde volstrekt niets, (vgl. *holak*, *nangalilití*); *natane-s-ala* —) *bòe-ma ta lahala*, (hij vroeg hen —), toen gaven zij geen geluid, antwoordden niet; *mahala*, antwoord! *dè touk-à taok-a ndia ta nita fa-n ana*, *dè ta nahala nò-n ana*, de man hield zich alsof hij hem

niet zag en sprak niet met hem; *bòe-ma mane-sio esa nahala ma nae*, een der raadsheeren sprak toen en zeide —.

hahala (*na-*), voortdurend geluid geven; *ana ta hahala*, hij gaf in 't geheel geen geluid, hij zweeg volkomen.

Halak, dial. idem, of: *halę*, *harak*, *harę*, [het Mal. *harap*] = *namahena*, hopen; ook: *ana halak suï bète-n*, hij hoopt op = hij vertrouwt op zijne rijkdommen, (vgl. *tai*); *au ta halak ò*, ik kan niet op u bouwen, ik kan u niet vertrouwen. (Zie ook sub *hala* 3, 4).

Hala-doi, Ba. enz. idem; T. enz. *hara-doi*, [voor het tweede gedeelte vgl. *doi-doi*; dat het eerste gedeelte *halak* zou zijn, is wel niet waarschijnlijk], ten zeerste naar iets verlangen, om iets treuren: *ina-m haladoi ò*, uwe moeder verlangt naar u; *ana haladoi nita ndia mata-na*, hij verlangt er naar zijn aangezicht te zien; *ala haladoi udan-a*, zij verlangen naar regen; *fò sè emi haladoi ma ki*, want gij zult treuren en weenen.

hala-doik, het verlangen; *nalò seku-seku nò haladoik*, hij riep herhaaldelijk met smartelijk verlangen; *dale-haladoik*, treurigheid, smart, (vgl. *susa*).

Hala-òek. Zie onder (*hala* 4).

Hala-taës, (Ba., Bo. *hala-taëk*; K. *hala-taë*; Bi. *hala-takę*; D. [ook On.?] *hale-takę*; R. *hara-takę*; T. *hara-taka* [?]), soort boom, waarvan het hout gedeeltelijk droog, gedeeltelijk vochtig is.

Hale 1 = *mata-na hale* = *mata-na dadi mata-halek*.

hataholi mata-halek = *mata kaòek*, (*kaòes*), iemand, die een rood ontstoken en tranend oog heeft, (een soort oogziekte, vgl. *nasisia*); *au mata-nga dadi mata-halek na*, *na hu lamahedi*, wegens oogziekte heb ik traan-oogen gekregen.

(**Hale** 2), *hahalek*, (Ba., Bo., (T.?) idem; Bi., K., R. *hahalę*), soort kleedingstuk van een offeraar (*manasòngo-a* of *mana-hoü-hanas-a*), bestaande uit een lang smal stuk doek, dat hij bij gelegenheid van het *hus*-feest om het middel draagt en waarvan het uiteinde op den grond sleept.

halek (*la-*): *nïi-ana sila lahalek sidi-n-ala*, die kinderen laten hunne kain's op den grond sleepen (vgl. *sasá*).

Hali, Ba., enz. idem; D. ook *halį*; T. enz. *hari*, [vgl. On. *sari*; dus bij Jav. *kërik*, Bug. *kërrį*, enz.? Vgl. *kiki*, *kuku* en ook de dial.], afwrijven, afvegen, afwisschen: *sudi-sudi faik-a ami hali mala ami lu-mu*, elken dag moeten wij onze tranen afwisschen, (vgl. *nahutu*); *hè hali*, zich snuiten en afwisschen.

halik (*la-*), met elkander afvegen: *dua-s lahalik nggèok nai ao-n-ala*, zij veegden elkander het vuil van hun lichaam.

Hali-mana, (uit het Kup.-Mal. *hari-Maandа[g]*, Maandag): *ala leu hali-mana*, zij gaan zaken voor den vorst brengen, zaken met den vorst bespreken, hetgeen op Maandag pleegt te geschieden. Ook (en dan ook: *hali-manak*), Maandag; *ana mai laë hali-mana(k)*, hij komt op Maandag.

(**Halo**), in: *hola-halo* = *hola-hola* = *halo-halo*.

halo-halo, Ba., Bo., K. idem; D. *halu-halu*, [vgl. *alo-alo*, *hahalu*, *hola-holà*, ook *nalò*, denkelijk eene klanknabootsing], aanhoudend schreeuwen, luid spreken of luidruchtig huilen, (vgl. *eki*): *ò mème bè dè au alò halo-halo tè ò ta mai*, waar waart gij, dat gij niet kwaamt, hoewel ik aanhoudend riep? ook = *alo-alo*, *ako-ako*: *bafa-n halo-halo*, hij babbelt onophoudelijk; *halo-halo-k ana* = *bafa-n halo-halo*.

halok, aanhoudend iets verrichten, (vgl.

nakaduduak): *ana halok au dè fepa-fepa-ná au hata*, hij hield zich langen tijd met mij bezig en sloeg mij terdege = hij sloeg mij aanhoudend terdege; *ala lakamamaek halok ana*, zij beleedigen hem aanhoudend; *kapa-la usi halok asa*, de buffels zetten hen voortdurend achterna; *halok nusak* (eene elliptische uitdrukking), een land beöorlogen, in den krijg verwoesten. Ook: zeer, bijv.: *pio asanasi-a halok tea-na, ama*, wat is die tol van *asanasi*-hout hard!

(**Halu**), *hahalu*, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; R. *aäru*, [vgl. *halo-halo*], klagen, weeklagen, (vgl. *nakalelcu*): *ana ki hahalu-n ana*, hij weende en weeklaagde over haar; *ana kokolak hahalu ao-n* = *ana kokolak lalai ao-n*, hij beklaagt zichzelf, hij weeklaagt bij zich-zelf; *kama-hedis-a halu-halu*, de zieke ligt te jammeren.

(**Hama** 1), *hahama*, Bo., K., (T.?) R. idem, [vgl. D. *dadambą* naast On. *rarama*, dus wel bij *hapa, hampa*, en eigenlijk: doen kleven], een weinig bevochtigen, (vgl. *tetè*): *tetè òe baük neu-n, boö hahamak ana*, giet er veel water op, maak het niet slechts een beetje vochtig; *faik ia ana uda hahama-anak mesan*, vandaag heeft het maar zeer weinig geregend, zoodat het maar net even vochtig is; *hahama pa*, of: *hahama masik neu pa*, een klein weinig zout op het vleesch doen. V. d. ook: zich bevochtigen mèt, zich vuilmaken met het een of ander: *bòö mu hahama pa ndia*, maak u niet vuil aan dat vleesch, (vgl. *nanggenggèo*).

(**Hama** 2), *hama-hama*, [oorspronkelijk wel bij *hama* 1, vgl. Mal. *dĕkat* en *lĕkat*, enz.], dicht bij elkander zijn, (vgl. *deka*); *au hama-hama ò-n, tè au ta hapu fa-n ana*, er was maar een kleine afstand tusschen hem en mij, maar ik kon hem toch niet inhalen.

(**Hamuk**), in: *ndai-hamuk*, het gedeelte van een schepnet tusschen de beide stelen; *puä-hamuk*, het gedeelte van een treknet, waaraan drijfhout bevestigd is.

Hana 1, Ba., Bo., K., T., On., R. idem, [wel bij *hanas*, pèmali]: *hana nula*, (*lusi*), een kenteeken (vgl. *tadu*) aan een bosch maken, hetzij in den stam van eenige boomen of door het afkappen van een paar struiken, daardoor te kennen geven, dat men op die plaats een tuin wil aanleggen, zoodat de plaats voor anderen verboden terrein is. *Hana hade-òe*, op een rijstveld het gras door buffels hier en daar laten vertrappen, (als eigenlijke bewerking: *bela hade-òe*, vgl. *bela* 2), om daardoor aan te duiden, dat de eigenaar der buffels dat veld wil bewerken; *hana tina*, voorloopig een tuin bewerken.

Hana 2, [zie hieronder *hanas*], in: *tua hana*, (Ba., K., (T.?), R. idem; Bi. *tua hahang*; Ba. *tua hanas*; D. *tua naühang*; On. *tua maühang*), lontarsap, dat even afgekookt is om het tegen verzuren te bewaren voor het gebruik op den volgenden dag. Voorts in:

lèdo-hana, middag worden of zijn: *lakaüük lala lèdo-hana*, zij bewerkten de sawah met buffels tot het middag werd (tot den middag); *lèdo-hana dè ana losa keka ina esa*, toen het middag werd, tegen den middag bereikte hij een grooten keka-boom.

hana-hana, eenigszins warm: *au ao-ng hana-hana*, mijn lichaam is (ik gevoel mij) eenigszins warm.

hanak, in: *lèdo-hanak*, (het tijdstip waarop de zon het heetst is) = *lèdo-tetuk*, middag.

hanas, Ba., D., T., On., R. idem; Bo. *hanak*; Bi., K. *hang*, [Tett. *manas*, warm, Tim.

manas, zon, lichtdag; *nahán*, hij kookt, maakt gaar, Kup. *hanas*, *halas*, nieuw, pas, Saw. *pana*, warm, pĕmali, M. P. *panas*], warm, heet van water en van al wat heetgemaakt wordt, alsook van het lichaam; warmte: *òe hanas-a naä lima-na*, het heete water heeft zijne hand verbrand; *òe hanas-a makasufu sò*, het warme water is weer koud geworden; *ao-n dale hanas baük-a*, hij heeft veel warmte in het lichaam, zijn lichaam is zeer verhit; *hanas* ook = *fanuk*: *hanas-a mai sò*, het heete, droge seizoen is gekomen. Overdrachtelijk = *lulik*, pĕmali, (vgl. Pamp. *puli*, warmte, en Mal. *pemali*, enz.); *uma hanas* = *uma lulik*, offerhuisje; *manahoü hanas*, z. v. a. die het heilige houdt, priester, offeraar.

hana (*na-*), warm maken; *nahana òe*, zij maakt water warm, ook z. v. a. zij kookt het water; *nahana tua*, hij kookt het palmsap even af.

mahana (*na-*), warm zijn bijv. water, het lichaam; (vgl. *dala* 3, *nafèo*, *nafupu*, *ha* 2, *nahoi*, *namanilu*, *lòpe-lòpe*, *namatana*, *natobi*, ook *pila* 1): *òe-a namahana sò*, het water is (al) warm; *nameda ao-na namahana-ná-n seli*, *dè ana neu nadiu òe*, hij voelde zich erg warm en ging daarom baden. Ook wel (ofschoon in het Termanusch niet zoo gewoon): *faik ia namahana-ná-n seli*, vandaag is het zeer warm. Overdrachtelijk: *nusak-a namahana*, er heerscht eene epidemie in het land; *tataos-a namahana*, er is zeer veel werk te doen, het is de drukke tijd.

mangahanak, in: *pulu mangahanak* en *mafèo mangahanak*, allerlei onheil, ziekten, (vgl. *hedis*).

(**Hana** 5), *hana* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., (T.?), R. idem; D. *hana*; On. *naähahana*, [als sub *hana* 1?], *lahana hade*, zij stroopen tegen den middag en gedurende den oogst een weinig rijst voor eigen gebruik af; vgl. *kolu*, *kosu*. (Zie ook sub [*hana* 4]).

Hane 1, *ana hane ao-n*, hij zit op zijn gemak, vermoeit zich niet, (vgl. *pea-pea*).

(**Hane** 2), *hahanek*, Ba., Bo., (T.?), idem; K. *hahane*, [vgl. Mal. *ani*, Mak. *ane*?], de bovenlaag van de voor het weven opgespannen schering, (vgl. *kukúk*).

Hane-òe, Bo., (T.?) idem; K., D. *hana-òe*; Ba. *hana-òek*, (voor On. wordt *hano-òe* opgegeven), soort grasachtige waterplant met eetbare bloesems.

Hange 1, D., T., On. *hangge*; K. *ange*, (vgl. *ange*); R. *hake*, [hierbij wel Kup. *nangen*, hij zwemt; ook Tim. *hake*, staan? (Vgl. Jav. *djadjag*, doorwaadbaar, *djĕdjĕg*, rechtop)], doorwaden; *hange lè*, eene rivier doorwaden; *kapa-la hange hade-òe*, de buffels waden door eene (ondergeloopen) sawah, (vgl. *ange*, *hopu*). Overdrachtelijk: *hange heni*, iets overslaan, ergens niet aan denken, (vgl. *nafandèle heni*).

hahangek, het doorwaden; eene doorwaadbare plaats in eene rivier, enz. (Zie ook sub *hange* 2).

Hange 2, Bo., Bi., K. idem; D. *hangge*, [vgl. *hange* 1??], liegen, onvertrouwbaar zijn, (vgl. *pepèko*).

hahangek, het liegen, leugen. (Zie ook sub *hange* 1).

manahangek: (*hataholi-*), leugenaar, iemand, die niet te vertrouwen is.

Hani 1, in alle dial., [oorspronkelijk denkelijk: de wacht houden bij, en één met (*hani*) 2, vgl. D. *hani*, hoeden (buffels), hierbij ook wel: *balahani*], er op nahouden, verzorgen, een dier, (vgl. *nakabobòi*): *hani bafi*, (*kapa*, *busa*), varkens, (buffels, honden) er op nahouden, ver-

zorgen; *ò hani bafi hida*, hoeveel varkens houdt gij er op na? V. d. ook: een dier eten of drinken geven, (vgl. *nafafati, nahao, pou*): *bafi ndia sè au hani-n kada nò, kapa-òe ma ufi, fò ela naao lai-lai*, dat varken zal ik voeren alleen met klappers, buffelmelk en oebi's, opdat het spoedig vet worde; *ana hani nakabebète koa-a*, hij voederde de *koak* tot hij verzadigd was; *ana lei òe neu tua matak-a, dè ana hani bafi-la*, hij doet water bij het ongegiste palmsap en laat het de varkens drinken; *ana hani ndala-la òe*, hij drenkt de paarden.

hahanik, het verzorgen, het er op nahouden; *bafi hahanik*, een varken, dat verzorgd wordt.

(**Hani** 2), *hani* (*na-*), in alle dial., [vgl. *hani* 1, (vgl. Jav. en Mal. *tunggu*), Tim. *nani*, hij laat over, (doet blijven); eerste pers. *ani*, zal wel hetzelfde woord zijn, (vgl. Jav. en Mal. *tinggal*; Kup. *natang*, hij wacht, *nateng*, hij laat over), en zoo schijnt Saw. *hani*, naast *djani*, laten blijven, laten, verlaten, stamverwant te zijn, denkelijk ook Bim. *ngena*, wachten, en de wacht houden, (met omzetting); D. heeft ook *nahati* = *nahani*; verwantschap met Jav. *anti*, Tag. *antay* is evenwel onzeker], wachten, (vgl. *fanu* 1, *ta-ta, nakataták*), v. d. ergens wachten = blijven, (vgl. *kada*): *mai ata tahani-s ala dei! Sè au ta ahani sò*, kom, laat ons op hen wachten (hen afwachten). Ik kan niet langer wachten; *nahani nala dò-dò*, hij wachtte een tijd lang; *ana kèkek nahani mane-ana-a mamai-na*, hij verborg zich om de komst van den prins af te wachten; *nahani-n ana kona*, hij wacht tot hij afdaalt; *dè nahani-s ala nòngo latèë*, toen wachtte hij totdat zij opgehouden hadden, achter elkander te loopen, (totdat de stoet geëindigd was); *ò bei mahani hata bai*, waarop wacht gij nog? *mahani ia, tè nòso sò*, wacht = blijf hier, want het is al namiddag; *nae au mèste ahani uma*, zij zeide, dat ik tehuis moest blijven; *ala kaï-n ana fò lèo nò-s — dè nahani*, zij hielden hem tegen om bij hen te blijven — en hij bleef.

mahani, (D., On. *muhani*), ook = Mal. *nanti*, gebezigd tot aanduiding van een futurum, (vgl. *sè*): *mahani au u tunga sanga-s ala*, wacht, ik ga ze zoeken, ik zal ze eens gaan zoeken; *mahani tè ana ta balas ò malòle-ma bòe*, hij zal uwe goedheid ook niet vergelden. Zie voorts de Sprk.

hani (*na-*)-*hani* (*na-*), voortdurend wachten: *nahani-nahani nala hata*, hij heeft al zeer lang gewacht.

hanik (*na-*) = *nahani*, in den zin van: blijven: *esak-ò nahanik mamana-n*, elk bleef op zijne plaats; *ana lèo nahanik ndia*, hij bleef daar wonen.

hani (*na-*)-*dae*, (vgl. [*dae* 4]), op iets staan te wachten, in afwachting zijn van iets: *hataholi-la lahani-dae*, de menschen stonden te wachten; *lahani-dae lò manadadik-ala*, zij waren in afwachting van hetgeen gebeuren zou.

mahanik, blijvend, bestendig: *hataholi manàlalaök ma hataholi mahanik*, menschen, die doortrekkend zijn en menschen, die ergens hun vast verblijf hebben; *ofa haïk-a laö-laö mahanik*, het stoomschip vaart bestendig, er is een bestendige dienst (vaart).

Hanik 1, Bo., (T.?), idem; Bi., K., D. *hani*, (zie ook beneden), stellen, plaatsen, in orde zetten, (vgl. *peda, nafafaü*): *hanik kaliti*, de pitten van de kalitji's in orde, in rijen plaatsen; *ana hanik*

(*ei-na*), (Bo., [T.?], idem; K. *hani*, doch Ba. *hanuk*, zie aldaar), hij zet zijn been in orde, hij zet zich schrap om geslagen te worden bij het spel, dat *laliü-eik* genoemd wordt, (vgl. *manak*); *emi hanik ao-m fò hatahóli lafapak emi*, gij stelt u er toe, dat de lieden u slaan; *hanik pua*, betelnoot inzetten bij het spel, (vgl. *pedak*). Ook: *hanik nai lèdo dale* (K. *hani*, Ba. *hanuk*) = *nahoi*, zich aan de zonnehitte blootstellen, in de zon blijven staan of doorwerken.

Hanik 2, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *hani*; On. *hahani*, [Saw. *ani*, Solor. *ane*, Sumb. *püning*, idem, (Saw., Sumb. ook: kippenvoeder), Sikk. *penning*, kippen voeren; vgl. Ambon. *anai*, *anail*, Buru *enai*, Ceram. *hanai*, aas?], *a*. aas, lokaas om mede te visschen: *au tao hata neu hanik*, wat gebruikt gij als aas; *b*. verbaal: *au hanik unik lodonggèlek*, ik lok met een kikvorsch, ik gebruik een kikvorsch als lokaas.

Hanik 3, Ba., Bo., (T.?), idem; K., R. *hani*, [met omzetting Sumb. *nepi*, dial. *nupi*, Saw. *nai*, schub? Vgl. Samoa. *unafi*, en zie voorts *unek*], soort schelp; *kea-hanik*, de schaal van eene schildpad; *pòe-hanik*, de dop van een garnaal.

(**Hano**), *hahano*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *hano*, [Kup. *ano*, Tim. *nahano* (verbaal), Mal. *panau*], plekken van eene lichtere kleur op de huid, (vgl. *lelèdo*); *hahano-bètek*, (kleine witte spikkels), *hahano-hadek*, (grootere spikkels), *hahano-mèngek*, (witte vlekken, welke afschilveren), bijzondere soorten van *panau*.

hahanok, in *pela nggona-hahanok*, maïs, waarvan het omhulsel wit gespikkeld is = jonge maïs.

hahano (*na-*), zulke witte vlekken hebben; doch in samenstellingen: *ao-na hahano-bète*, (*-hade*, *-mènge*), hij heeft de *hahano-bètek* (*-hadek*, *-mèngek*).

Hanuk, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *hanu*, [moet hetzelfde woord zijn als *hanik* 1, vgl. Ba. *hanuk* = *hanik*; en voor de beteekenis Mak. *nanro*, *boli*], laten, toelaten, (vgl. *poï* 1): *ò hanuk kada ndia mesa-k-ana tao*, gij laat hem maar alleen doen.

Hao 1, in alle dial., [Tim. *hao*, idem, (ook voeden, fokken), Bim. *pao*, idem; vgl. Toumpak. *mawuab*, voederen; ook Mal. *suap*?], uit de hand eten, zich iets bij happen in den mond steken: *ana hao nenik lima-n*, hij eet met de hand, (vgl. *nalaü-la*); *dè ana bei sulu laï esa fò sanga nae hao bòe ma nakanae*, hij had nog pas één schep genomen en wilde dien naar den mond brengen, toen hij zag —; *ana hao bafak esa*, hij steekt een hap in zijn mond.

haok, (Ba., Bo., T. idem; K., D., R. *hao*; Bi. *hahao*; On. *haot*), hap, mondvol: *kakau haok esa*, één hap, één mondvol rijst, (vgl. *bafak*).

hahao (*na-*), een ander, bijv. een kind, iets bij happen in den mond steken, voeren, (vgl. *pou*): *fa-fa na ndia nae ndia namalaü fò lahahao-n kakau*, telkens zeide hij, dat hij honger had, opdat men hem rijst zou voeren.

Hao 2, [stellig oorspronkelijk één met *hao* 1], offeren, (vgl. *sòngo*): *tasi-a nafada touk-a nae*: *makaneni-ma ò hao au bana esa*, *na besak-a au haik*, de zee sprak tot den man: als gij mij een dier offert (te eten geeft), dan eerst zal ik mij terugtrekken; *hao dae*, een offer brengen aan den grond, waarop iets verbouwd zal worden.

hao (*na-*), idem.

Hao 3, Ba., Bo., Bi., K., T.,, (On.?), idem, [een overdrachtelijk gebruik van *hao* 1, 2, dus letterlijk: voederen?], *hao di*, den grond onder een paal ophoogen, aarde in een gat bijvullen, opdat de paal even hoog als de andere komt te staan, (vgl. *poä* 1).

Hao 4, Bo., Bi., D., T., (On.?), R. idem, [als sub 3?]: *hao manakolu-la*, tijdelijk de oogsters in het werk bijstaan, het werk met ze mededoen, (vgl. *fali* 1).

(**Hao** 5), *hao* (*na-*), in alle dial., [stellig bij *hao* 1], gasten onthalen: *nusak-a nahao Baäk-ala*, het land onthaalt de bewoners van Baä; *manek-a nahao filana-la*, de vorst onthaalt de Europeanen. (Zie ook sub *hao* 2).

Haö, Ba., Bo., K. idem; T. *aö*; Bi., D., On., R. *ao*, [Tim. Kup. *ao*, Tett. *ahu*, Bim. *afu*, Jav. *apu*, Mal. *kapur*], *a*. kalk; men onderscheidt: *haö bue*, *h. fòlong*, *h. matak*, gebluschte kalk, (van *matak* 2 tegenover *tasak*), *h ndòko*, *h. olana*, krijt, *h. tasak*, (*tanak*) of *matana*), pleister;

b. het kalkpotje bij het sirihmandje (*tona* of *ndunak*); *haö-koö-anak*, de verschillende onderdeelen van eene *tona* of *ndunak*.

haök, in samenstellingen: *batu haök*, kalkachtige steen; *tema haök*, (Kup. Mal. *kain kapur*), madapolam, (vgl. *tali-kapu*); *puse haök*, witachtig schuim van een paard; *nisi haök*, kalkachtige = onsterke tanden; *pela haök*, soort maïs.

mangahahaö, (hierbij?), men zegt van den smaak van eene goed gebakken oebi: *ufi-a mangahahaö-n*.

mangahaök (*ufi-*), zulk eene oebi.

Haoi, ook: *haioi*, [met een verouderd prefix *ha* = M. P. *pa*], het geluid *oi* maken om de varkens te roepen: *haoi* (*haioi*) *bafi-la*, (vgl. *bou*).

Hapa 1, [wel oorspronkelijk bij (*hapa*) 3]: *ana hapa nala au kapà-ng esa*, hij heeft mij een buffel ontnomen, (vgl. *hoï*), doordat zijne buffels met de mijne vermengd zijn geweest.

(**Hapa** 2), *hahapa*, [schijnt alleen in het Term. voor te komen; denkelijk: doen kleven, en bij (*hapa*) 3, vgl. *hela*], *hahapa nisa* = *tatabu nisa*, vertreden: *bïï-bafi hahapa lisa ai-ana-la*, geiten en varkens vertreden de plantjes, (kruiden).

(**Hapa** 3), *hapa* (*na-*), Bo. idem; Ba. *nahampa*, [vgl. *naaäpa*, *tapa*, ook D. *hamba-lola*], aan iets blijven kleven, plakken, (vgl. *nakadite*): *tane-a nahapa ei-na*, de modder blijft aan zijne voeten kleven; v. d. *bisu-a nahapa*, de wond is besmettelijk, (vgl. *nadai*).

Hapu, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *hampu*; D., T., On. *hambu*, [Tim. van Tabenu, Kup. *hapu*, vgl. Saw. *abu*, achterhalen, *peabu*, ontmoeten; denkelijk bij Tag., Bis. Bic. *abut*, bereiken, achterhalen, vgl. Mal. Jav. *sambut*, alsook *rèbut* en Rott. *sapu* 2], achterhalen: *ana hapu-n nai ènok lain*, hij achterhaalt hem op weg; *makahatu hapu ami*, het is donker geworden ons achterhalende, de duisternis heeft ons overvallen. Voorts: vinden, verkrijgen, hebben, (vgl. *nala* 2, *nita*): *ana hapu bua manamòpok-ala*, hij vindt de verloren goederen; *ita dua nale-na dè ita dua hapu doik ia-la*, door ons geluk vinden wij dit geld; *ana fali neu sanga busa-a dè ana hapu-n nème hataholi uma-n*, hij ging weder den hond zoeken en vond hem in een andermans huis; *nème fafaik-a mai-a au tunga-n ana tè au ta bòle hapu fa-n ana*, van den vroegen morgen volg ik hem, maar ik kan hem niet bereiken, niet krijgen; *hapu doik*, geld krijgen. Ook bij het spel, (vgl. *hela*),

winnen, (vgl. *nala* 3); *hapu fefepak*, slaag krijgen; *hapu hedis*, eene ziekte krijgen; *hapu baladoik*, (*hata-buük*), in moeielijkheden komen; *hapu nalek*, (*silaka*), geluk, (ongeluk) hebben; *ta hapu lelak bibiak bòe-n*, zij hadden geen oogenblik vrijen tijd; *mae au ta hapu vä ai ia boa-na fa-ò fai nesik dea tè sè au vpu ana-ng-ala hapu laä-n-ala*, en al krijg ik ook niet te eten (al kan ik ook niet eten) de vrucht van dezen boom, zoo zullen later mijne afstammelingen die vruchten toch eten (genieten); ook in samenstellingen: *asa hapu*, door koop verkrijgen; *dnä hapu*, door denken verkrijgen, nadenken, bedenken. Voorts: krijgen, in den zin van: vangen, (vgl. *hoï*): *hapu ndala kalafuis*, (*nako-dá*), een wild paard, (een dief), krijgen, vangen.

hahapuk, het achterhalen; wat achterhaald, gevonden, verkregen wordt; *hahapu-n dai*, wat hij verkrijgt, is (zijne inkomsten zijn) voldoende.

Hata 1, in alle dial., [vgl. Bug. en Mak. *patta*, Mal. *peta*, afbeelding, Polyn. *ata*, verschijning, figuur, Marq. *hata-hata*, duidelijk te zien; Ceram. *nita*, gedaante; ook Bim. *pata*, onderkennen? Of van een pronominalen stam als bijv. Sund. *eta*?], lichamelijk voorwerp, ding, (vgl. *buas*), zoo Fanggidaej in Lucas III: 32: *Dè Rohu'l kudus-a koma mai Isa lain nonòk-a hata esa ao-n, mata-na ana tao lèo kaluu fulak esa*, en de Heilige Geest daalde op Jezus neder als een lichamelijk voorwerp in de gedaante van eene witte duif; *Mane-tua-lain adu hata ai-ain*, God heeft alle dingen geschapen. V. d. *hata esa*, één ding, iets; *ala hi hata esa*, zij willen iets hebben; *ana bei ta bubuluk hata esa lèo-bèk*, hij weet nog niet hoe iets is; *ana ta bi hata esa bòe*, hij is ook voor niets bang; *bòe-ma nakanae tè hata nggèok esa lòse mai nasale uma-a*, en hij zag, dat er iets zwarts naar het huis toekroop. V. d. ook: goederen, bezittingen, have, (vgl. *nu*): *ala sanga lala tou hata-n*, zij willen iets (= het eigendom) van een ander nemen; *naä heni basa hata-na*, hij heeft, al wat hij had, doorgebracht; *tou pòkek esa hata-n esa ta bòe*, (een blindeman, er was niet eene bezitting van hem), er was een blinde man, die niets bezat; *hata-ták*, (haveloos), arm, (vgl. *doi-ták*, *mudodòlek*, *dodòle-ták*, *lafa-saik*), armoede: *hatàholi hata-ták esa*, een arm man; *ana dadi ao-n neu hata-ták nakandó*, hij vervalt daardoor vanzelf rechtstreeks tot armoede.

hata-hata: *hata-hata lalaë-n*, alle dingen; *basa au hata-hata-ng lalaë-n*, al mijne bezittingen, al mijn hebben en houden, (vgl. ook *bè-bè*).

hatak, *a.* in samenstellingen als: *manò-hatak*, (*manò-nú-hatak*), rijk; *lèo-hata-anak*, (zie sub *hata* 2), kleinigheid; *ala leni sudi lèo-hata-anak-ala fè tou pòkek-a*, zij brachten allerlei kleinigheden om aan den blinden man te geven;

b. met lidwoord: *hatak-a*, dinges, Mal. *anu*: *hatak-a nai bè*; waar is dinges?

mahatak, die iets heeft, rijk, (vgl. *mamasuïk*).

Hata 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem, [in iedergeval oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 1], wat, wat voor, (zoowel in directe als indirecte vragen), wat ook, (vgl. *bè*, *lèë*): *au uni hata fè au sao-nga*, wat zal ik voor mijne vrouw medebrengen? *nade hata*, wat is zijn naam, hoe heet hij? *baü hata*, zoo groot als wat? = *baü bè*, hoe groot? *hata ndia*, wat is dat? *ala mète ula-n-ala latudu lae hata*, zij zien wat of de spieren en aderen aantoonen; *au ta bubuluk ò mafada hata*

ndia, ik weet niet wat het is, dat gij zegt; *hata tao-n dè ana tao nisa-n*, om welke reden heeft hij hem gedood? *natane-s batusalai hata tao-n*, hij vroeg hun of er ook eene reden voor was; *tao hata dè emi ta tao hata esa bòe-n*, waarom voert gij niets uit? (vgl. *tao lèë*); *ò sèle ai tao neu hata*, waartoe plant gij boomen? *mane-ana hata ndia*, wat is dat voor een prins? *hu hata*, om wat voor reden, waarom? *ama sanga mòke hataholi hata, na*, enz., als gij iemand om wat (ook) vragen wil, dan enz.; *ana tao hata na bango-bango*, als hij iets doet, (bij al wat hij doet), is hij onhandig; *ala ta ngguna hata mai au fa*, zij zijn mij tot niets nut; *au ta uni hata fa, na sè au mae*, als ik niets medebreng, zal ik beschaamd zijn, (in zulke zinnen niet verschillend van *hata esa*, sub *hata* 1); *te hu ana hani nakabebète na baï koak hata-ò koa-a ana tei kada teis mesan*, hoe hij de *koak* ook voedde, hij bleef toch maar gewoon zijn gevoeg doen; *sudi hata*, alles, wat het ook zij; *laë hata*, het treft iets = somtijds: *laë hata na bana sosòngok-a bulu-na ela-ela pilas dei*, somtijds moet het offerdier rood zijn.

nala hata, iets, wat ook, bereiken; het heeft na een ander werkwoord de beteekenis aangenomen van: terdege, zeer: *ana fepa-fepa nala-n* (of: *ná-n*) *hata*, hij sloeg hem terdege, gaf hem een flink pak slaag; *nahani-nahani nala hata*, hij wachtte terdege, hij wachtte zeer lang, (vgl. *seli*). Hierbij is wel te brengen het gebruik van *hata*, bijv. in: *lamakai dò hata*, zij zijn vermoeid van den grooten afstand; verder in: *bei ta hata*, nog niet heel ver, (waarbij wel *dò* verzwegen is, vgl. *bei ta nala bè*): *bei ta hata bòe tè ketu sò-n ana*, het (vaartuig) was nog niet ver gekomen, of het (anker) brak; zoo ook *nala hata* = *nala dò-dò*, (vgl. *nala* 3). Op dezelfde wijze schijnt verklaard te moeten worden de uitdrukking: *bei-hata-na*, (Ba., Bo., Bi., K., T. ook R. idem; op analoge wijze D. *feä sa na*, On. *fè sa na*, in dichtertaal: *hata bei dò-na*, dus eigenlijk wel: toen het er nog een heel eind van verwijderd was), vroeger, voorheen, (vgl. *maka-hulu-na*): *bei-hata-na fò hade bètek bei lamasefa*, in vroegere tijden toen de rijst en gierst nog veel uitleverden; *bei-hata--na Tola-manu nusa-na nade Koli-òe*, vroeger droeg het land van Tola-manu den naam van Koli-òe; *neu bei-hata-na sila hada mangalau-na*, wegens hun slechten aard van vroeger.

lèo-hatak, of: *lò-hatak*, lett. als wat? (de *k* als in *lèo-ndiak* voor *lèo-ndia*, enz.), wordt geheel en al gebezigd als *hata* in den zin van: wat, wat voor? *ò sanga lèo-hatak*, (*lò-hatak*), wat zoekt gij? *lèo-hatak ndia*, wat is dat? *hataholi lèo-hatak ia dè oda nalena-langak-a*, wat is dit voor een mensch, dat hij steeds dwarsdrijft? *besak-a nalelak hu lèo-hatak dè busa-a bafa-na dak*, toen eerst wist hij waarom de bek van den hond vol bloed was. V. d. *sudi lèo-hatak*, allerlei, (vgl. *ain, doki-doki, dou-dou, sudi matak*): *ana tui sudi lèo-hatak*. hij verhaalt van allerlei; *tutui sudi lèo-hatak-ala*, verhalen van allerlei soort, allerlei verhalen; *sudi lèo--hata-anak-a*, allerlei kleinigheden; *lò-hata-ina manamakadi ia*, wat voor iets groots maakt daar geluid?

Hataholi, Ba., Bo., K., T. idem; T. *hata-hòri*; On. *atahori*, [Tim. *atoni*, Kup. *atuli*; het laatste bestanddeel is stellig hetzelfde als Tim. *honis*, On. *horis*, levend

(*atoni honis* zegt men gewoonlijk in het Tim. voor „mensch" als soortnaam, *atoni*, iemand, man), bij *moli, mori*, Tim. *moni*, Kup. *nuli*, leven, vgl. Fate, Sesake *tamoli*, (alsook Codrington, the Melanes. L. sub *man*); het eerste gedeelte is denkelijk *ata*, slaaf; elders, als in End. ook: mensch, minder waarschijnlijk bij *hata* 1], ook, (doch in het eigenlijke Term. zeldzaam), *ataholi*, mensch, ook als soortnaam; *hataholi lou-nggeok*, inlander; *hataholi lou-fulak*, blanke; *hataholi fui*, vreemdeling; *hataholi matua*, een aanzienlijk mensch; *hataholi-anak*, een geringe; *hataholi lea*, de menigte; *hataholi esa*, één mensch, iemand, (ook zonder *esa*; vgl. *tou esa*); *hataholi ta ndia fa*, hij is geen mensch = hij is eene nul.

hataholik, in enkele samenstellingen als: *Kana-hataholik-a*, de Zoon des menschen; *pa-hataholik*, menschenvleesch.

Hate 1, in alle dial., D. ook *naähahatel*, [vgl. *hète-hète, hède-hède*, Tett. v. Dilli *tahek*, wel hetzelfde woord met omzetting; vgl. Saw. *bäti*, flikkeren en halfopen van de oogen, Mak. *batti*, Bug. *bĕtti*, spikkel, Jav. *plètik*, vonk, Tag. *pitik*, Bis. *biti*, vonk, vonken spatten]: knippen van het oog, (vgl. *hède-hède*): *nduku ama-n-ala hate-na lu-la taba-taba*, totdat, zoo dikwijls hun vader met het oog knipte, zijne tranen vloeiden.

hate-hate, herhaaldelijk knippen met het oog; ook: flikkeren, [vgl. bijv. de beteekenissen van Mak. *kida*]: *nduk-ala hate-hate*, de sterren flikkeren, (vgl. *nasaü*); *mata-n hate-hate ma iko-n fiu-fiu*, zijn oogen vonkelen en zijn staart beweegt zich heen en weer; *makanae-n, mata-n hate-hate ndè èle*, zie, ginds flikkert zijn oog, z. v. a. daar is hij in eigen persoon, in levenden lijve. Men zegt ook: *mata-na hate-hate*, (in alle dial.; lett. wel: alleen met de oogen knippen), in de beteekenis van: leegzitten, niets uitvoeren, (vgl. *hète-hète, hadu-hadu*).

behate: *nduk-ala behate* = *hate-hate*.

kahahatek (*na*-): — *mata-n*(*a*), hij knipoogt aanhoudend.

hate-mata: *hate-mata esa tè nai dòk-a sò*, het is maar een oogenblik of hij is ver af.

hate-matak, (Ba., Bo., T. idem, overigens *hate-mata*), oogenblik: *ta nasida nò meko-na hate-matak esa*, hij scheidde zich geen oogenblik van zijne gong; *ta dò hate-matak esa, tè*, enz., het duurde geen oogenblik, of, enz.; *hate-matak ndia bòe ma manu-la kokoa*, op dat oogenblik kraaiden de hanen; *ana tao ta hate-matak fa*, hij doet het in nog geen oogwenk af.

(**Hate** 2), *hahate*, (in alle dial.), een persoon of eene plaats in een gedicht bezingen; *hahate bini*, (geschiedkundige) gedichten voordragen, (vgl. *hèlo*), waarbij de toehoorders niet in koor meezingen. Ook als substantief: het bezingen.

Hatehaik, zie *konikeak*.

Hati, in: *dula hati*, zie *dulak*.

(**Hatu**), *hatu-hatu*, duister, duisternis; vooral in verbinding met *kiu-kiu*: *ami nai kiu-kiu-na dò hatu-hatu-na dè ami tunga sanga mangalèdok-a ma masaäka*, wij zijn in de donkerheid en in de duisternis en zoeken het licht; voorts: duister = onduidelijk zichtbaar door grooten afstand, (vgl. *lalo-lalo*): *ofak-a hatu-hatu ndè tasi èle*, het schip is daarginds op zee flauw zichtbaar.

kahahatuk (*na*-) = *hatu-hatu*, onduidelijk zichtbaar: *manu-pui-a la nakahahatuk nai dò baü*, de vogel vliegt, onduidelijk zichtbaar, op grooten afstand; *hataholi èle*

napadeik nakahahatuk nai lètek-a poi-na, gindsche persoon staat onduidelijk zichtbaar op den bergtop.

makahatu, donker worden, donker zijn: *ana makahatu sò*, het is reeds donker; *nòso sò ma sanga makahatu sò*, het is al namiddag en het wil (begint) al donker (te) worden.

makahahatu: *lalai*, (*ki-kona*, enz.) *makahahatu-n*, de hemel, (noord en zuid, enz.) is donker, is betrokken, (vgl. *babalu*); men zegt ook: *uda anin makahahatu-n*, er zit regen en wind in de lucht.

makahatuk, Ba., Bo., T. idem; K. *makahatu*; D., On. *maähatu*; R. *mahatu*, [in verband met Mal. *tutup*? Vgl. ook Daj. *kaput*, Mal. *kabut*], donker, duister, duisternis, (vgl. *kibu-kibu*, *kiu-kiu*): *leödae makahatuk-a*, de donkere nacht; *makahatu kiu-kiu*, stikdonker; *nai makahatuk dale*, in de duisternis; (*ta nasuä sò-n na*) *makahatuk-a namate basa bana-ò hataholi-la*, (als de zon niet meer schijnt), zal de duisternis alle dieren en menschen doen omkomen. Ook overdrachtelijk: *lelèo-lalaö makahatuk*, een donkere = slechte levenswandel; *hataholi makahatuk*, iemand van een slecht gedrag.

Hauk, stil worden, ophouden met huilen als een klein kind.

hauk (*na-*), idem: *ki-ki na mahauk sò dò beik*, zijt gij opgehouden (zult gij ophouden) met voortdurend te weenen of niet?

kahahauk (*na-*), Ba., Bo., T. idem; K. *nakahahau*; On. *naähahau*; R. *nahahau*, [Tim. *hauk*, *nahauk*, ophouden met weenen], tot bedaren brengen, sussen, bijv. een huilend kind: *nakahahauk nii-ana manakik-a*; *nii-ana-a bei ta hauk fa*, *na makahahauk ana*, als het kind nog niet stil is, moet gij het sussen.

Hè 1, uitpersen, zie *hèè*.

(**Hè** 2), *hè* (*na-*), Bo., K., D., T. idem; Ba. *nakahehèk*; Bi. *nakahè*; On., ook wel D. *naähehè*; R. *hehè*, [denkelijk een geluid *hè* maken], iemand uitdagen: *esa nahè esa*, de een daagt den ander uit; *ò mahè dè manea tè au neï*, gij daagt mij uit, pas op, want ik kom; *lahè ita tè ala bi bòe sò*, zij dagen ons uit, maar zij zijn toch bang.

hèk (*la-*), of *hehè* (*la-*) *ao*, elkander, of te zamen uitdagen, ook bijv. om te zien wie de rijkste is.

behè: *nusak sila behè-hik lae latati ma bei ta latati*, die landschappen dagen elkander maar uit, alsof zij willen strijden, en zij strijden toch nog niet.

(**Hè** 3), *kahè* (*na-*), T. idem? Ba., Bo., Bi. *nakahue*, [als sub 2]: *nakahè kapa-la*, (*bii-la*, enz.), hij houdt de buffels, (schapen enz.) tegen, door ze te roepen, (vgl. *nggèdo* 1, *namanggè*).

(**Hèk**), in: *pòe-hèk*, ook Bi., K. *pòe-hè*, [Tim. *pòe hei*, Kup. *èng*], soort groote kreeft.

Hea, Bo., Bi., K., R. idem; Ba., T. *heak*; D., On. *hea* of *natahea*, [vgl. *heä-heä*, stellig verwant met *natanggeä* 2, het naast staat Sikk. *beang-beäk*, (de *k* als bijv. *nurak* = Mal. *mudah*), vgl. Mal. *egah*, Jav. *tjèkeh*, Daj. *daka*, Tag. *bikaka*, Bug. *rangka*, alsmede Sumb. *pangga*, stappen, stap, Sikk. *paga*, spannen, Saw. *päga*, overstappen, *äga*, spannen; of wel Tag. *baäng*, Bicol. *bikang*, Bat. *ehang*, *sehang*, Mal. *engkang*, Mal. Bat. *kangkang*, Mak. *anggang*, enz. tusschen al welke woorden wel verband zal bestaan; vgl. *ngga*, *binga*], wijd openen, (de beenen), (vgl. *natanggea*): *ana hea ei-na* (of: *lela--na*), hij zet zijne beenen wijd van elkander. Vandaar met *heni*: in het algemeen:

a. uit elkander doen: *hea heni pa-a,* (*kota-a,* enz.), de omheining, (steenen muur, enz.) uit elkaar nemen, afbreken, (vgl. *òfe*); *b.* uit elkander gaan: *hea heni lea-a,* de menigte gaat uiteen, (vgl. *huka heni*); *hea heni ei-na,* zijn been is ontwricht; *hea heni paä-a,* de omheining is uit elkander, is afgebroken; *hea heni kota-a,* de steenen muur is uit elkander, is ingestort, (vgl. *ndefa, tua*); *hea heni basa ai-la ndana-n-ala,* de boomtakken zijn (door den storm) afgerukt.

Met *baë,* of *fangi* = *baë,* breken, (R. *hea* naast *faki* gewoon in plaats van *baë*): *hea baë* (of *fangi*) *pinguk-a,* de schotel is gebroken.

hea-hea, wijdbeens: *ana laök hea-hea,* hij loopt wijdbeens.

heak = *hea*: *ana heak lela-na* = *ana hea lela-na,* ook: *ei-na heak,* zijne beenen staan wijd uiteen. Voorts: *musu-a heak sò,* de vijand heeft zich teruggetrokken, (eig. is uiteengegaan; vgl. *hèok*); *manga-lèdo heak,* het is licht geworden, het licht heeft zich overal verspreid, het tijdstip juist voor zonsopgang.

tahea (*na-*), barsten; *ulek-a natahea,* de pot is gebarsten, (vgl. *kadi*).

(**Heä**), *heä-heä* = *hea-hea.*

(**Heda**), in: *heda-hùk,* Ba., T. idem: Bi., K. *heda-hu*; D. *eëda-hu,* [vgl. *edak,* Tim. *elak, erak,* Kup. *elan,* Tett. v. Dilli *odan,* Daj. *hejan,* Bal. *ejan,* Bul. *aran,* Tag. *hagdan,* enz.; vgl. ook *huk*], ladder: *seä heni heda-hùk-a,* de ladder wegnemen (van een boomstam, zolder, enz.); *heda-hù tatabuk,* het onderste deel van eene ladder.

(**Hède** 1), *hède-hède,* Ba., Bo., K. idem; Bi. *hehède,* [denkelijk, evenals *hète-hète,* een nevenvorm van *hate*; evenwel zou ook Bug. *kede* = Mak. *kida* in aanmerking kunnen komen]: *mata-na hède-hède,* zijne oogen knippen voortdurend, de oogleden bewegen zich gedurig; hij knipt voortdurend met de oogen, (vgl. *hate* 1). Ook: *kea-a isi-na hède-hède,* het vleesch van de schildpad is voortdurend in trillende beweging, het lilt, (vgl. *duku*).

kahehède (*na-*) *mata-na,* iemand met de oogen toeknippen, iemand een knipoogje geven tot aanmoediging.

kahehèdek (*na-*) *mata-na,* voortdurend knipoogen, de oogleden voortdurend bewegen.

Hède 2 = *hèdek,* in den zin van: afgeschrikt zijn.

hèdek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *hède,* [vgl. *puduk* en Jav. *mĕngkĕrĕt* tegenover Mal. *kĕrut*], *a.* slinken, inkrimpen, (vgl. *kakafi*): *ai-dò-a,* (*pa-a,* enz.) *hèdek,* de groenten, (het vleesch enz.) is geslonken. Vandaar: zich terugtrekken, bijv. in eene holte of iets dergelijks: *iäk-a,* (*poek-a*) *hèdek lèo bòlok dale neu,* de visch, (garnaal) trekt zich in eene opening terug, (vgl. *hèok*); *b. hèdek langa-na,* bijv. *kea-a hèdek langa-na,* de schildpad trekt haar kop in, (vgl. *hòlo-duku*); ook: *hataholi ndia hèdek langa-na,* die man trekt zijn hoofd terug (bijv. uit een venster).

Vandaar overdrachtelijk: terugdeinzen, afgeschrikt zijn, zich bekeeren, (vgl. *puduk, tèèk*): *ala fepa lala-n hata tè neu mae ana hèdek,* zij sloegen hem zeer, maar hij was toch niet afgeschrikt; *au hèdek ò tatao-m ndia,* ik deins terug voor uwe handelingen.

hehèdek, het inkrimpen, enz.; verbonden met *ina,* (groot): *au hehède-ina-ng ndia,* dat is iets waarvoor ik terugdeins, waarvan ik een grooten afkeer heb, het is mij een doorn in het oog.

(**Hedi**), in: *tao-hedi,* zich ziek houden;

nakatataka-hedi, zie *nakatatakak*; *dale-hedi*, (hij heeft hartzeer = *dale-na hedis*), enz.
hedi-hedi, ziekelijk zijn: *ana hedi-hedi-ana*, hij is altijd een weinig ziek.
hedik, aan het einde van samenstellingen = *hedis*: *langa-hedik*, hoofdpijn; (vgl. *nakadòto* 2, *foü*, *fòe*); *tei-hedik*, buikpijn; *dale-hedik*, hartzeer, droefheid: *ana lèo uma dale neu nò dale-hedik*, hij ging met droefheid het huis binnen.
hedis, Ba., D., T., On., R. idem; Bo. *hedik*; Bi., K. *hedi*, [Kup. *ili*, Mak. *parisi*, Bug. *pëddi*, Bim. *pili*, een middenvorm tusschen Jav. *pëdës*, Mal. *pëdas*, Daj. *peres*, (waarbij Saw. *pëda*, ziek zijn), en Mal. *pëdih*, Jav. *prih*; dezelfde begripsovergang in Jav. *lårå*, Bug. *lasa*, tegenover Sund. *lada*, bijtend, Mal. *lada*], pijn, ziekte, pijnlijk: *ana ka neu ei-na dè ana nameda hedis*, hij beet hem in zijn voet, zoodat hij pijn gevoelde; *ta nakatatakak nala hedi-na fa*, hij kan de pijn niet verduren; *ala puli lamòdo hedi-na*, zij behandelden hare ziekte met geneesmiddelen; *hedis-a baladoik-a*, (*belak-a*, *matua-a*), de ziekte is zwaar; *hedi madaik*, (*manadaik*), besmettelijke ziekte; *hedi nusak*, epidemie; *hedi kapa-ndala*, of: *hedi bana manu*, de veeziekte, (vgl. *lòe*, *pado*); *hedi sumaik*, de koorts; *hedi fangok*, de pokken; *hedi dalek*, kwijnende, slepende, wegterende ziekten als tering, kanker; *au tei-nga*, (*langa-nga*, enz.) *hedis* (*-a*), mijn buik, (hoofd enz.) is pijnlijk, ik heb buikpijn, (hoofdpijn); *dale-na hedis-a tia-na mangalau-n ndiä*, zijn hart deed zeer, hij had hartzeer over de slechte daad van zijn makker.
hedi-laus, (vgl. *laus*), allerlei ziekten, (vgl. *mafèo mangahanak*); ook: de eene of andere ziekte: *makaneni-ma hatahoIi esa ana kapu hedi-laus na ana sanga manasòngo malelak esa*, als iemand de eene of andere ziekte krijgt, zoekt hij een kundigen offeraar. Overdrachtelijk: moeielijkheden, beslommeringen: *hatahoIi nala hedi-laus dò huta-buük na ela ata fali-fali-n ana dei*, iemand, die in moeielijkheden en zorgen zit, moeten wij bijstaan, (vgl. *susa*).
hedi (*na-*), pijn doen, pijn veroorzaken), (vgl. *nakabiti*, *nadofu*, *nahina*, *nakahina*, *nahòbo*, *nakète*, *nakofu*, *nalòbo*, *nakamate*, *namela*, *nòso* 2, *nakandène*, *napoda*, *napòde*, *taä* 2); ook: kwaad doen, iemand iets aandoen, (gewoonlijk met *tao* verbonden): *nako-a ta tao nahedi fa-n ana*, de dief deed hem geen kwaad, deed hem niets, (vgl. *luluk*, *tao mangalalau* en *tao* 2); *nahedi dale-na*, iemand bedroeven.
mahedi (*na-*), ziek worden, ziek zijn, (vgl. *sòpo*): *hoï bua madak fò makamadak lai-lai tè ta na emi mamahedi*, krijg snel droge kleederen om u te verkleeden, anders zult gij ziek worden; *lalelak lae tou lasik-a namahedi*, zij wisten dat de oude man ziek was; *namahedi sumaik*, hij heeft de koorts.
kamahedik, (Bo. idem; Bi., K. *kamahedi*), en: *kamahedis*, Ba., T., R. idem, (On. *mamahedi*), ziek; (*hatahoIi*, enz. ook zonder substantief), een zieke: *nasapú kamahedis-a*, (*kamahedik-a*), hij bespuit, hij beproest den zieke; *ò ana-ma manaä-hík, tè hú nonòk kamahedik-a*, uw kind is zeer mooi, het is als een zieke, (het ziet er eenigszins ziekelijk uit).
(**Hèdo**), *hèdo-hèdo*, Ba., Bo., Bi., K., On., R. idem), [vgl. *halo-halo*, ook Saw. *peelo*, feestvieren], rumoer maken: *bòö hèdo-hèdo tè au haï ala ai esa ndè bè na emi sipo*, maak geen rumoer, want ik zal een stuk hout nemen en gij zult slaag krijgen; vgl. *nakadòto* 1, waarmede het gewoonlijk verbonden wordt:

òe-a nakadòto hèdo-hèdo, het water kookt geweldig; *ala lakadòto hèdo-hèdo*, zij (de menschen) maken veel geweld; *sisilo-lik-a hèdo-hèdo*, het schieten maakt een hevig geraas. Verder in: *lafandi hèdo-hèdo*, [vgl. voor de laatste beteekenis *makadòtok*], in grooten getale aanwezig zijn, zie (*ndi*) 4.

(**Hedu**), in: *ai hedu* = *ai bèlek*, de bidaralaut; *buni hedu*, soort boom.

heduk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *hedu*; D. *elu*; On. *eru*, [Kup. *ilu*, Tim. *enu*(*f*), Tett. *horun*, idem, Saw. *adu*, gal, *pădu*, bitter, Mal. *hampedu*, Jav. *ampĕru*, enz.], de galblaas; *hedu-òek*, de gal.

makahehedu, bitterachtig: *kamahedis-a bafa-n dale makahehedu-n*, de zieke heeft een bitterachtigen smaak in den mond, (vgl. *medi-medi*).

makaheduk, Ba., Bo. idem; K. *makahedu*; R. *mahedu*; (D. *melu*, On. *meru*), bitter: *nameda ma lou-na makaheduk-a*, hij proefde dat de schil bitter was; *ai-dò makaheduk*, een bitter geneesmiddel.

Hèë, Ba., Bo., (T.?) idem, en *hè* in alle dial., D. ook *è*, [Kup. *hèle*, Mal. *pĕrah*, Tag. *piga*, Jav. *poh*, enz. Of behoort *hèë* bij *kèë*?], uitpersen; gewoonlijk: *hè kapa-òe*, melk uitpersen, melken, (vgl. *tuli* 2, *tusi* 1); *hè pinu*, zich snuiten; *haï ia tao nala-ngita hè hali*, dit vuur maakt, dat wij ons (den neus) snuiten en (het zweet) afwisschen moeten; doch: *hèë ai-dòk*, (*kulè*, enz.), een geneesmiddel, (koesambi enz.) uitpersen, (vgl. *kèë*).

Hèë 2, uitroep: ach!

Hei, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, (Bi., R. *è*), uitroep van bevestiging: ja!

hei-sòk, (vgl. *sò*, reeds), eenstemmig zijn, (vgl. *halak esa*): *basas hei-sòk noü-noü dei, dè ala hai manek ndia*, dewijl zij van alle kanten eenstemmig waren, hebben zij den vorst ontslagen.

kaheik (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; K. *nakahei*; D., On. *naähei*), ja-zeggen, v. d. toestemmen, (vgl. *nakauük*): *ana kokolak nò ali-ina ali-ama fò poï-n ana neu titino — dè ali ina ali ama-n lakaheik*, hij sprak er met zijne schoonouders over om hem vrijheid te geven om te gaan bezoeken — en zij stemden toe; *nakaheik asa*, hij zeide ja tegen hen, hij stond hun verzoek toe, hij gaf zijne toestemming op hun verzoek. Ook: belijden, bekennen, (vgl. *poä* 2): *sè nakaheik au nai hataholi matan*, wie mij zal belijden voor de menschen, enz.

Heka, Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem; R. *heä*; D. *heän*, [bij Tim. *hèke*, vatten, grijpen? Vgl. *tai*], ergens op vertrouwen, op steunen: *ana heka suï-bète-na*, (*mane-na*), hij vertrouwt op zijn rijkdom, (op zijn vorst-zijn); *ana heka ndia nusa-na matua ma hataholi-n-ala baük-a dè nafakolu nusa-anak-ala*, in vertrouwen op de grootheid van zijn land en op de menigte zijner onderdanen, viel hij de kleinere landen aan, (vgl. *tai*, *namahena*).

Hèko 1, Ba., K. idem; R. *hèö*; D. On. *èö*, [voor Bo., T. wordt *hèok* opgegeven, waarvan het denkelijk de oudere vorm is, zie aldaar], zich wenden, draaien; *ana hèko neu au boboa-nga*, hij wendt zich bij het zitten naar mijne zijde, (vgl. *nasafali*).

hehèko, voortdurend zich wenden.

hèkok: *nita au bòe ma ana hèkok nasafali*, toen hij mij zag, draaide hij zich om; *hèkok ai-a langa-na lèo kona neu*, wend het bovenste gedeelte van het hout naar rechts!

(**Hèko** 2), *hèko-hèko*, Ba., T. idem; Bi., K. *hehèko*, [denkelijk verwant met *bèko*, *nakanonòko*; doch mogelijk ook bij *hèko* 1]: *bui-n* (of: *peli-n*) *hèko-hèko*, zijne bil-

len bewegen zich schuddend of draaiend, hij schudt, draait met de billen, (vgl. *hèö-hèö*, *bèko*, *leu-leu*).

hèko (*na-*)*-la*: *nahèko-la na na peli-na bisu*, zijn achterste is gewond, daarom draait (of schudt) hij er mede.

Hela, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; [denkelijk Mal. *hela*, Tag. *hila*, Sumb. *jila*, of althans stamverwant; vgl. Kup. *pela*, (idem), wat waarschijnlijk hierbij behoort; daarentegen behoort Tim. *hèl*(*a*), doch Amar. *hèr*(*a*) bij *nahèle*, vgl. ook *leä* 2], trekken, sleepen, voortsleepen, (vgl. het nagenoeg geheel synonieme *leä* 2; verder *fae* 1, [*fona*], *kaï* 3, *nalalaö*, *lòso* 2, [*lui*], *ninio* 1, *nanganòle*, *nanganuni*, *nalapí*, *seä* 1, ook *naƒoki*): *hela lapa-a*, aan den teugel trekken, (vgl. *nakababale*); *ana hela nakapí tali-a*, hij trekt het touw strak aan; *ana pau-n ma hela-n* (of: *leä-n*) *mai*, zij stak met de (lans) en trok die weer terug; *hela ai*, (*balok*, enz.), hout, (balken, enz.) voortsleepen; *au paä tali neu ò ei-ma fò au hela ò*, ik zal een touw aan uw voet binden en u voorttrekken; *ana hela* (of *leä*) *neu iko-na*, hij trok hem aan den staart voort; *hela*, (*leä*) *ndala*, een paard aan een touw voortleiden; *ofak-a bei nanahela-ták*, het vaartuig was altijd nog niet (in zee) getrokken; *hela fò banamanu* (of: *hutak*), dieren in beslag nemen voor schuld, (vgl. *leä* 2). Voorts in een aantal uitdrukkingen in min of meer overdrachtelijke beteekenis: *ana hela nala ana-ma-ana esa nai uma-n dale*, hij neemt een weeskind in huis, neemt het kind aan; *ana hela nala doik baük-a*, hij wint veel geld bij het spel, (vgl. *hapu*); *hela* (of: *leä*) *ndolu*, werklieden trekken, (aanwerven); *hela* (of: *leä*) *fè-n inak*, (*touk*), zij nemen voor hem eene vrouw om te huwen, (voor haar een man); *hela* (of: *leä*) *ènok*, den weg wijzen, (vgl. *natudu*); *hela* (of: *leä*) *seselik*, zie *seselik*; *dukuhela*, stuiptrekken, zie *duku*, (vgl. *nasoka-nasaka*; ook *nakabebepa*).

hela-hela, of:

hehela, (D., On, *lelea*) = *duku-hela*, stuiptrekken: *ana hela-hela sanga mate-n*, hij stuiptrekt en is op het punt van te sterven.

helak (*ei-*), iemand, die met het been trekt, mank loopt.

hehelak, het trekken, enz.; *hedi hehelak*, stuiptrekkingen.

Hèle 1, Ba. enz. idem; T., R. *hère*, [Tim. *naîni*, hij raapt op; zie voorts onder *hèle* 2], oprapen: *hèle mala boak esa au tuü fèë-n neï ndè ndia*, raap die eene vrucht op, welke ik afzonderlijk gooi; *nii-ana-la leu hèle tapis*, de kinderen gaan *tapis* (Jav. *tapas*) rapen, (vgl. *hila*, *nakapipili*, *tenga* 2).

hehèle, herhaaldelijk oprapen; *huhulu hehèle*, zie *huhulu*.

Hèle 2, Ba. enz. idem; T. enz. *hère*, [Tett. *hili*, Kup. *huli*, Tim. *naîni*, (hij kiest), Mal. enz. *pilih*, oorspronkelijk één met *hèle* 1, gelijk Tim. *naîni*,, Sumbaw. *pili*, Saw. *pidi*, zoowel „oprapen" als „kiezen" kunnen beteekenen; voor de *r* in T. enz. vgl. Saw. *pidi*, Bim. *widi*], kiezen, uitkiezen: *ala hèle-n ana dadi* (of: *neu*) *manek*, zij kiezen hem tot vorst; *manek-a nadenu hèle manasaë*, de vorst beval uit te kiezen wie mede zouden varen; *ala ta hèle fa-n*, ook = *ala ta hinga fa-n*, zij rekenen hem niet mede, hij is niet in aanzien, v. d. *hataholi nanahèlek* = *nanahingak*, iemand, die in aanzien is, ook wel = *namahèlek*, vgl. (*hèle*) 6.

Hèle 3, zingen, fluiten van vogels, (vgl.

dusi, soda): *ala kako hèle,* (*hèle ma kako*), *lò hala manganaük,* zij (de vogels) zongen en floten met liefelijk geluid.

Hèle 4, [bij 5?], *hèle au* = *lòbo au,* het bezwaart, hindert of vermoeit mij: *hèle au dè bòö tama-tama dedeä-ma te au luli,* het hindert mij, ik heb er genoeg van, voeg er geen woord aan toe, want ik zou boos worden.

(**Hèle** 5), *hèle* (*na-*), Ba. enz. idem; T. enz. *nahère,* [Tim. *hel, her,* trekken, *nahelan tani,* hij spant een touw; *nahèl,* gespannen, sterk, vast; *manu nahèl,* zeer hard, voorts geheel en al = Rott. *nahèle.* Verwant is wel Saw. *băra,* eng, nauw; *pebăra,* stevig, (bijv. stevig vasthouden), alsook Laora *mandăra,* stevig; verder denkelijk Jav. *glandang, gandeng,* Mak. *ranrang,* Bug. *rĕnrĕng,* Mak. Bug. *renreng,* Bim. *randa,* voortsleepen; *danda,* bij de hand leiden; Sumb. *mandung,* stevig, Manggar. *tjirang,* hard, waarbij denkelijk Bim. *tjiya* = Rott. *nahèle*], *a.* vast, stevig zijn, (vgl. *naleë, nanèpe, tesa*): *paä-má-n nahèle,* bind het zóo, dat het vast zit; *nakasena batu-a neu di-a fò ela nahèle,* hij klemt den steen bij den paal, opdat deze stevig sta; *b.* vast, stevig doen zijn, (vgl. *naleë, nanèpe, nandè,* ook *nakapí*), gewoonlijk bij wijze van adverbium na andere verbale woorden: *nangatúk nahèle,* hij zit vast, onbewegelijk; *kali-kè mahèle ò tei-ma,* doe uw buikband stevig om; *ana paä nahèle ndala-a,* hij bindt het paard stevig vast; *nïi-ana-a nakalaba nahèle ina-n,* het kind omklemt stevig zijne moeder; *ana hoü nahèle-n,* hij houdt het stevig vast; *tuku mahèle,* roei stevig, flink; *ana bei paä-nato nahèle bini ndia,* hij heeft dat gedicht nog (vast) goed in het geheugen; *fepa mahèle fò ela mate-n,* sla hem flink, dat hij sterft. Ook afzonderlijk, als uit den zin blijkt wat bedoeld is, bijv. *nae daeng-ò au iko-nga ndè ndia dè nahèle-n ana,* (de kaaiman) meent, dat het mijn staart is en houdt dien stevig vast.

Vandaar ook: vaststellen, bepalen: *lahèle sasaok-a,* zij stellen vast, bepalen, wanneer de bruiloft zal plaats hebben; *leödae-n ndia fò nahèle feta-a,* de nacht waarop het feest bepaald is; *nahèle ao,* of bij verkorting: *nahèle,* zich gereedmaken, bijv. om te vertrekken, (vgl. *nakadedèle*); v. d. *au ahèle sò,* ik ben gereed, (vgl. *basa* 1); *dua-ng emi mahèle ao-m tè faik-a mada-ng emi,* maakt u gereed, thans zult gij uw loon ontvangen; *leödaek ia lahèle fò balahú ala sanga feta,* vannacht maken zij alles gereed om morgen feest te vieren.

hehèle (*na-*), voortdurend stevig vast (doen) zijn, enz.: *tali-kè mahehèle ò tei-ma,* doe uw buikband zeer stevig vast; ook = *nahèle,* zich gereedmaken.

hèlek (*na-*) = *nahèle* (in meer overdrachtelijken zin): *ana nado nahèlek tia-na,* hij zag zijn vriend strak aan, (vgl. *natètek*); *ana maku nahèlek au,* hij loert strak op mij.

mahèlek, vast, stevig, bijv. gebonden.

(**Hèle** 6), *mahèle* (*na-*), Ba. enz. idem; T. enz. *namahère,* [dus blijkbaar bij (*hèle*) 5], vertrouwen, gelooven, (vgl. *namahena*): *mae ndia dedeä-kokola-n malòle dò makèk lèo-bè-ò, bòò mamahèle fa-n ana,* al zijn zijne woorden ook nog zoo mooi of aangenaam, vertrouw hem niet; *ana taok-a namahèle,* hij deed alsof hij vast overtuigd was, alsof hij het geloofde; *dedeä nananamahèlek,* iets dat geloofd wordt of te gelooven is. V. d. ook = *namanène,* naar iets luisteren, om iets geven: *namahèle nanoli-nafadak,* hij luistert naar les-

sen en vermaningen: *ma nusa-anak-ala sè ta lamahèle ndia so bòe*, en de kleinere landschappen zouden ook niet meer naar hem luisteren, niet meer om hem geven; *ala silo-s tè ta lamahèle fa*, zij schoten op hen, doch zij gaven er niet om, (vgl. *nafaduli*).

mamahèlek, of: *manamamahèlek*, geloovig, die geloofd, vertrouwt.

namahèlek, *a*. (*mamahèlek*, enz., ook onveranderlijk), geloof, vertrouwen; *bòö tao namahèlek neu-n ana* = *bòö mamahèle fa-n*, vertrouw hem niet;

b. = *nananamahèlek*, bijv. in: *hataholi* (enz.) *namahèlek*, een vertrouwd persoon; *ana fè ndia hataholi namahèle-n esa laök nò-s ala*, hij laat een vertrouwd persoon met hen medegaan, (vgl. *nanahèlek*, *nanahingak*).

Hèlek, steeds met het lidwoord *hèlek-a*, On. *bokohèle-ä*, overigens = Term., of *hèle*, [vgl. Sumb. *pinang*?], een zekere, N. N., het Mal. *si anu*, (vgl. *sèk-a*): *hèlek-a mai sò*, zeker iemand, N. N., is al gekomen; *hèle-anak-a*, idem, van kinderen gebezigd: *hèle-anak-a nakaminak*, een zeker kind is aan het spelen.

(**Heli**), *heheli*, in alle dial., [vgl. *selik*], alleen, afzonderlijk, (vgl. *mesa*): *ana fè heheli au*, hij geeft het mij alleen, (niet aan anderen); *basa-basa hataholi-la katemak-ala, tè heheli au sò na seselik*, alle menschen zijn een geheel, ik alleen ben maar een half mensch. Soms tegelijk met *mesa* gebruikt: *ana nafada heheli kada sila mesa-k asa*, hij zeide tot hen alleen, tot hen afzonderlijk: *ta heheli esa bòe*, niet een afzonderlijk, allemaal.

hehelik, eigen: *ò bua heheli-ma*, uw eigen goed, (vgl. *nu* 1); *ò sala heheli-mu*, uwe eigen schuld.

kahehelik (*na-*), voor zich alleen nemen of willen hebben: *nakahehelik kapa ndia*, hij neemt dien buffel voor zich alleen.

Hèlo, (in alle dial.): *hèlo bini*, een gedicht zingend voordragen, waarbij de toehoorders gedeelten in koor nazingen, (vgl. *soda*, *hahate*, *namatani*); *hèlo mamates-a*, den doode bezingen.

manahèlo, hij die zingend voordraagt, voorzanger bij de *eëä*; ook in het algemeen: dichter: *manahèlo-la soda lè kaduak sila na lae*, enz., als de dichters deze beide rivieren bezingen, dan geschiedt dit aldus, enz.

hehèlo, zingende voordracht van een gedicht; *bini hehèlo esa*, een zoo voor te dragen gedicht.

Helu 1, in alle dial., [wel verwant met *felu*, *fenu*, *dilu*], iets buigen, krombuigen om te zien of het breekt, v.d. met *tepa*, *tiü*: breken, (vgl. *dilu*, *natepa*): *ò helu sudi ai-a tepa-n dò ta*, buig het hout eens, om te zien of het breekt of niet; *ana helu-ná ai pa-pa*, hij buigt het hout totdat het kraakt; *ana helu-ná au lima-nga nanggòto*, hij boog mijn vinger zoodanig dat hij kraakte; *au helu doak ai ndia*, ik tracht vergeefs dat stuk hout te buigen; *ana helu tepa ai esa*, hij breekt een stuk hout door; *malai hèok ia, ta na au helu tiü ò dui-ma*, ga snel hier vandaan, anders breek ik u de beenderen!

hehelu, herhaaldelijk buigen enz.

helu, (*na-*), in: *naule nahelu*, zie *ule-helu*.

Helu 2, in alle dial., [bij *helu* 1?], afspreken, overeenkomen, beloven, opdragen, beschikkingen maken als een stervende, (Mal. *pĕsan*): *ala helu-n ana lae deï ala fè-n ana doik*, zij kwamen met hem overeen (of = beloofden hem), dat zij hem geld zouden geven; *ma helu fè-s faik fò ela faik ndia nandá na basa-*

-basa-n tesa noü, en hij kwam met hen overeen omtrent een dag (hij bepaalde met hen een dag), waarop zij allen voltallig tegenwoordig zouden zijn, (vgl. *lana* 2); *ina lasik-a sanga neu sèko, dè ana helu upu-na nae,* de oude vrouw wilde met het schepnet gaan visschen en droeg hare kleindochter het volgende op:; *emi ina-m sanga mate tè ana helu ela nae,* toen uwe moeder op het punt was te sterven, maakte zij de volgende beschikkingen:, (vgl. *balatá, fuli-helu, peda helu, fua dò peda, nafafaduk*).

heheluk, het afspreken, het overeenkomen, enz.; afspraak, overeenkomst: *ita tao heheluk èsa,* wij zullen eene afspraak, eene overeenkomst maken; *au tao tunga ò hehelu-ma,* ik zal doen zooals gij mij opgedragen hebt; *bei ta basa hehelu-na tè ketu hahae-na,* voordat zijne beschikkingen gemaakt waren, stierf hij; *fai heheluk,* een afgesproken, een bepaalde dag.

heluk (*la-*), met elkander afspreken.

(**Helu** 3), *hehelu,* in alle dial., [vgl. *helu* 1, 2?], nauwkeurig, (vgl. *bebesa*): *nakanae hehelu,* hij ziet nauwkeurig, aandachtig toe; *lèo ana nita hehelu faik bè nako-a mai,* als hij nauwkeurig (juist gezien =) geweten had den dag, waarop de dief zou komen; *nafada hehelu-s dedeäk-a sosoa-na,* hij zeide hen nauwkeurig, legde hen goed uit, wat de beteekenis daarvan was; *au bei ta alelak hehelu nai ia,* ik ben hier niet goed bekend.

(**Hèmo**), *hèmo-hèmo,* in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. dial. *èmbo-èmbo*], moeielijk, traag in het gaan, (vgl. *kòe-kòe, nggeä-nggeä*): *kapa kailus-a laök hèmo-hèmo,* de buffel, welke zwanger is, loopt moeielijk, langzaam. Ook gezegd van zwaarlijvige menschen.

hèmo(k) (*na-*): *ana laök nahèmo(k)* = *ana laök hèmo-hèmo.*

hèmo (*na-*)-*la*: *hu hata dè laök na nahèmo-là,* waarom is haar gang moeielijk?

(**Hena** 1), *hena-hena,* (*dale-na-*), zijn hart is geheel van hoop vervuld, hij is vol hoop.

mahena (*nà-*), in alle dial., [ook Kup., Tim. *namhena,* misschien uit het Rott. overgenomen], hopen, wenschen, verwachten, vertrouwen, (vgl. *nakabani, halak, heka, nasanenè, tai* 2, ook *namahèle, namasosòk-a*): *namahena louk,* hij hoopt te vergeefs; *namahena ana tao tatao matua esa,* hij hoopt, dat hij een groot werk zal verrichten, *bòö mamahena ò balakai-ma mesan,* vertrouw niet alleen op uwe kracht; *namahena ndia ana-n-ala matua-la,* hij vertrouwde er op, dat zijne kinderen reeds groot waren; *hataholi bòö namahena nae sè ndia nasoda nala dòk-a,* de mensch moet er niet op rekenen lang te zullen leven; *au sanga asa ala kapa esa, itak-a ana dadi bòe na tamahena,* ik wensch een buffelwijfje te koopen, als zij misschien gedijt (zich vermenigvuldigt), dan kunnen wij er op vertrouwen, dan kunnen wij er ons van erneeren; *fo ela fè pule boak baük-a fò sila lamahena,* opdat zij veel vrucht dragen, zoodat zij er zich van erneeren kunnen, (in deze beteekenis dikmaals met *tai* verbonden); *bòö mamahena,* ook z. v. a. gij zoudt 't niet willen gelooven: *makaneni-ma ina-pala-a nadai bè sò na bòö mamahena tè afu mesan,* als de stiefmoeder er een vulde dan was er, gij zult 't niet willen gelooven, slechts asch in.

mahena (*na-*)-*dae,* (vgl. *dae* 4) = *namahena.*

namahenak, (enz.; ook onveranderlijk), hoop, verwachting: *bòö tao namahenak baük-a neu-n,* heb er niet te veel verwachting van.

(**Hena** 2), *hena-hena,* [bij 3?], in: *lòto-a*

hena-hena, rochelen als een stervende, ook van den adem gezegd: *hahae-na hena-hena-hik dè fa tè mate-n*, zijne ademhaling is rochelend, binnenkort zal hij sterven.

(**Hena** 3), *hena-hena*, [denkelijk = dial. *hena-hena, henda-henda, henak, hendak*; vgl. *hona, ndena*, dus oorspronkelijk van iets dat een dreunend geluid maakt], gedruisch maken, (vgl. *nakadòto*): *mèko labu hena-hena*, trom en gong maken gedruisch; *eëä-a hena-hena*, de rondedans is levendig, het gezang daarbij is luidruchtig; *eëki-a hena-hena*, het geschreeuw is hevig.

Henak 1, Ba., Bo. idem; Bi. *hena*; T. *hendak*; R. *henda*; D., On. *enda*, [Tett. *hedan*, Kup. *edan*, Tim. *ekam*, Sikk. *pĕddang*; doch Mal. *pandan*, Jav. *pandan*], de pandanus, ook (evenals in het Mak. Bug.) voor: ananas; *neä henak*, een pandan-mat; *hena sina*, de pandan wangi, ook wel, als op Koepang, *bonak* genoemd; *hena bii-má*, (als de tong eener geit), een soort pandan, waarvan touw vervaardigd wordt; *hade henak*, (vgl. *hade bonak*), soort rijst; *dula hena-nggouk*, (als pandan-doorns), naam van een patroon; *henak*, (*hendak*)-*ana-n*-(*ala*), aldus worden de bewoners van westelijk Rotti genoemd tegenover: *lamak-ana-n*-(*ala*).

(**Henak** 2), in: *dae-henak*, Ba. idem; K. *dae-hena*; D., On. *dae-henda*, [het eerste gedeelte wel *dae*, grond, aarde, hoewel D., On. anders *lae, rae*, gebruiken; Bo., T. bezigen *dae-inak*, R., ook wel D. *dae-ina*, (bij *ina*, in de beteekenis van: groot), hieruit kan *henak* echter moeielijk ontstaan zijn; bij *henak* 1? Vgl. *henak-ana-n ala*, (D., On. zouden hierin dan den ouderen vorm bewaard hebben), alsook R. *lahenda*, Bi. *dahena*, mensch], *a.* de aarde, (vgl. *dae-bafak*); *Mane-tua-lain adu lalai nò dae-henak-a*, God heeft hemel en aarde geschapen; *b.* de vaste wal, (vgl. *mudak-lain*): *bei ela touk baü-bè lai dae-henak*, er waren nog ettelijke mannen aan wal gebleven; *ala sèfe ofa-anak-a lèo dae-henak neu*, zij pagaaien het schuitje naar den wal toe.

Henak 3: *ana henak ao-n*, hij houdt stand, bijv. in een gevecht.

Hène, Ba., Bo., Bi., T., On., R. idem, [denkelijk Jav. *pènek, mènek*], dial. nog: klimmen, (vgl. *kae*), in het Termanusch alleen in: *hène* (*nò*), in een klapperboom klimmen om de vruchten te plukken, klappers plukken, (vgl. *seu*). Voorts in overdrachtelijken zin: klimmen = toenemen, vermeerderen, (vgl. *kae, namabaü*): *suï-n-ala*, (*balakai-na*, enz.) *hène mai-maik-a*, zijn rijkdom, (zijne kracht, enz.) vermeerdert allengs.

Hènge, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *hèngge*; R. *hèke*, [hierbij Tim. *hèke*, om den hals doen (binden), in Amarasi: kraal, (vgl. Saw. *wudu*, End. *mbutu*, kraal, met Rott. *futus*, enz.). Vgl. ook D., On. *naähèngge*; verwant met Mal. *ikat, dĕkat*, enz.?], binden in 't algemeen, (vgl. *bafi-ei, bola, boli, dulu* 2, *fado, heti, isa, ise. lai* 2, *nakaleleä, lèë* 3, *lobi, paä, pòle, si* 4, *suma* 2, *unu* 1; ook *puputu*): *ala hènge bafi-a ei-n ha-s*, zij bonden de vier pooten van het varken; *hataholi nanahèngek*, iemand, die gebonden is. Ook: omsnoeren, ikatten, de schering-draden voor het weven.

hehèngek, het binden; ook benaming van de plaatselijke omsnoeringen aangebracht op de schering-draden; *tali hehèngek*, touw waarmede men bindt.

Hènge-nè, (zie hieronder): *ala hènge-nè lala sò*, zij hebben zich verbonden, bijv. om iets uit te voeren.

hènge-nèk, dial. idem of *hèngge-nèk*, *hènge* (*hèngge*, *hèke*)-*nè*, [uit *hènge*, en vgl. Sumb. *nei*, Bim. *neê*, Saw. *kenè*, baan], het naaisel, dat de beide banen van eene slimoet of sarong verbindt: *lafa-a hènge-nè-n*.

Hengu, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *henggu*; R. *heku*, [Tim. *neku* (derde persoon), vreten als een dier, tandenknersen, vgl. dial. *dengu*, *memenggu*, alsook Sumb. *pănggit*, knabbelen], op iets hards knabbelen, iets met de tanden stukbijten: *ana hengu pelak*, (*kò*, *dèëk*) *nggòto-nggòto*, hij knabbelt op maïs, hij bijt de maïs stuk, (eene bidara-pit) stuk, en maakt daarbij een krakend geluid, (vgl. *bibiti*, *funa*, ook *naale*); *ana hengu nisi-na*, hij knerst met de tanden; *hengu-nisik*, knersing der tanden, (vgl. *nanggi-nggili-timi*).

hehengu, herhaaldelijk knabbelen.

Heni, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *hendi*, [hierbij wel Kup. *hidi*, op, af = Mal. *habis*; verwant met Bal. *ĕnti*, Jav. *ĕnting*, *ĕntek*? Ook met Rott. *meti*? Vgl. Saw. *măti*, opgedroogd, (*măti-ke ne ei*, het water is opgedroogd, weg, er uit), en: op; Tett. *moti*, opgedroogd, op, allen], als afzonderlijk woord: *a*. er uit zijn of gaan, weg, verdwenen zijn of wegraken, (vgl. *ketu*); *ana leä tè ta heni lima-na fa*, hij trok, maar zijne hand ging er niet uit; *ana tao lèo-bè-ò*, *ta heni pa-dui-a fa*, wat hij ook deed, het been ging er niet uit; *laleäk babaü-a bòe ma heni lida-n-ala*, zij trokken met elkander aan den vlinder tot zijne vleugels afvielen, wegraakten; *heni ò bibi-ma sò*, uwe vrees is weg; *heni ò hedi-m ndia lèon*, uwe ziekte zij weg, verdwijne; *heni faik baü-bè*, *bòe ma ana neu*, weg waren eenige dagen = na verloop van eenige dagen, kwam hij; *heni ndia bòe ma*, enz., dit weg zijnde, daarna enz., (vgl. *basa*); *ta heni-hik neu fai makabui-n ana hapu babalà-na*, het is heelemaal niet weg = het kan niet anders, het moet wel, dat hij later zijn loon krijgt, (vgl. *hèo-hèo-ò*, *ela-ela*); *ta heni-hik ò tatao-m ndia*, het kan niet anders of dat moet gij doen;

b. doen uit zijn, (in bepaalde uitdrukkingen): *ana ta heni esa halak esa bòe*, hij uitte niet een geluid, hij zeide niets; *hu ndia au heni doi-ng asa ò*, daarom heb ik mijn geld uitgegeven om u te koopen, (vgl. *naheni*); *ta au heni-ngemi*, anders laat ik u aan uw lot over. Verder in: *heni ana-na*, (Ba., K., R. idem; D. *hendil*; On. *hendir*, (denkelijk ontstaan uit: *heni ana-na*, het kind is er uit), bijv. *inak-a heni ana-na*, de vrouw heeft eene miskraam.

Na andere verbale woorden, zoowel transitieve als intransitieve, wordt *heni* gebezigd om ons: weg, (vgl. ook *fèëk*, *hèok*), uit, op, (als in: opeten), af, enz. uit te drukken; vgl. de Sprk.

heni (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *nahendi*), doen weg zijn, opmaken = uitgeven (geld); schade lijden, verlies lijden: *naheni basa ndia bua-loä-n neu losi-mafalòe sò*, zij had al hare bezittingen ten koste gelegd aan geneesheeren; *nusak-a naheni bana manu fè filana-la*, het land bekostigt de dieren om aan de Europeanen te geven; *mai-ma ò maheni lenak baü-bè na au tifa falik ò-s ala*, indien gij meer uitgeeft, zal ik het u terugbetalen; *naheni ndala-na no bua-n-ala*, hij was kwijt (leed het verlies van) zijn paard en goed; *sè hi namanène dedeä kokoa-kikiok na sè fai makabui-n tè naheni*, wie naar vleitaal

wil hooren, zal schade lijden; *lamanako fò tao laheni kaä fadi-n-ala*, zij bestelen en benadeelen hunne bloedverwanten.

kalaheni = *inak-a kalaheni*, (althans Bi., T., ook *kalaheni heni ana-na*), = *inak-a heni ana-na*, de vrouw heeft eene miskraam.

kalahenik, of: *kalahenis* (*ana-*), miskraam.

nahenik, uitgaven, kosten, schade, nadeel: *nahenik neu tao uma matak ndia-a ta baïhanak hata fa*, de kosten voor het maken van zulk een huis zijn zeer groot.

Henu 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *inu*, [Tim. *inuh*, idem, vormelijk = Tett. v. Dilli *heno*, halsketen, Sikk. *penu*, snoer, Buru *pinu*, halssieraad, waarbij Sikk. *benu*, End. *penu*, om den hals binden of dragen, Ceram. *pahenu*, in een om den hals hangenden doek dragen; zonder *p*, Bareë *enu*, kraal, Bul. *ino*, halsband, Saw. *inv*, Kup. *ninu-ng* (derde pers.), om den hals dragen, binden; vgl. ook (*inu*) 2], kraal, kralen, op Koepang *muti*; *henu seda Ndao*, (*seda-Ndao dae-húk*, *seda-sada*), soorten van *muti-salah*; *henu dae*, op Koepang: *muti tanah*; *henu kukulek*, klein soort roode kralen, (vgl. *popota*, *kono-lano*).

Henu 2, vol zijn in iets, iets vullen: *ala henu au uma-nga*, zij vullen mijn huis, mijn huis is er vol van; *fa-a henu lè-a*, de rivier is vol stroom; *ana pake nduk henu fana-na*, hij heeft zijne borst vol ridderorden; *bii lòpo ma bii-hik henu leak dale*, het was in de grot vol schapen en geiten; *bòso hoï mala lenak tè sè henu lena ulek-a*, neem niet meer, want het zou den pot al te vol maken.

henuk, Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *henu*, [Tim. *nahenu*, Kup. *inu*, M. P. *pĕnuh*], vol: *nggalás-a henuk*, het glas is vol; *nggalá henuk-a*, het volle glas; *alá leu titino leak-a ma henuk nò kapa-ò ndala-ò*, zij gingen naar de grot zien en deze was vol met buffels en paarden; *ofak-a henuk nò òe*, het vaartuig is vol water; *tasi-henuk*, vloed, (vgl. *lu* 1); *uma-a henu-n pusu-pusu nò hataholi*, het huis is propvol met menschen, (vgl. *sasi-sasi*).

hehenuk: *faik-a hataholi-la hehenuk uma mamasok-a*, vandaag vullen de menschen geheel de kerk.

henu (*na-*), iets vol doen zijn, iets vullen: *ana hi hapu uk fò nahenu neu tei-na*, hij wilde zemelen zoeken om er zijn buik mede te vullen; *ana papau nahenu susula dòk esa nenik ndandauk esa*, hij prikte met eene naald een stuk papier vol (gaten); *ana kolu nahenu sò*, hij heeft bij het oogsten (de mand met rijstaren) gevuld; *ala ketu lahenu lepeneu dua*, zij hebben twee manden vol afgeplukt.

mahenu (*na-*), vol worden: *tasi-a lu namahenu* = *tasi-a lu*, *mai*, het is hoog water, vloed.

Hèo 1, soms voor: *hèok*: *au hèo usik ia*, ik ga dezen anderen kant uit; *au fela-nga mata-na hèo heni basa-n*, het lemmet van mijn hakmes is geheel uit de richting, is scheef; *hilu hèo* = *hilu hèok*.

hèok, Ba., Bo., T. idem, overigens *hèo*, [oorspronkelijk denkelijk één met *hèko* 1, zie de dial. aldaar en vgl. *singo*], *a*. afwijken, wijken, uitwijken, zich afwenden, eene andere richting ingaan; (vgl. *nataliä*, *nòdok*, *haik* 2, *heak*, *hèdek*, *sili*, *singo*, *nasoi*, *tutulu*): *ana hèok nesik ia*, hij gaat dezen (een anderen) kant uit; *musu-a hèok*, de vijand wijkt; *ana hèok nesik mata-na*, hij ontweek hem, ging uit zijne nabijheid; *hèok ia*, wijk van hier, ga weg; *hèok nusak ndia*, wijk, verwijder u uit die stad; *ofak-a hèok*, het vaartuig wijkt af, verandert

van koers, (vgl. *bèlok*); *de lala bafa-Suna-a bòe ma ala hèo-duluk*, toen zij Straat Soenda bereikt hadden, weken zij oostwaarts, gingen zij in oostelijke richting;

b. doen afwijken, enz.: *hèok mei-a*, de tafel in eene andere richting brengen, uit den weg zetten; *hèok batu*, een steen in eene andere richting brengen, omdraaien.

hèok heni, zich afwenden, bijv. om een slag te ontwijken; *ana hèok heni mamana-na*, hij wendt zich af van zijne plaats; v. d. *fò ela bòle hèok heni basa manadadik ia-la*, opdat gij kunt ontwijken (bevrijd blijven van) al wat geschieden zal; *fò ela ita hèok heni ita musu-n-ala*, opdat wij ontwijken (bevrijd worden van) onze vijanden; ook zonder *heni*: *poï ami hèok mangalauka-a dalek*, laat ons bevrijd zijn (verlos ons) van den booze; *hèok*, afwijken, ook in overdrachtelijken zin, v. d. *ta hèok*, niet afwijken, getrouw zijn; *hèok heni*, ook: uitvluchten, leugens verzinnen om zich uit eene moeielijkheid te redden. Na andere verbale woorden wordt *hèok* geplaatst om „weg, uit den weg", uit te drukken, (vgl. ook *fèëk, heni*), bijv. *laö hèok*, weggaan, ergens vandaan gaan: *laö hèok ia, tè ana sanga tati nisa ò*, ga van hier, want hij wil u dooden; *ala laö hèok lèo nggòlok esa leu suk*, zij gingen heen, naar een ander dorp; *ala lòke-n ana fò ana laö hèok sila ndia*, zij verzochten hem om van hem weg te gaan; voorts: *adu hèok buas ia-la*, maak, dat die goederen uit den weg komen; *peda hèok ana*, zet het weg, zet het op eene andere plaats; *lòso hèok*, wegsleepen; *pu hèok*, wegjagen, naar eene andere plaats jagen; *neni hèok*, hij brengt iets weg, brengt iets op eene andere plaats; *nò hèok*, hij brengt iemand weg; de verbinding van *hèok* met *nò*, (in de beteekenis van: hij is met, enz.) beteekent: hij is verwijderd, gescheiden, bijv. *tè sè fai-la lèo-mai fò lò hèok mana-sao-beuk-a ndè bè sò*, maar de tijden zullen komen, dat zij van den pas getrouwde gescheiden zullen zijn, (vgl. *bungà*).

hèo-hèo, zich rechts en links wenden, zich draaien: *kapòlos-a laök hèo-hèo*, de persoon, die een soort gezwel aan het achterste heeft, loopt met het achterste links en rechts zich wendend, draaiend; *ndala-la laä hèo-hèo kada(k) ia*, wordt gezegd van paarden, welke steeds op dezelfde plaats blijven, (zich links en rechts wendend) om te grazen; vgl. *lèko-lèko*, [dit mogelijk een ander woord en verwant met *èko* 1, enz.].

hèo-hèo-ò, (hoe men zich ook wendt), z. v. a. *ela-ela*, het moet wel, zoo Fanggidaej Lucas XVII: 1: *hèo-hèo-ò sè makataäk baük-a dadi*, het kan niet wezen, dat er geen ergernissen komen; *hèo-hèo-ò ela au losa dei*, het kan niet anders of ik moet eens komen.

hehèok, *a*. herhaaldelijk doen wijken, enz.;

b. het wijken, enz.; *hehèo-n ana seli*, hij is zeer vlug in het bedenken van leugens, (vgl. *hèok heni*);

c. *ana hehèok* (*ao-n*), Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *hehèo*, [hierbij ook Kup. *hehèon*, zich bewegen], hij wendt zich, draait zich; (vgl. *nasafali*), ook eenvoudig: zich bewegen (vgl. *nakabale*): *ai-a ta hehèok nalelak fa*, een boom kan zich niet van zijne plaats bewegen.

hèok (*na-*) = *hèok*, vooral in den imperatief: *mahèok ia* = *hèok ia*, wijk van hier, ga weg! *mahèok au mata-nga*, ga uit mijne oogen!

manahèok, die afwijkt; *ta manahèok*, die niet afwijkt, die trouw blijft.

(**Hèo** 2), *hehèo(k)*, soort van dans der man-

nen (vgl. *foti*) bij het *hus*-feest = *bobòne*, waarbij men voortdurend *hèo-hèo-hèo* zingt. (Zie ook sub *hèo* 1).

Hèok, (On. *hehèo*, overigens gelijk Termanu), in: *talada hèok*, (of *talada hèo-n*), het juiste midden, het middelpunt, (vgl. *usek*): *manahèlo-a napedeik nai eëä-a talada hèo-n*, de voorzanger staat juist midden in den kring der dansenden; *lèdo-a losa nai talada hèo-n*, de zon staat juist in het zenith, (vgl. *namatetu*). Zie ook sub *hèo* 1.

(**Hèö**), *hèö-hèö*, (Ba., On. idem; voor D. (R.?) wordt *hèo-hèo* opgegeven) = *hèko-hèko* 2: *bui-n hèö-hèö* = *bui-n hèko-hèko*, hij schudt of draait met de billen bij het loopen.

Heta 1, Ba., Bi., K., D., T., R. idem, [bij *heta* 2? Vgl. *hahapa* naast *nahapa*?], ergens intrappen: *ana heta laë manu-teik*, hij heeft in kippen-drek getrapt, (vgl. *tabu*); ergens in blijven steken, ergens inzakken, bijv. in de modder, (vgl. *bòlo*): *busa-a heta nai tane dale, te nasasapa nala lain*, de hond was in de modder gezakt, doch met veel inspanning is hij weer er uit gekomen; *kapa esa ana heta dè mate-n*, een buffel is (in de modder) gezakt en omgekomen; overdr.: *ana bei laök heta au hutak ndia*, hij vordert die schuld nog (als in mij blijvende steken =) telkens, voortdurend van mij in.

heheta: *bòö heheta tane-a tè ò badu-ma nakahòe*, trap niet in de modder, want u baadje zal nat worden.

Heta 2, in alle dial., [verwant met *didite*, dial. *didita*? Vgl. Sumb. *kapindak*, dik, lijmerig, naast *karitak*, kleverig; de overgang van beteekenis zou dan dezelfde zijn als bij *pète-pète* 1 en 2, *pipi-pipi* 1 en 2, (vgl. ook *heta* 1)], overvloedig zijn, in overvloed voorhanden zijn, (vgl. *nahò*, *inu-inu*, [*hade*-]*natuk*, *pète-pète* 2, *pipi-pipi* 2, *sòë* 2, *sonu-sonu*, *natofi*, *naunu*, ook *baü* en *hihipu*): *iäk-a heta*, er is eene groote menigte visch, (ook dikmaals verbonden met *pète-pète*, *pipi-pipi*); *pa-kakau heta*, er is overvloed van voedsel; *kakama-a bòso heta tao lèo-ndia*, de *kakama*-visch is zeer overvloedig, algemeen; ook zegt men: *deak-a*, (*sèlo-a*) *heta*, er is overvloed van visch in de vischpaggar.

(**Heta** 3), *heta* (*na*-), in alle dial., [bij *heta* 1?], iemand last veroorzaken, het iemand moeielijk maken: *nii-ana-a naheta ama-na*, het kind veroorzaakt zijn vader last, (vgl. *nakasesèbok*).

(**Hète**), *hète-hète* = *hate-hate*, (vgl. *hate* 1); ook: *mata-na hète-hète nde èle*, daar is hij in levenden lijve; en: daar zit hij en voert niets uit.

Heti, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Tett. *heti*, spannen, vgl. Bim. *pète*, Sikk. *bette*, binden?]: *heti manu-núk*, een korf als nest voor kippen aan den wand of aan een paal vastbinden, (vgl. *hènge*): *manu-a sanga natòlo dè heti fè-n nuk esa dei*, de kip wil eieren leggen, bind eens een nest voor haar vast! ook: *heti aänek*, een vlechtwerk beginnen, (vgl. *pedak* 1, *ane*); *heti ná-n sò*, hij heeft het eerste begin gemaakt.

(**Heto**) in *hata-hèto* = *hata-hata*, bezittingen.

Hetu, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. Bug. *pättu*, zeker, vastgesteld, en verwant met *ketu*?], niet waar, is het niet? het zal wel zeker zijn, het is wel te denken, immers, misschien, of, (vgl. *batu-salai*, *bèëk*, *buluk-a*, *daeng*, *fa-ma*, *fak-ò*, *meda* 3, *makanae*, *nèök-a*, *nèös-a*, *aka-ndák*): *nanaäk ia malada hetu*, dit eten

is lekker, niet? *ò ndè mafada hetu,* gij hebt het gezegd, niet? *mai-ma ò ta, na hetu ò tola-nò-ma ndè nakamuti au-a,* als gij het niet geweest zijt, dan is het toch zeker wel uw broeder geweest, die mij uitgescholden heeft; *dè ita tao tao ia, na hetu ita sanga,* enz., als wij dit doen, dan is het immers omdat wij willen, enz.; *au ae hetu lèo-ndia,* ik dacht, wellicht is het zoo, het zal toch zeker wel zoo zijn = ik meende, dat het zoo was; *nai au aäfi-nga hetu ò hala-ma-ò lòle-na masalak bòe,* ik denk, dat gij ook wel eene zeer mooie stem moet hebben; *hetu neu dò ta, au ta bubuluk fa,* of hij gegaan is of niet, weet ik niet.

hetuk, of *hetuk-a,* idem, vooral na *nae,* enz.: *au ae hetuk hataholi malòle ndia, ma sèk-a ta,* ik dacht, dat hij een goed mensch was, maar 't is toch werkelijk zoo niet; *nae hetuk-a doi fulak sila,* hij meende, dat het zilvergeld was.

(Heu), *heu-heu,* Ba., Bo., Bi., D., R. idem; voor T. wordt *hèo-hèo* opgegeven, [vgl. Tim. *heu* pamali?]: *ana hala heu-heu,* (volgens anderen: *ana hòlo heu-heu*) *nesik mata-na,* uitdagend langs iemand, bijv. den vijand, heengaan.

Hi 1, in alle dial., [vgl. Fidji *via,* Ceram. *hia,* Samoa *fia,* Maori *hia,* willen, begeeren, geneigd zijn, Maori *hia-hia,* ook: verliefd zijn; bij (*hi*) 2, 3, (zich neigen)?], willen, geneigd zijn, begeeren, wenschen, goedvinden, (vgl. *nak, nama-ndòfo,* ook *dale* 3): *sè hi namanène dedeä kokoa-kikiok,* enz., wie naar vleitaal wil hooren, enz.; *kamahedis-a ta hi laka dale-na fa,* de zieke wil zich niet een weinig geweld aandoen; *esa ta hi hohoü au bòe,* niet één wil, begeert, mij te vangen; *ò hi na mahani taták baïanak,* als gij het goedvindt, wacht dan een weinig, (wacht als het u belieft een oogenblik); *ò hi na maheòk ia,* ga als 't u belieft van hier. Ook van levenlooze voorwerpen, bijv. *sopa makaneni futus-a ana hi makèk dò manis,* dompel eens wat van de futus in de verfstof, of zij zoet (helder, duidelijk) of flauw wil zijn; *au ao-nga hi namahedi,* (mijn lichaam is geneigd ziek te worden), ik gevoel mij onlekker. Ook: zich verheugen, (vgl. *namahòko*): *au hi akanae ò muä makabète lèo huas-a au uä akabète ème ò uma-ma,* ik verheug mij te zien, dat gij u verzadigd hebt, op dezelfde wijze als ik mij gisteren bij u verzadigd heb; voorts in:

dale-hi, begeeren, (vgl. *dale-sala*): *bòö dale-hi hataholi bua-loä-na,* begeer niet het goed van een ander.

hi-hi, herhaaldelijk willen, enz.; *manek-a hi-hi nae lèo Baä neu, tè* — de vorst begeerde steeds naar Baä te gaan, maar —; *anòö-ana-a hi-hi mate hu ta naä ninu faik telu,* het kind was op het punt van te sterven, omdat hij in drie dagen niets gegeten noch gedronken had; *lelète-anak ia hi-hi tuü neu,* dit bruggetje is op het punt van in te storten. (Zie ook sub [*hi*] 4).

hihík, het willen, wil, begeerte: *au hihí-ngga tifa basa-s ala lopia sanahulu esa,* het is mijn wil om, (ik wil), voor alles elf gulden (te) geven; *dale-hihík,* idem: *sosòngok ndia ta nakasetik ma ta paleta manek fa, tè nai dale-hihík ndia,* dat offeren geschiedt niet uit dwang of op bevel van den vorst, maar uit eigen vrijen wil. Ook: begeerigheid, (vgl. *dala-salak*): *nakanae nème dòk-a neu nò dale-hihík,* hij zag het uit de verte met begeerigheid aan. (Zie ook sub [*hi*] 4, *hik* 1, 2).

hik (*na-*), (begeeren =) verliefd zijn: *nahík nò inak esa*, hij is verliefd op eene vrouw; *dua-s lahík*, zij zijn verliefd op elkander, zij hebben elkander lief.

hihík (*la-*), in: *lahihík hihík* (of: *aäfik*) *esa*, zij hebben één wil, eene gedachte, (vgl. *dalek esa*); *lahihík lala dedeäk esa*, zij zijn (ééns)willend in deze zaak.

(**Hi** 2), *hi* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem, (zie hieronder *nakahí*), in orde maken, ontwarren, bijv. een touw, dat ergens omheen gedraaid is: *nahí tali-a*; v. d. ook: *nahí ndala-a*, hij ontwart het touw, waarmede het paard vastgebonden is. (Gewoonlijk met *tao* verbonden), ook in het algemeen: in orde maken, herstellen, (vgl. *nafafaü, naòle, sule, natetu* 2): *ana tao nahí dala-a*, (*paä-a*, *kota-a*, enz.), hij maakt in orde, herstelt het net, (den paggĕr, den steenen muur, enz.); *ana tao nahí dedeäk ndia*, hij maakt die zaak in orde. Ook na andere verba: *peda fua mahí peda hade-la leu mamana-n-ala*, leg de maïs en de rijst in goede orde, (goed opgestapeld) op hare plaats.

nakahí, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nakahia*; T. *nahie*, [Sang., Ibn., Iloc. *pia*, goed, Mak. *piya*, hersteld, verwant is wel Saw. *ie*, op Dao *ia*, goed, hetgeen denkelijk bij Sumb. *pék*(*u*) behoort; vgl. ook *hik* 1, 2, en (*hi*) 3] = *tao nahí*: *nakahí dala-a*, (*kota-a*, enz.), hij herstelt het net, (den steenen muur, enz.).

mahí (*la-*), weer goed geworden, zich verzoenen, (vgl. *nalòle, mòle*).

(**Hi** 3), *tahí* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *kòko-hí* [voor **hia* en dan te vergelijken Bim. *mbia ai*, het wordt avond, en verwant met *bià*, splijten, Bim. *mbia*, (zie onder *bia*)? De eigenlijke beteekenis zou dan kunnen zijn: afwijken, vgl. Bareë *bija*, Mad. *sengla*, (ook Bic. *pilang*), wijken, uit den weg gaan; ook *salah*, (Mak. Bug. *sala*, nog: afwijken), naast Mal. *bĕlah*, enz.; en voor de beteekenis ook Tag. *lingsar*, Jav. *gumingsir* naast Jav. *lingsir*. Dan zou hierbij kunnen behooren *hia*, (hierbij denkelijk ook: *bi*), hetzij gelijk (*liä*) 1 tot (*liä*) 2, of wel als Saw. *kebĕka*, ontstellen, Mak. *bangka* bij Jav. *bĕngkah*, vgl. Bim. *kambia*, ontstellen, naast *mbia*; (ook *hik* 2, dial. *hiak*, dan op dezelfde wijze als *fèèk* te verklaren), mogelijk is ook *piak* verwant. Bestaat er nog verband met (*hi*) 2? Naast Sangir. *pia*, enz. komt voor: Bol. Mong. *pira*, *piha*, Ponos. *piha*, fraai, vgl. Jav. *pilah*, soort bij soort, dus: geordend? (vgl. ook Rott. *lòle* met Kup. *lòlet*). Voor de *r* vgl. bijv. Bareë *bira*, Sumb. *bera*, iets splijten, welke talen geen *r* voor *l* plegen te vertoonen; vgl. ook nog Sumb. *pek*(*u*), goed, uit (**piak*) en Jav. enz. *wiak*, *biak*], hellen, overhellen, (vgl. *nasòö*): *pinga-ka natahí*, het bord staat hellend: *lèdo-a natahí*, de zon helt, daalt, (omstreeks vier uur); (vgl. *hiluk, kosik, lòe*). Ook: *dale-na natahí*, hij wendt zich af, hij verandert van gedachten: *kuas-a au ae lèo-ndia dè ò dale-ma natahí ndè ndia sò*, gisteren zeide ik dit, en gij zijt toen van gedachten veranderd.

(**Hi** 4): *ala sao hi-hi*, zij zijn zonder formaliteiten gehuwd, zonder *belis*; *ana fali hi-hi*, zij kwam geheel en al zonder iets terug; *ala hinga hi-hi*, zij rekenen geheel en al zonder hulpmiddelen. (Zie ook sub *hi* 1).

hik, Bo. idem; K. *hi*; Bi., R. *hihí*; Ba. *hiak*; T. *hiek*; D., On. *hie*, [zeker bij (*hi*) 2; eenigszins is voor de beteekenis te vergelijken Jav. *wae, bae*, naast *sae*; vgl. voorts het, stellig verwante Mota. *wia*, „goed”

en „alleenlijk”], alleen maar, zoo maar, zonder meer: *ninu ὸe-hík*, hij drinkt alleen maar water, zonder iets anders er bij; *laö-hík*, hij gaat zoo maar weg, hij gaat heen zonder iets voor de reis mede te nemen; *naä-hík*, hij eet zoo maar, hij eet rijst zonder toespijs, (vgl. *foli-foli*); *tao-hík*, (hij doet = bestaat, is zoo maar, hij doet niets, hij is zonder iets): *a.* hij is naakt, (vgl. *makaholak*); *b.* hij heeft geen sirih en pinang, (vgl. *kikisu-hík*); *kokola-hík*, hij praat zoo maar, hij houdt ijdelen praat, maakt praatjes; *mòdo-hík*, kruit zonder meer, los kruit; *lakamina-hík*, zij spelen zoo maar, om niets; *latoi-hík ana*, zij begraven hem zoo maar, zonder doodkist; *nasapepèdo-hík*, hij draait maar alleen (met de veder) zonder iets meer te doen.

Hierbij laat zich ook de beteekenis van *hík* brengen in: *pela-hík*, (Ba. *hiak*, T. *hiek*, On. *hiç*), djagong Rotti, dus inlandsche maïs, maïs zonder meer, gewone maïs; *biï-hík*, een gewone of inlandsche *biï*, dus een bok of eene geit = *biï daek* (*aek*), tegenover: schaap; v. d.: *biï-hí* (*na-*), hij houdt geiten.

hihík, of *neu hihí*, of *neu hihí ain*, ook *neu lè ὸe hihík*, (schijnt hierbij te behooren), wordt gebezigd in den zin van: zoo maar, zoo zonder reden of nut: *fò au uä ὸòe ma mate-ngau hihik*, opdat ik er van eet en zoo zonder nut sterf; *tao hata fò ndia seti nala basa dae-a neu hihí ain*, waarom zal hij (de boom) zoo maar zonder eenig nut den grond innemen; *ò tao basa ndia neu hihí ain*, gij hebt dat alles voor niets gedaan; *ala lakaleleu leu lè ὸe hihík*, zij weeklagen er maar op los, zonder bedroefd te zijn.

Hik 1, Bo., T. idem; Bi., K. *hį*; Ba. *hiak*; T. *hiek*; D. *hiç*, [wel bij (*hi*) 2 en dus eigenlijk: goed], zeer, uitermate, (vgl. *seli*), in samenstelling voornamelijk met adjectieven: *bafa-na makabiä-hík*, de mond (de opening) is zeer nauw; *bunga manaä-hík-ala*, de zeer mooie bloemen; *dale-na loa-hík*, zijn hart is zeer ruim, hij is zeer verheugd; *uma-a mangalèdo-hík*, het huis was zeer licht, verlicht. Hierbij ook te brengen het gebruik na woorden, welke volgens den zin hierbij behooren, doch vormelijk werkwoorden zijn, bijv. *nasapèo-hík*, hij is zeer handig. Ook komt het wel voor in samenstelling met enkele andere werkwoorden, waarbij het wel dienst zal moeten doen om de beteekenis te versterken, zonder dat deze versterking echter door: „zeer”, enz. kan weergegeven worden, bijv. *hahadu-hík*, niet onderscheiden van: *hahaduk*; *lelède-hík*, niet onderscheiden van *lède-lède*; *hena-hena-hík* = *hena-hena*; soms geeft het ook eene andere nuance aan de beteekenis, bijv. *nakamina-hík*, *ta heni-hík*; aan enkele verbale woorden is het ook onafscheidelijk verbonden, bijv. *bèo-bèo-hík*. Ook na adjectieven staat het somtijds nagenoeg zonder beteekenis, bijv. bij praedicatief gebruik van *malòle*, *manaä*; voorts *niï-hík*, niet onderscheiden van *niïs*; *nggofa-hík*, enz. Na een subst. staande, vormt het adjectieven: *boa-hík*, zeer vele vruchten hebbende (van *boak*), vrucht; *ao-hík*, (van *aok*, lichaam), veel lichaam hebbende = dik, vet.

hihík, versterking van *hík*: *manaä hihík*, bijzonder mooi. (Zie ook sub *hi* 1 en *hik* 2).

Hik 2, of *hihík*, Bo. idem; K., R. *hį*; Bi. *hihį*; Ba. *hiak*; T. *hiek*; D. *hiç*, [stellig wel evenals (*hi*) 4, *hik* 1 bij (*hi*) 2; ook in verband met (*hi*) 3?],

ander, vooral van menschen gezegd, (vgl. *fèëk*): *ò ta hi lèo-ndia, na au u asa nai hataholi hik* (*hihik*), als gij dat niet wilt, ga ik het bij een ander koopen. Ook: een ander, in den zin van: vreemd, niet tot de familie behoorend: *au u akaneni sudi hataholi kaduak sila-la batusalai au ana-ng-ala ndè sila-la dò hataholi hihik sila*, ik zal die beiden eens gaan bezoeken om te zien of zij mijne kinderen of vreemde kinderen zijn. Ook wel van andere zaken, bijv. in: *hihik na ana mai sò*, anders zou hij gekomen zijn. (Zie ook onder *hi* 1, 4 en *hik* 1).

Hia, in alle dial., [hierbij denkelijk *bi*, mocht ook (*iä*) hierbij behooren, waarvoor dial. meest *hia*, dan moet een consonant weggevallen zijn; zie anders onder (*hi*) 3], bang zijn, bangelijk wezen, (vgl. *bi*): *ana hia au*, hij is bang voor mij; *au hia usik ndia*, ik ben bang om daar langs te gaan; *ndala-a hia batu*, het paard is bangelijk als het op een steenachtigen grond moet loopen.

manahiak, vreesachtig.

Hiä, Bi. *ia*, overigens gelijk Term., [Kup. *iha*, Mal. *ipar*, enz.], zwagerin, wordt door de schoonzusters onderling gebezigd, vgl. *kela*.

Hida, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *hira*, [Kup. *ila*, Tett. *hira*, Jav. *pira*, Fidji *viδà*, enz.], hoeveel? (vgl. *baü-bè*, *deü-bè*): *beli doik hida*, hoeveel (geld) kost het? *laï hida*, hoevele malen? *liü hida*, hoevele slagen, hoe laat? *faik hida*, hoevele dagen? *ta bubuluk faik hida fa*, men weet niet hoevele dagen lang; *faik hida*, ook gelijk: *fai hida*, wanneer? (van toekomstigen tijd); *fai-hida-na*, op den hoeveelsten dag? *Hida*, ook: hoeveel ook, in de uitdrukking: *faik hida-hulu*, hoevele tientallen van dagen ook, d. i. verscheidene dagen; *basa faik hida-hulu sò, tè esa ta foi laë ofak a nade-na bòe*, verscheidene dagen waren verloopen, maar niemand had een geschikten naam voor het vaartuig genoemd; *ta bubuluk faik hida-hulu* (of *hida* alleen) *fa*, men weet niet hoevele dagen lang; *hida bei fa-na*, hoeveel ook de nabijheid nog moge zijn; in gedichten, in verbinding met *hata bei dò-na* gebezigd, in de beteekenis van: voorheen, in vroegere tijden, (vgl. *makahulu-na*).

hidak: *fai hidak-a*, of: *ndè fai hidak-a* = wanneer?, van verleden tijd, [vgl. Bal. *pidan*, Sumb. *pirang*]; *fai-hidak ia* = *fai-n ia*, nog niet lang geleden; *ana fafaek-ò fafaik tè fai hidak-a ana foä dè*, hoe hij hem ook wakker schudde, (wanneer wilde hij opstaan? =) hij wilde volstrekt niet opstaan.

bekehidak, hoeveel ieder?

(**Hiïk** 1), *hihiïk*, K. *hihiï*; Bo. *kaihik*, [Bi. heeft *hihi*, toch spreekt men in het Kup. Mal. van *hähiki*; voor R. wordt *hihi* naast *hihiḙ* opgegeven; Ba. heeft *hihiäk*, waaruit schijnt te blijken, dat het oorspronkelijk één is met *iïkak*; zie aldaar, alsook *iïk* 1, 2], strik, welke op den grond uitgezet wordt om dieren mede te vangen, (vgl. *fefeluk*, *fefetuk*, *iïïk*, *iïkak*, *si* 4): *ndala-a nala hihiïk dale*, het paard raakte in den strik; *nanggète hihiïk*, een strik maken.

kahihiïk (*na-*), een strik spannen, strikken; *nakahihiïk manu-pui*, hij strikt vogels. Ook overdrachtelijk: *nakahihiïk ana*, hij spant hem een strik.

(**Hiïk** 2), *kahiïk* (*na-*), schreeuwen, au-roepen, als iemand, die zich bezeert, (vgl. *eki*).

Hika, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *hiä*, [denkelijk verwant met Jav. *lakak-lakak*,

Sumb. *ăka-ăka*], lachen, zoowel gebezigd van het geluid, (*ana hika botik hala-na* [*natadale*], hij lacht luidkeels), als van het lachende uiterlijk; v. d. *hade-la hika*, (R. *hade-ra hiä*), de zaadkorrels van de rijst zien er uit alsof zij lachen, wordt gezegd als de zaden beginnen te ontkiemen, (vgl. *nanupu*); *ana hika ndia nonòke-na*, hij lacht om hetgeen hij vraagt; *ana hika-n ana neu ana pepèko nala-n ana*, hij lacht hem uit omdat hij er in geslaagd is, hem te bedriegen.

hihikak, het lachen, enz.: *ta bòle lakataka hihika-n-ala*, zij konden hun lachen niet bedwingen; *ana tai hihikak-a*, hij lachte maar voortdurend; *dedeä hihikak*, iets waarom gelachen wordt.

hikak (*la*-), met elkander lachen: *bei lafada bòe ma lahikak-ala*, terwijl zij nog spraken, lachten zij met elkander.

Hila, Ba., Bo., Bi., K., R. idem, [Ceram. *hira*, *pasira*, vgl. D., On. *silu*, (voor T. wordt *sila* opgegeven), waarmede het wel verwant zal zijn, vgl. ook *hèle* en zie sub *selik*], *hila ai*, brandhout in het bosch zoeken, verzamelen, samenrapen, sprokkelen, (vgl. *hèle* 1); *hila utu*, (ook: *hila tuma, maek*), luizen, (kleer-, wandluizen) zoeken, (vgl. *sanga, nalilidi*): *mai hila heni au tuma-nga*, kom, zoek de luizen uit onze kleederen; *mai fò au hila ò nu-ma*, kom, opdat ik het uwe (uw lichaam) luize.

hila (*la*-)-*utu*, of: *hila* (*la*-) *utuk*, elkander luizen; *mai ita tahila utuk-ala*.

(**Hilu** 1), *hihilu*, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *hihiru*, [verwant met *ninilu*? (zie aldaar); het woord schijnt ontleend, (mij is onbekend uit welke taal), en uit Timor, (Babau, enz.), op Rotti gekomen te zijn], *hihilu iäk*, (*pa* enz.), visch, (vleesch, enz.) in zuur afkoken, vgl. *use*, (zuiver Rottineesch: *nasu dosa neu iäk*); *hihilu dosa neu pa-ate-a dei*, kook het vleesch van het hart of de lever met zuur af!

(**Hilu** 2), in *hilu-hèo*(*k*), Ba. idem; On., R. *hiru-hèo*, [vgl. On. *bali-hiru*; *hèo*(*k*) wel bij *hèo* 1; *hilu* (vgl. ook *hiluk*) misschien bij Sumb. *surut*, Saw. *horo*, hellen, Bug. *keru*, scheef], zich rechts en links wenden, onrustig zijn, woelen, (vgl. *ule-helu*): *kailus-a hilu-hèo*, de vrouw, die hoog-zwanger is, wendt zich naar rechts en links, ligt te woelen.

hihilu-hehèo(*k*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; R. *hihiru-hehèo*, of *hehèo-hihilu*, (letterlijk: iemand wenden en draaien), met iemand doen wat men wil, geheel over iemand beschikken; *Mane-tua-lain hehèo-hihilu-n*, God's beschikkingen.

Hiluk, [mij in de dial. onbekend; *hilu*, dial., wenden, afwenden; bij het voorgaande woord?], *a*. hellen: *lèdo-a hiluk*, de zon helt, daalt, (omstreeks twee uur, vgl. *natahí, nasòö*);

b. doen hellen: *hiluk titinok-a*, zet den spiegel hellend neer, doe dien hellend hangen.

Hina, in alle dial., [steken, wonden van een doorn is in het Saw., Sumb. *kăna*, Bim. *hina* = Mal. *kĕna*; hetzelfde woord?], steken, ingaan, indringen als een doorn, (vgl. *pau, tola*): *nggauk esa hina ei-na*, een doorn steekt, dringt in zijn voet, (*hina-n*, steekt hem); *bafi-a ka-nú ka-boak nanapau-dòpe ndia, bòe-ma dòpe-a hina bòto-lí-na*, het varken nam in den bek de *kak*-vrucht, waarin het mes gestoken was, en het mes drong in zijne keel; *tafa-a hina sapi-selik*, het zwaard steekt door en door; v. d. wonden: *ala tati pau-n sò bòe tè ta hina fa-n ana*, hoewel zij naar hem sloegen en staken, wondden zij hem toch niet; *ana fè taka-a hina ei-na*, hij maakte, dat de bijl zijn been verwondde.

hinak, (Ba., Bo., T. idem, overigens *hina*), wond in het algemeen, (vgl. *bisu*), met eene wond, gewond: *mate hu tafa-hinak*, sterven aan eene wond door een zwaard veroorzaakt; *ana fefèo basa hina-n-ala*, hij verbond zijne wonden; *tui nusa hinak-a da-na*, de bloedsporen van het gewonde hert volgen; *hedi-hinak*, (Bo., T.? idem; K., R. *h. hina*; Ba. *h. mahinak*; D., On. *h. mahina*), steken in de borst, benauwdheid op de borst.

hina (*na-*), (D., On. *naähina*; Ba. ook *nakahina*, overigens gelijk Term.), zich wonden, zich bezeeren, (vgl. *nahedi, laë, natola*): *nahina ei-na*, hij wondt zijn been; *au ahina au ei-nga*, ik heb mijn been bezeerd; wonden, (na andere verba): *ana pau*, (*tati*, enz.) *nahina nako-a*, hij wondt den dief door hem te steken, (hakken, enz.); *busa-a safa nahina ei-na*, de hond bijt hem in het been, zoodat het gewond is; *ala fepa lahina-n ana*, zij wondden hem door slaan, zij sloegen hem tot bloedens toe.

kahina (*na-*), zich kwetsen, zich wonden, steken in de borst hebben, (vgl. *nanòso, nahedi*).

mahinak, stekend, stekelig: *etu ia iä mahinak*, de *etu* is een stekelige visch; *èo ia ai-na mahinak*, het hout van de *èo* is stekelig.

makahinak (*hedi-*) = *hedi hinak*.

Hinga, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *hingga*, (D., On. ook *ingga*); R. *hika*, [vgl. Sumb. *angga*, berekenen, Mak. *angga*, Bug. *angkë*, schatten], tellen, rekenen, (vgl. *kaï* 6, *lèke* 1): *hinga basa-basa-n na ta dai natun bòe*, alles bij elkaar geteld, komt het niet tot honderd; *hinga doik*, geld tellen; *doi nanahingak*, geteld, uitgeteld geld; *ala hinga-lá bula mandá-na sò*, zij hebben er de geschikte maand voor uitgerekend. *Hinga* ook overdrachtelijk: tellen, in aanmerking nemen, (vgl. *lèke, maku*): *ana ta hinga basa hataholi ain*, hij rekende alle menschen voor niets, hij telde niemand; *hataholi nanahingak* (= *nanalèkek, nanahèlek*), iemand, die medegeteld wordt, die in aanzien is; ook = *namahèlek*, iemand, op wien men rekenen kan, iemand, die te vertrouwen is; *bòö hinga*, reken niet, ook = *bòö mae* in den zin van: laat staan dat, om niet te spreken van: *bòö hinga kau-òek-a dei, tua hòpo ia-ò ta ninu bòe*, laat staan rijstewater, zij dronk zelfs geen vermengde stroop; ook = *hinga-hinga*.

hinga-hinga, aan het tellen zijn, enz.: *fò ela bòö bòe namabaü, lèo au bei hinga-hinga*, opdat het niet al maar vermeerdert, terwijl ik nog aan het tellen of rekenen ben; ook = *hingak-hingak*: *nòke hinga-hinga hataholi-la*, hij noodigt de lieden één voor één, den een na den ander uit; ook wel zonder herhaling: *pa namabaü-ná-n seli losa ndu hinga basa hataholi*, er is zeer veel vleesch om onder elk der lieden te verdeelen: *malela-na ala benga hinga nusak-ala*, zijne kunde verkondigen zij in elk land.

hihinga, berekenen: *ana hihinga bana-manu-na*, hij berekent zijne dieren, hij rekent uit hoeveel dieren hij heeft; *basa-s nanahihingak-ala*, alles is berekend.

hinga-hingak, (vgl. *hinga-hinga*), eig. steeds tellende, de een na den ander, één voor één, elk: *ala leu kaï hinga-hingak nusak*, zij gingen elk landschap, het een na het ander uitnoodigen.

hihingak, het tellen, enz.; de rekenkunde.

hinga (*la-*), of: *hingak* (*la-*), of: *hihinga* (*la-*), *hihingak* (*la-*), met of tegenover elkander rekenen, bijv. wie het meeste

heeft, elkander tellen, elkander in aanmerking nemen, elkander meetellen; ook: elkanders hulp optellen, verwijten: *bòö mahingak, tè emi bei tola-nòk-ala*, verwijt elkander niet, wat gij voor elkaar gedaan hebt, want gij zijt toch broeders.

(Hingi), *hihingi*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *hihinggi*; R. *hihiki*; D., T., On. *iinggi*), kakkerlak.

Hingik, (Bo. idem; Bi., K. *hingi*; Ba. *hinggik*; T. *hihinggik*; D., On. *hinggi*; R. *hiki*, de beteekenis in de dialecten is onzeker: in On. beteekent *hinggi*, vin; in Ba. enz. is kieuw *ngganggalas*), kieuw van een visch, (*iä hingik*); het achterste gedeelte van de onderkaak, het bovenste deel van de keel van een mensch, (*hataholi-hingik*), vgl. *timik, kokòdok*.

Hipu, [in de dial. alleen *ipu*, zie aldaar], wemelen, in groote hoeveelheid ergens zijn, in menigte toestroomen, voornamelijk gezegd van visschen, enz.: *iäk-ala*, (*pòek-ala*) *hipu lai lifu dale*, de visschen, (garnalen) wemelen in de diepte (kolk).

hihipu, idem, ook van andere dieren en van menschen gezegd, (vgl. *lakahuhupu, inu-inu, iipu, lakamomotu, langgingginu, popoti, tupu-tupu*, voorts *baü* en *heta*): *hataholi-la*, (*bana-la*) *hihipu lai mamanak ndia*, de menschen, (dieren) wemelen, stroomen in menigte toe, verzamelen zich op die plaats.

hihipuk, het wemelen, enz.; voorts = *bu-buak*: *hataholi*, (*bii-hik, manupui*, enz.) *hihipuk esa*, een troep menschen, (eene kudde geiten, eene vlucht vogels, enz.).

Hitu, in alle dial., [Tim., Tett. idem, Kup. *itu*, M. P. *pitu*], zeven.

hituk, in samenstellingen: *ndu hituk-ala*, (ook zonder *nduk*), het zevengesternte.

Hò 1, (vgl. *hoh, hoih, hui* en *hu*), roep bij het drijven (*fò*) van dieren, ook, doch in Termanu minder gebruikelijk = *hei*, ja. Voorts: naam van eene streek in het Termanusche; *namo hò*, naam van een gedeelte der kust.

(Hò 2), *hò-hò*, (D. idem), kreunen, stenen als een zieke: *hò-hò-hík dè meda hedi-na oelak-a*, hij kreunt zeer, denkelijk heeft hij zware pijnen.

hò (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [het geluid *hò* maken] = *hò-hò*: *kama-hedis-a nahò*, (*hò-hò*), de zieke kreunt. Ook van andere geluiden: *tasi-a nahò*, gezegd van het geluid der zee, als zij in de verte tegen de rotsen slaat; *anin-a nahò*, de wind maakt een klagend geluid.

hohò (*na-*), herhaaldelijk kreunen.

(Hò 3), *hò* (*na-*), in overvloed, in groote hoeveelheid: *ala baü-lá hade-a nahò*, zij brengt rijst in overvloed. (Zie ook sub [*hò*] 2).

mahòk, Ba. idem; K. *mahò*, [bij (*hò*) 2, evenals *makadòtok* bij *nakadòto*?], overvloedig, zeer veel, (vgl. *heta*): *hade mahòk*, rijst in overvloed; *hataholi mahòk*, zeer veel menschen; *ala tati pau-lá mahòk*, zij hebben dieren in overvloed geslacht.

Hòh = *hò* 1, roep bij het drijven van vee.

Hoa en *hoa* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *nahò*), paren, van dieren, (vgl. *dè, nalabi, hoï, koï*; ook *nakatu-tunik*).

hoak (*la-*), met elkander paren.

(Hòbe), *hòbe-hòbe*, [vgl. *nggòbe-nggòbe*], geheel gescheurd, aan flarden, (vgl. *sai* 5): *badu ndia hòbe-hòbe dè ta seu nalelak ana sòk*, dat baadje is geheel gescheurd, zoodat zij het niet meer naaien kan.

(Hòbo 1), *hòbo-hòbo*, in alle dial., uitgezonderd On., [denkelijk verwant met *sopu-sopu*], fijn, (gehakt, gestampt, enz.),

vergruisd: *ana pau,* (*tali,* enz.) *-ná-n hòbo-hòbo,* hij stampt, (hakt, enz.) het fijn; *kapa-a dodoük-ná biï-a ao-na hòbo-hòbo,* de buffel wierp het schaap herhaaldelijk in de hoogte, zoodat het vol wonden was.

kahohòbok (*na-*), fijnmaken, vergruizen; ook = *hòbo-hòbo*: *ana habo nakahohòbok pelak-ala,* hij stampt de maïs fijn; *pinga-mango-la lakahohòbok,* het aardewerk is in gruis (gebroken).

(**Hòbo** 2), *hòbo* (*na-*), [wel bij (*hòbo*) 1, in overdrachtelijken zin]: *ana fepa na-hòbo-n,* hij slaat hem zeer sterk; ook zelfstandig: *nahòbo-n,* hij geeft hem ergernis, hij hindert hem, (vgl. *nahedi, nakasesèbok*).

(**Hòdo**), *hòdo-hòdo,* Ba., Bi., K., D., R. idem; Bo. *nangahohòdo*; T. *hòö-hòö, hohòö,* [bij Kup. *hòdo,* Sumb. *puduk,* ruiken, verwant met Rott. *idu*? volgens sommigen zoude (*hòdo*) echter eene klanknabootsing zijn van het geluid, dat een hengst maakt, als hij op eene merrie gesteld is], gesteld zijn op, verkleefd zijn aan, onafscheidelijk zijn van, vooral van dieren gebezigd, (vgl. *lili* 1): *bafi-ina-a hòdo-hòdo nò ana-n,* de zeug is zeer gehecht aan (onafscheidelijk van) haar jong, en roept het daarom onophoudelijk tot zich; *bafi-ana-la hòdo-hòdo lò ina-na,* de biggen zijn zeer gehecht aan, zijn onafscheidelijk van hunne moeder; *ndala-a hòdo-hòdo nai ndale ina-la dalek,* het paard is steeds te midden van de merries. V. d. ook: *touk-a hòdo-hòdo nò inak ndia,* de man is zeer gesteld op die vrouw, spreekt haar voortdurend met vriendelijke woorden toe.

ngahohòdo (*na-*), idem: *ndala mane-a nanga-hohòdo ndala ina-a,* de hengst is zeer gehecht aan, onafscheidelijk van de merrie.

hòdo-ana, naam van eene vlakte in het Termanusche.

(**Hòe** 1), *hòe-hòe,* in alle dial., (alleen voor T. wordt opgegeven *hò-hò*), geluid geven, weerklinken, vooral gezegd van datgeen, wat een aangenaam geluid geeft: *nama-nène tè mèko labu hòe-hòe,* hij hoorde gong en trom geluid geven; *udan-a hòe-hòe,* de regen ruischt; v. d. gebezigd voor wat niet alleen aangenaam voor het gehoor is, maar ook wat aangenaam voor het gezicht is, (vgl. *malada*): *ndala-la lalai hòe-hòe,* het is aangenaam om te zien hoe de paarden loopen.

behòe = *hòe-hòe,* van een meervoudig subject.

(**Hòe**), *kahòe* (*na-*), Ba., Bo. idem; D. *naähòe,* [vgl. *nakadòe*], *a.* nat zijn, (vgl. *nakadòe, makapetak*): *bua-loä-n-ala lakahòe pa-òe,* zijne kleederen zijn nat van vleeschnat; *au akahòe sisi-sisi,* ik ben doornat; *b.* nat maken: *udan-a nakahòe buas ia-la,* de regen heeft deze kleederen nat gemaakt.

makahòek, nat: *sidi makahòek,* eene natte kain.

Hòë, Ba., Bo., (T.?) idem; K. *hohòë,* (voor R. wordt *hòbe* opgegeven). de lip laten hangen, een verdrietig gezicht zetten, kwaad kijken, van kinderen gezegd, (vgl. *masu-masu, naoda, natati* 6): *hòë lai-lai, takabua lai-lai,* spoedig kijken wij boos, snel vereenigen wij ons weder, spreekwijze met betrekking op kinderen.

Hoi, in alle dial., [Tim. *hoi,* Kup. *hui,* idem en „verschroeien", Tett. heeft *hawai,* d. i. *ha* (M. P. *pa*) en *wai,* vgl. Rott. *fai,* dus = Sund. *moekön,* hieruit is denkelijk ook *hoi* ontstaan, vgl. ook Jav. *pe* naast *e* (*we*)], iets aan de zonnehitte blootstellen, iets in de zon drogen: *ana hoi pou-lafa-la,* zij droogt sarong's en slimoet's in de zon; *hoi-lèdo,* naam van een dorp in het Termanusche.

hohoik, het aan de zon blootstellen; *ai hohoik*, droogstok; *tali hohoik*, lijn, waarover goed gehangen wordt om in de zon te drogen.

hoi (*na-*): *nahoi lèdo*, hij stelt zichzelf aan de zonnehitte bloot, (vgl. *hahá*, *hanik*, *namanilu*); ook: *lèdo-a nahoi*, de zon is heet, schroeit, (vgl. *nahá*, *namahana*).

Hoih = *hò* 1, *hoh*.

Hoï, de dial. schijnen alleen *haï* te gebruiken, [staat tot *haï* 1 als Mal. *ungkit* tot *angkit*; vgl. ook Saw. *huï*, optillen, enz., dat echter bij (het verwante) Mak' *sukį*, enz. behoort], nemen, halen, wegnemen, (vgl. *aï* 1, *baü* 2, *dama* 3, *didina*, *hai* 4, *haï* 1, *hapa* 1, *lae* 3, *nala* 1, *nggao* 1, *nggaü*, *nggète* 1, [*òfe* 2, *òlo* 2], *nasapepèdo*, *seku* 2, *seu* 3, *tenga* 2): *ana hoï-ná tetèë-ai-na dè fepa nisa busa-a*, hij nam zijn stok en sloeg den hond dood; *ana hoï-ná kea-a de neu peda-n neu fèëk, dè hoï-ná batu esa dè nakabebenuk ana nò kea-a*, hij nam de schildpad en legde ze ergens anders neder; toen nam hij een steen en zorgde dat die even zwaar was als de schildpad; *au u hoï bua madak*, ik ga droog goed halen; *hoï fè-n mai*, (haal en) geef het hier; *ana hoï heni basa bua-loä malòle-n sila-la*, hij nam alles, waarmede hij versierd was, weg. Voorts in een aantal uitdrukkingen met min of meer overdrachtelijke beteekenis, als: *hedis-a hoï bana-manu*, de ziekte neemt, haalt de dieren = tast de dieren aan; *tetema-a hoï manu-ana-la*, de kiekendief neemt (grijpt, vgl. *hoü*) de kiekens; *iä selak-a hoï iä lutuk-a* (of: *selak-a hoï lutuk-a*), de groote visch neemt (vangt) den kleine, (ook in overdrachtelijken zin); *tatas-a hoï tua-a*, de bliksem neemt (= treft, vgl. *laë* 2) den lontar-palm, (vgl. *tè* 3); *isi-a hoï paluni-a*, de kogel trof den held; *emi hoï emi ao-m-ala ndòs*, gij (neemt uwe lichamen =) doet u-zelf voor als rechtvaardig; *ndala mane-a hoï ndala ina-a*, de hengst neemt (= paart met) de merrie, (vgl. *nahoa*); *ina hoï au*, moeder neemt mij (onder handen) = berispt, bestraft mij; *bòö hoï-n*, bestraf hem niet, (vgl. *nahú*); *hoï heni*, ook: ontslaan, afzetten: *ala hoï heni manek-a*, zij zetten den vorst af, (vgl. *hai* 3, *haï* 2).

hoïk, in samenstellingen, bijv. *hataholi nitu-hoïk* (= *hataholi nitu-a hoï-n*), iemand, dien de duivel genomen, gevat heeft, een bezetene, (vgl. *nitu-taok*).

Hoka 1, R. *hoä*, overigens gelijk Term., [Kup. idem, Tim. *hok*], oproepen, bijeenroepen voor openbare werkzaamheden, (vgl. *ndòlo* 3): *meu hoka nusak-a fò ana tutu pau*, roep het geheele land op om te stampen, (voorraad gereed te maken).

(**Hoka** 2), in: *hoka-haki*, (ook D. *hoä-haï*) = *hoka-hoka*: *alà ta ka hoka-haki hataholi*, zij bijten niet zoo maar (zonder andere reden) een mensch; *tao*, (*kokolak* enz.) *hoka-haki*, onverschillig, onbedachtzaam handelen, (spreken enz.); *manatao hoka-hakik*, een onbesuisd mensch.

hoka-hoka, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *hohoä*), onverschillig, zoo maar, (vgl. *dafu-dafu*): *tao*, (*kokolak*, enz.) *hoka-hoka*, zoo maar, onverschillig, (zonder oplettendheid, onbetamelijk) handelen, (spreken, enz.).

hohokak = *hoka-hoka*: *sua hohokak*, zie *sua* 1.

(**Hokak**), *hohokak*, Bi., K., D. ook R. *hohoka*; Ba. *hohoäk*, [bij *hoka* 1?], in: *ta hohokak*, ontelbaar, zeer veel, (vgl. *baü*): *dè fai boa pule-n mai na ana sengi ketu nala ta hohokak*, toen de tijd der vruchten en aren (de oogsttijd) gekomen was, brak en plukte (oogstte) hij

ontelbaar veel; *mate ndala ta hohokak*, er stierf een onnoemlijk aantal paarden; *ana hapu doik ta hohokak fa*, hij krijgt ontelbaar veel geld; *uma ndia baü-na ta hohokak*, dat huis is verbazend groot. (Zie ook sub [*hoka*] 2).

(**Hòko** 1), *hòko-hòko*, Ba., Bo., D., T., R. idem; [K. *sòko-sòko*, vgl. dial. *dòö-dòö*, of verwant met *nasòö*, *sòko-sòko*?], hinkend, kreupel, vooral als tijdelijk gebrek, (vgl. *sèke-sèke*, *doka* 1): *ana laök hòko-hòko*, hij hinkt, loopt kreupel.

hòkok: *ana hòkok ei-na*, hij hinkt met zijn voet, springt op een been voort, (het dier hinkt met zijn poot); *au hòkok au ei-nga na na akatunu-n dè dak-ala*, dat ik met mijn voet hink, komt daarvan, dat ik hem tot bloedens toe gestooten heb.

(**Hòko** 2), *mahòko* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *namahòö*), tevreden, verheugd zijn, zich verheugen, (vgl. *natadale*, *dale-na loak*): *au amahòko ò*, ik ben tevreden over u, (vgl. *babango*); *namanène dedeä-kokolak ndia bòe ma namahòko*, toen hij hoorde wat er gezegd werd, verheugde hij zich; *namahòko-ná-n nasala*, hij verheugt zich zeer. Ook van het hart: *ami dale-ma namahòko-ná-n nasala*, (ons hart is =) wij zijn zeer verblijd; *namahòko hapu doik*, hij is verheugd geld te verkrijgen.

mahòko (*na-*)-*mahòko* (*na-*), voortdurend verblijd zijn, in verheugde stemming zijn: *namanène kokola-n ndia bòe ma namahòko-namahòko mesàn*, toen hij die woorden hoorde, deed hij niets dan zich verheugen, was hij zeer verblijd.

mahohòko (*na-*), verheugd maken, vleien, iemand lekker maken, (vgl. *fufudi*): *nii-ana-a namahohòko ina-n*, het kind vleit zijne moeder; zoo ook: *bafi-ana-a namahohòko ina-n*, het jonge varken vleit zijne moeder. Ook: zich met iets vermaken: *ò ana-m-ala mai fò lamahohòko ndia tòlo-n-ala*, uwe kinderen komen om zich met hunne eieren te vermaken.

namahòkok, (enz., meest onveranderlijk), vreugde; *tao namahòkok*, vreugde verschaffen, verblijden; ook: vreugde bedrijven; *dale namahòkok* = *namahòkok*: *ana sipok ana nò dale namahòkok*, hij ontving het met vreugde; *ala tao dale namahòkok fò ala foti lèno*, zij bedrijven vreugde door dansen; *dedeä namahòkok*, eene zaak, waarover men zich verblijdt.

(**Hola** 1), in: *hola-halo* = *hola-hola*: *ndala-a sanga ina-n-ala dè nakadì hola-halo*, het paard zoekt zijne merries en hinnikt aanhoudend.

hola-hola, (Ba., Bo., K. idem; Bi. *napahohola*) = *halo-halo*, aanhoudend schreeuwen, ook huilen, vooral gebruikt voor het huilen van kinderen; vgl. *eki*. (Zie ook sub [*hola*] 2).

holak ta, hij geeft geen geluid, hij kan niet spreken.

(**Hola** 2), in: *tao hola* = *tao foli*, naakt, onbedekt zijn.

hola-hola, (althans in Bi., D., On.), idem. (Zie ook sub [*hola*] 1).

kahola (*na-*), iemand ontblooten; zich ontblooten, vooral onwetend in den slaap: *nakahola ao-n*; ook = *hola-hola*: *ala lufa heni pou-lafa-n-ala dè lakahola*, zij deden hunne kleederen uit en waren naakt.

makaholak, Ba., Bo., T. idem; K. *makahola*; D., On. *maäholu*, [Tim. *monas*, denkelijk behooren *holi-holik*, *foli-foli* ook hierbij; misschien bestaat er verwantschap met Daj. *halulus*, Sumb. *kalulu*, Saw. *keula*, vgl. ook Sikk. *holar*], naakt, iemand, die steeds naakt pleegt te wezen, (vgl.

foli-foli 1, *langu-langu* 3, *momouk*). Ook benaming voor de Papoea's.

Holi = *lipa* = *hus*, benaming van een feest.

holik, naam van een zang, welke bij de *hus* gezongen wordt.

(**Holik**), *holi-holik*, [vgl. *foli-foli* en *maka-holak*], in: *ao holi-holik*, het naakte lichaam, het lichaam-zelf, zonder de kleeren: (*lafa nanatenu lilo-la*) *tai landela--lasaäk-a*; *ma ndia ao holi-holi-na bòe-ò nandela*, (de met goud doorweven slimoet's) schitterden voortdurend; ook zijn lichaam-zelf blonk; *au ita nò aù mata holi-holi-nga*, z. v. a. ik heb het met mijne eigen oogen gezien; *manamatek--ala foä lò ao holi-holi-n-ala*, de dooden zullen lichamelijk opstaan.

Hòlo 1, Ba. enz. idem; T. enz. *hòro*, [Kup. *holat*, zaag, ook: zagen, de keel afsnijden, Tim. *hèo*, idem, Tett. v. Dilli *kakòrak*, zaag, vgl. Jav. *gorok* en *anggorok*, stellig verwant met Rott. (*nggòlo*), Mal. *gĕroh*, enz.; hierbij ook wel *dòdo* 1],

a. zagen: *ana hòlo nakatetepak ai-a*, hij zaagt het hout gelijk af;

b. zagend snijden, de keel afsnijden, slachten: *ana hòlo bòto-lì-na*, (vgl. *dòdo*);

c. niet goed raken, schampen van een kogel: *isi-a hòlo nesik mata-na*, de kogel schampt hem bij het oog, (vgl. *koi* 2, *sipi*).

hohòlok, het zagen, enz.; zaag; *lafa-a langa hohòlo-n*, de witte streep aan de kapala van de slimoet.

hòlo (*la-*), in: *lahòlo-aik*, te zamen hout zagen.

Hòlo 2, Ba., Bo., K., D. idem; T. enz. *hòro*, [vgl. *hòlo* 3?], verbieden, (vgl. *kena*, *lane* 2, *namá* 10, *ola* 2, *padak*, *pili* 1, ook *kaï* 1): *ana hòlo-s fè doik*, hij verbiedt hun geld te geven; *ana hòlo mamek-a*, hij verbiedt den toegang tot den tuin; v. d. *mànahòlo*. een opzichter over de tuinen, dat zij niet betreden worden, enz. (zie ook sub *hòlo* 3); *tè nanahòlo-nisak*, *hataholi esa ta bòle tabu ei-n neu Ndana solokae-na bòe*, het is streng verboden, dat iemand een voet zet op het strand van Ndana; *touk ndia hòlo sao-na*, die man verbiedt zijne vrouw, wil niet hebben, dat een ander met haar spreekt, is jaloersch.

hohòlok, het verbieden, enz. *dedeä hohòlok*, verbod, ook: gebod: *Mane-tua-lain dedeä hohòlo-n*, (of: *hohòlo-lalane-n*), de geboden Gods.

Hòlo 3, ook Ba., Bi., K.; R. heeft *hòro*, [bij *hòlo* 2? vgl. ook *ndòlo*, *ndondòlo*?], inspectie houden over dieren, welke vrij rondloopen, het toezicht, het oog houden op vrij rondloopende dieren, (vgl. *hoü*, *kila* 2, [*lòlo* 4], *ndondòlo*, *papa* 1): *neu hòlo kapa-ndala-la*, hij gaat de buffels en paarden inspecteeren; *manahòlo*, hij, die zulk toezicht uitoefent, opzichter, (zie ook sub *hòlo* 2).

hòlo-nggèdo, *hòlo-papi*, } idem, (vgl. *lòlo-nggèdo*, *lòlo-papi*).

Hòlo-duku, Ba., Bo., Bi., K. idem, [vgl. R. (*bòto-*) *ruü*, het laatste gedeelte komt wel overeen met Sumb. *kadukut*, Mal. *karukut*, *karekut*; voor het eerste gedeelte vgl. On. *kukuru* en Term. *kukulu*, benevens dial. *kolohupu*], ineengetrokken, ineengedoken, bijv. bij het liggen: *nanga-peük* (of: *sungu*) *hòlo-duku*, (vgl. ook *hèdek*).

hòlo-duduku ao-n, zich ineentrekken, zich kleiner maken.

Hòlo-manu, (*iä-*), soort zeevisch.

Holomata, T. enz. *horomata*, (het Mal. Arab. *hormat*), *hada holomata*, beleefde manieren, eerbiedsbewijzen; *holomata*, of *hada holomata*, ook benaming van eene

boete voor den vorst, (naast de *huta salak*, de eigenlijke boete voor het misdrijf).

Holopiu, (Bo. idem; Ba. *holompiu*; R. *horopiu*; T. *oporiu*; Bi. *holipaliu*), soort struikgewas.

Holopú, soort plant met geneeskrachtige wortels.

Holu 1, in alle dial., [Mal. *pĕluk*], omhelzen, omvatten: *ala lalai leu soluk ama-n, dè holu-lá-n dè ala deï-n ana*, zij ijlden hun vader tegemoet, en omhelsden en kusten hem; *holu-ei*, iemands voet omhelzen = iemand om vergeving vragen: *ana holu-ei ama-n, dè latòto nggalás sò*, hij heeft zijn vader om vergiffenis gevraagd en zij hebben zich verzoend.

hoholuk, het omhelzen, enz.; *kailunu hoholuk*, rolkussen; *sao hoholuk*, de wettige, echte echtgenoot(e).

holu (*la-*) *-ei*, elkander om vergeving vragen.

Holu 1, Ba., Bo., Bi., K., D., (T.?), idem, [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van *holu* 1, zou echter ook bij Kup. *hulung*, vgl. Bim. *horu*, kunnen behooren], helpen, bijstaan, (vgl. *fali*): *dua-s ladedeä bòe ma manek-a holu hataholi masalak-a*, zij beiden hebben een geschil en de vorst ondersteunt (trekt de partij van) hem, die ongelijk heeft.

(**Holu** 3), *holu-holu*, [wel bij *holu* 1], strak, gespannen zitten, zoodat het juist past, (omvat): *lou-na holu-holu nai ao-na*, zijn vel zit strak, gespannen om het lichaam, (vgl. *nakapí*).

hoholuk, idem: *lou-na hoholuk ana*, de schil zit er strak omheen.

Hona 1, Ba., K. idem; T., R. *honda*; D. *hondą*, [stellig verwant met (*hena*) 3 alsook met (*ndena*), *ndenak*, dial. (*nenda*), On. *tenda*, denkelijk bij Jav. *pidak*, Mak. *ondją*, Mal. *indjak*], met iets stampen, bonzen: *ana hona sisilo bui-na neu dae*, hij stampt met de geweerkolf op den grond, (vgl. *ndenak*); *ala hona lelesu-a*, zij bonzen op de deur, (vgl. *dedelu, totòko, tutu* 1); *hona misa-n*, (bons =) stomp hem dood; (vgl. *tufa*); *bòö mahala tè au neï ndia na au hona ai-a neu-ngò*, geef geen geluid, want als ik daar (bij u) kom, zal ik u met het hout bonzen, slaan.

hohona, herhaaldelijk stompen, enz.

Hona 2, ophouden, eindigen, als een werk, gesprek: *basa pusaka-la bei ta hona*, aan alle wederwaardigheden is nog geen einde gekomen, (vgl. *hae* 3).

(**Hona** 3), *hona-hona*, Ba., K. idem; Bo. *nakahohonak*, [T. heeft *hendu-henda*, On. *nakatetendą*, het moet dus een overdrachtelijk gebruik zijn van *hona* 1; vgl. ook *tetenak* 2], op iets aandringen, met geweld eischen, dwingen, (vgl. *dòko-dòe, nakaseti*): *ana hona-hona nò-n fò ana tifa hutak*, hij eischt van hem met geweld, dat hij zijne schuld zal betalen, hij dwingt hem zijne schuld af te doen.

kahohonak (*na-*), idem: *nakahohonak ana fò ana tifa hutak*.

(**Hònge**), *hohònge*, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *hohòngge*; R. *hohòke*), overspel, ontucht bedrijven: *ana hohònge inak esa*, hij bedrijft overspel, ontucht met eene vrouw.

manahohòngek, ook: *manahohònge-kapak*, (als een *kapa*, buffel), die overspel, ontucht bedrijft.

(**Hòpe**), *hohòpek*, (Bo., Bi., K., R. *hohòpę*; Ba. *hohòmpek*; T. *hohombèk*; D., On. *hohòmbę*), in: *mata-hohòpe-na*, iemand's uiterlijk voorkomen, iemand's uiterlijk; *mata-hohòpe-na sanga lèo ama-n bòe*, zijn voorkomen is gelijk aan dat van zijn vader, (vgl. *nala* 7).

hòpe (*na-*), op iemand gelijken: *mata-na nahòpe lèo ·sè neu,* op wien gelijkt hij? *bïï-la mata-n-ala lahòpe,* schapen lijken veel op elkander.

mahòpek, (*bua,* enz. —), goederen (enz.), welke veel op elkaar gelijken.

Hòpo 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *hòmpo*; D., T., On. *hòmbo,* [wel verwant met *dòpo, èpo, pòpo, nasapapo, kakabo,* enz., welke alle het begrip: „mengen, roeren", bevatten; voorts denkelijk verwant met Jav. *ngĕwor, ngĕbur,* Mal. *tjampur,* (Bim. *ntjambu*), waarnaast ook vormen als Jav. *tjampuh,* Ibn. *kibu,* enz.], vermengen, speciaal gebezigd van het mengen van suikerstroop met water om te drinken: *mamalaä na hòpo fè-ngò tua fò bòö ki,* als gij honger hebt, zal ik stroop voor u mengen, maar ween dan niet, (vgl. *kakabo, pòpo, sesèdok*); *tua hòpo,* met water vermengde stroop, eene bijzondere lekkernij voor de Rottineezen; *tua hòpo ia-ò ta ninu bòe,* zelfs geen vermengde stroop wilde zij drinken, (zoo ziek was zij); *hòpo lalu,* de met water vermengde suikerstroop uitgieten om te laten gisten, (het wordt dan: *lalu tua hòpo*); overdrachtelijk: *au hòpo fè-n malòle,* ik heb het goed voor hem gemengd = ik heb hem eens goed de waarheid gezegd, duchtig onder handen genomen.

hòpok, letterlijk: in beroering brengen, (vgl. *kakabok*): *ana hòpok au,* hij plaagt mij, laat mij geen rust, (vgl. *nakasesèbok*).

kahohòpok (*na-*) = *hòpok.*

(**Hòpo** 2), *hòpo-hòpo,* [bij *hòpo* 1, of vgl. *lakahuhupu*?]: *udan-a hòpo-hòpo,* het regent aanhoudend, (vgl. *pòlo-pòlo, nakaduduak*).

Hopu, K. idem; D., On. *hombu,* [denkelijk bij *tabu*], ergens in trappen, (vgl. *tabu*), waden als door modder: *anà hopu neni tane,* hij heeft in de modder getrapt en brengt ze aan zijn voet mede; *kapa-la hopu tane,* de buffels waden door de modder, (vgl. *hange*).

(**Hòte**), *hòte* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., R. idem; [T. heeft *nakòte,* denkelijk dus verwant met *kòte-kòte*], twisten, vechten, vooral van kinderen gezegd: *nïï-ana dua lahòte, de esa seseti esa,* twee knapen vechten en de een dringt den ander steeds weg; *esa nahòte nò esa,* de een twist, vecht met den ander, (vgl. *nahú*).

mahòtek: *nïï-ana mahòtek,* een twistziek kind.

Hotu, in alle dial., [vgl. *putu*; Tim. *notu,* hij steekt aan, hij verbrandt, *putu,* verbrand; (Kup. *hòte*?), Sang. *putung,* vuur, Mak. *mutung,* verschroeid, Sumb. *mutung,* Daj. *totong,* aansteken], verbranden, in den brand steken, (vgl. *dède* 1, [*deu* 1], *fudik* 1, *lapu* 3, *nanaü, sofa*): *hotu haï,* vuur aansteken; *hotu naü,* (*kadafuk,* enz.), gras, (droog vuil, enz.) verbranden; *ala hotu heni basa-n,* zij verbrandden het (lijk) geheel en al; *hotu dupa,* wierook aansteken, verbranden; *hotu nita-louk sanga tao neu bangalouk,* de schil van de *nita*-vrucht verbranden, om er *bangalouk* van te maken; *hotu haö,* kalk branden; *lèdo-a hotu-n,* de zon verbrandt hem. Ook: *hotu loti* = *tunu loti,* broodbakken.

hohotu, herhaaldelijk aansteken, verbranden.

hotu (*na-*): *nahotu lèdo* = *lèdo-a hotu-n,* de zon verbrandt hem.

(**Hou**), *hou* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [het geluid *hou* maken, d.i.], blaffen van een hond: *busa-a nahou.*

mahouk, blaffend: *busa mahouk ta ka fa,* blaffende honden bijten niet.

Hoü, Ba., Bo., K. idem; Bi., R. *hopu,* [hierbij wel dial. *toü,* mogelijk bij Jav. *djuput,* Daj. *sumput,* Mak. *djappu,* Bug. *djèppu,* enz.], vatten, grijpen, vangen,

vasthouden, houden, (vgl. *hae* 5, *hapu*, *kila* 2, *kòbo*, *laü* 3, *ndaso*, *pòngo* 1, *fii*, *nasanòlo*, *tai* 2; ook *hoï*): *ana hoü-ná neu manek-a ndàla-n lapa-a*, hij vatte het paard van den vorst bij den teugel; *dè ana hoü-ná kea-a bòe ma kea-a fapa ndia kandou-na*, toen hij de schildpad beetpakte, gaf deze hem een slag op den nek; *lai-lai mu hoü-má lòdok-a dei*, snel, grijp den zee-aal; *mèo-a hoü nala lafo-la baü-na*, de kat ving een groot deel van de muizen; *hoü nala nako-a sò*, zij hebben den dief gevangen; *ela bè na ala hoü leni-s lèo Ti mai*, al wat er overbleef, voerden zij gevankelijk naar Ti; *dodòko ò puä-ma fò hoü mala iäk-ala*, werp uw net uit om visch te vangen; *hoü iäk*, ook in het bijzonder: visch vangen met de hand; ook: visch vasthouden, bij zich hebben; *hu hata dè ò hoü mahèle au*, waarom houdt gij mij zoo stevig vast? *ala hoü lelèo-sina lilo pilas esa nai langa-n lain*, zij hielden een verguld zonnescherm boven zijn hoofd; *hoü buas*, (*doik*, enz.), goederen, (geld, enz.) vasthouden, in de hand houden, v. d. bij zich hebben: *bòe ma touk esa neu hoü neni taka esa*, toen kwam er een man, die eene bijl bij zich had.

Verder nog in een aantal min of meer overdrachtelijke beteekenissen als: *hoü paleta*, of *hoü nusak*, het bestuur (land) houden = het bestuur in handen hebben, het bestuur uitoefenen; *hoü uma-lò*, het huis houden, voor de huishouding zorgen; *manahoü uma-lò*, huishoudster; *hoü tataos*, een werk te doen hebben; *fadik-a* (*mèste*) *hoü basa tataos ai-ain*, de jongere zuster moest al het werk verrichten; *hoü tataos*, ook: een ambt bekleeden; *manahoü tatao koponi*, ambtenaar van het gouvernement, v. d. *hoü* ook in het algemeen: ergens voor zorgen, het opzicht hebben over: *manahoü hanas*, die zorgt voor wat *hanas* is, offeraar; *manahoü ues*, landbouwer; *ala hule--n ana fò manafali bai na ana hoü sila nanaä-n-ala*, zij bidden hem om ook weder het volgend jaar te zorgen voor de gewassen, welke hun voedsel geven; *hoü dae--òe*, (*bana-manu*), het toezicht houden op landerijen, (dieren), vgl. *hòlo* 3; *hoü sakola*, schoolhouden, (vgl. *tao*); *au hoü dedeäk esa*, ik heb een woord te zeggen; *au hoü ò buü-m-ala*, ik neem nota van uwe verkeerdheden; *ina manahoü-poä ina manabongik*, vroedvrouw.

hoü-hoü, juist bij zich hebben, vasthouden, enz.: *au bei hoü-hoü ò sisilo-a bòe ma ana nalí*, ik had juist het geweer in handen, toen het afging.

hohoü, herhaaldelijk grijpen, vangen, enz.: *esa ta hi hohoü au bòe*, niet een is er die mij vatten wil.

hoük = *hoü*, in de beteekenis van: bij zich hebben: *esak-ò hoük nggou-nggai-n*, ieder moet zijn wapen bij zich hebben.

hohoük, *a.* = *hoük*: *ana hohoük tafa isi matane esa*, hij had een scherp zwaard bij zich; *faik esa bòe ma touk esa hohoük taka-na dè ana mai*, op zekeren dag kwam er een man met zijne bijl;

b. het vasthouden, enz.; dat, waaraan men iets vasthoudt, handvatsel, enz.

hohoü (*na-*): *nahohoü lima-na neu nesuk ndia*, zij liet hem dit rijstblok met de hand vasthouden; *au ahohoü tataos ndia neu ò*, ik draag u dit werk, dit ambt op.

hoü (*na-*), willen grijpen, trachten te grijpen; gewoon zijn te grijpen; *Banulaok--ala lahoü hataholi*, de Badjau-laut's plegen menschen te vangen; *Enggelès-ala lahoü ina*, de Engelschen zijn geneigd vrouwen te vatten en te mishandelen;

tou kamulus-a nahoü, de gek tracht de menschen te grijpen, v. d. in 't algemeen: de gek hindert de menschen, (vgl. *nakasesèbok*).

hoük (*la-*), elkander aanvatten: *nii-ana dua lahoük*, twee kinderen pakken elkander beet; *ndala-la lahoük*, de paarden vatten elkander aan = vechten met elkander, bijten elkander; *lahoü-limak*, zij vatten elkander bij de hand.

mahoük, die pleegt te grijpen, bijv. *nitu mahoük*, vgl. *nitu*, ook in het bijzonder: menschenroover: *talai tè mahoük-ala mai sò*, laat ons vluchten, want daar komen de menschenroovers aan.

Hu 1, in alle dial., [oorspronkelijk één met (*hu*) 2], *a.* oorzaak, reden: *tè hu sè*, wie is er toch de oorzaak van? *hu hata*, wat is de reden, om welke reden, waarom? (vgl. *bango hata*, *bèngo hata*, *nabèö hata*, *tao lèë*, *tao hata*, *hata tao-n*); *ala sanga lalelak hu dò sala hata dè hataholi ndia ana hapu hedi laus ndia*, zij willen weten om welke reden of verkeerdheid die persoon die ziekte gekregen heeft; *lahú hu hata*, waarover, waarom twisten zij? *hu hata dè ò hoü mahèle au*, (*dè ò ta mahani*, enz.), waarom houdt gij mij zoo stevig vast, (hebt gij niet gewacht, enz.); *nalelak hu hata dè ndia nadenu-n ana kona ndia*, hij begreep waarom hij hem beval naar beneden te komen; *hu lèo-hatak* = *hu hata*, zie onder *hata*; *hu ndia*, dat is de reden, om die reden, daarom, (vgl. *lèok-a*, *fudi hu*, *ndè-na*): *emi peda dale mangalauk mò au, dè hu ndia de besak ia au sanga balas emi dale mangalau-m ndia*, gij draagt mij een kwaad hart toe, daarom wil ik thans uwe boosheid vergelden. V. d. *hu*, ook: ter oorzake van, wegens, omdat, (vgl. *neu*, *tè uni*): *au mai hu ndia*, ik kom wegens hem (haar); *ò ta fè fa na sè mate au hv laäs-a*, als gij mij niets geeft, zal ik (wegens =) van honger sterven; *ala hapu singo-salak seku hu sila suï-n-ala*, zij hebben veel lasten ter oorzake van hunne rijkdommen; *hu tutuik ia dei de lakatò*, naar aanleiding van dit verhaal, zegt men, enz.; *makaneni-ma kamahedis-a hai na laï luma ndia hu lapuli lamòdo-n matalolòle-n-ana*, herstelt de zieke, dan geschiedt dit soms, omdat zij hem goed behandelen; *manu laluk dua latala hu dua-s-ala latona naü bubuak esa*, twee hanen vochten, omdat zij beiden zich van een hoop gras willen meestermaken.

Na *tè* kan *hu* de gewone beteekenis hebben, bijv. *au akasama doak ana, ta hu teteë-na, tè hu masandali-masapepèko-n-ala*, ik verwonder er mij over, niet omdat het waar is, maar wegens hunne bedriegerijen; meestal echter is *hu* in die verbinding eenvoudig eene versterking van *tè*, (dat ook eenigszins synoniem is in de beteekenis van „want”), in den zin van: maar, (vgl. *tè*): *dae-a nakalulutuk hu uda baü, tè hu batu-piak-ala ta lakanòko fa*, de grond werd los door de vele regens, maar de rotsen bewogen niet. Ter versterking kan nog (het eveneens synonieme) *neu* toegevoegd worden, als: *tè hu neu-ma*: *ò ana-ma manaü-hik, baïn, tè hu neu-ma nonòk kamahedik-a*, uw kind ziet er werkelijk mooi uit, maar het is of het wat ziekelijk is; *te hu neu-ma neu fai makabui-n ana fali maï-n bòe ma nae*, maar toen hij later terugkeerde, sprak hij, enz.

(**Hu** 2) = *huk* in samenstelling: *ai-hu* = *ai-húk*.

huk, Ba., Bo., T. idem, overigens *hu*, [Tim. *u*(*f*), Tett. *hun*, Mal. *pohon*, Oud-Jav.

puhun, enz.], stam van een boom, ook: *ai-húk*, of *ai-hú*, (*ai-húk* ook benaming van een groot stuk brandhout om het vuur aan te houden); *ai-a hu-ina-na*, het dikste gedeelte van den boomstam, tegenover: *ai-a hu-ana-na*; *ana leä abas nai keka-a hu-na*, zij spint garen onder den kekap-boom. V. d. *huk* als hulptelwoord bij het tellen van boomen gebezigd: *pua huk esa*, één pinangboom. Voorts het onderste deel van iets, dat als in den grond geplant staat, (vgl. *dae* 2): *lètek-a hu-na*, de voet van een berg; *paä*, (*kota*)-*húk*, het onderste gedeelte van eene omheining, (steenen muur); *batu-a nai paä-hú-na*, de steen ligt onder tegen de omheining; *lalai hu-n*, de horizon; *nai hu-na*, ter plaatse waar de stam is, wordt in overdrachtelijken zin gebezigd voor: te Batavia, (of in Holland); *dedeä-húk*, de hoofdzaak, ook: hoofdpersoon: *sè dedeä-hú-n*, wie is de hoofdpersoon in deze zaak; *hu-pedak*, (stam en uiteinde), ook in overdrachtelijken zin: *ta nò hu-pedak*, zonder reden, zonder oorzaak; *dedeä hu-peda-ták*, zie *pedak* 2; *nu-húk*, versterking van *nu*, eigendom: *uma sila-la manek luma nu-hú-n*, van sommige vorsten zijn die huizen het eigendom.

hu (*na*-), een stam hebben, ook in overdrachtelijken zin: *hedis-a nahú sò*, de ziekte heeft zich vast gezet, (vgl. *ndè* 2, *tesa*); *nade Pada ndia nahú nduku besak ia*, de naam Pada heeft zich vastgezet, is gebleven, tot den huidigen dag. Ook verbonden met *naoka*, geworteld zijn: *nahú naoka nai Kota*, hij is als geworteld in Koepang, hij gaat daar niet vandaan.

mahúk, een stam hebbend; *batu mahúk*, een rots, welke vast in den grond zit; *hataholi mahú-maokak*, iemand, die ergens als geworteld is, ergens vast verblijft; ook: iemand, die vele bezittingen heeft, een gezeten man.

tahú (*na*-), in D. nog gebruikelijk in de beteekenis van „beginnen", overigens zoo goed als geheel door *mulai* verdrongen, behalve in de uitdrukking: *natahún*, *netehún*, in Term. gewoonlijk *metehún*, te beginnen van, vanaf: *natahún*, (*metehún*) *nème faik ndia neu bòe ma* enz., vanaf dien dag, enz.

metehún, zie *natahú*.

(**Hu** 3), *hú* (*na*-), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [denkelijk van *hu* 1 en zoo van (*hu*) 2, dus eigenlijk: eene oorzaak of reden, (iets), met iemand of met elkander hebben], *a.* twisten, vechten, (vgl. *nadedeä*, *nahòte*, *lalaü ao*, *naleä* 4, *nalelesi*): *ama nò ina lahú*, vader en moeder hebben twist; *dua-s lahú mangalalau*, zij hebben hevige ruzie; *dua-s-ala lahú dè lafepa ao*, beiden kregen twist en zij sloegen elkander;

b. iemand bestraffen met woorden, bekijven, een standje maken, (vgl. *deu* 2, *hoï* 1, *langu* 1): *ina nahú nò ana manabobòdek-ala*, moeder bestraft de ondeugende kinderen; ook verbonden met een rechtstreeksch object: *bòö mahú au tè kaä ndè tao*, bestraf mij niet, want mijn oudste broeder heeft het gedaan. (Zie ook sub [*hu*] 2).

nahúk (enz.), twist, bestraffing: *ana hapu nahúk seku-seku*, hij krijgt aanhoudend standjes; *fa-fa na ana tao nasala iak-a ma ndiak-a fò inak-a tai nahúk-a*, telkens deed zij dan dit, dan dat verkeerd, zoodat de moeder steeds aan het knorren was.

mahúk, (*hataholi*-), twistende, vechtende menschen.

Huh, *huk* of *hus*, uitroep om buffels of schapen voort te drijven = *hò* 1.

Huk = *huh.* (Zie ook sub [*hu*] 2).

Hus 1 = *huh.*

Hus 2, Ba., T. idem; Bi. *hu*, [een bijzondere vorm van *huk*], *a.* een puntige paal, waarop jonge kokosnoten gestoken worden, welke na het *hus*-feest afgehouwen worden; v. d.

b. benaming van het groote feest der Rottineezen, dat tegen het einde van den oogst vanaf ongeveer het eerste kwartier tot volle maan gevierd wordt en waarbij verschillende plechtigheden plaats hebben en spelen uitgevoerd worden, (vgl. *holi, lipa*).

Verschillende afdeelingen van het *hus*-feest worden in het Termanusch genoemd: *hu-bafi, hu-kèdo, hu-ingu-beuk, hu nggofa-laik, hu-dou-danga, hu-ingu-naü, hu-Ndao, hu-suï, hu-mèno, hu-maso-húk, hu-solu-teik, hu-hoi-lèdo.*

Hus, ook wel: de gewoonlijk met steenen afgeperkte ruimte, waar de *hus* gevierd wordt: *ai tanek esa nanafalak nai hus dale*, een puntig stuk hout (een paal) in den grond gestoken op de plaats, waar de *hus* gevierd wordt.

Huas, steeds met *a*: *huas-a*, Bo., Bi., K. idem, [T. *huhuak*, ochtend, morgen, bij *huka*? Vgl. dial. *huä*; ook Mak. *buka páppasa*, enz.], gisteren: *au hi akanae ò muä makabète lèo huas-a au uä akabète ème ò uma-ma*, ik ben verheugd te zien hoe gij u verzadigd hebt, evenals ik mij gisteren verzadigd heb in uw huis; *ndè huas-a*, idem: *ofa-haïk-a mai nduku ndè huas-a*, het stoomschip is gisteren aangekomen; *huas-a fafài-na* (*lèdo-hana-n, nòso-na*, enz.), gisterenochtend, (-middag, -avond, enz.).

Hui, of *huik*, uitroep bij het drijven van dieren, (vgl. *hò* 1, *huk*).

Huik = *hui.*

(**Huïk** 1), in: *ni-huïk*, soort krabbe.

(**Huïk** 2), *kahuhuïk* (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; K. *nakahuhuį*; Bi. *nakahuhuį*; R. *nahuhuį* [?]) = *nakahuhutik*, aanhitsen, bijv. een hond: *nakahuhuïk busa-a*, (vgl. *nakasisidik, nakatutuluk*).

Huka 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *huä*, [vgl. *huka* 2, 3 en *bukak*, Mal. *buka*, enz.], openen, (vgl. *soi*): *huka ndunak*, eene doos openen; *huka bafa-na*, den mond openen: ook van eene schelp: *kima-a huka bafa-na*, de kima-schelp opende zich; (zeldzamer: *huka lelesu*, eene deur openen); *ndunak-a*, (*lelesu-a*), *nanahukak*, de doos, (deur enz.) is open; *huka heni* = *huka*; ook: *huka heni neäk*, eene mat ontrollen.

huka-bafak, benaming van een gedeelte van de *belis* of bruidschat.

huhuka, herhaaldelijk openen, enz.

hukak (*la-*), met elkander openen: *mana-sèko-la lahukak batu-la*, zij, die met het schepnet visschen, doen te zamen de steenen uit elkander.

tahuka (*na-*), opengaan, zich openen: *titiak-a*, (*dae-a*, enz.) *natahuka*, de oester, (de grond, enz.) gaat open, opent zich.

Huka 2, Ba., Bo., K., T. idem; D., On., R. *huä*, [oorspronkelijk één met *huka* 1, vgl. ook sub *feä*], opbreken, verhuizen, gewoonlijk gezegd van eene menigte, (vgl. *bòke* 3): *mafafaü bua-loäs fò ata huka lèo Baä teu*, pakt de goederen in, opdat wij naar Baä verhuizen. Ook met *heni*: *huka heni hataholi-la lèo dea leu*, zij zijn opgebroken, verhuisd naar het veld, om aldaar te verblijven; *huka heni Lòte seli nai Sonobai*, de helft (der bewoners) van Rotti is verhuisd naar Timor; *huka heni lea-a*, de geheele menigte (al het werkvolk) is opgebroken, (vgl. *fae* 2, *hai* 6, *hea*, *lenga*;

ook *laö* 2); *huka heni nusak-a neu natati*, al de inwoners zijn ten strijde getrokken; *huka heni lea-a*, ook: het leger is geheel uiteengegaan, heeft zich verspreid.

Hukun, (Mal. Arab. *hukum*), straf, straffen; *hataholi hukun*, of *nanahukun*, (zelden *nanahukuk*), een gestrafte.

Hulu 1, Ba. enz. idem; T. enz. *huru*, [Bug. *puru*, Mak. *purung*, wel verwant met Rott. *kolu*], met beide handen naar zich toehalen, strijken, schrapen of scheppen, (vgl. *laü* 1, *kalo*, *kao*, *sapu* 1): *hulu hade*, (*solokaek*, *doik*), rijst, (zand, geld) naar zich toehalen, schrapen; *hulu telèlek*, brandhout bijeenstrijken, bijeenrapen, sprokkelen; *hulu heni bua nanahoik-ala*, de goederen, welke in de zon te drogen hebben gehangen, bijeenpakken om ze weg te nemen, (vgl. *nakabubua*); *ise hulu nala buas-ala lème tali-a sò*, zij heeft het goed al van het touw af(genomen en) bijeen gebonden; *mamasuïk-a hulu-ná hade*, de rijke strijkt de rijst naar zich toe = oogst rijst in overvloed, (vgl. *heta*).

huhulu, herhaaldelijk bijeenstrijken, enz.; verbonden met *hehèle*, bijeenzamelen: *huhulu hehèle bana-manu fò ata huka lèo Baä teu*, verzamelt de dieren, opdat wij naar Baä verhuizen; *huhulu-hehèle falu ina ana-mák-ala*, de weduwen en weezen verzamelen, d. i. zich hun lot aantrekken, voor hen zorgen, (vgl. *nakaboboi*).

huluk (*la*-), te zamen naar zich toehalen, enz.: *udan-a mai bòe ma lahuluk buas-ala*, toen de regen kwam, pakten zij te zamen de kleederen bijeen.

Hulu 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [D., On. *nulu*, Kup. *sngulu*, (tien), Tett. *nulu*, M. P. *puluh*], tiental; *dua hulu*, twintig, enz.

huluk: *teu-na sanga-sanga dai telu-huluk-a bòe*, hij heeft bijna de dertig (jaren) bereikt; *teu-na nai lèo falu huluk-a dei*, hij is omstreeks de tachtig (jaar); *kadua-huluk*, alle twintig, enz.

sanahulu, Ba., ook wel D., *salahunu*, overigens gelijk Term., [uit M. P. *sa*, één, *puluh*, tiental, terwijl *sa* door *ng* gesloten was, waaruit eenerzijds ook vormen als Kup. *sngulu*, Saw. *henguru*, D., On. *nulu*, enz., anderzijds Bim. *sampuru*, enz.], tien.

kasanahuluk, alle tien, tiende; ook = *doi kasanahuluk*, een gouden tientje; ook: een dubbeltje.

(**Huluk**), *kahuluk* (*na*-), Ba., Bo., T. idem; D., On. *naähulu*, [Tim. *nahunu*, vgl. Rott. *uluk*; M. P. *hulu*], vooraan zijn, v. d. eerder, het eerst zijn, (vgl. *naola* 1, *natulu*, *uluk*): *laök makahuluk*, ga vooraan, ga voor! (ook zonder *laök*): *ama nakahuluk fò leä kapa-a*, vader moet vooraangaan om den buffel voort te trekken; *ana tè nème loanak lain mai dè langa-na nakahuluk*, hij viel met het hoofd vooruit van de bale-bale; *au mai akahuluk*, ik ben eerder gekomen; *bòö tabek makahuluk manapake mandela-masaäk sila-la*, groet niet het eerst hen, die schitterend gekleed zijn; *màfandèle makahuluk ò singo-sala-m dei*, herinner u eerst uwe eigen tekortkomingen; (*baï Baä sososak-ala baï telu*): *baï-Suki-a nakahuluk, mai dè baï Mòdok-a*, (de voorvaders van Baä waren drie in getal): in de eerste plaats grootvader S., daarop grootvader M.

kahulu (*na*-)-*kahuluk* (*na*-), steeds vooraan zijn, enz.: *ò mita makahulu-makahuluk*, gij ziet alles steeds het eerste.

makuhuluk, die, (dat) vooraan is, enz.: *hataholi makahuluk*, iemand, die vooraan gaat,

of voor aan de spits van eene rij menschen staat; ook iemand uit den vroegeren tijd, iemand uit den voortijd; *dè tou makahuluk-a neu seluk,* daarop ging de eerste man weder vooruit; *mane makahuluk-à,* de vorige vorst; *fai makahulu-na,* (of *makahulu-na* alleen), in vroegeren tijd, vroeger, voorheen, (vgl. *uluk, bei hata-na, hata bei dò-na, hida bei fa-na*): *makahulu-na ita nusa-na matua,* voorheen was ons land groot.

Huma, schijnt in de dial. niet voor te komen, [misschien een nevenvorm van *huhumu,* vgl. *suma*], (volgens sommigen alleen door kinderen gebezigd voor *hunga*), stooten, (vgl. *nakatunu*): *ana huma ei-na laë batu esa,* hij stoot zijn voet aan een steen; voorts: iets, met iets stooten, z. v. a. slaan: *ana huma ue-a neu langa--na,* hij stoot (slaat) hen met de rottan op het hoofd, (vgl. *fepa, hona*); ook: slaan met den voet = schoppen: *ana huma neu dea-na,* hij geeft hem een schop tegen zijn rug, (vgl. *fiti*).

huhuma, herhaaldelijk stooten.

Hume, (Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem; D. ook *hume-hume, humel*; On. *humek*), glimlachen, (vgl. *silu nisi-n*).

huhumek, het glimlachen: *ana oda huhumek--a,* hij glimlacht aanhoudend.

Humu, gewoonlijk alleen in den vorm *huhumu;* schijnt in de dial. niet voor te komen, en wordt door velen niet verstaan, [één met *huma* en verwant met Mak. *tumbu,* Bug. *tumpu;* vgl. Mal. *tumbuk,* enz.?] = *huhuma,* herhaaldelijk stooten: *manamafuk-a huhumu ei-lima-n laë batu-la,* de bedronkene stoot zijne handen en voeten herhaaldelijk tegen de steenen.

Hunga, Ba., D., T., On. *hungga*; R. *huka,* [vgl. Sumb. *punggu,* hakken, Bim. *ponggo,* bijl, hakken, Bol. Mong. *momongko,* hakken? Of verwant met dial. *punga*?], met beide handen eene bijl of een kapmes vasthoudende hakken, (vgl. *tati*): *ana hunga neu ai-a hu-na,* hij hakt op die wijze den boomstam om; *ana hunga ai-a = ana löö ai-a,* hij velt den boom; ook: *ana hunga ai-a neu langa-na,* hij hakt = slaat met een stuk hout op zijn hoofd, (vgl. *fepa*), en ook: *ana hunga batu-a neu ndala-a* (enz.), hij (maakt de armbeweging van slaan en) gooit een steen tegen het paard, (vgl. *tapa*).

Huni, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *hundi,* [Tett. *hudi,* Tim., Ceram. *uki,* Bul., Sumbaw. *punti,* Mak. *unti,* enz.], pisang, banaan; eenige soorten zijn: *huni madèëk,* (pisang bidji); *huni puak, huni hataholik.*

Hunu, Ba., Bo., K. idem; D., T., On., R. *hundu*; Bi. *hulu,* [Tett. *hurun,* Tag. *polon,* Bicol. *poron*], het garen op een steen tot een kluwen winden, (vgl. *lòle* 3); *hunu-lain,* naam van eene streek in het Termanusche.

hunu-hunu, in de rondte draaien, rondgaan: *nïï-ana-la lalaik hunu-hunu,* de kinderen loopen snel in een kring rond, (vgl. *nalèo* 11, *ule*); *ndala-a foti hunu-hunu,* het paard springt in een kring rond, (bijv. een vastgebonden hengst).

huhunuk, het winden, enz.; een garenwinder van hout, welke om eene bamboezen as draait; *abas huhunuk esa,* één kluwen garen.

hunuk (*la-*): *lahunuk abas-ala,* zij winden met elkander het garen op.

behunu = hunu-hunu, van een meervoudig subject: *ndala-la lalaik behunu,* de paarden loopen snel in een kring rond.

(**Hunuk**), in *uma-hunuk,* Ba., Bo. idem; K. *uma lai-hunu,* Bi. *huhulu,* R. *huhuru,*

[bij *hunu*?], zolder; *kae lèo uma-hunuk lain*, naar zolder gaan.

Hupe, schijnt in de dial. niet voor te komen, wordt door velen niet verstaan, [vgl. *lipe*?], van ter zijde naar iets kijken, steelsgewijze kijken, (vgl. *suli, nita*); *ana hupe neu lain*, hij kijkt van ter zijde naar hem.

(**Hupu**), *hupu-hupu* = *lakahuhupu*; *ò sulak mala sila hupu-hupu lala-n seli*, gij schrijft zoo, dat de letters in menigte bijeen zijn, gij schrijft zeer klein en dicht ineen.

huhupuk = *bubuak*: *batu huhupuk esa*, een hoop steenen; *uma huhupuk esa*, eene groep huizen; *ò huhupuk esa*, een bamboe-stoel; *bïi huhupuk esa*, eene kudde geiten, (schapen).

kahuhupu (*la*-), Bo., Bi., K. idem; Ba. *lakahuhumpu*; D. *laähuhumbu*; R. *rahuhupu*, [denkelijk een nevenvorm van *hihipu, ïipu*], in menigte ergens zijn, bijeen zijn, zich heen begeven, wemelen, zich verzamelen, (vgl. *hihipu, lakabua*): *hataholi-la*, (*bana-la, ai-la*), *lakahuhupu* (*ao-n*), de menschen, (dieren, boomen), zijn er in menigte, het wemelt er van menschen, enz.; *basa-s leu lakahuhupu kapa kekeäk-a*, en zij allen verzamelden zich in menigte om den bonten buffel; *nai na ndè bè na basa hataholi-la lakahuhupu*, daar is het, dat alle menschen samenkomen.

(**Huta**), in: (*hataholi*) *baü huta*, (elders meer *baü-hutak*), iemand, die rondom in schulden steekt, tot over de ooren in schulden zit.

hutak, Ba., Bo., T. idem, overigens *huta*, [M. P. *hutang*], *a.* schuld, geldschuld, ook: in-schuld; *b.* boete, (vgl. *holomata* 2); *ana tifa heni hutak*, hij heeft schuld (of boete) afbetaald; *ana tifa heni doik lopia lima neu huta-na*, hij heeft vijf gulden op zijne schuld afbetaald; *ue hutak*, zich in schulden steken; *laök hutak*, schuld invorderen, manen; *manò hutak*, schuldeischer; *dedeä hutak*, eene schuldzaak, eene zaak waarbij boete moet betaald worden.

huta-buük, (vgl. *buük* 2), versterking van *hutak*, schuld: *ana lalaök nala basa huta-buük-ala*. *sò*, hij heeft allerlei schulden ingevorderd; overdrachtelijk: moeielijkheden: *ndia hapu huta-buük tè sè esa ta fali-n ana bòe*, als hij in moeielijkheden komt, zal niet één hem helpen.

huta (*na*-), *a.* schuld hebben: *nahuta lopia natun esa*, hij heeft honderd gulden schuld; *ò mahuta-n ana baü-bè*, hoeveel zijt gij hem schuldig; *hataholi manamahuta touk ndia*, iemand, die iets aan dien man schuldig is;
b. boete moeten betalen, beboet worden: *manek-ala kè fè-n nahuta*, de vorsten hebben hem tot boete veroordeeld; *nahuta lilo batu kapa esa*, hij is beboet met één *lilo* goud en een (groote wijfjes-)buffel: *sè lena kekenak ndia na nahuta*, wie dat verbod overtreedt, wordt beboet.

mahutak, of *manamahutak*, die schuld heeft; *ana laka tou mahutak-a*, (*manamahutak-a*) *fò ela ana tifa-n ana*, hij dwingt den schuldenaar hem te betalen.

Huti 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (*iä*-), soort zeevisch.

Huti 2, of *kahuhutik* (*na*-), [vgl. *nakahuhuïk*; Tim. *hu͡ita*, ook Rott. *hui*, enz.], aanhitsen: *nakahuhutik au nonòk-a busa*, hij hitste mij aan, alsof ik een hond was.

(**Hutu** 1), in: *hutu-leti*, (Bo., Bi., K., T., R. idem), = *hutu-hutu*, druk met iets bezig zijn: *ana hutu-leti nò sasapu uma*, (*nò dode-nasuk-a*, enz.), zij is druk bezig met het aanvegen van het huis, (met

koken, enz.). *Hutu*, ook een dorp in het Termanusche.

hutu-hutu, in alle dial., uitgezonderd D., [bij (*hutu*) 2?], druk met iets bezig zijn, (vgl. *faü-faü*): *ana hutu-hutu nò bua-loä-n*, hij is druk bezig met zijne goederen (om ze in te pakken); *ina hutu-hutu nò tatao-nonoï-n*, moeder is druk bezig met haar werk.

(**Hutu** 2), *hutu* (*na-*), Bo., Bi., K., T., R. idem, [Tim. *hut*; Ceram. *huto*, (tusschen de handen rollen); vgl. Bent. *mawutu*, *mutu*, besmeeren], wrijven, inwrijven, besmeeren, zich-zelf of een ander, (vgl. [*èse*], *hali*, *kiki*, *koi*, *kokòse*, *kukuku*, *nasalai* 10, *lae* 2, *lame* 1, *lòse* 1, *ngganggau* 3, *napèë*, *sa* 1, *sapu* 1, *tolu*): *nahutu mina-nò*, hij wrijft zich in met klapperolie; *ana nahutu-n nò*, hij wrijft hem in met geraspte kokosnoot (of kokosmelk); *nïï-ana-a nahutu afu*, (*kakau*, enz.), het kind besmeert zich met asch, (met rijst, enz.).

lahuhutu (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), ook wel *lahutu* (*na-*), fijnwrijven bijv. een blad: *nalahuhutu aki-dòk esa*, hij wrijft met de handen of tusschen de vingers van beide handen een afgevallen blad fijn, (vgl. *nalapupue*, *kènok*); *au alahutu* (of *alahuhutu*) *dò-na dè tapa-n neu dè ana hai*, ik wreef het blad fijn, smeerde het er op en het genas; ook: iets, als bijv. eene bladnerf, tusschen de handen wrijven en zoo laten draaien.

Huük, Ba., Bo. idem; K. *huü*; T. *uük*, [bij Mal. *bukur*, Jav. *wuku*, korrel?], een kruimpje, een kruimel van gekookte rijst; *kakau huük esa*, één rijstkruimel; voorts: vuil, als het zeer nietig en gering is: *huük nai au mata-ng dale*, ik heb een vuiligheidje, (iets) in het oog, (Bo., Bi. bezigen *kadafu*); *huük esa nai pingak dale*, er is iets (wat er niet op hoort) op het bord; *sèè heni huük-ala*, het vuil door filtreeren verwijderen.

I.

I, (gewoonlijk gevolgd door *na*, *ma*), nadrukswijzer: *lèo au kasodak i-na au ta mai ia fa*, als ik gezond was, was ik niet hier gekomen; *pusàka matua ina sò i-ma*, dat zijn toch waarlijk erfstukken van belang; *ta nasasaik fa i tè nalelak sò*, hoewel hij het niet openbaar maakte, wist hij het toch.

Is, uitroep; *is*, *ò pepèko*, hè, gij liegt; *is*, *au ta amahèle fa*, hè, ik geloof het niet.

Is-a, zie *isa* 2.

Ia, in alle dial., [Kup. *mlia*, *lia*, deze, dit; *deng ia*, van hier; Tim. *ian*, *i*, *ain*; Bug. *iya*, enz.], *a*. aanwijzend voornw., deze, dit: *touk ia*, deze man; *uma ia*, dit huis; *ndia uma-n* (*ndè*) *ia*, dit is zijn huis; *fè au ia*, geef mij dit. Ook (nevens *a*) als generiek lidwoord gebezigd: *nandela nasaä nai lèdo-a lèo-lèo lilo-pilas ia*, het schitterde in de zon als [het] goud. Zie voorts de Sprk.;
b. bijwoord van plaats: *ndè* of *nai ia*, hier; *ana mai ia*, hij komt hier.

iak-a = *ia*, met nadruk: *fa-fa na ana tao nasala iak-a ma ndiak-a*, nu eens deed zij dit, dan dat verkeerd.

Iä, zelfstandig gewoonlijk alleen in: *iäk-a*,

bijv. *au iäk-a ndè nïï-ana-a tuda ndala-a*, mijn vreezen is, (ik ben bang), dat het kind van het paard valt, (vgl. *bï*).

iä-iä, Ba., Bo. idem, [K., D., T., R. *hia-hia*, denkelijk dus hetzelfde woord als *hia*, zie aldaar], angstig = voorzichtig iets doen, (vgl. *besa-besa*); *kokolak*, (*laök*, enz.) *iä-ia*, voorzichtig spreken, (gaan, enz.).

Iäk, Ba., Bo., T. idem; K. *iä*; D. *ia*; Bi., R. *ika*, [M. P. *ikan*], visch; *iä tasi*, (*lè*, *dano*, enz.), zeevisch, (riviervisch, visch uit een meer, enz.).

Soorten van visch zijn: (bij de meeste soorten wordt de naam steeds door *iä* voorafgegaan): *ai-louk*, *ai-pöö*, *aälu*, *alu-kama*, *amalasi*, *biïk*, *bobò*, *bolasu*, *bunak*, *busa-mata*, *doma*, *etu*, *faek*, *faiò*, *falei*, *fida* (*fide*), *fufú*, *hai*, *ha-hulu*, *hòlo-manu*, *hutu*, *ile*, *iu*, *iu hòlo*, *kakama*, *kaü*, *keke-luk*, *kuü-panà*, *lalaäs*, *lada*, *lada-huök*, *laek*, *langa-batuk*, *lanik*, *lani-manuk*, *lemak*, *lengu-haïk*, *lililis*, *lòdok*, *lunu*, *malo*, *ma-nek*, *mata-lilok*, *mata-òe*, *nalidäe*, *nase*, *nipa*, *nonòk*, *nus*, *ndane*, *ngganggalas*, *nggiü*, *nggonggò*, *ngois*, *pado*, *papalu*, *pèpe*, *pòko*, *puik*, *sis*, *suli-ana*, *susunu*, *sususik*, *tei*, *tepa*, *tepa-lai-fá*, *titimuk*, *tio*, *tulak*, *ungu*.

Iä-mata, [op Koepang *ikan-mata* (=*mĕntah*)], lijden aan een zeker gezwel: *lima-na iä-mata*, hij heeft (zulk) een gezwel aan zijne hand.

iä-matak, zeker gezwel of ziekte; *iä-matak-a luë-n*, hij heeft (zulk) een gezwel gekregen.

Iä-use, *a.* kan beteekenen: ingelegde visch, vgl. *use*;

b. (Ba., Bo., K. idem), het kruidje-roer-mij-niet.

(**Idu** 1), dial. *iduk*, neus; *idu*, kussen, [Kup. *ilu*, Tett. *inur*, *inun*, neus, Mal. *hidung*, enz.], in Termanu nog over in: *idu-aik*, rug van den neus, en in: *pana-idu*, neusvleugels; verder nog in de uitdrukking: *pinu idu dò lu mata*, snot of (en) tranen, geween en geschrei; *mana-pinu-idu do manalú-matak*, die weent en schreit.

Idu 2, [denkelijk bij *idu* 1], in: *hai-idu*, houten handvatsel van een *haik* of emmer; *hai idu-lidak*, soort emmer.

Ifa, in alle dial., [Tim. *aif*, Kup. *iha*, Bim. *iwa*, Mal. *riba*], op den schoot houden: *inak-a ifa ana-na*, de vrouw houdt haar kind op schoot; *kòö-ifa*, zie *kòö* 1.

iïfa, of *iïfak*, voortdurend op schoot houden; *iïfak luä lela*, zie *lela* 3.

ifak, schoot; *fadi nai ina ifa-n lain*, broertje is bij moeder op schoot.

Ifo, (Ba., K., T., On. idem; Bo., D. *kifo*; Bi., R. *ibo*), of *ifok*, soort schelpdier; *ifo madák*, een schelpdier rood als bloed.

Iïk 1, [vgl. *iïk* 2], *ana iïk lima-na*, hij haakt de vingers zijner handen in elkander, vgl. *diku*; (vgl. ook Ba. *nggètek lima-na* nevens *nanggète hihiïk*).

iïik = *hihiïk*, strik.

Iïk 2, Bo., T. idem; K., D., R. *iï*; Bi. *i*; Ba. *hiïk*, [stellig oorspronkelijk één met *iïk* 1 en met *hihiïk*, vgl. voorts *iïkak*], ook *iï lòngek*, soort liaan, (vgl. *ai lòngek*), welke zeer geschikt is om mede te binden; *iïk-ala lalalaë*, de lianen hebben zich in elkander gevlochten; *iïk ia au sanga hènge neu paä-a*, met deze liaan wil ik de haag binden; *iï manek*, een ander soort liaan.

Ika, (K. idem; Ba., Bo., T. *ike*; D., On. *iä*; doch R. heeft *hië*, Bi. alleen *naka-hihí*, zie voorts hieronder *iïkak*), strikken met een strik aan een stok bevestigd: *ana ika ndala-a*, hij strikt een paard; *ana ika-ná manu-a ma poï heni*

seluk ana, hij had de kip gestrikt, maar heeft haar weder laten ontsnappen.

iïka, herhaaldelijk strikken, enz.

ikak, zie *iïkak*.

iïkak, *a.* het strikken;

b. en dan ook *ikak*, K. *iïka*; Bo., T. *iïkek*; T. ook *ikek*; D. *iät*; On. *iïät*; [Ba. alleen *hikiäk*; Bi. *hikí*; R. *hikië*, waarschijnlijk zijn dus *ika*, *(hi)hiïk*, *iïk* 1, 2 oorspronkelijk één, denkelijk = Bal. *pikat*, (wel in verband met Mal. *ikat*, enz.), strik, waarvan het Mal., Jav., en op andere wijze het Daj. woord eene afgeleide beteekenis vertoonen], strik, strop, welke aan een stok bevestigd wordt om wilde dieren, (ook kippen, enz.), mede te vangen, (vgl. *hikiïk*).

ika (*la-*), bijv. in *laika-manu-puik*, met elkander vogels strikken.

(**Iko**), in samenstellingen voor *ikok*: *busa*, (*ndala*, enz.) *-iko*, honden-, (paarden-)staart.

ikok, Ba., Bo., T. idem; overigens *iko*, [Tim. *iko(f)*, Kup., Tett. *ikun*, Mal. *ekor*, Bat. *ihur*, enz.], staart van een viervoetig dier, van een visch, enz., (vgl. *bulu-buik*); ook de staart (haarvlecht) van een Chinees; *kalikè iko-langa-n*, de beide uiteinden van een buikband; *Lòte iko-na*, de staart (de zuidelijke uitstekende landtong) van het eiland Rotti; *hade-ikok*, haartjes op de rijst; *hade iko-ták*, niet-harige rijst; *mata-ikok*, de buitenhoek van het oog, Mal. *ekor mata*: *maku nenik mata-iko-na*, hij ziet iemand van terzijde aan; overdrachtelijk: *dedeä iko-langa-ták*, eene zaak zonder kop of staart, zonder begin noch einde = *dedeä hu-peda-ták*.

iko (*na-*), een staart hebben; ook iets bijwijze van een staart achter zich aansleepen: *naiko haik esa*, hij heeft een emmer achter zich hangen.

maikok, een staart hebbende; *sina-siu maikok*, een Chinees met een staart, (ook een scheldwoord); *hade maikok*, harige rijst.

(**Ila** 1), *iïla*, Bo., K. idem, elders *ila*, [denkelijk een onregelmatige vorm behoorende bij Sund. *hidöng*, Jav. *irĕng*, (vgl. Bug. *arang*, Jav. *andĕng-andĕng*), evenals de synoniemen Tim. *metak*, Saw. (*la*)*mida* bij Mal. *hitam*, enz.], vlekken in het gelaat en op het lichaam, onderscheiden in: *iïla nggèok*, sproeten, en *iïla pilas*, moedervlek; *saok ia lèo dadaï esa bòe, tè tola-nòk-a lèo iïla-nggèok esa*, het huwelijk is als huidvuil (kan weggenomen, ontbonden worden), maar broederschap is als eene vlek op het gelaat (blijft steeds bestaan); *iïla* is ook eene benaming van een soort booze zweren (*iïla mangalauk*), alsook voor melaatschheid.

iïla-daik (*hataholi-*), Bo. idem; K. *iïla-dai*; Ba., T. *ila-daik*; D. *ila-dai*, (bij *dai* 1; On. heeft *manaila-ròe*, vgl. *lòe* 3), iemand, die de *iïla mangalauk* heeft: *touk ndia mate neni iïla-daik*, die man is aan genoemde ziekte gestorven.

(**Ila** 2), *iïla*, soort klimplant.

Ile, Bo., Bi., K., T., On., R. idem; D. *ile*, (voor Ba. wordt *nili* opgegeven), soort zeevisch; *iä ile ia isi-na maladahik*, het vleesch van de *ile* is zeer lekker.

(**Ilik**), *ngaiïlik* (*na-*), (Bo. idem; K. *nangaiïli*; Ba. *nanggaiïlik*; R. *naiïli*), *laök nangaiïlik*, zoo stil en zacht mogelijk gaan, sluipen als eene kat, welke eene muis wil vangen, (vgl. *nangaliliti*, *danga-danga*).

Ilok, Ba., Bo. idem; K. *ilo*; R. *iro*; T. *lirok*, [denkelijk een nevenvorm van *uak*, *ulak*; voor T. *lirok*, vgl. Saw. *kelue*, Sumb. *kalót(u)* = Mal. *urat*], vezel, (vgl. *abas*), bijv. *mòdo ilok*, tabaksvezel;

ala tati-ná-n ela kada ilok esa, zij hakken het (hout) zoodanig, dat er slechts eene vezel over = heel, bleef, (vgl. *ulak*); *bei ela kada tali-a ilok esa dè sè ketu-n*, er is nog maar één vezel heel van het touw, het zal afbreken. Ook als hulptelwoord: *langa-dòk ilok esa* = *dòk esa*, één hoofdhaar.

mailok, met vezels, vezelig: *sikindauk-a isi-na mailok*, het vleesch van de wilde oebi is vezelig.

Ilo-ana(k), in: *dii-dò ilo-ana-n*, (Bo., D. idem; On. *kilo-ana-n*, elders *palo, pòlo, mbòlo-ana-n*), het trommelvlies.

(Ilu), *iïlus*, in: *tei-iïlus* = *kailus*: *ina tei--iïlus*, eene zwangere vrouw.

ilu (*na-*), Ba. enz. idem; T. enz. *nairu*, [bij Ibn. *ilug*, begeeren, Bug. *elo*, (*elori*), Mak. *ero*, verlangen, (oorspronkelijk wel één met Bug. *elo* = Mal. *liur*, enz., dus: watertanden), in den zin van Bim. *lelo*, belust zijn, *menghidam*?], zwanger worden of zijn; *nailu sò*, zij is zwanger (geworden); (*nadek ana foi-n ana*) *na tè ina-n bei ta nailu fa-n ana*, (de naam, welke genoemd was) toen zijne moeder nog niet zwanger van hem was; *nailu-lèo* (wel bij *lèo* 5), zwanger zijn buiten wettig huwelijk, (vgl. *nailu-kua*).

kailus, Ba. idem; R. *kairus*; Bo. *kailuk*; T. *kairuk*; Bi., K. *kailu*, (D. *mailu*; On. *mairu*), zwanger: *inak-a*, (*busa-a*), *kailus*, de vrouw, (hond), is zwanger; *ina*, (*busa*) *kailus*, eene zwangere vrouw, (teef); vgl. *ao-n dua*.

kailu-lèok, zwanger buiten wettig huwelijk.

mailuk = *kailus*, in enkele uitdrukkingen, als: *mailu-ták*, die niet zwanger geweest is, die niet gebaard heeft; *mailu-nituk*, (althans in D.), zwanger van een duivel = een opgezwollen buik hebben.

Ina 1, in alle dial., [Kup. idem, Tett. *inan*, Tim. *ainaf*, vgl. (*ina*) 3], wijfje, vrouwelijk van dieren, wanneer zij volwassen zijn; *busa-*, (*ndala-*, *manu-*) *ina*, eene teef, (merrie, kip), vgl. *tenak*. Ook voor *inak* in samenstellingen als *nahoü-ina*.

inak, Ba., Bo., T. idem, overigens *ina*, eene vrouw, een vrouwelijk menschelijk wezen: *inak-a leü abas*, de vrouw spint; ook (vooral in samenstelling, als: *ina-touk*, man en vrouw, *ina kana-anak*, vrouw en kinderen), voor vrouw = echtgenoote. Achteraan in samenstelling: vrouwelijk van menschen, (als: *kaä-inak*, *fadi--inak*); van planten, (bijv. *kaisuma inak* tegenover *manek*), vgl. *fèto*; van levenlooze wezens, welke als vrouw beschouwd worden, bijv. *bátu inak*, een steen, welke als een vrouwelijk wezen beschouwd wordt, (tegenover: *batu touk*); (in *mèko--inak*, de grootste soort gong, meer bij *ina* 3, tegenover: *mèko anak*); zie ook sub *ina* 2, 3.

ina-anak, meisje, jonge dochter = *ana fèö--anak*, (doch *ina-ana*, moeder en kind); ook adject.: *inak esa ana ina-ana-n dua*, eene vrouw had twee meisjes als kinderen (twee dochters).

ina-manek, de vrouw van den vorst, de vorstin, ook in het algemeen: vrouwelijke vorstelijke personen; *ina-mane-ana*, prinses, dochter van den vorst, (dan ook: *ina--mane-ana dedèo*), in het algemeen: dochter van een vorstelijk persoon.

Ina 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; ook D., On. na adjectieven, [vgl. (*ina*) 3], *a.* groot, (vgl. *baü*), in samenstelling met allerlei substantieven: *uma-ina*, een groot huis; *soka-ina*, een groote zak; *nusa-ina*, een groot land; *bète-ina*, een groot soort gierst; *uda-ina*, (groote =) hevige regen; *bibi-ina*, groote vrees; *lelèdo-ina*, de geheele dag; *èno-ina*, de

groote weg; *ai-ina*, een groote (= groot soort) boom; *ndana-ina*, een groote tak; *mane-ina*, een groot (= volwassen) mannelijk dier; *palani-ina*, een groote held; *tamukun-ina*, de voornaamste der temukun's; *lamatua-ina*, de groote heer, (de gouverneur-generaal).

In sommige samenstellingen is de eigenlijke beteekenis verloren gegaan, bijv. in: *dea-ina(k)*, in beteekenis niet te onderscheiden van *dea*, rug; zoo ook *ao-inak* = *aok*, lichaam;

b. heel, zeer, in samenstelling met adjectieven, enz., zoowel bij attributief als praedicatief gebruik: *matua*, (*mabela*, *madema*, *mangalau*, *mamina*, enz.) *-ina*, heel, zeer groot, (zwaar, hoog of diep, leelijk, lekker, enz.); *lasi-ina*, zeer oud; *manamakalulutu-ina*, zeer gierig, of: groote gierigaard, (vgl. *seli*); *ndala ina matua-ina esa*, eene zeer groote merrie; *kapa-a matua-ina lena busa-a*, de buffel is (zeer groot en) grooter dan een hond.

inak, in enkele samenstellingen = *ina*, bijv. *qo-inak*, (vgl. boven), *tou-inak*, *tua-inak*.

(**Ina** 3), *inak*, in de dial. idem of *ina*, [Kup. *ina*, Tett. *inan*, Tim. *aïna(f)*, M. P. *ina*; *ina* 1 is hiervan natuurlijk een bijzonder gebruik, (evenals in het Kup., enz., vgl. Saw. *rena*, Sumb. *bai*), zoo ook *inak*, sub *ina* 1; *ina* 2 is ook oorspronkelijk hetzelfde woord, namelijk: als een volwassen wijfjes-dier, dus groot, tegenover een onvolwassen wijfjes-dier, vgl. Saw. *worena*, groot, naast *rena*; het Rott. evenwel bezigt ook *ina* waar het Saw. *mòne-ae*, groot, (ook: een volwassen mannelijk dier) zou bezigen], moeder: *inak-a sè ana fangi nò ana-feö-na*, de moeder zal tegen de dochter verdeeld zijn.

In den vocatief en in alle gevallen waar het voornw. „mijn" of „onze" verzwegen kan worden beschouwd, luidt het woord: *ina*, (in samenstelling bij aanhechting van een voornw. valt de *k* volgens den regel af), dus: *ina ifa fadi*, moeder (mijne moeder) heeft broertje op den schoot.

In het algemeen worden beleefdheidshalve ook andere oudere vrouwen aangesproken met *ina*, terwijl het soms liefkoozend tegen jongere meisjes gezegd wordt; *Adu ina-n*, moeder van *Adu*, zoo wordt de moeder genoemd naar het kind, dat *Adu* heet; *ina Adu*, eene oudere vrouw *Adu* geheeten, moeder-*Adu*; *ina-ama-la*, de ouders: *ala fè hada holomata neu ina-ama-la*, zij bewijzen eer aan de ouders; *tao lèë dè ò kedi-má fati-lada fò ina nò ama sungu lamanè dei fò ò mai*, hoe komt het, dat gij op bedriegelijke wijze te middernacht komt als vader en moeder (mijne ouders) gerust slapen; *ina-ana-bei-baï-la*, de voorouders; *ina-ama Koponí*, op Koepang: *mai bapa Kompani*, het Nederl. Ind. Gouvernement.

Overdrachtelijk: *sosòngok-a ina-n*, het hoofd-offer, (vgl. *ina* 2).

ina (*na-*), tot moeder hebben; *naina naama* (*nai*) *Koponi*, hij heeft het Gouvernement tot vader en moeder.

inak (*na-*), iemand met *ina* aanspreken, iemand moeder noemen.

Ine, Bo., K. idem; Ba. *ina-(abas)*; D., T., On., R. *inde*; Bi. *kini*, [Tim. *ike(l)*, Sumb. *kindi*, ook Sund. *kintjir*, Mak. *tíngkere*?], een lang rond stuk hout, dat men laat draaien (*dipok ine*) rustend op de *bina* om het garen te spinnen, (*leä abas*). Men onderscheidt *ine malík*, (lett. geluidgevende *ine*), een, welke lang en snel

draait, tegenover *ine pakek*, (doove = geen geluidgevende *ine*), welke kort en langzaam draait; v. d. *nonòk-a ine malík*, gezegd van iemand, die vlug en ijverig werkt.

inek, in: *nádipo-inek*, zie *dipok*.

Ingu, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *inggu*; R. *iku*, [Kup. *ingu*, land, rijk], komt in de meer eigenlijke beteekenis van: land, plaats, nog voor bij het *tetengak*- (Mal. *tjongkak*)-spel, waarbij de gezamenlijke openingen, welke aan eene partij toebehooren, *ingu* genaamd worden, (die van de tegenpartij *ingu fèëk*, het vreemde land); verder in samenstellingen als: *ingu-lai*, (Bi. *ingu-lain*; D., On. *inggu-ata* of *inggu-lala* [*rala*]) = *nusak-lain*, de hoofdplaats; *uma-ingu*, een huis in de negorij, tegenover *uma dea*; *òe-ingu* of *ingu-lò*, vaderland, geboorteland. Ook komt het veelvuldig voor bij dorpsnamen: *ingu-fao-lain*, een gedeelte der hoofdplaats te Termanu; *ingu fao batu-lain*, *ingu ndao lain*, dorpen in het Termanusche. Voorts: volk, in: *nusa-ingu*, het volk; *mangalau-ingu*, *lau-ingu*, zie (*lau* 3); vgl. ook de geslachtsnamen: *ingu-beuk*, *ingu-naü*. Uit de beteekenis: volk, geslacht, laat zich het gebruik van *ingu* in de volgende zinnen verklaren: *ingu mane mamasuïk ia-la, ala hapu singo-salak seku*, (het volk, het geslacht der rijken =) wat betreft de rijken, (als soort), zij hebben herhaaldelijk moeielijkheden; *ingu musu ia — bòso fafae mafoä-n ana*, den vijand nu, — wek hem niet op; *ingu hataholi mangalauk ia — bòö mamahèle fa-n ana*, wat betreft den booswicht — vertrouw hem niet. En zoo voor andere subst., bijv. *ingu bua nako ia ta mafuni-má fa-n*, het geslacht, de aard van gestolen goed is, dat gij het niet kunt verborgen houden; *ingu ai ia talelak ana nai-nai boa-na*, den aard van den boom kennen wij aan zijne vruchten.

(**Inik**), *inik-a* of *enik-a*, [vgl. *uni* 2], het is zoo goed als zeker, (vgl. *neuk-a*, *tèë*): *lèo ndia maòlo-na ta tao fè fa dei na, inik-a ta mòpo pa-na bòek*, als zijne gulzigheid er geen aanleiding toe gegeven had, dan zou zijn vleesch zeker niet verloren gegaan zijn; *inik-a au laö sò, tè ò mai lai-lai*, ik zou zeker weggegaan zijn, maar gij kwaamt spoedig; *ta mate au bii-ana-ng-ala, inik-a au bii-ng baük-a sò*, als mijne lammeren niet gestorven waren, zou ik zeker vele schapen hebben. Ook: het was bijna zeker, dat, het scheelde weinig, bijna; *inik-a ana tuda*, bijna was hij gevallen, (vgl. *sanga-sanga*); *nakakalak ndala-a dè inik-a baï tou-ng nala dae*, hij liet het paard ronddraven en bijna was hij op den grond te recht gekomen.

Ino, in dichtertaal = *dape*: *bèbe ino dò sapi dape*, de eenden en koeien volgen recht hun weg; dat wil zeggen: (de plaats waar) eenden en koeien-zelf, zonder toezicht, hun voedsel gaan zoeken en 's avonds terugkomen, d. i. Koepang.

ino-ino, [vgl. *òno-òno*], toestroomen, in menigte zich voortbewegen, gezegd van menschen en dieren: *hataholi-la*, (*bana-la*, enz.) *ino-ino*, (vgl. *fa*).

(**Inok**), in: *tali inok*, Bo., (T.?) idem; Bi. *tali ino*, doch Ba. *inus*; On. *tali iïnut*, [bij (*inu*) 2, of vgl. *ninio*, waarbij D. *tali ninio*?], de touwen waarmede het weeftoestel bevestigd wordt, Mal. v. Koepang *tali span*.

Inu 1, zie *ninu*.

(**Inu** 2), *inu-inu*, [bij D., On. *inu*, Term. *henu* 1? het grondbegin schijnt dat van

binden te zijn, (vgl. Tim. van Amarasi *hèke*, koraal, en: om den hals binden, Rott. *hènge*, binden; Saw. *wudu*, End. *mbutu*, kraal met Rott. *futus*); stellig verwant is: *langginngginu*, dat tot *inu-inu* kan staan, als Bug. *geno* tot D., On. *inu* enz.], in groote hoeveelheid bij elkander afhangen, in trossen (als te zamen gebonden vruchten: *ai-boak-ala inu-inu*, (vgl. *lànggingginu*, *langginggita*, alsook *hihipu*); ook van op deze wijze samengebonden voorwerpen: *haik-ala inu-inu*, de emmers hangen, (zijn) in een bundel bijeen.

inuk: *pelak inuk esa*, een bos maïs (van vijftig *pulek*).

iïnuk, bundel samengebonden voorwerpen als bijv. *haik iïnuk esa*, een bundel *haik's*; men zegt ook: *nitu iïnuk*, eene groep, een troep duivels.

inu (*na-*), (K., R. idem), *nainu pelak*, djagong tot een bos samenbinden, (vgl. *puputu*, *nalalame*).

iïnu (*na-*), herhaaldelijk djagong tot een bos binden; ook in het algemeen: tot een bundel binden, als emmers, (vgl. *iïsa*): *naiïnu haik*: ook: *ai-boak-ala laiïnu* = *inu-inu*.

beinu: *ai boak-ala beinu* = *inu-inu*.

Inus, Ba. idem; Bo. *inuk*; Bi., K. *inu*, [Kup. *maun inus*], soort vogel, op Koepang *burung angin* geheeten.

(**Io**), *ngaio* (*na-*), schreeuwen van reeën: *nusa-ina nangaio*, (vgl. *eki*).

bengeio, idem, van meerdere subjecten.

(**Ipu**), *iïpu*, Bo., Bi., K., T. idem; Ba. *iïmpu*, *lakaimpu*, [vgl. *hipu*, (ook T. *ririmbu*, On. *rimbu-rimbu*); Saw. *peibu*, denkelijk Mal. *himpun*] = *hihipu*, in groote hoeveelheid ergens aanwezig zijn, in menigte zich verzamelen: *hataholi-la*, (*nusa-la*, *iäk-ala*), *iïpu*, de menschen, (herten, visschen), zijn in groote getalen aanwezig, verzamelen zich in groote menigte.

ipuk = *iïpuk*.

iïpuk = *hihipuk*: *ndala iïpuk esa*, een troep, eene kudde paarden; *nii-ana iïpuk esa*, een troep kinderen; *pelak ipuk esa*, eene hoeveelheid van vijftig maïs-vruchten; *tina ndia pela-na kada ipuk dua hulu*, die tuin brengt slechts twintig *ipuk* maïs op.

Isa 1, zie *nisa*.

Isa 2, naar het schijnt beter *is-a* geschreven = *kisa*, *kis-a* (vgl. *sànga-sanga*): *isa*, (*is-a*) *ana mai sò*, *tè ta dadi fa*, bijna was hij gekomen, het scheelde weinig of hij was gekomen, maar het is niet doorgegaan.

Isa 3, Ba., K., D., On. idem; Bo., T., R. *ise*; Bi. *isi*, (volgens opgave), [vgl. *ise*], iets binden, zoodat het blijft hangen: *ana isa batu esa neu lesu-haï-na*, hij bindt hem een steen om den nek; (vgl. *ise*, *hènge*).

iïsa, herhaaldelijk binden, ook: bijeenbinden (om op te hangen): *iïsa haik*, emmers bijeenbinden, (vgl. *naiïnu*, *puputu*).

Isa-matak, [bij *isa* 3? Het laatste deel is *mata(k)*, oog], ergens nauwkeurig acht op geven, (vgl. *besa-besa*): *ana isa-matak neu touk-a sao-na lolòëpa*, hij keek zeer opmerkzaam toe, hoe de echtgenoote van den man vleesch ophing; *isa-matak neu busa-la tè laä heni pa-a*, let op de honden, want zij zullen het vleesch opeten!

Ise, Bo., K., T., R., (volgens opgave ook Bi.), idem; Ba., D., On. *isa*, [èèn met *isa* 3; Tim. *naâisa-b*, in bundels binden; *âisa-t*, bundel, en = Rott. *isek*; vgl. Sumbaw. *sat*, binden, Jav. *singsĕt*, Mal.

singsat?], iets met een touw binden, ombinden met een touw om het daaraan te kunnen opnemen of aan op te hangen, bijv. een zak: *ise lepeneu*, enz., (vgl. *isa* 3, *hènge*).

isek, de lus (vgl. *nggètek*) of dat gedeelte van een touw, waaraan iets opgenomen of opgehangen wordt: *ana ise batu-a dè ise-ná-n bòe-ma ana lòdok ai ndondòlok-a neu batu-a ise-na*, hij bondt (een touw om) den steen en daarna schoof hij een draagstok onder het touw (door de lus); *ala hoü neu falès-a ise-na*, zij houden de flesch vast aan het touw, waarmede die ombonden is.

Isi 1, (zoo althans in samenstellingen, afzonderlijk komt het woord nooit zonder aangehecht voornw. voor), in alle dial., (D. geeft *isi*), [Kup., Tett. *isin*, lichaam, M. P. *isi*], de inhoud van iets: *lepeneu-a isi-na*, de inhoud van den zak; *nusak-a isi-n(a)*, de bewoners van een land; *uma-isi*, huisgezin, ook de bedienden als een geheel genomen; *ofa-isi-a kona*, de bemanning van het schip ging aan land; *isi-natuk*, zie *natuk* 1, (vgl. *maisik*); *isi-mina-n*, zie *mina*.

isik, *a.* = *isi*, *nusa-isik*, (doch in het eigenlijke Termanusch minder gebruikelijk) = *nusa isi-n*;

b. het vleesch, de spieren, ook *pa-isik*; *kima-isik*, het vleesch van de *kima*; *pu-isik*, het vleezige gedeelte van de dij; *pao-isik*, het vleesch van de *mangga*, (als afzonderlijk woord: *kima-a*, *pao-a*, *isi-na*, de inhoud, het vleesch van eene *kima*, *mangga*);

c. de inhoud als het voornaamste van iets; *tau-isik*, de inhoud van de indigo, d. i. de verfstof, tegenover de plant; *fani-isik*, het voornaamste van de bijën, d. i. de honig; *nita-isik*, het voornaamste deel der *nitas*-vrucht, het vlies om de pitten;

d. in: *hade-isik*, (bij *b* of *c*), het eigenlijke van de rijst, de ontbolsterde rijst, de bĕras, en zoo bij verkorting gewoonlijk alleen *isik*; *nduna isik*, mand voor bras; zoo ook: *bète-isik*, ontbolsterde gierst;

e. in eenige uitdrukkingen, als: *tua-isik*, verdikte, weinig vloeibare suikerstroop, (vgl. Tim. *nanès*, dik, van vloeistoffen, naast *nesa-n*, de inhoud van iets); *lilo-isik*, (mogelijk bij *c*), echt goud, (vgl. *pòe-mata*); *dae-isik*, losse grond, grond waarin geen steenen zijn, bijv. Fanggidaej Matt. VI : 49: *manatao uma nai dae-isik-a*, die zijn huis bouwt op lossen grond, (ten gevolge van de beteekenis van *dae maisik*? of, bij *c*, aarde alleen als hoofdbestanddeel van den grond?). Zie ook sub *isi* 2.

isi (*na*-), inhoud, vleesch, spieren hebben.

kaisik = *maisik*, inhoud, vleesch, spieren hebbende.

maisik, inhoud, vleesch, spieren hebbende: *kima-ina esa ngga-ngga ma maisik*, er was eene groote *kima*-schelp, welke openstond en inhoud had (waarin het dier was); *uma-maisik*, een bewoond huis, ook een huis, dat veel rijkdom bevat; *sisilo maisik*, een geladen geweer; *dae maisik*, vruchtbare grond, (vgl. *isi-natuk*, *makasufuk*), grond, welke iets opbrengt, (vgl. *isi-mina-n*, *òe-isi-n*); *hade-òe maisik*, eene vruchtbare sawah.

Isi 2, in alle dial., [Kup. *smèno isi-n*, de punt van een pijl, vgl. ook Kup. *kai isi-n*, boomvrucht, vrucht, Tett. *rama isi-n*, pijl, hetzelfde woord als *isi* 1, de de inhoud en het voornaamste, (vgl. *c* sub *isik*), van een geweer, enz.?], *a.* kogel, geweer- of kanonkogel: *isi ènge*, (*lilok*, *batu*, *bue*), looden, (gouden, steenen, koralen) kogel; *isi bali-bali*, benaming

van een soort langen looden kogel; *isi kafa*, twee looden kogels door een koperdraad met elkander verbonden; *b.* hetgeen als prop van een proppenschieter dient, (ook *isi-milak*); *isi-a nanggalu-lain bòe ma laë manu-a*, de prop van den proppenschieter maakte een sissend geluid en trof de kip.

isik: *kokou-isik*, pijl van een boog, (*kokouk*); *tè-isik*, de punt, het scherpe gedeelte van eene lans, (buiten samenstelling: *tè-a isi-na*); *dolu-isik*, hengel, (of sub 1, *c*); *pena-isik*, stalen pen. (Zie ook sub *isi* 1).

(**Isi** 3), *isi-isi*, Bi., K., T., On., R. idem, [bij *isi* 1?]: *kokolak isi-isi*, ronduit, rechtuit spreken, (vgl. *nakandò*).

isi-isik: *nafada nò isi-isik* = *nafada isi-isi*, hij zegt het ronduit, zonder omwegen.

(**Isi** 4), *isi-isi*, (Bo., Bi., T. idem), = *èso-èso*, gewoonlijk *isi-isi ame-ame*, lomp, onhandig, traag van begrip zijn, (vgl. [*bango*] 3).

manaiïsi-manaaämek (*hataholi-*), een lomp, onhandig mensch.

(**Isi** 5), *isi* (*na-*), in alle dial., D. ook *isi*, [Tim. *isi*, vgl. *nisi*], schillen, bijv. uien, (vgl. *fina* 1); *naisi iäk*, hij ontdoet de visch van de schubben; *naisi ai-dò* (enz.), groenten (enz.) schoonmaken; *naisi abas*, kapas zuiveren, (vgl. *sisida*); *naisi-ná lòto lème dolu-isik-a*, hij maakte den haak schoon van het slijm.

Isi-dalek, of *aba isi-dalek*, [uit *isi* 1 en *dalek*, binnen; Kup. *isnaneng*, uit *isi* en *naneng*, vlechten], de inslag bij het weven, (vgl. *kukúk*).

Isikòk (*tali-*), (uit het Holl.), schoot van een zeil.

Ita 1, zie *nita*.

itak, zie onder *nita*.

itak-a, zie onder *nita*.

Ita 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *hita*, [Kup. *kita*, Tim. *hit*, Tett. *ita*, M. P. *kita*], pers. voornw. van den eersten persoon meerv. inclusief.

itak-ala, ik en de mijnen, wij en de onzen; *bòö tao lèo-ndia tè itak-ala*, doe niet aldus, want zij zijn de onzen, behooren bij ons.

(**Ito**), steeds voortgaan: *balapua-a ito-ito lain neu*, de zee-arend vliegt steeds voort naar de hoogte; *batu-a ito-ito*, de met kracht geworpen steen gaat steeds voort; *ofak-a ito-ito ndè dea èle*, het vaartuig ginds gaat steeds verder zeewaarts.

kaiïtok (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; K. *nakaiïto*; On. *naäiïto*; R. *naiïto*), zoover mogelijk rechtdoor gaan, (vgl. *nakandò*): *kanisak-a laök nakaiïtok lèo dulu neu*, de moordenaar ging zoo ver mogelijk rechtstreeks oostwaarts; *manu-pui-a la nakaiïtok*, de vogel vliegt zoo ver mogelijk de hoogte in, de vogel vliegt zeer hoog.

Iu, in alle dial., [Tim., Kup. idem, Mal. *hiau*, enz.], of *iä iu*, haai; (*iä*) *iu hòlo*, (resp. *hòro*), zaagvisch.

J.

Ja, **Je**, **Ji**, uitroepen van verwondering.

Jo, **Ju**, uitroepen van verwondering.

K,

Ka 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *a.* [hetzelfde woord als Kup. *ka*, Tett. *ka*, eten, dus behoorende bij Mal. *makan*, enz. en een nevenvorm van Rott. *naä*, vgl. Bur. *ka*, eten en „bijten"], iets tusschen de tanden nemen, afbijten, bijten, ook van slangen, vogels, (vgl. *safa, sau*): *bòe-ma mèo-asu-a ka nala bii-ana-ä dè neni-n lèo nula dale neu*, de tijger nam het lam tusschen de tanden, (in den bek), en bracht het in het woud; *busa mahouk ta ka fa*, blaffende honden bijten niet; *nèëk-a ka neu ei-na*, de mier bijt, (steekt), hem in het been; *ana ka pa*, hij bijt een stuk vleesch af; *lafo-a ka ketu hihiïk-a*, de muis beet den strik stuk; *mèo-a ka nisa lafo-a*, de kat bijt de muis dood; v. d. ook z. v. a. verscheuren: *busa esa ka nala bii lòpo esa*, een hond verscheurde een schaap; overdrachtelijk: *tauk-a ka*, de indigo bijt goed in, kleurt goed.

kaká, herhaaldelijk bijten, knabbelen: *bana-manu ta hapu kaká hata fa*, de dieren hebben niets meer om te knabbelen (te eten).

kak, in samenstellingen: *bisu ndala-*, (*busa-*) *kak*, wond ten gevolge van een paarden-(honden-)beet. Voorts: *mòdo kak esa*, één hap, éene pruim tabak.

kakák, het bijten; *lapa kakák*, het bit van een toom; *lapa kaká besi*, (*liti, beba*), bit van ijzer, (koper, *bebak*); *lapa kakák*, ook: twee stukken been of hoorn aan beide kanten van den bek van het paard, waar doorheen de toom gestoken wordt; *mòdo kakák*, tabak waarop gebeten is = *mòdo sesèk*, uitgekauwde tabakspruim.

ka (*na-*), willen of plegen te bijten: *busa-a naká*, de hond wil bijten, of pleegt te bijten.

laká ao = *lakák*, elkander bijten of verscheuren: *ndala mane dua-s laká ao*, de twee hengsten bijten elkander; *laká lakisu*, zie *lakisu*.

kak (*la-*), *a.* elkander bijten of verscheuren, met velen bijten: *ndala-la lakák*, de paarden bijten elkander; *ninik-ala lakák*, de muskieten steken; *ala ta taka ninik-ala laká-na fa*, zij konden het steken der muskieten niet uithouden;

b. (*nakák*, enz.), doen bijten, in den mond doen gaan, in overdrachtelijken zin: *makák ofak-a neu oli-a bafa-na*, doe het vaartuig in den mond der rivier gaan, richt het vaartuig juist in de riviermonding! *nakák di-a neu balok-a*, hij laat den balk juist in het gespleten boveneinde (*bafa-na*) van den stijl rusten; *ala lakák papak-ala leu lòlo-la ma lungus-ala*, zij doen de planken op de balken en dwarsbalken rusten, (vgl. *toba* 2); *nakák ndala-a neu hataholi-la talada hèo-n*, hij doet het paard midden tusschen de menschen doorgaan.

kakák (*na-*), doen bijten, in eigenlijken zin: *bòö makakák ndala-la*, laat de paarden elkander niet bijten.

makák, bijtend: *busa makák*, een hond, welke pleegt te bijten; *beis sila-la maká-hik-ala*, dat is een zeer verscheurend soort kaaiman, (vgl. *makisuk*).

Ka 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *ka*, [Tim. *ka*, vgl. Tett. *koa*, Kup. *kakalo*, Bug. *kao*, Mak. *kalá*, Jav., Mal. *gagak*, welke alle eene overeenkomstige klanknabootsing bevatten], kraai; ook verbaal: *ana ka neu*, hij (de kraai) kraste.

kak, in: *batu-kák*, soort zwarte steen, (zoo zwart als eene kraai), welke zwavel bevat: *ni tòlo batu-kák*, de eieren der krabben zijn zoo zwart als de *batu-kák*.

(**Kak** 1), in: *haï-kák*, Ba., Bo., T. *kak*; Bi., K., D. *ka*; R. *a*; On. *ka*, (met *haï*, *aï* of *ai*), [Tett. v. Dilli *ahi-klák*; stellig hetzelfde woord als *ka* 2 en dus eigenlijk: zwart vuur, vgl. ook Mak. *kalá*], gloeiende kool, ook wel = *haï kadek*, houtskool, (steeds zoo in K., On.). Zie ook sub *ka* 1 en 2.

(**Kak** 2), in: *pana-kák*, (Bo. idem; Ba. *idu-ai kák* of *mpinu-kák*; T. *idu-kák*; K. *pana-ká*; D. *mbana-ká*, Bi. *idu-ká*; R. *idu-á*; On. *mbana-ká*), [stellig oorspronkelijk hetzelfde woord als (*kak*) 1, wegens de zwarte kleur, vgl. *pana* 1, *idu* 1, *pinu*], droog neusvuil; *bisu-kák*, het roofje van eene wond: *ana kisu heni bisu-ká-na*, hij heeft het roofje van de wond afgekrabt.

Kak 3, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D. On., R. *ka*), de vijgeboom; *ka-boak*, de vrucht van den vijgeboom; *ka-kòdek*, een soort wilde vijgeboom.

Kan, meer gewoonlijk *kas*, het Holl. kan; *ka-anak*, kannetje.

Kas, zie *kan*.

(**Kaä**), *kaäk*, Ba., Bo. idem; K. *kaä*; On., R., (ook wel D.) *aä*; T. *kakak*; Bi., D. *kaka*, [Kup. *kaka*, M. P. *kaka*, *kakak*, *kakang*], oudere broeder, (*kaä-touk*) of zuster (*kaä-inak*), van broeders tegenover broeders, zusters tegenover zusters gebezigd; *ita dua kaä-fadik-ala*, wij zijn broeders, (zusters); ook gebruikt tegen oudere personen, die men nog niet met *àma*, (*ina*) kan aanspreken. *Kaä* voor *kaäk* in hetzelfde geval als *ama*, *ina*, *fadi* voor *amak*, *inak*, *fadik*.

kaä (*na-*), tot ouderen broeder, (oudere zuster) hebben.

kaäk (*na-*), iemand met *kaä* aanspreken, iemand *kaä* noemen.

Kabae, (Mal. Perz.), kabaja; ook: eene kabaja dragen.

manakabaek (*ina-*), eene vrouw, die eene kabaja draagt.

Kabi 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *abi*, [Kup. *kabit*, onder den arm dragen, Tim. *kabi*, *abi*, klemmen, Tett. v. Dilli *habit*, tang. Jav. *kĕmpit*, *gapit* enz.], klemmen, knijpen met eene tang, persen met eene pers, (vgl. *nggata*, [*nggèë*], *sena* 2, *nakatabe*, ook *fii* en *nakasèë*); *kabi tua*, den bloemsteel van den lontarpalm tusschen twee stukken hout zachtjes knijpen of persen, (Saw. *ngapi*, Sumb. *ngepi*); *lou-na nakatutuk dè kabi-ná kòde-a lima-na*, de schelp sloeg dicht en klemde de hand van den aap vast.

kakabik, het klemmen, enz.; pers, tang; *kakabi tua*, werktuig, pers voor het *kabi tua*; *kakabi haï*, vuurtang; *kakabi mofak*, tangetje om de witte baardharen uit te trekken.

kabi (*na-*), iets onder den arm dragen, het stevig tegen zich aanklemmend, (vgl. *nasalili*, *neni*); ook: *manaledi-la lakabi-tuak-ala*, de tijferaars knijpen gezamenlijk de (bloemstelen van den) lontarpalm.

makabik, nauw, eng, (vgl. *makabiäk*): *èno makabik*, een enge weg; *lète makabik-ala*, de bergen met nauwe openingen; v. d. nauwe opening, reet: *nggodi nesik leäk-ala makabi-na*, het kroop door eene reet van de vloerlatten; *ai-la dò-n-ala makabi-na*, de nauwe openingen tusschen het loover; *alu makabi-na*, zie *alu* 1.

Kabi 2, ook *kabin*, (het Mal. Perz. *kawin*), huwen, een wettig huwelijk sluiten op Christelijke wijze zonder *belis*, (vgl. *sao*): *ala kabi basa sò*, zij zijn wettig gehuwd.

kabik, of *kabin*, (zoo D., On., R.); *sao kabik*, (*kabin*), wettige man of vrouw.

(**Kabik**), *kakabik*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kakabi*; D., R. *aäbi*, [D. ook: *haka-pit*, dus blijkbaar van *kabi* 1], duizendpoot, vgl. *kelumèk*, *liliäk*. (Zie ook sub *kabi* 1).

Kabo, *kabo heni òe-a* = *koba heni òe-a*, het water loopt over (door beroering); *koba-kabo*, zie *koba*.

kabo-kabo, — *tua*, herhaaldelijk stroop met water mengen; ook = *koba-kabo*: *faik ia tasi-a kabo-kabo*, heden is de zee in beroering, is onstuimig.

kakabo, Ba., Bo., Bi., K., T., R., ook wel On., idem; D., ook wel On., *aäbo*; Ba. ook *kakabok*, [vgl. *nggabo-nggabo*, *koko-bak*, eigenlijk: in beroering brengen, denkelijk verwant met *hòpo*, enz.], *kakabo tua*, suikerstroop met water vermengen door ze in een *haik* of emmer te schudden, (vgl. *hòpo*, *sesèdok*).

kakabok, *a*. *tua kakabok*, aldus vermengde of te mengen suikerstroop;

b. iemand (in beroering brengen =) in de war brengen, storen, hinderen, plagen, (vgl. *kokobak*, *nakasesèbok*): *bòö kakabok au*, breng mij niet in de war, plaag, hinder mij niet.

Kada 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., R. *ada*, [vgl. *sasada* en sub *selik*], snijden, doorsnijden, (vgl. *kè*): *kada pua* (*fifiluk*, *manu-tòlo*), betelnoot, (ketoepat, een ei) doorsnijden. Ook: een jongen besnijden, (*kada tuë-anak* of *mamaek*); *nanakadak*, besneden; *nanakada-ták*, onbesneden.

kakada, herhaaldelijk snijden; ook: kerven; *kakada mòdo*, tabak fijn kerven, (vgl. *sali* 3).

kakadak, het snijden, het kerven, enz.; ook = *ai kakadak*, het houten werktuig gebruikt bij het tabakskerven; *mòdo kakádak*, gekorven of te kerven tabak.

Kada 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *ada*, [zie *kada* 3], ergens blijven, (vgl. *nahani*, *kai* 1, *kunu-kunu*, *lènek* 2, *lèo* 3, *luü* 3, *naik*, *nèmek*, *suna-suna*, *natetak*): *au kada uma*, ik blijf tehuis; *baü-bè lai dae-bafak-a na sila kada dae*, zoovelen als er (allen, die) op aarde waren, moesten daar blijven,

kadak, idem: *au kadak ia*, ik blijf hier; *touk telu hulu kadak Bokai*, dertig mannen bleven in Bokai; *ala lèo kadak Denga dae-na*, zij bleven op den grond van Dengka wonen.

Kada 3, de dial. als sub 2, [stellig hetzelfde woord als *kada* 2, blijkens het gebruik van D., On. *aka-ä* in beide beteekenissen, vgl. Jav. *adang*? Zie ook *oda* 1], steeds, steeds maar, (vgl. *naka-duduak*): *ana kada nalolòk ana kaduak--ala*, zij riep, noodigde de beide kinderen steeds maar; vgl. voorts bij *oda*. V. d.: maar, slechts, alleen, (vgl. *mesan*, ook *anik*): *makaneni-ma sala baï-anak na kada popòko*, als er iets verkeerds was, sloeg zij er maar steeds op, of: sloeg zij er maar op; *kada nggonggòlo peda-na nakadòe*, slechts de punt van zijn snavel werd nat; *ta kada ndia fa*, niet alleen dát; *taka-a hina ei-na kada fa mesan*, de bijl wondde zijn been slechts een weinig.

kada-kada, versterking van *kada*: *nakapu-puük kada-kada nòö-ana kaduak-ala*, zij spoorden de beide kinderen steeds aan; *uma Lòte-la pòö dò-n-ala lai kada-kada dea nò mata*, telkens (steeds maar) is de dakbedekking der Rottineesche huizen vergaan, zoowel achter als voor.

kadak-a = *kada*: *kadák-a mai fò ata tesik ia*, komt, laten wij maar hier langs gaan.

Kadafuk, zie (*dafu*) 2.

Kadek, Bo., T. idem; Bi., D. *kadę*; Ba. *adek*; R. *adę*, [vgl. ook de dial.; Jav. *arĕng*, Bal. *adĕng* enz. met een praefix *ka*], gewoonlijk: *haï-kadek*, doovekool, houtskool, (vgl. *haï-kák*); *ule-kadek*, roet bijv. aan een pot, (vgl. *haï-atuk*).

Kaden, naam van een dorp in het Termanusche.

Kadela, (Port.), stoel.

Kadi, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *adi*, [denkelijk verwant met *selik*], openspringen, openbarsten, barsten, (vgl. *nasapá*, *nasapiti*, *nasapò*, *pòto-pòto*, voorts *natahea*, *manu-ei*, *ndala* 2, *natanggá*): *kadi tei-na*, (*manabongik-a nggona-na*, enz.), zijn buik, (het vlies van de barende, enz.), barst open; *bisu-na kadi sò-n*, zijn zweer is opengebroken; *kadi susula-dòk-a*, het papier scheurt.

kadi (*na-*), doen openspringen, doen barsten; *nakadi susula-dòk-a*, hij scheurt het papier.

(**Kado**), *kakado*, Ba., Bo., K. idem; On., R. *aädo*; Bi. *nakado*; T., ook Ba. *kalikado*; D., ook On., *taï-ado*, [Saw. *kado*; vgl. Mal. *kandung*]: *kakado pua* (enz.), betel (enz.) dragen in den zak gevormd door de plooien van de kain of sarong.

kadok of *kakadok*, een dusdanige zak; *tao kadok*, zulk een zak maken.

kado (*lä-*), bijv. in: *lakado-pua-baük-ala*, zij dragen gezamenlijk veel pinang in de plooien van de kain.

Kadok 1, aanhaken, (vgl. *kai* 1): *kadok kakaik-a neu dodoik-a*, haak den haak aan de dakspar vast; *esa kadok lima-na neu esa*, zij haken hunne vingers in elkander, vgl. *iik*. (Zie ook sub [*kado*]).

Kadok 2, Ba. idem; K. *kadǫ*, [van *kadok* 1?]: *kadok ndala-la*, paarden opvangen en tegenhouden door ze langs een korteren weg na te jagen of op andere wijze voor te komen, (vgl. *namanggè*); *kadok musu*, op zulk eene wijze den vijand vóór komen en den pas afsnijden, (vgl. *tepa* 2).

Kadola = *kedola*.

Kadoma, (uit het Jav. Mal. *padoman*), kompas.

(**Kadu**), *kadu-kadu*, Ba., Bo., On., R. idem, [D. *kalu*, vgl. *kakaluk*], in: *suü-n kadu-kadu*, inkrimpen, verschrompelen, van de borsten van mensch of dier, (vgl. *kakafi*).

Kae 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *ae*, [nog in verband met *saë*, *ndaë*?], klimmen, opklimmen, bestijgen, (vgl. *hène*, *laba* 1, *lolòbe*, *ndaë*, *saë*): *ana kae* (*lèo*) *ai-a lain neu*, hij klimt in den boom; *ana kae nasasaka lèo lètek lain neu*, hij tracht met inspanning den berg te bestijgen; *ana kae madak lain neu*, hij klimt (gaat) aan land, (uit het water of uit een klein vaartuig, anders: *kona*); ook = *kae-kae*: *suï-n-ala kae*, zijne rijkdommen nemen toe.

kae-kae, steeds klimmen, enz. in overdr. zin: *ana mulai nème bana lutuk-a besak-ò kae-kae lèo bana selak-a neu*, hij begint bij de kleinere dieren en klimt dan allengs op tot de grootere; v. d. ook = *namabaü*, veel worden, toenemen: *suï-n-ala kae-kae*, zijne rijkdommen klimmen steeds, nemen voortdurend toe.

kakaek, het klimmen; ook een soort door de natuur gevormde trap op een berg of eene hoogte; *kakaek dale*, een riviertje in het Termanusche, waarbij zich zulk eene trap bevindt.

(**Kae** 2), *kakae*, Bo., Bi., K., D., R. idem, [Tim. *kael*, Tett. v. Dilli *kakae*; bevat stellig eene klanknabootsing], kakatoea.

Kaek, Ba., Bo., T. idem; overigens *kaę*,

[wel verwant met *kai* 1, vgl. Mak. Bug. *koi*, *kowi* naast *kai*; Tag. enz. *kawing* naast *kawit*], schakel van eene keten, (*namosina kaek*), ook: draad, bestemd om eene *habas* van te vlechten, (*lilo kaek*); *namosina ndia kae-na selak*, die ketting heeft groote schakels; *lilo-n kaek ta esa bòe*, hij is zoo arm, dat hij geen enkel *habas*-draadje bezit.

Kafa, in alle dial., uitgezonderd R., [Tim. *kabat*, Kup. *kaba*, Tett. *kawa*, Mal. enz. *kawat*], gewoonlijk: *tali kafa*, koperdraad; ook wel voor: ijzerdraad; ook verbaal, v. d. *lepeneu nanakafak*, een met ijzerdraad omwonden zak, ook gezegd als men in plaats van ijzerdraad, iets anders, bijv. de nerven van een palmblad bezigt.

Kafá-n(a), Ba., Bo., T., R. idem = *kofá-n*: *òe-a fa no kafá-n*, het water stroomt bij kleine hoeveelheden weg; *au langa-nga hedis-a, diki nò kafa-na fa dei ma*, mijn hoofd doet er pijn van, (krab) toch een beetje zacht.

(**Kafi**), *kafi-kafi* = *kakafi*, *a*: *tei-na kafi-kafi*.

kakafi, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *uäfi*, [vgl. Mal. *kĕmpis*, Bug. *keppi* enz. ?] *a*. slinken, invallen, inkrimpen, (vgl. *dòke*, *hèdek*, *kadu-kadu*, *mona*, *ndòfe-ndòfe*, *ndòke*, *pò* 1, *sama* 2, *tanak* 1, *nakatapa*; ook *koloduku*): *tei-na kakafi*, zijn buik slinkt (is geslonken, ingevallen) van honger; *nasebuü-na kakafi*, zijne wangen vallen in;

b. doen slinken; in meer oneigenlijken zin gebezigd voor het toebinden van een zak of eene mand, of voor het toenaaien van een gat in een zak, enz.: *ana kakafi neni-n neu pisak esa*, hij nam het mede in eene pisak, welke hij dichtgebonden had.

Kafin, in alle dial., [vgl. *kifun*], honderdduizendtal; *kafin esa*, (*dua*) een (twee) honderdduizend; *soldadu kafin*, honderdduizend soldaten.

Kafòk = *kaifòk*.

Kai 1, R. *ai*, overigens gelijk Term., [Tim. *kai*, haken, *kaï*, haak, *natkai*, blijven haken; Kup. *kait*, haken, *skait*, haak; Tett. v. Dilli *kakaïk*, haak, Mal. *kait*, enz. vgl. ook (*kaï*) 7], haken, blijven haken, (vgl. *kadok*): *sidi-a kai kadak ai lain*, de kain blijft haken, blijft vastzitten in den boom; *funi-a kai*, de nageboorte blijft vastzitten, is moeielijk te verwijderen, (vgl. *kai-kè*). Overdrachtelijk: *ami mala ndia bòe ma kanak-a kai kadak ndia*, toen wij daar gekomen waren, bleef het kind daar achter, (vgl. *kada* 2).

kai-kai, telkens blijven haken: *manu-pui-a tuda kai-kai*, de (aangeschoten) vogel blijft onder het vallen telkens vastzitten. Overdr.: *mu na bòö kai-kai*, blijf onder het gaan niet overal haken, rust niet overal uit; *ana kai-kai nò hataholi tao fè-n*, hij is belemmerd, weet niet hoe hij doen moet om menschen te krijgen, die voor hem werken; *ana kokolak kai-kai*, hij spreekt zoo, dat hij ook anderen in de zaak betrekt, door te zeggen, dat iemand dit of dat gezegd heeft.

kakai, *a*. = *kai*: *langa-dò-na kakai neu piak-a mabubuë-na*, haar haar haakte, bleef vastzitten aan het uitstekende gedeelte van de rots; *nusa-a susula-na kakai neu ai-lòngek-a*, de hoorns van het hert bleven vastzitten aan de slingerplanten. Overdr.: *mu na bòö kakai*, blijf niet haken onderweg, blijf niet lang uit, = *kai-kai*, (vgl. *namanòso*);

b. (R., ook D. *aäi*), [Saw. *kekai*, vgl. Mal. *menggait*, zie ook sub *kakaï*], met een haak naar zich toehalen, spec. vruchten

naar zich toehalen met een langen stok, waaraan een haak: *kakai pao-boak*, op bovengemelde wijze eene mangga naar zich toehalen, (vgl. *balu* 3, *panga* 1, *poda*).
kakaik, *a.* het haken, enz.; haak in het algemeen, zoo ook het werktuig om vruchten te plukken; *kakai tua*, soort hoornen haak, in gebruik bij het tijferen; *b.* = *kai*: *anii-ana-a nala deak sò tè funi-a bei kakaik*, het kind is al geboren, maar de nageboorte blijft vastzitten.
kaik (*na-*): *ò mai tè na tè akàik daë-dòk*, gij kwaamt terwijl ik bezig was sirihvruchten af te steken, *lakaik daë-dòk-ala*, zij steken te zamen sirih-vruchten af.
(**Kai** 2), *kakai*, [Tim. *nak'-ài*; natuurlijk van *kai* 1], krom zijn, (vgl. *pèko*): *ana fenu-ná peda-na kakai*, hij buigt het uiteinde krom om; ook: verkromd zijn, vooral gezegd van het been door ziekte: *ei-na kakai*, (van de hand gewoonlijk: *kòë*).
kakaik, krom, gebogen; *tafa langa-kakàik*, sabel met kromgebogen greep; *dòpe kakaik*, (een als 't ware gekromd mes =) vouwmes, (zie ook [*kaï*] 7); *dula-kakaik*, een sarongpatroon. (Zie ook sub *kai* 1).
kakaik (*na-*), krommaken, krombuigen; *nakakaik ana de ketu heni-n*, hij boog het krom, zoodat het afbrak.
manakakaik (*ei-*), een verkromde voet.
(**Kai** 3), *ei-kaik* (vgl. *eik*, been), vermoeienis: *ana hapu palasèn ndia neu ndia ei-kai-na*, hij heeft dat ten geschenke gekregen voor zijne vermoeienis, als belooning voor zijne moeite; ook benaming voor de belooning: *fè au ei-kai-nga sò na au u*, als mij de belooning voor de vermoeienis gegeven is, ga ik.
makai (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *namaäi*, [oorspronkelijk wel bij *kai* 1, 2, vgl. Daj. *kait*, Kup. *kalkait*, stijf; hierbij misschien ook *balakaik*, hoewel Kup. *bkain* heeft, (de · *n* behoeft niet oorspronkelijk te zijn), ook Kup. *kae*, Tim. *hae*, moede?], een stijf, vermoeid gevoel hebben, als iemand die lang gezeten, of op ééne zijde gelegen, of iets gedragen heeft; wordt dikmaals verbonden met *sota*: *ana sota namakai*, ook vermoeid in het algemeen, bijv. *ala lamakai dò hata na ala hahae ao-n-ala*, als zij vermoeid zijn door den grooten afstand, rusten zij; *amakai ala-n seli, tè lèo-ndia-ò ala ta nggati au*, ik ben zeer moede, maar toch word ik niet vervangen.
(**Kai** 4), *bekai*, of *bepekai*, [wel oorspronkelijk bij *kai* 3], te vergeefs overal rondgaan of zoeken, gezegd van velen; (oorspronkelijk wel alleen) met een ander werkwoord, als: *ala sanga bekai*, (*bepekai*) *lò esa lò tè ala ta hapu esa bòe-n*, overal hebben zij te vergeefs gezocht naar iemand om mede te nemen, maar zij hebben niemand gevonden; ook zelfstandig: *ala bekai*, (*bepekai*) *basa nusak-ala, te ala ta hapu esa bòe-n*, zij hebben te vergeefs alle landen doorzocht, maar niets gekregen; *manu-la bekai*, (*bepekai*) *sanga nuk*, de kippen loopen overal te vergeefs rond om een nest te zoeken voor het neerleggen van hare eieren, (vgl. *doa*, *sanga*).
(**Kai** 5), *pakai* (*na-*), [denkelijk bij 3, vgl. Daj. *kait*, stijf], zich uitstrekken, den arm uitstrekken om iets uit de hoogte te krijgen.
(**Kai** 6), *pakai* (*na-*), bijna gelijk zijn aan: *babaü-na napakai au lima-kuü-ana-nga*, bijna zoo groot als mijn pink, (vgl. *lèo* 7).
Kaik, Ba., Bo., T. idem; D., R. *kai*; K. *nggai*, achter-achterkleinkind, (kind van een *nelùk*); *neu titino ndia ana-upu-nelu-*

-kai-n, (de geest van een afgestorvene) gaat zijne nakomelingen bezoeken.

Kais, uitroep om een paard te doen voortgaan: *bei nae*: *kais, bòe ma ndala-a haik ei-na,* zoodra hij *kais* riep, ging het paard voort.

Kaï 1, Ba., Bo., T. idem; D., On., R. *ai;* Bi. *nasangai*, [de vorm in de dial. maakt het uitvallen van eene *p* het meest waarschijnlijk, Tett. v. Dilli (waar de *h* in de meeste gevallen voor *p* staat), heeft *hahahik,* (de slot-*k* behoeft niet oorspronkelijk te zijn, bijv. *hataük* = Mal. *takut*), Tim. heeft *nakain*, Kup. *kaing*, vgl. Tag. *kapit*, zich vastklemmen alsook de verhouding van Mal. *damping* tot Mak. *dampi*; Mad. *apeng* tot Jav. *apit*?, toch is het spoorloos verdwijnen van eene *p* in het Tim. en Kup. niet gewoon, vgl. echter sub *laö* 1, *leä* 1], tegenhouden, verhinderen, (vgl. *namanggè*): *ala kaï-n ana fò una bòso laö ela-s ala,* zij hielden hem tegen, opdat hij hen niet verlaten zou; *bòso kaï-n ana hoï nala emi badu-ma bòe,* verhinder hem niet ook uwe baadjes te nemen, (in deze beteekenis dikwijls met *kena* verbonden); voorts: *kaï hataholi mahúk-ala,* (*nïï-ana mahòtek-ala*), twistende menschen, (kinderen), tegen houden = scheiden, hetzij door daden of woorden, (vgl. *laë* 3); v. d. ook: vermanen, verbieden: *ina kaï nïï-ana manaekik-ala,* moeder vermaant, verbiedt de levenmakende kinderen.

Kaï 2, Ba., Bo., T. idem; D., On., R. *ai*, [bij *kaï* 1, verhinderen om ergens anders heen te gaan? Vgl. het laatste voorbeeld], uitnoodigen, (vgl. *nòke*): *ana kaï tia-na fò sanga leu ndia uma-na laä-linu,* hij noodigt zijn vriend uit om bij hem in huis te komen eten en drinken; *ala lahèle sasaok-a dè leu kaï basa nusak ndia isi-na,* zij stelden den dag voor de bruiloft vast en noodigden alle inwoners van het land daartoe uit; *nòke neü-n-ana — ala kaï-n ana fò lèo nò-s faik esa dua,* hij verzocht te mogen heengaan — zij noodigden hem (of: hielden hem tegen) om een dag of twee bij hen te blijven.

Kaï 3, [bij *kaï* 1, tegenhouden? of bij *kaï* 4, trekken?], in: *kaï nasafali,* omwenden, voornamelijk gezegd van eene schildpad, zoodat zij niet wegloopen kan: *ana hoü-ná neu kea-a ei-na dè äna kaï nasafali-n,* hij greep de schildpad bij de pooten en wendde haar om; maar het wordt ook gebezigd voor het omwenden van een mensch, die ligt, van een balk, enz.; bij verkorting ook alleen *kaï*: *ala kè-lá fani dò ala kaï-lá kea,* zij snijden honig uit of wenden schildpadden om, (vangen schildpadden).

Kaï 4, Ba., K., T. idem; D., On., R. *ai*, [Tim. *ai*, Kup. *kahi*, ook hier schijnt eene *p* verdwenen te zijn, oorspronkelijk één of verwant met *kaï* 1?], naar zich toetrekken, (vgl. *hela*): *ana kaï neu alu-na,* hij trekt hem aan zijn schouder; *kaï pua,* een tros pinang met een ruk naar omlaag trekken en dan afplukken, (vgl. *ketu*); *kaï kokouk-a,* den boog spannen; *kaï sisilo-a* (*dòö-ei-na*), den trekker van een geweer overhalen; *kaï dodoak bïï-a,* den kop van eene geit achterover halen om ze te slachten; *kaï dae,* de geesten oproepen om de vruchten der omliggende velden te trekken naar dat veld waar geoogst zal worden, of opdat de opbrengst van het veld groot zal zijn.

Kaï 5, Ba., K., T. idem; On. *aäi*, [Kup. *kahi*, schijnt oorspronkelijk één te zijn met *kaï* 4], tellen, rekenen, (vgl. *hinga*): *ana kaï bana-la,* hij telt de dieren.

(**Kaï** 6), *kaï-kaï*, Ba., Bo., T. idem, [bij *kaï* 1? K. heeft *kakali*], *kokolak kaï--kaï*, stotteren, (vgl. *toä-toä*).

kakaï, (*kokolak-*) = *kokolak kaï-kaï*.

(**Kaï** 7), *kakaï*, [vgl. Tim. *kaï*, Tett. *kakaïk* sub *kai* 1, vgl. Tag. enz. *kawit* naast Mal. *kait*? Het zou even goed hetzelfde woord kunnen zijn als *kaï* 5, dewijl er toch zeer waarschijnlijk verband bestaat tusschen *kawit* en *kapit*, enz.] = *kakai b* (sub *kai* 1), eene vrucht of iets dergelijks met een haak aftrekken; (schijnt een meer zuivere Rottineesche vorm te zijn dan *kakai*). Zie ook sub (*kaï*) 6.

kakaïk, *dòpe kakaïk*, vouwmes (eveneens beter dan *dòpe kakaik*).

kaïk (*la-*) = *lakaik*.

Kaibesak, Ba., Bo. idem; Bi. *kaibesą*; T. *aibesak*; R. *aibesą*; D. *haubesą*; On. *besą*, [*kai* (*ai*) in de namen van boomen enz. zal wel meestal de oudere vorm voor *ai*, boom, zijn, toch is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat *kai* somtijds uit een ouder prefix *ka* is ontstaan, echter behoeft het feit, dat ook D., On. *ai* (voor *hau*) hebben, niet met zekerheid op het laatste geval te duiden], ook: *aibesak*, soort boom, waarvan de bast gebruikt wordt om zeilen en netten bruin te kleuren; de herten eten gaarne de bladeren.

Kaiboik, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. (R.?) *kaiboį*; D., On. *aiboį*, [*boik*, in gedichten = D. *boį*, verschrikken, *kai* hier wel uit: *ka*], *a.* plotseling, eensklaps, onverwachts, (vgl. *haki*, *kèdok*, *nggènge*, [*poka*] 2): *kaiboik òe-a nasapoka nème dalek mai*, plotseling kwam het water er uit te voorschijn; *dè ala bei kola--kola lèo-ndia bòe ma kaiboik napadeik sila talada-na*, terwijl zij nog zoo spraken, stond hij plotseling in hun midden; *mae lelesu-a nanakenak-ò kaiboik tè nala uma dalek*, hoewel de deur gesloten was, was hij plotseling in huis; *kaiboik bòe ma ana mai*, hij is eensklaps gekomen; *kaiboik ma ana sai*, hij is onverwachts aangekomen; *nalahutu kaiboik*, hij draait het plotseling snel (= in eens gauw, niet langzaam beginnend) tusschen de handen; *ana hapu hedi kaiboik*, hij kreeg eene plotselinge ziekte, hij werd plotseling ziek; *ana mate nò kaiboik*, hij stierf plotseling;
b. plotseling doen zijn ten opzichte van een ander = iemand haasten; *bòö kaiboik au*, *ta na mòpo au aäfi-ng-ala*, haast mij niet, anders verdwijnen mijne gedachten, (raak ik mijne bezinning kwijt), (vgl. *nalale*).

kaiboboik, zeer onverwachts.

Kaidilak, [bij *dilak*?], *pao kaidilak*, soort mangga.

Kaidòë, krom worden, zich krommen.

kaidòëk, Ba. idem; K., R. *kaidòkę*; T. *aidòkek*; D. *dòkę*, [vgl. *kòë*, het eerste deel zou kunnen zijn *kai* 1, of ontstaan uit het prefix *ka*, wat waarschijnlijker is], krom, gebogen, (vgl. *pèko*): *ai*, (*hataholi*, *pana*, *lima*) *kaidòëk*, een krom stuk hout, (een krom mensch, een kromme neus, eene kromme hand); *paä-a kaidòëk-a*, de omheining is krom.

Kaifá, Ba. idem; R. *aifá*; Bo., K. *fa*, [vgl. sub *kaibesak*], soort boom.

Kaifòk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kaifò*; D., On., R. *aifò*, [Tim. *hau-fò*, Kup. (*uta*)-*pò*; vgl. Saw. *wona*, Sumb. *kawona*? Zie ook sub *kaibesak*], ook: *kafòk*, de kèlor of marunggai: *ai-dò kaifòk*, de vruchten van de *kèlor*, welke als groente gegeten worden.

Kaifú, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; On., R. *aifú*, [uit *fu* en een prefix *ka*] =

natafú, dik, opgeblazen: *tei-na kaifú*, hij heeft een opgezetten buik; *nasunge mòdo dè nasebuü-na kaifú*, hij heeft eene pruim tabak in den mond, zoodat zijne wang opgezet is, bol staat; *lodonggèlek-a kaifú ao-na*, de kikvorsch blies zich op.

manakaifúk, (*tei-*), een opgezette buik.

Kaihanek, Bo. (T.?) idem; K. *kaihane*, voor Ba. wordt *kaihane* opgegeven, [vgl. sub *kaibesak*], soort struik, op Koepang *kunu kutan* genoemd; de stam wordt voor damar, de bladeren ook als geneesmiddel gebruikt.

Kai-kè, K. idem; [D., T., On. bezigen *kai* alleen; het eerste gedeelte is stellig *kai* 1, het tweede denkelijk bij *nakè*]: *funi-a kai-kè*, de nageboorte blijft vastzitten, is moeielijk te verwijderen, (vgl. *kai*, *kakaik*). Overdrachtelijk: *ana kai-kè dè ana ta mai*, hij is verhinderd te komen, (vgl. *namanggè*).

Kailafok, Bo. (T.?) idem; Bi., K. *kailafo*; voor Ba. wordt *ailafok* opgegeven; D. *haulafo*, [denkelijk van *lafo*; vgl. sub *kaibesak*], soort boom.

Kailaka, Ba., Bo., K. idem; voor T. wordt opgegeven *ailakak*, voor R. (*fua-*)*laka*, [vgl. Saw. *laga*, denkelijk Mak., Bug. *langga*, Mal. *galang*, *kalang*, stutten; *kai* denkelijk uit prefix *ka*], een balk op iets doen rusten bijv. op de planken van de *loanak*: *ana hoï-ná batu de ana kailaka neu ka-a ei-n-ala*, hij nam een steen en deed dien rusten, legde hem op de pooten van de kraai, (vgl. *toba*).

kailakak, hetgeen op die wijze gelegd, gestut is, bijv. een balk.

Kailèle, *pao* —, soort mangga.

Kailenak, Bo. idem; K. *kailana*, of = R. *ailena*, of = On. *ainela*; D. *ailène*; Ba., T. *akilenak*; Bi. *kaingela*. [vgl. sub *aki-dòk* en *kaibesak*], de lagoendi.

Kailepak, mannen- en vrouwennaam.

Kailí, Ba. idem; R. *ailí* = *kalí*, (vgl. [*li*] 8), wild, schuw worden of zijn, bijv. bijv. een paard, (vgl. *bubui*, *nèo*).

kaililí, schuw maken: *bòö kaililí ndala-a*, maak het paard niet schuw.

kailís, Ba. idem; R. *ailís*; Bo. *kailík*; K. *kailí*, (T. alleen *kalís*; Bi. *kalí*) = *kalís*: *ndala kailís*, een wild, schuw paard.

Kaililik, Bo. (T.?) idem; Bi., K. *kailili*; Ba. *ailílik*; R. *aililí*, [van *lilik*, was? Vgl. sub *kaibesak*], soort boom.

Kailunu, Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *kainulu*; D., On., R. *ainulu*, [Tim. *akanunu*, Kup., Tett. *kluni*; Tett. ook *karaluni*; Bur. *karngulu*, bevat blijkbaar M. P. *ulu*, hoofd, vgl. Bug. *akangulúng*, Tonsaw. *paulunan*, enz.; het geheel = Bat. *halang-ulu*? Vgl. boven *kailaka*], of: *kalunu*,

a. kussen, hoofdkussen; *kailunu ai*, (*batu*), een stuk hout, (een steen), als hoofdkussen gebruikt; *kailunu hoholuk*, een rolkussen;

b. iets als kussen gebruiken: *ana kailunu ai esa*, hij gebruikt een stuk hout als hoofdkussen.

Kainituk, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kainitu*; T. *ainituk*; R. *ainitu*; D., On. *hau-nitu*, [*kai* hier wel zeker = *ai*, boom; vgl. *nitu*], ook: *ai-nituk*, (duivelshout =) sandelhout.

Kainunak, Bo. idem; Bi., K. *kainuna*; R. *ainuna*; Ba. *nggainunak*; T. *nunak*; D., On. *nungga*, [vgl. sub *kaibesak*], of: *kanunak*, soort boom, waarin men de nageboorte in een *pisak* pleegt op te hangen.

Kaiòe, soort boom.

Kaiou, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *aiou*, [Tim. *aidjò*, op Amarasi *kaidjòö*, Sumb. *kajú*, *kadjú*, vgl. sub *kaibesak*], de tjamara-boom, (op Koepang

pohon kasuwari[s]); *kaiou-dale*, naam van eene landstreek in het Termanusche.

Kaisao, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *aisao*, [Tim. *u-sao* of *kâun-sao*, Tonsea, Bim. *sawa*, slang, vgl. Mal., Jav. *ular sawa*; *kai* wel uit een prefix *ka*], soort giftige kleine slang of adder, (vgl. *mènge*); soorten hiervan zijn: *kaisao pilas*, — *tabais*.

kaisao, ook benaming van een zeker soort *habas*.

Kaisuma(k), [vgl. sub *kaibesak*], soort plant, een struik, onderscheiden in: *kaisuma-manek* en *kaisuma-inak*.

Kaitanu, [vgl. sub *kaibesak*], soort strandboom, waarvan het sap blindheid kan veroorzaken.

Kaitio, Ba., Bo., Bi., K., (D., T.?) idem; On., R. *aitio*, [vgl. sub *kaibesak*], soort doornachtige struik, welke gele bloemen draagt; de bladeren worden gaarne door geiten, herten, enz. gegeten: *kaitio nusa-la nanaä-n*, (de bladeren van) de *kaitio* zijn voedsel voor de herten.

Kaiusu, in: *nakikilo-kaiusu*, vgl (*kilo*).

kaiusuk, Ba., Bo. idem; K. *kaiusu*; D., On., R. *aiusu*; T. *kaihusuk*, [Mal. *rusuk*, Jav. *usuk*, enz.; *kai* wel uit prefix *ka*], rib, de ribben, (vgl. *sosòlo, tènek*); *kaiusuk esa*, één rib; *kaiusu-duik*, de rib (het been), tegenover: *kaiusu-isik*, het vleesch, de spieren aan de rib; *pa-kaiusuk*, een ribstuk (vleesch); *papa-kaiusuk*, benaming van eene plank bij een *uma tène dalek kona*. *Kaiusuk* ook wel voor: ribbenkast, al de ribben te zamen; ook = *boboak*, zijde van een mensch of dier.

Kaka 1, verkorting van *manukaka*, benaming voor eene manier om de gong te bespelen; ook de daarbij behoorende dans.

(**Kaka** 2), *kakaka*, ook D., [vgl. Jav. *lakak-lakak*, Bug. *keke*, enz.; blijkbaar eene klanknabootsing]: *hika kakaka*, schaterlachen, (vgl. *natadale*).

Kakatua, (wel uit het Mal.), nijptang.

(**Kaki** 1), *kakaki*, doen schudden, doen wibbelen: *mangatúk na bòö kakaki bangu-a*, doe de bank niet schudden, wibbel niet met de bank bij het zitten, (vgl. *leleuk*).

(**Kaki** 2), in: *kaki-uüle*, (ook: *kaki-uülek*), gedraaid, verdraaid, in de war, bijv. een touw: *tali-a ana kaki-uüle*, (vgl. *kilu-kaï*).

kaki-uülek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kaki-uüle*, [voor het eerste deel vgl. (*kilu-*) *-kaï*? en zie *ule*], uitwringen, bijv. een natte doek, (vgl. *ule*); draaien, in elkaar draaien, bijv. draden en vezels om daarvan touw te maken, (vgl. *puta*); *kaki-uülek ekenák*, heknak in elkaar draaien tot touw. (Zie ook boven).

Kako 1, Ba., Bo., K., (T.?), idem, [vgl. Mal. *gagau*?], met de hand wegstrijken, bijv. de rijstkorrels, welke een zak zouden doen overloopen, (vgl. *sapu*): *kako heni soka-a bafa-na*; ook: naar zich toestrijken en opnemen, bijv. een steentje, terwijl men zitten blijft; *dio kako*, soort spel met steentjes, welke men op genoemde wijze opneemt.

Kako 2, in alle dial., [vgl. End. *kako*, kraaien], fluiten, zingen, (vgl. *dasi*), vooral gezegd van de burung siang, (*koa*), doch ook in het algemeen, vooral bij het aanbreken van den dag: *manu-pui-la kako*.

(**Kaku**), *kaku-kaku*, (ook Ba.), waggelen, schudden, (vgl *leu-leu*): *ata sulak ma na tè mei-a kaku-kaku tao lèo-bè*, wat waggelt de tafel, terwijl wij schrijven!

kakakuk, doen waggelen, doen schudden: *kakakuk langa-na*, met het hoofd schudden.

Kala 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *ala*; T., R. *ara*, stooten, aanbonzen, (vgl.

nakatunu): *ana kala laë au*, hij stoot, bonst tegen mij aan; *ana kala laë di*, hij stoot tegen een paal aan.

kakala, herhaaldelijk stooten; ook: *ana kakala au*, hij stoot, raakt mij aan om mij tot een gevecht uit te dagen.

kala (*na-*): *manamafuk-a nakala*, de beschonkene stoot zich; *malai ndia, tè hataholi-la mai lakala*, vlucht vandaar, want de menigte van menschen zal u neerstooten, omverloopen, (vgl. *nasaë*); *manasaë ndala-la mai lakala*, de ruiters zullen (u) omverrijden.

kalak (*na-*) = *nakala*, in den zin van neerstooten: *au ndè akalak abú-n sò*, ik heb hem neergestooten.

Kala 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *ala*; R. *ara*, [wel van *kala* 1], iemand aan kunnen, tegen iemand opgewassen zijn, (vgl. *soa* 1): *au ta kala fa-n*, ik kan niet tegen hem op; *ana ta kala ndia duduä-aäfi-n fa*, hij kan zich niet tegen zijn voornemen verzetten; *hataholi esa balakai-na lena suk ndia neu kala-n ana ma ana sengi-n ana*, iemand, die nog sterker is dan hij, neemt het tegen hem op en overwint hem.

Kala 3, [mij in de dial. onbekend; bij dial. *kalą*, *karak*; Kup. *kalas*, Tett. *karas*, borst, (vgl. Sund. *sa-bulöd awak*, Bim. *sa-more dou*), en dit bij (*kala*) 5?], een halve vadem: *nalu-na leä esa ma loa-na kala*, het is één vadem lang en een halve vadem breed.

Kala 4, [mij in de dial. onbekend; bij *kala* 5 of ontleend? Vgl. Mal. *kalang*, *galang*], datgene, wat men onder een vaartuig plaatst om het in zee te slepen.

(**Kala** 5), *sakakala* (*na-*), hellen, schuin afloopen, (vgl. *nasòö*): *lètek-a*, (*ènok-a*, enz.) *nasakakala*, de berg, (de weg, enz.) is hellend, loopt schuin af.

kakalak, (Ba., Bo. idem; Bi., K. *kakalą*; T. *kakarak*; D. *aäląą*, ook *lète-mafaaälą*; On., R. *aärą*), of *lète-kakalak*, berghelling, (vgl. *lilidok lolòek*, *madeik*): *ana lòe kakalak*, hij gaat bergafwaarts.

Kalak 1, Ba., Bo. idem; D. *alą*; T. *karak*; On., R. *arą*, [wel bij (*kala*) 5], gewoonlijk: *uma-kalak*, of *uma-a kala-n*, het dak van een huis, (vgl. *sinik*).

(**Kalak** 2), *kakalak* (*na-*) of *kakakalak* (*na-*), Ba., Bo. idem; K. *nakakakalą*; D. *naäaälą*; T. *nakaäärak*; R. *naaärą*, [schijnt bij *kala* 1 te behooren], *nakakakalak ndala*, een paard laten rondrijden bij gelegenheid van het *hus*-feest, wedrennen houden om te bepalen wiens paard het snelste loopt.

Kalák 1, (Ba., Bo. idem; Bi., K. *kalą*; T. *lalák*; D., On., R. *lalá*), soort boom, op Koepang *lalák* geheeten.

Kalák 2, (door het Mal. uit het Holl.), aanklagen; *manakalák*, aanklager; *nanakalák*, aangeklaagde; *dedeä kalák*, aanklacht.

Kalás, zie *la* 2.

Kalafei, scherf van aardewerk, vgl. *bibiak*.

Kalais, zie *nalai*.

Kalalis, zie *ali* 1.

Kalapae, soort zeediertje, dat zich aan een steen vasthecht.

Kalapuä, Bo., K., ook D. idem; Bi. (R.?) *kalapua*; doch Ba. *kalampuä*, [vgl. Tett. *baku*, *bako*, slaan, beuken; *babakun*, knots, knuppel], slaan met een knuppel of met een groot stuk hout, (vgl. *balu*, *fepa*): *ana kalapuä nisa busa-a*, hij slaat den hond met een knuppel (of met iets dergelijks) dood.

kalapuäk, (*ai-*, ook zonder *ai*), knuppel, knots, houten hamer.

Kalasi, soort vogel.

Kalatás, *kaltás*, (Arab. Mal.), papier, (vgl. *susula-dòk*).

Kalatik, Bo. idem; Bi., K., R. *kalati*; Ba., T. *sikalatik*; D., On. *lalati*, [Kup. *blati*, Saw. *kelate*, Bug. *alati*], worm, zoowel: aardworm, (dan ook: *kelati dae*), als: ingewandsworm: *ana tei nala kalatik*, hij gaat wormen af, (vgl. *ulek*).

Kalauk 1, (Bo. *kòle-kalauk*; Bi. *kolelau*; K. *kalelau*; R. *alelau*; Ba. *kaliauk*; T. *lalau-ana*; On. *nggalau*), soort struik, waarvan de bladeren als groente gegeten worden, op Koepang *sajur-dòne* genaamd.

Kalauk 2, in: *kalauk-a*, Ba., K. idem, [bij *mangalauk*? Tett. v. Dilli heeft *kalauk*, gek], uitroep van bewondering of verwondering; *kalauk-a nanaäk ia lada-na nasala baïn*, hè, wat is dat eten lekker; *kalauk-a ò muä minu ta mò hadak fa*, hè, wat eet gij op eene onnette wijze; *kalauk-a dè, au ana-nga matua sò*, hoe kan 't, mijn kind is al groot. Ook: ach, bijv. Fanggidaej Lukas 19 : 42: *kalauk-a, leo-tae ò malelak*, enz. (ach), of gij ook bekendet, enz.

(**Kale**), *kale-kale*: *langa-na kale-kale* zijn hoofd schudt als bij het neen-schudden, v. d. *ana ta nau kale-kale fa*, hij wil het volstrekt niet hebben, vindt het volstrekt niet goed.

kakale (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *aäle*; D. *kakales*; On. *kakaler*, [vgl. On. *sòko-kakale*: voorts Saw. *kemale*, zich bewegen, wapperen, enz.; ook Mal. *gĕmĕlai*, Tag. *solay*, *holay*], *nakakale langa-na*, hij schudt met het hoofd van neen, (vgl. *nakakau*).

kakalek langa-na = *nakakale langa-na*.

kalek la-): *lakalek langa-n-ala*, zij schudden gezamenlijk hunne hoofden; *ai bunak-ala lakalek leu mai*, de bloemen schudden heen en weder.

(**Kalèok**), *langa-kalèok*, zie bij (*lèo*) 11.

Kaleta, (Mal. Port. *kareta*), wagen, voertuig.

Kali 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ali*, [Kup., Tett. *kali*, Tim. *hani*, M. P. *kali*, *gali*], graven, uitgraven, (vgl. *foi*, *fufuä*, *su* 2): *kali bòlok*, (*òe-dolu*, *òe-lòlok*, enz.), een gat, (een put, eene goot, enz.) graven; *kali dae*, (*ufi*, enz.), aarde, (oebi's enz.) uitgraven; *ala kali besi-a neu peli-bòlo-na*, zij staken de *besi kakalik* in zijn achterste.

kakalik, het graven; *ai kakalik* = *ai fofoik* = *ai susuak*, puntig stuk hout om mede te graven; *besi kakalik*, ijzeren werktuig om mede te graven, ook: breekijzer, koevoet.

kali (*la-*), bijv. in *lakali ufik*, zij graven te zamen oebi's uit.

kalik (*na-*): *ò mai tè akalik ufi bòe ma ò ta mita au bòe-n*, toen gij kwaamt, groef ik oebi's uit en gij zaagt mij niet.

(**Kali** 2), *fakali* (*na-*), of: *fakakali* (*na-*), [vgl. T. *nafakakari*, Sumb. *nggari*, wel verwant met *kakalu*], krabbelen, omkrabbelen, bijv. als eene kip of een hond de aarde: *manu-la lafakali heni bètek-ala*, de kippen krabbelen de gierst weg; *busa-a neu nafakakali òe-a mata-na dè ninu*, de hond krabbelde de bron open, en dronk; *baï manuk nafakali-ná langa-na posu heni louk-ala*, de haan krabbelde hem op het hoofd, zoodat het vel er af was; *nafakakali ao-n lèo manu ana-mák esa bòe*, zelf de aarde moeten omkrabbelen evenals eene wees-kip, geheel voor zich-zelf moeten zorgen.

Kali-kè, Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *tali-kè*; R. *tali-è*, [het eerste gedeelte zal wel uit *tali* ontstaan zijn gelijk nog in Bi., R.; vgl. ook *nakè*], *a.* buik-riem, buikband, (vgl. *penik*); *kali-kè temak*, een buikband van stof, van katoen; *kali-kè laik*, (*daek*), buikband voor het

bovenste, (onderste) gedeelte van den buik; *kali-kè iko-langa-n*, de beide uiteinden van een buikband;
b. als buikband dragen, (vgl. *nakè*), den buik omgorden: *kali-kè mahèle emi tei--m-ala*, omgordt stevig uwe buiken.

Kalís 1, zie (*li* 5).

Kalís 2, (uit het Mal.), kris, dolk.

Kaliti, in alle dial., [Mal. *kalitji*, wel overgenomen; de Timoreezen zeggen *kalisi*], zekere vrucht, waarvan de pitten bijwijze van knikkers gebruikt worden.

Kalo, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *alo*; T. *karo*; On., R. *aro*, [Bim. *karo*, wel een nevenvorm van of verwant met *kakalu*], bijeenschrapen, (vgl. *hulu* 1, *kao, kisu*): *kalo dae*, (*batu*, enz.), aarde, (steenen, enz.) met een stuk hout bijeenschrapen: overdr.: plunderen, (in den oorlog), (vgl. *namoa, sapu*); *Sonabai-la kalo* (*leni*) *kapa ndala baük-a*, de Timoreezen hebben veel buffels en paarden geroofd; *ala sanga mai kalo emi uma-ma*, zij willen komen om uwe huizen uit te plunderen.
kalo-kalo, bezig zijn met bijeenschrapen, enz.
kalak (*la-*): *nanahukuk-ala lakalok dae*, de veroordeelden schrapen te zamen aarde bijeen.

Kalosi, (Arab. Mal.) = *kadela*, stoel.

Kalu, (zonder reduplicatie gewoonlijk alleen in: *kisu-kalu*, zie *kisu*, anders gewoonlijk: *kakalu*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *aälu*; T., On. *kakaru*; R. *aäru*, [Kup. *kalo*, (vgl. *kalo*), Mal. *garuk, garut*, Sund. *garo*, Mak. *kèru*, (uitkrabben)], krabben, (vgl. *kisu, si*): *ana kakalu ao-n*, (*ei-na*, enz.), hij krabt zich, (hij krabt zijn been, enz.).
kalu-kalu, herhaaldelijk krabben, enz.: *tè ò kalu-kalu nonòk tou kosuk-a*, gij krabt u voortdurend als iemand, die aan cascado lijdt.
kalu (*la-*) *ao*, elkander krabben.

(**Kaluk**), *kakaluk*, Ba., Bo., T. idem, overigens *kakalu*, [vgl. D. *kalu*, Term. *kadu--kadu*, nog in verband met Mal. *kĕrut*, enz.?], pees; *ua-kakaluk*, spieren en peezen.

Kalua 1, (Bo., [T.?] idem; K. *kalua-sina*), soort wilde duif, (vgl. *ku*); *kalua kapak*, eene groote variëteit van dat soort.

Kalua 2, het Mal. *kaluar*, tegenwoordig wel gebezigd voor: *nala deak, lèo deak neu*, enz.; ook in den zin van: doen uitkomen.

Kalunu = *kailunu*.

Kama 1, (uit het Holl.), kamer, vertrek, (vgl. *loak*); ook verbaal: *ana kama-n nai kama dale*, hij sluit hem in de kamer op; ook: *ala kama-n nai uma-hunuk lain*, zij sloten hem op zolder op, (vgl. *kena*).

(**Kama** 2), *kakama*, (Ba., Bo., Bi., K., [T.?] idem), soort zeevisch.

Kamahedik, *kamahedis*, zie (*hedi*).

Kame, Ba., Bo., Bi., K., T., idem; D., On., R. *ame*, [vgl. *kème*], iets kneden: *kame tane, nò, loti*, enz., dunne modder, geraspte kokosnoot, deeg enz. in eene kom kneden, (vgl. *kème*).
kakame, herhaaldelijk kneden.
kamek (*la-*): *lakamek tane*, zij kneden te zamen modder.

Kamia, (Mal. Port.), hemd.

Kamiä, Ba., Bo. idem; R. *kamia* (?); (Bi., D. *kamili*; T. *kamiri*; On. *nggamiri*), kemiri.

(**Kamu**), *kamu-kamu*, klanknabootsing van het geluid bij het kauwen: *bafi-a kamu--kamu*, het varken kauwt met dat geluid.
kamu (*na-*)*-lain*, idem: *ana naä bòe ma na-kamu-lain*, toen hij at, maakte hij dat geluid.

Kanak, zóó vooral in Ba., maar ook wel in het Term. = *kana-anak*; *kana tou-*

-anak, een mannelijk kind, een jongen; *kanak* voorts als vriendschappelijk aanspraakswoord gebezigd, zoo kan bijv. een man tegen zijne vrouw zeggen: *ò mae lèë, kanak-ò*, wat zegt ge, kind?

kana-ana, in: *kula kana-ana*, zie (*kula*).

kàna-anak, Ba., T. idem; K. *kana-ana*; Ba. ook: *kakanak* of *kakana-anak*; Bo. *kanakak*; D., On. *aäna* of *aäna-ana*; R. *ananana* (= *ana-ana-ana*), [eigenlijk een verkleinwoord van *kanak*, maar *anak* hier zonder eigenlijke beteekenis; vgl. Mal. *kanak-kanak*] = *nii-ana*, kind.

Kanák, het Holl. knaap, (aanzet-tafeltje).

Kandouk, (Ba., T. idem; K., D. *kandou*; Bo. *kalouk*; Bi. *kalou*; R. *karou*; On. *ndou-ndou*), de nek, (vgl. *kète-kúk*).

Kanetu, Bo., K. idem; Ba., T. *neneluk*; Bi., D., On., R. *nenetu*, [verwant met Jav. *kutung*? Tim. bezigt *tukaf* naast *tuka*, stomp], het lijk van een gesnelde; romp, (vgl. *popolak*): *ala tati leni langa-na, de ela kanetu-na*, zij hebben zijn hoofd afgehouwen en zijn romp achtergelaten.

Kani 1, *a.* schommelend afhangen, (vgl. *leu-leu, dòko-dòko*): *buas-ala*, (*suü-n-ala*) *kani*, de aan een stok gedragen goederen, (hare borsten), hangen schommelend omlaag;

b. gewoonlijk *kakani*, (Ba., Bo., K. idem; T. *kandi*-[*dali*]; D., R. *andi*), een kokosdop of eene flesch ophangen en uit de schommelingen opmaken, welke geest eene ziekte, enz. veroorzaakt heeft en door welk offer die geest te verzoenen is, (vgl. *siula*).

kanik: *suü kanik*, (Ba., Bo. idem; K. *suü kani*; On. *susu andi*), hangende uiers hebben, welke bij het loopen schommelen, vooral van eene geit gezegd: *bii suü kanik*, (vgl. *lonak*). *Kanik* ook: de flesch of kokosdop, welke men laat schommelen.

kakanik, het verrichten van het *kakani*; *bana kakanik*, dieren, welke op die wijze tot offer aangewezen worden.

(**Kani** 2), *kani* (*na-*) *aok*, Ba., K. idem; T. *kandi aok*; D., On. *andi ao*, [schijnt bij het vorige woord te behooren], iemand voor den gek houden, iemand plagen: *nakani aok nò hataholi*; (vgl. *nakafafaik, nakasesèbok*); *nii-ana-la lakani ao*, de kinderen houden elkander voor den gek, plagen elkander.

(**Kani** 3), *kanik* (*la-*): *lakanik felas-ala*, zij slijpen samen de (nieuwe) hakmessen.

Kani-ana, in: *fani kani-ana*, soort bij.

Kanòk, (uit het Holl.), knoop van een kleedingstuk, enz.

Kantòl, (uit het Holl.), kantoor.

Kanunak = *kainunak*.

Kao 1, Ba., Bo., K., T. idem, [vgl. *nggao*, (D. ook = *kao*), *nafanggao, nggeu*; Tim., Bim. *kao*, (Saw. *kau*, Sumb. *kàu*), krabben, Bareë *kau*, raspen; enz], met de hand bijeenschrapen, (vgl. *hulu, kalo, kisu*): *kao doik*, geld bijeenschrapen.

(**Kao** 2), *kao-kao*, herhaaldelijk streelen: *nòö-ana-a sanga sungu, na ela kao-kao mò-n dei*, als het kind wil gaan slapen, moet gij 't eerst (herhaaldelijk) streelen.

kakao, Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem; D., R. *aäo*, [oorspronkelijk bij *kao* 1], een dier zacht streelen met de hand, krauwen, om het dier te temmen, (vgl. *kòse-kòse*).

kakaok, op die wijze gestreeld, v. d. mak = *kamaus*: *ndala*, (*bafi*) *kakaok*, een mak paard, (een tam varken).

Kaoa, (*ku-*), soort duif.

Kapa 1, Bo., Bi., K. idem; Ba. *kampa*; T. *kamba*; D., On. *amba*; R. *apa*, [End. *kamba*, wel hetzelfde woord als Mal.

karbau, Sumb. *karamboa*, met verandering van accent], buffel, karbouw; *kapa tasi dalek*, soort zeediertje, dat eenigszins den vorm van een buffel heeft; *kapa langa-dale*, naam van een dorp, en *batu kapà*, naam van eene streek in het Termanusche; *kapa-eik*, (poot van een buffel; spoor van een buffel), ook benaming van een soort schelpdier; *kapa-òe*, buffel-melk; *kapa-òek*, in samenstellingen, als: *didite kapa-òek*, *mòdo kapa-òek*; *kapa sosòlo*, de ribben, de zijde van een buffel; ook benaming van een boom met eetbare vruchten.

kapak = *kapa* in samenstellingen; zoo bij vele diernamen om een groot soort aan te duiden, bijv. *babaü-kapak*, de reuzenvlinder; *bebei-kapak*, *pena-kapak*, *kalua-kapak*; zoo ook in: *uma ao-kapak*, (als een buffel-lichaam), een zeer ruim huis; voorts in: *naü kapak*, soort gras: *daë-dò kapak*, benaming van een soort sirih, welke geen vruchten draagt; *ai-kapak*, soort kreupelhout; *manahohònge-kapak*, zie *hohònge*.

Kapa 2, (het Mal. Tam. *kapal*), of: *ofa-kapa*, een driemaster.

Kapèk, (het Mal. Jav. *karpèk*), soort sluitmand.

Kapik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., On. *kapi*; T. *kakapik*, [Saw. *kabi*, vgl. Jav., Mal. *kampil*], soort korf of mand van lontarbladeren gevlochten, (op Koepang *kakapik*), tot berging van tabak, pinang; *kapi oöduk*, soort mand om kleederen in te bewaren, (vgl. *sailòpek*).

Kapu, Bo., Bi., K., T. idem; R. *apu*, [vgl. Bim. *kapu*, Mak. *kapu*, sluiten, Daj. *kaput*, donker, wel in verband met Mal. *tutup*], bedekken, omgeven, (vgl. *palu* 1, *poti*): *dae sopuk-a kapu-n ana*, het stof bedekt hem geheel, hij is geheel met stof bedekt; *haï-masuk-a kapu-ná-n*, de rook bedekt (omgeeft) hem geheel; *hedis-a kapu nusak-a*, de ziekte overdekt (heerscht in) het geheele land: *hedis-a kapu ao-na*, de ziekte overdekt (omgeeft) zijn gansche lichaam, z. v. a. zijn geheele lichaam is ziek; *fani-la dède kapu ao-na*, de bijen staken hem zijn lichaam omgevende, hij werd over het geheele lichaam gestoken door de bijen, (vgl. *basa* 2).

Kase, *hade* —, *hade kase-daek*, soorten van rijst.

Kasi, (Mal. *kasih*), in: *nòke kasi*, hij bedankt; meer gewoon is: *makasi*.

Kasipòto, (Bo., Bi., K., T. idem; Ba. *kasimpòto*; R. *asipòto*), = *nasapòto*, blaren hebben, (vgl. *kulu-lau*): *haï-a naä-ná au ei-nga kasipòto*, het vuur heeft mijn voet met blaren gebrand; *aluk-a tao-ná au lima-nga kasipòto*, de stamper heeft mijne hand met blaren of eelt gemaakt, ik heb blaren of eelt aan de hand door het werken met den stamper.

kasipòtok, bijv. *ei kasipòtok*, iemand, die blaren of eelt aan den voet heeft.

manakasipòtok, blaren hebbend; eeltachtig.

(Kaso), *kaso-kaso*, (Ba., Bo., Bi., T., R. idem; K. *nggasu-nggasu*), klanknabootsing van het geluid van eten van een varken: *bafi-a naä kaso-kaso*, (vgl. *tamu-tamu*); van het drinken van een hond: *busa-a ninu kaso-kaso*; ook van een mensch gezegd: *ò kada muä kaso-kaso*, gij maakt steeds al etende dat slobberende geluid.

(Kate), *katek*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kate*; R. *ate*, [Tett. v. Dilli *mohate*, *moäte*, bij Jav. *kandĕl*, *kĕtĕl*, *kĕntĕl*?], dik, dicht, (vooral in samenstelling of oneigenlijk gebruik); dikte: *langa-dò katek*, dik haar, (vgl. *puä-puä*); *langa-dò-na katek-(a)*, zijn haar is dik; *naü*

katek, dicht bij elkaar groeiend gras; *lou-na kate-hik*, de schil is zeer dik; *bafi-a mina-na kate ia*, het spek is zóó dik; *balok-a ndia kate-na ndè ia*, de dikte van dien balk is zóó, die balk is zóó dik.

kakatek, dikte: *balok ndia kakate-na ndè ia* = *kate-na ndè ia*.

makate, dik, van voorwerpen, enz.: *papa*, (*susula*) *makate*, eene dikke plank, (dik papier); *papak-a makate*, de plank is dik; *koä makate*, eene dikke wolk; *langa-dò-na makate*, zijn haar is dik, dicht.

makate (*na-*), dik worden: *lima dale-na namakate*, het binnenste van zijne hand wordt dik, bijv. door eelt. Overdrachtelijk: *dale-na namakate*, zijn hart is dik (geworden) = hij is ongevoelig, schaamteloos.

Kateu, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D., T., On. *teu*, [Tett. v. Dilli *lakateu*; Ceram. *lakateun*], soort duif, boschduif, (vgl. *ku*).

Kati 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; On. *kakati*; D., R. *aäti*, [Tim. *hati*, vgl. *huti* 2], *kati busu*, een hond roepen, (vgl. *bouk*).

katik (*la-*): *manasopu-la lakatik busa-la*, de jagers roepen gezamenlijk de honden.

Kati 2, (uit het Mal.): *isik kati esa*, één kati bras.

(**Kato**), *makato* (*na-*): *bòö tao mamakato mamae-ma*, veroorzaak geen erectie van de penis.

(**Kau** 1), in: *kau-òek* = *kakau òek*.

kakau, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *aäu*, [vgl. Saw. *ài kawo*, pap, wel stamverwant met Mal., Jav. *bubur*, *lĕbur*, Jav. *uwur*, enz.], dikke brij, in het bijzonder: gekookte rijst; *kakau isi-fula*, (*-nggèo*), gekookte witte, (zwarte), rijst; *kakau pulu*, gekookte kleefrijst; *kakau pelak*, fijngestampte gekookte maïs; *kakau bètek*, (op Koepang *nasi botok*), gekookte gierst; *kakau-òek*, of meer gewoon: *kau-òek*, dunnere brij, rijstepap, ook rijstwater.

(**Kau** 2), *kau-kau*: *langa-na kau-kau*, zijn hoofd gaat aanhoudend op en neer, hij knikt aanhoudend met het hoofd, (den kop). Zie ook sub (*kau*) 3.

kauk, *kauk langa-na*, het hoofd buigen, (vgl. *tèle-tèle*): *ana kàuk langa-na fè hada-holomata neu manek-a*, hij boog het hoofd om den vorst eer te bewijzen; *ana kau-laik*, hij buigt het hoofd naar boven, achterover; *ana kau-daek*, hij buigt het hoofd naar beneden, voorover.

kakau (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; R. *naaäu*; D., On. *kaus*, *kakaus*; On. ook *kaur*, [vgl. *nggauk*, *tè-kauk*; ook Mak., Bug. *kudo*, Sumb. *kaduk*?]: *nakakau langa-na*, hij knikt met het hoofd, jaknikken, (vgl. *nakakale*).

(**Kau** 3) *kau-kau*, klanknabootsing van het geluid van het kauwen van rauwe groenten: *ia bei matak-a dè kau-kau*, dit is nog rauw en maakt dit geluid. (Zie ook sub [*kau*] 2).

Kauk (Bo. idem; K. *kau̯*) wordt na eenige werkwoorden gebezigd in den zin van: aanhoudend, voortdurend, (vgl. *nakaduduak*): *ana fepa kauk ana*, hij sloeg hem aanhoudend; *naä*, (*ninu*, *nalò*, *usi*) *kauk*, hij eet, (drinkt, roept, verjaagt) voortdurend. Men bezigt het ook als verbum: *ana kauk ndala-a dè fepa-ná-n hata*, z. v. a. hij hield zich voortdurend bezig met het paard en sloeg het hevig, hij sloeg het paard voortdurend heel hard. (Zie ook sub [*kau*] 2).

kakauk, idem: *nalò kakauk ana*, hij riep hem aanhoudend; *ninu kakauk*, hij drinkt voortdurend.

Kaü 1, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi., D., On. *kau*, [Kup. *khau*], soort zeevisch; *kaü-mèok*, 1. soort vliegend insect, (de dial. als te voren, respect. *mèo*); 2. masker: *au bi tè ana pake kaü-mèok*, ik ben bang, want hij heeft een masker voor.

kaük, in: *bafa-kaük*, iemand, die een mond heeft als een *kaü*.

(**Kaü** 2), *kaü-kaü* (*hae-*), hijgen, buiten adem zijn, aamechtig zijn, (vgl. *kofa-kofa*).

(**Kaü** 3), *kaü-kaü*, openstaan van den mond: *bafa-na kaü-kaü*.

kaü (*na-*), openhouden, den mond, (vgl. *soi* 1): *au akaü au bafa-nga loa basa bè-na bòe ma pena-a la lèo dalek neu*, ik hield mijn mond zoo wijd mogelijk open en de vlieg vloog er in; *bei tui bòe ma lakaü bafa-n-ala*, toen ik verhaalde, stonden zij met open mond.

Kè 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *è*, [vgl. Jav. *kĕrĕt*, Sund. *köröt*, Bal. *kĕĕt*?], snijden, bijv. met een mes, (vgl. *ali* 1, *dui* 1, *fani* 2, *fula* 2, *kada*, *kedi*, *kekela* 2, *kili* 1, [*ledi*], *lolola*, *nakamemesu*, *momola*, *mumuse*, *ndalu* 1, *ngenggèbo*, *pèlo* 2, *sasada*, *sai* 2, *sai-kiu*, *sali* 3, *salu* 2, *sei* 1, *seseli* 3, *sesu* 1, *sòe* 1, *sòso* 1; ook *tati*): *kè ketu*, doorsnijden; *kè heni*, afsnijden; *nakas-a au kè pa-a, au kè aladi au lima-kuü-ng esa*, toen ik zoo even vleesch sneed, heb ik een stuk van een mijner vingers afgesneden; *nggauk hina emi ei-m-ala, na kè menik* (*dòpe-a*) *neu nggauk*, als een doorn uwe voeten wondt, snijd dien dan uit met een mes; *ala lala kea esa bòe ma ala kè-n ana*, zij vingen eene schildpad en sneden die in stukken; *kapa*, (*ndala*) *nanakèk*, een buffel, (paard), met een ingesneden kenteeken aan de ooren; *ala leu kè batu-a*, (*kè* denkelijk bij verkorting voor: vleesch snijden), zij gaan een offer brengen aan den steen Suälai(n), om regen te verkrijgen; v. d. *manakè-manasòngo*, offeraar. Overdrachtelijk beteekent *kè*: eene zaak uitmaken, een vonnis uitspreken, (vgl. *naketu*): *ala kè basa dedeäk ndia sò tè ana su seluk ana*, die zaak was al uitgemaakt, maar hij haalt haar weer op; *ala kè fè-n nahuta*, zij spreken uit, dat hij boete moet betalen, zij beboeten hem; *ala kè-n*, zij spreken recht over hem; *mane manakèk*, (of: *manakè nusak*), rechter.

kè-fula, (vgl. *fula* 2), en *kè-nggèlo*, (vgl. *nggèlo*), = *kè* in overdrachtelijken zin: *manek-ala kè-fula*, (*kè-nggèlo*) *dedeäk esa*, de vorst en de hoofden berechten eene zaak.

kekè, herhaaldelijk snijden, enz., v. d. bijv. *kekè pa*, vleesch in kleine stukken snijden.

kekèk, het snijden, enz.; gesneden merk in het oor van een dier; dat merk is verschillend naar de onderscheiden landschappen, zoodat men spreekt van: *kekè Baäk*, *kekè Lòle*, enz.; ook heeft ieder geslacht in de verschillende landschappen een bijzonder merk, v. d.: *kekè Kiu-kanak*, *kekè Masahúk*, enz.; (vgl. sub *lèo* 2); *kekè-dedèdek*, de verschillende kenteekenen aan de dieren. Overdrachtelijk: *kekèk*, uitspraak, vonnis; *kekè mangalauk*, een slecht, onbillijk vonnis. (Zie ook sub *kèk* 1).

kek (*na-*): *dòpe-a hina au na na au akèk sosonga-dòk sò-ma*, het mes wondde mij, doordien ik bezig was jonge lontarbladeren te snijden; ook: *lakèk ana*, zij spraken recht over hem.

Kè 2, of *keh*, uitroep: *kè, besak ia ita dua hapu ita dua babala-na*, nu, thans hebben wij beiden ons verdiend loon; *ò malò au tao hata, kè*, wel, waarom roept gij mij? Voorts als bestanddeel

der uitroepen: *ai-kè, ama-kè, au-kè, ba--kè*: *ai-kè*, uitroep om iemand te doen schrikken; *ai-kè, ò tao hata ndia*, hei, wat doe je daar? *ama-kè*, och: *ama-kè, bòö tao lèo-ndia*, och, doe zoo niet! *ama--kè, nòdok mu na fa dei*, och, ga toch een eindje weg! *au-kè*, wel, uitroep van verwondering of van minachting: *au--kè, au uni kada au beï-nga nò au bala-kai-nga dè au hapu basa-basa ia-la*, wel, ik denk, dat het wel door mijn eigen kunnen en kracht is, dat ik dit alles verkregen heb; *ba-kè* = *ai-kè*.

(**Kè** 3), *kè-kè*, Ba., Bo., K. idem; On. *kea-kea*; R. *ea-ea*, [bij *kea* 1?], in: *fedu kè-kè*, zeer buigzaam: *lelepak-a fedu kè--kè*, de draagstok is zeer buigzaam.

(**Kè** 4), *makè*, zoet worden: *tua-a anà makè*, de stroop wordt zoet; *nalada makè*, het smaakt zoet.

makèk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *makẹ̀*; D., R. *maẹ̀*; On., ook wel D., *maèt*, [Saw. *kè*, vgl. *kea* 3?, zie het laatste voorbeeld], zoet, zoetheid: *ai-boak-a makèk*, de vrucht is zoet; *ai-boa makèk*, eene zoete vrucht; *nò-a makè-na* = *nò-a mina--na*, kokosmelk; *dedeä kokola makèk*, zoete, vriendelijke woorden; *ana selu fè-n ma-kèk*, hij antwoordt hem met „zoete" (ironisch voor „bittere, krenkende") woorden; *makèk*, ook tegenover *mamis* van kleuren: helder, goed uitkomen, (vgl. *kea* 3); *sopa makaneni futus-a ana hi makèk dò mamis*, dompel even (wat van de) *futus* in de verfstof (om te onderzoeken) of de kleur helder of flauw wil worden.

(**Kè** 5), *kè* (*na-*), K. idem; R. *naè*, [Kup. *kes*, binden, bijv. den buik; ook: kneden, Tim. *nakès*, drukken, verwant met Mal. *pĕras*, enz.?], als buikband dragen, (vgl. *kali-kè*): *nakè tuli*, hij draagt een touw om zijn buik; *nakè bosa esa*, hij draagt eene patroontasch om den buik.

Kèk 1, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kẹ̀*; R. *ẹ̀*, [bij *kè* 1?], *kèk opak*, eene opening in het dijkje van een rijstveld maken, waardoor het water afvloeien kan, v. d. *kèk oe*, het water door zulke gemaakte openingen van het eene vak eener sawah in het andere laten vloeien, (vgl. *naka-lelè, poï* 1, *sai* 4, *soi*): *kèk oe-a fò ana fa lèo opak-ala neu.*

kekèk, of: *oe-kekèk*, eene gemaakte opening in een dijkje van een rijstveld, vgl. *sosoik*. (Zie ook sub *kè* 1).

Kèk 2, in: *haba-kèk*, zie *habas*.

(**Kèk** 3), *kekèk* (*na-*), [vgl. *ki, nakikik*?], iemand plagen, (vgl. *nakasesèbok*), om iemand boos te maken, of een kind plagen, om het aan het huilen te brengen: *bòö makekèk nïi-ana-a*, maak het kind niet aan 't huilen door het te plagen.

Kea 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *ea*; D., On. *è*, [Tim. *kè(l)*, Saw. *ea*, (vooral de schaal), End. *kera*, Lamp. *kirah*, schaal van eene schildpad], de schildpad, (vgl. *nggua dano*); *kea-oe*, een klein soort zoetwater schildpad; *kea--hanik*, het schild; *sau kea-louk*, schildpadden kam; *ana lepa belak, dè ana kea nama-nama nò dae-a*, hij is zwaar beladen en kruipt daarom als eene schildpad langs den grond. *Kea* komt nog voor in een aantal uitdrukkingen, als: *telu dei fò ana kea*, om datgeen mede te kennen te geven, waar drie dingen voor noodig zijn voordat het een geheel wordt, bijv. als de drie steenen van de kookplaats, de drie ingrediënten van de sirihpruim. Men vraagt aan iemand, die terugkeert van een huwelijksaanzoek, aan een huiswaarts-keerenden jager, visscher, enz.: *kea dò batu*? Is het ant-

woord: *batu*, (steen, welke zinkt), dan is de uitslag, of de buit, of vangst gunstig geweest; luidt het antwoord: *kea*, (schildpad, welke niet zinkt), dan is het omgekeerde het geval.

Kea 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *ea*, [het naast verwant zijn wel Sumb. *makia*, Saw. *mekae-(dara)*, beschaamd, oorspronkelijk wel rood, zie sub *mae* 3, stellig wel verwant met Mal. *merah*, enz., (vgl. ook *kea* 1? waarvan de *r*-klank, welken het oorspronkelijk bevat, in dezelfde talen verdwijnt als die van *merah*)], rood, vuurrood van en door de sirih, (vgl. *pilas*): *bafa-na kea*, zijn mond is rood door het sirih-speeksel; *daë-dòk-a kea sò*, de gekauwde sirih, pinang en kalk staan in goede verhouding tot elkaar, zoodat het speeksel vuurrood wordt; *daë-dòk-a ta kea*, de verhouding is niet goed, zoodat het speeksel minder rood wordt.

Kea-dui-òen, naam van een dorp in het Termanusche.

kekeak: *dò daë-dòk esa kekea-n*, zoolang eene sirihpruim rood blijft, de duur van het rood-blijven van eene sirihpruim.

masakeak, in: *masakea ba-ina*, lichtrood als eene long.

Kea 3, Bo., Bi., K., T. idem; R. *ea*, [wel van *kea* 2]: *futus-a kea*, de kleur van het garen is levendig, helder en duidelijk, de verfstoffen hebben goed uitgewerkt, (vgl. *makèk*); *tataos-a kea*, het werk is levendig, er wordt druk gewerkt, (vgl. *napue*).

(**Keä**), *kekeä*, bont, gevlekt worden.

kekeäk, Ba. idem; K. *kekeä*; T. *keketak*; D., On. *eëta*; Bo., Bi. *balaketa*; R. *baraeta*, [vgl. *kokòtok*], bont, gevlekt: *ndala-a kekeäk*, het paard is gevlekt; *ndala kekeäk-a*, het gevlekte paard; *kekeä-nggèok*, (*-fulak*, *-pilas*), zwart, (wit, rood) gevlekt, (vgl. *kokòtok*); *kekeä tèke-anak*, gevlekt als een (jonge) gekko.

(**Kèbo**), *kekèbo*, Ba., Bo., K., T., (On.?) idem; D., R. *eèbo*, [vgl. *nggenggèbo*], met eene bijl of een hakmes groote stukken van iets afhakken, (vgl. *tati*).

kekèbok, het hakken; geleding, (vgl. *molak*); men zegt: *ao-na kekèbok*, (zijn lichaam) = hij (het) is als met geledingen, zooals de armen of beenen van dikke kinderen.

(**Kède**), *kède-kède*, (ook On.), blijkbaar eene klanknabootsing], in: *hika kède-kède*, aanhoudend, luidruchtig lachen; de uitdrukking is minder sterk dan: *hika kakaka*, (vgl. *natadale*).

bekède, idem, van een meervoudig subject.

(**Kèdek**), *kekèdek*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kekède*, [bij (*kède*)?], rijstdiefje, op Koepang *burung tèkèk* genoemd.

Kedi 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *edi*, [vgl. sub *selik*], afsnijden, doorsnijden, (vgl. *kè*): *kedi tali*, touw doorsnijden; *ana kedi-ná naü-a sama nò dae-a bafa-na*, hij snijdt het gras tot den grond toe af; *ana kedi nakatetepak langa-dò-na*, hij snijdt zijn haar gelijk af; *kedi boak*, vruchten afsnijden, (vgl. *ketu*). Overdrachtelijk: *ala fè-n nalanga mulik fò kedi seli Lòte iko-na*, zij richtten het vaartuig westwaarts om aan de andere zijde van den „staart" (uitstekendste punt) van Rotti te komen.

Kedi 2, de dial. als sub 1, [moet een overdrachtelijk gebruik zijn van *kedi* 1], verschalken, misleiden, bedriegen: *ana kedi nala* (of: *kedi nabú)-n ana*, hij heeft hem verschalkt; *tao lèë dè ò kedi-má fatilada fò ina nò ama sungu dei fò ò mai*, waarom komt gij op arglistige wijze tegen middernacht als mijne ouders

slapen? *ò kedi-má ami sungu mamanè dei fò ò mai*, toen wij rustig sliepen, zijt gij op arglistige wijze gekomen.

kedi-fule, (vgl. *fule*), idem: *sè kedi fule hataholi na sè makanae-n tè ala kedi fule lala suk ana*, wie een ander poogt te bedriegen, zal zeker ook bedrogen worden. Ook beteekent *kedi-fule*: iemand op geheimzinnige wijze, door toovermiddelen, ziek maken.

kekedi, herhaaldelijk misleiden, enz.; *tao kekedi-kòde*, zoo slim zijn als een aap.

kekedik, het verschalken, list, bedrog: *nalelak kekedi-na*, hij kent zijne listen; *kekedik* ook z. v. a. *aäfik*, middel, raad: *au afada-ngemi kekedik esa fò emi bòle mai*, ik zal u een middel zeggen, een raad geven, waardoor gij zult kunnen komen, (vgl. *ndolu*).

kedi (*na-*), hij wil, poogt te bedriegen, te verschalken: *ana sanga nakedi hataholi*.

(**Kèdo**), *kèdo-kèdo*, (Ba., Bo., D., T. idem; K. *kekèdo*; On., ook D. *kekèdos*; On. ook *eëdos*; R. *edo-edo, eëdo*), norsch, onvriendelijk zijn; *kèdo-kèdo nò nii-ana-a*, hij is norsch, onvriendelijk tegen het kind.

kekèdok, idem: *bòö kekèdok anii-ana-a tè ana ki*, wees niet barsch tegen het kind, want het zal gaan huilen.

Kèdok, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *kèdo*, [eene omzetting van (*kodi*) in: *sapi-kodi*? Vgl. *nggodi*, ook *kodu*]: *ana kèdok sò*, hij is plotseling en ongemerkt weggegaan, (vgl. *nggodi* 2); *au sanga kèdok lèo na u*, ik wil even snel daarheen gaan, (vgl. *sulè*); *ana fona kèdok au lima-nga*, plotseling gaf hij mij een ruk aan den arm; *ana lòso kèdok dòpe-a dè hina au lima-nga*, hij ontrukte mij plotseling het mes en wondde daarbij mijne hand; vgl. *kaiboik*. (Zie ook sub *kèdo-kèdo*).

Kedola, Ba., K. idem; Bo., ook wel Ba., K. *kea-dola*; voor D. wordt *kea-dòlo* opgegeven, [verbasterd uit *kea* 1 en *tòlo*, ei?], soort spel, waarbij met een puntigen stok naar *nitas*-vruchten, welke in een kuil liggen, geworpen wordt; *tao* (of: *nakaminak*) *kedola*, dat spel spelen; *kèdola-la*, de daarbij gebruikte *nitas*-vruchten.

(**Kedu**), *kedu-kedu*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *edu-edu*; D. *nasakekedu*; On. *mesuüdu*, [Bug. *takidu-kidu*, hikken, stellig verwant met Mal. *sĕdu*, snikken, hikken, Bug. *sidu*, hik, enz.], snikken, snakken: *ana ki kedu-kedu* (of *kedu-kedu-k-ana*), hij weent snikkend; *kamahedis-a* (*hae*) *kedu-kedu*, de zieke snakt naar adem, ligt te zieltogen.

bekedu = *kedu-kedu*, van een meervoudig subiect: *ala ki bekedu*.

sakedu (*na-*), *a.* snikken: *kanak-ala lasakedu lai uma-hunuk lain*, de knapen waren aan het snikken op zolder;

b. (Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *nasaedu*; On., ook wel D., *mesuüdu*), hikken, den hik hebben.

sàkekedu (*na-*): *ana ki nasakekedu* = *ana ki kedu-kedu*.

besekedu = *bekedu*: *ala* (*ki*) *besekedu*.

Kèë, Ba., Bo., T. idem; Bi. *kè*; R. *è*, denkelijk van *kème*; of vgl. *nakè*?], iets knijpen, iets kneden, v. d. uitpersen, (vgl. *hèë*): *ana kèë heni nò-a òe-na*, hij knijpt, perst het sap van de kokosnoot uit; *kèë-má nò ndè ndia mai mangapèë au*, pers die kokosnoot uit om er mij het haar mede te besmeren.

kekèë = *kèë*, kneden tot een bal, (vgl. *kème*); *kekèë kakau*, (*tane*, enz.), gekookte rijst, (natte klei, enz.) tot een bal kneden. Overdrachtelijk: *kekèë-má-n* = *hoü má-n*, pak hem stevig beet; ook: *kekèè*

sò, hij is afgeschrikt, durft niet meer.

kèëk, zie *kekèëk*.

kekèëk, het kneden; geknede bal, klomp, (dan ook *kèëk*): *kakau kekèëk*, of *kèëk esa*, één klomp gekookte rijst, (vgl. *bubuak*).

kèëk (*la-*): *nöö-ana-la lakèëk tane tao neu kapa*, de kinderen kneden met elkander modder en geven het den vorm van een buffel.

(**Kèfek**), Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On. *kèfe*, [vgl. dial. *susu-kèfe*, en *susu* 2, verwant met *sifi*?], in: *pela-*, (*hade-*, *pua-*, *tua-*) *kèfek*, belasting op de oogst van maïs, (rijst, pinang, lontarsap), ten behoeve van den vorst, (vgl. *susu*). Van de maïs moet uit elken tuin één *ipuk* (vijftig vruchten) opgebracht worden; van de rijst uit iedere sawah één mand (ongeveer vijfentwintig à dertig katti); van de pinang duizend stuks (gedroogd) uit iederen boschtuin; van elke stokerij één *haik* (ongeveer één hectoliter) stroop.

(**Kefi**), *kefik*, bijv. *doi-n lopia lifu-kefik-ala*, hij had geld bij duizenden en tienduizenden.

kefin, in alle dial., [vgl. *kifon*], tienduizendtal; *kefin esa*, tienduizend.

Kei 1, de wijs of rhytmus van de *fofoti* (soort dans); *liü* of *tao kei-a*, die wijs op de gong slaan.

Kei 2 = *nalakei*, bij een spel iemand aantikken.

kei-kei, herhaaldelijk aanraken, aantikken, enz.: *böö kei-kei mò au tè sè au luli*, raak mij volstrekt niet aan of ik word kwaad.

kei (*la-*), bijv. in: *lakei-langak-ala dè pòke esa mata-na*, zij raakten elkanders hoofden aan en één was blind.

keik (*na-*), bijv. *akeik ò dadi ana kisu-ná au dak-ala*, terwijl ik u even aanraakte, krabde hij mij tot bloedens toe.

lakei (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *keis*, [vgl. dial. *kekei*], iemand zacht aanraken, bijv. met den vinger of een stok om zijne aandacht te trekken, (vgl. *nafanggao*).

Kei 3, een volbloed Chinees.

Kei 4, *makei*, zuur worden, (geworden zijn): *tua-a* (*ana*) *makei sò*, de stroop is zuur geworden; *nalada makei*, het smaakt zuur; *nisi-na makei*, hij heeft een stroef gevoel in de tanden, na het eten van iets zuurs of iets wrangs; *au ameda au ei lima-ng* (*ala*) *makei*, ik voel mijne ledematen zuur = ik heb rheumatische aandoening in mijne ledematen.

makeis, Ba., T. idem; Bo., Bi., K. *makei*; D., On., R. *maeis*, [Tim. *makeï*, (er moet dus eene consonant uitgevallen zijn), daarnaast komt voor: *mahai*, heet van smaak, scherp zuur; kittelachtig, op Amarasi: *mahei*; bij *kète*? vgl. ook Sumb. *wolu mbana*, heet lontarsap = azijn], zuur, (vgl. *fefè*): *au nisi-nga* (*ana*) *makei hu pao makeis-a*, mijne tanden zijn stroef door de zure mangga; *dosa makeis* = *dosa*, azijn; *ninilu dae-lòk makei-na seli*, de blimbing is zeer zuur.

Keis = *kais*, uitroep: *keis! tè ndala nggoak-a ta haik nalelak ei-na bòe-n*, (hij riep:) *keis*, maar het stomme paard kon geen poot verzetten.

Keka 1, (denkelijk bij *keka* 2), naam van een landschap, onderafdeeling van Rotti.

Keka 2, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *eä*), soort boom, (op Koepang *kekap* geheeten), welke veel schaduw geeft; soorten zijn: *keka busa*, *-lasi*, *-sela*, *-sina*, *-suli*, de bladeren van de eerste en laatste soort worden als groenten gegeten.

(**Keka** 3), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. *eä*), in: *keka lonak*, de luchtwortels van den waringin.

Kèke, (R. *èë*, overigens gelijk Termanu), zich verschuilen, zich verbergen, (vgl. *nafuni*): *ana kèke nème kama dale*, hij verborg zich in de kamer; *ana kèke nai ai esa hu-na*, hij verbergt zich achter een boomstam.

kèkek, idem: *ana kèkek nahani mamai-na*, hij verborg zich om zijne komst af te wachten; *ana kèkek au*, hij verbergt zich voor mij.

kekèkek, het zich verschuilen; *mamana kekèkek*, schuilplaats.

Kèko 1, Ba., Bo., Bi., K., T., (On.?), idem; D., R. *èö*, [vgl. Ceram., Amb. *kiko, siko*], *a.* voortschuiven op het achterste, zooals een klein kind, dat nog niet loopen kan, (vgl. *lòso* 1, *nòdo-nòdo*): *nii-ana-a kèko nasadea*, het kind schuift ruggelings voort; *busa-a kèko nasale*, de hond schuift op het achterste naar iemand toe; *kèko mu ndia fa dei tè takasèë-tá-n seli*, schuif daar wat heen, want wij hebben het erg nauw;

b. iets schuivend voortbewegen, (vgl. *lòdo* 2, *tuluk*): *ala kèko fè-s batu nò nesuk nggati neu ka(n)dela*, zij schoven hun een steen en een stampblok, in plaats van stoelen toe; *soka-a nangatú nahèle, dè kèko doak ana*, de zak staat onbewegelijk en is niet van zijne plaats te krijgen.

kèko-kèko, herhaaldelijk voortschuiven, enz.: *ana kèko-kèko nèmek mamana-n*, hij schuift aldoor op dezelfde plaats rond.

kèko (na-) -la, slechts voortschuiven, niet loopen, (vgl. *nalae-la*).

(**Kèko** 2), *kekèko*, (R. *eëö*, overigens gelijk Termanu), naam van een vogel, welke zich in de sawah's pleegt op te houden.

Kela 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On. *kera*; R. *era*, [Kup. *kela*, Sikka *kera*, Bim. *hera*, Sumb. *jera*, Manggar. *kesa*, End. *edja*], zwager, (gebezigd door de schoonbroeders onderling, vgl. *hiä*); *kela-baï*, idem; *kela-inak*, de broeder van de echtgenoote.

kela (na-), tot zwager hebben.

(**Kela** 2), *kekela*, Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *kekera*; D. *eëla*; On., R. *eëra*, [vgl. Sikka *kela*, een merkteeken maken, Saw. *dara*, inkepingen maken; vgl. *fula?*], insnijdingen, inkepingen maken met een mes, (vgl. *kè*, *tatá*), bijv. in de nerven der lontarbladeren om ze daardoor buigzamer te doen worden tot het vlechten van *haik's*; *kekela maïk*, insnijdingen maken in een lontarblad in den derden nacht na de begrafenis; die insnijdingen moeten het beeld van den overledene voorstellen; het blad wordt dan in huis bewaard.

kelak, zie *kekelak*.

kekelak, het insnijden; insnijding in de nerven van een lontarblad, of de afstand tusschen de insnijdingen (in deze beteekenis ook *kelak*): *kela makabiäk*, (*loak*), blad, waarvan de inkepingen dicht bij elkaar, (ver van elkaar), staan; *hai kekela kisek*, (*kaduak*), emmer met één rij, (twee rijen) van dusdanige inkepingen; *haik-a kela-nà ndè nosi sò-ma*, de *haik* (emmer) lekt aan de inkepingen.

kela (la-), bijv. in: *lakela-haik*, zij maken te zamen inkepingen in de nerven van een tot *haik* bestemd blad.

(**Kela** 3), *kekela*, Ba., Bo., K. idem; T., On.? *kekera*; D. *eëla*; R. *eëra*, [niettestaande de vorm in D. wel bij (*kela*) 5, vgl. Mal. *gëli*], iemand een kwaad hart toedragen, iemand haten, (vgl. *pela* 3): *au kekela-n de sè ana sipo*, ik haat hem (en hoop hem kwaad te berokkenen), dat hij het ontvangen (= goed voelen) zal; *dedeä nanakekelak*, eene zaak, omtrent welke men slechte voornemens koestert.

(**Kela** 4), *kekela*, Ba., Bo., K. idem; T. *kekera*; R. *eëra*, [bij (*kela*) 3, of bij (*kela*) 2, (vgl. *kè*)?]: *ala kekela tei-na*, bij de eerste zwangerschap brengt men een offer (vgl. *sòngo*), om de vrucht voor onheil te bewaren.

kekela-teik, (T. *kekera-pòòk*), zulk een offer en het daarbij gegeven feest: *tao kekela-teik*, zulk een offer offeren.

(**Kela** 5), *makela*, een kittelig gevoel hebben: *ao-na makela*, hij heeft een kittelig gevoel, (vgl. *kikili*).

makelas, Ba., D. idem; Bo., Bi., K. *makela*; T. *makerak* R. *maeras*, [staat waarschijnlijk in verband met *kikili*, vgl. Jav. *kĕri*, Daj. *kiri-kirik* met Mal. *gĕli*, Jav. *ilik-ilik*], kittelig; ook: *ana hapu dale makelas*, hij heeft eene onweerstaanbare neiging om te lachen.

Kèle 1, (Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *ère*), of *kèlek*, het onderste gedeelte van den rug, ook benaming van de beide zijden, de lendenen, (vgl. *dea* 1, *fifinok*); *nasakue felas esa nai kèle-na*, hij draagt een hakmes achter op den rug.

Kèle 2, (uit het Holl.), bijv.: *ala kèle esa*, één kelder arak, (jenever).

Kelefuü, Ba., Bo., K., T. idem; D. *helebuü*; On. *elefuü*; Bi. *kelefuku*, [het laatste gedeelte behoort duidelijk bij *buük*, M. P. *wuku*. Zijn vormen als *kalaelas*, enz. te vergelijken? (Vgl. ook Saw. *kewăhu* en Pakew. *wulukun*, wrong), vgl. voor de vocalen *bekeesak*, enz. voor **bakaesak*], ergens een knoop inmaken: *kelefuü tali*, een knoop in een touw maken; *kelefuü ndunak*, om eene sirihdoos een touw binden, en daarin een knoop maken; v. d. *inak-a kelefuü langa-na*, de vrouw legt haar haar in eene wrong, (vgl. *fefèo*).

kelefuük, knoop in een touw, enz.; haarwrong, (vgl. *langa-fefèok*).

(**Kèlo**), *kekèlok*, *buku jang dekat di hudjung kamaluan laki-laki*.

(**Keluk**), *kekeluk*, (Ba., Bo. idem; Bi., D. *kekelu*; On. *kekeru*; R. *eëru*), soort zeevisch, op Koepang *ikan tjina* genoemd.

Kelumatuk, Ba., Bo., (T.?) idem; Bi., K. *kelumatu*; D. (volgens opgave) *elumutu*; R. *erumatu*, [Tett. v. Dilli *matak*, vgl. Mak. *kalimata*, Bug. *kalimatĕ*, Daj. *halamantek*, ook Sumb. *lamakat*, Saw. *lamaka*, idem; vgl. ook het volgende woord], bloedzuiger; meestal verstaat men hieronder een zeer klein soort, doch ook wel het gewone soort bloedzuiger.

Kelumèk, Ba., Bo., (T.?) idem; K., ook wel On., *kelumè*, On. ook *elumè*, [oorspronkelijk wel één met D. *ula-memè*; R. *ulc-mè*; die *ulek*, *ula*? bevatten], ook wel *kulumèk*, soort vergiftige duizendpoot, op Koepang *ular tjintjin* geheeten, (vgl. *kakabik*).

Kelupua, Bo., K. idem; Ba. *kelumpua*; D., On. *elumbua*, doch Bi. *kelepua*; T. *kelembua*, [vgl. Bent. *sahiwua*; Kup. heeft *kua*, Tim. (*meu*)*kupa*, vgl. ook dial. *kelehoka* naast *kalihoka*, welke wel verwant schijnen te zijn], troebel worden als water, enz.; ook (en dan meest: *tao kelupua*) troebel maken.

kelupuak, troebel: *òe kelupuak*, troebel water; *suü-òe-a kelupuak-a*, het zog is troebel; ook: troebel van het oog, niet goed zien.

Kème, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ème*, [hierbij denkelijk ook *kame*, (ook *kèë*?), als nevenvorm van *kumu*], iets kneden, (vgl. *kame*, *kèë*, *lumu*, ook *èèse*): *kème tane*, *nò*, enz., modder, geraspte kokosnoot enz. kneden.

kèkème, idem; men zegt ook: *ana kekème sanga fepa au*, hij hield iets in de hand geklemd (bijv. een stok) om mij te slaan;

ala kekème-n ana lae ala sè kena-n ana, zij bedreigden hem door te zeggen, dat zij hem in de gevangenis zouden zetten.

Kena, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ena*, [vgl. *tatana*?], *a.* sluiten, bijv. de deur, (vgl. *nggòe*, ook *nakatema*): *ala kena lisak lelesu-a*, zij sluiten stevig de deur; *lelesu-a nanakenak sò*, de deur is al gesloten. Ook: bedekken, (althans in samenstelling), als: *ana poti kena langa-na*, hij omwikkelt en bedekt zijn hoofd bijv. met eene sarong; *ana tatana kena hade-la*, hij bedekt de rijstkorrels geheel (met eene mat); *kena bafa-ma*, sluit je mond, zwijg;

b. opsluiten, (vgl. *kamà*, *lange*, *longa*, ook *tao* 2, *tè* 3): *ala kena nako-dá-a nai uma kekenak dale*, zij sluiten den dief in de gevangenis op; *hataholi nanakenak*, gevangene; *nona nanakenak-ala*, de in huis verborgen gehouden meisjes, (als bij de Chineezen); *kapa-la nanakenak-ala sò*, de buffels zijn al opgesloten. Overdrachtelijk: tegenhouden, verbieden, (vgl. *namanggè*, *hòlo* 2): *au ae laö sò te ala bei kena au*, ik wilde weggaan, maar zij hielden mij tegen; *ala kena ènok*, zij verbieden het begaan van een weg, zij sluiten een weg af; *ala kena bunga-la*, of: *ala kena ta bòle totòto bunga-la*, zij verbieden het aanraken der bloemen, (het aanraken der bloemen is verboden). Ook dikmaals verbonden met *kaï*, (vgl. *kaï* 1): *tè ta seluk esa nai nggèo-nggèok ndia dalek napalani kena-kaï touk ndia*, maar niemand uit de menigte durfde dien man tegenhouden. *Kena* ook gebezigd in den zin van: door toovermiddelen iemand beletten op jacht iets te raken, enz.: *ala kena emi, losa emi ta mala*, zij maken door toovermiddelen, dat gij (op jacht) niets onder schot krijgt. *kekenak*, het sluiten, enz.; *uma kekenak*, gevangenis. Overdr. *kekenak*, verbod, bijv. *lenà kekenak*, een gebod overtreden.

(**Kène**), in: *kène-mòk-ala*, de meer verwijderde bloedverwanten; het schijnt oorspronkelijk een eigennaam te zijn, (vgl. *nak* 1). *Kène*, naam van een dorp in het Termanusche; *pua kène*, soort pinang.

(**Keni**), *kenik*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kenị*; D., On., R. *eni*, [Saw. *käni*], kiel van een vaartuig, dan ook: *ofa-kenik*; *kopa-kenik*, de bodem van eene doodkist; ook: *bafi-kenik*, ruggegraat van een varken, (in dien zin alleen van een varken gebezigd); een spreekwoord is: *touk uma kenik, ma inak uma uli*, de man is de kiel van het huis, de vrouw het roer, d. i. op den man rust het onderhoud van het huisgezin, op de vrouw de regeling van het huishouden.

keni (*na-*), tot kiel hebben; overdr. *tataos ndia nakeni nai sè*, op wien rust dat werk; en ook: *sè nakeni nai tataos ndia*, wie heeft het meest te zeggen, wie is de voornaamste persoon bij dat werk; (vgl. *nalanga*).

Kèno, (Ba., Bo., K. idem; T., On. *kèndo*; D., R. *èndo*), *ana kèno neu dae*, hij gaat op den grond zitten, bijv. als een bewijs van nederigheid jegens een meerdere, (vgl. *kèö*, *nangatúk*).

kènok, in: *kènok bui-na*, idem; *kènok bui-ma neu afu*, *dala dea-ma neu haï*, gij gaat zitten in de asch en roostert uw rug tegen het vuur, spreekwijze omtrent een meisje, dat met een oud doch rijk man trouwt.

Kènok 1, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kènọ*; R. *èndọ*, [vgl. dial. *memendu*], met een werktuig iets fijnwrijven, (vgl. *nalahu-hutu*): *kènok kulus*, spaansche peper fijnwrijven; ook: *kènok dae*, (kluiten) aarde

fijnmaken, bijv. zooals kinderen doen, die er mede spelen, of door er met den hiel een kuiltje in te maken; (zie ook sub *kèno*).

kekènok, *a.* = *kènok*, of herhaaldelijk fijnwrijven;

b. het fijnwrijven; *ai kekènok*, een houten werktuig om iets mee fijn te wrijven.

Kènok 2: *ana kènok au dè aäli-aäli-ná au hata*, steeds schold hij mij heftig uit, (vgl. *kauk*, *nakaduduak*).

kekènok: *nangatúk*, (*napadeik*) *kekènok*, hij zit (staat) aanhoudend als vastgenageld. (Zie ook sub *kènok* 1).

(**Kenuhae**), *kenuhaek*, (Ba., Bo., T. idem; Bi. *kinuhae*, R. *inuhae*), voorraad (of de plaats daarvoor) van levensmiddelen, waaraan men niet mag beginnen zoolang men nog geen nieuwe verkregen heeft; *totòko bini buik-ò ta ketu kenuhaek*, al klopt men ook het laatste van het zaad uit, de voorraad is niet op, z.v.a. er blijft altijd iets te hopen over.

Kèo 1, R. *èo*, overigens gelijk Term., [vgl. *kio*]; *manu-a kèo*, de kip, welke men wil vangen, schreeuwt, (vgl. *eki*).

kèo (*na-*)-*la*, niets anders doen dan schreeuwen: *manu-a nakèo-la nai nuk dale*, de kip schreeuwt maar door in het nest.

(**Kèo** 2), *kekèo*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *eèo*, [vgl. Kup. *kèo*, draaien? (vgl. *nalèo* 11), men spreekt op Koepang van: *putar kain di badan*], eene slimoet of kain om de heupen dragen, als een man; v. d. gekleed zijn, van een man gezegd, (van beide geslachten: *kekèo-nangapou*); *ana kekèo mangalalau*, hij is leelijk gekleed; *ana kekèo hata*, wat draagt hij, waarmede is hij gekleed? (vgl. *pake*).

kekèok, het dragen, enz.; *ngga heni sidi kekèo-na*, zijn kain is losgegaan.

Kèok, (Ba., Bo., [T.?] idem; K., D. *kèo*), afgeschrikt zijn, bang zijn, (vgl. *puduk*, *bi*): *au tao-á-n ana kèok*, ik heb hem zoo behandeld, dat hij er door afgeschrikt is, zoodat hij bang geworden is; *au kèok ò tatao-m ndia*, ik huiver, schrik terug voor uwe handelwijze.

Kèö 1, [denkelijk van *kèno*, schijnt in de dial. niet voor te komen], zoo maar ergens gaan zitten, onderweg op den grond gaan zitten van vermoeidheid: *au laö-laö ma au sota-nga, dè au kèö u dae*, onder het gaan werd ik moede en ging daarom op den grond zitten.

kèö (*na-*), in *nakèö ao-n*, idem: *nangatúk nakèö ao-n neu dae dè ana ta foä suk*, hij ging op den grond zitten, en stond niet weer op.

Kèö 2, (schijnt in de dial. niet voor te komen), moeite doen, trachten iets te bemachtigen: *emi kèö hata ndia*, waar doet gij moeite voor? *tuan kèö dè nala basa-s ia-la*, mijnheer doet er moeite voor en zal 't alles bereiken.

Kèö 3, [vgl. *köë*]: *lima-na kèö*, zijn arm is gekromd en naar achteren verdraaid, (vgl. *pèko*).

kèök (*lima-*), iemand, die zulk een krommen arm heeft.

Kèpe(**r**), (uit het Holl.), keper.

Kèse, keizer zijn.

kèsen, (door het Holl.), keizer, bijv. de zoogenaamde keizer van Klein-Sonobait.

Kèsek, in: *koa-kèsek*, soort vogel.

Kète 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ète*, [Bur. *ète*, jeuken; Tett. v. Dilli *kiti*, cocegas; denkelijk een nevenvorm van Tag. *kati*, Bim. *kadi*, jeuken, Sumb., Fidji *kati*, bijten, (minder waarschijnlijk bij Jav. *gatĕl*, waarbij meer Kup. *katen*, End. *kate*, Tim. *mahata*, Tett. *katal*, *katar*, jeuken); vgl. ook

makeis, Tim. *mahai*], bijten, branden op de tong: *kulus-a kète au*, de spaansche peper bijt mij op de tong.

kète (*na-*), *a*. heet, bijtend op de tong zijn: *kulus-a nakète*, spaansche peper is heet, (vgl. ook *nasuä*); *bisu-a nakète*, de wond brandt, steekt, (vgl. *hedis*); *tei-na nakète sò*, zijn buik brandt, steekt al, hij is hongerig geworden.

b. jeuken: *au ao-nga nakète*, ik heb jeuk, (vgl. *sè* 4).

makète = *nakète*, *b*. jeuk hebben: *au ao-nga makète*; overdr. heet, geil zijn.

makètek, heet, brandend: *kulu makètek*, heete spaansche peper; *bisu makètek*, eene brandende wond; overdr. geil, heet; *makète-mèok*, (als eene kat), idem; *bafa makètek*, eene scherpe tong.

Kète 2, (Holl.), ketel.

Ketekúk, (Ba., Bo., [T.?], idem; K., Bi. *ketekú*; R. *eteú*), het onderste gedeelte van den nek, (vgl. *kandouk*).

Ketu 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *etu*, [Solor. *gĕto*, Daj. *geto*, *getus*, Tett. *hakotu*, (breken), vgl. Bug. *pĕtu*, alsook Bal. *kĕtus*, (*ngĕtus*), afbreken, plukken, (vgl. *ketu* 2), naast Mal. *putus*], *a*. breken als band of touw: *ketu tali-a sò*, het touw is gebroken; *ketu heni okak luma*, een gedeelte der wortels brak af; ook zegt men: *ketu nafuk*, het anker(touw) is afgebroken; *ketu heni basa ndala-la*, de touwen der paarden zijn gebroken, de paarden zijn losgebroken; voorts: er af zijn = afgehouwen, afgesneden zijn: *ana tati-n ana dè ketu dii-dò-na*, hij sloeg naar hem en zijn oor was er af, hij hieuw hem het oor af, (vgl. *heni*). Overdr. *ketu hahae-na*, zijn adem breekt, hij geeft den geest; *ketu hala-na* = *mada ketu hala-na*; *fò elà bòso ketu bobongi-na*, opdat zijn geslacht niet afgebroken worde; *ta ketu kenuhaek*, de voorraad is niet afgebroken, niet opgemaakt;

b. doen breken, er af doen zijn, in samenstelling met andere verba: *lafo-a ka ketu hihiïk-a*, de muis beet den strik stuk; *luï ketu tali*, een touw stuk trekken; *ndalu ketu tali*, een touw stuk snijden; *tati ketu ai ndanak*, (*langa-na*), een boomtak, (zijn hoofd), afhouwen. In meer overdrachtelijken zin: *paä ketu ènok*, eene den weg afsnijdende heining zetten, den weg door eene heining versperren; *peda ketu ènok*, (*lelesu*), iets neerleggen om den weg, (de deur), te versperren.

Meestal kan *ketu*, na een ander verbum, weergegeven worden door: geheel en al, (= afgedaan, afgeloopen), bijv. *babá ketu*, *balu ketu*, geheel en al verbergen; *kè ketu*, geheel en al snijden, doorsnijden; *naluë ketu*, zich geheel inhullen; *poti ketu*, geheel omwikkelen; *ana pepèle lafa-a ketu lelesu-a*, hij hangt eene slimoet op de deur geheel afschuttende, hij schut de deur met eene slimoet geheel af; *poä ketu*, geheel volstorten, dempen; *paä ketu*, eene heining geheel en al „afheinen", afmaken, geheel en al dicht maken; *balas ketu*, geheel en al vergelden; *asa ketu*, geheel en al, onherroepelijk koopen; *made ketu*, geheel en al dood, morsdood; *moli ketu*, geheel en al weer opleven; *mada ketu-n*, geheel en al uitgedroogd, (vgl. *nakatema*).

keketu, geheel breken, herhaaldelijk breken, enz.: *keketu basa tali-a*, het touw is geheel aan stukken gebroken.

ketuk, in samenstellingen, als: *nanapaä-ketuk*, geheel omheind, geheel dicht gemaakt.

ketu (*na-*), *a.* stukmaken, breken, bijv. een touw: *naketu tali*; *naketu heni dolu-a*, hij heeft den vischhoek gebroken;
b. overdr.: eene zaak uitmaken, beslissen, (vgl. *kè*, *kè-fula*, *nakalelè* 8, *nggèlo*): *ladenu-n ana naketu fè-s ala sila dedeä--na*, zij bevalen hem hunne zaak te beslissen; *dedeä nananaketuk*, eene besliste, afgedane zaak;
c. *ketu* (*na-*) *nò*, het met iemand afgemaakt hebben: *au aketu basa ò ò dè au ta poi ò sò-n*, ik ben eenmaal met u overeengekomen en laat u niet meer in den steek.
maketu (*na-*): *lamaketu-tola-nò*, hunne vriendschap is verbroken; *ta nò namaketu-n*, zonder einde.
makeketu (*na-*): *tali-a namakeketu-k-ana*, het touw is geheel stuk.
mamakeketuk, gebroken: *tali mamakeketuk*, een gebroken touw.
Ketu 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., R. *etu*, [een bijzonder gebruik van *ketu* 1], afbreken, afplukken, als: *ketu ai-boak*, (kleinere) vruchten plukken; *ketu bunak*, bloemen plukken; *mae ketu dò-n esa bòe-ò ta bòle*, zelfs niet één blad mag men er van afplukken, (vgl. *bebebi*, *kaï* 4, *kedi* 1, *kito*, *pena*, *sengi*, *seu*); dikmaals met *kolu* verbonden, als: *ketu-kolu*, oogsten.
Ketudá, (Ba., K., [T.?], idem; R. *etudá*; Bo., Bi. *petudá*), soort struikgewas.
Ketu-kè, lijden aan de *ketu-kèk*.
ketu-kèk, [wel van *ketu* en *kè* 1], eene ziekte aan de voetzolen en handpalmen, waardoor deze vol scheuren komen; *ei--ketu-kèk*, iemand, die zulk eene ziekte aan de voetzolen heeft.
(**Keü** 1), *kekeü*, *a.* kort worden: *lèo leä tè na uni tè ndia ana kekeü*, bij het „meten met de lans", zegt men, dat de lans (van-zelf) kort wordt;
b. kort doen worden, kort maken: *kokolak kekeü*, iets kort zeggen, (vgl. *natepa-la*); *lòke kekeü-n nà lae Pada*, zij noemen het verkort en zeggen Pada; (zoo ook *kekeü* afzonderlijk: *ala kekeü-n dè lae Lelenuk*, zij verkorten het en zeggen Lelenuk); *tati kekeü ai*, hout kort afkappen; *paä kekeü ndala*, een paard kort vastbinden, (vgl. *nakatutuk*).
keü-keü, (*kokolak* —), kort gaan bij het spreken.
kekeük, Ba., T. idem; K. *kekeü*; Bo. *keketuk*; Bi. *keketu*; R. *eëtu*; doch D., On. *eëku*, [wegens de verwantschap der dialecten is *kekeük* denkelijk uit *keketuk* ontstaan, (als *eëku* ten minste een ander woord is), en behoort denkelijk bij *ketu*], kort: *ai*, (*di*) *kekeük*, een kort stuk hout, (korte stijl); *ai-a kekeük*, het stuk hout is kort; *hataholi kekeük*, een kort, niet lang mensch; *fai kekeük*, korte tijd; *aäfi kekeük*, een kort, bekrompen begrip.
(**Keü** 2), [stellig bij *ketu*, vgl. (*keü*) 1), in: *keü-fai*, het einde der wereld, de dag des oordeels: *keü fai-a mai na mòpo basa manadadik-ala*, bij het einde der wereld zal al het geschapene verdwijnen; van de Godheid zegt men: *ana fepa keü-fai*.
Ki 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *i*, [Mal. *kiri*, Bul. *kawihi*, enz.], links, linkerzijde; *au boboa-nga ki* = *au boboa--ki-nga*, mijne linkerzijde; *au taik touk esa nisik au ki-nga*, ik houd een man (bij het dansen) bij de hand aan mijne linkerzijde; (*nesik*) *ki kona-*(*n*), links en rechts.
kik = *ki*, de linkerzijde; voorts in samenstelling, als: *lima-*, (*ei-*)*kik*, linkerhand, (linkervoet), vgl. *lima*, (*ei*) *nggoak*; *alu--kik*, de linkerschouder. (Zie ook sub *ki* 2).
ki-kòdek, linksch, iemand, die steeds alles met de linkerhand doet: *hataholi ki--kòdek*, een linksch mensch.

Ki 2, de dial. als sub 1, [oorspronkelijk hetzelfde woord, vgl. *kona*, *muli*], het noorden: *ki nò kona bekebabaük te hú Koponi nai ki, dè ki baü lena kona,* noord en zuid waren (oorspronkelijk) even groot, maar omdat de Compagnie in het noorden is, is het noorden grooter dan het zuiden geworden; *nusak-a,* (*tasi-a*) *suü-n ki,* de noordzijde van het land, de zee; *tasi-a seli ki,* ten noorden, aan de overzijde der zee; *dae-ki,* een dorp in het Termanusche.

kik, in samenstelling, als: *laö-kík,* noordwaarts gaan; *nalanga-kík* = *nalanga lèo ki neu,* hij richt zich noordwaarts. (Zie ook sub *ki* 1).

kis, in: *ani-kís,* noordenwind; *bèlo-kís,* het noordelijk deel van de vlakte *bèlo-ama-lain* in het Termanusche.

Ki 3, Ba., Bo., Bi., K. idem; [Sumb. dial. idem naast *si,* Tett. v. Dilli *kia,* vgl. Tim. *kae*; D., On. *nggae,* alle zullen wel dezelfde klanknabootsing bevatten], weenen, huilen, (vgl. *nakamè, napa-napa, ni-ni, noi-noi, nggède*): *ki hata,* om wat, waarom weent gij? (*hataholi*) *ki-ao,* iemand, die altijd zonder reden weent.

ki-ki mesan, steeds maar weenen.

kikík, het weenen, geween; *ana tai* (of: *oda*) *kikík-a,* zij weende aanhoudend; *au amanène kikík* (of: *hala-kikík*), ik hoor geween.

ki (*na-*): *tao nakí* = *nakikík,* doen weenen.

ki (*la-*) *ao,* over elkander weenen, met elkander weenen: *uma isi-na lakí ao-la hu mate tou-na,* de huisgenooten weenen met elkander wegens den dood van den man.

kikík (*nà-*), doen weenen, aan het huilen maken: *nii-ana-a nakikík fadi-na,* het kind maakt zijn jonger broertje aan het huilen.

manakík, weenend: *nii-ana manakík-a nè-nè sò,* het huilende kind is nu stil geworden.

(**Ki** 4), in: *ai-kí,* (vgl. *kè* 2), uitroep van verwondering: *ai-kí ò mae lèë,* wel, wat zegt gij!

(**Ki** 5), *kikí,* Bo., K., (T?), idem, [denkelijk bij *ki* 3], soort vogel, de *burung hudjan.*

Kiü, verkorting van *kila,* mannen- en vrouwennaam.

(**Kibu**), *kibu-kibu,* Ba., Bo., K., D., T. idem, [vgl. *kiu-kiu*; bij Jav. *awun, ěbun,* Sund. *ibun* of Mal. *kabut*?], zeer donker, vooral in *makahatu kibu-kibu* = *makahatu kiu-kiu,* stikdonker.

kikibu-hík: *uma dale kikibu-hík,* het inwendige van het huis is (het is in huis) stikdonker.

(**Kida**), *kikida,* Ba., Bo., Bi., K., (T.?) idem; R. *iïda,* [vgl. dial. *kida-kida, kidak,* benevens *pidak*], ingedrukt, ingedeukt, ingebogen, (vgl. *dòke*): *kai lunu-a kikida,* het kussen is ingedeukt, doordat men er op gelegen heeft: *papak-a kikida,* de plank is doorgebogen; *ei-mamana-n-ala bei ta mòpo fa-s ala, fò ala kikida-lá dema-na ana seli,* zijne voetsporen zijn nog niet verdwenen, want zij zijn zeer diep ingedrukt.

kikidak, deuk.

manakidak, met eene deuk, gedeukt.

Kidu, Ba., Bo., Bi., K., (T.?) idem, [vgl. Saw. *gěru*?], drukkend knijpen, wrijven, (vgl. *eèse*): *ana tàok-ò ana kidu batu esa sai nème kandou-na lèo bafa-na,* hij doet alsof hij een steentje door zijn nek heen knijpt, zoodat het door den mond weer uitkomt; v. d. worgen, door de keel dicht te knijpen: *ana kidu neu bòto-lí-na,* hij knijpt zijne keel dicht; *ana kidu nisa nii-ana-a,* hij heeft het kind gewurgd.

kikidu, bijv. *kikidu misa-n*, wurg hem goed! Ook: rondtasten, rondgrabbelen: *ana kikidu sanga-n tè ia nita fa-n*, hij grabbelt rond om het te zoeken, maar vindt het niet.

kidu (*la-*) *ao*, elkander wurgen, ook een soort spel, waarbij men elkander als 't ware wurgt: *au ta hi akidu ao tè au lesu-haï-nga hedis-a*, ik houd niet van het wurgspel, want mijn hals doet er zeer van.

Kiduk, [Saw. heeft *kidju*, tusschensteken], ergens iets instoppen, indoen, iets verstoppen, (vgl. *sòdok 2*, *nafuni*): *neu kiduk nafuni-n lèo makatemak dale neu*, hij stopte het in het kreupelhout om het te verbergen; *ana kiduk ana neu kèle-na*, hij stak het tusschen de kleederen op den onderrug, (vgl. *nasakue*); *odu-má ndeli fò kiduk ana neu nanaä nininuk-a talada-na*, doe een ring af en verstop dien onder het eten.

kikiduk, herhaaldelijk instoppen, verstoppen: *ana kikiduk doi fulak-ala leu lafa-n dale*, hij verstopte het zilvergeld geheel en al, al het zilvergeld verstopte hij in zijne slimoet; ook: iets heimelijk wegnemen en bij zich steken.

Kifon = *kifun*.

Kifun, of *kifon*, (aldus in alle dial.), [vgl. *kafin*, *kefin*, welke blijkbaar naar één voorbeeld gevormd zijn, denkelijk naar analogie van *lifun*; al mag ook een dezer woorden oorspronkelijk eene eigen beteekenis gehad hebben, de beteekenissen van *kifun*, *kafin*, *kefin*, schijnen nu en dan verwisseld te worden]; *kifun esa*, één millioen: *doi-na nduku kifun*, (*kifon*) *esa*, zijn geld komt tot, hij bezit een millioen.

Kiïk, Bo. idem, [vgl. Tag. *gilik*?]: *hade-kiïk*, het fijne stof, dat bij het uittrappen der rijst opvliegt en jeuk veroorzaakt, (vgl. *afu*, *atuk*); zoo ook: *bète-kiïk*, stof van gierst. (Volgens anderen = *kukuak*).

Kiki = *nasakiki*: *ana kiki ai-dòk neu nisi-na*, hij wrijft een geneesmiddel op de tanden.

kikiki, herhaaldelijk wrijven, of = *kiki*: *inak-a kikiki mòdo nai bifa-dò-na*, de vrouw heeft een geneesmiddel op hare lip gesmeerd.

kikik, soort kwast, welke van *beba-tua* gemaakt wordt en waarmede de emmer, voor het tappen van palmsap (*hai seselu*) gebruikt, wordt schoongemaakt.

sakiki (*na-*), Ba., Bo., K., (T.?) idem; On. *nasaïï*, [Tim. *naskiki*, Kup. *kiki* en *skiki*, (kwast, schuier), vgl. Mal. *kikis*, Tag. *koskos*], poetsen (de tanden, vgl. *lòse*); iets als een geneesmiddel op de tanden wrijven: *nasakiki*, (*kiki*) *ai-dòk neu nisi-na*; een emmer met de *kikik* schoonmaken, (vgl. *nahutu*).

Kila 1, mannen- en vrouwennaam.

Kila 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *ila*; T. *kira*; On., R. *ira*, [Kup. *kila*, vasthouden, in de hand houden], houden, in overdrachtelijken zin, als in: *kila koasa*, de macht houden, de macht hebben: *Mane-tua-lain kila koasa*, God heeft de macht, God is almachtig, (vgl. *koü*). Voorts: het toezicht houden op, in het oog houden, (vgl. *hòlo* 3): *kila nanaä nininuk*, het toezicht houden over het eten en drinken; *kila tatao nonoïk*, het werk in het oog houden, het werk nauwgezet vervullen; *kila musu-a èno-na*, (den weg van) den vijand in het oog houden; *manakila musu*, iemand, die den vijand in het oog houdt; *ò ta kila ndala ia-la fufua-n-ala*, gij houdt geen toezicht op dat, waarmede deze paarden belast wor-

den; *ò tao na kila-n fa dei,* als gij het doet, doe het met zorg.

Kila 3, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *ila;* On., R., ook T. (volgens opgave), *ira,* [Kup. *kila;* oorspronkelijk wel hetzelfde woord als *kila* 2], zuinig zijn op iets, (vgl. *nakadidia*): *ana kila pela hade,* hij is zuinig op de maïs en de rijst.

kikilak, het zuinig zijn: *tao kikilak neu nanaä niniluk,* zuinigheid betrachten bij spijs en drank. (Zie ook sub *kila* 4).

Kila 4, het Mal. *kira.*

kikilak: *nai au kikila-nga,* naar mijne meening = *nai au aäfi-nga.* (Zie ook sub *kila* 3).

Kilaeik = *kilieik.*

Kileik = *kilieik.*

Kili 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *ili;* T. *kiri;* On., R. *iri,* [Tim. *kini, ini*], iets aanpunten, (vgl. *pèlo* 2): *ana kili namatane ndolak-a,* hij punt de lans scherp aan, snijdt eene scherpe punt er aan; ook: de ruwe kanten van het een of ander in de lengte afsnijden, bijv. van hout, *bebak,* enz.: *kili ai, beba,* (vgl. *kè*).

kikilik, het aanpunten; *dòpe kikilik,* mes, gebruikt bij het aanpunten, afsnijden.

(**Kili** 2), in: *kili dodòdo* = *kikili dodòdo.*

kikili, in alle dial., uitgezonderd R., [Tett. *kili,* Sumb. *kili* en *manggilik,* Saw. *gili,* Bug., Mak. *gele,* Mal. *gĕli*], kittelen, (vgl. *makela*): *ana kikili nala tou-a nala mòes,* hij kittelt iemand zoo, dat hem het water afloopt.

kikili-dodòdo, of: *kili-dodòdo,* idem, ook wel: voortdurend kittelen.

Kilieik, Ba., Bo. idem; Bi. *kilieį*; T. *kikireik*; On. *kiri-eį*; R. *iri-eį*; D. *iïleleį,* [het eerste gedeelte wel bij Mal. *giring-giring,* Kup. *kikili,* Sumb. (*wălang*)*giri,* enz.; het tweede gedeelte is wel niet het Rott. *eik,* hoewel On. ook *òro-eį* heeft voor *kokòlok*], schelletjes aan den hals van een paard, (vgl. *kokòlòk*).

(**Kilo**), in: *kikilo* (*na-*) *-kaiusu,* Ba., Bo., (T.?) idem, [vgl. Sumb. *kilung* naast *kuling,* iets rollen, en vgl. *kaiusuk*], *nakikilo kaiusu,* of: *nakikilo kaiusu tao,* hij kromt zich, wringt zich in allerlei bochten van pijn.

Kilu-hòëk, [het eerste gedeelte = Kup. *bkilu,* krom, vgl. Tim. *penu,* idem, ook Rott. *dilu,* enz.? Voor het tweede gedeelte vgl. *kòë,* dial. *kaihòëk, kaihòke*], krom en verbogen, (vgl. *pèko*): *ulek ndia difa-dò-na kilu-hòëk,* de rand van dien pot is op de eene plaats naar binnen, op de andere naar buiten gebogen.

Kilu-kaï, Ba, Bo., K. idem; D., On., ook T. (volgens opgave) *kilu-kai*; R. *ilu-ai* (*-aï*?), [vgl. voor het eerste gedeelte *kilu-hòëk*; voor het tweede *kaki-*(*uülek*), dial. *naki,* alsmede Bug. *liking* naast Mal. *lingkar,* Jav. *mlĕngkĕr*], ook *kilu-kakaï,* krom en gekronkeld zijn of raken, v. d. verward, (vgl. *bue, kaki-uüle, kisukòte, napanga, pangahá, sita nggenggeta, nasauüma*): *tali-a,* (*abas-a*) *kilu-kaï,* het touw, (de draad) is in kronkels, in de war; *bisu-a tao-nú inak-a lima-na kilu-kaï,* de wond heeft gemaakt, dat de hand der vrouw gekromd en als in een kronkel is. Overdrachtelijk: *dedeäk-a kilu-kaï,* de zaak is verward. Ook: onwillig zijn, (vgl. *nakababatu-mata*): *ndala-a kilu-kaï,* het paard is onwillig, het wil niet voort al wordt het getrokken; *nïi-ana-a kilu-kaï,* het kind is onwillig, koppig.

kilu-kaïk = *kilu-kaï* (als blijvende eigenschap): *ninilu-a kilu-kaïk,* de tamarinde is krom en met kronkels, krom en gebogen.

manakilu-kaïk, (*dedeä-*), eene verwarde zaak.

Kilu-kòëk, [vgl. sub *kilu-hòëk* en *kòë*],

krom en verwrongen: *lima-na kilu-kòëk*, zijne hand is krom en naar achteren verdraaid; *kapa susula kilu-kòëk*, een buffel met kromgebogen hoorns.

Kima, Ba., Bo., Bi., K. idem; R., ook T., *ima*, [Mal. enz. *kima*], soort schelpdier, een van de kleinere soorten wordt als lamp gebezigd.

Kinik, (Ba., Bo., T.* idem; Bi., K., D., On. *kini*; R. *ini*), in: *daë-dò kinik*, soort sirih met kleine bladeren, op Koepang *sirih-daun* geheeten; zij wordt alleen als geneesmiddel gebruikt; de vrucht heet: *daë-dò meni*.

Kinu, op de fluit blazen; (sommigen gebruiken alleen: *fu kinuk*).

kinuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kinu*; D. *inut*; On. *ïïnut*, [Tett. v. Dilli *fui inur*], soort fluit met vier gaten, (vgl. *feku*).

Kio 1, R. *io*, overigens gelijk Termanu, [vgl. Mal. *kiok*, *kiut* enz.]: *manu-ana-a*, (*manu-pui-a*), *kio*, het kuiken, (de vogel), piept, (vgl. *dasi*); *tei-na kio*, zijn buik rommelt.

kio dau-dau, versterking van *kio*.

Kio 2, de dial. als sub 1, [oorspronkelijk hetzelfde woord? Vgl. *koa*], prijzen, gewoonlijk alleen in verbinding met *koa*, zie aldaar.

(**Kiö**), *kiö-kiö*, Ba., Bo., K., D. idem; [voor T. wordt *kido-kido* opgegeven], vergruisd, verbrijzeld, (vgl. *sopu-sopu*): *ana habo-ná pelak-a kiö-kiö*, hij stampt de maïs tot gruis; *ana tati-ná ai-a*, (*mènge-a*) *kiö-kiö*, hij hakt het hout, (de slang), in duizend stukken.

Kisa 1, naar het schijnt is *kis-a* eene betere schrijfwijze, [vgl. *isa* 2, (*is-a*), dial. *hisa* (*his-a*)], bijna, het scheelde weinig: *kisa* (*kis-a*) *ana mai sò*, *tè ta dadi fa*, bijna was hij gekomen, maar het is niet doorgegaan.

(**Kisa** 2), in: *kisa-fèë*, zie *fèë*.

kikisa, alleen, afzonderlijk, (vgl. *fèë*): *bii-la laök kikisa*, de schapen loopen afzonderlijk, de een van het ander gescheiden.

kisak, Ba. idem; K. *kisą*, [Kup. *kisa*, afzonderlijk; staat blijkbaar in verband met *esa*], eenig: *ana mane kisak*, een eenige zoon; *nusa koa-kisak*, een hert met één eenigen hoorn; *ana tao ndia ofa-na nafu kisak*, hij maakte aan zijn schip één eenig anker; *tè ofak kisak-ò ta namo-a sò*, van de schepen was er niet één meer op de reede; *makaneni-ma ela kisak-a sò na lòke lae ndia niä*, als er één (vrucht bij het *kedola*) overblijft, noemt men die *niä*; *mate basa suï-n-ala*, *ta ela kisak esa bòe*, zijne rijkdommen waren ten onder gegaan, er was niets van overgebleven; *kisa-ana-mák*, (eenig en wees) = *ana-mák*, wees, (vgl. *kisek*).

kikisak, (Ba. idem; K. *kikisą*; Bo., T. *kikisek*; Bi. *kikisę*; D., On., R. *iïsę*), steeds met het lidwoord: een heel enkele, zeer weinigen: *basa sila-la kikisak-ala dei lalelak asa*, er zijn maar zeer weinigen, die het kennen. V. d. zeldzaam, zelden, (vgl. *dafu-dafu*): *kikisak-a dei fò ana tao tunga ndia nafada-na*, het is zeldzaam, het gebeurt zelden, dat hij handelt gelijk hij gezegd heeft; *ana hai*, *mae losa ta puli namòdo-n fa*, *tè hu kikisak-a dei*, hij wordt soms beter zonder geneesmiddelen, maar dat is zelden; *ina-anak kikisak-ala dei lakaminak lò tou-anak-ala*, de meisjes spelen zelden met de jongens; *te hu kikisak-ala dei fò ala siula lalelak*, maar het is zelden, dat zij kunnen waarzeggen op de *siula* genoemde wijze.

kikisa (*la-*), het eens worden of zijn: *lakikisa lala dedeäk esa*, zij zijn het eens in eene zaak, (vgl. *lahihik*, *dalek esa*).

(Kisa 3), *kisa* (*na*-), [bij *kisa* 2 en letterlijk: afzonderlijk doen zijn?], *nakisa nai dale-na* (of *tei-na*), zich voornemen, het plan opvatten, (vgl. *kukulek, nae* 2, *nasaneda, tutuü*): *hu ndia dei dè nakisa-ná nai dale-na ela-ela ana tati nisa kudòs*, daarom vatte hij het voornemen op om den resident te dooden; *hu ndia dè makisa mala nai emi tei-m dale dei, tè ama bòso afi mae sè emi matá mae lèë*, neemt u daarom voor, niet vooruit te bedenken, wat gij zult antwoorden.

Kisak, (Ba. idem; K. *kisa*), *hae kisak* = *hae kisek*, hijgen. Zie ook sub (*kisa*) 2.

(Kise), in: *ana ei-lima-kise*, of: *ana lima-kise*, hij doet alles met eigen hand, hij doet alles alleen.

kisek, (Bo., T. idem; Bi. *kise*; D., On., R. *ise*) = (en in Termanu meer gebruikelijk dan) *kisak*, eenig, (zie sub [*kisa*] 2): *ana-fèö kisek*, eene eenige dochter; *sisilo pò kisek*, een éénloopsgeweer; (*ei*)-*lima-kisek*, wordt gezegd van iemand, die alles alleen, zonder hulp pleegt te doen.

Kisek, in: *hae kisek*, Bo., T. idem; Bi. *hae kise*; D., On., R. *hae ise*, [vgl. *kisak*; schijnt bij (*kisa*) 2 te behooren, lett. afzonderlijke ademhalingen doen?], hijgen, moeielijk, zwaar ademhalen, bijv. van groote vermoeidheid, (vgl. *kofa-kofa*).

Kisu, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *isu*, [schijnt oorspronkelijk eene klanknabootsing, vgl. Saw. *pekiho*, een krassend geluid maken], krabben, afzonderlijk gebruikt vooral van krabben met lange scherpe nagels als van eene kat, van een kaaiman, (vgl. *si*), bijv. *mèo-a kisu au lima-nga*, de kat krabt mij op de hand; in verbinding met (*kalu*) voorkomende ook gezegd van het krabben van menschen: *nuä-naäk-a kisu-kalu*, de schurftige man krabt zich. Verder ook: uitkrabben, uitschrapen, (vgl. *nggeu*): *kisu kakau-a*, de rijst uit den pot schrapen; *kisu tane*, van iets de modder afschrapen; *kisu dae*, aarde met de vingers bijeenschrapen, (vgl. *kalo, kao*).

kisu-kisu, herhaaldelijk krabben, enz.

kikisu = *kisu-kisu*: *bòö kikisu ò bisu-ma tè sè ana fòe*, krab niet gedurig aan de zweer, hij wordt anders hoe langer hoe vuriger; zoo ook in *kikisu-kakalu*: *ala ta taka ninik-ala laká-na fa ma kada kikisu-kakalu*, zij konden het steken der muskieten niet uithouden en moesten zich steeds maar krabben; *kikisu-hík*, (hij krabt gedurig voor niets) = *tao-hík*, hij heeft geen sirih-pinang bij zich.

kisu (*la*-), meestal in verbinding met *laká* in meer overdrachtelijken zin, bijv. *nïï-ana-là laká lakisu*, de kinderen (bijten en krabben elkander) = vechten met elkander = *lahòte*, alsmede in *lakisu ao* = *lakisuk*: *sè ndè nita au akisu ao ò ò dè ò lima-ma dak-ala*, wie heeft gezien, dat gij en ik elkander krabden, maar uwe hand is vol bloed.

kisuk (*la*-), elkander krabben, (in eigenlijken zin).

bekisu: *bekisu bekalu dadi busa nuä-nuäk-ala*, zij krabben zich gedurig als schurftige honden.

makisuk: *busa*, (*bei*) *maká-makisuk* (ook: *makisu-makák*), een hond, (kaaiman), die pleegt te krabben en te bijten, een kwaadaardige hond, enz.; *maká-makisuk*, ook gebezigd voor allerlei gevaarlijk ongedierte, als slangen, schorpioenen, enz.; *bòö lèo ndia mu, tè maká-makisuk-ala lai ndia*, ga daar niet heen, want daar is allerlei ongedierte; *ala leu sanga maká-makisuk lalaë-na*, zij gingen allerlei soorten van ongedierte zoeken.

Kisu-fani, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R.

isu-fani; D., On. *esu-fani*, [Tim. *esu-fani*, *eus-fani*, Tett. v. Dilli alleen: *fanin*, Kup. *hangi*, vgl. Bim. *beni*, Saw. *bănji*, wel in verband met Mal. *bĕrsin*, vgl. Daj. *banjen*; het eerste gedeelte bij *kisu*?], niezen; *ana oda kisu-fanik-a*, hij niest aanhoudend.

Kisu-kòte, R. *isu-òte*, overigens gelijk Termanu, [vgl. *kisu*? zie *kòte-kòte*], *a.* verward, (vgl. *tali-òde*, *kilu-kaï*), bijv. van geluiden: *mèko-la li-na kisu-kòte*, het geluid der gong's klinkt verward; doch ook: *tali-a kisu-kòte*, het touw is in de war; overdrachtelijk: *nusak-a kisu-kòte*, het land is in verwarring, er is oproer, (vgl. *koba-koba*); *tei-n dale kisu-kòte*, hij is bekommerd, (vgl. *susa*);

b. verwarren, in overdrachtelijken zin: *nïï-ana-la kisu-kòte*, de kinderen maken verwarde geluiden, maken leven, (vgl. *naka-dòto*); *bòö kisu-kòte au*, maak mij niet bezorgd, maak mij niet angstig.

kisu-kokòte, geheel en al verward zijn.

Kito 1, Ba., Bi., K., (T.?) idem, [vgl. *bito*; mogelijk in verband met *nafanggète* en de daar genoemde woorden], *a.* knijpen met de nagels, klemmend en draaiend: *ana kito pu-na*, hij knijpt hem in de dij; *ana kito-ná-n hata*, hij knijpt hem erg, (vgl. *bito*, *fii*);

b. met de nagels afknijpen, afplukken, (vgl. *ketu* 2): *ana kito* (*heni*) *ai-dòk*, hij plukt (knijpt) bladeren af; *kito heni hade-la*, de rijst-aren afplukken met de vingers.

kikito, herhaaldelijk knijpen, afknijpen, enz.

kito (*na-*), willen knijpen, gaarne knijpen.

(**Kito** 2), in: *kikito-manuk*, het onderste gedeelte van den rug bij dieren (wat bij den mensch *bebela-anak*, of *nggoti-haïk* heet, vgl. *dea* 1).

Kiu 1, mannen- en vrouwennaam: *taë kiu*, algemeene benaming aan jongens gegeven als men den waren naam niet weet; *fèö kiu*, voor meisjes; zoo ook tegen oudere menschen: *ama* (*ina*, *baï*, *bei*) *kiu*, [vgl. Bim. *la kio*]. *Kiuk* = *kiu*, mannen- en vrouwennaam. *Kiukanak*, naam van een Termanusch geslacht (*lèo*), verdeeld in vijf takken (*baëk*): *kiukana tule-leik*, *kiukana sangu-ana-teik*; *kiukana-ndu-teik*; *kiukana beä-teik*; *kiukana-baä-teik*.

(**Kiu** 2), alleen in: *lòlo-kiu*, of: *kiu-lòlo*, zie (*lòlo* 4).

(**Kiu** 3), in: *sai-kiu*, (R. *è-iu*), zie aldaar.

(**Kiu** 4), *kiu-kiu*, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *iu-iu*, [vgl. *kibu-kibu*], zeer donker, (vgl. *makahatuk*): *uma dale kiu-kiu*, (of: *kiu-kiu-hík*), het is zeer donker in huis; *makahatu kiu-kiu* = *makahatu kibu-kibu*, pikdonker.

kiu-kiuk = *kikiuk*, duisternis.

kikiu: *ana kikiu*, het wordt donker; *udan-a* (*ana*) *kikiu*, het wordt donker door den regen; *lèdo-a kikiu-n*, de zon verduisterde, de zon werd donker; ook: *makahatu kikiu* = *makahatu kiu-kiu*; *kikiu-hík* = *kiu-kiu-hík*.

kikiuk, *a.* = *kikiu* in overdrachtelijken zin: *au mata-nga kikiuk neu esa*, mijn oog is verduisterd, zoodat alles in één loopt;

b. het duister zijn, duisternis: *nai kikiuk dale*, in de duisternis.

makiuk (in het Termanusch niet veel gebruikelijk) = *makahatuk*, duister, duisternis.

Kò 1, (in alle dial.), heen- en weerloopen; *ana kò neu mai nèmek uma matak-a*, hij liep steeds maar voor het huis heen en weer; *fa-a namanggè hataholi-la dè ala kò lèö-lèö* (of: *belèö*), de stroom houdt de lieden tegen en daarom loopen zij heen en weer (om eene geschikte plaats

om over te steken te vinden), maar zij kunnen er niet doorheen komen.

kò-kò, herhaaldelijk heen- en weerloopen, ook = *kokòk*; *babi ai kò-kò*, lett. heen- en weergaande (= dan hier dan daar), zich achter een boom verbergen = zeer verlegen zijn, zich niet durven vertoonen.

kokòk, *a.* wandelen: *mai teu kokòk*, laat ons wat gaan wandelen; *ana kokòk ndule dae-bafak-a*, hij wandelde de aarde rond, (vgl. *laö-laö*, *lelèkok*);
b. het wandelen, wandeling.

bekò = *kò-kò*, van een meervoudig subject: *emi bekò dadi sina filana-la bai*, gijl. zijt aan het heen en weerloopen alsof gij Chineezen of Hollanders waart.

(**Kò** 2), *sakò* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *nasaò*, [doch On. *nasakòro*, Tim. *nasakòno*, vgl. Jav. *ujup* nevens Mal. *irup*?], slurpen, slurpende drinken, (vgl. *nasaboba*, *nasamusi*, *sòso* 2, *ninu*): *nasakò tua*, hij slorpt stroop. Hierbij schijnt te behooren: *ina ana-utuk-a nasakò*, (Bo., T. idem, Ba., D. *nasakokò*), de vrouw, die pas bevallen is, viert een feest, verricht eene plechtigheid den derden dag na de bevalling.

nasakòk: *fai nasakòk*, naam van bovengenoemd feest; *nade nasakòk*, z. v. a. *nade kokòek*, liefkoozingsnaam, de naam, waarmede men, op zekeren leeftijd, een kind pleegt aan te spreken, tegenover *nade fofoik*, de eigenlijke, de eerste naam.

Kòk 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., ook R. *kò*; D., On., *ò*, [Kup. *kon*, Saw. *ko*], de bidara, op Koepang *kom* genoemd; soorten zijn: *kò naü*, *kò sina*.

Kò-ana-lain, een gedeelte van de hoofdplaats van Termanu; *kòk-ala-dale*, naam van eene streek in het Korbaffo'sche.

Kòk 2: *kòk tali-a*, het pas getwijnde touw zoolang draaien en trekken, tot het niet meer rekt.

Koa 1, mannen- en vrouwennaam.

Koa 2, in alle dial. of *koa*, [Tim., Kup., Saw. idem, klanknabootsing van het geluid], soort vogel, op Koepang *koak* of *burung siang*, morgenvogel, geheeten; soorten zijn: *koa kèsek* of *koa mata-pila*, *koa mata fula*.

Koa 3, R. *oa*, overigens gelijk Term., [bij *koa* 2?, (zie ook *kokoa*), vgl. *kio* 1 en 2; hierbij ook *kokòe*?], prijzen: *makaneni-ma ala sanga lala tou hata-n, na ala koa-n ana*, als zij iets van iemand zoeken te verkrijgen, prijzen zij hem; *ala koa köö-anak ndia malòle-na*, zij prezen de schoonheid van die doos; *ana koa ao-n(a)*, hij prijst zich-zelf. Ook, maar dan gewoonlijk samengetrokken tot *koao* (ook wel *koaok*): zich verheffen op iets, trotsch zijn op iets: *makaneni-ma ama hapu nalek*, *na böö ama koao*, als gij geluk hebt, wees daar niet trotsch op; *duas-ala koao-n-ala*, beiden zijn trotsch.

koa-kio = (of versterking van) *koa*: *ana koa-kio suï-bèle-n*, hij roemt op zijne rijkdommen; *ana koa-kio Mane-tua-lain*, hij prijst en looft God.

kokoak, *kokoa-kikiok*, het prijzen, prijs, lof: *ana hapu kokoak*, (*kokoa-kikiok*), hij verkrijgt lof, hij heeft een goeden naam; *tao kokoa-kikiok neu Mane-tua-lain*, God lof geven, den Heer loven; *dedeä kokoa-kikiok*, woorden, taal waarin men prijst. (Zie ook sub [*koa*] 7).

manakoaok, trotsch; *hataholi manakoaok*, een trotsch mensch; *dale manakoaok*, een trotsch gemoed, trotschheid; (vgl. ook *tetèlos*).

(**Koa** 4), in: *tao koa*, [bij *koa* 2, doen als eene *koa*?], schertsen, (vgl. *bòde*): *ana tao koa ndia*. Ook: zich voor iets uit-

geven, den schijn aannemen iets te zijn, veinzen, (vgl. *taok-ò*): *ana tao koa nonòk manek esa bòe*, hij geeft zich uit voor een vorstelijk persoon.

koak, in: *latao-koak*, met elkander schertsen, en in: *manatao-koak*, iemand, die zich uitgeeft voor wat hij niet is, geveinsde, (bijv. Fanggidaej, Luc. VI: 42). Zie ook sub (*koa*) 7.

(**Koa** 5), *kokoa*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *kokoöa*; D. *ooä*, [blijkbaar eene klanknabootsing], kraaien, van een haan: *manu laluk-a* (of: *manu-a*) *kokoa*.

(**Koa** 6), in: *hade koa*, of: *hade òe-koa*, soort kleefrijst, [van *Goa*?].

(**Koa** 7), voor *koak* in: *manu-koa*.

koak, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *oa* of *manu-koa*), de twee langste staartveeren van den haan; *popi manu-koa*, opstaande vederbos; *tië-langa manu-koa*, een hoed met eene lange pluim; *tië-langa buü-koak*, een hoed met („als eene haneveer) spits uitstekende" verhevenheden of punten. Wegens het „als eene haneveer spits uitstekende" behooren hierbij ook wel: *nusa koa-kisek*, (D., On., R. *oa ise*, overigens gelijk Term., of resp. [*koa*] *kisak*, *kisa*, *kise*), een hert met één ongetakten hoorn; *sini-koak*, het uitstekende, onderste einde van het dak of een los stuk daarvan. (Zie ook sub [*koa*] 4).

kokoak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kokoa*; R. *oöa*, (voor On. wordt *karikoa* opgegeven), puntig, spits toeloopend uiteinde, (vgl. *poik*), bijv. *dòpe*, (*tafa*, *fela*, *tè*) *-kokoak*, spits uiteinde, spitse punt van een mes, zwaard, hakmes, lans. (Zie ook sub *koa* 3).

(**Koa** 8), in: *koa* (*na*-)-*kai-eik*, Ba., Bo., (T.?) idem; Bi., K. *nakoa-kai-ei*, [bij (*koa*) 4, veinzen, doen alsof de voeten blijven haken en men dus niet voort kan? Voor Ba. wordt ook opgegeven: *nakoa kani aok*] = *nakamiminak*, iets spelenderwijze, voor de aardigheid doen: *ana laök nakoa-kai-eik*, hij loopt maar voor zijn genoegen, spelenderwijze, zonder doel of noodzaak; (zoo ook volgens sommigen: *ana dòde nakoa-kai-eik*, zij kookt maar zoo wat, zij doet het niet in ernst; volgens anderen evenwel alleen met *laök* te gebruiken).

(**Koak**), in: *fana-koak*, Ba., Bo. idem; K. *fana-kokoa*; On. *kara-koa*; R. *ara-oa*, [bij (*koa*) 7?], volgens sommigen: het borstbeen, volgens anderen: het middengedeelte van de borst. (Zie ook sub [*koa*] 4 en 7).

Koal, (uit het Holl.), een kwartje, een kwartgulden.

(**Koä**), *koä-koä* = *nasakokoä*: *ana koä-koä*, het is bewolkt; (vgl. *babalu*, *mamafo*).

koäs, Ba. idem; Bo., K. *koä*; Bi. *koa*, [vgl. Tett. *kaloan*, op Dilli *kalohan*, Solor. *kowan*, voorts Mal. *awan*, wolk, Sumb. *awang*, Kup. *apan*, hemel?], wolk: *ani konas-a fupu heni basa-basa koäs-a*, de zuidenwind heeft de wolken geheel en al weggeblazen; *koä fulak*, (*nggèok*), eene witte, (zwarte), wolk; *koäs-a sèle nème dulu mai*, de wolk komt op in het Oosten.

sakokoä (*na*-): *lalai nasakokoä* (of: *koä-koä*), de lucht is bewolkt.

Koanak = *köö-anak*.

Koao, *manakoaok*, zie onder *koa* 3.

Koasa, (Mal. Arab.), macht; *kila-koasa*, almachtig.

manakoasak, *manakoasa*, machtig.

Koba: *koba heni òe-a* = *kabo heni òe-a*, het water is door beroering overgestort, (vgl. *sasi*); *òe-a koba basa-n lao-lao*, het water is geheel en al overgestort.

koba-kabo = *koba-koba*, in overdrachtelijken zin: *nusak-a koba-kabo*, het land is in beroering; *sè nalò ò mai tao koba-kabo nai ia*, wie heeft u geroepen om hier opschudding te veroorzaken? *hatuholi manakoba-kabok*, onruststoker, iemand, die iets in beroering brengt.

koba-koba, in alle dial. uitgezonderd R., [wel met omzetting der vocalen hetzelfde woord als *kabo-kabo*, enz.], in beroering zijn: *lifu-a koba-koba nonòk nanadòpok-a*, de kolk is in beroering alsof er in geroerd wordt; met *henu-n*: zóó vol zijn, dat het bij aanraking of beroering overloopt; bijv. *haik-a henu-n koba-koba*, de emmer is tot overloopens toe vol, (vgl. *sasi-sasi*). Overdr.: *nusak-a koba-koba*, het land is in beroering, (vgl. *nadipo-inek*, *kisu-kòte*).

kokobak, in beroering brengen: *ana kokobak òe-a*, hij brengt het water in beroering; overdr.: iemand in de war brengen, iemand hinderen, plagen, storen, (vgl. *nakasesèbok*).

koba (*na-*), (in alle dial., On. ook *kokobar*), *a.* in beroering, in beweging zijn, als bijv. water: *tasi-òe-a nakoba*, het zeewater, de zee is in beroering, vgl. *fòe*. (Ook overdrachtelijk, althans in Ba.: *nusak-a nakoba* = *nusak-a koba-koba*);

b. door beroering, enz. doen overstorten: *ana hoü mangalalau haik-a dè nakoba heni basa òe-a*, hij hield den emmer onhandig vast en deed al het water overloopen.

Kòbo, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., R., On. *òbo*, [vgl. Mal. *tangkup*, Jav. *tukup*, *tukub*, *kukub* bij Tim. *kub(a)*?, vgl. ook *kumu*], de hand voor iets houden en het daardoor bedekken, (vgl. *kòò* 2), voornamenlijk gebruikt in de uitdrukking: *ana kòbo dea-dale*, hij zoekt zich overal met de hand te bedekken, gezegd van iemand, wiens kleederen gescheurd zijn, v. d. *mèo-a kòbo nala lafo-a*, de kat ving de muis door ze met haar klauw te bedekken; *tetema-a kòbo neni manu-ana esa*, de kiekendief ving een kuiken en voerde het mede; *ana kòbo pena*, hij vangt eene vlieg door de beide handen tegen elkaar te slaan, (vgl. *hoü*).

kokòbo, herhaaldelijk bedekken met de hand; *kokòbo lamak*, sprinkhanen op die wijze vangen.

Kò-busuk, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *kò-busu*, [vgl. *busu*, *busuk*, dial. *kosu*, en zie sub *kò-fèèk*], vooruitspringen: *ana dungu ai-a neu kapa-a peli-na dè kapa-a kò-busuk neu dè foi nisa inak-a*, hij stak den buffel met een stok in het achterste, de buffel sprong vooruit en stootte de vrouw met de hoorns dood, (vgl. *nakaboku*); v. d. ijlings toeschieten: *nanale bòe dè au kò-busuk u dè au hoü-à-n ana*, gelukkig maar, dat ik snel toeschoot en hem greep.

Kòde, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *òde*, [Saw. *kode*, vgl. Tim. *kèlo*, *kèro*], aap; *kòdo nesuk*, een groot soort aap; *kòde fèk*, een klein soort aap; *kòde dii-dòk*, apen-oor, ook benaming van twee soorten kruipplanten; *kòde maikok*, gestaarte aap, scheldwoord: *au mae fò kòde maikok-ò, koao-ma ana seli*, ik schaam mij over u, gestaarte aap, gij gedraagt u zeer laatdunkend!

kòdek, in samenstellingen als: *ka-kòdek*, (zie *kak* 3), *suü-kòdek*, (zie onder *suü* en *suük*), *ki-kòdek*, (sub *ki* 1).

Kò-doka, [vgl. *deka* en *kò-dò*, naar analogie, waarvan het wel gevormd is], nabij, naar de nabijheid, het tegenovergestelde van *kò-dò*.

Kodendenuk, (ook T.? Schijnt overigens

alleen in het Term. voor te komen), mist, nevel, (vgl. *masuk*): *bòe ma kodendenu makate-a ana mai dè ana poti ketu basa lètek-ala ma bafak sila-la*, een dikke mist kwam op en bedekte de bergen en dalen geheel.

Kòdo 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *òdo*, [Tim. *òlo, òro*, Kup. *hòlo*, vgl. Jav. *ngulu*? In het Rott. enz. schijnt het woord overigens eene klanknabootsing te zijn, vgl. *kòdok* en (*kidu*); Saw. *kòḍo* beteekent: in de keel blijven steken], slikken, inslikken, doorslikken, (vgl. *safa*): *kòdo kakau*, (*òe*, enz.), rijst, (water, enz.) inslikken; *maaüpe ai-dòk-a fò kòdo-n*, bevochtig het geneesmiddel met speeksel en slik het door; *bafi-a ka-ná ka-boak, dè nae kòdo*, het varken nam de vijg in den bek en wilde slikken; *ana kòdo heni-n lèo tei-n dale neu*, zij verzwolg het.

kòdo-kòdo, in: *habo kòdo-kòdo*, zie *habo*.

kòdok, slok, teug, (vgl. *muti, kolak*): *òe kòdok esa*, één slok water.

kokòdok, het slikken; de slokdarm, (vgl. *hingik*, *nggati-ana*).

Kòdo 2, gewoonlijk *kòdo-kòdo*, kirren, van duiven. Hierbij ook wel te brengen:

kokòdo, klokken, van eene hen: *manu-ina-a kokòdo, a na manu-ana-la mai*, de hen klokte en de kuikens kwamen.

Kò-dò, [vgl. (*dò*) 2 en zie sub *kò-fèèk*], ver, naar de verte: *pia kò-dò*, iets ver weg gooien; *sèle-má-s kò-dò sadi bòö lakabubua*, plant ze ver uit één, laat ze niet op een hoop staan!

Kòdok, [vgl. *òdo-òdo*; Mak. *kuru*], een zeker geluid maken in de keel met gesloten mond, om blijdschap of verwondering aan te duiden. (Zie ook sub *kòdo*).

(**Kòdok** 2), *kokòdok*, Ba. idem, (voor D. wordt opgegeven: *mbui maäkokòdo*), soort uil, (vgl. *panganá*), waarvan het geluid met *kok-kok* of *kòdo-kòdo* wordt weergegeven. (Zie ook *kodonaok* en sub *kòdo* 1).

Kodonaok, [vgl. *kòdo, kòdok*?], *hataholi kodonaok*, iemand, die een kropgezwel heeft, (volgens sommigen ook de ware benaming in het Term. voor *kokòdok*, soort uil).

Kodu, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [vgl. sub *kolu*], ontglippen: *a dè sanga hoü-n bòe ma kodu heni-n*, hij wilde het grijpen, maar het ontglipte; v. d. ergens stil of snel even heengaan, (vgl. *nggodi*): *ana sanga kodu lèo na u dei*, hij wil daar stilletjes (of snel) even heengaan; *ndala-a*, (*nako-a*), *kodu sò*, het paard, (de dief), is snel ontglipt, is te ver vooruitgesneld om achterhaald te worden, (vgl. *kou*); *ndala-a kodu heni au*, (Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D., T. bezigen hier *kosu*), het paard glipt onder mij weg, hetzij door plotseling weg te springen als men het bestijgen wil, hetzij door plotseling snel weg te rennen, zoodat men er afvalt.

kodu (*na-*) *-la*: *ofak ndia tuku mapanèë na nakodu-la*, als gij dit vaartuig terdege voortroeit, glijdt, schiet het voort.

(**Kodu** 2), *kodu-kodu*, alle dial., uitgezonderd On., [oorspronkelijk wel bij *kodu* 1, vgl. *sikou*]: *bafi-a mòe kodu-kodu*, het varken watert, dat het spuit, (vgl. *sikou*); *òe-a kodu-kodu tunga bòlok ndia*, het water spuit (volgende =) door dat gat.

(**Kòe** 1), *kòe-kòe*: *ana kòe-kòe nò-n* = *ana kokòe-n*, hij vleit hem; *ana nòke kòe-kòe*, hij vraagt met vleiende woorden, (vgl. *kòse-kòse*); *losa mae ana kòe-kòek-ana bòe-ò, ana ta nau neu tèë-tèë*, hoewel hij met vleiende woorden sprak, wilde hij toch niet gaan.

kokòe, R. *òòe*, overigens gelijk Term. [vgl. *koa* 3?], vleien, vriendelijk toespreken,

(vgl. *fufudi*): *ana kokòe-n ana*, hij vleit hem; *au sanga kokòe ina fò ana fè au doik*, ik zal moeder vleien, vriendelijk vragen, dat zij mij geld geeft; *ana ta nau uma dalek neu hu ndia dè neu kokòe-n ana*, hij wilde niet in huis komen, daarom ging hij hem vriendelijk toespreken. In het algemeen ook: liefkoozen: *bana-la kokòe-n*, de dieren liefkoosden haar.

kokòek, het vleien, enz.; *nade kokòek* = *nade nasakòk*, liefkozingsnaam.

kokòe (la-) ao, elkander vleien, vriendelijk toespreken.

(**Kòe** 2), *kòe-kòe*, Ba., Bi., K., T., On. idem, [oorspronkelijk bij 1?], langzaam, (vgl. *besa-besa*, [*èso-èso*], *fa-fa*, *hèmo-hèmo*, *nòto-nòto*, *namanunutu*, *pae-pae*): *ata laök kòe-kòe lèo-ia na basa teuk esa sò, sè ita bei ta losa mamanak ita tae teu-a fa*, als wij zoo langzaam gaan, zullen wij nog in geen jaar bereiken waar wij heen willen; ook: zacht, (vgl. *fa-fa*): *kokolak kòe-kòe tè au ta pakek*, spreek zacht, ik ben niet doof.

Kòë, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi., D., On. *kòe*, [vgl. *kèö*, *kilu-kòek*, denkelijk hierbij ook *kaidòëk*, dial. *kaidòkę*, *kilu-hòëk*, dial. *kaihòke*, Kup. *kòket*, Sikk. *koët*, krom, verwant met *luük*, (*luku*) 1, enz.?], verkromd zijn, vooral van de hand of den arm gezegd: *lima-na kòë*, (vgl. *kèö*, *luük*, *pèko*).

kòë-kòë: *ana lòpe kòë-kòë*, hij zwaait krom, niet behoorlijk met de armen.

kòëk = *kòë*, bijv. *lima-na kòëk*; voorts in: *hatuholi lima-kòëk*, iemand met eene verkromde hand.

Kòelelèk, [vgl. dial. *elelèk*], soort gezang bij het roeien; *soda* of *tao kòelelèk-a*, dat gezang zingen.

(**Kofa**), *kofa-kofa*, (K. idem; Ba. *nggofa-nggofa*): *hae kofa-kofa*, hijgen, snel ademhalem, (vgl. *kaü-kaü*, *kisek*, *nasalulako*, *nggile*, *su-su*, *tena-tena*).

Kofá-n = *kafá-n*, [wel van *fa* 2; vgl. D. *moä fa*; onzeker of (*kò*) de waarde heeft als in *kò-fèëk*], een weinig, bij kleine hoeveelheden: *ana kokolak*, (*tao*), *nò kofá-n*, (*kofá-na*), hij spreekt, (doet), weinig, (vgl. *baïanak*).

Kò-fèëk, Ba., Bo., T. idem; K. *kò-fèę*; Bi., R. *kò-fèkę*; D. *kò-feą*, [klaarblijkelijk van *fèë*; het eerste gedeelte wordt ook aangetroffen in *kò-busuk*, *kò-dò*, *kò-sasalak*, dial. *kò-taik* = *mokotaik*, dial. *kò-bènggo*, *kò-ròlo*, en moet aanduiden: eene beweging of richting ergens heen; vgl. Bat. *hu*?] = *fèë*, afzonderlijk: *ami laök kò-fèëk*, wij gaan afzonderlijk; *ana tao kò-fèëk buas-ala*, hij doet de goederen ieder afzonderlijk, gewoonlijk met de bijbeteekenis van: soort bij soort, terwijl *tao fèë* eenvoudig: „afzonderlijk doen zijn" beteekent; zoo ook: *ana tada kò-fèëk bana-la*, hij scheidt de dieren af, zoodat soort bij soort komt.

kò-fefèëk, voortdurend afzonderlijk: *dui-n-ala tuda kò-fefèëk*, zijne beenderen vallen uit elkander (wegens ziekte).

Kofio, Ba., Bo., K., R. idem; D. *kofię*; Bi. *kokofio*; T. *kofiu*, [vgl. *nakamiu*; Saw. *kepio*, vgl. ook Mal. *siul*, enz., dat eene gelijke klanknabootsing bevat], fluiten met den mond.

Kofu, Ba., Bo., Bi., D., T., R. idem; D. ook *ofu*; K. *nggofu*, [vgl. *dofu*, ook Saw. *tùbu*, Mak., Bug. *tobǫ*?], steken = *dofu*, (vgl. *pau*): *ana kofu pòek*, hij steekt naar garnalen; *ndanduuk-a kofu laë au lima-nga*, de naald heeft mij in mijne hand gestoken.

kokofuk, het steken; *ai kokofuk*, stuk (puntig) hout om mede te steken.

kofu (*na-*): *bisu-a nakofu*, de wond, (zweer), steekt, (vgl. *namunòso*, *nahedi*).

Koi 1, wrijven, schuren, (vgl. *nahutu*): *nïi-ana-a koi peli-na nenik batu esa*, het kind wrijft, (schuurt), zich het achterste af met een steen; *kanák ia ta nanakoik fa*, dit tafeltje is niet gewreven.

kokoi, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., R. *oöi*, [vgl. Saw. *kiu*, afschrapen en Rott. *nggeu*, of Tett. *koi*, *koir*, scheren, krabben, Sikk. *kuir*, afschrapen, ook Mal. *kukur*, *tjukur*], herhaaldelijk schuren; v. d. zich schuren tegen iets: *kapa-a kokoi ai-a*, de buffel schuurt zich tegen een boom; *mèo-a kokoi ei-na*, de kat schuurt zich, (geeft kopjes), tegen haar beenen; *kapa kokoi dupe dè sanga nita dupe-tea-n ma bafi lelèle dèle dè sanga nita dèle-dèë-n*, spreekwoord, z. v. a. het fijne van alles willen weten.

kokoi, ook: op iets schuren, op iets wrijven; *ana kokoi lilik neu ekenák-a*, zij wrijft was op de *heknák*.

Koi 2, Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem; D., R. *oi*; On. ook wel *kois*, [wel een bijzonder gebruik van *koi* 1], raken, (vgl. *laë*), gewoonlijk: eenigszins raken, (lett. wel: er langs wrijven): *ana fepa koi au ei-nga*, bij het slaan, raakt hij even mijn voet; doch ook: *isi koi-n nai musu dale*, een kogel trof, (schampte hem, vgl. *hòlo* 1, maar ook: trof hem goed) in den oorlog; *bei ta koi laë-n bòe tè namanasa sò*, ik had hem nog niet aangeraakt, maar toch werd hij boos. Overdrachtelijk: *ana koi au dè sè ana sipo* = *ana laë au* enz., hij durft tegen mij op te komen, maar hij zal zijn deel krijgen; *bòò koi-n*, *uma-e*, *malela-na ana seli*, neem het maar niet tegen hem op, hij is zeer knap; *losa mae matua bòe-ò ta koi au fa*, al is hij ook groot, hij durft toch niet tegen mij op.

Koï, (Ba., K. idem; D., R. *oï*; Bi., T., On. *koki*), de (beweging van) den coitus uitoefenen, zoowel van menschen als dieren, (vgl. *nahoa*).

Koka 1, (Bo., Bi., K., D., T., On. idem; R. *oä*; Ba., ook wel D. *keka*): *koka heni haï-a*, (*haï-kák-a*), het vuur, (de gloeiende kolen), uithalen, van onder een pot of iets dergelijks wegnemen, wegschrappen, (vgl. *nggeu*); *koka heni nade-na*, den naam van iemand doorschrappen; *koka heni dedèdek-a*, „het merk uitschrappen”, als bij iemand een vermist paard gevonden wordt, waarop hij zijn eigen merk gebrand heeft, dan moet die persoon den eigenaar, behalve het paard, nog eene som gelds of een ander paard als boete betalen, dit heet dan: *koka heni dedèdek*.

kokoka, herhaaldelijk schrappen; ook: *au kokoka au lima-nga neu dini-a*, ik wrijf (herhaaldelijk) met mijne hand tegen den wand.

(**Koka** 2), *sakoka* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; On. *masakoka*): *anin-a nasakoka*, de wind verandert voortdurend van richting.

Kokis, (uit het Holl.), koekjes, gebak; *sesena kokis*, koekjes bakken; *koki-òe*, soort gebak.

Kòko 1, een zeer groot soort van slang, (vgl. *mènge*).

(**Kòko** 2), *kòko-kòko*, telkens ophouden: *ana tao kòko-kòko*, hij houdt telkens op met werken, (vgl. *hae*).

kòko (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *naòö*; D. *naòöö*), niet doorgaan met iets: *ana tao nakòko*, hij gaat niet door met werken; als hij pas begonnen is met werken, houdt hij weer op; *ana fepa nakòko*, hij heft den arm (een stok) op om te slaan, maar brengt den slag

niet toe, z.v.a. hij dreigt te slaan, (vgl. *nakatataü*), of hij doet net alsof hij zal gaan slaan, (vgl. *taok-a*); v. d. dreigen: *bòö masiä makòko tanek neu hataholi dei-ma*, wees niet haastig om iemand met een wapen te dreigen; *au bei akòko-hík ana tè nakuta-ná-n seli*, terwijl ik hem nog maar schijnbaar bedreigde, werd hij zeer bevreesd.

Kòkok, (Ba., Bo., [T.?] idem; Bi., K., R. *kòkọ*), de Indische koekoek.

Kokodèdo, Ba. idem; T. *kokodido*; Bo., D. *kokolèdo*; On. *kokorèdo*, [vgl. Sikk. *kokohèk*, ook Mal. *kakak, kukuk*, enz.], kakelen als eene kip.

Kola 1, ring of strik, oog aan een touw, waarin een draagstok gestoken wordt, ook aan een vaartuig om de riemen in te steken; ook naam van een dorp in het Termanusche.

(**Kola** 2), *kola-kola*, aanhoudend spreken, praten, aan het spreken zijn, kunnen spreken: *ana bei kola-kola nae lèo-ndia bòe ma touk esa mai*, terwijl hij nog zoo sprak, kwam er een man aan, (vgl. ook *deä-deä*); *ana dadi ndala esa dè kola-kola*, hij veranderde in een paard, dat spreken kon.

kokolak, Ba., Bo., T. idem; K. *kokolạ*; D., On. *oölạ*, [vgl. Solor. *koda*], *a.* praten, spreken, bespreken, zeggen, (vgl. *nafada*): *ana kokolak toä-toä*, hij spreekt belemmerd, hij stottert; *ana kokolak babalik Malai nò Lòte*, hij spreekt Maleisch en Rottineesch door elkaar; *maneck-ala kokolak dedeäk-a*, de vorsten bespreken de zaak; *ana kokolak nò ali-ama-n fò poï-n ana*, hij sprak er over met zijn schoonvader om hem verlof te geven; *kokolak ao-n*, bij zich-zelf praten, zeggen; *b.* het spreken, gepraat, gezegde: *bòö tunga dafu-dafu mò hataholi kokola-n*, doe maar niet zoo (dadelijk) wat iemand zegt; *mamanène kada au kokola-nga*, hoor slechts wat ik te zeggen heb. *Kokolak* wordt dikmaals met *dedeäk* verbonden.

kokola (*la-*) *-aok*, met elkander bespreken, tot elkander zeggen: *dua-s lakokola aok fò malòle lakasasaok ina-anak-a*, beiden bespraken met elkander, dat het goed zou zijn om het meisje te laten trouwen, (vgl. *latuik, latuü dedeäk*).

bekola = *kola-kola*, van een meervoudig subject: *duas bekola lala ndu-ina-a mai*, zij spraken voortdurend, totdat de morgenster verscheen; *lamanène tè hataholi bekola nò ina-anak-a*, zij hoorden, dat menschen met het meisje aan het spreken waren; *ala bekola-ana*, of: *bekokola-ana*, zij keuvelen met elkander.

Kolak, (Ba., Bo. idem; Bi., K. *kolạ*; D., R. *olạ*), eene groote teug, ter hoeveelheid van één klapperdop, (vgl. *kòdok*); *fè au muti lalu kolak esa*, geef mij eene teug palmwijn.

Kòlekupi(ng), Kupangsch Mal. *koreк-kuping*, haarnaald.

Koli, in: *neneï koli*, bultzak; *koli-lain*, naam van een gedeelte der hoofdplaats van Termanu.

Kòlo 1, (in alle dial., uitgezonderd T.): *ana kokolak-ná pana-na kòlo*, hij spreekt door den neus.

pana-kòlok (*hataholi-*), iemand, die door den neus spreekt, (vgl. *pana-kúk*).

Kòlo 2, in *pua kòlo*, soort pinang: *pua kòlo-a ta nananaäk fa*, de *kòlo*-pinang is oneetbaar.

(**Kòlo** 3), *kòlo-kòlo*, Ba. enz. idem; T. enz. *kòro-kòro*, [wel bij *dilo-dilo, tutulu*], bij druppels vloeien, (vgl. *titi, bòto-bòto*): *òe-a fa kòlo-kòlo*, het water vloeit bij droppels.

Kòlok 1, Ba., Bo. idem; K. *kòlọ*; T. *kòrok*,

[vgl. Jav., Mal. *kerek*], hijschen, opwinden: *kòlok la-a lèo lain neu*, hijsch het zeil op! (vgl. *leä*); ook (vooral met *heni*): neertrekken, afwinden: *kòlok heni la-a*, het zeil strijken; v. d. *kòlok tali*, een touw ontspannen, slap laten hangen, tegenover: *hela, leä*, vgl. *nakamaä*. (Zie ook sub *kòlo* 1).

kokòlok, *a*. herhaaldelijk ophijschen, enz.; *kokòlok tali*, een touw over een blok op- en neertrekken;

b. het hijschen; hijschblok, katrol; ook benaming van een kinderspeeltuig vervaardigd uit eene mangga-pit, waarin een stukje bamboe, waarop het zachtere gedeelte der pit gestoken is, dat kan draaien en door trekken zich-zelf kan opwinden.

kòlok (*na-*): *au akòlok kokòlo-nga dè au apesi--n lèo lè dale*, terwijl ik met mijn *kokòlok* speelde, liet ik die in de rivier vallen; *mafada-n fò bòö nakòlok dedèo-a tali-na*, zeg hem, dat hij het touw van de vlag niet op en neerhaalt.

(**Kòlok** 2), *kokòlok*, Ba. idem; Bi., K. *kokòlo*; T. *kokòrok*; R. *oöro*; On. *òro-ei*, [vgl. Saw. *wogaigoro*, blijkbaar een nevenvorm van (*kili*) in *kilieik*], belletjes, bijv. ter versiering van paarden, grooter dan *kilieik*. (Zie ook sub *kòlok* 1).

(**Kòlok** 3), *kokòlok*, (Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *kokòlo*; T. *kokòrok*; On. *kokòro*; R. *oöro*), de ijsvogel.

Kolobafo, (T. enz. *Korobafo*), naam van een landschap.

Kolobaök, (Ba., Bo. idem; D. *kolobaö*; Bi., K. *kolobako*; T. *korobakok*; On., R. *korobako*), soort vogel, op Koepang *korobaök* genoemd.

Kolobòso, (in dichter-taal), bedriegen: *ana kolobòso au kea ma ana kedi fule au kòde*, wordt verklaard met: hij bedriegt mij, alsof ik eene schildpad of een aap ware.

Kolokeak, (Ba., Bo. idem; K. *kolokea*, voor D. wordt *kelokea* opgegeven), overal rondgrabbelen, rondtasten, om heimelijk weg te nemen wat maar te vinden is, (vgl. *fea-fea*); *ò mu kolokeak hata nai kama dale*, wat grabbelt gij daar in de kamer rond?

Kolokiök, (Ba., Bo., [T.?] idem; K. *kolokiö*), soort schelp.

Kolololò, Ba., Bo. idem; D. *kolododó* of *kokòlo*; On. *korororò*; R. *kororurú*; K. *kulu-kulu*; T. *kuru-kuru, kukuru*, [vgl. Mal. *kur, kurkur*, Mak. *kurru*, Bug. *kĕrru*, enz.], de kippen roepen, kippen lokken: *kolololò manu-la*; ook: *kolololò anin-a*, den wind roepen, den wind (op zee) trachten te lokken door een zeker geluid te maken, (vgl. *bouk*).

Koloniko, (Ba., Bo., D. idem; T., On. *koroniko*), bikkel om mede te spelen; *tao* of *nakaminak koloniko*, bikkelen.

Kolopipí, Ba. heeft *kolompimpí*, [het laatste gedeelte hangt wel samen met Mal. *bibir*, enz.; vgl. *bifa-dòk*; het eerste gedeelte denkelijk bij (*kilu*) als in: *kilu--hòëk*, enz. Vgl. dial. *kolokai*]: *ana kolo--pipi bafa-na*, hij trekt eene scheeve lip, (vgl. *kuë*).

Kolu 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *olu*; T. *koru*; On., R. *oru*, [Tim. *honu* en *nonu*, (hij stroopt af), Kup. *nulu*, (hij stroopt af); denkelijk verwant met Mal. *lurut*, zie voorts sub (*kolu*) 2], *kolu hade*, enz., den padie-halm, enz. met gesloten hand afstroopen, afhalen, (vgl. *nahana* 5, *kosu*, voorts *tuli* 1); *ala kolu heni hade--a dè ela kada ai-na*, zij stroopen de rijst geheel af, zoodat slechts de halm overblijft; v. d.: oogsten in het algemeen, maar dan ook dikwijls: *ketu-kolu*; *mana-kolu--la*, de oogsters.

koluk, in: *ketu-koluk*, zie *kokoluk*.

kokoluk, het afstroopen; *fai kokoluk*, (*keketu-kokoluk*, of *ketu-koluk*), de oogsttijd, (vgl. *sesengik*); *kokoluk-a baük-a*, de oogst is groot.

koluk (*na-*): *huas-a au akoluk hade tè ò ta mita au fa*, gisteren was ik bezig rijst af te stroopen, maar gij zaagt mij niet.

(**Kolu** 2), *kokolu*, [stellig oorspronkelijk één met *kolu* 1, vgl. Jav. *mlorod* tegenover Mal. *lurut*; hierbij behooren ook wel: (*kodi*) in *sapikodi*, *kodu*, *modi*, (*nggodi*), *odu*, *olu*, (dial. *pudi-pudi*), *podu*, *tolu*, *tuli* 2, (dial. *olut*, *molut*, *sambi-orut*), *dòlo* 1, terwijl *kosik*, *kosu*, *mosu*, *poï*, *posu*, (dial. *tosu*), *tusi*, hiermede denkelijk ook wel in verband zullen staan, daar alle woorden de beteekenis hebben van: glijden, glippen, en in de verschillende dialecten vaak verwisseld worden, als: *kosu heni* voor *kodu heni*, omgekeerd: *olu heni* voor *kosu heni*, enz.; vgl. Mal. *lotjot*, *lutjut*], afglijden, afsullen, (vgl. *dòlo* 1): *ana kokolu nème pua-lai mai*, hij glijdt uit den pinang-boom langs den stam naar beneden.

koluk, idem in meer overdrachtelijken zin: weggaan, achteruitgaan: *koluk mu èle fò ela bekebebenuk dei*, ga wat achteruit, dat het even zwaar wordt.

(**Kolu** 3), *fakolu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *nafaolu*; T., On. *nafakoru*; R. *nafaoru*, [de dial. schijnen te wijzen op samenhang met *kolu* 1, vgl. *kodu* 1, *kèdok*], op iemand of op iets afgaan, iemand aangrijpen, aanvallen, (vgl. *nabea*): *nafakolu ami dua fò ana fepa-fepa nala ami hata*, zij komt op ons af en slaat ons terdege; *lafakolu batu-a dè tai bibiak-a*, zij gingen op den steen af en hakten er voortdurend op; *mane lafo-a nae*: *mai basa-ng emi mafakolu mèo ia*, de muizen-koning sprak: komt, valt met u allen deze kat aan; *nafakolu nusa-anak-ala fò ana tati sala*, hij grijpt de kleinere landschappen aan om ze te verslaan; *au afakolu nako-a ndè huas-a*, gisteren ging ik op den dief af en trachtte hem te grijpen, (althans Ba. en T. ook: *nafakolu*, *nafakoru*, *hutak*, iemand aangrijpen, ook: manen, voor schuld).

Kòme 1, mannen- en vrouwennaam.

Kòme 2, in *kila-kòme*: *inak-a kila-kòme nai uma-lai*, de vrouw is in huis met hare huishouding bezig.

(**Komu**), *kokomuk*, Ba. idem; D., On., R. *kokomu* of *kokomus*, (wel uit het Holl.) komkommer, (vgl. *titimuk*).

Kona 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ona*, [Tett. *koana*, Sumb. *kawana*, Saw. *kegana*, Bim. *wana*, Kup. = Mal. enz. *kanan*], rechts, rechterzijde: *au boboanga kona* = *au boboa kona-nga*, mijne rechterzijde; *au taik inak esa nisik au kona-nga*, ik houd (bij het dansen) eene vrouw aan mijne rechterzijde bij de hand.

konak, in samenstellingen als: *lima*, (*ei*)-*konak*, rechterhand, (-voet), vgl. *lima*, (*ei*) *malelak*; *alu konak*, de rechter schouder; *manek-a lima-kona-na*. de rechterhand van den vorst, ook: iemand, die aan de rechter hand van den vorst zit. (Zie ook sub *kona* 2).

Kona 2, de dial. als sub 1, [oorspronkelijk hetzelfde woord, vgl. *ki*, *muli*], het zuiden, zuid; *ki nò kona*, noord en zuid; *fa kona-a fa neni ofak-a dè neu tena Daba tasi suük kona*, de zuiderstroom sleepte het vaartuig mede, zoodat het aan den zuidkant van de Java-zee kwam; *di kona*, (D. *li ona*, On. *ri ona*), benaming van een grooten stijl van het huis, dicht bij de kookplaats; *dae kona*,

naam van een sawah-veld in het Termanusche.

konak, in samenstelling, als: *laö-konàk*, zuidwaarts gaan. (Zie ook sub *kona* 1).

konas, in: *ani konas*, zuidenwind.

Kona 3, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *konda*; D., On., R. *onda*), afdalen, afklimmen, (vgl. *lòe*): *ana kona heda-húk-a*, (*uma-a*, *ai-a*), hij klimt van de ladder af, (uit het huis op den grond, uit den boom); *ana kona nala ai-a talada-n*, hij is tot halverwege den boom afgedaald; *ofa-isi-a kona*, de bemanning van het schip ging aan land; *besak-a touk-a kona heni lètek-a*, toen daalde de man van den berg af.

kona-kona mesan, steeds dalen, voortdurend afdalen.

kona (*na-*), doen afdalen, neerlaten: *hu lafandèle lae koäs-a nakona udan*, dewijl zij gelooven, dat de wolk den regen doet afdalen; *lakona buas-ala lème ofak lain mai*, zij brengen aan land, (lossen), goederen uit het schip; *nakona ndai*, het schepnet neerlaten, laten zakken; *nakona buas-a beli-na*, hij doet, (of wil doen), dalen den prijs van het goed, hij dingt af.

Kòne, vrouwennaam.

Konikeak, (in dichter-taal), *konikeak dò hatehaik*, geschenk tot aandenken, v. d. aandenken, (Fanggidaej Luc. 22 : 19).

Kòno 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; On., R., ook wel Ba., *òno*, [vgl. *monu*, of Bug. *runu*?], afbrokkelen, afvallen: *batu-a kòno nème boboa-na mai hu li-a pupuka-na*, de rots brokkelt aan de kanten af door het slaan der golven; *haö tèmok-a kòno*, de kalk der muren brokkelt af, valt af; *kota-a kòno*, de steenen muur brokkelt af, de steenen muur stort in; *ka-a nakalalapa fò bulu nggèo-n-ala kòno*, de kraai sloeg met de vlerken, zoodat de zwarte veeren er uit vlogen; *ai-boak-ala*, (*aki-dòk-ala*), *kòno sò*, de vruchten, (bladeren), zijn afgevallen, afgewaaid door den wind, (vgl. *ndefa*, *monu*, *tuü*).

Kòno 2, Bo. idem; R. *òno*, [schijnt bij *kòno* 1 te behooren, vgl. *ndefa* 1 en 2, dial. *sengga*]: *ao-na kòno*, hij huivert, ijst van iets, (vgl. *meä*, *ndefa* 2).

Kòno 3, Ba., Bo. idem; T. *kòndo*; D. *òndo*, [Saw. *kodo mara*, (*bàhi*), koperen, (ijzeren), borstharnas, *kodo*, (vgl. Sumb. *kuru*, Mak. *konro*), borst], *kòno liti*, (*besi*), koperen, (ijzeren), harnas.

Kòno-lano, Ba., Bo. idem; T. *kòndo-lando*; D. *òndo-lando*, [van *kòno* 3 en *lano* 1?], volgens sommigen: kralen aan koorden geregen en als een net geknoopt om bij wijze van baadje gedragen te worden, volgens anderen: een hoofdversiersel van geregen kralen, gedragen door vrouwen bij het *hus*-feest, (vgl. *henu*).

Kòö 1, Ba., Bo., K., T. idem; D., On., R. *òö*; Bi. *kòko*, [Bug. *kokkong*, vgl. Saw. *heroö*, Sumb. *lunggu*], op den arm of op de heup dragen: *ana koö nïi-ana-a*, zij draagt het kind op zulk eene wijze; ook: iets op beide handen of armen dragen en dan opheffen: *ana kòö ai*, hij draagt hout op beide armen; *bòe ma dua-s kòö-lá paso pa bafi-a dè ala laö*, zij namen den pot met vleesch met beide handen op en droegen dien en gingen heen; *ala kòö leni popola-na lèo nafada leak-a dalek neu*, zij droegen haar lijk in de grot, waarvan zij gesproken had; *nïi-ana-a tuü neu bòe ma ina-n kòö-ná-n*, toen het kind gevallen was, nam de moeder het op en droeg het (vgl. *neni*).

kòö-ifa, lett. op den arm, (de heup), dragen en op schoot houden; z. v. a. *kòö*, dra-

gen, als een kind; ook: *dae henak-a kòö-ifa ita*, de aarde draagt ons.

kokòö, herhaaldelijk dragen, enz.: *bòö kokòö mangalalau nïï-ana-a lèo-ndia*, draag dat kind niet zoo slordig, onoplettend, (vgl. *nonòle*).

kokòök, *a.* = *kokòö*: *ala kokòök nggusi esa*, zij droegen (aldoor) eene kruik;

b. het dragen; *ai kokòök esa*, eene hoeveelheid hout, zoo groot als in beide armen gedragen kan worden.

kòök (*na-*): *nïïana ndia nakòök nò fadi-na*, dat kind en zijn jongere broeder dragen elkander (om beurten).

Kòö 2, Ba., Bo., K., T. idem; D., On., R. *òö*; Bi. *kò*, [wel uit *kòbo*], *kòö mata*, de schaamdeelen met de hand bedekken, (vgl. *kòbo dea dale*); *ana kòö ketu sisilo milak-a bui-na*, hij bedekt het uiteinde van den proppenschieter geheel met de hand; *kòö bafak*, den mond met de hand bedekken, de hand voor den mond houden; *au kòö au mata-nga*, ik houd mijne hand voor de oogen, (vgl. *babá*).

kòök, idem: *ana mae dè ana kòök mata-na*, hij is beschaamd en bedekt zijn gelaat.

Kòö-ana, Ba., Bo., K., On., R. idem; (T. bezigt *tondana*, vgl. *tona*), in: *lili-bòlo--na kòö-ana*, hij heeft een soort gezwel in den oksel, hetgeen met een *kòö-anak* vergeleken wordt.

kòö-anak, of *koanak*, (Ba,, Bo., [T.?] idem; On. *kòö-ana*; K. *koana*), soort mandje of doos van lontar- of palmbladeren gevlochten, dient tot berging van tabak of sirih, (vgl. *sailòpek*): *naòle haö kòö--anak lème ndunak dale mai*, zij haalt den kalkpot en de tabaksdoos uit de sirih-doos.

Kopa: *ala kopa-n*, men begraaft den doode niet terstond na het sterven, maar bewaart hem in eene kist.

kopak, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On. *kopa*; R. *opa*), *a.* doodkist; *kopa tua*, doodkist van lontar-hout, tegenover *kopà-ai*, doodkist van ander soort hout; *kopa-bòlok*, de doodkist met het graf; *manalòö kopa manakali bòlok*, zij, die de kist maken en den kuil graven, die voor de begrafenis zorgen;

b. (van *kopa*): *mane kopak-a*, de gekiste vorst, (zoolang hij nog in de kist boven aarde staat).

(**Kopak**), [vgl. dial. *kòpe-kòpe*?], *bafa-kopak*, (*hataholi-*), iemand, die eene ziekte aan den mond heeft, zoodat de mondhoeken als samengenaaid schijnen en vol litteekens zijn.

Kopotanak, Ba., Bo., (T.), idem; Bi., K. *pokotana*; R. *poätana*, [D. volgens opgave *tua tatana*, het laatste gedeelte bij *tatana*?], soort van vierkant mandje zonder deksel, uit lontarblad gevlochten, om maïs, boonen enz. in te bergen, het wordt somtijds gebruikt als deksel voor andere manden, (vgl. *sailòpek*).

Koponí, (ontleend), de Oost-indische Compagnie, het Nederlandsch-indisch Gouvernement.

Kò-sasalak, Ba. (T.?) idem, [vgl. *sasalak* en zie onder *kò-fèëk*], *tao kò-sasalak*, afzonderlijk, gescheiden doen zijn, (vgl. *fèë*), v. d.: verstrooien, (vgl. *tò-nggela*); *ana tao kò-sasalak musu-la*, hij verstrooit de vijanden; ook: iets uit elkander nemen, de deelen van iets afzonderlijk doen zijn: *ana tao kò-sasalak namosina-a sò*, hij heeft de keten (of de schakels er van) uit elkander genomen.

(**Kòse**), *kòse-kòse*, eigenlijk: herhaaldelijk wrijven, v. d. streelen, (vgl. *kakao*): *nòke kòse-kòse*, hij vraagt streelend, hij vraagt al vleiend = *nòke kòe-kòe*.

kokòse, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On.,

R. *oöse*, [Tett. *kòse*; vgl. *lòse*; ook Jav. *kosok*, *gosok*, enz.], wrijven, (vgl. *nahutu*), bijv. de huid wrijven om het vuil er van te verwijderen: *kokòse heni nggèok-a ndè ò mata-ma*, wrijf het vuil van uw gezicht; *kokòse buas-ala*, waschgoed met zeep of met de hand wrijven, (vgl. *kukuku*).

Kosi, (in alle dial., D. schrijft *kosi̥*), in: *besi kosi*, zink, blik; ook is *Kosi* de naam van eene landstreek in het Termanusche.

Kosik, Ba., Bo., (T.?) idem; K., D. *kosi̥*; R. *osi̥*, [zie sub *kolu* 2], uitglijden, uitsullen, (vgl. *dòlo*): *ei-na kosik*, (zijn voet =) hij sult uit; *ana kosik batu esa nai ènok lain*, hij glijdt uit over een steen op den weg; *lèdo-a kosik*, de zon glijdt af = begint te dalen, (vgl. *natahí*).

kosik (*na-*), laten afglijden: *nakosik heni lei-a dè baë sò-n*, hij heeft de lei laten afglijden, zoodat zij stuk is.

Kosoa, [vgl. *soa* en ook *kò-fèèk?*]: *mai ata kosoa fò tafitik-ala*, komt, laat telkens één van ons den ander voor zijne rekening, als tegenpartij nemen, en laten wij elkander schoppen, (het *behoruk*-spel spelen).

Kosu 1, Ba., Bo., Bi., K., (T.?) idem; R. *osu*, [D., On. ook hier *olu*, *oru*, zie voorts sub *kolu*], afhalen, afstroopen: *kosu henu*, koralen van een snoer afhalen; ook: *kosu hade*, rijst in kleine hoeveelheden afstroopen, bij het einde van den oogst, (vgl. *kolu* 1).

Kosu 2, Bo., Bi., K., T. idem, [de overige dial. bezigen: *olu heni*; oorspronkelijk één met *kosu* 1, vgl. sub *kolu* 2], ontvellen, losgaan, van het vel: *kosu heni lima-lou-na*, zijne hand is ontveld, (vgl. *olu*, *posu*, *sida* 2).

kosuk, of: *kosu-louk*, (On. *olu-rou̥*, K. *kolu-lou̥*): *hataholi kosuk*, of: *kosu-louk*, iemand wiens huid afschilvert, iemand, die lijdende is aan cascado; *kosuk* ook: de ziekte en de aangetaste huid: *ana kakalu-ná kosu-n-ala bepila*, hij krabt zich zoo, dat zijn cascado, (aangetaste huid), rood is.

kosu (*na-*), doen ontvellen: *ana fepa nakosu heni lou-na*, hij sloeg hem, zoodat zijn vel er af ging.

Kosu 3, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *osu*, [schijnt een overdrachtelijk gebruik van *kosu* 1 te zijn], iemand omkoopen; *mane Pada kosu-n ana*, de vorst van Termanu koopt hem om; *nanakosuk*, omgekocht; *naä kosu*, (door invloed van het Mal. *makan suap*?) hij laat zich omkoopen.

Kota, (uit het Mal. Skr.), *a*. fort, vesting, in het bijzonder: het fort te Koepang, v. d. ook *Kota* als de Rottineesche benaming voor Koepang. Ook: steenen omheining, of muur in het algemeen: *nai kota-deak*, buiten den muur; *kota deak*, naam van een geslacht op Rotti; *b*. een muur maken, eene omheining metselen: *ana kota kota esa*, hij maakt een muur; *ana kota deak*, hij maakt gemetselde visch-pagger's.

kota-kota: *ama kota-kota dè ana sota baük-a*, vader is aan het maken geweest van eene steenen omheining en is zeer moede.

kotak: *hataholi̥ kotak*, een bewoner van Koepang.

(**Kòte**), *kòte-kòte*, Ba., Bo., Bi., K., (T.?) idem; R. *òte-òte*, [vgl. *kisu-kòte*; oorspronkelijk wel eene klanknabootsing], wordt gebezigd om het gegons en het verwarde geluid van stemmen aan te duiden: *kokolak kòte-kòte*, (ook van één persoon gezegd als hij onverstaanbaar bij zichzelf praat of mompelt); v. d.

ook: leven maken, (vgl. *nakadòto*): *manek-a nahala na bòö kòte-kòte-ngò*, maak geen gerucht als de vorst spreekt; ook (althans in Ba.): *ei-lima-n kòte-kòte*, zijne armen en beenen bewegen op onzekere, verwarde wijze, als een stervende.

kòte (*na-*) idem: *hataholi-la lakòte lai deak*, de menschen maken buiten een verward geluid door het spreken.

bekòte = *kòte-kòte*, van een meervoudig subject.

Kòten, mannennaam; *kòten* verliest de *n* in verbindingen als: *ama kòte*; *kòte lusi*, Kòten de zoon van Lusi.

Koti, (Ba., Bo., K. idem), open en dicht gaan, als bijv. het achterste van eene kip: *manu-a peli-na koti*.

koti-koti, herhaaldelijk open en dicht gaan: *ò bafa-ma koti-koti nonòk manu-peli-a*, uw mond gaat open en dicht als 't achterste van een hoen, gij praat onophoudelijk.

Koti-batuk, Bo., (T.?) idem; Ba. *nggoti-batuk*; D. *oï-fatu*; (K. *koï-òe*; R. *oï-òe*), soort vogel, welke meest op den grond blijft; soorten zijn: *koti-batu lè*; *koti-batu lètek* (of *naü*).

(**Kòto**), *kokòto*, gespikkeld worden, met spikkels raken.

kokòtok, Ba., Bo., T. idem; K., On. *kokòto*; D. *ooto*; Bi. *balakòto*; R. *baraòto*, [stellig verwant met *kekeäk*, dial. *keketak*, *balaketa*, enz.; denkelijk ook met Daj. *kantak*, naast *rantak*, Saw. *kerata*, Mal. *rintik*, Bug. *bĕti*, enz.], gespikkeld; *manu*, (*bii*), *kokòtok*, eene gespikkelde kip, (geit).

Kou 1, [denkelijk uit *kodu*, vgl. *kou* 2, ook de dial.] = *kodu* 1: *kou mu*, ga stil of snel even heen; *ndala-a kou sò*, het paard is ontsnapt en te ver weg om achterhaald te worden; *ndala-a kou heni au* = *ndala kodu heni au*, zie aldaar.

kouk, (althans in T.) = *kou*, stilletjes wegglippen.

Kou 2, Ba., Bo., K., T., On. idem; R. *ou*, [denkelijk bij *kou* 1, ontglippen in overdrachtelijken zin, vgl. *mosa*], minder helder worden, van kleuren, verkleuren, (vgl. *mosa*): *lafa-a dula-na kou*, het patroon (de bloemen) van de slimoet worden minder helder, verschieten, verbleeken.

Kou 3, met pijl en boog schieten: *ana kou* (*nenik kokouk*); *ana kou-n ana*, hij schiet met den boog op hem.

kokouk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On. *kokou*; R. *oöu*, [*kou*, denkelijk oorspronkelijk hetzelfde woord als sub *kou* 1, zoodat het in dezen zin beteekent: (den pijl) doen ontglippen, laten wegsnellen], het schieten met den boog; schietboog; *kaï kokouk*, den boog spannen; *kokouk* ook: pijl en boog (dan ook onderscheiden in: *ina-na* en *ana-na*; *kokou-isik*, pijl; *nalai lèo kokou-isik ia*, hij vluchtte zoo snel als een pijl (uit een boog).

kouk (*na-*): *au akouk pòek ème ndia ma au ta mita au fa*, toen ik garnalen schoot, zaagt gij mij niet.

(**Kouk**), *kokouk*, (Ba., Bo. idem; Bi., K. *kokou*; D., R. *oöu*), soort gewas. (Zie ook sub *kou* 3).

Kou-eik, [wel uit het Holl. kous en *eik*, voet], kous, volgens anderen: slof, [vgl. Arab. Mal. *kauts*], vgl. ook dial. *ku-eik*.

Ku 1, *a*. nabootsing van het geluid van eene duif, vandaar:

b. (Bo., K. idem), duif, (vgl. *kalua*, *kateu*, *muëk*); *ku-a* (*ana*) *ku*, de duif kirt. Soorten zijn: *ku kaoa*, *ku kapak*, (of *ku manuk*), *ku-ndalak*, *ku lemuk*.

(**Ku** 2), *ku-ku*, eenigszins zacht uitblazen door de neusgaten.

kuk, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On.

ku; R. *u*), in: *pana-kúk* (*hataholi* —), iemand, die door den neus spreekt, (vgl. *pana-kòlok*); *ana pana-ku-n*, hij spreekt door den neus.

kukú, of: *kukúk*, (*anin-a-*), de wind blaast voortdurend hevig.

ku (*na-*). (ook Ba., D.), of: *nakú-lain*: *peli-na nakú* (*-lain*), hij laat een harden wind, (hij veest), vgl. *napède-lain, napiti-lain, nasiu, nangaesuk*).

sakú (*na-*), Ba., Bo., K., D., T. idem; R. *nasaú*, [blijkbaar bevatten al de sub (*ku*) 2 opgenomen vormen eene zelfde klanknabootsing]: *nasakú pana-na*, hij blaast hard door de neusgaten om bijv. het snot er uit te krijgen. Ook: *anin-a nasakú koäs-a*, de sterke wind blaast de wolken weg, (vgl. *fu*); *ànin-a nasakú bulak-a*, „de wind stormt de maan weg", wordt gezegd als er hevige wind bij nieuwe maan is.

(**Kuk** 1), *kukúk*, (Ba., Bo., [T.?], idem: Bi., K. *kukú*; R. *uu*), de beneden-laag van het op het weefgetouw opgespannen garen, (vgl. *hahanek*); ook: de draadjes, welke over dat garen loopen om het op te trekken. (Zie ook sub [*ku*] 2).

(**Kuk** 2), *kukúk*, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kukú*; R. *uu*; D., On. *nggunggú*), de wilde wijnstok; *kukú-aek*, wijnstok; *kukú-òek*, ook wel *kukú sina* = *ango*, wijn.

Kua 1, (Mal. Chin.) = *pa-òe*, vleeschnat.

Kua 2, Ba., Bo., Bi., T. idem; R. *ua*, [vgl. *sua*, ook Mak. *kowang*, Bug. *luwang* naast *luwa*], draven, galoppeeren, (bijzondere onderscheidingen kent de taal niet): *ndalu ia nalalaö-lutu-n ta, tè kada ana kua ma ana tao lalaö sela-na*, dit paard loopt niet goed, het draaft of galoppeert voortdurend en loopt slecht; *filana-la saë ndala na lasiä ala kua*, als Europeanen paardrijden, plegen zij te draven. *kua-kua*: *ndala mane-a kua-kua mesan*, de hengst draaft, galoppeert slechts.

kukuak: *ndala ndia lalaök ta fa bòe, kada kukuak mesan*, dat paard heeft, kent niet den telgang, alleen het draven of galoppeeren.

kukuak (*na-*), *nakukuak ndala*, een paard laten draven, galoppeeren.

Kua 3, (Ba., Ro., [T.?] idem; R. *ua*), in: *manu-a natòlo kua*, de hen legt hare eieren maar overal neer, niet in het nest. Ook overdrachtelijk: *touk ndia natòlo kua*, die man leeft nu met deze dan met gene vrouw, verwekt bij haar kinderen en verlaat ze weder; *inak-a nailu kua*, de vrouw is zwanger zonder wettig huwelijk = *nailu-lèo*. *Kua-mata*, een dorpje in het Termanusche.

Kua 4, *kua haö*, kalk zuiveren door ze met water te vermengen en dan te laten bezinken.

kukua, of *kukua* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naüa*; R. *uüa*, [bij Sumb. *kuang*, Saw. *ka*, de leeg-getrapte rijst-aar?], *ana kukua*, (*nakukua*), *hadè*, (*bètek*), hij haalt met de vingers de overgebleven korrels uit de uitgetreden aren, of de ledige aren uit de uitgetreden korrels; *kukuä* of *kukua* (*na-*) *dae*, de steentjes, enz. uit de opgegraven aarde halen, grove aarde van de fijne afzonderen.

kuak (*hade-*), of: *hade-kukuak*, de uitgetreden aar; ook: het rijststroo, (*mĕrang*); zoo ook: *bète-kuak* (*-kukuak*), van de gierst, enz.

(**Kuak**), *kukuak*, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kukua*; R. *uüa*, doch T. *kokoak*; D., On. *oöa*, [Tett. v. Dilli *kuar*], in: *utu*, (*tuma*) *kukuak*, zeer jonge luizen; ook: *tòlo kukuak*, neten. (Zie ook sub [*kua*] 4).

Kud(j)abas, (Port. *goiaba*), op Koepang *kudjawas*, soort eetbare vrucht.

(**Kudu**), *kudu-kudu*, in: *hika kudu-kudu* = *hika kakaka*, schaterlachen.

bekudu, idem, van een meervoudig subject: *tè emi hika bekudu hata ndia*, waarover lacht gijl. daar zoo?

Kue 1, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *ue*), soort roofdier, de moesang, (vgl. *mususek*); soorten zijn: *kue dèlok*, (een witachtig tamelijk groot soort); *kue hena-sina*, (de civet-kat?).

(**Kue** 2), *kuek*, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kuẹ*; R. *uẹ*, [bij (*kue*) 3, dus: datgene, wat ingestoken wordt? Of is *kuek* uit *nasakue* ontstaan, en heeft T., On. den juisten vorm bewaard, (zie beneden; vgl. ook Saw. *hue*, idem), en is het dan bij (*kue*) 3 te brengen?], of: *lide-kuek*, de nerf, waarop het garen gewonden wordt en bij het weven doorgestoken wordt, de spoel; *ạba kuek*, het daarop gewonden garen; *kuek*, ook: eene bamboezen pen, gebruikt bij het breien of knoopen van netten.

sakue (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D., R. *nasaue*; (T. met omzetting: *nakasue*; On. *nasue*): *nasakue abas*, zij windt het garen op de *kuek* (spoel).

(**Kue** 3), *sakue* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D., R. *nasaue*, doch T. *nakasue*; On. *nasue*, [denkelijk verwant met Daj. *suit*, vgl. ook *nggue*], insteken, tusschensteken, nam. een hakmes tusschen de slimoet op den rug, om het te dragen: *nasakue felas esa nai kèle-na*, hij draagt een hakmes op den rug, gestoken tusschen zijne kleederen, (vgl. *sòdok*, *neni*). Overdrachtelijk: *fafaik-a au fè-n nasakue ai* (of *ue*), van ochtend heb ik hem een stuk hout (of een rotan) op den rug te dragen gegeven = van ochtend heb ik hem een pak slaag gegeven, (onverschillig waar). Zoo ook: *ana fè touk esa nasakue isi nai musu dale*, hij heeft iemand in den oorlog een kogel te dragen gegeven, hij heeft iemand gewond, (vgl. *nasá*).

Kuë, On. *kue*, [voor Bo. wordt *kube* opgegeven, hieruit ontstaan? of een nevenvorm van *koë*?], *ana kuë bafa-na*, hij zet een scheef gezicht, uit toorn, (vgl. *kolopipi*).

kuëk, of *kukuëk bafa-na* = *kuë bafana*: *hu hata dè ò kuëk au*, waarom zet gij een scheef gezicht tegen mij?

Kuik, Ba. idem; K. *kuị*, [denkelijk een nevenvorm van *duik*, vgl. Tett. *kuris*, idem], eene streep of streepen zetten, (vgl. *duik*): *ala haï-lá manu-tòlo beuk esa besak-a ala kuik lenik haï kadek èko-fèo-n*, zij nemen een versch ei en maken daarop rondom strepen met roet. Ook: *kuik nggali-haï*, een lucifer afstrijken.

kukuik, *a.* herhaaldelijk streepen trekken; *ana kukuik dae*, hij trekt herhaaldelijk (of vele) streepen op den grond;

b. het streepen trekken, streep.

Kuku 1, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; On. *kukur*; R. *uüü*, [Tim. *kuku*, ook van buffels, denkelijk oorspronkelijk bij (*kuku*) 2], zich wentelen in aarde, zand, als een vogel, (vgl. *ḷoli* 1): *kuku-hák-ala kuku dae*, de *kuku-hák's* wentelen zich in het zand; *nïï-ana-a kuku afu*, het kind wentelt zich in de asch. Overdrachtelijk: *ò kuku-a ndè ndia* (= *ò tao-a ndè ndia*) *dè ò sanga laö*, gij wentelt u zoo, gij draait zoo, dat het duidelijk is, dat gij wilt vertrekken.

kuku-kuku, bijv.: *ana kuku-kuku nò haï-a, tè ana ta pila fa*, hij (wentelt zich op allerlei wijzen =) hij doet alle moeite met het vuur, maar het wil niet opvlammen.

kukuku = *kuku*: *bòö fè nïi-ana-a kukuku dae,* laat het kind zich niet op den grond rondwentelen.

(**Kuku** 2), *kukuku,* R. *uüü,* overigens gelijk Term., [vgl. Tag. *koskos,* Bim. *huku*], wrijven: *ana kukuku sidi-a,* zij wrijft de kain bij het wasschen met beide handen, zoodat het flink tegen elkaar gewreven wordt, (vgl. *kokòse, nahutu*); *ala nggangà nèëk-ala mai dè ana bei kukuku na tè ala pia tèke-a mai,* zij stortten de mieren over haar uit en terwijl zij nog hare oogen uitwreef, wierpen zij de gekko; *ana deï kukuku fadi-na,* hij geeft zijn zusje vele kussen, (zijn gezicht tegen het hare wrijvende).

(**Kuku** 3), *sakuku* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., T. idem; D., On., R. *nasaüü*), verstikken door te veel te bedekken, zoodat er geen lucht bij kan komen; *bòö tatana masakuku kakau-a,* verstik de rijst niet, door ze te veel te bedekken; *bòö lalá masakuku mòdo-ana-la, tè sè mate-s,* bedek de jonge tabaksplanten niet te veel, anders zullen zij sterven; *naü ai-ana-la moli lasakuku lisa pela-ana-la,* het onkruid verstikt door zijn (weelderigen) groei de jonge maïsplanten; ook: *kama dale nasakuku,* er komt geen lucht in het vertrek; *emi popoti mala-ngita tasakuku ndè ia sò,* gijl. pakt ons zoo in, dat wij op het punt zijn van te stikken.

(**Kuku** 4), in: *kuku-hák* en *kuku-teluk,* Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kuku-hą* (*-telų*); R. *uü-há* (*-telų*), [vgl. *kuük* en *ha, telu*], twee soorten van vogels, resp. met vier en drie teenen, staartloos, op Koepang worden beide *bondo* genoemd; *loi-loi kuku-hák-ò ta mita bulu bui-n,* al loert men ook nog zoo op de *kuku-hák,* men zal zijn staart niet zien, spreekwoord voor iets dat onmogelijk is.

Kukunèko, (Ba., Bo., R. idem; D. *kukunèkǫ*), soort wilde *sulasi,* vgl. *ndake-buü* ook nog een ander struikgewas, dat veel in de bosch-tuinen voorkomt.

Kulá, soort boom, waarvan de wortels als geneesmiddel gebruikt worden.

Kulak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kulą*; D. *ulą*; T. *kurak*; R., On. *urą,* [Kup. *khulang*; bij Sikk. *kurang,* Saw. *kăru* = Mal. *hudang* enz.? Vgl. hieronder *kula-pòek*], schorpioen; *kula-pòek,* een bijzonder soort schorpioen.

Kula-kana-ana, [vgl. Kup. *kula,* in beteekenis gelijk aan (mogelijk verwant met) Mal. *salah*? Het tweede gedeelte wel van *kanak, kanà-anak*], kindsch worden (van oude lieden): *tou lasik-a kula-kana-ana,* (vgl. *nggonggò*). Voorts: ellendig, ongelukkig, in het algemeen, (vgl. *silaka*): *hataholi sila makahulu-na mamasuïk-àla, tè besak ia ala kula-kana-ana sò,* vroeger waren die lieden rijk, thans zijn zij ellendig (arm) geworden; *au dadi kula-kana-ana tao lèë ia-ò,* hoe ellendig is toch mijn lot!

Kulè, (Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *ulè*; T. *kolè*; D., On. *olè*), de koesambi; *kulè hau,* een soort koesambi; *òe-kulè,* naam van een Rottineesch dorp bij Pariti.

Kulek 1, (Ba. [T.?] idem; K. *kulę*; R. *ulę*), voorlijk zijn (van kinderen), spoedig groot worden, (vgl. *lai* 1): *nïi-ana-a kulek dè namatua lai-lai,* het kind is voorlijk en groeit snel op.

(**Kulek** 2), *kukulek,* Bo. (T.?) idem; Bi., K. *kukulę*; R. *uülę*; D. *uüles,* [wel bij *ule*], samendraaien: *kukulek tali,* touw samendraaien, in elkaar draaien; *henu kukulek,* (Ba., Bo. [T.?] idem; Bi., K. *henu-kukulę*; R. *henu uülę*; D. *inu ules*), een soort kleine kralen van roode kleur, welke in drie snoeren samengedraaid

worden, (vgl. *henu*): *ana tifa heni henu kukulek esa*, hij heeft afbetaald een stel *henu kukulek*.

(**Kulek** 3), *kukulek*, [bij (*kulek*) 2?], het bepaalde plan opvatten, het vaste voornemen hebben, (vgl. *nakisa*): *au kukulek lèo dea u*, *tè ta dadi fa*, ik was vast van plan om, ik wilde onverwijld naar buiten gaan, maar het is niet gebeurd.

Kuli, naam van een dorp in Lòle; *kota kuli*, een dorp in Termanu.

(**Kulu**), *kukulu*, Bo., Bi., K., D. idem; On. *kukuru*; R. *uüru* nevens *uülu*; Ba. *kukunu*; T. *kukundu*, [Tett. v. Dilli *nakurut*, vgl. Mal. *kĕrut*, Jav. *djĕngkĕrĕt*; vgl. ook de dialecten], rimpelig zijn of worden: *au dedei-nga kukulu*, ik krijg rimpels op mijn voorhoofd; *ina lasik ndia lou-na kukulu* (*sò*), het vel van die oude vrouw is gerimpeld.

kukuluk, rimpel.

manakukuluk (*lou-*), gerimpeld vel.

Kuluk, (Ba. idem; D. *ulu*; T. *kuruk*; On. *uru*), soort rek van pinang-latten, van bamboes of van hout om potten en pannen op te zetten, (vgl. *loanak*).

Kulus, Ba. idem; Bo., Bi., K. *kulu*; T. ook *kurus*; R. *urus*, [Kup. *kulus*, Tim. *unus*, Tett. (wel uit het Tim.), *kunus*, Sikk., End. *koro*], spaansche peper; soorten zijn: *kulu bii-susulak*; *kulu-falès*; *kulu kòk*; *kulu lutu*, (vgl. *lada* 1).

Kulu-ai, Bo. idem; T. *kuru-ai*, [Kup. *kul-kai*; bij *kulus* 1?], wilde sirih, waarvan de vruchten wel gekauwd worden, (de overige dial. bezigen *daë-dò nituk*, enz.).

Kuludòs = *kumudòs*.

Kulu-heü, T. *kuru-heü*; R. *kuru-heku*, [K. heeft *kulu-deku*, vgl. dial. *kulu-langak*, enz.; het eerste gedeelte behoort wel bij *kukulu*, voor het tweede gedeelte vgl. *leü*?], krullen, van het haar: *langa-dò-na kulu-heü*, (vgl. *duduk*, *naleleta*, *naoöpa*).

kulu-heük, (*langa-dò* —), krullend haar.

Kulu-kala, Ba. enz. idem; T. enz. *kuru-kara*, [van *kala*? In elk geval schijnt het een herhalingsvorm met veranderde klinkers te zijn], in opschudding brengen, bijv. een land; iemand overlast aandoen: *bòö kulu-kala au*, doe mij geen overlast aan, (vgl. *nakasesèbok*).

kulu-kalak, opschudding: *makaneni-ma kada ina kana-anak nai uma*, *na ta bòle tou fèëk esa ana neu tao kulu-kalak fa*, als vrouw en kinderen alleen tehuis zijn, dan mag geen vreemde man komen en opschudding veroorzaken (of: overlast aandoen); *ana maku fai-a malòle-na fò ela ana fè-n lèo sila-a neu na bòso kulu-kalak*, hij zag uit naar een geschikt oogenblik om hem aan hen over te leveren, zonder dat het opschudding veroorzaakte.

Kulu-lau, Bo. idem; T. *kuru-lao*, [vgl. D., On. *elao*; het eerste gedeelte wel bij *kukulu*], opgezwollen en met blaren, van handen en voeten: *lima-na*, (*ei-na*) *kulu-lau*, (vgl. *peta*, *kasipòto*).

Kulumèk = *kelumèk*.

Kumea, Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *kumè*; D., On. *humè*; R. *umè*, [vgl. *mea*; bij het eerste gedeelte, vgl. Tim. *hun*, gras?], soort lang gras, op Koepang *rumput kumè* geheeten; *pela-hi kumea*, soort maïs.

Kumu, de hand sluiten om er iets in te houden.

kukumu, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *uümu*, [vgl. *nafanggumu*; Tim., Kup., Tett. *kumu*, (ook: kneden, vgl. de dialecten; hierbij dus ook wel Rott. *kame*, *kakame*, *kekème*), Kup. *skumun*, handvol, Bim. *kimi*, Fidji *ngkoma*, *ngkumi*,

stellig verwant met Jav. *kĕkĕm, gĕnggĕm, tĕkĕm,* Bent. *kongkum,* enz.], eene vuist zetten, (vgl. *nafanggumu*): *kukumu lima-na*; ook: iets in de gesloten hand houden: *ana kukumu nahèle-n,* hij houdt het stevig in de vuist; *ana kukumu badu-a,* hij houdt het baadje als een bal (als eene vuist) in de hand en verkreukelt het daardoor. Overdrachtelijk: *tou lasik ndia ana mane ulu-na kukumu nala basa hata-n-ala,* de oudste zoon van dien ouden man heeft alle bezittingen achtergehouden om ze niet te verdeelen.

manakukumuk, in: (*hataholi*) *lima manakukumuk,* iemand, die alles in de hand houdt, z. v. a. gierigaard, (vgl. *nakàdidia*).

Kumudòs, of *kuludòs,* Ba. idem; Bi. *kuludò*; K. *kumudò*; D. *kuludòs*; T., On. *kurudòs*; R. *kunudòs*; Bo. *kunudò,* [Saw. *kumedó,* wel het Port. commendador], de resident (van Timor); ook wel eens voor andere besturende ambtenaren.

Kunik, Ba., Bo. idem; Bi., K. *kuni*; D., On. *huni*; T. *unik*; R. *uni,* [Tim. *hunik, hukim,* Mal. *kunjit*], kurkema; *kakau kunik,* rijst met kurkema gekookt.

Kunu 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *unu,* [Tim. *kunum*; Saw. *kunu*], in een aantal namen van planten, als: *kunu-dò,* (*unu-lò*); *kunu-mèo,* (vgl. *kaihanek*).

(**Kunu** 2), *kunu-kunu,* Ba., Bo., K. idem; On. *unu-unu*; doch D. *kundu-kundu,* of gelijk R. *kukundu,* [vgl. *unu-unu*], ergens lang blijven, ergens blijven hokken: *lèdo-a ti mai sò tè ana bei kunu-kunu nai kama dale,* de zon is al op en hij hokt nog maar in zijne kamer, (vgl. *kada* 2).

Kupa, teug voor teug iets uitdrinken: *kupa dodoa-má-n,* drink het leeg, het hoofd eenigszins achterover houdende, (vgl. *ninu*).

Kupu, het Mal. *kumpul,* tegenwoordig ook veelvuldig in gebruik, (vgl. *nakabubua*): *kupu bana manu,* (*batu*), dieren, (steenen), verzamelen.

kukupu, idem.

(**Kusak**), *kukusak,* uit Mal. Jav. *kukusan,* kegelvormig mandje om rijst in gaar te stoomen, (vgl. *suma*); *bui kukusak,* soort schelp.

(**Kuta** 1), *kuta-kuta,* (Ba., Bo., K., D., T., R. idem), alleen in verbinding met *naä,* (*ninu*): *mesak-ana naä kuta-kuta,* hij eet alleen, zonder zich om zijne omgeving te bekommeren; *ninu tua kuta-kuta,* hij alleen zit stroop te drinken; *ò muä hata dè ò kuta-kuta-ngò,* wat eet gij, dat gij zoo alleen zit?

(**Kuta** 2), *kuta* (*na-*), Bo., K. (T.?) idem, [Kup. *kuta mata,* de oogen sluiten], de oogen dichtknijpen uit vrees, bijv. als iemand bang is een slag te zullen krijgen, (vgl. *nasusungu*); men zegt: *nakuta,* of: *mata-na nakuta*: *makaneni-ma mesan lelea ue-a sò na nakuta,* als men de rottan maar opgeheven heeft, knijpt hij de oogen toe; v. d. bevreesd zijn voor iets, (vgl. *bi*): *au akuta dedeä-hutak,* ik ben bang voor eene boete-zaak.

Kutak 1, [het Mal. Jav. *kutang, kotang*], baadje zonder mouwen, onderlijfje; *kuta-mea,* (Bo., K., T. idem; D. *kuta-mbilas*; R. *kuta-pilas*), soort baadje zonder mouwen van roode stof, dat in oorlogstijd, maar ook bij het *hus*-feest, gedragen wordt.

Kutak 2, Bo. (T.?) idem; Bi., K. *kuta,* [oorspronkelijk bij *kutak* 1?], of: *nu-kutak,* de mantel van den inktvisch.

makutak, in: *nu makutak,* dat soort van inktvisch, dat de *kutak* heeft, tegenover *nu kuta-tàk.*

Kuti, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem;

[vgl. D. *fiti*, On. *biti*, wel verwant met Bug. *gĕtti*, Saw. *kelăti*, Mal. *pĕtik*, *djĕntik*, enz.], met de vingers knippen, wegknippen; tokkelen (eene snaar): *ala kuti batu bebela-anak-a na luma lenik lima-kuü talada-na ma luma lenik lima-kuü tudu-na*, het platte steentje knipt men weg, sommigen met den midden-vinger, anderen met den wijsvinger; *kuti sasanu*, de sasandu tokkelen, bespelen.

kukuti, herhaaldelijk knippen, tokkelen, enz.

kuti (*lä-*)*-limak*, elkander met de vingers knippen.

(**Kutu** 1), *kutu-kutu*, Ba., Bo., T. idem; On., D. *utu-utu*, [wel eene klanknabootsing, vgl. ook *namanunuü*, dial. *namanunutu*, *nabobòto* en Daj. *kakutin*], fluisterend spreken, fluisteren, (vgl. *namanunuü*, *nasesèo*): *ana kokolak kutu-kutu*, of: *kutu-kutu-k-ana*, hij fluistert; *emi kutu-kutu hata ndia*, wat fluistert gij daar? Ook: *tei-n dale kutu-kutu*, zijn buik rommelt zacht.

kukutuk (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; D., On. *nauütu*) = *namakukutuk*.

bekutu = *kutu-kutu*, van een meervoudig subject.

makukutuk (*na-*), iemand iets influisteren: *au ta bòle afada atinga fa-n*, *kada au amakukutuk ana neu diï-dò-ma*, ik kan het niet in het openbaar zeggen, maar ik kan het u slechts in het oor fluisteren; *ana nggapek ana-na dè namakukutuk ana hata*, hij wenkte zijn kind en fluisterde het iets in; *namakukutu-la* (*kokolak-*), hij spreekt fluisterend, (tegenover: luid).

(**Kutu** 2), *kukutu*: *manu-a ana kukutu*, de kip zit vol luizen; overdrachtelijk: *faik ia hataholi ndia ana kukutu*, nu (zit die man vol luizen =) nu weet hij niet hoe hij zich wenden of keeren moet, hoe hij zich ergens zal uitredden.

kukutuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *kukutu*; D., On., R. *uütu*, [vgl. *utu*], kippenluis.

Kutus, (Ba. T. idem; Bo., Bi., K. *kutu*; D., On. R. *utus*), wervelwind, hoos; *inak-a* (*nonòk*) *kutus nème na mai*, de vrouw kwam als een wervelwind (vandaar) aan.

(**Kuü**), *kuü-kuü*, (Ba., Bo., D., On. idem): *ò mesa-ngò mu ndia kuü-kuü tao hata*, wat gaat gij daar alleen zitten doen; *emi mita-n kuü-kuü nème bè*, waar hebt gij hem alleen verborgen zien zitten?

Kuük, Ba., Bo. idem; K. *kuü*; D., On., R. *uü*; T. *kukuk*; Bi. *kuku*, [de *k* in Term. ook bewaard in: *kuku-hák* (*-teluk*); ook Saw. in dezelfde beteekenis in: *ai-kuü*, *kolo-kuü*, ofschoon *kuü* alleen de gewone beteekenis heeft van „nagel”, als Mal. *kuku*, enz.], gewoonlijk in verbinding met *limak* of *eik*, als: *lima-kuük*, vinger, (vgl. *mòk* 2); *ei-kuük*, teen; *lima-kuü-inak*, duim; *l. k. matuduk*, (of: *tuduk*, dial. *dududuk*), wijsvinger; *l. k. taladak*, (ook: *dòëk*), middenvinger; *l. k. ndelik*, ringvinger; *l. k. anak*, pink; *l. k. molak*, vingerlid; *naü heni basa ei-kuü lima-kuü-n*, hij heeft alles tot het laatste toe doorgebracht.

Kuü-pana, Bo., K. idem; R. *uüü-pana*; Bi., T. *kuku-pana*, (D., On. *uü-nggèo*), soort zwart zeevischje; *hoï*, (*pèle*) *bobò kuku-pana*, zich bezighouden met het vangen van visch, (en ook van schelpdieren) = *hoï iä nik*, (vgl. *hoï ngguma nggonggòek*).

L.

La 1, in alle dialecten, [Kup. idem, Tett. *lan*, Bur. *lah*, Amb. *lale*, Saw. *lai*, Mal. *layar*, enz.], zeil, ook, ter onderscheiding: *la-dò*; *la-ai*, mast; *lofa*, (*lunu*, *leä*) *la*, een zeil ontrollen, (oprollen, hijschen); *tali-lá*, allerlei touwwerk aan de zeilen; *la sina* = *dedèo*, vlag (lett. Chineesch zeil); ook gewone benaming van het paard van vorsten en prinsen; *hataholi mamasuïk ndia lèo la sina esa bòe*, de rijke is als eene vlag, (hem wordt eer bewezen).

la-ták (*ofa-*), een vaartuig zonder zeilen, tegenover:

malák (*ofa-*), zeilvaartuig.

La 2, Ba., Bo., Bi., K., R., ook wel T., idem, [vgl. *sò-lá*; denkelijk Jav. Mal. *layang*; vgl. ook *la* 1 en Bicol. *láyog*, vliegen, naast *layag*, zeil], vliegen, (vgl. *lapu*, *lèse*): *tetema matua-ina esa la nème lalai*, een groote kiekendief vloog in de lucht; *ninik-ala la leu dii-dò-bòlo-na*, de muskieten vlogen hem in zijn neusgat; *la namadema*, (*la nakaiïtok*), hoog vliegen. Ook gebezigd voor: hoog springen: *ana la seli kota-a* = *ana lena seli kota-a*, hij springt over den muur, (vgl. *nakaboku*),

la-la, herhaaldelijk vliegen, zweven; dansen als een insect (vgl. *namalalalak* 3): *mumú-òe-a la-la nai òe-a bafa-na*, de *mumú-òe* (soort insect) danst boven den waterspiegel; (vgl. ook de dialecten).

lak = *la*, (gewoonlijk met object): *manu-laluk-a lak paä-a*, de haan vliegt over de omheining.

belá = *la-la*, (van een meervoudig subject): *mae manupui-la belá-ò, kou ta sala fa-s*, zelfs vogels in de vlucht miste hij niet.

kalás: *ndala kalás* (of: *kasua-kalás*), een paard, dat steeds steigert.

la (*na-*): *ndala-a nalá*, het paard steigert, eig. wil vliegen of springen; vgl. *lua-lá*, *sua-lá*).

manalák of *manalá-lák*, vliegend: *manupui manalák* (*manalá-lák*), een vliegende vogel.

(**La** 3), zie (*na*) 6.

(**La** 4), in alle dialecten, voorvoegsel bij verbale woorden als in: *lamula* (*na-*), enz.

(**La** 5), (Ba., enz. idem; T., On., R. *ra*), verkorte vorm van het pers. vnw. van den derden pers. meerv. voor sommige verbale woorden: *lafada*, zij zeggen, zie de Sprk.

(**La** 6), (Ba., Bo., Bi., K., D., idem; T., On., R. *ra*), meervoudsvorm van het lidwoord na woorden, welke op eene vocaal eindigen; zie voorts de Sprk.

(**La** 7), een enclytisch woordje, dat achter verbale woorden gevoegd wordt om iets anders uit te sluiten; het kan soms door „maar" weergegeven worden, bijv. *nalaò-la*, hij gaat maar te voet (niet te paard). Zie voorts de Sprk.

(**La** 8), *lalá*, (in alle dialecten), iets ergens overheen uitspreiden, iets overdekken met een doek, enz. (vgl. *palu*): *ala hoï-lá neäk esa dè ala lalá-n nesik lain*, zij namen eene mat en spreidden die daarover uit; *au lalá aki-dòk neu mòdo-ana-la*, hij bedekt de jonge tabaksplanten met bladeren; *ana lalá ketu mata-na*, zij bedekt haar gelaat geheel; *ana lalá lafa neu langa-na*, (*ao-na*), hij doet eene slimoet over zijn hoofd, (om zijn lichaam).

lalák, het bedekken, enz.; *sisilo lalák*, bedekking van hertevel voor een geweer; *lalák*, ook: het pandeksel van een geweer; *lalá-laik*, hemel van een ledikant.

(**La** 9), *lalá*, (Ba., Bo., K., D., idem; T., On., R. *rará*), in: *ala tati tine lalá*, zij ontginnen te zamen aaneengrenzende droge velden, welke gezamenlijk door éene omheining omgeven zijn; *ala leä tine lalá*, of: *ala leä lalá*, zij bebouwen zulke velden; *paä lalá*, één heining om meerdere velden.

(**La** 10), *la* (*na-*), [bij *la* 8?], helpen, (vgl. *fali*): *malá mala au*, help mij; *malòle bòe dè ana nalá nala au*, het is maar gelukkig, dat hij mij geholpen heeft. (Zie ook sub *la* 2).

(**La** 11), *palá* (*na-*), *palák* zie (*palá*).

(**La** 12), *salá* (*na-*), Bo., T., R., idem, (doch voor On. wordt *nasará* opgegeven), *a.* lichten, schijnen, helder zijn, (vgl. *nasaä*): *lèdo-a*, (*bulak-a*) *nasalá*, de zon, (maan) schijnt; *haï-a nasalá*, het vuur licht, verspreidt licht; *ndu-ina nasalá lena basa ndu-anak-ala*, de morgenster is helderder dan de andere kleinere sterren;

b. verschijnen, zich vertoonen, (vgl. *toda*): *manek-a nasalá bòe ma hataholi bi*, als de vorst zich maar vertoont, vreezen de menschen; *lafa-a dula-na nasalá malòle*, het patroon van de slimoet vertoont zich mooi, (komt duidelijk uit); *ènok-a nasalá*, de weg vertoont zich duidelijk, is goed zichtbaar, (niet overgroeid, vgl. *napalè*); *Manc-tua lain ta nasalá fa*, God is onzichtbaar.

salalá (*na-*), herhaaldelijk lichten, enz.; *fai dua teluk esa bòe ma busa-a-ò ta nasalalá sò bòe*, na een dag of twee, drie, vertoonde zich ook de hond in het geheel niet meer; *nïi-ana ta esa nasalalá nai au mata-nga bòe*, niet een kind vertoont zich voor mijne oogen, er is niet een kind in de nabijheid, (bijv. om eene boodschap te verrichten).

(**La** 13), *salá* (*na-*), Bo., Bi., K., ook T. en R., idem; D., *nasalalá*, voor On. wordt *nasarará* opgegeven [oorspronkelijk één met (*la*) 12?]: *bulak-a nasalá*, de maan wast; vooral gebruikelijk in: *masaláк* (*bula-*), wassende maan.

(**La** 14), *salá* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., On., idem [bij *la* 2? vgl. D. *nasalalao*], wegjagen, schrik aanjagen met de hand of een stok, in de eerste plaats gezegd van vogels: *nasalá manupui-la*, hij verjaagt de vogels, (vgl. *usi*), doch ook gebezigd van andere dieren: *au ndalanga ta fepa fa-n anà, kada masalá-hík ana*, mijn paard moet gij niet slaan, alleen maar schrik aanjagen, zonder meer, (bijv. door met de zweep te klappen).

salalá (*na-*), met *heni*, idem: *nasalalá heni manupui-la lai hade-òe dale*, hij verjaagt de vogels uit de sawah's.

(**La** 15), *salalá* (*na-*), (On. *nanggalalá*, overigens als in Term.), in: *besak ia nasalalá fa sò*, nu is hij er een beetje bovenop gekomen, in beteren doen geraakt.

Lak 1, T., idem; Bi., K., On., R., *la*, Ba., Bo., *laláк*, D., *lalá*, [Tim. *lá*, Tett. *saláк*], tijdelijk opgeslagen hut, hut in de rijstvelden, ook een met het huis verbonden afdak, (vgl. *lòpo* 3); en = *tèk*, tent.

(**Lak** 2), in: *mata-láк* (*hataholi-*), iemand, die goed zien kan, (eig. iemand, wiens oogen open zijn); *mata-láк-a*, het kunnen zien, het gezicht.

lak (*na-*), (Ba., Bo., T., idem; K., D., On., R., *nalá*): *naláк mata-na*, hij opent de oogen; *mata-n-ala laláк*, hunne oogen gingen open, [vgl. Mad. *mëllak*, Mak. *illa*, Bim. *ila*, Jav. *mëlek*?].

Lak 3, zie *nak*.

(**Lak** 4), zie *louk* 2 en *luü* 3.

(**Lak** 5), *lak* (*na-*), zie *naleuk*. (Zie ook onder *lak* 2).

Laä 1, zie *naä.*

(**Laä** 2) voor *laäs*, in: *nakatataka-laä.*

laäs, R., *las*, Bo., K., *laä*, Bi. *la*, [Tim. *amnahas*, Mal. *lapar*, enz.], honger, hongersnood; *mate hu laäs-a*, van honger sterven; *mate-laäs*, stervend van honger; *laäs nai nusak-a*, er is honger (hongersnood) in het land; *laä matua esa laë nusak ndia*, een hevige hongersnood trof het land.

laä-ndòes = of versterking van: *laäs.*

laäk, in *mate-laäk* zie *mate.*

malaä (*na-*), (Bo., K., idem, Bi., R. *namalá*), hongerig zijn, honger hebben, honger lijden, (vgl. *ndòe*): *tou manadanga namalaä, tè fò ana ta naä ninu fa*, de jager had honger, dewijl hij niets eten of drinken kon; *nusak-a namalaä*, het land lijdt honger, er is hongersnood; *ana ta namalaä nanaä maluda fa*, hij lijdt geen honger naar (hij heeft geen gebrek aan) lekker eten.

malaä (*na-*) *mandòe* (*na-*) = of versterking van: *namalaä.*

kamalaäk, hongerig, die honger heeft.

kamalaäs (*hatuholi-*), een hongerlijder, iemand, die zijn kost niet verdienen kan.

mamalaäk, hongerig = *kamalaäk*, (in Term. minder gebruikelijk).

(**Laä** 3), *talaä* (*na-*), een draad van *heknák* (zie *èke-naäk*) doorhalen tusschen de *boak's* (zie *boak*), waarin de opgespannen draden verdeeld zijn, om ze goed uit elkander te houden.

(**Laäk**), zie (*laä*) 2 en *laä* 6.

(**Laäs**), *lalaäs*, (Ba., D., T., On., R. idem; K., Bo., *lalaä*), soort zeevisch.

Laba 1, Ba., Bo., Bi., K., D., idem; T., On., R., *raba*; [vgl. Jav. *rambat*? Jav. *sarampad*, in beteekenis = *lalabak*], klimmen, beklimmen (vgl. *kae*), vooral zóó, dat men zich telkens een wip of zet geeft; bijv.: *ana laba di*, (*nò*), hij klimt tegen een paal op, (in een klapperboom, enz.); doch ook op andere wijze klimmen, bijv.: *laba lètek*, een berg beklimmen (vgl. *ndaë*); *nïi-ana-a laba nai kota lain*, het kind is op den steenen muur geklommen; *ana laba nala ndala lain*, hij stijgt te paard (vgl. *saë*); *bïi mane-a laba bïi ina-a*, de bok beklimt, (paart met) de geit.

lalaba, bij herhaling klimmen, enz.

lalabak, het klimmen; lis of strop gebezigd bij het beklimmen van een boom.

Laba 2, mannennaam.

(**Laba** 3), in: *laba-òe*, Ba., Bo., Bi., K., T., idem; [vgl. *laba* 4 *b*], soort schepnet van touw om in laag water mede te visschen of garnalen te vangen (vgl. *ndai*).

(**Laba** 4), *kalaba* (*na-*), gewoonlijk *nakalalaba*, Ba., Bi., K., T., idem; R., *nalalaba*, [vgl. *laba* 1, *nama*? meer waarschijnlijk verwant met Mal. *bĕbat*, Jav. *bĕbĕd*, Pamp. *balíbat*. Vgl. ook Tim. *nakláb* en Saw. *raba*, met doorns omwinden), *a.* zich om iets heen slingeren van planten, (vgl. *nakalolònge*, *latatali*): *daë-dòk-a nakalalaba ai-a*, de sirih slingert zich om den boom; vandaar ook van menschen: iemand omslingeren, zich met de armen aan iemand vastklemmen: *feö nakalalaba ina*, zusje klemt zich aan moeder vast; in deze beteekenis ook: *nakalaba*: *nïi-ana-a nakalaba nahèle ina-n*, het kind klemt zich stevig aan zijne moeder vast; *sè dadadi-n ò, dè ò mu makalalaba au*, tot wiens familie behoort gij, dat gij u aan mij vastklemt, (gezegd tegen iemand, die zich wil uitgeven als tot de familie te behooren); *tèke-a nakalaba-ná-n ana*, de gekko slingerde zich om haar, hechtte zich aan haar vast;

b. (Ba., Bo., Bi., K., T., idem; R., *nalaba*), doen omslingeren; omwinden, ombinden, (vgl. *fèo*): *nakalaba tali neu nggelas-a,* hij windt of bindt een touw om den pompoen; *nakalaba ulek,* hij ombindt den pot (met een touw); *nakalaba daë-dòk-a neu ai,* hij laat de sirih om een boom zich slingeren, (in deze beteekenis gewoonlijk zonder reduplicatie).

makalalabak (*ai-*), slingerplant.

laba (*la-*) *ao,* zij klemmen zich aan elkander vast; ook fig. voor: zij twisten met elkander.

Laban, [het Mal. *lawan*], wederstaan, zich verzetten tegen, (vgl. *kala* 2), strijdvoeren in eene zaak met: *ta nabeï laban hataholi ndia,* hij kan zich niet verzetten tegen dien mensch; *mane Pada laban mane Baäk,* de vorst van Termanu verzet zich tegen, of voert strijd, in eene zaak met den vorst van Baä; *mane Pada laban nalà dedeäk ndia,* de vorst van Termanu heeft in den strijd over die zaak gewonnen.

Labi 1, K., idem; R., *rabi,* [vgl. *babi, nabi*] = *babi,* zich achter iets verbergen: *bafi ndia labi ai-a,* dat varken verbergt zich achter den boom.

(**Labi** 2), *labi-labi,* (Ba., Bo., K., [T., O.?], idem; R., *rabi-rabi*), net, bevallig: *inak-a pake nala dè nandá nò papake-na dè ao-n labi-labi,* de vrouw heeft zich gekleed en zij is in overeenstemming met hare kleeding, (hare kleeding staat haar goed), zoodat zij er net (bevallig) uitziet.

(**Labi** 3), *labi* (*na-*), Bo., Bi., K., idem; T., R., *narabi* (Ba., D., *nalaba*), lust hebben tot paren, (vgl. *nahoa*), gezegd van mannelijke dieren.

labi (*la-*), met elkander willen paren, gebezigd van dieren van hetzelfde geslacht.

Labu, in alle dial., [vgl. Mal., Jav. *tabuh*], trom; *labu-aik,* trommelstok; *liü labu,* de trom slaan; *uma labu dedèo,* een offerhuis, waar eene trom en vlag worden bewaard, welke men als heilig beschouwt.

Lada 1, [Mal., idem], peper (vgl. *kulus*).

Lada 2, (Bo., Bi., K., idem; T., R., *rada*), tot steun of stut iets binden, of er een stuk hout tegen aanbinden: *ana lada edak neu tua-a,* hij bindt een ladder vast aan den lontar-palm; *lada lelepak,* een stuk hout binden aan den draagstok, (als die gebroken is); *lada la-ai,* een stuk hout ter versterking aan den mast bevestigen; vandaar: steunen, helpen, (vooral met woorden): *kaäk-a lada nala fadi-na,* de oudere broeder steunt (trekt partij voor) zijn jongeren broeder, (vgl. *fali*). Ook: tegenhouden, (als 't ware stutten): *nako-a nalai mai bòe ma au lada-á-n,* toen de dief herwaarts kwam aangeloopen, hield ik hem tegen, (vgl. *namanggè*).

ladak, tot steun iets ergens tegen aanleggen: *ana ladak sisilo-a neu di-a,* hij legt het geweer tegen een pilaar aan, tot steun bij het mikken. (Zie ook sub [*lada*] 4).

làladak, het tot steun binden, enz.: *ai laladak,* hout, wat aan iets gebonden wordt of moet worden; boom, waartegen iets aangelegd wordt, enz.

salada (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., idem; T., On., R., *nasarada, a.* leunen (vgl. *nasalai*): *nasalada ai,* hij leunt tegen een boom; *b.* doen leunen, steunen; *nasalada kamahedis-a,* hij doet den zieke (tegen zijn borst) leunen.

Lada 3, (in alle dial.), *iä lada,* soort zeevisch, op Koepang *ikan lada* genoemd; *iä lada-haök,* eveneens een soort zeevisch.

(**Lada** 4), *ladak,* de smaak, wat lekker

smaakt: *tua-a lada-n ta*, de palmwijn is smakeloos; *pa bafi lada-n ta ia fa*, dit is niet de smaak van varkensvleesch; *muä ladak neu tei-m*, eet wat lekker is voor uw buik, eet lekker! *ladak ai-äin, ta lena òe-a fa*, van al wat lekker is, gaat niets boven water, niets smaakt lekkerder dan water. (Zie ook sub *lada* 2).

malada, smakelijk, lekker (vgl. *mamina*): *kakau-a malada*, de brij is lekker; *nanaä-nininu malada-la*, de lekkere spijzen en dranken; *nàä kada malada mamina-la*, hij eet slechts wat lekker is; *kokola-n malada*, hij spreekt aangenaam, (vgl. *hòe-hòe*).

lada (*na-*), (in alle dial.), smaak hebben, den smaak hebben van: *nalada dò ta*, is er smaak aan of niet? *nalada hata*, waarnaar smaakt het? *pa lèo-hatak ia, dè ta nalada* (*lèo*) *pa bafi*, wat is dit voor vleesch, dat niet smaakt naar (als) varkensvleesch? (vgl. *nameda*).

lalada (*na-*), *a*. eenigszins den smaak hebben van: *kakau-a nalalada haï-masuk*, de rijstbrij smaakt naar rook;

b. *nalalada mata-na*, hij maakt zijn oog lekker, hij verlustigt zich in het zien van iets; *nalalada bafa-na*, hij streelt zijn verhemelte.

(**Lada** 5), *talada* (*na-*), (Ba., Bo., idem; K., *nasalada*, R., *nasarada*): *natalada dedeäk ndia*, hij brengt alles te voorschijn, verhaalt de omstandigheden ter versterking van eene rechtszaak, [behoort wel oorspronkelijk bij *lada* 2].

(**Lada** 6), *makaladak*, in: *hataholi lima-losi makaladak*, iemand, die de geneeskunde verstaat = *lima-losik*; (Bi., T., *lada, manalada*).

(**Lada** 7), zie *talada*.

Ladak, ook Bo., R. *rada*, [vgl. *tadak*?], rek, stelling boven de kookplaats van hout of bamboe, bestemd voor het rooken van vleesch, vgl. *loanak*. (Zie ook sub *lada*, 2, 4).

Ladi 1, Ba., K., T., R., idem, [vgl. sub *selik*], breken (intr.), gebroken, van harde, langwerpige voorwerpen, in beteekenis het Mal. *patah*, (vgl. *tepa, tiü*): *ladi au ei kona-nga*, mijn rechtervoet is gebroken; *ladi heni la-ai-a*, de mast is afgebroken, (in Ba. ook: *ladi tali-a*, het touw is gebroken, enz.).

ladik, bijv. *ai ladik*, een afgebroken stuk hout.

ladi (*na-*), iets dergelijks breken: *fèö naladi lida-kuek-a*, zusje heeft de nerf, waar het garen omgewonden wordt, gebroken; *au kè aladi lima-kuü-nga*, ik heb mijn vinger afgesneden.

Ladi 2, Ba., Bi., D., T., On., R., idem, [vgl. sub *selik*], langs (een weg) gaan, doortrekken, oversteken: *au ladi tunga ènok ndia*, ik ga langs (ik volg) dien weg; *mu ladi musik eda madema-ina dua*, gij moet over twee zeer hooge trappen gaan; *ana ladi nesik nusak ndia*, hij trok door dat land heen; *ana sanga ladi lèo lè-a*, (*bafak-a*) *selik neu*, hij wil naar de overzijde van de rivier, (het ravijn) gaan; *ladi lè*, (*tasi*), eene rivier, (de zee) oversteken, (vgl. *lena* 2). Ook: in 't voorbijgaan ergens vertoeven: *au ladi ème Kota sò*, ik ben al, (tijdelijk, in 't voorbijgaan), op Koepang geweest; *dò-na seli dei emi ladi uma mamasok-a dalek*, het is zeer lang geleden, dat gijl. in de kerk zijt geweest; *besefaik-ala tou lasik ia ta manaladi ia fa*, deze oude man is niet iemand, die hier elken dag verkeert.

laladik, het gaan langs een weg, enz.; *èno laladik*, weg, welken men pleegt te volgen.

kalaladik (*na-*), overzetten, over eene rivier, enz. brengen.

(**Ladi** 3), (in alle dial.), *iä ladi*, soort zeevisch.

(**Ladik** 1), *kalaladik* (*la-*): *mai takalaladik dedeäk ia*, laten wij deze zaak overwegen! [z. v. a. doorgaan? vgl. *ladi* 2?] vgl. *tai*. (Zie ook sub *ladi* 2).

(**Ladik** 2), in: *teuk-ala lakalaladik*, jaren zijn voorbijgegaan, vgl. sub *teuk*, [wel bij *ladi* 2, vgl. *lakaseseluk* en dial. *nakaseseluk* = *nakaseselik*, zie ook *selik*].

(**Ladik** 3), *kalaladik* (*na-*), een nieuw hakmes beproeven, (vgl. *sudi*): *au akalaladik au fela-nga neu ai-a bòe ma ladi heni-n*, ik beproefde mijn hakmes op den boom en het brak af.

Ladu 1, *ladu-ladu*, Ba., Bo., Bi., idem, [elders *langgu-langgu*, *ranggu-ranggu*; vgl. *lalanguk*]: *ai-a ladu-ladu*, de boom is verdord, is zonder bladeren.

manalaladuk (*ai-*), een kale, verdorde boom.

(**Ladu** 2), *ladu-ladu*, K., idem, [schijnt in verband te staan met (*ladu*) 1, vgl. (*langu*) 2 en (*languk*)], uitsteken, ergens uit te voorschijn komen, (vgl. *dònge-dònge*, *langu-langu*, *angu-angu*): *mènge-a langa-n ladu-ladu*, de kop van de slang steekt uit (het gat); *nusa mane-a susula-n ladu-ladu nai naü dale*, de hoorns van het hert steken boven het gras uit.

beladu: *nusa-a susula-n beladu* = *ladu-ladu*.

Ladu-laik, Ba., Bo., idem; K., *ladu-lai*; Bi., *nakaladu-lai*; R., *radu-lai*, [vgl. (*lai*) 6 en *ladu-ladu* 2]: *ai-a ladu-laik*, het hout ligt met het eene uiteinde naar de hoogte (terwijl het andere den grond raakt; vgl. *fitik*); *ana tuda ndala-a dè ei-na ladu-laik*, hij is van het paard gevallen met de beenen in de lucht.

Lae 1, zie *nae* 1 en 2.

Lae 2, (Ba., Bo., Bi., idem; [K., *palelae*], T., On., R., *rae*), de borsten van eene pas bevallen vrouw met kokosmelk en kruiden wrijven, om zog voor het kind te krijgen: *lae matalolòle suü fò ela laòe*, wrijf de borsten goed in, opdat zij vocht geven! *manalae suü*, eene vrouw, die die bewerking verricht. (*Lae* ook, althans in Ba.: in 't algemeen eene zieke plek met geneesmiddelen inwrijven).

Lae 3, wegnemen, (vgl. *nggao*): *sè lae nala dòpe-a sò*, wie heeft het mes weggenomen = *hoï nala*.

Lae 4, (Ba., Bo., Bi., K., D., idem; T., R., *rae*), in: *lae nai dalek*, zich met eene zaak bemoeien, (vgl. *sòlo-sòlo*): *faik-a ama lae nai dalek, dè sè ana sengi*, vandaag heeft vader zich er mede bemoeit, en nu zal hij winnen, [vgl. (*lae*) 5?]

(**Lae** 5), in: *lae-lòdo*, (vgl. *lòdo* en hieronder *lae-lae*), kruipen, als bijv. eene slang; ook van menschen: *tou luü-eik-a lae-lòdo nonòk mènge kaisao*, de verlamde kruipt evenals eene slang of een adder, (vgl. *nama*, *nòdo*).

lae-lae, Ba., Bo., Bi., K., idem; T., R., *rae-rae*, [vgl. Mal. *rayap*?], kruipen als een mensch: *ò mu lae-lae tao hata*, wat doet gij daar te kruipen?

laek, idem: *nii-ana-a laek*, het kind kruipt, kan nog niet loopen; *ò laek ei-hák nonòk bafi-a*, gij kruipt, gaat op handen en voeten als een varken.

lae (*na-*)-*la*: *ndala-a fiti laë au lungu-langa-nga dè au alae-la tèë-tèë*, het paard heeft mij tegen mijne knie geschopt en nu kruip ik maar.

lae (*na-*)-*lòdok* (*na-*): *mèo-ana-la lalae-lalòdok*, de jonge katjes schuiven over den grond voort, (gezegd als zij pas beginnen te loopen).

belae = *lae-lae*, van een meervoudig subject: *busa-ana bongi-beuk-ala belae sanga*

ina-na, de pas geboren hondjes kruipen voort, terwijl zij hunne moeder zoeken.

(**Lae** 6), *lalae*, (Ba., Bo., K., T., idem; D., On., *lalaet*), hok, stal; *kapa-lalae*, buffelhok; *bïï-lalae*, schaapstal, (vgl. *longa*); *kapa lalae* (*esa*, enz.), één (enz.) hoeveelheid buffels, welke een stal vult; *mamasuïk ndia kapa-n lalae esa ma bïï-n lalae dua*, deze rijke man heeft een hok vol buffels en twee stallen vol schapen. (Bi., K., R. *lalae* = *paä*, heining).

lalaek, in: *makapa-* of: *manò kapa-*, iemand, die een stal vol buffels bezit.

Laek (*ïä-*), soort zeevisch. (Zie ook sub *lae* 4).

Laë 1, Bo., T., idem; K., *nalaë*; Bi., *nalane*; Ba., T., ook *nane*, [een nevenvorm van *ane*? of is dit uit *lane* ontstaan? Verwant met Mal. *anjam*, enz.? vgl. *ane*] = *ane*, vlechten; *laë neäk*, (*koö-anak*, *fifiluk*, enz.), eene mat, (doos, katoepat, enz.) vlechten.

lalaëk, het vlechten, vlechtwerk: *au alelak lalaëk ia*, ik kan dit vlechtwerk.

laë (*na-*): *nalaë kandela*, hij vlecht het matwerk van een stoel; *nalaë tali*, hij draait touw, (vgl. *puta*); *nälaë lafa*, zij draait de franje van eene slimoet.

lalaë (*la-*): *ïïk-ala lalalaë*, de *ïïk's* (soort liaan) strengelen zich in elkander.

Laë 2, Ba., Bo., K., D., T., On., R., idem; Bi., *lake*, [misschien evenals On. *dai*, eig. bereiken, en verwant met Mal. *dĕkat*, *lĕkat*, Jav. *tjakĕt*, enz., waarbij Bim. *raka*, bereiken; vgl. ook Mal. *dapat*, Bal. *bakat*, Mak. *rapi*, Bug. *dapi*, bereiken, met Mal. *rapat*, Mak. *dampi*, Bug. *dappi* (nabij). Vgl. ook *nasalake* en Saw. *lĕka*, treffen], raken, treffen (vgl. *koi*, *hoï*, *du-du*, *fani* 3, *pesi*): *isi-a laë fana-na*, de kogel raakte zijn borst; *ofak-a hala laë batu*, het vaartuig strandde, rakende (stootende) op eene klip; *huta-buük sila laë ita ao-n*, die moeielijkheden zullen ons-zelf treffen; *nakanae tè òe titik esa tuda dè laë pingak-a*, hij zag een droppel vallen en juist op het bord komen; *ana kokolak laë au dale-nga*, hij heeft mijn hart (mij) getroffen door zijn spreken; *laë fanu-n esa*, het trof op een drogen tijd; *ma hataholi-na baü-na hule lème deak laë ana hotu bò-menik-ala*, en vele menschen baden buiten, juist toen hij wierook brandde, (vgl. *nda* 3); *laë hata* — *laë hata*, nu eens — dan weder; *laë hata na ana nau*, *laë hata na ana ta nau*, nu eens wil hij, dan wil hij niet. Zeer dikwijls staat *laë* achter een ander verbum in samenstelling, bijv.: *ana fepa laë Fuü*, hij slaat Fuü raak, gewoonlijk door ons alleen weer te geven met: hij slaat, enz. (tegenover: hij poogt te slaan, hij slaat naar, enz.); *ei-na fetu laë ai*, zijn voet stoot, rakende (= tegen, aan) een stuk hout; *afi laë*, iets door denken raken, iets begrijpen; *ama nò ina afi laë-n*, vader en moeder weten wat goed is; *ana tòngo laë*, hij raakte te ontmoeten, hij ontmoette toevallig; *asa laë*, raken te koopen, bij ongeluk koopen, enz. Voorts komt *laë* nog voor in een aantal uitdrukkingen: *ana laë au*, *dè sè ana hapu*, hij raakt mij, (z.v.a. hij durft mij aan), maar hij zal zijn deel krijgen, (vgl. sub *koi*); *ana tao laë dale-na*, hij handelt naar zijn wil; *au laë ndia*, wat ik raak, tref is dat = dat is mijn deel; *ò laë hida*, hoeveel is uw deel?

lalaëk, *a*. het raken, enz.;

b. = *laë*, het treft: *lalaëk lèödaek ndia ana tao feta*, juist dien avond gaf hij een feest; *bana bè fò lalaëk manasòngo-a nafada-n ndia*, een of ander dier, dat

de offeraar hem juist opnoemt, (in Termanu minder gebruikelijk).

Laë 3, (Bo., K., D., idem), in: *laë heni* = *kaï*, scheiden: *laë heni hataholi mahúk-ala*, (*manamahúk-ala*), scheid de twistenden! [vgl. *laë* 2?]

(**Laë** 4), *lalaë-na, lalaë-n*, Bi., *lalake-n* (*a*), overigens = Term., [van *laë* 2?] = *ain, ai-ai-n*, het geheel van, alle, (wordt achter het bepaalde woord geplaatst): *nade hataholi lalaë-na*, al wat mensch heet; *manu lalaë-n bòso bi kue-la bai*, de kippen moeten niet meer bevreesd zijn voor de moesang; *hataholi dae-henak lalaë-na mate noü*, alle menschen moeten (de mensch moet) sterven; *faik ha hulu lalaë-n*(*a*), de geheele = volle veertig dagen. Dikwijls tegelijk met *basa* gebezigd: *basa au hata-hata-ng lalaë-n*, al mijne bezittingen.

Laë 5, in enkele uitdrukkingen = *nasalaë*: *haï-a naä umà-na, dè ta laë nala hata esa bòe-n*, zijn huis is verbrand en hij heeft niets kunnen redden; *ala ta laë lala haï-a fa, dè naä heni basa uma-a*, zij hebben het vuur niet kunnen blusschen, en daardoor is het geheele huis verbrand; *ala silo labú-n bòe ma laë lala-n*, men heeft hem neergeschoten, en toen hebben zij (zijne makkers) hem (geholpen =) opgenomen en weggebracht.

salaë (*na-*), (Ba., Bo., K., D., T., On., R. idem) = *nasalake*, in de beteekenis van: helpen, ondersteunen, bijstaan: *baü bè lasalaë manek sila na lisa bòe-s ala*, zoovelen, die vorsten geholpen hadden, werden ook gedood; *ala ta lasalaë-la hata esa bòe-n*, zij hebben niets uit den brand kunnen (helpen =) redden.

(**Laë** 6), *salalaë* (*na-*), Bo., K., idem, [hetzelfde woord als T. *nalalase*? of eene overdrachtelijke beteekenis van *nasalake*?], van iets meer willen hebben, (vgl. *nasanggenggèdo*): *ana nasalalaë daë-dòk*, hij wil nog meer sirih hebben; *ò mai masalalaë hata nai ia*, om wat meer te hebben, komt gij hier?

Lafa, (Ba., Bo., Bi., K., T., R., idem; D., On., *lafe*), slimoet, het stuk geweven goed, dat door de mannen om de heupen geslagen en ook bij wijze van mantel gedragen wordt; men onderscheidt naar hunne herkomst: *lafa Lòte*, (*Sòne-bai, Hèlok*, enz.), Rottineesche, (Timoreesche, Koepangsche of Samausche, enz.) slimoets; de eerstgenoemde worden nog weer onderscheiden naar de landschappen in: *lafa Pada*, (*Baäk, Lanu*, enz.), slimoets van Termanu, (*Buä, Landu*, enz.). Op Termanu onderscheidt men voorts: *lafa kekeäk*, (met verschillend gekleurde patronen), *lafa katemak, lafa sònge, lafa talada nggèo*, (zonder patroon), *lafa dula penis, lafa dula ai lalanguk*; ook naar de kleur van de franje: *lafa fifiko pila*, (*nggèo*), slimoet met roode, (zwarte) franje; *lafa-ina*, slimoet zonder franje.

Lafa wordt ook overdrachtelijk gebezigd in de uitdrukking: *tine-a lafa-na katek-a*, de slimoet van den tuin is dik, de tuin is overdekt met eene dikke laag droge bladeren.

malafak, eene slimoet hebbende: *tua malafak*, een tuak (lontarpalm) nog geheel bedekt met de droge bladstelen.

(**Lafak**), *kalalafak* (*na-*), (Ba., Bo., T., idem; K., *nakalalafa*): *hataholi-la leu lakalalafak nula*, (*dae*), de menschen gaan een boschgrond, (bouwgrond) onderzoeken, of deze geschikt zal zijn voor bebouwing of niet.

Lafo, in alle dial., [Tim. van Amarasi: *knafo*, elders: *ifo*, Kup. *blaho*, Fidji.

kalavo, Sumba. *kalau*, Mak. *balawo*, Daj. *balawau*, Sang. *walawo*], rat; *lafo dudi ana*, soort muis; *lafo maikok*, lett. gestaarte rat, gebezigd als scheldwoord.

Lafu, *lafu-lafu*, Ba., K., (R.?), idem, [bij *afu*, vgl. *afu* 2, On. *rafu-rafu*, Tett. v. Dilli *rahun*, verbrijzeld], geheel schoon, rein; (vgl. *lao-lao, lefu-lefu*): *sapu-má uma lafu-lafu*, veeg het huis geheel schoon. Vandaar: schoon op, geheel op: *lafo-la laä heni hade-a lafu-lafu*, de ratten hebben de rijst schoon-op gegeten; *daë-dòk ta lafu-lafu*, er is volstrekt geen sirih meer; *uma ndia dea dale-n lafu-lafu*, letterlijk: het binnenste en buitenste van het huis zijn geheel schoon; ook fig. het huis(gezin) is geheel arm geworden.

lafu-lafuk: *mamana lafu-lafuk*, een geheel schoone plaats.

belafu = *lafu-lafu*, van een meervoudig subject.

lalafu (*na-*) = *nalalao*, schoonmaken.

Lai 1, (in alle dial.), vroeg, vroegtijdig rijp wordend: *hade*, (*pèla, bète*) *lai*, vroege rijst, (maïs, gierst) enz. Ook van wijfjesdieren, (vgl. *kulek*): *bië*, (*kapa*, *ndala*) *lai*, eene geit of schaap, (buffel, paard, enz.) dat spoedig geschikt voor de voortteling is, [vgl. *lai-lai*?]

Lai 2, (Ba., Bo., Bi., K., T., R., idem), medelijden hebben met, beminnen, (vgl. *sue*): *ò ta lai au fa-ò*, *deï esa lai au bai*, al hebt gij geen medelijden met mij, één zal het hebben; *lai ao fa dei*, heb eerst medelijden met, zorg eerst voor u-zelf! *tei lai* = *dale sue*, een uitroep: jammer van, wee, Mal. *kasihan*. *Lai* wordt meermalen ter versterking achter *sue* gevoegd: *masanenedak sue lai ina-falu-a dò ana-mák-ala, fò deï au sue lai ò bòe*, denk er om medelijden te hebben met weduwen en weezen, opdat ik ook mij over u zal erbarmen.

lalai: *ana kokolak lalai ao-n* = *ana kokolak hahalu ao-n*.

Lai 3, meervoud van *nai*, in, bij, enz. Bij de vrnw. *ami*, *ita*, *emi*, is de enkelvoudige vorm gebruikelijk; zie voorts de Sprk.

lai-lai: *manupui luma landunu lai-lai ai ndia lain*, verscheidene vogels nestelden steeds in dien boom.

(**Lai** 4), gewoonlijk in verbinding met *tia* als, *tia-laik*, vriend, vgl. *tia* 3, [ook in het Saw. in *anga-lai*, vgl. *lai* 2?]

(**Lai** 5), *lai-lai*, in alle dial., [Tett. *lalais*, Cer., Amb. *malari*, vgl. (*lai*) 9], snel, vlug, spoedig: *laök lai-lai*, snel gaan, (vgl. *napalèlo*, *sulè*, *nasiä*); *kokolak lai-lai*, vlug spreken; *ana sanga lai-lai uma neü-n ana*, hij wilde snel naar huis terugkeeren; *suï ia*, *makaneni-ma ana hène lai-lai*, *na mòpo-n ana-ò lai-lai bòe*, als rijkdom snel vermeerdert, zal hij ook spoedig vergaan; *ofak-a sanga laö lai-lai*, het schip wil spoedig vertrekken; (zie ook sub *lai* 3).

lalai, spoedig, dadelijk: *muä minu lalai fa dei*, eet en drink dadelijk iets; *besak-a ana mai lalai* = *besak-a ana mai bei ta dò bè bòe-n*, hij is juist zoo gekomen.

lai-laik = *lalaik*, snelheid.

lalaik, snelheid; *tifa nò lalaik*, (met snelheid =) dadelijk betalen, ook = *lai-lai*.

malai (*na-*): *bafa-na namalai*, zijn mond is te snel geweest, hij heeft zich verpraat.

(**Lai** 6), in enkele uitdrukkingen, welke wel als samenstellingen te beschouwen zijn = *lain*: *ina nai uma lai*, moeder is boven in huis; *ama nai tua*, (*ai*) *lai*, vader is boven in den lontarpalm, (boom); *au ala ndala lai sò*, ik ben boven op het paard; *ana kae nai ai*

lai sò, hij is geklommen (zit) boven in een boom; *ofak esa nai tasi lai,* er is een schip op zee. Buiten samenstelling in: *nesik-* — *-lai,* zie *nesik.* Voorts in de samenstellingen: *hataholi tasi-lai, hataholi ofa-lai* (of *-laik*), zeeman; *ingu-lai* = *nusak lain,* hoofdplaats.

lain, Ba., Bo., Bi., K., T., R., idem, [de *n* wel oorspronkelijk de genitief van het vrnw. van den derden persoon; oorspronkelijk één met *lalai,* sub (*lai*) 7, hemel? (vgl. *dae,* „aarde" en „onder"), en ontstaan uit M. P. *langit?*], het bovenste, bovengedeelte; in enkele uitdrukkingen, als: *oli-lain,* (vgl. *poik*); boven, bovenop: *kada lain,* boven blijven; *nanganalo lain neu,* hij kijkt naar boven; *ala kuik nème lain lèo dae,* zij maken streepen van boven naar onderen; *ana fè tè-a isi-na lèo lain neu,* zij doet de punt van de lans naar boven zijn; *nèëk-a nama nala lain,* de mier kroop er bovenop; *ana kae lèo uma-hunuk lain,* hij gaat boven naar zolder; *namanène tè lasakedu lai uma-hunuk lain,* hij hoorde hen snikken boven op zolder; *òe titik esa tuda nème uma-hunuk lain,* een droppel vocht viel (boven) van den zolder af. Eveneens zegt men zonder lidwoord: *nai uma-kalak,* (*kuluk, ladak, heda-húk, kota*) *lain,* boven op het dak (het rek, de *para-para,* de trap, den steenen muur), enz., bij alles, wat uit zichzelf reeds bepaald is, zoo ook: *au kosik batu esa nai ènok lain,* ik ben uitgegleden over een steen op den weg; ook: *nusak lain,* Ba., Bo., T., idem; Bi., K., *nusa lain*; R., *nusa lai*; D., On., *nusa ata,* (eig. wel het bovenste deel van het land), hoofdplaats, (vgl. *nggòlok*), en zoo in een aantal plaatsnamen als: *Batu-lain, Ò-lain,* enz.; maar: *ana kae lèo ai-a lain,* hij klom in den (genoemden) boom; *ana fua-s ala leu ndala sasaèk-a lain,* hij legde ze boven op het rijpaard. *Lain* kan ook = *lalai,* (zie *lai* 7), zijn: *haï ta lain, na mai lala lai dae,* als er boven (in den hemel) geen vuur was, kwamen zij het beneden (op aarde) halen; *Lamutuak lain-a ma dae-a,* Heer van hemel en aarde! *hataholi lain-ala* = *hataholi lalais-ala,* hemellingen; *ala mète lain ia lòle-lèo uma esa bòe,* zij beschouwen den hemel (het uitspansel) als een huis.

laik, als tweede gedeelte van eene samenstelling, *a.* bij Subst., bijv. *difa-dò-laik,* bovenlip; *kali-kè-laik,* boven-buikband; *ofa-laik* (*hataholi-*) = *ofa-lai, lalá-laik,* zie (*la*) 7; *tana-laik,* zie *tana,* enz.;
b. bij verba, bijv. *nakabetu-laik,* naar boven gebogen; *ladu-laik,* zie aldaar; *soü-laik,* in de hoogte tillen, enz.

(**Lai** 7) *lalai,* in alle dial., ook in D. en On. (in het laatste meer in de godsdienstige beteekenis, anders *lani*), [bij *lai* 6? zie aldaar. Tett. *lalean,* in Dilli *lalehan,* schijnt een ander woord], hemel, het uitspansel, het luchtruim, *lalai poi-n,* de hoogste punt van den hemel; *manupui la nai lalai ate-na,* de vogel vliegt hoog in de lucht; *lèdo-a nai lalai talada,* de zon staat midden aan den hemel.

lalais, wat op den hemel betrekking heeft: *hataholi lalais,* hemelling, hemelbewoner, bij de Christenen: engel; *tema lalais,* een doek boven een lijk aan den zolder opgehangen, ook gebezigd om ons „hemel" van een bed, weer te geven; (zie ook sub *lai* 11).

(**Lai** 8), *lalai,* (Bi., Bo., D., T., On., R., idem), iets in parten snijden, als een citroen, iets ruitsgewijze snijden als een platte koek: *ana lalai baë badi-a,* (*dòdo-a*), hij snijdt de *wadjik,* (*dodol*); ook:

varkensvleesch snijden om te roosteren: *lalai baë pa-a fò dala neu haï-a*, (vgl. *kè*). Ook gebezigd van het verdeelen van velden, enz. = *dui*: *dua-s lalai baë tine-a neu dua*, zij verdeelen den tuin in twee deelen onder hun beiden; (zie ook sub *lai* 2).

laik, zie *lalaik*.

lalaik, het snijden enz., (en dan ook *laik*), part van een citroen, enz., deel van een veld en dergl.: *au uä heni dèlo laik dua*, ik heb twee parten van een *djĕruk* opgegeten; *ami lalai baë hade-òe-ä neu lalaik falu*, wij verdeelen de sawah in 8 deelen; *ana hapu tine-a lalaik dua*, hij verkrijgt twee deelen van den tuin.

(**Lai** 9), *lai* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R., idem, [Kup. *lali*, Mal. *lari*, Bis. *lagio*, Saw. *rai*, *perai*, enz.], vluchten, wegloopen: *lalai sudi bebeï-n-ala lèo mamana kekèke-na leu*, zij vluchtten uit alle macht naar hunne schuilplaats; *ana bei kola-kola tè nalai sò*, terwijl hij nog sprak, liep hij weg; *nalai nai Kota*, hij is op Koepang, daarheen gevlucht zijnde; *malai ndia*, maak dat je vandaar wegkomt; *malai tua-a hu-na tè ò madiu lenu-òek*, ga speedig weg van den lontarpalm, want gij zult geheel nat worden van het spoelwater; *nalai neni*, met iets wegloopen, ook: schaken. *Nalai* komt ook voor in den zin van *nalaik*, hardloopen, ijlen, bijv. in: *dè lakanae litä ama-n bòe ma duä-s lalai leu*, toen zij hunnen vader zagen, snelden zij toe; zeldzamer als *nalai* wordt gevolgd door *lèo*, enz., als: *nalai lèo namo neu*, hij liep snel naar de reede.

laik (*na-*) hardloopen, (vgl. *totòko*): *nalaik lèo òe-dale neu*, hij liep snel het water in; *ofa-haïk-a nalaik laö ela ofa malák-a*, de stoomboot gaat snel en laat het zeilschip achter. (Hierbij schijnt te behooren *lai* in de uitdrukking: *nápadei-ei-lai-la*, zie *napadeik*).

lai (*na-*)-*lai* (*na-*), herhaling enz. van *nalai* en *nalaik*.

kalais, (met of zonder *hataholi*), vluchteling; *ndala kalais*, een paard, dat pleegt weg te loopen.

kalalaik (*na-*), hard doen loopen: *ndala-a äu akalalaik ana dè ana bei sota*, ik heb het paard hard doen loopen en het is nog moede.

(**Lai** 10), *salai* (*na-*), in alle dial., [bij (*lai*) 11?], wat in elkander gedraaid is met een weinig was besmeeren, zoodat het in elkander blijft: *ana nasalai* (of *lili nasalai*) *èkenák*, zij besmeert de getweernde gĕbangbladen met een weinig was; *fèö*, *masalai heni abas ia dei*, meisje, bestrijk dat garen even met een weinig was, (vgl. *kokoi*, *nahutu*).

(**Lai** 11), *salai* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D., idem; T., On., R., *nasarai*, [Kup. *naslae*, Tim. *nasnait*, (doen leunen), Tett. v. Dilli *hakrai*] = *nasalada*, (zie *lada* 2), *a*. leunen: *nasalai kandela*, hij leunt tegen een stoel; *hataholi hata-tá madodòlek-a nasalai dea-na neu mamasuïka*, de arme leunt met den rug (steunt op) den rijke; *b*. doen leunen, ergens tegenaan zetten: *nasalai felas-a nai kama-bafak-a*, hij zet zijn hakmes tegen de kamerdeur aan; *ama nasalai di-a nème kòk esa*, vader doet den balk tegen een bidara-boom leunen.

salalai (*na-*), herhaling enz. van *nasalai a* en *b*, ook wel eenvoudig: doen leunen, bijv. *lasalalai mamates-a nai uma lai*, zij doen boven in huis den doode leunende zitten.

lalais of *ai lalais*, dat, waartegen een doode leunt, (zie ook sub [*lai*] 6).

Lain 1, zie sub (*lai*) 6.

(Lain 2), Ba., Bo., Bi., K., T., R., idem, [bij *lain* 1?], komt voor na verschillende klanknabootsende woorden als: *nabako-lain* (vgl. *bako*), *nafandú(-lain)*, *nanggalu(-lain)*, *nanggú-(lain)*, *napá-(lain)*, *napède-lain*, *napiti-(lain)*; *natata-(lain)*, *natò-lain*, enz.

Laï 1, Ba., Bo., K., T., idem; Bi., *laki*, R. *lai*, [Mal., Mak., Bim., *kali*, met omzetting?], maal, keer: *ana kokolàk laï dua*, hij sprak tweemaal; *nahuta laï hida*, hoevele malen is hij beboet? *laï baük-a*, vele malen, dikwijls; *laï esa*, éénmaal; een enkele maal, zelden; *laï-laï esa*, een heel enkele keer, zeer zelden; *laï luma*, somtijds.

Laï 2, Ba., Bo., K., idem; Bi., D., *lai*; T., *raï*, On., R., *rai*, [Kup. *lai*, vgl. Tim. *naki*; Mal. *rakit*, enz.?], op eene bepaalde wijze bamboe's of pinang latten aanéén binden, (vgl. *nakaleleä*, *hènge*): *laï leäk*, pinanglatten aanéén binden; *laï loanak*, de bamboe's van een rustbank vastbinden, eene rustbank maken; *au haï ala ò-la dè laï ala loanak esa*, nadat ik de bamboe genomen had, heb ik een vlot gemaakt; *laï lafa*, de in afdeelingen verdeelde draden voor een te weven slimoet vasthechten.

lalaïk, het bevestigen, binden, enz.; *ina tao lalaïk ha*, moeder maakt vier bindsels (rijen van bindwerk) voor een te weven slimoet.

Laï 3, Ba., Bo., K., T., On., R., idem; Bi., *lalai* [vgl. (*lai*) 8?], hulptelwoord voor het tellen van sawah's en tuinen: *hade-òe laï esa*, één sawah; *tine laï dua*, twee droge tuinen, (vgl. *langak* sub *langa* 1).

Laï 4, een gedeelte van den oogst, dat voor het algemeen overgelaten wordt: *manakolu-la ela laï-a*, de oogsters laten het genoemde gedeelte over; *balahá lamoa laï-a*, morgen zal men dat gedeelte om strijd zoeken te bemachtigen; *hade*, (*pela*, *bète*, *puá*) *laï*, rijst, (maïs, gierst, pinang) daarvoor bestemd; *nò laï*, eene kokosnoot, daarvoor als offer gebracht.

Laifá = *tepa laifá*, soort visch.

Laifata, in: *laifata ma eloaka*, (in de taal der gedichten), voorspoedig groeien, [vgl. *lai* 1? en Mal. *batang*?]

Laihamek, naam van een reus, wiens hoofd tot den hemel zou gereikt hebben, vandaar in 't algemeen gebezigd voor een zeer lang mensch, een reus.

Lailidi, soort worm.

Laïlima, Bo., K., R., idem; Ba., T., On., *laä-lima*; D., *laä-limas*; Bi., *lalaka*, [uit het aan het Mal. Skr. ontleende *laka* en *lima(k)*, hand], balsemine, Mal. *patjar*, op Koepang *laka*, waarvan de bladeren gebruikt worden om de nagels rood te verven.

Laing(g)ou, (raikou), het landschap Ringgou.

Laiòe, [vgl. *òe*, water], dun zijn, van vloeistoffen gezegd: *kapa da-na laiòe*, het bloed van den buffel is dun.

laiòek, dun van vloeistoffen; *tua laiòek*, een lontarpalm, waarvan het sap dun is.

Laipelik, een soort wilde kurkuma.

Laisona, in alle dial., [Mak., Bug., Skr. *lasuna*, Saw. *lahuna*], ui; *laisona fulak*, (*pilas*), witte, (roode) ui; *laisona mabò-teik*, (naar drek ruikend), soort ui met sterke lucht.

laisona seba, soort plant met witte bladeren, komt voor aan de rivieroevers en wordt in de geneeskunde gebruikt.

laisonak; *pela laisonak*, soort maïs, op Koepang *djagong bunga* genoemd; *pa isi laisonak*, spier met zenuwen.

Laka, R., *laä*, de overigen als Term., [vgl. (*taka*) 3], geweld aandoen, dwingen, (vgl. *naèse, nakaseti*): *manek-a laka hataholi-anak-a*, de vorst doet den geringen man geweld aan, onderdrukt hem; *laka nala hataholi bua-loä-na*, iemands goederen afdwingen, door dwang verkrijgen; *ana laka tou mahutak-a fò ela ana tifa-n ana*, hij dwingt den schuldenaar hem te betalen; *ana laka kapa ina-a fò ela ana hapu hè-n ana*, hij dwingt de wijfjesbuffel om haar te melken; *ana laka ndala-a fò nalaik-a*, hij dwingt het paard hard te loopen; *kamahedis-a ta hi laka dale-na fa, fò naä ninu fa bòe-n*, de zieke wil zich geen geweld aandoen om wat te eten en te drinken.

lalakak, het geweld aandoen, enz.; *tao lalakak neu*, geweld aandoen.

malakak (*hataholi-*), geweldenaar, dwingeland.

laka (*na-*): *nii-ana-a nalaka*, het kind is dwingerig, (vgl. *dosi, nggenggèle*), ook = *laka* (in dezen zin in Term. minder gebruikelijk): *nalaka nala hataholi esa hata-na esa*, hij heeft iemand iets van zijne goederen afgedwongen.

nalakak, (in Term. minder gebruikelijk) = *lalakak*: *mane Pada nalaka-na nasala*, de vorst van Termanu onderdrukte (de overige landschappen) zeer.

(**Lake**), *salake* (*na-*), [mogelijk verwant met Mal. *lĕkat, rakat*, Jav. *rakĕt, rukĕt*, enz.] *a.* zich vasthechten met de wortels: *ai-a nasalake nala tua-a*, de boom hecht zich met de wortels aan den lontarpalm;

b. (Ba., Bo., Bi., K., D., idem), doen hechten; vandaar: ondersteunen, bijstaan, (vgl. *nasalaë, fali*): *mane-ana ndia nasalake tei dale bobongi-n*, die prins helpt zijne bloedverwanten.

Lakek, Ba., Bo., T., idem; Bi., K., On., *lakę*, [vgl. de dial.], het hoofd of uiteinde van de *bebak*, (vgl. *beba*): *tua-a lake-na dòko-dòko*, de uiteinden der bladstelen van den lontarpalm hangen naar beneden.

malakek (*tua-*) = *tua malafak*, (vgl. *lafa*), een jonge lontarpalm, nog geheel bedekt met de droge bladstelen.

(**Laki**), *laki-laki*, (Bo., Bi., T., idem; Ba., *lalaki*), in: *kèko laki-laki*, alleen maar voortschuivende op het achterste zich bewegen, als een lamme = *kèko nakaduduak*.

Lakiminak, in *pela-hí lakiminak*, soort maïs.

Lakimola, naam van een berg, welke bij den zondvloed niet door het water bedekt zou zijn en waaraan geöfferd wordt om een goeden oogst te verkrijgen; *Lakimola ana-n sio*, de negen gewassen, welke de mensch, volgens de overlevering, van de Lakimola heeft verkregen na den zondvloed om ze te verbouwen, [vgl. Bal., Sikk., enz. *mula*, planten?]

(**Lako** 1), *salako* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., idem; R., *nasalaö*, On., *napalaö*, [vgl. *laö* 2?]: *nasalako bua-loäs*, goederen overbrengen, terwijl men herhaaldelijk heen en weer gaat, bijv. van het huis naar een vaartuig om ze te halen: *emi masalako basa pelak-ala sò dò beik*, hebt gij al de maïs al overgebracht of nog niet; *dè fua lasalako lǫï baü bè bòe ma basa bua-loäs-ala*, nadat zij eenige malen heen en wedergaande de goederen ingeladen hadden, waren deze op.

(**Lako** 2), *salalako* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., idem; [denkelijk bij (*lako*) 1, vgl. dial. *nasafafali*]: *hae nasalalako*, met horten en stooten ademhalen, hijgen = *hae kofa-kofa*: *au alaik dè au hae asalalako*, ik heb hard geloopen, daarom hijg ik; *hataholi bafa-belak ndia kokolak*

nasalalako, die man met zware tong spreekt met horten en stooten, stottert, (vgl. *lèö-lèö, toä-toä*).

Laku, [uit het Mal.], aftrek hebben, gewild zijn: *tou dangan ndia bua-n-ala laku basa-s,* de goederen van dien koopman zijn alle gewild.

Lala 1, zie *nala* 1—8.

(**Lala** 2), *lala* (*nò-*), zie hieronder.

lala (*na-*), (in alle dial.), in: *nalala nòboak,* het vleesch van eene kokosnoot laten drogen, na den dop verwijderd te hebben; *nò nananalalak* of: *nò-lala,* ook: *nò ni-lala,* gedroogd klappervleesch.

(**Lalak** 1), in *nisa-lalak,* (Ba., Bo., idem; Bi., K. *nisa-lala*; T. *nisa-ralak,* On., R. *nisa-rala*): *hataholi nisa-lalak,* iemand, die ten gevolge van een ongeluk, als bijv. een val uit een boom, gestorven is; *late nisa-lalak,* het graf van zulk een persoon, dat altijd buiten de negorij moet zijn, gewoonlijk op een berg, welke dan: *lète nisa-lalak,* of: *lète lalak,* genoemd wordt.

(**Lalak** 2), *malalalak* (*na-*) (Ba., idem; K., D. *namalalala*): *bisu-a namalalalak,* de wond breidt zich uit, (vgl. *nabèngo, nabèö*); *nii-ana ndia bisu-n-ala lamalalalak basa ao-na,* de wonden (van de frambosia) breiden zich uit, bedekken het geheele lichaam van het kind.

(**Lalak** 3), *malalalak* (*na-*), (Ba., Bo. idem; K. *nanalalala*) (= *la-la* (vgl. *la* 2): *mumú-ôe-a* (*la*) *namalalalak nai ôe-a bafa-na,* de *mumú-ôe* zweeft boven den waterspiegel.

(**Lalak** 4), *malalalak* (*na-*) of *palalalak* (*na-*), ((Bo., T. *namalalalak*; K. *namalalala*; Ba. *lalalak*; D., On. *lalala*): *ôe-a fa namalalalak,* (*napalalalak*), het water vloeit bij droppels, (vgl. *titi*).

Lale 1, (Ba., Bo., K., T. idem): *ana lale lima-n-ala lèo dea leu,* hij houdt zijne handen op zijn rug, (vgl. *fua*); *hènge lale-s lèo dea leu,* bind ze (zijne handen) op zijn rug!

(**Lale** 2), *lale* (*na-*), (in alle dial.), zich haasten: *malale fa dei, fò atu hai dai lèdo,* haast u wat, dat wij vroeg kunnen ophouden; (vgl. *kaiboik, napalèlo, nasapue, napadei ei-lai-la, tène-tú*).

lalale (*na-*) *ao*: *laök malalale ao-m-ala fa dei, fò ela ata losa lai-lai,* haast u wat met loopen, opdat wij spoedig aankomen.

Lali, in alle dial., R. ook *narali,* Oep. *nalari,* [Saw. *lari,* vgl. Jav. *ngalih* of Bis. *lalin,* vgl. ook *ndali*], *a.* zich verplaatsen, (vgl. *bòke* 3); *lali uma,* verhuizen; *ala lali lai Koli-lain sò,* zij zijn verhuisd naar (gaan wonen in) K. L.; *fafaik ami lali lèo dea meu,* 's morgens verhuizen wij tijdelijk naar het veld;

b. verplaatsen: *alà lali namo Koponí-a lèo Baä neu,* zij verplaatsten de loge van de Compagnie naar Baä; *lali ndala,* een paard naar eene andere plaats, waar gras is, overbrengen; *ana kota lali kota-a,* hij verplaatst den steenen muur; *ala lali ôe-a lèo mòk-a neu,* zij laten het water naar de vlakte vloeien; *lali fai beuk,* (verplaatsen naar) = uitstellen tot een anderen dag; *mèsen ia-la nanalalik-ala,* de onderwijzers zijn overplaatsbaar; *inak-ala lali kakau, fè hataholi-la lai lak dale,* de vrouwen verplaatsen (brengen) gekookte rijst voor de mannen, die in de hutten op de velden zijn; *lali neni nanaä-nininuk,* spijzen en dranken opbrengen, opdisschen; *lali heni nanaä-nininuk,* spijzen en dranken wegzetten, afnemen; *lali heni haï-a dei,* doe 't vuur uit elkander, (zoo, resp. *lali hendi,* in alle dial.).

lalalik, het zich verplaatsen, enz.; *uma lalalik,* huis in een rijstveld tot tijde-

lijke verblijfplaats gedurende den oogst.

Lalik 1, (Bo. idem; Bi., K. *lali*; D. *lalali*), soort wan of platte mand van lontarbladen gevlochten om de rijst in te leggen bij het stampen, (vgl. *sailòpek*).

Lalik 2, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *lali*; T. *larik*; On., R. *rali*, [Bug. *lali*, Saw. *lari*, Tim. *nani(f)*], kam van een haan.

Lalik 3, Ba., Bo., T. idem; overigens: *lali*, [wel van *lali*], den voet verzetten, oplichten, (vgl. *haik, soü*): *lalik ei-ma*, licht uw voet op! *ana ta lalik fa*, hij verzet geen voet; *ana laö lalik*, hij is weggegaan; (*dama-*) *ana-na ta bòle lalik ki kona*, zijn damschijf kan niet links of rechts verzet worden.

Lalipila, (Bi. idem; K. *lalibela*; R. *ralipila*; T. *larimbilas*), soort vogel, [het laatste gedeelte wel *pilas*, rood].

(**Lalo** 1), *lalo-lalo*, (Ba., Bo., K., D., T. idem), los geweven zijn: *lafa-a lalo-lalo*, de slimoet is losgeweven.

belalo, idem, van een meervoudig subject, (vgl. *ngga*).

(**Lalo** 2), *lalo-lalo*, in alle dial. [vgl. *salao*], onduidelijk, wegens den grooten afstand: *ofak-a lalo-lalo nai tasi lai*, het schip is (door den afstand) onduidelijk op zee te zien, (vgl. *nakamamasu, hatu-hatu*); *au ita lalo-lalo-k-ana ndè muli èle-e*, ik zie het onduidelijk ginds in het westen.

salalalok (*na-*), (Bo. *nasalalao*; On. *nasalalao*): *au mata-ng-ala lasalalalok*, mijne oogen zien onduidelijk, ik kan niet goed, slechts schemerachtig zien.

(**Lalo** 3), *pado lalo*, soort groote inktvisch.

(**Lalo** 4), in de uitdrukking: *lalo ma sapu*, weg zijn, verdwijnen: *kikik ma sosotak ta sò hu basa-basa sila-la lalo do sapu sò*, er zal geen geween en moeite meer zijn, omdat al deze dingen weg zijn, [vgl. Mal. *lalu*].

Lalu 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T. *laru*; On., R. *ralu*, [Mal. van Koep. *laru*, vgl. Mal. Jav. *laru*], sagoeweer, gegist palmsap; *lalu tua hòpo*, sagoeweer van met water vermengde suikerstroop; *lalu tua matak*, sagoeweer van ongekookt palmsap; *lalu-teik*, moer, gist; *bòngo lalu*, kalebas, waarin het sap gedaan wordt om te gisten; *sòë lalu*, drinkbakje, waaruit men sagoeweer drinkt; *hataholi lalu-nalak*, iemand, die door de sagoeweer bevangen (dronken) is.

Lalu 2, (Ba., Bo., Bi., K. D. idem; T. *laru*, On., R. *ralu*), soort boom.

(**Laluk**), in: *manu-laluk*, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *manu-lalu*), haan, (Solor. *lalun*, Bicol. *lalong*, idem).

(**Lama** 1), *lama-lama*, Ba., Bi., K., R. idem, [vgl. *mala-mala*], hoog zijn, van water, (vgl. *nalè*): *òe-a lama-lama nai hade-òe dale*, het water staat hoog in de rijstvelden; *tasi-a lu lama-lama*, de vloed is op zijn hoogst.

(**Lama** 2), *kalalama* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; On., *naälalama*), rondgaan, van het een naar het andere gaan: *ana nakalalama basa uma-la*, hij gaat alle huizen rond, van het eene huis naar het andere, (vgl. *nandule, ndòlo*); *bafi-la lakalalama basa sosa-isik-ala*, de varkens gaan rond (met bijbedoeling: al etende, dus: eten rondom op) alle *sosa-isik*; *mèo-a nakalalama basa lafo-la*, de kat eet alle muizen in 't rond op.

(**Lama** 3), *bisu lama, bisu lamak*, zie *bisu*.

Lamak 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *lama*; D., On. *lamat*, [Kup. *klamat*, Tim. *knamat*], sprinkhaan; soorten zijn: *lama peak, lama naü* of *lama pòek, lama-ana momòdok*; *iä lamak* = *iä malidak*, vliegende visch; *lamak-ana-n-*(*ala*) worden de bewoners van Oost-Rotti genoemd,

(tegenover: *henak* [*hendak*] *ana-n-ala*), volgens de overlevering, omdat zij eens van sprinkhanen geleefd hebben.

(**Lamak** 2), *makalamak*, (Ba., Bo. idem; On. *maälamak*), in: *hataholi neu-lau makalamak*, een gegoed, vermogend man.

Lamakela: *nusa lamakela*, het eiland Solor; *hataholi lamakela*, Solorees.

(**Lamatua**), *lamatuak*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On. *lamatua*; doch voor R. wordt *ramatua* opgegeven, [Kup. *lamtua*, voor het laatste gedeelte vgl. *matua*, alsook Mal. enz. *tuan*; het eerste *ra* als in Jav. *rama*?], heer, meester, aanspraakswoord tegen vorsten en ambtenaren: *bòö mamanasa, lamatuak*, wees niet boos, heer! *au òke apon, lamatuák-a*, ik vraag vergiffenis heer! Steeds met *a*, wanneer het (gelijk het Mal. *tuan*) in plaats van het pers. vrnw. staat: *lamatuak-a hi na mahani baïunak*, als u wil, wacht dan een weinig; *uma lamatuak*, heer des huizes; *hade-òe lamatuak*, heer, eigenaar van het rijstveld; *bana lamatuak*, heer, eigenaar van het dier; *ata-a*, (*busa-a* enz.) *lamatua-na*, de heer (baas) van den slaaf, (hond enz.); *lamatua-inak*, meesteres; *lamatua-anak*, aanspraakswoord tegen prinsen gebezigd; *lamatua-lain* = *mane-tua-lain*, de Heer.

lamatua (*na-*), als heer erkennen, beschouwen, tot heer hebben.

Lamali = *alamali*, kast.

Lame 1, in alle dial., [Saw. idem], smeren, besmeren, inwrijven: *nïï-ana-a lame tane neu ao-na*, het kind smeert modder op zijn lichaam; *lame mina neu tafa-a*, de sabel met olie inwrijven; *ana lame nò neu langana*, het hoofd (de haren) met klapperolie inwrijven, (vgl. *nahutu*).

(**Lame** 2), *lalame*, (in alle dial.), vleiend spreken om iets gedaan te krijgen: *hataholi ndia lalame-ná-n seli*, deze man heeft een mooi praatje over zich, (van *lame* 1?).

(**Lame** 3), *lamek*, (Bo., T. idem; K. *lamę*; Bi. *lalamę*): *pelak lamek esa*, één bos maïs, (op Rotti bestaande uit 10, op Pariti uit 16 aren); *daë-dòk lamek esa*, één bos sirih; *laisona lamek esa*, één ris uien; *huni lamek esa*, één kam pisang, (vgl. *nggik*).

lalame (*na-*), tot een bos binden, bijv. *nalalame pelak*, hij bindt maïs tot een bos, (vgl. *puputu*).

(**Lamu** 1), *lamu-lamu*, (Ba., Bo., Bi., K., D., On. idem), in: *natafú lama-lamu*, erg opgezet, van den buik.

(**Lamu** 2), in: *lamu-dòk*, soort zeegewas, soort wier, [Kup. *lamun tasi*], vgl. *lopu*.

Lana 1, (Ba., Bi., K., T. idem), soort boom met eetbare vruchten.

(**Lana** 2), *lalana*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., R. *lalanda*), naar iets, dat in de verte is, kijken, (vgl. *nita*): *ala lalana hataholi-la fò kapa-la lai hade-òe dale*, zij kijken (uit de verte) naar de lieden, die de buffels in de velden drijven; *fa-fa na ana lalana lèo tasi lai neu, nae buluk-a ofak-ala fali maï-s*, nu en dan keek zij naar zee of de schepen wellicht terugkwamen; *napadeik neu uma-n mata-na, dè ana lalana ndia mame malòle-n-ala*, hij ging voor zijn huis staan en keek naar zijne schoone tuinen.

lalanak, het zien naar iets, enz.; *lète lalanak*, een berg vanwaar men in de verte kan zien.

Lanak, [uit het Holl.], landraad; ook verbaal: *manek-ala leu lanak dedeäk lai Baä*, de vorsten gaan landraad houden te Baä.

Lane 1, ergens bovenop leggen: *ana lane ai nesik bafa-na*, hij legt hout over de opening (van den kuil), vgl. *peda*,

schijnt in deze beteekenis niet overal gebruikelijk; voorts: (Ba., Bo., T., R. idem; K., D. *lana*; On. *lalana*): *ana lane lima-na neu dedei-na*, hij legt zijne hand op 't voorhoofd (terwijl hij ligt, vgl. *fua*). (In Ba., [evenals K. *lana*], ook gebezigd in de beteekenis van *lano* 2).

Lane 2, in alle dial., [vgl. End. *rangi*, grens, in verband met *lane* 1, *lanek*?], de grens tusschen droge velden door middel van stokken afbakenen: *ala lane tina-la*, de velden worden op deze wijze afgebakend, vandaar: *lane faik* = *helu faik*, een tijd voor iets bepalen; ook vaak verbonden met *hòlo*, verbieden; ook afzonderlijk: *ana lane ketu lelesu-a*, hij verbiedt den toegang door dwarslatten in de deur te zetten; *tò-lane*, grens, ook tusschen de landschappen.

lalanek, het afbakenen, enz.; *ai lalanek*, stok als grenspaal; *Mane-tua-lain hohòlo-lalane-n*, de geboden Gods.

Lane 3, [wel bij *lane* 1], als onderpand geven: *au lane fè ò bii esa*, ik geef u eene geit als onderpand.

lanek, (Ba., Bo., T. idem), inzetten bij spel of weddenschap, (vgl. *pedak* sub *peda*): *ana lanek doik*, hij zet geld in.

lalanek, het inzetten, enz.; *doi lalanek*, geld, dat ingezet wordt, inzet. (Zie ook sub *lane* 2).

lanek (*la-*), met of tegen elkander inzetten, met elkander wedden; *hataholi kahák sila lalanek lopia bèke-limak*, die vier menschen zetten elk vijf gulden tegen elkander in.

Langa 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *langga*; D., On. *langga*; R. *laka*, [Tim. *naka(f)*, Kup. *luiklanga*, voorsteven, *klanga*, hoofdhaar, vgl. Kisser. *lakanuri*, tamporong], hoofd, kop; *langa hataholi*, menschenhoofd; *bafi-*, (*bii-*, enz.) *langa*, varkens-, (schaaps-, enz.) kop; *busa-langa*, hondenkop, ook een soort ziekte, zie sub *busa*; *iä-langa*, ook wel: *iä-langak*, vischkop; *ofa-langa*, voorsteven van een vaartuig; *pa-langa*, zie *pa*. Zie ook hieronder *langa-dòk*.

langak, in 't algemeen: hoofd, in oneigelijken zin, (verliest als elk subst. de *k* als eerste lid van eene samenstelling).

1. Als afzonderlijk woord, *a*. hoofd, dorpshoofd, (ook *langa-nggòlok*); *dadi langak*, hoofd, kamponghoofd worden; *dadi langa Batu-Nggòlo*, hoofd van B.-Ngg. worden of zijn; *langa musu*, aanvoerder in den oorlog;

b. hoofd, bovenste gedeelte, (gewoonlijk alleen met het pers. voornw. verbonden): *lafa-a langa-n*, het hoofd (*kapala*) van eene slimoet, onderscheiden in: *lafa-a langa hohòlo-n*, *lafa-a langa tè-n*, *lafa-a langa bela-n*, (vgl. beneden); (*lè-langak* of) *lè-a langa-n*, oorsprong van eene rivier; *tafa langa kakaik*, sabel met een omgebogen kop; *ai-a langa-n*, het bovenste, d.i. het dikste deel van een stuk hout; *nesik*, enz. *langa-na*, aan het hoofd van iets = het voornaamste zijn: *nadaï-daek-a ndè nesik langa-na*, het spelen met aarde is het voornaamste spel;

c. = *hade langak*, zie beneden sub II.

d. Als hulptelwoord: voor rollen linnen: *temak langak esa*, een stuk goed, (Mal. van Koepang: *satu kapala*); voor zwarte koralen, (anders: *dòk*): *henu langak esa*, één snoer zwarte koralen; voor gong's = *ai* 2: *mèko langak esa*, één stel gong's; voor velden, enz. = *laï*: *dae*, (*hade-òe*) *langak esa*, één veld, (rijstveld);

e. in *laä langak*, zij vieren het *langak*-feest, bij gelegenheid van de *hus*.

II. Op het einde van eene samenstelling, bijv. *sosòdo-langak*, kop van eene haar-

pen; *kailunu-langak*, hoofdkussen; *lungu--langak*, knie; *heda-hu-langak*, bovenste gedeelte van de trap in huis; *sosoi--langak*, bovenste gedeelte van de *sosoik*; *papa-langak*, dikste einde van eene plank; *hade-langak*, rijst met half gevulde korrels, (op Koepang: *padi kapala*); *laï--langak*, eigenaars van rijstvelden of *ladang's*; *hataholi madae-òe langak* = *hataholi madae-òek*, iemand, die bouwland bezit; *hataholi manalena-langak*, een onwillig, brutaal mensch. Zie ook onder *langa*.

langas, (Ba., T., D., On. *langgas*; R. *lukas*, doch Bo., Bi., K. *langa*), een afgehouwen, gesneld hoofd: *lala langas ha*, zij snelden vier koppen; *hataholi manatète langas*, koppensneller.

langa (*na-*), *a.* aan het hoofd staan van iets, (vgl. *nakeni*): *nalanga basa lea-a*, hij staat aan het hoofd van het leger; *ò malanga dedeäk ndia*, gij staat aan het hoofd van, hebt te bevelen in die zaak; *nalanga feta ndia*, hij houdt toezicht op, regelt dat feest; *nalanga basa nako--la*, hij is de aanvoerder der dieven;
b. zich richten met het hoofd naar, (vgl. *nasale*): *au sungu alanga lèo ki neu*, ik lig met het hoofd naar het Noorden; *ala laök lalanga tua hu-na*, zij gaan (zich richtende) naar den lontarstam; *lalanga lèo dulu leu*, zij richten zich (gaande of bij het gaan liggen) naar het Oosten; *ama laök nalanga mai sò*, vader komt naar ons toe.

malangak, zie *ndolu* 2; *manamalangak* = *langak*, hoofd, die aan het hoofd staat.

langa-batuk, (vgl. *batu* 1): *hataholi*, (*nii-ana*, enz.) *langa-batuk*, een koppig, stijfhoofdig mensch, (kind, enz.), vgl. *langa manèpe*, ook: iemand, die moeielijk leert, een hard hoofd heeft; *iä langa-batuk*, soort zeevisch.

langa-belak, (vgl. *bela* 6): *hataholi langa--belak*, iemand, die een zwaar hoofd heeft, die moeielijk leert, (vgl. *langa manèpe*), *lafa-a langa-bela-n*, het bovenste gedeelte van de *kapala* van eene slimoet; *hade langa-belak* = *hade langak*, rijst met halfgevulde korrels.

langa-buluk, (vgl. [*bulu*]) = *langa-dòk*, hoofdhaar.

langa-buük, zie *buük* 1.

langa-daük, (vgl. *daü* 1), *hataholi langa--daük*, iemand, die vlug kan leeren, (vgl. *langa-ndòfok*).

langa-dòk, hoofdhaar, [dezelfde uitdrukking in Saw. *ru-kätu*; Fidji. *drau ni ulu*; Tonga. *lau ulu*]. In samenstellingen enz. dikwijls eenvoudig *langa*; (vgl. *ulu*).

langa-dodòlek, hersenen.

langa-duik, (vgl. *dui* 2) = *langa-sòëk*.

langa-fupuk, kruin van het hoofd.

langa-sòëk, (vgl. *sòë* 1), schedel.

langa-uluk, het voorste gedeelte van eene rij menschen.

Langa 2, (Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *langga*), niet voldoende hebben, gebrek hebben: *langa bòe nanaä-nininuk*, *dè nama-laä*, is er geen eten en drinken genoeg, dat hij honger heeft? *langa hata nai uma ndia dalek*, *dè nalai laö ela-n ana*, wat ontbreekt er in huis, dat hij het zoo snel gaat verlaten? *ta langa dae fa*, er is bouwgrond genoeg; *ta langa duduä-aäfik fa*, hij heeft geen gebrek aan verstand, (vgl. *leë* 1).

Langa 3, *naü langa*, soort gras.

Langaketuk, [uit *langa* 1 en *ketu* 1, dus: wiens hoofd afgehouwen is? de eigenlijke beteekenis schijnt niet meer bekend te zijn, misschien oorspronkelijk benaming van een boozen geest], komt voor in uitdrukkingen als: *faik ia langaketuk mai dae*, heden komt *langaketuk* hier

beneden, d. w. z. heden zullen er dooden zijn, (bijv. in een strijd); *touk-a tuda ai dè langaketuk*, de man viel uit den boom en stierf ten gevolge daarvan.

Lange, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *langge*; R. *lake*, [Kup. *lange*, Tim. *nake*], *a.* blok voor misdadigers, blok of stuk hout gebonden aan den hals van een buffel of varken, (of wel een bamboe aan den hals van een hond, een kokosdop aan dien van eene kat) om het dier in zijne bewegingen te belemmeren, (vgl. *totobak* 3); ook een snoer zwarte koralen, waartusschen *muti-sala's* voorkomen en waarbij hout van de *sou* of *nggau-sè* gevoegd is, wat om den hals gedragen wordt tot afwering van onheil;

b. verbaal: zulk een blok aandoen, enz.: *manafò-a lange kapa-ina kalís-a*, de herder doet zulk een stuk hout om den hals der wijfjes-buffels; *ala lange nako-dá-a nai lange dalek*, zij zetten den dief in het blok; *lange hataholi* ook: iemand het genoemde afweringsmiddel om den hals hangen; *hataholi nánalangek*, iemand, die in het blok gezet is, (vgl. *kena*); ook: iemand, wien het genoemde afweringsmiddel omgehangen is; *dedeä nanalangek*, eene zaak, welke als 't ware vastgezet is, eene nog onbesliste zaak.

lalangek, het aandoen van een blok, enz.; *ai lalangek* = *lange a.* hout, blok voor buffels, enz.

Lang(k)uas, (uit 't Mal.), soort kruid.

Langu 1, (K. idem; Ba., T. *lalanggu*), bestraffen met woorden, een standje maken, (vgl. *nahú*): *ina langu ana manabobòdek-ala*, moeder bestraft de ondeugende kinderen.

(**Langu** 2), *langu-langu* = *ladu-ladu*, (zie aldaar): *nusa-a susula-na langu-langu nai naü dale*, de hoorns van het hert steken boven het gras uit, [vgl. *angu-angu*, en *lalanguk*].

(**Langu** 3), *langu-langu*, Bo., K. idem; Ba., D. *langgu-langgu*; T. *ranggu-ranggu*, [vgl. *lalanguk*], in: *laök langu-langu*, alleen met een stuk sarong bekleed zijn, (vgl. *makaholak*).

(**Languk**), in: *ai lalanguk*, Bo. idem; Bi. *kai lalangu*; Ba. *ai lalangguk*; D. *hau lalanggu*; On. *hau ranggut*; T. *ai raranggúk*; R. *ai raraku*, [denkelijk zijn de woorden sub (*langu*) 2 en 3 genoemd en dit oorspronkelijk één, vgl. sub (*ladu*) 1 en 2], afgekapte boomtak, waaraan zich kleinere takjes bevinden; ook: verdorde tak aan een boom, (vgl. *baëk*); *dula ai lalanguk*, naam van een patroon voor de slimoet.

Lani 1, zie *palani*.

(**Lani** 2), in: *lani-dò*, (Bo., K. idem; T. *rani-dò*; On. *ndari*; Ba. *ndali-dò*; D. *ndali-lò*), soort plant, de *daun-mangkok*; *lani-òe*, eene plaats op de grens van Termanu en Korbafo.

Lanik, (Ba., T. idem; Bo., Bi., D. *lani*; R. *rani*; K. *neü-lani*), in: (*iä*) *lanik*, soort visch; (*iä*) *lani-manuk*, eveneens een vischsoort.

Lano 1, Ba., Bo., T. idem; D., On. *lando*, [Sumb. *landu*, Saw. *lado*, krans, pluim], een krans van lontarblad, waarvan de bevestigde uiteinden als een pluim opstaan, welke om het hoofd gedragen wordt: *ana pake lano sosonga-dòk neu langa-na*.

Lano 2, T. idem; D. *lando*, [vgl. *lano* 1?]: *ana lano lima-n-ala leu langa-na*, hij legt zijne handen over elkander op zijn hoofd, (vgl. *lane* 1, *fua*).

(**Lano** 3), *lalano*, Ba., D. idem; Bi., K. *lano*; On., R. *rarano*; (voor T. wordt *lalàno* opgegeven), soort boom.

Lanu 1, (Bo., Bi., K. [T., On., R.?] idem; D. *hau landu*), soort boom.

Lanu 2, het landschap Landu, (misschien naar *lanu* 1).

(**Lanu** 3), *malanu* (*na*-), Bo., Bi., K., T. idem; On. *lanu-lanu*, [vgl. Saw. *melanu*, duizelig, Bareë *mojungu*, bedwelmd, Pak. *malangu*, dronken?], een onaangenaam, vermoeid gevoel hebben: *au ao-nga namalanu*, ik heb een onlekker, vermoeid gevoel in het lichaam, (vgl. *namalèle*, *sota*); *au ei-lima-ng-ala lamalanu*, ik heb dat gevoel in mijne armen en beenen.

(**Lao** 1), in: *nò-lao*, Ba. idem; D. *nò-lao*; T. *nò-rao*; On. *nò-rao*, [vgl. *laö* 1?], het vluchtigste gedeelte der klapperolie, (op Koepang: *tai minjak* genoemd), welke door koken verkregen en met suiker gegeten wordt (vgl. *nò-sota*).

(**Lao** 2), *lao-lao*, Ba., K. idem; (zie hieronder *laok*), [vgl. D. *lano-lano*, waarbij Benten. *maluno*, ook Jav. *lunju*? vgl. (*lenu*) 1 en 4 en dial. *dao-dao*, *moi*], schoon, rein zijn, vandaar: schoon op zijn, geheel en al, (vgl. *afu* 2, *basa* 1, *dènge-dènge*, *lafu-lafu*, *lefu-lefu*, *lenu-lenu*, *ndò-ndò*, *sapu-sapu*): *au ao-nga lao-lao*, mijn lichaam is (ik ben) schoon; *lalai lao-lao*, de hemel is schoon (zonder wolken); *sasá-má uma-a lao-lao*, veeg het huis schoon; *basa hade-a lao-lao*, de rijst is schoon op; *ana fè heni basa-s lao-lao*, hij heeft alles geheel en al weggegeven; *nadek-a ò tifa mabasa ò huta-na lao-lao dei*, tenzij gij eerst uwe schuld geheel en al betaalt.

laok, (Ba., Bo., T. idem), = *lao-lao*, schoon, rein: *ao-na laok-a*, zijn lichaam (hij is) schoon, rein; *pinga laok*, een schoon bord, (op Termanu minder gebruikelijk, meer het volgende:)

malalaok, *manamalalaok*, of *manalalaok*, schoon, rein: *ana pake pou lafa malalaok* (*manalalaok*), hij heeft eene schoone sarong en slimoet aan; *pinga dale malalaok*, een schoon bord.

lalao (*na*-), *a.* schoon, rein worden: *au lòse au lima-nga neu naü-a dè nalalao sò*, als ik mijne handen tegen het gras wrijf, zijn ze schoon, (in Term. minder gebruikelijk); *b.* of *tao nalalao*, schoonmaken, (vgl. ook *safe*, *sosoi* 3).

(**Lao** 3), *lalao*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *lalaok*; D. *lalao-lilo*; R. *tilao*), soort zwaluw, te Koepang *burung gredja* genoemd, welke in grotten (*lea lalao*) pleegt te nestelen; de uitwerpselen (*lalao-teik*) worden als mest voor tabak gebezigd.

(**Laok**), schijnbare stamvorm van *nalaok*, wat eene samentrekking is van *nala-aok* en *kalaok*, zie *nala* 5. (Zie ook sub [*lao*] 2).

Laö 1, Ba., Bo., K. idem; Bi. *lao*; T. *raö*; R. *rao*, [Tim. *nao*, Saw. *rao*, End. *rapu*, Bareë *rapu*, Mal. *dapur*, haard, keuken], kookplaats, de drie steenen, waarop een pot wordt gezet om het eten te koken, treeft, of de ruimte daartusschen, ook: stookplaats, in het algemeen; de steenen ook *batu laö* genoemd; *laö bòlo-nèk*, stookplaats met zes gaten, (voor het suikerkoken); *afu laö*, asch; *haï laö*, vuur in de *laö*, kookvuur, tegenover *haï banuk*, lampvuur, (vlam of licht van de lamp, enz.); *sisilo-a laö-na*, de pan van een vuursteengeweer; hier ook D. *lao*; On. *rao*, [vgl. Mal. *dapur-dapur*].

Laö 2, gaan = opbreken, vertrekken, heengaan (te land of over zee), vgl. *soku*, *huka*; ook in samenstelling = *laök*: *ana sanga laö lèo nusa fèèk neu*, hij wil opbreken naar een ander land; *au ta laö fa*, *lèo ta nò nakasetik*, ik ga niet heen, als ik niet

gedwongen wordt; *au laö lèon*, ik ga er maar van door; *ofa-haïk-a, ana laö sò*, het stoomschip is reeds vertrokken; *laö ela*, verlaten, zie *ela*; *laö eik* of *laö daek*, te voet gaan, (vgl. *nasapa dae*); *manalaö-daek*, voetvolk; *manalaö-daek-ala laö ndè kuas-a*, het voetvolk is gisteren opgebroken.

laö-laö, (zelden *laök-laök*), *a.* bezig zijn te gaan, (vgl. *laök*), herhaaldelijk gaan, reizen, rondgaan, wandelen: *bafi fuik-a laö-laö mai bòe ma manadanga-a silo-n ana*, toen het wilde varken kwam aanloopen, schoot de jager er op; *kapa-na naä naü laö-laö nème mòk-a*, de buffel graast op het veld, rondgaande; *ana laö-laö nai ènok lain*, hij wandelt op den weg, (vgl. *kokòk*). Vandaar:

b. (al gaande =) voortdurend, telkens, (vgl. *nakaduduak*): *ana tuda laö-laö*, hij valt telkens, (van het paard); voorts: na verloop van tijd, ten slotte, eenmaal: *ita hataholi ia laö-laö tè sè ata mate*, wij menschen moeten eenmaal sterven.

laök, Ba., Bo., T. idem; K., R. *laö*; D., On. *lao*; Bi. *lako*, [Kup. *lako*, Tim. *nao*, Bis. *lakau*, Jav., Sumb. *laku*, Bug., Bim. *lao*], gaan loopen als menschen en dieren: *ana laök nakahuluk*, (*nakadedeak*, enz.), hij gaat vooruit, (achteruit, enz); *bei ta laök lala dòk-a, tè ala nduku*, enz., zij hadden nog niet lang geloopen, of zij bereikten, enz.; *laök lèo mata mai*, ga hierheen, kom hier! *koäs-a laök lèo kona neu*, de wolk gaat (drijft) naar het Noorden: *ofaka laök*, het vaartuig gaat voort, vaart; *au laök* (= *laö-eik*, *laö-daek* of *alaö-la*) *tè ama saë ndala*, ik loop (ga te voet), maar vader rijdt te paard; *laök hutak*, (wel eene elliptische uitdrukking), schuld invorderen, manen.

lalaök, a. = *laö-laö* in den zin van: herhaaldelijk gaan: *tè sè au bei lalaök faik ia*, ik moet vandaag nog veel gaan (reizen en trekken); *ala kolu lalaök leu ingu lai leu*, bij het oogsten, gaan zij steeds naar de hoofdplaats, (zij blijven niet tijdelijk op 't veld, maar gaan elken dag tusschen de hoofdplaats en 't veld heen en weder); *au lalaök ala basa huta-buük-ala sò*, ik heb alle schulden ingevorderd. (Vgl. sub *laök*);

b. het gaan, enz.; *lalaök-a ta dòk-a sò*, het gaan, (de tijd van vertrek) is niet ver meer; ook speciaal: de goede gang van een paard, (zonder galoppeeren), vgl. *nalalaö*: *bòo fè ndala-a kua tè fè-n tao lalaö-na*, doe het paard niet galoppeeren, maar laat het goed gaan; *ana tao lalaö sela-na*, het (paard) heeft een plompen gang; *ndala lalaö-hïk*, een paard, dat goed gaat; *ndala lalaö-tàk*, een paard, dat niet goed gaat, steeds galoppeert, (vgl. ook *lèo* 4).

belaö (soms ook: *belaök*) = *laö-laö, lalaök*, van een meervoudig subject: *hataholi dua belaö lesik tasi-suük-a*, twee menschen gingen, (trokken, wandelden) langs het zeestrand.

laö (*na-*) *-la*, te voet gaan = *laö-eik-*(*daek*): *nalaö-la dò ana saë ndala*, gaat hij te voet of te paard?

lalaö (*na-*), (Ba., Bo., K., T., R. idem; D., On. *nalalao*; Bi. *nalalako*), *a.* leiden, bij de hand of in 't algemeen: *ina nalalaö bei*, moeder leidt grootmoeder (bij de hand); *hataholi lalalaö kapa-la*, de lieden leiden de buffels, (vgl. *hela*); *kapa ina-a nalalaö ana-na*, de wijfjesbuffel leidt haar jong;

b. van een paard gezegd = *tao lalaök*; *ndala-a nalalaö dò ta*, loopt het paard goed of niet? *ndala-a nalalaö lutu-n*,

het paard heeft een mooien, aangenamen gang.
kalalaök (*na-*), doen gaan: *akalalaök nië-ana-a tè neuk mae ana nau laök dei i-na*, ik tracht het kind te doen loopen, maar hij wil volstrekt niet; *udan-a nakalalaök neni touk esa mai*, de regen heeft een man hierheen doen gaan.
malalaö: *ofa malalaö*, een snelgaand vaartuig; *ndala malalaö* = *ndala lalaö-hík*.
manalalaök, (*hataholi-*), gaande, doortrekkende menschen.
Lapa 1, Ba., Bo., K.; idem; Bi., *lalapa*; D., *lalapat*; T., On., D., *rapa*, [Sumb., Saw. *rapa*], *a.* toom; *lapa popòlek*, toom zonder bit; *lapa kakák*, toom met bit; *lapa kaká besi*, (*liti*, *beba*), toom met bit van ijzer, (koper, *bebak*);
b. (in alle dial., resp. *lapa* of *rapa*), een toom aandoen: *ana lapa ndala-a* of *ana lapa lapa neu ndala-a* = *ana tao lapa neu ndala-a*, hij doet het paard een toom aan; *ana lapa tali neu ndala-a*, hij doet het paard een touw als toom aan, (zie ook *lapa* 2).
Lapa 2, (Ba., Bo., Bi., K., D., idem; T., D., *rapa*): *ana lapa peli-na*, hij trekt een kain of slimoet tusschen de beenen door en maakt ze van achteren vast; (althans in D. zegt men ook: *lapa lafe*, [*lafe* = Term. *lafa*, slimoet]); *lapa nakadedèle*, het op genoemde wijze doorgetrokkene stevig vast maken; *ana lapa tali neu ndala-a iko-na*, hij haalt een touw onder den staart van het paard door naar den rug toe en bindt het daar vast, [schijnt wel hetzelfde woord te zijn als *lapa* 1].
(**Lapa** 3), *lapa-lapa*, in alle dial., [Mal. *lapang*, Bug. *lampang*] in: *loa-loa lapa-lapa*, ruim, uitgestrekt zijn, bijv. *dae loa-loa lapa-lapa*, het land is uitgestrekt.
(**Lapa** 4), *lapa-lapa*, Bo., Bi., K. idem; Ba. *lampa-lampa*; D. *lamba-lamba*; R. *rapa-rapa*; T., On. *ramba-ramba*, [vgl. (*lapa*) 5?]: *bòö lapa-lapa mò-n*, wees niet onbeschoft tegen hem, terg hem niet; *bòö kokolak lapa-lapa*, spreek niet onbeschoft! (vgl. *laü-laü*).
kalalapa (*na-*): *hataholi ia nakalalapa*, deze mensch is onbeschoft, ongemanierd, (vgl. ook [*lapa*] 5).
makalalapak: *hataholi makalalapak*, een onbeschoft, ongemanierd mensch, *touk esa makalalapa-na seli*, een der mannen was zeer onbeschoft.
(**Lapa** 5), *lapa-lapa* of *lapak-lapa*, spartelen, als eene pas geslachte kip, klapwieken, (vgl. *nakabebepa*).
belapa, idem, van een meervoudig subject: *ana nasá-s belapa leni uma leu*, hij droeg ze (de op een stok met lijm gevangen vogels) op zijn schouder naar huis, terwijl zij aldoor klapwiekten.
kalalapa (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba. *nakalalampa*; D. *nakalalamba*; T. *nakararambak*; R. *nararapa*, [vgl. *bepa* 1, 2, ook Mak. *arapa-rapa*], spartelen: *manu-a nakalalapa*, de kip spartelt; *nèèk-a nakalalapa nai au dië-dò-ng dale*, de mier spartelt, beweegt zich heen en weer in mijn oor, ook: klapwieken, (vgl. *fepa-fepa*): *ka-a nakalalapa fò bulu nggèo-n-ala kòno*, de kraai sloeg met de vleugels, zoodat de zwarte veeren er afvlogen.
(**Lapak** 1), (Bo. idem; Bi., K, R. *lapa*; T. *lambak*; D. *lamba*); in: *huni lapak* = *huni napak*, het uiteinde van den bloemtros van de pisang, de *djantung pisang*, [vgl. *lapak* 3].
Lapak 2: *abas lapak* (*esa*, enz.), eene zekere hoeveelheid katoen, ongeveer een rol van een arm lengte = *abas penak* (*esa*, enz.).
(**Lapak** 3), in: *tada-lapak*, Bo. idem; K.

tadalapą; Ba. *tadalampak;* T. *tadalambak*; D. *tadulambą*, [vgl. *lapak* 1, *napak*, Mak. *lapą*, laag], dubbel, aaneengegroeid van vruchten, zie *taduk*.

(**Lapak** 4), *pa lalapak*, (op Koepang *daging rarapak*), lappen vleesch vol zenuwen?

(**Lape**), *salape* (*na-*), (Bi., K., R. idem; Ba. *nasalampe*), snel voorbijgaan, voorbijschieten, (vgl. *seli*): *au ita esa nasalape nesik ia*, ik zie iemand hier snel voorbijgaan; *au mètek ò masalape dè au ta alelak ò fa*, ik keek naar u, terwijl gij snel voorbijgingt, en ik herkende u niet.

Lapik, (Bo., Bi., K., [ook R.?] *lapį*; Ba. *lampik*; doch On. *rambi-isį*), wat van getweernd gĕbang-blad (*èke-nák*) gemaakt is, (Mal. Jav. *kadut*): *lafa*, (*pou*, *ndai*, enz.) *lapik*, eene slimoet, (sarong, schepnet, enz.) daaruit vervaardigd; (D. *lambį*, On. *rambį*, sarong).

Lapu 1, Bo., Bi,, K., R. idem; Ba. *lampu*; D., T., On. *lambu*, [vgl. Jav. *kambu*?], uitvliegen van bijen en kleinere vogels, (vgl. *la* 2); met *heni*: wegvliegen, van kleinere vogels, wegzweven door den wind, als kapok, enz. (in Ti bezigt men *lambu* voor Term. *la*, vliegen): *dè ana losa fani-a ndunu-na bòe ma fani-la lapu*, toen hij bij het bijennest gekomen was, vlogen de bijen uit; *kekèdek-ala lapu*, de rijstdiefjes vliegen op; *manu-pui-la laä lakabète bòe mà lapu heni basa-s*, toen de vogeltjes zich zat gegeten hadden, vlogen zij alle weg; *lapu heni basa dène*, de kapok vliegt altemaal weg (door den wind); *ana silo laë manu pui-a bòe ma lapu heni buluk baük-a*, hij raakte den vogel bij het schieten en vele vederen vlogen er af; *kapa-la puka-lá-n kadi tei-na*, *dè lapu heni basa tei-ate-n*, de buffels stootten haar buik stuk, zoodat de ingewanden er uitkwamen.

Lapu 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *lampu*; D., T. *lambu*, [eig. opvliegen, vgl. *lapu* 1? Of te vergelijken Mak. *lappǫ*, Bug. *lĕpǫ*, ook Saw. *kepó*?], ontploffen, (vgl. *nasiu*): *mòdo sisilo-a lapu*, het buskruit ontploft, ontbrandt.

kalalapuk (*na-*): *nakalalapuk mòdo sisilo-na*, hij doet het kruit ontploffen, ontbranden; ook: *nakalalapuk sisilo*, een geweer doen losbranden.

Lapu 3, Bo., Bi., R. idem; Ba. *lampu*; D., T., On. *lambu*, [vgl. *lapu* 1 en 2?], in: *lapu haï neu ulek-a*, het vuur opsteken onder den pot, (vgl. *nanaä*, *hotu*); *mae ana lapu tao haï-a lèë-ò*, *ènge-a ta nau nòe*, hoe hij 't vuur ook opstookt, het lood wil niet smelten.

Lasa 1, in alle dial., [Tim. *lasan*, *rasak*, vgl. Sumb. *latang*, On. *lata*, onderlaag?], al wat tot onderlaag dient voor snijden of hakken: *ala tati tula-dò tao neu lasa*, zij hakken gĕbang-bladeren stuk om ze tot onderlaag te gebruiken; *ala kè pa lai lasa lai-n*, zij snijden het vleesch op een onderlaag (van aaneengeregen bamboe's), (vgl. *nètes*).

(**Lasa** 2), *lasa-lasa*, een ritselend geluid maken, bijv. bij het loopen op droge bladeren: *bïi-la laök lasa-lasa* (of *belasa*) *lai kota-húk-a*, de geiten maken onder het loopen een ritselend geluid aan den voet van den muur, (vgl. *òse-òse*, *nggòse*, *sa-sa*).

belasa = *lasa-lasa*, (bij meervoudig subject).

bengelasa = *belasa*: *leodąëk-a hataholi luma bengelasa lesik ią*, van nacht maakten eenige lieden, die hier voorbijkwamen, een ritselend geluid.

ngalasa (*na-*), (Bi., K. idem; On. *nanggarasa*; R. *nakarasa*), ritselen: *akidòk-ala langalasa*, de afgevallen bladeren ritselen; *au amanène hata nangalasa nai deak*, ik hoor buiten iets ritselen.

Lase, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *lasa*, [Tim. *nasa(f)*; Bug. *lasĕ*], scrotum; *lase dèëk*, de zaadballen; *lase-dèë kisek*, een eenige zaadbal.

Lasi 1, in alle dial., [Tim. *nasi*, oorspronkelijk: oud woud, en één met *lasik*, vgl. *nula*, woud, nevens *nulak*, jong], wildernis, woud, (vgl. *nula*), *pao lasi*, soort mangga.

(**Lasi** 2), *lasik*, Ba., Bo., T. idem; overigens *lasi*, [Tim. *mnasi*], oud, vooral van menschen en dieren, ook wel van voorwerpen; ouderdom: *tou*, (*ina*) *lasik*, een oude man, (vrouw); *busa lasik*, een oude hond; *lasi-mulik*, jong en oud; *tou lasi-ina lasik*, de oudelui, de ouders; *nai lasi-n dale*, in zijn ouderdom; *nò lasik*, eene oude kokosnoot; *umà lasik*, oud huis (vgl. *nggòdo-nggòdo*, *nggòö-nggòö*, *palák*); *ai lasik*, oude, d. w. z. dorre boom; *dae lasik*, onvruchtbare grond; *nanaä lasik*, eten voor een oud mensch, licht verteerbare spijs; *dedeä lasik*, eene zaak voor ouden, eene ernstige zaak, tegenover: kinderachtige zaken; *aäfi lasik*, verstandige gedachten. Ook zonder subst.: *lasik ia hapu doik*, deze oude (man, vrouw) krijgt geld; *ana lasik sò*, hij is al een oude man, hij is al oud.

Làsik, ook: oudste, hoofd: *lasi maneck-ala kokolak dedeäk*, de vorst en de oudsten beraadslagen; *mamana lasik*, plaats voor een oudste of hoofd; *lasik-ala*, ook: de ouden, de menschen van vroeger, waarvoor ook: *lasi fai uluk-ala* of *lasi uluk-ala*.

lasi-lasi, zeer oud of vrij oud: *ama lasi-lasi tè bei balakaik-a*, vader is al vrij oud, maar nog sterk.

lalasi (*na-*), tot oudste (*lasik*) aanstellen: *ita hataholi ia takabubua nai mamanak esa sò na ata meste talalasi esa dei*, wijlieden zijn hier verzameld en moeten één tot oudste aanstellen.

malasi (*na-*), oud worden of zijn, van menschen of dieren; *kumedòs Kota besak ia bei ta namalasi fa*, de tegenwoordige Resident te Koepang is nog niet oud; *ai-la dò-n-ala lamalasi sò*, de bladeren der boomen zijn al oud, (volwassen en donker); *pua-la lamalasi sò*, de pinangnoten zijn al oud, (meer dan rijp).

malalasi (*na-*), er oud uitzien: *inak ndia bei ta namalasi fa, tè mata-na namalalasi sò*, die vrouw is nog niet oud, maar zij ziet er al oud uit.

(**Lasu**), *lalasu abas*, met den boog gezuiverde katoen tot een rol of eene vlok maken.

lalasu (*na-*) = *lalasu*, (vgl. *loli*).

lalasuk, het tot eene vlok of een rol maken; *aba lalasuk*, (Ba., Bo., T. idem; K., R. *lalasu*; D., On. *lasu*), een rol of vlok gezuiverde katoen; *ana bubusu aba lalasuk*, zij zuivert katoen met den boog ter hoeveelheid van een rol of eene vlok.

Lata 1, Ba., K., D., T., On. idem, [vgl. On. *lata*]: *lata pou*, (*lafa*) *suü-dò-na*, de zoom van eene (oude) sarong (slimoet) innaaien; *lata beba neu lepeneu suü-dòna*, een stuk *bebak* aan den rand van een korf vastnaaien, (vgl. *seu*).

Lata 2, (Ba., Bo., T., D., On., R. idem; D. ook: *nasalalata*): *mina-a lata nai òe-à bafa-na*, de olie blijft boven op het water drijven, (vgl. *bonu*).

(**Late**) in *tati-late*, zie *tati* 1.

lates, Ba., D. idem; Bo., Bi., K. *late*; T., On., R. *rates*, [Tim. (*nitu*)-*nate* of *naten*, Sikk. *lateng*, Tett. *rate*, Sumb. *reti*, dial. *rati*, Bim. *rade*], graf; *late nanadamak*, een gepleisterd (gemetseld) graf; *lò-lates*, graven, verschillende graven; *au sanga u dama au ina ama bei bai-ng-ala*

lò-late-n-ala lai Lòte, ik wil gemetselde graven voor mijne ouders en grootouders op Rotti gaan maken; *uma-a late-na,* de grond, waarop een huis staat of gestaan heeft.

latek, in: *uma-latek* = *uma late-na*; *paä-latek,* waar eene omheining gestaan heeft.

Lati, (Ba., Bo., K., On. idem), omheinen, (vgl. *paä* 2), door staken naast elkander in den grond te steken: *lati bii lalaë,* eene schaapskooi maken door de naast elkander staande staken door dwarslatten te verbinden; *lati laö,* dat gedeelte of vak van het huis, waar zich de kookplaats bevindt, (hoewel niet door een staketsel afgeschoten); *lati ana fèök,* een gedeelte of vak van het huis, bestemd tot verblijfplaats voor de meisjes, (eveneens niet door een staketsel afgeschoten).

latik = *lati* in: *latik paä,* eene omheining op gemelde wijze maken; *paä nanalatik,* eene aldus vervaardigde omheining.

lati (*na*-)-*la*: *ana paä nalati-la* = *ana latik paä.*

Latu 1, in alle dial., [Jav. *latuh* of *latoh,* Mal. *latoh*], soort eetbaar zeewier; soorten zijn: *latu bètek, latu hade, latu pelak, latu safu, latu laü ao,* (vgl. *engak*).

(**Latu** 2), *latuk,* Ba., Bo., T. idem; overigens *latu,* [Kup. *latu,* Tim. *mnatu*; vgl. *natuk,* Saw. *keradu*? de oorspronkelijke beteekenis misschien „roodachtig, geel", vgl. Tim. *noni mnatu* = Rott. *lilo pilas,* goud], rijp: *huni-la latuk-ala,* de pisangs zijn rijp; *huni latuk lamek ha,* vier kammen rijpe pisang, (vgl. *tasak*).

malatu (*na*-), rijp worden: *daë-dòk-a namalatu sò,* de sirih is al rijp (geworden); *mòdo-dòk-ala lamalatu basa-s sò,* de tabaksbladen zijn al rijp (geel); *bisu-na besak-a namalatu,* zijne zweer is pas aan 't rijpen.

Lau 1, mannennaam.

(**Lau** 2), *lau-lau,* gewoonlijk met *òno-òno* verbonden: druk bezig zijn, vooral met bedienen en klaarzetten: *ana lau-lau* (*òno-òno*) *nai uma lai,* zij is druk bezig in huis te bedienen, (vgl. *faü-faü*).

lalau (*na*-), (Ba., Bo., K., D., T., On., R. idem), bedienen; *inak-ala lalalau lai dae,* de vrouwen bedienen beneden; *naoöno nalalau hataholi naä ninu,* hij bedient iemand van eten en drinken; *nalalau nanaäk-ala,* hij dient de spijzen op, zet ze gereed, (vgl. *nafafaü*).

kalalauk (*na*-), (T. idem; Bi., K. *nakalalau*), = *lalau* (*na*-).

manamakalalauk, (*hataholi*-), iemand, die bedient, bediende.

(**Lau** 3), *laus,* het volk, onderdanen: *manek-a nò laus hida,* de vorst met hoeveel volk? *ala ndòlo basa nusak ndia lau-n-ala* (of *mangalau-n-ala,* zij hebben al het volk van dat landschap opgeroepen; *laun-a nò mane-na pake bekeleleòk,* onderdaan en vorst zijn gelijk gekleed.

mangalau, (Bo., K. idem; Ba. *manggalau*; T. *manggarau*), rotten, (vgl. *pulu*): *mamates-a ana mangalau,* het lijk gaat tot bederf over; *nabò mangalau,* het stinkt. Vandaar: slecht, leelijk zijn: *tatao-na ana mangalau,* zijne daad is slecht; *hedis-a ana mangalau,* de ziekte is leelijk, kwaadaardig; *tasi-a ana mangalau,* de zee is leelijk onstuimig, (vgl. *foä, fòe*); zie voorts hieronder *mangalauk.*

mangalalau, versterking van *mangalau*: *nafi mangalalau,* een tripang is zeer leelijk; en: leelijk, slecht (als bijwoord): *nongapou mangalalau,* zij is leelijk, schamel gekleed; *ana tao mangalalau,* hij handelt slecht; *ana tao mangalalau-n,* hij behandelt hem slecht en mishandelt hem, (vgl. *nahedi*); *ana kokolak mangalalau,*

hij spreekt gemeen; *bòö mafada mangalalau hataholi*, smaad de menschen niet. Vandaar: erg, in hooge mate: *dae-a nanggèngo mangalalau*, de aarde beeft erg (hevig).

mangalauk, *a.* slecht, leelijk, het slechte: *hataholi mangalauk*, een slecht mensch; *kapa mangalauk*, een slechte (kwaadaardige) buffel; *dale mangalauk*, een slecht hart; *tatao mangalauk*, eene slechte, gemeene daad; *dedeä mangalauk*, gemeene taal; *pou mangalauk*, leelijke sarong; ook praedicatief (als vaste eigenschap): *ana mangalauk-(a)*, hij is leelijk; *kue luma mangalauk-ala*, de meeste moesang's zijn slecht; *ana balas ana mangalauk*, hij vergeldt hem (met) het kwade; *malòle ma mangalauk*, het goede en het slechte, (vgl. *manabobòdek*);

b. *mangalaun*, steeds met het aangehechte pers. voornw. (Bo., Bi., K. idem; Ba., D. *manggalaun*; T., On. *manggaraun*; R. *makaraun*), de onderdanen, het geringe volk; ook wel in het enkelvoud: een onderdaan, een gering persoon; gering: *manek-a nakabubua basa ndia mangalaun-ala*, de vorst verzamelde alle onderdanen; *au akela mangalaun bòe-ò bei malòle lena mane-ana ia*, al heb ik een gering mensch tot zwager, hij is toch beter dan deze prins; *kana mangalaun*, een knaap uit den minderen stand.

lau-ingu = *mangalau ingu* = *mangalauk*: *papake lau-ingu*, schamele kleeding.

mangalau-ana, het geringe volk = *mangalaun*.

mangalau-ingu (vgl. *ingu*), idem, de schamele gemeente; voorts = *mangalauk*: schamel; geringheid: *ata-na mangalau-ingu-na*, de geringheid van zijn dienstknecht (dienstmaagd); *papake mangalau-ingu* = *papake lau-ingu*.

(**Lauk** 1), (Ba., T. idem, overigens *lau*), in: *neu-lauk*, zie aldaar.

(**Lauk** 2), *kalauk*(-*a*), zie aldaar.

Laus, Ba., D. idem; Bo., Bi., K. *lau*; T., On, R. *raus*, [stellig bij (*lau*) 3, z. v. a. wat slecht is], in: *hedi-laus*, zie (*hedi*); en *pute-laus*, *putes dò laus*, zie *pute*). (Zie ook onder [*lau*] 3).

Laü 1, mannennaam.

Laü 2, Ba., Bo., K. idem; D, Bi. *lau*; T. *raü*; On., R. *rau*, [Kup. *daku*, Tim. *nau*, Saw. *dau*, vgl. ook Benten. *rakup*, grijpen en Daj. *akop*; ook Mal. Jav. *raup*?], met de holle hand (of handen) opscheppen, bijv. zand enz.; *ana laü kakau*, hij schept rijstepap op die wijze op, (vgl. *hulu*).

laük, idem, in bijzondere toepassing: *ana laük nakahuluk*, hij neemt het eerst (de steentjes bij het *tjongkak*-spel) uit.

laü (-*na*) -*la*, met de hand eten: *au ta uä unik suluk fa, tè au alaü-la*, ik eet niet met een lepel, ik eet met de hand, (vgl. *hao* 1).

Laü 3, de overige dial. als sub *laü* 2, [Kup. *daku*, Tim. *nau*; oorspronkelijk één met *laü* 2], toeschieten als een roofvogel op zijne prooi, in snelle vlucht grijpen; (vgl. *lèse, hoï, tetema*): *tetema-a laü manu-pui-a*, de kiekendief grijpt den vogel in de vlucht; ook gebezigd van een hond, enz.: *busa-a laü tunga nako-dá-a*, de hond schiet uit en volgt den dief; vandaar: *bibìk-a laü laë-n ana*, de vrees beving hem.

laü (*la*-) *ao*, elkander aanvliegen, ook van menschen gebezigd.

falaü (*na*-) = *nabea*, op iemand afgaan, iemand aanvallen: *lafalaü laë-n bòe ma ana nggènge-la*, zij grepen hem aan, vielen hem aan, en hij verschrok.

(**Laü** 4), *laü-laü*, Ba., Bo., Bi., K., D.

idem; T., On. *raü-raü*, [voor R. wordt *rau-rau* opgegeven, vgl. *dafu-dafu*?] = *lapa-lapa*, (waarmede het ook wel verbonden wordt), brutaal, onbeschoft; *natá laü-laü*, hij antwoordde brutaal weg.

Laüs, Ba., T. idem; K. *laü*; D., On., R. *laus*; Bo., Bi. *lau*, [Kup. *klaus*, Tim. *naus*], cactus.

Le 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [D., On. *lòe* = Tim. *nòe(l)*, wat *òe*, water, schijnt te bevatten en waaruit *lè* ontstaan schijnt te zijn], rivier; *lè-anak*, beek; *lè-langak* of *lè-a langa-n*, bovenloop eener rivier; *lè-a ei-na*, benedenloop der rivier; *iä lè*, riviervisch; *lè-suük*, rivieroever; *namabela batu lè*, zoo zwaar als een steen in de rivier, (eene spreekwijze); *lè ina dale, lè ana dale*, twee rivieren en aanliggende dorpen in het Termanusche. De rivieren worden gewoonlijk naar de daaraanliggende plaatsen genoemd, bijv. *lè Hoi-lèdo, lè Bau-dale, lè Saendale*, enz.

Lè 2, (in alle dial.), iets in het verkeerde keelgat krijgen, zich verslikken: *au lè iä-dui esa*, eene vischgraat schiet mij in het verkeerde keelgat; (blijven steken: *natabá*); *ana kòdo kakau dè ana lè*, hij slokte rijstepap in en verslikte zich, (vgl. *nasila*).

(**Lè** 3), *lelè*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *rerè*): *lelè hade*, (*pelak*), de ontbolsterde korrels van de rijst, (maïs) van de nog onontbolsterde afzonderen door ze in eene wan rechts en links te schudden, (vgl. *daï, èko*).

(**Lè** 4), *lè-lè*, (Ba., Ro., Bi., K., D. idem; T., R. *rè-rè*), neerliggen op den grond, van levenlooze voorwerpen: *batu esa lè-lè ndè dae ndia*, daar ligt een steen op den grond; (vgl. *loli-loli, nangapeük*), ook van menschen, in een zin als: *mana-mafuk-a fepa neu dae lè-lè*, de bedronkene sloeg tegen den grond en bleef (als een steen, enz.) liggen.

lèk-lè = *lè-lè*.

belè, idem van een meervoudig subject: *henu-la belè ndè ndia*, de koralen liggen daar, (vgl. *beleka*).

beselè = *belè*: *ai-la beselè lai ènok lai-n*, de stukken hout liggen op den weg.

salelè (*na-*), (Ba. enz. idem; T., R. *nasarerè*) = *lè-lè*: *batu-a nasalelè ndè ndia*, de steen ligt daar.

masalelèk, wat neerligt: *hata masalelèk ndia*, wat is dat, wat daar ligt?

(**Lè** 5), in *lima-lè*, zie hieronder *lek*.

lè (*na-*), een langwerpig spoor nalaten: *beis-o nalè nai solokaek-a*, de kaaiman laat een spoor na in het zand; *iäk-ala lalè lai òe dale*, de visschen laten een spoor in het water achter.

lek, Ba., Bo. idem; Bi., K. *lè*; T. *rek*; R. *rè*, [Kup. *lè(n)*], langwerpig spoor, (vgl. *lèlek, mamanak*): *kea esa lè-na nai tasi-suük-a*, het spoor van eene schildpad aan het strand; *ofak-a lè-n*, het spoor van een vaartuig in het water; *lek tasi dale*, eene plaats in zee, waar het water eene andere kleur heeft; *lima-lèk*, handteekening, vandaar: *ana lima-lè*, hij zet zijne handteekening; *lè lalais*, benaming van een luchtverschijnsel, eene groote witte streep, zichtbaar bij donkeren nacht. Zie ook *lek*.

(**Lè** 6), *lè* (*na-*), Ba., Bo., D. idem; T., On. *narè*, [bij dial. *lè, rè* = *li*?]: *òe-a nalè nai opak dale*, er staat veel water in het vak van de sawah, (in de geheele sawah: *lama-lama*).

(**Lè** 7), *kalè* (*na-*), verhinderen, beletten, (vgl. *namanggè*): *au akalè ala kapa sò tè poï heni-s sò-ma*, ik heb gezorgd, dat de buffels niet konden weggaan, en toch

zijn zij ontsnapt; *böö makalè mala ènok-a dei*, belemmer den weg niet, [bij (*lè*) 4?, de vorm in de dial. is mij onbekend].

(**Lè** 8), *kalelè* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. (ook T.?), idem; [bij (*lè*) 6 of 7?]: *hataholi-la lakalelè ðe nai hade-ðe dale*, de menschen verdeelen, verspreiden het water over de vakken der sawah's, (vgl. *kèk* 1).

(**Lè** 9), *kalelè* (*na-*), Ba., Bo., (ook T.?) idem, [vgl. (*lè*) 7, 8?] = *naketu*: *lasi-manek-ala lakalelè dedeäk*, de vorst en de oudsten beslissen in eene zaak. (Zie ook [*lè*] 8).

(**Lè** 10), *palè* (*na-*), (Bo., K. idem; Bi. *bapalè*; Ba. *nampalè*; D. *nambalè*; T., On. *nambarè*; R. *naparè*): *ènok-a napalè* = *ènok-a nasalá*, de weg is duidelijk zichtbaar, [wel bij (*lè*) 5, vgl. On. *èno* met Term. *ènok*. Althans in D. zegt men ook: *amba ei-ala lambalè*, de buffelsporen zijn duidelijk].

mapalèk (*èno-*), een duidelijk zichtbare weg.

(**Lè** 11), *salè* (*na-*), (Ba., Bo., K., D. idem; T., On., R. *nasarè*): *au asalè fè-n dedeäk esa*, ik doel op hem met een woord, ik doe hem een woord voelen. (Zie ook sub [*lè*] 4).

Lèk 1, (Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *lè*), benaming van een jongensspel; *ala tao* of *lakaminak lèk*, zij spelen dat spel, hetwelk op Koepang *galah* genoemd wordt, vgl. Mal. *galah pandjang*. (Zie ook [*lè*] 5).

(**Lèk** 2), *lelèk*, in: *namatetu lelèk*, juist in het zenith staan, (van de zon).

Les, van het Holl. lezen: *ana les susulak*, hij leest boeken.

Lè-lain, (vgl. *lè* 1 en *lai* 7), naam van een landschap; *Lè-laik*, inwoner van *Lè-lain*.

Lea 1, *a*. (vgl. sub *b*), veel, groot, (vgl. *baü* 1, *matua*, *kadèse*): *hataholi leà* = *hataholi baü*(*k*), vele menschen, ook de menigte; *kapa lea*, vele buffels of een groote buffel; *uma lea*, vele huizen of een groot huis; *batu lea*, vele steenen of een groote steen; *nai mòk ndia hataholi lea-ná-n seli*, in die vlakte zijn zeer vele menschen; vandaar:

b. Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *rea*; D. *lea*; On. *rea*, (met weglating van het subst.), de menigte, (vgl. *touinak*) en ook speciaal: de menigte van strijders, het leger; *lea-a baük-a*, de menigte of het leger is groot; *lea-a sèë-sèë-hi-n nò-n ana*, de menigte was zeer dicht om hem heen; *lea-a laö sò*, het leger is opgebroken; *nalanga basa lea-a*, hij staat aan het hoofd van het geheele leger. [Vgl. On. *nae*, Tim. *nae*(*k*), Bim. *nae*, groot; alsook Saw. *ae*, veel, groot; mogelijk ook Mal. *raja*, Bug. *maradja*, groot? De laatste beteekenis zou doen denken aan het Kup. Mal. *real*, leger, (Spaansch idem), misschien zijn twee woorden ineen geloopen of hebben zich de beteekenissen sub *a* uit die sub *b* in het Rottin. ontwikkeld].

Lea 2, Ba., Bi., K., D., ook T., On. idem; (voor R. echter wordt *rea* opgegeven), tijdelijk ophouden, uitscheiden met iets, ophouden, van regen, enz., (vgl. *hae*, *hai*, *mate*): *musu-a lea sò*, de vijand heeft (tijdelijk) opgehouden met strijden; *udan-a*, (*anin-a*) *lea sò*, de regen, (wind) is opgehouden, het heeft opgehouden te regenen, (te waaien); *tasi-a lea sò*, de zee is rustig geworden, (vgl. *lino-lino*, *mangalau*); *hedi kapa ndala-a lea sò*, de veeziekte is opgehouden; *lea heni*, idem: *anin-ò li-ò lea heni-s*, zoowel de wind als de golven hielden op; *haï masuk-a lea heni sò*, de rook is op-

gehouden (opgetrokken); ook: herstellen, (ook hier voor R. *rea* opgegeven), beter worden, (vgl. *kai*): *kamahedis-a lea sò*, de zieke is hersteld; ook: weer tot bewustzijn komen: *ana lea nala ao-n*, hij komt weer tot bewustzijn; *manamafuk-a lea sò*, de dronken man is weer tot zijne bezinning gekomen, [Ceram. *maria, lea*, naast *marina*, vgl. Tim. *namnina*, (vgl. ook Tag. *aninag* naast *aninau, sinag* = Bis. *sinau*), zie voorts Rott. *neuk*].

Lea 3, Ba., Bo., K., D., On. ook R. idem; (voor T. wordt *leä* opgegeven? vgl. *leä* 2), [eig. doen ophouden, vgl. *lea* 2?]: *ala lea lala mahúk-ala sò*, zij hebben de twistenden gescheiden; (vgl. *kaï*).

(**Lea** 4), *lelea*, Ba, Bo., K. idem; R. *rerea*; T. *rereä*; D. *lelè*; On. *rerè*, [wel bij *leä* 1, vgl. Daj. *mandepä*], of *lelea lima*, de hand opheffen: *ana lelea* (*lima*) *sanga fepa au*, hij hief zijne hand op om mij te slaan; *ana lelea sanga tati*, hij hief zijne hand op om te houwen, enz., (vgl. *botik, soü*); ook *lelea ue*, een rottan opheffen om er mede te slaan.

(**Lea** 5), *lelea*, Ba., Bo. idem; K. *lea*; D. *lea-lea*; T. *rerea*; On. *rea-rea*; [bij (*lea*) 4? vgl. *ninio*], de barensweeën hebben: *inak-a lelea faik ha sò*, de vrouw heeft al vier dagen de barensweeën gehad, (vgl. *ninio* 2).

(**Lea** 6), *leak*, Ba., Bo,, T. idem; Bi., K., R. *lea*, [Kup. en Mal. *liang*, Mak. *leyang*, enz.], grot, spelonk; *lea bauk*, (*lalao, kapa*, enz.), een grot waar vleermuizen, (zwaluwen, buffels, enz.) plegen te verblijven, (vgl. *batu-pòk, pia-bòlok*).

lea (*na*-), (Ba., Bo, Bi., K., D., R. idem), *a.* in eene bepaalde richting loopen van een grot of gat: *leak-a*, (*bòlok-a*) *nalea lèo dulu neu*, de grot, (het gat) loopt oostwaarts in, (vgl. *nalèo, nasèko*); *bòlok ndia nalea losa nggòlok èle*, dat gat loopt door tot het gindsche dorp; *b.* in eene bepaalde richting doen gaan; *kali malea bòlok-a nalea lèo kona neu*, graaf het gat zóó, dat het naar het zuiden loopt.

Lean; *a. pelak lean* (*esa* enz.), op Koepang: *djagong* (*satu* enz.) *real*, benaming van eene zekere hoeveelheid maïs, (alleen bij de Rottineezen op Timor gebruikelijk); *b.* reaal, Spaansche mat.

Leä 1, Ba., Bo., K. idem; Bi. *lea*; T. *reä*; R. *rea*; D. *lè*; On. *rè*, [Kup. *dea*, Tim. *nèh*, Saw. *rĕpa*, Mal. *dĕpa*] *a.* vadem; *nalu-na leä esa*, het is één vadem lang; *b.* meten (bij vademen), eene maat van vademen hebben: *leä balok-a nalu-na baü bè*, meet hoeveel vademen de balk lang is; *balok-a leä ha ma kala*, de balk meet vier en een halve vadem; *leä tè*, de lans vademen, om van de geesten de oorzaak van eene ziekte te weten te komen; men steekt dan de lans in een paal en houdt het uiteinde met de linkerhand vast en poogt met de rechterhand de plaats te raken waar de lans in het hout steekt onder het opnoemen van een of andere waarschijnlijke oorzaak der ziekte; de opnoeming, waarbij dit gelukt, is de ware oorzaak; volledig wordt dit ook genoemd: *leä tè ai sanga nitu*, [Tim. *neh âuni*, Saw. *rĕpa kepoke*], *leleä-tèk*, het verrichten van die handeling.

Leä 2, Ba., Bo., K., T. idem; Bi., D., On. *lea*, [met omzetting = *hela*?], trekken, voorttrekken, optrekken, (vgl. *hela*): *ana leä tè ta heni lima-na fa*, hij trok, maar zijne hand kwam niet los; *ala leä ai*, zij sleepen balken voort; *leä*

neu iko-na, een dier aan den staart voorttrekken; *ala leä lò-n ana lèo manek--a leu,* zij sleepen hem voor den vorst; *leä ndala,* een paard aan een touw voortleiden; *leä kapa,* een buffel voorttrekken; *ana leä fò hutak = ana hela fò hutak,* hij pleegt geweld om eene schuld betaald te krijgen (door de paarden voort te leiden: *leä,* en de karbauwen te drijven: *fò*); *leä la,* (*dedèo*), zeilen, (de vlag) hijschen, (vgl. *kòlok*); *ana leä nala iäk,* hij haalt een visch op (met een hengel); *leä heni,* uittrekken, bijv. iemand uit het water of uit een afgrond; *ana leä heni tè-a,* hij trekt de lans weg, terug.

Leä voorts in een aantal uitdrukkingen als: *leä abas,* de kapas trekken, d. i. spinnen met de *ine* en *bina*; *leä ènok = hela ènok,* den weg wijzen; *manaleä ènok,* gids; *leä inak,* (*touk*), eene vrouw, (een man) voor iemand ten huwelijk nemen; *leä* (hierbij?) *lalá,* zie (*la*) 8; *leä* (hierbij?) *mòdo,* de gekerfde tabak zóó leggen, dat het eene stuk het andere gedeeltelijk bedekt, om er *batek*'s van te maken; *leä ndolu = hela ndolu,* werklieden trekken (aanwerven) voor het bouwen van een huis; *leä nala bua loä--n,* hij trekt (= wint hem af) zijn goed, (bij het spel); *leä seselik = hela seselik,* zie *seseli.*

leäk = leä: *ana leäk-ò leäk-ò kapa-a,* hoe hij den buffel ook voorttrok.

leäk (*la-*), met elkander trekken: *ala hoü lala babaü-a dè laleäk ana,* zij vingen den vlinder en trokken van verschillende kanten aan hem.

Leä 3, *leä falès,* enz., eene flesch, enz. aan een touw gebonden, aan de hand hangende, dragen, [wel oorspronkelijk één met *leä* 2]; vgl. *nòle.*

(**Leä** 4), *leä* (*la-*), Ba., Bo., K. idem; T. *raleä;* D. *lalea;* On., R. *ralea,* [Bi. zegt *lahela,* dus oorspronkelijk van *leä* 2], of *leä* (*na-*) *nò,* met elkander ergens verschil over hebben: *laleä ènok,* zij hebben verschil over den weg, zij willen verschillende wegen volgen; *kanak-a naleä nò suk kaä-n,* de knaap heeft weer verschil met zijn ouderen broeder; *laleä dedeäk,* zij hebben verschil over eene zaak, twisten over eene zaak, (vgl. *nahú*); vandaar ook: procedeeren: *ana nò-n ana naleä lèo lasi--manek-ala neu,* hij brengt hem voor den vorst en de oudsten om te procedeeren; *dedeä nananaleäk,* eene zaak, waarover men verschil heeft; *naleä nanòlek,* zie *nanòlek.*

(**Leä** 5), *leäk,* lat; *leä pua,* (*ò, tua, ai*), lat van pinanghout, (van bamboe, van lontarhout, van gewoon hout); *leäk* (of *leäk-ala*) ook wel speciaal: vloer van pinanglatten; (vgl. *unuk*).

kaleleä (*na-*), Ba., Bo., T. idem; (R. *nakaleleа?*), latten aan elkander bevestigen, (vgl. *laï* 2); *nakaleleä loanak,* de latten van eene rustbank aan elkander bevestigen; *lakaleleä uma,* de latten van een huis bevestigen, (vgl. *unu* 1, *henge*),

(**Leäk**), [*leleäk,* (Bo., T. idem; K. *leleä;* D. *lelea*; Bi. *leleka*; R. *rereka*), soort boom.

(**Lèbe** 1), *lelèbe,* naam van een berg in Korbaffo.

(**Lèbe** 2), in *pae-lèbe, pae-lèbek,* zie *pae.*

(**Lède**), *lède-lède,* (Bo., Bi., K., D. idem; R. *rede-rede*), rustig doorgaan met iets, (vgl. *pea-pea, ndò-ndò, matu-matu*): *ana tao lède-lède,* hij werkt rustig door; *nöü--ana-a nakaminak lède-lède,* het kind speelt rustig, zoet voort; *ana lèo laö lède-lède,* hij gaat rustig zijn weg, zonder iemand kwaad te doen.

lelède-hík, versterking van *lède-lède = lède--lède-hík*; ook: het is zeer goed.

belède = *lède-lède*, van een meervoudig subject: *ala belède sò*, zij leven in vrede.

Lèdek, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *lede*; T. *rèdek*; R. *rède*, [bij (*lède*)?], onverwachts komen of weggaan: *ana lèdek nème bè mai*, waar komt hij plotseling vandaan? *ana lèdek fèo-fèo*, hij gaat onverwachts hier- dan daarheen; *ana lèdek lèo bè neu so*, waar is hij onverwachts heengegaan? (vgl. *fenga*, *kèdok*, *nggiti*, *nggodi*).

Ledi, Ba., T. idem; D., On., R. *ladi*, [vgl. *kedi*, *ladi* 1, zie sub *selik*], *ledi tua*, het sap van den lontarpalm tappen, (vgl. *oba*, *seü* 2, *suma* 2), door telkens een schijfje van den bloemsteel af te snijden, (op Koeping: *iris tuak*, vgl. *kè*), ook zonder *tua*: *ana ledi tè ana ta hapu tua-la òe-na*, hij ging palmsap tappen, maar verkreeg het sap der palmen niet; *tua ledi*, (op tijd) afgetapt palmsap; *tua nanaledik* = *tua kalaledis*; *tua nanaledi-ták*, een niet gemakkelijk voor palmsap-tappen te beklimmen lontarboom, (vgl. *leledik*); (*tou*) *manaledi*, tijferaar.

leledik, het palmsap-tappen; *tua leledik*, een lontarboom, welke gemakkelijk te beklimmen is voor het verkrijgen van palmsap.

ledis in: *ue-ledis*, zie *ue* 2.

ledi (*na-*), in *naue-naledi*, zie *ue* 2.

kalaledis (*tua-*), een lontar, welke op tijd afgetapt wordt, tegenover: *tua kalaelas*.

maledik (*maue-* of *manamaue-*), zie bij *ue* 2.

Lèdo 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lèlo*; On. *rèlo*, [Kup. *lèlo*, Tim. *nèno*, (dag), Tett. *lòro*, Saw. *lòdo*, Sumb. *lodu*, dial. *leddu*, Bim. *liro*, Sikk. *lerro*, Mangg. *lèso*, Bur., Ambon. *lea*, welke alle een prefix *l*(*ă*) schijnen te bevatten, tegenover Daj. *andau*, Bis. enz. *adlau*, Tag. *arau*, Mak. *allo*, Bug. *ĕsso*, Bareë *eo*, enz. De functie van *l*(*ă*), vgl. Mak. en Bug. *la*, kan dezelfde zijn als die van *si* in Bul. enz. *si ĕndo*], de zon; *lèdo-a lòe*, (*ti mai*), de zon gaat onder, (komt op); *lèdo-a natahí*, (*nasòö*, enz.), de zon helt; *lèdo-eik*, zonnestraal; *lèdo-a mata-na*, de plaats waar de zon in het gezicht komt, (schijnt op te komen), ook wel: het lichaam van de zon; *lèdo mata*, een dorpje bij Koepang; *hade lèdo mata*, zie *hade*. Voorts: de zon als tijdmeter van den dag: *lèdo fafaik* = *fafaik*, de morgen; *lèdo tetuk* of *lèdo hanak*, de middag; *lèdo-nòsok* = *nòsok*, de namiddag; *lèdo-beik*, de tijd waarop de zon er nog is, (vgl. *bei*), overdag, (vgl. *lelèdok*): *ana mai lèdo-beik*, hij komt, terwijl het nog dag is; *ana mai dai lèdo*, hij komt (terwijl er voldoende zon is =) vroeg; *bei lèdo baü*, er is nog (veel zon =) tijd genoeg; *lèdo ta sò*, er is geen (zon =) tijd meer voor. *Lèdo fai bula fai* wordt gebezigd van het bepaalde levenseinde van een mensch: *ndia lèdo fai-n bula fai-n landá sò*, zijn tijd (van sterven) is aangebroken. Van eene vrouw zegt men ook: *inak-a lèdo fai-n bula fai-n landá*, *dè sè ana bongi*, de tijd der vrouw is gekomen, (dat zij baren moet). Nog wordt *lèdo* verbaal gebezigd, bijv.: *sè ana lèdo*, er zal zon zijn, het zal mooi weer zijn.

lèdo-lèdo, duidelijk, openbaar (vgl. *mangalèdok*): *kokolak lèdo-lèdo*, spreek duidelijk, (vgl. *namaneu*, *toda-toda*); *ana fè*, (*namanako*, enz.) *lèdo-lèdo*, hij geeft, (steelt enz.) in het openbaar (vgl. *nalilidi*).

lèdok = *lelèdok*, dag, in uitdrukkingen als: *nai lèdok* (of: *lelèdok*) *ia dale-n*, op dezen (licht)dag; *losa lèdok ia*, tot op dezen dag.

lelèdok, lichtdag, (dan ook: *fai lelèdok*); overdag: *laä lelèdok*, zij eten overdag; *ana uda lelèdok*, het regent overdag; *lelèdo-ina*, op klaarlichten dag, bijv. *lelèdo-ina-ò ana odà susunguk-a*, ook op klaarlichten dag slaapt hij steeds maar door; *lelèdok ia au tète ala nòso*, op dezen dag heb ik tot den namiddag gewied; *nai lelèdok ia dale-n*, op dezen dag; *lelèdo-n* = *lelèdok*, overdag; *pado lelèdok*, soort kleine inktvisch.

belèdo = zeer schitteren, van een meervoudig subject: *ndeli pilas sila belèdo-hik*, die gouden ringen schitteren zeer.

mangalèdo, helder, dag worden: (*ana*) *mangalèdo sò*, het is al helder (dag), zoodat men den grond onderscheiden kan; *oti mangalèdo-n*, struiken enz. wegkappen, zoodat het licht vrijen toegang heeft.

mangalèdok, helder, verlicht; duidelijk, openbaar; het licht, de glans: *dedède mangalèdok*, helder brandende lamp; *nakanae tè uma dalek mangalèdo-hik*, zij zag, dat het binnenste van het huis helder verlicht was; *tatao mangalèdok*, wat in het openbaar of duidelijk gedaan wordt; *soi heni lelesu-a, fò ela mangalèdok-a lèo dalek mai*, doe de deur open, opdat het daglicht binnenkome; *haï ta ma mangalèdok ia nème bè mai*, er is geen vuur, vanwaar komt dan die glans? *basa-n mangalèdo-mangalèdok mesan*, alles is helderheid; *leni mangalèdo-na mai*, zij zijn gekomen tot het licht er van, tot de erkentenis, zij zijn beschaafd.

ngalèdo (*na-*), helder zijn, glanzen: *haï-a nangalèdo*, het vuur is helder, glanst; *ndelas-a nangalèdo*, de bliksem schittert; *nduk-ala langalèdo*, de sterren schitteren; *titinok-a*, (*falès-a*) *nangalèdo*, de spiegel, (de flesch) glanst; *nisi-na nangalèdo*, zijne tanden blinken, (vgl. *nasaä*).

(**Lèdo** 2), *lelèdo*, Ba., Bi., K., D., T., R. idem; [On. *hano-lèdo*, denkelijk van *lèdo* 1] = *hahano*, witte plekken op de huid.

Ledotoba, T., On., R. idem; (Ba. heeft *ledotodak*; Bo., D. *ledotoda*), soort plant met geneeskrachtige wortels.

Lèë 1, (Ba., Bo., K., D. idem; T., On., R. *rèë*; Bi. *lèke*), minder worden, verminderen: *oe-a lèë*(*-n*), het water vermindert (door gebruik of verdamping); *pa-a*, (*isik-a*, enz.) *lèë*, het vleesch (de rijst, enz.) vermindert; *hataholi-la lèë*, het aantal menschen neemt af; *oe naü lèë*, er komt gebrek aan water en gras, (vgl. *langa*, *lòe*, *namaluma*, *nala* 9, *ta dai*, *domemè*, *nakasani*, *sengi* 2).

lèe-lèe, (Ba. enz. idem; T. enz. *rèë-rèë*), steeds verminderen: *fa-a lèë-lèë*, de stroom wordt hoe langer hoe minder.

lelèëk, het minder worden; *hataholi-la oda lelèëk-a*, het aantal menschen neemt voortdurend af.

Lèë 2, (Bo., K. idem; Bi., R. *lè*) = *hata*: *nae lèë*, wat zegt hij? *tao lèë* = *tao hata*, wat doen? vandaar: waarom? hoe? *ò mai tao lèë*, wat komt gij doen? *ò tao lèë*, wat doe je, wat scheelt je? *tao-n lèë*, (*hata tao-n lèë*), wat is er aan te doen? *ana tao-n lèë*, wat heeft hij hem gedaan? *tè beis-a ta tao-s lèë fa*, maar de kaaiman deed hem volstrekt niets; *tao lèë dè emi basa-ngemi fali maï-ngemi*, waarom komt gij allen terug? *au haitua tao ò nanaäk lèë*, hoe zal ik u eten zenden? *ana ta bubuluk ana tao tao-n lèë*, hij wist niet hoe hij het zou doen; *au dadi kula-kana-ana tao lèë ia-ò*, hoe ongelukkig ben ik! *lafaduli tao biï-a lèë-ò*, *mate-n sò*, hoe zij het schaap ook verzorgden, het is toch gestorven; *buluk-a ta hina fa au tao lèë-ò*, als het niet steekt, dan ga het mij hoe ook = het is zeker, dat het steekt.

Lèë 3, (Bo., K., R. idem), den poot van een dier met een strik binden, bijv. *ana lèë-ná manu ei-na sò*, hij heeft eene lus of een strik om den poot van de kip gedaan, (vgl. *hènge*).

lelèëk, het binden op bovengenoemde wijze; *tali lelèëk*, touw met eene lus er in.

(**Lèë** 4), *lèë* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; [volgens opgave ook R., toch denkelijk omzetting van *nahèle*], *a.* stevig gebonden zijn: *tali-a nalèë nala bòto-lí-na*, het touw zit stevig om zijn hals, (als bijv. iemand, die gehangen wordt);

b. stevig binden: *paä malèë tali-a*, bind het touw stevig, (dat het niet meer losschieten kan); *fè ndia nalèë soka-a*, laat hem den zak stevig binden, (vgl. *nahèle*).

falèë (*na-*) = *nalèë*, *a*: *tali-a nafalèë-ná-n* (of: *nala-n*) *seli*, het touw zit zeer stevig.

(**Lèë** 5), *makalèë*, wrang zijn: *ai-boak-a makalèë*, de vrucht is wrang.

makalèëk, Ba., Bo. idem; K. *makalèë*; D. *maáleä*; T. *makarèë*; On. *maäreä*; R. *marèë*; Bi. *makalèke*, [Tim. *maknèët*; Kup. *mnèkeng*], wrang: *ai-boak-a makalèëk* = *makalèë*, de vrucht is wrang; *ai boa makalèëk*, een wrange vrucht.

Lefa, naam van een dorp in het Termanusche.

Lefak, (K. *lefa*; R. *refa*), soort boom.

Lefenuni, naam van een berg op de grens van Termanu en Korbaffo.

Lèfo, Ba., Bo., D., T., On., R. idem; [vgl. Sikk. *hebbon*, prop], eene prop in iets steken tot sluiting: *ana lèfo punuk-a neu bòto-a*, hij zet eene prop van den bast van eene kokosnoot op de flesch; *ana lèfo ai-a neu boboïk-a*, hij draait een stuk hout bij wijze van prop in de opening van de uitgeholde kokosnoot, (vgl. *tatana*).

lelèfok, het op bovengenoemde wijze sluiten; *ò lelèfok*, enz., prop van bamboe, enz.

malelèfok, met eene prop gesloten: *boboï*, (*bòngo*, enz.) *malelèfok*, met eene prop gesloten uitgeholde klapper, (kalebas, enz.).

(**Lefu**), *lefu-lefu*, (in alle dial.) = *lafu-lafu* in: *ta lefu-lefu*, volstrekt niet; *hade ta lefu-lefu*, er is in 't geheel geen rijst; *ta mòpo-s lefu-lefu*, zij zullen in 't geheel niet verloren gaan; *lefu-lefu au ta sao sina maikok ia fa*, ik wil dien gestaarten Chineesch volstrekt niet trouwen.

Lefuk, (Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *lefu*), soort dwarslatten, welke op de *lòlo's* rusten tot steun van de bovenlatten, in een tijdelijk bewoond huis of loods op het veld, (zie ook sub *mokotaik*).

Lei 1, (in alle dial.): *ana lei òe neu langa-na*, of: *ana lei langa-na*, hij doet water op zijn hoofd, d. i. hij spoelt het hoofdhaar af, na het met kokosmelk te hebben ingesmeerd, (vgl. *safe*).

leleik, het afspoelen enz.; *òe leleik*, water waarmede het hoofdhaar afgespoeld wordt.

Lei 2, Ba., Bi., K., D. idem; On., R. *rei*, [Bug. *rai*?], bijvoegen, bijdoen: *ana lei tua neu ulek-a*, hij voegt lontarsap bij den pot, (welke reeds suiker bevat); *ana lei òe neu tua matak-a, dè ana hani bafi-la*, hij voegt water bij het ongegiste palmsap en laat het de varkens drinken, (vgl. *bali*, *pòpo*).

leleik, het bijvoegen; *tua leleik*, palmsap, dat bijgevoegd wordt.

Leï, zie *neï*.

Leka 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Leka** 2), *leka-leka*, Ba., Bo., Bi., K., R. (ook wel T.) idem; D., On., (ook wel T.) *leä-leä* = *nggela-nggela*, [met omzetting? Tett. v. Dilli: *naklekar*], *nggali-*

-nggali, uit elkander gespreid, verstrooid liggen: *batu-la leka-leka ndè dae ndia*, de steenen liggen daar verstrooid op den grond.

leleka, iets uitspreiden, uitstrooien: *leleka daë dòk-ala leu neäk dale*, spreid de sirihbladen op de mat uit; *hoi leleka pua-la*, laat de pinangnoten uitgespreid drogen; *ana tapa leleka bua-loäs-ala*, hij werpt de goederen verspreid, in wanorde neer, (vgl. *ngganggalik*).

beleka = *leka-leka*: *ai boak-ala beleka* (of: *leka-leka*) *leu esa ndè ndia*, de vruchten liggen daar bij elkander uitgestrooid, (vgl. *belè, lè-lè*).

(**Lekak**) in: *batu lekak*, (K., R. *batu leka*; Ba. *batu leäk*), soort schelpdier.

Lèke 1, [uit het Holl.], rekenen, tellen, = *hinga*: *lèke doik*, (*bana-manu*, enz.), geld, (dieren, enz.) tellen; *doi nanalèkek*, afgeteld geld, ook overdrachtelijk gebezigd: *ala lèke-lá-n nò hataholi mangalauk-ala sò*, zij hebben hem tot de slechten gerekend; *nii-ana-a ta lèke ina-ama-n fa*, het kind telt zijne ouders niet, (gehoorzaamt hen niet); *hataholi ndia ta lèke manek fa*, die man telt den vorst niet; *hataholi nanalèkek*, iemand, die in tel is, een voornaam persoon.

(**Lèke** 2), *lelèke*, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *leleë*, [vgl. Mal. *lingkar*, Mak. *tèngkere*, Jav. *lĕngkĕr* en *lĕkĕr*, of Bug. *liking*]: *lelèke tali*, een touw in kronkels leggen, opschieten; *mènge-a lelèke*, de slang legt zich in kronkels.

lèkek, zie *lelèkek*.

lelèkek, het in kronkels leggen; *tali lelèkek* (in deze beteekenis ook: *lèkek*) *esa*, een tros touw; *pua lèkek esa*, één honderdtal gedroogde pinangnoten aan een palmrib gestoken; *daë-dòk lèkek esa*, idem van sirih-bladen; *bii susula lèkek*, een ram met gedraaide hoorns.

(**Lèke** 3), *ana lelèke*, Ba., K., D., Oe. idem; R. *lelèë*, [denkelijk eene overdrachtelijke beteekenis van (*lèke* 2), vgl. dial. *kukundu*], hij is bang, (vgl. *bi*).

Leki, mannen- en vrouwennaam; *Leki-daen*, naam van een dorp in Termanu.

Lèko 1, R. *lèo*, in de overige dial. *lèko*, [Saw. *lèko*, lokken, wel verwant met *pèko*, en zou kunnen beantwoorden aan Mal. *lĕngkok*], op listige wijze lokken, bijv. *lèko ndala*, een (wild) paard lokken (door een tam paard te berijden en het te doen volgen); *lèko nusa*, een hert lokken (om te voorschijn te komen, bijv. door schijnbaar te doen of men het niet ziet), om het te kunnen schieten, (vgl. *fudik*); *neu lèko*, hij gaat aldus een dier vangen of lokken; ook in het algemeen = *pèko*, liegen, bedriegen, misleiden.

lelèko: *ana kokolak lelèko*, hij spreekt op bedriegelijke (vleiende) wijze; dikwijls = *fufudi*, waarmede het ook wel verbonden wordt; *ana lelèko nii-ana-a*, hij vleit het kind (maakt het lekker), opdat het niet zal gaan huilen.

Lèko 2, in alle dial., ook R., [Saw. idem], *a.* naam van een soort gong, onderdeel van een stel gong's: *liü lèko-a*, sla de *lèko*!

b. beginnen te slaan op eene gong, bijv. *lèko mèko anak-ala*, begin de kleine gong's te slaan. [Meestal begint men met de *lèko* te slaan, vandaar misschien oorspronkelijk één met *lèko* 1; het woord in R. zou uit een ander dialect overgenomen kunnen zijn].

(**Lèko** 3), *lèko-lèko*, [denkelijk verwant met *èko* 1, *leü* 2, dus: rondgaan]: *ndala-ana-a naä lèko-lèko kada ia*, het veulen graast hier blijvende rondgaan (blijft hier op dezelfde plaats grazen, (vgl. *lèo-lèo*).

lelèkok of *lelèko* = *kokòk*, wandelen, ook dikwijls verbonden: *kokò-lelèkok*.

Leku of *leku-leku*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *leü* of *leü-leü*) = *dama* (waarmede het dikwijls verbonden wordt), bezoeken: *ana leku*, (*leku-leku* of *leku dama*) *ina ama kaä fadi-n-ala*, hij bezoekt zijne ouders en broeders.

Lela 1, Ba., Bo., Bi., D. idem, [Kup. *bu-deda*], soort boom en vrucht, (soort van *kundur*, vgl. *bòngo*), in het Mal. van Koepang *buah sabun* genoemd; *dudi au boa lela, moli au memèngo*, (vgl. *memèngok*), spreekwijze, waarmede iemand aanduidt, dat hij een natuurlijk kind is.

Lela 2, Ba., Bo., Bi. (ook T., On.?) idem, = *bisu*, eene wond hebben: *inak-a suü-na lela*, de vrouw heeft eene wond aan de borst, (vooral in zulk een geval gebezigd).

Lela 3, naam van een sawah-veld in het Termanusche, eigendom van het geslacht *Kiu-kanak*; *hade-òe lela-la*, de sawah's aldaar; *òe lela*, naam van eene bron aldaar; *iïfak luä lela, kokòòk pinga pèto*, een mandje (met gekookte rijst afkomstig) van Lela op den schoot hebben, een bord (met gekookte rijst, afkomstig) van Pèto in de armen dragen, spreekwijze voor een vermogend mensch.

(**Lela** 4) voor *lelak* in: *natanggenggeä-lela*, zie *natanggeä*.

lelak, Ba., Bo., T. idem; de overige dial. *lela*, [denkelijk verwant met Mal. Jav. *sĕla, hĕlat*, enz.], tusschenruimte: *tao matalolòle dini-n fò ela lelak ta*, maak de wanden goed, dat er geen ruimte tusschen is; *ei-lelak*, de ruimte tusschen de beenen; *lima-kuü-lelak*, de ruimte tusschen de vingers; *nisi-lelak*, de naad tusschen de tanden; *di-lelak*, de ruimte tusschen twee stijlen; *uma-lelak*, de ruimte tusschen twee huizen; *papa-lelak*, de ruimte tusschen twee planken; *lète-lelak*, ruimte tusschen twee bergen, bergkloof; *hataholi baü, dè lela-n ta*, er zijn vele menschen, zoodat er geen ruimte is; *tè tèke-fia ina-a nakadite nème ò lide-lela-ma*, maar (pas op) de groote luis tusschen uwe vlerken, (vgl. *talada*). *Lelak* ook wel = *ei-lelak* in: *lela dalek*, tusschen de beenen. Voorts overdrachtelijk: vrije tijd: *fai lelak*, vrije dag; *ana ta hapu lelak fa*, hij heeft geen tijd; *mae au meste mate-ò, fè au lelak fa dei, fò au u aneta ò au sao ana-ng-ala*, al moet ik ook sterven, geef mij een weinig vrij (uitstel) om mijne vrouw en kinderen te ontmoeten; (vgl. *soda-soda, sodak* 2).

(**Lelak**), *lelak* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *nalela*, [vgl. (*lela*) 3?], kennen, kunnen, weten, kundig zijn, begrijpen: *nalelak ana*, hij kent hem, (vgl. *natème, natetème*), of: hij kan het; *ana sanga nae ta nalelak ana*, hij zou haar bijna niet herkend hebben; *nalelak kekedi-na*, hij kent zijne list; *au ta ange alelak*, ik kan niet zwemmen; *ana duik nalelak*, hij kan schrijven; *ana ta afi nalelak hata fa*, hij weet niets te denken, is radeloos; *ami ta matudu malelak babaü-na fa*, wij kunnen niet wijzen hoe groot het is; *sè nalelak ndia*, wie weet het? (ik weet het niet); *ò malelak aäfi baük*, gij weet veel; *au alelak ò mamalaä*, ik weet, dat gij hongerig zijt; *au alelak ò makamuti au*, ik weet, dat gij mij belasterd hebt, (vgl. *bubuluk*); *nalelak sosoa-na*, hij begrijpt er de beteekenis van, (vgl. *afi*); *ò malelak lena sila*, gij zijt knapper dan zij; *manumalela mòdo ai-dòk*, iemand, die geneesmiddelen kent.

malelak, kundig, wijs; kunde, wijsheid; ook

= *manamalélak*, wetende, die weet; *hataholi malela susulak*, iemand, die de boeken kent (of schrijven kan); *malela-hadak*, die de gewoonten weet, beschaafd, beleefd; *malela-hada-ták*, onbeleefd, (vgl. *lapalapa, laü-laü*); *hataholi malelak*, een kundig of wijs mensch; *böö afi mae kada hataholi mesak-ana malelak*, meen niet, dat de mensch alleen kundig is; *hapu malelak*, kennis, kunde verkrijgen; *au malela-ng ndia*, dat moet ik weten, dat gaat mij aan; *lima* (of *ei*) *malelak*, kundige hand, (voet) = *lima*, (*ei*)-*konak*, rechterhand, (rechtervoet).

nalelak, (*hataholi-*), kennis, bekende; (vgl. *natème*).

Lèle 1, Ba., Bi., K., D., (ook On.?) idem, [vgl. *dèle, dère*?], slaan, (vgl. *fepa*); ook: hakken, (vgl. *tati*): *ana lèle ai neu ei-na*, hij sloeg hem met een stuk hout op zijn voet; *lèle-má-n* (of *mala-n*) *hata, lèle misa-n*, sla hem terdege, sla hem dood; *ana lèle heni ai-ana-la*, hij kapt de struiken weg; *meu lèle-má beba fò ata paä paä*, gaat *bebak* kappen, opdat wij eene omheining kunnen gaan maken.

lelèle, herhaaldelijk slaan, enz.

Lèle 2: *bafi-la lèle pelak-ala*, de varkens hebben de maïsplanten (met den snuit) neergeworpen, [vgl. *lèle* 1?], vgl. *bala*.

Lèle 3, Bo., Bi., K., D., T., R. idem; On. *lale*, [vgl. Saw. *lale*, Cer. *ale*, wel verwant met Mal., Jav. *lilit*, vgl. *suek*], *a.* = *sue nggadi-dui*, ivoren armband; *b.* zulk een armband aanhebben: *ana lèle lèle dua*, zij heeft twee ivoren armbanden aan.

(**Lèle** 4), *malèle* (*na-*), Ba., Bo., K., T., On. idem, [Mal. *lélah*?]: *au ei-imang-ala lamalèle*, ik heb een vermoeid, zwak gevoel in armen en beenen, (vgl. *namakai, sota*).

Lèlek 1, (Ba., Bo., T. idem; overigens *lèle*), spoor van mensch of dier in het gras, struikgewas, enz., (vgl. *nalè, mamanak*): *bafi-a lèle-na nai naü dale*, het spoor van het varken in het gras.

Lèlek 2, Ba., Bo., T. idem; overigens *lèle*, [Kup. (*k*)*dèdeng*], tijd: *musu ndia ndè mane kopak-a lèle-na*, die oorlog was ten tijde van den overleden vorst; *lèlek ndia ala bei ta bongi au fa*, in dien tijd was ik nog niet geboren; *nduku lèlek ia* = *nduku besak ia*, tot op dezen tijd, tot nu toe; *lèle makahulu-na* = *fai makahulu-na*, in vroegeren tijd, (vgl. *faik, besak*).

Leli 1, naam van een groot dorp in het Termanusche; naam van een geslacht.

(**Leli** 2), *leli* (*na-*), (Ba., Bo., K., D. idem), met de goederen van een ander doen, wat men wil: *laleli au bana-manu-ng, dè lamoa basa-s*, zij deden met mijne dieren, wat zij wilden, en hebben ze alle geroofd, (vgl. *namoa*).

Lèlo 1, Ba., Bo., K. (ook T.?) idem, [vgl. (*lèlo*) 3, voorts *fèlo, filu-filu*, en voor de beteekenis Jav. *kepet*], de rugvin van een grooten visch, (vgl. *lidak*).

(**Lèlo** 2), Bo., Bi. idem, [vgl *lilo* 3], in: *tati lèlo heni*, het bovenste deel van iets afhouwen, (vgl. *lilo, lèto* 2): *ana tati lèlo heni langa-na*, hij slaat hem het hoofd af; *ana tati lèlo heni ai-a peda-na*, hij hakt den top van den boom af.

(**Lèlo** 3), *palèlo* (*na-*), Bo., K. idem; T. *nambalèlo*, R. *naparèlo*, [vgl. *nasafèlo*], vlug, snel: *ana laök napalèlo*, hij gaat vlug, (vgl. *nasafèlo, sulè*); *tao mapalèlo fa dei*, doe het wat vlug, haast u wat! (vgl. *nalale*).

mapalèlok, (*hataholi-*), een vlug mensch.

Lelu, (Ba., Bo., Bi., K., [T.?] idem, R. *relu*, Oep. *leru*), iemand van ter zijde

aanzien, (vgl. *suli, nita*): *ana lelu ò*, hij ziet u van terzijde aan; ook (maar dan gewoonlijk *lelu lèo dea neu*) = *lipe*, omzien. In verbinding met *nakanae* ook overdrachtelijk: *ana lelu nakanae ina-falu ana-mák-ala*, hij ziet om naar de weduwen en weezen.

lelelu, bijv. *àna bei lelelu bòe ma ana pesi neu*, terwijl hij nog omkeek, viel hij neder.

lelu (*la-*) *ao*, elkander van terzijde aanzien.

(Lema), *lema-lema*, (Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem), duidelijk zichtbaar zijn: *iä-ka*, (*bana-a, batu-a*) *lema-lema*, de visch, (het dier, de steen) is duidelijk zichtbaar; meestal van niet te hooge voorwerpen gebezigd, toch zegt men ook: *uma-a*, (*ofak-a* enz.) *lema-lema*, het huis, (schip) is duidelijk zichtbaar; (vgl. *mou-mou*).

Lemak, (Ba., T. idem; K., D., On., R. *lema*), een soort zeevisch; *lema dòpe mamanak, lema futuk, lema naok, lema temu edak*, soorten van dien visch.

Lème, zie *nème*.

Lèmek, zie *nèmek*.

Lemin, Bo. idem; Ba. *lein-e*; Bi. *kemi-de*; K. *kemi-e*; D. *nggemin-e*; T. (*nggara*) *rein*, [dus blijkbaar *emi, kemi, ei*, „gijlieden" bevattend] wordt gebezigd bij wijze van vocatief van het pers. vnuw. v. d. 2den persoon meerv. in verbinding met een subst.: *kaä fadi-ng-ala lemin* (*-a*, of *-e*), *emi benè fa dei*, gij mijne broeders, zwijgt even! *Nggoak-ala lemin*, gij stommerikken!

Lemuk (*ku-*), soort duif.

Lena 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *lène*, [Kup. *lènga*, Tim. *nène*(*l*), Mal. *lĕnga*], sesamum; *lena fulak, lena nggèok*, soorten daarvan; *lena dèèk*, het eetbare zaad daarvan.

Lena 2, in alle dial., [Sumb. *länga*, boven iets uitkomen, vgl. *lena* 3], de eigenlijke beteekenis moet zijn: over iets heen gaan, gewoonlijk gebruikt in de beteekenis: over iets heen springen, (vgl. *la* 2, *lido* 2, *tè, nakaboku*): *ana lena ai esa*, hij springt over een stuk hout; *ana lena seli paä-a*, hij springt over de haag; *ndala-a lena òe-lòlok-a bòe ma ana tuda*, het paard sprong over de goot en viel; maar ook: *lena lè* = *ladi lè*, eene rivier overgaan, doorwaden. Vandaar: overtreden: *sè lena au hehelu-ng*, (*paleta-ng*) *ia, na dëi nita-n ana*, wie mijn gebod (bevel) overtreedt, zal eens wat zien.

lenak, voorbij (van tijd); *dè bulak baü-bè lenak-ala bòe ma*, enz., nadat verscheidene maanden voorbij waren, toen enz. (Zie ook sub *lena* 3).

lelenak, het overspringen, enz.; *mamana lelenak*, doorwaadbare plaats in eene rivier.

lenak (*na-*) in: *nalenak tali*, zij springt touwtje.

kalelenak (*na-*) = *nakalaladik*, (menschen of dieren) overzetten, naar de overzijde brengen.

Lena 3, in alle dial., [oorspronkelijk één met *lena* 2, Sumb. *länga* (*länga-täka*), Saw. *lĕnga-lĕnga*, zeer], meer zijn, overtroffen, en vandaar gebezigd bij den comparativus en superlativus: *ana sakola esa ta lena ndia mèse-na fa*, een leerling is niet meer dan zijn meester; *ao-inak-a lena pou-lafa*, het lichaam is meer dan de kleederen; *ò malelak lena au*, gij weet meer dan ik; *au ahuta lena-n ana*, ik heb meer schuld dan hij; *ana fè lena au*, hij geeft meer dan ik; *au amasuï lena manek-a*, ik ben rijker dan de vorst; *ama kapa-n-ala deü lena biï-n-ala*, vader heeft meer buffels dan schapen; *haö-a fula lena isik-a*, kalk is witter

dan gestampte rijst; *sè ndè sue ama-n lena* (of *baü lena*); wie houdt het meest van zijn vader? *sè ndè malela-na lena*, wie is het knapste; *ana hapu dòö lena*, hij verkreeg het meest vergiffenis; *dai lena* —, meer dan genoeg, zeer; *òe-a henu lena haik-a*, het water is meer dan vol (tot overloopens toe) in den emmer; *ana tao ao-n lena* — — = *ana hoï ao-n lena* — —, zich verheffen boven — —; *danga lena*, zie *danga*; *lena seluk*, nog meer: *bei baü lena seluk ndia*, nog veel meer dan dat; dikwijls eenvoudig versterking van *lena*: *deï au balas ò malòle-ma lena seluk-ò ana-ma balas ò-a*, ik zal uwe goedheid meer beloonen dan uw kind dat zal doen; *lena heni* = *lena*: *touk-a sue-s lena heni sao uluk-a*, de man bemint ze meer dan de eerste vrouw.

lenak, wat meer is, meer, (als zelfstandig woord), het meeste, en gelijk *lena* in samenst.: *ana hapu lenak esa*, hij krijgt één meer; *bòso hoï mala lenak*, neem niet meer; *malòle lenak au fè basa au hata-hata-ng leu kada esak-a*, het beste is, dat ik mijne goederen alleen maar aan één geef; *manahapu dòö lenak-a*, die het meeste vergeving verkregen heeft; *nalu lena milak ndia tenga esa lenak-a*, meer dan een span langer dan die bamboe; *hataholi manaä lenak*, zie sub *naä*; *ela lenak*, over zijn: *doi-n lopia ha, naä heni dua sò, dè bei ela lenak dua*, van zijn vier gulden heeft hij er twee verteerd, zoodat er nog twee overblijven. (Zie ook onder *lena* 2).

lena (*na-*) = *lena*; *ana hapu nalena-n ana*, hij krijgt meer dan hij.

kalena (*na-*) = *nalena*, *lena*: *esa nakalena esa*, de één is mèer, overtreft, den ander; *lasik ia hapu nakalena au doik lopia ha*, deze oude man krijgt vier gulden meer dan ik; *sè sue manek ndia nakalena*, wie zal dien vorst het meest liefhebben; *nakalenan*, ook: vooral, in het bijzonder: *tutuik hataholi Lòte-la, nakalenan hataholi Pada-la*, verhalen der Rottineezen, in het bijzonder van die uit Termanu; *nakalenan neu ndia*, daarenboven.

(**Lena** 4), *nalena*, zie *nalena-langa*. (Zie ook sub *lena* 3).

Lenabau, naam van eene plaats in het Termanusche.

Lenabauk, soort van kreupelhout.

(**Lena-langa**), *nalena-langa*, Bo., K. idem; Ba. *nalena-langga*; R. *nalena-laka*, [vgl. *lena* 2? en *langa*, hoofd], ook wel bij verkorting alleen *nalena*, ongehoorzaam, onwillig zijn: *emi malena-langa au hihí-nga*, gij waart ongehoorzaam aan mijn wil; *bòö malena* = *bòö malena-langa*, wees niet onwillig, (vgl. *nakababatu-mata*); *sè nalena ò hehelu-m ndia*, wie weerbarstig is jegens uwe geboden, (niet veel verschillend van *sè lena* enz., vgl. *lena* 2).

malena-langak, ook *manalena-langak* (*hataholi, bana* — — enz.), een onwillig mensch, dier, enz., (vgl. *langa-batuk*).

Lenalèk, soort schelpdier, dat in de modder in de riviermondingen gevonden wordt.

(**Lène** 1), *lène-lène*, Ba., Bo., K., R. idem; T. *lènde*, [Ceram. *malene, marene*; vgl. *ène*]: *òe-a lène-lène*, het water staat stil, stroomt niet, (vgl. *lifu*); *ana tati-ná nò òe-n lène-lène*, hij hakt eene klappernoot, (bij gelegenheid van het *hus*-feest op eene paal gestoken), zóo, dat het vocht niet schudt; *ana fepa-ná-n òe-n lène-lène*, hij geeft hem een slag, alsof hij zulk eene kokosnoot hakt, hij slaat hem terdege.

(**Lène** 2), *lène-lène*, naam van eene plaats

in het Termanusche, waar eene bron, *òe malène* genaamd, gevonden wordt.

Lènek 1, Ba., Bo. idem, (voor T. wordt *sèndek*, voor R. *lèle* opgegeven), [vgl. *lènek* 2]: *lènek doik*, (*dòpe*, enz.), een geldstuk op zijn rand, (een mes op den rug enz.) doen staan, (vgl. *napadedei*); *bòö lènek papak-a tè sè ana fepa neu fò laë hataholi*, zet de plank niet op zijn kant, want zij zal neerslaan en iemand treffen.

Lènek 2, Ba., Bo. (ook T.?) idem; Bi. *lène*, [bij *lène-lène*?], ergens blijven staan, hokken, (vgl. *nèmek*, *kàda*): *a dè ò lènek mème ndia*, blijft gij daar staan?

(**Lènek** 3), *kalènek* (*na-*), Ba., Bo. idem; K. *nakaeène*, [vgl. dial. *ènde-ènde*, dus bij *lène-lène*?], in: *kokolak nakalènek* (of *nakalelènek*), iets met omwegen bespreken, om eene zaak heendraaien, (zoodat de zaak niet verder komt?) vgl. *puta*.

Lelène-fafalek, (Bo. [T.?] idem; D. *lelendatatales*), soort zeedier, (kwal?) vgl. *fafalek*.

Lenga 1, [vgl. *ngga* 2], = *huka*, in *lènga dei*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *lengga*; D. *lenggal*), maak eene opening of ruimte om door te gaan! (tegen eene menigte gezegd).

(**Lenga** 2), *lenga-lenga*, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *lengga-lengga*; R. *leka-leka*): *mata-na lenga-lenga*, hij heeft een vriendelijk uiterlijk, ziet er vriendelijk uit; (vgl. *meti-meti*, *mata-mateluk*). Zie ook sub (*lenga*) 3.

(**Lenga** 3), in: *lenga-deak*, achterover vallen, (vgl. *lengu* 2).

lenga-lenga, achterover, op den rug liggen: *kamahedis-a*, (*mamates-a*) *lenga-lenga nai kama dale*, de zieke, (doode) ligt op den rug in de kamer.

lenga (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T. *nalengga*; On. (ook wel D.) *naälengga*; R. *naleka*, [Bug. *lengèng*, Mak. *lengang*, End. *renga*, Bim. *sarenga*, of Mal. Jav. *lĕnggak*?], *a.* achterover, op den rug liggen, gaan liggen: *ana fè ofak-a nalenga*, hij doet het vaartuig „achterover”, d. i. (dewijl de kiel als de rug beschouwd wordt), op de juiste wijze liggen; zoo ook: *ana fè kopak-a nalènga*, hij doet de doodkist op den bodem liggen; *nangapeük nalenga*, hij ligt op den rug = *nalenga*;

b. achterover doen liggen: *ana nalenga lima-na*, hij keert, houdt de hand met den rug naar onderen; *ana fè nalenga ofak-a* = *ana fè ofak-a nalenga*.

lelengak (*na-*), idem: *malòle ò malelengak*, gij moet maar op uw rug gaan liggen.

lelenga (*na-*)-*binak*, (vgl. *bina*), eig. als een *bina*-schelp achterover liggen, gelijk aan, of versterking van *nalenga*: *ana sungu nalelenga-binak*, hij slaapt achterover liggende; *ana tuda nalelenga-binak*, hij valt achterover, (vgl. *lengu* 2).

Lènge, Bo. idem, [Saw. v. Raidjua *lĕnge*?], over de maat, te veel, (vgl. *lena*, *seli*]: *bòö diä-má-n lènge*, schenk niet over de maat, (te veel).

lènge (*na-*), over de maat, te veel doen zijn; *bòö diä malènge-n* = *bòö diä-má-n lènge*; *bòö saë malènge ndala-a*, berijd het paard niet te veel; *ana fua nalènge ofak-a*, hij bevracht het vaartuig te veel, (te zwaar). Ook wel verbonden met een direct object: *nalènge tine-a nò hade-òe-a*, *dè hu ndia dè nalà natun*, hij heeft boven de maat doen zijn den tuin en de sawah, (hij heeft meer dan de gewone grootte van een tuin en eene sawah bebouwd), en daardoor heeft hij (de opbrengst) bij honderdtallen gekregen.

Lengi, mannennaam.

Lèngo 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T.,

On. *lènggo*; R. *lèko*, [oorspronkelijk wel: afwijken; vgl. *lèngo* 2, *bèngok*, *pèngo* en zie *singo*], niet recht, niet vast staan: *bangu-a*, (*almali-a*, *kandela-a*, enz.) *lèngo*, de bank, (kast, stoel, enz.), staat niet vast, staat wankel, doordat bijv. een poot te kort is; *bòö fè mei-a lèngo tè sè tuda heni banuk-a*, doe de tafel niet wankel, hellend staan, want de lamp zal er afvallen; *bangu-a*, (*ofak-a*, enz.) *lèngo lèo kona neu*, de bank, (het schip, enz.) helt naar het Zuiden, (vgl. *natahí*, *nasòö*); *besak ia loa-n ta lèngo sò*, lett. thans heeft hij het ruim zonder hellen of onvast zijn, spreekwoord voor iemand, die in beteren doen is gekomen.

lèngo-lèngo, [mogelijk is dit een ander woord, vgl. *nggèngo*, *bèngo-bèngo*], wankelen, waggelen, schommelen: *bangu-a lèngo-lèngo*, de bank waggelt; *ofak-a lèngo-lèngo*, het vaartuig schommelt, (vgl. *leu-leu*).

manalelèngok, waggelend, schommelend; *kandela manalelèngok*, wipstoel.

Lèngo 2, [oorspronkelijk wel één met *lèngo* 1], = *bèlok*, wenden, eene andere richting nemen, van een vaartuig of hard loopend paard: *ndala-a nalaik bòe-ma ana lèngo lèo ki neu*, het paard liep hard en wendde zich noordwaarts; *ndala-a lèngo heni-n*, het paard heeft hem „weggewend" (heeft hem door eene plotselinge beweging doen afvallen).

Lengu 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *lenggu*; R. *leku*, [vgl. Saw. *ligu*], werpen, vooral met een kort stuk hout, (vgl. *tapa*): *ana lengu heni ai kekeük-a*, hij werpt het korte stuk hout weg; *ana lengu ai esa laë au*, hij werpt mij met een stuk hout; *ana lengu dila-boak*, hij werpt (met een stuk hout) naar de *dilak*-vrucht, (vroeger ook meer algemeen in gebruik, bijv. in gedichten: *lengu doi* [= *doik*], geld werpen).

lelenguk, het werpen, enz.; *ai lelenguk*, een stuk hout, waarmede geworpen wordt.

lengu (*na*-)-*la*: *au alengu-la tè au hapu pao-boak lima*, ik wierp alleen maar, maar kreeg toch vijf manga's.

Lengu 2, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T. *lenggu*; R. *leku*, [oorspronkelijk wel identiek met *lengu* 1, vgl. *tuü* 1, 2], achterover vallen, (ter onderscheiding soms: *lengu-deak*): *ana lengu lèo dae mai*, zij viel achterover op den grond, (vgl. *nalenga*, *tuü*).

Lenguhaïk, (Bo. idem; K. *lenguhaï*; Ba. *lengguhaïk*; T. *lengguaïk*; R. *lekuhai*), soort zeevisch.

Leni, zie *neni*.

Lenik, zie *nenik*.

Lèno 1, Ba., Bo., K. idem; D., T., On., R. *lendo*, [Saw. *lèdo*], een zwaarddans uitvoeren, dikwijls met *foti* verbonden, om in het algemeen „dansen" uit te drukken, (vgl. *lònge*); ook gebezigd van een tol: *pio-a lèno*.

lelènok, het op deze wijze dansen; zwaarddans; *liü lelènok-a*, den zwaarddans op de gong slaan.

(**Lèno** 2), *lelèno*, (On., R. *lelèndo*), iemand uitschelden, (vgl. *aäli*, *dodoki*).

(**Lèno** 3), *lelèno*, naam van een gedeelte van het strand aan de Westkust van Timor.

(**Lenu** 1), *lenu-lenu*, Ba., K., D., T., R. idem, [vgl. D. *lano-lano*, alsmede *lao-lao*], = *lao-lao*, *lafu-lafu*, *lefu-lefu*, schoon, schoon-op: *mae sasú-má-n lenu-lenu-ò*, *sè makatunu*, al hebt gij (een weg) nog zoo schoon geveegd, toch kunt gij u stooten; *hata-n ta lenu-lenu*, hij heeft volstrekt niets.

lelenu, schoonmaken: *ala lelenu-lala nusak-*

-a lao-lao, zij hebben het land geheel schoon (= ledig, zonder inwoners) gemaakt.

(**Lenu** 2), *lenu-lenu*, Ba., K., T. idem, [bij (*lenu*) 1? vgl. (*leuu*) 4, 5], *dale-na lenu-lenu*, hij is goedhartig; ook zonder *dalek*: *manek ndia lenu-lenu*, die vorst is goedhartig, vriendelijk; (vgl. *manganaük, madalek*).

(**Lenu** 3), *lenu-òek*, het vuile water, waarin de emmer boven in den lontarboom is omgespoeld: *malai tua-a hu-na tè ò madiu lenu-òek*, ga snel van den lontarpalm weg, want gij zult geheel nat worden van het vuile spoelwater.

lelenu of *lelenu* (*na-*), in alle dial., [vgl. *lenu* 1], omspoelen: *ana lelenu*, (*nalelenu*) *haik*, (*bòto*, enz.), hij spoelt een emmer, (flesch, enz.) om; (vgl. *nggonga*); ook met *heni*: *lelenu heni pingak-ala ndè sila dei*, spoel die schotels daar eens om!

(**Lenu** 4), *lelenu* (*na-*), Ba., Bo., K., T., On., R. idem, [eig. gladmaken en dan oorspronkelijk van (*lenu*) 1, vgl. *lao-lao*?], gelijkmaken: *nalelenu hade-òe*, hij maakt den grond van eene sawah gelijk; *hade-òe-a nananalelenuk sò*, de grond van de sawah is al gelijk gemaakt, (vgl. *natetu*).

lenus (*hade-òe, tine-*), eene sawah, (tuin), welke reeds gelijkgemaakt en gereed voor het beplanten is, tegenover: *lenus bei ta*.

(**Lenu** 5), *lelenu* (*na-*), Ba., Bo. idem, [vgl. (*lenu*) 2 en 4?]: *ana kokolak nalelenu dale-na* = *naloloa dale-na*, hij troost hem.

(**Lenuk**), *lelenuk*, naam van een landschap op Rotti.

Lèo 1, mannen- en vrouwennaam; *lèo ama dale*, naam van een bosch in het Termanusche.

Lèo 2, in alle dial., [Kup. *lèon*], geslacht, stam. In Termanu zijn er negen geslachten of stammen:

lèo dou-danga, lèo ingu-beuk, lèo ingu-naü, lèo kiu-kanak, lèo kota-deak, lèo masa-húk, lèo mèno, lèo nggofa-laik, lèo suï. *Nggi-lèo*, zie *nggi*.

Lèo 3, in alle dial., [door *lèo* 4 uit *lèo* 5?], wonen, bewonen: *ana lèo nai Kota*, hij woont te Koepang, (vgl. *nauma*); *sè lèo uma ia*, wie bewoont dat huis? *tou manalèo nggòlok*, een dorpsbewoner; ook: ergens tijdelijk vertoeven, logeeren: *ana lèo nò ana-na faik baü-bè*, hij bleef eenige dagen bij zijn kind vertoeven, logeeren, (vgl. *kada*).

lelèok, het wonen; *mamana lelèok*, woonplaats; *uma lelèok*, woonhuis of bewoond huis; *dae lelèok*, een bewoond stuk grond. (Zie ook sub *lèo* 4, 10).

(**Lèo** 4) in *lèo-laö*, Ba., K., T., R. idem; D., On. *lèo-lao*, [bij *lèo* 5? Vgl. *laö* 2], ook wel eens *lèo* alleen, (vgl. sub *lino-lino*), leven (in oneigelijken zin): *ana lèo-laö nai tou nusa-namo-n* (of *nusa-n*), hij leeft in den vreemde; *nandò ita bei lèo-laö nai dae-bafak-a*, zoolang wij nog op aarde leven (rondgaan); *ala lèo-laö tunga Lamatuak-a paleta-na*, zij wandelen (leven) volgens het bevel des Heeren; *ana ta lèo-laö nò malòle fa*, hij leidt geen aangenaam leven; *ana lèo-laö* (*nò*) *malòle*, kan ook beteekenen: hij leeft = hij gedraagt zich goed.

lelèo-lalaök, (zelden *lelèok* alleen), handel en wandel, gedrag, manieren. (Zie ook sub *lèo* 3, 10).

Lèo 5 in: *ana lèo nggè-n*, Ba., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lèo ngè-n*; R. *lèo kè-n*, (vgl. *nggès*, K. zegt *sanga nggè-n*) = *ana sanga tei-n*, hij zoekt den kost; *fò ami lèo nggè-m-ala*, om onzen kost te zoeken; *lèo nggè-n*, ook wel: eene vrouw zoeken om

te trouwen: *nème na, tè neu lèo nita nggè-na*, laat hem, hij gaat eene vrouw zoeken, (vgl. *adu* 3). Hierbij wel *lèo* in: *neu lèo sanga bafa-pua-daë-dò-n*, hij gaat sirih-pinang voor zijn mond koopen; voorts in: *nailu-lèo*, zie *nailu*, [waarschijnlijk oorspronkelijk „rondgaan", vgl. *fèo-lèo*; vgl. Mak. *leyong, liyong*, naast *lipung*].

lèok, in: *kailu-lèok*, zie (*ilu*).

Lèo 6, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), bij verkorting *lò*, naar: *ana laök lèo dulu neu*, hij gaat naar het Oosten; *ana kae lèo ai esa lain neu*, hij klom naar boven in een boom; *lèo ia mai*, herwaarts; *lèo na neu*, daarheen; *lèo uma dale neu*, in huis, (gaan, enz.). Het woord voor „gaan" kan verzwegen worden: *ana lèo dulu neu* = *ana laök dulu neu*; zie voorts de Sprk. [Oorspronkelijk een woord van verbale beteekenis, welke nog bewaard is in de (meer tot de dichtertaal behoorende) uitdrukking: *sè fai-la lèo mai*, de dagen zullen, de tijd zal komen]. Vgl. *neni* 2.

manalèo, bijv. *ènok manalèo Kota neu-a*, de weg naar Koepang.

Lèo 7, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [oorspronkelijk één met *lèo* 6, vgl. Tim. *on*, Kup. *el, elbè*, welke eveneens zoowel „naar" als „gelijk, als" beteekenen], *a.* als, gelijk, (vgl. *napakai* 6, *lòle, matak, nonòk, nda* 2, *sama*): *fulak lèo haö-a*, wit als kalk; *ò muä makabète lèo huas-a au uä akabète*, gij hebt u zat gegeten, evenals ik gisteren; *teteëk-a lèo hataholi ia kokola-na*, het is werkelijk gelijk deze mensch zegt; *mata-na lèo sè*, zijn gezicht is als wie, op wien gelijkt hij? *noï lèo, sanga lèo*, zie *noï* 2, *sanga* 2;

b. als, indien, wanneer, (vgl. *makaneni-ma*): *au ta laö fa, lèo ta nò nakasetik*, ik ga niet heen, als 't niet met geweld is; *lèo au poï-n ana bulak dua, na sè naao tèë*, als ik hem voor twee maanden loslaat, zal hij goed vet zijn; *fò lèo Ndao-la tutu lilo, ma lamanène* etc., want wanneer de bewoners van Dao goud gingen smeden, en zij hoorden, enz.

lèo-lèo; *a.* geheel en al gelijk: *nandela nasaä lèo-lèo lilo pilas ia*, het glinstert geheel en al als zilver;

b. = *lèo* 6: *lèo-lèo au, na sè au ala ò, tè lèo-lèo ò, na sè ò mala au*, als (gesteld dat) ik het ben, (wien het gelukt), dan zal ik u in deze zaak overwinnen, lukt 't u, dan gij mij;

c. bijna als, bijna, alsof: *dè lèo-lèo mate-n ana*, hij was als stervend, hij stierf bijna; (vgl. *noï*, waarmede het dikwerf verbonden wordt); *lèo-lèo nae uda dei*, alsof het zou gaan regenen.

bekelelèok, gelijk zijn: *ami bèkelelèok*, wij zijn gelijk (in rijkdom, enz.); *ala pake bekelelèok*, wij zijn gelijk gekleed.

lèo-bè, *a.* als wat, v. d. hoe, wat: (*ò*) *lèo-bè*, hoe gaat 't? *lèo-bè, nanaäk ndia malada hetu*, hoe is 't, is het eten niet lekker? *emi mae lèo-bè*, hoe zegt gij? *tao lèo-bè dè*, hoe is 't, (waarom is 't, of: hoe is 't mogelijk), dat, enz.; *ata afi-n* (of: *afi tao-n*) *lèo-bè*, wat zullen wij er van denken?

b. als wat ook, hoe ook: *dè lèo-bè na ama bòö namanasa*, hoe 't ook zij, vader moet niet kwaad worden; *mae dedeä-kokola-n malòle* (*tao*) *lèo-bè-ò*, al zijn zijne praatjes nog zoo mooi; *ela lèo-bè, fò ela lèo-bè*, zie *ela*.

lèo-bèk, *a.* = *lèo-bè* (maar gewoonlijk als platter beschouwd): *tè ò lèo-bèk*, (*lò-bèk*), wat zijt gij toch; *makaneni-ma ami ta bubuluk hata esa lèo-bèk*, als wij niet weten hoe iets is;

b. hoedanig, (attributief): *hataholi lèo-bèk ndia*, hoedanig mensch is die, (van welk geslacht is hij).

lèo-esak, als één, gelijk = *bekelelèok*: *ami lèo-esak-(ala)*, wij zijn gelijk.

lèo-hatak, *lò-hatak*, als wat, v. d. wat? en geheel als synoniem met *hata* behandeld, zie *hata*.

lèo-ia, als dit, = Mal. *bagini*: *tao lèo-ia*, handel aldus.

lèo-iak, *a.* = *lèo-ia*, (doch platter);
b. = dusdanig, (attributief); *bua lèo-iak*, dusdanige goederen.

lèo-ná, als dat (daar), zoo; *lèo-ia lèo-ná(k)*, zus en zoo, op allerlei wijze: *ana sanga pepèko nasandandalik lèo-ia lèo-ná*, hij zoekt op allerlei wijze te bedriegen.

lèo-ndia, als dat = Mal. *bàgitu*: *lèo-ndia tèë*, of: *tèë lèo-ndia*, zoo is 't waarlijk; *mae lèo-ndia-ò*, al zegt gij ook zoo; *lèo--ndia*, op zichzelf staande, ook z. v. a.: tot zooverre, genoeg!

lèo-lèo-ndia, zoo gaat (ging) het voortdurend.

lèo-ndiak, *a.* = *lèo-ndia*: *ana hi lèo-ndiak bòe*, hij wil ook zoo;
b. zoodanig: *bua lèo-ndiak*, zoodanige goederen.

lèo-sila, *lèo-silak*, meerv. van *lèo-ndia*.

lèo-tae = *lèo b*, als, indien, gesteld dat, (lett.: als wij zeggen, vgl. *nae*): *lèo-tae ò nau*, *na* enz., als gij wilt, dan enz.; *ma lèo-tae au atane emi bòe, na sadik-o emi matá au*, en indien ik u ook vroeg, zoudt gij mij antwoorden? Ook gebezigd om een wensch uit te drukken: *lèo-tae ò malelak*, gesteld gij wist, mocht gij weten!

malèo = *lèo*, attributief gebezigd, bijv. *hatahuli malèo-ndiak*, een zoodanig mensch.

(**Lèo** 8), *lelèo*, ook wel: *lelèo sina*, Bo., K., T. idem; Ba. *lailèo*; D. *la-lèo*; [doch On. *lailèdo*; Bi. *lalá-lèdo*, zoodat het laatste gedeelte van het woord wel uit *lèdo*, zon, schijnt ontstaan te zijn; het eerste (*la*) 7? (voor den vorm, vgl. *laisona*), vgl. voorts K. *tii-lèo*, D. *sòlo-lá*, zonnehoed], *a.* zonnescherm, ook regenscherm, (vgl. *seuk*);
b. een zonnescherm, regenscherm gebruiken, hebben: *ana lelèo lelèo esa*, hij gebruikt een zonnescherm; *malòle bòe dè ana lelèo, ta na ṇakadòe*, het was maar goed, dat hij een regenscherm had, anders was hij nat geworden.

(**Lèo** 9), *lèo* (*na-*), in: *nalèo ela*, [vgl. *lèo* 3], laten, overlaten, laten staan als een niet omgekapte boom in een aangelegden tuin: *tasi-a ta nalèo ela dae bibiak fa madak bòe*, de zee liet ook niet één stukje van het land droog; *neuk mae bafi ndia nalèo ela au pela-ng esa dei i-na*, hoe zou toch dat varken een mijner maïs-planten hebben laten staan; *hedis--a ta nalèo ela esa bòe*, de ziekte laat niemand vrij, verschoont niemand.

(**Lèo** 10), *lèo* (*na-*), in: *nalèo abas*, Ba., Bo., K. idem; [Bi. heeft *loli*; (in de *r*-dialecten komt het woord niet voor); Tim. (*nab*)*nini*, *bninis*, (het werktuig), wat doet denken aan Mak. *lòlisi*, Bug. *lelu*; doch Kup. *lilung* maakt dit onzeker, dit kan echter een ander woord zijn. Is in *nalèo* eene *l* uitgevallen of is (*lèo*) 11 te vergelijken?], de pitten met de *lelèok* verbrijzelen en van de kapas afscheiden; *aba nananalèok*, de op bovengenoemde wijze gezuiverde kapas.

lelèok, het werktuig, waarmede de pitten uit de kapas verwijderd worden; *ule lelèok*, dat werktuig draaien. (Zie ook sub *lèo* 3, 4).

(**Lèo** 11), *lèo* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *narèo*, [On. *rèo*, paarden laten rondrijden. Vgl. *lèko-lèko*, *nasèko*, (*hèo-hèo*), alsmede *fèo*? Of vgl. Tim. (*fai*)-*lelu*, (*fai*)-*reru*; naast Bim. *rero*,

enz., (ook Saw. *peheru*) alsmede Tim. *'nèro* en *nèo(k)*, iets draaien, *naknèro* en *naknèo*, draaien], draaien om iets heen, (vgl. *ule*): *nïï-ana-la lalèo di*, de kinderen draaien om een paal heen, v. d. de uitdrukking: *lalèo òe neu mamates-a langa-na*, zij werpen water rondom het hoofd van den doode, (zekere ceremonie); *langa-na nalèo*, (Ba. enz. idem; T. enz. *narèo*), zijn hoofd draait, hij is duizelig, (vgl. *dila*).

lelèo (*na-*), voortdurend ronddraaien: *manu-a nalelèo*, de kip, (welke men vangen wil), loopt of vliegt voortdurend rond; v. d.: *ana kokolak nalelèo*, hij spreekt draaiend, om eene uitvlucht te zoeken.

lèok (*na-*): *fò ela bòso nalèok neni tali-a lèo dalek neu*, opdat het touw (van de *kokòlok*) niet mede naar binnen gedraaid wordt.

kalèok, (*hataholi langa-*), iemand, wiens hoofd draait, een gek.

kalelèok (*na-*), (Ba. idem; T. *nakarerèok*; On. *rerèo*), in de rondte draaien: *pio-a*, (*dae-a*) *nakalelèok*, de tol, (aarde), draait; *hataholi-la lakalelèok*, de menschen draaien in de rondte (bij het Europeesche dansen).

kalelèo-baök (*na-*), idem: *nïï-ana-la nakalelèo-baök*, de kinderen draaien in het rond; *au mata-ng-ala lakalelèo-baök*, het draait mij voor de oogen.

malèok, *ai malèok*, een boom, welke zich om een anderen boom slingert; *tua lesu malèok*, een lontarboom, waarvan de *lesuk* (zie aldaar) verdraaid is; *bò malèo(k)*, een draaiboor.

(**Lèo** 12), *lèo* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *narèo*, [blijkbaar oorspronkelijk één met (*lèo*) 11]: *ènok-a nalèo*, de weg loopt om, (eig. draait); *ana laök nalèo*, hij maakt een omweg; *ènok-a nalèo lèo dulu neu*, de weg maakt eene bocht naar het Oosten, (vgl. *nasèko*, *naèo*).

malèok, (*èno-*), omweg.

(**Lèo** 13), *lèo* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *narèo*, [blijkbaar eene overdrachtelijke beteekenis van (*lèo*) 11], buiten iemands weten iets doen: *nalèo ama-na, dè nasèö heni bana-manu-na*, buiten weten van zijn vader heeft hij zijne dieren verkocht; *ana laö nalèo heni au*, buiten mijn weten (ongemerkt) is hij weggegaan, (vgl. *lèpos*, *nggodi*, enz.).

lelèo (*na-*): *lalelèo doak kapa esa*, zij zochten te vergeefs een buffel te verschalken.

Lèok-a, Ba., Bo., Bi. idem, (voor K. wordt *lèök-a* opgegeven, vgl. *lèön*), = *hu ndia*, daarom: *ana bi lèok-a nalai*, hij werd bang, daarom vluchtte hij; *namanako lèok-a ana kèke*, hij heeft gestolen, daarom verbergt hij zich.

Lèok = *lèon*.

Lèon, (in alle dial.), kan dikwijls door „maar" weergegeven worden: *laö lèon*, ga maar, (in het Mal. van Koepang: *pigi sudah*); *lèo-ndia lèon*, zoo maar, zoo is 't genoeg; *fò ata ndaë basa, tè ata lòe lèon*, want nadat wij gestegen zijn, moeten wij toch maar afdalen. Dikwijls is het alleen door den klemtoon weer te geven: *bòe-ma sila esa lèon, dè ana tati*, enz., en één van hen hieuw, enz. Zie voorts de Sprk.

lèon-a of: *na lèon-a*, ook wel *lèon*, z. v. a. *sudah-lah*, het is genoeg, laat maar, het behoeft niet meer: *lèon-a bòö fè-n bai*, het is genoeg, (houd op), geef hem niet meer. Ook z. v. a. ons: dank u, bijv. *minu tua fa dei? Lèon-a!* wilt gij wat palmsap drinken? Dank u!

lèon-a nò, het is genoeg met, vandaar = *bòö* [vgl. bijv. Bim. *ede-ra*]: *hataholi manai tina-la lèon-a nò ala fali leü-s ala*, laten de lieden, die in de tuinen zijn, niet terugkeeren. [*Lèon*, *lèon-a* moet

samenhangen met *lèo* 6 en 7 blijkens D. en On., welke *ona* bezigen in den zin van *lèon-a*, en *ona* voor *lèo* 6 en 7; misschien oorspronkelijk: *lèo na*, tot daar].

(**Lèö**), *lèö-lèö*, K. (ook T.?), idem; Ba., Bo. *nakalèö*, Bi. *nakalèo*, R. *narèo* (*narèö*?), [vgl. (*lèko* 3) en *nasalalako*?], belemmerd zijn in iets, (vgl. *toä*): *ana bei lèö-lèö ndè ndia dè nèök-ò neu dò ta*, hij is nog verhinderd, het is onzeker of hij gaat of niet; *ana kokolak lèö-lèö*, hij spreekt belemmerd, met horten en stooten, stotterend, (vgl. *nasalalako*, *toä-toä*); *laök lèö-lèö*, schoorvoetend gaan, (uit vrees of schaamte); *fa-a henu lè-a, dè ana kò lèö-lèö*, de rivier is zeer gezwollen, zoodat hij hier en daar heengaat om er over te komen, maar niet kan.

belèö = *lèö-lèö*, van een meervoudig subject, bijv. *fa-a henu lè-a, dè ala kò belèö*, vgl. sub *lèö-lèö*; *bii-la bei belèö lai fa-a seli*, de geiten zijn nog aan de eene zijde van den stroom en verhinderd er over te gaan.

kalèö (*na-*): *kokola-na nakalèö* = *ana kokolak lèö-lèö*, hij spreekt met horten en stooten; *fa-a henu lè-a, dè lakalèö lè-a*, de rivier is zeer gezwollen, zoodat zij die niet kunnen oversteken; *nakalèö tua-a*, hij kan den lontarpalm niet beklimmen, (of als hij reeds boven is: hij kan er niet afdalen); *manasilo bana fuik-a nakalèö, dè ta silo nala pa sò*, de jager heeft geen geluk meer, hij schiet geen vleesch (= wild) meer.

kalelèök (*na-*) = *lèö-lèö*: *ana laök nakalelèök*, hij gaat schoorvoetend; *ana tao nakalelèök*, hij werkt met horten en stooten, lusteloos.

(**Lèök**), *kalelèök* (*na-*), Ba., Bo. idem, (ook T.?); K. *nakalelèo*, Bi. *nakalelèo*, On., R. *narerèo*, [vgl. *lèö-lèö*? voor D. wordt evenwel *naeèo* opgegeven, wat in verband met den vorm in On., R. meer wijst op (*lèo*) 11—13], eene uitnoodiging afslaan: *nòke-n lèo uma dale mai, tè nakalelèök*, hij noodigde hem uit in huis te komen, doch hij weigerde. (Zie ook sub [*lèö*]).

Lèön, (ook in Bo. en K.), = *lèona*: *lèön, au ta hi sò-n*, laat maar, ik wil al niet meer; *lèöna-ma*, of: *na lèöna-ma*, idem.

Leödae, *a.* nacht worden: *ana sanga losa leödae*, hij zocht totdat het nacht werd; *leödae dè ana fali seluk*, toen het nacht werd, kwam hij terug;

b. vannacht: *leödae deï au mai*, vannacht zal ik komen.

leödaek, Ba., Bo., T. idem; K. *leödae*, Bi., R. *leodae*, [vgl. Saw. *lèo* (Mal. *liput*?), bedekken, overdekken en *dae*, grond, aarde?], nacht, naävond: *leödaek esa boè ma ana laök*, op een nacht was hij op weg; *leödaek ia ala sanga mai*, dezen nacht willen zij komen; *leödae makahatuk*, donkere nacht; *leödaek-a*, gepasseerde nacht; *leödae-n*(*a*), 's nachts, (van gepasseerden tijd, enz.): *leödae-n ana lèo dea neu*, 's nachts ging hij naar het veld; *leödaen ndia ana nae daeng-ò sè ana mai suk*, hij meende, dat hij dien nacht zou terugkomen; *huas-a*, (*bina-esak-a*) *leödae-na*, gisteren-, (eergisteren) nacht; *leödae-leödae-n*, elken nacht: *leödae-leödae-n na ò kedi-má ami*, elken nacht hebt gij ons bedrogen.

Lepa 1, in alle dial., [vgl. Buru. *lafat*?], leeftocht, teerkost; men spreekt van: *lepa pelak*, (*isik, hade dedèlek, lena, nò*, enz.), leeftocht bestaande uit maïs, (rijst, geroosterde rijst, sesam, geraspte klapper, enz.); *tao tua-lepa*, (vgl. *tua*), = *tao lepa*, leeftocht gereedmaken.

lepa-nggès, (Ba., D., T., On. idem; R. *lepa-kès*; Bo., Bi. *lepa-ngè*) = *lepa*, (vgl. *nggès*).
kalepak, (in Term. zelden) = *malepak*.
malepak, van leeftocht voorzien zijnde: *baluk au sanga saëk ia nonòk mae malepak-a*, dit vaartuig, dat ik wil bestijgen, schijnt van leeftocht voorzien te zijn.
malepà-ngges = *malepak*.

Lepa 2, Bi., K., R. idem; Ba. *lempa*; D., T., On. *lemba*, [Kup. *lepa*, Mak. *lèmbara*, Bim. *lemba*, Bug. *lempa*], dragen, gezegd van een persoon of van meerdere personen, belast met een stok, welke aan beide einden bevracht is, (vgl. *ndòlo, naladoi, neni*): *ala lepa mamates-a*, zij dragen den doode. Ook van een paard gezegd: *ndala-a ta lepa nabeï buas sila-la fa*, het paard kan die goederen niet dragen, (vgl. *fua*); overdr.: *ana lepa dodoki-aälik baük-a*, hij heeft vele scheldwoorden te verdragen, wordt zeer uitgescholden; *lepa* (*hutak*), beboet worden.
lelepak, *a*. herhaaldelijk dragen, enz.; *b*. (Bi., K., R. *lelepa*; Ba., T. *lelembak*; D., On. *lelembat*), het dragen, enz.; bamboezen draagstok; *ai lelepak*, draagbaar.
lepa(*na*-)-*la*, dragen aan een stok, tegenover andere wijzen van dragen: *nalaö-la ma na-lepa-la*, hij gaat te voet en draagt een last aan een draagstok.
manalepa, drager.

Lepak 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Lepak** 2), Bi., K. *lepa*, Ba. *lempak*; T. *lembak*; D. *lemba*, [bij *lepa* 2?] in: *lète-lepak*, bergrug.

Lepak 3, veer; *sisilo-a lepa-na*, veer van het geweer.

Lèpe 1, mannennaam.

(**Lèpe** 2), *lèpe-lèpe*, Bo., K. idem; Ba. *lèmpe-lèmpe*; R. *rèpe-rèpe*; T. *rèmbe-rèmbe* = *bèle-bèle*, [met omzetting, vgl. ook Bi. *lòpo-lòpo*], het lichaam geheel bedekken van de schouders tot de voeten, staand of zittend, (vgl. *naluë, palu*, enz.); men zegt: *ana lèpe lèpe*, of: *ana naluë lèpe-lèpe*; *lèpe-lèpe mò sidi ndia dè sè si-baë-n*, gij draagt uw kain, dat hij u tot de voeten bedekt en hij zal scheuren.
lelèpek sidi-na, (*pou-na*) = *lèpe-lèpe mò sidi-na*, (*pou-na*).
salelèpe (*na*-), (K. idem; Ba. *nasalelèmpe*; R. *nasarerèpe*; On. *nesererèmbe*), = *lèpe-lèpe*: *ana naluë nasalalelèpe*; *ala laluë sidi-a lusalelèpe nonòk manu lide-lepak-a*, zij zijn geheel ingehuld in hunne kain's, alsof zij vogels met gebroken vleugels waren; *bòò masalelèpe tè tabu-má ò sidi-ma*, hul u niet in tot uwe voeten, want gij zult op uw kain trappen.

(**Lèpe** 3), *lèpe-lèpe*, [een bijzonder gebruik van (*lèpe*) 2], slap nederhangen, van de vleugels van een vogel: *lide-n-ala lèpe-lèpe*.

Lepeneu, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *lempeneu*; T. *lembeneu*, [voor het laatste gedeelte vgl. *niu*?], soort korf van lontarbladeren gevlochten, om rijst, maïs, enz. in te bewaren, (vgl. *sailòpek*).

(**Lèpo**), *lèpo-lèpo*, Bo., K. idem; Ba. *lèmpo-lèmpo* = *bèlo-bèlo*, [met omzetting]: *laök lèpo-lèpo*, rondslenteren.
salelèpo (*na*-) en *salelèpok* (*na*-), idem; *nöï-ana-a nasalelèpo*, het kind loopt rond, verzuimt de school, (vgl. *hae* 4).
masalelèpok (*hutaholi*-), leeglooper.

Lèpos, Bo., K. *lèpo*; Ba. *lèmpos*; D. *lèmbos*: T., On. *rèmbos*; R. *rèpos* = *pèlos*, [met omzetting], wenden: *ana lèpos ndala-a*, hij wendde het paard, (vgl. *bèlok*); *ana lèpos heni* (of *ela*) *au* = *ana nalèo heni au*, (vgl. [*lèo*] 13), hij verliet mij ongemerkt, (vgl. *nggodi*, enz.); ook zich wenden: *au lèpos asadea bòe ma au*

ila mènge-a, toen ik mij achterwaarts wendde, zag ik de slang.

lelèpos, herhaaldelijk wenden, enz.: *mènge-a langa-na bei lelèpos dè meda tè bei nalaok*, de kop van de slang wendt zich nog heen en weder, zij leeft denkelijk nog.

(**Lesak** 1), in: *lesak-a* of *lesak-ò* = *besak-a*: *dè naä dei dè lesak-a dale-na loak-a*, nadat hij gegeten had, (toen) was zijn hart verruimd.

Lesak 2, Ba., Bo. idem; K. *lesa*; R. *laesa*; Bi. *lakesa*, [terwijl D. *lao esa* zegt, waaruit blijkt, dat het moet ontstaan zijn uit: *laï* 1, Bi. *laki*, maal en *esa*, één], te gelijk, tevens; vol (van een getal): *lali ami nu-ma lesak*, breng ons eigendom (onze paarden) te gelijk (met het uwe) over! *ofa matua alu-n ha lesak*, een groot vaartuig met vol vier vlerkbalken; *dadi bè dè Ndao telu lesak bòe na sila bi*, hoe is 't mogelijk, dat drie lieden van Dao te zamen (het volle getal van drie) bang zijn.

Lèse, Ba., Bo., K. idem, (ook T.? Voor R. wordt *rèse* opgegeven), naar beneden vliegen: *manu-pui-a lèse lèo dae mai*, de vogel vliegt naar beneden, (vgl. *la* 2, *tena* 2); ook speciaal van een roofvogel: op zijne prooi afschieten, in de vlucht grijpen, = *laü* 3: *tetema-a lèse neni manu-ana esa*, de kiekendief grijpt een kuiken in de vlucht.

lèse-lèse, in: *uma-a sini-n lèse-lèse*, het dekriet van het huis reikt tot op den grond, (vgl. *nasalolòpo*).

(**Lesi**), *lelesi* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *nareresi*), iets ontkennen: *nalelesi dedeäk ndia*, hij ontkent die zaak, (vgl. *namanino*), v. d. zeggen dat iets niet zoo is, iets bestrijden: *ala ta bòle lalelesi nala fa-n ana*, zij kunnen het (woord) niet tegenspreken of bestrijden; v. d. strijden, twisten: *ma lalelesi sila sè matua-a lena basa-s-ala*, en zij twistten, wie van hen het grootst van allen was, (vgl. *nahú*).

Lesik, zie *nesik*.

Lesu 1, [uit het Port.], zakdoek, (ook: *lesu hahali bafak*); hoofddoek, (ook: *lesu hehènge langak*); vgl. *temak*.

Lesu 2, in alle dial., [vgl. Mak. *lassu*, Bug. *lèssu*, geboren worden, (ook Sumb. *lusu*, Laora *lozo*, Bim. *losa*, uitkomen), voorts Rott. *posu*, *kosu* en zie ook sub *b*], *a.* uitkomen, bijv. uit een gat; *mènge-a lesu nème bòlo-n dale mai*, de slang komt uit haar hol; *bafi-a lesu lèo loa-na mai sò*, het varken is (van uit het geboomte) in het vrije gekomen; *ofak-a laö lesu nggòlok-a*, het vaartuig komt van achter de kaap (welke het verborg) vandaan; *tua-a nggi-na lesu nala deak sò*, de bloemtros van den lontarpalm is uitgekomen, (alleen van palmsoorten gebezigd). Ook: naar buiten komen of naar buiten gaan, (uit huis, enz.), van menschen: *lesu leò deak mu*, ga naar buiten! *lea-a lesu*, het leger gaat uit, trekt op, (vgl. *poka*);

b. in alle dial., [vgl. *tusi*, Kup. *lusi*; Tim. *hosu* en *nosu* (*osu*), zie sub *mosu*], (doen uitkomen) = uittrekken, bijv. iets uit een gat, (vgl. *feä*): *ana lesu ai*, hij trekt een stuk hout, bijv. uit de omwanding; *ana lesu nasafali dedeä-na*, hij trekt weer uit (wij zeggen: hij trekt weer in) zijne woorden. *Lesu* ook spec. gebezigd voor „uit de scheede trekken”, (vgl. *tusi*): *ana lesu dòpe-a* (*felas-a*, *tafa-a*, *tè-a*), hij trekt het mes, (hakmes, zwaard, de lans).

(**Lesu** 3), *lelesu*, Ba., K., D., T., On., R., [denkelijk van *lesu* 2], deur, zoowel het gat van de deur als de bedekking; *lelesu*

uma, (*kama*, *uma-hunuk*), huis, (kamer, zolder)-deur; *lelesu paä*, ingang door een heg; *lelesu hade-òe*, opening in de omheining van eene sawah; *lelesu kota*, poort; *lelesu-ina* of *lelesu deak*, buitendeur, (poort van een erf); *lelesu òe*, schutsluis; *lelesu bafak*, deuropening en wat voor de deuropening is; *lelesu dale*, wat binnen, achter de deur is, (doch: *lelesu-dalek* = *lelesu uma*, huisdeur); *kena lelesu-a*, de deur sluiten; *dedelu lelesu-a*, op de deur kloppen.

lelesuk, in: *soi-lelesuk*, (vgl. *soi*), een onderdeel van den bruidschat, welke betaald moet worden als iemand met eene vrouw uit een ander landschap trouwt.

(**Lesu** 4), *talesu* (*na-*), Bo., K., T., On., R. idem, [kan bij *lesu* 2 behooren], zichtbaar worden, op- of uitkomen, (vgl. *toda*): *kapa-eik-ala latalesu*, de buffelsporen worden zichtbaar, (komen op, of uit, doordien het water in de sawah's vermindert); *pa-duik-ala latalesu*, de beenderen worden zichtbaar, (doordat het vleesch bij het koken slinkt); *nisi-n-ala latalesu*, zijn tanden groeien uit, (vgl. *nasanoda*).

(**Lesuk**), Ba., Bo., T. idem; overigens *lesu*, [vgl. *sesu* 1]: *lima-lesuk*, het dunnere gedeelte van den arm bij den pols; *fò au sue lima-lesu-ng ndia ma*, dat is geschikt om als armband om mijn pols te doen; v. d. ook: de geheele arm, (vgl. *limak*): *lima-lesu manatia lili-bòlok*, het gedeelte van den arm bij den oksel; *ei-lesuk*, het gedeelte van het been bij den enkel; *tua-lesuk*, het dunnere gedeelte van den stam van een lontar onder de plaats waar de bladeren ontspruiten, en zoo bij alle palmsoorten, (vgl. *lesuhaïk*).

(**Lesuk** 2), *kalelesuk* (*na-*), [schijnt in de andere dial. onbekend; T. heeft *nakalelenuk*, On. *rereluk*, kan bij *lesu* 2 behooren en lett. „doen uitkomen, uitpuilen" beteekenen]: *nakalelesuk mata-dèë-na*, hij spert zijne oogen wijd open, (vgl. *nakabubula*).

Lesuhaïk, Ba., Bo. idem; K. *lesuhaï*; T. *lesuaik*; D., On., R. *lesuai*; Bi. *lesukai*, [van *lesuk* 1, terwijl *haïk*, blijkens de dial., uit *kai*, *ai* = Mal. *batang*, moet zijn ontstaan, vgl. Kup. *ima-lèo*, pols; *lèo-kpèke*, hals], hals in het algemeen, of de beide zijden van den hals, (vgl. *bòto-lì*): *isa batu neu lesuhaï-na*, iemand een steen om den hals binden.

(**Leta**), *leleta* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), golven, krullen: *langa-dò-na naleleta*, zijn haar golft, krult, (vgl. *kuluheü*); *li-la laleleta*, de golven krullen zich, (vgl. *lapoponu*); *hade-la laleleta*, de rijstplanten golven (door den wind); *tei-na naleleta*, zijne buik „golft" (is gerimpeld van dikte), (vgl. *natatada*).

leletak (*langa-dò*, of *bulu-*), krullend haar.

(**Letak**), Bo. (ook T.?) idem; [ontbreekt overigens; D. *leta*; On. *reta*, heeft de beteekenis van *laö* 1, treeft, Ba. *letak*, vak van een pompoen], = *lelak*; *di-letak*, ruimte tusschen de stijlen, (eig. wel de door de pilaren gevormde vakken).

leta-loak (*uma-*), een huis, waarvan de *lungu's* (dwarsbalken) ver van elkander staan, (vgl. *loa*).

(**Lète**), *lelète*, in alle dial., [Tim. *nète* (1), Kup. (*s*)*leten*, Bug. *lète*, over eene brug gaan, vgl. Rott. *tète*, alsook Mak. *tète*, Mal. *titi*], smalle brug, vonder; *lelète ò*, bamboezen vonder; ook eene bamboezen pijp om het water te leiden; *lelète òe*, een vonder, waarover het water stroomt.

lelète (*na-*): *ala lalelète òe-a*, zij laten het water over een vonder of dijk door middel van eene leiding stroomen.

palelète (*na-*), langs iets smals gaan, (vgl. *ndane*): *napalelète opak*, (*kota*, *òe-lolok*), hij gaat langs een dijkje, (muur, kant van eene waterleiding); *napalelète uma-a*, hij gaat langs (de nok van) het huis; *kòde-a napalelète ai*, de aap gaat langs (de takken van) een boom; *napalelète tua*, over een houten bruggetje, waarmede twee lontarboomen verbonden zijn, gaan.

Lètek, Ba, Bo., T. idem, overigens *lètę*, [Kup. *lèten*, Tim. *nèten*, Tett. *lèten* (boven, op), Saw. *lède*], berg; *lète-húk*, bergvoet; *lète-kakalak*, berghelling; *lète-lepak*, bergrug; *lète-poik*, bergtop, (vgl. *pupukuk*).

(**Leti**), in: *hutu-leti*, zie *hutu-hutu*.

Lèto 1, Ba., Bo., K., T., R. idem, [vgl. Bicol. *litod-litod*, schommelen?], waggelend voortgaan, telkens staan blijvend als iemand, die dronken is: *manamafuk-a lèto*, (vgl. *nabalak*).

lètok (*na-*), waggelen bij het gaan: *ana laök nalètok*, ook: *ei-n-ala lalètok*, zijne voeten waggelen bij het gaan.

Lèto 2: *ana fepa-ná-n lèto heni tii-langa-na neu fèëk*, hij gaf hem een slag, dat zijn hoed van zijn hoofd viel, [eig. wel: weg-waggelen en dus bij *lèto* 1]; *ana tati lèto heni langa-na* = *tati lèlo* (*lilo*) *heni*, hij sloeg hem het hoofd af.

Leu 1, zie *neu*.

(**Leu** 2), *leu-leu*, Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem, [vgl. K. *leleu-dòök*, schommel; bij *naleuk*?, vgl. *bèlo-bèlo* naast *nakabebèlok*], zich slingerend of schommelend zacht heen en weer bewegen, (vgl. *bebebi*, *bebèto*, *bèdo-bèdo*, *nakadedèlok*, *hèko-hèko*, *hèö-hèö*, *kani*, *lèngo*, *nggèngo-nggèngo*, *nggonga-nggonga*, *tae-tae*, *tati-tati*): *banuk-a*, (*ofak-a*, enz.) *leu-leu*, de lamp, (het vaartuig, enz.), schommelt zacht; *ai-la leu-leu*, de boomen bewegen zich zacht door den wind; *langa-na leu-leu*, het hoofd (van den zieke) schommelt.

leleuk, doen schommelen, schudden, (vgl. *bèko*, *nakabebèlok*, *fafaek*, *kakaki*, *nakanonòko*, *nakanunuku*): *anin-a leleuk ai-la*, de wind doet de boomen schommelen, schudden; *nangatúk leleuk ei-na*, hij laat zijne beenen onder het zitten schommelen, (zijwaarts tegenover *nabebèlok*); *leleuk ao-n*, het schommelt zich-zelf, van zelve; *leleuk*, ook wel = *leu-leu*: *ana bei leleuk bòe ma ketu tali-a dè ana ndefa neu*, terwijl hij schommelde, brak het touw en viel hij neer.

leuk (*la-*), gezamenlijk schommelen: *sila ndè fu-lá falès, boboïk sila laleuk*, zij zijn het, die door blazen veroorzaken, dat de fleschjes, (of) de uitgeholde klapperdoppen schommelen.

(**Leu** 3), *kaleleu* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; Bi. *bekeleu*; T. *nakarereu*; R. *boreu*, [vgl. Mak. *rau*], weeklagen, weenen over, (vgl. *hahalu*, *tetelu*): *ala lakaleleu mamates-a*, zij weeklagen over den doode; *ala bei sipo lala-n bòe ma-ala totòko lèon sò-ma, a dè tou lasik-a eki nakaleleu lèon*, zoodra zij het ontvangen hadden, vluchtten zij, en de oude man schreeuwde en klaagde.

makaleleuk (*hataholi-*), weeklagenden, rouwbedrijvenden; *kikík ma makaleleuk*, (het) weenen en weeklagen.

(**Leu** 4), *saleleu* (*na-*), (Ba., Bo., K., R. idem): *dale-na nasaleleu*, hij is misselijk, [behoort wel bij (*leu*) 2, vgl. End. *rè*, schudden, schommelen; *ate rè*, misselijk zijn]; vgl. *tali-momodi*.

masaleleuk (*dale-*), misselijk, misselijkheid.

(**Leuk**), *leuk* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *naleų*, [vgl. *toliuk*], rondzwerven, (vgl. *ndòlo*, *bèlo-bèlo*): *naleuk basa nusak-*

-ala, hij zwerft het geheele land door; *bòe-ma naleuk neu lèon, ana ta bubuluk nae ndia nai bè*, hij zwierf of dwaalde maar om, zonder te weten waar hij was. (Zie ook sub [*leu*] 2).

leu (*na-*)-*lák* (*na-*), [vgl. T. *leu-leu la-la*, bij *la* 2?], idem: *nii-ana ana-mák ndia naleu-nalák*, dat weeskind zwerft (verlaten) rond.

beleu-belák = *laleu-lalák*: *ina ama bei baï-la beleu-belák*, (wellicht) zwerven (de zielen) der voorouders rond.

maleuk of *maleu-malák*, (*hatuholi-*), iemand, die rondzwerft, landlooper.

Leü 1 en *leü-s*, zie *neü*.

Leü 2, in sommige uitdrukkingen = *leleü*: *leü noli-n*, de uiteinden van de rei dansenden in- en uitwaarts doen kronkelen; *fufuk-a leü ketu hedu-húk-a sò*, de boeboek heeft de trap kronkelend ingevreten, v. d. in het algemeen: *fufuk-a leü* (= *naä*) *basa ai-la*, de boeboek vreet alle planten op, tast al de planten aan.

leleü, met kronkelingen of bochten doen zijn: *ana leleü-n*, zij maakt een patroon van slingerende lijnen (aan den rand van eene slimoet of sarong).

leleük, het met kronkelingen doen zijn; *dula leleük*, een patroon met kronkelende lijnen; *lafa*, (*pou*) *leleük*, eene slimoet, (sarong); met zulk een patroon; *koki leleük*, soort koek; *lè leleük*, eene kronkelende rivier.

leleü (*na-*), Ba., Bo., K., D., T., On. idem; R. *naleleu*; Bi. *naleleku*, [Mal. (*ba*)*liku*, of Saw. *keläku*, vgl. Mak. Bug. *leko* en *lengko*, Jav. *lengkong*], met kronkelingen zijn: *lè-a naleleü*, de rivier loopt met kronkelingen, (vgl. *nasèko*).

Li 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *lè*; T. *ri*, On. *ri* of *rè*, [Kup. *len*, vgl. Daj. *riak*?]. golf, de golven: *li-la laleleta*, de golven krullen zich; *lita titiak esa li-a loloka neni-n lèo solokaek-a neu*, zij zagen eene oester, welke de golven aan het strand gespoeld hadden; *li ani dae-bafak a*, de golven en stormen (= de zorgen) der wereld.

li (*na-*), golven hebben: *tasi-a nalí*, de zee heeft golven, vgl. *napoponu*. (Zie ook [*li*] 5).

(**Li** 2), (in alle dial.), in: *bòto-li*, hals, en *bòko-lí*, om den hals dragen, zie aldaar, [Mal. *leher*, Tag. *liig*, enz.].

(**Li** 3), *lilí*, Ba., Bo., D. *li-li*; T. *rirí*; On. *ri-ri*, [vgl. de dial., ook *ndi-ndi*], voor iemand staan, (vgl. *napadeik*): *bòö mu ndia lilí*, ga daar niet voor iemand staan!

lilí (*na-*), (Bo., K. idem; T. *narirí*; On. *nasarirí*): *napadeik nalilí ao-n*, hij staat met een gestrekt lichaam, hij richt zich hoog op bij het staan, (vgl. *nakapí*).

(**Li** 4), *lilí*, Bi., K., D., T., On. *lili*, [vgl. Jav. *lali*? gelijk Saw. *lu* tot Bug. *lilu*?] of *lilí heni*, vergeten, (vgl. *nafandèle heni*): *ana lilí nadai mina neu banuk-ala*, hij heeft vergeten olie in de lampen te doen; *ana lili heni-n, dè ana laö ela-n*, hij heeft het vergeten en daarom laten liggen, (vergeten mede te nemen).

(**Li** 5), *lik*, geluid; *mèko-lík, labu-lík*, geluid van gong en trom, inlandsche muziek; *sisilo-lík*, geweerschot; *susulak-a li-na*, de inhoud van den brief, van het boek, (vgl. *halak*), ook wel = *boak*, van slagen gebezigd: *ana hapu fefepak lik natun dua*, hij krijgt tweehonderd slagen.

li (*na-*), in alle dial., [Kup. *lin*, Saw. *li*, Sumb. *lingu*, Jav. *ling*], geluid geven; *mèko-a*, (*bebengu-a*) *nalí*, de gong, (klok) geeft geluid; *doik-a nalí*, het geld klinkt; *li-a nalí*, de golven ruischen;

sisilo-a nalí, het geweer knalt. Vandaar: iets schieten: *leödaek-a au alí bafi esa*, gepasseerden avond heb ik een varken geschoten; (ter hoofdplaatse van Term. niet gebruikelijk). Zie ook sub *li* 1.

malí(k), wat geluid geeft; *ai malí(k)*, hout, dat gemakkelijk geluid geeft.

(**Li** 6), *kalí*, (Bo., Bi., K. idem) = *kailí*, [wel Saw. *melei*, Mal. *liar*], schuw, wild worden: *ndala-a kalí*, het paard wordt schuw, wild.

kalís, schuw, wild; meer gewoon is de vorm: *kailís*, zie aldaar.

Lia, Ba., Bo., Bi., K., T., (On.?), R. idem; D. *lie*, [Kup. *laiè*, Tim. *naîdje(l)*, Mal. *halia*, enz.], *a.* gember;

b. met gember bespuwen: *ana lia nafoä hataholi*, (*busa, mèo*), hij bespuwt een mensch met gember om zijn moed op te wekken, (een hond, om hem te doen bijten, eene kat, om haar muizen te doen vangen); *ana lia nafoä lalu*, hij bespuwt palmsap met gember (om het beter te doen schuimen); *lia dala*, (*sisilo*), een net, (geweer), met gember bespuwen, opdat het vele visschen zal vangen, (dieren schiet).

Liak, mannen- en vrouwennaam.

(**Liä** 1), *liä* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; T. *naliè*; R. *nalia*, Bi. *nalika*, [vgl. (*liä*) 2], bang zijn en daarom niet naderbij durven komen; (vgl. *bi*, *nèo*): *naliä ama-n nahú nò-n*, hij is bang, dat zijn vader hem een standje zal maken; *naliä hapu fefepak, dè ana ta mai fa*, hij is bang slaag te krijgen en komt daarom niet; *hataholi-la laliä belak, dè lalai*, de menschen zijn bang voor zwaar werk en loopen daarom weg.

(**Liä** 2), *taliä* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; T. *nataliè*, doch On. *naliä*, R. *nalia*, [dus wel van hetzelfde grondwoord als (*liä* 1), vgl. Bug. *lengka*, Sund. *singkah*; zie ook *singo*], op zijde gaan, wijken, (vgl. *hèok*): *ana laök nataliä*, hij wijkt uit voor iemand; *lataliä musu*, zij wijken voor den vijand.

(**Liäk**), *liliäk*, Ba., Bo. idem; T. *liliëk*, K. *liliä*; Bi., D., On., R. *lilia*, [Mal. *lipan*, enz., vgl. ook *nèëk*], soort duizendpoot, welke bij wrijving phosphoriceert, (in het Mal. *kalamajar* genaamd), vgl. *kakabik*.

Liän, mannen- en vrouwennaam.

Libo, naam van eene grasvlakte in het Termanusche.

Lida 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Lida** 2), *lidak*, Ba., Bo., T. idem, (Ba., zelden in Term., ook *lidek*), R. *dila*, overigens *lida*, [Kup. *kdila*, Tim. *nine(f)*, Tett. *liras*, de overeenkomst met *lidek* wel toevallig, vgl. Saw. *lila*, vliegen?], vlerk, vleugel van een vogel of insect, vin van een visch, (vgl. *lèlo*); *muli-haï-lidak*, het bovenste deel van de ruggegraat, tusschen de schouders.

malidak, (*malidek*), gevleugeld; *tète-laba*, (*nèë*)-*malidak*, gevleugelde of vliegende hagedis, (mier); *iä malidak* = *iä lamak*, vliegende visch; *nitu malidak*, gevleugelde duivel, (ook als scheldwoord gebruikt).

lida(*na-*), (*nalide*), vleugelen hebben, krijgen: *bòe ma kanak-a nalide*, (*nalida*) *dè ana la sudi lèo bè neu*, en de knaap kreeg vleugels en vloog overal heen.

Lide, mannen- en vrouwennaam, zie ook sub *lidek*.

Lidek, Ba., Bo., T. idem; Ba. ook *lidak*, vgl. (*lida*) 2, elders *lide*, [Mal. *lidi*], nerf van een palmblad; *lide-sosòngo*, (*-tula*, enz.), nerf van een jong lontar, (gèbang)-blad; *sasapu lidek*, bezem van bladnerven, Mal. *sapu lidi*; *lide sèlo*, (*sinik*),

nerven om een staketsel in zee, (eene dakbedekking) te maken of waarmede die vervaardigd zijn; *lide kuek*, zie *kue*; *lide langak*, het hoofd, d. i. het dikste gedeelte van de nerf; *busa-lidek* of *busa-lide*, soort donkergroen slangetje, Mal *ular lidi* (Kup, *buslèles*).

(**Lidi** 1), *lilidi* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; (D., On. *nalaidi*): *nalilidi hade*, (*pelak*, *bètek*), hij laat de rijst (maïs, gierst), als zij geoogst is, op een mat vallen en zich uitspreiden, opdat het fijne stof wegstuift; *nalilidi heni hade-la langa-n-ala*, hij laat op deze wijze de leege rijstkorrels wegstuiven, [wel bij (*lidi*) 2].

(**Lidi** 2), *lilidi* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., On., R. idem, [vgl. *sisidu*, (zie sub *selik*), ook Mal. *sidik*, *salidik*]: *nalilidi langa-dò-na*, hij pluist zijne hoofdharen met de vingers uit, (vgl. *fifiï*), om luizen te zoeken, v. d.: *nalilidi utu*, hij zoekt luizen, (vgl. *nasamumusi*, *hila*, *sisiü*).

(**Lidi** 3), *lilidi* (*na-*), openbaren, voor den dag brengen, [denkelijk van (*lidi*) 2]: *nalilidi hataholi sala-na*, de fouten van een mensch aan den dag brengen; *ana hoü nalilidi ala*, hij heeft openlijk arak bij zich, (vgl. *bebèle*, *lèdo-lèdo*, *mangalèdok*, *mata neuk*, *poä* 2, *natinga*, *toda-toda*).

Lido 1, *a*. voortschieten: *mènge-a lido*, de slang schiet (snel) voort; *ndelas-a lido*, de bliksem schiet voort; (vgl. *tè* 3, *tusi-tusi*);

b. Ba., Bo., K., D. idem; T., R. *rido*; On. *ridok*, [vgl. *lido* 2], (doen voortschieten =) werpen, eene lans of spiets, (vgl. *sòko-lido*, *tè*, *tapa*): *ana lido tè-a mai*, *dè laë langa-na*, hij wierp de lans en trof hem aan het hoofd.

Lido 2, Ba., D. idem; T., On. *rido*, [moet oorspronkelijk hetzelfde woord zijn als *lido* 1, vgl. de beteekenissen van *tè*; bij *dòlo* 1, *kodu*, enz.? vgl. *tusi-tusi*, dial. *lido*, *kosu*, enz., vgl. ook *lilidok*], springen: *ana lido seli kota-a*, hij springt over den muur, (vgl. *lena*, *tè*); *ana lido neu fèëk*, hij springt op zijde, (vgl. *nakaboku*); *ana lido neu lain*, hij springt in de hoogte; *iäk-a lido*, de visch springt op (uit het water).

lilido, *a*. (Ba., Bo., T. idem, [Ba. ook *lido-lido*], R. *ririd*o; T. *rido-rido* of *nakariridok*): *òe-a lilido nème lain mai*, het water springt uit de hoogte (en valt als een waterval neer); *òe-a lilido*, ook: het water springt als in een fontein, (vgl. *tetè*); *mòes-a lilido*, hij watert met een straal, (vgl. *sikou*);

b. als een waterval doen zijn, vloeistoffen van uit de hoogte inschenken, (vgl. *diä*): *ana* (*diä*) *lilido òe-a*, hij schenkt het water van uit de hoogte in; *ana lilido tua-a lèo haik dale neu*, hij schenkt het water uit de hoogte in den emmer om het beter te doen schuimen; *ana mòe lilido* = *mòes-a lilido*.

lilidok, het springen, enz.; *òe lilidok*, waterval, fontein; *lè lilidok*, eene rivier met een of meer watervallen.

(**Lidok**), *lilidok*, Bo. idem; T. *riridok*, [vgl. On. *masarido*, *oöru*], steile wand van een berg; *lète lilidok*, steil afloopende berg, (vgl. *felak*, *nadei*). Zie ook sub *lido* 2.

Liï, mannen- en vrouwennaam.

Lifu 1, *a*. in alle dial. (zie ook sub *b*), stil staan, van water, (vgl. *lène-lène*), ergens blijven staan, van water, niet wegvloeien: *òe-a lifu*, het water staat stil; *òe-a lifu nai ènok lain*, het water blijft op den weg staan;

b. in alle dial., [Tim. *nifu*, kolk, *nèfo*, meer, Tett. v. Dilli *ue nalihun*, meer; hierbij Kup. *lihu*, diep? (vgl. Bur.

likun, *a.* = Mak. *liku*, kolk *b.* diep), vgl. Sumb. *wai kalibuk*, stilstaand water, voorts Bis. *libog*, *laguna represada* ook Bug. *liyung*, diep?], waterplas, welke is blijven staan, bijv. na regen; eene diepe kolk, waar geen stroom is; *lifu lè*, (*tasi*), eene kolk in eene rivier, (in zee), vgl. *tènok*; *lifu-ina*, eene groote kolk; *iä lifu*, visch uit eene kolk; *lifu lilo*, naam van eene diepe kolk bij Batuhún; *lifu ndia dè bòo mu ndui-n, tè ta mada-n fa*, het is eene kolk, ga haar dus niet uitscheppen, zij wordt toch niet droog, z. v. a.: leg het niet met hem aan, hij is een rijk, vermogend man; *bòö mae lifu, tè lèo-ndia-ò mada-n*, spreek niet van eene kolk, want toch kan zij droog worden, z. v. a.: al is hij rijk, hij kan arm worden.

lilifuk, het stil staan, enz.; *òe lilifuk*, stilstaand water, (vgl. *oè manaènek*).

kalilifuk (*na*-), stil laten staan, (water): *neu nakalilifuk òe nai hade-òe dale*, hij gaat water laten staan in de sawah, hij zet de sawah onder water.

manalifuk (*òe*-) = *òe lilifuk*.

(**Lifu** 2), *lifun*, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *rifun*, (Kup. *lihu*, Tim. *nifun*, Tett. *rihun*, M. P. *riwu*), duizendtal; *lifun esa*, (*dua*, enz.), duizend, (tweeduizend, enz.); *lifun sanahulu*, tienduizend; *lifun esa ma sanahulu*, duizend en tien: *lifun sanahulu esa*, elfduizend; *lifun esa ma sanahulu esa*, duizend en elf, enz.

lifuk, in samenstellingen: *hataholi madoi-lifuk*, (*mabana-lifuk*, enz.), iemand, die geld, (dieren, enz.) bij duizenden heeft.

lifu-lifuk, bij duizenden: *doi-n lopia lifu-lifuk-ala*, hij heeft geld bij duizende guldens.

(**Liki**), *kaliki* (*na*-), Bo., Bi., K. idem, (Ba. heeft *nakaliti*, T. *nakariti*), bang zijn, niet durven, bijv. eene hoogte op of af te gaan, enz., (vgl. *bi*, ook *mumú*): *nakaliki kae ai-a*, hij durft den boom niet te beklimmen; *nakaliki kona lèo dae mai*, hij durft niet naar beneden te komen; *nakaliki saë ndala kalís-a*, hij durft het wilde paard niet bestijgen.

Lila, Ba., K. idem; overigens *lile*, zie beneden, [vgl. *lili* 1?], dik, gebonden zijn, stollen van vloeistoffen: *mina-a*, (*kua-a*) *lila*, de olie, (het vleeschnat) is dik; *òe-a lila*, het water wordt ijs; *lilik-a lila*, de was stolt.

mangalilak, dik, gebonden, gestolt: *mina mangalilak*, dikke olie; *òe mangalilak*, ijs, (vgl. *pète-pète*).

(**Lile**), *mangalilek* = *mangalilak*.

Lili 1, in alle dial., [vgl. Jav. *lulut*? vgl. Bis. *pilit* tegenover *pulut*], zich hechten aan iemand: *nii-ana-a lili bei-na*, het kind hecht zich (of: is gehecht) aan zijne grootmoeder, (vgl. *dite*, *litu*, ook: *hòdo-hòdo*); *kapa kalís-a lili kapa kamaus-ala sò*, de wilde buffel is al gehecht (gewend) aan de tamme buffels, (en dus mede getemd).

lili-neka, idem: *nii-ana-a lili-neka ina-ama-na*, het kind is aan zijne ouders gehecht.

lili (*la*-) *ao*: *hataholi-la lalili ao*, de lieden hechten zich aan elkander.

kalililik (*na*-), doen hechten: *nakalililik kapa kalís-ala lò kapa kamaus-ala*, hij laat de wilde buffels zich hechten aan de tamme (en temt ze daardoor), vgl. *nakamamau*. Vandaar: iemand doen hechten, maken dat iemand niet weggaat: (Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakalilili*; D., On. *naälilili*; R. *nalili*): *nakalililik kaä fadi-n-ala lai Kota*, hij houdt zijne broeders langen tijd op Koepang.

Lili 2, [Tim. *nin*[*i*], zie hieronder *lilik*],

met was bestrijken: *ana lili* (of: *lili kokoi, lili nasalai*) *abas*, zij bestrijkt garen met was.

lilik, Ba., Bo., T. idem, overigens *lili*, [Tim. *nini*, Kup. *lilin*, Mal. enz. *lilin*], was.

(**Lili** 3), in: *lili-bòlok*, Ba., Bo., T. idem; R. *lili-bòlo*; Bi., K. *lili-pò*; D. *lili-kòlo*; On. *lili-ndolu*, [Kup. *slili*, Tim. *snini*[*f*], Sumbaw. *salili*, Bim. *saliri*, vgl. Bul. Ponsk. *kikile*, Sund. *kèlek*, alsook Mal. *kilik*. *Bòlok*, *kòlo* en *ndolu* beteekenen: holte], oksel; *lili-bòlo manakòo-anak*, (lett. een kind dragend), benaming van een soort gezwel in den oksel.

salili (*na-*), in alle dial.; (T. ook: *lilik*?), [Tim. *nasnin*(*i*), Kup. *haslili*(*n*)], iets in den oksel = onder den arm dragen, terwijl het aan een band om den schouder hangt, (anders *nakapi*): *nasalili tafa*, (*tona*, enz.), hij draagt een zwaard, (sirihmandje, enz.) op deze wijze, (vgl. *neni*); *ise falès-a fò masalilik ana*, maak een touw aan de flesch, dat gij die (op die wijze) kunt dragen.

(**Lilis**), *lililis*, T. idem; Bo., K., R. *lilili*; On. *ririlis*, (voor Bi. wordt *liliai* opgegeven), soort zeevisch.

Lilihanak, (R. *lelehang*; Ba., Bo. *linihanak*; K. *linihang*; Bi. *lenehang*; T. *dilahanak*), soort slingerplant, waarvan de vrucht bij aanraking hevig brandt of jeukt, op Koepang *lelehanak* genoemd.

Lilo 1, in alle dial., [Kup. *lila*, Tim. *noni*; vgl. Saw. *loro*, halsketen, Sumb. (*salaka*)-*lulung*, gouden halsketen, (ook Jav., Mal. *kalung*? nevens Jav. *lung*?) Vgl. voor de beteekenis *henu*], goud, zilver, onderscheiden in: *lilo-pilas*, goud, *lilo-fulak*, zilver; ook: een gouden of zilveren halsketen (*habas*); *ndeli lilo*, gouden of zilveren ring, (ter onderscheiding: *ndeli lilo-pilas, ndeli lilo-fulak*); *bosa-lilo*, eene patroontasch met goud- of zilverbeslag; *lilo-kaek*, goud- of zilverdraad; *lilo-òek*, verguldsel, ook: de kleur van het goud; *lilo-fula-òek*, de kleur van het zilver, (kan ook gebezigd worden voor: kwikzilver, dat overigens onbekend is); *lilo pòe-mata*, gedegen goud, (zie *poès*); *lilo-keak* (*-manuk*, *-haik*), een gouden schilpad, (vogel, rog), soort van sieraden: *lilo boak esa*, één gouden of zilveren *habas*; *lilo batu esa*, zeker gewicht gouds, (zie *batu*), of een *habas* van die zwaarte, (of één tail, circa 100 gld.); *lilo henu*, een gouden of zilveren *habas* van koralen voorzien; *lilo nanasòlok* of *nananadiuk*, vergulden *habas*; *lilo nadiu-òek*, een gouden of zilveren *habas*, welke aan den oom van moederszijde (*tòòk*) moet gegeven worden bij gelegenheid van het reinigen van een lijk, (kan ook door geld, dieren enz. vervangen worden).

lilok: *batu lilok*, een soort steen, welke als zilver glinstert, (op Koepang: *batu masoru*); *sidi lilok*, een *kain*, waarvan de zoom van goud of zilver voorzien is; *mata-lilok*, zie aldaar.

Lilo 2, Ba., Bo., D. idem; T. *liro*; On., R. *rilo*; K. *èlo*, [vgl. *lèlo*, *nggèlo*], in: *tati lilo heni* = *tati lèlo heni*, het bovenste gedeelte van iets afhouwen: *tati lilo heni ai-a peda-na*, (*nò mata-na*), de top van den boom, (het bovenste deel van eene kokosnoot) afhouwen; *ana tati lilo heni langa-na*, hij houwt hem het hoofd (of: het bovenste deel van het hoofd) af.

Lilo 3, mannen- en vrouwennaam; *lilo-liu*, vrouwennaam.

Lima 1, in alle dial., [Kup., Tett. idem; Tim. *nim*; M. P. *lima*], vijf: *bekelimak*, ieder vijf; *kalimak*, de vijf, vijfde.

(Lima 2), *salilima* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; D., On. *nasalelema*, [vgl. *limak*?], gewoonlijk met *dae* of *tao* (Ba., D., T.) verbonden: zich alle moeite geven voor iets: *nasalilima dae nò batu-ina esa, tè ta neni fa-n ana*, hij geeft zich alle moeite voor (spant al zijne krachten in ten opzichte van) een grooten steen, maar kan dien toch niet wegbrengen, (vgl. *nasusaka*); *nasalilima dae nò kamahedis-a*, hij geeft zich veel moeite (spant zich in) voor den zieke.

Limak, Ba., Bo., T. idem, overigens *lima*, [Tim. *nima(f)*, Kup. *ima*; Tett. *liman*; M. P. *lima*], hand, arm van een mensch of aap, voorpoot van een kaaiman; *lima-konak* (*-kik*), rechter-, (linker)hand; *lima-boak*, arm, zoowel de bovenarm als het dikkere gedeelte van den onderarm, (vgl. *lima-lesuk*); *lima-buük*, punt (knokkel) van den elleboog; *lima-sisiük*, elleboog; *lima-dalek*, palm van de hand. Voorts beteekent *limak*: mouw van een kleedingstuk: *badu lima kekeük*, (*manalu*), een baadje met korte, (lange) mouwen; *deak-a*, (*selo-a*) *lima-na*, de twee armen (zijden) van een steenen, (of van palmnerven gemaakte) visch-pagger.

malimak, een hand, (arm, handen) hebbende: *hataholi maei-malimak*, iemand, die handen en voeten heeft, een welgeschapen mensch.

(Linak), *lilinak*, (Ba. idem; K. *lilina*; T. *lilindak*; On. *lilinda*): *nggelas-a lilina-n*, de afdeelingen of vakken gelijk zij zichtbaar zijn op de schil van een pompoen.

(Lini 1), *lini-dò*, (Ba., Bo., Bi., K., D. idem; R. *rini-dò*; On. *ririni*): *a.* soort plant; *b. ala lini-dò uma*, men wijdt (weert het onheil af van) een huis door 't met een bosje natte bladeren van de *lini-dò* te besprenkelen.

(Lini 2), *makalini*, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *maälini*; T. *makarini*; On. *maärini*; R. *marini*, [T. *mainin(i)*, de koorts hebben, *mainikin*, koud, Kup. *blingin*, Saw. *meringi*, Mal. enz. *dingin*], koud zijn: *au makalini*, ik ben koud; (vgl. *sufu-sufu*).

makalilini: *au ao-nga makalilini-n*, ik heb een koud gevoel, ben eenigszins koud, huiverig.

makalinik, koud, koude: *fai makalinik*, koude dag; *lèödaek-a makalinik-a tai ami*, gepasseerden nacht heeft de koude ons aangegrepen (bevangen); *makalini òe-fák*, de koude van den regentijd; *ana hapu makalini tasi-lai*, hij is koud (op zee) van de zeelucht.

Lini-òek (schijnt oorspronkelijk een eigennaam te zijn): *lini-òek-ala*, de naaste bloedverwanten, (vgl. sub *nak* 1), tegenover: *kène-mòk-ala*, de verderafstaande bloedverwanten.

Lino 1, mannen- en vrouwennaam.

Lino 2, (in alle dial.), soort boom.

(Lino 3), *lino-lino*, in alle dial., [Tag. *linau*, Mak. *lino*, Bug. *lino*, *malino*, vgl. ook Mak. *sino*], gewoonlijk alleen na *nè-nè* gebezigd: stil zijn, van wind, golven, (vgl. *lea* 2): *anin-ò li-ò lea heni-s dè lesak-a nè-nè lino-lino*, wind en golven kwamen tot rust, en het werd stil; stil, rustig van karakter, van een land: *hataholi ndia lèo nè-nè lino-lino*, die man gedraagt zich rustig en stil, (zie ook *nè-nè*); stil, van eene plaats, eenzaam: *mamanak ndia nè-nè lino-lino*, die plaats is stil en eenzaam.

lilinok, (*mamana nenè-*), eenzame, stille plaats.

belino, (*benè-*) = *nè-nè lino-lino* van een meervoudig subject: *hataholi sila-la benè-belino* (of: *nè-nè lino-lino*), deze menschen (zijn stil =) leven in vrede met elkander.

malino (*na-*) = *lino-lino*: *faik ia tasi-a namalino dè lè-ò ta esa bòek*, vandaag is de zee stil en is er ook niet een golf.

Linu, zie *ninu*.

Liö = of verkorting van *lino* 1, persoonsnaam.

Lipa 1, (Bo., K. idem; Ba. *limpa*; T. *limba*; D., On. *limbe*), = *hus*, het oogstfeest; *bèë lipa* = *bèë hus*; *foti lipa* = *foti hus*.

Lipa 2, vrouwennaam.

Lipak, *sidi lipak*, op Koepang *kain lipa*, (vgl. Mal. *lipat*, Mak. *lipa*), een in Europa vervaardigde kain; *neä lipak*, benaming van een soort matten, welke gedeeltelijk fijn, gedeeltelijk grof gevlochten zijn.

Lipe, (Bi., K., R. [ook T.?]) idem; On. *limbe*), omzien, omkijken, (vgl. *lelu*, *ita*): *lipe sudi sè ndia*, zie eens even om, wie daar is; *ana lipe inak-a*, hij zag om naar de vrouw; zonder object ook: *lipe-deak* (*lèo dea neu*, *dea neu*).

lilipe, herhaaldelijk omzien, enz.

Lisa 1, zie *nisa*.

Lisa 2, (Ba., K. idem), = *lise*, soort boom, de *ketapang*; *lisa-lè*, (Ba., K. idem; Bo., T. *lise-lè*; D. *lise-òe*), een der soorten.

Lise, Ba., Bo., Bi., T., R. idem, [Ceram *sarisa*, *salisa*] = *lisa* 2, de *ketapang*.

Lisik, zie *nesik*.

(**Lisu**), *kalilisu* (*na-*), zorgdragen voor, verzorgen, (vgl. *nakaboboi*): *inak-a nukalilisu ana-n-ala*, de vrouw draagt zorg voor hare kinderen; *ela-n fò deï au akalilisu-n*, laat het (varken) maar hier, ik zal wel zorgdragen (voor de bereiding).

(**Lisuk** 1), *lilisuk*, Ba., Bo. idem; K., D., On. *lilisu*; voor Bi. wordt *lisu* opgegeven, [Mak. *lisu*, *tampalisu*, Bug. *palisu*], eene krul of een sterretje van haar bovenop het hoofd, ook wel de plaats, waar zulk een krulletje zich bevindt, de kruin. Ieder zou minstens één *lilisuk* bezitten, wanneer men er meer heeft, wordt dit als een teeken van geluk of dapperheid beschouwd; *kanak ndia lilisu-kateluk dè sè palani*, de knaap heeft drie *lilisuk's* en zal dapper worden. Eveneens duidt *lilisuk* zulk een krulletje aan in het haar van een paard, hond, enz. uit welke teekens men evenals elders den aard van het dier meent te kunnen opmaken.

(**Lisuk** 2), *lilisuk*, (Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R., On. *lilisu*), een soort plant, op Koepang *trong utan* genoemd, de wilde eivrucht of aubergine; *lilisu olana*, de gewone eivrucht.

Lita, zie *nita*.

Liti 1, Ba. enz. *liti*; T. enz. *riti*; [Kup. *liti*, Tim. *niti*, Tett. *riti*, koper; Bim. *riti*, Bug. *reti*, geel koper], koper; *doi liti*, koper geld; *ndeli liti*, koperen ring.

Liti 2, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *litik*; D., On. *liti*), soort boom, op Koepang *pohon litik*.

(**Liti** 3), *liti-liti*, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., On. *riti-riti*, [vgl. *nggiti-nggiti*], een krakend geluid veroorzaken bij het zacht loopen over een vloer van latten, enz.: *esa laök liti-liti nai uma-lai*, iemand maakt bij het loopen in huis een krakend geluid.

beliti, idem van een meervoudig subject.

bengeliti = *beliti*: *hataholi-la bengeliti lai dalek*, de menschen maken binnen een krakend geluid.

mangalitik, wat kraakt: *mangalitik esa nai dalek*, er is binnen iets, dat kraakt.

ngaliti (*na-*), (ook D. *nanggaliti*) = *liti-liti*: *esa ei-n-ala langaliti lai kama dale*, er is iemand, wiens voeten een krakend geluid in de kamer maken; *ana leä kandela esa, dè ei-n-ala langaliti lai uma-lai*, hij trekt een stoel voort, zoodat de pooten

den vloer doen kraken; *lafo esa nangaliti nai uma-hunuk lain*, eene muis maakt een krakend geluid op zolder.

ngaliliti (*na-*), herhaaldelijk dat geluid maken, enz.; ook diminutief: *ana laök nangaliliti nai leäk-ala lain*, hij gaat een weinig doende kraken (zoo zacht mogelijk) over de vloerlatten; *ana soi nangalilitik lelesu-a*, hij deed de deur zoo zacht mogelijk open, (vgl. *nangaïlik*, *danga-danga*). Overdrachtelijk: geluid geven, iets zeggen, vooral met de ontkenning: *bòö mangaliliti*, geef geen geluid, doe geen mond open! *bòö mangaliliti-n*, *tè sè faik-a ana sipo*, zeg niets tegen hem, aanstonds zal hij (een pak slaag) krijgen, (vgl. *halak*).

liti-bòto(k) ta, [*bòtok* wel het woord, dat *bòto-lí*, (keel), bevat], geen mond open doen: *ama-n aäli-ná-n hata*, *tè liti-bòto-n ta*, zijn vader schold hem terdege uit, maar hij deed geen mond open.

(**Litik**), *uda lilitik*; On. *ririti*, [vgl. (*liti* 3), alsook Mal. *rintik*] = *uda ngginggitik*, motregen.

Litu = *lili* 1: *niï-ana-a ta litu ina-n fa*, het kind is niet gehecht aan zijne moeder.

Liu, mannen- en vrouwennaam; *liu-oè-lain*, dorp in het Termanusche.

Liun, in: *liun dò sain*, (vgl. [*sai*] 6), in gedichten: de oceaan, de zee, [Bug. *liyung*, diep?].

Liü, Ba., Bo., K., D., T., R. idem; Bi. *liku*, [Kup *diku*, Tim. *leku*, Tett. *deku* (kloppen), Saw. *liku*, (kloppen, stukkloppen); *na-liku*, (groote hamer); denkelijk verwant met Saw. *tuku*, smeden, en voorts met Mal. *tukul*, *pukul* of Rott. *tòko*], slaan met een stok, enz. (niet met de hand), vgl. *fepa*: *ana liü busa-a*, hij slaat den (of naar den) hond (met een stok, enz.); *ana liü laë busa-a langa-na*, hij slaat den hond op zijn kop; *ana liü baë*, (*nabaë*) *haik-a*, hij slaat den emmer (met een stok, enz.) stuk; *liü labu-a*, (*mèko-a*), de trom, (gong) slaan of bespelen; *ana liü nggonggòk neu nusak-a*, hij slaat op het bekken (en roept iets om) door het land; *liü bebengu-a*, de klok doen slaan, luiden. Vandaar *liü* gebezigd als het Mal. *pukul* = slag, uur; *liü hida* (of: *deü bè*) *sò*, hoe laat is het? (lett. hoeveel heeft het geslagen?); *liü lima sò*, het is vijf uur. Voorts wordt *liü* gezegd van het maken van potten, enz. uit aarde, door met een plankje (*bebi*) te slaan: *inak-a liü ulek*, de vrouw formeert aarden potten. Overdrachtelijk: vast (een prijs) bepalen: *ala liü kapa-a beli-na lilo boak dua*, zij bepalen den prijs van den buffel op 2 gouden of zilveren halssieraden (*habas*).

liliü of *liü-liü*, herhaaldelijk slaan, enz.

liliük, het slaan, enz.; *ai*, (*ue*) *liliük*, stok, (rotan), enz., waarmede geslagen wordt, zweep; *ai liliü kapa*, stok om een buffel mede te slaan, ook wel *liliük* alleen in deze beteekenis; *peda liliük*, zie *peda*.

liü (*la-*) *ao*, elkander slaan.

liü-eik (*la-*), elkanders beenen slaan, benaming van een spel, (op Koepang *behoruk* geheeten), waarbij een aantal personen in twee partijen verdeeld, elkanders kuiten tot bloedens toe slaan; de partij, welke het 't langst uithoudt, wint het spel; *ue naliü-eik*, de daarbij gebruikte rotan; *ana sengi hataholi baük-a nai naliü-eik-a*, hij overwint velen bij dat spel.

Liük 1, mannen- en vrouwennaam.

Liük 2, Ba. idem, (Bo. *liu*? *balatète*), figuren, enz. in de huid prikken, tatoeëeren: *ana liük nade-na nai lima-na*, hij heeft zijn naam op zijn arm getatoeëerd, (vgl. *balatète*).

liliük, het tatoeëeren; de ingeprikte figuren.

Liü-dea, Ba., Bo., T., K. idem; D. *liü-deat*; R. *liu-deas*; Bi. *liku-dea*; T. ook *dedeak*; On. *dedeat*; [Kup. *slikung*, Tim. *niun*, Saw. *liku* (*vake*), Sumb. *liu*, Bim. *lihu*; vgl. Daj. *likut*, Bent. *likur*, enz., rug, alsmede Rott. *dea*, rug], dat, wat de weefster tot steun in den rug heeft, op Rotti gewoonlijk een reep geiten- of hertenvel.

Lò 1 = *lòdo* 2 = *pinu-n lò* = *pinu-n lòdo*, (*lòdo-lòdo*); [vgl *lò* 3 of *lòdo* 2 ?].

Lò 2, in alle dial., [Kup. *dòng*, uitstrekken, vgl. Saw. *lòlo*, *kelòlo*, uitstrekken, Jav. *mulung*, *ulung*, zie ook *lòlo* 2], met uitgestrekte hand voorhouden, overreiken, aangeven: *ana lò doik ulukosu esa neu-n ana*, zij hield hem eene beurs met geld voor; *ana lò fè-n doik*, hij reikt hem geld over; *lò dòpe-a mai dei*, geef het mes eens aan!

lò-lò, steeds uitgestrekt zijn: *lima-na lò-lò*, hij houdt zijne hand steeds uitgestrekt om te ontvangen.

lòk, uitstrekken: *ana lòk lima-na*, (*ei-na*), hij strekt zijne hand, (zijn been) uit; *danòe-a lòk ndia nggonggòlo-na lèo busa bafa-n dale neu*, de reiger rekte zijn bek uit tot in (stak zijn bek in) dien van den hond; *ana lòk langa-na lèo — — dale neu*, hij stak zijn hoofd in, enz.; (vgl. *sòlo* (*sòlok*), *nakandò*).

lolò (*na-*)*-lima*: *ndala ndia kada nalolò-lima*, dat paard strekt steeds de beenen.

Lò 3, Ba., Bo., Bi., K. idem; ook voor R. wordt *lò*, voor T. echter *rò* opgegeven, [vgl. dial. *lò* afglijden; bij *dòlo* 1 ?, waar R. ook *l* heeft], inzakken, van het been (in een gat): *ei-n-ala lò bòlok esa*, zijne beenen zakten (hij zakte met de beenen) door een gat, (vgl. *bòlo*); *au ei-nga lò sala*, *hu ndia dè au bòlo*, mijn been zakte ergens verkeerd in, daardoor ben ik er ingezonken.

Lò 4, verkorting van *lèo* 6: *lò dulu neu*, naar het Oosten. Zoo ook voor *lèo* 7: *lò besefai-na*, als gewoonlijk; *lò-bè* = *lèo-bè*, *lò-ndia* = *lèo-ndia*, enz.

Lò 5, zie *nò* 2; *lolò*, idem: *neneuk deü bè lolò natá-na*, een aantal raadsels met de oplossing.

Lò 6, in de uitdrukking: *nai lò*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *sia lò*, (D. zegt: *sia posin dea*), in of op het diepere gedeelte van de zee, voorbij de *posik*, (vgl. *tenok*).

Lò 7, (vgl. hieronder *lolò*): *lò heni*, zich uitstrooien, uitgestrooid, uitgestort raken (bij kleine hoeveelheden): *lò heni isik-ala*, de gepelde rijst is (uit een gescheurden zak) gestort.

lolò, Ba., K., (T., On.?), R. idem, [denkelijk bij *lò* 3, vgl. *dòlo*], uitstorten, uitstrooien: *balapua-a lolò dae-a*, de zeearend strooide aarde, (vgl. *poä*, *nggali*); *meu lolò lates-a dei*, *kaä*, laat ons het graf bestrooien, broeder; *a dè emi lolò ai-dèèk-ala lai opak dale sò*, hebt gij de zaden al in de tuinbedden gestrooid?

(**Lò** 8), (in alle dial.), in: *uma-lò*, huis, huishouden, zie onder *uma*; *ingu-lò*, vaderland, (zie *ingu*), en in: *lò-lates*, verschillende graven, zie sub (*late*).

(**Lò** 9), *lò* (*na-*), Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. Jav. *aluk*, *ĕluk*], roepen, uitroepen, toeroepen, ontbieden, (vgl. *bouk*, *nggaï-nggaï*): *bòe ma nalò nae*: *hutaholi-la lemin-e*, en hij riep uit: gijlieden! *nalò touk ndia*, hij riep dien man; *nalò touk ndia nae*, hij riep dien man toe, enz.; *nalò neu nusak-a*, hij roept om in het land. Vandaar: noemen, een naam geven; *hu ndia dè lalò-n ana na* (*lae*) *Langa-Lolikama*, daarom noemden zij hem L.-L.,

(vgl. *foi, nòke*); *halaholi manamalòk*, hij, die iemand roept of geroepen heeft.
lolòk (*na-*), herhaaldelijk roepen.
nalòk (enz.), het roepen: *namanène nalò-na*, hij hoorde zijn roepen.

Lòk, zie *nòk*. Zie ook sub *nò*.

(**Lòk** 2), in: *manu-bulu-lòk*, zie aldaar, [misschien bij *lò* 6]. *Lòk* in: *ninilu dae-lòk*, zie *ninilu*, is denkelijk een ander woord, zie *dae-lòk*.

(**Loa**), *loak*, Ba., Bo., T. idem; overigens *loa*; [Tim. *mainuan*, Kup. *bluang*, Tett. *luan*, Bug. *luwang, lowang*, vgl. Mak. *luwara*, Mal. *luas*), ruim, breed; ruimte, breedte: *èno loak*, breede weg; *mò loak*, ruime uitgestrekte vlakte; *uma-a loak*(*-a*), het huis is ruim; *dale loak*, een verruimd gemoed; *dale-na loak-a*, hij voelt zich verruimd, getroost, verheugd, (vgl. *namahòko*) = *ana hapu dale loak*; *loa-nalu-n*, de lengte en breedte van iets; *ala sasanga basa meti-a loa-nalu-n*, zij doorzochten het droogloopend strand in zijn geheelen omvang; *lesu lèo loa-na*, hij is in de ruimte (in het vrije, uit het bosch) gekomen; *nala loa-na*, (hij verkrijgt de ruimte), hij is vrij, (vgl. *lapa-lapa*).
bekeloloak, even ruim, even breed zijn.
maloa = *loak*: *mei maloa*, eene breede tafel; *dale maloa* = *dale loak*; *maka-hulu-na ita nusa-na matua ma ita dae-na maloa*, vroeger was ons land groot en waren onze gronden uitgestrekt.
loa (*na-*), verruimen, ruim, breed doen zijn: *naloa uma-a*, hij maakt het huis ruim.
loloa (*na-*), herhaaldelijk verruimen, enz.; *naloloa dale-na*, hij verruimt zijn gemoed, hij troost hem; *ana kokolak naloloa dale-na*, hij spreekt hem troost toe, (vgl. *nalelenu, dale-loloa, natetesa*).
maloa (*na-*) = *naloa*: *toï mamaloa bòlok ndiu dei*, boor een wijd gat.

Loak, Bo. idem; Bi., K. *loa*; R. *roa*; [Kup. *loang*, Mal. *ruang*], *a.* kamer, vertrek; *loa susungguk*, slaapvertrek; wordt tegenwoordig meer en meer door het ontleende *kama* vervangen. (Zie ook sub *loa*)!
b. en dan gewoonlijk *loanak*, (uit *loa-anak*), Ba., Bo. idem; Bi. *loana*; K. *loa-ana*; R. *roana*, [vgl. voor de beteekenis Mal. *balai-balai*, met *balai*, M. P. *walai*], eene rustbank op palen in den grond, en v.d. al wat op zulk eene rustbank gelijkt, bijv. eene bamboezen stellage om iets op te zetten, (vgl. *kuluk, laduk*), om iets op te verdragen; een vlot; *loana-nusak*, de plaats, waar rechtgesproken wordt, d. i. de woning van den vorst.

Loä 1, Ba., (ook T., On.?) idem; Bi., D. *loa*; R. *roa*, [vgl. *nggoda*]: *loä heni basa ao-n*, zijn geheele lichaam teert uit, hij wordt steeds magerder, (vgl. *mangalòdo, nggofa*).

(**Loä** 2), *loä-loä*, (Ba., Bo., K., On., T., D. idem): *haï-a*, (*banuk-a*, enz.) *pila loä-loä*, het vuur, (de lamp, enz.) brandt met eene heldere vlam; ook gebezigd van het gonzen of loeien van het vuur, (vgl. *pila*).
beloä, idem van een meervoudig subject.

Loäs, ook Bi. als: *loa*, [Kup. *lohas*, Tim. *nohas*, uitrusting], zie *buas*.

Loanak, zie *loak*.

Loba, in alle dial., [Saw. *luba*], soort boombast, welke gebruikt wordt tot het kleuren van sarong's, enz., wordt door vreemde handelaren aangevoerd.

(**Lòbe**), *lòbe-lòbe*, K., D., T., On. idem, [kan beantwoorden aan Bug. *lowe*, afhangen], aan of in iets blijven hangen: *ana lòbe-lòbe nai ai lain*, het blijft boven in den boom hangen, (vgl. *dòko-dòko*).
lolòbe, idem, ook = *laba*: *ana lolòbe lèo ai lain neu*, hij klautert in den boom

(telkens met een wip hooger, als 't ware hangende blijven).

Lobi, of *lolobi*, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *robi*, *rorobi*, [vgl. *boli*], vastbinden aan iets: *ana lobi*, (*lolobi*) *ndala-a neu ai esa*, hij bindt het paard aan een boom, (vgl. *hènge*).

Lòbo, pijn doen, vermoeien: *nii-ana-a nasá ai-ina ndia dè lòbo-n*, dat kind draagt dat groote stuk hout en dat doet hem pijn; *lòbo au dè bòö tama-tama dedeä-ma, tè au luli*, het vermoeit, hindert mij, voeg er geen woord bij, want ik zou boos worden; *tao beluk kaiboïk dè lòbo au tèë-tèë*, ik moet plotseling heerendienst verrichten en dat hindert mij zeer; v. d. zeer, erg: *kadii-anak lòbo*, zeer klein, vgl. *seli*, (in het Term. minder gebruikelijk).

lòbo (*na-*), Ba., Bo., K., On., R. idem, [Saw. *lòbo*, zich vermoeien, vgl. ook *nahòbo?*], idem: *au laök alòbo au ei-ng-ala*, ik heb mijne voeten pijn gedaan door het loopen, (ik heb zooveel geloopen, dat mijne voeten er pijn van doen); *ana fepa*, (*aüli*) *nalòbo-n*, hij heeft hem pijn gedaan met slaan, (uitschelden), vgl. *nahedi*.

Loda, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *roda*, [misschien verwant met Sumb. *kodja*, Saw. *kudja*, vgl. *poda*], steken, in 't algemeen met iets scherps = *pau*: *loda misa-n*, steek hem dood! *ala bei loda ai-a lèo bòlok dale neu bòe ma mènge-a poka mai*, zoodra zij den stok in het gat staken, schoot de slang plotseling te voorschijn.

loloda, herhaaldelijk steken, enz.

Lòde 1, Ba., Bo., K., T. idem, [vgl. (*lòde*) 2], lekken, van vlammen: *haï naä uma-na dè haï-a lòde losa lalai*, zijn huis brandt en het vuur lekt tot aan den hemel.

(**Lòde** 2), *lòde-lòde*, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, (D). ook *lolòde*), [vgl. *lòde* 1; mogelijk bij Saw. *djore*, (vgl. Mal. *djulur*); vgl. ook *lòdo*, Bi. heeft *lòle-lòle*; R. *ròle-ròle*; vgl. voorts Tim. *natlòlo*, (*natròro*), uithangen, *lòlok* (*ròrok*), uitsteken (de tong), welke vormen waarschijnlijk verwant, doch niet identiek zijn]: *ma-na lòde-lòde*, zijne tong steekt uit, hangt uit, (als bijv. van een hond, die warm is).

lòdek: *lòdek ma-ma*, steek uwe tong uit; (vgl. *bolemamá*).

(**Lòdek**), *lolòdek*, Ba., Bo., T. idem; K., D. *lolòde*; On. *lode*, [Bi. *lolòle*; R. *roròle*, dus denkelijk van *lòde*], soort zeeschelpdier.

Lòdo 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *ròdo*; On. *ròdo*; T. *ròdok*, [Saw. *rodo*, Kup. *lòlo*, vgl. Mak., Bug. *lòlo*, of Jav. *lulur*, alsook Rott. *nòdo*], kruipen, voortkruipen, als eene slang: *mènge-a lòdo lèo deak mai*, de slang kruipt naar buiten; (vgl. *nòdo-nòdo*, *noda-noda*, *lòso* 1, *nama*, *nggodi*, *dudi*, *loi* en *lae* 5, waarmede het dikwijls verbonden wordt).

lòdok (*na-*), gewoonlijk: *nalae-nalòdok*, idem, ook van menschen, voortschuiven, (vgl. *lae* 5).

lòdo (*na-*)-*la*: *tou kamahedis ndia ta laök nabeï sòk dè nalòdo-la*, die zieke man kan niet meer loopen en kruipt maar.

belòdo = *lòdo-lòdo*, van een meervoudig subject: *au nda mènge dua belòdo lème uma dale*, ik kwam twee slangen tegen, welke in huis voortkropen.

Lòdo 2, Bo., Bi. idem; Ba. *lòdok*; T., R. *ròdo*, [denkelijk eigenlijk: doen kruipen, en dus hetzelfde woord als sub 1, evenwel wordt in dezen zin voor D. *ndòlo*, On. *ndòro*, opgegeven], iets (over den grond enz.) voortschuiven, (vgl. *sòlo*, *tuluk*): *lòdo ai-a mai*, schuif het stuk hout hier heen; *ala lòdo ai esa neu bafi-a ei-n-ala*, zij schoven een stuk hout

tusschen de pooten van het (doode) varken.

Lòdo 3, of gewoonlijk: *lòdo-lòdo* = *lò* 1, [wel oorspronkelijk één met *lòdo* 1]: *pinu-n lòdo-lòdo*, zijn snot vloeit steeds uit, hij heeft steeds een snotneus, (vgl. *ngga-ngga* 3).

lòdok, in: *pinu-lòdok* (*nii-ana-*), een kind, dat steeds een snotneus heeft.

(**Lòdo** 4), *mangalòdo*, Bo. idem, [denkelijk bij: *lolòdok*, recht; D. heeft *namandò*, vgl. *ndòs*, recht], mager zijn of worden, (vgl. *loä*, *nggofa*): *ana sanga nae ta nalelak ana fa, fò ana mangalòdo-ná-n nasala*, hij zou haar bijna niet herkend hebben, omdat zij zoo mager geworden was; *bòe-ma basa nanaä-nininu-n dè ana mangalòdo*, en zijn eten en drinken raakte op en hij werd mager; *mangalòdo-dui*, zoo mager zijn, dat de beenderen (ribben) zichtbaar zijn.

mangalolòdo: *ao-na* (of: *mata-na*) *mangalòdo-n*, hij wordt hoe langer hoe magerder.

mangalòdok, mager: *ndala mangalòdok*, een mager paard; *ao-mangalòdok*, = *mangalòdok*: *hataholi ao-mangalòdok*, een mager mensch.

Lòdok 1, soort zee-aal. (Zie ook onder *lòdo* 3).

(**Lòdok** 2), *lolòdok*, Ba., Bo., T. idem; Ba., K., D., R. *lolòdo*, [Kup. *lòlo*, recht, Tim. *namnòno*; vgl. *lòlo* 2, 3 en Saw. *kelòlo*, *lòlo*, rechtbuigen, uitstrekken], recht, zonder bochten, (vgl. *ndòs*): *ai lolòdok*, een recht stuk hout; *ao-lolòdok*, slank, (vgl. *mangalòdo*, *nggadi-nggadi*, *tidok*); *hataholi tei-lolòdok*, iemand met een platten buik.

Lòdo-nggèlek, Bo. idem, [denkelijk uit twee klanknabootsingen; de overige dial. hebben *nggède*, *nggenggède*, *nggède-òe*, enz., waarbij Kup. *klete* eenigszins kan vergeleken worden, vgl. *nggède*], kikvorsch.

Lodu, mannennaam.

Lòe 1, in alle dial., uitgezonderd On., [hierbij Saw. *lòe*, (*lède*, *pudi*), laagte, (aan den voet van een berg, van een steenen muur)?; Tim. (*nak*)-*nòe*, afhangen; ook Kup. *niu*, afdalen?], naar beneden gaan, (vgl. *kona*): *ata lòe basa tè sè ata ndaë seluk lètek esa*, als wij afgedaald zijn, moeten wij weer een berg bestijgen; *lòe kakalak*, langs eene berghelling afdalen; *ndaë lètek, lòe lètek*, berg op- en afwaarts gaan; *lèdo-a lòe*, de zon daalt, gaat onder, (vgl. *natahí*, *tenak*). Ook in overdrachtelijke beteekenis: *beli-na lòe*, de prijs daalt, (vgl. *tuda*); *suï-n-ala ta lòe fa*, zijne bezittingen dalen (= verminderen) niet, (vgl. *lèë* 1); *sè tao namatua-nadema ndia ao--na, na sè ndia lòe*, alwie zichzelf verhoogt, zal dalen (= vernederd worden).

lòe-lòe, *a*. herhaaldelijk, juist dalen; *b*. laag zijn, (vgl. *kabaök*): *ai-ana-la bei lòe-lòe lò dae-a*, de jonge planten zijn nog laag bij den grond; *kapa-ana-a bei lòe-lòe*, de jonge buffel is nog laag, klein; *tou lasik-a lòe-lòe sò*, de oude man is verminderd in kracht; *ana kokolak* (of *hala-na*) *lòe-lòe*, hij spreekt nederig.

lolòek, het dalen, enz.; *mamana lolòek*, plaats waar men van een berg afdaalt; *èno lolòek*, ook *lolòek* alleen, afdalende weg; (vgl. *kakalak*).

lòe (*na-*), doen dalen, lager doen zijn: *nalòe ao-n*, zich lager maken, zich bukken, bijv. om ergens in te gaan, (vgl. *tèle--tèle*): *nalòe beli-na*, hij verlaagt den prijs, d. i. hij dingt af, of hij slaat af; *ndala-a au òke hitu, tè alòe heni esa*, ik vroeg voor het paard zeven, maar ik ben één afgeslagen; *malòe ò ao-ma fa fò au dai-n*, maak u wat lager, buk u

wat, dat ik er bij kan; *nalòe hala-na*, hij doet zijne stem dalen.

lolòe (*na-*), herhaaldelijk doen dalen: *nalolòe ao-n*, hij vernedert, verootmoedigt zich; *hàtaholi manamalòe-aok*, iemand, die zichzelf vernedert.

kalolòe (*na-*) *ao-n* = *nalolòe ao-n*; *dale nakalolòek*, een nederig hart.

kalolòek (*na-*) *ao-n* = *nakalolòe ao-n*.

makalolòe-aok = *manamalòe-aok*; *manalòek*, laag, nederig.

Lòe 2, mannennaam.

Lòe 3, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *ròe*, [wel bij (*lòe*) 4, vgl. On. *manaila-ròẹ* = *iila-daik*], veepest, (vgl. *hedis*): *bana lòe-tama*, verwensching tegen een dier, (vgl. *kina*), [*tama*, hier wel het gelijkluidende Kup. woord, Tim. *tam*, Mak. *antama*, ingaan, dat thans niet meer bekend is]; men bezigt ook wel *lòe-tama* voor *lòe*: *manek-a kapa-n natun dè lòe-tama neni basa-basa-s*, de vorst had honderd buffels, de veepest heeft ze alle weggenomen.

(**Lòe** 4), *falòe* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *nafaròe*, [hierbij Tim. *lèfo*, *rèfo* (Amarassi), naast *lèö*, betasten; *nablèo*, *nabrèfo*, rondtasten? en dan te vergelijken met Mak., Bug. *rawa*, Mal. *raba*, met *ò-é*, uit *u-u* voor *a-a*, als Kup. (*b*)*lubu* = Mal. *lapar*, enz.?], betasten, aanraken: *ana lòk lima-na neu dè nafalòe-n ana*, hij stak zijne hand uit en raakte hem aan; *mafalòe sudik ana*, betast het eens; (vgl. *nafanggao*).

falolòe (*na-*), herhaaldelijk tasten, v. d. rondtasten: *nafalolòe pua-daë-dòk nai makahatuk dale*, hij tast in het donker naar sirih-pinang; *ana laòk nafalolòe-la*, hij gaat al rondtastend, als in het donker, (vgl. *befelòe*, *fea-fea*, *kikidu*).

mafalòe, in Termanu meer gewoon: *lima mafalòek*, (*hataholi-*), iemand, die den pols kan voelen, v. d. die de geneeskunde verstaat, geneesheer, (vgl. *losi*).

Lòe-neuk, zie *nòe-neuk*.

(**Lòë**), *loë-loë*, hangen, opgehangen zijn: *banuk-a lòë-lòë*, de lamp hangt, (vgl. *dòko-dòko*).

lolòë, Ba., Bo., K., T., R. idem; Bi. *lolòke*; D. *lolòkẹ*, [Kup. *lòen*, Tim. *nòen*, opgehangen zijn], ophangen, aanhangen, (vgl. *lona*): *lolòë banuk*, eene lamp ophangen; *au ita ala lolòë mèko ina esa nai ai esa*, ik heb gezien, dat men eene groote gong in een boom heeft gehangen; *lolòë bebengu esa neu boto-lì-na*, een belletje aan zijn hals hangen. Overdrachtelijk: *ana lolòë beli-na neu lain*, hij stelt den prijs van iets hoog; *kapa lolòë lèdo*, zie onder *ma* 10; *basa paleta ndè-ndè-na nanalolòëk nai paleta kaduak ia-la*, alle bevelen zijn in deze twee vervat.

lolòëk, het hangen, het ophangen; *banu lolòëk*, hanglamp; *ai lolòëk*, boom of hout, waaraan men iets ophangt; *lolòë-dii-dòk*, oorhanger.

belòë = *lòë-lòë*, van een meervoudig subject.

Lòek 1, vrouwennaam.

Lòëk 2 = *bakula*, sirih-pinang aanbieden: *dua-s landá lème èno kasingok dè esa lòëk esa*, zij ontmoetten elkander op een zijweg en boden elkander sirih-pinang aan.

Lofa, in alle dial., uitgezonderd On., [wel verwant met Mal. *hampar*, Jav. *babar*, Bul. *uwar* (*muwar*), losmaken, enz.], ontrollen en uitspreiden; *lofa neäk*, eene mat ontrollen en uitspreiden, (vgl. *bela* 1); *lofa abas*, garen ontrollen, afwinden; *ana lofa langa-na*, het haar, dat gebonden is, (de haarwrong), losmaken, (vgl. *seï*); *ala lofa la-la leu dè ala laö*, zij ontrolden de zeilen en vertrokken.

lolofa, bij herhaling ontrollen, enz.

Loi, in alle dial., [denkelijk hetzelfde woord als Saw. *lui*, aaneenrijgen, (vgl. Mal. *tjutjuk*, „insteken" en aanrijgen), verwant met Fidji *tui*, aaneengeregen, Tag. *souit*, doorprikken, Dag. *suit*, stikken, naaien, enz.; vgl. voor de analogie Bim. *ntjubu*, in- of onderkruipen, *tjubu*, insteken, alsook de beteekenissen van Jav. *nusupi*, Mal. *susupkan*, alsmede Mal. *susuk*, *tjutjuk* naast *masuk*, *rasuk*, (Tim. *luin*, in beteekenis gelijk *loi*, is denkelijk een ander woord, dewijl Tett. v. Dilli *haruïn* heeft)], ergens onder- of inkruipen, of diep gebukt ergens onderdoorgaan, (vgl. *dudi*): *ana loi nai mei-a ei-n dale*, hij kruipt (of gaat diep gebukt) onder de tafel door; v. d. in het algemeen: diep gebukt, bijna kruipende gaan, (vgl. *lòdo* 1): *ana loi nalai*, hij vluchtte diep gebukt, bijna kruipend weg, v. d.: diep gebukt gaan om op iets te loeren, op iets loeren: *ana loi nusa esa*, hij loert op een hert, (vgl. [*mako*], *maku*, *maü*, *nakaäëek*).

loi-loi, bij herhaling inkruipen, enz.; *ana laök loi-loi*, hij gaat steeds diep gebukt.

loi (na-)-la: *au bi dè au aloi-la*, ik was bang, en derhalve ging ik maar gebukt.

Loik, mannennaam.

(**Loka** 1), *loka-loka* = *loloka*, *a.*: *au ita-n loka-loka nème tasi-a suü-na*, ik zag het op het strand rollen; *manu-tòlo ndia loka-loka nème nuk dale*, dat ei rolt in het nest heen en weder.

loloka, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *loloa*), *a.* rollen, zich rollend bewegen: *batu-a loloka lèo dae neu*, de steen rolt naar beneden. V. d. ook: snel afloopen, als 't ware afrollen, van eene hoogte: *hataholi-la loloka lème lètek lain mai*, de lieden komen snel van de bergen afloopen; *b.* doen rollen: *loloka batu-a mai*, rol den steen hierheen; *lita titiak esa, li-a loloka neni-n lèo solokaek-a neu*, zij zagen eene oester, welke de golven aan het strand gerold (aangespoeld) hadden; (vgl. *loli*).

(**Loka** 2), *loloka*, K., T. idem, [oorspronkelijk één met het voorgaande?], spoelen (kleederen); *ana loloka lafa-a nai lè dale*, hij spoelt eene slimoet uit in de rivier, (vgl. *nggonga*).

Lokak 1, (Bo. idem; Bi., K., R. *loka*; Ba., T. *loäk*; D., On. *loät*), een van lontarnerven gevlochten mandje voor vleesch of visch, (*loka-pa*, *loka-iäk*); *loka ulek*, mandje om een pot in te zetten, als die van het vuur afgenomen is; (vgl. *sailòpek*).

Lokak 2: *naü lokak*, soort gras.

Lòke, zie *nòke*.

Lòko 1, [uit het Mal. Holl.], sigaar.

(**Lòko** 2), *lòko-lòko* = *nakalòko*: *pelak-ala lòko-lòko lai bòto dale*, de maïskorrels rammelen in de flesch.

kalòko (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *naälòko*; T. *nakaròko*; R. *naroròko*, [Saw. *keräko*, wel eene klanknabootsing], rammelen, als bijv. de pitten in sommige vruchten bij het schudden; ook gebezigd van het geluid, dat bijv. de inhoud van eene oude kokosnoot maakt bij schudding: *nò lasik-a nakalòko*; ook *manu — — tòlo-a nakalòko*, het ei klokt.

kalolòkok (*na-*), doen rammelen of eene vrucht schudden om de pitten te doen rammelen: *nakalolòkok kilaeik*, een schelletje geluid doen geven, doen rinkelen.

(**Lola** 1), *lolola*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *rorola* [vgl. *sosola*]: *ana lolola pa*, hij snijdt vleesch in lange reepen; (vgl. *kè*).

lololak, het snijden, enz.; *pa lololak*, op zulke wijze gesneden vleesch, reep vleesch.

(**Lola** 2), *lolola* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., D., T., ook R. idem; D. ook *hamba-lolola*),

slijmerig, draderig, kleverig: *pinu-a*, (*ape--a*) *nalolola*, snot, (speeksel) is slijmerig, draderig, (vgl. *nakudite*).

Lòle 1, naam van een landschap.

Lòle 2, in alle dial. behalve R., [Kup. idem], soort *oebi*, Mal. *ubi kembili*.

Lòle 3, Ba., Bo., K., T., On., R. idem, [Tim. *nònel*, Kup *slale*, vgl. R. *pòle*], *a.* een werktuig (draaibaar) om garen op te winden, gewoonlijk ter onderscheiding: *lòle abas*;

b. *ana lòle abas*, zij wint garen op den garenwinder, (vgl. *hunu*); *muni abas-a lèo Teü-Nggik-a neu fò ana lòle nala dei-n*, breng het garen aan Teü-Nggik, dat zij het op den garenwinder windt;

c. Ba., K., T., On., R. idem [hetzelfde woord?], een geheel ander werktuig, een soort raam, waarop de draden, na eerst uitgespannen te zijn om in *boak's* verdeeld te worden, wederom worden gebonden voor het „ikatten" der verschillende patronen; ter onderscheiding ook: *lòle hehèngek*, of *lòle futus*.

Lòle 4, in alle dial., [vgl. Kup. *lòlet*, ordenen, regelen?]: *ana lòle uma-a loa--nalu-n*, hij meet af (bepaalt) op den grond de lengte en breedte van een te bouwen huis; (vgl. *sudi*).

Lòle 5, Ba., Bo., D., T., R. idem, [vgl. *lòle* 4? of vgl. *lòlo* 2 en Saw. *lòlo*, verhalen?) gewoonlijk met *fè* verbonden: *ana lòle fè dedeäk esa*, hij verhaalt eene zaak, (geschiedenis); vgl. *tui*.

(**Lòle** 6), in alle dial., in: *batu lòle*, soort rolronde steen, welke als kogel gebruikt wordt.

(**Lòle** 7), in: *lòle lèo*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *lòle ona*, [vgl. Kup. *lòlet*, ordenen en *lòle* 4, 5?] = *lèo* 7, als, gelijk, alsof: *manupui esa ta lòle lèo ò boè*, er is geen andere vogel gelijk gij; *teë ana lòle lèo tafa esa bòe*, het is waarlijk als een zwaard; *ala tao dale namahòkok, lòle lèo bai lòke makasi*, zij vieren feest, alsof zij nog hun dank willen betuigen.

(**Lòle** 8) in: *lòle-balahák*, Bo. idem; Bi., K. *lòle-balahá*, (Ba. *lòle-mpilak*, T. *lòle--dulu-mbilak*, D. *lòle-mbila*, vgl. sub *balahá* en Ba. *mpilak*), de dageraad, het krieken van den dag: *leödae dè ana fali seluk, dè ala bekolu lala lòle-balahák*, 's nachts kwam hij weer en zij bleven praten tot aan den dageraad, (totdat de dag aanbrak); *lòle-balahák dè ana nateä ana-feö-anak-a*, toen de dag aanbrak, nam hij afscheid van het meisje.

(**Lòle** 9), *lòlek*, schoonheid, mooiheid, het goed zijn, wat mooi is: *hu ndia matua--na ma ndia lòle-na hetu*, is het soms wegens zijne grootte en schoonheid? *inuk ndia lòle-na ana seli*, de schoonheid dier vrouw is zeer groot, die vrouw is zeer schoon; *li-na lòle-na nasala*, het geluid (van de gong) is zeer mooi; *lòle-na lena seluk mamasuï makabètek-ala*, het is nog beter dan de rijken (het hebben); *ana pake lòlek neu ao-n*, hij versiert zich, (vgl. *nabubua*).

malòle, in alle dial., [vgl. *lòle* 4, 5, 7? zie ook D. *nalòle*], mooi, schoon, goed, het is goed, (ook meer verbaal: met iemand goed zijn); goedheid, het goede: *ina malòle*, eene mooie vrouw; *kukúk-ala malòle malada-hik-ala*, de druiven waren zeer mooi en lekker; *bana esa susula-na ta malòle lèo au susula-nga bòe*, van geen enkel dier zijn de hoorns zoo mooi als de mijnen; *ala pake papake malòle-n-ala*, zij dragen hunne mooie kleederen, (vgl. (*manaä*); *lelèo-lalaö-na malòle*, zijn gedrag is goed; *lelèo-lalaö malòle*, goed gedrag; *malòle, au soda fa*, goed, ik zal eens

wat zingen; *malòle au isa kòde ia*, het ware goed, dat ik dezen aap doodde, ik moest dien aap maar dooden; *ala malòle sò*, zij zijn goed geworden, hebben zich verzoend, (vgl. *mòle* 1, *lamahí*, *manganaü*, *adu* 1); *deï au balas ò malòle-ma*, ik zal uwe goedheid beloonen; *ala hapu sila malòle-na bela*, zij verkrijgen van weerskanten wat goed voor ze is; *malòle neu ò*, het goede voor u, (heil zij u); *ana tao-ng ò malòle*, hij doet u goed; *lèo-laö nò malòle*, leven met het goede, (op aangename wijze), ook: zich goed gedragen; *hatahoḷi manapake malòle*, mooi aangekleede menschen; *nasalá malòle*, het is mooi duidelijk, (vgl. *malolòle*).

malolòle, in alle dial., *a.* goed, (als bijwoord): *malamula malolòle*, onderzoek goed! *nasalá malolòle*, het is goed, zeer duidelijk; *sila lalelak malolòle hoü uli*, zij kunnen goed met het roer omgaan; *ta nanea malolòle ndia tatao-na*, zij zorgt niet goed voor zijn werk; (vgl. *matalolòle*, *babadu*);

b. (versterking van *malòle*) in: *ala malolòle aok*, zij zijn goed met elkander.

matalolòle, (in alle dial., uitgez. R.) = *malolòle*, *a.*: *hoü matalolòle uli-a*, houd het roer goed vast! *mafaduli matalolòle-n*, verzorg hem goed; *ana tao matalolòle-n*, hij doet het goed; (sommigen zeggen naar de personen: *atalolòe*, enz., zoodat *matalolòe* een versteende vorm is).

lòle (*na-*), *a.* zich verzoenen: *au alòle ò-n sò*, ik heb mij met hem verzoend, (vgl. boven *malòle*);

b. goed groeien, mooi opschieten, van planten, kinderen: *hade-a nalòle*, de rijst schiet mooi op; *mòdo-la nanafuä-beiták-ala dè ta lalòle fa*, de tabaksplanten zijn nog niet bemest en staan dus niet mooi; *nii-ana-a nalòle mai-maika*, het kind schiet hoe langer hoe meer op.

lalòle (*na-*), gewoonlijk met *tao* verbonden, goedmaken, verzoenen: *au tao alolòle-n*, ik maak, dat hij verzoend is.

(**Lòle** 10), *salòle* (*na-*), R. *nasuròle*, (de overige gelijk Term.), scheef of schuin liggen: *balok-a nasalòle*, de balk ligt schuin, niet in de goede richting, (vgl. *nggòlo-sosò*); *hala-bui-na nasalòle lèo Lòle neu*, bij het einde der zinnen helt hij over naar den tongval van Lòle.

salolòlek (*na-*), herhaaldelijk geheel scheef zijn: *lae uni sungu masalolòlek na malameï*, men zegt, dat als gij (= men) scheef ligt te slapen, gij (= men) dan droomt.

Loli 1, in alle dial., [D. ook *lolil*, On. *lololir*, in de beteekenis van „rollen", als een steen; Tett. v. Dilli *lolit*; Mak. *doli*, zich wentelen, *loli*, rol; Bug. *lole*, oprollen; Bent. *lulir*, rollen], zich wentelen, rollen: *kapa-la loli lai dano dale*, de karbouwen wentelen zich, baden zich in het meer, (vgl. *kuku*), v. d.: *kapa-la loli tane*, de buffels maken zich vuil met modder; *nii-ana-a loli afu*, het kind maakt zich vuil met asch, door er zich in om te wentelen. Voorts is *loli* = *loloka*, rollen, zooals bijv. de golven: *laë batu bobòngok na ana loli neu mai*, als men een ronden steen aanraakt, rolt hij her- en derwaarts;

b. doen rollen, rollend bewegen: *ana loli batu*, (*nesuk*, enz.), hij rolt een steen, (rijstblok, enz.) voort.

loli-loli, zich herhaaldelijk wentelen of rollen: *ana loli-loli nai òe dale, ta foä neni ao-na sò*, hij wentelde zich voortdurend in het water en kon zich niet meer oprichten; *ana ta lèo fa neu bòe tè loli-loli nèmek-a mamana-n*, hij kon nergens heengaan, maar wentelde zich,

steeds op zijne plaats blijvende, heen en weder.

lololi, *a.* = *loli*, zich wentelen, (van menschen gebezigd): *nii-ana-a lololi nai dae-u*, het kind wentelt zich op den grond; *ò lololi teis ndè leödaek-a*, hebt gij u van nacht in den drek gerold;

b. iets herhaaldelijk rollen, om 't zoo tot een rol te maken: *ana lololi aba lasuk* = *ana lalasu abas*; *ana lololi tane*, hij maakt een rol van modder; *ana ki lololi ao-n* (= *lololi*) *nème solokaek-a*, hij wentelde zich weenende in het zand.

lololik, het zich wentelen, enz.; *kapa-la* (*dano*) *lololi-n*, buffelwed.

lolik (*la-*), met elkander iets rollen: *lalolik ai-la lème fafaik-a mai ma bei ta lala-s bòek*, van den ochtend af rolden zij de stammen en zijn er nog niet mede klaar.

loli (*na-*)-*la*: *bafi ndia ao-na seli dè nalaik na nonòk naloli-la*, dat varken is zeer dik, en als het hard loopt, is het of het maar rolt. (Zie ook sub *loli* 2).

manalolik (*li-*), rollende golven.

Loli 2, Ba., Bi., K., D., T., R. idem, [Saw. *keloli*, eig. wel „omrollen" en dus oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 1; vgl. Jav. *gumuling*, tegenover Mal. *guling*], *a.* neerstorten, instorten: *manamafuk-a loli neu*, de bedronkene stortte neer; *uma-a loli neu sò*, het huis is ingestort; (vgl. *bala, tuü*);

b. (D., T. idem), neerleggen, spec. een klein kind: *loli nii-ana neu loanak lain*, een kind op de rustbank te slapen leggen, (minder net dan: *nalololi, nakalololik*).

loli-loli, uitgestrekt nederliggen (van menschen, ook van boomen): *kamahedisa loli-loli nai pepeü-n lain*, de zieke ligt uitgestrekt op het bed; *nangapeük loli-loli lelesu-na*, hij lag recht uitgestrekt voor zijne deur; (vgl. *ndò-ndò, nangapeük*).

lolik, zie *lololik*.

lololik, het neerstorten, enz.; *dami lololi-n*, plaats op Termanu, waar zekere Dami neergeschoten is en vandaar in 't algemeen: een ongeluksplaats; *ai lololik*, of *ai lolik*, omgevallen boom.

lololi (*na-*), neerleggen, (een kind) = *loli b.*; (vgl. *nangapepeük, nasusungu*).

loli (*na-*)-*la*: *au mata-ndua dè aloli-la u lèon ta sanga kailunu sòk*, ik heb slaap en ga maar liggen zonder een kussen te zoeken. (Zie ook sub *loli* 1).

beloli = *loli-loli*, van een meervoudig subject: *ai-hùk dua beloli lai tina dale*, twee boomstammen liggen in den tuin.

kalololik (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; D., On. *naälololi*; R. *nalololi*) = *nalololi*.

Lolik, (Ba., Bo., T. idem; Bi., On., R. *loli*), soort riviervisch.

Lòlo 1, mannen- en vrouwennaam.

Lòlo 2, in alle dial., [Kup. *lòlo*, het garen opspannen, Tim. *nòno*, Saw. *lòlo*, idem; daarnevens: *lòlo, kèlolo*, uitspannen, rekken (een touw), uitstrekken (het been), vgl. Jav. *ulur*, of *ulung*; zie voorts *lolòdok*], uitspannen: *ana lòlo tali nai ènok lain*, hij spant een touw over den weg; spec.: *lòlo abas*, het garen opspannen voor het weven; men zegt ook: *lòlo lafa*, (*pou*, enz.), het garen opspannen voor eene slimoet, (sarong, enz.); *bolao lòlo ao-n*, de spin maakt haar web. Ook: tegenhouden, vangen door een touw enz. te spannen: *ana lòlo ndala ina-a*, hij tracht de merrie te vangen door een touw te spannen; *lòlo meni ndala fulak-a mai fò au lèo Baä u*, vang het witte paard en breng 't hier, opdat ik naar Baä kan gaan; *bolau ndunu-a lòlo nala ninik-ala*, het spinneweb ving de muskieten.

lòlok, in: *bua tenu-lòlok* = (*bua*) *tetenu lolòlok*, datgene, wat tot het weefgetouw behoort. (Zie ook sub [*lòlo*] 6).

Lòlo 3, in alle dial., behalve On., [Tim. *nònof*], de balken, welke dwars op de *lungus* liggen, [deze laatste heeten in het Tim. *tbat*, (vgl. *natbát-on*, dwarsliggen), dus staat waarschijnlijk *lòlo* in verband met Kup. *lòlo*, Tim. *namnòno*, recht, vgl. *lolòdok*].

(**Lòlo** 4), in: *lòlo-kiu*, (T., R. idem), of *kiu-lòlo*, Ba., Bo. ook wel T. idem; On. *iu-lòlo*, [bij *lòlo* 2, 3, of Mak. *lòlo*, volgen, bewaken?], zorgdragen voor, (vgl. *nakaboboi*): *manek-a lòlo-kiu falu ina ana-mák-ala*, de vorst draagt zorg voor weduwen en weezen. Voorts in:

lòlo-nggèdo en *lòlo-papi* = *hòlo-nggèdo*, *hòlo-papi*, het toezicht houden op: *manafò-a lòlo-nggèdo*, (*lòlo-papi*) *bana-manu-la*, de herder houdt toezicht op de dieren.

(**Lòlo** 5), *lolòlo*, in: *au fepa lolòlo* (of *au lolòlo*) *sè na bulak telu dei ana foä*, als ik iemand neersla, het op hem gemunt heb, duurt het drie maanden voor hij opstaat; (vgl. dial. *lòlo* 8?)

(**Lòlo** 6), in: *bana-lòlo* = *lòlo-bana* = *lòlok*, *a*.

lòlok, *a*. een pad, indruk of gleuf in den grond, waar de plantengroei vertreden is, ontstaan doordien de dieren in het wild, dien weg plegen te volgen: *nusa-la laèno tunga lòlok ia*, de herten nemen hunnen weg langs dit pad. V. d.

b. zeestraat, (vgl. *bafak*): *lòlok telu Puku-afu*, de drie afdeelingen van de straat tusschen Rotti en Timor;

c. gewoonlijk met *òe* verbonden als: *òe-lòlok*, goot, waterleiding, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On., R. *òe-lolo*, [Kup. heeft *òe-lòlo*, of: *òe-nònon*, Tim. *òe-lòlo*, Amar. *òe-ròrok*, dus niet identiek met het Rott. woord. Denkelijk staan al deze woorden in verband met de, ook onderling verwante woorden voor: kruipen, vgl. *lòdo*, *ròdo*, Kup. *lòlo*, *nanòno*, Rott. T. en Tim. *nònok*, Tim. *natlòlo*, *natròro*, (in beteekenis = Mal. *djulur*), alsmede Jav. *aluran*, Mal. *alur*, *saluran*, Jav. *lulur*, Mal., Jav. *sulur*, enz.]. Zie ook sub *lòlo* 2.

Lòlo-kòdek, [wel bij *lòlo* 2; vgl. *kòde*], soort kruipplant.

Lona, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *londa*, [vgl. Tag. *landóng*, afhangen], iets ophangen, (vgl. *loloë*, *dòko-dòko*): *lona banuk*, eene lamp ophangen; *ana lonā ao-n*, hij verhangt zichzelf; *hata-holi nanalonak*, een gehangene; overdrachtelijk: *dedeä nanalonak*, eene hangende, niet afgedane zaak. Ook: iets aan een touw aflaten: *ala lona-n nò ndia loana-na nesik sinik-ala*, zij lieten hem met zijne rustbank van het dak af.

lona-lona, hangen, (intr.), afhangen.

lonak, in samenstellingen als: *keka-lonak*, de (afhangende) luchtwortels van de *keka*; *ndala iko-lonak*, een paard met een afhangenden staart; *ina suü-lonak*, eene vrouw met hangende borsten, (vgl. *kanik*).

belona = *lona-lona*, van een meervoudig subject: *mèko-la belona lai hus dale*, de gong's hangen op de plaats waar de *hus* gevierd wordt.

Lona-mè, mannennaam.

Longa, Bo., Bi., K. idem; Ba., D. *longga*; On. *rongga*; R. *roka*, [vgl. R. *oka*; (ook wel in Bi., maar misschien overgenomen uit het Kup. Mal., uit R. ontstane, *okak*); Sumb. *òka*, omheining, kraal, *wòka*, tuin; Saw. *doka*, tuin, kraal], *a*. hok, (vgl. *lalae*): *lònga-bafi*, varkenshok; *lònga-manu*, kippenhok; *longa-manupui*, vogelkooi; *longa ndia nala bafi dua hulu*, dat hok kan twintig varkens bevatten;

b. in een hok sluiten: *ana longa bafi*, hij sluit varkens in het hok.

Lònge 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., D. *longge*; T., On. *rongge*; R. *ròke*, [het aan het Jav. ontleende Kup. Mal. *ronggeng*], dansen, zoowel van mannen als van vrouwen, doch vooral van vrouwen; *ina manalònge*, danseres, (vgl. *foti*).

lolòngek, het dansen, ook (en dan ook *lolònge*), benaming van een bepaalden dans; *li-lolònge(k)*, (gong-)muziek voor het dansen, (of voor de *lolònge*); *liü lolònge(k)*, die muziek op de gong slaan.

belònge = *lònge-lònge*, van meerdere personen.

(**Lònge** 2), *lolònge* (*na-*), (Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *nalolongge*; R. *nàlolòke*; D., On. *nalongge*), zich hechten, (van de haken van slingerplanten), zich slingeren, opkruipen, (vgl. *nakalalaba*).

longek, in samenstellingen als: *daë-dò*, (*nggelá*)-*lòngek*, de ranken met haken van de sirih, (pompoen); *ai-lòngek*, liaan, (vgl. *iik*, *neë-lòngek*).

Lòngek, wordt verklaard = *uti*, in: *mate lòngek*, (Bo. idem; Bi., K. *lònge*; Ba., T. *longgek*; D. *longge*; R. *lòke*), impotens, vgl. *dape-inak*. (Zie ook sub *lònge* 2).

Lòö 1, (Ba., Bo., K., D., T., R. idem; Bi. *lòko*), afkappen, bekappen, omhakken, omhouwen, (vgl. *tati*): *lòö ài*, een boom afkappen; *lòö ò*, bamboe kappen; *ana lòö nabú* (of *nisa*) *ai esa*, hij hakt een boom om; *ala lòö bebela-anak-ala*, zij behakken (de stukken hout), totdat zij zeer plat zijn; *manalòö kopak*, zij, die eene doodkist uithakken, maken.

lòö-lòö mesan, aanhoudend kappen.

Lòö 2, verkorting van *lòlo* 1, mannen- en vrouwennaam.

Lòpe 1, (Bi. idem; Ba. *lòmpe*) = *nato*, aaneenrijgen: *lòpe daë-dòk*, (*mòdo*), de sirih-(tabaks-)bladeren aan eene nerf steken, (vgl. *pau*), aaneenrijgen, (vgl. ook de dial.).

Lòpe 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *lòmpe*; D., T., On. *lòmbe*, [vgl. Mal. *limbaj*, met de armen zwaaien, Mal. *lambai*, wuiven], met de armen zwaaien bij het loopen: *ana* (*laök*) *lòpe lima-n dua-s*, (vgl. *fifiu*), of enkel: *ana lòpe*.

lolòpe: *ana laök lolòpe ao-n*, hij beweegt het lichaam zwaaiende onder het loopen.

(**Lòpe** 3), *lòpe-lòpe*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *lompe-lompe*; D. *lombe-lombe*; R. *ròpe-ròpe*; On. *rombe-rombe*): *ei-lima-n lòpe-lòpe lèo haï-a*, zijne handen en voeten gloeien als vuur, bijv. van iemand, die koorts heeft, (vgl. *namahana*).

Lopia, in T. enz. *ropia*, [het Mal. Hind. *rupiah*], gulden.

Lòpo 1, Bo., K. idem; Ba. *lòmpo*; R. *ròpo*, [vgl. Bi. *lòpo-lòpo*, T. *rombo-rombo* = *lèpe-lèpe*, het lichaam geheel bedekken], broek.

lòpo-lòpo: *ana pake-ná sidi-na lòpo-lòpo*, hij draagt zijne kain laag afhangend tot op de enkels, evenals eene vrouwensarong.

kalòpo (*na-*), een broek dragen.

kalòpok (*na-*): *nakalòpok sidi-na*: *ana pake-ná sidi-na lòpo-lòpo*.

makalòpok (*hataholi-*), iemand, die een broek draagt.

salolòpo (*na-*): *uma-a nasalolòpo*, het huis heeft een laag afloopend dak, [vgl. *lèse*).

(**Lòpo** 2), in: *bii lòpo*, (Bo., K. idem; Bi., R. ook D. *bibi lòpo*; Ba. *bii lòmpo*; T., On. *bibi lòmbo*, [dus een ander *lòpo* dan sub 1, of misschien in de *r*-dialecten uit een *l*-dialect overgenomen? D. *lòpo* voor *lòmbo* is ook afwijkend], schaap, tegenover *bii hik*, of *bii aek*.

Lòpo 3, een hutje in een boom gemaakt, op droge velden, (vgl. *lak* 1).

Lòpok, eene rivier in het Termanusche; *hade-òe, (mame) lòpok-ala*, de rijstvelden (tuinen) langs die rivier.

Lopu, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *lompu*; D., T., On. *lombu*, [denkelijk door invoeging van eene *b* uit M. P. *lumut*], mos; *lopu lè*, kroos; *lopu tasi*, wier, (vgl. *engak, lamu-dòk*).

lolopu (*na-*), met mos bedekt zijn: *batu-la lalolopu*, de steenen zijn met mos bedekt.

Losa, in alle dial., [Saw. *loha, lohe*, tot aan, Kup. *lisu*, idem; vgl. Sumb. *lusu*, Bim. *losa*, uitgaan? (Vgl. Mak. *battu*, komen, in beteekenis dus Jav. *'tĕka, ḍăteng*, met Jav. *wĕtu*; alsook Jav. *tĕka*, tot aan en van af)], aankomen, bereiken, tot aan, tot, (vgl. *dai, nduku*): *mai ata tahani-s ala dei, fò ala losa*, laten wij op hem wachten, tot zij aangekomen zijn; *ana losa manasopu-a sungu*, hij bereikte den jager, terwijl deze sliep; *losa, (losa uma-na) bòe ma*, enz., toen hij aangekomen was, (zijn huis bereikt had), enz.; *ala losa lai hade-òe, (èno taladak*, enz.) *sò*, zij zijn op de rijstvelden, (halverwege, enz.) gekomen; *nakaboku losa ana sota*, hij sprong totdat hij vermoeid was; *manea malolòle losa au maï-ngau*, pas goed op, totdat ik terugkom; *losa basa-n*, tot altijd; *losa faik baü bè*, tot eenige dagen; *ana kokolak losa nai*, enz., hij heeft gesproken tot aan, enz.

losak (*na-*), doen bereiken, voleindigen; gewoonlijk alleen in verbinding met *nandukuk*, zie onder *nduku*.

kalolosak (*na-*), idem, gewoonlijk als afzonderlijk woord.

Lòse 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *ròse*, [Tim. *nòse*, Saw. *roho*, Sumb. *rusi, rusung*, Sikk. *brosso*, vgl. Rott. *kokòse*], wrijven, inwrijven, afwrijven, afvegen: *lòse sabu neu buas-a*, zeep wrijven op het goed; *au lòse au lima-nga neu naü-a*, ik wrijf (veeg) mijne handen aan het gras af; *ana lòse nisi-n*, hij wrijft (poetst) zijne tanden; *nisi nanalòsek*, gepoetste tanden; *ana lòse heni-n nenik langa-bulu-na*, zij wischte (zijne voeten) met de haren af; (vgl. *nahutu*).

lolòse, herhaaldelijk wrijven, enz.: *lolòse tasu-a dale-na*, het binnenste van eene braadpan uitwrijven; *lòlòse heni nanasulak-ala*, het geschrevene (op eene lei) uitwrijven, uitwisschen; ook = *kokoi*, zich tegen iets aanschuren.

Lòse 2, Ba. enz. idem; T. enz. *ròse*, [vgl. *lòse* 3], de gedroogde ruwe huid van den rog, wordt gebruikt tot fijnwrijven.

(**Lòse** 3), *nalòse*, Bi., D. idem, of *nalolòse*, Ba., Bo., K. ook D. idem; T., On., R. *naroròse*, [vgl. *lòse* 2, staat wel in verband met *lòse* 1], ruw, ruig voor het gevoel: *aki-dòk-a nalolòse*, het verdorde afgevallen blad voelt ruw aan.

(**Lòse** 4), *ngalòse* (*na-*), Bo., Bi. idem; T. *nanggaròse*, [vgl. *nggòse, òse*; wel bij *lòse* 1, 3, vgl. ook *sa* 1 en 2] = *nangalasa*, waarmede het gewoonlijk verbonden wordt: *bana-la langalòse langalasa*, de dieren maken een ritselend (en schurend?) geluid door over droge bladeren te loopen; *nako-a nangalòse nangalasa*, de dief maakt zulk een geluid.

Lòsek, Ba., Bo. idem; K., D. *lòsẹ*; T. *ròse*, (Bi. *lòse*, R. *ròse* of met *ẹ*?), soort ziekte: *lòsek-a dai-n*, die ziekte heeft hem aangetast.

Losi, (in alle dial., uitgezonderd Bi.); ook wel *lusi*, in Term. meer gewoon: *hataholi lima-losik*, iemand, die de geneeskunde verstaat, geneesheer = *hataholi lima-losi makaladak*, (vgl. *mafalòe*),

manalosi (althans in Keka) = *losi*: *manalosi ia nafalòe hedis*, de *manalosi* is iemand,

die de ziekte voelt, (den pols, enz., van den zieke voelt).

Losik, (Ba., Bo., T. idem, overigens *losi*), soort mossel.

Lòso 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *ròso*, [denkelijk eig. schuren en verwant met *lòse*, Saw. *roho*, vgl. *sòdo-sòdo*], zich voortschuiven, kruipen als een kaaiman; ook: zich op het achterste voortschuiven als een klein kind; (vgl. *lòdo*, *kèko*): *beisa lòso neu solokaek-a*, de kaaiman kroop op het strand; *nïï-ana-a lòso nasale*, het kind schuift op het achterste naar iemand toe.

lòso-lòso, herhaaldelijk kruipen, enz.: *nïï-ana-a laek lòso-lòso*, het kind kruipt op handen en voeten (of schuift voort); *ana laök lòso-lòso*, hij gaat schuifelend, (vgl. *sòdo-sòdo*).

lolòso: *langa dò-na lolòso losa ei-tinga-na*, hare haren kropen (hingen af) tot op hare enkels.

lolòsok, het kruipen, enz.; *mamana lolòsok*, (ook *lolòsok* alleen), spoor van een kruipend dier.

Lòso 2, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., R. *ròso*, [wel oorspronkelijk één met *lòso* 1, vgl. *lòdo* 2], sleepen, sleuren: *lòso heòk ana*, sleep hem (of: het) weg! (vgl. *hela*).

lolòso, herhaaldelijk sleepen, enz.; ook: sleepen als een te lang kleed, (vgl. *sasá*).

Lòso 3, de dial. als sub *lòso* 2, [daarmede oorspronkelijk één; vgl. *leä*, *hela* en de dial. sub *lea*], met geweld wegnemen, ontrukken, rooven: *ala lòso lala bua-loä-n-ala*, zij rooven zijne goederen weg, (vgl. *namoa*); *au bei fati-n neu bòe ma ana lòso-ná-n*, pas zette ik het aan den mond, of hij ontrukte het mij.

kalòsok (*tou-*), roover, (vgl. *manamèo*).

malòsok (*hataholi-*), idem.

(**Lòso** 4), *lòso* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., R. *naròso*, [On. *nalea*, vgl. Term. *leä*, behoort dus blijkbaar oorspronkelijk bij *lòso* 2]: *ndala-a nalòso*, het paard poogt zich los te rukken, (vgl. *nafoki*).

Lòte 1, (Ba., enz. idem; T., enz. *ròte*), Ròte, Rotti; *nusa Lòte*, het eiland Rotti; *hataholi Lòte*, Rottinees; *dedeä Lòte*, de Rottineesche taal; *tao* (of: *kokolak*) *Lòte*, Rottineesch spreken.

lòtek, in: *lòtek-ala* = *Lòte-la*, de Rottineezen.

Lòte 2, mannennaam.

Loti 1, Ba., enz. idem; T., enz. *roti*, (Mal. Hind. *ròti*), brood.

Loti 2, (in alle dial.), iets met een fakkel of met een licht zoeken, het licht bij iets brengen: *ana loti ènok-a*, hij zoekt den weg met een licht, (vgl. *pèle*).

loloti, herhaaldelijk op die wijze zoeken, enz.

Lòto 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; R. *ròto*, (T., On. *lòto*?), fluim, slijm: *nïï-ana-a bòö nala lòto-a nonò dak*, het kind hoest zoo, dat 't slijm geheel met bloed vermengd is.

(**Lòto** 2), *salolòto* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., R. *nasarorèto*, [vgl. *nakadòto*]: *mina-a*, (*pa-a*) *nasalolòto*, de olie, (het vleeschvet) sist (bij het braden).

(**Lou**), *lou* (*na-*)-*òe*, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., R., On. *narou-òe*, [Jav. *raup*? en vgl. *òe*, water], het aangezicht wasschen, (vgl. *naneneu*): *foä mai na au asiä alou-òe*, 's morgens ben ik gewoon mijn aangezicht te wasschen; ook wel gebezigd van het wasschen van het geheele lichaam: *au alou basa òe-ai* (zie sub *òe*) *sò*, ik heb mij geheel gewasschen.

Louk 1, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *lou*; T. *rouk*; On., R. *rou*, [eig. omhulsel en verwant met *pou*, vrouwenrok, alsmede met Sumb. *lou*, idem, End. *rawo*, vrou-

wenrok, sloop enz.? vgl. ook (*lau*) in Bi. *palau*, R. *korau* = *nggofa-louk*; zie ook *louk* 2, 3], huid, vel, leder, bast, schil, schelp; *lou-deak*, opperhuid; *mata--louk*, ooglid; *kapa-louk*, buffelhuid; *kapa--a lou-na*, de huid van den buffel; *kalikè sapi-louk*, lederen gordel; *ai-louk*, boombast, (ook benaming van een zeevisch); *huni louk*, pisangschil; *nggonggòe-louk*, schelp; *kima-louk*, schelp van de kima, enz. In het zinsverband is natuurlijk *louk* alleen voldoende in al deze beteekenissen, bijv.: *ana seu nala boak esa bòe ma ana sau lou-na*, hij plukte eene vrucht af en beet in de schil; *dè ana bei nafalòe laë kima-a isi-na bòe ma lou--na nakatutuk*, en zoodra hij den inhoud (het dier) in de kima-schelp aangeraakt had, sloot zich de schelp.

Louk 2, de dial. als sub 1, [eig. omhulsel? vgl. sub 1], alles waarin men iets bergen kan: een zak, vat of wat het ook zij, (vgl. *mamanak*): *louk ta*, er is geen bergplaats voor; *hataholi ta esa bòe fò ana dède nala dedèdek-a na ana tatana louk esa neu-n ana*, niemand ontsteekt eene kaars en bedekt ze met een vat (of wat het ook zij).

lou-lák, [het laatste wel geen zelfstandig woord, maar gebezigd bij wijze van herhaling met veranderde klinkers; *lak* 1 is hier wel niet bij te brengen], versterking van *louk*, of meervoud, (verschillende bergplaatsen): *au lou-la-ng ta fò adai au nanaä-ng-ala leu dalek*, ik heb volstrekt geen plaats om mijne eetwaren in te doen.

Louk 3, de dial. als sub 1, [eig. wat alleen een omhulsel heeft? vgl. sub 1 en 2], ledig: *uma-a louk*, het huis is ledig; *uma louk*, een ledig huis; *ma nusak-a bòe-ò louk*, en het land was ook ledig, (zonder inwoners): *dae louk* = *dae temak*, braakliggende grond; *ala usi falik ana nò louk*, zij joegen hem weg en zonden hem met ledige handen terug; *dedeä louk*, ijdele praat, nonsenspraat, (vgl. [*hik*] 4); v. d.: ijdel, te vergeefs, (vgl. *doak*): *ana tao louk*, hij werkt te vergeefs; *tè fa-ma ama mamahena louk*, want wellicht hoopt gij te vergeefs.

Lu 1, Ba., Bo., Bi., K., D., ook On., R. idem, (doch voor T. wordt *ru* opgegeven), rijzen, stijgen van water: *tasi-a lu mäi*, de zee stijgt, het is vloed; *lasik--ala tui lae makahulu-na tasi-a lu nala dae-bafak-a*, de ouden verhalen, dat de zee vroeger (eens) over de aarde steeg; *tasi-a lu lama-lama*, de vloed is op het allerhoogst, (vgl. *tasi-henuk*).

lulúk, het stijgen, enz.: *tè tasi-a bei tai lulúk-a*, maar de zee steeg steeds nog maar.

Lu 2, (Ba., Bo., Bi., K., D. idem; On., R. *ru*): *ana lu kulus*, hij eet spaansche peper in groote hoeveelheid; vooral van spaansche peper gebezigd; men zegt echter ook: *ana lu masik*, (*isik*), hij eet zout,(bras) in groote hoeveelheid; (doch niet van gekookte rijst enz. gezegd); vgl. *naä*.

Lu 3, gewoonlijk *lu-òe*, in alle dial. uitgezonderd Bi.; D. ook *lul*, [Tim. *nu*(*f*); Tett. v. Dilli *lun-*(*wen*); Jav. *luh*; End. *ae ru*], traan, tranen: *lu-n-ala* of: *lu--òe-na titi*, (of *tuda*), zijne tranen vloeien; *hate-na lu-la taba-taba*, bij elke knipping van het oog zijn (vloeien) onophoudelijk de tranen.

lu (*na-*): *mata-n-ala lalú*, zijne oogen tranen, (soort ongesteldheid); ook: de tranen komen hem in de oogen.

(**Lu** 4), *lulú* of *lulúk*, (Ba. *lulúk*, overigens *lulú*), de djarakboom (op Koepang *damar djarak* genoemd): *lulú sina* of: *lulú ai*

pila, idem; *lulú naü* of: [*lulú ai fula*, een boomsoort, dat op Koepang *djarak pagar* geheeten wordt.

(Luk) *lulúk*, Ba., Bo. idem; K. *lulú*; R. *rurú*, (T. *lulúk*, On. *lulú*? misschien verwarring in de opgave met het woord sub *lu* 4), een soort grof gevlochten mandjes van lontarbladeren, welke bij gelegenheid van het *hus*-feest met gekookte pompoenen gevuld en door de paarden voortgetrokken worden. (Zie ook sub [*lu*] 4).

Lua 1, in alle dial., [Kup. idem, Tim. *nanua*, Mak. *luwa*, Bug. *luwang*], hoog opstijgen als water bij het koken, verkoken, overkoken, (vgl. *sasi*): *òe-a lua*; ook gebezigd van het vuur: *haï-a lua*, het vuur vlamt hoog op, (vgl. *ponu-ponu*); *masu-na lua lèo lalai neu*, de rook er van stijgt ten hemel; *lalu-à lua*, het palmsap kookt (als het ware) over = schuimt sterk, (vgl. *nafufude*). V. d.: koken van toorn, zeer toornig zijn: *ana lua mangalalau*, zij is erg toornig, (vgl. *namanasa*).

lua-lua: *àna lua-lua mesan*, hij is voortdurend boos.

lua (*na*-): *soü ulek-a fò nalua heni tua-a fude-na*, neem den pot op, omdat het schuim van het palmsap overloopt.

Lua 2, in alle dial. [wel oorspronkelijk één met *lua* 1], opspringen, in de hoogte springen: *ana lua neu lain*, hij springt in de hoogte, (vgl. *nakaboku* en *la*, waarmede het dikwijls verbonden wordt): *touk ndia lua-lá*, die man springt op van toorn; *ndala-a lua-lá* = *ndala-a sua-lá*.

lua-lua mesan, voortdurend opspringen.

Lua 3, [Bug. *luka*?, vgl. *sasalak*], tot bederf overgaan: *mamates-a lua sò*, het lijk gaat reeds tot bederf over, (vgl. *pulu*).

(Lua 4), *malua*, in alle dial., uitgezonderd On., [waarschijnlijk Mal. *maluwah*, met walging uitspuwen, Mak., Bug. *luwa*, Bul., enz. *lua*, uitbraken], ergens vies van zijn, ergens geen zin in hebben: *ana malua nanaä-nininuk*, hij is vies van het eten of drinken, of: hij heeft geen zin in eten en drinken; *au malua-á-n seli*, ik heb nergens lust in, ik verveel mij zeer, (vgl. *pela*). V. d.: iemand haten, een afkeer van iets of iemand hebben: *hataholi manai nusak ndia malua-n ana*, de menschen in dat land haatten hem. Wordt in deze beteekenis zeer dikwijls met *pela* verbonden.

maluak: *dale maluak*, (ook *maluak* alleen), het vies zijn van iets, enz.: *ana sanga aäfik fò ela mòpo ndia dale malua-na*, hij zocht een middel om zijn afkeer (verveling) te doen verdwijnen.

malua (*la*-) *ao*, gewoonlijk: *lapela-malua ao*, een afkeer van elkander hebben.

(Lua 5), *malua* in: *ana malua sò*, het is dag geworden; vgl. *mangalèdo*, (schijnt op Term. minder gebruikelijk te zijn).

Luä, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; Bi. *luka*, [verwant met Mal. *dukung*, Sumb. *duku*?], op den rug dragen: *ana luä anü-ana esa*, (*lepa-nggè-n*, *dae soka esa*, enz.), hij draagt een kind, (zijn leeftocht, een zak aarde, enz.) op den rug, (vgl. *neni*).

luluäk, *a.* het dragen, enz.;

b. gedurig op den rug dragen: *ana luluäk ana-na*, hij draagt zijn kind altijd op den rug; *ana luluäk fela dòpe-n*, hij draagt zijn hakmes en mes (zijne wapens) altijd bij zich (niet enkel op den rug).

luä (*na*-)-*la*, hij draagt iets op den rug, (niet op den schouder of op andere wijze).

Luäk, (Ba., Bo., T. idem; K. *luä*; Bi., R. *luka*), een fijn gevlochten platte mand

of wan van lontarbladeren, waaruit men gekookte rijst eet; *luä-lalik*, allerlei mandjes voor rijst.

(**Luë**), *luë* (*na-*), Ba., K. idem; Bo., Bi., T., R. *naluse*; D., On. *nalusa*, [Kup. *lòse*, Tim. (*tai*)*nús*, mogelijk met omzetting een nevenvorm van *balu*, vgl. Mal. *salut* naast *balut*], inhullen, bedekken, (vgl. *palu*): *au aluë lafa*, ik hul mij in eene slimoet; *au aluë-n lafa*, ik bedek hem met eene slimoet; *naluë ketu ao-na*, hij bedekt zijn lichaam geheel, hij hult zich geheel in; *naluë lèpe-lèpe-k-ana*, hij hult zich tot aan de voeten geheel in.

luluëk (*na-*), voortdurend inhullen, enz.: *au aluluëk lafa esa*, ik bedek mij gewoonlijk met eene slimoet.

Lufa, Ba., Bi., D., R. idem, [Tag. Pamp. *lupas*, verwant met Mal. *kupas*? vgl. Fidji. *luva*], afschillen: *lufa ai-louk*, boombast afschillen, (vgl. *fina*). V. d.: uitdoen, afleggen (de kleederen): *ana lufa heni pou-lafa-na*, hij doet zijne kleederen uit; *ala lufa-lá bua-loä-n*, zij ontdeden hem van zijne kleederen (en andere zaken), zij plunderden hem, (vgl. *odu heni*, *olu*).

lulufa, herhaaldelijk schillen, enz.

Lui, in alle dial., [Tett. v. Dilli, idem, Tim. *nui*], iets, dat hangt, afnemen, (vgl. *fona*): *lui* (*heni*) *banuk-a*, de lamp afnemen.

lului, bij herhaling afnemen, enz.

Luik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *lui*; T. *ruik*; On., R. *rui*, [Tim. *lui*, Kup. *duing*, Mal. *duyung*, Mak. *ruyung*, Bug. *rudjung*, Saw. *rudju*], de zeekoe.

Luï 1, mannen- en vrouwennaam; verkorting van *Lusi*.

Luï 2, (Ba., Bo., K. idem; [Bi. *lui*?]; T., On., R. *rui*), met kracht rukken, losrukken: *ana luï hade*, hij rukt de rijstplant uit, (vgl. *feä*); *ana luï ketu tali-a*, hij rukt het touw stuk, (vgl. *hela*, *ninio*).

(**Luku** 1), *luku-luku*, Ba., Bo., D. (ook T.? zie evenwel sub *bòko-luku*), idem; On. *ruku-ruku*, [Saw. *ruü*, vgl. Jav. *ḍoko*, Fidji. *roko*, alsook Pamp. *dúkut*, het hoofd buigen, Iban. *lukkot*, idem, Iloc. *arokótan*, gebogen, Bal. *ukut*, gebukt van ouderdom], voorovergebogen, gebukt: *ana laök luku-luku*, gij gaat gebukt, (vgl. *bòko-luku* en *tèle-tèle*, waarmede het dikwijls verbonden wordt): *ana luku-luku tèle-tèle*, hij (zit) voorovergebogen, met gebogen hoofd.

beluku, idem van een meervoudig subject, = *beketèle*.

(**Luku** 2), *saluluku* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *nasaluluü*; T. *nakaluluük*, [Saw. *herugu*, zie voorts *luü*], onder de vleugels nemen: *manu-ina-a nasaluluku ana-na*, de hen neemt hare kuikens onder de vleugels, (vgl. *nasulu*).

Luku-palu, [vgl. *luku* 2? en *palu*, bedekken]: *anin-a fu-ná neäk-a luku-palu ketu hade-la*, de wind woei (zoo), dat de mat (waarop de rijstkorrels lagen) opwoei en ze geheel bedekte.

Luku-panu = *luku-palu*.

Luli 1, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T. *luri*; On., R. *ruli*, [zie ook de dial., vgl. *nuli*, *lulik*, ook Pamp. *pali*, warm?], fel zijn op iets: *busa-la luli kue esa*, de honden zijn fel op een moesang (welke in een boom zit). V. d.: toornig zijn: *ana luli mangalalau* (of: *luli-ná-n seli*), hij is zeer toornig, (vgl. *namanasa*).

lulik, of gewoonlijk: *luli-nasak* = *nasak*, toorn.

kalululik (*na-*), toornig, woedend maken.

(**Luli** 2), *lulik*, Ba., Bo., T. idem; overi-

gens *luli*, [Kup. Tett. *luli*, Tim. *nuni*, (Ceram. *mamori*, *momoli*), vgl. Sumb. *palili*, verwant met *pamali*? vgl. ook *luli* 1], verboden, heilig, het Mal. *pamali*, wat *pamali* is, (vgl. *hanas*): *uma lulik*, heilig huisje, offerhuisje; *batu lulik*, heilige steen; *pa-kakau lulik*, verboden vleesch en rijst; *a tè nusak ndia luli-n esa*, maar er is een verbod in dat land, enz.; *mana-sòngo-a tao lulik*, de offeraar (priester) verklaart iets als verboden.

luli (*na-*), als *pamali* beschouwen: *naluli naä pa kakau mamates*, hij rekent het als verboden om vleesch en rijst bij een sterfgeval te eten; *Òe-fapa-la laluli pa-busa*, de lieden van den stam van Òe-fapa beschouwen het hondenvleesch als verboden. Bij de Christenen: heiligen: *laluli hali-besa* (*hari-bĕsar*), zij heiligen den Kerstdag.

nalulik, verbod: *nalulik-a ndè bè*, *na batu esa-ò ta bòle mesak-ana tuduk*, een der verbodsbepalingen (bij een spel) luidt, dat niet één steen alleen neervallen mag; *hu naluli-ana-n*, wegens kleine daarbij voorkomende verbodsbepalingen.

(**Lulu** 1), *lulu-lulu*, gewoonlijk in verbinding met *tata-tata*, wordt gebezigd van het geluid van bekkens, alsook van borden, enz., welke tegen elkander gestooten worden: *bòö fè pinga-k-ala lulu-lulu tata-tata*, laat de borden niet rinkelen, rammelen, (vgl. sub *tòto*), zie ook sub *tòko* 1.

belulu-betata, idem.

lulu (*na-*), (Ba., K., D. idem; T. *naluru*; R. *narulu*), rammelen: *pingak-ala laluru*, de borden rammelen, (dial. ook = *nanggulu*); *nalulu-natata*, zie (*tata*) 2.

(**Lulu** 2), *salulu* (*na-*), (Ba., Bo., Bi. K. idem; T. *nasaluru*; R. *nasarulu*), voor den buik dragen, (vgl. *neni*): *nasalulu olik esa*, hij draagt een mandje voor den buik (in den oogsttijd); *oli nasaluluk*, naam van zulk een mandje.

Luluk, (in het Mal. van Koepang *luruk*, eigenlijk = *nakauük*, denkelijk uit R.), mishandelen: *ana luluk ana dè ana fepa-ná-n hata*, hij mishandelt hem en slaat hem zeer, (vgl. *nahedi*).

Luma, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *ruma*, [Tett. v. Dilli, Ceram., Amb. *ruma*; Tim. *lum*, *rum*, enkel, zonder meer, *luman*, *ruman*, ledig, vgl. Mal. *tjuma*?], een gedeelte, sommigen, anderen, enkelen, eenigen, (vgl. *seli* 2, *baü-bè*): *luma lae lèo-ia*, *luma lae lèo-ná*, sommigen zeggen zus, anderen zoo; *hata-holi luma*, sommige menschen; *lèo hata-holi luma*, gelijk enkele (andere) lieden; *laï luma*, somtijds; *lepa baba au bua au lepa-k ia-la luma*, help mij dragen (een gedeelte van) de goederen, welke ik draag; *sila tola-nò-n luma*, sommigen hunner broeders; *fò kue luma manga-lauk-ala*, want ettelijke (vele) moesang's zijn slecht; *kapa luma mesan*, (*kada luma*), slechts enkele buffels; *luma* ook wel bepaaldelijk: voor de helft: *manu dua hulu tè lasèö luma*, zij hadden 20 kippen, maar hebben de helft verkocht.

lumak, een klein deel: *esa na hapu lumak-a*, de andere krijgt het kleine deel, weinig.

bekelumak, ieder een deel.

kaluma-anak; bijv. *loi liti kaluma-anak esa*, een enkel stukje kopergeld; *ò ai-ma dè kaluma-anak ia-la baïn*, is dat beetje uw hout, vriend? (schijnt in het Term. minder gebruikelijk).

maluma (*na-*), Ba. idem; T. *namaruma*, (Ba. ook: *kaluma*, Bo., Bi., K. *lumak-a sò*), tot enkelen worden, sterk verminderen, opraken: *nanaä-n-ala lamaluma-k-asa sò*, zijne eetwaren waren zeer verminderd, waren bijna op, (vgl. *leë* 1).

Lumu, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., R. *rumu*, [Kup. *lumu*, vgl. Tim. *kumu*, *a.* = Rott. *lumu*; *b.* = Rott. *kumu*, *nggumu*), iets zacht kneden, (vgl. *eëso*, *kème*): *ana lumu bisu nggumak-a*, hij drukt zacht op de steenpuist; *èse-lumu*, zie *èse*.

lulumu, herhaaldelijk zacht drukken: *lulumu huni latuk*, eene rijpe pisang herhaaldelijk zacht drukken (bevoelen) om den graad van rijpheid te onderzoeken. V. d.: *lulumu ei-lima-n*, iemands ledematen kneden, drukkend wrijven.

lumu (*na-*), zie *naèse*.

(**Lunga**), *lunga-lunga* of *lungak-a*, (Ba. *lunggak-a*, T. *runggak*, D. *lunggat*, On. *runggat*), nabij: *ana lunga-lunga nò-ngita*, hij is in onze nabijheid; *bòö lungak-a mò au*, wees (kom) niet in mijne nabijheid, (wordt in het Term. niet veel meer gebezigd en gewoonlijk door het aan het Mal. ontleende *deka*, vervangen, zie aldaar); *dò-lunga-n*, wat nabij en ver van iemand is.

Lungi, (dial. *lunggi*, *runggi*, *ruki*), het Mal. *rugi*, schade, nadeel.

Lungilai, Ba., D. *lunggilai*; T., On. *runggirai*; R. *rokirai*; Bo. *lunilai*, [Saw. *lungirai*, (overgenomen?)], walvisch, (vgl. *mamá*).

Lungus, (K. *lungu*; Ba., T., On. *lunggus*; R. *lukus*, ook *lungu*, evenals in Bo. idem), de balken, welke op de stijlen rusten; *lungu-lòlo*, allerlei balken, (vgl. *lòlo* 3).

(**Lungu**), in: *lungu-langak*, Bo. idem; K. *lungu-langa*; D., On. *lunggu-langga*; R. *luku-laka*; Ba. *lunu-langgak* of *lulu-langgak*, (ook wel D., On. *lulu-langga*); T. *lu-langgak*; R. ook *undu-laka*, [het laatste gedeelte blijkbaar *langa*(*k*), hoofd; het eerste gedeelte verwant met *luku*? (vgl. ook *luü* en Jav. *dĕngkul* nevens *dingkul*, enz.), of eene verbastering van Ponos. *lulur*, Fidji *duru*, enz.?], knie, de knieën; *lungu-langa-a fafaè-n*, knieschijf.

Luni, drukken: *kapa-la luni naü-a*, de buffels hebben het gras platgedrukt, (in Term. minder gebruikelijk).

paluni (*na-*), (Bo., Bi., K. idem; Ba. *nambaluni*; R. *naparuni*; On. *nambaruni*) = *tuni*, op iets drukken, bovenop iets zijn, (vgl. *dina*): *napaluni-n ana*, het (valt) boven op hem; *lapaluni kailunu telu leu touk-a*, zij leggen drie kussens op den man.

Lunu 1, Ba., Bo. idem, overigens *lulu*, [Kup. *lulu*(*n*), Tim. *nunu*, Sund., Bat. *lulun*, Tag. *lolon*, enz.], iets oprollen, tot een rol maken: *lunu neäk*, (*la*), eene mat, (zeil) oprollen; *lunu lòko*, sigaren rollen, (maken); *ana lunu nala anii-ana-a neu neäk esa dalek*, zij rolde het kind in eene mat.

lulunu, bij herhaling oprollen, enz.

Lunu 2, *iä* —, soort zeevisch.

(**Lunu** 3), *lulunuk*, (Ba., Bo. idem; Bi., K. *lulunu*; T. *lulunduk*; D., On., R. *lulundu*): *dae*, (*tina*) *lulunuk*, afgeöogste grond van een veld, (tuin).

Lunu-mea, Bo. idem (T. *lulú mea*?), soort boom met geneeskrachtigen bast.

Lupe, Bo., K. idem; Ba. *nalumpek*; D., On. *lumbet* of *lumbe-lumbe*; Bi. *napelu*, T. *mbelu-mbelu*, [dus omzetting van *pelu*]: *mata-n-ala lupe*, zijne oogen vallen toe, hij valt in slaap, (vgl. *nduak*].

(**Lupi**), in: *lupi nggèok*, D. *lumbi nggeo*; On. *rumbi nggèo*, (doch R. *lupi nggèo*?), soort zwarte stof, waarvan het lijkkleed vervaardigd wordt.

(**Lupu**), *lupu-lupu*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *lumpu-lumpu*; D. *lumbu-lumbu*; R. *rupu-rupu*; T., On. *rumbu-rumbu*), drukte maken, met veel drukte heen- en weerloopen (van velen): *hatahoʻi-la lupu-lupu*, (vgl. *nakadòto*).

kalupu (*la-*) = *lupu-lupu*: *hataholi*, (*ndàla-la*) *lakalupu*, de menschen, (paarden) zijn in groote opschudding; *lakalupu leu mai*, zij loopen met veel drukte heen en weder; *lakalupu-lá-n lasala*, zij maken ergens veel drukte of rumoer over.

kalulupuk (*na-*), aan iemand veel drukte of last veroorzaken: *nakalulupuk au*, hij veroorzaakt mij veel drukte, (vgl. *nakasesèbok*).

makalupuk, die drukte maakt: *namanène hala makalupu-n-ala*, hij hoorde hunne drukte-makende stemmen, (hij hoorde hun rumoer).

Lusi 1, mannen- en vrouwennaam.

Lusi 2, = *losi*.

(**Lusu**), *lusuk*, Ba., Bo., T. idem; overigens *lusu*, [verwant met Mal. *putjuk?* vgl. Bug. *pěsu*, *pětju* en ook Mak., Bug. *butjitji* en Bug. *batjitju*, (waarvan *baitju*, klein)], jonge vrucht, welke zich pas gezet heeft: *ai boa lusuk*, idem; *kulu-(boa)-lusuk*, de zich pas gezet hebbende vrucht van de spaansche peper.

lusu (*na-*), zulke jonge vruchten dragen: *ai-la lalusu*.

Lutek 1, gewoonlijk: *haï-lutek*, Bo. idem; K. *haï-lute*, [Kup. *ai lutan*, Tim. *nuta*; of *haï*, hier „vuur” beteekent, is onzeker; in Ba. zegt men: *haï-suük*; T. *aï-suük*, doch Bi. *kai-sú*; D., On. *hau-sú*, zoodat het ook uit *kai*, *hai*, „hout”, kan ontstaan zijn], een brandend stuk hout, een vuurbrand; *haï-lute kulè*, zulk een brandend stuk koesambi-hout; ook naam van een gouden *hàbas*.

(**Lutek** 2), *lulutek*, Bo. idem, (K. *luluti?*); R. *rurute*, [vgl. Ba. *dodòtek*; Bi. *nakutòte*; voor D. wordt *naäsú* opgegeven, vgl. sub *lutek* 1?]: *ana lulutek au alu-nga*, hij of het reikt ongeveer tot aan mijn schouder, (vgl. *dai*).

Lutu 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., On. *lutu-mbatu*; Ba. *lutu-mpatu*, (vgl. *batu*, D. *fatu*, zie hieronder sub *b*), [Tett. *lutu*, pagar, doch Kisser. *lukur*, vgl. ook Kup. *lutang*, opstapelen], *a*. *lutu batu*, steenen opstapelen, vooral onder een boom om er eene rustplaats van te maken, (vgl. *nakatatanak*); v. d.: *paä lutu tina osi*, muren en omheiningen voor velden en tuinen maken;

b. *lutu-batu*, de opgestapelde hoop steenen, (vgl. *tutús*); ook: muur van opgestapelde steenen; *paä-lutu*, muren en omheiningen, vgl. *kota*, *paä*, (Bi. *lutu*, Ba. *dea-lutu*, D. *lutu-tasi* wordt opgegeven in de beteekenis van *deak*, steenen omwalling in zee).

Lutu 2, = *lutuk*: *batu lutu* = *batu lutuk*, kleine, fijne steentjes, kiezelsteentjes; *pepè dò-lutu*, waringin met kleine bladeren.

lutu-lutu, geheel fijn, vergruisd, (vgl. *sopu-sopu*): *ana tati*, (*pau*)-*ná-n lutu-lutu*, hij hakt (stampt) het heelemaal fijn; *pepè matua-ina esa bala neu, dè nakanète nala-n lutu-lutu*, een groote waringin is neergestort en heeft hem geheel verpletterd.

lutuk, Ba., Bo., T. idem; overigens *lutu*, [Kup. *blutu*, Tim. *mnutu*, Tett. *lotuk*, Sikk. *blutuk*], fijn, klein: *tema*, (*bua-loä*) *lutuk*, fijn goed, (kleederen); *batu lutuk*, fijne (kleine) steentjes; *bana esa ei-na ta lutuk ma mangalauk lèo au ei-ng fa*, geen enkel dier heeft zulke fijne (= dunne) en leelijke pooten als ik; *aäfi lutuk*, fijn onderscheidingsvermogen, doordringend verstand; *tao lutuk*, iets fijn, met overleg uitvoeren; *tui lutuk*, fijn, netjes, in volgorde verhalen; *bana lutuk*, een klein dier, (als eene kip, een rat enz., tegenover *bana selak*); *ani lutuk*, een zachte wind, een zuchtje;

ana tati-ná-n lutuk = *ana tati ná-n lutu-lutu.*

lutu (*na-*), (in alle dial., D. ook *nambalutu*), *a.* fijn maken, vergruizen, v. d.: stuk maken, bederven, vernielen, ten gronde richten, (vgl. *tòko* 3): *nalutu pinga-mango,* hij maakt het aardewerk stuk; *nalutu hataholi,* (*nusak-a*), hij richt iemand, (het land) ten gronde; *hataholi malutu* (of: *manamalutu*) *nusak,* iemand, die het land ten gronde richt; *tao nalutu hataholi,* enz. = *nalutu hataholi.* Ook overdrachtelijk: verkleinen, beschimpen: *makaneni-ma ama matòngo mò buas esa, na tè ama bei ta bubuluk ana, na bòö tao malutu dei-n ana,* als gij iets ontmoet en gij zijt er nog niet mede bekend, smaal er dan niet dadelijk op, vgl. (*nakamú*);

b. bederven, in het ongereede raken: *banuknalutu-n sò,* de lamp is in 't ongereede geraakt, is kapot.

balalutu, zie *balasela.*

kalulutuk (*na-*), *a.* fijn worden, tot gruis worden: *isik-ala lakalulutuk,* de bras is goed fijn (gestampt); *ana bi ala tuda fò lakalulutuk,* hij was bang, dat zij vielen en dan verpletterd zouden worden; *dae-a nakalulutuk hu uda-baü,* de grond is geheel fijn (los) geraakt door den overvloedigen regen. V. d.: kapot, in het ongereede raken: *ala fepa neu ofak ndia, dè ofak-a nakalulutuk,* zij sloegen op het vaartuig, dat het geheel vernield werd;

b. fijn doen worden, enz.: *ana si nakalulutuk,* hij scheurt in flarden; *ana tutu nakalulutuk,* hij beukt tot gruis.

(**Lutu** 3), *lulutuk,* roest; *besi lulutuk,* ijzerroest, (vgl. *besi-teik*).

lulutu (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On., D. *narurutu,* [Tim. *nutus,* roest, Saw., Sikk. *rutu*], roesten: *felasa-a nalulutu,* het kapmes roest.

(**Lutu** 4), *kalulutu* (*na-*), gierig zijn: *hataholi manamakalulutu ina,* Ba., Bi., K. idem; T. *manalutu inak* of *lutu inak*; D. *lutu ing,* [vgl. *lutuk* sub *lutu* 2?], gierigaard, (vgl. *nakadidia*).

Luü 1, Bi. *luku*; overigens = Term., [Tim. *nu,* Saw. *ruku,* Tumpak. *lumukut,* (broeden en zitten), denkelijk: ineengedoken zijn, en verwant met *luku* 1, 2, vgl. ook *luü* 2, 4], broeden: *manu-ina-a luü,* de kip zit te broeden; *kateu-a luü tòlo-n-ala,* de boschduif broedt hare eieren uit.

kalaluüs (*manu-*), broedhen.

kaluluük (*na-*), doen broeden: *nakaluluük manu-tòlo-la,* hij laat de eieren uitbroeden.

Luü 2, Bi. *luku,* overigens als in Term., [denkelijk oorspronkelijk één met *luü* 1], neerliggen, van dieren: *kapa-la luü,* de buffels liggen neder; *beis esa luü nai lè-a suü-na,* een kaaiman ligt aan den oever van de rivier, (vgl. *nangapeük*); *kapa luü,* een liggende buffel; *batu matua esa nonòk-a kapa luü,* eene rots als (in den vorm van) een liggende(n) buffel.

luü-luü mesan, steeds maar liggen.

luluük, het liggen; *kapa-a oda luluük-a,* de buffel ligt maar steeds, (is ziek); ligplaats, rustplaats = *hahaek*; *kapa luluük,* rustplaats van de buffels, (vgl. *hahaek*); in verbinding met *pepeük*: *pepeü-luluük,* slaapplaats van menschen; *bela pepeü-luluük,* eene slaapplaats met matten dekken.

kaluluük (*na-*), doen nederliggen: *manafò-a nakaluluük kapa-la,* de herder laat de buffels zich nederleggen: *bii-ina-a nakaluluük ana-na, dè neu naä naü,* het schaap doet haar jong zich nederleggen en gaat

gras eten; *nakaluluük sisilo-a nggòe-na*, hij laat den haan van het geweer liggen, (rusten).

Luü 3, [denkelijk een overdrachtelijk gebruik van *luü* 2 of 3], ergens blijven, (vgl. *kada*): *ana luü nai kama dale*, hij blijft in zijne kamer; *ala luü lai ènok*, zij blijven onderweg; *leu luü lai dea*, zij gaan tijdelijk verblijfhouden op het veld, (vgl. *hai*).

luü-lák, (het laatste wel geen zelfstandig woord, doch gebezigd eenigszins bij wijze van herhaling met gewijzigde klinkers), idem in den zin van: lang uitblijven: *ò mu luü-lák mème bè*, waar blijft gij, waar zijt ge zoo lang gebleven? *bòö mu luü-lák*, blijf niet te lang uit, (vgl. *namanòso*).

Luü 4, Ba., K., D., T., R. idem, [vgl. *lungu-langa* en denkelijk oorspronkelijk „gekromd, gebogen" beteekenende, vgl. On. *tèë* en *luü* 1, 2], nederknielen, (vgl. *sènek*): *ana luü neu dae besak-a ana silo*, hij knielde neder, toen schoot hij.

Luü 5, Ba., K. idem; T., On. *ruü*; Bi. *luku*, (voor R. wordt *rutu* opgegeven), soort eetbaar weekdier zonder schelp, dat in zeewater tusschen de steenen gevonden wordt.

(**Luü** 6), *luük*, (Ba., Bo., T. idem; K. *luu̇*; On. *mamaluü*), verkromd en krachteloos, (vgl. *kòë*), lam van armen en vooral van de beenen: *ana luük*, hij heeft verkromde, lamme beenen, hij is lam; *hataholi* (*tou* of ook zonder subst.) *luük*, een lamme; *inak-a dadi luük* = *inak-a namaluü*, (vgl. *mate*).

màluü (*na-*), krom en lam worden, (van de beenen), kromme en lamme beenen krijgen: *inak-a namaluü*, de vrouw krijgt kromme en lamme beenen; *hedis ia tao nala au amaluü-ngau tèë-tèë*, deze ziekte maakt, dat mijne beenen werkelijk lam worden.

luü-eik, (vgl. *eik*), = *luük*: *ana ta bubuluk nae touk ndıa luü-eik fa*, hij wist niet, dat die man lam was; *hataholi* (enz. of zonder subst.) *luü-eik*, een lamme.

luü-laäk, Ba., Bo., T. idem; K. *luü-laä*; Bi., R. *luku-laka̦*; D. *luka-laka̦*? (of schrijffout voor *luku-laka̦*?) [*luü* stellig verwant met *luku* alsmede (of identiek) met *luü* 1, 2, 4, terwijl *laä* blijkbaar een nevenvorm is, vgl. ook Tim. *lèke*(*l*), idem] = *luük*; *hataholi luü-laäk* = *hataholi luük*. Men zegt ook met een eenigszins zelfstandiger gebruik van *laäk*: *hataholi luü-ei laä-limak-ala*, de verlamden aan handen en voeten.

(**Luü** 7), *kaluluü* (*na-*), (Ba., Bo., K. idem; D. *luü*; T. *nakaruruü*; R. *naruru̇*), in: *ma-na nakaluluü*, zijne tong (hij) heeft geen trek in eten, (vgl. *doak*).

Luük of *ni-luük*, (vgl. *nik*), Ba. idem; K. *ni-lu̦u̦*; D. *lu̦u̦* of *ni-lu̦u̦*; (T. *ru̇nuk*?), soort zeekrabbe.

M.

(**M**), (in alle dial.), genitiefvorm van de pers. vnw. van den tweeden pers. (*ò*, *emi*), en van dat van den eersten pers. meervoud exclusief (*ami*), zie de Spraakkunst.

Ma 1, (in alle dial.), en: *natun ma esa*, honderd en één; *ina ama-n ma mèsen nanoli-nafada-n ma paleta-n*, de lessen en bevelen van ouders en meesters; *naneta nò ndia tia-n esa ma nòke-n ana*, hij ontmoette een vriend van hem en vroeg hem. Wordt voorts gebezigd na vooropgeplaatste bepalingen, objecten: *ta dò bè ma ana sota*, niet lang daarna, was hij vermoeid; voor objectszinnen: *dè nameda ma lou-na makaheduk-a*, toen proefde hij, dat de schil bitter was. Zie voorts de Sprk.

Ma 2, in alle dial., [vgl. Saw., Mak., Bug. enz. *ma*], een woordje, dat dient om den nadruk op iets te vestigen: *hei, sò-ma*, ja, zoo is 't; *lèon-a-ma, sudah-lah, basa-bai-ma*, bovendien; *makanae-ma*, zie! Vgl. voorts de Sprk.

Ma 3, mannennaam; ook *mak*.

(**Ma** 4), (in alle dial.), voorvoegsel tot vorming van werkwoorden, als: *malaä* (*na-*), enz., en van adj. en verb. adj. als: *mabela, mangalèdok*, enz.; zie de Sprk.

(**Ma** 5), (in alle dial. uitgezonderd D. en On.), verkorte vorm van de pers. vnw. van den tweeden pers. enkel- en meervoud, (*ò, emi*) en van dat van den eersten pers. meerv. exclusief *ami*, voor sommige verbale woorden: *ò*, (*emi, ami*) *mafada*, gij, gijlieden zegt of wij zeggen; zie de Sprk.

Ma 6 = *mala*, zie *na* 6.

Ma 7, ook, en als afzonderlijk woord meer gewoon: *mak*, Ba., Bo., T. *mak*, overigens *ma, ma*, [Tim. *ma*(*f*), vgl. Sikk. *maäng*, Bur. *maän*, of staan deze tot *ma* als Mad. *laäs* tot Jav. *las*? en is het woord eene afknotting van een vorm als Sumb. *lăma*? daarvoor pleit de nevenvorm in Kup. *mè*, Amb., Ceram. *mei*, vgl. Fidji. *yame* naast Tim. *lame*, likken], tong; *ma-ana-na*, of *ma-nggi-na*, de (zijne) huig; *kapa-má*, buffeltong; *mènge-má*, slangetong, (ook een soort plant); *hataholi ma-mamina*, iemand met eene lekkere tong, een vleier; *hataholi ma-manakoa-aok*, iemand wiens tong zichzelf verheft; *hataholi ma-manalu* (lett. langtong), of: *ma-masandandalik*, leugenaar; *mak ta ndia boè-n* (?) wordt van een leugenaar gezegd, die goed praten kan.

(**Ma** 8), *mamá*, in alle dial., [van denzelfden stam als M. P. *mama*(*h*), vgl. Tahit., Paumot. *hamama*, gapen; Mao. *hamama*, open; Tahit. *mama*, open, kauwen; Mangarev. *amama*, gapen, kauwen enz., vgl. ook voor de beteekenis Tag. *nganga*, gapen, kauwen; zie ook Bim., Amb. *mawa*, gapen], gapen (vgl. *nggasu-nggasu*): *mata-na nduak dè ana mamá*, hij heeft slaap en daarom gaapt hij, (vgl. *nga*).

(**Ma** 9), *mamá*, in alle dial., [oorspronkelijk één met *mamá*, gapen?] = *lungilai*, walvisch.

(**Ma** 10), *ma* (*na-*), in alle dial., [bij *ma* 11?]: *namá langa-dò-na*, hij laat zijn haar lang groeien, alleen van mannen gezegd, (vgl. *daluk*).

(**Ma** 11), *ma* (*na-*), (in alle dial. uitgezonderd Bi.), overlaten: *manek-a fè foä-ai basa mamek ndè-ndè-n, ta lamá esa boe*,

de vorst gelastte de vruchten van alle tuinen op te brengen, zij lieten geen over, (geen uitgezonderd); *ta namá ela nò huk esa*, hij liet niet een klapperboom over, (ongeschonden); *au amá fè ò bafi esa*, ik laat een varken voor u over. Voorts: iets verbieden aan te raken, (voor zich overhouden), vgl. *hòlo*: *namá daë-dòk huk esa*, hij verbiedt te plukken van eene sirih-plant; *namá kapa mane esa*, hij bestemt (bewaart) een mannetjesbuffel om later bij eene bestemde gelegenheid geslacht te worden; zulk een buffel wordt dan *kapa lolòë lèdo* genoemd; *daë dò* (enz.) *nananamák*, eene sirihplant, (enz.), waaraan het verboden is te raken.

(**Ma** 12), in *ana-má*, wees worden: *mate basa tòö-ama-n-ala dè ela dua-s ana-má lèon*, toen ook hunne ooms gestorven waren, werden zij geheel en al wees.

ana-mák, Ba., Bo., T. idem; On. *ana-mát*, overigens *ana-má*, [bij (*ma*) 11?; Tim. heeft *anmanat*, waarvan de verwantschap onzeker is; Kup. *ana* (*h*)*moa* is wel een ander woord], wees, weeskind; *nii-ana ana-mák*, en *kisa ana-mák* idem; *ana-má-ana*, weeskindje; *doi ana-mák*, benaming van een halve-cent-stuk.

Mak 1, zie *ma* 7.

Mak 2, mannennaam, zie *ma* 3.

Mak 3, zie *nak* 2.

(**Maä** 1), *kamaä* (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *nakamá*; D., On. *naämá*; R. *namaä*, [vgl. *maäs*?], *a*. slap, los, niet gespannen: *tali-a nakamaä*, het touw is niet gespannen, hangt slap, (vgl. *nggòde*); *b*. slap doen zijn, (vgl. *kòk*, *kòlok*).

(**Maä** 2), in: *maä-makabiäk*, Ba., Bo., K., T. idem, [voor D. wordt *bafa-makabia*? opgegeven, is *maä* hieruit ontstaan of is Kup. *manget* te vergelijken?], versterking van *makabiäk*, nauw, eng: *mamana*, (*èno*) *maä-makabiäk*, eene enge (smalle) plaats, (een smalle weg); *dae-a maä-makabiä-n ma loa-nalu-n*, de engte en lengte en breedte (de geheele uitgestrektheid) van een stuk land.

Maäs, Ba., D., T., R. idem; Bo. *maä*, [voor K. wordt *mata* opgegeven, doch dit is wel een ander woord, (vgl. *namatak* sub *matak*); ook Tett. heeft *maäs*, kurang kuat, denkelijk bij *maä* 1, vgl. dial. *masalòe*]: *ao-na maäs-a*, hij voelt zich slap, spoedig vermoeid, is te lusteloos om iets uit te voeren, (vgl. *sota*).

Mada, in alle dial., [Tett. *maran*, Mak., End., Sikk. *mara*, Fidji *mada*, Ibn. *mamagá*, droog, Tag. *malá*, droog worden, End. *mara* ook = Sikk. *marang*, vaste wal, Saw. *mara dahi*, ebbe, verwant met Bim. *kara*, Bat. *hora* (dial. *kĕrrah*) en *pora*, Jav., Bul. enz. *pĕra*], uitdrogen, uitgedroogd, (vgl. *tuk*): *lè-a mada*, de rivier droogt uit; *bòe-ma dano ndia òe-na mada*, of: *bòe-ma mada dano ndia òe-na*, het water uit het meer droogde uit; *sidi-a mada sò*, de kain is droog; *mada òe mata-a*, de bron droogt uit; *mada au manga* = *au ma-nga madak*, ik heb dorst; *mada kapa ina-a* (*ina-suü-na*), het zog van de wijfjes-buffel, (van de vrouw) is opgedroogd. V. d.: *tasi-a mada* (*sò*), het is ebbe, (vgl. *meti*). *Mada ketu*, (vgl. *ketu*), geheel droog: *lè-a mada ketu-n*, de rivier is geheel uitgedroogd; *mada ketu òe-a*, het water is geheel opgedroogd; *mada ketu hala-na*, zijne stem is geheel uitgedroogd, d. i. hij is stom geworden, vgl. *nggoak*; *mada ketu tasi-a* (*sò*), de zee is geheel drooggeloopen, het is lage ebbe; *tasi-a mada ketu-n tu-tu*, ebbe bij den laagsten waterstand; *faik-a mada-n* (of: *mada nitu-a*), wordt gezegd tegen een ondeugend kind, dat

men met slaag bedreigt; ook: *faik-a mada-ngò*, z.v.a. aanstonds zal je krijgen! *madak*, uitgedroogd, droog, (vgl. *tuk*): *lè madak*, uitgedroogde rivier; *bua madak*, droge kleederen; *ma-na madak*, zijne tong is droog, hij heeft dorst; *ma-madak*, droge tong, dorst; *mamana madak*, droge plaats, ook eene plaats waar gebrek aan water is, dorre plaats; *madak lain*, (vgl. *lain* 1), het droge, de vaste wal, (vgl. *dae-henak*); *ana nala madak lain*, hij bereikte den vasten wal, hij kwam op het droge; *madak lain* ook gebezigd van hoogen, drogen grond, (tegenover moerassigen); *tasi madak*, ebbe.

mada (*na-*), droog maken: *kapa-a loli na-mada dano*, de buffel maakt den plas droog door er in te wentelen; *hali ma-mada lu-ma dei*, wisch uwe tranen droog, droog uwe tranen.

kamadak (*na-*), droge kleederen aantrekken (vgl. *pake*): *hoï bua madak fò nakama-dak lai-lai*, krijg droge kleeren, om die spoedig aan te trekken; *nakamadak heni lafa makahòe-na*, hij doet zijne natte slimoet uit en trekt eene droge aan, hij verwisselt zijne natte slimoet tegen eene droge, (vgl. *selu ao*).

Mae 1, in alle dial., [Tim. *mae(l)*], soort jeukveroorzakend gewas met dikke knollen, welke gekookt aan de varkens tot voedsel gegeven worden.

Mae 2, mannennaam; *mae-òe*, landstreek in het Termanusche.

Mae 3, in alle dial., [Tim., Kup. idem, vgl. Sang. End. *mea*, Sikk. *meang*, Bim. *meha*, Sund. *era*, Bat. *ila*, Bareë *eya*, (vgl. de Woordl. v. d. Bareë-taal), dezelfde omzetting der klinkers komt voor in het stellig verwante Saw. *mekae* (*-dara*) tegenover Sumb. *makea*], beschaamd, verlegen, zich schamen: *ana mae ma naoda*, hij schaamde zich en trok een zuur gezicht; *ana mae kokolak*, hij is verlegen om te spreken; *au ta uni hata fa na sè au mae au sao-nga*, als ik niets medebreng, dan zal ik mij voor mijne vrouw schamen; *ana mae ndia*, hij schaamt zich over hem; *ana mae mate*, hij schaamt zich dood, (ook: hij verkiest den dood boven de schande).

mae-mae: *ana kokolak mae-mae*, hij spreekt verlegen.

mamaek, *a.* het beschaamd zijn, schaamte, schande: *hapu mamaek*, schande verkrijgen; *tao mamaek*, schande aandoen; ook (gewoonlijk met aangehecht pers. vnw. als: *mamae-na*, enz.) schaamdeel;

b. schaamte hebbend; *mata mamae fui*, zie *matak* 1.

mae (*na-*), beschaamd maken, schande aandoen = *nakamamaek*; *tao namae*, idem.

kamamaek (*na-*) = *namae*: *nakamamaek ina ma-masandandalik-a*, hij beschaamde de leugenaarster; *ala lakamamaek ana ma ala tao mangalalau-n ana*, zij deden hem schande aan en mishandelden hem.

Mae 4, zie *nae* 1 en 2.

Mae 5, (in alle dial.), ook *leò mae, losa mae*, hoewel, ofschoon, als, zelfs, [oorspronkelijk wel hetzelfde als *mae* 4, zoodat de eigenlijke beteekenis is: gij zegt, of: indien gij zegt; Kup., Tim. en Tett. bezigen het ontleende *maski* en bezitten hiervoor geen eigen woord]: *mae ndia anak bòe-ò*, hoewel hij klein is, al is hij ook klein, (al zegt gij ook, hij is klein). Zie voorts de Sprk.

Maek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *maę*; D., On. *maį*, [Kup. *hmaeng*, Sikk. *maing*], wandluis, (vgl. *utu*); *saiboa maek*, (hierbij?), zie onder *saiboa*.

Maë, (Ba., Bo., K., D., R. idem), nabij zijn, nabijkomen: *ana maë uma bòe ma*,

enz., toen hij nabij huis was, enz.; *ana maë nala ndala-a,* hij is zoo dicht bij het paard, dat hij het vangen kan, (vgl. *deka*).

maë-maë, versterking van of gelijk *maë.*

Mafak, (Ba., Bo., T. idem, overigens *mafa*), nog niet rijp, half rijp, (vgl. *mafo* 1): *huni-a bei mafak,* de pisang is nog onrijp, half rijp, (verder dan *nulak*); *huni mafak,* eene onrijpe of halfrijpe pisang.

mafa-mòdok, (vgl. [*mòdo*] 4) = *mafak,* in Term. minder gebruikelijk.

(**Mafo** 1), *mafok* = *mafak.*

mafo-mafo, er onrijp uitzien: *ai boak ndia mafo-mafo, tè latuk sò,* die vrucht ziet er onrijp uit, maar is toch al rijp.

(**Mafo** 2), *mamafo,* Ba., Bo., T., R. idem; On. *mafo*; D. *mafo-mafo,* [dial. *mafo,* schaduw, (vgl. *saök*); Tim. *mafo, hafo,* Tett. (*ai*) *mahon,* schaduw, Bim. *mawo,* koud, *hawo,* schaduw, Saw. *mawo,* koel, *rai-mawo,* schaduw, Sumb. *màu,* koel, schaduw, vgl. *makasufuk*], koud geworden, niet warm meer, van water, spijzen, enz., (vgl. *makasufu*); *lèdo-a mamafo,* (Ba., K. idem; On. *mafo*; D. *mafo-mafo*) = *lèdo-a babalu,* de zon wordt door wolken overschaduwd; ook: de zon begint minder heet te worden (tegen 4 of 5 uur 's namiddags); *haï-a pila mamafo* = (*babalu*), het vuur brandt flauw, niet helder.

Mafuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *mafu*; On. *mafu,* [Tim. *mafu,* Kup. *mahu,* Bim. *mawu,* Saw. *mawo,* Mal. *mabok,* enz.], dronken zijn: *ana mafuk lálu,* hij is dronken van palmwijn; *ana mafuk tasi,* hij is zeeziek.

manamafuk, dronken; *hataholi manamafuk* (of gewoonlijk zonder subst.), iemand, die dronken is, die dikwijls dronken is, dronkaard.

Mai, in alle dial., uitgez. D. en On., [Tett., Saw., Sumb., Bim., Toumpak., Fidji enz., komen; Bug., Fidji, Samòa *mai,* Mak. *mae,* herwaarts], komen, aankomen, (vgl. *sai* 1, ook *dai* 1); *mai ia dei,* kom even hier; *au ita busa dua mai sila èle,* ik zie daarginds twee honden aankomen; *ana mai ndè bala-demak-a,* hij is eergisteren (aan)gekomen; *au mai afada,* ik kom zeggen; *dè dua-s ala laä lala taluda, bòe-ma uma-lamatuak-a mai,* toen zij halverwege klaar waren met eten, kwam de huisheer terug. Na een werkwoord duidt *mai* de richting aan naar den spreker toe, tegenover *neu* (enz.): *kona mai,* daal (herwaarts) af; *nème ana mai,* van jongs af; *nalò-n àna fò ana leò deak mai,* hij riep hem om bij hem buiten te komen; *tasi-a lu mai,* de zee stijgt naar ons toe, het is vloed; *neu mai,* her- en derwaarts; *ana aäfi neu mai,* hij overdenkt het her- en derwaarts (van alle kanten). Eveneens staat *mai* tegenover *neu* (enz.) waar wij dat door een voorzetsel moeten weergeven: *ta ngguna hala mai au fa,* het heeft volstrekt geen nut voor mij. Voorts wordt *mai* of *mai fò* gebruikt in den zin van Mal. *mari*: *mai ata tahani-s ala dei,* (kom), laat ons op hen wachten; *mai fò dua-ng ata ladi lè ia,* (kom), laten wij beiden deze rivier oversteken. Voorts als voegwoord in den zin van: vervolgens: *mai dè Ti neu tati-n ana,* (toen kwam het, dat) vervolgens ging Ti het beöorlogen.

mai-ma, Ba., Bo., Bi., K., T. idem, (D. bezigt *nea fò*), lett. komt het (zoo), wordt gebezigd in dezelfde beteekenis als *makaneni-ma,* enz., indien: *tè mai-ma ò sota-ngò na deï au u tunga nusa-a,* maar als gij vermoeid zijt, zal ik het hert gaan achtervolgen.

Naast *mai* is *maï* (Ba., Bo., K., T. idem) in gebruik, (evenals *neü*, enz. naast *neu*), in de beteekenis van: terugkomen, steeds met aangehecht vnw.: *dè ana maï-n lunga-lunga nò uma*, toen hij nabij het huis terugkwam; *ò fadi-ma maï-n sò*, uw jongere broeder is (terug) gekomen; *manea matalolòle losa au maï-ngau*, pas goed op, totdat ik terugkom; *tao lèë dè emi basa-ngemi fali maï-ngemi*, waarom keert gij allen (herwaarts) terug; *ana hapu falik ana nème sila maï-n* (= *mai*), hij krijgt het van hem terug; *fè maï* = *fè falik*, teruggeven.

mai-maik-a, ook wel: *mamaik*, gaandeweg (in de richting van den spreker, tegenover: *neu-neuk-a*): *dè anïi-ana-a nama-tua mai-maik-a*, en het kind werd gaandeweg grooter, (vgl. *nala-nalak*, *papatak*); *puni mai puni maik-a*, zie (*puni*) 2.

mamaik, *a*. het komen, komst: *nahani mamai-na*, hij wacht op zijne komst; *b*. die komt, in: *maneu-maik*, zie *neu*. *c*. = *mai-maik-a*;

manamaik, die komt; *teu manamaik-a*, het komende jaar.

Maï, zie onder *mai*.

Maïk, (Ba., Bo., T. idem; Bi., D., R. *mai*; On. *mait*), een stuk lontarblad, dat tot teeken dient, dat de toegang verboden is; het schijnt oorspronkelijk het afbeeldsel van den eigenaar of de eene of andere godheid te hebben moeten voorstellen, (vgl. *ola*, *tadu*): *ana lolòë maïk nai mamek-a*, hij hangt zulk een teeken in den tuin op; *kekela maïk*, zie (*kela*) 2.

Makasa, Makassaarsch; *ndala makasa*, Makassaarsch paard.

Makasi, gewoonlijk in plaats van *kasi* (ook in het Tim. en Kup.) in: *nòke makasi*, vertaling van het Mal. *tarima kasih*, [opgevat als *tarím makasi* met Timoreesche weglating van de slot-*a*].

(**Mako**), *mako-mako*, Ba., Bo., Bi. idem; D. *maö-maö*, T. *maku-maku* (zie *maku*, en zie ook hieronder), sluipend (eig. glurend?) gaan: *ana laök mako-mako, fò ana sanga hoü ndala-a*, hij gaat sluipend om het paard te vangen, (vgl. *danga-danga*).

kamamako (*na-*), K. idem; R. *namamao* (of: *namamaö*?), besluipen, sluipend van of naar iets toe gaan: *ana nakamamako nïi-ana-a*, zij gaat sluipend (of stil) van het kind weg, (opdat het niet wakker worden zal); *ana nakamamako ndala-a*, hij besluipt het paard, loopt sluipend om het paard te vangen; *mèo-a naka-mamako lafo-a*, de kat besluipt de muis, (vgl. *maku*); v. d.: buiten iemands weten iets doen, (vgl. *nggodi* 2): *anòö-ana-la lakàmamako ama-na dè ala hoï-la falès-a*, de kinderen namen de flesch buiten weten van hun vader.

Mako-ain, mannennaam.

Maku, Ba , Bi., K., T., On. idem, vgl. voorts *maü*, [hetzelfde woord als (*mako*)?], aankijken, aanstaren, (vgl. *mète*, *ita*); *ana maku au*, hij ziet mij aan; *ana maku nahèlek au*, hij ziet mij strak aan; *ana maku au nenik mata-iko-na*, hij ziet mij van terzijde aan, (vgl. *suli*); ook: zien, bemerken: *tè ana maku neu tè busa-a-ò ta poï-n bòe*, maar hij zag (bemerkte), dat de hond niet van hem afliet; voorts: nazien: *ana maku-s ala leu bè leu*, hij keek hen na (of: hij bespiedde hen) waar zij heen gingen; V. d. ook: beloeren (door aankijken, aangluren), bespieden, (vgl. [*mako*], *loi*, *titino*): *mèo-asu esa maku nahèlek au ndè ai ia hu-na*, een tijger gluurt stijf naar mij (loert op mij) beneden bij dezen

boom, (vgl. beneden *nakamamaku* en *maü*); *tama mème ndia lèon fò ata maku-s ala*, blijf daar plat liggen, dat wij hen bespieden! Verder nog: letten op iets, enz.: *ana maku fai-a malòle-na*, hij zag uit, lette op een geschikten tijd; *ana maku-nakanae ata-na*, hij slaat acht op zijn slaaf; *ana ta maku au fa*, hij let niet op mij, hij telt mij niet, (vgl. *hinga*).

maku-ma = *makanae-ma*, let er op, zie toe; in het gebruik = *makaneni-ma*, indien: *basa faik-ala, maku-ma ana fali nème tasi mai, tè nanaä-nininuk-ala nana-sadiak sò*, alle dagen (ziet hij keert terug =) als hij terugkeerde van de zee, waren spijs en dranken gereed.

mamákuk, *a.* het aanzien, enz;
b. bij herhaling aanzien, enz.: *ana mamakuk au*, hij kijkt mij voortdurend aan.

maku (*la-*) *ao*, zij zien elkander aan.

kamamaku (*na-*) = *nakamamako*, in den zin van: loeren, (schijnt echter in Termanu minder gebruikelijk).

Makuk, Ba., Bo., T. idem; K. *makụ*; Bi. *maku* (of *makụ*?), On. *maku*; D., R. *maü*, [oorspronkelijk blijkbaar hetzelfde woord als *maku*, dus lett.: iets (maar) aanzien], iets toelaten, (vgl. *poï*): *ana makuk nii-ana-a oda kikík-a*, hij laat maar toe, dat het kind voortdurend huilt.

Makun, naam van eene vlakte in het Termanusche.

Mala 1, zie *nala* 1—8.

(**Mala** 2), *mala-mala*, Ba., Bo., Bi., D., On., R. idem, (voor T. wordt *mara-mara*? opgegeven), omzetting van *lamà-lama*, hoog zijn, van water: *òe-a mala-mala nai hade-òe dale*, het water staat hoog in de sawah's.

(**Mala** 3), *kamala* (*na-*), Bi. idem; D. *naä-mala*; T. *nakamara*; On. *naämara*; R. *namara*, [denkelijk een nevenvorm van *mada*, verdrogen], verdorren: *tè fò òe ta dè ala lakamala-s ala*, doch dewijl er geen water was, verdorden zij (de zaadkorrels); *ain boak-ala lakamala sò*, de vruchten zijn verdroogd, (vgl. *male*).

makamalak, (*ai boa*, enz.), verdroogde, verdorde vrucht (enz.).

Malai, Maleisch; *dedeä malai*, de Maleische taal; *tao* (of: *kokolak*) *malai*, Maleisch spreken.

Male, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, (zie ook hieronder *manamalek*), [Bim. *male*, vgl. Bat. *male*, oud, slap van ouderdom? of kan gedacht worden aan Mal. *lĕmah*, Bug. *lĕmma*, enz. met omzetting?], verwelken: *bunga-a male*, de bloem verwelkt, of is verwelkt, (vgl. *nakámala*); ook: slap, krachteloos, moede: *ao-na male*, (vgl. *sota*).

male-male, geheel (of eenigszins) verwelkt zijn.

manamalek, (Bi., K., R. *mamalẹ*), verwelkt; *bunga manamalek*, verwelkte bloemen.

male (*na-*), doen verwelken, moede of slap doen zijn: *lèdo-a namale hade-la*, de zon doet de rijstplanten verwelken; *namale au*, hij maakt mij moede, slap, hij maakt, dat ik geen kracht meer heb, bijv. bij het *behoruk*-spel (*laliü-eik*). Ook: week maken: *namale tua*, hij maakt de vruchten van de lontar week door ze met de *kakabik* te knijpen, (vgl. *manganaük*).

Mali 1, (Bo., Bi., K., R. idem), gierig zijn, (vgl. *nakadidia*): *ana mali nanaä nininuk*, hij is gierig op spijs en drank; *ana mali kisa-ana-mák-ala*, hij is gierig jegens de weezen; *mali-tua*, gierig: *hata-holi mali-tua* (of zonder subst.), gierigaard; gierigheid: *touk ndia mali-tua-na ana seli*, de gierigheid van dien man is zeer groot; *mali-tua ina*, groote gie-

rigaard; *mali-tua makaditek*, zeer gierig.

Mali 2, ook *malik*, mannennaam.

(**Malik**), *nggèo-malik*, pikzwart.

Malo 1, soort zeevisch.

Malo 2, zie *matandani*.

(**Malo** 3), *mamalo*, soort zeevisch, (onderscheiden van *malo*).

(**Malok**), *mamalok*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., On., R. *mamalo*, [Mak. *malo-malo*?], soort klein insect, dat veel in de suiker gevonden wordt.

Mama 1, in alle dial., [Kup. idem, Tim. *mam*, M. P. *mama(k)*], kauwen, speciaal sirih kauwen, (vgl. *aäle, naä*).

Mama 2, Mal. Eur., wordt door de Christenen veel gebruikt bij het aanspreken, als beleefder woord dan *ina*.

Mamek, Ba., Bo., T. idem, overigens *mamẹ*, [Kup. *maman*, in het Mal. van Koepang *mamar*, (uit welke taal?)], een in de bosschen aangelegde tuin, waarin men klappers, pinangboomen, sirih, enz. plant, (vgl. *tina*); *mame-òe*, zie *òe* 1.

Mami, flauw, zoetachtig van smaak zijn, zoet of smakeloos zijn, als water, (vgl. *afa-afa*): *ana hòpo-ná tua-a mami*, hij mengt de tuak, zoodat zij flauw van smaak is; *òe-a mami*, het water is zoet. Met *nabò* verbonden wordt het gebezigd van de lucht van visschen, enz.: *iäka nabò mami*, (vgl. *moka*).

mami-mami, eenigszins flauw: *ana hòpo-ná tua-a mami-mami*, zie boven.

mamis, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *mamị*, [Jav. *amis*, naar visch stinken, Sund. *amis*, Bent. *mamis*, Tond. *ĕmmis*, Ponos. *motami*, Tag. *tamis*, enz., zoet; Kup. heeft *masin*, vgl. Bim. *matji*, Mal. *manis*, met omzetting], flauw, zoetachtig, smakeloos: *tua mamis*, flauwe toeak; *òe mamis, ajer tawar*, zoet water. Met eene afleiding van (*bò*) verbonden als: *kabò-* (of *mabò-*) *mamis*, naar visch stinkend, bijv. *lou kabò*, (*mabò*)-*mamis*, een naar visch stinkend vel, als van een kaaiman; *mamis* ook: flauw, van eene kleur, tegenover *makèk*.

kamami, (*na-*), flauw doen worden: *nakamami tua-a*, hij laat de toeak flauw worden, door ze een dag of twee, drie te laat af te tappen. Overdrachtelijk: *nïï-ana-a nakamami ina ama-n dedeä-kokola-n*, het kind slaat geen acht op (doet als het ware krachteloos worden) de woorden zijner ouders.

kamamamik (*na-*) = *nakamami*, gewoonlijk in overdrachtelijken zin: *lakamamamamik Mane-tua-lain aäfi-na*, zij verijdelen, doen krachteloos worden, de raadsbesluiten Gods; *lakamamae-lakamamamik ana*, zij deden hem smaad aan en vernederden hem; doch ook: *nakamamamik tua-a fè bafi-la*, hij laat de toeak flauw worden om ze aan de varkens te geven.

Mamo, (in alle dial.): *tasi-a*, of: *meti-a mamo*, het is dood tij.

mamok, (*meti-*), dood tij.

Mana 1, voorvoegsel, zie de Sprk.

(**Mana** 2), *mana-mana-n*, [bij *mamana, mamanak*?], in elk geval, stellig: *mae lèo-ndia-ò, sè bei mai mana-mana-n*, hoe het ook zij, gij moet toch in elk geval komen.

(**Mana** 3), *mamana*, [vgl. *mamanak*], scheede: *dòpe-*, (*fela-*, *tafa-*) *mamana*, scheede van een mes, (kapmes, zwaard); *fela-mamana ai*, houten scheede van een kapmes; *dòpe-a nakaseë mamana-a*, het mes zit vastgeklemd in de scheede; *pelak-ala dòpe-mamana*, de maïsplanten zijn als eene messcheede, (wordt gezegd wanneer zij pas beginnen vrucht te dragen); *pela dòpe-mamana(k)*, het vruchtbeginsel van de maïs; *lema dòpe-mamanak*, soort zeevisch. (Zie ook *mâmanak*).

Manak 1, (Mal. van Koepang, denkelijk uit R. *mandak*): *ana manak* (*ei-na*), hij zet zijn been schrap, (trekt het niet terug) bij het *behoruk*-spel, „*laliü-eik*", (vgl. *hanik*, *pedu*).

(**Manak** 2), in samenstelling = *mamanak*: *mòe-manak*, zie *mòe*.

mamanak, Ba., Bo., T. idem, overigens *mamana*, [Kup. *mana*, opbergen en plaats, verwant met Bal. *gĕnah*, vgl. Jav. *prĕnah*? Denkelijk oorspronkelijk hetzelfde woord als *mamana*], plaats om iets in weg te bergen, om iets in te doen, (vgl. *louk*); *haö-mamanak*, (ook wel *haö-mamana*), of (meer gewoon) *mamana haö*, bergplaats voor kalk, kalkpotje; *mamana tita*, inktkoker, enz.. V. d.: plaats in het algemeen, (vgl. *pepedak*): *esak-ò fali lèo mamana-n neü-n*, ieder keerde naar zijne plaats terug; *mamana susunguk*, (*kekèkek*, enz.), slaap-, (schuil-)plaats; *mamana maòek*, (*madak*), plaats waar water is, (dorre plaats); *ò hapu nai mamanak esa* — —, hebt gij gevonden op eene plaats, (waar ter wereld hebt gij gevonden, dat — — ?); *uma-mamanak*, plaats waar een huis gestaan heeft. (Zie ook *mamana*).

(**Manak** 3), *mamanak*: *ei-mamanak*, [lett. plaats waar de voet gestaan heeft, vgl. Tett. v. Dilli *ain fatin*], voetspoor, (vgl. *lek*, *lèlek*, *lòlok*, *ei taták*, *ei tatabuk* en ook *eik*): *beis-a lòso tunga-tunga inak-a ei-mamana na*, de kaaiman volgde kruipende de voetsporen van de vrouw; *mamana lolòsok*, spoor van een kruipend dier.

Manadu, voor *manaadu*, zie *adu*.

Manaku, (van het Mal. *mangaku*), bekennen: *ana manaku ao-n salak*, hij bekent zelf schuld, (vgl. *poä* 2, *nòke salak*).

Manama, voorvoegsel, zie de Sprk.

Mandò, mandoer; *mandò nusak-a*, de landsbode.

Mane 1, D., On. *mòne*, overigens = Term., Bi. ook *mane*, [Tim. *mòne(l)*, Tett. *mane*, (mannelijk, van menschen), Bal. *muani*, Mak. *burane*, Bim. *mòne*, Saw. *momòne*, Sumb. *mini*, verwant met Mal. *larani*, enz.], mannelijk, van dieren en enkele planten, (vgl. *touk*): *kapa mane*, mannetjes-buffel; *ndale mane*, hengst; *bii mane*, bok, ram, (vgl. *laluk*); *kapa-a ana-na mane*, is het buffelkalf een mannetje? *mane-anak*, jong dier van het mannelijk geslacht; *kapa mane-anak*, een jonge mannetjes-buffel; *mane-ina*, of: *mane-tua*, of: *mane-tua-ina*, groot, volwassen dier van het mannelijk geslacht, bijv. *kapa mane-ina*, of: *mane-tua*, of: *mane-tua-ina*, (zie ook onder *mane* 2); *tua mane*, mannelijke lontarboom.

manek, (zie ook sub *mane* 2), eveneens: mannelijk in: *ana-manek*, zoon: *ana manek-a nò ama-na*, de zoon met zijn vader; *Mali ana-mane-na*, de zoon van Mali; *titimu manek*, mannelijke papaja; *pela manek*, djagong-vrucht zonder het omhulsel.

Mane 2, *a.* vorst, koning zijn of worden: *ana sanga neu mane nai nusak ndia*, hij wilde naar dat land gaan en daar vorst zijn of worden; *ana tao mane*, zich als vorst gedragen;

b. tot vorst maken: *ala mane-n*, zij maken (benoemen) hem tot vorst.

manek, Ba., Bo., T. idem, overigens ook D. en On. *mane*, [niettegenstaande in D. en On. het woord een anderen vorm heeft dan sub *mane* 1, is het daarmede toch ongetwijfeld oorspronkelijk identiek en wil dus lett. zooveel zeggen als: de man bij uitnemendheid, vgl. ook de synoniemen Kup. *lahi*, Tim. *nai* met Mal. enz. *laki*], vorst, koning, vorstelijk: *au amasuï lena manek-a*, ik ben

rijker dan de vorst; *mane Pada*, (*Baäk*, *Ti*, enz.) de vorst van Termanu, (Baä, Ti, enz.); *mane lafo*, koning der ratten; *mane-ina*, groote vorst, ook de eigenlijke, regeerende vorst tegenover de andere vorstelijke personen, (vgl. ook sub *mane* 1); *mane-tua-lain* = *lamatua lain*, de Heer God, (de groote vorst daarboven); *mane-ana*, vorstenzoon, prins; ook titel van hoofden en bij aanspraak van aanzienlijke personen gebezigd; (*mane-anak*, zie *mane* 1); *ina-manek*, vorstelijke vrouw, d. i. de wettige echtgenoote van den vorst; *ina-mane-ana*, prinses, (de dochters van den vorst en van de fettors); *mane-langak*, *a.* = *langak*, dorpshoofd; *b.* = *mane-bòkok*, de vorst met de hoofden; *mane-sio*, lett. de negenvorsten, dat zijn zij, die met den vorst de regeering uitmaken, in het Mal. van Koepang worden zij *temukun's* geheeten; *mane-sio Pada*, de *temukun's* van Termanu; hunne titels zijn: *mane-dòpe* (de voornaamste), *mane-kiu-kanak*, *mane-suï*, *mane-dou-danga*, *mane-mèno*, *mane-ingu-naü*, *mane-ingu-beuk* of *nggofa-laik*, *mane-ingu-fao*, *mane-ulu-anak*, (zie ook sub *lèo* 2); thans kan *mane-sio* ook in het enkelvoud gebruikt worden als titel van elk der *temukun's*, vandaar ook gebezigd voor: rechter: *sè soü au dadi manesio*, wie heeft mij tot rechter aangesteld? *bobongi manek*, vorstelijk geslacht; *mamana* (of *tutú*) *manek*, vorstelijke zetel; *uma manek*, vorstelijk huis, paleis; *iä manek*, op Koepang *ikan radja*, (Mal. *tangiri*?).

Mane-feuk, zie sub (*feuk*).

Manga, Bo., K. idem; Ba., D. *mangga*; R. *makas*, [uit het Mal. Skr. *mangga*], of *pao manga*, benaming van een groot soort mangga, (On. bezigt *mangga* voor *pao*).

Mangaku = *manaku*.

Mangalau, *mangalauk*, zie (*lau* 3).

Manganaü, *manganaük*, zie (*naü* 2).

Mangis, (dial. *manggis*, *makis*), de manggis, manggistan.

Mango, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On *manggo*; R. *mako*, [uit het Mal. *mangkok*], kop, kopje.

Mangu, (Bo., Bi., K. [ook D.?] idem; Ba. *manggu-timi*, [vgl. hieronder]; R. *maku*), rillen van koude, (vgl. *dèle*): *uda-ina-a tao-ná-n ana mangu*, de hevige regen doet hem rillen; *ana mangu timi-n tata-tata*, hij rilt, dat zijne kaken tegen elkander slaan, hij klappertandt van koude.

Man-tua-lain, verkorting van: *mane-tua-lain*, zie *mane* 2.

Manu 1, mannennaam.

Manu 2, in alle dial., [Kup., Tim., Tett. idem, Kup. Tett. ook: vogel, M. P. *manuk*], hoen, kip; *manu laluk*, haan; *manu-ina*, hen; *manu-ana*, kuiken; *manu-aok*, (zie *ao*), de kip zelf, tegenover: *manu-tòlo*, kippenei.

manuk, in samenstelling als: *ndu-manuk*, (Ba., T. idem; Bo. *lu-manuk*; K., D., On. *ndu-manu*; Bi. *lu-manu*), de hoenderster, d. i. de morgenster; *mulu-manuk*, zie *namulu*; *nggau-manuk*, zie (*nggau* 1); *pòke-manuk*, zie *pòke*.

Manu-bulu-lòk, Bo., T. idem; K. *manu-bulu-lò*; On. *manu-fulu-lò*; Ba. *manu-bulu-tasi*; D. *manu-fulu-tasi*, [zie *manu* 2, *buluk* en *lòk* 2], een soort diertje, dat in het zeezand gevonden wordt.

Manu-ei, in alle dial., uitgezonderd Bo., On. [van *manu* 2 en *eik*, dus: als kippenpooten zijn], barsten, met barsten zijn, van glas enz.: *nggalás-a*, (*pingak-a*, *ulek-a* enz.) *manu-ei*, het glas, (de schotel, pot enz.) barst of is met barsten, (vgl. *kadi*).

manamanu-eik, gebarsten: *pinga manamanu-eik*, gebarsten schotel.

Manukaka, benaming van eene wijze of rythmus in gebruik bij het dansen van mannen; *liü manukaka-a*, die wijze op de gong slaan, [vgl. Saw. *manukaka*, nijptang?].

Manukudu, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; On. *manuüdu*; D., R. *manaüdu*, [Kup' (*p*)*kudu*, Tim. *bak-ulu*, Mal. *mangkudu* of *bengkudu*, enz., de eerste *u* voor *a* door invloed van de volgende, wel voornamenlijk omdat de met *mana* beginnende woorden, gewoonlijk deelwoordelijke beteekenis hebben], soort boom, de bengkoedoe, ook de daaruit verkregen roode verfstof: *fa heni tau manukudu lao-lao*, de indigo en de bengkoedoeverfstof zijn geheel weggevloeid; *tauk-ala ma manukudu-la lai dalek*, er was indigo en bengkoedoe in (die potten).

Manu-pui, Bo. idem; K. idem of *manu-puị*; Bi., R. *manu-puị*; On. *manu-mbuị*; Ba. *mpuik*; T. *mbuik*; D. *mbuị*, [vgl. *manu* 2; *pui*(*k*) zal ook wel oorspronkelijk een bepaalde vogelsoort aangeduid hebben, vgl. Tim. *pui*, op Koep. *bondo* genoemd], vogel, in het algemeen; *manu-pui esa ta lòle lèo ò bòe*, er is niet één vogel als gij; *manu-pui-teik*, vogeldrek; ook een soort woekerplant.

Mao 1, = *mamao* (althans in Keka), en ook gebezigd van menschen: *hataholi sila ala fè-s lakabubua leu mao dua*, zij lieten deze lieden zich in twee groepen vereenigen.

mao-mao, in alle dial., uitgezonderd On. [verwant met Mal. *kawan*?], in troepen, in zwermen bijeen leven, bij elkander blijven; gewoonlijk met *bua-bua* verbonden; ook van menschen gezegd: *hataholi-la bua-bua mao-mao*, de menschen blijven steeds bijeen.

mamao, (*kapa-*, *bii-*, *fani-*), kudde buffels, (schapen, zwerm bijen), vgl. *bubuak*; (D. heeft *mamaọ*).

bemao, (*bebua-*) = *bua-bua mao-mao*.

(**Mao** 2), *samamao* (*na-*), Bo., Bi., K., D., T., On. idem; Ba., R. *nasamao*, [vgl. (*mao*) 1?], zorgdragen voor iets, (vgl. *nakaboboi*): *nasamamao bana-manu-la*, hij draagt zorg voor de dieren; *nasamamao ina-falu ana-mák-ala*, hij zorgt voor de weduwen en weezen.

Mapos, (R. idem; Bo., Bi., K. *mapọ*; Ba. *mampos*; D., T., On. *mambos*), soort zeevisch, op Koepang: *ikan kombang* (*kĕmbung*?).

Masa, (Ba., K., D., On. idem; Ba., D. ook *masa-nggèo*), blauw, grijs (minder donker dan zwart) worden, bont en blauw, (door slaan), enz.: *lafa-a nggèo-na masa sò*, de zwarte figuren op de slimoet zijn grijs geworden; *ana fepa-ná ei-na masa*, hij sloeg hem zijn been bont en blauw.

mamasak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *mamasạ*; T. ook *masak*; On. *masạ*, [eig. donker blauw en = Mal. *masak*? Het woord voor „onrijp, ongaar" kan ook „groen, blauw" beteekenen; Tett. *matak*, Tim. *mate*(*l*), Bul. *mata*, enz. en *tasak* bij kleuren is: donker, tegenover *matak*], grauw, grijs; *ndala mamasak*, of: *ao-mamasak*, een grijs paard, (vgl. *afu*); *mamasa-nggèok*, zwartachtig.

manamamasak: *lalui manamamasak*, de grijsachtige (blauwachtige) hemel.

Masanasi, (in alle dial.), verkouden: *ana masanasi*, of: *masanasi-a tei-n*, hij is verkouden.

Masi, in alle dial., [Tim. *masi*, zilt, *masị*, zout, (subst.), Mal. Ibn. *masin*, Tag. enz. *maasin*, End. *màsi*, Jav., Mal. *asin*, zilt, Tag. enz. *asin*, Sumb. *mesi*, dial. *masi*, zout, als subst., Fidji *masima*, zout, subst.

en adj.], zilt, zoutachtig zijn: *nalada masi*, het smaakt zout; *ana masi*, het is zilt.

mamasi, ergens zout opdoen, met zout bestrijken, inzouten, (vgl. *use*, *hahama*): *pa nanamamasik*, gezouten vleesch; overdrachtelijk, (of een ander woord? vgl. *papasi*): iemand uitschelden: *ana mamasi-ná-n hata*, hij scheldt hem terdege uit, (vgl. *ääli*).

masik, zout, als subst.: *masik ndia bua malòle*, zout is een goed (nuttig) ding; *masi-na*, de zilte smaak van iets; *masi-kulus*, zout met Spaansche peper gemengd; *masi-teik*, (vgl. *tei*, drek), fijne aarde aan de zeekust, waaruit men, na behandeling met zeewater, het zout wint; *òe masik*, zie sub *òe*.

Masok, (het Mal. woord), wordt in het Rottineesch gebruikt in den specialen zin van: ter kerke gaan, (ook wel eens = *hali-mana*, naar den vorst gaan).

mamasok, of: *fai mamasok*, kerkgangsdag = Zondag, v. d.: *mamasok* ook gebezigd om: „week" weer te geven; *uma* (ook zonder subst.) *mamasok*, het kerkgebouw, (vgl. *nggalei*); (*hataholi*) *mamasok*, kerkganger.

(**Masu**), *masu-masu*: *haï-a masu-masu*, het vuur rookt aanhoudend; overdrachtelijk: *naoda masu-masu*, hij trekt een zuur gezicht, (vgl. *hòë*).

masuk, Ba., Bo., T. idem, overigens *masu*, [Tim. *masu*(*f*), Tag., Bis., Bic. Samoa *asu*, Pamp. *asuk*, Bul. *susuw*, Ibn. *atup*], rook; *haï-*(*mòdo*)*-masuk*, rook van vuur, (tabak); voorts: damp van warm water, van warme spijzen, de uitgeademde damp (als zichtbaar bij koud weder), damp, welke uit den grond opstijgt, nevel, (vgl. *kodendenuk*), ook: het stuivende stof, (vgl. *afu*).

masu (*na-*), rooken, (vgl. *nunú*), dampen; *haï-a namasu*, het vuur rookt; *sisilo-a namasu*, het geweer rookt, is afgeschoten; *òe-a*, (*dae-a*) *namasu*, het water, (de grond) dampt, er stijgt damp op uit het water, (den grond); *namasu*, ook: het stuift, (door den wind, door het loopen van menschen, enz.).

manamamasuk, rookend; *haï manamamasuk*, rookend vuur.

kamamasu (*na-*), *a*. *haï-a nakamamasu* = *haï-a masu-masu*; *tè hu kodendenuk-a nakamamasu*, *dè ta nita ènok-a fa*, omdat de mist zoo dicht was, zag hij den weg niet;

b. rookerig, d.i. onduidelijk zichtbaar zijn door den afstand; nevelachtig: *lètek-ala lakamamasu*, de bergen zijn onduidelijk zichtbaar, (vgl. *lalo-lalo*);

makamamasuk(*mata-*), zuur, betrokken gelaat.

Mata 1, in alle dial., als afzonderlijk woord eigenlijk *matak*, *mata*, [Kup. *mata*, Tim. *mata*(*f*), Tett. *matan*, M. P. *mata*), oog; *au mata-ng-ala pòkek-ala tè ò mata-m-ala dei fò lita*, mijne oogen zijn (ik ben) blind, maar uwe oogen kunnen (gij kunt) zien; *mata-dèëk*, het oog (zonder de leden); *mata-boa*, idem en v. d. = *mata*: *dedède ao-inak-a ndia mata-boa*, het oog is de lamp voor het lichaam; *mata-boa nakanae*, *lima-kuük adu lòlek*, het oog ziet (is om te zien), de vingers doen (om te doen) wat goed is; *mata-boa*, ook: bril; *mata-louk*, ooglid; *mata-ana-*(*n*), oogappel; *mata-buluk*, zie (*bulu*); *mata-buük*, zie *buük* 1; *mata sò-linok*, scheeloog; *mata-mèo*, kattenoog, (nam. oog als van eene kat), gebezigd voor de oogen van Europeanen. Voorts wordt *mata*, (dewijl gewoonlijk *na* volgt, is het onzeker of *mata*, of *matak* in de meeste gevallen als de vorm is aan te merken),

in een aantal overdrachtelijke beteekenissen gebruikt: *tua-mata,* afgesneden, dunne schijfjes van den bloemtros of bloemsteel van de toeäk; *bisu mata-na,* het oog (gat) van eene zweer; *fufue dèëk mata-na,* kiemgaatjes van zaden; *nò mata-na,* kiem van eene kokosnoot; *dala mata-na,* mazen van een net; *dòpe mata-na,* lemmer van een mes; *òe mata,* bron; *lèdo mata-na,* (zie *lèdo*), enz.

matak, bepaaldelijk met slot-*k* in enkele samenstellingen en uitdrukkingen, als: *tatai-matak,* Mal. *mata datjin,* de teekens op een unster; *hate-matak,* oogenblik; *òe-matak,* (meer Ba. dan Term.) = *òe-mata,* bron; *tao matak,* in het oog houden: *ala tao matak neu-n ana.*

mata (*na-*), een oog of oogen hebben, tot oogen hebben, enz.; ook in overdrachtelijken zin: *pòkek-a namata luük-a mata-na,* de blinde had tot (gebruikte als) oogen die van den lamme; *bisu-a namata sò,* de zweer of puist heeft al een gat; *namata dèëk,* met edelsteenen bezet; (zie ook sub *mata* 3).

mamatak, bijv. *kolekupi mamata-dèëk,* eene met edelsteenen bezette haarnaald.

Mata 2, [oorspronkelijk geheel identiek met *mata* 1, de beteekenis wel uitgegaan van eene uitdrukking als: *nai mata(k),* in het oog], nabij, (vgl. *deka*), ook wel: voor, vgl. *uluk*; [in het Kup. en Tim. beteekent het gewoonlijk: voor]: *nai mata dò nai dòk-a,* nabij of ver? *nai mata ia,* hier dichtbij; *faik ndia nai mata,* dien dag was het in het gezicht = aanwezig; *nalò-n ana mai mata dei,* hij riep hem naderbij te komen; *bòö lèo mata mu,* kom er niet dichtbij, (bijv. bij het vleesch); *ana seti lèo mata neu,* hij komt er dichtbij; *tao-n* (of: *fè-n*) *neu mata,* zet het, (plaats hem) voor mij (voor hem); *de neu losa mata dè* enz., toen hij nabij gekomen was, enz.; *musik mata, bòö musik dea,* ga voor, niet achter; *kòö mata,* zie *kòö* 2; *losa mata neu,* tot geheel vooraan, tot wat in de verte voor ons is = voor altijd, tot in eeuwigheid, (vgl. *losa lasa-n*).

mamata: *bei au mamata-ng ia,* zoolang als ik nog (hier nabij ben =) leef.

mata(k), nabijheid, (gewoonlijk alleen in verbinding met een pers. vnw.): *nòdo-nòdo lèo ina-n mata-na neu,* (het kind) kruipt (tot de nabijheid van =) naar zijne moeder; *ana lèo pa-a mata-na neu,* hij ging in de nabijheid van het vleesch, zie ook (*mata*) 3.

(**Mata** 3), *matak,* Ba., Bo., T. idem, overigens *mata,* [eigenlijk een bijzonder gebruik van *mata* 1], aangezicht, (als afzonderlijk woord dikmaals: *mata-panak,* lett. oog en neus), vgl. *mata-hohòpe-na*: *mata-na lèo sè,* zijn gezicht is als wie, op wien gelijkt hij; *mata manaä,* een schoon gelaat; *mata beuk,* een nieuw gezicht, een nieuweling, ook een nieuw of zeldzaam verschijnsel, iets wat men nog nooit gezien heeft, (vgl. *matak* 1): *makaneni-ma hataholi esa besak-a nita mata beuk esa,* als iemand voor het eerst iets nieuws ziet; *hataholi mata mae,* of: *mata mamae fui,* een net, fatsoenlijk mensch, tegenover: *hataholi mata mamae-n ta,* een onbeschaamd mensch; *nòke,* (*nita, nafada,* enz.) *mata-n,* hij vraagt, (ziet, zegt, enz.) het met zijn aangezicht = persoonlijk; *au ita mata-ng,* ik zie zelf, enz. Overdrachtelijk: *matak* = voorzijde: *ana losa uma-matak-a,* hij kwam aan de voorzijde van het huis, hij kwam voor het huis; *napadeik neu uma-n mata-na,* hij ging voor zijn huis staan, (vgl. ook sub *mata* 2); *sòë-matak,* tegenover: *sòë-buik,* zie *sòë.*

mata (*na-*), een gelaat, tot gelaat hebben: *namata mangalauk*, hij heeft een leelijk gelaat, (of: slecht voorkomen); *namata lèo sè*, op wien gelijkt hij, (vgl. *nala* 7): *namata lèo lèo-hatak*, hoe ziet hij er uit; *namata lèo kòde*, hij ziet er uit als een aap; *namata lèo ina-n*, een scheldwoord, (zie ook onder *mata* 1).

Matak 1, (zie ook sub *mata* 1, 2, 3), Ba., Bo., T. idem, overigens *matą*, [hetzelfde woord als *matak*, aangezicht, vgl. *rupa* in het Mal., enz.], soort: *matak ia malòle*, dit soort is goed; *sudi matak*, of: *mata-matak*, van allerlei soort, (vgl. *sudi lèo-hatak*): *ana fua bua sudi matak-ala*, het was beladen met goederen van allerlei soort. V. d. gebruikt als synoniem van *lèo* 6, in de beteekenis van: als, gelijk: *hataholi baük-a hada-na matak busa nakas-a*, de aard van vele menschen is gelijk aan dien van den vermelden hond; *hataholi matak ò*, (of: *mata lèo ò-k-a*) *sè bi ò*, wie zou bang zijn voor een mensch als gij?

matak bè = *lèo-bè*: *dedeä matak bè ia*, wat is dat voor taal; *matak ia* = *lèo-ia*: *bana matua-ina matak ia ami bei ta mita fa-n ana*, een zoo groot dier hebben wij nog nooit gezien; *matak ndia* = *lèo-ndia*, enz.

Matak 2, Ba., Bo., T. idem; K. *matą*; Bi., R. *mamatą* (zie hieronder); D., On. *matę*, [Tim. *matę*, Tett. *matak*, Bat. dial. *matah*, Mak., Bug., Samoa *mata*, Saw. *mada*, enz., Jav., Mal. *mĕntah*, Daj. *manta*], rauw, niet goed gaar, (bij uitzondering: niet gekookt): *kakau-a bei matak-a*, de pap is nog niet goed gaar; *kakau matak*, ongare pap; *iä matak*, rauwe visch, (ook zekere ziekte, zie: *iä-mata*); *pa matak*, niet gaar gekookt vleesch, (vgl. *mamatak*); *hade matak*, nog niet gedroogde padi; *tuä matak*, ongegist palmsap; *pila matak*, licht rood, tegenover: *pila tasak*, enz.; *dedeä-na matak*, zijne taal is onbekookt; *naä* (*uä*, enz.) *matak*, of: *naä lena matak*, (in het Mal. van Koep.: *makan manta*[*h*]), iets op onrechtmatige wijze in bezit nemen, v. d.: *hataholi manaä* (*lena*) *matak*, een onrechtvaardig mensch; *hata matak*, op onrechtvaardige wijze verkregen goederen.

mamatak, rauw, niet gekookt: *pa mamatak*, ongekookt vleesch; verder: vochtig, nog niet droog, (vgl. *nakadòe*): *ai mamatak*, groen, pas gekapt hout; *mòdo*, (*naü*) *mamatak*, pas gesneden tabak, (gras); *pua mamatak*, nog niet goed droge pinangnoot: *dae mamatak*, grond, welke voor de bewerking niet goed afgebrand is. Overdrachtelijk: *dale-na mamatak-a fò tao tataos ia*, zijn hart is nog niet droog = hij heeft er bezwaar, tegenzin in om dit te doen; *dale-na mamatak nò laläök-a*, hij heeft geen lust om te loopen; *dale mamatak*, tegenzin, vgl. *maäs*, *pela*.

Matabai, (in alle dial.), soort plant met eetbare vruchtjes.

Matabi, Batavia.

Mata-lilok, (Ba., T. idem; Bi. K. ook wel D. *mata-lilǫ*; Bo. *mata-linok*; R. *mata-linǫ*), goudoog, *a.* soort groen vogeltje met geel-roode oogen;

b. ook On., *mata-lilǫ*, soort zeevisch.

Matandani, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *matalani*; R. *matarani*), vampyr, soewangi: *hataholi matandani-naäk*, iemand, aan wien een vampyr gezogen of gegeten heeft; *malo matandani*, (On. *maro matandani*), allerlei soort vampyrs.

Matangi, zie (*tangi*).

Mata-òe, in alle dial., uitgezonderd On.; Ba. ook *mamata-òe*, D. ook *mamatą*, (voor On. wordt *òro-mata* opgegeven), soort visch.

Mate, in alle dial., [Kup., Tim., Tett. idem, M. P. *mataï*], sterven, (vgl. *hai-sala, ketu hahae-na*), dood zijn: *ò ta fali au fa, na sè mate au*, als gij mij niet helpt, zal ik sterven; *nèëka mate hu makèk*, de mier sterft ter oorzake van het zoete; *tou lasik-a mate-n (sò)*, de oude man is dood. Dikwijls in overdrachtelijken zin: *mate banuk-a*, de lamp is uit: *tasi-a, (anin-a) mate*, de zee is stil, (er is windstilte, vgl. *lea* 2); *lèdo-a, (bulak-a) mate*, de zon, (maan) wordt verduisterd; *beli-na mate*, de prijs is vast. Als eerste deel eener samenstelling, bijv. (*hataholi*) *mate-nulak*, iemand, die jong sterft; (*hataholi*) *mate-laäk*, een hongerlijder = *kamalaäs*; (*mate laäs*, van honger sterven; *hu ndia dè nïï-ana-a ta mate laäs*, daarom was het kind niet van honger gestorven); *mate-laäs*, uitgehongerd: *busa mate-laäs esa neu* enz., een uitgehongerde hond ging, enz.

mate-mate, volstrekt, terdege, (vgl. *tao tetèë*): *ana hi mate-mate*, hij wil (doodelijk =) volstrekt; *ana tao mate-mate*, hij werkt terdege; doch: *ana kokolak mate-mate*, hij houdt flauwe praatjes.

mamate: *ana mamate dale-n*, hij ligt op sterven; *namahedi mamate dale-n*, hij is doodziek.

matek, dood zijn, in het spel: *sè nggunu-na ta seli ndia sò na matek*, wiens *nggunu* daar niet overheen komt, is dood.

manamatek, die sterft, gestorvene, (zie *mamates*): *manamatek ndia ana-mane kisak*, die gestorvene was een eenige zoon; *hataholi manamate nulak-a baük-a*, de menschen, die jong sterven, zijn velen, vele menschen sterven jong.

mamatek: *bana-manu tai mamatek-a, fò ala ta hapu kaká hata fa*, steeds maar stierven er dieren, omdat zij niets te eten kregen.

kalamatek = *manamatek*.

mates, (verkorting van *mamates*), dood, (adject.); ook overdrachtelijk: *hataholi mates*, een dood mensch, een doode; *bana mates*, een dood dier of dierenlijk; *pa mates*, vleesch van een dier, dat zijn natuurlijke dood gestorven is; *ai mates*, een doode boom; *òe mates*, (doode =) opgedroogde bron; *lima, (ei) mates*, verlamde arm, (been, vgl. *makamatek, luük*); *haö mates*, gebluschte kalk; *dae mates*, opgegraven aarde; *dedeä mates*, vast afgesproken zaak.

mamates, wat op den dood betrekking heeft, doodelijk, de dood, een doode; *uma, (fai) mamates*, sterfhuis, (sterfdag); *hedi mamates*, doodelijke ziekte; *ai dò*, of: *mòdo mamates*, doodelijk geneesmiddel = vergift; *kelumèk-a mamates*, de duizendpoot is giftig: *mae hataholi foä nème mamates dale*, al stond iemand uit den doode op; *malaikat manahoü mamates*, vertaling van: engel des doods; *nalaik neni mamate-n*, hij loopt hard (mededragende zijn dood =) zooveel hij kan, (vgl. *mate-mate*); *nasalalai mamates-a*, zij laten den doode (of: het lijk) leunen, vgl. *popolak, hataholi mates*, (*mamates* gewoonlijk zonder subst.).

mate (*na-*), dooden, (vgl. *nisa*): *namate bana-la*, hij doodt de dieren; *ana pau*, (*fepa*, enz.) *namade*, hij steekt, (slaat, enz.) dood; *ana tao*, (*fui*) *namate haï-a*, hij bluscht het vuur uit; *ana hika namate heni-n dènge-dènge*, hij lacht zich als het ware dood, hij stikt van het lachen; *ana sota namate heni-n dènge-dènge*, hij vermoeit zich doodelijk.

kamate (*na-*), *a.* = *namate*, (meest in overdrachtelijken zin): *lakamate dedeäk*, zij spreken eene zaak vast af; *ana fepa nakamate-n*, hij slaat hem, (als 't ware

dood =) zoodat het hem erge pijn doet, (vgl. *nahedi*); *susula-na nakamate-n ana*, zijne horens hebben hem ongeluk aangebracht;

b. zich stilhouden, tot stilstand komen: *besak ia lolònge-a nò fofoti-a nakamate baïanak sò*, op het oogenblik is het dansen een weinig tot stilstand gekomen.

kamamate (*na-*), *a. nakamamate ao*, hij houdt zich doodstil, (vgl. *nè-nè*);

b. ei lima-n lakamamate, zijne ledematen zijn verlamd; ook: als verlamd zijn, hij voelt zich zwak in de ledematen.

kamamatek (*na-*) = *nakamamate*.

makamatek (*lima-ei-*) = *lima ei mates*, verlamd.

Mate-sala, Bo., Bi. idem, overigens *mata-sala* [uit *mata*, oog, en *sala*, verkeerd]: *ana mate-sala-n ana*, hij herkent hem in het voorbijgaan niet.

(**Matu**), *matu-matu*, (in alle dial.), rustig, op zijn gemak, (vgl. *pea-pea*): *ana tao*, (*naä*) *matu-matu*, hij werkt, (eet) rustig, op zijn gemak door; *ladenu-n ana ma matu-matu nonòk mamates-a*, zij bevelen hem ergens heen te gaan, maar hij blijft rustig, onbewegelijk als een doode.

mamatu, idem, vooral van: gaan, zitten, enz.: *ana laòk mamatu*, hij loopt op zijn gemak; *ana ma nangatúk mamatu*, hij zit rustig, op zijn gemak; ook: hij zit stil; *lafo-a ta nangatúk mamatu tè ana èdo baë kea-a langa-na*, de rat bleef niet stil zitten, maar boorde een gat in den kop van de schildpad; *ana mamatu*, hij is op zijn gemak, hij heeft niets te doen.

Mau, in: *bana mau bana ma hataholi lili hataholi*, het dier hecht zich aan het dier, de mensch aan den mensch.

mau-mau: *mata-n mau-mau*, hij is niet schuw van aard, (van een mensch gezegd).

kamau, tam zijn; *kapa-a ana kamau*, de buffel is tam.

kamamau (*tao*) = *nakamamau*.

kamaus, Ba. idem; T., Bo. *kamauk*; Bi., K. *kamau*; D., On., R. *mamaus*, [Tim., Tett. *maus*, Kup. *hmou*, Bur. *mahu*, Amb. *mamalu*, *mamaru*, Mota *mamaru*], mak, tam; *kapa kamaus*, makke buffels.

kamamau (*na-*), temmen: *nakamamau kapa*, hij temt buffels, (vgl. *fado*, *kakao*, *nakalililik*, *oka*, *nakapupuük*).

Maü 1, mannennaam.

Maü 2, (D., On. idem) = *maku*, in Termanu meer bepaaldelijk in den zin van: loeren, bespieden: *leödaek ia au maü sudi mane-ana sè ndia*, dezen nacht wil ik eens (gaan) loeren, (om te zien) wie die prins is; *ladenu hataholi leu maü-n ana*, zij zonden lieden uit om hem te bespieden.

(**Maü** 3), *maü-maü*, (Ba,, Bo., K. idem): *mata-n maü-maü*, hij is slaperig, (vgl. *nduak*).

Maük, mannen- en vrouwennaam.

(**Mè**): *mè-mè*, of: *mèk-mè*, klanknabootsing van het geluid van schapen en geiten, (vgl. *mèë*), voortdurend blaten: *bii-ana-la mè-mè* (*mek-mè*).

bekemè = *mè-mè*, voortdurend blaten (met meervoudig subject); met *bekedí* verbonden ook: *nii-ana-la bekedí bekemè*, de kleine kinderen blèren, dreinen onophoudelijk, (vgl. *ki*).

kamè (*na-*), D., On. *naämè*; R. *namè*, overigens gelijk Term., [Tim. *namè*], blaten (vgl. *eki*): *bii-a nakamè*, de geit, (het schaap) blaat. Ook gebezigd van het zingen van de Christenen in de kerk, (zonder ironie): *manamasok-ala lakamè*, de kerkgangers zingen; ook van de kinderen in de scholen, en v. d. ook = *soda* 2, zingen in het algemeen.

nakamèk, kerkgezang, schoolliedje, ook = *sosodak*: *ana soda* (of: *nakamè*) *nakamèk esa*, hij zingt een liedje.

Mea, D., On. *mè*, overigens gelijk Term., [Kup. *mea*, Tim. *mè*, Tett. *mean*, Saw. *mea*, Mal. *merah*, enz.], rood, (komt alleen in enkele uitdrukkingen voor, vgl. *pilas*): *mènge mea*, soort roodachtige slang; *kuta mea*, soort rood baadje; *dela mea*, soort roode stof, vgl. voorts: *kumea*, *lunumea*.

memeak, of: *pila memeak*, (*hataholi ao-*), iemand, wiens huid eene eenigszins roodachtige kleur heeft, op Koepang *kulit tjandana*, of: *hitam manis* geheeten.

(**Meak**), *memeak*, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *memea*), soort slingerplant. (Zie ook onder *mea*).

Meä, (Ba., Bo., K., T., On. idem): *ao-na meä*, hij huivert, ijst er van, (vgl. *ndefa*, *kòno*).

meä-meä = *meä*.

Meda 1, ook: *medak*, mannen- en vrouwennaam.

Meda 2, in alle dial., [wel hetzelfde woord als Mal. *pidjar*], *a.* soldeeren: *ana meda lilo*, hij soldeert goud;

b. soldeersel: *ana tao meda neu*, hij legt soldeersel op, enz.

Meda 3, *au meda*, of: *medak* (gewoonlijk alleen in den eersten persoon), ik meen = waarschijnlijk: *au meda ndè ndia*, (ik meen) het is waarschijnlijk, dat hij het is; *au medak sila-a sanga leni fè ita bei dedeäk matak ia bòe*, waarschijnlijk zullen zij ons ook nog een dergelijk bericht brengen. V.d. *meda* en *medak* (met weglating van *au*), ongeveer: *teu--na meda falu hulu ha*, ongeveer tachtig jaar oud; *meda dò tapa batu esa*, ongeveer een steenworp ver; *ana-fèö kisek esa medak teu-n sanahulu dua*, een eenig dochtertje ongeveer twaalf jaar oud, (vgl. *nai lèo*).

medan, (wel voor: *au meda-n*), waarschijnlijk, (als antwoord op eene vraag): *medan lèo-ndia*, waarschijnlijk is het zoo; *medan tè* = *meda*, *medak*: *ala pu lafoä nusa medan tè lima*, zij hebben ongeveer vijf herten opgejaagd.

meda (*na-*), in alle dial., [vgl. *namedak* en ook *nasaneda*, benevens Sumb. *pădang*, voelen, proeven], iets voelen, gevoelen: *nameda hedi baük*, hij voelt veel pijn; *nameda tola-n ana*, hij voelt, dat hij gewond is; *nameda ao-na namahana-ná-n seli*, hij voelt zich erg warm; *fò ela mameda ao-ma malòle*, opdat gij u lekker gevoelt. Voorts: proeven, smaken, (vgl. *nalada*): *dè nameda lou-na makaheduk-a*, toch proefde hij, dat de schil bitter was; *au ameda nanaä-nininuk ta malada fa*, ik proef het eten en drinken niet lekker, spijs en drank smaken mij niet. V. d. ook: gevoelen = meenen, enz. (vgl. *afi*): *au ameda malòle lenak lèo-ndia*, ik meen, dat het zoo het beste is; *emi ta mameda-má fa-n ana*, gij denkt niet om hem (dat hij komt), (hij komt) onverwachts. *Ameda* ook dikwijls = *au meda* en *meda*: *ameda ana mai sò*, waarschijnlijk is hij al gekomen; *ameda ò muä hata mangalauk*, denkelijk hebt gij iets, wat niet goed is, gegeten; *ameda tè ndè teuk ndia*, ongeveer in dat jaar, (vgl. *bèëk*, *hetu*).

(**Meda** 4) *meda-meda*, zie onder *namedak*.

Medak 1, zie onder *meda* 3, vgl. ook onder *meda* 1.

(**Medak** 2), *medak* (*na-*), Ba., Bo., T. idem, overigens, uitgezonderd D., *nameda*, [Kup. *melang*; oorspronkelijk wel éèn met *nameda*, vgl. Bug. *pesĕdding* naast *sĕdding*, Mak. *njaring* naast *saring*; ook daarmede verwant? Vgl. nog Sund. *njaring*, Mad. *ngèding*, Jav. *eling*; zie voorts *nasaneda*], ontwaken uit den slaap, (vgl.

afe, foä, nggènge), wakker zijn, (vgl. *bèë*): *dè ana losa mata bòe ma ina-anak-a namedak*, toen hij nabijkwam, ontwaakte het meisje; *ana sungu dò namedak? bei namedak*, slaapt hij of is hij wakker? hij is nog wakker.

meda-meda: *ana sungu meda-meda* = *ana sungu namemedak.*

memedak (*na-*): *ana sungu namemedak*, hij slaapt (als wakende =) niet vast, los, licht.

kamedak = *manamamedak*: *ana hapu-s kamedak*, hij treft hen wakker aan.

Medan, zie *meda* 3.

Mède, (in alle dial.), soort zeewier, dat rauw of gekookt gegeten wordt; *latu mède*, een ander soort zeewier.

Medi 1, soort dobbelspel, op Koepang *medi lobang*; *hataholi medi-la*, naam van een Rottineeschen stam op Babau; ook: *ana medi doik*, hij zet geld in het gat bij het *medi*-spel.

(**Medi** 2), *medi-medi*, (ook T., naar opgave alleen van de gal), Ba., Bo., K. *medu-medu*, [het woord in Termanu denkelijk eene andere uitspraak, vgl. D. *melu*; On. *meru* = *makaheduk*, bitter, nevens *elu*, *eru* = *heduk*, gal], bitterachtig: *au ape-ng medi-medi*, mijn speeksel is bitterachtig, ik heb een bitteren smaak in den mond

(**Mèë**), *kamèë* (*na-*) = *nakamè.*

Mei 1, in alle dial., (uit Mal. Port. *medja*), tafel, *nai mei lain*, op tafel, ook: aan tafel, bijv. zitten; *mei-eik*, tafelpoot; *mei-a dò-na*, het blad van de tafel; *mei kapòlos*, (of: *tada-lapak*), ladetafel.

(**Mei** 2), *mei-mei*: *mènge-a ma-n mei-mei*, de tong van de slang gaat voortdurend uit en in, is als in likkende beweging.

lamei (*na-*), Ba., K., Bo., D. idem, doch T., On. *naramei*; Bi. heeft *nalamoi*; R. *nalamoi* nevens *naramoi*, [vgl. Tim. *lame* en voorts *ma* 7], likken: *busa-a nalamei au lima-nga*, de hond likt mijne hand.

lamemei (*na-*), herhaaldelijk likken, enz., v. d.: oplikken, uitlikken, aflikken: *busa-a nalamemei kakau-òek-a*, de hond likt het rijstwater op; *hataholi malamemei tasu-buik*, iemand, die den bodem van de pan aflikt, die de pan uitlikt, (scheldwoord); *manamalamemei pòlok*, eveneens een scheldwoord.

(**Meik**), zie *nggòlo-meik.*

(**Meï**), *meïs*, droom: *nalameï meïs esa*, hij droomde een droom.

lameï (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; Bi., R. *nalamei*; [On. heeft *nalamein*; D. *nalameni*; *nalamein* oorspronkelijk voor een niet meer begrepen *nalamei-n*, hij droomt er van, en daaruit weder de vorm in D.? Tett. v. Dilli heeft *mehi*, *mihi*, duidelijk hetzelfde woord als Bug. *nipi*, Mal. *mimpi*, Bim. *nifi*, waartoe ook Tim. *namnai*, *namnei*, kan behooren], droomen, (vgl. *dafi*).

lamemeïk (*na-*), herhaaldelijk droomen: *au alamemeïk ò*, ik droom herhaaldelijk van u; ook wel = *nalameï*: *au alamemeïk mamai-na*, ik droomde van zijne komst, ook: ik heb een voorgevoel van zijne komst, (vgl. *neda-neda*).

(**Mèke**), *mèke-mèke?* men zegt: *nii-ana-a lilo-ina-n mèke-mèke*, als het kind buiten feesttijden, dus wanneer het niet behoort, een groot gouden halsversiersel (*habas*) draagt.

Mèko, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *mèö*; R. *mèo*(?), [bevat wel hetzelfde klanknabootsende element, dat in het Kup. *kong*, Jav., Mal. *gong*, elders *mong* luidt], metalen gong, (vgl. *bitala*); *mèko-inak*, (*-anak*), groote, (kleine) gong; *mèko-aik*, stok, waarmede op de gong gesla-

gen wordt; *mèko ai esa*, een volledig stel gong's, bestaande uit: drie *mèko-inak*, twee *mèko nggasak*, één *lèko*, één *paseli*, drie *mèko-anak*; *mèko labu*, een stel gong's met trom; *uma mèko labu dedèo*, huis waarin de gong's, trom en vlag bewaard worden = *uma hanas*, of: *uma lulik*. *Mèko* is ook de naam van een sawahveld. *Mèko-labu* wordt ook wel gebezigd voor *liü mèko-labu*: *ana mane-na sao dè ala mèko-labu*, zijn zoon trouwt, daarom wordt de gong en trom geslagen, wordt er muziek gemaakt.

Mela, in alle dial., uitgezonderd D., [Saw. *mela*, kramp hebben], slapen, van de ledematen: *au ei-nga mela*, mijn voet slaapt.

mela-daik, welke *mela*, (wat hier wel een eenigszins andere beteekenis moet hebben, vgl. *namela*), moge treffen, verwensching tegen een dier.

mela (*na-*): *ana tao namela-n*, hij veroorzaakt hem veel pijn, (vgl. *nahedi*).

(**Mèle**), in: *tasi-mèle*, (Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., R. *tasi-mère*): *nabò tasi mèle*, het riekt naar de zee.

(**Meli**), *meli-meli*, (Bi., K., T. idem), of: *memeli*, (Bo., R. idem): *ana memeli sanga fepa*, hij is gauw met zijne handen klaar om te slaan. (Voor R. wordt opgegeven: *ana memeli mai* = *ana mesu mai*).

(**Melu**), *meluk*, dapper, vurig; *melu-palani-la*, de dapperen, de voorvechters; *meluk* ook: streng, wreed.

melu (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., ook wel D. idem; R. *nameru*, [eigenlijk hetzelfde woord als D. *melu*, On. *meru*, bitter, van *elu*, *eru* = *heduk*, gal, vgl. Saw. *ài do pĕdu* (bitter =) sterk water = gegist palmsap], sterk, van dranken: *dosa-a namelu*, de azijn is sterk; *lalu-a namelu*, de palmwijn is sterk, maakt spoedig dronken.

mamelu = *meluk* en sterk: *dosa mamelu*, sterke azijn; *nininu mamelu*, sterke drank.

Memak, (Mal. *memang*; naar 't schijnt, ontleend, ook als *meman* in het Kup. en Tim. in gebruik), van oudsher, vanzelf, enz.: *nafada memak*, hij zegt vooruit.

Mème, zie *nème*.

Mèmek, zie *nèmek*.

Menga, mannen- en vrouwennaam.

Mènge, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *mèngge*; R. *mèke*, [Tim. *u-mèke(l)*, soort roodachtige slang, vgl. Tett. v. Dilli *samean*, slang, van *mean*, rood; *mèngge* dus denkelijk een bijvorm (vgl. Bat. *anggi*, enz.) van *mea*, *mè*, Tim. *mèë*, (de *r* in Mal. *merah* is als bijv. die in *borat*)], slang in het algemeen; *mènge kaisao*, allerlei soort slangen, (vgl. *busa-lidek*, *kòko*, *futus*); *mènge kekeäk*, soort gevlekte slang; *mènge mea*, soort roodachtige slang; *mènge meni*, soort groote geelachtige slang; *mènge nggèok*, soort zwarte slang; *mènge tasi*, zeeslang; *manu mènge naäk*, kip, welke door eene slang te verslinden is, verwensching tegen eene kip; *mènge-má*, slangentong, ook benaming van een plantsoort, dat ongekookt gegeten wordt.

mèngek, in samenstellingen, als: *hahano-mèngek*.

(**Mèngok**), *memèngok*, (Bo. idem; Bi., K. *memèngo* [*o*?]; Ba. *memènggok*, doch T. *memènggo*; R. *memèko* [*o*?]), soort woekerplant, in het Koep. Mal. *daun puteri* geheeten. Ook in Termanu soms *memèngo*, bijv. in de spreekwijze: *dadi au memèngo* (of: *boa lela*), *moli au boa lela* (of: *memèngo*), zie *lela* 1.

Meni 1, in alle dial., D. ook *maämeni*, [Saw. (*wou-*) *mèngi*, Bim. *mèngi*, Kup. *mingis*, lekker; *bui mingis*, geurig, voor de verhouding tot Jav. *wangi*, Bug.

mawangi, mongi, vgl. Tag. *tamis,* zoet, tegenover Pon. *motami,* enz., waarmede het woord ook verwant schijnt te zijn], geurig, welriekend, (vgl. *filo-filo, ndeku--ndeku*), in: *nabò meni,* bijv. *bunga-a nabò meni,* de bloem is geurig, en: *daë-dò meni,* de vrucht van de *daë-dò kinik,* (Koep. Mal. *sirih daun*).

menik, in: *bò-menik,* of: *bò-meni mamatak,* de gom van de kanari; en in: *kabò--menik* = *mabò-menik.*

mabò-menik, welriekend; geur: *mina mabò--menik,* welriekende olie; *anà hae-ná mabò--meni-na sò,* hij rook er de geur al van, (vgl. *bò*); *mabò-menik* ook: wierook.

Meni 2, zie *neni.*

Menik, zie *nenik.*

Mèno, eigennaam van iemand, die vroeger *tuan tanah* van Termanu zou geweest zijn; zijne afstammelingen zouden het geslacht van dien naam vormen; *mane mèno,* de *temukung* uit dat geslacht; *hu mèno,* de *hus* voor dat geslacht.

Mèo 1, in alle dial., [Kup., Tim., Saw., Sumb. idem, Mak. *meyong,* enz.], kat; *mèo aek,* tamme of huiskat; *mèo fuik,* wilde kat; *mèo-asu,* kat (zoo groot als een) hond d. i. tijger; *mèo,* ook klanknabootsing van het geluid van de kat; *mèo-a nggasi nae*: *mèo, mèo.*

mèok, (of ook wel *mèo*), muizenval (als 't ware eene kat): *lafo-a lèo mèo(k) dale neu,* de rat (muis) ging in de val; *mèo ò,* (*besi*), muizenval van bamboe, (ijzer); *mèok* voorts in samenstelling, als: *nakète mèok.*

Mèo 2 en *mèok,* mannennaam.

Mesa 2, in alle dial., [Tim. *mèse,* Tett. *mesa(k),* Sumb., End., Bim. van Kòlo *mesa,* Sikk. *meha,* Saw. *miha,* blijkbaar eene afleiding van *ĕsa,* Rott. *esa,* één, vgl. Kup. *mesa,* één], alleen, (vgl. *fèë, heheli*); men zegt: *au mesa au,* maar gewoonlijk: *au mesa-ngau,* ik alleen; *ò,* (*ami, ita, emi*) *mesa-ngò* (*-ngami, -ngita, -ngemi*), gij, (wij, gijl.) alleen; *ndia mesa-k ana,* hij alleen; *sila mesa-k asa,* zij alleen; *esa na nau fò ndia mesa-k ana naä-n,* de eene wilde (de oester) alleen opeten; *Mèo mesa-k ana naì Kota,* Mèo is alleen op Koepang.

Mesan, in alle dial., [van *mesa* 2], alleen = slechts, (vgl. *kada*): *esa mesan,* alleen maar één, één slechts; *au kada naü dale mesan,* ik blijf maar in het gras, (kan niet vliegen); *nafandèle kada ao-na mesan,* hij denkt maar alleen aan zichzelf; *namahòko* (of: *namahòko-namahòko*) *mesan,* hij deed niets anders dan zich verheugen, hij verheugde zich zeer; *nalai-nalai mesan,* hij doet niets anders dan hard loopen, hij loopt voortdurend hard, of: hij loopt zoo hard als hij kan, (vgl. *seli*).

mesa-mesan, versterking van *mesan*: *dadi doik mesa-mesan,* het werd alleen maar (altemaal) tot geld.

Mèse, meester, onderwijzer zijn of worden: *ana mèse nai Lòte,* hij is (of wordt) onderwijzer op Rotti.

mèsen, (het Holl. meester), onderwijzer; *mèse-ina,* (*-ana*), hoofd-(hulp-)onderwijzer; *mèse malai,* onderwijzer voor het Maleisch.

Mesik, zie *nesik.*

Mesu 1, in alle dial. uitgezonderd On., [verwant met *kosu,* enz.?, vgl. On. *rambas*], snel, schielijk (gaan of komen): *ana mesu lèo deak neu,* hij gaat schielijk naar buiten; *ana mesu mai,* hij komt schielijk, (vgl. *sulè*).

(**Mesu** 2), *kamemesu* (*na-*): *nakamemesu pa--dui,* hij snijdt het vleesch geheel en al van de beenderen af, (vgl. *sòso* 1, *kè*). V. d.: *nakamemesu dedeäk,* (Ba., Bo., K., T. idem; R. *namemesu*; voor Bi.

wordt *nakabibisu* opgegeven), eene zaak nauwkeurig onderzoeken, (vgl. *nalamula*).

Mète, in alle dial., uitgezonderd K., [vgl. dial. *mata*, (*miti*)], aanzien, zien (bemerken), door of in iets zien, (vgl. *maku*, *nita*): *ana mète au*, hij ziet mij aan; *dè ana mète neu, tè touk ndia ana kekèo lafa esa*, en zij keek toe en zag dat die man eene slimoet droeg; *ana mète nesik dinela-a*, hij kijkt door het venster; *ana mète lèo pepeü-na neu*, zij keek in hun bed; *ala mète ula-n-ala*, zij zien naar den loop der spieren; *ana mète lèo dano dale neu*, zij keek in het meer; *fò ela au mète akanae hataholi manai au paleta-nga dalek*, opdat ik de menschen, die onder mijn bevel staan, aanschouwe, (in T. R. wordt *mète* ook gebezigd voor *nakanae*); overdrachtelijk: aanzien, beschouwen, als: *ala mètė lain ia lòle-lèo uma esa bòe*, zij beschouwen den hemel als een huis.

memète en ook *memètek*, voortdurend aanzien, enz.: *ana memètek au*, hij ziet mij aanhoudend aan; *ana memète basa ai-a hu-na*, zij bekeek den geheelen boomstam.

Metehùn, zie bij *hu*.

Meti, in alle dial., [Tim. en ook dial. Rott. = *mada*, uitdrogen, Kup. *miti*, Saw. *mäti*, idem, Bug. *mĕti*, uitdrogen en ebben, Bareë *oti*, Fidji *mati*, Pamp. Iloe *atí*, Bic. *até*, Tag. *kati*, ebben, Sikk. *metti-ng bĕnnu*, vloed, *metti-ng mara*, eb, Bim. *moti*, zee], *a.* ebben, (vgl. *mada*): *ana meti* = *tasi-a mada*, het is eb; *b.* getij in het algemeen: *dè meti-a namatua dè ofak-a bonu dei*, eerst toen het hoog tij was, werd het schip vlot, (D. schrijft hier *meti*); *meti ina*, hoog getij; *meti ana*, klein getij; *meti mamok*, zie *mamo*; *c.* dat gedeelte van het strand, dat bij eb droogloopt: *meti ndia loa nalu-n*, de geheele omvang van het strand aldaar, (vgl. *namo*); *naä* (*nä*, enz.) *meti*, Mal. v. Koepang *makan meti*, visch, enz. vangen in de *meti*.

meti-meti, *mata-n meti-meti*, Bo., Bi., K., D., T., On., R. idem; [D. ook: *mata-n mada-mada*, het moet dus van *meti* afgeleid zijn], ook: *mata-n meti-meti-ana*, hij zet een vriendelijk gezicht, (vgl. *lenga-lenga*).

memeti mata-n (Ba. idem) = *mata-n meti-meti*.

Meu, zie *neu*.

Meü 1, zie *neü*.

Meü 2, vrouwennaam; *Meük ama-n*, de vader van Meü.

Miä, zie *naä*.

Milak, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *mila*; D., On. *nila*), een fijn soort bamboe, (vgl. *ò*); *dòpe milak*, bamboezen mesje; *ndola milak*, lans van bamboe; *sisilo milak*, bamboezen geweer, d.i. proppenschieter, (alleen als kinderspeeltuig in gebruik, vgl. *fifitik*, *fupuk*); *isi milak*, het kogeltje of de prop van een proppenschieter.

Mina 1, in alle dial., [Kup., Tim., Tett. idem, Mal. *minjak*], olie, gesmolten vet; *mina-nò*, klapperolie; *nò-a mina-na*, kokosmelk; *mina dae*, petroleum; *mina ai fulak*, kaju-putih-olie; *mina kapa-tei*, bedorven klapperolie; *mina bafi*, (gesmolten) varkensvet; *naü mina*, soort gras. In samenstelling ook = *minak*.

minak, niet vloeibaar vet, het vet van menschen en dieren, het merg van palmgewassen; *pa-minak*, vleeschvet; *bafi-minak*, (ook: *bafi-mina*), vast varkensvet, spek; *bafi mina tei dale-n*, het buikvet van een varken; *lulú dèëk-a mina-n*, het vet van de djarakpit; *pua-a mina-na*, of: *pua-mina dale-na*, het merg van de pinang,

(vgl. *dodòlek*); *aba-minak*, de van pitten gezuiverde kapas. Overdrachtelijk: *dae--a isi-mina-n*, de opbrengst van den grond, (vgl. *òe-isi-n*).

balamina, (een oude vorm, welke alleen in gedichten voorkomt), lekker, vgl. *mamina*.

mina (*na-*) = *naao*, dik zijn, (vooral van dieren): *bafi-a namina*, het varken is dik.

mimina (*na-*), lekker maken: *naä namimina bafa-na*, hij streelt zijn verhemelte bij het eten.

mamina, *a.* vet = dik, gewoonlijk met *maao* verbonden: *nusa maao mamina*, een dik, goed in het vleesch zittend hert; *b.* vettig, v.d. = *malada*, (waarmede het gewoonlijk verbonden wordt), lekker: *nanaä nininu malada mamina* (of: *mamina malada*), lekkere spijzen en dranken.

(**Mina** 2), *kaminak* (*na-*), Ba., Bo. T. idem; Bi., K. *nakamina*; D., On. *naämina*; R. *namina* [vgl. *mamina*, lekker?], spelen, zich vermaken (vgl. *fèngo-fèngo*, *naka-sòe*): *nakaminak nò tia-lai-n-ala*, hij speelt met zijne makkers; *nakaminak susulak*, (*dama*, enz.), kaart-, (dam-)spelen; *nakaminak tòk* = *tao tòk*, het topspel spelen; *ana helu-n ana leödae ana mai nakaminak nò seluk ana*, hij beloofde haar, dat hij zich den aanstaanden nacht wederom met haar zou komen vermaken; *nakamina-hik*; hij vermaakt zich zeer = hij heeft niets te doen.; ook: om niets spelen.

nakaminak, het spelen, spel; speelgoed: *asa nakaminak*, speelgoed koopen.

kamiminak (*na-*), voortdurend spelen, enz.; ook: *tao nakamiminak*, iets spelenderwijze, iets voor de leus doen, (vgl. *nakoa--kai-eik*): *ala kou neu pòek, dò ta, na ala kou lakamiminak*, zij schieten met den boog op kreeften, of anders spelenderwijze, zonder bepaald doel.

Minu, zie *ninu*.

(**Mio**), *kamio* (*na-*) = *nakamiu*.

Misa, zie *nisa*.

Misik, zie *nesik*.

Mita, zie *nita*.

(**Miu**), *kamiu* (*na-*), Bi., Bo., K. *idem*; *R. namiu*, [Ba. *nakamú*; D., On. *naämú*, vgl. aldaar; Tim. *nakmiu*, vgl. *kofio*, dat eene dergelijke klanknabootsing bevat], fluiten als een afgeschoten kogel; *isi-a nakamiu*, ook: *dii-dò-na nakamiu*, zijn oor suist.

Mò 1, zie *nò*.

(**Mò** 2), *kamò* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naämò*; R. *namò*, [Tim. *namò*, wel verwant met *nakamumu*, Jav. *kĕmu*, enz., vgl. Saw. *kĕmu*, iets in den mond houden en den mond spoelen; Mak. *kalimommong*, iets in den mond houden, naast *kalimòmọrọ*, den mond spoelen, vgl. ook *mumu* 1; misschien duidt het woord oorspronkelijk het maken van het geluid *mò* aan], iets tusschen de lippen of in den gesloten mond houden of nemen: *nakamò mòdo*, (*daë-dòk*), hij houdt een tabakspruim, (sirih) tusschen de lippen, (gelijk in Timor en Onderhoorigheden gebruikelijk is); *nakamò batu esa*, hij houdt een steen in zijn mond; *kea-a nakamò nala ndia lima--kuü-n esa*, de schildpad nam een zijner vingers in den bek, (vgl. *nasunge*).

kamomòk (*na-*), voortdurend in den mond houden, enz.: *nakamomòk batu esa*, hij houdt een steen (langen tijd) in zijn mond.

Mòk 1, zie *nòk*. Zie ook bij *nò*.

Mòk 2, (Ba., Bo., T. idem, overigens *mò*), vlakte, veld, niet ontgonnen grond zonder hoog geboomte, ook wel: erf van een huis, (vgl. *sodak*). *Mòk-dale*, naam van eene vlakte in het Termanusche.

Mòk 3, éen vingerbreedte, als maat: *mòk*

lima na fapa esa, vijf *mok's* zijn één *fapa* (palm).

Moa 1, Bo., Bi., K., D., On. idem, (R. *mola*??), hut of afdak, waaronder suiker gestookt wordt.

(**Moa** 2), *moa* (*na*-), (in alle dial.), rooven, plunderen, (vgl. *kalo naleli, lòso, sapu* 2, *labaük*): *laï baük-a nako-la leu lahani lai ènok fò lamoa hataholi-la bua-n-ala,* menigmaal wachtten de dieven de menschen op weg op, om hunne goederen te rooven; *ana ndundù heni bua-loä namoa--nala-k sila-la,* hij deelt de goederen, welke hij geroofd heeft, rond. V. d. = om het eerst trachten te bemachtigen, grabbelen, Mal. *rĕbut,* (vgl. *latona*); *lamoa lai,* zie *laì* 4; *lamoa loana sina,* Mal. v. Koepang *baku-rampas dedegu Tjina,* z. v. a. het *rĕbutan*-feest; *lamoa pa-a,* zij ontrukken elkander, zoeken grabbelend te bemachtigen het vleesch (van een paard, dat bij een begrafenisfeest te grabbel geworpen wordt, en dewijl dit door den minderen man gedaan wordt, is: *hataholi mamoa pa* = het geringe volk).

Modi, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. *podu,* dial. *pudi-pudi,* ook dial. *posi* naast *posu,* voorts Saw. *hedori,* glad, naast *hedodo,* alsook Rott. *dòlo,* uitglijden, afglijden, voorts (*kolu*) 2 en Jav. *mlorod*], uitglippen, wegglippen: *te ana hoü laë ata-a na modi heni-n,* maar als hij den slaaf te pakken kreeg, ontglipte hij weder, (vgl. *podu*).

modik = *modi*: *bòe-ma modik* (of *modi*) *heni mèok-a lepa-na, bòe-ma lelesu-na nakatema,* toen glipte de veer in de muizenval en de opening sloot zich.

modi-modi, glad: *di-a modi-modi,* de stijl is glad. Vgl. *moi-moi, talimodis.*

Mòdo 1, mannen- en vrouwennaam.

Mòdo 2, in alle dial., [Kup. *mòlo,* Tim. van Amarasi *maro,* terwijl elders *malo,* geneesmiddel beteekent, zoodat het blijkbaar, als hebbende eene krachtige werking, oorspronkelijk één met *mòdo* 3 is, vgl. ook *momòdok*], tabak, zoowel de plant als de voor het gebruik gereedgemaakte; *mòdo-ana,* de jonge tabaksplantjes; *mòdo-dòk,* tabaksbladeren; *mòdo kakadak,* gekorven tabak; *mòdo sesèk,* tabakspruim; *koana mòdo,* mandje voor tabak.

Mòdo 3, in alle dial., [Tim. *malo,* idem, Tett. *mòdo,* groente; vgl. Rott. *ai-dò,* groente, *ai-dòk,* geneesmiddel, Saw. *ru--adju,* groente en geneesmiddel enz., Sumb. *muru,* geneesmiddel, vgl. *mòdo* 2 en *momòdok*], geneesmiddel, ook; toovermiddel; *mòdo ai-dòk,* verschillende geneesmiddelen; *mòdo mamates,* vergift; *mòdo ana-fèö-anak,* toovermiddel om liefde op te wekken; *mòdo palani,* toovermiddel om den moed op te wekken, enz.; *mòdo sisilo, obat bĕdil,* buskruit.

mòdo (*na*-), met geneesmiddelen behandelen, genezen, maar ook: vergiftigen; *ana mai namòdo kamahedis-a,* hij komt den zieke met geneesmiddelen behandelen; *mamòdok au ao-ma,* genees uzelf; *mòdo mamates nai popotik ia dalek au sanga amòdo neu lafo,* er is vergift in dit pakje, daarmede wil ik ratten vergiftigen. In de beteekenis van: genezen, wordt *namòdo* dikmaals met *puli* verbonden.

(**Mòdo** 4), in: *mòdo-dodòn,* (het laatste van *dòk,* blad? groen als een blad?); *mata--na mòdo-dodòn* = *mata-na momòdo,* in *mòdo-peda* (zie sub *hade*) en in *mafamòdok,* (zie aldaar).

momòdo, geel, ook: groen worden, zijn, (vgl. *momòdok*), bijv. *naü-a momòdo* (*sò*), het gras is groen (geworden); ook: bleek,

geelachtig van het gelaat: *mata-na momòdo,* vooral van een zieke gezegd, (vgl. *fula*).

momòdok, Ba., Bo., T. idem, overigens *momòdọ,* [Kup. *liti mòlo,* geel koper, Tim. *mòlọ, mòrọ,* geel, *kmòlo-n, kmòro-n,* dooier van een ei, Tett. *mòdok,* geel, doch (in Dilli) *samòdo,* groene slang, Bim. *mòro,* groenachtig, Sumb. *muru,* groen, onrijp. Uit de beide beteekenissen van Sumb. *muru,* alsook uit die van Tett. *mòdo,* blijkt duidelijk, dat dit *mòdo* oorspronkelijk één moet zijn met *mòdo* 3 en daardoor met *mòdo* 2. Voorts is het verwant met Saw. *mengăru,* groen, onrijp, *ngăru,* End. *ngura,* Sund. *ngora,* jong, alsmede met Mal. *muda*], geel, (vgl. *safuk*), ook: groen, blauw, (vgl. *mamasak, tauk*), (in deze beteekenis niet in alle dialecten, vgl. *mamaŭk*); bleek, geelachtig van het gelaat; *hade momòdok,* groene, nog onrijpe rijst, ook: jonge rijst in den bolster geroosterd, (vgl. *dedèlek*).

(**Mòdok**), *kamomòdok* (*na-*), Ba., Bo. idem: *bisu-a nakamomòdok,* de wond wordt hoe langer hoe grooter, vgl. *nabèngo,* [vgl. (*mòdo*) 4? en D. *maănunule*].

Mòdo-hadek, Ba., Bo., T. idem; Bi. *mòdo-hadẹ;* On. *mòdo-are,* [vgl. *mòdo* 2, 3 en *hade*], soort geneeskrachtige plant.

Mòdo-kapa-òek, Bo. idem; Bi., K. *mòdo-kapa-òẹ;* Ba. *mòdo-kampa-òek;* T. *mòdo-kamba-òek;* R. *mòdo-apa-òẹ* [vgl. *mòdo* 2, 3, *kapa* en *òe*], soort plant, op Koepang *kòlon susu* geheeten, welke een soort katoen oplevert, *funu-kòle* genoemd.

Mòe, alle dial., uitgezonderd D. en On., [eene afleiding van *òe,* water], wateren, pissen: *mai lali heni nanaă-nininuk-ala tè tèke-labak-a mòe nai dalek sò,* neemt de spijzen en dranken weg, want eene hagedis heeft er in gewaterd; *ana mòe ao-n,* hij bepist zich, het water loopt hem buiten zijn weten af, als bij kleine kinderen; *nii-ana mòe-ao,* wordt zulk een kind genoemd; *mòe* in samenstelling ook voor *mòes.*

mòes, pis; *tèke-laba-mòe,* pis van eene hagedis; *mòe-manak,* (ook: *bòe-manak*), pisblaas.

ngamòe (*na-*), moeielijk wateren, een soort ziekte; *hapu hedi nangamòek,* die ziekte krijgen.

ngamòek (*na-*) = *mòe.*

Mofa, in alle dial., [Tim. *mòf,* Mal. *uban,* Jav. *uwan*], grijs van haren worden of zijn; *ana* (of: *langa-na*) *mofa sò,* hij is al grijs; *besak-a ana mofa,* hij begint te grijzen.

mofak, a. grijs: *tou lasi langa mofak,* grijsaard;

b. grijs haar; *mofak esa,* een grijs haar.

(**Moi**), *moi-moi,* Ba., K., T., D., R. idem; On. *manggamoi* [vgl. ook de dial.] = *modi-modi,* glad zijn: *di-a moi-moi,* de stijl is glad.

momoik, glad; *batu momoik,* gladde steen.

Moka, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *moă*), *iă moka,* soort vischgerecht; *na-bò* (*iă-*)*moka,* ook in het algemeen: het stinkt naar visch, (vgl. *mami*).

Mòke, zie *nòke.*

Mòko, in alle dial., [vgl. Mal. *pukul, pumukul,* ook Rott. *tòko*], *a.* groote hamer om steenen mede stuk te slaan, (vgl. *tutuk*);

b. steenen stuk slaan met zulk een hamer: *ana mòko batu,* (vgl. *fepa*).

Mokotaik, Bi., K. *mokotaị;* Ba., T. *kotaik;* R. *kotaị,* [vgl. *tataik* en voor het eerste gedeelte *kò-fèèk,* de eerste *ò* staat denkelijk voor *a;* in 't Tim. zegt men: *mapautain*]: *uma mokotaik lefu-pedak,* of bij verkorting: *uma mokotaik,* huizen,

welke dicht nevens elkander staan, (de benaming *lefuk* schijnt dus vroeger ook bij gewone huizen in gebruik te zijn geweest); *hataholi uma mokotaik*, buren, buurman, (vgl. *titiak*).

Mola 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *molak*, (R. *mora* ?), vuurvlieg, op Koepang *molak* genoemd.

(**Mola** 2), *momola*, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. *kadu*, *sasada*, enz.?], iets in mooten of schijven snijden, kerven, (vgl. *kè*, *nggenggèbo*): *momola iäk*, visch kerven; *momola ai*, hout in kleine stukken hakken, (vgl. *tati*); *ana tati momola-n*, hij heeft hem in stukken gehakt, getjintjangd.

Molak, Ba., Bo., T. idem; Bi., D., On., R. *mola*, (K. *mòle*?) [Tim. *moä(f)*, *mòö(f)*, *mò*, vgl. *mola* 2?], geleding; *tefu*, (*ò*) *molak esa*, één geleding van suikerriet, (bamboe), (vgl. *buük*); *lima-kuü molak*, vingerlid; *lesu-huï molak*, afdeelingen van den hals naar de wervels, (vgl. *kekèbok*). Voorts: schakel van een metalen buikband: *penik molak esa*; *heda-hú molak*, sport van een ladder.

Mòle 1, in alle dial., [zeker verwant met *lòle* 9], vrede sluiten: *ala mòle sò*, zij hebben vrede gesloten, (vgl. *malòle*).

mòle (*na-*), in: *nasoda namòle*, gezond en wel zijn; zie *nasoda*.

mòlek, in: *soda-mòlek*, zie bij *nasoda*. (Zie ook sub *mòle* 2).

momòlek, het vrede-sluiten, enz., vrede: *momòlek ia losa basa-n*, deze vrede zal eeuwig duren; *dedeä momòlek*, vredeverbond.

kamomòlek (*na-*), vrede doen sluiten, verzoenen: *nakamomòlek nala sila-la*, hij heeft hen verzoend.

Mòle 2, (alle dial. schijnen alleen *fèo* te gebruiken), [vgl. *pòle* 1, en Mak. *loli*, alsmede Rott. *loli*]: *ana mòle dama*, hij wikkelt damar om eene nerf (*lidi*), vgl. *fèo*.

mòlek: *dama mòlek*, zulk eene met damar omwikkelde lidi. (Zie ook sub *mòle* 1).

Moli, Ba. enz. idem; T., enz. *mori*, [Kup. *nuli* (*uli*), Tim. *moni*, Tett. *moris*, Saw. *muri*, Bim. *mori*, Sumb. *mirip*, Jav. *hurip*, Mal. *hidup*], leven: *hataholi moli nai dae-bafuk-a*, de mensch leeft op aarde, (vgl. het in deze beteekenis meer gebruikelijke *nasoda*); groeien, opkomen van planten: *bini-la moli*, de zaden komen op; *ai manamoli aok*, eene plant, welke uit zichzelf groeit, welke niet geplant is; *bulu-nu moli*, zijne veeren groeien aan; *bulak-a moli*, het is nieuwe maan, de maan wordt weer zichtbaar, v.d.: *moli mai*, komende (aanstaande) maand.

molik (*bula-*), zie *bulak*.

molis, (wel: leven, heil!) wordt gezegd tegen een kind, dat niest, (vgl. On. *horis*).

moli (*na-*), doen groeien: *uda-òe-a namoli naü ai-ana*, de regen doet gras en planten groeien.

kamomolik (*na-*) = *namoli*.

Mòlo, (in alle dial.), trappen, treden, (vgl. *tabu*): *ana mòlo laë au ei-nga*, hij trapt mij op den voet; *ala mòlo latama papak-ala*, zij trappen de planken aaneén, dat zij goed sluiten.

momòlo, herhaaldelijk trappen, enz.; v. d. (gewoonlijk met *tatabu* verbonden): vertrappen, vertreden: *ana tatabu momòlo* (of: *momòlo tatabu*) *kaisao esa*, hij vertrapt een adder.

Moloöka, Ba., K., D., On. idem, [vgl. *mòlo* en *okak*?]: *peluk-ala moloöka*, de maïs wil niet goed groeien, (speciaal van maïs gebezigd, vgl. *padu-padu*).

Mona, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *monda*, [Saw. *moda*, slinken, val-

len als water, vgl. Bim. *moda*, weg, verdwenen?], slinken: *petas-a*, (*bisu-nggu-mak-a*) *mona*, het gezwel, (de steenpuist) slinkt; *petas-a mona heni*, het gezwel slinkt geheel weg, (vgl. *kakafi*).

Monu, in alle dial., uitgezonderd On., [Saw. *munu*, *bunu*, vallen, oorspronkelijk wel één met Bareë *wunu*, werpen, Mal. *bunuh*, dooden, vgl. de beteekenissen van Rott. *tè*, *tuü* en *bala*], vallen, afvallen, uitvallen, (vgl. *tuda*, *tuü*, *mosu*): *ana monu nème ndala*, (*ai*) *lain*, hij is van een paard, (uit een boom) gevallen; *ai-boak-ala*, (*aki-dòk-ala*) *monu*, de vruchten, (bladeren) vallen af; *monu heni langa-dò-na*, zijn haar valt uit; *monu heni nisi-n esa*, een van zijne tanden (kiezen) is uitgevallen.

monu (*na-*), doen vallen, enz.: *anin-a na-monu heni aki-dòk-ala*, de wind doet de bladeren afvallen.

Mòpo, Bo., Bi., K., D., T., On., R. idem; Ba. *mòmpo*, [vgl. Mak. *pòpporo*, verminderen, waarbij misschien Jav. *lipur*, enz., en vgl. de beteekenis van Rott. *mona*, *monda*, Saw. *modo* met die van Bim. *moda*?], wegraken, weg zijn, (vgl. *heni*): *makaneni-ma ela-s ala lème ndia*, *na mòpo-s ala*, als men ze hier laat liggen, dan raken ze weg; *au dale-nga susa-ná-n nasala*, *fò mòpo au ana susue-nga sò*, ik ben zeer ongerust, omdat mijn geliefd kind weg is; *bulak-a mòpo*, het is donkere maan.

mòpok, idem, (vooral overdrachtelijk): *mòpok aäfi-na*, zijne gedachten zijn weg, hij is in de war, radeloos, (vgl. *dila*).

manamòpok, verloren; *dedeä manamòpok*, eene verloren (niet te winnen) zaak; *halaholi manamòpok*, een verloren mensch, van wien niets goeds meer kan groeien.

mòpo (*na-*), wegmaken, verliezen: *dè ana bi lèo uma neü-n-ana*, *tè fò namòpo kapa-n-ala*, hij was bang naar huis terug te keeren, omdat hij zijne buffels weggemaakt (kwijt geraakt) had; *lamòpo ndia dale hedi-na*, zij maakten hare smart weg, zij troostten haar; *namòpo dòpe-na*, hij heeft zijn mes verloren, is zijn mes kwijt, (vgl. *bèo* 1); *nasèö namòpò beli-na*, hij verkoopt het, wegmakende (verminderende) de waarde, hij verkoopt het onder de waarde; ook adverbiaal = *mòpo*: *ala tena lamòpo heni-s*, zij zinken weg.

Mopuk, T. idem; K. heeft *mou*, On. *mbou*, [Tim. *mopu*], een oude afgestorven en neergevallen gebang of lontar-palm.

Mosa, On. *mbosa*, overigens gelijk Termanu, [dial. *mbosa*, (los), vgl. *kou* 1, 2; vgl. ook Bug. *lusa*?], verkleuren, verschieten: *lafa-a*, (*pou-a*) *mosa*, de slimoet, (sarong) is verkleurd, verschoten, (vgl. *kou* 2).

manamosak, verkleurd, verschoten: *lafa*, (*pou*) *manamosak*.

Mosu, in alle dial., [vgl. *kosu*, *posu*; ook Bim. *ròtju* of *saròtju*, los zijn, en Mal. *lotjot*, *lutjut*; hierbij wel Tim. *hosu* of *nosu* (*osu*), uittrekken als een zwaard], los zijn, los zitten, (vgl. *ngga*): *felas-a mosu*, het kapmes zit los (in het heft); met *heni*: los van iets zijn, ergens af zijn: *mosu heni dòpe-a*, het mes is uit het heft geraakt; *mosu heni nisi-n esa*, een zijner tanden is uitgevallen, (vgl. *monu*).

mosu (*na-*), los doen zijn, ergens af doen zijn; *namosu felas-a*, hij doet het hakmes van (of los zijn in) het heft.

(**Mòta**), *mota-mota* (naar het schijnt meer Ba., D.) = *motas*.

motas: *nii-ana-a dadi motas*, het kind (de zuigeling) is zeer dik en mollig, (vgl. *maao*).

(**Motu**), *kamomotu* (*la*-), Ba. idem; R. *ramomotu*; On. *raämumutu*, [voor T. wordt opgegeven *rakambumbutu*, vgl. D. *laäbuta*], in menigte om of op iets zijn, wemelen, (vgl. *hihipu*, *popoti*, *teli* 2): *hataholi-la lakamomotu mamates-a*, de menschen omringen het lijk in grooten getale, (vgl. *èko*); *basa fani-a lapu mai lakamomotu-n ana*, de bijen vlogen uit en zetten zich in menigte op hem neder; *nèëk-ala lakamomotu pa-a*, de mieren zijn in menigte op en om het vleesch, het vleesch wemelt van mieren.

(**Mou**), *mou-mou*, in alle dial. [vgl. *sou*. dial. *fou-fou*, ook Tett. *mouk*, naakt, zie sub *foli-foli*], groot zichtbaar zijn (van groote voorwerpen), (vgl. *foli-foli*, *lema-lema*, *uma-uma*, voorts *angu-angu*, *toda*): *uma-a*, (*ofa-haïk-a*, *lètek-ala*, enz.) *mou-mou*, het huis, (stoomschip) doet, (de bergen enz. doen) zich groot voor.

(**Mouk**), *momouk*, [vgl. boven *mou-mou*], iets waarvan de schil af is, (vgl. *makaholak*): *pua momouk*, eene geschilde pinangnoot, droge, harde pinangnoot.

Moü, Ba., D., On. idem, [uit *monu*? evengoed kan echter Tim. *mofu* in aanmerking komen; ook Bim. heeft *moü*) = *monu*, vallen, uitvallen: *ana moü nème ndala*, (*ai*) *lain*, hij is van het paard, (uit een boom) gevallen; *ai boak-ala moü*, de vruchten vallen af.

Mu 1, zie *neu*.

Mu 2, mannen- en vrouwennaam.

(**Mu** 3), *mumú*, (in alle dial.), soort insect, dat bijv. in de vruchten van de *kak* voorkomt; *mumú-be*, soort insect, dat boven het water pleegt te zweven.

(**Mu** 4), *mumú*, (Ba., K., R. idem; On. *mumúr*): *use-na mumú*, wordt gezegd van iemand, die op eene hoogte staande, duizelig wordt, vgl. *dila*; (in On. ook = *nakaliki*, bang zijn): *eduk-a dema-na seli dè use-na mumú*, de trap was zeer hoog en hij werd duizelig.

manamumúk, (*hataholi use*-), iemand, die spoedig duizelig wordt.

(**Mu** 5), in: *mu-n toli-toli*, hij bromt altijd, is altijd knorrig; voorts (voor [*muk*]) in: *mu-dauk*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., On., R. *mu-dau*; D. *mu-daus*, [vgl. *dau-dau*], gemor, ontevredenheid: *mane manaä matak hapu mu-dauk nème hataholi-anak-a mai*, een onrechtvaardig vorst verkrijgt het gemor uit (wekt de ontevredenheid, de haat op van) het geringe volk.

bemú = *lakamú*: *bafi-la bemú*.

kamú (*na*-), Ba., Bo,, Bi., K., T. idem; D., On. *naämú*; R. *namú*, [oorspronkelijk wel klanknabootsend, het geluid „*mu*" maken], brommen, (vgl. *u-u*), brommen op iemand: *nïi-ana-a nakamú ama-n*, het kind bromt op of tegen zijn vader; *lakamú-n-ana*, zij morden tegen hem; v. d.: iets afkeuren: *bòö tenetú makamú-n ana*, wees niet te haastig om er tegen te brommen, om het af te keuren, (vgl. *tao nalutu*, *nakamuti*); verder gebezigd van wat een brommend geluid maakt, als: *bafi-a nakamú*, het varken knort; *ninik-ala*, (*fani-la*) *lakamú*, de muskieten, (bijen) gonzen, (vgl. *eki* en dial. *mue-mue*); *anin-a nakamú*, de wind loeit; *mèko-inaka nakamú*, de groote gong maakt een brommend geluid, (in Ba., D., On. ook = *nakamiu*, van het geluid van een afgeschoten kogel).

kamú (*na*-)-*nakadau*, voortdurend brommen op iets of iemand, het land aan iemand hebben: *bòö sosoa baü basa ndia*, *tè hataholi lakamú-lakadau-ngò*, heb toch niet zooveel kuren, anders krijgen de menschen het land aan u; (vgl. *pela*).

Muk, mannennaam.
Muä, zie *naä*.
Muda, mannen- en vrouwennaam.
Mudak, Ba., Bo., T. idem, overigens *muda*, [Mal. *mudah*; ontleend? Komt ook voor in het Saw. (*memude*), Bim. (*moda*), enz.], ook: *muda-hik*, gemakkelijk, (vgl. *daük*, *ndòfok*, *nggoak*): *tatao mudak*, gemakkelijk werk; *ta mudak-a fa*, het is niet gemakkelijk; *ta mudak-a mòpo esa fa*, niet een zal gemakkelijk verloren gaan; *nae au mudak-a*, hij denkt, dat ik een gemakkelijk persoon ben; *nae daeng-ò mudak-a*, hij houdt het voor gemakkelijk; *naä mudak*, hij wil eten zonder te werken; in het Mal. van Koepang: *makan gampang*; *nae hetu nanaäk ia muda-mana-dadi-aok*, hij meent, dat eten zoo maar vanzelf ontstaat (komt).
muda-ng-ò neu — — *bai*, het is ook (nog) gemakkelijker aangaande = hoeveel te meer, te minder, (vgl. *bòö mae*): *Mane--lua-lain fè sila hapu sila nanaä-na muda--ng-ò neu emi bai*, de Heer doet hun hun voedsel verkrijgen, hoeveel te meer u; *emi malelak mae fè emi ana-m-ala malòle, muda-ng-ò neu emi Ama-ma nai sorga bai*, gij weet uwe kinderen te geven wat goed is, hoeveel te meer uw Vader in den hemel; *muda hata nò* (of: *neu*), idem: *emi bei ta mamanène nade-na, muda hata nò emi mita mata-na bai*, gij hebt zijn naam nog niet gehoord, hoeveel te minder hebt gij zijn aangezicht gezien.
kamudak (*na-*), eig. iets gemakkelijk achten, v. d.: *ana fepa nakamudak nii-ana-a*, hij slaat het kind zooveel als hij wil, hij ziet er geen bezwaar in het kind te slaan.
Mudi, in alle dial., uitgezonderd D. *milu*, On. *miru*, [*milu*, *miru* beteekent ook: speeksel, vgl. Mal. *liur*, Jav. *ilu*, *idu*, Saw. *ilu*, Bat. *idjur*; *mudi* is wel met klinkeromzetting hetzelfde woord], spuwen, uitspuwen, (vgl. *muta*, *tidik*, *tupè*): *ana mudi ape-na*, (*òe*, enz.), hij spuwt zijn speeksel, (water) uit; *ana mudi* (*nala*) *dak*, hij spuwt bloed; *ana mudi nadiu-n ape*, hij bespuwt hem met speeksel.
mumudik, het spuwen; *mamana mumudik* (of: *mamana mumudi ape*), kwispedoor.
Mudik, zie *ndai*.
Muëk, Ba., T. idem; K., D., On. *muë*; R. *muke* [End. *muke*, Sikk. *mugeng*, soort duif], wilde duif, (vgl. *kateu*, *ku*).
Muku 1, mannennaam.
Muku 2, in alle dial. of *mukuk*, *muku*, [Tim. en Kup. hebben *tuka*, vgl. D., R. *tuku*, ook Mal. *tunggul*, alsook Mak., Bug. *poko*, stompje, *pòkolo*, stomp], afgeknot, kort afgesneden zijn, ook in samenstelling = *mukuk*: *dòpe kokoa muku*, mes met afgeknotten, afgebroken punt; *pela nggòlo muku*, maïsvrucht met stomp boveneinde; *busa iko muku*, een hond met een stompje van een staart; *kuku--há bui muku*, de vogel *kuku-hák* met afgestompt achterste (= staartloos).
mukuk, afgeknot, stomp: *lima mukuk*, met eene stomp van een arm; *kapa susula mukuk*, een buffel met kort afgezaagde hoorns; *nusa langa mukuk*, een hert met stompen kop, (zonder gewei); *langa* (*-dò*) *mukuk*, kort afgeknipt haar, kaal geknipt, (vgl. *polik*); *ai mukuk*, afgehouwen tronk zonder takken; ook = *muku--muku*: *bana-la nggeu-lá naü-a mukuk*, de dieren scheeren (etende) het gras kort af.
muku-muku: *ana nggute-ná langa* (*-dò*)*-na muku-muku*, hij knipt zijn haar kort af; *ana tati-ná ai-a muku-muku*, hij kapt den boom kaal af.
Mula 1, (in alle dial.), gewoonlijk met

nitu verbonden: *nitu mula*, allerlei duivels, geesten.

(**Mula** 2), *mula-mula*, overal rondzoeken.

kamula (*na-*) zie *nalamula*.

lamula (*na-*), (in alle dial.), ook, (doch zeldzamer), *nakamula*, [vgl. Jav. *ulat*, *mulat*?], iets bekijken, v. d.: onderzoeken, (vgl. *fudik* 2, *nakamemesu*, *oedale*, *susi*, ook *natatane*, *teteni-tatá*, *titino*): *esa-esa hoï nala köö-anak ndia dè lalamula-n*, ieder nam het mandje op zijne beurt en bekeek het (hoe mooi het was); *dè nalamula tè-a isi-na ma nggèok*, toen bekeek (onderzocht) zij de punt van de lans en die was zwart; *malamula malolòle dei-n ana*, onderzoek het eerst goed! *nalamula dedeäk*, (*dae*), hij onderzocht eene zaak, (den grond); *nalamula bana manu*, hij kijkt hoe het met de dieren is; *ita bòso teu takamula-n-ana*, laten wij het niet (aanraken om te) bekijken.

lamumula (*na-*), of: *nalamumulak*, iets herhaaldelijk, nauwkeurig onderzoeken.

Mulai, Mal. beginnen, thans in algemeen gebruik, (vgl. *nafèlo* 5 sub *hu* 2), *nanggonga*, *pedak* 1, *sai* 3).

(**Muli** 1), in: *muli-manaadu*, Ba., Bi., K., D. idem; On. *muris-manaadu*, [Saw. *muri*, Manggar. *mori*, Sumb. *miri*, heer) = *manaadu*, *manasula*, de Schepper; *naä muli-manaadu*, hij offert den Schepper.

Muli 2, Ba. enz. idem; T., On., R. *muri*, [Bul. Fidji *muri*, Bug. *munri*, achter; Tim. *namuni*, achter zijn; Kup. *mudi*, Jav. *muri*, volgen, uit de woorden *ki*, links en noord, *kona*, rechts en west, in verband met den vorm van het woord blijkt duidelijk, dat de oorspronkelijke beteekenis moet zijn: achter, vgl. ook *dulu*], het westen; *nai muli*, in het westen; *lèo muli neu*, naar het westen, westwaarts; *nème muli mai*, van het westen; *nai Dengga muli-n*, ten westen of in het westen van Dengga.

mulik, in: *nalanga-mulik* = *nalanga lèo muli neu*, zich westwaarts richten; *laö mulik*, westwaarts gaan.

mulis, in: *ani mulis*, westewind; *nusa dae mulis*, de westelijke landschappen op Rotti; *hataholi nusa dae mulis*, de bewoners dier landschappen.

muli-muli: *ana muli-muli mesan*, hij gaat steeds westwaarts.

Mulik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *muli*; T. *murik*; On., R. *muri*, [Kup. *an-mudin* (*hmudin*), jongste kind, Tim. *munif*, jong; oorspronkelijk één met *muli* 2], *a*. *ana mulik*, jongste, laatste kind = *ana mateä suü òe*. V. d.:

b. jong, van menschen, dieren en planten, (vgl. *nulak*): *hataholi mulik*, jong mensch, jonge menschen; *lasi-mulik*, jong en oud; *lafo mulik*, jonge rat; *bana mulik mesan*, niets anders dan (altemaal) jonge dieren; ook *uma* (enz.) *mulik*, (tegenover *uma uluk*), een nieuw huis, enz., vgl. *beuk*. (Zie ook sub *muli* 2).

muli-anak, (*anak* versterkt hier het begrip nauwelijks), *a*. (*ana*) *muli-anak* = *ana mulik*, jongste kind; *ana muli-anak mateä suü òe*, allerjongste kind;

b. = *mulik*, jong: *ina muli-anak*, jong meisje; *kapa muli-anak*, jonge buffel, (in Termanu is *muli-anak*, behalve in: *lasi mulik*, het meest gebruikelijk); *hade-la bei muli-anak-ala*, de rijstplantjes zijn nog jong.

Mulihaï = *mulihaïk* in: *ndala-mulihaï*, zie *ndala*.

mulihaïk, K. *mulihaï*; Bi. *mulikai*, [uit hetzelfde woord als *muli* 2 en *mulik*, terwijl *haïk*, evenals in *lesuhaïk*, uit *hai* = *ai* (Mal. *batang*), moet ontstaan zijn] = *dea-duik*, of: *dea dui mènge*, ruggegraat,

maar wordt ook dikmaals = *dua*, rug, gebezigd: *mulihaï-na diku neu dua*, haar ruggegraat (rug) was in tweeën gevouwen, zij liep geheel gebogen; *nai ndala-a mulihaï-n lain*, op den rug van het paard; *mulihaï-liduk*, het bovenste gedeelte van den rug achter de schouderbladen, (vgl. *pò-niäk*).

(**Mulu**), *muluk*, krankzinnigheid: *mulu-na fòe*, zijne krankzinnigheid komt op, hij wordt weder krankzinnig; *mulu-manuk*, (vgl. *manu*), of: *mulu-biïk*, (vgl. *bii*), vallende ziekte, toevallen.

mulun, in verbinding met eigennamen als: *Koa-mulun*, gekke Koa, enz.

mulu (*na-*), gek zijn of worden: *ana noï namulu*, hij is op het punt van gek te worden; *inak-a namulu*, de vrouw is gek; *namulu inak esa*, hij is gek op eene vrouw; *namulu-manu*, (of: *-biï*), hij lijdt aan vallende ziekte.

mumulu (*na-*), voor den gek houden: *bòso ò mamumula tia ma*, houd uw makker niet voor den gek, (vgl. *nakafafaik*).

kamulus, Ba. idem; Bo., T. *kamuluk*; Bi., K. *kamulu*; D., On., R. *mamulu*, [Tim. *namaun(u)*, *amaunut*, hierbij ook Saw. *wudju* en Bal. *buduh*?], gek, (vgl. *nggoak*): *ina kamulus*, eene gekke vrouw; (*hataholi*) *kamulus*, een gek; *ana tao-n dadi kamulus* = *namumulu-n*, hij houdt hem voor den gek.

kamumulu: *ana tao kamumulu ao-n*, hij houdt zich gek.

kamulu-manuk, *kamulu-biïk* (*hataholi-*), iemand, die aan vallende ziekte lijdt.

Mumu 1, in alle dial., [wel stamverwant met *nakamumu*, vgl. ook *nakamò* en Mak. *mómusu*], iets in den mond houden en er op zuigen, aan een vast voorwerp zuigen, (vgl. *nasamusi*): *niï-ana-a*, (*bauk-ala*, enz.) *mumu ai-boa latuk*, het kind zuigt, (de vleermuizen zuigen) aan eene rijpe vrucht.

(**Mumu** 2), *kamumu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naämumu*; R. *namumu*, [Kup *mumun*, Tim. *kunkunu*, Bim. *kamumu*, Mak. *kalimómoro*, Mal. *kumur*, Jav. *kĕmu*]: *nakamumu oe*, hij spoelt den mond met water; ook: hij gorgelt.

Mune, Ba., Bi., K. idem; D., T., On., R. *munde*, [End. *munde* en Sikk. *mude*, citroen], pompelmoes, (vgl. *dèlo*).

Muni, zie *neni*.

(**Muse**), *mumuse*, Ba., K., T., R. idem, [vgl. *nakumemesu*], in kleine stukjes snijden, (vgl. *kè*): *ana mumuse pa-a*, hij snijdt het vleesch (bij het eten) in kleine stukjes.

musek (*pa-*), een afgesneden stukje vleesch, (vgl. *bibiak*): *ala fè au pa kada musek esa*, zij hebben mij slechts één stukje vleesch gegeven.

mumusek (*pa-*), in stukken gesneden vleesch.

(**Musek**), *mumusek*, Ba. idem; K. *mumuse*, [denkelijk Mal. *musang*], de witte moesang, vgl. *kue*. (Zie ook onder *mumuse*).

Musi = *nasamusi*: *ana musi da-na*, hij zuigt hem het bloed uit.

musi-musi: *niï-ana ndia musi-musi nò ina-n suü-na*, dat kind is aan het zuigen bij de moeder.

samusi (*na-*), Bi. *nakamusi*, overigens gelijk Term.; D. ook *musi*, [vgl. *muši*; Tim. *musi*, Saw. *hemuhi*, Sumb. *lamudji*]. zuigen, opzuigen, (vgl. *nasaboba*, *bubú*, *nasakò*, *mumu*, *suü* 1 en *ninu*): *niï-ana-a nasamusi suü-oe*, het kind zuigt melk op; *nasamusi dak*, het zuigt bloed op.

samumusi (*na-*), *a*. herhaaldelijk zuigen; *b*. (hetzelfde woord?), met de hand luizen zoeken in het haar, als bijv. eene moeder bij haar kind, (vgl. *nalilidi* 2).

Musik, zie *nesik*.

Musu, in alle dial., [Kup, Tim. *musu*, vijand, Saw. *muhu*, oorlogvoeren; Mal. *musuh*, enz.), vijand, ook: persoonlijke vijand, vijandig zijn; oorlog: *musu dò aek*, vriend of vijand? *fò ata bòö bòe musu bai*, opdat wij ook niet langer vijanden zijn; *musu Baäk a*, de oorlog tusschen Termanu en Baä, (vgl. *tati*): *ana mate nai musu dale*, hij is in den oorlog gesneuveld; *ala musu-k-ala*, zij zijn vijanden, haten elkander, (vgl. *fangi*).

manamusuk, vijandig: *makahulu-na dua-s-ala manamusuk-ala*, vroeger waren zij beiden vijandig, (waren zij vijanden); *hataholi-la lò lafo-la manamusuk-ala*, de menschen en muizen zijn elkander vijandig.

Muta, in alle dial., [Kup. Tett. idem, Mal. *muntah*, enz.], braken, (vgl. *mudi*, *tupè*): *ana òlo ei-na lèo bafa-n dale neu ma ana muta*, hij stak zijne hand in den mond, (zijn vinger in de keel) en braakte; *muta dak*, bloed opgeven.

mutas, braaksel.

Muti 1, Ba., Bi., K., R. idem; [D., T, On. *musi*, waarvan het denkelijk een nevenvorm is, vgl. *nasamusi*], eene teug van iets nemen, een weinig van iets drinken, (vgl. *ninu*): *muti mala tua fa*, neem eene teug suikerstroop; *ana muti òe*, hij drinkt eene teug water.

mutik, (*òe*, enz.), eene teug water, enz., (vgl. *kòdok*).

(**Muti** 2), *kamuti* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naämuti*; R. *namuti*) = *nakamú*, tegen iemand of over iets brommen; v. d.: smalen, beschimpen, lasteren: *makaneni-ma ala ta bòleh hapu fa-n-ana, na lakamuti-n-ana*, als zij het niet kunnen krijgen, dan smalen zij er op; *au alelak manafalik-a ò makamuti au*, ik weet, dat gij mij verleden jaar beschimpt (gelasterd) hebt, (vgl. *papasi*, *aäli*).

Mutiala, (uit het Mal. Skr.), parel, (vgl. *henu*).

Muü 1, mannennaam.

Muü 2, zie *neü*.

N.

N 1, (in alle dial.), genitiefvorm van de persoonlijke voornaamwoorden van den derden persoon, (*ndia*, *sila*), alsmede van dat van den eersten persoon meervoud inclusief (*ita*); zie de Spraakkunst.

N 2, Ba., Bo., Bi., K., T,, R. idem, [vgl. *n* 1], objectsvorm van het pers. voornaamwoord van den derden pers. enkelvoud; duidt soms ook het subject aan; zie de Sprk.

Na 1, in alle dial., [vgl. Mal. *sana*, enz., zie ook de dial.]. aanwijzend voornw., dat daar, *ndè na*, daar; zie voorts de Sprk.

nak = *na*, met nadruk: *nak-a* (*nak-ala*) *ta*, niet dát daar, (díe daar); *esa-nák-a*, de eene dáár, de andere.

Na 2, in alle dial., [Mak., Bug. enz., idem, oorspronkelijk wel één met *na* 1], voegwoord aan het hoofd van zinnen: wijders, vervolgens: *na nai nusak ndia ina falu esa*, voorts was er in dat land eene weduwe; dan (na een conditioneelen bijzin): *makaneni-ma ala sanga lala tou*

hata-n na ala koa-n-ana, als zij iemands goederen willen nemen, dan prijzen zij hem; ook bij den imperatief: *na hoï-ma haï*, neem dan maar vuur; na eene met nadruk voorop geplaatste bepaling, (onderwerp, voorwerp): *dè touk esa na nasú neni kapa-a lèo ndia uma-na neu*, de eene man nu, wilde den buffel met alle geweld naar zijn huis medenemen, enz. Zie de Sprk.

Na 3, in alle dial., [Mak., Bug. enz. idem, oorspronkelijk één met *na* 2], nadrukswijzer: *lèo ndia sò na*, zóó is het. Zie de Sprk.

Na 4, (T. *nak*, overigens als in Term.), soort boom, op Koepang *kaju merah*, genoemd.

(**Na** 5), in alle dial., (in T. meest door *i* vervangen), verkorte vorm van het pers. voornw. van den derden pers. enkelv. voor sommige verbale woorden: *nafada*, hij zegt. Zie de Sprk.

(**Na** 6), in alle dial., (ofschoon zeldzaam in T., D., On.), derde pers. enkelv. van een verbaal woord, dat in dezelfde beteekenis als *nala* achter andere verbale woorden gevoegd wordt; in den eersten pers. enkelv. luidt het *a*, (Bo., Bi., K. *ka*, overigens als in Termanu), in den tweeden pers. enkelv. en meerv., alsmede in den eersten pers. meerv. exclus. (in alle dial.) *ma*, in den eersten pers. meerv. inclus. *ta* (in alle dial.), in den derden pers. meerv. *la*, (Ba. enz. idem, T., On., R. *ra*): *hoï-má ò susula-ma*, neem uw brief; *ana fepa-ná-n hedi baük*, hij sloeg hem, dat het hem veel pijn deed; *au amahòko-á-n nasala*, ik verheug mij zeer. Zie voorts de Sprk.

Nak 1, (zie ook sub *na* 1 en 4), Ba., Bo., T. idem; overigens *na*, [Tett. *nan*, Sikk. *nara*, Bur. *naha(t)*, Ambon. *láhano, láhane kalahane*); Kiss. *narna*; Tim. heeft *nao(f)*], broeder, ten opzichte van eene zuster, (vgl. *tola-nòk*); *fèto-nák*, broeder en zuster; *ama-nák*, of: *na-amak*, de (naaste) bloedverwanten, (vgl. *nggi-lèo, lini-òek-ala*; *ama-na-daek*, of: *na-ama-daek*, bloedverwanten in meer verwijderden graad, (vgl. *kène-mòk-ala*). *Nak*, ook wel eens voor: neef, (vgl. sub *fètok*).

Nak 2, (derde pers. enkelv.; in de overige pers. *ak*, *mak*, *tak*, *lak*), achter een ander verbaal woord: iets liever doen: *au hoï ák*, (*ana hoï nák*, enz.) *dòpe ia*, ik neem, (hij enz. neemt,) liever dit mes.

Naä, (Ba., Bo., K., T. idem; overigens *na*), hij (zij) eet. In de overige personen luidt het: *uä*, (Ba., T. idem; D., On., R. *ua*; Bo., K. *kuä*; Bi. *kua*), ik eet; *muä*, (Ba., Bo., K., T. idem, overigens *mua*), gij (enkelv.) eet; *taä*, (Ba., Bo., K., T. idem, overigens *ta*), wij (inclus.) eten; *miä*, (Ba., Bo., K., T. idem, overigens *mia*), wij (exclus.) eten en gij (meerv.) eet; *laä*, (Ba., Bo., K. idem; Bi., D. *la*; T. *raä*; On., R. *ra*), zij eten, [Tim. *uah, muah, nah, tah, miah, nah*; Kup. gebruikt *ka*; Tett. *ha*, (*ka, ma, na, ra*): zie voorts de Sprk.]; *au bei ta uä ita nanaäk ndia fa*, ik heb dat eten nog nooit gegeten; *kapa-a naä naü*, de buffel eet gras, graast, (vgl. *fifilu*); *naä* (*kakau*) *deta masik*, z. v. a.: hij leeft altijd van mageren kost; *naä daë-dòk*, hij eet (kauwt) sirih, (vgl. *mama*); *laä bei dò baï-n langa-na*, of: *laä ina dò ama tei-na*, benaming van een soort offerfeest ter eere van de dooden; *naä* ook „feestvieren” in het algemeen: *neu naä*, hij gaat feestvieren. Het woord wordt verder gebezigd in een aantal min of meer overdrachtelijke beteekenissen, als in:

iäk-ala ta laä fa, de visschen willen niet aanbijten; *fufuk-ala laä basa pelak-ala*, de boeboek verteert de maïsplanten; *ana sungu naä mata-na*, hij slaapt (zijne oogen verterende =) een gat in den dag; *dòpe-a ta naä fa*, het mes snijdt niet; *naka-a ta naä fa*, het anker houdt niet; *bisu-a naä lèo dalek*, de wond vreet in; *bisu-a*, (*nuä-a*) *naä-n*, de frambosia, (schurft) verteert hem, hij heeft frambosia, schurft; *naä dak*, zie sub *dak*, bloed; *naä nggadi*, voor loon dienen; *naä nisi-na*, hij tandenknerst, (Mal. v. Koepang *makan gigi*); *ana fè kapa esa naä doik lopia dua hulu*, hij geeft een buffel (etende, verdienende =) voor 20 gulden; *au dale-nga naä* (ook in Ba. en K. = *hi*) *buas ia*, (mijn hart wil eten dat goed =) ik wil dat goed zeer gaarne hebben; ook: *dale-na naä nae*, hij is er van overtuigd, dat, enz.; *naä matak*, zie *matak* 2. *Naä heni*, hij eet op: *naä heni kakau-a*, hij eet de rijstpap op; *bolau-a hoü nala ninik-ala, dè naä heni-s ala*, de spin ving de muskieten en verslond ze; *naä heni basa hata-n-ala*, hij verteert (verkwist) al zijne goederen, (vgl. *tao heni, nabasa, totòko heni*); *lulu-tuk-a naä heni* (ook zonder *heni*, vgl. boven) *felas-a*, de roest verteert het kapmes; *naä heni ana-na*, zij heeft haar kind door den dood verloren; (vgl. voorts *pòkok, lu* 2, *nakabubusuk, dina, fòlo, kaká, sèse*).

naä-naä, (enz.), herhaaldelijk eten, enz.: *bei naä-naä*, hij is nog aan het eten.

naäk, *a*. *naä* in de overdrachtelijke beteekenis van: verteren, leven van: *esak-ò naäk ndia dae-na isi mina-n*, ieder leefde van de opbrengst van zijn land;

b. (Ba., Bo., T. idem; K. *naä*, overigens *na*), in samenstellingen, als: *bisu-naäk*, aan frambosia lijdend; *ana lèo no ina-anak esa tè bisu-naäk*, zij woonde samen met een jong meisje, maar het was lijdende aan frambosia; *nii-ana bisu-naäk-a*, het aan frambosia lijdende kind; *nuä-naäk*, schurftig; *manu mènge-naäk*, eene kip, welke te verslinden is (moge verslonden worden) door eene slang.

nanaäk, (Ba., Bo., T. idem; K. *nanaä*; Bi., R., ook wel D. *naná*; On., ook wel D. *nanát*), spijs, eten: *nanaäk ia malada hetu*, dit eten is lekker, ja? *uma-na henuk nò nanaäk*, zijn huis is vol met wat tot voedsel dienen kan, rijst, maïs, enz.; *nanaä-nininuk*, spijs en drank, ook dikmaals zoo gebruikt, waar wij alleen „spijs" zouden zeggen; ook: gewassen, als rijst, maïs, welke voedsel opleveren: *nanaäk-ala dadi seluk*, de voedsel-opleverende gewassen lukken weer; *hade nanaäk*, rijst om te eten, rijst voor dagelijksch gebruik; *dae nanaäk*, plaats waar (een dier) zijn voedsel pleegt te zoeken. (Zie ook sub *naä* 2).

manaä(*k*) of *mananaä*(*k*), die eet; *mananaä heni* (of *manaä heni*) *hata-n-ala*, die zijne bezittingen verteert; *hataholi manaä-lenak*, of: *manaä-lena-matak*, een onrechtvaardig mensch, (vgl. *matak* 2).

nananaäk, gegeten, eetbaar: *ita nanaä-nininu bei nananaä-tá-n ala*, de spijzen, waarvan wij nog niet gegeten hebben; *puä ndia ta nananaäk fa*, die pinang is oneetbaar.

Naä 2, de dial. als sub *naä* 1, [natuurlijk hetzelfde woord als sub 1, maar in afleidingen als een grondwoord gebezigd], verteren, verbranden van vuur enz.; *haï-a naä naü*, het vuur verteert het gras; *haï naä uma*, er is brand; *haï naä ei-na*, hij brandt zijn voet; *oe hanas-a naä lima-na*, het heete water brandt

zijne hand; *haö-a naä má-n*, de kalk verbrandt zijne tong, (vgl. *naputu*).

nanaä, herhaaldelijk verbranden, enz.; *haï-a nanaä lèo muli neu*, het vuur, (de brand) breidt zich westwaarts uit.

nanaäk, het branden, enz.; *ai nanaäk*, brandhout, (zie ook sub *naä* 1).

naä (*na-*), doen branden, aansteken, (vgl. *hotu*): *au anaä haï*, ik doe het vuur ontbranden, ik maak vuur; *nanaä ai neu haï*, zij doet het hout in het vuur vlam vatten.

(**Naä** 3), *manaä* (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem, overigens *namaná*, [vgl. *naä* 1, benevens Bim. *ngaha*, Mad. *ngakan*], voedsel zoeken (van dieren): *bië-a neu namanaä*, de geit gaat haar voedsel zoeken.

(**Naä** 4), *manaä* (in alle dial., uitgezonderd Bi.) = *malòle*, mooi, goed, (vgl. *manapuk*): *ina*, (*mata*, *hala*, enz.) *manaä*, eene mooie vrouw, (een mooi gezicht, eene mooie stem); *uma*, (*papake* enz.) *manaä*, een mooi huis, (mooie kleederen enz.); *tatao manaä*, mooie, goede daad; *dedeä kokola manaä*, mooie, goede woorden.

Nabi, (Ba., Bi., R. idem) = *labi*, *babi*, zich verbergen door achter iets te gaan staan: *ana nabi ai esa*, hij gaat achter een boom staan en verbergt zich daardoor.

nanabik, het zich verbergen, enz.; *ai nanabik*, boom, waarachter men zich verbergt.

Nada, (in alle dial., uitgezonderd On.), iets beginnen te weven (*tenu*): *au nada lafa esa*, ik begin eene slimoet te weven.

nanadak, het begin maken met weven; *lafa-a nanada-n*, dat gedeelte van de slimoet, waar men begonnen is te weven.

Nade 1, (in alle dial., uitgezonderd D. en On.), soort zwartharige worm, op Koepang *ular bulu* genoemd, vgl. *nale* 1.

Nade 2 en *nadek*, mannen- en vrouwennaam.

Nade 3, heeten: *inak ia nade sè*, (of *bè*, *hata*), hoe heet deze vrouw? *hataholi esa nade Nale*, iemand, N. geheeten; *au nade manadanga*, ik heet (ben) een jager; ook = *nadek-a*: *dè neu bè ma mate-n ana-ò*, *nade ta nasafali Lòte mai sò*, waar hij ook gestorven moge zijn, hij is evenwel niet naar Rotti teruggekeerd.

nadek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *nadę*; D. *nalą*; On. *narą*, [Kup. *ngala*, Tim. *kana(f)*, Tett. *naran*, Tag., Bis. *ngalan*, Bul., Sund. *ngaran*, Saw., Bim. *ngara*, Jav. *aran*, enz.], naam: *sè nade-n nadek ia*, wie heet zoo? *nade-na-ò ami ta malelak ana bòe*, zelfs zijn naam weten wij niet. Gevolgd door een subst. ook: wat den naam draagt, zooveel als: alle, (vgl. *basa*): *leu hoka Pada-a nade touk lalaë-na*, zij gingen oproepen wat in Termanu den naam van man droeg, (alle mannen van Termanu), (steeds wordt tot versterking *lalaë na* er achtergevoegd); *losa besak ia nade Lòte lalaë-n laluli* enz., tot heden beschouwt al wat Rottinees is, het als verboden, enz.; *sadi nade-na*, het is maar voor den naam, het heet maar.

nadek-a, of: *tè nadek-a*, wordt gebezigd in den zin van: tenzij, behalve, maar: *sè bòle fè dòö neu salak nadek-a Mane-tua-lain mesak ana dei*, wie kan vergeving van schuld geven (de naam, die het kan is =) behalve, tenzij de Heer? *tè sè ò ta bòle kalua ela mamanak ndia fa*, *tè nadek-a ò tifa ò huta-ma*, gij zult die plaats niet kunnen verlaten, (dat, wat den naam draagt, is, of de zaak is =) tenzij gij uwe schuld betaalt; (niemand verbergt zijn licht), *tè nadek-a ana tao-n neu dedèdek-a ei-na*, maar zet het op een kandelaar.

nade (*na-*) = *nade*, heeten: *nanade Adu*, hij heet Adu.

manade, (met volgend subst.), genaamd, (vgl. *nade*): *ndia ana-n manade Bei*, haar kind genaamd Bei.

manadek, een naam hebbend, v. d. beroemd, bekend; *lè manadek*, eene bekende, voorname rivier.

tanade (*na-*), op iemands naam stellen, voor iemand bestemmen: *natanade au buas ia*, hij bestemt dit goed voor mij.

Nadek, zie *nade* 2, (zie ook sub *nade* 3).

Nado, Ba., Bo., Bi., T., R. idem, [D. *olonado*, On. *oronado*; vgl. (*nanga*)*nalo* (*nangga*)*naro*, wat eene andere uitspraak van hetzelfde woord moet wezen, End. *ngadu*; niettegenstaande de *o*, (*u*) op het einde, wel hetzelfde woord als Kup. *ngala*, Saw. *tengara*, Mak., Bug. *tingara*, Mal. *tengadah*], opzien, naar boven zien: *busa nado lain neu*, de hond keek naar boven; *ana nado ka-a*, hij keek op naar de kraai. Ook: opzien tot iemand, iemand aanzien: *ama-m mai fo naä ninu na bòso meu nado*, als uw vader komt eten en drinken, kijk dan niet tot hem op, zie hem dan niet aan; *ana nado nahèlek tia-na*, hij zag zijn vriend stijf aan; (vgl. *maku*, *mète*, *ita*); *tai nado*, zie *tai* 2.

nado-nado, gedurig opzien, enz.: *nii-ana-a nado-nado*, het kind ziet gedurig op (tot iemand).

nado (*la-*) *ao*, zij zien elkander aan.

benado = *nado-nado*, (van een meervoudig subject).

Nae 1, (in alle dial.), hij zegt; in de overige personen *ae*, (Bo., Bi., K. *kae*, overigens als in Term.); *mae*, *tae*, (in alle dial.); *lae*, (T., On., R. *rae*, overigens als in Term.): *nae lèè*, wat zegt hij? *au ae nae lèë*, ik zeide (vroeg) wat hij zeide; *nae tia-na*, hij zeide tot zijn vriend; *fo ela lita na lae ndia ndè matala-sengik--a*, opdat zij, als zij het zagen, zouden zeggen, dat hij de overwinnaar (in het hanengevecht) was, (vgl. *nafada*, *deä*, *kokolak*). Volgt op *nae* een object, dan pleegt het herhaalt te worden, bijv. *nae-n nae*, (*au ae-n ae* enz.): *mu*, hij zeide, (ik zeide, enz.) tot hem (zeggende): ga. Zoo ook na *nafada* (zeggen), *naselu*, antwoorden, enz. (ook al volgt geen object). Na woorden, welke eene gemoedsgesteldheid enz. aanduiden, moeten wij het dikmaals door: dat, weergeven: *ala tai lamahòkok-a lae sila lasengi-n*, zij verheugden zich voortdurend, dat zij hem overwonnen hadden; *bòö mamahena mae ò hapu baük-a*, hoop er niet op, dat gij veel verkrijgt; *ala bòso lae ala ta hi fa-n ana*, zij geven voor, dat zij er niet van houden; zoo ook: *au afi ae lèo-ia*, ik denk, dat het zoo is, ik denk er zoo over; *ana sulak nae*, hij schrijft, dat enz. Met *ta* ook eene uitdrukking voor: zeer, in hooge mate: *ana ta nae namanasa fa ma dè ana fepa nisa-n*, hij werd zeer toornig en sloeg hem dood; *ala ta lae lakudòe fa ma*, zij zijn zeer nat. * Gevolgd door: *sè*, *buluk-a*, *hetu* of *dae--ng*, (vgl. ook *taok-ò*), heeft het de beteekenis van: denken, meenen: *ala lae sè ta dòk-a tè tasi-a lu nala-s ala*, zij dachten, dat het niet lang zou duren of de zee steeg over hen heen; *au ae hetu* (of: *buluk-a*) *lèo-ndia*, ik meende, dat het zoo was, (lett.: ik zeide: misschien is het zoo); *au ae hetu*, (*buluk-a*) *naä ninu*, ik dacht, dat hij gegeten en gedronken had; *nako-a nae hetuk doi fulak sila*, de dief meende, dat het zilvergeld was; *au ae dae-ng mate sò-n*, ik meende, dat hij dood was; *au ae dae-ng nai uma*, ik dacht, dat hij t'huis was; *Ndao-la lae dae-ng neu-lauk manamaták ndia*, de lieden van Dao meen-

den, dat hij, die antwoordde, een gewoon mensch was; (vgl. *afi*).

nae-nae, (*ae-ae*, enz.), meenen, denken: *au ae-ae sè mate kamahedis-a*, ik denk (heb er een voorgevoel van), dat de zieke zal sterven; *nae-nae au ta fè-n doik fa*, hij meent, dat ik hem geen geld zal geven; *ò mae-mae au laö*, denkt gij, dat ik wegga?

(*nanaek*): *ndia nanae-n*, zijn zeggen; *au aäe-ng*, mijn zeggen, enz. (vgl. ook *nae* 2).

naek-a, (*aek-a*, enz.): *au aek-a ae*: *ta*, ik zeg alleen maar: neen; *mu ma maek-a mae*: *ta*, ga en zeg alleen maar: neen! *laek-a lae sanga lòke apon*, zij zeiden alleen maar, dat zij vergiffenis vroegen.

Nae 2, hij wil, hij is van plan, in alle dial., in de verschillende pers. als *nae* 1; [oorspronkelijk wel hetzelfde woord, het zeggen als uitdrukking van den wil beschouwende]: *de nita muëk-a bòe ma nae kou-n ana*, toen hij den dief zag, wilde hij dien neerschieten; *touk esa nae lòö nisa ai esa*, een man was van plan een boom om te hakken; *au ae balahá lèo Baä neu*, ik ben van plan morgen naar Baä te gaan, (vgl. *nakisa*, *nasaneda*); *nae laban tè ana ta bòle nako-a fa*, hij wilde zich verzetten, maar hij kon niet tegen den dief op; *au ae kona dòk-a sò, tè ta bòle fa*, ik wilde al lang afdalen, maar ik kan niet, (ik zou al lang afgedaald zijn, als ik maar gekund had); *ana hi nae laö*, hij wilde vertrekken; *maneck-a hi-hi nae lèo Baä neu, tè* — —, de vorst wilde naar Baä gaan, maar — —, (vgl. *noï* 2, *sanga*).

nanaek (enz.), wil: *ndia nanae-n dè dedeäk ndia dadi*, door zijn wil is deze zaak geschied, (zie ook sub *nae* 1).

(**Nae** 3), *nae* (*na-*), ook in K., [denkelijk eene verbastering van *namae*], beleedigen: *nanae hataholi*, hij beleedigt iemand, (vgl. *aäli*).

(**Nae** 4), *kanae* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem, (vgl. On. *mitinae-ma* = *makanae-ma*), zien, in het gezicht krijgen, naar iets zien, bemerken, (vgl. *nita*): *dè ana losa bòe ma nakanae tè nggusi bafa maka-biä-anak esa*, toen hij kwam, zag hij eene kruik met eene zeer nauwe opening; *nakanae tè babaü esa la*, hij zag een vlinder vliegen; *nakanae tè nèëk esa tuda lè dale neu*, hij zag, dat eene mier in de rivier viel; *au akanae hataholi-la lai au ei-nga na nonòk-a bai nèëk-ala*, als ik de menschen aan mijne voeten zie, zijn het juist mieren; *au dale-nga susa baük-a akanae tatao mangalau-n-ala*, ik heb veel hartzeer als ik hunne slechte daden zie; *nakanae au*, hij ziet naar mij; *makanae sudi ò bua loä-m-ala*, zie eens naar uwe kleeren; *au u tunga nusa-a fò ò makanae au kapa-ng-ala*, ik ga het hert achterna, terwijl gij ziet naar (toezicht houdt op) mijne buffels; *makanae fò hoï isik fò dòde ela*, zie toe (zorg er voor), dat gij bras neemt om het eten te koken; *nakanae neu tè nggadi ndia sauk*, hij bemerkte, dat dat stuk ivoor een kam was. Wordt dikmaals met *nita* verbonden: *nakanae nita-n bòe ma sue-n ana*, toen hij hem zag, kreeg hij medelijden met hem. Zoo ook met *lelu*, *mète*, zie aldaar.

makanae, of: *makanae-ma*, ziet! wordt ook gebezigd in den zin van: indien, wellicht, (vgl. *maku-ma*, *makaneni-ma*); *hu ndia*, *makanae* — — *laluli* — —, *na ala hoï-n nème tutuik ia mai*, daarom, als zij als ongeoorloofd beschouwen dat — —, dan hebben zij dat uit dit verhaal; *dè makanae-ma beis bè lima-kuü-n lima*, *na uni inak ndia bobongi sila*, en

als er een of andere kaaiman met vijf teenen is, zeggen zij, dat die vrouw hem voortgebracht heeft; *makanae tè emi sanga tunu pa ma ò mae emi tunu nunuk*, misschien wilt gij vleesch braden en zegt gij, dat gij aardvruchten gaat braden; *makanae tè emi mae*, misschien zegt of meent gij, (vgl. *hetu*).

makanae-n, ziet het (dat)! wordt gebezigd in den zin van: bepaald, zeker: *ò ta masingok fa na makanae-n tè au fiti tino ò langa-ma*, als gij niet uit den weg gaat, zal ik u zeker tegen uw hoofd schoppen; *sè kedi fule hataholi, na sè makanae-n tè ala kedi fule lala suk ana*, wie de menschen wil bedriegen, dien zullen zij zeker op hunne beurt bedriegen.

kananaek (*na-*), gedurig zien, enz.: *laï baük-a lakananaek beis esa*, herhaalde malen zagen zij een kaaiman; *ana kèke nai ai esa hu-na, dè nakananaek ndala-ana-a*, hij had zich achter een boom verscholen en keek voortdurend naar het veulen.

Nae-dò, (Ba., Bo., Bi., K., T, R. idem; Bo. en T. ook *nanae*; D., On. *nanae*), soort slingerplant, waarvan de bladeren als groente gegeten worden.

Nafi 1, mannennaam.

Nafi 2, in alle dial. [Tim. *blafi, brafi*; Kup. *hnahe*, Sikk. *nawi* (?), vgl. Mal. *labi-labi*], tripang; *nafi-tei*, isi prut tripang.

(**Nafi** 3), *nanafik*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *nanafi*; T. ook *makananafik*; D. *ngganafi* On. en ook D. *ngganananafi*, [vgl. *nafi* 2?], soort gezwel aan den hals, of op hand of voet, op Koepang eveneens *nanafik* genoemd.

Nafu 1, in alle dial., [Bul. *nàwu*, Saw. *menawu*, Sumb. *kanabu*, enz. vallen, verwant met Mal., Jav. *labuh*, vgl. Kup. *nahu*, hij valt, en: anker], ankeren, (vgl. *sè*): *ofak-a nafu*, het vaartuig ankert; *ala nafu ofak-a*, idem.

nafuk, anker, (in Termanu minder gebruikelijk, meer in Baä), vgl. *naka*.

nanafuk, het ankeren; *tali nanafuk*, ankertouw; *ofa* (*mamana*) *nanafuk*, ankerplaats.

(**Nafu** 2), in: *hai nafu tua*, emmer, waarin lontarsap bewaard wordt, [oorspronkelijk wel: emmer, waarin lontarsap valt, vgl. *nafu* 1].

Nafu 3, mannennaam.

Nai 1, in alle dial., uitgezonderd D. On., [vgl. Bim. *ai* en Bim. van Kòlo *rai*, zijn? zie ook *sai* 1]: *au nai uma*, ik ben tehuis; *ana nai Kota*, hij is (woont) te Koepang. V. d. gebruikt als voorzetsel met de beteekenis van: in, op, enz.; *nai uma-a puni-n lain*, op de nok van het huis; *nai dale-n dale*, in hun hart; *nai ia*, hier, (verder af dan: *ndè ia*), enz. In den derden pers. meerv. bezigt men *lai*, (zie ook aldaar). Zie voorts de Sprk.

nai, (*lai*) *lèo*, (zijnde) te (in) en (gaande) naar, z. v. a. *medak*, ongeveer: *tou lasik esa teu-na nai lèo falu huluk-a dei*, een oude man van ongeveer 80 jaar; *Ndao-la tutu lilo lai lèo Denga dò Ti*, de lieden van Dao smeedden goud, hetzij ergens in Dengka of in Ti.

naik en *naik-a*, (*laik, laik-a*), versterkte vorm van *nai*, (*lai*): *naik dale-na*, hij (dacht, sprak) bij zichzelf.

manai, die is te, enz.; *hade manai popòlek dalek*, de rijst, welke in de bewaarplaats was.

(**Nai** 2), *nanai*, zie *nunui*.

Naik 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *nai* of *nai*? [van *nai*, want D. bezigt *sia* in den zin van *nai*, en *sia* in den zin van *naik*], of *naik-a*, ergens blijven,

(vgl. *kada*): *au naik Kota*, ik blijf op Koepang; *sila naik-a nula naü*, zij blijven in de wildernis, gewoonlijk echter *sila laik*. (Zie ook onder *nai*).

Naik 2, in: *naik ia* en *naik-a*, (zie ook sub *naik* 1), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *nai-e*, [wel van *nai* 1 en *ia*, bij verkorting *a*] = *besak ia*, nu, thans: *lasik-ala tui lae-aa bei hata-na lalai kabaä-ana-hik ta lèo naik-ia*, de ouden verhalen, dat vroeger de hemel zeer laag was, niet als nu; *naik-a tei-dale-n mòle sò*, nu hebben zij vrede gesloten.

Naka, in alle dial., uitgezonderd R. *naä*, [Saw. *tenaga*, Sumb. *tanangga*, Bim. *mangga*, Bal. *manggar*; doch Jav. Mal. *djangkar*], anker, (vgl. *nafuk*); *naka besi*, (*batu*, *ai*), ijzeren, (steenen, houten) anker; *tali naka* = *tali nanafuk*, ankertouw; *leä*, (*tuü*)*naka*, het anker ophalen, (laten vallen).

Nakas, *nakas-a*, Bo., K. idem, [misschien bevat Ba. *isi-naka*, R. *bisiná*, hetzelfde woord], zoo even, daar straks, (vgl. *besak-a*): *nakas-a au kè pa-a dè au kè aladi au lima-kuü-ng esa*, toen ik daar straks het vleesch sneed, heb ik één vinger afgesneden. Ook gebezigd evenals het Jav. *mahu*: *hade-na matak busa nakas-a*, hun aard is als die van den zoo even vermelden hond.

nakas ia, juist zoo even, pas: *nakas ia au ita nusa esa*, pas heb ik een hert gezien.

Nako, diefstal: *ana poä nako-na*, hij bekent zijn diefstal; ook *nako* of *tou nako*, (Ba. ook *tou nakok*), dief, *nako-dá*, idem, zie (*da*); *bua nako*, gestolen goed; *ingu bua nako ia ta mafuni-má fa-n*, gestolen goed kunt gij niet verborgen houden; *haï nako*, een op onverklaarbare wijze (door misdrijf) ontstane brand in huis of velden.

nanako (*na-*), als dief beschouwen: *lananako hataholi ndia*, zij houden dien persoon voor een dief, (of voor den dief).

manako (*na-*), Ba., Bo., Bi., ook On. idem; T., D. *namanaö*; R. *namanao* (?), [Kup. *nako*, Tett. *naök*, *hamenaök*, Saw. *menaö*, Daj., Bis., Ibn., Pamp., Bent., Ponos. *takau* (*manakau monakau* enz.), Sang. *tako*, Mao. *whatako*, enz.], stelen: *touk dua lamanako leni kapa esa*, twee mannen hebben een buffel gestolen; *namanako hataholi dale-n* = *sòlo dale-n*, hij steelt iemands hart, (vgl. *nakaäëek*, *nasapepèdo*, ook *hoï*).

mananako (*na-*), herhaaldelijk stelen.

Nala 1, (in alle dal.), hij (zij) haalt, neemt, in de overige pers. *ala*, (Bo., Bi., K. *kala*, overigens als in Term.), *mala*, *tala*, (in alle dial.), *lala*, (T., On., R. *rala*, overigens als in Term.); [Tim. *nan*, (*an*, enz.), Kup. *nala*, (*kala*, enz.), Sikk. *nala*, (*ala*, enz.), Bug. *ala*, vgl. Jav. *alap*]: *au u ala ina*, ik ga moeder halen; *ina neu nala òe*, (*haï*, enz.), moeder gaat water, (vuur enz. halen); *au ala pua boak esa*, ik neem eene pinangnoot; *mala au sisilo-nga*, neem mijn geweer, (vgl. *hoï*).

nanala, (*aäla*, enz.), herhaaldelijk halen, nemen: *neu nanala òe haï*, hij gaat herhaaldelijk water en vuur halen.

Nala 2, in de overige pers. en dial. als sub 1, [Tim. Kup. als sub 1, denkelijk hetzelfde woord als sub 1, vgl. ook Bug. *ala*, alsook Saw. *nara*, Sumb. *ngalang*, verkrijgen, dat, evenals Mal. *alap*, eene variëteit van hetzelfde woord moet zijn], hij (zij) bereikt, verkrijgt, (vgl. *dai*, *hapu*): *nakaboku laï baü bè*, *tè ta nala boak esa bòe*, hij sprong verscheidene malen, maar bereikte (of verkreeg) niet één vrucht; *ana nala madak lain*, hij bereikt den vasten wal; *dè*

nala èno taladak bòe ma natòngo nò, enz., toen hij de helft van den weg bereikt had (halverwege gekomen), ontmoette hij enz.; *dè busa-a nae naä, tè nggonggòlo-na ta bòleh nala nggusi dale fa*, de hond wilde eten, maar zijn bek kon niet (bereiken het binnenste van =) in de kruik komen; *nala dalek*, hij bereikt wat binnen is = gaat binnen; *kapa-la lala lalae dale sò*, de buffels zijn al in den stal; *nala deak*, hij komt buiten; *ta nala neu-n*, (vgl. *neuk*), hij bereikt het niet, het mislukt hem; *ue-ledi-n ta nala neu-n*, zijn veldarbeid mislukt; *au bei ta ala tataos ia neu-n fa bòe-n*, dit werk is mij nog niet gelukt; *mae tatao matua-la ita tala-s*, al lukken ons ook groote dingen; *nala hade*, hij verkrijgt rijst, (vgl. de beteekenissen van Mal. *dapat*, enz., bereiken, verkrijgen); *hataholi nala hedi-laus, na ela ata fali-fali-n ana*, als iemand moeielijkheden krijgt, moeten wij hem steeds bijstaan. V. d. ook gebruikt voor: kunnen, (vgl. Mal. *dapàt*): *ta tala lè dale teu fa*, (wij bereiken niet om in de rivier te gaan), wij kunnen niet in de rivier gaan; *dè foi dae sè au ta ala sò*, (aarde graven, ik zou het niet bereiken), ik kan niet graven; *ò ei-ma hedis-a, dè sè ò laök ta mala fa*, uw been doet pijn, gij zoudt dus niet kunnen gaan; tegenwoordig bezigt men gewoonlijk het ontleende: *bòle(h)*. Het woord wordt voorts in een aantal uitdrukkingen gebruikt, (vgl. ook sub *nala* 3, enz.), als: *ana nala loa-na*, hij (bereikt zijne ruimte) komt vrij, hij raakt los; *òe-a nala basa hade-òe-a*, het water heeft de geheele sawah (bereikt) overstroomd; *udan-a nala uma-a*, de regen dringt in het huis, het huis is lek door den regen; *nala dae*, den grond bereiken = vallen; *lèdo-a nala hokoik-a*, de zon heeft den droogstok bereikt, de droogstok staat in de zon; *manu-pui-a nala hikiïk dale*, de vogèl is in den strik geraakt; *anin-a nala au*, de wind heeft mij bereikt, ik heb een opgezetten buik door den wind; *lelepak-a nala alu-na*, zijn schouder is opgezwollen, ontveld door den draagstok; *ndala-a nala peli-na*, hij heeft een blik gat van het paardrijden; *pua-a nala au*, ik ben duizelig van de pinang, (vgl. *dila* 1); *hedis-a nala neu langa-na*, de ziekte zit hem in het hoofd; *pa-a nala-n*, hij is ongesteld, doordat hij te veel vleesch heeft gegeten; *lalu-a nala au*, de palmwijn heeft mij bevangen; *nala esu-la*, (*mòes-ala*), bij ongeluk een veest laten, (zich bepissen); *longa-a nala bafi dua hulu*, dat hok kan twintig varkens bevatten.

nanala, in een aantal uitdrukkingen, (vgl. *nala*, boven): *lalu-a nanala*, de palmwijn is sterk, dronkenmakend, (T., On. idem; vgl. *namelu*); *pua-a nanala langa*, de pinang is sterk, maakt duizelig; *felas-a ai-na nanala lima*, het heft van het kapmes maakt de hand vol blaren, (hier kan ook *nala*); *pa-minak-a nanala dale-n*, het vet van het vleesch hindert hem, doet hem walgen.

nalak, *a.* (in de overige pers. *alak*, *malak*, *talak*, *lalak*, ook gebruikelijk in Ba., Bo. en T., de overigen bezigen alleen *nala*) = *nala* in de beteekenis van: kunnen, gedaan krijgen; *au ta alak tataos ndia fa*, ik kan dat werk niet, ik krijg dat werk niet gedaan; *ana nalak ai ia*, hij kan dezen boom beklimmen; *ana ta nalak lain fa*, hij kan niet in den boom klimmen. Ook na andere verba (vgl. *nala* 8): *au ta kae alak nò-a fa*, ik kan den klapperboom niet beklimmen;

b. in samenstellingen: *hataholi lalu-*, (*ala-*) *nalak*, iemand, die door den palmwijn (arak) bevangen is; *busa alu-nalak*, hond, dien de stamper moge bereiken (die door den stamper moet doodgeslagen worden), enz. Zie ook sub *nala* 4, 10, 11.

manala, die bereikt, enz.: *hataholi manala iäk*, iemand, die (veel) visch verkregen (gevangen) heeft.

manalak: *hataholi manalak ai*, iemand, die bedreven is in het boomklimmen.

Nala 3, in de overige pers. en dial. als *nala* 2, [Sikk. *ngalang*, eigenlijk slechts een bijzonder gebruik van de beteekenis: verkrijgen], iets winnen in den strijd, in het spel, enz. en v.d.: iemand overwinnen, (vgl. *hapu*, *sengi*): *mai dè Ti neu tati Ndana, tè ta nala fa-n-ana*, daarop ging Ti Ndana beöorlogen, maar het overwon 't niet, (kon het niet overwinnen); *ala tao susulak, tè esa ta nala esa bòe-n*, zij speelden kaart, maar niemand won van den ander; *ala lala lifu-lifun*, zij winnen pinangnoten (enz.) bij duizenden.

manala, die overwint, overwinnaar: *manala-a ndè ndia*, hij was de overwinnaar.

nanalak, enz., wat gewonnen wordt, winst.

Nala 4, (als sub *nala* 3): *nala dòk-a*, lett.: hij bereikt de lengte van afstand of tijd: *ana bei ta nala dòk-a*, hij is nog niet ver gekomen; *dua-s ala bei ta laök lala dòk-a, tè ala nduku nula dale*, zij hadden nog niet ver geloopen of zij kwamen in een woud; *au ta* (*bòle*) *ala dòk-a*, ik kan niet lang blijven, (vgl. *namanòso*, *namadò*); *nasoda nala dòk-a*, hij leeft lang; *ala sèfe lakataták lala dòk-a*, zij houden het lang uit met roeien; *dè latala lala dò-dò bòe ma sengi esa*, toen (de hanen) een tijd lang gevochten hadden, werd een overwonnen; *nala hata* = *nala dò-dò*; zoo ook met andere woorden, welke een tijd aanduiden: *fò ela ana lèo nème ndia nala faik esa dua fa dei*, opdat hij er tot (gedurende) een dag of twee zou wonen; *au ala mangalèdo, au bei ta sungu ala fa*, (ik bereikte het dagworden) totdat het dag werd, heb ik niet kunnen slapen. En v. d. *nala*, ook absoluut, totdat: *lèo-lèo ndia nala ana-uma-dalek-a fali neü-n ana*, zoo ging het steeds tot de dienaar terugkeerde, (vgl. Bug. *na-ala-ni ulèng*, eene maand lang enz.).

nala-nala, ongeveer tot aan: *laeä labònek lala-lala mangalèdo*, zij dansten tot ongeveer de dag aanbrak.

nalak = *nala*, totdat: *ana tutu-n seku-seku neu tei-na, nalak mate-n-ana*, hij sloeg zich voortdurend op den buik tot hij stierf. (Zie ook *nala* 2, 10, 11).

nala-nalak(*-a*), allengs, van lieverlede: *nala-nalak ndala-ana ndia namatua*, allengs werd het veulen groot; *nala-nalak-a ndala-ana ndia natème*, van lieverlede wende het veulen er aan, (vgl. *mai-maik-a*).

Nala 5, (als sub *nala* 3): *au ala sò*, ik ben gereed, (vgl. *basa*), vooral na andere verba, (vgl. *nala* 8): *ana tao nala bòe ma*, enz., toen hij gereed was, enz.

Nala 6, in de overige pers. als *nala* 1, ook in alle dial., uitgezonderd On., [denkelijk eveneens een bijzonder gebruik van *nala* 2]: *tataos bè nandá fò tao-n, tao fò tala hataholi dò tao fò talutu-n ana*, wat moeten wij doen, moeten wij een mensch behouden (in het leven houden, doen leven) of verderven? V. d.: *nala-ao*, zich behouden = leven, (vgl. *nasoda*): *manabòlok ndia nala ao-n dò mate*, leeft de drenkeling of is hij dood?

nala-aok, gewoonlijk verkort tot *nalaok*, levend: *hataholi nalaok*, een levend mensch; *nita nii-ana-a bei nalaok*, hij zag, dat het kind nog in leven was. *kalaok* = *nalaok*, (alsof het woord van een *lão* afgeleid was, zoo ook, althans in T. *malaok*).

Nala 7, in de overige pers. als sub 2; [in de dial. mij onbekend, denkelijk eveneens een bijzonder gebruik van de beteekenis: bereiken], hij (zij) is gelijk aan, gelijkt op, (uiterlijk en innerlijk): *nii-ana ia nala ama-n, dè matak esa*, dit kind lijkt op zijn vader in zijn voorkomen; *ò mala-n ana*, gij gelijkt op hem; *ana-mane-ma nala-ngò*, uw zoon is uw evenbeeld; *nala ina-n dè nako-dà*, zij gelijkt op hare moeder en is eene dievegge, zij is eene dievegge als hare moeder; *nala ama-n de palani*, hij is een held als zijn vader; *nala bai-n dè mamasuïk ma malelak*, hij is rijk en knap als zijn grootvader, (vgl. *mata* 3, [*hòpe*], *sanga* 2).

Nala 8, (in de overige pers. en dial. als sub 2), in samenstelling na een ander verbaal woord; heeft eigenlijk ook daar de beteekenis van: bereiken, kunnen, alsmede die sub 3 en 5 genoemd, bijv.: *de ana kona nala ai taladu-na*, toen hij bij het afdalen halverwege den stam gekomen was; *ana kae nala poi-na sò*, hij heeft den top bij het klimmen bereikt; *au ta kae ala*, (*alak*, zie sub *ala* 1), *ai ia fa*, ik kan dien boom niet beklimmen; *ala tati lala Ndana*, zij hebben Ndana overwonnen in den strijd; *ala tao lala nanaä-nininuk sò*, zij hebben het eten (en drinken) gereedgemaakt; enz. Dikwijls echter is *nala* voor ons niet te vertalen, bijv.: *ala hoü lala babaü-a*, zij grepen den vlinder, waarin *nala* het gelukken der handeling (tegenover: naar iets grijpen) aanduidt, gelijk *laë* dit na andere verba doet; vgl. de Sprk. (Zie ook *na* 6).

Nala 9, (in alle dial.), in: *nala neu pa-a*, [behoort eigenlijk bij *nala* 3, vgl. *sengi* 2], er is gebrek aan vleesch, er is geen vleesch genoeg, bijv. op een feest, (vgl. *lèë* 1, *sengi* 2).

Nala 10: *nala* (Ba., Bo., Bi., R. idem) *hade-a*, of: *hade-a nala-n*, D. *ale-a nala-n*, [denkelijk eene elleptische uitdrukking, vgl. *nò bula-nalak* sub *nò*], de rijst is leeg, zonder korrels, (vgl. *songa*). *nalak* (*hade-*), leege rijst, rijst zonder korrels, (vgl. *hade langak* of: *langa-belak*, dat in Termanu gewoonlijk van half ledige rijst gebezigd wordt). Men spreekt ook van: *nò*, (*pua*) *nalak*, looze kokos-, (pinang)-noot, vgl. *tedik*. (Zie ook sub *nala* 2, 4, 11).

Nala 11, stomp, bot, schaardig worden of zijn, (vgl. *paä* 6): *nala felas-a*, het kapmes wordt of is bot. *nalak*, Ba., Bo., T. idem, overigens (uitgezonderd Oe.) *nala*, [bij *nala* 2? vgl. *nala* 10], stomp, bot: *fela nalak*, een bot kapmes. (Zie ook *nala* 2, 4, 10). *nala* (*na*), stomp maken: *ana tati nanala felas-a*, hij hakt het kapmes stomp.

(**Nala** 12), *panala*, zie aldaar.

Nalak, (*alak, malak, talak, lalak*), zie *nala* 1. (Zie ook sub *nala* 2, 4, 10, 11).

Nale 1, (in alle dial., uitgezonderd R.; T. ook *nale-oli*), soort witte rups (op Koepang evenals de *nade*, *ular bulu* geheeten).

Nale 2, mannennaam.

(**Nale** 3), *nalek*, Ba., Bo., T. idem, overigens *nale*, [Kup. bezigt *in nala*, Tim. *amnát*, geluk, van *nala*, *nau* = Rott. *nala*, zoodat het oorspronkelijk één met

nala 2, 3 schijnt te zijn], geluk, voordeel: *ana hapu nalek,* hij heeft een geluk, voordeel; *ita dua nale-na, de ita hapu doik ia-la,* het is ons beider geluk, (wij beiden hebben het geluk) dit geld te vinden; *au dei fò au nale-nga dè esa ta hi hohoü au bòe,* het is mijn geluk, dat niemand mij wil vangen. Wordt dikmaals met *uak* verbonden, zie aldaar.

nale (*na-*), gelukkig zijn: *nanale doik,* hij heeft geluk met geld; *dè nanale bòe dè baï-kòdek nduku lai-lai boa esa hu-na,* en het was gelukkig, dat vriend-aap spoedig een *boa*-stam bereikte; *dè nanale ndia dei dè besak-a sila ana-na hai,* z. v. a. door zijn toedoen was hun kind genezen, (vgl. *anik*).

manalek, geluk hebbend, gelukkig; soms, doch zelden, ook = *nalek,* bijv.: *hapu manalek* = *hapu nalek.*

Nali 1, (Ba., Bo. idem; D. *nal̦i*; On. *nar̦i*; Bi., K. [ook R.?] *nale*; T. *nare*), soort gras.

(**Nali** 2), *nalik,* Ba., Bo., T. idem, overigens *nali,* [vgl. Saw. *mengadi,* hengelen, hengel? en is dit eene omzetting van Mal. *kail, mengail* enz.?], haak, als van een vischsnoer, (vgl. *dolu*).

balananali, iets van haken voorzien: *ana balananali isi-milak-ala,* hij maakt haakjes aan de propjes van den proppenschieter.

manalik, van een haak of van haken voorzien: *dolu,* (*isi*) *manalik,* een hengel, (prop van een proppenschieter) met een haak.

Nalidae, (in alle dial., uitgezonderd D.), soort zoetwatervisch.

(**Nalo**), *nalo-nalo*: *ana nalo-nalo nai ènok lain,* hij staat voortdurend op den weg naar boven te kijken, z. v. a. hij voert niets uit, hij is een leeglooper, (vgl. *bèlo-bèlo, hadu-hadu*); *ala laö ela ò mesa-ngò nalo-nalo,* zij laten ze hier maar alleen (naar boven kijken =) staan.

benalo = *nalo-nalo,* van een meervoudig subject.

bengenalo = *benalo.*

nganalo (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., D. *nangganalo*; T., On. *nangganaro*; R. *nakanaro,* [zie voorts bij *nado,* waarvan het eene gewijzigde uitspraak moet zijn], opzien, naar de hoogte zien: *nanganalo lain neu ma nakanae tè* enz., hij keek op en zag, dat enz., (vgl. *nado*); ook bepaaldelijk: opzien tot den vorst, zijne opwachting bij den vorst maken, (vgl. *natá*).

ngananalo (*na-*), *a.* herhaaldelijk opzien; *b.* = *nalo-nalo,* leegloopen, rondloopen.

mangananalok (*hataholi-*), ook: *hataholi mangananàlo-ai-laik,* (die naar boven in de boomen kijkt), leeglooper, landlooper: *makaneni-ma ana tutuük hata-hata-n-ala, ana dadi mangananalok,* als hij zijn goed vergooit, wordt hij een landlooper.

(**Nalu**), *naluk,* lang, (vgl. *daluk, madalu*), gewoonlijk, in eigenlijken zin, alleen gevolgd door een ander woord, (waarbij het de *k* verliest), aan het slot van samenstellingen ook als adverb.; lengte: *tali-a nalu ia,* het touw is zoo lang (als dit); *nalu bè,* hoe lang; *nalu baü,* zeer lang; *ua-na nalu baü,* hij leeft zeer lang; *hataholi aäfi-naluk,* iemand, die een lang verstand heeft, die ver vooruit ziet, of die geduld heeft: *aäfi naluk,* geduld; *ana kokolak naluk,* hij spreekt lang; *bòö kokolak naluk,* spreek niet te lang; *fai naluk* = *fai manalu*; *bòö fai naluk,* er behoeft geen lange tijd over heen te gaan; *meu, ama, tè fai naluk,* ga uw gang maar, maar de tijden zijn nog lang, duren nog voort = eens zult gij uw loon krijgen; *dae-a loa nalu-n,* de lengte en breedte van het land; *ana*

laök nala dae-a naluk-a, hij heeft (gaande bereikt het land en de lengte) = een grooten afstand afgelegd. In eene enkele uitdrukking beteekent *naluk* ook: hoog, van *demak* (in D. en On. is *nalu, naru* het gewone woord in plaats van *demak*): *lèdo-a nalu tua esa*, de zon staat zoo hoog als een lontarpalm.

manaluk = *naluk*, lengte: *toä-n-ala nalu lena uma-a nanalu-na*, de nokbalken zijn langer dan het huis.

bekenanaluk, even lang, ook: even hoog zijn: *ai-la bekenanaluk*, de stukken hout zijn even lang, of: de boomen zijn even hoog.

manalu, Ba. enz. idem; T. *manaru*; D. *nalu*; On. *naru*, [vgl. *madalu, madaru*; Tim. *mnanu*, lang, hoog, diep; Tett. *naruk*, lang, hoog; Bim. Kiss. *naru*, lang, denkelijk in verband met Tag. Pamp. *layog*, hoog, Jav. *ladjur*, in de lengte, (vgl. Mal. *ladjur*), en voorts met Mal. *ladju, lari*, enz.], lang: *tali-a manalu*, het touw is lang; *lima na manalu*, hij heeft een langen arm; *tali*, (*lima, badu*, enz.) *manalu*, een lang touw, (een lange arm, een lang baadje, enz.); *fai manalu*, een lange dag, lange tijd; *hataholi matua-manalu*, een aanzienlijk mensch, (*manalu* hier weder „hoog"); *hataholi lima-manalu*, iemand, die (eene lange hand =) lange vingers heeft, een diefachtig mensch.

manalu (*na*-), *a*. lang worden; *langa-dò-na namanalu*, zijn haar wordt lang; *keka-lonak-ala lamanalu*, de luchtwortels van de *keka* worden lang; *namatua-namanalu*, hij wordt aanzienlijk, (vgl. *manalu*);

b. *tao namanalu*, lang maken; *tuti namanalu*, door samenlassching verlengen, ook = *namananalu*: *au amanalu au ao-nga fò ela au dai*, ik maak mij lang, rek mij uit om er bij te kunnen.

mananalu (*na*-) = *namanalu b.*: *namananalu ao-n*, hij maakt zich lang, rekt zich uit, overdrachtelijk: hij (verhoogt =) verhoovaardigt zich.

mamananaluk: *hataholi mamananalu aok*, of: *ao-mamananaluk*, iemand, die zich verhoovaardigt.

Nama, of afzonderlijk gebruikt gewoonlijk: *nàma-nama*, in alle dial. [Tim. *aknama*, Kup. *naklama*, kruipend, sluipend gaan; Bim. *rama*, vgl. ook Jav. *rambat* en Mak. *lamba*], kruipen, als een worm of insect, (vgl. *lòdo* 1): *nadc-a nama-nama*, de *ular-bulu* kruipt; *nèëk-a nama nala lain*, de mier kroop er boven op; (in D. en On. wordt *nama* evenals Bi. *nakananama*, ook van het kruipen van planten gebezigd, vgl. *nakalalabu*).

nanama (*na*-), idem: *nadc-a nananama* = *nadc-a nama-nama*; *nananama basa ao-na*, het (dier) kroop over zijn lichaam; ook: *ina-lasik-a laök nananama*, de oude vrouw gaat kruipend (zeer langzaam); *hedis-a nananama nai ao-n dale*, de ziekte kruipt in (verspreidt zich langzaam door) zijn lichaam.

Namo 1, in alle dial., [Tim. idem, Tett. *namon*, Amb. *namalo, namano*, reede], kust, strand, (vgl. *bisak, meti, posik, solokaek, tasi-suük*), ook: reede, (dan ook: *namo-bafak*); *namo dale*, bewoonde streken aan de kust; *hataholi namo-dalek*, kustbewoner. *Namo* maakt deel uit van verscheidene benamingen van gedeelten der kust, als: *namo-hò* (bij Korbafo), *namo-ina*, bij Sulamu, enz.

(**Namo** 2), *nanamo*, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem), soort geneeskrachtige plant, op Koepang *akar pèle* genoemd.

Namosina, Bo. (ook wel Ba., Bi.) *namasina*, On. *lamasina*, overigens gelijk Ter-

manu, [vgl. *habas*?], keten, ketting; *namosina besi*, (*lilo-pilas*, *lilo-fulak*), ijzeren ketting, (gouden, zilveren keten).

Nana 1, in alle dial., [vgl. *tana*, Mal. *tanda*? wat evenwel in sommige dialecten *tanda* luidt], navolgen, nadoen, (vgl. *aduk*): *nana dulak*, het patroon van iets navolgen; *nana lelèo-lalaök*, (iemands) wijze van zijn, (iemands) manieren nadoen; *ala nana tao pio*, zij maken tollen na.

nana (*la-*) *ao*, zij volgen of doen elkander na.

(**Nana** 2), *nanak*, Ba., Bo., T. idem, overigens *nana*, [Mal. *nanah*, enz.], etter; *bisu-nanak*, etter uit eene wond.

nana (*na-*), etteren: *bisu-a nanana*, de wond ettert.

Nanga, (Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *nangga*; R. *naka*): *tua nanga esa*, benaming van een zeker aantal bij elkander staande lontarpalmen, een klein bosch lontarpalmen, (vgl. *nula*).

nangak, in: *hataholi matua-nangak*, iemand, die een *nanga* lontarpalm bezit.

(**Naok**), *lema naok*, soort zeevisch.

(**Napa**), *napa-napa*, (Bo., K. idem; Ba. *nampa-nampa*; D., T., On. *namba-namba*), bulken van jonge buffels: *kapa-ana-a napa-napa*: ook: *nii-ana-a napa-napa*, het kind bulkt, (huilt onophoudelijk, vgl. *ki*).

Napak 1, Bo. idem; Bi., K., R. *napa*; T. *nambak*, [vgl. *lapak*, *panak*, niettegenstaande de vorm in T. enz. is wel Mak. *lapa*, (vgl. ook Jav. *lapak*), te vergelijken; vgl. Tim. *knapa*, laag], de dekbladeren van de vruchten der palmboomen; *nò*, (*sai-boa-*, *pua-*) *napak*, de dekbladeren van den klapper, (van de lontarvrucht, de pinang); ook wel: kelk van eene bloem, (waarvoor meer *pakok*); *huni napak* = *huni lapak*, djantong pisang (of Mal. *kĕlopak djantong*).

(**Napak** 2), *nanapak*, Bo. idem; K., ook D., On. *nanapa*, (doch voor T. wordt *nanambak* opgegeven), soort eetbare waterplant.

(**Napu**), *napuk*, Ba., T. idem, overigens *napu*, alleen Ba. heeft *nampuk*, [verwant met *kapu*, geheel bedekken, omgeven?], datgene, wat iemand geheel inneemt, zoodat hij aan niets anders denken kan, indruk, welke iets maakt: *haï-a napu-na nala hataholi-la*, *dè ta laë lula buas esa bòe*, de indruk van den brand had de menschen zoo bevangen, zij waren zoo onder den indruk van den brand, dat zij niets gered hebben; *Lamatuak-a napu-na*, (het indrukwekkende) = de heerlijkheid des Heeren.

napu (*na-*): *mata-na nanapu*, hij heeft een indrukwekkend uiterlijk, v.d. ook: prachtig: *ana pake nala*, *dè nanapu*, hij kleedt zich prachtig aan.

manapuk: *hataholi mata-manapuk*, iemand met een indrukwekkend voorkomen; *ndala manapuk*, een prachtig paard, (vgl. *manaä*).

(**Nasa** 1), in: *baü-nasa*: *hataholi baü-nasa* (of: *nasa-baü*), een driftig mensch.

nasak, toorn, drift; snelheid, haast: *nasa-na foä*, zijn toorn ontsteekt; *ana tao nasak seku-seku*, of: *ana nasak-nasak mesan*, (hij is niets dan toorn), hij is steeds maar boos of driftig; *nalai nenik nasak*, hij vluchtte in allerijl; *isi-a kalua nenik nasak*, de kogel komt met groote snelheid naar buiten, (vgl. *sulè*); *Manetua-lain nasa-bòto-lí-na*, de toorn Gods, (vgl. Kup. *kò-mali*, toornig, uit *kò*, keel, *mali*, bitter).

kananasak (*na-*), toornig maken, vertoornen: *au apia nà*, *na nakananasak au sò-na*, dat ik naar hem wilde werpen, was omdat hij mij boos gemaakt had.

manasa: *hataholi manasa* = *baü nasa*, een driftig mensch.

manasa (*na-*) in alle dial., [verwant met Mal. *sĕsak*?, vgl. de beteekenissen van Jav. *rupak*; alsmede *nakanasa*], toornig, driftig worden of zijn, (vgl. *foä*, *fòc*, *lua*, *luli*, *nangginggili-timi*, *napoponu*, *natati*): *bòö mamanasa*, wees (of: word) niet toornig; *lamanasa-s ala*, zij zijn boos op hen; *lamanasa ao*, zij zijn boos op elkander, ook: zij haten elkander, (vgl. *pela*).

(**Nasa** 2), *kanasa* (*na-*), in alle dial., [vgl. *namanasa*?], drukken, persen, bijv. bij de ontlasting: *ina manabobòngik-a nakanasa*, de barende vrouw perst; *ana dungu nakanasa sisilo-aik-a*, hij steekt persend, met kracht en snelheid, (vgl. *nasak*) den zuiger in den proppenschieter; *ana laö ela-s sò na inak-a fefepa-na nakanasa-a ndè ndia*, als hij van hen weggegaan was, dan was de vrouw terstond met hevigheid aan het slaan.

kananasa (*na-*), bij herhaling persen.

Nase, in alle dial., [Kup. *knase*, Tim. *knasa*], soort visch, de *ikan belanak*, onderscheiden in: *nase lè* en *nase tasi*, al naar mate hij in zoet of zout water voorkomt; *batu nase*, benaming van een zeer zachte steensoort, welke bij het aanzetten van messen gebezigd wordt.

Nasebuük, Bo. idem; R. *nasabuü*, [Bi. heeft *nasebuku* naast *nasu-buku*, knobbel van het jukbeen, jukbeen; Ba. en de overige hebben *nasuk*, *nasu*, wang; *nasu-buük*, enz., knobbel van het jukbeen; vgl. Cer. *asu*, Sikk. *pahun*, wang, Mak., Bug. *pasu-pasu*, jukbeen, Jav. *pasu*, knobbel van den neus?], wang van mensch en dier, (vgl. *niki*, *sunge*).

(**Nasu** 1), *ofa-nasu*, Ba., Bo., K., R., T. idem; Bi. *kofa-nasu*; Oe. *ofa-a nasu-n*, [vgl. onder *nasebuük*], de beide zijden van den voorsteven van een vaartuig, (als 't ware de wangen).

Nasu 2, in alle dial., [Kup., Tim., Tett., Bug., Sumb., enz. *nasu*, koken], afkoken, (vgl. *dòde*, *nggèso*): *nasu pa*, (*iäk*, *ai-dòk*), vleesch, (visch, groenten) in water afkoken; *pa nananasuk*, afgekookt vleesch; *ule nasu pa*, pot om vleesch in af te koken; *nasu manu-tòlo*, eieren koken; *dòde nasu*, allerlei dingen koken; *ina manadòde-nasu*, kokkin; *nasu masik*, zout maken, zout door verkoking indampen; *nasu tua*, palmsap indampen, suikerstroop maken; *tua nasu*, suikerstroop.

Nata, in alle dial., [vgl. *namaneta*], geen adem kunnen krijgen, bijna stikken, door rook, stof, enz.: *haï-masuk-a tao-ná au nata* = *au nata haï-masuk-a*, ik kan geen adem krijgen door den rook; v.d. ook: *nata*, aan een verstikkenden hoest lijden, den teringhoest hebben, (vgl. *bòö*); ook wel = *namanèta*: *ala suik dè touk-a nata dè mate-n ana*, zij doken en de man stikte en stierf.

nanatak, het stikken; *hedi nanatak*, de teringhoest.

mananatak, iemand, die den teringhoest heeft.

Nato, in alle dial., [vgl. Kup. *nòto*, Tim. *kato*, Sumb. *utu*, insteken, aaneenrijgen, Kup., Tim. *pòto*, insteken, vgl. ook Daj. *pantok*, na verwant aan *pantik*, enz.], insteken, aaneenrijgen, (vgl. *lòpe* 1, *pau*): *nato abas*, een draad in de naald steken; *nato henu*, koralen aan een snoer rijgen; *nato iäk*, visch aan een touw rijgen of aan eene nerf steken. Overdrachtelijk: *ana nato hataholi sala-n*, hij slaat scherp acht op iemands fouten; *paü-nato*, zie *paü* 4.

nato-nato, *a.* voortdurend insteken, enz.:

ana nato-nato nò henu-la, hij is bezig koralen aan te rijgen;
b. in een rei, (naast elkander) staan, enz. (vgl. *dalak*): *lapadeik nato-nato.*
benato = *nato-nato, b.*
nanatok, a. het insteken, enz.;
b. en dan ook *natok*: *henu nanatok*, (*natok*) *esa*, één snoer koralen; *daë-dòk nanatok*, (*natok*) *esa*, éene hoeveelheid aaneengeregen sirih.
nanato (*la-*) *ao*, aan elkander haken als twee ketens of twee hengels.
(**Natu**), *natun*, in alle dial., [Tim. idem, Kup. *ngatus*, Tett. *atus*, Saw. *ngahu*, Mal. *ratus*, enz.], honderdtal; *natun esa*, honderd; *natun esa ma esa*, honderd-en-een; *natun esa ma dua*, honderd-en-twee; *natun dua*, twee honderd, enz.
natuk, in samenstellingen als: *madoi-natuk*, geld bij honderden hebbend.
Natuk 1, Ba., Bo., T. idem; overigens *natu*, [wel van *natu*(*n*)], overvloedig, (vgl. *hata*), in: *hade natuk*, rijst in overvloed, (zie ook *natuk* 2); *hataholi manala hade natuk kikisak-a*, er zijn maar weinig menschen, die (elk jaar) overvloed van rijst oogsten; *dae isi natuk*, vruchtbare grond, (welke rijst in overvloed opbrengt). Zie ook sub (*natu*).
Natuk 2, Ba., Bo., T. idem, overigens *natu*, [Kup. *ikan natu*, Tim. *ika in natu-n*, vischkuit; Saw. *keradu*, eierdooier, Ponos., Bol. Mong. *natu*, ei; vgl. ook *latuk*, rijp]: *manu-natuk*, het beginsel van een ei in het lichaam van eene kip; *manu-tòlo-natuk*, eierdooier; *natuk* ook het stuifmeel van bloemen, enz.; *hade-natuk*, het zetmeel van de rijstkorrels, (zie ook onder *natuk* 1): *anin-a fupu heni hade-a natu-na, hu ndia dè nala-n-ana*, de wind heeft het zetmeel der rijstkorrels weggeblazen, daarom is de rijst ledig.

Nau 1, in alle dial., [vgl. Mal. *mau*?], willen, (vgl. *nae, sanga, hi*): *ò nau na dua-ngata tafali ao*, als gij wilt, kunnen wij beiden elkander helpen; *ana nau ninu òe*, hij wil water drinken; *ta nau linu lakalubua*, zij willen niet te zamen drinken; *au ta nau abaë doik ia-la ò ò fa*, ik wil dit geld niet met u deelen; *tè ana nau fò lòö nisa ai-à dei*, maar hij wilde den boom toch omhouwen; *ènge-a ta nau nòe*, het lood wil niet smelten.
nau-nau, steeds willen, enz.: *manek-a nau-nau fò ela au u sanga-n*, de vorst wil bepaald, dat ik het ga zoeken.
nanauk, het willen, de wil: *silà tunga kada sila hikí-n ma nanau-n-ala mesan*, zij volgen slechts hun eigen wil en begeerte.
(**Nau** 2), *nau-nau*, (in alle dial., uitgezonderd Oe.), zitten, gezeten zijn, rustig zitten, (vgl. *nggua nggua, nangatúk*): *ana nau-nau* (of: *nangatúk nau-nau*) *nai bangu lain*, hij zit (rustig) op de bank. Ook: leeg zitten, niets doen, vgl. *nu-nu, hadu-hadu*. (Zie ook sub *nau* 1).
benau, idem, van meerdere personen: *hataholi dua benau* (of: *nau-nau*) *ndè èle*, ginds zitten twee menschen rustig, (niets doende).
manananauk, zie *nu-nu*.
mananau (*na-*), zie *nu-nu*.
(**Nau** 3), *manau* (*na-*), in alle dial., [voor T. wordt ook *kamanauk*, „verbaasd" opgegeven, vgl. *kalauk-a*?], zich verwonderen, verbaasd staan, (vgl. *nanggo-nggoa, toä*); het wordt steeds nogmaals door het pers. vrnw. gevolgd: *namanau-k-ana*, hij staat verbaasd; *au amanau-ngau*, ik sta verbaasd; *nii-ana-là lita filana-la bòe ma lamanau-k-asa*, toen de kinderen de Europeanen zagen, stonden zij verbaasd; *dè lamanau-k-asa hu ndia*

nanoli-na, zij stonden verbaasd over hetgeen hij leerde.

mananau (*na-*): *namananau-k-ana*, enz., hij verwondert zich voortdurend, enz.; *namananau-nitu-k ana*, hij staat geheel versteld, (lett. als een *nitu*).

(**Nau** 4), *sananau* (*na-*), in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. *nau-nau*?], dik, zwaarlijvig zijn, (vgl. *maao*): *tou lasik-a nasananau*, de oude man is zwaarlijvig, zeer dik en kort van hals.

Naü 1, Ba., Bo., K., T. idem; Bi., (R.?) *nau*, [verwant met *kadafuk*?], gras; *naü-ana*, jong gras in het begin van den regentijd; *naü ɗe-fák*, (*hanas*), gras in den regentijd, (in den drogen tijd); *naü dòk esa*, één grassprietje; *kapa tei naü dò-n*, een der buffelmagen, (de net- of boekmaag?).

Soorten van gras zijn: *naü-bètek*, *-kapak*, *-langa*, *-lokak*, *-mina*, *-ɗe*, *-pelak*, *-sina* (het sëré-gras), *-sina fuik*, (op Koepang *akar banda*), *-tè-bunak*; *ɗe-naü*, zie *ɗe* 1; *naü ai-ana*, kruiden en planten; *ninilu naü*, zie *ninilu*.

(**Naü** 2), *naü-naü*, Bi. *nau-nau*, overigens gelijk Termanu, (vgl. *manganaük*), of: *naü-naü-ana*, zacht, niet luid, (vgl. *fa-fa*, *tapandɗes*): *ana kokolak*, (*soda*) *naü-naü*, of: *naü-naü-ana*, hij spreekt, (zingt) zacht; v. d. *ana kokolak naü-naü nò-n-ana*, hij spreekt (zacht met =) vriendelijk tegen hem; ook, althans in T.: *dale-na naü-naü*, hij is vriendelijk, goedhartig).

manganaü, *a*. (zie *manganaük*): *tasi-a manganaü sò*, de zee is kalm, rustig geworden, (vgl. *lea* 2); *kamahedis-a manganaü fa sò*, de zieke is een weinig beter, (vgl. *lea* 2, *hai*); *touk-a manganaü nò sao-na sò*, de man is beter = verzoend met zijne vrouw, (vgl. *malòle*);

b. = *mangananaü b*. in: *ana manganaü nala nii-ana-a sò*, hij heeft het kind met zachtheid tot zich getrokken.

mangananaü, *a*. *kamahedis-a mangananaü fa sò*, de zieke is iets beter, (iets meer of minder dan *manganaü*);

b. met zachtheid iets doen, iemand met vriendelijkheid behandelen: *ala mangananaü ao*, zij behandelen elkander vriendelijk; *ana mangananaü au dale-nga*, hij verteedert mijn hart; *ana kokolak mangananaü*, hij spreekt zacht; *ana kokolak mangananaü nò-n ana*, hij spreekt vriendelijk met hem.

manganaük, Ba., T. *mangganaük*, of: *bangganaük*; Bo. *banganaük*; K. *manganaü*; D. *bangganaü*; On. *manggànaü*, of: *bangganaüs*; R. *balanaü*; Bi. *balanau*, [vgl. Bim. *mapu*, lenig? Of Saw. *mako*, zacht?], zacht, week, lenig, buigzaam, vriendelijk; (vgl. *nòbo-nòbo*, *nòe*, *nòne-nòne*, *pela* 1, alsook *namale*): *pa*, (*ai-boa*) *manganaük*, zacht vleesch, (eene zachte vrucht); *tane manganaük*, weeke modder; *hala manganaük*, eene zachte, vriendelijke stem; *ao manganaük*, een lenig lichaam; *ai manganaük*, zacht, ook: buigzaam hout, (vgl. *fedu*); *hataholi dale manganaük*, een zachtzinnig, vriendelijk mensch, (vgl. *madalek*); *dedeä kokola manganaük*, vriendelijke woorden.

Né, ook: *nén*, wordt na *ò* achter een woord in den vocatief gebezigd, (vgl. *é*): *bò hataholi mangalauk-ò né*, (*nén*), o, gij slecht mensch! *sè ò*, *mamae-ták ò né*, wie zijt gij, onbeschaamde?

Nè 1, in alle dial., [Tim. idem, Kup. *èneng*, Tett. *nen*, Jav. *nĕm*, *ĕnĕm*, enz.], zes; *nè hulu nè*, zes-en-zestig; *natun nè*, zes honderd; *fai nè-n(a)*, Kup. Maleisch: *hari anam*, Zaterdag, (men begint te tellen van Maandag: *hari*

Maandag, waarop dan volgt: *hari dua*, Dinsdag, enz.).

nèk, in samenstellingen: *fai lima fai nèk esa*, een dag of vijf, zes; *bekenèk*, alle zes; *uma di-nèk*, een huis met zes stijlen (voor den zolder); *laö bòlo-nèk*, stookplaats met zes gaten; *nusa baë-nèk*, een hert met een gewei van zes takken; *kapa fadi-nèk*, een buffel, die zes jongere broeders heeft; *langa-nèk dale*, een dorp in het Termanusche.

kanèk, de zes, zesde; *hataholi*, (*fai*) *kanèk-ala*, de zes menschen, (de zes dagen); *babaë kanè-n*, zesde afdeeling, (hoofdstuk); *langa-kanèk-dale*, naam van eene sawah bij Pariti, (waar in vroeger tijd zes koppen gesneld zijn).

(Nè 2), *nè-nè*, in alle dial., [Tim. *namnè*, Tett. v. Dilli *nonòk*, *hamnòk*, vgl. Saw. *ngäne* en denkelijk Jav. *nĕng*, *ĕnĕng*; vgl. ook Mal. *sĕnang*, *tĕnang*], stil zijn, zwijgen, (vgl. *nakamamate ao-n*, *ndi-ndi*); rustig zijn; „af zijn", in een spel; *ladenu-n ana nè-nè*, zij bevalen hem te zwijgen; *nè-nè fò deï au sanga*, wees maar stil, ik zal wel zoeken; *niï-ana manakík-a nè-nè sò*, het huilende kind is nu stil; *ingu musu ia, makaneni-ma ana nè-nè, na bòso fafae mafoä-n ana*, als uw vijand zich rustig houdt, wek hem dan niet. Wordt dikmaals met: *lino-lino* verbonden: *nusak-a bòe-o louk, nè-nè lino-lino neu esa*, het land was ook ledig (onbewoond), het was er doodstil; *nusak dale nè-nè lino-lino*, ook: het land is (geheel stil =) rustig, zie voorts *lino-lino*.

nè-nè dae, versterking van *nè-nè*: *bòe-ma fadik-a ana nè-nè dae tè ana ta sai fa*, de jongere broeder hield zich stil, bleef wachten, maar hij kwam niet.

nenè, (het pers. voornw. wordt achteraan herhaald, terwijl het woord in den derden pers. enkelv. en meerv. gesloten wordt door *k*, vgl. sub [*nau*] 3) = *nè-nè*, zwijgen: *ala nenè-k-asa*, zij zwijgen, houden zich stil.

nenè-lilinok, zie *lilinok*.

nès, Bo., Bi., K. *nè*, overigens gelijk Termanu, [Tim. *mnesamnès*], stil, eenzaam; *mamana nès* = *mamana nenè lilinok*, eene eenzame, stille plaats; *dae*, (*nusu*, *uma*) *nès*, een (stil =) onbewoond stuk grond, (land, huis).

benè = *nè-nè*, van een meervoudig subject; *emi benè* (of: *nè-nè*) *fa dei*, weest even stil; *benè belino*, zie *lino-lino*.

manenè (*na-*) = *nenè*, (wordt op dezelfde wijze geconstrueërd): *lamanenè-k-asa*, zij zwijgen.

(Nè 3), *manè* (*na-*), in alle dial., [wel van *nè-nè*]: *ana sungu namanè*, hij slaapt vast, hij ligt in diepen slaap, vgl. *dènge-dènge*. (Zie ook sub *nè-nè*).

(Nè 4), *sanè* (*na-*), Ba., Bo, K., D., T. idem, [voor On. wordt *natanè* opgegeven; vgl. *natanè*, denkelijk van één grondwoord afgeleid], aannemen, opnemen, bepaald. v. kinderen: *ana bongi nala niï-ana-a*, *nala deak bòe ma inak-a nasanè nala-n*, zij baarde het kind; toen het geboren was, nam de (vroed)vrouw het in ontvangst; *masanè-má-n fò masuü dei-n*, neem het (kind) aan en zoog het eerst; ook wel in het algemeen: *sila latuda-n mai fò ita tasanè*, zij laten het vallen, opdat wij het opnemen.

(Nè 5), *sanenè* (*na-*), D., R., T. idem, [voor Ba. wordt *natanenèk* opgegeven, vgl. *nasanè* en *natanè*?] = *namahena*, hopen, wenschen, gewoonlijk met *dae* verbonden: *nasanenè-dae tè ana ta hapu fa*, hij hoopt er op, maar krijgt het niet.

(Nè 6), *tanè* (*na-*), in alle dial., [Tim. idem, Saw. *tenae*], iets opvangen, zoo-

wel vloeistoffen als andere dingen, (vgl. *ndaso*): *natanè òe*, het vangt water op; *neäk fò ana sanga natanè doik neu-n*, eene mat, waarop hij het geld wilde opvangen; *ma deï latanè ò mu sila lima--n lain*, zij zullen u op de handen opvangen.

tanenè (*na-*), voortdurend opvangen, enz.: *latanenè iä-pòek*, zij vangen de (door den bergstroom meegevoerde) visschen en garnalen op.

(**Nea** 1), *nea* (*na-*), in alle dial., [denkelijk oorspronkelijk hetzelfde woord als *nanea* 2, vgl. Bug. *ampi*, bewaken, *dappi*, nabij, enz.], waken, bewaken, (vgl. *bèë*), oppassen, (vgl. *besa-besa*): *nanea-n ana nala mangalèdo*, hij waakte bij haar tot het dag werd; *nanea uma*, (*tine*, enz.), hij bewaakte een huis, (tuin, enz.); *nanea kapa*, hij bewaakt, hoedt buffels, (vgl. *fò*); *au neï ndia anea*, ik ga daarheen om de wacht te houden; *ana ta nanea malolòle ndia tatao-na*, hij heeft niet goed op zijn werk gepast; *nanea ao-n*, hij is op zijne hoede; *manea, tè au neï--a ndè ia sò*, past op, daar kom ik aan; *nanea aäfi-na*, hij is voorzichtig; *manamanea*, die waakt, waker; *tina nanananeak*, een tuin, welke bewaakt wordt.

neak (*la-*), te zamen bewaken.

manea = *manamanea*, waker, wachter: *ana laök nò manea esa*, hij ging met één wachter.

naneak, het waken; *uma naneak*, raadhuis, Kup. Mal. *rumah bitjara*.

(**Nea** 2), *nea* (*na-*), nabij iets zijn, (vgl. *deka*): *banuk-a bibia-n-ala tò-nggela lanea batu esa*, de scherven van de lamp liggen verspreid nabij een steen; *ana ki nanea tafa-la*, hij zat, stond, weenende nabij de zwaarden.

kaneneak (*na-*), K. *nakanenea*, [vgl. Bug. *manae*, naderkomen?], idem: *hade-húk esa ana moli. nakaneneak nò pepè esa*, een rijsthalm groeide nabij een waringinboom; *ana neu nakaneneak nò kima esa*, hij ging (kwam) nabij eene schelp; *uma--na nakaneneak nò tasi-a*, zijn huis is dicht bij zee.

Neäk, Bo. idem; K. *neä*; Bi., K. *nea*, [Tim. *nahę, nahek*, Kup. *knèhe*, zie voorts sub *neï* 1], mat; *neä henak*, (*no-dò, sosonga, tua*), eene mat gevlochten van *pandan-*, (kokos-, jonge of oude lontar-) bladeren; *neä ue*, rotanmat; *neä langa tali-òek*, eene mat versierd met figuren aan het hoofdeinde; *neä mòdo*, of: *neä eèlo mòdo*, mat om de tabak op te leggen; *neä bètek*, groote mat van gĕbangbladeren, gebruikt zoowel bij den rijstals bij den gierstoogst; ook benaming van de mat, welke bij feesten wordt uitgespreid om er op te zitten en de spijzen op te plaatsen, (vgl. *baes, solosiu*); *tao fufua lunu neäk*, een begrafenisfeest vieren, (den derden dag na de begrafenis); vgl. *buük*.

Nèbo, (Ba., Bo., K., [T., On.?] idem), soort vogeltje.

(**Neda**), in dichtertaal in: *neda-masanenedak ndèle mafandendèlek* = *masanenedak*, denk er aan!

neda-neda: *dale-na neda-neda nò-n*, steeds ergens aan denken: *au dale-nga neda--neda ò au ana-ng-ala*, ik denk steeds aan mijne kinderen; ook: *au dale-nga neda-neda*, ik heb of krijg een schemerachtig denkbeeld van iets, het komt bij mij op, dat, enz.; v. d.: ik heb er een voorgevoel van; (vgl. *hena-hena, nalamemeïk, nae-nae*); *neda-neda*, ook: pas op: *neda-neda tè ò tuü mu*, pas op, want gij zult vallen.

beneda, dale beneda, idem, van een meer-

voudig subject: *basa hataholi-la dale beneda lò-n*, enz., de menschen kregen een denkbeeld omtrent hem, dachten dat hij wellicht was, enz.

saneda (*na-*), in alle dial., [ongetwijfeld verwant met *namedak*, Kup. *melang*, ontwaken, (vgl. voor de beteekenis Bug. *talinreng*; Bat. *sodar* nevens Mal. *sĕdar*, Jav. *eling*), denkelijk ook verwant met Jav. *eling*, indachtig zijn, Mad. *ngeding*, Sund. *njaring*, Mak. *njaring*, Bug. *pesĕdding*, ontwaken, hetzij met klinkeromzetting, hetzij (met *i-a*, *e-a* voor *i-i*) ontstaan uit een vorm als Banjw. *iling* = Jav. *eling*], denken, aan iets denken, aan iets indachtig zijn of worden: *au asaneda ae lèo Lòte u*, ik denk er over, ik ben van plan naar Rotti te gaan, (vgl. *nae* 1, 2, *nakisa*); *au asaneda au ama-ng dale malòle-na*, ik ben indachtig aan, ik herinner mij de goedheid mijns vaders; *dè lèo nasaneda busa-a, na dale-na hedis*, als hij aan den hond dacht, was het met hartzeer, (in zuiver Termanusch gebruikt men in de beide laatste zinnen liever: *nafandèle*).

sanedak (*na-*) = *nasaneda*: *bòe-ma Bokai-la lasanedak lae ofak-ala tatao-n ndia*, de Bokaiers werden indachtig, het werd den Bokaiers duidelijk, wat de zeven schepen uitgevoerd hadden.

sanenedak (*na-*), voortdurend aan iets denken, enz.: *masanenedak matalolòle*, denk er goed aan! *masanenedak au ndè fè ò basa sila-la*, denk er steeds aan, dat ik het ben, die u dit gegeven heb; *ala tao neu nafandendèlek dò nasanenedak*, zij doen het tot eene gedachtenis of herinnering.

Nèë 1, vrouwennaam.

Nèë 2, Ba., Bo., K., D., T. idem; Bi., R. *nène*, [Tim. *nène*, vgl. *dina*], drukken: *ana nèë-ná kakau-a tama matalolòle*, zij drukt de gekpokte rijst goed ineen; *nèë misa-n*, druk hem dood, bijv. eene luis; (vgl. *tède, dina*).

(**Nèë** 3), *panèë* (*na-*), Bo., K. idem; Ba. *nampanèë*, [bij *nèë* 1?, of vgl. *tèë* 2?], iets met allen ernst, ter dege doen, (vgl. *tèë*): *ana tao napanèë*, hij doet het met allen ernst, zoo goed als hij het kan; *ana kokolak napanèë*, hij spreekt in vollen ernst; *ala ta fepa fa-fa tè lapanèë*, zij slaan niet zacht, maar in ernst, ter dege; *nalahutu seselik ana kaiboik ma napanèë*, zij draait het vlug en met kracht tusschen de handen naar ééne zijde; (ook, althans in K.: *napanèë fefepak-a*, hij slaat in allen ernst, ter dege toe; vgl. *napaninga*).

nèëk: *ana tao-tao, tè nèëk ta*, hij doet het wel, maar het is geen ernst.

Nèëk, T. *niëk*; D., On. *nię*; K. *nię̈*; Bi., R. *nį*; Ba. *niäk*, [Tett. *nèëk* en op Dilli *nèhek*, wat op eene oorspronkelijke *p* wijst, dus zijn Kup. *kipa*, Tim. van Tabenu *kibe* denkelijk verwant; in het End. beteekent *nipa*, slang, (Cer. *nia*, Amb. *nial*, Kiss. *nè*, idem), *nipa kua*, duizendpoot, dus nog in verband met Mal. *lipan*? (vgl. *liliäk*), vgl. ook Amb. *maripauno*, *bipane*, gifslang], mier; *nèë pilas*, (*nggèok*), roode, (zwarte) mier; *nèë dangu-eik*, een groot soort mier met lange pooten; vgl. *tane-bui*, *noluk*. (Zie ook sub [*nèë*] 3).

Neëlòngek, Bo. idem; K. *neëlòngę*; Ba., T. *neëlonggek*, [vgl. On. *nèët*; voor het laatste gedeelte, vgl. *nalolònge*), soort zeer dikke slingerplant.

Neï 1, Ba., Bo., K., T. idem; (ook R.? of =) Bi. *nei*, (zie voorts hieronder *neneïk*), ergens op liggen: *ana neï neäk esa*, (of: *nai neäk esa lain*), hij ligt op eene mat.

neneïk, *a.* het ergens op liggen; *b.* = *neäk*, mat; *neneï sina*, of *-koli*, bultzak, [T. bezigt *neïk*, of *neneïk*, Ba. *neneïk*; D., On. *nenei* als het gewone woord in plaats van: *neäk*. Stellig is *neïk*, *neneïk* hetzelfde woord als Bim. *nepi*, bultzak, en stamverwant met Jav. *lampit*, (verwant met *gapit*, enz.). Denkelijk is *neäk*, Tim. *nahek*, Kup. *knèhe*, vgl. ook Tett. *haneha*, drukken, alleen een nevenvorm van hetzelfde woord, hetzij in *neäk* klinkeromzetting heeft plaats gehad, hetzij alle uit een vorm met *i* in beide lettergrepen zijn voortgekomen].

Neï 2, [Ba. *neti*], onveranderlijk in alle personen, alleen in den derden pers. meerv. *leï* = *neu*, enz., gaan, (dikwijls door „komen" te vertalen): *au neï ndia anea*, ik zal daarheen gaan (of: daar komen) om te waken; *au hoï ala doik dei fò au neï*, ik zal eerst geld halen en dan kom ik; *sodak neï ò*, heil ga tot u, heil! *sila leï sò*, zij zijn heengegaan; *hataholi-là leï lème na sò*, de lieden zijn vandaar gekomen; *ta bòle ladi lèo mamanak ndia neï*, hij kan niet naar die plaats oversteken; *malòle au afada-n neï lèon*, ik moet het maar uitspreken.

Neka 1, mannennaam.

(**Neka** 2), in: *lili-neka*, (dichterlijk, ook: *neka ma lili*, *lili ma neka*), zich hechten aan iemand, vgl. *lili* 1, [Tim. *nek*, beminnen, *nekaf*, hart, gemoed].

(**Neka** 3), *neka-hade*, korf tot bewaring van rijstkorrels, kleiner dan de *popòlek* en met nauwer opening; (vgl. *sailòpek*).

Nèke-òen, eene rivier in het Termanusche.

Nèko(k): (*pa-a*) *nèko-na*, T. idem, [Kup., Tim. *nèko-n*, vgl. Kup. *nèko*, omhelzen, *nèkong*, omwinden, en Rott. *èko*], een der deelen van de maag van een herkauwend dier, de lebmaag, op Koepang: *prut lingkar*, (vgl. *tei*).

Nelu 1, [vgl *selu*], in gedichten: *nelu teu-na ma aë fai-na*, de jaren en dagen komen en gaan; vgl. sub *teuk*.

Nelu 2, mannennaam.

Neluk, (Bo. idem; D., On. *nelu*), achterkleinkind; (vgl. *kaik*, *sòlok*).

Nème, (Ba., Bo., Bi., K., R. idem), derde pers. enkelv. van een werkwoord, dat in de overige personen luidt: *ème*, (Ba., R. idem; Bo., Bi., K. *kème*); *mème* en *tème*, (in alle dial.); *lème*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *rème*), [Ti. bezigt *numa*, in den eersten en tweeden pers. enkelv. *uma*, enz., wat wel hetzelfde woord schijnt te zijn als D., On. *úma*, Tim. *um*, ik kom, gij komt, (al bestaat er in de overige personen afwijking), vgl. Kup. *ma*; denkelijk is ook *nème*, enz. daaruit ontstaan]. Het kan soms door „komen van of uit" weergegeven worden, meestal door: van, van uit, van af, sedert: *ò mème bè mai*, van waar komt gij? *lafo esa nème bòlo-n dale mai*, eene muis komt, (kwam) uit haar hol, (= *lesu nème bòlo-n dale mai*); *òe titik esa tuda nème uma-hunuk lain mai*, een droppel water valt, (viel) van den zolder af; *nème fafaik-a mai au tunga-n-ana*, van den vroegen ochtend af volg ik hem; *nème tuan laö-a losa besak ia*, sedert mijnheer vertrokken is tot nu toe; *ala hapu sosoak baük-a lème hataholi-anak-ala mai*, zij hebben veel nut van de geringe lieden. Voorts met eene andere ablatief-functie in bepaalde uitdrukkingen: *masalai ela tè nème hu-na*, laat de lans van onderen tegen den stam staan; *mème ia lèon*, blijf hier; *ela doik-ala lème ndia*, laat de geldstukken daar liggen; *ò mème dae*, blijf gij beneden; (vgl. ook *lèmek*,

en zie *ela* 1); *nème na*, het blijft (blijve) daar, ook in den zin van: het zij zoo. Vooral in den verleden tijd (ook in den verhalenden stijl) wordt *nème* enz. ook gebruikt in den zin van: ergens zijn (van personen, enz.) en als voorzetsel in plaats van *nai*, *lai*: *huas-a ò mème bè*, waar zijt gij gisteren geweest; *ala leu lème Matabi*, zij zijn te Batavia geweest; *kòde esa nème osi esa dalek*, een aap was in een tuin; *ala mai lème ia*, zij zijn hier gekomen; *au asa nème pasak*, ik heb het op de markt gekocht; *lèo huas-a au uä akabète ème ò uma-ma*, gelijk ik mij gisteren zat gegeten heb in uw huis; *muëk esa saë nème ai esa ndana-na*, eene duif zat op een tak, (vgl. *nesik*, zie voorts de Sprk.).

nèmek, enz. = *nème*, enz. in enkele uitdrukkingen: *ana ela baï-kòdek nèmek-(a) meti-a posi-na*, maar hij liet vriend aap op het niet meer droogloopend strand; *ana kò neu mai nèmek deak*, hij liep buiten op en neer.

manème, bijv. *hataholi manème Lòte*, menschen, die van Rotti zijn.

Nèmek, (Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *nème*), hij, (zij) blijft, (in de overige pers. en genoemde dial. met toevoeging van de uitgesproken of ingeslikte *k* als sub *nème*, waartoe het staat als *naik* tot *nai*); *au èmek ia*, ik blijf hier, (vgl. *kada*); *fui ia-la bei lèmek ia*, deze gasten blijven hier nog; *ma emi dudi lèo sè uma-n dale meu na mèmek-a ndia*, en wiens huis gij binnengaat, blijft daar; *ala lèmek ndia nalak faik bè mane Ti-a hataholi-n-ala leu fò hapu-s ala*, zij moeten daar blijven tot de lieden van den vorst van Ti daarheen gaan en hen vinden; *mahani mèmek-a Kota*, blijft te Koepang wachten. (Zie ook sub *nème*).

(**Nène**): *nène-nène*, luisteren: *dè ala bei nène-nène lò dedeä-n ndia, tè*, terwijl zij nog luisterden naar zijne woorden toen, enz.; *ana nène-nène nala leödae*, zij bleef luisteren tot het nacht werd. In Termanu minder gebruikelijk, meer: *nenène*.

nenène, luisteren: *nenène matalolòle*, luister goed!

manène (*na-*), in alle dial., On. ook *rena*, [Tim. *nen*, Tett. *rona*, Saw. *rängi*, Jav. *rungu*, Mal. *děngar*, enz.], hooren: *ana namanène ndia kokola-n ndia bòe ma ana mae*, toen hij hoorde wat (de ander) zeide, schaamde hij zich; *au soda fa fò ela busa-a namanène*, ik zal eens wat zingen, opdat de hond (het) hoort; *namanène ma hataholi dedelu lelesu*, hij hoorde, dat iemand op de deur klopte; *namanène uni hataholi-la mai*, hij hoorde, dat de menschen zouden komen. V. d.: hooren = luisteren naar: *besak ia au mätek-a ndè ia tè hu au amanène ò kokola-ma*, dat ik thans sterf, is omdat ik geluisterd heb naar uwe woorden. V. d.: *lamanène lai mane Pada*, (zij hooren naar =) zij zijn onderhoorig, onderworpen aan den vorst van Pada. Ook: ergens om geven, (vgl. *nafaduli*): *ala ta lamanène tatatik ndia fa*, (zij hoorden niet naar dat houwen), zij gaven er niet om of hij al (met het zwaard) hieuw.

manamanène(*k*), die hoort; *mamanène*(*k*), idem: *emi mamanènek ia-la*, gij, die hoort; ook: die kan hooren: *ò dii-dò-m-ala mamanènek*, uwe ooren kunnen hooren.

Neni 1, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *nendi*), hij (zij) brengt; in de overige personen: *uni*, (Ba., R., T. idem; Bo., Bi., K. *kuni*; D., On. *endi*), ik breng; *meni*, gij of gijl. brengt of wij (*ami*) brengen; *teni*, wij (*ita*) brengen; (D., On. *mendi* en *tendi*, overigens als

in Termanu); *leni*; (Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *reni*; D. *lendi*; Oe. *rendi*), zij brengen, [Kup. *nini* (*kini*, enz.), Tett. *nodi*, Tim. *neki*, (*eki* enz.), End. *mändi*, Sumb. *ngandi*, Daosch *ngëti*, brengen; Sikk. *netti*, hij brengt en hij houdt vast, Bim. *nenti*, Sumbaw. *ënti*, vasthouden]; (vgl. *laü*, *fua*, *hai* 5, *naladoi*, *nakapi*, *köö* 1, *nasakue*, *leä*, *lepa*, *nasalili*, *luä*, *nasalululu*, *nòle* 1, *ndòlo*, *nasanggeli*, *nasá*, *su*): *ana neni fè anan-a nanaäk*, zij bracht voedsel voor haar kind; *au ta uni hata fa na sè au mae au sao-nga*, als ik niets medebreng, zal ik beschaamd zijn voor mijne vrouw; *neni mutiala-a lèo tou masèö buas esa neu*, hij bracht de parel naar een koopman; *neni doik*, hij brengt geld, of hij heeft geld bij zich; *ta neni hata esa bòen*, hij brengt niets, of heeft niets bij zich; *au uni dedeäk esa*, ik kom met eene zaak, ik heb iets te bespreken; *neni* (*dale*) *namahòkok*, hij brengt vreugde (blijde tijding); *neni tei-na mai*, hij komt; *neni dedeäk ndia lèo mangalèdo-na mai*, hij brengt die zaak aan het licht; *neni-n lèo mangalau-na neu*, hij brengt het ten verderve; *nakaminak ndia neni hedis*, dat spel brengt mede, veroorzaakt pijn; *uma di-hák-a ndè neni baü-na*, een huis met vier palen (brengt 't meeste =) komt het meest voor. *Neni* wordt voorts veel gebezigd na verba, welke „dragen, nemen" beteekenen: *lepa neni hade*, (hij draagt brengende rijst), hij brengt rijst aan; *ofak-a fua neni isik*, het vaartuig voert bras aan; *au hoï uni dòpe esa*, ik neem een mes mede; *hoü neni lafa-a*, hij brengt de slimoet mede; *hoü neni ndala-la mai sò*, hij heeft de paarden, na ze opgevangen te hebben, hier gebracht; *namanako neni ndala esa*, hij heeft een paard gestolen. Voorts na verba, welke eene beweging uitdrukken: *tetema-a la neni manu-ana esa*, de kiekendief vliegt weg met een kuiken; *nalai neni sisilo esa*, hij loopt weg met een geweer. Hierbij sluit zich het gebruik aan in uitdrukkingen als: *tepa neni ai ndanak esa*, (lett. hij brak met een tak =) de tak brak en hij viel er mede naar beneden, (vgl. *nenik*); *ana tao neni basa tataos fò nandá touk-a tao-n dei*, zij doet tevens al het werk, dat de man behoorde te doen; *tao neni tatäos baük-a*, hij doet daarbij nog veel werk, hij heeft zeer veel te doen. Zie voorts de Sprk.

nenenik, enz., overal herhaaldelijk medenemen, enz.: *nenenik ndala ia*, hij voerde dit paard overal mede.

kanenis (*ndala-*), een paard, dat, als het bereden wordt, neiging heeft om den berijder mede te sleepen, om op hol te gaan. (Zie ook sub [*neni*] 3).

maneni(k), die brengt. (Zie ook onder [*neni*] 3).

nananenik, gebracht.

Neni 2, in de overige personen en de dial. als sub 1, [blijkbaar eene elliptische uitdrukking, z. v. a. zich brengen] = *lèo* 6, (gaan, komen) naar: *ò muni bè mu*, waar gaat gij heen? *au uni ia u*, ik ga hierheen; *lèo-a ò muni ia mai fò ò mita basa doki-dokik-ala*, als gij hier kwaamt, zoudt gij allerlei dingen zien; *malòle lenak ita lali teni nusak esa teu bai*, wij moesten maar naar een ander land verhuizen; *ana kaiboik neni kama dale neu*, hij ging plotseling in de kamer; *ana bòke neni dae neu*, hij sprong naar beneden.

manenik: *bula manenik-a*, de maand, welke gegaan is, de vorige maand, (vgl. *maneuk*).

(**Neni** 3), *neni* (*na-*), D., Oe. *nanendi*, overi-

gens gelijk Term., [naar den vorm in de dial. te oordeelen, schijnt het in verband te staan met *neni* 1], hellen, buigen bij het beklimmen, wordt bepaaldelijk van een pinang-boom gezegd: *pua-a naneni lèo ki neu*, de pinang helt bij het beklimmen naar het noorden, (vgl. *nasòö*). Voorts gebruikt van twee lasten aan beide zijden van een paard hangende, waarvan de een zwaarder is dan de andere: *hade seli naneni*, of: *hade-a naneni lèo seli neu*, de (op deze wijze gedragen) rijst helt over aan eene zijde, of: is zwaarder aan eene zijde, (vgl. *benu*).

kanenis (*pua-*), een pinangboom, welke bij het beklimmen overhelt. (Zie ook sub *neni* 1).

(**Neni** 4), *neni* (*na-*), D., On. *nanendi*, overigens gelijk Term., [van *neni*, vgl. *fa-a neni*, de stroom sleept mede, en *nabaü*]: *fa-a naneni*, de stroom is zeer sterk; vgl. *napoponu*.

(**Neni** 5), *kaneni* (*na-*), Ba., Bo., Bi., R., T. idem; On. *naäneni*; R. *naneni*, [misschien verwant met Mak. *tjini*, Bug. *tjili*, *njili*, Mal. *tilik*?], ergens naar gaan zien, (vgl. *nita*): *neu nakaneni bana-manu-la*, hij gaat naar de dieren zien; v. d.: bezoeken, (vgl. *dama*): *neu nakaneni kamahedis-a*, hij gaat naar den zieke zien, hij gaat den zieke bezoeken; v. d.: zich begeven naar, (vgl. *naneta*): *nakaneni tia-na dè natane-n*, enz., hij begaf zich naar zijn vriend en vroeg hem, enz.; *busa-a neu nakaneni ndia ndunu-na*, de hond begaf zich naar zijn nest; *busa-a fali neü-n nakaneni lamatua-na*, de hond keerde terug en zocht zijn baas op (begaf zich naar zijn baas). Na een ander verbum gewoonlijk met *sudi* verbonden, ook: beproeven, (vgl. *sudi*, *nita*): *mai dua teu fò ò liü makaneni sudik ana*, laten wij beiden er heen gaan, opdat gij (de gong) eens beproeft te slaan; *dodò makaneni sudi*, denk eens!

makaneni-ma, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *maneni-ma*), het meest gewone woord voor „indien" in meer deftigen stijl, (lett.: ziet, en geheel en al synoniem met *maku-ma*, *makanae-ma*, *itak-a*, vgl. verder *buluk-a*, *lèo* 7, *mae*, *mai-mai*, *nèök-a*): *makaneni-ma hataholi-la lafali ao na sè ala hapu sila malòle-na bela*, indien de menschen elkander helpen, zullen zij er van weerskanten voordeel van hebben.

Nenik, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *neni*; D., On. *nendi*), derde pers. enkelv. van een werkwoord, dat in den eersten pers. enkelv. luidt: *unik*, (Ba., T. idem; Bo. *kunik*; Bi., K. *kuni*; R. *uni*; D., On. *endi*); enz. met toevoeging van de uitgesproken of opgeslikte slot-*k*, geheel als bij *neni* 1, [waarvan het een, door een anderen vorm onderscheiden, bijzonder gebruik is; vgl. ook Jav. *mawi*] en waarmede de instrumentalis wordt uitgedrukt; *au uä unik au lima-kona-nga*, (*unik suluk*), ik eet met mijne rechterhand, (met een lepel); *ana silo nenik sisilo pò-duak esa*, hij schiet met een tweeloopsgeweer; *ana soda nenik basa hala-ina-na*, hij zong met luider stem, uit volle borst. (Vgl. ook *neni* 1 na andere verba).

Nèo, voor Bi. wordt *nanèo* opgegeven, voor On. ook *namanèo*, overigens gelijk Term., [Kup. idem], schuw, bang zijn, (vgl. *bi*, *naliä*, *kailis*): *ndala-a nèo dè nalai*, het paard is schuw en loopt weg; *nii-ana-a nèo dè neu kèke*, het kind is schuw, bang, en verbergt zich; *au ae u tè au nèo*, ik zou wel willen gaan,

maar ben bang, zie er tegen op; *ana nèo ao-n,* hij is wantrouwend.

nenèok, het schuw zijn, schuwheid, wantrouwen.

kanèok, (althans in K. *kanèo*) = *mananèok.*

mananèok, schuw, schichtig: *ndala mananèok,* een schuw, schichtig paard.

(Nèö), *nèök-a,* of *nèök-ò,* (Ba., Bo., K., T. idem; Bi. *nèok-a*), of: *nèös-a,* (Ba., T. idem), indien, misschien, (vgl. *makaneni-ma, hetu*): *ma nèös-a dedeäk ia-la dadi, na tana-na ndè bè,* en als deze dingen zullen geschieden, wat zijn dan de teekenen daarvan? *nèök-a balahá àna mai,* misschien komt hij morgen. Dikwijls weer te geven door „of": *nèök-a ana mai dò ta,* of hij komt of niet, zal hij komen of niet? *ana dodò ndia tali-doi-n, nèös-a dai dò ta,* hij denkt na of zijn geld voldoende zal zijn of niet; *nèök-a sè nggati-n ana au ta bubuluk fa,* wie of hem zal opvolgen, weet ik niet.

(Nèpe), *nèpek,* Bo. idem; K. *nèpe;* Ba. *nèmpek;* T. *nèmbek;* On. *nembą;* Bi., R. *mèpę* [verwant met Sumb. *matimbi,* Bim. *tèbe,* dik; vgl. Mal. *tĕbal?*], hard, vast; *lou nèpek,* harde huid, als bijv. van eene schildpad, (in dezen zin bezigt men in Termanu liever *matea*); *dae nèpek,* harde grond; *dae-a nèpe-hik,* de grond is zeer hard (of alleen: hard); *ai-a nèpek-a, dè feä doak ana,* de boom zit zeer vast, (vgl. Mal. *kĕras* naast *tĕras*), en is zoo goed als niet uit te trekken.

nèpe (*na-*), *a.* vast zijn: *lanèpe futus,* (de kleuren) zijn vast aan, houden goed aan het opgespannen weefsel;

b. vast, stevig doen zijn, (vgl. *nahèle*): *ana hènge-ná-n nanèpe,* hij bindt het stevig vast; *nangatúk nanèpe,* hij zit vast; *hoü nanèpe,* hij houdt stevig vast.

manèpe, (Bo., K. idem: Ba. *manèmpe;* T. *manèmbe;* On. *mananembą;* Bi., K. *mamèpe*) = *nèpek*: *dae manèpe,* harde grond; *hatahoIi langa manèpe,* iemand, die moeielijk leert, (vgl. *langa-belak, langa-sák*); *ndala langa manèpe,* een kurig, eigenzinnig paard, (vgl. *langa-batuk*).

(Nesa), *kanenesak* (*na-*), Ba., Bo., T. idem, [Tim. *namnès,* gelijk, *nanès,* gelijk maken, gelijkstellen, Tett. v. Dilli *hanesan, mesan,* gelijk, Bur. *ngèsa* (*ngissa*), effen, even, gelijk; bij *esa?*] = *nakasasamak,* vergelijken, gelijkstellen: *nakanenesak dedeäk,* eene zaak vergelijken of gelijk stellen.

Nesik of *nisik,* (Ba., Bo., T. idem, overigens *nesį* of *nisį*), hij (zij) volgt een weg, gaat langs iets; in de overige personen: *usik,* (Ba., T. idem; Bo. *kusik,* Bi., K. *kusį,* R. *usį,* D. *esį,* On. *isį*), ik volg, enz.; *musik,* (Ba. enz. idem, Bi. enz. *musį,* D. *mesį,* On. *misį*), gij volgt enz.; *tesik* of *tisik,* (Ba. enz. idem, Bi., K., D., On. *tesį, tisį*), wij (*ita*) volgen, enz.; *mesik* of *misik,* (Ba. enz. idem, Bi. enz. *mesį, misį*), wij (*ami*) volgen en gijl. volgt, enz.; *lesik, lisik,* (Ba., Bo. idem, T. *resik, risik,* Bi., K., D. *lesį, lisį,* R., On. *resį, risį*), zij volgen, enz., [Tett. *hosi, nosi*]: *au usik ènok ia* = *au tunga ènok ia,* ik volg dezen weg; *au usik ia,* ik ga hier langs, voorbij, ik ga dezen kant uit; *ofa-haïk-a lèo Safu neu na nesik Lòte,* als het stoomschip naar Sawoe gaat, vaart het langs Rotti; *hatahoIi dua belaö lesik tasi-suük-a,* twee menschen gingen langs het zeestrand; *dè taë-anak telu lesik ndia,* toen kwamen daar drie jongelingen langs, voorbij; *lapalani lesik mata-na,* zij durfden langs zijn aangezicht, voor hem heen te gaan; *dudi nesik lelesu,* hij gaat binnen (volgende =) door de deur. V. d. ook ge-

bezigd om den ablatief uit te drukken: *mai mangatúk musik ia* (= *tunga ia*), kom hier zitten; *laök nesik uluk*, hij ging vooraan; *nesik langa-na*, aan het hoofd = de (het) voornaamste zijn; *ma ela emi mesik musu-a koasa-n lai*, (en gij zult hooger zijn dan de kracht van uw vijand) en gij zult uw vijand in kracht te boven gaan: *nesik lain*, bovenaan zijn, ook in overdr. zin: *hada manek-a sò na nesik lain*, de gewoonten der vorsten staan het hoogst; *kena lelesu-a nesik dalek*, sluit de deur van binnen.

nesi-daek, nisi-daek, wat beneden is; *ndè nesi-dae-na*, aan de benedenzijde.

nesi-laik, nisi-laik, wat boven is; *lèo nesi-laik ia*, als hierboven (gezegd) is; *tana nesi-laik-a*, het bovenstaande teeken.

nesik-nesik, enz., herhaaldelijk een weg volgen, enz.

manesik: *hataholi manesi-uluk-ala*, zij, die vooraan gingen; *hataholi manesik* (of *manisik*) *mata*, iemand, die vooraan is, een aanzienlijk mensch.

Nesuk, Ba., Bo., T. idem, overigens *nesu*, [Kup. *isung*, Tim. *esuk*, *esu*, Tett. *nessun*, Bim. *notju*, Saw. *ngăhu*, Sumb. *ngusong*, Mak. *assung*, Mal. Jav. *lĕsung*], stampblok; *nesu hade*, rijstblok; *nesu dama*, stampblok voor damar; *kòde nesuk* (hierbij?), een groot soort aap.

Neta 1: *manafoti-la ei-n-ala lèo-lèo ta neta dae-a fa*, de voeten der dansers (ontmoeten =) raken, als 't ware, den grond niet.

neta (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. *heta* 1, (in aanraking komen met), ook Tett. *hetan*, vinden?], ontmoeten, (vgl. *natòngo*): *laneta lò au ème* (of: *lème*) *ia*, zij ontmoetten mij hier; *laneta ao lème ènok*, zij ontmoetten elkander op weg; *fè au lelak fa dei*, *fò au u aneta ò au sao-ana-ng-ala*, geef mij eerst wat uitstel, dat ik kan gaan ontmoeten (of: mij begeven naar) mijne vrouw en kinderen; v. d. ook = *nakaneni*, zich begeven naar: *naneta nò ndia tia-n esa*, hij ging opzoeken, begaf zich naar een zijner vrienden; ook: *laneta tasi-suüka*, zij begaven zich naar het strand.

netak (*la-*), elkander ontmoeten.

(**Neta** 2), *maneta* (*na-*), Ba., D., T., On. idem, [Saw. *mengita*, vgl. *nata*], stikken, geen adem kunnen krijgen; *namaneta dè lèo-lèo mate-n-ana*, hij kon geen adem meer krijgen en was op het punt te sterven.

(**Nète**), *kanète* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; T. *nanète*, [vgl. Jav. *titih*? vgl. ook *tète*], op iets liggen, (vallen, drukken, vgl. *dina*): *pepè ina esa ana tuü neu dè nakanète nala lafo-a*, een groote waringin is omgevallen en is boven op de muis gekomen. V. d.: iets op eene onderlaag (vgl. *lasa*, *nakataka*) leggen om het te hakken: *nakanète manu-a lesuhaï-na neu ai esa lain*, *besak-a ana tati-n*, hij lag den hals der kip op eene plank en hakte dien toen af; *ana fepa nakanète inak-a nò di esa*, hij slaat de vrouw, terwijl zij tegen een paal staat (of daaraan gebonden is).

nètes (*ai*, enz.), een stuk hout, of wat ook, dat tot onderlaag gebruikt wordt, (vgl. *lasa*).

Nètek, [ontstaan uit *netedòk*?], *uma ndia teu nètek sò*, dat huis heeft jaren lang gestaan.

Netedòk, [wordt beschouwd als uit twee woorden te bestaan en dus ook *nète dòk*, *nète-dòk*, geschreven, doch waarschijnlijk een versteende vorm van (*dò*) 2, als *netehún*, *metehún*, vgl. sub (*hu*) 2]: *nème netedò-na mai*, van overoude tijden her.

Neu, (in alle dial.), hij (zij) gaat; in de overige pers.: *u*, (Ba., D., T., On., R.

idem; Bo., Bi., K. *ku*), ik ga; *mu*, (in alle dial.), gij gaat; *teu*, (in alle dial.), wij (*ita*) gaan; *meu*, (D., On. *mi*, overigens als in Term.), wij (*ami*) gaan, gijl. gaat; *leu*, (Ba. enz. idem; T. enz. *reu*), zij gaan, [Tim. idem, waar, naast *u* en *mu*, ook *eu* en *meu* voorkomt; als stamwoord moet *u* aangenomen worden, vgl. ook Ceram. Amb. *eu*, *keu*; of voor de *u* nog een consonant is uitgevallen, is niet meer uit te maken]: *au u lèon*, laat ik gaan; *au u ndè ia sò*, ik ga nu heen; *au u ia, ndia neu na*, ik ga hierheen, hij gaat daarheen; *mai dua teu*, komt, laten wij beiden gaan; *bòe-ma dua-s leu*, daarop gingen zij beiden, begaven zij beiden zich op weg; *neu danga*, hij gaat jagen; *neu nangatúk*, hij gaat zitten, enz.; *au u mai nai Kota*, ik ga en kom (ik kom herhaaldelijk) te Koepang; *leu ma mai*, zij komen en gaan; *au lalaök u mai*, ik loop heen en weer.

Na een ander werkwoord duidt *neu*, enz. de richting aan van den spreker af, dus het tegenovergestelde van *mai*: *bòö* (*lèo*) *deak mu*, ga niet naar buiten; *lalai lèo mamana kekèke-na leu*, zij vluchten naar zijne schuilplaats; *ana bala*, (*tuü*) *neu*, hij stort neder; *tao mu na*, ga uw gang; *laö mu na*, ga weg; *fè-n poï-n neu*, laat hem maar gaan; *ana afi-n neu*, hij denkt er over na. Zie voorts de Sprk. Eveneens staat *neu*, enz. tegenover *mai*, waar wij het door een voorzetsel moeten weergeven: *fò ela sila dadi leu manek leu lasi ndia dalek*, opdat zij [tot] vorst in dat woud werden; *au tai u ai ndanak-a*, ik grijp naar den tak; zie voorts de Sprk. In ons taaleigen is *neu*, enz. soms door „komen" weer te geven, maar beteekent toch altijd eene beweging van den spreker af, bijv.: *dè ina-n laö nasadea bòe ma ana neu dè dedelu lelesu-a*, toen hare moeder weggegaan was, kwam hij en klopte op de deur; *dè neu losa mata dè*, toen hij nabij gekomen was, enz.; *neu nakaneneak nò*, hij komt nabij; *bòö lèo mata mu*, kom er niet dichtbij; *ana neu nakaneni pa bafi-a, ma neu tè pa-a ta-k-ana sò*, zij ging naar het varkensvleesch zien, toen zij er bij kwam, was het er niet meer.

Voorts wordt *neu* nog gebezigd: als verbum, in den zin van: het komt tot, bijv.: *tè makaneni-ma neu tatao-na ma baladoik-a, na*, enz., maar als het komt tot zijn doen, (als het tot uitvoering komt) en tot moeielijkheid, dan enz.; *dò-na neu pa dua mesan*, de afstand komt maar tot twee paal. V. d.: als bijwoord: *neu-ma*, in 't vervolg: *tè mae mafuli heni-s ala, na neu-ma tè sè ana nò-ngò*, als gij ze wegstuurt, wie zal dan uw kind zijn; *fò leu-ma bei lasoda na deï ala mai seluk*, om later bij welzijn terug te komen; (zie ook hieronder); als voorzetsel, in den zin van: wat betreft: *tè fa-ma neu tatao-anak-ala ma ita ta tala fa-s-ala*, want wellicht (komt het tot =) wat betreft onbeteekenende werkzaamheden, die gelukken ons niet; *neu au adenu emi fò emi laö*, wat betreft, dat ik u bevolen heb heen te gaan; vgl. *ingu*, (zie ook boven); als voegwoord, in den zin van: omdat; *ana hika-n neu ana pepèko-nala-n-ana*, hij lachte hem uit, omdat het hem gelukt was, hem te bedriegen, (wegens het gelukken), (zie *neu*, enz. als voorzetsel, vgl. *hu*); *tè hu neu-ma*, zie *hu*; als uitroep: welaan, (lett. het ga!): *neu, lamatuak, mafada-n neu*, welaan, heer, zeg het!

Evenals naast *mai* een vorm *maï* is,

is ook naast *neu* een vorm *neü*, (Ba., Bo., K., T. idem), in gebruik, steeds met aangehecht voornw.: *neü-n* (*ana*). In de overige personen: *au uü-ngau*, *ò muü-ngò*, *ita teü-ngita*, *ami meü-ngami*, *emi meü-ngemi*, *ala leü-s ala*, (in Bo., K. *au kuü-ngau*, enz.; Bi. en R. kennen wel het aangehechte voornw., maar bezigen het gewone werkw., dus Bi. *au ku-ngau*, R. *au-u-kau*, enz.), wat bepaaldelijk beteekent: heengaan om terug te keeren, terugkeeren: *au uü-ngau lèo uma u* = *au fali seluk uü-ngau*, ik keer naar huis terug; *mai teü-ngita*, laten wij terugkeeren; *ana sanga neü-n*, hij wil terugkeeren; *leü-s sò-s*, zij zijn al teruggegaan; *fò lèo ò uma-ma muü--ngò*, opdat gij naar huis (terug)gaat; *ana fali neü-n*, of: *ana fali lèo uma neü-n*, hij keert naar zijn huis terug, = *ana fali lèo uma neu*.

neuk-a, is misschien het best weer te geven door: altijd, steeds maar, (vgl. *nakadu-duak*): *pa-pa neuk-a*, het kraakt steeds maar; *boa okak-a supi-supi neuk-a*, de wortels van de *boa* staan (steeds maar) dicht bijeen; ook = *neu-neuk-a*: *ai sila-la oda kada betuü neuk-a*, die boomen vielen gaandeweg neder. Ook: *lèdo-a ndè neuk-a* of *lèdo-a ndè èle neuk-a*, de zon is in 't gaan, neigt ter kimme.

neu-neuk-a, (*u-uk-a*, *mu-muk-a*, enz.), gaandeweg, hoe langer hoe meer, (tegenover: *mai-maik-a*): *òe-la bòe-ò mada neu--neuk-a*, en ook de wateren droogden hoe langer hoe meer op; *ana sapindòle neu-neuk-a*, zij werd hoe langer hoe zwakker; *na uni neu-neuk-ò boboïk ndia ana leleuk ao-n*, en men zegt, dat de (opgehangen) klapperdop gaandeweg vanzelf gaat schommelen; ook gescheiden in *neu* — — *neuk-a*, enz., bijv. *ai-la tuü leu tuü leuk-a*, de boomen vielen gaandeweg neder.

maneuk, *mananeuk*, die gaat: *ndia ndè ma-neuk ndia*, hij is het, die daar gaat; *tou maneu-maik-a*, de gaande en komende man; *teu maneuk-a*, het (weggegane =) vorige jaar; *fai maneuka*, de verleden tijd; *basa hataholi maneu maniluk-ala*, alle menschen, die kwamen kijken.

(Neu 2), *neuk*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *neu*; D., On. *meu*, [Kup. *mniu*, helder, Tim. *meu*, helder van het zien; het aangezicht wasschen; 's morgens, vgl. Saw. *teleo*, helder van het weer, waarbij: *leo-mawo*, schaduw, *leo-ràwu*, spiegel, vgl. voorts Tag., Bis., Bic., Ibn. *aninu*, Ponos. *olinu*, Bim. *ninu*, Sumb. *ninu* of *kaninu*, End. *nenu*, schaduw, spiegelbeeld, spiegel, zich spiegelen, een zwakke vorm van Tag., Bis., Ibn. *aninau*, doorschijnen, doorschijnend, blijkens Bis., Pamp. *aninau*, Bol. Mong. *olinou*, (vgl. Bul. *leno*, schaduw, Sikk. *linong*, spiegel), in beteekenis Tag. enz. *aninu*, waarmede verwant zijn Ibn. *alinau*, doorschijnend, Tag. enz. *linau*, Bis. *sinau*, *tinau*, helder; *neuk* schijnt, met wegvalling van de *n*, op een vorm als *ninu*, Saw. *teleo*, enz., op een vorm als *leno*, vgl. *alinau*, teruggebracht te moeten worden, vgl. ook *lea* 2], helder, helderheid: *òe-a neuk-a*, het water is helder; *òe neuk*, helder water; *duduä-aüfi-n neuk--a*, zijn verstand is helder; *dedeä-kokola neu-ták*, niet heldere, duistere woorden; *mata neuk*, heldere oogen, die goed kunnen zien, (in Termanu in letterlijken zin meer *namaneu*, maar zóó overdrachtelijk); *tao mata neuk*, ergens goed op toezien; *laö nò mata-neuk*, hij gaat met helder gelaat = openlijk, iets verrichten, (vgl. *nàlilidi*); *ta nala* (vgl. sub

nala 2), of *hapu neu-na,* hij bereikt, (verkrijgt niet) het heldere er van, hij is er niet mede in het reine, begrijpt het niet recht; *lèo ala tui dedeäk beuk esa, fò ta hapu neu-na fa, na,* enz., als zij iets nieuws vertelden, waarvan zij het rechte niet begrepen, dan, enz.; *ana ta afi nala neuk fa,* hij begrijpt er niets van, weet niet hoe te handelen. V. d. ook: het lukt hem niet: *dè neu tao neu ndia tatao-nonoï-n, tè ta hapu neu-na sò,* daarop ging zij haar werk doen, maar zij kwam er niet meer mede in het reine, het lukte haar niet meer.

Van de rijst gebezigd, beteekent *neuk*: wel gelukt, v. d.: goed gevuld, (het tegenovergestelde van *nalak*): *hade-la neuk-ala,* de rijstaren zijn goed gevuld; *hade neuk,* goed gevulde rijst, vgl. *neu-lauk.*

neuk-ò, het is helder, duidelijk, klaar, dat —, het is zeker, dat —: *lèo ami dua esa ta nau fè ao-na, na neuk-ò sè ami dua mate bela,* als een van ons beiden zich niet wil geven (opofferen), dan zullen wij zeker beiden sterven; *ai-boak au fè-k sila-la neuk-ò latuk-ala,* de vruchten, welke ik gegeven heb, zijn zeker rijp, (vgl. *tèë*).

neuk mae, (lett.: is het zeker, dat gij zegt), eene uitdrukking, welke weergegeven kan worden met: toch niet: *au afada-n seku-seku tè neuk mae namahèle dei i-na,* ik heb 't hem herhaaldelijk gezegd, maar hij gelooft het toch niet; *au akalalaök niï-ana-a tè neuk mae nau laök dei i-na,* ik tracht het kind te doen loopen, maar het wil toch niet.

neu-lauk, Ba., Bo., T. idem; K., R. *neu-lau*; D., On. *meu-lau,* [vgl. *lao-lao*?] = *neuk,* in overdrachtelijken zin; *aäfi neu-lauk,* een helder verstand; *tua-ina neu-lauk,* zie *tua-inak*; *dedeä neu-lauk,* duidelijke woorden; *ana ta tao nala neu-lauk fa,* het lukt hem niet bij zijn werk; *hade neu-lauk,* goed gevulde rijst. In de beteekenis: wel gelukt, wordt *neu-lauk* ook in het algemeen gebezigd: *hataholi neu-lauk,* (ook zonder *hataholi*), een welgevormd mensch, iemand, die geen lichaamsgebrek heeft; ook: een goed, fatsoenlijk mensch; *bana neu-lauk,* een goed gevormd dier, een dier zonder gebreken; *bua neu-lauk,* goederen van goede kwaliteit; *tatao neu-lauk,* een goed gelukt werk; *tatao-na ta neu-lauk fa,* zijn werk is niet gelukt.

neu (*na-*), helder, zuiver maken: *ana daï naneu hade-la,* (*isik ala*), zij zuivert de padi, (*bras*) door wannen.

neneu (*na-*): *naneneu mata-na* (of: *mata-n-ala*), hij maakt zijne oogen helder door het gezicht te wasschen, (vgl. *nalou-òe*).

maneuk: *mata maneuk* = *mata neuk*: *hataholi ia mata maneuk-a,* deze man moet iemand zijn, die goed oplet, (vgl. *besa-besa*).

maneu (*na-*), *a.* helder zijn of worden: *òe-a namaneu sò,* het water is al helder; *lalai namaneu,* de hemel (lucht) is helder, (vgl. *ndindila*); *dedeä-kokola-n lamaneu sò,* zijne woorden zijn duidelijk, (vgl. *lèdo-lèdo*); *mata-n-ala bei ta lamaneu fa,* zijne oogen zijn nog niet helder, hij kan nog niet goed zien, (bijv. bij het ontwaken);

b. ana daï namaneu hade-la = *ana daï naneu hade-la.*

maneneu (*na-*): *namaneneu mata-n-ala* = *naneneu mata-n-ala.*

Neuk, (Ba., Bo., T. idem; K. *neu*; Bi., R. *naneu,* [bij (*neu*) 2?], raden, (een raadsel), gissen: *neuk sudi-n-ana,* raad 't eens; *ò neuk tao lèo-bè-ò, ò ta mala fa-n,* hoe gij ook raadt, gij kunt het

niet vinden; *àu ta neuk ala fa-n*, ik kan het niet gissen; *ò neuk sè ndia*, gij vermoedt wie hij is. (Zie ook sub *neu* 2).

neneuk, het raden, enz.; raadsel: *ana neuk neneuk esa*, hij raadt een raadsel.

neuk (*la-*), zij geven elkander raadsels op.

(**Ni** 1), in: *ni-lala*, zie *nalala*.

(**Ni** 2), *ni-ni*, drenzen, huilen van kinderen: *niï-ana-a ni-ni*, (vgl. *noi-noi*, *ki*); ook van het geluid van den moesang: *kue ni-ni sanga bulak-à moli*, de moesang huilt als de maan zal opkomen.

nganiní (*na-*), idem: *niï-ana-a nanganiní*, of: *ki nanganiní*.

Nik, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R., ook wel D. *nį*; On., ook wel D., *nit*, [Kup. *hnit*], ook: *iä nik*, krab, (Koep. Mal. *kaník*); soorten hiervan zijn: *ni-boa*, *ni-fèni*, *ni-fèok*, *ni-huïk*, *ni-luük*, *ni-òe*, *ni-petik*.

(**Nias**), *ninias* (*ai-*), ijzerhout, kaju bĕsi, op Koepang *kaneas* genoemd.

Niä, Bo., K., T. (?), idem, (Ba. *niö*?), benaming van het laatste steentje bij het tjongkak-spel (*tetengak*); ook de laatste vrucht bij het *kedola*: *sè niä-n*? *au niä-ng*, wie heeft het laatste steentje? ik heb het laatste steentje.

(**Nibo**), *ninibo*, Ba., Bo., D., T. idem; On. *nakanilo̧*, [vgl. Bug. *kobo̧*, *tobo̧*, Bim. *lambo*, Jav. *tabok*], slaan, (vgl. *fepa*), vooral als straf, maar toch ook in het algemeen: *ala ninibo-lá-n nita hedi baü*, zij sloegen hem zoo, dat 't hem veel pijn deed.

(**Niï**), in: *niï-anak*, zeer dun, fijn; *tema niï-anak*, zeer dunne, fijne stof; praedicatief gewoonlijk met *hík*: *sidi-a niï-ana-hík*, de kain is zeer dun (fijn).

niï-niï: *ao-na niï-niï*, hij is zeer nietig van gestalte, (klein en smal).

niï-niï-ana, zeer dun (ook wel: eenigszins dun) zijn: *langa-dò-na niï-niï-ana*, zijn haar is zeer (of: een weinig) dun.

niïs, Ba., D., T., On. idem; K. *niį*; R. *nis*; Bi. *nį*, [Kup. *nihis*, Tim. *manihis*, *mainihas*, Tett. *niïs*, in Dilli *mihis*, Mal. enz. *nipis*, *tipis*], ook wel: *niïk*, dun: *temak-a niïs-a* (of: *niï-hík*), het goed is dun; *niï sosonga esa*, zoo dun als een jong lontarblad; *tema niïk*, dunne stof.

maniï (*na-*), dun worden: *dòpe-a mata-na namaniï*, het lemmet van het mes wordt dun.

maniniï (*na-*), steeds dunner worden: *ao-na namaniniï-n*, hij wordt steeds smaller.

Niï-ana, of *aniï-ana*, K., ook wel Ba., idem; T. *kadiki-anak*, [vgl. *kadiïk*, voorts On. *anadikį*, D. *anahiki*, klein; benevens Saw. *iki*, klein, *ana-iki*, of *naiki*, klein en kind, enz.; het bevat dus blijkbaar ook vóóraan: *ana*], kind in 't algemeen, niet in betrekking tot de ouders, (vgl. *ana*, *nöö-ana*, *kanak*): *niï-ana-a ki*, het kind huilt. Ook bepaaldelijk: klein kind: *mate sao-na*, *na tè ana-n dua-s bei aniï-ana-la*, toen zijne vrouw stierf, waren zijne beide kinderen nog klein.

Niki, (Ba., Bo., K., T. idem; R. *niï*), hangwang, dikke wang van een varken, (vgl. *nasebuük*): *bafi-a niki-n dòko-dòko*, de dikke wangen van het varken hangen af; *bafi ndia namanggoä dè niki-n ta sò*, dat varken is mager en heeft geen hangwangen meer.

niki (*na-*), hangwangen hebben: *niï-ana-a naniki lèo bafi-a*, het kind heeft hangwangen als een varken.

(**Nilu** 1), *ninilu*, in alle dial., [Tim. *mai-ninu*, Kup. *ngilu*, Saw. *menjilu*, Sumb. *majilu*, enz. welke alle „zuur" beteekenen, vgl. Mal. *ngilu*], ook wel ter onderscheiding: *ninilu naü*, de tamarinde; *ninilu dae-lòk*, de blimbing; *ninilu tasi*, soort zeegewas, op Koepang *tambrín laut* genaamd; *ninilu ango*, de tijd, waarin de tamarinden bloeien; *ninilu ango na*

tasi-a mate, als de tamarinden bloeien, is de zee doodstil.

(**Nilu** 2), *nilu* (*na-*), in alle dial., [vgl. *titino* en dial. *tilo*], toezien, toekijken bij een schouwspel, iets bekijken, zien hoe iets is, (vgl. *nita*): *lanilu hus*, zij zien toe bij het *hus*-feest; *dè hataholi tou-inak sila lapadeik fò lanilu-n-ana*, en de menigte stond naar dit (schouwspel) te kijken; *ala leu lanilu mata beuk ndia*, zij gaan die nieuwigheid bekijken; *nanilu lòle-na*, hij kijkt naar (bewondert) de schoonheid er van; *fò tanilu sudi ama mai, na ana sanga ita dò ta*, opdat wij eens zien als vader komt, of hij ons zoekt of niet.

maniluk, die toekijkt; *hataholi maneu maniluk-ala*, zij, die komen toekijken, toeschouwers.

(**Nilu** 3), *manilu* (*na-*), Bi., D. idem; T. *namaniru*; On, *nambaniru*; Ba., Bo., K. *namanelu*; R. *namaneru*, [Saw. *menjiru*, vgl. Lamp. *badjiru*, Mak. *binru*], zich warmen; *namanilu lèdo*, (*haï*), hij warmt zich in de zon, aan het vuur, (vgl. *dala* 3, *hahá*, *nahoi*, *namahana*).

(**Ninga**), *paninga* (*na-*), Bo., Bi. idem; Ba., D., T., On. *napaningga*; R. *napanika*, [vgl. *tinga*], terdege, in allen ernst slaan, houwen, enz., (vgl. *napanèë*, *tèë*): *napaninga fefepak-a*, hij slaat terdege toe.

Ninik, Ba., Bo., T. idem; overigens *nini*, [Tett. *ninik*, idem, Saw. *nini*, Sumb. *kaninik*, soort kleine muskiet], muskiet; *nini-kák*, wat door een muskiet gebeten is, muskietenbeet; (vgl. *abanak*).

(**Nino**), *manino* (*na-*), in alle dial., uitgez. D., [vgl. *lino-lino*?, vgl. D. *nafaní* met *ndi-ndi*], *a*. verborgen, geheim zijn: *dedeäk ia namanino nisak-ana*, deze zaak is geheel voor hem verborgen; *b*. geheimhouden, verbergen, (vgl. *nafuni*): *lamanino dedeäk*, zij houden eene zaak verborgen; *tè ò mamanino au, na mae ò tao lèo-bè-ò sè haï-a ta losa fa*, maar als gij 't voor mij verbergt (of 't mij niet zeggen wil), dan zal, wat gij ook doet, het vuur zijne bestemming niet bereiken; v. d.: ontkennen, loochenen, (vgl. *nalelesi*): *basa-s lamanino*, allen ontkennen (dat zij het gedaan hebben); *namanino nalelak ana*, hij ontkent hem te kennen.

namaninok: *dedeä namaninok* (ook zonder subst.), wat verborgen is, geheim = *nafunik*, *nananafunik*.

Ninu, (in alle dial.), hij (zij) drinkt; in de overige personen: *inu*, (Bo., Bi., K. *kinu*, overigens gelijk Termanu), ik drink; *minu*, (in alle dial.), gij of gijl. drinkt, of wij (*ami*) drinken; *tinu*, (in alle dial.), wij (*ita*) drinken; *linu*, (Ba. enz. idem; T. enz. *rinu*), zij drinken; [Kup. *ninu*, *kinu*, enz., Tim. *ninu*, *inu*, enz., M. P. *inum*]: *ninu òe*, hij drinkt water, (vgl. *nasaboba*, *nakadodòk*, *fati*, *nasakò*, *kupa*, *muti*).

ninu-ninu, bijv.: *ninu-ninu bòe ma nita salao-na*, terwijl hij dronk, zag hij zijn spiegelbeeld.

nininuk, drank; *òe nininuk*, drinkwater.

ninu (*na-*): *dae-a naninu òe*, de grond drinkt (zuigt in) het water, (vgl. *suü* 1, *nasamusi*).

nininu (*na-*), laten, doen drinken, (althans in R.); vgl. *nafafati*, *pou*, *hani*.

(**Nio** 1), *ninio*, (in alle dial.), trekken, (vgl. *hela*, *luï*): *ana ninio-ná neu tali-a*, hij trekt het touw naar zich toe; *dè ò fò tao kapa-a lèë, dè au ninio tao, tè ana ta lalik fa*, wat is dat voor eene manier van u om den buffel te drijven, dat hij, hoe ik trek, geen voet verzet?

nio-nio, voortdurend trekken: *ana nio-nio nò ai-a*, hij trekt steeds aan het hout.

(**Nio** 2), *ninio*, [vgl. sub 1?] = *lelea*, de barensweeën hebben: *inak-a ninio faik lima ia sò, tè ana bei ta bongi fa*, de vrouw heeft al vijf dagen de weeën gehad, maar nog niet gebaard.

(**Niök**), *niniök* in: *hai niniök*, [Bo. heeft *naikok*, Bi., R. *naiko*, K. *iko*, vgl. *ikok*?], soort emmer, in gebruik bij het aftappen van lontarsap.

Nipa, Ba. *nimpa*; Bo., Bi., K., R. *nipe*; D., T., On. *nimbe*, [Kup. *nipe*]: *iä nipe*, soort zeevisch, op Koepang *ikan nipe* genoemd.

Nisa, (in alle dial.), hij (zij) doodt; in de overige pers.: *isa*, (Bo., Bi., K. *kisa*, overigens gelijk Termanu), ik dood; *misa*, (in alle dial.), gij of gijl. doodt, of wij (*ami*) dooden; *tisa*, (in alle dial.), wij (*ita*) dooden; *lisa*, (Ba., enz. idem; T. enz. *risa*), zij dooden, [Tim. *nis, is*, enz.]: *malòle au isa hataholi*, (*kòde* enz.) *ia*, ik moest dezen mensch, (aap, enz.) maar dooden, (vgl. *namate, dòdo, tati*); *tao nisa*, doodmaken = *nisa*: *tao misa-n nò basa ndia tia-lai-n-ala*, maak hem dood met al zijne makkers; *lèo au palu isa manu ia*, als ik deze kip doodsla; *ka*, (*nène, silo, tabu*, enz.) *nisa*, hij bijt, (drukt, schiet, trapt enz.) dood; *ana aäli nisa au*, hij beleedigt mij doodelijk; overdrachtelijk: *fu nisa banuk-a*, hij blaast de lamp uit; *nggòe nisa*, hij sluit stevig, vast, (vgl. *ndi-ndi*); *nàmanino nisa-k-ana*, het is diep voor hem verborgen; *nanakena-nisak*, stevig, geheel en al gesloten; *nanapada-nisak*, streng verboden; *nananafuni-nisak*, diep verborgen; *nisa-lalak*, zie *lalak*; *nananisak*, gedood.

nisa-nisa, enz. = *nanisa*: *nae sè ndia nisa-nisa dua-s ala dei*, namelijk, dat zij hen beiden wilde dooden.

nisa (*na-*), willen dooden, herhaaldelijk dooden, enz.: *ana sanga nanisa*, hij wil, tracht te dooden; *bòso manisa*, dood niet, (nooit).

kanisak, moordenaar; *tatao kanisak*, moordenaars-werk, moorddadig werk.

manisak = *kanisak*, (vgl. *matatik*).

Nisa-batu, een dorp in het Termanusche.

Nisi 1, in alle dial. uitgez. D., On., [vgl. *naisi, si*; Tim. *isi*, Kup. *kisi*, Sumb. *sisi*, schillen, Saw. *meniki*, afschrapen, verwant is D., On. *sòso*, Mak., Bug. idem, Bim. *ròtjo*], schillen met een mes, (vgl. *fina*): *au nisi heni pao-lou-na*, ik schil eene mangga.

ninisi, herhaaldelijk schillen, enz.

Nisi 2, of *nisik*, Ba., Bo., T. idem, overigens *nisi* of *nisi*, [Tim. *nisi*(*f*), Kup. *si*, Bug., Bent., Sang. *isi*, Bareë *ngisi*, Bur. *ngisin*], tand; *nisi ndenak*, kies; *nisi odak*, snijtand; *nisi noli*(*k*), oogtand; *nisi funik*, melktand; *nisi-takak*, groote tanden, (als een *taka*, bijl); *nisi todik*, vooruitstekende tand; *ana ta tao nisi-bafa-na nai tataos ndia dalek fa*, hij doet zijne tanden in zijn mond niet in, z. v. a. hij doet zijn best niet voor dat werk.

manisik, die tanden heeft; *manisi-mabafak*, (die tanden en een mond heeft), iemand, die goed zijn woord kan doen, v. d.: spreker, heraut van den vorst.

Nisik, zie *nesik*; *nisi-laik* = *nesi-laik*; *nai lelesu-a nisi-lai-n*, aan den dwarsbalk boven de deur. (Zie ook sub *nisi* 2).

Nita, in alle dial., hij (zij) ziet; in de overige pers.: *ita*; (Bo., Bi., K. *kita*, overigens gelijk Termanu), ik zie; *mita*, (in alle dial.), gij of gijl. ziet, of wij (*ami*) zien; *tita*, (in alle dial.), wij (*ita*) zien; *lita*, (Ba., enz. idem; T. enz. *rita*), zij zien; [Kup. *neta, keta*, enz., Tim.

nit, it, enz.; Bug., Sumb. *ita,* Tag. *kita,* enz.]: *ami mita bana matua ina esa, bana matua-ina matak ndia ami bei ta mita fa-n-ana,* wij hebben een groot dier gezien, zulk een groot dier hebben wij nog nooit gezien; *ò mata-m-ala dei fò lita,* uwe oogen zijn het, die zien; *ò bua-loä-m lakadoè pa-òe, tè ò ta mita fa,* uwe kleederen zijn nat van het vleeschnat, maar gij bemerkt 't niet; *ò ta mita nusa esa,* hebt gij niet een hert gezien? *au ita busa dua mai,* ik zie twee honden komen; *nita manadanga-a bei nae laö,* hij zag, dat de jager nog wilde weggaan. Geheel in dezelfde beteekenis zegt men dikwijls: *nakanue nita,* enz. (vgl. *dòngek, lalana, maku, maü, mète, nakanae* [*nalamula*], *nado, nanganalo,* [*nakaneni*], *nanilu,* [*natèè*], *titino,* benevens *lipe, lelu, ndila, suli, tetèlos,* omzien, van ter zijde zien).

Nita, enz. wordt ook gebezigd in de beteekenis van: zien = ondervinden, en kan daardoor in de plaats komen van andere werkwoorden, welke eene werking der zintuigen aanduiden: *ala ninibo-lá-n nita hedi baü,* zij sloegen hem, totdat hij veel pijn ondervond (voelde); *au bei ta uä ita nanaäk ia fa,* ik heb dit eten nog nooit geproefd; *ò mita dedeäk ndia bòe,* hebt gij die zaak, (dat) ook gehoord; (in het Tim. pleegt men *nit,* enz., hij ziet, als versterking achter *nen,* hooren, te plaatsen). Uit de beteekenis van „zien", spruit verder voort die van „vinden", (vgl. *hapu*): *faik esa ala lita nggadi bibiak esa,* eens vonden zij een stuk ivoor; *au ita-n malòle,* ik vind het goed, dat enz.; ook „weten": *dè nafuni-n-ana, na tè ama-na ta nita,* en verborg het, zonder dat zijn vader het wist; *dua-s sao bulak lima ia sò tè esa ta nita bòe-n,* zij hebben al vijf maanden als man en vrouw geleefd, zonder dat iemand het geweten heeft, (vgl. *bubuluk*).

nita-nita: *fò ela neu sanga nita-nita ndala ndia dei,* opdat hij overal het paard zocht te vinden.

nitak (*itak,* enz.) = *nita,* vooral in de meer overdrachtelijke beteekenissen, waarbij ook die van: zien = beproeven: *mai mitak nanaä malada-a ndè ia,* zie eens wat hier lekker eten is; *sè nitak nae lèdo-a neu bè dei fò besak-a ana foä,* wie weet waar de zon zal zijn (hoe laat het zal zijn) voor hij opstaat; *mò au u, fò au itak ana,* breng mij er heen, opdat ik die eens beproeve; *ana sanga liü nitak ana,* hij wilde eens probeeren (de gong) te slaan, (vgl. *sudi*).

itak-a, Ba., T. idem; D., On. *ita-ä*; Bi. *kitak-a-e*; K. *kitak-a-na,* [verkorting van *iïtak-a,* als absolutief, of als versterking van *ita,* als *hetuk-a* van *hetu*], naar, bij mijn zien, v. d. = *makaneni-ma, buluk-a,* als, misschien: *dalek mai suli, itak-a ò mabeï-na,* kom eens binnen (bij mijn zien, dat =) als gij kunt; *itak-a ana dadi bòe na tamahena,* misschien zal 't lukken, en kunnen wij er van leven; (in Termanu niet zeer gebruikelijk).

ninitak, (*iïtak,* enz.), *a.* het zien, inzicht: *tunga au iïta-nga,* naar mijn inzicht; *b.* goed toezien, onderzoeken: *mimitak malangau ndè ia sò,* gij zult ondervinden, wie, hoe ik ben.

manita(*k*), die ziet; ziende: *au mata-ng-ala manitak,* mijne oogen zijn ziende, kunnen zien; *ò manitak,* gij kunt zien.

nanitak, wat gezien wordt.

Nitas, (Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *nita*), soort boom, op Koepang eveneens *nitas* genoemd; het hout wordt

als timmerhout gebruikt, o. a. voor doodkisten; de vruchten van dien boom (*nita-boak*) geven een soort hars: *dama nitas*; ook de asch van de gedroogde schil wordt gebruikt, (vgl. *bangalouk*); *oe-nitas*, eene bron in het Termanusche, ook benaming van twee dorpen op Timor; *nita nggòen*, dorp in het Termanusche.

Nita-ndè, Bo., Bi. *nita-lè*; R. *nita-rè*, [voor Ba. wordt *nita pepe-manek* opgegeven; bij *nitas*? T. heeft *nite-tè*; D. *nite-boa-bebelu*, On. *mbanite*], soort boom.

Nitu, in alle dial., [Kup., Tim., alwaar het ook „lijk" beteekent, idem; Tag. Pamp. *anitu*, enz.], geesten der voorouders, (dan gewoonlijk: *nitu bei-baï* of *nitu uma*); duivel, (vgl. *mula*); *nitu dea*, boschduivel; *uma nitu*, huis, waarin de duivels of afgestorvenen aangebeden worden; *tao* (of *songo*) *nitu*, aan den duivel offeren; *pu nitu*, den duivel (of duivels) verjagen; *sanga nitu*, de oorzaak van eene ziekte aan den duivel vragen; *mamate nitu*, die aan eene ziekte (niet door geweld) gestorven is; *nitu-taok*, een bezetene; *nitu malidak*, (gevleugelde duivel), *nitu makatataük*, (vreesaanjagende duivel), *nitu mahoük*, (grijp duivel), scheldwoorden.

nituk, in samenstellingen: *hataholi kailu-nituk*, (op Koepang *bunting setan*), iemand, die een opgezwollen buik heeft; *pua-nituk*, duivels-pinang, een plantje, waarvan de vruchten op pinang gelijken; *daë-do-nituk* = *kulu-ai*, wilde sirih; *tau-nituk*, zie *tauk*; *ai-nituk* = *kai-nituk*, sandelhout; *pena-nituk*, zie *pena* 3.

(**Niu**), *niu-niu* (in alle dial.), opgezwollen, door wormen, van de buik van kinderen, (vgl. *natafú*): *nii-ana-a tei-n niu-niu*.

niuk, in: *tei-niuk* (*nii-ana-*), een kind met een opgezwollen buik.

Nò 1, in alle dial., [Tim. *noah*, Kup. *nian*, Tett. *nu*, in Dilli *nun*, Tag. Bis. *niog*, Mal. *njiur*, Jav. *nju*, Bal. *ĕnjuh*, Daj. *ĕnjoh*, enz., de afwisseling der klinkers in Tim. en Kup. als tegenover eene *u-u* of *i-i*, de slotneusklank in Kup. en Tett. wel uit *ng* te verklaren als in Dair., Bat. *posong*, navel, enz.], klapper, kokos, zoowel de boom als de vrucht, de laatste ter onderscheiding soms *nò-boak*; *nò sala*, bloemscheede van den kokos; *nò-nggonak*, bladscheede van den kokos; *nò-nggik*, bloemstengel van den kokos; ook: *nò-nggik esa*, een tros kokosnoten; *no-lao*, zie *lao*; *mina-nò*, klapperolie; *nò-a mina-na*, of *nò-a makè-n*, kokosmelk; *nò-oe*, klapperwater, ook het water, dat zich door koken van de melk afscheidt; *sasapu lida-nò-dò*, bezem van kokospalm-nerven; *nò-a mata-na*, zie *mata* 1; *nò-lusuk*, vruchtbeginsel van eene kokosnoot; *nò kapa-dii dòk*, (als een buffeloor), eene kokosnoot, welke zich begint te zetten; *nò-nggèo buik*, (zwart van onderen), halfrijpe kokosnoot; *nò nggeò seselik*, (aan beide einden zwart), rijper dan de vorige; *nò lasik*, oude kokosnoot; *nò tuk*, zeer oude, aan den boom verdroogde kokosnoot; *nò bula-nalak*, (door de maan bereikt of genomen), eene kokosnoot zonder vleesch; *nò tedik*, looze kokosnoot; *nò boa-pila*, *nò sanu*, soorten van klappers; *nò nituk*, de sagopalm.

Nò 2, (in alle dial.), hij, (zij) is met, in onze taal veelal door het voorzetsel „met" weer te geven; in de overige pers.: *ò*, (Bo., Bi., K. *kò*, overigens als Term.), ik ben met; *mò*, (in alle dial.), gij en gijl. zijt of wij (*ami*) zijn met; *tò*, (in alle dial.), wij (*ita*) zijn met; *lò*, (Ba., enz. idem, T, enz. *rò*), zij zijn met, [Tim. *nòk*, *òk*, enz. met aanhechtsels

nòka, enz., Kup. *nola, kola,* enz., Tett. *nò, kò,* enz., vgl. Sikk. *nora, ora,* enz., Solor. *non*; denkelijk, (al moet de uitspraak van den consonant eenigszins verschillend zijn geweest), O. Jav., Bim. *wara,* Mad. *bada,* zijn, Tag. *wala,* niet zijn; Mal. *ada,* Sund. *aya,* enz.; de *k* in het Timoreesche woord als misschien in Rott. *okak,* wortel, vgl. ook Sikk. *norang,* Solor. *noön,* hij, het is er, naast *nora, non*]: *au' ò-(ng)ò,* ik ben met u, (hier dikwijls *òk* enz.); *bòö mò-n ana,* wees niet met hem, ga niet met hem om; *nò hèok,* scheiden, (zie *hèok*); *au ò ama lèo dea meu,* ik met (of: en) vader gaan naar het veld; *ana nggèlo ò nò ai,* hij kapt bamboe (met =) en hout; *ana kokolak nò ina-na,* hij sprak met zijne moeder; *bòö ata takasasamak ao-t-ala tò hataholi matua manalu-la,* laten wij ons niet gelijkstellen met de aanzienlijken; *au ta akaboi abeï au ana-nga nò ò fa,* ik kan mijn kind niet tegelijk met u onderhouden; *ana nonoli nò manggatek,* hij leert met ijver; *ana kokolak nò hihikak,* hij spreekt lachend; *nò ao-n,* uit zich-zelf, alleen, bij zich-zelf. Zie voorts de Sprk.;

b. [Tim. *nòk,* Kup. *nola,* Sikk. *nora,* enz. idem], iemand brengen: *dei fò au ò-(ng)ò lèo uma teu,* dan zal ik u naar huis brengen; *mò au u,* breng mij er heen; *nò ana-na neu nanoli nai Kota,* hij brengt zijn kind naar Koepang om het daar te laten leeren (op school te laten gaan); *mò hèok ana,* breng hem weg. (Zie ook sub *a*).

nòk, a. (*òk,* enz.) = *ò,* zijn met: *Lamatuak-a nòk ò,* de Heer zij met u; *sila dale-n-alà lòk ana,* hunne harten waren met hem;

b. in samenstellingen als: *bua-nòk, tola-nòk.*

nonòk, a. (*oòk,* enz.), steeds bij iemand zijn: *au oòk busa-a ma mòpo-n,* ik was steeds met den hond en toch is hij weg; *ò momòk nïï-ana-a, ma tao lèë dè matuda-n,* gij waart steeds met het kind, hoe hebt gij het dan kunnen laten vallen; *lèo neu fò bana-n-ala na nonòk ana-fèö-ana-na esa,* als hij de dieren ging hoeden, was hij steeds met (had hij steeds bij zich) een dochtertje van hem;

b. die met iemand is, makker, metgezel, (vgl. *tia* 3): *au nonò-ng, ò nonò-m, ndia nonò-n,* mijn, (uw, zijn enz.) makker; *kana mangalaun esa nafada ndia nonò-n-ala,* een knaap uit den geringen stand zeide tot zijne makkers. De oorspronkelijke samenhang met *a* komt nog duidelijk uit in eene constructie als: *ò-ò bei nonò-m ndia bòe,* gij ook, uw makker was hij = gij waart ook steeds met hem.

manòk, die met iemand is: *hataholi manò sila seku-sekuk-ala,* de menschen, die steeds met hen waren.

Nòk 1, (Ba., Bo., T. idem, overigens *nò*), hij (zij) helpt; in de overige pers. met toevoeging van de uitgesproken (of ingeslokte *k*) als *nò* 2, [waarvan het een bijzonder gebruik is]: *nïï-ana dua lahòte bòe-ma au òk esa,* twee kinderen hebben ruzie, vechten, en ik help de een, (vgl. *fali*); *esa nòk esa,* de een helpt den ander, zij helpen elkander. (Zie ook sub *nò* 2).

Nòk 2, (als sub *nòk* 1), hij is deelgenoot met iemand, (vgl. *bua*): *au òk ana hade-òe esa,* ik ben deelgenoot met hem in (ik en hij bezitten samen) eene sawah.

(**Nòk** 3), *nonòk* of *nonòk-a,* Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nonò* of *nonòk-a*; D., R. *nonò* of *nonò-ä,* [oorspronkelijk wel van *nonòk,* makker, vgl. *nò,* v. d. wat bijna gelijk is], alsof, (vgl. *noï* 2, *sanga* 2):

ana tao hala-na nonòk-a hala-bii-a, hij maakte zijne stem alsof het die van eene geit was; *dè lamanène sila kokola-n ndia nonòk bai dedeä louk esa bòe,* en zij luisterden naar hunne woorden alsof het een zinneloos gepraat was; *tou luü-eik-a lae-lòdo nonòk mènge kaisao,* de verlamde kruipt (alsof hij eene slang ware) als eene slang; *nonòk uda nai tasi-lai,* het was alsof het op zee regende, het scheen op zee te regenen; *baluk au sanga saë-k ia nonòk mae malepak-a,* het vaartuig, dat ik wil bestijgen, heeft als 't ware voorraad in, (vgl. *noï* 2). *Nonòk-a* wordt gewoonlijk afzonderlijk gebezigd; *nonòk* dikwijls door *bai* of *mae,* (gij zoudt zeggen, vgl. *nae*), gevolgd. (Zie ook sub *nò* 2).

(Nòk 4), *nonòk,* (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R., ook wel D., *nonò*; On. en ook wel D. *nonòt*), soort zeevisch.

(Nòk 5), *manòk,* (Ba., Bo., T. idem; K., D., R. *manò,* [wel van *nò* 2, eig. iemand, die is met], die bezit, eigenaar, bezitter, (vgl. *nu*): *tou manò-ndala-k-a,* de man, die eigenaar van het paard is (was); *manò-besi-k-a,* de eigenaar van het ijzer; *busa manò-ndunu-k-a,* de hond, die het nest bezat. (Zie ook sub *nò* 2).

Noäk, (Ba., Bo., T. idem; K., D. *noạ̈*; On. *noäs*; Bi. *nokạ*), soort boom.

(Nòbo), *nòbo-nòbo,* (in alle dial.), pappig zacht, week, (vgl. *manganaük*): *huni-a namalatu nòbo-nòbo,* de pisang is pappig zacht van rijpheid, is overrijp, (vgl. *nòe*); *bisu-a namalatu nòbo-nòbo,* de zweer is overrijp; *sina-la laao nòbo-nòbo,* de Chineezen plegen pappig dik te zijn.

nganòbo (*na-*), pappig week zijn: *huni-a nanganòbo sò* = *namalatu nòbo-nòbo.*

manganòbok, pappig week; *pao manganòbok,* eene overrijpe mangga.

(Noda), *noda-noda,* voortkruipen: *ulek-a noda-noda,* de worm kruipt voort; *lafo-ana noda-noda,* de jonge rat beweegt zich kruipende, (vgl. *lòdo* 1).

sanoda (*na-*), in alle dial. uitgez. On., [verwant met *nòdo-nòdo*], een weinig voortkruipen, gewoonlijk in meer overdrachtelijken zin: *mènge-a nasanoda lèo deak mai,* de slang komt een weinig naar buiten, steekt een weinig uit het hol naar voren, (vgl. *natalesu*); *nisi-na nasanoda nala fa-fa sò,* zijn tand steekt een klein beetje uit, is een weinigje naar buiten gegroeid, (vgl. *todi*); *nii-ana-a nasanoda nala fa sò,* het kind is een weinig opgeschoten, gegroeid, (vgl. *saë*).

sanonoda (*na-*), = *noda-noda*: *kalatik-a nasanonoda,* de worm kruipt voort; *daë-dòk-a nasanonoda nala fa-fa,* de sirihplant is een weinig voortgekropen.

(Nòdo), *nòdo-nòdo,* in alle dial., [verwant of oorspronkelijk identiek met *lòdo,* zie aldaar], voortkruipen, gewoonlijk van kinderen gebezigd; voortschuiven op het achterste (vgl. *lòdo* 1, *kèko*): *nii-ana-a nòdo-nòdo lèo ina-n mata-na neụ,* het kind kruipt naar de moeder toe. (In D., On. ook gebruikt in plaats van *lòdo,* van het kruipen van slangen, enz.).

nòdok, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., On. *nòdọ*), opschuiven, (vgl. *hèok*): *nòdok lèo kona mu,* schuif wat naar rechts op; *bòe-ma lalai nòdok tao teteë lèo lain neu,* en de hemel schoof terdege naar boven toe; *nòdok mai ia dei ma,* schuif hier wat naar toe, kom een weinig nader!

kanòdok (*na-*), doen opschuiven: *nakanòdok kandela-a lèo ia mai,* hij schuift den stoel hierheen, (vgl. *tuluk*).

Nòe 1, in alle dial., [Tim., Kup. idem, bevat denkelijk *òe,* water, vocht; mogelijk zou ook zijn, dat Sumb. *lui,* smelten, te vergelijken is, hetgeen evenwel

hetzelfde woord zou kunnen bevatten, vgl. ook Mal. *tjair*, enz.], *a.* smelten, oplossen: *ènge-a ta nau nòe*, het lood wil niet smelten; *masik-a nòe*, of: *nòe heni masik-a*, het zout smelt, lost op; *òe-a tao napela ofa tane-a dè nòe heni-n*, het water doorweekte het vaartuig van modder en het ging uit elkander; *au bòö laë mèko-la na nòe heni-s*, als ik de gongs bij den brand niet gered had, zouden zij geheel uit elkander zijn gegaan, door het water bedorven zijn; v. d. dun, waterachtig zijn: *kakau-a nòe*, de pap is dun, (vgl. *òe-òek*); ook: week worden of zijn, als was bij warmte; verder: zeer zacht, week, (vgl. *manga-naük*): *nòe heni pa-a sò*, het vleesch is zeer zacht geworden, uit het verband geraakt, door afkoken, (vgl. *dòlo heni*); min of meer overdrachtelijk: *nòe neu dae*, slap tegen den grond gaan = lenig; *inàk ndia lònge na ana nòe neu dae*, bij het dansen is die vrouw zeer lenig, (vgl. *nòö*); *nòe heni suï-bète-n*, zijne rijkdommen versmelten; *nòe heni basa naü ai-ana*, alle kruiden en planten (versmolten =) waren slap en tegen den grond geslagen, (vgl. *bela* 3); *nusak-a nòe*, het land gaat ten gronde; *dae-a nòe heni-n*, de grond smolt als 't ware weg, verzonk;

b. iets smelten: *nòe ènge*, (*lilo*, enz.), tin, (goud, enz.) smelten.

nòe-nòe, voortdurend, geheel en al versmelten; overdrachtelijk: *emi tao hata na nòe-nòe tao lèë*, als gij wat doet, wat doet gij 't dan slap, alles wat gij doet, doet gij even lam; *au tei-ng nòe-nòe*, mijn buik is als 't ware opgelost, ik heb hevige buikpijn.

nonòek, het smelten, enz.; *mamana nonòek*, smeltkroes.

benòe = *nòe-nòe* v. e. meervoudig subject, bijv. in: *emi tao hata na benòe* (= *nòe-nòe*) *tao lèë*.

mananòek, zacht, week: *pa mananòek*, door afkoking zeer zacht geworden vleesch; *pao latu mananòek*, of: *tòlo-nòek* (van *tòlok*, ei, dus als een week ei?), eene overrijpe mangga, (vgl. *nòbo-nòbo*).

tanòe (*na-*): *natanòe lilik*, zij maakt was week.

(**Nòe** 2): *ao-na nòe-neu*(*k*) *nòe-neuk*, hij wordt hoe langer hoe magerder, vgl. *nggofa*, (lett. wel: zijn lichaam smelt hoe langer hoe meer weg, dus bij *nòe* 1); in den zelfden zin zegt men ook: *lòe-neu*(*k*) *lòe-neuk*, (denkelijk eene verbastering).

(**Nofi**), *nganonofi* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *nangganonofi*; R. *nakanonofi*, [vgl. *totofi*], wroetend voedsel zoeken, als een varken; *bafi-a neu nanganonofi*, het varken gaat wroetend voedsel zoeken.

(**Noi**), *noi-noi*, (Bo., T., On. idem; Ba., D. *oi-oi*), gewoonlijk *noi-noi-ana* = *ni-ni*, (doch minder sterk), eenigszins drenzen, dreinen: *nïï-ana-a ki noi-noi-ana*, het kind drenst wat, (vgl. *ki*).

Noï 1, Ba., Bo., K., T. idem; Bi., On., R. *noki*, [Saw. *tuï*, vgl. Mak. *tuku*, Ponos. *tukar*, Bol. Mong. *tukad*, trap], inkepingen in een boomstam maken om dien gemakkelijker te kunnen beklimmen; *ana noï tua-a*, hij maakt zulke inkepingen in den lontarpalm; *tua nananoïk*, lontarpalm waarin dusdanige inkepingen gemaakt zijn.

nonoï, herhaaldelijk dusdanige inkepingen maken.

Noï 2, Bo., T. idem; Bi. *noi*; K. *hoï*; R. (*oi*, *noi*, enz.), [Tim. *noi*, bijna, *noi*, *oi*, enz. willen], op het punt zijn van, bijna: *ana noï namulu*, hij is op het punt van gek worden; *noï nae*, (*ae*, enz.), of: *noï*

sanga, juist willen, op het punt zijn iets te doen: *dè bei noï nae kou, bòe-ma*, hij was juist op het punt om den boog af te schieten, toen enz., (of: hij zou juist den boog afgeschoten hebben, als niet enz.); *au noï ae u, tè ta dadi bai-n*, ik was juist van plan te gaan, maar 't is weer niet doorgegaan; *tè totoäk esa nai ami dale-ma noï sanga laò ela-ngò*, maar er is een gevoel van kommer in onze harten nu wij op het punt staan u te verlaten; *tè noï sanga mò-ngò, ta bòle fa*, wij zouden u wel medenemen, maar het kan niet; *noï sanga*, of: *noï lèo*, ook = *sanga lèo*, op het punt zijn van te zijn, gelijken: *hala-na noï sanga*, (*noï lèo*) *ina hala-na bòe*, hare stem gelijkt op, is bijna als die van hare moeder; *ana noï lèo-lèo bòlo*, hij scheen te zullen verdrinken, het was alsof hij zou verdrinken, (vgl. *nae* 2, *sanga* 2, *lèo-lèo*, *nonòk*).

(**Noï** 3), *nanoï*, (Ba., Bo., D., T. idem; Bi. *nanoi*), gewoonlijk: *nanoï nadai*, onheil aanbrengen, (vgl. *nanufa*, *silaka*).

manoï-madaik, onheil aanbrengend: *bua manoï-madaik*, onheil aanbrengende goederen.

(**Noï** 4), *mananoï*: *ina manatao mananoï*, wordt eene vrouw, die goed de kunst verstaat om sarongs en slimoets te maken, genoemd. Hierbij wel:

nonoïk, (Ba., Bo., T. idem; K., D. *nonoï*; Bi., R. *nonoi*), steeds verbonden met *tataos*, het werk, dat iemand te doen heeft, iemands bezigheden, iemands taak: *esak-ò tao ndia tatao-nonoï-n*, ieder moet zijn eigen werk doen; *ana neu tao ndia tatao-nonoï-n, tè ta hapu neu-na sò*, zij ging aan haar werk, maar het lukte haar niet meer.

Nòke, (Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *nòë*), hij (zij) vraagt, verzoekt; in de overige personen: *òke*, (Ba., T. idem; Bo., K. *kòke*; D., On. *òë*), ik verzoek; *mòke*, (Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *mòë*), gij of gijl. verzoekt, of wij (*ami*) verzoeken; *tòke*, (Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *tòë*), wij (*ita*) verzoeken; *lòke*, (Ba., Bo., K. idem; T. *ròke*; D. *lòë*; On. *ròë*), wij verzoeken, [Tim. *nòën*, *òën*, enz., Kup. *nòken*, *kòken*, enz., hij, enz. roept, ook in D. en On. wordt *nòë* ook gebruikt in de beteekenis van *nalò*, hij roept, vgl. voorts Bi., K. *huke*, verzoeken]: *au òke òe*, ik vraag om water; *nòke tia-n ndia dòpe-na*, hij vraagt zijn vriend om zijn mes, (vgl. *toä* 2); *ana nòke tia-na nae*, enz., hij vroeg (deed een verzoek aan) zijn vriend, zeggende, enz.; *nòke laö*, hij vraagt verlof om heen te gaan; *nòke hutak*, hij vraagt, maant om (betaling van) schuld, v. d.: vragen = nooden: *nòke lasi-manek-ala leu laä feta*, hij noodigt de oudsten en aanzienlijken tot een feest uit, (vgl. *kaï* 2, *nalò*, *ndòlo* 3, *natú* 4), en v. d. (evenals *nalò*), noemen: *nòke au nade-nga*, hij noemt mijn naam; *lòke au na masodak*, zij noemen, prijzen mij gelukkig. Denkelijk elliptisch is het gebruik van *nòke* enz. in uitdrukkingen als: *nòke makasi*, hij bedankt; *au òke au salak*, ik beken schuld, (vgl. *poä* 2), enz.

nonòkek (*oökek*, enz.), *nò au oöke-nga*, op mijn verzoek; ook wel *nonòkek* voor alle personen, (vgl. *halak*).

nòke (*na-*), willen vragen, plegen te vragen, eischen: *ala sanga buluk-a manaadu-a nanòke hata*, zij onderzoeken of de scheppende geest iets eischt.

Noki, (in alle dial.), iemand met vleiende woorden iets afhandig zoeken te maken, (vgl. *fufudi*): *ana noki au lilo-nga*, hij zoekt mij mijn goud, met vleiende woorden, afhandig te maken.

noki-noki: *ana noki-noki nò au*, hij vleit mij gedurig.

(**Nòko**), *nòko-nòko*, schudden, in schuddende beweging zijn: (Ba., Bo., D., T. ook R. idem): *bafi-a timi-na nòko-nòko*, de kin van het varken is in schuddende beweging, (wegens de dikte); *sina-la laao nòko-nòko*, de Chineezen plegen zoo dik te zijn, dat hun lichaam in schuddende beweging is.

kanòko (*na-*), schudden: *batu piak-ala ta lakanòko fa*, de rotsen schudden niet, (vgl. *leu-leu*).

kanonòko (*na-*), Ba., T. idem; Bo., Bi., K. *nakanunuku*, zie aldaar, [Saw. *njòko*, *kenjòko*, *keko*, schudden, vgl. Bim. *ruku*, bewegen, voorts Rott. *bèko*, *hèko-hèko*, *dòö-eük*, *òöko* en *duku*, ook *ndòko* 2, *tòko* 1?], iets schudden: *nakanonòko hade*, zij schudt rijst; *hade nananakànonòko matalolòlek*, goed geschudde rijst.

Nòle 1, Bi., D. idem; T. *nòre*, [D. *nòle* = *hela* = *leä*, voortsleepen, (ook Tim. *nòne*, geleiden, of dit bij *nuni*?), vgl. Sikk. *ngoro*, idem, *ore*, hijschen; ook Jav. *èred*, *irid*?] = *leä* 3, iets zoo dragen in de hand, dat het afhangt, (eig. iets laten sleepen): *ana nòle neni iäk esa*, hij draagt op deze wijze een visch aan, (vgl. *neni*); *ama nòle hata nai olik ndia dalek*, wat draagt vader (op deze wijze) in die *olik* (soort mand).

nonòle, gedurig zoo dragen; ook = *kokoö mangalalau*, (een kind) op eene verkeerde, onhandige wijze dragen, (Ba., Bi., D. idem; K. *nòle*; R. *nòre*; On. *lea nonòre*): *bòö nonòle tao nii-ana-a lèo-ndia*, draag het kind niet zoo onhandig.

nganòle (*na-*): *nanganòle iäk*, hij laat onder het varen eene vischlijn met een haak en veder (Mal. *kail tunda*, Bug. *tonra*) achterna sleepen, (vgl. *hela*).

Nòle 2, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T., On. *nòre*, [oorspronkelijk misschien één met *nòle* 1] in: *kalikè nòle*, een geweven buikband, (tegenover een van metaal en in zooverre = *kalikè nanatenuk*).

(**Nòlek**), *nòlek* (*na-*) in: *naleä nanòlek*, [de samenvoeging met *leä* maakt het bijna zeker, dat het eene afleiding van *nòle* 1 is]: *inak-a naleä-nanòlek nò ana-n-ala*, de vrouw moet voortdurend met hare kinderen optrekken, heeft geen rust door hare kinderen; *ala laleä-lanòlek*, zij zitten er mede, zij weten niet, wat zij doen moeten.

Noli 1, of *nolik*, Ba., Bo., T. *nolik*; K., D., On. *noli̧*; Bi., K. *noli* of *noli̧*, [Kup. *ngilin*, Amb., Ceram *neli*, *neri*, Sumb. *uli*, Saw. *alli*], slagtand; *bafi-noli*(*k*), slagtand van een varken; *bafi noli-fèok*, een varken met kromme slagtanden; *nisi noli*(*k*), hoektand. Ook overdrachtelijk: het uiteinde, de punt van eene rij menschen: *ana nesik noli-na*, hij staat aan het uiteinde van de rij, bijv. bij het uitvoeren van den rondedans, (*eëä*); *ana fifiu noli-na* wordt gezegd van hem, die bij dien dans aan het uiteinde staande, de rij in beweging brengt; *noli-n mulu* en *noli-n muli* benamingen van twee der *mèko-ina* aan weerszijden van de *talada-na*.

noli (*na-*), slagtanden hebben: *bafi-a nanoli sò*, het varken heeft al slagtanden.

nolik, (zie ook boven): *hataholi nolik*, voorvechter, (eig. hij, die vooraan in eene rij staat).

(**Noli** 2), *noli-noli*, (Ba., enz. idem; T., R. *nori-nori*): *anin-a noli-noli*, er is een zachte wind, het waait zacht, (vgl. *filo-filo*).

nonoli: *au nonoli anin*, ik schep een luchtje.

(**Noli** 3), *noli-noli*, gewoonlijk verbonden met *fada-fada*: *ina-n noli-noli fada-fada*

nò anạ-n, de moeder is bezig haar kind te leeren en te vermanen.

noli (na-), Ba., enz. idem; T., enz. *nanori,* [Tim. *nanoni,* Tett. *hanorin, hanorin dalan,* den weg wijzen, Solor. *noni,* wijzen, een onregelmatige vorm nevens Jav. *tuduh,* Bim. *turu,* Mal. *tundjuk,* vgl. ook Jav. *tuding*?], *a.* leeren, onderwijzen: *nanoli au,* hij onderwijst mij; *ina-n nanoli ana-na tenu,* (of: *tetenuk*), de moeder leert haar kind weven; *nanoli nafada,* hij leert en vermaant; v. d. ook: straffen: *na sè lanoli-n ana lenik fefepak baük-a,* zij zullen hem met veel slaag straffen; *b.* leeren, zich oefenen: *nanoli natème dedeä Lòte-a,* hij leert, oefent zich in het Rottineesch; *ana kuti nanoli lima kuü-n-ala,* hij oefent zijne vingers in het bespelen der snaren (van de *sasandu*); *manoli dedeäk ia-la lai langa-ma deak,* leer dit uit uw hoofd! (vgl. *tui* 2).

nonoli (na-), herhaaldelijk onderrichten of zich oefenen.

nanolik, (*anolik,* enz.), leering, les: *ana tao aäfik neu nanolik,* hij is aandachtig bij het leeren (bij de les).

nanoli-nafaduk, lessen en vermaningen, (in deze verbinding, gewoonlijk ook als het afzonderlijk gebruikt wordt; *nanolik* in verbinding met elk pers. voornw.).

(**Nòlo**), *sanòlo (na-),* (Ba., enz. idem; T., enz. *nasanòro*), vasthouden, (vgl. *hoü*): *nasanòlo-ná neu langa-na,* (*ei-na*), hij houdt (den zieke bij het dragen) aan het hoofd, (de beenen) vast; *masanòlo lalai-má-n ta na au pesi heni-n,* grijp, steun het snel, anders laat ik het vallen.

sanonòlo (na-), voortdurend vasthouden, enz.: *nasanonòlo nii-ana-a,* hij houdt het kind goed vast.

Noluk, (Ba., Bo., T. idem; Bi. *lolụ,* overigens *nolụ*), soort groote zwarte mier, (vgl. *nèëk*); *nèè-noluk,* allerlei soorten van mieren.

Noma, indringen van water enz.: *òe-a noma nème bè mai dè ia makadoè-hik,* vanwaar dringt het water in, zoodat het hier zoo vochtig is; *ala dudu-lá ofak-a tema-tema tè lèo-ndia-ò òe-a noma nala dalek,* het vaartuig is geheel gedicht en toch dringt het water naar binnen.

Nona 1, (zoowel het Mal. Port. *nona* als *njonja*), meisje, ongehuwde vrouw; mevrouw; *nona filana,* Europeesche dames en heeren; *nona manakabaek* worden de gehuwde inlandsche christenvrouwen genoemd.

Nona 2, *anona,* srikaja, een soort vrucht.

Nòne, soms = *nòne-nòne*: *nasu mala pa-a ela ana nòne dei,* kook het vleesch zoo, dat het zacht is.

nòne-nòne, in alle dial., [vgl. dial. *nòle-nòle,* Term. *ndòle-ndòle*], zeer zacht, week, pappig, sterker dan *nòbo-nòbo* of *nòe,* (vgl. *manganaük*): *huni-a namalatu nòne-nòne,* de pisang is meer dan rijp, is overrijp, beurzig; *pa-a namatasa nòne-nòne,* het vleesch is geheel en al zacht (murw) van het afkoken.

Nòngo = *lanonòngo,* (in Termanu minder gebruikelijk).

nòngo-nòngo, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *nònggo-nònggo*; R. *nòko-nòko,* [verwant met Jav. *pungkur,* enz.? (zie sub *liü-deä*); vgl. Mal. *berbuntut*], achter elkander (loopen): *hataholi-la laòk nòngo-nòngo,* de menschen loopen achter elkander, (vgl. *eda-eda, òno-òno, latutunga ao*).

nonòngok, het achter elkander loopen; *hataholi nonòngok,* rij van achter elkander loopende menschen.

benòngo = *nòngo-nòngo.*

nonòngo (la-), achter elkander loopen: *bii-*

hik-ala lanonòngo lai ènok lain, de geiten loopen achter elkander op den weg.

Nòö, K., (ook T.?) idem, [vgl. *dòök*], afhangen, buigen tot den grond toe bij het dansen, (vgl. *nòe neu dae*): *manalònge-a nòö neu dae*, de danser (danseres) buigt zich tot op den grond, (vgl. *tèle-tèle*).

nòö-nòö: *hade ndia ana pè nòö-nòö*, die rijst staat geheel neergebogen (door de zwaarte der korrels).

Nòö-ana, of: *anòö-ana* (ook wel Ba.) = *anü-ana*, *nü-ana*, kind, [blijkbaar hetzelfde woord met veranderde klinkers; vgl. Sang. *kadodo* nevens *kadidi*, klein].

Nosi, in alle dial., [vgl. *susi* 2], lekken, wegsijpelen: *haik-a nosi*, de emmer lekt; *òe-a titi nosi heni*, het water sijpelt bij druppels weg.

nonosik, in: *tititi-nonosik*, zie onder *titi*.

mananosik, lekkend, lek; *hai mananosik*, een lekke emmer.

Nòso 1, Bo., K., T., R., ook wel Ba., idem, [vgl. Jav. *susup* als synoniem van *surup*?]: *lèdo-a* (of: *fai-a*) *nòso*, het is namiddag (avond); *balàhá nòso*, als het morgen namiddag is, morgen namiddag (avond).

nòsok, *lèdo nòsok* of *fai nòsok*, (ook *nòsok* alleen), namiddag, avond; *laë lèdo* — (of *fai* —) *nòsok*, 's avonds: *nòsok ia dei fò au uni bafi kaduak sila mai*, nog heden namiddag (avond) zal ik de beide varkens brengen.

Nòso 2, (in alle dial., uitgez. On.), pijnlijk zijn, pijn doen, bijv. bij het slaan: *nòso ma-na*, hij heeft iets pijnlijks aan de tong; ook overdrachtelijk: *nòso ma-ma sò dò beik*, is u iets onaangenaams overkomen (of niet?); *ana aäli-ná-n nòso dale-na*, hij scheldt hem zoo uit, dat hij er veel hartzeer van heeft, dat 't hem veel pijn doet; (vgl. *nalòbo*, *namahedi*).

nòso (*na-*), in alle dial., uitgezonderd On., [Saw. *nòho*; vgl. Jav. *nòtjoh*?], steken, smarten van eene wond, (vgl. *nadofu*, *nakahina*, *nakofu*): *bisu-a nanòso*; ook: *ei-lima-n lanòso*, zijne handen en voeten doen hem stekende pijn, ten gevolge van rheumatiek, (vgl. *napoda*).

kanonòsok (*na-*), stekende pijn veroorzaken: *nakanonòsok au dale-nga*, hij veroorzaakt mij hartzeer.

(**Nòso** 3), *manòso* (*na-*), in alle dial., uitgez. D., On., [wel van *nòso* 1], lang uitblijven: *ina neu ma namanòso*, moeder is heengegaan en blijft lang weg, (vgl. *namadò*, *kakai* 1, *luü-lák*, *nala* 4, *seli deak*, *natenak*, ook *seli* 1).

(**Nòto**), *nòto-nòto*, in alle dial., uitgez. On., [T. ook *nutu-nutu*, vgl. *namanunutu*], langzaam (gaan): *ina lasik-a laök nòto-nòto*, de oude vrouw loopt langzaam, (vgl. *kòe-kòe*).

benòto, idem (van een meervoudig subject).

Noü, [vgl. *dou-dou*?], (dial. = *baü*, *baük-a*, veel) = *bela* 4, van weerskanten, te zamen: *dè mate noü dua-s ala*, en beiden stierven te zamen; *Lòle nò Baä tati noü Ti*, Lòle en Baä beoorloogden te zamen Ti.

noü, of: *noü-noü*, ook z. v. a. *basa-basa-s*: *tè ana-ták-ala noü*, maar zij waren allen kinderloos; *fò dadi hitu-s sao noü-n ana*, want alle zeven hadden haar tot vrouw genomen; *lalai noü-noü*, zij vluchtten met hun allen.

Nu 1, Bo., Bi., K., R. idem, [Tim. idem, Mak., Bug. *anu*, iets, *anu-ngku*, *anu-ku*, het mijne, enz., Tag. *anu*, wat?], eigendom, bezitting, (vgl. *hata*, *hehelik*, *nu-húk*); *au nu-ng*, het mijne; *au nu-ng doik ia*, dit geld is van mij; *nu-n salak sò*, hij heeft schuld; *ita nu-n-ala*, ook: zij behooren tot de onzen, zijn van ons geslacht.

nuk, in: *manò-núk*, (vgl. *manòk* 5) = *manúk*: *hataholi manò-nù manò-hatak*, rijke menschen, (vgl. *mamasuïk*).

nu (*na-*), bezitten, hebben: *nanú bana-manu*, hij bezit dieren.

manúk = *manòk* = *manò-núk*, die bezit, eigenaar.

(**Nu** 2), *nu-nu*, (in alle dial.), steeds verbonden met *nau-nau*: *ana nu-nu nau-nau*, hij zit steeds leeg, voert niets uit, (vgl. *hadu-hadu*).

mananunú-manananauk (*hataholi-*), iemand, die pleegt leeg te zitten, nietsdoener, leeglooper.

manunú (*na-*), in: *namanunú-namananau-k-ana*, (steeds met het pers. voornw. achteraan herhaald) = *ana nu-nu nau-nau*, hij zit steeds leeg.

(**Nu** 3), *nunú*, in alle dial., uitgezonderd D., On., [Kup. *nus*, rook, End. *nu*, idem], berooken, (vgl. *namasu*): *nunú pelak*, maïs berooken, (tegen de boeboek); *pela nananunúk*, berookte maïs; *nunú ninik*, muskieten berooken, door rook verdrijven.

nunúk, het berooken; *mamana nunúk*, plaats waar rook is, rookplaats, plaats waar iets berookt wordt.

(**Nu** 4), *nuk*, kweekbed, bijv. voor rijstplantjes; *hade-*, (*mòdo-*)*núk*, ter ontkieming in den grond gelegde zaadkorrels van rijst, (tabak); *hade-núk*, ook: de jonge, pas ontkiemde rijstplantjes als zij groot genoeg zijn om gepoot te worden.

tanú (*na-*), (D., ook wel T. *nasanú*, overigens gelijk Term.): *natanú hade*, (*mòdo-dèek*), hij legt rijst, (tabaks-zaad) in den grond, om ze te laten ontkiemen.

Nuk, gewoonlijk: *manu-núk*, Ba., Bo., T. idem, overigens *manu-nú*; [vgl. Kup. *kno*, Tett. v. Dilli *knuuk*, nest], soort korf van lontarbladeren voor de kippen om hare eieren in te leggen; *nu manu-tòlo*, eierkorf. (Zie ook sub *nu* 1, 4).

Nus, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *nu*, [Jav., Mal. *nus*], of: *iä nus*, inktvisch, (of een soort daarvan? vgl. *pado*); *nu makutak*, zie *kutak* 2.

Nuak 1, (Ba., Bo., T. idem; On. *ngganua*, overigens *nua*), soort geneeskrachtige wortel, op Koepang *ganuak* geheeten.

Nuak 2, mannennaam.

Nuä, Ba., Bo., K., D., T., ook R. idem; Bi. *nua*, [Tett. *nuka*, verklaard = Mal. *puru*; Mal. *luka*?), de schurft; *nuä-naäk*, schurftig.

Nufa 1, in alle dial., [vgl. Jav. *tubar*?]: *nufa abas*, (of: *futu-abas*), garen in eene zekere oplossing laten staan, waardoor later de op het weefsel aangebrachte kleuren beter houden.

(**Nufa** 2), *nufa* (*na-*), in alle dial., uitgez. On., [vgl. *natufa*], onheil aanbrengen, (vgl. *nanoï-nadai*, *silaka*, *natufa*).

manufak, onheil-aanbrengend; *nitu manufak*, onheil-aanbrengende duivel.

(**Nui**), in: *nunui-nanai*(*k*) = *nggi-lèo*, de bloedverwanten.

(**Nuku**), *kanunuku* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; K. *naänunuü*, [vgl. *nakanonòko*], iets sterk heen en weer, of op en neer schudden: *nakanunuku ninilu*, hij schudt (de takken van eene) tamarinde; *nakanunuku hade-nupuk*, de pas ontloken rijstplantjes los, rul maken. (In Bi., Bo., K. ook = *nakanonòko*).

Nula 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *nura*, [oorspronkelijk één met *nulak*, evenals Sang. *ngura*, jong bosch, vgl. *lasi* naast *lasik*], bosch, woud, (vgl. *lasi*, dat meer „wildernis" beteekent), in zooverre is de oorspronkelijke beteekenis van beide woorden nog te herkennen, evenals in de samenstelling *nula-*

-*naü*, (vgl. *naü*, gras) = *nula*, (vgl. ook *nanga, telas*).

(**Nula** 2), in *mate-nula-n*, (enz.), hij, (enz.) sterft jong.

nulak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *nula*; D. *nule*; T. *nurak*; R. *nura*; On. *nure*, [Tett. *nurak*, Bal. *nguda*, Sund. *ngora*, enz. jong, vgl. sub *momòdok*], jong; onrijp van vruchten, (vgl. *mulik*): *pela nulak*, jonge maïs; *nò nulak*, jonge kokosnoot; *ai-boa-a nulak(a)*, de vrucht is jong of onrijp. Van menschen en dieren alleen in uitdrukkingen als: *hataholi mana-mate-nulak*, iemand, die jong sterft, (vgl. *fudik* 3).

nula-anak, versterking van of gelijk aan *nulak*.

makanulak, onrijp: *ai-boa makanulak*, onrijp ooft.

manganulak, in: *hataholi ao manganulak*, iemand, wiens lichaam steeds onrijp blijft = een zwakkelijk mensch, (vgl. *ndòle-ndòle*).

Nulek, mannennaam.

Nuli, Ba., Bo., K. idem; Bi., D. *luli*; T. *luri*; On., R. *ruli*, [Tim. *nasnui*, vgl. *luli* 1, 2?], iets even op het vuur zetten, iets een weinig roosteren of braden, (vgl. *tunu, dala*), blakeren: *ana nuli pa-a neu haï-a*, hij roostert even het vleesch op het vuur; *haï-a nuli nala ami uma-m nggèo sò*, het vuur heeft ons huis zwart geblakerd.

nulik, idem, vooral van maïs: *nulik pelak-ala*.

sanuli (*na-*), idem: *ana nasanuli* (of: *tunu nasanuli*) *pa-a neu haï-a* = *nuli pa-a*.

(**Nuni**), *nganuni* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *nangganuni*; R. *naka-nuni*, [*nuni*, dial. = *leä* 2, trekken, Saw. *nuni*, idem], een paard aan een touw voortleiden, terwijl men zelf op een ander paard zit, (vgl. *hela*): *ana saë ndala esa ma nanganuni esa*, hij zit op een paard en leidt een ander voort.

Nunuk, (Ba., Bo. idem; K. *nunu*; T. *nuluk*, overigens *nulu*), soort oebi, op Koepang eveneens *nunuk* genoemd.

(**Nupu**), *nupuk*, wat uitgeloopen is: *nò nupuk*, uitgeloopen kokosnoot; *hade nupuk*, zaailing, ontkiemde rijstkorrel.

nupu (*na-*), Bi., K., Bo., R. idem; Ba. *nanumpu*; D., T., On. *nanumbu*, [Kup. *nupu*, idem, Mal. *tumbuh*, groeien], uitloopen, ontkiemen van zaden, vruchten: *nò-a nanupu sò*, de kokosnoot is al uitgeloopen, (vgl. *buku, hika*).

Nusa, Ba., Bo., K. idem; Bi., D. *lusa*; T. enz. *rusa*, [Kup. *lusa*, Tim. *lus*, Mal. *rusa*], hert, ook *nusa mane*; *nusa ina*, hinde.

Nusak, Ba., Bo., T. idem, overigens *nusa*, [Kup., Tim., Tett., Jav. enz. *nusa*], eiland, (dan ook *nusa tasi-fèok*. vgl. *pulu*); land, landschap, staat; stad; *nusa baük-àla lai ki*, in het noorden zijn vele eilanden; *nusak sanahulu falu lai nusa Lòte-a*, op het eiland Rotti zijn 18 landschappen; *nusa Olana*, (het land) Nederland; *nusa Pada*, het landschap Termanu; *nusa Kota*, de stad Koepang; *nusa dame-dò*, een verafgelegen land, (vgl. *dae* 1); *nusak-lain*, (ook wel *nusak* alleen, in dien zin), hoofdplaats, hoofdstad; *hedi nusak*, epidemie; *dedeä nusak*, staatszaken; *bela-nusak*, heerendiensten; *loana nusak*, of: *uma nusak*, woning van den vorst, tevens raadhuis; *èno nusak*, groote weg.

nusa-nusak-ala, ook: de bewoners der verschillende andere landschappen; *nusa-nusak-ala lalò-n ana*, de bewoners der verschillende landschappen noemden het, enz.; *makaneni-ma nusa-nusak-ala laä-linu*, als de (aanwezig zijnde) bewoners der (andere) landschappen aan het eten en drinken zijn, enz.

(**Nutu** 1), *nutuk,* krop van een vogel, (in het Maleisch van Koepang *kanutuk*).

manutuk: *manu-a nò manu-pui-a manutuk--ala,* de kip en de (andere) vogels hebben kroppen.

manunutu (*na-*), in alle dial., uitgez. D., On., [vgl. *tutu,* pikken]: *manu-la lamanunutu,* de kippen zoeken pikkend haar voedsel.

(**Nutu** 2), *manunutu* (*na-*), in alle dial., uitgez. D., On., [D. *nuü-nuü,* vgl. T. *nutu-nutu, nuü-nuü* = *nòto-nòto,* langzaam]: *ana foti namanunutu,* hij danst, (houdt een spiegelgevecht) op statige wijze, (vgl. *kòe-kòe*); *au usik dae fò ela au amanunutu,* (de haan spreekt:) ik zal over den grond loopen, (niet vliegen), om langzaam te gaan. (Zie ook sub [*nutu*] 1).

(**Nuü**), *manunuü* (*na-*), Ba., Bo. idem; [Ba. ook *nuü-nuü,* K. *namanunutu,* oorspronkelijk denkelijk één met *namanunutu* 2], zacht spreken, fluisteren: *ala kokolak lamanunuü,* zij spreken zacht, fluisterend, (vgl. *kutu-kutu, naü-naü*).

manunuük (*na-*), idem.

Nd.

Nda 1, (Ba., K., T. idem), richting, in de richting van: *fò au lalana sudi haï nai nda bè,* opdat ik eens kijke in welke richting er vuur is; *dè nakanae tè haï esa namasu nai nda muli,* toen zag hij, dat er een vuur rookte in westelijke richting; *leu nda òe-mata esa,* zij kwamen (in de richting van =) bij een put; *nalanga nda* (*lèo*) *ki neu,* hij richt zich naar het Noorden; *ana tino nda* (= *tino laë*) *langa-na,* hij mikt (in de richting van =) op zijn kop, (vgl. *nasale, tino* 2); *ana pia batu-a dè nda au langa-nga,* hij wierp den steen en hij (was in de richting van =) trof mijn hoofd.

ndandák, idem: *ana tuda ndandák tè-a,* zij viel in de richting van, (juist op), de lans; *nalanga ndandák* = *nalanga nda,* zich richten naar; *tino ndandák* = *tino nda,* mikken op. (Zie ook sub *nda* 3).

kandák (*na-*), of: *kandandák* (*na-*), idem: *ana tuda nème lain mai tè nakandák nò ndia tè-n-ala,* zij viel naar beneden, juist in de richting van hare lansen; *ana laök nàkandandák haï masuk ndia,* hij ging juist in de richting van den rook van het vuur. (Zie ook sub *nda* 3).

Nda 2, Ba., K., D., T., On. idem; Bi. *la*; R. *ra,* [denkelijk eigenlijk: in de richting komen, in de richting zijn van, en dus oorspronkelijk één met *nda* 1), ontmoeten, aantreffen, (vgl. *natòngo*): *ana nda inak esa nème ènok,* hij ontmoette eene vrouw op weg; *neu tè neu nda ana-fèö-na naä pa-a,* daar gekomen, trof hij zijn dochtertje aan, terwijl zij het vleesch at; *ana nda batu touk-a-ò nonòk ana bongi bòe,* hij trof (te Termanu) ook den steen aan, welke als man beschouwd wordt, terwijl hij als 't ware baarde.

nda (*na-*), (Ba., K., D., T., On. idem; Bi. *nalá*; R. *nará*), met *nò* enz. geconstrueërd = *nda*: *nandá nò inak esa nème ènok,* hij ontmoette eene vrouw op weg; *landá lème nula dale,* zij ontmoetten elkander in het woud. (Zie ook sub *nda* 3).

Nda 3, de dial. als sub 2, [stellig eene overdrachtelijke beteekenis van *nda* 1], overeenkomstig met, wat overeenkomt met: *ana tao nda* (= *tao laë*) *dale-na*, hij handelt overeenkomstig zijn hart, hij doet wat hij wil; *soa-nda nò* (of: *neu*), overeenkomstig met = ten nutte van, zie *soa* 2; *nò uükuk ma nda-na*, met mate en overeenkomstig met wat behoort. V. d. in deftigen stijl met *lèo*, als, gelijk, verbonden: *hu basa dedeä lamanène-k ma lita-k sila, nda lèo lafada-s ala*, wegens alles wat zij gehoord en gezien hadden, (overeenkomstig =) gelijk zij 't hun gezegd hadden.

nda (*na-*), (Ba., D., T. idem; Bi. *nalá*; R. *nará*), overeenstemmen, bij elkander passen, overeenkomstig met iets of iemand: *manadanga dua-a landá dè ala silo lala*, beide jagers stemmen met elkander overeen, (passen bij elkaar, hebben hetzelfde geluk) en schieten daardoor iets; *nadek ia nandá nò manek-a dale-na*, deze naam (komt overeen met het hart) is naar het hart van den vorst; *dedeük ia nandá nò mèsen-ala*, deze zaak is overeenkomstig met dat (wat geschiedt bij) de onderwijzers. Het is door ons dikmaals weer te geven door: het past, het is behoorlijk, het past voor, het is nuttig: *au ta andá fò seï*, het past mij niet om los te maken, enz.; *nandá fò emi tunga*, het past u te volgen; *ma sila sè nandá nò puli namòdo-n ana, na ana puli namòdo ndia*, en (aan wien van hen het paste =) wie van hen het noodig had, dat hij hem genas, dien genas hij; *ta nandá nò hataholi langa-polik papake-n fa*, (een kam) heeft geen nut voor een kaalkop om te gebruiken; *makaneni-ma buas esa nandá fò hataholi baük-a hapu-n*, als eene zaak nuttig, geschikt is, dat vele menschen ze verkrijgen; ook absoluut: *papake-na manga-lauk-a tè hu ndia nandà nò-n*, hare kleeding is leelijk, maar zij (zelf) is gelijk het behoort.

Voorts wordt *nandá* gebruikt in de beteekenis van „vervuld zijn, aanbreken (van een tijd)”, (wel: in overeenstemming zijn met het tegenwoordige oogenblik): *inak-a lèdo-fai-n bula fai-n landá dè sè ana bongi*, de tijd der vrouw, waarop zij baren zal, is vervuld, is aangebroken; *bula bobongi-na nandá*, idem; *helu fè-s faik fò ela faik ia nandá na basa-basa-n tesa*, bepaalt voor hen een dag, opdat als deze aanbreken zal, zij allen voltallig aanwezig zijn! (Zie voorts sub *nda* 2).

ndandák, eigenlijk: het overeenkomstig zijn met iets; het wordt steeds met *sosoak* verbonden in de beteekenis van: gelijkenis, (verhaal, dat met iets anders overeenkomst heeft); nut, (zaak, welke past voor iemand); beteekenis, (tegenover hetgeen zonder beteekenis is en dus nutteloos). Zie ook sub *nda* 1.

ndák (*na-*), het treft: *tè nandák ama-na titino nème lela-na mai*, het trof, dat hun vader juist door de reten keek; *dè nandák nesik lelak-a*, het ging juist door de reet, (vgl. *laë*).

mandák, wat overeenstemt, wat past: *tao neu mandá-nd*, doe zoo als het behoort; *ala hinga-lá bula mandá-na*, zij rekenen er de geschikte maand voor uit. Zie ook sub (*nda* 4).

kandá (*na-*) = *nakandandák*, in de uitdrukkingen: *nakandá sota, nakandá doak, nakandá-hík*, (lett.: hij vermoeit zich, hij kan het niet gedaan krijgen om in de zaak overeenstemming te brengen, v. d.): hij verwondert zich, (vgl. *toä*);

bòö makandá sota dedeäk ndia, verwonder u niet over deze zaak; *nakandá doak ana-na kokola-na*, zij verwonderde zich over hetgeen haar kind zeide.

kandák (*na-*) = *kandandák* (*na-*), overwegen, bedenken, denken, meenen; het is zeker, waarschijnlijk: *tè akandák namahèle pepèkok ndia*, ik denk, het is zeker, het is waarschijnlijk, dat dat een leugenachtig geloof is, (vgl. *hetu, tèë*); *akandák sila-la ndè pia bäë banuk-a*, ik denk, het is waarschijnlijk, dat zij de lamp stuk gegooid hebben. (Zie ook sub *nda* 1).

kandandák (*na-*), (Ba., T. idem; K. *nakandandá*; D., On. *naändandá*; Bo., Bi., *nakalalá*; R. *narará*), eig. in overeenstemming brengen, of zoeken te brengen: *nakandandák dedeäk*, hij brengt eene zaak in overeenstemming of vergelijkt ze met eene andere, (vgl. *nakasasamak*); *ma ala sue bulak-a dè lakandandák ana lèo ina manakòö esa*, en zij houden van de maan en vergelijken haar met eene moeder, die haar kind draagt. Ook: eene zaak overwegen, (vgl. *tai* 1): *nakandandák beli-na*, hij (overweegt =) schat, takseert de waarde van iets; *mamanène nade-na sò dò beik? akandandák beik*, hebt gij zijn naam al gehoord? ik overweeg, begrijp, dat het nog niet zoo is.

nakandandák (*dedeä-*), ook zonder *dedeäk*, gelijkenis: *ana lòle fè-s ala nakandandák esa*, hij verhaalde hun eene gelijkenis. (Zie ook sub *nda* 1).

(**Nda** 4), *mandák*, Ba., T. idem; K., D., On. *mandá*; Bo., Bi. *malá*; R. *mará*, [oorspronkelijk denkelijk hetzelfde woord als *mandák* (sub *nda*) 3, dus: wat behoorlijk is], middelmatig: *ai ia mandák*, dit stuk hout is van middelmatige grootte; *ai mandák esa*, een stuk hout van middelmatige grootte.

manandák = *mandák*.

Ndae, Ba., K., D., T., On. idem; Bo. *lae*; R. *rae*; Bi. *dae*, [vgl. Tag., Mal., *sampai*, Mak. *sampe*, Bug. *sappe*, of Mal., Jav. *sampir*, benevens Rott. *sae-sae* naast *sape--sape*], iets ergens overheen hangen: *ndae lesu-a neu tali lain*, den doek over een (gespannen) touw hangen; *lesu-a nanandaek nai tali lain*, de doek hangt over een touw; *ana ndae lafa-a nai alu-n lain*, hij draagt de slimoet over zijn schouder geslagen, (vgl. *nasá*); *ana ndae ei-n seli neu seli lain*, hij slaat zijn eene been over het andere, (vgl. *fua*). Overdrachtelijk: *dedeä nanandaek*, eene nog hangende, onbesliste zaak.

ndandaek, het hangen over iets, enz.; *tali ndandaek*, een touw bestemd om iets overheen te hangen; *ò ndandaek*, droogstok.

ndae (*la-*) *ao*: *ala sungu landae ao*, zij slapen met de beenen over elkander.

ndandae (*la-*) *ao* = *landae ao*.

Ndaë, Ba., K., T. idem; Bo. *laë*; R. *raë*; Bi. *nalake*, [vgl. *saë*, benevens Fidji *ðake*, alsook Mal. *mandaki*, Daj. *daki*], bestijgen (een berg): *ndaë lètek*, opwaarts gaan, gaan naar eene streek, welke hooger ligt; *ana ndaë lèo* enz., hij gaat (opwaarts) naar, enz.; *lòe ndaë*, op- en afwaarts gaan, (vgl. *kae, saë*).

ndandaëk, het stijgen; *lète ndandaëk*, een te bestijgen berg.

ndaë (*na-*), doen stijgen: *ala lalòe landaë hala n-ala*, zij laten hunne stemmen dalen en rijzen.

Ndae-ana, (Ba., K., T., D., On. idem; D. ook *ndae*; Bo. *lae-ana*; R. *rae-ana*), soort spinazie, (bajam); soorten zijn: *ndae-ana pilas*, *ndae-ana fulak*.

Ndaë-buü, (Ba., T. idem; D., On. *ndaë-bú*; R. *rae-buü?*) = *ndake-buü.*

Ndai, Ba., K., D., T., On. idem; Bi. *lai*; R. *rai*, [vgl. Mak., Bug. *dari*, Bim. *kadari?* Vgl. ook dial. *ndalik*, *ndarik*], soort schepnet; *tèëk ndai*, een schepnet tegen den stroom houden; *ndai mata-lutu*, (*-sela*), een schepnet met kleine, (groote) mazen; *ndai mudik*, een schepnet met langen zak om garnalen mee te vangen; *ndai-aik*, de steel van een schepnet; *ndai-hamuk*, het gedeelte tusschen beide stelen, (vgl. *laba-òe*); *ndai* ook verbaal, althans in de uitdrukking: *manadai tasi*, hij, die met een schepnet in zee vischt, (vgl. *sèko*, *sòlo*).

Ndaik, [bij *ndai*? vgl. (*ndali*) 3?] in: *ma-ndaik*, eene leugenachtige tong = *ma masandandalik.*

Ndake-buü, (K. idem; Bo. *lake-buü*; Bi. *lèke-bu*) = *ndaë-buü*, de wilde soelasi, (vgl. *dale-dae*, *kukunèko*), op Koepang *fleskrois* genoemd. Vgl. ook onder *daë-dòk.*

Ndaki 1, Ba., K., T., On. idem; Bi, *laki*; R. *raï*, [Tim. *lakę*, *rakę*, soort bloedzuiger], soort waterslang, op Koepang *ular ndaki* genoemd.

Ndaki 2, bij het werpen nog iets anders raken dan het doelwit: *au pia dè faik-a au ndaki dua-s ala*, ik werp en nu raak ik beide; overdr.: zich met iets bemoeien, (vgl. *sòko-ndaki*, *sòlo-sòlo*): *ana ndaki neni dedeä baü*, hij bemoeit zich met velerlei dingen, hij is ongestadig.

ndaki-ndaki: *bòö tao ndaki-ndaki*, spring niet telkens van den hak op den tak.

(**Ndakik**), zie *haki-ndakik.*

Ndala 1, Ba., K., D. idem; T., On. *ndara*; Bo., Bi. *lala*; R. *darä*; Oep. *rara*, [Jav. *djaran*], paard; *ndala mane*, (*ina*, *ana*), hengst, (merrie, veulen); *ndala sasaëk*, rijpaard; *ndala fadi-duak*, een paard met twee jongere broeders (zusters) = een paard, dat den leeftijd heeft van twee achtereenvolgende drachten der moeder, een paard, waarvan de moeder reeds tweemaal na zijne geboorte gebaard heeft; *ndala tasi-dalek*, soort zeepaardje; *ndala ai*, stokpaard; *ndala-mulihaï*, benaming van het te paard zittende gevolg van den vorst; *hedi ndala*, de droes. *Ndala* ook = Mal. *kuda-kuda*, schraag.

ndalak, in samenstellingen: *ai paä ndalak*, benaming van eene plant, welke moeielijk is uit te trekken, reden waarom men er zich van bedient, om de paarden er aan vast te binden; *hade pila ndalak*, soort rijst; *ku-ndalak*, soort duif.

Ndala 2, D. *natandala*; Bo. *natadala*; R. *natadara*, [bij *ndala* 1? vgl. *manu-ei*], in het Termanusch steeds verbonden met *baë*, springen van glas, (vgl. *kadi*): *ndala baë nggalás-a*, of: *nggalása ndala-baë-n*, het glas springt, is gesprongen; *ò-a ndala-baë-n*, de bamboe splijt zich, (vgl. *fangi*, *bia*).

(**Ndala** 3), *ndandala*, zie *ndua.*

Ndali 1, Ba., K, D., T. idem; Bo., Bi. *lali*; R. *rali*, [Mak. *saling*, Jav., Mal. *salin*, vgl. ook (*lali*), *sali*], rijst of iets dergelijks overstorten: *ndali hade-la leu mamana louk*, rijst overstorten in eene ledige bergplaats, (vgl. *poä*).

sandali (*na-*), idem: *nasandali hade-la leu mamana louk.* Zie ook (*ndali*) 3.

Ndali 2, Ba., K., T. idem, [van *ndali* 1?], bij gelegenheid van een huwelijk geld of kleine voorwerpen, als: messen, ringen, geven, bij wijze van vergoeding of fooi: *ala ndali hataholi manalepa bua-loäs-ala*, men geeft zulke geschenken (bij een huwelijk) aan de dragers der goederen, (vgl. *fè*); *hataholi manalepa-pa-kakau sila*

ala ta nau peda makaneni-ma ta ndali fa-s, zij die vleesch en rijst brengen, willen dit niet neerzetten (afgeven), als men hun geen geschenk geeft.

(**Ndali** 3), *sandandali* (*na-*), (Ba., K., D., T. idem; On. *nasandandalį*; Bo., Bi. *nasalalali*; R. *nasararali*), ook wel *sandandalik* (*na-*), [vgl. T. *nasandali*]: *ana kokolak nasandandali*, hij verdraait zijne woorden, hij liegt; vgl. *pepèko, puta*. (Zie ook onder *ndali* 1).

masandandalik, hij, die bedriegt; bedrog: *hataholi* (of zonder subst.) *masandandalik ò*, bedrieger! *sakasí masandandalik*, leugenachtige, valsche getuige; *bòso hoï mala hataholi bua-n nò pepèko masandandalik*, maak u niet door bedrog en list meester van iemands goederen.

Ndalik, [de eigenlijke beteekenis onbekend, vgl. (*ndali*) 3?], komt voor in scheldwoorden, als: *ata nanatao ndalik*, of: *ata tao ndalik*, z. v. a. gemeene slaaf; *bana nanatao ndalik*, gemeen dier; *nitu tao ndalik*, gemeene duivel.

Ndalu 1, Ba., K., D. idem; Bo. *lalu*; T., On. *ndaru*; R. *ralu*, [vgl. *salu* 2, *selu* 2], afsnijden, de punt van iets afsnijden, (vgl. *kè*): *ndalu ketu tali*, een touw aan het uiteinde stuksnijden; *ndalu heni naü-a dò-peda-n-ala*, de punten van het gras afsnijden; *ndalu heni nii-ana-a langa-dò-na*, de punten van het haar van het kind afsnijden, het haar punten (met een mes).

Ndalu 2, Ba., K., D. idem; Bo. *lalu*; R. *ralu*, [vgl. Mal. *lalu*; ook *ndalu* 1? (vgl. sub *selik*)], overgaan op iets anders, overslaan (van vuur): *haï-a ndalu nala uma-a*, het vuur is op het huis overgeslagen.

(**Ndana**), *ndanak*, of: *ai-ndanak*, Ba., T. idem; K. *ndaną*; Bo. *lanak*; Bi. *laną*; R. *raną*; D., On. *daną*, [Tett. v. Dilli *ai sanak*, Saw. *kedjanga*, Sumb. *kasanga*, Bim., Ponos. *sanga*], tak, boomtak, (vgl. *baëk*); *ai ndana ina*, groote tak; *ai ndana-anak*, twijg.

ndana (*na-*), voorzien zijn van takken, takken hebben, getakt: *ai-a na-ndana*, de boom heeft takken.

Ndana-anak, Ba., T. idem; *K. ndana-aną*; Bi. *lana-aną* Bo. *lanak*; R. *raną*, [schijnt bij *ndanak* te behooren, vgl. D. *manu oa-isę*], *manu ndana-anak* = *manu tena-anak*, jonge, halfvolwassen kip.

Ndane 1, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lane*; R. *rane*), *kòde-la ndane lai ai-ndanak-ala*, de apen bewegen zich op de takken van den eenen tak op den anderen, (vgl. *napalelète*).

ndane-ndane, zich herhaaldelijk op die wijze bewegen: *nii-ana esa ndane-ndane nai ai lai*, een kind is in een boom bezig om van den eenen tak naar den anderen te klauteren.

ndanek (*na-*) = *ndane-ndane*: *laö ela baï kòdek nandanek kada ai-poik-ala*, laat den aap maar in den steek, terwijl hij zich slechts in de boomen beweegt.

Ndane 2, *iä ndane*, soort zeevisch.

Ndao 1, het eiland Dao, (dan ook: *nusa Ndao*); bewoner van Dao; *Ndao-la lème Ndao mai*, de Daoneezen zijn afkomstig van Dao.

Ndao 2, ook: *ndaok*, mannen- en vrouwennaam.

Ndaso, Ba., K., D., T. idem; Bo. *laso*; R. *raso*; Bi. *daso*, [vgl. D., On. *nggaso*], grijpen naar iets, dat valt of snel voorbijgaat, (vgl. *hoü*), iets opvangen, (vgl. *natanè*): *dè tuda heni-n lèo òe dolu dale neu, bòe ma ana lòk lima-n neu nae ndaso-n*, toen viel het in den put en strekte zij hare hand uit om het te grijpen;

beis-a ndaso nala kòde-a iko-na, de kaaiman greep den staart van den aap vast; *manamafuka sanga tuü neu,* (*batu-a tuda mai*), *bòe ma ana ndaso-ná-n,* toen de dronken man op het punt was van neer te storten, (toen de steen viel), ving hij hem op; *babaü-a la-la dè ana ndaso-ná--n,* terwijl de vlinder fladderde, heeft hij dien gevangen; *ana lelea sanga tati bòe ma ala ndaso lala lima-na,* hij hief zijn arm op om te houwen, maar zij vingen zijn arm op, hielden hem tegen.

ndandasok, het grijpen, het vangen: *lakaminak* (of: *tao*) *batu ndandasok,* zij spelen een spel waarbij steentjes opgegooid en dan weer opgevangen moeten worden.

(Ndauk), *ndandauk,* Ba., T. idem; K. *ndandau̯;* D., On. *ndandaut:* Bo. *lalauk;* Bi. *lalau̯;* R. *rarau̯,* [Kup. *laung,* Tett. *daun,* Bim. *ndau,* Mal. *djarum,* Jav. *dom,* enz.], naald; *aba-ndandauk,* naald voor garen; *ndandau-matak, ndandauk esa mata-na,* het oog van eene naald.

Ndè 1, (T. idem; Bo. *lè;* R. *ri;* Ba. ook wel *ndi*), verkorting van *ndia*;(K., ook gewoonlijk Ba., T. bezigen den onverkorten vorm, zoo ook Bi. *lia*), wordt gebruikt, *a.* als voorzetsel in den zin van: te, in, enz.: *ndè bè,* waar, waar is het? *ndè ia,* hier; *ndè ndia,* (Ba. enz. *ndia ndia*), daar; *ndè èle,* ginds; het duidt steeds aan iets wat voor oogen is en verschilt daardoor van *nai,* zoodat *ndè ia,* iets wat dichterbij aanduidt dan *nai ia*: *ana maku nahèlek au ndè ai ia hu-na,* onafgebroken loert hij op mij, hier onder aan den voet van den boom; *au akanae ofak esa ndè ita ofa-na langa--na,* ik zie een vaartuig bij onzen voorsteven; *ndè ò mata-lou-ma,* op uw ooglid. Vgl. ook *sila*;

b. voor tijdsbepalingen van verleden tijd: *ndè faik bè,* of: *ndè fai hidak-a,* wanneer? *ndè huasa-a,* gisteren; *ndè fai-na,* onlangs; *ndè bula maneuk-a,* verleden maand; *ndè kopak-a lèle-na,* ten tijde van den overleden vorst. Hier kan *ndè* ook verzwegen worden;

c. om het subject met nadruk te doen uitkomen: *ndè ò dò ndè sè,* zijt gij het of wie is het anders? *sè ndè kuäk-a,* wie is de oudste? *au ndè tao-a,* ik ben het, die het gedaan heeft, ik heb het gedaan; *ò ndè kelupua oe-a sò,* gij hebt het water troebel gemaakt; *au ana susue-nga ndè ò,* mijn geliefd kind zijt gij; *ò tola-nò--ma ndè nakamuti au-a,* uw broeder heeft mij uitgescholden; *ndia ndè* (Ba. enz. *ndia ndia*) *matala-sengika,* hij (de haan) is het, die heeft overwonnen; *au ana-nga kisak mesan ndè ndia,* mijn eenigst kind slechts is het. In het Termanusch bezigt men, bij het hier genoemde gebruik, ook dáar *ndè,* waar elders de meervoudsvorm *sila* gebezigd wordt: *au poti basa--a ala ndè* (Ba. enz. *sila*) *ia sò,* (dit =) hier is alles bij elkander gepakt. Zie voorts de Sprk.

ndè-na, soms = *ndè c,* maar meestal in de beteekenis van: om reden, daarom, (Ba. *ndia, dè ndia, hu ndia*): *natane neu bei-baï-n-ala sè ndè-na nàmanasa dò batusalai ana toä hata ndè-na ana tao fè-n hapu hedi làus,* hij vraagt aan de (geesten der) voorouders, wie het is, die vertoornd is en of aan dezen wellicht iets ontbreekt, waardoor hij hem ziekte heeft veroorzaakt; *ala sanga lalelak hu dò sala hata dè ndè-na hataholi ndia ana hapu hedi laus ndia,* zij willen weten wat de reden of de tekortkoming is, waardoor die persoon die ziekte gekregen heeft; *besak-a ala sòngo nda-n ana dè ndè-na ana kadak Puda,* nu eerst offerden zij

hem naar den zin en daarom bleef hij te Termanu; *lèle makahulu-n ndia sò na au-ò nggoa-nga meda, dè ndè-na au ae lèo-ndia,* vroeger, toen was ik dom, meen ik, en daardoor sprak ik zoo, (vgl. *hu*).

(**Ndè** 2), *ndè-ndè-n(a)*, ook Ba., D., [bij *ndè* 1? en lett. die en die er van?], allen, altemaal, (vgl. *basa*): *nème netedò-na mai-a ndè be na, na manasòngo ndè-ndè-n(a) ala sòngo leu Muli-manaadun,* van de oudste tijden hebben allen, die offerden, hunnen Schepper geöfferd.

Ndè 3, *hedis-a,* (*bisu-a*) *ndè sò,* de ziekte, (wond) dringt door alle spieren, zet zich vast in het lichaam, (vgl. *nahú*).

ndè (*na-*), insteken, bijv. *nandè lima-na lèo botolí-n dale neu,* hij stak zijne hand in zijne keel, (vgl. *òlo* 2). V. d. *nandè,* (Ba., K., D., T., On. idem, Bo., Bi. *nalè*; R. *narè*) *dòpe,* (*dòmbe* enz.), het mes in het heft steken en doen vastzitten, (vgl. *tena* 3, *nahèle*).

(**Ndè** 4), *kandè* (*na-*), [vgl. *ndè* 3?], laten blijven, laten staan, daarlaten, (vgl. *poï*): *nakandè-n faik telu ia besak-a ana hè ndè-na òe-n baük-a,* hij laat haar deze drie dagen met rust en dan pas melkt hij haar, daardoor is er veel melk; *lakandè òe nai hade-òe dale,* het water is toegelaten in de sawah, (vgl. *poï*).

(**Ndè** 5), *tandè* (*na-*), Ba., K., D., T. idem; Bo. *natalè*; R. *natarè*; [Ba. ook *nakandé,* wel bij (*ndè*) 4], de padi voorloopig in een korf leggen, (vgl. *peda*): *latandé hade-la lai lepeneu dale.*

natandèk (*lepeneu-*), korf, waarin de padi voorloopig bewaard wordt.

(**Ndè** 6), in: *ndè tèèk,* [naar het schijnt uit *ndè* 1 en *tèèk* voor *matèèk, natèèk,* bij, aan het einde], geeft, na *supa* gebruikt, daaraan de beteekenis van: vervloeken: *hataholi supa sò-n ndè tèèk, dè besak-a nako-dú-a nameda hedi baü,* nadat de menschen den dief vervloekt hadden, gevoelde hij veel pijn.

(**Ndeba**), *ndeba-ndeba,* Ba., K., T. idem, Bo., D. ook wel Ba., T. *neba-neba,* [vgl. *bepa* en *fepa,* en Mal. *dĕbak*], klanknabootsing van het geluid van eene trom, van het rijststampen, ook wel van het geluid van geweerschoten, (vgl. *ndena-ndena*): *labu-a li-n ndeba-ndeba,* de trom geeft een dreunend geluid; *langapau ndeba-ndeba,* zij stampen (rijst), waardoor zulk een geluid ontstaat; *sisilo-la li-n-ala ndeba-ndeba,* de geweerschoten veroorzaken zulk een geluid.

Ndebak, Ba., T. idem; D. *naneba,* [dus van (*ndeba*), vgl. ook *ndenak* naast *ndena-ndena*], *a.* iets neersmijten, neersmakken, (vgl. *bala*): *ana ndebak di-a neu dae,* hij smakt den paal op den grond; *b.* met een smak neervallen, vallen, (vgl. *bala, tuü*): *ana ndebak nème ai lain,* hij valt (met een smak) uit een boom.

ndendebak, herhaaldelijk neersmijten: *ana ndendebak pinga-mango,* hij zet aardewerk met geweld neer, zoodat het tegen elkaar aanstoot.

kandebak (*na-*) = *ndebak, a. nakandebak di-a neu dae* = *ana ndebak di-a neu dae.*

Ndefa 1, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lefa*; R. *refa,* [vgl. *fela,* Kup. *lepa,* Bul. *rĕwa,* Jav., Mal. *rĕbah,* Tag. *gibá*], afstorten als aarde, steenen, van een berg in een afgrond; instorten: *ndefa heni lè-a suü-na,* de oever van de rivier is ingestort; *uma-a ndefa,* het huis is ingestort; *ndefa heni kota-a,* de steenen muur is ingestort, (vgl. *hea, tenak*). Ook: vallen, (vgl. *ndebak, tuü*): *ana ndefa nème ndala lain mai,* hij is van het paard gevallen.

ndefa (*na-*), doen vallen, laten vallen: *na-*

ndefa heni nii-ana-a lèo dae mai, hij laat het kind vallen; *ana silo nandefa heni kòde-a nème ai lain mai*, hij schiet den aap uit den boom.

Ndefa 2, Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *lefa*; R. *refa*, [schijnt van *ndefa* 1, vgl. *kòno*], huiveren, ijzen: *ao-na ndefa* = *ao-na kòno*; *ndefa heni basa ei lima-n*, zijne ledematen beven, (vgl. *dèle*).

Ndèko, naam van een geslacht; *hataholi ndèko-la*, de lieden van dat geslacht.

(**Ndeku**), *ndeku-ndeku*, Ba., K., T. idem; Bo. *leku-leku*; D. *ndeü-ndeü*, (voor On. wordt *nderu-nderu* opgegeven), in verbinding met *nabò*: geurig, welriekend, (vgl. *meni*); *bunga-a nabò ndeku-ndeku*, de bloem riekt heerlijk; *pa*, (*iä*) *nanasesenak-a nabò ndeku-ndeku*, het gebraden vleesch, (de gebraden visch) riekt lekker.

(**Ndela**), *ndela-ndela*, (gewoonlijk alleen in verbinding met *saä-saä*), schitteren.

ndelas, Ba., D., T., On. idem; K. *ndela*; Bo. *lelak*; Bi. *lela*; R. *relas*, [denkelijk verwant met Mal. *kilat*; eig. Mal. *djilat*? Vgl. *djilat*, Jav., Bat. *dilat* en Daj. *djelap*, Bal., Bis. *dilap*, lekken, met Mal. *kilat*, tegenover Bat. *hilap*, enz. Vgl. *dila-dila*, *pila*, *pilas*], bliksem, (vgl. *tatas*); *ndelas-a lido*, de bliksem schiet voort; *ndelas-a tè* (of: *hoï*) *ai esa*, de bliksem schiet toe op (treft) een boom; *ndela-saäk*, glans, schittering.

ndela (*na-*), het bliksemt; voorts (On. ook *nakandendela*), schitteren, glinsteren, blinken, (vgl. *dila-dila*, *nasaä*): *lilo-a nandela*, het goud, (zilver) schittert; *nduk-ala landela saä-saä*, de sterren blinken en schitteren. Wordt dikmaals met *nasaä* verbonden: *bua-loä-n-ala landela lasaä*, zijne kleederen en sieradiën schitterden.

manandelak, in: *manandela-masaäk*, (*anapake* —), hij is schitterend gekleed.

(**Ndèle**), in de dichtertaal in: *ndèle-mafandendèlek*, denk er goed aan!

fandèle (*na-*), Ba. idem; K. *nafandène*; Bo., Bi. *nafalène*; R. *nafarène*, [verwant met *nahèle*? Vgl. *paä* 4], ook wel *nafandèlek*, aan iets denken, indachtig zijn, zich herinneren, (vgl. *hae* 1, *nasaneda*, *paä* 4, *tadu* 1): *nafandèle ina-n*, hij denkt aan zijne moeder; *nafandèle kada ao-na mesan*, hij denkt alleen aan zich-zelf; *mafandèle makahuluk ò singo-sala-m dei*, wees eerst uwe verkeerdheden indachtig; *nafandèle nae*: *au nade manadanga*, toen herinnerde hij zich: ik ben een jager; *ta nafandèle nala dedeäk ndia sò-n*, hij kan zich dat gezegde niet meer herinneren; *emi mafandèle matalolòle tè dòk-a sò*, gijl. hebt een goed geheugen, want het is al lang geleden.

fandèle (*na-*) *heni*, iets vergeten, (vgl. *hange heni*, *lilí*, *nasanggango*): *nafandèle heni dedeäk ndia sò*, hij is die zaak vergeten; *nafandèle heni dòpe-na*, hij vergeet zijn mes.

fandendèlek (*na-*), herhaaldelijk goed indachtig zijn, enz.: *mafandendèlek ana*, denk er goed aan! *nafandendèlek hehelu-na*, hij is zijne geboden steeds indachtig.

nafandèlek, het indachtig zijn; ook: iets tot herinnering, eene gedachtenis; *tao nafandèlek neu* = *nafandèle*, iets indachtig zijn; ook: iets maken tot herinnering, bijv. iets aanteekenen; *ana fè nafandèlek neu-s*, hij maakte hen indachtig.

Ndeli, Ba., K., D., T., On. idem; in Keka ook *ndendeli*; Bo., Bi. *leleli*; R. *rereli*, [Tim. *kleli*, *kreni*, Tett. *kadeli*, verwant met Jav. *ali-ali*? Of vgl. *ndèlo*?], ring; *ndeli seseuk*, vingerhoed.

ndelik (*lima-kuü-*), ringvinger.

kandeli (*na-*), een ring dragen, tot ring

hebben: *nakandeli ndeli lilo pilas esa,* hij draagt een gouden ring; *nakandeli henu,* hij draagt koralen als een ring.

Ndèlo, K., T. idem; Ba. *ndendèlo;* Bo. *lèlok;* Bi. *lèlo,* [denkelijk Jav. *sëlut,* vgl. Mad. *sëlloq,* ring], ring of band om het heft van een mes, enz. om het splijten te voorkomen.

mandèlok, van zulk een ring of band voorzien zijn; *dòpe mandèlok,* een mes met dusdanigen ring.

Ndèlo-ndali, (Ba., K. idem; Bo. *lèlo-lali;* Bi. *nalèlo-nalali*), onverschillig, (vgl. *dafu-dafu*): *ana tao ndèlo-ndali,* hij doet onverschillig.

(Ndena), *ndena-ndena,* K. idem, [D., On. *nenda-nenda;* vgl. *hona*], wordt gebruikt van het geluid van geweerschoten, (vgl. *napá*): *sisilo-la li-n-ala ndena-ndena,* de geweren maken een dreunend geluid; ook gezegd van andere dreunende geluiden, als van eene gong, enz.; dikmaals in verbinding met *ndu-ndu, nduü-nduü.* (Vgl. *ndeba-ndeba, bomu-bomu*).

bendena, idem, van een meervoudig subject: *mèko labu bendena,* de gongs en trommen dreunen.

Ndenak 1, Ba. idem; K. *ndenq,* [van (*ndena*), vgl. *ndebak*], *a.* iets neersmijten, neersmakken, (vgl. *ndebak, bala*): *ana ndenak ai-a neu dae,* hij smijt het hout op den grond; *ana ndenak bui-na neu dae,* (hij smakt zijn achterste =) hij smakt zich met het achterste op den grond; *ana ndenak sisilo-a bui-na neu dae,* hij (smakt =) stampt met de geweerkolf op den grond, (vgl. *hona*); *ana ndenak heni pinga-mango,* hij laat (bij ongeluk) de schotels en koppen vallen; *b.* vallen, (vgl. *ndebak, tuü*): *ana ndenak nème ai lain mai,* hij valt uit den boom.

ndendenak, herhaaldelijk smijten: *ana bòke ndendenak ei-na,* (hij schopt steeds de voeten smijtende =) hij stampvoet; vgl. *nakapapak.*

kandenak (*na-*) = *nakandebak* = *ndenak a.*: *nakandenak hade-la,* hij zet (de mand met) padi met een smak neer.

Ndenak 2, (Ba., Bo. *nenak;* Bi., K. *nenq;* T. *nendak;* D., On., R. *nendq*), of: *nisi ndenak,* kies.

(Ndène), *kandène* (*na-*), (Ba., K. idem; Bo., Bi. *nakalène;* D. *naändenda;* voor R. wordt *nalènde* opgegeven), smarten van eene wond: *bisu-a nakandène,* (vgl. *nanòso, nahedi*).

Ndèo 1, mannennaam.

(Ndèo 2), *ndendèo,* (K., T. idem; Ba., D., On. *ndèo;* Bo., Bi. *lelèo;* R. *rerèo*), soort plant.

Ndèös, vrouwennaam.

Ndesi 1, *a.* (Ba, K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lesi;* R. *resi*), soort brandnetel, (op Koepang *daun kèser* geheeten); *b.* een ander soort plant, waarvan het gekneusde blad bij wijze van stopverf gebruikt wordt.

(Ndesi 2), *ndendesi,* (alleen in Term.; voor Ba. wordt *ndendeni* opgegeven), mummelen, kauwen, zooals oude lieden zonder tanden), (vgl. *aüku*): *lasik-ala ndendesi; bòö muä ndendesi lèo lasik-ala,* eet niet als oude menschen!

Ndeuk, naam van een klein, sterk en dapper soort varken, dat steeds een wild varken pleegt te vergezellen, naar het heet om het groote te bewaken.

(Ndi 1), *ndi-ndi,* Ba., K., D., T. idem, [vgl. Saw. *kedí, kediï,* ook Rott. *nalilí,* zie de dial.], strak gespannen, (vgl. *nakapí*): *ana sèse-ná soka-a ndi-ndi,* hij stampt (den inhoud van) een zak zoo sterk, dat deze geheel strak gespannen staat; *ana sèse-ná tei-na ndi-ndi,* hij propt

zoo veel in, dat zijn buik gespannen is, hij propt zich tot berstens toe vol.

bendí, idem, van een meervoudig subject.

fandí (*na-*) = *ndi-ndi*: *naä-ná tei-na na-fandí*, hij eet zooveel, dat zijn buik strak staat. (Zie ook sub [*ndi*] 2, 4).

(**Ndi** 2), *ndi-ndi*, Ba., T., On. idem; On. ook *ndè-ndè*, [vgl. Sumb. *kandí*], zwijgen, (vgl. *nè-nè*): *ama kola-kola, tè ina ndi-ndi*, terwijl vader spreekt, zwijgt moeder.

fandí (*na-*), *a.* geen geluid geven: *nò nulak-a nafandí*, de jonge kokosnoot laat nog geen geluid hooren (als ze geschud wordt), (tegenover: *nakalòko*);

b. geen geluid vernemen, doof zijn, (Ba., K., T., D., On. idem; Bo. *nafalí*; R. *nafarí*); gewoonlijk gezegd van de ooren en gebezigd van eene tijdelijke doofheid, veroorzaakt door het een of ander accident, (vgl. *pake*): *kamahedis ndia dii-dò-n-ala lafandí*, de ooren van dien zieke zijn doof, die zieke is doof. (Zie ook sub [*ndi*] 1, 4).

mafandík, gewoonlijk *pake mafandík*, (*hata-holi* — —), iemand, die stokdoof is. (Zie ook sub [*ndi*] 4).

(**Ndi** 3), *ndi-ndi*, Ba., K., D., T., On. idem; R. *nadidí*, [oorspronkelijk wel één met *ndi-ndi* 1], goed, stevig, van sluiten gezegd: *ala kena-lá uma-a ndi-ndi*, zij hebben het huis goed, stevig gesloten, (vgl. *nisa*).

(**Ndi** 4), *fandí* (*la-*), [wel bij *ndi-ndi* 1, vgl. *sèë*], in grooten, of te grooten getale aanwezig zijn, (vgl. *baü*): *hataholi-la lafandí*, (of: *lafandí hèdo-hèdo*) *lai feta*, er zijn zeer vele (of: te vele) menschen op het feest. (Zie ook sub [*ndi*] 1, 2).

mafandík, zeer veel: *hataholi*, (*bua*) *mafa-ndík*, zeer vele menschen, (goederen). Zie ook sub (*ndi*) 2.

Ndia, Ba., K. idem; Bo., Bi. *lia*; R. *ria*, [Bug., Bim. *siya*, hij, zij], *a.* aanwijzend voornw., die, dat: *touk ndia*, die man; *uma ndia*, dat huis; *ndia uma-n ndia*, dat is zijn huis; *bòö tatao ndia*, doe dat niet; *ndia nafada-n ndia* = *ndia nafada-na*, zijn gezegde;

b. (ook T. idem), pers. voornw. v. d. derden pers. enkelv., hij, zij, het, vooral wanneer er nadruk op valt, (anders *ana*, zie de Sprk.); steeds dáár gebezigd, waar wij een bezitt. voornw. gebruiken: *ndia uma-n*, zijn, (haar) huis;

c. bijwoord v. plaats: *ndè*, of: *nai ndia*, daar: *malòle au u ndia*, laat ik daar henen gaan.

Dikwijls moet het door ons met „daarom, want'' enz. worden weergegeven, vooral dial., (vgl. *ndè*): *ata lòe fò au dale-nga susa ndia-na*, als wij afdalen, dan ben ik daarom bekommerd.

ndiak = *ndia*, met nadruk: *ela ndiak-a*, laat dat blijven!

Ndiï 1, mannennaam.

(**Ndiï** 2), *ndiïk*, Ba., T. idem; K. *ndiï*; Ba. *liïk*; R. *riï*; D. *ndiki*, (voor On. wordt *ndiki* opgegeven); Bi. *liki*, [vgl. *dii-dòk*], *hai-ndiïk*, de randen van een blad, bestemd om een emmer van te maken, waarvan de nerven klein zijn en de randen afgesneden worden; men spreekt ook van: *sosonga-ndiïk*, de randen van een jong lontarblad; *sini-ndiïk*, de randen van een blad, bestemd tot dakbedekking, enz.

ndiï (*na-*): *haik-a nandiï*, het blad, waarvan een emmer gemaakt moet worden, heeft nog zulke randen.

Ndika-dale, naam van eene streek in het Termanusche, waar veel wild gevonden wordt.

Ndila 1, Ba., K., T. idem; R. *dile*, [verwant met *nandela*? Vgl. voor de betee-

kenis Mal. *kĕrling*, van terzijde aanzien en flikkeren van den bliksem], iemand van terzijde aanzien, (vgl. *suli*, *nita*): *ana ndila au*, hij ziet mij van terzijde aan.

ndindilak, bijv. *ana ndindilak au*, hij ziet mij herhaaldelijk van terzijde aan.

ndila (*na*-)-*la*, bijv. *ana mète nandila-la*, hij ziet terzijde, (niet rechtuit).

(**Ndila** 2), *ndindila*, K. idem; D. *ndendela*, [vgl. *ndila* 1]: *ana ndindila fa sò*, het (weer) is een weinig opgeklaard, het regent niet zoo hevig meer, (vgl. *namaneu*).

(**Ndiu**), in: *nandiu bana-na*, (Bo. *naliu bana-na*), eene uitdrukking, waarvan de eigenlijke beteekenis onbekend is, maar gebruikt wordt in den zin als de volgende: *ò pua-daë-dò-m lai ndia, tè ò mandiu bana-ma seli*, daar is uwe sirih-pinang, maar gij doet alsof gij niets hebt; [*nandiu* = *nadiu*? Vgl. Mal. *djirus*, Saw. *djiu* naast *dirus*, de beteekenis: „zijn dier baden", blijft evenwel toch duister].

(**Ndò** 1), *ndò-ndò*, geheel recht, geheel naar waarheid: *mata-na ndò-ndò-hík*, zijn oog is geheel recht, hij ziet zeer scherp, (vgl. *mandó*); *ò manoli-mafada ndò-ndò kada Mane-tua-lain èno-na mesan*, gij leert geheel naar waarheid alleen den weg des Heeren, (vgl. *tèë-tèë*); *daë-dòk ta ndò-ndò*, er is (in waarheid =) volstrekt geen sirih meer, (vgl. *lao-lao*). Ook z. v. a. *nakandò*, rechtdoor, (zoo ook veelvuldig dial. als On. *lao ndò-ndò*, Bo. *laök lò-lò* = *laök nakandò*): *ana leä nò inak-a ndò-ndò nème manek-a mata-na*, hij voerde de vrouw rechtstreeks voor den vorst; v. d. = *lède-lède*: *ana tao ndò-ndò*, hij werkt rustig door.

ndòk, in samenstellingen als: *mata-ndòk*, die, of hij, die recht, juist ziet; *lima-ndòk*, die, of hij, die eene juiste hand heeft, bijv. van gooien.

ndòs, Ba., D., T., On. idem; K. *ndọ̀*; Bo. *lòk*; Bi. *lò*; R. *ròs*, [Tett. *lòs*, stamverwant met Mal. *tĕrus*, Mak. *túlusu*?], recht, (vgl. *dape-dape*, *lolòdok*): *ènok-a ndòs*, de weg is recht; *ai-a ndòs*, (meer: *ndò-hík*), het stuk hout is recht; *èno*, (*ai*) *ndòs*, een rechte weg, (een recht stuk hout); overdrachtelijk: *ndia kokola-na ndòs dò ta*, is hetgeen hij zegt waar of niet? *hataholi ndòs*, een eerlijk, rechtschapen mensch; *tè hataholi sè ta ndòs nai baïana-hík-a*, wie niet rechtvaardig is in het kleine; *daë-dòk ta ndòs* = *ta ndò-ndò*; *ndòs emi seli tèë-tèë*, het is in waarheid te erg met u.

ndondòk, *a*. = *teteëk*, *ndòs*, in waarheid; *ndondòk emi seli tèë-tèë* = *ndòs emi seli tèë-tèë*;

b. bijna, op het punt zijn van, vgl. *noï*, *sanga*; (de eigenlijke beteekenis is vermoedelijk: [in] het rechtstreeks doorgaan naar): *dè ndondòk ana mamate dale-n*, en zij was op het punt van te sterven.

kandò (*na*-), rechtdoor gaan, doorgaan, (vgl. *dei-dei*, *dola-dola*, *dusi-dusi*, *ito-ito*, *nggiti*, *oda-oda*, *seku*, *soa-soa*, *nakasusúk*, *tusi-tusi*): *nakandò dulu*, hij gaat rechtdoor naar het Oosten; *lakandò sila èno-na*, zij vervolgen rechtstreeks hun weg; *tè ana laök nesik sila talada-na, dè nakandò*, maar hij ging midden door hen heen en ging door (vervolgde zijn weg); *dè ala lona-n nesik sinik-ala nakandò ndia mata-na neu*, en zij lieten hem rechtstreeks door het dak voor hem nederdalen; *ana dadi ao-n neu hata-ták nakandó*, het geschiedt hem, dat hij (doorgaat =) komt tot armoede; *ana kokolak nakandò*, hij gaat door met spreken, hij spreekt rechtdoor, hij zegt ronduit, (vgl. *isi-isi*); *hai heni nakandò hedi-na*, hare ziekte genas (rechtdoor gaande =) terstond,

(vgl. *fa* 2); *nakandò ao-na* = *nakandò*, bijv. *au sanga laö akandò ao-ngà*, ik wil terstond doorgaan; *anin-a nakandò*, de wind komt door. (Zie ook onder [*ndò*] 2).

kandò (*na-*)-*kandò* (*na-*), steeds rechtdoorgaan: *lakàndò-lakandò lulae dale*, zij gingen steeds door den stal in.

kandòk (*na-*), in: *nakandòk nae*, hij zegt (rechtstreeks =) kortweg, eenvoudig; *au akandòk ae ita teu sò*, *na sè ata losa*, ik zeg maar, dat als wij gaan, wij (ook) zullen aankomen.

mandò, recht; *ai mandò*, een recht stuk hout; vooral in enkele uitdrukkingen, als: *sisilo mandò*, een geweer, waarvan de kogel steeds raakt, (dat dus den kogel recht, zonder afwijking afschiet); *hataholi mata mandò*, iemand, die recht, zonder fout ziet, iemand, die scherp van gezicht is, v. d. scherpschutter; *tao mandò èno-na*, maak zijn weg recht!

mandò (*na-*), recht worden of zijn, (in overdrachtelijken zin): *dedeäk-a namandò sò*, de zaak is in orde; *dale-na namandò sò*, hij is gewillig; ook zonder *dale-na*: *nïï-ana-a namandò lèo-ndia, na lède-lède-hík*, als het kind zoo gewillig is, dan is 't goed;

b. recht maken: *ana fenu namandò ai-a*, hij buigt het hout recht.

makandòk, wat geheel naar waarheid is: *ala dadi ana-má makandòk*, (toen nu ook hunne moeders gestorven waren), werden zij naar waarheid geheel en al weezen; *makadèsek ta ia makandòk*, deze warmte is onmogelijk (= ondragelijk, heel erg).

makandondòk (*ta-*) = *ta ndò-ndò*, volstrekt niet zijn: *daë-dòk ta makandondòk* = *daë-dòk ta ndò-ndò*; *sosòngok sanga nae ta makandondòk sò*, offers komen bijna niet meer voor.

(**Ndò** 2), *ndò-ndò*, (K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lò-lò*; R. *rò-rò*), of *ndòk-ndò*; Ba. idem, [oorspronkelijk wel identiek met (*ndò*) 1], uitgestrekt liggen, liggen, (vgl. *peü-peü*): *ana ndò-ndò nai kama dale*, hij ligt uitgestrekt in de kamer; *ana ndòk-ndò nai loanak lain*, hij ligt uitgestrekt op de rustbank; *ai-a ndò-ndò* (of: *ndòk-ndò*) *ndia*, het stuk hout ligt daar.

kandò (*na-*), *a*. recht uitstrekken, bijv. de beenen, (vgl. *lòk*): *nakandò ei-n-ala*; *ana sungu*, (*nangatúk*), *nakandò ei-n-ala*, hij slaapt, (zit), met recht uitgestrekte beenen; *ana fenu nakandò ei-n-ala*, hij buigt zijne beenen recht, (van andere zaken: *namandò*, zie sub [*ndò* 1]);

b. zich recht uitstrekken, recht worden van het lichaam, [kan ook bij (*ndò* 1) gebracht worden]: *mulihaï-na diku neu dua, dè baïanak bòe ma ao-na nakandò*, haar rug was in tweeën gebogen, en terstond werd haar lichaam recht. (Zie ook sub [*ndò*] 1).

kandondò (*na-*), recht uitgestrekt doen zijn: *lakandondò mamates-a*, zij strekken het lijk rechtuit; *lakandondò ai-a*, zij laten het stuk hout recht uitgestrekt liggen; *nakandondò ei-n-ala* = *nakandò ei-n-ala*; *neu nakandondò ao*, of bij verkorting: *neu nakandondò*, hij legt zich neder, strekt zich uit.

bekendò = *ndò-ndò*, van een meervoudig subject: *sila bekendò ndia sò*, zij liggen daar recht uitgestrekt.

(**Ndò** 3), *ndò* (*na-*), gedurende, zoo lang als, [denkelijk van (*ndò*) 1 en letterlijk: recht doen doorgaan, hoewel Bi. hier *nadò* bezigt]: *dè nandò basa faik sila-la ana ta naä hata esa bòe*, en gedurende die dagen at hij niet; *nandò basa teuk baük-a au äue-aledi ò*, gedurende zoovele jaren heb ik voor u gewerkt; *nandò ita bei lèo-laö nai dae-bafak-a*, zoolang

wij op aarde rondgaan (leven); *nandò lèlek bei ana-na*, zoolang (zij) nog kinderen zijn; *nandò basa (-basa) faik-a*, z. v. a. zoolang ik leef, (hij leeft); *nandò basa faik-a au bei ta ita*, zoolang ik leef, heb ik nog nooit gezien, enz.; *nandò basa-basa faik-a ana bei ta nita mane-ana esa lòle-na lèo mane-ana ndia bòe*, zoolang zij leefde, had zij nog niet gezien (of: nog nooit had zij gezien) een prins zoo schoon als deze; *nandò faik-a*, (ook: *nandò fai-a*, doch dit is minder gebruikelijk in het Term.), ook = *besefaik-a*, elken dag: *nandò faik-a ana tào malòle mai au*, elken dag beweldadigt Hij mij; (vgl. ook sub [*ndò*] 4).

(**Ndò** 4), *ndò* (*na-*), [denkelijk als boven], volledig doen zijn, niets overslaan: *ana nòke nandò basa hataholi-la*, hij noodigt alle menschen uit, zonder één over te slaan; *ana laök nandò basa nusak-ala*, hij gaat door alle landen, (vgl. *ndòlo*).

(**Ndoa**), *ndondoak*, (Ba., T. idem; K., T., On. *ndondoạ*; Bo. *loloak*; Bi. *loloạ*; R. *roroạ*), eene plant, op Koepang *daun dòto* geheeten; de bladeren en vruchten van deze plant worden als geneesmiddel gebruikt; *ule ndondoak*, soort groote rups.

Ndoa-ndale, naam van eene rotsachtige streek in het Termanusche.

Ndòe, in Term. als afzonderlijk woord zeldzaam, in Ba., D., T., On. het gewone woord in plaats van: *namalaä*, [vgl. *tapa-ndòes*; Cer., Amb. *parue*, Jav. *luwe*], honger hebben, gebrek lijden: *mae lèo teuk-ala lakaseseluk-ò, ò bei ta ndòe nanaä-nininuk fa*, al gaan de jaren ook voorbij, gij zult geen honger hebben naar (geen gebrek hebben aan) spijs.

ndòes, versterking van *laäs*, honger, hongersnood.

mandòe (*na-*), (K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *namalòe*) = *ndòe*; in het Term. gewoonlijk in verbinding met *namalaä*: *namalaä namandòe*, hij lijdt honger en gebrek.

kamandòes: *hataholi kamalaä-kamandòes* = *hataholi kamalaäs*, hongerlijder.

(**Ndòfe**), *ndòfe-ndòfe*, Ba., D., T., On. idem; Bo. *lòfe*; D. ook *ndòfel*, [misschien verwant met *kạkafi*]: *tei-n ndòfe-ndòfe*, zijn buik is ingevallen (door den honger).

(**Ndòfo**), *ndòfok*, (Ba. idem; K. *ndòfọ*; Bo. *lòfok*; Bi. *lòfọ*; D. *lòfot*; T. *ròfok*; On. *ròfot*; R. *ròfọ*), gemakkelijk uit te trekken: *ai-ana-a feä-n ana, na ndòfok-a*, het gaat gemakkelijk om den struik uit te trekken; v. d. gemakkelijk, in 't algemeen, (vgl. *mudak*): *tatao ndòfok*, een gemakkelijk werk; *nanaä ndòfok*, gemakkelijk (te verteren), lichte kost; *dae ndòfok*, gemakkelijk (te bewerken), losse grond; *hataholi langa-ndòfok*, iemand, die gemakkelijk leert, (vgl. *daük*); *ndala langa ndòfok*, een paard, dat gemakkelijk te leiden is.

mandòfo (*na-*), (Ba., K. idem; Bo., Bi., D. *namalòfo*; On., R. *namaròfo*), gemakkelijk = gewillig in iets zijn, (vgl. *hi*): *namandòfo laö-eik*, hij is gewillig om te voet te gaan.

Ndoï, mannennaam.

Ndokak (*nisi-*), de verstands-kies, (Ba. bezigt *nena-anak*; D., On. *nenda-anạ*).

Ndòke, (Ba. idem) = *dòke*: *tei-n ndòke*, of: *ndòke-ndòke*, zijn buik is ingevallen, (vgl. *kakafi*).

Ndoki, mannennaam.

Ndòko 1, mannennaam; *Ndòko Lona-mè*, Ndòko, de zoon van Lona-mè.

Ndòko 2, Ba., K., T. idem; Bo., Bi. *lòko*; D. *ndòö*, *ndòöl*; R. *ròö*; On. *ròko*, [vgl. *tòko*], uitkloppen of uitschudden, bijv. iets uit een potje, terwijl men de ope-

ning naar beneden houdt, (vgl. *selu* 4, *tòko* 1): *ndòko haö*, op deze wijze kalk uit een potje kloppen of schudden, v. d.: *haö ndòko,* zulke uitgeklopte kalk, bepaaldelijk: fijne sirih-kalk; *niï-ana-a tuü neu bòe ma ina-n kòö-ná-n, dè ana ndòko--n,* toen het kind gevallen was, nam de moeder het op en schudde het met het hoofd naar beneden, (hetgeen als een middel tegen nadeelige gevolgen van een val beschouwd wordt). *Ndòko*, (in het Mal. van Koepang *ròö*, vgl. R.), ook gebruikt voor een paard, dat een slechten, schuddenden gang heeft: *ndala--a ndòko-ná ate-bá-n dòko-dòko,* het paard schudt zoodanig, dat zijne ingewanden uithangen, (zoodat hij er ongesteld van wordt).

ndondòko, herhaaldelijk uitkloppen of uitschudden.

Ndòko 3, [bij *ndòko* 2?]: *ana ndòko lalaök* (of *laö*), *tè ana ta dadi laö fa*, hij wil telkens weggaan, telkens is hij op 't punt heen te gaan, maar (steeds) gebeurt het niet, dat hij gaat.

Ndolak, (Ba. idem; K., D. *ndola*; Bo. *lolak*; Bi. *lola*; T. *ndorak*; On. *ndora*; R. *rola*), soort lans van bamboe (*milak*) of hout, (vgl. *tè*); *ndola milak* wordt ook gebezigd als eene verwensching tegen paarden, welke met zulk eene lans worden afgemaakt.

Ndòle, in: *ndòle heni,* slap neerhangen als een gebroken tak, arm, enz.; ook: *ndòlo heni lima ei-n,* zijne ledematen hangen slap, hij wordt of is krachteloos.

ndòle-ndòle, Ba., K., D., T. idem; Bo. *lòle--lòle*; R. *ròle-ròle,* [On. *nòle-nòle,* Bi. *nadodòle,* vgl. Bo. *ngongòlek*], zwak, (vgl. *manganulak*, *sapi-ndòle*): *ao-n ndòle-ndòle,* hij is zwak (door ziekte of honger); *ei--lima-n ndòle-ndòle,* hij is zwak in de ledematen; ook: lamlendig zijn, niet willen werken, (vgl. *pela*); *ndòle-ndòle nai sala-singok-a,* hij verzet zich niet tegen de zonde.

bendòle, lamlendig zijn (van vele subjecten): *tao lèë dè emi bendòle* (of: *bekendòle*) *lèo-ndia,* hoe kunt gij zoo lamlendig zijn?

bekendòle = *bendòle*; *bekendòle-bekesisi,* versterking van *bekendòle.*

Ndòlo 1, Ba., K. idem; D. *ndòlo*; Bo., Bi. *lòlo;* T. *ndòro;* R. *ròlo,* [Cer. *solo, soro, rolo,* op den schouder dragen, vgl. ook de dial.], iets dragen aan een draagstok door minstens twee personen, (vgl. *lepa* 2 en *neni*): *na mu makaneni ò fadi--ma fò dua-ng emi ndòlo meni-n mai ia,* ga dan naar uw broeder en draagt met u beiden het (varken) hierheen; *dè ala hènge-lá kea-a bòe ma ala ndòlo dè ala laö,* toen bonden zij de schildpad vast en (droegen =) namen den draagstok op en gingen op weg.

ndondòlok, het dragen, enz.; *ai ndondòlok,* draagstok, (vgl. *lelepak*).

Ndòlo 2, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *lòlo*; T. *ndòro*; R., ook On. *ròlo*; Oep. *ròro,* [vgl. Bim. *ngaro, rero,* Sikk. *rerong*], rondgaan, (vgl. *èko-fèo, fèo-lèo, nafèo, nakulalama, naleuk, nandó* 4, *ndule, puta--piok, sòko-dòpe, sòko-ndaki, toliuk,* voorts *bèlo-bèlo*): *ana neu ndòlo nusak ndia loa nalu-n,* hij ging het eiland in de geheele lengte en breedte rond; *ana ndòlo nème nusak esa lèo nusak esa neu,* hij ging van het eene land naar het andere; *niï--ana-a neu ndòlo,* het kind gaat rondzwerven; *ndòlo lè,* eene rivier in al hare kronkelingen volgen.

ndòlo-ndòlo, steeds rondgaan, enz.: *ala ndòlo--ndòlo tasi-suük-a,* zij volgden steeds de kust (met al hare bochten).

ndondòlo = *ndòlo-ndòlo* in overdrachtelijken zin, ergens het toezicht op houden, (vgl. *hòlo*, *lòlo-nggèdo*): *neu ndondòlo hade-òe*, hij houdt het toezicht op rijstvelden.

ndòlo (*na-*)-*òe*, [het laatste gedeelte hier zonder beteekenis, vgl. *napanga-òek*], steeds maar rondgaan, heen en weer loopen: *bana-la landòlo-òe*, de dieren loopen aanhoudend rond.

Ndòlo 3, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *lòlo*; T. *ndòro*; R. *ròlo*; On. *narolo*, [denkelijk eene elliptische uitdrukking en het woord oorspronkelijk één met *ndòlo* 2], oproepen = *hoka*: *mandò neu ndòlo hataholi*, de mandoer roept de lieden op; *ana ndòlo basa sio-ai-n-ala mai laä-linu*, (de vorst) riep op (noodigde uit) al zijne hoofden om te komen feestvieren, (vgl. *nòke*).

Ndolu 1, mannen- en vrouwennaam.

Ndolu 2, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lolu*; R. *rolu*), geduld, overleg, raad, middel, (vgl. *aäfik*, *ènok*, *kekedik*), kunde; *tao ndolu*, geduld oefenen, overleg gebruiken; *tao nò ndolu*, iets met overleg doen; *sanga ndolu*, een middel voor iets zoeken, raad schaffen; *nasak soa neu* (of: *nala*) *esa*, *ndolu soa neu* (of: *nala*) *lifun*, drift is goed voor één, geduld, overleg voor duizend, (een spreekwoord). *Ndolu* ook met *malelak* verbonden: *sanga ndolu ma malelak*, kundigheden zoeken te verkrijgen.

ndolu mà dales, of: *ndolu dales* = *ndolu*, raad en troost.

Ndolu 3, in de dial. als sub *ndolu* 2, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord], bouwmeester van een huis of schip; onderscheiden in: *ndolu-ina*, de eigenlijke bouwmeester, de baas, en: *ndolu-anak*, de werklieden; *ndolu uma*, werklieden voor het bouwen van een huis, nog onderscheiden in: *ndolu malangak* en *ndolu mabuik*, al naar gelang zij werken aan de *uma-langak*, of aan de *uma buik*; *ndolu ofak*, werklieden voor het bouwen van een vaartuig; *leä ndolu*, vaste werklieden aannemen.

kandolu (*na-*), bouwen, hetzij een huis of een schip: *nakandolu uma*, (*ofak*); ook wel: het vervaardigen van andere zaken, bijv. *nakandolu mei*, (*kandela*), tafels, (stoelen) maken. Overdrachtelijk: *nakandolu mahúk-ala fò ala malòle*, hij bewerkt de twistenden, opdat zij zich verzoenen.

kandondolu (*na-*) = *nakandolu* in overdr. zin: *nakandondolu touk nò sao-n*, hij verzoent de echtgenooten.

Ndòto, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lòto*; R. *ròto*), soort slingerplant, op Koepang *arbila* geheeten.

Ndoü, mannen- en vrouwennaam.

Ndu 1, mannen- en vrouwennaam.

Ndu 2, Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *lu*, [vgl. Jav. *dum*, *ngĕdum*? Sund. *duüm*?], deelen, ronddeelen, (vgl. *baë*): *mèsen naä feta*, *dè ana ndu lasi-manek-ala ma basa nusak-a isi-n-ala pa*, de meester viert feest en deelt vleesch uit aan de hoofden en inwoners zijner woonplaats; *ana nala iä baü*, *dè ana ndu uma mokotaik-ala*, zij heeft veel visch gekregen en houdt daarvan uitdeeling aan de buren; *ana ndu heni-n neu falu-ina ana-múk-ala*, hij verdeelt het geheel en al onder de weduwen en weezen; *manafè dò manandú*, die geeft en verdeelt, de Godheid.

ndundú, voortdurend verdeelen, enz.; *ndundú heni* = *ndu heni*.

ndundúk, het ronddeelen; *pa-ndundúk*, vleesch, dat rondgedeeld wordt of wat daartoe bestemd is.

(**Ndu** 3), *ndu-ndu*, (D. idem; R. *ru-ru*), gewoonlijk gebruikt in verbinding met

ndena-ndena, voor het geluid van schieten, stampen, enz., (vgl. *ndeba-ndeba*): *sisilo popoku-lik-ala ndu-ndu ndena-ndena,* het geluid der geweer- en kanonschoten is dreunend; *langapau ndu-ndu ndena-ndena,* zij stampen, dat het dreunt. Zie ook sub *tòko* 1.

ndu (*na-*) = *nafandú*: *tuda heni lèo-hatak-ò, nandú-ná-n seli,* wat valt daar toch, het maakt veel gedruisch.

fandú (*na-*), of: *nafandú-lain,* idem; ook gezegd van het geluid van iets dat neerstort, kloppen, enz.: *popoka-a li-na nafandú-lain,* het kanon veroorzaakt een dreunend geluid; *hataholi-la bòke-lá dae-a nafandú,* de lieden stampen op den grond, dat het davert; *ala tutu-lá lelesu-a nafandú-lain,* zij bonzen op de deur, zoodat deze er van dreunt; *uma-a tuü neu,* (*nò-a tuda nala dae*), *bòe ma nafandú-lain,* toen het huis instortte, (de klapper neerviel), gaf het een dreunend geluid; ook: plompen, plonzen: *au usi-s bòe ma lafandú lifu esa dalek,* ik joeg ze na en zij plonsden in een kolk; *au kosik dè au afandú,* ik gleed uit en plonsde in het water.

befendú = *lafandú,* enz.

Nduk 1, Ba., T. idem; K., D., On. *ndu*; Bo. *luk*; Bi. *lu*; R. *ru*, [Kup. *dun, bdun,* Tim. *afkun, akfu,* Tett. *fitun,* Ibn. *bitun,* Tag. *bitoin,* Bug. *witoeng*; Mal. *bintang,* enz.], ster; ook: ridderorde: *nduk-ala landela,* (*hate-hate*), de sterren fonkelen, (flikkeren); *ndu-manuk* (of: *ndu-safu,* of: *ndu lèdo-nòsok*), avondster; *ndu-ina,* of: *ndu fufuak,* of: *ndu lèdo-beik,* of: *ndu lòle-balahák,* morgenster; *tadu sala ndu manuk-a, na sè sala Safu namo,* als men niet goed op de avondster let, zal men de ankerplaats van Sawoe missen, (spreekwoord); *ana pake nduk henu fana-na,* hij heeft zijne borst vol medailles en ridderorden.

Nduk 2, in: *bei nduk,* vrouwennaam.

Ndua 1, Ba., K. idem; On. *ndua,* [vgl. Ba., D. *lua,* nedervallen, nederwerpen, alsook *nduä*], *a.* (met *ao*), zich nederwerpen: *ana ndua ao-n neu dae,* hij werpt zich ter aarde, (vgl. *bala*);

b. nedervallen, nederstorten: *inak-a ndua neu dae,* de vrouw viel neder, (vgl. *tuü*); *ana ndua ndala anak,* (als een jong paard nedervallen?), eene platte uitdrukking voor: sterven, verrekken.

ndundua ao-n, gewoonlijk: *ndundua ndandala ao-n,* [*ndandala* denkelijk uit het bovengemelde: *ndua ndala-anak*], zich uit droefheid dan hier dan daar op den grond werpen.

nduak: *ana nduak* (of: *mate nduak*) *neu sò* = *ana ndua ndala-anak sò,* hij is verrekt. (Zie ook sub [*ndua*] 2).

(**Ndua** 2), in: *hataholi mata-ndua,* slaapkop; *ana mata-ndua,* soms voor *mata-na nduak.*

nduak, Ba., K., T. idem; D. *ndual*; On. *nduar*; R. *rua,* [eigenlijk: dichtvallend, en oorspronkelijk één met *ndua* 1?]: *mata-na nduak-a,* zijne oogen vallen toe, hij is slaperig, (vgl. [*mata*], *bibiï, lupe, maü-maü, sungu-sungu, tè-kauk*); *mata-n-ala nduak-lá-n nasala,* zij hebben ergen slaap. (Zie ook sub *ndua* 1).

Nduadak, (Ba., T. idem; K., D. *nduada*; Bo. *luadak*; Bi. *luada*; R. en On. *ruada*): *ana nduadak* (of: *mate nduadak*) *neu sò* = *ana ndua ndala-anak neu sò,* [waarvan het wel eene verbastering is; voor het woord in On. vgl. Ba. *lua*].

Nduä, Ba., D. idem; R. *rua*; T. *ruä*; [On. *rupa*], neersmijten, wegwerpen, (vgl. *bala, lapa*): *ana nduä ai-a neu dae,* hij smijt het hout op den grond; *ana nduä*

heni batu-a, hij werpt den steen weg; *ana nduä nisa bafi-a*, hij gooit het varken dood.

nduä-nduä, herhaaldelijk werpen, enz.: *ana nduä-nduä-ná kapa-la hata*, hij gooit voortdurend heel hevig naar de buffels, (zoodat zij er veel pijn door ondervinden).

nduä (*la-*) *ao*, zij gooien elkander.

Ndufa, Ba., D. idem; Bi. *nufa*, [vgl. *tufa*], met de vuist slaan: *ana ndufa neu au dea-nga*, hij slaat mij met de vuist op den rug; *ana ndufa-ná lelesu-a nafandú*, hij slaat met de vuist op de deur, dat het dreunt, (vgl. *fepa*).

Ndui, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *lui*; R. *rui*, [Tim. heeft *kui*; vgl. Bul. *susuit* nevens Bic. *kuhit*, Ibn. *kuid*, lepel, scheplepel, Bur. *kakoil*, gayong], scheppen uit een pot, enz., (vgl. *aso, dolu, sòë, teteni*, voorts *sulu*): *ndui òe fò safe mala-n lao-lao*, schep water uit den pot om het er goed mee schoon te wasschen; *ana ndui-ná òe-na fò ana fè-s linu*, zij schepte het (rijste)water om het hen te drinken te geven; *ana ndui heni òe-na*, zij schepte het (rijste)water af; *sòde--ndui*, zie *sòde*; *mandui-òe-n*, een dorp in het Termanusche.

ndunduik, het scheppen; een schepper (klapperdop met steel) om water mee te scheppen, gayong; *hai ndunduik*, soort emmer om mee te scheppen.

(**Nduka**), *nduka-nduka*, (Ba., K., T. idem; Bo. *naluka*; R. *naruka*), wordt gebezigd van het geluid bij het inslikken van vochten, een klokkend geluid maken: *ana kòdo nduka-nduka*, hij drinkt klokkend.

Nduku, Ba., T. idem; D., On. *nduü*, [verwant met *tòko, tuku* enz. Vgl. *tòko* 2 en Jav. *ṭuk, gaṭuk*], aankomen, bereiken, tot aan, (vgl. *dai, losa*): *ofa-haïk-a mai nduku ndè huas-a*, het stoomschip is gisteren aangekomen; *ama lèo dea neu, dè meda ana nduku sò*, vader is naar het veld gegaan en vermoedelijk daar al aangekomen; *bei ta laök lala dòk-a, tè ala nduku nula dale*, zij hadden nog niet lang geloopen of zij kwamen in een bosch; *au ta bòle nduku bunga manaä--hik sila-la*, ik kan niet bereiken, ik kan niet bij die mooie bloemen komen; *nai mamanak fò nako ta nduku-n ana*, op eene plaats, welke de dieven niet bereiken kunnen; *nduku besak ia*, tot nu toe.

ndukuk (*na-*), doen bereiken, ten einde brengen: *nandukuk ndia nanoli-na*, hij heeft zijn leeren (leertijd) volbracht; *ana bei tatao nandukuk tatao-na fa*, hij heeft zijn werk nog niet ten einde gebracht; *ala kokolak landukuk dedeäk ndia sò*, zij hebben die zaak uitgemaakt.

nduku (*na-*)-*losak* (*na-*) = (of versterking van) *nandukuk*: *ana tao hata, na ta na-nduku-nalosak ana fa*, wat hij ook doet, hij brengt het nooit ten einde.

Ndule, Ba., K., T., D., On. idem; Bo., Bi. *lule*; R. *rule*, [Tett. v. Dilli heeft: *hadulas*, rondgaan; vgl. Tim. *puna, pune*, idem, en Rott. *ule*], rondom, rondom iets heen zijn, (vgl. *èko-fèo*): *kalikè nòle--a ndule tei-na laï telu*, de geweren-buikband is driemaal om zijn buik (gewikkeld); *tè ka-ò ta leni fa-n ma hoü-ò ta ndule fa-n*, als zij 't in den bek wilden nemen, konden zij het niet mededragen, als zij het wilden vasthouden, konden zij er niet rondom komen, (konden zij het niet omvatten); *ana laök*, (*langatúk*) *ndule mei-a*, hij loopt, (zij zitten) rondom de tafel; *lèo ndule*, rondom wonen; *nakanae ndule basa-s*, hij ziet hen allen in 't rond aan; *ndule lètek lain*, rondom op de bergen; *òe ndule*,

naam van een dorp in het Termanusche.

ndule (*na-*): *laök nandule*, rondgaan, (vgl. *ndòlo* 2): *ala laök landule nusak-àla*, zij gaan de landen (steden) rond.

(Nduna), *kandunduna* (*na-*), Ba., K. idem; D., On. *naändunu*, [voor T. wordt *nakandundunu* opgegeven, vgl. de dial. sub *ndunu*; de eigenlijke beteekenis is dus wel: doen zijn als een (varkens) nest], *a.* vuilmaken, (vgl. *nanggenggèo*): *nakandunduna kuma dale nonòk longa bafi-a*, hij maakt de kamer zoo vuil gelijk een zwijnenstal;

b. vuil zijn; *finga-eik dale nakandunduna nonòk longa bafi-a*, de ruimte onder het huis is zoo vuil als een zwijnenstal.

Ndunak, (Ba., T. idem; K., D., On. *nduna*; R. *runa*), soort doos of korf van lontarblad gevlochten, (vgl. *sailòpek*). Men onderscheidt: *nduna-niu*, soort korf of doos voor gekookte rijst; *nduna-isik*, soort korf voor bras voor dagelijksch gebruik; *nduna mòdo*, of: *nduna èlok*, soort korf voor tabak, (onderscheiden van *èlok*); *nduna pou lafa*, mand voor kleederen; *nduna daë-dòk*, of: *nduna olik*, (ook *ndunak* alleen), sirih-doos (of mandje) voor vrouwen, (vgl. *tona*): *nduna ai*, houten sirih-doos.

Ndunu, als afzonderlijk woord gewoonlijk: *ndunuk*, Ba., T. idem; K. *ndunu*; Bo. *lunuk*; Bi. *lunu*; R. *runu*; D., On. *ndunu*, [Tim. heeft *kuna*, vgl. Mak. *rumung*, Toumpk. *rumun*, Tonsaw. *dumun*, Bic. *dogmon*?], nest van allerlei dieren; in samenstelling zegt men gewoonlijk: *nèë-*, (*lafo, bafi*)-*ndunu*, mieren-, (ratten-, wilde varkens-) nest; ook: *hai-ndunu*, die plaats aan den staart van een rog, waarin vergif is; *bolao-ndunu*, spinneweb; doch *manu-pui ndunuk*, vogelnest. *Ndunuk* ook: de plaats van het nog niet geboren kind, de baarmoeder; *mae dua lème ndunak esa mai-ò, esak-ò dale-n* (of: *aäfi-n*), al komen twee uit éénen schoot, ieder heeft zijn eigen aard.

ndunu (*na-*), nestelen, een nest hebben of maken; *manu-pui-la landunu lai ai-lai*, de vogels nestelen (of: maken hun nest) in de boomen; *bafi-a nandunu nai makatemak dale*, de (wilde) varkens maken hun nest in het struikgewas.

kandunuk, hij, die een nest heeft: *manu-pui-la kandunuk-ala*, de vogels hebben nesten; *ule kandunuk*, wormpjes in wonden.

mandunuk = *kandunuk*.

(Nduü), in: *ana ta naä au nduü-nga ma fa*, hij kan niet tegen mij op, bijv. bij een twist, vgl. *soa* 1, (K. idem; Ba. *au nduü-ngga*); [Bo. zegt: *au nguü-nga*, (vgl. *nangguü*); D. *au' ndu-ngga*, (vgl. *ndu-ndu*); On. *au neëtatata-ngga*, (vgl. *natatu*), het moet dus van *nduü-nduü* zijn].

nduü-nduü, Ba., ook wel T. idem, [vgl. dial. *nduku-nduku*, voorts *ndu-ndu, ngguü-ngguü*], in het Term. gewoonlijk gezegd van het geluid van paardengetrappel: *ndala eik-ala nduü-nduü*, (vgl. ook de dial.).

benduü, idem.

kanduü (*na-*), idem, en ook z. v. a. *ndu-ndu ndena-ndena*: *ndala-eik-ala lakanduü* = *nduü-nduü*; *popoka-lik-ala lakanduü*, de kanonschoten maken een dreunend geluid; *ana pau dè nesuk-a nakanduü*, zij stampt (rijst), waardoor het hakblok een dreunend geluid geeft.

Ng.

Ng, R. *k*, overigens = Term., (in Ba., D., T., On. voor het lidwoord *ngg*), gesuffigeerde vorm van het voornw. van den eersten pers. enkelv..

Nga, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *ngga*; R. *ka*), voorvoegsel tot vorming van werkwoorden, als: *nangalasa*, zie de Sprk.

ngesuk (*na-*), zie *ngaesuk* (*na-*).

Ngg.

Ngga 1, (Ba., K., T. idem; D. *nggal*; Bi., Bo. *nga*; R. *ka*), in: *ngga heni*, losgaan, los zijn: *ngga heni langa kèle-fuü-na*, hare haarwrong is losgegaan; *tali-a ta nahèle fa*, *dè ngga heni-n*, het touw zat niet stevig, daarom is het losgegaan; *ngga heni sidi kekèo-na*, zijne kain, welke hij om de heupen draagt, gaat los; *ana kokolak na ngga heni-n*, hij verliest den draad bij het spreken, (vgl. *kosu* 2, *mosu*, *nggale-nggale*, *nggòde-nggòde*, *nggòle-nggòle*, *podu*, *poï*, *pola*, *posu*, *sae-sae*). [Denkelijk hetzelfde woord als sub (*ngga*) 2, in het Mal. van Koepang zegt men: *tebuka*; vgl. ook D. *nggal dei* = *lenggal* (Term. *lenga*) *dei*].

(Ngga 2), *ngga-ngga*, openstaan, gapen, als eene schelp: *kima-ina esa ngga-ngga*, (of: *bafa-na ngga-ngga*), eene groote kimaschelp stond open, (vgl. *pò-pò*).

tanggá (*na-*), Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *natangá*; R. *nataká*, [vgl. *lenga*; denkelijk verwant met Jav. *bènggang*, *rènggang*, vgl. ook Mal. *rènggang* of Jav. *bèngkah*, enz.; vgl. Rott. *binga*, ook Bim. *hengga*, Manggar. *tjengka*, openen], zich openen, van eene schelp, (vgl. *soi*), openbarsten, (vgl. *kadi*): *losik-ala latanggá*, de mosselen openen zich; *bòe-ma nakanae nita kima-la luma latanggá ma lumà ta*, en hij zag, dat van de kima-schelpen sommige geopend waren en andere niet; *dila dae-lòk-a natanggá*, de granaatappel barst open; *dae-a*, (*papak-a*) *natanggá*, de aarde, (de plank) is gebarsten, gespleten; *dae natanggá-ná-s*, de aarde splijt zich voor hen, (zoodat zij er in verzinken).

matanggák, *a.* openstaande; *kima matanggák*, eene openstaande kima-schelp;

b. ver van elkander staande; *hade-a hu-na matanggák-a*, de rijst staat wijd uit elkaar; *koäs-a matanggák-a*, de wolken zijn ijl; v. d. ook: *sidi*, (*pou*) *matanggák*, eene los geweven kain, (sarong), vgl. *lalo-lalo*.

(Ngga 3), *ngga-ngga*, (Ba., K., T. idem; Bo., Bi. *nga-nga*; R. *ka-ka*), steeds naar buiten vloeien, van het speeksel, kwijlen, (vgl. *lòdo* 3): *nii-ana-a ape-n ngga-ngga*, het kind kwijlt voortdurend.

nggak, in: *ape-nggák* (*nii-ana-*), een kind, dat steeds kwijlt; wordt dikmaals verbonden met *pinu-lòdok*, (vgl. *lòdo* 3): *nii-ana ape-nggák ma pinu-lòdok*.

(Ngga 4), in: *nggoa-ngga*, zie *nggoak*.

(Ngga 5), *sgnggangga* (*na-*), Ba., T. idem;

Bo., Bi. *nasangangá*, (K., D., R. *nasakaká*), schreeuwen, gezegd van groote apen: *kòde mane-a nasanggangá*, (vgl. *nggèle*).

(Nggaä), *nggaä-nggaä*, Ba., D. idem; Bo. *ngaä-ngaä*, [vgl. Mal. *gagap*?], belemmerd, gebrekkig, (vgl. *toä-toä*): *ana kokolak nggaä-nggaä*, hij is belemmerd in het spreken, hij spreekt gebrekkig, (vgl. *bòde-mák*); *ana laök nggaä-nggaä*, hij loopt gebrekkig; *ana tao nggaä-nggaä*, hij werkt onbeholpen, onhandig, als iemand, die het werk niet gewend is, (vgl. *bango-bango*).

(Nggabo), *nggabo-nggabo*, Ba. idem; Bo. *ngabo-ngabo*, [elders *kabo-kabo, koba-koba*, zie aldaar, dus z. v. a. het Hollandsche: beroerd], onverschillig, achteloos, (vgl. *dafu-dafu*): *böö kokoluk nggabo-nggabo*, spreek niet onnadenkend; *ana tao nggabo-nggabo*, hij werkt onverschillig, onachtzaam.

Nggade, (het Mal. *gadai*), pand, verpanden: *ana nggade langa dui-na*, hij verpandt zijn schedel = hij verpandt zich voor schuld.

Nggadi 1, (het Mal. *gading*), ivoor; ook: olifant.

Nggadi 2, (Mal. *gadji*), loon, gage, (vgl. *sesebak*): *naä nggadi*, hij werkt voor loon.

(Nggadi 3), *nggadi-nggadi*, Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngadi-ngadi*; R. *kadi-kadi*; (voor On. wordt *nggadu-nggadu* opgegeven), slank zijn, (vgl. *lolòdok*): *inak-a ao-n nggadi-nggadi*, (of: *nggadi-nggadi-ana*), de vrouw is slank.

nggadi-anak (*ao-*), bijv. *ina ao-nggadi-anak*, eene slanke vrouw.

Nggae 1, Ba., K., D., T. idem; Bo. *ngae*, (Bi. *balangae*, R. *balakae*, On. *manangyae*, vgl. hieronder *balanggae*, *balanggaek*), half gaar zijn, van plantenkost, niet van vleesch en dergel.: *kakau-a nggae sò*, de rijst is al half gaar, (vgl. *tasak*).

balanggae, idem: *kakau-a balanggae* (= *nggae*) *sò*; in de dichtertaal = *balamina*: *dòde balanggangae hade, hòpo balamimina tua, fui-ana ta neka ma paku-ana ta lili*, al kookt men rijst ook nog zoo lekker, al mengt men palmsap nog zoo smakelijk, de vreemdeling hecht zich toch niet.

balanggaek, half gaar: *kakau balanggaek*, half gare rijst.

(Nggae 2), *ana ngganggae* = *namahedi ngganggae-na*, hij is lijdende aan de milt, (op Koepang: *dĕmam kuk*).

ngganggaek, (Ba., T. idem; K., D., On. *ngganggaę*; Bo. *ngangaek*; Bi. *ngangaę*; R. *kakaę*), ook wel *ngganggae*, milt, van mensch of dier, (Mal. v. Koep. *kuk*).

Nggaek, (Ba., T. idem; K., D., On. *nggaę*; Bo. *ngaek*; Bi. *ngaę*; R. *kaę*), soort boom met eetbare vruchten.

(Nggaë), *nggaë-nggaë*, K., D., T. idem; Bo. *ngaë-ngaë*; Bi. *ngae-ngae*, [voor R. wordt *kape-kape* opgegeven, vgl. *nggapek*?], spartelen in het water, als iemand, die niet zwemmen kan, (vgl. *ange, bepa-bepa*): *ana nggaë-nggaë nai òe dale*, (*nai tasi lai*), hij spartelt in het water, (in zee).

(Nggafa), *nggafak*, Ba., T. idem; K., D., On. *nggafa*; Bo. *ngafak*; Bi. *ngafa*; R. *kafa*, [oorspronkelijk één met dial. *nggafat*, Tim. *makafa*, Cer. *kawa*, licht, niet zwaar], vlug, snel in het loopen, (vgl. *sulè*), gewoonlijk met de bijbeteekenis van: het snelle loopen lang uithouden; snelheid: *ndala-a nggafa-hik*, het paard loopt snel (of zeer snel) en houdt dat lang uit; *nik-ana-a nalaik na nggafak-a* (of: *nggafa-baü*), als het kind hard loopt, doet 't dit zeer vlug en lang, het kind loopt langen tijd zeer snel; *ofa-haïk-a nalaik na nggafak-a*, het stoomschip gaat

zeer snel; *nalai neni basa-basa nggafa-na*, hij vluchtte met alle snelheid; *nggafa-na lèo kokou-isik ia*, zijne snelheid was als die van, (hij ging zoo snel als), een pijl uit een boog.

manggafa, iemand, die vlug (en lang achtereen) snel loopen kan.

Nggafu, Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngafu*; R. *kafu*; On. *ngganggafur*; [Tim. *kafun*, vgl. Bim. *hambu*; zie ook *nggeü*], uitschudden, afslaan, (stof enz.): *nggafu heni afu-a nai lafa-a*, het stof uit eene slimoet schudden, stof van eene slimoet afslaan, (vgl. *fafapa*).

nggafu-nggafu, wapperen, (Mal. v. Koep. *tèkipas*): *la-a*, (*dedèo-a*) *nggafu-nggafu*, het zeil, (de vlag) wappert; *kèka-dò-a nggafu-nggafu*, het blad van de *keka* wuift, beweegt zich door den wind.

ngganggafu, herhaaldelijk uitschudden, of = *nggafu-nggafu*: *dedèo-a ngganggafu*.

Nggai 1, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngai*; R. *kai*, [vgl. Mal. *kais*, *gais*, krabben], uitpeuteren, vooral: de ooren uitpeuteren, (vgl. *nggue*): *ana nggai diï-dò-n* (of: *diï-dò nggèla-na*).

ngganggaik, het uitpeuteren; oorlepeltje, (dan ook: *ngganggai diï-dòk*).

Nggai 2, de dial. als sub 1 [en oorspronkelijk wel hetzelfde woord]: *nggai tina*, droge tuinen schoonmaken na het verbranden der boomen, enz. door hetgeen niet geheel verbrand is met een langen stok weg te ruimen.

ngganggaik, het op deze wijze schoonmaken; *fai ngganggaik*, de tijd voor het schoonmaken der droge tuinen, (vgl. *foi* 1).

(**Nggai** 3), in: *manu-nggai*, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *manu-ngai*; R. *manu kai*, [Kup. *manu ngain*; bij *nggai* 1? Vgl. *nggouk*], natuurlijke spoor van een haan. *busa-nggai*, de eenigszins hooger staande teen van een hond.

nggaik = *manu-nggai*; *manupui-nggaik*, achterteen van een vogel; *nggou-nggaik*, zie *nggouk*; *nggaik* ook = *nggai besi* = *dòpe* (*pa*)*paä manu*, ijzeren kunstspoor.

(**Nggaï**), *nggaï-nggaï* = *bou-bou*: *au alò nggaï-nggaï tè ana ta mai*, ik riep hem luide, maar hij kwam niet.

(**Nggala**), *ngganggala*, (Ba., K., T., On. idem; Bo., Bi. *ngangala*; R. *kakala*; D. *ngganggale*), soort boom, op Koepang *pohon gala-gala* genoemd.

(**Nggalas**), *ngganggalas*, (Ba., D. idem; K. *ngganggala*; Bo. *ngangalak*; Bi. *ngangala*; T. *ngganggaras* of *ngganggarak*; On. *ngganggaras*; R. *kakara*), soort ronde en platte zeevisch, op Koepang *ikan pepèrek* genaamd; *ngganggala bela-aok*, een groot soort van deze visch. Zie ook de dialecten.

Nggalás, (uit het Holl.), glas.

Nggalabòtek, On. *nggarabòte*, [vgl. dial. *ngganggalas*, kieuw, en (*bòto*) 3], de uitwendige keel, (vgl. *bòto-lik*, *nggati-ana*).

Nggalafeti, soort boom of struik, op Koepang *garafeti* geheeten.

Nggalanggiti, (Ba., K., T. idem; Bo., Bi. *ngalangiti*; R. *kalakiti*; D., On. *alanggiti*), soort plant.

nggalanggitik (*hade-*), soort rijst; *nggalanggitik* ook = *nggalanggiti*.

Nggale 1, (Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngale*; K. *kale*): *nggale mabú-n* = *fae mabú-n*, trek hem om.

(**Nggale** 2), *nggale-nggale*, R. *kale-kale*, [vgl. *nggòle-nggòle* of *nakabale*], los zitten, gemakkelijk in beweging gebracht worden, (vgl. *ngga* 2): *nisi-na nggale-nggale*, zijn tand zit los; *di-a nggale-nggale*, de stijl zit los in den grond, beweegt zich bij aanraking.

ngganggalek (*na-*), iets los maken, iets los doen zijn, (door er aan te schudden); *nangganggalek nisi-na*, (*di-a*), door heen en weer schudden, doet hij zijn tand, (den paal) los gaan.

Nggalei, dial. *ngalei*, *nggarei*, *karei*, (uit het Mal. Port. *gredja*), kerk.

Nggali 1, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *ngali*; T., On. *nggari*; R. *kari*, [Tett. v. Dilli *kari*, vgl. Bim. *pari*, zaaien; verwant met *sèbar* op de wijze als Bim. *wura*, Sikk. *buri* met *sawur*, enz.?], strooien, uitstrooien, (vgl. *lolò*, *sofu*, *tatapak*, voorts *nadiu*): *ana nggali doik, dè lamoa*, hij strooit geld en zij grabbelen er naar; v. d. zaaien: *neu nggali bini*, (*hade nupuk*), zaad, (zaailingen), zaaien; *nggali heni*, wegstrooien.

nggali-nggali = *nggela-nggela*, verstrooid.

nggalik, wel voor *ngganggalik* in verbindingen als: *tutuü-nggalik* = *tutuü-ngganggalik*.

ngganggalik, *a*. het strooien, enz.; *fai ngganggalik* (of: *sesèle-ngganggalik*), zaaitijd; *hade ngganggalik*, rijst om te zaaien; *hade-òe ngganggalik*, eene sawah, welke bezaaid wordt of daartoe bestemd is; *b*. herhaaldelijk uitstrooien: *ana tatapa* (of: *tapa*) *tuü* (of: *tutuü*) *ngganggalik bua-loäs-ala*, hij werpt de goederen verspreid, (in wanorde), neder, (vgl. *leleka*).

Nggali 2, de dial. als sub *nggali* 1, [hetzelfde woord in overdrachtelijken zin], gewoonlijk met *heni*, verwaarloozen, veronachtzamen: *ana nggali heni uma-lò-n*, zij verwaarloost hare huishouding; *tè mae lèo-ndia-ò, au ta nau nggali heni tuan-a bòe*, evenwel wil ik mijnheer niet veronachtzamen (in den steek laten); *ana nggali heni sao-na*, hij veronachtzaamt = hij verlaat zijne vrouw, (vgl. *ela* 1); *ina nananggali-henik*, eene verlaten vrouw. *Nggali* ook wel verbonden met *tuü* (*heni*): *bòö tuü nggali heni inafalu ana-mák-ala*, veronachtzaam de weduwen en weezen niet, laat de weduwen en weezen niet aan hun lot over! *Nggali* zonder *heni*: (eene verkorte uitdrukking), iets ergens maar laten liggen, iets laten zwerven, (lett.: iets ergens veronachtzamen): *ana nggali felas-a nème deak*, hij heeft het kapmes zoo maar buiten laten liggen, (vgl. *ela*).

ngganggalik, of: *tuü ngganggalik*, (lett.: steeds verwaarloozen) = *nggali heni*: *ana ngganggalik nïi-ana-a*, hij verwaarloost (zorgt niet voor) het kind; *ana tuü ngganggalik dòpe-fèla-n*, hij zorgt niet voor zijn mes (of hakmes).

Nggalife, (uit het Holl.), griffel.

Nggalisaï, (bevat wel Mal. *garis*, en *haï*, vuur; vgl. *kuik*], lucifer: *kuik nggálisaï*, een lucifer afstrijken, aansteken.

(**Nggalu** 1), *nggalu-nggalu* = *nanggalu*, ook gezegd van het geluid van het kauwen van sommige dingen: *ana aäle pao-a dè nggalu-nggalu*, hij kauwt de (onrijpe) mangga, dat een knarsend geluid geeft.

nggalu (*na-*), Ba., K., D. idem; Bi. *nangalu*; T., On. *nanggaru*; R. *nakaru*, [vgl. Bug. *magèrru*], wordt gezegd van het geluid, dat linnen, katoen enz. geeft, als het gescheurd wordt: *ana si-ná temak-a nanggalu*, hij scheurt het linnengoed, dat een snerpend geluid geeft; *ana nggutena kalatás-a nanggalu*, hij knipt het papier, waardoor een ritselend geluid ontstaat; *nanggalu-luin*, idem, ook van het geluid van eene prop uit een proppenschieter: *isi-a nanggalu-luin bòe ma laë manu-a*, de prop maakte een sissend geluid en trof de kip.

(**Nggalu** 2), *nggalu-nggalu*, zie *nggulu-nggulu*.

Nggalusu, soort boom of struik.

Nggama, (Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngama*; R. *kama*), na *sanga* = *noï sanga*, *sanga-sanga*, op het punt zijn van: *ana sanga nggama laö ɓoe ma namahedi*, hij was juist op het punt van te vertrekken, toen hij ziek werd.

Nggame, Ba., K., T., On. idem; Bo. *ngame*; Bi., R. *kame*; D. *nggambe*, [denkelijk uit het Mal.], gambir; *haö nggame*, kalk met gambir vermengd.

Ngganga, (K. idem; Ba., D., T., On. *nggangga*; Bo., Bi. *nganga*; R. *kaka*), gieten, uitstorten, (vgl. *poä*): *ana ngganga ɓe-a neu langa-na*, hij giet het water over zijn hoofd; *ana ngganga heni ɓe*, hij giet water uit; *ala ngganga nèèk-ala mai*, zij stortten de mieren (over haar) uit.

Nggange, K. idem; Ba., D., T., On. *ngganggе*; Bo., Bi. *ngange*; R. *kake*, [vermoedelijk bij On. *nggangge*, tak, zie sub *panga-hák*], eene heining maken, (vgl. *paä*), op zulk eene wijze, dat de horizontale stijlen bij afwisseling vóór en achter de verticale, dus kruiselings, komen te liggen; *paä nananggangek*, eene dergelijke omheining, (pagger); v. d. gebruikt in den zin van: kruisigen, (vgl. *ai sèle*).

nggangek, soort kruis van twee even lange stokken, gebruikt bij het touw maken, v. d. kruis in het algemeen; ook: de voorpooten van eene schildpad; *nggange tasi*, soort kruisvormig zeedier, op Koepang *bintang laut* genoemd; *dulak-a ngganggе-na*, het kruis van een patroon op eene sarong of slimoet.

(**Nggangi**), *nggangi-nggangi*, K. idem; Ba., On. *ngganggi-ngganggi*; Bo., Bi. *ngangi-ngangi*; R. *kaki-kaki*, (voor D. wordt *ngganggu-ngganggu* opgegeven), waggelend gaan, bijv. door zwakte zooals een zieke, (vgl. *nabalak*): *kamahedis-a laök nggangi-nggangi*, de zieke gaat waggelend, waukelend.

(**Nggango**), *nggango-nggango*, K. idem; Ba., D., T., On. *ngganggo-ngganggo*; Bo., Bi. *ngango-ngango*, (vgl. ook de dial.), in gepeins verzonken zijn en niet letten op de omgeving: *ana laök nggango-nggango nai ènok lain*, hij loopt in gepeins verzonken op den weg.

sanggango (*na-*), (K. idem; Ba., D., T., On. *nasanggganggo*; Bo., Bi. *nasangango*; R. *nasakako*), iets vergeten, (vgl. *nafandèle heni*): *nasanggango dedeäk ndia*, hij vergeet die zaak; *nasanggango ɗope-na nai uma*, hij heeft zijn mes in huis vergeten, (achtergelaten); ook verbonden met *nasanggonga*: *au asangngango asanggonga* (of: *asanggonga asanggango*) *basa ndè ia*, ik ben alles nu vergeten; ook: vergeetachtig zijn: *tou lasik-a nasanggonga nasanggango*, de oude man is vergeetachtig.

masanggangok (*hataholi-*), een vergeetachtig mensch.

Nggangok, K. *nggango*; Ba., T. *ngganggok*; D., On. *ngganggo*; Bo. *ngangok*; Bi. *ngango*; R. *kako*, [vgl. *nggango-nggango*?]: *tao nggangok*, slecht, verkeerd handelen, bijv. door een onschuldige te beschuldigen.

Nggango-dano, Ba., T. *ngganggo-dano*; Bo., Bi. *ngango-dano*; R. *kako-dano*, K. *ango-dano*, [Jav., Mal. *kangkung*; en vgl. *dano*], soort plant, de *sajur kangkung*.

Nggani, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngani*; R. *kani*, [verwant met Daj. *ingkang*, schrede, Mal. *engkang*, Mak. *anggang*, (wijdbeensch), enz., met een suffix *i*?], stappen: *ana nggani ndule-n laï esa*, hij stapte het in één keer rond.

ngganik, stap, schrede.

tanggani (*na-*), ergens overheen stappen, (vgl. *danga*): *natanggani* (*seli*) *òe-lòlok-a*, hij stapt over de goot; *natanggani laë batu-a*, hij raakt den steen bij het overstappen; *mamana natangganggganik*, plaats waar men pleegt over te stappen.

(**Ngganu**), *ngganggganu* (*na-*), Ba., K., T., D. idem; Bo., Bi. *nanganganu*; R. *nakakanu*, [vgl. Tim. *pundjanu*; dial. *tanggadalu*; ook Jav. *djamur*?], beschimmelen, (vgl. *puku-ai*): *loti-a nangganggganu*, het brood beschimmelt; v. d. vuil zijn, (vgl. *nanggenggèo*): *nïï-ana-a nangganggganu*, het kind is vuil, (in deze beteekenis ook in D., On.).

manggangganuk, beschimmeld: *loti manggangganuk*, beschimmeld brood.

Nggao 1, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngao*, [wel bij (*nggao*) 2], iets wegnemen, (vgl. *hoï*, *lae* 3): *sè nggao neni dòpe-a nème mei lain*, wie heeft het mes van de tafel genomen?

(**Nggao** 2), *nggao-nggao*, rondtasten, (van de hand gezegd): *lima-n nggao-nggao*, zijne handen tasten overal rond, (vgl. *pèdo-pèdo*).

fanggao (*na-*), Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *nafangao*; R. *nafakao*, [denkelijk bij *kao*], tasten, iets of iemand aanraken, (vgl. *nafalòe*, *nalakei*, *sòto*, *tongi*, *tòto*): *makahatuk-a dè nafanggao laë kulak-a*, het was duister en daardoor raakte hij den schorpioen aan.

fangganggao (*na-*), rondtasten, zoekend naar iets tasten, (vgl. *befenggao*, *fea-fea*): *ana nafángganggao pua-daë-dòk nai makahatuk dale*, hij tast in het duister naar sirih-pinang; *ana laök nafangganggao ènok-a*, hij gaat al tastend naar den weg; *ana ta nafangganggao hata esa bòe-n*, hij tast naar niets = hij voert niets uit, pakt niets aan.

(**Nggape**), *nggape-nggape*, K., T., idem; Bo., Bi. *ngape-ngape*; Ba., T., On., R. *kape-kape*, T. ook *ngganggape*; Bi. *ngangape*, [oorspronkelijk één met *nggapek*, vgl. Mal. *kapaï*], slap neerhangen, (vgl. *nggenggeü* 2, *dòko-dòko*): *la-a nggape-nggape*, het zeil hangt slap neer, (bij windstilte); *busa-a dïï-dò-na nggape-nggape*, de ooren van den hond hangen neer; *ana fepa-ná nako-dá-a lou-n nggape-nggape*, hij sloeg den dief totdat zijn vel er bij neerhing.

Nggapek, T. idem; K. *nggapẹ*; Bo. *ngapek*; Bi. *ngapẹ*; Ba. *kapek*; R. *kapẹ*; D. *kapel*; On. *kaper*, [Saw. *gape*, Mak. *kape*, Daj. *kipai*, vgl. Mal. *kapai*; verwant zijn Tim. (*ai*)*nape*, *naper*, Kup. *lahen*, Mal. *lambai*, alsmede Bim. *kawe*, Jav. *awe*], wenken, wuiven, wenkend roepen, (vgl. *nababaä*): *ana nggapek ana-na*, hij wenkt zijn kind.

Nggasa, R. *kasa*, (Mal. *gangsa*, enz.), gans.

Nggasak, Ba., Bo., T. idem; K., D., On. *nggasạ*; Bi., R. *kasạ*, [Jav. *gongso*, Bal. *gangsa*, Saw. *gaha*], *mèko-nggasak*, soort gong; er zijn twee dergelijke gong's in één stel, onderscheiden in: *nggasa-lain* en *nggasa dae*.

Nggasi, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngasi*; R. *kasi*, [Bim. *nggahi*, End. *ngahi*, spreken, vgl. Kup. en Rott. *dasi*], schreeuwen, jammerend of huilend schreeuwen, (vgl. *eki*); ook van het geluid van vogels: zingen, vgl. *dasi*, [vgl. ook Saw. *tangi* = Mal. *tangis*, weenen, en: zingen van vogels]: *kea-a nakamó nala ndia limà-kuü-n esa dè ndia nggasi nala hata*, de schildpad nam een zijner vingers in zijn bek en daardoor schreeuwde hij zeer; *ina manabongik-a nggasi heni basa hala-na*, de barende vrouw schreeuwt luidkeels; *manupui esa nggasi nai ai lai*, een vogel zingt in den boom.

nggasi-nggasi, herhaaldelijk schreeuwen: *ana nggasi-nggasi mesan*, hij deed niets dan schreeuwen.

ngganggasik, *a.* het schreeuwen: *oda ngganggasik-a*, hij schreeuwde voortdurend; *b.* zoo sterk mogelijk schreeuwen: *nii-ana-a nalò ngganggasik ina-n*, het kind roept zijne moeder, waarbij het zoo hard schreeuwt als het kan.

(**Nggasu**), *nggasu-nggasu*, K., T. idem; D., R. *kasu-kasu*, (vgl. ook de dial.), *mamá nggasu-nggasu*, onophoudelijk gapen.

Nggata, Ba,, K., T. idem; Bo., Bi. *ngata*; R. *kata*, [voor D. wordt *nggète* opgegeven, vgl. *nafanggète*], iets tusschen de teenen knijpen, met de teenen vasthouden, (vgl. *kabi*): *ana nggata doik-a nenik ei-kuü-n-ala*, hij knijpt, (houdt vast) het geldstuk tusschen zijne teenen; ook gebezigd voor het vastklemmen van het eten tusschen twee stokjes, op de wijze der Chineezen: *Sina-siu-la laä-linu na ala nggata lenik ai dua*, de Chineezen klemmen (de spijs) bij den maaltijd tusschen twee stokjes.

ngganggatak, het knijpen, enz.; *ai ngganggatak*, eetstokje der Chineezen.

(**Nggate**), *manggate*, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *mangate*; R. *makate*, [oorspronkelijk één met *katek*; D. *nggatę*, dik; D. *manggatę*, hard? Vgl. Mal. *kĕras* naast *tĕras*], ijverig, vlijtig zijn: *ana manggate nanoli*, hij is ijverig in het leeren; *ana ta mànggate fa*, hij is lui.

manggatek, ijverig, ijver: *hataholi manggatek*, een ijverig mensch; *fadik-a manggatek*, de jongere broeder (of zuster) is ijverig; *ana tao nò manggatèk*, hij werkt met ijver.

Nggati 1, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngati*; R. *kati*, [Mal., Jav. *ganti*], *a.* voor iets of iemand in de plaats zijn, plaatsvervanger zijn, (vgl. *saiselu*): *ana tao nggati au*, hij werkt in mijne plaats, hij is mijn plaatsvervanger; *fò nggati neu ita ina-na*, opdat zij de plaats onzer moeder vervulle; *batu nggati neu kandela*, steenen in plaats van stoelen; *b.* de plaats van iets of iemand doen vervangen, iets in de plaats van wat anders stellen: *au amòpo dòpe-na, dè sè au nggati-n ana*, ik heb zijn mes verloren, daarom zal ik hem een ander daarvoor in de plaats geven.

nggatik (*la-*), of: *ngganggatik* (*la-*), in elkanders plaats iets verrichten, iets uitvoeren om beurten: *ala saë langgatik ndala mane-a*, zij berijden den hengst om beurten; *lanea langganggatik*, zij houden om beurten, bij afwisseling de wacht.

(**Nggati** 2), *sanggati* (*na-*), (Ba., K., T. idem; Bo., Bi. *nasangati*; D., R. *nasakati*; On. *nafanggati*), schreeuwen van vreugde, juichen, (vgl. *eki*): *ala foti ndala dè lasanggati*, zij rijden op hunne paarden rond en juichen.

sangganggati (*na-*), herhaaldelijk juichen, jubelen, enz.: *hataholi-la lasangganggati lai ènok lain*, de menschen juichen voortdurend, (zijn bezig met juichen), op den weg.

(**Nggatik**), *nggatik* (*na-*), of: *nanggati-eik*, zie *nanggeta*(*k*).

Nggati-anak, Ba., T. idem; K., D. *nggati-anạ*; Bo. *ngati-anak*; Bi, *ngati-anạ*; R. *kati-anạ*, [oud-Bug. *kati*], het binnenste van de keel, (vgl. *nggalabòtek*, *kokòdok*): *òlo nggati-ana-na*, den vinger in de keel steken.

(**Nggau** 1), *nggauk*, Ba., T. idem; K. *nggaụ*; Bo. *ngauk*; Bi. *ngau*; R. *kaụ*; D., On. *nggaut*, [vgl. *nggouk*], doorn, vooral een enkele, losse doorn, tegenover: *nggouk*, doorn aan de plant, doch

ook wel = *nggouk*: *nggauk hina emi ei--m-ala na kè menik neu nggauk*, als doorns uwe voeten wonden, snijdt ze dan daarmede uit; *dè nggauk-ala-ò moli bòe*, en ook de doorns groeiden. (Zie ook sub [*nggau*] 2).

ngganggau, doorns halverwege een boomstam binden, om het beklimmen te beletten: *ana ngganggau nò*, (*tua*, enz.), hij bindt doorns om den stam van een klapperboom, (lontar, enz.); *nò nana-ngganggauk*, een met doorns omwonden klapperboom.

nggau-èo-uma, soort slingerplant, welke langs het dak van een huis groeit.

nggau-manuk, soort slingerplant met doorns.

nggau-pedu-pila, idem.

nggau-sè, idem; ook de pitten dier plant, welke bij het goudwegen gebruikt worden, (vgl. *oma*).

(**Nggau** 2): *langa-n nggau-nggau*, zijn hoofd knikt aanhoudend.

nggauk, (T. idem?) [eene andere uitspraak van *kauk*, zie aldaar]: *ana nggauk langa--na*, hij knikt met het hoofd ten teeken van toestemming; *nggau-laik*, naar boven knikken; *nggau daek*, naar beneden knikken. (Zie ook sub [*nggau*] 1).

ngganggau (*na-*) *langa-na* = *langa-n nggau--nggau*.

(**Nggau** 3), *ngganggau*, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngangau*; R. *kakau*), besmeeren, voornamelijk het hoofd, (vgl. *nahutu*): *ana ngganggau nò*, (*mina*) *neu langa-na*, hij besmeert het hoofd met klappermelk, (-olie). (Zie ook sub [*nggau*] 1).

Nggaü, (T. idem?) [vgl. *laü* 2, dial. *lau*? Vgl. D. *naänggaül* nevens On. *naälalau*], wegnemen, (vgl. *nggao, hoï*): *sè nggaü neni au dòpe-nga*, wie heeft mijn mes weggenomen?

(**Nggè**), *manggè* (*na-*), ook: *panggè* (*na-*), (Ba., K., T. *namanggè*; Bo., Bi. *namangè*; R. *namakè*; D., On. *naänggè*), tegenhouden), (vgl. *bata, napadei, kadok, käï* 1, *kai-kè, kena, lada* 2, *nakalè* 7, *nggèdo* 1, [*nateë*], *tepa* 3, voorts *toä* 1): *ala sanga leu lamanggè musu-a*, zij willen den vijand gaan tegenhouden; *lamanggè-là nako-a nai ènok lain*, zij hebben den dief op den weg tegengehouden; *neu namanggè òe nai hade-òe dale*, hij gaat het water in de sawah tegenhouden, hij wil gaan beletten, dat het water verder in de sawah stroomt, door het water eene andere richting te geven; *fa-a namanggè-n*, de stroom belet hem (over te steken).

manamapanggè, manamamanggè, hij, die tegenhoudt, (vooral in het *lek*-spel).

Nggès, (Ba., D., T., On. idem; K. *nggẹ̀*; Bo. *ngèk*; Bi. *ngẹ̀*; R. *kès*), wordt ter verduidelijking gevoegd achter *bini* (zaad) en *lepa*, teerkost, (vgl. *lepa* 1). Afzonderlijk komt het voor in enkele uitdrukkingen, als: *lèo nggè-n*, den kost zoeken, (vgl. *lèo* 5); *naä nggè-na*, hij zal zijn verdiende loon (straf) krijgen.

Nggeä 1, K. idem; Bi. *ngea*; R. *keä*; [On. *nggea-ngga*? Voor Ba. en Bo. wordt *hea* opgegeven, stellig bij (*nggeä*) 3)], neervallen, van viervoetige dieren bij het loopen met uitgespreide pooten: *kapa-a laö-laö bòe ma ana nggeä neu dae lè-lè*, terwijl de buffel aan het loopen was, viel hij neer en bleef als een (levenloos) voorwerp liggen, (vgl. *tuü*).

(**Nggeä** 2), *nggeä-nggeä*, Ba., K., On. idem; D. *nggea-nggea*; Bi. *ngea-ngea*; R. *keä--keä*, [voor D. wordt ook *hea-hea* opgegeven, dus eigenlijk: wijdbeensch? Vgl. *natanggeä*]: *laök nggeä-nggeä*, moeielijk gaan, als iemand, die wonden aan het achterste heeft, (vgl. *hèmo-hèmo*).

(**Nggeä** 3), *tanggeä* (*na-*), Ba., K. idem; Bo. *natangeä*; Bi. *natangea*; R. *natakeä*, [vgl. T. *natanggaä*; voorts *hea*]: *natanggeä lela-na*, hij zet zijne beenen wijd van elkaar; vgl. (*hea*).

tanggenggeä (*na-*): *ana laök natangenggeä*, hij loopt wijdbeensch.

tanggenggeä (*na-*)-*lela*, (vgl. [*lela*] 4), idem: *nangatúk natanggenggeä-lela*, hij zit met de beenen wijd uiteen.

(**Nggèbe**), *nggèbe-nggèbe*, Ba., D., T., On. idem; Bo. *ngèbe-ngèbe*; R. *kèbe-kèbe*; D., On. ook *nggèë-nggèë*, [vgl. dial. *bèbe-bèbe*], beven, bibberen van koude, gewoonlijk met *dèle* verbonden; ook: *ana bi nggèbe-nggèbe*, hij trilt van angst.

(**Nggèbo**), *nggenggèbo*, Ba., K. idem; Bo., Bi. *ngengèbo*; R. *kekèbo*, [vgl. *kekèbo*], = *momola*, in stukken snijden of hakken: *nggenggèbo iäk*, visch kerven; *nggenggèbo ai*, hout in stukken hakken; *iä*, (*nò*) *nananggenggèbok*, gekorven visch, (een in stukken gehakte klapperstam); *ala nggenggèbo lisa nako-dá-a*, zij hakten den dief in stukken. *Nggèbo* ook: ergens een stuk uitsnijden, uithakken, inkerving maken: *ai ndia talada-na ala nggenggèbo baï-anak*, *sue ela tali-a ala paä lahèle-n neu ndia*, dan snijdt men iets van het hout weg, (maakt men eene inkerving) om het touw er stevig aan vast te binden.

Nggède, Ba., K., T., On. idem; Bi. *ngède*; R. *kède*; Bo., D. *kède-kède*, (vgl. ook de dial.), kwaken, van een kikvorsch: *lòdo-nggèlek-a nggède*. Ook gebezigd van het huilen van een pas geboren kind, (vgl. (*ki*): *niï-ana bongi-beuk-a nggède*.

Nggèdo 1, Ba., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngèdo*; R. *kèdo*, [bij *nggèlo*? Vgl. On. *nggèro*], tegenhouden, (vgl. *namanggè*): *ana nggèdo kapa-a*, hij houdt den buffel tegen, (door dien te roepen of voor hem te gaan staan); *nggèdo hataholi*, iemand tegenhouden, bijv. om hem te beletten verder te spreken; (vgl. *hòlonggèdo*, *lòlo-nggèdo* sub *hòlo* 3 en [*lòlo*] 3).

(**Nggèdo** 2), *nggèdo-nggèdo*, Ba., D. idem; Bo. *ngèdo-ngèdo*, [denkelijk bij *bèdo-bèdo*, *bedu-bedu*; vgl. ook Bim. *nggero*, of Rott. *nggoda*, *nggòde*?], zeer mager en schraal zijn, (vgl. *nggofa*): *biï-a* (*ao-n*) *nggèdo-nggèdo*, het schaap is zeer mager.

(**Nggèdo** 3), *nggenggèdo*, K., T., On. idem; Bo., Bi. *ngengèdo*; Ba. *nggenggèdok*; D. *nggenggèdo*, [vgl. *sesèdok*], omroeren bij het braden, (vgl. *èo*): *ana nggenggèdo pelak*, (*hade*), zij roert de maïs (rijst) in de braadpan om.

(**Nggèdo** 4), *sanggenggèdo* (*na-*), Ba., T. idem; Bo., Bi. *nasangengèdo*; R. *nasakekèdo*; D. *nanggèdo*, [schijnt bij *nggenggèdo* 3 te behooren, vgl. D. *nasapepèdo*] = *nasalalaë*, nog meer willen hebben van: *nasanggenggèdo nanaäk*, hij wil nog meer eten hebben.

Nggèë, Ba., K., T. idem; [D., On. gebruiken *nggète*; Bo., Bi. *ngète*, (vgl. *nafanggète*), vgl. ook *pòe-nggète*, denkelijk is dus eene *t* uitgevallen, (in het Mal. van Kup. echter zegt men *gèpe*, verwant met Jav. *gapit*, Mal. *sĕpit*, enz., zoodat ook mogelijk eene *p* verdwenen is)], knijpen, als een kreeft.

nik-a nggèë, ook in samenstellingen = *nggèëk*: *ni-*, (*pòe-*) *nggèë*, schaar van eene krab, (garnaal).

nggèëk, schaar, van een kreeft, eene krab, garnaal, enz.; *pòe-nggèëk* = *pòe-nggèë*, schaar van eene garnaal.

Nggeï, mannennaam, verkorting van *nggeli*.

Nggela, zich verspreiden: *dè ala nggela esa lèo ndia neu ma esa lèo ia neu*, daarop verspreidden zij zich, de een hierheen,

de ander daarheen. (In Termanu meer: *tò-nggela*).

nggela-nggela, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngela-ngela*; R. *kela-kela*, [wel verwant met *bela* 1, Bul. *wĕlar*, enz. Vgl. *tò-bela* nevens *tò-nggela*], verspreid liggen, (vgl. *leka-leka*, *nggali-nggali*, voorts: *tò-nggela*): *ai-boak-ala nggela-nggela lai dae-a*, de vruchten liggen verspreid op den grond.

nggenggela, verspreiden, uitspreiden: *nggenggela hade*, de rijstkorrels uitspreiden, bijv. op eene mat om ze te drogen; *naü nànanggenggelak*, uitgespreid gras.

manggela (*la-*), zich uitspreiden, verstrooien, (vgl. *lamadá*, *tò-nggela*): *kapa-là laä lama-nggela*, de buffels grazen verstrooid; *hade bètek sila-la lamanggela fèo tina dale sò*, de rijst- en gierstkorrels lagen rondom in den tuin verstrooid.

Nggelak 1, (Ba., T. idem; K., D., On. *nggelą*; Bo. *ngelak*; Bi. *ngelą*; R. *kelą*), een boomsoort, dat goed timmerhout oplevert, op Koepang *gelang* genoemd.

Nggelak 2, Ba., T. idem; K., D., On. *nggelą*; Bo. *ngelak*; Bi. *ngelą*; R. *kelą*, [vgl. Kup. *hngila*, oor], *dii-dò nggelak*, het oor-vuil, het oor-smeer.

Nggelas, (Ba. idem; K. *nggelą*; Bo. *ngelak*; Bi. *ngelą*; R. *kelas*; On. *helas*), de *labu*, pompoen, (vgl. *bòngo*): soorten zijn: *nggela-dilak*, *nggela-langa-duik*, *nggela-lidik*, *nggela pa-òe*; *nggelas-a lilina-n*, zie *lilinak*.

Nggèle 1, schreeuwen, van apen: *kòde-la nggèle lai lasi dale*, de apen schreeuwen in het bosch; (vgl. *nasangganggá*).

(**Nggèle** 2), *nggenggèle*, Ba. idem; Bo., Bi. *ngengèle*; R. *kekère*, [vgl. On. *nggère-nggère*], schreeuwen, lastig zijn, dwingen als een kind, (vgl. *nalaka*): *nii-ana-a nggenggèle kakau-a*, het kind dwingt om de rijst; *ndolu-la nggenggèle lèo-ia lèo-nák-a*, de bouwlieden van het huis dwingen, zeuren nu om dit, dan om dat.

Nggeli 1, mannennaam.

(**Nggeli** 2), *sanggeli* (*na-*), Ba., K., T., On. idem; Bo., Bi. *nasangeli*; R. *nasakeli*, voor D. wordt *nasanggeli* opgegeven, [vgl. Mal. *kèlek*, alsook (*lili*) 3], iets onder den arm op de heup dragen: *ana kòö nasanggeli nii-ana-a*, zij draagt het kind (op zulk eene wijze); vgl. *neni*.

Nggèlo, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *ngèlo*; T., On. *nggèro*; R. *kèro*, [vgl. *lèlo*, *lilo*], afhakken, in grootere stukken hakken, (vgl. *tati*); *nggèlo ai*, een stuk hout (in twee of drie stukken) hakken. Overdrachtelijk: *ana kè nggèlo dedeäk* = *naketu dedeäk*, eene zaak berechten.

nggèlok, verkorting van *nggenggèlok*, een afgehakt stuk van iets: *ai nggèlok esa*, een afgehakt stuk hout; in dezen vorm steeds ook gebezigd voor: stuk, gedeelte, helft in het algemeen, (vgl. *bibiak*, *seselik*): *iäk nggèlok esa*, één stuk visch; *fai nggèlok esa*, één gedeelte van den dag; *touk nggèlok*, een deel (of de helft) der mannen; *au bua-loä-ng nggèlok*, een deel (of de helft) mijner goederen; *bòe-ma nggèlok huka lèo Baä leu tè nggèlok lèo kadak Denga*, een gedeelte van hen verhuisde naar Baä, maar een gedeelte bleef in Dengka wonen.

nggenggèlok, het afhakken, enz.; *ai nggenggèlok* = *ai nggèlok*, afgekapt stuk hout.

Nggènge, K. idem; Ba., D. *nggènge*; Bo., Bi. *ngènge*; R. *kèke*; On., ook T. *nggenggèr*, [Tim. *naskèk*(*e*), schrikken, en *naskeken*, doen schrikken; Kup. *naskeka*], schrikken, ontstellen, (vgl. *boik*): *ala nggènge dè lima-ei-n-ala dèle*, zij schrokken en begonnen aan handen en voeten te beven; *ana nggènge sisilo-lík*, hij schrikt

van een geweerschot. V. d.: plotseling wakker worden, wakker schrikken, opschrikken uit een droom: *ana sungu dè ana nggènge na tè nai òe-dolu-a suü-na*, zij ging slapen en toen zij (met een schrik) wakker werd, was zij aan den rand van den put; *besak-a ana nggènge ma nae,* nu pas viel het hem in (schrok hij als wakker) en zeide; (vgl. *namedak*). Ook wel weer te geven door „plotseling": *ala nggènge leu te hataholi-la èko-lá-s sò*, (zij schrokken op, maar de lieden hadden hen reeds omsingeld), plotseling waren zij door de lieden omsingeld, (vgl. *kaiboik*).

nggènge-la = *nggènge* (zonder object), schrikken: *dè ana nggènge-la dè ana kae ai esa lain neu*, toen schrok hij en klom in een boom.

nggènge (*na-*), meest met *tao*, doen schrikken, (vgl. *baük*): *ò tao manggènge au*, gij doet mij schrikken.

nggengek (*na-*), idem: *ana mai nanggèngek au,* hij komt en maakt mij aan 'tschrikken; *ana tao nanggèngek au*, hij doet mij schrikken.

(**Nggèngo**), *nggèngo-nggèngo,* in schommelende beweging zijn, schommelen, waggelen: *ofak-a nggèngo-nggèngo,* het vaartuig schommelt; *mei-a nggèngo-nggèngo,* de tafel waggelt, (vgl. *leu-leu*); *nusa kateluk sila nggèngo-nggèngo,* de drie landschappen waren geheel en al in beroering.

nggèngo (*na-*), K. idem; Ba., D., T., On. *nanggènggo*; Bo., Bi. *nangèngo*; R. *nakèko,* [Mak. *genggo,* Bug. *gegọ*, vgl. ook *bèngo-bèngo*, *lèngo*, misschien ook *nàkanonòko*], schudden: *lèo mae sangu-ò nanggèngo-ò ta bòe,* al is er ook storm, (de boom) schudt niet; *dae-a nanggèngo,* de aarde schudt, er is aardbeving, (zie ook sub *pu* 1). Overdrachtelijk: *nusak-a nanggèngo,* het land is in beroering.

Nggèo 1, zwart worden, zwart geworden zijn: *nisi-n-ala nggèo sò,* zijne tanden zijn zwart; *tasi-a nggèo-ná-n seli*, de zee is zeer zwart; *nggèo neu esa* = *nggèok neu esa. Nggèo* in samenstellingen, (ook als laatste lid dikwijls), voor: *nggèok*: *lafa talada,* (*fifiko*)-*nggèo,* zie sub *lafa*: *memea mata-nggèo,* soort slingerplant met zwarte stippen; *nò bui-nggèo,* of: *nò nggèo-buik,* half-rijpe kokosnoot, zwart van onderen; *ule langa-nggèo,* worm met zwarten kop, (wordt aangetroffen in wonden).

nggèok, (Ba., T. idem; K., D., On. *nggèọ*; Bo. *ngèok*; Bi. *ngèọ*; R. *kèọ*), zwart: *langa-dò-na nggèok,* zijn haar is zwart; *ndala nggèok,* een zwart paard; *dama nggèok,* teer; *hade pulu nggèok, hade isi nggèok,* soorten van zwarte kleefrijst; *hataholi-a nggèok neu esa,* (de menschen waren zwart in één), het zag zwart van de menschen; *nggèo mangadilak,* blinkend zwart; *nggèo malik,* pikzwart; *nggèo tau isi,* donker-blauw; *ala baë bua loäs neu nggèo-na,* zij verdeelen goederen in gelijke deelen, (de verklaring der uitdrukking is mij onbekend); *nggèok* ook = *manggenggèok,* vuil, vuiligheid.

nggèo-nggèo, zwartachtig.

nggèo-nggèok, volte (van menschen): *tè ta seluk esa nai nggèo-nggèok ndia dalek napalani kaï touk ndia,* ook niet één uit die menigte durfde dien man tegenhouden.

nggenggèo (*na-*), *a.* vuil zijn of worden: *na au lima-nga sè nanggenggèo,* mijne handen zullen dan vuil worden; *nï-ana-a nanggenggèo,* het kind is vuil;

b. vuilmaken, bijv. *uüku nanggenggèo,* vgl. *uüku*; vgl. ook *nangganggauu,* waarmede het dikwijls verbonden wordt. (Vgl. voorts: *nakadadafu, hahama, nakandunduna, nakapapaï, natutui, nakatutupu, uüku*).

balanggèo, of: *pila balanggèo*, bruin, donkerrood zijn: *ndala-a* (*pila*) *balanggèo*, het paard is bruin. Ook als laatste lid eener samenstelling voor: *balanggèok*: *lafa dula pila balanggèo*, eene slimoet met bruine of donkerroode figuren; *ana laök balanggèo dae-a*, *tè ana ta hapu hata esa bòe-n*, z. v. a.: hij is overal heen geweest, maar heeft niets gekregen; (de waarde van *balanggèo* is hierin duister).

balanggèok, (K., D. *balanggèọ*; Bo. *balangèok*; Bi. *balangèọ*; T. *maranggèok*; On. *maranggèọ*; R. *barakèọ*), of: *pila balanggèok*, (Ba. *mpila nggèok*), bruin, donkerrood: *ndala* (*pila*) *balanggèok*, een bruin paard; *hataholi dedei-balanggèok*, noemt men iemand, die nog niet geheel volwassen is.

benggèo: *fufuk-ala benggèo henu pelak dale ndè ndia*, (de boeboek's zijn zwart vullende maïs daar), de maïs daar is geheel zwart van de boeboek.

manggèo? In: *hataholi-la manggèo-na ndè sila*, zij zijn de invloedrijkste lieden, (het beste deel der lieden? De eigenlijke beteekenis schijnt onbekend).

manggenggèok, vuil, vuiligheid: *bua manggenggèok*, vuil goed; *dedeä nanggenggèok*, vuile woorden; *dale manggenggèok*, een (vuil =) valsch hart; *henuk nò tane ma manggenggèok ai-ain*, vol modder en allerlei vuiligheid, (vgl. *kadafuk*).

(**Nggèo** 2), [denkelijk bij *nggèo* 1, dus: zwartmaken]: *nanggèo hade-òe*, hij bewerkt het rijstveld voor de tweede maal met buffels, (vgl. *naue*).

(**Nggèo** 3), *baï nggèo*, mannennaam.

Nggèö, mannennaam.

Nggèo-dea, [uit *nggèok* en *dea* 1], de achterhoede van een leger, d. i. het gros der strijders, die onmiddellijk volgen op de voorvechters.

Nggèso 1, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngèso*; R. *kèso*), afkoken met kokosmelk en specerijen, stoven, (vgl. *nasu*, *dòde*): *nggèso pa*, (*iäk*), vleesch of visch daarmede afkoken of stoven; *pa nananggèsok*, daarmede afgekookt, gestoofd vleesch; *ai nggèso-dalek*, specerijen.

Nggèso 2, Ba., T., On. idem; Bo. *ngèso*, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord als *nggèso* 1], offeren, (vooral eetwaren): *ana nggèso nitu-mula*, hij offert aan de duivels, (vgl. *sòngo*); *ana haï nala bana esa fò dòdo-n basa na ala nggèso-n*, hij neemt een dier, opdat zij het offeren, na het geslacht te hebben.

nggenggèsok, het offeren; offerande.

(**Nggeta** 1), *nggenggeta*, in: *sita-nggenggeta*, zie aldaar; (in Bo. *ngengeta* in dezelfde beteekenis).

(**Nggeta** 2), in: *nggeta* (*na-*) *-nggatik* (*na-*), of: *nggeta* (*na-*) *-nggati* (*na-*) *-eik*, (voor K. wordt opgegeven: *nggeta-nggati*; voor Ba. *nanggeta-nggati-lenak*; voor Bo. *mangeta*), niet goed kunnen loopen, kreupel zijn door wonden aan de voetzolen, (vgl. *doka*).

Nggète 1, Ba., K., T., D., On. idem; Bo., Bi. *ngète*; R. *kète*, [vgl. (*nggète*) 6?], heimelijk iets wegnemen, (vgl. *nggao*, *hoï*): *esa nggète neni au dòpe-nga sò*, iemand heeft mijn mes ongemerkt weggenomen.

(**Nggète** 2), in: *pòe-nggète*, zie aldaar.

(**Nggète** 3), *nggète-nggète*, Ba., K. idem; Bo., Bi. *ngète-ngète*; R. *kète-kète*; D. *kède-kède*, [vgl. Jav. *ngekes*, Bim. *mèhe*, enz.]: *bòö nggète-nggète*, zonder ophouden hoesten, kuchen.

(**Nggète** 4), *nggenggètek* (*hai-*), soort emmer van middelmatige grootte met houten handvatsel.

(**Nggète** 5), *nggète* (*na-*), Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *nangète*; R. *nakète*, [vgl.

(*nggète*) 6], eene lus of lis maken: *nanggète hikiïk-a,* hij maakt den strik; *nanggète tali,* een touw strikken, eene lus in een touw maken.

nggètek, lus, lis: *tao nggètek esa neu tali-a peda-na,* maak eene lus aan het uiteinde van het touw, (vgl. *isek*).

(**Nggète** 6), *fanggète* (*na-*), Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *nafangète*; R. *nafakète,* [vgl. *nggata,* D. *nggète*; dial. *nggète* = *nggèë,* alsook *kito, bito*; voorts Saw. *gĕti, gĕtu,* Sikk. *gitu,* knijpen, afknijpen, denkelijk verwant met Jav. *gitĕl,* Daj. *gutil,* Sumb. *witil*], iets in de gesloten hand klemmen of houden, eene vuist zetten, (vgl. *nafanggumu, kukumu*): *nafanggète doik nai lima-n dale,* hij klemt (of houdt) geld in de gesloten hand; *nafanggète lima-na,* hij zet eene vuist; *nafanggète nahèle lima-na,* hij houdt zijne hand stevig gesloten; *balapua-a nafanggète neni manu esa,* de roofvogel houdt een hoen in de klauwen en voert het mede.

fanggenggètek (*na-*), herhaaldelijk iets in de gesloten hand klemmen.

Nggeu, Ba., K, D., T. idem; Bo., Bi. *ngeu*; R. *keu*; On. *eu,* [Tim. *keu, eu*; wel verwant met *nggao, nafanggao, kao,* vgl. Bim. *ngeu* = Term. *kao*], afschrapen, (vgl. *kisu, kao, koi, koka* 2, *tula* 2), scheren: *nggeu bafi,* of: *nggeu heni bafi bulu-na,* de haren van een varken afschrapen; *ana nggeu heni nii-ana-a langa-na,* hij scheert het haar van het kind af; *laä feta nggeu langak,* zij vieren feest ter gelegenheid van het haarscheren van een kind, (alleen bij voorname lieden gebruikelijk); *bana-la nggeu-lá naü-a mukuk,* de dieren scheren (al etende) het gras kaal af.

nggenggeu, herhaaldelijk afschrapen, steeds scheren.

nggenggeuk, het afschrapen, het scheren; *dòpe nggenggeuk,* scheermes.

(**Nggeü** 1), *nggenggeü,* K. idem; Ba., D., T., On. *nggenggefu*; Bo. *ngengefu*; Bi. *ngingifu*; K. *kikifu,* [Mota *gavug*; vgl. *nggafu,* (voorts Jav. *kĕbut* naast *kĕbĕt*), alsook Bal. *kĕbĕr,* Mal. *kibar,* Mad. *kebàr,* Daj. *kibar, kibas,* waaien, enz.], iets bewaaien met een waaier: *nggenggeü haï,* vuur bewaaien, vuur met een waaier doen opvlammen.

nggeük = *nggenggeük,* waaier; *nggeü-haï* = *nggenggeü-haï.*

nggenggeük, het bewaaien; waaier, (On. *nggenggefut,* of *nggefut*); *nggenggeü haï,* waaier van een lontarblad, waarmede het vuur wordt aangewakkerd.

(**Nggeü** 2), *nggenggeü,* Ba., On. *nggenggefu*; R. *kikifu*; D. *nggefu-nggefu,* [oorspronkelijk één met *nggenggeü* 1; vgl. *nggape-nggape*] = *nggape-nggape,* slap nederhangen: *la-a nggenggeü,* het zeil hangt slap neder (bij windstilte, (vgl. *dòko-dòko*).

Nggi 1, mannennaam.

(**Nggi** 2), in samenstellingen voor *nggik*: *tua-nggí,* bloemtros van den lontarpalm.

nggik, Ba., T. idem; K., D., On. *nggi*; Bo. *ngik*; Bi. *ngi*; R. *ki,* [Tim. *ki*; Tett. v. Dilli *kiu*; Sumb. *nggei,* vgl. Mal. *rangkai*?], bloemtros van palmen en pisang's, (vgl. *sumak, susuk* 2), tros van kokosnoten en pisang: *nò,* (*huni*) *nggik esa,* een tros kokosnoten, (pisang's), (vgl. *nggitak, lamek*); *tua-a nggi-na lesu nala deak sò,* de bloemtros van den lontar is al uitgekomen; *ba-nggík,* de tros der longen, de luchtpijp met vertakkingen. *Nggik* ook: steel van eene pan: *tasu-a nggi-na,* de steel van eene braadpan.

nggi (*na-*), een bloemtros hebben, als palmen en pisang; aan een tros hangen: *nò ana-a nanggí sò,* de jonge klapper-

boom draagt reeds een bloemtros; *pao-la langgí*, de mangga's hangen in trossen.

ngginggí (na-): *ana paä nangginggí manu-la*, hij bindt de kippen bij elkaar, als een tros, (vgl. *puputu*); *ana lepa nanggi-nggí neni oli lepeneu*, hij draagt tezamen-gebondene manden weg.

(**Nggi** 3), in: *nggi-lèo*, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo. *ngi-lèo*, R. *ki-lèo*), of in: *nggi-lèo-bobongik*, [wel uit *nggik* en *lèo* 2; vgl. *bongi*], de bloedverwanten in het algemeen, zoowel de naaste als meer verwijderde familie, (vgl. *ama-nák*, of: *na-ama*, *nunui-nanaik*, *tititi-nonosik*, alsmede *bobongik*, *dadadik*): *ò nggi-lèo-bobongi-m esa*, een uwer bloedverwanten.

(**Nggi** 4), *ngginggí (la-)*, Ba., K. idem; Bi. *langingí*; R. *lakikí*; D. *laänngginggí*, [voor Bo. wordt opgegeven (*lepa*) *inu-inu*, voor T. (*lemba*) *langginggìnu*, voor On. (*lemba*) *ngginu-ngginu*, zie aldaar; behoort dus oorspronkelijk bij (*nggi*) 1], in: *lepa langginggí*, met vele personen iets zeer zwaars dragen, (eig. als een tros iets omringen): *ala lepa langginggí neni balok esa*, zij dragen met vele personen een balk aan. (Zie ook sub [*nggi*] 2).

Nggia, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngia*; R. *kia*, [Tim. heeft *kita*; oorspronkelijk wel eene klanknabootsing], loerie: *ana dadae-ná pou-na dadi nggia-lida(k)*, zij maakt hare sarong zwart, zoo glanzend als de vlerk van een loerie.

nggia-boa, de schroefvormige uiteinden van de beide rollen van de *lelèok*, (werktuig om kapas van de pitten te zuiveren).

(**Nggibo**), *nggibo-nggibo*, (Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *ngibo-ngibo*, R. *kibo-kibo*), of: *nggifo-nggifo* = *nggòbe-nggòbe*, *nggòfe-nggòfe*, geheel gescheurd: *lafa-a saik nggibo-nggibo*, (*nggifo-nggifo*), de slimoet is geheel gescheurd, (vgl. *sai-sai*).

Nggido, (Ba. idem; D., T., On., R., ook wel Ba. *kido*), fluiten, sjilpen van vogels: *manupui-la nggido*, (vgl. *dasi*); ook gezegd van het schreeuwen van herten = *nangaio*, (vgl. *eki*).

(**Nggifo**), *nggifo-nggifo*, (K. idem) = *nggibo-nggibo*.

Nggilak, (Ba. idem; K. *nggila*; Bo. *ngilak*; Bi. *ngila*; D. *nggilat*; T. *nggirak*; On. *nggirat*; R. *kira*), soort struikgewas.

Nggile, (T. idem), benauwd ademhalen, zooals een zieke, hijgen, (vgl. *kofa-kofa*). *mananggilek*, (*hatahoIi-*), iemand, die benauwd ademhaalt. (Zie ook de dial.).

Nggili 1, mannennaam.

Nggili 2, (Mal. van Koepang *giling*), rijden als eene kar: *kaleta-a nggili nisa inak esa*, de wagen (kar) heeft eene vrouw overreden.

(**Nggili** 3), in: *ngginggili (na-)-timi*, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *nangingili-timi*; T. *nangginggiri-timi*; R. *nakikiri-timi*, [vgl. Mak. *giri*, Bug. *giri*; benevens *timik*], de kaken tegen elkander schuren, heen en weer bewegen van woede, tandenknersen, (vgl. *hengu*, *naä nisi-n*); v. d.: woedend op iemand zijn, (vgl. *namanasa*): *nangginggili-timi nako-dá-a*, hij is woedend op den dief.

Nggili-nggau, soort plant.

(**Nggilo**), in: (*lesuhaïk*) *ngginggilo-na*, Ba., K. idem; Bo. *ngingilo-na*; R. *kikiro-na*, [vgl. (*nggili*) 3], het onderste deel van den hals, waar deze aan het lichaam bevestigd is, waarop hij als het ware draait.

(**Ngginak**), zie *pòlo* 1.

Ngginga, (Mal. *ginggang*), soort geruite stof.

(**Ngginu**), *ngginggìnu (la-)*, Ba. idem; Bo., Bi. *langinginu*; T., On. *ranggingginu*; [vgl. *inu-inu*], in menigte bij elkander hangen, als samengebonden, (van vruch-

ten): *ninilu-la*, (*pao-la*) *langginngginu*, de tamarinde-vruchten, (mangga's) hangen in menigte bij elkander, (vgl. *inu-inu*); ook: *hataholi-la langginngginu-baük*, de menschen zijn op elkander gedrongen, (vgl. *hihipu*).

(**Nggio**), *nggio* (*na-*), (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *nangio*; R. *nakio*), een krassend, knarsend geluid maken: *ai-a nanggio*, de boom maakt een knarsend geluid, doordien de takken door den wind tegen elkander schuren; *lelesu-a nanggio*, de deur knarst.

ngginggiok (*na-*), een knarsend geluid veroorzaken: *nangginggiok lelesu-a*, hij laat de deur knarsen; *nangginggiok nisi-na*, hij knarst op zijne tanden.

(**Nggio-boak**), *bète-*, soort gierst.

Nggiso, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngiso*; R. *kiso*), piepen van muizen, van jonge vogels; ook gezegd van het schreeuwen van jonge herten, (vgl. *eki*, *dasi*): *lafo-a*, (*manupui-anak-a*) *nggiso*, de muis, (de jonge vogel) piept; *nusa-ana-a nggiso*, het jonge hert schreeuwt.

(**Nggita**), *ngginggita* (*na-*), aan één tros zijn, zooals bijv. pinangnoten, druiven: *kukúk-a*, (*pua-a*) *nangginggita*, de wilde druif, (pinang) is aan trossen, (vgl. *inu-inu*).

nggitak, of *ngginggitak*, (Ba. idem; K. *nggitạ*; Bo. *ngitak*; T. *kitak*), tros: *kulè nggitak esa*, een tros kusambi; *pua nggitak esa*, een kleine tros pinangs; (een groote tros: *nggik*), in Ba. ook *huni nggitak* = *huni lamek*, kam pisang.

Nggiti 1, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngiti*; R. *kiti*), snel en rechtstreeks komen of gaan: *ndala-a*, (*musu-a*) *nggiti mai sò*, het paard, (de vijand) komt snel op ons af; *ofa-haïk-a nggiti neu sò*, het stoomschip verwijdert zich snel, (vgl. *sulè*, *nakandó*).

Nggiti 2, Ba., D., T. idem; Bo., Bi. *ngiti*; R. *kiti*, [vgl. *nggiti* 1?], ook: *nggitik*, onopgemerkt, stil weggaan, wegsluipen of sluipend ergens heengaan: *ana nggiti(k) lèo bè neu sò*, waarheen is hij stilletjes gegaan? *ana nggiti(k) neu, dè haï nala lou-na*, hij ging er stil heen, (sloop stil nader) en nam het omhulsel weg; (vgl. *nggodi*).

(**Nggiti** 3), *nggiti-nggiti*, Ba., K., D., T., On., Bo. *ngiti-ngiti*; R. *kiti-kiti*, [vgl. *liti-liti* en *nggòto-nggòto*, zie ook sub (*nggiti*) 4], voortdurend kraken, (vgl. ook *pa-pa*): *ai ndanak-a nggiti-nggiti*, de boomtak kraakt voortdurend sterk, (alsof hij op het punt is van te breken).

nggiti (*na-*), kraken: *ai-a*, (*lelepak-a*) *na-nggiti*, het hout, (de draagstok) kraakt.

(**Nggiti** 4), *nggiti-nggiti*, (Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngiti-ngiti*; R. *kiti-kiti*), of *ngginggiti*, Ba, T. idem; voor Bi. wordt ook *kangitị* opgegeven, [vgl. *lilitik* naast *liti-liti*, dus oorspronkelijk wel één met (*nggiti*) 3; vgl. ook Mal. *rintik*, Jav. *mlĕṭik*, enz.]: *udan-a nggiti-nggiti*, (*ngginggiti*), het motregent.

ngginggitik, (*uda-*), motregen.

Nggiü, (Ba., K., T. idem; Bo. *ngiü*; D., On. *nggiu*; Bi. *kiu*; R. *iu* of *iü*?), soort zeevisch; *nggoa nggiü*, zoo dom als een *nggiü*.

(**Nggò** 1), Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngò*; R. *kò*, [vgl. de dial. en Jav. *gonggong*], huilen, janken van een hond, (vgl. *dola*): *busa-a nggò*.

(**Nggò** 2), *nggonggò*, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngongò*; R. *kokò*), kindsch zijn: *ina lasik-a nggonggò*, de oude vrouw is kindsch, (vgl. *kula-kana-ana*).

mananggonggòk, kindsch.

(**Nggò** 3), *nggonggò* (*iä-*), soort zeevisch.

(**Nggok**), *nggonggòk*, Ba., T. idem; K., D.,

On. *nggonggò*; Bo. *ngongòk*; R. *kokò*, [vgl. Mal. *gong*; zie ook *mèko*], omroepersbekken: *anà liü nggonggòk neu nusak-a*, hij slaat het bekken (= hij roept iets om) in het land.

Nggoa 1, (Bi. *ngoa*), of *nggoa* (*na-*), in: *paä nggoa* (of: *nanggoa*) *heni*, voorloopig iets vastbinden, nog niet voor goed bevestigen, (vgl. *fonak*, *nakapopoïk*, *tatá*): *paä nggoa*, (*manggoa*) *heni dodoik-ala dei*, bind de daksparren (van een in aanbouw zijnd huis) voorloopig vast (om te zien of ze goed zijn); ook: *laök manggoa heni dei-n*, ga maar vast voorloopig, ga maar vooruit (om te zien of anderen zullen volgen).

Nggöa 2, in: *tao nggoa* (*ao-n*) = *nanggonggoa ao-n*.

nggoak, Ba., T. idem; K., D., On. *nggoa*; Bo. *ngoak*; Bi. *ngoa*; R. *koa*, [Saw. *goa*, denkelijk overgenomen], stom; dom, dwaas; stomheid; domheid, verbaasdheid: *ana dadi nggoak*, hij is stom geworden, (vgl. *hala-ták*, *mada ketu hala-na*); ook: hij is dwaas geworden, hij heeft zijn verstand verloren, (dan ook: *ana dadi nggoa-kamulus*); *teteëk-a ò nggoak ma*, gij zijt werkelijk dom, (vgl. *sòko-ník*); *hataholi nggoak-ala*, onbeschaafde lieden; *dedeä nggoak*, domme, ijdele woorden; *dedeä nggoa-kamulus*, gekkenpraat; *tatao nggoa-kamulus*, gekkenwerk, ijdel werk; *tatao nggoak*, gemakkelijk werk, (vgl. *mudak*); *tataos ndia nggoa-hík-ma*, dat werk is zeer gemakkelijk; *nggoak-ò-né*, gij, dwaas; *lima*, (*ei*), *nggoak*, de domme hand, (voet) = linkerhand of -voet, (vgl. *kik*), tegenover *lima*, (*ei*) *malenak*; *nggoak-a nala-n*, verbaasdheid beving hem.

nggoa-nggá, nog niet tot het oordeel des onderscheids gekomen; *nii-ana-la bei nggoa-nggá*, de kinderen zijn nog niet tot het oordeel des onderscheids gekomen; (vgl. *pòke-pake*).

nggoa-nggoa: *namata nggoa-nggoa*, hij ziet er dom uit; *ana tao nggoa-nggoa*, hij werkt op domme wijze, hij is onhandig.

benggoa: *nonòk hataholi fèëk ala benggoa bòe*, het is alsof de andere menschen dom zijn.

nggonggoa (*na-*) *ao-n* = *ana tao nggoa ao-n*, hij houdt zich dom.

manggoa (*na-*), *a*. dom zijn, (vooral in vergelijkingen): *namanggoa lèo bana-a*, hij is zoo dom als een beest;

b. of: *manggonggoa* (*na-*), verstomd staan, geheel verbaasd zijn, (geconstruëerd als *namanau*): *lamanggoa-*, (*lamanggonggoa-*) *-k-asa*, zij stonden verstomd, (vgl. *toä*).

Nggoä, *nggoä heni*, vermageren: *nggoä heni kàpa-a ao-na*, de buffel wordt mager; ook: *ana nggoä*, hij is mager; *ana nggoä dui-n*, hij is vel over been.

manggoä (*na-*), Ba., T. idem; Bo. *namangoä*; Bi. *namangoa* [uit *nggoda*, *namanggoda*], mager zijn: (*ao-na*) *namanggoä-ná-n seli*, hij is zeer mager, (vgl. *nggofa-louk*).

manggonggoä (*na-*), steeds magerder worden: *kamahedis-a namanggonggoä-n*, de zieke wordt steeds magerder.

(**Nggòbe**), *nggòbe-nggòbe*, (Ba., T. idem; Bo., Bi. *ngòbe-ngòbe*; R., ook wel D. *kòbe-kòbe*; On., ook wel D. *kòpe-kòpe*), of: *nggòfe-nggòfe*, [vgl. *nggibo-nggibo*, *nggifo-nggifo*; ook Jav. *suwir*, *suwek*, Mal. *robek*, enz.], geheel gescheurd: *lafa-a saik nggòbe-nggòbe*, (*nggòfe-nggòfe*), de slimoet is geheel gescheurd, is geheel aan flarden, (vgl. *sai-sai*).

nggonggòbek, (Ba. idem): *saik nggonggòbek* = *saik nggòbe-nggòbe*.

Nggoda, (Ba., D., T., On. idem) = *nggoä*, [vgl. Term. *nggòde*, nevens D., T. *nggòde*,

mager? Vgl. ook D. *nggòö-nggòö*]: *nggòda heni bafi-a ao-na*, het varken vermagert.
nggoda-nggoda, zeer mager zijn.
manggoda (*na-*) = *namanggoä*: *busa-a* (*ao-na*) *namanggoda*, de hond is mager.
Nggòde, Ba., K., T., D. idem; Bo., Bi. *ngòde*, (*laingòde*); R. *kòde*, [vgl. *nggoda*, *nggòle-nggòle*, *nanggòdo*, benevens D., On. *nggòlo*, Saw. *gòlo*; ook Bim. *longgo*, Jav. *logro*, Mad. *lorgha* en Mal. *lunggar*?], slap, niet gespannen, los, ruim zijn; *tali-a nggòde*, het touw hangt slap, (vgl. *nakamaä*); *kali-kè-a nggòde*, de buikband zit los; *hehèngek-a nggòde*, het bindsel is los; *tei-na nggòde*, zijn buik is slap = hij heeft honger; ook = *nggòde-nggòde*: *bòto-a tatana-na nggòde*, de kurk van de flesch zit los, sluit niet goed.
nggòde-nggòde, los, niet vast zijn, bijv. doordat iets te wijd is: *ndeli-a nggòde-nggòde*, de ring is te wijd, zit los. Ook op andere wijzen, bijv. *pakuk-a*, (*nisi-na*) *nggòde-nggòde*, de spijker, (zijn tand) zit los, (vgl. *ngga* 1).
nggonggòdek, los ergens aan zitten: *ndeli-a nggonggòdek au lima-nga*, de ring zit los aan mijne hand, (aan mijn vinger).
Nggodi 1, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngodi*; R. *kodi*, [vgl. *modi*, enz.?], ergens in- of doorkruipen, doorglippen, (vgl. *lòdo*, *dudi*, *sofa*): *busa-a nggodi lèo bòlok esa nai lètek-a hu-na*, de hond kroop in een gat, (hol), aan den voet van den berg; *nggodi nesik bòlok esa*, hij kruipt door een gat; *lòdok-a nggodi nesik leäk-ala makabi-na*, de zee-aal kroop door eene reet van de vloerlatten; *nggodi heni felas-a nai dae*, het hakmes is (door een gat in den vloer) naar beneden gegleden.
nggodi (*na-*), iets door eene opening doen gaan, iets ergens insteken: *ana nanggodi doik neu alokosu dale*, hij steekt geld in een zak; *nanggodi dae-dòk neu ndunak dale*, hij doet sirih in de doos, (vgl. *napeda*).
Nggodi 2, [oorspronkelijk denkelijk hetzelfde woord als sub *nggodi* 1], ongemerkt wegsluipen, of ergens naar toe sluipen: *ana nggodi lèo bè neu*, waar is hij (zoo) ongemerkt heengegaan? *mapadeik masale matak, ta na ana nggodi nalai*, gaat tegenover elkander staan, anders sluipt hij snel weg. Ook: onverwacht snel gaan loopen, bijv. *ana nggodi neu hoü luma*, hij rent in eens weg om eenigen te pakken, zoo als bij het krijgertje spelen, (vgl. *laö-deak*, *dudi*, *fenga*, *nafuni*, *kèdok*, *kodu*, *kou*, *lèdek*, *nalèo* 13, *lèpos*, *nakamamako*, *nggiti*, *puta*, *tofa*).
Nggodi 3: *nggodi dedeäk fè hataholi*, iemand eene zaak heimelijk mededeelen, [eigenlijk wel: heimelijk doen komen, vgl. sub *nggodi* 2].
(**Nggodi** 4), *nggodi-nggodi*, (de dial. als sub 1 met verdubbeling), nu en dan, bij gedeelten (iets nemen): *ala mai nggodi-nggodi*, zij komen bij gedeelten, niet allen tegelijk; *naä nggodi-nggodi*, hij eet nu en dan iets; *hoï nggodi-nggodi*, nu en dan, bij gedeelten iets nemen.
(**Nggòdo** 1), *nggòdo-nggòdo*, (Ba., K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngòdo-ngòdo*; R. *kòdo-kòdo*), in: *namalasi nggòdo-nggòdo*, hoog bejaard, stokoud; (vgl. *ngòö-nggòö*).
bengòdo, idem, van een meervoudig subject.
(**Nggòdo** 2), *nggòdo* (*na-*), Ba , K., T. idem; Bo., Bi. *nangòdo*, [D., On. *nanggòlo*, vgl. *nggòde*?]: *nanggòdo* (*tali-a*), vieren (een touw).
tanggòdo (*na-*), idem: *natanggòdo tali-a*, hij viert het touw.
Nggòe 1, mannen- en vrouwennaam.
Nggòe 2, sluiten met een slot: *nggòe lelesu*, (*balaka*), eene deur, (kist) met een slot

sluiten; *lelesu-a nananggòek sò*, de deur is op slot, v. d. ook: *nggòe uma* = *kena uma*, het huis sluiten.

nggòek, Ba., T. idem; K., D., On. *nggòę*; Bo. *ngòek*; Bi. *ngòę*; R. *kòę*, [denkelijk is *nggòe* oorspronkelijk een nevenvorm van *nggue*, vgl. (*nggòe*) 3 en de dial., als ook Jav. *sogok* en *njogok*, de beteekenis van „sluiten" heeft het dan door *nggòek* verkregen], slot, sleutel; *sisilo-a nggòe-na*, slot van een geweer.

(**Nggòe** 3), *benggòe* = *labebèngo, lasesèngo*, aanleiding tot strijd zoeken, [Mal. v. Koepang *bekòrek*, vgl. *nggòe* 1]: *mane kaduak sila benggòe sanga latati*, die beide vorsten zoeken eene aanleiding om elkander te beöorlogen.

(**Nggòek** 1), *nggonggòek*, Ba., T. idem; K. *nggonggòę*; Bo. *ngongòek*; Bi. *ngongòę*; R. *kokòę*, [eigenlijk „wat uitgepeuterd moet worden"? Vgl. sub *nggòe* 2; (D. *nggonggòę* beteekent: kaap, voorgebergte, eig. klip? Vgl. Jav., Mal. *karang* en *kĕrang*)], schelpdier in het algemeen, en v.d. oor voor de schelp, ter onderscheiding ook: *nggonggòe-louk*, schelp, en *nggonggòe-isik*, schelpdier; *nggonggòe-nituk*, slak.

(**Nggòek** 2), *nggonggòek*, mannen- en vrouwennaam.

Nggofa, (Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngofa*; R. *kofa*), gewoonlijk verbonden met: *louk*, (in Termanu zoowel bij praedicatief als attributief gebruik, D., On. respectievelijk *nggofa-lou*, [*rou*] en *nggofa-lou̧* [*rou̧*]): *au ao-nga bei nggofa-louk-a*, ik ben nog mager; *bafi nggofa-louk*, een mager varken; als praedicaat ook: *nggofa-hik, nggofa-ana*; vgl. *ao-ták, bèdo-bèdo, bedu-bedu, bido-bido, loä*; *manga-lòdo, nòe, nggèdo-nggèdo, nggoä, nggoda*.

manggofa (*nà-*), (althans in Ba. gebruikelijk), idem.

(**Nggòfe**), *nggòfe-nggòfe*, (D. idem) = *nggòbe-nggòbe*.

nggòfek, in: *sai-nggòfek*, bijv. *la sai-nggòfek*, een aan flarden gescheurd zeil.

Nggoi, mannen- en vrouwennaam.

Nggois, (Ba., D., T., On. idem; K. *nggoį*; Bo. *ngoik*; Bi. *ngoį*; R. *kois*), soort zeevisch, op Koepang *ikan gois* genaamd: *nafi mangalalau tè bongi-ná nggois*, een tripang is zeer leelijk, maar heeft een *gois* voortgebracht, eene spreekwijze voor het geval, dat een kind van een gering persoon het ver gebracht heeft in de wereld.

Nggola 1, mannen- en vrouwennaam.

Nggola 2, K. idem; Bo. *ngola*, [Ba., D. *nggola*; T. *nggora*, leguaan; vgl. *nggòlo-(faek)*, dial. *ngala-(fao̧)*, *kara-(fao̧)*, soort hagedis; Saw. *lagura*, Sumb. *lawora*, leguaan], soort vliegende hagedis; vgl. *tèke-labak*.

(**Nggòle**), *nggòle-nggòle*, K., D., T. idem; Bo., Bi. *ngòle-ngòle*, R. *kòle-kòle*, [vgl. *nggòde-nggòde*], los staan, waggelen: *di-a nggòle-nggòle*, de paal staat los, waggelt, (vgl. *nggale-nggale, ngga* 2).

(**Nggòlo**), *nggòlo-nggòlo*, Ba., K., D. idem; Bo., Bi. *ngòlo-ngòlo*; T., On. *nggòro-nggòro*; R. *kòro-kòro*, [Tim. *nakòn*(*o*), Bim. *kagòro*, Mal. *gĕroh*], een snorkend geluid maken, snorken: *ana sungu nggòlo-nggòlo*, de buffel haalt snorkend adem.

sanggòlo (*na-*), idem: *ana sungu nasanggòlo* = *ana sungu nggòlo-nggòlo*.

Nggòlok 1, Ba. idem; K. *nggòlo̧*; Bo. *ngòlok*; T. *nggòrok*; R. *kòro̧*; D. *nggo-nggòlok*, [vgl. (*nggòlok*) 3], kaap, landpunt, (vgl. *pedak, taduk*): *Kolobafo nggòlo-na*, kaap van Korbaffo; *Suä-lai nggòlo-na*, kaap *Suä-lai*, (in het Termanusche); ook: het boveneinde van de maïs: *pelak-a nggòlo-na*.

Nggòlok 2, (Ba. idem; K., D. *nggòlọ*; Bo. *ngòlok*; Bi. *ngòlọ*; T. *nggòrok*; On. *nggòrọ*; R. *korọ*), het land, tegenover de hoofdplaats (*nusak-lain*), v. d. ook: dorp, dan dikwijls in samenstelling met *taduk* als: *nggòlo-taduk*, [schijnt oorspronkelijk één met *nggòlok* 1, (vgl. *taduk*, het Mal. *tandjung*, dat eveneens „kaap" en „dorp" beteekent, dit zou evenwel eene navolging van de beide beteekenissen van *nggòlok* kunnen zijn), dewijl het staat tegenover *nusak-lain*, hetgeen nù wel de hoofdplaats aanduidt, maar oorspronkelijk niets anders kan beteekenen dan het hoogere, (binnenste) gedeelte van een (ei)land; hierbij ook Fidji *koro*?]: *ana lèo nai nggòlo-na* (of: *nggòlo-taduk, nggòlo-tadu-na*), hij woont buiten (de hoofdplaats); *nusak ndia nggòlo tadu-n*, de dorpen van dat land; *langa-* (of: *mane-*) *nggòlok*, dorpshoofd; *hataholi nggòlok*, dorpsbewoner.

(**Nggòlok** 3), *nggonggòlok*, Ba. idem; K., D. *nggonggòlọ*; Bo. *ngongòlok*; T. *nggonggòrok*, [oorspronkelijk één met *nggòlok* 1, (vgl. Rott. *panak*, neus, Tim. *panaf*, neus, kaap, uiteinde, Fidji *uϑu*, neus, kaap, Fidji *ngusu*, bek, Mota *ngus*, kaap); vgl. Bim. *sanuru*, bek, Saw. *penjoro*, snuit, *njoro*, in: *kuri njoro*, lip, misschien ook Sumb. *ngaru*, mond, Mak. *kamuru*; nog in verband met (*nggòlo*)? vgl. R. *kohòrọ* = Term. *nggonggòlok* en *kohòlok*], snuit, snoet van een varken, paard, buffel, hond, enz.; bek van sommige visschen; bek, snavel van een vogel; snuit van een muskiet, enz.; ook wel een plat woord voor: mond van een mensch: *ana tao-ná nggonggòlo-na manalu*, hij maakt zijn snoet lang, hij steekt de lippen vooruit.

Nggòlo-faek, (T. idem?) K. *nggòlo-faẹ*, [voor het eerste gedeelte zie *nggola* 1; vgl. voorts Tett. v. Dilli *lafaek*, kaaiman; (ook wordt opgegeven: *lafaëk*, lagarto); ook Rott. *beis*?], soort groene hagedis; *nggola-nggòlo-faek*, allerlei soorten van hagedissen.

Nggòlo-meik, Ba. idem; K., D. *nggòlo-meị*; Bo. *ngòlo-meik*; T. *nggòro-meik*; Bi. *ngòlo-mị*; (R. alleen *kòro*?), [het eerste gedeelte = *nggonggòlok*; voor het tweede gedeelte vgl. Mal. *miang*? Tett. v. Dilli heeft: *mano nunun* (vgl. dial. *nudụ*)-*meik*, vogelbek], kinbaard, of ook: snor van een mensch, (vgl. *salunaok*), sik van een bok, enz.

manggòlo-meik, een kinbaard (eene snor of sik) hebbend.

Nggòlo-paek, soort zeedier, kleine kaaiman, (wordt onderscheiden van *nggòlo-faek*).

Nggòlo-poda, Ba., Bo. idem; T., On. *nggòro-poda*, [vgl. *nggòlok* 1 en *poda*], vooruitsteken: *nusak-a nggòlo-poda lèo tasi dale*, het eiland steekt in zee vooruit; *tina-a nggòlo-poda*, de tuin heeft ver uitstekende gedeelten; (vgl. *nabubuë, buku-buku, nggòlo-sòso, nakaseselik, sò-sò, solesi, toba* 3, *todi, toï-toï, toti, unu-unu*; alsook *angu-angu*).

Nggòlo-sosò, K., D. idem; Bi. *ngòlo-sosò*; T. *nggòro-sò*, [vgl. *nggòlok* 1 en *sò-sò*] = *nggòlo-poda*: *nusak-a nggòlo-sosò* (= *nggòlo-poda*) *lèo tasi dale*; v. d. met uitstekende gedeelten = scheef, schuin, schots en scheef zijn, (K., D. idem; Bo., Bi. *ngòlo-sosò*; Ba. *nggòlo-sò*; T. *nggòro-sò*; R. *kòro-sosò*): *opak-a nggòlo-sosò*, de dijk loopt schots en scheef; *ndala-a nalaik nggòlo-sosò*, het paard rent in schuinsche richting voort; *ana kè nggòlo-sosò temak-a*, hij snijdt het katoen schuin, (vgl. *latababá, nasalòle*, [*panga*] 2, *naseüsòëk, natati* 6).

Nggoma 1, *bafa-na nggoma*, hij heeft spruw. *nggomak*, Ba., T. idem; K., D., On. *nggomą*; Bo. *ngomak*; Bi. *ngòmą*; R. *komą* [vgl. Mal. *guam*, Jav. *gom*? Vgl. ook Bim. *nggoma*, schurft], spruw: *nggomak henu kamahedis-a bafa-n dale*, de mond van den zieke is vol spruw.

(**Nggoma** 2), *tanggoma* (*na-*), T. idem? [schijnt in de overige dial. niet bekend, wel *natanggonga*, vgl. *nggonga-nggonga*, waarvan het misschien eene andere uitspraak is], overvloeien, overloopen van vochten uit een bak of emmer, meer speciaal gezegd van loutarsap, doch ook wel van andere vloeistoffen: *tua matak-a*, (*òe-a*) *natanggoma*, (vgl. *nggonga-nggonga*, *sasi*).

Nggomak: post van eene deur; *nai kota-a nggoma-na*, bij de post van, bijzijden de poort van de steenen omheining; *nai lelesu-a nggoma-na*, bijzijden de (post van) de deur, enz. (Zie ook sub *nggoma* 1).

(**Nggomi**), *nggomi-nggomi*, T. idem; Bo. *ngomi-ngomi*; R. *komi-komi*, [denkelijk Daj., Tag. *gumi*; Bul., Fidji, enz. *kumi*; Mal. *kumis*], een zwaren kinbaard of eene groote sik hebben; *bii-a nggomi-nggomi*, de bok heeft eene zware sik.

nggonggomi (*na-*), (Ba. idem) = *nggomi-nggomi*: *tou manggòlo-meik-a nanggonggomi*, de man heeft een zwaren baard, (vgl. *sape-sape*).

Nggonak, (Ba., T. idem; K., D. *nggomą*; Bo. *ngonak*; Bi. *ngoną*; R. *koną*), vlies, helm van ter wereld komende kinderen: *kadi manabongik-a nggona-na sò*, het vlies van de barende is al gebarsten, gescheurd; *pua nggonak*, de bladscheede (*upik*) van de pinang; *nò nggonak*, de bladscheede van de kokos; *pela nggonak*, het omhulsel van de maïs.

Nggonga 1, Ba., D., T., On. *nggongga*; Bo. *ngonga*; R. *koka*; K. *nggonggonga*, [denkelijk bij (*nggonga*) 3], heen en weer bewegen = uitspoelen, (lijfgoed): *ana nggonga lafa-a nai lè dale*, zij spoelt de slimoet in de rivier uit, (vgl. *nalelenu*, *loloka*, ook *safe*). Overdrachtelijk: *bibík-a nggonga nai tei-n dale*, de vrees beweegt zich in, vervult zijn buik (hart).

Nggonga 2, K. idem; Ba., T. *nggongga*; Bo., Bi. *ngonga*; D. *nggonggal*, [vgl. (*nggonga*) 3], *nggonga eëä*, bij den rondedans (*eëä*) den kring van plaats doen veranderen, doen draaien; in het Mal. van Koepang: *bikin rame kabalai*, (vgl. *pepesak*).

(**Nggonga** 3), *nggonga-nggonga*, K. idem; Ba., D., T., On. *nggongga-nggongga*; Bo., Bi. *ngonga-ngonga*; R. *koka-koka*, [On. ook *nggonggonggar*, D. *nggonggonggą* of *nggonggonggal*, iets schudden, vgl. *nggènggo*, ook Bim. *nggongga*, heen en weder gaan], sterk schommelen, slingeren, (vgl. *leu-leu*): *li-la matua, dè ofak-a nggonga-nggonga*, de golven zijn groot, zoodat het vaartuig slingert; *anin-a fu-ná ai-la nggonga-nggonga*, de wind blaast zoo hevig, dat de boomen zwiepen. (Zie ook sub *nggonga* 4).

(**Nggonga** 4), in *nggonga heni* = *natanggonga*.

nggonga-nggonga, K. idem; Ba., D., T. *nggongga-nggongga*; Bo., Bi. *ngonga-ngonga*; R. *koka-koka*, [bij 3 vgl. *kabo-kabo*], in: *henu nggonga-nggonga*, tot overloopens toe vullen, boordevol, (vgl. *sasi-sasi*): *hade henu lepeneu-a nggonga-nggonga*, rijst vult den zak tot overloopens toe, de zak is berstens vol rijst; *òe henu haik-a nggonga-nggonga*, de emmer is tot overloopens toe vol met water.

tanggonga (*na-*), overvloeien, van vloeistoffen: *tua-a òe-na*, (*kapa-a òe-na*, enz.)

natanggonga, het sap van de lontar, (de melk van de wijfjes-buffel) vloeit over. (Zie ook sub *natanggoma*).

(**Nggonga** 5), *nggonga* (*na-*), (K. idem; Ba., D., T., On. *nanggongga*; R. *nakoka*), iets beginnen: *ana tao nanggonga*, hij begint (het een of ander) te doen; *ala laö langgonga bòe ma namahedi*, zij waren al begonnen op te breken, toen hij ziek werd.

(**Nggonga** 6), *sanggonga* (*na-*), (Ba., D., T. *nasanggongga*; Bi. *nasangonga*; R. *nasakoka*), zie *nasànggango*.

(**Nggòö**), *nggòö-nggòö* = *nggòdo-nggòdo*: *namalasi nggòö-nggòö*, hij is stokoud; [in D., On. beteekent het: zeer mager; vgl. *nggoda*, D. *nggòde-nggòde*, dus eigenlijk wel: uitgeteerd van ouderdom].

(**Nggòse**), *nggòse-nggòse*, [vgl. *nangalòse*], ritselen, zooals bijv. afgevallen bladeren, waarop getrapt wordt: *aki-dòk-ala nggòse-nggòse*.

nggòse (*na-*), (Ba., K., T., On. idem; Bo., Bi. *nangòse*, idem: *aki-dòk-ala langòse*, de afgevallen bladeren ritselen; *temak-a nanggòse*, het katoen ritselt, (vgl. *òse*).

Nggoti-haïk, Ba. idem; K. *nggoti-haï*; Bo. *ngoti-haïk*; T. *nggoti-aïk*; R. *koti-ai*; D., On. *nggoti*; T. ook wel *nggotik*, Bi. *ngoti*, [voor het laatste gedeelte vgl. *lesu-haïk* = *bebela-anak*, het onderste gedeelte van den rug, het gedeelte bij de stuit, vgl. *dea* 1; (in Ba., T., R. wordt het woord ook opgegeven als = *muli-haïk*; in On. = *buik*?).

(**Nggòto**), *nggòto-nggòto*, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngòto-ngòto*; R. *kòto-kòto*, [vgl. *nggiti*], kraken: *ana leä-ná lima-kuü-n-ala nggòto-nggòto*, hij rekt zijne vingers, dat zij kraken; *ana hengu pelak nggòto-nggòto*, hij kauwt maïs, dat het kraakt.

nggòto (*na-*), idem: *lima-kuü-na nanggòto*, zijn vinger kraakt.

nggonggòtok, (Ba., T. idem; K. *nggonggòto*; Bo. *ngongòtok*; R. *kokòto*), in: *dui nggonggòtok*, kraakbeen.

manggòtok = *mananggòtok*.

mananggòtok, krakend: *ò hengu lèo-hatak mananggòtok ndia*, op wat krakends knabbelt gij daar?

Nggouk, Ba., T. idem; K., D., On. *nggou*; Bo. *ngouk*; Bi. *ngou*; R. *kou*, [vgl. *nggauk*; verwant met *nggeu* en Saw. *kau*, Tim. *kao*, enz., (krabben)? Vgl. ook *nggaik*], doorn aan den boom, levende doorn; *dila-*, (*hena-*) *nggouk*, doorn van de *dilak*, (de pandanus, enz.). Overdrachtelijk: *nggouk hina-n*, (een doorn heeft hem gewond), hij is gewond in den oorlog, v. d. *nggouk* gewoonlijk in verbinding met *nggaik*, wapen in het algemeen, (vgl. *tanek*, *tè* 2): *nade touk lalaë-na esak-ò hoük nggou-nggai-n*, iedere man moet zijne wapens bij zich hebben; *ana hohoük nggou-nggai-n*, ook: hij heeft zijn mes en hakmes bij zich.

manggouk, of: *manggonggouk*, doorns hebbend; *ò manggonggouk*, Mal. *bambu beduri*.

(**Nggu**), *nggu* (*na-*), K. idem; Bo., Bi. *nangú*, [vgl. *nakú*], loeien van den wind: *anin-a nanggú*; gonzen van eene menigte menschen: *hataholi-la langgú mai sò*, de menschen komen gonzend nader, (vgl. *òne-òne*, *pue-pue*); voorts is *nanggú* = *nafandú*: *popoka-lík-ala langgú lème muli mai*, de kanonschoten donderen in het westen, (K. *nanggunggú*, Bi. *nangungú*, ook = *nanggulu*).

nggu (*na-*)*-lain* = *nafandú-lain*: *nò-a tuü neu bòe ma nanggú-lain*, de klapperboom is met een donderend, dreunend geluid neergestort.

(**Nggua**), *nggua-nggua*, (Ba., K., D., T.,

On. idem; Bi. *ngua-ngua*; R. *kua-kua*), rustig, stil zitten, (vgl. *nau-nau*, *tène--tène*, *nangatúk*): *ana nggua-nggua*, of: *nangatúk nggua-nggua nai bangu lain*, hij zit rustig en stil op de bank

(Nggua), in: *nggua-dano*, ook *nggua-òe*, Ba., K., D., T., On. *nggua-dano*; Bo., Bi. *ngua-dano*; R. *kua-dano*, [Mal. *kura--kura*? Vgl. voorts *dano*, *òe*], zoetwater--schildpad, (vgl. *kea*).

Nggue, Ba., K., D., T., On. idem; Bi. *ngue*; R. *kue*, [vgl. *due*, voorts Daj. *kuit*, Tag. *suit*, enz.], peuteren, uitpeuteren, (dit ook *nggue heni*): *nggue dïi--dò nggela-na*, het oorvuil uitpeuteren, (vgl. *doï*, *due*, *dungu*, *èdo*, *nggai*, *nasapepèdo*, *sikilòko*, *susu* 1); *nggue heni huü manai mata-na*, vuil uit het oog halen; *nggue haï*, vuur uitpeuteren, d. i. met een stukje hout brandende kool schrapen bijv. in een klapperdop; *nggue dulak*, onder het weven met een puntig stuk ijzer datgene van de figuren, wat niet goed zit, te veel naar buiten komt, inwerken; *nggue ulak*, de (onheil-voorspellende) lijnen in de hand met een soort wortel wegwerken; *bòö nggue mahedi seluk au bisu-nga*, rijt mijne wonde niet weder open = maak mij niet weer toornig, (vgl. *due*).

nggunggue, herhaaldelijk peuteren, enz., (ook, althans in D., overdrachtelijk = stoken, aanleiding tot twist geven).

nggunggueк, het peuteren; ook: het ijzer gebruikt bij het *nggue dulak*, (zie boven).

(Nggulu), *nggulu-nggulu*, Ba., K., D., idem; Bo., Bi. *ngulu-ngulu*; T., On. *ngguru--ngguru*; R. *kuru-kuru*, [vgl. *nggulu* 2], steeds brommen, knorren op iemand: *inak-a nggulu-nggulu nò ana-n-ala*, de vrouw bromt steeds op hare kinderen.

nggulu-nggulu nggalu-nggalu (*nò*), idem.

sanggunggulu (*na-*), (T., On. *nasanggunggguru*, analoog ook de overige dial., uitgezonderd R.), brommen, als een hond of eene kat: *busa-a*, (*mèo-a*) *nasanggunggulu*; *busa-a nasanggunggulu pa-dui*, de hond bromt om een been.

(Nggulu 2), *nanggulu*, Ba. idem; Bo. *nangulu*, [vgl. (*nggulu*) 1; Mal. *guruh*], donderen, (vgl. *natata*): *lalai nanggulu*, (de hemel dondert =) het dondert, (vgl. ook *nalulu*); *tasi-a nanggulu*, de zee buldert; *au tei-nga nanggulu*, mijn buik rommelt; *nanggulu* wordt ook gebezigd van het geluid, dat iemand maakt, als hij snel loopt, v. d. *nanggulu lèo deak neu*, hij liep snel naar buiten, (dit wordt evenwel niet door allen verstaan).

(Ngguma), in: *bisu-ngguma*, zie *bisu*.

nggumak, (Ba., T. idem; K. *ngguma̧*; Bo. *ngumak*; Bi. *nguma̧*; D., R. *kuma̧*; On. *uma̧*), soort schelpdier, op Koepang *baikumbang* geheeten; *neu hoï ngguma-nggo-nggòek*, (eetbare) schelpdieren gaan zoeken; *bisu-nggumak*, zie *bisu*.

(Nggumu), *fanggumu* (*na-*), Ba., T. idem; Bo., Bi. *nafangumu*; R. *nalakumu*; T. ook *nasanggumu*, [vgl. *kukumu*], eene vuist zetten: *nafanggumu-lima*, (vgl. *kukumu*, *nafanggète*); *ai-dòk-a nafanggumu*, het blad zet als het ware eene vuist, het blad sluit zich; *hai-dòk-a nafanggumu*, het blad, waarvan men een emmer maken wil, kronkelt zich, trekt dicht bij het drogen.

fanggunggumuk (*na-*)*-lima*, hij zet steeds eene vuist.

Ngguna, (het Mal. Skr. *guna*), nut, nuttig zijn, (vgl. *sosoak*): *ana ta ngguna hata esa bòe-n*, hij deugt voor niets.

Ngguni-òe, Ba., K., T., On. idem; Bo., Bi. *nguni-òe*, (voor D. wordt opgegeven *nggune-òe*), soort struik; *ngguni-òe-dale*, dorp in het Termanusche.

Nggunu, een uitgekozen kalitji of steentje, potscherf, enz., waarmede men naar de andere steentjes knipt, bij een spel, (Kup. Mal. *gundu(r)*; vgl. Mal. *gundu*).

Nggusi, (Mal. *gutji*, denkelijk overgenomen), soort kruik; *nggusi-ina, nggusi-anak*, groote, kleine kruik; *nggusi mina dale*, naam van eene streek in het Termanusche, waar sawah's zijn.

Nggute, Ba., K., D., T., On. idem; Bo., Bi. *ngute*; R. *kute*, [Mal. *gunting*], met eene schaar knippen: *ana nggute-ná langa-(dò-)na muku-muku*, hij knipt het haar kort af, (vgl. *tède* 2).

nggunggutek, het knippen; schaar.

(**Ngguü**), *ngguü* (*na-*), (Ba., K., T. idem; Bo. *nanguü*), = *nanggú*, een donderend geluid maken, (vgl. ook sub *nduü-nduü*); ook gezegd van het dreunen van het stampblok, (vgl. *ndu-ndu*): *nesuk-a nangguü*; (in T. ook gezegd van het schreeuwen van een varken).

mangguük: *lèo-hatak mangguük ndia*, wat is dat voor een donderend geluid?

O.

Ó, een woordje gebezigd om iemand te roepen of op een roep te antwoorden; in het eerste geval gewoonlijk na een substantief geplaatst: *ina-ó*, o moeder! waarop deze dan met „*ó*" antwoordt. Ook gebruikt als men iemand tot iets aanspoort: *mai-ó*, kom vooruit; *mai teu-ó*, komt, laat ons gaan; *bòö masasaik dedeäk ia-ó*, maak die zaak niet openbaar, hoor! [vgl. R. *kón*].

ók, bijv. *teu-ók*, „teu-ó" zeggen: *lae*: *teu-ók bòe ma namahedi*, toen zij zeiden: „laat ons gaan", (toen zij wilden gaan), werd hij ziek; *lae makaleleu-ók*, zij zeiden: „klaagt", zij bevalen te klagen.

Ò 1, Ba., T., R. idem; D., On. *hò*; Bo., Bi., K. *kò*, [Tim. *hò*, Kup. *ku*, Tett. *ò*, M. P. *kau*], voornw. v. d. tweeden persoon enkelv. Ook in den vocatief achter een substantief: *inak-ò-na* (of: *nè*), *fè au pua daë-dòk*, vrouw, geef mij pinang en sirih; *tou ò* (*-n, -na, -ne*), zie *tou*.

Ò 2, in alle dial., [Tim. *ò*, Tett. *au*, Sumb. *àu, ou*, Bim. *òo*, Bug. *awo*], bamboe; ook naam van eene groote grasvlakte bij Pariti; *ò aek*, gewone bamboe, (op Koepang *bambu negeri*); ook naam van eene wilde landstreek; *ò fuik*, in het wild groeiende bambu; *ò telik*, de grootste soort bamboe; *ò busak*, een bamboesoort met stekels, ook de stekels daarvan; *ò buük*, bamboe-geleding; *ò bubuak esa*, één stoel bamboe; *leä ò*, vloerlat van bamboe; *ò dale*, eene wilde streek in het Termanusche; *ò-lain*, een dorp in het Termanusche, (vgl. ook *tukek*).

Ò 3, zie *nò* 2.

Ò 4, in alle dial., [Saw. *ko-ko*, zoowel-als; Bim. *ku*], nadrukswijzer, oorspronkelijk tot aanduiding van den conjunctief, ofschoon nu in beperkt gebruik; door ons weer te geven met: „ook", of bij herhaling door: „zoowel- -als", of achter eene zinsnede door: „al, hoewel", (al of niet voorafgegaan door *mae*): *fò ndia-ò kailus bòe*, want ook zij was zwanger; *nai au aäfi-nga hetu ò hala-ma-ò lòle-na nasala bòe*, naar ik meen, zal ook uwe stem

zeer mooi zijn; *ma ò-ò la maboa dòk-a sò bòe*, en daarenboven hebt gij in lang geen vrucht gedragen; *nade-na-ò ami ta malelak ana bòe*, ook, (zelfs) zijn naam kennen wij niet; *buas bè-ò nai nusak ndia*, (goederen, welke ook =) allerlei goederen zijn in die stad; *esak-ò*, één, welke ook = ieder; *namanako neni bana baü, kapa-ò, ndala-ò, bii-ò, bafi-ò*, hij heeft vele dieren gestolen, zoowel buffels als paarden, schapen en varkens; *au nanaä-nininu-ng selak-a, kada akidòk-ò ai-okak-ò*, mijn voedsel is grof, het zijn slechts bladeren of boomwortels; *au nduna-nga louk pua-ò ta, daë-dòk-ò ta, mòdo-ò ta, haö-ò ta*, mijne sirihdoos is ledig, er is noch pinang, noch sirih, noch tabak, noch kalk in; *nae lèo-ndia-ò, au ta amahèle fa-n*, al zegt hij ook dat 't zoo is, ik geloof 't toch niet; *mae au ta hapu uä ai ia boa-na fa-ò*, al krijg ik de vruchten van dezen boom ook niet te eten, —. Zie voorts de Sprk.

Ók, zie *ó*.

Òk 1, zie *nò* 2 en *nòk* 1.

(**Òk** 2), *hade òk*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *hade ọ*; On. *are ọ*, (voor D. wordt *ale-dò* opgegeven), soort rijst.

(**Oa** 1), *oa-oa*, klanknabootsing van het geluid bij braken.

oa (*na*), braken: *ò mae au mafuk baïn dè aoa basa-s lèo dae mai*, denkt gij, dat ik dronken ben en dat ik alles op den grond braak? *naoa heni nanaäk-a*, hij braakt het eten uit, (vgl. *tupè*).

(**Oa** 2), *naoa*, het uitgieren van lachen: *ta bòle lakataka hihika-n-ala sòk, nduku ala laoa neu lèon*, zij konden het lachen niet meer bedwingen, zij gierden het uit, (vgl. *natadale*). Zie ook sub (*oa*) 1.

kaoa (*na-*), (Ba., T. idem; D. *naäoa*; On., R. *naoa*), schreeuwen, het geluid „oa" maken, gezegd van een buffel, welke geslagen wordt, (vgl. *eki, nakaòe*), maar ook van een mensch: *ala fepa-lá nako-dá-a nakaoa lèo kapa-a*, zij sloegen den dief, dat hij schreeuwde als een buffel.

Oba, (in alle dial.), *oba tula*, eene insnijding maken in, (wegkappen de bladeren en een deel van den bast van) een jongen gĕbang-palm, om daardoor het sap in een bamboezen koker op te vangen, (vgl. *ledi*).

obak: *tula obak*, een dusdanige gĕbang-palm; *tua obàk*, het sap van den gĕbang-palm; *lalu obak*, het gegiste sap van den gĕbang-palm.

Obanak = *abanak*, soort kleine muskiet.

Oda 1, Ba., Bi., K., D., T., R. idem, [voor Bo. wordt *kada* opgegeven; vgl. Term. *kada*, waarmede het verwant zou kunnen zijn, doch waarschijnlijk is het oorspronkelijk één met (*oda* 2)], onophoudelijk, steeds, (vgl. *nakaduduak, tai*); een werkwoord zonder object volgt in substantief-vorm: *ana oda fefepak-a*, (*kokolak-a, bibík-a, nakabibík-a, nalena-langak-a*, enz.) hij slaat steeds, (spreekt steeds, is voortdurend bang, maakt steeds bang, is steeds stijfhoofdig, enz.); *ala oda lahúk-a*, zij twisten voortdurend. Zie voorts de Sprk. *Oda kada*, of: *odak kada*, versterking van *oda*, gewoonlijk achter het verbum: *ninu oda kada tua*, hij drinkt steeds, (niets anders dan) suikerstroop; doch ook staat het wel voorop, bijv. *ana odak kada sanga pepèko nasadandalik lèo-ia lèo-ná*, hij zoekt steeds op allerlei wijzen te bedriegen; *oda kada ka*(*n*)*dela lilo pilas*, er waren niet anders dan vergulde zitplaatsen.

oda-oda kada = *oda kada*: *nadenu oda-oda kada nii-ana ndia*, hij stuurt dat kind altijd op boodschappen uit.

odak-a = *oda*, zoowel voor als na het verbum: *danòe-a odak-a sosòsok-a*, de reiger pikte maar steeds; *ana pake odak--a dula pila-balanggèo*, hij droeg steeds (kleederen) met bruine (purperen) figuren; *taä odak-a ai-boak ia*, wij eten altijd maar vruchten.

oda-odak-a, *oda-odak-ò* = *odak-a*: *neu asa oda-odak-ò*, hij gaat steeds koopen.

(**Oda** 2), *oda-oda*, Bo., T., R. idem, [bij Saw. *mola* = Sikk. *molo*, recht? (vgl. *lolòdok*, enz.)] = *dei-dei*, rechtstreeks komen, (vgl. *nakandò*): *ana laök oda--oda lèo mata mai*, hij (gaat =) komt rechtstreeks hierheen. (Zie ook sub *oda* 1).

(**Oda** 3), *oda* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), een verdrietig, zuur gezicht zetten: *ana mae dè naoda*, hij was beschaamd en zette een zuur gezicht; *naoda masu-masu*, idem, (vgl. *hòë*); [eigenlijk: een recht, lang gezicht zetten, en bij (*oda*) 2?].

Odak, (*nisi-*), (ook Bi. *nisi odą*), snijtand.

Òde 1, *pela hi òde*, soort maïs.

(**Òde** 2), *òde-òde*, Bo., idem, D. *oòdę*, [vgl. *bòde*, dial. *pòde-pòde*, *kokòde*, ook Term. *pòde*], plagen, steeds tergen, (vgl. *naka-sesèbok*): *ana òde-òde nò nii-ana-la*, hij tergt, plaagt steeds de kinderen.

(**Òdo**), *òdo-òdo*, Bi., R. idem; Bo. *naòdo*; K. *nakòdo*; D., T. *kòdo-kòdo*, [vgl. *kòdo*, *kòdok*, ook Bug. *kĕddų*]: *ma-n òdo-òdo*, een smakkend geluid met de tong maken, wanneer men naar iets lekkers verlangt: *ana hi naä nanaä malada ndia, dè ma-n òdo-òdo*, hij verlangt die lekkere spijs te eten en smakt daarom met de tong.

kaoòdok (*na-*), iemand, door te smakken, belust maken op iets: *naä nakaoòdok nii-ana-a*, hij eet met een smakkend geluid om het kind graag te maken.

Odu 1, Ba., Bi., K. idem, [vgl. *olu*], aantrekken, aandoen, iemand iets aantrekken, iets aandoen: *ana odu badu-na*, (*ndeli-a*) *neu*, hij trekt zijn baadje, (doet een ring) aan; *ala odu-n ana badu esa*, zij deden hem een baadje aan; *odu ndeli esa neu lima-na*, doe een ring aan zijn vinger; *ana odu tali neu ndala-a ao-n*, hij doet het paard een touw om, (vgl. *papake*). Ook met *nala*, enz. voor: *odu heni*, bijv. *odu-má ndeli fò kiduk ana*, doe uw ring af en verstop dien.

odu heni, uittrekken, afdoen: *ana odu heni badu-na*, (*ndeli-a*), hij trekt zijn baadje uit, (doet den ring af); *ana odu heni ndala-a lapa-na*, hij doet het bit van het paard af; *odu heni ndala-a*, laat het paard los loopen, (na het touw weggenomen te hebben).

oöduk, het aandoen, enz.; *kapi oöduk*, soort mand met deksel om kleederen in te bewaren.

(**Odu** 2), in: *odu-liti* (*sisilo-*), Ba., K. idem; overigens *olu-liti*, *-riti*, [dus blijkbaar hetzelfde woord als sub *odu* 1, vgl. *olu*], de koperen ringen aan den loop van een vuursteen-geweer.

Òe 1, in alle dial., [Tim. *òe*(*l*), Kup. *ui*, Tett. *ue*, Bim. *oi*, Sumb. *wai*, Oud-Jav. *wwai*, naast Mal. *ayer*, Bat. *aek*, enz.], water, vocht in het algemeen, sap; *òe mamis*, zoet water; *òe manafák*, stroomend water; *uda-òe*, regenwater; *tasi-òe*, zeewater, ook: zout water, (*òe màsik*, water, waarin zout gedaan is, pekel); *òe lè*, (*dano*), rivierwater, (water uit een meer); *òe kapa-eik*, water, dat in de buffelsporen blijft staan; *òe-mata*, (in Ba. *òe-matak*), bron; ook: bronwater, (*aso òe-mata*, bronwater scheppen); *òe--mata*, ook: drinkwater (in 't algemeen)

= *òe nininuk*; *òe-dolu,* put, en: putwater; *òe-dae,* water, dat ongeschikt is als drinkwater; *dae-òe,* land, geschikt tot bebouwing, geschikt om er sawah's aan te leggen, sawah's; zoo ook: *mame-òe,* land, geschikt om tuinen er op aan te leggen, tuinen; *hade-òe,* zie *hade*; *suü-òe,* moedermelk, zog, (gewoonlijk alleen van menschen gebezigd); *kapa-*, *bii-*, enz.) *-òe,* buffel-, (geiten-, enz.) melk; *nò-òe,* klapperwater; ook: het water, dat zich door koken van de kokosmelk afscheidt, doch gewoonlijk: *tua òe-n,* het sap van den lontarpalm, hetzij in den boom of pas getapt, (als drank: *tua,* alleen; *tua-òe,* suikerstroop in 't algemeen); *pa-*, (*iä-*) *òe,* vleeschnat, (vischsaus); *nggela-*, (*pela-*) *òe,* het vocht van den afgekookten pompoen, (maïs); *òe-naü,* water en gras, meestal = *naü*: *òe-naü ta dè bana-la lamalaä,* er is geen gras, dus lijden de dieren honger; *naü-òe,* soort gras; *ni-òe,* soort krabbe). Voorts komt *òe* voor in een aantal plaatsnamen, hetzij als eerste lid eener samenstelling, als in: *òe-nale, òe-pao,* (twee landschappen op het eiland Rotti), *òe-bau*, *òe-hako*, *òe-ndule, òe-òko dale,* (dorpen in het Termanusche); *òe-batu, òe-batu-idu, òe-henak, òe-lòlo-dano-n, òe-umu-lain, òe-malène,* (landstreken in het Termanusche); *òe-beuk, òe-mau,* (bronnen in Termanu en Baä); hetzij als tweede of derde lid, als: *mae-òe, ngguni-òe-dale, kea-dui-òe-n,* enz.

òe-ai, (*ai* zonder zelfstandige beteekenis, alleen versterking van *òe*), water in 't algemeen: *neu nala òe-ai,* hij gaat water halen; (vgl. sub *nadiu, nalou òe*).

òe-isi(k), (vgl. *maòe-maisik* bij *maòek*): *tina òe-isi-n,* (eig. de vruchtbaarheid), al wat een tuin enz. opbrengt, (vgl. *isi-mina-n*); v. d. ook: *uma òe-isi-n,* (al wat een huis als 't ware opbrengt), al wat een huis bevat, de geheele inboedel, (geld, kleeren, enz.); *manaadu-a nakaaduk basa dae bafak-a nò òe-isi-n,* de Schepper heeft de aarde geschapen met al wat er op is.

òek = *òe* als laatste lid van sommige samenstellingen, bijv. *tefu-òek,* het sap van suikerriet; *kulè-òek,* het sap van kusambi; *tau-òek,* het sap van de indigo; voorts: *ai-dò-òek,* groentesaus; *haö-òek,* kalkwater; *mòdo-òek,* het vocht van gekauwde tabak; *da-òek,* water en bloed uit eene wond; *kau-òek,* dunne rijstepap; *lilo-òek,* verguldsel, de kleur van goud.

òe-òek, dun, waterachtig: *kau-òek-a òe-òek-a,* de pap is erg dun, (vgl. *mànadòlok*, *nòe*).

òe (*na-*), water hebben, veel vocht, sap hebben: *òe-dolu-a naòe,* de put bevat water; *tua-a naòe,* de lontar heeft veel sap; *lae matalolòle suü fò ela laòe,* wrijf de borsten goed in, opdat zij veel melk opleveren!

kaòek, water, water hebbend: *leu nda òe-mata esa bei kaòek baïanak,* zij begaven zich naar eene bron, welke nog een weinig water bevatte; *mata-kaòek,* traanoog, (soort ziekte), (vgl. *mata-halek*).

beòe = *laòe*: *boak-ala beòe,* de vruchten hebben veel sap.

kaòes: *mata kaòes* = *mata kaòek.*

maòek = *kaòek*: *lita dano-a maòek,* zij zagen, dat het meer water bevatte; *tua maòek,* eene lontar-vrucht, welke veel sap heeft; *dae maòe-maisik,* grond, welke vocht en voedingsstoffen bevat, vette, vruchtbare grond.

Òe 2, mannen- en vrouwennaam.

(**Òe** 3), in: *nandòlo-òe,* zie *ndòlo*; *òek hala*

-òek in *napanga-òek*, zie (*panga* 2), *natafa-òek*, *pòko-ná òek-a*, *lasú-sapa-òek*, [mogelijk oorspronkelijk = *òe* 1].

(**Òe** 4), *kaòe* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; R. *naòe*, (T., D., On. schijnen alleen *nakaoa*, *naäoa* te bezigen, vgl. *nakaoa*), loeien van buffels: *kapa-a nakaòe*; *kapa-ina-a nakaòe ana-na*, de wijfjes-buffel loeit om haar jong, (vgl. *eki*).

kaòòek (*na-*): *nakaòòek kapa-la*, hij roept de buffels door het loeien na te bootsen.

(**Òek**), *òe-òek*, in: *sososa òe-òek*, (Ba., Bo., T. idem, overigens *sososa òe-òe*), allereerste: *makabui tao tetèëk-a sè ana dadi sososa òe-òek*, de laatste zal de eerste zijn; *nème sososa òe-òe-na mai*, van het allereerste begin af. (Zie ook sub *òe* 1 en 4).

Òeai 1, soort boom. (Zie ook *òe-ai* sub *òe* 1).

Òeai 2, (in alle dial.), dienen, bedienen, (vgl. *naòòno*), speciaal gebezigd van de echtgenoote en de aangehuwde kinderen: *inak-a òeai sao-na*, de vrouw bedient haar man; *mane-feu-na ta òeai fa-n-ana*, zijn schoonzoon dient hem volstrekt niet, [misschien oorspronkelijk uit *òe* en *ai*, (water en hout), gebezigd als verbum, (vgl. ook sub *òedale*), z.v.a. water en hout voor iemand halen, (of wel op dezelfde wijze van *òe-ai* sub *òe* 1)].

Òedale, Bi., Bo. idem: *ana neu òedale dedeäk*, hij gaat eene zaak onderzoeken, hij gaat op informaties uit; [D. *neu òelala oöla*, het moet dus uit *òe* en *dale* ontstaan zijn; men zegt bijv. *inak-a nai òe dale*, de vrouw is in het water, ook in de beteekenis van: de vrouw is op de plaats waar water is, aan het waterscheppen; (*neu*) *òedale* schijnt dus overdrachtelijk als verbum gebezigd te worden in den zin van: gaan scheppen (= onderzoeken) op de plaats waar men dit doen kan].

Òe-dukák, zie onder *òe-liti*.

Òe-fák, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *òe-fá*; D., On. *òe-fát*, [Tim. *òe-fát*, Kup. *òe-* (of: *ui-*) *hát*, het eerste gedeelte *òe* 1, en *fák*, zie aldaar], of *fai òe-fák*, de regentijd, de westmoesson; *òe-fá-n*(*a*) of *fai òe-fá-na*, in den regentijd; *nai òe-fá-ina-*(*na*), in het hartje van den westmoesson; *uda òe-fák*, regen in den westmoesson.

Òe-ingu, (eig. wel: water en land, vgl. *dae-òe*; zie *ingu*), geboorteland.

Òe-liti, [*òe* oorspronkelijk = *òe* 1, vgl. Mal. *ajer mas*, enz.; vgl. *liti*], koperkleurig zijn, (van goud); *lilo-a òe-liti*, het goud heeft eene koperkleur, het is niet zuiver; zoo ook: *òe-dukák*, de kleur van een dukaat hebben, (vgl. *lilo-òek*).

Ofak, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *ofa*; Bi. *kofa*, [Saw. *kowa*], vaartuig; *ofa maeik*, vlerk-prauw; *ofa-baluk*, of: *baluk*, vaartuig zonder uitleggers met een of twee masten; *ofa-kapa*, of: *kapa*, driemaster; *ofa-haïk*, stoomschip; *ofa matatik*, oorlogschip; *ofa tutudak*, (of: *tutuda-ana*), schuitje; *ofa-langa*, voorsteven; *ofa-bui*, achtersteven; *ofa-kenik*, kiel; *ofak-a tei-na*, het ruim van een vaartuig; *ofa-fodu*, boegspriet; *ofak-a bòbo-na*, scheepsneb; *hataholi ofa-lai*(*k*), schepeling, zeeman.

Òfe 1, in alle dial., [vgl. Tim. *pòe*?], uit elkander halen, overhoop halen: *òfe uma*, een huis, (de wanden van een huis) uit elkaar nemen, een huis afbreken; *òfe sanga*, alles overhoop halen om iets te zoeken; v. d. overal rondzoeken: *ana*

òfe sanga tia-na basa ai dò batu bòlok-a, hij zocht overal naar zijn vriend, in elke boomholte en grot; *òfe lepa*, den leeftocht uit elkaar halen = aanbreken; *òfe heni*, uit elkander halen, v d. afbreken: *òfe heni uma*, (*kota, paä*), een huis, (steenen muur, haag) afbreken; (vgl. *hea* 1, *tata* 1); *a dè au tao-á lòpo esa tè ala òfe heni-n*, ik had een hutje gemaakt, maar zij hebben het afgebroken.

oòfe, steeds overhoop halen, voortdurend uit elkander halen.

Òfe 2, iets uit eene kist, of mand, of uit iets dergelijks nemen, (vgl. *hai* 4, *òlo* 2 en *hoï*): *ana òfe heni lafa-a nai balaka dale*, hij neemt de slimoet uit de kist; *ana òfe nala basa nanaä malada ndè-ndè-n*, hij bracht allerlei lekkere spijzen te voorschijn; [dewijl daarbij de inhoud gewoonlijk min of meer overhoop gehaald wordt, denkelijk van *òfe* 1].

Ofu, (Ba., Bo., Bi., K., On., R. idem) = *mamana hahaek*, pleisterplaats, rustplaats onder weg: *hataholi-la tao esak-ò ofu-n*, ieder der lieden maakt zijne rustplaats.

Oi, geluid waarmede men de varkens roept, vgl. *haoi, haioi*.

Oka 1, (in alle dial.), geen voedsel en drinken geven: *oka ndala*, eene wijze om een paard te temmen door het eenige dagen vast te binden en het noch eten noch drinken te geven; *ndala nanaokak*, een paard, dat aldus getemd wordt; *ndala oka-beuk*, een pas getemd paard; *ana oka tei-na* (of: *ao-n*) zijn buik (= zich) geen eten geven = vasten.

(**Oka** 2), in sommige samenstellingen = *okak*, bijv. *naü-oka*, graswortels.

okak, Ba., Bo., T. idem; overigens *oka*, [Tag. *ogat*, Mal. *urat*, enz., of Fidji *waka*, Mal. *akar*?], wortel; *ai-okak*, boomwortel, (vgl. *keka-lonak, samuk*).

oka (*na-*), wortels hebben, geworteld zijn: *ai-a naoka*, de boom heeft wortels; overdrachtelijk gewoonlijk met *nahú* verbonden, zie aldaar.

maokak, wortels hebbend; zie ook (*hu*) 2.

Òke, zie *nòke*.

(**Òko**), *oòko*, Ba., Bo., K. idem; T. *kokòko*, [vgl. *aäka*, denkelijk bij *èko* 2, *nakanonòko*], wan.

Òkok, (Ba., Bo. idem; D., T., On. *òko*; Bi., K. *oòko*), nabootsing van het eerste stamelen van een kind: *nii-ana-a òkok sò*, het kind begint al te stamelen.

Okofò, (Koep. Mal. *opfòl*, van het Holl. „opvullen" = ophoogen van een weg; *djalan opfòl*, de groote weg), ophoogen (een weg); de groote weg, straatweg, (dan ook: *okofò nusak*): *ala poä okofò*, zij hoogen den weg op, (vgl. *èno-ina*).

Ola 1, (in alle dial.), iets uitspuwen wat men in den mond gehad heeft (vgl. *tupè*): *ana ola heni daë-dòk-a*, hij spuwt de sirih uit; *ana ola fè-n daë-dòk*, hij spuwt voor hem de sirih uit, hij spuwt de sirih, welke hij voor hem gekauwd heeft, uit; *ana ola dedeäk ndia nème bafa-n dale mai*, hij uit dat gezegde.

Ola 2, (Ba. enz. idem, [D. als subst. *olu*]; T. enz. *ora*), *a*. een teeken, bestaande uit een touw met daaraan hangende bladeren, dat opgehangen wordt, om aan te duiden, dat het afplukken van een boom of de toegang tot een tuin verboden is, (vgl. *maïk, tadu*): *ana tao ola neu pao-a*, hij bevestigt zulk een teeken aan den mangga-boom;

b. verbaal: *ana ola-ná mamek-a neu hutak*, hij hangt een dusdanig teeken voor den tuin, om den eigenaar den toegang

wegens schuld te beletten, hij verbiedt den eigenaar, door zulk een teeken te plaatsen, den toegang, (vgl. *hòlo*).

(**Ola** 3), *ola* (*na-*), in alle dial. uitgezonderd On., [vgl. Bug. *ola*], voorgaan, voortgaan, zich verwijderen: *au laök aola* (*nai uluk*), ik ga voor, (vgl. *nakahuluk*); *ofak-a naola ela daehenak*, het vaartuig ging voort, achterlatende het land, verwijderde zich van het land; *maola heni-n neu dòk-a deï silo tè sè ana nggènge*, verwijder u ver van hem en schiet dan, want hij zal schrikken; *leä dua au aola heni tò-a*, ik heb mij twee vademen van den grenspaal verwijderd.

Olana, (Ba., Bo., Bi., K. idem, overigens *olanda*), Hollandsch.

(**Òle**), *òle* (*na-*), (in alle dial.), uittrekken, uithalen wat eenigszins vast zit, (vgl. *feä, faü*): *naòle naü ai-ana*, hij trekt gras en kruiden uit; *maòle heni bafi-a tei ate-n*, haal de ingewanden van het varken er uit, (vgl. *sai* 2); *naòle heni haö-köö-anak lème ndunak dale mai*, hij neemt het kalkpotje en het tabaksdoosje uit de sirihdoos. *Òle*, ook: opredderen, in orde maken, [vgl. *nafafaü* nevens *faü*, dus blijkbaar hetzelfde woord]: *maòle heni uma-a*, redder het huis op, maak den boel in huis op orde; *naòle matalolòle kota-a*, hij maakt den (ingestorten) steenen muur goed in orde, (vgl. *nahí*); *kota nananaòlek*, een in orde gebrachte steenen muur, welke ingestort was; *naòle-ná mamek-a sapu-sapu*, hij maakt den tuin goed schoon; *naòle pinga-mango*, zij wascht de borden en kommen, zij maakt ze schoon en zet ze klaar, (vgl. *naòno, adu nafafaü*).

Òlek, [bij *naòle*?], in: *dae òlek*, door het water weggespoelde grond bij de monding eener rivier of in de sawah's bij eene goot (sloot); *da-òlek*, geronnen bloed, het bloed buiten het lichaam, aan eene wond, (Mal. v. Koep. *darah mati*).

Oli. (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; in Ba. en T. ook *olik*; D. *olit*), riviermonding, (vgl. *lè-bafak*), ook naam van eene landstreek in Dengka, welke eertijds aan Termanu, thans aan Baä behoort; *nai oli dale*, in de riviermonding; *nai oli-bafak-a*, vooraan in de riviermonding; *oli-dae-n*, (*oli-lai-n*), het beneden-, (boven-)gedeelte eener riviermonding.

Olik, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *oli*), soort mand zonder deksel, inhoudende ongeveer de helft van eene *lepeneu*, in gebruik bij het oogsten, (vgl. *sailòpek*); *oli-lepeneu*, allerlei, groote en kleine manden; *oli-bai*, soort *olik* waarin men de *pule-sio* doet; *oli nasaluluk*, een mandje, dat voor den buik gedragen wordt, vgl. *nasalulu*; (de *olik* wordt in het Mal. v. Koepang *salvruk* geheeten); *oli nangatú*, een soort *olik*, welke aan het lichaam bevestigd wordt, zoodat hij niet kan bewegen; *nduna olik* = *ndunak*, sirihdoos, (Bo. heeft in deze beteekenis *olik*, Bi. *oli* alleen).

Òlo 1, mannennaam.

Òlo 2, Ba. enz. idem; T. enz. *òro*, [vgl. Bim. *roö*; ook Jav. *rogoh*?], de hand in een gat steken, (vgl. *nandè*), met de hand iets uit een gat halen, (vgl. *hai* 4, *òfe, hoï*): *ana òlo nggati-ana-na*, hij steekt (den vinger in) zijne keel; *ana òlo pua-daë-dòk nai alukosu dale*, hij haalt pinang sirih uit de tasch; *ana òlo lima-na lèo bafa-n dale neu*, hij stak zijn vinger in zijn mond; *òlo fani*, honig uit eene holte halen; *tafa-langa nanaò-*

lok, zwaard, waarvan de kling opengewerkt is, zoodat men er de hand in kan steken.

(**Òlo** 3), *òlo-òlo*, (Ba., Bo., Bi., K., D., (ook T.?) idem; voor R. wordt opgegeven: *òro-òro*, [vgl. *pòlo-pòlo*], in: *kofio*, (*soda*, *fu*) *òlo-òlo*, aanhoudend fluiten, (zingen, blazen).

(**Òlo** 4), *òlo* (*na-*), Ba. enz. idem; T., R. *naòro*, [vgl. Tim. *òlo*, *òro* nevens Rott. *kòdo*, slikken? of Bareë *maoro*, hongerig?], gulzig zijn: *naòlo natofak*, hij is zeer gulzig, (vgl. *safa*, *tei-pòö madema*, ook *fòlo*).

maòlok, gulzig, gulzigaard; gulzigheid: *hataholi maòlok*, een gulzig mensch; *hataholi ia maòlok*, deze mensch is een gulzigaard; *hu ndia maòlo-na dè naä lai-lai*, uit gulzigheid at hij snel.

Olu, in alle dial., [vgl. *odu*, ook *kolu*, *podu*, *modi* en dial. *olut*, *molut*, *molur*; hierbij denkelijk Saw. *hilu*, slangenvel, een sarong aandoen, enz.; vgl. ook Bat. *mangilulu*, vervellen als eene slang]. *a.* wordt geheel op dezelfde wijze als *odu* gebruikt: *olu ndala-a lapa-na neu*, doe het paard het bit aan; *ana olu heni badu-na*, hij trekt zijn baadje uit, (vgl. *lufa*); *ana olu heni ndala-a lapa-na*, hij doet het paard het bit af; *olu heni ndala-a*, laat het paard losloopen, (na eerst het touw afgedaan te hebben). *Olu* (niet *odu*) wordt voorts gebezigd in den zin van: er af zijn, afgeschild zijn als de bast van een boom, (vgl. *lufa*, *fina*), vervellen, als eene slang, (vgl. *kosu* 2): *olu heni ai-a lou-na*, de bast van den boom is er af, is afgeschild, afgeschilverd; *mènge-a olu*, de slang vervelt; *hataholi ta olu ao lèo mènge-a*, de mensch vervelt niet als eene slang; *b.* substantief in: *mènge-olu*, de afgelegde huid van eene slang.

manaoluk, (*tua-*), een lontarboom, waarvan de *bebak* reeds is afgevallen, (tegenover *malafak*).

Oma 1, in alle dial., [vgl. Bat. *umas*, *amas*], zeker goudgewicht, ongeveer een tiende van een *batu*; één *oma* is gelijk aan tien *bòno*; één *bòno* = drie *nggau-sè*.

(**Oma** 2), *oöma* (*na-*) = *naoöpa*, golven.

(**Ona**), *ona* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *naonda*), uitzenden, heenzenden, bevelen, (vgl. *nadenu*): *manek-a naona mane-sio-la lèo Baä leu*, de vorst heeft de temukung's naar Baä gezonden; *ama naona au kota kota*, vader heeft mij gezonden (of: bevolen) om een steenen muur te maken: *au aona hata hi na kada foä*, als ik iets beveel, sta dan, als je belieft, op.

(**Òne**), *òne-òne*, (Ba., Bo., Bi., K., T., On. idem), gonzen van eene menigte menschen, (vgl. *nanggú*), ook wel van één persoon: *ana òne-òne nai kama dale*, hij spreekt voortdurend bij zich-zelf in de kamer.

beòne = *òne-òne*, gonzen.

Òngeluä, naam van eene landstreek in het Termanusche; *òe*, (*hade-òe*) *òngeluä*, naam van eene bron, (van sawah's) aldaar.

(**Òno** 1), *òno-òno*, druk bezig zijn met iets, gewoonlijk in verbinding met *faü-faü*, of *lau-lau*: *ana faü-faü òno-òno fò nakalalauk asa*, zij was druk in de weer om hen te bedienen; *ana ta namanène dè kada faü-faü òno-òno-k ana*, hij hoorde het niet en was maar druk bezig (met eten); vgl. voorts *lau-lau*.

òno (*na-*), (Ba., Bi., D., T., R. idem), in orde maken, gereed maken, (vgl. *naòle*,

nafafaü): *naòno pinga-mango*, zij maakt het vaatwerk gereed, (maakt de kommen en borden schoon en zet ze klaar); *naòno ai beba-la lèo ia mai*, hij maakt de houten latten en *bebak* (van eene haag, welke te veel naar een kant uitwijken) in orde, (brengt ze naar den kant van den spreker toe).

oòno (*na-*) = *naòno*: *naoòno oli-lepeneu*, hij maakt de verschillende manden in orde (om ze mede te nemen); ook = *nalalau*, waarmede het dikmaals verbonden wordt: *nalalau naoòno* (of: *naoòno nalalau*) *hataholi naä ninu*, zij bedient iemand van eten en drinken, (vgl. *òeai*).

(**Òno** 2), *òno-òno*, (Ba., Bi., D., T. idem) = *nòngo-nòngo*, achter elkander loopen: *hataholi-la òno-òno mai sò*, de lieden komen herwaarts achter elkander aangeloopen; ook: onophoudelijk toestroomen van vele menschen: *hataholi-la fa òno-òno lèo mamates-a leu*, de menschen stroomen onafgebroken naar den doode (het sterfhuis) heen, (vgl. *fa*).

(**Opa**), *oöpa* (*na-*), Bo., K., R. idem; Ba. *naoömpa*; D., T. *naoömba*, [Mal. *ombak, berombak*; vgl. *naoöma*], golven: *òe-a naoöpa*, het water (in eene rivier) golft, (vgl. *napoponu*); *naü-a*, (*hade-a*) *naoöpa*, het gras golft, (de rijstplanten golven) door den wind; *langa-dò-na naoöpa*, zijn haar golft, (vgl. *kuluheü, naleleta*).

maoöpak (*langa-dò-*), golvend, krullend haar.

Opak, (Bo. idem; K., R. *opa*; Ba. *ompak*; T. *ombak*; D., On. *ombat*, voor Bi. wordt *oöpa* opgegeven), dijkje in de sawah, (vgl. *tète* 2), ook: opgehoogd bed van eene sawah, enz., (vgl. Mal. *batas* en *batas-batas*): *hade-òe opak esa*, één bed van eene sawah; *laisona*, (*mòdo*, enz.) *opak esa*, één bed uien, (tabak, enz.); *hade-òe opa-ták*, eene sawah zonder dijkjes.

maopak, (*hade-òe-*), eene sawah met dijkjes.

Osa, K. (ook T.?) idem, [Kup. *osa*, werk; vgl. Mal. *usah, susah*; vgl. voorts D. *ue-nusa*], in: *dae osa*, eene sawah voor den vorst bestemd; *hade dae osa*, rijst uit de sawah voor den vorst. *Osa* ook wel ter versterking met *ue* verbonden, zie aldaar.

osa (*na-*) = *naue*: *naosa hade-òe-a*, hij bewerkt de sawah.

(**Òse**), *òse-òse*, in alle dial., [vgl. *nangalòse*] = *nggòse-nggòse*, een ritselend, schuifelend geluid maken, (vgl. ook *lasa-lasa, sa-sa*): *bana-la òse-òse lai makatemak dale*, de dieren maken een ritselend geluid in het kreupelhout; ook: zich voortdurend bewegen (bij het maken van dat geluid en ook in 't algemeen); men zegt: *ò òse-òse nonòk tua neë-nalak-a*, gij zijt aldoor in beweging als suiker waarin de mieren zitten.

beòse, idem, (van een meervoudig subject).

bengeòse = *beòse*.

òse (*na-*) = *òse-òse* = *nanggòse*: *laòse lai ènok lain*, zij maken een ritselend (schuifelend) geluid op den weg.

ngaoòse (*na-*) = *naòse*.

Osi, (in alle dial., uitgezonderd R.), tuin of aanplanting in of nabij een dorp, (vgl. *tina*); *tina-osi*, droge velden en tuinen, ook: droge tuin; *osi pelak*, (*mòdo, dae-dòk*, enz.), maïs-, (tabak-, sirih-, enz.) tuin of aanplanting; *pela osi*, maïs uit een tuin, (tegenover *pela tina*, maïs van een droog veld); *hataholi manatao tina osi*, iemand, die tuinen aanlegt, landbouwer, (vgl. *naue*).

(**Osu**), *osu-osu*, (in alle dial.), onophoudelijk toestroomen van eene menigte menschen, (vgl. *fa*): *hataholi-la osu-osu lèo*

namo dale leu, de menschen stroomen naar de kust toe.
beosu, idem.
Otas, (Ba., D., T., On., R. idem; Bo. *otak*; Bi., K. *ota*), soort worm, welke in den regentijd de dakbedekking van nieuwe huizen aantast: *otas-a naä heni uma-dò-na*, de *otas* heeft de dakbladeren opgevreten.
Oti, in alle dial., [mogelijk verwant met *tati*, voorts met Bim. *fati*, Bul. *manti*, *mahawanti*], omhakken, wegkappen, bijv. struiken, kreupelhout: *ana oti nula*, (*makatemak*), hij kapt het jonge bosch, (het kreupelhout) weg, (vgl. *tati*); *ana oti namaloa ènok-a*, hij maakt den weg breed door omkapping (van struiken); *ana oti ènok*, hij maakt (baant) een weg (door het hout weg te kappen).
oöti, herhaaldelijk omkappen.
(**Òto**), *òto-òto*, (in alle dial., uitgezonderd On.): *kokolak òto-òto*, steeds bij zich-zelf spreken of brommen, (vgl. *òne-òne*).

P.

(**Pa** 1), (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpa*; D., T., On. *mba*), voorvoegsel voor werkwoorden, als: *napalelète*; vgl. de Sprk.
Pa 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpa*; T. *mba*, [Sumbaw. *ĕmpá*, vleesch, visch?], vleesch; *pa bibiak esa*, één stuk vleesch; *pa-isik*, het vleesch, de spieren, (tegenover de beenderen); *pa-ua(k)*, de zeenen; *pa-dui*, kluifje; *pa-kapa*, (*-bafi*, enz.), buffel-, (varkens-)vleesch; *pa-sakibòlo(k)*, vleesch van den achterbout, (vooral van den buffel); *pa-aok*, vleesch van het lichaam, (tegenover dat van den kop, de pooten enz.); *pa-sosòlok*, vleesch van de ribben, ribstuk; van een buffel: *pa-tène*, of: *pa ana-fèök*, of: *pa ana-feö-anak*, idem van een varken; *pa-langa*, vleesch van den kop, ook de kop en één der voorpooten van een varken of schaap, welke door de ouders of broeders aan een echtgenoot moeten gegeven worden ten teeken van echtscheiding, (tegenwoordig gewoonlijk vervangen door geld, ter waarde van één tot vijf gulden, of door eene *habas* of flesch arak); *pa-òe*, vleeschnat; *pa-mina(k)*, vet van het vleesch; *pà manek*, vleesch, dat voor den vorst bestemd is; *pa-nako*, gestolen vleesch; *naä pa*, ook: z.v.a. feestvieren.
Pa 3, mannen- en vrouwennaam.
(**Pa** 4), *pa-pa*, (in alle dial.), kraken als een tak, welke breekt, (vgl. *nggiti-nggiti*): *ana helu ai pa-pa*, hij breekt een stuk hout, zoodat het kraakt; *bafi-la lèle pelak-ala dè pa-pa neuk-a*, de varkens werpen de maïs om, zoodat het een aanhoudend gekraak is: overdrachtelijk: *ana kokolak pa-pa*, hij spreekt, snatert steeds voort.
pa, (*na-*), idem: *ai-a napá*, het hout kraakt; ook, (en dan gewoonlijk *napá-lain*), gebezigd van het geluid van een geweerschot: *sisilo-a napá-lain*, het geweerschot knalt, (van meerdere schoten: *ndeba-ndeba*, *ndena-ndena*).
sapá (*na-*), *a.*: *sisilo-a nasapá* = *napá-(lain)*, het geweerschot knalt, ook van het geluid van een proppenschieter: *sisilo milak-a nasapá*, (vgl. *nasapiti*);

b. verbonden met *baë*, openbarsten, (ook zonder knal): *mamates-a*, (*manu-tòlo-a*, enz.) *nasapá baë-n*, het lijk, (ei, enz.) is opengebarsten, (vgl. *nasapiti*, *kadi*).

(**Pa** 5), *papá*, (K. idem; T. *mbambá*), in: *papá nabú*: *hade soka-ina ndia papá labú sò-n*, men heeft de rijst uit dien grooten zak in andere kleinere zakken gedaan, (Ba., Bo., Bi., bezigen: *sòë*, [*sòke*], *labú*, vgl. *sòë*, scheppen); volgens anderen is het eene spreekwijze, welke zooveel beteekent als: de groote zak rijst is bijna op.

Pa 6 = *pal.*

Pak 1, (Mal. idem, uit het Holl.), pacht; *manahoü pak-a*, de pachter; *uma pak-a*, huis van den pachter; *pak lalu*, sagoeweer-pacht.

(**Pak** 2), in: *baï-pák*, mannennaam; *bei-pák*, vrouwennaam, verkorting van *patola*.

(**Pas**), in: *beli-pás* = *belis*, bruidschat, [vermoedelijk oorspronkelijk hetzelfde woord als *pa* 2].

Paä 1, mannennaam; *paä-pa*, Paä, de zoon van Pa.

Paä 2, Bo. idem; Ba. *mpaä*; T. *mbaä*; D., On. *mba*, [Tim. *bahan*, *bahak*, Kup. *pahan*, Tett. *baä*, in Dilli *paha*, cerco para defeza, deze vormen doen het meest denken, dat eene *p* verdwenen is, hoewel ook eene *k* niet onmogelijk zou zijn; hierbij ook wel Kiss. *waar*, Fidji *ba*, Polyn. *pa*; vgl. ook *lakapapaäk*], *a.* heining, heg van hout: *paä ai*, *paä tua*, enz. of heg van bamboe: *paä ò*, (vgl. *dedea*, *kota*, *lati*, *lutu*, *nggange*); *paä hade-òe*, (*osi*, *mòdo*, enz.), omheining eener sawah, (om een tuin, eene tabaksaanplanting, enz.); *paä lalae*, omheining van eene kraal; *lelesu*, (*duli*) *paä*, hek, (stijl) van eene omheining; *paä-poik*, (*-húk*), het bovenste, (onderste) gedeelte van eene heining; *nai paä-dalek*, (*-deak*), binnen, (buiten) de omheining; *paä-fèok* ronde, cirkelvormige heining: *paä-lalá*, éene omheining om meerdere velden of tuinen, eene gezamenlijke omheining;

b. eene heining maken, omheinen: *ana paä paä esa*, hij maakt eene omheining; *ana paä hade-òe*, hij omheint eene sawah; *osi nanapaäk*, een omheinde tuin; *tine nanapaä-ták*, een veld zonder omheining.

paä-ketu, *a.* eene heining afmaken: *ana paä-ketu paä sò*, hij heeft de omheining geheel afgemaakt;

b. eene heining geheel dicht maken, bijv. eene opening, een gat in eene haag: *ana paä-ketu bòlok-a sò*, hij heeft het gat in de heining geheel dicht gemaakt; *bòlok ndia nanapaä-ketuk*, het gat (in de heining) is gedicht;

c. versperren: *ana paä-ketu ènok-a*, hij verspert den weg (door er een hek op te zetten), vgl. *dedea*.

Paä 3, (Bo., K., D., T., On. idem; Bi. *paka*; Ba. *mpaä*), binden, (vgl. *hènge*): *ana paä tali esa neu ndia ei-n esa*, hij bond een touw aan een zijner voeten; *ana paä ndala-a nai duli-paä esa*, hij heeft het paard aan een stijl van de heining gebonden; *ana paä namanalu*, (*kekeü*) *ndala-a*, hij bindt het paard lang, (kort); *paä nakatutuk neu*, kort binden aan; *ana paä ndala*, ook: hij heeft een paard voor dagelijksch gebruik, d.w.z. dat hij dat paard niet vrij in de wildernis laat losloopen, maar het pleegt vast te binden om het bij de hand te hebben; *nita ndala esa nanapaäk*, hij zag een paard, dat vastgebonden was; *ai paä-ndalak*, zie *ndala* 1; *ana paä nisa bafi-a*, hij bindt het varken op eene wijze, dat het sterft; (*paä nahèle*, stevig binden); *nitu-la paä-lá-n*, (Bo. enz. *paä*; Ba. *mpaä*; Bi. *paka*, terwijl R. *hèke*,

[vgl. *hènge*], bezigt, dus zeker hetzelfde woord), de duivels hebben hem gebonden = hij is bezeten, (vgl. *tao*); *nitu-paä* = *nitu paäk*, bezetene, vooral als scheldwoord.

paäk: *nitu-paäk*, (met of zonder *hataholi*, enz.), bezetene, (vgl. *nitu-taok*). Zie ook sub *paä* 5, 6.

papaäk, het binden, enz.; datgene waarmede iemand of iets gebonden wordt, banden: *ana tao-heni papaä-na*, hij ontdoet hem van zijne banden, hij maakt zijne banden los.

papaä (*la-*) *aok*, aan elkander gebonden zijn: *manu-la lapapaä aok*, de kippen zijn aan elkaar gebonden.

kalapaäs, Ba. *kalampaäs*; Bo., T. *kalapaäk*; K. *kalapaä*; Bi. *kalapaka*, (D. *manapaä*, On. *nanapaa*), een paard, dat vast gebonden pleegt te worden, tegenover: *kalapoïs*.

Paä 4, ook *paä nato*, of *nato paä*, Bo., K., D., T., On. idem; Ba. *mpaä-(nato)*; Bi. *paka-(nato)*, [R. heeft *hèke-nato*, dus blijkbaar een overdrachtelijk gebruik van *paä* 3; vgl. *nato*], in herinnering houden, onthouden, (vgl. *nafandèle*): *ana paä nala mèsen nanoli-nafada-n*, hij onthoudt de lessen van den meester; *ana paä nato dedeä-kokola malòle*, hij vergeet goede woorden niet; *au bei paä nato ahèle bini ndia*, ik heb dat gedicht nog goed in het geheugen.

Paä 5, Bo., K., T., (ook R.? of *pa*?) idem; Bi., D., On. *pa*; Ba. *mpaä*, [Tim. *pah*, beitelen, *paha*, beitel, Kup. *pahat*, denkelijk overgenomen uit het Mal.], beitelen: *paä balok*, een balk met een beitel bewerken; *paä bòlok nai piak esa dalek*, eene opening in eene rots uitbeitelen, uithouwen, (vgl. *toï*).

paäk, (D., On. *pat*), beitel. (Zie ook sub *paä* 3, 6).

Paä 6, niet puntig, maar stomp, bot zijn, (vgl. *nala* 11, [*punga*]: *paä dulik-a*, de stijl is stomp, is niet puntig; *paä ndolak-a*, (*ndandauk-a*), de bamboezen lans, (naald) is stomp; *paä dòpe-a sò*, het mes is bot geworden.

paäk, Bo. idem; K. *paä*; Ba. *mpaäk*; T. *mbaäk*; Bi. *paka*; D., On. *mbaka*, [vgl. *papaka*, *pakok*? Vgl. ons „bot" = stomp, en „bot" = knop], stomp, bot: *dòpe-a paäk-a* = *paä dòpe-a*, het mes is bot; *dòpe paäk esa*, een bot mes.

paä (*na-*), bot maken: *napaä dòpe-a*, hij doet het mes bot worden, hij maakt het mes bot.

kapapaä (*na-*) = *napaä*: *nii-ana-a nakapapaä felas-a*, het kind maakt het hakmes bot. Ook overdrachtelijk: *nii-ana-a nakapapaä ina-ama-n dedeä-kokola-n*, het kind maakt bot (= krachteloos = luistert niet naar) de woorden zijner ouders; (in dezen zin heeft ook Ba. *nakampampaä*, Bi. *nakapapaka*; vgl. D. *nanala*, dus blijkbaar hetzelfde woord).

(**Paäk**), *kapapaäk* (*la-*), Bo. idem; K. *lakapapaä*; Ba. *lakampampaäk*; T. *rakambambaäk*; Bi. *lakapapa*; D., On. *la-(ra-) tambambá*, [de dial. wijzen op *paä* 2, wel naar de nevens elkander staande stijlen van eene heining], op eene rij, naast elkander staan of gaan, (vgl. *nato-nato*; bij zitten: *lakadadalak*): *ana fè-s lakapapaäk*, hij doet hen op eene rij (aan rijen) staan; *ala laök lakapapaäk*, zij loopen op eene rij.

Pa-buük = *pau-buük*, heup, vgl. *pu-hùk*.

Pada, of: *nusa Pada*, het landschap Termanu: *mane Pada*, de vorst van Termanu; (*hataholi*) *Pada-la*, de bewoners van Termanu.

Padak, (Bo, T. idem; Bi., K., D., R. *pada*), iemand bevelen iets te doen, dat

geheim moet blijven, of iets niet te doen, iemand iets verbieden, (vgl. *nadenu*): *ana padak ndia hataholi-n-ala fò tao tatao kanisak ndia*, hij had zijne onderhoorigen bevolen dat moordwerk te verrichten; *ala padak ta bòle totòto ai*, er was bevolen, dat men geen boom mocht aanraken; *ana padak nisa manesio-la, nae*:, hij beval den temukung's ten strengste, zeggende:; *dedeäk ndia nanapada nisak*, het is streng verboden over deze zaak te spreken, deze zaak moet streng geheim gehouden worden. V. d. ook: *padak mamek*, (den toegang tot) een bosch-tuin verbieden; *leu padak mamek*, zij gaan varkens en schapen in een tuin slachten om daardoor bekend te maken, dat de toegang tot dien tuin verboden is; *dae*, (*mame*, enz.) *nanapadak*, grond, (tuin, enz.), waartoe de toegang verboden is.

papadak, het gebieden, verbieden; *lena papadak*, een verbod overtreden.

Padi, [vgl. sub *selik*], zich scheiden van: *ana ta padi nò meko-ana-na*, hij scheidde niet van zijne gong.

papadi = *bibinga*, (waarmede het gewoonlijk verbonden wordt), in overdrachtelijken zin: *ala bibinga papadi ao*, zij scheiden zich van elkander af, zij willen elkander niet als familie erkennen.

Pado 1, Ba. *mpado*, overigens gelijk Term., [Saw. *kepadjo*], de inktvisch, (vgl. *nus*); soorten zijn: *pado lalo, pado batu*, (twee groote soorten), *pado lelèdok, pado pepèle*, (twee kleinere soorten); *pado-eik*, vangarmen van den inktvisch.

Pado 2, (de dial. als sub *pado* 1): *ei-na pado*, de punten zijner teenen zijn vol wonden, soort ziekte bij menschen, welke door stooten heet te ontstaan.

pado-langa (*ei-na-*) = *ei-na pado*, (men schijnt daarin eene gelijkenis te zien met den kop van den inktvisch, v. d. de naam).

padok (*ei-*), *hataholi ei-padok*, of: *ei-pado langak*, iemand, die aan die ziekte aan de teenen lijdende is.

Pado 3, de dial. als sub *pado* 1, [schijnt bij *pado* 1 te behooren; ook Tim. *kako* heeft de beteekenissen van Rott. *pado* 1 en 3], ook: *hedi-pado*, soort besmettelijke veeziekte, op Koepang *sakit pado* geheeten, (vgl. *hedis*): *pado-a dai kapa ndala-la*, de *pado* heerscht onder de buffels en paarden.

Pado 4, mannen- en vrouwennaam.

(Padu), *padu-padu*, T. idem? Voor Ba., Bo. wordt *tadu-tadu* opgegeven, [bij *hadu-hàdu*? Vgl. de dial.], klein blijven, niet voorspoedig opgroeien, niet goed willen groeien door gebrek aan water, (vgl. *mòloöka*): *hade-ana-la*, (*pela-ana-la, mòdo-ana-la*) *padu-pàdu*, de jonge rijstplantjes, (maïs-, tabaksplantjes) willen niet goed groeien, blijven maar klein; (volgens anderen juist omgekeerd: mooi, goed staan, de eene plant niet hooger dan de andere?).

Pae 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpae*; T., D., On. *mbae*, [Kup. *hale*, Saw. *ḇai*, Malag. *way*, Bat. *baro*, Sund. *baröh*, Jav., Mal. *barah*], opzwellen, opgezwollen, alleen gebruikelijk, (althans in het Termanusch), in verbinding met *peta*: *basa ao-na peta-pae*, zijn geheele lichaam is opgezwollen; *ana fepa-ná-n peta-pae*, hij slaat hem, dat hij (zijn lichaam) geheel opzwelt; *pae* ook in: *pae-lèbe*, (in de dial., uitgezonderd R., *pae-* [*mpae, mbae*]-*lèbe*), een soort pijnlijke puist, (steenpuist?) hebben: *ein-a pae-lèbe*, hij heeft zulk eene puist aan den voet; *pae-lèbek*, naam van zulk eene puist; alsmede in:

pae-lase, (K., R. idem; Ba. *mpae-lase*; D. *mbae-lasa*; T. *mbae-lasek*), lett. waarvan het scrotum gezwollen is, (vgl. *lase*) = niet gesneden, van een dier; *kapa*, (*busa*) *pae-lase*, tegenover: *kapa*, (*busa*) *kalalis*.

paes, of: *bisu-paes*, (in Termanu minder gebruikelijk, vgl. *bisu*, *petas*), gezwel, puist, zweer.

(**Pae** 2), *pae-pae*, Bo., D. idem; [voor Ba., Bi., T. wordt *pale-pale* opgegeven, hieruit, of bij *pae* 1? vgl. ook de dial.], traag, langzaam van gang, (vgl. *kòe-kòe*): *kapa-a*, (*ina lasik-a*) *laök pae-pae*, de buffel, (de oude vrouw) gaat langzaam, loopt langzaam.

Paë = *pake* 2: *ana tao paë*, hij houdt zich doof.

Pai 1, [vgl. *pia*?], *pai heni* = *tapa heni*, wegwerpen: *ò pai heni dòpe-a nai bè*, waar hebt gij het mes neergegooid?

(**Pai** 2), *sapai* (*na-*), T. idem? Bo., K. *masapai*; Ba. *nasampai*, *masampai*, [Tim. *pai*, bedorven, Saw. (*wou-*) *ḅai*, duf, Bim. *mbai*, bedorven, Bug. *wari*, Jav. *wayu*, enz.], duf, bedorven, (vgl. *pulu*): *kakau-a*, (*ai-dò-a*) *nalada nasapai*, de rijst, (groente) smaakt duf.

(**Pai** 3), *sapapai* (*na-*), Bo., K., R., ook T.? idem; Ba. *nasampampai*; voor Bi. wordt *nasapapaki*(?) opgegeven [misschien van *nasapai*], iemand hinderen, overlast aandoen, bijv. door rumoer te maken; *bòö mai masapapai au*, kom mij niet hinderen!

Paik, *ei-paik*, het onderste gedeelte van den poot van eene krabbe, ook wel van een vogel.

Paï 1, K. idem; Ba. *mpaï*; D., T., On. *mbaï*; Bo., Bi. *paki*, [Tim. *paï*, *papaï*, Saw. (*mo*)*kebaki*, tor], soort tor, welke de klappers uitvreet; *nò paï-naäk*, eene door de klappertor uitgevreten klappernoot; *paï ta naä au dale-nga fa*, *dè au ta afandèle heni fa-n*, de klappertor heeft mijn hart niet uitgevreten, dus ik vergeet hem niet. Met deze tor wordt ook vergeleken eene zekere ziekte aan de voetzolen, v. d. *ei paï-naäk*, voetzolen door die ziekte aangetast, of zulke aangetaste voetzolen hebben.

Paï 2, (Bo., K., R., ook T.? idem; Bi. *pai*; Ba. *mbaï*), in: *haik-a paï-na*, of: *hai-paï*, datgene, wat bij een *haik* (emmer) de handvatsels (*hai-udu*) verbindt, onderscheiden in: (*haik-a*) *paï-ina-na* en *paï-ana-na*.

(**Paï** 3), *kapapaï* (*na-*), R. *napapaï*; Ba. *nakampampaï*; Bi. *nakapapaki*, [vgl. *paï* 1?], erg vuil zijn, vooral in het aangezicht, (vgl. *nanggenggèo*); men zegt: *nakapapaï lò hai-ná tasi-dalek-a*, waarin men *hai-ná*, als *hai*, rog, verklaart?)

Paidòë, in: *lònge paidòë*, op plompe wijze met de armen zwaaiende of schuddende dansen, (vgl. *daä-dää*); *hika paidòë*, schudden en zich krommen van het lachen.

(**Paka**), *papaka*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpampaka*; T. *mbambaka*; D. *mbambaä*, [vgl. *pakok*, denkelijk verwant met Mal. *bĕngkak*, vgl. ook Mal. *bongkok*, *bengkok*, enz.], een weinig opzwellen, (vgl. *peta*): *ninik-ala ka-lá au ei-nga papaka*, de muskieten hebben mijn been zoo gebeten, dat het eenigszins opgezwollen (vol bulten) is; *ina-anak-a suü-na besak-a ala papaka mai*, de borsten van het meisje beginnen pas een weinig te zwellen; *nii-ana-a nisi-na papaka mai sò*, de tanden van het kind beginnen al door te komen, (er is reeds eene zwelling van het tandvleesch merkbaar).

Pake 1, in alle dial., [waarschijnlijk uit het Mal., ofschoon een zeer gewoon woord

in nagenoeg alle talen in de residentie Timor], gebruiken, dragen, aanhebben, aandoen: *ana sanga pake ai-na-la*, hij wil het hout er van gebruiken; *au sanga pake ndala ndia*, ik wil dat paard gebruiken = ik heb dat paard noodig; *ana pake lafa*, (*lilo*, enz.), hij draagt, heeft of doet aan een slimoet, (een hals--sieraad, enz.); (vgl. *tutu* 4; voorts *kekèo*, *bòko-lí*, enz., als ook *tao* 1); *lafa nanapakek*, een gedragen slimoet; *lafa nanapake-ták*, een nog niet gebruikte slimoet; *nïi-ana ndia pake baï-n nade--na*, dat kind draagt den naam van zijn grootvader.

papake, herhaaldelijk gebruiken, enz.: *ta--nandá nò-n fò papake-n fa*, het dient hem volstrekt niet om het te gebruiken of te dragen; ook: zich of iemand aankleeden: *ana papake nalà sò*, hij is gekleed; *ala pàpake-n*, zij kleeden hem aan; (vgl. *nabubua*, *nakamamadak*, *odu*).

papakek, het gebruiken, het dragen, enz.; *bua papakek*, goederen om te dragen, kleeding; *lafa papakek*, slimoet om steeds te dragen, daagsche slimoet.

papake (*na-*) = *papake*, in den zin van: iemand aankleeden, uitrusten.

Pake 2, doof worden of zijn: *pake-n sò*, hij is doof; *pake inak-a sò*, de vrouw is doof; *pake dïi-dò-na* = *pake-n sò*; *ana tao pake*, hij houdt zich doof; ook overdrachtelijk: hij is onwillig om iets te doen.

pakek, (Bo. idem; K., R. *pakẹ*; Ba. *mpakek*; T. *mbakek*; D., On. *mbake*), doof, (vgl. *dïi-dò-pòkek*, *paë*, *nafandí*): *inak-a pakek*(*a*) = *pake inak-a sò*, de vrouw is doof; (*hataholi*) *pakek* (of: *dïi-dò pakek*) *esa*, een doove; *pake dòlek*, of: *pake mafandík*, stokdoof; *hataholi pake dale--nalak*, iemand, die bij zacht spreken wèl, anders niet hoort.

kapapake (*na-*) *ao*, hij houdt zich doof, hij is onwillig iets te doen = *tao pake*.

Paki, in: *pèko-paki*, zie *pèko*; *nasapapaki*, zie *nasapepèko*.

(**Pako**) = *pakok* in sommige samenstellingen, als: *keka-pako*, bloemknoppen van de *keka*, welke na het afvallen der bladeren te voorschijn komen en dan als groente gegeten worden.

pakok, Bo. idem; Bi., K., R. *pakọ*; Ba. *mpakok*; T. *mbakok*; D. *mbakọ*; On. *panggọ*, [wel verwant met *papaka*, vgl. Jav. *bungkul* met Mal. *bongkol*, *bĕngkal*; Tag., Pamp. *buku*, knop, met Mal. *buku*, ook D. *mbuü* = *papaka*], knop, bot; *buna--pakok*, bloemknop; *dène-pakok*, knop van den kapokboom; ook wel: de kelkbladeren, (vgl. *napak*); *huni-pakok* = *huni napak* = Mal. *djantong pisang*; *puku-pakok*, de eigenlijke paddestoel tegenover den steel; *sulu-*, (*sosòde-*) *pakok*, de eigenlijke lepel tegenover den steel.

kapako (*na-*), uitbotten, knoppen krijgen, (gewoonlijk van de *keka* gebezigd): *keka--a nakapako*.

sapako (*na-*), idem: *delas-ala lasapako*, de *dadap*-boomen krijgen bloemknoppen, (in dezen vorm van de meeste planten gezegd).

Paku 1, spijkeren: *ana paku pakuk-a neu di-a*, hij slaat den spijker in den paal; *ala paku kopak-a*, zij spijkeren de doodkist dicht, (vgl. *suki*); *nangatúk paku peli-na*, hij zit (alsof men) zijn achterste vastgespijkerd heeft, hij blijft steeds zitten, is te lui om te werken. Ook: iets puntigs in den grond steken, bijv. *ana paku dulik-a neu dae dalek*, hij steekt den stijl voor een pagger in den grond, (vgl. *falak*, *pau*); *dedeä nanapaku-nisak*, eene zaak, welke vast (dicht gespijkerd =) besloten, uitgemaakt is.

pakuk, Bo., T., ook wel Ba., idem; Ba. ook

mpakuk; doch Bi., K., D., R. *paku*; On. *mbaku*, [Kup. *paku*, Mal. enz. *paku*, overgenomen?], spijker; *faneti pakuk*, speld.

papakuk, het spijkeren, enz.; *ai papakuk*, eene houten pen in den grond gestoken om een paard aan vast te binden.

Paku 2, mannennaam.

(**Paku** 3), in: *fui-paku*, en *paku-anà*, (in de dichter-taal) = *fui*, vreemdeling, gast.

Pal of *pa*, paal; *dò-na pa(l) dua*, de afstand is twee paal.

Pala 1, Bo., Bi., K., R. idem; T., On. *mbala*; Ba. *mpalak*; D. *mbala*, [vgl. *pala* 2?] *a*. mede-vrouw, namelijk: eene tweede vrouw van een man in betrekking tot de eerste; *inak-a nò pala-na lahú*, de vrouw twist met hare mede-vrouw; *b*. eene mede-vrouw hebben of krijgen: *inak-a pala*; *touk ndia besak-a ana sao basa ma ana sànga sao seluk, tè sao-na ta nau pala fa*, nadat die man pas getrouwd is, wil hij nu nog eene vrouw nemen, maar zijne echtgenoote wil geen mede-vrouw hebben.

pala (*na-*), bijvrouwen hebben, van een man gezegd; *napala telu lesak*, hij heeft wel drie bijvrouwen.

mapalak, die eene mede-vrouw heeft.

(**Pala** 2), Bo., Bi., K., R. idem: Ba. *mpala*; D., T., On. *mbala*, [wellicht oorspronkelijk één met *papala*, vgl. Tim. *am-pafa*, een stief-vader, naast *pafa*, verzorgen, Rott. *papa*, toezicht houden], in: *ama* (*ina-*, *ana-*, enz.) *-pala*, (zoo althans in den vocatief, als afzonderlijk woord wel als: *ama* enz. door *k* gesloten), stiefvader, (-moeder, -kind, enz.).

(**Pala** 3), *palà-pala* = *nasapala*, afsnauwen, snauwend spreken, dikmaals met *pòka-poka* verbonden.

sapala (*na-*), (Ba. enz. idem; T. enz. *nasapara*), toegrauwen, afsnauwen, (in het Kup. Mal. *masparak*): *inak-a nasapala pala-na*, de vrouw snauwt hare mede-vrouw af.

sapapala (*na-*), herhaaldelijk afsnauwen, enz.

(**Pala** 4), *papala*, *a*. afschutten: *papala kama*, eene kamer afschutten (door een beschot van lontarbladeren), (vgl. *pepèle*); *papala òe*, water afschutten, afdammen; *ala papala-lá mamates-a tema-tema*, zij staan of zitten dicht op elkander rondom den doode, schutten hem als 't ware af; *b*. Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpampala*; D., T. *mbambala*; voor T. wordt ook *papala* opgegeven, [bij Bug. *wala*, kraal, *lawa*, tegenhouden, vgl. Jav. *wala*, *bala* of *walang* in *walang sangkĕr*? Vgl. ook D., On. *mbambala* 9], beschot van lontarblad om eene kamer mee af te schutten, (vgl. *dini*).

(**Palá**), *palák*, Bo. idem; Bi., K. *pala*; Ba. *mpalák*; D. *mbalá*; T. *mbarák*; On. *mbará*; R. *pará*, [Tim. *mna*, Kup. *blan*, vgl. Bis. *daan*?], oud, (van voorwerpen, enz., vgl. *lasik*): *uma*, (*lafa*, enz.) *palák*, een oud huis, (oude slimoet, enz.); *teu palák-a*, het oude jaar; *dedeä palák*, eene oude zaak, eene zaak, welke lang geleden gebeurd is; *ana tai kada palák sila*, hij moest maar teren op de oude dingen, (den ouden voorraad), vgl. *dòk*, *uluk*.

palá (*na-*), oud worden of zijn: *lafa-a napalá sò*, de slimoet is al oud; ook wel van menschen gezegd: *ana napalá sò* = *namalasi sò*, hij is al oud.

Pala-matak, Bo. idem; Ba. *mpala-matak*; D. *mbala-mata*; On. *mbara-mata*, [het tweede deel van *mata* 2; het eerste gedeelte Mal. *bĕr*, op Koepang, (evenwel in den vorm van *be*), veel gebezigd om reciproque verba te vormen? K. en ook wel D. bezigen *tale-mata*, wat doet denken aan *sasale-matak*], korte nabij-

heid, (vgl. *deka*): *ana mai pala-mata-na besak-a ana tati*, eerst toen hij vlak bij gekomen was, hakte hij; *ndè lalae-a lelesu-na pala-mata-na*, vlak bij de deur van den stal.

Palani, Bo., Bi., K., ook Ba.? idem; D. *mbalani*; R. *parani*; On. *mbarani*, doch voor T. wordt *parani* opgegeven, [Mal. *bĕrani*, Jav. *wani*, enz.; overgenomen?] dapper; dapperheid; held, (vgl. *meluk*): *palani-a la seli kota*, de dappere (man) sprong over den muur; *palani-ina*, of ook eenvoudig *palani*, voorvechter in den strijd, (= Tim. *mèo*); *palani-musu*, oorlogsheld; *palani dedeäk*, held van het woord; *palani laö dale*, held in de keuken, lafaard; *palani tati batu*, z. v. a. held met-ter-daad; *ala sanga leu tui sila palani-na*, zij wilden hunne dapperheid gaan mededeelen. (Dewijl men in *pa* het voorvoegsel zag, is, althans in de laatste beteekenis, ook in gebruik gekomen:)

lani(*k*): *ò lani-ma* (= *ò palani-ma*) *ana seli*, uwe dapperheid is zeer groot.

palani (*na-*), dapper zijn, durven: *ana napalani dedeäk, tè ana bi isi musu*, hij is dapper met woorden, maar vreest de kogels van de vijanden; *lapàlani lesik mata-na*, zij durven in zijne nabijheid te komen; *au apalani kae ai ia*, ik durf dezen boom beklimmen; *ala ta lapalani latane-n hata esa sò bòe*, zij durfden hem niets meer vragen.

paldlani (*na-*) *ao*, zich verstouten: *mai tapalalani ao*, laten wij ons verstouten, laten wij moed vatten!

Palasèn, present, geschenk.

Palesak, (uit Mal. Skr. *părìksa*), onderzoeken, (vgl. *nalamula*).

Paleta, (uit Mal.), bevel; *tunga paleta*, een bevel volgen; *makahulu-na fò Koponi-a paleta-na bei ta baük-a laë nusa Lòte-a ndè ndia*, vroeger toen de bevelen der Compagnie het eiland Rotti nog niet veel raakten, (toen de invloed van het Hollandsche bestuur op Rotti nog niet groot was).

Paliak, Bo., ook Ba. idem; T. *pariak*, doch D. *palia*; On. *paria*, (onzeker Bi., K. *palia*; R. *paria* of *palia*, *paria*), [Mal. *păria*, denkelijk ontleend], soort bittere komkommer, pĕria.

Palihakak, in: *nisi palihakak* = *nisi todik*, vooruitstekende tand.

Palu 1, (Bo., K. idem; Ba. *mpalu*; D., T., On. *mbalu*) = *balu* 1, bedekken, omgeven met een kleed of iets dergelijks, (vgl. ook *bèle-bèle*, *kapu*, *lalá*, *lèpe-lèpe*, *naluë*, *poti*, *tòlo-tòlo*): *ana palu lafa neu ao-na*, hij dekt eene slimoet over zijn lichaam, hij bedekt zich met eene slimoet.

napalu, *napaluk*, zie bij *poti*.

Palu 2, Bo. enz., ook Ba. idem; T. enz. *paru*, [Mal. enz. *parut*], raspen: *palu nò*, klapper raspen; *nò nanapaluk*, geraspte klapper, (vgl. *tula* 2).

papaluk, het raspen; rasp; *papalu nò*, klapper-rasp.

Palu 3, de dial. als sub *palu* 2, [denkelijk oorspronkelijk één met *palu* 4, zou echter ook bij *palu* 2 kunnen behooren; vgl. Saw. *koö*, „schaven" en „met den voorpoot slaan"], met den voorpoot slaan, schoppen van een paard of hert, (vgl. *fiti*): *ndala-a palu laë au ei-nga*, het paard slaat met den voorpoot tegen mijn voet.

paluk, (*ei-*), scheldwoord tegen een verminkte.

palu (*na-*)-*la*: *nòke ami dua mafitik dè au apalu-la*, hij verzocht ons beiden het *behoruk*-spel te spelen, en ik schopte maar als een paard.

kapalus (*ndala-*), een paard, dat met de voorpooten pleegt te slaan.

Palu 4, de dial. als sub 2, [vgl. *balu*, *belu*; in On., R. is *paru* ook = Term. *balu*; Mal., Jav. *palu*; vgl. Jav. *paron* voor *palon*?], doodslaan, slachten, (vgl. *dòdo*, *fepa*), meer speciaal gebezigd van kippen en honden: *ana palu* (*nisa*) *manu*, hij doodt eene kip door ze tegen een steen aan te slaan; *ana palu busa*, hij slaat een hond (met een stamper) dood.

(**Palu** 5), *papalu*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpampalu*; T. *mbambaru*; R. *paparu*; D. *mbambalu̥*; On. *mbambaru̥*), soort zeevisch.

Pana 1, of *panak*, Bo., Bi., K. idem, (of *panḁ*); Ba. *mpana*(*k*); T. *mbana*(*k*); D., On. *mbanḁ*, [Tim. *panaf*, uiteinde, kaap, neus], neus, van mensch en dier, (vgl. *idu*); *pana-bòlok*, neusgat; *pana-pedak*, punt van den neus; *pana-idu*, neusvleugels; *pana manalu*, of *matane*, een spitse neus; *pana bebelak*, een platte neus.

Pana 2, in: *puse-pana*, zie *puse*.

Panak = *napak*, dekbladeren, kelkbladeren; *pua-*, (*sai-boa-*) *panak* = *pua-*, (*sai-boa-*) *napak*. (Zie ook sub *pana* 1).

Panala, (Ba., Bo., Bi., D. idem; T., On., R. *panara*), verre afstand, (vgl. *dò*), alleen met *nai*, *lai*, (D., On. *sia*): *uma-a nai panala*, het huis is in de verte, ligt heel ver; *ana losa nai panala*, hij is al heel ver weg.

(**Pane**), in: *pela-hí pane*, een laag bij den grond blijvend soort van *pela-hík*, (djagong Rotti), en in: *pane-eik*, of *pane-ei-anak*, kort op de pooten, klein van stuk: *hataholi pane-eik*, iemand, die kort van gestalte is; *manu pane-eik*, kriel-kip.

pane-pane, Bo., Bi., K., ook Ba. idem; D., T., On. *pande-pande*, [vgl. Mal., Sund. *pandak*, *pendek*], klein, kort van gestalte zijn, in het soort klein zijn: *niï-ana-a pane-pane*, het kind is klein (voor zijne jaren), kort van gestalte, (vgl. *kabaök*).

pane-pane-ana, of: *pane-ei-ana*, versterking van *pane-pane*, dwergachtig zijn.

Paneik, voor: *pane-eik*, *panei-anak*, voor *pane-ei-anak*.

Panga 1, Bo., Bi. idem; T. ook Ba. *pangga*, [vgl. sub *panga-há*? vgl. *kakai*], = *poda*, met een stok of bamboe naar iets steken, vooral naar iets wat in de hoogte is: *ana panga ai-boak-ala lèo dae mai*, hij steekt de vruchten (met een stok of iets dergelijks) van den boom af; (vgl. *pau*, *kakai*).

papanga, voortdurend steken, enz.

papangak, het steken; *ai papangak*, het voorwerp waarmede men steekt.

(**Panga** 2), in: *lapanga dea òe dalek*, of: *lapanga òe dalek*, Bo., Bi., K. (met *dale̥*) idem; Ba., T. *la-*, (*ra-*) *pangga dea-dalek*; D. *lapangga dea mata*, [stellig hetzelfde woord als in *panga-há*], schots en scheef door elkander liggen, (oorspronkelijk wel alleen voor in het water, thans in 't algemeen, vgl. *dea-dale*): *ai-la lapanga* (*dea*) *òe dalek*, de stukken hout liggen in wanorde, schots en scheef door een, (vgl. *latababá dea-dale*, *nggòlo-sosò*); ook: verward, van eene zaak: *dedeäk-a napanga* (*dea*) *òe dalek*, de zaak is verward, (vgl. *panga-há*, *kelu-kaï*). In dezelfde beteekenis ook: *dedeäk-a napanga-amak*, (de zin van dit laatste toevoegsel is geheel duister); *napanga-amak* wordt ook gebruikt in den zin van: doelloos rondloopen, (vgl. *bèlo-bèlo*, *natofa-òek*), bijv. in eene plaats, waar men geen weg weet, (dus oorspronkelijk wel: „als verward"): *ana laök napanga-amak*; in denzelfden zin worden gebezigd: *napangak*, (Bo. idem; Ba. *napanggak*), en: *napanga-*

-*òek*, Bi. *napanga-òe*, (*òek*, hier wellicht te verklaren als boven *òe-dalek*).

(Pangak), *pangak* (*na-*), zie onder (*panga* 2).

Panga-há, takken hebben, vertakt zijn, (vgl. *nabaë*): *ai-a panga-há*, het hout is vertakt; v. d. verward, van eene zaak; *dedeäk-a panga-há*, (vgl [*panga*] 2, *kilu-kaï*). *panga-hák*, Bo. idem; Ba., T. *pangga-hák*; K., D. *panga-há*, [Bi. *kasi-panga*; D. ook *asi-pangga*; R. *asi-paka*, het hoofdwoord is dus: *pang(g)a*, vgl. Bim. *ntjangga*, vertakt, Jav. *tjanggah* naast Mad. *tjangka*, Mak. *pangka*; *hák*, zie aldaar], vertakt; *ai panga-hák*, een vertakt stuk hout, een boom met takken; *èno panga-hák*, een weg met zijtakken; *duduä panga-hák*, verdeelde gedachten.

Pangana, (Bo., Bi., R. *paná*; Ba. *mpaná*; On. heeft *panggalau*), soort nachtuil, (vgl. *kokòdok*).

(Pange), *pange-pange*, (Bo., Bi. idem; K. *papange*; R. *pake-pake*), in: *nangatúk pange-pange*, hij zit op eene niet nette, onbeschofte manier.

Pango 1, Bo., Bi., K. idem; On., ook Ba. *panggo*, (T. *fanggo*), afhouwen, speciaal den top afhouwen, toppen, (vgl. *beta*, *lilo*, *tati*): *ana pango heni ài-a*, (*pelak--ala*) *poi-na*, hij hakt den top van den boom, (van de maïsplanten) af.

Pango 2, vrouwennaam.

Pani 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpani*; D. *mbani*), zich bij iemand voegen om te helpen, helpen, (vgl. *fali*): *inak-a sòlo nala iä matua esa bòe ma nalò nonò--na nae*: *mai pani au, tia*, toen de vrouw een grooten visch gevangen had met het schepnet, riep zij haar kameraad toe: kom mij helpen, vriendin!

Pani 2, de dial. als sub *pani* 1, benevens On. *mbani*, [waarschijnlijk hetzelfde woord als sub 1], nog een tweede schot geven, nadat een ander reeds geschoten heeft: *au silo akahuluk nusa-à bòe ma ana pani--n*, *besak-a mate-n*, ik schoot het hert het eerst, daarna gaf hij het nog een schot, toen eerst stierf het; *nusa nana-panik*, een hert, waarop aldus nog een schot gelost is, (vgl. *sòlo* 5, *silo*).

Pani 3, mannen- en vrouwennaam; *Pàni--pao*, naam van een man in de spreekwijze: *Huä-Fòe ana-n dua*, *dua-s esak-ò tei-n*, *Pàni-Pao ana-n telu*, *telu-s esak-ò dale-n*, waarmede te kennen gegeven wordt, dat kinderen van dezelfde ouders toch verschillend van karakter kunnen zijn.

Panita, D., T., On. *pandita*, (Mal. Skr.), godsdienstleeraar, zendeling.

Pao, Bo., Bi., K., R., ook D. idem; Ba. *mpao*; T., On. *mbao*, [Mal. *pauh*, enz.], mangga-boom en — vrucht; (speciaal de vrucht: *pao-boak*); soorten zijn: *pao kai--dilak*, *pao kai-lèle*, *pao lasi*, *pao manga*.

Paok, mannennaam.

Paö, verkorting van *pango* 2, vrouwennaam.

Papa 1, Bo., R. idem, [vgl. Kup. *papa*, Tim. *pafa*, verzorgen] = *hòlo* 3, nu en dan gaan toezicht houden op dieren, welke op het veld of in het bosch zijn: *neu papa kapa-la*, hij gaat toezicht houden op de buffels.

Papa 2, Bo., Bi. idem; Ba. *mpampa*, [vgl. Jav. *papak*, Mal. *papat*, *pĕpat*; verder Rott. *tepa* 3, dial. *papo*]: *papa nisi-n*, iemands tanden afvijlen, gelijk afsnijden, (vgl. *fola*).

papa-papa, gelijk, even hoog, (vgl. *mate-tuk*): *lalelenu-lá hade-òe-a papa-papa*, zij maken de sawah overal gelijk, overal even vlak; *hade-a moli mai dè papa--papa*, de rijstplanten groeien overal even hoog op, staan overal even hoog; *òe henu òe-lòlok-a papa-papa*, het water vult

de goot (gelijk met =) tot aan den rand, (vgl. *sasi-sasi*).

kapapapak (*la-*) = *papa-papa*, van planten: *mòdo-la lakapapapak*, de tabaksplanten staan even hoog.

Papak 1, Bo., T. idem; Ba. *mpampak*, overigens *papa*, [Mal. enz. *papan*], plank; *papa ai*, (*tua*, enz.), plank van gewoon hout, (van lontar-hout, enz.).

(**Papak** 2), *kapapak* (*na-*), (Ba. idem; Bi., K. *nakapapa*; R. *napapa*) = *nakabapak*; *nakapapak ei-na neu dae*, hij stampvoet. (Zie ook sub *papa* 2).

Papi 1, (Bo. idem), het gras nabij de huizen wegsnijden of wieden (vgl. *tofa*): *papi heni naü-a fò haï-a bòö naä uma-a*, maak het gras weg, opdat er geen brand kome!

(**Papi** 2), in: *hòlo-papi, lòlo-papi*, vgl. *papa* 1.

(**Papo**), *sapapo* (*na-*), Bo., K. idem; Ba. *nasampampo*, [vgl. *pòpo*], dieren, welke aan een ander toebehooren met zijne eigene medevoeren, (vgl. *bali* 2, wat gewoonlijk van dieren zonder eigenaar gezegd wordt): *nasapapo neni kapa fèëk baük-a*, hij voert vele vreemde buffels met de zijne mede.

(**Pasa** 1), *pasa-pasa*, Bo., D. idem, [vgl. Mal. *pasang*? (vgl. de dial.), of vgl. dial. *pasi-pasi*?], in orde, regelmatig, net: *ana tao-ná uma-a dale na pasa-pasa*, hij loopt net, regelmatig, in den pas.

(**Pasa** 2), *pasa* (*na-*), (Bo., Bi., K., R., [ook T.?] idem; Ba. *nampasa*), eene plaats overdekken, zich ergens over uitbreiden, (van boomen gezegd): *keka ndia napasa-ná basa mamanak ndia*, die *kekap* overdekt geheel die plaats, (vgl. *nafefela*).

Pasak 1, (uit het Mal.), pasar, markt; *pasa-ingu*, groote markt; *bua pasak-dale*, goederen, welke op de markt verkocht worden; *uma-a pasa-na*, plein voor een huis, (vgl. *uma-sodak*).

Pasak 2, (Mal. *pasang*, denkelijk overgenomen), inzetten, bij spel, enz., (vgl. *pedak*): *ana pasak doik*, hij zet geld in; *ana pasak ao-na*, hij zet zijn lichaam (zich-zelf) in.

Pasamán, of: *pasmán*, spaansche mat; nu: rijksdaalder.

Pasamèn, passement.

Pasan, (het Mal. pasang), paar.

Pase, (uit Holl. passer), afpassen: *pase balok*, een balk afpassen; *balo nanapasek ndia*, die balk is reeds afgepast.

papasek, het afpassen; *ai papasek*, houten passer.

Pasi 1, Bo., Bi., K., D., R. idem; Ba. *mpasi*, [vgl. Jav. *pisah*? Hierbij ook *aäsi*, als bijv. Bi. *singa* bij *bunga*?], zich afscheiden van eene kudde; *biï-mane-a pasi nonò-n-ala*, de bok scheidt zich van zijne makkers af; *kapa esa laö pasi dè mòpo-n*, een buffel heeft zich afgescheiden en is verloren gegaan; (vgl. *bunga*, waarmede het dikwijls verbonden wordt; voorts *doa*).

pasi-pasi, (zich als 't ware herhaaldelijk afscheiden =) afgescheiden, de een na den ander: *laök*, (*naä*, enz.) *pasi-pasi*, achtereenvolgens, achter elkander gaan, (eten, enz.); *tui pasi-pasi*, iets achter elkander, in volgorde verhalen, (vgl. *tunga*).

manapasik, (*kapa*, enz.), een buffel (enz.), welke zich van de kudde afgezonderd heeft, een zich afgezonderde buffel.

(**Pasi** 2), *papasi*, (Ba., Bo., K., D. idem), kwaadspreken, lasteren, (vgl. *nakamuti*, ook *mamasi*, *aäli*): *nangatúk papasi pala-na*, zij zit hare medevrouw te belasteren.

Paso 1, (Mal. *pasu*), aarden kom of schotel om vleesch enz. in te bewaren.

Paso 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *paso*, [vgl. *busu* 1, *kobusuk*, en

ook de dial.], doen opspringen, opspatten, bijv. water: *ana paso nadiu au òe*, hij doet het water opspatten, dat ik er geheel nat van word, (vgl. *pipisok*); ook gebezigd van het op- of afspringen van iets, dat geschoten wordt: *isi-a paso laë batu-a*, de kogel raakte den steen (zoodat er een stukje afvloog); *ana silo paso heni ai-a lou-na*, hij heeft (een stuk van) den bast van den boom afgeschoten. (In Ba. en D. althans zegt men ook: *tati pasok*, [*paso̩*] *heni*, [*hendi*], een stuk van iets afhouwen).

paso-paso, (in alle dial., On. ook *papaso̩*): *ana laök paso-paso nai òe dale*, hij loopt in het water en doet dit voortdurend opspatten.

(**Pata**), *papatak*, (Ba., Bo., [ook T.?], idem; K., R. *papata̩*): *ana laök papatak*, hij gaat niet te vlug en niet te langzaam; *papatak* ook = *mai-maik-a*, *mamaik*, waarmede het dan gewoonlijk te gelijk gebezigd wordt: *nii-ana-a namatua papatak mamaik*, het kind wordt allengs grooter.

Patima, (uit het Kup. Mal., vgl. Jav. *patimman*?) = *paso*, kom.

Patola 1, (Mal. Skr. idem), soort stof; *menge patola*, soort slang, de *ular tjinde*.

Patola 2, [Mal., Mak. enz. idem], soort slingerplant, welke bittere komkommers oplevert; *dula patola nggelak*, soort patroon voor sarong's.

Patola 3, mannen- en vrouwennaam.

Pau 1, Bo., K., R. idem; Ba. *mpau*; D., T., On. *mbau*; Bi. *napau*, [Tim. *napau*, Tett. *fai*, Kup. *hai*, Bim. *mbadju*, End. *wadju*, Tag., Ibn., Iloc. *bayo*, Bim. van Kòlo *wai*, Sumb. *bai*], stampen in een blok, (vgl. *bepa*, *bòse*, *habo*, *tutu* 3): *pau hade*, (*bètek*), rijst, (gierst) stampen.

papauk, het stampen; *hade papauk*, rijst, welke gestampt moet worden.

ngapau (*na-*) = *pau*, vooral in: *langapau sesena*, (waarin dit laatste woord geen afzonderlijke beteekenis meer heeft): *langapau hade bètek sanga tao feta*, zij stampen rijst en gierst, (er wordt rijst en gierst gestampt) voor een feest.

Pau 2, Bo., K., R., ook Bi. idem; Ba. *mpau*; D., T., On. *mbau*, [Tim. *napau*, Kup. *hai*, dus blijkbaar hetzelfde woord als sub *pau* 1, zoodat de oorspronkelijke beteekenis wel zal zijn: (met iets) stampen, stooten], steken, prikken, (vgl. *bòlo*, *dède* 3, *dofu*, *dungu*, *falak*, *hina*, *kofu*, *loda*, *lòpe*, *nato*, *paku*, *panga*, *poda*, *sòbo*, *sòdok*): *ana pau nenik ndolak*, of: *ana pau ndolak neu*, hij steekt met eene bamboezen lans; *ana pau nisa ndala-a*, hij steekt het paard dood; *ana pau nakina* (of: *natola*) *nako-a*, hij verwondt den dief door steken; *ana pau namate bafi-a*, hij steekt het varken dood, (de gewone uitdrukking voor „slachten" van een varken, vgl. *dòdo*); *bafi nanapauk*, een geslacht varken; *hèle mala boak esa*, *dè pau dòpe-a neu-n ana*, raap eene vrucht op en steek het mes er in; *ana pau ndolak-a neu dae*, hij steekt de bamboezen lans in den grond; *ana pau lima--na neu bafa-na*, hij steekt zijn vinger in den mond van een ander, (vgl. *tao*), bijv. bij een twist, (eene beleedigende handeling); *pau sudi ndala-a peli-na*, steek eens (met den vinger, raak aan) het achterste van het paard; *pau-pelik*, naam van eene sawah in het Termanusche.

papau, herhaaldelijk steken, enz.: *ana papau susula-dòk-a nenik ndandauk esa*, hij beprikte herhaaldelijk het papier, (prikte het papier vol gaten) met eene naald. Overdrachtelijk: opstoken, gewoonlijk in verbinding met *dudungu*, zie aldaar.

pauk: *dè ana pauk dòpe-a neu-n*, toen stak hij het mes er in, (en liet het er in blijven steken).

papauk, het steken; *bafi-a papàu-na*, de plaats, waar een varken gestoken moet worden, (boven den voorpoot achterwaarts): *pau bafi-a neu papau-na*, steek het varken op die plaats.

pau (*na-*), willen steken, plegen te steken: *tou kamulus-a napau*, de gek wil steken; *nisa au tola-nò-nga ndè-na au apau*, hij heeft mijn broeder gedood, daarom wil ik steken.

Pau 3, [van *pau* 2], inenten: *ana pau nïï-ana-a sò*, hij heeft het kind ingeënt; *nïï-ana nanapauk ndia*, dit kind is ingeënt.

manapauk (*tou-*), vaccinateur.

(**Pauk** 1), *papauk*, Bo. idem; K. *papau̯*; Ba. *mpampauk*; On. *mbambau̯*, [wel van *pau* 1, vgl. *nakabepak* naast *bepa*]: *ana papauk ei-na neu dae* = *nakabapak*, hij stampvoet; (zie ook onder *pau* 1, 2).

(**Pauk** 2), *papauk*, (Bo. idem; Bi., K., R. *papau̯*; T. *mbambauk*; D. *mbambau̯*), soort balk onder het dak, buiten het eigenlijke huis, onderscheiden in: *papàu-daek* of *papau-ina* en *papau-laik*; *papau-ana*, de verbindende dwarsbalken, (voor Ba. wordt opgegeven: *di mpampauk*, stijl voor eene voorgalerij, *tiang „stup"*).

Paü, mannennaam, (uit *paku*).

Pau-buük = *pa-buük*, [het laatste gedeelte is wel *buük*; (*pa*) = Mal. *paha*, waaruit (*pau*) door het volgende?], de heup, (vgl. *pu-húk* sub *pu* 3): *ana fepa pau-buü-na*, hij slaat zich op de heupen, (uit verbazing, enz.; ook bij wijze van uitdaging).

Pè 1, neergebogen zijn, afhangen, (vgl. *tèle-tèle*): *hade neuk ndia ana pè nöö-nöö*, die rijst met vele korrels staat geheel neergebogen; *hade ndia poï dè ana pè neni pule-na*, die rijst heeft aren geschoten en buigt medenemende = doet buigen de aren; *ai boak-ala pè leni ndana-na*, de vruchten doen den tak nederbuigen.

pepè, R. idem; Bi. *pè*, [K. *bebè*; Ba., Bo., D. *fefè*; Saw. *bé*, vgl. ook Mal. *umbai*, *rumbai*, enz.?], afhangen, naar beneden hangen als een tak, (vgl. *dòko-dòko*): *pepè ndanak-a pepè* (*lèo*) *dae neu*, de takken der waringin hangen naar beneden. Hierbij wel *pepè* in de uitdrukking: *pepè bafa-na*, bijv. *au pepè au bafa-nga neu bè*, *na ana fè-n neu ndia*, (waar ik mijn mond laat hangen, daar geeft hij het) z. v. a. al wat ik hebben wil, dat geeft hij.

Pè 2, mannennaam.

(**Pè** 3), *pepè*, Bo., K. idem; Ba. *pepèk*, [denkelijk van *pè* 1], waringin; soorten zijn: *pepè dò-lutu*, (met kleine blaadjes); *pepè dò-sela*, (met groote bladeren). Zie ook onder *pè* 1.

(**Pèk**), *pèk* (*la-*), Bo. *labèk*, [denkelijk van *pè* 1, als vruchten aan een tak], bij elkander (zitten): *basa-s langatúk lapèk*, zij zitten allen bijéén, (vgl. *lakabubua*).

Pèk-e, foei, (wordt verklaard als klanknabootsing van het geluid van spuwen): *pèk-e, mamae-m ta*, foei, schaamt gij u niet.

Pea 1, Bo., K., R., (T.?) idem; Ba. *mpea*, [vgl. ook (*peä*)], onbewegelijk op eene plaats blijven: *dòne-a suü kalau-bunak-a*, *dè ana pea*, de nachtvlinder zuigt aan de *kalauk*-bloem, onbewegelijk op dezelfde plaats blijvende; *kapa-la pea lai dano dale*, de buffels liggen onbewegelijk in den poel.

(**Pea** 2), *pea-pea*, Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpea-mpea*, [vgl. *pea* 1?], rustig, op zijn gemak, ongestoord met iets voortgaan, (vgl. *hane ao-n*, *lède-lède*, *matu-*

-matu, ndò-ndò): *nii-ana-a nakaminak pea-pea*, het kind speelt rustig voort; *ana tao pea-pea*, hij werkt bedaard, ongestoord voort; *ana kokolak pea-pea*, hij gaat rustig door met spreken.

pepea, of: *pepea ao*, idem: *ana tati pepea* (*ao*), hij kapt rustig, ongestoord (een tuin).

Peak, in: *lama-peak*, de grootste soort sprinkhaan.

(**Peä**), *peä-peä*, [de dial. geven *pea-pea, mata-matu*, schijnt dus een andere vorm van *pea-pea* te zijn], rustig, op zijn gemak ergens blijven: *ana peä-peä nai uma, tè ana ta tao hata esa bòe*, hij blijft rustig tehuis en voert niets uit.

Peda, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpeda*; D., T., On. *mbeda*, [Tim. *pela, pera*; vgl. ook Kup. *pesang*?] zetten, leggen, neerleggen, bewaren in, indoen, (vgl. *nadai, fua, lane* 1, *hanik, manak, natandè, nanggodi, suma* 2, *sali* 1, *tana* 2, *tao*, ook *nakatetelik, nakatetène, sòdok, tao*): *ana peda ndunak-a neu bangu lain*, hij zet de sirihdoos op de bank; *au peda dòpe-a nai papauk lain*, ik heb het mes op den balk gelegd; *ala peda balok-a neu dae*, zij leggen den balk op den grond; *neu peda daë-dòk nai lates*, hij gaat sirih op een graf leggen; *ò lilo-ma ndè ia, au peda-n-ana nème lesu esa dalek*, hier is uw goud, ik heb het in een hoofddoek gedaan; *ana peda habas esa nai balaka dale*, hij bewaart een halssieraad in de kist; *peda hèok ana*, zet het op eene andere plaats; *peda fua mahí pela hade-la leu mamana-n-ala*, bergt de maïs en de rijst goed opgestapeld op hunne plaatsen; *peda ela*, bepaaldelijk: bewaren, en: nalaten: *ana peda ela-n kakau*, zij bewaart rijst voor hem; *ama-baï-la peda ela pusaka*, de voorouders hebben erfstukken nagelaten; *ana peda ela au nanoli-nafada malòle*, hij heeft mij als erfdeel goede lessen nagelaten; *peda fè*, zetten gevende = ten voordeele van iemand iets zetten = iemand iets voorzetten: *sao-na peda fè-n naä ninu*, zijne vrouw zet hem spijs en drank voor; *peda ketu*, iets neerleggen om den weg te versperren: *ana peda ketu lelesu-a*, (*ènok-a*). hij zet, legt iets voor, in de deur (op den weg) om den doorgang te belemmeren. Nog wordt *peda* in min of meer overdrachtelijke beteekenis in een aantal uitdrukkingen gebezigd, als: *peda limak*, de handen neerleggen, bijv. *peda lima-ma nii-ana-ó*, houd je handen thuis, raak niet alles aan, kind; *ana ta peda lima-na fa*, hij legt de handen niet in den schoot, hij is altijd met het een of het ander bezig; *ana peda fè-n dedeäk*, hij zet hem de woorden voor, hij laat hem zeggen, wat hij wil; *ana peda nda ina dale-na*, hij legt het = doet, handelt naar den zin van zijne moeder; *peda tao-n*, te werk gaan: *ala peda tao tao-n lèo nafada-na*, zij gingen te werk, zooals hij gezegd had; *ala peda tao-n lèo ala tao lalae-a*, zij gingen te werk als bij het maken van een stal; *au òke peda laï telu*, ik vroeg tot driemaal toe; *lèo-lèo-ndia nala peda laï telu*, zoo ging het tot driemaal toe; *leu peda belis*, zij gaan den bruidschat vaststellen, (vgl. *pedak*); *peda liiük*, naam van eene boete, welke de man bij het aangaan van een huwelijk moet voldoen, wanneer hij iets tegen de aanstaande schoonouders misdreven heeft, bijv. als hij onbeleefd is geweest; *peda helu* (*ela*), of: *peda fua* (*ela*) = *helu*, bij het vertrek iets opdragen, enz.; *peda dèle lain*, naam van een dorp; *peda papaka*, naam van eene landstreek in het Termanusche.

pedak, (Bo. idem; Bi., K., R. *peda*; Ba. *mpedak*; T. *mbedak*; D., On. *mbeda*), inzetten, bij spel of weddenschap, (vgl. *hanik*, *lanek*, *pasak* 2, *tao*): *ana pedak doik pasamán esa*, hij zet een rijksdaalder in; ook: met iemand eene zaak vaststellen, bepalen, gewoonlijk in ongunstigen zin, z. v. a. iets bekonkelen, (de dial., uitgezonderd On., als boven): *ana pedak dedeäk sanga leu lamanako*, hij spreekt af (bekonkelt) om samen uit stelen te gaan.

pepedak, het zetten, enz., het inzetten, enz.; plaats waar iets gezet of bewaard wordt, bewaarplaats, de gewone plaats voor iets, (vgl. *mamanak*): *peda* (of: *tao*) *neu pepeda-na*, zet het op zijne plaats; *doi pepedak*, geld, dat ingezet wordt, inzet.

peda (*na-*) = *peda* in de beteekenis van: indoen, bewaren, vaststellen: *napeda pou-lafa neu ndunak-a*, hij doet de kleeren in den korf; *napeda doik-ala lai kama dale*, hij bewaart het geld in de kamer; *napeda doik*, hij bewaart = hij heeft geld; *neni-n fè ndia tia-na, fò napeda-n losa faik bè nasafali*, hij bracht het aan zijn vriend om het te bewaren tot op den dag, waarop hij zou terugkeeren; *napeda nafua uma dale*, zij bergt den boel in huis op, zij doet het huishouden, (vgl. *napepeda*); *napeda dale mangalauk nò-n ana*, hij draagt iemand een kwaad hart toe; *napeda dalek nò hataholi*, hij koestert wrok jegens iemand, (vgl. *suua-sosoak*, ook *pela* 3); *napeda dale hedik*, hij heeft hartzeer; *pia kodò-a ndè napeda-na deü lena*, meestal wordt vastgesteld om (den tol) ver te werpen.

pepeda (*na-*), herhaaldelijk opbergen, opredderen, (vgl. *nafafaü*): *napepeda bua-loäs nai uma dale*, hij reddert den boel in huis op, (vgl. *napeda nafua*); *napeda-s lai mamana malòle*, hij bergt ze op eene goede plaats.

pedak (*la-*), tegen elkander inzetten of wedden: *lapedak doik pasmán bekeësak*, zij zetten ieder één rijksdaalder in, (of: wedden ieder om een rijksdaalder).

pepedak (*na-*), iets steeds bewaren, (dat het niet verloren gaat, enz.): *napepedak lilo esa*, hij bewaart steeds één *habas*; *bua napepedak*, (of: *nananapepedak*), goederen, welke gewoonlijk opgeborgen zijn en alleen bij plechtige gelegenheden te voorschijn gehaald worden.

Pedak 1, K. idem; Bi., K., R. *peda*; Ba. *mpeda*; D. *mbeda*, (voor T. wordt *mbeda* opgegeven, [misschien eigenlijk: stellen, en eene bijzondere toepassing van *peda*], in: *pedak neäk*, eene mat beginnen te vlechten, en *pedak futus* (of: *dulak*), de figuren (op een te weven kleedingstuk) beginnen te binden of te regelen, (vgl. *ane*, *heti*). Zie ook sub *peda*.

Pedak 2, Bo. idem; Bi., K., R. *peda*; Ba. *mpedak*, (voor T. wordt *mbèdo*, *mbembèdo* opgegeven), uiteinde, punt, (vgl. *poik*, *natèèk*): *tali-pedak*, uiteinde van een touw; *tali-a peda-n seli ana paä-n neu ei-n esa*, hij bond het andere uiteinde van het touw aan één zijner pooten; *lima-kuü-pedak*, vingertop; *nggo-nggòlo-peda-na*, punt, uiteinde van zijn snavel; *bangu peda-na*, punt van eene bank; *nusa-pedak*, landpunt, kaap, (vgl. *nggòlok*); *dae-henak-a peda-na*, de (vier) uiteinden der aarde; *li-pedak*, rand van eene golf, (waar die het land lekt); *dedeäk-peda-n*, de omstandigheden van eene zaak; *dedeä hu-peda-ták* = *dedeä iko-langa-ták*, eene zaak zonder begin of einde, eene eindelooze zaak, waarvan men het begin noch einde weet; *dedeä-pedak*, het laatste gedeelte van eene rede,

een gesprek, enz.: *au amanène kada dedeä-peda-na*, ik heb slechts zijne laatste woorden gehoord; *hatahoil manasòlo dedeä-pedak*, iemand, die zich met de zaken van een ander bemoeit. *Pedak* kan ook beteekenen: afgebroken uiterste punt van iets, een stukje, bijv. *ai-*, (*ndana-*) *pedak*, een afgebroken stukje hout, (van een tak), (vgl. *bibiàk*); *hataholi manapòde pa peda palák*, iemand, die een ander een oud stukje vleesch ontfutselt, v. d. in 't algemeen: een diefachtig, of ook: een onbetrouwbaar mensch.

peda-anak, uiterste einde: *tali-a peda-ana-na*, het uiterste einde van het touw; *la-ai-a peda-ana-na*, uiterste top van den mast.

(**Pède** 1), *pède-pède*, in: *nangaesuk pède-pède*, voortdurend laat hij winden.

pède (*na-*) *-lain*, Bo., Bi., K., D., ook Ba. idem, [vgl. *napiti-lain*], = *nakú-lain*, van het geluid van een veest: *esu-a* (of: *peli-na*) *napède-lain*; (zie ook sub [*pède*] 3).

(**Pède** 2), *pède-pède*, Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *pepède*, [vgl. *pidi-pidi, piti-piti, pète-pète*], in: *nòke hutak pède-pède*, hij eischt onophoudelijk betaling van de schuld, (vgl. *nakaduduak*).

kapepèdek (*na-*): *nòke nakapepèdek au hutak*, hij maant mij dringend, onophoudelijk om mijne schuld.

(**Pède** 3), *pède* (*na-*) *-lain*, (Bo., Bi., K. idem), in: *musu-a napède-lain*, de vijand begint den aanval, vgl. *nabea*, [Ba. bezigt *musu-a napá-lain*, (zie aldaar); oorspronkelijk is dus *napède-lain* ook wel gebezigd van het knetteren van het geweervuur, en is het één met het sub (*pède*) 1 genoemde; vgl. ook *nasapiti*].

(**Pèdo** 1), *pèdo-pèdo*, Bo., Bi., K., D., T., R. idem, [vgl. (*pèdo*) 2? of de dial.?]: *nii-ana-a lima-n pèdo-pèdo*, het kind tast overal rond om iets te krijgen, zit overal aan, (bepaaldelijk van kleine kinderen gezegd); (vgl. *ngao-nggao, fea-fea*).

manapepèdok, (*nii-ana ei-lima-*), een kind, dat overal aanzit met zijne handen, dat overal aankomt.

(**Pèdo** 2), *sapepèdo* (*na-*), (Bi., K., Bo., T., R. idem; T. ook *nakapepèdo*; Ba. *nasa-mpempèdo*); ook wel: *lapepèdo* (*na-*), (Bi., K. idem), [van *pòde* met klinkeromzetting? Ba. bezigt ook *pòde*; in het Mal. van Koepang zegt men: *putar*], uitpeuteren: *nasapepèdo sisilo* (of: *tatadak*), hij haalt de prop uit een geweer, peutert de prop er uit, (vgl. *nggue*), door den laadstok er in te draaien; zoo ook: *nasapepèdo heni isi-a*, (*mòdo-a*) *nai sisilo dale*, hij doet den kogel, (het kruit) uit het geweer.

(**Pèdo** 3), *sapepèdo* (*na-*), Bo., Bi., K., D., R. idem, [oorspronkelijk wel bij (*pèdo* 2], iets heimelijk wegnemen, stelen, (vgl. *hoï, nako*): *esa nasapepèdo neni dòpe-a sò*, iemand heeft het mes heimelijk weggenomen.

masapepèdok, (*hataholi lima-*), een diefachtig mensch, (iemand met lange vingers).

(**Pedu** 1, of: *peü*), in sommige samenstellingen = *peduk*: *nggela-*, (*kulè-, ninilu-*, enz.) *pedu*, uitspruitsels van den pompoen, (de *kusambi*, tamarinde, enz.).

peduk of *peük*, Bo., (ook T.?) idem; Bi., K., R. *pedu*; Ba. *mpeduk*, [D., On. hebben *mbetu*, hetgeen hetzelfde woord schijnt te zijn, (ook D. *butu*?) vgl. Jav. *wĕtu*?], spruit, uitspruitsel, jong blad, (vgl. *buku, saduk*); *nggela-peduk* = *nggela-pedu*; *ai-dò-peduk*, uitspruitsels van groente, jonge groente; *nggau pedu pila*, soort slingerplant.

pedu (*na-*), of: *pedu* (*na-*) *-beu*, (vgl. *beuk*),

uitspruiten, nieuwe bladeren krijgen: *nggelas-a*, (*ninilu-a*, enz.) *napedu* (*-beu*), de pompoen, (tamarinde, enz.) spruit uit.

kapedu (*na-*), of: *kapedu* (*na-*)*-beu*, idem: *nggelas-a nakapedu-* (*beu*).

kapepedu (*na-*), idem; ook overdrachtelijk: er frisch, flink uitzien: *ina lasik-a ao-na* (of: *mata-ŋa*) *nakapepedu*, de oude vrouw ziet er (nog) frisch, flink uit.

(**Pedu** 2), *pepedu*, (Bo., K., D. [T.?], R. idem; Ba. *mpempedu*), soort versiersel van goud of zilver, spits toeloopend en vertakt, dat vastgehecht wordt aan een vederbos, welke achter op den schouder bevestigd is en gedragen wordt door voorvechters, of ook wel ter gelegenheid van het *hus*-feest.

(**Pèë** 1), *pèë-pèë*, Bo., K. idem; Bi. *pè-pè*; Ba. *mpèë-mpèë*; D. *mbèë-mbèë*, [denkelijk hetzelfde woord als *pète-pète*, weliswaar luidt dit laatste ook in D., On. *pète-pète*, doch voor T. wordt ook *mbète-mbète* opgegeven; evenwel wordt voor D. ook *mbië-mbië*, voor R. *peä-peä* opgegeven, waaruit *pèë-pèë* eveneens zou kunnen ontstaan zijn], papperig, lijmig, taai zijn: *tane-a*, (*nò-a*) *pèë-pèë*, de modder, (de met water vermengde geraspte klapper) is papperig, lijmig.

manapepèëk, pappig, lijmerig: *tane manapepèëk*, pappige, taaie modder, (vgl. *pète-pète*).

(**Pèë** 2), *pèë* (*na-*). Bo., K. idem; T. *nambèë*; R. *napè*; Bi. *nakapè*; Ba. *nakampèë*; D., On. *naämbè*, [vgl. *hèë*, en Bim. *pèë*, drukkend wrijven? vgl. ook dial. *mbè* 5], zich besmeeren met iets, (vgl. *nahutu*), vooral in: *napèë nò*, hij besmeert zich het hoofd met kokosmelk.

ngapèë (*na-*), idem: *nangapèë nò*; ook: *nangapèë kakau*, hij besmeert zich met rijst.

Pei, (in het Mal. v. Koep. *peil*, uit het Hollandsch?), mikken, (vgl. *tino*): *ana pei matalolòle dè besak-a ana silo*, hij schiet na goed gemikt te hebben.

pepei, (Bo., Bi., T.? R. idem) = *bebesa*, oplettend, zorgvuldig: *ana tati pepei balok-a*, zorgvuldig bewerkt hij den balk.

(**Peka**), *peka-peka*, (Bo., K., ook Ba. [?] idem), in grooten getale, zeer talrijk zijn, (vgl. *baü*): *hataholi-a* (of: *-la*) *peka-peka*, de menschen zijn in grooten getale aanwezig.

peka-pekak, talrijkheid: *peka-pekak ndia, tè ana ta bi mae fa*, (niettegenstaande) die groote menigte van menschen is hij toch niet beschaamd of verlegen.

Pèko, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *pènggo*, [zou verwant kunnen zijn met Mal., Jav. *bengkok*, maar even goed met Jav., Mal. *bĕngkung*, of met Mak., Bug. *tjeko*, *djeko*, Bim. *ntèko*, *ntjèko*; vgl. ook *lèko*], *a.* krom, verdraaid zijn: *ai-a*, (*ènok-a*, enz.) *pèko*, het hout, (de weg, enz.) is krom, (vgl. *nakabetu*, *kakai*, *kaidòëk*, *kèö*, *kilu-kaï*, *kilu-hòëk*, *kilu-kòëk*, *kòë*, *luük*, *tali-ule*);

b. en dan gewoonlijk *pepèko*, (in alle dial., ook in D.), liegen: *ò pèko mae emi sanga tunu nunuk, na*, enz., als gij liegt door te zeggen, dat gij *nunuks* (soort *oebi*) wilt braden, dan enz.; *au pepèko ò, bei, tè ami sanga tunu pa*, ik heb tegen u gelogen, grootmoeder, wij willen vleesch braden; *ana kokolak pepèko*, hij spreekt leugenachtig, liegt, = *nasapepèko*, (vgl. *nasandandali*, *bòso*, *hange*, [*lèo*] 11, 13, *puta*).

pèko-paki = *pèko*, *a.* met het nevenbegrip van verscheidenheid.

pèko-pèko, (met krommingen, draaiïngen, v.d.) met tegenzin iets verrichten: *ana laök pèko-pèko*, hij gaat met tegenzin, (Mal. v. Koepang *djalan taputar*), vgl. *pela* 2.

pepèko, zie *pèko b.*

pèkok, krom, verdraaid; onwaar, leugenachtig: *ai pèkok*, een krom stuk hout; *ai-a pèkok* = *pèko*, het hout is krom; *hataholi lima-pèkok*, iemand met eene verkromde hand; *hataholi mata-pèkok*, iemand, die scheel ziet, (vgl. *sokolinok*), ook: iemand, die mist bij werpen of schieten; *hataholi dü-dò-pèkok*, iemand, die een ander verkeerd verstaat, die hardhoorend is, (vgl. *pakek*); *hataholi dale-pèkok*, een valsch mensch; *bè ndòs ma bè pèkok*, wat waar en wat onwaar, gelogen is.

pepèkok, *a.* het liegen, leugen: *kokolak pepèkok* = *kokolak pepèko*, leugens vertellen, liegen; *dedeä pepèkok*, leugentaal, leugen; *manasakasí-pepèkok*, valsche getuige;

b. = *pèko-pèko*: *ana laök pepèkok*, hij gaat met tegenzin; *ana tao pepèkok*, hij werkt met tegenzin, ook: voor de leus iets uitvoeren, (vgl. *bòso* 1): *ana laö pepèkok basa dè lèdo-a bei tenak bòe ma ana maï-n*, nadat hij voor de leus heengegaan was, kwam hij voor zonsondergang terug;

c. in *pepèkok sakola*, de school verzuimen, spijbelen, stukjes draaien, (Mal. v. Koepang *putar sakola*), vgl. *hae* 4.

manapepèkok = *masapèpekok*.

pepèko (*na-*), in: *napepèko lesuhaï tao*, de hals zeer krom, scheef houden.

sapepèko (*na-*), of: *sapepèkok* (*na-*), draaien, liegen, bedriegen: *ana kokolak nasapepèko* = *ana kokolak pepèko*; *ina lasik ia nasapepèko ita dua-ngata*, deze oude vrouw bedriegt ons; *ana helu nasapepèkok basa sila-la*, hij heeft hun allen valschelijk beloften gedaan. Dikmaals is *nasapepèko* verbonden met *nasandandali*, bijv. *ma-na nasapepèko nasandandali*, zijne tong (= hij) draait, liegt.

sapepèko (*na-*) *sapapaki* (*na-*), idem.

masapepèkok, of *manamasapepèko-masandandalik*, of *masapepèko-masapapakik* (*hataholi-*), leugenaar: *hapu nade masapepèkok*, den naam krijgen van een leugenaar te zijn.

Pela 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpela*; D., T., On. *mbela*), zacht, week, (vgl. *manganaük*): *òe-a ène-ná dae-a pela sò*, het water weekt den grond, maakt den grond zacht; *ai-dò-a*, (*pa nananasuk-a*) *pela sò*, de gekookte groente, (het afgekookte vleesch) is zacht, week geworden. Gebezigd voor rijst, aardvruchten beteekent het meer bepaald: gaar, dan wel: zacht, (vgl. *tasak*): *kakau-a*, (*ufi-a*) *pela sò*, de rijst, (oebi) is al gaar.

pela (*na-*), week maken: *òe-a tao napela ofa-tane-a*, het water maakte het uit modder gevormde vaartuig week.

manapelak, zacht (door koken, enz.): *ai-dò manapelak*, zacht gekookte groente.

Pela 2, mannennaam.

Pela 3, Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpela*; D. *mbela*; T., On. *mbera*; R. *pera*, [vgl. *bela* 6? vgl. voor de beteekenis Bug. *tanẽ*], *a.* ergens geen lust in hebben, (vgl. *malua, maäs, nakamatak*): *ana pela fò kapa*, hij heeft geen zin om buffels te hoeden; *au pela ò tataok-a*, ik heb er geen lust in om het te doen; *ana pela nò lalaök-a*, hij heeft geen lust om te loopen. Verbonden met *malua* ook: geen lust in iemand hebben, hekel aan iemand hebben, iemand haten: *ana pela malua ami*, zij haat ons; (vgl. *kekela* 3, *namanasa, nakamú-nakadau, nasule*, ook *napeda-dalek*);

b. geen lust in iets, wat ook, hebben, lui zijn: *bòö pela*, wees niet lui!

pela-tua, (uit *pela* en *tua*, grondwoord van *matua*), lui: *kaäk-a pela-tua*, de oudere zuster was lui; (*hataholi*) *pela-tua*, luiaard; *pela-tua manganananalok*, idem; *pela-tua-*

-ina, zeer lui, groote luiaard; *tou pela-tua-ina ndia*, die man is een groote luiaard, (vgl. *bango--bango, peta-bá*).

pepela: *ana pepela dale-n*, hij is lusteloos; (*namo*) *pepela*, naam van eene ankerplaats in het Renggou'sche.

pepelak, het lusteloos zijn, het lui zijn, luiheid: *tao nò pepelak*, of: *nò dale pepelak*, iets lui, lusteloos verrichten. (Zie ook sub [*pela*] 4).

pela (*la-*) *malua ao*, zie bij *malua*.

(**Pela** 4), *pela-pela*, Bo., Bi., K. idem; R. *pepela*; Ba. *mpela-mpela*; D., T., On. *mbela-mbela*, [vgl. *bela* 1], uitgespreid zijn: *neäk-a*, (*lafa-a*, *la-a*) *pela-pela*, de mat, (slimoet, het zeil) is uitgespreid. Ook ter versterking van *nanahukak*: *nita loti ma kuku-òek nanahukak pela-pela*, hij ziet het brood en den wijn open en bloot, niet meer bedekt.

pepelak, bijv. in: *ndae pepelak lafa-a*, de slimoet uitgespreid ergens overheen hangen; *ana hoü pepelak sulak-a*, hij houdt den brief uitgespreid (geopend) vast. (Zie ook sub *pela* 3).

kapela (*na-*), *a*. = *nakapepela*, uitspreiden (in verbinding met een ander woord): *ana lofa nakapela lafa-a*, (*neäk-a*, enz.), hij spreidt de slimoet, (mat, enz.) uit;

b. (Bo., Bi., K. idem; R. *napela*; Ba. *nakampela*; T. *nakambela*; On. *nakambebela*; D. *nasambela*), zich uitspreiden: *bunga-a nakapela*, de bloem spreidt zich uit, opent zich; ook = *pela-pela*: *lafa-a*, (*la-a*, enz.) *nakapela*.

kapepela (*na-*), *a*. uitspreiden, zich verspreiden: *nakapepela lafa-a neu dae*, zij spreidt eene slimoet op den grond uit; *nakapepela baük-a lide-na*, hij spreidt zijne vleugels geheel uit; *nasu makapepela ai-dò-a*, kook de groente uitgespreid (in haar geheel, niet gesneden) af; *noö-ana-la lakapepela basa nula ndia*, de kinderen verspreiden zich door het geheele bosch;

b. gelijk aan of versterking van *nakapela b.*: *bungak-ala lakapepela*, de bloemen openen zich.

Pelak 1, Bo. idem; Bi., K., R. *pela*; Ba. *mpelak*; T. *mbelak*; D., On. *mbela*, [Tim. *pena*], maïs, zoowel de plant als de vrucht; *pela-ana*, jonge maïs-plant; *pela-aik*, halm van de maïs; *hatahoh lima pela-aik*, staat tegenover: *lima-mamasefak*; *pela-dèëk*, maïs-korrel; (*pela manek*, *-nggonak*, *-pòö*, *-pulek*, *-sapuk*, zie *mane*, *nggonak*, *pòö*, *pule*, *sapuk*); *pelak-ala ulu-pilak-ala*, (*ulu-madak-ala*), de maïs is jong, onrijp, (oud, rijp), zie *ulu*; *pelak-a hade-na*, (D. *ale-na*, On. *are-na*, overigens als in Term., dus van *hade*, padi; voor Bi. en R. wordt *pule hade-na* opgegeven), de door de meeldraden gevormde pluim der maïs; *pela-dòpe-mamanak*, het vruchtbeginsel der maïs; *kakau pelak*, gekookte fijn gestampte maïs, op Koepang *nasi djagong*; *pela-ú*, zie (*u*); *naü pelak*, een grassoort. Maïs-soorten zijn: *pela-haök*, (Mal. v. Koep.: *djagong kapur*); *pela-ina*, (*djagong bésar*); *pela-lai*, (een vroeg soort, *djagong buku dua*); *pela laisonak*, (*djagong bunga*); *pela pa-dák*, (rood als het bloed van vleesch); *pela supa*, (*djagong merah*), benevens *pela-hík*, (het laatste gedeelte luidt Bo. idem, K. *hį*, Ba. *hiak*, T. *hiek*, On. *hię*, Bi., D., R. bezigen *daę*), maïs van eigen bodem, inlandsche maïs, (op Koepang: *djagong Ròte*), welke weer onderscheiden wordt in: *pela* (*-hí*) *dèle nggèok*, *pela* (*-hí*) *kumea*, *pela* (*-hí*) *lakiminak*, *pela* (*-hí*) *òde*, *pela* (*-hí*)*-pane*, *pela* (*-hí*) *pulu*.

(**Pelak** 2), *pepelak*, Bo. idem; Bi., K., R. *pepelą*; Ba. *mpempelak*; T. *mbembelak*;

D. *mbembela*, [van (*pela*) 4?], in: *daë-dò pepelak*, een geplukt blad van de sirih om te kauwen; en in: *mòdo-dò pepelak*, droge, ongekorven tabaksbladeren. (Zie ook sub *pela* 3 en 4).

Pelanao, (Ba. *mpelinao*; Bo., Bi., K. *palanao*; R. *paranao*), op Koepang: *sajur parnao*, soort lage plant, waarvan de bladeren door de varkens gegeten worden.

Pelasènge, Bo., Bi., K. idem; Ba., D. *pelasèngge*; R. *pelasèke*; T. *pelesèngge*, [het laatste gedeelte het (wel ontleende) Mal. *tjěngkeh*, *tjengkeh*; het eerste gedeelte uit *pala* (in de Mal. beteekenis)? On. bezigt *sèngge*], kruidnagel.

Pèle 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpèle*; D., T., On. *mbèle*), *a.* fakkel, toorts van bladeren van den klapper, de lontar, enz.; (vgl. *banuk*);

b. met eene fakkel lichten, (vgl. *loti*), vooral met fakkellicht iets vangen: *pèle iäk*, (*manu-pui*), visch, (vogels in de sawah's) met fakkellicht vangen; *iä nanapèlek*, op die wijze gevangen visch; *manapèle*, iemand, die op zulk eene wijze vischt of vogels vangt.

pepèlek, het vangen bij fakkellicht; *iä pepèlek* = *iä nanapèlek*.

(**Pèle** 2), *pèle-pèle*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpèle-mpèle*; D., T. *mbèle-mbèle*, [vgl. *bela*], uitgespreid opgehangen zijn, (vgl. *pela-pela*, *bela*, *dòko-dòko*): *lafa-a pèle-pèle nai ai hohoik-a*, de slimoet hangt uitgespreid over den droogstok; *ofak-a la-n pèle-pèle*, de zeilen van het vaartuig hangen uitgespreid.

pepèle, iets uitgespreid ophangen: *ana pepèle lafa-a neu ai hohoik-a*, zij hangt de slimoet uitgespreid over den droogstok; *lafa nanapepèlek*, uitgespreid opgehangen slimoet; *ana pepèle lafa-a ketu lelesu-a*, hij hangt de slimoet op om de deuropening af te schutten; v. d.: iets op dusdanige wijze afschutten: *ala pepèle fè-n kama esa*, zij schutten eene kamer voor hem af, (vgl. *papala*).

(**Pèle** 3), *pepèle*, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpempèle*; D., T., On. *mbembèle*): *pepèle lilo-pilas*, (*lilo-fulak*), soort gouden, (zilveren) borstplaat. (Zie ook sub [*pèle*] 2).

Peli = *pelik* aan het slot eener samenstelling, bijv. *manu-peli*.

pelik, (Bo. idem; K. *peli*; Ba. *mpelik*; T. *mbeli*), achterste van mensch of dier, (vgl. *buik*); *peli-isik*, bil; *peli isi-n dua-s*, zijne beide billen; *peli-bòlok*, aarsgat; *peli-duik*, stuitbeen; *peli-teis* = Holl. schijtert = laf; lafhartigheid: *peli-tei-na ana seli*, hij is zeer lafhartig, bangelijk; *hatahoKi peli-teis*, lafaard.

Pèlo 1, mannennaam.

Pèlo 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpèlo*, [vgl. *lèlo*, *nggèlo*, verwant met *fèlo*?], het uiteinde van iets door afhakken of afsnijden puntig maken, (vgl. *kè*, *kili*, *tati*, *tetei*): *pèlo isi*, eene prop voor een proppenschieter aanpunten; *isi pèlo*, eene dusdanig aangepunte prop. Met *heni*: het uiteinde van iets afsnijden, afhakken, afhouwen: *pèlo heni tua-nggi peda-na*, het uiteinde van den bloemtros van een lontarpalm afsnijden; *tati pèlo heni dulik-a peda-na*, (*nò-a bui-na*, enz.), de punt van een stijl van eene heg, (het ondergedeelte van een klapper) afhouwen; *pèlo heni tefu-a buü-na*, het suikerriet bij de geledingen afsnijden.

Pèlo 3, *pèlo lalu*, de sagoeweer verzoeten door er suiker in te doên: *hataholi manapèlo lalu-a tao-ná-n tua baü*, hij, die de sagoeweer verzoet, doet er veel suiker bij.

Pèlos, Bi. *pèlo*; R. *pèros*, [= *lèpos*, met omzetting, Tett. v. Dilli heeft *bedok* en

beuk of *beur*; verwant met *tetèlos*, *filu-filu*, enz.?], wenden, eene andere richting geven of nemen, (vgl. *bèlok*): *ofa-na pèlos nasafali*, zijn vaartuig wendde zich en keerde terug; *ana pèlos laë au*, hij wendt zich om en raakt mij daarbij aan; *pèlos ndala*, een paard onder het rijden wenden.

Pelu, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpelu*; D., T. *mbelu*, [vgl. *lupe*: zie ook de dial.; denkelijk bij *dilu*, *kilu-(hòek)* enz.], slap neerhangen als bijv. een geknakte tak, (vgl. *dòko-dòko*): *tepa ai-a ndana-na dè ana pelu lèo dae neu*, de tak van den boom is geknakt, zoodat hij naar beneden hangt.

pelu-pelu, geheel slap, krachteloos neerhangen, v. d. ook: krachtéloos heen en weer slingeren: *manamafuk-a langa-n* (of: *lesu-haï-n*) *pelu-pelu*, het hoofd van den beschonkene slingert krachteloos heen en weder; *ana laök pelu-pelu*, hij loopt slingerend, zwaaiend, zooals een dronken mensch of iemand, die door ziekte verzwakt is, (vgl. *nabalak*).

pelu (*na-*), slap doen neerhangen: *napelu heni ai ndanak-a*, een boomtak slap doen neerhangen door dien te knakken.

pepelu (*na-*), laten slingeren, zwaaien: *napepelu lesu-haï-n*, hij laat zijn hoofd slingeren = *lesu-haï-n pelu-pelu*.

Pena 1, mannennaam.

Pena 2, (Mal. Holl.), pen, schrijfpen; *pena besi*, of *pena-isik*, stalen pen; *pena-aik*, pennenhouder.

Pena 3, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpena*; T. *mbena*; D., On. *mbène*, [Kup. *penga* in: *lael-penga*, (soort vlieg), Bur. *fenga*, Amb. *pena*, *penal*, *upenal*], vlieg; *pena-kapak*, groot soort vlieg; *pena-nituk*, (duivels- of lijkenvlieg), donker blauwe vlieg, welke op bedorven vleesch aast.

Pena 4, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpena*; D., T., On. *mbena*, [vgl. *pela-pela*? zie ook de dial.], opengebarsten kapasvruchten afplukken door de geheele vrucht af te trekken, (vgl. *ketu*): *pena abas*; ook: *pena funu-kòle*, de opengebarsten vruchten van de *mòdo-kapa-òek* afplukken; *aba nanapenak*, geplukte kapas.

pepena, herhaaldelijk plukken, enz.

penak: *abas penak esa* (= *lapak esa*), de hoeveelheid katoen uit één vrucht; *aba-penak*, opengebarsten kapas-vrucht; *dela-penak*, geopende bloem van den dĕdap-boom, (vgl. *bunak*); *udà dela-pena nita-buna*, regen in den tijd dat de dĕdap-bloemen zich openen en de nitas bloeit, (in September).

pena (*na-*), opengaan of open zijn van de kapas-vrucht: *abas-a napena*; ook: zich openen van sommige bloemen: *delas-ala lapena*, de bloemen van de dĕdap openen zich.

(**Pena** 5), *pena* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nampena*; On. *nambena*, [eene overdrachtelijke beteekenis van *napena*, sub *pena* 4, z. v. a. gelijken op eene opengebarsten kapas-vrucht?], breken, branden van de golven: *li-la lapena*, de golven breken, er staat branding, (vgl. *napoponu*); *mata-na napena*, z. v. a. zijn gelaat straalt van vreugde.

mapenak (*li-*), golf, welke breekt, breker.

Penga-òen, naam van een riviertje en van de streek waardoor het loopt in het Termanusche.

Pènge, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *pèngge*; *bèngge*) = *hia*, (waarmede het ook wel verbonden wordt), bang zijn voor iemand, niet tegen iemand op durven, (vgl. *bi*): *ana pènge* (of: *pènge hia*) *au*, hij durft niet tegen mij op.

Pèngo, K. idem: Ba., On. *penggo*, [vgl. *bèngok*, *lèngo* 2 en zie *singo*] = *bèlok*, wenden: *ana pèngo ndala-a lèo ki neu*, hij wendt het paard naar het noorden; *pèngo uli*, het roer wenden.

pepèngo, herhaaldelijk wenden, enz.

Peni, een inlandsch zadel op een paard bevestigen, (vgl. *sela*); *peni ndala*, een paard opzadelen; *ndala nanapeni-lilok*, een paard „met goud bezadeld", (met een verguld zadel).

pepeni, herhaaldelijk opzadelen, enz.

penik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., On., R. *peni*, [Tim. *peni*, Saw. *peni*; Tim. *peni-haef*, Tett. *beni-ain* = Mal. *lapik kaki*], inlandsch zadel van gĕbang-bladeren op lappen stof vastgebonden, dient zoowel om op te rijden als om er lasten op te leggen; *peni-dòk*, de lappen stof waarop de gĕbang-bladeren zijn vastgebonden, tegenover: *peni-aik*, het eigenlijke zadel met de banden.

Penik, sommigen zeggen: *penis*, [Mal. *pĕnding*], buikband van metaal, (vgl. *kalikè*); *peni lilo-pilas*, gouden buikband; *pou*, (*lafa*) *dula-penik*, zie *lafa*, *pou*. (Zie ook sub *peni*).

(**Pèno**), *pèno-pèno*, zie *sò pèno-pèno*.

(**Pèo**), *sapèo* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; On. *nasapèo*, *nasapepèo*, doch D. *nasambèos*, [vgl. ook dial. *pèo-pèo* naast *pèdo-pèdo*, T. *nasapèdo*, en voorts *nasafèlo*], vlug, handig zijn, (vgl. *nasafèlo*): *inak ndia nasapèo-hik*, die vrouw is zeer handig.

Pèö, mannennaam, verkorting van *pèlo*.

Pèpe (*iä-*), soort zeevisch.

Pesa, [Sumb. *păha*, *păsa*], op of tegen iets slaan, hameren, smeden, (vgl. *tutu*, *fepa*).

pepesak, (*tasi-*), dat gedeelte van het strand, waar de golven bij vloed tegen aanslaan, vgl. *pesi*, *puka*. (Zie ook sub *pesak*).

Pesak, dansen van mannen bij het einde van het *hus*-feest, waarbij de voeten langzaam vóór- en achteruit geschoven worden: *ala pesak sò*, men is reeds met dat dansen begonnen, het *hus*-feest loopt ten einde, (vgl. *foti*).

pepesak, Bo. idem; Bi., K. *pepesa*; R. *pesa-pesa*; Ba. *mpempesak*; T. *mbembesak*; D. *mbembesa*, [vgl. Mal. *mĕntjak*?], in: *pepesak eëü-a*, beweging brengen in den rondedans, (Mal. v. Koep. *kabalai*), door vóór- en achteruit te gaan en op die wijze den kring nauwer en wijder te maken, vgl. *nggonga* 2. (Zie ook sub *pesa*).

Pesi 1, Bo., Bi., K., R idem; Ba. *mpesi*; T. *mbesi*, *mbesik*; D., On. *mbesi*, [Tim. heeft *pèsek*, vgl. Saw. *pĕhi*, werpen; ook Bug. *tapĕsi*, uitspringen, *wĕsi*, opspringen?], neerwerpen, neersmijten, dikmaals met *heni* verbonden, (vgl. *bala*): *ana pesi hataholi-a neu talada ndia*, hij wierp dien mensch in het midden; *ana pesi heni balok-a neu dae*, hij smeet den balk op den grond. Ook: zich werpen, zich storten zooals bijv. de golven: *li-la pesi laë uma ndia*, de golven storten zich tegen dat huis, (vgl. *puka*). Verder = treffen, raak treffen, treffen zoodat het getroffene valt, maar ook meer in 't algemeen, (vgl. *laë*): *kea-a fapa pesi ndia kandou-na dè ndia sofa bafa-na neu*, de schildpad sloeg hem tegen zijn hoofd, zoodat hij in het zand beet; *au silo ku-a dè pesi langa-na*, ik schoot op de duif en raakte haar kop; *ana tutu pesi mata-dèë-na*, hij gaf hem een vuistslag in de oogappels.

pesi-pesi mesan, achteloos neersmijten, in wanorde door elkander gooien: *ana pesi-pesi mesan nò pelak-ala leu loanak lain*, hij gooit de maïs door elkaar op de rustbank; *oe-a nakadòto pesi-pesi* (= *ponu-ponu*), het water kookt, zich aldoor stortend = het water kookt over, (vgl. *lua*, *sasi*).

pepesik, *a.* het nederwerpen; *b.* herhaaldelijk nederwerpen, neersmijten, enz.: *ana pepesik ana*, hij werpt hem herhaaldelijk op den grond; *li-a pepesik uma ndia*, de golven storten zich herhaaldelijk tegen dat huis.

pesi (*na-*), laten vallen, bij ongeluk omgooien, neerwerpen: *napesi heni ulek-a*, hij heeft den pot bij ongeluk neergeworpen of laten vallen. Ook: zich laten neervallen: *nò-boak-a napesi-ná mate au*, de kokosnoot valt zoodanig neer, dat ik er bijna dood van ben.

Pesi 2, mannennaam.

Peta, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpeta*; D., T., On. *mbeta*, [Kup. *petang*, Tim. *petak*, stellig verwant met *nakabète*, dial. *naäbeta*], opzwellen, opgezwollen, (vgl. *dodongi*, *fue*, *pae*, *papaka*, *popokak*, *kulu-lau*, alsook *natafú*): *aná liü-ná au ei-nga peta*, hij slaat mij op den voet, zoodat deze opzwelt; *ei-lima-n peta*, zijne ledematen zijn (ook z. v. a. zijn geheele lichaam is) opgezwollen; *ana ki-ná mata-na peta*, zijne oogen zijn gezwollen van het schreien; *nitu esa tao-ná au ameda au langa-nga peta*, een duivel heeft veroorzaakt, dat mijn hoofd voor mijn gevoel opgezwollen is, (bij het zien van geestverschijningen zou men een gezwollen hoofd krijgen); *peta-bá*, *peta-bák*, zie (*ba*) 5.

petak: *hataholi ei-petak*, iemand met een gezwollen voet; *hataholi ao-petak*, iemand met gezwollen lichaam, een waterzuchtige.

petas, R. idem; Bo. *petak*; Bi., K. *petą*, (Ba., D., T., On. bezigen *mpaes*, *mbaes*), gezwel, puist.

peta (*na-*), doen opzwellen: *ana liü napeta au ei-nga* = *ana liü-ná au ei-nga peta*.

Petak 1, (Ba. idem? Bo. geeft *tetak* op, Bi. *tetą*, overigens niet bekend), soort boom, waarvan de vruchten bij het heelen van wonden gebruikt worden. (Zie ook sub *peta*).

(**Petak** 2), *makapetak*, R. *mapetą*; Ba. *makampetak*, [eig. van *peta*, dus: gezwollen, vgl. K. *makapaę*, Ba. *makampaek*, T. *makambaek*, vochtig, nevens *pae*, gezwollen; vgl. voorts Bi. *napeta*, nat zijn, Tim. *napèt*, *napète*, *makpètę*, nat], nog vochtig, nog niet goed droog, (vgl. *nąka-hòe*): *lafa-a bei makapetak*, de slimoet is nog vochtig

(**Pète** 1), *pète-pète*, (Bo., Bi., K., D., On., ook wel T. idem; T. ook *mbète-mbète*; Ba. *mpète-mpète*), dik, pappig, lijmerig, (vgl. *lila*, *mangalilek*, *pèë-pèë*, *pipi-pipi* 1): *kau-òek-a pète-pète*, de pap is dik, niet vloeibaar; *tane-a*, (*nò-a*, enz.) *pète-pète*, de modder, (de met water vermengde klapper) is papperig, lijmerig.

pepètek, (*tane*, enz.), lijmige (modder, enz.) = *manapepèëk*.

(**Pète** 2), *pète-pète*, Bo., Bi., K., R. ook D. idem; T., On. *mbète-mbète*; D. ook *pèë-pèë*, [gelijk de vorm van het woord reeds aanduidt, blijkens *pipi-pipi* 1 en 2 en D. *mbiè-mbiè*, oorspronkelijk één met (*pète*) 1], in overvloed aanwezig zijn, in groote hoeveelheid zijn, (vgl. *heta*): *iàk-a heta pète-pète*, de (gevangen) visch, of: de vischvangst is zeer overvloedig; *ala poä-lá hade-a mai dae pète-pète*, zij storten de rijst in groote hoeveelheden op den grond, z. v. a. zij oogsten rijst in groote hoeveelheid; *poä heni tua-a nai dae lifu pète-pète*, het palmsap is (door het breken van den pot) op den grond uitgestort in groote hoeveelheid als een plas, het palmsap ligt als een groote plas op den grond uitgestort.

(**Pète** 3), *pète* (*na-*)-*lain*, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nampète-lain*; voor On. wordt

napète opgegeven, voor T. *nambeta*[?]-*-lain*), wordt verklaard als: breken van aardewerk, (vgl. *baë*), bijv. *tuda heni pingak-a neu dae napète-lain*, de schotel viel en brak, (het woord zal wel oorspronkelijk eene geluidsnabootsing te kennen geven, vgl. *lain* 2).

(**Pètek** 1), *pepètek*, (Bo. idem; K. *pepètę*; Ba. *mpempetèk*): *pepètek nai òe dale*, voorover, op den buik liggend, zwemmen, (vgl. *ange*), de beenen bewegend, doch de armen stil of nagenoeg stil houdend; in het Mal. v. Koep. *badòpok*. (Zie ook sub [*pète*] 1).

(**Pètek** 2), *pepètek*, Bo. idem; Bi., K., R., ook On. *pepètę*; Ba. *nampempète*, (in On., R. is *pepètę* ook = *pitu-lètok*, zie aldaar): *pepètek henak ane neu neäk*, telkens vier pandan-bladeren te zamen vlechten of knoopen om daarvan eene mat met uitgetanden rand te maken, (vgl. *ane*).

(**Petik**), *ni-petik*, soort krabbe.

Pèto, naam van een dorp, *òe-pèto*, naam van eene bron, *hade-òe pèto-lai*, eene verzameling sawah's in het Termanusche; zie sub *lela* 3.

(**Peu**), *peu-peu*, Bo., K., R. idem; D. *mbeu-mbeu*, [vgl. de dial.], uitsteken, naar boven of in de schuinte, (vgl. *angu-angu*): *ai papakuk-a peu-peu ndè ele*, daar steekt eene houten pen boven den grond uit; *pakuk-a langa-na peu-peu*, de kop van den spijker steekt uit; *dòpe-a peu-peu ndè sini-langak-a*, het mes is daar boven op het dak gestoken en steekt er boven uit.

manapepeuk, hetgeen uitsteekt: *ai manapepeuk*, een boom, welke boven zijne omgeving in hoogte uitsteekt, ook: een vooruitstekende dorre tak; *hènge mahèle duli manapepeuk èle*, bind gindschen uitstekenden (hoogsten) stijl stevig vast!

pepeus (*ai-*), een boom, waarvan alle takken op één na afgehouwen zijn, welke dient als teeken, dat daar de grens is tusschen twee droge velden, (vgl. *tò*).

(**Peü** 1), = (*pedu*); *nggela-peü*(*k*) = *nggela-pedu*(*k*).

(**Peü** 2), *peü-peü*, voortdurend liggen: *ana peü-peü-k-ana*, hij blijft aldoor maar liggen; *ana peü-peü nai kama dale*, hij blijft voortdurend in de kamer liggen.

pepeük, ligplaats, slaapplaats, dikmaals met *luluük* verbonden, als: *pepeü-luluük*.

ngapeük (*na-*), Bo. idem; K. *nangapeų*; Ba. *nakampeük*; T. *nakambeük*; Bi., R. *napeü*, [vgl. dial. *mbeu-mbeu*], liggen, neerliggen, zich neerleggen, (vgl. *lè-lè*, *ndò-ndò*, *loli-loli*, *luü* 2, *unu-unu*): *nangapeük nai bangu lain*, hij ligt op de bank; *nangapeük loli-loli lelesu-na*, hij lag uitgestrekt voor zijne deur; *mangapeük mala fa dei, tè emi sota-mä-n seli*, ga wat liggen, want gij zijt zeer vermoeid.

ngapepeük (*na-*), neerleggen, doen liggen: *nangapepeük nii-ana-a nai neäk lain*, zij heeft het kind op de mat neergelegd, (vgl. *naloloti*, *nasusungu*); *nangapepeük bòto-a nai mei lain*, hij doet de flesch liggen (niet staan) op de tafel; *mangapepeük di-a, bòö fè-n napadeik*, laat den stijl liggen, richt hem niet op!

Pi 1, spannen, uitspannen, (vgl. *lòlo* 2), vooral gebezigd van het uitspannen van katoen, kain's, (*pi abas*, *sidi*, enz.), op een stok tusschen twee staande palen, terwijl ook onderaan een stok door de kain's gestoken wordt, welke aan de uiteinden bezwaard wordt door steenen, waardoor de sarong's enz. zeer glad opdrogen, alsof zij gestreken zijn: *naä nakabète-ná tei-na pi mata-na*, hij heeft zich zat gegeten, zoodat „zijn buik zijn aangezicht spant", (zoodat zijn gezicht

slap naar beneden hangt, hij er slaperig uitziet).

pi-pi = *nakapí*, gespannen: *ela tali-a pi-pi*, het touw blijft gespannen.

pipí, voortdurend spannen, enz. Ook een touw spannen om daardoor het omvallen van het een of ander te beletten, bijv. *ana pipí tali neu ai-a peda-na*, hij bevestigd een touw aan den top van den boom en spant dat, opdat de boom niet valle. Met een ander verbum ook = *nakapí*: *ana paä pipí tali-a*, hij bindt het touw strak.

pipík, het spannen; het toestel om katoen enz. op uit te spannen; *batu pipík*, de steenen, welke gebruikt worden voor het bezwaren van den ondersten stok van dat toestel.

nakapí, Bo., Bi., K. idem; R. *napí*; Ba. *nakampí*; D., T., On. *nakambí*, [zie ook sub (*pi*) 2; Tim. *pi*, trekken; hierbij ook Kup. *pi*, doen staan?], *a*. gespannen, strak, (vgl. *nakabète*, *nakadèle*, *holu-holu*, *nàlilí*, *ndi-ndi*, *sena* 3, *nakaseti*, ook *nahèle*, *lòlo* 2): *naä nakabète-ná tei-na nakapí*, hij heeft zich zat gegeten, zoodat zijn buik strak gespannen is; *tali-a nakapí sò*, het touw is strak gespannen; *ei-ua-na nakapí*, de pezen van zijn been zijn gespannen, stijf;

b. spannen: *ana hela nakapí tali-a*, hij haalt het touw strak aan.

(**Pi** 2), *lapí* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nalampí*; T., On. *nakambí*, [wel van *pi* 1], in: *nalapí-ná neu langa-na* (of: *langa-dò-na*), hij houdt hem vast aan het hoofd (of haar) en trekt daaraan, (vgl. *hela*, *fona*).

Pik 1, Bo. idem; Bi., K., R. *pi*, Ba. *mpik*; T. *mbik*, [denkelijk van *pi* 1], of *bisu-pík*, litteeken van eene wond, indruk als van een touw bijv. in de hand: *ana leä naule-pík tè ta heni lima-na*, hij trok en rukte, zoodat er eene moet van in zijne hand kwam, maar zijne hand kwam niet los; *ao-na pik-pik* (of *bisu-pík*) *mesan*, zijn lichaam is vol litteekens; *hataholi matà-*, (*lima-*)*pik*, iemand, wiens gelaat, (hand) vol litteekens is; *pò-pík*, zie (*pò*); *fango-pík*, pokdalig.

(**Pik** 2), in: *ei-pipík*, [Tim. *pi*(*f*); mogelijk van *pi* 1], de Achilles-pees.

Pia, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpia*; D., T., On. *mbia*), werpen, gooien, (vgl. *tapa*): *ana pia au nenik batu esa*, hij gooit mij met een steen; *ana pia laë manu-pui esa*, hij raakt een vogel met het gooien; *ana pia nala kaleu esa*, hij heeft eene boschduif gekregen door er (met een steen) naar te gooien; *ana pia heni batu-a*, hij werpt den steen weg; *pia-deak*, ook D., On. *mbia deą*, (vgl. *deak*, buiten): *neu pia-deak* = *neu nangadeak*, hij gaat zijne behoeften verrichten; *nai pia-deak*, hij is aan 't verrichten zijner behoeften.

pipia, herhaaldelijk gooien, enz.

pipiak, idem; ook wel in verbinding met *tutuü*, in overdrachtelijken zin: *tutuü pipiak hata-hata-na*, zijne goederen wegwerpen, verwaarloozen.

pia (*na-*), willen gooien: *nïi-ana-a napia*, het kind wil gooien; *au apia na na nakananasak au sò-na*, ik wilde gooien, omdat hij mij zeer vertoornd had.

pia (*la-*) *ao*, elkander gooien: *nïi-ana-la lapia ao*, de kinderen gooien elkander, (bij wijze van spel).

piak (*la-*) = *lapia ao*.

manapia, hij, die werpt, bijv. bij het spelen met den tol.

Piak, Bo. idem; Bi., K., R. *pią*; Ba. *mpiak*; T. *mbiak*; D., On. *bią*, [vgl. *hi*) 3?] of: *batu piak*, rots, klip, (vgl.

batu); *pia-pedak*, rotspunt; *piak-a mabu-buë-na*, uitstekende punt van eene rots; *pia-bòlok*, spelonk, grot = *leak*.

Piä, mannen- en vrouwennaam.

Piao, in: *piao batu-poi(k)-a*, de genoegens dezer wereld, (oorspronkelijk eene dichterlijke uitdrukking, waarvan de eigenlijke beteekenis mij onbekend is).

Pidak, Ba., Bo. idem; [T. *kidak*, R. *kidą*, vgl. *kikida*], verschrompeld, vergroeid, niet goed ontwikkeld (van vruchten): *pao-boa*, (*ninilu-boa*) *pidak*, eene verschrompelde mangga, (tamarinde-vrucht); *nò-dèë pidak*, eene verschrompelde kokosnoot.

(**Pidi**), *pidi-pidi*, Bo., D., T. (?) On., ook Ba. idem, [vgl. *piti-piti*, *tidi-tidi*] alleen in: *mudi pidi-pidi*, onophoudelijk spuwen, (vgl. *nakaduduak*).

Pidu-èdo, Ba., Bo., K., R. idem, [voor D. wordt *pedu-èdo* opgegeven; voor On. *piru nggari*, (vgl. *nggali* 2), vgl. *pilu* 2?], onverschillig, achteloos zijn, (vgl. *dafu-dafu*): *ana pidu-èdo-ná-n seli*, hij gedraagt zich zeer onverschillig; *ana pidu-èdo heni bua-n-ala*, hij raakt zijne goederen door achteloosheid kwijt.

(**Piï**), in: *piï-daä*, Ba. *mpiï-daä*, [zie hieronder *pipiï*, vgl. On. *dadaä*], frommelen aan een kleedingstuk: *niï-ana-a piï-daä nò sidi-na*, het kind frommelt aan zijne kain, maakt die telkens los en dan weer vast.

pipiï, Bo. idem, [D. *bibiï*, *biï-lea*, (vgl. *leä*, trekken); K. *fiï*; vgl. *fiï*, *biï*] = *piï-daä*: *niï-ana-a pipiï sidi-na*.

Piko 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpiko*; T. *mbiko*; D. *mbiö*), soort boom, welke goed timmerhout oplevert.

Piko 2, (uit het Mal.), pikoel: *hade piko esa*, één pikoel rijst.

Pila 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpila*; D., T., On. *mbila*, [Tim. *pin*; staat denkelijk het dichtst bij Bur. *filat*, Samoa *uila*, Bug. *bilą*, Saw. *bèla*, bliksem, Sumb. *kabilak*, bliksem, schitterend, Bug. *bilą*, ook wel voor: fakkel, vgl. *dila-dila*, *ndelas*], vlammen, branden, (vgl. *loä-loä*): *haï-a pila*, het vuur vlamt; *ai-a*, (*banuk-a*) *pila*, het hout vlamt, (de lamp brandt).

pila-pila, steeds, voortdurend vlammen, flikkeren: *au ita haï-anak esa pila-pila ndè dulu èle*, ik zie daar ginds in het Oosten een vuurtje flikkeren; (zie ook sub *pila* 2).

pilak (*haï-*), vuurvlam, vlam, (vgl. *haï* 4): *kamahedis-a ao-n* (*dale*) *dadi haï-pilak*, de zieke gloeit als vuur, (vgl. *lòpe-lòpe* 3).

pipilak, het vlammen, het branden: *ai-a*, (*banuk-a*) *pipila-na ta malòle-a fa*, het hout, (de lamp) brandt niet goed. (Zie ook sub *pila* 2).

pila (*na-*), doen ontvlammen: *mapila haï-a*, doe het vuur ontvlammen, maak vuur! *dède napila pèle-a*, hij steekt de fakkel aan. (Zie ook sub *pila* 2).

manapilak, vlammend, brandend: *banu manapilak*, eene brandende lamp; *banu manapipilak*, eene steeds brandende lamp; *haï manapipilak*, het steeds brandende (het helsche) vuur.

Pila 2, rood worden: *dulu pila sò*, het Oosten is al rood geworden, de dag breekt aan; voorts in samenstelling (ook aan het einde) voor *pilas*: *lafa dula-*, (*fifiko-*) *pila*, de slimoet met roode figuren, (franje); *lulú ai pila*, soort *lulúk*.

pila-pila, roodachtig: *lèdo-a pila-pila* (*nai tasi dale sò*), de zon is roodachtig (in of boven de zee), de zon is op het punt van ondergaan; *pila-pila-ana*, eenigszins roodachtig; *niï-ana-a bei pila-pila-ana*, het kind is nog eenigszins roodachtig, is pas geboren, Mal. v. Koep. *anak merah*. (Zie ook sub *pila* 1).

pilas, R. idem; Bo. *pilak*, Bi., K. *pilą*; Ba. *mpilas*; D., T., On. *mbilas*, [wel van *pila* 1], rood, (vgl. *kea* 2, *mea*), ook: bruin, (bijv. *ndala pilas*, een bruin paard), lichter dan *balanggèok*. Men onderscheidt: *pila-matak*, licht-rood; *pila-tasak*, donkerrood; *pila-nggèok* (of: *balanggèok*), bruinachtig rood, donkerbruin, (op Koepang *merah hitam*); *pila-sangadelak*, (of: *mangadilak*), helrood, (*merah brani*); *pila-momòdok*, geelachtig rood; *pila bulu-mofak*, bleek rood; *pila-memeak*, roodachtig bruin, zooals de huidskleur van sommige Rottineezen, (*hitam manis*); *lafa-a pila-nggèo-na*, het roode en zwarte van eene slimoet.

pipila: *lafa-a pipila-na*, het roode van eene slimoet; in samenstelling zonder reduplicatie. (Zie ook sub *pila* 1).

pila (*na-*), rood gloeiend doen zijn: *napila besi-a*, hij maakt het ijzer roodgloeiend. (Zie ook sub *pila* 1).

manapilak, (*besi-*), roodgloeiend ijzer; *manapipilak*, of: *manapipila-anak*, (vgl. *pila-pila-ana*): *nii-ana manapipilak*, een zeer klein kind; *ana-na bei manapipila-anak*, haar kind is nog zeer klein. (Zie ook sub *pila* 1).

bepila, rood worden of rood zijn van vele subjecten.

Pili 1, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *nampili*; D. *mbili*; R. *piri*; On. *mbiri*), iets onthouden aan, iets verbieden, (vgl. *hòlo* 1): *ana pili uma-a*, hij onthoudt zijn huis = hij houdt zijn huis gesloten voor of verbiedt den toegang tot zijn huis aan anderen, hij wil geen omgang met anderen hebben; *ana pili ao-na nème salak*, hij onthoudt zich van, hij wacht zich voor zonde.

(**Pili** 2), *kapipili* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; R. *napipili*; Ba. *nakampimpili*; T. *nakambimbili*; D., On. *naämbimbili*, [van Mal. enz. *pilih*? (vgl. *hèle*, en Bim. *widi*)], nalezen, de overgelaten rijstaren, maïs, boontjes, enz.: *nakapipili hade*, (*pelak*, *fufue*); *hade nananakapipilik*, of: *nakapipilik*, nagelezen rijstaren, (vgl. *hèle* 1).

Pilu 1, Bo., Bi., K., D. idem; Ba. *mpilu*; R. *piru*, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord als sub 2, vgl. *tetèok* naast *tèo-tèo*], zijwaarts stooten met de hoorns, bijv. als een buffel: *kapa-a pilu*, (vgl. *foi*).

pipiluk, *a.* het stooten;

b. *kapa-a*, (*ndala-a*) *pipiluk langa-na*, de buffel, (het paard) stoot rechts en links met den kop.

Pilu 2, slingerend werpen, (vgl. *fido*, *tapa*), bijv. met een slinger, door middel van een stuk hout of een steen, klompjes modder naar een vogel werpen.

pipiluk, K. *pipilų*; Ba. *mpimpilų*; R. *pipirų*; D. *pipilut*; On. *pipirut*; T. *pipiük*, [Tett. v. Dilli *tali fafiruk*, Tim. v. Amarasi *biut*; vgl. *pipiü*], het slingerend werpen; slinger of stuk hout om daarmede slingerend te werpen, (vgl. *fifidok*): *pilu nenik pipiluk*, hij werpt met een slinger; *tane pipiluk*, kluitjes modder om mede te werpen.

Pina-baï, mannennaam.

Pinga, mannennaam.

Pingak, Bo. idem; Bi., K. *pingą*; Ba., T. *pinggak*; D., On. *pinggą*; R. *biką*, [Mal. *pinggan*, stellig ontleend], schotel, ook: bord, (vgl. *tepak*); *pinga-batuk*, soort Chineesche schotel; *pinga-tè*, schoteltje onder een theekopje; *pinga madema*, diep bord, soepbord; *pinga kabaök*, ondiep bord, plat bord; *pinga-mango*, aardewerk in 't algemeen; *ana hapu kakau pinga-na*, hij heeft zijn bord rijst of maïs = hij verdient zijn kost; *ana naä basa kakau-a na ana tei teis neu pingak dale*, nadat

hij de rijst (maïs) opgegeten heeft, bevuilt hij het bord = hij is een ondankbare.

Pinu, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpinu*; D., T., On. *mbinu*, [Tim. *pinu*; verwant met Mal. *ingus*? of bij Jav. *ilu*, enz.?], snot: *ana tei-ná pinu-la*, hij heeft slijmachtigen afgang.

Pio, ook in K., On., R. (Mal. v. Koepang, uit het Portugeesch: *pion*), tol: *nakaminak pio*, hij speelt met den tol.

piok, in: *puta-piok*, zie *puta*.

(**Pipi** 1), *pipi-pipi*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpimpi-mpimpi*, (D. heeft *mbiï-mbiï*, *mbië-mbië*), dik van vloeistoffen, lijmerig, (sterker dan *pète-pète*): *kau-òek-a pipi-pipi*, de pap is zeer dik.

pipipik, zeer dik: *kau-òe pipipik*, zeer dikke pap.

(**Pipi** 2), *pipi-pipi*, Bo., Bi. idem, [D. heeft *mbië*, oorspronkelijk één met (*pipi*) 1, vgl. (*pète*) 2] = *pète-pète* 2: *iäk-a heta pipi-pipi*, de vischvangst is zeer overvloedig, (vgl. *heta*).

Pisak, Bo. idem; Bi., K., R. *pisa*; Ba. *mpisak*; D., On. *mbisa*, [Saw. *kebiha*, in het Mal. v. Koepang zegt men: *kapisak*], soort mand van lontarblad gevlochten, (vgl. *sailòpek*); *pisa-selak*, een grof soort daarvan; *pisa tua*, een soort mand, dat gebruikt wordt bij het tappen van palmsap.

Pisi, Bo., Bi., K., R., (ook T.?) idem; Ba. *mpisi*, [Saw. *pihi*, vgl. Bat. *pinsir*], sprenkelen: *ana pisi òe neu mòdo-la*, hij sprenkelt water op de (afgeplukte) tabaksbladeren; *mòdo nanapisik*, besprenkelde tabaksbladeren; (vgl. *tetè*).

pipisi, herhaaldelijk besprenkelen; ook: *pipisi lima-na*, hij schudt zijne hand om er iets (bijv. water) af te schudden.

Piso, of *pisok*, (Bo., Ba. idem; Bi., K., D., R. *piso*), spatten, bespatten: *ana piso(k) laë au*, hij bespat mij met water; *òe manapisok*, opspattend water (vgl. *sonu* 1).

pipisok, doen spatten: *ana pipisok òe*, hij doet het water opspatten, (vgl. *paso* 2).

Pistolik, (uit het Holl.), pistool.

(**Piti** 1), *piti-piti*, Bo., Bi., K., Ba., T., D., R. idem, [nevenvormen van gelijke beteekenis zijn: *pède-pède*, *pidi-pidi*, ook *tidi-tidi*; in Ba. echter heeft *pède-pède*, in Ba., On *piti-piti* ook de beteekenis van *pète-pète* 2; in On. *mbiti-mbiti*, (vgl. T. *mbète-mbète* naast *pète-pète*), die van *pète-pète*, zoodat al deze woorden, welke de beteekenissen vertoonen van: dik, veel, dikmaals, herhaaldelijk, oorspronkelijk één moeten zijn, vgl. ook (*piti*) 2], herhaaldelijk, voortdurend, onophoudelijk, (vgl. *nakaduduak*): *ana kokolak*, (*luök*, *naä*, *silo*, enz.), hij spreekt, (gaat, eet, schiet, enz.) voortdurend; *ana mudi piti-piti* = *ana mudi pidi-pidi*.

(**Piti** 2), *piti-piti*: *esu-n piti-piti-k-ana* = *peli-na napiti*.

piti (*na-*), of: *piti* (*na-*)*-lain* = *napède-(lain)*, [Bi. heeft ook *napète-lain*; is de overeenkomst met (*piti*) 1 toevallig, of ligt ook daarbij aan de beteekenis eene klanknabootsing ten grondslag? Zie ook *pòto-pòto* en Bi. *piti-piti*]: *peli-na na-piti-(lain)*, vgl. *nakú*.

sapiti (*na-*), *a*. zacht knallen of knetteren van een geweerschot: *sisilo-a nasapiti*, (vgl. *nasapá*); *hade*, (*pela*) *nanasesenak-ala lasapiti*, de (ongebolsterde) rijstkorrels, (maïs-), welke geroosterd worden, knetteren, (vgl. *nakadedèlek*);

b. verbonden met *baë* = *nasapá-baë-n*, openbarsten, barsten: *nggalùs-a nasapiti-baë-n*, het glas is gebarsten, (vgl. *kadi*).

sapipiti (*na-*), voortdurend knetteren, enz.

Pitu-lètok, Bo., Ba., T. idem, [voor K.

wordt *piti-lèto* opgegeven, terwijl On. en R. *pepète* hebben; behooren ook deze woorden, benevens (*pètek*) 2, (ook *pètek* 1?) bij *piti-piti*, *pète-pète*?], soort vlechtwerk, (in het Mal. v. Koepang *katupat* geheeten); het gelijkt op een van lontarblad gevlochten doosje, dat evenwel niet geopend kan worden, is veelhoekig en zonder inhoud, wordt door de kinderen als speelgoed gebruikt. Ook soort vlechtwerk als een matje, bijv. om het touw van een tol mede vast te houden.

(Piu), *sapiu* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nasampiu*; D., T., On. *nasambiu*, [een nevenvorm van *pulu*? Jav. *wuk*, Mal. *buruk*, enz.?], bedorven, duf van den smaak van iets, (vgl. *nasapai*, *pulu*): *kakau-a nalada nasapiu*, de rijst smaakt duf, is bedorven.

sapipiu (*na-*), bedorven zijn: *pa-a*, (*iäk-a*, *kakau-a*) *nasapipiu*, het vleesch, (de visch, de rijst) is bedorven.

Piü, *ana piü lima-na lèo dea neu*, hij slaat, zwaait zijne hand (zijn arm) naar achteren.

pipiü, Bo., K., (T.?) idem; Ba. *mpimpiü*, [On. heeft *pipiru*, vgl. *fifiu*, *filu-filu*; hierbij ook wel *pilu* 2; vgl. T. *pipiük* = *pipiluk*, alsook *fido*]: *ana pipiü lima-na*, hij zwaait, slingert met den arm, (vgl. *fifiu*).

Pò 1, (Bo., Bi., K., R. idem; D., T., On. *mbò*; D. ook *nambò*; Ba. *nakampò*), in: *mata-na pò*, zijn gelaat is ingevallen, (vgl. *kakafi*), of: zijne oogen staan hol door ziekte. [Misschien bij (*pò*) 4, *kapòs*].

(Pò 2), in: *pò-niäk*, D. *pò-nië*, [voor 't eerste gedeelte vgl. de dial. sub *boboak*? alsook Saw. *bo-dai*, landzijde, op Dao *boa-dai*] = *mulihaï-lidak*, het gedeelte van den rug achter de schouderbladen.

(Pò 3), in: *pò-pík*, Bo. idem; Bi., R. *pò-pí*, [vgl. *pik*, voor het eerste gedeelte vgl. *pò* 1?]: *hataholi pò-pík*, iemand, die door ziekte dood-mager, vervallen en vol litteekens is.

po-pí haki-ndakik (*hataholi-*) = *hataholi po-pík*.

(Pò 4), *pò-pò*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpò-mpò*; D., T., On. *mbò-mbò*, Tim. *pu*, Saw. *bo*, gat; vgl. Jav., Mal. *bumbung*, holle koker, of wel Sund. *bobok*, Mak. *bobo*, Daj. *bowok*?], wijd openstaan, gapen, (vgl. *ngga-ngga*, *soi*): *bafa-na pò-pò*, zijn mond staat wijd open; *lelesu-a pò-pò*, de deur staat wijd open; *paä-bòlok-a pò-pò*, het gat in de omheining gaapt zeer wijd; *ana aäsi-ná soka-a bafa-na pò-pò*, hij houdt den zak wijd open.

pòk, holte, gat, (vgl. *bafak*, *bòlok*): *ai-pòk*, (Bo. idem; K., R. *ai-pò*; Bi. *kai-pò*; T. *ài-mbòk*), holte in een boom; *batu-pòk*, holte in eene rots = *leak*; *leak-a pò-n dale*, de holte, ruimte van de grot; *dii-dò pò-n dale*, de oorholte; *sisilo-a pò-n dale*, de holte, (de loop inwendig) van een geweer; *sisilo pò-kisek*, (*pò-kaduak*, of *pò-duak*), een éénloops-, (tweeloops-)geweer.

popò (*na-*), gedurig open houden: *nii-ana-a napopò bafa-na*, het kind houdt zijn mond voortdurend open; ook: wijd openen: *mapopò-bafa*, doe uw mond wijd open!

pòk (*na-*), openen (den mond): *mapòk bafa-ma*, doe uw mond open!

bepò = *pò-pò*, van een meervoudig subject.

kapòs, (R. idem; Bo. *kapòk*: Bi., K. *kapò*; Ba. *kampòs*; D. *maambò*; On. *karambò*), hol: *ai kapòs*, een holle boom; *batu kapòs*, eene rots met eene doorloopende grot; *fela mata-kapòs*, een hakmes, waarvan het lemmet vol gaten is.

kapò (*na-*), eene opening of openingen hebben: *nu-na nakapò*, zegt men bij het damspel,

als eene plaats onbezet is; *ala tati-lá nula-la lakapò sò-ma*, zij hebben zoo gehakt, dat de bosschen met openingen zijn, zij hebben openingen in de bosschen gehakt.

(**Pò** 5), *pò* (*na-*), Bo., K., R. idem; Ba. *nampò*; D., T. *nambò*, [denkelijk samenhangend met (*pò*) 4], met *heni*: laten ontsnappen: *lapò heni bana fuik-ala*, zij laten het wild ontsnappen; *ala èko-lá musu-a sò, tè lapò heni seluk ana*, zij hadden den vijand reeds omsingeld, maar lieten hem weder ontsnappen, (vgl. *poï*).

(**Pò** 6), *sapò* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nasampò*; D., On. *nasambò*, [bevat wel eene klanknabootsing]: *ndala-a nasapò*, het paard briest; *bafi-a nasapò*, het varken schreeuwt van schrik; *beis-a nasapò*, de kaaiman geeft geluid, (vgl. *eki*).

(**Pò** 7), *sapò* (*na-*), Bo., K., R., (ook D., T.?) idem, [voor On. wordt *nasapoä* opgegeven, zou bij (*pò*) 6 kunnen behooren], met *baë* = *nasapiti-baë-n*: *haï-a naä-ná batu-a nasapò-baë-n*, het vuur doet den steen uiteenspringen; *manu-tòlo-a*, (*hade-a hu-na*) *nasapò-baë-n*, het ei, (de rijstplant), is door te veel water opengebarsten, (vgl. *kadi*).

Pon, (Mal. v. Koep. idem, Holl. pond?), een blikje buskruit, een kruitblikje: *mòdo* (*sisilo*) *pon esa*, één blik kruit.

Poä 1, Bo., K., R. (of *poa?*), idem; Ba. *mpoä*; D., T., On. *mboä*; Bi. *poka*, [vgl. *balaboä*, (*poka*) 4, ook *diä, dië*; bij Daj. *pukah*, werpen?], storten; (met *heni*), uitstorten, zoowel van droge als van natte waren, (vgl. *balaboä, dilo, dòlo, lò heni, ndali, ngganga, okofò, sòko-lá, sòko-lido, sòko-ndiu, tetè*, alsook *diä*): *ana poä hade-la lèo lepeneu dale leu*, hij stort de rijst in den zak; *ana poä heni hade-la lèo neäk dale leu*, (*lai ènok lain*), hij stort de rijst uit op de mat, (hij heeft de rijst over den weg gestort); *inak-a poä lòdok-a neu*, de vrouw stortte den zeeäal uit de mand; *ana poä nadiu-n òe*, hij stort water over hem heen om zich te baden, hij siramt zich; *poä heni òe-a*, het water uitstorten, laten wegloopen; *ala poä heni pa-n-ala òe-na*, zij stortten uit (morsten met) de saus van hun vleesch; *ana silo-na nusa-a poä heni basa da-na*, hij schoot het hert en deed het bloed geheel wegvloeien; *ana poä dak*, zij stort bloed, zij heeft bloedvloeiïngen. Ook in het bijzonder: aarde uitstorten, v. d. ophoogen: *ala poä okofò*, zij hoogen den grooten weg op, (de groote weg wordt opgehoogd); *okofò nanapoäk*, opgehoogde weg; *ala poä uma-a dale-na*, zij hoogen den grond in het huis op, (vgl. *doma, fua, fue, hao* 3). *Poä* met *ketu*: geheel opvullen met aarde, dempen, (vgl. *nakadofu*): *ala poä ketu òe-dolu-a*, (*òe-lòlok-a*), zij dempen den put, (verstoppen de goot). *Poä* ook voor: mest storten, bemesten: *ala poä mòdo laisona*, hij bemest de (te zamen aangeplante) tabak en uien, (vgl. *fufuä*).

poä (*na-*), idem: *napoä heni mina-a*, hij stort de olie uit. (Zie ook sub *poä* 2).

Poä 2, de dial. als sub 1, [wel een overdrachtelijk gebruik van *poä* 1], bekennen, openbaren: *ana poä sala-n-ala*, hij bekent zijne verkeerdheden, (of brengt die van een ander aan den dag); *ana poä nako-na*, hij bekent zijn diefstal, (of openbaart dien van een ander); *ana poä dedeä-kokola namanino-n-ala*, hij openbaart zijne geheimen, (vgl. *nabenga, nakaheik, nalilidi* 3, *manaku, nòke salak, nasai*[*k*]).

poä (*na-*), de schuld (enz.) van een ander openbaren. (Zie ook sub *poä* 1).

Poda, Bo., Bi., K., D., (T.?), R. idem; Ba. *mpoda*, [vgl. *loda*], *a.* = *panga*, met een stok of bamboe steken naar iets, vooral naar iets dat in de hoogte is: *poda pao-boak*, op die wijze naar eene mangga steken; *pao-boa nanapodak*, op zulke wijze geplukte mangga's, (vgl. *pau*, *kakai*);

b. (Bo., Bi., K., [T.?] idem; Ba. *mpoda*; D. *popodat*), soort harpoen met drie ijzeren punten om naar visch te steken, (vgl. *telèk*).

popodak, het steken; *ai popodak*, stok, waarmede gestoken wordt.

poda (*na-*), (rheumatische) steken hebben in het been: *ei-na napoda dea-dale*, hij heeft steken door het geheele been.

Pòde 1, in alle dial., [bij Mal. *putar*, (vgl. ook Sumb. *puti*, Bim. *pòde*), of een nevenvorm van *ule*? vgl. Saw. *hemode*. Hierbij wel *bòde*, *òde-òde*; vgl. ook de beteekenissen in de dial.], *a.* omdraaien, omkeeren, het binnenste buiten keeren als een zak: *ana pòde kado-na*, hij keert zijn zak om, (vgl. *nasafali*); *pòde tali-a dei tè ana bue sò*, draai het touw even om, (maak 't uit de war), want het is verward. Voorts: draaien in oneigenlijken zin, bijv. *ana pòde nabú au*, hij heeft mij door zijne draaierijen beetgenomen, (vgl. *puta*); ook: (vgl. hieronder *napòde*, alsook Ba. *pòde*, z. v. a. Mal. *kòrek*, Bi. *pòde-pòde*, plagen,) roeren in eene zaak, stoken tusschen anderen: *ana pòde nai dedeäk ndia dalek*, hij stookt in die zaak, (vgl. *dudungu*); in deze beteekenis ook *pòde-èdo*; *manapòde*, in: *hataholi manapòde pa-peda palák*, zie sub *pedak*;

b. zich omdraaien, bijv. in: *mata-na pòde*, zijne oogen (of: het wit van zijne oogen) draaien om, verdraaien = hij heeft berouw.

pòde-pòde, steeds zich omdraaien, enz.

popòdek, het draaien, enz.: *hataholi ndia popòde-na ana seli*, die man stookt veel, veroorzaakt twist door zijn opstoken.

pòde (*na-*): *tei-na napòde*, roering (met pijn) in den buik hebben, (op Koepang *prut taputar*): *nii-ana-a napòde nai ina-n tei-n dale*, het kind roert zich in den moederschoot. Hierbij kan ook gebracht worden: *iäk-a napòde nai òe dale*, de visch dartelt (roert zich, zwemt snel rond) in het water, (vgl. de dial.).

manapopòde, (*hataholi-*), iemand, die pleegt op te stoken.

Pòde 2, (Bo., Bi., K., Ba., D., T., R. idem), in: *pòde labu* = *dèle labu*, snel op de trom slaan, den roffel slaan, [van *pòde* 1, dus: de trom roeren?]

Podu, Bo., K., (T.?) idem, [vgl. *kolu*, *odu*, *olu*; voorts T. *pudi-pudi*, D., On. *molut*, benevens Term. *modi*], met *heni*: losslippen, losglippen, losraken: *podu heni tali-a*, (*ndala-a*), het touw is losgeslipt, het paard is losgeraakt, (vgl. *ngga* 1, *modi*, *poï*, *pola*, *posu*, ook *dòlo* 1).

poduk: *poduk heni ndala-a* = *podu heni ndala-a*.

Pòe, mannennaam.

Pòek, Bo. idem; Bi., K., R. *poẹ*; Ba. *mpòek*; T. *mbòek*; D., On. *mbòẹ*, [Tim. *pòes*, Tett. v. Dilli *bòek*, schijnt vormelijk overeen te komen met dial. *fòe*, Saw. *wòe*, Sumb. *wuja*, en dus een nevenvorm van *beis*, kaaiman, te zijn, vgl. Kiss. *waihe*, garnaal, naast Rott. *beis*, Bim. *mbai*, enz.], garnaal, kreeft; *pòe-lè*, rivier-garnaal; *pòe-tasi*, zee-garnaal; *pòe-nggèë*(*k*), schaar van eene garnaal, (van een kreeft); *pòe-hanik*, dop van eene garnaal. Soorten zijn: *pòe dadalak*, *pòe fiti-nggè*, *pòe hèk*, (soort groote kreeft), *pòe pupu*, (kleine garnaal, waarvan men

trassi maakt); *pòe sauk*; *pòe tabu-eis*, *pòe tua*, (twee kreeft-soorten).

pòe-mata, (*lilo* — —), goud als kreeften-(garnalen)-oogen = echt goud, (vgl. *isik*, *tetèëk*).

mapòek, bijv. *lè* —, eene rivier, waarin garnalen aanwezig zijn.

Pòë 1 = *pòkek*, vooral als scheldwoord.

Pòë 2, mannennaam.

Pòe-nggète, K. idem; Bo. *pòe-ngète*; T. *mbòe-nggète*; R. *pòe-kète*, [vgl. dial. *nggète* = *nggèe*, dus lett. wel: (verkromd) als de schaar van eene garnaal of van een kreeft], uitdrogen, gezegd van afgesneden palmbladeren voor het maken van een emmer bestemd: *haik-a pòe-nggète sò*, het blad voor den emmer is al droog, (vgl. *tuk*).

(**Poi**), in samenstelling soms = *poik*: *batu-poi* = *batu-poik*.

poik, (Bo., ook T. idem; Bi., K., R. *poi*; Ba. *mpoik*), uiteinde, gewoonlijk: puntig uiteinde, maar ook in het algemeen: bovengedeelte, (vgl. *bafak* 3, *dae*, *fefè*, *kokoak*, *langa*, *matèëk*, *pedak*): *lète-poik*, bergtop, (doch *pia pedak*); *ai-poik*, boomtop; *nala boa-a poi-na*, hij bereikte den top van den *boak*-boom; *la-ai-a poi-na*, top van den mast, (men spreekt ook van: *ai-a*, *la-ai-a peda-na*); *ai-a poi-ana-na*, uiterste top van den boom; *lètek-a poi makafifiti-ana-na*, uiterste top van een berg; *langa poik* = *langa-(poi) fefèok*, opgestoken haarwrong; *au bei fèo au poi-nga*, ik ben nog bezig met mijn haar op te maken; *manu-a nai paä-poi-na* = (*nai paä lain*), de kip is boven op de heining; *nai alamali-a poi-na*, boven op de kast; *lalai poi-na*, het gedeelte van het uitspansel, dat juist boven het hoofd is; *nai nula-poik-a*, boven in het bosch, (in de kruinen der boomen); *batu-poi(k)*, in dichtertaal = *dae bafak*, de aarde.

popoi (*na-*), in een punt doen uitloopen: *napopoi hade-a*, hij doet (zooveel) rijst (in eene mand), dat deze in eene punt uitloopt.

Poï 1, Bo., K., R. (of *poi*?), idem; Bi. *poi*; Ba. *mpoï*; D., T., On. *mboï*, [denkelijk = Tett. *habusik*, (Tett. v. Dilli *husik*), loslaten, losmaken, los doen zijn, Kup. *natpusi*, Tim. *natposi*, Bi. *posi*, Cer., Amb. *kapisu*, *pusi*, *posi*, losgaan, ontglippen, zie ook *tusi*], loslaten: *poï au*, (*tali-a*), laat mij, (laat het touw) los! *beis-a poï kòde-a iko-na*, de kaaiman liet den staart van den aap los. V. d. loslaten = vrijlaten: *poï kapa-la*, (*ndala-la*), de buffels, (paarden) loslaten, los laten gaan: *ana poï kapa-la lai dae nanaä-n-ala*, hij laat de buffels los op het land, waarop zij gewoonlijk eten; *ala poï bana-la lai hade-òe dale*, zij laten de dieren in de sawah's los, (na den rijstoogst); *ana seï poï ndala-a*, hij bindt los en laat het paard los = hij laat het paard vrij loopen met het losgemaakte touw om den hals. V. d. ook: loslaten, vrijlaten, (vgl. *soi* 2), in meer oneigelijken zin, als: laten gaan, toestaan, enz.: *na-poï-n ana bulak dua*, hij laat hem voor twee maanden vrij; *au poï ò sodak bulak dua*, ik laat u vrij, levend (ik laat u in leven) twee maanden; *ala poï sakola sò*, zij hebben de school losgelaten, vrijgegeven = de school is uit; *ala poï mamasok sò dò bei*, is de kerk al uit of nog niet? *ala poï hade-aik-a sò*, zij hebben de rijst-halmen vrijgelaten, zij laten (men laat) na den oogst de dieren op het veld toe; *busa-a ta poï-n*, de hond laat niet van hem af; *ala poï òe-a lèo hade-òe*

dale neu, zij laten (men laat) het water in de sawah, (vgl. *kèk*); *ala bei ta poï asa mòdo sisilo fa*, hun is nog geen buskruit vrijgelaten, hun is nog niet toegestaan buskruit in te voeren; *mèsen poï nii-ana sukola-la lakaminak*, de onderwijzer staat den schoolkinderen toe te spelen; *nanea uma-na fò ana ta poï nako-a òfe fa-n ana*, hij bewaakt zijn huis om niet toe te staan, dat (om te zorgen dat niet) de dief er eene opening in maakt om daardoor binnen te komen, (vgl. *fè*, *hànuk*, *makuk*, *nakandè*). Op andere wijze in overdrachtelijken zin komt *poï* voor in uitdrukkingen als: *poï paleta*, een bevel (loslaten =) uitvaardigen; *manakolu-la poï sò*, de oogsters (hebben de rijstplanten losgelaten) = houden op met het werk, bijv. tegen het vallen van den avond, (vgl. *hae*); *poï ami hèok mangulauk-a dalek*, verlos ons van den booze!

Poï met *heni*, *a*. bij ongeluk loslaten, laten ontsnappen, (vgl. *napò*): *ana poï heni ine-a dè tuda heni-n lèo òe-dolu dale neu*, zij liet den garen-winder los, zoodat hij in den put viel; *ana poï heni nako-a*, (*ndala-a*), hij laat den dief, (het paard) ontsnappen;

b. losraken, ontsnappen: *ana ika-ná manu-a*, *ma poï heni seluk ana*, hij had eene kip gestrikt, maar de kip is weer losgeraakt; *dè poï heni kapa-a lèo èno-ina-a neu*, en de buffel ontsnapte naar den grooten weg.

poïk: *ana poïk lima-n-ala dè ana tuda dae neu*, hij liet zijne handen los en viel neder.

popoïk, het loslaten, enz.: *hataholi nanakenak-ala popoïk-a*, de verlossing der gevangenen.

kapopoïk (*na* —): *ana hoü nakapopoïk ndala-a*, *dè poï heni-n*, hij hield (het touw van) het paard losjes, niet stevig vast, zoodat het ontsnapt is, (vgl. *nggoa* 1); *ala kokolak lakapopoïk dedeäk ndia*, zij spreken over die zaak en laten haar weer los = zonder tot eene beslissing te komen.

kalapoïs, (R. idem; Ba. *kalampoïs*; T. *kalamboïk*; Bo. *kalapoïk*; K. *kalapoï*; Bi. *kàlapoi*; On. *manamboït*): *ndala kalapoïs*, een paard, dat men gewoonlijk los laat loopen, tegenover *kalapaäs*.

Poï 2, de dial. als sub 1, [denkelijk een bijzonder gebruik van *poï* 1], bloeien, van graangewassen: *hade-la*, (*pelak-ala*, *bètek-ala*) *poï sò*, de rijst, (maïs, gierst) bloeit al; van maïs ook: *pelak-ala poï heni hade-n-ala sò*.

Poka 1, Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpoka*; T. *mboka*; D., On. *mboä*; R. *poa* (*poä?*), [wel eene klanknabootsing], met een kanon schieten: *ala poka silo*, zij schieten met kanon en geweer; *ala poka mane olana fai bobongi-na*, er worden kanonschoten gelost wegens de verjaring van de(n) koning(in).

popoka, (D. ook *mbomboät*), kanon; *popoka-lik*, kanonschot.

Poka 2, Bo., Bi., K. idem; R. *poa*, (*poä?*), D., T. *puka*, [denkelijk bij (*poka*) 5], plotseling ergens uit te voorschijn komen of ergens in verdwijnen, plotseling ergens uit- of inschieten, (vgl. *lesu*, *kaiboik*): *mènge-a poka lèo deak mai sò*, de slang schiet plotseling naar buiten; *lafo-a poka nème bòlo-n dale mai*, de muis komt plotseling uit het hol te voorschijn; *nii-ana-a poka lèo deak mai sò*, het kind is plotseling uitgekomen = ontijdig geboren; *nako-a poka lèo nula dale neu sò*, de dief is plotseling het bosch ingeschoten.

(**Poka** 3), *poka-poka*, Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpoka-mpoka*; T. *mboka-mboka*, [D. heeft *pula-(pala)*, *pula-pula* (*pala-pala*), het behoort dus bij (*poka*) 5, vgl. *nasapula*], steeds verbonden met *pala-pala* (*para-para*), snauwen, heftige woorden tegen iemand gebruiken, (vgl. *naspala*, *aäli*).

(**Poka** 4), in: *poka* (*la-*)-*afuk*, Bo., Bi., K. idem; T., On. *ramboä*, (met *afuk* resp. *afu*, R. *rapoa* (of *rapoä*)-*afu*, [zeker een nevenvorm van *poä* 1]: *nïi-ana-la lapoka-afuk*, de kinderen werpen elkander (bestrooien elkander) met asch, (soort spel), vgl. *nadiu*.

(**Poka** 5), *sapoka* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; R. *nasapoa*, (*nasapoä*?) Ba. *nasampoka*; T. *nasamboka*, doch D. *puka*, *nasapuka*, [nog in verband met *poka* 1?], uitspuiten, (vgl. *nasapula*): *kaiboik òe-a nasapoka nème dalek*, (of *dae dale-na*) *mai dè fa nala mòk ndia*, plotseling spoot het water uit (den grond) en overstroomde de vlakte; *òe ndia tai nasapokak-a*, het water bleef maar doorspuiten.

sapopoka (*na-*), steeds opspuiten, enz.

masapokak (*òe-*), opspuitend (water).

(**Pokak**), *popokak*, [Tim. *pok*, gezwollen, *dik*, *apokat*, dik, vet; vgl. On. *popoät*]: *hatahoti ei popokak*, iemand, wiens voeten opgezwollen zijn door ziekte, (vgl. *peta*).

Pòke, Ba. *mpòke*, overigens als in Term., vgl. *pòë*, [Sumb. *poki*], blind zijn of worden: *pòke mata-na*, hij is blind; *mata-na pòke seselik*, of: *ana pòke mata-n seselik*, (*dua-s*), hij is blind aan een oog, (aan beide oogen); *emi miä na sè pòke emi*, als gij er van eet, zult gij blind worden; *ana tao pòke*, hij houdt zich blind, hij doet of hij niet ziet. In samenstelling wel voor *napòke*: *nèë nggèok-a mòe pòke ndia mata-na*, de zwarte mier watert hare oogen blind.

pòke-pake, (vgl. *pake* 2), blind en doof = onbesuisd, ondoordacht: *nïi-ana-la bei pòke-pake*, de kinderen zijn nog onbesuisd; *ana kokolak pòke-pake*, hij spreekt zonder nadenken, ondoordacht. Ook geconstruëerd met *nò*, enz.: *ana tao nò pòke-pake*, hij handelt onnadenkend, onbesuisd, (vgl. *nggoa-nggá*).

pòkek, blind: *hatahoti* (ook zonder subst.) *pòkek*, een blinde; *matana pòkek-(a)* = *pòke mata-na*, hij is blind; (*hatahoti*) *mata-pòkek* = *pòkek*. Ook in omgekeerde volgorde, in: *hatahoti pòke mata fia-eik*, blinden en kreupelen, z. v. a. gebrekkigen in 't algemeen; *hatahoti pòke* (*mata*) *seselik*, iemand, die aan één oog blind is; *pòke-manuk*, bijziende, kippig; *pòke sò-linok*, scheel; *pòke-dèlek*, scheldwoord tegen een blinde; *uti-pòkek*, onbesneden; *ana hia ndia pòke-na fò kadak-a kama dale*, vreesachtig door hare blindheid bleef zij maar in de kamer.

pòke (*na-*), blind maken: *napòke nïi-ana-a mata-na*, het maakt het kind blind; *au tino na au apopòke au mata-ng seli*, bij het mikken, houd ik het eene oog toe.

Pòko 1, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpòko*; T., On. *mbòko*; R. *pòö*; D. *mbòö*): *iä pòko*, soort rivier-visch.

Pòko 2, mannen- en vrouwennaam.

(**Pòko** 3), *pòko-pòko*, [Saw. *kepoö*, vgl. ook (*pòko*) 4 en *tòko*], ploffen, een ploffend geluid maken door iets, dat valt, (vgl. *ndu-ndu*, *nafandú*): *nò-a tuda pòko-pòko*, (of: *pòko-pòko-k ana*), de klapper viel met een plof neer; *ana tuda ndala-a pòko-pòko*, ook z. v. a. telkens, herhaaldelijk (met een plof) van het paard vallen.

pòko (na-)-lain, idem: *nò-a tuda neu dae na-pòko-lain*, v. d.: *napòko-dae*, met een plof neervallen: *ana loloka nème uma--lai mai dè napòko-dae*, hij rolde van het hoogere gedeelte van het huis af en viel met een plof op den grond, (vgl. *tuü*).

bepòko = *pòko-pòko*, van een meervoudig subject: *ala tuda bepòko lème ai lain mai*, zij ploften uit den boom neer.

bèlepòko = *bepòko*.

(**Pòko** 4), *popòko*, R. *popòö*, overigens als in Term., [denkelijk van (*pòko*) 3], smijtend slaan: *popòko lafa*, eene slimoet bij het wasschen tegen een steen slaan; *lafa nanapopòkok*, eene aldus geslagen slimoet; *popòko ai*, een stuk hout zoodanig bewerken dat de punt stomp of als franje wordt. Ook: slaan, ranselen: *ana popòko nii-ana-a*, hij slaat (ranselt) het kind, (vgl. *fepa*).

popòkok, het slaan, enz.; *batu popòkok*, steen waartegen het waschgoed geslagen wordt.

(**Pòko** 5), in: *ana pòko-ná-òek-a* = *pòkok*, vreten, zuipen.

pòkok, Bo., Ba. idem; Bi., K., R. *pòko*, [wel bij (*pòko*) 3], eene platte uitdrukking voor eten of drinken: *ana pòkok basa sò*, hij heeft al gevreten; *ana pòkok ala*, hij zuipt arak.

Pola, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpolak*; On. *pular*), met *heni* z. v. a. *podu heni*, in Termanu vooral in: *pola heni tali-a*, het touw, (dat men begonnen was te tweernen), is los, (uit elkaar) gegaan, (vgl. *ngga* 1); elders ook bijv. in: *ala tao langa-na manalik ndia na, na sue ela tali-a bòso pola heni-n*, zij bevestigen aan het bovenste deel een haak, opdat het touw niet uitglippe.

polak heni = *pola heni*.

(**Polak** 1), *popolak*, (Bi., K., ook D. *popola*; Ba. *mpompolak*; T. *popolak* naast *mbolak*; On. *mbombolak*; Bo. *kapolak*; voor R. wordt opgegeven: *pòpora*), lijk: *hataholi-*, (*bana-*) *popolak*, lijk van een mensch, (dier); *bòö matoi au popola-nga*, begraaft mijn lijk niet! *lafo-a popola--na*, het lijk van de rat, (vgl. *kanetu*, *mamates*).

(**Polak** 2), *popolak*, in: *fani popolak*, (of, in verband, ook *popolak* alleen), honigraat, bijennest.

mapopolak (*fani-*), bijen, welke een nest hebben, (tegenover: *fani popola-n ta*).

Pòle, in alle dial., uitgezonderd Bi., [denkelijk = Sikk. *bòlet*, vgl. Jav. *wilut*, Mal. *balut*, enz.; vgl. *lòle* 3, *mòle* 2, ook *fule*], ombinden, omsnoeren, bijv. den bek van een dier: *pòle ndala*, (of: *ndala bafa-na*), den bek van een paard ombinden, (vgl. *fèo*, *hènge*): *pòle bafi-a bafa--na, fò ana bòö nakadí*, bind den bek van het varken, opdat het niet schreeuwe!

pòlek, in: *poti-pòlek*, zie *poti*.

popòlek, het ombinden; ook (en dan ook *lapa popòlek*), soort toom zonder bit, maar met een ring voor om den bek van het paard te doen, (op Koepang: *panfèlo*).

(**Pòlek**), *popòlek*, (Bo. idem; K. *popòlę*; Ba. *mpompòlek*; T. *pòlek*; D., On. *pòlę*), soort groote korf met deksel van lontar- of gèbang-bladeren gevlochten om niet--ontbolsterde rijstkorrels in te bewaren, waarvan de inhoudsmaat kan afwisselen tusschen anderhalf en vijftien pikoels, (in het Mal. v. Koepang *bebesik* geheeten): *hade popòlak esa*, rijst (korrels) ter hoeveelheid van één *popòlek*, één *popòlek* rijst; *soka-popòlek* = *popòlek*; *popòle-ina*, (*-anak*), groote, (kleine) soort van *popòlek*; *popòle nitu-inak*, soort offermand, vgl. *neka-hade*, *sailòpek*. (Zie ook sub *pòle*).

Poli 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpoli*; D., T., On. *mboli*, [vgl. *modi*, ook Kup. *kulin*], kaal zijn: *langa-na poli*, hij is kaal. *polik* (*langa-*), kaalhoofdig, kaal, (vgl. *mukuk*).

Poli 2, mannen- en vrouwennaam.

Poli 3, Bo., Bi., K. idem; Ba. *mpoli*; D. *mboli*; T., On. *mbori*; R. *pori*, [vgl. Tim. *poli*, *pori*, werpen; vgl. ook de dial.], *a*. gieten, uitgieten, ook: zich uitgieten, als regen, (vgl. *diä*): *ana poli oe neu afu-a*, (*langa-na*), hij giet water op de asch, (over zijn hoofd); *udan-a poli dae-a*, de regen giet zich uit over de aarde, het regent, dat het giet, (vgl. *tetè*); *uda poli-afu(k)*, regen, welke zich uitgiet over de asch, (ontstaan door het koken van het lontarsap) = regen tegen het einde van Oktober begin November. Vandaar:

b. metalen gieten: *ana poli isi ènge*, hij giet looden kogels.

popolik, het gieten; gietvorm; *popoli-isi*, vorm om kogels in te gieten; *hai popolik*, soort groote emmer, waarin lontarsap uitgegoten wordt, om het te doen schuimen.

Pòlo 1, in samenstelling, ook wel afzonderlijk = *pòlok*; *dae pòlo*, soort witte eetbare aarde, komt gewoonlijk voor in den vorm van een *nò-pòlo*.

pòlok, Bo. idem; Bi., K., R. *pòlo̧*; Ba. *mpòlok*; T. *mbòrok*; On. *mbòro̧*, [vgl. Bim. *woro*, uitloopsel; ook Jav. *pondoh*?], palmiet, jong blad; *nò-*, (*tua-*, enz.) *pòlo(k)*, palmiet, jong blad van den klapper, (lontar enz.), vgl. *sosonga*; *nò-pòlo*, ook: kiem van eene kokosnoot; *pòlo-ngginak*, (vgl. *nggonak*), omhulsel van de bloemkolf van den lontar-palm. (Zie ook sub [*pòlo*] 3).

kapòlok, palmiet hebbend: *nò-a kapòlok dò ta*, heeft de kokospalm palmiet (of niet)? (Zie ook sub [*pòlo*] 3, 4).

(**Pòlo** 2), *pòlo-pòlo*, Bo., K., D. idem; On., R. *pòro-pòro*, [denkelijk bij *dilo-dilo*, *kòlo-kòlo*], onophoudelijk, aanhoudend, (vgl. *nakaduduak*), vooral gebezigd als iemand iets minder aangenaam vindt: *ana uda pòlo-pòlo*, het regent aanhoudend, het houdt maar niet op met regenen, vgl. *hòpo-hòpo*); *ana sungu pòlo-pòlo*, hij doet niets anders dan slapen.

sapopòlo (*na-*): *ana uda*, (*sungu*) *nasapopòlo* = *ana uda*, (*sungu*) *pòlo-pòlo*.

(**Pòlo** 3), *pòlok*, soort gezwel of wond aan het achterste. (Zie ook sub *pòlo* 1, [*pòlo*] 4).

pòlo (*na-*), in: *peli-na napòlo*, (ook wel *ndia napòlo*), hij heeft een (zeker soort van) gezwel aan het achterste, [op Koepang: *pantat pòlok*, dus wel bij *pòlo* 1].

kapòlos, in Keka ook *kapòlok*: (*hataholi peli* —), iemand, die zulk een gezwel heeft. (Zie ook sub [*pòlo*] 1, 4).

(**Pòlo** 4), *pòlok*, K., R. *pòlo̧*; Bi. *popòlo̧*; Ba. *mpòlok*; T. *mbòlok*; On. *mbòlo̧* of *mbombòlo̧*, [voor D. wordt *kokolo̧* opgegeven, het schijnt dus een nevenvorm van *bòlok* te zijn], de vakken, waarin bijv. eene sirih-doos verdeeld kan zijn: *ndunak-a pòlo-na*, zulk een vak; ook: *mei-a pòlo-na*, de schuiflade van eene tafel, (vgl. *tadak*).

mapòlok, bijv. in: (*nduna-*), eene van vakken voorziene sirih-doos.

kapòlos, in Keka ook *kapòlok*, in: (*mei* —), eene tafel, welke eene schuiflade heeft. (Zie ook sub [*pòlo*] 3).

Pòlo-bisuk, (eigenlijk: schurftig, vgl. de dial.), een kleine deugniet, een schooier, een lummel.

Pòngo 1, (Bo., K. idem; Ba., D., T. *pònggo*), grijpen, pakken: *ana pòngo-ná manu-a sò*, hij heeft de (weggevlogen) kip al gepakt, (vgl. *hoü*).

(**Pòngo** 2), in: *manu pòngo-langak*, (Bo.

idem; Bi., K. *pòngo-langa*, T. *pònggo-langgak*; On. *pònggo-langga*; R. *pòko-laka*), eene kip met eene kuif.

Po-niäk, zie *pò* 2.

(**Ponu**), *ponu-ponu*, Bo., Bi. idem; D., T., On. *mbonu-mbonu*, [vgl. *sonu*], zich (telkens) hoog, golvend verheffen, als bijv. eene vlam, (vgl. *lòde* 1), vooral in verbinding met *lua* 1: *haï-a lua ponu-ponu*, het vuur flikkert zeer hoog (of telkens hoog) op; *òe-a lua ponu-ponu*, het water kookt hoog over; ook: *ulek-a lua ponu-ponu*, de pot kookt telkens over, (vgl. *sasi*).

poponu (*na-*), zich hoog verheffen, van de golven: *li-la lapoponu*, (vgl. *napena*, *naleleta*, *nalí*, *naopa*, *lasosonu-lèk*); ook: *fa-a napoponu*, de stroom is als eene sterk golvende zee, de stroom is zeer sterk, (vgl. *naneni* 4); overdrachtelijk: *nasa-na näpoponu*, hij is ziedend van kwaadheid, (vgl. *nämanasa*).

mapoponuk, als in: (*li* —), zich hoog verheffende golven, brekers = *li-mapenak*.

(**Ponuk**), *poponuk*, Bo. idem; Bi., K., R. *poponu*; Ba. *mpomponuk*; T. *mbombonuk*, [wel van (*ponu*), dus: wat golft, vgl. de dial.], de manen van een paard; ook spreekt men bij een varken van: *bafi-a poponu-na*.

Pòö 1, (Bo., K., R. idem; Ba. *mpòö*; T. *mbòö*; D., On. *mbòko*), vergaan door ouderdom, verslijten, vermolmd, en daardoor onsterk: *pòö ofak-a*, (*uma-a*) *sò*, het vaartuig, (het huis) is door ouderdom vergaan en daardoor bouwvallig, (vgl. *dòlo-dilo*); *pòö ai-a*, (*uma-a dò-na*), het hout, (de dakbedekking) is vergaan, vermolmd, (vgl. *pulu*, *bapalò*).

pòök, idem, als adjectief: *ofa pòök*, een vaartuig, dat vergaan, wrak is; *uma pòök*, een bouwvallig huis; *besi-pòök*, z. v. a. oud roest; *ofak-a pòök* (*sò*) = *pòö ofak-a sò*; *ai-pòök*, ook: (van nature) onsterk hout, (vgl. *afak*). Zie ook sub (*pòö*) 2.

pòö (*na-*), doen vergaan, enz.: *napeda napòö pou lafa*, hij heeft kleedingstukken (zoo lang) weggeborgen, dat zij vergaan (verlegen) zijn.

manapòök, hetgene, dat vergaat: *ai ta manapòök*, hout, dat niet vermolmt.

(**Pòö** 2), *a.* in: *pela-pòö*, maïs-aar, wanneer die nog aan den halm bevestigd is, (anders *pulek*), onderscheiden naar den ouderdom in: *pela-pòö-anak* en *pela-pòö matua*;

b. in: *hade-la pòö-húk-ala sò*, de rijstplanten beginnen onderaan al te zwellen, (wegens de vruchtzetting), vgl. *hade*.

pòo (*na-*), (K. idem; T. *nakapopòök*; Ba. *nakampompòök*; R. *napòko*; Bi. *natapòko*; Bo. *napòko* [*pelak-*], *natapòko* [*hade-*]; D. *naäpò*), beginnen met vrucht te zetten, in de aar schieten, van rijst, maïs, enz.: *hade-la*, (*pelak-ala*) *lapòö*; ook: van grassoorten: *kumea-a napòö*, de *kumea* begint vrucht te zetten.

kapòö (*na-*), of *kapopòök* (*na-*) = *napòö*: *hade-la*, (*pelak-ala*) *lakapòö*, (*lakapopòök*).

pòök = *pela-pòö*. (Zie ook sub *pòö* 1).

makapòök of *makapopòök*: (*manu-tolo-*), een ei, waarin het kuiken reeds tot eenige ontwikkeling is gekomen.

(**Pòök**), in: *tei-pòök*, (Bo., T. idem; K. *tei-pòö*; Ba. *tei-mpòök*; Bi., On., R. *tei-pòko*), maag, van menschen en sommige dieren; (*hataholi*) *tei-pòö madema*, iemand met eene „diepe maag”, z. v. a. gulzigaard, (vgl. *naòlo*).

Popi 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpompi*; D., T., On. *mbombi*), pluim of vederbos aan een zwaard (*tafa*), steekt bij het dragen achter den schouder uit.

Popi 2, vrouwennaam.

Pòpo 1, Ba. *mpòmpo,* overigens gelijk Term., [vgl. *hòpo*], bijvoegen, (vgl. *bali, nakadaik, nakafafaik, lei* 2, *tama* 1, *tao* 1): *ana pòpo seluk doik lopia há,* hij voegt er nog vier gulden bij; *pòpo seluk hataholi mai ami, tè ami ta dai fa,* voeg nog wat menschen bij ons, want wij zijn niet voldoende in getal; ook: bijvoegen = vermengen, (vgl. *bali, sesèdok*): *ana pòpo òe neu tua-matak,* hij voegt water bij (vermengt water met) ongegist palmsap; *ana pòpo liti neu lilo,* hij mengt koper met goud; *tua-mata nanapòpok* (of *nanapòpo-òe*), met water vermengd palmsap; *lilo nanapòpok,* (met koper) vermengd goud, klokken-metaal.

popòpok (*la-*) *doik,* of: *lapopòpok* (zonder object), met elkander geld bijvoegen = te zamen geld bijeenbrengen, bijdragen: *lapopòpok doik* (of: *lapopòpok*) *sanga asa bafi ndia,* ieder hunner draagt geld bij om te zamen dat varken te koopen, (vgl. *tuü* 2).

Pòpo 2, (Bo., Bi., K., R., [ook T.?], Ba. *mpòmpo*; D. *mbòmbo*), niet versch, eenigszins bedorven zijn, van vleesch of visch: *pa-a,* (*iäk-a*) *pòpo,* (vgl. *pulu*).

pòpok, idem, als adjectief: *pa,* (*iä*) *pòpok,* niet versch vleesch, eenigszins bedorven visch.

(**Pòpo** 3), *kapopòpo* (*na-*), (Bo., Bi., K. idem; On. *naäpopòpo*; R. *napòpo*), zeer krachtig op iets slaan, zoodat het veel geweld maakt, (vgl. *fepa*): *lakapopòpo mèko labu,* zij slaan krachtig op de slaginstrumenten; *lakapopòpo balèk,* zij slaan uit alle macht op een petroleum-blik, bijv. om vogels te verjagen.

Posik, (Bo. idem; Bi., K., R. *posi*; D. *posin*; Ba. *mposin*; T. *mbosik* of gelijk On. *mbosin*), het einde van het strand, daar, waar de zee bij ebbe niet meer droogloopt, gewoonlijk met het voornw. van den derden persoon *na,* (v. d. de vorm in de dial.?): *ala nduku posi-na,* zij bereiken het uiterste einde van het strand; *ala kota deak nai posi-na,* zij bouwen een steenen visch-pagger op die plaats, (vgl. *namo*).

Posu, Bo., Bi., K., R. idem, [vgl. *kosu, kolu*] = *podu,* losraken, losschieten, ontglippen: *posu heni ndala-a tali-a, dè nalai sò,* het touw van het paard is losgeschoten, zoodat het paard weggeloopen is, (vgl. *ngga* 1); ook = *kosu* 2, losgaan, van het vel: *baï manuk nafakali-ná baï-langak posu heni louk-ala,* de haan krabde hem op den kop, zoodat het vel losging.

posuk heni = *posu heni.*

Posuk, verschansing, versterking, benteng. (Zie ook sub *posu*).

(**Pota**), *popota,* Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpompota*; D. *mbombota*; On. *mbombota,* soort kralen van goud (*popota lilo-pilas*) of zilver (*popota lilo-fulak*), op Koepang (en in T.) *popòto* genoemd, welke met andere kralen aan een snoer geregen, gedragen worden, (vgl. *henu, fokolòngo*).

Pòte, in alle dial., uitgezonderd On., [denkelijk van Mal. *putar,* uitgesproken *putĕr,* (vgl. de dial.); in On., ook wel in Ba., D. zegt men *bale,* denkelijk van *balik*; vgl. ook *bòde-mák*], eene vreemde taal spreken: *ana pòte malai,* (*olana,* enz.), hij spreekt Maleisch, (Hollandsch, enz.); *ana pòte kaduak olana dè au ta bubuluk nae lèë,* hij spreekt zoo vlug Hollandsch, dat ik niet weet wat of hij zegt, (dat ik hem niet kan volgen).

Poti, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpoti*; D., T., On. *mboti,* [denkelijk samenhangend met Saw. *wutu,* inwikkelen, (vgl.

Bur. *foki* naast Bug. *wukų*, Mal. *bungkus*), vgl. Bim. *putu*, idem; Tim. *futu*, Kup. *butu*, binden, Amb., Ceram, *kahutu*, *ahutun*, haarwrong, vgl. Rott. *futus*; ook Sumb. *kawusuk*, inwikkelen?], inwikkelen, omwikkelen, bedekken: *ana poti daë-dòk nai lafa-n dale*, hij heeft sirih in zijne slimoet gewikkeld; *ana poti-n neu neäk-a*, hij wikkelt het in de mat; *ana poti mei kalosi*, hij omwikkelt de tafels en stoelen (om ze in te pakken); *ana poti tema manaä neu-n ana*, hij wikkelde hem in mooi linnen; *koäs esa poti nala-s*, eene wolk omhulde hen; *ana poti ketu ao-na*, hij omwikkelt zich (of een ander) geheel met iets, hij omhult zich (of: hem) geheel; *ana poti kena langą-na*, hij omhult (bedekt) zijn hoofd; *ana poti* (of: *poti kena*, *poti ketu*) *mata-na*, hij omhult (bedekt) het gelaat, ook: hij blinddoekt iemand, (vgl. *palu* 1); *ala poti neäk-a ketu-n*, zij bedekken het geheel met eene mat.

popoti, herhaaldelijk inwikkelen, volkomen inwikkelen, enz.: *ala popoti tai-saik neu-n*, zij omwikkelden hem geheel met lappen; *ana popoti ao-na*, hij hult zich geheel in. Ook overdrachtelijk: iets als 't ware inhullen, in menigte om iets heen zijn, (vgl. *lakamomotu*, *hihipu*): *hàtaholi-la popoti-lá mamates-a*, in grooten getale omringen de menschen den doode; *nèëk-ala popoti-lá pa-a*, in groote menigte bedekken de mieren het vleesch, eene menigte mieren komen op of om het vleesch.

potik, *a.* wat ingewikkeld is, pak, bundel: *ana hoük doik potik esa*, hij houdt vast, (hij heeft geld bij zich) in een pak; *lèo-hatak nai potik ia dalek*, wat is er in dat pak?

b. [vgl. Mal. *bingkisan* naast *bungkus*], iets dat gewoonlijk ingewikkeld, ingepakt is = een geschenk, dat men iemand toezendt, geschenk, (vgl. *fefèk*): *ana haitua potik fè ana-na*, hij zendt zijn kind een geschenk. Overdrachtelijk: *ana mai nala poti-na*, hij komt zijn geschenk halen = hij komt zijn verdiende loon (zijne straf) ontvangen.

popotik, het inwikkelen, enz.; ook = *potik*.

poti-pòlek, (vgl. *pòle*, ombinden) = *potik*, geschenk.

poti (*na-*) = *poti*: *apoti-á basa-s lai sidi dale sò*, ik heb alles in de kain gewikkeld; ook: *poti* (*na-*), of *poti* (*na-*) *palu* (*na-*) *mamates*, een geschenk geven bij gelegenheid van een sterfgeval, oorspronkelijk, en nog heden, lijnwaden, als katoen, keper, om den doode, als 't ware mede te omwikkelen.

napoti-napaluk, hetgeen bij een sterfgeval alzoo gegeven of gezonden wordt.

kapopoti (*na-*), wat gebruikt wordt om iets mede in te wikkelen: *leödaek-a ąu makalini dè au akapopoti sidi dua*, van nacht had ik 't koud en gebruikte twee kain's om mij in te wikkelen. (In het Term. minder gebruikelijk).

(**Pòto** 1), *pòto-pòto*, Bo., K., Ba., D., T., R. idem, [On. *piti-pòto*, Bi. *piti-piti*, vgl. *nasapiti*], met een plof uiteenspringen: *haï-a naä-ná tetebu-a pòto-pòto*, het vuur doet het wilde suikerriet met een plof uiteenspringen, (vgl. *nasapò-baë-n*, *nasa-piti-baë-n*, *kadi*).

sapopòto (*na-*), idem: *haï-a naä-ná tetebu-a nasapopòto.*

besepòto = *pòto-pòto*, van een meervoudig subject.

(**Pòto** 2), *sapòto* (*na-*), Bo., K., Ba., D. (of: *nasapopòto*); T., On., R. idem = *kasipòto* [vgl. (*pòto*) 1?], met blaren zijn: *òe hanas-a naä-ná ei-na nasapòto*, zijn

voet is met blaren, hij heeft blaren aan zijn voet door het heete water. (Zie ook sub [*pòto*] 1).

Pou 1, (Ba. *mpou*, overigens gelijk Term.), te eten of te drinken geven, voeren, drenken, (vgl. *nafafati, hani, nahahao*): *ana pou nïï-ana-a kakau*, (*tua*), hij geeft het kind rijst te eten, (palmsap te drinken); *ana pou bafi-a mae*, (*mèo-a iäk, manu-la pelak*), hij geeft het varken *mae*-knollen, (der kat visch, den kippen maïs) te eten, hij voert het varken met *mae*-knollen, (enz.).

Pou 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpou*, [zie ook de vormen sub *pouk*; denkelijk verwant met Sumb. *lou*, End. *ɣawo*, sarong; vgl. ook *louk*], vrouwenrok, sarong; *pou-lafa*, sarong's en slimoet's, kleederen in het algemeen; men spreekt van: *pou taladak*, het middelste gedeelte van de sarong, en van *pou suü-dòk*, de boven- en benedenrand, zoom; *pou aba-dò*, inlandsche, zelf-geweven sarong, tegenover: *pou kèpe*, eene van gekocht keper gemaakte sarong, welke gewoonlijk zwart geverfd wordt.

Naar de patronen spreekt men van: *pou dula hena-nggouk, pou dula-kakuik, pou dula-nggelak, pou dula-patola, pou dula-penik*, enz.; naar de plaats van herkomst van: *pou Lòte, pou Safu, pou Sonabai* of *Sonebai*, (sarong Timor), enz.

ngapou (*na-*), eene sarong dragen of aanhebben: *nangapou*, zij is gekleed met eene sarong; *nangapou pou esa*, zij heeft eene sarong aan.

manamangapouk (*ina-*), eene vrouw, die alleen met eene sarong bekleed is, (tegenover: *manakabaek*).

(**Pouk**), Ba. *mpouk* naast *mpauk*; On. *mbou*; Bo. *pauk*; K., R. *pau*, [stellig hetzelfde woord als *pou* 2, dus: omhulsel, vgl. *tapis, tapi-tua* = *tua-pouk*, met Tag. enz. *tapis*; Tim. *tais*, Ceram. *tapi*, sarong], de haarachtige vezels tusschen den stam en het blad der palmsoorten, onderscheiden in: *nò-pouk* (van den klapper), *tula-pouk* (van den gebang-palm), *tua-pouk* = *-tapis, tapi-tua*, (van den lontar-palm), *bòle-pouk*, het Mal. *idjuk*, Jav. *duk*, op Koepang *gămuti*.

Pu 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpu*; D., T., On *mbu*), *a.* schreeuwen, rumoermaken, (vgl. *eki*): *ala pu dae-a nanggèngo*, men schreeuwt en maakt rumoer, omdat er aardbeving is, opdat de onderaardsche wezens (*hataholi*, menschen), die de aarde dragen, kunnen hooren, dat er nog menschen op aarde zijn). Vandaar:

b. met geschreeuw en lawaai het wild opjagen bij eene drijfjacht; (*hataholi*) *manapú-la*, de drijvers bij eene klopjacht, tegenover de: *manamabafa-la*. V. d. ook: *pu*, eene drijfjacht houden: *manek-a ma basa lea-a leu pu lai Ingu-fau*, de vorst en het geheele volk gaan eene drijfjacht houden te Ingu-fau. Ook met een ander woord verbonden eenvoudig „op jacht gaan”: *neu pu sopu*, hij gaat op jacht, (vgl. *danga*). Zoo ook:

c. drijven, (buffels, enz.), doch ook zonder geschreeuw, (vgl. *fò*): *ana pu hèok kapa-la*, hij drijft de buffels naar eene andere plaats; *pu makaduduak asa*, drijft ze onophoudelijk voort! Met *heni*: wegjagen (met of zonder geschreeuw): *ala pu heni ndala-la lai hade-òe dale*, zij jagen de paarden uit de rijstvelden; *basa lipa-a bòe ma ala pu heni nitu-la*, na afloop van het oogstfeest verdrijven zij de duivels, (door het ophangen van *katupat*), vgl. *usi*, waarmede het dikmaals verbonden wordt.

pupúk, het lawaai-maken, het rumoermaken,

drijven, jagen; *bana pupúk*, het opgedreven (of: op te drijven) wild; *dae pupúk*, plaats, waar eene drijfjacht gehouden wordt. (Zie ook sub *pu* 2).

Pu 2, Bo., Bi., K., Ba. idem, [vgl. *fu*], op een instrument blazen; *manafú-pupúk*, hoornblazer.

pupúk, het blazen; datgene waarop geblazen wordt; in de eerste plaats = *toïs*, tritonschelp; dan ook nog een soort blaasinstrument van bamboe en lontarblad, om de lieden op te roepen voor de openbare werkzaamheden; ook: de Europeesche trompet. (Zie ook sub *pu* 1).

(**Pu** 3), *puk*, Bo. idem; Bi., K., R. *pụ*; Ba. *mpuk*; T. *mbuk*; D., On. *mbụ*, [zie ook hieronder *nasapupú*] of *dae-púk*, grond, waaronder water opwelt, moeras: *bòö mu lèo puk-a mu tè sè ò bòlo*, ga niet in het moeras, want gij zult er inzakken.

òe-púk, moeras-water.

sapú (*na-*), (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nasampú*; On. *nasambú*), bespuiten, besproeien, bijv. met een geneesmiddel, (Mal. *sĕmbur*): *nasapú ai-dòk neu kamahedis-a*, of: *nasapú kamahedis-a*, hij bespuit den zieke met een geneesmiddel; *ai-dò nasapúk*, een geneesmiddel, waarmede iemand bespoten wordt, (vgl. *nasapula*).

sapupú (*na-*), Bo., Bi., R. idem; Ba. *nasampumpú*; T., D., On. *nasambumbú*, [vgl. *nasabubu*, terwijl ook wel eenig verband met *pu* 2, *fu*, aan te nemen is, vgl. *pupu* 1, 2; Kup. heeft *put*]: *òe-a nasapupú*, het water welt op uit den grond, (vgl. *nasapula*), maar ook: *dae-a nasapupú*, in den grond welt water op, de grond is moerassig.

masapupúk: *òe masapupúk*, water, dat uit den grond opwelt, ongeveer = *òe-púk*; *dae masapupúk*, ongeveer = *dae-púk*.

Puk, Bo. idem; Bi., K., R. *pụ*; Ba. *mpuk*; T. *mbuk*, [denkelijk bij *pupu*, *natafú*, vgl. ook Saw. *hewú*, dik], dij van een mensch; *pu-isik*, het vleesch aan de dij; *pu-duik*, het dijbeen; *pu-húk*, (vgl. *huk*), heup, (vgl. *pa-buük*, *pau-buük*, [onder *pu-húk* zou meer het binnenste gedeelte verstaan worden]; *sakibòlok*); *näseti-pu-hú ma nalaka-lima-boa dè ana hapu suï-bète-n-ala*, door te dwingen met zijne heupen en armen (door eigen krachten) heeft hij zijne rijkdommen verkregen. (Zie ook onder [*pu*] 3).

Pua, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpua*; T., D., On. *mbua*, [Kup. *pua* (*-ka*), Tett. *bua*, Tim. *puah*, een nevenvorm van Rott. *boak*, M. P. *wuah*, gelijk Mak. *rappo*, dat zoowel „pinang" als „vrucht" beduidt], betelnoot, pinang, zoowel de vrucht als de boom: *pua-húk esa*, één betelpalm; *pua-boak esa*, één betelnoot; *pua lèkek esa*, een honderdtal droge noten aan eene nerf; *pua lusuk*, eene zeer jonge noot; *pua nulak*, jonge noot; *pua lasik*, eene noot, welke bijna rijp is; *pua latuk*, rijpe, oranjekleurige noot; *pua túk*, droge noot; *pua-dèë*, droge, geschilde noot, tegenover: *pua malouk*; *pua batuk*, (*dite*, *mamatak*), soorten van betelnoten; *pua nggonak*, de bladscheede van de pinang; *pua-daë-dòk*, pinang en sirih (sirih-pinang), ook: benaming van een geschenk in geld bij het sluiten van een huwelijk, (gewoonlijk van één tot vijftig gulden), door den bruidegom aan de ouders of aan de familie-leden der bruid te geven.

Puä 1, visschen met een sleepnet: *ana puä nala iä baü*, hij heeft vele visschen met een sleepnet gevangen.

puäk, Bo., T. idem; K. *puạ*; D., On. *puät*; Bi., R. *pukạ*; Ba. *mpuäk*, [Tim. *puät*, Kup. = Mal. enz. *pukat*], sleep- of

treknet: *puäk-a nala iä baü dè namabela*, in het net zijn vele visschen, daarom is het zwaar. Men zegt ook: *ana tao-ná felas-a dadi puäk*, hij maakt het hakmes (zoo stomp) als een sleepnet.

Puä 2, Bo., K., D. idem; Ba. *mpuä*, voor Bi. wordt *pua* opgegeven, [een overdrachtelijk gebruik van *puä* 1?]: *ana puä neni kapa baü*, hij heeft vele (vreemde of wilde) buffels met de zijne medegevoerd. (Vgl. *bali* 2, *nasapapo*).

(**Puä** 3), *puä-puä*, dik en lang, tevens verward, van de haren: *langa-dò-na puä-puä*, (vgl. *angu-angu, enga-enga, katek*); *ai-a dò-na puä-puä*, de boom is bladerrijk, (vgl. *äängu*).

pupuä (*na-*), Bo., K., R. idem; Ba. *nampumpuä*; D. *naämbuä*; On. *mbuä-mbuä*, [T. heeft *nafufuka*, vgl. *fuä*?], idem: *langa-dò-na napupuä*.

Puduk, Bo., Ba., T. idem; K., R., D. *pudu*, [denkelijk hetzelfde woord als Saw. *kepudu*, zich terugtrekken, als bijv. de kop van eene schildpad zich terugtrekt, dus dezelfde begripsovergang als in Rott. *hèdek*, zie ook aldaar], afgeschrikt zijn van iets, v. d. zich bekeeren, berouw hebben, (vgl. *hèdek, kèok, tèëk*): *au tao-á-n puduk*, ik heb gemaakt, dat hij er voor terugschrikt, ik heb 't hem afgeleerd; *ana puduk au*, hij is van mij afgeschrikt, durft niet meer tegen mij op, hij is bang voor mij, (vgl. *bi*).

(**Pue** 1), *pue-pue*, druk, levendig: *uma-dale pue-pue-hík*, het is zeer druk in huis, doordat er vele menschen in zijn; *hataholi-la pue-pue lai uma dale*, de menschen in huis zijn druk (met werken, praten), de menschen zijn in grooten getale in huis en veroorzaken daardoor drukte.

pue (*na-*), Bo., Bi., K., R., (volgens opgave ook D.), idem; Ba. *nampue*; T. *nambue*, [On. *namue*, vgl. dial. *mue-mue*, oorspronkelijk wel eene klanknabootsing], druk, levendig zijn, (vgl. *fefengak, lakafèngok, kea* 3), het druk hebben met iets, zich met iets bezighouden, (vgl. *faü-faü*): *hataholi-la luä linu, dè lapue-lá-n lasala*, (of: *nasala*), de menschen eten en drinken (vieren feest) en zijn zeer druk; *dè lapue, bòe ma ana loi nalai*, terwijl zij drukte maakten (in de drukte), gelukte het hem weg te sluipen; *inak-ala lapue dòde nasu*, de vrouwen zijn met haar velen (vele vrouwen zijn bezig) en hebben het druk met het bereiden van spijzen; *au apue tao tataos*, ik heb het druk met mijn werk; *napue neäk-a dè ana pau*, (zij hield zich bezig met de mat en stak die =) zij stak naar de mat; *bafi-a foä dè napue-s dè mate*, het varken stond op, (hield zich met hen bezig), greep hen aan, zoodat zij stierven; *fa ma napue dua-ngata*, misschien gaat hij zich met ons bezighouden, valt hij ons aan; *mapue lèon*, ga aan den slag, (eet, enz.).

bepue = *pue-pue*, van een meervoudig subject.

sapue (*na-*), (Bo., Bi., K. idem; Ba. *nampue*), met drukte en haast iets doen, (vgl. *nalale*): *ala tao lasapue nanaä nininuk*, zij maken haastig spijs en drank gereed; *ala bei kokolak lasapue dedeäk-a*, zij spreken nog met haast en drukte over de zaak; *hataholi manahoü-belak-ala lasapue-lá-n lasala*, (of: *nasala*), de koeli's hebben veel haast met het werk; *ana tao nò nasapuek*, hij werkt met haast.

masapuek (*hataholi-*), een haastig mensch.

(**Pue** 2), *lapupue* (*na-*), (Bo., K., R., [T.?] idem; Ba. *nalampumpue*), de vingertoppen van de hand tegen elkander wrij-

ven: *nalapupue lima kuü-n-ala*, iets tusschen de vingertoppen wrijven, (vgl. *nalahuhutu*): *nalapupue haö*, hij wrijft kalk tusschen de vingertoppen fijn; *nalapupue tali*, (*abas*) touw, (garen) tusschen de vingertoppen draaien, (vgl. *puta*).

Pui, mannennaam.

Puik, (*iä-*), Bo. idem; Bi. *pui*; Ba. *mpuik*; T. *mbui tasi*, [wel hetzelfde woord als dial. = *manu-puik*, vgl. ook Kup. *ik-maun* uit *ikan* en *manu*], soort zeevisch.

Puka 1, Bo., K., R., ook D. idem; Ba. *mpuka*; (voor Bi. wordt opgegeven *punga*), het hoofd stooten, (vgl. *nakatunu*, ook *sui*): *ana puka langa-na laë papauk-a*, hij stoot (bij ongeluk) zijn hoofd tegen den dakbalk; *ana puka langà-na neu di-a*, hij stoot (met opzet) zijn hoofd tegen den paal; *ana puka langa-na neu piak-a*, hij slaat met zijn hoofd tegen de rots, overdrachtelijk: hij heeft berouw, (vgl. *sale* 1); ook: *neu puka langa-na neu piak-a*, z. v. a. hij loopt met het hoofd tegen den muur, doet vergeefsche moeite.

Puka voorts: met neergebogen kop stooten, als een buffel, bok, enz., (vgl. *foi* 2): *kapa-la puka-lá-n kadi tei-na*, de buffels stootten haren buik stuk. Ook gebezigd voor het slaan der golven, (vgl. *pesi*): *ala kòno ndia na, na tasi-a* (of: *li-a*) *pupuka-n sila*, de oorzaak, dat zij afbrokkelen, ligt in het tegenaanslaan der golven.

pupuka, herhaaldelijk stooten, enz.

puka (*na-*), willen stooten, plegen te stooten: *bii-a napuka*, de bok wil stooten. (Zie ook sub 2).

puka (*la-*) *ao*, elkander stooten: *bii-la lapuka ao*, de bokken stooten elkander; *nita batu dua lapuka ao*, hij zag twee rotsen, welke tegen elkander stootten, welke vlak tegen elkaar aanstonden.

puka (*la-*)*-langak*, elkander tegen het hoofd stooten, meestal in overdrachtelijken zin: *hataholi manamalalau-la lapuka-langak*, zij, die bedienen, stooten elkander tegen het hoofd = hebben het bijzonder druk; *ami mapuka-langak mème ènok*, wij stootten elkander tegen het hoofd (ontmoetten elkander) onder weg.

pukak (*la-*), = *lapuka ao*; ook: met de koppen tegen elkander duwen, als bokken plegen te doen: *bii-mane lapukak.*

kapupukak (*na-*), laten stooten, enz.: *manafò-a nakapupukak bii mane-la*, de herder laat toe, dat de bokken elkander stooten.

(**Puka** 2), *puka-la*, Bo., Bi. idem, [denkelijk bij *puka* 1, dus: stuiten], niet indringen, gezegd van een wapen, een kogel, enz., het tegenovergestelde van *tola*: *ana tati felas-a neu kapa-a langa-na, ma puka-la*, hij sloeg met het hakmes op den kop van den buffel, maar het drong niet door; *ana silo laë palani-a, ma puka-la*, hij schoot den voorvechter raak, maar de kogel drong niet in hem door.

puka (*nà-*): *ana tati napuka kapa-a*, hij hakte op den buffel in, maar het hakmes drong niet in; *ana silo napuka nusa esa*, hij schoot een hert, maar de kogel drong niet in. (Zie ook sub *puka* 1).

Puku 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpuku*; T. *mbuku*; D., On. *mbuü*, [Tim. *puü*, van *puku* 2? vgl. ook *pupukuk*], paddestoel; *puku-pakok*, het bladachtige gedeelte. Soorten zijn: *puku hade*, *puku bètek*, *puku mata-nggèo*, (alle eetbaar); *puku ai*, *puku kapa-teik*, *puku ndala-teik*, (alle oneetbaar).

puku-ai, ook: beschimmeld, (vgl. *nangga-ngganu*): *pa-a fifiluk-a*, *hade-a*, enz, (*ana*) *puku-ai*, het vleesch, de katoepat, de rijst enz. is beschimmeld; *ai-a* (*ana*) *puku-ai*, het hout is uitgeslagen.

Puku 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpuku*; D., T. *mbuku*, [vgl. *beku-(tè)*, *bòko-(luku)*, Saw. *buku*, Jav. *wungkuk*, Mal. *bongkok*], krom van rug: *inak-a muli-haï-na puku*, de rug der vrouw is krom, de vrouw heeft een bochel.

pukuk, gebocheld: *hataholi pukuk*, een gebochelde.

puku-dou = *puku*: *muli-haï-na puku-dou*.

puku-douk, Bo. idem; Bi., K., R. *puku-dou*; Ba. *mpuku-douk*; D. *mbuku-dou*; T. *mbuku-douk*, [vgl. dial. *dou-dou*, uitsteken; voorts: *mou-mou*, enz.] = *pukuk*: *èno puku-douk*, een weg met bulten, een oneffen weg.

(**Pukuk**), *pupukuk*, Bo. idem; Bi., K., R. *pupuku*; Ba. *mpumpukuk*, T. *mbumbukuk*; D., On. *mbumbuku*, [Kup. *lèten pupuku*, schijnt bij *puku* 2 te behooren], ook: *lete-pupukuk*, heuvel; *pupuku-anak*, heuveltje; *dae pupukuk*, aardhoopje, zooals door de mieren opgeworpen wordt.

Puku-ai, zie *puku* 1.

Puku-dou, *puku-douk*, zie *puku* 2.

Pula 1, (uit Mal. *pulang*), in: *pula falik*, teruggeven: *ana pula falik doik lopia ha*, hij geeft vier gulden terug; *dè lasafali maï-s lèo Lòte mai dei dè besak-a ala pula falik mane Ti ata telu hulu*, eerst toen zij op Rotti teruggekeerd waren, gaven zij terug (restituëerden) den vorst van Ti dertig slaven.

(**Pula** 2), *sapula* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; T., R. *nasapura*; On. *puras*, doch D. *nasambula* en *mbulas*; Ba. *nasampula*, [Tim. *pul*, *naspúl*, Ceram. *hura*, *hulu*, Sikk. *buras*, vgl. Jav. *samburat*], met den mond spuiten, of uitspuiten, (sterker dan *nasapú*): *nasapula nadiu au ape*, hij bespuit mij geheel nat met spog.

sapupula (*na-*), met een straal opspuiten, opwellen, bijv. water uit den grond, (vgl. *nasabubu*, *nasapoka*, *nasapupú*, *pupu* 1): *oe-a nasapupula nème dae dale-na*, het water spuit, welt met een straal uit den grond op; *ana pau-ná bafi-a da-na nasapupula*, hij stak het varken zoodanig, dat het bloed er met een straal uitspoot.

(**Pule**) = *pulek*, aan het einde van samenstellingen als *hade*, (*bète*)-*pule*, en ook wel als afzonderlijk woord; voorts in *pule sio*, een bosje van negen rijstaren, dat na den oogst naar huis medegenomen en geofferd wordt, v. d.: *leni pule-sio-a lèo uma neu sò*, zij hebben de *pule-sio* al naar huis gebracht, de oogst is afgeloopen.

pulek, Bo. idem; Bi., K., R. *pule*; Ba. *mpulek*; T. *mbulek*; D., On. *mbule*, [Tim. *pune*, Kup. *buli*, Tett. *fulin*, Mal. *bulir*, Jav. *wuli*], aar van granen, grassen; *pela-pule(k)*, de afgeplukte maïs-vrucht, (onafgeplukt: *pela-pöö*); *ala fè pule-boak baük-a*, zij (de gewassen) dragen veel vrucht; *ana pule-uluk* = *ana uluk*, het oudste kind; *susu-pulek*, de tepel; *pulek* ook gebezigd voor het uiteinde van een stuk hout, dat er als franje uitziet; *nanapopòko-pulek*, zoo geslagen, dat het uiteinde als franje is.

pupulek: (*pela-*) = *pela pulek*, de maïsvrucht, vooral tegenover de losse korrels: *ana lepa pela pupulek lepeneu esa ma pela-dèèk lepeneu esa*, hij draagt één korf met maïs-vruchten en één met maïs-korrels.

pule (*na-*), aren dragen, als rijst, enz.: *hade-la lapule*; vruchtdragen als maïs: *peluk-ala lapule*.

mapulek, hetgeen aren heeft: *pela mapulek*, maïs, welke vrucht draagt.

Pule-pale, afgeleid van gedachten zijn: *bòò afi pule-pale mò mète hataholi*, wordt niet afgeleid, laat uwe opmerkzaamheid

niet afleiden door naar anderen te zien; *ala tao pule-pale ò aäfi-ma*, zij leiden uwe gedachten af.

Pule-pali = *pule-pale.*

Puli, Ba. *mpuli*, overigens gelijk Term., [Jav. *pulih*, vgl. Fidji *bula*], iemand genezen, een zieke behandelen: *ana puli kamahedis-a*, hij behandelt, geneest den zieke; *esa ta bòle puli nala fa-n ana*, niet een kon haar genezen; *puli* wordt dikmaals verbonden met *namòdo*, bijv. *ana puli namòdo kamahedis-a.*

Pulu 1, in alle dial., [Tim. idem, Kup. = M. P. *pulut*], *hade pulu*, kleefrijst; *isi pulu*, bras van kleefrijst; *kakau pulu*, gekookte kleefrijst; *bète pulu*, kleefgierst; *pela-hí pulu*, soort Rottineesche djagong.

Pulu 2, (het Mal. *pulau*), eiland, (vgl. *nusak*); *pulu daek ia*, deze aarde, deze wereld, (vgl. *dae bafak*).

Pulu 3, tot bederf overgaan, bederven, rotten, stinken, (vgl. *bapalò, mangalau, lua, nasapai, nasapiu, pòö, pòpo* 2, *sasalak*): *pulu pa-a sò*, het vleesch is bedorven; *pulu mamates-a sò*, het lijk is tot bederf overgegaan; *pulu huni latuk-ala sò*, de rijpe pisang's zijn verrot; *bisu-a nabò pulu*, de wond stinkt; *ana sungu pulu mata-na*, hij slaapt, zoodat zijne oogen er van rotten, hij slaapt een gat in den dag; *balahá pulu bulak-a*, morgen zal de maan vergaan zijn = morgen is het nieuwe maan.

puluk, Bo. idem; Bi., K. *pulu*; Ba. *mpuluk*; D. *mbuluk*; T. *mburuk*; On. *mburu*; R. *puru*, [Tim. *punu*, Mal. *buruk, busuk*, Jav. *wuk*, Bul. *wuruk*], versleten, verrot, stinkend; wat verrot is: *lafa puluk*, eene versleten slimoet; *pa puluk*, verrot vleesch; *bisu puluk* = *bisu mabòk*, eene stinkende wond; *hataholi ei-puluk*, iemand met stinkende wonden aan den voet; *pulu-mangahanak*, allerlei onheilen of ziekten; *nafuli pulu mangahanak*, die onheilen door offers afweren.

pulu (*na-*), doen bederven, laten rotten: *nasu pa-a, tè bòö mapulu-n*, kook het vleesch af, laat het niet bederven; *napeda napulu pou lafa*, hij heeft de kleedingstukken zoo lang bewaard, dat zij vergaan (verstikt, verlegen) zijn, (vgl. *napòö, use*); *òe-a ène napulu pelak-ala*, het water heeft de maïs zoo doorweekt, dat zij verstikt is. V. d. ook: vruchten bewaren en door broeiïng laten rijpen, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *nampulu*): *napulu pao-la lai uma-hunuk lain*, hij laat de mangga's op zolder rijp worden; *napulu mòdo*, tabaksbladeren tusschen andere bladeren leggen, dat zij geel worden.

Pune, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpune*; D., T., On. *mbune*, [Jav. *wuni*?], soort boom met kleine eetbare vruchten.

(**Punga**), in: *pupunga-hík*, Bo. idem; R. *pupuka*, [doch Ba., T. *pupungguk*; Bi., D. *pupunggu*; vgl. Mak. *pòkolo*, Mal. *tunggul*], stomp, bot zijn, (vgl. *paä* 6): *felas-a pupunga-hík*, het hakmes is stomp.

Puni 1, de nok van een huis dekken: *balahá ala puni uma-a*, morgen zullen zij de nok van het huis dekken; *ana puni ketu uma-a* (of: *uma puni-na*) *sò*, hij heeft de nok van het huis gedekt, het huis is gereed.

punik (*uma-*), Bo. idem; Bi., K., R. *uma-puni*; Ba. *uma-mpunik*; T. *uma-mbuni-n*; D., On. *ume-mbuni*, [Ceram. *hunen*; vgl. Saw. *bàngu*, idem, denkelijk nevenvormen van Jav. *wuwung, wungwung*; zie ook *fupuk*], nok van een huis; *uma-puni saë-saëk lalaë-na*, alle te beklimmen huisnokken, z. v. a. alle huizen (met hun inhoud), alle huisgezinnen.

(**Puni** 2), in: *puni mai puni maik-a,* Bo., K. idem; D. *mbuni lea mbuni lea,* [bij *puni* 1? Vgl. *uma-punik,* z. v. a. huis, huisgezin]: *hataholi-la puni mai puni maik-a,* de menschen stroomen steeds toe, vermeerderen steeds, (vgl. *fa*).

Punuk 1, Bo. idem; Bi., K., R. *punu*; Ba. *mpunuk*; T. *mbunuk*; D., On. *mbunut,* [Tim. *punuf,* Saw. *kebunu,* Tag. enz. *bunut,* Sea, enz. *wanut,* Fidji *bulu,* vgl. Daj. *bulut*], bast, vezelhulsel van de kokosnoot.

(**Punuk** 2), *punuk* (*la-*) *òe,* Bo. idem; Ba. *lampuluk òe,* [vgl. K. *langgulu òe,* R. *rakuru òe*], bij het baden het water met de handen naar elkander toeduwen en elkaar op die wijze besproeien, (vgl. *sosonu, tetè*).

Pupu 1, D., R. idem; Ba. *mpumpu,* [vgl. *nasabubu*], voortdurend opborrelen uit den grond (van water): *òe-a pupu nème dae dale mai,* (vgl. *nasapupula*).

sapupu (*na-*), idem.

Pupu 2, Bo., K. idem; Ba. *mpumpu*; D., On. *mbumbu,* [Tett. v. Dilli *bubu,* inchado, wel in verband met *pu* 2, *fu, kaifúk,* enz. en waarschijnlijk ook wel met *pupu* 1, vgl. *nasapupú*], uitzetten, uitdijen, als rijst bij het koken: *kakau-a pupu mai, dè henu ulek-a,* de rijst is uitgedijd en vult den pot. Ook overdrachtelijk: *hataholi-la pupu mai dè henu uma-a,* de menschen „zetten uit" = nemen steeds in aantal toe en vullen het huis, (vgl. *fa*); *fani-la pupu mai,* de bijen komen steeds in grooteren getale aan.

(**Pupu** 3), *pòe pupu,* een klein soort garnaal.

Pusaka, (uit het Mal.), erfstuk, erfstukken; *manaä pusaka,* erfgenaam; *pusaka* ook wel gebruikt in den zin van: wat iemand te wachten staat van het lot.

Puse, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpuse*; T. *mbuse*; D., On. *mbusa,* [Tim. *puse(l),* Bug. *pusẹ̆,* Saw. *kebähu,* Mak. *busang,* benauwd warm, D., On. *naämbusa,* idem; vgl. *panas,* Mal. warm, Bat. zweet], *a.* zweeten: *kamahedis-a puse sò-n,* de zieke zweet al;

b. zweet: *ela ndia puse-na titi* (of: *fa*) *dei fò ana hapu ndia tei-na,* eerst moest zijn zweet vloeien voor hij zijn kost verdiende; *bei ta mada puse-n-ala fa,* zijn zweet is nog niet opgedroogd; *puse-n-ala tetè,* gij gudst van het zweet; *nabò puse,* hij stinkt naar zweet; *puse haök,* kalkachtig schuim van een paard.

puse-pana, [het tweede deel wel een nevenvorm van (*hana*), Mal. enz. *panas*]: *ana puse-pana,* het zweet breekt hem van alle kanten uit, hij is geheel bezweet.

Pusik, (uit het Mal. *pusing*): *ana tao langa-pusik,* op Koepang *bekin kapala pusing,* hij veroorzaakt hoofdbreken, last, (vgl. *susa*); *bòö hoï pusik neu dedeäk ndia,* (haal geen hoofdbreken), doe geen moeite, veroorzaak u geen last voor die zaak.

(**Pusu**), *pusu-pusu,* in alle dial., uitgezonderd On., D. ook *busu-busu,* [vgl. Bug. *wusẹ̆,* inproppen, *mabusẹ̆,* vol?], in verbinding met *henuk,* enz., propvol, (vgl. *sasi-sasi*): *uma-a henu-n pusu-pusu nò hataholi,* het huis is propvol met menschen; *hataholi henu uma pusu-pusu,* idem; *ènok-a henuk pusu-pusu,* de weg is opgepropt vol, het is stampvol op den weg.

Puta 1, D. *mbuta,* [vgl. *pòde,* alsook dial. *pòdes, pòtẹ*; wel hetzelfde woord als Mal. *putar,* in dezen vorm ontleend?], touw draaien, tweernen, (vgl. *kaki-uülek, nalaë, nalapupue, tali*): *hataholi telu puta tali esa,* drie personen vlechten één (driedraads) touw. Voorts: draaien, bedriegen: *ana puta au dè nalai,* hij bedroog

mij en ging heen, hij is stil zonder mijn medeweten van mij heengegaan, (vgl. *nggodi* 2).

puputa, herhaaldelijk draaien, enz.: *ana puputa nisi-bafa-na*, hij draait steeds bij het spreken, hij stelt de zaken verkeerd voor, (vgl. *nakalènek*, *nasàndandalik*, *pepèko*); *ana kokolak puputa au*, hij misleidt mij.

puta-piok, of: *puta* (*na-*)-*piok*, (draaien als een tol): *ana laök puta-piok*, rondzwerven, (vgl. *ndòlo* 2); *ana kokolak* (*na*)*puta-piok*, hij verdraait de zaak bij het spreken.

putak (*na-*): *ana kokolak naputak* = *ana kokolak puta-piok*; *esa nadenu dè ana naputak neu lèon*, iemand wilde hem uitzenden, en toen is hij stil er van doorgegaan.

Putak, (meer op Pariti in gebruik, uit het Tim.), het meel, het merg uit den stam van den gĕbang-palm.

(**Pute**), *putes* of *puputes*, drukke bezigheden, welke iemand verhinderen iets anders te doen: *putes nai uma*, er zijn in huis dringende bezigheden te doen; v. d.: ongemak, moeite, ongeluk, (vgl. *susa*, *selaka*); *putes dò laus*, of: *pute-laus*, idem: *nasulu hataholi-la lème putes dò laus* (*pute-laus*), hij beschut de menschen voor rampen. *Putes* ook adjectief: ongeluk hebbende: *luma putes ma luma sodak*, sommigen zijn ongelukkig (hebben ongeluk, tegenspoed), anderen zijn voorspoedig.

sapute (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *nasamputе*; D., T., On. *nasambute*, [vgl. *tute*], door drukke bezigheden verhinderd zijn iets anders te doen, geen tijd hebben, (vgl. *toä*, *faü-faü*): *losa besak ia au oda asaputek-a*, tot nu toe heb ik het voortdurend druk gehad; *ana nasapute paä paä hade-be*, hij heeft geen tijd, wegens het maken van eene omheining voor het rijstveld.

Putu 1, in alle dial., [Mal. *putu*?], soort gerecht van fijn gestampte bras met suiker voor reis-proviand.

Putu 2, Bo., Bi., K., R. idem; D., T., On. *mbutu*, [Tim. *putu*, Mak. *butung*, vgl. *hotu*], aanbranden, verschroeien: *putu pa-a*, (*kakau-a*, enz.), het vleesch, (de rijst enz.) brandt aan; overdrachtelijk: veel moeite, veel last hebben: *ala putu-s lò pula basa belis*, zij hebben veel moeite om den bruidschat terug te geven, (vgl. *susa*).

putuk: (*kakau-*), aanbrandsel van de rijst, aangebrande rijst, welke op den bodem van den pot blijft zitten. (Zie ook sub [*putu* 3]).

putu (*na-*), iets verschroeien: *haï-a naä naputu pa-a*, het vuur verschroeit het vleesch; *haï-a naä naputu ei-na*, het vuur verschroeit, verbrandt zijn voet, (vgl. *naä* 2, *tobi*).

kapuputu (*na-*), doen aanbranden, enz.: *nakapuputu tua nasu*, hij laat de stroop aanbranden.

(**Putu** 3), *puputu*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *mpumputu*; D., T. *mbumbutu*, [On. *futu*; vgl. *futus*, *poti*], tot een bos binden, (vgl. *nainu*, *iisa*, *nalalame*, *nanggingyi*, voorts *hènge*): *puputu hade*, (*mòdo*, *laisona*, *ai*), afgesneden padi-halmen, (tabaksbladeren, [bij tien stuks], uien, sprokkelhout) in bossen binden.

putuk = *puputuk*, bos; in dezen vorm gewoonlijk van de rijsthalmen gebezigd: *ana puputu nala hade putuk dua hulu*, hij heeft twintig bossen padi-halmen gebonden. (Zie ook sub *putu* 2).

puputuk, het binden, enz., bos: *ai puputuk esa*, één bos hout.

(**Puü**), *kapupuük* (*na-*), Bo. (T.?) idem;

K. *nakapupuü*; Ba. *nakampumpuük*; Bi. *nakapupú*; R. *napupú*; ook On. *naäpupú*, doch D. *naämbumbú*, [wel van *pu* 1], jagen, drijven: *nakapupuük ndala-a nai lifu dale*, hij heeft het paard in een plas gedreven, (om het paard te temmen; men pleegt dit te doen na het *fado*, vgl. *nakamaman*): *nakapupuük heni ndala-la lai hade-òe dale*, hij heeft de paarden uit het rijstveld gejaagd; v. d.: iemand aansporen, tot haast aanzetten: *nakapupuük nii-ana-a nalaik*, hij drijft, zet het kind aan om hard te loopen; *nakapupuük hàtaholi-la laö*, hij zet de menschen aan, spoort ze tot haast maken aan om te vertrekken; *bòö makapupuük au*, haast mij niet!

S.

S, (in alle dial., D., On. ook *sè*), meervoud van *n* 2: *dua-s*, zij beiden; *basa-s*, zij allen; *ana fè-s leu*, hij liet hen gaan; enz.

Sa 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Tett. *sar*, denkelijk bij (*sa*) 2, vgl. *lòse* 1—4], wrijven, (vgl. *nahutu*): *inak-a sa òe neu dea-na*, de vrouw wrijft haar rug met water; *sa heni*, wegvegen, vgl. *sapu*, (in het Term. gewoonlijk alleen gebezigd van het vegen met hand of voet, elders ook van vegen met een bezem, vgl. *sasà*): *ana sa heni dae-a*, (*kadafuk-ala*, enz.) hij veegt de aarde (het stof, vuilnis, enz.) weg.

sasá, herhaaldelijk wrijven, vegen; ook = *sa* (en dan ook: met een bezem vegen): *ana sasá* (*heni*) *dae-a*, hij veegt de aarde (enz.) weg; *ana* (*sa*)*sapu sasá uma-lò*, zij veegt het huis schoon; *mae sasá-má-n lenu-lenu-ò, sè makatunu*, al veegt gij een weg nog zoo schoon, toch kunt ge u stooten; *lafa-a fifiko-na sasá dae-a*, de franje van de slimoet (veegt =) sleept over den grond, (vgl. *lolòso*); zie ook sub *sapu* 1.

(Sa 2), *sa-sa*, of: *sak-sa*, klanknabootsing voor schuifelende, ritselende geluiden: *aki-dò tuk-ala sa-sa*, de droge bladeren geven een ritselend geluid; *nakanae tè hata nggèok esa lòso sak-sa mai nasale uma-a*, hij zag, dat iets zwarts naar het huis toekroop met een schuifelend geluid; *òe-a sonu sa-sa*, het water spat op (met een kletsend geluid).

bekesá = *sa-sa*, van een meervoudig subject.

kasá (*na-*), (Ba., Bo., K., T. idem; R., ook D. *nasá*; Bi. *nangasá*; On. *nanggasá*), ritselen, enz. (vgl. *nangalasa*, *nangalòse*): *aki-dòk-ala lakasá*, de (droge) bladeren ritselen. Verder nog gebezigd in: *ala poä doik-ala dè oda lakasák-ala*, zij storten de geldstukken uit, zoodat zij voortdurend kletterend, rammelend neerkomen; *ala poä òe-a dè nakasá*, zij storten het water uit, dat met eene klets nedervalt; *udan-a nakasá nème dulu mai*, de regen komt kletterend uit het Oosten aan; *pela-dèëk-ala lakasá lai papak lain*, de maïs-korrels vallen kletterend op de plank.

makasák, datgene, wat ritselt, enz.

(Sa 3), *nggoi-sá*, Ba., K. idem, soort *gois* (visch).

(Sa 4), *sa* (*na-*), in alle dial., [vgl. *balasá*, Tett. v. Dilli *hasán*, Bul. *masaan*, *maha-*

pasaän], op of over den schouder dragen, (vgl. *neni*): *nasá ai*, (*di*, *sisilo*, enz.), een stuk hout, (pilaar, geweer, enz.) op den schouder dragen; *nasá lafa esa nai alu-n lain*, hij draagt eene slimoet over den schouder, (vgl. *balasá*, *ndae*). Men zegt ook: *ana fè-n nasá aluk esa*, hij geeft hem een stampblok te dragen = hij slaat hem met een stampblok, bij verkorting ook: *nasá-n aluk esa*, (vgl. *nasakue*). Overdrachtelijk: *ala fè-n nasá-ná dedeäk ia*, zij laten hem (de verantwoording voor) deze zaak dragen, zij laten hem deze zaak op zich nemen, (vgl. *natá*).

sasák (*na-*), aanhebben, dragen, bijv. eene slimoet over den schouder aanhebben.

nasák: *ai*, (enz.) *nasák esa*, één vracht hout, (enz.).

(**Sa** 5), voorvoegsel voor verbale woorden, als in: *salada* (*na-*), enz.

Sak 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *sa*, [Tim. *sahan*, *sahak*, bij Mal., enz. *asah*?], slijpsteen voor messen en hakmessen: *sa fofola dòpe felas*, (vgl. *seselik*); *sa fola lilo*, toetssteen voor goud; *hataholi langa-sák* (= *langa-belak*, *langa-manèpe*), iemand, die een hard hoofd heeft, die moeielijk leert.

Sak 2, mannennaam.

(**Saä**), *saä-saä*, gewoonlijk alleen in verbinding met *nandela*, schitteren, blinken, vgl. sub *nandela*.

saäk, licht, glans, (vgl. *mangalèdok*): *lèdo-a saä-na*, het licht, de glans der zon; *dedèdek-a saä-na*, het licht der lamp; *ndela-saäk*, glans, schittering, van edelgesteenten, enz.; ook in overdrachtelijken zin.

saä (*na-*), Bi. *nasá*, overigens gelijk Termanu, [Bis. *sanag*, Mal. *sinar*, enz.?], schijnen, beschijnen, schitteren, blinken, (vgl. *bèbe-bèbe*, *dila-dila*, *hate-hate*, *nasalá*, *nangalèdo*, *nandela*): *ledo-*(*a*) *nasaä*, de zon schijnt; *lèdo-*(*a*) *nasaä nala dae-bafak-a*, de zon beschijnt het aardrijk; *nduk-ala lasaä*, de sterren schijnen, schitteren. Ook gezegd van goud, edelsteenen enz., maar dan gewoonlijk in verbinding met *nandela*: *bua nanatenu-lilo-la landela-lasaä*, de met goud doorweven kleederen fonkelden en schitterden.

masaäk, gewoonlijk *mandela-masaäk*, zie aldaar.

(**Saäk**), *kasasaäk* (*na-*), (Ba , Bo., [T.?] idem; K. *nakasasá*; On. *naasasá*; R. *nasasá*), de dansenden aansporen, opwekken door het geluid *sa-sa* of *tja-tja* te maken: *lakasasaäk ina manalònge-la*, zij sporen op die wijze de dansende vrouwen aan.

Saba, Bo. idem, [Ba., D., On. *sapa*] in: *saba bafa-na*, iemand in de rede vallen, iemand beletten door te gaan met spreken, (vgl. *sapu*): *inak-a bei kola-kola*, *tè sao-na saba bafa-na*, terwijl de vrouw nog sprak, viel haar man haar in de rede en belette haar verder door te spreken.

saba (*na-*) *-sò*, [bij *sò* 1?], ongehoorzaam zijn: *bòö masaba-sò Mane-tua-lain hohòlo-lalane-n*, wees niet ongehoorzaam aan Gods bevelen, (vgl. *nalena-langa*, waarmede het dikmaals verbonden wordt, *nakàbabatu-mata*); *au asaba-sò-ng*, ook wel *au saba-sò-ng*, mijne ongehoorzaamheid.

masaba-sók, ongehoorzaam.

Sabu, [uit Mal., Arab. *sabun*], zeep; *sabu fulak*, (*pilas*, *mabò-menik*), witte, (roode, [wij zeggen: groene], welriekende) zeep; *sabu-oek*, zeepwater.

Sada 1, mannennaam.

(**Sada** 2), of gewoonlijk *sasada*, in alle dial. uitgezonderd On., [hierbij wel *kàda* 1;

Tim. *sal*, *sar*, schillen, snijden; Kup. heeft *sadat*, schillen; de *t* in het Kupangsch is denkelijk anorganisch, Saw. *hada*, waarschijnlijk verwant met *kedi*, enz.; zie sub *selik*; vgl. ook Mota *sal*, Fidji, Sam. *sele*], in schijven snijden, (vgl. *kè*): *sasada laisona*, (*pao, pua*, enz.), een ui, (eene mangga, pinang, enz.) in schijven snijden.

Sada 3, in: *seda-sada*, zie *seda*.

(**Sada** 4), *sada-sada*, Ba., Bo., K., T. idem, [denkelijk bij *sada* 2], zeer scherp: *dòpe-a sada-sada*, het mes is zeer scherp, (vgl. *matane*).

Sadi, in alle dial., [Kup. idem, Saw. *hadi*, misschien verwant met (*sada*) als *kada* met *kedi*, vgl. sub *selik*, (waarbij dan ook Bim. *sura* kan behooren), zoodat in de oorspronkelijke beteekenis iets van: „afgescheiden, afzonderlijk, alleen zijn", gelegen heeft, vgl. Bim. *sela*], maar, als maar, alleen maar, mits, (dikmaals met *tè* verbonden): *manasòngo-a nò uma-isi-a laä lakabebète, sadi nade sila tunu nggèso*, de offeraar en de bewoners van het huis eten er zelf tot verzadigings toe van, het is alleen maar in naam, dat zij offeren; *ò bòso sipo esa bòe-n, te sadi hata esa — na sipo má-n lèon*, neem niets aan, alleen maar een ding — dat kunt gij aannemen; *ela-n nème na fò mate-n neu, tè sadi makaboboi mala au*, laat hem maar sterven, draag maar alleen zorg voor mij; *au doü tali iskòk-a sadi hoü matalolòle uli-a*, ik houd den schoot vast, houdt gij alleen maar het roer goed vast; *sadi au uü-ngau lèon*, ik zal maar heengaan; *au hi tifa sadi ana sò*, ik wil wel betalen, mits hij den eed aflegt; *ò hi hata au fè, sadi ò bòö misa au*, ik zal alles geven wat gij wilt, mits gij mij niet doodt; *malòle tè sadi madenu hènge lahèle bana sila-la*, het is goed, mits gij de dieren stevig laat vastbinden. *Sadi* ook na *fò*, opdat: *fò sadi ana bòso nò-ngò lèo mane-langak mu*, opdat hij u maar niet (toch niet) voor de hoofden brenge! Ook wel na het verbum: *dè ana hi sadi tao lèo-bè fò ana hapu-n*, toen (begeerde hij maar hoe ook =) begeerde hij zeer om het te verkrijgen; *sadi lèo ndia*, eene verkorte uitdrukking voor: ik zal 't je wel afleeren!

sadi-sadi: *nai dale-n dale na nae sadi-sadi nalutu-ngò dei*, omdat hij in zijn binnenste steeds maar zoekt om u te verderven.

sadik-a, of *sadik-ò*, het is buitengesloten, dat, het is onmogelijk, dat: *dè sadik-ò buas esa nanatatanak, na sè hataholi ta lita fa-n ana*, het is onmogelijk, dat iets zoo verborgen is, dat men het niet zal ontdekken; *sadik-a ta lèo ndia fa*, het is onmogelijk, dat het niet zoo is, het is immers zoo? *sadik-a ata bòle ketu ka-boak nai ai manggonggouk bòe*, het is onmogelijk, dat wij plukken vijgen (= men leest geen vijgen van) doornen; *sadik-a ò bòle mafada mae*, enz. is het mogelijk, dat gij kunt zeggen, (hoe kunt gij zeggen), dat, enz.; *lèo tae au atane emi bòe na sadik-ò emi matá au dò sadik-ò emi poï au*, als ik u vroeg, (is het mogelijk, dat =) zoudt gij antwoorden of loslaten. Ook meermalen gevolgd door *dò*: *sadik-ò emi mamahèle dò*, zoudt gij het gelooven; *dè sadik-a dò ndia nòke makasi neu ana uma-dalek ndia hu ana tao basa tataos ndia nadenuk sila-la bòe dè*, zou hij dankzeggen aan den dienaar, omdat hij al het werk verricht heeft, hetgeen hij bevolen had.

Sadia, (uit het Mal.), gewoonlijk *sadidia*

= *nafafaü*, gereedmaken: *nanaü-nini-nuk-ala nanasadiak sò*, het eten is gereed.

(**Sadu**), *saduk* = *peduk*, uitspruitsel.

sadu (*na-*), Ba., D., T., R. idem, [verwant met *peduk*, enz.?], of: *nasadu-beu*, ook *nakasadu-*(*beu*) = *napedu*, uitspruitsels, nieuwe bladeren krijgen, vooral gezegd van een boom, waarvan de takken afgehouwen zijn: *ninilu-a nasadu*, of: *naka-sadu* (*-beu*), de tamarinde krijgt nieuwe uitspruitsels, (vgl. *buku* 1).

Saduk, mannennaam. (Zie ook sub [*sadu*]).

Sae 1, (in alle dial.), de puntige paal, (vgl. *di*), waaraan de gesnelde koppen bevestigd worden: *langas-a nai sae lain*, de gesnelde kop is aan den (daarvoor bestemden) paal bevestigd.

Sae 2, of *sae sina*, sasawi, op Koepang *sajur tjina*; *sae-dò*, het blad van die plant.

Sae 3, Ba., Bo., (T.?) idem, [van *safe*?] in: *sae* (*heni*) *bisu*, eene wond wasschen, zuiveren, (vgl. *safe*).

(**Sae** 4), *sae-sae*, in alle dial., uitgezonderd On., [vermoedelijk uit *sape-sape*], los neerhangen, zooals bijv. het haar, (vgl. *sape-sape*, *dòko-dòko*, *ngga*): *inak-a langa-na* (of: *langa-dò-na*) *sae-sae*, het haar der vrouw hangt los; *difa-dò-na sae-sae*, zijne lip hangt, hij heeft eene hanglip; *bisu-a lou-na sae-sae*, het vel van de wond hangt er bij neer.

sasae: *langa-na sasae*, het haar is onordelijk opgemaakt, zoodat het er bij neerhangt.

saek, in: *difa-dò-saek*, iemand, die eene hanglip heeft.

sasaek langa-na, (of: *langa-dò-na*), het haar los laten hangen.

Saë, Ba., Bo., K., T., R. idem: D., On. *sae*; Bi. *sake*, [Kup. *sake*, Tim. *sae*, Tett. *saë*, Tag. enz. *sakai*, Bul., enz. *sake*, vgl. *ndaë*], *a.* klimmen, stijgen, als intransitivum, (vgl. *kae*): *òe-a saë*, het water (in de sawah's) stijgt; *dak-a saë lèo langa-n lain neu*, het bloed stijgt hem naar het hoofd; *isik-ala beli-na saë*, de prijs van de rijst stijgt; *ao-na ta saë fa*, (zijn lichaam stijgt niet =) hij groeit niet, wordt niet grooter, (vgl. *nasanoda*, *namatua*, ook *solu* 2); *suï-bète-n-ala*, (*malela-na*, enz.) *bòe-bòe saë*, zijn rijkdom, (zijne wijsheid, enz.) neemt steeds toe. Met een object alleen in: *saë ndala*, te paard stijgen; *saë ofak*, scheepgaan; *ana saë ofak Lòte neu*, hij scheept zich in voor Rotti;

b. opgestegen zijn, v. d. *saë ndala*, ook: te paard zitten, paardrijden; in zinsverband enz. ook zonder *ndala*, bijv. *ana saë nahani au*, hij wachtte te paard op mij; *saë touk*, (*inak*), als een man, (als eene vrouw) te paard zitten. V. d. schrijlings op iets zitten: *niï-ana-a saë nai ina-n alu-n lain*, het kind zit schrijlings op den schouder van zijne moeder, (vgl. *nangatúk*, *nakatabe*). V. d. ook gezegd van het zijn, staan, zitten bovenop iets, waarop men zich gewoonlijk slechts schrijlings kan plaatsen, bijv. *ana saë nai ai-lai*, (*paä lain*, *uma-punik lain*), hij zit, (is, staat) op een boomtak, (de heg, nok van het huis): *kòde-la saë lai ai-lai*, de apen bewegen zich (loopen en zitten) boven in de boomen. Bijzondere uitdrukkingen zijn: *saë kopak*, op de lijkkist (van den vader) zitten, eene plechtigheid, welke alleen bij aanzienlijken voorkomt en die door den voornaamsten erfgenaam bij de begrafenis moet verricht worden; *saë mei* (of: *nai mei lain*), aan tafel zitten, bijv. bij het eten; *niï-ana-a saë fadi-na nesik* (of: *nisik*) *dae*, het kind zit op zijn jongeren broeder, terwijl deze op den grond ligt, wat in

het algemeen beteekent: hij heeft hem ten ondergebracht bij het vechten: *ala tuda lème lain mai dè esa saë nala esa*, zij vielen neder en de een kwam op den ander. Hierbij sluit zich het gebruik van *saë* in *saë nabú* aan: *manamafuk-a ana saë nabú nii-ana-a*, de beschonkene heeft het kind omvergeloopen, laten vallen door er bovenop, tegenaan te komen; *ndala-a nalaik mai dè ana saë nabú manamafuk-a*, het paard kwam snel aangerend en liep den dronken man omver, (vgl. *nasaë*);

c. zich zetten of zitten van vogels, [vgl. Saw. *kelète*, idem, Sumb. *kaliti*, paardrijden]: *manu-pui-a saë neu*, (*nai*) *ai-a ndana-na*, de vogel zet zich, (zit) op den boomtak, (vgl. *tena* 2); *manu-la saë lai ai-lai*, de kippen zitten in den boom.

saëk = *saë b.* in oneigenlijken zin, en = *c.*: *touk esa saëk nème lètek ndia poi-na*, een man was boven op dien berg; *manu laluk esa, ana saëk nème paä esa lain*, een haan zat bovenop eene omheining; *kue-a saëk dae*, de moesang zat op den grond.

saë-saë: *suï bète-n-ala*, (*malela-na*) *saë-saë* = *bòe-bòe saë*, zijn rijkdom, (zijne kunde) neemt steeds toe.

sasaë, herhaaldelijk berijden, enz.: *ndala esa hataholi bei ta sasaë fa-n ana*, een paard, dat nog door niemand bereden is.

sasaëk, het rijden, enz.: *ndala sasaëk*, rijpaard; *ndala sasaë-kaduak*, een paard, dat aan beide zijden bestegen kan worden; *neä sasaë ndala*, eene mat als schabrak gebruikt; *ai sasaëk*, een boomtronk of liggende stam, gebruikt bij het te paard stijgen; een boom, waarop een vogel zit of gewoon is te zitten, of ook wel gebruikt door een mensch, bijv. bij het veehoeden.

saë (*na-*) = *saë nabú*, omverloopen, omverrijden, (vgl. *nakala*): *manamafuk-a nasaë nii-ana-a*, de beschonkene liep het kind omver; *malai ndia tè hataholi-la mai lasaë*, ga vandaar, de menschen (komen =) zullen u omverloopen; *manasaë-ndala-la mai lasaë dè bòö mapadeik mu ènok lain*, de ruiters zullen (u) omverrijden, ga dus niet op den weg staan; ook = *nakasasaëk*: *lasaë nggadi-na*, zijn traktement is verhoogd; voorts in: *lasaë ndalak*, zij rijden te zamen, (als spel).

sasaëk (*na-*) = *nakasasaëk*: *nasasaëk manu-a neu ai-a*, hij zet het kuiken in den boom.

kasasaëk (*na-*), doen stijgen, enz.: *lakasasaëk òe-a lèo hade-òe dale leu*, zij laten het water in de sawah stijgen; *ama nakasasaëk ina lèo ndala lain neu*, vader zet moeder op het paard; *ina nò ama leu lakasasaëk hataholi manalaök-ala lai namo dale*, vader en moeder zetten de vertrekkenden op het vaartuig (= doen hen uitgeleide) op het strand; *nakasasaëk manu laluk-a nai ai-lai*, hij heeft den haan in den boom gezet. Overdrachtelijk: *nakasasaëk mangalau-ingu-la*, hij verhoogt de geringen.

manasaë, ruiter; opvarende op een schip.

Safa, (in alle dial., uitgezonderd On.), met den mond of den bek grijpen, happen: *busa-a safa-ná neu au ei-nga, tè nanale ana ta ka fa-n ana*, de hond hapte naar mijn been, maar gelukkig beet hij niet door; v. d. *a.*: bijten, (vgl. *ka* 1): *busa-a safa nahina au ei-nga*, de hond beet mij in het been; *nii-ana-a safa nahina ina-n lima-na*, het kind beet eene wond in de hand der moeder; overdrachtelijk: *ana safa bafa-na neu dae*, hij bijt in het zand, hij valt voorover op den grond, (vgl. *sofa*, *natòno*);

b. (in alle dial.), opslokken, inslikken zon-

der te kauwen, (vgl. *kòdo*): *iä matua-a safa iä lutuk-a,* de groote visch slokt den kleinen visch op; *bèbe-la safa basa hade-la,* de eenden slokken de rijstkorrels op; v. d.: gulzig eten, schrokken, (vgl. *naòlo*): *nii-ana-a,* (*busa-a,* enz.) *safa basa kakau-a,* het kind, (de hond, enz.) slokt de rijst gulzig op (zonder ze te kauwen).

safa-safa: *nii-ana-a naä safa-safa mesan,* het kind eet steeds gulzig.

sasafa: *nii-ana-a suü sasafa ina-n suü-na,* het kind bijt bij het zuigen voortdurend in de borst van zijne moeder, (of drukt er tegen met den mond).

safa (*na-*)*-la,* bijv. *bafi-a naä nasafa-la,* het varken eet steeds gulzig, slokt steeds maar door.

Safe 1, in alle dial., [Tim. *safe* en *fase,* Tett. *fase,* Kup. *base,* Bal. *basèh,* nat, wasschen, een nevenvorm van Saw. *baha,* Bim. *watja,* Tag. *basa,* wasschen, bij Mal. *basah*], wasschen, met water schoonmaken: *ana safe ei-na,* hij wascht zijn voet; *ana safe langa-na,* hij wascht zijn hoofd, hetzij met kokosmelk of aschwater, (vgl. *lei* 1); *safe pinga-mango,* (*dala,* enz.), aardewerk, (een net enz.) afwasschen, schoonmaken; *ana safe pou lafa nai lè dale,* zij wascht kleeren in de rivier, (vgl. *nggonga,* enz.); *safe mala bafi-a lao-lao,* wasch het (geslachte) varken goed schoon; *safe uma-a,* het huis schoonmaken, (vgl. *nalalao*); *ala safe tasi òe-a,* zij wasschen het zeewater af, eene plechtigheid na het volbrengen van eene zeereis; *safe-dák,* afwassching = zuivering van het bloed. Wanneer een kind steeds huilt, wordt dat aan onzuiver bloed toegeschreven; tot zuivering moet aan den oom van moederszijde een ram om te slachten gegeven worden; de persoon, die den ram overbrengt, moet dien zonder te spreken aan een stijl vastbinden; men noemt dit: *safe-dák*; en als een kind voortdurend huilt: *safe-dà-na nanòke,* („zijn *safe-dák* roept aanhoudend"), vgl. ook *sasapu.* *Safe* ook overdrachtelijk: iemand de waarheid zeggen, iemand zijn gedrag verwijten, (Mal. van Koepang *tjutji*): *ana safe-ná-n malòle-a,* hij heeft hem flink de waarheid gezegd.

sasafe: *ala sasafe-lá-n lao-lao,* zij wasschten het herhaalde malen goed schoon.

Safe 2, (in alle dial.), soort boom, op Koepang *sajur bulan* genoemd; de bladeren (*safe-dò*) worden als groente gegeten.

Safu, het eiland Sawoe; *dedeä Safu,* de Sawoeneesche taal; *Safu-la,* de Sawoeneezen; *ndu-safu* = *ndu-manuk,* de avondster.

Safuk, Ba., Bo., T. idem; K. R. *safụ,* [van *safu*?]: *ndala ao safuk,* een paard van eene geelachtige kleur, (vgl. *momòdok*).

Sagu, (Mal.) de sago-palm, (anders *nò-nituk*).

sasagu, benaming van eene lekkernij, bestaande uit rijstemeel, geraspten klapper en suiker, welke in flesschen bewaard wordt.

Sai 1, in alle dial., [Tett. *sai, sae,* uitkomen, uitgaan; hierbij wel Saw. *hài,* er zijn, vgl. Rott. *nai* en Bim. *ai,* Bim. van Kolo *rai,* Bul. *rei,* Sea *dai,* (ook Rott. *dai*?), nog in verband met *mai*?], te voorschijn komen, (vgl. *toda*): *òe-a losa lète-húk ndia ma mòpo-n, tè ana sai seluk nai mòk-a,* het water komt tot den voet van den berg en verdwijnt daar, maar het komt in de vlakte weer te voorschijn. Ook overdrachtelijk, vooral met *deak* of *loa-na,* bijv. *hala-na ta sai*

deak fa, zijne stem komt niet te voorschijn, hij blijft zwijgen; *duduä-aäfi-n--ala sai deak,* hunne gedachten komen te voorschijn, worden geöpenbaard; *tè mita dedeä namaninok nai bè fò ana ta sai loa-na,* waar ziet men een geheim, dat niet aan den dag komt? V. d.: komen, (vgl. *mai, dai*): *nahani losa djam seselik esa, tè langak-a bei ta sai bòek,* hij wachtte een half uur, maar het opperhoofd kwam niet te voorschijn, kwam niet; *ana bei ta sai fa,* hij is nog niet gekomen; *faik-a ama sai ami,* vandaag is vader bij ons gekomen; *besak-a ana sai ia-(a),* nu pas is hij hier gekomen, of: hij is hier voor het eerst, (vgl. ook *sasai*); *uda-a sai dae,* de regen komt op (bereikt) den grond, de regen valt neder, (vgl. *tena* 2). Voorts: uitkomen, uitloopen op: *lea-a nisik Lela dè ana sai Mola dale,* het leger trekt over Lela en komt op Mola uit, (vgl. *tè* 8, *tena* 2, *tuda*); *ènok ndia neu sai nai nusak dale,* die weg komt uit (loopt uit) op de stad.

sasai, herhaaldelijk te voorschijn komen, enz.: *ana ta kona sasai-n ma ana ta tuda bòe-n,* hij daalde maar niet af, (hij kwam maar in 't geheel niet te voorschijn afdalende), en viel ook niet; *au bei ta sasai ia fa,* ik ben hier nog nooit gekomen (= geweest).

sasaik, het te voorschijn komen, enz.: *òe--a sasai-n,* de plaats, waar het water (uit den grond) te voorschijn komt.

sai (*na-*), of *saik* (*na-*), iets te voorschijn doen komen = iets openbaren, iets mededeelen, (vgl. *poä* 2, *nafada*): *ndia ndè nasai dedeäk ndia tè au ta,* hij heeft die zaak geöpenbaard, niet ik; *makaneni-ma au amanène emi sè masaik dedeäk ia fò ana ta dadi fa, na au tati isa-n ana,* als iemand uwer deze zaak openbaar maakt, zoodat zij niet gelukt, zal ik hem doodslaan; *bòö masasai,* (*masasaik*) *dedeä ia-ó,* maak die zaak niet openbaar, hoor!

Sai 2, (voor R. wordt *si-bati* opgegeven, overigens gelijk Term.), [vermoedelijk bij Tett. v. Dilli *saki,* splijten, hetgeen wel verwant zal zijn met *fangi,* enz. (vgl. ook sub *seli*); in ieder geval behooren hierbij wel *sai* 3, 4, 5, benevens Kup. *sai,* openen, (vgl. sub *feä*) en Rott. *sei* 1, *soi.* Zie ook aldaar], den buik van een geslacht dier opensnijden, (vgl. *kè*), op Koepang *bĕlah pĕrut* geheeten, gewoonlijk verbonden met *baë,* (dial. *bati, fanggi*): *ana sai baë bafi-a tei-na,* hij snijdt den buik van het varken open, (doch ook wel: *ala leu kè sai-s ala,* zij sneden ze open); *neu sai bii-tei-a nai lè dale,* hij gaat in de rivier den buik van de geit opensnijden en schoonmaken; *ana sai dòpe-a nai kapa-a tei-na,* hij snijdt met het mes in den buik van den buffel, hij snijdt dien open; met *heni* verbonden: uitsnijden: *ana sai heni bafi-a tei-na,* hij snijdt de ingewanden van het varken uit, (vgl. *naòle*): *ala tati kapa ina esa dè ala sai heni ana-na,* zij slachtten een wijfjes-buffel en sneden het jong uit.

Sai 3, in alle dial., [bij *sai* 2, vgl. Kup. *sai,* openen], iets, bijv. een pot of zak, openen en van den inhoud beginnen te gebruiken, iets aanbreken: *ala pau basa hade popòlek esa dè ala sai seluk esa bai,* zij hebben al één *popòlek* rijst gestampt en al weder eene andere aangebroken.

Sai 4, Ba., Bo., K., (T.?), R. idem, [bij *sai* 2, 3, vgl. *soi*], laten wegvloeien, bijv. stilstaand water: *ana sai.òe-a lèo paä deak neu,* hij laat het water buiten de omheining wegvloeien, (vgl. *kèk* 1,

fa 1); ook: *mu sai keni biï dò bafi-tei ia-la dei,* verwijder de uitwerpselen der geiten en varkens!

Sai 5, gescheurd: *sai basa au badu-nga,* mijn baadje is geheel gescheurd; (in het Term. zeldzaam).

sai-sai, Ba., Bo., K., D., T. idem, [Kup. *sait,* gescheurd, wel bij *sai* 2, vgl. de beteekenissen van Jav. *bĕḍah*], geheel en al gescheurd, (vgl. *fiko-fiko, hòbe-hòbe, nggibo-nggibo, nggifo-nggifo, nggòbe-nggòbe, si, sida*), vol scheuren, aan flarden: *lafa-à sai-sai,* de slimoet is vol scheuren; *ana-mák ndia pake sai-sai,* dat weeskind is in lompen gekleed; *uma-a sai-sai,* het dak van het huis is vol gaten.

saik, idem, bijv. *lafa-a saik* of *saik nggibo-nggibo* = *sai-sai*; verder in samenstelling: *ana pake lafa- (pou-) saik,* hij (zij) draagt eene geheel en al gescheurde slimoet, (sarong); *hatakoli lafa-saik,* iemand, die eene geheel gescheurde slimoet draagt, v. d. een arm mensch, (vgl. *hata-ták*); *uma-saik,* een huis met een dak vol gaten, een lek huis; *tai-saik,* zie aldaar. (Zie ook sub [*sai*] 6).

nanasaik, in: *badu nanasai-aluk,* een baadje met een split aan den schouder.

tasai (*na-*), gewoonlijk in verbinding met *natasida* = *sai-sai*: *sidi badu-n natasida natasai,* zijn kain en baadje zijn geheel gescheurd, zijn aan flarden. Overdrachtelijk: *bobongik ia besak ia nàtasida-natasai,* dat geslacht is thans arm geworden.

(**Sai** 6), *saik,* wat uit de diepte, uit de zee afkomstig is, meestal in legendarischen zin, bijv. *kapa-saik,* een buffel, welke in zee leeft, of daaruit komt; soms echter ook: *ndala-saik* = *ndala tasi-dalek,* het zeepaardje; *bafi-saik,* het zeevarken, (Mal. *babi dujung*). (Zie ook sub [*sai*] 5).

sain, (in alle dial.), de oceaan, de zee, of beter gezegd: de diepte, het land onder de zee; wordt dikmaals verbonden met *liun*: *bei-baï Masahúk-ala lème liun dò sain mai,* de voorouders van het geslacht *Masahúk* zijn uit de diepte afkomstig, (zij zouden door een zaagvisch aan land zijn gebracht, reden waarom de afstammelingen dien visch niet eten).

Saiboa, R. *siboa,* overigens gelijk Term., [het laatste gedeelte wel *boa(k),* vrucht], de vrucht van den lontarpalm, op Koepang *siboak* geheeten; *bebi-sai-boa,* zie *bebi* 2; *sai-boa maek* (bij *maek?*), of: *sai-boa sesèk,* de bast van de lontarvrucht; *saiboa,* ook: een mandje van lontarblad, gevlochten in den vorm van eene lontarvrucht, gebruikt om boontjes, rijst, enz. in te doen.

Saikè, (Ba., Bi., K. idem; Bo., R. *sikè*), soort vogel, op Koepang *kak radja* genoemd.

Sai-kiu, Ba., Bo., Bi., K. idem; [T. *sai-seseri,* R. *è* (= *kè*) *-iu,* het eerste gedeelte is dus denkelijk *sai* 2; Saw. heeft *kehui*; bij Rott. *kuik, natutui,* Saw. *kuri?* Vgl. Bug. *atjuri-tjuring*]: *sai-kiu pa-bafi,* (*iák*), varkensvleesch, (visch) op eene bijzondere wijze in reepen snijden, bestaande uit twee aan het eene einde met elkander verbonden stukken, welke eenigszins op vingers moeten gelijken, (vgl. Saw. *kehui ruai,* vinger).

sai-kiuk, het op bovengenoemde wijze snijden; *pa bafi sai-kiuk esa,* één uit twee reepen bestaand stuk; *sai-kiu seselik esa,* één der twee reepen.

Sailòpek, (Bi., K. *sailòpę*; Bi. ook *silòpę*; Ba. *sailòmpek*), soort mandje met deksel. (Andere soorten van manden zijn: *èlok,*

[*kapèk*], *kapik, kòö-anak, kòpo-tanak, lalik, lepeneu, lokak, lulúk, luäk, neka-hade, ndunak, olik, pisak, popòlek, saiboa, sèpek, sosòlok*).

Saiselu, [voor het laatste gedeelte vgl. *selu, seluk*], verwisselen, in de plaats stellen van, in plaats van, (vgl. *nggati, seluk, sali* 5): *ana fè-n pa saiselu neu iäk*, hij geeft hem vleesch in plaats van visch. In het Termanusch niet dikmaals meer in gebruik, voornamelijk nog in spreekwijzen, bijv. *tua saiselu dò-n ma hataholi nggati hataholi*, de lontar verwisselt van bladeren en de eene mensch neemt de plaats in van den ander, de een komt, de andere gaat.

Saka 1, Ba., Bo., K., D. idem, [vgl. Bi. *panga*, voorts Daj. *paka*, stut, en: gaffelvormig, (vgl. Daj. *sukah, sangka*), dus wel verwant met Jav. *tjanggah*, Mak. *pangka*, enz.?], ergens een stut tegenaan zetten, (vgl. *toba*): *hoï-má ai esa fò saka-n neu huni-a*, haal een stuk hout (eene plank) om als stut te dienen voor den pisang-boom, om den pisang-boom te steunen, v. d. ook: *saka uma* (enz.), een huis (enz.) stutten. Overdrachtelijk: helpen, redden, (Ba., Bo., R. idem): *sáka mala au dei, tè ta, na mate au*, help mij, anders sterf ik, (vgl. *fali* 1).

sasakak, het als steun zetten; *ai sasakak*, stut.

(**Saka** 2), *saka-saka*, [vgl. *nasoka*]: *ana laök saka-saka* = *ana laök nasoka-nasaka*, hij gaat waggelend, (vgl. *nabalak*).

saka (*na*-), in: *nasoka-nasaka*, zie aldaar.

(**Saka** 3), *saka-saka* = *nasasaka*: *ana kae saka-saka lèo lain neu*, hij klom met inspanning naar boven.

saka (*na*-), in alle dial., [wel bij *saka* 1, en daardoor ook verwant met *hea* en de daar genoemde woorden], zich schrap zetten, wijdbeensch gaan staan, bijv. om iets zwaars te tillen: *manalepa balok-alà lasaka ei-n-ala*, zij, die den balk dragen, zetten zich schrap; zoo ook: *ndala-a nasaka ei-n-ala*, het paard zet zich schrap; *masaka matalolòle*, zet u flink schrap, (vgl. *natinga*). (Zie ook sub [*saka*] 2).

sasaka (*na*-), (Ba., Bo., Bi., D., T., On. idem; K. *napasasaka*; D. ook *saka-saka*, voor R. wordt hier opgegeven: *nasasaä*), zich schrap zetten in meer overdrachtelijken zin, iets volbrengen met inspanning van alle krachten, iets zoo goed mogelijk trachten te doen, (vgl. *nasasapa*): *dua-s lepa lasasaka leni isik kalong esa*, beiden dragen met inspanning van alle krachten een karong bras; *nii-ana-a kòö nasasaka neni batu ina esa*, het kind draagt (of poogt te dragen) met inspanning van al zijne krachten een grooten steen; *ana kae nasasaka lèo lètek lain neu*, hij tracht met inspanning den berg te beklimmen; *ana ange nasasaka dè nala lain*, hij zwom uit alle macht en kwam aan land.

(**Sakibòlo**) = *sakibòlok*, in: *pa sakibòlo*, vleesch van den achterbout.

sakibòlok, (Ba., Bo., [T.?] idem; K., R. *sakibòlo*; Bi. *sakabòlo*; D., On. *saka*), achterbout van een dier, (vgl. *dimòk*): *kapa sakibòlok esa*, een achterbout van een geslachten buffel; ook = *puk, pu-húk*, dij of heup van een mensch.

Sala 1, in alle dial., [Kup., Tett. idem, Tim. *san*, M. P. *sala*(*h*)], verkeerd, (vgl. *dafu-dafu*), fout zijn, mis zijn, niet raken (dit vooral met *heni*), verschillen: *sala unu dodoi-n*, de daksparren zijn verkeerd vastgebonden; *sala fa bai ma ana tuda*, het scheelde weinig of hij was gevallen, (vgl. *ela-fák-a, sanga-sanga*); ook: iets missen: *ana silo-n tè sala-n ana*, hij schoot

er op, maar miste het. *Sala* ook dikwijls in verbinding met andere verba, als: *silo*, (*pau*, *lena*) *sala*, mis-schieten, (mis-steken, mis-springen): *ana fepa sala-n*, hij slaat naar hem, maar mist hem; *ana namanène*, (*nakanae*, *afi*) *sala*, hij verstaat, (ziet, begrijpt) verkeerd; *ana kokolak sala*, hij spreekt verkeerd = hij heeft ongelijk; *ana dudi sala uma-à*, hij gaat het verkeerde huis binnen; *ana laök sala ènok-a*, hij slaat den verkeerden weg in; *ana tao sala dale-na*, hij doet het tegen zijn zin; *ana peda sala pepeda-na*, hij legt het niet op de goede plaats. Met *heni*: *sala heni isi-a*, de kogel miste; *manek-a fè ina-falu ndia doik lopia esa*, *tè sala heni nò manek-a nade-na*, de vorst gaf aan die weduwe een gulden, maar dit (weinige) is niet in overeenstemming met zijn naam, (stand, waardigheid). *Sala* ook = *sala-sala*: *sala fafaik esa*, op den een of anderen ochtend.

sala-sala, bijv. *sala-sala faik esa*, op den een of anderen dag, vgl. Mal. *salah suatu*, enz. (ook, althans in Bo. = *nakasasalak*).

sasala, herhaaldelijk missen, enz.: *ta sasala dinitiu manatangu mula-a fa bòe-n*, het verschilt volstrekt niet van den heiden, die den duivel offert.

salak, fout, verkeerdheid, schuld, (vgl. *buük*, *dafuk*), wordt dikmaals verbonden met *singok*: *salak ta*, het is zonder fouten; *sala-salak mesan*, het zijn niets dan fouten, het is vol fouten; *sala-n ta*, hij heeft geen schuld; *ana fè dòö neu salak*, hij geeft vergeving van schuld; *ana fè-n salak*, hij beschuldigt hem, (vgl. [*sapasèo*], *sua* 1), ook: hij geeft hem ongelijk, (vgl. *sale* 1); *lafada salak neu-n ana*, zij zeggen, dat hij schuld heeft, zij veroordeelen hem; *au òke au salak*, ik beken schuld, (vgl. *manaku*); *tatao-salak* = *tatao masalak*, misdrijf.

sala (*na-*), *a.* verkeerd zijn, alleen in bepaalde uitdrukkingen, als: *bafa-na nasala*, zijn mond is (gaat) verkeerd = hij verpraat zich; *sesu-nasala*, zie *sesu*; ook: *nasala hataholi*, verkeerd jegens iemand handelen, jegens iemand misdoen = *tao nasala*. Na andere werkwoorden (soms niet of weinig onderscheiden van *sala*): *ana tao nasala* = *tao sala*, hij handelt verkeerd; *ana tao nasala hataholi*, hij handelt verkeerd, misdrijft iets tegen iemand; ook: hij doet iemand als schuldig zijn = hij veroordeelt hem; *ana tao nasala ofak-a*, hij maakt het vaartuig verkeerd, brengt het in 't ongereede; *ana lèo-laö nasala*, hij gedraagt zich verkeerd, slecht; *ana kokolak nasala sò* = *bafa-na nasala*, hij heeft zich verpraat, (*kokolak sala*, zie boven);

b. *nasala*, erg = zeer, in bijzondere mate, (vgl. *seli*): *ana uda-ná-n nasala*, het regent erg; *namahedi* (*bisu-a nanòso*) *-ná-n nasala*, hij is erg ziek, (de wond doet erge pijn); *li-a matua-ná-n nasala*, de golf is zeer groot; *namasuï-ná-n nasala*, hij is zeer rijk; *lamahòko-lá-n nasala*, zij verheugden zich zeer; *au amahòko-á-n nasala*, ik verheug mij zeer; *au sue ala ò nasala*, ik heb erg medelijden met u. *Nasala* wordt ook geconstruëerd met een substantief: *nanaük ia lada-na nasala*, dat eten is erg lekker; *buas-ala bela-n-ala nasala*, het gewicht der goederen is zeer groot; *ai esa boa-nà nasala*, een boom, welke erg (zeer) veel vruchten droeg.

salak (*na-*), (den weg) missen, dwalen: *nasalak basa nula-la dalek*, hij dwaalde door de bosschen.

kasasalak (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; Bi.,

K. *nakasasala*; D., On. *naäsasala*; R. *nasasala*), luk raak, in het wilde, onbesuist, onverschillig iets doen, op goed geluk, (vgl. *dafu-dafu*): *ana tao*, (*kokolak*, *silo*) *nakasasalak*, hij handelt onbesuist, (spreekt onverschillig, schiet maar op goed geluk); *ana laök nakasasalak*, hij loopt maar luk raak, hij dwaalt zonder te weten waarheen.

masalak, schuld hebbende, schuldig, misdadig, zondig; *tatao masalak*, misdrijf, misdaad, ook zonder subst.: *ta nò masalak fa*, hij is zonder zonde, hij heeft geen misdaad bedreven. *Masalak* ook: zeer, (in Term. minder gebruikelijk): *lòle-na masalak*, zeer schoon; *ala lèo lò ina-ama-n-ala dò masalak*, zij vertoefden geruimen tijd bij hunne ouders. Ook voor *manamasalak*, bijv. *hataholi masala-amik-ala*, zij, die tegen ons misdoen.

manasalak, wat verkeerd is: *ala sòngo dò lafuli heni manasalak ndia fò ela salak bòso nai uma lai*, zij wenden door offeranden af, (het nadeel van) wat verkeerd (afgewerkt is), opdat er niets verkeerds in het huis blijve.

(**Sala** 2), in: *mata-sala* (*dala* of *ndai* —), een net of schepnet met middelmatig groote mazen.

(**Sala** 3), in: *nò-sala*, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *nò-sara*), het omhulsel van den bloemkelk van den kokospalm.

(**Sala** 4), *sala-sala*, Ba. enz. idem; T. enz. *sara-sara*, [hierbij wel *kosasalak*, benevens dial. *sala-nggá*, *sara-nggá*, Tim. *nasán-on*, verspreid, uit elkander, vgl. Bug. *asaráng*, zich afscheiden, denkelijk nog verwant met *sala* 1, hetgeen in het Mak. en Bug. nog de beteekenis heeft bewaard van: zich afscheiden, zich verwijderen van], los, mul, niet gebonden: *dae-a sala-sala*, de grond is mul; *tane-a*, (*kakau-a*) *sala-sala*, de modder, (de gekookte rijst) is niet gebonden.

sasalak, idem: *dae-a sasalak*, de grond is mul; voorts: *mamates-a sasalak heni sò*, (Ba., Bo. idem; K., D. *sasala*; Bi. *sala*; T. *sasarak*; R. *sasara*), het lijk gaat tot ontbinding over, (vgl. *pulu* 3); ook: *bia sasalak*, uit elkander hakken; *ana fifiï sasalak abas-a*, zij pluist de kapas uit elkaar.

Sala-falu, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [zie hieronder] = *falu*, rouwen: *ana sala-falu mate ina-na*, hij rouwt over den dood zijner moeder.

manasala-faluk, hij, die rouw draagt; [men zegt echter ook in dichtertaal: *manasala-faluk dò manasingo-siok*, (dus van *falu*, acht, tegenover [*siok*] van *sio* negen), die herhaaldelijk misgaat, die steeds ongeluk heeft; dit moet echter eene volksetymologie zijn, *sala-falu* behoort wel bij *falu* 1, rouwen, en dit is in den grond één met *falu* 2, vgl. Mota *naro*, rouwen, en weduwe, weduwnaar].

Salakati, [op Koepang *tjalakati*, *tjarakati*, (uit welke taal?), vgl. Mak., Bug. *kalakati*], pinangschaar.

Salani, [Arab. Mal *sĕrani*, christen], iemand tot christen maken door den doop, doopen.

salanik, het doopen; *oe salanik*, doopwater; *hataholi salanik*, christen; *dedeä salanik* = *dedeä malai*, Maleisch.

masalanik = *hataholi salanik*, christen; *manasalanik*, hij, die doopt, dooper.

Salao, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *salao*; D. *lao*, [D. heeft *lalo* naast *lao*, hierbij dus wel: *lalo-lalo*, (onduidelijk), *nasalalalok*, dial. *nasalalao*, vgl. voorts Tag. *lilom*, Bat. *linglom*, Bareë *wajo*, dial. *walo*], schaduw van mensch of dier, (vgl. *saök*); schaduwbeeld, spiegelbeeld in het water of ook in een

spiegel: *ana tabu-ná salao-na,* hij treedt op zijne schaduw = het is middag; *nïï-ana-a nita salao-na nai òe dale,* het kind ziet zijn beeld in het water.

salaok, idem, vooral in samenstelling: *hataholi, (bana)-salaok,* schaduw van een mensch, (dier).

Salapoi, (volgens opgave in alle dial., behalve On. *saramboi*), soort versiersel in den vorm van eene plaat, welke door vrouwen in het haar gedragen wordt. *Ilò salapoi,* twee naast elkander gelegen dorpen in het Termanusche; *Suï-salapoi,* naam van een geslacht.

Sale 1, [bij *sala* 1? zie ook beneden], *a.* iemand ongelijk geven: *au sale-s nà, na-aa ala tao lasala,* als ik hen ongelijk geef, is het omdat zij verkeerd handelden, (vgl. *fè salak*);

b. Ba., Bo, Bi., K., T., R. idem, [Tim. *sanel-on, sandjon,* hij geeft zich ongelijk, hij heeft berouw; D., On. ook wel Ba. bezigen *fale,* (*dale-na,* enz.); Bi. *natafali dale-na,* vgl. K. *fali* = *falu,* rouwen, dus denkelijk een ander woord], *ana sale dale-na,* hij heeft berouw, (vgl. *puka langa-na*; ook *tèëk* 2): *fò bòö fai makabui-n ma ama sale dale-ma,* opdat gij later geen berouw moogt hebben.

salek, (*dale-*), berouw.

sale (*la-*) *ao,* elkander ongelijk geven.

(**Sale** 2), *sale* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *nasare,* [Kup. bezigt: *salo,* tegenover, naast: *alo,* hetgeen vóór iemand is; aldus ook de verhouding van *nasare* tot Jav. *arĕp,* Mal. *hadap*?], met het aangezicht zich ergens heenwenden of gewend zijn, zich tegenover iets bevinden: *basa bai ma ana hèok nasale lèo konä,* daarna keert hij zich (af) naar het zuiden; *ana laök nasale dulu,* hij gaat met het gezicht naar het oosten gewend, (vgl. *nalanga, nda* 1, *natète, tino* 2); *ana natudu okak esa nasale lèo boboak bè neu*; *nasale bè na ndia-ò nasale na neu sanga,* hij toont naar welke zijde een wortel gewend is, waarheen deze gewend is, daarheen wendt ook hij zich om te zoeken; *napadeik nasale lèo ki neu,* hij staat met het aangezicht naar het noorden gewend; *nangatúk nasale ama-na,* hij zit met het aangezicht gewend naar zijn vader, hij zit tegenover zijn vader, (vgl. *lataduk*).

sasale (*na-*) *-matak,* tegenover iets zich bevinden, tegenover iets zijn: *nusak-a nasasale-matak nò,* enz., het land ligt tegenover enz.; *langatúk,* (*lapadeik*) *lasasale-matak,* (*lasasale-aok, lasasale ao*), zij zitten (staan) tegenover elkander.

Salela, (in de dial. niet bekend), weggaan, vertrekken, uit elkander gaan van eene menigte menschen, bijv. *hataholi-la salela.*

Sali 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Kup. *sali,* indoen, Tett. v. Dilli *salin,* wel hetzelfde woord als *ndali* 1, Mal. *salin,* enz.], eene vloeistof ergens indoen, ingieten, (vgl. *peda, diä*): *ana sali òe,* (*tua matak, mina-nò*) *lèo ula-òe,* (*haik, bòto,* enz.) *dale neu,* hij giet water, (ongegist palmsap, klapperolie, enz.) in een pot, (emmer, eene flesch, enz.); *ana sali neni tua nasu bòto esa,* hij heeft suikerstroop in eene flesch gedaan en draagt die bij zich; *sali lalu,* ook bepaaldelijk: uitgieten om te laten gisten; *ana sali lalu bòngo esa,* hij heeft één kalebas-vol met water vermengde suikerstroop uitgegoten, om die tot palmwijn (*lalu*) te laten gisten; *ana sali heni òe-a,* hij giet het water over, (bijv. in een anderen pot).

Sali 2, in alle dial., [denkelijk hetzelfde woord als *sali* 1, v. d. in het Mal. v.

Koepang *salin*, hetgeen wel het gewone Mal. woord is, dat tengevolge van Rott. *sali, ndali*, die beteekenis gekregen heeft], diarrhee, buikloop hebben, (vgl. *doli*): *ana sali-ná ao-na loä*, hij heeft zoo hevig diarrhee, dat hij er mager van wordt.

sasalik, diarrhee; *namahedi sasalik*, hij is lijdende aan diarrhee.

Sali 3, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T. *sari*, [vgl. *seli*?], kerven, hakkend snijden, (vgl. *kakada, kè*): *sali mòdo*, tabak kerven; *mòdo sali* = *mòdo sasalik*.

sasalik, het kerven; *mòdo sasalik*, fijn te kerven tabak; *dòpe sasalik*, of *dòpe sàsali mòdo*, mes om tabak te kerven; *ai sasalik*, (*sasali-mòdo*), een staand houten blok met voetstuk, waarop de kerver zit en waarin de nog ongekorven tabak gestoken wordt.

Sali 4, Ba. enz. idem; T. enz. *sari*, [denkelijk een bijzonder gebruik van *sali* 3]: *sali mèko nggasak*, de beide *mèko-nggasak's* bespelen, door ze vlug na elkander te slaan.

Sali 5, [uit het Mal.?], *sali uma-a dò-na*, de dakbedekking verwisselen, vernieuwen, (vgl. *saiselu*).

Salu 1, mannennaam; *baï salu-lain*, een gedeelte van de hoofdplaats van Termanu.

Salu 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *saru*, [vgl. *selu*, dial. *falo, faru*], afsnijden, (vgl. *kè*), vooral het vleesch van de beenderen afsnijden: *ana salu heni kapa-a isi sakibòlo-nà*, hij snijdt het vleesch van den achterbout van den buffel af. Men zegt voorts: *neu salu ndala-isik*, hij gaat het vleesch van een paard afsnijden, met de beteekenis van: hij gaat een paard stelen om het te slachten.

Salu 3, Ba. enz. idem; T. enz. *saru*, [Kup., Tim. *salu*, vgl. Saw. *ru-haru*, manen van een paard? bij het voorgaande woord? Tim. van Amarasi heeft *farus*, vgl. On. *faru* = *salu* 2], *a*. valsch haar, valsche haarvlecht;

b. verbaal: *ana salu* (= *pakè*) *salu esa*, zij heeft eene valsche haarvlecht.

(**Salunao**), *salunaok*, Bo. idem; K., D. *salunao*; Ba., T. *saunaok*, [vgl. On. *nasaru-nao*, R. *nasananao*, het eerste gedeelte bij *salu* 3?], bakkebaard, (vgl. *nggòlo-meik*).

salunao (*na-*), een bakkebaard dragen: *nii-ana ia sè nasalunao*, dit kind zal een baard krijgen.

masalunaok (*tou-*), iemand, die een baard heeft.

Sama 1, in alle dial., [uit het Mal. Skr.], gelijk zijn, (vgl. *deta*): *lafa ia dula-na ta sama lafa ndia dula-na fa*, het patroon van deze slimoet is niet gelijk aan dat van die slimoet. *Sama* dikmaals met *lèo* 7: *nii-ana ndia mata-na sama lèo nii-ana esa nai Lòte mata-na*, het gelaat van dat kind (op Koepang) is gelijk aan dat van een kind op Rotti; *ò hapu ò malòle-ma sama lèo ndia hapu ndia nu mangalau-na*, gij hebt uw geluk gehad evenals hij zijn ongeluk. Ook: gelijk met, (even hoog als, enz.): *ana kedi-ná naü-a sama nò dae-a bafa-na*, hij snijdt het gras gelijk met den grond af, (vgl. *natetu*).

sama-sàma: *ala laök sama-sama*, zij gaan te zamen, (vgl. *lakabubua, baba* 1).

kasama (*na-*), gelijkstellen, vergelijken: *au sanga akasama hataholi ia-la lò lèo-hatak*, waarmede zal ik deze menschen vergelijken? *nakasama doak*, hij poogt te vergeefs te vergelijken of gelijk te stellen met iets anders = hij kan iets niet begrijpen, hij verwondert zich over iets, (vgl. *nakandá, toä*): *nakasama doak tataos ndia*, hij verwondert zich over die daad. Bij verkorting ook zonder *doak*, bijv. *au akasama lelesu-a nanakenak bòe na*

nako-a nala uma dale, ik kan niet begrijpen hoe de dief, terwijl de deur toch gesloten was, in huis is gekomen; *bòe-ma nakasama-n kaiboik dè mòpo busa ndia,* hij stond verwonderd hoe die hond zoo plotseling verdween; *lakasama kokola-na manaä-hik,* zij verwonderden zich over zijne mooie woorden.

kasasàmak (*na-*), gelijkstellen, vergelijken: *bòö ala takasasamak ao-t-ala tò hataholi matua-manalu-la,* laten zij ons niet gelijkstellen met aanzienlijken! *nakasasamak lilo boak dua bè lena,* hij vergelijkt twee stuks *habas* met elkander, welke de beste is; *dedeä nakasasamak,* gelijkenis, (vgl. *nakanenesak, nakandandák*).

Sama 2, Bo., Bi., K., T., On. idem, [wel oorspronkelijk bij *sama* 1 en dus: gelijk worden], in: *sama heni petas-a sò,* of: *petas-a sama heni sò-n,* het gezwel is geslonken, (vgl. *mona, kakafi*).

Samanek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *samanę*; On. *samaną*; D. *maną*, [Tim. *smanaf*, Mal. *sumangat*], de levensgeest; *bukak heni samane-na,* zijn levensgeest scheidt zich af, hij verliest het bewustzijn. Ook wel eens voor *nitu,* de ziel van een gestorvene.

Samuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *samų*; On. *sasamų*, [wel bij Kup. *slamu*, Tim. *snamu*, hetgeen als franje afhangt, vgl. Mal. *rambu-rambu*, Bug. *djąmbo* enz.?], gewoonlijk: *oka-samuk,* fijne wortels, bijv. *huni oka-samuk,* fijne wortels van de pisang, (vgl. *okak*).

(**Sana**), in: *sana-dale,* naam van een gedeelte van de kust van Termanu; en in: *sana-mòdok,* mannennaam.

Sanahulu, zie *hulu* 2.

Sanga 1, (Bo., Bi., K. idem; Ba, D., T., On. *sąngga*; R. *saka*), zoeken, (vgl. *fefei, hila, òfe, tui* 1): *neu sanga nanaäk,* hij gaat voedsel zoeken; *ana sanga mamana beuk,* hij zoekt eene nieuwe (andere) verblijfplaats; *ana sanga doak kapa-la lai nula dale,* hij zoekt te vergeefs naar de buffels in het woud, (vgl. *bekai*); *sanga kekedik,* eene list zoeken te bedenken; *sanga malelak,* naar kennis streven, (vgl. *tadi*).

sànga-sanga, herhaaldelijk zoeken, enz.: *ala sanga-sanga nduku lita-n,* zij zochten zoo lang tot zij het vonden; *manek-a sanga-sanga nadek-a ndè ia sò,* dit is de naam waarnaar de vorst steeds zoekt. (Zie ook sub *sanga* 2).

sasanga, iets doorzoeken: *ala sasanga basa nusak ndia dalek,* zij doorzochten dat geheele land; *ala sasanga kapa ndala-la basa lètek sila-la,* zij doorzochten het geheele gebergte naar de buffels en paarden; *ana pau sąsànga iäk-a nai òe dale,* hij steekt zoekend, tastend naar visch in het water.

sangak (*na-*) = *sasanga*: *nasangak basa nusak ndią,* hij doorzoekt het geheele land.

Sanga 2, de dial. als sub *sanga* 1, [oorspronkelijk hetzelfde woord: zoeken, trachten], willen, (vgl. *hi* 1, *nae* 2, *nau* 1, *nasú, natona, sue*: voorts *dale* — *sala*): *balahá ana sanga lèo Baä neu,* morgen wil hij naar Baä vertrekken; *ana sanga neu sanga nanaäk,* hij wil voedsel gaan zoeken; *besak ia au sanga balas emi dale mangalau-m ndia,* thans wil ik uwe slechte gezindheid vergelden. Somwijlen dient *sanga* eenvoudig om een futurum aan te duiden, bijv. *ana mai ndè èle, dè au medak ana sanga neni fè ita dedeäk,* daar komt hij aan, hij zal ons, denk ik, bericht brengen, (vgl. *sè*); zoo ook vooral na *fò*: *neu kaï-n ana fò sanga leu ndia uma-na laä-linu,* hij ging hem uitnoodigen om in zijn huis te komen

eten en drinken; *nakabubua basa ndia mangalau-n-ala fò ala sanga lakabua lala dedeäk esa,* hij vergaderde zijne onderdanen, opdat zij zouden beraadslagen. V. d. willen, zullen = op het punt zijn van, bijna: *ana sanga losa Babau bòe ma namahedi,* hij zou Babau bereiken, toen hij op het punt was Babau te bereiken, werd hij ziek; *sanga dulu pila bòe ma ala hae lakaminak,* toen het morgenrood bijna aanbrak, hielden zij op met spelen; *ana tati nabú ndana-na sanga basa-n,* hij hakte bijna al de takken af. In deze beteekenis dikmaals verbonden met *nae* 2, (*sanga nae,* ook *nae sanga*): *nakanae nita ana-fèö-anak-a ma sanga nae ta nalelak ana fa, fò ana mangalòdo-ná-n nasala,* hij zag het meisje en zou haar bijna niet herkend hebben, doordat zij zoo zeer vermagerd was; *tè hu nusak ia sanga nae basa isi-na nanasalanik mesan hu ndia dè sosòngok sanga nae ta makandondòk sò,* maar in dit landschap zijn de inwoners bijna allen Christenen, zoodat een offer bijna in het geheel niet meer voorkomt; *ala sanga lae lanetak,* zij ontmoeten elkander bijna, komen bijna tegen elkander aan; *ana hoï nala-n de nae sanga neni-n lèo uma-na neu,* hij nam het en was op het punt van het mede naar huis te nemen. Zoo ook: *noï sanga,* vgl. *noï* 2, *sanga nggama,* vgl. *nggama*; vgl. voorts: *ela-fák-a, inik-a, is-a kis-a, ndondòk* (sub *ndò* 1), *sala fa.* V. d. ook: bijna zijn = zijn als, schijnen, (gewoonlijk met *noï, lèo* of *nae*): *hala-na noï sanga* (of: *sanga lèo*) *ina hala-na bòe,* hare stem is alsof het die harer moeder is, hare stem gelijkt op de stem harer moeder, (vgl. *noï* 2, ook *nala* 7); *au afada ò sò tè ò bei sanga mae ta mamahèle au fa,* ik heb 't u wel gezegd, maar het scheen of gij mij niet geloofdet.

sanga-sanga, gelijk aan of versterking van *sanga,* op het punt zijn van, bijna: *au sanga-sanga nae lèo-ndia bòe,* ik was juist op 't punt dat te zeggen; *kue-a sanga-sanga losa fani-a ndunu-na bòe ma baï-kòdek nalai,* toen de moesang juist op het punt was het bijennest te bereiken, vluchtte vriend aap weg; *nalu-na sanga-sanga leä esa,* het is bijna één vadem lang, het scheelt nog maar zeer weinig. (Zie ook sub *sanga* 1).

Sangadelak, zie onder (*dela* 2).

Sangi, naam van eene landstreek in het Termanusche.

Sangu, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *sanggu*; R. *saku*), storm; *uda-sangu,* storm en regen; *sangu-a mai,* de storm steekt op; *fai sangu,* een stormachtige dag; *sangu fai kisek,* storm op één dag, (bedoeld is 19 Maart 1882); *uma sangu,* stormhuizen = lage huizen met diep in den grond geslagen palen. Ook verbaal, bijv. *teuk ndia ana sangu faik falu,* in dat jaar stormde het acht dagen.

Sani 1, naam van een dorp in het Termanusche.

(**Sani** 2), *kasani* (*na-*), Ba., Bo. idem; [bij *nggani*? vgl. D. *namanggeä*], minder worden of zijn, (vgl. *lèë* 1): *hedi bana-a tao-ná kapa-la lakasani,* de veepest was oorzaak, dat de buffels zoo zeer verminderd zijn; *teuk ia hade-pelak-ala lakasani,* dit jaar is het gewas veel minder.

makasanik, (*pua-*), eene niet gevulde pinang-noot, (vgl. *nalak* 10, *tedik*).

Sanu 1, in alle dial., [Sumb. *sangu, hangu,* Saw. *hango*], *nò sangu,* soort kokosnoot, waarvan het vleesch steeds zacht blijft.

(**Sanu** 2), *sasanu,* Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *sasandu,* D. ook *sandu,*

vgl. Sikk. *santo*, bamboe-viool, het woord moet ontleend zijn], het te Koepang en omliggende streken in gebruik zijnde bekende muziekinstrument *sasandoe*; het van boomblad vervaardigde klankbord heet: *hai-sasanu*, (van *haik*, emmer, naar den vorm); het handvatsel: *sasanu-aik*; de bamboe, waarop de snaren bevestigd zijn: *sasanu-langak*; *nakaminak* of *kuti sasanu*, op dat instrument spelen, de *sasandoe* bespelen. Men onderscheidt: *sasanu kafa* en *sasanu ò*; *sasanu-bafak*, mond-harmonika.

Sao, in alle dial., [Tim. idem, Kup. *sapa*, Tag., Bis. enz. *asaua*, Daj. *sawae*], huwen, trouwen, getrouwd zijn, zoowel van mannen als van vrouwen, (vgl. *kabi*): *ana sao ina manaä-hík esa*, hij huwt een mooi meisje; *inak ndia sao laï dua sò*, die vrouw is al tweemaal getrouwd geweest; *manek-a sao ina nusa-dea*, de vorst trouwt iemand van buiten het landschap, met eene vreemde; *sao uma-na*, onder elkander huwen, van families; *sao-tiak* = *sao lafufunik*, met elkander leven zonder wettig getrouwd te zijn.

sao-ana: *ana bei ta sao-ana-fa*, hij heeft vrouw noch kind, hij is ongetrouwd; ook z. v. a. *sao*, bijv. *emi hi sò na emi sao-ana meu*, als gij wilt, trouwt dan!

sao-sao: *ana sao-sao nò sao-na ma ana sao seluk*, terwijl hij nog met zijne vrouw leeft, neemt hij nog eene andere vrouw.

sàok, echtgenoot, echtgenoote: *touk-a*, (*inak-a*) *nò sao-n*, de man met zijne vrouw, (de vrouw met haren man); *nò sao ana-na*, met vrouw en kind; *sao mabelik*, eene vrouw, voor wie de *belis* (koopsom) betaald is, tegenover: *sao beli-ták*; *manek-a sao ulu-na*, (*muli-na*), eerste, (tweede, volgende) vrouw van den vorst; *manek-a sao hoholu-na*, wettige vrouw van den vorst; *sao elak*, verlaten, gescheiden vrouw; *hataholi kaduak silà dadi saok-ala*, die beiden behandelden elkander als man en vrouw, (zonder met elkander in gemeenschap te leven).

sasaok, *a*. het huwen, enz., huwelijk, ook: bruiloft, (dan ook: *feta sasaok*); *dedeä sasaok*, huwelijksaangelegenheden;
b. = *sao-sao*.

sao (*la-*) *ao*, met elkander huwen, (vgl. *latuti lima-eik*, *lauma-lalòk*): *dua-s fèto-nák lasao ao*; zij, neef en nicht, (van wie de vaders broeders zijn), huwen met elkander, hetgeen op straffe van boete verboden is.

sao (*la-*) *-anak* = *lasao ao*, (vgl. *sao-ana*).

kasasaok (*na-*), doen huwen, in het huwelijk verbinden: *malòle lakasasaok ina-anak-a nò touk ndia*, het is het beste, dat zij dat meisje met dien man laten huwen, (vgl. *nakasusunguk*).

masaok, (*tou*, *ina-*) = *tou*, (*ina*) *manò-saok*, een man, (eene vrouw), die gehuwd is of geweest is.

manasao, (*tou*, *ina-*), bruidegom, bruid; ook = *masaok*.

Saö, in samenstelling = *saök*; *ai-saö* = *ai-saök*.

saök, Ba., Bo., T. idem; K. *saö*; Bi., R. *sao*, [vermoedelijk verwant met D., On. *mafo*, zie *mamafo*], schaduw van al wat onbezield is en zich niet beweegt; *ai-saök*, (*ai-saö*), schaduw van een boom; *uma-a saö-na*, de schaduw van het huis; *nai saök dale*, in de schaduw; *nai ai esa saö-na*, in de schaduw van een boom; *ai saö matua*, een lommerrijke boom. Ook wel = *salao*, schaduw van mensch of dier: *busa-a napadeik nai au saö-ng dale*, de hond staat in mijne schaduw; *kapa-ana-a nai ina-n saö-n dale*, het buffel-kalf staat in de schaduw der moe-

der. Overdrachtelijk: *falu-ina ana-mák-a sulu manek saö-n*, weduwen en weezen zoeken beschutting in de schaduw van (zoeken bescherming bij) den vorst.

saö (*na-*), beschaduwen: *ai-a nasaö basa mamanak ndia*, de boom overschaduwt die geheele plaats.

(**Sapa** 1), *sapa-sapa*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sampa-sampa*; D., T., On. *samba-samba*, [wel verwant met *bepa-bepa*, *fepa-fepa*], spartelen, zooals bijv. eene pas geslachte kip, (vgl. *nakabebepa*): *manu-a sapa-sapa sanga mate-n*, de kip spartelt, is op het punt van te sterven.

(**Sapa** 2), *sapa* (*na-*), Bo., K., R. idem; Ba. *nasampa*; D., T., On. *nasamba*, [oorspronkelijk wel bij *sapa* 1, dus: den grond met den voet slaan, trappen, vgl. D., On. *samba*, schoppen], in: *nasapa-dae*, te voet gaan, (vgl. *laö-eik*): *nasapa-dae lèo dea neu*, hij gaat te voet naar het veld.

(**Sapa** 3), *sasapa* (*na-*), Bo., Bi., K., R. idem; D., T., On. *nasasamba*, [wel een overdrachtelijk gebruik van (*sapa*) 1], met inspanning van alle krachten iets verrichten, zich voor het een of ander alle moeite geven, vooral om zich te bevrijden, (vgl. *nasalilima*, *nasasaka*, ook *nafoki*): *busa-a heta nai tane dale, tè nasasapa nala lain*, de hond had in de modder getrapt en was daarin gezakt, doch met veel inspanning is hij op het droge gekomen.

Sapalaö, (ook Bi. als: *sapalao*), flauwvallen, het bewustzijn verliezen, (vgl. *bukak heni* of *busuk heni samane-na*): *ana sapaloä dò ulek esa namatasa bòe ma ana foä seluk*, hij is zonder bewustzijn geweest, zoolang als een pot noodig heeft om te koken, daarna kwam hij weer bij.

(**Sapaòek**), (Bo. idem, K. *sapaòe*), in: *lasí sapaòek*, verstrooid, gescheiden: *hataholi-la lasí sapaòek lèo deak leu*, de menschen gaan verstrooid, verspreid naar buiten, (vgl. *tò-nggela*).

Sapasèo, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sampasèo*, [vgl. *nasèo*?], in: *nabenga sapasèo*, bijv. *inak-a hohoük sau-na tè ana bei nabenga sapasèo hataholi*, de vrouw heeft den kam in de hand, maar toch vraagt zij er iemand naar alsof hij weg is, om zoo doende te maken, dat die persoon als dief beschouwd wordt, (vgl. *fè salak*).

(**Sape**), *sape-sape*, Bo., Bi., K., R. idem; T. *sambe-sambe*, [(hierbij vermoedelijk *sae-sae*), Bug. *sappe*, *tasappe*, Mak. *sampe*, *bulu-sampe*, (afhangende veder); vgl. voorts *ndae*], neerhangend, lang en los afhangend, bijv. eene baard: *nggòlo-mei-na sape-sape*, (vgl. *sae-sae*, *dòko-dòko*).

Sapedò-lain, naam van een gedeelte van de hoofdplaats van Termanu.

Sapi 1, (uit het Mal.), koe; *sapi-òe*, koemelk; *sapi-louk*, ook: leder, bijv. *kali-kè sapi-louk*, een lederen buikband.

Sapi 2, Bo, Bi., K., R. idem; Ba. *sampi*; D., T., On. *sambi*, [Tim. *sapi*, vgl. Bul. *sumampil*, afhakken?] met een kapmes of eene bijl den bast van een boom afhakken, een boom op zulk eene wijze schillen, (vgl. *fina*, *si*): *ana sapi ai-louk*, hij hakt een stuk van den bast af; *ana sapi heni balok-a lou-na*, hij ontdoet den balk van den bast. Ook: iets in het vierkant behouwen. (vgl. *tati*): *ana sapi balakak balok-a*, hij behouwt den balk in het vierkant; *ai nanasapik*, een boom, waarvan een stuk van den bast is afgehouwen, of welke in het vierkant behouwen is.

Sapi-kodi, Ba., Bo. idem, [K. *kodi*; voor het laatste gedeelte vgl. sub *kokolu*,

voor het eerste gedeelte vgl. On. *sambiorut*, Bi. *sapalòdo*, naast T. *sakiròdo*], uitglijden, afglijden, (vgl. *dòlo* 1): *ana* (of: *ei-na*) *sapi-kodi batu esa*, hij is over een steen uitgegleden; *ana sapi-kodi heda-húk-a*, hij is van de ladder afgegleden; *ana lòe ènok-a*, (*kae ai-a*, enz.) *lòe ma ana sapi-kodi*, toen hij den weg afdaalde, (in den boom klom), sulde hij uit.

Sapi-ndòle, Ba. idem; Bi. *sapidodòle*; D. *sapandòle*, [vgl. het bovenstaande woord; voor het laatste gedeelte vgl. *ndòle-ndòle*], zwak, (vgl. *ndòle-ndòle*): *loä heni ao-na ma ana sapi-ndòle neu-neu-ka*, zij werd mager en hoe langer hoe zwakker.

Sapi-selik, Ba., Bo. idem, doch Bi., K. D. *sapuseli*; T. *sapuserik*; On., R. *sapuseri*, [voor het laatste gedeelte zie *selik*], door en door: *manadanga-a silo sapi-selik nusa-a*, de jager schoot het hert door en door; *ana fupu sapi-selik manu-pui-a*, of: *ana fupu-ná manu-pui-a sapi-selik ana*, hij schoot met het blaasroer den vogel door en door.

sapiselik (*na-*), idem: *ana pau nasapiselik bafi-a*, hij stak het varken door en door.

Sapu 1, in alle dial., [Mal., enz., idem], vegen met een bezem enz., (vgl. *kako* 1, *sa* 1), ook: wrijven, strijken, (vgl. *nahutu*): *sapu kadafuk-ala*, vuilnis opvegen; *sapu heni batu-la*, de steenen wegvegen; *bòso sapu heni kakau huük-ala*, veeg (strijk) de gekookte rijst-korrels, (welke om den mond zitten), niet weg! *ana sapu langa-dò-na*, (*nggòlo-mei-na*), hij strijkt zich over de haren, (over de baard); *ana sapu fana-na*, hij strijkt zich (slaat zich zacht) op de borst, uit droefheid of verwondering; *ana sapu doik lai mei lain*, hij strijkt geld van de tafel naar zich toe, (vgl. *hulu* 1); *ana sapu sasá uma lò-na* = *ana sasapu sasá uma lò-na*; *touk-a nò sao-na laelak dè inak-a sapu pou-bui-na*, dit wil zeggen: de man en vrouw scheiden, en de vrouw krijgt niets van de goederen. *Sapu* = *sapu-sapu* in: *lalo ma sapu*.

sapu-sapu = *lao-lao*, geheel schoon: *naòle-ná mamek-a sapu-sapu*, hij maakt den tuin goed schoon; *haï-a naä-ná tine-a sapu-sapu*, het vuur heeft den tuin goed schoon gebrand; v. d. *manalao-lao-sapu-sapuk*, datgene, wat geheel schoon, rein is.

sasapu = *sapu*, vegen: *ana sasapu heni kadafuk-ala*, hij veegt de vuilnis weg; voorts: schoonvegen: *ana sasapu uma-n dale*, of: *sasapu sasá uma-lò-na*, hij veegt zijn huis goed schoon; *sasapu sasá*, (of: *sasá sasapu*) *ao-n*, ook gebezigd voor: reinigen door het geven van een feest: *balahá ala sasapu sasá hataholi manabòlok-ala ao-n-ala*, morgen zullen zij een reinigingsfeest geven voor de drenkelingen; *manek-a fepa mane-sio esa, dè bei faik hitu bai ma ana sasá sasapu ao-na*, de vorst heeft een der *mane-sio's* een slag gegeven, daarom zal hij over acht dagen een reinigingsfeest geven, (vgl. ook *safe*, *sòngo*).

sasapuk, het vegen; bezem; *sasapu lidek*, bezem van bladnerven; *sasapu lide-nò-dò*, (*lide-tula*), bezem van kokosnerven, (van gĕbang-nerven); *sasapu nò-sala*, (*pela-hik*), bezem van de bloemscheede van den kokospalm, (van afgestroopte maïs); *sasapu-aik*, bezemsteel.

masasapuk, geheel schoon, geheel rein.

Sapu 2, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sampu*; D., T., On. *sambu*, [wel verwant met *hapu*, alsook met Jav., Mal. *rĕbut*; vgl. ook R. *hapu*, (D. *hambu*), *bafa-na* = *sapu bafa-na*], ontrukken, (in deze beteekenis slechts in eene enkele uitdruk-

king, als: *busa-a ka neni pa bibiak esa, tè ala sapu-lá seluk ana*, de hond had een stuk vleesch in den bek genomen, maar zij hebben het hem weer ontrukt; vooral gebruikt voor: plunderen in den oorlog: *musu-a sapu neni bana manu*, de vijand plundert (rooft) de dieren, (vgl. *kalo, namoa*). *Sapu* ook: een aanval, een inval doen van den vijand, (vgl. *nabea*): *manea nusak-a, tè musu-a sanga sapu*, bewaakt het land, de vijand wil een inval doen; *sapu bafa-na*, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *sampu*; On. *sambu*; R. *hapu*; D. *hambu*), „iemand den mond ontrukken" z. v. a. iemand in de rede vallen, iemand beletten verder voort te spreken, (vgl. *bala* 2, *saba*, *saku* 3, *tata* 1): *ana bei kola-kola tè ama sapu bafa-na*, terwijl hij nog sprak, viel vader hem in de rede en belette hem verder voort te gaan.

sapu (*na-*) *bafa* (*-na* enz.), steeds iemand in de rede vallen, in de rede plegen te vallen: *ama-n kola-kola tè nii-ana ia nasapu bafa-na ana seli*, als zijn vader spreekt, pleegt dit kind hem steeds in de rede te vallen.

masapu-bafak, (*nii-ana-*), een kind, dat steeds iemand in de rede valt, een lastig kind.

(Sapu 3): *makasasapu*: *ana makasasapu-n*, de schemering valt, het begint donker te worden.

Sapuk, (T. idem; K., D., On., R. *sapu*, doch Ba. *sampuk*; Bo. *sabuk*; Bi. *sabu*), of: *pela-sapuk*, datgeen, waaraan de maïskorrels bevestigd zijn.

Sasi, in alle dial., [Kup., Tim. idem], overloopen, overvloeien, (vgl. *kabo heni, koba heni, lua* 1, *natanggonga, pesi-pesi, ponu-ponu, sukak, tutulu*): *òe henu òe-lòlok-a dè ana sasi lèo deak neu*, de goot staat vol water en daardoor loopt het over; *kakau-a sasi dè henu laö-a*, de rijst (pap) vloeide over en vulde de kookplaats; *sasi* ook verbonden met *heni*: *sasi heni òe-a*, het water vloeit over.

sasi-sasi: *henu sasi-sasi*, tot overloopens toe vol: *òe-a henu lè-a*, (*hade-la henu lepeneu-a*, enz.) *sasi-sasi*, er is tot overloopens toe water in de rivier, (rijst in den korf, enz.); (vgl. *kabo-kabo, koba-koba, papa-papa, nggonga-nggonga, pusu-pusu*; *sèë-sèë, seti-seti, sòfe-sòfe, tama-tama*).

Sau 1, kammen: *ana sau langa-na*, hij kamt zich; *ana sau heni langa-na*, hij kamt zijne haren uit; *sau heni utu-la*, met den kam luizen verwijderen.

sasau, herhaaldelijk kammen, enz.: *ala sasau ina manasao-a langa-na nai uma dale*, zij zijn in huis bezig de bruid te kammen. (Zie ook sub *sau* 2).

sauk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *sau*; D., On. *saut*, [Bim. *tjau*, Sumb. *sai*, Bal. *suwah*, Bul. *surur*, enz.], kam, (vgl. *suäk*); *sau lilo*, (*kea-louk*), een gouden, (schildpadden) kam, als versiersel gebruikt; *sau kapa-susula*, hoornen kam; *sau ò*, bamboezen kam = *sau utu*, luizenkam. (Zie ook sub *sau* 4).

Sau 2, in alle dial., uitgezonderd On., [bij *sau* 1?] *sau dae beuk*, ontgonnen grond met den hak bewerken, (vgl. *tati*): *ana sau basa dae baü*, hij heeft veel aarde omgewerkt.

sasau, herhaaldelijk grond bewerken met den hak, enz. (Zie ook sub *sau* 1).

sasauk, het bewerken; *dae sasauk*, te bewerken grond.

Sau 3, Ba., Bo., K. idem; D. *sau*, [vgl. Tim. *saü*, plukken als tabak?], *ala leu sau pelak*, zij gaan voor het eerst, zij beginnen de maïs te plukken, (vgl. *sengi*).

Sau 4, Ba., Bo., K., T. idem; [Kup. idem, Tim. idem of *lau*; D., On. bezigen *sanu*],

ergens in bijten, iets afbijten, afhappen, (vgl. *ka* 1): *nïi-ana-a sau pao-boa latuk esa*, het kind bijt in eene rijpe mangga; *sau lou-na*, bijten in de schil (van eene vrucht); *ana sau nò-a*, hij hapt (bijt) af van de (gespleten) kokosnoot.

sauk: *ana sauk nò-a* = *ana sau nò-a*. (Zie ook sub *sau* 1).

sau (na-)-la, hij bijt maar af, (hij gebruikt geen mes).

(**Sauk** 1), in: *ai-sauk*, Ba., Bo., (T?) idem; K., R. *ai sau*; Bi. *kai sau*; D., On. *hau saut*, [bij *sau* 1?], soort strandboom; *pòe sauk*, soort garnaal. (Zie ook sub *sau* 1 en 4).

(**Sauk** 2), *sasauk*, Ba., Bo. idem; Bi. *sasau*; voor T., On. wordt *sasau* opgegeven, [denkelijk bij *sau* 1], in: *tei-na sasauk*, vol krabbels en strepen op den buik eener vrouw, welke na de geboorte van een kind zichtbaar zouden worden.

Saü, mannen- en vrouwennaam.

Sè 1, Ba., Bo., K., D., T., On. idem; [Tett. *sè*, Tim. *se-ku*, Kup. *si*, Bim. van Kòlo, Bul. *sei*, Fidji *ϑei*, Sang. *isai*, Sea *si*, enz.], wie? *sè ndia*, wie is dat? *sè ndè kaäk-a*, of: *kaäk-a ndè sè*, wie is de oudste? *sè nu-n*, van wien is het? *sè ò*, (of meer beleefd en zachter: *sè-è*), wie zijt gij, wie is daar? (vgl. *bèk-ò*); *latane fò sè ndè napalani*, enz. zij vroegen wie durfde, enz.; *mae sè bòe-ò*, wie het ook zij; *sè dò sè-ò*, wie ook. *Sè* is ook door „alwie", soms ook door „iemand" weer te geven, bijv. *sè hi namanène dedeä kokoa-kikiok na sè fai makabui-n tè naheni*, alwie er van houdt om naar vleitaal te luisteren, zal later schade lijden; *makaneni-ma sè tenetú namasuï lai-lai*, als iemand er naar streeft om snel rijk te worden; *makaneni-ma au amanène emi sè masaik dedeäk ia*, als ik hoor, dat iemand uwer dit openbaar maakt: *sudi sè*, ieder, wie ook: *makaneni-ma hataholi lakabua-sò na sudi sè nafada ndia aäfi-na*, wanneer men vergaderd is, zegt ieder zijne meening; *buluk sè-la*, de een of ander, wie ook.

sèk-a = *hèlek-a*, N. N., Mal. *si-anu*, (in het Term. minder gebruikelijk); *sèk-a* ook = *sek-ò*, zie beneden.

Sè 2, Ba., Bo., K., T. idem; [Tett. v. Dilli *sei*], een woordje tot uitdrukking van het futurum: *ana sè*, (of: *sè ana*) *mai*, hij zal komen; *sè au*, (*au sè*) *lèo Lòte u*, ik zal naar Rotti gaan; *sè ana*, (*ana sè*) *uda*, het zal gaan regenen; *sè touk-a*, (*touk-a sè*) *ela sao-na*, de man zal (wil) zijne vrouw verlaten; *balahá sè au ta mai fa*, morgen zal ik niet komen; *lae sè ta dòk-a tè tasi-a lu nala-s ala*, zij meenden, dat het niet lang meer zou duren of de zee zou stijgen en hen bereiken, (vgl. *deï*, *ela*, *mahani*, *sanga*); *sè bei*, (of: *bei sè*): *ana sè bei namanako seluk*, hij zal (steeds) wederom stelen; *la mamadedema-ò sè bei tena dae suk*, al vliegt gij nog zoo hoog, gij zult (steeds) weder naar beneden moeten dalen; *ò ana-ma namatua-ò sè bei ndia bana bòe*, uw kind zal, al is het groot, toch steeds een dier zijn.

Sè 3, (in alle dial.), ankeren, (vgl. *nafu*): *ala losa Matabi namo-a bòe ma ala sè*, toen zij op de reede van Batavia kwamen, gingen zij voor anker liggen; *ofak-a sè sò*, (*bei ta sè fa*), het vaartuig ligt voor anker, (is nog niet geankerd).

sesèk, het ankeren; *mamana sesèk*, ankerplaats; *namo sesèk*, bepaaldelijk: reede; *ta bubuluk sesè-bobòlo-n*, men weet niet de ankerplaats of de plaats waar hij gezonken is (of hij leeft of dood is). (Zie ook sub [*sè*] 5).

Sè 4, (in alle dial.), [Kup. *sen*, heet, bijtend], *a.* een jeukend of brandend gevoel veroorzaken, (vgl. *kète, nakète*): *lilihanak-a sè au,* de *lilihanak* brandt mij, geeft mij een hevig jeukend gevoel; *fafalek-a sè au ei-nga,* de *fafalek* veroorzaakt mij een brandend, jeukend gevoel in mijn been;

b. ei-lima-na sè, hij heeft een brandend, jeukend gevoel in de ledematen, doordat zij met iets, als de *lilihanak*-vrucht, in aanraking zijn geweest.

sè-sè, gewoonlijk verbonden met *dòto-dòto*: *mèko labu sè-sè dòto-dòto,* het geluid der gong's en trom is zeer opwekkend, (vgl. *lakasè*).

sè (*na-*), jeuk, een branderig gevoel plegen te veroorzaken: *hade ndia nasè,* die rijst veroorzaakt jeuk. Hierbij (?): *ana leä,* of: *hela nasè-n,* (*ò leä masè-n,* enz.), hij, (gij) wint zeer sterk in het spel, zoodat de verliezer alles, wat hij bezit, kwijt raakt.

kasè (*la-*): *ei-lima-n lakasè,* (Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *rakasè*; D. *laäsè*; On. *raäsè*; R. *rasè*), eigenlijk wel: zijne ledematen jeuken (wegens), gezegd van de neiging tot dansen, springen bij het aanhooren der muziek van de gong's en trom: *ei--lima-n lakasè mèko labu-lik,* of: (*mèko--la lalí bòe-ma*) *ao-na nakasè*; *kulak-a dède-na bei nakasesè fa,* de steek van den schorpioen jeukt nog een beetje. (Zie ook sub [*sè*] 6).

masèk, jeuk of een branderig gevoel veroorzakend: *lilihana masèk,* de jeuk veroorzakende *lilihanak*; *hade,* (*naü*) *masèk,* een jeuk veroorzakend soort rijst, (gras).

(**Sè** 5), *sesè,* in samenstelling voor *sesèk,* gewoonlijk: *nò-sesè,* het overblijfsel van eene uitgeperste kokosnoot.

sesèk, (Ba., Bo., T. idem; K. *sesè*; Bi., R. *kasè*; D., On. *sè*), hetgeen overblijft als iets uitgeperst, uitgekauwd is; bezinksel: *manukudu-sesèk,* datgene, wat overblijft van den *bĕngkudu*-wortel na uitpersing; *daë-dò,* (*mòdo*)- *sesèk,* uitgekauwde sirih-, (tabaks-)pruim; *tau-sesèk,* bezinksel van de indigo; *sai-boa sesèk,* zie *saiboa.* (Zie ook sub *sè* 3).

(**Sè** 6), *kasesè* (*na-*), Bo., K., T. idem; D., On. *naäsesè,* [het geluid „*sè*” maken]: *òe-a nakasesè sò,* het water begint al te razen, begint al te koken, raakt aan de kook, (vgl. *nakadòto*). Wordt ook gebezigd van het geluid van een gebarsten bekken: *mèko-a li-na nakasesè.* (Zie ook sub *sè* 4).

Sèk, in: *sèk-a, sèk-ò,* [vgl. *sè* 2? ook *sèök--a*?] zie! waarlijk! (vgl. *tèë*): *au asa-n tè sèk-a au ndeli-nga nai nanaäk dale,* ik kocht de eetwaren en zie! mijn ring was daarin! *au ae hetuk hataholi malòle ndia ma sèk-a ta,* ik meende, dat hij een goed mensch was, maar zie! hij is het niet; *sèk-ò esa nai ia ana lena suk bai,* waarlijk hier is iemand, die nog grooter is; Lucas 11:31 en 32. (*Sèk--a,* zie ook sub *sè* 1).

Sen, (uit het Holl.), cent.

Seä 1, Bi. *seka,* overigens gelijk Term., [denkelijk oorspronkelijk: „uiteen doen zijn” en verwant met *hea, heä-heä, natanggeä,* vgl. ook (*seä*) 4, dial. *sea,* Sikk. *sekak,* wijdbeensch, enz.], een mensch of dier bij een been of poot trekken, (vgl. *hela*), om hem te doen vallen, een beentje lichten: *ana seä-ná neu ei--na, dè ana bala langa-na neu dae,* hij trok hem bij het been, zoodat hij hals over kop op den grond viel. *Seä-ei,* ook een geschenk geven aan een danser of aan eene danseres, als ook (bij uitbreiding) aan iemand, die gedichten voor-

draagt: *manek-à seä-ei manalònge-la,* de vorst beschenkt de danseressen; *makaneni-ma sè hèlo mamates ndia na àla seä--ei-n pou lafa,* als iemand den doode bezingt, schenkt men hem kleederen.

seä-eik, het op bovengenoemde wijze als geschenk geven; *doi,* (*bua*) *seä-eik,* geld (of goed), dat op die wijze als geschenk gegeven wordt.

seä-ei (*na-*), iemand een been willen (trachten te) lichten.

Seä 2, de dial. als sub *seä* 1, [schijnt dus oorspronkelijk hetzelfde woord te zijn, vgl. ook *seä* 4?] *neu seä tua,* niet op den gezetten tijd (van drie uur 's namiddags tot zonsondergang) lontarsap gaan aftappen, (vgl. *ledi*), doch er een tijd tusschen doen verloopen: *tua seä-a nalada lena tua ledi-a,* in zulk een tijd getapt lontarsap is lekkerder, dan het op tijd afgetapte.

Seä 3, de dial. als sub *seä* 1, [stellig wel hetzelfde woord, misschien een overdrachtelijk gebruik van *seä* 1]: *seä heni heda-húk-a,* de ladder, welke tegen een paal staat of waarmede men op den zolder kan komen, wegnemen en daardoor het beklimmen onmogelijk maken.

(**Seä** 4), *seä-seä,* (Ba., Bo., T., On. idem), of *seseä,* (R. idem), K. *sala-seseä*; Bi. *seka-seka,* [stellig bij *seä* 1], met tusschenruimten = nu en dan, niet dikwijls: *ana mai seä-seä,* (*seseä*), hij komt nu en dan.

Seä 5, vrouwennaam.

Seba, (uit het Mal. *sewa*), huren: *seba ofak,* een vaartuig huren; ook: iemand voor loon huren, en in het algemeen: loon geven, (vgl. *nadène*): *ò seba au hata,* wat geeft gij mij als loon?

sesebak, het huren; huur, loon, (dan ook: *doi sesebak*): *emi seseba-ma matua-a nai sorga dale,* uw loon zal groot zijn in den hemel, (Lucas 6 : 23).

Seba 2, *laisona-seba,* zie *laisona*; [Kup. Mal. *Seba,* een landschap op Sawu?].

(**Sèbe**), *sèbe-sèbe,* (Bo., Bi., K. idem): *hataholi-la sèbe-sèbe leu esa,* de menschen zijn, (staan) dicht op één en door elkander; *hade-òe dale òe-a sèbe-sèbe,* in de sawah staat overal veel water.

besèbe: *hataholi-la besèbe leu esa* = *hataholi-la sèbe-sèbe leu esa.*

(**Sèbo**), *sèbo-sèbo,* (vgl. sub *nggabo-nggubo*), onverschillig, (vgl. *dafu-dafu*): *tao,* (*kokolak,* enz.) *sèbo-sèbo,* onverschillig, onbesuisd handelen, (ondoordacht spreken).

sesèbok, beroering, ook: overlast, (vgl. *nakasesèbok*): *ndia ndè tao sesèbok hataholi baük sila,* hij is het, die de menschen in beroering brengt.

sesèbo (*la-*) *ao,* door elkander, dooreén, (vgl. *labali ao*): *hataholi-la laök,* (*lalao-la la,* enz.) *lasesèbo ao leu esa,* de menschen gaan, (de zwaluwen vliegen) door elkander.

kasesèbok (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakasesèbo*; D., On. *naäsesèbo*; R. *nasesèbo,* [naar alle waarschijnlijkheid verwant met *kakabok, hòpo, hòpok,* enz.], in beroering brengen, storen, plagen, (vgl. *bòde* 1, *naheta, nahòbo, hòpok, nahoü, kakabok, lakani ao, nakekèk, kokobak, kulu--kala, nakalulupuk, òde-òde, nasapapai, tao* 2, voorts *susa*).

(**Seda**), (Ba., Bo., Bi., K., D. idem), in: (*henu*) *seda sada*; (*henu*) *seda Ndao*; (*henu*) *seda Ndao dae-húk,* soort koralen, op Koepang *muti-salah,* [vgl. Saw. (*wona*) *hida,* Sumb. *säda,* idem].

(**Sèdo** 1), *sèdo-sèdo* (*kokolak* —), zich mengen in het bespreken van iets, (vgl. *sòlo-sòlo*).

sèdok, of meestal: *sesèdok,* Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., On., T. *sesèdo,* [Tim. *sèlo, sèro*; hiermede verwant is wel *ngge-*

nggèdo, dial. ook *seseok,* eigenlijk „schudden" en verwant met *filu-filu, fiu-fiu,* enz.?], mengen van droge waren, (vgl. *bali, hòpo, kakabo, pòpo*): *ana sesèdok masik nò kulus,* hij vermengt zout met Spaansche peper; *hade-ú lutuk-a sesèdok tua neu,* fijne rijst-zemelen, waarin men suiker gemengd heeft; ook wel in dezelfde beteekenis: *sesèdo-babalik,* bijv. *ana sesèdo-babalik hade nò pelak,* hij vermengt rijst met maïs; *kakau nanasesèdo bètek,* gekookte rijst met gierst vermengd; *hade nanasesèdok,* gemengde padi, d. i. goedgevulde rijstkorrels vermengd met ledige korrels. Ook na andere verba: *ana fè,* (*dòde,* enz.) *sesèdok hade nò pelak,* hij geeft, (kookt, enz.) rijst vermengd met gierst. Overdrachtelijk: *ana kokolak sesèdok Malai nò Lòte,* hij spreekt Maleisch en Rottineesch door elkaar, (vgl. *babalik*); *ana fepa sesèdok basa hataholi-la leu esa,* hij slaat alle menschen door elkander, hij slaat er maar op los. (Zie ook sub [*sèdo*] 2).

(**Sèdo** 2), *sèdo-sèdo* (*laök-*), met de voeten schuivelend gaan, (vgl. *sòdo-sòdo*).

sesèdok, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *sesèdo̧,* [vgl. *sòdo-sòdo*]: *ana sesèdok ei-na neu dae-a,* hij schuivelt met den voet over den grond. (Zie ook sub [*sèdo*] 1).

Sèë 1, Ba., Bo., K., (T.?) idem; R. *sè,* [vgl. End., Sikk. *sisi,* Saw. *kehihi,* ziften, zeven?), filtreeren, doorzijgen: *sèë tua-matak,* (*fani-òe, tauk,* enz.), ongegist palmsap, (honig, indigo, enz.) filtreeren: *sèë heni huük-ala,* het vuil verwijderen door filtreeren.

sèëk, filtreer van lontarblad; *sèë tua,* (*nò, fani-òe,* enz.), een filtreer voor lontarsap, (klappermelk, honig, enz.).

Sèë 2 = *nakasèë*: *duik esa sèë bòto-lí-na,* een been was bekneld in zijne keel.

sèë-sèë, geheel bekneld zijn in iets, v. d. beklemd, benauwd vol, (vgl. *sasi-sasi, seti-seti*): *uma dale,* (ook wel: *uma-a*), *kama dale,* (enz.) *sèë-sèë,* het is benauwd vol in huis, in de kamer; *uma-a sèë-sèë nò hataholi,* het huis is propvol met menschen; *hataholi-la sèë-sèë,* het is benauwd vol door het groot aantal menschen; *hataholi-la sèë-sèë lò-n ana,* de menschen verdringen zich om hem.

sèëk = *sèë, sèë-sèë.*

kasèë (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *naäsèë*; Bi. *sèke-sèke, nakasèke*; R. *nasèke,* [Tim., Kup. *nasèke,* hij dwingt, (vgl. Rott. *nakaseti*), zeer, erg, Mak. *sekȩ,* Bug. *seke̦,* Daj. *sekae,* Bim. *seke,* eng], beklemd zijn in iets, (vgl. *sena* 2, *nakasukak,* voorts *kabi* 1): *isi-a nakasèë sisilo-a,* de kogel is beklemd in het geweer; *duik esa nakasèë bòto-lí-na,* een been zat bekneld in zijne keel; *tatanak-a nakasèë falès-a bafa-na,* de kurk zit bekneld in den hals van de flesch; v. d. ook: ergens niet door komen, niet af kunnen, doordat iets te nauw is: *mei-a nakasèë lelesu-a,* de tafel is beklemd in de deur = de tafel kan niet door de deur, omdat deze te smal is; *ndeli-a nakasèë lima-kuü-na,* de ring is te nauw voor zijn vinger en kan aan — noch afgedaan worden; *lelesu-a makabiä-hík dè au akasèë-n ana,* de deur is zeer nauw, zoodat ik er niet door kan; *badu-a nakasèë-n,* het baadje is te nauw voor hem, (vgl. *makabiäk*); *fana-na* (of: *ba-na*) *nakasèë,* zijne borst is beklemd, hij heeft het benauwd, (vgl. *makadèse, nafèo* 3), in het bijzonder: hij heeft asthma: ook = *sèë-sèë*: *hataholi-la lakasèë-lá-n nasala lai uma lai,* het is boven in huis propvol met menschen; *uma-na nakasèë nò bou tua-la ma neka hade-la,* zijn huis

was propvol met palmsap-potten en rijstmanden; *kèko mu ndia fa dei, tè takasèë-tá-n seli*, schuif wat daarheen, want wij (zijn =) staan, zitten erg nauw. Ook overdrachtelijk: *ina nò ama tei-n dale lakasèë dè benè nii-ana-la lemin*, vader en moeder zijn (beklemd =) bezorgd, weest dus stil, kinderen! (vgl. *susa*).

makasèëk of *ba makasèëk*, benauwdheid; *hedi makasèëk*, asthma.

(Sèë 3), *kasèë* (*na-*), (Ba., Bo. idem; R. *nasèë*; K. *makasèë*; Bi., ook Ba. *nakasè*): *nakasèë heni manu-la*, hij jaagt de kippen weg, door *sè* te roepen, vgl. *usi*. (Zie ook sub *sèë* 2).

Sefa 1, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [Bim. *seba*, openen, Bal. *sëbak*, open? vgl. Jav. *bubak*], *sefa lasi*, een aanvang maken met het kappen van een bosch om den grond te ontginnen.

sesefa, idem, ook wel: terdege ontginnen: *sesefa kakali dae-a fò sèle nggali*, ontgin den grond en plant en zaai! *lasi nanasesefak*, een ontgonnen boschgrond.

(Sefa 2), *masefa* (*na-*), (in alle dial.), veel uitleveren: *hade bètek lamasefa*, de rijst en de gierst leveren veel uit, meer dan gewoonlijk.

mamasefak: *hataholi lima-mamasefak*, iemand, die eene gelukkige hand heeft, zoodat bijv. de rijst bij het oogsten of koken meer uitlevert, dan gewoonlijk te verwachten is, (tegenover *lima-hailuak*, of *lima pela-aik*).

Sèfe, in alle dial. [Kup. *bèse*, *Bim. *wese*, Bug. *wise*, naast Sumb. *busi*, Saw. *wòhe*, Sund. *boseh*, enz.], *a.* pagaai: *ofa tutudak ndia kada sèfe dua mesan*, dit schuitje heeft slechts twee pagaaien;

b. pagaaien: *ala sèfe ofa-anak-a lèo dae-henak neu*, zij pagaaien het schuitje naar land toe, (vgl. *tuku*).

Sègel, (uit het Holl.), zegel: *ala lima-lè nai sègel dale*, zij zetten hunne handteekening onder (of: op) een zegel.

Sei 1, in alle dial., [vgl. *sai* 2], iets insnijden of iets splijten, maar zóo, dat het niet geheel en al doorgesneden is, (vgl. *kè* 1, *bia* 1): *sei kapa-a dii-dò-na*, het oor van den buffel insnijden, bij wijze van kenmerk; *kapa dii-dò nasaseik*, een buffel met zulk een kenteeken; *sei di-la*, of: *sei heni* (of: *tati sei heni*) *di-la bafa-n-ala*, het boveneinde der stijlen splijten.

sesei, herhaaldelijk insnijden, splijten.

(Sei 2), *kasei* (*na-*): *nakasei heni manu-la*, hij verjaagt de kippen door *seik* te roepen, (vgl. *nakasèë* 3, *usi*).

Seik, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *sei*), noemen, opnoemen, uitspreken, vermelden: *au amanène ala seik nade-na*, ik hoorde, dat zij zijn naam noemden; *ala seik esa-esa* (of: *esak-ò*) *nade-na*, zij noemen elk hun naam, één voor één; (vgl. *nakatò*).

seseik, idem, ook wel: herhaaldelijk opnoemen, uitspreken, enz.: *makaneni-ma ala seseik nakamina Lòte-a sò na kada fofoti lolònge-a mesan*, als men de Rottineesche vermaken opnoemt, is het niets anders dan (voornamelijk) de dans; *bòö seseik Mane-tua-lain nade-na*, spreek God's naam niet uit!

Seï 1, Bo., K. idem; Ba., Bi., D., T., On., R. *sefi*, [Tim. *sefi*], losmaken hetgeen gebonden is: *ana seï*, of: *seï heni tali-a*, hij maakt het touw los; *seï matanggòdo tali-a*, maak het touw los en laat het vieren! *ana seï* (*heni*) *ndala-a*, hij maakt het (vastgebonden) paard los; *ana seï poï ndala-a*, hij maakt het paard los en laat het vrij rond loopen; *seï lelesu-a*, (*ndunak-a*, enz.), de deur,

(de mand) losbinden; *emi seï dò tao ai-dòk neu fò emi mala suk*, gij maakt los, (maakt eene betoovering krachteloos) of bezigt middelen om weder (dieren bij het jagen) te krijgen.

Seï 2, Ba., Bo., D., T., On., R. idem; Bi. *sei*, [Tim. *seï*, vgl. Saw. *hĕngi*, bakken, naast Tonsaw. *sumĕngit*, aanbranden, vgl. ook Jav. *sangit*?] droog roosteren, (vgl. *dala* 3), vooral vleesch in grootere hoeveelheid: *pa nanaseïk*, droog geroosterd vleesch. Hierbij ook *seï tula*? Zie *tula* 1.

seïk, soort houten toestel om te roosteren: *ana seï pa-la lai seïk lain*, hij roostert het vleesch op zulk een toestel.

Seï 3, mannen- en vrouwennaam.

Sei-sala, Bo., Bi., K., ook wel R., idem; Ba., D., T., R. *seli-sala*, [wel uit *seli* 1 en *sala* 1], te laat, over den tijd, (vgl. *seli*): *sei-sala nò lalaö-na*, het is te laat voor hem om weg te gaan; *sei-sala nò hihí-na*, het is nu te laat, dat hij het nog wil = nu wil hij het niet meer.

Seka, (Koep. Mal. enz., uit het Jav., idem), afvegen, afwrijven, (vgl. *hali*): *seka mei*, (*pingak*), de tafel afwrijven, (een bord afdrogen); *ana seka* (*heni*) *bafa-na*, hij veegt zich den mond af.

seseka, herhaaldelijk afwrijven.

(**Sèke**), *sèke-sèke*, hinken door een gebrek, (vgl. *hòko-hòko, doka* 1): *manu-a ei-n sèke-sèke*, de kip hinkt; *kapa-a ei-n sèke-sèke-k-ana*, de buffel loopt gebrekkig, hinkt.

sesèke-ei, Ba., Bo., K. idem, [verwant met *tèë-tèë*, vgl. On. *tèë*?], ook wel: *sesèke* (*na-*)*-ei*: *nïi-ana-a sesèke-ei*, (*nasesèke-ei*), het kind hinkelt (in een spel).

sesèkek: *ana laök sesèkek*, hij hinkt, hij mankt, (als gebrek); *ana sesèkek ei-na* = *sesèkė-ei*, hij hinkelt, (als spel).

sesèke-eik, (*nakaminak*, of: *tao-*), het hinkel-spel spelen.

Sèko 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *sèo*, (*sèö*?), [in het Saw. is *hèko* een klein soort net; vgl. Tim. *sèko*, jagen met honden? of vgl. Tim. *sòko* naast *sòno*, opscheppen?], in zee visschen met een schepnet (*ndai*), (vgl. *sòlo* 3), hetgeen gewoonlijk door vrouwen gedaan wordt: *ina lasik-a sanga neu sèko*, de oude vrouw wilde met het schepnet in zee gaan visschen; *sèko iä-ník*, op zulk eene wijze naar visch en krabben visschen; *manandai-tasi-la dò manasèko-meti-la*, zij, die met het schepnet in zee visschen.

sesèko, herhaaldelijk op bovengenoemde wijze visschen.

Sèko 2, (zie hieronder), in: *mata-na sèko lèo fèëk neu*, bijv.: *ana laö-laö, tè mata-na sèko lèo fèëk neu*, terwijl hij loopt, gaat zijn oog een anderen kant uit, let hij op andere dingen, let hij niet op den weg; *hu mata-na sèko dè nakatunu*, dewijl hij een anderen kant op keek, struikelde hij.

sèko (*na-*), ook D., [denkelijk in verband met *naleleü*, enz.], zich kronkelen, met eene bocht zich ergens heen wenden, (vgl. *naèo* 4, *nalea* sub [*lea*] 6, *nalèo* 12, alsook *naleleü*): *lè-a nasèko lèo ki neu*, de rivier wendt zich met eene bocht naar het noorden.

masèkok (*lè-*), een kronkelend gedeelte, bocht van eene rivier.

(**Sèko** 3), zie sub *sèpo* en *nasèö*.

Sèko 4, zie *sèk-ò* sub *sèk*.

Seku 1, (in alle dial.), doorgaan, niet ophouden, vervolgen, (vgl. *nakandò*): *ana mai bòe ma ana seku lèo uma lai neu*, toen hij aankwam, ging hij door, zonder zich op te houden, naar het huis; *nesik ia, dè ana seku lèo dulu neu*, hij

is hier langs gekomen en naar het Oosten doorgegaan.

seku-seku, *a.* steeds doorgaan: (*laliü-eik*) *na ala seku-seku losa dak-ala fa*, (bij het spel *laliü-eik*) gaan zij zoolang door, tot er bloed vloeit; *au laök seku-seku ème Baä mai losa Pada*, ik ben aan één stuk door van Baä naar Pada geloopen; v. d.

b. doorgaans, dikmaals, steeds, altijd, (vgl. *nakaduduak*): *ana mai seku-seku*, hij komt doorgaans, meestentijds, dikwijls; *lafada-n seku-seku lae*: *böö kae ai*, zij zeiden herhaaldelijk tegen hem: klim niet in boomen; *ana hapu bua-loa malòle ma nanaä malada seku-seku*, zij had steeds mooie kleeren en lekker eten; *ò mò au seku-seku*, gij waart steeds bij mij.

seku-sekuk, in samenstelling: *manò sila seku-sekuk-ala*, zij, die steeds met hen waren.

Seku 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *seü*, [vgl. *seu* 3?], in: *seku-ná abas*, bijv. *seku-má abas fa dei* = *hoï-má*, enz., neem een weinig van het garen af!

Seku 3, Ba., Bo., (T.?) idem; D. ook *seü*, [bij *seku* 1?] in: *seku-n neu*, iemand in de rede vallen, (vgl. *sapu* 2), maar over hetzelfde onderwerp doorpraten: *ama kola-kola, tè ana seku-n neu ma nae*: toen vader sprak, viel hij hem in de rede en sprak:; *ala lakabua lala dedeük* --- *dè tou lasik esa seku-n neu ma nae*:, zij beraadslaagden --- en toen vatte een oud man het woord op en sprak:.

Sekuòe = *beiseü*, klanknabootsing van het geluid van de wilde duif.

Sela 1, (uit het Port.), *a.* europeesch zadel, (vgl. *penik*);

b. een paard daarmede zadelen: *sela ndala*; *ndala sela*, een paard bestemd voor reizende Europeanen, voor wie het met zulk een europeesch zadel opgezadeld wordt.

Sela 2, (Ba., Bo., Bi., K., [ook T., volgens opgave], idem, doch On. *sesera̧* naast D. *sesèla̧*), in: *ala sela mamates-a*, of: *ala̧ sela lilo-henu neu mamates-a*, gouden en zilveren versierselen (*habas*) en koralen boven het hoofd en aan de voeten van het lijk van een aanzienlijk mensch hangen.

(**Sela** 3), in samenstelling gelijk *selak*, bijv. *ndai mata-sela*, een schepnet met groote mazen; *pepè dò-sela*, een waringin-soort met groote bladeren.

selak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *sela̧*; D., On. *sèlȩ*, [Kup. *bsela*, Bul. *sĕla*, Sangir. *masĕllahĕ*, groot], grof, groot, (vgl. *baü*): *au nanaä-nininu-ng selak-a, kada akidòk-ò ai-okak-ò*, mijn voedsel is grof, slechts boombladeren en boomwortels; *hada selak*, grof van karakter, niet fijngevoelig; *batu selak*, een grove of groote steen; *bana selak*, een groot dier, zooals een buffel, een paard, (tegenover *bana lutuk*); *iä selak*, een groote visch; ook wel: *uma selak*, een groot huis.

balasela = *selak*: *touk balasesela ma inak balalulutu*, de man is grof, is ruw van inborst, de vrouw is fijn; *nanaä-na balasela* = *nanaä-na sela̧k*.

Selaka = *silaka*.

Sèle 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *sȩla*, [Tim. *sèn*, Saw. *hăla*], in den grond steken, planten, (vgl. [*fala*] 1); *ai sèle*, een in den grond gestoken paal als grenspaal van onderscheiden landschappen, (vgl. *tò*); *manek-ala leu sèle ai sèle*, de vorsten gaan een grenspaal plaatsen; *ai sèle* ook wel gezegd voor: kruis, (vgl. (*nggange*): *ala lona-n nai ai sèle esa lain*, men hing hem aan een

kruis op, men kruisigde hem; *sèle ai*, (*hade*), een boom, (jonge rijstplantjes) planten; *hade nanasèlek*, geplante rijst, rijstaanplanting: *sèle hade-dèëk*, (*sèlepelak*), rijstkorrels, (maïskorrels) in den grond steken, (leggen); *sèle hade-òe*, (*tina*), eene sawah, (een tuin) beplanten; *osi nanasèle kukú-aek*, een tuin beplant met wijnstokken. Overdrachtelijk: *ana sèle langa-na neu dae*, (vgl. *fala bafa-na*), hij plant zijn hoofd in den grond = hij staat op zijn hoofd, of (met *tuda*): hij valt hals over kop naar beneden. Voorts een deftig woord voor: voortbrengen, genereeren: *Kiuk-anak sèle* (of: *sèle-dadi*) *Masahúk*, *Kiuk-anak* bracht *Masahúk* voort, (vgl. *bongi*).

sèlek, *a*. *sèlek langa-na* = *sèle langa-na*, hij staat op het hoofd; *ana tuda ndala dè ana sèlek langa-na neu dae*, hij viel van het paard hals over kop naar beneden, (vgl. *bala langa-na*). Zoo ook bij verkorting *sèlek heni*: *ana sèlek heni-n neu fèëk*, hij viel hals over kop op zijde;

b. (of *sèle*? komt steeds voor met aangehecht voornw.), afstammeling: *ò sèle-m*, uw afstammeling; *ò sèle-m-*(*ala*), of: *sèle-dadi-m-*(*ala*), uwe afstammelingen, uw geslacht, (vgl. *bobongik*).

sesèlek, het planten, enz.; *hade sesèlek*, zie *hade*; *pela sesèlek*, maïs-korrels om in den grond te leggen; *tine sesèlek*, een tuin gereedgemaakt om beplant te worden; *fai sesèlek*, of: *fai sesèle ngganggalik*, tijd om te planten.

Sèle 2, Ba., Bo., Bi., K., R. idem, [schijnt wel bij *sèle* 1 te behooren: zich planten? D. bezigt *nambalí*, staat; On. *fela*, staat op], opkomen, van eene wolk gezegd: *koäs esa sèle nème muli mai*, eene wolk komt op in het westen, (vgl. *toda*).

(**Sèle** 3), *sesèlek*, Ba., Bo. idem; K. *sesèlę*, [wel bij *sèle* 1, vgl. *sèle* 2, en On. *esulelè*; D. bezigt: *mata-na nambalí*, zijn oog staat], *sesèlek mata-na*, hij staroogt, als een stervende. (Zie ook sub *sèle* 1).

(**Sèle** 4), *kasèle* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *sèle*; T. *nakasère*; On. *naäsesèrę*; R. *nasère*), onzuiver, van het geluid van eene gong: *mèko-a li-na nakasèle*; ook: schor, van de stem.

makasèlek: *hala makasèlek*, eene schorre stem.

Sèle-dòk (*ai-*), Ba., Bo., (T.?) idem; D. *hau sela-lò*; On. *mòdo sela-rò*, [dus blijkbaar van *sèle* 1 en *dòk*, blad], soort plant, in het Mal. van Koepang *daun timbul pohon* geheeten, waarvan het blad op den grond geworpen, van-zelf opkomt; wordt als geneesmiddel tegen hoofdpijn gebruikt.

Selemèle(k), of *selumèlek*, [Tim. *salmèle*, Kup. *tsalmela*], de tjeremè, op Koepang *tjaramèle* genoemd.

Seli 1, in alle dial., [vgl. *selik*], voorbijgaan, (vgl. *hala* 2, *nasalape*, *lena* 2), over iets heen gaan, (vgl. *lena* 2, *ladi* 2): *ala seli nusa Solokaek-a peda-n muli*, zij gingen (zeilden) den westpunt van Poeloe Pasir voorbij; *ana laö seli au*, hij gaat mij voorbij, (terwijl ik zit of sta); *ana seli neni òe-a*, hij nam in het voorbijgaan het water mede; *ana laök seli au*, hij gaat mij bij het loopen voorbij, hij loopt sneller dan ik; *nalaik seli heni au*, hij komt mij voorbij bij het hardloopen; *ndala ia nalaik seli ndala ndia*, dit paard komt dat andere bij het rennen vooruit, rent het andere voorbij; *ana ta bòle seli paä-fa*, hij kan niet over den pagger heen komen; *ana lena seli paä-a*, hij springt over den pagger heen; *ana tè seli kea-a*, hij werpt met den harpoen over de schildpad heen; *ana*

paä seli hade-òe-a, hij maakt eene omheining, welke de sawah voorbijgaat, (welke langer is dan de sawah); *esa ai-na neu seli esa nu-na*, het stuk hout van den eenen reikt tot over dat van den anderen. *Seli* heeft ook de beteekenis van: over den tijd: *fai-a seli sò*, het is reeds laat; *seli au hihí-nga sò*, het is reeds te laat, dan dat ik het nog wil, ik wil het nu niet meer, (vgl. *sei-sala*); *namatetu seli deak*, lang uitblijven, (vgl. *namanòso*). V. d. ook *seli* = Mal. *terlalu*, zeer, al te zeer, (vgl. *baü, basa bèk-a*, [*dài lena*], *hík* 1, *ina* 2, *mangalau, lena* 3, *lènge, lòbo*, [*mesan*], *nala hata, nasala, solesi, tao tetèëk*): *makaneni-ma ama hapu onton, na ama bòö mamahòko-má-n seli*, als gij voorspoed hebt, verheug u dan niet al te zeer; *namalasi-ná-n seli sò*, hij is al zeer oud. Na substantieven gewoonlijk voorafgegaan door: *ana*, hetgeen dan met het volgende dikmaals als een geheel gevoeld wordt: *malela-na*, (*palani-na*) *ana seli* (*anaseli, anseli*), hij is zeer knap, (dapper); *ò sisilo bana-ma anaseli*, uw schieten op dieren is uitstekend, gij zijt een uitstekend schutter. *Ana seli*, bij verkorting ook wel: zeer goed, zeer mooi, bijv. *ana tutu-s leu dè ana seli*, hij deed ze aan en hij (het) was zeer mooi.

kaseselik (*na-*), (Bo., T. idem; R. *naseseli̥*; D. *koseseli̥*): *ana peda nakaseselik ai-la*, hij plaatst de stukken hout zoodanig, dat het eene bij het andere uitsteekt, verder reikt, zonder ze eerst gelijk te kappen, (vgl. *nggòlo-poda*).

manaselik, uitstekend: *hataholi manaselik ò*, wat zijt gij een uitstekend mensch; *tou mamasuï manaselik esa*, een zeer rijk man.

Seli 2, Ba., enz. idem; T. enz. *seri*, (zie hieronder *selik*), de eene zijde, de andere zijde, Mal. *sabĕlah*: *nème lalai seli losa lalai seli*, van de eene zijde des hemels tot aan de andere; *tetengak ia bòlo-n nè seli nè seli hataholi manamakaminak-a dua, esa seli ma esa seli*, in het tjongkak--blok zijn zes holten, aan de eene zijde zes en aan de andere zijde zes, (zes aan weerskanten), de twee spelers zijn ieder aan eene zijde; *ai-a seli benu lena seli*, het hout is zwaarder aan de eene zijde dan aan de andere; *tali-a peda-n seli*, het eene (andere) uiteinde van het touw; zoo ook de eene of de andere zijde van lichaamsdeelen, welke paarsgewijze voorkomen: *lima-n seli*, zijne eene hand; *ana ndaë* (*ei-n*) *seli neu seli lai-n*, hij legt het eene been over het andere; *mate basa ao-na seli*, de eene zijde van zijn lichaam is verlamd. Voorts beteekent *seli*: de helft, half: *dae-a seli*, de helft van een stuk grond; *nusak-a seli*, de helft van een land of van zijne bewoners; *hataholi seli*, de helft der menschen, een gedeelte: *hataholi-la seli lamahèle*, de eene helft (een gedeelte) der menschen gelooft, sommigen gelooven, (vgl. *luma*); *kakau-a seli nasapiu sò*, de helft van de gekookte rijst is bedorven; *pao seli*, eene halve mangga.

selik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *seli̥*; T. *serik*; On., R. *seri̥*, [vgl. Kup. *halin* = Rott. *seli* en *selik*; de oorspronkelijke beteekenis van *seli* is stellig „splijten", vgl. (*seli* 3); *selik* is dus te vergelijken in beteekenis met Tim. *bian*, zijde, overzijde, (vgl. Rott. *bia*), Saw. *hebăka*, Tag. *kabila*, enz. Naar alle waarschijnlijkheid bevat *seli* eene variatie van den wortel, welke het Mal. *bĕlah*, enz. bevat, gelijk Mak. *bạle*, Bug. *wali*, kant, Tag. *bali*, (Jav. *kalih*, enz.), Bicol. *bari*, breken als een stok, Saw. *bari*,

breken als glas, (voor de *r* vgl. ook Bareë *bira*, kant, Sumb. *bera*, splijten; vgl. voorts Rott. *fangi, sengi*, naast *binga, bunga*, Iban. *bakkí* naast *bakká*, enz.). Eene andere variatie van denzelfden stam (als Jav. *bĕdah* naast *bĕlah*) bevatten wel *kadi*, *papadi*, (denkelijk ook *sadi*, *nalilidi*, *sudi*), waarvan het grondbegrip stellig ook „splijten" is; verder ook denkelijk *ladi* 1, (vgl. Tag. *bali*, Rott. *sengi*, enz.), waarbij wel *ledi* gevoegd kan worden, (vgl. voor de beteekenis Jav. *putung* en Mal. *potong*, Bug. *polo*, snijden, *mapolo*, gebroken), waarschijnlijk ook nog andere woorden voor „snijden", als *kedi*, *sali* 3, (dial. *sari*), en (meer overeenkomstig met Jav. *bĕdah*), *kadà*, *sasada*, (vgl. *fina*, *sida*, voorts *fula*, *sosola*, *tada* 1). Hierbij zal ook wel behooren *ladi* 2, hetzij dit te verklaren is als: doorsnijden (een land), of als een verbale vorm bij *seli(k)*, (vgl. ook [*ladik*] 2): voorts *hèle*, (Jav. enz. *pilih*), en ook *hila*, enz. Eene variatie met *l* in alle dial., (vgl. Jav. *silah*, enz.), bevat wel *heheli*, terwijl hierbij ook wel *seli* 1 schijnt te behooren, (vgl. *ladi* 2). Nog eene andere variatie van denzelfden stam schijnt *selu* 1, 5, enz., *seluk*, *silu* te bevatten, (zie ook aldaar), waarbij ook Mal., enz. *lalu*; zie ook sub *singo*], overzijde van de zee of eene rivier: *ofak-a lèo tasi selik neu*, het vaartuig gaat naar den overwal; *ana sanga ladi lèo lè esa selik neu*, hij wil oversteken naar den overkant eener rivier; *putes dò laus manème lalai selik*, rampen (ziekten), welke van gene zijde des hemels (van hoogere machten) komen.

seselik, *a.* de helft van iets: *bafi seselik esa*, een half varken, (vgl. *seseli* 3); *susula-dò seselik esa*, een half vel papier; *pao seselik esa* = *pao seli*, enz.; zoo ook: *doi sen seselik esa*, een halve cent; *djam seselik esa*, een half uur; *nò dale seselik*, met een half hart, slechts half bij de zaak zijn; *hataholi dale seselik*, iemand, die slechts met een half hart bij eene zaak is, (vgl. *fa-fa*, *luma*, *nggèlok*, *seli*; voorts *talada*);

b. in samenstelling voor *seli*: *hataholi pòke* (*mata*) *seselik*, iemand, die aan één oog blind is;

c. *nalahutu seselik ana*, hij wrijft (draait) het naar eene zijde tusschen de handen; (zie ook sub *seli* 4).

(Seli 3), *seseli*, Ba., enz. idem; T. enz. *seseri*, [Daj. *siri*, vgl. voorts sub *selik*], door midden snijden: *ana seseli bafi esa neu dua*, hij snijdt (splijt) een varken geheel door midden, van den kop af, (vgl. *kè*, *bia*); *ata-a seseli baë nii-ana-a neu dua*, de slaaf sneed (hakte) den knaap door midden.

(Seli 4), *seseli*, (in alle dial.), scherpen, aanzetten, slijpen bijv. een mes of een wapen op eene slijpplank, (vgl. *fofola*); *dòpe nanaseselik ia*, dit mes is aangezet, geslepen.

seselik, het slijpen, het aanzetten, enz.; ook: slijpplank van *kaju gabus*, (vgl. *sak*): *ana seseli dòpe-a neu seselik-a*, hij zet het mes op de slijpplank aan; *balahá ala leä* (of: *hela*) *heni seselik-a*, morgen wordt de slijpplank weggesleept, z. v. a. morgen is het bekappen van een tuin afgeloopen, (volgens anderen: morgen zal de helft van het werk afgeloopen zijn, dus bij *seli* 2); men zegt ook: *ala leu ladedeä lai manek-a, dè manek-a leä seselik dedeä-na*, (of bij *seli* 2?), zij gingen procedeeren bij den vorst en deze trok partij voor de eene zijde. (Zie ook sub *seli* 2).

(Selik), *seselik*, Ba., Bo. idem; Bi., K. *seseli*; R. *seseri*, [denkelijk bij *seli* 2], soort zee-schelpdier. (Zie ook sub *seli* 2, 4).

Sèlo, (uit Mal. *sero*, *serok*), fuikachtig staketsel van bladnerven (*lide sèlo*), om visch in te vangen, vischpagger, (vgl. *deak* 1); *sèlo-aik*, de stijltjes tot steun van de *sèlo*; *sèlo-boäk*, of *sèlo-a boä-na*, zie *boäk*; *sèlo-limak*, of *sèlo-a lima-na*, zie *limak*.

Selu 1, in alle dial., [vgl. sub (*selu*) 5], antwoorden: *ana selu* (*ma*) *nae*: hij antwoordde (en) zeide:; *ana selu ama-n nae*, hij antwoordde zijn vader (en zeide). In het Termanusch staat het dikmaals voor: onbeleefd antwoorden, tegenover: *naselu*: *ana selu fè-n dedeäk esa*, hij gaf hem een brutaal antwoord; *ana selu fè-n makèk*, zie *makèk*.

selu (*na-*) = *selu*, antwoorden, (vgl. *natá*): *naselu* (*ma*) *nae*, hij antwoordde (en) zeide:; *namanène ndia naselu-n ndia*, hij hoorde zijn antwoord; *nïi-ana-a hapu fefepak baük-a, dè ta naselu nalelak fa*, het kind heeft een flink pak slaag gehad en kan niet antwoorden, (houdt zich stil).

Selu 2, Ba. enz. idem; T. enz. *seru*, [vgl. *ndalu*, *salu*, dial. *faru*; vgl. ook sub *selik* en *selu* 3]: *ana selu* (*heni*) *ai ndanak-a*, een (kleinen) tak met een hakmes afkappen, (vgl. *tati*).

seselu, herhaaldelijk afhakken, enz.

Selu 3, Ba. enz. idem; R., T. *seru*; On. *seseru*, [Tim. *senu*, Kup. *silu*, Saw. *pehădu*, bij *selu* 2?], de sabelvormige lat van het weeftoestel.

seluk, in: *ei-seluk*, Ba., Bo. idem; Bi. *ei-selu*; T. *ei-seruk*; R. *ei-seru*; Ba. ook *selu-eik*, [vgl. dial. *ei-tafa*, *ei-felas*]: *hataholi ei-seluk*, iemand, die beenen heeft als een *selu*, die spillebeenen heeft. (Zie ook sub [*selu*] 5).

Selu 4, Ba. enz. idem; T. enz. *seru*, [bij *selu* 2?]: *ana selu heni felas-a ai-na*, het hakmes door kloppen van het heft scheiden, het mes uit het heft kloppen, (vgl. *ndòko*).

(Selu 5), in: *selu ao heni*, (met zichzelf verruilen =) verwisselen van kleederen: *ana selu ao heni sidi-na*, hij verwisselt van kain, hij trekt eene andere kain aan, (vgl. *nakamadak*).

seluk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *selu*; D., On. *selut*, [Tim. *senu*, Tett. *selu*, ruilen, betalen, (in Dilli ook *seluk*, *séluko*, ruilen), Kup. *silu*, Bim. v. Kòlo *ntjelu*, ruilen, *selu*, vervangen, Sumb. *silu*, vgl. Jav. *sulih*, *silih*, Bug. *sulle*, *sèlle*, (ook Bal. *silur*, *singlur*, vgl. Jav. *sulur*); hierbij zeker ook *selu* 1, (vgl. Bim. *ntjambe* en Mak. *sambe*, enz.); voorts *saiselu*, zie ook *selik*], ruilen, (vgl. *banaäsa*, *sèpo*, *tuka* 3, verder *saiselu*): *mu seluk ndala-a neu kapa esa*, ga het paard ruilen voor een buffel; *ana fè kapa esa dè ana seluk nala ndala esa*, hij heeft een buffel gegeven en daarvoor een paard in ruil ontvangen. (Zie ook sub *selu* 3).

seluk (*na-*), met iemand ruilen: *naseluk ndeli nò-n ana*, zij wisselde haar ring met hem; *dua taseluk dòpe*, laten wij met elkander van mes ruilen.

kaseseluk, (*na-*), *a.* doen vervangen, in: *nakaseseluk mèko-ana-la*, de kleine gong's slaan om de beurt met de groote, (waarbij de kleine voorgaan);

b. elkander opvolgen: *teuk-ala lakaseseluk*, de jaren volgen elkander op, gaan voorbij, (vgl. *lakalaladik*); *manahèlo sila hèlo lakaseseluk*, de zangers zingen om beurten, de een na den ander, achtereenvolgens.

Seluk 1, Ba., Bo., T. idem; overigens *selu*; D. ook *fali-selu*, [stellig oorspronkelijk één met *seluk*, sub *selu* 5, in Tett.

beteekent *seluk, séluko,* ook: ander, vgl. Rott. *fèëk,* hetgeen ook wijst op samenhang met *selik,* enz.], wederom, nogmaals, nog: *makaneni-ma ò kou hataholi, na sè hataholi kou seluk ò,* als gij op iemand schiet, zal hij ook wederom op u schieten, (als antwoord, als vergelding); *ana fali seluk nula dale,* hij keerde weer naar het bosch terug; *ana fali nala ita seluk,* hij zal ons op zijne beurt helpen; *àna poï heni seluk ana,* hij liet hem weder los; *nandá nò seluk* (of: *seluk nò*) *sao ana-n,* hij ontmoette (zag) zijne vrouw en kinderen weder; *nafada seluk ma nae* = *naselu,* hij zeide terug, hij antwoordde; ook: hij zeide wederom, nogmaals; *nòke seluk àna fò ela ndia lèo nème ndia --- dè manò ndunuk-a sipok seluk dedeà-na,* zij vroeg wederom, nogmaals daar te mogen verblijven --- en zij, van wie het nest was, stemde nogmaals toe; *busa-a seluk neu nakaneni ndia ndunu-na,* nogmaals ging de hond naar zijn nest; *bei baü lena seluk ndia,* nog veel grooter; *ana pòpo seluk doik lopia ha,* hij voegt er nog vier gulden bij; *ta seluk esa napalani kena kaï touk ndia,* niet één nog durfde dien man tegenhouden; *seluk pa ta uma ia dalek,* (nog vleesch =) ander vleesch is er niet in dit huis, (vgl. *suk*).

(**Seluk** 2), *seseluk* (*hai-*), Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *hai seselu*; On. *mbaü seselut,* [wel bij (*selu*) 5], soort emmer, gebruikt bij het lontarsap aftappen.

Selukòlo, Ba., Bo., Bi., K., D. idem; T. *serukolo*; R. *seruölo,* [vgl. Bug. *sĕrru,* soort kiekendief], soort roofvogel, op Koepang *sirkòlo* geheeten.

Selumèlek = *selemèlek.*

Sena 1, mannennaam.

Sena 2, *a.* zich bevinden tusschen iets, ergens tusschen zijn, ergens tusschen geklemd zijn: *pa-a sena nai nisi lela-na,* het vleesch zit tusschen de tanden, (vgl. *nakaseë*); *ana sena* (in alle dial., uitgezonderd R., *senda*) *neu hataholi-la talada,* hij steekt zich, dringt zich tusschen de menschen in, (vgl. *tola*); *nik-a sena neu ofak-a nò iäk-a talada,* de krab begaf zich tusschen het schip en de visch;

b. Ba., Bo., Bi., K.. D., T. idem, doch voor R. wordt *senda* opgegeven, [vgl. *sena* 3], doen klemmen, tusschen-steken: *ana sena di-a nai bòlok dale,* hij doet den paal in den kuil klemmen, hij zet den paal vast door een steen of stuk hout er bij te plaatsen; *ana sena ai sesenak-a neu ai nanabiak-a,* hij klemt, steekt eene keg (wig) in het gespleten hout, om het verder te splijten; (vgl. *kabi, sòdok*).

sesenak, het klemmen, het tusschensteken; *ai sesenak,* wig, vgl. *sukik.* (Zie ook sub *sena* 3).

kasena (*na-*), *a.* = *sena, a*: *saiboa-a tuda mai dè nakasena nai ai-a baë-na,* de lontarvrucht viel en bleef geklemd tusschen de takken van den boom liggen;

b. = *sena, b*: *nakasena batu-a neu di-a fò ela nahèle,* hij klemt, plaatst den steen bij den paal, opdat hij stevig sta, (vgl. *tia*); *nakasena pa bibiak esa nai dia-a bafa-na,* hij heeft een stukje vleesch tusschen de gespleten boveneinden van den stijl gestoken.

Sena 3, Ba., Bo., Bi., K , T. idem, [schijnt wel hetzelfde woord te zijn als *sena* 2; hierbij wel Tim. *namsèn,* hij is verzadigd, (vgl. *nakabète*), vgl. ook Mal. *sĕntung,* wel eene variatie van Jav. *sĕṇṭĕng, sĕṇḍĕng*], *sena labu,* eene trom spannen, (vgl. *nakapí*), door middel van eene keg of wig; zoo ook: *sena sasanu,* de sasandu-

(snaren) stemmen door middel van de houtjes, kegjes tot spanning der snaren, (op Koepang: *stel sasandu*). Hierbij wel *sena*, (in alle dial., uitgezonderd R., waarvoor opgegeven wordt: *senda*, als sub *sena* 2), in: *ala sena mèko ai esa*, (op Koepang: *stel gong*): een stel gong's stemmen om ze te beproeven en dan later te koopen; *baë mèko inak esa, dè leu sena seluk asa*, een *mèko-inak* is stuk, zij gaan het stel daarom weer met een nieuwe voltallig maken.

sesenak, het spannen, enz.; *labu sesenak*,, keg voor het spannen van eene trom; *sasanu sesenak*, houtjes voor het spannen van eene *sasandu*. (Zie ook sub *sena* 2).

Sena 4, Ba., Bo., Bi., K., T. idem, [denkelijk bij *sena* 2, vgl. (*tia*)], kameraad, makker, (in meer verheven stijl gebruikelijk), vgl. (*tia*).

(**Sena** 5), *sesena*, in alle dial., [(hierbij Kup. *nengan, kengan*, enz., hij bakt, ik bak, enz., Tim. *nasèk* [*a*]?), Tett. *sona*, in Dilli *sonan*, vgl. Ceram. Amb. *sarena, salena*], braden, (vgl. *tunu*): *sesena pa*, vleesch braden; bakken: *sesena iäk*, (*kokis*, enz.), visch, (koekjes, enz.) bakken; *sesenak* (of: *sesena*) *iäk-a, böö nasuk* (of: *nasu-n*) *ana*, bak den visch, kook hem niet; *pa*, (*iä*) *nanasesenak*, gebraden vleesch, (gebakken visch). Ook: droog roosteren in eene pan: *sesena pelak*, (*hade, bètek*, enz.), maïs, (rijst, gierst, enz.) roosteren, (vgl. *dala* 3, *nakadedèlek*); *sesenā nò*, geraspte klappernoot met suikerstroop roosteren, bakken; *langapau sesena*, zie sub *pau* 1.

sesenak, het bakken, braden, roosteren; *pela*, (enz.) *sesenak*, maïs, (enz.) om te roosteren.

Sènek, Ba., Bo. idem; K. *sènẹ*; T. *sèndek*; R. *sèndẹ*, [vgl. *sunak*], *sènek lungu-langa-na*, of *sènek* alleen, knielen, (vgl. *döök, luü* 4, *sunak*): *ana foti dè ana sènek lungu-langa-na neu dae*, onder het dansen knielt hij; *ana sènek, besak-a ana silo*, hij knielde neder en toen schoot hij.

sesènek (*lungu-langa-na*), herhaaldelijk knielen, enz.

Senelui: *senelui-a-saë*, wordt gezegd van het rochelen van een stervende.

(**Senga**), *sesenga*, [vgl. de dial.], in de uitdrukking: *langa sesenga-n sio, poi pepedu-n telu*, waarmede iemand, die vele streken heeft en erg liegen kan, wordt aangeduid, v. d. het substantief: *masesenga-siok*, bedrieger.

Sènge, mannennaam.

Sengi 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *senggi*; R. *seki*, [Tim. *seki*, wel verwant met *fangi*, enz., voor de beteekenis vgl. Bicol. *bari*, breken, zoo als een stok, naast Saw. *ḅari*, breken, zooals aardewerk, vgl. ook sub *selik*],

a. breken, (frangi), als een stok, enz. (vgl. *tepa*): *sengi* (*heni*) *ai-a ndana-na*, de tak van den boom is (af)gebroken; *ana tuda ndala-a dè sengi ei-na*, hij viel van het paard en brak zijn been; *sengi ndala-a alu-na*, het schouderblad van het paard is gebroken;

b. breken, (frangere): *ana kae nala ai-lai böe ma ana sengi neni ai ndanak esa dè ana tuda dae mae*, hij klom in den boom en brak er een tak af, waarmede hij naar beneden viel; in het bijzonder: *sengi pelak*, maïs breken, d. i. maïs plukken, (vgl. *sau* 3, voorts *ketu*).

sesengi, herhaaldelijk iets breken, ook: plukken (van groente gezegd): *sesengi-mā ai-dò fa dei*, pluk eenige groente!

sengik, in samenstelling, als: *hataholi sengi-eik*, iemand, die zijn been gebroken heeft en daardoor mank loopt; verder

in: *fai ketu-sengik* = *fai keketu-sesengik*.
sesengik, het breken; *fai sesengik*, of: *fai keketu-sesengik*, oogsttijd van maïs en gierst, (vgl. *kokoluk*).

Sengi 2, de dial. als sub *sengi* 1, [blijkbaar een overdrachtelijk gebruik], overwinnen in den strijd of bij een twist, (vgl. *nala* 3): *Baä nò Pada latati dè Baä sengi Pada*, Baä en Termanu voerden krijg en Baä overwon Termanu; *ana sengi hataholi baük-a nai naliü-eik-a*, hij overwint vele menschen bij het *behoruk*-spel; *musu-a sengi neni ami*, de vijand heeft ons overwonnen; *manu-laluk dua latala, dè sengi esa*, twee hanen vochten, en „men overwon een", (een leed de nederlaag); *sengi musu-a sò*, de vijand is overwonnen; *sengi sè na ndia tifa*, wie het verliest, moet betalen; *dua ladedeä dè esa sengi neu esa*, bij het procedeeren overwon de een den ander. Overdrachtelijk: *mae lèdo-a dò udan-a-ò ta sengi fa-n*, zelfs de zon en de regen overwonnen (de rots) niet, konden niets tegen haar uitrichten; *nai feta ndia dalek lòke manadòde-a kakau ma nae*: *sengi au sò*, gedurende het feest vroeg men den kok om rijst en hij zeide: ik ben overwonnen = ik heb niet meer; v. d.: *ala tao feta dè sengi neu pa-a*, toen zij feestvierden, was er gebrek aan vleesch, (vgl. *nala* 9, *lèë* 1).

sengi-sengi: *manek ndia natati nò sè na ana sengi-sengi mesan*, met wien die vorst ook oorlogvoert, steeds overwint hij.

sengi (*na-*) = *sengi*: *lafepa ao dè esak-a nasengi nonò-na*, zij sloegen elkander en de een overwon zijn makker; *huas-a ama tui nasengi mane-sio esa*, gisteren heeft vader zich met goeden uitslag tegen een *mane-sio* verdedigd.

manasengik, overwinnaar.

(**Sèngo**), *sesèngo* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., T., On. *nasesènggo*; R. *nasesèko*, [vgl. *bèngo* 1 en de dial.], eene aanleiding of een voorwendsel zoeken tot strijd of twist, (vgl. *nabebèngo*): *mane kaduak sila lasesèngo sanga latali dò ladedeä ia-ò*, zoeken die beide vorsten soms eene aanleiding om te strijden of te procedeeren?

(**Seni**), *seni* (*na-*), [Tim. idem], het druk hebben, (alleen gebruikelijk bij de Rottineesche kolonisten op Timor).

(**Sèo**), *sèo* (*na-*), iemand vervloeken, iemand ongeluk toewenschen: *nasèo nako-dá-a fò ela nduadak heni-n*, hij heeft den dief vervloekt, opdat hij moge verrekken, (vgl. *supa*).

sesèo (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Tim. *nasèö*, fluisteren, hierbij ook *sò* 1?], prevelen, fluisteren, (vgl. *kutu-kutu*), vooral: prevelen van gebeden of tooverformulieren: *nasesèo nitu mula*, hij bidt tot de geesten; *nasesèo nae*: *sila lai bè na abas-ò lèo ndia mu*, zij prevelde een tooverformulier en zeide: waar zij zijn, daar moet gij, kapas, ook heengaan.

Sèö = het meer gewone *nasèö*: *mu sèö-s ala*, ga ze te koop aanbieden; *au sèö heni au ndala-nga sò* = *au asèö heni au ndala-nga sò*.

sèö (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; D., On., (R.? of = Term.?) *nasèo*; Bi. *nasèko*, [vgl. ook *sèko dai*], te koop aanbieden, verkoopen, (vgl. *asa*, *banaäsa*): *nasèö ndala nai Baä*, hij verkoopt paarden in Baä; *bua-(loä) nasèök*, goederen om te verkoopen, koopwaren; *au asèö heni au ndala-nga sò*, ik heb mijn paard verkocht.

sesèö (*na-*), herhaaldelijk verkoopen, enz.: *nasesèö buas nai pasak dale*, hij pleegt goederen op de pasar te verkoopen.

masèö-buas = *manamasèö-buas*, of: *manamasèök*, verkooper.

Sèök, (steeds met *a* of *ò*) = *sèk-a*, (in Term. minder gebruikelijk): *hala-n-ala nonòk manapinu-idu dò manalú-matak-a, tè sèök-a tè lu ta fa bòe-n*, hunne stem is als die van weeklagenden en weenenden, maar zie, er vloeit geen traan; *luma pake ai-dòk fò fepa-s na nonòk laë-s, tè sèök-ò laë nai huni-húk*, sommigen bezigen een toovermiddel, opdat het schijne, dat zij bij het slaan geraakt worden, maar zie (in werkelijkheid) wordt op een pisangstam geslagen.

(**Sèön**), in: *ò sèön dè sè. ò* (of: *sanga-n*) *sipo*, z. v. a. wat gij wilt hebben, zult gij ontvangen, gij zult uw verdiende loon (een pak slaag) krijgen; (Ba., Bo., T. eveneens *sèön*; K. *masèö*; D. *sèo-e*, dus wel bij *nasèö*; vgl. ook *sèko dai* en dial. *sèpon*).

Sèpe 1, in alle dial., [Tim. *sèpel*, Mal. *sĕpan*], *sĕpan*-hout, ook verbaal: *sèpe futus*, het garen van de futus met roode verf van de *kaju-sepan* verven.

Sèpe 2, mannennaam.

Sèpek 1, (Bo., [T.?] idem; Bi., K. *sèpę*), soort dichtgevlochten mandje, (vgl. *sailòpek*), gemaakt van lontarblad, doch zonder deksel; *kakau-sèpek* is de benaming van zulk een mandje, gevuld met rijst, waarop vleesch en een mesje liggen, dat ten geschenke gegeven wordt aan de vrouw, die drie dagen na de geboorte van haar kind de navelstreng afsnijdt; *dòde sèpek*, rijst koken en de *sèpek* daarmede vullen, om bij de bron te offeren voor het bewerken der sawah's, of bij het einde van den oogst voor het plukken der *pule-sio*; op het mandje worden dan ook nog kleederen, *habas*, enz. gelegd, welke later echter teruggenomen worden.

Sèpek 2, benaming der afdeelingen waarin de draden voor het weven verdeeld worden; vier van zulke afdeelingen in eene slimoet en nog twee voor den rand.

Sèpo, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sèmpo*; D., T., On. *sèmbo*, [Tim. *nasèpo*], buiten de hoofdplaats eetwaren gaan koopen of inruilen tegen zout, tabak, enz., met eetwaren buiten de hoofdplaats gaan venten: *ina neu sèpo pela bètek nai Keka*, moeder gaat te Keka maïs en gierst inkoopen of tegen iets anders ruilen, (vgl. *asa, seluk*).

sèpo sèko dai [*sèko* wel bij *nasèö*, Bi. *nasèko*, eig. wel: koopen, vgl. ook *sèön*] = *sèpo*: *ana sèpo sèko dai nanaä-nininuk*, zij verdient den kost door venten.

Sèse, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *sesa*, [Tim. *ses*, Saw. *hăhi* naast *kehăhi*, nauw, denkelijk bij Mal. *sĕsak*, vgl. *makadèse*], aanstampen, inproppen, indrukken: *ana sèse* (*hade*) *popòlek esa*, rijst in eene *popòlek* aanstampen, indrukken, zoodat er niets meer bij kan, (vgl. *dina*); *popòle nanasèsek*, eene dusdanig volgestampte, geheel gevulde *popòlek*; *sèse mòdo sesèk neu biï-a bisu-na fò ela mate ulek-ala*, eene tabakspruim in de wond van het schaap drukken, opdat de wormen sterven; v. d. *sèse sisilo*, (*popoka, pistolik*), een geweer, (kanon, pistool) laden; *sisilo nanasèsek*, een geladen geweer; *sisilo nanasèse-pelik*, (ook: *nanasèse-langak*), een achterlaad-geweer; v. d. *sèse*, ook: een plat woord voor eten, (vgl. *naä*): *mai sèse, niï-ana-ó*, kind, kom je buik vol eten = kom eten, kind! *hoï-má kakau-a ndè ia, fò sèse neu bui-bafa-m*, neem de rijst hier en vreet ze op!

sesèsek, het instampen, het aanstampen; *ai sesèsek*, een houten stamper; *mòdo sisilo sesèsek esa*, ééne lading kruit.

Sesu 1, in alle dial., [vgl. *lesuk* 1; Mak. *leso*, Bug. *lesọ*], iets bij het gewicht afsnijden: *sesu neu sesesu-na*, (vgl. *kè*); *ana sesu heni ei-lesu-na*, hij snijdt het onderste gedeelte van den poot af.

sesesu, herhaaldelijk op zulk eene wijze afsnijden.

sesesuk, het op boven genoemde wijze afsnijden; gewricht; *ei*, (*lima*, *lima-kuü*) *-sesesuk*, voet-, (hand-, vinger-)gewricht; *sesesu-n ta* (*lèo nggadi Matabi*), hij heeft geen gewrichten, (evenmin als het beeld van den olifant te Batavia) = hij is hardvochtig; *hataholi sesesu-ták*, (of: *sesesu dimò-ták*), een hardvochtig mensch, ook: een onbeschoft, ongemanierd mensch.

(**Sesu** 2), in: *sesu-nasala*, [bij *sesu* 1? vgl. *sala* 1], *ei-na sesu-nasala*, zijn voet is verstuikt, hij heeft zijn voet verstuikt.

sesu (*la-*) *-salak* (*la-*): *ei-n-ala* ---, idem.

Setelè, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), klanknabootsing van schaterend lachen, (vgl. *natadale*): *ana hikä setelè*.

setelelè, herhaaldelijk schateren; ook gezegd van hardop uitschelden, (vgl. *ääli*); men bezigt de uitdrukking: *ana setelelè mòk ndia dè masuk-ala*, hij scheldt zoo hevig op de vlakte, dat het stuift = hij is een ruziemaker, hij is een baas in het schelden; ook gezegd van het schreeuwen van de *bontiana*: *leödaek-a bontiana-a setelelè dè esa sanga mate*, vannacht heeft de *bontiana* geschreeuwd, er zal dus iemand sterven.

Seti 1, in alle dial., [vgl. *seti* 2], iemand opdringen, wegduwen, (vgl. *sèë-sèë*, *tutuni*): *ami sungu makabubua sò na sila seti au lèo dulu u*, toen wij samen sliepen, hebben zij mij naar het oosten gedrongen; *ala seti musu-a lèo kona neu*, zij dringen den vijand naar het zuiden; *ana seti heni au*, hij dringt, duwt mij weg, v. d.: met geweld nemen, een ander verdringend, (dan meestal door *nala* gevolgd): *mane Baäk nò mane Pada latati, dè mane Baäk seti nala dae Pada baük-a*, de vorsten van Baä en Termanu hebben oorlog gevoerd en de vorst van Baä heeft een groot deel van het grondgebied van Termanu vermeesterd; *bua-nò-na naseti dae*, zijn deelgenoot heeft land, (dat naast het zijne lag), met geweld in bezit genomen; *ndala mane ia seti nala ndala ina fèèk dua*, deze hengst heeft twee vreemde merries met geweld bij de zijne gevoegd na den anderen hengst verdrongen te hebben.

seseti, herhaaldelijk dringen, enz.: *nii-ana dua lahòte dè esa seseti esa*, twee jongens vechten en de een dringt voortdurend den ander op; *emi bòö seseti au*, dringt mij niet op, duw mij niet op zij!

seti (*na-*), dringen (absoluut): *ita dua sungu takabubua ha, tè ò bòö maseti ha*, laten wij samen slapen, maar gij moet niet dringen, hé! *maseti dei fò dadi manek*, gebruik geweld om vorst te worden, (als gij dat worden wilt).

seseti (*la-*) *ao*, elkander dringen: *hataholi-la laseseti ao*, de menschen dringen, verdringen elkander.

kaseti (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naäseti*; R. *naseti*, [vgl. Tim. Kup. *nasèke*, dwingen, naast Rott. *sèë* 2; Saw. *pehähi*, dwingen, naast *kehähi*, nauw, en vgl. sub *seti* 2], dwingen, (vgl. *hona-hona*, *laka*, *nakasusúk*, *makataäk*, ook *hela* en *leä* 2): *ina anak ndia ina ama-n lakaseti-n sao*, de ouders van dat meisje dwingen haar te trouwen; *manafò-a nakaseti bii-n-ala lèo lè selik leu*, de herder dwingt zijne schapen naar de overzijde der rivier te gaan; *bei-na ta nau*

tè upu-na nakaseti, de grootmoeder wilde niet, maar de kleinzoon dwong, drong er op aan; vgl. *nasú*. (Zie ook sub *seti* 2).
makasetik = *nakasetik*: *ana tao au makasetik*, hij doet mij dwang aan, hij dwingt mij.
nakasetik, dwang, geweld: *au ta laö fa, lèo ta nò nakasetik*, ik ga niet van hier, tenzij door geweld; *sosòngok ia ta nakasetik ma ta paleta manek fa*, dit offeren geschiedt niet door dwang of op vorstelijk bevel.
Seti 2, in: *seti lèo mata neu*, of: *seti mata*, dichtbij komen, (vgl. *deka*): *bòö bubui tè seti mata*, (of: *lèo mata mu*), wees niet verlegen, kom naderbij!
seti-seti = *sèë-sèë*, waarmede het gewoonlijk verbonden wordt: *hataholi-la seti-seti sèë-sèë lò-n ana*, de menschen waren in zoo groote getale aanwezig, dat zij opgepropt (elkander verdringend) om hem heen waren. (Kan ook sub *seti* 1 gebracht worden).
kaseti (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naäseti*; R. *naseti*, [blijkbaar is *seti*, *nakaseti* 1 oorspronkelijk hetzelfde woord; (Tett. heeft *seti* = Mal. *sĕsak*, Kup. *siti* = On. *seti* = Term. *sena*); waarschijnlijk met omzetting (als in Daj. *katip*, Mal. *kĕtip*), in verband met Mal. *sĕpit*, enz.], eng bijeen, dichtbijeen, als bijv. planken, (vgl. *supi-supi*, *tama* 2, *nakatapa*, *temak*, *tesa*): *ala sèle-lá hade-la lakaseti*, zij zaaien de rijst dicht op elkaar; ook: strak gespannen, (vgl. *nakapí*): *naä nakabète dè tei-na nakaseti*, hij is verzadigd van het eten, zoodat zijn buik strak gespannen is; *kapa anautuk-a suü-n-ala lakaseti*, (of: *peta lakaseti*), de uiers van de wijfjes-buffel, welke pas gekalfd heeft, staan strak gespannen, zijn tot berstens toe vol. (Zie ook sub *seti* 1).
kaseseti (*la-*) *ao*: *langatúk lakaseseti ao*, zij zitten op elkander gedrongen.
Seu 1, mannen- en vrouwennaam.
Seu 2, Ba., Bo., Bi., K., ook wel D., [vgl. Daj. *suit*?], naaien: *seu badu*, een baadje naaien, (vgl. *lata* 1, ook *sò* 4, waarmede het dikmaals verbonden wordt); ook: stikken: *ana seu dulak neu lesu-a*, zij stikt figuren op den zakdoek.
seseuk, het naaien; *aba*, (*nduna*, enz.) *seseuk*, naaigaren, (naaimandje, enz.); *ndeli seseuk*, vingerhoed.
Seu 3, in alle dial., [Tim. idem, vgl. *seku* 2, dial. *seü*; bij Saw. *păku*, afbreken, plukken, vermoedelijk een nevenvorm van Jav. *pokah*, vgl. sub *selik*?], plukken, als vruchten, (vgl. *ketu* 2): *kòde-a seu ai-boak neni fè ana-na*, de apin plukt vruchten om ze aan haar jong te brengen; *nita ai-boa latuk-ala na ana seu heni-s*, als zij rijpe vruchten zag, plukte zij ze af; ook: iets met de vingertoppen nemen, bijv. *seu fè masik fa dei*, neem voor mij wat zout tusschen vinger en duim; (vgl. *tenga* 2, *hoï*).
seseu, herhaaldelijk plukken, enz.
Seu 4, Ba., Bo., Bi., K. idem; (voor D. wordt *nakaseu* opgegeven), [bij *seu* 3?]: *dua-s seu lakabubua hade-òe-n-ala*, zij beiden hebben hunne sawah's in gemeenschappelijk bezit, (vgl. [*bua*] 3).
Seu 5, *ana seu seuk esa*, hij gebruikt een *seuk*.
seuk, Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *seu*, [bij *seu* 2? D. bezigt *soenelu*, On. *soeneru*, T. (volgens opgave) *suneru*], soort regenscherm, bestaande uit een groot genaaid gĕbang-blad, (vgl. *lelèo* 8); *seu-langak*, (*-punik*), het voorgedeelte, (boven-gedeelte als eene nok) er van; *lide-seuk*, de nerven in de *seuk*.
Seuk, mannen- en vrouwennaam. (Zie ook sub *seu* 5).

(Seusòëk), *seüsòëk* (*na-*), Ba., Bo., (T.?) idem; K. *naseüsòë*; Bi. *nasòe*? [schijnbaar eene herhaling met klinkerverandering, verwant met (*kai*)-*dòëk*, (*kilu*)-*kòëk*, (*kilu*)-*kòëk*?], schots en scheef dooréén, (vgl. *nggòlo-sosò*): *lafa ndia dula-n-ala laseüsòëk*, de figuren van die slimoet staan schots en scheef dooréén; *mata--pana-n* (of: *bafu-pana-n*) *laseüsòëk*, hij heeft een onregelmatig gevormd gezicht, bijv. met een scheeven neus; *kapa ndala--la laseüsòëk*, de buffels en paarden staan schots en scheef, verward door elkaar, (vgl. *labali ao*). Men zegt ook: *mòk-a naseüsòek*, (de vlakte is schots en scheef =), in de vlakte ligt alles dooréén, als ze in den regentijd vol water staat.

Si 1, in alle dial., [vgl. Saw. *hiu*; schijnt oorspronkelijk eene klanknabootsing, vgl. hierbij *si* 3 en Tim., Kup. *pisu*, scheuren, met Rott. *kisu*], *a.* iets scheuren: *ana si temak langak esa*, hij scheurt een stuk goed af; *ana si nala bua beuk bibia-n*, hij scheurt een stuk van nieuw goed af; *ana si heni temak kabae esa*, zij scheurt goed af voldoende voor eene kabaja; *si nakalulutuk*, aan flarden scheuren; *si-seu ma sòë dòde*, benaming van Koepang in gedichten, omdat men daar het linnen slechts behoeft af te scheuren en te naaien (niet eerst te weven), en men slechts rijst uit zakken behoeft te nemen om ze te koken (zonder dat men vooraf het land moet bebouwen); *b.* (met *baë*), scheuren, gescheurd zijn, (vgl. *sida*, *tati* 3, en verder *sai-sai*): *si-baë--(n) badu-na*, zijn baadje is gescheurd; *si-baë-n popòlek-a*, de *popòlek* is opengescheurd; *si-baëk*, gescheurd.

si-si mesan = *sisí*: *kakae-la si-si mesan pelak-ala*, de kakatoea's scheurden steeds maar de maïs af.

sisí, herhaaldelijk scheuren: *sisí punuk*, bast van kokosnoot aan stukken scheuren; *anà hoï-ná badu-na dè ana sisí-n dape ènok-a*, hij nam zijn baadje en scheurde er langs den weg stukken af.

si (*na-*), willen scheuren; *lasí sapaòek*, zie *sapaòek*, vgl. *lasida*. (Zie ook sub *si* 3).

Si 2, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [eigenlijk wel: scheuren, vgl. *fina*, en dus bij *si* 1], schillen (met de hand), bijv. *si heni ai-a lou-na*, den bast van den boom afschillen, (vgl. *fina* 1); *si heni pelak-a nggona-na*, of: *si pelak*, het omhulsel van de maïs afschillen, verwijderen; *si lidek*, de bladnerven afscheuren, afstroopen.

Si 3, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [oorspronkelijk wel bij *si* 1], krabben, als eene kat, (vgl. *kisu*, *kakalu*): *mèo-a si nasida ei-na*, de kat krabde zijn been, zoodat het ontveld was. Ook van menschen: *ana si-ná au mata-pana-ng dak--ala*, hij krabde mij in het gezicht, zoodat het geheel bebloed was.

si (*na-*), willen krabben. (Zie ook sub *si* 1).

Si 4, Ba., Bo., Bi., K., D. idem, [Saw. *hi*, strikken, bij Sumb. *siru*; Sikk. *ilu*, Tag. Ibnag. *silu*, Bicol. *siod*?], *si manu*, (*bafi*), eene kip, (een varken) vastbinden met een soort van strik, zoodat de poot van het dier niet gewond wordt, vgl. *hènge*, *hihiïk*, (D. ook = *nakahihiïk*, een dier met een strik vangen).

sik, (D. *sit*), soort strik.

(**Si** 5), gewoonlijk voor (*sisí*) in: *si-biïk*, *si-hedu*, *si-mina*, soorten van een schelpdier, dat in het algemeen den naam draagt van:

sisík, (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *sisí*; D. *laïsi*; On. *laisí*).

(**Si** 6), *kasí* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naäsí*; R. *nasí*), in: *nakasí*

ulek of *nakasisi ulek*, een nieuwen pot, vóór het gebruik, op het vuur zetten en uitbranden, om hem harder en vuurvaster te maken.

(**Sik**), *sik-a*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [vgl. *siïk-a*], neen, gebruikt in twijfel, (vgl. *ta*): *ò mita au dòpe-nga bòe? sik-a, au ta bubuluk fa*, hebt gij mijn mes ook gezien? Neen, ik weet het niet recht.

kasík (*na-*), *sik-a* zeggen, zeggen dat men het niet zeker weet: *au atane-n ana ma nakasík au*, ik vroeg het hem, maar hij zeide mij, dat hij het niet wist.

Sin-a, zie sub *siïk-a*.

Sis, *iä sis*, (Ba. idem; Bo. *iä si*), soort zeevisch.

(**Sia**), *sisia* (*na-*), (Ba., Bo., Bi., R. idem; K. *nakasisia*), in: *mata-na nasisia*, zijne oogen tranen, soort oogziekte, (lijder aan die oogziekte: *mata-halek, mata-kaòek*).

Siä 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Siä** 2), *siäk*, gewoonte: *ndia siä-n*, (*au siä-ng*) *ndia*, dat is zijne, (mijne) gewoonte.

siä (*na-*), (Ba., Bo., K., [R.?] idem; D., T., On. *nasië*, gewoon zijn, (vgl. *natème*): *ana kokolak na nasiä hika*, als hij spreekt, is hij gewoon te lachen; *ofa dangan lasiä sè lai-lai Kotaleleük-a*, de handelsvaartuigen ankerden gewoonlijk te K.; *inak-ala lasiä boli pou-n-ala*, vrouwen plegen de sarong onder de armen te bevestigen.

(**Siä** 3), *siä* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; D., T., On., R. *nasië*; Bi. *nasike*, [vgl. (*siä*) 2?], vlug, snel, (vgl. *sulè*): *ana laök nasiä lèo uma neu*, hij loopt vlug naar huis; *naä nasiä*, hij eet vlug; *masiä fa dei*, een beetje vlug!

masiäk (*hataholi-*), een vlug, een handig mensch, (vgl. *masafèlok*).

Siäk = *siä* 1, mannen- en vrouwennaam. (Zie ook sub [*siä*] 2).

Sida 1, in alle dial., D., On. ook *side*, [Sumb. *sira*, End. *wira*, scheuren, wel verwant met Jav. *bĕḍah*; vgl. ook sub *sida* 2, 3, 4], scheuren, (vgl. *si* 1): *ana tapa-n neu bua palák-a, na sè sida beuk ndia*, zet hij een nieuwen lap op een oud stuk goed, dan zal deze scheuren; *sida baë-n*, idem.

sida-sida, (althans in On.) = *sai-sai*, geheel gescheurd.

sidak, gescheurd: *ò susula sida-ma au akadiditek àla-n sò*, uw gescheurd schrift heb ik geplakt.

sida (*na-*), bijv. *nggauk-a hina nasida lafa-na*, de doorns drongen in zijne slimoet en deden die scheuren.

tasida (*na-*), gewoonlijk verbonden met *natasai*, zie sub (*sai*) 5.

Sida 2, Ba., Bo., Bi., K., R. idem, [oorspronkelijk één met *sida* 1], ontveld zijn, opengereten zijn van het vel, (vgl. *kosu* 2): *sida lima-lou-na*, zijne hand is ontveld; *sida basä ei-lima-n*, zijne handen en voeten zijn geheel opengereten, ontveld, bijv. door doornen; *isi-a laë ei-na, dè sida kada lou-na*, de kogel heeft hem slechts het vel afgeschaafd; *mèo-a si-ná lima-na sida-n*, de kat heeft hem de hand gekrabt, zoodat het vel er af is. (Zie ook sub [*sida*] 4).

sida (*na-*), doen ontvellen: *mèo-a si nasida lima-na* = *si-ná lima-na sida-n*.

(**Sida** 3), *sisida*, in alle dial., [vgl. sub *sida* 1], *sisida abas* = *fifiï abas*, de kapas met de vingers uit elkander halen, uitpluizen om ze te zuiveren, (vgl. *naisi*); *ana sisida ana-fèö-na langa-dò-na*, zij pluist het hoofdhaar van hare dochter uit, haalt het uit de war.

(**Sida** 4), *sida* (*la-*), in alle dial., [vgl. sub *sida* 1], scheiden, (vgl. *bunga* 2): *faik bè emi laö sò na, deï tasida*, eerst wanneer gij vertrokken zijt, zullen wij

van elkander scheiden; *ta nasida nò mèko-na*, hij was onafscheidelijk van zijne gong. (Zie ook sub *sida* 1).

sisida (*la-*) *aok* = *lasida*, van elkander scheiden.

Sidi, Ba., Bo., K., T. idem; D. *sidi-ana*; On. *side-ana*, [vgl. Sumb. *singgi*, Saw. *higi*, kain; ook Jav. *sigi*; staan deze woorden tot elkander als bijv. Rott. *ladi* 1, *ledi* tot *sengi*?], kain, zoowel door mannen als vrouwen gedragen; men onderscheidt: *sidi aba-dò*, eene zelf-vervaardigde kain, alleen bij plechtige gelegenheden door vrouwen gedragen; verder: *sidi Butun(g)*, (*Makasa*, *batek*, *suta*), Boetonsche, (Makassaarsche, gebatikte, zijden) kain; *sidi lipa*, kain *lipa(t)*; *sidi sònge*, kain *songket*.

(**Sidik**), *kasisidik* (*na-*), Bo. idem, [vgl. dial. *nakasisik*, oorspronkelijk wel het geluid *sidi*(*k*) of *si*(*k*) maken], aanhitsen, bijv. een hond, (vgl. *nakahuhuïk*): *makasisidik busa-a ka bafi-a*, hits den hond aan om het varken te bijten!

Sifi, in alle dial., [Tim. idem; Saw. *hàbi*, vlechten (een stoel), Bim. *ntjimbi*, een dak herstellen, (vgl. Rott. *sule*), vgl. Bicol. *sawit*, vlechten, wel bij Tag. *sowit*, Daj. *suit*; vgl. *susuk* 1; Kup. bezigt *suki*, vgl. het Rottineesche woord, alsook *susu* 1, Daj. *kuit*], benaming van eene bijzondere wijze van vlechten: *sifi neäk*, (*lalik*, *oòko*, enz.), op zulk eene wijze eene mat, (*lalik*, wan, enz.) vlechten, (vgl. *ane*).

Siïk, of: *sisiïk*, Ba., Bo., T. idem; K. *sisiï*; Bi. *sisipi*, [vgl. *sipi*; ook het Mal. woord?], een heel klein beetje, een klein ziertje, een sikkepitje, in het Term. althans gewoonlijk alleen in gebruik in verbinding met: *baïanak*, zooals: *baï-siï*, (of meer gewoon: *sisiï*)-*anak*, of: *baï-sisiï-ana-hik*: *makaneni-ma baï-sisiï-anak-a mesan emi ta bòle mala fa-n ana*, indien gij ook het allerminste niet kunt; *fè baï-sisiï-anak mesan*, geef maar een heel klein beetje, een sikkepitje!

(**Siïk** 2), *siïk-a*, Ba., Bo., K., (T.?) idem, [vgl. *sik-a*], of: *siïk-a-ma*, neen, (vgl. *ta*): *au mita au ndala-nga bòe*? *Siïk-a-(ma)*, hebt gij mijn paard ook gezien? Neen. Dit is echter eene minder nette wijze van spreken; iets beleefder in den zelfden zin is: *sin-a*; het meest beleefde antwoord op die vraag is: *au ta ita fa-n ana*, ik heb het niet gezien.

kasiïk (*na-*), *siïk-a* zeggen, neen-zeggen.

Sika, Ba., Bo., K., (T.?) idem; D., R. *sike*, [wel verwant met *huka*, enz., vgl. ook Bi. *singa* naast *finga*, *lenga*], iets wijd openen, openhouden, (vgl. *aäsi*, *soi*): *ana sika popòlek-a*, (*pou-a*, enz.) *bafa-na*, zij doet de opening van de *popòlek*, (houd de opening van de sarong, enz.) wijd open.

Sikak, Ba. idem; Bo. *sikek*; Bi. *sikę*; K. *sisikę*; D. *siket*; T. *siëk*; R. *sië*; On. *siet*, [Kup. *sia*, Tim. *siel*, denkelijk bij *sika*], benaming van een onderdeel van het weefgetouw, een stuk bamboe om het weefsel strak en uit elkander te houden.

Sikaloti, zie *sikiloti*.

Sikilòko: *ana sikilòko diï-dò-na* = *nasapepèdo*, hij peutert in zijn oor met een veertje, hij peutert zijn oor met een veertje uit, (vgl. *nggue*).

Sikiloti, of: *sikaloti*, [Tim. *sikaloti*, *sikaroti*, vgl. Tim. *aikaleti*, *nareti*, springen], capriolen maken; ook: steigeren van een paard, (vgl. *sua* 2); ook gezegd van een kind: niet kunnen stilzitten, telkens van plaats veranderen; overdrachtelijk van eene vrouw gebezigd: zich niet net gedragen.

manasikilotik (*ndala-*), een paard, dat steigert, allerlei capriolen pleegt te maken; *nii-ana*, (*ina*) *manasikilotik*, een kind, dat niet stil kan zitten, (eene vrouw, die zich onnet gedraagt).

Sikou, Bo., Bi., K., T., R. idem; Ba. *sikouk*, [vgl. Ba. *sikodu*, vgl. *kodu* 1, 2, *kou*, enz.], spuiten: *òe-a*, (*mòes-a*, *dak-ala*) *sikou*, het water, (de pis, het bloed uit eene wond) spuit op, (vgl. *kodu-kodu*, ook *lilido*, *tetè*); ook: *ndala-a sikou neu fèèk*, het (gewonde) paard springt hoog op zij, (vgl. *lido*, *lua*, *nakaboku*).

Sila 1, Ba., enz. idem; T. enz. *sira*, [Tim. *sin*, Tett. *sira*, oorspronkelijk één met Jav. *sira* enz.], meervoudsvorm van *ndia*, *a.* als aanwijzend voornw.: die: *touk*, (*uma*, enz.) *sila*, (of ter versterking: *sila-la*), die mannen, (die huizen, enz.); *b.* pers. voornw. van den derden pers. meerv., vooral wanneer er nadruk op valt, (vgl. *ala*), steeds dáár gebezigd, waar wij een bezittelijk voornw. gebruiken: *sila suï-n-ala*, hunne rijkdommen; *sila palani-na*, hunne dapperheid. Zie voorts sub *ndia* en *ndè* 1.

sila-sila, bijv.: *bè dò bè-ò sila-sila mesan*, wat het ook zij, zij zijn het (die het bezitten), het is hun eigendom.

silak = *sila* met nadruk; *silak-ala*, hij, zij, zijl. met degenen, die bij hem, haar, hen behooren of van dezelfde soort zijn.

(**Sila** 2), *sila* (*na-*), of *sile* (*na-*), Ba., Bi., K. idem; R. *nasira*; Bo. *nasile*; T. *nasire* of *masire*; On. *nasaira*; D. *nasahila*, [dus oorspronkelijk met prefix *sa*], zich verslikken, (vgl. *lè* 2): *nasila kakau*, hij verslikt zich in de rijst.

Silaka, of: *selaka*, (uit Mal. *tjilaka*), ongeluk, ongeluk hebben, ramp: *ana silaka*, of: *ana hapu silaka*, hij heeft ongeluk, hem treft ongeluk, hij is ongelukkig, (vgl. *kula-kana-ana*, *nanoï-nadai*, *nanufa*, *putes*, *sòe*, *natufa*).

(**Sile**), *sile* (*na-*) = *nasila*, zich verslikken, zie aldaar.

Sili, in alle dial., [Cer. *siri*, Saw. *hèle*, idem, Sikk. *hele*, op zij! Sumb. *silir*, uitwijken, (vgl. verder sub *tuli* 1)], uitwijken, bijv. voor een slag, (vgl. *hèok*): *ana fepa au bòe ma au sili heni*, hij wilde mij slaan, maar ik week uit; *ata sili dò ata manak*, zullen wij „wijken met den voet” = den voet terugtrekken of zullen wij hem schrap zetten? (bij het *laliü-eik*; op Koepang *behoruk* genoemd).

sili-sili: *laök sili-sili*, telkens uitwijkende, zich terugtrekkende loopen = zich verlegen, schroomvallig bewegen.

Silo, Ba. enz. idem; T. enz. *siro*, [Saw. *kehiro*, gezegd van het geluid van sterk stroomend water; *na-kahiro*, pistool, dus blijkbaar oorspronkelijk eene klanknabootsing, ook nog in verband met dial. (*siro*)? vgl. (*dòlo*) 2 naast *dòlo* 1, benevens *kou* 3, *kokouk*, (boog)], schieten met een geweer, (vgl. *pasi* 2, *sòlo* 5): *silo heni sisilo*, een geweer afschieten; *silo nenik sisilo*, (*isi*), met een geweer, (kogel) schieten; *silo mòdo-hik*, met los kruit schieten; *ana silo-n ana*, (of: *silo neu-n ana*), hij schiet op hem; *ala silo-poka*, er wordt met geweren en kanonnen geschoten; *ana silo paso heni-n*, hij schiet er iets van af.

sisilo, geweer; *sisilo batu-aik*, — *kèp*, — *nanasèse-langak*, (of *nanasèse-pelik*), vuursteen-, voorlaad-, achterlaad-geweer; *sisilo-a besi-na*, geweerloop; *sisilo-a pò-n* (*dale*), binnenloop van een geweer; *sisilo pò kisek*, (*duak*, of *kaduak*), éénloops, (tweeloops) geweer; *sisilo-langak*, (of: — *buik*),

kolf; *sisilo-nggòek*, (*dòö-eik*), slot, (trekker) van een geweer; *sisilo-a laö-na*, (*tatati-na*), pan, (haan) van een geweer; *sisilo ai-anak*, laadstok.

sisilo lèten, naam van eene landstreek in het Termanusche.

silo (*na-*), willen schieten, enz.

silok (*na-*): *asilok dè au ala manu esa*, bij het schieten kreeg (schoot) ik eene kip.

Silu, in alle dial., [vgl. *siü* 2, ook dial. *silu*, staat wel tot *sida* als *selu* (2) tot *sasada*, enz., vgl. bij *selik*], oplichten als een kleed en v. d. ontblooten, (vgl. *soü*): *ana silu sidi-na*, of: *silu* (*heni*) *peli-na*, hij tilt zijne kain op, (hij ontbloot het achterste), zooals bij het doen van zijne behoefte; *ana silu nisi-na*, hij ontbloot de tanden, Mal. v. Koepang *buka gigi* = hij glimlacht, (vgl. *hume*).

Sina, (Mal. enz. *tjina*), Chineesch; *nusa*, (*dae*) *sina*, China; *nai sina dale*, in de Chineesche wijk te Koepang; *lamoa loana sina*, het rĕbuttan-feest; *dòpe*, (*naü*, *neneï*, enz.) *sina*, zie *dòpe*, enz.; *mèo sina*, wordt eene kat genoemd, welke altijd boven in het huis blijft; *sina-nggèok*, (zwarte Chinees), benaming voor de zwarte Portugeezen.

sina-siu, in alle dial., [het laatste, mij overigens geheel duister bestanddeel, ook in: *basiu* en *solosiu*?], een Chinees; *sina-siu maikok*, een gestaarte Chinees; ook een scheldwoord.

(**Sinak**) in *bula-sinak* [Mal. *sinar*?], maneschijn: *anü-ana-la lakaminak bula-sinak*, de kinderen spelen in den maneschijn; *bula-sinak lèo lèdo ma masabòlok lèo nitu*, heldere maneschijn is als de zon (dag), afnemende maan, (zwart) als de duivel.

Sina-siu, zie *sina*.

Singo, Bo., K. idem; Ba., On. *singgo*; T., ook Ba. *singgok*; D. *singgo*; R. *siko*, [vgl. Bi. *nadingo*, idem; hierbij wel *bèngok*, *lèngo*, *pèngo*, benevens *hèko* 1, *hèok*, welke alle „afwijken" beteekenen; vgl. Sikk. *hiko*, wijken, denkelijk bevatten deze woorden een element, eene variatie van dat, wat zich bevindt in Sund. *singkah*, Bug. *seka*, Mak. *sengka*, *sumengka* = Mal. *singgah*, (ook wel in Jav. *singkir*, enz., vgl. ook Rott. *nataliä*), wat overeenkomt met dat in Jav. *bĕngkah*, enz.; (vgl. voor de beteekenis Mak., Bug. *sala*, ook Rott. *sili* naast Mal. *bĕlah*); vgl. voorts Bim. *ntjenggu* naast *ntjengga*, scheiden, Jav., Mal. *siku*, hoek, naast Mak. *pengka*, *pangka*; Jav. *siku* ook = Rott. *singok*; zie ook sub *selik*], een zijweg inslaan, afwijken van den weg, (vgl. *hèok*): *ana singo lèo dulu neu*, hij slaat oostwaarts een zijweg in, hij wijkt oostwaarts van den weg af.

singok, *a.* = *singo*;

b. gewoonlijk in verbinding met *salak*, afwijking in overdrachtelijken zin, verkeerdheid, schuld: *hataholi ndia singo-sala-n*, (of: *sala-singo-n*) *baük-a*, die mensch heeft vele fouten; ook: moeielijkheden, (vgl. *susa*): *esak-ò natá ndia singo-sala-n*, ieder moet zijn (eigen) moeielijkheden, zijn last, dragen.

singok (*na-*), voor iemand uitwijken, (vgl. *hèok*): *nasingok manek-a*, hij wijkt voor den vorst uit; *ò ta masingok fa*, gaat gij niet uit den weg?

kasingok (*èno-*), zijweg.

masingok (*èno-*) = *èno kasingok*; *masala-singok* (*hataholi* - -), zondaar.

Sini, (in alle dial.): *sini uma*, een huis dekken, (vgl. *unu* 1); *nò-dò baük-a bòe*, *tè hu ala ta sini lalelak ana fa*, klapper-bladeren zijn er in overvloed, maar men weet ze niet als dakbedekking te gebruiken; *uma nanasini nò-dò*, (*tua-dò*,

tula, fi, nggela-louk, batu), een huis gedekt met klapper-bladeren, (lontar —, gĕbang —, alang-alang, met bast van den *nggelak*-boom, met pannen).

sinik, dakbedekking, dak, (vgl. *kalak* 1); *sini nò-dò*, dakbedekking van klapperbladeren; *uma sini-dòk*, een met palmbladeren gedekt huis; *sini-langak*, het hoofdeinde van een blad voor dakbedekking; ook de plaats boven op het dak, waar de bladeren te zamen komen en aaneengeregen worden; *sini-pedak*, het ondereinde van elk blad; *sini-koak*, het uitstekende, onderste gedeelte van de gezamenlijke bladeren; *sini-ndiïk*, de afgesneden rand van een blad, dat tot bedekking zal gebruikt worden.

Sinok, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *sino*; T. *sino*; On. *sinor*, [Kup. *sinun*], maden uit vliegen-eieren in eene wond: *sinok henu bisu-a*, de wond zit vol maden, (vgl. *ulek*).

Sinuk, soort zak van gĕbang-bladeren gevlochten, om daarin de rijstkorrels voor het zaaien te weeken, (alleen gebruikelijk bij de kolonisten op Timor, op Rotti--zelf, waar de korrels in potten geweekt worden, onbekend).

Sio, in alle dial., [Kup. *sipa*, Tim. *sèo*, Tett. *sia*, *siwi*, M. P. *siwa*], negen; *sio hulu*, negentig; *natun sio*, negenhonderd. Ook verkorting van *mane-sio*, bijv. *manek--a nò sio-la*, (of: *ndia sio-n-ala*), de vorst met de (of: zijne) temukun's.

siok, in samenstellingen, bijv. *bafi mana-bongi-siok*, een varken, dat negen maal gejongd heeft; *kapa-siok*, eene landstreek met sawah's in het Termanusche.

kasiok, de negen; negende: *kasio-hulu-siok*, de negen-en-negentig.

Sio-ai, (mogelijk letterlijk: de negen boomen) = *mane-sio*, de temukun's.

Sipi, Bo., Bi., K., T., R. idem; Ba. *simpi*, [Tim. *sipi*, vgl. Mal. *sipi*], schampen, niet goed raken, (vgl. *hòlo* 1): *ana silo sipi kapa-a langa-na*, bij het schieten schampte hij even den kop van den buffel; *ana tati sipi ai-a lou-na*, hij trof den boom bij het hakken slechts zoodanig, dat de bast een weinig geraakt werd; *ana fepa sipi ei-na*, bij het slaan raakte hij slechts even zijn been.

sipik, (Bo., T. idem; Bi., K., R. *sipi*; Ba. *simpik*) = *sipi* in overdrachtelijken zin: *ana kokolak sipik èno-na*, bij het spreken raakt hij bijna den weg = hij vat bijna de bedoeling, hij heeft het bijna geraden, bijv. een raadsel.

Sipisapik, Bo., (T.?) idem; K. *sipisapi*; Ba. *simpisampik*, [van *sipi*? vgl. het Mal. woord en D. *dinggo*], vreemd, niet tot de familie behoorend, (vgl. *fèëk*): *hataholi sila-la ta sipisapik-ala fa, tè bei ita nu-n-ala*, die menschen zijn geen vreemden, maar behooren nog tot de onzen.

Sipo, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *simpo*; D., T., On. *simbo*, [zeker hetzelfde woord als Tim., End. *simo*, Sikk. *himo*, Kup., Tett. *simu*, wat een nevenvorm moet zijn van Saw. *hămi*, ontvangen en antwoorden, (voor **sima*, blijkens Sumb. *sema*, antwoorden), wat wel verwant moet zijn met Bareë (*mon*)*tima*, (vgl. ook Laora *dimba*, *imba*) en voorts met Mal. enz. *tarima*, denkelijk nog in verband met *lima*], ontvangen, aannemen, (vgl. *nasanè*): *ana sipo doik lopia hida*, hoeveel gulden heeft hij ontvangen? *ala leu soluk asa ma ala sipo-s ala nò dale malòle*, zij gingen hen te gemoet en ontvingen hen vriendelijk; *sipo mala*, (*sipo-má*) *dòpe-a*, neem het mes aan! *sipo fè au daë-dòk-a dei*, neem de sirih even voor mij aan! *faik-a ana sipo*, vandaag zal hij ontvangen,

(namelijk: slaag); *uma-a sipo-sini-na*, (Bo., Bi. idem; Ba. *simpo-*, [D., On. *simbo-*] *sini-na*; K. *unu sisipo-sinina*), of: *dodoi sipo-sinik*, de lat waarop de dakbedekking rust; zie ook sub *sipok*.

sipo-sipo: *ana sipo-sipo mesan*, hij neemt alles maar aan; *sipo-sipo*, ook: steeds antwoorden, enz., als gong's.

sipok = *sipo* in meer overdrachtelijken of specialen zin: *au bi ò ina-ama-m ta sipok au fa*, ik ben bang, dat uwe ouders mij niet (als schoonzoon) zullen aannemen; *ala kè fè-n nahuta, dè ana sipok kekèk ndia dò ta*, zij hebben hem beboet, heeft hij dat vonnis aangenomen, (er in berust?) *ana sipok kokola-na*, hij neemt aan, wat hij zegt, vindt het goed; *ana nòke apon, dè manek-a sipok ana dò ta*, hij heeft vergiffenis gevraagd, vindt de vorst het goed? *ana sipok* (ook wel: *sipo*) *hala-na* = *sipok kokola-na*, hij vindt het goed wat hij zegt of vraagt. *Sipok* ook: iemand antwoorden, vooral in een twist, (vgl. *natá*), in welke beteekenis *sipok* ook alleen gebruikelijk is: *mae manek-a aäli-ngò, bòö sipok ana*, al scheldt de vorst u uit, antwoord er niet op; *inak-a setelelè bòe ma sao-na sipok ana*, de vrouw was aan het schelden en de man deed haar bescheid, antwoordde haar. Zoo ook gebezigd van het antwoorden in koor bij het gezang van den voorzanger, van het antwoorden van gong's: *sipok matalolòle*, antwoordt goed in koor! *nggasa-laik-a sipok*, de gong *nggasa-laik* antwoordt.

Verder wordt *sipok* ook gebruikt in de beteekenis van: ontvangen = iemand inhalen, (vgl. *soluk*): *manek-a nò basa lea-a leu sipok kumudòs nai ènok*, de vorst en het geheele volk gaan den resident op den weg te gemoet en halen hem in.

sisipok, *a*. herhaaldelijk antwoorden, enz.: *ana hi aäli nae lèë-ò, bòö sisipok-ana*, hoe hij ook scheldt, antwoordt hem volstrekt niet; *b*. het ontvangen, enz.: *lada-n nai sisipo-n, malòle-n nai bobòke-n*, welluidendheid zij er in het in-koor-antwoorden, schoonheid in het stampen, (zegt de voorzanger).

sipok (*la-*), of: *sipo* (*la-*) *-bafak*, elkander antwoorden.

besipo-ana, z. v. a. *sipo-sipo*, van het antwoorden van gong's.

(**Sisi** 1), *sisi-sisi*, (Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem), in: *nakadòe* (of: *nakahòe*) *sisi-sisi*, doornat, kletsnat.

(**Sisi** 2), in: *bekesisi*, versterking van: *bekendòle*, zie *ndòle-ndòle*.

Sisik, (Ba., Bo., [T.?] idem; Bi., K., R. *sisi*), een soort week zeediertje.

Siso: *ana siso mai* = *ana solu mai*, (vgl. *solu* 2), hij begint op te schieten, is bijna volwassen.

Sita, Mal. *tjita*, sits

Sitak, (Ba., Bo., [T.?] idem; Bi., K., On., R. *sita*), de beide gedeelten van het voorhoofd boven het oog, vlak bij het haar, (vgl. *dedeik*).

Sita-nggenggeta, (Ba., D. *sisi-nggenggeta*; Bi. *sisi-ngengeta*; T. *sika-nggenggeta*; R. *siti-keketa*; Bo. *ngengeta*), verward, slordig van het haar, (vgl. *kilu-kaï*): *langa-dò-na sita-nggenggeta*; ook: *ana sita-nggenggeta nò ao-n*, hij is slordig op zijn lichaam, (vgl. *uüku*).

manasita-nggenggetak, (*hataholi-*), een slordig mensch.

(**Siu** 1), *siu* (*na-*), in alle dial., [vgl. *kofiu*, *nakamiu*], met een fluitend, sissend geluid ontploffen, als buskruit, (vgl. *lapu* 2): *mòdo sisilo-a nasiu*; ook: *sisilo-a nasiu*, bij het afschieten maakt het geweer een dusdanig geluid; *peli-na nasiu*, hij laat een zachten wind, (vgl. *nakú*).

(Siu 2), *masiu*, (in alle dial.), belust zijn, van zwangere vrouwen: *ina kailus-a masiu selemèle-boak*, de zwangere vrouw heeft trek in, is belust op tjèrme-vruchten.

Siü 1, met den elleboog stooten, (vgl. *tipa*), bijv. om in gedrang plaats te maken: *ana siü lima-na* (of *siü* alleen) *lèo dea*, (*lain*) *neu*, of: *siü-deak*, (*-laik*) *lima-na*, hij stoot met den elleboog achterwaarts, (naar boven); *ana siü hatakoli-la lèo dea leu*, hij stoot de menschen met den elleboog naar achteren. Ook: zijwaarts slaan met de hand als een teeken: *ana siü lima-na bòe ma ala laö*, hij sloeg ten teeken zijwaarts met de hand en zij vertrokken.

siük, Ba., Bo., T. idem; K. *siü*; Bi., R. *siku*, [Tim. *siü(f)*, Tett. v. Dilli *liman sikun*, Kup. *siku* (en *sikung*, met den elleboog stooten), Mal. *siku*], gewoonlijk *lima-siük*, of in het Term. ook: *lima--sisiük*, elleboog, (vgl. *limabuük*); *siü--deak*, (of: *uma siü-deak*), de hoeken van een huis, gevormd door het dak en de palen, (vgl. *uma-buük suü-tataik*); *uma siü dea-n kona* ook = *uma tène dalek kona*, zie *uma*.

Siü 2, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, (zie voorts hieronder), wegschuiven en oplichten, ontblooten, (vgl. *silu*, *soü*): *siü neäk-a fò hoï-má daë-dòk-a nai ndia*, licht de mat wat op (en schuif ze weg) en neem de sirih (daaronder) vandaan; *siü heni lafa-a ndè tali-a tè ana babá haï-a*, schuif die slimoet, welke op de lijn (hangt), weg, want ze belet het licht, hangt in het licht; *ana siü mata-na*, hij ontbloot het gelaat, licht op of schuift weg den sluier van het gelaat.

sisiü, Ba., Bo., D. idem, [Bi. *nakasisilu*, ongetwijfeld is dit *siü* oorspronkelijk hetzelfde woord als *silu*], het haar wegschuiven en oplichten, (Mal. v. Koepang *buka-buka*), om luizen te zoeken, (vgl. *nalilidi*): *ana sisiü ina-n langa-dò-na*, zij behandelt het haar van hare moeder op zulk eene wijze.

(Siü 3), *sisiü*, Bo., K., D. idem, (D. ook *timba-sisiü*); On. *siü-sasapu*, [wel bij *siü* 1], door offeranden een ongeluk afwenden, afweren, (vgl. *nafuli*, *sosoi*): *ana sisiü sala-singo-n*, hij wendt door offeranden de kwade gevolgen van zijne misslagen af. (Zie ook sub *siü* 2).

Siula, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *siurà*, [het woord bevat zeker *ulak*, *urak*; in D., On. zegt men *tilo-ula*, (*tiro-ura*)], den afloop of de oorzaak eener ziekte opmaken uit den loop der aderen, spieren van de lever van een geslacht dier, of uit een ei, enz.; ook het spoor van verdwenen goederen aanwijzen, in het algemeen: voorspellen, de toekomst voorspellen of voorzien, (vgl. *kani*): *ala siula kamahedis-a mate-n dò nalao-n*, zij zien of voorzeggen of de zieke zal sterven of zal blijven leven; *manasiula*, iemand, die op deze wijze voorspelt, waarzegger.

siulak, het op zulk eene wijze voorzien, voorspellen.

Sò 1, Ba., Bo., K., D., R. idem, [Saw. heeft *heo*, oorspronkelijk bij *naseseo*?]

a. zweren;

b. eed, vloek, [vgl. *supa*, waarmede het dikmaals verbonden wordt]: *sò fò ana sò*, de eed, welken hij gezworen heeft; *ala fè-n sò*, zij leggen hem den eed op; *ninu sò*, den eed afleggen, (den eed „drinken", zooals op Timor plaats vindt; Mal. v. Koepang: *minum sumpa*); *sò-a nala-n*, de vloek heeft hem bereikt, hij is door den vloek getroffen.

masò (*na-*), een vloek uitspreken: *bòö mama-*

nako hataholi hata-n tè sè hataholi namasò fò ama hapu hedi-laus, steel nooit iets van iemand, want hij zou een vloek over u uitspreken, waardoor gij door ziekte (of rampen) zoudt kunnen getroffen worden, zoodat gij ziekte (of rampen) zult verkrijgen.

masosòk-a (*na-*), (Ba., Bo., T., K. idem; D., On., R. *namasosò-ä*), iemand niet goed gezind zijn, iemand eenigszins vervloeken = iemand iets kwaads toewenschen: *namasosòk-a mate au*, hij wenscht mij toe te sterven, hij hoopt, dat ik zal sterven. Wordt ook gebruikt = *namahena*, wenschen: *namasosòk-a nasoda*, hij wenscht, dat het hem goed ga; *lamasosòk-a ala pala*, zij wenschen eene mede-vrouw te krijgen.

Sò 2, Ba., Bo., Bi., K., R. idem, [Kup. *sòn*], reeds, al, hulpwoord voor het perfectum: *Lelaik-ala bei ta leu ndia lèo fa, na tè òe ndia sò*, voor dat zij van Lelain daar waren komen te wonen, was het water er reeds; *ana sipo sò*, hij ontvangt al, of: hij heeft al ontvangen; *ana fè sò-n*, hij heeft het hem (al) gegeven; *basa sò-n*, het is (al) op; *mate basa sò-s*, zij zijn (reeds) allen dood; *ta sò*, niet meer; *hei, sò-ma*, ja, genoeg, (houd maar op, zoo is het, enz.); *sò na*, als dat geschied is, dan, na afloop daarvan, daarna; *emi meuk-a ndè ia tè sè emi mita basa mane bòkok-ala tesa, sò na bòö tabek makahuluk manapake mandela masaäk sila-la*, gaat nu, want gij zult den vorst en zijne grooten voltallig zien; groet daarna (dan) niet het eerst hen, die schitterend gekleed zijn. In het Termanusch bezigt men gaarne *sò-n* voor *sò* na ontkenningen: *ana ta kae ai sò-n*, hij klom niet meer in een boom.

sòk = *sò-n* na ontkenningen; voorts in de samenstelling: *hei-sòk*, zie *hei*.

Sò 3, (Ba., Bo., K. idem) slingeren, zwaaien, waggelen, als een beschonkene, enz., (vgl. *nabalak*): *lalu-nalak-a sò neu fèëk*, de door arak bevangen man slingert, zwaait op zij; *touk-a fapa-ná sao-na sò neu fèëk*, de man geeft zijne vrouw zulk een slag, dat zij op zij slingerde, (weggeslingerd werd).

sò pèno-pèno, Bo., K. idem; Ba. *sò mpe-mpèno*, [*sò* wel uit *söö*, *sòko*, vgl. *nasoka-nasoka* en de dial.; *sòko-sòko*, *nasòö*, enz., alsmede *sò-linok* = *sòko-linok*, enz.; *pèno-pèno* misschien een nevenvorm van *pelu-pelu*, vgl. ook Tim. *penu*, krom; hierbij ook *ènok*?]: *ala nalak-a sò pèno-pèno*, de door arak bevangene waggelt en slingert.

sòk (*na-*) = *sò pèno-pèno*.

Sò 4, in alle dial., [Tim., Kup. idem, vgl. Cer., Amb. *sau*, of Tett. v. Dilli *suko*, (bij Mak., Bug. *suki*, Mal., Daj. *sungkit*?)] = *seu* 2, naaien, waarmede het in het Termanusch gewoonlijk verbonden wordt, als *seu-sò* (D., On. *sò-seu*): *ana seu-sò sidi badu*, zij naait kain's en baadjes; *manaseu-sò*, naaister.

(Sò 5), *sò-sò*, [vgl. *nggòlo-sosò*, denkelijk bij *sò* 3], vooruitsteken, (vgl. *nggòlo-poda*): *ina kailusa tei-n sò-sò*, de buik der zwangere vrouw steekt vooruit.

(Sò 6), *sosò*, Ba., Bo., K., On. idem; D. (volgens opgave) *ili-sosò*, [hierbij wel Tim. *nabsò*, dansen, vermoedelijk bij *sò* 3], in: *sosò bapa-a*, dansen bij het geluid van de trom, (vgl. *foti*), zoowel van mannen als van vrouwen, iedere sekse op eigene wijze; *manasosò-la*, de dansenden.

Sòk (*hai-*), soort grove, kleine *haik*, (emmer). (Zie ook sub *sò* 2).

Soa 1, in alle dial., [denkelijk laten *soa* 1, 2 en 4 zich wel tot één woord terug-

brengen met de beteekenis van: afscheiden voor zich of voor een ander; waarschijnlijk is eene consonant uitgevallen, vgl. *sosola* en *sòle* 1?], voor zich iets nemen, zich toeëigenen, voor zijn deel nemen of hebben: *ò soa lafa ia ma fè ndia soa sidi ndia*, ik neem voor mij deze slimoet, laat hij die kain nemen; *ò soa ndia ma au soa ia*, dit is voor u en dat is voor mij; *ò soa sila-la*, of: *ò soa-s*, die dingen zijn voor u; *Baï Suki-a soa dulu lalaë-na*, grootvader Suki eigende zich al het oostelijke land toe; *ana soa kada naä-ninuk-a*, hij nam alleen eten en drinken voor zijn deel, hij deed niets dan eten en drinken; *hataholi bubuak ia soa hataholi bubuak èle fò ala lapiak*, deze troep menschen neemt voor zijn deel (= neemt het op tegen) gene, om elkander te werpen, om met elkaar te strijden; *nòö-ana-la latati sò na nggòlok luma soa nggòlok luma*, als de kinderen vechten (met de proppenschieters) nemen eenige dorpen het tegen anderen op; *au soa ò*, ik neem het op tegen u, ik durf u aan, (vgl. *kala* 2, *koi* 2, *laë*, *nduü*); *nusa kahituk-ala sila soa susu-a*, die zeven landschappen hadden voor hun deel, (moesten maar) schatting opbrengen, (vgl. *tai* 2); *ò soa kada makaminak-a*, gij neemt maar het spel voor uw deel, gij doet maar niets dan spelen; *sudi faik-a au soa hoï bana samane-n*, elken dag heb ik voor mijn deel = elken dag is het mijn werk om aan dieren het leven te ontnemen; *esa soa uma dòde-nasuk-a*, *esa soa tao banuk-a*, het werk van den een was om voor de keuken te zorgen, van den ander om de lampen in orde te houden.

soa-soa: *ana soa-soa nalai nakahuluk*, hij liep steeds vooruit.

soak: *au soa-ng*, (*ò soa-m*, enz.) *ndia*, dat is voor mij, (u, enz.); ook = *soa*: *dua soak dua*, twee nemen twee voor hun deel, zij staan twee aan twee over elkander, bij een spel.

sosoak, het voor zich nemen, enz.: *au sosoa-ng ò*, gij zijt mijn deel, ik neem het tegen u op. (Zie ook sub *soa* 2).

Soa 2, in alle dial., [vgl. sub 1], nuttig of noodig zijn voor, dienen tot, ten nutte van, ten opzichte van: *lamahèle lae lèdo-a manakoasa esa ku ana tao nanoli pela, hade, bètek-ala fò soa leu sila nanaä-n-ala*, zij gelooven, dat de zon eene machtige (godheid) is, dewijl zij de maïs, rijst en gierst doet groeien, welke hun tot voedsel dienen; *soa hata ò mu makaminak*, waartoe dient het, dat gij gaat spelen? *au uni dedeä matua-ina esa soa neu ò*, ik breng eene gewichtige tijding ten uwen nutte = voor u; *ana kokolak suk nò lea-a soa nò-n ana*, hij sprak wederom tot de menigte omtrent (over) hem; (vgl. *tu-tabe* en *nda* 3, waarmede het ook verbonden wordt): *emi Ama-ma nalelak nae basa sila-la soa-ndá lò emi*, uw Vader weet, dat dit alles nuttig voor u is, dat gij dit noodig hebt; *ta soa-ndá hata esa bòe*, het is tot niets nut.

sosoak, het nuttig zijn; nut; *sosoa-ndandák*, idem: *laï baük-a hataholi matua-la hapu sosoak baük-a lème hataholi-anak-ala mai*, dikwijls hebben aanzienlijken veel nut van geringen; *tataos ndia manò-sosoak*, die daad heeft nut, heeft een doel; *sosoa-na nò Lamatuak-a na*, het is ten nutte (ten behoeve) van den Heer; *bana sosoa-ndandá-ták*, een nutteloos dier; van een woord of gezegde: beteekenis: *nalelak kokola-n ndia sosoa-na*, hij begreep (het nut =) den zin dezer woorden;

dedeä sosoa-(ndandá)-ták, een woord zonder zin; *dedeä nakandandák ndia sosoa-na näe lèo-ia*, de beteekenis van die gelijkenis ligt hierin; *sosoa-ndandák* ook = *dedeä nakandandák*, gelijkenis.

masosoak = *manó-sosoak*: *dedeä masosoak*, een woord of eene uitdrukking met beteekenis; (zie ook sub *soa* 1).

(**Soa** 3), *soa-soa*, Bo., K., T., R. idem, [vgl. *toa-toa*]: *ana laök soa-soa mai*, hij komt er rechtstreeks op af, (vgl. *nakandò*); *bisu-a naä-ná ei-fanga-na soa-soa*, de wond vreet door, totdat de nagel van den voet er af is.

(**Soa** 4), *sosoa*, in alle dial., [lett. wel: voor zijn deel hebben als eigenaardigheid, en bij *soa* 1], kuren hebben: *bòö sosoa baü basa ndia tè hataholi lakamú lakadau-ngò*, heb niet zooveel kuren, want de menschen zullen hekel aan u krijgen; *hataholi manasosoa*, een kurig mensch, iemand, die kuren heeft.

Soba, het Mal. *tjoba*, thans veel in gebruik, (vgl. *sudi*): *ana sanga saë soba ndala ndia*, hij wil eens beproeven, om dat paard te berijden; *soba makaneni tua-a mamis-a dò makèk-a*, proef eens of de stroop flauw of zoet is; *minu soba lalu-a malòle-a dò ta*, proef eens of de sagoeweer goed is of niet; *nitu-a esa soba au*, een duivel brengt mij in verzoeking.

sosoba, herhaaldelijk in verzoeking brengen.

sobak (*na-*): *nasobak nò hataholi*, hij probeert met iemand, of hij tegen hem op kan.

Sòbo, in alle dial., [vgl. Bim. *tjubu*, insteken, denkelijk ook Saw. *tăbu*, steken, slachten, Sumb. *tobung*, dial. *tăbung*, slachten, ook Mak. *kalibong*, gat?], doorsteken, ergens een gat in steken, (vgl. *pau*): *tè-a tola-n ana nonòk-a nanasòbok-a nème peli-na neu losa langa-fupu-na*, de lans drong in haar lichaam, zoodat zij als geheel dóorstoken was, van haar achterste tot de kruin van het hoofd; *inak-a sòbo ana-fèö-na diï-dò-na*, de vrouw maakt een gaatje in het oor (in de oorlel) van hare dochter; *sòbo kapa-a pana-n*, den neus van den buffel doorboren om er een touw door te trekken; *sòbo haik*, een gat in een *haik* (emmer) maken, om er een handvatsel door te steken; *sòbo sosòdek*, den steel van den lepel in het blad vaststeken.

Soda 1 = *sodak*, mannen- en vrouwennaam.

Soda 2, in alle dial., [Saw. *hoda*, End. *soda*, zingen op een vaartuig], zingen, (vgl. *dasi*, *hèle* 3, *hèlo*, *nakamè*): *ana soda nenik basa hala ina-na*, hij zong zoo hard als hij kon: *soda eëä*, (*koelelèk*, enz.), den zang van den rondedans (de *koelelèk* enz.) zingen; ook van dichters gezegd: *manahèlo-la soda manek-a bei-baï-n-ala*, de dichters bezingen de voorouders van den vorst; ook = *hèlo*, zingend voordragen: *manahèlo-a soda bini baü nai eëä dale*, gedurende den rondedans draagt de voorzanger vele gedichten al zingend voor. Wegens het vele zingen op de scholen wordt *neu soda*, gaan zingen, gebezigd ook in den zin van: naar school gaan: *ana-fèö-ma neu soda sò*, gaat uw dochtertje al op school?

sosodak, het zingen, gezang: *ana soda sosodak esa*, hij zingt een liedje; *fai sosodak nè nai mamasok esa dale*, er zijn zes schooldagen in ééne week.

(**Soda** 3), *soda-soda*, in alle dial., [(*soda*) 3, 4 en *sodak* 2, 3 behooren bij elkaar; Tim. heeft *sona*, tusschenruimte, tusschen, (in eigenlijken zin), open ruimte, schoongemaakte plaats; gelegenheid; *nasona*, een veld schoon maken, opruimen; *sai-sona*, rustig, aangenaam gestemd; vgl.

Kup. *dola*, tusschenruimte, tusschen, ruim, enz.; mogelijk stamverwant met *lelak* 1, enz.; vgl. ook voor de beteekenissen Saw. *hanga*], gelegenheid hebben, tijd hebben, (vgl. *lelak* 1): *soda-soda na au u amatine*, als er gelegenheid is, ga ik een tuin aanleggen.

sodak (*fai-*), idem: *makanae-ma au hapu fai sodak na au mai*, als ik gelegenheid heb, kom ik. (Zie ook sub [*soda*] 4).

(Soda 4), *sodak*, gezond; levend, (in enkele uitdrukkingen); welvarend; gezondheid, welvaren, heil; als substantief ook dikmaals verbonden met *mòlek*, als: *soda-mòlek*: *hataholi ao-sodak*, iemand met een gezond lichaam, een gezond mensch; *au poï ò sodak bulak dua*, ik laat u twee maanden in leven; *bei ela bana sodak esa*, er is nog één dier over, dat niet geslacht is voor het feest; *luma putes ma luma sodak*, sommigen zijn rampspoedig, anderen zijn welvarend, gaat het wel; *ana fali losa uma nò soda-mòle-na*, hij kwam in welstand tehuis terug; *Mane-tua-lain fè ita samane-na hapu soda-mòlek*, God doet onze zielen heil verwerven. (Zie ook sub *soda* 3).

soda (*na-*), in alle dial., [vgl. *soda* 3], gezond, welvarend, in welstand zijn: *nasoda dò ta*, is hij gezond (of niet)? *kamahedis-a nasoda seluk*, de zieke is weer gezond; *makaneni-ma anïï-ana tunga nanoli-nafadak sila sò, na sè lasoda*, als de kinderen die leeringen opvolgen, (zullen zij welvarend zijn =) zal het hun wèlgaan; *nusak-a nasoda*, het gaat het land goed, er heerscht welvaart en rust; *fò tine-n-ala lasoda*, opdat zijne tuinen in welstand, zonder schade mogen zijn; ook: welvarend, gezond zijn = (nog) leven, (vgl. *moli*, *nala-ao* of *nalao*): *nòke-n fò ela-n ana nasoda*, hij smeekte hem, om hem in 't leven te laten; *buluk-a fa-ma au bei asoda lena emi bòe*, misschien leef ik nog langer dan gij.

soda (*na-*) *mòle* (*na-*), gelijk aan of versterking van *nasoda*: *ita kaä fadi-n-ala bei lasoda-lamòle lai Lòte bòe dò ta*, zijn onze familieleden op Rotti gezond en welvarend (of niet)?

kasodak, gezond, levend, heil hebbend: *lèo au kasodak i na au ta mai ia fa*, als ik gezond was, was ik hier niet gekomen; *bei ela tou lasik-a kasodak*, de oude man was nog in leven (gebleven).

masodak, idem: *hataholi masodak*, een gezond mensch; *lòke-n ana na masodak*, zij noemen hem als heilhebbend, zij prijzen hem gelukkig; ook = *sodak* als substantief: *au tao-n lèë fò ela au anú masodak-a*, hoe moet ik doen om het heil deelachtig te worden?

Sodak 1 = *soda* 1, mannen- en vrouwennaam. (Zie ook sub [*soda*] 3 en 4).

Sodak 2, Ba., Bo., T. idem; overigens *sodą*. [vgl. (*soda*) 3], tusschenruimte van tijd: *sodak faik nè na ana mai*, hij komt met eene tusschenruimte van zes dagen (tusschen den dag van heden en dien zijner komst), over acht dagen komt hij, (doch ook wel: *sodak faik falu*, acht dagen later); *sodak teuk dua telu na ana kòno*, met eene tusschenruimte van twee, drie jaar brokkelt (de steen) af.

kasodak (*na-*), eene tusschenruimte van tijd doen zijn: *nakasodak faik nè ma ana mai* = *sodak faik nè na ana mai*.

Sodak 3, Ba., Bo., T. idem: overigens *sodą*; D. *ume sodą* of *ume-a sosoda-na*, [vgl. (*soda*) 3], in: *uma-a soda-na*, of: *uma-sodak*, open plek of stuk grond voor het huis, (vgl. *mòk*, *pasak*); *dae-sodak*, een open plek grond, vrij van onkruid; doch ook: vrije, onbeheerde grond, waarop

gebouwd kan worden: *ana ta hapu dae sodak fa bòe-n fò ana tao uma-na fa,* hij krijgt geen vrijen grond om zijn huis op te zetten; *naü-sodak,* eene open grasvlakte, vlakte, (vgl. *mòk*), een plein.

Sòde 1, mannen- en vrouwennaam.

Sòde 2, in alle dial., (Tett. v. Dilli *knedok,* Jav. *tjiduk, tjedok,* Mal. *sendok,* Bug. *sinru,* Mak. *siru,* lepel; vgl. *sulu*], met een scheplepel opscheppen, oplepelen, (vgl. *sulu*): *sòde fè suk ami fa tè basa ami pa-ma sò,* schep ons nog eens op, want ons vleesch is op; *sòde-ndui,* allerlei spijzen opscheppen, (vgl. *ndui*).

sòde-sòde, bezig zijn met opscheppen, enz.: *ana bei sòde-sòde nò kakau-a nai uma-lai,* zij is nog in huis bezig met opscheppen van rijst.

sosòde = *sòde-sòde*: *sosòde kakau* = *sòde-sòde nò kakau.*

sosòdek, het opscheppen; scheplepel, (vgl. *dodòpok*); *sosòde-aik,* (— *pakok*), de steel, (het blad) van den scheplepel.

Sòdo 1 = *sòdok* 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Sòdo** 2), *sòdo-sòdo,* Ba., Bo., K., T., R. idem; [vgl. *sèdo-sèdo*; denkelijk met omzetting een nevenvorm van *lòso*], schuifelen met de voeten: *ana laòk sòdo-sòdo* = *ana laòk lòso-lòso,* (of: *sèdo-sèdo, tòdo-tòdo*), met de voeten schuifelend gaan.

sosòdok, idem; *ana sosòdok ei-na.* (Zie ook sub *sòdok* 2).

(**Sòdo** 3), *sosòdo,* Ba., Bo. idem; [wel bij *sòdo* 2]: *sosòdo hade* = *aäi hade,* padi treden, uittreden.

Sòdok 1 = *sòdò* 1, mannen- en vrouwennaam.

Sòdok 2, Ba., Bo., T. idem; overigens *sòdo* [omzetting van D. *dòso* en bij Mal. *tusuk* of Jav. *suduk,* Daj. *sudok,* steken, Sumb. *sunduk,* insteken, Laora *zúduka,* inschuiven?], insteken, tusschensteken, als een mes of eene naald; ook: insteken = indoen, (vgl. *pau, kiduk, nasakue, sena* 2, *sule*): *ana sòdok dòpe-a nai sini-langak-a,* hij steekt het mes in de *sini-langak,* (plaats waar de bladeren der dakbedekking aaneengeregen worden; *ana sòdok dòpe-a lèo mamana-n dale neu,* hij steekt het mes in de scheede.

sosòdok, het insteken, enz.; ook = *sosòdo-langak,* haarpen: *ana sòdok sosòdoka,* zij steekt de haarpen in het haar. (Zie ook sub *sòdo* 2).

Sòe 1, in alle dial., [Saw. *djui,* verwant met *sali* 3?, vgl. Mal. *tori*], afsnijden, schuin afsnijden, (vgl. *kè*): *ana sòe* (*heni*) *lima-fanga-n-ala,* hij snijdt zijne nagels; *sòe hai-dòk,* een reep van het blad voor een *haik* (emmer) afsnijden, (vgl. *dui*); *sòe tua-nggik,* het ondereinde van den bloemtros van den lontarpalm afsnijden; *kapa dii-dò nanasòek,* een buffel, van welken de ooren schuin afgesneden zijn.

Sòe 2, in alle dial., [Tim. *sòel,* ook Mal. v. Koepang *sòe,* echt Rottineesch of uit eene andere taal?], ramp, rampspoedig zijn, vgl. *silaka,* waarmede het ook wel verbonden wordt: *sòe silaka.*

Sòe 3: *ndala-a nalai sòe,* het paard loopt in eene bocht.

(**Sòe** 4), *sòe-sòe,* Ba., Bo., (T.?), R. idem; D. *naäsosòe,* [vgl. Kup. *sòe, sòet,* in beteekenis Mal. *kòrek*; ook Tag. *suit*], in: *kokolak sòe-sòe,* aanleiding tot twist zoeken met woorden; Mal. v. Koepang *bekorek*; (vgl. *nabebèngo*).

(**Sòe** 5), *kasòe* (*na-*), in alle dial., [denkelijk afgeleid van eene klanknabootsing], pret maken, pret hebben, rumoer maken, (vgl. *nakadòto, nakaminak*): *ala lakasòe*

bapa-a, zij vermaken zich bij het slaan van de trom; *lakasòe ma foti-lònge*, zij maken pret en dansen; *ami makaboku mesik tane dale, ami makasòe-má-n seli*, wij hebben in de modder rondgesprongen, wij hebben veel pret gehad; *ò bei ta fè au bii-ana esa fò au akasòe ò au tia-lai-ng-ala bòe*, gij hebt mij nog niet eens een lam gegeven om er mij met mijne makkers, mee te vermaken; *naka-sòek*, pret, genoegen.

kasosòe (*la-*) *ao*, met elkander pret maken, zich met elkander vermaken.

Sòë 1, Bi. *sòke*, overigens gelijk Term., [Tim. *sòe*, Kup. *sòke*, scheppen, bijv. water; bij Bug. *suke*, Mak. *suki*, (vgl. Rott. *doï*, *foï*, enz.)? vgl. Bul. *susuit*, enz., Rott. *ndui* met Daj. *suit*, *kuit*, enz.; Tim. *sòe*, ook = Mal. *korek*], *a*. vaste stoffen, als rijst, zout enz. uitscheppen met een klapperdop, doch ook met een *lalik*, (soort mandje), enz., (vgl. *ndui*): *ana sòë-ná hade lepeneu esa*, hij schept eene *lepeneu* vol rijst, (uit een *popòlek*); *ala sòë basa hade popòlek esa*, zij hebben een *popòlek* rijst leeggeschept;

b. klapperdop, kokosdop, of de helft er van; *sòë-matak*, (— *buik*), de bovenste, (onderste) helft; *sòë kakau*, klapperdop om rijst in te doen; *sòë lalu*, klapperdop of een gedeelte daarvan als drinkschaal voor sagoeweer; *sòë-nò*, klapperdop met kokosmelk om een pas geboren kind in te wasschen; *sòë-òe*, klapperdop met water tot wasschen van kinderen; *sulu sòë*, lepel van klapperdop; *hoï-má sòë-a ndè ia fò sòë-má masik òko esa*, neem den klapperdop hier en schep één *òko* zout.

sòëk, in samenstellingen, als: *langa-sòëk*, hoofdschedel; *pao-sòëk*, het harde gedeelte van eene mangga-pit.

sòë (*na-*): *pao-la lasòë sò*, de mangga's hebben reeds eene harde pit.

Sòë 2, Ba., Bo., K., D., (T.?), R. idem, [Bi. ontbreekt; voor On. wordt *nasòfe* opgegeven; uit *sòfe*, of een bijzonder gebruik van *sòë* 1?], in overvloed krijgen, (vgl. *heta* 2): *teuk ia manek-a sòë hade-a*, dit jaar krijgt de vorst rijst in overvloed.

Sofa, in alle dial., uitgezonderd On., [Tim. v. Amarasi *nofak*], in de asch, (modder, enz.) steken, duwen: *sofa haï-lutek-a lèo afu dale neu*, een brandend stuk hout in de asch steken; *sofa-n lèo tane dale neu*, duw het in de modder; v. d. in de heete asch braden, poffen: *sofa ufi nai afu dale*, oebi's in de heete asch braden; ook (vgl. Mal. *bakar*): *ana sofa haï neu uma-a*, hij steekt het huis in brand, (vgl. *hotu*); *ana sofa bafa-na neu* = *ana safa bafa-na neu* (*dae*), in het zand bijten, voorover vallen, ook: zich ergens verstoppen (insteken), ergens inkruipen, (vgl. *nggodi*): *beis-a sofa lèo ka-bouk dale*, de kaaiman kroop tusschen (of onder) de *kak*-vruchten.

Sòfe 1, verbastering van sovereign, engelsch goudstuk.

(**Sòfe** 2), *sòfe-sòfe*, D., R. idem, [vgl. dial. *sòfe-sòfek*, met omzetting bij Bug. *wèsso*, Jav. *bèsur*?], in: *henu*(*k*) *sòfe-sòfe*, tot overloopens toe vol, (vgl. *sasi-sasi*): *hade henu lepeneu-a sòfe-sòfe*, de *lepeneu* is tot overloopens toe vol met rijst; *òe henu ulek-a sòfe-sòfe*, de pot is tot overloopens toe vol met water.

Sofu, Ba., Bo., K., R. idem, [denkelijk bij Jav. *sawur*, Mal. *hambur*, enz.; vgl. ook *sopu*], strooien, (vgl. *nggali* 1), vooral: poeder strooien: *ana sofu ai-dò sopuk neu bisu-na*, hij strooit een poedervormig geneesmiddel op zijne wond; *ana sofu*

sae bisu-na, hij bestrooit de wond, na ze gewasschen te hebben, met poeder; *ana sofu masik neu iäk-a,* hij strooit zout op de visch, (met de bijbeteekenis van: te veel), hij strooit te veel zout op de visch.

sofu-sofu: *makanae-ma ita sèle pelak, na mafandendèlek fò bòò sofu-sofu mesan,* als wij maïs zaaien, denk er dan aan om niet te veel korrels in één gat te strooien.

sofuk: *ana sofuk pelak-ala,* hij strooit te veel maïskorrels in één gat.

Soi 1, in alle dial., [Tim. *natsoi,* open, *nasoitan,* openen, zie onder *sai* 2, vgl. ook *soi* 2, benevens *soik* 1, alsook Tett. *soi battar* = Rott. *sengi pelak*], openen, (vgl. *aäsi, fei, fina, finga, huka, nakaü,* [*lenga*], *natanggá,* [*pela-pela*], *pò-pò, sika*): *soi* (*heni*) *lelesu-a,* de deur openen; *soi uma-a,* het huis (de deur van het huis) openen: *lelesu nanasoik,* eene open deur; *soi* (*fè*) *ami lelesu-a dei,* maak de deur voor ons open; *ana soi heni kapa-la,* hij laat de buffels naar buiten gaan, door de deur van den stal te openen; *ana soi kapa-la lai deak,* hij heeft de buffels buiten gelaten, (den stal geöpend); *soi ènok,* een verboden weg openstellen; *soi òe-a lèo hade-òe dale neu,* het water in de sawah doen vloeien, (vgl. *kèk* 1); *soi-lelesuk,* (datgene waarmede men de deur openmaakt), zie sub *lelesu.*

sosoi, herhaaldelijk openen; *sosoi òe lèo hade òe dale,* ook = *soi,* enz. (Zie ook sub *soi* 2).

sosoik, het openen, enz.; opening in den dam van eene sawah, (vgl. *kekèk*); ook benaming van twee slaap- of zitplaatsen boven in huis naast de deur, onderscheiden in: *sosoi dulu* en *sosoi muli.* (Zie ook sub *soi* 2).

soi (*na-*), openlaten: *ana tatana neu òe-a mata na tè nasoi baï-anak fò ela òe-a fa nò kafá-na,* hij legde (den steen) op de bron, maar liet deze een weinig open, zoodat het water bij beetjes (langzaam) kon blijven vloeien; *nasoi ènok*: plaats maken, uitwijken, (vgl. *hèok*): *masoi ènok-a fò kapa-la laök lakandò,* maak plaats, opdat de buffels kunnen voorbijgaan.

Soi 2, in alle dial., [Tim., Tett. v. Dilli idem, Kup. *sui,* Sikk. *hoï,* (verlossen, vrijkoopen, vgl. End. *soï,* koopen, stellig oorspronkelijk één met *soi* 1, vgl. aldaar *soi òe, — kapa-la* enz.], een pand lossen, loskoopen: *ana soi nala basa bua-n-ala sò,* hij heeft al zijne goederen gelost; ook: *ana soi nala seluk ata-na,* hij heeft zijn slaaf weder vrij gelaten, (vgl. *poï* 1); overdrachtelijk: verlossen, (bijv. Lucas 1 : 68, 24 : 21), *Manasoi,* de Verlosser.

sosoi, herhaaldelijk lossen, enz.: *ana sosoi nala basa bua-n-ala sò,* hij heeft zijne goederen geheel gelost.

sosoik, het lossen; verlossing, bijv. Lucas 3 : 38. (Zie ook sub *soi* 1).

soi (*la-*) *ao,* elkander vrijkoopen, verlossen, bijv. bij een spel.

(**Soi** 3), *sosoi,* in alle dial., D. ook *naäsosoi,* [wel een bijzonder gebruik van *soi* 1 en dus letterlijk: openen], *sosoi òe-lòlok,* eene goot, eene waterleiding schoonmaken, (vgl. *nalalao*); *sosoi singo-salak,* de verkeerdheden schoonmaken, de kwade gevolgen er van afwenden door offeren = *sisiü singo-salak.* (Zie ook sub *soi* 1, 2).

sosoik, idem, vooral overdrachtelijk: *esak-ò sosoik* (*òe*)-*lòlo-n,* ieder maakt zijne eigen goot schoon = zoekt zich van schuld vrij te pleiten.

(**Soik** 1), in: *bafa-soik*, dial. idem, (resp. *soi*) of *bifi-soik*, (*bifi-soi*), [vgl. sub *sai* 2, *soi* 1]: *hataholi bafa-soik*, iemand met eene hazenlip, (op Koepang: *mulut bĕlah*).

(**Soik** 2), in: *bau soik*, Ba., Bo., T. idem; Bi., D., On., R. *bau soi*, [K. *bau pana-soi*, dus wel bij *soik* 1], of *bau soi-ana*, een klein soort vleermuis, op Koepang *kabauk kamaek* genoemd, wordt beschouwd als geluk aanbrengend.

(**Soik** 3), in: *haï soik*, Ba., Bo. idem; K. *haï-soi*; On. *ai-soi*, [vgl. dial. *nasoi*], vuur in huis, hetzij om eten te koken of om te verlichten: *ana tao haï-soik*, hij maakt vuur in de keuken; *tao haï-soik neu uma-lò*, licht in huis aansteken; *meni haï-soik lèo deak neu*, breng het vuur (of het licht) uit de keuken in de *uma-deak*; *ana ta bubuluk sè tao fè-n ana haï-soik*, hij wist niet, wie vuur voor hem zou maken, wie voor zijne huishouding zou zorgen.

Soka 1, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., On. *soka*; R. *soä*, [Saw. *hoka*, Mal. v. Koepang *sokal*, dit uit het Rott. of uit eene andere taal? Vgl. Amb., Cer. *sokatol*, *sokat*, soort doos?], zak van gĕbang- of lontarblad; *soka ofak*, een zak om op schepen geladen te worden; *soka-sua*, of: *soka ndala*, een zak van *ekenák*, om padi op paarden te vervoeren; *soka-popòlek* = *popòlek*; *tei-na dadi fua soka*, zijn buik is als beladen met een (gevulden) zak, hij is meer dan verzadigd.

(**Soka** 2), in: *nasoka-nasaka*, Ba., K., ook wel Bo., idem; D., T., On., ook wel Bo., *nasòko-nasaka*; D. ook *sòko-saka*; On. ook *sòko-sasaka*; R. *nasöö-nasaka*; [denkelijk bij *sòko-sòko*, *söö-söö*, waarvan *saka* een verwante vorm moet zijn, vgl. *saka* 1—3; vgl. voorts Ba. *mbeu-mbeu*], waggelend gaan als een oud mensch, klein kind, enz.: *ana* (*laök*) *nasoka-nasaka*, (vgl. *nabalak*); *ana laök nasoka-nasaka nai tane dale*, hij gaat waggelend, met wankelende schreden door de modder, omdat nu eens de eene dan de andere voet dieper inzakt; ook: allerlei bewegingen maken, spartelen, stuiptrekken, (vgl. *nakabebepa*, *duku-hela*): *ndala kamahedis-a nasoka-nasaka sanga mate-n*, het zieke paard spartelt, stuiptrekt op het punt van te sterven.

sosoka (*na-*) — *sasaka* (*na-*), versterking van *nasoka-nasaka*: *kamahedis-a laök nasosoka-nasasaka losa uma-n*, de zieke tracht met zeer wankelende schreden zijn huis te bereiken, (vgl. ook *sasaka*).

(**Sòk-a**): *namasosòk-a*, zie sub *sò* 1.

(**Sokak**), in: *tei sokak*, Ba., Bo., T. idem; On. *ambu-soka*; R. *tei-soä*, [schijnt dus bij *soka* 1 te behooren], de pens van een herkauwend dier.

(**Sòko**), *sòko-sòko*, Bo., D., T., On. idem, [vgl. *nasöö*], sterk hellen = *söö-söö*: *uma-a sòko-sòko*, het huis helt sterk, staat op vallen.

Sòko-dòpe, Bo., K. idem; Ba. *sòko-dòmpe*; T. *sòko-dòmbe*, [het laatste gedeelte denkelijk bij *dòpe* 2; *sòko* is wel hetzelfde woord als in *sòko-sòko*, (vgl. ook de andere samenstellingen), en zal hier wel de beteekenis hebben van: schuin, scheef = verkeerd, zoo maar,] = *sòko-ndaki*, zich met vele zaken tegelijk bemoeien, (vgl. *sòlo-sòlo*): *ana sòko-dòpe neni baüka*, ook: *ana sòko-dòpe basa uma mokotaik-ala*, hij gaat bij de buren huis in huis uit, hij gaat overal rond, (vgl. *ndòlo* 2).

Sòko-lá, Ba., Bo., K., (T.?), R. idem, [vgl. *sò-lá*, en zie sub *sòko-dòpe*], in eens, zoo maar uitstorten, (vgl. *poä*): *ana sòko-lá heni isik-ala lèo dae mai*, hij stort de bras zoo maar in eens op den grond.

Sòko-lido, Ba., Bo., K. idem; T., R. *sòko-rido*; D. *sò-lido*, [van *lido* 2, vgl. ook D. *sò-pilu*, de eigenlijke beteekenis van *sòko* treedt hier nog meer op den voorgrond], eene lans (in eene bocht) naar iemand werpen = *lido* 2, (vgl. *tapa*): *nako-dá-a nalai bòe-ma ana sòko-lido ndolak-a neu tè sala heni-n*, toen de dief vluchtte, wierp hij naar hem met de bamboezen lans, maar miste; ook: gedachteloos werpen, zoo maar uitstorten, (vgl. *poä*): *ana sòko-lido òe-a mài, dè au akadòe*, hij stortte het water zoo maar uit, zoodat ik nat werd.

Sòko-lino: *ana pòke sòko-lino*, of: *sò-lino*, hij ziet scheel.

sòko-linok, Ba, Bo. idem; K., D. *sòko-lino*; R. *sòko-rino*, [zie boven *sòko-dòpe*. Vgl. dial. *tino*? Dial. wordt ook *sòko-lidok* opgegeven, dit bij *sòko--lido*?], of: *sò-linok*, scheel, vgl. *matapèkok*).

Sòko-ndaki, K., D., T., On. idem; Bo. *sòko-laki*; Bi. *sòko-lalaki* [zie boven *sòko-dòpe*] = of versterking van *ndaki*, zich bemoeien met, (vgl. *sòlo-sòlo*, *soko-dòpe*): *bòö sòko-ndaki hataholi tatao-nonoï-n*, bemoei u niet met het werk van een ander; *ana tao tataos esa na ana sòko-ndaki neni baük-a*, als hij een ding doet, bemoeit hij zich met vele andere zaken; ook: *ana-sòko-ndaki basa uma-la*, hij gaat huis in, huis uit, hij gaat in alle huizen rond, (vgl. *ndòlo* 2).

Sòko-ndiu, (T. idem?), R. *sòko-riu*; Bo. *saki-liu*; Bi. *sai-liu*, [het laatste deel wel bij *nadiu*, vgl. Mal. *djirus*, vgl. voorts *sòko-lá*], alles op eens, ten eene male maar uitstorten, (vgl. *sòko-lá*, *poä*): *ana sòko-ndiu laï esa isik-ala lèo ulek dale leu, dè kakau-a ta namatasa fa*, zij heeft alle bras tegelijk in den pot uitgestrooid, uitgestort, daarom is de rijst niet gaar geworden.

Sòko-ník, Ba. idem; R. *sò-ník*, doch T. *sòko-ndik*; D. *sòko-ndi* naast D., On. *mafandí*, [wel bij (*ndi*) 2], een stommerik; men zegt: *namanggoa lèo sòko-ník-a*, hij is een aarts-dommerik.

Soku 1, Ba., Bo., Bi., T., (On.?), idem; D., R. *soü*, [bij *soü*, gelijk Mal. *berangkat* bij *angkat*], vertrekken, opbreken, (vgl. *laö* 2): *mai ata soku sò*, komt, laten wij vertrekken, laten wij opbreken; *ala soku sò*, zij zijn al vertrokken.

(**Soku** 2), *soku-soku*, [bij *soku* 1?], herhaaldelijk, achtereenvolgens, (vgl. *nakaduduak*): *ana dadi nasafafali soku-soku laï sio*, de ziel belichaamt zich achtereenvolgens negenmaal; *ana laök soku-soku*, hij maant herhaaldelijk.

Sokus, Ba. idem; K. *soku*; R. *soüs*, doch Bo., Bi., T. *soku*; D., On. *soü*, [Kup. *sukung*, Tim. *sikum*, met omzetting uit Koep. Mal. *kontjur*], soort van medicinalen wortel, Jav. *kĕntjur*, wordt op Rotti door vreemdelingen te koop aangeboden.

(**Sola**), *sosola*, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *dadai-sosola*; T., R. *sosora*, [wel verwant met Jav. *bĕlah*, *bĕdah*, vgl. sub *selik*], een dier slachten, (vgl. *dòdo* 1), voor eigen gebruik een dier slachten: *ana sosola kapa esa sanga naä neu òe-fák-a*, hij slacht een buffel om dien in den regentijd te eten; *ana sosola neni bafi esa nème Lòte mai*, hij heeft een geslacht varken voor eigen gebruik van Rotti (naar Koepang) medegebracht.

Sò-lá, in alle dial., uitgezonderd On., [oorspronkelijk één met *sòko-lá*, vgl. *sò-linok* naast *sòko-linok*, dial. *sò-lido*, *sò-ník*, enz.; Ba. heeft ook *sò-lada*, bij *la* 2? De *d* zou uit eene *dj* voor *y* (als Bug. *ladjang* = *layang*) kunnen ontstaan zijn], naar beneden springen, (vgl. *bòke*, *naka-*

boku): *sò-lá mème ia lèo dae mu,* spring van hier naar beneden; *ana sò-lá lèo òe dale neu,* hij springt in het water.

Sòle 1, [Kup. idem, Tim. idem of *sòre,* vgl. *hèle*], eigenlijk geen zuiver Rottineesch woord en op Rotti-zelf weinig in gebruik, maar wel bij de kolonisten op Timor: afzonderen, uitkiezen: *langak-a sòle* (*heni*) *hataholi lima lèo Kota leu,* het hoofd zondert vijf menschen af (zoekt uit) om naar Koepang te gaan; *sòle nïï-ana* = *fina,* een kind spenen.

Sòle 2, Ba., Bo., Bi., K., D., (T.? On.?), R. idem; [wel bij (*sòle*) 3], een soort van dans dansen gedurende het *hus*-feest, uitgevoerd door vrouwen, die daarbij met allerlei versierselen getooid zijn: *manasòle-la sòle lai hus dale,* zulke danseressen voeren dien dans uit, (vgl. *foti*).

sosòlek, het op die wijze dansen; *bua sosòlek,* de daarbij behoorende versierselen; *sosòle-lain,* eene met bosch bedekte streek in het Termanusche.

(**Sòle** 3), *sòle-sòle,* Bo., Bi., K., (On.?) idem, [vgl. Tag. *solay*], met kleine pasjes gaan, daarbij zwaaiend met de armen, (vgl. *lòpe* 2, *fifiu*): *ana sòle-sòle mai ndè èle,* ginds komt hij met de armen zwaaiend aan; hierbij ook wel *sòle-sòle* in eene uitdrukking als: *bòö mu ndia sòle-sòle,* (Bo., Bi., K., On. idem; R. *sòre-sòre*? Vgl. echter *sòne-sòne*), *nïï-ana-ó, fò ami sanga makanae ofa-haïk-a,* kind, dwarrel niet zoo voor ons heen, want wij willen naar het stoomschip kijken, (vgl. *hala* 2).

(**Sòle**), in: *nakasosòle-dula,* (Ba., Bo., K. idem), sarren, plagen: *nakasosòle dula nò fadi-na, dè ama-n fepa-n,* hij heeft zijn broertje geplaagd, daarom heeft zijn vader hem geslagen.

Solesi, [bij Saw. *rihi,* Tim. *nesi,* enz. meer zijn, overtreffen?], vooruitsteken, (vgl. *nggòlo-poda*): *àna solesi ndè ndia,* het steekt daar vooruit. Overdrachtelijk: *ana lai solesi,* hij bemint heftig, zeer, zijne liefde is grenzeloos, (vgl. *seli*).

(*solesik*?): *manek-a nò solesi-n-ala,* de vorst met zijne (vooruitstekenden =) aanzienlijken, hoofden.

manasolesik, datgene, wat vooruitsteekt, een vooruitstekend punt; *dale-manasolesik,* (iemand) met een zeer liefderijk hart.

Soli, Ba., Bo., Bi., K. idem, (ook R.? Zie echter *nasori* = *sisiü*?) [vgl. Cer. *sure*], wegduwen, wegstooten met de handen, (vgl. *tipa*): *ana soli heni au,* hij duwt mij weg; *bòe-ma kaäk-a ana soli fadi-na lèo òe dalek neu,* de oudere broeder stootte den jongeren in het water; *ana soli batu-a lèo lè dale neu,* hij duwt den steen in de rivier; *àna soli nabú nesuk-a,* hij stoot het stampblok omver. Overdrachtelijk: *ana soli sala-na lèo au mai,* hij (stoot =) schuift de schuld op mij.

sosoli, herhaaldelijk duwen.

soli (*la-*) *ao,* of: *solik* (*la-*), elkander duwen.

Sò-lino, *sò-linok,* zie *sòko-lino.*

Sòlo 1, mannen- en vrouwennaam; *sòlo-òe,* een dorp in Telae.

Sòlo 2, Ba. enz. idem; T. enz. *sòro,* [stellig eene andere uitspraak van *sulu,* vgl. Tim. *sòno*], scheppen, (vgl. *sulu*), bijv. vuil uit het water: *anà sòlo heni tua-a fude-na,* hij schept het schuim van het palmsap af; *tema sòlo huük,* een stuk goed om het vuil (op te scheppen =) op te vangen = *tema lalais,* hemel van eene slaapplaats, doek aan de zoldering opgehangen; *lilo nanasòlok,* (vgl. *lilo-òek,* verguldsel), een vergulden *habas.* Hierbij wel *sòlo* in de volgende uitdrukkingen, (T., On. *sòro*; voor R. wordt echter in beide *sòlo*? opgegeven): *sòlo*

dalek = *namanako dalek*, het hart stelen; *ana fè au ndala esa na, na ana sòlo neu au dale-nga*, doordat hij mij een paard gegeven heeft, heeft hij mijn hart gestolen, (vgl. *asa* 1); *mane-ana-na sòlo nala ama-n nale-na*, de prins heeft het geluk van zijn vader geërfd, hij is in alles even gelukkig als zijn vader. (Hierbij?) ook: *hataholi manasòlo dedeä-pedak*, iemand, die zich met de zaken van een ander bemoeit. (Vgl. *sòlo-sòlo*).

Sòlo 3, de dial. als sub 2, [Tim. *sòlo, sòro*, schepnet, oorspronkelijk bij *sòlo* 2, vgl. ook Jav. *tjedok* en *tjiduk*], in de rivier visschen met een schepnet, (vgl. *sèko* 1), ook: in de riviermonding visschen met een werpnet: *inak-ala sòlo iä-pòek lai lè dale*, in de rivier visschen de vrouwen met een schepnet naar visch en garnalen; *ala sòlo oli-a*, zij visschen de riviermonding af; *sòlo pòek*, ook: garnalen visschen met een net met langen zak, dat door twee personen, ieder aan een kant, wordt vastgehouden.

sosòlo, herhaaldelijk met een schepnet visschen.

sosòlok, het visschen met een schepnet: soort mand, (vgl. sub *sailòpek*), om de gevangen visch of garnalen in te doen: *ana sòlo-nú iäk henu sosòlo-na*, zij heeft hare mand vol visch gevangen.

Sòlo 4, Bo., Bi., K., D. idem; Ba. *sòlok*; T. enz. *sòro*, [Mal. *sorong*], voortschuiven, (vgl. *tuluk*): *ana sòlo laï lima sò*, hij heeft al vijfmaal geschoven (gezet) bij het damspel, [in dezen zin wel overgenomen uit het Mal., onzeker evenwel in de overige voorbeelden]: *niï-ana-a ama-n sanga fepa-n bòe ma ina-n sòlo ao-na neu, dè ama-n fepa laë ina-n*, toen de vader het kind wilde slaan, schoof zich de moeder daarbij = kwam de moeder daar tusschen, zoodat hij bij ongeluk de moeder raakte; *ana (laök) sòlo lèo mata mai*, hij schuift zich = hij komt dichtbij. Ook, en dan gewoonlijk *sòlok* = *lòk*, uitstrekken, toewenden van eenig lichaamsdeel: *ana sòlo(k) lima-na*, hij strekt de hand uit; *kòde-a sòlok ei-na lèo kima-a bafa-na dale neu*, de aap strekte den poot uit tot in = de aap stak zijn poot in de opening van de kima-schelp; *ana sòlok langa-na lèo - - dale neu*, hij steekt zijn hoofd in - - -; *ana sòlok nasebuü-na seli neu bai*, hij wendt hem de andere wang toe.

sòlok, zie sub *sòlo*.

sosòlo (*na-*) *ao*, Bo., Bi., K., D. idem; T. *nasosòro ao*; On. *naäsosòro*, (denkelijk letterlijk: zich een weinig voortschuiven): *iä manamafuk-a laök nasosòro ao*, de bedwelmde visch beweegt zich nauwelijks.

Sòlo 5, Ba., Bi., K. idem; T., R. *sòro*, [denkelijk bij *sòlo* 4 in de beteekenis: er bij komen, vgl. *pani*], in: *silo sòlo* = *silo pani*, nog een schot geven, nadat een ander geschoten heeft.

(**Sòlo** 6), *sòlo-sòlo*, Ba. enz. idem; T. enz. *sòro-sòro*, [evenals *sòlo* 5, bij *sòlo* 4?], *kokolak sòlo-sòlo*, in iets medespreken, zich met een andermans zaken bemoeien, (vgl. *lae* 4, *ndaki* 2, *sèdo-sèdo, sòko-dòpe, sòko-ndaki*): *bòö kokolak sòlo-sòlo nai dedeäk ia dalek*, meng u niet in die zaak.

manasòlo dedeä pedak, (hierbij, of sub *sòlo* 1?) Zie *sòlo* 1.

(**Sòlo** 7), *sosòlo*, Ba., Bo. idem; Bi. *sòlo*; R. *sòro*, [nog bij *sòlo* 4? K. bezigt *pòlo*, dat ook = Term. *pòlok*, de beteekenis van Mak. *sorongang*, schuiflade, heeft], of: *sosòlo-dale*, de ruimte onder eene bank, (niet die onder de *loanak*), of onder eene tafel, onder een schuin ge-

groeiden boom, of onder een dier, (vgl. *finga-eik, finga-anak*): *busa-a luü nai bangu-a sosòlo-n dale*, de hond ligt onder de bank; *neu mei-a sosòlo-dale-na*, hij ging onder de tafel; *manafò-a dudi nai kapa-a sosòlo-n dale*, de herder gaat gebogen onder den buffel door. (Zie ook sub *sòlo* 3).

masosòlok: datgene, wat de *sosòlo* vormt: *ala loi nai tanga-a oka masosòlo-n-ala dalek*, zij gingen gebukt onder de wortels der *tanga* door, welke een *sosòlo* vormden.

(Sòlo 8), *sosòlo*, Ba., K. idem; R. *sosòro*, [denkelijk van het vorige], de ribben, de zijde van een dier, (vgl. *kaiusuk, boboak*): *kapa-a sosòlo-n seli*, de eene zijde van een buffel; *kapa sosòlo*, (Bo., K. idem), ook de naam van een boom met eetbare vruchten, welke veel op de *pune* gelijkt.

sosòlok, idem; *pa-sosòlok*, vleesch van de ribben, ribstuk.

Sòlok, Ba., Bo. idem; K., D. *sòlo̧*; T. *sòrok*; On., R. *sòro̧*, [bij *sòlo* 4?], een kind van een *kaik*, een kleinzoon van een *neluk*, (in Ba., Bo., Bi., R. wordt *sòlok*, enz. echter ook in de beteekenis van *neluk* opgegeven).

Solokaek, Ba., Bo. idem; Bi., K. *solokaȩ*; R. *soroäȩ*, doch D. *salaäȩ*; On. *saraäe*; T. *sarakaek*, [Kup. *slaen*, Tim. *snaen*, Bim. *sarae*, Saw. (*la*)*halae*], zand; *solokae tasi*, (*lè*), zee- (rivier-)zand; ook: strand, (vgl. *namo*): *lita titiak esa li-a loloka neni-n lèo solokaek-a neu*, zij zagen eene oester, welke de golven aan het strand gespoeld hadden.

Solosiu, Ba., Bi., K. idem; R. *sorosiu*, [het laatste bestanddeel als in *sina-siu*? De Sawoeneezen spreken van: (*ru*)-*hubi-hiu*], soort van grove mat (*kadjang*) van lontarblad, gewoonlijk een vadem lang, en breed als de afstand van de vingertoppen tot den elleboog, wordt gebruikt als wandbekleeding, v. d. ook: wand, (vgl. *dini, neäk*).

Solu 1, mannen- en vrouwennaam.

Solu 2, Ba. enz. idem; T. enz. *soru*, [vgl. (*solu*) 4?]: *besak-a ana solu mai*, hij schiet nu op, hij begint nu volwassen te worden, gezegd van jongens van 16, 17 jaar, (vgl. *siso*; voorts *saë*).

(Solu 3), *sosolu*, Ba., Bo., Bi., K. idem; D. *sosolu̧*; T., R. *sosoru*; On. *sosoru-ana̧*, [bij *solu* 4?], soort heester, waarvan de bloemen zich aan de kleeren vasthechten.

(Solu 4), *sosolu* (*na-*), Ba. enz. idem; T. enz. *nasosoru*, [Tett. *hasoru*, idem, vgl. Tim. *senu*, te gemoet gaan], ontmoeten, (vgl. *natòngo*): *nasosolu-n ana nème ènok*, hij ontmoette hem onder weg.

soluk, (*neu*, enz. —), iemand te gemoet gaan, afhalen, inhalen, (vgl. *sipok*): *ana nème Kota mai dè ina neu soluk ana nai namo dale*, vader komt van Koepang en moeder gaat hem tot op het strand te gemoet; *filana-a nème Baä mai dè mànek-a nò basa ndala mulihaï-a leu soluk ana*, de Hollander komt hier van Baä en de vorst gaat met zijn gevolg te paard hem inhalen.

sosoluk (*la-*), elkander ontmoeten.

(Soluk), in: *ei-sosoluk*, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *ei-sosolu̧*; T. *ei-sosoruk*; On., R. *ei-sosoru̧*, [bij (*solu*) 4?], de scheen.

Somanek = *samanek*, levensgeest, ziel.

Sòne 1, (Ba., Bo., K., T., R. idem), uitslag hebben, van de lippen gezegd, ten gevolge van frambosia, (vgl. *bisu*): *nïï-ana bisu-naäk-a bafa-na sòne*, het kind, dat aan frambosia lijdt, heeft uitslag aan de lippen.

sònek (*bafa* of *difa-dò* —), iemand, die zulken uitslag heeft.

sòne (*na-*): *niï-ana-a bisu dè nasòne* (= *bafa--na sòne*), het kind heeft frambosia en ten gevolge daarvan uitslag aan de lippen.
masònek = *bafa-sònek.*
(**Sòne** 2), *sòne-sòne,* Bo., Bi., K. idem, [wel = *sòle-sòle*]. voor iemand heen en weer loopen, heendwarrelen, (vgl. *hala* 2): *malai ndia, niï-ana-la lemin, bòö meu ndia sòne-sòne,* (On. geeft hier *sòle-sòle*), kinderen gaat daar vandaan, loopt daar niet zoo voor ons langs.
besòne, idem, van een meervoudig subject.
Songa 1, (Bo., K. idem; Ba. *songga*): *hade--la songa,* de rijst blijft wit en ledig, (vgl. *nala* 10).
manasongak (*hade* —), rijst, welke wit en ledig blijft.
(**Songa** 2), soms gebezigd in: *songa-dòk* voor *sosonga-dòk.*
sosonga, (Bo., Bi., K. idem; Ba. *sosongga*; R. *sosoka*), de uitgesneden palmiet, (*pòlok*), van de lontar; *kedi sosonga,* de palmiet uitsnijden; *sosonga-dòk,* het jonge lontarblad; *sosonga-langak,* de bovenste helft van een jong lontar-blad; *neä,* (*soka,* enz.) *sosonga,* eene mat, (een zak, enz.) van jong lontarblad.
Sònge, (het Mal. *sungkit*), *lafa,* (*sidi*) *sònge,* eene geborduurde slimoet, (kain).
Sòngo, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *sònggo*; R. *sòko*), offeren, aanbidden door het brengen van offers: *sòngo* (*neu*) *nitu-la,* (*lèdo-a, bulak-a,* enz.), den geesten, (aan de zon, de maan, enz.) offeren, ze aanbidden, (vgl. *fatisesè, hao* 2, [*kè*], *nggèso, tangu,* ook *nafuli, kekela-teik, safe, sasapu, sisiü, sosoi*); *sòngo-loak,* naam van het feest, dat gevierd wordt ter gelegenheid van een huwelijk, waarbij aan de godheid (*muli-manaadu*) offers gebracht worden voor de *loa-susunguk* (het slaapvertrek) der aanstaande echtgenooten; *ala sòngo inak ndia ao-na, ndè balademak-a ala fè heni pa-langa-a sò,* zij offeren voor het lichaam dier vrouw, (d. i. er wordt een offerfeest gegeven ter gelegenheid van de echtscheiding dier vrouw), vooreergisteren hebben zij reeds de *pa-langa* (zie sub *pa*) gegeven; dit feest heet *sòngo-aok*; *sòngo oe,* offeren bij eene bron, (voor de sawah's).
manasòngo, hij, die offert, offeraar, priester.
sosòngo, herhaaldelijk offeren, enz.
sosòngok, het offeren: *sosòngok ndia ta nakasetik tè nai dale kikïk ndia,* dat offeren gaat niet met dwang, maar naar verkiezing; *dae sosòngok,* offerplaats; *uma sosòngok,* of *uma sosòngo-nitu,* offerhuisje; *bana sosòngok,* offerdier.
Soni, (in alle dial.): *manu laluk-a soni manu ina-a,* de haan loopt om de hen heen, (wil paren); ook gezegd van een man, die zich tusschen de danseressen beweegt om met haar te dansen: *touk--a neu soni ina manalònge-la.*
Sonu 1, in alle dial., [vgl. *ponu-ponu*], in golven opspatten, (vgl. *piso*): *oe-a sonu sa-sa nai ofa-langa-a,* het water spat (met het geluid *sa-sa*) tegen den voorsteven op.
sosonu (*la-*) *-lèk,* [wat *lèk* hier beteekent, is onzeker, bij *lè* 1 of een nevenvorm van *li,* Kup. *len*?]: *li-la lasosonu-lèk,* de golven rollen aanhoudend achter elkander aan, ongeveer = *lapoponu.*
(**Sonu** 2), *sonu-sonu,* Ba., Bo., K., D., T. idem, [denkelijk bij *sonu* 1, dus: steeds komen aangolven]: *hataholi-la mai sonu--sonu,* de menschen stroomen steeds toe, komen in groote getalen aangolven, (vgl. *fa* 1); v. d. overvloedig, in groote hoeveelheid aanwezig zijn, (vgl. *heta* 2): *hata-na sonu-sonu,* zijne bezittingen zijn zeer veel in aantal; *iäk-a sonu-sonu nai*

deak dale, de visch is in groote hoeveelheid binnen de vischpagger; *ala fè hataholi-la linu ala sonu-sonu,* zij geven den menschen overvloedig, onophoudelijk arak te drinken.

(**Sonu** 3), *sosonu,* Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *sosonu,* [wel bij *sonu* 1, lett. golvend doen opspatten]: *ana sosonu nadiu au òe,* hij besproeit mij met water door het, bij het baden, met beide handen op te werpen, (vgl. *tetè*); v. d. ook: *ana sosonu nadiu nii-ana-a afu,* hij bestrooit het kind met asch, (vgl. *nadiu*).

sosunu (*la-*) *-òek,* zij besproeien elkander bij het baden met water, (vgl. *lapunuk*).

Soö 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Soö** 2), *sòö-sòö,* steeds hellen, of zeer hellen.

sòö (*na-*), Ba., Bo., K. idem; R. *sòö;* D., T., On. *sòko;* Bi. *nasòko,* [vgl. *sòko-sòko,* vermoedelijk „afwijken" en verwant met *singo,* enz.; vgl. *lèngo* 1 en 2, verder *sò* 3, enz.], hellen, schuin staan, (vgl. *natahí, hiluk, nasakakala, lèngo* 1, *naneni* 3, *sòko-sòko*): *uma-a,* (*pua-a,* enz.) *nasòö,* het huis, (de pinangboom, enz.) helt, staat scheef; ook: *lèdo-a nasòö,* de zon helt, daalt.

Sopa 1, mannennaam.

Sopa 2, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sompa;* D. *somba*), bleek zijn, (vgl. *fula*): *mata-na sopa nonòk mamates-a,* hij ziet bleek als een doode.

Sopa 3, Bo., Bi. idem; Ba. *sompa;* T., On. *somba,* [R. volgens opgave *soba,* vgl. boven *soba*], de asch van de *nitas*-vrucht in gestampte sirih en pinang doen, om er de deugdelijkheid van te beproeven; ook: *sopa makaneni futus-a ana hi makèk-a dè mamis,* dompel even een gedeelte van de *futus* in de kleurstof om te zien of de kleur goed helder of flauw wordt, (vgl. *dòpe* 2).

Sopa 4, Bi., K., R. idem; Ba. *sompa;* T. *somba,* (D. eveneens *sopa,* doch alleen van eene vrouw gezegd), ongehuwd: *tou sopa,* een ongehuwde man; *ina sopa,* eene ongehuwde vrouw.

Sòpo, (Bo., Bi., K. idem; T. *sòmbo*), steeds sukkelen, ziekelijk zijn, (van eene vrouw gezegd): *inak-a sòpo,* (vgl. *namahedi*).

manasòpok (*ina-*), eene ziekelijke vrouw.

Sopu 1, (Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sompu;* D., T., On. *sombu*), jagen met honden, (vgl. *danga*): *manasopu-la leu sopu lai lètek lain,* de jagers gaan met honden in het gebergte jagen; *ala sopu lala nusa dua,* zij hebben, op die wijze jagende, twee herten verkregen.

(**Sopu** 2), *sopu-sopu,* geheel fijn, tot poeder, (vgl. *hòbo-hòbo, kiö-kiö, lutu-lutu*): *ana pau-ná pelak-ala sopu-sopu,* zij stampt de maïs tot poeder; *ana bala pinga-mango-la leu dae dè sopu-sopu,* zij smeet het aardewerk op den grond, zoodat alles in gruis was.

sopuk, Bo. idem; Bi., K., R. *sopu;* Ba. *sompuk;* T. *sombuk,* [vgl. *hòbo-hòbo,* wel verwant met *fufuk* 2, Bul. *wukwuk,* Jav., Mal. *bubuk,* enz.], hetgeen geheel fijn, tot poeder is: *batu ndia tuda laë sè na ndia dadi sopuk,* op wien die steen valt, hij zal verpletterd worden; *dae sopuk,* aarde als poeder = stof, (vgl. *afu*): *dae sopuk-a kapu-n ana,* hij is met stof bedekt; *hade,* (*pela, dèle*) *sopuk,* rijstemeel, (meel van maïs, van *dèle*); *ana tati-ná-n sopuk* (of *sopu-sopu*), hij hakt het tot gruis.

sopu (*na-*), fijnmaken, tot poeder malen, (vgl. *nalutu,* ook *bibiti*): *bana-la tabu-lá dae-a nasopu,* de dieren hebben den grond fijn getreden.

kasosopuk (*na-*) = *sopu-sopu*: *ana pau-ná pelak-ala lakasosopuk,* zij stampt de maïs geheel fijn.

Sosa 1, of: *sosak*, (wel = Mal. van Koepang *sosak*, uit Holl. zuurzak), de nangka, (vgl. *suük*); *naü sosa*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (D., On. *ulu* [*uru*] *sesa*), soort gras, op Koepang *rumput sosak* genoemd, dat welriekende knollen (*sosa-*-*isik*) draagt; *sosa dale*, naam van een dorp in het Termanusche.

(**Sosa** 2), *sososa*, de eerste zijn, (die iets verricht, enz.).

sososak, Ba., Bo., T. idem, overigens *sososa*, [Kup. *sososa-na*, in het begin, oorspronkelijk van M. P. *sa* en (Rott.) *osa*, in den geest van *sa-pĕrkara*?], eerst, eerste: *hataholi sososak-a*, de eerste mensch, (de eerstgeschapene, of die het eerst gekomen is, enz.); *susula* (of: *babaë*) *sososa-*-*na*, het eerste hoofdstuk (van het geschrift); *sososa-na fua lò manek-a*, eerst namen zij den vorst (in de sloep) en namen hem mede; *Ti neu tati-n ana, tè sososa-na ta nala fa-n ana*, Ti beöorloogde het, maar kon het in den beginne niet overwinnen; *laë faik ndia busa-na nita òe ndia sososa-na*, juist op dien dag, waarop zijn hond de bron voor het eerst gevonden had; *nème sososa-na mai*, van den beginne af.

sososa-òe-òek, allereerst, allereerste begin, zie sub *òe-òek*.

makasososak = *sososak*: *li makasososak-a*, het eerste schot; *makasososa-na ana silo nisa nusa esa*, eerst schoot hij een hert dood.

Sòso 1, Bo., Bi., K., D., T., On., R. idem, [D., On. ook: schillen = Mak., Bug. *soso*], het vleesch zoo dicht mogelijk langs de beenderen afsnijden, (vgl. *kè* 1, *nakamemesu*): *sòso* (*fè*) *isik fa*, snijd (voor mij, enz.) wat vleesch op die wijze af, (Mal. v. Koepang *kupas*); *kè sòso heni* (*pà*)-*isik fa*, idem.

sosòso, herhaaldelijk op die wijze afsnijden.

Sòso 2, (Ba., Bo., Bi., [T.?] R. idem), slurpen, slobberen, als bijv. een eend, (vgl. *nasakò*): *danòe-a odak-a sosòsok-a tè ta sòso nala hata*, de reiger slurpte maar steeds (aan de pap), maar kreeg niets naar binnen.

sosòso, herhaaldelijk slurpen, enz.

Sota 1, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem), vermoeid, moede zijn: *au laök seku-seku ème Baä mai losa Pada, dè au sota-á-n nasala*, ik ben aan één stuk door van Baä naar Pada geloopen en ben zeer moede, (vgl. *namakai*, *namalanu*, *namalèle*, *maäs*, *male*, *tèfe*, [*natepa*], *tuü-*-*foä*); *ama paä paä dè ana sota baük-a*, vader heeft eene omheining gemaakt, en is zeer vermoeid; *nakaboku losa ana sota*, hij sprong totdat hij vermoeid was. Dikmaals wordt het voornw. na *sota* herhaald, bijv. *mai-ma ò sota-ngò na deï au u tunga nusa-a*, als gij moede zijt, laat ik het hert dan volgen; *lamalaä ma sota-s ala sò*, zij hebben honger en zijn moede; *nakandá sota* = *nakandá doak*, (hij vermoeit zich om overeenkomst te brengen =) hij verwondert zich; *ana sota baük-a*, ook: hij doet er veel moeite voor, (vgl. *susa*); *hata-a nai sota dale*, wat ook ligt in de moeite, welke men er voor doet = zonder moeite komt niets tot stand.

sosotak, het vermoeid zijn, het moede zijn, vermoeidheid; moeite, last; moeielijk: *bòö tao sosotak neu bai*, (of: *neu ao-ma*), geef u geen moeite; *tataos ia sosota-na baük-a*, dit werk geeft veel moeite, is zeer moeielijk; *sosota matua hataholi-la lèo - - - dale leu*, het is eene groote moeite, (zeer moeielijk) voor de menschen om - - - binnen te gaan; *au ala sosotak*, ik heb moeite, zorgen; *ana fè*

au sosotak baük-a, hij veroorzaakt mij veel zorgen en moeite; *dale sosotak*, kommer; *inàk-a bongi faik telu ia sò tè funi-a bei sosotak*, de vrouw heeft al drie dagen geleden gebaard, maar de nageboorte is moeielijk, geeft moeite (om ze te verwijderen); *lètek ndia ndaë--na sosotak*, die berg is moeielijk te beklimmen.

sota (*na-*) *ao*(*-n*), (ook zonder *ao-n*, enz.), zich vermoeien, zich moeite geven: *ita ndòlo tasota ao-t-ala batu mabela ina ia*, wij hebben ons vermoeid (moeite gegeven) om dezen zwaren steen aan een draagstok te dragen.

kasosotak (*na-*), vermoeidheid veroorzaken; moeite, zorgen geven: *bòö makasosotak ò ao-ma*, vermoei u niet, geef u geen moeite; *bòö makasosotak au*, geef mij geen moeite; *nakasosotak nala dale-na seli*, hij is al te bezorgd, trekt het zich te veel aan; *tao nakasosotak*, overlast aandoen.

manasotak, vermoeid; die moeite doet: *hataholi manasotak ala ndè sila dua-s dei*, zij met hun beiden waren het, die er de moeite voor gedaan hadden.

(**Sota** 2), in: *nò-sota* = *nò-lao*.

Soti, (in alle dial.), soort boom, waarvan de bittere bast als geneesmiddel wordt gebezigd.

Sòto, Bo., Bi., K., R. idem, [vgl. *tòto*, waarschijnlijk echter uit Mal. v. Koepang *sontoh* = *sĕntuh*], even aanraken, (vgl. *nafanggao*): *ana sòto laë au ao--nga*, hij raakte mij even aan; *ana kuti laë kaliti-a, tè sòto-la*, hij heeft de *kaliti* met het wegknippen geraakt, doch slechts even, zoodat zij niet bewoog.

Sou 1, (Ba., Bo., Bi., K., [T.?] R. idem), soort boom, waarvan de bast als geneesmiddel gebruikt wordt; *sou lalanak*, naam van een dorp in het Termanusche.

Sou 2, in alle dial., [vgl. *mou-mou*], aan de oppervlakte te voorschijn komen, (vgl. *sua-sua*): *beis-a sou ndè òe-a bafa-na*, de kaaiman komt aan de oppervlakte van het water te voorschijn; ook: uitsteken boven het water, (vgl. *angu-angu*): *piak--a sou nai òe-a bafa-na*, de rots steekt boven het water uit, verheft zich boven den waterspiegel.

sou-sou, idem: *beis-a sou-sou*, de kaaiman komt aan de oppervlakte; *ofak-a sou--sou nai tasi-lai*, het vaartuig wordt in zee zichtbaar, duikt op aan den horizon. (Ook, althans in T.: *pakuk langga-n sou--sou* = *pakuk-a langa-na peu-peu*, de kop van den spijker steekt uit).

Soü, in alle dial., uitgezonderd Bi. *soku*, [vgl. *soku*, denkelijk stamverwant met *haï*, *hoï*, het naast staat wel Saw. *huï*, uitpeuteren, (Mak. *suki*, enz.), oplichten, waartoe het zich verhoudt als Mal. *angkut* tot *angkit*], optillen, oplichten, in de hoogte houden, (vgl. *botik* 1, *dodoak*, *haï*[*k*] 7, *haik* 2, *lalik* 3, *lelea* 4, *silu*, *siü* 2, *toak*, voorts *hèle* 1, benevens *kòö*, enz.): *soü mei-a*, de tafel optillen; *soü--laik mei-a*, de tafel in de hoogte tillen; *li-la soü ofak-a*, de golven lichten het vaartuig op; *ana soü ulek-a nai lain sò*, hij heeft den pot opgetild en in de hoogte gezet = op het vuur zetten, (vgl. *fua*, *tao*); *ala soü uma-toäk-a ma balok-ala lai lain sò*, zij hebben den nokbalk en de overige balken reeds naar boven gebracht, boven op de stijlen geplaatst; *soü-má nïi-ana-a dei*, til het kind op en neem het in de handen; *ana soü mata-na lesak-ò nita dua-s lai ai ndia lain*, zij hief haar gelaat (hare oogen) op en zag hen beiden toen in den boom; *soü-laik dedèo-a*, de vlag in de hoogte

houden; *soü hèok bangu ndia*, til die bank op en zet ze op zij; *soü heni*, aflichten, opnemen en wegzetten: *ana soü heni batu-a*, hij tilt den steen van zijne plaats; *soü heni ulek-a* (*lèo dae mai*, den pot afzetten, van het vuur nemen, (vgl. *aï* 1, *haï* 1, *tao heni*); *manasoü pinga-mango*, zij, die het aardewerk afzetten, wegnemen = de bedienden. In overdrachtelijken zin: *soü manek-a*, een vorst aanstellen; *ala soü-n dadi* (of: *neu*) *mèsen*, hij is tot onderwijzer benoemd; *soü manahòlo*, een opzichter over de tuinen aanstellen; *ana soü ao-na nonòk manek esa bòe*, hij stelt zich aan, doet zich voor als een vorst, (vgl. *taok-o*); *soü belak*, zwaar werk opnemen = heerendienst verrichten.

sosoü, herhaaldelijk optillen, enz.

soük = *soü*, vooral in overdrachtelijken zin: *ana soük ao-na nonòk neu-lauk esa bòe*, hij doet zich voor als een fatsoenlijk mensch; *soük tataos esa*, een werk op zich nemen; *ana soük dale-na neu Lamatuak-a*, hij verheft zijn hart tot den Heer.

Su 1, in alle dial., [Tim. idem, Mak. *song*, vgl. Jav. *suhun*], op het hoofd zetten, dragen, (vgl. *neni*): *ana su ai*, (*falès esa*, enz.) *nai langa-na*, (*langa lain*), hij draagt hout, (eene flesch, enz.) op het hoofd.

susúk, herhaaldelijk op het hoofd dragen, of iets op het hoofd zetten: *ana susúk ai-la nai langa-lain*, zij draagt steeds een bundel hout op het hoofd. (Zie ook sub *su* 2).

Su 2, in alle dial., [Tim. idem; Kup. bezigt hier *sulu* ook = Rott. *sulu*, lepel, oplepelen; hieruit ontstaan?], met de handen graven, uitscheppen, ook uitgraven in 't algemeen, (vgl. *kali* 1): *su bòlok esa*, een kuil graven met de handen; *ala su basa òe-a sò*, zij hebben de bron uitgegraven; *su mala ina-m-ala lai lates dale*, graaft uwe moeders op uit hare graven; *ana su isik-ala lai nesuk dale*, zij (graaft op =) haalt de bras uit het stampblok: *ana su heni dae-a nai bòlok dale*, hij graaft, schept de aarde uit den kuil; *ana su heni batu lutu-la*, hij verwijdert met de hand de kleine steentjes; *dae-a nanasu-henik sò*, de aarde was uitgegraven, (onverschillig waarmede). Overdrachtelijk: *ala kè basa dedeük ndia sò, dè ana su seluk ana bai*, die zaak was al uitgemaakt en nu graaft (haalt) hij haar weer op.

susú, herhaaldelijk graven, enz.

susúk, het graven; *dae susúk*, aarde, welke uitgegraven moet worden. (Zie ook sub *su* 1).

(**Su** 3), *su-su*, in alle dial., uitgezonderd Bi., [wel eene klanknabootsing, vgl. *ku-ku*], *hae su-su*, hijgen, kortademig zijn, (vgl. *kofa-kofa*): *ndala-a sota dè ana hae su-su*, het paard is vermoeid en daarom hijgt het.

(**Su** 4), *su* (*na-*), in alle dial., [de toevoeging *langa* wijst wel op samenhang met *su* 1], iets in het hoofd hebben, iets bepaaldelijk willen, ergens bepaald op staan, ergens op aandringen, (vgl. *sanga* 2, *nakaseti*, *natona*): *de sè nasú nala ndia somane-na na mahani namòpo-n ana*, wie zijne ziel wil behouden, zal haar verliezen; *inà ama-n-ala lamanasa-lá-n ana seli dè ama-na nasú tati nisa-n*, zijne ouders waren zeer toornig op hem en zijn vader wilde hem bepaaldelijk dooden; *nasú kona fò tati nisa-n besak-ò ana laö*, eerst toen hij bepaaldelijk naar beneden wilde komen om hem te dooden, ging hij voort; *touk esa na nasú*

neni kapa-a lèo ndia uma-na neu, ma esak-a neu naseö-n ana, de eene man wilde (drong er op aan) den buffel naar zijn huis te brengen, de andere man wilde hem verkoopen.

susú (*na-*) *-langa,* idem: *ala kena au tè au asusú-langa dè au laö,* zij wilden mij tegenhouden, maar ik bleef op mijn stuk staan en ging heen; *tè àla bei bòe lasusú-langa lae,* zij bleven hoe langer hoe meer op hun stuk staan, zij drongen hoe langer hoe meer aan en zeiden: ---.

kasusúk (*na-*), iemand dwingen, dringen, (vgl. *nakaseti*): *nàkasusúk au lèo Baä u,* hij dringt, dwingt mij naar Baä te gaan; *natane nakasusúk ana,* zij vroeg hem dringend. Na een ander werkwoord ook: met iets voortgaan, dat niet kan of wat een ander onaangenaam is; iets tegen alles in toch willen doen, iets willen doordrijven: *tataos esa, makaneni-ma hataholi esa ta bòle tao fa-n ana, tè ana tao nakasusúk ana,* als iemand iets toch doen wil, dat hij eigenlijk niet kan, iets onmogelijks willen doen; *lòke tasi-a fò ana bòö bòe lu nakasusúk bai,* zij smeekten de zee om niet door te gaan met steeds hooger te stijgen, (vgl. *nakandó*); *anà kokolak nakasusúk,* hij gaat steeds door met spreken, hoewel hij verzocht is op te houden.

kasusú (*na-*) *-langa* = *nàsusú-langa,* iets toch willen doen, zijn zin willen doordrijven.

Suk, (Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *su*) = *seluk,* wederom, nogmaals, nog: *sè kedi fule hataholi na sè ala kedi fule lala suk-ana,* wie iemand wil bedriegen, zal wederom (op zijne beurt) bedrogen worden; *natane suk,* hij vroeg nogmaals; *sòde fè suk ami fa,* schep ons nog eens op; *naneta nò suk ndia,* hij ontmoette hem nogmaals.

Sua 1, Ba., Bo., K., T., R. idem, [Kup. *sua-sala,* nog in verband met dial. *sosoä* = *fufuä*? Vgl. *foi* 1 en 3], iemand beschuldigen, vooral valsch beschuldigen, (vgl. *fè salak*): *ana sua au nae au amanako dòpe-na,* hij beschuldigt mij van zijn mes gestolen te hebben; *sua hohokak,* (Ba., T. *sua hoä-hoä,* vgl. [*hoka*] 2), idem: *au ta hoï-á ò doi-ma fa, dè bòö sua hohokak au,* ik heb uw geld niet weggenomen, beschuldig mij dus niet.

(**Sua** 2), in: *soka sua,* zie *soka* 1.

Sua 3, Ba., Bo., Bi., K., (On.?), R. idem, D. *nasuą,* [wel verwant met *lua* 1, 2, vgl. ook sub (*sua* 4), benevens *kua* 2], steigeren van een paard, (sterker dan *sikiloti*); ook met *la* verbonden: *ndala-a sua-lá.*

sua (*na-*) = *sua,* of: steeds steigeren.

kasuas, (*ndala-*) = *ndala kasua-kalás* = *ndala kalás,* (een paard), dat steeds steigert.

(**Sua** 4), *sua-sua,* Bo., Bi., R. idem, [behoort oorspronkelijk bij *sua* 3, vgl. *lua*], dichtbij of aan de oppervlakte komen, (vgl. *sou* 2): *iäk-a sua-sua nai òe-a bafa-na,* de visch komt dichtbij, of aan de oppervlakte van het water.

(**Sua** 5), *sua* (*na-*), Ba., Bo., K., (On.?) idem; D. *nasuą,* [wel hetzelfde woord als *sua* 3], tegenspartelen, door rukken, trekken en het maken van allerlei bewegingen zich trachten los te rukken, (vgl. *nafoki*): *ana hoü-ná ndala-a bòe ma nasua,* toen hij het paard greep, spartelde het tegen; *ala hènge-lá nako-a sò, tè ana bei nasua,* zij hadden den dief al gebonden, toen hij nog tegenspartelde; ook = *nakabebepa,* spartelen: *ana pau laë bafi-a papau-na dè nasua sanga mate-n,* hij doorstak het varken bij het schouderblad, en op punt van sterven, spartelde het nog.

(Suak), *susuak* (*ai-*), Ba., Bo., T. idem, overigens *susuạ*, (resp. *kai* —, *hau* —), [Tim. *suak*, Kup. *suan*, idem en hefboom, Tett. v. Dilli *ai suak*, hefboom, Bim. *tjua*, spade, Jav. *suwan*], een puntige stok om den grond mede te bewerken, een soort landbouw-gereedschap, (vgl. *ai kakalik*, *ai fofoik*).

Suä 1, mannen- en vrouwennaam; *suä-lai(n)*, eene hooge rots in het Termanusche, waaraan offers gebracht worden.

(Suä 2), *suä* (*na-*), (in alle dial., uitgezonderd Bi. *nasuka*), prikkelend, scherp van den reuk: *mòdo-a*, (*kulus-a*, enz.) *nasuä*, tabak, (spaansche peper enz.) is prikkelend, scherp van geur, (vgl. ook *nakète*); *bò-na nasuä pana bòlo-na*, de lucht er van gaat hem prikkelend in den neus.

Suäk, Ba., Bo. idem; K., (R.?) *suä*; D., On. *suat*; Bi. *suạ*, [denkelijk een andere vorm van *sauk*, zie aldaar], soort kam, ter versiering door de Timoreezen gedragen, (niet gedragen door Rottineezen).

Suba, (in alle dial.), geheel verdiept zijn in iets, zoodat men al het andere vergeet: *nïi-ana-a suba nakaminak*, of: *nakaminak suba*, het kind is geheel in het spel verdiept; *ana kokolak suba bòe ma nafandèle heni ninu lalu-na*, hij is geheel verdiept in het spreken en vergeet daardoor zijn palmwijn te drinken, hij praat zoo druk, dat hij vergeet zijn palmwijn te drinken; *ala kedi-lá ina-n suba bòe ma ala kae lèo uma-hunuk lain leu*, zij verschalkten hunne moeder, terwijl zij in hare bezigheden verdiept was en niet op hen lette, klommen zij naar zolder.

Sudi 1, in alle dial., [het meest voorkomende woord voor „meten" (op verschillende wijze) is *sukat*, Tag., Mal., Bal., ook Kup., Tett., (Tim. als *sụ*, Pamp., Pakew, *sukad*, Bent. *manuka*), waarnaast Sumb. *sukut*, (vgl. Mak. *bakụ*) en Bal. *sikut*, vgl. hierbij Jav. *sikut*, elleboog en ook eene maat, (vgl. ook Tag., Bic. *sokol*, Bol., Mong. *monungkul*, meten, en Mak. *síngkulụ*, elleboog). Toch berust de onderlinge verwantschap dezer woorden denkelijk minder op „elleboog", dan wel op het begrip van „verdeelen", dat ook bij het meten plaats heeft, vgl. Ponos. *sukat*, verdeelen. Aangezien de woorden voor „verdeelen", (bijv. Rott. *baë*, Saw. *ḅagi* = Rott. *fanggi*, Bim. *tjengga*, enz.) dikmaals samenhangen met die voor „splijten", zooals Jav. *bĕngkah*, Bat. *boka*, (vgl. ook Bug. *puwe*, enz.), en ook Jav. *sikut*, Mak. *síngkulụ*, (wat dan ook de toegevoegde consonant zij), en niet te scheiden zijn van *siku*, hetgeen wel eene variëteit van denzelfden stam bevat, (vgl. sub *singo*), en voorts de verwanten van Bat. *boka* en Mal. *bĕlah*, (met de variëteiten, vgl. sub *selik*), dikwerf elkanders plaats innemen, staat *sudi* waarschijnlijk ten opzichte van den laatsten wortel als *sukat* tegenover den eersten; Kisser *sudi*, *hudi* is = Mal. *udji* = Mak. *ugi*], meten, de lengte meten, enz.: *sudi ai-a nalu-na*, de lengte van een stuk hout meten; *sudi ndala-a dema-na*, de hoogte van het paard meten; *sudi òe-a dema-na*, de diepte van het water peilen, (vgl. *dou*); *ana sudi badu-a neu ao-na*, hij meet (past) hem het baadje aan. Voorts: meten van droge waren: *anà sudi nala hade lepeneu sanahulu*, hij heeft tien *lepeneu* rijst afgemeten; in deze beteekenis (bij het meten van groote hoeveelheden) ook verbonden met *dou*: *sudi-dou hade bètek*, rijst en gierst afmeten, (vgl. *dou* 1, *fetu* 2, *lòle* 4, *uku* 1). Een bijzonder gebruik van *sudi*

wordt gemaakt in uitdrukkingen als: *sudi bebeï-na,* naar mate van zijn kunnen, uit alle macht, (vgl. *sudi* 2). V. d. ook overdrachtelijk: beproeven, (vgl. [*ladik*] 3, *nakaneni, nita*): *tao sudi,* iets beproeven te doen: *ana laök sudi lèo deak neu,* hij beproeft naar buiten te gaan; *ana ninu sudi lalu-a,* hij proeft den palmwijn; en v. d. ook gebezigd gelijk Mal. *tjoba*: *makanae sudi ò bua-loä-m-ala dei,* zie eens naar uwe kleeren! *au u akaneni sudi hataholi kaduak sila-la,* ik zal die menschen eens gaan opzoeken; *hataholi-la leu titino sudi tou pòkek-a nai uma-na,* de menschen gingen eens naar den blinde in zijn huis kijken; *fò ela ana mai sanga sudi-n hu hata,* opdat hij eens er naar komt kijken, wat de reden is dat, enz.; *ala dadi manakè, langak dò sudi mandò sakola,* zij worden rechter, hoofd of (beproef eens =) om iets te noemen, mandoer van een school; *ana ta nggènge sudi bòe-n,* hij verschrok volstrekt niet.

sudik = *sudi* in overdrachtelijken zin: *bòe-ma ana maku sudik ana,* en hij beloerde hem eens; *au u akaneni sudik asa,* ik zal ze eens gaan opzoeken; *makanae sudik ami,* zie ons eens aan!

susudik, het meten; maat: *susudik fò emi sudi menik-a,* de maat, waarmede gij meet; *susudik esa,* één maat; *lepeneu susudik,* een *lepeneu,* waarmede men afmeet.

sudi (*na-*), zich met elkander meten, met elkander wedijveren, (vgl. *nasobak*): *lasudi malelak,* zij meten zich met elkander, onderzoeken wie het knapste is; *lalaik lasudi nggafak,* zij wedijveren in snelheid bij het hard loopen, zij loopen om 't hardst.

sudik (*na-*) = *nasudi*: *asudik ò-n dè ana ta bòle au,* ik wedijver er in met hem, maar hij kan niet tegen mij op.

kasusudik (*na-*) = *nasudi*: *lakaboku lakasusudik,* zij springen om de wed, zij wedijveren in het hoog-springen; *nïï-ana-la lakasusudik dema-n-ala,* de kinderen zien wie het grootste is, (vgl. *lakabebenu-belak*).

Sudi 2, (Ba., Bo., Bi., K. idem), elk, ieder, (vgl. *esak-ò, tunga-tunga*): *sudi faik-a* (of: *faik-ala*) *au soa hoï bana somane-n,* elken dag is het mijn werk den dieren het leven te benemen: *sudi faik-a ana ta namalaä fa,* elken dag had hij geen honger, geen enkelen dag had hij honger; *sudi faik telu,* elke drie dagen, om de drie dagen; *ala sanga sudi pepèko doki-dokik-ala,* zij zoeken ieder soort van leugens, zij zoeken allerlei leugens; *sudi teuk-ala,* elk jaar; *bua sudi matak-ala,* goederen van elk (allerlei) soort. Bij *hata, sè,* enz. versterkt *sudi* de onbepaalde beteekenis, bijv. *sudi hata,* of: *sudi-lèo-hatak-a,* (*-la*), elk ding, wat het ook zij; *ami laö ela basa sudi hata,* wij zullen alles, wat het ook zij, verlaten; *ò makasosotak dale-ma neu sudi lèo-hatak-a,* gij bekommert u over allerlei dingen, gij maakt u bezorgd over alles; *sudi ai-dò lèo-hatak-ala,* allerlei geneesmiddelen; *sudi sè,* wie ook, al wie: *sudi sè noke-ngemi sò na fè-n ana,* alwie, ieder, die u iets vraagt, geef het hem; *sudi sè tao lalakak neu-n ana* enz., ieder, wie ook, die hem geweld heeft aangedaan; *ala puli lamòdo hataholi kamahedis-ala sudi lai bè-a,* zij genazen overal de zieken; *ala la sudi lèo bè leu fò sanga leu tui sila palani-na,* zij vlogen overal heen om hunne dapperheid te verkondigen, [letterlijk beteekent *sudi faik-a, sudi nai bè,* enz., wel: beproef eens den dag, (het

blijft onverschillig welke), beproef eens waar, enz., dus bij *sudi* 1].

sudi-sudi, bijv. *sudi-sudi faik-ala* (of *fai--la*, of *fai-n*, doch dit is in Termanu minder gebruikelijk) = *sudi faik-a*, v.d. bij verkorting: *sudi-sudi*, dagelijks, elken dag: *sudi-sudi naä kada malada mamina--la*, alle dagen at hij (alleen) lekkers, (vgl. *besefaik*).

Sue 1, mannennaam.

Sue 2, in alle dial., [vgl. sub (*sue*) 3], medelijden hebben, iets jammer vinden; beminnen: *sue au fa dei*, heb medelijden met mij; *nakanae tè nèëk esa tuda lè dale neu bòe-ma ana sue nèëk-a*, hij zag, dat eene mier in de rivier viel en had medelijden met haar; *au sue ala ò nasala tè fò tao-n lèë*, ik heb veel medelijden met u, het spijt mij erg voor u, maar wat is er aan te doen; *tetèëk-a au sue-n lòö isa-n ana*, het spijt mij werkelijk zeer, dat ik hem moet omhakken; *ana sue busa-na*, hij houdt van, is gesteld op zijn hond; *touk ndia ana sue-ná sao-n ndia lena heni basa hataholi-la*, die man beminde zijne vrouw meer dan alle menschen; (vgl. *lai* 2, *tène* 2, waarmede het dikmaals wordt verbonden); *dale-na sue* = *ana sue*, (in gedichten ook: *ana dale-sue dò tei-lai*); *dale sue* ook als uitroep = *tei-lai*, jammer, jammer van!

Uit de beteekenis „houden van”, spruit voort die van: begeeren, geneigd zijn, willen, (vgl. *dale-sala, sanga* 2): *dè ana sue hapu nanaä manatuda lème mei-a*, hij begeerde, verlangde naar het eten, dat van de tafel viel, te verkrijgen; *ana sue mangananaü nïï-ana-a fò ana lili-n*, hij wenscht, wil het kind zacht behandelen, opdat het zich aan hem hechte; *ana sue nae lèo-ndia fò ela hataholi nae ndia sue, tè sèk-a (na) ta*, hij wil zoo spreken, opdat men gelooven zal, dat hij medelijden heeft, maar toch is 't niet zoo. V.d. het gebruik van *sue* in: *fò sue ela*, of: *sue ela*, ook wel alleen *sue* = *fo ela*, opdat: *ala tona fè hataholi--la fò sue ela ala hapu falik ana baü ndia bòe*, zij leenen den menschen, opdat zij evenveel weder terug mogen ontvangen; *ala una bòlok-anak esa sue ela ladai tali anak esa*, zij boren een gaatje om er een eindje touw door te steken.

(*susue*): *nadale susue*, zie sub *dale* 2.

susuek, het beminnen, het medelijden hebben, enz.; medelijden, liefde; *dale susuek* = *susuek*, liefde, medelijden; *ana susuek*, lievelingskind.

sue (*la-*) *ao*, elkander beminnen, met elkander medelijden hebben, enz.

(**Sue** 3), *suek*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *suę*, [de eigenlijke beteekenis moet zijn: „wat omwindt”; de synoniemen *lèle* 3, On. *kale*, hangen wel samen met *fule*, enz., (vgl. Pamp. *pari-rit*), denkelijk is in het woord eene *l* verdwenen, als ook bijv. in End. *wòe*, omwinden, vgl. ook sub (*kue*) 2; niet onwaarschijnlijk is *sue* 2 eene overdrachtelijke beteekenis van hetzelfde woord, vgl. Jav. *lulut*], *a.* alwat om pols of enkel gedragen wordt: *henu suek esa*, een snoer koralen; in het bijzonder armband of beenring; *sue lilo*, (*liti*, *kea--louk*), armband of beenring van goud of zilver, (koper, schildpad); *sue nggadi dui* = *lèle*, ivoren armband;

b. (Ba., Bo., T. idem; R. *suę*), dat gedeelte van het hoofdstel van een paard, wat om het hoofd gedaan wordt, (vgl. *tokak*).

sue (*na-*), iets om pols of enkel dragen: *nasue henu dòk esa ma habas dua* (*lai lima-na*), zij draagt bij wijze van arm-

band een snoer koralen en twee *habas* om den pols.

susuek (*na-*), herhaaldelijk om pols of enkel dragen: *nasusuek henu suek dua lai lima--na*, zij draagt steeds twee snoeren koralen om den pols.

Sufu, afkoelen: *òe-a sufu au lima-nga*, het water koelt mijne hand(en) af; v. d.: *sufu felas*, (*dòpe*, *taka*, enz.), een hakmes, (mes, bijl, enz.) verharden, door het in het water af te koelen, na het met een zeker middel bestreken en in het vuur gloeiend gemaakt te hebben, (vgl. *fui* 1).

sufu-sufu, eenigszins koel, een weinig frisch: *anin-a sufu-sufu*, de wind is frisch; *kamahedis-a ao-na sufu-sufu*, de zieke is (weder) eenigszins koel, minder heet van de koorts; *lèdo-a sufu-sufu*, de zon koelt af, is minder heet, gezegd als het namiddag geworden is; *sufu-sufu-ana* = *sufu-sufu*.

sufu (*na-*), koud zijn: *nasufu-ná-n nasala*, het is (vandaag, enz.) erg koud; *mamates-a ei-lima-n lasufu*, de handen en voeten van den doode zijn reeds koud.

makasufu, koud worden: *òe hanas-a makasufu sò*, het heete water is koud geworden; *òe-a makasusufu fa sò*, het water is een weinig koud geworden.

makasufuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *makasufu*; D., On. *maäsufu*; R. *masufu*, [hierbij ook *mamafo* 2, (zie aldaar), voorts Kup. *suhu*(*n*), begieten, Sikk. *hĕwo*, harden, Bim. *sowo*, koud, en vgl. Bul. *sumĕwu*, schuimen, blusschen, harden], koud, (vgl. *makalinik*): *òe makasufuk*, koud water; *fai makasufuk*, een koude dag; *dae makasufuk*, koude, d.i. vruchtbare grond, (vgl. *maisik*); *suü-òe makasufuk*, versche moedermelk, waardoor het kind frisch wordt; *ana hapu hedi makasufuk*, hij heeft koude gevat.

Sui, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [D., On. bezigen *su*, *susú*, een nevenvorm van *su* 1?], met het hoofd tot iets reiken, (vgl. *dai*): *ana sui* (*laè*) *uma-hunuk--a*, hij is zoo lang, dat hij met het hoofd tot den zolder reikt; *ana sui laë haik-a*, hij raakte bij het bukken met het hoofd aan den emmer; („het hoofd stooten" is: *puka*).

susuik, idem: *ana* (of: *langa-n*) *susuik uma--hunuk-a* = *ana sui uma-hunuk-a*.

Suik, Bo. idem; Ba., T. *sulik*; elders schijnt men ook *suïk* te zeggen, [vgl. Ndan. *lumilip*, Bul. *rumirip* naast Ponos. *dumolop*, Jav. *sĕlulup*, enz.], duiken, (vgl. *bòbo*): *ana suik lèo òe dale neu*, hij duikt in (onder) water; *ana suik batu esa*, hij duikt naar een steen.

Suï 1, mannennaam; *lèo Suï-a*, naam van een geslacht; *hu-Suï-a*, de *hus* van het geslacht *Suï*.

Suï 2, in alle dial., uitgezonderd Bi. *suki*, [Tim. *muï*, aanwezig zijn; rijk zijn; *muït*, rijkdommen; dier; *amamuït*, arm, Kup. *muki*, aanwezig zijn; rijk zijn; *hmukit*, rijkdommen; dier; *makmukit*, arm; Tett. *mukit*, arm; vgl. ook Jav. *sugih*, Bug. *sugi*?], rijkdommen, schatten; rijkdom: *ana sanga suï*, hij streeft naar schatten, naar rijkdom; *basa suï-n-ala sò*, zijne rijkdommen, zijne bezittingen zijn op, (vgl. *hata*); *suï ia, makaneni-ma ana hène lai-lai, nà mòpo-n ana-ò lai-lai bòe*, als rijkdom snel toeneemt, kan hij ook snel verdwijnen; *suï* wordt dikmaals met *bètes* verbonden, als: *suï-bètes*, ook *suï ma bètes*: *ana hapu suk suï-a ma bètes-a lena seluk makahulu-na*, hij verkreeg wederom rijkdom, nog meer dan vroeger.

masuï (*na-*), rijk worden, rijk zijn, (vgl. *nakabète*): *makaneni-ma sè tenetú namasuï lai-lai*, als iemand haastig rijk tracht

te worden; *namanène ma touk dua lama-suï-lá-n seli*, hij hoorde, dat er twee mannen waren, die zeer rijk waren; *namasuï atu-atu*, hij is schatrijk; *namasuï kapa ndala ma lilo henu ma dae-òe*, hij is rijk in buffels en paarden, alsook in goud en koralen, benevens in landerijën.

kamasuïk = *mamasuïk*.

mamasuïk, rijk: *hataholi mamasuïk*, een rijk mensch; *nakabani ina-ama-n mamasuïk*, hij steunt er op, dat zijne ouders rijk zijn, (vgl. *makabètek*, *mahatak*, *manò-nú*, *manò-hatak*).

Sui-òe, Bo. idem, [Ba. heeft *sususi-òe*, vgl. Bi, K. *susi*, duiken, dus wel bij *suik*], soort reiger, (vgl. *danòe*).

(**Suka**), *suka* (*na-*), Ba., R. idem, [van de overige dial. geven Bi. *nakasuka*, D. *naäsuka*, On. *suka*, doch behooren deze waarschijnlijk bij Bi. *suka*, ergens genoeg van hebben, oorspronkelijk wel identiek met *sukak*, waarbij denkelijk ook *nasuka* behoort, vgl. ook Jav. *sukan*, *sungkan*?], met tegenzin iets verrichten: *ana fè nasuka àu kakau*, zij geeft mij met tegenzin rijst.

nasukak, tegenzin: *ana fè nò nasukak* = *ana fè nasuka*; *dedeä nasukak*, eene zaak, waar men tegenzin in heeft, eene onaangename zaak.

Sukak 1, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., On., R. *suka*; voor T. wordt *suka* opgegeven, [zie sub (*suka*); behoort denkelijk ook bij (*sukak* 2), dus: nauw, nauwsluitend, krab aan, ergens niet meer in kunnen], overloopen, overvloeien, (vgl. *sasi*): *òe henu òe-lòlok-a dè ana sukak*, de goot staat vol water, zoodat het overloopt.

(**Sukak 2**), *kasukak* (*na-*), Ba., Bo. idem; K. *nakasuka*; voor T. wordt *nakasuka* opgegeven, [vgl. Saw. *huke*, eng, nauw; denkelijk een nevenvorm van *nakasèë*; vgl. ook (*taka*) 3], beklemd, samengeperst zijn als de lucht in een proppenschieter: *nò ani nananakasukak manai dalek dè isi-a kalua nenik nasak*, de prop komt door de in den proppenschieter samengeperste lucht, met snelheid naar buiten; ook: *sisilo milak-a nakasukak*, de prop van den proppenschieter zit te beklemd, te vast.

Suka-papanak, Bo. idem; Ba. *sòko-mpampanak*; K. *suku-papana*; R. *susu-papana*, [vgl. sub *sòko-dòpe*, het laatste bij *pana* 1?], hals over kop tuimelen, (vgl. *bala langa-na*), spartelend neerstorten, (vgl. *tuü*): *ana silo-ná nusa-a suka-papanak neu fèëk*, hij schoot op het hert, dat hals over kop neerstortte; *manu nanadòdok-a suka-papanak neu fèëk*, de geslachte kip rolt spartelend omver.

Suki, Ba., Bo., Bi., K., T., (On.?) idem; D., R. *suï*, [T., On. *suki*, iets vastzetten met eene pen, enz., welke beteekenis ook D. *suï* heeft, Saw. *huki*, Sumbaw. *suki*, met een grendel sluiten; het staat wel in verband met Mak. *suki*, enz.; vgl. Daj. *huit*], eene deur sluiten met een dwarshout (boom) of grendel: *suki lelesu-a*; ook *suki kopak*, eene doodkist dichtspijkeren, (vgl. *paku*); *kopa nana-suki-nisak*, eene stevig dicht gespijkerde doodkist.

sukik, een stuk hout of bamboe om eene deur mee te sluiten, een boom, (vgl. *ai matabák*); ook (vgl. D. *suï*) = *ai sesenak*, wig.

Suku, (het Mal. *suku*), gebezigd door de kolonisten op Timor, (op Rotti niet gebruikelijk): *pelak suku ha* = *pelak lean esa*, vier *suku* maïs = één *lean*; *pelak suku esa* = *pelak tali nè*, een *suku* maïs = zes *tali*; v. d. *doik suku esa* = *doik tali nè* = 36 cent; *iäk*, (*pa*, enz.)

suku esa, visch, (vleesch, enz.) ter waarde van 36 cent.

Sula 1, mannen- en vrouwennaam.

Sula 2, ook D.; T., R. hebben *sura*, [vgl. Bur. *snulat*, schepper], gewoonlijk in verbinding met *adu* 1, scheppen; *Mana-sula-manaadu*, de Schepper.

(**Sula** 3), *susula*, in samenstellingen = *susulak*: *kapa-susula*, buffelhoorn.

susulak, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *susulą*; T. *susurak*; R. *susurą*; On. *surą*, (volgens opgave), [Tim. *sunaf*, Kup. *sulu*, vgl. Bur. *soden*, Amb. *tulane*; stellig = Bul. *susula*, doorn, Jav. *sulah*; vgl. Solor. *tara(n)*, hoorn, met Bug. *tara*, spoor, Sumb. *kendara*, doorn; vgl. *sulek*], hoorn van een buffel, van een hert, enz.; (vgl. *koa-kisek* sub [*koa*] 7); *dano susulak*, jaarkring op een hoorn; *uma susulak*, versiersel in den vorm van een buffelhoorn op een huis. (Zie ook sub *sulak*).

susula (*na-*), hoorns hebben: *kapa-a nasusula*, de buffel heeft hoorns.

masusulak, met hoorns, van hoorns voorzien zijn: *uma masusulak*, een huis waarop een hoornvormig versiersel. (Zie ook sub *sulak*).

Sulak, (uit het Mal. *surat*), schrijven, (vgl. *duik*): *ana sulak susulak esa*, hij schrijft een brief, (een boek); *ala sulak dedeäk*, zij schrijven over eene zaak.

susulak, het schrijven; geschrift, brief, boek: *susula-na manaä*, hij schrijft eene mooie hand; *susula-dòk*, bladzijde, ook: papier; *susula malai*, een Maleisch boek; *Mane-tua-lain susula-n*, de bijbel; *susula--hutak*, schuldbewijs; *susula-dèèk*, wel gebruikt voor: letter.

masusulak, bijv. *hade-òe masusulak*, eene sawah, van welke men een schriftelijk eigendomsbewijs heeft. (Zie ook sub [*sula*] 3).

Sule 1, in alle dial., [Kup. *sula(n)*, met eene prop sluiten, iets verstoppen, dichtstoppen, Tim. *sun*, met eene prop sluiten, *sunat*, Tett. *sulan*, *knulan*, prop, Bic. *sulat*, prop; vgl. Mak. *sulą*, Bug. *sulĕ*, insteken, nevens Jav., Mal. *sulam* en Bim. *pula* naast Daj. *pulam*], iets afsluiten met eene prop, ergens eene prop instoppen om het te sluiten, (vgl. *lèfo*, *tatana*): *ane sule* (*ketu*) *bafa-na*, hij stopt hem den mond met een doek; *ana sule* (*ketu*) *dïi-dò-na*, hij stopt zijn oor dicht, bijv. met een watje; *sule bòlok-a*, eene naad, eene reet dichtstoppen. *Sule* wordt ook gezegd voor: het stoppen van een dak, een dak herstellen door er nieuwe bladeren in- of tusschen te steken: *ana sule uma*, (in alle dial., uitgez. On.); *ala sule heni umą sò*, zij zijn gereed met het herstellen van het dak, (vgl. *nahí*). Verder in het algemeen: iets ergens instoppen, tusschensteken om het te verbergen, (vgl. *sòdok* 2, *nafuni*): *ana sule dòpe-a nai neäk dale*, hij heeft het mes tusschen de mat gestopt; *nïi-ana-a sule langa-na lèo ina-n lela-n dale neu*, het kind verbergt zijn hoofd in den schoot der moeder, (vgl. *lòk*, *sòlok*); *sule* ook verbonden met *nafuni*: *ana sule nafuni felas-a nai sini--langak-a*, hij heeft het hakmes, om het te verstoppen, boven in het dak gestoken.

susule, herhaaldelijk verstoppen, instoppen, enz.

(**Sule** 2), *sule* (*na-*), haten: *nasule-n-ana*, hij haat hem, (vgl. *pela* 3).

Sulè, (Ba., K. idem; T., R. *surè*), vlug, snel, (vgl. [*nakabebelak*], *botik* 2, [*naka-duduak*, *kèdok*], *lai-lai*, *napalèlo*, [*memeli*], *mesu* 1, *nasak*, *nggafa*, *nggiti* 1, *nasiä* 2; voorts *nasafèlo*, *lido* 1): *laök*, (*kona*, enz.) *sulè*, snel, vlug gaan, (afdalen, enz.).

Sulek, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *sulę*; T. *surek*; On. *surę*; R. *suri*, [Bug., Mak. *surà*, Mal. *suda*, Bat. *suga*, Daj. *suah*, vgl. ook Jav. *sulah* en Bul. *susula*, doorn], *a.* iets puntigs, als een doorn, als voetangel gebruikt;
b. een voetangel plaatsen: *ana sulek nai pua-a hu-na*, hij zet een voetangel bij den pinang-boom.

Suli, (Ba., Bo., Bi., K. idem; T., On., R. *suri*), ook *sulik*, iemand van terzijde aanzien, (vgl. *ndila, nita*): *ana mète suli*, (*sulik*) *au*, hij ziet mij van terzijde aan.
suli (*na-*)*-la*, bijv. *ana mète nasuli-la*, hij kijkt van ter zijde, (niet recht), hij kijkt schuin.

(**Sulik**), *susulik*, (Bo. idem; Bi., K. *susulį*; Ba. *susunik*; R. [volgens opgave] *susulę*), roos, schilfers op het hoofd: *susulik henu länga-n lain*, zijn hoofd is vol roos.

Suli-ana, (Ba., Bo., Bi., K., D., [T.?], R. idem), naam van een klein schelpdier, en ook van een zeevischje.

Sulu 1, Ba., enz. idem; T., enz. *suru*, [Kup. *sulu*, Tim. *sòno*, Tett. v. Dilli *kanuro*, (lepel), Sumb., Jav. enz. *suru*, Mal. *sudu*(*k*); vgl. *sòlo* 2], opscheppen met een eetlepel, (vgl. *sòde* 2, *sòlo* 2; voorts *ndui*): *sulu kakau*, gekookte rijst met een eetlepel opscheppen.
susulu, bij herhaling opscheppen.
suluk, eetlepel; *sulu lilo*, (*enga, liti, sòë*), eetlepel van goud of zilver, (van lood, koper, van klapperdop); *sulu-aik*, (*-pakok*), de steel, (het blad, de schep) van een eetlepel.

Sulu 2, Ba. enz. idem; T. enz. *suru*, [Saw. *huri*; vgl. *tutulu* 3?], beschutting zoeken, zich beschutten: *sulu ai-saö*, beschutting zoeken in de schaduw, onder het lommer; *ana sulu seuk esa*, hij beschut zich door een regenscherm. Overdrachtelijk: *falu-ina* (of: *ina-falu*) *ana-mák-ala sulu manek saö-n*, de weduwen en weezen zoeken beschutting (bescherming) bij den vorst, (vgl. *tutulu*).
sulu (*na-*), beschutten: *saö-na*, (*uma-a*, enz.) *nasulu ami*, de schaduw, het lommer, (het huis, enz.) beschut ons; *manu-ina-a nasulu ana-n-ala*, de hen beschut hare kiekens, (vgl. *nasaluluku*); *lalai nasulu hataholi-la lème putes dò laus*, de hemel beschut de menschen tegen rampen.

Suma 1, in alle dial., [Tim. *sum*, Daj. *sumap*; vgl. Mal. *asap*], in den heeten damp houden, in den damp koken, gaarstoomen: *ana suma ei-na*, hij zet zijne voeten boven een pot, waarin kruiden en heet water en houdt ze in den damp; *ana suma nisi-na*, hij houdt zijne tanden boven den damp, om daardoor de wormpjes er uit te verwijderen; *ana suma kakau*, zij stoomt rijst gaar in eene *kukusak*; *kakau nànasumak*, gaargestoomde rijst.

Suma 2, (in alle dial.), een voorwerp tegen iets aanleggen of aanzetten, (vgl. *peda*): *ana suma sisilo-a neu fana-na, besak-a ana silo-n*, hij zette het geweer tegen de borst en schoot het toen af; *ana suma tè-a neu ei-na*, hij zette (hield) de lans tegen zijn voet, (om hem te steken, als hij vluchten wilde); *ana suma bafa-na neu dii-dò-na, besak-a namakukutuk*, hij hield zijn mond tegen zijn oor en fluisterde hem toen iets in. Ook: *suma tua*, een emmer in eene mand (*pisak*) tegen den stam van een lontarpalm vastbinden (vgl. *hènge*), om daarin het sap op te vangen; *hai*, (*pisa*) *suma tua*, de daarvoor bestemde emmer, (mand); *tua suma-ták*, een lontarpalm, waaraan niet dagelijks zulk een emmer wordt vastgebonden, een lontar, waarvan niet dagelijks het sap getapt wordt, (vgl. *ledi*).

susuma, herhaaldelijk tegen iets aanzetten, enz.

sumak: *tua sumak esa*, een bloemtros, waarvan reeds sap is afgenomen, (vgl. *nggik*).

susumak, het aanzetten, enz ; *hai susumak* (althans in T., On.) = *hai suma tua*.

masumak (*tua-*), een lontar, waarvan het sap dagelijks wordt afgenomen.

Sumai, Ba., Bo., T. idem; Bi., R. *lumai*, [voor D. wordt *ao-su* opgegeven; voor On. *su-nema*, [On. *nema* = (*ana*) *mai*, hij komt, bevat dus *mai*, komen?): de koorts hebben: *ana sumai sò*.

sumaik: *namahedi sumaik* = *ana sumai sò*; *hedi sumaik*, de koorts.

Suma-sosoak, Bo., (T.?) idem; K., R. *suma-sosoa*; Bi. *susuma-sosoa*, [voor Ba. wordt opgegeven *kaisoa*, voor D. *olu-solu soa*, welke ook als laatste deel hetzelfde woord schijnen te bevatten, vgl. (*soa*) 4?], wrok jegens iemand koesteren, op iemand gebeten zijn, (vgl. *napeda-dalek*): *au kola-kola ò-n*, *tè ana suma-sosoak au tè ta nahala fa*, ik sprak hem aan, maar hij was op mij gebeten en gaf dus geen antwoord.

(**Suna**), *suna-suna*, (Ba.?), Bo., K. idem; voor T. wordt *suma-suma* opgegeven, [bij *sunak*? Vgl. *luü* 3], steeds ergens blijven, ergens niet vandaan komen, (vgl. *kada* 2): *ana suna-suna kada uma*, hij blijft altijd maar in huis; ook: *ana sungu suna-suna*, hij blijft altijd maar slapen, hij doet niets dan slapen.

susunak, idem: *ana susunak kada uma*, (*nai tina*, enz.), hij blijft altijd maar in huis, (in den tuin, enz.).

Sunak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *suna*; T. *sundak*; D., R. *sunda*, [wel een nevenvorm van *sènek*, dial. *sèndek*, de eigenlijke beteekenis is wel: buigen, krommen, vgl. Bi. *sesènę*, D., R. *sesèndę* (*ei*), hinkelen, verwant met *tèle-tèle*? Vgl. Mal. *tunduk* naast Jav. *děluk*, enz., ook On. *tèë lulu-langga-na*] = *sènek*, knielen: *ana sunak lungu-langa-na neu dae*, hij knielt neder.

Sunge of *sungek*, (Bo., Bi., K. idem, [resp. *sungę*]; Ba., T. *sunggek*; D., On. *sunggę*; R. *sukę*), het binnenste deel van de wang, (vgl. *ale*[*k*], *nasebuük*).

sunge (*na-*), iets in den mond tegen de wang aanhouden: *nasunge mòdo*, (*puadèë esa*, enz.), hij houdt tabak, (eene pinangpit, enz.) in den mond tegen de wang aan, (vgl. *nakamò*).

Sungu, Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *sunggu*; D., On. *sunggu*; R. *suku*, [bij Bug. *tjuku*, vgl. Sikk. *hugu*, het hoofd buigen, vgl. *luü* 2, waarmede dit wel verwant is? Of vgl. Tett. *dukul*, *dukur*, slapen, bij Jav. *tungkul*, Bul. *tuměkkěl*, slapen?], slapen: *sungu namanè*, hij slaapt vast; *ana sungu-manuk*, hij slaapt licht, wordt spoedig wakker; *leödae-n ndia ana ta sungu heni mata-na fa*, dien nacht „sliep hij zijne oogen niet weg” = dien nacht sloot hij geen oog.

sungu-sungu: *mata-n sungu-sungu*, of: *sungu-sungu-k-ana*, zijn oog wil slapen, zijn oog wil zich sluiten = hij is slaperig, hij begint in slaap te vallen, (vgl. *nduak*); ook: half gesloten, van de oogen gezegd.

susunguk, het slapen; *mamana susunguk*, slaapplaats; *loa susunguk*, vertrekje voor jonggehuwden.

susungu (*na-*), *a.* de oogen sluiten: *saë mu au muli-haï-ng lain fò masusungu-mata*, klim op mijn rug en sluit uwe oogen; (vgl. *nakuta*);

b. te slapen leggen, (vgl. *nangapepeük*): *nasusungu nii-ana-a nai sosoik muli*, zij heeft het kind op de westelijke *sosoik* te slapen gelegd.

susunguk (*na-*): *nasusunguk mata-n-ala* = *nàsusungu mata-n-ala.*

kasusunguk (*na-*), doen slapen (met elkander) = in het huwelijk verbinden, (vgl. *nakasasaok*): *balahá leödae lakasusunguk asa*, morgen-avond worden zij in het huwelijk verbonden, waarbij een feest gegeven wordt.

Susunu, in alle dial., [Ceram. *sunu*], soort zeevisch.

Supa 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sumpa*; D., T., On. *sumba*, [Kup. *sumpa*, Tim. *sup*, Mal. *sumpah*, denkelijk overgenomen], eed, vloek, vgl. *sò* 1, waarmede het dikmaals verbonden wordt, als: *supa-sò*, of *sò-supa*, een eed afleggen: *ana supa-*(*sò*) = *ninu supa*, hij drinkt, (bij legt) den eed (af); *ana supa* (*sò*) *ndè tèèk*, hij vervloekt hem, (vgl. *naseseò*).

Supa 2, Bo. idem; T. *sumba*; D. *sumba*, [eigenlijk van Sumba?] in: *pela supa*, soort maïs met roode korrels, op Koepang *djagong merah.*

supak, (hierbij?), *òko*, (*lali*, *kòò-ana*, enz.) *supak*, eene op bijzondere wijze met sterren gevlochten *òko*, enz.

Supak, Bo. idem; Bi., K., R. *supa*; Ba. *sumpak*; T. *sumbak*; D., On. *sumba*, [vgl. Mal., Jav. *tjupak*?], eene geleding van de *milak* als koker voor buskruit, (vgl. *tukek*); *mòdo supak esa*, buskruit ter hoeveelheid van één *supak.* (Zie ook sub *supa* 2).

(**Supi**), *supi-supi*, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *sumpi-sumpi*, [wel Mal. *sumpit*, *sĕmpit*, enz.], in menigte dicht op éen zijn, (vgl. *nakaseti* 2): *boa okak-a supi-supi neuk-a*, de wortels van de *boa* (strandboom) zijn in groote hoeveelheden dicht op elkaar; *langa-n lain utu-tòlok-a supi-supi*, de luizeneieren zitten dicht bijeen op zijn hoofd, zijn hoofd zit vol neten.

supi (*na-*), dicht op éen doen zijn, goed sluitend maken: *nasupi papak*, planken dicht op een doen zijn, goed op elkaar laten sluiten, (vgl, *natama*); *nasupi tali*, de einden van twee stukken touw aan elkaar verbinden, aanhechten, (vgl. *tuti*).

Susa, in alle dial., [Kup. idem; Tim. *sus*, Mal. *susah*, denkelijk ontleend], moeite, zorg, verdriet hebben: *dale-na susa*; zorg, verdriet, (vgl. *baladoik*, *doi-doi*, *hala-doi*, *hedi-laus*, *huta-buük*, *kisu-kòte*, *pusik*, *putes*, *putu*, *nakasèë*, *singo-salak*, *sota*, *makataäk*, *toä* 2; voorts *nakasesèbok*).

Susi 1, Ba., Bo., K., T., On. idem, [Bi., R. bezigen *susu*. Dewijl Tim. *susi*; zich door iets heenwringen, doorkruipen, Bi., K. *susi*, „duiken" beteekent, en D. hier *dudi dedeat*, (vgl. *dudi*) bezigt, is *susi*, dial. *susu*, denkelijk bij Jav., Mal. *susup* te brengen, vgl. ook *susu* 1], *susi dedeäk*, eene zaak onderzoeken, naar iets informeeren, (vgl. *nalamula*).

sususi (of *sanga sususi*) *dedeäk*, idem.

Susi 2, Ba., Bi., K., T., R. idem, [bij *susi* 1?, (voor Bo. wordt *dudi* opgegeven, doch mogelijk eene vergissing), of vgl. Mal. *tjitjir*, *tjutjur*? denkelijk behoort *nosi* hierbij], doorsijpelen, lekken: *òe-a susi lèo deak neu*, het water sijpelt door naar buiten, (vgl. *nosi*).

(**Susik**), *sususik*, Bo., (T.?) idem; K. *sususi*, [wel bij *susi*], soort zeevisch, welke in modderachtigen grond leeft.

Susu 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; On. *sususu*, [Kup. *susu*, in- of tusschensteken, Ceram. *susu*, aanéénrijgen, vgl. Mak., Bug. *sisi*, (Mal. *sisip*), insteken, iets uitsteken, D. bezigt *dunggu*, zie *dungu*]: *ana susu nisi-n-ala*, hij peutert de tanden met een scherp voorwerp uit, (vgl. *nggue*).

sususuk, het uitpeuteren, uitsteken; *sususu nisik*, tandenstoker. (Zie ook sub *susuk* 1).

Susu 2, in alle dial., uitgezonderd On., waarvoor *nusu* wordt opgegeven, [Kup. *susut*, belasting, Tim. = (en ontleend aan) het Koep. Mal. *susun*, waarin de *n* mogelijk door invloed van het gelijkluidende Maleische woord achtergevoegd zou kunnen zijn; het woord moet oorspronkelijk één zijn met *susuk* 1, dit blijkt uit K., T. *susu-kèfe*, (vgl. *kèfek*, als synoniem van *susu*) = dial. *susu*, vgl. ook *foi* 1 en 3], *a.* belasting opbrengen: *nandá fò ami susu Kèsen dò ta*, moeten wij den keizer belasting opbrengen of niet; *nggòlok-a* (*isi-na*) *susu mèsen pelak, fò ela nanoli nii-ana-la*, het dorp brengt maïs op als belasting tot onderhoud van den (particulieren) onderwijzer, opdat hij de kinderen onderricht geve;
b. belasting laten opbrengen: *manek-a susu nusak-a isi-na nai basa sila tatao nonoï--na*, de vorst doet (laat) de inwoners belasting opbrengen bij al wat zij verrichten; *manek-a susu heni doik*, (*masik, pelak*), de vorst laat geld, (zout, maïs) opbrengen; vgl. *foä-ai*;
c. belasting: *ana hòlo-s fè susu*, hij verbiedt hen belasting op te brengen; *doi*, (*hade*, enz.) *susu*, geld, (rijst), dat (welke) opgebracht moet worden als belasting of als bijdrage, (vgl. *kèfek*).

Susu 3, Bo., Bi., K, D., R. idem; T. *sususu*, [een bijzonder gebruik van *susu* 2 *b*?], bij bekenden in de buurt kleinigheden vragen, zonder daarvoor iets in ruil te geven, klaploopen, bedelen: *ana neu susu pua daë-dòk nò tua nai dulu na, tè ana ta hapu fa bòe-n*, zij is in de buurt naar de oostzijde sirih-pinang en stroop gaan ophalen, gaan bedelen, maar zij heeft niets gekregen; *ala leu susu dò lòke doik dò nanaük nai uma mokolaik-ala*, zij gaan geld en voedsel bij de buren bedelen.

Susuk 1, Ba, Bo., T. idem, overigens *susu*, [vgl. ook de dial.; stellig oorspronkelijk één met *susu* 1], iets op eene bepaalde wijze door middel van eene puntige pen omvlechten met de hoofdnerven van lontarblad, (vgl. *ane*): *susuk lapa*, (*sisilo milak*, enz.), een paardentoom, (het uiteinde van een proppenschieter, enz.) op die wijze omvlechten; *mèko ai nanasusuk*, een op die wijze omvlochten stok om de gong te slaan.
sususuk, het omvlechten; de puntige pen als werktuig daarbij gebruikt; het omvlechtsel: *ana èdo bòlok neu sususu matèë--ao-n*, hij boort een gat aan het uiteinde van het vlechtwerk (van een proppenschieter). (Zie ook sub *susu* 1).

Susuk 2, Ba., Bo., T. idem; overigens *susu*, [mogelijk bij *susuk* 1, enz.]: *tua susuk*, de pas uitgekomen bloem, bloemtros (vgl. *nggik*) van den lontar-palm: *tua-susuk-a peu-peu neuk-a*, de jonge bloemtros begint gaandeweg uit te loopen.

Suta, (uit het Mal., Skr. *sutèra*), zijde, (de stof); *kali-kè suta*, een zijden buikband.

Suti, in alle dial., [Tim. idem], soort zeeschelpdier; *sulu suti*, een uit die schelp vervaardigde lepel; ook verbaal: *haik--a suti*, de emmer heeft den vorm van eene *suti*.

Suü 1, Ba., Bo., K. idem; Bi., D., T., On., R. *susu*; D. als substantief ook *susu*, [Tim. *susu*(*f*), Kup., Tett. = M. P. *susu*], *a.* de vrouwelijke borst, mam, uier; *suü-pulek*, of *suü pule-na*, de tepel; *kapa-a suü-ina-n-ala*, de achterste uiers van een wijfjes-buffel; *suü-atak*, de voorste uiers; *suü-òe*, moedermelk, zog; *suü--kòdek*, borst zonder zog; *ina suü-lonak*, vrouw met hangende borsten; ook benaming van een soort van vrouwelijk spook;
b. zuigen, als een zuigeling: *nii-ana-a suü*

(*ina-na*), het kind zuigt; *nii-ana-a bei suü*, ook: het kind is nog aan de borst, is nog niet gespeend. Ook: *fani-la suü ai-bunak*, de bijen zuigen de bloemen uit; *dae-a suü-ná basa òe-a*, de grond heeft het water geheel ingezogen, (vgl. *nàsamusi, naninu*).

suü (*na-*), zoogen: *ina ana-utuk-a*, (*kapa-a*) *nasuü ana-na*, de pas bevallen vrouw zoogt haar kind, (de buffel zoogt haar jong).

kasusuük (*na-*), doen zuigen, laten zuigen: *manafò-a nakasusuük kapa-ana-a*, de herder doet het buffel-kalf zuigen, (door het een weinig melk aan den neus te smeren); *nakasusuük asa bii-òe*, hij liet hen geitenmelk zuigen.

masuü (*ina-*) = *ina manamasuü*, zoogster, min.

manasuük, (*nii-ana*, of *ana-*), zuigeling.

(Suü 2), in sommige samenstellingen = *suük*, of *suü-dòk*: *lafa-suü* = *lafa-suük*, zoom van eene slimoet; ook: *lafa-suü esa*, een *futus*, voldoende voor eene slimoet.

suük, Ba., Bo. idem; K. *suü*; Bi., D., On., R. *su*, [Kup. *sut, ksut*; het schijnt hetzelfde woord te zijn als Saw. *hu*, Sumb. *supu*, End. *säpu*, Bim. *sumpu*, uiteinde, vgl. ook Mak. *tompo*], rand, zijde, oever: *lè-suük*, rivier-oever; *lè esa suü-na*, de oever eener rivier; *tasi-suük*, de kant van de zee, het zeestrand, als grens van de zee, (vgl. *namo* 1): *ala belaö lesik tasi-suük-a*, zij gingen langs het strand; *nangatúk* (*nai*) *ènok-a suü na*, hij zat aan den rand, op zijde van den weg; *nula-suük*, de boschrand; *ofak-a suü-na*, boord van een vaartuig; *mei-a suü-na*, rand van de tafel.

suü-dòk, (vgl. *dòk*, blad), idem, bepaaldelijk meer van voorwerpen, (vgl. *difa-dòk, makatataïk*), als: *lafa-a*, (*pou-a*) *suü-dò-na*, zoom van eene slimoet, (van eene sarong); *mei-a suü-dò-na*, rand van eene tafel; *ofak-a suü-dò-na*, boord van een vaartuig.

suü-tataik = *suük*: *lè-a*, (*tasi-a*) *suü-tatai-n*, de oever der rivier, het strand der zee; *tina-a suü-tatai-n*, rand van een tuin; *ana lèo nai suü-tatai-n*, hij woont op een buitenverblijf, (aan den kant der stad), (vgl. *nakatatai*); *suü-tataik* ook: de hoeken (zoowel binnen als buiten) van een huis, (vgl. *suü-deak*).

kasusuü (*na-*), (Bo., K. idem; Bi. *nakasusú*; On. *naäsusú*): *naue nakasusuü*, hij bewerkt eene sawah, welke aan beide kanten uitgebreid, vergroot is.

Suük, Ba., Bo., T. idem; K. *suü*; Bi., D., On., R. *suku*, [Mal. enz. *sukun*], de broodboom, ook de vrucht; soorten er van zijn: *suü aek*, de *sukun kapas*; *suü madèèk* (of *kòdek*), de *sukun bidji*; *suü boda*, een soort met zeer veel pitten; *suü maboa-baëk*, of *kaboa-baëk*, (d.i. waarvan de vruchten aan de takken zitten (= de nangka, op Koepang *sosak* genoemd. (Zie ook sub *suü* 2).

T.

Ta 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Bim. *daa, da*, enz. beantwoordt denkelijk aan Jav. *taya*], niet aanwezig zijn; neen, (vgl. *sik a, sin-a, siik-a*), niet: *lèlek ndia hataholi bei ta*, in dien tijd waren er nog geen menschen; *hataholi ta esa bòe-n fò au adenu-n*, er is hier niemand, dien ik eene boodschap kan opdragen;

au ta-ngau na hetu inak ia tao au ana-ng-ala lèo-ndia baï-n, als ik er niet ben, dan zal die vrouw mijne kinderen wel zoodanig behandelen; *ana ta-k ana*, hij is er niet; *hataholi-la ta-k asa*, de lieden zijn er niet; *nakanae tè ofak ta sò*, zij koek uit, maar er was geen vaartuig meer; *òe ta*, er is geen water; *ndala-n ta*, zijne paarden zijn er niet, hij heeft geen paarden; *mamae-n ta*, hij heeft geen schaamte, is schaamteloos; *ta ndòs*, in het geheel niet; *ta fa bòe-n*, niet een weinig zelfs: *nae*: *ta*, hij zeide: neen! *ana nau dò ta*, wil hij of wil hij niet? *ana ta nau fa*, hij wil niet; *ta lèo-ndia fa*, is het niet zoo? *mèsen ta ndia fa*, hij is geen onderwijzer; *kapa ta ndia fa*, dat is geen buffel; *mamana-n ta ndia fa*, het is er de plaats niet voor; *ta nò au hihí-ng fa*, het is niet met mijn wil; *latuk ta esa bòe-n*, geen enkele is rijp; *laï esa-ò ta bòe*, zelfs niet één maal; *ami ta esa bòe-n*, niemand onzer; *au ta ndè* (enz.), ik ben het niet, die (enz.); *ta au fa* (of: *au ta*) *na mate-n*, als ik er niet ben, zonder mij, sterft hij; *laha-hao-n kakau ta na lafafati-n ana tua*, zij voerden hem rijst, (niet dan =) of anders gaven zij hem stroop te drinken; *malòle bòe dè uda baü, tè ta deï na ta laë-lá uma ndia hata-hata-n esa bòek*, het was maar goed, dat het hard regende, want anders hadden zij niets van den inboedel der huizen gered; *ana mulai dò ta sao-na nadenu sanga manasòngo malelak esa*, hij begint met een kundigen offeraar te zoeken, of anders zendt zijne vrouw er om; (*ana mulai dò ta*, begint hij of niet?)

Uit de beteekenis „niet aanwezig zijn" is het gebruik van *ta* te verklaren in zinnen met eene ontkenning in plaats van de voorzetsels *nai*, enz.: *makaneni-ma haï ta dae na leu lala lai lain*, als er geen vuur op aarde was, gingen zij het in den hemel halen; *hataholi esa-ò bei ta nusak-a bòe*, er was niet één mensch nog in het land; *ofak kisak-ò ta namo-a sò*, er was niet één schip meer op de reede; *lelète ta lè ndia*, over die rivier is geen brug; *ta-k ana uma*, hij is niet tehuis.

ta-ta mesan, altijd maar niet.

tak, als laatste lid eener samenstelling: *ana-ták*, kinderloos; *ina-ama-ták*, ouderloos; *ndia busa-ták*, hij is hondeloos = hij heeft geen hond; *hata-ták*, bezittingloos, armoedig; armoede; *malela hada-ták*, iemand, die geen goede manieren kent, onbeschoft, onbeleefd; *lalae-la nanasoi-ták-ala ma ndala-la nanaluli-ták-ala*, de stallen waren ongeöpend en de paarden niet naar buiten gebracht, niet naar eene plaats om te grazen overgebracht. (Zie ook sub [*ta*] 4).

Ta 2, zie *na* 6.

(**Ta** 3), voorvoegsel voor verbale woorden, als in: *tasida* (*na-*), enz.

(**Ta** 4), *ta-ta*, in alle dial., [Tim. heeft *ta-ta*, stil, rustig zijn, mogelijk bij Bug. *tăng*, Mal. *tahan*, stellen, zie ook (*ta*) 6, *naták* en *toä-tá*], recht overeind staan: *di-a ta-ta*, de stijl staat recht overeind; *nò-a ta-ta nai uma-soda-na*, de kokospalm stond op zijn erf; *mèo-asu esa ta-ta ndè lalae-a lelesu-na palamata-na*, een tijger stond in de nabijheid van de staldeur. Ook is *ta-ta* verbonden met *napadeik*: *ana napadeik ta-ta*, hij staat rechtop, hij staat pal, bijv. als een schildwacht; of ook eenvoudig: hij staat; zeer dikmaals verbonden met *nahani*, wachten; *nanea*, de wacht houden: *nahani ta-ta*, hij staat te wachten, hij wacht; *fafai leödae-n*

kada nanea ta-ta, dag en nacht hield hij steeds de wacht. Voorts na andere verba, (vgl. ook *tak-ta*) om „steeds maar" uit te drukken, (vgl. *nakaduduak*): *dè bei lakafèngok ta-ta, ofak-a bei nanahela-ták,* en terwijl zij nog maar steeds feestvierden, was het vaartuig nog steeds niet in zee getrokken. (Zie ook sub *ta* 1).

tak, stilstaan: *bafi-a laö-laö nala ai-a hu-na bòe ma ana tak,* toen het varken den boom bereikt had, stond het stil; vgl. *hahae.* (Zie ook sub *ta* 1).

tak-ta = *ta-ta* in den zin van: steeds maar, aanhoudend: *lòke tak-ta,* zij vroegen maar steeds; *lònge tak-ta,* hij danste maar steeds door; [mogelijk is *ta-ta* = *tak-ta,* (waarop de laatste vorm schijnt te wijzen), oorspronkelijk eene klanknabootsing, onderscheiden van *ta-ta* in den zin van „staan"].

taták = *ta-ta*: *napadeik taták* = *napadeik ta-ta*; *mahani taták baïanak,* wacht even! (Zie ook sub [*ta*] 5, alsook sub *toä*).

betá = *ta-ta,* van een meervoudig subject: *sè emi mapadeik betá,* gijlieden zult blijven staan.

kataták (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakatatá*; D. *naätatá*; R. *natatá*) wachten, (vgl. *nahani*): *lèo au akataták ala fa dei na ana mai hapu au,* als ik nog even gewacht had, had hij mij aangetroffen.

makataták: *ana ta hapu makataták fa,* hij heeft geen moeielijkheden, geen zorgen, = *totoä-taták.*

(Ta 5), *tatá,* in alle dial., uitgezonderd On., [hierbij zeker *balatá,* vgl. Jav. *tapak*? onzeker of Kup. *tahe,* een teeken maken, Tim. *taën,* idem, en: afspreken, (de *n* behoeft niet oorspronkelijk te zijn), hierbij behoort; zie ook sub (*ta*) 6], een indruk maken met hand of voet, een spoor achterlaten: *busa-a ei-n-ala tatá lai dae sopuk-a,* de pooten van den hond laten een spoor na in het stof. V.d. ook: op andere wijze ergens een indruk als teeken maken: *ana tatá ai-a,* hij maakt eene kleine keep in den boom als herkenningsteeken, (vgl. *kekela,* ook *tadu*); *ana hòlo,* (*kè*) *tatá balok-a,* hij maakt met eene zaag, (met een mes) eene inkeeping in den balk als herkenningsteeken; overdrachtelijk: *au tatá ela ò tè sè ò hapu dedeäk,* ik laat een indruksel als teeken achter = ik verzeker (beloof) u, dat gij in eene zaak zult gewikkeld worden, dat gij in moeielijkheden zult komen, (vgl. *balatá*).

taták, het maken van een indruk, het achterlaten van een spoor; *ei-taták,* indruksel van de voeten, een spoor, (vgl. *mamanak*); *lima-taták,* indruk van de hand; men zegt: *Djongkor nò Pusanga lima-tatá-n-ala lai kota Matabi-a lelesu bafa-na,* de indruk van de hand van Dj. en P. (zou een Ambonees en iemand uit Dengka zijn geweest) is op de poort van Batavia. Overdrachtelijk: *mate touk ndia, tè bei ela* (*lima-*) *tatá-n-ala ndè ia,* de man is dood, maar het werk zijner handen is blijven bestaan. (Zie ook sub *ta* 4).

(Ta 6), *tatá,* D. *tal,* [vgl. (*ta*) 4?]: *hènge,* of: *paä,* (*nggèlo,* enz.), iets voorloopig, doch nog niet voor goed binden, (hakken, enz.), in het Mal. van Koepang *ikat* (*potong,* enz.) *tahan,* (vgl. *nggoa* 1).

(Ta 7), *ta* (*ná-*), in alle dial., [Tett. *hatá,* in Dilli *hatán,* (de *n* behoeft niet oorspronkelijk te zijn; de Timoreezen zeggen gedeeltelijk *natáh,* gedeeltelijk *natae,* hetgeen kan behooren bij Kup. *tahe,* (zie sub [*ta*] 5), dus mogelijk *natá* bij (*ta*) 5, vgl. respondere, spondere], ant-

woorden, (vgl. *nahala*, *selu* 1, *sipok*): *ina nalò au dè au atá*, moeder riep mij en ik gaf antwoord; *natane au bòe ma au atá ae*, hij vroeg mij en ik antwoordde: (enz.); *natá (ma)nae*, hij antwoordde (en zeide); v. d. *manek-a nalò dè ama neu natá*, de vorst riep hem en daarom gaat vader hem antwoorden, d. i. zijne opwachting bij hem maken = vader gaat zijne opwachting bij den vorst maken na door hem ontboden te zijn, (vgl. *nanganalo*); v. d. ook: verantwoordelijk voor iets zijn, zich verantwoorden: *au atá au tatao-nga*, ik ben verantwoordelijk voor hetgeen ik doe, (vgl. *nasá*), en zelfs (door invloed van *nasá*?): *natá tataos ndia nai alu-n lain*, hij neemt de verantwoording van deze daad op zijne schouders, of: hij neemt dat werk op zich, (vgl. *soük*).

tak (*na-*) = *natá* in de beteekenis: verantwoordelijk zijn: *nai fai makabui-n esak-ò naták sala-n*, op den jongsten dag zal ieder zich verantwoorden wegens zijne misdrijven. (Zie ook sub [*tak*] 3).

naták, (als substantief), antwoord.

manamaták, hij, die antwoordt: *lae dae-ng neu-lauk manamaták ndia*, zij meenden, dat hij, die antwoord gaf, een welgeschapen (een gewoon) mensch was.

Tak 1, Ba., Bo., T. idem; K., D., On., R. *ta*; Bi. *katá*, [Saw. *medá*, Mal. *antah*], of: *hade-ták*, ongepelde rijstkorrels onder de gepelde korrels: *ana pau-ná hade-la bei tak mesan*, zij heeft de rijst zoo (slecht) gestampt, dat de korrels grootendeels nog onontbolsterd zijn. (Zie ook sub *ta* 1 en 4).

Tak 2, zie *nak* 2.

(**Tak** 3), *taták*, Bo. idem; Bi., K., R. *tatá*, [bij (*ta*) 4?], aanleggen = mikken op iets, (vgl. *tino*): *ana taták sisilo-a neu musu langa-na*, hij legt het geweer aan = hij mikt op het hoofd van den vijand. (Zie ook sub [*ta*] 4 en 5).

tak (*na-*), idem: *naták sisilo-a neu kapa-a langa-na besak-a ana silo*, hij legde aan op den kop van den buffel en schoot toe. (Zie ook sub [*ta*] 7).

(**Ták** 4), *ták* (*na-*), of liever *naták-ana*, (Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; R. *natá-ana*, [Mal. *tahan* en bij (*ta*) 4?], het uithouden, (iets uithouden; vgl. *taka*): *au aták-ana ème fafaik-a mai-a au bei ta uä inu hata esa bòe-n*, ik heb het uitgehouden en heb van den vroegen ochtend af niet gegeten noch gedronken; *nü-ana-a sipo-ná tua hòpo haik esa dè naták-ana dè basa-n*, het kind kreeg een emmer vol gemengde stroop en hield het uit en het was op = en dronk dien in één teug leeg. (Zie ook sub [*ta*] 7 en [*tak*] 3).

kataták (*na-*), (D., On. *naätatá*, het gewone woord voor Term. *nakatatakak*) = *nakatatakak*: *ana ta nakataták nala hedis-a*, hij kon het niet uithouden van de pijn; *ala sèfe lakataták lala dòk-a*, zij roeien het langen tijd kunnende uithouden, zij kunnen het roeien langen tijd volhouden.

Taä 1, zie *naä*.

Taä 2, wordt gezegd van het veroorzaken van een pijnlijk gevoel door iets hards of ruws, waarop men zit of tegenaanleunt: *batu-a taä au peli-nga*, de steen doet mij pijn aan mijn achterste; *papak-a taä au dea-nga*, de plank doet mijn rug pijn, ik heb een pijnlijk gevoel in den rug door de harde plank, (vgl. *nahedi*).

taä (*na-*), Ba., Bo., K., D., T., On., R. idem, (Bi. *natá*?), [vgl. Sumb. *tuku* = Rott. *taä*], wordt gezegd van datgene, dat het pijnlijke gevoel pleegt te veroorzaken, ruw zijn: *batu-a*, (*papak-a*)

nataä; *papak-a nataiaä*, de plank is eenigszins ruw, (waardoor zij pijn veroorzaakt).

mataäk, idem, als adjectief: *leohata mataäk nai ita neä-n dae ia*, wat is dit voor ruw's onder onze mat?

(**Taä** 3), *tataä* (*na-*), Ba., Bo., D., T., Ou., R. idem, [op Koepang zegt men *mataä*, evenals voor *nataä*, sub 2; het schijnt hetzelfde woord te zijn]: *besak-a au foä, dè au mata-ng-ala bei lataiaä*, ik ben pas wakker geworden en mijne oogen zijn pijnlijk, willen nog niet goed open, alsof er vuil aanzit, (soort oogziekte).

(**Taäk**), *makataäk*, Ba. idem; K. *makataä*; R. *mataä*; T. *makatakak*; Bi. *makataka*, [vgl. (*taka*) 3], dwang, (vgl. *nakaseti*): *ana fè nii-ana pela-tua-a makataäk, besak-a ana neu sakola*, eerst nadat hij het luie kind dwang aangedaan (gedwongen) had, ging het naar school; v. d. moeielijkheid, onaangenaamheid, (vgl. *susa*) (Fanggidaej bezigt in Luc. 7:23, 17:1 *makataäk* in de beteekenis van „ergernis”; Luc. 8:13 in die van „verzoeking”).

(**Taba** 1), *taba taba*, in alle dial., [denkelijk bij *taba* 2, vgl. *piti-piti* enz.; ook (*tibo*) 1, 2, (*tò*) 3, 4, R. *pòö-pòö*], voortdurend, aanhoudend, (vgl. *nakaduduak*): *fepa*, (*kokolak*, enz.) *taba-taba*, aanhoudend slaan, (spreken, enz.); *lu-la taba-taba*, de tranen zijn, (vloeien) onophoudelijk, (vgl. ook de dial.).

(**Taba** 2), *taba* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D., Ou. *nataba*, [vgl. Mal. *dĕbak*, ook *fepa*], of: *nataba-lain*, wordt gebruikt voor het geluid van slaan, (vgl. *tò-tò*): *ana fepa-ná kapa-a nataba-lain*, hij sloeg den buffel, dat het klonk; *ai fefepak-a nataba ndia dea-ina-na*, de stok kwam met geweld op haar rug neer, (vgl. *fepa*).

Tabais, (*kaisao-*), soort adder.

Tabe 1 = *tabek*, vooral in *helu tabe*: *ana helu tabe ò*, hij draagt mij op u te groeten.

tabek, (uit Mal., Skr.), een groet brengen, groeten bij aankomst: *ala tabek lakahuluk ana*, zij groeten hem 't eerst.

(**Tabe** 2), *katabe* (*na-*), Ba., Bo., K. idem; R. *natabe*, [voor D. wordt *hapi*, voor T. *nakahapi* opgegeven, beide woorden denkelijk verwant met *kabi*, enz.], iets met de beenen omklemmen, de beenen om iets heen slaan: *nakatabe nahèle ndala-a*, (*di-a*, enz.), hij klemt (slaat) de beenen stevig om het paard, (om den stijl, enz.); *nangatúk nakatabe ei-n-ala*, hij zit schrijlings met gekruiste beenen op iets, (vgl. *kabi* 1, *saë*).

Tabu, in alle dial., [vgl. *hopu*, vgl. ook Mal. *dĕbuk*, Jav. *tapuk*, enz.], ergens den voet opzetten, trappen, treden, (vgl. *bòke* 1, *boni*, *hahapa* 2, *heta*, *hopu*, *mòlo*): *ana tabu ei-n seli neu batu esa nai ndia lain ma ana tabu ei-n seli neu batu esa nai Baä*, hij zette een zijner voeten op een rotssteen aldaar en zijn anderen voet op een rotssteen in Baä; *kaiboik tepa pepè ndana-na nai ndia tabu neuk-a*, plotseling brak de waringin-tak, daar, waar hij den voet gezet had; *hataholi esa ta bòle tabu ei-n neu Ndana solokae-na bòe*, niemand mag een voet zetten op het strand van Ndana; *ana tabu laë mènge esa*, hij trapt op eene slang; *tabu nisa lodonggèle-ana esa*, hij trapte een jongen kikvorsch dood; *tabu-eis*, dat, waarop men den voet zet = een matje van lontarblad (*sosonga*) of gedroogde buffelhuid om onder den voet te dragen, z. v. a. een sandaal, v. d. in het algemeen voor: schoen, slof. *Pòe tabu-eis*, een soort platte garnaal of kreeft.

tatabu, herhaaldelijk treden: *bana-la tatabu-lá tane-a namadema*, de dieren hebben

door veelvuldig treden de modder diep doen ingaan, de modder diep ingetrapt. Ook meer bepaaldelijk: vertreden: *kapa--la tatabu lisa naü-a*, de buffels vertreden het gras.

tatabuk, het treden, enz.; *heda-hu-tatabuk*, het onderste gedeelte van eene ladder of trap; ook de grond daaronder; *ei--tatabuk* = *ei-taták* = *ei mamanak*, voetspoor.

tabu (*na-*) *ei*, willen trappen, trachten te trappen.

Tada 1, in alle dial., uitgezonderd On., [Saw. *tala*, idem, vgl. ook Bim. *tala*, ordenen, Mak. *patala*, in orde brengen; stellig wel verwant met Jav. *silah*, enz., vgl. sub *selik*], afzonderen, afscheiden, (vgl. *bunga* 2): *ana tada fëë* (of *hèok*) *bii esa*, hij zondert een schaap van de andere schapen af, brengt het op eene afzonderlijke plaats; *ana tada kofëëk kapa-ò bii-ò*, hij zondert de buffels van de schapen af, doet soort bij soort, (vgl. *tetenga*); *ana tada heni kapa-ana esa*, hij houdt een buffelkalf afgezonderd, (om melk voor den volgenden dag te krijgen); *ana tada fè au kapa esa*, hij houdt een buffel voor mij afzonderlijk, hij zondert voor mij een buffel af; *ana tada kapa-ana esa nai deak*, hij sluit een buffelkalf buiten (den stal), afgezonderd van de andere kalveren; *ana tada ela kapa nè lai lalae dale*, hij laat zes buffels in het hok blijven, afgescheiden van de overige buffels; *ana paä tada hade-òe-la*, hij omheint de sawah's, elk afzonderlijk; *tua-a nò òe-a labali ao dè ta tada nala fa-s*, water en stroop zijn vermengd en dus niet meer af te scheiden, eene spreekwijze, welke gebruikt wordt van een meisje en een jongeling, die reeds te zamen geslapen hebben; *ana tada baë dae-a neu dua*, hij scheidt af, verdeelt het land in tweeën. Overdrachtelijk: *ana kokolak na ana ta tada nalelak dae-la fa*, als hij spreekt, dan spreekt hij zonder te onderscheiden, alles door elkaar, zonder samenhang; *tada fëë*, ook: uitgezonderd: *ala laö tada fëë au ta*, zij zijn heengegaan, uitgezonderd mij, alleen ik niet.

tatada, herhaaldelijk afscheiden, enz.

tadak, in samenstelling: *nusak-ala tasi-tadak--(ala)*, de landen zijn door de zee gescheiden. (Zie ook sub [*tada*] 2).

(**Tada** 2), *tada-tada*, met lagen zijn, in lagen liggen; voorts: *hataholi-la laök tada-tada*, de lieden gaan bij afdeelingen, in troepen, [kan ook sub *tada* 1 gebracht worden]; *paä tada-tada neu esa*, met omheiningen naast elkander en opéén, in alle richtingen, als in eene kampong.

tadak, Ba., Bo., T. idem, overigens *tada*, [bij *tada* 1, zoodat de beteekenis „laag" uit die van „afdeeling" is ontstaan, vgl. ook (*tada*) 3? Of vgl. Bim. *tadja*, Saw. *badja* = Rott. *ladak*; Saw. *badja* ook = *kadja* = Rott. *tadak*?], vakje, laadje, bijv. van eene sirih-doos, (in het Mal. van Koepang ook: *lapis*): *ndunak-a tada--na*, (vgl. *pòlok*); voorts: laag, verdieping: *ofa haïk-a tadak telu*, het stoomschip heeft drie verdiepingen, heeft een driedubbel dek; *kota tadak telu*, een driedubbele steenen muur; *uma tadak teluk*, of: *uma tada kateluk*, een huis met drie verdiepingen; *ana pake tadak telu*, hij draagt drie kain's over elkaar; (vgl. *nakatatanak*); *hade-a tadak telu*, de rijst geeft een drievoudigen oogst, (op Koepang: *padi tiga lapis*); *ana hapu tadak laï baü*, hij zal (vele malen lagen krijgen =) veelvuldig verkrijgen. (Zie ook sub *tada* 1).

tada-lapak, (vgl. *lapak* 3), ongeveer = *tadak*, vooral van vruchten: dubbel, aaneengegroeid: *pua*, (*huni*, enz.) *tada-lapak*, eene dubbele pinangnoot, (twee aaneengegroeide pisang's, enz.), op Koepang: *belapis*; vgl. *makatapak*. Voorts: *mei-tada-lapak*, eene tafel met eene lade; *di tada-lapak dua kaduak sila-la esa napadeik tetu-tetu, ma esa nasòö*, van de beide stijlen (van het huis), welke telkens twee aan twee bij elkander behooren, staat de een recht en helt de andere.

tatadak, in *tei tatadak*, eene der magen van een herkauwend dier, (op Koepang: *prut lapis*).

tatada (*na-*), met lagen zijn: *tei-na natatada*, zijn buik is als 't ware met lagen, met vouwen, wegens de dikte, (vgl. *naleleta*).

katatadak, (ook [althans in R.] *katatadas*), datgeen, wat met vakken, met lagen is.

katatadak (*la-*) = *tada-tada*.

matadak, met vakken, met lagen: *nduna matadak*, eene sirihdoos met vakken.

(**Tada** 3), *tatada*, in alle dial., [zou naar de beteekenis zoowel bij *tada* 1, als bij *tada* 2 kunnen behooren, wat er op schijnt te wijzen, dat *tada* 1, 2 en 3 oorspronkelijk slechts één woord zijn], doen afwisselen, om en om doen zijn: *ana nato tatada henu nò popota lilo pilas*, zij rijgt afwisselend om en om gewone en gouden kralen aan. (Zie ook sub *tada* 1).

(**Tadak**), *tatadak*, Ba., Bo., (T.?) idem; K., On., R. *tatada*, [bij (*tada*) 2?], prop op eene lading: *sisilo*, (*popoka*)-*tatadak*, prop op een geweer, (op een kanon).

Tadi, (in alle dial.), zich inlichtingen doen geven omtrent het een of ander, inlichtingen zoeken te verkrijgen, zich naar iets informeeren, iets door inlichtingen trachten te verkrijgen, (vgl. *natatane*): *tadi ai-dòk*, inlichtingen trachten te verkrijgen omtrent toovermiddelen om iemand te benadeelen; *tadi malelak*, door te vragen enz. kennis trachten op te doen, (vgl. *sanga malelak*); *tadi kapa ndala*, buffels en paarden trachten te bekomen door zich te informeeren waar zij gekocht kunnen worden; *ana tadi nala kapa esa nai Pèto*, hij heeft door informaties in te winnen een buffel te Pèto verkregen; *kapa nanatadik*, een op die wijze verkregen buffel.

Tadu 1, in alle dial., [Tett. zichtbaar, verschijnen, vgl. Rott. *toda*, Bim. *tada*, voorts Mal. enz. *tanda*, (in het Bat. ook: zichtbaar), Jav. *katara*, enz.; er schijnt verband te bestaan met *tada* 1, enz.; zie ook sub *selik*], *a.* teeken, kenteeken, voorteeken, sein, (vgl. *tana*; verder *funu* 4, *maïk*, *ola* 2, alsook *hana* 1, *tatá* 5): *lasik-ala lae mate bulak-a dò mate lèdo-a na tadu esa ndia dè sè mate mane-nusak esa*, de ouden zeggen, dat als er eene maans- of zonsverduistering is, dat een teeken is, dat er een vorst van een land zal sterven. Dikmaals wordt *tadu* verbonden met *tana*: *tadu-tana*, allerlei teekenen of verschillende voorteekenen, (bijv. een droom); *haï Kota dadi tadu neu basa ofak-ala*, het vuur (= de vuurtoren) te Koepang is een sein voor de schepen; *b.* achtgeven op een teeken: *manasaë ofak-ala tadu ndu-lalais-ala fò ala sanga nusa-namo-la*, de zeevaarders geven acht op de sterren om de landen en kusten te zoeken; *ofak-ala tadu tadu ndia*, de schepen geven acht op dat sein; *tadu sala ndu-manuk-a, na sè sala Safu namò-n*, wie niet goed op de avondster let, zal de kust, de reede van Sawoe missen, z. v. a. wie niet goed acht geeft of wie verkeerd handelt, zal de gevolgen daar-

van ondervinden. Overdrachtelijk: *au ae sè mate kamahedis-a tè ò ta mamahèle fa na tadu au bafa-nga*, (of: *afada-nga*), ik zeg, dat de zieke zal sterven, gelooft gij het niet, geef dan acht, onthoud dan mijne woorden, (vgl. *bebesa*, *nafandèle*).

tataduk, het achtgeven, het opletten, enz.; *ai tataduk*, een boom, welke eene plaats kenmerkt, een boom, welke als kenteeken dient; *lalai nò dae tatadu-na*, datgene, waardoor hemel en aarde gekenmerkt wordt, het uiterlijk van hemel en aarde.

mataduk, een teeken hebbend: *ndala-a mataduk*, het paard heeft een kenteeken.

(**Tadu** 2), *tadu-tadu*, Bo. idem, schijnt in de andere dial. onbekend, [bij *tadu* 1? Vgl. T. *padu-padu*], = *hadu-hadu*, leegzitten: (*nangatúk*) *tadu-tadu lèo nggoak-a*, hij zit leeg, hij voert niets uit, zit als een stomme.

Taduk 1, Ba., Bo, T. idem, overigens *tadu*, [denkelijk Mal. enz. *tandjung*, met weglating van den neusklank], gewoonlijk alleen in verbinding met *nggòlok*, als: *nggòlo-taduk*, kaap, landpunt; ook (evenals *nggòlok*): dorp: *ala benga dedeä-na ndule nusak ndia nggòlo-tadu n*, en zij verbreidden het gerucht er van rondom in de dorpen van het land.

(**Taduk** 2), *taduk* (*la-*), Ba., Bo. idem, [Bim. *ntando*, tegenover, *satando*, zich richten naar, naast *tando*, voorzijde; wel verwant met Kup. *salo*, tegenover, naast *alo*, voor, Maori *aro*, zich richten naar, *aro-aro*, voorzijde, Samoa. *alo*, hetgeen voor is, wel bij Mak., Bug. *olo*, zich richten naar, *ri olo*, eerst, Mal. *hulu*, (vgl. Rott. *nalanga* bij *langa*), vgl. ook Mal. *haluan* = Mak., Bug. *olowang*], tegenover elkander zitten: *lataduk*, of: *langatúk lataduk*, (vgl. *nasale*).

Tae 1, zie *nae* 1 en 2. *Tae* wordt ook meer zelfstandig gebezigd in den zin van: (wij meenen, zeggen =) om zoo te zeggen, dat is te zeggen, dus: *nusa-a nae*: *tae ta baü ndala fadi duak ia bòe-n*, het hert zeide: hij is, om zoo te zeggen, niet zoo groot als een paard, dat twee jongere broeders heeft; *sao-ná ina-falu-a dè tae ala peda basa belis bòe ma lauma lalò sò*, hij trouwde de weduwe en toen (om het zoo te zeggen, om daarop niet verder door te gaan) de bruidschat geheel betaald was, zetten zij eene huishouding op; *a na tae ana sadia na neu*, toen hij, om kort te gaan, gereed was, ging hij; *bòe ma manek-a fè-s lakabua tae mane-ana ia ana sao ina-mane-ana-a*, toen liet de vorst hen zich met elkander vereenigen, dat is te zeggen, de prins huwde de prinses; *tè tae au dò? au ta hi* ---, en wat zal men van mij zeggen = en ik dan? ik wil niet ---; *ta neu naue naledi dè tae namalaä*, hij ging niet werken en leed dus honger. *Tae* ook z. v. a. „zeg"! *tae! busa ia tao lèë ndia*, hè (zeg)! wat doet deze hond daar? *Lèo tae*, zie *lèo* 7.

(**Tae** 2), *tae-tae*, Ba., Bo., Bi., K., R. idem, [Daj. *tayun*, vgl. Mal. *ayun*?], heen en weer slingeren, van de beenen: *ei-n tatae*. (Zie ook sub *nae* 1).

tataek ei-n-ala, of: *nangatúk tataek ei-n-ala*, de beenen laten slingeren, terwijl men zit, (vgl. *leleuk*).

(**Taek**), *taek-a tae*, vgl. sub *nae* 1.

Taëk, (in den vocatief *taë*), met dit woord wordt een jongeling aangesproken; in samenstelling ook voor *taë-anak*: *taë-ana-fèòk-ala*, de jongelingen en jonge meisjes; *tou-taëk-ala*, de mannen, jong en oud. *Taë* wordt dikmaals vóór andere namen geplaatst om een niet al te oud

mannelijk persoon aan te duiden; ook in spotnamen, als: *Taë-doa,* Mankpoot, enz. *Taë-baï,* mannennaam.

taë-anak, Ba., Bo., T. idem; K., R. *taë-ana*; Bi. *tate-ana,* [zie ook de dial.; vgl. Tim. *tata(f)*], jongen, jongeling, tot den leeftijd van ongeveer 12 jaar.

Tafa, D., On. *tafa,* overigens gelijk Term., [Tett. *taha,* Kiss. *kawa,* hakmes], sabel, zwaard, (is gewoonlijk versierd met haar); *tafa-isik,* (*langak*), het lemmet, (het gevest) van eene sabel; *tafa-langa nanaòlok,* (*biï-eik, kapa-òek*), namen van sabels met verschillende soorten van gevest; *tafa ise,* benaming van een gedeelte van den bruidschat (*belis*), te geven aan den vader of broeder der bruid of vrouw, (dat gedeelte bestaat, behalve uit eene sabel, uit sieradiën, als *habas,* benevens dieren enz.); vgl. *tè tafa* sub *tè* 1.

(Tafi), *katatafi,* Ba., Bo., K., (T.?) idem; D., On. *naätatafi,* [vgl. (*taï*); in overdrachtelijke beteekenis op de wijze van *fali* 1?]: *nakatatafi biï,* (*bafi-ana,* ook *nöö-ana ina-ama-ták*) *esa,* hij zorgt voor een schaap, (voor een jong varken; ook wel: voor een ouderloos kind), vgl. *nakaboboi,* voorts: *nakatatafi badu,* (*sidi,* enz.) *saik,* zij draagt zorg voor = zij verstelt een gescheurd baadje, eene gescheurde kain, enz.; vgl. *tapa.*

Tafu, in alle dial., [Jav. *tawur*?]: *hedis-a tafu ao-na sò,* de ziekte heeft zich door zijn geheele lichaam verspreid, (vgl. *kapu*); ook: *òe-a tafu basa hade-a,* het water heeft zich over alle rijstplanten verspreid, het water is voldoende voor de rijstplanten.

tatafuk: *òe-à tatafuk basa hade-a* = *òe-a tafu basa hade-a.*

Tai 1, in alle dial., [Kup., Tim., End. idem, Bim. *tahi,* Mak. *tai,* idem, van Mal. Chin. *tahil, tail*], iets wegen: *tai hade, pelak,* enz., rijst, maïs enz. wegen; overdrachtelijk gewoonlijk met *dodò* verbonden: *manek-ala tai dodò dedeäk ndia,* de vorsten overwegen die zaak, (vgl. *dodò, nakandandák, nakalaladik, tetède, tutuü*).

tatai, herhaaldelijk wegen, ook bepaaldelijk overdrachtelijk: *ana tatai nai dale-n dale,* hij overweegt het in zijn hart, bij zichzelf; *au tatai-n tè sèk-ò mangalauk-a,* ik heb 't overdacht, maar zie, het zal slecht afloopen; *tatai dodò,* idem.

tatais, weegschaal, unster; *tatai lilo,* kleine weegschaal om goud te wegen; *tatai-matak,* de teekens op de unster; *tatais-a ma-na,* het tongetje van eene unster; *tatais-a ana-na,* de gewichten.

Tai 2, in alle dial., [in verband met Sumbaw. *ĕnti*? Vgl. sub *neni* 1], grijpen naar iets, zich vasthouden aan iets, (vgl. *hoü* 1): *ana tai au lima-nga,* hij grijpt, vat zijne hand; *ana tai lima-na neu ai lelepak-a,* hij greep met de hand, hij sloeg de hand aan de draagbaar; *manabòlok-a tai-ná neu ai esa,* de drenkeling grijpt een stuk hout; *ana tai laë au alu-nga,* hij vat mij bij den schouder; *ana tai nahèle ai ndanak-a,* hij hield zich stevig aan den tak vast. In meer oneigenlijken zin: *nuä-a tai-s ala,* de huidziekte greep hen aan; *ala tai musu-a dè ala usi-n lèo ki neu,* zij grepen den vijand aan en dreven hem naar het zuiden, (vgl. *nabea*); *nako-la tai bana-la,* de dieven grijpen naar = de dieven gaan op de dieren af; *mane sio-la fè nggòlok-ala tai* (Ba., Bo., T., On. idem) *lòö ai-a,* de *mane-sio* dragen aan de dorpsbewoners op om (te grijpen =) voor hun deel het houtkappen te nemen, (vgl. *soa lòö ai-a*); *basa-s tai noü au,* zij grij-

pen mij allen aan, zij allen doen mij leed aan.

Een bijzonder overdrachtelijk gebruik van *tai* is nog: zich houden aan = zijne hoop stellen op: *ana tai kada ana mane kisa-na,* hij houdt zich slechts aan, hij stelt zijne hoop alleen op zijn enigen zoon; *ala tai kada tasi-a isi-na,* zij houden zich aan, stellen hunne hoop op = zij erneeren zich met den inhoud der zee, (de vischvangst); *ana tai kada paläk sila tè ta hapu beuk fa,* hij leefde slechts van dat oude, (vergaarde voedsel), maar verkreeg geen nieuw meer; in deze beteekenis dikmaals verbonden met *namahena*: *au tai amahena neu lamatuak-a,* ik stel mijne hoop op den Heer; *fò ela ita dua takaboboi hade-bètek ia-la, fò lamabaü fò dua-ngita tai tamahena,* opdat wij de rijst en gierst verzorgen, zoodat zij vermeerderen en wij er „onze hoop op kunnen stellen" = er van kunnen leven; *ana ta tai namahena hata esa bòen,* hij heeft niets om van te leven, hij is dood-arm. Hierbij kan gebracht worden *tai,* gewoonlijk in de verbindingen *tai-nado* of *tai-tapa,* bij iemand inwonen om den kost te krijgen, als bediende zonder loon: *ana tai-tapa* (of: *tai-nado*) *mane mamasuïk,* hij woont bij een rijke in huis; *manatai-manatapak,* hij, die ergens inwoont. In dien zin ook *tai* alleen: *neu tai hataholi,* hij gaat bij iemand wonen; *au ta tai esa bòe,* er is niemand bij wien ik de kost kan bekomen. Zoo ook *tai* in: *esak-ò tai sao-na,* ieder is gehecht aan zijn (haar) echtgenoot.

taik, iemand vasthouden: *ami maeäk sò na au taik inak esa nisik au kona-nga ma touk esa nisik au ki-nga,* wij hebben den rondedans uitgevoerd, en ik hield eene vrouw aan mijne rechterzijde en een man aan mijne linkerzijde vast; *esa taik esa hoü neu lima-lesu-n,* de een houdt den ander vast door hem bij den arm te grijpen; *ala taik eëä-a,* zij houden elkander in den kring van den rondedans vast.

tataik, het grijpen, enz.: *hèle-lá ai esa tao neu tataik,* zij kiezen een boom, waaraan men zich vastgrijpt, (het honk bij een spel); *ai tataik,* de boom, welke als honk aangewezen is. (Zie ook sub [*tai*] 5).

tatai (*la-*): *latatai-lima,* zij vatten elkander bij de hand; *ala laök latatai-lima,* zij gaan elkander bij de hand houdende, zij gaan hand in hand; *latatai ao,* zij houden elkander vast.

taik (*la-*), met velen iemand aangrijpen: *lataik nako-dá-a dè ala fepa-n ana,* of: *ala fepa lataik nako-dá-a,* velen hunner grepen den dief aan en sloegen hem; *ala lataik asa neu bei-hata-na sila hada mangalau-na,* zij vallen hen aan over, zij verwijten hen hun vroeger slecht gedrag.

Tai 3, in alle dial., [mogelijk hetzelfde woord als sub *tai* 2; het Kup. evenwel kent ook *tai* in de beteekenis van „ophangen", vgl. ook *tai-boni, tai-daek*], aanhangen, bijv. als een bijenzwerm: *fani-la tai henu ai esa lain,* (of: *tai lai ai esa*), de bijen hangen (in grooten getale) aan een boom; ook verbonden met *dòko-dòko*: *nai ai ndia ndana-n esa fani bubuak esa tai dòko-dòko,* aan een der takken van dien boom hing een bijenzwerm; ook: *pena-a tai nai nanaäk-a,* eene vlieg heeft zich op het eten neergezet.

Tai 4, in alle dial., [bij *tai* 2, vasthouden? zie het laatste voorbeeld] = *oda,* steeds maar, herhaaldelijk, (vgl. *naka-*

duduak), vereischt een volgend verbum zonder object in substantief-vorm: *ana tai fefepak-a* (*kikik-a*, *kokolak-a*, enz., hij slaat, (weent, praat) aanhoudend, hij slaat (enz.) steeds maar door; *bana manu tai mamatek-a fò àla ta hapu kaká hata fa*, steeds stierven er maar dieren, doordien zij niets te eten vonden; *ala bei tai bibík-a*, zij waren nog voortdurend bevreesd; *ana tai nakaòek-a*, hij brulde aanhoudend; *ala tai lamahòkok-a*, zij waren steeds verheugd; doch: *ala tai dedelu lelesu-a*, zij kloppen aanhoudend op de deur; *ana tai nahani ndia mamai-na*, hij wachtte steeds op zijne komst. Ook soms op de volgende wijze geconstruëerd: *ana tai sao-na dè fepa-fepa-ná-n hata*, hij slaat zijne vrouw aanhoudend zeer.

(**Tai** 5), *tai-tai*, langs den kant van iets loopen: *tai-tai suü-na* (vgl. *taï-taï*).

taik, in: *uma-taik* = *uma mokotaik*.

tataik, [hierbij ook *mokotaik*, dial. *kotaik*, vgl. ook dial. *nakatataik* en voorts (*taï*) 2], *tataik* komt in het Term. alleen voor in verbinding met *suük*, als: *suü-tataik*, rand, kant, vgl. (*suü*) 2, alsmede in *titia-tataik*, vgl. *tia* 1. (Zie ook sub *tai* 2).

katai (*na*-), naast iemand wonen: *au akatai ò ndia uma n*, ik woon naast hem.

katatai (*na*-): *ana lèo nakatatai nai nggòlo-na*, hij heeft een buitenverblijf (in een dorp), vgl. sub *suü-tataik*.

Taik, vrouwennaam. (Zie ook sub *tai* 2).

Taï 1 = *tasi*, mannen- en vrouwennaam.

(**Taï** 2), *taï-taï*, op den rand, op het uiteinde van iets zitten of staan: *ana taï-taï*, (of: *nangatúk taï-taï*) *nai bangu-a peda-na*, hij zit op het uiterste puntje van de bank; *pingak-a taï-taï nai mei-a suü-na dè sè ana tuda*, het bord staat op den rand van de tafel en zal dadelijk vallen; *lu òe-na taï-taï* (*ndè mata-na*), (zijne tranen liggen op den rand =) zoo aanstonds zal hij gaan weenen; *tou lasik-a taï-taï nò bòlok-a sò*, de oude man is op den rand van 't graf.

katataï (*na*-), (Ba., Bo. idem; K. *nakatataï*), of *nakatataïk*; (T. idem; Bi. *nakatatai*; D. *naätatai*; On. *naätatais*; R. *natatai* [of *natataï*?]), [denkelijk hetzelfde woord als sub (*tai*) 5, bij Jav. en Oud-Jav. *tawing*, (vgl. *tamping*, *tĕmbing*), Jav. *taimawing* en hierbij ook (*tawi*) in overdrachtelijken zin?] = *taï-taï*: *nangapeük nakatataï nai loanak-a*, hij ligt op den uitersten rand van de rustbank; *nangatúk nakatataï nai bangu-a suü-na*, hij zit op den uitersten rand van de bank; *lu-òe-na nakatataï* = *lu-òe-na taï-taï*.

makatataïk, de uiterste rand of punt van iets: *loanak-a makatataï-na*, de uiterste rand van eene rustbank, (vgl. *suük*); *hataholi lu-òe makatataïk*, iemand, bij wien de tranen op den uitersten rand liggen, iemand die spoedig weent.

Tai-boni, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [naar analogie van het synonieme *dòko-dòe*, kan wel als zeker aangenomen worden, dat 't het in het Tim. nog gebruikelijke *boni*, hangen, bevat; *tai* zou zoowel bij *tai* 2 (zie aldaar), als bij *tai* 3 kunnen behooren], hangen naar iets = iets begeeren, iets eischen, (vgl. *dale-sala*, *dòko-dòe*, waarmede het veelal verbonden wordt): *ana dòko-dòe dò tai-boni hataholi hata malòle-n*, hij haakt naar hetgeen een ander voor mooi's heeft.

Tai-dae(k), Ba., Bo., K., (T.?) idem; Bi. *tatai-dae*, [vgl. *tai* 2 of 3? Zie *dae* 2]: *pao-a* (enz.) *boa tai-dae-na*, de vruchten van de mangga (enz.), welke het onderste hangen; *ai-a ndana tai-dae-ana-na*, de alleronderste tak van een boom, (vgl. *dae* 2).

Taingganggá, niet vlug, lui, lamlendig zijn van bewegingen of handelingen. *mataingganggák*, lammeling.

Tai-saik, [wel uit *tais*, (nog gebruikelijk in D. en On., evenals in het Tim., overigens in het Rott. in onbruik) = Tag. *tapis*, Jav. *tapih*, en uit *saik*, gescheurd], een lap, een afgescheurd stuk goed; luier.

Taka 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *taä*, [Kup. *kta*, Sikk., End. *taka*, Sumb. *kataka*, Saw. *ketaka*, wel hetzelfde woord als Bat. *taha*, kloven, verwant met Jav. *bĕngkah*, enz.], bijl; *taka-isik*, (*-ai*), het scherp, (de steel) van eene bijl; men onderscheidt: *taka Sina*, de inheemsche bijl, en *taka Engg*(*e*)*lès*, engelsche = Europeesche bijl; *taka-daen*, naam van een dorp in het Termanusche. *takak*: *nisi-takak*, tanden als bijlen, zeer groote tanden hebbende.

Taka 2, verdragen, verduren, uithouden, bedwingen: *kapa-la ta taka lèdo-a nahá-na fa*, de buffels kunnen de zonnehitte niet verdragen; *ala ta taka ninik-ala laká-na fa*, zij konden het niet meer uithouden van het steken der muskieten; (vgl. *fuak*, *naták-ana*, *nakataták*).
kataka (*na-*), idem: *manek-a ta nakataka lèdo-a mahá-na*, de vorst kon de zonnehitte niet verduren; *ala ta bòle lakataka hihika-n-ala sòk*, zij konden hun lachen niet meer bedwingen, zij konden het niet meer uithouden van het lachen.
katataka (*na-*), voortdurend uithouden, steeds verduren, enz.: *hu ana ta bòle nakatataka dale-na sòk*, *dè naä-n*, omdat hij zich in het geheel niet meer kon bedwingen, at hij er van: verder nog in uitdrukkingen als: *nakatataka-hedi*, hij tracht pijn te verdragen; *nakatataka-laä*, hij tracht honger te verduren, hij verduurt zooveel mogelijk den honger.
katatakak (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakatataka*; R. *natataä*, [zie (*taka*) 3] = *taka*, *nakataka* en ook = *nakatataka*: *nakatatakak seluk dale-na dè nangatúk nè-nè*, hij bedwong zich en bleef rustig zitten; *ala ta lakatatakak lalu dale-n-ala fa dè ala hika*, zij konden zich niet meer bedwingen en lachten; *nakatatakak dale-na nò-s ala*, hij bedwingt zich met hen, hij is lankmoedig jegens hen; *ana ta nakatakak nala hedi-na*, hij kon de pijn niet verdragen; *au akatatakak ala emi*, ik heb u verdragen; *petas-a nanòso na makatatakak*, als het gezwel steekt, tracht dan de pijn te verdragen.

(**Taka** 3), *kataka* (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; D., On. *naätaä*, [denkelijk is de oorspronkelijke beteekenis „drukken”, (vgl. *nakanète*, *nakanasa*), en behoort *taka* 2, (vgl. R. *nanète*) en ook *makataäk* in overdrachtelijken zin hierbij, (waarschijnlijk ook *laka*, onderdrukken); stamverwant zouden deze woorden kunnen zijn met (*sukak*) 2, hetgeen wel, evenals Bug. *bĕkka*, Bal. *bakat*, (ook Jav. *takat*?) eene variatie van den stam bevat, welke aangetroffen wordt in Jav. *dĕkĕt*, enz.] = *nakanète*: *ana fepa nakataka nako-a nò di-a*, hij sloeg den dief, terwijl hij den stijl als onderlaag gebruikte, terwijl hij hem tegen den stijl aandrukte. (Zie ook sub *taka* 2).

Takaladak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *takalada*; D. *atalada* of *kalada*, overigens *taladak*, *talada*, [zie *taladak*]: *nïi-ana* (enz.) *takaladak-a*, het middelste kind (enz.); dikmaals zonder subst.: *kaäk-a nò takaladak-a*, de oudste en middelste (broeder, zuster); *hataholi takaladak-a*, hij, die in het midden van eene rij staat.

Takinaük, (Ba. *tainaük*; Bo., K. *tainaü*; Bi., [R.?] *tainau*; D. *dokonaü*; T. *leka-*

naü; On. *tokoalu*), naam van het kleinste vogeltje, dat op Rotti voorkomt.

Taku-daek, Ba., Bo., (T.?) idem; K. *taku-dae*, [het laatste gedeelte bij *dae* 2], de kin, (vgl. *timik*).

Tala 1, zie *nala* 1—8.

Tala 2, Ba. enz. idem; T. enz. *tara*, [denkelijk bij On. *tara*, aanstooten, vgl. Bal. *tarang*, Jav. *tarung*; minder waarschijnlijk wegens de beteekenis van het grondwoord is samenhang met Bug. *tara*, natuurlijke hanespoor, Tett. *taran*, Saw. *dara*, kunstspoor, Sumb. *kandara*, doorn, enz.], aanvliegen, vechten van hoenders en andere vogels, slaan met vlerken en pooten: *manu-ina-a tala busa-a*, de kip vliegt den hond aan; *nii-ana-a neu hoï manupui-anak-ala lai ndunu-n dale bòe mà ina-na mai tala-n ana*, de jongen wilde de jonge vogels uit het nest halen, maar toen vloog de moeder hem aan.

tala (*na-*), met elkander vechten, elkander aanvliegen: *manu-laluk dua latala*, twee hanen vechten, ook: willen vechten, willen aanvliegen: *manu-ina-a natala*, de kip wil (bijv. een hond) aanvliegen.

katatalak (*na-*), laten vechten, laten aanvliegen: *lakatatalak manu*, zij laten hanen vechten, er worden hanengevechten gehouden.

matala-sengik, (de haan), die overwonnen heeft.

(**Tala** 3), *tatala*, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *tatara*; D. *tatalas*; On. *tataras* (als subst.), [Tim. *tantana*, Mal. *panarah* van *tarah*], *a.* dissel, (timmermanswerktuig);

b. iets met den dissel bewerken: *ana tatala ai*; *ai nanatatalak*, met den dissel bewerkt hout.

Talak, zie *nala* 1.

Talada, D. gewoonlijk *kalada*; On. *talada*, overigens gelijk Term., [Kup. *tlala*, Tim. *tnana*(*f*), Tett. *klaran*, Cer. *hatarale*, (*hatalae, hatalea*), het schijnt wel samen te hangen met Tett. *laran*, D. *lala*, On. *rala*, in beteekenis gelijk aan en wel een nevenvorm van Term., Kup. *dale* = Mal. *dalam*, vgl. Jav. *dalĕm*; vgl. verder Saw. *telora*, Sikk. *lorang*, welke woorden wel stamverwant zijn], midden; *nai talada*, in het midden, te midden van, tusschen; *ana kona losa nò-a talada bòe ma ana tuda*, toen hij bij het afdalen midden op (halverwege) den klapperboom gekomen was, viel hij; *ana sena neu hataholi-la talada*, hij gaat tusschen de menschen staan, (vgl. *lelak*); *laä linu neu talada*, of: *laä-linu-lá talada*, zij waren tot het midden (halverwege) met eten en drinken gekomen, (vgl. *baë neu dua, seselik*); *nai talada hèo-n*, juist in het midden, (vgl. *hèok*).

taladak, komt steeds zoo voor in uitdrukkingen als: *nala* (enz.) *èno taladak*, halverwege, midden op weg: *ana losa èno taladak bòe ma fali neü-n*, toen hij halverwege gekomen was, keerde hij weer terug; *nai tasi taladak*, in volle zee; deze vorm is ook wel aan te nemen voor uitdrukkingen als: *dè lala lè-a talada-na*, toen zij midden in de rivier kwamen; *nai uma-a talada-na*, in het midden van het huis; enz. Voorts: het middelgedeelte van iets; *pou taladak*, middelste gedeelte van eene sarong; *lafa talada-nggèo*, slimoet met een zwart middenstuk; ook: middel van een mensch: *ina talada-lutu*, eene vrouw met een dun middel; *nii-ana*, (*hataholi*) *taladak* = *nii-ana*, (*hataholi*) *takaladak*; *hataholi taladak*, ook: bemiddelaar tusschen twee vijandige partijen; *taladak*, (of: *talada-na*) ook voor: *mèko taladak*, benaming

van eene gong, (*mèko-ina*), welke in het midden der beide *nolik* staat.

Talae, naam van een landschap.

Tale, Ba., Bo., Bi., K., On., R. idem, (voor T. wordt *tatalek*, voor D. *tatales* opgegeven), soort waterplant met groote bladeren.

Tali 1, D., On. *tali̦* (als subst.), overigens gelijk Term., [Tim. *tani*, Kup., Tett. = M. P. *tali*; er bestaat denkelijk wel verwantschap met Jav. *wali*, Mal. *kombali*, enz.; vgl. Mak. *ótere̦*, (eigenlijk = Mal. *putar*), touw, *mótere̦*, terugkeeren], *a*. touw. Men onderscheidt naar de grondstof: *tali bau*, *beba*, *bòle*, *ekenák*, *punuk*, *tula*, zie aldaar; *tali lelèkek esa*, een rol touw; *kapa-tali*, touw (grof soort) om een buffel mee vast te binden; ook benaming van een groot soort *habas*; zoo ook *ndala--tali*, touw om een paard mee te binden; doch *tali-ofak*, scheepstouw, kabel; *tali--ai*, een touw van ongeveer vijf vademen lang om brandhout mede te binden; *tali--dolu*, vischlijn, hengelsnoer; *tali-kafa* = *kafa*; *doik tali esa*, (dewijl het geld vroeger aangeregen werd) = zes cent; (vgl. *tali-doik*); ook spreekt men van *pelak* (maïs) *tali esa* (enz.) = *pulek sanahulu nè*, (zestien aren), vgl. *suku*;

b. (op deze wijze in het Term. niet veel gebruikelijk) = *tatali*: *ana tali neu tali manalu esa*, hij draaide het tot een lang touw.

tatali, touw draaien, (vgl. *puta* 1), touw draaien door de draden op een vlak voorwerp (meestal de dij) te rollen, terwijl de uiteinden aan een stijl bevestigd zijn: *ana tatali tali*, hij draait touw.

tali (*na-*), gezegd van kromme, verdraaide voeten, welke als 't ware ineengedraaid zijn als een touw: *nïi-ana-a ei-n-ala latali*, het kind loopt op horrelvoeten; ook gezegd van iemand, die wankelend loopt, bijv. *manamafuk-a*, (*kamahedis-a*) *ei-n-ala latali*, de beschonkene, (zieke) loopt met wankelende schreden, (vgl. *nabalak*).

tatali (*la-*), of: *tatali* (*la-*) *ao*, zich door elkander draaien, zich door elkander slingeren: *ai-lòngek-ala latatali* (*ao*), de slingerplanten slingeren zich door één, (vgl. *nakalalaba*).

Tali 2, ook *talik*, vrouwennaam.

(**Tali** 3), in: *tali-òe*, Bo., Bi., K., (On.?) R. idem, [het eerste deel is wel *tali* 1; het schijnt gevormd als *laba-òe*, soort net, dat opgehangen wordt en waarin borden, enz. geplaatst worden; naar de grondstof spreekt men van: *tali-òe sosonga*, - - *lidik*.

katali (*na-*), iets op zulk een *tali-òe* plaatsen: *nakatali kakan-a neu tali-òe-a*, hij zet de gekookte rijst op (in) de *tali-òe*.

Talik 1, zie *tali* 2.

(**Talik** 2), *katalik* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; K. *nakatali̦*; D. *naätali̦*; R. *natali*, [wel bij *tali* 1], omgaan met, (vgl. *natiak*): *sè nakatalik nò manamafuk dò nako-dá*, *na ana dadi manamafuk dò nako-dá bòe*, wie omgaat met dronkaards of dieven, wordt ook een dronkaard of dief.

Tali-aik, (*bète* - -), soort gierst.

Tali-doik, Ba., Bo., T. idem, overigens *tali-doi̦*, [Kup. *talin*, Tim. *tanin*; vgl. sub *tali* 1] = *doik*, geld in het algemeen: *ana dodò ndia tali-doi-n*, hij denkt er over na of hij geld genoeg heeft; *ana ta hapu tali-doik fa*, hij heeft geen geld verkregen.

Tali-kapu, Ba., Bo., Bi., K. idem, [het laatste gedeelte is natuurlijk Mal. *kapur*, het eerste *tali* 1?] = *tema haök*, madapolam, soort wit katoen.

(**Tali-modi**), *tali-momodi*, eenigszins glibberig zijn: *tua-a*, (*heda-húk-a*, enz.) *tali-*

-momodi-n, de lontar-palmboom, (de ladder enz.) is eenigszins glibberig; ook: *bafa--n dale tali-momodi-n*, hij heeft een glibberig gevoel in den mond, hij gevoelt zich eenigszins misselijk; (vgl. *nasaleleu*).

tali-modis, Ba., R. idem; Bo., Bi., K. *tali--modi*, [vgl. D. *mali-moi*, On. *sali-moli*, T. *sali-pudik*, zie verder *modi*], glad, (vgl. *modi*, *modi-modi*, ook *totolu*): *batu--a tali-modis-(a)*, de steen is glad; *batu tali-modis esa*, een gladde steen; *iäk-a tali-modi-hík*, de visch is zeer glibberig; *tali-a tali-modis-a*, het touw glijdt gemakkelijk door de handen.

Tali-òde, Ba., Bo., Bi., D., (T.?), R. idem, [het eerste gedeelte wel bij *tali* 1, vgl. *tali-ule*; voor het tweede vgl. *kòte-kòte*, *kisu-kòte*], verwarde geluiden voortbrengen, rumoer maken, (vgl. *kisu-kòte*, *naka-dòto*): *hataholi-la tali-òde-lá-n nasala*, de menschen maken een geweldig lawaai; *safu-la kokolak na ala tali-òde-lá-n nasala*, de Sawoeneezen maken bij het spreken veel leven door verwarde geluiden voort te brengen, (doordien zij zoo snel spreken).

Tali-ule, voor On. wordt *ule-ule* opgegeven, overigens gelijk Term., [*tali* denkelijk bij *tali* 1, (ongeveer: inééngedraaid) en vgl. *ule*], krom trekken als hout door de hitte: *ai-a*, (*papak-a*, enz.) *tali-ule*, het hout, (de plank, enz.) trekt krom, (vgl. *nakabetu*).

manatali-ulek (*papa*, enz.), eene kromgetrokken plank, enz., (vgl. *pèko*).

Talo, mannen- en vrouwennaam.

Tama 1, Bo., K. idem; D., T., On., R. *tamba*, [Mal. *tambah*, denkelijk ontleend], bijvoegen, vermeerderen, (vgl. *pòpo* 1), toenemen, (vgl. *namabaü*): *ana tama seluk pa ma kakau*, hij voegt er nog vleesch en rijst bij; *ala tama nggadi-na lopia lima*, zijn traktement is met vijf gulden verhoogd, (vgl. *nasaë*); *lèo ndia tou-a sòngo tangu sudi hata-hata bòe-bòe tama*, op die wijze neemt het aantal van allerlei dingen, waaraan hij offert, hoe langer hoe meer toe.

Tama 2, in alle dial., [vgl. *tema*], goed aanéénsluiten: *papak-ala tama matalolòle*, de planken sluiten goed aan elkaar, (vgl. *nakaseti* 2); *ana nèë-ná kakau-a tama matalolòle*, zij drukt de gekookte rijst zoo vast, dat de korrels stevig tegen elkaar plakken, dicht aanéénsluiten; v. d.: plat of stijf tegen den grond (enz.) gaan staan, liggen enz.: *mèo-a sanga ka manu-a, dè ana tama neu dae*, de kat wil den vogel bijten (vangen) en schuurt daarom over den grond, ligt plat op den grond; (vgl. *nakatapa*); *mènge-a tama nai naü dale*, de slang ligt plat tegen den grond in het gras = schuilt in het gras, (vgl. *nafuni*); *tesa-tama*, zie *tesa* 1 en 2.

tama-tama, zeer dicht op één, v. d.: zeer vol, propvol, (vgl. *sasi-sasi*): *hataholi-la henu uma-a*, (*kapa-la henu lalae-a*, enz.) *tama-tama*, het huis is propvol met menschen, (de stal met buffels, enz.); zie ook sub *tesa-tesa*.

tama-(na-), doen aaneensluiten: *ala mòlo latama papak-ala*, door trappen doen zij de planken goed aaneensluiten; *natatama*, zie *natetesa*.

katama (*na-*), ergens plat op leggen: *ala lapadedeik asa besak-a ala lakatama nesik lain*, als zij ze (de steenen) opgericht hebben, leggen zij (er een anderen steen) plat bovenop, (om iets tot eene zitbank te maken).

(**Tama** 3), *tatama* (*na-*), in alle dial., [eigenlijk wel bij *tama* 2], opstapelen, op elkander zetten, (vgl. *nakatutanak*): *natatama pelak*, (*pinga-mango*, enz.), hij stapelt maïs op, (zet aardewerk op elkaar, enz.).

(**Tamu**), *tamu-tamu*, een smakkend geluidmaken bij het eten, zooals bijv. een varken doet: *bafi-a naä tamu-tamu*, (vgl. *kaso-kaso*).

tamu (*na-*), in alle dial., [Tim. *natamu*, hij kauwt]: *bafi-a natamu bafa-na*, het varken sluit den bek met een smak; ook: *kaiboik kima-a natamu bafa-na*, plotseling sloot zich de kima-schelp, (vgl. *nakatema*).

tamuk (*na-*) = *natamu*.

Tamukun(g), (uit het Kup. Mal., wel uit het Jav. *tumĕnggung*) = *mane-sio*.

Tana 1, Ba., Bo., Bi., K. idem, overigens *tanda*, [Kup. *tadan*, Tett. *hatadan*, Tim. *taka*, Mal. enz. *tanda*], *a*. teeken; *b*. op de teekens achtgeven, achtgeven op, vgl. *tadu* 1, waarmede het in het Term. gewoonlijk in verbinding voorkomt.

Tana 2, iets ergens op leggen, opzetten, zoodat het er eenigszins door bedekt is, (als 't ware met een deksel bedekken): *ana tana batu-a neu lates-a*, hij plaatst den steen op het graf, (vgl. *fua* 1, *peda*), hij bedekt het graf met een steen; ook: *ana tana* (evenwel wordt voor T. en On. hier *tanda* opgegeven? terwijl D. en R. een ander woord bezigen) *bàdu saik esa*, zij zet een lap in een gescheurd baadje, (vgl. *tapa*); *badu nanatanak*, een gelapt baadje.

tatana, in alle dial., [Tim. *natán*, Kup. *tunga*, (vgl. [*tòno*] 2), Saw. *ketanga*, Sumb. *tanga*, deksel] = *tana*: *nakadofu-n ana besak-a ana tatana batu bebelak esa nesik lain*, hij wierp (de bron) met aarde dicht en legde er toen een platten steen op; *ana tatana louk esa neu-n ana*, hij zet er een vat overheen. Voorts bepaaldelijk: iets met een deksel bedekken, iets sluiten: *ana tatana ulek-a*, zij zet het deksel op den pot; *ule nanatatanak*, een (met het deksel) gesloten pot; *tatana ketu kakau-a*, de rijst geheel met een deksel bedekken; *ana tatana kena hade-la lai neäk dale*, hij bedekt geheel en al de rijstkorrels op de mat (met eene andere mat); *au tatana-ngò mu nggusi dale*, ik zal u in de tampajan verbergen en die met een deksel sluiten. *Tatana* [vgl. Sumb. *tanga boti*, kurk] ook: met eene prop sluiten, (vgl. *lèfo*, *sule* 1): *tatana bòto*, enz., eene flesch (enz.) kurken.

tatanak, het sluiten, enz.; deksel; *ule tatanak*, potdeksel; (*bòto* —, *falè* —) *tatanak*, stop, kurk.

matatanak, van een deksel voorzien: *sailòpe*, (*nduna*, enz.) *matatanak*, een mandje, (een sirihmandje, enz.) met een deksel.

(**Tana** 3), *tanak*, Ba., Bo., T. idem; overigens *tana*, [Kup. *tanga*], droog, knappend, croquant gebakken of gebraden: *ana sesena-ná pelak-ala tanak-ala*, zij roostert de maïs, zoodat zij goed knapperig, croquant is; *haö tanak*, knappende kalk = pleister.

matana = *tanak*; *haö matana* = *haö tanak*.

matana (*na-*), knappend, croquant worden; goed droog worden, bijv. door de zonnehitte: *hade-la lamatana sò*, de rijst is al goed droog, (vgl. *tuk*); ook: *lèdo-a namatana*, de zon is zeer warm (uitdrogend warm), bijv. in den middag, (vgl. *namahana*).

Tanak 1, D. *tana*, (voor T. wordt *tana heni* opgegeven); Ba., Bo. *natanak*; Bi., K., R. *natana*, [mogelijk bij (*tana*) 3 en lett. verdrogen], niet tot ontwikkeling komen, bijv. eene zweer of puist: *tanak heni bisu-a*, (*bisunggumak-a*). Zie ook sub (*tana* 3).

tanak (*na-*), idem: *bisu-a*, (*bisu-nggumak-a*) *natanak heni*, (vgl. *kakafi*).

(**Tanak** 2), *katatanak* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; K. *nakatatana*; D., On. *naätatana*;

R. *natataną*, [denkelijk bij *tana* 2], opstapelen, op elkander zetten, leggen, (vgl. *lutu* 1, *natatama*, *nakatotòdok*, *nangatutú*, *naunu*; voorts *lafufua ao*; ook *nakabubua*): *nakatatanak papak-ala*, (*pingak-ala*, enz.), hij stapelt de planken, (borden, enz.) op elkaar; *ana hoü nakatatanak pingak-ala*, hij houdt de borden vast ze opstapelende = hij draagt de borden opgestapeld, op een stapel; *ana pake nakatatanak badu dua*, hij draagt twee baadjes over elkaar, (vgl. *tadak*); *ala silo lakatatanak lik dua-dua*, zij schieten (opstapelend =) tegelijk twee schoten af. Ook: zich opstapelen, zich ophoopen: *hataholi-la mate lakatatanak lai musu dale*, de menschen sneuvelen zich ophoopende, de lijken der gesneuvelden hoopen zich op in den strijd.

Tan(d)a-baek, Mal. *tanda baik*, eene goedkeuring op school.

Tana-laik, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *tana-laį*; D. *tana-atą*; On. *taną*, [wel bij *tana* 2, en vgl. *lai* 6], verhemelte in den mond.

Tane 1, in alle dial., [vgl. Bat. *tano*, *tanoh* naast Jav. enz. *tanah*], modder; *tane lai-òek*, dunne, brijachtige modder; *tane mangalilek*, vaste, taaie modder; *ènok-a tane-tane mesan*, de weg is enkel modder.

matanek: *hade-òe matanek*, eene sawah met veel dikke modder.

(**Tane** 2), *tanek*, scherp, puntig; scherpte: *dulik-a tanek-a*, de kleine stijl is puntig; *fofola-má taka esa tanek-a*, slijp eene bijl scherp; *dòpe-a tane-hik*, het mes is zeer scherp. Overdrachtelijk: *dii-dò-nà tanek-a*, zijn oor is scherp, hij hoort scherp; *tanek*, ook: wapen, (vgl. *nggou-nggaik*): *basa musu-a dè lapeda tanek-ala*, de oorlog is uit en zij leggen de wapenen neder; *hataholi manahoü tanek*, iemand, die een wapen bij zich heeft.

matane, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *matande*; D., On. *tandę*, [Mal. *tadjam*, Bug. *tarĕng*, Jav. *tadjĕm*]: *felà*, (*ndola*, enz.) *matane*, een scherp hakmes, (eene puntige lans, enz.); *pana matane*, een spitse neus; *ina mata matane*, eene vrouw met een puntig, spits-toeloopend gezicht; *mata matane*, ook overdrachtelijk: een scherp gezicht, scherp kunnen zien; *hala matane*, eene scherpe stem; *hataholi bafa matane*, iemand met eene scherpe tong.

matatane-anak, eenigszins puntig toeloopend, scherp, bijv. een aangezicht.

matane (*na*-), *a*. scherp worden of zijn, (vgl. *fodu-fodu*, *sada-sada*): *ana fofola-ná taka-a namatane sò*, hij slijpt de bijl tot zij scherp is;

b. scherp maken: *ana fofola namatane felas-a*, hij slijpt het hakmes scherp; *ala kili lamatane ndolak-ala*, zij punten scherp de lansen aan.

(**Tane** 3), *tane* (*na*-), in alle dial., [Tim. *natán*, (dus voor **natana*), Mal. *tanja*, Bug. *utana*, *makutana*, Mak. *kutanang*], vragen, eene vraag doen, ondervragen: *latane-n ana ma natá nae*: *ta*, zij vroegen het hem, maar hij zeide: neen; *natane-n nae*, hij vroeg hem, zeggende:; *ò matane hata*? *au atane au dòpe-nga*, waarnaar vraagt gij? ik vraag naar mijn mes; *au atane sè hoï-ná au dòpe-nga*, ik vraag wie of mijn mes heeft weggenomen; *latane fò sè ndè napalani*, men vroeg wie durfde; *mane-sio-la latane manasakasí-la*, de *mane-sio* ondervragen de getuigen. Voorts in het bijzonder: *au ae afada au ina-ama-ng fo mai latane ò ina-ama-m, tè au duä ò ina-ama-m ta sipo sila hala-na fa*, ik zou mijnen ouders wel gezegd hebben (u) aan uwe ouders (ten huwelijk) te vragen, maar ik dacht, dat uwe ouders hun aanzoek niet zouden

aannemen; *latane fè-n inak esa*, zij vragen eene vrouw voor hem ten huwelijk.

tatane (*na-*), herhaaldelijk vragen; v. d. zich informeeren, een onderzoek instellen: *natatane nusak-a nasoda dò ta*, hij informeert zich naar de welvaart van het land; *natatane mòdo ai-dòk*, hij doet onderzoek naar genees- (of toover-)middelen, (vgl. *tadi*).

tatanek (*na-*) = *natatane*: *ò fadi-ma natatanek ò*, uw broertje vraagt voortdurend naar u.

natanek, vraag; *dedeä natanek*, eene zaak, waar navraag naar gedaan wordt; *ala fè dedeä natanek nai inak ndia sò*, zij hebben die vrouw ten huwelijk gevraagd.

Tane-bui, Ba., Bo., K. idem; Bi. *tene-bui*; R. *tande-bui*, [dus van (*tane*) 2 en *bui*(*k*), achterste], soort zwarte mier, welke hevig steekt, (vgl. *nèèk*).

Tanga, (Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *tangga*), soort boom, waarvan de bladeren veel op *kaifòk*-bladeren gelijken.

(Tangi), *matangi*, (Bo., Bi., K. idem; D. *matanggi*; On. [volgens opgave] *dula-matanggi*), kostbaarheden, als goud, zilver, enz.: *ò muni matangi hida*, hoevele kostbare zaken hebt gij medegebracht?

Tangon, (het Mal. *tanggung*) = *natá*, *naták*: *au ta tangon ndia sala-na fa*, ik ben niet verantwoordelijk voor hetgeen hij misdoet; *esak-ò tangon sala-n*, ieder is verantwoordelijk voor datgene, wat hij misdrijft.

Tangu, (Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *tanggu*), offeren, vgl. *sòngo*, waarmede het gewoonlijk verbonden wordt: *ala sòngo-tangu*, of: *ala sòngo ma ala tangu*, zij offeren.

tatanguk, meestal *sosòngo-tatanguk*, *sosòngok ma tatanguk*, het offeren; offer.

(Tani), *matani* (*na-*), Bo., Bi., K., T. idem, [dial. weenen, Mal. enz. *tangis*]: *manahèlo-a namatani*, de dichter draagt voor op klagenden toon, (vgl. *hèlo*).

Tao 1, in alle dial., [Kup. en Tim. *tao* naast *talu* (*taru*), Tett. *tau*, Mal. *taruh*, Mak., Bug. *taro*, Malag. *tao*, Jav. *toh*], zetten, leggen, plaatsen, bewaren, indoen, inzetten (bij spel) enz., (vgl. *peda*, *pedak*): *ana tao doik-ala leu* (*nggalás-a*, enz. *neu*) *mei lain*, hij legt het geld, (zet het glas, enz.) op de tafel; *ana tao doik-ala lai balaka dale*, hij heeft het geld in de kist gelegd, of: hij bewaart het geld in de kist; *ana tao kada isik dèèk esa neu*, zij doet er slechts één korrel bras in; *ana tao ulek-a neu*, zij zet den pot op het vuur, (vgl. *fua*, *soü*); *ana tao bua-loä-n neu*, hij doet (trekt) zijne kleederen (wapens) aan, (vgl. *pake*); *ana tao masik neu pa-a* (*ai-dòk neu bisu-na*, enz.), hij doet zout op het vleesch, (een geneesmiddel op zijne wond, enz.); *ana tao lima-na lèo bafa-n dale neu*, hij steekt zijne hand in zijn mond; *ana tao seluk doik lopia nè neu bai*, hij doet er nog zes gulden bij, (vgl. *pòpo*); *lakuminak susulak dè ala tao sèn bekeduak*, zij spelen kaart en ieder zet twee centen in. Zie verder sub *tao* 2, waarvan het niet geheel te scheiden is.

Tao 2, in alle dial., [in dezelfde beteekenis ook Kup., Tim., alsook Saw., Malag. *tao*, End. *tau*, oorspronkelijk hetzelfde woord als sub *tao* 1], doen, handelen, werken, behandelen, maken, veroorzaken; (zie ook sub *tao* 1, waarvan het soms moeielijk te scheiden is, zoodat sommige voorbeelden ook sub 1 konden geplaatst worden en omgekeerd): *ana tao hata nai ia*, wat doet hij hier? *ana ta tao hata esa bòe-n*, hij doet niets, of hij heeft niets te doen; *nanatauk sò*,

het is reeds gedaan; *tao malòle*, goeddoen; *ana tao bai*, hij is weer aan den gang, (zoowel in goeden als in slechten zin); *ela ana tao nò ao-n*, laat hem zijn gang gaan; *ana tao nonòk namahedi*, hij doet alsof hij ziek is; *ana tao sosotak*, hij doet moeite; *ana tao balakaik*, hij spant zich in; *ana tao tunga-n*, hij doet hem volgende, hij volgt zijn voorbeeld; *ana tao tunga balakai-na*, hij doet naar zijne krachten, zooveel als hij vermag; *ana tao tunga hihi-na mesan*, hij handelt zooals hij-zelf wil, hij gaat maar zijn eigen gang; *ana tao nò manggatek*, hij werkt met ijver; *ana tao-n neu ana bongik*, hij behandelt hem als zijn eigen kind; *ana tao-n nonòk kòde-a*, zij behandelen hem als (doen met hem als met) een aap; *ana tao mangalalau-n*, hij behandelt hem slecht, mishandelt hem; *ana tao mangalalau ao-n*, (hij behandelt zich-zelf =) hij gedraagt zich slecht; *tao ofak*, *uma*, *pio*, enz., een vaartuig, huis, (vgl. *nakandolu*), een tol, enz. maken; *ala tao lala uma esa*, (*nusak esa*), zij hebben een huis gebouwd, (eene stad gesticht); *ala tao-n dadi manek*, zij maken hem vorst; *ala tao-s leu ata*, zij maken hen tot slaven, brengen hen tot slavernij; *Mane-tua-lain ndè tao nala lalai ma dae-henak-a*, God heeft hemel en aarde gemaakt; *ana tao nala hutak*, hij maakt schulden; *ana tao-ná-n nasoda*, hij maakt, dat hij gezond is, of: hij maakt, dat het hem goed gaat; *ana tao lelèdo-na neu leödae-na*, hij maakt van den dag een nacht; *ana tao nakasosotak au*, hij veroorzaakt mij overlast, hij doet mij overlast aan; *tao namahòkok*, vreugde veroorzaken; *tao nasak*, toorn veroorzaken, toorn opwekken; *tao kapa-la lèo lalae dale leu*, veroorzaak, maak, zorg, dat de buffels in den stal gaan, breng de buffels in den stal, (kan ook sub *tao* 1 geplaatst worden); *ana tao-n lèo uma kekenak dale neu*, hij deed hem in de gevangenis zetten, (vgl. *tè* 3, *kena*); *tao buas-ala lèo uma dale leu*, (*mai*), maak, dat de goederen (hier) in huis komen; *tao dedeäk iä lèo mangalèdo-na mai*, veroorzaak, maak, dat die zaak in het licht komt, maak die zaak openbaar. Het gebruik van *tao* tot omschrijving van causatieve werkwoorden spruit voort uit de beteekenis „maken", bijv. *tao ketu tali*, een touw stuk maken = *naketu*; *tao ketu ènok*, een weg versperren, (waar *tao* echter meer in plaats van een ander werkwoord staat); *tao kofèëk*, afzonderlijk doen zijn, enz. Veelvuldig wordt evenwel op deze wijze niet van *tao* gebruik gemaakt, (vgl. *fè*); menigvuldiger is het gebruik van *tao* eigenlijk overtollig, waar het woord reeds causatieve beteekenis heeft, als: *ala tao laketu dedeäk ia so*, zij hebben die zaak al beslist; *ana tao nalutu nusak-a*, hij brengt het land ten verderve, (= *nalutu*, ofschoon gewoonlijk met *tao*); *tao namae* = *namae*, beschaamd maken; *tao namoli* = *namoli*, doen groeien; *tao nangènge*, doen schrikken, enz., waarbij ook *tao nisa*, hij maakt dood = *nisa*. Daarmede hangt samen het gebruik van *tao* in: *ana tao kamumulu ao-n*, hij houdt zich gek, enz., en in de uitdrukkingen als: *tao-hedi*, (*tao-nggoa*, *tao-pòke*, *tao-mate*), zich ziek, (dom, blind, dood) houden, (vgl. *taok-a*).

Voorts wordt *tao* gebezigd in meerdere uitdrukkingen, waarbij „doen" dikmaals voor andere werkwoorden in de plaats komt, als: *tao mamasok*, (*sakola*), kerk, (school) houden, (vgl. *hoü*); *tao*

feta, een feest houden, feestvieren; *tao matak neu*, het oog houden op; *tao Lòte*, (*Malai*) = *kokolak*, Rottineesch, (Maleisch) spreken; *tao susulak*, (*dama, kaliti*) = *nakaminak*, kaart- (dam-, met kalitji's) spelen; *tao susulak*, ook: een brief, een boek maken = schrijven; *tao dedeäk*, eene zaak behandelen, bespreken; *tao hade-òe*, (*tina*), eene sawah, (een tuin) maken = bebouwen; *tao tauk*, indigo verbouwen; *tao mèko-la leu*, behandel = sla de gong's! *ana tao lèo dulu neu* = *ana lèo*, enz., hij gaat naar het oosten; *koa-la tao sò*, de *koak's* (doen = *kako*) zingen al, maken reeds geluid; *ana tao nitu* = *sòngo*, hij offert den duivel.

Hier volgen nog eenige bijzondere beteekenissen en aanwendingen van *tao*: naast de beteekenis van „behandelen" heeft *tao* ook de speciale beteekenis van: slecht behandelen, overlast aandoen, kwaaddoen, (vgl. *nakasesèbok*, *nahedi*): *ana tao au*, hij plaagt mij, doet mij overlast aan; *ta seluk esa bòe ndè napalani tao au*, er is niemand meer, die mij overlast durft aandoen; *fò ela bòö bòe mèo-a tao bai-s ala*, opdat de kat hun (den muizen) geen kwaad meer zou doen; *nitu tao-n*, de duivel kwelt, plaagt hem, (vgl. *natao*); *hata-holi tao-n*, ook: men gebruikt tooVermiddelen tegen hem. Ook kan *tao* de beteekenis hebben van ons „het maken", bijv. *fò ela ana tui-s ala au tao lèo-bè nai ia*, opdat hij hun vertelt, hoe ik het hier maak; *namanasa hu nakanae nita ndia ana susue-na tao lèo-ndia*, zij was boos, toen zij zag, dat haar lievelingskind het alzoo maakte = dat het in zulke omstandigheden verkeerde; v. d. ook verbonden met *dadi*, bijv. *sè ama dadi tao lèo manadanga ndia bòe*, het zal met ons gaan, als met dien jager. *Tao hata, hata tao-n*, zie *hata* 2; *tao lèë*, zie *lèë* 2, in navolging van eene constructie als: *ana ta bubuluk ana tao tao-n lèë*, (hij wist niet hoe hij het doen zou), wordt *tao* ook wel overtollig met *lèo-ndia* en dergelijke uitdrukkingen geplaatst, zooals bijv. in: *dè ita tao tao lèo-ia na, na hetu ita sanga* enz., als wij dit doen, dan is het immers omdat wij willen enz.; *bòö nonòle tao nii-ana-a lèo-ndia*, draag dat kind niet zoo onhandig; *emi bòö makafafaik au tao lèo-ndia*, houd mij niet zoo voor den gek; *ana peda tao tao-n lèo ndia nafada-na*, hij ging te werk, zooals hij hem gezegd had; *makaneni-ma Mane-tua-lain nabubua tao naü-a tao lèo-ndia*, enz., als God het gras dan zoodanig versiert, enz.

Soms wordt *tao* na een ander werkwoord gevoegd, dat alleen in gereduplicеerden vorm voorkomt, om aan te duiden „het bezig-zijn", hetgeen anders door herhaling aangeduid wordt, (zie ook de voorgaande voorbeelden): *dè ò fò tao kapa-a lèë dè au ninio tao, tè ana ta lalik fa*, hoe drijft gij den buffel toch voort, ik trek maar aldoor, maar hij verzet geen poot; *nasesekе-ei tao*, hij is bezig te hinkelen; enz.

Op te merken zijn nog de uitdrukkingen: *bòso tao lèo-ndia* of *lèo-ia*, (doe niet alzoo), hetgeen ook gebezigd wordt in den zin van *seli*: *malela-na bòso tao lèo-ndia*, hij is zeer knap; *bòso baü-na tao lèo-ia*, het is zeer groot; *nanaäka bòso malada tao lèo-ndia*, het eten is zeer lekker; *bòso tao nanaäk deü ia*, het eten is zeer overvloedig.

Eenige verbindingen van *tao* met een volgend verbaal woord volgen hier: *tao*

ela, (vgl. *ela* 1), gereedmaken: *meu tao ela-ngita nanaäk-a*, gaat het eten voor ons gereedmaken; vgl. *tao nala*; *tao ela*, ook: nalaten, zie sub *ela* 1.

tao fè, versterking van *tao* in den zin van „veroorzaken": *ana tao fè-s lasoda*, hij maakte hen gezond; *lèo ndia maòlo-na ta tao fè fa dei, na ta mòpo pa-na bòck*, als zijne gulzigheid het niet veroorzaakt had, zou zijn vleesch niet verloren geraakt zijn; doch: *ana tao fè au malòle*, hij doet gevende mij goed = hij doet ten mijne nutte goed, hij doet mij goed, bewijst mij een dienst.

tao heni, afmaken, afdoen, (zie ook *tao* 1): *tao heni tataos ia*, maak dit werk af; *ana tao heni basa hata-n-ala sò*, hij heeft al zijne goederen opgemaakt, (vgl. *naä heni*, *nabasa*); *tao heni ulek-a*, den pot van het vuur nemen, (vgl. *soü heni*); *tao heni mei-a lèo deak neu*, neem de tafel weg en breng haar naar buiten; *tao heni bafi-a ci-n esa*, doe (= snijd) een poot van het varken af; *tao heni papaäk*, de banden afdoen; *tao heni dèë-na*, de pitten er uitdoen; *tao heni luma-luma*, telkens kleine hoeveelheden er afdoen of er afnemen; *ana tao heni lopia esa*, hij doet (= trekt) er één gulden af.

tao nala, of *tao-ná*, (zie ook boven), bepaaldelijk: gereedmaken, (vgl. *tao ela*, vooraf gereedmaken, *nafafaü*): *mu tao nala nanaä-nininuk*, ga spijs en drank gereedmaken; *ala tao-lá sila lepa-nggè-n*, zij maakten hun leeftocht gereed; ook: *ana tao nala bòe ma* —, toen hij gereed was —, (vgl. *nala* 5).

tatao, herhaaldelijk doen, enz.: *bòö tatao ndia*, doe dat toch vooral niet!

tao-tao, bezig zijn: *ana tao-tao nò tatao-na*, hij is bezig met zijn werk; *ana tao-tao, tè nèëk ta*, hij is er wel mede bezig, doet er wel iets aan, maar niet met ernst.

taok, *a*. in enkele bijzondere beteekenissen voor *tao*: *hataholi taok* = *hataholi tao-n*, men gebruikt geheime toovermiddelen tegen hem, [Saw. *tao*, idem, vgl. Bim. *rawi*]; *ala taok mèo-asu-a tè au bei-ta ita fa-n*, zij praten maar van den tijger, maar ik heb er nog nooit een gezien, (vgl. sub *b*, waaruit de uitdrukking misschien ontstaan is);

b. in samenstellingen: (*hataholi*) *nitu-taok*, iemand, dien de duivel plaagt, een bezetene, (vgl. *nitu-paäk*, *nitu-hoïk*); *ala tao koa-taok tèke-taok, tè ala bei ta lita lò mata-n-ala fa*, zij doen het doen van *koak* en de gekko, (vgl. boven *koa-a tao*, de *koak* maakt geluid) = zij vertellen maar wat, maar hebben het nooit met hunne eigen oogen gezien.

taok-a, of *taok-ò*, zich houden als, net doen als, het is alsof, (vgl. boven *tao — pòke*, enz.); voorts *bòso*, *tao koa*, *nakòko*; ook *soü ao*): *dè touk-a taok-a ndia ta nita beis-a fa*, de man deed alsof hij den kaaiman niet zag; *ama nita basa dedeäk-ala sò ma ama taok-a ta bubuluk bai*, (vader heeft) = gij hebt alles gezien en doet alsof gij niets weet; *kada taok-a ndia namahòko-a mesan*, hij deed alsof hij verheugd was; *ata-a taok-ò ndia neu sungu bòe*, de slaaf deed alsof hij ook ging slapen; *basa na taok-ò ana kalua batu nesik bafa-na sò*, daarna is het net, alsof hij den steen uit zijn mond te voorschijn heeft gebracht; *neni sudi ai bibia-anak-ala taok-ò uni haba namosina*, hij brengt allerlei kleine stukjes hout, welke net zijn als *habas* en ketenen, welke *habas* en ketenen moeten voorstellen; *taok-ò*, ook: zich houden voor:

au ae-n ae: *bòö saë ndala ndia sò, tè nae taok-ò ndia dei fò manasaë ndala, dè hu ndia dè ana saë bòe ma ana tuda*, ik zeide tegen hem: bestijg dat paard niet; doch hij hield zich voor een goed ruiter, daarom, toen hij opgestegen was, viel hij er af. Dan ook wel zonder *nae* (enz.): *taok-ò ò dei fò mamasuïk*, (*hataholi malòle*, enz.), meent gij, dat gij de rijke (goede, enz.) man in persoon zijt? *taok-ò au dei fò malelak*, denkt gij, dat ik de wijsheid in persoon ben, dat ik mij niet vergissen kan, (zegt iemand, die iets verkeerds heeft gedaan).

tataok, het doen, enz.: *au pela ò tataok-a*, ik heb geen lust er in, om het te doen.

tataos, hetgeen iemand doet, eene daad, een werk, (vgl. *ues*): *nakanae nita ka ndia tatao-na*, hij zag, wat die kraai deed; *ana sanga balas ndia tatao-na*, hij wil hem zijne daad vergelden; *tatao salak*, (of: *masalak*), misdaad; *tataos-a bei ta basa fa-n*, het werk is nog niet af; *tao kada ò tatao-ma*, doe slechts uw eigen werk, bemoei u slechts met uwe eigen zaken; *ana tao tataos baük-a*, hij heeft veel te doen; *neu tatao-na*, het komt tot de daad, het komt tot uitvoering; *tatao Koponí*, werk voor de Compagnie, gouvernementsdienst; *tatao-nonoïk*, zie sub (*noï*) 4.

tao (*na-*), kwellen, overlast aandoen, (vgl. sub *tao*): *nitu-la latao*, de duivels kwellen, veroorzaken allerlei rampen; *latao ao*, zij doen elkander overlast aan.

taok (*la-*), met elkander gezamenlijk iets uitvoeren, enz.: *latao-umak-ala*, zij maakten met elkander de huizen; *lataok-ana nonòk nggoak-a*, zij plagen hem, alsof hij een stommerik was.

manamatao, ook *manatao*, hij, die, (dat, wat) kwelt: *ala sanga manamatao-a*, zij zoeken hem, (een geest of duivel), die kwelt.

Taö = *talo*, mannen- en vrouwennaam.

Tapa 1, Bo., Bi., K., R. idem, [Tett. v. Dilli *taba*, Cer. *taha*, vgl. Bim. *toba*, Mak. *taba*, ook Rott. *fepa*?], werpen, gooien, (vgl. *doü*, [*hunga*], *lengu* 1, *lido* 1, *pai* 1, *pia*, *pilu* 2, *sòko-lido*, *tè* 3, [*tipa*], *tuü* 2, benevens *bala* 1): *tapa* (*nenik*) *batu*, (met) een steen werpen; *dò tapa batu esa*, een steenworp ver; *tapa batu lèo lain neu*, een steen in de hoogte gooien; *tapa manupui esa*, naar een vogel gooien; *tapa laë manu-a langa-na*, bij het werpen den kop van de kip raken; *tapa doik-ala lèo dae leu*, de geldstukken op den grond gooien; *tapa heni batu*, een steen wegwerpen. Ook: *tapa heni sao-na*, zijne vrouw verstooten, (vgl. *ela* 1); *tapa leleka bua loäs-ala*, goederen in wanorde en verspreid terneer werpen; *tapa nggangg alik di-ai*, (*susulak-ala lai mei lain*, enz.), bouwstoffen, (papieren op de tafel, enz.) in wanorde neergooien.

tatapa, herhaaldelijk werpen of gooien enz.: *tuü* (of *tutuü tatapa*): *ana tuü tatapa bua-loü-na*, hij werpt zijne goederen wanordelijk door elkaar. Ook = *tatapak*, *a*.

tatapak, *a*.: *tatapak tali-doik*, geld strooien, (vgl. *nggali*);

b. het werpen, enz.: *batu tatapak*, een steen om mede te gooien. (Zie ook sub *tapa* 2).

tapa (*na-*), willen werpen, gewoon zijn, plegen te werpen: *nii-ana-a natapa*, het kind wil gooien; *nitu-la*, (*kòde-la*) *latapa*, de duivels, (de apen) houden er van te gooien, plegen te gooien; *latapa ao*, elkander gooien.

tapak (*la-*) = *latapa ao*.

Tapa 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; Ba. *tampa*; D., T., On. *tamba*, [Kup. *tapa*, plakken en lappen, naast *napan*, dicht aaneén,

napin, aaneengekleefd; Tim. *tap*, lappen; *naktapa*, dial. *naktape*, aaneengekleefd; hierbij ook wel Rott. *naaüpa*, kleverig, *nahapa*, kleven, denkelijk bij Mal. *tampal*, *tempel*, Jav. *tambal*, enz.], opplakken, doen kleven, (vgl. *nakadiditek*): *ana tapa ai-dòk neu bisu-na*, hij plakt een geneesmiddel (bijv. eene pleister) op zijne wond; *sina-siu-la tapa susula-dò pilas-ala lai uma-n-ala lelesu bafa-n-ala*, de Chineezen beplakken hunne deuren met roode papieren; *tapa kakau-huük neu susulak-a*, een weinig rijst (bij wijze van lijm) op het papier van den brief doen kleven; *ana tapa nakatema haik-a*, hij plakt den emmer geheel dicht; v. d. *tapa laö nasu tua*, kookplaatsen voor lontarsap van modder, klevenden grond maken door de modder te doen vastplakken; zoo ook: *tapa opak*, de dijkjes (op zoo even genoemde wijze) in de sawah maken; ook absoluut: *ala tapa*, zulke dijkjes worden gemaakt, (vgl. *fua* 2, *fue*), v. d. *tapa hade-òe*, eene sawah van dijkjes voorzien; *hade-òe nanatapak*, eene van dijkjes voorziene sawah; *tapa heni opak*, (*hade-òe*), de dijkjes afmaken. *Tapa* ook: een lap op iets zetten, iets verstellen, oplappen, (als 't ware met eene pleister beplakken): *ana tapa-n neu bua palák-a*, hij zette het als een lap op een oud kleed; *tapa badu*, een baadje verstellen, lappen, (vgl. *nakatatafi*, *tana* 2); hierbij ook? *pik tapa-hela*, (een lidteeken plakt en trekt?) = een lidteeken wordt licht weder bezeerd, oude wonden rijten spoedig open.

tai-tapa, zie *tai* 2.

tatapak, het opplakken, enz.; *fai tatapak*, de tijd voor het maken van de dijkjes in de sawah. (Zie ook sub *tapa* 1).

katapa (*na-*), vastgeplakt zijn: *ai-dòk-a nakatapa*, het geneesmiddel (de pleister) zit vastgeplakt; ook: dicht bij één, vlak bij elkaar: *nïï-ana-la sungu lakatatapa ao*, de kinderen liggen vlak bij elkander, tegen elkander aangedrukt te slapen, (vgl. *nakaseti* 2); *naü-a moli nakatapa nò dae-a*, het gras groeit plat tegen den grond aangedrukt, (vgl. *tama* 2).

makatapak, aaneengeplakt; ook: *huni-boa makatapak*, aaneengegroeide pisangs, (vgl. *tada-lapak*).

(**Tapa** 3), *katapa* (*na-*), Bo., Bi., K. idem; R. *natapa*; Ba. *nakatampa*; T. *nakatamba*; On. *naülamba*, [D. *nanggadite*, dus bij *tapa* 2, en lett. aaneengeplakt], inkrimpen, ingevallen zijn, (vgl. *kakafi*): *tei-na nakatapa*, zijn buik is ingevallen; *nasebuü-n-ala*, (*suü-n-ala*) *lakatapa*, hare wangen, (borsten) zijn ingevallen. (Zie ook sub *tapa* 2).

Tapandòes, [vgl. *ndòe*], zwak; v. d. zacht, liefelijk: *lakandandák bulak-a lèo ina manakòö tapandòes esa*, zij stellen de maan voor als eene moeder, die zacht en liefelijk draagt, (zorgt), (vgl. *naü-naü*).

Tapis, Ba., T., R. idem; Bo., Bi., K. *tapi*; D., On. *papis*, [Jav. *tapas*, (van een kokospalm), zie ook sub *pouk*]; ook *tapi-tua* of *tua-tapis*, (D. *tua-papi*), het vezelachtige bekleedsel onderaan de bladstelen van een lontarpalm, (vgl. *bòle*); *nò-tapis*, datzelfde van een kokospalm; *hèle tapis*, dat deel der bladstelen verzamelen, oprapen, opzoeken, (bijv. om er vuur mede aan te maken).

Tapiloïk, Bo., (T.?) idem, (voor Ba. wordt *sapiloïk*, voor Bi. *tapadoi*, voor R. *taparoï*, voor D. *totoloï* opgegeven), benaming voor eene wijze van de gong te bespelen.

(**Tasa**), *tasak*, Ba., Bo., T. idem; overi-

gens *tasa*, [Kup. *tasa*, Tim. *mtasa*, Tett. = Bat. (dial.) *tasak*, Mak., Bug. *tasa*, Mal. *masak*], gaar: *kakau*, (*pa*, enz.) *tasak*, gaar (gekookte) rijst, (gaar vleesch, enz.), vgl. *nggae*, *pela* 1; *dè nasu-ná-s tasak bòe ma ana hai heni-s*, toen zij ze (de katoepat's) gaar gekookt had, nam zij ze af; *nanaä tasak*, ook gaar = gekookt eten, tegenover rauw; voorts: rijp, van rijst, maïs enz.: *hade*, (*pela*, *bète*) *tasak*, (vgl. *latuk*); verder gezegd van donkere kleuren, bijv. *pila tasak*, donkerrood.

tasa (*na-*), eigenlijk: gaar maken, doch alleen gebruikt in overdrachtelijken zin: *ana eèse natasa lafa esa*, zij drukt het garen, waaruit eene slimoet geweven zal worden, met de handen, om het eenigszins zachter te maken, opdat het beter de kleurstoffen zal aannemen; *natasa hade-òe*, de sawah voor de laatste maal met buffels bewerken, (vgl. *naue*); *natatasa dale*, het besluit nemen, moed vatten om iets te volvoeren.

matasa (*na-*), gaar worden of zijn: *kakau-a namatasa sò tè pa-a bei ta namatasa fa*, de rijst is al gaar, doch het vleesch nog niet; *ana sapalaö dò ulek esa namatasa*, hij heeft zoo lang flauw gelegen als (de inhoud van) een pot noodig heeft om gaar te worden; *ana dòde-ná kakau-a*, (*nasu-ná pa-a*) *namatasa sò*, zij heeft de rijst, (het vleesch) gaar gekookt; *ana nasu-ná ai-dò-a bei ta namatasa fa*, zij heeft de groente niet goed gaar gekookt; *ana sesena-ná pelak-ala lamatasa sò*, zij heeft de maïs gaar geroosterd. Verder heeft het nog de beteekenis van: rijpen, rijp worden van granen: *hade-la*, (*bètek-ala*, *pelak-ala*) *sanga lamatasa sò*, de rijst, (gierst, maïs) is al op het punt van rijp worden; *hade-pelak-ala lamatasa tunga-tunga*, de rijst en maïs rijpen na elkander.

Tasi 1, in alle dial., (D. gewoonlijk *tasi*, ook Bi. *tasi-k-a*, de zee), [Tim., Tett. *tasi*, Kup. *tasi*, bepaald *tasik-a*, Sumb. *tesik*, dial. *tasik*, Saw. *dahi*, strand, en in sommige verbindingen ook „zee", Mal. *tasik*], zee; men spreekt van: *tasi Pada*, *tasi Kolobafo*, enz., de zee bij Termanu, bij Korbaffo, enz.; ook: *tasi Puku-afu*, de straat tusschen Rotti en Timor; *tasi-kí*, (*-kona*), de noord-, (zuid-) zee; *nai tasi-dale*, in zee; *ana fali nème tasi-dale mai*, zij keerde uit zee, (waarin zij bij het strand had staan visschen) terug: *ofak-a nala tasi-dale*, het vaartuig bereikte de zee, was van het strand in zee getrokken; *tasi-dale isi-na*, de zee-bewoners = visschen, enz.; *nai tasi--taladak*, in volle zee; *nai tasi-lai*, op zee; *ofak esa nai tasi-lai*, er is een schip op zee; *hataholi tasi-lai*, zeeman; *lalaö tasi-lai*, zeereis; *ofak-a laö tasi-a dea neu*, het vaartuig gaat zeewaarts; *tasi-a hui-na*, zeebodem; *tasi-henuk*, vloed, (vgl. *lu* 1); *tasi-madak*, ebbe; *iü* (*pòe*, *mènge*, *manupui*) *tasi*, zee-visch, (- garnaal, - slang, - vogel). Ook: *manupui tasi-dalek* = *manupui tasi*, en steeds: *ndala tasi--dalek*, het zeepaardje; *batu tasi-dalek*, een steen uit zee; *pia tasi-dalek*, eene rots in zee.

tasi-fude, spons; (*tasi-a fude-na*, zeeschuim).

tasi-òe, zeewater. Ook mannennaam, en ook verbaal gebezigd: iets in het zeewater houden: *neu tasi-òe ei-na*, hij gaat zijne voeten in het zeewater houden; *ana tasi-òe sèpe-a*, hij legt het sĕpan--hout in het zeewater om de kleur donkerder te maken.

Tasi 2, mannen- en vrouwennaam.

Tasu, in alle dial., [ook Tim., Kup., uit

het Moluksch-Mal. *tatju*], braadpan; *tasu-baëk* (of *biak*), eene scherf van eene braadpan; *tasu-a nggi-na*, de steel; *hata-holi manamalamemei tasu-buik*, iemand, die den bodem van eene braadpan aflikt, een scheldnaam, bijv. voor iemand, die uit armoede bij een ander inwoont.

Tata 1, in alle dial., uitgezonderd On., [wel stamverwant met Tett. v. Dilli *fota*, Tonsaw. *wĕta*, Bareë *lata*, splijten, Sumb., Saw. *wăta*, gespleten, Daj. *rĕtak*, enz., waarbij ook wel Mal. *patah* behoort], splijten, (vgl. *bia* 1): *tata ai*, hout splijten, houthakken; *ana tata* (*baë*) *ò-a sò*, hij heeft de bamboe al gespleten. Met *heni* verbonden: uit elkander halen, afbreken, [vgl. Saw. *ḅagi* en Rott. *fangi*]: *tata heni uma-a sini-na*, het dak van het huis afbreken; *tata heni lak-a*, eene tent afbreken om te verplaatsen, (vgl. *òfe* 1). Overdrachtelijk: *ana tata ama-n bafa-na*, hij spreekt zijn vader tegen, (vgl. *sapu* 2); *boö tata au dasi-nga*, (of *kokola-nga*, *dedeä-nga*), verwerp mijne woorden niet, (vgl. *tipa*); *tata malela-na*, zich tegen iemands inzicht verzetten.

tatata, herhaaldelijk splijten; *ò nanatatatak*, meermalen gespleten bamboe; *teteta-tatata*, zie sub (*teta*) 2. (Zie ook sub [*tata*] 2).

(**Tata** 2), *tata-tata*, in alle dial., ofschoon het gebruik niet overal hetzelfde is, [wel eene klanknabootsing, onafhankelijk van *tata* 1, (vgl. *tati* 4), hetgeen meer tot het algemeen M. P. taaleigen behoort], wordt gebezigd van verschillende rammelende, rollende geluiden, dikmaals verbonden met *lulu-lulu*: *pingak-ala tata-tata*, (*lulu-lulu tata-tata*), de borden rammelen, rinkinkelen; *esa lulu-lulu tata-tata nò pinga-mango nai uma-hunuk lain*, iemand rammelt met aardewerk boven op zolder; *sisilo-la tata-tata*, de geweren geven geluid, vooral gezegd van het slaan van den haan, gevolgd door het schot; *ana mangu timi-n tata-tata*, hij rilt, zoodat zijne tanden rammelen, hij klappertandt van de koude.

tatata, in: *lòso tatata nïi-ana-a*, een kind over den grond sleepen, totdat het 't geluid *tata* maakt. (Zie ook sub *tata* 1).

tatas, (Ba., R. idem; Bo., Bi., K. *tatạ*), donderslag; ook wel: bliksemschicht, (vgl. *ndelas*): *tatas-a hoï ai esa*, de bliksem slaat in een boom.

betata = *tata-tata* van een meervoudig subject: *sisilo-la betata* = *sisilo-la tata-tata*; *pingak-ala betata* = *pingak-ala tata-tata*.

tata (*na-*), het geluid *tata* maken: *sisilo-a natata*, of: *natata-lain* = *tata-tata*; *timi-n-ala latata*, (Bo., K., T., R. idem; Ba. *tata-tata*; D. *laätatatạ*), zijne kaken rammelen, hij klappertandt; *lalai natata*, of: *nalulu-natata*, het dondert, (vgl. *nanggulu*).

katatatak (*na-*) *sisilo-a*, den haan van een geweer doen tikken, (vgl. *tati*).

Tati 1, in alle dial., [Kup. *dati*, hakken, dooden; hierbij denkelijk (*fati*) in: *fati-lada*, *bati*, verdeelen, (Kup. *bating*, de *ng* = bijv. Saw. *pe* in *pebagi* = Jav. *ambagekake*); voorts *fani* 2, mogelijk *oti*, vgl. Bul. *pati*, *wanti*; denkelijk oorspronkelijk wel verwant met *tata* 1; vgl. ook *tati* 3], hakken met een hakmes, houwen met een zwaard, enz., (vgl. *beta*, *bia* 2. *dadaü*, *hunga*, *kekèbo*, *lèle* 1, *lèlo* 2, *lilo* 2, [*lèto* 2], *lòö* 1, *momola*, *nggenggèbo*, *nggèlo*, *oti*, *pango* 1, *pèlo* 2, *sapi* 2, *selu* 2, [*natè* 3], *tetei*, *teteta*, *tète* 1, *namatina*, en ook *kè* 1): *tati ai*, houthakken, kappen; *ana tati-ná-n lutu-lutu* of *lutuk*, (*sopu-sopu* of

sopuk), hij hakt het in kleine stukjes, (tot gruis); *tati kekeü ai-a*, het hout kort afhouwen, den boom tot bij de wortels omkappen; *tati nò*, eene kokosnoot doorhakken; *tati nò nai hus dale*, de op een paal gestoken kokosnoten in het voorbijgaan afhouwen, een der volksspelen bij het oogstfeest; het uit de noten loopende water zou een goed teeken zijn voor regen in de toekomst; *mane-sio-la ladenu hataholi-la tati batu nai tasi dale*, de *mane-sio* bevelen den menschen koraalsteen te gaan hakken in zee; *tati balok*, een balk bekappen; *tati tina*, een tuin maken door boomen weg te kappen, (vgl. *oti*) = *tao tina*; *tati nenik tafa*, met een zwaard slaan: *ana tati tafa neï*, hij slaat er met het zwaard op; *ana tati baë busa-a langa-na* (*neu dua*), hij klieft den kop van den hond (in tweeën). Verder beteekent *tati* meer in 't bijzonder: slachten van groote dieren: *tati kapa*, (*ndala*, *sapi*), buffels, (paarden, koeien) slachten; *meni sapi-ana maao-a mai fò tati-n ana*, breng het vette (vetgemeste) kalf hier om te slachten, (vgl. *dòdo* 1); *manatati*, slachter, slager: *tati manu*, eene kip den kop afhouwen, bijwijze van eed of godsoordeel: *ala fè-n sò ma ana tati manu*, zij lieten hem zweren en eene kip den kop afslaan; *ana tati manu nisa nako-dà-a*, hij doet den dief sterven door het godsoordeel; *tati nisa*, (enz.), doodslaan: *ala tati lisa touk esa*, zij hebben een man gedood met het zwaard (of hoe ook), (vgl. *nisa*); *tati* ook: hakken = met de hak bewerken, (vgl. *sau* 2): *tati dae*: *ana tati hade-òe-a opa-n-ala fò ana sanga tapa-n*, hij bewerkt met de hak of spade de kanten der sawah, welke hij van dijkjes wil voorzien. Ook overdrachtelijk: *ana tati nala* (*dama*)-*anak lima*, hij heeft vijf dam-schijven geslagen, genomen; *tati dama*, slaan in het dam-spel; *nitu tati*(*k*), die door den duivel gehouwen moge worden, eene verwensching. Met *heni*, of ook met *ketu*, afslaan; *tati heni* (of *tati ketu*) *langa-na*, iemands hoofd afslaan; *tati heni* (of *ketu*) *ai ndanak-a*, den tak afhouwen.

tati-late, (vgl. *lates*), slachten ter gelegenheid van een sterfgeval.

tati-tati mesan, steeds maar hakken en houwen.

tatik, *a*. = *tati*, den grond met eene spade bewerken: *tatik dae*.

b. aan het slot van samenstellingen, bijv. *nitu-tatik*, zie sub *tati*.

tatatik, het hakken, enz.: *ana tati-s ala*, *tè alà ta lamanène tatatik ndia fa*, hij hieuw op hen in, maar zij gaven niets om dat hakken; *kapa* (enz.) *tatatik*, een buffel (enz.), bestemd om geslacht te worden.

tatatis, hak, houweel, spade, patjol.

tati (*na*-), willen hakken, enz.: *nii-ana-a natati*, het kind wil hakken, wil slaan, bijv. met een mes; *natati natè*, zie sub *tè* 3; *natati* ook: willen houwen = woedend zijn: *mèo-asu esa natati*, *hu ninik-ala lakamú leu dii-dò-na*, een tijger was woedend, omdat de muskieten hem in het oor gonsden; vgl. *namanasa*. (Zie ook sub *tati* 2).

matatik: *nii-ana matatik*, een kind, dat gaarne slaat of hakt met een mes; *tou* (of *hàtaholi*) *matatik*, ook = *kanisak*, *manisak*, moordenaar. (Zie ook sub *tati* 2).

Tati 2, in alle dial., [blijkbaar een bijzonder gebruik van *tati* 1], beöorlogen, (vgl. *musu*): *Pada tati Baä*, Termanoe voerde oorlog tegen Baä; *Pada-a tati*

nala nusa-anak hitu, Pada heeft met gunstigen uitslag de zeven kleinere landschappen beöorloogd; *ala tati ketu Denga,* zij voeren tegen geheel Dengka strijd, zij loopen geheel Dengka af.

tati (*na-*), ten oorlog trekken, oorlog voeren met: *hataholi leu latati,* de menschen trekken ten strijde; *Pada natati nò Baä,* Termanoe voert oorlog met Baä; *Pada nò Baä latati,* Termanoe en Baä voeren oorlog met elkander. (Zie ook sub *tati* 1).

matatik: *nusà matatik,* een land, dat in oorlog is; *hataholi* (of *tou*) *matatik,* iemand, die oorlog voert; *ofa* (*-haï*) *matatik,* oorlogschip. (Zie ook sub *tati* 1).

Tati 3, [wel hetzelfde woord als *tati* 1, 2, vgl. Jav. *bedah,* gespleten, gescheurd], steeds met *baë* verbonden, inscheuren, ingescheurd zijn; iets inscheuren, (vgl. *si* 1): *tati baë lafa-a,* (*la-a,* enz.), de slimoet, (het zeil, enz.) is ingescheurd; *ana fepa-ná ci-na tati baë-n,* hij sloeg hem zoodanig, dat zijn been gescheurd, gewond was; *tema papala kaabah-a tati baë n neu talada-na,* de voorhang des tempels scheurde middendoor; *ana tati baë lafa-a,* hij scheurt de slimoet; (*tati baë,* zie ook sub *tati* 1).

Tati 4, [dit is wel een ander woord dan *tati* 1 en te vergelijken met (*tata*) 2]: *sisilo-a tati,* wordt gezegd van het tikkend geluid, dat bij het overhalen de haan van een geweer maakt, (vgl. *natata*).

tatati: *ana kokolak tatati bafa-na,* hij spreekt en „doet zijn mond tikken", gezegd van iemand, die veel babbelt.

tatatik, of: *sisilo-a tatati-na,* haan van een geweer.

katatatik (*na-*) *sisilo-a* = *nakatatatak,* de haan van een geweer doen tikken. (Zie ook sub [*tati*] 5).

(**Tati** 5), *tati-tati* (ook D.) = *tae-tae*: *nangatúk ci-n tati-tati,* hij zit met slingerend afhangende beenen, de beenen slingerend tegen elkander slaan; (vgl. *leu-leu*).

katatatik (*na-*), Ba., Bo. idem; D. *naätatati*; R. *natatati*; On. *tatati,* [Bi., K. *nakateteta,* vgl. het Term. woord, doch denkelijk eerder bij *tati* 4 dan bij *tati* 1]: *nakatatatik ci-n-ala,* hij laat de beenen slingeren, hij slaat met de beenen tegen den buik van het paard, om het tot spoed aan te sporen; v. d. *nakatatatik ndala-a,* hij spoort het paard zoo doende tot spoed aan. (Zie ook sub *tati* 4).

(**Tati** 6), *tati* (*na-*), in alle dial., [eene overdrachtelijke beteekenis van *tati* 2?]: *ana laï-ná futus-a natati,* zij bindt de *futus* scheef op, (vgl. *nggòlo-sòso*); *bafa pana-n latati,* zijn gezicht staat scheef, hij trekt een scheef, verdrietig gezicht, zijn gezicht staat op huilen; (vgl. *hòë*). Zie ook sub *tati* 1 en 2.

(**Tau**), *tau-tau* in: *nggèo tau-tau,* blauwzwart: *koäs-a nggèo tau-tau,* de wolk is blauwzwart.

tauk, Ba., Bo., T. idem, overigens *tau,* T. ook *tau-dò,* [Tim. *taum,* Kup. *talung,* Mal. *tarum,* Jav. *tom*], de indigo-plant, indigo; ook: donkerblauw, (vgl. *momòdok*); *tau-ana,* eene jonge indigo-plant; *tau-olana,* een groot soort der indigoplant; *tau-nituk,* soort wilde indigo; *tau-òek,* het sap der indigo; ook (maar dan vooral *tau-isik*), de verfstof.

(**Taü**), *taüs,* angst: *ana tao taüs,* hij veroorzaakte angst, om hem stond men veel angsten uit.

katataü (*na-*), Ba., Bo., K. idem; R. *natataü*; T. *nakatataük*; D., On. *naätataü*; Bi. *nakatataku,* [Tim. *namtau,* vreezen, Tett. v. Dilli *taük, hametaük,* idem, Mal. *takut*], bangmaken, bedreigen, (vgl. *nakabibík, nakòko*): *nitu-la mai lakatataü,* de

duivels komen vrees aanjagen; *nitu ta nakatataü au fa*, geen duivel jaagt mij vrees aan, ik vrees voor niets, ik ben voor niets bang; *ana kokolak nakatataü au*, hij maakt mij bang, bedreigt mij met woorden; *ana lesu nakatataü au tafa-na*, hij dreigt mij door zijn zwaard te trekken; *mata-pana-n lakatataü*, hij ziet er uit om bang van te worden; *mata-na nakatataü lèo nitu-a*, hij ziet er angstwekkend uit, zooals een duivel; ook: hij ziet er slecht, mager uit.

makatataük, (*hataholi*, *nitu* enz.), iemand, (een mensch, duivel enz.), die vrees aanjaagt.

Tè 1, (Holl. Chin.), thee.

Tè 2, in alle dial., [wel van *tè* 3, vgl. ook Kisser *kere*], lans, (vgl. *dongi* 1, *ndolak*); *tè-isik*, (*aik*), de punt, (schacht) van eene lans; *pau tè-a* (of *nenik tè-a*), met de lans steken; *tè-tafa*, lans en zwaard; ook: wapens in 't algemeen, (vgl. *nggou-nggoik*): (*hataholi*) *manahoü tè-tafa*, een gewapende; *ana tao tè tafa leu*, hij gordt zijne wapens aan; *tè tafa* ook z. v. a. *belis*, dewijl lansen en zwaarden, (in 't algemeen wapens), eertijds het voornaamste bestanddeel der koopsom eener vrouw waren: *ana fè heni tè tafa sò*, hij heeft de koopsom reeds gegeven; *leä tè*, zie *leä* 1; *lafa-a langa--tè-n*, (hierbij? Vgl. *langa-hohòlo-n*, of T. *tèk*?), het patroon, de teekening der *kapala* van eene slimoet; *naü tè-bunak*, soort gras, waarvan de bloem, welke door kinderen als speelgoed wordt gebruikt, op eene lans gelijkt.

Tè 3, (in alle dial.), *a*. werpen, als met eene lans, enz., (vgl. *lido* 1, *sòko-lido*, *tapa* 1): *anà tè nako-a nenik tè esa*, hij werpt den dief met eene lans; *ana tè laë nusa-a langa-na*, hij werpt eene lans naar het hert en raakt het aan den kop; *tè iäk*, met een harpoen werpen naar visch, naar visch steken; *ofa manatè iäk*, een visschersvaartuig, in gebruik bij het vangen van visch met den harpoen. *Tè* ook in 't algemeen: werpen met lange, dunne voorwerpen, bijv. *ana tè sosonga dae mäi*, hij wierp het jonge lontarblad naar beneden; *ana tè ai-beba lèo paä-dalek leu*, hij werpt allerlei hout binnen de omheining. Hierbij ook wel te brengen de uitdrukking: *hai tè hai tè*, het schepnet telkens ophalen en den inhoud in eene mand uitwerpen, (vgl. *tetè*). Meer overdrachtelijk: *ala tè nako-dá-a nai lange dale*, zij hebben den dief in het blok geworpen; *tè-n lèo uma kekenak dale neu*, werp hem in de gevangenis; (beide uitdrukkingen zijn platte taal); vgl. *tao* 2, *kena*;

b. zich werpen = uitschieten op, (van den bliksem gezegd), (vgl. *lido* 1): *ndelas-a tè pepè matua-ina esa*, de bliksem is uitgeschoten op (heeft getroffen) eene groote waringin, (vgl. *hoï*).

tetèk, het werpen, enz.; *ai tetèk*, soort puntig stuk hout of stok, gebruikt door kinderen bij het *kedola*-spel om er naar *nitas*-vruchten mede te werpen; *tetèk*, ook een soort harpoen met tien à twintig punten, (vgl. *poda*). (Zie ook sub [*tè*] 8).

tè (*na-*), willen werpen, enz. Ook: *touk-a nasú natati natè*, de man wil een moord begaan, (wil zich op iemand werpen, om hem te vermoorden); ook: *natè ai*, hout kappen, waarna het ergens neergeworpen wordt om te drogen, (vgl. *tati*); *ai natèk bubuak esa*, een hoop aldus bijeengeworpen hout.

Tè 4, Ba., Bo., Bi., D., T., R. idem, [oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 3, vgl. *lido* 2, Tim. *poli*, werpen, *polin òn*,

hij werpt zich, d. i. hij springt; de oorspronkelijke beteekenis van *tè* als „werpen" moet uitgebreider geweest zijn dan zij thans is], springen, (vgl. *lido* 2, *nakaboku*): *ana tè seli kota-a*, hij springt over den muur.

Tè 5, in alle dial., uitgezonderd On., [oorspronkelijk „zich werpen", (vgl. sub 4) en bij *tè* 3, vgl. *bala, tuü*, werpen en vallen, *pesi*, werpen, dial. vallen, *tuda*, vallen, Tett. werpen, enz.], vallen, wordt echter als eene platte uitdrukking beschouwd, (vgl. *tuü*): *ana tè nème ndala-lai mai*, hij valt van het paard; *nïï-ana-a tè nème loanak lain mai, dè langa-na nakahuluk*, het kind viel met het hoofd vooruit van de *bale-bale*.

Tè 6, Ba., Bo., K., D., R. idem, [voor Bi. wordt *mèku-tè* opgegeven, vgl. *beku-tè* en (*tèë*)?]: *uma-a* (of *uma-kalak-a*) *tè*, het dak van het huis helt sterk, is zeer steil, (vgl. *nadei*).

Tè 7, (in alle dial.), een voegwoord, dat door ons dikmaals door „maar" kan worden weergegeven: *nae mai tè ta dadi fa*, hij wilde komen, maar het ging niet door; *basa-s mai sò, tè kada ndia ta*, allen zijn gekomen, (maar) hij alleen niet. Dikwijls is *tè* ook door „want" weer te geven: *kadak-a mai fò ata tesik ia, tè ènok ia natepa-la*, laten wij maar hier langs gaan, want deze weg snijdt af; *bòö mamahena ò balakai-ma mesan, tè laï baük-a hataholi beï-ták-a nalutu selu-ngò*, vertrouw niet alleen op uwe kracht, want dikmaals kan iemand zonder kracht u ten verderve brengen. *Tè* wordt nog geplaatst na eene vooropgezette bepaling, voor een objectszin, enz.: *naik-dale-na ta dòk-a tè sè namasuï*, hij meende, dat het niet lang zou duren of hij zou rijk zijn; *bei ta dò bè tè ana bala neu*, niet lang daarna stortte hij neder; *ana helu ana-na ndia tè hataholi esa nème baïana-na ndia*, toen zij alzoo haar kind hare bevelen gaf, was daar iemand in de nabijheid; *nakanae tè kòdè ana-uluk esa neni fè ana-na nanaük*, hij zag, dat eene apin, welke pas gebaard had, haar jong voedsel bracht. Ook wordt *tè* geplaatst vooraan in onafhankelijke zinnen, en beduidt dan z. v. a. wel, dan, toch: *tè lèo-hatak ndia dò*, wat is dat toch; *tè hu hata*, waarom dan; *lae-n lae*: *tè mèo-asu ndia lèo-bèk*, zij zeiden tot hem: hoe ziet die tijger er dan toch uit; *nae*: *tè mèo-asu usi au*, hij zeide: wel, een tijger zit mij achter na; *lèo-hatak ndia tè manu-tòlo esa*, wat is dat? wel, een ei!

Behalve na bepalingen enz. kan *fò* na *tè* geplaatst worden, zonder dat dit verandering in den zin veroorzaakt: *au sue ala ò nasala tè fò tao-n lèë*, ik heb erg medelijden met u, maar wat is er aan te doen; *namalaä tè fò ta naä ninu fa*, hij leed honger, want hij had eten noch drinken; *nae*: *tè fò au ta bubuluk ndè ia sò ma*, hij sprak: wel, dat weet ik nu niet.

Ook kan *na* voor *tè* geplaatst worden in den zin van „maar": *ofak esa ana sè, na ana lofa la, na tè ana laö na ana lunu la-na*, er bestaat een vaartuig, dat als het voor anker ligt, de zeilen ontrolt, maar vaart het, dan rolt het de zeilen op; *nafuni-n ana na tè ama-na ta nita*, hij verborg hem, maar zijn vader zag het niet. *Na tè* ook = *tè na tè* (*ma na tè*, zie beneden). Eveneens kan *hu* na *tè* de eigenlijke beteekenis geheel verliezen en eenvoudig = *tè*, „maar" zijn: *tetèëk-a ò fali ò tè hú ò samane-ma au poï seluk ana*, werkelijk hebt gij mij geholpen, maar ik heb uw

levensgeest weder losgelaten, ik heb u het leven gelaten; (evenwel kan *tè* ook voor *hu* staan zonder de beteekenis van *hu* te veranderen, vgl. sub *hu* 1); *tè hu neu-ma,* idem, zie *hu* 1. Vooraangeplaatst kan *a* nog voor *tè* komen: *a tè ndia hapu hata,* wel, (en) wat krijgt hij; *a tè mèo-asu-a bei ta nala dòk-a,* maar de tijger was nog niet ver gekomen.

Tè na tè kan eveneens eene zwakke tegenstelling uitdrukken, meestal is het gelijk aan *bòe-ma,* vervolgens, en: *dua-s leu mète-n tè na tè ao-na dadi ule langa-nggèo-la sò*; *suk faik telu dè leu dama suk-ana tè na tè ana dadi bii-lòpo makadòtok,* zij beiden gingen naar haar kijken; toen was haar lichaam geworden tot wormen met zwarte koppen; na wederom drie dagen gingen zij weer naar haar toe en zij was veranderd in een groot aantal schapen; *touk-a taok-ò bei faü-faü tè na tè nòö-ana-a neu* enz., terwijl de man nog deed alsof hij aan het opruimen was, ging de knaap heen. Zoo ook aan het begin van volzinnen: *Tè na tè ndia tia-n bafi esa,* Zijn vriend nu had een varken. Op dezelfde wijze kan ook *na tè* optreden: *dè ana bei naà kuta-kuta na tè tia-na foä,* terwijl hij nog alleen at, stond zijn vriend op; *a dè tou kamasuïk-a losa na tè ala sadidia lala,* toen de rijke man aangekomen was, maakte zij (den maaltijd) gereed; *na tè ana hehelu-n,* vervolgens droeg hij hem op.

Ma na tè, meestal: en ook nog, daarenboven, bovendien: *inak-ala tenu pou lafa manaä-hik ma na tè nakalilisu ana-n-ala,* de vrouwen weven mooie sarong's en slimoet's, en zorgen bovendien voor de kinderen; *fò ela nalelak ndia matua-madema-na ma na tè ndia koasa-paleta-na,* opdat men kenne zijne hoogheid en ook zijne macht.

Ma na tè wordt somwijlen ook nog voorafgegaan door *bai*: *laï baük-a laeäk bai ma na tè laliü-eik na tè fifiti-a bai,* dikmaals voeren zij den rondedans uit, als ook het *behoruk-* en (of) het elkanderschoppen-spel.

Tè 8, Ba., Bo., Bi., K., D., (T., On.?) idem, [Tim. *tè, tea,* aankomen, bereiken, nog bij *tè* 3? Vgl. *tena*], (wordt gewoonlijk met *sai* verbonden); uitkomen, aankomen: *lea-a nesik Lela dè ana tè sai Mola dale,* het leger trekt over Lela en komt op Mola uit, (vgl. *sai* 1).

(**Tè** 9), *tetè,* in alle dial., [stellig bij *tè* 3, vgl. *lilido,* (sub *lido* 2 en *lido* 1) en dial. *tua-tetè*], *a.* ingieten, overgieten, uitgieten, (vgl. *diä, poä*): *ana tetè òe neu langa-na,* hij giet hem water over het hoofd; *ana tetè tua matak-a lèo hai popolik dale neu,* hij giet het ongegiste palmsap in de *hai-popolik* (giet-emmer), om het te laten schuimen, (vgl. *lilido*); *ana tetè mina neu hina-n-ala,* hij goot olie over zijne wonden. V. d. ook: begieten, besproeien, (vgl. *fiti* 3, *fui* 1, *hahama, pisi, lapunuk, sosonu* en ook *nadiu*): *tetè mòdo,* enz, tabaksplanten enz. begieten; *tetè òe baük neu-n bòö hahamak ana,* giet er veel water op, bevochtig het niet maar een beetje; *pana-na tetè dak,* zijn aangezicht giet bloed uit, zijn gezicht is geheel bebloed; *b.* zich uitstorten, uitgieten: *udan-a tetè nème lalai mai,* (*tetè dae-a*), de regen stort zich neder van den hemel, (stort zich op de aarde; vgl. *poli*); *òe-a tetè nème batu dale mai,* het water stort zich als een waterval uit de rots, (vgl. *lilido,* ook *sikou*); *ana fè òe-a tetè langa-na,* hij laat het water zich uitstorten over

zijn hoofd; *puse-n-ala tetè*, zijn zweet stort zich uit, zijn lichaam gudst van het zweet.

tetèk, het gieten, enz.; *hai tetèk*, een emmer om mede te begieten, een gieter; *hai tetè mòdo*, een gieter voor tabak; *òe tetèk*, waterval. (Zie ook sub *tè* 3).

manatetèk (*òe-*) = *òe tetèk.*

Tèk 1, (uit het Holl.), tent, vgl. *lak.*

Tèk 2, zie *tik* 2.

Tea, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *tè*, [Tim. *tès*, in Amarasi *teas*, Kup. *ptes* en *telas*, sterk, Tett. *tos*, hard, stijf, Mal. *tĕras*, Jav. *tos*] = *teas*, vooral in samenstelling, doch ook wel als afzonderlijk woord, het hart van een boom; *tua* (*pua*, enz.) *-tea*, het binnenste van een lontar-palm, (van een pinang, enz.).

teak = *matea*, hard, sterk: *ai-a teak-a*, het hout is hard; *ofak-a bei tea-baü*, het vaartuig is nog sterk genoeg.

teas = *tea*, het hart van het hout: *ai-a tea-na*; ook noemt men een hard soort hout, als kaju merah (*na*) wel *teas*. Overdrachtelijk: *ana pake teas nai ao-na*, z.v.a. hij bezigt middelen om sterk, onkwetsbaar te worden; ook: *dale teas* = *dale matea*; *òe teas*, eene landstreek in het Termanusche.

tea (*na-*) of gewoonlijk *natetea*, hard maken, sterk maken, vooral overdrachtelijk: *matetea dale-ma*, wees sterk; *ana tao natetea dale-na*, zij sterkten zijn hart.

matea, hard, sterk, stevig, (vgl. *balakaik*, *batuk*, *nakabatu*, *nèpek*); *batu*, (*besi*, *ai*, enz.) *matea*, een harde steen, (hard ijzer, hout, enz.); *fela*, (*uma*, *tali*, *tema*, enz.) *matea*, een sterk, stevig hakmes, (een sterk huis, touw, sterk geweven lijnwaad, enz.); *nisi matea*, sterke, gave tanden; *dale matea*, sterk van wil, vast van karakter.

matea (*na-*), hard worden.

Teä 1, mannennaam.

(**Teä** 2), *teä* (*na-*), Ba., Bo., K., T., R. idem; D., On. *natea*; Bi. *nateka*, [denkelijk bij Kup. *teka*, zeggen, Tim. *tek*, opnoemen; vgl. Sangir. *mĕkata*, afscheid nemen, uit Mal. *kata*], groeten bij het heengaan, afscheid nemen: *ana-sakola-la lateä mèsen*, de schoolkinderen groeten den onderwijzer bij het verlaten der school; *nateä balas*, hij groet terug; *ana sanga laö lèo nusa dòk neu, dè neu nateä basa ina ama kaä fadi-n-ala*, hij wil op reis gaan naar een vergelegen land en gaat afscheid nemen van zijne bloedverwanten. Overdrachtelijk: *touk-a nateä sao-na*, de man groet = verstoot zijne vrouw, (vgl. *ela* 1); *touk-a namanasa-ná-n seli, dè nateä ketu ana-mane-na*, de man was zeer toornig en verstootte zijn zoon geheel en al; *ana silo nateä ana-na*, hij lost een schot ten teeken dat hij zijn kind verstoot, (kan ook eenvoudig beteekenen: hem bij het afscheid eene goede reis toewenschen); *dedeä nateäk* = *dedeä naelak*, scheidingszaak; *ana muli-ana mateä suü-òe*, het allerjongste kind, (in D. ook: *matea tei-susu*).

teteä (*la-*) *aok*, elkander bij het heengaan groeten, van elkander afscheid nemen.

Tebi, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. Tett. v. Dilli *tohi*, alsook Mak. *tjappi*, Bug. *tjĕppi*; ook Saw. *huwi*, (Mal. *sumbing*), of is het hetzelfde woord als *teï*, dial. *tebi*?], schaardig, aan den rand afgebrokkeld zijn: *tebi* (*heni*) *felas-a mata-na*, het scherp van het hakmes is schaardig; *tebi* (*heni*) *pingak-a suü-na*, de rand van den schotel is afgebrokkeld.

tebik, schaardig, afgebrokkeld: *pinga tebik*, een schotel met afgebrokkelden rand.

tebi (*na-*), doen afbrokkelen: *natebi* (*heni*)

pingak-a suü-na, het doet den rand van den schotel afbrokkelen.

tetebi (*na-*), brokkelig zijn, spoedig afbrokkelen: *kokis-a natetebi-n*, de koek is brokkelig.

(**Tebu**), *tetebu*, in alle dial., [Kup. *titiku*, zie *tefu*], soort gras, wild suikerriet.

Tède 1, in alle dial., [Saw. *tĕḍa*, Sumb. *tiḍis*; vgl. Jav. *tinḍĕs*], plat drukken, hetzij tusschen de nagels of tusschen den nagel en een hard voorwerp, (vgl. *nèë* 2, *dina*): *tède utu*, eene luis platdrukken.

tetède, herhaaldelijk drukken: *ana tetède ina-n dea-na*, zij is bezig met (de luizen) dood te drukken op den rug van hare moeder; *tetède batu aik*, een vuursteen herhaalde malen drukken, d.i. zacht en voorzichtig scherpen. Overdrachtelijk: *ana tetède-ná nai dale-na ela-ela nisa mane kateluk sila-la*, hij overlegde bij zich-zelf, dat hij die drie vorsten moest dooden, (vgl. *tai* 1); *loi-loi kuku-hák-ò, ta mita bulu-bui-n, tetède busa-ei ò ta mita fia-fanga-n*, al loert men nog zoo op de *kuku-hák*, (welke staarteloos is), men zal zijn staart niet zien; al onderzoekt men nog zoo nauwkeurig den poot van een hond, men zal niet de *fia-fanga* zien, (een soort van zweren, welke alleen bij dieren met hoeven voorkomen?), spreekwijze, waarmede men te kennen wil geven dat iets onmogelijk te bereiken, te doen of te vinden is; bij verbastering zegt men ook: *tetède fia-fanga-ò ta nita bulu-buik fa bòe.*

tède (*la-*), in: *latède utuk-ala*, met elkander drukken zij luizen dood.

tetède (*na-*), in: (*nangatúk*) *natetède tuma*, hij zit (als) kleerluizen dooddrukkende = hij zit voortdurend gebogen, (vgl. *tèle-tèle*).

Tède 2, [nog bij *tède* 1? het haar drukken?], in: *tède langak*, wat gezegd wordt van het kort en gelijk knippen van de naar voren gekamde haren op het voorhoofd van meisjes, als zij volwassen zijn, (vgl. *nggute*); v.d. *ina-anak ndia tède sò*, dat meisje heeft het haar reeds op die wijze afgeknipt, z.v.a. dat meisje is reeds volwassen, (vgl. *tua inak*).

(**Tède** 3), *tède-tède*, [vgl. *natetède-tuma* sub *tède* 1?]: *ana laök tède-tède*, hij loopt voorovergebogen en langzaam, (vgl. *tèle-tèle*).

(**Tède** 4), *fatetède* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *nakatetède*, [bij *tède* 1?] in: *nafatetède dulak*, mooie patronen en figuren op sarong's enz. kunnen maken: *inak ndia nafatetède laë dula lutu-na ana seli*, die vrouw kan zeer mooie patronen maken.

Tedi, (in alle dial.), onvruchtbaar, kinderloos zijn: *inak-a*, (*ndala-a*) *tedi*, de vrouw, (de merrie) is onvruchtbaar.

tedik: *nò*, (*pua*) *tedik*, eene leege, looze kokosnoot, (pinang), (vgl. *nalak* 10, *makasanik*).

kalatedi = *tedi*: *inak-a kalatedi.*

kalatedis, Ba., T., R. idem; T. ook *kalatedik*; Bo., Bi., K. *kalatedi*; (D., On. alleen *manatedi*), kinderloos, onvruchtbaar: *ndala kalatedis*, een onvruchtbaar paard.

manatedik = *kalatedis.*

Tèë 1 = *tèle*, mannen- en vrouwennaam.

Tèë 2, of *tèë-tèë*, Bo. idem, overigens *tèbe*, *tèbe-tèbe*, waarnaast T. *tetèbek*, Bi. *tetèbe*, Ba., D., On., R. *tetèbes-a*, [Tim. *tèbe*, Kup., Tett. *tèbes*], in waarheid, in werkelijkheid, waarlijk, (vgl. *inik-a*, *makanae-n*, *neuk-ò*, *ndò-ndò* [*makandòk*, *sèk-a*, *sèök-a*]): *nggadi ò tèë, au hetu ta kòbo-ala au*, als gij werkelijk een olifant

waart, had ik u wel niet gevangen; *tèë lèo-ndia*, is het waarlijk zóó? *tèë nai ndia na au nanaä-nininu-ng selak-a*, werkelijk is mijn voedsel daar niet fijn; *au alelak manu-la bi kue-la tèë*, ik weet, dat de kippen met recht vreezen; *tèë lèo ndia kokola-na, lèo au poï-n ana bulak dua lèo-ndia na sè naao tèë*, het is werkelijk zooals hij zegt, als ik hem twee maanden vrijlaat, zal hij in waarheid vet zijn; *ana tunga tèë-tèë nanoli-nafadak sila*, hij volgt in waarheid die lessen op.

tetèë, in: *tao-tetèë*, (ook: *tao tèë-tèë*), werkelijk doen, in waarheid doen, terdege doen, (vgl. *mate-mate, napanèë, napaninga*): *ana kaifu tao tetèë ao-na sudi bebeï-n*, zij blies zich uit alle macht terdege op; *nalò tao tetèë, nae*: hij riep terdege, (zoo luid mogelijk), zeggende:; *lèlek ndia sè sangu-a mai balahá ia ma ana bòe tao-tetèë*, morgen is het de tijd, waarop de storm zal komen, en hij zal hoe langer hoe heviger worden.

tetèëk, wezenlijk, waar, echt; waarheid; *hataholi tetèëk*, een werkelijk bestaand of bestaan hebbend mensch, (geen fabelachtig wezen); *dedeä tetèëk*, een waar woord; *ana tetèëk*, een echt kind, (niet een aangenomen kind); *nako*, (*palani*) *tetèëk*, een echte dief, (held); *lilo tetèëk*, echt goud, (vgl. *pòe-mata*); *ana tao nò dale tetèëk* (of *nò dale teteë-na*), hij werkt met „zijn ware hart" = hij werkt met geheel zijn hart, met allen ernst, (vgl. *katemak*); *ana kokola tetèëk*, hij zegt de waarheid. Voorts in: *tao-tetèëk*, vgl. boven *tao-tèë*; *matua-ina tao tetèëk*, de allergrootste; *makabui tao-tetèëk*, de allerachterste; *mamana manalòe tao-tetèëk-a*, de allerlaagste plaats. (Zie ook sub [*tèë*] 4, 5).

tetèëk-a = *tèë*: *tetèëk-a dò ta*, is het waar of niet? *tetèëk-a lèo ndia kokola-na*, het is waar, wat hij zegt; *tetèëk-a ò malela-m ana seli*, gij zijt waarlijk zeer knap; *tetèëk-a ana sue au*, of: *ana sue au tetèëk-a*, hij heeft mij waarlijk lief.

katetèëk (*na-*), in waarheid, met ernst iets doen: *au afada akatetèëk emi*, ik zeg u in waarheid; *ò bòde ndia dò ò makatetèëk*, zegt gij dat in scherts of in ernst; *ana tao nakatetèëk*, hij doet het in ernst, niet uit gekheid; ook z. v. a. *tao tetèë*: *lòke latatetèëk ana*, zij vroegen het hem met aandrang.

(Tèë 3), *tèë-tèë*, Ba., Bo, K., T. idem; R. *tè heni*; Bi. *natèke* (*langa-na*), [hierbij wel (*tè*) in: *beku-tè* en *tè-kauk*, (vgl. ook On. *tèè lulu-langga-n*, knielen), is de verhouding tot *tèle-tèle* als bijv. ongeveer die van Jav. *dingkul* tot *dĕluk*?], met gebogen hoofd zijn, (vgl. *tèle-tèle*): *nangatúk langa-n tèë-tèë*, hij zit met gebogen hoofd; *ana tao tèë-tèë*, hij werkt met gebogen hoofd. (Zie ook sub *tèë* 2).

tèë (*na-*): *natèë heni langa-na*, hij buigt het hoofd, hij laat het hoofd hangen: *ana aüli-ná-n natèë heni langa-na* (*neu dae*), hij scheldt hem zoodanig uit, dat hij het hoofd nederbuigt. Ook: met gebogen hoofd naar beneden kijken, (vgl. *nita*).

tetèë (*na-*) *-langa* = *tèë-tèë*: *nangatúk* (*laök*, enz.) *natetèë-langa*, hij zit, (loopt, enz.) met gebogen hoofd.

betèë = *tèë-tèë*, van een meervoudig subject.

(Tèë 4), *tetèë*, iets als een stok gebruiken: *ana tetèë ai*, (*tè*, enz.) *esa*, hij gebruikt een stok, (gebruikt eene lans als stok); *tou lasi manatetèë ai esa*, een oude man, die, op een stok leunende, loopt; *ana tetèë ò-a neu dae*, hij zet de bamboe rechtstandig op den grond, terwijl hij ze vasthoudt als een stok.

tetèëk, *a.* het bezigen als stok;

b. Bo. idem; K., R. *tetèë*; Ba. schijnt gewoonlijk *tetèë-aik*, T. *tetèë-ai* te bezigen; ook D. *tetèë ai*, (*tungkat karadjaän*); Bi. *tetèke*, [hierbij ook wel D., On. *teteas*, Tim. *tes*, *teas*, al zou de vorm aan *tea* doen denken; Kup. *tikan*, een stok gebruiken, *hnikan*, stok; Jav. *tĕkĕn*, Sund. *itök*], ook: *ai-tetèëk*, stok, wandelstok; *tetèë langa-pila*, (*langa-fula*), stok met gouden, (zilveren) knop; *tetèë-aik*, (in het Termanusch) gewoonlijk alleen van den stok of staf als teeken van vorstelijke waardigheid; *mane manahoü tetèë-aik-a*, (ook wel *manahoü tetèëk-a*), de regeerende vorst; *ana peda tetèë-aik--a*, hij legt den staf uit handen = hij doet afstand van de regeering. (Zie ook sub *tèë* 2, 6).

(Tèë 5), *tetèëk*, in uitdrukkingen als: *doik--a tetèë-na ndè ndia*, dat is alles, wat betreft het geld; *dedeä-na tetèë-na ndè ndia*, dat is het einde van zijn spreken, dat is alles wat hij te zeggen heeft, hij weet niets meer te antwoorden; *ò tetèë-ma ndè ndia*, dat is 't einde van wat gij doen kunt, meer kunt gij niet doen; *malela-na tetèë-na ndè ndia*, dat is het einde van zijn weten, verder weet hij niets. (Zie ook sub *tèë* 2, 5).

tèë (*na-*), in alle dial., uitgezonderd Bi. *natèke*, [bij (*tèë*) 4, (vgl. ook dial. *tèë* 6), dus z. v. a. stutten, tegenhouden? Vgl. *toä*, *natòö*], *a.* tegenhouden, doen ophouden, (vgl. *namanggè*): *touk-a hoü natèë-n*, de man hield hem staande;

b. stilhouden, ophouden, rusten, (vgl. *hae* 3): *ana laök losa ai-a hu-na bòe ma natèë*, toen hij bij den boom gekomen was, hield hij stil; *ana tai lima-na neu ai lelepak-a bòe ma manalepa-la latèë*, hij sloeg zijne hand aan de draagbaar en de dragers bleven stilstaan; *matèë mème ndia*, blijf daar stil staan; *ala sota dè latèë lai ai ndia hu-na*, zij waren moede en hielden stil, rustten onder dien boom; *ana tao*, (*kokolak*, enz.) *natèë sò*, hij heeft opgehouden met werken, (met spreken, enz.); *namatua natèë sò*, hij heeft opgehouden grooter te worden, te groeien, hij is volwassen; *nitu-à dudungu-papau--n natèë*, de duivel hield op met hem in verzoeking te brengen; *da-na natèë fafák* = *fa natèë*, het bloed hield op te vloeien. (Zie ook sub [*tèë*] 3).

matèëk, ook: *matèë-aok*, (wat ophoudt, vgl. ook *natèëk*) = einde, uiteinde, (vgl. *pedak*, *poik*): *dae henak-a matèë-na*, het uiteinde der aarde; *ènok-a matèë-na ndè bè*, waar is het einde van den weg? *nusak-a*, (*tasi-a*) *matèë-na*, het uiteinde, de grens van het land, (der zee); *fai-a matèë-na*, het einde der tijden; ook als adjectief: *nai susus matèë-ao-na*, aan het uiteinde van het gevlochten omhuldsel; *tali-a peda matèë-na*, het uiterste uiteinde van een touw; *hahae matèëk-a*, de laatste adem; *ana huka kama matèë-aok-a*, hij maakte het laatste vertrek open, (vgl. *buik*, *bui-anak*); *mamana matèëk* = *mamana natèëk*, rustplaats; *matèë-ao-na*, ook: voor 't laatst: *au akatodak ao-nga matèë-ao--na*, ik vertoon mij voor het laatst.

natèëk, het stilhouden, het ophouden, het eindigen; het einde: *ana tao natèë-n neu ndia*, hij maakt daaraan een einde; *neu fai kahá-hulu-na natèë-na bòe-mai lesak-a namalaä*, aan het einde van den veertigsten dag had hij honger; *mamana natèëk*, rustplaats.

Tèëk 1, [stellig wel bij (*tèë*) 6]: *ana tèëk sò*, zij krijgt wegens ouderdom niet meer de maandelijksche zuivering; *ina manatèëk*, eene vrouw, die de maandelijksche zuivering niet meer heeft.

Tèëk 2, Ba., Bo., (T.?) idem; K. *tèë*, [eigenlijk wel eveneens: ophouden, en behoort bij (*tèë*) 6]: *ana tèëk ndia sala-na* (of: *nème ndia sala-na*), of: *ana tèëk tao mangalauk*, hij houdt op met zondigen = hij heeft zich bekeerd van zijne zonde, van het kwade. Ook: *ana tèëk sò*, hij heeft zich bekeerd, (vgl. *hèdek*, *puduk*; ook *sale* 1). Voorts komt *tèëk* voor in de uitdrukking: *ana tèëk sò* = *ana bi sò*, hij is afgeschrikt, is bang geworden.

Tèëk 3, Ba., Bo. idem; D., T., On. *tèë*; Bi., R. *tè* (*tè*?), [K. *tą*; het schijnt een ander woord te zijn dan *tèëk* 1, 2. Zie ook de dial.; vgl. Bim. *tèë*, stellen, tegenhouden = Mal. *tahan*?], een schepnet tegen den stroom in houden: *ana tèëk ndai-na nai òe dale fò ana sanga sòlo pòe-iäk*, zij houdt haar schepnet in het water, om daarmede garnalen en andere visschen te vangen; *inak-ala tèëk lakapapaäk ndai-n-ala*, op eene rij staande, houden de vrouwen de schepnetten tegen den stroom in; *tèëk bufu*, eene fuik zetten.

Tèfe, Bo., Bi., K., R. idem, [eigenlijk „gebroken", vgl. de dial.; Kup. *tehen*; zie ook *teï*, *tepa*, *tiü*]: *tèfe basa au lungu-langa-sosolu-n*, mijne knieën en mijn scheenbeen zijn zeer moede, (lett. gebroken), ik ben zeer vermoeid; *tèfe basa au nisi-bafa-nga hu au anoli afada emi*, de tanden in mijn mond zijn moede, ik ben moede van u te onderrichten; *tiü-tèfe*, idem, zie *tiü*; (vgl. *sota*).

Tefi, naam van eene plaats bij de *Suä-lai*.

Tefu, in alle dial., [vgl *tetebu*, Tim. idem, Kup. *tihu*, Daj. *tewu*, Fidji *dovu*, Mal. *tĕbu*], suikerriet; *tefu-òek*, sap van het suikerriet; *osi tefu*, eene suikerriet-aanplanting; *tefu-aik*, de halm van het suikerriet; *tefu ai-fula*, *-pila*, *-nggèo*, soorten van suikerriet; *tefu telik*, een groot soort, aldus op Timor (niet op Rotti) genoemd.

Tei 1, T. *tai*, overigens als Term., [Tim. *tei* en *tai*, Tett. *ten*, Kup. en M. P. *tai*], caccare, eene groote boodschap doen: *nïi-ana-a tei ao-n*, het kind bevuilt zich tijdens den slaap, zonder het te weten; zulk een kind wordt genoemd: *nïi-ana tei-ao*; *hataholi tei-ao* ook = *peli-teis*, lafaard; *ana tei nala kalatik*, hij gaat wormen af; *ana tei-dá*, of: *ana tei-ná* (of *nala*) *dak* (*-ala*), hij gaat bloed af. *Tei* met *da*(*k*) wordt ook gebruikt als een zeer plat woord voor: eten, bijv. *ana tei-dá basa nanaä nininuk-ala*, hij vreet al het eten op; *tei mala dak-ala*, vreet op!

In samenstellingen (voor *teik*) staat *tei* in: *mina kapa-tei*, bedorven klapperolie.

teik, in samenstellingen, als: *bafi*, (*ndala*, *manu*) *-teik*, uitwerpselen van een varken, een paard, eene kip; *besi-teik* = *besi-lulutuk*, ijzerroest. (Zie ook sub [*tei*] 3).

teteik, het doen van eene groote boodschap; *uma teteik*, plaats, waar de groote behoefte gedaan wordt, bestekamer.

teis, drek, uitwerpselen; ook overdrachtelijk: *ta soa-ndá teis esa*, (of *tei-tane*) *esa bòe-n*, het dient tot niets, het is niets waard. Ook komt *teis* nog voor in: *peli-teis*, lafhartig, lafhartigheid.

ngatei (*na-*) = *tei-dá* in oneigenlijken zin: *mangatei*, vreet op!

ngateik (*na-*) = *tei*; *neu nangateik*, hij gaat zijne behoeften doen, (minder plat uitgedrukt is: *nangadeak*).

Tei 2, T. *tai*, overigens gelijk Term., [dus wel bij *tei* 1], *iä tei*, soort zeevisch.

(**Tei** 3), in samenstellingen soms = *teik*: *ana sai bïi-tei-a*, hij snijdt de ingewan-

den eener geit uit; *tola-nò ama-tei*, broeders van één vader, maar van verschillende moeders; *fèto-ná ina-tei*, broeder en zuster van eene moeder, maar van een anderen vader. *Dano manu-tei*, naam van een dorp in het Term., aan een meer gelegen.

teik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *tei*; T. *taik*, [Kup. *tai*, Tim. *tai(f)*, *tei(f)*, oorspronkelijk hetzelfde woord als *tei*, vgl. Bareë *taï*, maag, ingewanden en drek, Sumb. *tanai*, Saw. *tenei*, ingewanden, Lamp. *tĕnaj*, buik, ingewanden], buik, ingewanden: *tei-laik*, het bovenste gedeelte van den buik; *tei-daek*, onderbuik; *ana sai-baë bafi-a tei-na*, hij snijdt den buik van het varken open; *hataholi tei lolòdok*, iemand, die een platten (niet vooruitstekenden) buik heeft; *hataholi tei-fiuk*, (*mabuna-teik*), iemand met een dikken buik; *tei-bòlok*, buikholte; *ana sai heni bafi-a tei-na*, hij snijdt de ingewanden van het varken uit; *tei-ate-bák*, alle ingewanden te zamen; *tei lutu tei selak*, de grootere en de kleinere ingewanden; *tei-lutuk*, de darmen; *tei-pòök*, maag; *hataholi tei-pòö*, (of: *hataholi tei-bòlo*) *madema*, iemand, die eene diepe maag (of buikholte) heeft, een gulzigaard; *tei sokak*, pens van een herkauwend dier; *tei naü-dòk* = *tei tatadak*, op Koepang *prut lapis*, de boekmaag? (vgl. *mèkok*); *tei suü-òek*, de kleine darmen.

In oneigenlijke beteekenis: *ofak-a tei-na*, de buik van een schip, het ruim van een vaartuig; *ofak-a tei-òe-na*, het middenvak in het ruim van een vaartuig, waarin de waterbak zich bevindt; *soka-a tei-na*, de buik, het wijde gedeelte van een zak; *soka tei maloa*, een zak met wijden buik; *kota-a* (*deak-a*) *tei-na*, datgene, wat binnen een muur, (een steenen visch-pagger) is; *sanga tei-na*, of: *sanga tei-ate-na*, voor zijn buik zoeken = den kost zoeken: *ami sanga ao-m-ala tei-m-ala*, wij zoeken zelf den kost; *ela ndia pusc-na titi dei fò ana hapu ndia tei-na*, zijn zweet moest druppelen om den kost te verdienen; *neni tei-na ndòlo uma-la*, hij brengt zijn buik rondgaande de huizen, hij gaat overal rond om eten op te halen.

In gedichten vooral is *teik* de parallel van *dalek*, hart, gemoed, bijv. *tei-lai* = *sue lai*; *esak-ò tei-na* = *esak-ò dale-na*, ieder heeft zijn eigen aard. (Zie ook sub *tei* 1).

tei-dalek, (hetgeen in den buik is), geslacht: *mate basa tei-dalek ndia sò*, dat geslacht is uitgestorven; *touk ndia tei-dale-n-ala palani*, die man is van een dapper geslacht; *manu tei-dale-n ma kue tei-dale-n*, de geslachten der hoenders en moesang's, vgl. *bobongik*, waarmede het nog wel verbonden wordt: *manek-a tei-dale bobongi-n*, het geslacht van den vorst.

tei (*na-*), een buik hebben: *bòö matei dua* = *bòö madale dua*, weest eensgezind.

(Tei 4), *tetei*, (Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *tetè*), iets puntig maken, (vgl. *pèlo* 2, *tati* 1): *tetei ai*, (*dulik*, enz.), een stuk hout, (een kleinen stijl, enz.) puntig hakken; *duli nanateteik*, een aangepunte kleine stijl; *ana tetei namatane ò-a*, hij maakt eene scherpe punt aan de bamboe. Ook: *tetei sèpe manukudu*, sepan en bengkoedoe in kleine stukken hakken.

Teï, Ba., Bo., K. idem; R. *tebi*, [Tim. *tebi*, Kup. *tebe(n)*, een gedeelte van iets, denkelijk verwant met Mak., Bug. *bibi*, idem, en verder met Rott. *fii*, *fifii*], iets breken, in stukjes breken met de vingers,

(vgl. *fifii*, *natepa*): *teï pelak*, maïs afbreken; *ana teï baë daë-dòk-a neu dua*, hij breekt de sirih in tweeën; *ana teï heni nik-a ei-na*, hij breekt den poot van de krab af. Ook in verbinding met *ndu* komt *teï* voor: *ndu-teï pa kakau* (of *iä-nik*), vleesch en rijst, (visch en krabben), in 't algemeen: gekookte spijzen verdeelen, (vgl. *baë* 1).

teteï, herhaaldelijk breken, enz.: *bòö teteï malutu daë-dòk-ala*, breek de sirih niet in te kleine stukjes.

teïk, zie *teteïk*.

teteïk, het breken; ook (en dan ook wel *teïk*), een afgebroken stuk van iets: *daë-dòk teïk*, (of: *teteïk*) *esa*, een stukje sirih, (vgl. *bibiak*).

teïk (*la-*), met elkander breken: *nïï-ana-la lateïk pela-sapuk*, de kinderen breken door (pogen door te breken) de kolf van eene maïsvrucht, soort spel om te toonen, wie de sterkste is.

Tè-kauk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *tè-kau*; R. *tè-au*; T. heeft ook *tè-kaur*, Bi. *tè-kau mata*, [(*tè*) wel bij *tèë-tèë*, en vgl. *kauk*, *kau-kau*], met het hoofd knikken van slaap, knikkebollen van slaap; v. d. ook: slaperig zijn, (vgl. *nduak*): *mata-na nduak-a dè ana tè-kauk*, zijne oogen vallen dicht en hij knikkebolt van slaap, hij is slaperig.

Tèko 1, mannen- en vrouwennaam.

Tèke 2, *a.* roepen, geluid geven van de gekko;

b. R. *tèë*, overigens gelijk Term., [Tim. *tèkel*, Kup. *ktòke*, Tett. *tòke*, *toki*, Saw. *täke*, Mal. *tòkek*], de gekko: *tèke-a tèke*, de gekko roept; *dula tèke-eik*, figuren als gekko-pooten, leelijke figuren, hanepooten.

tèke-labak, Bo. idem; Bi. *tèke-laba*; Ba., T. *tèke-labok*; K., D., On., R. *tèke-làbo*, [het eerste deel wel bij *tèke*; *labak* bij *laba* 1 of 4? ten minste als *labok* uit *labak* is ontstaan; in Dilli is *labak*, een soort roode slang], de tjitjak, (vgl. *nggòlo-faek*); *tèke-laba malidak* = *baïafa malidak* = *nggola*, vliegende hagedis.

Tekefiak, Ba., Bo. idem; K., Bi. *ketafiq*, [zoo ook Bi. *ketepau*; R. *etepau*; D., On. *etembau*, naast Ba. *ketempauk*, (T. *ketembauk*), idem; het eerste gedeelte dus bij *kète*, jeuken? Of mogelijk twee voorvoegsels van dezelfde beteekenis: *ta* en *ka*; zie ook het volgende woord en *tekemelak*], schapenluis, teek, (vgl. *utu*).

Tekefuak, [Tim. *atfuan*, Sund. *tiwuan*, vgl. *tekefiak*], soort wesp, (vgl. *bebei*).

Tèke-labak, zie sub *tèke* 2.

Tekemelak, Ba., Bo. idem; K., R. *tekemela*; Bi. *mela*; D., On. *mèle*, [Kup. *kmela*, Tett. *kmelan*, Saw. *temäla*, Lamp. *telëma*, vgl. ook Bug. *samelang*, wandluis; zie ook *tekefiak*], vloo, (vgl. *utu*).

(**Tèko**), *katèko* (*na-*), (Ba., Bi., K., [T.?] idem; Bo. *nasatèko*; R. *natèö*), wegens gebrek aan bewijs eene zaak onbeslist laten, in eene zaak niet kunnen beslissen wegens gebrek aan bewijs: *dedeäk-a nakatèko*; ook gezegd van een persoon: *au ae sanga dedeä-na tè akatèko sakasí ta*, ik wilde er eene gerechtszaak van maken, maar omdat er geen getuige is, ben ik in moeielijkheden geraakt.

(**Tela**), *telas*, D., [T.?], On. idem; Bo., Bi,, K., R. *tela*, [vgl. Kup., Tett., Jav. *alas*?], een klein, niet dicht begroeid bosch, (vgl. *nula*), ook: *tela-anak*; *nusa-a luü nai telas dale*, het hert ligt in het boschje.

katetela (*na-*): *ana tati nakatetela tina-a*, hij kapt een (drogen) tuin zoodanig, dat er hier en daar kleine boschjes overblijven.

Tèle 1, mannen- en vrouwennaam.

(**Tèle** 2), *tèle-tèle* = *tèë-tèë*: *nangatúk langa-n tèle-tèle*, hij zit met gebogen hoofd, hij zit voorovergebogen.

betèle, (ook D.), idem van een meervoudig subject.

beketèle, (Ba., Bi., K. idem; T. heeft *bengge-tèë*) = *betèë*: *ala laök beketèle*, (*betèle*), zij loopen voorovergebogen.

katèle (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *natèle*, [vgl. *buku-tèle*; hetzelfde woord als *tèë-tèë*, Bi. *natèke*? (zie aldaar) en te vergelijken met Jav., Mal. *tilik*, (naast Jav. *tiling*, *tumiling*), vgl. Jav. *tungkul*, *dingkul* enz. naast *dĕluk*, Mal. *ĕluk*, enz.], het hoofd buigen, zich buigen, bukken, (vgl. *beku-tè*, *bòko-luku*, *buku-tèle*, *dudi*, *kauk*, *nalòe ao*, *luku-luku*, *nòö*, *pè* 1, *natetède-tuma*, *tède-tède*, *tèë-tèë*): *nakatèle* (*heni*) *langa-na*, hij buigt het hoofd; *nakatèle dè nasaboba heni òe-a*, zij boog zich voorover en slurpte het water op; *nakatèle neu-n-ana*, hij boog zich tot hem neder; *dudi nakatèle* = *dudi*, gebukt ergens onderdoor gaan. Overdrachtelijk: zich buigen voor, zich onderwerpen: *au ta akatèle hataholi esa bòe-n*, ik buig mij voor niemand, ik onderwerp mij aan niemand.

(**Tèlek**), *tetèlek*, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *tetèle*, [bij (*tèle*) 2, datgene waarvoor men zich bukken moet?], alles wat door de golven aangespoeld wordt; *ai tetèlek*, meer spec. de grootere stukken drijfhout, doch ook spaanders van hout, dat met bijl of dissel bewerkt wordt.

Teli 1, Ba. enz. idem; T. enz. *teri*, [bij *teli* 2?], *teli dala*, (*ndai* enz.), netten breien, knoopen.

Teli 2, (Ba., Bo., K., D. idem; T. *teri*), zich ophoopen, (vgl. *nakabua*): *nèëk-ala teli lai tua-a bafa-na*, de mieren hoopen zich op, verzamelen zich in menigte op de stroop, (vgl. *lakamomotu*); *lopu-a teli ketu òe-lòlok-a*, het kroos hoopt zich zoodanig op in de goot, zoodat die verstopt is.

katetelik (*na-*), Ba., Bo. idem; K. *nakateteli*; D. *naäteteli*; T. *nakateterik*; On. *naäteteri*; R. *nateteri*, [schijnt dus hierbij te behooren, vgl. ook de dial.]: *nakatetelik pinga-mango lai mei lain*, een menigte aardewerk naast elkander op tafel zetten, (vgl. *peda*); *bòö mu ndia makatetelik*, ga daar niet naast of achter elkander staan, (zitten).

Telik, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *teli*; T. *terik*; On., R. *teri*, [Cer. *terin*, Sumb. *täring*], *ò telik*, het grootste soort bamboe; *tefu telik*, zie *tefu*.

(**Tèlo**), *tetèlos*, Ba. idem en ook *tèlo-tèlo*; Bo. *tetèlo*, [T., D. *tetèos*; Bi., R. *tetèo*; On. *tèo-tèo*, vgl. *tèo-tèo*, wat wel hetzelfde woord zal zijn; dewijl *tetèok* ook = *pipiluk* is, is het woord denkelijk stamverwant met *filu-filu*, *fiu-fiu*, enz.]: *ana laök tetèlos ao-n*, hij ziet onder het loopen voortdurend naar alle kanten, (vgl. *nita*), wordt o.a. gezegd van iemand, die op trotsche wijze loopt.

Telu 1, in alle dial., [Tim. *tenu*, Kup. *tilu*, Tett. *tolu*, M. P. *tĕlu*], drie; *telu hulu*, dertig; *natun telu ma telu*, driehonderd drie; *bulak telu*, drie maanden, enz.

telu-telu, bijv. *tao telu-telu*, telkens drie inzetten.

teluk: *teu-na nai lèo teluk-a dei*, hij is ongeveer drie jaar oud. Voorts in samenstellingen: *laö bòlo-teluk* (of *bòlo-kateluk*), kookplaats met drie gaten: *tou sao-teluk*, een man met drie vrouwen; *ndala-a laök* (of: *tao*) *ei-teluk*, het paard loopt als met drie pooten, schudt sterk.

kateluk, derde: *babaë katelu-na*, derde afdeeling; de drie: *nako kateluk-ala*, de drie dieven. Voorts = *teluk*: *bei lima-kuü-kateluk*, een kaaiman met drie teenen.

(**Telu** 2), *tetelu*, klaagzangen zingen, (vgl. *nakaleleu*): *ami tetelu fè emi sò, tè lèo-ndia-ò emi ta ki bòe*, wij hebben klaagliederen voor u gezongen en toch hebt gij niet geweend; *makaneni-ma ala tetelu malòle na seä-ei-s pou-lafa*, als zij (de dichters) mooie klaagzangen gezongen hebben, schenkt men hun kleederen.

(**Telu** 3), *tetelu*, (Ba. enz. [ook R.?] idem; T., On. *teteru*), de na het weven afgesneden draden of franje van eene sarong, enz., worden als lampepit gebruikt; *tetelu mafèo-eik*, zie sub *fèo*.

(**Tema** 1), in samenstelling = *temak*: *ana fèö-ana ao-tema* = *ana fèö-ana temak*, meisje met ongeschonden lichaam = maagd; *nème ana-fèö-ana* (*ao-*) *tema-na mai*, van den tijd af, dat zij maagd was; *hataholi nale-tema*, iemand, wiens geluk volmaakt is, een zeer gelukkig mensch; *ndala langa-tema*, een paard met een ongerepten kop, een ongedresseerd paard. Hierbij ook wel: *basa nusak-a ao-ina tema-na*, het geheele lichaam van het land = de geheele wereld, alle menschen.

tema-tema, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, (of: *katemak, katema*); D., On. *tème-tème* of *tèmę*, [Kup. (*k*)*tema*, Tim. *natèm*, (hij is gaaf) en *tèmel*, Tett. *tomak*, Saw. *ketĕme*, Sikk. *tĕmmak*, (heel), *tĕmmang*, (een heel stuk), Kiss. *naakeme*, entero, zie voorts sub (*tema*) 3], ongeschonden, gaaf, in zijn geheel zijn: *pelak-ala*, (*doik-ala*) *bei tema-tema*, de maïs, (het geld) is nog ongeschonden, nog in zijn geheel, nog onaangeroerd; *lafa-a bei tema-tema*, de slimoet is nog heel; *nula-a tema-tema*, het woud is ongeschonden, nog maagdelijk. V. d.: volkomen, geheel en al: *ala dudu-lá ofak-a tema-tema*, zij stoppen het vaartuig geheel en al dicht; *ala papala-lá mamates-a tema-tema*, zij omringen geheel en al den doode, zij staan in dichte menigte om den doode heen; ook: *hataholi-a tema-tema*, de menschen zijn in hun geheel, er ontbreekt niemand, zij zijn voltallig, (zie echter ook sub [*tema*] 2).

temak = *tema-tema*: *lafa-a*, (*temak-a*) *bei temak*, de slimoet is nog heel, (het stuk stof nog in zijn geheel, onaangebroken); ook in overdrachtelijken zin: volkomen; volkomenheid, (vgl. boven sub [*tema*]): *Ndana bei tema-na*, bij het ongeschonden zijn van Ndana, toen Nd. nog in goeden toestand, nog in bloei was; maar dan ook dikmaals in verbinding met *tetuk*, zie aldaar. Attributief in: *dae temak*, (D., On. *tèmę*, overigens = Term. of *temą*), nog niet ontgonnen, nog braakliggende grond, (vgl. *louk, nanaelak*). Voorts nog als subst. = *fai katemak*, een etmaal: *lafa ia eèse-na temak hitu*, deze slimoet moet zeven etmalen gewreven en gedrukt worden.

katemak, (D., On. *tèmę*, vgl. boven), ongeschonden, geheel: *boa katemak*, eene geheele vrucht; *ana kòdo katemak pelak-a*, hij slikt de maïs in zijn geheel door; *lafa katemak*, eene heele (gave) slimoet, (tegenover eene gescheurde); ook benaming van een bepaald soort van slimoet; *mèko langa-katemak*, een volledig stel gong's; *fai* (of *lèdo*) *katemak*, een geheele dag; *fai katemak*, ook: een etmaal; *teu katemak*, een vol jaar; *dale katemak*, het geheele hart; *ana tao nò dale katema-na*, hij doet het met geheel zijn hart, (vgl. *tetèèk*, sub *tèè* 2); *katemak* ook wel = *temak*: *pingak-ala kate-*

mak mesan, de schalen zijn maar (al te maal) heel gebleven. Voorts in verbinding met andere woorden, vooral met *basa*, en heeft dan de beteekenis van: geheel en al: *hade henu katemak uma-a*, het huis is geheel vol met rijst; *basa katemak hata-n-ala*, zijne bezittingen zijn geheel en al op; *poï heni basa katemak kapa-la*, laat al de buffels los; *puse basa katemak ao-na*, (of: *basa katemak ao-na puse*), zijn geheele lichaam zweet, hij is geheel bezweet.

katema (*na-*), *a.* heel, ongeschonden zijn of worden: *bulak-a nakatema sò*, de maan is in haar geheel = het is volle maan;

b. geheel, heel maken: *ana paä nakatema paä-a bòlok-a*, hij heeft het gat in de omheining geheel dicht gemaakt, (vgl. *ketu*); *ala sini lakatema uma-a*, zij hebben het huis geheel bedekt; *ala poä lakatema bòlok-a*, zij hebben het gat geheel opgevuld; *ana tapa nakatema haik-a*, hij heeft den emmer geheel dichtgeplakt; *ana seu nakatema badu-a*, zij maakt het baadje heel, zij verstelt het baadje. Verder heeft *lakatema* (*uma, ofak*), de beteekenis van: een feest vieren, als een huis of vaartuig geheel voltooid is; *nakatema òe-isi-n*, hij bezit den geheelen inhoud van het huis, hij bezit alles wat in het huis is. (Zie ook sub [*tema*] 3).

(**Tema** 2), *tetema*, Bo., Bi., K., R. idem, [Tim. *tèmel*, Kup. in: *tem-lusi*, idem; ook bij *tema* 1 en 2?], *a.* kiekendief; *hai tetema*, soort rog;

b. op iets aanvliegen gelijk een kiekendief: *ana tetema mai sanga laü manu-ina-la*, hij (de kiekendief) vliegt op de kippen aan, (vgl. *laü*); ook: *musu-a* (*ana*) *tetema* (Ba., Bo., Bi., K., D. idem) *mai sò*, de vijand heeft ons plotseling aangevallen, overvallen, (vgl. *nafalaü, nabea*).

(**Tema** 3), *temak*, dicht aanéén, goed sluitend; vgl. *nakaseti* 2, (schijnt in het Termanusch niet zeer gebruikelijk te zijn).

katema (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; R. *natema*; D., On. *naätème*, (zie ook hieronder), *a.* sluiten (den mond): *nakatema bafa-na*, hij sluit zijn mond, hij houdt zijn mond dicht, (vgl. *natamu*, *nakatutuk*; ook *nafanggumu*): *nakatetema bafa-pana-n*, zij hield mond en neus goed gesloten, zij hield den adem in;

b. zich sluiten, als eene schelp, (vgl. *natamu*): *lelesu-na nakatema*, de deur (van de val) ging dicht, (vgl. *kena*); *bisu-a nakatema ketu-n*, de wond heeft zich (geheel) gesloten; *òe-a mata-na nakatema ketu-n, dè ana ta fa fa sò-n*, de bron is geheel dicht, verstopt en (het water) stroomt in 't geheel niet meer. (Zie ook sub [*tema*] 1).

makatemak, *a.* dicht: *ana tenu-ná lafa-a makatemak-a*, zij weeft de slimoet dicht aanéén, (maakt een vast weefsel); *nula makatemak*, een dicht (begroeid) bosch; v. d. ook:

b. Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *makatemą*; R. *matemą*; D., On. *maätèmę*, [Tim. *tème(f)* naast *natème*, onbegaanbaar, Kup., (*mèlet*, wildernis), *tema*; hierbij ook wel *tama* 2; bij Mal. *sĕmak*? Vgl. Pamp. *silmak*, *sulmuk*, ook Bul. *imĕk*, dicht, van lijnwaad; het schijnt, dat (*tema*) 1 oorspronkelijk hetzelfde woord is, dus eigenlijk beteekent: hetgeen dicht bijéén is, een aaneengesloten geheel], wildernis, het dichte kreupelhout, wat onbegaanbaar is; *hataholi makatema-dalek*, iemand uit de wildernis, een onbeschaafd mensch.

Temak, Ba., Bo., T. idem; K., R. *temą*; D., On. *tème*, [oorspronkelijk wel bij *tema* 1, beteekent eigenlijk: een onge-

schonden stuk], stof, lijnwaad, als linnen, katoen, ook laken; *tema nii-anak*, fijne stof, fijn linnen, enz.; *tema fulak*, wit gebleekt katoen; *tema haök*, madapolam; *tema nggèok*, zwart katoen of zwart laken; *tema pilas*, rood laken, (vgl. *dela*); *tema madulak*, gebloemd katoen; ook: doek, enz., (vgl. *lesu* 1): *tema fèo-langak*, doek om om het hoofd te slaan; (*tema*) *bebela-mei*, tafellaken; *tema-sidi*, allerlei kleeren, kleederen in 't algemeen. (Zie ook sub [*tema*] 1, 3).

matema-sidik, iemand, die veel kleeren heeft.

Tema-ei, (Ba., Bo., Bi., K., T., [On.?], R. idem; T. ook *tetema-ei*; D. *tamei*), wilde eend, (vgl. *bèbe*).

Tema-nggiïk, soort *tetema* of kiekendief.

Tème 1, zie *nème*.

(**Tème** 2), *tème* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *natema*, [Tim. *natem*, Kup. *teman*, Saw. *tima*; vgl. Jav. *tuman*? Vgl. ook Sumb. *ndămang*, Kiss. *nadedeme*; voorts Mal. *tĕman*, en Jav. *ḍĕmĕn*?], zich wennen, gewend zijn, gewoon, (vgl. *nabini*, *nasiä*): *natème nò au*, hij went zich aan mij, of: hij is aan mij gewend, hij gaat met mij om; *au atème sò*, ik ben het gewend; *natème mangalauk*, hij is gewend aan het kwaad; *bòö matème ndia*, wen u niet daaraan! *namanako natème*, hij is gewend te stelen, stelen is zijne gewoonte; *ana ta tao natème fa*, hij is niet gewend iets te doen; *natème ninu tua*, of: *ninu tua natème*, hij is gewend aan stroop te drinken, het is zijne gewoonte om stroop te drinken; *ta natème ngaä pelak-ala*, hij is niet gewend maïs te eten; *ana tao natème* (of: *natème tao*) *pou lafa*, hij is gewoon om kleeren te maken, hij is kleermaker. V. d. *natème* (of: *natetème*) ook: zich gewennen = zich oefenen: *ana fè ndala-a laök natème* (*natetème*), hij laat het paard zich oefenen in het gaan, hij dresseert het paard; het heeft vooral die beteekenis in verbinding met *nanoli*, bijv. *nanoli natème* (of *natetème*) *dedeä Lòte-a*, hij oefent zich in de Rottineesche taal; doch: *nanoli ana-na kokolak natème* (*natetème*), zij oefent haar kind in het spreken, zij leert haar kind spreken; *ana kuti nanoli lima-kuü-n-ala fò ela latème lò sasanu-a*, hij oefent zijne vingers, opdat zij gewend raken aan de sasandoe, hij oefent zich in het bespelen der sasandoe.

tetème (*na-*), (herhaaldelijk zich gewennen, v. d.) bekend zijn met: *natetème basa dae-la sò*, hij is bekend met alle landen, (vgl. *nalelak*); voorts dikwijls gelijk *natème*, zie aldaar.

tetème (*la-*) *ao*, aan elkander gewend zijn, met elkander omgaan.

tetèmek (*na-*), zich herhaaldelijk gewennen, steeds gewoon zijn = *natème*, *natetème*.

matèmek, iemand, die gewend is: *hataholi manasaë ndala matèmek*, iemand, die gewoon is paard te rijden, ruiter; *hataholi manatao matème pou lafa*, iemand, die gewoon is kleederen te maken, kleermaker.

natèmek, het gewoon zijn, gewoonte, gewoon: *tunga natèmek-a*, naar gewoonte; *naä ninu tunga Lòte-a natème-na*, hij eet naar de gewoonte, op de wijze der Rottineezen; *nusak-ala esak-ò natème-n*, ieder land heeft zijne eigen gewoonten, gebruiken; *nusak-a natème-n ndia*, dat is de gewoonte van het land; *mamana*, (*tatao*, enz.) *natèmek-a*, de gewone plaats, (bezigheid, enz.); *nanaä-nininu natèmek-a*, het gewone, dagelijksche eten, (vgl. *besefaik*); *hataholi natèmek*, iemand, aan wien men gewend is, een bekende, (vgl. *nalelak*).

natetèmek, idem: *hataholi natetème-n*, de gewoonten der menschen, zooals de menschen gewend zijn; ook: het is gewoonte, gewoonlijk: *natetèmek pua lifun sò na beli lopia esa*, gewoonlijk kosten duizend pinangnoten één gulden.

Tèmek, zie *nèmek*.

Tèmok, (het Mal. *tembok*), steenen muur van een huis.

Temu-edak (*lema-*), soort *lemak*, (een zeevisch).

Tena 1, in alle dial., [vgl. Kup. *dènes*, zinken, *dène*, ondergaan (van de zon), alsook Saw. *kănja*, duiken, en Bul. *lĕnĕr*, Tons. *dumĕnĕd*, zinken; vgl. ook *tena* 2],

a. zinken, (vgl. *bòlo* 1), gewoonlijk van een schip gezegd als het vol water loopt; *òe henu ofak-a dè ana tena*, het schip liep vol water en zonk; *ofak-a bòlo dè tena heni-n lèo tasi-a bui-na*, het schip verging en zonk weg naar den bodem der zee; doch ook voor „zinken" in 't algemeen, bijv. *tao bàtu-a nò ai-a lèo òe dale na ai-a bonu tè batu-a tena*, doe (werp) een steen en hout in het water, hout blijft dan drijven, maar de steen zinkt; *manabòlok-ala tena lamòpo heni-s*, de drenkelingen zinken en verdwijnen; *ana tena neni òe bui-na neu*, zij zonk naar den bodem (van den put); *ta bòle mòlo neu dae-a fa, tè ta na ana tena*, hij kon den grond niet betreden, want dan zakte hij er in. V. d. ook: bezinken, bijv. *tauk-a*, (*tane-a*, enz.) *tena*, (in alle dial.), de indigo, (de modder, enz.) bezinkt;

b. doen zinken: *tena di*, een paal in den grond slaan, (vgl. *falak*).

tenak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *tena*, (D. *tena*) = *tena*, meer bepaaldelijk: verdrinken: *bafi-la bòke lèo dano dale leu dè ala tenak*, de varkens sprongen in het meer en verdronken; ook: inzakken: *tenak heni di-a*, de paal is in den grond gezakt; *tenak heni lates-a*, het graf is ingezakt, ingestort, (vgl. *ndefa*, *tuü*). Voorts: ondergaan, (van zon of maan): *lèdo-a*, (*bulak-a*) *tenak*; (vgl. *lòe* 1, *tuda*); *lèdo-a sanga tenak*, de zon is op het punt van ondergaan; *ana mai neu lèdo tenak*, hij komt als de zon ondergaat; *lèdo tena-anak*, de tijd als de zon zoo goed als onder is, (zes uur namiddag). Overdrachtelijk: *nasa-na tenak*, zijn drift zakt, bedaart; *tenak heni basa dale-na*, hij is geheel terneergeslagen, ontsteld.

tetenak, het zinken, enz.; kuil, waarin iets moet zinken, bijv. dieren om ze te vangen, (vgl. *bòlok*). Zie ook sub *tena* 2.

tena (*na-*), doen zinken: *ala fua latena ofak-a*, zij beladen het vaartuig tot zinkens toe; *ala saë latena ofak-a*, zij doen het vaartuig zinken, (doordat zij er met te veel personen zijn ingestegen).

tenak (*na-*): *neu natenak lèdo-a*, hij blijft lang weg, (zoolang totdat de zon is ondergegaan), vgl. *namanòso*.

katenak (*na-*), doen zakken: *ana kali nakatenak di-a*, door uitgraven doet hij den paal zakken.

Tena 2, Ba., Bo., Bi., K., D., R. idem, [Tim. *tène*, wel hetzelfde woord als sub *tena* 1], nederstrijken, den grond raken, op den grond komen; ook: neergestreken zijn, van vogels, (vgl. *lèse*, *saë*): *manu laluk-a tena*, de haan strijkt neder, (vliegt uit den boom naar omlaag); *manu-pui-la tena lèo hade dale*, de vogels strijken neer op de rijstplanten; *dano-òe-la tena henu mòk èle dalek*, de reigers zijn op het gindsche veld neergestreken, zoodat het er geheel vol van is. Ook: nederdalen, van den regen: *udan-a tena*

dae, vgl. *sai* 1, *tuda*, (dial. bezigt men ook: *udan-a tenga dae*). Overdrachtelijk ook gezegd van menschen: te land komen, terecht komen, komen, (vgl. *sai* 1): *lalanga mulik dè leu tena Dengka*, zij richtten zich westwaarts en kwamen te land in Dengka; *nalai neu tena Baä*, hij is op zijne vlucht in Baä terecht gekomen; *fa-a fa neni ofak-a dè neu tena Daba tasi-suük kona*, de stroom sleepte het vaartuig mede, en het belandde aan de zuidzijde van de Javazee; *ò mu tena bè dè dò basa ia*, waar zijt gij te land gekomen, waar zijt ge geweest, dat het zoo lang geduurd heeft? Voorts: *ala ta fè ei-na tena dae fa*, zij laten zijn voet niet op den grond komen = men laat hem onophoudelijk in de weer zijn, men gunt hem geen oogenblik rust; *tena-ama-òe-n*, eene landstreek in het Termanusche.

tetenak, het neerstrijken, enz.; *manu-pui tetenak*, eene plaats, waar de vogels gewoon zijn neer te strijken. (Zie ook sub *tena* 1).

Tena 3, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *tenda*, [vgl. *nakatenak* en de dial.; verder nog *hena-hena*, *hona* 1, *ndena-ndena*; vgl. Mal. *tindjak*], aanstampen, gelijkmaken door stampen of ook door kloppen, (vgl. *natetu*): *ala tena lates*, zij maken het graf al stampende gelijk; *laö ndia nanapoäk ma nanatena matabebesak*, de stookplaats is opgevuld (opgehoogd) en zorgvuldig aangestampt; *tena felas-a mata-na*, het lemmer van een hakmes in het heft plaatsen, (kloppen, er in stampen), (vgl. *nandè*); *lafa ia dadi nanatenak*, deze slimoet is geworden (als) gelijk gestampt, deze slimoet is zoo gelijk geweven alsof ze gedrukt is.

(**Tena** 4), *tena-tena*, [D. heeft *tenda-tenda*, dus wel bij *tena* 3, als klanknabootsing]: *hahae-na tena-tena*, hijgen als een stervende, (vgl. *kofa-kofa*).

Tenak 1, Ba., Bo., T. idem, overigens *tena*, [Mal. *tĕngah*?], wordt gebezigd van jonge vrouwelijke dieren, welke nog niet gejongd hebben, dus: *ndala*, (*kapa*) *tenak*, eene jonge merrie, (wijfjes-buffel), ouder dan *ndala*, (*kapa*) *upu-anak*, doch jonger dan *ndala* (*kapa*) *ina*; ook van vogels: *manu*, (*kalua*) *tenak*, vgl. *fila-ana*, *ndana-anak*. (Zie ook sub *tena* 1).

(**Tenak** 2), *tetenak*, Bo. idem; T. *tetendak*; On. *tetenda*; D. *naätetenda*, [schijnt bij *tena* 3 te behooren, vgl. ook *hona-hona* met *hona* 1], in: *nalò tetenak au*, hij roept mij dringend. (Zie ook sub *tena* 1, 2).

(**Tenak** 3), *katenak* (*na-*), Bo. idem; Bi., K. *nakatena*; T. *nakatendak*; D. *tenda*, [vgl. sub *tena* 3], neersmakken, (vgl. *ndenak*, *bala*): *nakatenak ulek-a neu dae dè baë-n*, hij smeet den pot tegen den grond, zoodat hij brak. (Zie ook sub *tena* 1).

Tène 1, (in alle dial.), soort boom, welke aan het strand groeit, goed hout en eene roode verfstof oplevert. Ook verbaal: *ana tène abas*, (*puäk*), garen, (een net) met die roode verfstof kleuren.

Tène 2, Ba., Bo., K. idem; D., T., R. *tènde*, medelijden hebben; beminnen, (althans in het Term.), alleen in verbinding met *sue* 2: *au afandèle au ama dale malòle-nga ma manasue-tène au-a*, ik herinnerde mij mijn vader, die zoo goed was en die mij zoo beminde. Verder in enkele uitdrukkingen als: *bòö tène-n*, heb geen medelijden met hem, z. v. a. geef hem een pak slaag! *a dè ò tène-n ana*, hebt gij medelijden met hem = slaat gij hem niet? *a dè au bei tène-*

-*n bai,* zou ik nog medelijden met hem gehad hebben? z. v. a. ik heb hem een pak slaag gegeven. Vgl. ook *tène-tú.*

(**Tène** 3), in samenstelling als *bafi,* (*bii,* *nusa*) *-tène,* de ribben van een varken, van eene geit, van een hert); alle ribben te zamen, borststuk; *pa-tène,* ribstuk, vleesch bij de ribben van een varken.

tènek, Ba., Bo. idem; Bi., K. *tènẹ*; T. *tèndek*; R. *tèndẹ,* [doch D., On. *tendạ* in plaats van *fanak,* het gewone woord voor: borst], de ribbekast van een varken, de ribben te zamen; *tène-duik,* (ook D. *tenda-luị*; On. *tenda-ruị*), rib, ribbebeen in 't algemeen, (vgl. *kaiusuk*); doch nog meer: borst, (ook van een mensch, vgl. *fanak*), in: *tène-na hako,* vgl. *hako* 2, zoo ook in: *tène-bòlok,* de hartkuil, borstholte; (hierbij ?) *uma tène dalek,* zie *uma.*

(**Tène** 4), *tène-tène,* Ba., Bo., K. idem; T. *tènde-tènde,* [bij D., On. *tèndẹ,* zitten, vgl. *sènek*?] = *nggua-nggua* of *nau-nau,* rustig nederzitten, (vgl. *nangatúk*): (*nangatúk*) *tène-tène nai deak dale,* hij zit rustig op de mat.

(**Tène** 5), *katetène,* Ba., Bo., Bi., K. idem; T. *nakatetèndek*; D., On., R. *natetèndẹ,* [bij (*tène*) 4], iets zetten, neerzetten, (vgl. *peda*), bijv. een pot, een gevulden zak, enz.: *soü heni ulek-a fò makatetène-n neu dae,* neem den pot van het vuur en zet hem op den grond; *ala soü-la bane-la dè lakatetène-s leu sila pepeü-na,* zij namen de (verf)potten op en zetten ze op hunne slaapplaats; *ulek-a nananakatetènek nai laö lain,* de pot is op de kookplaats gezet; *nakatetènè hade lepeneu dua lai bangu lain,* hij zette twee korven met rijst op de bank. Ook: *nakatetène nii-ana-a neu dae,* hij zet het kind op den grond.

Tène-tú, Ba., Bo., Bi., K., (R.?) idem; D., T., On. *tènde-tú,* [het eerste gedeelte wel bij *tène* 2], iets begeeren, iets haastig willen hebben; *ana tène-tú namasuï lai-lai,* hij begeert spoedig rijk te worden; vgl. *dale-sala,* waarmede het ook wel verbonden wordt: *ana tène-tú dale-sala hataholi bua malòle-n,* hij begeert van een ander alwat mooi is; *hataholi manatène-tú dale-salak,* een begeerig mensch. Ook: gehaast zijn, zich haasten, in haast of in overijling iets verrichten, (vgl. *nalale*): *ana tène-tú sanga laö,* hij is gehaast om te vertrekken; *bòö tène-tú,* haast u niet; *au tène-tú lèo au tatao-nga u,* ik haast mij naar mijn werk te gaan; *naä tène-tú,* hij eet gehaast; *ana tao tène-tú,* hij handelt haastig, overijld; *bòö tène-tú makamú-n ana,* keur het niet zonder nadenken af, smaal er niet in overijling op!

tène-túk, het begeeren; haast, overijling: *nème faik ndia mai bòe ma ana tao hata na ta nò tène-túk sòk,* van dien dag af deed hij niets meer met overijling, zonder nadenken.

manatène-túk, (*hataholi*-), een haastig mensch; ook: een onnadenkend mensch.

Tenga 1, Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *tengga*; R. *teka,* [D., On. *hangga,* D. ook *dangga*; Kup. *sdanga,* (naast *danga,* verbaal), Tim. *lakat,* (verb. *lak*[*a*]), woorden, welke alle wel stamverwant zullen zijn, vgl. voorts Sumb. *pangga,* Sikk. *paga*; Saw. *ăga,* Bug. *tjakkạ,* *djakkạ,* Jav. *tjĕngkang* enz.; verder sub Rott. *hea*], *a.* span, (vgl. *fapa*): *loa-na tenga ha,* het is vier span breed;

b. met spannen meten: *ana tenga loa-na,* hij meet de breedte met spannen af.

Tenga 2, de dial. als sub 1, ook D., On. *tengga,* [oorspronkelijk wel hetzelfde

woord als sub *tenga* 1], iets met duim en vingers nemen; (alléén met de toppen: *seu*; vgl. *hèle* 1, *hoï*): *tenga fè au pua boak dua ma daë-dòk esa*, neem voor mij twee pinangnoten en één sirih-(vrucht); *ana tenga nalá iäk telu lème sosòlok dale*, zij nam drie visschen uit de mand; *esa tenga neni dòpe-a nème ia*, iemand heeft het mes van hier genomen.

tetenga, herhaaldelijk nemen, enz.; ook: *ana tetenga kò-fèëk pua-la ma daë-dòk-ala*, hij neemt herhaaldelijk afzonderlijk op = hij zondert af, legt de pinangnoten afzonderlijk van de sirih-vruchten, (vgl. *tada* 1).

(Tengak), *tetengak*, Bo. idem; K. *tetenga*; Ba. *tetenggak*, (Bi. geeft op: *natenga*, R. *nateka*, of *natenga*, *nateka*?) [denkelijk wel bij *tenga* 2, als dit gebezigd werd voor het uitnemen der steentjes uit de daarvoor bestemde gaten, hoewel men thans gewoonlijk „*laük*” zegt], soort langwerpig blok met gaten, dat bij zeker spel behoort, Mal. *tjongkak*; *tao* (of: *nakaminak*) *tetengak*, dat spel spelen, hetgeen vooral na sterfgevallen gespeeld wordt; *tetenga-langak*, naam van het grootste gat aan beide uiteinden van dat langwerpig blok; de overige gaten heeten: *bòlo-tetengak*; *batu tetengak*, de steentjes, waarmede gespeeld wordt; zie voorts sub *ingu*, *laük*, *niä*.

Tengu-tasi, (Bo., K. idem; T. *tenggu-tasi*; D. *tenggu-tasi*), soort zee-gewas, dat als groente gegeten wordt.

Teni 1, *tetenik*, zie *neni* 1.

(Teni 2), *teteni*, in alle dial., [bij Daj. *katining*, helder; (vgl. Jav. *wĕning*, *bĕning*, wel eene variëteit van Jav. *nĕng*, Mal. *tĕnang*, enz.)?], verbonden met woorden voor „scheppen”, bijv. voorzichtig scheppen, afscheppen, opdat het bezinksel van iets niet weer naar boven komt: *ana ndui teteni mina-a*, (*aso teteni oe-a*), hij schept olie (water) voorzichtig af; ook wel alleen voorkomend: *ana teteni oe* (*neuk*), hij schept (voorzichtig) het water af; ook: afgieten, bijv. *ana diä teteni tua-a*, het lontarsap voorzichtig afgieten, (vgl. *bebesa*).

teteni-tatá, [denkelijk bij (*ta*) 6, voorloopig afscheppen; vgl. beneden On. *tatár* en D. *tal*], in: *teteni-tatá dale-na*, iemands gemoed peilen, onderzoek doen: *au teteni-tatá ita ndia dale-na mangalauk-a*, ik heb door peilen gezien, ik heb gepeild de slechtheid van zijn hart; vgl. *titino*, *nalamula*); ook z. v. a. *dale-sala*, *haesanga*, begeeren, zijn hart gezet hebben op, met alle geweld iets willen hebben, naar iets verlangen, (Ba., Bo., Bi., K., D., T. idem; On. *tatár*): *ana teteni-tatá lilo*, *henu*, hij is er zeer op gesteld, begeert zeer goud en koralen te hebben; *kamahedis-a teteni-tatá ina ama kaä fadi-n-ala*, de zieke verlangt naar zijne bloedverwanten, schijnt op zijne bloedverwanten te wachten, voor hij kan sterven.

teteni (*na-*), ook Ba. = *teteni*.

Tenik, zie *nenik*.

(Tèno), *dae-tèno* = *dae-tènok*.

tènok, (Ba., Bo. idem; Bi., K., D., [On.?] *tèno*), het middelste, diepste gedeelte van het water, (vgl. *lifu*, *lò* 6): *tasi-a*, (*lè-a*, *dano-a*, *lifu-a*) *tèno-na*, het diepste gedeelte van de zee, (van eene rivier, het meer, eene kolk). Ook: *dae-tènok*, of *dae-tèno*, het binnenste, meest vruchtbare gedeelte van een land; *hataholi manatè tènok*, (iemand, die door het diepe heen durft te gaan? bij *tè* 4? Of: iemand, die [visch] durft vangen in zeer diep

water, vgl. *tè* 1?), overdrachtelijk: een ervaren mensch; ook: *nai ènok-a tèno--na* = *ènok-a talada*, (midden) op den weg.

Tenu, in alle dial., [Tim. idem; Kup. *tinu*, Mal., Jav. enz. *tĕnun*], weven, (vgl. *nada*): *tenu lafa*, (*pou*, enz.), eene slimoet, (sarong, enz.) weven; *ina manatenu*, weefster; *pou nanatenuk*, eene geweven sarong; *bolau lòlo ao-n*, *huni-dò tenu ao-n*, de spin en het pisang-blad weven zich-zelf in, (eene spreekwijze).

tetenuk, het weven; weefgetouw; *pou-lafa tetenu-na*, het weven van kleederen; *uma*, (*mamana*, enz.) *tetenuk*, het huis, (de plaats, enz.) waar geweven wordt; *ina nai tetenuk dale*, moeder zit aan het weefgetouw; vgl. voorts sub *ai-ana*, *atis*, *bòle*, *kuek*, *liü-dea*, *selu* 3, *sikak*.

tenuk (*na-*): *au anoli atènuk fò sue ela amàtua na au tenu alelak*, ik leer weven, opdat ik het ken als ik groot ben.

(**Tèo**), *tèo-tèo*, in alle dial., [zie *tetèlos*]: *mata-na tèo-tèo*, hij kijkt (onder het loopen) links en rechts; (vgl. *tetèlos* en de dial.).

(**Tèok**), *tetèok*, [wel oorspronkelijk één met het voorgaande] = *pipiluk*: *kapa-a*, (*ndala-a*, enz.) *tetèok langa-na*, de buffel, (het paard, enz.) stoot rechts en links met den kop; (vgl. *foi* 2).

Tèö, in alle dial., uitgezonderd Bi., waarvoor *fèto* wordt opgegeven, vgl. *ina--fèto*, [Kup. heeft *èto*, Saw. *tèto*, zuster; denkelijk is *tèö* (vgl. *fèö* voor *fèto*) hetzelfde woord en verwant met *fèto*]; vgl. ook *ina-tèö*, tante, vaderszuster; *ina-tèö--n-ala*, ook in 't algemeen: iemands vrouwelijke bloedverwanten; vgl. *ina-fèto*.

tèök (*na-*), iemand den naam van „tante" geven.

Tepa 1, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *tempa*; D., On. *temba*, [Mak., Bug. *tembang*]: *iä tepa*, soort zeevischje, dat op een sardijn gelijkt, op Koepang *ikan tembang* geheeten; *iä tepa-lai-fá*, eveneens een soort van zeevischje.

Tepa 2, in alle dial., uitgezonderd On., [Tett. v. Dilli *tohar*, vgl. Mak. *tipasạ*; vgl. ook *tepa* 3, 4], breken, als een stok, enz., (vgl. *ladi* 1, *sengi* 1, *tiü*): *tepa ai-ndanak-a*, (*lelepak-a* enz.), de tak, (de draagstok, enz.) breekt, (is gebroken); *ana tuda ndala dè tepa lima-na*, hij viel van het paard en brak zijn arm; *sangu-a tao-ná ai-la tepa-s*, de storm heeft gemaakt, dat de boomen gebroken zijn, de storm heeft de boomen door midden geknakt; *tepa heni pua huk esa*, een pinang-palm is afgebroken; *ana tepa neni ndanak esa*, een tak brak en daardoor viel hij. Na andere verba ook = *natepa*: *ana helu tepa ai esa*, hij breekt een stok.

tepàk: *ai* (enz.) *tepàk*, een afgebroken stok, stuk hout, enz.; *tepa-duak*, benaming van een ingesneden merk in het oor van een dier.

tepa (*na-*), iets breken, (vgl. [*bibiï*], *fifiï*, *helu* 1, *sengi* 1, *teï*): *natepa tetèëk-a*, hij breekt den stok; *anin-a tao natepà pelak-ala*, de wind heeft de maïs afgebroken; *ana tati*, (*fepa*, *tabu*, enz.) *natepa ai esa*, hij hakt, slaat, trapt, enz.) een stok stuk; *ana silo*, (*tapa*, enz.) *natepa ei-na*, hij schiet, (gooit, enz.) den poot stuk; *ana kokolak* (of: *nafada*) *natepa nisi-bafa-n*, hij heeft zijne tanden en zijn mond gebroken door het vele spreken, hij is moede van het spreken, (vgl. *tèfe*).

Tepa 3, Ba. *tempa*, overigens gelijk Term., [vgl. Cer. *tepa*, (tabak) snijden, wel hetzelfde woord als sub 2, vgl. Bug. *tepĕ*, afsnijden, bij Mak. *tipasạ*, breken], afsnijden; in oneigenlijken zin: iemand den weg afsnijden: *lea-a tepa musu-a*

nai ki, het leger snijdt den vijand in het noorden den weg af; (vgl. *kadok* 2); *kapa-la lalai lèo kona leu tè manafò-a tepa-ná sò-s*, (*neu tepa sò-s*), de buffels zijn naar het zuiden gevlucht, maar de herder heeft ze den weg afgesneden, (gaat ze den weg afsnijden). Overdrachtelijk: *ana tepa au dedeä-kokola-nga*, hij snijdt mij den weg af voor het spreken, hij belet mij door te spreken, (vgl. *namanggè*); voorts: een weg afsnijden, d. i. den kortsten weg nemen: *ala tepa lesik muli*, zij nemen den kortsten weg over het westen.

tepa (*na-*)*-la*, (Bo., K. idem; Ba. *natempa-la*; Bi., T., On. *tepa*; D. *tepa-ä* of = R. *tetepa*), afsnijden, de kortste zijn, van een weg: *ènok ia natepa-la*, deze weg snijdt af, is de kortste. Overdrachtelijk: *ana kokolak natepa-la*, hij zegt het in het kort, (vgl. *kekeü*).

(**Tepa** 4), *tepa-tepa*, gelijk, even hoog, (vgl. *papa-papa*, *matetuk*): *ana peda-ná dii-la langa-n-ala tepa-tepa*, hij zet de palen zoodanig, dat de bovenste uiteinden even hoog komen te staan, gelijk zijn.

katetepak (*na-*), Ba. (?), Bo. idem; K. *nakatetepa*; D. *naätetepa*; R. *natetepa*, [oorspronkelijk stellig één met *tepa* 1, 2; vgl. Bug. *sitepe*, verder Rott. *papa-papa* en Jav. *papas*, *papak*], *a.* = *tepa-tepa*: *ana peda-ná dii-la langa-n-ala lakatetepak*, hij zet de palen dusdanig, dat de bovenste uiteinden even hoog komen te staan; *nisi-n-ala lakatetepak*, zijne tanden zijn gelijk (afgevijld); ook: *hataholi-la lapadeik*, (*laök*) *lakatetepak*, de menschen staan (gaan) naast elkander in eene rechte lijn, zooals gelijk gestelde palen, bijv. gezegd van soldaten, (vgl. *lakadudalak*);

b. gelijk maken: *ana tati nakatetepak dulik-ala peda-n-ala*, hij hakt de punten der kleinere stijlen gelijk af; *kedi* (*hòlo*, enz.) *nakatetepak*, gelijk afsnijden, (afzagen, enz.).

beketetepak of *beketetepa-esak* = *tepa-tepa*: *ai-la beketetepak*, (of: *bekatetepa-esak*), de stukken hout zijn alle even lang, (of: de toppen der boomen zijn alle even hoog).

Tepak, Bo., (T. ?), idem; Bi., K. *tepa*, [Sumb. *tăbang*], eene uitgeholde kalebas gebruikt als bord; vgl. *bòngo* 1, *pingak*. (Zie ook sub *tepa* 1).

Tèpok, (uit het Mal. Port. *tempo*) = *lèlek*, tijd: *tèpok ndia*, in dien tijd; *mane kopak-a tèpo-na*, ten tijde van den overleden vorst.

Tesa 1, in alle dial., [Kup. *tetesa*, rustig, vast; vgl. Bug. *ĕssa*, *nĕssa*, *assa*, *nassa*; bij Rott. *esa*, Mal. *ĕsa*?], vast aanéén sluiten: *papak-a tesa matalolòle sò*, de plank past goed aan, sluit vast tegen eene andere aan; (vgl. *nakaseti* 2). Ook wel verbonden met *tama*, bijv. *papak-ala tesa-tama matalòlole*, de planken sluiten vast aaneen; *mei-a ei-n-ala tesa dae*, de pooten van de tafel sluiten aan met den grond, staan stevig, raken den vloer; of bij verkorting: *mei-a tesa sò*, de tafel staat vast, (vgl. *nahèle*); *boni abas-ala fò ala tesa*, treed de kapas, opdat zij dicht aanéén sluit; v. d. overdrachtelijk: vast, rustig: *hedis-a tesa nai ao-na sò*, de ziekte zit vast in zijn lichaam, hij is zeer ziek, (vgl. *nahú*); *samane-na tesa nai ao-na*, zijn levensgeest is rustig in zijn lichaam, hij is geheel gezond; van het innerlijke, het hart gezegd = rustig, tevreden, en dan ook dikmaals met *tama* verbonden: *dale-na tesa tama*.

tetesa (*na-*), of *tetesa* (*na-*) *tatama* (*na-*), rustig doen zijn, tot rust brengen: *ana kokolak natetesa* (*natatama*) *au dale-nga*, hij stelt mij door zijne woorden gerust,

hij troost mij, (vgl. *naloloa*); ook: *natetesa* (*natatama*) *dale-na*, hij doet zijn hart rustig zijn = hij is tevreden, (vgl. *babango*): *matetesa-matatama dale-ma*, wees tevreden; *natetesa dale-na nenik nggadi-na*, hij stelt zich tevreden met zijn loon.

tesak (*na-*), aanéén doen sluiten: *natesak nala papak-ala*, hij heeft de planken stevig aaneen doen zijn, hij heeft de planken goed aaneen doen sluiten.

Tesa 2, in alle dial., [Kup., Tim. *namtisi*? Het Rottineesche woord zeker wel hetzelfde als sub *tesa* 1, dus: goed aaneensluitend], voltallig worden of zijn; ook dikmaals met *tama* verbonden: *leu tesa lai Baä*, zij allen gaan naar Baä, om daar in vollen getale te zijn; *dè basa mane sio-la tesa bòe ma manek-a natane-s ala*, toen al de *mane-sio's* voltallig aanwezig waren, (toen de *mane-sio's* voltallig waren), vroeg de vorst hun, enz.; *ala tesa bela* (of *noü*) *lai Baä*, zij allen zijn voltallig in Baä, (vgl. *tetu-tetu*, *lesak*).

tesa-tesa: *nalalau naoòno tesa-tesa tama-tama*, zij bedient op eene wijze, waarbij alles compleet en in orde is.

Tesik, zie *nesik*.

Teta 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [behoort vermoedelijk bij (*teta*) 2; op Koepang zegt men: *djatoh pukul pantat*; T. bezigt *tutu*], in: *teta peli-na* (of: *bui-na*) *neu dae*, (ook met weglating van *peli*-[*na*] of *dae*), met het achterste op den grond vallen, (vgl. *tuü*): *ana sapi-kodi dè ana teta peli-na neu*, (*teta neu dae*), hij gleed uit en viel op het achterste.

teteta (*peli-na*), herhaaldelijk op het achterste vallen; ook: *kòde-a teteta nai ai ndanak lain*, de aap schuift zittend op een boomtak op en neer.

tetetak, het vallen op het achterste; *kòde-a teteta-na*, het lichtgekleurde gedeelte op het achterste van een aap.

tetak (*na-*), eigenlijk: aldoor op het achterste vallen, overdrachtelijk gebruikt in: *natetak kada mamana-n*, hij komt niet vooruit, blijft steeds op dezelfde hoogte, op dezelfde plaats; zoo ook: *ofak-a natetak kada mamana-n*, het vaartuig blijft aldoor op dezelfde plaats, (vgl. *kada* 2).

(**Teta** 2), *teteta*, in: *teteta-tatata*, Ba., Bo., Bi., K., On., R. idem; D. *teteta lutu*, [vgl. *tète* 1; T. heeft *tetète-tatata* voor *teteta-tatata*; D., On. bezigen *teta* voor *tète* 1; Tim. heeft *tèt*, Kup. en Tett. v. Dilli *tète*, Kup. ook nog *tetas*, Tett. *tetak*; het is natuurlijk niet uit te maken of een, of beide Rottineesche woorden eene variëteit van *tata* zijn, of behooren bij (de toch stellig verwante) vormen als Mal. *tĕtak* enz.], fijnhakken, (vgl. *tati*): *manadòde-a teteta-tatata pa*, de kokkin hakt vleesch fijn; *pa nanateteta-nanatatatak*, fijn gehakt vleesch zooals voor frikadel. (Zie ook sub *teta* 1).

Tetak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., D., R. *teta*; On. *tetar*, [vermoedelijk bij het voorgaande woord, mogelijk z.v.a. onder het mes krijgen]: *au tetak* (of *nakatetak*) *ana, na au fepa-á-n hata*, als ik hem te pakken krijg, zal ik hem een flink pak slaag geven; *au fepa tetak* (of *nakatetak*) *ana, na ana mate*, als ik hem onder handen krijg (met slaan), zal hij sterven.

katetak (*na-*) = *tetak*.

Tète 1, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem, [Cer. *tète*, snijden, zie sub (*teta*) 2], hakken, (vgl. *tati*): *tète pa*, vleesch hakken; *tète baëpa neu dua*, een stuk vleesch in tweeën hakken; *tète langas*, koppesnellen; *manatète langas*, koppesneller; *tète heni*, afhakken: *tète heni kapa-a langa-na*, (*ei-na*, enz.), den kop, (poot,

enz.) van een buffel afhakken; *tète ketu*, idem: *ana tète ketu nako-a lima-kuü-na esa*, hij hakte den dief een vinger af. *Tète* ook gebruikt voor: schoonmaken van tuinen, wieden, hetzij afzonderlijk, hetzij verbonden met *tofa*, (schoon *tète* eigenlijk meer slaat op het weghakken van klein hout, enz.); *ala tète* (*tofa*) *tina*, of *ala tète*, zij wieden.

tetète, herhaaldelijk hakken, enz.: *tetète nakalulutuk pa-a*, hij hakt het vleesch fijn, (doch minder fijn dan bij *teteta-tatata*).

tetètek, het hakken, enz.; *fai tetète-totofak*, de tijd om te wieden.

Tète 2, Bo., Bi., K., R., ook wel Ba., T. idem, [Saw. *titi*, idem; vermoedelijk = Mal. *titi*], dijk, dam, (vgl. *opak*); *tète-lè*, dam in eene rivier; *hade tète-lè*, zie *hade*.

katète (*na-*), afdammen: *nakatète òe*, (*lè*, *òe-lòlok*), water, (eene rivier, eene waterleiding) afdammen; *nakatète ketu òe-a*, hij damt het water geheel af; *nakatète nisa òe-lòlok-a*, hij verspert geheel de waterleiding.

(**Tète** 3), *tète* (*na-*), Bi., K., R. idem; Ba. *natètek*, [wel Mal. *tĕntang*, *tĕtang*, en verwant met Rott. *nakabète*, enz.], regelrecht gaan, zich richten naar, (vgl. *nasale*): *natète* (of: *ana laö*) *natète lèo ki neu*, hij richt zich naar, gaat in de richting van het noorden. Overdrachtelijk: *ana tao natète kada tatao-na*, hij werkt, zich alleen tot zijn werk richtende, hij bemoeit zich alleen met zijn werk, (vgl. *tino* 1, *besa-besa*); *tao hata na tao matète kada ndia*, als gij iets doet, vestig dan al uwe aandacht daarop!

tètek (*na-*), idem; *ana laö natètek haï-masuk-a*, hij ging in de richting van den rook. Ook: *nakanae natètek au*, hij ziet mij strak aan, (vgl. *nahèlek*).

(**Tète** 4), *tetète* (*na-*), Ba. idem; Bo. *nakatète*: T., R. *natète*; Bi., K. *natète ao-n*, [van *tète* 2, dus z. v. a. afdammen, zich tot een dam maken?]: *natetète* (of: *nakatetète*) *uda-òe*, (of: *nai udan dale*), lang in den regen blijven.

katetète (*na-*) = *natetète*. (Zie ook sub *tète* 2).

Tetu 1, vrouwennaam.

(**Tetu** 2), *tetu-tetu*, geheel rechtop: *hoü-má nggalás-a tetu-tetu*, houd het glas goed recht; *di-a napadeik tetu-tetu*, de paal staat geheel recht. Overdrachtelijk: geheel en al volkomen: *labaë tetu-tetu*, zij verdeelen het volkomen, geheel gelijk; *losa teuk telu tetu-tetu*, bereikende volkomen drie jaren, na drie volle jaren, (vgl. *tesa* 2).

tetuk, gewoonlijk alleen in verbinding, *tetu-temak*, in overdrachtelijke beteekenis: volkomen, geheel in orde; volkomenheid: *tao tetu-temak*, iets in volkomen orde verrichten; *ana ta tao nala tetu-temak fa*, hij maakt iets niet geheel volkomen af, hij doet half-werk; *nusak-a tetu-tema-n ta*, het land is niet volkomen in orde, er heerscht onrust of er is geen welvaart in het land; *inak ndia nò sao-n ta hapu tetu-temak nai uma-n dale fa*, die vrouw en haar man hebben het niet geheel in orde in hun huis, die vrouw en man leven niet in volkomen eensgezindheid met elkander; *uma-lò-n tetu-tema-n ta*, haar huishouden is niet best in orde. (Zie ook sub *tetu* 3).

tetu (*na-*), in alle dial., [naar alle waarschijnlijkheid zijn (*tetu*) 2—4 oorspronkelijk één; Tim. heeft *namtetu*, rechtop, (*manas*) *namtetu*, middag; Kup. *titu*, in orde brengen, *titu-tema*, volkomen, nevens (*lèol*) *ditu*, middag; Tett. v. Dilli *loro natutun*, Saw. *nătu lodo*, middag; Sikk. (*lerro*) *dĕtu*, middag, *dĕttun*, vlak, vlakte;

End. (*rará*) *rătu*, middag, *ndătu*, vlakte; bij Daj. *toto* enz.?], *a.* rechtop, (vgl. [*dedèok*], *doa-doa*, *toa-toa*): *di-a napadeik natetu*, de paal staat recht overeind; *ana ta bòle laök natetu fa*, *kada bòko-luku-a mesan*, hij kon niet rechtop loopen, slechts gebogen gaan; *fè nii--ana-a nangatúk natetu*, laat het kind rechtop zitten. Overdrachtelijk: *mata-na ta natetu fa*, zijn gezicht is niet in orde, hij loopt niet rechtop met een vriendelijk gezicht, maar gaat gebogen met een norsch gelaat, hij zet een onvriendelijk gezicht;

b. rechtop doen zijn, iets recht overeind zetten; v. d. overdrachtelijk: in orde brengen, [Tim. idem]: *ala sanga tao natetu dedeäk iä*, zij willen deze zaak in orde brengen, (vgl. *nahí*); *natetu* (Tim. idem)] *mata-na*, hij brengt zijn gezicht in orde, hij zet een vriendelijk gezicht; *pelak-ala latetu-lá* (of *lala*) *ao--n sò*, de maïs heeft zich overeind gezet, staat rechtop, groeit goed; *kamahedis-a foä natetu nala ao-n sò*, de zieke is weder geheel in orde, de zieke is weer overeind gekomen.

tetetu (*na-*), herhaaldelijk in orde brengen, enz. (Zie ook sub [*tetu*] 4).

matetuk: *hataholi mata-matetuk*, iemand, die een vriendelijk gezicht heeft, of een vriendelijk gezicht zet, (vgl. *lenga-lenga*); *matetu-matak*, (hetgeen het gezicht vriendelijk doet worden), eene benaming van eene gift, welke hij, die eene vrouw niet op volkomen regelmatige wijze genomen heeft, aan hare ouders moet geven. (Zie ook sub [*tetu*] 4).

(**Tetu** 3), *tetuk*, in: *lèdo-tetuk* = *lèdo--hanak*, middag: *ana mai lèdo-tetuk*, hij komt als het middag is; ook: hij komt laat, (vgl. *seli* 1).

matetu (*na-*), in alle dial., [zie sub (*tetu*) 2]: *lèdo-a*, (*bulak-a*) *namatetu*, de zon, (maan) staat hoog; *lèdo-a namatetu lelèk* = *losa nai talada hèo-n*, de zon staat juist in het zenith; v. d. *lèdo-a namatetu*, het is middag; ook: het is reeds laat. Overdrachtelijk: *suï-n-ala lamatetu sò*, zijne rijkdommen hebben een zeer hoog punt bereikt, hij is op het toppunt van zijn rijkdom, zijne schatten zijn zeer groot.

(**Tetu** 4), *tetu* (*na-*), vlak, effen, gelijk worden of zijn, (vgl. *papa-papa*, *sama*, *tepa-tepa*): *puku-douk-ala sè latetu*, wat oneffen is, zal gelijk worden; *dae-a natetu*, de grond is effen, vlak; *mei-a ta napadeik natetu fa*, de tafel staat niet gelijk, niet volkomen horizontaal. (Zie ook sub [*tetu*] 2).

tetetu (*na-*), (althans in D.), gelijk, effen maken, (vgl. *nalelenu* 4, *tena* 3). (Zie ook sub [*tetu*] 2).

katetetuk (*na-*), overal even vlak zijn.

matetuk, Ba., Bo., T. idem, overigens *matetu*, [zie sub (*tetu*) 2], effen. vlak; effenheid: *dae matetuk*, vlakke grond; *lètek-a*, (*dae-a*) *matetu-na*, effen plaats op een berg, hoogvlakte, (vlak gedeelte van de oppervlakte). Zie ook sub (*tetu*) 2.

Teu, zie *neu*.

Teuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *teu*; D. *tò* of = On. *tò*, [Tim. *ton*, Kup. *taun*, Tett. *ton*, (tijd); Mal., Jav. enz. *taun*], jaar: *teuk esa bula-n* (of *bulak*) *sanahulu dua*, een jaar heeft twaalf maanden; *teuk ia*, dit jaar; *teuk ha sò*, het is al vier jaar geleden; *bei teuk dua bai*, over twee jaar; *bai teuk hida sò*, na verloop van vele jaren; *teuk-ala laka-laladik* (of *lakaseseluk*), de jaren volgen elkander op, na verloop van jaren: *mae lèo teuk-ala lakaseseluk-ò ò bei ta ndòe nanaä-nininuk fa*, zelfs na verloop van

jaren zult gij nog geen gebrek aan voedsel hebben; men zegt ook: *teuk-ala lakalaladik bulak-ala lakaseseluk*, (vgl. *nelu*); *neu ana mane teuk ha*, toen hij vier jaren vorst was; *teu maneuk-a* (of *manamòpok-a*) = *manafalik-a*, het vorige jaar; *teu manamaik-a* = *manafali*, het volgende jaar; *teu-beuk*, nieuwe-jaar; *teu-palák*, oude-jaar; *teu-na baük-a sò*, zijne jaren zijn reeds vele, hij is al oud; *teu-na meda falu hulu ha*, hij is ongeveer 84 jaar oud; *teu-na sanga-sanga dai telu-huluk-a bòe*, hij is bijna 30 jaar oud. V. d. *teuk*, leeftijd, leven in 't algemeen: *teu-fai-n nda sò*, zijn levenseinde is daar, (vgl. *fai*); *ana hapu teu naluk*, hij verkrijgt een lang leven, (vgl. *uak*).

Teü 1, zie sub *neu*.

Teü 2 = *tetu* 1, vrouwennaam.

Ti 1, naam van een landschap; *mane*, (*dedeä*, enz.) *Ti*, de vorst, (de taal, het dialect enz.) van Ti.

Ti 2, (Bo., Bi., K., R. idem), zichtbaar worden, opkomen, (van de zon enz.): *lèdo-a ti nème dulu mai*, de zon komt in het oosten op, (vgl. *toda*, waarmede het dikmaals verbonden wordt).

ti-ti, zichtbaar zijn, (van de tanden): *nisi-n ti-ti*; *funu lilo neu busa-ò, nisi-n ti-ti*, al legt men de tanden van een hond met goud in, zij zullen toch steeds (glanzend wit) zichtbaar blijven.

tik, in: *nisi-tík*, bijv. *hataholi nisi-tík*, iemand, wiens tanden steeds te zien zijn, zooals iemand, die voortdurend lacht, of van iemand, die eene hazenlip heeft; *busa nisi-tík*, ook bepaaldelijk van een dooden hond gezegd.

tití (*na-*), in: *natití-nisi*, hij laat steeds de tanden zien, is steeds woedend.

betí = *ti-ti*.

Tik 1, (Ba., Bo., T. idem; K., D., On. *ti*), soort zeediertje met lange stekels, onderscheiden in *ti hadek*, een wit soort, en *ti bètek*, een rood soort. (Zie ook sub *ti* 2).

Tik 2, in de uitdrukking: *ala tao tèk nò tik*, (Ba., Bo. idem; D. *ti nò tè*), zij maken ruzie: men zegt ook: *ala ti-tèk*.

(**Tik** 3), *titík*, (Ba., Bo., [T.?] idem, overigens *tití*), soort gewas met kleine zwarte vruchten, op Koepang *kamèkok* genoemd.

Tia 1, in alle dial., [denkelijk = Bim. *tia*, splijten, vgl. Rott. *bia*], naast, terzijde van iets zich bevinden, (vgl. sub *boboak* en *tu* 1), v. d. nabij zijn, (vgl. *deka*): *napadeik tia au*, hij staat naast mij; *nangatúk tia haï-a*, hij zit naast of dichtbij het vuur; *ana fè-s mamanak esa ana tia tasi-a*, hij gaf hun eene plaats (om te wonen) nabij de zee; *ana hoü neu lima-lesu-n manatia lili-bòlo-na*, hij houdt hem vast bij dat gedeelte van den arm, dat dicht bij den oksel is; *dae manatia lè-a*, het land naast (aan den kant) van de rivier.

titiak, (zoo Ba.; D., On. *titia*), in het Termanusch gewoonlijk *titia-tataik*, bijv. *uma titia-tataik*, huizen, welke naast elkander liggen, (vgl. *mokotaik*).

titia (*la-*) *ao*, naast elkander zijn: *uma-la*, (*tina-la*, enz.) *latitia ao*, de huizen, (tuinen, enz.) liggen naast elkander; *dua-s ala lapadeik latitia ao*, zij staan naast elkander.

titiak (*na-*): bijv. *huk esa natitiak nò uma-na*, een stam stond naast (nabij) zijn huis.

Tia 2, in alle dial., [Tett. v. Dilli heeft *teän*, suppor, vgl. *tia* 1 en voor de beteekenis *saka* 1 met Jav. *bĕngkah*, enz.?], eene wig onder iets zetten, zoodat het stevig vaststaat, (vgl. *sena* 2): *ana tia batu esa neu mei-a ei-a fò napadeik natetu*, hij plaatst een steen onder den poot

van de tafel, zoodat zij vaststaat: *ana tia kailunu esa neu kamahedis dea-na*, hij zet een kussen tot steun tegen den rug van den zieke; v. d. *tia ulek-a*, een pot door steenen of een stuk hout stutten, (vgl. *toba*); *tia laö*, de drie steenen voor eene kookplaats in orde opstellen; *tia laö-a fò soü ulek-a neu*, maak de kookplaats in orde om er den pot op te zetten.

Tia 3, in alle dial., uitgezonderd On., [denkelijk hetzelfde woord als sub 2, vgl. *sena* 4], of *tiak*, vriend, vriendin; vgl, *sena* 4, *nonòk, tola-nòk*; (buiten den vocatief is de vorm van het afzonderlijke woord wel *tiak*); *ala tiak-ala*, zij zijn vrienden.

tia-lai(k), (vgl. *lai* 4), idem; ook: vriendschap: *tao tia-laik*, vriendschap houden.

tiak (*na-*): *natiak nò-n ana*, hij is bevriend met hem; *ami matiak*, wij zijn met elkander bevriend.

(**Tiak**), *titiak*, Ba., Bo., T. idem, overigens *titia*, [Tim. *tiam*, Kup. (*baut*) *tiang*, dus wel hetzelfde woord als Mal. *tiram*, vgl. Fidji *dio*], oester, zoowel het dier, dan ook *titia-isik*, als de schelp, dan ook *titia-louk*. (Zie ook sub *tia* 1).

(**Tibo** 1), *tibo-tibo*, Ba., Bo., D. idem, [vgl. *taba-taba, tabu*], voortdurend, aanhoudend, (vgl. *nakaduduak*): *ana naä*, (*kokolak, tao*, enz.) *tibo-tibo*, hij eet, (praat, werkt, enz.) aanhoudend.

(**Tibo** 2), *latibo*, schijnt alleen in dezen vorm nog in gebruik te zijn, [oorspronkelijk wel bij *tibo* 1, vgl. *taba-taba*]: *lò nako-a losa manek-a mata-n bòe ma latibo*, toen zij den dief voor den vorst brachten, werd hij plotseling geslagen.

(**Tidi**), *tidi-tidi*, in alle dial., uitgezonderd R., [vgl. *pidi-pidi*, oorspronkelijk wel eene klanknabootsing; vgl. Bo. *titidi*], in: *mudi tidi-tidi*, aanhoudend spuwen, (vgl. *nakaduduak*).

tidik: *ana mudi tidik*, of bij verkorting: *ana tidik*, idem, (vgl. *tupè*).

Tido, (in alle dial.), soort gewas met langwerpige, eivormige vruchtjes; *lilo langa tido-boak*, soort habas, waarvan de uiteinden den vorm dier vruchtjes hebben; *lolòdo tido lasi*, recht als een boschtido, zonder uitspruitsels zijn; ook: een slank figuur hebben.

tidok, (Ba., Bo., T. idem, overigens *tido*): *ina tei-tidok*, eene vrouw met een slank figuur, (vgl. *lolòdok*).

Tifa, D., On. *tife*, overigens gelijk Term., [vgl. Mal. *tiban*? Sikk. heeft *riwa*], betalen: *tifa fa-fa*, (of *luma-luma*), bij gedeelten afbetalen; *ana tifa heni doik lopia lima neu huta-na*, hij heeft vijf gulden op zijne schuld afbetaald; *ana tifa heni* (of *ketu*, of *basa*) *hutak*, hij heeft de schuld afbetaald.

titifak, het betalen; *doi titifak*, geld om te betalen.

Tiï-langa, Bo., K. idem; Bi. *ti-langa*, [het eerste gedeelte ook in K. *tiï-lèo*, Bi. *ti-lèo*, zonnehoed; het laatste gedeelte is natuurlijk *langa*, hoofd; Ba. bezigt *soï-langga*, T. *sò-langga*, R. *si-laka*], *a.* de bekende, uit lontarbladeren gevlochten Rottineesche mannenhoed, (vgl. *tudu*); men onderscheidt o. a. *tiï-langa dò-sela*, (*dò-lutu*), een hoed van grove, (fijne) bladeren gevlochten; *t.-l. aänguk*, hoed met lange uitstekende bladeren; *t.-l. bebelak*, hoed, welke geheel plat van boven is; *t.-l. buü-hák*, vierkantige hoed; *t.-l. buü-koak*, hoed met uitstaande achtereinden als eene haneveer; *t.-l. pisak*, (als een *pisak*), een grof soort, een daagsche hoed; *t.-l. musu*, hoed met opstaande bladeren, welke alleen in den oorlog gedragen wordt;

b. verbaal: *ana tiï-langa tiï-langa aänguk,* hij heeft een *tiï-langa aänguk* op; *ana tia-langa nala-s,* hij zette ze onder den hoed, hij droeg ze op het hoofd onder den hoed.

Tiko, Ba., Bi., K. idem; D., On. *tiö,* [vgl. T. *tikok,* teug, alsmede Mal. *tĕguk,* enz.], inschenken, (vgl. *diä*), in het Termanusch gewoonlijk alleen gebruikt in meer verheven stijl en dichterlijke taal, bijv. *diä mala sòë sosa-n, tiko mala sòë ulu-n,* schenk den eersten beker in!

Tikok, [vgl. *pèkok*]: *hatahoti ei,* (*lima*) *tikok,* iemand met sterk naar buitenwaarts gekromde beenen, (armen), bijv. tengevolge van eene arm- of beenbreuk.

Tila(k), in alle dial. idem of *tila,* [Tim. *tina,* Mak. *telang,* idem, Bic. *tilang,* soort schelp; staat wel in verband met Mal. *bĕlah,* zooals bijv. *sĕlang* = *sĕla, sĕlah*], het pudendum muliebre; *ina-m tila-n, ina-m tila-bòlo-na, ina-m tila bòlo makète-mèo-na,* zeer grove scheldwoorden.

katilas, die de *tila* heeft.

(**Tili**), *tili-tili,* Ba. enz. idem; T. enz. *tiri-tiri,* [Mal. *tiris*], bij droppels vloeien, (vgl. *titi*): *òe-a fa tili-tili,* het water vloeit bij droppels.

(**Tilo**), in: *kapa-la* (enz.) *tilo-n,* legerplaats voor buffels (enz.) in het bosch, (ontleend uit het Tim., waar het woord *tilun* luidt; echt Rott. is: *hahaek, luluük*).

(**Timi**), voor *timik* in samenstellingen, als: *nangginggili-timi,* tandenknersen; *bafi-timi* = *bafi-timik,* varkenskaak.

timik, Ba., Bo., T. idem, overigens *timi,* [Tim. *timi*(*f*), Tett. (doch niet in Dilli) *timir,* Bim *teme,* Iloc. *timid,* kin], kaak; *timi-laik,* bovenkaak; *timi-daek,* onderkaak; *timi-duik,* kaakbeen, (vgl. *hingik*). *Timik* ook: kin, (vgl. *taku-daek*); (in Bi., D., On., R. schijnt *timi* alleen in de beteekenis van „kin" voor te komen).

Timu, (het Mal. *timur*), gebruikelijk in: *ani timu,* oostenwind; verder in *nusa timu-a* of *dae timu-sonobai-a* (of *sonebai-a*) = *dae sonobai-a,* (*sonebai*)-*a,* het eiland Timor; ook = *fanuk,* de oostmoesson: *timu-a mai dei ana mai,* als 't oostmoesson wordt, zal hij komen.

(**Timuk**), *titimuk,* Ba., (*T.?*) idem: K., D., R. *titimu,* [Tim. *timun, okatimun,* komkommer, Kup. *sah-timun,* komkommer, *tium-takan,* soort van komkommerachtige plant, Mal., Jav. *timun,* enz.], de papaja, zoowel de boom als de vrucht, (de laatste ook: *titimu-boak*); *titimu-dò,* papaja-blad; *titimu-inak,* een soort der papaja, waarvan de vruchten kort bij den stam (bij de kroon) zitten; *titimu-lonak,* een soort, waarvan de vruchten aan stengels hangen; *titimu-manek,* mannetjes-papaja; voorts: *iä titimuk,* soort visch; *titimu dafa,* watermeloen; (vgl. *kokomuk* en ook de dial.).

Timu-boa, [oorspronkelijk wel bij *titimuk,* dus: als de vrucht van de eene of andere komkommerachtige plant zijn], in: *hade-a timu-boa,* bijna rijp zijn, van rijst, vgl. sub *hade.*

Timu-tei, [vgl. *titimuk* en *tei*], soort komkommerachtige plant, op Koepang *boteng* genoemd.

Tina, (Ba., Bo., Bi., K., T. idem), of *tine,* (K., D., On., R. idem), droge tuin of aanplanting, welke jaarlijks schoongemaakt en op nieuw beplant wordt, (op Koepang *kebon djagong* geheeten); vgl. *mamek, osi*; *uma tina,* hut in zulk een tuin.

matina (*na-*), of *matine* (*na-*), zulk een tuin aanleggen of gereedmaken: *neu namatima* (of *neu namatine*) *tina esa,* hij gaat zulk een tuin in gereedheid brengen; ook: *namatina felas-a,* hij hakt (boomen,

enz.) met het hakmes; *nïï-ana-a namatina felas-a neu batu*, het kind hakt met het hakmes op een steen.

Tine = *tina*; *namatine* = *namatina*.

Tinga, de hakken van den voet stevig neerzetten of ze ergens in zetten: *ana tinga ei-n-ala leu nò-a noï-n-ala, dè ana kae lèo lain neu*, hij zette (de hakken van) zijne voeten in de inkepingen in den stam van den klapperboom en klom naar boven.

tingak (*ei-*), Bo. idem; Bi., K. *ei-tinga*; Ba., T. *ei-tinggak*: D., On. *ei-tingga*; R. *ei-tika*, [Tim. *tika(f)*, zie hieronder], hiel, hak van den voet.

tinga (*na-*), Bo., Bi., K. idem; Ba., T., D., On. *natingga*; R. *natika*, [Tim. *natík*, Kup. *tingan*, idem en ook = D., On. schoppen, vgl. Tag. *tingkar*, op de hielen gaan staan, Bent. *tingkor*, hiel; hierbij denkelijk ook Rott. *napaninga*] = *tinga*: *ana tenu na natinga ei-n-ala leu ò esa*, zij zet (de hakken van) hare voeten bij het weven tegen eene bamboe; v. d. zich schrap zetten, met alle kracht iets zoeken te verrichten, (vgl. *nasaka*): *mae ò seti lèo-bè-ò au atinga ala sò*, al dringt gij nog zoo, ik heb mij schrap gezet; *ana soü natinga* (of sterker: *natitinga*) *batu-esa*, hij zet zich schrap om een steen op te tillen, met inspanning van al zijne krachten tracht hij een steen op te tillen; *naä natitinga*, hij zet zich schrap bij het eten, hij eet zooveel hij maar kan; *nafada natinga*, zich schrap zetten om (in 't openbaar) eene redevoering te houden, iets hardop, in 't openbaar iets zeggen: *au ta bòle afada atinga fa-n, kada au amakukutuk ana neu ò dïï-dò-ma*, ik kan het niet hardop in het openbaar zeggen, ik kan 't u slechts in het oor fluisteren, (vgl. *nalilidi*); *bei ta natinga dò bè esa bòen*, eene uitdrukking om aan te duiden, dat iemand tot de naaste familie behoort.

tinga (*na-*) *-la* = *tinga*, (tegenover iets anders): *ana kae suük-a dè natinga-la*, hij klimt in den broodboom (door de hakken zijner voeten bijv. in de inkepingen te zetten, niet op andere wijze).

Tino 1, in alle dial., uitgezonderd D., idem, [Bareë idem, Tim. *tilo, tiro*, dus zeker wel hetzelfde woord als sub *tino* 3], mikken, bij het schieten, (vgl. *pei, taták*): *ana tino bafi-a*, (*neu, nda* of *laë kapa-a langa-na*), hij mikt op het varken, (op den kop van den buffel); *ana tino matalolòle dè besak-a ana silo*, hij mikte goed en toen eerst schoot hij af. Overdrachtelijk: zijne aandacht uitsluitend vestigen op, iets zorgvuldig doen: *ana tao tino kada tatao-na*, hij vestigt zijne aandacht alleen op zijn werk, hij bemoeit zich alleen met zijn werk, (vgl. *natète, besa-besa*); *ama tao hata na tao tino ndia*, als gij iets doet, vestig daar dan alleen uwe aandacht op; *nakanae tino kada au*, hij vestigt zijne aandacht bij het zien slechts op mij, hij kijkt slechts naar mij.

Tino 2, [stellig een bijzonder gebruik van *tino* 1], in de richting van, (vgl. *nda* 1, *nasale*): *ana laök tino haï manapilak-a*, hij ging in de richting van het vlammende vuur; *ana fepa*, (*fiti, pau* enz.) *tino langa-na*, hij sloeg, (schopte, stak enz.) hem in de richting van zijn hoofd, hij sloeg (enz.) hem naar het hoofd.

tino-tino: *ana tati tino-tino langa-na*, hij hakt herhaaldelijk naar zijn hoofd.

(**Tino** 3), *titino*, (in de eerste beteekenis volgens opgave in alle dial., uitgezonderd D.; zie ook hieronder *titinok*), gluren, turen, bijv. door een gat, maar ook turen in het algemeen, (vgl. *maku, nita*):

ana titino nesik bòlok-a, hij gluurde door het gat; *ana titino lèo lain neu tè ta nita fa-s*, zij tuurde naar boven (in den boom), maar kreeg hen niet in 't oog; *ana titino lèo dae neu*, hij tuurt naar beneden; *ana titino nita au*, hij heeft mij al turende in het oog gekregen, door uitvorschend kijken heeft hij mij in 't oog gekregen. Overdrachtelijk: *ana titino nita dedeäk-a*, hij is iets te weten gekomen van de zaak; *titino hataholi dale-na*, iemand's hart, gezindheid peilen, onderzoeken, (vgl. *teteni-tatá, nalamula*); *titino* met *mata* 3 verbonden, (dus lett. „op zijn aangezicht turen"), heeft ook de beteekenis van: zich spiegelen: *ana titino mata-na nai titinok dale*, (*òe dale*), hij spiegelt zich in den spiegel, (in het water); bij verkorting ook *titino* alleen: *ana titino ma na tè mata-n seli-a bei nggèok*, zij keek in den spiegel, maar de eene helft van haar gezicht was nog zwart.

titinok, *a*. het gluren, turen, loeren; *b*. Bo. idem; K. *titino*; Bi., R. *tino-ao*; Ba. ook wel *titinos*, doch gewoonlijk *titilos*; D. *titilo-ao*; T. *titiro*; On. *tiro-ao*, [Tim. *nino*, vgl. ook de dial.; de *n* is wel niet in het Rott. uit *l* ontstaan, dewijl zij ook in R. voorkomt, het zijn dus wel twee afzonderlijke, ofschoon naverwante woorden; *titinok*, enz. staan wel het dichtst bij Bic. *panganinuan*, Bim. *saninu*, Sikk. *linong*, vgl. Tag., Bis. *tinau*, helder, (zie ook sub *neuk*); *titilos, titiro*, bij Bug. *tiro*, Bim. *tiro, tijo*; een nevenvorm met *l* bevat Rott. *nanilu*, (zie ook de dial.), vgl. Jav. *ngilo*, Fidji *ilova*], spiegel. (Zie ook sub [*tino*] 4).

titino (*na-*) *-la*: *nakanae natitino-la*, hij kijkt glurend, turend, loerend.

(Tino 4), *titino*, Ba., Bo., Bi., K., (T.?), R. idem, [klaarblijkelijk een bijzonder gebruik van het voorgaande woord], gaan zien naar, gaan bezoeken: *sodak faik telu na mai titino au*, kom, met eene tusschenruimte van drie dagen, naar mij kijken, kom over drie dagen mij bezoeken; *neu titino ina ama-n*, hij gaat zijne ouders bezoeken; vgl. *dama*, waarmede het ook wel verbonden wordt: *ana titino dadama ina-ama-n-ala seku-seku*, herhaaldelijk bezoekt hij zijne ouders.

titinok, idem: *neu titinok upu ana-n-ala*, hij gaat zijne kinderen en kleinkinderen bezoeken. (Zie ook sub [*tino*] 3).

Tinu, zie *ninu*.

Tiö 1, mannennaam.

Tiö 2, *iä tiö*, soort zeevisch.

Tipa, Ba., Bo., Bi., K. idem; Ba. *timpa*; D., T., On. *timba*, [vgl. Mak. *timbạ*, Bug. *timpạ*, met eene bamboe openzetten? Vgl. ook *tapa* 1, *toba*], duwen, stooten, (vgl. *siü* 1, *sisiü* 3), *soli*; voorts *tuluk*): *ana tipa-n lèo dea neu*, hij duwt, stoot hem naar buiten; *ana tipa ofak-a naola ela dae-henak baï-anak*, hij stoot het vaartuig af, zoodat het zich een weinig van het land verwijdert; *tipa heni-n*, duw hem, (het) weg; *tipa fèë doik ia*, duw dit geld afzonderlijk, leg dit geld afzonderlijk; *ala tipa lakabubua ina-anak-a nò mane-ana-a*, te zamen stootten zij het meisje en den prins van elkander af, zij beletten de jonggehuwden zich te vereenigen, (eene ceremonie bij het huwelijk). Overdrachtelijk: verwerpen, weigeren: *ala tipa-n ana*, zij verwerpen, verstooten hem, zij willen niets met hem te maken hebben, (vgl. *tapa* 1, *tata* 1); *ana tapa doik-ala*, hij verwerpt, weigert het geld; *ana tipa nakamamaek*

au dedeä-kokola-nga, hij verwerpt mijne woorden met minachting.

titipa, herhaaldelijk stooten, enz.

Tisa, *tisak*, zie *nisa*.

(Tisak), *titisak*, (Ba. idem; K. *titisa*), of *titisek*, (Bo., T. idem; R. *titise*) of *titisik*, (Bi. *titisi*), [vgl. Tim. *tisi*, *tosi*, gieten, benevens Rott. *nosi*], het overhangende deel van het dak, waarvan het water afdruipt, (op Koepang *tiris rumak*).

(Tisek), *titisek*, zie *titisak*.

Tisik, zie *nesik*.

(Tisik 2), *titisik*, zie *titisak*.

Tita, *titak*, zie *nita*.

Ti-tèk, zie *tik* 2.

Titi, in alle dial., [Mal. *titik* of Jav. *titis*], druppelen, (vgl. *bòto-bòto*, *dilo-dilo*, *dòlo-dòlo*, *kòlo-kòlo*, *namalalak*, *tili-tili*): *oe-a titi*, het water druppelt; *ala fepa ue boak natun leu dea-na, losa dak-ala titi bebòto*, zij gaven hem honderd slagen met de rotan op zijn rug, zoodat zijn bloed er bij druppels uitvloeide; *ela ndia puse-na titi dei fò ana hapu ndia tei-na*, zijn zweet moest in druppels vloeien voor hij zijn kost had; *lu-n-ala titi*, zijne tranen vloeien.

titik, druppel: *oe titik esa*, één druppel water, (vgl. *dilok*).

tititik, het druppelen; *da tititik-nonosik*, (lett. afdruppelend bloed), bij verkorting ook: *tititik-nonosik*, bloedverwant, (vgl. *nggi-lèo*).

Tiü, Ba., Bo., K., D., (T.?) idem; On. *tiku*, [vgl. Saw. *păku*, afbreken, Rott. *sengi*; vgl. *siü*, enz. als nevenvorm bij *faü*, enz. Of verwant met *diku*, (vgl. *helu*), Saw. *kepăku*, zigzag-loopend?] = *tepa* 2, breken: *tiü kima kona-na*, (*teteë-na*, enz.), zijne rechterhand, (stok) breekt, is gebroken; na andere verba ook = *natiü*: *ta na au helu tiü ò dui-ma*, anders zal ik uwe beenderen verbreken. Overdrachtelijk: *tiü-tèfe basa ei-lima-n, tè ana ta hapu hata esa bòe-n*, zijne armen en beenen zijn als gebroken = hij heeft zich zeer vermoeid, zeer veel moeite gedaan, maar hij heeft niets gekregen.

tiük, gebroken: *dòpe tiük*, een gebroken mes; *ta napeda dòpe tiük esa bòe-n*, hij bewaart (heeft) niet één gebroken mes = hij is straatarm.

tiü (*na-*), iets breken: *ana fepa natiü teteë-na*, hij heeft zijn stok stuk geslagen.

Tò 1, zie *nò* 2.

Tò 2, in alle dial., [Tim. *tol*, *tor*, Kup. *ton*, ook in het Mal. van Koepang *tor*; het woord is stellig ontleend; van het Holl. tol, tolboom?] *a*. grens: *Pada nò Baä tò-na*, de grens, grensscheiding van Termanu en Baä; *dae tò*, eene landstreek aan de grens gelegen; ook: *opa-tò*, een dijkje als grensscheiding tusschen sawah's; vgl. *lane* 2, *pepeus*, *ai sèle*, ook wel daarmede verbonden: *manek-ala kokolak dae-la tò-lane-n-ala*, de vorsten beraadslagen over de grenzen der landen; *ai sèle tò-lane*, grenspaal; *b*. = *natò*, grenzen: *tò nò Lòle*, het grenst aan Lòle; *ana tò heni dae ndia*, hij stelt dat stuk grond buiten de grens, scheidt het van de andere gronden af; zoo ook: *ana tò fèë tina esa*, hij stelt één tuin afzonderlijk, laat een tuin buiten de grens der andere tuinen.

tò (*na-*), grenzen aan: *Pada natò nò Baä*, Termanu grenst aan Baä. (Zie ook sub [*tò*] 3).

katò (*na-*), idem: *Pada nakatò nai muli nò Baä*, Termanu grenst in het westen aan Baä.

katotò (*la-*) *aok*, aan elkander grenzen: *Pada nò Baä lakatotò aok*, Termanu en Baä grenzen aan elkaar.

(Tò 3), *tò-tò*, (in alle dial.), klanknabootsing van het geluid van slaan, hakken, enz.: *ana tati*, (*fepa*, enz.) *ai tò-tò*, hij hakt, (slaat, enz.) hout, zoodat het overal weerklinkt, (vgl. *nataba*); *lamanène touk-a kiki-na tò-tò tua lain*, zij hoorden het geluid van het schoonmaken der emmers in den lontarboom.

tò (*na-*), of *tò* (*na-*) *-lain*, idem: *ana tati*, (*fepa*)-*ná ai-a natò*, of *natò-lain*. (Zie ook sub *tò* 1).

(Tò 4), *tò-tò*, in alle dial., [wel bij het voorgaande woord; vgl. *taba-taba*], onophoudelijk, (vgl. *nakaduduak*), zeer dikwijls na *dèle*, beven: *ana dèle tò-tò*, hij beefde onophoudelijk; *àna mai nò dèle tò-tò-k-ana*, hij kwam bevende; doch ook na andere woorden: *ana tao*, (*naä*, enz.) *tò-tò*, hij werkt, (eet, enz.) onophoudelijk.

betò, idem van een meervoudig subject.

(Tò 5), *katò* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naätò*, R. *natò*, [een overdrachtelijk gebruik van *nakatò* sub 2, in den zin van: doen grenzen aan = doen samenkomen met? Vgl. ook de verbinding met *nasalai*]: *lakatò-n nò Langa-loli-kama fò lae-n lae*: *ò nonòk-a L.-l.-k.*, *fò ò mita makahuluk-makahuluk*, zij stellen hem, bijwijze van spreken, gelijk met L. l. k. en zeggen hem: gij zijt gelijk L. l. k., daar gij alles het eerste ziet. Verder: eene spreekwijze bezigen, een spreekwoord gebruiken: *lakatò lae*: *bòso tao kekedi kòde*, men gebruikt het spreekwoord: wees niet bedriegelijk als de aap; *nò dedeä kekeü-anak fò biasa*, (*latème*) *lakatò-lenik-a*, *na ita talelak tuli-k sila lakamina-na na tè sila bei anà-na ndè ndia*, door eene korte spreekwijze, welke men daaromtrent gewoon is te bezigen, weten wij aanstonds waarmede zij spelen in den tijd, dat zij nog kinderen zijn; *nakatò dedeä bei-baï-la*, hij bezigt als spreekwijze de woorden der voorouders, v. d. ook: hij vermeldt de woorden der voorouders. V. d.: vermelden, aanhalen in 't algemeen, (vgl. *benga*, *seik*): *lakatò ina-ama bei-baï uluk-ala*, zij vermelden, noemen met eerbied de namen der voorouders; *lakatò palani-la lani-n-ala*, zij vermelden de dapperheid (de dappere daden) der helden, (voorvechters). (Zie ook sub *tò* 1).

nakatòk: *ana tao neu nakatòk*, hij maakt het tot iets om in later tijd aan te halen, te vermelden = hij maakt het tot eene gedachtenis; *dedeä nakatòk*, idem.

katò (*na-*) *-salai* (*na-*), [denkelijk bij *nasalai* 11] = *nakatò*: *dedeä-nakatò-nasalaik* = *dedeä nakatòk*, een aangehaald woord of gezegde, eene spreekwijze.

Tòk 1, zie *nò* 2 en *nòk* 1, 2.

Tòk 2, (uit het Holl.): *tao* (of: *nakaminak*) *tòk*, toppen, het top-spel spelen; *manatao-tòk*, (met of zonder *hataholi*, enz.), die topt, dobbelaar.

Tòk 3), (door het Koepangsch Mal. uit het Holl.: toch), immers: *tok ndia ndè nafada-a*, hij is 't immers, die het gezegd heeft; (vgl. *ketu*).

(**Toa**), *toa-toa*, in alle dial., uitgezonderd T., [vgl. *doa-doa*, ook dial. *doa-doa* = *dola-dola*; voorts *soa-soa*, (ook in de dial.), denkelijk dus oorspronkelijk één met *dola-dola*], met opgeheven hoofd, (vgl. *doa-doa*, *natetu*): *kapa-a langa-na toa-toa*, de kop van den buffel is opgeheven; *ana laök toa-toa*, hij loopt met recht opgeheven hoofd; v. d. boven iets uitsteken: *ò ta mita uma-a susulu-n toa-toa ndè èle*, ziet gij daar ginds de hoornen versierselen van het huis niet boven uitsteken? (Vgl. *angu-angu*).

toak: *kapa-a* (enz.) *toak langa-na*, (of *toak* alleen), de buffel heft den kop op; (vgl. *botik*, *soü*).

manatotoak, datgene, wat uitsteekt: *kedi heni ai-ana manatotoak-ala*, snijd de struiken, welke boven de andere uitsteken weg, snijd de uitstekende struiken weg.

Toä 1, in alle dial., uitgezonderd Bi., *toka*, [wel bij Kup. *toka*, Saw. *toka*, *toke*, stutten, vgl. Bim. *tuki*, Sikk. *tuke*, idem, alsook Mal. *tungkat*, Jav. *tungkan*], stuiten tegen iets, afstuiten, v. d. tegenhouden, belemmerd, verhinderd worden, (vgl. *lèö-lèö*, *nasapute*, *natòö*, *tute*, ook *namanggè*): *ana pau tè-a neu ndala-a ma ana toä nai dui-na*, hij stak met de lans naar het paard, maar zij stuitte af op het been; *òe-a toä tète-a dè ana fa nisik òe-lòlok-a*, het water stuit tegen den dam en vloeit daardoor door de goot; *ndala-la lalaik leu toä tasi-a bòe-ma ala fali*, de paarden stuitten bij hun wegloopen op de zee en keerden terug; *musu-a toä pia madema-la ndule nusak-a dè ta nala nusa-dalek-a*, de vijand stuitte op, werd tegengehouden door de hooge rotsen rondom het land, zoodat hij niet in het land kon komen; *nae laö tè ana toä ana-na namahedi*, hij wilde vertrekken, maar werd verhinderd, doordat zijn kind ziek werd.

toäk: *ana tati toäk dui-na* = *tati toä dui-na*, hij hakt tot hij op het been stuit.

katoä (*na-*) = *toä*: *sila lakatoä hata dè ala ta mai*, waardoor zouden zij verhinderd zijn, dat zij niet komen? (Vgl. *toä* 3).

Toä 2, de dial. als sub *toä* 1, [blijkbaar een bijzonder gebruik van *toä* 1, belemmerd zijn], gebrek hebben, gebrek lijden: *naä heni basa bua-loä-n-ala dè ana toä*, hij heeft al zijne bezittingen opgemaakt en nu lijdt hij gebrek; *emi toä hata esa bòe*, hebt gij nog aan iets gebrek, hebt gij nog iets noodig? *ò toä hata*, wat hapert er aan? Overdrachtelijk ook: waarover zijt gij bekommerd? *ala lòke seku-seku lèo-ndia bòe-ma faik esa dè tou lasik-a toä dè fè-s litak-ana*, zij vroegen herhaaldelijk aldus (om de gong te zien), op zekeren dag hinderde dat den ouden man, werd het hem te machtig en liet hij hun die zien; *au dale-nga toä fò mahani laö ela ò*, ik heb verdriet, ik ben bekommerd, omdat ik u zal gaan verlaten, (vgl. *susa*); *toä dedeä-kokolak* (of: *duduä-aäfik*), hij heeft aanspraak of raad noodig, v. d. ook: hij vraagt om raad; *ala fè-n nahuta dè ana mai toä au doik*, hij is beboet geworden en hij is bij mij gekomen om geld te vragen, (vgl. *nòke*).

toä-tá, [wel bij (*ta*) 4, enz., als: staan blijven, zich tegenhouden, ongeveer = *toä* 1], idem: *ana toä-tá tali-doik*, hij heeft gebrek aan geld, hij heeft geld noodig; *dale-na toä-tá*, hij is bekommerd, hij heeft verdriet.

totoäk, het gebrek-hebben; gebrek, kommer, noodzakelijkheid, moeielijkheden: *nò ndia totoä-na dè ana hapu bäü-bè na ana fè basa-s leu*, met (niettegenstaande) zijn gebrek, zijne armoede, geeft hij alles weg wat hij krijgt; *totoäk* of *totoäk-a* (Ba., Bo., K., D., T., R. idem, resp. *totoä*; On. *totoäs*; Bi. *totoka*) *dè ana mai*, het is noodzakelijk, dat hij komt; *nò totoäk dè ana laö*, het is noodig, dat hij gaat, (vgl. *dòe* 1, *ela-ela*); *totoäk esa nai ami dale-ma*, wij hebben droefheid in ons hart, wij zijn bekommerd; *fò ela mòpo basa totoä-sosotak*, opdat alle bekommernissen en zorgen verdwijnen; *tè sè ita hapu totoäk nai nula ia dalek*,

want wij zullen moeielijkheden krijgen, gevaar loopen in dit woud.

totoä-taták, idem: *ana hapu totoä-taták*, hij heeft gebrek, verkrijgt kommer, moeielijkheden.

manatoäk, die gebrek heeft, in moeielijkheden is: *hatahoìi ta manahí fali hatahoìi manatoäk, lèo ndia hapu totoäk na esa ta hi fali-n bòek*, als iemand een evenmensch, die gebrek lijdt of in moeielijkheden zich bevindt, niet wil helpen, dien zal, als hij-zelf gebrek krijgt of in moeielijkheden komt, niemand willen helpen.

Toä 3, de dial. als sub *toä* 1, [eveneens een bijzonder gebruik van *toä* 1, belemmerd zijn, van het verstand, vgl. Hoogduitsch: stutzen], zich verwonderen, (vgl. *doak* 1, *namanau, nanggonggoa, nakandá sota* (*doak*), *nakasama doak*): *au toä òe ta fa bòe-n*, ik verwonder mij, dat er volstrekt geen water is; *au toä ana fepa tao nako-a lèë dè mate-n ana*, ik verwonder er mij over, ik kan niet begrijpen hoe hij den dief zoo geslagen heeft, zoodat hij gestorven is. Ook geconstruëerd met *nò*: *basa hatahoìi-la toä-lò-n hu lita*, enz., alle menschen verwonderden zich, omdat zij zagen enz. *Toä* ook als uitroep van verwondering (voor: *au toä*): wonder! het is wonderbaarlijk!

katoä (*na-*): *aäfi-na nakatoä*, zijne gedachten zijn belemmerd, hij kan niet doordenken, bij staat versteld, (vgl. *toä* 1).

(**Toä** 4), *toä-toä*, in alle dial., uitgezonderd Bi., On. ook *naätotoä*, [stellig bij *toä* 1, vgl. ook *lèö-lèö*], *kokolak toä-toä*, belemmerd spreken, stotteren, (vgl. *nasalalako, lèö-lèö, kaï-kaï*, alsook *bòde-mák*).

(**Toäk**), Ba., Bo., T. idem; K. *toä*; Bi,, R. *toka*, [wel bij *toä* 1], in: *uma-toäk*, de nokbalk; *di-toäk*, stijl waarop de nokbalk rust.

Toba 1, in alle dial., [Kup. idem, Bareë *tumba*, Bur. *tòbe*, Sikk. *tubi*, Cer. *toma*, (stutten, duwen); vgl. *tipa*], afstooten, voortboomen, (een vaartuig), *ana toba ofak-a lèo dea neu*, hij boomt het vaartuig naar zee, hij stuurt het zeewaarts.

totobak, het afstooten, het-boomen; boom, zetboom. (Zie ook sub *toba* 2, 4).

Toba 2, in alle dial., [hetzelfde woord als sub *toba* 1, vgl. ook nog Saw. *ḍäru*, (On. *deru*), boomen, *ḍäru wi*, de kin steunen], stutten, (vgl. *saka*; verder *kailaka, nakák, tia* 2): *toba uma*, een huis stutten; *nangatúk toba timi-na*, hij zit de kin met de hand steunende, hij zit met de hand onder de kin.

totobak, het stutten; (*ai*) *totobak*, stut (van hout). (Zie ook sub *toba* 1, 4).

Toba 3, gewoonlijk *toba-toba*, Bo., Bi., K., D., (T.?), R. idem, [bij *toba* 1 en 2?], uitsteken, (vgl. *nggòlo-poda*), gezegd van eene pruim tabak, welke tusschen de lippen uitsteekt: *mòdo-a toba-toba*, doch ook van een vooruitstekenden tand, (vgl. *todi*): *nisi-na toba*, of *toba-toba*.

totoba mòdo, eene tabakspruim laten uitsteken, eene tabakspruim tusschen de lippen steken. (Zie ook sub [*toba*] 4).

tobak: *nisi-tobak* = *nisi-todik*, een vooruitstekende tand.

(**Toba** 4), *totoba*, Ba., Bo., K., D., T., On. idem, [hetzelfde woord als sub 1, 2; vgl. Saw. *tuki* (= Rott. *totobak* 3) en Bim. *tuki*, stutten]: *totoba kapa-ana*, een buffel-kalf een vorkvormig toestel aandoen om het te beletten bij de moeder te zuigen; *ala totoba leni nako-a mai sò*, zij hebben den dief gevankelijk hierheen gevoerd. (oorspronkelijk zeker wel met een bovengenoemd toestel, dat nu bij

het vangen van dieven niet meer bekend is). Zie ook sub *toba* 3.

totobak, het omhangen van een dusdanig toestel; naam van het toestel; vgl. *lange*. (Zie ook sub *toba* 1, 2).

Tò-bela, [vgl. *tò-nggela, bela* 1] = *tò-nggela*, zich verspreiden: *lea-a tò-bela lèo ki neu*, het leger verspreidt zich, vlucht verspreid naar het noorden; *manatò-belak*, bijv. *biï manatò-belak*, schapen, welke zich verspreiden, uiteen vluchten.

Tobi, verbranden, verzengen, (vgl. *naputu*): *òe hanas-a tobi lima-na*, het kokende water verbrandt zijne hand.

tobi-tobi, bijv. *tobi-tobi* (of: *tobi-tobi-ana*) *òe-a*, het water is een weinig warm.

totobi, (in alle dial., uitgezonderd On.; D. ook *naätotobi*), een ziek lichaamsdeel met warme geneesmiddelen wrijven of die er opleggen: *ana totobi au ei-nga*, hij behandelt mijn voet op zulk eene wijze.

tobi (*na-*), heet zijn, (vgl. *namahana*): *òe-a natobi*, het water is heet, (vooral kokend heet zijn, zoodat men bijv. ook zegt: *òe hanas-a natobi*, het warme water is kokend heet); *kamahedis-a ao-na natobi*, het lichaam van den zieke gloeit, is gloeiend heet, (vgl. *lòpe-lòpe*); *dae-a natobi-ei*, de grond is „voet-heet", brandt onder den voet.

katobik = *matobik*.

matobik, Ba., T. idem; Bi., K., D., On., R. *matobi*, [hierbij wel Tim. *natòbe*, gaarstoomen, ook Tett. *tubi-tubi*, gebak?], heet; *òe matobik*, heet water.

Toda, in alle dial., (On. *toda*), [vgl. Bim. *tada*, Jav. *katara*, en vgl. *tadu* 1], *a*. zichtbaar worden, verschijnen, (vgl. *nasalá* 11, *napalè*, *natalesu*, *sai* 1, *ti* 2; ook *mou-mou*): *ofak esa toda nai tasi-lai*, een schip wordt zichtbaar, vertoont zich op zee; *dè ana toda bòe ma ala lalelak ana*, toen hij zich vertoonde, herkenden zij hem; ook bepaaldelijk van het opkomen der zon of maan, (vgl. *sèle* 2), dan ook dikmaals met *ti* verbonden: *lèdo-a toda* (of: *ti-toda*) *mai*, de zon komt op; doch ook: *udan-a hai dè lèdo-a-ò toda*, de regen hield op en ook de zon werd weer zichtbaar;

b. *ana toda nita au*, hij krijgt mij in 't gezicht, in 't vizier; *au toda ita ofak-a*, ik krijg het schip in het gezicht.

toda-toda, duidelijk, openbaar: *kokolak toda-toda*, duidelijk spreken; *tao toda-toda*, iets in 't openbaar verrichten, voor iedereen zichtbaar, (vgl. *lèdo-lèdo, nalilidi*).

todak (*na-*): *natodak mata-na* (of: *ao-na*), hij vertoont zich, (vgl. *natudu*); *bòö matodak dedeäk ndia* = *bòö kokolak matodak* (enz.), zeg deze zaak niet in 't openbaar, maak deze zaak niet openbaar; *ana hoü natodak susulak-a*, hij houdt den brief duidelijk zichtbaar voor iedereen.

totodak (*na-*), idem: *bòö hoü matotodak susulak-a*, houdt den brief niet zoo duidelijk zichtbaar voor iedereen.

katotodak (*na-*), idem: *nakatotodak ao-na*, hij vertoont zich; *ana kokolak nakatotodak*, hij zegt het in 't openbaar, hij zegt het duidelijk.

Tòde, Bo. idem, [vgl. *dòë-dòë*, Ba. *dòte*], in de lengte uitsteken, (vgl. *angu-angu*): *ana tòde fèë ao-n*, hij (het) steekt alleen boven allen uit.

tòde-tòde, idem: *ai-a tòde-tòde ndè èle*, ginds steekt de boom boven alles uit.

Todi, Ba., Bo., Bi., D., T. idem, [vgl. *toti*], uitsteken, van de tanden gezegd; (vgl. *nasanoda, toba* 3; voorts *nggòlo-poda*): *nisi-na todi*.

todik (*nisi-*), een vooruitstekende tand = *nisi tobak* = *nisi palihakak*.

(Tòdo 1), *tòdo-tòdo,* D., On. idem, [een nevenvorm van en = *sòdo-sòdo*]: *laök tòdo-tòdo,* schuifelend gaan, zich schuifelend voortbewegen.

(Tòdo 2), *katotòdok* (*na-*), T. idem? K. *nakatotòdo̤*; D., On. *naätotòdo̤*; R. *natotòdo̤,* [vgl. R. *totòdo̤,* pisangtros, bij Jav. *tundun*? Vgl. Sikk. *lappi,* idem en ook: laag], opstapelen, (vgl. *nakatatanak*): *nakatotòdok doik,* (*pinga-mango, pelak,* enz.), hij stapelt geld, (aardewerk, aaneengebonden maïs, enz.) op elkaar, of zet (legt) het op elkaar.

Tòe, (schijnt in de dial. onbekend), [vgl. *tui*?]: *ana tòe tunga au,* hij volgt steeds mijn wil; *ò mae au tòe ò ò,* denkt gij, dat ik steeds maar toegeef, dat ik steeds maar doe, wat gij wilt?

Tofa 1, Ba., Bi., K., T., R. idem, [Tim. *tof,* Kup. *topa*], wieden: *tofa naü,* (*ai-ana*), gras, (onkruid) wieden; *tofa tina,* een tuin van onkruid zuiveren, een tuin schoonmaken; *tina nanatofak,* een schoongemaakte tuin; *tofa pelak,* de maïs van onkruid zuiveren; *tofa* wordt dikwijls met *tète* 1 verbonden, als: *tofa-tète* of *tète-tofa.*

totofak, het wieden; *fai tetète-totofak,* de tijd voor het wieden; *totofak,* ook het werktuig, waarmede gewied wordt, schoffel. (Zie ook sub *tofa* 2).

Tofa 2, ergens heen sluipen, stil, ongemerkt weggaan, ook doelloos heengaan, (vgl. *nggodi* 2): *ana tofa lèo dulu neu,* hij is stilletjes oostwaarts gegaan; *kapa-a tofa lèo bè neu,* waarheen is de buffel gegaan; *kapa-la tofa lèo makatemak dale leu,* de buffels gaan doelloos, zonder het op te merken, het kreupelbosch binnen.

tofa-tofa, in alle dial., uitgezonderd On., [vgl. *dodofak*; het Tim. bezigt in deze beteekenis *tòe* voor *tofa,* terwijl D., On. *matofa,* twisten, in het Tim. *matòe,* luidt; het schijnt een ander woord te zijn dan *tofa* 1], rondzwerven, (vgl. *bèlo-bèlo*): *ana laök tofa-tofa,* hij zwerft doelloos rond; v. d. *ana̤ tao,* (*kokolak,* enz.) *tofa-tofa,* hij werkt, (spreekt, enz.) doelloos, zonder zin, onverschillig, onachtzaam, (vgl. *dafu-dafu*); *ana mafuk ndè-na dedeä-na tofa-tofa-k-ana,* hij is dronken, daarom spreekt hij wartaal.

totofak, idem: *ndala-a nalai totofak,* het paard snelde overal, doelloos heen; *ana totofak sanga losi,* hij ging overal rond om een geneesheer te zoeken. (Zie ook sub *tofa* 1).

tofak (*na-*), idem: *neu natofak basa nusak-ala sanga tei-ate-n,* hij zwerft door alle landen om zijn kost op te halen; *malòle lenak au laök atofak uni lasi ia dalek u, fò buluk-a au hapu,* enz., ik moest dit woud maar zwervende, dolende ingaan, maar wat in dit bosch ronddwalen of ik misschien verkrijg, enz.; *natofak* wordt ook ter versterking na *naòlo* (gulzig zijn), gevoegd.

tofa (*na-*) *-òek,* idem.

Tofi 1, in alle dial., uitgezonderd On., [hierbij wel *nanganonofi,* vgl. Daj. *tuhir,* uitpeuteren, Bul. *suir* naast *sungkir,* omwroeten, zie voorts *foki* 1], wroeten, omwroeten, als een varken, (vgl. *foki* 1): *bafi-a tofi dae-a,* het varken wroet den grond om; *bafi-a tofi heni pua nanasèlek-ala,* het varken wroet de geplante pinang-boomen om.

totofi, herhaaldelijk wroeten, enz., dikmaals = *tofi*: *bafi-a totofi naü-a,* (*totofi nalutu okofò-a*), het varken wroet het gras uit den grond, (beschadigt den grooten weg door het wroeten in den grond); *bafi-a totofi nisa mòdo-ana-la,* het varken wroet in den grond bij de jonge tabaksplanten, zoodat zij sterven.

(Tofi 2), *tofi* (*na-*), Ba., T. idem; K. *tofi-tofi*, [bij *tofi* 1?], overvloedig zijn, (vgl. *heta* 2): *bètek-a*, (*doik-a*, enz.) *natofi*, er is gierst (geld, enz.) in overvloed; *ala kolu-lú hade-a*, (*sengi-lú pelak-a*) *natofi*, zij oogsten rijst, (maïs) in overvloed.

(Toi), *toi* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *naöi*, [Tett. heeft *hakoi*, *nakoi*], begraven: *ala latoi* (*heni*) *mamates-a*, (*busa manamatek-a*, enz. zij hebben den doode, (den dooden hond, enz.) begraven; *natoi doi-n-ala leu dae dale*, hij begraaft zijn geld in den grond; *fai natoik-a*, de dag van de begrafenis.

totoi (*na-*), gewoonlijk in verbinding met *natotòno*: *natotoi natotòno basa ina-ama-n-ala lai Lòte*, hij heeft zijne ouders, zijne ooms, enz. in Rotti in het graf gelegd.

manamatoik (*hataholi-*), hij, die begraaft of begraven heeft.

Toï 1, Ba., Bo., K., D., T., R. idem; Bi. *toki*, [Tim. *toi*, Kup. *tuki*, denkelijk verwant met *foi*, *foki*, *doï*, *doki*, enz.], uitboren, uitbeitelen, (vgl. *èdo*, *paä*): *bupu-a toï ai-a*, de tor boort een gat in het hout; *lafo-a toï baláka-a*, de muis knaagt een gat in de kist; *lafo-a toï heni kea-a dodòle-na dè naä-n*, de muis boorde, peuterde de hersens van de schildpad uit en at ze op; *ana toï ai esa tao neu ofak*, hij beitelt een boomstam uit, hij bewerkt een boomstam om er een vaartuig van te maken.

totoï, herhaaldelijk uitboren; ook: op iets kloppen, bijv. op eene kokosnoot om te onderzoeken of ze rijp is; *ami bei totoï lelesu-a bòe-ma busa-a nahou tuti-k*, zoodra wij op de deur klopten, blafte de hond.

(Toï 2), *toï-toï*, Ba., Bo., K., R. idem; Bi. *toki-toki*, [vermoedelijk dus bij *toï* 1, vgl. echter òok *toti-toti*], vooruitsteken: *ina kailus-a tei-n toï-toï*, de buik van de zwangere vrouw steekt vooruit, (vgl. *nggòlo-poda*).

Toïk, Ba., Bo. idem; K. *toï*; R. *toïs*; Bi. *toi*, [Tim. *toïs*], de triton-schelp, =*pupúk*; ook: een hoorn van een buffel om op te blazen; ook: een muziekinstrument uit lontar-blad gemaakt; *fu toïk-a*, op dat instrument blazen.

Toka, de *tokak* losmaken: *ana toka heni ndala-a tali-a*, (of: *toka nala tali-*) *tokak esa*, hij heeft een der beide tokak's losgemaakt.

tokak, (Ba., Bo. idem; R. *toka*; Bi., K. *totoka*), of: *tali-tokak*, een gedeelte van het hoofdstel van een paard, (vgl. *bafak* 4); het geheel bestaat uit twee *tokak's* en een *suek*.

Tòke, zie *nòke*.

Tòko 1, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *tòö*, [Tett. *tuku*, (slaan), Saw. idem, Bim. *nduku*, Sumb. *tuku*, stampen, *katokung*, kloppen, (de slot-*ng* is evenwel in zulke vormen meermalen anorganisch), vermoedelijk is geen sluitende medeklinker afgevallen, al zal er wel verband bestaan zoowel met Mal. *tutuk*, enz., als met vormen als Mal. *tukul*, Lamp. *tukuk*, enz.; in het Rott. zijn denkelijk verwant: *liü*, (dial. *liku*), *ndòko*, *nduku*, *popòko*], slaan, kloppen, (vgl. *fepa*): *ana tòko dii-dò-hú-na*, hij slaat hem tegen het oor; *ana tòko fana-na*, (*pau-buü-na*, enz.), hij slaat zich op de borst, (heup, enz.); *ina manatenu-a tòko lulu-lulu* (of *ndu-ndu*), de weefster klopt, gezegd van het geluid, dat bij het weven gehoord wordt; *ana tòko mòdo-a nai telik dale*, hij klopt op de tabak, welke in de bamboe is, hij klopt de tabak uit de bamboe; v.d. *tòko heni*, bepaaldelijk: uitkloppen, maar ook: uit-

schudden, (vgl. *ndòko* 2): *tòko heni nò-a isi-na*, eene kokosnoot uitkloppen; *tòko heni haö-a* (*lèo deak mai*), de kalk uit den kalkpot kloppen of schudden; *tòko heni felas-a ai-na*, het hakmes uit het heft kloppen of schudden.

totòko, herhaaldelijk slaan, enz.: *ana totòko fana-na*, hij slaat zich herhaalde malen op de borst; *ana totòko nduna-na bui-na*, zij klopt herhaaldelijk op den bodem der sirihdoos, klopt de sirihdoos geheel leeg. Deze vorm wordt bepaaldelijk ook gebruikt in enkele uitdrukkingen als: *totòko kapa-a suü-na fò ana peta*, op den uier van een wijfjes-buffel kloppen, zoodat hij opzwelt van de melk; *ana lònge totòko lima-na*, hij klapt in de handen bij het dansen; *totòko lelesu-a*, op de deur kloppen, (vgl. *hona*). Overdrachtelijk: *nalaik* (of *nalai*) *totòko* of *tao totòko*, (soms nog versterkt door *basa nggafa-na*), en ook wel alleen: *ana totòko*, hij liep (vluchtte) zoo snel als hij maar kon, (waarin *totòko* wel op den schuddenden gang zal slaan, vgl. *ndòko*). Voorts: *naä totòko heni basa kakau-a*, hij eet de rijst geheel op, (alsof de schaal, het pisangblad, de hand of wat ook, waarin de rijst zich bevond, als 't ware leeggeschud, uitgeklopt is); en ook zonder *naä*, enz.: *ana totòko heni basa uma-a òe-isi-n*, hij maakt (eet) alles op wat in huis is.

totòkos, *a.* in (*kapa-*), een wijfjes-buffel, die alleen melk geeft als op de uiers geklopt wordt;

b. (Ba. idem; Bo., Bi., K., D. *totòkọ*; R. *totòö*), naam van eene geneeskrachtige plant, van welke het blad, als het stuk geslagen wordt, geluid geeft, op Koepang *daun pukul tangan* geheeten.

Tòko 2, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., R. *tòö*, [stellig een overdrachtelijk gebruik van *tòko* 1, vgl. *nduku*], komen tot, bereiken, (vgl. *dai*): *tane-a tòko neu* (of *nò*) *lungu-langa-na*, de modder reikt hem tot de knie; *tòko neu au bòto-lí-nga*, (hierbij, en dus: het komt mij tot aan den hals, of sub *tòko* 1?): *ana tao-ná au tòko neu au bòto-lí-nga*, hij maakt mij woedend, (zoodat 't mij tot de keel komt?); *ana pau tè-á neu ndala-a dè tòko basa isi-na lèo dalek neu*, hij stak het paard met de lans, zoodat de punt geheel naar binnen drong.

Tòko 3, Ba., Bo., K., T., ook D., On. idem; R. *tòö*, [voor Bi. wordt *delu nò* opgegeven; het schijnt, hoewel D., On. afwijken, toch een overdrachtelijk gebruik van *tòko* 1 te zijn], in: *ana tòko nò* (*au tòko ò*, enz.) *felasa*, (*dòpe-a*, enz.) *neu sò*, z. v. a. hij heeft het hakmes, (mes enz.) bedorven, (vgl. *nalutu*).

Tòko-tík, Bo., (T.?) idem; K. *tòko-tí*, [Ba. *tòko-ndiïk*; Bi. *toko-lí*, het woord bevat wel eene klanknabootsing], soort krekel, (vgl. *didí*).

Tola 1, Ba. enz. idem; T. enz. *tora*, [vgl. (*dola*), Saw. *mola* tegenover Sikk. *molo*, alsmede Mak. *túlusụ*, (Mal. *tulus*) naast *tárrusụ*, Mal. *tĕrus*, enz.? Of = dial. *tola*, vgl. *funa* enz.? (vgl. Bi. *sea*)], doordringen, indringen, (vgl. *hina*, *funa*, *fòfo*), het tegenovergestelde van *puka-la*: *pakuk-a tola ai-a*, de spijker dringt in het hout; *nggauk esa tola au ei-nga*, een doorn dringt in mijn voet; *isi-a tola dae-a*, (*nusa-a tei-na*, enz.), de kogel dringt in den grond, (in den buik van het hert); *isi-a tola sapi-selik ai-a*, de kogel gaat door het hout heen; *ana silo*, (*pau* enz.) *tola nako-dá-a*, hij schiet, (steekt, enz.) den dief diep doordringend, (= *nahina*): *ana silo tola sapi selik ai-a*,

hij schoot door het hout heen; v. d. wonden: *nameda tola-n ana*, hij voelde, dat men hem gewond had, dat hij gewond was, (vgl. *hina*); voorts: *kapa-la tola lèo makatemak dàle leu*, de buffels dringen het kreupelhout binnen; *ndala-la tola paä-a dè leu laä hade*, de paarden dringen door de paggar heen en gaan eten van de rijst; *ana tola neu hataholi-la taluda*, hij dringt zich tusschen de menschen in, (vgl. *sena* 2); *lèdo-eik-ala tola lesik ai-la dò-n-ala makabi-na*, de zonnestralen dringen door de openingen der bladeren van de boomen; *biï-la tola lai deak*, of: *tola lalae*, de geiten zijn losgebroken, door den stal heengedrongen. V.d. *tola ndunuk* (of: *nème ndunuk mai*), uit de baarmoeder heenbreken, geboren worden, (vgl. *bongi*): *au ò au tola-nò-ng-ala tola mème ndunuk esa mai*, ik en mijne broeders, wij zijn uit één schoot voortgekomen; overdrachtelijk: *ana kokolak nesik dòk-a tè ana tola nai mata*, hij spreekt van iets uit de verte, hij dringt door van nabij, hij spreekt van een ander, maar bedoelt den toegesproken persoon.

tola-nòk, Ba., Bo. idem; Bi., K., D. *tola-nò*; T. *tora-nòk*; On., R. *tora-nò*, (uit *tola* en *nò* 2, „die mede doordringt" = die uit één schoot komt), broeder, ten opzichte van een broeder, (vgl. *nak* 1), zuster, ten opzichte van eene zuster; in den vocatief enz. zonder sluitende *k*, gelijk *amak*; ook: vriend, (vgl. *tia* 3): *nò tola-nò kaä fadi-n-ala*, hij met zijne oudere en jongere broeders; *tola-nò bongik*, lijflijke broeder, tegenover *tola-nò daek*, oneigenlijke broeder, neef, enz.; *tola-nòk* ook: broederschap: *tola-nòk-a lèo iïla nggèok esa*, zie sub (*ila*) 1.

tolak = *tola*, in: *tolak lèk*, doordringen, bij het *lèk*-spel.

tola (*na-*): *dedeä-n-ala latola*, zijne woorden zijn doordringend, scherp, raak; voorts = *tola*, na andere verba: *ana pau*, (*silo* enz.) *natola bafi-a*, hij stak, (schoot) het varken door en door.

Tola 2: *ei-na tola*, hij heeft een *tolak* aan den voet.

tolak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *tolą*; T. *torak*; R. *tora*, [bij *tola* 1?], soort zweer aan den voet, (op Koepang spreekt men van: *kaki karabu*): *tolak esa nai ei-na*, hij heeft zulk eene zweer aan den voet.

(**Toli**), *toli-toli*, Ba., Bo., T. idem; [vgl. Saw. *toli*, rumoer maken]: *mu-n toli-toli*, altijd maar brommen; *ò sau-má-n toli-toli-ò, sè matak esa*, al hapt gij het ook morrende af, het blijft hetzelfde.

Tò-liuk, ook wel *tou-liuk*, [voor het eerste gedeelte vgl. *tò-nggela*; behooren bij het tweede gedeelte ook de synoniemen *lèo* 5, *naleuk*, dial. *leu-leu*, en is Mak. *liyung*, *liyong*, *leyong* naast *lipong*, of wel Rott. *naleleü*, *èko* enz. te vergelijken?], overal rondgaan, (vgl. *ndòlo* 2), meestal in verbinding met *nafèo*: *hataholi-la lafèo tò-liuk sanga bana sosòngok*, de menschen gaan overal rond om offerdieren te zoeken; *samane-na nafèo tò-liuk nai basa dae-bafak-a*, zijne ziel zwerft rond over de (geheele) aarde.

(**Tòlo** 1) = *tòlok* in samenstellingen als: *manu*, (*kea*, *utu*, enz.) *-tòlo*, hoender-(schildpad-, luizen-, enz.) ei; *iä-tòlo*, vischkuit.

tòlok, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *tòlǫ*; D., On. *tèlǫ*, [Kup. *tilun*, Tett. *tolun*, Tim. *tèno* of *tèko*, Mal. *tĕlor*, enz.], ei; *mana-pui-tòlok* (of *-tòlo*), vogelei; een ei in engeren zin, zooals kippenei, wordt gewoonlijk *manu-tòlo* (niet *tòlok* alleen) genoemd; *manu-tòlo beuk*, een versch ei; *manu-tòlu louk*, eierdop; *manu-tòlo*

natuk, eierdooier; *manu-tòlo-(a) fula-na*, eiwit, (vgl. ook *manafufulak* en *manafufula-ana-na*); *manu-tòlo-a mata-na*, datgeen, waaruit het dier in het ei ontstaat, tred, tree.

tòlo (*na-*). eieren leggen: *manu-a natòlo nala tòlok esa*, de kip heeft een ei gelegd.

katòlok of *katòlos* (*manu-*), eene leggende kip, eene legkip.

matòlok, die eieren heeft, of = *kàtòlok*.

(**Tòlo** 2), (zie hieronder) in: *lalá tòlo-tòlo*, steeds, of geheel, het hoofd bedekken, (vgl. *palu* 1).

totòlok, een soort van schutsel, gemaakt van maïs-hulsels rondom het rijstblok om het uitspringen der korrels bij het stampen te beletten; *banu-totòlok*, ouderwetsche Europeesche stolp-lamp; [behooren al deze woorden bijeen? en zijn zij overgenomen uit het Holl. (of Mal. van Koepang), stolp?].

Tòlo-afu, [van *tòlo* 1? en *afu*], aschgrauw zijn, (vgl. *afu*): *ao-na*, (*pao-a boa-n-ala*) *tòlo-afu*, zijn lichaam is, (de vruchten van een mangga-soort zijn) aschgrauw.

tòlo-afuk, aschgrauw: *nggela tòlo-afuk*, grauwe, aschkleurige pompoen.

Tòlo-nòek, [wel van *tòlo* 1 en *nòe*; als een zacht ei] = *manonòek*.

Tolu, Ba., Bo., K., D. idem; T., R. *toru*, [wel bij *kolu*, vgl. de nevenvorm in Bi., D. *tosu*; vgl. Bug. *poru* enz.], strijken over iets, iets gladstrijken, (vgl. *nahutu*): *ana tolu mina neu langa-na*, hij smeert olie op het haar, om het glad te maken; anders gewoonlijk:

totolu: *ana totolu langa-na*, hij strijkt zijn haar glad; *ana sau totolu langa-na*, hij kamt zijn haar glad, (vgl. *tali-modis*). V.d. ook: hout glad maken = schaven: *totolu ai*; *ai nanatotoluk*, geschaafd hout; *totolu-tatala ai*, hout met de schaaf en den dissel bewerken, in 't algemeen: hout bewerken.

tolu-tolu, herhaaldelijk of voortdurend gladstrijken, enz.: *ana tolu-tolu nò langa-na*, zij is bezig haar haar glad te strijken.

totoluk, het gladstrijken, enz.; schaaf.

Tona 1, Bo., K. idem; R. *tonda*, [Mal. *tunda*, ontleend?], op sleeptouw hebben, sleepen, (alleen te water), (vgl. *nanganuni* en ook de dial.): *ofak-a tonà ofa-anak-a*, het vaartuig heeft het schuitje op sleeptouw; *ala tona ofak esa*, (*ai*, enz.), zij sleepen een vaartuig, (balken, enz.), voort.

totonak, het op sleeptouw hebben, enz.; *ai totonak*, balken, welke te water voortgesleept moeten worden. (Zie ook sub *tona* 2).

Tona 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On., R. *tonda*, [behoort stellig wel bij (*tona*) 4], leenen: *ana tona au doik*, of: *tona doik nai au*, hij leent geld van mij; *ana tona doik nai manek-a*, hij leent geld van den vorst; *nòke tona hade*, hij vraagt rijst te leen, (in bruikleen); *ana fè au tona* (of: *tona fè au*) *doik*, hij leent mij geld.

totonak, het leenen, enz.; *doi*, (*hade*, enz.) *totonak*, geld, (rijst, enz.) om te leenen of door leening verkregen. (Zie ook sub *tona* 1).

tona (*la-*) *ao*, elkander leenen: *latona ao doik*, zij leenen elkander geld.

Tona 3, of *tonas*, (Bo., Bi., K. *tona*; Ba. *tonas*; T. *tondas*; R. *tonda*; D., On. *tòndos*), soort mandje of zak van lontarbladeren of van zeildoek, welke, aan een band over den schouder hangende, onder den oksel door mannen gedragen wordt, als bewaarplaats voor sirih, enz. (vgl. *ndunak*); *tona-a pòlo-na*, (*ise-na*), afdeeling, vakje, (band, touw) van

de *tona*; *tona-a bafa-na*, het bovenste gedeelte binnen in de *tona*.

(**Tona** 4), *tona* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K. idem; D., T., On. *natonda*, [denkelijk oorspronkelijk hetzelfde woord als *tona* 1, hetzij dit al of niet ontleend is, vgl. dial. *nalea* bij *leä*, trekken], met geweld iets zoeken te bemachtigen, of van meerdere personen = elkander iets trachten te ontrukken, (vgl. *namoa*): *matona dei fò muä baük*, zoek met geweld te nemen als gij veel wilt eten; *natona hoü ata-a*, hij trachtte den slaaf met geweld vast te houden; *natona hade-òe esa*, hij tracht met geweld eene sawah te bemachtigen; *natona nisa ao-n tè ana ta hapu hata esa bòe-n*, hij heeft zooveel mogelijk getracht (iets te krijgen), maar heeft niets gekregen; *latona ndala*, (*tine*, enz.), zij zoeken elkander een paard, (tuin, enz.) te ontrukken, ieder van hen wil met alle geweld hebben; *latona inak*, zij zoeken elkander eene vrouw af te winnen; *latona pusaka-la*, *dè ladedeä lai manek-a*, ieder van hen wil de erfenis hebben, en zij gaan dus bij den vorst een geding voeren. V. d. met alle geweld willen, (vgl. *sanga* 2, *nasú* 4): *ala kaï-n ana ma natona laö lai-lai*, zij wilden hem terughouden, terwijl hij bepaaldelijk wilde vertrekken; *ana lèo nò-n ana bulak telu bòe ma natona fali lèo nusa-na neü-n*, toen hij drie maanden bij hem gebleven was, wilde hij met alle geweld naar zijn land terugkeeren; *natona sao*, hij staat er op om te trouwen. (Zie ook sub *tona* 2).

katonak, hetgeen met geweld verkregen is, bijv. *mame katonak*, een door geweld verkregen tuin.

Tò-nggela, [vgl. *nggela*; het eerste gedeelte ook in *tò-bela*, *tò-liuk*, (de nevenvorm *tou-liuk* mogelijk door de *u* van [*liuk*]), mogelijk oorspronkelijk één of verwant met het eerste gedeelte van *kò-fèëk*, enz., vgl. On. *kò-ròlo* = *tò-liuk*], zich verspreiden, zich verstrooien, (vgl. *tò-bela*, *sapaòek*; voorts *kò-sasalak* en ook *nggela-nggela*): *hataholi-la lalaik tò-nggela*, de lieden vluchten verstrooid, de menschen vluchten in verschillende richtingen; *hataholi-la tò-nggela lèo ki kona leu*, de lieden verspreiden zich naar het noorden en zuiden, naar alle kanten; *banuk-a bibia-n-ala tò-nggela lanea batu esa*, de scherven der lamp liggen verspreid nabij een steen.

tò-nggenggela, zich overal verspreiden, enz.: *bii-la laä tò-nggenggela*, de schapen grazen overal verspreid.

Tongi, Bo., Bi., K. idem; Ba., T. *tonggi*; R. *toki*, [D., On. *tònggo*; bij het volgende woord?], even aanraken, aanstooten, (vgl. *nafanggao*, *nakatunu*): *ana tongi laë au*, hij raakt mij even aan; *au ei-nga tongi laë ai-a*, mijn voet raakte even, stiet even tegen het stuk hout.

tongi (*la-*) *ao*, elkander even aanraken.

Tòngo = *natòngo*: *neu tòngo laë osi esa*, hij trof toevallig op weg een tuin aan.

tòngo (*na-*), Bi. idem; Ba., T. *natònggo*; R. *natòko*, [Tim. *natòko*, stellig hetzelfde woord als dial. *tònggo*, aanraken; *tòngo*, *tònggo*, met de hoorns stooten; vgl. Jav. *tanggor*?], iemand of iets ontmoeten, elkander ontmoeten, (vgl. *naneta*, *nda* of *nandá* 2, *nasosolu*): *au atòngo ò-n ème ènok*, ik ontmoette hem onder weg; *makaneni-ma ami matòngo mò buas esa*, enz., als wij eene of andere zaak ontmoeten, aantreffen, enz.; *ami matòngo mème na*, wij ontmoetten elkander daar; *latòngo ao*, zij ontmoeten elkander.

Tôno 1, Bi., K. idem, soort koker van

bamboe, (gewoonlijk bewerkt), om tabak in te bewaren, op Koepang, (ook in Ba. enz.), *tibak* genoemd, (vgl. *tukek*).

(**Tòno** 2), *natòno*, in alle dial., [niet onwaarschijnlijk in verband met *tana* 2, Kup. *tunga*; vgl. Jav. *kurĕb, krungkĕb* bij *kĕkĕb*, enz., Kup. *kobang*, bedekken, *hol-kobang* = Rott. *natòno*; voorts dial. *tònọ* naast *tanạ*, vooroverstorten], *a.* vooroverliggend, met de holle zijde naar beneden liggend, (vgl. *dala* 2, *safa*, *sofa* ook *nggeä*): *ana sungu*, (*nangapeük*) *natòno*, hij slaapt, (ligt) voorover op den buik; *pingak-ala latòno*, de borden liggen met de holle zijde naar beneden, liggen omgekeerd; *ofak-a natòno*, het vaartuig ligt omgekeerd; ook: het vaartuig slaat om; *b.* met de holle zijde naar beneden doen zijn: *natòno pingak-ala* = *ana fè pingak-ala latòno*, hij zet de borden omgekeerd.

totòno (*na-*), zie sub *natoi*.

(**Tòö** 1), *tòök*, (Ba., Bo., T. idem; K., R. *tòö*), oom van moederszijde; verliest in den vocatief enz. de sluitende *k*, gelijk *amak*: *ò mae lèë, tòö*, wat zegt gij, oom? *au ama-tòö-nga* = *au tòö-nga*, mijn oom; *au tòö-ama-ng-ala*, mijne ooms van vaders- en moederszijde; *tòö-baïk*, de ooms en oud-ooms van moederszijde; *pa-kakau tòök*, naam van een vleeschgerecht, (gewoonlijk bestaande uit een achterpoot van een buffel), met gekookte rijst, bij een sterfgeval te geven aan den oom van den overledene.

tòö-húk, (Bi., D. *tò-hú*; On. *tou-hú*) = *tòök*, ook meer bepaaldelijk: de naaste oom, bijv. tegenover een halfbroeder van de moeder.

tòö (*na-*), tot oom hebben.

tòök (*na-*), met „oom" aanspreken.

(**Tòö** 2), *tòö* (*na-*), Ba., Bo., K., T. idem; [vgl. Mak., Bug. *tokong* naast *takkang*, *tĕkkĕng*, alsook Rott. *natèë*, *toä*?] = *toä* 1, verhinderd worden: *natòö ana-na namahedi dè ana ta mai fa*, hij is verhinderd door ziekte van zijn kind en daarom is hij niet gekomen. (Zie ook sub [*tòö* 1]).

Topa, (schijnt in de dial. onbekend): *ala topa-lá nii-ana-a langa-na manaà-hik*, zij versieren het hoofd van het kind.

(**Tòpo**), *tòpo-tòpo*, [vgl. (*tupu*) 2]: *tane-a tao-ná mata-na tòpo-tòpo*, de modder maakt, dat zijn gezicht er geheel vol, vuil van is, zijn gezicht is vol modder.

Toti, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D., On. *toti*, [vgl. *todi*], uitsteken, vooral achteruit steken van het achterste: *peli-na* (of: *bui-na*) *toti*, (vgl. *nggòlo-poda*).

toti-toti, idem: *ana laök peli-n* (of *bui-n*) *toti-toti*, zijn achterste steekt uit als hij loopt.

betoti, idem van een meervoudig subject.

totik, (*peli-* of *bui-*), die een achteruitstekend achterste heeft.

Tòto, D., On. *tòtọ*, overigens gelijk Term., [vgl. *hetu* 1, *tutu*; verder Mal. *sĕntuh*, ook Rott. *sòto*; de afgeleide vormen maken het overigens niet onwaarschijnlijk, dat het eene nieuwe, in het Rottineesch ontstane klanknabootsing is], aanraken, (vgl. *nafanggao*): *bòö tòto au*, (*inak ndia*), raak mij, (raak die vrouw) niet aan; *ala tòto laë-n ana*, zij raakten hem aan; *bòö tòto lima-ma neu susulak ia*, raak dit boek niet met uwe hand aan; *ana ta nau lima-n tòto laë sao-ana-n-ala fa*, hij wil vrouw en kinderen niet aanraken = slaan; *touk ndia lima-n bei ta tòto laë sao-na fa*, die man heeft zijne vrouw nog nooit geslagen; *ei-na tòto laë ai-a*, zijn voet raakt, hij stoot zijn voet aan het stuk hout, (vgl. *nakatunu*).

totòto, herhaaldelijk aanraken, enz.: *esa ta*

totòto inak ndia bòe-n, volstrekt niemand heeft die vrouw aangeraakt; *bòö totòto pinga-mango ia-la,* raak dit aardewerk volstrekt niet aan. *Totòto* komt ook voor in den zin van: kom er volstrekt niet aan, maak er geen gebruik van.

tòto (*la-*) *ao,* elkander aanraken; voorts: *pingak-ala latòto ao,* de borden stooten tegen elkaar aan; *latòto nggalás,* zij stooten met elkander aan bij het drinken. Ook: *pingak-ala latòto,* (voor Bi. wordt *lakatòto* opgegeven), gezegd van het geluid, dat aardewerk maakt, als het tegen elkaar stoot, (vgl. *lalulu*).

katotòtok (*na-*), (Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *nakatotòto*; D., On. *tòto*): *makatotòtok mèko-anak-ala,* begin met de kleine gong's geluid te doen geven, begin met de kleine gong's te slaan, (dat plaats vindt bij den aanvang van eene gongbespeling).

Tou, (vgl. hieronder *touk*), iemand, een ander, (vgl. *hataholi, fèëk*): *makaneni-ma ala sanga lala tou hata-n na ala koa-n ana,* als zij iemand's goederen willen nemen, vleien zij hem; *tai tou na hedi-baü,* bij iemand, bij een ander inwonen, geeft veel verdriet; *tou dae-n,* het land van anderen, het vreemde land.

tou-a, wordt wel eens gebruikt zoowel in de plaats van *ndia,* als van *ana,* bijv. *sè tou-a hoï-ná kòö-anak-a,* hij zal het mandje genomen hebben; *balahá tè esa bai, lèo-ndia tou-a sòngo tangu sudi hata-hata bòe-bòe tama,* morgen is er weer iets anders, en zoo offert hij hoe langer hoe meer aan verschillende dingen. Ook van vrouwen: *ina lasik-a kae - - - ala ngganga nèëk-ala mai, dè tou-a bei kukuku,* enz., de oude vrouw klom naar boven — zij stortten de mieren uit en terwijl zij nog (hare oogen) uitwreef, enz. Vooraf-gegaan door *baï* wordt het door eene *n* gesloten: *tèke-a nakalaba baï-toun,* de *tòke* hechtte zich aan haar, (de genoemde persoon); en dan ook wel voor *ala*: *ana fè-s ala suï-bètes nduku baï-toun-asa lamasuï,* hij geeft hun goederen, totdat zij rijk zijn.

tou-ò, of *tou-òn,* (*tou-ò-n*), uitroep, (zoowel tegen mannen als tegen vrouwen gebezigd): *au ta, tou-ò,* mensch, ik niet. Het kan altijd door: mensch, enz., of: zie je, en dergelijke uitdrukkingen vertaald worden; dikmaals behoeft het door ons niet weergegeven te worden, bijv. *ala mòle sò tou-ò,* zij hebben vrede gesloten; *au ta laö fa lèo ta nò nakasetik tou-òn,* ik ga niet, tenzij door geweld; *esak-ò natá ndia sala-singo-n tou-òn,* ieder moet zijne eigene lasten dragen.

touk, Ba., Bo., T. idem; overigens *tou,* [Sumb. *tou,* Saw., Bim. *dou,* Mak., Bug., Bareë enz. *tau,* Tag. *tawo,* mensch], man, in tegenstelling van vrouw; *ina-touk,* mannen en vrouwen, (vgl. beneden *tou-inak*); *tou manahoü tè tafa,* mannen, geschikt om de wapenen te hanteeren; *tao touk,* handel als een man, wees dapper. V.d. mannelijkheid: *natudu tou-na,* hij toont zijne mannelijkheid = hij toont zijn moed. Ook: man, in tegenstelling van: knaap, jongeling: *ana dadi touk sò,* hij is man geworden; ook: mannelijk bij de meeste woorden, welke een mensch aanduiden: *kaä touk,* oudere broeder; *ata touk,* slaaf; ook: *batu touk,* eene rots, welke als mannelijk beschouwd wordt, enz., (vgl. *mane, manek*); *tou mane* = *touk,* vooral tegenover *ina-kana-anak,* vrouw en kinderen; *touk òe-n,* naam van een dorp in het Termanusche.

tou-anak, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., On., R. *tou-ana, ana-tou,* D. (kleine man =)

jongen, knaap, (in tegenstelling van *ina-anak*, meisje): *ina-anak kikisak-ala dei fò lakaminak lò tou-anak-ala*, de meisjes spelen zelden met de jongens; *kana-tou-anak*, idem.

Tou-inak, Ba. idem; Bi., K., R. *tou-ina*, [uit *tou, touk* en *inak, ina*, in den zin van „groot"; vgl. Saw. *mone-ae*, groot; heeft dial. nog de beteekenis van: groot = volwassen], groot in getal, veel, zeer veel, (vgl. *baü* 1), vooral gebruikelijk in: *hataholi tou-inak*, de menigte, (vgl. *lea* 1); maar ook: *kapa*, (*doi*, enz.) *tou-inak*, (zeer) vele buffels, (veel geld, enz.).

Touliuk, zie *tò-liuk*.

Tu 1, Bi., K. idem, [vgl. Saw. *tu*, Bim. *ntuu*, bereiken; het kan beantwoorden aan Bat. *tu*, naar, aan de zijde van, of: *tuk*, iets kunnen bereiken, (vgl. Jav. *ṭuk*); mogelijk is ook eene consonant weggevallen en komt het overeen met Tett. *ṭòö*, Rott. *nduku*, enz.], naast, nabij = *tia* 1, (vgl. sub *boboak*, *deka*): *mai tu au*, kom aan mijne zijde, kom bij mij; *napadeik tu ama*, hij staat naast vader; *ana tu au boboa-ng kona*, hij is aan mijne rechterzijde.

(**Tu** 2), *tu-tu*, geheel droog zijn: *mada heni òe-dolu-a tu-tu*, de put is geheel uitgedroogd.

tuk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *tu*, [Kup. *tu, ptu*, End. *tuü*, Saw. *womeduü*, (droog van katjang), Sikk. *duür*, Sund. *tuhur*], droog, (vgl. *mada*, *pòe-nggète*, *namatana*): *ai tuk*, droog hout; *pa*, (*iä*) *tuk*, gedroogd vleesch, (gedroogde visch); *nò*, (*pua*) *tuk*, oude, uitgedroogde kokosnoot, (pinangnoot).

matú (*na-*), droog worden, uitdrogen: *ai-a namatú*, het hout wordt droog; *pelak-ala*, (*mòdo-la*) *lamatú sò*, de maïs, (tabak) is al rijp en droog; *naü ai-ana-la lamatú basa-s*, het gras en de kruiden verdroogden al te gader; *popola-na namatú dadi batu sò*, haar lijk was uitgedroogd en tot steen geworden; *au bafa-ng dale namatú*, mijn mond is verdroogd door dorst.

matutú (*na-*), geheel droog worden, enz.: *tasi-a mada namatutú-n*, de zee (het strand) loopt geheel droog af.

(**Tu** 3), *tutúk*, zitplaats, zetel; *tutú manek*, of: *manek tutú-n*, vorstelijke zetel, troon.

tutús, eene zitplaats van opgestapelde steenen onder een boom, bijv. in gebruik bij het *hus*-feest; men maakt zulke zitplaatsen voor de geesten der afgestorvenen; voorts: *pelak tutús esa*, een stapel maïs, (vgl. *bubuak*); *suü tutús*, borst van eene nog jonge vrouw, als de borst nog stevig is, nog vooruitsteekt.

ngatú (*na-*), zitten, in oneigenlijken zin: *batu-a nangatú nahèle*, de steen zit vast; *balok-a nangatú nahèle, dè leä doak ana*, de balk zit vast, is door de zwaarte moeielijk te bewegen, zoodat men hem niet of ter nauwernood voortslepen kan; *soka-a nangatú nahèle dè kèko doak ana*, de zaak zit vast, de zaak staat vast en is niet of nauwelijks voort te schuiven, de zaak blijft op dezelfde hoogte, komt niet vooruit; *hedis-a nangatú nai langa-n*, de ziekte zit hem in het hoofd; *oli nangatú*, zie *olik*.

ngatutú (*na-*), doen zitten, laten zitten: *nangatutú niï-ana-a neu dae*, (*bangu lain*, enz.), hij laat het kind op den grond, (op de bank, enz.) zitten, hij zet het kind op den grond; *nangatutú-n neu boboa-na*, hij deed hem nederzitten aan zijne zijde; ook: *langatutú pelak-ala lai uma-hunuk lain*, zij zetten (stapelen op) de maïs boven op zolder = *nakatotòdok*, (vgl. *nakatatanak*).

ngatúk (*na-*), Bo. idem; K. *nangatú*; Ba., T. *nanggatúk*; Bi. *nakatú*; R. *natú*, [Tim. *tun-on*, Tett. *tur*, dit laatste beteekent ook: knie, (vgl. Sund. *tuur*, Fidji *duru*, enz.), misschien wel hetzelfde woord, vgl. Jav. *ḍĕngkul* naast *ḍingkul*, enz.], zich zetten, zitten, in eigenlijken zin, (vgl. *doni-doni*, *ekedèse*, *kèno*, *nau-nau*, *nggua-nggua*, *saë*, *tène-tène*, ook *hadu-hadu*): *nangatúk neu*, (*nai*) *bangu lain*, hij zet zich, (is gezeten) op de bank; *nangatúk nai ina ifa-n lain*, hij zit op moeders schoot; *nangatúk fua ei-n seli neu seli lain*, zitten met één been onder het lichaam en het andere onder de dij; *nangatúk naä nai mei-a*, hij zit aan tafel om te eten, (ook: *nai mei lain*); *nangatúk-ná tiï-langa-na nakabebelak*, hij zit zijn hoed plat, hij gaat op zijn hoed zitten; ook in uitdrukkingen als: *langatúk lai loana-nusak-a*, zij zitten in het raadhuis, zij vergaderen in het raadhuis; *mesak-ana nangatúk* (*nau-nau*) *nai uma*, hij zit alleen t'huis.

ngatutúk (*na-*) = *nangatutú*, doen zitten.

(**Tu** 4), *tu* (*na-*), in alle dial., [mogelijk bij *tu* 1], iemand uit eene andere plaats uitnoodigen te komen, (vgl. *nòke*): *ina natú au lèo Lòte u*, moeder noodigt mij uit om naar Rotti te komen; *mafada au tia-nga mae au atú-n mai titino au dei ha*, zeg aan mijn vriend, dat ik hem uitnoodig mij eens te komen opzoeken.

(**Tu** 5), *latú*, (in alle dial.), een begin maken met de eerste toebereidselen voor een feest: *bina-esak lakatema uma-a dè balahá leödae latú*, overmorgen wordt de voltooiïng van het huis gevierd, daarom beginnen zij morgen na zonsondergang met de toebereidselen voor dat feest.

Tus, in: *kakau tus*, On. *aäu tus*; Bo. *kakau tu*; Ba. *kakau tutús*, [dus denkelijk bij *tutús* sub (*tu*) 3], offerrijst bij gelegenheid van het *hus*-feest; *tus* ook benaming van verschillende offerspijzen van veldvruchten; *manakòö tus-ala*, naam van hen, die gekozen zijn om de offerspijzen bij het *hus*-feest rond te dragen.

Tua 1, Ba, Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *tua*, [Kup., Tett. *tua*, Tim. *tua*, Saw. *due*, lontarpalm en palmsap, Mal. *tuak*, palmsap], *a*. de waaier- of lontarpalm; *tua huk esa*, één lontarpalm; *tua mane*, (*fèto*), een mannelijke, (vrouwelijke) lontarpalm; *tua-nggí*, de bloemtros, (vgl. *saiboa*); *tua mopuk*, een doode lontarboom, een tronk van een lontarpalm; *papa tua*, plank van lontarhout; *kakabi tua*, tang waarmede de bloemtros wordt afgeknepen;

b. het sap, ter onderscheiding gewoonlijk *tua matak*, (gegist sap: *lalu*); *tua-òe*, de uit het sap gekookte stroop, onderscheiden in: *tua nasu*, de stroop om te drinken; *tua isik*, stroop, welke nagenoeg zoo dik als suiker is, meer vaste stroop; *tua batu meni*, een soort van die vaste stroop, welke meestal uit Sawoe komt; v. d. is *tua* ook: suiker; dan gewoonlijk: *tua batuk*; *tua batu Olana*, rietsuiker; *tua batu eèlok*, suiker in (langwerpig vierkante) mandjes (*èlok*); soms wordt *tua* wel met *lepa* verbonden, als: *tua-lepa* = *lepa*, teerkost; *pòe tua*, soort garnaal.

tuak, in: *dòpe tuak*, naam van een mes, dat bij het palmwijn-tappen gebruikt wordt.

matua, of meer gewoon: *matuak*, hij, die palmwijn of stroop enz. heeft.

(**Tua** 2), voor *matua* in samenstellingen, als: *mane-tua*; *mali-tua*; *pela-tua*; *tua-inak*.

matua, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; [Kup.

tuan, hetzelfde woord als Mal. *tua*, (*tuan*), eigenlijk: volwassen, gelijk Sumb. *matua*, en v. d.] groot; grootte, (vgl. *baü*): *ana-n-ala matua sò*, zijne kinderen zijn al groot; *kapa matua esa*, een groote buffel; *kapa-a matua lena ndala-a*, de buffel is grooter dan het paard; *kapa-a bei matua lena busa-a*, de buffel is veel grooter dan de hond; overigens pleegt men bij vergelijkingen nog *baü* in te voegen: *nusa-a matua baü biï esa*, het hert is zoo groot als een schaap; *ana matua baü au bòe*, hij is even groot als ik; *emi manilu nggadi ndia hu ndia matua-na*, gij kijkt naar dien olifant om zijne grootte. Voorts: *ai*, (*di*) *matua*, een zwaar, dik stuk hout, (een dikke stijl); *hala*, (*li*) *matua*, eene sterke stem, (een zwaar geluid); *hala matua*, ook: een diep geluid; *hedi matua*, eene hevige, zware ziekte, (vgl. *baladoik*); *tatao matua*, een gewichtig werk; *lèo matua*, een aanzienlijk geslacht; *hataholi matua*, een groot man, ook: een aanzienlijk mensch, maar dan ook: *matua-manalu*, (*tou matua*, een groote man); *nai matua manalu lain*, groot, deftig, aanzienlijk zijn.

matua-ina, versterking van *matua*: *ofa-na matua-ina*, zijn vaartuig is zeer groot; *kapa-a matua-ina lena busa-a*, de buffel is veel grooter dan de hond; *nggadi-a ndè matua-ina tao tetèëk lena basa bana madak lain-a*, de olifant is het grootste van alle landdieren; soms weinig of niet verschillend van *matua*, bijv. *manu matua-ina sò*, de haan is al groot, volwassen; *ani matua-ina*, een hevige wind; *òe matua-ina*, hoog water, (bijv. in eene bron).

matua (*na*-), groot worden: *niï-ana-a namatua mai-maik-a*, (*namatua sò-n*), het kind wordt gaandeweg grooter, (het kind is al groot geworden); *namatua natèë sò*, hij houdt op met groot worden, hij groeit niet meer, hij is al volwassen, (vgl. *saë*, *tua-inak*).

katutua (*na*-), (grootmaken), v. d. trotsch maken, wordt vooral gezegd van het bederven van kinderen, die steeds hun zin krijgen: *nakatutua ana-na dè nalaka*, hij bederft zijn kind en daarom is het dwingerig, (op Koepang: *bekin ati besar*); *niï-ana nananakatutuak*, een bedorven kind.

(**Tuas**), *makatuas-a*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *maätua*, [wel bij (*tua*) 2], ten slotte, eindelijk: *fò mai-ma ketu esa na ela falu, tè ketu dua na ela dua, makatuas-a ketu falu ma ela esa bòe*, opdat, als er één brak, er acht overbleven, zoo er twee braken, er zeven overbleven; zoo er ten slotte acht braken, er toch nog één overbleef; *makatuas-a ana mai tè mate sò-n*, toen hij eindelijk kwam, was hij reeds gestorven, (vgl. *makabuin*).

(**Tuä**), in: *fifilu tuä Baäk*, [vgl. dial. *tuäs*], de grootste soort van ketoepat.

Tua-inak, Ba., Bo. idem; T. *tua-ina*, [uit (*tua*) 2 en *ina*, groot], volwassen van menschen, zoowel mannen als vrouwen; (van dieren: *mane-tua*, enz., *ina*): *hataholi tua-inak*, een volwassen persoon; *tua-ina kana-anak*, volwassenen en kinderen, groot en klein; (*hataholi*) *tua-ina neu-lauk*, iemand, die volwassen en tot de jaren des onderscheids gekomen is; (vgl. *matua*, *namatua*, *tède* 2).

Tuda, in alle dial., [Tett. *tuda*, werpen, bijv. eene speer, vgl. *tuü* 1, 2 enz.], vallen van, uit of in iets, (vgl. *tuü*): *ana tuda ai*, *ana tuda ndala esa*, hij viel uit een boom, van een paard; (doch: *niï-ana-a tuda nème bangu lain mai*, het kind viel van de bank); *nakatèle-ná-n*

seli dè tuda lèo òe dolu dale neu, zij boog zich te veel voorover en viel in den put; *ela-fák-a ana tuda,* het scheelde weinig of hij was gevallen, (uit een boom); *ma batu ndia tuda laë sè na ndia dadi sopuk,* en op wien die steen valt, hij zal verpletterd worden; *ana tuda nala dae sò,* hij is al op den grond gevallen; *tuda heni,* idem, vooral van levenlooze voorwerpen: *tuda heni nò tuk boak esa nème lain mai,* eene oude, uitgedroogde kokosnoot viel naar beneden; *ana poï heni ine-a dè tuda heni-n lèo òe-dolu neu,* zij liet het spinrokken los en het viel in den put.

Tuda wordt voorts in een aantal uitdrukkingen in min of meer overdrachtelijke beteekenis gebruikt: *lu-n-ala tuda,* zijne tranen vallen, vloeien; *uda-òe tuda sai dae,* de regen valt, daalt neder op de aarde, (vgl. *tena* 2); *dui-n-ala tuda kò-fefèek,* zijne beenderen vallen als 't ware overal uit elkander, door ziekte; *lèdo-a tuda tasi,* de zon valt in zee, de zon gaat onder, (vgl. *tenak*); *beli-na tuda,* de prijs valt, de prijs wordt lager, daalt, (vgl. *lòe*); *nïï-ana-a tuda nai* (of: *nala*) *deak sò,* het kind is al naar buiten gevallen = het kind is al geboren, (vgl. *bongi*); *ènok-a neu tuda sai nai tasi-suük-a,* de weg loopt uit op het strand, (vgl. *sai* 1); *ofak-a tuda sai nai Baä,* het vaartuig viel, dreef af, en is te Baä terecht gekomen; *ofak-a tuda nai anin-a dae,* het vaartuig is beneden den wind gevallen; *ndala-a tuda nai lima-n dale,* het paard is hem in handen gevallen; *lilo ndia tuda nai au-a,* dat goud moet mij ten deel vallen; *ana tuda dangan,* hij is bankroet; *dale-na tuda,* hij is terneergeslagen; *Tarmanu ndia tuda nème Tola Manu mai,* Termanu komt af van Tola Manu; *ana asa lilo ia dè tuda heni tïï-langa-na,* bij het koopen van dit goud viel zijn hoed af, d. w. z. hij heeft dit goud veel te duur gekocht.

tuda-tuda, herhaaldelijk vallen, enz.: *ala fèo-n neu langa-na tuda-tuda lèo ao-na mai,* zij winden het (touw) om den knop, telkens vallende, afdalende van boven naar beneden, naar het lichaam (naar den tol) toe.

tudak = *tuda,* bijv. in het *diok*-spel.

tutudak, het vallen; *ofa-tutudak,* eene sloep van een grooter vaartuig, (welke men gemakkelijk kan aflaten, laten vallen), v. d. schuitje in 't algemeen, ook: *ofa tutuda-ana.*

tuda (*na-*), doen vallen, laten vallen: *natuda nïï-ana-a nème loanak lain mai,* hij maakte, dat het kind van de baleh-baleh afviel; *bòö matuda nïï-ana-a,* laat het kind niet vallen; *ndala-a natuda-n,* het paard doet hem vallen, het paard werpt hem af; *natuda ao-n,* hij laat zich vallen, v. d. hij stort zich in het ongeluk; *nusak-a natuda manek-a,* het land laat den vorst vallen, wil den vorst niet langer als zoodanig erkennen; *hataholi manamatuda manek,* iemand, die den vorst niet meer erkennen wil, een afvallige.

katutudak (*na-*), (Ba., [T.?] idem; K. *nakatutuda*; Bi., K., D., R., Ba. ook *natutuda*), doen vallen, doen afdalen, in den bijzonderen zin van: *ana nato nakatutudak henu-la,* zij rijgt de koralen in afdalende grootte aan elkaar.

Tudu 1, Ba., Bo., T., R. idem, [Mal. *tudung*], *a.* zonnehoed, welke zoowel door mannen als door vrouwen gedragen wordt, (vgl. *tïï-langa*); *tudu nauek,* zonnehoed, welke gedragen wordt bij het bewerken der sawah's;

b. verbaal: *ana tudu tudu esa,* hij heeft een zonnehoed op.

(**Tudu** 2), *tudu* (*na-*), in alle dial., [Tett. v. Dilli *hatudo,* Kup. *tulu,* (Tim. *lulu*), Jav. *tuduh,* Tag. *tudu,* Bul. *turu,* enz.], wijzen, aantoonen, opmerkzaam maken, laten zien: *natudu nenik lima-kuü-na,* hij wijst het met zijn vinger aan; *matudu au ènok-a dei,* wijs mij den weg eens, (vgl. *hela, leä* 2); *hataholi manamatudu ènok,* gids; *ami tà malelak matudu babaü-na fa,* wij kunnen niet wijzen hoe groot het is; *natudu palani-na* (of: *tou-na*), hij toont zijne dapperheid; *natudu nasa-na,* hij toont zijn toorn, hij laat zien, dat hij toornig is; *matudu makahuluk ndia ònto-na,* toon hem eerst welk voordeel hij er van heeft; *ulak ndia bòle natudu doki-dokik-ala,* (de loop der) spieren kan allerlei dingen aanduiden; *natudu ndia kòö-ana lilo-n esa,* hij vertoonde (liet zien) eene gouden doos van hem; *neu natudu ao-n,* hij gaat zich vertoonen, hij laat zich zien, (vgl. *natodak*). Na een ander verbum: iets vóórdoen: *tao matudu fè au tataos ia dei,* doe mij dit werk eens voor; *kae natudu-n ai,* hij doet hem voor, hoe men in een boom klimt; *sulak natudu-n,* hij schrijft hem tot voorbeeld.

tutudu (*na-*), herhaaldelijk wijzen, enz.; ook: *natutudu lima au,* hij steekt de hand tegen mij uit, hij zet eene vuist tegen mij, als beleediging, bedreiging, uitdaging.

Tuduk, (in de dial. onbekend), naar voren schoppen? (vgl. *fiti* 1): *ana tuduk niï-ana-a,* hij schopt het kind (?).

Tuë = *tule,* mannennaam.

Tufa 1, Ba., Bo., Bi., K., (D.?), T., R. idem; On. *tufe,* [Sund., Mak. enz. *tuwa,* Jav., Mal. enz. *tuba*], *a.* zekere plant, waarvan de wortels gebruikt worden om visschen mee te bedwelmen;

b. verbaal: *leu hoï tufa sanga tufa iäk,* zij gaan *tuba* halen, om daarmede visschen te bedwelmen en te trachten ze daarna te vangen; *iä tufa,* op deze wijze gevangen visch.

Tufa 2, Ba., Bo., Bi., K., D., T., R. idem = *ndufa,* [Tim. *tufu,* wel verwant met Mal. *dĕbak, dĕbuk,* Rott. *fepa,* enz.], met de vuist slaan, stompen, (vgl. *fepa, hona, tutu* 1): *ana tufa-ná niï-ana-a ki,* (*nita hedi baük*), hij slaat het kind met de vuist, hij stompt het kind, zoodat het huilt, (veel pijn heeft); *ana tufa fana-na,* hij slaat zich met de vuisten op de borst.

tufa-tufa: *ana tufa-tufa-ná-n hata,* herhaaldelijk stompt hij zeer hard.

(**Tufa** 3), *tufa* (*na-*), Ba., Bi., T., R. idem = *nanufa,* [oorspronkelijk wel bij *tufa* 2, *ndufa*], onheil aanbrengen, (vgl. *silaka*): *nitu-la latufa,* de duivels brengen onheil aan.

matufak (*nitu-*), een onheil-aanbrengende duivel.

Tui 1, [Kup. *tuing,* een voorbeeld volgen, Tim. *natuin,* hij volgt, Tett. *tuir,* op Dilli *ktuir,* volgen, Saw. *nui,* het spoor volgen, Cer. *sui,* Amb. *kui,* vgl. (*bui*); ook Jav., Mal. *tiru* naast Mak., Bug. *tinrọ*?], een spoor volgen, (vgl. *tunga*): *ana tui biï manamòpo-n-ala ei-n-ala,* hij volgt de indrukken der pooten, de voetsporen, van zijne verloren schapen; *manadanga-a tui nusa hinak-a da-na,* de jager volgt de bloedsporen van het gewonde hert. V. d. ook: iets zoeken door een weg, welken men afgekomen is, weer terug te gaan: *mòpo dòpe-na nai ènok dè àna fali seluk neu tui-n,* hij heeft zijn mes onder weg verloren en keert

daarom terug om het te zoeken, (vgl. *sanga* 1); *tui bua manamòpok*, overal rondzoeken naar verloren goederen; *tui bei-baï*, navorschingen doen omtrent het voorgeslacht.

tutuik, het volgen; opsporing, navorsching. (Zie ook sub *tui* 3, 7).

fatui (*na-*), (Ba., Bo., Bi., T., On., R. idem), ook wel: *patui* (*na-*), (K. idem), iets nadoen, navolgen: *au ae lèo-ndia sò na nafatui*, (*napatui*) *tunga au lèon*. daar ik dat gezegd heb, volgt hij mij maar na, zegt hij het ook; *nïï-ana-a nita ina-n hoï tua sò na ndia-ò nafatui*, (*napatui*) *tunga ndia lèon dè neu hoï bòe*, toen het kind gezien had, dat de moeder stroop nam, deed het haar na en nam ook stroop, (vgl. *aduk* 1 en *napatuni*).

Tui 2, [Kup. *tui*, discere, docere, hoewel bij het Kupangsche woord de slot-*ng* hier ontbreekt, denkelijk toch hetzelfde woord als sub 1, 3], *a*. steeds met *nala*, (*-na*) of *hapu* verbonden: iets leeren, iets trachten te weten te komen, (vgl. *bubuluk*, *nanoli*): *tui nala bini baük-a sò*, hij kent vele gedichten, heeft vele gedichten geleerd; *sè tui-ná-n baü-bè na ndia sòngo-tangu-n baü ndia bòe*, ieder offert aan zoovele zaken als hij er te weten is gekomen, (welke goed zijn om te offeren); *ana tui hapu malelak sò*, hij heeft kundigheden opgedaan, hij heeft veel geleerd; *ana dodò dò ana tui hapu hata esa fò ana bòle sòngo-n ana*, hij bedenkt of komt te weten iets, waaraan hij offeren kan;

b. doen te weten komen, leeren: *ana tui fè-n bini*, hij leert hem gedichten.

tutui-nalak: *tunga ndia tutui-nala-n dò baï-n dò bei-na fua dò peda ela-n*, volgens hetgeen hij-zelf is te weten gekomen, of wat zijne voorouders als instelling hebben nagelaten.

Tui 3, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *dui*, [Tett. v. Dilli *haktuir*, Cer. *sui*, dus wel bij *tui* 1, de beteekenis dan over *tui* 2], verhalen, vertellen, mededeelen: *tui besa-besa* (of: *bebesa*), nauwkeurig verhalen; *tui fè au dedeäk ia hu-peda-n tao lèo-bè*, verhaal mij eens hoe de omstandigheden zich in deze zaak hebben toegedragen; *ala sanga leu tui sila palani-na*, zij willen gaan vertellen hoe dapper zij geweest waren; *ana tui au, nae*: enz., hij deelt mij mede, dat, enz. V. d. ook z. v. a. *nafada*, zeggen: *tui neu*, vertel op, zeg op; *ana tui-ná lèë*, (wat heeft hij verteld =) wat zegt hij, wat meent hij; *tui ndò-na neu*, zeg de waarheid!

tutui, herhaaldelijk verhalen, enz.: *lasik--ala tutui, lae*, de ouden plegen te verhalen, dat, enz. (Zie ook sub *tui* 6).

tutuik, het verhalen, enz.; verhaal: *ana dadi tao tutuik ia bòe*, het gaat er mede als in dit verhaal; *tutui fai-uluk-a*, verhaal uit vroegeren tijd; *dua-s tutuik esa*, beiden hebben één verhaal, beiden zeggen hetzelfde. (Zie ook sub *tui* 1, 7).

tuik (*la-*), elkander verhalen: *latuik sila tatao-n-ala*, zij vertelden elkander hunne daden. V. d. *latuik dedeäk*, zij bespreken eene zaak met elkander, (vgl. *lakokola--aok*); *emi matuik hata*, wat hebt gij te bespreken? V. d. met elkander eene zaak bij den vorst (enz.) bespreken = procedeeren, (vgl. *nadedeä*): *latuik* (*lai manek--a*); *huas-a latuik kapa esa, dè bei tà laketu fa-n*, gisteren hebben zij een geding gevoerd over een buffel en het is nog niet beslist; *tuik* (*na-*), idem, van één persoon: *balahá hali-manak dè ama sè natuik nò tòö-n-ala lai manek-a*, morgen is het Maandag, (de dag voor de behandeling van rechtszaken), en zal vader

met zijne ooms voor den vorst hun geding voeren; *dedeä natuik*, geding.

Tui 4, (in alle dial.), soort boom met licht hout, waarvan drijfhout voor vischnetten gemaakt wordt.

Tui 5, (Ba., Bo., Bi., K., On., R. idem), wordt gezegd van de borsten eener vrouw, wanneer er de te overvloedige melk vanzelf uitloopt: *suü-la tui.*

Tui 6, natmaken, gezegd van den dauw: *dinis-a tui sosonga-a dè manganaü-hik*, de dauw heeft het jonge palmblad bevochtigd, waardoor het zeer buigzaam geworden is, (vgl. *dini-tui*).

tutui: *dinis-a tutui au ème leödaek-a mai*, de dauw heeft mij van den avond af, den geheelen nacht bevochtigd, ik ben den geheelen nacht in den dauw (buiten) geweest. (Zie ook sub *tui* 3).

tui (*na*-), Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *ana tutui*, [denkelijk hetzelfde woord als *tui* 5]; *dinis-a natui*, of alleen *natui*, het dauwt: *leödaek ia sè natui baük-a*, vannacht zal het sterk dauwen.

(**Tui** 7), *tutui* (*na*-), Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; [On. *dudui*, vgl. *duik*], gespikkeld zijn als sommige dieren: *bafi-a bulu-na natutui*, het varken heeft (roode en zwarte) spikkels; *pelak-a nggona-na fula natutui*, het omhulsel van de maïs is wit gespikkeld. Hierbij wel: *nii-ana-a natutui*, (Ba., K. idem), het kind is geheel bemorst, zit vol spatten op gezicht of buik, hetzij van stroop of saus; vgl. *nanggenggèo*.

tutuik, gespikkeld, zoowel van dieren als van stoffen: *fula tutui-anak-ala lai lesu-haï-na*, de kleine witte spikkels op zijn hals. (Zie ook sub *tui* 1, 2).

Tuï = *tuni* (*-ama*), mannennaam.

Tuka 1, mannennaam.

Tuka 2, (het Mal. *tukang*): *tuka ai*, timmerman; *tuka besi*, (*lilo*), smid, (goudsmid); *tuka ofak*, scheepsbouwmeester; v. d. *ana tuka ofak esa*, hij maakt een vaartuig.

Tuka 3, (het Mal. *tukar*), ruilen, wisselen, (vgl. *seluk*): *ana tuka heni ndala-n esa neu kapa esa*, hij ruilt een zijner paarden voor een buffel; *ana tuka doik lopia esa neu doi liti*, hij wisselt een gulden tegen kopergeld. Ook overdrachtelijk: *ana tuka tei-na ma sale dale-na*, (*tuka tei sale dale-na*), hij heeft berouw; vgl. *tuke.*

tukak (*la*-), bijv. *latukak hade*, zij ruilen met elkander rijst.

Tuke, (ook R. als *tuë*) = *tuka* 3 in: *ana tuke tei-na ma sale dale-na*, (*tuke tei sale dale-na*), hij heeft berouw.

Tukek, Ba., T.? idem; Bi., K., D., On., R. *tukẹ*, [Tim. *tukẹ*, Saw. *tuke*; vgl. Mak. *tongka*, Bug. *tokka*, idem?], eene bamboegeleding als koker, bijv. om tabak, suiker, melk of iets dergelijks in te bewaren; *mòdo tukek esa*, één *tukek* vol tabak, (vgl. *supak*, *tòno* 1).

Tuku, Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On., R. *tuü*, [Kup., Saw., Sikk. idem; bij *tuü* (*tuku*)?], *a.* roeiriem; *tuku-aik*, de steel; *tuku-pakok*, de schepper of de riem-zelf;

b. roeien: *ala tuku ofak-a*, zij roeien het vaartuig, (vgl. *sèfe*).

tuku (*na*-) *-la*: *anin ta dè latuku-la*, er is geen wind (om te zeilen), daarom roeien zij maar.

Tula 1, D., On. *tule*, overigens gelijk Term., [Tim. *tune*(*l*)], de gĕbang-palm; *tula-pòlo*, palmiet van dien palm; *tula-mopuk*, omgevallen of omgehouwen tronk van dien palm; *tali tula*, touw van gĕbang-blad; *tula-teik*, het binnenste gedeelte van een jong gĕbang-blad, dat ongeschikt is om er *ekenák* van te maken; ook be-

naming van een zeediertje. *Tète tula tutu batu*, soort eed of symbolische plechtigheid: een gĕbang-blad wordt op een steen gelegd en met een anderen steen stuk geslagen, waarmede te kennen gegeven wordt, dat twee familie-leden voortaan voor eeuwig gescheiden zijn. (Hierbij ook?) *seï tula*, soort offermaal, te geven drie dagen nadat een ongeluk gebeurd is, om verder onheil af te wenden: *huas-a 'kela-na tuda ai esa, dè balahá ala seï tula-na*, gisteren is zijn zwager uit een boom gevallen en morgen zullen zij het offermaal voor hem geven.

Tula 2, Ba., K., D. idem; T., On. *tura*, [dial. beteekent *tura* ook „kerven", denkelijk verwant met *fula, fura*, dial. *fuli, furi*; of is dat een ander woord en staat dit *tula* in verband met *kakalu*, enz. (vgl. Sikk. *gorak* = Mal. *garuk*)?] uitkrabben, uitschrapen, uitraspen, (vgl. *nggeu, palu* 2): *tula nò*, eene kokosnoot uitraspen, uitkrabben.

tutulá, bijv. *tutula heni basa nò-a*, de kokosnoot geheel uitschrapen, tot op den bast toe opraspen.

tutulak, het uitschrapen, het schoon-op raspen; *ai tutulak*, houten werktuig, soort lepel, schaaf of rasp om mede uit te schrapen; ook *tutulak* (als zelfstandig woord), soort rasp of krabber van ijzer, of een stuk kokosdop: *tutula besi*, (*söë*).

Tulak, (Bo. idem; Bi., K. *tuḷa*; T. *turak*), *iä tulak*, soort zeevisch met zwarten rug en geel lichaam.

Tule, mannennaam.

Tuli 1, in alle dial., [Kup. *tuli*(*n*), Saw. *duli*, End. *turi*, Sikk. *tuling*, Bat., Daj. *tuli*; vgl. ook Bur. *sali*, Sumb. *li*, idem, Saw. *hare*, (uitwijken; ergens aangaan), bevat wel denzelfden stam als *selik*, zie aldaar en vgl. ook *singo*; hierbij ook wel *sili*, (Sumb. *silir*; vgl. Sumb. *silu* naast Bal. *silur*, Sund. *singka* naast Jav. *singkir*], in het voorbijgaan ergens aanloopen, „aangieren", (vgl. *bebi*): *nüi-ana-a neu tuli tia-na, fò dua-s leu sakola*, het kind loopt bij zijn makker aan, om dan samen naar school te gaan; *ana tuli nesik au uma-nga*, hij gaat in het voorbijgaan even bij mij aan huis aan; *kapa-haïk-a sanga lèo Deli neu na ana tuli* (*nesik*) *Atapupu*, als het stoomschip naar Dilli gaat, doet het onderweg Atapoepoe aan.

Tuli 2, Ba., Bo., Bi., K. idem; R. *turi*, [staat denkelijk tot het synonieme *tusi* als *modi*, (*sapi-*)*kodi* enz. tot *kosik*, enz. en behoort dus bij het eveneens synonieme *kolu*, zie aldaar], met twee vingers afstroopen, zooals bijv. den uier van een wijfjes-buffel bij het melken, (vgl. *kolu* 1, *hè*): *tuli kapa-a suü-na*.

tuli (*na-*) *-la*: *ta hè nalelak fa dè natúli-la*, hij kan niet goed melken en stroopt daarom de uiers maar met twee vingers af.

Tulis, Ba., D. idem; Bo., Bi., K. *tuḷi*; T., On., R. *turis*, [Kup. *tulis*, Tim *tunis*, Saw. *tori*], soort boontjes, (Lajanus indicus volgens de Clercq).

Tulu 1, het Mal. *tulung* = *fali*, helpen. *tulu* (*la-*) *ao*, elkander helpen.

(**Tulu** 2), *tutulu*, Ba. enz. idem; T. enz. *tuturu*, [vgl. Tim. *tulu, turu*, goot, Saw. *nòro*, doorlekken, doordringen, *penòro*, pissen, Bim. *ntoro*, filtreeren, Fidji *turu*, Daj. *turo*, Jav. *turuh*; hiermede schijnen ook Rott. *dilo-dilo*, *kòlo-kòlo* enz. verwant], overvloeien, afvloeien langs den rand bij het inschenken: *tua-a tutulu* (of: *tutulu heni tua-a*) *nai haik-a suü-dò-na*, de stroop vloeit bij het inschenken over den rand van den emmer, (vgl. *sasi*). Overdrachtelijk: (Ba. enz.

idem; T., R. *tuturu*; D. geeft ook *tuluk*, *tulu* op, het schijnt echter hetzelfde woord te zijn, vgl. ook den vorm van Term. *tuluk* in R.), (afdruipen =) ergens heen gaan om eene schuilplaats te zoeken, ergens uitwijken, ergens zich verschuilen: *nii-ana-a hapu fefepak dè ana tutulu lèo ia mai*, het kind heeft slaag gehad en is naar hier afgedropen, heeft zich hier verscholen; *lea-a tutulu lèo ki neu*, het leger zoekt eene schuilplaats in, wijkt uit, naar het noorden, (vgl. *sulu* 2, *hèok*); ook: *lea-a tutulu lèo musu-a neu*, het leger loopt tot den vijand over. Ook eenvoudig: *emi tutulu lèo ia mai dei*, loop eens tot ons over, kom eens hier bij ons, (zonder de nevenbedoeling van eene schuilplaats te zoeken); *ala tutulu lèo mata mai*, zij komen nabij; *ana kei tutulu nème langa-na sai dae-a*, hij mag raken (bij het *lèk*-spel) van het boveneinde tot aan het benedeneinde.

(Tulu 3), *tulu* (*na-*), Ba. enz. idem; T. *naturu*, [bij *tutulu*?], al vooruit gaan, al eerder gaan, (vgl. *nakahuluk*): *natulu neu sò*, hij is al eerder gegaan; *natulu mu ènok*, ga eerder op weg; *labu-a nalí bòe ma ana foti natulu*, toen de trom geluid gaf, danste hij het eerst.

Tuluk, Ba., Bo. idem; K., D. *tulu*; T. *turuk*, (doch R. *tulu*, volgens opgave; ook sub *nakatutuluk*), schuiven, schuivende voortduwen, (vgl. *kèko*, *lòdo* 2, *lòso* 1, *nakanòdok*, *sòlo* 4, ook *siü* 2, voorts *tipa*): *tuluk mei-a pòlo-na lèo dalek neu*, de schuiflade van de tafel inschuiven; *tuluk haï-lutek-a lèo laö dale neu*, het brandende talhout in de stookplaats schuiven; *tuluk pingak-a lèo mata neu*, een bord toeschuiven; *ana tuluk fè au tati* (*dama*) *-anak esa*, hij schuift mij eene damschijf toe om er mede te slaan; *tuluk ofak-a lèo dea neu*, het vaartuig zeewaarts voortschuiven; *tuluk heni mango-a*, het kopje wegschuiven.

tutuluk, bij herhaling schuiven, enz.: *tutuluk pingak-a neu mai*, het bord heen en weer schuiven; *ala titipa-tutuluk ana*, zij stooten en schuiven hem herhaaldelijk, zij duwen hem van links naar rechts.

katutuluk (*na-*), Ba., Bo. idem; Bi., K. *nakatutulu*; D. *naätutulu*; R. *natutulu*, [T. bezigt *nakatutumbuk*, On. *naätutumbu*, vgl. dial. *tupu*, *tumbu*, het moet derhalve bij *tuluk* behooren], met stooten of met woorden aansporen, aanhitsen: *lakatutuluk nii-ana-la lahòte*, zij hitsen de kinderen aan om met elkander te gaan krakeelen, (vgl. *nakahuhuïk*).

Tuma, D., On. *tume*, overigens gelijk Term., [Tim. *tume*(*l*), Kup., Tett. *ktuma*, Mal. enz. *tuma*], luis, kleerenluis; *tuma kukuak*, zeer jonge kleerenluis.

Tuna, D., On. *tune*, overigens gelijk Term., [Tim. *tune*(*l*), Kup., Tett., Bat. enz. *tuna*], aal, paling, (vgl. *lòdok*); *tuna busak*, een soort paling, dat bijt als het gevangen wordt.

Tunga, Bo., Bi., K. idem; Ba., D., T., On. *tungga*; R. *tuka*, [vgl. Jav. *tungkak*, *nungkak*?], volgen, achternagaan, (vgl. *dape*, *dòö-dòö*, [*nesik*], *tui* 1): *au u tunga nusa-a*, ik ga het hert achterna; *au tunga-n ana tè au ta bòle hapu fa-n*, ik heb hem gevolgd, maar niet kunnen bereiken; *nusak-a tunga manek-a lèo Baä neu*, de bewoners van het land volgen den vorst naar Baä; *tunga ènok*, een weg volgen; *tunga sanga*, volgen om te zoeken, overal zoeken: *ita sanga teu tunga sanga duduä-aäfi malòle-a*, wij willen overal goeden raad gaan zoeken, gaan inwinnen; *tunga dedeä kokola-na*, (*nafada-nanoli-na*, enz.), iemands woor-

den, (leeringen, voorbeeld) volgen; *ana tunga hihí-n mesan*, hij volgt alleen zijn eigen wil; *tunga manek-a bafa-na*, het bevel van den vorst opvolgen, gehoorzamen; *tunga bafa-na*, ook: het volgt zijn mond, (zijne woorden) = het komt uit gelijk hij gezegd heeft; *ana tunga nahèlek au*, hij volgt mij vast, standvastig, hij blijft mij getrouw; *tunga au aäfi-nga*, (*ndia nafada-na*, enz.), volgens mijne meening, (naar zijn zeggen, enz.); *ana tao tunga ndia nafada-na*, hij handelt volgens zijn zeggen; *ani tunga*, wind, welke volgt, gunstige wind. Ook na andere verba: *nalaik tunga-n*, hij loopt hem hard achterna; *kokolak tunga*, naspreken; *ana hika tunga au*, hij lacht met mij mede; *ana tao tunga ama-n*, of: *ana tabu tunga ama-n ei-mamana-na*, hij volgt zijn vader na, hij drukt de voetstappen zijns vaders.

Gelijk men zegt: *tunga ènok*, een weg volgen, zegt men ook: *laök tunga ia*, loop dit volgende, loop hier langs; *òe-a fa tunga òe-lòlok-a*, het water vloeit volgende de goot, het water loopt door de goot; *nakanae tunga bòlok-a*, hij kijkt door het gat heen; *tunga tasi-lai*, over zee, v. d. geheel en al = *nesik*: *mapadeik tunga mata*, (*dea*), ga voor, (achter) staan; *mangatúk tunga ia*, kom hier zitten; *ana peda lafa-a tunga dae ma pou-a tunga lain*, hij legt de slimoet onder en de sarong boven.

Tunga wordt, behalve met een rechtstreeksch object, ook met *nò* geconstruëerd: *ana tunga nò-n ana* = *ana tunga-n ana*, hij volgt hem.

tunga-tunga, herhaaldelijk volgen, enz.: *beis-a lòso tunga-tunga inak-a ei-mamana-na*, de kaaiman kroop steeds volgende de voetstappen der vrouw, de kaaiman kroop steeds achter de vrouw aan; *beis esa suik tunga-tunga sila màta-na*, een kaaiman dook telkens voor hen onder, dook telkens voor hunne oogen onder. V. d. achtereenvolgens, (vgl. *pasi-pasi*, *tuti-tuti*): *tao tunga-tunga*, achtereenvolgens doen; *hataholi-la mate tunga-tunga*, de lieden stierven na elkaar, achtereenvolgens stierven de menschen; *tunga-tunga faik*, (*teuk*, enz.) = *sudi faik-a*, (*teuk-ala*, enz.), elken dag, (elk jaar): *tunga-tunga faik touk ndia foä lòle-balahák*, elken dag stond die man vroeg op.

tungak = *tunga*, vooral in een zin als: *uluk-a ndè Koa dè besak-a Kila tungak*, Koa is de oudste en dan volgt Kila.

tunga (*na*-), willen volgen: *nii-ana-a natunga ina-n*, het kind wil met zijne moeder meegaan.

tutunga (*la*-) *ao*, elkander volgen, achter elkander gaan: *ala laök latutunga ao*, zij loopen achter elkander; (vgl. *nòngo-nòngo*); ook = *tunga-tunga*: *ala mate latutunga ao*, zij sterven na elkander.

manatungak, hij, die volgt: *dè manatungak-a mai dè nae*, toen kwam de volgende en zeide, enz.; *manatunga Talo-a ndè Tule*, Tule is 't, die op Talo in jaren volgt; (*hataholi*) *manatunga dea*, hij, die iemand's rug volgt, die iemand volgt, medehelpt bij het bewerken van velden, loondienaar, volgeling: *manek-a nò manatunga dea-n-ala*, de vorst met zijn gevolg.

Tunga-baïn, mannennaam.

Tuni 1, in alle dial., [vgl. *luni*, *napaluni*; Tim. *natuni*, denkelijk ook Kup. *tuni*, tros (pisang); zie voorts sub *dina*], drukken, (vgl. *dina*): *leödaek-a nitu esa mai tuni au*, heden nacht is een duivel mij komen drukken, heeft een duivel op mij gezeten = vannacht heb ik eene nachtmerrie gehad; *uma madema esa tuni-s*

ala, een hoog huis heeft hen gedrukt = een hoog huis is op hen gevallen; *tuni sinik*, de bladeren voor de dakbedekking op den grond uitspreiden om ze te laten drogen en daarop de hoofdnerven leggen, om ze neer te drukken, zoodat zij niet wegwaaien.

tutuni, herhaaldelijk drukken: *kadafuk-ala tutuni lala naü-a dè ana ta moli fa*, het vuil heeft het gras verdrukt, zoodat het niet meer groeien kan. V.d. ook: dringen, verdringen, (vgl. *seti* 1): *ita dua tangatúk takadadalak ha tè bòö tutuni* (in alle dial.) *au*, laten wij naast elkander gaan zitten, maar dring mij niet; *musu-a tutuni lea-a lèo dulu neu*, de vijand dringt het leger naar het oosten; *pelak-ala tutuni lèo seli leu*, de maïs, (welke op een paard geladen is), dringt naar éene zijde, helt over naar één zijde.

tutuni (*la-*) *ao*, elkander dringen, opdringen.

katutunik (*na-*), Ba., Bo., T.? idem; Bi., K. *nakatutuni*; D. *naätutuni*, (eigenlijk: doen drukken), vooral in: *nakatutunik mèo*, eene kat laten paren, (vgl. *hoa*).

patuni (*na-*), K. idem; Ba. *nampatuni*, (On. *natuni*), op iets drukken, iets ergens bovenop leggen; in overdrachtelijken zin = iets nogmaals doen, of iets eveneens doen, hetzelfde doen als een ander, (vgl. *nakaduduak*, *nafatui*): *ana tati napatuni tine-a*, hij besnoeit nog eens den tuin; *nakas-a au sòde kakau pingak esa ma esa mai sòde napatuni kakau-a bai*, zooeven schepte ik een bord rijst op, een ander kwam en schepte eveneens rijst op; *ana hoï napatuni tua-a*, hij neemt eveneens suiker, (evenals ik); *ana kokolak napatuni tunga au dedeä-nga*, hij spreekt evenals ik gesproken heb.

Tuni 2, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D., On. *tuni*, [bij *tuni* 1?], soort ziekte onder de kippen; *manu tuni-daik*, eene verwensching tegen eene kip.

Tuni, gewoonlijk *tuni-ama*, mannennaam.

Tunu 1, in alle dial., [Tim., Kup., Mal., Mak., Bug. enz. idem], braden, bakken zonder vet, (vgl. *nuli, sesena*): *tunu pa*, (*iäk*, *petak*, enz.), vleesch braden, (visch, maïs, enz. bakken); *pa nanatunuk*, op die wijze bereid vleesch; *ana tunu naputu pa-a*, of: *tunu-ná pa-a putu-n*, zij laat het vleesch aanbranden. Ook: *tunu bafi*, (*bii*, enz.), het haar van een varken, (eene geit, enz.) na het slachten afschroeien; *ala tati tunu dòde nasu*, zij slachten, schroeien en koken = zij maken toebereidselen voor een feest; *tunu-nggèso*, versterking van *nggèso*, offeren, als offer gereedmaken.

tutunuk, het braden, enz.; *mamana tutunuk*, plaats waar gebraden wordt.

(**Tunu** 2), *katunu* (*na-*), Ba., Bo., Bi., K., T. idem; D., On. *naätunu*; doch R. ook *natundu*, [Kup. *tunu*(*n*); maar Tim. *nastún*, (hij stoot zich), Saw. *kedune*, (Cer. *tune*, stampen, trappen, *maatune*, *tahatune*, den voet stooten; vgl. Sumb. *tundjur*?], ergens tegen aanstooten met den voet, struikelen, (vgl. *fani* 3, *fetu* 1, [*huma*, *huhumu*], *nakala*, *puka* 1, *tongi*, *tòto*; verder *laë*): *nakatunu batu esa*, hij stoot den voet aan een steen, hij struikelt over een steen; *nakatunu baë ei-na*, hij stoot zijn voet zoodanig, dat hij gewond is; *sasá-má-n lenu-lenu-ò makatunu*, al hebt gij nog zoo schoon geveegd, gij kunt toch den voet ergens tegenaan stooten, spreekwijze voor: men kan een ongeluk krijgen, al is men ook nog zoo voorzichtig.

(**Tupa**), *tutupa*, (Bo., Bi., K., R. idem; On. *tutumba*), halskwab van een buffel; ook een soort eeltgezwel bij menschen,

ontstaan door het dragen van lasten, op schouder of nek.

tutupa (*na-*), zulk eene kwab of een gezwel hebben: *kapa-a naao dè lesu-haï-na natutupa*, de buffel is vet en heeft daardoor eene kwab aan den nek; *ana lepa oda òe-a dè lesu-haï-na*, (of: *alu-na*) *natutupa*, hij heeft steeds water gedragen, daardoor heeft hij een gezwel aan den hals (of schouder).

Tupè, Bo., K., R. idem; T. *tumbè*; Ba. *tuku-mpè*, [schijnt uit *tuü*, *tuku* en *ape*], uitspuwen, bepaaldelijk het speeksel: *ana tupè* (*heni*) *ape-na*, (vgl. *mudi*, *muta*, *naoa*, *ola* 1, *tidik*); ook: *ana tupè-n ana*, of: *tupè ape neu-n ana*, of: *ana tupè nadiu-n ape*, hij spuwt op hem, om hem te beleedigen.

Tupi, Bo., K., R. idem; Ba. *tumpi*; D., T., On. *tumbi*, [Bim. *tuwi*], een boomsoort, dat zacht hout geeft.

(**Tupu** 1), *tupu-tupu*, Bo., Bi., K. idem; Ba. *tumpu-tumpu*, [Tim. *natupu*, hij verzamelt, hoopt op, vgl. *tòpo-tòpo*; misschien verwant met *lakahuhupu*, vgl. Mal. *timbun*], ergens vol van zijn, in menigte aanwezig zijn, (vgl. *hihipu*): *nèëk-ala poti-lá tua-a tupu-tupu*, eene menigte mieren bedekt de stroop; *fani-la tai-lá haik-a tupu-tupu*, de bijen zitten in menigte op (hangen aan) den emmer; *bètek-ala moli mai dè tupu-tupu*, de gierst schiet in menigte op.

tutupuk, hoop, menigte: *nèëk tutupuk esa*, een hoop mieren; *bètek tutupuk esa*, in groote hoeveelheden dicht bij elkaar groeiende gierstplanten, (vgl. *bubuak*).

katutupu (*la-*) = *tupu-tupu*: *naü ai-ana moli lakatutupu*, gras en kruid schieten in groote hoeveelheden op; *nii-ana-a bisu-n-ala lakatutupu*, het kind is overdekt door frambosia.

(**Tupu** 2), *katutupu* (*na-*), Bo., K. idem; Ba. *nakatutumpu*, [bij *tupu* 1, als eene elliptische uitdrukking?], ook: *tutupu* (*na-*), erg vuil, zeer smerig zijn, bedekt zijn door vuil, (vgl. *nggenggèo*): *nii-ana-a nakatutupu*, (of *natutupu*), het kind is erg vuil.

Tupu-isi, Bo., Bi., K., R. idem; Ba. *tumpu-isi*; D., On. *tumbu-isi*; T. *tumbisi*, [het eerste deel bij Mal. *tumbuh*, Bug. *tuwo*, enz.; en vgl. *isi* 1]: *bisu-a tupu-isi*, er groeit in de wond nieuw vleesch; *ai-a tupu-isi*, de boom krijgt eene nieuwe houtlaag, nieuwen jaarring.

Tusi 1, in alle dial., [Kup., Tim. idem; zie *tuli* 2; vgl. ook Mal. *urut* naast *lurut*]: *ana tusi kapa-a suü-na* = *tuli kapa-a suü-na*, den uier van een wijfjesbuffel met de vingers afstroopen, (vgl. *hè*); voorts: knijpend, drukkend wrijven, (vgl. *eèse*): *tusi kamahedis-a ei-lima-na*, de ledematen van een zieke op die wijze wrijven; *tusi heni manu-a tòlo-na*, op die wijze het ei uit de kip drukken.

tutusi, herhaaldelijk wrijven, enz.; *tutusi sosonga*, een jong palmblad glad wrijven; *tutusi* ook meermalen verbonden met *eèse* als: *tutusi eèse*.

tusi (*na-*) *-la* = *natuli-la*.

tusik (*la-*), gezamenlijk wrijven, enz.

Tusi 2, D., On. *dusi*, overigens gelijk Term., [Kup. *lusi*, idem; oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 1, vgl. Tim. *hosu*, (idem), bij Rott. *posu*, *mosu*; zie voorts *kolu*], uit de scheede trekken, (vgl. *lesu* 2): *ana tusi-ná tafa-na*, (*dòpe-na*, *fela-na*), hij trekt zijn zwaard, (mes, hakmes) uit de scheede.

(**Tusi** 3), *tusi-tusi*, in alle dial., [vgl. *dusi-dusi*; oorspronkelijk hetzelfde woord als sub *tusi* 1, vgl. *kodu*, *kou* 1, 3], snel voortschieten, als eene slang, (vgl. *dusi-*

-dusi, lido 1): *mènge-a lòdo tusi-tusi*; *nii-ana-a*, (*ndala-a*) *laök* (of *nalaik*) *tusi--tusi*, het kind, (het paard) schiet snel vooruit; *batu-a nalaik tusi-tusi*, de steen schiet voort over het water, de steen keilt over het water; *kokolak tusi-tusi*, vlot achtereen spreken, rechtdoor spreken, (vgl. *nakandò*).

patusi (*na-*), (T. *nafatusi*; Ba., Bo., K. *napadusi*), idem: *ana kokolak*, (*laök* enz.) *napatusi*, hij spreekt, (gaat enz.) vlot, zonder ophouden door; *ana tui napatusi na ana sengi*, als hij in zijne zaak doorspreekt, kan hij winnen.

Tu-tabe, Ba., Bo., Bi., (K., T.?); D., On. idem, [vgl. dial. (*tabe*) = (*bate*?)] = *soa-ndá*, dienen tot, nuttig zijn: *ana tu--tabe lena bua malòle-la*, het is nuttiger dan mooie dingen; *ana ta tu-tabe hata esa bòe-n*, hij, (het) dient tot niets.

Tute 1, Ba., Bo., K., R. idem, [vgl. *nasa-pute*, vgl. Bug. *tĕttu, tabuttu*?] = *toä* 1: *ana tute hata*, waardoor is hij verhinderd?

Tute 2, *dala-a tute-na*, het middelste van een werpnet.

Tuti, D., On. *tute*, overigens gelijk Term., [Tim. *tut*, Kup. *tuta*], lasschen, aanlasschen, een stuk aanzetten, (vgl. *nasupi*): *tuti tali*, (*balok*, enz.) *dua*, twee touwen, (balken, enz.) aanéén lasschen; *ketu tali--a dè ana tuti-n*, het touw is gebroken, hij zet er daarom een verlengstuk aan; *ana tuti namanalu ai-a*, hij maakt het hout langer door er een verlengstuk aan te zetten. Overdrachtelijk: *ata tuti ita kokola-na*, wij vervolgen ons gesprek; *ata tuti*, wij verhalen verder, er wordt verder verhaald; *tuti aäfik*, (*balakaik*, enz.), ergens verder over nadenken, (voor iets zijne krachten meer inspannen, enz.); *au manefeu-nga tuti au ei-lima-ng*, mijn schoonzoon verlengt mijne ledematen = helpt mij bij het werk; *tuti kali-kè*, de buikbanden aanéénlasschen, spreekwijze om te zeggen, dat twee families over en weer onder elkander huwen; *tuti pòko fò dai tuna*, z. v. a. vele kleintjes maken één groote.

tuti-tuti: *ala soü komdán esa dè tuti-tuti nduku besak ia*, er werd een gezaghebber aangesteld, (de één werd telkens in aansluiting van den vorigen aangesteld =) de een volgde steeds op den ander tot op dezen dag.

tutik, *a*. *ai tutik* = *ai tututik*;

b. of *tutik-a*, Ba., Bo., Bi., K., T. idem, (resp. *tuti*), R. *tuti-ä*; D. *tute-a*, (als 't ware een verlengstuk aanzetten =) terstond, zoo meteen, zoo dadelijk: *ana nòke hata na dadi tutik*, als hij iets vroeg, geschiedde het aanstonds; *ana losa bòe ma ana laö tutik*, of: *ana losa tutik-a ana laö seluk*, toen hij kwam, ging hij terstond weer weg, nauwelijks was hij gekomen, of dadelijk ging hij weer weg; *ana maï-n tutik-a ò tati fè-n ana sapi-ana maao-a*, zoodra hij kwam, hebt gij voor hem het gemeste kalf geslacht; *sè ana nafada fè-s ndòs tutik--a bòe*, zoo aanstonds zal hij hun zeggen wat recht is; *baï-anak tutik-a*, idem, of versterking: *dè baï-anak tutik-a mata-n--ala lita*, en terstond konden zijne oogen (kon hij) zien; *namadò baï-auak tutik-a*, het duurt maar een heel klein oogenblikje.

tututik, het lasschen, enz.; *ai*, (*tali*, enz.) *tututik*, een stuk hout (touw, enz.) om aan te lasschen, om mede te verlengen, om als verlengstuk dienst te doen.

tuti (*na-*): *nii-ana-a natuti tula-dò*, het kind wil, poogt gebang-bladeren aan elkaar te hechten; ook: *bisu-a isi-na natuti seluk*, het vleesch in de wond heeft zich

weder gehecht, de wond heeft zich weer gesloten; overdrachtelijk: *natuti sila dale-n-ala*, het maakt hunne harten tot één, het verbindt hunne harten.

tutik (*na-*) = *tuti*: *ketu heni tali-a dè au atutik ala-n sò*, het touw was gebroken en ik heb het gehecht, gelascht.

tutik (*la-*), zich aaneenhechten: *ènok-ala latutik*, de wegen hechten zich aanéén, de eene weg is het verlengde van den anderen weg; *latuti-aäfik*, elkander met raad bijstaan; *latuti lima-eik* = *lasao*, met elkander huwen.

Tutu 1, in alle dial., [Tim., Kup. idem, Mal. *tutuk*, Jav. *ṭuṭuk*, *ṭukṭuk*, enz.], slaan, beuken op iets met de vuist of met een voorwerp, (vgl. *fepa*, *tufa*): *ana tutu fana-na*, hij slaat zich met kracht op de borst (uit droefheid); *ana tutu touk-a langa-na*, hij beukt den man op zijn hoofd; *tutu lelesu-a*, op de deur bonzen, beuken, (vgl. *hona*); *ana tutu heni nisi-na*, hij slaat hem een tand uit; *tutu nakabe-belak pua-a*, hij slaat de pinang-noot plat.

tutu-tutu, herhaaldelijk slaan, enz.: *ina tutu-tutu-ná au hata*, moeder slaat mij steeds met kracht.

tututu, idem: *tututu lelesu-a*, herhaaldelijk op de deur bonzen; *tututu ei-na*, herhaaldelijk op het been slaan, (hetgeen men aangenaam vindt); *tututu ai-dòk*, bladeren fijn kloppen.

tutuk (*na-*): *natutuk nò au*, hij en ik slaan, ranselen elkander; *latutuk*, zij slaan elkander.

Tutu 2, in alle dial., [Kup., Tim. idem; hetzelfde woord als sub *tutu* 1, met een hamer kloppen], smeden, (vgl. *pesa*): *tutu besi*, *lilo*, ijzer, goud smeden; *mana-tutu besi*, (*lilo*), smid, (goudsmid); *tutu dòpe*, (*felas* enz.), een mes, (hakmes, enz.) smeden.

tutuk, smidshamer, (vgl. *mòko*); *tutu-ina*, aambeeld; *nai tutuk-a hu-na, dè ana hapu baük-a*, wat juist onder den hamer is, krijgt het meeste, z. v. a. wie het dichtst bij het vuur zit, warmt zich het beste; *lutu-hú*, naam van een groot bosch in het Termanusche.

Tutu 3, in alle dial., [Jav. *tutu*, het zou evenwel ook hetzelfde woord als sub *tutu* 1 kunnen zijn]: *tutu pelak*, maïs stampen, met een steen stukslaan, waarbij de maïskorrels op een anderen steen liggen, daarna worden zij nogmaals gestampt, (vgl. *pau* 1); *tutu pau*, maïs stukslaan en stampen; in 't algemeen gezegd, wordt er mee bedoeld: eten voor een feest gereed maken; *pela nana-tutuk*, fijngeslagen maïskorrels; *pela tutu*, gekookte maïs van fijngeslagen korrels; *tutu batu lain*, naam van een gedeelte der hoofdplaats van Termanu.

tututuk, het fijnslaan, enz.; ook naam van een soort korf van lontarblad of buffelhuid, waarin de maïskorrels en steenen bewaard worden; *batu tututuk*, de steen waarop de maïskorrels liggen, (de steen waarmede geslagen wordt: *batu tutu-pelak*, *batu tutu-pelak-a ana-na*).

Tutu 4, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; D., On. *tuṭu*, [bij *tutu* 1, (iets omslaan?)], met *neu*, (*leu*), aandoen, aantrekken, (vgl. *pake*): *ana tutu dua lafa leu*, hij doet twee slimoet's om; *ana tutu tafa esa neu*, hij gordt een zwaard aan; *ana tutu tïi-langa beuk esa neu*, hij zet een nieuwen hoed op; *ana tutu-s leu dè ana seli*, hij deed ze (de ridderorden) aan en zag er daardoor prachtig uit.

Tutu 5, in alle dial., uitgezonderd Bi., [vgl. *namanunutu*; Kup., Bim. *nòto*, Saw. *tutu*, Mak. *tottọ*; vgl. Jav. *tjutjuk*; zal wel in verband staan met *tutu* 1], pik-

ken: *manu-a tutu pelak*, het hoen pikt de maïs op; *manu-a tutu neni pa-a*, het hoen heeft het vleesch weggepikt en meegenomen; *danòe-a tutu heni pa-dui-a*, de reiger pikte het been weg. Ook: *manu-ina-a tutu sò*, de kip heeft het ei, (de eieren) stuk gepikt om de kuikens het uitkomen gemakkelijk te maken; *manu-a tutu nala anak sio*, de kip heeft van negen kuikens het ei stuk gepikt; *manu manatutu-beuk*, eene hen, welke de eieren stuk pikt.

Tutu 6, [wel het Mal. *tutup* en dus ontleend; vgl. ook (*tutuk*) 4], sluiten, bedekken: *ana tutu ketu bòlo-na luma*, hij bedekt eenige zijner kuiltjes (bij het *tjongkak*-spel) geheel en al.

Tutuk 1, Ba., Bo. idem; K., D., On., R. *tutu̥*; T. volgens opgave *tutu*, [een bijzonder gebruik van *tutu* 1?]: *ana tutuk haï-lutek-a lèo laö dale neu*, hij schuift het brandende talhout in de stookplaats, (vgl. *tuluk*); *ana tutuk ai neu haï-a*, hij doet hout op 't vuur.

katutuk (*na-*), ook Bi. *nakatutu̥*, idem: *nakatutuk ai-la* (*leu haï-a*), hij doet hout op 't vuur.

Tutuk 2, Ba., Bo. idem; Bi., K., D., R. *tutu̥*, [voor D. wordt ook *tutu̥ etu̥* opgegeven; *etu̥* bij Term. *ketu̥* en een overdrachtelijk gebruik van *tutu* 6?], er kaal van afkomen, niets krijgen: *ò fè busa-a ka neni pa-a, dè ò tutuk*, gij hebt den hond het vleesch laten wegnemen, dus gij krijgt niets.

(**Tutuk** 3), *katutuk* (*na-*), Ba., Bo. idem; Bi., K. *nakatutu̥*; D. *naätutu̥*; R. *natutu̥*, [denkelijk: doen slaan tegen, dus bij *tutu* 1], dichtbij doen zijn, in de nabijheid brengen, kort bij: *ana poä nakatutuk ndala-a neu tua-a*, hij bindt het paard kort aan den lontarstam, (vgl. *kekeü, deka*); *ana leä nakatutuk ndala-la*, hij trekt de paarden dicht naast elkaar voort; *ana leä nakatutuk dua-s mai mata dè ana fè-s latuik*, hij laat ze (dicht bij =) nevens elkander voorkomen en met elkander in rechten strijden. (Zie ook sub *tutuk* 1).

(**Tutuk** 4), *katutuk* (*na-*), [denkelijk als sub (*tutuk*) 3, vgl. ook *tutu* 6], zich sluiten, als eene schelp: *kima-a lou-na nakatutuk*, de kima-schelp sloot zich, (vgl. *nakatema*).

Tuü 1, Ba., Bi., K., D., T., On., R. idem; Bi. en gewoonlijk ook Bo. *tuku*, [vgl. *tuü* 2], vallen, omvallen, neerstorten, (vgl. *aäka* 2, *bala* 1, [*fepa*], *natafoi*, [*hea heni*], *kòno* 1, *lengu* 2, *loli* 2, *monu*, [*mosu*], *moü*, *ndebak*, *ndefa* 1, *ndenak* 1, *ndua* 1, *nggeä* 1, *napòko dae*, *tè* 5, [*tenak*], *teta* 1, *tuda*; voorts sub *safa*, *sofa*, *suka-papanak*, alsmede *nabú*): *ana*, (*ai-a*, enz.) *tuü nai dae* (of: *tuü neu sò*), hij, (de boom, enz.) is omgevallen; *ana tuü neu batu esa lain*, hij viel op een steen; *au akatunu batu esa dè au tuü u dae*, ik struikelde over een steen en viel neer; *uma tuü nai dae sò*, het huis is ingestort; *anin-a tao-ná uma-a tuü neu dae*, de wind haalt het huis omver. Overdrachtelijk: *ana tuü hedis*, hij is ziek geworden; *makahulu-na ita nusa-na matua tè tuü-n neu sila lème Matabi mai*, enz., voorheen was ons land groot, maar (bij het vallen op =) sedert zij van Batavia gekomen zijn (enz.); *tuü heni*: *dae-a nanggèngo dè tuü heni basa pepè ai-ain*, er heeft eene aardbeving plaats gehad, waarbij alle waringins zijn ingestort; *namahedi belak dè sè tuü heni-n*, hij is zwaar ziek en zal wel vallen = sterven.

tuü-foä, vallen en (weer) opstaan, bijv. *manamafuk-a tuü foä nai ènok*, de be-

schonkene valt onder weg telkens neer, en staat weer op; in oneigelijken zin: zeer vermoeid zijn, bijv. van een langen tocht; *ana tuü foä nò tine-na,* het was vallen of opstaan met zijn tuin = hij heeft veel voor- en tegenspoed gehad met zijn tuin, (vgl. *sota*).

tuü (*na-*), doen vallen, omstorten, omgooien. (Zie ook sub *tuü* 2).

Tuü 2, Ba., (Bo.?), K., D., T., On., R. idem; Bi. *tuku,* [Saw., Sumb. *tuku,* oorspronkelijk hetzelfde woord als sub *tuü* 1, vgl. *bala, tè* 5, *tuda*], werpen, (vgl. *tapa* 1): *ana seu nala boak dua ma ana tuü fè fadi-na esa,* hij plukte twee vruchten en wierp er een voor zijn jongeren broeder naar beneden; *ana tuü naü-dòk esa lèo lè dale neu,* hij wierp een grasspriet in de rivier; *tuü batu-a lèo deak neu,* werp den steen naar buiten; *ana tuü kailunu-a lèo uma-kalak lain neu,* hij gooit het kussen op het dak; *ndala-a tuü-ná ei-na manaä-hík,* het paard werpt zijne beenen mooi uit, loopt mooi, heeft een mooien gang; *ndala ei tutuü-na manaä-hík,* een paard, dat een mooien gang heeft; *tuü naka,* (ook: *ofaka tuü naka*), het anker uitwerpen, laten vallen; *ana tuü heni batu-a,* hij werpt den steen weg; *tuü heni pou-lafa,* de kleederen afwerpen. In overdrachtelijken zin: *ala tuü noü tali-doik,* zij allen hebben geld bijgedragen, (vgl. *lapopòkok*); *tuü dedeäk,* eene zaak bespreken, een woord opwerpen: *ana tuü nai dale-n dale* = *tutuü* (*nai dale-n dale*); *ana tuü heni uma-lò-n,* (*tatao-nonoï-n,* enz.), hij werpt weg = hij verwaarloost zijn huishouden, (zijn werk, enz.). In denzelfden zin ook: *tuü nggali*: *makaneni-ma ò tuü-nggali kisa--ana-mák-ala sò na sè au tuü-nggali ò bòe,* als gij de weezen verwaarloost, (niet voor ze zorgt), zal ik ook u verwaarloozen; ook: *tuü nggali heni,* vgl. *nggali* 2; *ana tuü heni sao-na,* hij verwerpt, verstoot zijne vrouw, (vgl. *ela* 1); *tuü tali dò lengu doi,* in de taal der gedichten, (de plaats waar men maar) geld neerwerpt (om daarvoor alles te kunnen krijgen =) Koepang.

tutuü, ook: *tutuük,* herhaaldelijk werpen, ook in overdrachtelijken zin: *makaneni--ma ò tutuük asa na ò dadi manganana-lok,* als gij ze (uwe goederen) verwaarloost, (verkwist, er geen zorg voor draagt), wordt gij een vagebond; wordt dikmaals in verbinding met synoniemen gebezigd, als: *tutuü* (bij verkorting ook *tuü*) *nggа-nggalik, tutuü pipia*(*k*), *tutuü tatapa*(*k*); *ana tutuü* (of *tuü*) (Ba., K., D., On., R. idem; Bi. *tuku*) *nai dale-n dale,* ook wel: *tutuü nala,* in zijn hart opwerpen = overwegen, besluiten, (vgl. *tai* 1, *nakisa*): *ana tutuü nala dei nèös-a ndia nò ndia hataholi-n bòle lasasale matak lò musu-a,* hij overweegt of hij en zijne manschappen tegenover den vijand kunnen staan; *au tutuü ala au tunga ò,* ik ben besloten u te volgen; *tutuü* (Ba., D., T.? idem; Bi. *tutuku*) *abas,* de uitgepluiste kapas, na het *sisida,* op elkander leggen.

tuü (*na-*): *natuü dedeäk nò-n ana,* hij werpt eene zaak op (met hem), hij bespreekt eene zaak met hem; *latuü dedeäk,* zij bespreken te zamen eene zaak, vgl. *lakokola aok.* (Zie ook sub *tuü* 1).

U.

U 1, zie *neu* 1.

(**U** 2), *u-u*, klanknabootsing van het geluid van een varken, als het naar voedsel verlangt: *bafi-a u-u*; ook wel van menschen gezegd in de beteekenis van: knorren, brommen: *ana u-u-hik*, hij bromt erg.

ngaú (*na-*), ook *ngauü* (*na-*), R. *nakaú*; Ba. *nanggauü*, (K. *nakauü*, D. *naäü*), idem: *bafi-a nangaú*, (*nangauü*).

(**U** 3), in samenstellingen = *uk*: *hade*, (*pela*, enz.) *-ú*, kaf of zemelen van rijst, (maïs en derg.); *pela-ú*, ook: fijngestampte gebakken maïs.

uk, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *u*, [Kup., Tim., Tett. *ut*, (idem en ook: meel), Sund. *huüt*, zemelen, Bal. *oöt*, kaf], kaf, zemelen: *bafi-a naä uk*, het varken eet zemelen; *u-sela*, (*-lutu*), grof, (fijn) kaf.

(**Uk**), *kauük* (*na-*), Bo., (T.?) idem; Ba. *nakahuhúk*, [denkelijk bij *huk*, *huk*], de buffels eene sawah laten betreden om den grond te bewerken, (op Koepang: *luruk*, vgl. R. *rulu*): *nakauük kapa-la*; *lakauük lisa kapa-la*, zij laten de buffels tot uitputtings toe, tot stervens toe werken, de buffels moeten zeer hard werken; *kapa nakauük*, een buffel, welken men de sawah laat bewerken; v. d. *nakauük hade-ɔe*, eene sawah op die wijze bewerken, (vgl. *naue*): *nakauük heni hade-ɔe-a sò*, hij heeft de sawah op deze wijze klaar; *lakauük lenik kapa ha hulu*, zij bewerken de sawah met veertig buffels; *inak-ala lakauük dadi kapa*, de vrouwen moesten de sawah betreden alsof zij buffels waren; *hade-ɔe nananakauük*, eene op die wijze bewerkte sawah.

(**Ua**), in samenstelling wel voor *uak*: *pa-ua* = *pa-uak*.

uak, Ba., Bo., T. idem; overigens *ua*, [Kup. *ulat*, Tett. *uat*, Tim. *ua*, (lot, geluk), in het Rott. komt ook de nevenvorm *ulak* voor, (vgl. ook *siula* en *ilok*; Mal. *urat*, Tag. *ogat*, enz.], ader, pees, spier, (dan ook: *pa-ua*(*k*); *lesu-haï uak*, nekader; *ei uak*, spieren van den voet; *ua kakaluk*, allerlei spieren en peezen. Overdrachtelijk ook: lot; afzonderlijk gebruikt beteekent het gewoonlijk: geluk, voordeel, veine = *ua malòle*, (doch: *ua mangalauk*, ongeluk): *hataholi ua nisa lalak*, wiens lot het is door een gewelddadigen dood te sterven; in deze beteekenis dikmaals met *nalek* verbonden: *ua-nalek*, geluk = *ua nale malòle*; *ua nale mangalauk*, ongeluk; *hataholi ua-nale malòle*, (*mangalauk*), een fortuinlijk, (een onfortuinlijk) mensch; *uak*: ook in: *hataholi ua manalu*, (*kekeük*), iemand, die lang, (kort) leeft, (vgl. *teuk*).

mauak, aderen, enz. hebbende; ook: gelukkig: *au mauak dè au hapu emi miä minu*, ik ben gelukkig, ik tref het goed, dat ik ulieden tijdens het eten en drinken aantref.

Uak, mannennaam, (zie ook sub [*ua*]).

Uas, Ba., D., T., On., R. idem; Bo., Bi., K. *ua*, [Tim. van Amarasi, Kup. idem], soort oebi, op Koepang evenzoo geheeten.

Uä, zie *naä*.

Uda, regenen: *ana uda basa sò*, het heeft geregend; *ana uda nai tasi-lai*, het regent op zee; *ana sanga uda* (*-n*), het gaat regenen.

udan, Ba., D., T., On. idem; Bo., Bi.,

K., R. *uda*, zoo ook wel in Termanu, althans in Keka, [Kup. *ulan*, Tett. *udan*, (regen, regenen), Tim. *ulan*, *uran*, regen; *naúl*, *naúr*, regenen; Mal. *(h)udjan*, Jav. *udan*], regen: *teuk ndia udan-a ta mai*, dat jaar kwam er geen regen; *udan-a tena* (of *sai*, *tuda*) *dae*, de regen valt op aarde; *uda-òe*, regenwater; ook = *udan*; *uda-ina* = *uda belak*, (of *uda matua*), hevige regen, (vgl. *pòlo-pòlo*); *uda henuk*, overvloedige regen; *natetète uda-òe*, lang in den regen blijven; *uda ki*, (*kona* enz.), regen uit het noorden, (zuiden, enz.); *uda-lèdok*, regen bij zonneschijn; *uda-anin*, (*-sangu*), regen en wind, (regen en storm); *uda òe-sososak*, de allereerste regen; *uda timu*, de laatste regen van het regen-seizoen; *uda òe-fak* (of *balak*), regen in den west-moesson; *uda dela pena nita buna*, zie *pena* 4; *uda poli afu(k)*, zie *poli* 3; *uda-haïk*, vuurregen; *manu-pui uda-òe*, soort vogel, (op Koepang *kikí* geheeten), welke zich tegen den regentijd laat hooren, en de regen heet te roepen.

Ue 1, in alle dial., [Tim. *ue(l)*, Kup. *ui* (*latu*), Bul. *ue*, Mak., Bug. *uwe*, Daj. *uwei*, Sumb. *iwi*, enz.], rotan; *neä ue*, rotan-mat; *ue naliü-eik*, de rotan, waarmede men slaat bij het *behoruk*-spel; ook: zweep, (gewoonlijk van rotan, doch ook van *bebak*), dan ook: *ue fepa ndala*; *ue dale*, eene grasvlakte in het Termanusche.

Ue 2, (in alle dial.), door eigen inspanning of arbeid iets trachten te verkrijgen of verkregen hebben: *ana ue suï-bètes*, hij streeft door eigen verdienste naar rijkdommen; *ana ue nala bana-manu*, hij heeft door eigen arbeid met inspanning van al zijne krachten veel verkregen. Ook ter versterking met *ao-n*: *ana ue ao-n hata*, hij zoekt door inspanning van al zijne krachten iets te verkrijgen; *ana ue ao-n hedis*, hij verkreeg door zijn eigen toedoen eene ziekte, hij werd door eigen schuld ziek; *ana ue hutak*, hij steekt zich moedwillig in schulden; of = *ue salak*, zich eene schuld op den hals halen; *ue dedeäk*, zich eene rechtszaak op den hals halen; *ò ue hutak fè-ngita*, voor ons steekt gij u in schuld of moeielijkheden.

ues, het werk, dat, bij den landbouw of bij de sawah-bewerking te verrichten is; in 't algemeen: veldarbeid: *teu maneuk-a uda-òe-a baï-anak-a*, *dè ues-a ta malòle-a fa*, verleden jaar is er weinig regen geweest, waardoor de veldarbeid niet goed ging; *nala basa ues-a sò*, of: *nala ues-a deak sò*, hij is klaar met den arbeid op het veld.

ue-ledis, (vgl. *ledi*), idem; ook: het streven naar iets, werk in 't algemeen, (vgl. *tatuos*): *ue-ledi-na ta nala neu-na*, zijn streven, werken lukt niet; *touk ndia ue-ledi-n ta*, die man werkt niet, voert niets uit.

ue-nák, [het laatste deel van *na* = *nala*], datgene, wat door eigen arbeid verkregen is: *hata ue-ná-n-ala deü lena hata pusaka-n-ala*, hetgeen hij door eigen arbeid verkregen heeft, is meer dan datgeen, wat hij geërfd heeft; *ndia kapa ue-ná-n sio*, hij heeft negen buffels, welke hijzelf verdiend heeft; *laelak na ala babaè basa bua loäs hu sila ue-ná-n ndia*, bij echtscheiding verdeelen zij de goederen, omdat zij die door hun eigen werken verkregen hebben.

ue-osa, (vgl. *osa*) = *ue-ledis*: *udan-a naka-momolik basa ai ana-la lai ue-osa-na*, de regen doet bij het veldwerk alle planten gedijen.

ue-sososa = *ue*, bijv. *ana ue-sososa tafa esa*, hij krijgt (door werken) een zwaard; *tafa ue-sososak*, een eigen verdiend zwaard, een door eigen inspanning verkregen zwaard.

ue (*na-*), in alle dial., [bij Jav. *ulah*; Bat., Sumb. *ula*, (veldarbeid verrichten)?], veldarbeid verrichten, voornamenlijk op natte velden: *naue hade-òe*, of alleen *naue*; maar ook: *naue tina-na*, hij bewerkt zijn tuin; *fai nauek*, tijd voor den veldarbeid; *kapa nananauek*, een buffel voor het bewerken der sawah's; *dae nananauek*, een stuk grond om te bewerken; (vgl. *foi-fala*, voorts *bela* 2, *hana* 1, *nanggèo*, *natasa*, *nakauük*).

ue (*na-*) *-ledi* (*na-*), (D., On., R. *naue--naladi*, overigens gelijk Term.) = *naue*, v. d. werken in 't algemeen.

mauek, of: *maue-ledik*, of: *maue-maledik*, (*hataholi* - -), landbouwer (op natte velden, vgl. *manatao tina osi*); ook: iemand, die werkt voor zijn brood.

nauek = *nananauek*; *kapa*, (*dae*) *nauek* = *kapà*, (*dae*) *nanauek*.

Ue-nák, zie sub *ue* 2.

Ufa, in alle dial., alleen voor D. wordt *kufa* opgegeven, [vgl. Saw. *luba*], de djamboe-vrucht; soorten zijn: *ufa olana*, de meest voorkomende soort; *ufa lè*, een in 't wild groeiend soort; *ufa ana*, een geneeskrachtig soort; *ufa* ook naam van eene grasvlakte in het Termanusche; *ufa lè dale*, de omstreken van een riviertje, dat door die vlakte stroomt.

Ufi, in alle dial., [Kup. *uhi*, soort oebi, M. P. *uwi*, *ubi*], de oebi; soorten zijn: *ufi edak*, *ufi langa lutu*, *ufi sina*, (ubi batatas). Er zijn ook nog soorten, welke den naam *ufi* niet hebben, vgl. *lòle* 2, *nunuk*, *sikindauk*, *uas*).

Ufik, in: *ai ufik*, (Ba., Bo., T. idem; K., R. *ai ufi*; On. *hau ufi*), soort klimplant, waarvan de bladeren gegeten worden.

Uis, het geluid waarmede men een paard roept.

Uï, het geluid waarmede men een hond roept.

Uku 1, in alle dial., [Mal. enz. *ukur*], meten met de inhoudsmaat, zoowel van natte als droge waren, (vgl. *sudi* 1): *uku hade*, (*pelak*, enz.), rijst, (maïs, enz.) uitmeten, afwegen; *uku mina*, (*tua*, enz.), olie, (stroop, enz.) uitmeten; *diä uku tua-a*, schenk de stroop volgens eene bepaalde maat in.

ukuk: *hade ukuk esa*, eene zekere hoeveelheid rijst, zooveel als eene *lepeneu uükuk* bevatten kan.

uükuk, het meten; maat; *lepeneu uükuk*, een maatkorf voor rijst, enz.; zulk een korf heeft in verschillende plaatsen verschillenden inhoud, gewoonlijk van 25 kati tot een half pikol; *naä ninu nò uüku-*(*na*) *nò nda-na*, hij eet en drinkt met mate, matig.

(**Uku** 2), *uüku*, Ba., Bo., K., T.? idem, [wel een nevenvorm van *kukuku*, de dial. geven ook: *uüku-kekèë* of *kekème* = *uüku nanggenggèo*, dus letterlijk: (zich) met iets wrijven]: *ana uüku ao-na nanggenggèo*, hij maakt zich vuil, (vgl. *nanggenggèo*); *ana uüku dae sopuk*, hij maakt zich vol stof; *ana uüku nanggenggèo badu--na*, hij maakt zijn baadje vuil, hij is slordig op zijn baadje, (vgl. *sita-nggenggeta*).

Ulak, Ba., Bo. idem; Bi., K. *ula*; T. *urak*; On., R. *ura*, [vgl. sub (*ua*)]: *lima--ulak*, de lijnen der hand; *nalamula lima--ulak*, den loop der lijnen in de hand onderzoeken om daaruit de toekomst te voorspellen; *nalamula ulak*, den loop der

lijnen, (spieren, enz.), of de lever van een geslacht dier onderzoeken = *siula*; *ulak* ook: (de loop der) vezels in hout: *ai-a ula-na*, (vgl. *ilok*); *tafa-ulak*, streep in het lemmer van een zwaard; *tafa ula malòle*, een zwaard waarin een geluk-aanbrengende streep loopt.

Ule, in alle dial., [Kup. *ulas*, (hij knijpt draaiend), naast *nuli*, (hij maalt); Tett. v. Dilli *dulas*, (wringen), Bim. *òle*, wel identiek, althans stamverwant met Jav. *pulĕs*, Mal. *ulas*; hierbij ook Rott. (*kaki*) *-uülek*, *ndule*, *tali-ule*, misschien ook *pòde*, vgl. D. *pòdes*], wringen, uitwringen: *ule sidi makahòek-a*, de natte kain uitwringen; *ana ule lima-na*, hij wringt zich de handen; v. d. wringend draaien: *ana ule tatanak-a neu falès-a*, hij wringt de kurk in de flesch; *ana ule heni tatanak-a*, hij draait de kurk uit de flesch; v. d. draaien, omdraaien, (vgl. *dipok*, *hunu-hunu*, *nalèo*, *pòde*, *puta*), zooals in: *ule nggèok-a*, den sleutel omdraaien; *ana ule manu-a lesu-haï-na*, hij draait de kip den nek om; *ule olodji*, een horloge opwinden; *ule lelèok*, de *lelèok* draaien, om kapas te zuiveren; *ule pèle*, een fakkel samendraaien; v. d. malen: *ule hade sopuk*, meel malen; ook: draaiend knijpen, (vgl. *bito*, *kito*, *fii*): *ana ule pu-na*, (*dii-dò-na*, enz.), hij knijpt hem in de dij, (het oor, enz.).

ule-ule, herhaaldelijk wringen: *ule-ule* (*nò*) *sidi-a*, de kain goed uitwringen; *ana bei ule-ule-k-ana*, terwijl zij zich nog in allerlei bochten wrong. Voorts (in alle dial.): zich wringend voortbewegen, als eene slang, een worm: *mènge-a*, (*ulek-a*) *ule-ule*; ook: spartelen: *manu-a bei ule-ule* (*-k ana*), de (geslachte) kip spartelt nog; *iäk-a ule-ule nai ndai dale*, de visch spartelt in het schepnet; (vgl. *naka-bebepa*).

uülek, het wringen, enz.; *batu uülek*, molensteen.

ule (*na-*), (in alle dial., uitgezonderd On.), zich wringen om zich los te rukken, zich op allerlei wijze zoeken los te rukken, (vgl. *nafoki*): *ndala-a*, (*bafi-a*, enz.) *naule*, het paard, (varken, enz.) tracht zich los te rukken, als men het wil vangen; *ala hoü-la nako-dá-a*, *tè bei naule*, zij hadden den dief gegrepen, maar hij spartelde nog tegen.

ule (*na-*) *-pòde* (*na-*), idem.

beule = *ule-ule*, van een meervoudig subject: *ulek-ala beule*, de wormen bewegen zich al wringend.

sauüle (*na-*) = *ule-ule*, zich wringend bewegen, spartelen: *mènge-a nasauüle* = *mènge ule-ule*; *manu-a bei nasauüle* = *manu-a bei ule-ule*.

beseule = *beule*: *ulek-ala beseule lai bisu dale*, de wormen bewegen zich, krioelen, in de wond.

Ulek 1, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *ulẹ*; D., On. *ula*, [Kup. *ulas*, Tett. v. Dilli *ular*, Jav. *ulĕr*, Mal. *ulat*], worm, rups in het algemeen; ook: wormen in de ingewanden of in eene wond, (vgl. *kalatik*, *sinok*, *utu*); *ule kabulus* (of *kabubulus*), soort behaarde rups = *nade* 1; *ule ndondoak*, soort groote rups; *ule langa-nggèo*, soort worm met zwarten kop, ook = *ule mandunuk* (of *kandunuk*), wormen in eene wond; *ai-dò ulek*, middel tegen ingewandswormen; *ulek* ook wel voor: tor, zooals in vruchten worden aangetroffen; *ule ai*, hout-worm, (vgl. *paï*, *bupu*).

Ulek 2, Ba., Bo. idem; K. *ulẹ*; T. *urek*; R. *urẹ*; Bi. *kulẹ*; D. *hulạ*; On. *hurạ*, [Bic. *koron*, Bat. *kudon*, Sumb. *wurung*, Sangir. *kuring*, Mak. *uring*, Bul. *kure*, Bareë *kura*, Saw. *ăru*], pot, zoowel om

iets in te koken als om iets in te bewaren: *ule dodòdek*, pot om rijst in te koken; *ule susumak* (of: *suma kakau*), pot om rijst in gaar te stoomen; *ule nasu pa*, pot om vleesch in te koken; *ule òe*, pot om water in te bewaren, (vgl. *bane, bina-dae, bou* 1, *nggusi*); voorts onderscheidt men: *ule dae*, soort aarden pot, *ule besi*, ijzeren pot, *ule Butung*, pot afkomstig van Boeton; enz.; *dae ulek*, pottebakkersaarde; *liü ulek*, een pot formeeren; *nakasi ulek*, een pot uitbranden.

Ule-ana: *bisu-a ule-ana*, de wond wordt dieper, (zoo diep als eene *ule-anak*).

ule-anak, [blijkbaar uit *ulek* 2 en *anak*, dus lett.: kleine pot], men spreekt van: *bupu-a ule-ana-na*, de plaats waar de *bupu* in den grond een soort van suikerachtige zelfstandigheid bewaart: ook van: (*lifu-a* enz.) *ule-ana-na*, (Ba., Bo. idem; D. *hula-òe-na*), eene draaikolk, plaats in het water, waar eene diepte ontstaat, welke met een pot te vergelijken is, (vgl. *òe maèpok*); voorts is *ule-anak*, (Ba., Bo. idem; T. *ure-anak*), de naam van een soort zeeschelpdier; als ook, (Ba. idem), van een plantsoort.

Ule-helu, Ba., Bo., Bi., D., R. idem, [wel uit *ule* en *helu*], woelen, zich heen en weer wentelen als een zieke, (vgl. *fela-fali, hilu-hèo*): *kamahedis-a ule-helu nai pepeü-n lain*, de zieke woelt op zijne legerstede heen en weer; ook z. v. a. *naule*: *baï kòdek ule-helu nò kima-a*, de aap worstelde met de *kima*-schelp, trachtte zich los te rukken uit de *kima*-schelp. Overdrachtelijk: *ana ule-helu nae laö*, hij loopt heen en weer, maakt allerlei drukte om te vertrekken, (bij zijn vertrek).

ule (*na-*) *-helu* (*na-*), idem: *laule-lahelu nalak fafaik*, zij woelden tot den ochtendstond.

Uli, in alle dial., [Kup. *ulin*, Tim. *munif*, Tag. *huli*, Sikk., Fidji *uli*, Iban. *ulin*, vgl. Mal. *kamudi*], roer van een vaartuig; *hoü uli*, het roer houden; *manahoü uli*, stuurman; *pèngo uli*, het roer wenden; *uli-a lima-na*, roerpen; *uli-a ta naä fa*, het vaartuig luistert niet naar het roer.

uli (*na-*), *a.* een roer hebben;

b. met een roer sturen: *nauli ofak-a*; *tepa uli-a dè nauli nenik tuku*, dewijl het roer gebroken was, stuurde hij met een roeiriem.

Ulu, in alle dial., [wel M. P. *ulu, hulu*, hoofd; vgl. *langa*, hoofd, dikwijls voor *langa-dòk*, haar], hoofdhaar, (vgl. *langa-dòk*); in het Term. gewoonlijk alleen gezegd van uitgevallen haar: *ulu dòk esa*, een (uitgevallen) haar. Elders ook „haar" in 't algemeen). Voorts *pela ulu*, haar aan de maïs-vrucht; *pela ulu pila*, maïs met roode haartjes, nog jonge, onrijpe vrucht: *pelak-ala bei ulu-pilak-ala* (of *ulu-bepila*), de maïs heeft nog roode haartjes, de maïs is nog jong, onrijp, tegenover: *pela ulu-madak*, maïs met verdroogde haartjes; *pelak-ala ulu-madak-ala sò*, de maïs heeft al verdroogde haartjes, is al oud, al rijp.

Uluk, Ba., Bo., T. idem; overigens *ulu*, [Tett. *uluk*, Tim. *unun*, voorheen; een nevenvorm van (*huluk*) in *nakahuluk*, enz.; oorspronkelijk één met *ulu*]: *nai* (*nesik* enz.) *uluk*, *a.* vooraan: *ama neu nai uluk*, vader gaat vooraan; *hataholi manesi-uluk*, iemand, die vooraangaat, (vgl. *mata* 2);

b. vroeger, voorheen: *ana fè-n ana nai uluk tao neu nafafadak*, hij had het hem in vroeger tijd tot eene herinnering gegeven;

uluk voorts als adjectief, *a.* datgeen, wat vooraan is: *hataholi uluk*, iemand, die

vooraan gaat, die aan het hoofd van eene rij menschen staat; *langa uluk*, de spits van eene rij menschen; *lea uluk-a*, de voorhoede van een leger; *ani uluk*, wind aan de spits, van voren, tegenwind; *tasi uluk*, zee (stroom) tegen, tegenstroom;

b. hetgeen vroeger was: *hataholi uluk*, iemand uit vroegeren tijd; *bei-baï* (of *ama-baï*) *uluk-ala*, de voorouders; *lèle ulu-na*, in vroeger tijd; *tatao*, (*dedeä* enz.) *fai uluk*, een werk, (eene zaak, gebeurtenis, enz.) uit ouden tijd; *uma* (enz.) *uluk*, een in vroeger tijd bewoond huis, ook = *uma dòk*, (*palák*), een oud huis: *uma uluk-a sanga tuü sò*, het oude huis is op het punt van in te storten; *ana uluk*, of alleen *uluk*, het oudste kind, de eerstgeborene: *uluk-a ndè Kòme ma mulik-a ndè Nafu*, Kòme is de oudste, en Nafu de jongste.

kauluk (*na-*) = *nakahuluk*: *au* (*u*) *akauluk ma ndia nakabuik*, ik ging vooraan, hij achteraan; *au mai losa akauluk*, ik kwam het eerst aan.

makauluk = *makahuluk*: *hataholi makauluk*, iemand, die vooraan staat; iemand uit vroegeren tijd; *lèle* (of *fai*) *makaulu-na*, of alleen: *makaulu-na*, in vroegeren tijd, voorheen.

Uma 1, D., On. *ume*, overigens gelijk Term., [Kup., Tett. *uma*, Tim. *ume*(*l*), Mal. *rumah*, Jav. *omah*, enz.], huis. Men spreekt steeds van *uma-lai*, (boven) in huis, tegenover de *finga-eik*; voorts van *uma-langak*, voorzijde, (zie ook beneden), gewoonlijk naar het oosten gekeerd, tegenover *uma-buik*, achterzijde, welke gewoonlijk naar het westen gewend is; (soms spreekt men ook van *uma-a langa-n dua-s*, de twee gevels van het huis). Voorts wordt het inwendige van een huis verdeeld in: *uma-deak*, het grootste gedeelte, (weder onderscheiden in *uma-langak*, (zie ook boven), *uma tène-dalek*, *sosoik dulu*, *sosoik muli* en *uma tène dalek kona*, (aan de zuidzijde), ook genoemd: *uma siü-dea-n kona*); verder in: *uma-dalek*, het kleinste gedeelte, waarin gewoonlijk de stookplaats zich bevindt, (deze soms ook in: *uma tène-dalek*); voorts de *kuluk*, *ladak* en dat gedeelte, waarin de ongehuwde vrouwen slapen. Eene kamer buiten de *uma-deak* en *uma-dalek* heet: *kama-dale*. Men spreekt voorts van: *uma di-hák*, huis met vier palen; *uma di-nèk*, huis met zes palen, (zelden van: *uma di-duak*, *uma di-faluk*, huis met twee, acht palen), al naar het aantal palen, waarop de zolder rust, niet naar het aantal palen waaromheen het huis gebouwd is; *uma-di-la*, bij verkorting voor: groote huizen; *uma fi*, (*batu*) = *uma nanasini fi*, (*batu*), een huis gedekt met alang-alang, (met steen); *uma daek* = *uma filana*, een huis zonder palen, een huis voor Europeanen; *uma masik*, een hutje, waarin zout uitgekookt wordt; *uma bii*, schapenstal. (Zie voorts sub *dengak*, *dodoik*, *falek*, *leäk*, *lefuk*, *lòlo*, *lungus*, *papauk*, *sipo-sini-na*, *toäk*, enz.).

uma-lò, (vgl. *lò* 8), huis in meer of min overdrachtelijken zin, bijv. *ana hoü uma-lò*, hij houdt het huis, hij regelt de huishouding; *ana fali lèo uma-lò-n neu*, hij keert naar huis, naar zijne haardstede terug.

uma (*na-*), een huis hebben; *nauma nai Kota*, hij heeft zijn huis op Koepang, hij woont te Koepang, (vgl. *lèo* 3); *nauma fèë*, hij woont afzonderlijk.

uma (*na-*) *-lò* (*na-*), hij heeft eene huishouding; ook: eene huishouding opzetten, huwen: *ala peda basa belis bòe ma*

lauma lalò, nadat de koopsom neergelegd was, huwden zij, (vgl. *sao*).
maumak, die een huis heeft; *mauma-lòk*, die eene huishouding heeft.
(**Uma** 2), *uma-uma*, Ba., Bo., Bi., K., T., R. idem; D. *umba-umba*, [vgl. Mal. *umbang*, Mak. *umba*, (zichtbaar worden)], uit de verte duidelijk en groot zichtbaar zijn, (vgl. *mou-mou*): *ai èle*, (*ofak-a*, enz.) *uma-uma*, gindsche boom, (het vaartuig, enz.) doet zich in de verte zeer groot voor; ook: *tii-langa-na dò-na uma-uma*, de bladeren van zijn hoed zijn duidelijk zichtbaar, zijn hoed is opzichtig door allerlei versiersels.
manauümak: *ò mita ai manauümak èle dò la*, ziet gij gindschen boom, welke zich zoo duidelijk voordoet (of niet)?
(**Uma** 3), *sauüma* (*na-*), (Ba., Bo., K. idem), geheel in wanorde, (vgl. *kilu-kaï*): *uma dale nasauüma*, het huis is van binnen geheel in wanorde; *ana laë-ná tii-langa-a nasauüma*, hij vlecht den hoed zóó, dat de bladeren verward door elkaar liggen; *ò-a nasauüma nala bafak ndia*, de bamboe staat zoo verward in het dal, dat het moeielijk begaanbaar is.
Una, Ba., Bo., Bi., K. idem; T., R. *unda*, doch D., On. *undu*, [denkelijk Saw. *pudu*, boor, ook: vuur maken, vgl. Jav. *puntu*? Vgl. Saw. *hemòḍa*, in beteekenis = Jav. *puntu*; *hemòda pudu*, de boor draaien, boren], iets met een werktuig uithollen, ergens eene opening of een gat in boren, (gewoonlijk met een gloeiend gemaakt puntig stuk ijzer), (vgl. *èdo*): *una bòlok*, op die wijze een gat boren; *una sosòdek*, op die wijze een pollepel uithollen, een gat er in boren. Ook: *una haï*, vuur maken met twee stukken hout, waarvan het eene stuk op het andere rondgedraaid moet worden.
uüna, herhaaldelijk boren, enz.; ook overdrachtelijk, gewoonlijk in verbinding: *uüna eèdo* = *dudungu*, stoken, opstoken.
uünak, het boren, enz.; het werktuig om mee te boren; ook, (of *uüna-haï*): de twee stukken hout waarmede vuur gemaakt wordt; het grootste stuk hout, waarin de opening, heet: *uüna inak*, het andere: *uüna manek*.
Une, in samenstelling = *unek*: *iä*, (*mènge*) *-une*, visch-, (slangen)-schub.
uüne, een visch van de schubben ontdoen, de schubben afkrabben: *uüne iäk*.
unek, Ba., Bo., T. idem; Bi., K., R. *unẹ*; D., On. *unạ*, [Ponos., Bol., Mong. *unap*, Maori *una*], schub, van een visch, (vgl. *hanik*), van eene slang; ook: schubben op de pooten van een haan: *manu laluk-a ei-une-na*; *iä une-baü*, een visch met vele schubben.
une (*na-*), schubben hebben.
maunek, geschubd; *kosu lou maunek*, soort ziekte, schubbige schurft.
Ungu, Bo., K. idem; Ba., D., T., On. *unggu*; R. *uku*, (Bi. *ngungu*?), soort platte zeevisch; *felas-a* (*paäk*) *nonòk ungu-a*, het hakmes is zoo bot als een *ungu*.
Uni 1, zie *neni* 1 en 2.
Uni 2, Bo., Bi., K., T., R., ook wel Ba., idem, (Ba. gewoonlijk *ui*, D., On. *oi*), [staat denkelijk in verband met *anik*, *inik* of *enik*, (al luidt het eerste dial. *andik*), en is oorspronkelijk eenvoudig een woordje om iets aan te wijzen], laat zich na woorden als: zeggen, verhalen, enz. door „dat" weergeven: *lafada-s uni ana moli*, zij zeiden hun, dat hij leefde; *ala tui uni makahulun-a touk esa hata-ták*, er wordt verhaald, dat er vroeger een arm man was; *ana tui ina ama-na uni nai sila nusa-na lòle-na ana seli*, zij vertelde haren ouders, dat het

in hun land zeer mooi was; *au ae uni mate sò-n,* ik dacht, dat hij al dood was; *namanène uni ala mai,* hij hoorde, dat zij kwamen. Voorts kan *uni* alleen staan in de beteekenis van: naar mijn (zijn, hun) zeggen, verhalen: *bòe ma ala tuü kakabik esa neu ma nae: fò au sue lima-lesung ndia ma; dè ala tuü mènge esa neu ma uni ndia kalikè dae-n ndia,* zij wierpen een duizendpoot naar haar toe en zij zeide: „hij is om als armband te dragen om mijn pols"; toen wierpen zij eene slang en volgens haar zeggen was die voor haar onder-buikband; *na uni faik esa bòe ma Ti-la fua kapa esa,* men zegt, men vertelt, dat de lieden van Ti op een dag een buffel inlaadden; *dè uni tumukun Ti esa nita laö nasu ala-a,* en men zegt, dat een hoofdman van Ti een oven zag om arak te stoken; (zoo herhaaldelijk in den verhalenden stijl); soms staat het onderwerp vóór *uni,* bijv. *bòe ma dua-s uni tao tiak nalak mate-s ala,* en zij beiden, naar verhaald wordt, hielden vriendschap tot zij stierven. Eene dergelijke beteekenis kan *uni* ook toegekend worden na *taok-ò,* (het is alsof): *neni sudi ai bibia anak-ala taok-ò uni haba-namosina,* hij neemt allerlei stukken hout, welke naar zijne meening of naar zijn zeggen, juist zijn als *habas* en ketenen; (*nii-ana-la*) *hoï lala nggonggòe-louk ndia fò sòde dae neu fò taok-ò ala laä uni kakau,* (de kinderen) nemen die schelp en scheppen er zand in, en het is alsof zij rijst eten, naar hun zeggen of naar hun denken. Somtijds is de beteekenis van *uni* eene andere en kan eenigszins met een zwak „het geschiedt, geschiedde", of: „zie", enz. worden weergegeven, bijv. *nae-n nae: kòde-a mai dè ana lòse heni-n, a na uni ana dadi nonòk makahulun-a, ana mai-a suk dè ana fepa nisa au,* zij zeide tot haar: „de aap kwam en wreef het af, en zoo gebeurde het, dat hij weer werd als te voren en weer (bij mij) kwam en mij heel erg sloeg, (of: zie, hij werd weer enz.). *Uni lèo-ndia?* is het zoo? *Uni lèo-ndia,* zoo is het. *Lèo bè mu, tia? Uni lasi dale u,* waar gaat gij heen, vriend? Het bosch in. Op dezelfde wijze kan *uni* worden weergegeven, als het voorafgegaan wordt door *tè*: *ò fadi-ma maï-n sò, dè ana-m tati sapi-ana maao-a, tè uni ana hapu suk ana,* uw jongere broeder is teruggekomen en uw vader heeft het vette kalf geslacht, omdat hij hem terug gekregen heeft; *naë lòö nisa ai-a, tè uni ta naboa sò,* hij wilde den boom omhakken, omdat hij geen vrucht meer voortbracht; *esa-na nau fò ndia mesa-k-ana naä-n, tè uni ndia nita nakahuluk ana,* de een wilde hem alleen opeten, omdat hij hem het eerst gezien had.

unik, unik-a = *uni*: *au ae unik ò laö sò,* ik dacht, dat gij reeds vertrokken waart; *au toä sila-ò unik-a ala sanga pa-bafi-a bòe-ò,* ik verwonder mij over hen, dat zij ook varkensvleesch willen eten; *unik-a lèo ndia, ina, au amahòko,* dat het zoo is, moeder, daarover ben ik blijde; *besak-ò nòö-ana-la leä tao-unik-ò kapa-ana,* (voor: *taok-ò uni*), nu trekken de kinderen ze voort, alsof het jonge buffels waren.

(**Uni** 3), in: *mauni,* [vgl. *uni* 2?], in de dichtertaal: *faik esa mauni ma lèdo dua matèbe,* het geschiedde eens.

Unik, zie *nenik.* (Zie ook sub *uni* 2).

Unu 1, Bo., Bi., K., R. idem, [bij (*unu* 3?), vgl. voor de beteekenis Saw. *bóro,* idem en *pebòro,* verzamelen; Bim. *bòko,* (daklat), Saw. *kebòko,* verzamelen, voorts de beteekenissen van *tètek, tètę* en *heu* in

de dial.], *unu uma*, de dakbedekking aan de daklatten bevestigen, het huis dekken, (vgl. *hènge*, *sini*).

unuk, daklat; ook wel: vloerlat, vgl. *leäk*. (Zie ook sub [*unu*] 3).

(**Unu** 2), *unu-unu*, Ba., K., D., (T.? On.?) R. idem, [vgl. *kunu-kunu*, denkelijk in verband met (*unu* 3)], onbewegelijk, als een hoop blijven liggen: *ana tuda*, (*uma-a tuü*) *neu dae unu-unu*, hij viel van het paard en bleef onbewegelijk liggen, (het huis stortte in en bleef als een puinhoop liggen), vgl. *nangapeük*; *mènge-a unu-unu*, de slang ligt onbewegelijk als een hoopje in elkaar gerold. Ook gebezigd van het zitten van zeer dikke personen: *nangatúk unu-unu nai bangu lain*, hij zit op de bank, zoodat het vleesch (aan alle kanten) uitpuilt, dikmaals met *abe-abe* verbonden); ook: *nii-ana-a tei-ina-n unu-unu*, de dikke buik van het kind puilt uit, (vgl. *nggòlo-poda*).

unu (*na-*), idem: *uma-a tuü neu dae naunu* = *tuü unu-unu*. (Zie ook sub [*unu*] 3).

(**Unu** 3), *unuk*, (On. *unus*), een hoop, op een hoop liggen: *ai*, (*batu*, enz.) *unuk esa*, een stapel hout, (een hoop steenen, enz.), vgl. *bubuak*; *ai unu di lelak esa*, een stapel hout tusschen twee pilaren.

unu (*na-*), in alle dial. [Kup. *unus*, hoop, stapel, *unut*, hoop als van mieren, een zwerm; vgl. Saw. *udu*, Bim. *udu*, Jav. *undung*, waarnaast Sikk. *utung*, ook de dial. sub *kunu-kunu*], *a*. opstapelen, ophoopen, (vgl. *nakatatanak*): *naunu ai*, hij hoopt, stapelt hout op; *naunu ala ai unuk esa*, hij heeft een stapel hout gemaakt, hij heeft het hout opgestapeld. (Zie ook sub [*unu*] 2);

b. in hoopen, op stapels = overvloedig zijn, (vgl. *heta* 2): *pelak-a*, (*pa-a*, enz.) *naunu*, de maïs, (het vleesch, enz.) is overvloedig; *ala kolu-lá hade-a naunu*, zij oogsten rijst in overvloed.

maunuk, overvloedig, in overvloed: *hade maunuk*, rijst in overvloed; *hataholi maunuk*, zeer vele menschen, eene groote verzameling van menschen.

Unuk, Ba., T. idem; Bi., K., D., On., Oep. *unu*, [wel eigenlijk hetzelfde woord als sub (*unu*) 3; vgl. ook Saw. *òto*, idem, bij Sikk. *utung*, verzamelen], eene klip, welke bij laag water zichtbaar is, (vgl. *halak*): *unuk-a toda sò*, de klip is zichtbaar geworden; *meti-a unu-na mada sò*, de klip, (welke zichtbaar is bij eb), is al droog. Hierbij wel: *neu nala unuk*, (hij gaat de klip bereiken =) hij krijgt wat hij verdient. (Zie ook sub *unu* 1, 3).

Upu 1, soort visch.

(**Upu** 2), *upuk*, Bo. idem; Bi., K., R. *upu*; Ba. *umpuk*; T. *umbuk*; D., On. *umbu*, [Kup. *upu*, Tim. *upuf*; Bim. *ompu*; Saw. *ăpu*, grootvader en kleinkind; Bis. *apú*, kleinkind; vgl. Jav. *ĕmpu*, Bug. *opu* enz.], kleinkind; *upuk* verliest de *k* in dezelfde gevallen als *amak*, enz.; *upu touk*, (*inak*), kleinzoon, (kleindochter); *upu-ana*, kinderen en kleinkinderen, afstammelingen.

upu (*na-*), een kleinzoon hebben.

Upuk, Bo. idem, overigens Bi., K., R. *opu*; Ba. *ompuk*; T. *ombuk*; D., On. *ombu*, [Tim. *opu*; nog in verband met het vorige woord?], vrouwelijk, van zeer jonge dieren, (vgl. *tenak* 1): *kapa-a ana-na upuk dò mane*, is het buffelkalf een vrouwtje of een mannetje?

upu-anak, idem: *bii-a bongi-ná ana-na upu-anak*, de geit heeft een geitje geworpen; *kapa* (*bii*, enz.) *upu-anak esa*, een buffelkalf van het vrouwelijke geslacht, (een jong geitje).

Use, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *huse*;

D., On. *usa*, [de vorm in T., D., On. doet denken aan samenhang met *usek*, doch hoe?], iets inzouten, (met zout en suikerstroop); ook wel: iets inmaken met azijn, enz., (vgl. *hihilu*, *mamasi*): *use iäk*, (*pa*, enz.), visch, (vleesch, enz.) inzouten of inmaken; *iä*, (*pòe*, enz.) *use*, gezouten of ingemaakte visch, (garnalen, enz.); *pa use* of *pa nanausek*, ingezouten vleesch. Overdrachtelijk: *ana use napulu pou-lafa*, hij zout kleeren in, hij bewaart de kleeren zoo lang, tot zij niets meer waard zijn, (vgl. *napulu*).

Usek, Ba., Bo. idem; Bi., K., R. *usę*; T. *husek*; D., On. *usa*, [Tim. *usa*, Tett. *husar*, *husor*, Jav. *pusĕr*, Mal. *pusat*], navel; *use-aik*, navelstreng; *tuda heni use-ai-na*, zijne navelstreng valt af; *dòpe kè usek*, mesje om de navelstreng af te snijden, (vgl. *sèpek* 1); *use-na mumú*, zie *mumú*; overdrachtelijk: het middelpunt, het juiste midden, (vgl. *hèok*): *dae henak-a use-na*, het middelpunt of het midden der aarde; *tasi-a*, (*nusak-a*, ook *hade-òe-a*, enz.) *use-na*, het midden der zee, (van het land; ook van de sawah's enz.); ook: *dala-a use-na*, het midden van een werpnet; *ine-a use-na*, het laatste draadje aan de *ine*.

Usi, Ba., Bo., Bi., K., R. idem; T. *husi*; D. *nuse*, hij jaagt na, [Cer., Amb. *huse*; nog in verband met Mal., Jav. *usir*?], najagen, nazetten: *busa-la usi nusa esa*, de honden zetten een hert achterna; *usi musu*, den vijand achternazetten; *usi heni*, wegjagen, (vgl. *pu* 1, waarmede het dikmaals verbonden wordt, als: *usi-pú* [*heni*]; voorts *nakababalek*, *fofò*, *nasalá* 14, *nakapupuük*, *nakaseë* 3, *nakasei*): *usi heni manu-la*, enz., de kippen (enz.) wegjagen; *ana usi heni sao-na nò uma isi-n esa*, hij joeg zijne vrouw en een der huisgenooten weg; ook zonder *heni* in andere samenstellingen: *ala usi falik ana nò louk*, zij joegen hem met ledige handen weg.

usi-usi: *ana usi-usi nala sota*, hij jaagt steeds (iets) na, totdat hij vermoeid is.

usi (*na-*): *kapa-a*, (*tou kamulus-a*, enz.) *nausi*, de buffel, (de gek) wil iemand gaan nazetten; *lahú dè lausi ao*, zij hebben ruzie en zetten elkander na.

usik (*na-*): *au ausik anïi-ana-a dè ana tuü neu*, toen ik het kind achternazat, viel het neer; voorts: elkander, met elkander nazetten: *au ausik ò Taëk mème mòk-a*, ik en T. achtervolgden elkander op de vlakte; *mai tausik sudi* = *tausi ao sudi*, laten wij elkander nazetten, elkander trachten te krijgen, laten wij krijgertje spelen; *hatahoti lausik ana*, de lieden jagen hem met hun velen na.

manausik (*busa-*), jachthond.

Usik, zie *nesik*.

Utak 1, in alle dial., in de uitdrukking: *uta-ai-dò*, in sommige, als T. *utak*, D., On. *utą*, ook afzonderlijk = *ai-dò*, [Tim. *utak*, of gelijk Kup., Bur., Amb. *utan*, Sikk. *utang*, vgl. Mal. *hutan*], allerlei groenten of kruiden; *uta supa*, een groentesoort.

(**Utak** 2), *kauütak* (*na-*), Ba., Bo., T. idem; Bi., K. *nakauütą*, herhaaldelijk, dikmaals achter elkaar, (vgl. *nakaduduak*): *ana hoï nakauütak daë-dòk-ala*, hij neemt herhaaldelijk, steeds, voortdurend door sirih; *ana fepa nakauütak nïi-ana-a*, hij slaat het kind voortdurend door; *ana tati nakauütak*, hij slacht maar voortdurend zijne buffels, den een voor, den anderen na; *ninu*, (*naä*) *nakauütak*, hij drinkt het achter elkaar, in eens leeg, (hij eet het in één hap op).

Uti, in alle dial., of *utik*, (D. geeft *tutį*),

[Tim., Kup., Daj. enz. *uti,* Tag. enz. *otin, utin,* idem; Mak., Bug. *oting,* Saw. *udi* = Mal. *puting*], de penis; *uti pòkek,* onbesneden; *dòpe,* (*fela, tafa,* enz.) *-utik,* of: *dòpe-a uti-na,* het puntig einde van een mes, (hakmes, zwaard), waarmede het in het heft bevestigd wordt.

kautik, men zegt: *nako-dá kautik,* een groote dief.

Utu, D., On. *hutu,* overigens gelijk Term., [vgl. *kukutuk*; Tim. *hutu,* Tett. *utu,* Kup. = M. P. *kutu*], luis; *utu inak,* wijfjesluis; *utu tenak,* (*tena-anak*), jonge luis; *utu kukuak,* zeer jonge luis; *utu tòlok,* luizen-ei, neet; *kapa-,* (*bafi* enz.) *-utu,* buffel- (varkens-)luis, doch gewoonlijk: *manu-a utu-na* = *kukutuk,* kippenluis, (vgl. verder *maek, tekefiak, tekemelak, tuma*). *Utu* ook: maden in eene wond, op Koepang *kutu luka,* (vgl. *ulek*).

utu (*na-*), luizen hebben: *autu ndè-na ala nggeu heni au langa-nga,* ik had luizen, daarom heeft men mij het haar afgeschoren.

Uü 1, zie sub *neu* 1.

(**Uü** 2), *ngaüu* (*na-*), zie sub (*u*) 2.

(**Uük**), *kauük* (*na-*), (Bo., idem; K. *nakauü*; Bi. *nakaú*; Ba. *nakahuük*; D., On. *naähú*), het geluid *uü, huü* maken = ja zeggen, toestemmen = *nakaheik,* doch meer binnensmonds.

W.

Wé, (vgl. *aué, awé*), uitroep: *wé, nè-nè,* zwijg; *wé, mahèok ndia,* ga van daar, (in toorn gezegd); *wé, ò nggoa-ma dei,* wat zijt gij dom!

Wi, (vgl. *auí, awí*), uitroep: *wi, nandò basa faik-a au bei ta ita manu-pui esa lèo ò bòe,* zoolang als ik leef, heb ik nog geen vogel gezien zooals gij; *wi, bei baü lena seluk ndia,* nog veel grooter dan dat!

Wó, uitroep = *wé*: *wó, mahèok ià,* ga van hier!

Woordvormen en woorden uit de andere tongvallen.

A.

A 2, voeg bij: vooral zeer gebruikelijk in R., bijv. *ku au bi nafa mapena-ina-ara töö heni kau-a*, omdat ik vrees, dat de groote brekende golven mij zullen wegslaan; *malòle-a, tia*, is het goed, vriend? *dodòle-na ta-a*, hij heeft geen hersens.

Á 8, D., On., [Tim. idem, oorspronkelijk wel = *a* 2], slechts, maar: D. *tepa-ä* = *natepa-la*, afsnijden, het kortste zijn, van een weg; On. *ana lao loi-a* = *ana laök lèko*, hij gaat (maar) stil heen; *mesa-ä-ne*, (*mesa-ä-nggò*) = *mesak-ana*, (*mesa-ngò*), hij (gij) alleen.

Á 9, R. = *ka* 1, bijten, enz.

Ạ 2, R. = (*kak*) 1 en 2; *ai-á* = *haï-kák*, gloeiende kool; *idu-ạ́* = *pana-kák*, droog neusvuil.

Aä 2 en *aä*, On., R., ook wel D. = *kaä*(*k*), oudere broeder, (zuster).

Abadala? D. in *lutu-ina abadala* = *mana-makalulutu-ina*, zeer gierig.

Abi, D., On., R. = *kabi*, klemmen; (hierbij? D. *abi mba* naast *labi mba*, sub *latik paä*, de stijlen van eene heining door dwarslatten verbinden).

(**Abị**), D. in *alu-abị* = *pò-niäk*, het gedeelte van den rug achter de schouders, [bij *abi*?].

(**Abi**), *aäbị*, D., R. = *kakabik*, duizendpoot.

(**Abo**), *aäbo*, D., On. = *kakabo*, iets schuddende vermengen.

abo (*na-*), D. = Ba. *nakabo*, volgens opgave = *nakalòko*, (vgl. *nakoba*, in schuddende beweging zijn).

Ada 2, D., R. = *kada* 1, snijden, (D. *aäda* = *sasada*, idem).

Ada 3, R. = *kada* 2: *ada uma*, tehuis blijven; als ook = *kada* 3: steeds maar, slechts: *dè bai-lafọ oda ada nanà ika-a*, de rat at maar steeds van den visch; *ada noi ai-dò-ä ma ai-oka-ä mesan*, alleen maar boombladeren en boomwortels.

Adek, Ba., R. *ai-adẹ* = *haï-kadek*, houtskool.

Adi, R. = *kadi*, openbarsten: *ana toï adi laka dui-na*, hij boorde zijn schedel open.

Adok 1, T. = *tetengak*, tjongkak.

Adọ 2, On., R. = *kadok*, zak, gevormd door de plooien van een kleed.

(**Adọ** 3), On. *adọ* (*na-*) = *nakalòko*, geluid geven als eene kokosnoot, welke geschud wordt? (vgl. D. *naäbo*?)

Ae 3, R. = *kae*, klimmen.

Ae 4, Ba. (volgens Fanggidaej) = *â* of *aâ*: *nae-ae* = *nae-aa*. In T. (volgens denzelfden) = *ka* 3, bij verzoeken, enz., (vgl. *bae* 2).

Afa 2, D., On. = *fa* na ontkenningen, [denkelijk uit *a* 7 en *fa*]: D. *mitạ mae nea dò hòko-s-ò au ngga bubulụ afa*, (On. *batu-lai nema dò hòkọ au nda bubulụ afa*) = *batu-salai ana mai dò ta-ò au ta bubuluk fa*, ik weet niet of hij komt of niet; D. *sisi ia ngga sisi banda afa*, dit vleesch is geen vleesch van een dier; On. *mbeis dei na nema tè nda dadi afa*,

bijna was hij gekomen, maar het (komen) is niet doorgegaan.

Afá, D.: *tao mò afá* = *tao mò kafá-n*, doe het een weinig!

(**Afi** 2), *aäfi*, D., On. = *kakafi*, inkrimpen.

(**Afi** 3), Ba. *afik-a*; T. *afik*; D., On. *afis-a*, [Tim. *afi*, (Kup. *slahin*), Bim. *awi-n*; vgl. *fai*] = *kuäs-a*, gisteren.

Afi, [bij *afi* 1?] D., On. = *bòö*, *bòso*: D. *afi mutumbò*, (On. *afi kuä*) *bafa-ma*, doe uw mond niet open! (Zie ook sub [*afi*] 3).

Afu, voeg bij: D. *natèlo afu* = *natòlo kua*, de eieren overal verspreid, buiten het nest, leggen?

Ai 5, Ba., T. = *ami*, wij, exclusief.

Ai 6, zie hieronder *aï*.

Ai 7, R. = *kai* 1, haken; *aäi*, R., ook D. = *kakai*, met een haak iets naar zich toe halen.

Ai 8, D., On., R. = *kaï* 1, tegenhouden.

Ai 9, D., On., R. = *kaï* 2, uitnoodigen; (On. ook sub *nabenga*, aanspreken).

Ai 10, D., On., R. = *kaï* 4, spannen (een boog); aftrekken (een geweer); R. ook = plukken.

(**Ai** 11), On. *aäi* = *kaï* 5, tellen.

(**Ai** 12), R. *namaäi* = *namakai*, een vermoeid gevoel hebben.

(**Ai** 13), D., On. in: *ai-titimi* = *nanggi-nggili-timi*, knarsetanden.

Aï 4, T., (Bi., D., On., R. *ai*) = *kaï* 5, vuur.

Ai-alu, D. = *ndali* 2; [vgl. Bo. *fina aluk*, het tweede gedeelte *alu(k)*, schouder?].

Aibesak, T., (R. *aibesa*) = *kaibesak*, soort boom.

Aiboi, D., On. = *kaiboik*, plotseling.

Aidòkek, T. = *kaidòëk*, krom.

Aienas, R. sub *kaihanek*, soort struik.

Aifá, R. = *kaifá*, soort boom.

Aifọ, D., On., R. = *kaifòk*, de kèlor.

Aifú, On., R. = *kaifú*, opgeblazen.

Ailafok, Ba. = *kailafok*, soort boom.

Ailakak, T. = *kailaka* (of *kailakak*?), zie aldaar.

Ailenạ, K., R. = *kailenak*, de lagundi.

Ailènẹ, D. idem.

Ailí, R. = *kalí*, schuw worden; *ailís* = *kalís*, *kailís*, schuw.

Aililik, Ba., (R. *aililị*) = *kaililik*, soort boom.

Ainasi, R., (vgl. *kainasi*) = *asinasi*, soort boom.

Ainelạ, On. = *kailenak*, de lagundi.

Aï-nggòẹ, On. schelp of soort schelp, sub *biu* en *batu lekak*, (vgl. *nggonggòek*, D. *laë-nggòẹ*).

Ainituk, T. (R. *ainitụ*) = *kainituk*, sandelhout.

Ainulu, D., On., R. = *kailunu*, hoofdkussen.

Ainunạ, R. = *kainunak*, soort boom.

Aiou, D., T., On., R. = *kaiou*, de tjamara-boom.

Aisao, D., On., R. = *kaisao*, adder.

Aitio, On., R. = *kaitio*, soort plant.

Aiusụ, D., On., R. = *kaiusuk*, rib.

Aka 3, steeds gevolgd door *a* 7, als *aka-ä*, D., On. = *kada* 1; *aka-ä ume*, in huis blijven; voorts = *kada* 3, slechts, maar; D.: *ala dòdo sa dè halạ hòkọ tè aka-ä la-a fa ia*, wat slacht hij toch, dat er geen geluid gehoord wordt en alleen maar bloed vloeit; On. *au ufade aka-ä eni*, ik zeg het hem alleen.

Akilenak, Ba., T. = *kailenak*, de lagundi.

Akinák, T. = *ekenák*, zie aldaar.

(**Aku** 2), R. *aäkụ* = Bo. *aänguk* = *kodendenuk*, mist, nevel.

Ala 5, D. (T., R. *ara*) = *kala* 1, stooten tegen; vandaar R. z. v. a. op iets stooten, iets ontmoeten, vinden: *maneni-kò ta ara laë hala fò kène nala-s fo ela na ninu*, als hij niets vond om het te stelen, om het te eten, om te drinken. Ook D.: *au ngga ala eni-s*; R.: *au ta*

ara fa-n = *au ta kala fa-n*, ik ken niet tegen hem op, vgl. *kala* 2. Hierbij wel T.: *bòso ara* (of *aära*) *musik manek mata-n*, verklaard als: *bòö kala musik manek mata-n*, ga niet zoo onbeleefd langs den vorst voorbij! (Ook voor On. wordt *ara* opgegeven sub *kala keu keu*, doch in bovengenoemden volzin: *afi kala*, enz.; vgl. T. *nakaärak* sub *ala* 5).

(**Ara** 6), R. in: *ara-ama*, *ara-ina* = *ali-ama*, *ali-ina*, schoonvader, schoonmoeder.

Ala 3, D., of: *ume-ala*, (On., R. *ara*, of: *ume-ara*, *uma-ara*) = *kalak* 1, dak van een huis.

aäla, D. (On., R. *aära*) = *kakalak*, steilte, berghelling.

mafaaäla, D. = *madeik*, steil.

Ara 4, R. = T. *karak* = *fanak*, borst.

(**Ala** 5), D. *aääla* (*na-*); T. *kaäärak* (*na-*), R. *aära* (*na-*) = *nakakakalak*, een paard laten rondrijden bij het *hus*-feest.

Alanggiti, D., On. = *nggala-nggiti*, soort plant.

Ale 3, D., (On. *are*) = *kade*, rijst.

Ale 4, On. *ale ia*, D. *aäle ia* = *besak ia*, *naik-a*, nu, thans, (vgl. D. *feä*).

(**Ale** 5), *aäle*, R. = *kakalek*, „neen"-schudden.

Alelau, R. = K. *kalelau* = *kalauk*, sajur dòne.

Ali 4, D., On., R. = *kali*, graven.

Ari 5, On. *ari lima-n-ara* = *lale lima-n-ara*, de handen op den rug houden.

(**Ali** 6), D., zie D. *liu-ali*.

Alo 2, D. (On., R. *aro*) = *kalo*, bijeenschrapen.

(**Aro** 3), On. *aro-aro* = *halo-halo*, schreeuwen, luid spreken, (vgl. *alo-alo*).

(**Alu** 3), D. *aälu*, R. *aäru* = *kakalu*, krabben.

(**Aru** 4), R.: *ana bolu aäru ao-n* = *ana ki hahalu ao-n*, hij weent en weeklaagt over zich-zelf.

Alu 2, R. = *kakaluk*: (*tusi ma fenu*) *losa tèfe dui-ära tama ma etu ua* (*alu*)-*ära tesa*, zij wreven en bogen, totdat de beenderen, na (wederom) gebroken te zijn, goed sloten, zoo ook de spieren; [*alu* afzonderlijk, alleen in gedichten gebruikelijk, wordt dan ook verklaard door *belulang*, hiervan *alukosu*, afgestroopte huid? Ook de vorm in D., On. *alukosi*, zou er op kunnen wijzen, dat (*kosu*) hier de gewone beteekenis heeft, vgl. sub (*kolu*) 2].

Alukosi, D., On. = *alukosu*, zak, [vgl. *alu* 2].

Ama-nggeru-e, On., zie *nggeru-e*.

Ame 3, D., On., R. = *kame*, kneden.

(**Ana**, in D., On., R. ook = *kanak*), D., On. *aäna* of *aäna-ana* = *kana-anak*, Ba. *kakana-anak*, kind, knaap; R. *anakanana* (*ana-änana*) of *ananana*, (d. i. = *kana-ana anak*), idem; R. *aäna* = *kadiï-anak*, klein.

Ana-diki, On. = *kadiï-anak*, klein.

Ana-hiki, D. = *kadiï-anak*, klein; *lahine hata bè monae ma bè ana-hiki*, zij weten wat groot en wat klein is, zij onderscheiden groot en klein.

Ana-uütu? D., wordt naast *palisa-lutu* opgegeven = *nakamemesu*, hij onderzoekt nauwkeurig.

Ane, Ba., Bo., Bi., R. = T. enz. *nane* = *ange*, zwemmen.

Angalí, Bi. = *funu*, soort baken in zee?

Angginau, On. sub *angeník*, soort gewas.

Angginík, Ba., T., (K. *anginí*) ook Keka *anginík* = *angeník*, soort gewas.

(**Anggo** 3), D. *anggo-anggo*, (naast *lao pae-pae*) = *laök pae-pae*, moeielijk, langzaam gaan.

Ango-dano, K. = *nggango-dano*, sajur kangkung.

(**Angu**), Bo. *aänguk*, Bi. *aängu*, R. *aäku*,

[vgl. Tim. *akum*, dauw] = *kodendenuk*, nevel, mist.

Andi 2, D., On. (Tim. v. Amarasi *kari*, idem, Tett. *kadi*, slijpen) = *sak*, slijpsteen.

Andi 3, D., On. *andi ao* = *nakani aok*, *nakafafaik*, iemand voor den gek houden; *manaandi-ao*, D. = *manabòsok*, geveinsd; R. *andi*, D. *andi tè*, volgens opgave z. v. a. *kakani*, zie aldaar; *susu andi*, On. = *suü kanik*, hangende uiers.

Andi-ana, R. (in dichtertaal), mensch.

Ao 3, zie hieronder *aö*.

Ao 4, R. = *kao*, *nggao*, schrapen; wegnemen; *aäo*, D., R. = *kakao*, streelen.

(**Ao**), *ao-ao* of *meu ao-ao*, On. = *laok*, schoon, rein.

Aö, T.; (Bi., D., On., R. *ao*) = *haö*, kalk; *aök*, *ao* = *haök*.

Ao-mata, R. (opgegeven naast *pera-tua*) = *pela*, lui.

Apa 2, R. (D., On. *amba*) = *kapa*, buffel; *dèro amba*, On. = *mune*, pompelmoes; (vgl. *kapak*).

(**Apa** 3), *aäpa*, R. = *nanapak*, soort waterplant?

(**Amba** 4), On. *aämba doï* (opgegeven naast *aro* = *kalo*) = *kao doik*, geld bijeenschrapen.

Amba-lasa, D. / **Amba-nase**, On. } = Bi. *kapa-lase* = *kapa-sosòlo*, soort boom.

Api, On. = dial. *hapi* = *kabi*, *nggata*, klemmen.

Apu, R. = *kàpu*, bedekken, omgeven.

Ambu, [Cer., Amb. *apu*, *hapu*, maag, vgl. Sumb. *kambu*, buik], D. = *tei-pòök*, maag; (ook sub *bokuk*, vogelmaag); On. = *teik*, buik; *ambu soka*, On. = *tei sokak*, pens; *ambu sindu*, On. = *tei-fiuk*, dikbuikig.

Asipaka, R. / **Asipangga**, D. } = Bi. *kasipanga* = *panga-hák*, vertakt.

Asipòto, R. = *kasipòto*, met blaren.

Ata, D., On. [Mal. enz., *atas*] = *lai(n)*, boven, op: D. *ana hène ume ata 'neu*, hij klom naar boven in het huis; *ana mbeda-isi leu mamana meu ata*, hij zette ze op eene schoone plaats; On. *nasasamba nala ata* = *nasasapa nala lain*, hij tracht met inspanning het hooge (droge) te bereiken; D., On. *inggu* (of *nusa*) *-ata* = *ingu-lai*, *nusak-lain*, hoofdplaats.

Atalada, D. = *takaladak*, middelste (kind).

Ata-lònggek, On. sub *nèë-lòngek*, groote slingerplant.

Ate 2, D., On. = *ata*, slaaf, slavin.

(**Ate** 3), R. *ate*, *maate* = *katek*, *makate*, dik.

(**Ati** 1), *aäti*, D., On. = *kati*, (On. *kakati*), een hond roepen.

(**Ati** 2), *ati* (*na-*) *tu*, zie hieronder bij *tu*.

(**Atu** 2?), D., zie hieronder *tu*.

(**Au** 3), D., On., R. *aäu* = *kakau*, gekookte rijst, enz.

(**Au** 4), R. *aäu* (*na-*) = *nakakau*, „ja"-knikken

Auáh / **Awáh** } D. uitroep, z. v. a. *auí*.

B.

(**Ba** 4), voeg bij: D. *ba-ba*, *natababá*, ook = *lè-lè*, *nasalelè*, neerliggen, van voorwerpen, enz.; overdrachtelijk: On. *oöla-ä natababá*, het spreken is belemmerd, stotterend, (D. *oöla natababá* sub *kokolak nakalelènek*, iets langs omwegen bespreken, verbloemd iets zeggen).

Ba 6, Ba. = Bi. *fa* = *ha* 3, na verzoeken, enz.

Baba 3, Bi. sub *ifo(k)*, soort schelpdier.

Badó, Ba. = *ba* 5.

Bae 1, T. uitroep = *bó* of *wi*: *bae tòre*, hé, makkers!

Bae 2, of: *bae-a*, in Lòle = Ba. *badò* = *ha* 3.

(**Bae** 3), On. *babae narą* = *foi nadek*, een naam geven, [vgl. *baë* 2?]

Bafak 4, voeg bij: Bi. *mò babafą* = *fuäk*, breed dal.

Bafa-makabiäk, D. = *maä-makabiäk*, zeer eng?

Bafok, Ba., T., (Bi., K., R. *bafǫ*) = *bafak* 3, bovenlaag; *dae-bafok*, (*-bafǫ*) = *dae--bafak*, de aarde.

(**Bai** 3), *bai*, R., Oep. (vgl. R. *baianą* = *baïanak*) = *fa*: *fè au bai* = *fè au fa*, geef mij een weinig; *bai-bai* = *fa-fa*, *kòe-kòe*, telkens een weinig, langzamerhand; *bai saë nai ia*, *bai saë nai na*, nu eens ging hij (de vogel) hier, dan daar zitten, (Term. *fa-fa*). Ook in Keka bezigt men wel *baik* = *baïanak*: *ta hapu lelak bibiak baik bòe-n*, zij hadden niet een klein weinigje vrijen tijd.

bai-ná, R. = *fak*: *dara-a nai bai-ná ria* = *ndala-a nai fak ndia*, het paard is daar dichtbij; *nita ea esa bonu-bonu nesi bai-ná na*, hij zag daar eene schildpad in de nabijheid dobberen.

Bai 4, Bi., (R. *bais*) } = *beis*, kaaiman.
Baï, 4, On., (Ba. *baïs*) }

Baïk 3, Ba. voor *baïanak* (vgl. [*bai*] 3) in *ela-baïk-a* = *ela-fak-a noï*, bijna, het scheelde weinig.

Baiafa, D. volgens opgave niet: leguaan, maar = *nggòlo-faek*, soort hagedis.

(**Baka**), T. = (*bèke*): *bakaserik* = *bekeselik*, ieder aan eene zijde.

Bakahulu, T. = *makahuluk*: *fai bakahulu*, (*fai bakahulu-n*), vroegere (in vroegeren) tijd.

Baka-nduä, K. = *nduä*, smijten.

(**Bake** 2), D. *babake* = *noï*, inkepingen in een boomstam maken.

bakę, D. sub *taták*, indruksel, (wel inkeping).

Bakę, Bi., R. = *baëk*, tak.

Bakula, [ook Kup. Maleisch, een echt Rott. woord?], (elkander) sirih-pinang aanbieden: *laneta lai èno-ina na ela touk-ala bakula inak-ala dò touk nò touk*, *na esa bakula esa nenik tona-na*, als zij elkander op den grooten weg ontmoeten, dan biedt de man de vrouw sirih-pinang aan; zijn het beide mannen, dan biedt de een den ander aan uit zijne sirih-doos.

(**Bala** 4), *bala-bala fai*, zie (*bale* 3).

Balaä, D. (On., R. *baraä*) = *balaka*, kist.

Balaäi, D. (R. *baraäi*) = *balakaik*, stijf, sterk.

Baladòes, (vgl. *tapandòes*), zacht, liefelijk, (meer verheven taal): *ala kako hèle lò hala manganaük ma dasi baladòes*, zij (de vogels) zongen met zachte stem en liefelijk geluid.

Baraëtą, R. = Bo., Bi. *balaketą* = *kekeäk*, bont.

Barafuis, T. = On. *marafuit* = *fuik*, *kalís*, wild.

Balahą, Bi., R., of *balahá-aną*, ook = *fafaik*, de morgen, de ochtend.

Barakèǫ, R. = *balanggèok*, bruin.

Balaketą, Bo., Bi. = *kekeäk*, bont.

Balakòtǫ, Bi. = *kokòtok*, gespikkeld.

Balanau, Bi., R. = *manganaük*, zacht, week.

Ba-langa, Bo. (vgl. K. *boa-langa*) = *badèëk*, *boa-dèëk*, het hart, enz.

Baraòtǫ, R. = Bi. *balakòtǫ* = *kokòtok*, gespikkeld.

Balampua, Ba. = *tetema*, kiekendief, (vgl. *balapua*).

Balasoa, Bi. sub *lano* 1, hoofdversiersel van lontarblad?

Balatola, Ba. (naast *fenu nadek*) = *foi nadek*, een naam geven.

Bale 2, Ba., D.. On. [denkelijk Mal. *balik*] = *pòte*, eene vreemde taal spreken.

(**Bale** 3), *bale-bale fai*, Bi., D. = *sudi faik-a*, elken dag, (sub *besefaik-a*, idem; in de opgave van Bi. is *bale-bale* veranderd in *bala-bala*).

(**Balẹ** 2), D. *mbela-bale* = *pela-tua*, lui, zeer lui, (vgl. D. *bale-nao*?). Ook in Keka *pela bale*, bijv. *sila pela bale lanoli*, zij zijn lui in het leeren.

Balematạ, (*malela* —), R., denkelijk ook elders, [Mak., Bug. *bali-bali-mata*, goochelaar], tooverkunst: *bòe-ma ama-n adu nahí-n, tuka ria malela bale-mata-na neu manu-pui*, zijn vader veranderde hem volgens (door) zijne tooverkunst, in een vogel.

Bale-naö, D. (ook in Lòle) = *naòlo*, gulzig
Bare-tasa, On. zijn, [vgl. (*bale*) 2?]

Bali 1, voeg bij: D. *lao lababali* = *laök lasesèbo aok*, door elkander loopen.

Bali 5, Ba., T., gewoonlijk ook Bi., R. = *bai* 1, wederom.

(**Bali** 6), *sabali* (*na-*), D., On. = *nasafali*, omkeeren, vertalen, enz.

Bali-hiru, [vgl. (*fela*)-*fali* en *hilu-* (*hèo*)], On. = *ule-helu*, zich pogen los te rukken.

Baro, On. = *kokolak nggabo-nggabo*, er maar op los praten.

Balu 1, hierbij wel: *uma-a balu-na*, dak van een huis. (Wdl. na de Rott. Samenspraken, welk dialect?)

(**Balu** 4), T. *musu babalu mai* = *musu-a tetema mai*, plotseling schiet de vijand toe, plotseling overvalt hen de vijand.

Balulao, Bi. = *langa-duduk*, kroesharig?

Bandahani, R. = *balahani*, in gemeenschappelijk bezit.

Bandahasa, D., T., On. = *banaäsa*, ruilhandel drijven.

Bandaloụ, D. = *bangalouk*, droge vruchtenschil.

Banasa, Ba. = *banaäsa*, ruilhandel drijven.

Banganaük, Bo. (Ba., T. *bangganaük*, D., On. *bangganaü*, On. ook = *bangganaüs*) = *manganaük*, zacht.

Banggi, [oorspronkelijk één met *fangi*], D. = *baë*, *bati*, verdeelen; *fai banggi* = *fati-lada*, middernacht.

(**Bango** 3), voeg bij: On. *foti banggo-banggo* = *foti namanunutu*, langzaam dansen; D. *lao banggo-banggo*, langzaam, traag, met loome schreden gaan.

Banggulouk, Ba. = *bangalouk*, droge vruchtenschil.

(**Banggulu**), *babanggulu*, On. sub *lanik*, soort visch.

Bandu-afu, [vgl. het volgende woord], On. = *tòlo-afu*, grijs.

Bandu-rouk, T. (On. *bandu-rou*) = *bangalouk*, droge vruchtenschil. Ook On. *bibi susu bandu-rou* (naast *bibi susu andi*) = *bii suü kanik*, eene geit met hangende uiers? (benaming van een soort geit?)

Bapa 1, voeg bij: Ba. *babampa*, ook = *totòko*, op de deur bonzen; in de dichtertaal wordt de handpalm, waarmede op de *bapa*, trom, geslagen wordt, eveneens *bapa* genoemd, v. d. *bapa-la leu lain*, zie hieronder *lia* 3.

(**Bamba** 3), On. in *bamba-sesè langgas* = *fati-sesè langas*, offeren aan gesnelde koppen, [bij *fapa* 1?]

Bapalè, Bi. = *napalè*, duidelijk zichtbaar zijn, van een weg gezegd.

Bambi, D., On. = *babi*, *labi*, *nabi*, zich verbergen achter iets, zich verschuilen.

Base-ènek-a, Bi. = Bi. *bèse-anak-a*.

Basa-faik-a, Ba., Bo., T. (On. *basa-fai-ra*, D. *basa-fai-s-a*, *basa fai-s ia*) = *besefaik-a*, dagelijks.

(**Bata** 2), *babata*: T. *sosoäk babata bulak*;

On. *lelè-ä babata fulan-a* = *koäs-a babá bulak-a,* de wolk bedekt de maan.

(**Batas**), D. *babatas* sub *sailòpek,* soort mandje met deksel, [vgl. (*bata*) 2?]

(**Bate** 2), D. *batẹ* ook = *lamek,* kam van pisang's, (*babatẹ* sub *lilinak*).

babate (*na-*): *tei-na nababate* = *tei-na natatada,* met lagen, met lagen zijn, in lagen leggen; vgl. dial. (*tabe*).

Bati, voeg bij: Bi. ook = *baë* 1, bijv. *nasapiti-bati-n* = *nasapiti-baë-n,* stukspringen.

Batik, Ba., T., (D., On. *batị*) = *hailuak,* half vol, [vgl. *bati*].

(**Batụ**), D. *babatụ,* [Tim. *fatu,* idem, oorspronkelijk bij *batu* 1] = *nggonggòek,* schelpdier.

Batu-lai, Bi., K., On. = *batusalai,* of, misschien.

Baüanak, T. = *baïanak,* weinig; *lafo nane sudi bebeï-na, kada baüanak-a mate-n,* de rat zwom uit alle macht, het scheelde weinig of zij was verdronken.

Bau-ina, Bi., R. = *kadèse,* groot, [uit *bau* = *baü* 1 en *ina*].

Baü-tei, Ba., (sub *tei-fiuk*), Bo., (sub *bòngo-teik, buna-teik*), een grooten, dikken buik hebbende, [vgl. *baü* 1 en *teik*].

(**Bè** 3), R. = (*bèke*), voorvoegsel: *beserik* = *bekeselik,* ieder aan eene zijde.

Bè 4, K., of *bebè* = *pè, pepè,* afhangen.

(**Bèk**), *bèk* (*la-*), Bo.: *langatúk labèk* = *langatúk lapèk,* bijeén zitten.

Bea 4, Bi., R. = *bè* 1, waar, wat? *nai bea,* waar? *lèo-bea,* als wat? hoe? R. *dale bea bubulụ, fò bulụ Dua Òle dale-n,* welk (wiens) hart is wetend, wie begrijpt zooveel als Dua Òle? Ook = *sè,* wie? Bi.: *makaneni-ma bea hapu au ana-ng lia na au fè dua-s-ala sao,* als iemand, wie ook, mijn kind vindt, laat ik hen samen huwen.

(**Bèbe** 3), *bèbe-bèbe,* Ba., K., D., T., On. = *dèle* 3, beven, bibberen, [vgl. *nggèbe-nggèbe*].

bebèbẹ (*na-*), R. idem.

(**Bèë** 3), D., On. = (*bèke*), voorvoegsel: *bèëselị,* (*bèëserị*) = *bekeselik,* ieder aan eene zijde.

(**Bèë** 4), T. in *bèë mai* = *balahá,* morgen, den volgenden dag, [bij *bèë* 1? Vgl. *foä-mai*].

Befik-ò, Ba. = *besak-a,* toen (pas), dan (pas): *ò ka neu talada-na, befik-ò ai dua-nggai mafanggète meu ai mpeda-n bekeselik,* gij houdt u met uw bek vast aan het midden, dan zullen wij beiden ieder eene zijde van het stuk hout vastklemmen, (vgl. Ba. *defik-ò*).

(**Beik**), T. *bebeik-ara ia,* sub *besak ia,* nu, (ook sub *lesak-a,* nu, [toen dan], pas; *bebei-anak-ara ia,* sub *nakas-a,* zoo even), [bij *bei* 2, of vgl. hieronder *beki* 1?]

Bekeleu, Bi. = *nakaleleu,* weeklagen, (wel van meerdere personen).

Beki 1, in: *beki ia* of *bekia,* Ba. = *besak ia,* nu, thans.

(**Beki** 2), Bi. *beki* (*na-*) = *nabeï,* kunnen.

Bekia, zie *beki* 1.

Bekin ia, T. (volgens Fanggidaej) = Ba. *beki ia.*

Bèko 2, K. *bèko bafa-na* = *kuë bafa-na,* een scheeven mond trekken, [vgl. *pèkok*].

Beku-ndòle, (Wdl. na de Rott. Samenspraken, Ba.?) = *ndòle-ndòle,* zwak, [vgl. *beku-*(*tè*)].

(**Bèlo** 4), Bi. *bebèlo,* sub *fefèno,* soort zeevisch.

Bèngge 2, D., On. = *sota,* vermoeid, moede.

Bèngge 3, T. *ana bèngge au* = *ana pèngẹ au,* hij is bang voor mij.

(**Bèngge** 4), T. = (*bèke* 2): *benggetèë* = *beketèle.*

Bènggo-iko, On. } soort vogel, (sub *sibèö*;
Bènggo-iö, D. } On. ook sub *saikè*).

(**Besa** 2), voeg bij: *bebesa*, althans dial., ook afzonderlijk gebruikt; Bi.: *ana bebesa nitu-la papaka-na*, hij bezag nauwkeurig hoe de duivels (haar) gebonden hadden; D. *bebesa dula*, zorgvuldig de patronen maken bij het weven, (sub *nafatetède dulak*).

(**Besa** 3), Ba.: (*bafi-a naä*) *besa-besa* = *kaso-kaso*, gezegd van het geluid van een etend varken.

Bèse-anak-a, Bi. = *nakas-a*, zoo even, (vgl. Bi. *basa-ènek-a*, R. *bisi-ná*).

Beta 2, (*be ta*), o. a. te Keka = *bei ta*, nog niet.

(**Beta** 3), D., On. *naäbeta* = *nakabète*, gespannen; verzadigd.

Betiná, D., On. = *bitiná*, soort boom.

Betu, voeg bij: D. *betu* en *betu-betu* = *nakabetu*, *fedu*, buigzaam, in 't algemeen. *betu* (*ei-*), On. ingebogen beenen, (sub *ei tikok*).

(**Beu** 2), voeg bij: Bi. *bebeu*, bijv. *dahena bebeu*, een nieuw (pas aangekomen) mensch.

Beudae, R., (dichtertaal), wordt verklaard als: kleeding, enz.: *pila beudae lusi-a*, rood als fluweel.

Beü-tè, D., On., (R. *beu-tè*?) = *beku-tè*, voorovergebogen; ook (D., On.) = *nakatèle*, zich bukken; On. *langga-na beü-tè* = *langa-na tèë-tèë*, gebogen, van het hoofd.

Bibi 1, Bi., D., T., On., R. = *bii*, geit, schaap.

(**Bibi** 2), Bi.: *ao-na nakabibibi* = zijn lichaam, (hij) beeft, (sub *ao-na meä*), vgl. R. *nabebèbe*.

Bido, D. = *tutu* 5, pikken: *hai ngga bòle bido hai nudu-m-ala leu hò lou-ma*, wij kunnen met onze snavels niet in uwe schaal pikken; (vgl. On. *bito*).

(**Bidu** 2), Bi. *bidu-bidu* (*fedu* - -) = (*fedu*) *kè-kè*, zeer buigzaam, vgl. *bedu-bedu*, ook in Keka: *mae pua ndia bidu-bidu-ò ta tepa fa-n*, al is die pinang nog zoo buigzaam, zij breekt toch niet.

Bife-dọ̀, Bi., R. = T. *bifi-dòk* = *difa-dòk*, lip.

Bifi, R. = *bii*, *fii*, knijpen; *bifi*, (ook Lòle: *bifik*) *pou-na* = *fiik pou-na*, de sarong met de vingers vasthouden.

Bifi-dòk, T., (R. *bifi-dò*) = *difa-dòk*, lip.

Bii 2, voeg bij: D. *bibii* (*abas*) = *sisida*, de kapas uitpluizen, (vgl. *fifii*).

Bika, R. = *pingak*, schotel.

Bila, D. *ia-a bila* (naast *napòde*) = *iäk-a napòde*, de visch roert zich, dartelt in het water.

Bilus, D. (On. *birus*) = *pisi*, sprenkelen.

Bina 2, Oep. soort boom, *kaju raja*.

Binesak, vooral in Ba., T. = *bina-esak*, overmorgen; *binesak-a*, vooral in Ba., Bi., T. = *bina-esak-a*, eergisteren.

Binggi, On., (naast *isi*) = *fii*, knijpen.

Bini 2, voeg bij: R. *bini* (*na-*), ook: gedichten voordragen, (ook wel Term.).

(**Bisi**), R. *dedea nabibisi* = *kokolak nakalelènek*, (verklaard als *bitjara dengan sambuni*, fluisteren; vgl. Mal. *bisik*?)

Bisiná, R. [wel = Bi. *bèse-anak-a*, Ba. *isinaka*] = *nakas*(-*a*), zoo even; *sama lèo bisiná-ä tutui-ä*, gelijk zoo even het verhaal (luidde).

(**Bisu** 2), Bi. *kabibisu* (*na-*) = *nakamemesu*, nauwkeurig onderzoeken?

Bisu of *bisuk*, D. (*pao*) *bisu* = *pidak*, een verkromde, mislukte mangga, [vgl. *bisu* 1?]

Biti of *bitik*, On. = D. *fiti* = *kuti*, wegknippen; *bibitis*, On. = *fifitik*, soort bamboezen geweer (?)

Bito 2, On. = D. *bido* = *tutu* 5, pikken, [vgl. Bug. *pitto*].

Bò 4, Bi., D., On. = *bòö* 1, hoesten.

Boa 3, D., On. (sub *lepeneu*; voorts: *isa boa* = *ise lepeneu*) soort mand.
Boä, R. (sub *lalik* 1 en *sailòpek*), soort mand.

Boa-langa, K. (vgl. Bo. *ba-langa*) = *boa-dèëk*, nier, (hart).

Boa-musę, On. = *boa-dèëk*, nier, (hart).

Bòbe, T. (D. *bòbę*) = *nggaä-nggaä*, gebrekkig spreken; *bòbe-mák*, Ba., T. (D. *ma-bòbę*) = *bòde-mák*, iemand, die gebrekkig spreekt.

Bòbo 3, T. *bòbo òe*, (volgens opgave sub *bòbok òe*), timba ajer, waterscheppen, (vgl. *bòbo* 1).

Bòbo 4, Ba., D., (sub *bòlo* 2), R. (sub *dofu*), steken, (vgl. *sòbo*).

(**Bòbo** 5), D., On. in: *mòne-bòbo* (naast *mbae-lasa*) = *pae-lase*, niet gesneden.

Bòbok 2, [stellig bij *bòbo* 1], Ba., (On., D., ook K. *bòbo*): *lèdo-a bòbok sò*, of: *bòbok sò* enz. = *nòso* 1, het is namiddag, het is avond.

Bòbos, R. (naast en =) *masanasi*, verkouden.

Boda, Ba., ook Term., pellen, afstroopen, bijv. *boda pelak*, maïs pellen; ook: detrahere tegumentum genitalis, [vgl. Bim. *wola*; ook Rott. *fina*].

Bò-dèë, R. = *ba-dèëk*, *boa-dèëk*, hart, (nier).
Bò-dèkę, Bi. = *ba-dèëk*, *boa-dèëk*, hart, (nier).

Bòe 2, K. = *bunga*, scheiden, [Kup. *hòen*, idem].

Bòë, R. = *bòke* 1, schoppen; *bòke* 2, afspringen, en *bòke* 3, verhuizen.

Boik, voeg bij: *boį*, in D. het gewone woord voor: *nggènge*, schrikken; *boį* (*na-*), iemand verschrikken, iemand doen schrikken.

Bokạ, Bi. = *boäk*, zie aldaar.

Bokala, K. = *kamiä*, kamiri?

Bòke 4, On. in: *bòke sia ralą* = *lae nai dalek*, zich in iets mengen, zich mengen in eene zaak, [bij *bòke* 2?]

Bobokį, Bi., R. = *boboïk*, uitgeholde kokosnoot.

Bòko-hèlę, On. = *hèlek*, N. N.

Bokolesu, R. = D. *bonggolesu* = *luä*, op den rug dragen.

Boku, Bi. = *bòke*, afspringen? (R. geeft op: *boku* = *nakaboku*, springen).

Bola 2, K. = *lano*, hoofdversiersel van lontarblad? (Vgl. *bola* 1).

Bolèbok, (*mèngge-*), T. sub *mènge futus*, soort slang.

Bolèto, R. = *lano*, hoofdversiersel van lontarblad?

Boreu, R. = *nakaleleu*, weeklagen.

Bolį, voeg bij: in On. is *bori* = *nakè* 5: *boli tali*, een touw als buikband dragen; *boborit* = *kalikè*, buikband.

Bò-lį, R. *bòto-lík*, hals.

(**Bòlo** 5), K., (*haï-a lua-lua*) *bòlo-bòlo* = *ponu-ponu*, het vuur vlamt hoog op.

(**Bòlo** 6), Ba. in *kili-bobòlo* = *kili-dodòdo*, kittelen.

(**Bòlo** 7), On. *ana bobòlo* = *nuä-a naä-n*, hij heeft schurft; *bobòlo* = *nuä*, schurft, [Kup. *bobòlo*, Tim. *bòno*, de pokken, bij (*bòlo*) 4? Vgl. ook (*pòlo*) 5].

Bolu 1, R., ook Bi. = *ki* 3, weenen; R. *bolu edu-edu* = *ki kedu-kedu*, snikken; Bi. *bolu lalai ao-n* = *ki hahalu ao-n*, over zichzelf weenen en klagen.

Bolu 2, On. = *bou*, uit de verte roepen.

(**Bona** 1), On. *bona-bona*, bijv. *uü-ä bona-bona* = *iäk-a foli-foli*, (— *lema-lema*), de visch is duidelijk zichtbaar.

(**Bonda** 2), *bonda-bonda*, D., T., On. = *koti*: *manu-a mea-na*, (*mbila-na*) *bonda-bonda* = *manu-a peli-na koti*.

Bòndek, [vgl. (*bòne*)], T. = *bòke* 1, trappen, stampen; *bobòndek* = *papauk*, stampvoeten.

Bongolá, Bi. sub *lalaäs*, soort zeevisch.

Bonggolesu, D., (R. *bokolesu*) = *luä*, op den rug dragen.

Boniụ, D. = *tei sokak*, pens, [vgl. *niu-niu*, dial. *niu*].
(**Bota**), On. *hae bota-bota* = *hae nasalalako*, hijgen.
Botị, D.: *botị* (naast *nasalalá*) *mbei ena* = *nasalalá fa sò*, hij is in beteren doen gekomen, [bij *botik* 1?]
(**Bòto** 5), R. *bobòtọ*, Bi. *nakabobòtọ*, R. *nabobòtọ* = *kutu-kutu*, *kokolak namanunuü*, fluisteren, [Tett. v. Dilli *bòto-bòto*, *habòtok*, idem, Tim. *botbòto*, prevelen].
Bòtọ, [vgl. sub (*bòto*) 4], D. *bòto-lík*, hals; ook wel in On., bijv. *hala bòto-na*, den hals afsnijden.
Bòto-ruü, R. = *hòlo-duku*, ineengetrokken.
(**Bou** 3), On. *boboụ* = *bomu-bomu*, van het geluid van de gong, [vgl. *bou* 2].
Boük, Ba., T. = *doü*, omhoog werpen.
Boül, D. = *boü* = *bonu*, drijven.
(**Bụ**), D., On. *sini-bubú* = *titisak*, het overhangende deel van het dak. (Vgl. het volgende woord).
(**But**), D., On. *ume-bubút* = *uma-hunuk*, zolder; D. *susú-ä*, (On. *su*) *ume-bubút-a* = *sui laë uma-hunuk-a*, met het hoofd aan den zolder reiken.
Bua 4, D. = *nasapala*, afsnauwen.
(**Bue** 3), D., On. *bue-bue*, *abue* (*na-*) = *bua-bua*, *nakabua*, bijéén, verzameld.
Buek, Bo., T., [denkelijk bij *bue* 1], *langa*, (*langga*)-*buek* = *langa-duduk*, kroesharig.
Buï 1, T. (sub *ki*, *kedu-kedu*, *hahalu*) = *ki*, weenen.
(**Buï** 2), *buï* (*na-*), T., (sub *latufa*), On., (sub *nanoï*, *nanufa*), onheil aanbrengen, [vgl. *buï* 1?]; *buï-ao* = *ki-ao*, (ook Term.).
Buka, R. = *huka*, openen.
Buku 3, D. ook *abuku* (*na-*) = *nakaboku*, springen.
(**Buku** 4), Bi. *bubuku* = *bubuü*, onderhouden, zorgdragen voor.
Bukụ, Bi., D., On., R. = *buük*, knobbel, geleding; ook = *buük*, fout, schuld; *huta-bukụ* = *huta-buük*, schulden, moeielijkheden; Bi., D., R. *tao bukụ* = *tao buük*, zie *buük*.
Buku-dua, (*ana-*), Bi. tweelingen: *ana bongi ana-buku-dua*, zij bracht tweelingen ter wereld.
(**Bulu** 1), voeg bij: D. *manu langga-bulụ* = *manu pòngo-langak*, soort kip met eene kuif, (Term. *buluk*, luidt overigens in D. *fulụ*).
Bulu 2, D., T., On. = *hana* 1, zie aldaar, (D. sub *hana nula*; On. sub *hana hade-òe*; *bulu hau* = *tatá ai*; hetzelfde woord zeker ook bedoeld in T. *bulu lasi* sub *sefa lasi*).
(**Buru** 3), On. *taburu* (*nà-*) = *bunga*, zich afscheiden; zoo ook in: *òe-a nataburu laë au*, (sub *òe-a piso*, enz.), het water scheidt zich af, er spatten droppels van het water af, (vgl. *haï-a bunga*), welke mij raken.
Buluk 1, voeg bij: R. *bulụ mae*, kunt gij zeggen? wie weet: *ana tao lèo-lèo-ná bulụ mae lai bau-bea*, hij deed aldus wie weet hoevele malen.
Bulu-baẹ, D. sub (*pa-a*) *nèko-na*, de lebmaag? [Vgl. Saw. *bulu-gati*, vogelmaag?]
Buna 2, voeg bij: Bi. = *fufú*, soort visch. *bunda-bunda*, D. = *lamu-lamu*, opgezet.
Buna 3, spatten, opspatten; T.: *òe buna laë au* = *òe-a piso laë au*, het water spat op en raakt mij; D. *buna-buna* (*udan-a* - -) naast *nggiti-nggiti* 4, (dus wel: de regen spat); K. *buna*, *sabubuna* (*na-*) = *pupu*, *nasapupu*, opborrelen, (opspatten).
(**Bunggu**), On. *abunggu* (*na-*) = *nakaboku*, springen, (vgl. het volgende woord).
(**Bunggụ**), T. *bubunggụk* = *tekemelak*, vloo, [wel bij On. *naäbunggu*].
(**Buni** 1), voeg bij: D. *ula-bubuni*, (On. *buni bate*) = *babate*, soort rups.

Buni-bate, On. = D. *ula bubuni* (zie boven); *aäna ia dadi-a buni-bate* = *nïï-ana-a dadi motas*, het kind is zeer dik, (vgl. *dadi babate*).

Busu 2, voeg bij: On. *bubusut*, ook = *kokouk*, schietboog; *ai bubusut* = *kaï kokouk*, den boog spannen.

(**Busu** 3), voeg bij: *busu-busu*, D., (sub *pusu-pusu*); T. (sub *sòfe-sòfe*) = *pusu-pusu*, propvol.

(**Buta**), D. *abuta* (*la-*): *nie-äla laäbuta sisi-a* = *nèëk-ala lakamotu pa-a*, de mieren wemelen op en over het vleesch, zoo ook sub *tupu-tupu*, [vgl. dial. *mbutu* 4].

Butèbe, T. = *tèbe* = *tèë* 2, waarlijk.

(**Butu**), D. *butu* en *nabutu* = *buku* 1, *nasadu*, uitspruiten.

(**Buü** 4), On. *bubuü* (naast *dadaä*) = *pipïï*, *pïï-daä*? zie aldaar; [vgl. (*buü*) 1?]

(**Buü** 5): On. *au ububuü dedeat esa* = *au ame dedeäk esa*, ik bespreek eene zaak.

(**Buü** 6), D., On. *abuü* (*na-*), R. *buü* (*na-*) = *nakabuku*, het achterste oplichten.

D.

(**Da** 4), Ba. *madá* (*na-*), gierig zijn. *da-tua*, Ba., T. = *mali*, gierig, [vgl. (*da*) 2, On. *deü-dá*].

(**Daä**), *dadaä*, On. = *pïï-daä*.

Daba 2, Ba. *daba-daba* = Ba. *dampa--dampa*. Ook in Keka: *touk ndia daba nai puk dale*, die man heeft zich (zonder het te weten) in een modderpoel bevuilt.

Dada, Ba. snijden, opensnijden, inkerven, bijv. visch om te bakken, ook wel in Term., bijv. *ana dada ka-a dè nita dos anak esa*, hij sneed de doode kraai open en vond in het lichaam een doosje; *dededa-dadada*, overal kerven, stukmaken.

Dadi, voeg bij: D. *dadi-ä* = D. *nonò-ä* = *nonòk-a*, evenals. (Ook in het Term. kan *dadi* „als, alsof" beteekenen: *emi bekò dadi Sina-filana-la bai*, gij wandelt heen en weder, alsof gij Chineezen of Hollanders waart); R. *ta dadadi-ana* = *sisïï-anak*, zeer weinig,

Dadoak-a, Bo. = Bo. *padoa-a*, (Sprk. van Manafè).

Dae 1, voeg bij: *daek*: Bo. *bïï daek*, (K. *dae*) = *bïï aek*, geit, (Bi. *bibi ngedae*, R. — *kedae*); Bi., K., D. *pela*, (*mbela*) *dae* = *pela-hík*, djagong Rotte.

Dae 5, Bi. = *ndae*, ergens overheen hangen.

(**Daë**), D. *daë-daë* (naast *doa-doa*) = *oda--oda*, rechtdoorgaan, [vgl. *dape-dape*?]

Daë-dòk, voeg bij: Ba. *daë-dò-nituk*, (K. — *nitu*) = *kulu-ae*, wilde sirih.

Dahera, Oep. }
Dahena, Bi., ook R. (of Landu?) } = *hata-holi*, *dahenda* naast *lahenda* }
mensch, [vgl. *dae-henak* sub (*henak*) 2? dus oorspronkelijk alleen eene bepaling van mensch, bijv. tegenover *lalais*, hemelsch, enz.?]

Dai 5, On. = *laë* 2, raken, treffen, [zeker identiek met *dai* 1], hierbij ook wel D. *lalu-a*, (R. *ralu-a*) *nadai* = *namelu*, de sagoeweer is sterk, (letterlijk: raakt, bereikt, vgl. *nala* 1).

Dai 6, Bi. (= *dai* 1, wannen), wordt ook opgegeven = *sèë* 1, filtreeren, [vgl. sub *daï* 1, dewijl men op Koepang ook zegt: *tapis bras*, is de opgave onzeker].

(**Dai** 7), *dadai*, D., On. (sub *lolola*, *so-*

sola), opensnijden, in reepen snijden, [vgl. *sai* 2].

(**Daï** 2), voeg bij: T. *dadaï* (*na-*) = *natu-tupu*, vuil zijn.

Daï-dòk, (althans in Keka) = *daë-dòk*, sirih, (vgl. R. *rai-dò*)

Dai-ia? On.: *tao dai-ia* = *tao nò kafán*, bedaard, zachtjes iets verrichten?

Daïná, D., On. = *ekenák*, zie aldaar.

Daka 1, of *dadaka*, R. [dichtertaal; van *daka* = *danga*?] kennen, weten: *dale bea bubulu fò bulu Dua-Òle dale-na, tei bea dadaka fò daka Betu-Fora tei-n*, welk (wiens) hart kent het hart van D.-O., welke (wiens) buik (z. v. a. hart) kent den buik van B.-F.!

(**Daka** 2), D. *dadaka* = *lèno*, dansen.

(**Daka** 3), D. *fadaka* (*na-*) = On. *nafa-doka* = *dokak*, op de teenen gaan staan, [vgl. *dakak*, *dokak*].

Daka 2, On. = *kulek*, snel opgroeiend, voorlijk?

(**Daki** 2), Bi. *dadaki* = *dadaï*, vuil op het lichaam.

(**Daku**) Bi. *dadaku* = *dadaü*, fijn hakken.

Dara 4, R. (Landu *ndara*, Oep. *rara*) = *ndala*, paard.

(**Dala** 5), Bo. *tadala* (*na-*), R. *tadara* (*nà-*) = *manu-ei*, barsten, [vgl. *ndala* 2, D. *natundala*].

Dalak, voeg bij: Ba., T., (D., On. *dala*) = *ènok*, weg.

Dala-hulu, (— *hulu*?) D. = *makahuluk*; *sia fai dala-hulu-na*, in vroegeren tijd.

Dare 5, On. sub *kukunèko*, wilde sulasi, (*dare dae* sub *dale dae*, *dala dae*, de sulasi; D. geeft in beide gevallen *dale-mbake*).

(**Dale** 6), D. *dadale* (*na-*) *aäna* = *naka-hahauk*, sussen? [vgl. (*dale*) 3, 4].

Dali 1, (*dali*?), R. = *sak*, slijpsteen, [Saw. *dari*, Sumb. *deli*, slijpen], ook in Keka: *dadali mala dòpe-a ela tanek-a*, slijp het mes, opdat het scherp zij!

Dali 2, T. *kandi dali* sub *kakani*, zie aldaar; Bi. *susu dali* = *suü kanik*, afhangende uiers.

Dali-dae, Bo., ook in Keka = *dale-dae*, de sulasi.

(**Dama** 5), Ba., D. *dama-dama* = *fea-fea*, rondtasten; D. *naladama* = *nafalòe*, aanraken; hierbij wel On. *lao naladadama* sub *laòk nangaiïlik*, zoo zacht mogelijk (lett.: rondtastend) gaan, loopen, rondsluipen, [Mal. *djamah*, Saw. *herama*].

(**Dana** 1), *danda*, D., T., On., (R. *danda-òe*), zie *dano-òe*.

Danda 2, D. = *leku*, *titino*, bezoeken.

Dana, D., On. = *ndanak*, tak.

Dangga 2, D. = D. *hangga* = *tengà* 1, span.

(**Danga** 3), Bi. zie sub Bi. *ule dadanga*.

(**Dangu**), Bi. *dadangu*, sub *sususik*, soort visch.

(**Dano** 3), (bij *dano* 1?), Ba., D., On. *manu-dano*, sub *lali-pila*, soort vogel.

Dano-mina, [vgl. *dano* 1 en *mina* 1], T. soort waterplant, (vgl. On. *mina-dano*).

Dao 1, On., (D. *daot*) sub *seselik*, soort schelpdier; (D. geeft ook *daot* op sub *susulik*, [een woord ook gebruikelijk in het Maleisch v. Koepang], roos, hoofdschilvers). [Vgl. (*dao*) 2?]

(**Dao** 2), D. *dao-dao* = *modi-modi*, glad; On.: *sapu mala ume-a dao-dao* = *sapu-má uma-a lafu-lafu*, veeg het huis goed schoon! [Vgl. (*lao*)? dial. *ao-ao*].

(**Dampa** 1), Ba. *dampa-dampa* = Ba. *daba-daba*: (*tane-a tao-ná mata-na*) *dampa-dampa* of *daba-daba* = *tòpo-tòpo*, de modder maakt zijn gezicht geheel vuil; D. *dadamba* = *hahama*, zich aan iets vuil maken; hierbij ook wel: D. *naähòe*, (On. *naädòe*) *damba-damba* = *nakadòe sisi-sisi*, doornat zijn; [vgl. T. *taba-taba*].

(Dampa 2), Ba.: (*haï-a lua*) *dampa-dampa* = *ponu-ponu*, het vuur flikkert hoog op.

(Dambe 3), T. *isi-isi dambe-dambe* = *isi-isi ame-ame*, lomp, onhandig zijn; On. *laọ dambe-dambe* = *laök pae-pae*, moeielijk, lomp loopen of gaan; On. *dambe-ina*, zeer onhandig, (sub *ame-ame*).

(Data), On. *tèndẹ data-data* = *nangatúk pange-pange*, ongemanierd zitten; hierbij ook wel D. *adadatạ* (*na-*), ongepast behandelen? sub *nakasosòle dula nò*, plagen).

(Daü 1), voeg bij: T. *dadaü dae* = *sau* of *tati dae*, den grond met een houweel bewerken.

Dè 3, [bij *dè* 1?]: R. *dè-è* (vgl. *è* 7) *ana mai dò ta-a-ò, au ta bubulụ fa* = *batusalai ana mai dò ta-ò, au ta bubuluk fa*, of hij komt of niet komt, weet ik niet.

Dea 1, voeg bij: T. *dedeak*, On. *dedeat* = *liü-deat*, zie aldaar.

Deda, *dededa*, zie hierboven *dada*.

Defi, Ba. = *deï*, laten, zullen; *defi au ò ò lèo èle mu*, ik zal met u daarheen gaan; *defik-ò* = Ba. *befik-ò* = *besak-a*, toen, dan pas.

Defu, Ba. = *deü*, veel; *defu bè*, hoeveel?

(Dei 5), *dei* (*na-*), (althans in Keka): steeds maar door, voortdurend: *bòe-ma ina manek-a nadei kikík neu*, de vorstin weende steeds maar door; *nadei mumutak-a*, hij braakt aanhoudend; [stellig bij (*dei*) 2].

Deka-dangga, On. = *nanggeta-nanggatik*, hinkend gaan, [vgl. *dèko* en *danga* 1].

(Dèke 1), *dèkẹ*, Bi., D., On., R. = *dèëk*, korrel, pit; R. *hu dèke ria dè*, om die reden was het, dat, (vgl. *dedeäk dèëk esa*). Hierbij (?): D. *lili-na nadèke* = *lili-bòlo-na köö-ana*, een soort gezwel onder den oksel hebben.

(Dèke 2), D., On. *dedèke* = *mumuse*, in kleine stukjes snijden.

Deki, Bi. = *deï*, zoenen.

Deku, R. = Bi. *dengu*, fijn stampen.

(Dela 2), voeg bij: D. *badu dela* = *kuta mea*, een rood lakensch buisje.

Dèle 2, voeg bij: D. = *delu*, kloppen; *dedèle*, Bi., D. = *totòko*, *hona*, op de deur bonzen.

(Dèle 4), voeg bij: On. *maädẹrẹ* sub *balakaik*, sterk, stijf; *fè maädèrẹ* = *fè makataäk*, dwang uitoefenen. (Ook in Term. *hatahoḷi ao makadèlek*, een forsch gebouwd persoon).

Deru 2 = *saka* 1, stutten, [Saw. *ḍăru*, idem].

Delu 3, Bi. *ana delu nò felak-a neu sò* = *ana tòko nò felas-a neu sò*, z. v. a. hij heeft het hakmes bedorven, [vgl. *tòko* 1 en 3, dus denkelijk oorspronkelijk bij *delu*, *deru* 2].

(Deluk), Ba. *dedeluk* = *dengak*, zie aldaar, [wel bij *deru* 2].

Dengu, Bi., (R. *deku*) = *habo*, fijn stampen, [vgl. *hengu*], ook in Keka.

Denis? T. = *dinis*, dauw.

Denu, voeg bij: D., On. = *nadenu*; in D. ook verbonden met *pu* 1: *ngga mbu-denu dò laätatạu au-s*, zij jagen mij niet weg of maken mij bevreesd. Bi. *kadenụ* (*na-*) naast *nakatutulụ* = *nakatutuluk*, aanzetten).

(Dèö 2), D. *dèö* (*na-*): *nadèö dè ngga nea-s* = *naliä dè ana ta mai fa*, hij is bevreesd en daarom komt hij niet; *nadèö musu* = *nataliä musu*, bevreesd zijn, wijken voor den vijand.

(Dèse 3), voeg bij: Bi. (*hae*) *dèse-dèse* = *kofa-kofa*, hijgen, (eig. benauwd ademen).

Desi, Bi., D., T., On. = *deü*; *desi-bea*, (*-bè*) = *deü-bè*, hoeveel?

Deta 2, (ook in Term.) = *lèo*, (waarmede het verbonden wordt), als, gelijk: *ò sanga tutúk, na ela mangatú-m ndia dadi nò dale nakalalòek, deta lèo hatahoḷi salanik-*

-*a*, als gij eene zitplaats zoekt, moet gij gaan zitten met een nederig hart als een Christen; R. *deta lèo-ná tèbe manahèlo-a hèlo nae*, dat is zooals de dichter zegt; ook vooral in dichtertaal = *sama*: *sè sama lèo* ---*ma sè deta lèo* ---, wie is gelijk aan ---?

(**Deta** 3), R, *dedeta* = Ba. *didita* = *didite*, gom.

Deu 3, On. = *delu*, kloppen, [vgl. *deu* 1].

Deü 2, D. (naast *lòe*) = *lòe* 3, veepest, [vgl. de samenstellingen hieronder; voorts Tim. *leü*, *reü*, verboden; *leüf*, *reüf*, slecht.

Deüt, On.: *ma-na deüt* = *ma-na òdo-òdo*, smakken.

Deü-dá, On. = *mali*, gierig zijn; [vgl. *deü* 2 en Ba. (*da*) 4].

Deü-boạ, On. sub *lela* 1, soort boom en vrucht.

Deü-hakạ, On. (ook bij Manafè; ook wel D., bijv. sub *nasisia*) = *mangalauk*, slecht, leelijk, [vgl. *deü* 2].

Deü-lakạ, D. (ook bij Manafè) = *mangalauk*, slecht, leelijk, [vgl. *deü* 2].

Deü-maämú, D. = *mali*, gierig, [vgl. On. *deü-dá*].

Di 4, D., (On. schrijft hier *dị*) = *ki* 1, (*kik*), links, linkerzijde, en D., On. = *ki* 2, noord, [Tim. *li*, *ri*, Lett. *maliri*, Kiss. *mariri*, dus verwant met Rott. *ki*, Mal. *kiri*].

(**Di** 5), R. *kena nadidị́* = *kena ndi-ndi*, goed sluiten.

Diä 2, D. *diä mbaö*
Die (of *dië*?) R.
} = *dilu haik*, een blad tot een emmer vouwen, zie hieronder *dika*, *dike*.

Difi-dòk, Ba. = *difa-dòk*, lip.

Dika, **Dike**, } *dika*, (*dike*) *haik*, in Keka voor *dilu haik*, een blad tot een emmer omvouwen, [vgl. *diku*].

Dikị, On. *dikị rambi-na* = *fiik pou-na*, de sarong met de vingers ophouden.

Diko, R. zie hieronder (*dingo*).

(**Dila** 3), Bi. *kadila* (*na-*), open, van de oogen, [oorspronkelijk wel één met (*dila*) 2]: *kò mu mita mènge sila mata-na lakadila na lako makalò tè makaneni-ma mata-n-ala nanakenạ na bòso mu*, ga zien of de oogen der slangen geopend zijn, en ga dan door; zijn ze gesloten, ga dan niet; (volgens opgave: Bi. [*mata-na*] *nakadidila*, [een weinig open], = *natataä* 3, nog niet goed open).

Dilạ 2, R. = *lidak*, vleugel.

Dila-boi, T. *dila-boik*, Ba. (ook in Keka) = *dilak* 1, wilde granaat-appel.

Dila-hanak, T. = *lilihanak*, soort slingerplant.

Dile 1, Bo. (*pio-a*) *dile* = *nakalelèok*, de tol draait; Bo. *langa-na* (T. *langga-n*, R. *laka-na*) *dile* = *langa-na dila*, zijn hoofd duizelt; R. *pio-a nadile*, de tol draait, [vgl. hieronder *dili*].

Dile 2, R. = *ndila*, van terzijde aanzien.

Dili, Bi.: *langa-na dili* = *langa-na dila*, (*foä*), zijn hoofd duizelt; *didilị* = *pio*, tol; *dili* (*na-*) = *nakalelèok*, ronddraaien, [vgl. *dila* 1].

Dilu-ale, D. sub *kikilo-kaiusu*, zich krommen van pijn? [Vgl. *dilu*].

Dindel, D., (On. *dinder*) = *dodònek*, beginnen te leeren staan, [vgl. *dinak*].

(**Dingo**), On. *dinggọ* = *nahèok*, wijken, (R. *diko* sub *laök lèko*, D. *dinggọ* sub *sipi-sapik*, zie aldaar), Bi. *nadingo* = *singo*, afwijken, [vgl. *singo*].

(**Dini** 2), voeg bij: D., On. *dini* (*na-*) = *natui*, het dauwt.

Dini-tufu, D. = *dini-tui*, aan den dauw blootstellen.

Diok, On.: (*nisi-na*) *diok* = *todi*, zijn tand steekt uit (?)

Dita, ook in Keka = *dite*, kleven; *didita*, Ba. = *didite*, gom.

Dite, voeg bij: On. ook soort plant, (sub *mòdo kapa-òek*; alwaar D. heeft *dite funi*); *dite lembat*, On. sub *didite kapa-òek*, soort plant; *nanggadite* D. = *nakatapa*, ingevallen, van de wangen. (Keka *kaditek* = *didite* [*kapa-òek*], soort plant).

Diti-ä, D.: *diti-ä nea, tè ngga dadi-s* = *isa*, (*is-a*) *mai sò, tè ta dadi fa*, bijna was hij gekomen, maar het is niet doorgegaan.

Dó, T., stopwoord of nadrukswijzer: *ei mae lèo-bè-ò au tungga-dó*, wat gij zegt, zal ik opvolgen.

Dò 1, voeg bij: in Keka ook z.v.a. *hetu*: *fò ela ama-n nae dò laä sò*, opdat hun vader zou meenen, dat zij reeds gegeten hadden; *ala usi ami nonòk mae dò busa bafi ami tèë-tèë*, zij joegen ons weg alsof (men zou meenen, dat) wij werkelijk honden en varkens waren.

Dò 5, D. *ale dò* = *hade òk*, soort rijst.

(**Dò** 6?), On. *atahori telu dodò-a* = *hataholi telu lesak*, het volle getal van drie menschen.

(**Dò** 7), Bi. *dò* (*na-*) = *nandò* 3: *nadò basa fai-la au paleta kò safe kule-k-ala, tè au ta bubulu kae mane-ana kò*, gedurende al de dagen, dat ik u bevolen heb de potten te wasschen, wist ik niet, dat gij een prins waart.

(**Doa** 6), *doa-doa*, Ba., D., R., ook K., T. = *dola-dola*, rechtdoorgaan.

Doá, R. soort reiger.

(**Dòe** 3), Bi. *dòe-dòe* = *dodoki* 3, begeeren, eischen, [vgl. *dòe* 1, *dòko-dòe*].

Doi 3, R. zie hieronder *doï* 2, 3.

Doï 2, D., ook Ba. (R. *doi*, bedoeld kan ook zijn *doï*) = *doki* 1, uitbeitelen.

(**Doï** 3), D. *dodoï*, (R. *dodoi*, zie sub *doï* 2) = *dodoki* 3, begeeren, eischen; (R. *doi-doi* sub *noi-noi*, drenzen); D. *doï-ali*, (R. *dodoi-aäli* = *dodoki* 4, uitschelden), R. *doi ana-ä* = *langu nii-ana-a*, het kind een standje maken.

Doïk, Bo. = *dosi*, drenzen, (vgl. R. *doi-doi* sub [*doï*] 3, en On. *dodoki*).

Dòke 2, D. = *kaidòëk*, krom, [vgl. *dòke*].

(**Doki** 3), voeg bij: On. *dodoki* = *dosi*, drenzen, (vgl. Bo. *doïk*).

Doki 4, voeg bij: in Keka ook in dezen vorm en afzonderlijk gebezigd: *inak-a doki ana-na*, de vrouw scheldt haar kind uit, (vgl. [*doï*] 3).

Dòko 2, Bi., (ook T.?) = *dòö* 1, het wandelende blad; Bi. = *dòö* 2, vergiffenis.

dòko-dòko, Bi. = *dòö-dòö* 3, overal vergezellen; *dòko*, Bi. = *dòök*, eene kniebuiging maken.

Dòko-naü, D. = *takinaük*, soort vogeltje.

(**Dòle** 2), Bi. *dodòle* (*na-*) = *ndòle-ndòle*, zwak, (vgl. Bi. *sapi-dodòle*).

Dòro 4, On. *hau-ra dòro dea mata* = *ai-la lapanga deä òe-dalek*, de stukken hout liggen schots en scheef door elkaar, (vgl. On. *ndòro*?)

Dolu 2, voeg bij: R. *madolu* (*na-*) = *dolu*, hengelen.

(**Domu**), D. *domu-domu* = *bomu-bomu*, gezegd van het geluid van bekkens.

(**Dòne** 3), Bi., K. *dòne-dòne*, (sub *dònge-dònge*, *tòde*), R. *dònde-dònde*, (sub *dòë-dòë*, *tòde*), uitsteken, [vgl. (*dòne*) 2].

Donga 2, Bo. *padonga* (*na-*) = *dokak*, op de teenen staan, [vgl. *donga-donga*].

Dònggę, D. = *nado*, opzien, [vgl. *dònge-dònge*].

Donggi 3, D. (sub *lido* 1), On. (sub *soko-lido*), werpen, bijv. eene lans, [vgl. *dongi* 1].

Donggik, T. *mea-n donggik* = *peli-na toti*, zijn achterste steekt achteruit, [vgl. (*dongi*) 2]; (Bi. *dongi* sub *sòlok*? zie aldaar).

(**Dòngo**), *dòngo-dòngo*; Bi. (sub *lènek*), *dodòngo*, (sub *lilí* 3), staan?

(**Dòö**), *dòö-dòö*, D. = *boi-boi*, op en neer gaan, (On. sub *hòko-hòko*, mank gaan), [vgl. sub *dòö-eük*].

Dòö-dòe, R. = *dòko-dòe*, begeeren, eischen.

Dòpo 1, voeg bij: D. *dòmbo*; T. *nadòmbok* = *pepètek*, zie aldaar, (Mal. v. Koepang *badòpok*); R. *òe madòpo* = *òe maèpok*, draaikolk.

(**Dòso** 2), On. *dodòso ume* = *sule uma*, een dak herstellen.

(**Dota**), K. *dota* (*na-*) *dai* (*na-*) = *nanoï nadai*, onheil aanbrengen.

Dòte 3, Ba. = *tòde*, uitsteken, [vgl. Bi. (*tòte*)]; Ba. *dodòtek au alu-ngga* = *lulutek au alu-nga*, het reikt mij tot de schouders.

(**Dòto** 2), voeg bij: D. ook *adòto* (*na-*) *mbelak*, maïs koken.

(**Dou** 3), voeg bij: Bi., R. (ook gebruikelijk in D.) = *baü*, *baük-a*, veel; D. *adodou* (*na-*) = *nakatotòdok*, ophoopen.

(**Dou** 5), On. *dou-dou* = *dòë-dòë*, *tòde*, uitsteken, [vgl. *sou-sou*].

Du 3, Ba., K., D. *du isi* = *dou isi*, een kogel uit het geweer doen.

(**Du** 4), Ba. *dudú nggonggòlo-na* (naast *kolompimpí*) = *kuë bafa-na*, een scheeven mond zetten(?)

(**Du** 5), Bi. *du-bea* of *du-bè* = Bi. *bea*, *hata*, [vgl. R. *lu-bea*, *u-bea*]: *na basa dahena sila eki du-bea*, wat schreeuwen nu die menschen? *kò toka du-bè*, wat hindert u, wat scheelt u? *du-bè du-bè* = *hata-hata*, wat ook.

Dudi 2, [denkelijk bij *dudi* 1, zie ook sub 3], D. *dudi dedeat* = *susi dedeäk*, eene zaak onderzoeken, (Bi. *dudi nula* = *hana nula*, onderzoeken?)

Dudi 3, Bo. (*òe-a*) *dudi* = *susi*, doordringen, doorlekken, [vgl. *dudi* 1, *nggodi*, enz.?]

Dudu 2, Ba. en ook in andere dial. = *natudu*, wijzen: *bòso dududu au*, wijs niet herhaaldelijk op mij; *lima kuü dududuk* = *lima kuü tuduk* (*natuduk*), wijsvinger; (hierbij? On. *manatudu rèlo* sub *dòö* 1, het wandelende blad?)

(**Dudu** 3), Bi. *kadudu* (*na-*) = *nangauü*, knorren, als een varken.

Dudu-hehèo, On. = *hihilu-hehèo*, beschikken, [bij *dudu* 2?]

Dui 4, D., On. = *tui* 3, verhalen; *duduit* = *tutuik*, verhaal; D. *ladui dedeat* = *latuik dedeäk*, een geding voeren.

(**Dui** 5), On. *dudui* = *sai-kiu*, in reepen snijden; [vgl. D., On. *dadai*].

Duka, Bi. = *duä*, denken.

Dula 1, voeg bij: Bi. *mènge madula* = *mènge futus*, de ular bĕlang.

(**Dula** 2), voeg bij: R. *dula* (*na-*) = *nadudula*, plagen; *laö nadudula ao* = *laök nakoa-kai-eik*, voor de leus gaan.

(**Dula** 3), On. *tadula* (*na-*), ook D. (naast *natandala*) = *manu-ei*, barsten, gebarsten, met barsten zijn, [denkelijk van *dula* 1: „als met figuren"].

Duli 2, D. omheining, [vgl. *dulik*?]

Duni, T., On. (naast *tutu*, *tutu*) = *tutuk* 1, hout op het vuur doen, [vgl. *tuni*?]

Dupe, voeg bij: Ba. *mpa tei dupe-dò-n* = *pa nèko-na*, lebmaag?

Dumbu, D., On. = *bupu*, soort tor.

Dusi 3, D., On. = *lesu* 2, *tusi* 2, uit de scheede trekken; Ba., Bo., K. *kokolak*, (*kokola*) *napadusi* = *kokolak napatusi*, zonder ophouden doorspreken.

Duü, D., alsook *aduül* (*na-*); On. *duü-duü* = *duku*, toevallig bewegen.

Duü, D. = *pa-iäk*, toespijs bij de rijst, [vgl. On. *uü*].

E.

È 1, R. = *kè* 1, snijden.
È 2, D. = *hè*, uitpersen, ook sub *kèë*, (ook R. naast *èë*), kneden.
È 3, D., On. = *kea* 1, schildpad.
È 4, D., On., [Tim. idem], verkorte vorm van D., On. *eni* = Term. *n*, *ana*, als direct object of subject achteraan: D. *au teta-ë na au hemba ala-e nita hedis*; On. *au tetar-e na au hemba ala-e nòbo-nòbo* = *au tetak ana na au fepa-á-n* (*ana*) *hata*, als ik hem te pakken krijg, zal ik hem terdege slaan; soms ook *nè*: *fè-ne*, bij verkorting ook *fè-n*, hij gaf hem; *mesa-ne* = *mesa-k-ana*, hij alleen.
È 5, R. = *sè* 2, zullen: *ana è Ròte neu* = *ana sè Lòte neu*, hij zal naar Rotti gaan; *ò saka dè è ò sipo*, als gij zoekt, zult gij ontvangen.
È 6, R., uitroep = *hei*, ja; daarentegen D. *è*, *au ngga bubulu afa* = *sika au ta bubuluk fa*, wel neen, ik weet het niet.
È 7, R. = *a* in *nai-ë* = *naik-a*, nu; *besa-ë* = *besak-a*, toen pas, enz.
(**È** 8), R. *è* (*na-*) *tali* = *nakè tali*, een touw als buikband dragen; *tali-è* = Bi. *tali-kè* = *kali-kè*, buikband.
Ẹ 1, R. *ẹ òe* = *kèk òe*, zie aldaar.
(**Ẹ**) 2, D., On., R. *maẹ*, On. (D.) ook *maèt* = *makèk*, zoet.
Ea 1, R. = *kea* 1, schildpad.
Ea 2, R. = *kea* 2, rood; en *kea* 3, helder, duidelijk.
(**Ea** 3), R. (*fedu*) *ea-ea* = On. *kea-kea* = *kè-kè* 3, zeer buigzaam.
Eä 2, D., On., R. = *keka*, soort boom; D., R. *eä londa* = *keka lonak*, luchtwortels van de waringin; (hierbij denkelijk On. *eä-tare*, sub *lefak*, soort boom).
(**Èbo**), R. *eèbo* = *kekèbo*, *nggenggèbo*, hakken.
Eda 3, R. sub *lòle* 2, soort oebi.
Eda-äe, R. = Bi. *heda-kae* = *heda-húk*, trap, ladder.
Ède, On. sub *mumusek*, de witte moesang.
Edi, D., On., R. = *kedi* 1, afsnijden, en *kedi* 2, bedriegen.
Èdo 2, [bij *èdo* 1, vgl. *puta*?], R. wegsluipen: *dua-s èdo lèo mamana fufuni-n dale reu*, zij slopen beiden in hunne schuilplaats.
(**Èdo** 3), R. *èdo-èdo*, *eèdo*; On. *eèdos* = *kekèdos*, norsch zijn.
(**Edu**), R. *edu-edu* = *kedu-kedu*, snikken; *saëdu* (*na-*) = *nasakedu*, den hik hebben.
Èë 1, R. = *kèë*, kneden; *aäu èẹ̈*, (On. *èët*, vgl. ook *è* 2) *esa* = *kakau kekèëk esa*, een klomp gekookte rijst.
Èë 2, R. = *kèke*, zich verbergen.
(**Èë** 3), D. *eèë* = *nainu*, djagong tot een bos binden, [vgl. hieronder *naèke*]; (On. *eèë* sub *boli*, de sarong onder den arm binden); *èët*, D. = Ba. *èkek*, bos, als van djagong. (Zie ook sub Term. *èkek*).
(**Ei** 1), voeg bij: D. *mòdo-ei* = *mòdo-ilok*, tabaksvezel.
Ei 2, Ba., T. = *emi*, gijlieden.
(**Ei** 3), D., On., R. *maëis* = *makeis*, zuur. Hierbij wel: On. *aëëi* (*na-*), (dus: zuur maken, in overdrachtelijken zin), sub (*haki-nonoli*, nadoen), *nakasosòle dula*, plagen; *oöla naäëëi* = *kokolak sòe-sòe*, twist zoeken.
Ekạ, R. *laka-ekạ* = *langa duduk*, kroesharig, (vgl. *enga-enga*).
Ekar, On. = D. *heka* = *eëä*, de ronde dans; *hombu ekar-a* = *nggonga eëä-a*; *hohòbo ekar-a* = *pepesak eëä-a*, zie aldaar.
(**Èke** 2), T. *èke* (*na-*) = D. *eèë* = *nainu*,

djagong tot een bos binden; Ba. *èkek* = D. *èët* = *lamek*, bos djagong; zie ook sub Term. *èkek*. [Wel een ander woord dan *èke* 1, en verwant of identiek met Mal. *ikat*].

(Eku), D., On. *eëku* = *kekeük*, dial. *keketuk*, kort; (D. *eëku* ook sub *kabaök*, laag).

Ela 3, D., On., zie hieronder *nela*.

Era 4, R. = *kela* 1, zwager.

Era 5, On., (D. *eëla*, R. *eëra*) = *kekela* 2, inkepingen maken.

(Ela 6), D. *eëla*, R. *eëra* = *kekela* 3, iemand een kwaad hart toedragen; R. *eëra-tei* = *kekela-teik*, zie aldaar; R. *maëra*, *maëras* = *makela*, *makelas*, een kittelig gevoel hebben.

Elao, D. (sub *kulu-lao*), On. (sub *kasipòto*), vol blaren zijn en opgezwollen.

Ère 3, R. = *kèle* 1, (ook sub *fifinok*), het onderste deel van den rug, de lendenen.

Elebui, D. *elebui tali* = *nakè tali*, een touw als buikband gebruiken; *elebuit* = *kali-kè*, buikband; (On. geeft *elebui* naast *boborit* = *kalikè*).

Elefuü, On. = *kelefuü*, een knoop maken.

Elelèk, Ba. [vgl. *koelelèk*] } = *nakasasaäk*,
Elesesè, D. } (de danseres) aansporen.

Èlo 3, D. *èlo lima-n-ala* = *lale lima-n-ala*, de handen op den rug houden.

Èlo 4, K. *tati èlo* = *tati lèlo*, (*-lilo*), van iets het bovenste gedeelte afhouwen.

Èro 5, On. = *ka*, *safa*, *sau*, bijten; hierbij wel D. *èlot*, On. *eèrot*, naam van een gedeelte van het hoofdstel van een paard, (sub *suek*).

Elu, D. (On. *eru*) geplaatst na een subst. enz. duidt een meervoud aan: D. *aäna lua-nisi namatau dè ei lima-n-elu benggeë*, de beide knapen werden bevreesd en hunne ledematen beefden; On. *ana bali nendi amba fea-ëru* = *nasapapo neni kapa fèëk*, hij voert andere buffels dan de zijne mede; D. *dè hataholi-elu na-la landu* (On. *dè hataholi-eru na-ra randu*) = *dè hataholi sila landu*, die menschen schreeuwden, maakten leven; On. *fa--eru ia-ra*,[1] zie hieronder sub *fa* 2; D. *kolobaö lua lèo sia tatales-elu lala* = *kolobaök dua lèo lai tale dale*, twee kolobaök's (soort vogel) hielden verblijf in de *tale*, (soort waterplant). Vgl. D. *nggelu*, On. *nggeru*, waarvoor het ook wel in de plaats treedt: *wa òde nggoa-elu-e*, (gij) domme apen! [Vgl. Cer. *eru*, Amb. *ru*, verkorte vorm van het voornw. van den derden pers. meerv., voor zaken].

Elu 1, D., On. *eru* = *hedu-òek*, *heduk*, gal, galblaas.

(Eru 2), R. *eëru* = *kekeluk*, soort visch.

Erumatu, R. = *kelumatuk*, bloedzuiger.

Elumè, On. = *kelumèk*, soort duizendpoot.

Elumutu, D. = *kelumatuk*, bloedzuiger.

Elumbua, D., On. = *kelupua*, troebel.

Ème 2, D., On., R. = *kème*, kneden.

Èm-e, D. = *è* 6, wel neen!

Ena 1, D., On., R. = *kena*, sluiten; ook: tegenhouden, verbieden; (D. sub *namanggè*).

Ena 2, D., T., On. = *sò*, reeds; D., On. *òe-a meti*, (T. *mada-n*) *ena*, het water is verdroogd, [Tim. *en*, vgl. T. *hena*; ook het volgende woord?]

Ena 3, Ba., T., D., On. = *nu* 1; *ena-na*, zijn eigendom; *ena* (*na-*) = *nanú*, bezitten; *maenak*, (*maena*), eigenaar; [Kup. *nena*, idem; *un nena-las*, zijne bezittingen; bevat mogelijk *na* 1].

Enda 4, D., On. = *ène*, weeken.

Enda, D., On. = *henak* 1, pandanus.

(Ènde 2), On. *ènde-ènde* = *lène-lène*, stilstaan, van water gezegd; (Bi. *òe-a ène*, sub *nalè* 6). [Vgl. *ène* 1].

(**Ène** 3), K. *kokola kaeène (na-)* = *kokolak nakalelènek*, om eene zaak heendraaien.
Engalá, K. = *angalá*, soort spook.
Eni, D., On. = *ndia* als pers. voornw.: D. *eni nala mbui lunda esa*, hij heeft eene duif gevangen; *tou mamasuï-ä neu dama eni*, de rijke man ging hem bezoeken; On. *hu esa na nae eni nita naä-hulu-ë*, omdat de een zeide, dat hij 't het eerst gezien had; D., On. *eni ume--na*, zijn huis.
Endi 2, D., On. = *uni*, ik breng; *endi*, D., On. = *unik*, zie sub *nenik*.
Enị 2, D., On., R. = *kenik*, kiel van een vaartuig.
Enị 3, R. rug: *ana lokopiro rou-na lèo dae mai narará nò ea eni-na*, hij wierp de schil juist op den rug van de schildpad; [wel hetzelfde woord als sub 2; vgl. bijv. sub *natòno*].
Èno 1, voeg bij: *ènok*, dial. ook = *dalak*, rij; On. *èno* = *lèk*, spoor van een kaaiman, enz.
Èndo 2, D., On. = *foi* 2, *puka* 1, met de hoorns stooten.
(**Èno** 3), On. *èno (na-)*: *(òe-a) naèno* = *naèpok*, het water draait, als in eene draaikolk; [vgl. sub *ènok*].
(**Èno** 4), T. *eèno (na-)*: *(bisu-n) naeèno* = *namalalak, nakamomòdok*, zijne wond wordt grooter; [bij *èno* 2?]
(**Èndo** 5), On. *aèndo (na-)* = *natandè*, de padi voorloopig opbergen; [vgl. *èndo* 2?]
Èndọ 1, D., R. = *kèno*, *kènok*, op den grond gaan zitten.
Èndọ 2, R. = *kènok*, fijnwrijven.
(**Èo** 4), voeg bij: On. *ana lao naèo hela au* = *ana laö nalèo heni* (of *ela*) *au*, hij gaat ongemerkt van mij weg; D. *eèo (na-)* = *nakalelèök*, eene uitnoodiging afslaan, (vgl. On., R. *narerèo*).
Èo 5, R. = *kèo* 1, schreeuwen, als eene kip.
(**Èo** 6), D, On., R. *eèo* = *kekèo* 2, eene slimoet dragen.
Èo 7, (of *èö*?), R. = *èko* 1, omsingelen; *èo-fèo* = *èko-fèo*. Zie ook *eö* 1.
Èö 1, D. (R. *èö* of *èo*?) = *èko* 2, horizontaal wannen. Zie ook sub *èo* 7.
Èö 2, D., R. = *kèko* 1, voortschuiven; (D., On. *èö neu boboa-na* sub *hèko neu boboa-na*, hierbij, of = Term. *hèko* 1?)
(**Èö** 3), R. *eèö* = *kekèko*, soort vogel.
(**Èpo**), voeg bij: Bi. *eèpọ* = *sesèdok*, vermengen.
(**Èmbo** 2), *èmbo-èmbo*, D. = *lène-lène*, stilstaan, van water; On. *amba mairu-ä laọ èmbo-èmbo* = *kapa kailus-a laök hèmo--hèmo*, de zwangere buffel beweegt zich moeielijk; [vgl. Bi. *nakalèbo*].
Esị, D. = On. *isị* = *usik*, ik volg een weg; ook: ik ga naar; zie hieronder bij *nesik*.
(**Èso** 2), R.: *bui-n èso-èso* = *bui-n hèko--hèko*, met het achterste schudden, draaien.
Esu-falị, D. *esu-fafalị* sub *suka-papanak*, hals over kop vallen, (D. *natane esu--falị*, sub *nabenga sapasèo*, onduidelijk, verward vragen? [Het laatste gedeelte wel bij *fali*, *nasafali*].
Esu-fani, D., On. = *kisu-fani*, niezen.
Esulelè, On. *(mata-na-) esulelè* = *sesèlek* 3, staroogen; [bevat On. *lelè*? Vgl. sub *sesèlek*].
Eta 1, D., On., (D. naast *nada*) = *nada*, beginnen te weven.
(**Eta** 2), D., On. *eëtạ* = *kekeäk*, bont.
Ète, D., On., R. = *kète* 1, bijtend, heet zijn.
Ètepau, R. (D., On. *etembau*) = Bi. *ketepau* = *tekefiak*, teek; D. ook *etembau* = *dòö-eik*, trekker, van een geweer.
Eteü, R. = *ketekúk*, het onderste gedeelte van den nek.
Eti, D. zie hieronder *neti*.
Èto, R. (sub *memeli*, *mesu* 1), snel, fluks.

Ètọ, D., On. = *uk*, zemelen; [Saw. *ăto*, Sumb. *uta*, Bareë *ota*, vgl. Bal. *ohot*].

Etu 2, D., On., R. = *ketu* 1, gebroken; D., R. = *ketu* 2, plukken.

(**Etu** 3), R. *eëtụ* = Bo. *keketuk* = *kekeük*, kort.

Etu-dá, R. = *ketu-dá*, soort plant.

Eu, On. = *nggeu*, scheren.

Eü, in Keka en ook elders = *etu*, soort vischje.

F.

Fa 2, voeg bij: (althans in Bi.) *fa fò* = *fa-ma*, *fak-ò*: *fa fò ita mane-na ana-n esa lia ia*, dit is wellicht een zoon van onzen vorst.

On. *fa-eru ia-ra* = *nakas--a*, zoo even. Bo. *fa-anak*, Bi. *fa-anạ* = *baï-anak*, weinig.

Fa 3, [oorspronkelijk één met *fa* 2], Bi., (volgens Manafè ook R.), bezigt *fa* bovendien in den zin van Term. *ka* 3: *au foi kò nade Lucas fa*, zal ik u Lucas noemen, hé? *mu fa*, ga (ja)!

Fa 4, Bo., K. = *kaifá*, soort boom.

Fạ 2, D., On. = *bak* 1, de longen.

(**Fade**), D., On. *fade* (*na-*) = *nafada*, spreken, zeggen.

Fae 4, [vgl. *fae* 1], D. = *faku*, *feä*, uittrekken.

Fafi 1, D., On. = *bafi*, varken.

(**Fafi** 2), Ba. *fafafi* (*na-*), sub *sape-sape*, (*nanggonggomi*), lang, afhangend, zwaar, van de baard gezegd; [vgl. dial. *nggofi--nggofi*].

Fafọ, D., On. = Ba. enz. *bafok* = *báfak* 3, bovenlaag; *lae*, (*rae*) — *fafọ* = *dae--bafak*, de aarde.

Fai 2, D. = *bai* 1, wederom: *neu fai*, *esa fai bòe ma tou mamasuï-ä neu dama eni fai*, op een anderen dag wederom kwam de rijke man hem weer bezoeken; *nea fai*, hij komt wederom.

Faka 2, Bi. = *faä*, splijten, houwen.

(**Fake**), R. *fafake* = *fafaë*, soort vrucht.

Fako, On. = *pilu* 1, met de hoorns zijwaartsch stooten?

Falakoa, Bi. = *dodofak*, achteloos, onverschillig?

Falatana, Bo., Bi., (R. *faratana*) = *lelesu*, deur, (vgl. Bi. *folotana*).

Falatue, D. sub *ndaki*, soort zoetwaterslang.

Fale, Ba., D., On. *fale dale-n*, (*lala-n*, *rala-n*) = *sale dale-n*, berouw hebben, (vgl. hieronder *fali* 5).

Fali 2, voeg bij: D. *falị* (*na-*) = *nasalako* 1, zie aldaar; hierbij ook wel D. *oölạ nasafafali* = *kokolak nasalalako*, met horten en stooten spreken.

Fali 4, On. = Ba. enz. *bali* = *bai* 1, wederom, nogmaals; ook D. in *fali--selụ* = *seluk*, idem.

Fali 5, K. (*ana*) *fali* (*nala pusaka*) = *falu* 3, hij komt door rouwen in het bezit der erfstukken; Bi. *tafali* (*na-*) *dale*, sub *hèdek*, zich bekeeren, dus = dial. *fale*.

(**Fali** 6), D. *lala-na nasafafali*, (T., On. *nafafali*) = *dale-na nasaleleu*, hij is misselijk; [wel bij *fali* 2, *nasafali*, omkeeren, enz.].

Faliei, Ba., K., D., On. = *falei*, soort visch.

Falifá, Ba., D., On. soort ijzeren voetversiersel, dat bij iedere voetbeweging rammelt.

Falo, D. = *salu* 2, afsnijden: *falo nala saka-n seli isi-na*, hij sneed het vleesch van eene zijner dijen af.
Faru 4, On. = D. *falo* = *salu* 2, afsnijden.
Fanggo 2, T. *fanggo heni* = *pango heni*, toppen.
Fanggọ, On. (volgens Manafè) = T. *tòe*, *tòre*.
Fani-ape, [van *fani*, bij, en *ape*, slijm?], Ba. (ook wel Term.), soort heester met doorns.
(**Fano**), D. *fano* (*na-*) *òe* = *nafui òe*, de handen wasschen.
(**Fanu** 2), Oep. (dichtertaal) in: *foa-fanu* = *foä*: *mai foä-fanu mapadeị dò afe lèlo matụ*, ontwaakt en staat op, wordt wakker en gaat zitten!
Fata, T. in: *tua fata* = *tua fèto*, vrouwelijke lontarpalm.
Fatu, D., On. = *batu*, steen.
(**Fau**), D. *fau* (*na-*) = *nggèso*, offeren.
Faụ, D., On. = *katek*, dik, [vgl. *baü* 1].
(**Faü** 3), D. *afafaü* (*na-*), (sub *nggale-nggale*), On. *afafaür* (*na-*), (sub *nakanunuku*), schudden, [vgl. *faü* 1].
Fè 4, of *fefè* = *pè* 1 of *pepè*, afhangen, neerhangen; ook in Keka: *ai manafefèk ndia ndana-n-ala boi-boi-ana*, de takken van de neerhangende plant gaan zacht op en neer.
Fea 2, Bi. = *faku*, uittrekken.
Fea 3, D., On. = *fèë*, zich afscheiden; *feạ* = *fèëk*, ander.
(**Fea** 4), (D. *lafea* (*na-*) of *losi-nalafea*, de geneeskunde uitoefenen, [vgl. (*fea* 1) en *nafalòe*].
Feä 2, D. = *bei* 2, nog, (vgl. On. *fèë*): *tè lua-nisi feä la bòe ma tenu-ume-ä neu*, maar terwijl zij beiden nog aan het eten waren, kwam de heer des huizes; *feä tèndẹ bòe ma nahine*, enz., zoodra hij zat, wist hij, enz. *dè feä ngga sulu-s, tè loli neu*, terwijl hij nog niet, (voordat hij) opgeschept had, stortte hij neder; *feä-n ia*, (*feän nia*), nu, thans: *feä-n ia hò mua sa*, wat eet gij nu? *hita tao tao ona-bè, fò feä-n ia dano-a òe-a meti ena*, wat moeten wij doen, dewijl het water van het meer verdroogd is? (vgl. *ale* 4); *feä-n dei dè* = *besak-a*, *lesak-a*, toen, dan pas; *mate nakandò, feä-n dei dè palisạ*, hij stierf terstond en toen eerst onderzocht men; *feä fal* (of *hòkel*, of *sạ*) *ia* = *nakas-a*, zoo even; *feä-sạ́-na* = *bei-hata-na*, voorheen.
Fède? On. = *lesak-a*, toen pas, (*fè* = On. *fèë* = D. *feä*? Vgl. Tim. *fè*).
Fedi, On. sub *fefèno*, soort visch.
Fèë 2, On. = D. *feä* = *bei* 2, nog; *fèë hòkọ* = *bei ta*, nog niet aanwezig zijn; *ana fèë nda ladi ia fa* = *ana bei ta sai ia fa*, hij is hier nog niet geweest; *fèë-sạ-na* = D. *feä sạ-na*, voorheen.
Feka, Bi. = *feä*, uittrekken.
Fèke, Bi., R. = *fèë*, zich afzonderen; *fèkẹ* = *fèëk*, ander.
(**Fela** 2), voeg bij: On. *ei felas* = *ei seluk*, spillebeen.
Fela 4, D., On. [Tim. *fen*] = *foä*, opstaan; On. (*tasi-a*) *fela*, (sub *fòe*), de zee is onstuimig; On. *lelè-a fela* = *koäs-a sèle*, de wolk komt op.
Feli, D., On. = *beli*, kosten, prijs; *felis* = *belis*, koopsom eener vrouw.
(**Fèlo** 3), K. *kokolạ fèlo-fèlo* = *kokolak sòe-sòe*, twist zoeken met woorden, [bij *fèlo* 1?]
(**Fèlo** 4), D. *fèlọ* (*na-*) sub (en naast) *naleli*, zich met geweld meester maken; *nafèlọ hehemba-ä* (naast *napaningga*) = *napaninga fefepak-a*, ter dege slaan.
Felu 2, Bi. *kai-a felu* = *ai-a fitik*, het eene einde van het stuk hout gaat naar boven, [vgl. *felu* 1 en *fenu* 1 en 2].
(**Fengga** 3), T. *fefengga* (*ra-*) = *lafefela* 3,

zich uitbreiden, van planten, [vgl. *natafaka*, D. *nasesenga*, benevens *fenga* 1].

Fengga-dalek, T. } = *finga-eik*, de ruimte onder het huis.
Fengga-eik, Ba.
Fenggeik, Ba.

(Feni 2), D., On. in: *feni-esa̦* = *bina-esak*, overmorgen; *feni-lua̦* (— *rua̦*) de dag na overmorgen, over-overmorgen.

Fèo 4, D. sub *hane-òe*, soort gras, (vgl. *fèo* 2?)

Fèo-fide, Oep. = *fide*, soort visch.

Fepa, voeg bij: *kafepak*, *mafepak*, (in het Term. zeldzaam), hij, die slaat.

Feta̦, D., On. = *bètek*, gierst; *hau feta̦* = *ai bètek*, de bidara-laut.

Feta-lae, D. (sub *nali-dae*), On. *feta-rae*, (sub *iä puik*), soort visch.

Fèto 1, voeg bij: On. *ina-fèto* = *ina sopa*, ongehuwde vrouw; Bi. *ana-fèto̦* = *ana-fèök*, dochter.

Fetu 3, Ba. (*neu*) *fetu* (*dedeäk*) = *oedale*, eene zaak gaan onderzoeken, [bij *fetu* 1?]

(Fetu 4), On. *fetu* (*na-*), twisten: *rua-s-eru rafetu dè rahemba ao*, zij beiden twistten en sloegen elkander; *ara denu-n naëtu nafetu-na*, zij bevalen hem hunnen twist te beslechten, [eig.: elkander stooten, bij *fetu* 1?]

(Fetu̦ 2), D., On. *fefetu̦* en *fefetu-ana̦* = *fafaik*, ochtend; D. *nasalòle fefetu-n* = *lòle balahák*, het krieken van den dag. [Tett. *fitun*, enz.; vgl. *nduk*, (als morgenster?) zie ook het volgende woord].

Fetu-manu̦ (*kakau-*), Bi. = *kakau tus*, soort offer-rijst; [vgl. (*fetu̦* 2) en *ndu-manuk*?]

Feu, D., On. = *beu* 1, soort boom; On. *feu-ana*, (D. schrijft *feu-ana̦*) = *beu-lá*, soort boom.

Feu̦, D., On. = *beuk*, nieuw.

Fik, T. *fik inde* = *dipok ine*, de *ine* laten draaien.

Fia 2, D. (sub *tále*), soort waterplant.

Fifi̦, Bi. = R. *bifi̦* = *fiik*, de sarong met de vingers vasthouden.

Fika, R. = *fi* 1, schillen; voorts = *fina* 2, de hand openmaken, (vgl. *fina* 1, *finga*, ook hieronder).

(Fiki), R. *fiki-ei̦* = Bi. *fingi-dale̦* = *finga-eik*, de ruimte onder het huis.

Fila 1, Bi., R. = *fina* 1, schillen; On. = *fina* 2, de hand openmaken; Bi., D., On., R. = *fina* 3, een kind spenen; T. *kafifilak* (*ra-*), R. *fifila* (*ra-*) = *lakafinak*, een lijkfeest vieren.

(Fila 2), Bi. *tafila* (*na-*) = *natanggonga*, overloopen?

Filana, voeg bij: D., On., R. *bifi tena filana* = *bii tena fila-anak*, halfvolwassen schaap.

Filenggat, D., On. = *finga-eik*, ruimte onder het huis, enz.

Fili-ana, in Keka voor *filana*, Hollander, Europeaan; *fili-ana̦*, K. (*bii tena* —) = *fila-anak*, een half-volwassen schaap.

Filo 3, T. = *fèlo*, slaan.

Fina 4, On. = *bibinga*, splijten, [vgl. *fina* 1, Bi. *finga*].

Fina-aluk, Bo. = *ndali* 2, (zie aldaar)? [Bij *fina* 1? Vgl. D. *ai-alu*].

Finga 1, voeg bij: ook in Bi. = *fina* 2, de hand openmaken, (vgl. R. *fika*).

(Fingi), Bi. in *fingi-dale̦*, *fingi-ana̦*, (R. *fiki-ei̦*) = *finga-eik*, (— *anak*), ruimte onder het huis, enz.

Fini 1, D., On. = *bini* 1, zaad.

Fini 2, D., (On. *finir*) = *bini* 2, gedicht.

Fini 3, On. in *fini-abas* = *bina*, soort schelp.

(Fini 4), Bi. *fini-fini* = *fili-fili*, beschroomd zijn?

(Fini 5), Bi. *fifini̦* = *pipiluk*, slinger.

(Fino), *fino-fino*, D., On., T., ook Ba.; alsook On. *fifinor*, sub *noli-noli*, (gedeeltelijk naast *filo-filo*) en sub *filo-filo* 1, suizen.

(Finu), *fifinu*, Oep. (dichtertaal), z. v. a. iets als middel of weg bezigen: *lelète neu sao dò fifinu neu tu*, er op uit gaan om iemand ten huwelijk te vragen.

Fipu, in Keka = *fupu* 1, blazen.

Fiti 3, On. of *fiti-boa*, D. *fiti-isi* = *biti-boak*, kuit.

Fiti 4, D. = On. *biti* = *kuti*, wegknippen, [vgl. *kuti*, (*fitik*) 2].

(Fiu), voeg bij: *fifiuk*, (althans in T.), zweep.

Fò 3, of *fò*, D., On. = *bò* 1 of *bòk*, geur; On. *maäfò*, riekend.

Foa 1, D., On. sub *faku*, *feä*, uittrekken, [vgl. sub *feä*, *foä*].

Foa 2, D. *kandou-na foa*, (naast *ao-na malini*) = *ao-na meä*, ijzen, [bij Term. *foä*, *fòe*?]

(Foa), D., On. *bisu-foa* = *bisu-pík*, litteeken, [vgl. (*fòe*) 2?]

Fòe 3, in Ba. en andere dial. = *beis*, kaaiman: *lifu sò na fòe*, in elke kolk is een kaaiman, z. v. a. in elke negorij wordt altijd een dapper man aangetroffen; [Saw. *wòe*, vgl. voorts *beis*].

(Fòë), R. *fofòë* = *fofòkek*, de liezen.

Fòfo 2, D. [wel hetzelfde woord als *fòfo* 1], inkruipen: *lafo kalua-elu na-la lela lesi lafo ae-na mamana fofòfo-na lala leu*, de beide muizen vluchtten naar de plaats waar de huis-muis placht in te kruipen; *manafòfo* = *sususik*, soort visch, welke in de modder kruipt.

Foi 1, voeg bij: Bo. (*uma-a*) *foi* (*neu sò*) = *loli*, het huis is neergestort; Bi. *kai-a ana foi*, de boom valt met wortel en al neer.

Foï, D., On. = *foi* 1; voorts (ook R. als *foi*, of = D., On.?) = *foki* 1, den grond omwroeten.

Fola, On. *mòdo-fola* = *mòdo-ilok*, tabaksvezel.

Folotana, Bi. = Bi. *falatana*: *ana sefi uma folotana-na papaka-na*, hij maakte los datgene, waarmede de huisdeur vastgebonden was; [het laatste deel denkelijk bij *tana* 1].

(Folu), Bi. *kafolu* (*na-*) = *nakalaba*, ombinden? [vgl. *boli*].

(Fonda 2), On. (*bisu-a*) *nafonda* = *nakandène*, de wond smart, [eig. „trekt", en bij *kona* 1?] = Term. *nabona*.

Fòndo, D. sub *ai-ufik*, soort klimplant.

(Fòpo), Ba. *kafofòpo* (*na-*) = *nakapopòpo*, sterk of hard slaan, (de trom, enz.).

(Fou), Bo., D. *fou-fou* = *foli-foli*, duidelijk zichtbaar zijn, [vgl. *mou-mou*].

Fua 1, voeg bij: On. *fua ndae* = *fua lunu neäk*, benaming van een lijkfeest, (vgl. *ndae*).

Fua 4, D. = *tui* 5?? zie aldaar.

(Fudi 4), D. *nafudi*, (naast *kòbel*) = *natanggonga*, overstorten, [vgl. sub *fudi* 1?]

(Fudu), *fudu-fudu*, D., On. = *fodu-fodu*, *sada-sada*, zeer scherp.

Fufu 2, D., On. = *bufu*, fuik.

(Fufu 3), On. *fufu-fufu sia ume* = *peä-peä nai uma*, rustig in huis blijven.

Fui 4, Oep. offeren, aanbidden: *neu fui lèdo dò neu sòko bula*, aan de zon of maan gaan offeren; [vgl. *fui* 1?]

Fuka 1, Bi.: (*lè-a*) *fuka* = *fuä* 1, de rivier wordt ondiep; T. *fuka* of *fufuka*, Bi. *fufuka* = *fufuä* 2, den grond omwerken; *fuka* D. = *fuäk*, breed dal.

(Fuka 2), T. *fufuka* (*na-*): *langga-dò-n nafufuka* = *langa-dò-na napupuä*, zijn haar is dik en verward.

Fula 1, hierbij wel: On. *are-ra fula sub hade-la songa*, de rijst-aren blijven wit en ledig.

Fulá, Bi., R. = *fuli-haä*, soort boom.

Fula, D. } = *bulak*, maan; maand.
Fulan, On. }

Fulae, D., On. = *fuli-haä*, soort boom.

Fula-nuna, T. [het eerste *fula* 1 en voorts T. *nunak*?] = *sopa* 2, bleek.

(**Fule**), D. *fufule* (*na-*), On. *fufure* (*na-*) = *nafufude*, schuimen.

Fuli 5, D. *fuli mbòlo*, On. *furi mbòro* = *fula sosonga*, de jonge lontarbladeren afsnijden.

Fuli-aä, T. = *fuli-haä*, soort boom.

Fulò, D., On. = *faloa*, soort boom.

Fulụ, D., On. = *buluk*, haar, veder; *mata-fulụ*, wenkbrauw; On. *ula maäfulụ*, (D. *maäfufulụ*) sub *nade*, soort worm; On. *ni-fufulụ* sub *ni-luük*, soort krabbe.

Fulu-fangga, D. grof, slecht, van spijzen: *tèbe sia na au ua deü-lalaka dò fulu-fafangga*, werkelijk eet ik daar wat slecht en grof is, [uit *fulụ* en *fanggak*, *fangak*?]

Funu 5, D. sub *taták* 3, *tino* 1, mikken.

Futu, On. = *puputu*, tot een bundel binden; [vgl. *futus*].

H.

Ha 1, voeg bij: *hak*. Ba. ook in *tali-hák* = *penik*, buikband van metaal.

Hạ of *hak* 3, D.: *hạ*, (*hak*) *aäna-ä* = *langu nii-ana-a*, een kind beknorren, [bij *ha* 2?]

(**Hada**), D. *ume-hada* = *ume-lò* = *uma-lò*, huishouding, [wel bij *hadak*].

Hadọ of *hadok*, On.: *tenda-na hadọ* = *tène-na hako*, zijn hart bonst.

(**Hae** 6), Ba., Bo., Bi. *kahae* (*na-*) = *nakahè* 3, dieren terugroepen.

Hae-lai, Ba., D., On. = *tène-tú*, naar iets jagen; iets haastig uitvoeren of verrichten; ook R.: *bòe-ma lafo-a hae-lai sipo*, de rat haastte zich te antwoorden; [denkelijk uit *hae* en *lai* = *lai-lai*, snel, vgl. *hae-sanga*].

Hai 9, D., On. = *ami*, wij, (exclusief).

Hai 10, K. (ook Mal. van Koep.), opstoken, aanhitsen, aanzetten: *uüna hai* = *uüna eèdo*, [uit het Kup. *hai* = *pau*, steken, (vgl. ook Bi. *hai-hinạ*)?].

(**Hai** 11), R. zie (*haï*) 6, 7.

(**Haï** 5), Ba. in *hutu-haï*, R. *hutu-hai* = *hutu-hutu*, *hutu-leti*, druk bezig zijn met iets.

Haï 6, of *haï-haï*, (of *hai*, *hai-hai*?), R. = *haki* 1, *haki-haki*; D. *hoä-hoä haï-haï* = *hoka-hoka*, onbesuisd, (vgl. *hoka-haki*).

(**Haï** 7), Ba. *hahaï* = *aäï*, treden; *heheta hahaï* = *hahapa* 2, vertreden,

Haiá, *hajá*, K. = *nakahè*, dieren terugroepen, [vgl. *haioi*].

Hai-hinạ, Bi. = *hedi-hinak*, steken in de borst, enz.? [vgl. *hai* 10].

Hailua 2, Bi. *tène-na hailua* = *tène-na hako*, zijn hart bonst?

(**Haka**), R. *dedea haka-haka*, Bi. *nakahaka*, (sub *kokolak lèö-lèö*); Bi. ook *dedea nakahahaka*, (sub *kokolak toä-toä*), belemmerd zijn in het spreken, stamelen, [denkelijk eene klanknabootsing].

(**Haku**), Ba. *hahaku* = *ndendesi* 2, mommelen.

Hala 3, voeg bij: Ba. *halak*, On. *harạ*, ook sub *bisak*, zie aldaar; On. *ana maäfò hara tasi* = *nabò tasi mèle*, naar de zee rieken.

Halapú, K. = *holopiu*, soort struik.

Harataka, T. } = *halataës*, soort boom.
Halatakẹ, Bi. (R. *haratakẹ*) }

Hale-ana, On. (sub *fifinok*); *hahale-ana* D. (sub *kèle*), de lendenen.

Haletake D., (On.?) = *halataës*, soort boom.

Hali, D. *hali ao neu*, (naast *sula*); On. *hari ao* = *kuik haö*, kalkstrepen zetten, [vgl. *hali*].

(**Halu**), voeg bij: D. *halu-halu* of *hahalu*, ook = *halo-halo*, schreeuwen.

Hana 6, of *hahana*, Bi. = *hala* 2: *bòso hana*, (*hahana*) *musi mane mata-n* = *böö hahala musik manek mata-n*, ga niet onbeleefd voorbij den vorst!

Hanadae, K. = *anadae*, witte mier.

Hana-òe, D., K. ook in Keka, (Ba. *hana-òek*) = *hane-òe*, soort watergras.

Hangga, D., On. = *tenga* 1, span, (vgl. D. *dangga*).

Hangge 3, D. *hangge ale* (naast *hana*) = *nahana hade*, een weinig rijst afstroopen.

(**Hani** 2), voeg bij: *mahani-mahani*, Bi. ook: aanhoudend, (vgl. *ta-ta*): *latane inak-a mahani-mahani dè losa inak-a natá*, aanhoudend ondervroegen zij de vrouw, totdat zij antwoord gaf.

Hani 3, D. *hani amba* = *fò kapa*, buffels drijven, [vgl. *hani* 1].

Hano 2, D., On. = *ane*, *laë*, vlechten; *hahano* = *aänek*, vlechtwerk, [Tim. *kano*].

Hando 3, D., On. = *dolu* 1, water putten; *òe-hando* (D., On.) = *òe-dolu*, put.

Hano-òe, On. = D. *hana-òe* = *hane-òe*, soort watergras.

Hanuk, voeg bij: Ba. ook: *hanuk ei-na*, (zijn been stellen); *hanuk nai lèdo dale*, in de zon zetten = *hanik*.

Hanut, D., On. = *tetèlek*, drijfhout, [vgl. Mal. *hanjut*, *anjut*?]

Haö 2, D., T., On.; R. *hao* (of = D. enz.) = *hako* 1, trog.

Haö 3, D. *tenda-na haö*, R. *tènde-na hao* (of = D.?) = *tène-na hako*, zijn hart bonst.

Hamba 4, D. = *fapa* 1, om de ooren slaan, enz.; *hahamba*, herhaaldelijk slaan: *ala landu hahamba saka-n-ala*, zij maakten lawaai en sloegen zich herhaaldelijk op de dijën; *hahamba lelesu-a* = *totòko lelesu-a*, op de deur bonzen.

(**Hapa** 5), Bi. *hahapa* = *babá*, bedekken, iets beschutten, een schutsel voor iets plaatsen; R.: *dè nasuru-ná-n neu sao loa-na ma nahapa-ná-n neu mafo naru-na*, hij deed hem beschutting vinden in zijne breede en lange schaduw; *masuru kau dò mahapa-má kau*, beschut mij!

Hamba-dulu, D.: (*susu-na hamba-dulu* sub *suü-na lela*, een soort wond aan de borst hebben); *hamba-dulu* = *huük*, vuil; *hamba-dulu-ä sia mata-na*, het vuil (stofje) in zijn oog; [voor het eerste gedeelte vgl. (*hapa* 3) en het volgende woord].

Hamba-lola of *hamba-lolola*, D. = en naast *nalolola*, slijmerig, kleverig zijn, [vgl. het voorgaande woord].

Hapi, Ba., D., On. (sub *nggata*, D. ook sub *nakatabe*, alwaar T. *nakahapi*), knijpen; ook in Keka: *au dungu ai-a neu kima-a dè ana hapi nò-n bòe ma ladi-n*, ik stak de kima met een stok, en deze kneep den stok zoodanig, dat hij brak. Ba. overdrachtelijk: *sè ala hapi-lá-ngò*, zij zullen u beklemmen, benauwen, in 't nauw brengen; D. *hahapit* (naast *aäbi*) = *kakabik*, duizendpoot, [vgl. *kabi*, enz.].

Hambo, D., On. *hambo hendi sisi-a* = *hai heni pa-a*, het vleesch uit den pot nemen; *hambo fufu-a* = *haik bufu-a*, de fuik ophalen.

Hambo-lolola, On. = D. *hamba-lolola* = *nalolola*, kleverig.

Hapu, voeg bij: R. *hapu*, (D. *hambu*) *bafa-na* = *sapu*, (*saba*) *bafa-na*, in de rede vallen.

Hasa, D., T., On. = *asa* 1, koopen.

(Hasi 1), Ba. *hasi-hasi* = *haki-haki*, onverwachts.

(Hasi 2), D., T., On. *hahasi* = *aäsi*, wijd openen; uitscheuren.

Hata 3, [bij *hata* 1, 2?] K. = *is-a*: *hata mai sò tè ta dadi fa* = *is-a mai sò*, enz., bijna was hij gekomen, maar het is niet doorgegaan; ook Bi., als: *hata-hís-a*, (zie hieronder *his-a*): *au kamalá, hata-hís-a au mate hu lak-a*, ik leed honger, bijna was ik van honger gestorven.

Hate 1, voeg bij: D. *ahahatel* (*na-*) *mata-na*, (On. *hahate*) = *nakahehède mata-na*, een knipoogje geven; T. *manu mea-na hate-hate* = *mànu-a peli-na koti*, zie aldaar.

(Hati 2), D. *hati* (*na-*) = *nahani* 2: *hai lala-ma toä lao hela hò mesa-nggò muhati dano mada ia lala*, onze harten (wij) hebben bezwaar u te verlaten om alleen in dit uitgedroogde meer te blijven, [vgl. (*hani*) 2].

(Hatu), voeg bij: *hatu, hatu*, Bi., R. nacht; Bi.: *fai esa hatu-na*, op zekeren nacht; *mai hatu-na bòe ma ana soi uma-a*, als de nacht kwam, ontsloot zij het huis; R.: *hatu-na neu namanaö*, als het nacht werd, ging hij uit stelen; ook in Keka: *hatuk sò dè bòso mu tè ò mesa-ngò*, het is reeds nacht, ga dus niet, want gij zijt alleen.

Hau 1, [zie *ai* 1], D., On. = *ai* 1, hout, boom; ook in namen van planten: D. *hau besa* = *kaibesak*; D. *hau-lafo* = *kai-lafok*, D., On. *hau-nitu* = *kainituk*; D. *hau òe timu*, sub *kaililik*; ook D. *hau-mbòko* = *ai-pòö*, soort vogel en een soort visch, (On. *hau-mbòö*, soort visch); voorts D. *hau mba* = *dulik*, stijl van een pagger; *hau-fua*, D., On. = *seda-sada*, soort koralen, (*muti salah*).

Hau 2, D. met de woorden voor „komen" en „gaan", in den zin van Term. *maï, neü*; *eni nea hau dè nendi manu-tèlo esa*, hij kwam terug en bracht een ei mede; *malòle au fali lasi lala u hau*, het beste is, dat ik naar het woud terugga.

Hea 1, voeg bij: D. *nahea hendi musu-a*, (naast *nambò*) = *napò heni musu-a*, den vijand laten ontsnappen, (zich verspreiden); D. *tahea* (*na-*) = *natanggeä* = *hea*, de beenen wijd uit elkaar zetten; Ba., Bo. *hea* ook *nggeä* 1, neerstorten, van viervoetige dieren, (hierbij? On. *hea nò rae-a* = *nöö neu dae*, zich bij het dansen op den grond buigen?); D. *lao hea-hea* = *laök nggeä-nggeä*, moeielijk gaan, hinkend of wijdbeensch loopen.

(Hea 2), On. *hehea* = *boi-boi*, op- en neergaan? (vgl. D. *lao hea-hea*).

Heä 2, R.: *heä suï-bète-n* } = *heka suï bète-n*, op zijne rijkdommen steunen.
Heän, D.: *heän suï-beta-n* }

Heda-kae, Bi. (R. *eda-äe*) = *heda-húk*, trap, ladder, [vgl. *edak* en *kae* 1].

(Hède 2), voeg bij; K. in: *duku-hède* = *duku-hela*, [vgl. *hèdek*].

Hedi 2, [denkelijk bij *hedi* 1], Ba. ook wel in Term. na *bòso* = *bòö*, (*bòso*) *mae*, laat staan, dat; bijv. *bòso hedi ana laök, napadeik-ò ta bòle bòe-(n)*, laat staan, dat hij gaan kon, hij kon zelfs niet eens staan.

Hedumata, [van *hedu(k)* en *matak* 1?] T. = *kokomuk*, komkommer.

Hefa, On. = *lapa* 2, een kleed tusschen de beenen doorhalen.

Hefu, [vgl. *deü*, dial. *defu*], On. = *tou-inak*, veel; D. *lahine bè hefu ma bè ida-ä*, zij wisten, onderscheidden, wat veel en wat weinig was.

Hei 2, D., On. = *emi*, gijlieden.

Heï, R. = *eki*, schreeuwen, geweld, lawaai maken; *basa lahenda-ra heï dò rasakati,*

alle menschen schreeuwden; *heheïs*, geschreeuw, geraas, [vgl. *eki*].

Heka 2, D., (On.*ekar*) = *eëä*, de rondedans; *nggonggal heka-a* = *nggonga eëä-a*, zie aldaar.

Hekenák, Ba., (Bi. *hekená*) = *ekenák*, zie aldaar.

Hela 1, voeg bij: T. *òe-hela* = *òe-dolu*, put, (vgl. *dolu* 1); hierbij ook wel *hehela*, Bi., K. in: *nalò hehela* = *nalò tetenak*, dringend roepen; (T. *hehelak* = *nalèë*, stevig binden).

Hela 2, D., On. = Bi. *kela* = *ela* 1, overlaten; *lao hela* = *laö ela*, verlaten; D. *mahela*, (On. *maela*) = *laelak*, echtscheiden; D., On. *hela* ook = *ela* 2, laten; zullen; *fo hela* = *fò ela*, opdat.

Hela 3, Bi. = *fela*, instorten; *hela*, K. sub *felak*, *lilidok*, ravijn, afgrond.

Helas, On. = *nggelas*, pompoen.

Helebuü, D. (On. *elefuü*) = *kelefuü*, een knoop, haarwrong maken.

(**Hèlo** 2), R. *nalò hehèlo* (of *hehèlo*?) = *nalò kakauk*, aanhoudend roepen, [vgl. *hèlo* 1?]

(**Hena** 3), voeg bij: R. *henda-henda* = *ndena-ndena*, van het geluid van schieten; *henda* (*ai-a neu dae*) = *ndenak* enz., het hout op den grond smijten; T. *nakahehendak*, D. *naähehenda* = *nakapopòko*, sterk slaan op de trom enz.

(**Hena** 4), T. *hena-hena nò* = *hona-hona nò*, zie (*hona*) 2; Ba. *henak ei-n*, D., On. *henda ei-n*, T. *nakahehendak ei-n* = *nakapapak ei-n*, stampvoeten; T. *hendak* = *bòke*, schoppen, [oorspronkelijk één met (*hena*) 3].

Hena 5, T. = T. enz. *ena* 2, reeds; bijv. *dòro heni mba hena* = *dòlo heni pa-a sò*, het vleesch is uit zijn verband geraakt; *au ae konda dòk-a hena, tè ta bòle fa* = *au ae kona dòk-a sò, tè ta bòle fa*, ik had al lang willen afdalen, maar ik kon niet.

Hena 6, D. = *kea* 2, rood worden door sirih-kauwen.

Hená, R. = Ba. *hekenák* = *ekenák*, heknak.

Hène, voeg bij: D., T., On. = *kae* 1, (D., On. ook sub *ndaë*), klimmen, bestijgen; D. *ana hène ume ata neu*, hij ging (naar boven) in huis.

Hènge, voeg bij: D., On. *paä ahèngge* (*na*-), (naast *naätutu*) = *paä nakatutuk*, kort aanbinden, bijv. een paard aan een boom.

Hèno, Ba.: *hèno neu dae*, (naast *kèno*) = *kèno neu dae*, zoo maar op den grond gaan zitten.

(**Hendu** 3), T. *hendu-hendu* = *nanggeta-nanggatik*, mank gaan.

(**Henu** 4), Ba. *mpahenu* (*na*-): *kampa-eik-ala lampahenu* = *kapa-eik-ala latalesu*, de buffelsporen komen op, worden zichtbaar? [bij *henu* 2?].

(**Hèo** 3), T. *ara hèo-hèo* = *hala heu-heu*, uitdagend langs iemand heengaan?

Hèö 2, R.: *ana hèö neu au boboa-ka* = *ana hèko neu au boboa-nga*, hij wendt zich bij het zitten naar mijne zijde.

Hemba, D., On. = *fepa*, slaan; D. *hemba neu lae-a* = *fepa neu dae*, tegen den grond slaan, vallen.

Hèse, T. (ook On. sub *hè* 1), of *hehèse* = *èse*, *eëse*, drukkend wrijven met de vingers; *hèse* (*na* —) — *rumu* (*na* —) = *naèse-nalumu*, onderdrukken.

Hesu, T. = *esu*, wind, veest.

Hetā 1, voeg bij: Ba. *heheta*, of *heheta hahaï* = *hahapa*, vertreden.

Heta 4, Ba., T. *ma-n heta* = *nggaä-nggaä*, stamelen; Ba. *heta-mák*; D. *ma-heta* = *bòde-mák*, iemand, die gebrekkig spreekt.

Heu 2, Ba. = *tuti*, lasschen, bijv. twee stokken samenbinden; Ba., T. *heu uma*,

(D., On. *heu ume*), de dakbedekking bevestigen; Oep. *heu dea*, een visch-pagger maken, (Ba. *heu mpaä*, sub *latik paä*); *heheuk* Ba. = *unuk*, daklat, T. *heheu kise-n* = *uma sipo sini-na*, zie aldaar.

(**Heu** 3), Ba. *heu-heu*, (bijv. *hataholi*) *heu-heu* = *peka-peka*, zeer vele (menschen); *langgatúk beheu* = *langatúk lapék*, bijéén zitten, [denkelijk bij *heu* 2, „als aaneengebonden"].

(**Hi** 2), voeg bij: *hi* (*na*-), althans in R. ook tot versterking van *adu*, maken tot: *ama-n adu nahí-n, tuka ria malela balemata-na, neu manu-pui*, zijn vader maakte hem, volgens (door) zijne tooverkunst, tot een vogel.

(**Hi** 5), Bi. *kahihí* (*na*-) sub *ika*, strikken; Bi., R. *hihí* = *hihiïk, iïkak*, strik.

(**Hia** 2), Ba. *kahia* (*na*-) = *nakahí* 2, in orde maken, herstellen.

Hiak, Ba. = *hik* 1: *malòle-hiak* = *malòle-hík*, zeer mooi; = *hik* 2: *hataholi hiak*, een ander mensch; *laö*, (*naä* enz.) *hiak* = *laö* (*naä*, enz.).

hik, zie sub (*hi* 4).

Hiä 2, R. = *hika*, lachen; *hade-ra hiä* = *hade-la hika*, de rijstzaden beginnen te ontkiemen.

(**Hiäk**), *hihiäk*, Ba. = *hihiïk*, strik.

Hie 1, R. sub *ika*, strikken; *hihie̜* sub *iïkak*, strik, (vgl. *hihi̜* 5).

(**Hie** 2), T. *kahie* (*na*-) = Ba. *nakahia* = *nakahí* 2, herstellen.

Hiek, T., (D. *hie̜*) = Ba. *hiak*: *malòle-hiek*, (*-hie̜*), zeer mooi; *hatahori hiek*, (*hataholi hie̜*), een ander mensch; *laö*, (*naä*, enz.) *hiek*, (*lao, na*, enz. *hie̜*) = *laö*, (*naä* enz.) *hik*, zie sub (*hi* 4); (D. *tao hie̜* sub *tao nggangok*, zonder reden beschuldigen).

(**Hiï**), T. *hiï-hiï*, (naast en) = *noi-noi*, drenzen; [vgl. (*hiïk*) 2].

Hiïk 3, Ba. = *iïk* 2, soort klimplant, liaan.

(**Hida** 2), On. *mahida* (*na*-) = *namaluma*, verminderen, (vgl. D. *namaida*).

Hira 2, On. = *hida*, hoeveel?

(**Hila** 3), *sahila* (*na*-), D. = *nasila* 2, zich verslikken, (vgl. On. *nasaira*).

Hili, D., (On. *ili*) = (en naast) *tada* 1, afzonderen: *hili amba-la*, de buffels afzonderen; [denkelijk oorspronkelijk = *hèle* 2].

Hilu 3, Oep., afwenden, bijv. het hoofd afwenden; in gedichten = *pèngo*, [vgl. *hiluk*].

(**Hine**), D., On. *hine* (*na*-) [Tim. idem] = *nalelak*, weten, kennen; D. *nahine nae sisi ia ngga sisi banda afa*, hij wist, dat dit vleesch niet van een dier afkomstig was.

Hinga, voeg bij: D. ook *hingga* (= *se̜i*) *nala-na* = *seik nade-na*, zijn naam vermelden, opnoemen.

Hingik, voeg bij: On. *hinggi̜*, vin van een visch, (sub *hingik, lèlo* 1), ook in Lòle beteekent *hinggik*, vin.

Hisa, of: *his-a*, Bo., R. = *is-a*, bijna: *his-a mai sò tè ta dadi fa* = *isa mai sò*, enz., bijna was hij gekomen, maar het is niet doorgegaan; vgl. *hata-hísa* sub *hata* 3).

Hita, D., On. = *ita*, wij, (inclusief).

(**Hito**), T. *losa makahito-na*, tot aan het einde; *neu fai makahitona*, R. *lèdo nesi̜ mahito-na*, later, ten slotte.

Hò 4, D., On. = *ò* 1, gij.

Hò 5, Ba. = *fò* 1, drijven, voortdrijven, bijv. buffels.

Hò 6, Ba., Bi. = *hei*, ja!

(**Hò** 7), T. *mèko hò-hò* = *mèko-a hòe-hòe*, de gong geeft een aangenaam geluid.

(**Hò** 8), D., On. *hò* (*na*-) = *nahoa*, paren, van dieren, (*naähohò*, doen paren, sub *nàkatutunik*, vgl. *tuni* 1).

Hoa 1, voeg bij: T. *kahoak* (naast *mbae-lasek*) = *pae-lase*, niet gesneden.

Hoa 2, D. = *nakahè* 3, dieren terugroepen, tegenhouden, [vgl. *hò* 5].

Hoä 1, R. = *hoka*, oproepen.

(**Hoä** 2), R. *hohoä*, D. *hoä-hoä haï-haï*, *hoä-haï* = *hoka-hoka* 2, onbesuisd. Ook Ba., T. in: *sua hoä-hoä* = *sua hohokak*, valsch beschuldigen; Ba. *ta hohoäk* = *ta hohokak*, talloos.

Hòbe 2, R. = *hòë*, een zuur gezicht zetten?

Hòbo 3, Ba. *hòbo tane*, (sub *heta*, *hopu*), in de modder trappen, zakken.

(**Hòbo** 4), On. *hòbo-hòbo* (of: *hohòbo*) *ekar-a* = *pepesak eëä-a*, zie aldaar; [vgl. *hòbo* 3?]

(**Hòdo** 2), K. *ma-n nahòdo* = dial. *kòdo-kòdo* = *òdo-òdo*, smakken.

(**Hòe** 3), D. *ana hohòe au* = *nasapapai au*, hij plaagt mij?

(**Hòe** 4), R. *hohòe*, verklaard door: *tjoba*: *hohòe ò tou na mai tabu matepa au ei-ka dei*, wel aan! kom op, als gij een man zijt, (durf), trap dan mijne beenen stuk!

Hoï 2, K. = *noï* 2, op het punt zijn van, bijna; ook = *sanga*, willen: *ana hai-ná pele-n-ala lèo tasi hoï sanga pado*, hij nam zijne fakkels mede naar zee, willende inktvisschen zoeken, (om naar inktvisschen te visschen); *hoï neu mata sudi laä linu sò dò bei*, hij wilde eens gaan zien of zij al gereed waren met eten en drinken of nog niet; ook: bijna, (alleen maar) = slechts: *au nanaä-nga nai ndia-a selak-a hoï ai-dò nula*, mijn voedsel daar is grof, slechts boschkruiden.

(**Hòke**), D. *feä hòkel ia*, of: *feä hòkes-ia* = *nakas-a*, zoo even.

Hòko, D., On. = *ta* 1, niet zijn, niet, als afzonderlijk woord, D. *feä*, (On. *fèë*) *hòko* = *bei ta*, (als afzonderlijke uitdrukking, anders *feä ngga*, *fèë nda*): D. *naädòto mbela tè duü hòko*, zij kookte maïs, maar er was geen toespijs; D. *mita mae nea dò hòko-s-ò*, (On. *batulai nema dò hòko*) = *batusalai ana mai dò ta*, of hij komt of niet.

Hòko-dae, T.: *hatahori lèo-laö-na nò hòko-dae ao-na*, iemands wijze van leven met „het zich laag houden”, iemands nederige, niet aanzienlijke leven; [voor het tweede gedeelte vgl. *dae* 1, 2; voorts vgl. (*hòko* 1), *sòko-sòko*?]

(**Hòle** 1), T. *hohòle tali* = *puta tali*, touw draaien, [vermoedelijk bij *ule*].

(**Hòle** 2), Ba. in: *hutu-hòle*: *ana hutu-hòle nò sasapu uma-a* = *hutu-leti*, zij is druk bezig met het huis aan te vegen; [vgl. *hohòle* 1?]

(**Holi**), Bi. *holi-holi* = *foli-foli*, duidelijk, groot, zeer helder zichtbaar zijn, [vgl. *holi-holik*].

Horis, On., ook wel Term. *holis* (althans in Keka) = *nalaok*, levend; [vgl. sub *hataholi*].

Hòlo 1, voeg bij: D. *oöla hòlo* = *kokolak sipi*, ergens dichtbij zijn, iets bijna raken; D. *oöla naähohòlo* = *kokolak sòe-sòe*, (zijne woorden doen schampen, iets raak zeggen), twist zoeken.

Hòlo 4, K. *hòlo doi*, (sub *lanek*); R. *hòro doi*, (sub *pedak*), geld inzetten, [bij *hòlo* 2?]

(**Hòro**), R. *hohòro* = *nggonggòlok*, snuit.

Holomè, D. = *hataholi hingik*, zie aldaar.

Holopaliu, Bi. = *holopiu*, soort struik.

Honda 4, D., On. = *tapa* 1, werpen, [vermoedelijk oorspronkelijk één met *hona* 1].

(**Honda** 5), D. *honda-honda*, *ahonda* (*na-*), (naast *bèbe-bèbe*, *nggèë-nggèë*) = *dèle* 3, beven, [denkelijk bij *hona* 1, vgl. *dèle* 2 en 3].

(**Höö** 1), D. *höö-höö*, D., On., R. *mahöö*

(*na-*) = *namahòko* 2, zich verheugen; *hòö-hòö*, ook in Term. en elders in de taal der gedichten: *hòö-hòö tou beu ma pela-pela palú*, men verheugt zich steeds over een nieuw persoon (over het nieuwe), en heeft afkeer van het oude.

(**Hòö** 2), T. *bafi-ana hohòö ina-n* = *hòdo-hòdo nò*, de big is zeer gehecht aan hare moeder; *ipi hohòö*, zie aldaar.

Hopu 1, voeg bij: K. *hohopu* = *hahapa*, vertreden, (hierbij ook wel On. *hombu ekar* = *nggonga eëä*, zie aldaar).

Hopu 2, Bi., R. = *hoü*, vatten, houden; Bi. *esa-esak-ò hopu tè tafa-na*, een ieder hield vast (had bij zich) zijne lans en zijn zwaard.

(**Hoü** 2), *hoü-hoü*, D., On. = *ndendesi*, mommelen, [vgl. dial. *kokomu*?]

Hu 2, voeg bij: T.: *numa netehú-na losa makahito-na*, van het begin tot het einde, (vgl. *metehún*); *netehúk* ook gebezigd in den zin van: (begin =) afdeeling, stuk: *netehú kasalahunu-na*, tiende stuk.

(**Hụ** 2), D., On. *ahụ́* (*na-*) = Ba. *nakahuük* = *nakauük*, ja-zeggen.

(**Huk** 3), Ba. *kahuhúk* (*na-*) = *nakauük*, de buffels eene sawah laten betreden; (zoo ook bij Fanggidaej).

(**Hua** 1), T. *huhuak* = *fafaik*, ochtend, [vgl. *huas-a*, *huä*].

(**Hua** 2), D., On. *mahua*, zie aldaar.

Huä, D., On., R. = *huka* 1, openen en *huka* 2, verhuizen; R. *huä*, de dageraad: *sudi-sudi silụ mai dulu dò huä mai laka na lole-dasi-na neu*, ieder keer bij het aanbreken van den dag komt (laat zich vernemen) zijn gezang.

Huke, Bo., Bi., K. = *nòke*, (enz.), vragen, verzoeken.

Hulạ, (D. (*hurạ* On.) = *ulek* 2, pot; D. *lifu hula-òe-na* = *lifu ule-ana-na*, draaikolk.

Hule, Ba., R., ook in Keka = *nòke*, in den zin van: vragen, verzoeken, smeeken: *ana hule seluk ana fò ela ndia lèo nème ndia*, zij verzocht haar daar te mogen verblijven; *lafo-a hule mèo-asu-a fò ela-n ana nasoda*, de muis smeekte den tijger haar in het leven te laten; *lòke makasi neu Lakimola ma ala hule-n ana fò manafali bai na ana hoü sila nanaä-na seluk*, zij danken (den berg) Lakimola en smeeken hem, dat hij het volgend jaar ook weder voor hun voedsel zorgt; *huhulek*, verzoek, bede.

Hulu 3, Bi. = *hunu*, garen tot een kluwen winden.

(**Hulu** 4), Bi. *uma-huhulụ*, R. *uma-huhurụ* = *uma-hunuk*, zolder; *sui losa uma huhulu-na*, (*sui dai uma huhuru-ä*) = *sui laë uma-hunuk-a*, met het hoofd tot den zolder reiken.

Humè, D., On. = *kumea*, soort gras.

Humu 2, [vgl. *nggumu*], D., T., On., ook Lòle = *hoü*, in de beteekenis van: grijpen, vangen; T. *mèo kòbo nala-na, ana humu ta sala ndondou-na*, de kat zette hare klauwen op hem en greep hem juist bij den nek; On. *ana humu nala manu-a ena* = *ana pòngo-ná manu-a sò*, hij heeft de kip te pakken gekregen; D. *humu* (*na-*) = *nahoü*, zoeken te vangen; hinderen.

Hunị 1, D., On. = *funi* 2, *funik*, de nageboorte; D., On. *huni-ä kai* = *funi-a kaikè*, de nageboorte is moeielijk te verwijderen.

Hunị 2, On. (naast *utạ*) = *dodòlek*, hersenen, [hetzelfde woord als sub 1?]

Hunị 3, D., On. = *kunik*, kurkema.

(**Hundu** 2), D. *hundu-hundu* of *hundụ* = *nduü-nduü*, van het geluid van paardengetrappel, (of = *hunu-hunu*, rondloopen?)

(**Hunu** 3), Bi. *hunu-hunu* = *nakadedèle*, zich uitrusten?

(Humbu 2), On. *humbu* (*na-*): *anin-a na-humbu*, de wind waait hevig, (sub *anin--a fu-ná ai-la nggonga-nggonga*. [Vgl. *fupu* 1].

Humbụ, On., of *langga-humbụ* = *fupuk*, de kruin van het hoofd.

Huse, T. = *use*, inzouten.

Husek, T. = *usek*, navel.

Husi, T. = *usi*, najagen, wegjagen; *tè hatahori ta rai na fò husi au ma raka-tataük au*, maar er zijn daar geen menschen, die mij verjagen en verschrikken.

Hutu 3, D., On. = *utu*, luis.

(**Hutu** 4), T. *kahuhutu* (*ra-*) = *lakahuhupu*, in menigte aanwezig zijn, krioelen, [vgl. dial. *rakambumbutu*, *rakamumutu*, alsook Term. *lakamomotu*].

(**Huü**), Ba. *kahuük* (*na-*) = D., On. *naähú* = *nakauük*, ja-zeggen, (Lòle: *huü-huü*, *ninggihuhuü*, zuchten, kermen).

I.

I 2, R. = *ki* 1, links; *ki* 2, noord; *esa nesị pò i-na ma esa nesi pò ona-na*, een ter linker- en een ter rechterzijde.

(**I** 3), T. verkort pers. voornw. v. d. derden pers. enkelv.: *ifada* = *nafada*, hij zegt; *iminène* = *namanène*, hij hoort.

Ị, Bi. = *iïk* 2, soort liaan.

Ia 2, Bi. = *hiä*, zwagerin.

Iä 2, D., On. = *ika*, strikken; D. *iät*; On. *iïät* = *hihiïk*, *iïkak*, strik.

Ibo, Bi., R. = *ifo*(*k*), soort schelpdier.

(**Ida** 1), D. *idạ*, weinig: *bè hefụ ma bè ida-ä*, wat veel en wat (slechts) weinig is; *maida* (*na-*) = *namaluma*, verminderen, [vgl. On. *namahida*; bij On. *hira*, Term. *hida*, vgl. T. *baü-anak*?]

(**Ida** 2), *iïda*, R. = *kikida*, ingedeukt zijn.

(**Idi**), *laidi* (*na-*), D., On.: *nalaidi ale*, (*are*) = *lilidi hade*, de rijst uitspreiden; On. *nalaidi langga-fulu-na* = *sisiü langa-dò--na*, het haar uitpluizen, (vgl. *nalilidi* 2).

Idu 1, voeg bij: Ba., T., D., On. = *deï* 1, zoenen; *iïduk*, enz., kus; T. *iduk* = *panak*, neus.

Idụ-langạ, Bi. = *lungu-langak*, knie; *sunạ idu-langa-na*, knielen, (vgl. R. *udu-lakạ*).

Iï 1, D., On. = T. *kiki* = *ka* 1, tusschen de tanden nemen, bijten; D., On. *saiï* (*na-*): *nasaiï mòdo* = *totoba* (3), *mòdo*, eene tabakspruim in den mond houden. (Zie ook sub [*iï*] 2).

(**Iï** 2), On. *saiï* (*na-*) = *nasakiki*, schoonmaken met een kwast, enz. (Zie ook sub *iï* 1).

Iï̤ 3, D. (sub *kuku-hák*), On. (sub *kuku-teluk* en *iï-ndòto* sub *kuku-hák*), soort vogel.

Iï-rae, On. sub *tòko-tík*, soort krekel.

Iï-leleị, D. sub *bebengu*, *kili-eik*, *kokòlok*, bel, schelletje.

Ikạ, Bi., R. = *iäk*, visch.

Ike, Bo., T. ook wel Ba. = *ika*, strikken; Bo., T. *iïkek*, *ikek* = *iïkak*, strik.

(**Iko**), voeg bij: *ofak-*(*a*) *iko-na*, (althans in T.) = *ofak-a bui-na*, achtersteven; D. *uma fò teu ta hendi iko-äla dei*, kom, laat ons het staartje (= het overschot) opeten; Bi. *iko* (*na-*) — *langa* (*na-*) = *suka-papanak*, hals-over-kop (vallen), (hierbij? K. *hai ikọ*, Bo. *hai-naikok*, Bi., R. *hai naiko* = *hai niniök*, soort emmer?).

Iko-lò, On. sub *fefè* 2, zuurachtig, van stroop?

Ila 3, D. *ila musu-a èno-na* (On., R. *ira musu-a*) = *kila* (2) *musu-a èno-na,* toezicht houden, het oog houden op den weg van den vijand.

Ila 4, D., (On., R. *ira*) = *kila* 3, (*nakadidia*), zuinig zijn; D. *ila-iną*; On. *manaïra-iną,* zeer zuinig.

(**Ira** 5), On. *saira* (*na-*) = D. *nasahila* = *nasila* 2, zich verslikken.

Ili 1, On.: *ili* (*amba-ra*) = D. *hili* = *tada* 1, de buffels afzonderen.

Ili 2, D., (On., R. *iri*) = *kili* 1, aanpunten.

Iri-eį, R. = *kili-eik,* schelletjes.

Ili-sosò, D. = *sosò* 6, dansen bij het slaan der trom.

(**Ilo**), D. *ilo-ilo* = *nduka-nduka,* van het geluid bij drinken, klokken.

Ilu-ai, R. = *kilu-kaï,* verward.

Ima 1, T., R. = *kima,* soort schelp.

Ima 2, D., On., zie hieronder *nea.*

Ina 2, voeg bij: Bo., T., ook in Keka, *dae-inak,* D., R., (ook wel Bi.) als *dae--iną* = *dae-henak,* aarde, vasteland.

(**Ina** 4), Ba. *ina-abas* = *ine,* het werktuig om te spinnen.

Ina-húk, [vgl. *ina* 2 en (*hu* 2), lett.: grootstammig], Ba., T. = *matua, matua--ina,* groot, aanzienlijk, (Lòle: *inahú,* groeien, van kinderen).

Ina-òe, Ba. sub *nggòlo-faek,* soort hagedis.

Ine 2, D., On. = *ina* 2, groot, (na substantieven, anders *ina*).

(**Inde** 3), On. in *pò-inde*: *are-a pò-inde* = *hade-a fòlo-natun,* zie aldaar; D. *ale-a indę,* idem, [mogelijk als vergelijking bij *ine* 1].

Ingga, On. = *hinga*; ook: *ingga* (= D. *hingga*) *nara-na* = *seik nade-na,* den naam noemen; (soms ook in D., bijv. *iinggat* = *hihingak,* het rekenen).

(**Ingi**), D., T., On. *iinggi* = *hihingi,* kakkerlak.

Ingu, voeg bij: in D., On. is *inggu* ook = *tetengak,* het tjongak-blok en — spel.

(**Inį** 2), R. in *rai-dò ini* = *daë-dò kinik,* soort sirih.

Ino 2, D. zien, (gewoonlijk met *nita* verbonden): *bòe-ma hataholi manasia nggòlo na ino lita-s dè ala landu,* toen de lieden in dat dorp hen zagen, maakten zij geraas; *bòe ma basa hataholi-la toä ino lita manadadit na,* en alle menschen waren verwonderd toen zij die zaak aanschouwden.

Indǫ 2, of *indok,* On. (naast *bito, bitok*) = *kito* 1, draaiend knijpen.

Inu 3, D., On. = *henu* 1, kraal, koraal.

(**Inu** 4), D. *inut,* On. *iinut* = *kinuk,* fluit.

(**Inu** 5), K. *tali inų,* On. *tali iinut*, **Inus** 2, Ba. (?) = *tali inok,* een touw aan het weefgetouw.

Inuhae, R. = Bi. *kinuhaę* = *kenuhaek,* zie aldaar.

Io, R. = *kio* 1, piepen, en *kio* 2, prijzen.

Iö, D. [oorspronkelijk één met *ikok,* staart?] = *peli, pelik,* achterste; *iö-na hèo-hèo* = *peli-na hèko-hèko*; *iö-na napède* = *peli--na napiti-lain,* zie aldaar.

Ipi? T. *ndara mane ipi hohòö ndara ina-r,* sub *ndala mane-a dudú ndala ina-la*? Vermoedelijk = T. *hohòö* 2.

Isa 4, Ba., D., On. = *ise,* met een band ombinden om iets aan op te hangen; [vgl. *isa* 3].

Isat, D. (*hataholi*) *mate isat* = *nisa-lalak,* iemand, die door een ongeval of noodlottig toeval, gestorven is, [bij *nisa*?]

Isa-hák, Ba., (D., On. *isa-há*) = *sèpek,* soort mand, [denkelijk van *isa* 4 en *ha* 1].

Ise 2, Bo., T., R. = *isa* 3, binden, bijv. een steen om den hals; *ise* (*na-*), in Keka = Term. *ise.*

(**Ise** 3), D. *hae ise-ise,* (sub *nasalalako*) of *hae isę,* D., On., R. = *hae kisek,* hijgen.

Isẹ, D., On., R. = *kisak*, *kisek*, eenig; *iisẹ*, D., On., R. = *kikisak*, zeer enkelen, zeldzaam.

Isi 6, Bi. = *isa* 3, *ise*, binden.

Isi 7, On. = *bii*, *fii*, knijpen.

Isi 8, On. (naast *karu*) = *kisu*, krabben als eene kat.

Isi 9, D.: *ana òfe nala basa naná malada ndè-ndè-n dè ana mbeda-isi* (Term. *pedak--asa*) *leu mamana mangamoi*, hij haalde allerlei lekkere spijzen te voorschijn en zette ze op eene schoone plaats. Hierbij ook wel *nisi* na telwoorden, als: *lua--nisi* (Term. *dua-s-ala*) *hòö-hòö hiẹ*, zij beiden waren zeer verheugd; *aänạ lua--nisi* (= *kalua* [*elu*] *na-la* = Term. *kaduak-ala*) *lamatau*, de beide knapen werden bang.

(**Isi** 10), *isi* (*na-*), On. *naisi tali* = *nahí tali*, een touw ontwarren.

Isị, On. = D. *esị* = *usik*, ik volg een weg; ook: ik ga naar; zie hieronder *nesik*.

Isinák-a, Ba. = *nakas-a*, zoo even, pas, [wel hetzelfde woord als Bi. *bèse-anak-a*, R. *bisi-ná*], ook Lòle: *isinák ò sunggu*, zoo even sliept gij.

Isu 1, R. = *kisu*, krabben, schrapen.

Isu 2, D. = *kidu*, wurgen.

Isu-fani, R. = *kisu-fani*, niezen.

Isu-òte, R. = *kisu-kòte*, verward.

(**Iu** 2), On. in: *iu-lòlo*, (sub *lòlo-nggèdo*) = *kiu-lòlo*, het toezicht houden.

(**Iu** 3), R. in *è-iu* (vgl. *è* 1 = *kè* 1) = *sai-kiu*, in reepen snijden.

(**Iu** 4), *iu-iu*, R. = *kiu-kiu*, stikdonker.

K.

(**K**), R. = (*ng*): *au dara-k*, (*dara-ka*) = *au ndala-ng*, (*ndala-nga*), mijn paard.

(**Ka** 3), T., On. in *batu-ká* = *batu-aik*, vuursteen, [vgl. *batu-kák*].

Ka 4, Bo., Bi., K. = *a* 5, zie *na* 6: *au asa-ká-n*, ik heb het door koop verkregen.

(**Ka** 5), Bo., Bi., K. = (*a*) 6, bijv. *au kafada*, ik zeg, enz.

(**Ka** 6), *ka-ka*, R. = *nggaä-nggaä*, belemmerd in het spreken.

(**Ka** 7), *sakaká* (*na-*), K., D., R. = *nasa-ngganggá*, schreeuwen, (als een groote aap).

(**Kaba**), *kaba-kaba*, T. (sub *hihipu*, *peka--peka*), zeer veel, overvloedig zijn.

Kabạ́, Bo., (ook sub *babalek*), T. = *babák*, vogelverschrikker.

Kabạ, Bi. = *abas*, kapas.

Kabo, voeg bij: T., D., R. *kokolak*, (*oölạ*, *dedea*) *kabo-kabo* = *kokolak nggabo-nggabo*, ondoordacht spreken, in 't wilde doorpraten; Ba. *nakabo* = D. *naäbo* = *nakoba*, in beroering zijn.

Kabuak, Bo., (Bi. *kabuạ*) = *bubuak*, hoop, kudde, zwerm, drift, enz.

Kada 3, voeg bij: Bo. ook: *kada* (*fefe-pak-a*, enz.) = *oda* (*fefepak-a*, enz.), steeds, aanhoudend (slaan, enz.).

Kade 1, On. *ndaë-a kade* = *daë-dòk-a kea* (2), de sirih wordt rood bij het kauwen, [vgl. het volgende woord en On. *kea-ká*?]

(**Kade** 2), Ba., ook in Keka, *kade* (*na-*) = *naputu*, verbranden, verschroeien, [vgl. *kadek*].

(**Kado** 2), [vgl. *kadok* 1], On. *nasakado lima-n-ara* = *iik lima-n-ala*, de vingers

in elkaar haken, (D. *kado* sub *lèë* 3, met een strik binden).

Kadòndo, D. = *dòne*, soort nachtvlinder.

Kae 3, Bo., Bi., K. = *ae* 1, 2, ik zeg, denk, wil.

(**Kafa** 2), R. *kafa* = D., On. *nggafat*, licht, (niet zwaar).

Kai 1, voeg bij: K. *pute-kai* (*dale-*), bezorgdheid.

Kai 7, Bi. = *ai* 1, hout, boom.

(**Kaik** 2), Ba. in *ela-kaik-a* = *ela-fúk-a*, bijna, [bij *kai* 1?]

Kaidòke, K., R. = *kaidòëk*, krom, gekromd.

Kaifú, voeg bij: in Ba. ook *kaifúk* = *manakaifúk*, opgeblazen.

Kaihiïk, Ba., ook in Keka = *hihiïk*, strik.

Kaihòëk, Ba. } = *kaidòëk*, krom, gekromd.
Kaihòke, Bi., D. }

Kaihusuk, T. = *kaiusuk*, rib.

Kainasi, Bi. = *asinasi*, soort boom.

Kainulu, Ba. = *kailunu*, hoofdkussen.

Kaingola, Bi. = *kailenak*, de lagundi.

Kai-pò, Bi. sub *ai-pòö*, soort vogeltje; soort visch.

Kaisoa, Ba. sub *suma-sosoak*, kwaad, gebeten op.

Kaitefa, Bi. sub *kaifá*, soort boom.

(**Kaka** 3), *kakaka*, D., ook in Keka = *kokodèdo*, kakelen, van eene kip, [Mal. *kakak*; oorspronkelijk één met *kakaka* 2, vgl. Bug. *kèke*].

(**Kaka** 4), *kakaka*, Ba. sub *balapua*, soort roofvogel.

Kakak, T., (Bi., D. *kaka*) = *kaäk*, oudere broeder, (zuster).

Kakatua, voeg bij: Ba., T., On. ook = *kakae*, de vogel kakatoea.

(**Kake**)? D., zie sub *mbike-bulu*.

Kake-meti, Oep. = *nggange-tasi*, soort zeester.

Kako 3, (op Timor) het sap aftappen van den gĕbang-palm; *tua kako*, (ook elders in gebruik), het sap van den gĕbang-palm.

(**Kako** 4), R. *kakako* = D. *nangganggo*, rondzwerven.

Kakodedète, On. = *kòte-kòte*, verwarde geluiden, verward geraas maken.

Kakus, D. = *luï* 2, losrukken, uitrukken.

(**Kala** 6), Bo., Bi. in *kala-amak*, (*kala-ama*) of *kalama*; *kala-ina*(*k*) = *ali-ama*(*k*), *ali-ina*(*k*), schoonvader, schoonmoeder.

Karak 3, T., (Bi. *kala*, R. *arà*) = *fanak*, borst, [Kup. *kalas*, idem; vgl. (*kala*) 5, *kalak* 1].

Kalada, D. = *talada*, midden, ook = *takaladak*, het middelste kind; *hai haï mala hau esa fò hò ïï muhèle neu kalada-na*, wij zullen een stok halen, waaraan gij u met de tanden stevig in het midden moet vastgrijpen.

Karafao, R. = dial. *ngalafao*, soort hagedis.

Kalala, D., (On. *karala*) = *kulus*, Spaansche peper, [vgl. *lada* 1].

Kalama, zie (*kala* 6).

Karambò, On. = *kapòs*, hol, vgl. (*pò*) 4.

Karasa, R. sub *pò-niäk*, het gedeelte van den rug achter de schouders, vgl. On. *nggarasa*, [vgl. Saw. *keraha*, zijde van het lichaam, Sumb. *karasa*, kant].

Kalasi, Bi., R. = *kalua*, wilde duif.

Kale 2, On. = *suek*, arm- of beenband; [vgl. sub *suek*].

Kalèbok, zie dial. *lelèbo*, de lendenen.

Kalelau, K. = *kalauk*, sajur dòne.

Kali 2, voeg bij: in Keka *kakali* = *nafakali*: *manu ia-la kakali-lá uma-a i-na*, wat krabbelen deze kippen (den grond van) het huis om! D. *kali*, T. *fakakari* (*na-*) = *si* 3, krabben als eene kat; (hierbij? T. *kari* [*ra-*] *ao*, sub *lakani ao*, elkander plagen?)

(**Kali** 3), K. *kokola kakali* = *kokolak kaï-kaï*, stotteren.

Kaliauk, Ba. = *kalauk*, sajur dòne.

Kalihoka̩, Bi., troebel: *òe ia òe kalihokak-a, tè Oetanise òe-na manganeuk-a*, dit water is troebel, maar het water te Oetanise is helder; (vgl. R. *kelehoka̩*).

Kalikado, Ba., T. = *kakado*, iets in de plooien van het kleed bergen.

Karikoa, On. *dòmbe karikoa* = *dòpe kokoak*, het spits-toeloopende einde van een mes, mespunt.

Kalouk, Bo., (Bi. *kalou̩*, R. *karou̩*) = *kandouk*, nek.

(**Karu** 2), R. (*bafi-a*) *na karu-karu* = *naä kaso-kaso*, het varken eet smakkend.

Kaluk 2, T. (sub *mangalòdo*, mager worden), D. *susu-na kalu̩* = *suü-na kadu-kadu*, hare borsten krimpen in.

(**Kama** 3), *kakama*, R. (dichtertaal), verklaard als: stof, kleedingstof: *kèo kakama suta-a, pila bendae lusi-a*, zwart als zijde, rood als fluweel.

Kame 2, Bi., R. = *nggame*, gambir.

(**Kame** 3), Ba. *èso-èso kame-kame* = *isi-isi ame-ame*, lomp, onhandig zijn.

Kamili, Bi., D., (T. *kamiri*) = *kamiä*, kemiri.

Kaná, R. sub *biti-ná*, soort boom.

Kananak, Bo. en elders = *kana-anak*, kind, knaap.

Kangiti, Bi. (nevens *ngiti-ngiti*) = *nggiti-nggiti* 4, motregenen.

Kani 1, 2, voeg bij: T. *kandi-dali* = *kakani*, zie aldaar: Ba. *nakoa kani aok* = *nakoa kai-eik*, voor de leus iets uitvoeren, verrichten; (Lòle: *kandi aok*, schertsen).

(**Kandu**), D. *kandu-kandu* = *nggomi-nggomi*, zwaar behaard.

(**Kao** 3), Bi. *henu kao-kao* = *henu tama-tama*, geheel vol, [vgl. *kabo-kabo*].

Kapai, D. groot: *baü amba-mòne kapai esa*, zoo groot als een mannetjes-buffel; *hula kapai*, een groote pot; [Saw. *kepai*, groot, volwassen].

Kapa-lasè̩, Bi., (D. *amba-lasa̩*) = *kapa-sosòlo*, soort boom.

(**Kape**), *kape-kape*, Ba., D., On., evenals R. = *nggape-nggape*, slap neerhangen, (R. volgens opgave ook = *nggaë-nggaë*, spartelen); T. *kapek*, D. *kapel*, On. *kaper* = R. *kape̩* = *nggapek*, wenken, wuiven, (On. *kakaper* sub *fifiu*, met de armen zwaaien).

Kapolak, Bo. = *popolak*, lijk.

Kasè̩, Bi., R. = *sesèk*, het uitgeperste; bezinksel, enz.

Kasi-nggalek, T.: *ai kasi-nggalek*, (naast *panga-hák*) } = *ai panga-hák*, een vertakt stuk hout, enz.

Kasi-panga̩, Bi.: *kai-kasi-panga̩*, (vgl. D. *asi-pangga̩*) } = *ai panga-hák*, een vertakt stuk hout, enz.

Kaso̩, D (naast en) = *pilu* 1, zijwaarts stooten met de hoorns, (hierbij? On. *kakaso̩* sub *pepètek*, op eene bijzondere wijze zwemmen; vgl. ook *kaso-kaso*).

(**Kasu**), *kasu-kasu* (*mamá-*), D., evenals R. = *nggasu-nggasu*, aanhoudend gapen.

Kata, R. sub *kòdok* 1, zeker geluid maken.

Kata̩, Bi.: *hade katá*, (Mal. van Koepang *katák*) = *hade tak* (1), ongepelde rijstkorrels gemengd onder de gepelde korrels.

Kateu, voeg bij: Bi. *kateu batu̩*, sub *koti batuk*, soort vogel.

(**Kati** 3), *sakati* (*na-*), D. evenals R. = *nasanggati*, juichen.

Kati-kokòdo, On. = *kòdok* 1, zeker geluid maken.

(**Kaus**), On. *oöla̩ kakaus* = *kokolak nakalelènek*, met omwegen iets vertellen; voorzichtig, iets achterhoudend, spreken?

Kaule̩, R. = Bi. *ngaule̩* = *eëä*, de rondedans; *pesa-pesa kaule-ä* = *pepesak eëä-a*, zie aldaar.

(**Kè** 6), Bi. *kekè* = *kèë*, kneden.

(**Kèk** 4), T. *kekèk* = *sai-kè*, soort vogel.

Kea-dola, Ba., Bo., ook in Keka } = *kedola*, soort spel.

Kea-dòlo? D. } = *kedola*, soort spel.

Kea-ká, On. *dula-ä kea-ká* = *dulak-a kea*, het patroon is helder; [voor het laatste gedeelte vgl. *kak* 1 en *ka* 2? Vgl. On. *kade* 1 en *kadek*].

Kebak, T. = *eëä*, de rondedans: *nggongga*, (*mbembesak*) *kebak* = *nggonga*, (*pepesak*) *eëä-a*, zie aldaar.

Kedaę, R. *bibi kedaę* = Bi. *ngedaę* = *biï aek*, geit.

Kède 2 of *kède-kède*, Bo., D. evenals R. = *nggède*, kwaken; (D. ook: *bò kède-kède* = *böö nggète-nggète*, aanhoudend hoesten); R. *kède-ama* = *lòdo-nggèlek*, kikvorsch; [vgl. *kède-kède* 1].

(**Kède** 3), D. *nakabetu kède-kède* (naast en =) *kè-kè* 3, zeer buigzaam, [bij 1, 2?]

(**Kèfe**), zie hieronder *susu-kèfe*.

(**Kei** 5), R. *kekei* = *kili-dodòdo*, kittelen, [vgl. *kei* 2; Tim. *mahei*, *mahai*, kittelig].

Keis 2, On. = *kei* 2, *nalakei*.

Keka 4, Ba., D. = *koka* 1, het vuur uithalen; Ba. *ana keka heni haï-a*, zij haalde het vuur uit.

(**Kèke** 2), D. *kekèke* (= D. *òbo lambį*) = *fiïk*, onder het loopen de sarong met de vingers vasthouden.

Kela 6, Bi. = *ela* 1, 2, overlaten, laten, zullen; *fò kela* = *fò ela*, opdat; *lako kela* = *laö ela*, verlaten.

(**Kèle** 3), (K. *kèle-kèle* sub *nggile*, benauwd ademhalen), ook in Keka, benauwd hoesten: *bǫö tao lèo-bè ndia dè lè kèle-kèle-ngemi*, wat is dat voor hoesten! gij hoest alsof gij u verslikt hebt; [Tim. *hène*, idem].

Kelefuku, Bi. = *kelefuü*, een knoop, eene haarwrong maken.

Kelehoką, R., (Bi. *kalihoka*) } = *kelupuak*, troebel, [zie *kelupua*].
Kelepuą, Bi., (T. *kelembuak*) }

Kèlǫ, Bi. *kea-kèlǫ*, (ook Keka: *kèlok*) = *hanik*, schaal van eene schildpad; Keka *makèlok*, van zulk eene schaal voorzien.

Kelubių, K., sub *kekeluk*, soort visch.

Kème 2, Bo., Bi., K. eerste pers. enkelv. van *nème*, zie aldaar.

Kèmek, Bo., (Bi., K. *kèmę*), eerste pers. enkelv. van *nèmek*, zie aldaar.

Kemi, Bo., Bi., K. = *emi*, gijlieden; Bi. *kemi-dé*, K. *kemi-é*, R., Oep. *kemi-nó* = *lemi-né*, partikel bij den meervoudigen vocatief.

Kena, voeg bij: T.: *kena bafa-na* = *saba bafa-na*, in de rede vallen, het doorgaan met spreken beletten.

Kène 2, R. stelen, ontfutselen: *maneni-kò ta ara laë hata fò kène nala-s dei besak-ò fali lèo uma-na neu*, eerst als hij niets aantrof om weg te nemen, keerde hij naar zijn huis terug.

(**Kendi** 2), T. *masakendik*, schoon, rein: *mamana malalaok ma masakendik*, eene schoone en reine plaats.

(**Kèo** 2), voeg bij: althans in Keka ook: *kèo* (*na-*) = *kekèo*: *au akèo alelak sidi*, ik kan eene kain om de heupen dragen.

Kèo 3, On., sub *èo* 1, soort gewas.

Kepekè, D. = *pitu-lètok*, soort vlechtwerk, (*kepekè-endą* sub *pepètek* (2) *henak*, denkelijk een vlechtwerk van pandan-bladeren, vgl. On. *pepètę*).

Kesik, Ba.: *lèdo-a kesik* = *kosik*, de zon helt, daalt, (op Keka: *ledo-a kesi*).

(**Keta**), T. *keketak* = *kekeäk*, bont.

(**Kète** 3), Bi. *kète-kète* (*nai kama dale*) = *kunu-kunu* 2, in de kamer blijven hokken?

Keteflą, Bi. } = *tekefiak*, teek.
Ketepau, (vgl. R. *etepau*, Bi. }

Ketu 1, voeg bij: Bi. *maketu* (*la-*), ook = *laelak*, echtscheiden.

(**Ketu** 3), Bo. *keketuk*, Bi. *keketų*, (R. *eëtų*) = *kekeük*, kort.

Ki 3, voeg bij: Bo., Bi. ook = *nggido*,

fluiten van vogels, [vgl. Saw. *tangi*, weenen en fluiten van vogels].

Ki 6, (*kį* R. = *nggik*), R. *ki* (*na-*) ook: zich voegen bij: *neu nakí nò manu-puį mata ria-a*, hij voegde zich bij andere vogels van dat soort.

(**Kida** 2), Bi., T. *susu-n*(*a*) *kida-kida* = *suü-na kadu-kadu*, hare borsten krimpen in; T. *kidàk*, R. *kida* = *pidak*, verschrompeld, [vgl. (*kida*) 1].

(**Kidi**), Bi. (*mudi*) *kidi-kidi* = *pidi-pidi*, aanhoudend spuwen.

Kido 1, Ba., D., T., On., evenals R. = *nggido*, fluiten, van vogels.

(**Kido** 2), T. *kido-kido* = *kiö-kiö*, vergruisd.

Kifo, Bo., D. = *ifo*(*k*), soort schelpdier.

(**Kifu**), R. *kikifu* = Bi. *ngingifu* = *nggenggeü* 1, met een waaier waaien; ook = *nggenggeü* 2, slap neerhangen.

Kiki 2, T., (D., On. *iï*) = *ka* 1, bijten: *ò kiki mahère neu talada*, gij moet u met den bek stevig vasthouden in het midden van het hout; [Amb. *kiï*, *aniki*, Mak. *kįkį*, vgl. Mal. *gigit*, Bim. v. Kolo *kaka*].

Kilinisi, D. sub *kolokiök*, soort schelp.

Kilu-kasala, [vgl. sub *kilu-hòek* en *sala*], Ba.: van richting veranderen en daardoor krom worden, bijv. *ai-a kilu-kasala*, de boom verandert bij het groeien telkens van stand en wordt daardoor krom; *ai-a kilu-kasalak*, de boom is krom.

Kini, Bi. = *ine*, het werktuig om te spinnen; *dipo kini* = *dipok ine*, de *ine* doen draaien.

(**Kino**), On.: *ndiki-rò kilo-ana* = *diï-dò-ilo-anak*, trommelvlies.

Kinu 2, Bo., Bi., K. = *inu*, ik drink.

Kinuhae, Bi., (R. *inuhae*) = *kenuhaek*, zie aldaar.

Kisa 4, Bo., Bi., K. = *isa*, ik dood.

(**Kisek** 2), Bo. *kikisek*, Bi. *kikise* = *kikisak*, zeer enkelen; zeldzaam.

Kita, Bo., Bi., K. = *ita*, ik zie, (zie ook hieronder *nita*).

Kitak, T. = *nggitak*, een kleine tros van pinang.

Kiu 5, Bi. = *nggiü*, soort visch.

Kò 3, Bi. *kò bafa* = *köö bafak*, den mond met de hand bedekken.

(**Kò** 4), R. nadrukswijzer: *maneni-kò* = *makaneni-ma*; *ara lèo nala dò-ä losa-kò dua-s-ara esa nasida nò esa*, zij woonden een tijdlang samen, totdat de een van den ander scheidde.

Kón, R. na den vocatief: *tia-kón*, vriend, (vgl. *ó*).

Koa 2, voeg bij: Bi. *koa tèke*, R. *koa kète*, D. *koa afu* en *koa kanafį*, On. *koa silolo*, sub *koa kèsek*, soort vogel; Bi. *koa òe*, sub *sui òe*, soort reiger.

(**Koak** 2), T. *utu kokoak*, (D., On. *kutu oöa*) = *utu kukuak*, jonge luis.

Koba, voeg bij: T., K., D. (*kokolak*, enz.) *koba-kabo* = *nggabo-nggabo*, onbesuisd, in het wilde, ondoordacht spreken, (R. *anin-a nakoba* = *anin-a nasakoka*, de wind verandert voortdurend, is in beroering).

(**Kòbe** 1), *kòbe-kòbe*, D. evenals R. = *nggòbe-nggòbe*, *nggibo-nggibo*, geheel gescheurd.

(**Kòbe** 2), On. *namalatu kòbe-kòbe* = *namalatu nòne-nòne*, beurzig, overrijp.

Kòbel, D. = *natanggonga*, overvloeien, [vgl. *koba*?]

Kò-bènggo, On. = *lèpo-lèpo*, rondzwerven, [vgl. *bèngok* en sub *kò-fèèk*].

Kòde 1, voeg bij: in D. ook = *niï-ana*, een pas geboren kind.

(**Kòde** 2), R. *kokòde* = *òde-ode*, plagen, (vgl. On. *kokòre*).

Kodį, K. *kodį batu* = *sapi-kodi*, uitglijden over een steen.

Kodi-òek, T. (vgl. D. *nggodi-òe*) = *sui-òe*, soort reiger.

(**Kòdo** 3), D., On. (*ma-n*) *kòdo-kòdo* = *òdo-òdo*, smakken.

(**Koduk**), *kodu-koduk*, Ba.: *tane kodu-koduk*, zeer scherp, (Fanggidaej); T. *ana fofora nala felas tande kodu-koduk* = *ana fofola-ná felas-a tane fodu-fodu*, hij slijpt het mes zeer scherp, [vgl. *fodu-fodu*].

Kòe 1, voeg bij: T. *kokòe* (*na-*) *dale-n* = *nalelenu dale-na*, troosten.

(**Kòe** 3), T. *kòe* (*na-*) = *nakadòe*, nat zijn.

Kofạ, Bi. = *ofak*, vaartuig.

Kofa-lou, Bi. (R. *kofa-rou*) = *nggofa-lou*, mager zijn.

Kò-fẹa, D. / **Kò-fèkẹ**, Bi., R. } = *kò-fèëk*, afzonderlijk.

Kofiu, T. = *kofio*, (ook sub *nakamiu*), met den mond fluiten.

Koi 2, voeg bij: On. *oöla kois ndandá-na* (ook wel in D.) = *kokolak sipi èno-na*, ergens dichtbij zijn, het bijna treffen of raden.

Koi 3, T. *koi aö* = *kuik haö*, kalkstrepen zetten? [Vgl. *koi* 1?]

Koi 4, Bi. *au koi lèo na ku* = *au kèdok lèo na u*, ik ga even daarheen; [vgl. *koi* 1? of *kou* 1?]

(**Koi** 5), T. *koi* (*ra-*) = *lakani ao*, elkander plagen, [vgl. sub *koi* 1?]

Koï-òe, K., (R. *oï-òe*) sub *koti-batuk*, soort vogel.

Kòke, Bo., K. = *òke*, ik vraag, verzoek.

Koki, T. (sub *dè* 2), Bi., On. = *koï*, den coïtus uitoefenen.

Kòko 3, Bi. = *kòö* 1, op den arm of de armen dragen, of op de armen in de hoogte tillen, optillen: *ana sapalao, lai-lai in ina kòko nala-n*, hij viel flauw en snel tilde deze vrouw hem op.

(**Kòko** 4), T. *kokòko* = *oöko*, zeef, (ook sub *aäkak*).

Kokodido, T. = *kokodèdo*, kakelen.

Kokodidok, T. (ook elders), soort vogel, [vgl. *kokodido*].

Kokodú, Bi. = *kololòlò*, de kippen roepen, (vgl. R. *kororurú*).

Kokofio, Bi. = *kofio*, met den mond fluiten.

Kokohí, On. = *natahí*, hellen.

Kokolèdo, Bo., D., On. = *kokodèdo*, kakelen.

Kokoöa, R. = *kokoa*, kraaien.

Kokotè, K., D., R. = *kokodèdo*, kakelen, ook in Keka: *manu-ina-a kokotè na, na natòlo basa sò*, de hen kakelt, omdat zij een ei gelegd heeft.

Korau, R. = *nggèdo-nggèdo* (2), mager zijn, (vgl. Bi. *palau*).

(**Kòre**), On. *kokòrẹ* of *kokòrek* = *òde-òde*, plagen, (vgl. K. *kokòde*).

Kolè, T., (D., On. *olè*) = *kulè*, de kusambi.

Kolekalauk, Bo. / **Kolelaụ**, Bi. } = *kalauk*, sajur dòne.

Kòlo 4, On. sub *tebi*, schaardig, afgebrokkeld, (ook sub *nalak*, bot).

(**Kòlo** 5), Ba. *òe-a fa kòlo-kòlo*, (On. *nandali kòro-kòro*) = *dòlo-dòlo*, met veel geraas stroomen, ruischend stroomen, van water; D. *naädòto kokòlo*, T. *nakadòto kòro-kòro* = *nakadòto hèdo-hèdo*, veel geraas maken, vgl. *kòlo-kòlo* 2.

(**Kòlo** 6), D. *kokòlo* (naast *kolododò*) = *kololòlò*, kippen roepen, (vgl. T. *kukuru*).

(**Kòro** 7), On. *sakòro* (*na-*) *tuạ* = *nasakò tua*, stroop slurpen.

Kòlọ 4, D., On. = *bòlok*, gat, opening, kuil; D. *lafo-a nggodi kòlo-n lala neu*, de muis kroop in het gat; *hau-kòlọ*, D., On. = *ai-pòk*, gat in een boom; D. *kokòlọ* = *popòlok*, vak, lade.

Kòrọ 5, R. = *nggolo-meik*, kinbaard?

Koloali, D., On. = *babaü*, vlinder, [vgl. Cer. *kolomali*, vuurvlieg].

Kolobakọ, Bi., K., (T. *korobako(k)*, On., R. *korobakọ*) = *kolobaök*, soort vogel.

Kolobò, On. sub *niki*, zie aldaar.

Kolododò, D. = *kolololò*, kippen roepen.
Kolohupu, Ba. = *pòe-nggète*, uitdrogen, zich buigen en inkronkelen, als verdroogde bladeren; [het eerste gedeelte denkelijk bij *kukulu*, vgl. *kuluheü*, dial. *kulumbè*, ook *holoduku*; vgl. verder Ba. *kopodulu*].
Kolokai̥, On. *side kolokai̥* = *saik nggibo-nggibo*, aan flarden gescheurd, [vgl. *kilukaï* en *kolopipí*].
(**Kolomèo**), On. *hatu kolomemèo̤* = *kiu-kiu*, stikdonker.
Kolonitu, K. = *koloniko*, bikkel?
Kò-ròlo, On. = *naleuk*, rondzwerven, [vgl. sub *kò-fèëk* en *ndòlo* 2].
Kororurú, R. = *kolololò*, kippen roepen, (vgl. Bi. *kokodú*).
Kolu-lou̥, K. = *kosu-louk*, cascado, aan cascado lijdend, [vgl. *kolu* 1, 2].
(**Komu** 2), Bo., Bi., K., R. *kokomu* = *ndendesi*, mommelen; in Keka ook *komu-komu*, bijv. *lasik naä sò na komu-komu*, als een oud mensch eet, mummelt hij.
Koneuk, Ba. sub *hai niniök*, soort emmer; ook in Keka: *koneuk ndia tua-a bei nai dalek*, in de *koneuk* is nog palmsap.
(**Koni**), (Bi. *sakokoni* (*na-*) sub *nakasasaäk*, de danseressen aanmoedigen?) in Keka: pralen: *palani ndia nasakoni suk ao-na*, de voorvechter verheft zich-zelf weer.
(**Kòno** 4), Bi. *bafi-a kokòno*, K. *bafi kòno-kòno*, On. (*fafi-a timina*) *kòndo-kòndo* = *nòko-nòko*, de kin van het varken schudt van dikte; T. *kokòndo* = *tutupa*, halskwab van een buffel.
Koökè, On. = *kokoa*, kraaien van een haan.
Kopa 2, D., On. = *mola*, vuurvlieg.
(**Kòpe**), D., On. *kòpe-kòpe* sub *nggòbe-nggòbe*, *sai-sai*, geheel gescheurd; D. *side kokòpe*, idem, (sub *nggòfe-nggòfe*), [vgl. On. *nggòpe-nggòpe*].
Kopodulu, Ba. = *pòe-nggète*, (ook Fanggidaej), verdrogen en v. d. zich buigen en inkronkelen als droge bladeren; v. d. *ana kopodulu ei-n-ala*, hij slingert zijne beenen om elkaar bij het zitten of slapen; [denkelijk voor **kolodupu*), vgl. Ba. *kolohupu*].
Komboneneu, T. (naast *roka*) = *bou* 1, pot.
Kò-selik, in Keka: *manafoti-lipa-la lalaik kò-selik*, de dansers bij het *hus*-feest loopen elkander vooruit, om het hardst; D. *koseseli̥ hau-la* = *nakaseselik ai-la*, de stokken doen uitsteken; [vgl. sub *kò-fèëk* en *seli* 1].
Kosu 4, D. *ndala-a kosu hendi*, (T. *ndara kosu heni*) *au* = *kodu heni*, het paard glipt onder mij weg; D. ook = *lido* 2: *kosu seli kota*, over den muur springen, (vgl. *busu*, On. *oöru̥*) en = *au sangga kosu na u* = *au sanga kèdok lèo na u*, ik wil daar even heen gaan, (vgl. *kodu*), [vgl. *kosu* 1, 2, (*kolu*) 2].
Kò-taik, Ba., Bo., T., ook elders = *moko-taik*, bijv. *hataholi uma kò-täik*, buurman.
(**Kòte** 2), T. *kòte* (*ra-*) = *lahòte*, twisten, vechten van kinderen, [vgl. (*hòte*) 1?]
Kò-tiak = *kò-taik*, vooral in de verbinding *kò-tia kò-taik*, [vgl. *tia* 1].
Koti-ai̥, R. = *nggoti-haïk*, het onderste van den rug.
Kòto-manu, On. *inu kòto-manu*, sub *henu kukulek*, soort koralen, [vgl. *kokòtok*].
(**Kou** 4), D., T. *kou-kou* = *sada-sada*, zeer scherp, [vgl. *kou* 1, 2, dial. *kodu-koduk*].
(**Kou** 5), T. *kokou mbelak* = *si* (2) *pelak*, maïs pellen, (ook in Lòle), [vgl. *kolu* 1, 2 en *kou* 1, 2].
(**Kou** 6), Bi. *kokou bafa-na* = *kuë bafa-na*, een scheeven mond zetten? bij *ko-kouk*, boog?]
(**Koü**), R. *koü* (*na-*), schreeuwen als een vogel: *nakoü dò nalò*: *seku-òe̤*, (de wilde duif) schreeuwt of roept *sekuòe̤*.

Kou-eik, slof, (volgens Fanggidaej); ook wel voor „kous", zie ook *ku-eik* [wel het Mal. Arb. *kauts*, of uit het Holl.].

Ku 3, Bo., Bi., K. = *u*, ik ga.

(**Kua** 4), voeg bij: Bi. *kua* (*na-*) = *nakaúük*, (zie aldaar)?

Kua 5, zie hieronder *kuä*.

(**Kua** 6), R.: *ò mesa-kò mu ria kua-kua tao lubea* = *ò mesa-ngò mu ndia kuü-kuü tao hata*, wat gaat gij daar zoo alleen, zonder iets uit te voeren?

Kuä, Bo., K., (Bi. *kua*) = *uä*, ik eet.

Kube, Bo. *kube bafa-na* = *kuë bafa-na*, een scheeven mond trekken.

Ku-ẹik, Keka, ook Bi. *ku-ei*, schoen, slof, (zou verschillen van *kou-eik*, kous).

Kufa, D. = *ufa*, djamboe.

(**Kukuk**), T. *lima-* (*ei-*) *kukuk*, Bi. *lima-* (*ei-*) *kukụ* = *lima-kuük*, vinger, (teen).

Kuku-pana, T., Bi. = *kuü-pana*, soort vischje.

Kule, Bo. *kule tali*, Bi. *kukule* (of *kukulẹ*?) *tali* = *puta tali*, touw draaien, vgl. *kukulek*.

Kulẹ 4, Bi. = *ulek* 2, pot.

Kulemèk, in Keka = *kelumèk*, *kulumèk*, soort duizendpoot, (vgl. R. *ulemè*).

(**Kulu** 2), K. *kulu-kulu*, T. *kuru-kuru* of *kukuru* = *kololò*, kippen roepen.

(**Kuru** 3), On. *sunggu kukurụ* = *sungu holoduku*, ineengedoken liggen bij het slapen, [vgl. *kukulu* 1, D. *kukundu*].

(**Kuru** 4), R. *kuru* (*ra-*) *be* = K. *langgulu be* = *lapunuk*, elkander met water besproeien.

(**Kuluk** 2), Keka: *kuluk* (*na-*), verkorting van *nakahuluk*: *akuluk fò deï emi tunga dei ha*, ik ga voor, volgt gij dan!

Kuludeku, K. = *kuluheü*, krullen van het haar, [vgl. *kuluheü*].

(**Kurudò**, R. (dichtertaal), verlangen: *lu nème-nème mata-n fò haradoi ma kurudò*, de tranen kwamen hem steeds in de oogen door het verlangen.

Kuruheku, R. = *kuluheü*, krullen van het haar.

Kulu-langak, Ba. *manu kulu-langak* sub *pòngo-langak*, eene kip met eene kuif, (wel met gekronkeld, gekruld haar).

Kurululu, On. = *kukulu*, rimpelig.

Kulumbè, D. (naast en) = *kukulu*, rimpelig, (ook sub *kikida*, ingedeukt).

Kumạ, D. evenals R. = *nggumak*, soort schelpdier.

Kumè, Bi. = *kumea*, soort gras, (D., On. *kumè*).

(**Kumu**), voeg bij: T. *kukumu*, (On. *uümu*), ook = *kekeë*, kneden, [Tim. *kumu*, idem].

(**Kuna**), D., On. (*tei-na*) *kukuna* = *natatada*, zijn buik is als met lagen, plooien, wegens de dikte; D. *tei-kukunạ* sub *tei-fuk*, dikbuikig, [vgl. Tim. *nakún*, iets in de plooien van een kleed bergen, en Ba. *kukunu*, R. *kundu-kundu*].

Kuni, Bo., Bi., K. = *uni*, ik breng.

Kunik 2, Bo., (Bi., K. *kunị*) = *unik*, zie *nenik*.

(**Kundu** 3), R. *aäna-ä kundu-kundu* = *nüü-ana-a dadi motas*, het kind is zeer dik, [denkelijk oorspronkelijk één met het volgende woord; vgl. *kuna-kuna*].

(**Kunu** 4), Ba. *kukunu*, T. *kukundu*, gerimpeld.

(**Kundu** 5), D. *sunggu kukundu* = *sungu holoduku*, met opgetrokken beenen liggen slapen, [denkelijk bij (*kunu*) 4, vgl. On. *kukurụ*].

(**Kundu** 6), T. *ana kukundu* = *ana lelèke* 3, hij is bang, [wel bij (*kunu*) 4, met eene gelijke overdracht van beteekenis als in *lelèke*].

Kunudòs, R., (Bo. *kunudọ̀* of *kundọ̀*) = *kumudòs*, resident.

Kupi, Bi. = *tupi*, soort boom?

Kusik, Bo., (Bi., K. *kusị*) = *usik*, ik volg een weg, enz.

Kuta 3, Bi. = *sau* 4, afbijten? [Tett. *tata*, idem, Kup. *kuta*(*n*), ik houw stuk].

L.

R., T. verkorting van *ra* = *la* 6: *ndara-*-*r* = *ndara-ra*, de paarden.

La 2, voeg bij: On. *la-la*, ook = *lonu*, drijven; Bi. *ngalalá* (*na-*) = *lata*, drijven; D. *nanggalalá sia ɔe-a fafo-na* = *namalalalak* (= *la-la*) *nai ɔe-a bafa-na*, boven den waterspiegel zweven of dansen, als een insect.

(**La** 15), voeg bij: On. *nanggalalá mbei ena* sub *nasalalá fa sò*, hij is er een beetje bovenop gekomen, [bij *la* 2?]

La 16, Bi., D., (On., R. *ra*) = *laä*, zij eten.

(**La** 17), Bi, R. *malá* (*na-*) = *namalaä*, honger hebben; Bi. *la*, R. *las* = *laäs*, honger, hongersnood.

Lạ 6, Bi. zie (*la* 17).

Lạ 7, D., (On. *rạ*) = *dak*, bloed, (hierbij? On. *hau rarát*, sub *lunu-meu*, soort boom).

(**Lak** 8), Ba., Bo. *lalák*, D. *lalá* = *lak* 1, eene tijdelijk opgeslagen hut.

(**Lak** 9), T. *lalák*, D., On., R. *lalá* = *kalák*, soort boom.

Laä 4, R. = *laka*, dwingen; *malaä* (sub *dosi*), dwingerig, van een kind gezegd.

Laä 5, D. (sub *tia* 2), iets onder iets leggen of zetten; *alaä* (*na-*), iets leggen op eene onderlaag, (sub *nakanète*), [denkelijk bij *kailaka*; vgl. evenwel ook *lasa* 1, On. *lata*].

Laälima, Ba., T., On., (D. *laälimas*) = *laïlima*, de patjar.

Laba 5, Ba. of *laba* (*na-*), Ba., D. = *nalabi*, zie aldaar.

Labi 4, Ba. sub *lada* 2, tot steun binden; D. *labi mba*, (T. *rabi mbaä*), sub *latik paä*, een pagger met dwarslatten binden.

Rabo-rata, On. sub *tai kokolak-á*, aanhoudend praten, (vgl. R. *roba-rabo*).

Lada 6, voeg bij: het grondwoord in Bi., R. = *losi*, geneesheer, toovenaar; dikmaals ook in verbinding, als: *lada-losi*; ook verbaal, v. d. *manalada*, Bi., R. en ook T. = *lada*.

Lada 8, T. *lada rakabubua* (*hade-ɔe*) = *seu lakabulua*, zij hebben eene sawah in gemeenschappelijk bezit; *lada-nòk* = *bua-*-*nòk*, deelgenoot, [vgl. *lada* 2?]

(**Lada** 9), T. *mata-n makalada*, sub *mata-n nasisia*, traanoogen hebben.

(**Lada** 10), On. *talada* (*na-*) = *ndòlo* 1, dragen door twee personen? [Vgl. *talada*?]

Ladi 2, voeg bij: Bo. *bòso ladi musik manek mata-n* = *bòö hahala*, enz., ga niet onbeleefd langs den vorst heen.

Ladi 4, D., On., R. = *ledi*, tijferen.

Laduk, Ba., On. = *fitik*, *ladu-laik*, aan eene zijde in de hoogte gaan; On. ook: *laduk seli kota-a* = *tè seli kota-a*, over den muur springen.

Lae 7, (in meer dichterlijke taal), ook in Oep. = *bongi*, baren: *ta bongi dò lae lala ina malòle*, zij baren geen mooie dochters; *ana lae-ná ana-fèök esa*, zij baarde eene dochter.

Lae 8, D., (On. *rae*) = *dae* 1, aarde, grond; On. *rae langgạ* = *dae osi*, vorstelijke sawah, On. *sia rae*, (D. schrijft steeds *sia laẹ*) = *nai dae* (2), onder, beneden, D. *au hela mesa-nggò mu laẹ*, ik laat u alleen beneden; (D. *laẹ* ook = *sosòlo*, ruimte onder eene bank, enz.); D. *lae-*-*dò* = *dame-dò*, ver.

Rae 9, Oep. (dichtertaal), laden: *rae neu balu lain dò fua neu tonạ lain*, opdat (gij) het in een vaartuig laadt.

(**Lae** 10), D. *lae-lae* of (met meervoudig subject) *belae-ana* = *padu-padu*, niet goed groeien, kwijnend, verwelkt staan; Bi., K.

laę, sub *pidak*, vergroeid, verschrompeld, van eene vrucht gezegd; [vgl. Mal. *layu*?]

(**Lae** 11), On. (*mata-na*) *lae-lae-a* = *maü-maü* 3, slaperig zijn, [vgl. (*lae*) 10?]

(**Lae** 12), *lalae*, Bi., K., R. = *paä* 2, haag, heg, [wel hetzelfde woord als *lalae* 6].

(**Lae** 13), R. *lalae lima-na* = *pipiü lima-na*, met de armen zwaaien.

(**Lae** 14), D. *malae*, (sub *lèdo-a mamafo*, *kodendenuk*), betrokken, mistig zijn; ook: *usa-na malae hène hau* = *nàkaliki kae ai*, hij is bang om in een boom te klimmen; vgl. *use-na mumú*.

Laes, On. *tati laes* = *tati lèlo*, het uiteinde van iets afhouwen?

Laë 7, (welk dialect?) = Bi. *lake* 3 = *laï* 1, maal, keer.

Laëk-esa-na, T. = Bi. *lakesa-na* = *balademak*, over-overmorgen; (of: vooreergisteren).

Laesą, R. = Bi. *lakesą* = *lesak* 2, ten eenemale, geheel.

Lafa 1, voeg bij: Bi. *lafa fulą* = *temak*, goed, stof, (linnen, enz. in het algemeen); *lafa fula ąo* = *tema-haök*, madapolam; Bi. *lafa-tène*; R. *lafa-tènde* = *sidi*, kain; *lafa-tène-a kakai nai kai-a*, (*lafa-tènde-a ai nai ąi-a*) = *sidi-a kai nai ąi-a*, de kain blijft aan den boom vasthaken.

(**Rafa** 2), On. *rafa-rafa* = *sae-sae*, lang, zwaar van baard, (ook sub *nggomi-nggomi*).

Lafe, D., On. = *lafa*, slimoet.

(**Rafu** 2), On. *rafu-rafu* = *kiö-kiö*, vergruisd, verbrijzeld, [vgl. (*lafu*) 1].

Lahenda, R. (of Landu?) naast *dahenda*, mensch.

Lai 4, voeg bij: D. *alaį* (*na-*), en *talaį* (*na-*), met iemand bevriend zijn: *mbuį lua na-la laälaį lò è òe esa*, die beide vogels waren bevriend met eene zoetwater-schildpad; *tou mamasuį esa natalaį nò tou hata-tá esa*, een rijke man was bevriend met een armen man.

(**Lai** 9), voeg bij: Bi. *mai takaneni lala kaduą ia-la lai-na*, (Term. *lalaö-na*), laten wij eens den gang van deze paarden beproeven.

Lai 12, D., On. *manu lai* = *manu laluk*, haan, [Tim. *nai*, Mal. *laki*, *laki-laki*].

Rai 13, On. = *dadaï*, vuil, huidvuil.

(**Rai** 14), On. *rarai*, (sub *aäsi*, *dodoki*, *nanae*), schelden, (Bi. *nalalai* sub *nakasosòle-dula*, plagen).

Lais, D. in *sònggo lais*, (On. *sònggo taląis*) sub *kekela-teik*, soort offer, [bij (*lai*) 6, 7?]

Raï, 5, R. = *ndaki*, soort waterslang.

Laidi, On. = D. *lalidi* = *memèngok*, de daun putĕri.

Rai-dò 1, R., Oep. = R. *ri-dǫ* = *dii-dòk*, oor.

Rai-dǫ 2, R. = Keka *daï-dòk* = *daë-dòk*, sirih, (vgl. R. *ri-dǫ*).

Lailèdo, On. = *lelèo* 8, zonnescherm.

Lailèo, Ba., ook Lòle = *lelèo* 8, zonnescherm, (On. sub *tudu*, zonnehoed).

Laingòde, Bi.: *sapi nameda kapa loų lia laingòde* (= *nggòde*) *nai ao-na*, de koe voelde, dat de huid van den buffel haar ruim om het lichaam zat.

Laï-nggòę, D. = On. *aï-nggòę*, (sub *biu*, *batu-lekak*), schelp of soort schelp.

Laipelik, voeg bij: T. geeft *laimberi* sub *pelanau*, sajur parnau, (vgl. Ba. *mpelinao*).

Laisí, On. sub *sisík*, soort schelpdier.

Laka 2, On. *are-a laka* sub *nala* (10) *hade-a*, de rijst is leeg, zonder korrels; (onderscheiden van R. *hade-ą laka*, wat bij *langa*, hoofd, behoort, zie hieronder *langa* 1); *mbao boa laką* = *pao boa pidak*, eene vergroeide, verschrompelde mangga.

Laka 3, R. in *fua-laka* = *kailaka*, iets ergens op doen rusten.

(**Laka** 4), Bi. *lalaka* = *laïlima*, de patjar.

(**Laka** 5), K. *lalaka* (naast *tatada*) = *tatadak*, prop van een geweer, [vgl. *laka* 3?]

Lake 2, Bi. = *laë* 2, raken, treffen; *pia lake, tapa lake*, enz. = *pia laë, tapa laë*, enz.

Lake 3, Bi. = Bi. *laki* = *laï* 1, keer: *manek-a fè lahuta pula fali selu bibi sila telu lake telu*, de vorst legde hun als straf op om de drie schapen drievoudig te vergoeden, (vgl. *laë* 7); *lake-esa* = Bi. *lakesa* = *lesak* 2: *losa fai hitu besak-a fali lake-esa*, na zeven dagen keerden zij terstond terug.

(**Lake** 4), Bi. *lalake-n(a)* = *lalaë-n(a)*, alle; *basa dahena kofa isi lalake-na*, al de opvarenden op het schip.

(**Lake** 5), Bi. *lake (na-)* = *ndaë*, bestijgen.

Lake 2, D. = *baëk*, tak, [wel hetzelfde woord als *lakek* 1, en waarschijnlijk verwant met *baëk*, enz.].

Lake-dò, Bi. = *daë-dòk*, sirih, *lake-dò nitu* = *kulu-ai*, wilde sirih.

Lakesa, Bi. = *lesak* 2, ten eenemale, geheel, (vgl. *lake* 8, R. *laesa*).

Lakesa-na, Bi. = *balademak*, over-overmorgen, (of: vooreergisteren), [vgl. T. *laëk-esa-na*, blijkbaar van *lake* 3 en *esa*, een].

Laki 2, Bi. = *laï* 1, maal, keer, (vgl. Bi. *lake* 3).

Lako 3, Bi. = *laö*, weggaan; *lako* = *laök*, gaan; *lelèo-lalakok*, handel en wandel; *ei-lako* = *ei-laö*, gezant.

(**Laku** 2), K. *kèko laku-laku* = *kèko laki-laki*, zich steeds maar schuivend bewegen.

(**Lala** 3), D., On. (*òe-a fa, sali*) *lalala*, (Ba. *òe-a fa lalalak*) = *namalalalak*, het water vloeit bij droppels.

Lala 5, D., (On. *rala*) = *dale* 1, *dalek*, binnen, en *dale(k)* 2, hart; *malala, marala* = *madalek*, minzaam, mild.

Lalá-lèdo, Bi. = *lelèo* 8, zonnescherm.

Lale 3, On. = *lèle* 3, ivoren armband.

La-lèo, D. = *lelèo* 8, zonnescherm.

Lali 1, voeg bij: R. *rali (na-)*, Oep. *lari (na-)*, zich verplaatsen; R. *hu ubea dè ò lèo na mu, tia? malòle lena marali mai ia dei*, waarom gaat gij daarheen, vriend? gij moest u maar hierheen verplaatsen.

(**Lali** 2), D. *èö lali-lali* = *kèko laki-laki*, steeds maar voortschuiven, [bij *lali* 1?]

(**Lali** 3), Bi. *masalali* = *bòde-mák*, die gebrekkig spreekt?

Lalibela, K. sub *lalipila*, soort vogel.

Lalidi, D. (vgl. On. *laidi*) sub *memèngok*, daun putĕri.

(**Lalo** 5), Ba. *bulak-a nasalalo* = *nasalá* 13, de maan wast.

Lalo, D. = *lao*, D. = *salao*, schaduw.

Lama 4, D. of *uta lama*, (On. *rou-rama*) = *pelanao*, sajur parnau.

Lama 5, Ba. (naast en) = *nggao* 1, iets wegnemen, [vgl. Ba. *nggama*; ook (*lama*) 2?]

Rama 6, On., R. = *poda*, soort harpoen.

(**Rama** 7), On. *rarama* = *hahama* 1, zich met iets vuil maken, zich bemorsen, [vgl. *hahama* 1].

Rama 8, R. *pua-rama* (denkelijk *rama*) = *pua-nggitak*, kleine tros pinang.

Lama-ei, On. = *dòö-eik*, trekker van een geweer, [denkelijk van *lamak* 1].

Lamasina, On. = dial. *namasina* = *namosina*, keten.

(**Lana** 2), voeg bij: *lalana*, in Ba. meer bepaaldelijk: uit de laagte, (in de verte) naar eene hoogte zien, tegenover *nenelu*; bijv. in de dichtertaal: *nai lète nenelu-lain ma nai bafa lalana-n dae*, boven op zijn berg en beneden in zijn dal, vanwaar in de verte gezien wordt.

Lana 3, K., D. *ana lana*, (On. *lalana*) *lima-na neu dedei-na*, (*lè-na, rè-na*) =

lane 1, hij legt zijne hand op het voorhoofd terwijl hij ligt; (K. *ana lana lima-n-ala leu langa-na* = *lano* 2, de handen over elkaar op het hoofd leggen).

Landa 2 of *landak*, D., (On. *randa* of *randak*) = *kekèdek*, (D. ook sub *daik*), rijstdiefje.

Lane 4, Bi. *lane* (*na-*) = *laë* 1, vlechten.

Lane 5? zie hieronder (*nè* 8).

Lane, Bi., D., (R. *rane*) = *lanik*, soort visch.

Lanembalu, On.: *pua lanembalu* = *tadalapak*, dubbele pinang, [vgl. *palu* 1?]

Langa 1, voeg bij: K., T., R. *hade-la* enz. *langa*, (*langga*, *laka*, zie ook On. *laka* 2), Bi. *hade-la lakalanga*, (sub *songa* 1), de rijst blijft ledig, (vgl. *hade-langak*); R. *laka* (althans in de dichtertaal) ook = *dulu*, het oosten: *silu mai dulu ma huä mai laka*, de morgen verschijnt in het oosten, (T. *langga-isik* = *susulik*, schilvers, roos?) In Term. (althans in Keka): *manek-a malanga-n-ala*, de hoofden, de hoofd-dienaren van den vorst.

(**Langga** 4), T. *lalanggak*, D., On. *lalanggat* = *loanak*, rustbank, bale-bale; [vgl. Mak., Bug. *langga*, Saw. *laga*; vgl. *kailaka*]; hierbij wel On. *alalanga* (*na-*), in: *raälalangga ume* = *lakaleleä* (5) *uma*, de latten (van het dak) bevestigen.

(**Langa** 5), K. *hataholi neu-lau makalanga* = *makalamak*, een vermogend man.

(**Langa** 6), Bi. *salalanga* (*na-*) *anak-a* = *langu nii-ana-a*, het kind met woorden bestraffen, [vgl. (*rangga*) 6, voorts *langu* 1 met 4, *nahú* met *huk*?]

(**Rangga** 7), On. *masarangga* = *panga-hák*, vertakt; [denkelijk verwant met *panga* (— *hák*)].

Langga-iö, D. sub *saikè*, soort vogel; (On. *bènggo-iko*).

(**Lange** 2), On. *lalange* = *lòlo* 3, dakbalk, [wel bij *lange* 1, vgl. Saw. *tuki*, dat beide beteekenissen heeft].

Langgeni, On. sub *mènge futus*, soort slang.

(**Lango**), Bi. (*dala*) *mata lango* = *mata sala*, (vgl. *sala* 2), een net met middelmatig groote mazen?

(**Langu** 4), K. *langu-langu*, (ook sub *padu-padu*), D. *langgu-langgu*, T., On. *ranggu-ranggu* = *ladu-ladu* 1, verdorven, verdord zijn; D. *langgut*, On. *ranggut*, verdord, [vgl. (*languk*)].

Lani 3, On. = *lalai* 7, het uitspansel, [vgl. *lalai* 7].

(**Lani** 2), On. *lalani* of *lalanik* = *lalana* 2, kijken naar iets in de verte.

Lani-oöa, D. = *fido*, iets, bijv. een steen, in de hoogte werpen?

(**Lano** 4), K. *lano-lano* = *lalo-lalo* 1, los geweven.

(**Lano** 5), D. *lano-lano* = *lao-lao*, schoon; *sapu mala ume-a lano-lano* = *sapu mala uma-a lafo-lafo*, veeg het huis goed schoon, [vgl. *lenu-lenu* 1].

Landu 4, D., (T., On. *randu*) = *eki*, schreeuwen, geraasmaken.

(**Lanuk**), Ba. *ai lalanuk* (naast *lalangguk*) = *ai lalanguk*, een verdorde tak.

Lao 4, D., On. = *laï* 1, maal, keer, D. *lao-esa* = *lesak* 2, ten eenemale, ten volle, [vgl. Tim. *nò*, hetzelfde woord als D., On. *lao*, Tim. *nao* = *laö* 2, dus z. v. a. „gang”?].

Lao 5, R. *lao aäna-a* (naast *doi*, vgl. hierboven *doï* 3) = *langu niïana-a*, een kind met woorden bestraffen, [vgl. *lao* 2?]

(**Lao** 6), Ba. *salalao* (*na-*), On. *salalao* (*na-*) = *nasalalalok*, onduidelijk zien, [vgl. *salao*].

(**Lao** 7), D. *salalao* (*na-*) *mbui-äla* = *nasalá manupui-la*, de vogels verjagen, [wel bij D. *lao* = *laö* 2, gaan, enz.].

Lao 2, D. = *salao*, schaduw.

(**Laö** 3), D. *lalaö* = *aäkak*, *oòko*, zeef, wan.

(**Laö** 4), R. *salaö* (*na-*) *buas*, On. *palaö* (*na-*) (zoo tweemaal opgegeven) *buas* = *nasalako bua-loas*, goederen overbrengen.

Ramba 6, On. sub *lòsek*, soort ziekte.

(**Lapa** 7), D. *lapa-lapa*, (sub *mala-mala* 2), T. (sub *lama-lama* 1), hoog zijn, gezegd van water.

Rambas, On. sub *kobusuk*, plotseling vooruitspringen; *ana rambas nema* = *ana mesu mai*, hij komt schielijk, onverwachts, plotseling, op eens.

(**Rape** 2), R. *rarape* sub *pepèle* 3, soort borst-plaat.

(**Lambe** 3), On. *lalambe-tasi* sub *fafalek*, zeekwal.

(**Lambi**), D., On. *maälambi*, *maälalambi* = *makapetak*, nog vochtig.

Lambi 2, D., (On. *rambi*) = *pou* 2, sarong, [vgl. *lapik* 1].

Lapu 1, voeg bij: behalve in T., ook meermalen in D. voor *la* 2, vliegen: *kolobaö lambu lendi-n*, de kolobaök's droegen hem vliegende.

Rapu, On., (D. *lalapu*) = *ndèlo*, ring om het heft van een mes, enz.

Lasa, D., On. = *lase*, het scrotum.

(**Lase** 2), T.: *lalase* (*na-*) *ndaë-dòk* = *nasalalaë daë-dòk*, nog meer sirih willen hebben. Ook in Keka: *nalase pa*, hij is gulzig op vleesch, hij wil meer vleesch hebben.

Lata 2, voeg bij: D. *nasalalata sia òe-a fafo-na* = *namalalak nai òe-a bafa-na*, zweven over (of drijven op) het watervlak, (On. *lata sia tua-a fafo-na*, sub *teli* [2] *lai tua-a bafa-na*).

Lata 3, On. *lata lelembat*, sub *lada lelepak*, iets tot steun onder een draagstok binden; voorts sub *nakanète*, iets als onderlaag of tot steun bezigen, [vgl. *lata* 1 en *lasa* 1].

(**Lata** 4), Ba. *nggalata* (*na-*), T. *nggarata* (*na-*) = *nangalasa*, *nangalòse*, ritselen, enz.

Rate 2, R. sub *kedola*, soort spel.

(**Lati** 2), On. *lati-lati* = *dòke*, *ndòke*, ingevallen, gezegd van den buik, (vgl. D. *sakalati*).

(**Lati**), D., On. *lalati* = *kalatik*, worm.

(**Latu** 2), voeg bij: T. *nambalatu* = *napulu*, door broeien doen rijpen, rijp worden.

(**Lau** 3), voeg bij: On. *manggarau sia mata-n rala* = *huük nai mata-n dale*, hij heeft iets, bijv. een stofje, in het oog gekregen.

Lau 4, D., (On., R. *rau*) = *laü* 2, ook eenvoudig = *nggao* 1, iets wegpakken.

(**Lau** 5), K. *sua lau-lau*, (R. *rau-rau*) sub *sua hokokak*, valsch beschuldigen, [bij (*lau*) 3 of te lezen *laü-laü*, *raü-raü*?]

(**Lau** 6), On. *alalau* (*na-*) = *nakabale*, bewegen, (vgl. D. *naänggaül*).

(**Lauk** 3), T. *tua-lauk*, sub *mamalok*, soort insect.

Lalau-ana, T. = *kalauk*, sajur dòne.

Lè 12, Bi., R. = *lèë* 2, *tao lè*, hoe, waarom?

Lè 13, D., On. *rè* = *li* 1, golf: *tasi-òe-a nalè*, sub *nakoba*, het zeewater is in beroering, de zee staat met golven.

Lè 14, D., (On. *rè*) = *leä* 1, vadem.

(**Rè** 15), R. *suta rè-rè*, (dichtertaal), wordt verklaard als: glad als zijde.

(**Lè** 16), D. *lelè*, On. *rerè* = *lelea* 4, de hand opheffen, (D. *lelè sangga fepa*, sub *meli-meli sanga fepa*).

(**Lè** 17), D. *lè-uüle* = *nalilí ao-n*, het lichaam strekken?

Lè 3, D., (On. *rè*) = *dedeik*, voorhoofd.

(**Lè** 4), On. *lelè* = *koäs*, wolk; *lelè-ä babata fulan-a* = *koäs-a babá bulak-a*, de wolk bedekt de maan; *lelè-ä fela* = *koäs-a sèle*, de wolk komt op.

Lea 7, (Bi., D., On. = *leä* 2, trekken); On. ook *lea nala*, (sub *lòso*), Bi., R. *leä*

(*na-*), (sub *naleli*), rooven; On. (*ndara-a*) *nalea* = *nalòso*, het paard zoekt zich los te rukken; voorts On. *lea* = *feä*, uittrekken; (*lelea uru*, sub *papi naü*); en D. *lea*, On. *lelea* = *duku-hela*, stuiptrekken; Bi. *laleą*, R. *raleą* = *ratona*, om de wed zoeken te bemachtigen, (vgl. *laleäk*).

Lea 8, Bi. = *duik*, eene streep zetten? [bij *lea* 6?]

Lea 9, D., zie D. *nea*.

(**Leä** 6), D., T., On. *leä-leä*, On. ook *leleä* = *leka-leka* 2, verspreid liggen, terneer liggen.

(**Leä** 7), On. *leleä* (naast *naänduna*) = *nakandunduna*, vuil doen zijn? [laten liggen, vgl. (*leä*) 6?, vgl. Term. *nasalelè*].

(**Leä** 8), D. *maäleä*, On. *maäreä* = *makalèëk*, wrang.

(**Leäk** 2), Ba. *batu leäk* = *batu lekak*, soort schelpdier.

(**Lèbe** 3), D. *kalèbę* (*na-*) in: *nakadila-nakalèbę* = *nasaä*, schitteren, [vgl. *bèbe-bèbe* 2].

(**Lèbo** 1), Bi. *kalèbo* (*na-*) = *lène-lène*, stilstaan, van water; [vgl. On. *èmbo-èmbo*].

(**Lèbo** 2), D., On. *alelèbo* (*na-*); *naälelèbo lela* (On. geeft *naälelèbǫ rela*) = *nasalulu olik*, een mandje dragen vóór den buik, [vgl. het volgende woord?]

(**Lèbǫ**), *lelèbǫ*, D., On. (sub *fifinok*, *kèle*), ook elders (Ba.?) *kalèbok*, de lendenen.

(**Rèdok**), T. *rerèdok*, rug: *saëk inggitúk neu kea rerèdo-n lain*, hij zette zich op den rug van de schildpad.

Ledotodak, Ba., (D. *ledotoda*) sub *ledotoba*, soort plant.

Lèë 1, voeg bij: althans R. ook: *rèë heni petas-a*, (sub *sama heni*), het gezwel wordt minder, slinkt.

(**Lèë** 6), R. *lelèë* = *lelèke* 2, in kronkels leggen, en *lelèke* 3, bang zijn.

(**Lèë** 7), *malèë*, Ba., D., On. (sub *dosi*, *nggenggèle*), lastig, dwars zijn.

Refa 2, (R. = *ndefa* 1), ook: Bo. *lefak*, T. *rerefak* = *felak*, afgrond.

Lei-n(e), Ba. = *lemi-n*(*e*), gijlieden!

Leka 3, On. *leka banda* (naast en) = *foi* 3, dieren als belasting laten opbrengen, [Tim. *lek*, *rek*, bevelen].

Lekanaü, T. sub *takinaük*, soort vogeltje.

Lèke 4, Bi. = *lèë* 1, verminderen.

(**Lèke** 5), Bi. *lelèke* (of: *lelèkę*?) sub *batu lekak*, soort schelpdier.

(**Lèke** 6), Bi. *makalèkę* = *makalèëk*, wrang.

Lekebú, Bi. (voor *lakebú*) = *ndake-buü*, wilde sulasi.

Lèko 4, D. *lèko lae* = *nakalalafak dae*, een grond onderzoeken, [stellig bij *lèko* 1, vgl. *fudik* 2]; (mogelijk op dezelfde wijze te verklaren: On. *lèko tatadą* = *nasapepèdo sisilo*, de prop uit een geweer halen).

(**Rèko** 5), On. *lifu-a manarerèko-na* = *lifu-a ule-ana-na*, draaikolk, [vgl. Bim. *reko*, zich kronkelen, vgl. Rott. *fèo*].

(**Leku** 2), Bi. *leleku* (*na-*) = *naleleü*, met kronkelingen zijn, gekronkeld.

(**Leku** 3), *saleku* (*na-*), eene taal zeer goed, juist spreken: *ta lasaleku lala Lòte-a dedeä-na fa*, *fò ta lae*: *makatatarak manu*, *tè laek-a lae*: *matara manu*, zij volgden niet het juiste Rottineesche taaleigen en zeiden niet: *makatatarak manu*, maar zeiden: *matara manu*.

Lela 5, D. (sub *olik*), *rela*, On. (sub *lepeneu*, *olik*), soort mand.

Lela 6, D., (On. *rela*), zie D., On. *nela*.

Lelą 3, D., (On. *relą*), zie sub D., On. *nela*.

Lelas, D., (On. *relas*) = *delas*, de schaduwboom.

Lèle 2, voeg bij: On. *bela* 2, het gras in de velden laten neertrappen; *lelèle* = *hahapa*, neertrappen.

Lèle 5, R. (of *lèlẹ?*) = *lènek* 1, een geldstuk op den rand laten staan, enz.?

Lelehanạ, R. = *lilihanak*, soort plant.

Leleu-dòọ̈, K. = *dòö-cük*, schommel, [zie aldaar en vgl. *leu-leu* 2].

Leli 3, On. *laọ leli* = *laök tofa-tofa*, doelloos rondloopen; *leli-leli-ä* = *hoka-hoka*, achteloos, onbesuisd.

Leli 4, On. *leli langga-na* = *totolu langa-na*, het haar gladstrijken.

(**Leli** 5), Bo., Bi. *leleli*, R. *rereli* = *ndeli*, ring.

(**Reli** 6), On. *reli* (*na-*), sub *nalabi*, lust hebben tot paren, van dieren.

Lèlo 4, D., (On. *rèlo*) = *lèdo* 1, de zon; D. *lèlo-ä*, On. *rèlo-ä* = *bina-esak-a*, eergisteren.

Rèlo 5, R. = *kekèdek*, rijstvogeltje.

(**Lèlo** 6), Oep. (dichtertaal), in verbinding met *afe*: *mai foa-fanu mapadei dò afe-lèlo matú*, sta op en ga staan, word wakker en zit op.

Lèlo-lae, On. sub *lèto* 1, waggelen, zwaaien; voorts sub *ndèlo-ndali*, onverschillig, in het wild.

Lelu, voeg bij: K., R. ook = *mète*, aanzien; in Bi., K., R. ook: naar iets (gaan) zien, gaan kijken in het algemeen: Bi. *dua-ngita teu lelu au lala-ng-ala*, wij beiden zullen eens naar onze paarden gaan zien; K. *losa bòe ma lelu te tasi-a bei ta mada fa*, aangekomen keek hij, maar de zee was nog niet droog, (het was nog geen eb); R. *doä-a relu neu tè ikạ henu ofa-ä sò*, de reiger zag, dat het vaartuig vol visch was; ook wel met *nita* verbonden, als: zien in 't algemeen.

(**Lelu** 2), On. *rerelụ* (of *rereluk*) *mata dèke-na*, T. *nakaleleruk mata dèë-na* = *nakalelesuk mata dèë-na*, de oogen opensperren.

Rema 2, On. zie On. *nema*.

(**Lema** 3), On. *tei-na natafú lema-lema* = *lamu-lamu*, zijn buik is zeer opgezwollen, [vgl. (*lema*) 1].

(**Lema** 4), D., On. *salelema* (*na-*) = *nasalilima*, ergens moeite voor doen, met iets moeite hebben.

Lena 2, voeg bij: Ba. *lena neu mai* = *sòne-sòne*, langs iemand heen gaan, voor iemand heen- en weerloopen.

Lena 5, T. *lafo lena* = T. *lafo telas* = *lafo nula*, veld-muis, veld-rat.

Rena 6, On. = *namanène*, hooren: *bòe ma è-a rena hara-lí manarandu-ëru na-ra*, toen de schildpad het geluid van de schreeuwenden hoorde ......

(**Lenda** 7), D. *lelenda tatales*, sub *lelène fafalek*, soort zeedier.

(**Lena** 8), *lena* (*na-*), in Keka, (althans in verbinding met *nahú*), twisten: *ana sanga nahú-nalenak nò sao-ana-n*, hij zoekt twist met vrouw en kinderen. (Wdl. achter de Rott. Samenspraken: *nalenak*, twist), [bij *lena* 1, 4?]

Lène 3, D., On. = *lena* 1, sesamum.

Lène 4, Bi., (R. *rène*) = *hade-òe*, sawah, [Tim. *lèlel*, *rène*, droog bouwland, tuin].

Lène 5, D., (On. *rène*) = *dène*, kapokboom, kapok.

(**Lènde** 6), R. *bisu-a nalènde* = *nakandène*, de wond steekt.

(**Lène** 7), Bo., Bi. *falène* (*na-*); R. *farène* (*na-*), (ook Lòle: *nifilènde*) = K. *nafandène* = *nafandèle*, zich herinneren.

Lenehanạ, Bi. = R. *lelehanạ* = *lilihanak*, soort plant.

(**Lenga** 3), voeg bij: D. ook *lengga* (naast *lenggu*) = *lengu* 2, achterover vallen.

(**Lèngo** 3), Bi.: *natalèngo musu* = *nataliä*, voor den vijand wijken, [vgl. *lèngo* 2].

Lengu 2, voeg bij: T. *lenggu-langga*, (On. *lenggu-babara*) = *suka papanak*, hals over kop vallen.

Lenggu 3, On.: *umba-a lenggu* = *kapa-a*

pasi, de buffel scheidt zich (van de overige buffels) af, [vgl. Bim. *ntjenggu* nevens *ntjengga*].

Lenggu 4, T. (nevens en) = *fiti*, schoppen?

Lenggus, D., (On. *renggus*) = *ku* 1, duif; in D. worden als soorten genoemd: *lenggu lasi, lenggu maämú, lenggu manu-ina*.

Lenggu-aïk, T. = *lengu-haïk*, soort visch.

(**Lenggu-piko**), D. *ume lala-n nalenggu-piko* = *uma dale nasauüma*, het is slordig in huis.

Lendu 6, On. *lendu karala*, T. *lelendu urai* = *kekènok kulus*, Spaansche peper fijn wrijven, [vgl. dial. *memendu*].

(**Lenuk** 2), Ba. *lelenuk*, soort boom, (sub *lunu mea*).

(**Lèo** 11), voeg bij On. *reo ndara-ra* = *nakakakalak ndala-la*, de paarden laten rondrijden; (On. *nakarèo* = *nakatèko*, niet te beslissen?)

Lèo 14, D. (naast *hàhae*) = *ofu*, rustplaats, [vgl. *lèo* 3?]

(**Lèo** 15), in Oep. *lèo* (*na-*) *heni*, (dichtertaal), als synoniem van *natahí heni*, van iemand afgewend staan, zich van iemand afwenden, ([*lèo*] 11—13 hebben *r* in Oep., enz.).

(**Lèo** 16), Bi. *salelèo* (*na-*) sub *nasalè* 10, (opgevat als „op iemand doelen"); R. *hu ria na dè dadi nasalèo*, daarom is het tot een gezegde, (om er iemand mee aan te wijzen), tot eene gelijkenis of spreekwoord geworden; [denkelijk bij *lèo* 7].

(**Lèö** 1), voeg bij: Ba., Bo. *funik-a nakalèö*, (Bi. *nakalèo*), R. *funi-ä narèo* (of *narèö*?) = *kai-kè*, de nageboorte is moeielijk te verwijderen.

Lèö 2, R. = *lèko* 1, lokken.

Lepa 2, voeg bij: R. *ru manalepa bafi* = *ndu manuk*, de morgenster, (op Koepang *bintang babi*).

Lèpo 2, Bi. (met omzetting) = *pòle*, omwinden, ombinden?

(**Lèpo** 3), R. *salèpo* (*na-*), (sub *nasapèo*), Ba. *salèmpo* (*na-*), D., On. *salèmbo* (*na-*), (sub *nasafèlo*, *nasapue*), handig, vlug, [vgl. *nasafèlo*].

(**Resi** 2), T. *hatahori manggaresi lèo-laö-n*, iemand, die op een grooten voet leeft, die in overvloed leeft, [vgl. Tett. *resin*, Sumb. *risi*, overschot, meer]; (Bi. geeft op *mangalesi*, sub *manabobòdek*, ondeugend).

Lesi 2, Oep. = *tamukun* = *mane-sio*; ook algemeen in dichtertaal, meestal in den vorm *lesi*, [vgl. *lasik*?].

Lesu-aik, T. (D., On., R. *lesu-ai*) } = *lesu-haïk*, hals.
Lesu-kai, Bi. }

Lesu-mata, D., On. = *sosoik*, een gedeelte van het huis, zie sub *soi* 1, [vgl. *lelesu* 3, deur, en *mata* 2].

(**Leta** 1), voeg bij: T. (*pòö*) *manaleletak* = *tei-fiuk*, dikbuikig.

Leta 2, D., (On. *reta*) = *laö* 1, de kookplaats; treeft, [vgl. *letak*?]

Letak 2, Ba. = *lilinak*, de vakken, afdeelingen van een pompoen, (welke aan den buitenkant zichtbaar zijn); On. *amba sura-leta-n* = *dano kapa-susula*, de jaarringen op een buffelhoorn, [vgl. *letak* 1].

(**Lète** 2), Bi. *salelète* (*na-*) = *lèse*, naar beneden vliegen?

Leti 2, zie hieronder *neti*.

(**Leu** 5), T. *leu-leu* in: *leu-leu la-la* = *lèpo-lèpo*, rondzwerven; [vgl. *naleuk, naleuk-nalák*].

Leu 2, D. sub *lipe, ndila* 1, omzien, van terzijde aanzien; [vgl. *lelu*].

(**Leü** 2), voeg bij: On. *lao leü* = *laök nalèo*, een omweg maken; (*leü* ook sub *lelèke* 2, in kronkels leggen); hierbij? ook On.: *lò-leleü* = *lò* 1, voortdurend uitvloeien, (van snot).

Leü 3, T. *leü-leü* = *leku*, *leku-leku*, bezoeken.

(**Leü** 4), D. *saleü* (*na-*) = *nakatunu*, zich stooten, (met bijvoeging: tegen een boom, enz.); R. *saleu* (*na-*): *matundu batu dò masaleu ai*, gij zult u stooten aan een steen of aan een boom. (Ook dial. van Lòle *nisileü*).

(**Leüt**), On. *leleüt* = *papala* 4, schot, beschot, wand van eene kamer.

Li 7, D., (On. *ri*) = *di* 1, paal, stijl.

Li 8, Bo., Bi., R. verkorting van *lia*, (*ria*) = *ndè* 1, vooral in R.: *ri bea* = *ndè bè*, waar? *ò ri mafada hetu*, gij zijt het wellicht, die het gezegd heeft; *dano mada ri ia* (Term. *ndè ia*) *sò*, de vijver is nu uitgedroogd; *ubea tao karou-ka dè ri-na* (Term. *ndè-na*) *lèo-lèo hedis-a*, wat doet gij nog aan mijn nek (of achterhoofd), waardoor het nog eenigszins pijn doet?

(**Li** 9), D. *li-li* = *dei-dei* 2: *ana lao li--li nea ena* = *ana* (*laök*) *dei-dei mai sò*, hij komt hier regelrecht naar toe, [vgl. *napadeik*, en hier onder (*li*)].

(**Li** 10), Ba., D. *li* (*na-*) = *nakaleleok*, draaien; Ba. *popòdek-a nalí*, de tol draait, [vgl. Bi. *dili*?]

(**Ri** 11), On. *ri* (*na-*) = *nahou*, blaffen.

(**Li**), D. *mbali* (*na-*), On. *mbari* (*na-*) = *napadeik*, staan; D. *alilí* (*na-*) On. *arirí* (*na-*) = *napadedei*, doen staan; On. *mambarit* = Ba. *mampadeik* = *madeik*, steil, van een berg, enz.; D. *nggèo-ä nambali* = *koäs-a sèle*, de wolk komt op; *mata-na nambalí* = *sesèlek mata-na*, staroogen.

Lia 2, Ba., (On. *ria*) = *kèok*, afgeschrikt zijn, (Ba. ook sub *tèëk* 2).

Lia 3, z. v. a. *liak*, (zie hieronder)? bij het zingen van gedichten met begeleiding van de trom, waarbij de aanwezenden met de hand op een zelfde trom slaan, begint de voorzanger met de woorden: *bapa-la leu lain e, lia-la leu lain*, (de handen, [de hamers] er op?)

liak, Ba. houten hamer, knods; (hierbij?) *liak* in de volgende spreekwijze: *manu lali-liak tutu-ná ana na lali-liak ma busa nale panik bongi-ná ana-na nale panik*, een haan met een kam als een *liak* (?) geeft het aanzijn aan een dergelijk jong door het ei door te pikken; een hond, wien het geluk meeloopt(?) (bij *pani* 1?), brengt een dergelijk jong voort, d. w. z. dappere en gelukkige menschen brengen dappere en gelukkige kinderen voort.

(**Libu**), Ba. *lilibu* = *iipu*, wemelen, overvloedig zijn, [vgl. dial. (*rimbu*)].

Lidak, Ba. = *lidek*, nerf.

Lidek, Ba. = *lidak*, vleugel.

Lido 2, voeg bij: D. *lido* of *lidok* (naast *bubu*) = *sikou*, opspuiten; (Ba. *lido* = *fido*, in de hoogte werpen?)

(**Lido** 3), D. *ao-na lido-lido* = D. *lòdo--lòdo* (naast en) = *labi-labi*, bevallig, er bevallig uitzien, [vgl. (*rido*) 4].

(**Rido** 4), On. *masarido* = *lolòdok*, recht, [vgl. sub 3 *lido-lido* naast *lòdo-lòdo*, waarschijnlijk dus een nevenvorm van den stam, waartoe Term. *lolòdok* en ook *lilidok* behoort].

Ri-dò 1, R. = *rai-dò* 1, = *dii-dòk*, oor.

Ri-dò 2, R. = *rai-dò* 2 = *daë-dòk*, sirih.

Lie, D. (ook wel On.), ook *lie-pana* = *lia*, gember; D., On. *lie fui*, sub *lilihanak*.

(**Lië**), T. *lië* (*na-*) = *naliä* 1, schuw zijn; *talië* (*na-*) = *nataliä* 2, wijken.

(**Liëk**), T. *liliëk* = *liliäk*, soort duizendpoot.

(**Rifa**), On. *sarifa* (*na-*) = *lòlo-kiu*, zorg dragen voor?

Lifu 1, voeg bij: *lilifuk* (ook zonder *òe*), althans in T., stilstaand water, meer.

Lika 1, Bi. = *diä*, schenken.

(**Lika** 2), Bi. *lika* (*na-*) = *naliä* 1, schuw zijn.
Liki, Bi. *ndiïk*, rand van een palmblad.
Liki-dò, Bi. = *diï-dòk*, oor.
Liku, Bi. = *liü*, slaan, kloppen.
(**Lile**), voeg bij: Bo., Bi., D., T., On., R. = *lila*, gebonden, dik; *lilile* (*na-*), D. (sub *nakapapaï*), On. (sub *natutupu*), zeer vuil zijn.
Lirok, T. (*mòdo*) *lirok esa* = *ilok esa*, eene tabaksvezel.
Linda, D. = *lelu*, van terzijde aanzien; *linda dea*, (ook sub *lipe*), omzien; ook = *nakanae* in verbinding met *nita*, zien in 't algemeen; *hataholi-la toä lò-e hu linda lita nggua-a sia kalada ma mbui--ëlu na-la sia di ona-n*, de menschen verwonderden zich er over, omdat zij de schildpad in het midden en de vogels links en rechts zagen.
(**Lindi** 3), D. *lilindi* = *dini*, wand; ook = *solosiu*, soort mat, welke voor omwanding gebruikt wordt; (Lòle: *tema lilindik*, gordijn).
(**Lindi** 4), D. *alilindi* (*na-*) = *lènek*, een geldstuk op zijn kant laten staan?
(**Lini** 5), D. *ao-na malini* = *meä*, ijzen, huiveren, [denkelijk een ander woord dan *makalini*, *maälini*, koud zijn; vgl. Saw. *meriri*, Mal. *ngĕri*?]
(**Lini** 6), Bi. in *òe malini* = *fifinak*, benaming van een lijkfeest; [vermoedelijk bij (*lini*) 2].
(**Lini**), Bi. *lilini* = *lilinis*, soort visch.
Linihanak, Ba., (K. *linihana*) = *lilihanak*, soort plant.
(**Linu** 2), On. *alilinu* (*na-*), (sub *nafafaü*, *fei-fei*), in orde, in gereedheid brengen.
(**Linu** 3), Ba. *lilinuk*, (D., On. *lilinut*) = *boäk*, zie aldaar.
Limbe 2, D., On. = *lipa* 1, het *hus*-feest, (ook sub *hus*).
Lipi, Bi. naast *lipe* = *lipe* 1, omzien.
(**Rimbu**), On. *rimbu-rimbu*, T. *ririmbu* = *iïpu*, wemelen, overvloedig zijn, (vgl. Ba. *lilibu*); T. *ana uda rimbu-rimbu*, (sub *pòlo-pòlo*), het regent overvloedig.
(**Liti** 4), Ba. *kaliti* (*na-*), T. *kariti* (*na-*) = *nakaliki*, bang zijn; ook in Keka: *edak-a dema-na seli dè nakaliti ma use--na mumú*, de trap was zeer hoog, dus werd hij bang en duizelig; in Keka ook: *ngaliti* (*na-*): *bòso mangaliti*, wees niet bevreesd!
Liti 2, D., (On. geeft *liti-bibi*) = *pepè*, waringin, vgl. *liti* 2.
Litik 3, T. sub *daik*, soort vogel.
Riti 4, On. *riti esa* = *lamek esa*, één bos (sirih, enz.).
Litu 2, Ba., zorg dragen voor: *ana ta bubuluk sè litu ndia ana-n-ala*, hij wist niet wie voor zijne kinderen zou zorgdragen.
(**Liu** 2), Bi. *liliu lafa*, (sub *loloka* 2, *nggonga* 1), eene slimoet uitspoelen.
(**Liu** 3), D. *liu* (*na-*), On. *riu* (*na-*) = *nadiu*, baden; D. voorts: *naliu òe* sub *fifinak*, benaming van een lijkfeest.
(**Liu** 4), D. *saliu* (*na-*) = *lòlo-liu*, zorgdragen voor?
Liu-ali, D. = *kalí*, schuw worden; *liu--alis*, *liu-ali* = *kailís*, schuw.
Lò 10, Bi.: *ana lò nème lain mai* = *dòlo* 1, hij glijdt van eene hoogte af; D. *ao lò* = *haö kòno*, de kalk brokkelt af, valt van den muur af, [vgl. *lò* 3, D. *sailò*].
Lò 11, On. *òe-a lò* = *susi* 2, het water lekt door, sijpelt door, (vgl. On. *lò-hae*).
Lò 12, Ba., D. = *sòpo*, steeds sukkelen, ziekelijk zijn, gezegd van eene vrouw.
(**Lò** 13), D. *hau-lò* (of *-lò*), On. *hau-rò* of (*-ro*) = *ai-dò*, *ai-dòk*, blad.
(**Lò** 14), On. *mbaku-na langga-na lò-lò* = *peu-peu*, de kop van den spijker steekt uit; (*bisu-a na nala ei-fangga-na lò-lò*,

sub *bisu-a naä-ná ei-fanga na soa-soa*, het laatste woord opgevat = Bi. *soa--soa* of *toa-toa*).

(**Rò** 15), T. *ei-lima-n rò-rò* = *lòpe-lòpe* 3, gloeien van de koorts?

(**Lò** 16), D. *lolò*, On. *rorò* = *nakauúk*, eene sawah door buffels laten bewerken.

(**Lò** 17), D. *alolò* (*na-*), (naast *lundu-dafu*), sub *nandiu-bana*, valschelijk voorwenden.

Loa 2, R. = *kafa*, koper-, (ijzer)draad, [Saw. *lua*, draad].

(**Loa** 3), R. *loloa* (of *loloä*?) = *loloka* 1, rollen van een steen, enz.

(**Loa** 4), Ba. *loloa* (*na-*), (naast *sò*, *sumpa*), sub *naseò*, vervloeken.

Loä 3, D., (On., R. *roä*) = Ba. *loka* = *bou* 1, aarden pot.

(**Loä** 4), Ba., T. *loäk*, D., On. *loät* = *lokak* 1, soort mand.

Roba 2, T. = *longa*, hok, (vgl. het volgende woord).

Robak, T. sub *napak*, dekbladeren van eene palmvrucht, On. *robą* sub *nggonak*, ombulsel van de maïs, enz.

Roba-rabo, R.: *uma dale roba-rabo* = *nasauüma*, het is slordig in huis, (vgl. On. *rabo-rata*).

(**Lòbe**), voeg bij: D. ook *nudu-na lòbe--lòbe* = *difa-dò-na sae-sae* 4, zijne lip hangt omlaag.

(**Lòde** 2), voeg bij: Bi., R. ook = *lòbe--lòbe*, afhangen, blijven hangen; R. *koa--ä la-la ma ei-na lòde-lòde*, de koak vloog heen en weder en zijne (gebroken) pooten hingen er bij neer; Oep. *lolòde* = *lolòë*, hangen.

(**Ròde** 3), R. *ròde-ròde* = *sòne-sòne* 2, voor iemand heen- en weerloopen?

(**Lòde** 4), On. *ai-a nasalòde* = *ndalu* 2, zich uitbreiden, van vuur gezegd, [vgl. *lòde* 1].

Lòdo 5, Bi., (sub *kosik*), R. *ròdo*, (sub *sapi-kodi*), uitglijden, [vgl. Bi. *sapalòdo*, R. *sakiròdo*; voorts *kokolu*]; ook in Keka: *au lòdo dè bòso tao au afandú tao lèo--ndia*, ik gleed uit en viel met een grooten slag neder.

Lòdo 6, R. = *nanggòdo* 2, (een touw) vieren.

(**Lòdo** 7), D. *ao-na lòdo lòdo* = D. *lido--lido* = *labi-labi*, er bevallig uitzien, [vgl. hierboven (*lido*) 3, 4].

Lòdok 3, Bo., (Bi. *lòdo*) sub *lemak*, soort visch, (of vgl. *lòdok* 1?)

Lòe 1, voeg bij: D., On. ook = *lèse*, naar beneden vliegen; voorts *nudu-na lòe* = *sae-sae* 4, zijne lip hangt af; zoo ook sub *pelu*, afhangen, als een geknakte tak, [of dit bij (*lòë*)?]

Lòe 5, D., On. = *lè* 1, rivier.

(**Lòe** 6), Ba., D., On.: *ao-na masalòe* = *maäs*, zich vermoeid, slap, lusteloos gevoelen, [denkelijk bij On. *lòe* 1].

Lòë 2, D., (On. *ròë*), zie D., On. *nòë*.

Lofa 2, On. sub *sui-òe*, soort reiger.

Lofal, D.: *lofal hendi tali-a* = *pola heni*, het touw is losgeschoten, [vgl. *lofa* 1].

(**Lòfo**), D. *lòfo*, (evenals Bi.) of *lòfot*, T. *ròfok*, On. *ròfot* = R. *ròfo* = *ndòfok*, gemakkelijk; D. *malòfo* (*na-*), evenals Bo., Bi.; On. *maròfo* (*na-*) evenals R. = *namandòfo*, gemakkelijk, gewillig zijn.

Lò-hae, On. = *natanggonga*, overvloeien, (vgl. hierboven *lò* 11).

Loi 1, voeg bij: Bi. (*ana*) *loi heni* (*au*) = *lèpos heni*, ongemerkt verliet hij mij, (vgl. *dudi*); On. *loi ki neu* = *tutulu lèo ki neu*, noordwaarts de wijk nemen; (On. *loi langga-na*, het hoofd ergens insteken).

Roi 2, R., zie R. *noi* 3.

(**Roi** 3), On. *bisu-a naroi* = *nafudi*, de wond is besmettelijk, [vgl. dial. *napanai*].

(**Roit**), On. *amba-a roroit hau-a* = *kapa-*

-*a kokoi ai-a,* de buffel schuurt zich tegen een boom.

Loka 3, Ba., (T. *roka,* vgl. boven *loä, roä* 3) = *bou* 1, aarden pot.

Loka 4, D. *loka nabú-n* (naast en) = *nggale nabú-n,* hij trekt hem om.

Lòka-dale, K. = *doka-dale*, knieholte.

(**Lòke** 2), Bi. *lolòke,* D. *lolòke* = *lolòë,* ophangen; hierbij wel D. *lolòket* = *dengak,* zie aldaar.

Rokirai, R. = *lungilai,* walvisch.

Lòko 3, Bi. = *lòö* 1, afkappen, omhakken.

Ròko 4, On. = Bi. *lòko* = *ndòko* 2, uitkloppen.

Lòko-fini, R. = *dòö-eük*, schommel.

Lòko-pesi, Bi. (sub *nduä, sòko-là*), ook elders, *a.* neersmijten, [vgl. *pesi*]; v. d. *lòko-pesi-n nème na,* z. v. a. laat het gaan, bekommer er u niet om!

b. Keka (en elders) ook een plat woord voor „vallen": *tè au lòko-pesi u na, na au laök asadedea-la sò-ma,* dat ik viel, gebeurde, doordat ik achteruit liep.

Lòko-pilo, Bi. *lòko-pilo kai neu dae* = *ndenak* (1) *ai neu dae,* een stok of stuk hout neersmijten, (ook sub *nduä*); R. *na heni isi-na ma ana lòko-piro rou-na lèo dae mai,* hij at den inhoud (van de kokosnoot) op en smeet de schaal naar beneden, [vgl. D. *sòko-pilu*].

Lokopòk, Ba., soort waterplant.

Lòle 11, in: *lòle halak* (*dò selu dasik*), een gezang aanheffen; in meer dichterlijke taal ook eenvoudig: zijne stem verheffen, beginnen te spreken: *bòe-ma nòö-ana kaduak-ala lòle hala-na-la ma lae,* de beide knapen hieven hunne stem op en zeiden;; [bij *lòle* 5?]

Lòle 12, D. (naast *hemba*) = *fèlo* 1, slaan.

(**Lòle** 13), Bi. *lòle-lòle,* R. *ròle-ròle* = *lòde-lòde* 2, uithangen, van de tong; Bi. *lòlẹ ma-n* = *lòdek ma-n,* de tong uitsteken.

(**Lòle** 14), D. *nalòlè tali* (naast *naòle*) = *nahí,* een touw, dat verward is, in orde brengen, [vgl. (*lòle*) 9].

(**Lòlẹ**), Bi. *lolòlẹ,* R. *roròlẹ* = *lolòdek,* soort schelpdier.

Loli 2, voeg bij: Ba. *lolik,* D. *lolit* = *mopuk,* een gestorven, omgevallen palmboom.

Loli 3, Bi. = *nalèo* 10, de kapas van de pitten zuiveren.

Loli-fali, Ba., Bo., Bi., K., (sub *hilu-hèo, ule-helu*), woelen, onrustig zijn, [vgl. *loli* 1, 2 en *fela-fali*].

(**Lòlo** 6), *lòlok,* voeg bij: ook in overdrachtelijken zin gebezigd: *ò dei fò ò musik lòlo-na dè ò ta hapu makataük fa,* gij, die een gemakkelijken weg volgt, wiens karretje op een zandweg rijdt, gij ondervindt geen moeielijkheden; (schijnt in het Term. minder gebruikelijk).

palòlok (*na-*), een zelfden weg volgen, met iemand samen oploopen: *lae hetuk-a napalòlok nò tia-lai-n-ala,* zij meenden, dat hij met zijne makkers was meegegaan.

Lòlo 7, D. sub *nèë lòngek,* soort slingerplant; On. *lòlo nèët* sub *iïk,* soort slingerplant; [Kup. *lòlo,* Tim. *nòno,* liaan; vgl. *lòlo* 2].

Lòlo 8, R. rechtdoorgaan, juist in de richting zijn: *ana lokopiro nò rou-na lèo dae mai fò tète lolòlo ea-a eni-ina-na,* hij smeet den klapperdop naar beneden, rechtaan op den rug van de schildpad, juist in de richting van den rug van de schildpad. Ook ter versterking verbonden met *nafarène* (= *nafandèle*): *fai bea nafarène-lòlo-s na nalò-s,* als hij aan ze denkt, roept hij hen. Voorts in: *teta-lòlo,* zie hieronder, [vgl. R. *siròlo,* Bi. *sailòlo*].

Ròlo 9, On. evenals R., (Oep. *ròro*) = *ndòlo* 2, rondgaan; *ròlo* (*na-*), On. = *ndòlo* 3, oproepen, (sub *kaï* 2).

(**Lòlo** 10), Bi. *tei lòlo-n,* sub (*pa-a*) *nèko-na,* de lebmaag, [wel bij *lòlo* 7].

Lolu, Bi. = *noluk,* soort mier.

(**Londa** 2), D., On. *lolonda* (*na-*) = *natutui* 7, geheel bemorst zijn.

Rònggo 1, T. = *suäk,* mannen-kam.

Rònggo 2, On. sub *kulu-lau,* opgezwollen, van handen en voeten.

Roö 3, R. = D. *ndòö* = *ndòko* 2, uitkloppen, uitschudden.

Lòö-dale, R. = *doka-dale,* knieholte.

Lòpe 4, Bo., (On. *lolòmbe*) = *nainu,* binden, als maïs; ook in Keka: *pelak lòpek lima,* vijf bos maïs; [wel hetzelfde woord als *lòpe* 1].

Ròmbe 5, On. = *lapu* 2, ontploffen, als buskruit.

Lòpe, D. = *sailòpek,* soort mand.

Ròmbo 4, T. = *pou,* sarong, [vgl. het volgende woord].

(**Lòpo** 5), Bi. *lòpo-lòpo* en *salolòpo* (*na-*); Ba. *lòmpo-lòmpo,* D. *lòmbo-lòmbo* en *salolòmbo* (*na-*); T. *ròmbo-ròmbo* en *saroròmbo* (*na-*) = *lèpe-lèpe* 2, *nasalelèpe,* (zich, het lichaam) geheel bedekken, (D. *lòmbo-ngga sidi-ana-na* = *pipiï sidi-na,* de kain open- en dichtdoen); [wel hetzelfde woord als *lòpo* 1, 4; Saw. *robo,* bedekken; Mak. *sarombong,* sloop].

Lombu of *lombuk,* D. (vgl. On. *salombuk*) sub *mata-lilok,* soort vogel.

Lota, K. *ndala-a lota* = *kua* 2, galoppeeren, (Bi. *salolota* (*na-*) sub *nafoki, nasua* 5, zich trachten los te rukken; [vgl. *sikiloti,* benevens *nasua* 3 en 5].

(**Ròte** 3), On. *manggaròte* = *bòde-mák,* iemand, die gebrekkig spreekt.

(**Roti** 3), R. *karoroti* (*na-*), bij zich-zelf zeggen, brommen: *nakaroroti ma nae awé,* hij riep in stilte: au!

(**Ròto** 3), On. *nggaròto* (*na-*) = *nangalòse* 4, ritselen, enz.; [vgl. (*lòto*) 2].

Louk 1, voeg bij? D. *ei maälolou* = *fia-fanga,* soort ziekte aan de voetzolen.

(**Lu** 5), R. (of Landu) in *lu-bea* = Bi. *du-bea* = Bi., R. *ubea,* wat? (bijv. sub *hata*).

Ru 6, T. *karú* (*na-*) sub *nanggulu,* (ook sub *talas*), donderen, (voorts *rakarú* = *langgú,* gonzen), R. *narú*: *ana lokopiro nò rou-na lèo dae mai, na narú-lain,* hij wierp de klapperschaal naar beneden, en deze maakte een smakkend geluid; [vgl. *ndu-ndu* 3].

(**Ru** 7), R. *ma-na narurú* = *nakaluluü* 7, geen etenstrek hebben.

Lua 6, D., (On. *rua*) = *dua,* twee.

Lua 7, Bi. *uma-a lua neu sò* = *loli* 2, het huis is ingestort, (Bi. *lua,* ook T., evenals R. *rua* = *ndua* 1, nederstorten; D. ook *lua,* sub *nduä,* nedersmijten).

(**Lua** 8), *salua* (*na-*), Ba. *nasalua balahá,* den volgenden dag; *nasalua faik hida-hulu,* na verloop van eenige dagen; *salulua* (*na-*), herhaaldelijk: *ala fua lasalulua laï baü-bè,* zij namen ettelijke malen, herhaaldelijk, lading in; *nasalulua mai,* hij komt herhaaldelijk; hierbij ook wel T. *siro marua,* (tweede persoon?) = *silo pani* 2, een tweede schot geven, [wel eene afleiding van den nevenvorm *lua, rua* (als in D., On.) van *dua,* twee].

(**Lua** 9), Ba. *luak,* D., On. *luat,* [Tim. *nuat*] = *leak,* hol, grot; On. *nalua* = *nalea* 6, in eene bepaalde richting loopen, van een hol, gat, [vgl. (*lea*) 6, waarvan het wellicht een nevenvorm is, en Mal. *ruang,* Jav. *rong,* ook Tett. v. Dilli *luän,* cova grande?]

Ruä 2, T. = R. *rua* = *nduä,* neersmijten.

Luä-baï, D. *aäu luä-baï* sub *kakau tus,* soort offerrijst.

Ruada, On., evenals in R. = *nduadak,* sterven, verrekken.

Lui 2, D., (On. *ruị*) = *duik*, been, bot.
Luka 1, Bo.: *luka heni* (*pou lafa-na*) = *lufa heni*, de kleeren uittrekken, [vgl. *huka*, Mal. *buka*, enz.].
Luka 2, Bi. = *luä*, op den rug dragen.
(**Luka** 3), On. *òde luka* sub *kòde-kèk*, een klein soort aap.
Lukạ, Bi., R. = *luäk*, soort platte mand.
Luka-lakạ?, zie *luku* 3.
Luku 3, Bi. = *luü* 1, broeien; *luü* 2, nederliggen; *luü* 5, soort zeediertje; *luku-lakạ*, Bi., R., (D. *luka-lakạ*, of is dit eene schrijffout?) = *luü-laäk*, lam, (vgl. [*luü*] 6).
(**Ruku** 4), On. *rukụ* = *pukuk*, gebocheld, [zie aldaar].
Lu-langgak, T. = *lungu-langgak*, knie.
Luli 1, voeg bij: (althans in Ba., Bi.) ook *anin-a luli*, de wind is fel, hevig, sterk; *ana luli faik sio*, het heeft negen dagen gestormd; *luli-sangu* = *sangu*, storm; *tasi-a luli*, de zee is onstuimig.
Luli 3, Bi., D., (On., R. *ruli*, T. *luri*) = *nuli*, even roosteren, een weinig roosteren.
(**Luli** 4), Ba. *luli-aik*; On. *ruliι* = *dulik*, stijl van een pagger.
(**Luri** 5), T. *luri* (*na-*) = *nasua* 5, zich trachten los te rukken, tegenspartelen, [bij *luli* 1?]
(**Lulu** 1), voeg bij: Ba. *li-la tai lululuk-a*, de golven maken een donderend geraas; D. *lulu* (*na-*) of *kalulụ* (*na-*); On. *karuruluk* (*na-*) = *nanggulu*, donderen; Bi. *palulu* (*na-*) = *nduü-nduü*, gezegd van het geluid van rennende paarden. In Keka zegt men ook van varkens: *bafi-la belulu*.
Lulu 3, Bi., K., D., T., On., R. = *lunu* 1, oprollen; Bi. *lululụ* = *lalasuk*, eene vlok (rol) gezuiverde kapas.
Lulu 4, D., (On. *rulu*) = *dulu* 1, het oosten.
Rulu 5 (of *rulụ*), R. = *nakauúk*, eene sawah door buffels laten bewerken, [Kup., Mal. *luruk*, Saw. *lulu*].
Lulu-langgak, Ba., (D. *lulu-langgạ*) = *lungu-langak*, knie.
Ruma 2, T. = *lème*, van, uit (komen), zie T. *numa*.
Lumai, Bi., R. = *sumai*, koorts.
Lume, (D. naast en = *ndalu* 2, zich uitbreiden, van vuur); Ba., D.: *haï-a*, (*ai-a*) *nalume* = *nafupu* 2, het vuur is heet, verspreidt hitte.
Lumu, voeg bij: D. ook = *kidu*, worgen; (T. *rumu* [*na-*] sub *naleli*, ontrooven; vgl. *naèse-nalumu*).
Luna 1, D. of *mambalunạ*. On. *mambarunạ* = *maao*, dik, vet.
Lunda 2, D., On. (ook elders) = *kateu*, wilde duif.
(**Lunga**), voeg bij: On. *arurungga* (*na-*) = *maë*, nabijkomen; *naärurungga au aru-ngga* = *lulutek au alu-nga*, het reikt mij tot aan den schouder.
Runggu-rangga, T. *uma dale runggu-rangga* = *nasauüma*, het is slordig in huis, [uit het Mal.?]
Lunilai, Bo. = Bo. *lunulai* = *lungilai*, walvisch.
Lundu 4, D. *lundu dafụ*, (sub *nandiu bana*, iets voorwenden) en sub *sua* 1, valsch beschuldigen; On. *rundu sala*, sub *nabenga sapa-sèo*, idem.
(**Lundu** 5), D. *lulundụ*; On. *rurundụ* = *poponuk*, manen van een paard.
Runuk, T. sub *ni-luük*, soort krabbe.
Lunu-langgak, Ba. = Ba. *lulu-langgak* = *lungu-langak*, knie.
Rupa 1, On. = *nduä*, neersmijten.
Lupa 2, Bi. = *lèlo* 1, rugvin van een visch?
Lupè, Bi. = *tupè*, spuwen?
Lumpik, Ba., (D. *lumbi*, On. *rumbi*) =

kutak 2, mantel van een inktvisch, [vgl. (*lupi*)?]

Lusa 1, Bi., D., (T., On., R. *rusa*) = *nusa*, hert.

(**Lusa** 2), D., On. *lusa* (*na-*) = dial. *naluse* = *naluë*, omhullen.

Lusu, D., (T., On. *rusu*) = *dusu*, soort visch.

(**Lute**), D. *ume lala nasalulute* = *uma dale nasauüma*, het is slordig in huis; [vgl. het volgende woord].

Rute-raü, On. sub *tali-òde*, geraas maken; [vgl. het voorgaande woord].

(**Luti**), K. *luluti* (of *luluti*)? *au alu-nga* = *lulutek au alu-nga*, het reikt mij tot den schouder.

Rutu 5, T., R. sub *luü*, soort zeediertje, (vgl. Bi. *luku* 3).

Lutun? Bi. sub *makabiäk*, *maä-makabiäk*, nauw, eng, [bij *lutuk*?]

Ruü 8, Oep., ook *ruü* (*na-*) = D. *nduü* = *nduku*, aankomen, bereiken.

(**Luü** 9), R. *saluluü* (*na-*); T. *kaluük* (*na-*) = *nasaluluku* 2, onder de vleugels nemen.

M.

Ma 13, verkorting van D. *mia*: *lèlo-ä ama-ngga neu ma lasi lala*, eergisteren nam mijn vader zijn weg door het bosch; *hela ma na*, laat het zijn! (Vgl. *ela nème na*).

(**Ma** 14), On. *ndara-a namá* = *ndala-a kua* (2), het paard galoppeert.

(**Ma** 15), Bi. *kamá* (*na-*), D., On. *amá* (*na-*) = *nakamaä* 1, slap, los zijn, (sub *nggòde*, idem, schrijft On. *nakamá*).

Maä 3, On. *au maä òe nda mbei-mbei afa bòe* = *au toä òe ta fa bòen*, ik verwonder mij, dat er niet een weinig water is.

(**Maä** 4), D. *fa-a maä-maä* = *lèè-lèë* (2), de stroom wordt steeds minder; [vgl. *nakamaä* 1? Ook *nakamá* 15; doch zie het volgende woord].

Maä-matẹ = *mate-lòngek*, impotens; [vgl. het voorgaande woord].

Mada, voeg bij: D. *mada-ata* = *dae henak*, het droge, de vaste wal; D. *mata-n mada-mada* = *meti-meti*, een vriendelijk gezicht zetten; (Bi. *namamada mata-na*, sub *hòë*, een zuur gezicht zetten? Denkelijk = D.).

Mafa-mòdok, Ba. = *mafak*, half rijp, [vgl. (*mòdo*) 4].

Mafọ, D., On. (naar het schijnt ook elders) = *saök*, schaduw; [vgl. (*mafo*) 2].

Mahòek, Bo. = Bo. *makahòek*, zie hieronder.

Mahua, D., On. = *nadène* 2, zie aldaar.

Maị, D., On. = *maek*, wandluis.

Makas, R. = *manga*, groot soort mangga, [Kup. *makas*, mangga in 't algemeen].

Makahòek, Bo. ook *mahòek*, Bi. *makahòẹ* = *titimuk*, papaja; Bo. *makahòe pòkok*, Bi. *makahòe daleda* (*dale-dá*?) = *kokomuk*, komkommer, [wel van *makahòek*, vgl. (*hòe*) 2].

Makaleleu, K. = *nakaleleu* 3, weeklagen; ook in Keka: *ina-amá-n dò kaä-fadi-n makaleleu losa faik bè ma latoi heni manamatek ndia*, de ouders of broeders en zusters weeklagen tot op den dag, op welken men den afgestorvene begraaft.

Makaseë, K. = *nakasèë* 3, (ook sub *nakasei* 2), kippen verjagen.

(**Mara** 4), On., R. *mara* (*na-*) = *napulu*, door broeiïng laten rijpen, [vgl. (*mala*) 3].
Marä, (*mara-a* ?), R. = *kalauk-a*, wel, hoe is 't mogelijk, (Oep. dichterlijk *mara* = *malòle*, goed].
Maladoik, T., (D., On. *maladoi*) = *baladoik*, moeielijk.
Malae, zie hierboven (*lae*) 14.
Malaë, K. (gelijk in het Mal. van Koepang) = *laë* 1, vlechten.
Marafui, On. = *kalí*, schuw worden; *marafuit* = *kaìlis*, wild, schuw, [vgl. *fui* 2].
Maranggèok, T., On. *maranggèo* = *balanggèok*, bruin.
Marambua, T., On. = *balapua*, soort roofvogel, (ook sub *tetema*, kiekendief).
(**Mare** 2), On. *sa-na hòko mare-mare* = *hata-na ta lenu-lenu*, hij heeft volstrekt niets.
(**Male** 3), D. *male* (*na-*) *mòle* = *bela* (2) *hade-òe*, (ook sub *hana* 1), het gras in eene sawah door buffels laten vertrappen, [bij *male* 1?]
Mali 3, D., On. = *hika*, lachen, [Kup., Bim. v. Kolo, Manggar., Bur. idem; Tim. *mani*, Saw. *mari*].
(**Mali** 4), T. *malik*, Ba., R. *mali* = *makaheduk*, bitter; T. *ambe-na mali-mali*, D. *bafa-na melu-mali* = *ape-na medi-medi*, een bitterachtigen smaak in den mond hebben, [Kup. *mali*, bitter].
(**Mali** 5), D. *maämali*; On. *maäfò mari* = *moka*, naar visch rieken.
Mali-moi, D. = *tali-modis*, glad.
(**Mamo** 2), D. *sòfe mamo-mamo* = *henu-n koba-koba*, tot overloopens toe vol, [vgl. dial. *mèmo-mèmo*; Kup. *mamo*, veel], Lòle: *mamo ma meti*, vloed en eb.
Mana 4, D. verkorting van *samana* = *samanek*, ziel.
Manafeuk, Bo., (Bi., K. *manafeu*), schoonzoon, schoondochter, onderscheiden door toevoeging van *touk*, (*tou*) of *inak*, (*ina*); ook R. *manáfeu*, schoonzoon, (schoondochter, *fèto-feu*), vgl. *mane-feuk*, *fèto-feuk*.
Manahani, K. = *balahani*, in gemeenschappelijk bezit.
Manaüdu, D., (R. *mánaudu* of = D?) = *manukudu*, bĕngkudu.
Manggalou, D. (sub *tetema* en sub *balapua*), groote kiekendief.
Mangalouk, Bo., (Bi. *mangalou*) } = *bangalouk*,
Mangolou, K. } droge schil.
Manggu 2, Ba., D., T., On. sub *namakai*, *tèfe*, vermoeid; ook wel Term.: *ana hahae hu ana mangu-ná-n seli*, hij rustte uit, daar hij zeer vermoeid was; *sota-manguk*, ook: moeite, [bij *mangu* 1?]
Manila, Ba. = *banila*, zwavel.
Mano, D. sub *tulak*, soort visch.
Manu-ale, D., (T., On. *manu-are*) sub *nggilak*, soort plant.
Manuüdu, On. = *manukudu*, de bĕngkudu.
Mao 3, D., On. = *nanga*, een boschje lontarboomen, [Saw. *nau*, vgl. (*mao*) 1].
(**Mao** 4), D. *samamao* (*na-*) *ndaë* = *nasalalaë* (6) *daë-dòk*, nog meer sirih willen hebben? [Vgl. (*mao*) 1?]
(**Maö**), D. *lao maö-maö* = *laök mako-mako*, sluipend gaan, R. *namao* (*na-*) (of: *namamaö*?), idem.
Maöa, On. = *toïk*, de tritonschelp; *fu maöa* = *pu pupúk*, op eene schelp enz. blazen.
Masakoka, On.: *anin-a masakoka* = *nasakoka*, de wind verandert steeds van richting.
Masanasi 2, Ba. *lulú masanasi*, soort djarak, op Koepang *damar Endeh* geheeten, [bij *masanasi* 1?]
(**Masi** 2), D. *mamasi* (*na-*), (naast *nalilile*) = *nakapapaï* 3, zeer vuil zijn, [bij *masi* 1?]
Masire, T. = *nasila* 2, *nasile*, zich verslikken.

(Maso), D. *oöla maso-maso* = *kokolak sòlo-sòlo* (6), zich in iets mengen, (met spreken), [van Mal. *masok*?]

(Masu 1), voeg bij: D., On. *amamasu̧* (*na-*) *nini̧* = *nunú* (3) *ninik*, muskieten door rook verdrijven.

(Masu 2), *mamasuk*, zie hieronder *mamaük*.

Mata 4, K. zien, kijken: *malòle lena̧ au ku mata sudi tasi-a mada sò dò bei̧*, ik moest maar eens gaan zien of het al eb is of niet; *neu mata laä linu sò*, hij ging zien of zij al aan het eten en drinken waren; [bij *mata* 1, of vgl. *mète*?]

(Mata 5), D. *mamata*, soort visch, (sub *mata-òe*, *huti*).

(Mata 6), D. *amamata̧* (*na-*) *ai* = *fudik* (1) *haï*, vuur aanmaken door middel van een smeulend stuk brandhout.

Matakòdo? R. *matakòdo la* = *kòlok* (1) *la*, een zeil hijschen?

Mata-linok, Bo., (R. *mata-lino̧*), sub *mata-lilok*, soort vogel.

Mata-lutu, On. *mata-lutu dula̧* = *nafatetède dulak*, mooie patronen maken, [uit *mata* 1 en *lutu* 2].

Mata-nonoi, T.: *kea dale-na mata-nonoi lafo-a dè ana fali nala lafo na*, de schildpad kreeg medelijden met de rat en hielp haar, [vgl. *mète-nonoi*, het eerste gedeelte bij *mata* 4, *mète* 1?]

Mata-sala, Ba., K., D., T., On., R. = *mate-sala*, niet herkennen.

Matatis, On. sub *dòö* 1, het wandelende blad.

(Mate 2), R. *laö mate-mate* = *laök pae-pae* (2), traag, langzaam gaan, [vgl. *mate-mate* sub *mate* 1?]

(Mate 3), D. *amamatȩ* (*na-*), (naast *naätatá*) sub *nakatatakak*, verdragen, [bij *mate* 1?]

Matȩ, D., On. = *matak* 2, rauw.

Maü 2, voeg bij: D., R. ook = *makuk*, toelaten.

(Maü 4), Ba. *mamaük*, waarvoor elders (welk dialect?) ook *mamasuk*, blauw, groen, [vgl. (*masu*) 1?]

Maulama̧, D. zie hieronder (*mu*) 5.

(Mè 1) voeg bij: Bi. ook: *namanène manupui̧ esa nakamè*, hij hoorde een vogel zingen.

Mè 2, D., On. = *mea*, rood.

(Mea 2), D. *mea̧* = *nalak*, (sub *nala* 11), bot, stomp.

Meak 2, T., (D. *mea̧*) = *pelik*, achterste, [vgl. het voorgaande woord? of Kiss. *wian*?]

(Meda 3), voeg bij: *meda* (*na-*), in dichtertaal ook = *nafandèle*, indachtig zijn, (waarbij *meda* als subst.), en v. d. *nameda heni* = *nafandèle heni*, vergeten, bijv. in R.: *dale-n nafarerènȩ fò rène ta nafarène heni rène-n ma tei-n namemeda̧ fò meda ta nameda heni meda-na*, zijn hart en buik (= hij) bleef indachtig, hij behield eene herinnering, welke niet vergat; (On. *meda* [*na-*], ook speciaal = *makelas*, kittelig?)

(Mèdo), Bi. *samemèdo* (*na-*) (naast *nasalolota*) = *nasua* 5, zich pogen los te rukken, [vgl. *nasapepèdo* bij *pòde*; dial. *napòde*].

Mèë 2, K., (vgl. dial. *mète* 2) = *bèë* 1, waken.

(Mei 2), voeg bij: K. *lamei* (*na-*) ook overdrachtelijk = *susu* 3, zie aldaar.

(Mein), On. *lamein* (*na-*) = D. *nalameni* = *nalameï*, droomen.

Meku-tè, Bi. *uma-a sini-na meku-tè* = *uma-kalak-a tè*, (sub *tè* 6), het dak helt sterk, (vgl. *beku-tè*).

Mela 2, D., On. zie hieronder *nela*.

Mela 3, D., (On. *mera*), ziek: On. *nandiki neu ana-na mera* = *natòö ana-na̧ nama̧hedi*, hij wordt teruggehouden door ziekte van zijn kind; D. *hai lala-m-ala mela muhani lao hela hò*, onze harten (wij)

hebben hartzeer om u te verlaten, het gaat ons aan 't harte om u te verlaten; [Tim. *namèn*, ziek zijn, *menas*, ziekte; Tett. *moras*; vgl. *nameda*?] Ook in Keka zegt men: *mela-daik*, als verwensching tegen een dier.

Meḷa, Bi. = *tekemelak*, vloo.

Mela-ana, Bi. sub *kadiï-ana*, klein; *ana mela-ana* sub *niï-ana*, *anòö-ana*, kind, [vgl. Kup. Mal. *anak merah*, pasgeboren kind?].

(**Mèle** 2), Ba. (en ook elders) *samèle* (*na-*), verdrinken: *ana tena neni òe bui-na, tè ta nasamèle fa*, zij zonk naar den bodem van het water, maar verdronk niet.

Mèlẹ, D., On. = Bi. *meḷa* = *tekemelak*, vloo.

(**Meli** 1), voeg bij: R. *memeli* = *mesu*, zie aldaar.

(**Meli** 2), D. *meli* (*na-*), geraas maken, schreeuwen: *hataholi-la lameli sa*, waarom maken de menschen zooveel lawaai?

Melu 2, D., (On. *meru*) = *makaheduk*, bitter, [vgl. *melu* 1].

Melu-mudu, On. = *malua* (*lua* 4), vies zijn van iets, ergens een afkeer van hebben.

Mèmo 1, D. sub *fefèno*, soort visch.

(**Mèmo** 2), Keka: (*henu-n*) *mèmo-mèmo* = D. *mamo-mamo*, geheel, tot overloopens toe vol.

(**Menggu**), On. *memenggu* = *bibiti* 1, met de tanden vermalen, (T. sub *ndendesi*, zie aldaar); [vgl. *hengu*, ook dial. (*mendu*)].

(**Meni** 3), D. *lameni* (*na-*) = On. *nalamein* = *nalameï*, droomen.

(**Mendu**), T. *memendu* = *bibiti* 1, met de tanden vermalen: D. *lamemendu* (*na-*) = *nalahuhutu*, fijnwrijven; [vgl. hierboven *memenggu*, *lendu*; voorts *kekènok*].

(**Mèo** 3), T. *lamèo* (*na-*) = *nasapepèdo* 3, heimelijk wegnemen, [vgl. dial. *pèo-pèo* naast *pèdo-pèdo*, enz.]. Althans in Keka *manamèo* = *kalòsok*, roover.

Mèö, D., On., (R. *mèo* of = D., On.?) = *mèko*, gong.

Mèo-fuli, D. sub *fuli* 1, soort schelp.

(**Mèpe**), Bi., R. *mèpẹ*, *mamèpe* = *nèpek*, *manèpe*, hard, vast; Bi. *lou-na mèpek-a*, zijne schaal is hard; R. (overdrachtelijk): *rolu-dale tia-lai-na mèpe-na losa dò-dò-na neu*, de aard hunner vriendschap, de duurzaamheid hunner vriendschap was (bleef vast) tot in lengte van dagen.

Mèse 2, On. = *kidu*, wurgen.

(**Mèse** 3), K. *mèse-mèse* = *pasa-pasà* 1, ordelijk, net.

Mesik, voeg bij: D. *mesị* ook = *musik*: *afi hala mesị manẹ mata-n* = *bòö hala musik manek mata-n*, ga niet onbeleefd langs den vorst voorbij!

Mesu 3, D., On., R., (sub *bòbok òe*, *suik*), duiken, [vgl. *mesu* 1, lett. snel voortschieten?]

Mesukudu, T. } = *nasakedu*, hikken, snikken.
Mesuüdu, D., On. }

Meṭa, On. sub *lengu-haïk*, soort visch.

Mète 1, voeg bij: D., T., On. ook = *nakanae*, zien, in 't algemeen; T. *mète-ma* = *makanae-ma*, *maku-ma*, als, indien: *mète-ma danda dolu nala iäk esa na lafo na naä heni-n*, als de reiger een visch gevangen had, dan at de rat dien op.

Mète 2, Bo., Bi., R. (vgl. K. *mèë*) = *bèë* 1, waken, [vgl. *mète* 1?]

Mete-nonoi, (in Keka *mata-nonoi*): *Manetua-lain tène mète-nonoi-n*, Gods barmhartigheid.

Meti 1, voeg bij: Bi., D. ook = *mada*, uitgedroogd: *dano-a òe-na meti sò*, (*ena*), het water uit het meer is verdroogd. Ook, (althans in Keka) „op zijn", [Saw. *mäti*, idem]; bijv. *hedis-a mai dè meti au kapa-ng-ala*, de (vee)ziekte kwam, waardoor mijne buffels op zijn, waardoor ik mijne buffels verloor.

(Meti 2), Ba. (*nangatúk*) *memeti* = *pange-pange*, ongemanierd zitten.

(**Mèto**), D., On. *mètọ* = *tuk*, droog, zooals bijv. hout; [Tim. idem; vgl. *meti*?]

Mèto-mata, D., On. = *memeak*, soort slingerplant.

(**Meu** 2), D., On. *meụ* = *neuk*, (*neu* 2), helder; *meu-laụ* = *neu-lauk*, zie aldaar; D. *meụ* ook = *lao-lao*, *laok*, schoon, rein; *mamana meụ*, eene schoone plaats.

Meü-sè, D. = *nabenga* 1, aanspreken, [bevat *sè* 1, wie? Vgl. Tim. *nasè*, idem].

Mi 1, D., On. = *mòe*, pissen, [Kup., Tett., Fidji idem; Tim. *nakmí*, Bat. *ieh*; Jav. *ujuh*, Oud-Jav. *ĕyĕh*, stellig wel (evenals *mòe*) in verband met Mal. *aĕr*, *ayĕr*].

Mi 2, D., On. = *meu*, wij gaan; gijl. gaat; D. *hai lali mi dano maòẹ*, wij verhuizen naar een meer, dat water bevat; *hai ïi mi su-n beëselị*, wij houden ieder met den bek aan een uiteinde vast.

(**Mi** 3), D., On. = (*ma* 5), als verkort voornw. v. d. eersten pers. meerv. (exclus.) en den tweeden pers. meerv., bijv. *mifade* = *mafada*, wij zeggen, gijl. zegt.

Mị, Bi. in *ngòlo-mị* = *nggòlo-meik*, baard.

Mia 1, D., On. = *nème*, enz., van, uit; D. *mia fai maähulu-na*, van oudsher; *ana haï basa naná malada-la mia mamana-na nea*, hij bracht allerlei lekkere spijzen uit de bewaarplaats te voorschijn; D. *mịa ia* = *nèmek ia*, hij blijft hier.

Mia 2, T. en Lòle = *mò*, als eerste (exclus.) en tweede pers. meerv. van *nò* 1; T. *malòle ai mia tia-lai*, het beste zou zijn als wij gingen met (medenamen) onzen vriend; *ai mae lambu mia tia-lai*, wij zouden onzen vriend wel vliegende willen medenemen; de eerste pers. enkelv. luidt *ua*, bijv. Lòle: *au aheluk ua-n ana sò*, ik heb met hem afgesproken; de tweede pers. enkelv. luidt: *mua*; T. *bòso ramba-ramba mua-n* = *bòö lapa-lapa mò-n*, wees niet onbeschoft tegen hem; in de overige personen zou het niet in gebruik zijn en door die van (het ook in T. gebruikelijke) *nò* vervangen worden. [Oorspronkelijk één met *nò*, enz.?]

Milu, D., (On. *miru*) = *ape*, speeksel; ook verbaal = *mudi*, uitspuwen; [vgl. *mudi*].

Mima, zie bij T. *numa*.

Mina-dano, On. sub *nggango dano*, soort plant, (vgl. T. *dano-mina*).

Misik, voeg bij: On. ook = D. *mesị* = *musik*, zie aldaar.

(**Miti**), On. *miti-ma* = *mai-ma*, indien, (vgl. T. *mète-ma*; *mète* is overigens ook in On. in gebruik).

Miu 2, in Lòle = *meu*, wij gaan (exclus.) en gijl. gaat.

(**Miu** 3), Bi. *kena kamimiu* (*na-*) = *kena ndi-ndi*, goed, stevig sluiten?

(**Moa** 3), K. *nèëk-ala lakamomoa pa-a*, Bi. *nik-ala lamoa lai pak-a*, R. *niä-ra ramoa pa-a* = *nèëk-ala lakamomotu pa-a*, de mieren zijn in groote menigte, wemelen, op het vleesch; [vgl. *namoa* 2?]

Moä, R. = *moka*, naar visch rieken.

Mòdo-lòe-anạ, D. sub *angeník*, soort plant, (vgl. *mòdo* 2, 3).

Mòdo-pisu-òe, On. sub *ketu-dá*, soort plant, (vgl. *mòdo* 2, 3).

Mòdo-pòkor? On. zie On. (*pòkor*).

(**Modu**), K. *modu-modu* sub *pupunga-hík*, stomp? [Vgl. echter *fodu-fodu*, dial. *kodu-koduk*].

Moi 2, R. zie R. *noi* 3.

(**Moi** 3), D. *sapu nala ume-a moi-moi* = *sapu-ná uma-a lafu-lafu*, hij veegt het huis goed schoon; Bi. *moị* of *mangamoị*, D. *manggamoị*, R. *makamoị* = *laok*, schoon; R. *mamana makamoị*, eene schoone, reine plaats; [vgl. *moi-moi* 1, voorts *lao-lao* 2].

(**Moi** 4), Bi., R. *lamoi* (*na-*); R. ook *ramoi* (*na-*) = *nalamei* 2, likken.

Mola 3, R. = *moa* 1, hut of afdak, waaronder men suiker kookt?

Molak 2, T., (D., On. *mola*) = *bafak* 4, *tokak*, een gedeelte van het hoofdstel van een paard; [vgl. *molak* 1?]

Mòlẹ 1, D. = *hade-òe*, sawah; ook (en dan ook On.), droge velden; D. *mòle nusa*, Ba. *momòle nusak* = *dae osa*, vorstelijke sawah.

Mòlẹ 2, K. = *molak*, geleding?

Moli, voeg bij: On. *momori-dadadi* = *nunui-nanaik*, bloedverwant; Bi. *kai moli-dò*, R. *mori-dò* sub *ai sèle-dòk*, soort plant.

Mòlo 2, D., On. = *bòlo* 1, in de beteekenis van: zinken; ook wel T.: *ofak mòlo*, het schip zinkt.

(**Molu**), On. *ana lao molu-molu* = *laök langu-langu* (3), alleen met een stuk sarong bekleed gaan, in lompen loopen, [vgl. *olu*, *odu* en het volgende woord].

Molur, On.: *molur hendi tali-a* (sub *posu heni*), het touw raakt los, ontglipt, (vgl. *molut*).

Molut, D., On.: *molut hendi tali-a* (sub *podu heni*), het touw ontglipt, [vgl. *molur*, voorts D. *olut*; verder *olu*, *odu*; *kokolu* 2].

Monaẹ, On., (sub *kadèse*, *ina*, *matua*), groot, [vgl. hieronder *nae*; in (*mò*) schuilt wel het volgende woord *mòne*, evenals in Saw. *mone-ae*, groot, lett. (als) een volwassen dier van het mannelijk geslacht].

Mòne, D., On. = *mane* 1, mannelijk.

Mòne-bòbo, D., On. = *pae-lase*, ongesneden.

Mòne-feuk, Ba., T., (D., On. *mòne-feus*) = *mane feuk*, schoonzoon.

(**Mòö**), T. *mòök* (sub *matua*); *mòö-ina* (sub *kadèse*, naast *ina-húk*), groot.

Moụ, K. = *mopuk*, omgevallen, doode palm, (vgl. On. *mboụ*).

(**Mu** 5), voeg bij: On. *mu-mu* = *nahò*, kreunen; T. = *hòe-hòe*, weerklinken; Ba. *kamú* (*na-*); D., On. *amú* (*na-*) = *nakamiu*: ook in Keka: *batu esa nakamú nesik langa-na*, een steen (welke geworpen wordt), suist langs zijn hoofd; hierbij ook wel Ba. *makamúk*, Bi., R. *makamụ́* = *ku* 1, duif; vgl. D. *lenggu maämụ́*; (ook? D *maämụ́* in *deü-maämú* en *maämụ́ maulamạ* = *mali*, gierig).

(**Mu** 6), D., On. = (*ma* 5), als verkort voornw. v. d. tweeden pers. enkelv., bijv. *mufade* = *mafada*, gij zegt.

(**Mur**), On. *usa-na mumúr* = *use-na mumú*, hij is duizelig; ook: *mumúr hène hau* = *nakaliki kae hau*, hij is bang om in een boom te klimmen, om een boom te bestijgen; en ook overdrachtelijk = *nakandá doak*, zich verwonderen; *basa atahori-ra ara mumúr reu rita manadadit na*, de menschen verwonderden zich bij het zien, wat geschiedde.

Mua, T. en Lòle, zie *mia* 2; (Bi., D., On., R. zie *naä*, eten).

Mudụ, On. sub *huti*, soort visch.

(**Mue**), Ba. *mue-mue*, *bemue*, gonzen als eene menigte; ook *fani-la mue-mue*, de bijen gonzen, (vgl. *nakamú*); Ba., D., T. *hatahoti-la lamue*, (*hatahori-ra ramue*), de menschen maakten geraas; On. *namue* = *napue*, druk bezig zijn met iets. Vgl. (*pue*) 1.

(**Mui**), On. *mui* (*na-*) = *dè* 2, zie aldaar.

Mukẹ, R. = *muëk*, wilde duif.

(**Muku** 3), K. (*anïï-ana-a*) *mukụ* = *dadi motas*, het kind is zeer dik, [bij *muku* 2? Of vgl. Mak. *múkulụ*, zwellen?]

Muli 3, On. *muli hendi mbaes-a* = *sama heni petas-a*, het gezwel slinkt.

(**Munder**), On. *mumunder* (*abas*) = *nalapupue*, garen tusschen de vingertoppen draaien, [vgl. Saw. *mọde*, benevens Rott. *ule*].

Muse 2, D., zie D. *nuse*,
Muti 3, R., (Bi. *kamuti* [*na-*]? Vgl. [*muti*] 2) = *koti*, zie aldaar.
Mutik, T. *kue mutik* = *mumusek*, witte moesang; [Tim. *muti*, Mal. *putih*, wit].
Muti-fòek, Ba., T., (Bi. *muti-fòẹ*) = *fòek*, witte plekken, [vgl. T. *mutik*].
(**Mutu**), On. *amumutu* (*ra-*) sub *lakamomotu*, *lakahuhupu*, *tupu-tupu*, wemelen.

N.

Na 1, voeg bij: in D., T., On. en in een der dialecten van R., (R.-zelf of Landu?) ook in plaats van *ndia*, die, dat; D., On. ook voor *èle*, ginds; bijv. T., (R.) *lèo-ná*, D., On. *ona-ná* = *lèo-ndia*, aldus; *hu na* = *hu ndia*, daarom, enz.
Na 7, Bi., D., On., R. = *naä* 1, hij eet; *naä* 2, verteren; *nạ* in samenstellingen = *naäk*; Bi., R. *naná*, D., On. *nanát* = *nanaäk*, spijs; *maná* (*na-*) = *manaä* 3, voedsel zoeken.
Naä 5, Ba. verdragen, uitstaan: *au ta naä ndia*, ik kan dat niet lijden; *ò naä inak ndia bafa-na*, kunt gij den grooten mond (dat gekijf) van die vrouw uitstaan? [Denkelijk wel hetzelfde woord als *naä* 1, tot grondwoord geworden, vgl. *naä* 2, 3].
Naä 6, R. = *naka*, anker.
Nabi 2, Bi. *nabi lala* = *nakatabe ndala*, de beenen om een paard klemmen? [vgl. *kabi*, enz.].
Nadọ, On. sub *dama*, *leku*, bezoeken, [vermoedelijk hetzelfde woord als *nado*].
(**Nadu**), Oep. (dichtertaal) *sananadu* (*na-*), ruiken, [vgl. Sumb. *sangudu*, Bim. *ngilu*, enz.].
(**Nae** 4), voeg bij: in Keka dikmaals *manae-ma* voor *makanae-ma*, indien; zoo ook *manae-n* voor *makanae-n*, zie aldaar, (gelijk *maneni-ma* voor *makaneni-ma*); On. *mitinae-ma* = *makanae-ma*, (sub *makaneni-ma*); overigens schijnt het woord in dat dialect niet in gebruik te zijn.
(**Nae** 5), Bo., T. *nanae*; D., On. *nanaẹ* = *nae-dò*, soort slingerplant.
Nae 6, On. *nae*, groot, bijv. *are pòle nae* = *hade soka-ina*, een groote zak rijst; *naẹ*, On. = *baük-a*, veel; *nae-nae*, idem; D. *manaẹ*, (On. *monaẹ*, zie aldaar), groot, (sub *kadèse*, *ina*, *matua*); *anae* (*na-*), groot worden: *laänae ena*, zij (de kinderen) zijn al groot geworden; *manae* (*na-*), ook in Bi., idem: *bisu-a namanae* = *namalalak* 2, de wond wordt grooter, [Tim. *naek*, *nael*, groot, Saw. *ae*, veel, groot, Bim. *nae*, groot; hierbij Mal. *raya*, Bug. *maradja*, Solor. *aya*, *adja*, (veel); ook Mak. *djai*, veel, Amb. *djail*, groot?].
Nafa, R. = *li* 1, golf; *nafa mapena*, brekende golven, branding, [Saw. *nawa*].
(**Nai** 3), Bi. *pananai* (*na-*) = *nafudi*, *nahapa*, besmettelijk zijn, besmetten; T. *mbanai* (*na-*) = *ndalu* 2, zich uitbreiden, van vuur gezegd; [Cer. *parei*, *palei*, *palehi*, besmettelijk; voortgaan, (v. e. vlam); vgl. ook On. *naroi*].
Naï, zie hieronder *naki*.
Naki, Bi. *naki kokoụ*; Bo., ook Keka: *naï kokouk*, sub *kaï* 4, den boog aftrekken, spannen; (volgens inlichtingen meer:) den boog krom trekken, v. d. spannen; [vgl. (*kilu-*) *kaï*].

Nalak 1, voeg bij; D., On. *nala* of *nalak*; ook = *neuk*, raden.

Nala 2, D., (On. *nara*) = *nadek*, naam.

(**Nala-hala**), D. *nala* (*na-*) — *hala*, sub *nalena-langa*, *nakapapaä dedeä-na*, onwillig zijn, [wel evenals *nakapapaä* bij *paä* (6), stomp, van *nala* 11, idem en *halak*, stem].

Nale 4, Bi., K. (R.?), T. *nare* = *nari*, soort gras.

(**Nalu**), voeg bij: D. *nalu*, On. *naru*, ook = *demak*, *madema*, hoog.

Nama, voeg bij: D., On. *nama*, Ba. *kana-nama* (*na-*), ook = *nakalalaba* (4), zich slingeren, zooals eene slingerplant.

Namasina, Ba., Bo. = *namosina*, ketting.

Nane 1, D., T., On. = *ange*, zwemmen, [vgl. sub *ange*].

Nane 2, Ba., T. = *ane*, *laë*, vlechten; *nananek* = *aänek*, vlechtwerk, [vgl. sub *ane*].

Nao 1, R., mogelijk ook elders, in dichtertaal, wordt verklaard als: goud.

(**Nao** 2), R. *sananao* (*na-*) = *nasalu-nao*, een bakkebaard hebben, (vgl. ook On. *nasaru-nao*).

(**Naö**), D., T. *manaö* (*na-*), (R. *manao* [*na-*] of = D.?) = *namanako*, stelen.

Nasabuü, R. = *nasebuük*, wang.

(**Nasu** 1), voeg bij: Ba., T. *nasuk*, (D., On., ook wel Bi. *nasu*) = *nasebuük*, wang.

Nata-nonoli, D. = *haki-nonoli*, iemand nadoen, nabootsen.

(**Nau** 5), Ba. *nanau* (*na-*) *ua-n* = *naliló ao-n*, het lichaam strekken, (aldus ook volgens Fanggidaej).

(**Nè** 7), D., On. zie onder (*è*) 4.

(**Nè** 8?), K., D. (*langatú*, *tèndę*) *lanè*, (of is het *lane*? zoo schrijft D.) = *langatúk lapèk*, bijéén zitten.

Nea 3, D., hij komt = On. *nema*, zie aldaar. Ook = *mai* na verba enz., bijv. *ana lao li-li nea*, hij komt rechtstreeks hierheen.

(**Neba**), *neba-neba*, Ba., Bo., D., T. = *ndeba-ndeba*, bijv. van het geluid van eene trom; D. *neba* (*na-*) = *ndendebak*, neersmijten.

Nèët, of *lòlo-nèët*, On. sub *iik* 2, soort liaan, (vgl. *nèë-lòngek*).

Nefa, Bi. (*inak-a*) *nefa fai ha sò* = *lelea* (5) *faik ha sò*, de vrouw heeft al vier dagen de barensweeën gehad.

Nela, D., On. = *nalai*, hij vlucht; in de overige personen: *au ela*, *hò* en *hai* en *hei mela*, *hita tela*, *sila lela* (*sira rela*); *nelu* enz., idem: ook = *nalaik*, hard loopen.

Nèle 1, D., (On. *nère*) = *bue* 2, koraalsteen.

Nère 2, of *nère*, R. sub *sipi-sapik*, vreemd, niet tot de familie behoorend, (vgl. Bi. [*nène*] 3).

Nelu 3, Bi., R. = *hus*, *lipa* 1, het *hus*-feest.

(**Nelu** 4), *nenelu*, Ba. en ook wel Term., van af eene hoogte op iets neerzien: *mahani fò au kae lèo ai-a poi-na u*, *fò au nenelu sudi haï nai nda bè*, ik zal in den top van den boom klimmen om eens te zien in welke richting vuur is; vgl. hierboven *lalana* 2, [vgl. *nanilu* (2) en voor den klinker ook hieronder].

(**Nelu** 5), Ba., Bo., K. *manelu* (*na-*), R. *maneru* (*na-*) = *namanilu* (3), zich warmen.

Nema, On. = D. *nea*, hij komt; ook = *mai* na andere verba: *rè-a nendi-n namo-a nema*, de golfslag had het hier op het strand gespoeld. De overige personen luiden: D., On. *au uma*, *hò uma*, *hai* en *hei ima*, On. *hita tema* (D. *tea*), On. *sira rema* (D. *sila lea*); *uma* ook = *mai* in den zin van Mal. *mari*, bijv. *uma fò deu teu*, kom, laten wij naar buiten gaan; [Tim. *nem*, *um*, enz., Kup. *ma*, komen; vgl. *nème*].

Nemanak? T. *kakau nemanak*, sub *kakau tus*, offerrijst.

(**Nenda**), D., On. *nenda-nenda* = *ndena-ndena*, *ndeba-ndeba*, van het geluid van eene trom, van schieten, enz.

Nenak, Ba., Bo., (Bi., K. *nenạ*, T. *nendak*, D., On., R. *nendạ*) = *ndenak* 2, kies; Ba. *nena-anak*; D., On. *nena-anụ* sub *nisi-ndokak*, de verstandskies.

Nène 2, Bi. = *neë* 2, drukken.

(**Nène** 3), Bi. *kiki-nène* (of *nènẹ*) = *sipi-sapik*, vreemd; (vgl. R. *nère* 2).

(**Neni** 5), voeg bij: in Keka meermalen: *maneni-ma* voor *makaneni-ma*, indien, (zooals *manae ma* voor *makanae-ma*).

(**Neni** 6), T. *langga kanenik* sub *nalena-langa*, onwillig zijn, [bij *neni* 1 of 3?]

Neni̩ 2, On. *neni̩ ai* = *fudik* (1) *haï*, vuur maken met een smeulend stuk hout.

Nèö, voeg bij: in On. = *sè* 2, bijv. *nèö ana Ròte neu* = *sè ana Lòte neu*, hij zal naar Rotti gaan.

(**Nemba**), On. *nembạ*, *mananembạ* = *nèpek*, *manèpe*, hard, vast.

Nèse, On. = *ta* 1, in de beteekenis van: niet aanwezig zijn: *doi̩ nèse lefu-lefu* = *doik ta lefu lefu*, er is volstrekt geen geld.

Nesik, enz, voeg bij: (in D., On. *nesi̩*, in het laatste meest *nisi̩*, enz.) ook = *lèo* 6, (gaan) naar: *nesi̩*, (*nisi̩*) *na neu* = *lèo na neu*, hij gaat daarheen; D. *au sangga fali esi̩ mamana-ngga u*, ik wil naar mijne woonplaats terugkeeren; *lelạ lendi basa-basa nggafa-n-ala lesi̩ mamana fofòfo-na lalạ leu*, zij vluchtten zoo snel zij konden in zijne schuilplaats.

(**Neta**), voeg bij: Bo. *naneta nò* ook = *nandá nò*, passen voor, nuttig zijn voor?

(**Nète** 2), R. *nenète* (*na-*), iets uithouden, iets verdragen, geduld hebben: *manenète, tia*, verdraag het, heb geduld, vriend; [oorspronkelijk één met *nakanète*, drukken; vgl. *taka*; *nakataka* 2, verdragen, en *nakataka* 3 = *nakanète*.

Netehúk, zie *hu* 2, ook bij de dialecten.

Neti, Ba. = *neï* 2 = *neu*, hij gaat; meerv. *leti* = *leï*, (in D. bestaat nog eene volledige vervoeging, als: *eti*, enz. = *u*, enz.).

(**Netuk**), *nenetuk*, Ba., T., (D., On., R. *nenetụ*) = *kanetu*, lijk van een onthoofde.

Neu 1, voeg bij: *ta neu-neu*, (althans in R.), het is niet voor niets, zonder reden: *uni ta neu-neu fò nae „kung"*, *fa tè hu bei saka nafada hata tè ta dedea nalelạ fa*, het is maar niet zonder reden, dat hij het geluid „*kung*" maakt, maar het is, omdat hij nog iets wil zeggen en niet kan spreken.

maneu-ma, in Keka: indien, als: *maneu-ma bei ta mada òe fa na ò bei ta bòle sao*, als het water nog niet uitgedroogd is, kunt gij nog niet trouwen.

(**Neu** 2), voeg bij: *manganeuk* (Ba.?), Bi. *manganeụ* = *neuk*, helder, bijv. van water gezegd; *nganeu* (*na-*), helder maken, helder doen zijn.

Neülani, K. sub *lanik*, soort visch.

(**Ni** 3), Bi. *ni̩*, R. *nis* = *niïs*, dun.

(**Ni** 4), D. *faní* (*na-*) = *namanino*, verbergen, (vgl. [*ndi* 2], *nafandí*).

(**Ni** 5), in het dial. v. Lòle = T. *i* (3): *niminène* = T. *iminène* = *namanène*.

Ni̩ 2, Bi., R. } = *neëk*, mier.
Niäk, Ba. }
Niëk, T., (D., On. *nië̩*) }

Niï, R. = *niki*, hangwang.

Nii̩, K. = *neëk*, mier.

Nilạ, D., On. = *milak*, soort bamboe.

Nili, Ba. sub *ile*, soort visch.

Nilu 4, D. *nilu ale*, (On. *niru are*) = *lelè* (3) *hade*, rijst wannen; Bi. *nilu* (of *nilụ*),

R. *niru* (of *niru*) sub *aäkak, oöko*, wan, zeef, [Mal. *njiru*; overgenomen?]

(Nilu 5), *nilu* (*na-*), althans in Keka = glinsteren: *mola-la lanilu langadila*, de vuurvliegen glinsteren en schitteren; [vgl. *nanilu* 1].

(Nilu 6), On. *aninilu* (*na-*) = *hòë*, een zuur gezicht zetten, [vgl. (*nilu*) 2].

Ningga 2, D., T., On. = *nalèo* 10, de kapas van pitten zuiveren; D. *nininggat* = *lelèok*, het daarvoor gebruikte werktuig.

(Nio 1), voeg bij: D. *tali ninio* = *tali inok*, een touw van het weeftoestel.

Niö, Ba. = *niä*? zie aldaar.

Nipe, Bo., Bi., R., (D., T., On. *nimbe*) = *nipa*, soort visch.

Nisi 3, D. zie D. *isi* 9.

Nisik, voeg bij: On. *nisi*, enz. ook = *lèo* 6, vgl. hierboven *nesik*.

Nita, voeg bij: Bi. *kita-kae*, (vgl. *nae* 1), K. *kitakana* = *itak-a*, indien, als; D. *mita-mae*, bijv. *mita-mae nea dò hòko-s-ò, au ngga bubulu-s* = *batusalai ana mai dò ta-ò, au ta bubuluk fa*, ik weet niet of hij komt of niet.

(Nite), D. *nite boa bebela*, T. *nite-tè* sub *nita-ndè*, D. *nite-ana* sub *mòdo-hadek* soorten van planten.

(Nitu 2), R. *maninitu-ina* = *manamaka-lulutu-inak*, zeer gierig, (vgl. Bo. *maka-nunutu-ina*).

Niu 2, Ba., (Bo. *niuk* sub *sailòpek*), soort mand, (vgl. *nduna-niu*).

Nó, K. = *né* na een vocatief: *tia-ng-ò nó*, mijn vriend!

Nò 1, voeg bij: Ba. *nò-dèë*, D. *nò-dèke* ook = *tutupa*, halskwab.

(Nòdo 2), T. (*laök*) *nòdo-nòdo* = *nòto-nòto*, langzaam en moeielijk gaan, [vgl. On. *tède-nonòdo*, idem, voorts *nòdo-nòdo* 1].

(Nòe 3), K. *nòe-nòe* = *noi-noi*, drenzen.

Nòë, D., On. = *nòke*, vragen, verzoeken; in de overige personen: *òë, mòë*, enz.; ook = *nalò* (9), roepen: D. *lòë tia-lai-na*, zij riepen hunnen vriend.

Noi 2, Bi., R., alleen maar, slechts: Bi. *au naná-nga takadalu noi kai-dò*, R. *au naná-ka barasela* (*aka*) *noi ai-dò*, mijn voedsel is slecht (grof), slechts boombladeren.

Noi 3, R. (in de overige personen *oi, moi*, enz.) = *noï* 2, juist op het punt zijn van: *ami dale-m-ara toä moi laö ela ò*, onze harten (wij) zijn bedrukt nu wij op het punt staan u te verlaten; ook (geheel en al gelijk aan het Tim. woord): willen, van plan zijn: *ami moi lali ela dano ia*, wij willen uit dit meer verhuizen, [vgl. ook On. *oi*, achterna zetten?]

Noka, Bi. = *noäk*, soort boom.

Noki, Bi., On., R. = *noï* 1, inkepingen in een boomstam maken.

Nola, On. = *dola* 1, schreeuwen.

Nòle 1, voeg bij: D. ook = *hela*, trekken; *hela-duku*, stuiptrekken.

(Nòle 3), On. *nòle-nòle* = *ndòle-ndòle*, zwak.

(Nonda 3), T. *sanonda* (*na-*), (naast *nasa-nòro*) = *nasanòlo*, vasthouden.

Nonini, (*nò-nini*?), R. sub *lise*, soort boom.

Nònok, T. = *lòdo* 1, kruipen; *tai manònok* sub *tei-fiuk*, wel: afhangende buik.

(Nòöl), D. *anonòöl* (*na-*) = *nakanunuku*, schudden; vgl. *nakanonòko*.

(Nòmbe), T. *kakananak ao-n nòmbe-nòmbe* = *nii-ana-a dadi motas*, het kind is zeer dik.

Notu, On. = *padu-padu*, niet goed groeien?

Noü, voeg bij: *noü, noük, noük-a*, in Ba. en T. het gewone woord voor *baü* (1), *baük, baük-a*, veel; *manoü* (*na-*) = *nama-baü*, veel worden, vermeerderen.

(Nu 5), On. *mbanunú* (*na-*) sub *nangano-nofi*, voedsel zoeken, v. e. varken, en *namanunutu* (1), idem v. e. kip.

Nuä, voeg bij: in Ba. ook: bultje, ontstaan door een muggebeet, (vgl. Tett.): *tède nuä*, zulk een bultje met de nagels platdrukken.

Nudų, D., On. = *difa-dòk*, lip; ook = *nggonggòlok*, bepaaldelijk als vogelbek; On. *nudu-fulu* = *nggolo-meik*, baard, snor, [Tim. *luluf*, *nuruf*, lip, vogelbek, Tett. v. Dilli *nunun*].

Nufa 3, Bi. = *ndufa*, met de vuist slaan.

Nulak, voeg bij: Bi. *dui makanulą*, T. *dui makanurak*, R. *dui makanurą* = *dui nggonggòtok*, kraakbeen.

(**Nule** 1), D. *besi nule* = *besi kosi*, tin, blik, [vgl. (*nule*) 2?]

(**Nule** 2), D. *nulę*, On. *nurę* = *nulak*, jong, onrijp; D. *lui maänulę*, On. *rui maänurę* = Bi. *dui makanulą* = *dui nggonggòtok*, kraakbeen, (hierbij ook wel D. *bisu-a maänunule*, lett. de wond blijft steeds jong = *nakamomòdok*).

Nulu, D., On. = *hulu*, tiental; *lua*, (*rua*) *nulu* = *dua hulu*, twintig.

Nuluk, T., (Bi., D., R. *nulų*) = *nunuk*, soort ubi.

Numa, T. en Lòle = *nème*, hij komt van, van uit; de eerste en tweede pers. enkelv. luiden *uma*; de derde pers. meerv. *ruma*, (*luma*); de eerste pers. meerv. exclus. en de tweede pers. meerv. *mima*; (vgl. D., On. *nea*, *nema*): *au*, (*ò*) *uma Kota mai*, ik kom, (gij komt) van Koepang; *ana haï nanaäk numa*, (*nanaäk-ara ruma*, Lòle: *nanaäk-ala luma*) *mamana-n mai*, hij haalde de spijs, (spijzen) uit zijne verblijfplaats; Lòle: *ai dadi mima nusak esa bela*, wij zijn samen uit ééne stad, (uit dezelfde stad); [vgl. *nème*, On. *nema*].

Nunak, T. / **Nunggą**, D., On. } = *kainunak*, soort boom.

(**Nuni**), voeg bij: Ba. (en elders) ook *nuni*, leiden, vooral in overdrachtelijken zin: *udala ina kailís-a nuni neni basa ndala-la dè lalai sò*, de wilde merrie heeft al de paarden er toe geleid, dat zij weggeloopen zijn; *bòso nuni muni-n lèo bòlok dale neu*, leid hem niet in het gat = leid hem niet in het verderf; *mananuni ènok* = *manaleä ènok*, de leider, hij, die den weg wijst; *ngganuni* (*na-*), Ba., D., T., On. ook = *tona* 1, een vaartuig op sleeptouw nemen, sleepen.

Nunuk 2, T., (Bi., R. *nunų*), ook wel elders als in het Mal. van Koepang = *pepè*, waringin; D., On. (ook R.) sub *lana* 1, soort boom, (de waringin heet in D., On. *litį*); D., On. *nunu londą* = *keka lonak*, luchtwortels v. d. waringin; [Cer. *nunu*, Amb. *nunuol*, Sang., Bent. *nunu*].

(**Numpu**), Ba. *numpu-numpu*, On. *numbu-numbu* = *namanunuü*, fluisteren, (Ba. ook sub *òne-òne*, bij zich-zelf brommen).

Nuse, D. = *ana usi*, hij jaagt na, verjaagt; in de overige personen: *use*, *muse*, enz.: *hataholi ngga nea nuse dò naätatau au afa*, niemand komt mij verjagen of verschrikken.

Nusu, On. = *susu* 2, belasting opbrengen, opvorderen.

(**Nute**), Ba. *nunute*, van iets beu zijn, genoeg van iets hebben: *tè taä odak-a ai-boak dè au dale-nga nunute sò*, ik heb er genoeg van, ik ben er beu van om altijd maar boomvruchten te eten.

(**Nutu** 2), voeg bij: T. *laök nutu-nutu* = (en nevens) *nòto-nòto*, langzaam gaan.

(**Nutu** 3), K. *manunutu* (*na-*) sub *kutu-kutu*, *namanunuü*, fluisteren, [oorspronkelijk hetzelfde woord als sub 2, vgl. (*nuü*) 1, 2].

(**Nutu** 4), Bo. *makanunutu-ina* = *manamakalulutu-inak*, zeer gierig, (vgl. R. *maninitu-iną*, waarschijnlijk beide oorspronkelijk één met het woord in het Term.).

(**Nuü** 1), voeg bij: Ba. (*kokolak*) *nuü-nuü* =

namanunuü, fluisteren. Ook in Keka: *ana sòngo nuü-nuü nai di-húk-a*, hij offert prevelend bij den hoofd-stijl.

(**Nuü** 2), T. *laök nuü-nuü* = *nòto-nòto*, langzaam gaan; D. (*foti*) *namanunuü* = *namanunutu*, langzaam, plechtig dansen; (D. *nuü-nuü nò tatao-na* sub *hutu-leti*, druk bezig zijn? Wel: langzaam zijn in het werk); [vgl. (*nutu*) 3].

(**Nuük**, *nunuük*, (Ba.? ook Term.?) ook On. *nunuüt*, verhaal, sprookje; *nunuü-nitu*, verhaal over geesten, [wel bij (*nuü*) 1, fluisteren].

Nd.

Nda̤ 5, On. = *ta* 1, voor werkwoorden, enz.: *nda nema* = *ta mai*, hij komt niet.

Ndak, Ba., wand, ook = *solosiu*, kadjangmat, gebruikt voor omwanding.

Ndae 2, On. *ndae dedeat* = *nakatò* (5) *dedeäk*, iets tot spreekwoord maken? (bij *ndae* 1? vgl. aldaar *dedeä nanandaek*?)

Ndae 3, D. = *ndae-ana*, spinazie.

Ndaë 2, D., On., (T. *ndaë-dò*) = *daë-dòk*, sirih; *ndaë nitu*, D., On. = *kulu-ai*, wilde sirih.

Ndaë-bú, D., On. = *ndake-buü*, wilde sulasi.

Ndai 2? On. zie On. *namanggangga*.

Ndali 4, On. *ndari tali neu helas-a*, D. *nandali tali neu bònggo-a* = *nakalaba* (4) *tali neu nggelas-a*, den pompoen met een touw omwinden, [Bim. *ndari*, niettegenstaande de *r*, verwant met Mal. *bĕlit*, enz.? Vgl. Mal. *barut* naast *balut*, Bug. *karu̧* naast *kalu̧*]. Hierbij wel, (vgl. *laba-òe*): *ndalik*, Ba., (D. *ndalit*, T. *ndarik*) = *tali-òe*, soort net om iets op te leggen.

Ndali 5, On. *ndari*, (Ba. *ndali-dò*, D. *ndali-lò*) = *lani-dò*, soort plant.

(**Ndali** 6), On. *ndali* (*na-*) = *fa* 1, stroomen, vloeien; *nandali kòro-kòro* = *fa dilo-dilo*, met een dunnen straal vloeien, [vgl. On. *sali*].

(**Ndali** 7), T. *ei-n nasandali* = *ei-na natuli*, waggelen, loopen alsof de voeten samengegroeid zijn, [hierbij wel *nasandandali* 3 = *puta*, en denkelijk in verband met *tali*].

(**Ndali** 8), D. in *ndòlo-ndali* = *naleuk*, (ook sub *nakalalama*), rondzwerven; [bij (*ndali*) 6; vgl. *ndòlo-òe* of bij (*ndali*) 7?]

Ndane, D. (naast *nama*) = *nakalalaba* 4, zich om iets heenslingeren.

Ndè 1, voeg bij: On. ook = *ndè-na*: *bòe-ma fandu lòe ndè mada dano*, de droge tijd daalde neder, (kwam), en daardoor droogde het meer uit.

(**Ndè** 7), On. *ndè-ndè* = *ndi-ndi* (2), zwijgen.

(**Ndefa**), voeg bij: D. *ndendefa̧* = T. *rerefak* = *felak*, ravijn.

(**Ndeï**), T. *ndeï-ndeï* = *ndena-ndena*, van het geluid van eene trom; (sub *sosò-bapa*, *bamba ndeï-ndeï*, pukul tambur dĕngan bĕrpantun).

(**Ndela** 1), voeg bij: D., On. *ndelas* ook = *tatas*, donderslag, (vgl. *tatas* voor *ndelas*); D. (*hataholi*) *meu-lau makadela̧* = *neu-lau makalamak*, een aanzienlijk persoon.

Ndela 2, On. (naast *samba*) = *bòke* 1, schoppen.

(**Nderu**), On. *fò-na nderu-nderu* sub *filo-filo*, *ndeku-ndeku*, welriekend.

Ndenda 2, D. = Ba. *ndène* = *tète* 2, dam, dijk; *òe-a toä ndenda-a* = *òe-a toä tète a*, het water wordt door den dijk tegengehouden.

(**Ndenda** 3), D. (*bisu-a*) *naändenda* = *naka-ndène*, de wond steekt.

Ndène 2, Ba. (T., On., ook Lòle *ndènde*) = D. *ndenda* = *tète* 2, dam, dijk; On. *ndènde oe*, het water afdammen, (sub *nakalelè*).

(**Ndène** 3), K. *fandène* (*na-*) = Bo. enz. *nafalène* = *nafandèle*, zich herinneren.

Ndeni 1, D., On. sub *dina*, *neë*, drukken; [vgl. *tuni* 1, voorts *dina*].

(**Ndeni** 2), Ba. *ndendeni* = *ndendesi* 2, mummelen, (doch Fanggidaej kent slechts *ndendesi*).

(**Ndesi** 3), Ba. *kandesi* (*na-*), iets ergens mede vergelijken, iets als voorbeeld of spreekwijze bezigen; *dedeä nakandesik*, voorbeeld, spreekwijze: *lèo dedeä naka-ndesik-a nae*: *neëk-a mate hu makèk*, gelijk het spreekwoord zegt: de mier sterft door zoetigheid.

(**Ndète**), D. *dula-ä nandète* = *dulak-a kea* (3), het patroon is mooi helder; (ook Lòle *nindète*, glinsteren).

(**Ndeü**), D. *ndeü-ndeü* = *ndeku-ndeku*, (ook sub *filo-filo*), welriekend.

(**Ndi** 2), voeg bij: D. *langga-na nafandi* = *langa-na dila* 1, zijn hoofd loopt om; *mafandi*, D., On. ook = *sokonik*, stommerik.

Ndia, voeg bij: Ba. enz. ook = *ndè* 1, zie aldaar.

Ndiị 1, D., (T. *ndiï-dòk*) = *diï-dòk*, oor. (Zie voorts sub [*ndiï*] 2).

Ndiïk 2, Ba. *hade-ndiïk* = *hade-kiïk*, stof van rijst?

(**Ndiki**), On. *nandiki neu ana-na mera* = *natòö ana-na namahedi*, hij is verhinderd door ziekte van zijn kind.

Ndikị 1, D., On., (Bi. *likị*) = *ndiïk* (sub *ndiï* 2), rand van een palmblad.

Ndikị 2, On. ook *ndiki-rò* = *diï-dòk*, oor.

Ndila 1, voeg bij: in Keka (evenals de synoniemen in andere dial.) ook met *nita* verbonden om „zien" in 't algemeen uit te drukken: *dè baï kapak-asa bei ndila lita mèo-asu-a bòe ma lalai totòko*, zoodra de buffels den tijger in het oog kregen, vluchtten zij zoo snel zij konden.

Ndiu 2, Ba. *nakabète ndiu*, zeer gespannen.

(**Ndò** 5), D. *mandọ* (*na-*) = *mangalòdo*, mager worden, [denkelijk bij (*ndò*) 1, vgl. *mangalòdo*].

(**Ndòn**), (On. *ndondòn aäna-ä* sub *langu* 1, een kind met woorden bestraffen); D., On. *ndondòn* sub *naseseò*, vervloeken, betooveren.

Ndoa 2, K. = *namanggoä*, mager worden; *ndoa-sai* sub *po-pik*, (in de beteekenis van: zeer mager).

(**Ndòko** 4), On. *ndòko-ndòko* = *lalo-lalo* 1, los geweven?

Ndolạ 2, On. = *bòlok*, gat, holte, (passim).

Ndòlo 4, D. *ndòlo hau-a nea* (naast *sòlo*); On. *ndòro hau-a nema* = *lòdo* (2) *ai-a mai*, schuif het stuk hout hierheen; [hierbij ook *ndòlo* 1? (Vgl. de vormen in het Cer.), en verwant met *sòlo* 4?]

Ndòro 5, On. *ndòro are* = *dodòle* (1) *hade*, rijst uitstorten, (hierbij wel: *ndòro neu dè basa-e*, hij stort er zooveel uit, zoodat het op is; sub *naták ana de basa--n*): *ndòrọ mia ata nema* = *dòlo* (1) *nème lain mai*, van eene hoogte afsullen.

(**Ndòro** 6), On. *ndòro* (*na-*) sub *nafefela* 3, *napasa* 2, zich uitbreiden, eene plaats beslaan, gezegd van planten; [bij *ndòlo* 3?]

Ndolu 2, voeg bij: (althans in R.) ook z. v. a. geaardheid, v. d. *rolu-hada-na*, aard, karakter; *rolu-dale tia-lai-na*, de aard, het wezen hunner vriendschap.,

(**Ndòndo**), D. *ndondòndo* (naast en) = *nonòle* 1, op verkeerde wijze een kind dragen.

Ndòö 1, D. ook *ndòöl*, (R. *ròö*) = *ndòko* 2, uitkloppen, uitschudden; ook *ndòöl*, overdrachtelijk (naast en) = *safa*, in de beteekenis van: gulzig eten.

(**Ndòö** 2), On. (*hae*) *ndòö-ndòö* = *kofa-kofa*, hijgen.

(**Ndou̥**), On. *ndondou̥* ook wel T. *ndondouk* = *kandouk*, nek.

(**Nduka**), voeg bij: K. *nduka-nduka* ook = *ndu-ndu* 3, van het geluid van kanonschoten, enz.; (vgl. dial. *nduku-nduku*).

(**Nduku** 2), On. *nduku-nduku* = *nduka-nduka*, van het geluid van drinken; T. = *ndu-ndu* 3, van het geluid van schieten; T., On. = *nduü-nduü*, van het geluid van paardengetrappel; On. *nduku* (*na-*) = *nangguü*, een donderend geraas maken.

Nduli, D., On. = *kima*, de kima-schelp.

(**Nduru**), On. *manduru* (*na-*), (naast en) = *namandòe*, honger hebben.

Nduna̩ 2, D., On. = *ndunu*(*k*), nest.

Nduna-isi, D. (sub *iä-use*, met bijvoeging: *si kĕdjut*), het kruidje-roer-mij-niet.

(**Ndundu** 2), On. *ndundu̥* = *tufa* 2, met de vuist slaan.

(**Ndunu** 3), T. *kandundunu* (*na-*) = *nakandunduna*, vuil maken.

Nduü, D., On. = *nduku*, bereiken. Ook in Keka gebruikelijk in de beteekenis van: voldoende: *ana fè-n boak dua sò tè ta nduü fa-n*, hij gaf hem reeds twee vruchten, maar het was niet voldoende voor hem; *au tapa uni batu-anak dè ta nduü fa-n*, ik wierp met kleine steenen, en het was niet voldoende.

Ngg.

Ngga 1, voeg bij: D. *nggal dei* ook = *lenga* 1, (D. *lenggal*) *dei*, maak ruimte!

Ngga 6, D. = *ta* 1, vóór werkwoorden, enz.: *ngga nea*, hij komt niet; *feä ngga nea*, hij komt nog niet; [Tim. *kah*].

(**Nggaä** 2), Ba. in *nggòde-nggaä*, sub *po-pík*, zeer mager.

(**Nggaä** 3), T. *tanggaä* (*na-*) (naast *heheak*) = *natanggeä* 3, de beenen wijd van elkaar zetten; [vgl. Tag. *kaäng*, voorts *hea*].

Nggado, D (naast en =) *ndaso*, opvangen; (ook in Lòle); On. *ngganggado̥* sub *doü*, in de hoogte gooien (en weer opvangen).

(**Nggadu**), On. *nggadu-nggadu*, *ngganggadu-ana* = *nggadi-nggadi*, slank.

Nggae 3, D., On. = *k̥i* 3, weenen; *nggae mesuüüdu* = *ki kedu-kedu*, snikken, [Tim. *kae*].

(**Nggafa** 2), D. *nggafa̩*, of = On. *nggafat*; Bi. *ngafa̩*, (R. *kafa̩*) = *daük*, licht, niet zwaar; [vgl. (*nggafa*) 1].

(**Ngai** 4), Bi. *sangai* (*na-*) = *leä heni*, scheiden, tegenhouden, bijv. twistenden; [vgl. *kaï* 1].

Nggai̥, K. = *kaik*, achter-achterkleinkind.

Nggainunak, Ba. = *kainunak*, soort boom.

Nggala 2, D., T., On. = *lèk* 1, soort spel, [het Mal. *galah*].

(**Nggara** 3), On. *bò nggara-nggara* = *bòö nggète-nggète* (3), aanhoudend hoesten.

(**Nggala** 4), Ba. *ngganggalas*, On. *nggara̩* = *hingik*, kieuw, van een visch, [Tim. *kunkalas*, Saw. *hegara*, verhemelte; kieuw; het schijnt wel hetzelfde woord als *ngganggalas*, soort visch].

Ngalafao, Bo., Bi., (R. *karafao*) = *nggolofaek*, soort hagedis.

Nggara-rein, T. = *lemin*-(*e*), gijlieden! [(*nggara*) bij *ala*, vgl. D. *nggelu*].

Nggarasa, On. = *mulikaïk*, rug, of een gedeelte van den rug, (vgl. R. *karasa*).

Nggalau, On. = *kalauk*, sajur dòne.

(**Nggale** 3), D. *ngganggale* = *ngganggala*, soort boom.

Nggali 1, voeg bij: in Bi. (als *ngali*, althans in verbinding met andere woorden), ook eenvoudig: werpen: *ana ngali soli heni-n lèo òe dale neu*, hij wierp hem duwend in 't water; D. *latanggali* = *lamadá* 3, zich verspreiden.

Nggari-bari, On. *side nggari-bari* = *nggòfe-nggòfe*, geheel gescheurd, aan flarden.

Nggari-leä, On.: *ume-a rala-na nggari-leä* sub *uma dale nasauüma*, het is slordig in huis.

(**Nggalu** 3), Ba. (*mamá*) *nggalu-nggalu* = *nggasu-nggasu*, aanhoudend gapen, [bij (*nggalu*) 1?]

Nggalu-abe, D. *sisi-a nggalu-abe* = *pa-a puku-ai*, het vleesch is beschimmeld.

Nggama 2, Ba. = *nggao* 1, wegnemen, [vgl. *lama* 5].

Nggamiri, On. = *kamiä*, de kĕmiri.

Ngganafi, D., of *ngganànafi*, D., On. = *nanafik*, soort van gezwel.

Ngganasi, D., On. = *asinasi*, soort boom.

(**Nggangga** 2), On. *manggangga* (*na-*) = *namanggoä*, mager zijn; *namanggganga-ndai-ära* (?) = *pò-pík*, zeer mager.

Ngganggo, On. = *baëk*, tak, [vgl. *nggànge*].

(**Ngganggo** 2), D. *ngganggo-ngganggo*; *ngganggo* (*na-*) en *ngganggo* (*na-*)-*òe*; Bi. *sangango* (*na-*); K. *nggango* (*na-*); (R. *kakako*) sub *lèpo-lèpo*, *napangak*, *napanga-òek*, rondzwerven, [verwant met *napangak* enz.? Hierbij ook (*nggango*) 1?]

Ngganggo 3, D. = *niä*? Zie aldaar.

(**Ngganggu**), D. *ngganggu-ngganggu* = *nggangi-nggangi*, waggelen.

Ngganòre, On. sub *kolokiök*, soort schelp.

Ngganua, On. = *nuak*, soort wortel.

Nggao 3, D. = *kao* 1, schrapen, krabben, (ook sub *lae* 2, vgl. *kakao* 2); [vgl. (*nggao*) 2].

Nggambe, D. = *nggame*, gambir.

Nggaso, D., On. = *ndaso*, opvangen.

(**Nggasu**), voeg bij: K. (*bafi-a naä*) *nggasu-nggasu* = *kaso-kaso*, het varken eet met een smakkend geluid.

(**Nggaü** 2), On. *nggaü-nggaü* = *nggale-nggale*, bewegen, loszitten als bijv. een tand; D. *anggaül* (*na-*) = *nakabale*, bewegen.

(**Nggaü** 3), Ba. *nata nggaü-nggaü* sub *bòö nggète-nggète* (3), aanhoudend hoesten.

Ngaule, Bi., (R. *kaule*) = *eëä*, de rondedans; *pepesa ngaulek-a* = *pepesak eëä-a*, zie aldaar.

Nggau-lèdo, K. sub *lèdo-toba*, soort plant, [wel bij *nggauk*].

(**Nggeä** 4), D. *manggeä* (*na-*) = *nakasani*, verminderen, [eigenlijk: wijd uit een, schaarsch worden? Vgl. (*nggeä*) 3].

Nggea-nggá, On. = *nggeä* 1, nederstorten, (met de pooten uit elkaar).

Ngedae, Bi. in *bibi-ngedae*, (R. *kedae*) = *bii-aek*, bok, schaap, [vgl. *daek* sub *dae* 1].

Nggède, voeg bij: On. *nggède*, Ba., D., T. *nggenggède*, (althans Ba. ook: *nggenggède-òe*), K. *nggède-òe*, Bi. *ngède-òe* = *lòdo-nggèlek*, kikvorsch.

Ngedòe, Bi. = Bi. *ngède-òe*.

(**Nggèë** 2), D., On. = *nggèbe-nggèbe*, *dèle* 3, beven; D. *benggèë*, idem van een meervoudig subject.

(**Nggèë** 3), T. *nggèë-nggèë* = *nggète-nggète* 3, aanhoudend hoesten.

Nggefu 1, D. vluchten, ijlen: *lua nisi nggefu leu lendi mamate-n-ala nggodi lafo ae-ä kòlo-n lala leu*, en beiden ijlden, alsof de dood hen op de hielen zat, om in het gat van de huis-muis te kruipen.

(**Nggefu** 2), Ba., D., T., On. *nggenggefu*

= *nggenggeü* 1, met een waaier waaien; Ba., On., (D. *nggefu-nggefu*) ook = *nggenggeü* 2, slap neerhangen.

Nggela, voeg bij: K. *tao mapanggela* (tweede pers.?) = *tao kosasalak*, verstrooien, uiteen (doen) gaan.

(**Nggère** 3), On. *nggère-nggère* = *hola-hola*, schreeuwen, [vgl. (*nggèle*) 1].

(**Ngeli**), Bi. *ngi-ngeli* = *nggi-lèo bobongik*, familie.

Nggèro 2: On. *nggèro amba* = *nakahè kapa*, (ook sub *kadok*), buffels tegenhouden, [vgl. *nggèlo* 1 en *nggèdo* 1].

Nggèro 3, On. *siro nggèro* = *silo sòlo* (5), nog een schot geven?

Nggelu of *nggelu-e*, D., (On. *nggeru*, *nggeru-e*, *ama-nggeru-e*) = *lemin* (-*e*), partikel bij den meervoudigen vocatief, [vgl. D., On. *elu*, *eru*].

Nggemin(-e), D. = *lemin*(-*e*), gijlieden!

Nggèo, D. = *koäs*, wolk; *nggèo-à nambalí* = *koäs-a sèle*, de wolk komt op; [stellig bij *nggèo*].

(**Nggète** 5), voeg bij: Ba. *nggètek* (*lima-na*) = *ïik*, de vingers in elkaar haken.

Nggète 7, D., On., (Bo., Bi. *ngète*) = *nggèë*, knijpen als een kreeft.

Nggeu, voeg bij: D. ook *nggeu*, (Bo., Bi. *ngeu*) *nò* = *tula* (2) *nò*, eene kokosnoot uitkrabben; Bi. ook *ngeu* = *kao* 1, bijeenschrapen.

(**Nggi** 2), voeg bij: D. *mbaö* (of *samba*) -*nggí*; T., On. *mbaö-nggí* = *hai-idu*, hengsel van een emmer; T. *mbaö manggík* sub *hai niniök*, soort emmer.

Nggiak, T. *bulu-nggiak*; D., On. *fulu-nggia* = *safuk*, *momòdok*, geelachtig, gezegd van de kleur van een paard, [bij *nggia*?]

(**Nggifu**), Bi. *ngingifu*, (R. *kikifu*) = Ba. *nggenggefu* = *nggenggeü* 1, met een waaier waaien.

Nggile 2, T. = *moloöka*, niet goed groeien, niet weelderig tieren; Bo. *manangilek*, kurang subur, (vgl. *nggile* 1).

(**Nggilik**), Ba. *ngginggilik*, (D. *ngginggili*, On. *ngginggiri*) = *fofòkek*, de liezen.

(**Nggina**), On. *ngginggina*, Bo. *ngingina* (*na-*) = *puku-ai*, beschimmeld; On. (*nalada*) *ngginggina* = *nasapai*, het smaakt duf; D. *ngginggina* (*na-*) = *nangganggana*, vuil zijn.

(**Ngginggi**), On. *tema-ngginggi* sub *silukòlo*, soort roofvogel.

(**Ngginu** 2), On. *lemba ngginu-ngginu*; T. *lemba ngginggìnu* (*la-*) = *lepa langginggí*, met veel personen iets dragen, [een bijzonder gebruik van (*ngginu* 1), vgl. (*nggi*) 4].

Nggio, voeg bij: Bi. (*timi-n-ala*) *langingio* = *latata*, klappertanden.

(**Nggitis**), D., On. *ngginggitis* sub *hai niniök*, soort emmer, [vgl. (*nggiti*) 4].

Nggò 1, voeg bij: D. = *nahou*, blaffen.

(**Nggò** 2), voeg bij: Ba. *nggonggò-nggenggefu* = *nasanggonga-nasanggango*, vergeetachtig zijn.

Nggòbo, On. = *pòpo* 2, niet versch, bedorven.

Nggòde 2, D. = *loä* 1, mager worden; T. *nggòde-nggòde* = *nggèdo-nggèdo* 2, Ba. *nggòde-nggaä*, (sub *pò-pík*), mager zijn, [denkelijk oorspronkelijk één met *nggòde* 1; vgl. ook *nggoda*].

Nggodi-òe, D. = *sui-òe*, soort reiger, vgl. T. *kodi-òek*, [denkelijk bij *nggodi* 1].

(**Nggòe** 4), On. *nggòe-nggòe*, *fanggonggòe* (*na-*) = *fea-fea*, rondtasten, [vgl. (*nggòe* 3) en *nafanggao*].

(**Nggòe** 5), D. *nggonggòe* = *nggòlok* 1, *taduk*, kaap, [vgl. *nggonggòek* 1].

(**Nggòe** 6), Bi. *kangòe* (*na-*) = *nakaòe*, loeien van buffels.

(**Nggofa** 2), Ba. (*hae*) *nggofa-nggofa* = *kofa-kofa*, bijgen.

(**Nggofi**), D. *nggofi-nggofi*, Bi. *ngofi-ngofi*,

sub *nggomi-nggomi*, *sape-sape*, zwaar bebaard, lang afhangen, gezegd van een baard, [vgl. dial. *nafafafi*].

Nggofu, K. = *kofu*, steken.

Nggola 3, Ba., D., (T. *nggora*) = *baïafa*, leguaan, (vgl. *nggola* 2).

(**Ngòle** 2), Bo. *ngongòlek* = *sapi-ndòle*, zwak, [vgl. (*nggòle*) 1?]

Nggolesu, T. = *nggile*, hijgen?

Nggolini, On. sub *sinuk*, soort zak.

Nggòlo 2, D. = *nggòde*, los, niet gespannen; On. *nggòlo heni* = *ngga heni*, losgaan; D., On. *nggòlọ* (*na-*) = *nangòdo* 2, (een touw) vieren; hierbij denkelijk ook Bi. *tali ngongòlọ* = *suek*, een deel van het paardentuig, [vgl. *nangòdo* 2; voorts Saw. *golo*, loslaten].

(**Nggonga** 3), voeg bij: D. *nggonggongga*, On. *nggonggonggar* = *nakanonòko*, rijst (enz.) schudden; D. *laọ nggongga* (*na-*) = *laök nasoka-nasaka*, waggelen.

(**Nggòö** 2), D., On. *nggòö-nggòö* = *nggèdo-nggèdo* (2), zeer mager zijn, (vgl. *nggòö-nggòö* 1).

(**Nggòpe**), On. *nggòpe-nggòpe*, (sub *aäsi*), geheel gescheurd, [vgl. On. *kòpe-kòpe*; voorts *nggòbe-nggòbe*].

(**Nggoti**), K. *manggoti*, sub *loä* 1, *mangalòdo*, mager worden.

Nggotik, T. of *nggoti-aïk*, Bi. *ngotị* = *nggoti-haïk*, het onderste deel van den rug, ook „rug" in 't algemeen; On. *nggotị* = *buik*, achterste?

Nggoti-aïk, T. zie hierboven *nggotik*.

Nggoti-batuk, Ba. = *koti-batuk*, soort vogel.

(**Nggòto** 2), On. *mesa-ä-ne na nggòto-nggòto* = *mesak-ana naä kuta-kuta*, hij eet geheel alleen, [vgl. (*nggòto*) 1?]

(**Nggou**), T. *nggou-nggou* = *hola-hola*, schreeuwen; Ba., T. *nggou* (*na-*) = *nalò* 9, roepen.

Nggoụ 2, D. = *lèlo* 1, rug-vin, [denkelijk wel hetzelfde woord als *nggouk* 1].

(**Nggu**), voeg bij: On. *nggu-nggu* = *u-u* (2), *anggú* (*na-*) = *nangauü*, knorren van een varken.

(**Ngguk**), D., On. *nggunggúk* = *kukúk* (2), wilde wijnstok.

(**Nggulu** 1), voeg bij (?): K. *sanggunggulu* (*na-*) = *nasanggenggèdo* 4, nog meer verlangen van iets, nog meer van iets willen hebben?

(**Nggulu** 3), K. *nggulụ* (*la-*) *òe*; Bi. *ngulụ* (*la-*) *òe* = *lapunuk* (2) *òe*, elkander met water bespatten.

Ngungu? Bi. sub *ungu*, soort visch.

O.

Ò 5, K., R. = *bó* vóór vocatieven: *ò tia-k-òn*, o, mijn vriend!

Ò 6, K. = *a* 7 (of *aa*): *ami mò kò fò-ò*, wij willen u medenemen, om ---; *dè-ò*, vervolgens; *nae-ò*, hij zeide.

(**Ò** 7), R. *saò* (*na-*) = *nasakò* 2, opslurpen.

Ọ 3, D., On. = *kòk* 1, de bidara.

(**Oa** 2), voeg bij: D. ook *oa-oa* (naast *oi-oi*) = *noi-noi*, drenzen.

Oa 3, R. = *koa* 3, prijzen.

(**Oa** 4), D. *ööa* = *kokoa* 5, kraaien.

Oa 5 (of *oä*?), R. = *koka* 1, vuur uithalen.

Oạ 1, D., On., R. = *koak*, haneveer, (sub [*koa*] 7); D., On., R. *lusa*, (*rusa*) *oa-isẹ* = *nusa koa kisek*, een hert met één ongetakten hoorn; (D. *manu oạ-isẹ* = *manu ndana-anak*, half volwassen kip); R. *ara-oạ* = *fana-koak*, zie (*koak*); R.

dòpe-oöạ = *dòpe-kokoak*, puntig toeloopend einde van een mes, en v. d. R. *oöạ* ook = *nggòlok* 1, kaap.

(**Oä̩** 2), D., On. *hutu oöạ* = T. *utu kokoak* = *utu kukuak*, jonge luis.

Oạ 3 (of *oä̩*?), R. = *koäs*, wolk; *oa*, (*oä̩*?)-*ä sèle* = *koäs-a sèle*, de wolk komt op.

Obafa? D. (naast *na osu*) = *naä kosu*, zich laten omkoopen, (het laatste gedeelte in elk geval bij *bafak* 4, mond).

Òbo, D., On., R. = *kòbo*, met de handen bedekken, enz. (D. *òbo lambi*, sub *fiik pou*, onder het loopen de sarong vasthouden?)

Oda-matak, Ba., T. = *dedeik*, voorhoofd, [vgl. *dedeik*; in Tett. is *odamatan*, deur, vgl. Saw. *kelae*, enz. sub (*dei*) 4].

Òde 3, D., On., R. = *kòde*, aap.

Odị, D., On., R. = *fadik*, jongere broeder.

Òdo 2, D., On., R. = *kòdo*, doorslikken.

Òe 1, voeg bij *òek*, dial. = *òe-òek*, dun, waterachtig.

(**Òe** 3), hierbij kan nog gebracht worden On. *natèlo-òe* = *natòlo kua* (3) de kip legt hare eieren maar overal neer.

(**Òe** 5), R. *oòe* = *kokòe* (1), vleien.

(**Òe** 6), R. *òe* (*na-*) = T. *nakòe* = *naka-dòe* 2, nat.

Òë, D., On., zie hierboven *nòë*.

Oelala, D. = *oedale*, informeeren.

(**Òfe** 3), R. = Bo. *lòfe*, D. *ndòfel* = *ndòfe-ndòfe*, ingevallen, van den buik?

(**Òfo**), R. (*hae*) *òfo-òfo* = *kofa-kofa*, hijgen.

Ofu 2, D. = *kofu*, steken.

Oi 2, R. zie R. *noi* 3.

Oi 3, On. = *usi*, achterna zetten, wegjagen.

Oi 4, D., On. = Ba. *ui* = *uni* 2, zie aldaar.

Oi 5, D. *isi-a oi-e mia musu lala*, R. *isi-a oi-n nai musu dale* = *isi-a koi-n nai musu dale*, de kogel trof hem in den strijd, (*koi* 2); D. *oi* = *kala* 2, in den zin van: tegen iemand op kunnen, zijn man staan, (vgl. *koi* 2); D., R. *oöi* = *kokoi* 1, zich schuren.

Oi 6, D. = *ó* na vocatief: *tia-lai oi*, vriend!

(**Oi** 7), Ba., D. *oi-oi* = *noi-noi*, drenzen.

(**Oi** 8), D., On. *oi* (*na-*) d. i. *naöi*, enz. = *natoi*, begraven.

Oï, D., R. = *koï*, coire.

Oï-fatụ, D. } = *koti-batuk*,
Oï-òe, R. (= K. *koï-òe*) } soort vogel.

Okạ, Bi., R. kraal voor vee; Bi. *esak-ò fò nu-n dè lèo oka-kapa leu*, ieder drijft zijne eigene (buffels) en zij begeven zich naar de buffelkraal; in R. ook sub *osi*, tuin, [Mal. v. Koepang *okak*, vgl. *longa*].

(**Okofèö**), in Keka dikmaals voor *èko-fèo*, omringen, rondom, bijv. *ala okofefèo manasòngo-a*, zij omringen den offeraar; *ala kuik okofèo-n*, zij trekken er kalkstrepen rondom heen.

(**Oku**), D. *oöku* (naast *aäti*) = *kati* 1, (een hond) roepen.

(**Ola** 4), D., On. *oölạ* = *kokolak*, praten, spreken.

Olạ, D., R. = *kolak*, groote teug.

(**Òle**), voeg bij: D. *òle-òle* = *fei-fei* (2), opredderen, in orde maken.

Olè, D., On. = T. *kolè* = *kulè*, de kusambi.

Oli 2, On. geeft op *inu-olị* sub *konolano*, soort oude koralen; in gedichten enz. wordt *Olị* dikmaals tegenover *Sina* geplaatst en verklaard als „Japan".

(**Òro** 5), R. *oòrọ*, On. *òro-eị* = *kokòlok* 2, (ook sub *kili-eik*), schelletjes.

Òro-mata, On. sub *mata-òe*, soort visch.

Olonado, D., (On. *oronado*) = *nado*, opzien.

Olu 1, voeg bij: Ba., D., On., R. *olu heni*, (resp. *hendi*) *lima-lou-na*, (resp. *rou-na*) = *kosu* (2) *heni lima-lou-na*, zijne hand is ontveld; On. *olu-rou* = *kosu-louk*, die aan cascado lijdt.

Olu 2, D., (On., R. *oru*) = *kolu* 1, afstroopen.

Oru 3, R. *nòdok*, opschuiven, achteruit gaan; ook Oep.: *ana oru neu ofa-ä su--na*, hij schoof op, ging naar den kant van het vaartuig; overdrachtelijk: R. *tatao lèo-ná-na ta oru dò ta hai*, zijn gedrag, dat alzoo was, (de slechtheid van zijn gedrag), werd niet minder, hield niet op; [oorspronkelijk één met het voorgaande woord, vgl. Jav. *mlorod*; Jav. *surud*, Mal. *surut* nevens Mal. *lurut*].

(**Olu** 4), D. *faölu* (*na-*), R. *faöru* (*na-*) = *nafakolu* 3, aanvallen.

(**Oru**), On. *oöru* = *lilidok*, steile wand van een berg, steilte, [stellig bij *olu* 2, enz.; vgl. *lilidok*, D. *kosu*, enz.].

Olut, D. = D. *molut* sub *kosik*, afglijden, *podu*, ontglippen, [vgl. On. *sambi-orut*; voorts *olu*, *kokolu* 2].

Olu-liti, Bi., D., (T., On., R. *oru-riti*) = *odu-liti*, de koperen ringen aan den loop van een geweer.

Olu-solu-soa? D. = *suma-sosoak*, op iemand kwaad zijn?

(**Ona** 1), voeg bij (?): On. *oönda* (*na-*) = *ndali* 2? (zie aldaar).

Ona 2, D., On., R. = *kona* 1, rechts; *ona* = *konak*, idem; (zie ook sub *ona* 3); voorts D., On., R. *ona* = *kona* 2, zuid; On. *ri-ona*, R. *di-ona*, D. *li-ona* = *di--kona*, naam van een stijl van een huis.

Ona 3, D., On. = *lèo* 7, als, gelijk; D. *saka-na baü ona amba mòne kapai esa saka-na*, zijne dij was zoo groot als die van een grooten mannetjes-buffel; D., On. *ona-bè* = *lèo-bè*, hoedanig? *ona-ná* = *lèo-ndia*, aldus, enz.; *ona* of *ona lèon* = *lèon*, zie aldaar. Zie ook sub *ona* 2. [Tim. *on*, idem].

Onda 4, D., On., R. = *kona* 3, afdalen.

(**Ona** 5), K. *ona-ona* = *òno-òno* (2), achter elkander (in menigte) gaan; zoo ook *beona* sub *salela*.

(**Ona**?) D., zie D. (*una*) 3.

(**Òne**), voeg bij: (althans R.) ook: *oòne* (*na-*), brommen, mompelen, ook gezegd van één persoon: *naoòne ma nae*: *awé, ubea tao karou-ka*, hij mompelde en zeide: au, wat is er toch met mijn nek?

(**Òne** 2), D. *òne-òne* (naast *maäbabanggo*) = *isi-isi ame-ame*, lomp, onhandig zijn.

Oni 1, D., On. sub *diä*, *sali*, schenken, inschenken.

Oni 2, D., On. = *fani* 1, honigbij.

Òno 3, On., R. (ook Ba.?) = *kòno* 1, afvallen, afbrokkelen.

Òno 4, R. (*ao-na*) *òno* = *kòno* 2, hij huivert.

Òndo-lando, On. = *kòno-lano*, zie aldaar.

Òö 1, D., On., R. = *kòö* 2, bedekken.

(**Òö** 2), D. *ana hemba naòöö*, (On. *naòö*) = *ana fepa nakòko* (2), hij dreigt met slaan, hij doet alsof hij wil slaan.

Òöt, D., On. *òöt hau-lò*, (*hau-rò*) = *nala-huhutu aki-dòk*, bladeren fijnwrijven.

Opa 2, R. = *kopak*, doodkist.

(**Òmbot**), On. *oòmbot* (naast *roä*) sub *bou* 1, pot.

Oporiu, T. = *olopiu*, soort struik.

Ompuk, Ba., T. *ombuk*, D., On. *ombu*, Bi., K., R. *opu* = *upuk* 2, jong vrouwelijk dier.

Osa, voeg bij: D. = *ues*, werk.

Òse 2, R.: *au ta òse*, ik geef er niet om, [vgl. (*òse*) 3?]

(**Òse** 3), D., On., R. *òse-òse*, *oòse* = *kòse--kòse*, *kokòse*, wrijven.

Osi, R. = *kosik*, uitglijden.

Osu 2, R. = *kosu* 1, afstroopen; D., On., R. *na osu* (On. ook *nanaosu*) = *naä kosu* (3), zich laten omkoopen.

(**Ota**), T., ook Ba. *uma-otas*, elders (Bo. of Bi.?) *uma-otak*, *uma-ota*, roet aan de zoldering; (volgens opgave is *otas*, althans in Ba., ook eene benaming van een kleedingstuk uit vroegeren tijd).

(**Ote**), R. *òte-òte* = *kòte-kòte*, geraasmaken, enz.; hierbij? ook On. *òte* (*na-*), bijv. *naòte sapu ume* = *ana hutu-leti nò sasapa ume*, zij is druk bezig met het huis aan te vegen.
(**Oto** 2), D. *oòto* = *kokòtok*, gespikkeld.
Ou 1, On. = *monu*, afvallen, [vgl. *kou* 1].
Ou 2, R. = *kou* 2, verkleuren.
(**Ou** 3), R. *oòu* = *kokouk*, (sub *kou* 3), boog.
(**Ou**), D., R. *oou* = *kokouk*, soort plant. (Zie ook sub [*ou*] 3).

P.

(**Pa** 4), voeg bij: Ba.: (*musu-a*) *napá-lain* = *napède-lain* (sub [*pède*] 3), de vijand is een aanval begonnen.
Pa 7, Bi., D., On. = *paä* 5, uithouwen: D. *pat* = *paäk*, beitel, (hierbij misschien: On. *papá* sub *sasada*, aan schijven snijden).
Mba 8, D., On. = *paä* 2, haag, heg. Zie ook het volgende.
(**Pa** 9), Bi. *kapapá* (*la-*), D. *tambambá* (*la-*), On. *tambambá* (*ra-*) = *lakapapaäk*, op eene rij, loopen, enz.
(**Mba** 3), On. *mbambá* of *mbambák* sub *kedola*, soort spel?
(**Pat**), D. *papát* = *babák*, (ook sub *babalek*), vogelverschrikker.
Mbaä 7, D. = *papaka*, een weinig opgezwollen.
Paäpeu, Ba. sub *kikí* (5), soort vogel.
Pado, D., On. *mbua-pado* = *pua-nggitak*, een kleine tros pinang's.
Padoa, R, zeer: *au naná-ka nai na barasela padoa*, mijn voedsel is daar zeer grof; *lafo-a paraboku nò dale namahòö padoa nala mada lain*, de rat sprong zeer verheugd weg en bereikte den vasten wal; Bi. *padoak-a* = *kalauk-a*, wel, hoe is 't mogelijk; ook (Bo. idem, R. *padoa-ä*), een stopwoord om nadruk op het voorafgaande te leggen.
(**Padu** 2), T. *tao padu-padu* = *tao lède-lède*, rustig, op zijn gemak met iets doorgaan, [vgl. *hadu-hadu*, ook *padu-padu* 1? Zie ook het volgende woord].
(**Padu** 3), T.: (*uma-a*) *padu-padu* (naast en) = *mou-mou*, het huis is geheel (duidelijk, groot) zichtbaar; [vgl. *tadu* 1, 2 en ook het voorgaande woord].
(**Pae** 3), On. *sunggu mbae-mbae* = *sungu suna-suna*, aanhoudend slapen, [bij *pae* 1?]
(**Pae** 4), K. *makapae*, Ba. *makampaek*, T. *makambaek* = *makapetak*, nog vochtig, eenigszins nat, [bij *pae* 1; vgl. *makapetak*].
Paek, Ba. *paek nai uma* = *peä-peä nai uma*, rustig, onbewegelijk in huis blijven, [vgl. (*pae*) 3?]
Mbaï, D., On. sub *anadae*, witte mier, (doch ook sub *paï* 1, klappertor).
Paianga, Bi. sub *ule-anak*, soort schelpdier.
Paka 2, Bi. = *paä* 3, binden; *papaka*, waarmede gebonden wordt, band.
(**Paka** 3), R. *papaka* = Bi. *papanga* = *totoba* 4, zie aldaar.
(**Paka** 4), Bi. *paka*, D., On. *mbaka* = *paäk*, (sub *paä* 6), bot, stomp.
Pakalala, Bi. *kai pakalala*, sub *angenik*, soort plant? (vgl. *ai paä-ndalak* sub *paä* 3).
Pakaná, R. = *sokonik*, stommerik, [Term. *panganá*, uil?]
(**Paki** 2), Bo., Bi. = *paï* 1, klappertor.
(**Paki** 3), Bi. *kapapaki* (*na-*) = *nakapapaï* (3), zeer vuil zijn, (Bi. *nakapapaki* ook sub

nasapai, duf zijn? *nasapapaki au* = *nàsapapai au*, hij plaagt mij?)

(Pala 4), hierbij vermoedelijk: On. *mbambala lates* sub *lakafifinak*, soort lijkfeest vieren.

Mbala 5, D. sub *lòlo* (4), (ook sub *nggèdo* 1, *kadok* 2, tegenhouden); T. *mbara* sub *papa* 1, het toezicht houden op dieren.

Para 6, R. *para ai-boa̧* = *panga* (1) *ai boak*, met een stok naar eene vrucht steken.

Pala 7, Bi, (On. *boa pala*) = *bubula*, muskaatnoot, (uit het Mal. Skr.).

Pala 8, On. = *ndu* 2, verdeelen; ook in D.: *a tè feä hela̧ pala dai basa ume titia̧*, hetgeen overbleef, was voldoende, als het verdeeld werd, voor de (bewoners) der aangrenzende woningen; [Saw. *pala*, deel, *pekepala*, verdeelen, verwant met *bĕlah*, enz.?]

(Mbala 9), D., On. *mbambala* = *kailaka*, een balk een steunpunt geven, een balk ergens op doen rusten, [vgl. *papala*?]

(Pala 10), D. *kapala* (*na-*) of *kapapala* (*na-*) = *nakapopòko*, met veel geweld de trom slaan.

Pala̧biti, Bi. sub *ndeba-ndeba*, van het geluid van de trom, enz.?

Palaboku, *palboku*, Bi. (bijv. *ala palaboku lèo òe dale leu*, zij sprongen in het water); K. (bijv. *palaboku seli kota-a* = *lido*, enz., over den muur springen), ook in Keka. Voorts T., Oep., R. *paraboku*, (R. ook *palaboku*?) = *nakaboku*, springen.

Paraduku, T. = *holoduku*, opgetrokken, ineengedoken, bijv. liggen te slapen.

Palahaï, D. = *mela*, slapen, van de ledematen.

Mpalaka, Ba. = *kalua*, wilde duif, (ook in de Wdl. na de Rott. Samenspr.).

Paraketas, On. = D. *palatetas* = *balatètes*, op de huid getatoeëerde figuren.

Palanao, Bo., Bi., K., (R. *paranao*) = *pelanao*, sajur parnau.

Parapua, R. = *balapua*, soort groote roofvogel.

Paratè, On. *paratè ao-n sia̧ udan* = *natetète* (4) *nai udan dale*, lang in den regen blijven, [D. *tetè ao-n*, dus wel bij *tetè* 9].

Palatetas, D. = *balatètes*, de op de huid getatoeëerde figuren.

Palau, Bi. sub *mangalòdo*, *nggèdo-ngèdo* (2), mager worden of zijn: *kapa-a mae ao-na palau-ò lou-na holu-holu nai ao-na*, al is de buffel mager, zijn vel zit toch goed passend om zijn lichaam; *palau* (*na-*), in Keka soms gevoegd ter versterking na *namahedi*, (ziek zijn): *luma na ala sòngo tangu lèo-ndiak mae ta lamahedi lapalau fa-ò*, sommigen brengen ook zulke offers, hoewel zij volstrekt niet ziek zijn, [vgl. R. *korau*, idem, en zie sub *louk* 1].

Pale 1, T. *pale uli*, het roer wenden.

Pale 2, (uit het Mal. v. Koepang), verzorgen: *touk-a nò inak-a pale nòö-ana-a, dè nalak namatua ana lèo nò-s*, de man en de vrouw verzorgden het kind, dat bij hen bleef tot het groot was.

Pale 3, R. = *nalèo* 10, de pitten van de kapas afscheiden, kapas zuiveren, [vgl. *pale* 1?]

(Pale 4), K. *pale-lae* = *lae* 2, de borsten eener pas bevallen vrouw wrijven.

(Pale 5), Ba., Bi., T. *pale-pale* = *paepae* (2), langzaam, traag loopen.

Mbali 1, D., On. = *nasale* (2), zich wenden met het gelaat tot, (ook sub *natète* 3), zich bevinden tegenover iets; On. *nalangga mbali di neu* = *nalanga nda ki neu*, hij richt zich noordwaarts; D. *mbali* (*la-*) *-mata̧*, On. *mbambali̧* (*ra-*) = *lataduk* (2), tegenover elkander (zitten).

Mbali 2? T. *mbali mata-n dè mòpo bua-n-*

-*ara*, sub *pidu-èdo bua-n-ala*, zijne bezittingen door onachtzaamheid verloren laten gaan.

(**Palo**), K. *dii-dò palo-na* = *dii-dòk ilo-ana-na*, het trommelvlies, (vgl. Bi. [*pòlo*]).

Palu 1, voeg bij: Bi. *olu nakapalu lafa-tène* = *pipii sidi*, de kain open- en dichtmaken; R. *palu* (*na-*), bedekken: *besa-ë napalu selu ika-rou-na neu dui-na*, toen bedekte hij weer de vischgraten met de huid.

Paru 6, On., R. = *balu* 2, slaan met een lang voorwerp, (On. ook sub *kalapuä*, knuppelen), [vgl. *palu* 4].

Palu 7, Bi., K., (Ba. *mpalu*) = *papa* 1, het toezicht houden op dieren; Ba. *mpalu ndala-la*, 't oog houden op paarden, waken, dat de paarden de (gestelde) grens niet overschrijden.

Mbalumatak, T. = *palamatak*, zeer nabij.

Parukèlo, R. = *paäk*, (sub *paä* 6), bot, stomp?

Pana 1, voeg bij: D. *mbana* ook = *nggo-nggòlok*, varkens-snuit; D., On. *mbana-hau* = *idu-aik*, rug van den neus.

Paná, Bi., Bo., K., R., (Ba. *mpaná*) = *panganá*, uil.

(**Panda**), On. *papanda* sub *pò-niäk*, het gedeelte van den rug achter de schouders, ook sub *lesu-haïk ngginggilo-na*, het onderste gedeelte van den nek.

Pananake? Bi. *pananake lake-dò*, sub *nasa-lalaë* (6) *daë-dòk*, nog meer sirih willen hebben?

Panga 3, Bi. sub *saka* 1, *toba* 2, stutten; *papanga*, (R. *papaka*) = *totoba* 4 zie aldaar, [vgl. *saka* 1 en *panga* 1, 2].

Panggalau, On. = *panganá*, soort uil.

Panggo, On. = *pakok*, bloemknop.

Panggu, D. sub *balu* 2, slaan met een lang voorwerp, en sub *panga* 1, eene vrucht met een stok afsteken, [verwant met *panga* 1, of vgl. *paru* 5?]

Pani 3, voeg bij: *pani-pao*, bijv. in Oep. (in dichtertaal) ook verbaal: iets bijeen doen zijn, iets bijeenbinden, iets tot een bundel maken.

Mbanite, On. = *nita-ndè*, soort boom. Vgl. hierboven (*nite*).

Mbaö 2, D., On., (T. *mbaök*) = *haik* 1, emmer, maar bepaaldelijk gebruikt voor de kleinere soorten.

Papa 3, (uit het Europeesch) = *ama*(*k*), vader; in het Term. alleen in gebruik bij vorstelijke personen, maar, bijv. in Bi., ook meer algemeen: *au papa-nga kapa-n-ala*, de buffels van mijn vader.

(**Papak** 2), voeg bij: R. *papa* (sub *bapak*) = *nakapapak*, stampvoeten.

(**Papi** 3), D., On. *papis*, D. ook *tua-papi* = *tapis*, zie aldaar.

Papo 2, T. *papo nisi-n* = *papa* 2 *nisi-n*, de tanden gelijk afvijlen; D. *papo* sub *kako* 1, gelijk afstrijken; Ba. *henuk papo-papo* = *henu tama-tama*, boordevol, (gelijk met den rand), propvol; [vgl. *papa* 2, en Sumb., enz. *rapu*, naast Mal. *rapat*].

Mbambu, On. sub *kikí* (5), soort vogel.

Pasa 3, On., R. sub *hanik* 1, in orde stellen; Bi., D., R. *pasa ei-na* = *hanik ei-na*, het been stellen bij het behorukspel; [wel Mal. *pasang*, vgl. (*pasa* 1), *pasak* 2].

Mbasa 4, On. = *fapa* 1, eene oorvijg geven; D., On. *mbambasa* = *totòkos*, daun pukul tangan, [Tim. *pas*].

Mbasi 3, On. (naast *sambi-orut*) = *kosik*, uitglijden.

(**Pasi** 4), Ba., T. (*tao nala uma-a*) *pasi-pàsi*, (R. *papasi*) = *pasa-pasa*, het huis netjes in orde maken, (T. ook [*sapu mala uma-a*] *pasi-pasi* = *lafu-lafu*, veeg het huis goed schoon), [bij *pasi* 1? Vgl. *tui pasi-pasi*].

Paso 2, voeg bij: Ba. *tati pasok*, D. *tati*

pasọ, sub *tati lèlo* (2), het bovenste uiteinde, den top, de spits van iets afhouwen; letterlijk wel: slaan of houwen totdat er iets afspringt, (vgl. *lèto* 2).

Paso 3, Ba. (naast *fiti*, *bòke*), een schop geven, [wel oorspronkelijk één met *paso* 2, vgl. *bòke* 1 en 2].

(**Pata** 2), R. *papata-r* = *ndindila* (2), verminderen, gezegd van den regen?

Papata-lalalạ, D. = *dodofak*, achteloos, onverschillig.

(**Mpatu**), Ba. in *lutu-mpatu*, zoo ook D., On. *lutu-mbatu*, (vgl. D., On. *fatu*) = *lutu-batu*, muur van opgestapelde steenen.

(**Pauk** 3), Bo. *bòle* (enz.) *-pauk*, (K., R. *paụ*, Ba. *mpauk*) = *bòle* (enz.) *-pouk*, zie aldaar; (T. *beba-mbaụ* = *beba lakek*, zie aldaar?)

(**Mbaü** 2), T. *kambambaü* (*na-*) = *nakapapaï* (3), zeer vuil zijn?

Pè 4, Bi. *pè-pè* = *pèë-pèë*, dik, gebonden, niet vloeibaar zijn.

Mbè 5, D. (*nitu-esa*) *mbè* (*au*) = *tuni* 1, een duivel drukt mij, [vgl. (*pèë*) 2].

(**Pè** 6), Bi. *kapè* (*na-*), R. *pè* (*na-*), D., On. *ambè* (*na-*) = Ba. *nakampèë* = *napèë* 2, besmeeren met iets.

(**Peä** 2), R. *peä-peä* = *pèë-pèë* 1, dik, niet vloeibaar.

(**Pède** 4), Ba. (*heta*) *pède-pède*, sub *pète-pète* 2, *pipi-pipi* 2, overvloedig zijn, [vgl. (*pède*) 1, 2].

(**Pèdo** 4), T. *pèdo-pèdo* = *fèlo-fèlo* 1, *filu-filu* 1, zich zwaaiend bewegen, als de staart van een dier, (ook in Keka: *iko-na pèdo-pèdo*); ook sub *tae-tae* 2, zich schommelend bewegen; hierbij ook wel T. *nanggatúk* (D. *tèndẹ*) *pède-pèdo*, sub *nangatúkpange-pange*, ongemanierd zitten, [vgl. *nasafèlo* 2, *filu-filu* 1].

(**Mbèdo** 5), D. *mbèdo-mbèdọ* = *nggèdo--nggèdo* 2, zeer mager zijn, [vgl. *bedu-bedu* 2].

(**Mbèdo** 6), T. *fedu mbèdo-mbèdo* = *fedu kè-kè* 3, zeer buigzaam, [vgl. het vorige woord en ook *bedu* 1].

Mbèdo 7, of *mbembèdo*, T. = *pedak* 2, punt, uiteinde; *dòmbe-mbembèdo* = *dòpe-kokoak*, puntig uiteinde van een mes.

(**Pèdo** 8), T. *sapèdo* (*na-*) = *nasapèo*, (ook sub *nasapae*), handig zijn, [vgl. (*pèdo*) 4].

(**Pèdo** 9), D. *sapepèdo* (*na-*) = *nasanggenggèdo*, van iets meer willen hebben, [denkelijk bij (*pèdo* 2), vgl. (*nggèdo*) 3, 4].

Pedu-èdọ, D. *pedu-èdọ hendi* (*bua-n-ala*) = *pidu-èdo heni*, zijne goederen door onachtzaamheid laten verloren gaan.

(**Pèë** 3), D., K. (*heta*) *pèë-pèë* = *pète-pète* 2, overvloedig, [oorspronkelijk één met *pèë-pèë* 1 = *pète-pète* 1, dik, niet vloeibaar].

Mbei 2, D., On., (D. ook *mbei-fò*?) = *baïanak*, weinig; *fè au mbei* = *fè au fa*, geef mij een weinig; *mbei-anạ* = *sisiï-anak*, zeer weinig; D. *dò mbei au hèle ala hau esa*, in weinig tijd, aanstonds zal ik een stok oprapen; On. *mbei-s dei na nema ena tè nda dadi afa* = *is-a mai sò, tè ta dadi fa*, het scheelde weinig of hij was gekomen, maar het is niet doorgegaan; On. *òe nda mbei-mbei afa bòe* = *òe ta fa bòen*, er is niet een weinigje water; D. *laọ mbei-mbei* (vgl. *fa-fa*) = *laök kòe-kòe*, telkens een weinig = langzaam gaan; [R. *baị*?]

Pela 5, K. (*pio-a*) *pela* = *nakalelèok* (11), de tol draait, (hierbij wel Bi. *lònge pela*, [ronddraaiend dansen], sub *lèno* 1, een zwaarddans uitvoeren).

(**Mbelạ** 3), D., On. *mbembelạ* = *èlok*, soort mandje.

Pèle 4, Bi. = *lilidok*, steilte van een berg?

(**Mbèle** 5), D. *haụ mbèle*; On. *mbembèle* = *nanamo* 2, soort plant, op Koepang: akar pèle.

(**Mbèle** 6), D., On. *tambèle* (*na-*) = *la* 2, vliegen: D. *mbuį lua nisi latambèle losa hataholi nggòlo-n*, (On. *mbuį sira rua ratambèle losa atahori nggòro-n*), de beide vogels vlogen tot zij een door menschen bewoond dorp bereikten; [Tim. *natpène*; bij (*pèle* 2), uitspreiden, (namelijk de vleugels)?]

Mpelinao, Ba. = *pelanao*, sajur parnau.

Pelu 1, voeg bij: T. *mbelu-mbelu*; Bi. *pelu* (*na-*) ook = *lupe*, dichtvallen, van de oogen.

(**Mbelu** 2?), T. *ana ta naä au mbembelu--ng* = *ana ta naä au nduü-nga fa*, hij kan niet tegen mij op.

Mbelu-bòde, On. sub *nahòte*, twisten, vechten, kibbelen, van kinderen.

Pena 4, voeg bij: D. ook *mbena* (naast *nasambela*) sub *nakapela* 4, zich openen, van eene bloem.

Mbeną, D., On. sub *dea* 1, *mulihaïk*, rug; On. *mbena-nggèǫ*, (zwartrug), sub *suli-ana*, soort visch, [vgl. *bela* 5, *bebelak*, (plat), *bebelak-anak*, alsook hierboven *pena* 4].

Mbène 1, D., On. = *pena* 3, vlieg.

(**Pène** 2), T. *idu-pènek* = *pana-kòlok*, (*kòlo* 1), iemand, die door den neus spreekt.

Pènggǫ, D. = *pèko*, krom.

(**Pèo** 2), D. *pèo-pèo*, On. *pepèos* = T. *pèdo--pèdo* = *fèlo-fèlo* 1, zich zwaaiend bewegen; in Keka ook *pepèo iko-na*, kwispelstaarten; [vgl. (*pèo* 1), *nasafelo* 2, enz.; zie ook het volgende woord].

(**Mbèo** 3), D. *sambèos* (*na-*) = *nasapèo*, handig.

(**Mbesa** 2), D. *laǫ mbesa-mbesa* = *laök papatak*, niet te snel of te langzaam gaan, [vgl. *besa-besa* 2].

Pesi 1, voeg bij: D., On. *mbesį*, ook: vallen: *mbesį mia ndala*, (*ndara*) *ata nea*, (*nema*) = *tè nème ndala lain mai*, van het paard vallen.

pesik (*na-*), (in Term. en elders): *tasi-a napesik*, de zee is in beroering, de golven storten zich op elkander; *tua-a napesik*, het (kokende) palmsap is in beroering.

Peta 1, voeg bij: Bi. *makapetą*, (opgezwollen), ook: dik, vet, (sub *maao*, *motas*): *mae sapi-a ao-na makapeta-na seli-n*, *tè lou-na laingòde nai ao-na bòe*, al is eene koe nog zoo dik, toch zit haar het vel los om het lichaam.

(**Peta** 2), Bi. *peta* (*na-*) = *nakadòe* (2), nat zijn, [vgl. *makapetak*].

(**Mbeta** 3), On. (*bisu-a*) *nambeta* = *nanòso* 2, de wond doet pijn, de wond steekt?

(**Mbeta** 4), T. *mbeta* (*na-*) *-lain* = *napète--lain*, (sub [*pète*] 3), breken, waarbij een geluid vernomen wordt, zooals bij het breken van aardewerk?

(**Pète** 3), voeg bij: Bi. ook *pète* (*na-*) *-lain* = *napiti-lain* = *napède-lain*, zie aldaar.

(**Pètę** 3), On., R. *pepètę* = *pitu-lètok*, soort vlechtwerk, [vgl. *pepetèk* 2, en de beteekenissen van D. *kepekè*].

Peteliụ, D. = *toïk*, tritonschelp.

(**Mbetu**), D., On. *mbetụ* = *peduk*, uitspruitsel; On. *mbetu* (*na-*) = *buku* 1, uitspruiten.

Petu-dá, Bo., Bi. = *ketu-dá*, soort plant.

(**Mbeu** 2), T. (*ndana-na*) *mbeu-mbeu* (*lèo dae neu*) = *pepè* 1, de tak helt, hangt af tot op den grond; On. *mbeu* (*na-*) = *naneni* (3), hellen, overhangen als een pinang, welke beklommen wordt; [stellig hetzelfde woord als (*peu*) 1 en wellicht een andere vorm van (*peü*), *nangapeük*, (vgl. *ḷuü* 2, Sp. acostar-se, enz.), vgl. *nasòö* 2, dial. *nasòko* (hoewel Bi. *napeụ* voor *nangapeük* heeft); vgl. ook het volgende woord].

(**Mpeu** 3), Ba. (*laök*) *mpeu-mpeu* = *nasoka--nasaka*, waggelend gaan, [stellig hetzelfde woord als (*mbeu*) 2, zie sub (*soka*) 2].

Mbeü 3, D. katjang merah, (sub *fufue*), [vgl. (*peü*) 1?]

Mbiö 1, T. *mbië* (= R. *pike*) *bafa-na* = *kuë bafa-na*, een scheeven mond zetten.

(**Mbië** 2), D. *mbië-mbië* = D. *mbiï-mbiï*, sub *pèë-pèë* 1, *pipi-pipi* 1, dik, niet vloeibaar; ook (*heta*) *mbië-mbië* = *pipi-pipi* 2, overvloedig.

(**Mbiï** 2), D. *mbiï-mbiï* (naast *mbië-mbië*), sub *pipi-pipi* 1, dik, niet vloeibaar.

Piïk, D.: (*bafa-na*) *piïk* = *sòne* 1, uitslag der frambosia aan de lippen hebben, daarnevens is *foẹ* opgegeven).

Pike, R. *pike* (= T. *mbië*) *bafa-na* = *kuë bafa-na*, een scheeven mond zetten.

Mbike-bulụ, D. of *mbike-bulu-doka-kakẹ* = *pò-pík*; verkromd, mager en vol teekenen van ziekte zijn; [het eerste denkelijk bij R. *pike*, vgl. *doka* 1, verder *kaki-(uülek)*? Het tweede wel niet bij (*bulu*) 1].

Pikọ, zie D. *nalenggu-pikọ*.

Mpilak 1, Ba., (D., On. *mbilạ*) = *balahá*, morgen; Ba. *mpilak leödae*, morgennacht; Ba. *lòle mpilak*, D., On. *lòle mbilạ*, ook T. *lòle dulu mbilak* = *lòle* (8) *balahák*, de dageraad; [bij *pila* 1, 2, dus eigenlijk: het morgenrood].

Mbilạ 2, On. = *peli(k)*, achterste; *mbila-na hèö-hèö* = *bui-na hèko-hèko*, hij schudt met het achterste.

Pila-pala, Bi. *kenu pila-pala*, sub *konolano*, soort koralen.

(**Mbire**), On (*mala-na*) *nambimbire*, sub *nasisia* (3), traanoogen hebben.

Pilu 2, voeg bij: On. *pipiru* (*lima-n*) = *pipiü*, met de armen zwaaien.

Piru-nggari, On.: *piru-nggari hendi bua-n-ara* = *pidu-èdo heni bua-n-ala*, zijne goederen door onachtzaamheid verliezen, [vgl. het Term. woord].

Pilu-palo, Bo. sub *pipiluk*, slinger?

Mbiö, D. = *piko* 1, soort boom.

(**Piso** 2), Bi.: (*tao-ná uma-a*) *piso-piso* = *pasa-pasa* 1, het huis netjes in orde maken?

(**Piti** 2), voeg bij: Bi. *piti-piti* = *pòto-pòto* (1), met een plof uiteenspringen.

(**Mbiti** 3), On. *lile mbiti-mbiti* = *pipi-pipi* 1, dik, niet vloeibaar; [vgl. (*piti*) 1, 2, enz.; ook het volgende woord].

(**Piti** 4), Ba., On. (*heta*) *piti-piti* = *pipi-pipi* 2, overvloedig, [vgl. het voorgaande woord].

Piti-lètọ, K. = *pitu-lètok*, soort vlechtwerk.

Piti-pòto, On. = *pòto-pòto* 1, uiteenspringen, [vgl. *nasapiti* 2].

Pitu, K. *pitu* (*bisu*) = *sae* (3), eene wond zuiveren?

Piü 2, T. = *fido*, werpen met een slinger; *pipiük* = *pipiluk*, slinger, [vgl. *piü* 1, enz.].

Piü-deạ, D. = *balasá*, eene slimoet over den schouder dragen? (Eig. wel: naar achteren slingeren).

(**Pò** 2), R. *pò* (of *pọ̀*), zijde, kant in 't algemeen: *esa la nesị pò i-na ma esa nesị pò ona-na*, de een vloog aan zijne linkerzijde, de ander aan zijne rechterzijde; ook in Keka: *ai-a pò ki-n*, aan den linkerkant van den boom; Bo. *pò-húk* = *boboak*, zijde van het menschelijk lichaam, (ook in Bi. *pò-hú*: *nameda hedị nai pò-hú-na*, hij voelt pijn in de zijde, sub *nakikilo kaiusu*); Bi. *pò-duị* = *kaiusuk*, *sosòlo* (8), rib, de ribben; K. *pò-ina*, D. *pò-nië* = *pò-niäk*, gedeelte van den rug achter de schouders.

(**Pò** 4), voeg bij: Bi., K. *lili-pò* = *lili-bòlok*, oksel; D. *maämbò* = *kupòs*, hol; D. *tambò* (*na-*), sub *aäsi*, den mond (wijd) openen, den mond opensperren; *afi hò mutumbò bafa-mạ mboï hau na*, doe uw mond niet open en laat het hout niet los; T. *kambò* (*na-*), idem; *bòso makambò bafa-ma*, doe uw mond niet open!

Mbò 8, On. = *fò* 1, drijven: *mboï hendi amba-a nesi dala-ine-a neu, dè tou nako esa neu dè ana mbò nendi-n*, de buffel ontsnapte naar den grooten weg, een dief kwam en dreef hem met zich mede.

Pò 9, sub *ai-pöö*, soort vogel.

(**Mbò** 10), T. *mbana-mbòk* = *pana-kúk*, (sub *ku* 2), iemand, die door den neus spreekt.

(**Pò** 11), D. *apò* (*na-*) = *napöö* 2, dial. *napòko*, in de aar schieten, (vgl. On. *po-inde*).

Poa 1, R. (of *poä*?): *mèke-a poa lèo dea mai* = *mènge-a poka* (2) *lèo deak mai*, de slang schiet plotseling naar buiten.

(**Poa** 2), R. *sapoa* (*na-*) (of *nasapoä*?) = *nasapoka* 5, opborrelen, (zie ook sub *poä* 1, 3).

Poä 1, voeg bij T. *ramboä-afuk*, On. *ramboä-afu*, R. *rapoa* (of *rapoä*?) *-afu* = *lapoka* (4) *-afuk*, elkander met asch bestrooien.

Mboä 3, D., On., (R. *poa* of *poä*?) = *poka* 1, schieten met een kanon; D., On. *mbo-mboä*, D. ook *mbomboät*, R. *popoa*, (of *popoä*?) = *popoka*, kanon.

(**Poä** 4), On. *sapoä* (*na-*) = *nasapò* 7, (met geraas) barsten, breken.

(**Poä** 5), *popoät*, On. = *fufú*, soort visch, welke opzwelt, [vgl. *popokak*].

Poatana, R. = Bi. *pokotana* = *kopotanak*, soort mandje.

Pòde 1, voeg bij: in de dial. ook: draaien, op verschillende wijze: D. *pòde*, (On. *pòde*) *inde* = *dipok inde* = de *ine* doen draaien; Ba. *pòde* (*sisilo*) = *nasapepèdo* 2, zie aldaar, op Koepang putar prop; T. *pòde-pòde*, sub *ule-ule*, zich wringen, als een worm; Ba., T. *popòdek* = *pio*, [tol, draaitol; D. *pòdes* (*tali*) sub *kakiuülek*, touw draaien; *pòdes* (*abas*), sub *nalapu-pue* 3, garen tusschen de handen draaien.

(**Pòde** 3), Bi. *pòde-pòde* = K. *bòde-bòde* = *òde-òde* (2), plagen.

(**Pòde** 4), *pòde* (*na-*), Ba., On. = *nafoki*, zich trachten los te worstelen; ook in Keka, althans in de verbinding *naule-napòde*; [vgl. *pòde* 1, 2, *ule*, *naule*].

(**Pòde** 5), R. *pòde-má* = *bòde-mák*, (sub *bòde* 2), iemand, die gebrekkig spreekt.

Pòdo? Bi. = *puduk*, afgeschrikt zijn.

Mbòe 2, On. *mbòe lè* sub *sèko* 1, met een schepnet visschen?

(**Mbòe** 2), D. in *mbute-mbòe*, zie hieronder *pute*.

Poi 2, Bi., R. *poi-ao*, sub *foli-foli* 1, *maka-holak*, naakt, [denkelijk bij *poï* 1, vgl. ook Jav. *paletjet* bij *letjet*, *lotjot* en Mal. *lutjut*, Rott. *olu*, enz.].

Poi-muti-ao, D. zoowel sub *tema-haök*, als sub *tali-kapu*, [(*muti*), wel dial. *mutik*, Mal. *putih*].

(**Poï** 1), voeg bij: D. (*ndala-a*) *mboï nggafa*, sub *kua* 2, het paard galoppeert?

Pò-inde, On. = *napöö* 2, in de aar schieten, vgl. D. *napò*, [het laatste gedeelte *ine*, *inde*?]

Poka 6, Bi. = *poä* 1, uitstorten, (vgl. [*poka*] 4).

(**Poka** 7), K. *poka-la* = *puka* (2) *-la*, niet indringen, (bijv. een kogel, enz.), afstuiten.

(**Poka** 8), R. in *rapoka-rapaka* = *lapanga-dea*, (sub [*panga*] 2), schots en scheef liggen, [wel bij wijze van herhaling met klankverwisseling].

Pòke 2, D. *ale-la pòke* = *hade-la songa* (1), de rijst is ledig, [een overdrachtelijk gebruik van *pòke* 1?]

Mbòko 6, D., On. = *pöö* 1, vergaan, versleten; *mbòko* = *pöök*, vergaan, versleten; *hau-mböö*, zie hierboven (*hau* 1).

(**Pòko** 7), R. *pòko* (*na-*), Bi. *tapòko* (*na-*), (in Bo. zou *tapòko* [*na-*] van de rijst, *pòko* [*na-*], van de maïs gebezigd worden), = *napöö* 2, in de aar schieten; ook in Keka *pòkok* = *pöök*, aar.

(Pòkọ 1), Bi., On., R. *tei-pokọ* = *tei-pòök*, maag, (Bo. *tei-pòkok* sub *tei-sokak*, pens; wel als in Bi., enz.).

(Pòkọ 2), Bi. *idu-pòkọ* = *idu-aik*, rug van den neus.

(Pòkor), On. *mòdo-pòkor*, sub *puka* (2) *-la*, niet indringen, (een kogel), afstuiten?

Pokoròngго, On. = *fokolòngo*, soort halsversiersel.

Pokorusu? (of *pokoruku*?) R. = *bokoluku*, gebogen.

Pokotanạ, Bi., K. = *kopotanak*, soort mandje.

(Pola 2), Bi. *kapola* (*na-*), R. *pora* (*na-*) = *dòde* 2, zie aldaar.

(Poli 4), Ba. *mpoli* (*la-*) *-afuk*, D. *mboli* (*la-*) *-afụ* = *lapoka* (4) *-afuk*, elkander met asch gooien; D. *samboli* (*na-*), On. *sambombori* (*na-*) = *nakadofu* 2, met aarde opvullen, dempen; On. *lòe-a nasambombori* = *lè-a fuä* (1), de rivier wordt ondiep, [stellig hetzelfde woord als *poli* 3 dat dus dial., althans in bepaalde vormen, ook van het uitstorsten van droge stoffen gebruikt wordt].

'Pòlo 5), *pòlo-bisuk*, in Keka = *bisu-naäk*, schurftig; vgl. het Term. woord; [denkelijk hetzelfde woord als On. *bobòlo* 7].

(Pòlo 6), Bi. *liki-dò pòlo-ana-na*, T. *ndiï-dòk mbòlo-ana-na* = *diï-dòk ilo-ana-na*, het trommelvlies, [van *pòlok*, sub (*pòlo*) 4?]

Pòlọ, K. = *sosòlo* 7, ruimte onder eene tafel of bank, enz., [hetzelfde woord als *pòlok*, sub (*pòlo*) 4? Vgl. *sosòlo* 7].

Pònggo 3, T. = *ndufa*, met de vuist slaan, [vgl. *pòngo* 1?]

Pònggo 4, On. sub *lèë* 3, met een strik binden; *popònggot* = *sik*, (*si* 4), strik.

(Pònggo 5), D. *aäna-a popònggọ* = *niï-ana-a dadi motas*, het kind is zeer dik; (Lòle *popònggok* = dial. *pupunggul*?).

Ponia, D. = *nggèso* 2, offeren, [Tim. *nafnia*].

Pò-niẹ, D. zie sub (*pò*) 2.

(Ponu), voeg bij: Bi. (*langa-dò-na*) *napoponu*, sub *napupuä* 3, het haar is weelderig, (eig. wel: golft).

Pòö 3, R., (On. *mbòö*) = *pòko* 1, soort visch.

(Pòö 4), R. *pòö-pòö*, herhaaldelijk, bijv. *tabu pòö-pòö*, herhaaldelijk trappen, [oorspronkelijk één met *popòö* 5, vgl. *taba-taba* 1].

(Pòö 5), R. *popòö* = *popòko*, smijtend slaan.

(Pòök), voeg bij: T. ook z. v. a. *teik*, buik: *pòö-na sòro-sòro*, zijn buik steekt uit.

Pòö-ana, On. sub (*pa-a*) *nèko-na*, een der magen van een herkauwend dier, [bij (*pòök*), dit luidt echter in On. (*pòkọ*)].

Popi 1, voeg bij: On. *langga mbombi* = *langa-duduk*, kroesharig.

Pòpo 4, Bi. *bisu-a bòe pòpo* = *bisu-a nakamomòdok*, de wond wordt steeds grooter, gaat telkens weer open? (of *pò-pò*?)

Mbòmbọ, On. = *iïpu*, in overvloed zijn, wemelen, [vgl. *iïpu*, enz.?]

Mbosa 1, T. *mbosa heni* (*tali-a*), sub *pola heni*, *posu heni*, het touw schiet los; [vgl. *posu*, enz. en Jav. *litjat*, *rutjat* naast *lotjot*, Mal. *lutjut*].

Mbosa 2, On. = *mosa*, verkleuren, [oorspronkelijk één met *mbosa* 1, vgl. *mosa*].

Posi, Bi.: *posi heni* (*tali-a*) = *posu heni*, het touw ontglipt, gaat los, [vgl. sub *poï* 1].

(Pòte 2), On. *popòte*, D. *pòtẹ*, sub *kaki-uülek*, *puta*, touw draaien, [vgl. sub *pòte* 1].

Pòtek, Bo., (K. *pòtẹ*) = *lilinak*, vak, afdeeling van een pompoen.

(Pòto 3), T. *popòto*, (Mal. v. Koepang, idem) = *popota*, gouden of zilveren koralen.

Mboụ 2, On., (K. *moụ*) = *mopuk*, oude, omgevallen palmboom.

Pu 2, voeg bij: D., On. *sapú* (*na-*) =

natafú, kaifú, opgeblazen; ook sub *pupu* 2, uitdijen; *pupú*, D., T. = *fufú*, soort visch, welke zich kan opblazen.

(Pu 4), On. *nakère pu-pu* = *ndi-ndi* (2), stijf gespannen.

(Mbu 5), T. *mbu-mbu*, (naast *ndò-ndò*, *loli-loli*), sub *ndò-ndò* (2), uitgestrekt liggen; hierbij wel D. *sunggu mbu-mbu*, sub *sungu suna-suna*, (steeds maar slapen).

(Mbu 6), T. *mbu* (*na-*) *-lain*, sub *napède* (1) *-lain*, *napiti* (2) *-lain*, gezegd van het geluid van een veest, [vgl. *pu* 2].

(Pu 7), Bi. *kapupú* (*na-*), R. *pupú* (*na-*), On. *apupú* (*na-*), doch D. *ambumbú* (*na-*) = *nakapupuük*, opjagen, wegjagen, [vgl. *pu* 1].

(Mbuat), On. *mbumbuat*, zoowel sub *hahanek* als sub *kukúk*, de twee lagen van het voor het weven opgespannen garen, [ook in 't Kup. spreekt men van *pupuat*, in 't Tim. van *ab-puat*, (van *abas*, kapas); ook benaming van eene lat bij het weefgetouw; het hangt samen met *pua*, *mbua*, pinang, lat of stok van pinang].

·**(Pudi)**, T. *pudi-pudi* = *modi-modi*, glad; Ba. *pudik heni*, (*tali-a*) = *podu heni*, *posu heni*, het touw ontglipt, [vgl. *modi*, enz.].

(Puduk 2), On. *pupudu* of *pupuduk*, (naast *kue bafa-na*), sub *kuë bafa-na*, een scheeven mond zetten, [vgl. *puduk* 1?]

(Pue 1), voeg bij: Bi. *pue* (*na-*), ook = dial. *namue*, leven, geraas maken: *namanène dahena-la hala napue-n sila*, hij hoorde de levenmakende stemmen, het geschreeuw der menschen.

(Mbue 3), T. *tane-a mbue-mbue neu mata-na*, sub *tane-a tao-ná mata-na tòpo-tòpo*, z. v. a. zijn gezicht is vol modder, [behoort bij (*pue* 1), vgl. *makudòtok*, *mahók*, enz.].

Puekè of *pukè*, D. = *tupè*, spuwen.

Pui 2, On. sub *nggonggòek*, schelpdier, (een soort? Vgl. *aï-nggòe*).

Mpuik 2, Ba., (T. *mbuik*, D., On. *mbui*) = *manu-pui*, vogel: *hu lita*, (*rita*) *nggua-a*, (*è-a*) *nai*, (*sia*) *talada*, (*kalada*) *ma mpuik ala lai ki kona-n*, (*mbuik-ara rai ki kona-n*; *mbui-ëlu-na-la sia di ona-n*; *mbui sira risi di ona-n*), dewijl zij zagen, dat de schildpad in het midden was en de vogels ter rechter- en ter linkerzijde; D., On. *mbui mèo*, soort uil, (D. sub *panganá*, On. sub *kodonaok*, waar D. *mbui maäkokòdo* heeft); On. *mbui-nggèo*, sub *ai-pòö*, soort vogel; D. *mbui-uda-òe* = *kikí*, burung hudjan.

Mbui-tei, D. ook sub *nggango-dano*, sajur kangkung. [Uit het voorgaande woord en *tei* 1, vgl. *manupui-teik*].

Puka 3, D., T. *mèngge-a puka dea nea*, (*lèo deak mai*) = *mènge-a poka* (2) *lèo deak mai*, de slang schiet plotseling naar buiten.

Puka 4, D. = *nasapoka* (5), opborrelen; *sapuka* (*na-*), idem, (sub *nasapoka* 5, *pupu* 2).

(Puka 5), Bi., R. *puka* = *puäk* (*puä* 1), sleepnet.

Pukè, D., zie D. *puekè*.

(Pula 3), D. *pula-pula pala-pala*, of *pula-pala* = *poka-poka pala-pala*, heftige, sterke woorden bezigen, [vgl. *nasapula* 2 = *nasapoka* 5].

(Pula 4), Ba. *pupula* = *bubula* 2, muskaatnoot.

Pular, On. *pular hendi* (*tali-a*) = *pola heni*, het touw schiet los.

Puras, On. = *nasapula* 2, spuiten, uitspuiten; ook = *mèngge-a puras dea nema* = *mènge-a poka* (2) *lèo deak mai*, de slang schiet plotseling naar buiten.

Pula-pala, D. zie boven (*pula* 3).

(Mpulu 4), Ba. *mpuluk* (*la-*) *-òe* = *lapu-*

nuk-ȯe, elkander bij het baden met water besproeien.

Pune, Bi. = *muëk*, wilde duif, [ontleend? het Mal. *punei*].

Punga 2, Bi.: *ana punga langa-na lake papau* = *ana puka* (1) *langa-na laë papauk*, hij stoot zijn hoofd tegen den dakbalk.

(**Punggu**), Ba., T. *pupungguk*, D. *pupunggu* = *pupunga-hík*, stomp.

Puni 1, voeg bij D., On. *ume-mbuni*, ook = *uma-toäk*, de nok-balk? D. *langga-mbuni* = *langa-fupuk*, kruin van het hoofd; *lète-mbuni*, sub *lète-lepak*, (wel: kruin van een berg).

Pupu 4, D., T., On. = *fupu* 1, blazen door iets heen, (D., On. ook = *nasapú* 3, beproesten); T. *pupuk*; On. *pupu*, D. *pupupu*, blaasroer.

Mbusa, D., On. = *puse*, zweet, D. *maä-mbusa* = *makadèse* 3, benauwd warm zijn.

(**Mbutak**), T. *uma-mbumbutak* = *uma hunuk*, zolder.

(**Pute**), voeg bij: het grondwoord ook gebruikelijk in Bi., D., T., On.: *pute hata*, (D., On. *sa*) = *tute hata*, wat verhindert hem; voorts in D. *mbute-mbȯe*: *ana mbute-mbȯe nȯ sasapu ume-a* = *ana hutu-leti nȯ sasapu uma-a*, zij is druk bezig met het huis aan te vegen.

(**Putu** 3), voeg bij: het grondwoord in Ba., D. (*mputu*, *mbutu*) ook in gebruik = *lamek*, in de beteekenis van: bos (sirih).

(**Mbutu** 4), T. *niëk-ara rakambumbutu mba* = *nèëk-ala lakamomotu pa-a*, de mieren wemelen om (op) het vleesch, [vgl. *nakamomotu*, dial. (*hutu*) 4, (*buta*)].

Mbuü 2, D., On. = *puku* 1, paddestoel.

Mbuü 3, D. = *papaka*, een weinig opgezwollen, [vgl. *puku* 1, 2].

S.

S 2, D. z. v. a. *fa* (2) na eene ontkenning: *au ngga bubulu-s* = *au ta bubuluk fa*, ik weet het niet; *nae ona-na-ȯ, au ngga umuhèle-s* = *nae lèo-ndia-ȯ, au ta amahèle fa-n*, al zegt hij ook zoo, ik vertrouw er toch niet op; *dè feä ngga sulu-s, tè loli neu*, voor zij opgeschept hadden, viel hij neder; *tè hataholi ngga laätatau au-s*, maar de menschen maken mij niet bevreesd. Ook in T.: *au ta ala-s ana* (*nala* 2, 3) sub *au ta kala fa-n*, ik kan niet tegen hem op; *dale manggarau-na bei ta tuü heni-s ana*, zijn slechten aard had hij nog niet weggeworpen, (uitgeschud).

S 3, D. somtijds = in het Tim. aan het einde van volksnamen: *sina-sius* = *sina-siu*, Chineesch.

Sa 1, voeg bij: Ba. *sasák*, ook „bezem”.

Sa 6, D., On. = *hata* 2, wat? wat ook: *hataholi elu na-la landu sa*, of: *hu sa dè hataholi na-la landu*, (*atahori na-ra randu*) *sa*, wat (waarom) maken de menschen leven? D. *tè ala dȯdo sa dè hala hȯko*, wat zouden zij toch slachten, dat geen geluid geeft? *feä-n ia mua sa*, wat hebt gij vandaag gegeten? *ngga tu-tabe sa-s bȯe*, (On. *nda tu-tabe sa esa bȯe*) = *ta tu-tabe hata esa bȯe-n*, het dient tot niets. *Sa*, idem: D. *feä sa na*, On. *fèë sa na* = *bei hata-na*, in vroegeren tijd; D. *feä sa ia*, nu pas gele-

den, zoo even, [Tim., Kup., Tett. *sa*, wel oorspronkelijk hetzelfde woord als M. P. *sa*, één].

Sa 7, Bi., of: *au mai ia soba kakaneni kò, sa kò sue au dò ta*, ik kom u eens beproeven, of gij van mij houdt of niet, [oorspronkelijk wel bij *sa* 6].

Sa 8, On. verkorting van D., On. *sia*: *fò hita sangga nanát sa na*, opdat wij daar voedsel zoeken; *sa fai maähulu*, in vroegeren tijd, [vgl. *ma* voor *mia*].

(**Sa** 9), Bi. *sa* (*na-*) = *nasaä*, schijnen, schitteren.

(**Sạ** 3), K. *kasasá* (*na-*), On. *asasá* (*na-*), R. *sasá* (*na-*) = *nakasasaäk*, de dansers aanmoedigen.

(**Saä** 2), R. *sasaä* (*na-*) = *nasasaka* 3, met inspanning iets trachten te verrichten.

Sabè? On.: *ana mate-a sabè ena tè au uma ena*, sub *mate-n tutika au mai*, (zoodra hij gestorven was, kwam ik), uit *sa* 8 en *bè* 2?

Sabuk, Bo. (*pela*) *-sabuk*, Bi. (*pela*) *-sabu* = (*pela*) *-sapuk*, zie aldaar.

Sada 5, Bo., Bi., K. = *ledi*, palmsap tappen; Bi. *sada naue* = *naue naledi*, landbouwwerkzaamheden verrichten; werken; [wel bij *sasada* 2, en niet van het Mal. *sadap*].

(**Saet**), On. *sasaet*, sub *tulak*, soort visch.

Safa, voeg bij: K., D., On., (Ba. *sasafa*), ook sub *sòso* 2, slobberen, als eenden.

Sai 3, voeg bij? D.: *ale soka manae-ä sai labú-n*, On. *are pòle nae sai rabú ena* = *hade soka ina papá labú sò-n*, men heeft den inhoud van den grooten zak rijst in meerdere kleinere zakken gedaan, (en daardoor de groote aangebroken).

Sai 7, On. *reu sai mbelu* = *leu sau* (3) *pelak*, zij gaan voor 't eerst maïs plukken, [bij *sai* 3?]

Saibafạ, K. = *sosoik*, een gedeelte van het huis, [vgl. Kup. *sai-soi*, openen, en *bafak*, mond, opening].

Sailiu, Bi. = Bo. *sakiliu* = *sokondiu*, (den geheelen inhoud) in eens uitstorten.

Sailò, D., (On. *sairò*) = *kosik*, *sapi-kodi*, uitglijden, [vgl. *lò* 3, 10].

Sailòlo, Bi. = *dola-dola* 2, rechtdoor gaan: *ana sailòlo kota dale neu*, hij ging rechtdoor de versterkte plaats binnen, [vgl. het volgende woord].

Saindòrọ, T., (vgl. R. *sirolo*, Bi. *sailòlo*) = *tusi-tusi* 3, rechtdoor gaan, [het laatste gedeelte wel bij *dòlo* 1, On. *ndòrọ*, gelijk (*tusi*) 3, bij *tusi* 1].

Saiselu, voeg bij: T. ook *saiseluk*, (wisseling), in *huta-saiseluk* = *huta-bnük*, allerlei moeielijkheden, wederwaardigheden.

(**Saka** 2), voeg bij: Bi. *pasasaká* (*na-*) = *nasoka-nasaka*, waggelend gaan.

Sakạ = *puk*; *saki bòlok*, dij van mensch of dier; D. *ala hahamba saka-n-ala*, zij sloegen zich op de dijën; Bi. *saka-bòlọ* = *saki-bòlok*, dij, achterbout van een dier.

Sakalati, D., = On. *lati-lati* = *ndòke*, ingevallen, van den buik.

Sake, Bi. = *saë*, stijgen, te paard stijgen; paard rijden.

Sakilapa, R. = *ndebak*, neersmijten, [vgl. *tapa* 1?]

Sakiliu, Bo. = Bi. *sailiu* = *sokondiu*, (den geheelen inhoud) in eens uitstorten.

Sakiròdo, T. = *sapikodi*, uitglijden, [vgl. Bi. *sapalòdo*; hierboven *sailò*, enz.].

(**Saku**), Bi. *saku-saku* = *nggèbe-nggèbe*, beven, bibberen.

(**Sakụ**), D. *ei-sakụ* (of *ei-saku-besi*) = *ei-seluk*, (*selu* 3), iemand, die spillebeenen heeft.

Sala 1, voeg bij: T. *ai dale-m-ara rasala mahani ai laö ela ò*, het doet ons leed, dat wij u zullen gaan verlaten; R. *dale sikọ ma tei salạ*, zorg en leed.

Salaäẹ, D., (R. *saraäẹ*) = T. *sarakaëk* = *solokaek*, zand.

Salahunu, Ba., D. = *sanahulu*, tien.

Sarakaek, T. (Lòle *salakaek*, R. *saraäę*, D. *salaäę*) = *solokaek*, zand.

Sala-nggá, D. sub *bunga*, zich afscheiden; Ba. (*mamates-a*) *sala-ngganggá*, (On. *sara-nggá*) = *sasalak*, het lijk gaat uit elkaar, gaat tot ontbinding over; On. *tao sara-ngganggá* = *tao kofèèk*, afscheiden; ook in Keka: *hea sala-ngganggák heni ule beuk-a*, de nieuwe pot is geheel verbrijzeld; [vgl. (*sala*) 4 en *ngga* 1].

Salangatį, Bi. = *nggati-anak*, slokdarm.

Salanggonggòe, D. (*au ao-nga*) *salanggonggòe* = *namalanu* 3, een onaangenaam, vermoeid gevoel hebben, [vgl. *nggonggòek*, dial. (*nggòe*) 4, en *sala*?]

Sarapapa, On. sub *lise*, de katapang?

Salatasa, K. = *mamáfo* 2, lauw, [vgl. *sala* 1 en (*tasa*)].

Saleak, Ba. = *salela*, weggaan, uit elkander gaan?

Sali 6, On. (*òe-a*) *sali lalala* = *fa namalalalak*, het water vloeit druppelsgewijze, [vgl. On. *nandali* 6, vgl. *sali* 1, 2?]

Sari 7, On. *sari hendi* = *sa* (1) *heni*, wegvegen, [Bur. *tari*, vgl. *hali*].

Sarik, T.: *nòke sarik basa hatahori* = *nòke nandò* (4) *basa hataholi-la*, hij noodigt alle menschen uit, zonder iemand over te slaan.

Sali-moli, On. } = *tali-modis*, glad.
Sali-pudik, T. (vgl. T. *pudi-pudi*) }

Saro, On. *saro rae* = *sau* (2) *dae*, den grond met een hak bewerken.

Salombų of *salombuk*, On., (D. *lombų* of *lombuk*) = *mata-lilok*, soort vogel.

(**Sarunao** 2), On. *sarunao* (*na-*) = *nasananau* 4, zwaarlijvig zijn? (vgl. R. *nasananao* sub *nasalunao*, bebaard zijn?)

Samanạ, D., On., (D. ook *manạ*) = *samanek*, ziel.

Sanu 3, D., On. = *sau* 4, bijten, afbijten.

(**Sandu** 4), On. *sasandu* = *nakabebepa* 2, *nakalalapa* 5, spartelen.

(**Sao** 2), On. *sasao* sub *tengu-tasi*, soort plant.

(**Sao** 3), R. *sasao* (*na-*) = (*lèdo-a*) *mamafo* (2), het is betrokken weer, (R. *saọ* = *saök*, schaduw).

(**Sao** 4), T. *kasasaok* (*na-*) *dedeäk* = *natalada* (5) *dedeäk*, in eene zaak getuigen?

Samba 4, D., On. = *bòke* 1, schoppen, [vgl. (*sapa*) 1, 2].

Sapa 5, Ba., D., On. *sapa bafa-na* = *saba bafa-na*, in de rede vallen.

(**Samba** 6), T. *sambak*, D., On. *sambat* = *haik* 1, emmer, doch bepaaldelijk een groot soort emmer; On. *samba-nggí*, D. *samba-nggį* (= *hai-idu*), het handvatsel van zulk een emmer; [Tim. *sapa*, Kup. *ksapat*, Tett. *knaban*, Saw. *haba*, Sumb. *samba*].

Sapai, Bo. = *sinuk*, soort zak?

Sapalòdo, Bi. = *sapi-kodi*, afglijden, [vgl. T. *sakiròdo*].

Sapa-ndòle, D. } = *sapi-ndòle*, zwak.
Sapi-dodòle, B., (vgl. Bi. *nadodòle*) }

Sapiloïk, Ba. sub *tapiloïk*, wijze van de gong te bespelen.

Sambi-orut, On. = *kosik*, uitglijden, [vgl. *sapi-*(*kodi*) en D. *olut*].

Sapu-mata, Bi. sub *babaü* (3), vlinder? Doch On. *sambu-mata* sub *kòkok*, de indische koekoek?

Sapu-solį, Bi., K., D.; T. *sapu-seri* of *sapu-serik*; On., R. *sapu-serį* = *sapi-selik*, door en door.

Sau 5, D. (naast *nggao*) = *lae* 2, de borsten eener pas bevallen vrouw wrijven; [bij *sau* 1?]

(**Sauk** 3), T. *sasauk* (sub *lalik*, *sailòpek*), soort mandje.

(**Saü** 2), Ba. *saü-saü* = *sapa-sapa* 1, spartelen, met de beenen slaan; T. *sasaü* (*na-*) *ei-n-ara* = *nakatatik* (sub [*tati*] 5?) *ei-n-ala*, zwaaiend slaan met de beenen, [vgl. On. *sasandu*?]

Saumasi, Bi., K., R. sub *nasakò* (2), het feest na de bevalling vieren.

Saunaok, Ba., T. = *salunaok*, baard.

(**Sè** 6), voeg bij: Ba. *kasesè* (*na-*), ook van het stemgeluid: heesch, schor.

Sè 7, R. = *sèë* 1, filtreeren.

Sè 8, D., On. = *s* 1; D. *au hèle ala hau esa fò hemba ala-sè laäbuku*, ik zal een stok oprapen om ze te slaan, zoodat ze er van opspringen; On. *ara denu naëtu rua-sè nafetu-n*, zij gaven bevel, dat hij hun beider twist beslechtte.

(**Sè** 9), Ba. *kasè na-*) = *nakasèë* 3, *naka-sei* 2, kippen verjagen.

(**Sẹ** 2), D. *fulu-na sesẹ* = *bulu-na natu-tui* (7), het haar (van het varken) heeft gekleurde streepen?

Sea 1, Ba., On. *sea heni* (*kota-a*) = *hea heni*, de muur is ingestort; On. *ume-a sea neu ena* = *uma-a loli* (2) *neu sò*, het huis is ingestort; voorts On. *sea* (sub *nakamomòdok*), *tasea* (*na-*), (sub *nana-lalalak* 2), grooter, meer gapend worden, gezegd van eene wond; (*mamá*) *sea-sea*, sub *nggasu-nggasu*, aanhoudend (met steeds geöpenden mond) gapen; ook in Keka: *sea heni basa lea-a sò* (= *hea heni*), het geheele leger is uit elkaar gevlucht; [staat stellig tot *seä* als *hea* tot (*heä*)].

Sea 2, Bi. z.v.a. *tola*, doordringen, bijv. in een oerwoud, waarin geen paden zijn: *ana sea-sea mesan nula-ina lia dè neu losa mòk-a*, hij drong maar steeds het groote bosch dieper binnen en bereikte de vlakte; [bij *sea* 1?]

Sèbo-ètọ, D. *sebo-ètọ neu esa* = *sèbe-sèbe neu esa*, geheel en al door elkander en verward, [vgl. (*sèbo*) en D. *ètọ*?]

(**Sèbo-mue**), On. *rasèbo-mue* = *raseü-sòëk*, verward, door elkaar, gezegd van een weefpatroon, [vgl. (*sèbo*), dial. *namue*].

Sèbo-sabi, Ba. = *ndèlo-ndali*, onverschillig, [vgl. *sèbo-sèbo*].

Sèdọ, On. *lima-na sèdọ* = On. *sòdẹ* = *kòë*, zijn arm is verkromd.

Sefa 3, D. slachten: *sefa lunda*, eene duif slachten, [vgl. *sefa* 1?]

Sefi, Ba., Bi., D., T., On., R. = *seï* 1, losmaken.

Seka 2, Bi. = *seä* 1, een beentje lichten; *seä* 2, niet op tijd het lontarsap aftappen; *seä* 3, de ladder verwijderen.

(**Seka** 3), Oep. *seka* (*na-*), zich vertakken, zich uitbreiden: *fò ela tui naseka dano*, opdat de *tui* zich vertakke, zich uitbreide langs het meer, [vgl. D. *nasesenga*].

(**Sèke** 2), Bi. *sèke-sèke*, *kasèke* (*na-*), R. *sèke* (*na-*) = *nakasèë* (2), beklemd zijn.

(**Sèko** 3), voeg bij: Bi. *sèko* (*na-*) = *nasèö*, verkoopen.

(**Sèkọ**), On. (*ume*) *sèko-n* = *siük*, *siü-deak*, hoek van het huis; [wel een nevenvorm van *siük*].

Sela 4, D., On. = *sèle* 1, planten; D. *hau sela-lọ*, On. *mòdo sela-rọ* = *ai sèle-dòk*, soort plant.

(**Sèle** 5), D., On. *sèlẹ* = *selak*, (sub [*sela*] 3), grof.

Sèlek, T. = *dulik*, stijl van een pagger, [van *sèle* 1].

Seli 1, voeg bij: in On., (D. *manaselị*) ook = *kalauk a*, 't is erg, hoe is 't mogelijk; On. *selị* ook = dial. *seli-sala* = *sei-sala*, te laat.

(**Selị** 2), D. *seseli*? in *lalá-seseli* = D. *lalá* = *lak* 1, tijdelijk opgeslagen hut.

Seli-sala, Ba., D., T., R. = *sei-sala*, te laat.

(**Sèlo** 2), Ba. (*henuk*) *sèlo-sèlo* (naast *sasi-sasi*) sub *sòfe-sòfe* 2, tot overloopens toe vol zijn.

(**Sèlo** 3), D. (*loa-loa*) *sèlo-sèlo* (naast en) = *lapa-lapa* 3, uitgestrekt, ruim zijn.

Sèlo-sali-ei, D. *laọ sèlo-sali-eị* = *laök nakoa-kai-eik*, kwansuis, voor de leus gaan.

(**Selu** 5), voeg bij: Ba. *kaseseluk* (*na-*), K.

kaseselu (*na-*), On. *aseselu* (*na-*) *ai-la*, (*hau-ra*) = *nakaseselik ai-la*, (sub *seli* 1), planken, stokken, stukken hout van ongelijke lengte naast elkander leggen, (doen afwisselen in lengte, om-en-om leggen).

Selu 6, Bi., of *selu hohoka* = *sua* 1, *sua hohokak*, (valsch) beschuldigen?

(**Selu** 7), K. *seselu* (*dale-na*) = *nalelehu* 5, iemand troosten, [bij (*selu* 5), dus: doen veranderen?]

(**Selu** 8), T. *kaseseluk* (*na-*) (naast en) = *nakanenesak*, gelijkstellen, [bij (*selu* 5), met iets (kunnen) doen ruilen, verwisselen?]

Selu-mbunu, D. sub *kulek* 1, voorlijk, voorspoedig opgroeien? [bij *selu* 2 of 5 en bij *punuk* 1?]

Seruòlo, R. = *selukòlo*, soort roofvogel.

Semak, Ba., (On. *sema*) = *papauk* 2, soort balk.

Sena 2, voeg bij: D. ook = *tatana* 2, in de beteekenis van: eene flesch sluiten (door de kurk er in te klemmen); ook: *mbana-sena* (iemand, wiens neus verstopt is) = *pana-kòlok* (*kòlo* 1), iemand, die door den neus spreekt.

(**Sène** 1), Bi. *lako sesène*, D., R. *sesènde ei-na* = *sesèkek*, hinkelen, vgl. On *sisindi*; [vgl. *sènek*, enz.].

(**Sène** 2), T. (*laök*) *sènde-sènde* = *tòdo-tòdo* 2, schuifelend gaan; voorts = *lènek* 1, (een stuk geld enz.) laten staan? (ook opgegeven sub *sènek*); ook Ba. *kasènek* (*na-*) *dedeäk* (naast en) = *nakalènek* (3) *dedeäk*, niet rechtuit spreken.

Sengga 2, T. *sengga dei* = *lenga* (1) *dei*, maak wat ruimte, [wel verwant met *lenga* 1].

Sengga 3, On.: (*ao-na*) *sengga* = *kòno* 2, huiveren, [schijnt oorspronkelijk één met het voorgaande; vgl. sub *kòno* 2].

(**Sengga** 4), D. *sesengga* (*na-*) sub *napasa* 2, *nafefela* 3, zich uitbreiden, plaats beslaan, van gewassen, vgl. Oep. *naseka*, [vgl. T. *nafefengga*; oorspronkelijk bij *sengga* 2, verwant met *panga-*(*hák*), enz.].

Sèngge 2, On. = *pelasèngge*, kruidnagel.

Senggi 1, voeg bij: On. *senggi* (*nisi-bafa-na*) = *tèfe*, vermoeid zijn van het spreken.

Senggi 3, On. = *tebi*, schaardig, [wel oorspronkelijk bij *sengi* 1].

(**Sènggo** 2), D. *sènggo* = *doka* 1, *dokak*, kreupel; *asènggo* (*na-*) = (*ei-na*) *natali*, waggelend gaan; On. *sènggo-lènggo* = *nggòle-nggòle*, wankel staan, bijv. een paal; [wel verwant met *lèngo* 1, enz. en v. d. ook met *bèngok*, v. d. *nasesèngo* = *bèngo*].

Sesa 1, D., On. = *sèse*, instoppen; D. *sesa basa ena* = *pòkok basa sò*, hij heeft al gegeten.

(**Sesa** 2), D. *ulu sesa*, On. *uru sesa* = *naü sosa*, soort gras.

Sèo 2, R. (of *sèö*?) = *sèko* 1, met een schepnet visschen.

(**Sèo** 3), Bi. *sèo-sèo* = *sèbe-sèbe*, door elkander; [vgl. *sèbo-sèbo*].

(**Sèo** 4), Ba. *sesèök* = *sesèdok*, (sub [*sèdo*] 1), mengen: *ana sesèok lalu-teik nò hade-sopuk*, zij vermengt gist met rijstemeel.

(**Sèok**), Bo. *sesèok*, On. *sesèo*, het gedeelte van den rug achter de schouders.

Sèpon, in Keka: *ò sèpon fò au hoï au fela-nga*, gij zoekt 't er toe te brengen, dat ik mijn hakmes neem (om u mede te slaan); [bij *sèpo*? vgl. *sèön*].

Seti 3, On. *seti ri* = *sena* (2) *di*, een paal klemmen; *seti* (*labu*) = *sena* (3), eene trom spannen; [oorspronkelijk hetzelfde woord als *seti* 1, 2].

Seu 6, Bi. = *tutu* (5), pikken; ook in D., On.; Bi. *ò lou-ma mèpe-n seli-n dè ami ta seu mala-n*, On. *rou-ma manggatè-n seli, dè hai ngga seu mara-n*, 'uwe

huid is te hard, zoodat wij (de vogels) er niet in kunnen pikken; D. *seu, seseu* sub *namanunutu*, voedsel zoeken, als eene kip.

(**Seu** 7), D. *seu-seu*, of *òto-òto seu-seu* = *òto-òto*, brommen, een brommend geluid maken; hierbij? D. *kaseu* (*na-*) sub *naseü--sòëk*, verward door elkaar?

Seu 2, D., On. sub *sou* (1), soort boom.

Seü 1, D., On., (ook R. of *seu*?): *seü* (*nala abas*) = *seku* 2, een draad afnemen; D. *seü* (*neu*) = *seku* 3, in de rede vallen.

Seü 2, (Ba.?), voorbijgaan, vóórkomen: *malòle au laök lai-lai fò ela au seü basa hataholi-la*, ik moet maar heel snel gaan, opdat ik alle menschen vóór kom; [vgl. *seu* 3? Vgl. voor de beteekenis *ladi* 2, *seli* 1].

Seü 3, On. zien, (althans in verbinding met *nita*): *basa atahori-ra seü rita è-a natambèle*, de menschen zagen de schildpad als vliegende.

Seumulu, D. sub *kuku-nèko*, soort plant.

Si 1, voeg bij: K. (*bisu-a*) *si* = *nakamo-mòdok*, grooter worden, van eene wond.

(**Sik** 2), D. *sisi* of *sisík* en *asisí* (*na-*) of *asisík* (*na-*); Ba. *sisík* (*na-*) of *kasisík* (*na-*) = *nakahuhuïk*, *nakasisidik*, aanhitsen, (eig. het geluid „*si, sik*" maken; v. d. *sisík* in On. ook opgegeven = *kofio*, fluiten met den mond).

Sia 2, D., On. = *nai* 1, (*lai* 3): D. *linda lita nggua-a sia kalada ma mbui-ëlu na--la sia di ona-n*, On. *rita nggua-a sia talada ma mbui rua sia di ona-n*, zij zagen de schildpad in het midden en de (beide) vogels ter linker- en ter rechterzijde; D. *au sangga fali esi mamana-ngga u sia lasi-a kalada-na*, *tèbe sia na au naná-ngga deülalaka*, ik wil naar mijne plaats in het bosch terugkeeren, al is mijn voedsel daar werkelijk slecht; *lai--na dodò sia lala-n*, zijn vriend dacht bij zich-zelf; D., On. *sia* (*Kota*) = *naik* (1), te Koepang blijven, [vgl. Bug. *siya* = *iya*].

Sia 3? Bi. *kò sangga sia hapu*, wat gij zoekt, zult gij vinden, = *sèk-a*, *sèök-a*?

(**Sia** 4), On. *sisia* sub *leleäk*, soort boom.

(**Siär**), On. *maäsisiär* = *ndindila* (2), minder worden, (van den regen), opklaren.

Sibèko, Bi. = *sibèö*, soort vogel.

Siboa, R. = *saiboak*, de lontarvrucht.

Side, D., On. = *sida* 1, scheuren.

Side-ana, On. = D. *sidi-ana* = *sidi*, kain; *side-ana-ä kai sia hau-a* = *sidi-a kai nai ai-a*, de kain blijft aan den boom haken.

(**Sidi** 2), R. (*mudi*) *sidi-sidi* = *tidi-tidi*, aanhoudend spuwen.

Sidi-ana, D. = *sidi*, kain: *sidi-ana-a kai sia hau-a* = *sidi-a kai nai ai-a*, de kain blijft aan den boom haken.

(**Sië** 1), D., T., On. *sië* (*na-*) = *nasiä* 2, gewoon zijn.

(**Sië** 2), D., T., On., R. *sië* (*na-*) = *nasiä* 3, (ook sub *nalale*, *nasapue*), vlug, snel.

(**Sië** 3), T. *siëk*, R. *sië*, On. *siët* = *sikak*, een bamboe, behoorende tot het weefgetouw.

Si-eënga, K. = *sita-nggenggeta*, verward, van de haren gezegd, [vgl. *enga-enga*].

(**Sika** 2), D. *sisika langga-na* = *nalilidi* (2) *langa-dò-na*, de haren uitpluizen om luizen te zoeken, [wel hetzelfde woord als *sika* 1, doch in D., waar dit *sike* luidt, als nevenvorm te beschouwen].

Sikalatik, Ba., T. = *kalatik*, worm.

Sika-nggenggeta, T.
Sika-sasae, (vgl. [*sae*] 4), On. } = *sita-nggenggeta*, verward, van de haren.

Sike 1, D., R. = *sika*, wijd openen.

(**Sike** 2), Bi. *sike* (*na-*) = dial. *nasië* = *nasiä* 3, vlug, snel: *kò masike paka lala--ma*, bind snel uw paard vast!

(Sike 3), Bo. *sikek*, Bi. *sikẹ*, K. *sisikẹ*, D. *siket* = *sikak*, een bamboe van het weefgetouw.

Sikibukụ, D., On. = *lima-siük*, elleboog, [(*siki*) denkelijk voor (*siku*)].

Sikiüis, On. = *nakahuhuïk*, *nakasisidik*, aanhitsen, (vgl. D. *uüit*).

Sikodu, Ba. = *sikou*, opspuiten.

Sikụ of *lima-siku*, Bi., R. = (*lima*)-*siük*, elleboog; R. *siku-deä* = *siü-deak*, hoek van een huis.

Sila 1, voeg bij: in Ba. enz. ook meervoud van *ndia*, waar Term. *ndè* 1 bezigt: *au apeda ela-ò-s sila ia*, ik heb ze hier voor u neergelegd.

Sila 3, T. *sila* (*utu*) = *hila*, luizen zoeken, (of vgl. D., On. *silu*?).

Silaka 2, (*si-laka*) R.
Silangga, (in Lòle?) } = *tiï-langa*, hoed.

(Sili 2), *nasili tu*, zie hieronder *tu*.

(Siro 2), On. *siro-siro* = *dusi-dusi* 2, rechtdoor gaan; voorts: *mi siro-siro* = *mòe kodu-kodu*, spuitend wateren; *sirọ* of *sirok* = *sikou*, opspuiten, [stellig wel verwant met *dòlo* 1, vgl. *kokolu* 2, *kodu*, *tusi-tusi*; ook met *silo* 1?, zie aldaar].

Silo-etu, D. (*musu-a*) *silo-etu* sub *napède* (3)-*lain*, de vijand doet een aanval, [uit *silo* 1 en D. *etu* = *ketu*?]

Siròlo, R. = *nakandò* 1, rechtdoorgaan, vgl. Bi. *sailòlo*.

Silòpẹ, Bi. = *sailòpek*, soort mand.

Silo-sòlek, T. = *sòne-sòne* (2), onbeleefd langs iemand voorbijgaan, [vgl. *sòle-sòle* 3].

Silu 2, D., On. *silu utu* = *hila utu*, luizen zoeken; D. *asisilu* (*na-*) *langga-na* = *sisiü* (2) *langa-dò-na*, het haar uitpluizen, [stellig hetzelfde woord als *silu* 1, *siü* 2; de meer oorspronkelijke beteekenis „openen" komt nog duidelijk uit in het volgende woord].

Siluk, T., (R. *silụ*), de dageraad: T. *ana dolu losa siluk mai*, hij vischte totdat de dageraad aanbrak; R. *silụ mai dulu dò huä mai laka*, de dageraad verschijnt in het oosten, [vgl. *silu* 2].

Silu-pòkẹ, On. sub *daik*, soort vogel.

(Sinak), in Keka en elders in: *bula-sinak*, bij helderen maneschijn, (wel van Mal. *sinar*).

Sinalèdo, Bi. sub *ledotoda*, soort plant.

Singa, Bi. = *sika*, wijd openen.

(Singgak), Ba. *sisinggak* sub *leleäk*, soort boom.

Singgi, D. *bafa-na singgi*, gezegd van een kind, dat op het punt is van te gaan huilen, (met deze verklaring sub *hòë*, *kuë*).

Sindị 2, D. *sindị ale* = *sosòdo* (3) *hạde*, rijst treden; On. *sisindị* of *sisindik* = dial. *sesènẹ*, *sesèndẹ* = *sesèkek*, hinkelen.

Sino, D., T. *ale-la*, (*hade-r*) *sino* = *hade-la hika*, de rijstkorrels beginnen te ontkiemen.

(Sindụ 2), On. *ambu-sindụ* = *tei-fuk*, dikbuikig, [bij *sinuk* 1?]

Sipèo, bijv. in Oep. (uit het Mal. Port.), hoed.

Sipị, *sisipi*, Bi. = *siïk* (1), *sisiïk*, een ziertje.

Sisi 3, D., On. = *pa* 2, vleesch, [Tim., Kup. idem; bij Mak. *assi*, Mal. *isi*, enz.?]

Sisi-ngganggá, (vgl. *ngga* 1) D.
Sisi-nggenggeta, Ba., D., (Bi. *sisi-ngengeta*)
Siti-keketa, R.
} = *sita-ngge-nggeta*, verward, slordig, van de haren.

(Siu 3), T. (*anà uda*) *siu-siu* = *pòlo-pòlo* (2), het regent aanhoudend, [vgl. (*siu*) 1?]

Sò 4, voeg bij: D. *sosòt*, groote naald, (sub *ndandauk*), ook = *kuek*, pen om netten te breien.

Sò 7, D., On. •*sò* (*hendi*), T. *sò* (*na-*)• = *nakasèë* 3, *nakasei* 2 (*heni*), kippen verjagen.

(**Soa** 5), Bi. *paku-a langa-na soa-soa* = *pakuk-a langa-na peu-peu*, de kop van den spijker steekt uit; *sosoa* = *totoba* 3, (eene pruim tabak) tusschen de lippen doen uitsteken, [vgl. *soa-soa* 3 en *toa-toa*].

Soä 1, R. = *soka* 1, zak; *tei-soạ* = *tei-sokak*, pens.

(**Soä** 2), D., On. *sosoä* = *fufuä* 2, den grond omwerken, (On. ook sub *tofi* 1), omwroeten, D. sub *nànganonofi*, voedsel zoeken, als een varken, [denkelijk verwant met *fufuä* 1].

(**Soäk**), T. *sosoäk* = *koäs*, wolk; *sosoäk toda* = *koäs-a sèle* (2), de wolk komt op, (in de opgave staat hier *sosoak*?)

Soä-ndaï, On. = *pai* 1, (*pai heni*), wegwerpen?

Soba 2, R. *soba bakaroụ* sub *sopa* (3) *bangalouk*, de asch van de *nitas* door gestampte sirih en pinang doen; (of is *soba* 1 bedoeld?)

(**Sòde** 3), On. (*lima-na*) *sòdẹ* = On. *sèdọ* = *kòë*, zijne hand is verkromd; D. *ei sosòdet* sub *ei tikok*, een naar buiten gekromd been.

Sòdo 4, Ba. (sub *sapi* 2), On. (sub *lufa*), schillen, (Ba. met bijvoeging van: met een mes).

Sòe 6, D., On. = *luäk*, soort mand.

Sòe 7, On. (naast *deta*) = *dòpe* (2), indoopen.

(**Sòe** 8), Bi. *sòe* (*na-*)? of *sòẹ* (*na-*)? sub *naseüsòëk*, verward dooréén; R. *sosòe* (*na-*) sub *nakasosòle-dula*, plagen?

Sòe-maïk, Ba. sub *fua lunu neäk*, benaming van een lijkfeest; On. geeft *sòe-main* (*n* wel het voornaamwoord) sub *lakafifinak*, benaming van een ander soort lijkfeest, [het laatste gedeelte is wel *maïk*, On. *mait*; vgl. *kekela maïk*].

Soenelụ, D., (On. *soenerụ*) = *seuk* (sub *seu* 5), soort regenscherm.

Soësauk, Ba., (D., On. *soësaụ*) = *lalik* (1), soort mandje of wan, [vgl. *sòë* 1 en T. *sasauk*?]

(**Sòfe** 2), voeg bij: het grondwoord ook in D., On. in gebruik; voorts T. *sòfek* = *henuk*, vol; (On. *masòfe* sub *sòë* 2, iets in overvloed ontvangen, overvloedig krijgen).

Soi 1, voeg bij: *sosoik*, bij de Rottineezen op Timor in gebruik, ook = *lelesu*, deur; T. *masoik*, in overdrachtelijken zin, bijv. *masoik ma masoduk*, vreugde en heil.

Soi-òe, On. = *hade-òe*, sawah, [vgl. *sosoi* 3].

(**Soị** 4), D. *lèlo-a nasoị* = *lèdo-a nasalá* (11), de zon schijnt, [bij *soi* 1, of nog in verband met *hoi*? Vgl. ook *haï soik* 3].

Soï-langga, Ba. = *tiï-langga*, hoed.

Soka 1, voeg bij: Ba., T. ook = *lapik*, datgeen, wat van gĕbang-blad vervaardigd is; *lafa soka* = *lafa lapik*, eene uit gĕbang-blad vervaardigde slimoet.

Sòke, Bi. = *sòë* 1, klapperdop.

(**Sòko** 1), voeg bij: D., T., On. *sòko*, Bi. *sòko* (*na-*) = *nasòö* (2), hellen; hierbij ook wel K. *sòko-sòko* = *hòko-hòko* 1, mank zijn, hinkend loopen.

(**Sòko** 2), D. in *sòko-saka*, On. *sòko-sasaka*, Bo., T. *sòko* (*na-*) *-saka* (*na-*) = *nasoka-nasaka*, (sub [*soka*] 2), waggelend gaan; [vgl. (*sòko*) 1].

Sòko-deü, schommelen; *sòko-deük*, schommel; volgens Fanggidaej bij (een gedeelte van) de bewoners van Termanu in gebruik in plaats van *dòö-eük*; [vgl. *sòko* 1?]

Sòko-kakale, On. = *sò* 3, *sò pèno-pèno*, slingeren, [vgl. *kale-kale*].

Sòko-lidok, Ba.? (in de Wdl. na de Rott. Samenspraken naast en) = *sòko-linok*, scheel.

Sòko-riu, R. = *sòko-ndiu*, zonder ophouden alles in eens uitstorten, achter elkaar leeggooien.

Sòko-nák, Ba. = *sòko-ník*, stommerik.
Sòko-ndai, T. = *sòko-ndaki*, zich ergens mede bemoeien,
Sòko-ndík, T., (D. *sòko-ndį*) = *sòko-ník*, stommerik.
Sòko-ndirok, T. iemand, die alles vergeet, een vergeetachtig mensch, orang pelupa, (opgave sub *sokolinok*).
Sòko-ndòle, T. = *sapi-ndòle*, zwak, [vgl. D. *sapa-(ndòle)*; voorts Bi. *sapa-(lòdo)* naast T. *saki-(ròdo)*, Bo. *saki-(liu)* naast *sòko-(ndiu)*].
Sòko-mpampanak, Ba. = K. *suku-papaną* = *suka-papanak*, hals over kop vallen.
Sòko-pilu, D. = *sòko-lá*, *sòko-ndiu*, uitstorten; vgl. D. *sò-pilu*.
Soku 3, Bi. = *soü*, opheffen; *ala soku-n dadi manę*, zij verhieven hem tot vorst.
(**Sola** 2), D. (*tati*) *asosolą* (*na-*) (naast en) = *nggòlo-sosò*, schuin afhakken, [bij (*sola*) 1?]
(**Sora** 3), On. *sambat-a sora-na* = (*hai*)-*-paï* (2)? Zie aldaar.
Sò-lada, Ba. = *sò-lá*, *bòke* 2, zich afwerpen, naar beneden springen.
Solangga, T. = Ba. *soïlangga* = *tiï-langa*, hoed.
(**Sòre** 5), On. *sosòrę* (*ei-na*) = *sesèdok*, (sub [*sèdo*] 2), met de voeten schuifelen.
(**Sori** 2), R. *sori* (*na-*) = *sisiü* 3, onheil afweren, [vgl. *soli* 1?]
Sò-lido, D. = *sòko-lìdo*, werpen, bijv. eene lans.
(**Sòlo** 9), Ba., D. *sòlo-sòlo* = *sòle-sòle* 2, om iemand heen dwarrelen, telkens voor iemand heen en weer loopen.
(**Sòro** 10), T. *pòö-na sòro-sòro* = *tei-na toï-toï* (2), zijn buik steekt vooruit; [wel bij *sòlo* 4, vgl. Mal. *tĕrsorong-sorong*].
Sòlǫ 2, D., On. = *tiï-langa*, hoed; D. *sòlo-lá* (vgl. *lelèo* 8) = *tudu* 1, zonnehoed.
Sòlǫ 3, Oep. voorvader: *baï-ara peda ela dò sòlo-ära fua ela rae*, de voorouders hebben (als leering) nagelaten, zeggende: (enz.). [Vgl. *sòlok* 1? dat echter in R. enz. *r* heeft].
Soroäę, R. = *solokaek*, zand.
Sòlo-kakadǫ, Bi., *dedea sòlo-kakadǫ* = *kokolak kakaï* (6), stotteren? [Vgl. *kadok* 1, haken].
Soropili, R. sub *kolokiök*, soort schelpdier.
Solosimpi, Ba. (*bòlok-a*) *solosimpi* (*lèo ki neu*) = *nalea* (6), de grot loopt (buigt) in noordelijke richting.
(**Solu** 5), Ba. *kakau sosoluk* = *kakau tus*, offerrijst, [bij (*solu*) 4?]
Soru 6, On. = *pani* 1, helpen? [vgl. (*solu*) 4?]
Sorų, 2, *soru-aną*, On. = *taë-ana*, jongeling, [vgl. *solu* 2].
Sona, T. *ai dale-m sona ku ai laö ela tia-lai nai ia*, onze harten (wij) zijn bekommerd, omdat wij u hier moeten achterlaten; *dale sosonak*, kommer; On. *tè sosonat esa sia hai rala-ma*, maar er is eene zaak, waarover wij in ons hart bekommerd zijn.
Sò-ndali, Ba. = *sòko-ndaki*, zich bemoeien met iets, [vgl. *ndali* 4, 7?]
Sò-ník, Bo., ook in Keka = *sòko-ník*, stommerik.
(**Sòö** 3), R. *sòö* (*na-*) = *sò* 3, waggelen; *sòö* (*na-*) *-saka* (*na-*) = dial. *nasòko-nasaka* = *nasoka-nasaka*, waggelen.
Sò-pilu, D. = *lenggu* 1, werpen, [oorspronkelijk wel = D. *sòko-pilu*, (vgl. Bi., R. *lòko-pilo*), van *pilu* 2, vgl. *sòko-lido*].
Sombu 3, T., (D., On. *sombų*) = *sofu*, bestrooien, (hierbij ook T. *sombu-sombu* sub *tupu-tupu* [1], in overvloed [als bestrooid?] aanwezig zijn); [vgl. *sofu* en (*sopu*) 2].
Sòso 3, D., On. = *nisi* 1, schillen, [vgl. *sòso* 1].

(**Sota** 2), *nò-sota* = *nò-lao* (1), het vluchtige van de klapperolie, voeg bij: meer in Keka gebruikelijk, voorts in Bo., Bi., K., R..

(**Sota** 3), On. *sota-sali* = *sali* (2), dunnen afgang hebben, [vgl. *sota* 2?]

Soü 2, D., R. = *soku* 1, opbreken.

Soü 3, D., On., (R. *soüs*) = *sokus*, kontjur.

(**Su** 4), voeg bij: D. *ana su-su nò-è fò ana tifa huta* = *ana hona-hona nò-n fò ana tifa hutak*, hij dringt, dwingt hem om schuld te betalen.

Su 5, On. *su ume-bubút-a*, (D. *susú*[-*ä*] enz.) = *sui* (*laë*) *uma-hunuk-a*, met het hoofd tot aan den zolder reiken, [vgl. *su* 1? Zie *sui*].

(**Su** 6), D., On. *susú* = *sofa*, insteken, bijv. in asch, enz.; ook in 't algemeen: insteken; On. *susú dòmbe-a sia nenei* = *sule* (1) *dòpe-a nai neäk*, het mes is in eene mat gestoken.

(**Su** 7), D. *asú* (*na-*) *au alu-ngga* sub *lulutek* (2) *au alu-nga*, het reikt mij tot aan den schouder, [vgl. (*su*) 2 = *lutek* 1?]

(**Su** 2), Bi. *kai-su*, R. *ai-su*, D., On. *hau-su* = Ba. *haï-suük* = *haï-lutek* (1), een brandend stuk hout.

Su 3, Bi., D., On., R. = *suük*, (sub [*suü*] 2), kant, rand.

(**Su** 4), D. *ao-su* = *su-mai*, de koorts, (vgl. On. *su-nema*).

(**Su** 5), D., On. *mata-sú* = *tolak*, (sub *tola* 2), soort zweer.

(**Sua** 6), D. *nggofa-sua* = *nggofa-louk*, mager.

Suäsauk, Ba. = Ba. *soësauk* = *lalik* (1), soort mandje.

(**Sue** 4), On. *sue* (*na-*), T. *kasue* (*na-*) = *nasakue* 2, garen op eene pen winden; *nasakue* 3, een hakmes op den rug dragen; insteken tusschen den gordel.

Sui 2, D., On. = *esu*, veest; *sui-a napède*, (*napuru*), sub *esu-a napède* (3) *-lain*, zie aldaar.

Suï 3, D., R. = *suki*, met eene pen sluiten; D. ook: *suï labu* = *sena* (3) *labu*, door middel van eene keg eene trom spannen.

Suïbèo, Ba. = *sibèo*, soort vogel.

Suka 2, [Mal. *tjuka*, ontleend?] Bi., R. = *dosa*, azijn.

(**Suka** 3), Bi. *suka* (*na-*) = *nasuä* 2, prikkelend van den reuk; *bò-na nasuka-ná pana-bòlo-na seli*, de prikkelende geur drong sterk in zijne neusgaten.

Sukak 1, voeg bij: Bi. *sukak-ana* sub *nakaluluü* 7, geen zin in eten hebben, (vgl. sub *nasuka* 1); men zegt ook in het Term.: *nanaäk-a sukak*, het eten wil weer uit de maag terugkomen.

Suka-rarangga, On. *oöla suka-rarangga* sub *kokolak nasalalako* 2, met horten en stooten spreken? [Vgl. R. *suraka* en On. (*rangga*) 6?]

Suki 2, Bi. = *suï*, rijkdommen, bezittingen; *basa suki-m-ala dua-ngita tabali telu-telu*, wij beiden zullen onze rijkdommen gelijk verdeelen.

Suku, Bi., D., On., R. = *suük*, de broodvrucht.

Suku-papana, K. = Ba. *sòko-mpampanak* = *suka-papanak*, hals over kop vallen.

(**Sula** 3), voeg bij: *susula* in Keka ook: met de hoorns stooten: *biï-la leu susula lulú-boa-momoik-a*, de bokken gingen met hunne hoorns stooten tegen den djarakboom met gladde vruchten.

Sula 4, D., On. = *seë* 1, filtreeren.

Suraka, R., iemand harde woorden toevoegen, bestraffen: *maneni-ko ina ama-n suraka ana saka liü-n, na*, als zijne ouders hem berispten en hem wilden slaan, (enz.). [Vgl. On. *suka-rarangga*?]

Sula-mbú, D. sub *ketu-dá*, soort plant.

Sule 3, D. (naast *toba*, *saka*) = *toba* 2, stutten? (Vgl. *sule* 1).

(**Sule** 4), Ba. *sule* (*na-*), spinnen, (ook Bi. sub *nalapupue* 2, *tutuü* 2), [Saw. *menjäru*, spinnen, (*wo-*)*häru*, het werktuig om mede te spinnen, Tag. *sulir*].

(**Sulẹ** 2), R. *susulẹ* = *susulik*, schilvers op het hoofd.

Suli, voeg bij: (dial.?) ook = *ndila*, enz. in verbinding met *nakanae*, zien, in 't algemeen: (*mai lakabua*) *fò ela au susuli akananae katakoli manai au paleta-nga dalek*, (zij moeten zich hier komen verzamelen), opdat ik de lieden, die onder mijne bevelen staan, in oogenschouw neme.

Sulik 2, Ba., T. = *suik*, *bòbok-òe*, duiken.

Surị 3, R. = *sulek*, voetangel.

(**Suma** 3), T. *sunggu suma-suma* = *sungu suna-suna*, aanhoudend slapen? (Vgl. het volgende woord?)

(**Sundạ** 2), D. *susunda* = *suma-sosouk*, op iemand gebeten zijn? [Vgl. het voorgaande woord, dus (*suma*) = (*suna*, *sunda*?)]

Suneru, T. = D. *soenelu*, On. *soeneru* = *seuk*, soort regenscherm.

Su-nema, On. = *sumai*, de koorts, (vgl. D. *ao-su*).

(**Sunga**), Bi. (*sisilo-mulak-a*) *nakasunga* = *nakasukak*, de prop zit beklemd in den proppenschieter.

(**Suni**), T. *fè suni*(*na-*) = *fè nasuka*, onwillig geven.

(**Sunik**), Ba. *susunik* = *susulik*, schilvers op het hoofd.

(**Sunu** 2), D. *susundu* (*ei-na*) = *sesèdok*, (sub [*sèdo*] 2), met de voeten schuifelen; hierbij wel Ba. *susunu eëä-a* (naast *mpempesak*) = *pepesak eëä-a*, zie aldaar.

Susi 3, Bi., K. = *suik*, *bòbok-òe*, duiken; hierbij ook Ba. *susui-òe* = *sui òe*, soort reiger, [vgl. *susi* 1].

Su-singgọ, D. = D. *dinggọ* = *sipi-sapik*, vreemd, niet tot de familie behoorende.

Susu 4, Bi., R. *susu dedeạ* = *susi* (1) *dedeäk*, onderzoek doen, informeeren; [vgl. *susi* 1].

Susụ 3, D. *susụ lima-na* = *iik* 1, hij haakt de vingers der handen in elkaar; On. *susụ* sub *nanggète* 6, een strik maken, (vgl. Ba. *nggètek* = *iik*); *susụ tali* sub *nasupi tali*, twee touwen (door een strik of knoop) verbinden; [vgl. *susuk* 1].

Susu-èfe, R.: *susu-èfe* (*lima-na*) } = *iik* 1, de vingers der handen in elkaar haken,

Susu-kèfe, K., T.: *susu-kèfe* (*lima-na*) } [vgl. boven *susụ* 3, voorts *susu* 2 en *kèfek*].

Susu-nò, On. sub *koti-batuk*, soort vogel.

Susu-papanạ, R. = *suka-papanak*, hals over kop vallen.

(**Suük** 2), Ba. *haï-suük*, T. *ai-suük*, (vgl. hierboven *su* 2) = *haï-lutek* 1, een stuk brandend hout.

T.

Ta 8, Bi., D., On., R. = *taä* 1, wij eten.

(**Ta** 9), Bi. (*batu-a*) *natá* = *nataä* 2, de steen is hard, pijnlijk voor het gevoel?

(**Ta** 10), D. *tạ* (*na-*) *sia lèlo-a* = *hanik* (1) *nai lèdo-a*, in de zon zetten, [bij (*ta*) 4?]

Tạ 5, K. *tạ* (*ndai*) = *tèèk* (3), een schepnet tegen den stroom houden.

Tal 1, D. (*paä*) *tal* = *nggoa* 1, voorloopig binden, (vgl. *tatá* 6).

(**Tar** 2), On. *tatár* = *teteni-tatá*, iets met alle geweld willen hebben.

Taä 4, R. (of *ta-a*) = *ta* 1, neen, niet; zie hierboven *a* 2.

Taä 5, D., On., R. = *taka* 1, bijl.

(**Taä** 6), R. *tataä* (*na-*) = *nakatatakak*, (*taka* 2), uithouden, verdragen.

(**Taä** 7), D., On. *ataä* (*na-*) = *nakataka* 3, (ook sub *nakanète*), hakken, enz., waarbij men eene onderlaag gebruikt.

(**Taba** 3), T. *nakòe taba-taba* = *nakadòe sisi-sisi* (1), kletsnat, door en door nat; [vgl. D., On. *damba-damba*; ook *taba-taba* 1?]; Lòle: *makatabak*, nat.

(**Taba** 4), D. *fafi-a na taba-taba* = *bafi-a naä kaso-kaso*, het varken maakt een smakkend geluid bij het eten; [bij (*taba*) 2?]

(**Taba** 5), Ba. (*keta*) *taba-taba*, (naast *piti-piti*, *pède-pède*) = *pipi-pipi* (2), overvloedig; [oorspronkelijk wel bij *taba* 1, 2, vgl. *piti-piti* en synoniemen].

(**Tabe** 3), On. *tabẹ* = *batek*, plak tabak ook = D. *batẹ* = *lamek*, kam pisangs, een bos van 't een of ander; Ba. *kaba-batek*(*na-*) = *nakatotòdok*, opstapelen' [vgl. *batek*, dial. (*bate*); Kup. *tabe*(*n*), in lagen leggen, *knaben*, laag].

Tada 4, D. = *fò* 1, bewaken, hoeden, doch bepaaldelijk gezegd voor: hoeden van schapen; *tada-kani*, (vgl. D. *kani* 3) sub (*lòlo*) 4, het toezicht houden op; [vgl. Kup. *tadang*, uit de verte naar iets kijken].

Tadalụ, R. (in Oep. zegt men, volgens opgave, *tadarụ*) = Bi. *takadalụ* = *mangalauk*, slecht, leelijk; *kada-na tadalụ*, hij heeft een slechten aard.

(**Tadu** 3), Ba., (ook volgens Fanggidaej), Bo. *tadu-tadu* = *padu-padu*, niet goed groeien.

Tadu-lambạ, D. = *tadá-lapak*, dubbel, aan elkaar gegroeid, zooals vruchten.

Taë, voeg bij: K. *mataë* (*na-*) sub *balabae*, verloven, en sub *èlo* 1, zie aldaar; vgl. hieronder *tate*.

Tafa, voeg bij: Bo., Bi., K., R. *ei-tafạ* = *ei-seluk*, (*selu* 3), iemand, die spillebeenen heeft.

Tafa-la, D. (naast *masa*, *masa-nggèo*) = *masa*, bont en blauw (geslagen).

(**Tai** 5), voeg bij: *tataik*, rand, kust, als afzonderlijk woord gebruikelijk in Ba., Bo., T. en als *tatai̦* in K., R.; T. *katataik* (*na-*), Bi. *katatai̦* (*na-*) sub *lungak-a*, *maë*, nabij zijn, in de nabijheid komen, (Bi. *nakatatai̦* ook sub *nakatalik* 2, met iemand omgang hebben).

Tai 6, D., On. = *daï* (1), wannen.

Tai 7, T. = *tei*, caccare; (*iä*) *tai* = *tei* (2), soort visch; *tai* of *taik* = *teik*, buik, ingewanden.

Taị, D. (naast en) = *aäli* (3), uitschelden, beleedigen.

Tais, D., On. = *lòpo* 1, broek, [vgl. sub *tapis* en *pouk*].

Tai-ado, D., On. = Ba. *kali-kado* = *kakado*, in de plooien van het kleed dragen.

Tai-döök, (vgl. *tali-döök*), Bo. = *döö-eük*, schommel.

Tainaük, Ba. (Bo., K. *tainaü*, Bi., R. *tainau* = *takinaük*, soort vogeltje.

Taka-anạ, Bi. = *dòö-eik*, trekker van een geweer, [bij *taka* 1?]

Takadalụ, Bi., (R. *tadalụ*) = *mangalauk*, slecht; *au nanú-nininu-ng takadalụ-nala-n seli*, mijn spijs en drank zijn zeer slecht, (vgl. D. *tanggadalu*).

(**Take**), D. *langga-fulu-na tatakẹ* = *langa-dò-na naleleta*, zijn haar golft; (On. heeft *tatẹ*).

(**Taki**), Bo., Bi. *tataki* = *lòle* (3) *kehèngek*, soort werktuig.

(**Taku**), Bi. *katataku* (*na-*) = *nakatataü*(*k*), bangmaken.

Tara 4, On. *ana tara laë au* = *ana kala*

laë au, hij stoot tegen mij aan, [vgl. *tala* 2].

(**Tara** 5), T. *tatara* = *totofak*, (*tafa* 2), achteloos, onverschillig; *tofa* (*na-*) *-tarak* sub *napangak*, doelloos rondzwerven; (vgl. *natofak*); On. *tara kò-kò* = *dodofak*, achteloos; [oorspronkelijk denkelijk bij *tara* 4].

(**Talais**), On. *sònggo talais* = D. *sònggo-lais* sub *kekela teik*, soort offer?

Tare 2, Oep. (dichtertaal), planten: *tare tui dò sèle bau*, een *tui* of waroe-boom planten, [Jav. *tanĕm*].

(**Tale** 3), Oep. *tatale* (*na-*), voor de leus iets verrichten, (in dichtertaal): *tati natatale-n dò tè nakokòko-n*, hij slaat, hakt of steekt kwansuis naar hem.

(**Tales**), D. *tatales* sub *tale*, soort plant; ook sub *fafalek*, soort kwal.

Talemata̤, K., D. = *palamatak*, nabij.

Tali-dòö, D. sub *dòö* 1, het wandelend blad? (of vgl. het volgende woord?)

Tali-dòök, (welk dialect? in de Wdl. na de Rott. Samenspr.), slinger; wel hetzelfde als Bo. *tai-dòök*.

Tali-ë, R. = dial. *tali-kè* = *kali-kè*, buikband.

(**Tali-hala**), K. *tali-hahala* sub *heu-heu*, voor iemand langs gaan, vgl. *hala* 2.

Tali-kè, Ba., Bi., (R. *tali-ë*) = *kali-kè*, buikband.

Tali-tòno, On. = *sòko-ndiu*, alles tegelijk uitstorten, [bij (*tòno*) 2? Vgl. dial. *tana̤* 5, *tòno̤*].

Talu, Ba. sub *lanu* (1), soort boom.

Tamei, D. = *tema-ei*, wilde eend.

Tamute̤, Landu (volgens Manafè), slecht, leelijk.

Tana̤ 3, On. = *tana-laik*, verhemelte.

Tanak 4, (Ba. of Lòle?), D., On. *tana̤* = *napak*, *panak*, bloemkelk, [oorspronkelijk wel hetzelfde woord als *tana̤* 3 en bij *tana* 2].

Tana̤ 5, D. = *nggeä* 1, nederstorten; K. *tana̤* (*na-*) sub *fela* 1, storten, [vgl. D. *tòno̤*, vermoedelijk van *tana* 1, vgl. sub *natòno* 2].

Tanggadalu, D. *sisi-a tanggadalu* = *pa-a puku-ai*, het vleesch beschimmelt, [vgl. (*ngganu*) en Bi. *takadalṳ*].

(**Tanggasisi**), On. *tane-a tao nalu mata-na tanggasisisi* sub *tane tao-ná mata-na tòpo-tòpo*, zijn gezicht is vol modder, (bij *sisi-sisi* 1, geheel nat?)

Tamba 4, D., T., On., R. = *tama* 1, bijdoen, vermeerderen.

Tapadoi̤, Bi. } = *tapiloïk*, eene zekere wijze
Taparoï, R. } van de gong te bespelen.

Tapanòe, Bi. = *namalèle* (4), vermoeid, afgemat zijn, (vgl. *tapandòes*).

(**Tapasala**), D. *tao tapasasala* = *tao kosa-salak*, afzonderlijk doen zijn, afzonderen.

Tapis, voeg bij: Bi., K. *bòle-tapi̤* = *pouk*, zie aldaar.

(**Tata** 2), voeg bij? On.: *ana nda̤ naä au naätatata-ngga afa* = *ana ta naä au nduü-nga fa*, hij kan niet tegen mij op.

Tate, Bi., R. = *taë*, zie aldaar; Bi. *tate-ana̤* = *taë-anak*, jongeling; Bi., R. *matate* (*na-*) sub *èlo* 1, zie aldaar; (vgl. K. *namataë*).

Tate̤, On. *langga fulu-na tate̤* = *langa dò-na naleleta*, zijn haar golft; (D. heeft *tatake̤*).

Tati 4, voeg bij: On. *tìmi-na tatati* = *natata* (2), klappertanden.

(**Tati** 5), voeg bij: On. *tatati̤* = *sape-sape*, lang (eig. slingerend) afhangen; T. *tao tatatis* sub *kua* 2, galoppeeren.

Tato, D., On. *tou tato* = *tou sopa* (4), een ongehuwd manspersoon.

(**Tau** 2), R. *tau* (*na-*) sub *peka-peka*, *pipi-pipi* 2, zeer talrijk, overvloedig; [vgl. Çer. *tau*, vol].

(**Tau** 3), D., On. *matau* (*na-*) = *bi̤*, vree-

zen; *atatau* (*na-*) = *nakatataü*(*k*), bangmaken, [vgl. (*taü*)].

Taü 2, R. = *tangu*, offeren?

Tau-rarali, R. = *ndèlo-ndali*, onbesuisd, onverschillig.

Tè 10, T. *tè dae-r* = *tena* 2, neerstrijken, als een vogel, [vgl. *tè* 4, enz.].

Tè 11, R. *tè heni laka-na* = *langa-na tèë-tèë* (3), het hoofd buigen.

(**Tè** 12), On. *lao tè-tè* = *laök oda-oda* (2), rechtdoorgaan, [vermoedelijk bij *tè* 3].

(**Tè** 13), D., On. *tetè* = *tetei* 4, aanpunten.

Tè 3, Bi. sub *tik* 1, soort zeediertje.

Tẹ 4, D., On. = *tea*, het hart van 't hout; *manggatẹ* = *nèpek*, hard; *lou-na manggatẹ*, de schaal er van is hard.

Tẹ 5, Bi., R. *tẹ lai*, (*rai*) = *tèëk* (3) *ndai*, het schepnet tegen den stroom houden.

Tèk 6, T. = *futus*, het opgespannen garen; *lòle tèk* = *lòle* (3) *hehèngek*, soort werktuig; *tèk-ara ratati* = *futus-a natati*, het garen is scheef opgebonden.

(**Tèk** 7), *tèk* (*na-*), in Keka = *tè-kauk*: *mata-na nduak de ana natèk*, hij kreeg slaap en knikkebolde.

Tea 2, D., zie D. *nea*.

(**Tea** 3), D., On. *teteas* = *tetèëk* (sub [*tèë*] 4), stok, wandelstok.

(**Teä** 3), D. *lao teä-teä* (naast *fa-fa*, *mbei-mbei*) = *laök kòe-kòe* (2), langzaam gaan.

Tè-äụ, R. = *tè-kauk*, knikkebollen.

Tèbe, *tèbe-tèbe*, Ba., Bi., D., T., On., R. = *tèë* (2), *tèë-tèë*, waarlijk; T. *tetèbek*, Bi. *tetèbẹ*, Ba. *tetèbes* = *tetèëk-a*, idem.

Tebi 2, R. = *teï*, afbreken.

Tède 2, voeg bij: Ba.: *tède-odak*, het over het voorhoofd hangend kort geknipte haar.

Tèdẹ of *tèdek*, On. = *lèdek*, onverwachts, tersluiks heengaan, [bij *tède* 1, sich drücken?]

Tède-nonòdo, On. = *nòto-nòto*, langzaam gaan; [vgl. (*tède*) 3, en T. *nòdo-nòdo*].

(**Tèë** 3), voeg bij: het grondwoord ook gebruikelijk in On.: *tèë lulu-langga-n* sub *luü* 4, *sènek*, *sunak*, knielen.

Tèë 6, (On. sub *lènek* 1, dus een stuk geld enz. in het rollen tegenhouden, tot stilstaan doen komen?), D. *tèë sit*, een strik zetten, [vgl. *tèëk* 3].

Tèë 7, R. = *tèke* 2, de gekko.

Tèë 8, in Keka: bereiken: *dua-s laö-laö mesan dè leu tèë nusak esa nai dòk-a, bòe-ma besak-ò dua-s latèë lème ndia*, beiden gingen steeds maar voort en bereikten een afgelegen land, eerst daar hielden zij toen op, (bleven zij daar); [Tim. *tè*, in Amarasi *tea*, idem; bij (*tèë*) 5?]

Tefa, On. = *nabafa* 2, opwachten?

Tefa-muli, Bo., Bi. sub *kekela teik*, soort offer.

Tèfe, voeg bij: in R. nog in gebruik in de beteekenis van: stuk, gebroken: *tèfe dui-ära*, de beenderen zijn gebroken.

Tei-òe, R. sub *tik* 1, soort zeediertje.

(**Teka**), Bi. *teka* (*na-*) = *nateä* 2, afscheid nemen; *lateteka ao ma dua-s-ala lasida*, zij namen afscheid en beiden scheidden van elkander.

(**Tèke** 3), Bi. *tetèkẹ* = *tetèëk*, (sub [*tèë*] 4), wandelstok.

(**Tèke** 4), Bi. *tèke* (*na-*) = *natèë* 5, ophouden, stilstaan.

(**Tèke** 5), Bi. *tèke* (*na-*) *langa-na* = *langa-na tèë-tèë* (3), het hoofd buigen.

Tekefuạ, K. = *tekefiak*, teek.

Tèke-labok, Ba., T., (K., D., On., R. *tèke-labo*) = *tèke-labak*, ([*tèke*] 2), tjitjak.

Tekempauk, Ba., (T. *tekembauk*) = *tekefiak*, teek.

(**Tela** 1), voeg bij T. *lafo telas* = *lafo nula*, bosch- of veldmuis, (of rat).

Tela 2, D., On., zie hierboven *nela*.

Teli 3, Ba. *teli* (*kaliti*) = *hanik* 1, de

kalitji's in rijen stellen, [denkelijk bij *teli* 2, *nakatetelik*].

Tèlo̦, D., On. = *tòlok*, (sub [*tòlo*] 1), ei.

Telu-dòö, of *telu-dòök*, Ba. = *dòö-eük*, schommelen; *telu-dòök*, ook: schommel.

Tema 4, On. zie On. *nema*.

(**Tema** 5), D., On. *tema* (*na-*) = *natème* 2, gewoon zijn.

Tema-ei̦, K. = *dòö-eik*, trekker, van een geweer, [bij *tema-ei*?]

Tème 3, D., On. = *temak*, stuk goed.

(**Tème** 4), D., On. *tème-tème* = *tema-tema* 1, ongeschonden, gaaf; *tèmè̦* = *katemak*, geheel; *lae*, (*rae*) *tème̦* = *dae temak*, onontgonnen grond; *atème* (*na-*) = *nakatema* 3, sluiten, bijv. den mond, enz.; (On. sub *nakahí* [2], herstellen); *maätème̦* = *makatemak*, dicht kreupelhout.

Tena 3, voeg bij: On. ook *tenda lelesu-a* = *hona* (1), op de deur bonzen; D. = *nakatenak* (3), neersmakken; On. *naätetenda̦ fò tife huta̦* = *ana hona-hona* (2) *nò-n fò tifa hutak*, hij dwingt hem om zijne schuld te betalen.

Tenda̦ 4, D., On. = *fanak*, borst; (D. ook = D. *tenda-lui̦*); *tenda-boa̦* = *badèëk* het hart; *tenda-lui̦*, (*-rui̦*) = *tènek*, *tène-duik*, de ribben; D. *tenda-mbò*, (vgl. Bi. *tène-bòlo̦*) sub *fana-koak*, zie aldaar, [vgl. (*tène*) 3].

(**Tenda̦** 5), D. *tetenda̦* (naast *nggonggongga̦*) = *nakanonòko*, iets schudden, [bij *tena* 3?]

(**Tène** 6), Bi. *lafa-tène*, R. *lafa-tènde* = *sidi*, kain, [bij (*tène*) 3?]

Tène 7, K. *tène* (of *tène̦*?) *mème ndia* = *lènek* (2) *mèmè ndia*, blijf daar! [wel bij (*tène*) 4].

(**Tènde** 8), R. (*lifu-a*) *tènde-na* = *tèno-na*, het diepste gedeelte van eene kolk, [bij *tènde̦*?]

Tènde̦, D., On. = *nangatúk*, zitten, [vgl. (*tène*) 4, 5].

Tène-bòlo̦, Bi. (vgl. D. *tenda-mbò*) sub *fana-koak*, zie aldaar.

Tène-bui, Bi. = *tane-bui*, soort mier.

Tenga 3, Ba. (*udan-a*) *tenga* (*dae*) = *tena* 2, de regen daalt neder.

Tèno-dae, Oep. (dichtertaal), natte en droge velden, [het eerste denkelijk hetzelfde woord als *tènok*].

(**Tenu** 2), D., T., On. eigenaar: *tenu-umè̦*, *tenu-uma*(*k*), de heer des huizes; *tenu-ofak*, de eigenaar van het vaartuig; On. *tenu-ena̦*, (vgl. hierboven *ena* 3) = *manò*, eigenaar; [hangt denkelijk samen met *nu* 1].

Tendu̦, D. sub *kikida*, ingedrukt, ingedeukt.

Tenu-bina, Oep. (dichtertaal), wordt verklaard door: vereenigen, tot één maken; (van *tenu* 1 en *bina*?)

(**Tèo**), voeg bij: D. *tèo̦*, On. *tèos* = *lelu*, terzijde kijken, omzien.

Temba̦ 2, On., (D. *tetemba̦*) = *leödaek*, nacht.

Tesa 3, T. = *tenak*, (*tena* 1), ondergaan, van de zon of maan; [Tim. *tes*, idem].

Teta 3, D., On. *teta langgas* = *tète* (1) *langas*, koppesnellen, [vgl. (*teta*) 2].

(**Teta** 4), R. *teta* (*na-*) = *nakatenak* 3, neersmijten, [bij *teta* 1].

(**Teta** 5), Bi., K. *kateteta̦*(*na-*) *ei-n-ala* = *nakatatatik*, (sub [*tati*] 5) *ei-n-ala*, de beenen slingerend laten afhangen, [vgl. (*tati*) 5].

Tetak 2, Bo., (Bi. *teta̦*) sub *petak*, soort boom.

Teta-lòlo, R.: *ana lokopiro-n teta-lòlo neu eni-na*, hij wierp het juist op zijn rug, [vgl. (*tète* 3) en R. *lòlo* 8].

Tète 1, voeg bij: T. *tetète-tatata* = *teteta* (2)-*tatata*, fijn hakken.

(**Tète** 3), voeg bij: het grondwoord ook in R. gebruikelijk: *ana lokopiro rou-na lèo dae mai tète ea-a eni-ina-na*, hij wierp

den bast naar beneden juist op den rug van de schildpad.

Tètek 1, Bo., (R. *tète*) = *unuk*, klip, [Kup. *tèten*].

Tète 2, Bi., R. *dodoik* 2, dakspar, [vgl. *tètek* 1 en sub *unu* 1, *unuk*, dak-lat, met *unuk*, klip].

(**Tetu** 3), voeg bij: T. *langga-tetetu-n* = *langa-fupuk*, kruin van het hoofd.

Teu 2, D., T., On. = *kateu*, soort druif; Bi. *teu-hí* sub *kikí* (5), soort vogel.

(**Tia**), Bi. *titia* = *tatadak*, prop van een geweer, [bij *tia* 2?]

(**Tiä**?), D. *natiä*? *natí-ä*? = *napète-lain*, hoorbaar breken, met geraas barsten.

Tibak, Ba., Bo., T., (D., R. *tiba*) = *tòno* 1, bamboekoker, [Tim. idem].

(**Tidi** 2), Bo. *titidi* = *nggiso*, piepen, van muizen.

Tifo, D., On. = *tifa*, betalen.

Tiï-lèo, K., (Bi. *ti-lèo*) = *tudu* 1, zonnehoed; [vgl. *lelèo* 8, *tiï-(langa)*].

Tika, R. = dial. *tingga*, schoppen.

Tiko, voeg bij: T. *tikok* = *kolak*, groote teug.

Tiku, On. = *tuï*, *tepa* 2, breken.

Ti-langa, Bi. = *tiï-langa*, hoed.

Tilao, R. = *lalao* 3, soort vogel.

Tile, D. uitroep of stopwoord, (volgens Manafè).

Ti-lèo, Bi. = K. *tiï-lèo* = *tudu* 1, zonnehoed.

(**Tili**), On. *pingga-ära raätitili* = *pingak-ala lalulu*, de borden rammelen.

Tilo 2, D. sub *nakaneni*, (T. *tiro* sub *nakanae* 4), zien, bezien; D. *tilo-ula*, On. *tiro-ula* = *siula*, den loop der spieren bekijken en daaruit de toekomst voorspellen; Ba. *titilos*; D. *titilo-ao*; T. *titiro*; On. *tiro-ao* = *titinok*, spiegel, [vgl. *titino* 3].

(**Tilo** 3), D. *aäu titilo* = *kakau tus*, soort offerrijst, [bij *tilo* 2?]

Tilu-ai, D. (naast *nasu*, *sungge*) = *nase-buük*, wang, (On. idem sub *sitak*?); D. *ofa-ä tilu-ai-na* = *ofa-nasu*, de beide zijden van een vaartuig; [het eerste gedeelte wel bij Saw. *(wo)dilu*, Sikk. *tilung*, oor, (vgl. Bal. *tilu*, oorsmeer, naast Mak. *toli*, Mal. *tuli*, enz.), het tweede gedeelte bij *ai* 1? Vgl. D. *lesu-ai* = *lesu-haïk*, ofschoon overigens steeds *hau* voor *ai* gebezigd wordt].

Tilukai, Bi. = *kilukaï*, verward.

(**Timi**), voeg bij: *timi-fulu*, D. sub *nggòlo-meik*, On. sub *salunaok*, baard.

(**Timuk**), voeg bij: T. *timu langga-duik* = *nggelas*, pompoen; K. *timu-taä*, [vgl. Kup. *tium takan*] = *kokomuk*, komkommer.

Tingga 2, D., On., R. *tika*, Bi. *tinga* (*na-*) = *fiti* 1, schoppen, [wel hetzelfde woord als *tinga* 1].

(**Tino**), On. *mata-tino* = *sòko-linok*, scheel, [vgl. *titino* 3, in de beteekenis van „gluren"?]

Tiö 3, D., On. = *tiko*, (ook sub *diä*), schenken.

Tí-tò, K. *lahú tí-tò* sub *tao tik nò tek*, twisten; On. *oöla tí-tò* sub *òto-òto*, steeds in zich-zelf brommen. In Keka = *tò-tò* 3: *tuka besi ndia ti-tò sudi-sudi faik-ala*, die smid maakt dagelijks het geluid van slaan, dagelijks werkt die smid.

Tò 6, On. *hò mufade tò* = *ò mafada heu*, gij hebt het immers gezegd; [vgl. *tòk* 2?].

Tò 7, D., On.; in On. ook *tò* = *teuk*, jaar.

(**Toä** 5), R. (in meer dichterlijke taal) in de uitdrukking: *fali-òli kau dei ma toä-tasi kau dei tè ta-a na matè-ò oli dale ma mòpo-ò tasi dale*, help mij, want anders kom ik om in de monding der rivier of verdwijn ik in zee, [*toä* wel bij *toä* 1 in de oorspronkelijke beteekenis van „stutten": *toä-tasi*, stutten in zee].

(**Toda** 2), K. *laọ̈ toda-toda* = *laök oda-oda* (2), rechtdoorgaan?

Tòdẹ of *tòdek*, D. sub *kuku-teluk*, soort vogel.

(**Tòdo** 2), voeg bij: R. *totòdọ* = *lamek*, kam pisangs.

Tòë 1, D., On. zie hierboven *nòë*.

Tòë 2, T. uitroep, sub *kalauk-a*, (volgens Manafè tegenover één persoon gebruikt, vgl. T. *tòre*).

(**Tofa** 3), D., On *tofa* (*na-*) = *nahú* (3), *nahòte*, twisten; *matofạ* = *mahúk*, twistende, iemand, die twist; [denkelijk bij *tofa* 2].

Tò-hụ́, Bi., D. = *tòö-húk*, (sub [*tòö*] 1), oom.

Toi 2, R. zie R. *noi*.

Toï 3, D., On.: *oni-a toï au* = *fani-a dède* (3) *au*, de bij steekt mij, [wel hetzelfde woord als *toï* 1].

Toka 2, Bi. = *toä* 1, belemmerd worden; = *toä* 2, gebrek hebben: *ta toka hata esa bòe*, hun ontbreekt niets; *totokạ* (*dè ana mai*) = *totoäk*, het is noodzakelijk, dat hij komt; = *toä* 3, zich verwonderen: *dahena-la toka lò-n hu lita nggua-a nai talada*, de lieden verwonderden zich, dat zij de schildpad in het midden zagen.

(**Tokạ**), Bi., R. *uma-tokạ* = *uma-toäk*, nokbalk.

Toki, Bi. = *toï* 1, inboren.

(**Toki** 2), Bi. (*tei-na*) *toki-toki* = *toï-toï* 2, zijn buik steekt vooruit.

Tòko 4, T. = *tapa* 1, werpen, [denkelijk oorspronkelijk één met *tòko* 1, vgl. sub *hunga*].

Tòko 5, R. = dial. *tònggo*, stooten met de hoorns, (sub *foi* 2, *puka*).

Tòko-alụ, On. sub *takinaük*, soort vogeltje.

Tòko-labi, Bi. = *labi-labi* 2, net, bevallig?

Tòko-lị́, Bi. } = *tòko-tík*, krekel.
Tòko-ndiïk, Ba. }

Tola 3, D. = *sai-kiu*, in reepen snijden, [vgl. *sosola* enz.; ook *tola* 1?]

Tò-landa, D. (naast *tetèos*) = *tetèlos*, trotsch links en rechts kijkend loopen, [vgl. *tò-*(*nggela*) en (*lana*) 2?]

Tòre, T. (sub *kalauk-a*): *bae tòre basa hatahori na-ra eki hata na*, hé, makkers, (gijlieden), waarom maken de menschen zulk eene opschudding? (Volgens Manafè wordt *tòë* als enkelvoud gebruikt).

Toli 2, D. = *tetè* 9, gieten, begieten; ook Oep.: *reu toli òe dò fufua dae*, zij gaan den grond begieten of bewerken; (dial. van Lòle: *totoli*, idem).

Tòlọ of *tòlok*, D. sub *kòkok*, de indische koekoek.

Tòlo-bú, D. = *nafoki*, zich zoeken los te rukken?

Toromu? (verklaard als = Mal. *kuat*): *ara ralai toromu reni lafo uma na mamana kekèke-n dale reu*, zij vluchtten uit alle macht in de schuilplaats van de huismuis; (vgl. het voorgaande woord?)

Tondana, T. (*lili-bòlo-n*) *tondana* = *kòö-ana*, hij heeft een soort van gezwel onder den oksel, [uit *tonda-ana*, van *tona* 3; vgl. *kòö-ana* en *kòö-anak*].

(**Tonggi** 2), Ba. *totonggi* (*mòdo*) = *totoba* 3, eene tabakspruim tusschen de lippen laten uitsteken.

Tòngo 2, Bi., K., (Ba., T., On. *tònggo*), R. *tòko* = *foi* 2, *puka*, met de hoorns stooten; D., On. ook: stooten, aanstooten in 't algemeen: On. *ana tònggo langga-na neu semạ* = *ana puka langa-na neu papauk*, hij stoot zijn hoofd aan een der balken; D., On. *ana tònggo laë*, (*nda*) *au* = *ana tongi laë au*, hij stoot mij even aan.

Tònggọ, ook *totònggọ*, D., On. = *pedak* 2, *poik*, punt, uiteinde; D. *dòmbe-tònggọ* sub *dòpe kokoak*, spits uiteinde van een mes;

esa na nesi hau-a tònggo-n seli, ieder aan één uiteinde van den stok.

(**Tòno** 2), voeg bij: On. *natòno bane* sub *nasakò* (2), het feest na de bevalling vieren; D. *tòno-tòno* of *tòno*; On. *atotòno* (*na-*) = *dala* 2, zich voorover werpen; (D. *tòno* ook sub *nggeä* 1).

Tòndos, D., On. = *tona* 3, *tonas*, sirihzak voor mannen.

Tòö 3, D., On., R. = *tòko* 1, slaan, kloppen; D. voorts sub *fapa* 1, slaan; (D.: *lè-la tòö* = *li-la lapena*, de golven breken, slaan tegen elkander); *totòö* = *totòko*, kloppen, op de deur kloppen; *totòö lima-n-ala*, (*-ara*), zij klopten in de handen; R. *totòö* = *totòkos*, daun pukul tangan; D., R.: *tane-a tòö nò lulu-langga-na*, (*udu-laka-na*) = *tane-a tòko* (2) *nò lungu-langa-na*, de modder reikt hem tot aan de knieën; R. (*ana*) *tòö* (*nò felas-a sò*) = *tòko* 3, hij heeft het hakmes bedorven.

Tòö-ai, D. = *lea* 3, (twistenden) scheiden; [vgl. (*tòö* 2)? en D. *ai* 8].

Tòö-tenda, On. sub *ule-anak*, soort schelpdier.

(**Tòpo** 2), R. (*lua*) *tòpo-tòpo* = *ponu-ponu*, hoog opflikkeren, van vuur gezegd; [vgl. (*tòpo* 1)?]

Tosu, Bi., D. = *tolu*, gladstrijken, [zie sub *tolu*]; ook in Keka: *ana-fèö-anak ndia tosu-nú langa-na momoi ndòs*, dat meisje heeft haar haar goed gladgestreken.

(**Tòte**), Bi. *katòte*(*na-*) *au alu-nga* = *lulu-tek* (2) *au alu-nga*, het komt mij tot den schouder; [vgl. Ba. *dòte* 3].

Totoloï, D. sub *tapiloïk*, wijze van de gong te bespelen.

Tóü 1, D., T., On., ook Lòle = *hoü*, in de beteekenis van „vasthouden, (niet in die van: grijpen); T. *nonò-n toü fifiuk esa dè ana femba neu ofak na*, zijn makker had eene zweep in de hand en sloeg daarmede naar het vaartuig; *toü* (*na-*), T., On. = *nahoü*, zie aldaar; On. *natoü seluk* = *sapu* (2) *seluk*, wederom ontrukken; hierbij wel: D., On. *totoü-ai*, (datgene, wat het vuur of licht vasthoudt) = *banu-liti*, zie aldaar; [vgl. *hoü*].

Toü 2, R. *toü* (*labu*) = *sena* 3, eene trom spannen? [bij *toü* 1?]

Tou-hú, On. = *tòö-húk* (sub [*tòö*] 1), oom.

Tou-inak 2, in Keka: groot = volwassen, (van mannen), bijv.: *nòö-ana-la lakaminak bòe ma tou-inak-ala-ò lakaminak*, knapen spelen het en ook volwassenen; *tou-anak-ala ma tou-inak-ala*, knapen en volwassen mannen; [vgl. *tou-inak* 1].

Tousiok, D. sub *tòko-tík*, krekel.

Tu 6, in dichtertaal = *sao*, huwen; *lelète neu sao ma tutulu neu tu*; *nasili tu ma nasili sao*; *nasili sao ma naati tu, lelète neu sao ma fifinu tu*, uitdrukkingen in dichtertaal voor: zich in het huwelijk begeven.

(**Tus** 2), T. *tutús* sub *batu lekak*, soort schelpdier?

(**Tuä**), voeg bij: *tuäs*, Ba., D., T., On. het gewone woord voor *fifiluk*, ketoepat; D. *tao tuäs*, On. *londa tuäs* sub *tao buük*, een lijkfeest vieren; [Saw. *keduë*; Mal. *katupat*?]

Tua-ina 2, in Bi. = *tou-inak*: *dahena tua-ina sila fali lèo sila uma-na leu*, de menigte menschen keerden naar hunne woningen terug, [vgl. *tua-inak* 1, en *tou-inak* in Termanu en Keka].

Tua-tatana, D. = *kòpo-tanak*, soort mandje met dekjes.

Tua-tetè, On.: (*òe-a*) *tua-tetè* = *lilido* 2, het water springt op; [vgl. *tetè* 9].

Tuë, R. = *tuke*, berouw hebben.

Tufe, D., On. = *tufa* 1, de tuba-plant.

(hierbij? D. *milu tufe-tufe* naast *bafa-na melu-mali* = *ape-na medi-medi* [2], zijn speeksel heeft een bitterachtigen smaak).

Tuku 2, Bi., Bo. = *tuü* 1, vallen; Bi. ook = *tuü* 2, werpen; *tuku* (*nai dale-n dale*) = *tuü* (2), overwegen; *tutuku abas* = *tutuü abas*, de uitgeplozen kapas op elkander leggen.

(**Tuku** 3), T. *tutukuk* (vgl. hieronder *tuü* 4) = *döö-eük*, schommel.

(**Tuku** 4), R. *ratuku* sub *medi* 1, soort spel? (of vgl. [*tuku*] 3?).

Tukụ, D., On. = *muku* 2, *mukuk*, afgeknot, stomp.

Tuku-mpè, Ba. = *tu-pè*, uitspuwen, (Lòle *tuku-mbè*).

Tura 3, On. *tura* (*mòdo*) = *sali* (3), tabak kerven, [vgl. *tula* 2].

Tula-teik, Ba. sub *fafalek*, kwal, (vgl. sub *tula* 1).

Tulạ 2, D. of *mbòlo-tulạ* = *pòlo* 1, *pòlok*, palmiet.

Tule 2, D., On. = *tula* 1, de gĕbang-palm; ook = *lapik*: *lafe tule* = *lafa lapik*, zie aldaar.

Tulek, in dichtertaal: terugkeeren, [vgl. Jav. *ulih*, enz.]: *ana falị mai dae-bafọ nò sodạ ma tulẹ mai batu-poị nò mòlẹ*, hij keerde in welstand op aarde terug, (dial. van R.); *ala falik lala lòlo-fale-na ma tulek lala baladuana*, zij keerden naar hunne woonplaatsen terug.

(**Tulek** 2), Bi. *katutulẹ* (*na-*) sub *nakatatanak* 2, *nakatetelik* 2, *nakatotòdok* 2, opstapelen, ook in Keka: *bòso makatutulek ulek-ala*, stapel de potten niet op elkaar!

(**Tulu** 4), Bi. *tulu* (*na-*) = *loli* 2, *nakalololik*, een kind neerleggen?

Tume, D., On. = *tuma*, kleeren-luis.

Tune, D., On. = *tuna*, aal.

(**Tuni** 4), Bi. *tutuni* (*na-*) = *natutupu* 2, zeer vuil?

(**Tunu** 2), voeg bij: R. *tundu* (*na-*), bijv. *matundu batu ma masaleu ai*, gij zult u stooten aan een steen of aan een boom.

Tumbisi, T. (voor *tumbu-isi*) = *tupu-isi*, nieuw vleesch krijgen.

Tumpu, Ba. het gewone woord voor *tipa*, duwen, stooten; On. *tumbụ*, idem, sub *tuluk*; T. *katutumbuk* (*na-*); On. *atutumbụ* (*na-*) = *nakatutuluk*, aansporen.

Tuse, D., zie D. *nuse*.

(**Tusi** 4), D. *fatusi* (*na-*), of *tusi-tungga*, ook sub *nafatui* 1, nadoen.

Tute 3, D., On. = *tuti*, aanlasschen; On. *atututẹ* (*na-*): *hemba naätututẹ* = *fepa nakauütak* (2), herhaaldelijk slaan, (ook sub *sonu-sonu*).

Tuti, voeg bij: K. *ai tuti-dò* = *ai sèle-dòk*, soort plant.

Tutu 1, voeg bij: On. *tutu mbila-na* = *teta* (2) *peli-na*, op het achterste vallen.

Tutu 7, zie *tutuk* 1.

Tutu 8, On. = *tòno* 1, bamboekoker?

Tuturuik, T. sub *panganá*, (R. *tuturuị* sub *kòdo-naok*, Lòle *tutuluik*), uil; [vgl. Tim. *kutlú*, *kutrú*, aldus naar het geluid genoemd].

Tuü 3, D., On., R. = *tuku*, roeien; roeiriem.

Tuü 4, D., On. = *leu-leu* 2, schommelen; On. *ei-n-ara tuü-tuü* = *ei-n-ala tae-tae*, zijne beenen slingeren heen en weder; D. *tutuü* (*lima-n*) = *pipiü*, met de armen zwaaien; D., On. *tutuüs* = *döö-eük*, schommel; [vgl. T. *tutukuk*; zie ook sub *döö-eük*].

U.

(**U** 4), D., On. = (*a* 6), bijv. *ufade* = *afada*, ik zeg.

(**U** 5), D. *u*(*na-*) = *nanggú*, gonzen, als eene menigte, ook sub *kòte-kòle*, [vgl. (*u*) 2].

(**U** 6), R. *pana-ú* = *pana-kúk*, door den neus spreken; *saú* (*na-*) = *nasakú* (2), blazen.

(**U** 7), Bi., R. in *u-bea* = Bi., R. *du-bea*, *lu-bea*, wat? Bi. *basa dahena sila lasangati u-bea*, R. *basa lahenda sira rasakati u-bea*, wat voor lawaai maken die menschen? R. *hu u-bea dè ò lèo na mu*, (om wat =) waarom gaat gij daarheen? *sudi u-bea*, al wat).

(**Ụ** 2), R. *uụ* = *kukúk* 1, eene laag van het te weven garen.

(**U** 3), R. *uú* = *kukúk* 2, wilde wijnstok.

(**Ụ** 4), Bi. *kaû* (*na-*) = *nakauúk*, ja-zeggen.

(**Ua** 1), voeg bij: D. *uạ*, ook = *ulak*, lijn in de hand.

Ua 2, On. = *kua* 2, harddraven, galopperen; (hierbij? D. *uüa* = *hahapa* 2, vertreden).

Ua 3, R. *natòlo ua* = *natòlo kua* (3), zie aldaar.

Ua 4, T. en Lòle zie bij T. *mia*.

(**Ua** 5), R. *uüa*; D., On. *ua* (*na-*) of *uüa* (*na-*) = *nakukua* 4, zie aldaar.

(**Uạ**), R. *utu uüạ* = *kutu kukuak*, jonge luis.

Ua-boa, T., R. = *seda-sada*, soort koralen, muti-salah.

Ubas, Ba., D., On. = *balahani*, in gemeenschappelijk bezit; Ba. *uba-nòk*; D., On. *uba-nò*=*bua-nòk*, deelgenoot, [vgl. (*bua*) 3].

Uḍu-lakạ, ook *undu-lakạ*, R. = Bi. *idu-langạ* = *lungu-langak*, knie.

Ue 2, voeg bij: D. *ue nusạ* = *dae osa*, sawah van den vorst, (welke sawah door de bevolking moet worden bewerkt).

Ue 3, D., On., R. = *kue* 1, moesang; D. *ue fulạ* = *mumusek*, witte moesang.

(**Ue** 4), R. *uẹ* = *kuek*, spoel; knoop-pen; R., D. *saüe* (*na-*) = *nasakue* 2, garen op eene nerf winden, = *nasakue* 3, insteken, een kapmes insteken.

(**Ue** 5), On. *ue*(*na-*), D. geeft op: *nue*, (dus eerste persoon *ue*, enz.?) = *tọfa* 1, wieden, [bij *ue* 2?]

(**Ufa** 2), On. *manaufạ*, sub *sòpo*, ziekelijk?

Ui, Ba. = *uni* 2, (vgl. D., On. *oi*): *namanène ui busa-la mai*, hij hoorde, dat de honden kwamen; *tè ui ndia ndia nita makahuluk-ana*, hij zeide, dat hij het 't eerst gezien had.

(**Uit**), D. *uüit* = *nakahuhuïk*, *nakasisidik*, aanhitsen, [vgl. *uis*, On. *sikiüis*].

Ula, D., On. = *ulek* 1, worm; D. *ula-memẹ* = *kelumèk*, ular tjintjin; On. *ula-òe* = *kelumatuk*, bloedzuiger.

Ulạ 2, D., (On., R. *urạ*) = *kulak*, schorpioen.

Urai, T. = *kulus*, Spaansche peper, (zoo ook volgens opgave van Manafè).

Ule, voeg bij: On. *ule-ule* ook = *tali-ule*, kromtrekken; D. *ules* (*bafa-na*) = *kuë*, eene scheeve lip zetten, (den mond verdraaien); D. *inu ules*, R. *henu uülẹ* = *henu kukulek* (2), zie aldaar, (*ule* en [*kule*] zijn in D. niet te onderscheiden); D. *uüles*, R. *uülẹ* (*tali*) = *kukulek* 2, touw samendraaien.

Ulek 1, voeg bij: R. *ule-mè*, Bi. *ule-dadanga*, [vgl. Kup. *ular sdangan* van *danga*, span?] = *kelu-mèk*, *kulu-mèk*, ular tjintjin.

Ulẹ 3, R. = *kulek* 1, voorspoedig groeien.

Ule-fali, T. = *ule-helu*, worstelen, zich losrukken, [vgl. (*fela*) *-fali*].
(**Uli**), On. *uli* (*ra-*), sub *tao tik nò tek* kwaad zijn?
Ulu 2, D., (On. *uru*) = *naü*, gras, D. *ulu-òlo*, On. *uru-ao*, sub *holopiu*, soort struik, [vgl. Daj. *oru*].
(**Ulu** 3), R. *uülu* of *uüru* = *kukulu*, gerimpeld.
Ulu 2, D., (On. *uru*) = *kuluk*, soort rek.
Urus, R. = *kulus*, Spaansche peper.
Uma 4, D., On., zie sub On. *nema*; T. zie sub T. *numa*, (ook dial. van Lòle).
Uma 5, On. = *ngguma*, soort schelpdier.
Ume, D., On. = *uma* 1, huis.
Umè, R. = *kumea*, soort gras.
(**Umu**), D., On., R. *uümu* = *kukumu*, in de vuist houden. Ook in Keka gebruikelijk in den zin van „knuffelen": *fa ma ò uümu misa au ana-nga baï-n*, gij zult mijn kind nog dood knuffelen.
(**Una** 2), D., On. *una* = *unek*, schub.
(**Una** 3), On. *lafe-una*, D. *lafe-una* (en *lafe-ona*?) = *fifikok*, franje, (in Keka: *sidi-a una-na*, de naad van een kain); [bij (*una*) 2?]
(**Undak**), T. *kaundak* (*na-*), *kiundak* (*i-*), zich bewegen; *tè bòso mae ofak na lalik, ana ta ikiundak bòe*, maar laat staan, dat het vaartuig van zijne plaats kwam, het bewoog zelfs niet.
(**Une** 2), T. (*bisu-a*) *nauüne* (naast *naeèno*) = *nakamomòdok*, de wond wordt grooter, (vernieuwt zich)? (vgl. [*une*] 1?).
Unik 2, T., (R. *uni*) = *kunik*, kurkema.
(**Unu** 2), voeg bij: On. *unu-unu sia kama dale* = *kunu-kunu* (2) *nai kàma dale*, steeds in de kamer blijven hokken.
Unu 4, D., On., R. = *kunu* 1, benaming van een aantal planten; D. *unu-lò*, On. *unu maämeni*; R. *unu-dò*, sub *kunu-dò*, soort plant; D. *unu-fafi*, On. *unu nitu*, R. *unu mèo*, sub *kunu-mèok*, soort plant, (On. *unu nitu*, evenwel ook sub *kaihanek*, soort plant, alwaar D. *unu-mèo* heeft).
Undu 5, D., On. = *una*, een gat boren; D. *undu èdo* = *una èdo*, stoken; hierbij wel On. *uündu ndaë* = *nasalalaë* (6) *daë-dòk*, nog meer sirih verlangen.
(**Unu** 6), On. *ofa-ä unu-unu* = *ofak-a uma-uma* 2, het schip is (in zijn geheel) duidelijk zichtbaar; (of zie *unu-unu* 2?)
Undu-laka, R., zie R. *udu-laka*.
(**Umba**), D. *ofa-ä umba-umba* = *ofak-a uma-uma* 2, het schip is duidelijk (groot) zichtbaar.
Usa, D., On. = *use*, inmaken.
Usa, D., On. = *usek*, navel.
Use, D., zie D. *nuse*.
Usèle-a, R. = *huas-a*, gisteren.
Usik 2, T. = *neluk*, achter-kleinzoon.
Usukòlo, D. sub *kalauk*, sajur dòne.
(**Uta**), D., On. *uüta* sub *kè* 1, snijden, bepaaldelijk: *uüta sisi*, vleesch snijden, [Tim. *naút*].
Uta 3, D., On. } = *dodòlek*, hersenen, [Mal. *utak*, enz.].
Utek, T. }
(**Utu** 2), D., On. *utu-utu*, *uütu* (*na-*) = *kutu-kutu*, *nakukutuk*, fluisteren.
(**Utu**), D., On., R. *uütu* = *kukutuk*, kippenluis.
Utus, D., On., R. = *kutus*, hoos, wervelwind.
Uü 3, On. = *iäk*, visch, [vgl. D. *duü*; Saw. *naduü*, Mak. *djuku*, oorspronkelijk één met Bat. *djukut*, Jav. *dukut*, gras; vgl. Mal. en Jav. *ulam* (*hulam*); Bim. *uta*, Rott. *utak*, enz.].
(**Uü** 4), R. *uüü* (*dae*) = *kuku* (1), zich in het zand wentelen; *uüü* ook = *kukuku* (2), wrijven.
(**Uü** 5), D., On., R. *saüü* (*na-*) = *nasakuku* (3), verstikken.
(**Uü** 6), R. in: *uü-há*, *uü-telu* = *kuku-*

-*hák, kuku-teluk,* (sub [*kuku*] 4), soorten van vogels.

Uük 2, T. = *kuük,* droog vuil.

(**Uü** 3), D., On., R. *lima-uü* = *lima-kuük,* vinger.

Uü-ndao, On. (D. *uü-ndao mòne*) sub *tane-bui,* soort mier.

Uü-nggèo, D., On. }
Uüü-pana, R. } sub *kuü-pana,* soort vischje.

W.

Wa, D. uitroep: *wa lai-a,* o vriend! (vgl. D. *awá*).

Bijvoegsels en Verbeteringen.

A.

(**Aba**). Voor *aba-dae*, (blz. 2, reg. 4) lees: *aba-dai(k)*, soort kapas-boom met groote bladeren en vruchten, waarvan de wol niet tot het vervaardigen van kleedingstukken kan gebruikt worden.

Aiòe = *kaiòe*, soort boom.

Ai-pöö, *a*. voeg bij: wordt gezegd dezelfde visch te zijn, welke, als hij nog niet volwassen is, *etu* genoemd wordt, (Mal. *ikan sĕmbilang*).

Aluk, voeg bij: *sisilo-a alu-n*, haan van een geweer, (dial. van Lòle).

(**Ao** 2), voeg bij: *ao-ao* ook wel = *au-au* in meer verheven taal; *bekeao*, idem van een meervoudig subject.

B.

Baä 1, voeg bij: ook gebezigd in vragen, waarop men een bevestigend antwoord verwacht, bijv. *baï mate teuk dua ia sò baä*, grootvader is al twee jaar dood, is 't niet? (vgl. dial. *ba* 5).

(**Badu** 2), *badu-badu*, behoorlijk, geheel in orde, naar behooren, net: *nangatúk badu-badu*, hij zit behoorlijk, rustig; *sulak badu-badu*, schrijf behoorlijk, schrijf netjes! *babadu*, idem: *latoi babadu ina lasik-a*, zij begroeven de oude vrouw naar behooren; *bafi-a ndè bè na ana use babadu-ná-n*, het varken nu zoutte zij behoorlijk (goed) in; *nalò babadu-ná noöana-a*, hij heeft het kind behoorlijk (= vriendelijk) geroepen.

Bafi, voeg bij: zoo ook de naam van ingesloten dam-schijven: *ami makaminak dama dè 'au kena-n bafi sanahulu*, wij speelden dam, en toen heb ik tien schijven van hem ingesloten.

Bai 5 = Mal. *badjau*, in de beteekenis van: zeeroover.

(**Bako**), voeg bij: *bako-bako*, ook: herhaaldelijk iets zeggen: *au afada bako-bako tè ta nau namahèle ndè ndia sò*, ik heb het herhaaldelijk gezegd, maar hij wilde 't niet gelooven; ook zonder *nafada*: *au bako-bako ò-n tè ana tao pake*, ik heb 't hem herhaaldelijk gezegd, maar hij hield zich doof.

Bako 2, kwijnen: *udan ta fai hida ia dè bako basa pelak-ala*, omdat het sedert eenigen tijd niet geregend heeft, kwijnen de maïsplanten.

(**Balak** 3), *babalak*, soort schurft, welke groote, doch niet vele deelen van de huid aantast: *babalak-a tai-n sò*, hij heeft (dat soort) schurft gekregen. Men spreekt ook van: *pa babalak-esa*, een zeer groot stuk vleesch. (Zie ook sub *balas*).

Bali 2, voeg bij: *ana bali nala au*, ook: hij heeft mij besmet, (zoo althans in Lòle).

Balo 2 = On. *baro*, [vgl. *alo-alo*], babbelen: *bòso balo fò mamanène tutuik-a ndè ia*, babbel niet, opdat gij dit verhaal kunt hooren; *balo tata-tata*, kletsen.

Bangalè, het Mal. *bungĕlai*, soort *lĕngkuas*-plant.

Bango 1, voeg bij: *babango*: *ana koa babango-n fa*, hij prijst hem maar wat voor de leus.

(**Bapak** 2), *nakabapak* = *nakabapa*. (Zie ook sub *bapak* 1).

(**Basa** 3), *ei-basa(k)*, wreef van den voet: *ò kekèo dè ela lòpo-lòpo-k ana losa ò ei-basa-ma*, gij draagt eene slimoet en dus moet deze afhangen tot de wreven uwer voeten.

Batak, (dial. van Lòle), verbieden, (vgl. *bata*).

Beba, voeg bij: *beba Ndao*, de *bebak*, welke de bewoner van Dao gebruikt bij het medevoeren van zijn smidsgereedschap; wordt overdrachtelijk gebezigd om iets aan te duiden, waarvan men, niettegenstaande zijne onaanzienlijkheid en onbeduidenheid, veel nut heeft; *beba Ndao* ook: een veel voorkomende naam voor een paard.

(**Bèdo** 1), voeg bij: *bebèdo-anak*: *au saë ndala bebèdo-anak esa dè ana ta losa fa*, ik bereed een tenger, jong paard, en daar kwam het niet ter bestemder plaatse.

Bedu 1, voeg bij: *lelepak-a fedu-ná-n bedu-bedu-hík*, de draagstok is zeer buigzaam.

(**Beï** 2), voeg bij: *mabeï*, ook z. v. a. kunt gij u voorstellen, hoe is het mogelijk: *ana nalelak dedeäk ia mabeï nanoli-n bei ta dòk-a*, (dewijl) hij deze taal kent, kunt ge u voorstellen, dat hij ze nog niet lang leert? *mabeï laï baük-a emi hi makabua hu dedeä fèëk, sadik-a ta nandá emi makabua fò mòke neu Lamatuak-a*, hoe is 't mogelijk, dat gij meermalen kunt samenkomen voor andere zaken, maar dat het u niet schikt om te zamen te komen om tot den Heer te bidden.

beïk, *bebeïk*, voeg bij: *beïk na bòso baü ndia*, of: *bòso tao beïk baü ndia*, span u niet te veel in; *bebeïk*, ook in uitdrukkingen als: *lopia esa bebeï-n*, het kunnen van een gulden, zooveel als men voor een gulden krijgen kan, bijv. *ana asa mòdo sisilo lopia esa bebeï-n*, hij koopt buskruit ter waarde van één gulden; *naä nò bebeï-n*, hij eet naar hartelust, zooveel als hij maar kan.

Beku-tè, voeg bij: *b.* schuin houden: *bòö beku-tè banuk-a, tè haï naä basa-n ta dòk-a*, houd de lamp niet schuin, want 't vuur zou spoedig alles kunnen verteren.

Bèngge 4, (dial. van Lòle), flauw, bewusteloos, gevoelloos, (vgl. *bèngge* 2 in D., On.).

Bèngo 1, voeg bij: *bènggo-bafak*, (dial. van Lòle), leugenachtig.

(**Bèto**), *bebèto* (in Keka) = *bebèdo*: *ana saë ndala bebèto ei-na*, hij zit te paard, waarbij hij zijne beenen laat slingeren.

(**Biä**), sub *makabiäk*, voeg bij: *makabiä-na*, ook bepaaldelijk: de engte van een weg, een pas: *langatú lala makabiä-na dè esa ta neu sò*, zij hebben den pas bezet, en niet één kan dus meer (daar door) gaan.

Bifek, in Keka = *bifak*: *beba bifek esa*.

Bilu wordt verklaard door: korek ka-kiri ka-kanan apa jang berdiri, (bepaaldelijk in obscoenen zin).

(**Bò** 5), *kabò* (*na*-), of (meer gewoon) *kabobò* (*na*-), hier of daar jonge lontar- of gĕbang-bladeren neerleggen, om het wild te beletten daar door te gaan, op deze wijze eene versperring maken: *huas-a ami nda hataholi manafuni-la lakabobò ketu lasi-anak-a*, gisteren troffen wij de jagers aan, toen zij in het boschje (op die wijze) versperringen aanbrachten.

Boa 4, [bij *boa* 2?], vol puistjes of bultjes zijn: *au tai laë ola dè au ao-ina-nga boa basa-n,* mijn lichaam is vol puistjes, doordien ik bij ongeluk de *ola* vastgegrepen heb.

(**Boak**), voeg bij: *saboboak* (*na*-), op de zijde liggen.

(**Boba**), voeg bij: *boba-boba,* voortdurend water binnen krijgen: *hataholi manabòlok-ala boba-boba lai òe dale,* de drenkelingen krijgen voortdurend water binnen.

saboba (*na*-) *-la,* ook wel: *boba* (*na*-) *-la* = *nasaboba,* tegenover *naä ninu*: *ami miä minu bòe ma ndia nasaboba-la,* wij aten en dronken (behoorlijk, netjes), terwijl hij maar slurpte.

(**Bòë** 2), *bobòë,* een soort kleine vogel.

(**Bòko**), *bobòko,* verhinderd worden in de uitvoering van een voornemen, iets telkens uitstellen: *touk ndia bobòko neu pu ndè fai-na,* die man is onlangs verhinderd in zijn voornemen om op drijfjacht te gaan, had plan om op drijfjacht te gaan, maar is daarin verhinderd, of heeft het uitgesteld. (Dit wordt echter niet door allen verstaan; vgl. *ndòko*).

Boladak, gevlekt, bepaaldelijk op den hals of op de borst; *bafi boladak,* een (op die plaatsen) gevlekt varken.

Bòlok, het Mal. *borong,* allen te zamen genomen: *àna bòse bòlok ana-n-ala,* zij snauwt al hare kinderen af. (Zie ook sub [*bòlo*] 4).

Bolodò: *bulak-a bolodò,* [vgl. (*bòlo*) 3], de maan is in het laatste kwartier; in dichtertaal bezigt men: *bolodò neu telu,* te zamen met: *fatilada neu dua,* (te) middernacht.

Bolodua, [bij *bòlok,* sub (*bòlo*) 4?], in dichtertaal: *ala tulek lala bolodua-n,* zij keerden naar huis terug.

(**Bona** 3), *bona* (*na*-), (ook in Lòle: *nabonda*; vgl. On. *nafonda*), kloppen, steken, van eene zweer: *bisu a nabona.*

(**Bòne**), voeg bij: *bònek,* trippelen, als een paard.

bònek (*na*-), ook van één persoon gezegd: *manahèlo-a nabònek natudu hataholi-la,* de voorzanger danst de menschen den *bobòne*-dans voor; voorts: *bònek* (*na*-) = *bònek,* van een paard gezegd.

kabobònek (*na*-), laten trippelen: *ndala-a ei-na hedis-a, dè au akabobònek ana, tè ta nabònek sò,* het paard heeft pijn aan het been, en al wil ik het laten trippelen, het trippelt nu eenmaal niet.

Bonga, het Mal. *bongkar,* wel gebruikt in plaats van *òfe.*

(**Böö** 3), *böö-böö-ana,* (dial. van Lòle, opgegeven naast *malòle, manaä*), mooi, aardig.

Bòse, voeg bij: overdrachtelijk: met harde woorden berispen, afsnauwen: *ana bòse kakauk sao ana-n-ala dè ala bi,* hij snauwt zijne vrouw en kinderen voortdurend af, zoodat zij bang (voor hem) zijn.

(**Bòto** 6), *kabòto* (*na*-), [vgl. (*bòto*) 5], wordt gezegd van het geluid van den proppenschieter: *fupuk-a bei nakabòto, tè manu-pui-a la sò,* zoodra de proppenschieter geluid gaf, (afgeschoten werd), was de vogel al gevlogen.

Boü, voeg bij: *boü* (*na*-) *-söëk* (van *söë,* klapperdop) = *boü*: *ofak-a naboü-söëk ndè ële-é,* ginds dobbert het vaartuig; *manabòlok-ala laboük lò ofak-a,* de drenkelingen komen telkens met het schip boven; (vgl. Ba., T. *boük*).

(**Bua** 1), *buak,* in Kèka wel voor *bubuak,* bijv. *dae buak esa* = *dae bubuak esa,* een klomp aarde.

(**Buö**), voeg bij: *kabubuëk*, in: *dèlo kabubuëk*, soort djeroek, in het Mal. van Koepang *limon wangi* geheeten; [vgl. ook *butek*].
(**Bui** 2), voeg bij: *bubuik*, in: *uma-bubuik* = *uma-buik*, het achtergedeelte van een huis.
Bukak, ook: terugspringen, teruggekaatst worden: *nò-a bukak*, de (neergevallen) kokosnoot springt weer op.
bukak (*la-*): *batu sila labukak ki kona*, de steenen springen rechts en links uit elkaar.
Bulak, voor *bula esa-n*, (*dua-n*, enz.), de eerste, (tweede) dag na nieuwe maan (blz. 63 reg. 8 v. o.), lees: op den eersten (tweeden) dag na nieuwe maan.
Busa, voeg bij: *busa-pilas*, in de niet meer begrepen uitdrukking: *tao busa-pila-ma ndè ndia*, welke gebezigd wordt tegen iemand, die datgeen, wat hem herhaaldelijk bevolen is, niet wil verrichten.
(**Busu** 3), de woorden: [bij *busu* 2?], (blz. 65 reg. 1 v.o.), moeten vervallen. Zie de dialecten.
Buta 2, soort worm.
Butek, korrelachtige oneffenheden op steenen; ook zegt men: *sadi fè au masik butek esa*, geef mij slechts één korrel zout!
(**Buü** 2), voeg bij: *buü-hák*, vierhoekig.

D.

(**Da** 1), voeg bij: *ai-dá*, plantengom, gĕtah: *tepa au sue ai-dá-nga sò*, mijn armband van gĕtah is gebroken.
(**Daä** 2), *daä-daä* (*lònge daä-daä*), met zwaaiende, drukke bewegingen dansen; ook zegt men: *besak-a ana daä-daä mai*, hij is zoo juist komen aanwaaien, onverwacht gekomen.
bedaä, idem, van een meervoudig subject.
(**Dae** 6), *dae-dae*: *ana-mák ndia mata-n dae-dae*, die wees ziet er erbarmelijk uit.
kadadaek (*na-*), uitschelden, (dial. van Lòle; hierbij?)
(**Dafu** 1), *dafuk*, in uitdrukkingen als: *nafada dafuk asa*, is *dafuk* eerder als causatief-vorm van *dafu-dafu* te beschouwen.
(**Daka** 2), voeg bij: ook Term.: een dans uitvoeren, waarbij men hurkende springt, (vgl. *dakak*): *ana dadaka laë na bòsok, ama*, wat danst hij (op die wijze), vriendje!
Dakak, voeg bij: vgl. (*daka* 2).
dadakak: *aniïana-a dadakak sò*, het kind begint al hurkende op te staan.
(**Daku** 2), *daku-daku*: *ndala-a laök daku-daku*, het paard gaat in halven draf.
Dama 2, voeg bij: *dama* (*na-*) *-òek*, bijv. *inak ndia namahedi dè ami*, (*ò*, *emi*) *madama-òek*, die vrouw is ziek en dus komen wij, (komt gij of komt gijlieden) haar herhaaldelijk bezoeken; (*dama òe* beteekent: gaan zien naar, toezicht houden op het water in de sawah's, of dat er geregeld in stroomt, enz.).
(**Dape** 4), *dadape*, soort dans uitvoeren, waarbij de armen zijwaarts gestrekt en de vingers uitgespreid worden, terwijl de handpalmen nu eens benedenwaarts, dan weder naar boven gekeerd worden, en waarbij ook het lichaam op en neer bewogen wordt.

dadapek, *a.* naam van dien dans, (zie ook sub *dape* 1);
b. = *dadape.*

(**Dasa**), *dasa-dasa*, (*laök* - -), zeer langzaam gaan, terwijl men met de voetzolen over den grond slijpt; *laök botik-ana, fò bòso dasa-dasa*, ga wat vlug, niet zoo langzaam.

(**Dau**), *kadau* (*na-*), dit wordt ook gebezigd in de verbinding *kadí* (*na-*)*kadau* (*na-*): *au akädí-akadau-á-n seli na, na iä matak*, dat ik zoo hard schreeuw, komt door de *iä-matak.*

(**Daü** 2), voeg bij: *kadadaük* (*na-*), eig. licht maken, licht doen zijn, in de uitdrukking: *nakadadaük lima-na*, bijv. *malòle au akadadaük au lima-nga dè ana ta hapu hedis baük-a*, het was goed, dat ik mijne hand licht maakte, (= dat ik hem niet te hard sloeg), en hij dus niet te veel pijn ondervond.

Dea 1, voeg bij: *dedea*: *musu-a dedea laö ela nonò-n nggèlok*, de vijand laat een deel der manschappen achter, (om den terugtocht te dekken).

dea (*nà-*), in Keka = *dedea.*

Dea 3, voeg bij: *pa dea*, vleesch van een dier, dat in het wild leeft.

Dède 2, voeg bij: *dède kinuk*, met een gloeiend ijzer gaten in een bamboe boren om er eene fluit van te maken.

(**Dèë** 2), *dèëk*: *iäk dèëk esa*, enz., is minder gebruikelijk, (men zegt *boak esa*, enz.). Behalve bij het tellen bij korrels, als rijst en dergelijke, ook van boonen enz., bezigt men *dèëk* ook bij het tellen juist van grootere dieren, als buffels, enz.; v. d. *au kapa-ng ta dèëk hida bòe*, ik heb niet zeer veel buffels. Verder bij het opnoemen van menschen: *kada ita dèëk lima mesan*, wij zijn slechts met ons vijven.

(**Dei** 4), voeg bij: *dedei* (*na-*) = *napadedei*: *ladedei kota esa*, zij richtten een (hoogen) muur op.

(**Dèle** 4), voeg bij: *dedèlek*: *ana dedèlek nae laö*, hij maakt zich in allerijl klaar om te vertrekken.

kadèle (*na-*), *a.*, voeg bij: *anin-a nakadèle bòe ma ala lunu la-a*, toen de wind heviger werd, rolden zij het zeil op; *au hedi-nga nakadèle bòe ma au ta hi uä fa*, mijne ziekte werd heviger en ik wilde niet eten;

b., voeg bij: *ala lakadèle lalaök te ndala ta*, zij maakten zich gereed om te gaan, maar er waren geen paarden; *ana hi-hi mai fapa au, tè akadèle-á* (of *akadèle ala*) *bòe-ma nangatúk*, hij was van plan te komen en mij te slaan, maar ik had mij sterk gemaakt, (er mij op voorbereid) en toen ging hij zitten.

(**Denä** 2), *dedenak*, of *dedena-esak*, van denzelfden leeftijd zijn: *ala silo lisa touk-a dedenak ò-a*, de man, dien zij doodgeschoten hebben, was van uw leeftijd; *nii-ana sila dua-s dedena-esak*, die beide kinderen zijn even oud.

(**Denu**), *kadedenuk* (*na-*), beteekent eigenlijk: elkander wederkeerig iets bevelen: *ala ta leu bai tè bei lakadedenuk fèë bai*, zij gingen niet eenvoudig weg, maar zij gelastten elkander bovendien heen te gaan; *au ta akadedenuk ò ò*, ik gelast u niet, dus behoeft gij mij ook niet te bevelen.

(**Dèo**), voeg bij: *dèo-dèo*, bijv. *nò-a pòlo-na dèo-dèo*, het jonge kokos-blad heeft zich ontrold en ziet er uit als eene vlag.

Dèö 1, is te vertalen door: op iemand winnen, bij een spel; ook in 't algemeen iemand bij een werk de loef afsteken: *au dèö-n bòe-ma ana laö*, toen ik van hem gewonnen had, ging hij heen; *esa ta dèö au nai tataos ndia bòe*, bij dit werk steekt

niemand mij de loef af, niemand overtreft mij bij dit werk. Zoo beteekent: *au dèö ò sanahulu*, ook: ik heb tien van u gewonnen; maar toch zegt men ook: *ò fè-n dèö hida*, gij hebt hem gegeven te verliezen, te betalen, hoeveel = hoeveel winst hebt gij op hem behaald, (of: hoevele malen hebt gij hem verslagen)?

Deta 1, voeg bij: *dedetak*, het indippen, enz.; zoutvaatje of een kommetje, waarin zout gedaan wordt.

kadedetak (*na-*): *ala pòde labu-a dè lakadedetak ana*, zij slaan den roffel en raken daarbij de trom eventjes en snel aan.

Dio-hú: *hade-la dio-hú* wordt gezegd van de rijstplantjes als de bovenste korrels beginnen te rijpen.

Diö-doë, [vgl. *dòë-dòë*], boven de omgeving uitsteken, als een boom op een berg, een mast op een schip.

(**Dò** 2), voeg bij: *basa dò-na*, zeer lang (geleden, lang van duur): *ana poï heni-n basa dò-na*, gedurende zeer langen tijd liet hij hem (telkens) weer los.

dòk-a (*na-*) wordt door velen afgekeurd en vervangen door *dò* (*na-*).

(**Dò** 4), *dòk*, ook: baan van een geweven stuk goed.

(**Doä**), voor *doka, dokak* in *taë-doä*, (*fèö-doä*), scheldnaam voor iemand, die kreupel loopt.

(**Dòdo** 4), *kadodòdo* (*na-*) = *nakadodòdok hala-na*: *ò makadodòdo ma ò hala-ma ta manaä*, gij zet eene luide stem op en uwe stem is niet mooi.

Dòlo 1, voeg bij: *hoü neu soka-a bui-na fò dòlo hade-la lèo lepeneu dale leu*, houd den zak aan den bodem vast, opdat de rijstkorrels in den korf storten.

dòlo (*na-*), doen storten, doen glijden: *madòlo heni ai-dèëk-ala*, stort de zaden uit.

(**Dòlo** 2), voeg bij: *dodòlo* (*na-*) = *dòlo-dòlo*: *sisilo ndia nalí nadodòlo*, dat geweer geeft een ver hoorbaar geluid.

Dòö 1, voeg bij: men zegt: *nakuta lèo dòö-a*, bijv. *makanenima mèsen lelea ue-a sò na akuta lèo dòö-a*, als meester de rottan opheft, knipoog ik als eene *dòö*, (wordt ik bang als eene *dòö*).

(**Dòto** 2), *kadòto* (*na-*), *b.*, voeg bij: in deze beteekenis in het Term. minder gebruikelijk, vgl. echter D. *naädòto*.

Dou 2, voeg bij: in Lòle ook: gieten, bijv. *dou mbomboka*, een kanon gieten; *lili nanadouk*, gegoten kaarsen.

(**Dou** 3), voeg bij: *nadodou*, veel maken, veel doen zijn, v. d. opstapelen: *bòso ladodou lala dae dema ndia*, laten zij den grond niet zoo erg ophoogen; *ladodou lala kainituk bòso tao lèo-ndia*, zij hebben zeer veel sandelhout opgestapeld; (vgl. D. *nadodou*).

Doü, voeg bij: *doük* (*la-*) = *laboük*: *manabòlok-ala ladoük lò ofak-a*, de drenkelingen dobberen met het vaartuig, komen telkens weer boven.

(**Du** 1), voeg bij: *ala du-du mai de leni mate-n-ala mai ia sò*, zij zijn ongeroepen, zoo maar gekomen en verliezen hier het leven.

Dudi, voeg bij: *dudik* (*na-*), overal in- of doorkruipen, v. d. rondslenteren: *ò madudik mème bè-ò*, waar zijt gij ingekropen, waar zijt gij geweest?

(**Dula** 2), *dudula* (*na-*), lees: oorspronkelijk: naäpen, nadoen, v. d. plagen, [dus bij *dula* 1].

(**Dunik**), *dudunik*, soort weekdier zonder schaal: *dudunik-a tai nai batu*, de *dudunik* hecht zich vast aan steenen.

E.

(**Ei** 2), *eis* = *keis, kais,* uitroep tegen paarden om ze de beenen te doen opheffen, als bijv. een touw daartusschen is geraakt. (Zie ook sub [*ei*] 1).

kaeis (*na-*), ook *kaeik* (*na-*); *eis* tegen een paard roepen om het de beenen te laten oplichten: *ndala ndia au akaeis doak ana,* ik poog te vergeefs het paard de beenen te doen opheffen, zoodat het (bevrijd) raakt uit het touw. Ook gezegd van het paard: *ndala ndia ta nakaeik nalelak fa,* dat paard kan de beenen niet uit het touw krijgen.

Ela 1, *elak,* ook verbaal; *elak ana,* zij verlaten hem, z. v. a. het is met hem gedaan, het is uit met hem, bijv. *ò ta mai sò na elak ana,* als gij niet komt, is het met hem gedaan; *mate ina sò na elak ita,* komt moeder te sterven, dan is, het uit met ons.

(**Èpo**), voeg bij: *èpok,* klutsen: *ana èpok manu-tòlo sanga tao kokis,* zij klutst eieren, omdat zij koekjes wil maken, (bakken).

èpok (*na-*), ook: in de war maken: *emi maèpok au dè au langa-nga nalèo sò,* gij maakt mij in de war en dus draait mij het hoofd er van om.

Esa. De woorden „*esa-na,* één van hen" (blz. 115 reg. 24) moeten vervallen; te lezen is: *esa na,* één, de éene, (met nadruk).

(**Esik** 2), *kaesik* (*na-*), ook *kesik* (*na-*), in Keka = *nakaeis.*

(**Eso**), voeg bij: *kaeèsok* (*na-*), bijv. *hataholi pelatu-a nakaeèsok tatao-na,* een lui mensch talmt bij het werk.

Èsok = *nòdok,* opschuiven: *èsok mu na fa dei,* schuif een weinig naar ginds toe.

(**Èto** 2), *èto-èto*: *foti* of *lònge èto-èto,* (of bij verkorting ook *èto-èto* alleen), aanhoudend, onvermoeid dansen; *kutus-a baü neni ai-dòk-ala èto-èto lain leu,* de wervelwind doet de bladeren aanhoudend opwarrelen, (vgl. R. *èto*).

F.

Fa 2, in de beteekenis van „ergens" voeg bij: *filana-a nème fa mai na nasiä deï nakahuluk sao-na dei,* als een Europeaan ergens vandaan komt, pleegt hij eerst zijne vrouw te kussen; *au bei ta alelesi ème fa esa-ò ndia bòe-ma,* ik heb hem nog niet ergens tegengesproken.

Faë 2, in dichtertaal: *beli batu-la dò faë tena-la,* z. v. a. *belis.*

Faï-diök, in Keka = *faë-diök,* knieschijf; ook = *fafaë,* soort vrucht.

(**Faku** 2), *faku-faku,* zich schuddende op en neer bewegen; [vgl. *faku* 1, *faü* 1, D. *naäfafaü*]: *hatak laök na bui-n faku-faku,* als N. N. gaat, (loopt), beweegt zijn achterste zich schuddende, schudt hij met het achterste; *felas-a hina ei-na dè lou-n faku-faku,* hij heeft zijn been met het hakmes gewond, en het vel (dat losgeraakt is) schudt heen en weer, beweegt zich op en neer.

Faladea, [het laatste gedeelte wel bij *dea* 1], met den rug van een hakmes slaan: *au hoï au fela-nga faladea-n neu langa-sòë-ma,* ik zal mijn zakmes nemen en met den rug er van, je op je hersenpan slaan!

Fali 2, voeg bij: *fafali* (*na*-) *-òek*, aanhoudend heen en weer loopen: *emi baü màfafali-òek hata ndia*, wat is het, dat gij, telkens heen- en weergaande, brengt? *emi baü mafafali-òek pelak-ala te bei ta basa fa-s*, gij zijt herhaaldelijk heen en weergegaan om de maïs weg te dragen en nog is zij niet op.

Faluae, (blz. 124 reg. 15), lees: soort worm, (welke de bladeren der rijstplantjes opvreet: *faluae-a naä hade-la*).

Fanu, voeg bij: *ò fanu kada ndia nu-na*, gij wacht slechts op zijn eigendom, gij hebt slechts oog voor zijn eigendom.

fafanu, in: *foti fafanu*, heen en weer springen om op een goed oogenblik zijn slag te slaan.

Fate, iets met beide handen opnemen, bijv. eén stuk hout; ook: een zieke opnemen: *fate-lá nïi-ana-a tè mate sò-n*, zij namen het kind op, maar het was al dood.

Fatilada, voeg bij: *fatiladak*, bijv. *kalulu fatiladak*, nachtelijk rumoer, (aldus in Keka).

Fedu, voeg bij: ook: buigzaam: *lelepak-a fedu-ná-n seli*, de draagstok is zeer buigzaam.

Fèë, voeg bij: *ingu ma masandandalik-a nai bè, na ana fèë ao-n* (of *na manafèëk*), een leugenaar, waar ook, (elke leugenaar) scheidt zich af, d. i. elke leugenaar heeft een bijzondere eigenaardigheid; *doi pilus-a mamana-n fèë, doi fulak-a mamana-n fèë*, er is zoowel eene bergplaats voor goud- als voor zilvergeld.

(**Fèlo** 4), voeg bij: *fèlo* (*na*-) ook in Keka, Ba. en elders: *lafèlo lalaäk-a*, (*fefepak-a*, enz.), zij gaan door met eten, (slaan, enz.), zij eten, (slaan, enz.) aanhoudend; *ata tafèlo lèon ma bei mahani hata bai*, laten wij maar doorgaan, waarop zouden wij wachten?

Fèo 1, voeg bij: *fèo èkek*, bladnerven van den lontarpalm tot een ring (om potten op te zetten) kronkelend buigen; *fèo fè-n èkek*, voor iemand eene *èkek* maken; overdrachtelijk: pijnigen, leed aandoen: *ò ta nau fa, na mahani fò deï au fèo fè-ngò èkek*, als gij niet wilt, wacht dan maar af, dat ik u pijn zal aandoen, (zal ik u afranselen); *fèo fè*, verkorting van *fèo fè èkek*: *ò lima-ei-m lakasesè, hetu baï-kula fèo fè*, gij hebt een branderig, jeukend gevoel in de ledematen, misschien heeft de schorpioen u kwaad gedaan.

fèo (*na*-), rondgaan: *naik-a salanik nafèo nusa Lòte-a sò*, thans is de Christelijke godsdienst rondgegaan = heeft zich verspreid over Rotti; zie ook sub *tò-liuk*.

fèo (*na*-) *-fali* (*na*-), versterking van *nafèo*.

fèo (*la*-) *ao*, elkander omstrengelen: *bafi dua-s ala lafèo ao*, de twee varkens omstrengelen elkander, (zijn te zamen omstrengeld door hetzelfde touw, waarmede zij vastgebonden zijn).

fèok (*la*-): *emi usi mafèok meu osi dale bòso heta laë pelak-ala*, trapt niet op de maïsplanten, terwijl gij met elkander in den tuin rondgaat, elkander achterna zit.

(**Fèo** 3), voeg bij: *mafèok*: *uma ndia dalek mafèok-ná-n seli*, in dat huis is het benauwd warm.

(**Fèö**), in het voorbeeld sub *ana-fèok*, *a*. (blz. 133 reg. 7), is aldus te lezen: *ana-fèö-àna-na esa teu-na bei kadà teluk-a*.

Fetu 1, voeg bij: *musu-a mai fetu naü ndè huas-a*, de vijand heeft gisteren „tegen het gras gestooten" = een verkenningstocht gemaakt; *manafetu-naü*, eig. hij, die vooraan marcheert (en dus tegen het gras stoot).

fetuk (*la*-): *mai-a na lafetuk au*, bij hun komen stieten zij mij met de voeten.

Fitik 4, voeg bij: ook Term., enz. in eene uitdrukking als: *bètek-ala fitik heni-s,* de maïs (maïs-korrels) zijn open- en weggesprongen, (ten gevolge van de zonnehitte).
(**Fou**), *fou-fou,* ook in Keka, enz.; bijv. *kapa-a luü fou-fou ndè ndia,* de buffel ligt daar duidelijk zichtbaar; *beis-a mate-n dè fou-fou ndè solokaek-a,* de kaaiman is dood en (ligt) duidelijk zichtbaar, in zijn geheelen omvang op het strand.
Fua 2, voeg bij: *fua-dae,* (*fue-dae*) ook: een dam van opgehoogde aarde: *hade-òe ndia tò-na ndè fuè-dae laï ndia,* de grens van die sawah zijn de dammen van opgehoogde aarde daar.
Fudi 5, in *mate-fudi,* schijndood.
Fuli 6, soort worm, welke (de wortels der) rijstplanten aantast: *fuli-a naä heni hade-lu.*
Funu 1, voeg bij: *funu lèo ei-n,* wordt ook verklaard: er zit een afgebroken punt van de *funu* in zijn voet.

H.

Hado, Lòle: *nihado* = *nindela* = *nandela,* het bliksemt; *mahadok* = *ndelas,* bliksem.
Hae 3, voeg bij: ook: af, afgedaan: *au laü lima-ng neu bè na ndia hae sò-ma,* waar ik mijne hand aansla, wat ik onderhanden neem, dat is afgedaan, (komt stellig tot een einde).
Hai 1, voeg bij: *au uä hai sò,* ik heb opgehouden te eten = ik heb reeds gegeten; *ò muä hài sò hetu,* hebt gij soms al gegeten, zegt men ook tegen iemand, die te laat voor den maaltijd komt en daardoor niets krijgt; v. d. het gebruik van *hai* in uitdrukkingen als: *tataos-a ndè ia na sè ò hapu hai ai boak sò,* als dit de wijze van doen is, zult gij geen kans hebben vruchten te krijgen.
Haik 2, voeg bij: *haik uma-n,* in de dichtertaal: zich terugtrekken = terugkeeren naar huis.
Haki 1, voeg bij: *haki-haki,* ook: haastig, bijv. *au laök haki-haki losa basa ia dè au sota ala-n seli,* ik heb zoo haastig geloopen, dat ik zeer vermoeid ben.
Hala 5, (bij 2 of 3?), of *hala laë,* treffen: *faik ndia mai hala-ngemi,* die dag komt, hij zal ulieden treffen, (overvallen).
(**Hale** 2), voeg bij: *hale* (*na-*): *emi laök dè mahale laë ami sò-ma,* onder het loopen hebt gij ons met de slip van uw kleed aangeraakt; *kalauk emi laök na mahale meni-ngita,* als gij loopt, sleept gij ons mede met de slippen uwer kleederen.
hahalek b.: *hahalek sidi-na,* de kain laten sleepen, eene lange slip laten afhangen van de kain.
Hanuk, voeg bij: iets ergens laten, plaatsen: *au hanuk ana neu ndia na sè mòpo basà-n,* als ik het bij hem laat, dan zal het geheel verloren gaan; (vgl. Ba. *hanuk*).
Hao 5: *hao fui* = *nahao fui,* een gast onthalen.
(**Hapa** 3), voeg bij: *hapa* (*la-*) *ao,* elkander smerig maken met het vuil of met de modder, welke aan de kleeren kleeft, (op deze wijze althans in Keka; Baä, [*lahampa ao*]; vgl. ook dial. *hamba-dulu*).
Hata 1, voeg bij: *hatak,* ook van personen gezegd: *hatak laök na bui-n faku-faku,* als N.N. loopt, beweegt zijn achterste; *hatak nahòte-na ana seli,* dinges is een twistzoeker.

Hata 2, voeg bij: *lèo hata*, bijv. *hanas ia au sanga lèo hata u*, bij deze warmte zou ik, ik weet niet waarheen, willen gaan.

lèo-hata, (als wat?), hoe het ook zij: *tè hu lèo-hata tè sadi nade-na*, maar hoe 't ook zij, als het maar den naam heeft; *lèo-hata na au ahuta tè au sanga laö lai-lai*, hoe het ook zij, (moet het zijn), laat ik dan boete betalen, want ik moet snel heengaan.

lèo-hata-ina, iets groots; *dè lèo-hata-ina*, is het dan zoo iets groots, zoo iets moeielijks?

Hauk, onder *hauk* (*na-*), voeg bij: *ò malò mahauk ao-m tè sè ana ta mai fa*, gij roept (u-zelf doende ophouden =) tot gij niet meer kunt, maar hij komt niet.

Haüs, (in Lòle), dauw, (vgl. *aüs*).

(**Hè** 2), voeg bij: *hè-hè*, bijv. (*nusak sila*) *hè-hè-hík* = *behè-hík*.

hèk (*na-*), voeg bij: *Ndolu nahèk nò Manafè*, Nd. daagt M. uit, ieder van hen beweert, dat hij sterker of dapperder is dan de ander; *lahèk lò ita* =, (volgens sommigen beter dan) *lahé ita*.

kahehèk (*na-*), doen uitdagen: *ò makahehèk anïï-ana-la dè fudi-hu esa tutu nabaë esa langa-na sò hetu*, doordien gij gemaakt hebt, dat de knapen elkander uitdaagden, is 't toch gebeurd, dat de een het hoofd van den ander heeft stuk geslagen.

(**Hedu**), voeg bij; *hedu-òe*, (van *hedu-òek*, gal), of *kapa-hedu-òe*, (als gal van een buffel), blauwachtig, bont en blauw: *ana bïï-ná au pu-nga* (*kapa-*) *hedu-òe*, hij knijpt mijne dij bont en blauw.

Heka, voeg bij: ook: roemen op, bijv. *ò heka ò palani-ma ma ama dèle*, gij roemt op uwe dapperheid en (nu) beeft gij.

Hela, voeg bij: *hela nala* (*hataholi bua-loä-n*) = *leä nala*, in het spel iemand's goederen afwinnen.

Hemas, (meer dichtertaal) = *eëki*, geschreeuw, enz.: *mamanène hemas-ala bekeao ma ala eki hala bekedòto*, hoor, hoe zij met veel geschreeuw en getier razen!

(**Hena** 7), *kahenak* (*na-*), al te gespannen, gezegd van den buik: *bòö muä makabète-má-n seli tè tei-ma nakahena*(*k*), eet niet te veel, want uw buik staat te gespannen.

Heni, voeg bij: ook zegt men bij verkorting: *alu-ma heni sò-n ana*, is (de ziekte van) uw schouder weg, is uw schouder beter?

(**Hèo** 2), *hehèo*, voeg bij: deze dans wordt alleen uitgevoerd door jongelingen, die afstammen uit de vroegere voorvechterfamilies, en waarbij elk de wapenrusting draagt van zijn vader, met uitzondering van het geweer.

Hingek (in Keka) = *hingik*, kieuw.

Hoa, voeg bij: *kahoak*, dekkend, (een dier), dat pleegt te dekken; (vgl. de vòor T. opgegeven beteekenis).

(**Hòdo**), op blz. 186 reg. 18, aldus te lezen: *hòdo-hòdo*, [oorspronkelijk klanknabootsing], gebezigd van verschillende geluiden, bijv. van het kermen van zieken: *inak-a namahedi hòdo-hòdo*, de vrouw kreunt van pijn; ook: brommen van oude lieden, v. d. *namalasi hòdo-hòdo sò*, hij is zeer oud, hij is een oude brompot. Ook gebruikt voor verschillende geluiden van dieren, v. d. overdrachtelijk gebezigd: (enz.).

behòdo, idem van een meervoudig subject: *touk ndia nò sao-na lamalasi behòdo sò*, die man en zijne vrouw zijn reeds stok-oud.

Hola, (in Keka), een vaartuig doen stilhouden.

Hona 1, voeg bij: *kahohonak* (*na-*), (herhaaldelijk) iets gebruiken om mede te stampen of te bonzen. (Zie ook onder [*hona*] 3).

Hona 2, voeg bij: *paä-a fè-n mai hona ia*, laat de heining hier eindigen.
honak = *hona*: *ita lepa-na honak sò*, onze leeftocht is op; *touk-a nala ndia bòe ma ana honak*, daar gekomen, stond de man stil.
(**Hona** 3), onder *kahohonak* (*na-*), voeg bij: (zie ook sub *hona* 1).
(**Hòpo** 1), *hòpo-hòpo*, voeg bij: ook (vgl. *kakabo*, *kakabok*, enz.), veel beweging en daardoor leven maken: *nè-nè fa dei tè ò hòpo-hòpo-má ndia ta tamanène esa bòek*, wees wat stil, want gij maakt zulk een leven, dat wij daardoor niets hooren; *inak ndia tao hata na hòpo-hòpo-hí-n*, als die vrouw iets doet, doet zij het met veel drukte; (hierbij ook wel [*hòpo*] 2).
kahòhopok (*na-*), voeg bij: *nakahohòpok au hutak-ala*, hij plaagt mij met de schulden, hij dwingt mij de schulden dadelijk te betalen.
Hoü, onder *hoük* (*la-*), voeg bij: *paä-langak-ala lahoük ia sò*, de hoofdeinden der omheiningen zijn hier aanééngevoegd.
(**Hu** 2), *mahúk*, voeg bij: *nako-dá mahúk*, een onverbeterlijke dief.
Hulu 1, voeg bij: men zegt ook: *hulu manu*, de kuikens met de moeder-kip vóór zonsondergang in korven opbergen.
(**Huta**), voeg bij: *hutak*, ook = *salak*: *ò ue hutak* (of: *ò ue salak*) *fè-ngita*, gij steekt u voor ons in moeielijkheden.

I.

I, voeg bij: *silo munik kai-òe-boak na hedi-na i na*, als men schiet met *kai-òe*-vruchten, doet dat zeer veel pijn; *ana kabi-ná au lima-nga i na*, het klemde mijne hand zeer.
Isi 1, voeg bij: *nikiisik*, stollen, (Lòle).

K.

(**Ka** 8), *saká* (*na-*), (althans in Keka), slijm opgeven: *nasaká nala da kabuak-ala*, hij heeft klonters bloed opgegeven.
Kabo, voeg bij: *kabo* (*na-*), (zie ook onder de dial. en D. *naäbo*), ook gezegd van het geluid, veroorzaakt doordien men suikerwater in een *kaik* schudt, of wel tegen een hollen boom of op den buik slaat.
Kada 1, voeg bij: ook passief gebezigd: *ò kada sò dò beik*, zijt gij al besneden of nog niet?
Kai 1, voeg bij: *ò kai hata*, waardoor wordt gij verhinderd?
kai (*na-*) idem: *sila lakai hata dè lala dòk-a*, wat weerhoudt hen, dat zij zoolang wegblijven.
(**Kaik** 3), *kaik* (*na-*), (in Keka): met het hoofd ergens tegenaan stooten: *nakaik haik-a bòe-ma poä keni tua-a tè pesi langa-na*, hij stootte met het hoofd tegen den emmer, zoodat de stroop er uitstortte en over zijn hoofd stroomde.

Kainík, Ba., ook Keka = *angeník, anginík*, soort plant, waarvan de bladeren een onaangenamen geur hebben; [het laatste gedeelte bij *nik*?]
(**Kaki** 1), voeg bij: *kakakik* = (en in Term. meer gebruikelijk dan) *kakaki*.
(**Kaki** 2), voeg bij: *kaki-liliuk*, (vgl. *liuk*) = *kaki-uülek*, gewoonlijk echter in overdrachtelijken zin gebruikt: *natudu kaki-liliuk*, verkeerd aanwijzen, op een dwaalspoor brengen; *nafada kaki-liliuk*, idem met woorden.
Kala 1, voeg bij: *kala neni*, (lett. aanbonzen en medenemen), met het lichaam iets omverstooten.
Kame: voeg bij: men zegt ook: *ana kame neu manu-teik lain*, hij heeft zich met kippendrek bevuilt.
(**Kamu**), voeg bij: *kamu-kamu* (ook *kakamu*) en *nakamu*, in Keka gebruikelijk voor *tamu-tamu, natamu*.
(**Kani** 3), voeg bij: *kakani*, de schaarden van een nieuw mes, hakmes, enz. uitslijpen; (*lakanik* is niet overal gebruikelijk).
Kani-ana, voeg bij: *fani kani-ana*, een klein soort bij, welke aan de takken van kleinere boomen pleegt af te hangen, zoo genoemd ter onderscheiding van een ander klein soort, (*fani-ana*), welke het was en den honig in de holten van boomen verzamelt; [*kani* dus wel van *kani* 1].
Kaseluk, (in Keka) = *fefeluk*, soort valstrik: *huas-a au tao kaseluk-a nala manu esa*, in den strik, welken ik gisteren uitgezet heb, is een vogel gevangen.
(**Kaso**), voeg bij: *kaso-kaso*, ook *kaso* (*na-*), wordt ook bepaaldelijk gebezigd van het klotsende geluid, dat eene in beroering gebrachte vloeistof, bijv. tegen de wanden van een vat, maakt; ook gezegd van het geluid, dat een over het water scheerende platte steen veroorzaakt.
kaso (*na-*) *-lain*, idem.
Kasok, wegspatten, van vloeistoffen, [vgl. boven (*kaso*)]: *au bei dòpo-n bòe ma kasok heni-n*, zoodra ik er in roerde, spatte het weg; (vgl. ook de dial.).
Kaü 1, voeg bij: ook wel = *kaü-aik* of *kaü-mèok*, masker.
Kaü-aik, masker, vgl. boven.
Kaü-mèok, zie sub *kaü* 1.
(**Kaü** 2), *kaü-kaü* in *hae kaü-kaü* is wel hetzelfde woord als sub *kaü* 3; [ook bij *kaü* 1?]
Kè 1, sub *kèk* (*na-*), voeg bij: in plaats van *kèk* (*na-*) bezigt Term. in het eerste voorbeeld (blz. 224, reg. 10 v. o.) bij voorkeur *kekè*.
Kèdo 2, (dial. van Lòle), met de horens stooten.
Kei 2, onder *keik* (*na-*), is te lezen voor *akeik ò* (blz. 228, reg. 3 v. o.): *akeik ò-n*, terwijl de vertaling in plaats van „terwijl ik u" (enz.), moet luiden: terwijl ik hem (enz.).
kekeik (*na-*), iemand plagen door hem voortdurend even aan te stooten: *bòso makekeik anïi-ana-a tè ana ki*, plaag het kind niet door het steeds aan te stooten, het zal gaan huilen.
Kèke, voeg bij: *kèke heni*, bijv. *ana kèke heni isi-la*, hij ontwijkt de kogels.
kekèke: *ana kekète tao*, hij springt heen en weer en maakt allerlei bewegingen om kogels, lanssteken, enz. te ontwijken; *ana kekèke laë na ana seli*, idem.
Kèko 1 en 2, voeg bij. *kèko* ook: voortschuiven in het algemeen, v. d. zegt men: *kekèko-a kèko basa hade-la*, de *kekèko* schuift, loopt, met langzame schreden door de rijst; [*kekèko* 2, denkelijk dus van *kèko* 1].

(**Kèko** 3), *kekèko,* (dial. van Lòle), afhakken, omhakken.

Kelebui, (in de dichtertaal), het laatste restje van een opgezamelden voorraad; [bij *kèle* 2? en *bui, kuik*].

Kèö 2, voor „moeite doen", lees: iets moeielijks ondervinden, last met iets hebben.

(**Kesik**), *kaesik* (*na-*), zie sub (*esik*).

Ketu 1, voeg bij: *ketu inak-a ndè nakas-a* (= *ketu hahae-na*), de vrouw heeft zoo even den laatsten adem uitgeblazen; *ketu hutak-a sò,* de schuld is afbetaald; *ketu nanaä-nininuk sò,* de levensmiddelen zijn op.

ketu (*na-*), *c.* voeg bij: *emi maketu basa uma ndia beli-na sò,* hebt gij den prijs voor dat huis vastgesteld, zijn de onderhandelingen over den prijs van dat huis afgehandeld?

Kidu, *kikidu,* (blz. 236, reg. 2) lees: ook met de vingers drukkend rondtasten.

(**Koä** 2), *koäk, koä-louk,* (dial. van Lòle) = *nggofa-louk,* mager.

Kòdo 1, *kokòdok,* ook eene platte uitdrukking voor alles wat ingeslikt wordt, hetzij spijs of drank: *mai mala kokòdok-a ndè ia,* kom, en neem hier den spijs (of drank). In deze beteekenis wordt ook wel de vorm *kokòdo* gebezigd.

Koba, onder *koba-kabo,* voeg bij: *hataholi-la koba-kabo lèo-ia lèo-nák,* de menschen hadden oneenigheid dan over dit, dan over dat.

Koba, voeg bij onder *kokobak*: *au sanga lèo fa u na bòö kaï kokobak au,* als ik ergens heen wil gaan, hinder mij dan niet door mij tegen te houden.

Koi 2, voeg bij: men zegt ook: *ò malela-ma ta koi ndia malela-na,* uwe kunde doet onder voor de zijne.

Koiko, lang uitgestrekt zijn, van een net?

(**Kòko** 5), Lòle = (*bèke*), als in *kokobabaük,* even groot; *kokodedemak,* even hoog, enz.

(**Kòle** 2), *kòle-kòle,* smakken: *ò muä na kòle-kòle-ngò,* als gij eet, smakt gij.

sakokòle (*na-*), idem.

Kòlok 1, onder *kòlok* (*na-*), in plaats van: *au akòlok kokòlo-nga,* (blz. 248 reg. 19), lees: *au akòlok kokòlok,* of beter nog: *au akòlo-kokòlok.*

Kolu 1, onder *koluk* (*na-*), lees achter *akoluk hade*: (of beter: *akolu-hadek*).

(**Kolu** 2), voeg bij: *kolu heni fana-lou-na,* zijne borst is ontveld; (vgl. K. *kolu-louk*).

kokoluk = *kokolu.*

Kondaok, soort groote, zwarte mier, (Lòle).

(**Kòte**), voeg bij: *kòte* (*na-*), ook: een geschil hebben met: *Ti nakòte nò Lòle dè fa ma latati,* Ti heeft een geschil met Lòle, mogelijk zullen zij oorlog gaan voeren.

Kou 3, onder *kouk* (*na-*), lees achter *akouk pòek*: (of nog beter: *akou-pòek*).

(**Kudu**), *hika kudu-kudu* beteekent: onderdrukt lachen uit vrees van gehoord te worden.

Kueiko, met velen te zamen scharrelen.

(**Kuë-òek**), *kuë-òek* (*na-*), zonder reden heen en weer loopen: *ò makuë-òek mèmek ndia tè bòso mai ha,* blijf u daar wat heen en weer bewegen, maar kom niet.

Kuik, voeg bij: ook „krassen": *ana kuik laë dè kadi susula-dòk-a,* hij kraste en het papier scheurde.

(**Kuku** 3), voeg bij: *ò sanga mu nggauk dale masakuku-a,* wilt gij onder doorns kruipen, waartusschen gij als stikt, waartusschen gij u niet bewegen kunt?

Kukulelèok, (dial. van Lòle), draaien, rondtollen; (vgl. *lèo* 11).

(**Kuü**), *kuü-kuü,* voeg bij: beteekent in de eerste plaats: ineengedoken neerhurken, om niet gezien te worden.

L.

Laba 1, voeg bij: *kalaba-ndalak,* (of: *ina kalaba-ndalak*), lichtekooi; (vgl. *ndala mane-a laba ndala ina-a,* de hengst bespringt de merrie).

(**Labi** 3), voeg bij: *kalabik,* (althans in Lòle), lichtekooi.

(**Lada** 4), *ladak,* voeg bij: *nusak-a lòle-lada-n,* de vermakelijkheden, de merkwaardigheden van de stad (of van het land).

(**Ladik** 2), voeg bij: Zie ook sub *ladi* 2.

(**Ladik** 3), voeg bij: Zie ook sub *ladi* 2; [behoort wel bij *ladi* 1, lett. doen breken, v. d. de scherpte van een mes beproeven, door te probeeren of een mes iets in eens door midden kan snijden].

(**Lai** 5), voeg bij onder *lai-laik*: *besak-a mai lai-laik ia au mai dei dè au akanae,* toen ik pas kort geleden daarop aankwam, zag ik, (enz.).

(**Lai** 9), *kalalaik* (*na-*), in de opgegeven beteekenis behoort het meer tot het taaleigen van Keka; elders ook gebruikelijk in een zin als: *nakalalaik heni hataholi nanakenak nggèlok sò,* hij heeft laten wegloopen, of: door zijn toedoen zijn weggeloopen een gedeelte der gevangenen.

Laïk-esa-na, (Lòle), eergisteren; vgl. T. *laëk-esa-na* = *balademak-(a)*.

Langa-ketuk, voeg bij: *touk-a tuda nème ai-lai mai langa-ketuk,* wordt verklaard: toen de man uit den boom viel, was hij reeds dood vóór hij beneden kwam.

Laö, voeg bij: *laö* (*na-*), reeds eerder dan op den gestelden tijd iets verrichten, vooruit iets afdoen: *naä nalaö,* hij eet vooruit, hij eet, voordat de anderen aangezeten zijn; *bei ta hata bòe tè ò bi malaö sò,* gij zijt al vooruit bang, voordat er nog iets gebeurd is; *makahuluk-a ò höö-höö malaö ma besak-a ò ki,* eerst waart gij verheugd en nu weent gij.

Laü 5, aanraken, [vgl. *laü* 2?]: *au laü* (*au*) *lima-ng neu bè,* waaraan ik mijne hand ook sla, wat ik ook onderneem ------

laü-laü, rondtastend, al tastend: *nakadite baï-matak-asa dè ana sala laü-laü-k ana,* het plakte zijne oogen dicht, zoodat hij al tastend, zoekend ronddwaalde; *laü-laü napoä heni mina-a,* al rondtastend, stortte hij de olie uit.

falaü (*na-*), aanraken: *bòso mafalaü laë kaisao fò ala ka-ngò,* raak geen adder aan, hij zou u bijten.

falalaü (*na-*), rondtasten: *bòso lafalalaü makahatuk-a dei,* laat zij niet in het donker rondtasten!

(**Laü** 3), *falaü* (*na-*), is te brengen sub *laü* 5.

(**Laü** 4), voeg bij: Zie ook sub *laü* 5.

(**Lè** 3), voeg bij: men zegt ook: *lèle abas,* (hetzelfde woord?), touw draaien door middel van een gewicht aan het eene uiteinde, dat het gespannen houdt en door zijne draaiende beweging in elkaar draait.

lèlek, ook: naam van het houten gewicht voor het touw draaien gebruikt.

(**Lè** 4), voeg bij: *salelè* (*na-*), ook: iets doen liggen, iets ergens neerleggen, meer bepaaldelijk als iets daardoor bevuild of smerig wordt, bijv. *sè ndè nasalelè iä-unek henu ndia,* wie heeft daar vischschubben neergesmeten, zoodat het er geheel

vol van is, wie heeft daar zooveel vischafval neergeworpen? *busa ndia tei nasalelè*, de hond werpt zijn vuil hier en daar neder.

(**Lè** 7), voeg bij: *kalelè* (*na-*) = *nakalè*.

kalelè (*na-*) *-dònek*, [het laatste gedeelte schijnt bij *dòne* 1 te behooren, dus lett. tegenhouden als een *dòne*, welke men steeds moet naloopen], steeds een kind moeten achterna loopen en verbieden: *ò mu mala dò-na seli dè fè au akalelè-dònek ò nii-ana-a*, gij zijt lang weggebleven en hebt mij laten tobben met het kind.

Leä 2, in Lòle, ook: strepen trekken; *leleäk*, streep, (vgl. Bi. *lea* 7).

(**Lebi**), *lebi-lebi*, wemelen van, in groote getalen aanwezig zijn: *amakè, hatakoli-la lebi-lebi neuk-a*, wat wemelt het daar voortdurend van menschen.

(**Lède**), voeg bij: *lède-lède* ook: in goeden staat verkeeren, welvarend, gezond zijn: *emi mae mamahedi ma na tè emi lède-lède* (of *belède*), gijlieden zegt ziek te zijn, terwijl gij allen welvarende zijt.

Lède 2: *nanale au lède u dè au hoü-á-n*, gelukkig, dat ik toeschoot en hem vasthield.

Lèdo 1, [de *l* wel te verklaren gelijk Kern, als door omzetting ontstaan; vgl. Bis. *adlau*, enz.].

(**Lèë** 4), onder *falèë* (*na-*), voeg bij: ook = *nalèë*, *b.* (doch meer gebruikelijk in Ba. dan in Term.): *ò mafalèë-má-n seli*, gij hebt het zeer stevig gebonden.

Lèfo, voeg bij: men zegt ook: *lèfo heni ai*, een boom zoo dicht bij den grond omhakken, dat de stronk gelijkt op eene kurk in eene flesch: *lèfo heni ai sila-la leu-leu hu-n-ala*, hak deze boomen geheel tot bij den grond toe om.

(**Leka** 2), voeg bij: *leleka* (*na-*), (althans in Keka), verspreiden, verspreid neerwerpen, vooral gezegd van lange voorwerpen: *sè naleleka ai-la*, wie heeft de stukken hout overal verspreid neergegooid?

Lèke 1, voeg bij: *lèke-n*, ook: bereken het, z. v. a. bedenk het, het is zeker dat: *tè lita-ngò sò, na lèke-n ita ta dadi sò-n*, want als zij u gezien hebben, reken er dan op, (wees er dan zeker van), dat het niet goed met ons zal afloopen; *lèke-n ò ta mu hila ai fa tè ò mai makaminak ia-ma*, gij zijt stellig geen hout gaan sprokkelen, maar zijt hier komen spelen.

Lèko 1, voeg bij sub *lelèko*: *kanak ia lelèko laë-ngò na ana seli*, deze jongen bedriegt, dat het erg is, deze jongen is een groote bedrieger.

Lela 7, *lila*, soort kanon.

(**Lela** 8), *lelela* (*na-*), althans in Keka gebruikelijk bij *nalelak*, in den zin van: onderkennen: *dè ana nalelela bii-la dò ta*, onderkent hij de schapen (of niet)?

Leli 3, voeg bij: ook in Keka: *leli* (*na-*), rondgaan: *naleli basa uma-la sanga lalu*, hij gaat aan alle huizen rond om sagoeweer te zoeken.

Lèlo 6, verstuiken van arm of been: *a dè lèlo ei-na bòe ma nafandú*, toen hij zijn been verstuikte, plofte hij neer; *ana tati tao lèo-bè dè lèlo heni lima-na*, hoe heeft hij met het hakmes gewerkt, dat hij zijne hand er mee verstuikt heeft? Vgl. On. *lèlo-lae*. [Wel hetzelfde woord als *lèlo* 2, zie hieronder *lilo* 4].

Lena 2, *lenak* hieronder moet vervallen en onder *lena* 3 gebracht worden.

(**Lenak**), *kalelenak* (*na-*) *ndai*, beproeven of een nieuw schepnet meer of minder visch vangt dan het oude; (zie ook sub *lena* 2); [bij *lèna* 2?]

Lèngo 1, voeg bij sub *lèngo-lèngo*: *nisi-n-ala lèngo-lèngo*, zijne tanden waggelen, staan los in den mond.

lèngok, in *lèno-lèngok*, een dans, waarbij men het lichaam heen en weer laat wiggelen.

kalelèngok (*na-*), heen en weer doen waggelen: *nakalelèngok*, hij schudt een paal heen en weer om hem zoodoende los te maken.

Lèo 3, voeg bij: *lèo-lèo*, steeds wonen: *ita basa-ng ita lèo-lèo ndè ia tè emi esa napeda dale mangalauk nò au*, wij woonden hier steeds bij elkaar, maar een uwer draagt mij een kwaad hart toe; *ana bei lèo-lèo ndè ndia dè nèök neu dò ta*, hij woont nog steeds daar, hij is nog steeds in het land der levenden, misschien gaat hij, misschien niet; (vgl. ook [*lèo*] 4).

lèo-lèo-ò, (de eigenlijke beteekenis minder zeker, lett.: hoe men ook leeft?), hoe het ook ga, hoe het ook zij: *lèo-lèo-ò sè au hapu-n dei*, hoe het ook loopt, ik zal hem krijgen! *lèo-lèo-ò masodak-a sè emi hapu-n*, in elk geval zult gijlieden het heil verkrijgen; *lèo-lèo-ò sè ita mate*, in elk geval zullen wij sterven, het is zeker, dat wij zullen sterven; (schijnt meer bepaaldelijk in Keka gebruikelijk te zijn). Zie ook sub *lèo* 7.

lelèok, voeg bij: ook: dat gedeelte van het huis, dat met planken bevloerd is en tot zit- of slaapplaats dient; *ò uma-ma lelèo-n ta sò-ma*, uw huis biedt geen plaats meer aan om zich (tegen zon en regen) te beschutten.

belèo = *lèo-lèo*, van een meervoudig subject.

Lèo 7, *lèo-lèo*, voeg bij: *d.* als, bijv. *lèo-lèo mane Firaona fo tasi-a lu nala-n*, als Koning Faraö, wien de zee verzwolg; (zie ook sub *lèo* 3).

(**Lepa** 3), *kalelepak* (*na-*), na elkander: *neu, kuti makalelepak basa dei fò au kuti*, knikkert gij allen eerst een voor een, dan knikker ik; *manu-la kokoa lakalelepak* (of bij verkorting zonder *kokoa*) *besak-a au sungu*, eerst als de hanen aanhoudend na elkander kraaien, (omstreeks vijf uur in den morgen), slaap ik in; [bij *lepa* 2, en lett. bij vrachten doen zijn? Hierbij ook *lepa* 1?]

(**Lèpe** 2), *salelèpe* (*na-*), voeg bij: ook *salelèpek* (*na-*): *ana kekèo nasalelèpek sidi-na*, hij draagt zijne kain zoo laag, zoodat ze tot de voeten reikt.

(**Lèpo**), *lèpo-lèpo*, voeg bij: zie ook hieronder (*lèpo*) 3.

lèpok (*na-*) = *lèpo-lèpo*: *kanak ndia nalèpok nème ndia*, die knaap heeft daar rondgezworven.

(**Lèpo** 3), voeg bij: (althans in Keka gebruikelijk): *lèpo-lèpo-hí-n*, hij is vlug, handig in zijne bewegingen.

lelèpok: *ana lelèpok ao-n*, idem.

lèpos, schielijk, gehaast, vlug opstaan: *ana holu-ná au bòe ma au lèpos dè au bala-n neu dae*, toen hij mij beetpakte, stond ik schielijk op en wierp hem neer; *au ona-ona tè esa ta lèpos bòe*, ik gaf aanhoudend bevelen, maar niemand was vlug op den been. Met *neni* ook: vlug bewegen in 't algemeen: *ana ta lèpos neni ao-na*, hij beweegt zich met moeite; *ana ta lèpos neni langa-na*, hij kan zijn hoofd niet bewegen, niet opheffen.

Lèpos: voeg bij: zie ook sub (*lèpo* 3), [wel hetzelfde woord].

(**Lesi** 1), *lelesi* (*na-*), voeg bij: ook verbonden met een persoonlijk object: *nalelesi-n ana*, hij spreekt hem tegen.

(**Leu** 2), *leleuk*, voeg bij: *b.* beginnen te schommelen: *ana bei leleuk bòe ma ketu tali-a dè ana ndefa neu*, toen hij pas begon te schommelen, brak het touw en viel hij neder.

Leü 2, voeg bij: *leü-leü*, bijv. *mènge-a leü-leü nesik ia*, de slang schoot hier met kronkelende bewegingen voorbij.

leleü, voeg bij: *b.* = *naleleü*: *lè Lòle leleü nafèo basa mòk-a*, de rivier van Lòle kronkelt zich door alle velden heen.

Lilo 4: *lilo heni lungu-langa fafaë-na*, hij heeft zijne knieschijf ontwricht. [Hetzelfde woord als *lilo* 2; vgl. *lèlo* 6].

Liuk, een touw éénmaal draaien: *liuk masafali seluk tali-a tè sè ketu-n*, draai het touw nog éénmaal om, anders zal het breken.

Lobi, voeg bij: ombinden: *ala lolobi lala-n ta mita mata-na fa*, zij hebben hem zoodanig omwonden, dat gij zijn gezicht niet kunt zien; *mai fò lobi mala-n teas dei fò bòso losa ketu heni-n*, omwind het stevig, opdat het (bindsel) niet breekt.

Lòëk 2, voeg bij: eigenlijk een Timoreesch woord.

Loi-daek, [het laatste deel wel bij *dae* 1], toovermiddel, dat in den grond begraven wordt, om ziekte of dood te veroorzaken; *muë loidaek*, (Keka), soort *muëk*?

Loka 5: *loka manu-ana-la*, de kuikens in een *lokak* (soort mand) plaatsen.

kaloka (*na-*), idem.

Lokak, voeg bij: ook: soort mand om kuikens in te plaatsen; vgl. *loka* 5.

(**Lòko** 5), *lolòko*, (in Keka *lolòkok*), soort kruipplant, welke alleen aan het zeestrand groeit: *besak ia tasi-a namahenu losa lolòko-a sò*, de zee (de vloed) is nu gestegen tot aan de *lolòko*'s.

(**Lola** 3), in *iko-lola*: *ndala iko-lola*, een hengst, welke bij het draven steeds den staart laat hangen, tegenover: *ndala iko-dedèok*; (vgl. *lona*).

(**Lola** 4), *lola-lola*: *kapa-a da-na lola-lola nesik ia*, het bloed van den (gewonden) buffel vloeide onophoudelijk hierbij langs; overdrachtelijk: *au tui ò lola-lola*, *ma ò-ò mafandèle heni-n lola-lola*, ik vertel (het) u herhaaldelijk, en gij vergeet het ook telkens, zoo dikmaals ik het u vertel, zoo dikmaals vergeet gij het; [bij (*lola* 2)?]

Lòlo 2, ook: uitspannen over of om iets: *ana lòlo ai-dòk-a neu nggusi-a*, hij spande het toovermiddel (den talisman) om de kruik.

(**Lòlo** 5) is aldus te lezen: *lolòlo* = *laë*, doch meer bepaaldelijk in minder gunstigen zin: *au lolòlo sè*, of: *au fepa lolòlo sè*, wien ik tref, wien mijn sterke arm treft, enz.; *hedi ndala-a lolòlo ami nusa-ma teuk ia dè mate basa ami ndala-m-ala*, de paarden-ziekte heeft dit jaar ons land getroffen en al onze paarden zijn daaraan gestorven; (vgl. ook dial. *lòlo* 8).

Lòngo 3, (in Keka, doch niet overal bekend) = *tutús*, (waarmede het ook wel verbonden wordt), rustplaats voor de geesten der voorouders.

Lòö 1, voeg bij: ook: slaan, althans in de uitdrukking: *lòö* (*la-*) *-ao*, bijv. *bei lalòö--ao bòe ma ama tenga-ná aluk esa dè besak-a ala benè*, terwijl zij elkander sloegen, nam vader den stamper op, toen eerst werden zij stil; *lòö* (*na-*) ook in *lòö* (*na-*) *-aik*, bijv. *au alò-n tè ana nalòö-aik-ala nème èle-e*, ik riep hem, maar hij was daarginds bezig met hout hakken; [vgl. *ndòko*, enz.?]

Lòso 2, voeg bij: *bòö maeäk hehèo-a tè lòso labú-ngò*, dans de *hehèo* niet mede, want zij zullen u sleuren, heen en weer trekken, tot gij valt.

Lota 2, met een lang voorwerp slaan: *ana lota nenik ai esa dè laë langa-na*, hij sloeg met een stok en raakte zijn hoofd.

Lota 3, slap, niet gespannen hangen: *bòso lota tali-a tè makapí-n*, laat het touw niet slap hangen, maar trek het strak aan!

lotà-lota: *kokolak lota-lota*, breedvoerig vertellen.

lotak: *ndala ndia ala poï lotak ana dè fudi hu ana kailí sò*, het paard heeft langen tijd los rondgeloopen, daardoor is het verwilderd.

Lude, (Keka), soort visch.

Luka 3, voeg bij: benaming van den tammen aap, welken men er als huisdier op nahoudt, (althans in Keka, Baä): *emi fè Luka naä tè namalaä sò*, geef *Luka* (den aap) te eten, want hij heeft honger.

(**Lukaka**), *tafa-lukaka*, soort zwaard, waaraan een vlaggetje.

(**Lulu** 1), voeg nog bij: *luluk*, (in Keka en elders), een dreunend geluid, als veroorzaakt door een neervallenden boom, enz.: *au amanène lulu-ina-na baü-na seli*, ik hoorde daarvan een zeer zwaar dreunend geluid.

kaluluk, idem: *kalulu fatiladak*, nachtelijk rumoer. (Zie ook onder de dial.).

Lupek, gaffel van een paal met vorksgewijze inkeping: *sengi heni di lupek dua*, er zijn twee gaffels van een paal afgebroken.

malupek, (*di-*), een paal, of voor paal bestemde stam, welke van gaffels voorzien is.

Lute 2, (Keka), slechts even aanraken: *lute-n dei tè sè ndefa heni sò-n*, raak het maar even aan, anders valt het neer; [vgl. (*lutek*) 2].

lutek, idem.

Lutek 1, voeg bij: (Zie ook sub *lute* 2).

Luü 3, voeg bij: ook: sukkelen, steeds ziekelijk zijn, kwijnen, (van een mensch gezegd); vgl. *luü* 2; *hai luü*, herstellen en weer ziek worden, steeds sukkelen.

Luük 2, [denkelijk bij *luü* 2, 3], (dichtertaal), in: *luük bòlo-n*, terugkeeren, naar huis gaan.

M.

(**Maä** 2): *maä-makabiä-n*, ook bepaaldelijk: engte, ook in overdrachtelijken zin: *sè nadenu ò mu maä-makabiä-n ndia*, wie heeft u naar die engte gezonden, wie heeft u in die moeielijkheid gebracht?

Mata-bibiï, zie onder (*biï* 5), voeg bij: *au mata-bibiï u bòe ma alameï uni au tuda*, ik sluimerde in en droomde, dat ik viel.

Mata-mètek, [vgl. *matak* 1 en *mète*], voorbeeld, (Lòle).

(**Mèdo** 2), in Keka: (*ndala*) *mèdo*, of *mèdo-ana* = *bebèdo-anak*, een slank, jong paard.

(**Mèë** 3), *mèë-meë*, versierd zijn: *ana pake-ná mèë-mèë*, hij heeft zich opgetooid; *uma ndia mète-n ana mèë-mèë-hík*, zie eens hoe fraai dit huis gemeubeld is!

Meli 3, (Keka), soort oogziekte hebben: *au mata-nga meli dè au ta u fa*, ik heb (die) oogziekte, en ga dus niet.

Mèo 3, voeg bij: (in Keka, Ba., enz.), stelen, rooven, ontfutselen.

kamemèok (*na-*), bepaaldelijk: in 't geheim wegnemen, ontfutselen, (althans in Keka).

(**Mò** 2), *kamomòk* (*na-*), voeg bij: men zegt voorts: *pelak-ala lakamomòk pule-n-ala*, de maïsvruchten schieten op tusschen den stam en de bladscheden.

(**Mòko** 2), *mòko-mòko*, of *mòö-mòö*, (althans in Keka), zeer gezwollen: *ò ei kaisao-ká-ma peta mòko-mòko* (of: *mòö-mòö*) *nonòk popoka-a*, uw voet, waarin eene adder gestoken heeft, is zoo opgezwollen, dat hij wel een kanon gelijkt.

(**Mòö** 2), *mòö-mòö*, zie (*mòko* 2); [vgl. T. *mòök*, groot].

(**Mulu**), *mulu* (*na-*), voeg bij: ook gebezigd in den zin van: zich de moeite geven: *tè kada nanilu hatçholi fèëk-ala lamoa iäk-ala, tè ta namulu fò hoï neni boak esa*, hij zag slechts toe, hoe de anderen zich als om strijd van de visschen meester maakten, maar hij gaf zich niet de moeite om er één mede te nemen.

N.

Na 2, voeg bij: *na fò*, (in Keka): *muü-ngò tè na fò hata tuda laë ò*, ga heen, want zeker is het, dat u iets zal treffen, (anders zal u iets treffen); *bòso makananasak ana tè na fò ana tao ò*, maak hem niet boos, want dan zal hij u zeker kwaaddoen.

Naä 1, *naä-naä*, voeg bij: men zegt ook: *ò bafa-ma naä-naä*, gij zet een grooten mond op.

Nade 3, voeg bij: ook z. v. a. immers, toch: *nade balahá ata laö dò*, wij gaan immers morgen? *nade ò muä basa sò*, gij hebt toch gegeten? *Keka-la lipa-na nade ala hahae-n sò*, de bewoners van Keka hebben immers opgehouden hun *hus*-feest te vieren.

(**Nae** 7), *ana kanae*, bastaard? (Lòle).

(**Nai** 4), *nai-nai*, (althans in Keka), overal verspreid, in wanorde hangen: *bua-loäs nai-nai neuk-a*, steeds hangen de goederen maar overal; [vgl. dial. (*nai*) 3?]

(**Nasa** 1), *nasak*, voeg bij: ook als adjectief in een zin als: *kuti besa-besa mò-n fò ela nasak-a*, knip het zorgvuldig weg, opdat het snel en krachtig zij.

(**Nau** 3), *manau* (*na-*), voeg bij: ook: versufd, gedachteloos zijn: *a dè kanak ndia namanau-k-ana*, de knaap is versuft.

Neni 1, (blz. 388, reg. 1, v. o.) lees: *muni*, gij brengt; *meni*, gijlieden brengt of wij (*ami*) brengen, enz.

Neu, blz. 393, reg. 8, lees: als stamwoord moet *eu* aangenomen worden. Voeg bij: ook gebezigd in den zin van: van af (zeker tijdstip), sedert: *kamahedis-a hai neu-a ndè ia sò*, de zieke neemt van af heden in beterschap toe; *sè ò mangalau mu-a ndè ndia sò*, van af dien tijd zoudt gij een slecht mensch worden; *ò muni malelak-a ndè ia ma ndolu-a, dè mita sè sò na mòle mò-s mu lèon*, nu gij wetenschap en wijsheid verkregen hebt, leef nu van af dit oogenblik in vrede met wien gij ziet (ontmoet). *Neu fò*, eene elliptische uitdrukking, (althans in Keka gebruikelijk): *neu fò, ita taofa babango ia*, welaan, wij zullen ons hiermede als vaartuig tevreden stellen.

neu-neuk(*-a*), ook = *neuk-a*: *ana neu namatina na ana fali neu-neuk-a ala tao fè-n nanaäk-a*, zoo dikmaals hij terugkeerde van het bewerken van zijn tuin was het eten voor hem gereed gemaakt; *leu neu-neuk*(*-a*) *na tè ndia nadiu-be*, zoo dikmaals zij er heen gingen, was hij aan het baden.

(**Nili** 2), *manilik* (dial. van Lòle) = *makilinik*, koud, [(*nili*) omzetting van (*lini*)].

(**Nu** 6), *nunú* (in Keka) in verbinding met *nanea*, bewaken: *au hoü lèo-hatak dè emi nunú manea au*, wat raak ik aan, dat gijlieden mij bewaakt?

(**Nutu** 1), voeg bij: *nutu-nutu*: *manu-ana-a naä hade nutu-nutu ndè nesu-hú*, het kuiken eet korrels rijst, welke het al pikkend bij den voet van het rijstblok, zoekt. (Zie voorts de dial.).

Nd.

Nda 3, voeg bij: onder *nda* (*na-*): *ta nandá nò sisilo ndia,* z. v. a.' als hij dat geweer gebruikt, schiet hij altijd mis; *buas sila landá lò-n,* die kleeren passen hem goed; *ta nandá nò buas sila,* hij ziet er minder mooi uit bij het dragen van die kleeren; *ò mandá mala ao-m,* gij komt (slechts) overeen met u-zelf, niemand is uws gelijke, gij zijt eenig, volmaakt.

Onder *kandá* (*na-*) is *nakandá-hík,* (blz. 411, reg. 4 v. o.) meer te verklaren als „niet ernstig overleggen".

(**Ndali** 3), voeg bij: *ndali-mák,* leugenachtig, (dial. van Lòle).

Ndano? opvangen, (dial. van Lòle); vgl. *ndaso.*

Ndau, (grondwoord van *ndandauk*), in Keka gebruikelijk in den zin van: rijgen met groote steken.

(**Ndè** 4), het voorbeeld: *lakandè òe nai hade-òe dale,* onder *kandè* (*na-*) blz. 416 reg. 29, is te vertalen door: men laat het water in de sawah staan (door de openingen in de dijkjes dicht te maken); anderen bezigen in deze beteekenis: *tandè* (*na-*), vgl. (*ndè* 5).

Ndeli, *ndelik,* voeg bij: gekruld, (dial. van Lòle).

Ndiï-dòk, (zie sub *ndiï* 1), ook gebezigd in Lòle; ook in de beteekenis van: lel, van een haan.

Ndòko 3, voeg bij: *ndondòko*: *emi bòö tao ndondòko Ndao,* gijl. moet niet doen als de Daoneezen, die telkens hunne reis uitstellen.

Ndòlo 2, voeg bij: *manandòlo-lè-anak* = *manandòlo-òek,* zwerver, leeglooper; *ina manandòlo-lè-anak,* eene losbandige vrouw.

Ndòto, voeg bij: *ndòto-dèëk,* (althans in Lòle), overdrachtelijk gebruikt voor: klier.

(**Ndu** 3), *fandú* (*na-*), voeg bij: ook: neerploffen, in 't algemeen: *a dè ei-na lèlo bòe ma nafandú,* toen hij zijn been verstuikte, plofte hij neer op den grond.

Ngg.

Ngga 1, voeg bij: *tanggganggá* (*na-*), op den rug liggen met wijd uitgespreide armen en beenen, (als 't ware „geopend"): *ò matanggganggá dadi hataholi manabòlok,* gij ligt met uitgespreide armen en beenen op den rug als een drenkeling; *tanggganggá* (*na-*) *-nggèë,* (van *nggèëk,* schaar van een kreeft), idem, (als een doode kreeft).

(**Ngga** 6), voeg bij: in Keka is *sanggá* (*na-*) ook in 't algemeen: luid schreeuwen.

(**Nggai** 5), zie hieronder.

(**Nggaï**). In plaats van *nggaï-nggaï* zeggen anderen *nggai-nggai.*

Nggama 2, (Ba.), voeg bij: *au nggama-á ai esa na ò mita-n,* als ik een stok neem, zult ge eens zien.

(**Nggama** 3), *nggama-nggama*: *ami nggama sungu dei dè ò nggama-nggama mai,* toen wij op 't punt waren te gaan slapen, kwaamt gij pas aanstrompelen.

(**Nggèö** 2), *nggèö* (*ni-*), (dial. van Lòle): *dae ninggèö* = *nanggèngo,* de aarde schudt, er is eene aardbeving.

(**Nggilo** 2), dial. van Lòle: *nggilo* (*ni-*), leven maken, gedruisch veroorzaken.

O.

Ò 5, in twijfelende vragen: *lèo-hatak ia-ò*, wat is dat toch? *ala sanga latati dò ladedẹä ia-ò*, is het soms, dat wij willen strijden of procedeeren? *sila dua tao hata ndia-ò*, wat doen die twee toch? *au toä ki-ao-a tao lèë ia-ò*, (ik verwonder mij, hoe het kind van-zelf huilende toch doet), ik verwonder mij, hoe het kind toch zoo aldoor zonder reden van-zelf huilt.

(**Oa** 1), *oa* (*na-*), voeg bij: aldus gebruikelijk in Keka, elders: *au oa-n*, in plaats van: (*au*) *aoa-n*, enz.

Òe 1, voeg bij: met *òe* wordt voorts in verschillende spelen een verboden terrein aangeduid: *òe-dò*, de grens, afperking, van zulk een verboden terrein.

Onder *beòe*, voeg bij: ook gebezigd in het enkelvoud: *ò pau laë titimuk-a boa-na dè beòe ndè ndia sò*, gij hebt in den meloen gestoken en dus komt er steeds vocht uit, (*beòe* = *tai naòek-a*).

Òe 3, voeg bij: *nadama-òek*, *nafafali-òek*.

(**Ofa**), *ofa* (*na-*), een *ofak*, eene prauw hebben.

(**Òko** 2), *òko-òko*, afgezakt neerhangen: *inak-a pou-n òko-òko*, de sarong van de vrouw zakt af.

(**Oku** 2), *oku-oku*, (althans in Keka), schreeuwen, geweld maken: *hatahoḷi manaoku-oku*(*k*) *sila ta lalelak hadak fa bòe-n*, die schreeuwende lieden weten zich niet behoorlijk te gedragen.

(**Ola** 3), voeg bij: *paä manai tina-a naola tò-a*, de heining om den tuin (heeft zich van de grens verwijderd), is over de grens geplaatst geworden; *nako-a naola dei dè ala tunga-n*, toen de dief een eind vooruit was, volgden zij hem pas.

Olu 1, voeg bij: *oölu*, in Keka ook: *olu* (*na-*), voorzichtig afschillen, van den bast ontdoen: *mai oölu*, (*maolu*) *fè au tetèë-ai-nga mai dei*, kom mijn stuk eens van den bast ontdoen!

(**Ona**), voeg bij: *ona-ona*, aanhoudend bevelen: *au ona-ona tè esa ta lèpos bòe*, ik gaf aanhoudend bevel, maar niet één stond vlug op.

(**Otò** 1), *òto-òto*, ook in 't algemeen: rumoer maken, (door spreken, enz.): *bòso òto-òto tè ala bekolu*, maak geen leven, terwijl zij aan het spreken zijn.

P.

Paduk, (althans in Keka), zitting nemen als in eene vergadering: *ò dadi tou-inak* (dial. v. Keka) *dè mu paduk manek-ala*, gij zijt volwassen, ga dus zitting nemen met de hoofden; (vgl. dial. [*padu*] 2).

Pae 1, voeg bij: *paek*, in: *hedi peta-paek*, waterzucht, (althans in Keka).

Palisak = *palesak*.

Palu 1, voeg bij: *kapapalu* (*na-*), met iets bedekken, (schijnt meer tot het taaleigen

van Keka te behooren); *nakapapalu-lou*, lett. hij bedekt zich met de huid, gezegd van iemand, die veel pijn kan uitstaan, zonder het te toonen, of gezegd van iemand, die zeer onbeschaamd is. (Zie ook onder de dial.).

(**Pasi** 1), *pasi-pasi* en hetgeen volgt, moet vervallen. Vgl. het volgende woord.

(**Pasi** 4), voeg bij: ook gebruikelijk in Keka: bedaard, langzaam: *laök*, (*naä*, enz.).

pasi-pasi, bedaard loopen, langzaam eten, (enz.); *tui pasi-pasi*, iets bedaard, naar volgorde verhalen; *tao pasi-pasi*, met geduld werken; (in het eigenlijke Term. minder gebruikelijk).

papasi, idem: *au angatúk papasi*, ik zit op mijn gemak.

bepasi, bijv. *ita bepasi-ana-ò* (= *ita laök bepasi-ana-ò*) *sè ita losa*, al loopen wij ook langzaam, toch zullen wij aankomen, al gaan wij ook zeer bedaard, toch zullen wij aankomen.

(**Pata** 1), voeg bij: *pata-pata*, bijv. *laök pata-pata tè baï ta dai fa*, loop een beetje langzaam, want grootvader is er nog niet.

(**Pèë** 1), voeg bij: *pèë-ina* (althans in Keka) = *manapepèëk*: *au ta u daba tane pèë--ina ndia sòk*, ik ga mij niet meer vuil maken met die pappige modder.

Pei 1, voeg bij: *pepei* ook afzonderlijk gebruikt in den zin van: zich opsieren: *emi pepei mème fafaik-a mai sò tè bei ta malòle-a fa*, van den vroegen ochtend zijt gijlieden bezig u op te sieren, maar toch is 't nog niet mooi.

Pèko, voeg bij: *pèko-pakik*, krom, vol krommingen.

(**Pela** 4), voeg bij: althans in Lòle wordt *nikimbela* ook gebruikt van de hand, in den zin van: open met gekromde vingers.

(**Pèno**), voeg bij: *pèno-eik*, iemand, wiens voet waggelt, mank loopend als iemand, die eene wond aan het achterste heeft.

Mbili 3, (dial. van Lòle), datgene, wat iets bedekt, bijv. eene stolp; *mbili sina* = *seuk*, *lailèo*, regen-, zonnescherm.

(**Pò** 3), voeg bij: *kapò* (*na-*): *hedis-a tao-ná ao-na nakapò*, hij is door ziekte vermagerd. Zie ook sub (*pò* 4); [hetzelfde woord?]

Pòdo, (in Keka), het een of ander in eene opening steken, peuteren met iets in eene opening.

(**Poi** 1), voeg bij: *popoi* (in Keka): *ò popoi-má paä-a demak-a dò ta*, hebt gij de heining hoog opgetrokken (of niet)?, vgl. *napopoi*.

Poï 1, voeg bij: *mandò-à poï au balahá lèo tina u*, de mandoer heeft mij verlof gegeven om morgen naar den tuin te gaan. *Poï* ook passief gebezigd: *au poï naneak sò*, ik ben afgelost van de wacht; *anï-ana-la poï sakola sò*, de kinderen zijn ontslagen uit de school, zijn uit school gekomen.

poï (*na-*): *touk-a napoï heni nako-a sò*, de dief is den man ontglipt; (vgl. *poï heni*).

Pola 1, voeg bij: *pola lai-lai mò abas-a fò^(o)au sanga tao neu lafa*, maak het garen spoedig los, want ik wil er eene slimoet van maken; (in Keka).

(**Pòlo** 2), *kapòle* (*na-*): *au pela-ngà nakapòle mai*, mijne maïs komt mooi op, (Keka).

Poli 3, voeg bij: (*ndeli*, enz.) *nanapoli-lilo*, een ring (enz.) van een onedel metaal, welke met eene laag goud of zilver bedekt is, een vergulde of verzilverde ring, (enz.).

(**Polik**), *polik* (*na-*), iemand de baas zijn: *au apolik ana dè ta nala sò*, ik ben hem de baas, zoodat hij niet meer wint; *au edà apolik emi*, ik ben ulieden de baas bij het wedijveren, wie het verst knikkert [bij *poli* 1?]

(**Pòlo** 3), *pòlo* (*na-*), voeg bij: ook gebezigd in overdrachtelijken zin: *ò mae au apòlo* (of *pòlo-bisuk*) *lèo ò*, denkt gij, dat ik een stumperd ben als gij? Vgl. *pòlo-bisuk*.

Polu, ontveld: *ndala-a lòso nala au polu heni au lima-lou-nga*, het paard heeft zoo hard gerukt, dat mijne hand ontveld is; [vgl. *kolu* 1, 2 enz.].

Posu, voeg bij: *poposu*, ontbolsteren, ontvellen, den bast, het vel van iets afnemen, doen afgaan: *kapa-la poposu basa huni-la lou-na*, de buffels hebben het buitenste omhulsel der pisang's afgehaald.

Pota: *pota pelak-ala*, de halfrijpe maïsplanten afzonderen, (Keka).

Pòte 3: *nako-la seu pòte basa pua-la sò*, de dieven hebben achtereenvolgens al de pinang's gestolen, (Keka).

popòte: *sèle pelak popòte tine-a dale-na dei*, plant afwisselend maïs (met iets anders) in den tuin, (Keka). [Vgl. dial. *pòtek*?]

(**Pòto** 4), *udan-a pòto-pòto ma emi laö-a*, het regent aanhoudend en gijlieden wilt vertrekken, (Keka); [bij (*pòto*) 1?]

(**Mbuk** 2), *mbumbúk*, (dial. van Lòle), stutwortel.

Puku 2, voeg bij: *puku-mulik*, iemand, die een bochel begint te krijgen, een hoogen rug heeft: *ana ta nita ndia puku-mulik fa*, hij ziet niet, dat zij een hoogen rug heeft.

(**Pula** 2), voeg bij: *pula-pula*, steeds opspuiten: *lèo-hatak pau tola bafi-a-ò nadá pula-pula*, waarmede het varken ook doorstoken moge zijn, het bloed spuit steeds op.

pupulak: *ò pupulak mala badu-ma pila-hík*, gij hebt zoo uit uw mond gespoten, dat uw baadje geheel rood is.

Pule-pale, voeg bij: ook meer algemeen: ondoordacht, onordelijk: *emi tao pule-pale dadi ita mamasuïk-ala-ma*, gij handelt ondoordacht, alsof wij rijke lieden waren.

Puta 2, planten-gom of ander kleefmiddel in de opening van een heft doen om er het lemmer in te bevestigen: *ala puta lèo-hatak neu felas ia*, welk kleefmiddel heeft men in (de opening van dit) hakmes gedaan? (Keka).

S.

(**Saä** 3), *saä-saä* wordt gebruikt om den klank van het Rottineesche zingen aan te duiden: *Lòle-a sosoda-na ndè saä-saä ndia*.

(**Sabu**), *ninggisasabu*, (dial. van Lòle) = *makasasapu*, het begint donker te worden.

Sae 1, voeg bij: ook verbaal, althans in eene uitdrukking als: *ala tati lala-n sae heni langa-na*, zij hebben zoodanig op hem gehouwen, dat zijn hoofd aan den paal kon gehangen worden.

Saka 1, voeg bij: ook: steunen op: *nanale au saka u au tetèë-ai-nga lain, ta na au bala u sò*, gelukkig dat ik op mijn stok leunde, anders was ik gevallen.

(**Saka** 2), voeg bij: *saka-saka-hík*, gelijk aan of versterking van *saka-saka*: *tou lasik-a laök na saka-saka-hi-n*, als de oude man loopt, strompelt hij met moeite voort.

besaka, *besaka-hík* = *saka-saka*, *saka-saka-hík*, van een meervoudig subject: *ò tä kila ndala ia-la fufua-n-ala dè besaka-hík tèë-tèë*, gij hebt geen zorg gedragen voor den last van deze paarden en daardoor komen zij met moeite vooruit.

(**Saka** 3), voeg bij: *saka-saka fò muni-n dei* = *masaka, masasaka*, enz., zet u schrap, span u in om het te brengen.

Sala 1, onder *sala* (*na-*), *b.* voeg bij: *sudi nasàla-n* (Keka), idem: *uma-titisek ndia namadema sudi nasala-n* (= *namadema-ná-n nasala*), die goot is zeer hoog gemaakt.

(**Sala-bòlo**), *masala* (*na-*) *-bòlo*, niet goed opkomen, (Keka): *osi ndia pela-n-ala lama-sala-bòlo*, de maïs-planten in dien tuin willen niet goed opkomen, staan slecht.

Salani, voeg bij: ook: Christen worden, gedoopt worden.

Salu 2, voeg bij: *nàko-la salu heni ndala-a*, de dieven hebben het paard gestolen en geslacht.

Sama 1, onder *kasasamak* (*na-*), voeg bij: *muni ndala-a mai foti nakasasamak nò ndala ia*, breng het paard hier, opdat het te zamen met dat paard kan heen en weer rennen.

Samuk, voeg bij: *samu-samuk* in *lutu samu-samuk*, zeer fijn, bijv. *pau mala-n ela lutu samu-samuk dei*, stamp het zeer fijn.

Sapu 1, voeg bij: *inak-a fango-n-ala sapu sò*, de pokken van de vrouw zijn verdwenen, zijn opgedroogd; *sapu nitu* = *lulo mula*, (dichtertaal), sterven.

Sè 3, voeg bij: *sè* (*na-*), in *leä nasè*, bijv. *mane namo-a leä nasè ofa Butung esa*, de havenmeester maakt zich meester van het tuig van, legt beslag op, een Boetonneesch vaartuig, zoodat het de haven niet kan verlaten, (lett. trekken en doen ankeren); overdrachtelijk: *ana leä nasè-n*, hij brengt hem (bij het spel) in een ontredderden toestand, hij wint hem alles af.

(**Sèdo** 2), voeg bij: het grondwoord ook gebruikelijk in Keka: *ò ei-ma sèdo laö-laö*, bij het loopen schuifelt gij met den voet.

Sei 1, voeg bij: *sei seselik*, merk aan één oorschelp (van een dier), waarbij deze tot aan de punt of den rand is doorgesneden; *sei-duak*, hetzelfde merk aan beide oorschelpen van een dier.

(**Seï** 4), *seï* (*na-*), een geschil, een twist met iemand hebben, (Ba., Keka): *aseï ò touk-a*, ik heb met den man een geschil.

(**Sèlo** 4), *sesèlo* (Keka), afsnijden, afkappen: *sesèlo heni basa naü ai-ana*, snijd al het gras af, kap al het struikgewas af; [vgl. *selu* 2].

(**Sèlo-dèlok**), *sèlo* (*na-*) *-dèlok*, naar links en rechts overhellen: *ò nonòk pèno-eik-a dè masèlo-dèlok laö-laö*, gij gelijkt iemand, die mank is, en helt bij het loopen naar links en rechts over.

Selu 2, onder *selu* (*na-*), voeg bij: ook: antwoorden in een geding, zich verantwoorden: *ta naselu nala, dè hu ndia ala hukun ana*, hij kon zich niet verantwoorden, daarom werd hij gevonnisd.

Selu 5, voeg bij: *kaseluk* (Keka), bijv. *bua kaseluk* = (elders) *bua nanaseluk*, geruild goed. (Zie ook onder *kaseluk*).

(**Sida** 4), het grondwoord met *heni*, ook gebruikelijk, althans in Keka: *ana sida heni-n dè nakandò*, hij scheidde en ging door.

Sikak 2, soort vogel, (Keka).

Sike, soort vogel, (Keka).

Silu 1, voeg bij: *silu heni bafa-na fò tilak noli-na*, trek zijn bek (z. v. a. zijne lip) eens op, dat wij de oogtanden kunnen zien.

(**Sòle** 4), voeg bij: *kasosòle* (*na-*) *nò*, tergen, plagen: *au akasosòle ò-n sue ela au*

ita palani-na, ik terg hem om te zien of hij durft. Bij *nakasosòle dula*, voeg bij: vgl. (*dula*) 2.

Soni, voeg bij: eigenlijk: strijkelings langs iets heengaan.

soni-soni, dicht bij elkander zijn of zitten.

besoni, idem: *bòso besoni tè makadèse tala-n seli*, laten wij niet al te dicht op elkander staan, want wij hebben het zeer benauwd.

Sòto: voeg bij: *kasosòtok* (*na-*), even doen raken: *bòö nakasosòtok' nggalas-a tè baë-n*, laat hij het glas ook maar niet even stooten, want dan zou het breken.

Sudi 1, voeg bij: *sudi nasala-n*, zie hierboven sub *sala* 1.

Sue 2, voeg bij: *sue lèo*, gesteld dat: *sue lèo au nai ndia ana mate sò*, gesteld dat ik daar was geweest, dan was hij reeds dood; *sue fò*, het is jammer dat, hoewel: *sue fò ò mu sakola dò basa ia, tè ò ta malelak hata esa bòe-n*, (het is jammer, dat gij zoo lang op school gaat, want nog kent gij niets), niettegenstaande gij zoo lang op school gaat, kent gij niets; (zoo althans in Ba., Keka).

suek-a = *sue fò*: *suek-a lahèk lò ita, tè ala bi bòe ma*, hoewel zij tegen ons pralen, bluffen, ons uitdagen, zijn zij bang.

Sufu, voeg bij: *sufu-òe*, iets afkoelen met water, bijv. gekookte rijst met water vermengen, waardoor de rijst als 't ware afgekoeld wordt: *sufu-òe fò miä lai-lai*, mengt (de rijst) met water, opdat gij gauw eet.

(**Suka**), *suka* (*na-*), voeg bij: ook: iets geven, teruggeven, omdat men er geen zin in heeft: *ò masuka au buas ia-la, na au ndè fè-a*, was ik het, die u deze voorwerpen gaf, dat gij ze mij wilt teruggeven, omdat ze u niet aanstaan.

kasukak (*na-*), of: *kasusukak* (*na-*), een tegenzin in iets doen krijgen; ook in 't algemeen: wrevelig, knorrig maken: *nakasukak*, (*nakasusukak*) *touk-a dè ana namanasa*, hij maakte den man wrevelig, zoodat hij toornig werd.

(**Sukak** 2), voeg bij: Zie ook sub (*suka*).

(**Sunu** 1), voeg bij: de *susunu* heeft een spitsen bek, v. d. *bafa-na nonòk susunu-bafa-a*, zijn mond is spits als de bek van een *susunu*.

Susi 1, voeg bij: *au susi sè ndè hoï-a tè au ta hapu-n bòek*, ik deed onderzoek wie het genomen had, maar kwam het niet te weten.

Sutik, (dial. van Lòle), geheel kaal; [van *suti*?]

T.

Ta 1, blz. 578, reg. 4 v. o. lees: [Oud-Jav., enz. idem; Bim. *daä*, enz.].

Tafandá? (Keka, een versteende vorm?, Vgl. *nda*, *nandá* 2), ontmoeten: *ami tafandá kapa bubuak èsa*, wij ontmoetten eene kudde buffels.

Taitòno, ten onderste boven, met de opening naar beneden komen te liggen, [vgl. (*tòno*) 2]: *lepeneu-a taitòno mai dè poä heni basa hade-la*, de mand lag met de opening naar onderen en al de rijst is er uitgestort.

Tali-dò, soort net, bestaande uit touwen, waaraan bladeren zijn bevestigd: *alā poï tali-dò de lala iäk iïa*, zij hebben de *tali-dò* uitgezet en een visch gevangen.

Tande, (dial. van Lòle) = Oep. *tare*, planten.

Tanggalè, heesch, schor, (dial. van Lòle).
(**Tani**), voeg bij: *matani* (*na-*), (dial. van Lòle) = *ki*, weenen; *tani-ao* (ook elders) = *ki-ao*.
Tao 2, voeg bij: *ò tao tao* (hier gebezigd evenals na andere werkwoorden) *ò palani-ma ma ama dèle* = *ò heka*, enz., gij beroemt u op uwe dapperheid en gij beeft!
Tati 2, voeg bij: *faik ia ala tati ketu Baä nò Pada sò*, z. v. a. heden wordt het eerste gevecht geleverd tusschen Baä en Termanu.
Tefa 2, (meer dichterlijke taal), lossen, verlossen; *manatefa dò manasoi*, de Verlosser.
(**Tène** 3), voeg bij: *tène-busak*, wordt gezegd van iemand, die eene breede borstkas heeft bij een dun middel; *tène* (*na-*) *-busa*, zulk eene borst hebben of krijgen; *bòö malèë kèle-ma tè matène-busa*, omwind de lendenen niet te stijf, anders krijgt gij een dun middel bij eene breede borst.
Tepa 2, voeg bij: *tepa seselik*, ingesneden merk aan één oorschelp.
(**Tète** 3), voeg bij: het grondwoord ook gebruikelijk in den zin van: treffen, raken: *au silo tète fana-koa-na*, ik heb zijne borst getroffen bij het schieten.
tètek (*na-*), voeg bij: *nafada natetèk ana*, hij zegt het rechtuit, zonder schroom; *ana uda natètek mamasok esa ia*, het heeft nu eene week achtereen aanhoudend geregend.
(**Tibo** 2), voeg bij: *tibo* (*na-*) *-lain*, een bepaald geluid maken.
Tiòo, dragen, bijv. van eene wond: *bisu ndia ana tiòo seku-seku*, de wond draagt steeds; [vgl. *òe*].
Toba 5, (Keka), zich ergens ophouden, ergens blijven hangen: *laök na bòso toba meu mai*, als gij gaat, blijf dan niet hier of daar hangen, houdt u dan niet overal op; [stellig bij *toba* 2, in passieven zin genomen].
Tobi, sub *tobi-tobi*, voeg bij: *au lò fè dè tobi-tobi-ana*, wien ik geef, die zal het warm hebben; hij, dien ik sla of tref, zal pijn voelen.
Tohali, scheef zijn: *ò bafa-ma tohali lèo seli neu*, uw mond staat aan eene zijde scheef, (Keka).
Tola, sub *tola-nòk*, voeg bij: *ta ketu tola-nòk*, de broederschap breekt niet, eindigt niet.
(**Tòlo** 2), voeg bij: men zegt: *touk-a nafufude tòlo-tòlo*, de indigo schuimt hoog op, wordt verklaard als: iemand, die zijn hoofd bedekt houdt met een kain?
(**Tudu** 2), voor *ami ta malelak matudu*, enz. (blz. 650, reg. 11), lees: *ami ta matudu malelak*, enz.
(**Tulu** 2), voeg bij: *nanale au tutulu u dè au hoü-á-n*, *ta na nala bòlok dale sò*, gelukkig dat ik toeschoot en hem vasthield, anders was hij in den kuil gevallen.
Tuluk, voeg bij: *tuluk-tuluk*, steeds vooruitgeschoven worden, voortglijden, van een vaartuig: *anin-a nème dea mai dè ofak-a tuluk-tuluk mesan*, dewijl de wind van achteren komt, glijdt het vaartuig steeds voort.

U.

(**U** 2), blz. 662, voor *ngaüú* (*na-*), Ba. *nanggaüú*, K. *nakaüú*, lees: *ngguüú* (*na-*), Ba. *nanggaüú*, K. *nakaüú*.
(**Uku** 3), *uüku*, knuffelen: *bòso uüku tao au ana-nga lèo-ndia*, knuffel mijn kind niet zoo; [vgl. (*uku*) 2].
Une 1, voeg bij: *une heni iäk* (Keka) = *uüne iäk*, een visch van de schubben ontdoen.
Uti, voeg bij: *utik*, (althans in Lòle), ook: angel.

00053745

LIBRARY ROYAL ASIATIC SOCIETY

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 26 June, 2018